14.12.Q.32

¶ Queſtiones Joannis buridani ſuper decem libros ethicorū ariſtotelis ad nicomachum

¶ Venundantur Pariſius in vico regio diui Jacobi a Johanne Paruo commorante ſub interſignio Lilii Aurei.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Tabula queſtionū i hoc volumine reſolutarum Liber Primꝰ.

Liber. j. Utrum de virtutibus ſit ſcientia. queſtione prima. folio quarto. colūna tertia.
Utrum moralis ſcientia ſit practica vel ſpeculatiua. queſtione ſecunda. folio quinto. colūna prima.
Quid eſt ſubiectum moralis diſcipline. queſtione tertia. folio ſexto. columna prima.
Utrum bonum eſt quod omnia appetunt. queſtione quarta. folio ſexto. columna quarta.
Utrum omnes actus humani ordinentur ad vnū vltimum finem. queſtione quinta. fol. vij. colū. iij.
Utrum propria intentio politice ſit de ſummo hominis bono. queſtione ſexta. folio octauo. colū. ij.
Utrum ſcientia moralis ſit vtilis iuuenibus et paſſionum ſecutoribus. q. vij. folio nono. c. j.
Utrum felicitas conſiſtit in bonis exterioribus. queſtione octaua. folio nono. columna quarta.
Utrum felicitas cōſiſtit in voluptatibus vel alio bono corporis. queſtione nona. folio. x. c. ij
Utrum felicitas in virtute conſiſtat an in operatione virtutis. queſtione decima. fo. xj. columna. j.
Utrum veritas ſit amicitie preferenda. libro primo queſtione vndecima. folio. xiij. columna ſecunda.
Utrum felicitas conſiſtat in aliquo bono ſeparato. libro primo. queſtiōe. xij. folio. xiiij. c. j.
Utrum perfectius ſiue melius ſit quod eſt eligibile propter ſe tātum eo quod eſt eligibile propter ſe et propter aliud. libro primo. q. xiij. fo. xiiij. colū. iij.
Utrum felicitas ſit quid per ſe ſufficientiſſimum. libro primo. queſtione. xiiij. folio. xv. columna. ij.
Utrum multorum delectationes ſint adinuicem contrarie. libro primo. queſtione. xv. fo. xvj. c. j.
Utrum ad felicitatem requiratur vſus virtutis et delectatio et bonorum externorum abūdantia bonaq; corporis diſpoſitio. li. j. q. xvj. fo. xvj. colū. iij.
Utrum felicitas hominibus adueniat ſm fortunam vel ſm cauſam diuinam vel humanam. libro primo. queſtione. xvij. folio. xviij. columna tertia.
Utrum homo poſſit dici vere felix in hac vita. queſtione. xviij. fo. xix. columna. ij.
Utrum virtutes ſint permanentiores diſciplinis. queſtione. xix. folio xx. columna. iij.
Utrum felicitas ſit de numero honorabilium vel laudabilium. q. xx. folio. xxj. co. ij.
Utrum pars anime ſenſitiua aduerſetur rationi. queſtione. xxj. folio. xxj. colūna quarta.
Utrum virtutes morales ſint in appetitu ſenſitiuo ſubiectiue vel in voluntate. li. j. q. vlt. f. xxij. c. iij.

Liber Secundus.

Liber. ij. ¶ Utrū virtutes morales inſint vel inſiant nobis a natura. queſtione prima. fo. xxiij. colūna. iij
Utrum aliquid natura exiſtētium aliter aſſueſcat queſtione ſecunda. folio. xxiiij. co. iij.
Utrum virtutes generantur in nobis ex operationibus. queſtione tertia. folio. xxv. col. ij.
Utrum virtus generetur ex operibus ſm rectam rationem commenſurantis. queſt. iiij. fo. xvij. co. j.
Utrum operationes precedentes virtutem et ſequentes ſint eiuſdem ſpeciei. q. v. fo. xxvij. col. iiij.
Utrum abſq; operationibus exterioribꝰ poſſit in nobis virtus generari. queſtione. vj. fo. xxviij. c. ij.
Utrum ex vnica operatione poſſit generari virtꝰ. queſtione. vij. folio. xxix. columna. j.
Utrum virtus poteſt augeri vel minui. queſtione octaua. folio. xxix. columna quarta.
Utrum omnis virtus moralis ſit circa delectationes et triſticias. queſtione nona. fo. xxxj. co. prima.
Utrum virtutes morales ſint ipaſſibilitates hoc eſt vtrum excludunt paſſiones. q. x. fo. xxxj. co. iiij.
Utrum ſit bona diuiſio eligibilis in bonum/conferens/et delectabile / et fugibilis in malum nociuū et triſte. queſtione. xj. folio. xxij. colum. tertia.
Utrum difficilius ſit pugnare voluptati ꝙ ire. queſtione duodecima. folio. xxxiij. co. tertia.
Utrum circa difficilius fiant ſemper ars et virtus queſtione. xiij. folio. xxxiiij. co. j.
Utrum virtus ſit habitus. q. xiiij. folio. xxxiiij. c. ij.
Utrum virtus ꝯſiſtat in medio. q. xv. fo. xxxv. c. ij.
Utrum virtus conſiſtat in medio ſm rem vel i medio ad nos. q. xvj. fo. xxxvj. columna ſcđa.
Utrum vitia extrema plus opponantur adinuicē ꝙ ipſi virtuti. q. xvij. folio. xxxvj. co. iiij.
Utrum documenta Ariſtotelis ad inueniendum medium virtutis ſint bona et recta. queſtione decimaoctaua. folio. xxxvij. columna tertia.

Liber Tertius.

¶ Utrum ſit poſſibile ꝙ voluntas ceteris omnibus eodem modo ſe habentibus determinetur aliquando ad vnum oppoſitorum: aliquando nō. queſtione prima. folio. xxxviij. columna. j. Liber. iij
Utrum voluntas ſit actiua illorum actuum oppoſitorum: in quorum vtrumq; ipſa libere ceteris eodem modo ſe habentibus iuxta determinata i alia queſtione. q. ij. folio. xxxix. co. quarta.
Utrum actum volendi aut nollendi precedat in ipſa voluntate aliquis alter actus aut alia quecūq; diſpoſitio mediante qua actus volendi fiat in ipſa voluntate. queſtione. iij. folio. xlij. colū. ij.
Utrum propoſitis duobꝰ bonis per rationem maiori bono et minori bono incompoſſibilibus volūtas dimiſſo maiori bono poſſit velle minus bonū. queſtione quarta. folio. xliiij. columna. j.
Utrum voluntas poſſit velle contra vel preter iudicium rationis. queſtione. v. fo. xlv. colum. j.
Utrum voluntas moueat alias potentias anime queſtione ſexta. folio. xlv. co. quarta.
Utrum omnes noſtre operationes violēte ſint inuoluntarie. q. vij. folio. xlvj. co. prima.
Utrum operationes que propter metum fiunt: ſcꝫ quas alias non fierent ſint inuoluntarie. queſtione. viij. folio. xlvj. columna quarta.
Utrum operationes anime que fiunt per ignorantiam ſint inuoluntarie. queſtione. ix. fo. xlvij. co. iij.
Utrum operationes que propter iram vel concupiſcētiam fiunt ſint inuoluntarie. q. x. fo. xlviij. c. ij.
Utrum homo poſſit peccare mortaliter illo tempore quo non poteſt vti ratione. q. xj. folio. xlix. c. ij
Utrum operatio humana ſit bona vel mala ex circunſtantijs. queſtione. xij. fo. l. co. prima
Utrum electio ſit ipſius vel ſolum eorum que ad finem. q. xiij. folio. lj. colum. j.
Utrū ꝯſiliabile et eligibile ſint idē. q. xiiij. f. lij. c. j.
Utrum conſilium ſit queſtio reſolutoria. queſtione decimaquinta. folio. liij. colum. ij.
Utrū fortitudo ſit virtꝰ moralis. q. xvj. f. xliiij. co. j.
Utrum fortis aliquādo magis debeat eligere mo

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ri ꝙ fugere: vbi per fugā ſaluaret.q.xviij.f.lv.c.j.
Utrū fortitudo ſit vna virtus. q.xvij.f.liiij.co.iij.
Utrū fortitudo ſit virt⁹ cardinalis.q.xix.f.lv.c.iiij
Utrum fortitudo ſit ſolum circa pericula mortis que in bello fiunt.queſt.xx.fo.lvj.col.iiij.
Utrū fortitudo ſit medietas circa timores et audacias.queſtio.xxj.fo.lvij.col.iiij.
Utrum in agrediendo ſit principalior actus fortitudo ꝙ in expectādo vel ecōtra.q.xxij.fo.lviij.c.iij
Utrum inter quinqꝫ ſimilitudinarias fortitudines fortitudo polytica magis aſſimiletur vere fortitudinis.q.xxiij.fo.lix.co.ij.
Utrum fortis in omni actu fortitudinis delectetur.q.xxiiij.fo.lx.colum.tertia.
Utrū tēperātia ſit virt⁹ moralis. q.xxv. fo.lxj.c.ij.
Utrū inſenſibilitas ſit vitiū.q.xxvj. fol.lxij.co.ij.
Utrum temperātia ſit circa delectationes tactus et guſtus ſolum.q.xxvij fo.lxiij.colum.j.
Utrum temperantia ſit vna virtus ſecundum ſpeciem.q.xxviij.folio.lxv.colum.prima.
Utrum in concupiſcentijs naturalibus poſſit eſſe peccatum.queſtio.xxix.fo.lxv.colum.quarta.
Utrū ꝟginitas ſit ꝟt⁹ vel vitiū.q.xxx.f.lxvj.c.iiij.
Utrum intemperantia ſit vitium peius timiditate queſtio.xxxj.folio.lxviij.colum.prima.

Liber Quartus.

Lib.iiij. Utrū liberalitas ſit ꝟt⁹ moralis.q.j.f.lxviij.c.iiij.
Utrum dare ⁊ accipere cōſumere: et cuſtodire ſint actus liberalitatis.q.ij.fo.lxix.c.iij.
Utrum prodigalitas ſit vitium liberalitati oppoſitum.q.iij.fo.lxx.co.iiij.
Utrum illiberalitas ſit vitium liberalitati oppoſitum.queſtio.iiij.f.lxxj.colum.quarta.
Utrum illiberalitas ſit maius vitium prodigalitate.queſtione quinta. fo.lxxij.colum.iiij.
Utrum vſura ſit per ſe praua: etiam ſi non eſſet ꝓhibita.queſtio.vj fo.lxxiiij.colum.prima.
Utrū magnificētia ſit ꝟt⁹ moralis.q.vij.f.lxxv.c.ij
Utrum paruificētia et banauſia ſint vitia.queſtione octaua.fo.lxxvj.colum.ſecunda
Utrū meli⁹ ſit honorari ꝙ hōrare q.ix.f.lxxvij.c.ij
Utrū ſcdm magnanimitatē honores ſunt magis appetēdi an cōtēnendi: ſiue vtrū magnanim⁹ magis appetat honores ꝙ ꝯtēnat.q.x.f.lxxviij.c.iiij.
vtrū magnanimitas ſit ꝟt⁹ moral.q.xj.f.lxxix.c.iij
Utrum puſillanimitas ſit vitium peius ꝙ kaymotes.q.xij.folio.lxxx.co.iij.
Utrum philotimia ſit virtus diſtincta a magnanimitate.queſtio.xiij.fo.lxxxj.colum.j.
Utrum manſuetudo ſit virtus moralis. queſtione.xiiij.folio.lxxxj.colum.ſecunda
Utrū ille māſuet⁹ q̄ eſt naturaliter inclinatus ad iracundiā ſit melior illo māſueto q̄ eſt naturaliter inclinatus ad iraſcibilitatē.q.xv.fo.lxxxiij.co.j.
Utrum affabilitas ꝙ Ariſto. amicitiam vocat ſit virtus moralis.queſtio.xvj.fo.lxxxiiij.co.iiij.
Utrū ꝟitas ſit ꝟt⁹ moralis. q.xvij.f.lxxxiiij.c.iij.
Utꝝ i oi mēdacio ſit rectū an ň.q.xviij.f.lxxxv.c.j
Utrū eutropelia ſit ꝟt⁹ moral. q.xix.f.lxxxvj.c.ij.
Utꝝ ꝟtuoſi ſit aliqñ ꝟecūdari.q.xx.f.lxxxvj.c.iiij

Liber Quintus.

¶ Utrum iuſticia ſit moderatiua paſſionū. queſtione prima fo.lxxxvij.colum.tertia. Lib.v.
Utrum Ariſt. bene deſcribat iuſticiam: dicens ꝙ iuſticia eſt habitus a quo operatiui iuſtorum ſunt et a quo operantur iuſta et volunt iuſta. queſtione ſecunda fo.lxxxviij.colum.quarta.
Utrum habitus ſit contrariorum vel vnius tantum.queſtio.tertia fo.lxxxix.colū.tertia.
Utrum legalis iuſticia ſit vna virtus ſpecifice diſtincta a ſingulis virtutib⁹: vtꝫ a tēperātia: a fortitudine: a liberalitate ⁊c.q.iiij.fo.xc.co.prima.
Utrum preter legalē iuſticiā neceſſarie ſit ponere aliam iuſticiam particularē.q.v.fo.xcij.co.iij.
Utrum iuſticia ſit preclariſſima virtutum ⁊ maxime perfecta virtus.q.vj.fo.xciij.co.quarta.
Utrum iuſticia diſtributiua: et iuſticia commutatiua ſint diuerſe ſpecies ſub iuſticia particulari: queſtione ſeptima fo.xcv.co.ſcda.
Utrum iuſticia particularis ſumat vnitatem ⁊ diſtinctionem ab alijs virtutibus ex vnitate: et diſtinctione obiecti exterioris vel operationis vel paſſionis.q.viij.fo.xcix.colum.ſecunda.
Utrum mecharis propter lucrū ſit auarus ſiue iuſtus magis ꝙ luxurioſus.q.ix.fo.xcvij.co.j.
Utrū iuſtū ſit mediū dāni ⁊ lucri.q.x.f.xcvij.c.iij.
Utrum eodē mō ſit ſumēdū mediū i iuſticia diſtributiua: ⁊ i iuſticia cōmutatiua. q.xj.fo.xcviij.c.iij.
Utrum operatio iuſta ſit mediū inter iniuſtum facere: ⁊ iniuſtum pati.q.xij.fo.xcix.co.ſecunda.
Utrum iuſticia ſit medium duarum maliciarum extremarum.queſtio.xiij.fo.xcix.colum.j.
Utrum iuſtum ſit idem: ⁊ ꝙ equale cōtra paſſum: queſtione decimaquarta fo.xcix.colum.prima.
Utrum omnia cōmutabilia ſint eadem mēſura cōmenſurabilia.q.xv.fol.cij.colum.prima.
Utrum indigentia humana ſit menſura commutabilium.q.xvj.fo.cij.colum.quarta.
Utrum numiſma ſit neceſſarium ad menſurandū cōmutabilia.q.xvij.fo.ciij.colum.ſecūda.
Utrum ius politicum ſit aliud a iure dñatiuo paterno vel vxorio.q.xviij.fo.ciij.co.iiij.
Utrū ſit aliqd iniuſtū naturale.q.xix.fo.ciiij.co.ij.
Utrum iuſtū politicū bene diuidat in iuſtum naturale: ⁊ iuſtum legale.q.xx.fo.cv co.ſecunda.
Utrum nocumentum bene diuiditur in nocumentum ex ignorantia: et nocumentum ex paſſione. et nocumētum ex electione: queſtione viceſimaprima folio.cvj.colum.prima.
Utrum omnis iniuſtificans ſit iniuſtus: queſtione.xxij.fo.cvj.colum.quarta.
Utrū aliqs patiē iniuſtū volēs.q.xxiij.fo.cvij.c.ij.
Utrum iudex corruptus ferēs iniuſtam ſententiā pro parte corrumpētē grauius delinquat ꝙ pars corrumpens.q.xxiiij.fo.cviij.colum.ſecunda.
Utrum difficilius ſit eſſe iuſtum ꝙ bonum medicum.
Utrum epikeya ſit virtus moralis. queſtione vigeſimaſexta fo.cviij.colum.tertia.
Utrum epikeya ſit directio iuris naturalis: aut ſolum iuris legalis.q.xxvij.fo.cx.co.j.
Utrum contingat ſibipſi iniuſtum facere.queſtione.xxviij.fo.cx.colum.quarta.

Liber Sextus.

¶ Utrū virtutes humane bene diuidantur in morales/et intellectuales.q.j.fo.cxij.co.ij.
Utrum medium virtutis ſit illud ſignum aliquod reſpiciens habens rationem intendit et remittit i opere moralis.queſtione.ij.fo.cxiij.co.iij.
Utrum potentie anime ſint ab anima realiter diſtincte.queſtione.iij.folio.cxiiij.co.ij.
Utrum ſcientificum quo anima ſpeculatur neceſſaria et ratiocinatiuum quo ipſa ratiocinatur circa ↄtingētia ſint diuerſe potentie.q.iiij.f.cxv.c.iiij.
Queſtio lib. quīti Utrum iniuſtum facere ſit peius ꝙ iniuſtum pati queſtione.xxix.folio.cxj.co.ij.
Utrum intellectus practicus determinetur ad vnū per rectitudinem appetitus.q.v.fo.cxvij.co. ſcda
Utrum omne ſcibile ſit eternum.q.vj.fo.cxviij.c.j
Utrum actio et factio contra inuicem diſtinguantur.q.vij.fo.cxix.colum.iij.
Utrum ars ſit virtus.q.viij.fo.cxx.co.iiij
Utrum prudentia ſit virtus intellectualis.queſtione nona.folio.cxxj.colum.ij.
Utrum prudentia ſit ab omni arte diſticta.queſtione.x.fo.cxxj.colum.iiij.
Utrū intellectus ſit virtus.q.xj.fol.cxxij.colū.ij.
Utrum ſapientia ſit intellectus et ſcientia.queſtione duodecima.folio.cxxiiij.co.j.
Utrum prudētia ſit vna tantum circa obiecta omnium virtutum moralium.q.xiij.fo.cxxiiij.co.iij.
Utrum prudentia monoſtica: et prudentia ciuilis et prudentia economica ſint idem habitus aut diuerſi.q.xiiij.fo.cxxv.colum.ij.
Utrum prudentia politica et prudentia legiſpoſitiua ſint idem habitus.q.xv.fo.cxxvj.colum.ij.
Utrum prudentia ſit circa ſingularia.q.xvj.folio cxxvij.columna pma.
Utrum prudentia ſit idem habitus cū ſciētia morali tradita in libro ethicorum: politicorum: et economicorum: et etiam in libris legum et decretorū. queſtione decimaſeptima.fo.cxxviij.co.ij.
Utrum eubulia: ſineſis: et gnome: ſint virtutes ab inuicē et a prudentia diſtincte.q.xviij.fo.cxxix.c.iij
Utrum virtus moralis faciat intentionem rectam prudentia que ad hanc.q.xix.fo.cxxx.co iiij.
Utrum virtus moralis poſſit nobis acquiri ſine prudentia.queſtione.xx.fo.cxxxj.co.j.
Utrum virtutes morales ſint neceſſario connexe adinuicem.queſtione.xxj.fo.cxxxij.co.iiij.
Utrum prudentia ſit virtus melior ꝙ prudentia: queſtione.xxij.fo.cxxxiiij.colum.j.

Liber Septimus.

Li.vij. ¶ Utrum virtus heroica et beſtialis ſint homini queſtione prima.folio.cxxxv.colūna ſcda
Utrum virtus heroica ſit in appetitu ſenſitiuo.queſtione.ij.folio.cxxxv.colum.iiij.
Utrum continentia ſit in volūtate ſubiectiue vel in appetitu ſenſitiuo.q.iij.fo.cxxxvj.co.ij.
Utrum mulieres vel beſtie: vel homines beſtiales debeant aliquando dici continentes aut incōtinentes.queſtione.iiij.fo.cxxxvj.co.iiij.
Utrū ↄtinentia deceat dici ꝓprie.q.v.fo.cxxxvij.c.ij
Utrū de aliquo operabili poſſint haberi ſimul cōtraria iudicia.q.vj.fo.cxxxvij.colum.iiij.
Utrum incontinens ſciat quando praue agit. queſtione ſeptima.fo.cxxxviij.co.iiij.
Utrum voluntas neceſſario feratur in id quod ꝑ rationem practicā ↄcluſum eſt.q.viij.fo.cxl.co.j.
Utrum appetitus ſenſitiuus poteſt mouere volūtatem.q.ix.folio.cxlj.co.prima.
Utrum materia propria ſeu obiectum propriū cōtinentie et incontinentie ſint delectationes tactus et guſtus.q.x.fo.cxlj.co.ſcda.
Utrum incontinentia ire ſit minus turpis ꝙ incōtinentia concupiſcentie.q.xj.fo.cxlij.co.pma
Utrum intemperantia ſit peior ꝙ beſtialitas.queſtione.xij.fo.cxlij.co.quarta.
Utrum continentia ſit habitus melior ꝙ perſeuerantia.q.xiij.fo.cxliij.co.ſecunda
Utrum intemperantia ſit peior ꝙ incontinentia. queſtione.xiiij.fo.cxliiij.colum.prima.
Utrum immanſiui opinionibus propriis ſint vituperabiles.q.xv.fo.cxliiij.co.quarta
Utrum electio concors rationi errāti ſit bona vel illa q̄ a rōne errante diſcordat.q.xvj.fo.cxlv.co.ij.
Utrum incontinens per naturam ſit deterior incōtinente per aſſuetudinem.q.xvij.fo.cxlvj.co.pma
Utrum ad iſtum ſeptimum librum ethicorum pertineat determinare de delectatiōe.q.xviij.f.cxlvj.c.iij.
Utrum omnes delectatiōes ſint bone vel omnes male: vel aliq̄ bone et aliq̄ male.q.xix.f.cxlvij.c.ij
Utrum omnis triſtitia ſit mala.q.xx.f.cxlviij.c.iij.
Utrum delectationes ſenſuales ſint meliores intellectualibus.q.xxj.fo.cxlix.colum.tertia.
Utrum delectationes intellectuales habeant triſticias ſibi contrarias.q.xxij.fo.cl.co.tertia.
Utrum triſticia ſit magis fugienda ꝙ delectatio appetenda.q.xxiij.fo.clj.co.tertia
Utrum delectatio ſit motus.q.xxij.fo.cliij.c.iij.
Utrū delectatio ſit generatio.q.xxiiij.f.cliiij.c.iiij
Utrum delectatio perficit operationem. queſtiōe vigeſimaſexta.fo.cliv.co.tertia.
Utrum delectatio in opere vnius virtutis vel potentie impediat delectationem in opere alterius. queſtione.xxvij.fo.clv.co.tertia.
Utrum principali intentione delectatio ſit ꝓpter operationem: vel operatio propter delectationem queſtione.xxviij.fo.clv.co.ſecunda.
Utrum amor ſiue dilectio et delectatio ſint idē realiter.queſtione.ix.fo.clix.co.prima.
Utrū delectatio ſit qualitas.q.xxx.fo.clxj.colū.j.

Liber Octauus.

¶ Utrum ad iſtam ſciētiam ethicorum pertinet determinare de amicitia.q.pma.fo.clxj.c.quarta. Lib.viij
Utrum amicitia ſit virtus.q.ſcda.fo.clxiii.c.pma
Utrum amicitia ſit diſtincta a iuſticia et aliis virtutibus moralibus de quibus Ariſto.determinauit in tertio/quarto/et quinto. Et ſi concederemus amicitiam non eſſe virtutem ſed effectum virtutis tunc idem queremus de illa virtute cuius ipſa eſt effectus.q.iij.fo.clxiiij.co.ij.
Utrum amicitia bene diuidatur in amicitiam ꝓpter bonum: id eſt propter honeſtum et amicitiam propter delectabile et amicitiam propter vtile. queſtione quarta.fo.clxv.co.ij.
Utrum inter ſolos bonos poſſibile ſit fieri amicitiam.queſtione.v.fo.clxvij.co.j.
Utrum ſimilitudo ſit cauſa amicitie vel diſſimilitudo.q.vj.fo.clxvij.colum.quarta.

Digitized by Google

Utrum vera amicitia: ſcilicet amicitia propter honeſtum ſit intranſmutabilis. q.vij.fo.clxviij.co.iij.
Utrum amicitia ꝓpter delectabile magis ſueverius dicatur amicitia ꝙ amicitia propter vtile. queſtione octaua.fo.clxix.colum.iiij.
Utrum poſſibile eſt eundem eſſe amicum pluribꝰ ſ̄m verā et pfectā amicitiam. q.ix.fo.clxxj.colū.iij
Utrum faciendum eſt plures amicos propter vtile vel propter delectabile.q.x.fo.clxxj.co.ij.
Utrum ſit alia ſpecies amicitie patris ad filium ⁊ contra: et viri ad vxorem et contra: et principātis ad ſubditum et contra.q.xj.fo.clxxj.co.quarta
Utrum amicus debet velle amico maxima bona. queſtione.xij.fo.clxxij.colum.tertia.
Utrū amare ſit meliꝰ ꝙ amari.q.xiij.f.clxxiij.co.ij
Utrum amor regis ad ſubditos ſit in ſuperabundantia beneficij.q.xiiij.fo.clxxiiij.co.ij.
Utrum amicitia locum habet inter principantem et ſeruum.q.xv,fo.clxxv.co.j.
Utrum viri ad vxorem ſit amicitia ſ̄m naturam. q.xviij.folio.clxxvij.
Utrum pater magis amat filium ꝙ econtra.queſtione.xvj.folio.clxxvj.co.prima.
Utrum amicitia propter vtile ſolum vel maxime fiant accuſationes et querele.q.xix.fo. clxxviij.c.ij
Utrum omni benefactori ſit retribuendum. queſtione vigeſima.fo.clxxix.co.j.
Utrum amicitia inequalium ſit plus tribuēdum et retribuendū maiori et minus minori.queſtione xxj.fo.clxxx.columna tertia.
Utrum patri poteſt fieri condigna retributio. queſtione.xxij.fo.clxxxj.co.ſecunda.
Utrum patri liceat filium abnegare: filio vero patrem nequaꝙ.q.xxiij.fo.clxxxij.co.j.

Liber Nonus.

Utrum retributio menſurāda ſit ſ̄m eſtimationem dantis primum beneficium vel retribuentis. queſtione prima.folio.clxxxij.columna quarta Lib. ix.
Utrum oporteat patri magis obedire ꝙ alicui altert.q.ij.fo.clxxxiiij.co.quarta.
Utrum magis oportet ſubuenire patri ꝙ alicui alteri.q.iij.fo.clxxxv.co.ſecunda.
Utrum homo debeat ſe habere ad amicum quemadmodum ad ſeipſum.q.iiij.fo.clxxxvij.co.iij
Utrum beniuolentia ſit virtus: et idem queri poteſt de concordia et de bñficentia. q.v.f.clxxxix.c.j
Utrum benefactores debeant magis amare beneficiatos ꝙ econtra.q.vj.fo.cxc.co.j.
Utrum homo debeat maxime amare ſeipſum.queſtione.vij.fo.cxc.co.iiij.
Utrum felix indigeat amicis.q.viij.fol.cxcij.c.iij.
Utrum magis ſit opus amicis in bonis fortunis vel in malis.q.ix.fo.cxciij.co.ij.
Utrum amico in triſticia exiſtenti ſit delectabilis preſentia amici.q.x.fo.cxciiij.co.ij.
Utrum amicis ſit delectabiliſſimum conuiuere. queſtione.xj.fo.cxcv.co.quarta.

Liber decimus

Utrū voluntas ſit magis libera ꝙ intellectus queſtione prima.folio.cxcv.columna ſecunda. Lib.x.
Utrum autem producat in ſe actum volendi liberius ꝙ actum intelligendi.q.ij.fo.cxcvij.co.ij.
Utrum autem actum volendi liberiꝰ producat ea ratione qua dicitur intellectus ꝙ ea ratione qua dicitur voluntas.q.iij.fo.cc.co.j.
In quo actu conſiſtit humana felicitas.queſtione iiij.folio.ccj.columna.j.
Utrum humana felicitas ſic conſiſtat in actu intellectus vel in actu voluntatis.q.v.fo.cciij.co.iij.

BOnitatis et nobilita=
tis excellentiam philoſophie moralis/
extollit Ariſtoteles. Secundo Ethico
rum cū dicit eam eſſe nō cōtemplatiōis
gratia. Non enim inquit vt ſciamus quid eſt virtꝰ
ſcrutamur. ſed vt boni efficiamur: qua nullum eſt
vtiqꝫ proficuum eius. Hec autem v̄ba non poſſunt
ſimpliciter intelligi: quoniam ⁊ ſi ab operibus ſpe
culationem de ipſis virtutibus anime et earū ope
ratiōibus preſcinderemus: adhuc eſſet ſpeculatio
talis multo nobilior et magis intellectum perfici=
ens interius: q̄ ſpeculatio de mineralibus vel de
plantis aut animalibus. aut q̄ ſpeculatio geome=
trie vel arithmetice. Nam ſi ſcientiarum alteram
altera meliorem dicimus ex eo ꝙ meliorum quidē
et honorabiliorum eſt vt in ꝓhemio de anima Ari
ſto. dicit. Cum poſt deum et intelligentias nihil in
mundo melius anima rationali reperiatur ſiue ex
cellentius aut mirabiliꝰ. Cuius anime noſtre vir=
tutes et vtiliter habitus et diſpoſitiones et operā
tiones in morali ſcientia pertractantur. neceſſe eſt
vt iſta ſcientia preponatur alijs / etiam nobilitate
ſpeculationis. ¶ Oportet ergo vt preallegata ver
ba Ariſto. ſenſum habeant reſpectiuū: videlicet ꝙ
ſi ſicut dictum eſt nobilis ⁊ excellens eſt virtutum
ſpeculatio: adhuc multo nobilior et multo melior
eſt virtutum operatio. Quid enim homini melius
eſſe poteſt q̄ ꝙ ad felicitatē peroptatam ꝑducatur
Hec autem felicitas eſt ſm̄ virtutem operatio: vt
determinat Ariſt. in primo et decimo Ethicorum
Huius ergo ſcientie magnū eſt proficuum in ſpe=
culatione loquendo ſimpliciter: ſed nullū aut val=
de modicū eſt in reſpectu ad finalem noſtram bea=
titudinem: quam adipiſcimur operando. Alie ſciē
tie naturas rerum exteriorum docent ſeu determi
nant: hec autem noſtre mentis interiora ſcrutatur
Hec eſt illa philoſophia de qua Seneca loquitur
in epiſtola Liquere. ad lucillium dicens. Philoſo
phia animum format et fabricat / vitam diſponit/
actiones regit / agenda et omittenda demonſtrat.
Propter quod aliquam eius partem aggredi vo=
lui diſputando aliquas queſtiones circa eā: de eis
veritatem prout ingeniū mei permittit debilitas de
clarando. In hoc autē opuſculo propter meā inex
perientiā et ineptitudinem mei iudicij ſententijs ⁊
auctoritatibus doctorum antiquorū magis q̄ no=
uis rationibus. etiam quantūcunqꝫ mihi apparen
tibus adherebo.

Nō vt ſciamus q̄d ſit virtus ſcrutamur: ſed vt boni efficiamur.

Intellectus illiꝰ auctoritatis.

Pluries enim inueni me dece
ptum rationibus nouiter emergentibus: antiquo
rū autē ſententijs nunq̄ ſpecialiter in moralibus.
Propter quod in hoc opere aliqua corrigā eorum
que alias credidi eſſe vera. Rationes eñ in hac ſci
entia ex actibus humanis ſumuntur: quorum no=
ticia non habetur ſine experientia multa Propter
quod dicit Ariſt. ſexto Ethicorum. Oportet atten
dere expertorū et ſeniorum prudentum in demon
ſtrabilibus enunciationibus non minus demon=
ſtrationū. propter habere eñ experientiam viſum
vident principia. Ipſa autem ſcientia ſeu philoſo=
phia moralis duas habet partes. prima vnā prin=
cipalem: aliam adminiculatiuam ſeu inſtrumenta
lem. Sicut enim in ſpeculatiuis hec quidem ſcien=
tia naturas rerū docet: videlicet metaphiſica. phi=
ſica. et mathematica. Illa vero modū docendi et
dicendi ſubminiſtrat: ſcilicet logica. ſic in morali=
bus oportet hanc quidē docere moralem vitā. hāc
autē illi modū docēdi ſubminiſtrare. Prima ergo
et principalis pars: ſcilicet que docet bene viuere
ad ſalutem traditur in libris Ethicorum Econo=
micorum ⁊ Politicorum. Secunda vero pars que
hunc modū docendi docet traditur in libris retho
rice ⁊ poetrie. Unde ſcientia dictorum duorum li=
brorum vere et proprie dicenda eſt non logica ſim
pliciter neqꝫ moralis ſcientia ſimpliciter: ſed logi=
ca moralis. Sed ſtatim aliquis dubitabit propter
quid philoſophia moralis habet ſpecialem logicā
magis q̄ alie artes vel ſcientie. Ad quod dicēdum
eſt ꝙ eorū circa que ratiocinatur intellectus noſter
aliqua ſunt de quibus diuerſe paſſiones appetitus
non innate ſunt alienare iudiciū rationis: ⁊ de his
conſiderāt ſcientie ſpeculatiue aut etiā artes: ꝓut
ōrs diſtinguitur a prudentia: vt in. vj. huius appa
rebit. Alia vero ſunt de quibus diuerſe paſſiones
appetitus innate ſunt diuerſificare iudicium ratio
nis: de q̄bus in ſecundo rethorice dicit Ariſt. Nō
eñ idem videtur amantibus et odiētibus. neqꝫ ira
tis et ſe habentibus manſuete: et de his cōſiderat
et tractat moralis philoſophia ſeu ipſa prudentia.
Unde ſm̄ hoc. vj. huius dicit Ariſt. ꝙ opus practi
ci: id eſt moralis intellectus eſt veritas conformi=
ter ſe habens appetitui recto.

Dubiū q̄re phia moralis ſpecialē hēat logicam

Propter quod duplici logica
ſeu dialectica indigemꝰ vna quidē que ſimpliciter
docet modū inueniendi dubiam veritatem: ⁊ illam
vocamus logicā ſimpliciter vel dialecticā. et alia
contracta que docet modū quo ſimul et dubium ⁊
verū inuenitur ⁊ appetitus ſic afficitur et diſponi
tur vt determinet vel nō impediat intellectum: ad
concedendum concluſum/ et hec vocatur dialecti=
ca moralis: que ſubeſt dialectice ſimpliciter ſicut ⁊
ſubalternata. nam dialectica ſimpliciter reſpicit i=
tellectū ſimpliciter. Rethorica vero ſiue moralis
dialectica reſpicit intellectum ſub contractā ratio
ne: ſcꝫ ſm̄ hoc ꝙ trahibilis eſt per appetitum. Cū
igitur non niſi ſm̄ moralia ſit innatꝰ appetitꝰ alie=
nare iudiciū rationis. Hinc eſt ꝙ in alijs artibus
et ſcientijs ſufficit nobis logica ſimpliciter: ſed in
moralibus indigemus logica ſpeciali. Huius aūt
moralis logice due ſunt partes: ſcilicet rethorica:
et poetria. que ſic differunt: q: rethorica clarā ſen=
tentiā deſiderat ⁊ verbis vtitur in ſua propria ſigni
ficatione retentis. Poetria vero ſententiam dele=
ctabiliter obſcurare nititur per verborum trāſſum
ptionem vel alio modo. Pars autem moralis phi
loſophie principalis diuiditur in tres partes. Pri
ma namqꝫ inſtruit hominē ſm̄ ſe. Docet enim nos
quomodo viuamus honeſte: quēcunqꝫ ſtatū indif
ferenter habeamus vel gradū in cōmunicatiōe do
meſtica vel ciuili. propter quod illa pars prima et
vltima morū principia determinat: et virtutes ſm̄
quas oportet omnem hominē viuere inueſtigat. di
ſtinguit. explicat. ⁊ pertractat. ⁊ illa pars traditur
in decem libris ethicorum. Scḋa pars inſtruit ho
minē inquantū ipſe eſt pars aliqua domeſtice com
munitatis. Nam ſuppoſito ex libro Ethicorum ꝙ
oēs de domo viuant ſm̄ morales virtutes/ ⁊ tendāt
ad humanā felicitatē adipiſcendam prout poſſunt
et ſtatus eorū permittit. tñ modus viuēdi multas

Duplex dialectica.

Due ſūt moral' logice

Tres ſūt ꝑtes morales phi loſophie

ſpeciales differentias exigit quo ad diuerſas partes dom⁹. Aliqua em̄ oportet operari ſeruos que non decerēt patrēfamilias: aliqua decēt parētes q̄ nō decerēt filios: et aliqua virū que non vxorem: et ecōtra. Silr̄ ſm̄ diuerſitatē domorū aliq̄ decēt iſtā domū q̄ nō decēt illā. Hec ergo ſcd̄a ps docet diſticte q̄d agam⁹: ꝛ q̄uo viuam⁹ ſm̄ exigentiā nr̄e domus vel officij in ea nobis ꝯmiſſi. ꝛ tradit̄ in libris Economicoꝝ. Tertia pars iſtruit hoiem inquātū ipē eſt ps aliqua ciuitatis ſeu politice cōitatꝭ. Sicut em̄ diuerſis hoib⁹ diuerſe debent̄ opatiōes/ac etiā diuerſis ptib⁹ eiuſdē domus: ita diuerſis politijs ꝛ diuerſis politie ptib⁹ opandū eſt aliq̄n aliter et viuendū. q̄ oīa ps tertia pſcrutat̄ diſticte. Et ita manifeſtū eſt de economica q̄ ipſa p̄ſupponit ethicā ſubalternat̄ q̄ ei. politica aūt p̄ſupponit economicā ꝛ ethicā: ꝛ ſubalt̄nat̄ vtriſq̄. Ut igit̄ hūc ordinē teneam⁹ vl̄ obſuem⁹/icipiem⁹ a libris ethicoꝝ.

Queritur primo. Utrū

de v̄tutib⁹ ſit ſcia? Ar̄. q̄ nō: q: ſi v̄t⁹ ſciat̄ ſcit̄ p humanos act⁹: q: ex eis cauſatur Res aūt cauſata ſciri natat̄ p ſuas cās vt ptꝫ. ſ. hui⁹. rōnes em̄ de his ſunt. ſ. de actib⁹ ꝛ ex his. Sꝫ hoc eſſe nō pōt: q: act⁹ humani ſcibiles nō ſunt. Probatio: q: act⁹ ꝛ ḡnatiōes ſunt circa ſingularia p hemio metaphiſice: de ſinglarib⁹ aūt nō eſt ſcia. ¶ Etiā act⁹ humani ꝯtigent̄ ſunt ꝛ ſcia eſt de neceſſarijs: igit̄. ¶ Etiā q: de actib⁹ hūanis nullū pōt ſumi vl̄e p̄ncipiū in ordīe ad v̄tutē: q: idē act⁹ in iſto nūc erit v̄tuoſus: i alio v̄o vel alibi vel aliter erit vitioſus. ¶ Itē ſcibile nō eſt qd̄ ꝓuenit ex concurſu cāꝝ accidētalr̄ ordinataꝝ. nā ꝑp̄t hoc non eſt ſcia de ente p accidēs vt ptꝫ. vj. metaph. virtus aūt eſt hmōi. Nā ꝯcurrētes ad eā cauſe ſunt ſcire velle ꝛ pſeuerare in difficilib⁹. Hec aūt adinuicē nō p ſe ſed accidentalr̄ ordinant̄. q: ſepe qd̄ ſcire detminat velle aſpnat̄ ꝛ opus nō ꝯſentit. ¶ Itē ſol's ſcia eſt eoꝝ q̄ ſunt ſp vel in plurib⁹. et ꝑpter hoc nō eſt ſcia de caſualib⁹ ꝛ fortuitis ſcd̄o phiſicoꝝ. Uirtus aūt in paucioꝛib⁹ eſt q: hoies vt in pluribus ſunt mali ij. topicoꝝ. Itē ad ea de q̄b⁹ eſt ſcia ſcire multū ꝓdeſt ꝛ valet. ſed in ſcd̄o hui⁹ dicit Ariſt. q̄ ad v̄tutē quidē ſcire paꝝ aut nichil ꝓdeſt: ideo ꝛc̄.

Oppoſitū dicit Ar̄. p̄mo huius.

ſi felicitas eſt opatio ſm̄ v̄tutē pfectā de v̄tute tractādū ē. Et appꝫ p excellētiſſimos doc. q̄ de virtutib⁹ fecerūt tractatus. Pn̄t poni due ꝯclōnes.

Prima concluſio eſt q̄ large

ſumēdo ſciam De v̄tutib⁹ pōt eſſe ſcia. Q: v̄t⁹ diffinibilis ē: eſt em̄ virt⁹ ſm̄ Ari. q̄ hn̄tē pficit ꝛ op⁹ ei⁹ bonū reddit. vel v̄t⁹ ē habit⁹ electiu⁹ i medietate exiſtēs quo ad nos ꝛc̄. Diffinitio aūt facit ſcire rē ſm̄ noticiā incōplexā: et eſt mediū in demonſtratione qua res ſcit̄ ꝯplexa noticia. Itē virt⁹ hꝫ cās determinatas: ſcꝫ rōnē diſtiguentē inter bonū ꝛ malū ꝛ voluntatē eligentē bonū ꝛ refutantē malū ꝛ aſſuefactionē in opib⁹ bonis ſm̄ p̄dictā electionē voluntatis ꝛ iudiciū rōnis. Etiā hꝫ v̄tus ꝓprias ꝛ determinatas paſſiōes ſicut eſſe circa difficilia: eſſe moderatiuā paſſionū ꝛc̄. ſicut apparebit in proceſſu.

Secunda ꝯcluſio eſt q̄ hec ſciētia

de v̄tutib⁹ eſt hoi multū neceſſaria: nō q̄dē ſimplicit̄ ſic q̄ ſine ea nō poſſit hō eſſe nec viuere: ſed ī ordine ad finē ſibi debitū adipiſcēdū. Q: cognitio finis humani. ſ. felicitatis eſt hoi multū neceſſaria vt ad illū finē attingere poſſit. ad vitā em̄ pfectam (ſicut dr̄ Ariſ.) Cognitio ei⁹ magnū hꝫ incremētū q̄uo em̄ ſagittator recte ſagittaret ad ſignū ſi nō videret ſignū? ꝛ ita q̄uo finē ignorās poterit in eū dirigere actus ſuos? ſed ad noticiā felicitatis eſt neceſſaria noticia virtutis. ¶ Cū felicitas ſit operatio ſm̄ virtutē pfectā. vn̄ Euſtrati⁹ primo huius q: virt⁹ in diffinitione felicitatis aſſumpta eſt. fiat vtiq̄ diffinitio felicitatꝭ aſſumpta eſt/fiat vtiq̄ diffinitio felicitatis manifeſtioꝛ nobis dicentibus de virtute. Itē illi⁹ eſt ſcia homini neceſſaria quod eſt directiuū ꝛ perfectiuū eius tā in ſe q̄ꝫ in ordine ad alterū. non ei eſt poſſibile hoim̄ eſſe perfectū ſi nō habeat rectitudinē in ſeipſo per ſubiectionem exteriorū virium inferioꝝ ad ipſam rōnem: ꝛ ad alteꝝ permixtam rōnis cum alijs cōicationem. virtutes autem ſunt hmōi: ſicut inferius patebit.

Sed cōtra iſtā cōcluſionē ob Cōtra p̄cedētē cō

ijcitur: q: m̄ Ariſto. in de motibus aīalium oīa prin cluſionē
cipia humanoꝝ operū et alioꝝ animalium reducit obiectio.
in cognitionē ꝛ appetitū/ꝛ organa corporea. ſi em̄ rō pōt diſcernere quid bonū et quid malum: ꝛ ipſa ſemp ad optima dep̄cat̄. ꝛ voluntas pōt eligere bonum ꝛ fugere malū. ꝛ operis executio fieri pōt mēbris corporalib⁹ quid vltra indigem⁹ alio ad bene operandū: virtus aūt moralis nullū eoꝝ eſt. ꝓpter quod videt̄ hoiem nullatenus indigere virtutib⁹ Rn̄ſio.
Ad hoc aūt rn̄dendū eſt q̄ in hoīe p̄ter rōnē eſt appetit⁹ ſenſitiu⁹ ſepe fortiter inclinans in ꝯtrariū eius qd̄ recta rō dictat. vt ptꝫ in fine p̄mi hui⁹. propter qd̄ eſt multū difficile ſm̄ dictamen rōnis operari ꝛ oīno tedioſum ac diſplicens: niſi p ꝯſuetudinē acq̄ſitus fuerit habit⁹ virtuoſus moderās appetitū ſenſitiuū: ꝛ inclinans ipm̄ ad p̄cepta rōnis. vn̄ decimo Ethicorū dicitur q̄ tēperate ꝛ pſeuerāter viuere nō eſt delectabile multis. Hec autē non erunt triſtia cōſueta facta. conſuetudo aūt eſt altera natura. Ex q̄bus ꝯcluditur reſpōſio affirmatiua. ptꝫ p Ariſtotelem. Albertū cōmentatorē. btm̄ Thomā qui oēs hec ꝯcedūt. ¶ Sciēdū eſt tn̄ q̄ ſi ſcia capiat̄ ꝓprie prout diſtinguit̄ ꝯtra prudētiā ꝛ alios habit⁹ itellectuales videbit̄ in. vj. hui⁹ an de v̄tutib⁹ ſit ſcia vl̄ prudētia: vel alr̄ hit⁹ itellectualis

Ad rationes p̄ncipales rn̄dendū ē.

Ad p̄mā dicēdū eſt q̄ de actib⁹ hūanis eſt bn̄ ſcia. Quis em̄ ſinglr̄ exiſtāt ꝛ fiāt vlr̄/tn̄ pn̄t ab itellectu app̄hēdi ſicut alia ſinglaria. Etiā lꝫ act⁹ humani ſint ꝯtingētes in ordīe ad hoiem abſolute ſūptū: ſunt tn̄ deterīati in ordine ad ſuas cās. ſp em̄ vel i plurib⁹ actus v̄tuoſi a v̄tute ꝓcedūt: ꝛ vitioſi a vitio. Etiā lꝫ de nullo actu ſumpto ſm̄ ei⁹ ſubſtantiā abſolute poſſit vlr̄ dici q̄ ſit v̄tuoſus aut vitioſ⁹ pōt tn̄ hoc vlr̄ dici de actu recte rōni ꝯſono: aut etiam de actu debitꝭ ꝛ deteriatis circūſtātijs circūſtātionato. ¶ Ad aliā dico q̄ cāꝝ v̄tutꝭ ꝛ actuū v̄tuoſoꝝ ꝯcurſus ē nālr̄ ordinat⁹. et ſi alteret̄ ordo: hoc eſt ex innaturali ꝛ praua diſpoſitione: q̄ oīno abijcitur per acquiſitionē virtutis. ¶ Ad aliam dico q̄ non eſt ſcientia de hoc quod eſt homīes in pluribus eſſe bonos. ſed de hoc quod eſt hominē aſſueſcētem ſe in bonis operibus bonū fieri et virtuoſo

Digitized by Google

tutis acquiſitionem prompte et delectabiliter bene operari. hoc enim non eſt in paucioribꝰ: ſꝫ ſemper: et ita in multis alijs. ¶ Ad aliam reſpondebitur loco ſuo. Si etiam aliqua dicēda ſunt de ſciētia et de eius differentia ad alios habitus intellectuales / hoc ſpectabit ad ſextum huius. et ſic eſt finis queſtionis.

Queritur ſecūdo. Vtrū

moralis ſciētia que de ſe virtutibus intromittit ſit practica vel ſpeculatiua? ¶ Qꝫ ſit ſpeculatiua videt̄: quia diffinitiue et demōſtratiue procedit et per propoſitiones vniuerſales. diffinitio aūt demōſtratio vere faciunt ſcire. ſcire autem eſt proprius finis ſpeculatiue: vt dicitur ſecūdo metaphiſice. Etiam vniuerſaliter ſcire nichil mouet ad opꝰ. vnde tertio de anima dicit Ariſt. particularis eſtimatio vel ratio mouet. non que vniuerſalis. ſcientie vero ex eo practice dicuntur: quia dirigunt et ſtant ad opus: igitur ⁊c. ¶ Item morales ſcientie ſunt de ipſis virtutibus: ſcientia autem de virtutibus non eſt practica probatio: quia vel hoc eſſet ex eo ꝙ virtus ex actibus humanis generatur: vel quia ipſa eſt principiū actuum humanorū ſed non propter primum: quia ita eſſet logica / practica / et grammatica: ita etiam eſſet practica ſcientia de omnibus intentionibus ⁊ relationibus rationis. cuiuſmodi communiter ponitur identitas quod eſt falſum: quia iſta pertinent ad metaphiſicā. Nec propter ſecundum quia ita intellectus et ſenſus de quibus in ſcientia naturali determinatur ſunt pricipia operationum hominis ſicut virtus: et ita ſequeretur ꝙ ſcientia naturalis eſſet practica. ¶ Item ſcientiarū principaliſſima et maxime architectonica non eſt practica: quoniam ſpeculatiuam ſcientiā ponet Ariſtoteles principaliorē practica proemio metaphiſice et ſexto. ſed moralis ſcientia ſcilicet ciuilis eſt principaliſſima et maxime architectonica ſm Ariſtotelem primo huius. quod probat: quia ipſa eſt ordinatrix omnium aliarum: quas enim debitum eſt diſciplinarum in ciuitatibus: et quales vnumquemqꝫ addiſcere oportet et vſqꝫ quo. hec preordinat. vnde dicit Ariſtoteles: hoc erit vtiqꝫ humanum bonum / quod propter ipſum volumus ⁊ alia propter ipſum.

[margin: Secūda regula.] *[margin: Tertia. regula.]*

Oppoſitū arguitur. qꝛ Ariſ.

ſexto metaphiſice ſciētias ſpeculatiuas diſtiguēs ponit eas non niſi tres: ſcilicet phiſicam. mathematicam. et metaphiſicam: quarum iſta nulla eſt. Item finis eius non eſt cognitio ſed opus: patet primo huius. Etiam ſecundo huius dicitur ſcientiam hanc non eſſe contemplationis gratia. Non enim vt ſciamus quidem virtus ſed ſcrutamur vt boni efficiamur: talis autem eſt practica. nā theorice finis eſt veritas. practice vero opus ſecūdo metaphiſice.

Dicēdum eſt primo vnde ſu-

mi debeat diſtinctio inter ſpeculatiuam et practicam: et vtimur hoc loco large hoc nomine praxis vel practica. Secundo videbitur ꝙ ipſa eſt practica. Tertio ꝙ non eſt metaphiſica nec ſeruil. ſed libera. ¶ Quantū ad primū duplex ponitur differentia inter ſcientiam practicam et ſpeculatiuam.

[margin: Primū pūctū q̄ norat dif ferentia int̄ ſciētī]

Vna ex fine: quoniam ſecundo metaphiſice dicit̄ theorice finis eſt veritas: practice vero opus. ⁊ tertio de anima dicitur ꝙ intellectꝰ practicus differt a ſpeculatiuo fine. et commētator ibidem ꝙ finis ſpeculatiui eſt ſcire tantum: operatiui vero opus Secunda differentia ponitur ex obiecto: quia ſpeculatiua eſt de is que a natura exiſtunt preter noſtram operationem: practica autem eſt de operabilibus a nobis mediante cognitione ipſorū. vnde ſexto metaphiſice. Practica omnis eſt actiua vel factiua. Factiua autem eſt cuius in agente eſt principium intellectus aut ars aut potentia quedam. Actiua autem cuius in agente principium eſt prohereſis. Sed dubitatur a quo iſtorum debeat principalius practica denominari: an ab obiecto an a fine. Aliqui autem de hoc opinantur ꝙ a fine: quia finis eſt cauſa cauſarum ⁊ neceſſitat ⁊ determinat agens ad agendum. et forma determinationē ſuam accipit ab agente. materia etiam ab agēte determinatur ſm exigētiam forme: et ita patet ꝙ prima et originalis determinatio et diſtinctio eſt ab ipſo fine qui eſt cauſa cauſarum. Unde ſm exigentiam finis neceſſarie eſt omnia moderari: vt dicit linconienſis ſuper ſecundo phiſicorum. Item naturalis ſpeculatiue conſiderat de morte et vita. iuuentute et ſenectute: ſomno et vigilia: de anathomia. et generatione. et partibus animalium: quia ſtat ad ſcire. Medicus autem de his practice conſiderat: qꝛ conſiderationem ſuam ordinat ad opꝰ: ergo ex fine et non ex obiecto principaliter practicum et ſpeculatiuum diſtinguntur. Item diſtictio ſcientiarum ex obiecto videtur eſſe ſpecifica diſtinctio. ſed ſpeculatiuum et practicum videntur eſſe non ſpecifice differentie ſed conſequentes ſcientiā iam in eſſe conſtitutam. ſcientia enim ſecundū ſe habetur per ſcibile ſecundum vniuerſalem rationem ſecūdum quam accidit ei ꝙ ſit operabile. Itē Ariſtoteles tertio de anima dicit intellectum ſpeculatiuum differre a practico fine: et ita videtur eſſe de ſcientijs.

[margin: am practicā ⁊ ſpeculatiuā] *[margin: In ab obiecto an a fine denoianda ſit ſciētia practica ſunt oppones.]*

Credo ꝙ magis pricipaliter

et originaliter ſit hec diſtinctio per obiecta: quia i poteſtate noſtra non eſt ſcientiam vnam facere ſpeculatiuam aut practicam. nos autem poſſumꝰ eandem ſcientiam ordinare ad opus: aut non ordinare: ſed ſtare in ſcire: vt iſtam ſcientiam ethicorum Propter quod Ariſtoteles ſecundo huius reprehēdit eos qui ſtatim huius ſcientie ponunt in ſcire: dicens ꝙ multi quidem non operantur: ſed ad rationem fugientes exiſtimant philoſophari: ⁊ ſic fore ſtudioſi. et ſimile aliquid faciunt laborantibꝰ qui medicos quidem audiunt ſtudioſe: faciunt autem nichil horum que precepta ſunt. quemadmodum igitur neqꝫ illi bene habebunt corpus ita curati: neqꝫ iſti animam ita philoſophantes. Itē ſcientia ab iſto ſcire nō diſtinguitur niſi ſicut abſtractum a concreto: et ita ſcientiam ſpeculatiuam diſtingui per finem a practica eſt ipſam per ſeipſam diſtingui a practica. modo licet hoc ſit verum formaliter et eſſentialiter: tamen hoc non eſt verum originaliter. ſed ex obiectis prouenit earum diſtinctio. ſicut ex eo effectus producti ſunt aliꝗ ſm ſpeciem: quia ab alijs agentibꝰ ſunt producti. ¶ Itē ſcientiam ordinari ad opus vel non ordinari: non eſt cauſa eius quod eſt ſcibile eſſe a nobis opera-

[margin: Reſolutio doctoris]

bile vel nõ operabile: ſed econuerſo ex eo ꝙ ſcibile eſt a nobis opabile nos ſciam eius ordinamꝰ ad opus. ⁊ ex eo ꝙ ſubiectũ nõ ẽ a nobis opabile nos ſtamus in ſcire ergo patet ꝙ diſtinctio hmõi finiũ ꝓuenit originaliter ex diniſtinctiõe obiectorũ. Eſt tñ ſciẽdũ ꝙ diſtinctio ſciaꝝ nõ eſt ab obiectis ſimplicr̃ ⁊ abſolute ſumptis: ſ; ſm determinatas rõnes formales cõſiderãdi. ⁊ ideo originalr̃ ſcientie diſtinguũt eis a quibus ſumiẽ rationũ formaliũ cõſiderãdi diſtictio. Hec aũt ſunt pma pncipia vt in metaphiſica ꝓbaui. hec aũt pncipia pma poſſunt eſſe fines omniũ in ſcientia conſideratorũ ſicut eſt ſpecialiter in omnibus ſcientijs practicis ⁊ in metaphyſica ⁊ forte in phyſica. Ideo non reputo inꝯueniens ſcientias aliquas diſtigui primo et originalr̃ ex finibꝰ conſideratoꝝ. ſed illi nõ ſunt fines de quibus loquebamur: qñ dicebamus finem ſpeculatiue ſcientie eſſe ſcire ⁊ practice opus. hi enim ſunt fines ſcientiarũ non ſcitoꝝ. Etiam aliqua eſt ſcia ſpeculatiua que obiectũ ſuum non conſiderat in habitudine ad finem vt mathematica propt̃ qꝺ non põt vniuerſaliter dici ſcias ſpeculatiuas diſtigui a practicis ſcꝺm fines in eis conſideratorum.

Ad rões oppoſite opionis. **Ad rões alterꝰ opionis dicẽdum eſt.** Ad primã ꝙ ſi fines ſciẽtie ſpeculatiue ⁊ practice qui ſunt ſcire ⁊ operari diſtinguũt aliq̃s ſcientias. tamen (ſicut dictũ fuit) illi fines iterum ſunt diſtincti ꝓpter obiectoꝝ pꝺorem diſtinctiõem nec iſti fines ſunt cauſe cauſarũ oĩm: ſed potius fines rerũ cõſideratarum. Ad aliam dicendum eſt ꝙ ſi de aĩalibus ⁊ partibus ⁊ paſſionibus eorum ſit ſcientia ſpeculatiua ⁊ practica: hoc tamẽ eſt ſm aliam conſiderandi rationem. eſt eñ de eis ſcientia ſpeculatiua in ordine ad naturam ⁊ ad ea que preter noſtram operationẽ inſunt eis. eſt autẽ de eis ſcientia practica in ordine ⁊ quãtum ad ea que circa ea poſſumus operari. ⁊ verũ eſt ꝙ practici (vt medici) tenenẽ ſpeculatiuam habere: eo ꝙ ars in opere ſuo in quantũ poteſt debet imitari naturam. Ad aliam dicendum ꝙ in ſcientijs ſpeculatiuum ⁊ practicũ ſpecifice diſtinguuntur/ immo genere licet non generaliſſimo. ⁊ licet ſcientia precedat actuale: opus tamẽ non pcedit/ hoc qꝺ eſt ſubiectũ eius eſſe quid a nobis operabile. Ad vltimam qñ dicitur: intellectus ſpeculatiuus differt a practico fine dicendum eſt ꝙ idem eſt ſm ſubſtantiam intellectus ſpeculatiuus ⁊ practicus ideo hec non conueniunt ſibi niſi ſm denominationẽ ab habitu ſibi inherente vel ab opere ad quod ſe applicat.

Dico igiẽ ꝙ qñqꝫ itellectꝰ poteſt dici practicus habitualiter: ⁊ hoc ſm ꝙ habet habitũ practicum: ſiue ipm ordinet ad opus ſiue nõ. Aliomõ dr̃ practicus actualr̃ in quantũ habitum practicũ ordinat ad opꝰ. ſi aũt nõ ordinet ipm ad opus tunc dr̃ actualiter non practicꝰ: ſed ſpeculatiuus. ſ; ſit habitualiter practus. Et ita concedi põt ꝙ diſtinctio actualr̃ practici intellectus ab actualr̃ ſpeculatiuo ꝓuenit ex dictis finibus ſicut

Sedꝫ pũctũ q̃ cõcludiẽ ſcia moralis eſſe practica. dicit Ariſto. ſed habitualr̃ practicus ⁊ ſpeculatiuꝰ ex diſtinctiõe habituum/ ⁊ per conſeq̃ns obiectorum diſtinguniẽ ſm predicta. Hoc viſo dico ꝙ ſciẽtia moralis debet dici practica qꝛ eſt de operabilibus a nobis/ ⁊ qꝛ debet acquiri ꝓpter opꝰ. ⁊ valde inconueniens eſſet huiuſmodi ſiſtere ad ſcire. cum

ſine eiꝰ opatiõe nõ poſſit hõ finẽ ſeu bonũ ꝓpũ attigere: ⁊ hoc eſſet ꝯtra huius ſcie naturã ꝙ habẽs eam non operareẽ ſm eã. honeſtũ namqꝫ de quo eſt iſta ſciẽtia ſua vi nos trahit ⁊ ſua dignitate nos allicit: vt dicit tullius in ſua rethorica. Ideo conuenienter hec ſcia practica dici debet. Dico tertio ꝙ hec ſcia moralis nõ eſt mechanica/ nec ſuilis. ſ; libera qꝛ iſta ſcia eſt de ꝟtutibꝰ ⁊ opationibꝰ honeſtis quas volumꝰ ꝓpter ſe etiã oĩ alio circũſcripto vt patet pmo huius. tales aũt nõ ſunt opationes mechanice. Item ſcia illa nõ eſt mechanica nec ſeruilis q̃ pre ordinat quas debitũ eſt diſciplinarũ in ciuitatibꝰ ⁊ quales vnũquẽqꝫ addicere opꝫ. ⁊ vſqꝫ quo ⁊ iteꝝ ſub qua videmꝰ pcioſiſſimas ꝟtutũ exiſtẽtes vt puta militarem/ economicã/ ⁊ rethoricam: ſcia aũt moralis eſt huiuſmodi vt dicit pmo huiꝰ. Tertiũ pũctũ q̃ cõcludiẽ nõ eẽ mechanica nec ſuil;

¶ Iteꝫ illa ſciẽtia nõ debet dici ſuilis: ſed libera q̃ magis eſt cõueniẽs ingenuis ⁊ excellẽtibꝰ: talis aũt eſt iſta ſcia que tractat de virtutibus ⁊ honeſtis operibus: vnde dicitur primo politice ꝙ morales virtutes exiſtimandũ oportere quidem pticipare omnes: ſed non eodem modo: ſed quantũ vnicuiqꝫ ad ſuũ opus. ꝓpter qꝺ quidem pncipem perfectã habere oportet virtutẽ moralẽ. Sed vt dicit albertus ꝯtra hanc concluſionem obijciũt quidam: qꝛ mechanica diciẽ illa in qua illud qꝺ eſt artis deſeruit operi ꝯſtituto: ſ; ſic eſt in ſcientia morali in qua ille dicitur optimus qui id qꝺ de illa nouit refert ad opus. ¶ Item mechanica ſciẽtia ex hoc eſſe videẽ ꝙ eius opus tranſit in exteriorem materiam: ⁊ nõ manet in agente: vt patet de arte domificatiua ⁊ fabrili: ſed ſic eſt de hac ſcientia. Nam opera virtutũ in alteꝝ tranſeunt. Unde dicitur decimo ethicorũ. Iuſtus quidẽ indiget ad qꝺ iuſte opereẽ: ⁊ cũ quibꝰ. aliter autẽ et temperatus/ ⁊ fortis/ ⁊ aliorũ vnuſquiſqꝫ. Item Ariſto. proemio metaphyſice ſolam metaphyſicam vel ſpeculatiuam phiam probat eſſe liberam. quia liberum eſt (vt dicit) qꝺ ſui met ⁊ non alterius cauſa eſt: practice autem propter aliud ſunt: ſcilicet ꝓpter opꝰ. obiectiones ꝯtra pcedens

¶ Ad primam reſpondet albertus ꝙ mechanicis ⁊ alijs practicis commune eſt illud quod eſt artis referre ad opus. Ex communi autem non arguitur proprium qꝛ eſſet fallacia conſequẽtis/ et coniugatio inutilis in ſecunda figura ex duabus affirmatiuis. Ad aliam que querit vnde ſumatur differentia ſcientiarum moralium ad mechanicas. Poteſt dici ꝙ ſi vtriuſqꝫ opera tranſeant in materiam exteriorem: tamen hoc eſt differenter quia ex opere mechanico nulla perfectio in operante redundat niſi forte ꝙ neceſſitates corporis acquiruntur opus autem virtutis eſt principaliter propter anime operantis perfectionem. operamus enim ſm ꝟtutem pncipaliter vt bonifiamus. Vel dicitur ꝙ mechanice artes ſunt propter corporis luſtẽtationem. morales vero ad anime decorationem. Vel dicitur ꝙ mechanici cõmuniter regulanẽ in ſuis operationibꝰ ab illis propter quos opa fiunt. Non eñ domificator eligit ꝙ̃ domum faciat: ſed ille pro quo facit eam. ⁊ ita mechanice non agunt proprie ex electione: ſed ex arte tantum. morales aũt ſunt electiue ſuorum actuum ⁊ domie. ⁊ hanc differentiam viſus eſt Ariſtoteles dicere vj. metaphyſice vbi dicit Factiuarum enim in faciente principium eſt aut intellectus/ aut ars/ aut potentia q̃dam. actiuarum vero que Rñſio. alberti.

Digitized by Google

in agente prohereſis. Idem eſt agibile et eligibile Videtur aūt per factiuas intendere mechanicas. per actiuas vero morales. Ad aliā pōt dici q̄ liberum et ſeruum poſſunt imaginari ſimpliciter et in genere. liberum enim ſimpliciter eſt ſolus deus. In genere aūt liberum eſt qđ in illo genere principalius eſt et ordinatiuū aliorum. ſeruile autem qđ minus principale et alteri deſeruiēs. et iterū in illis q̄ nobilioribus ſeruiunt eſt accipere liberū et ſeruum: ſcđm q̄ vnum eſt altero nobilius aut vilius. et ita deſcendendo de nobiliſſimo ad viliſſimū / omnia media poſſunt dici ſeruilia et libera ad aliud et ad aliud ſumpta moralis igitur ſciencia reſpectu diuine ſerua: ſed ſeruire deo regnare eſt. ipſa tū mechanicarum libera ſimpliciter dici meretur.

Ad rōes principales. Ad primā dicēdū eſt q̄ finis ſpeculatiue eſt ſcire nō vltra ordinatū ad opus / practice autē finis non eſt ſcire tātum: ſed ordinatum ad opus. et ex hoc credo notū eſſe q̄ non oēm practicam / oportet eſſe minus nobilem ſpeculatiua quacūq̄. quoniam ſi aliqua practica de nobiliori ſubiecto et nobilioribus paſſionibus et ſcđm principia nobiliora conſiderat q̄ aliqua ſpeculatiua / quis dubitat ipſam nobiliorem eſſe licet ponatur nullū inde ſequi opus: nō videtur eſſe dubium. Et ſi preter conſideratione eius opus bonū inde ſequatur. tunc inde multo nobilior efficitur. propter qđ abſurdum eſt q̄ aliqui dicunt mathematicam eſſe nobiliorem morali ſcientia. et forte etiam neq̄ naturalem: ſed ſolam diuinam. Ad hoc autem qđ adiungitur ſcilicet q̄ vniuerſaliter ſcire nihil iubet operari. Dicendū eſt q̄ et ſi nō iubeat. tñ diſcernit q̄d eligibilius / et quomodo proſequi valeat qđ eligibilius iudicatur. Et iō adaptat voluntatē aliquid eligēdum / et vires corporales ad exſequendum et ita totū ordinatur ad opus propter qđ totum eſt practicum. ❡ Ad aliam dicendum q̄ practica eſt nō de oībus operabilibus: ſed de operabilibus mediante noſtra cognitione vel ſcientia de ipſis habita. Similiter poteſt dici q̄ logica vl̄ grāmatica poſſunt intrinſece ſcilicet ſcđm finē propriū dici practice. ſcđm aūt finem principaliorem ipſarū / quia magis ad ſpeculatiuas ſcientias q̄ ad practicas ordinātur. poſſunt dici ſpeculatiue magis q̄ practice / ſed nō ſpeculatiue ſimpliciter / ſed inſtrumentaliter ſpeculatiue. Etiā poteſt dici q̄ ad practicam non ſpectant entia facta per intellectū noſtrum gratia ſciendi cuiuſmodi ſunt entia logicalia et intentiones et relationes rationis et huiuſmodi. Ad aliam poteſt dici q̄ moralis principaliſſima dicitur et architectonica non reſpectu cuiuſlibet ſcientie ſpeculatiue: qm̄ diuina ſciētia principalior eſt: vt patet proemio metaphiſice. ſed reſpectu oīm practicarū. Scias aūt in hac q̄ſtiōe nihil cōplete eſſe dictū q̄ cōpleta perſcrutatio pertinet ad ſextum librum. et ſic finitur queſtio.

Querit tertio q̄d ſit ſubiectū in morali ſcīa: videtur q̄ deus. q̄ dicit Ari. q̄ in morali bonū optimū inquirit qđ eſt finis qui ꝑpter ipſm volumus et alia ꝑpter illū. et q̄ cōplectit fines aliarū ſciētiarū / hoc autem eſt deus oīa nāq̄ finaliter ordinantur in ipm.

Oppoſitum dicit Ari. primo huius q̄ bonū in hac ſcientia queſitum eſt ab homine operatum et poſſeſſum. et hoc non eſt deus. ❡ Item arguit q̄ homo ſit ſubiectū: quia de his que ſibi accidūt eſt ipſa tota ſciētia: ſcz de virtutibus moralibus / et habitibus intellectualibus et humanis actibus. ſubiectū autem poni debet cuius proprietates et accidentia cōſiderant in ſciētia. Contra hđ opatus eſt a natura. ſciētia aūt moralis cū ſit practica debet eſſe de opabilibus a nobis

Arguit.

Dicit Albertus q̄ ſubiectū huius ſcientie eſt bonū hoīs ſcđm q̄ homo. Hac probat q̄ de ipſo et partibus eius tractat per totā iſtam ſcientiā. Etiam quia ſcđm eius diuiſionem diuiditur iſta ſcientia. Nam huiuſmōi ſimplr̄ accepto bona q̄dam cōueniunt de quibus eſt ethica. Ipſo autē conſiderato vt eſt pars domeſtice cōmunitatis ſibi conueniunt bona de quibus eſt economica et iterū ſcđm q̄ eſt pars cōmunitatis ciuilis ſibi conueniūt alia de quibus tractat politica. Hanc aūt opinionem quidam infringere volentes dicunt in omni ſcientia debere preſupponi de ſubiecto quid eſt ſic autē non eſt de humano bono in hac ſcientia cum dicat Ari. q̄ tētandū eſt figuraliter accipere illud quidem eſt / et cuius diſciplinarū aut virtutum. Reſpondetur q̄ nō inquirit quid eſt humanum bonum in communi: ſed in ſpeciali inquiritur quid inter ſpecies humanorum bonorum ſit ſummum bonum: et etiam inquiritur quid rei et preſupponitur qđ nominis. Etiam arguit ſic de ſubiecto preſupponitur: quia eſt / bonum autem hominis de quo iſta ſciētia cōſiderat / non ſupponitur eſſe. non eñ ſupponimus hominem eſſe bonum: ſed hanc ſcientiam acquirimus vt boni ſimus vt dicitur Scđo huius. Reſpondet q̄ in practicis ſufficit preſupponere ſubiectum eſſe in poteſtate noſtra. vt domum in poteſtate domificatoris. Alij etiam contra ipſum ſic arguunt hoc ſubiectum eſt commune omnibus artibus mechanicis. panni nanq̄ ſotulares / cultelli / et alia huiuſmodi non ſunt bona beſtijs et inanimatis: ſed ſolis hominibus: ideo ſunt bona hominis ſcđm q̄ homo. non eſt igitur ſcientie moralis proprium hoc ſubiectū. Et iterum nihil magis videtur eſſe bonū hominis ſcđm q̄ homo q̄ ſuū proprium eſſe ſubſtantiale. bonū enim equaliter dicitur enti ſcđm Ariſtote. primo huius. Similiter forma eſſentialis hominis / cum ſit eius propria perfectio. bonum eſſe dicit hominis ſcđm q̄ hō. Hec aūt ſcīa de his non cōſiderat: ſed magis ſciētia naturalis. Dicit Tullius vt recitat Albertus q̄ genus qđ oīa ambit moralis honeſtū eſt. qđ diffiniens dicit Honeſtum eſt qđ ſua vi nos trahit / et ſua dignitate nos allicit. et ita vult q̄ honeſtum ſit commune ſubiectum ſcīe moralis. Cōtra quē Albertus ſic obijcit. Accidens eius de quo tractat in aliq̄ ſcīa non debet poni ſubiectum in ea: ſed paſſio. honeſtum autē eſt virtutis accidens et non ipſa virtus. Eſt eñ honeſtū qđ ab honore dī. premiū virtutis. cū ḡ de virtute tractet iſta ſcīa cui ex premio accidit honeſtum eſſe. ſeqt̄ q̄ honeſtum in ea nō erit ſubiectū Iuuātes aūt Tulliū rñdēt q̄ nō accipit. Tullius honeſtū ꝑ ipſo honore q̄ eſt exhibitio reuerētie in teſtimonium virtutis: ſed pro eo bono ratione cuius homini debetur honor: et ita alberti obiectio non concludit. Alij autem magis declarantes ſubiectum dicunt q̄ operatio humana. non quecunq̄ (ſed in qua conſiſtit humana felicitas) eſt

In oppoſitum.

Opinio alberti de ſubiecto hui⁹ ſcie.

propꝛium ſubiectū huius ſcientie qđ ꝓbant. Pꝛimo quia eius cognitio finaliter intenditur in hac ſcientia. eſt enim hec operatio optimus ⁊ vltimus humane vite finis. hanc aūt ſicut dicit Ariſt. propter ſeipſm querim⁹ ⁊ aliā propter ipſam. Secundo illud eſt ſubiectum in aliqua ſcientia qđ tanꝙ pꝛimo cognitum occurrit in ea ⁊ cuius gratia cetera conſiderant̄ ſic autem eſt de dicta operatione ꝓbatio quia ꝗtum ad pꝛimum dicit philoſophus pꝛimo huius tentandum eſt de ipſo figuraliter qđ eſt ⁊c̄. ꝗtū ad ſcđm manifeſtum eſt ꝙ eius gratia de virtutibus agitur in iſta ſcientia vt dicit Ariſ. dicit enim. Si autem felicitas operatio quedam eſt ſm virtutem perfectam. de virtute ſcrutandum. Sed hec opinio videtur irrationabilis quia ſubiectum ſcientie debet ſubici paſſionibus pꝛincipaliter in illa ſcientia conſideratis. operatio autem hominis in qua hominis felicitas conſiſtit nō ſubiicitur virtutibus moꝛalibus neqꝫ intellectualibus neqꝫ eaꝝ paſſionibus. ſed eas finaliter cōſequitur. Nec opoꝛtet in ſcientia ſubiectum eſſe finem vltimū ad quem cetera oꝛdinantur licet pꝛincipaliter intendatur: ſic enim deus in metaphyſica eſſe ſubiectum: ⁊ defenſio a caumatibus ⁊ pluuijs. ⁊c̄. in arte domificatoꝛia. finis enim in practicis non eſt ſubiectū: ſed ꝑncipiū. ideo felicitas pꝛincipaliť intenditur non per modū ſubiecti ſed ꝑ modū ꝑncipij.

Opſio do ctoꝛis cuius eſt ꝑma ꝯcľo

Videtur mihi ꝙ pꝛopꝛie loquendo de ſubiecto neqꝫ bonum humanum neqꝫ bonum honeſtū/ neqꝫ deus/ neqꝫ felicitas/ neqꝫ virtutes/ neqꝫ quecunqꝫ operationes hominis debent poni ſubiectū philoſophie moꝛalis.

Secunda ꝯcľo.

Secundo videtur mihi ꝙ hō in oꝛdine ad ea q̄ ſibi ꝯueniūt vt eſt liber/ vľ hō vt eſt felicitabilis: hoc eſt ꝗtū ad ea q̄ ſibi ꝯueniūt ad ducēdū felicē vitā eſt ſubiectū ꝓpꝛiū in hac ſcia. Pꝛimū patet: qꝛ ſubiectū non ꝯſideraẗ in aliqua ſcientia ſm ꝙ attribuiẗ alteri ſm illum modū ſm quem paſſiones attribuuntur ſubiecto tunc enim cōſideraretur de ſubiecto per motū paſſionis: ſed de predictis cōſideratur in philoſophia moꝛali vt homini attribuūtur ſicut ſubiecto. Nā ſm euſtratium ethice conſideratoꝛ eſt vt bonus homo fiat optimus ſequens ea que tradita ſunt in moꝛali negocio viuens pꝛudenter ⁊ pꝛopꝛiam rationem habens ire ⁊ concupiſcentie dominans ⁊ menſuram motibus earū imponens. vt de omni qđ operatur paratus ſit rationē reddere rectā. Economice aūt ⁊ politice cōſideratio eſt vt adipiſcatur vnuſqſqꝫ domeſtice ⁊ ciuilis/ multitudinis ea qbus indiget ſm analogiā/ vt oia hoibus tā bñ diſponantur vt nullo eoꝝ quibus indigent hi q̄ in domo vel ciuitate ſunt deficientes poſſint conſeruare cohabitationem. Secunda cōcluſio patet. Illud eſt ſubiectum philoſophie moꝛalis de quo ꝑncipales ⁊ pꝛime paſſiones in ea cōſiderare demōſtrāẗ. hoc autē eſt de homie. nā habere ꝓpꝛiā oꝑationem ꝓbatur de homine ꝑmo Eticoꝝ. Itē fieri virtuoſum vel vitioſum vel ſtudioſum aūt prauum ꝑ aſſuefactionem ⁊ ipſm eſſe inatum ad virtutem ꝓbaẗ de homine ſcđo ethicoꝝ. Itē ſimiliter habere in ſua poteſtate fieri bonum vel malum ſtudioſum vel prauū ꝓbatur de homine tertio ethicoꝝ huius. Silr in ꝑmo politice ꝓbatur hoiem eſſe naturaliter ciuile animal. Et i economica ipꝫ eſſe animal coniugale. Et vniuerſaliť appꝫ ꝙ totū moꝛale negotiū reſoluiẗ ad hoiem tanꝙ ad ſubiectū ꝑmū. Igiẗ ꝓbatū eſt ꝙ hō eſt ſubiectū i phia moꝛali. Sꝫ ꝙ hoc nō ſit ſub oi rōe cōſiderādi ſub q̄ pōt ꝯſiderari: ſꝫ deteꝛiate ſub rōe ꝑdicta ꝓbaẗ ꝑ differētiā phie moꝛalis ad alias ſcias. Scia nanqꝫ naturalis de hoie ⁊ alijs entib⁹ naturalib⁹ ⁊ eoꝝ operationib⁹ ꝯſideꝛat: ſm ꝙ ſunt a natura. metaphiſic⁹ ꝗt de homie ⁊ alijs entibus ſm ꝙ entia ſunt ⁊ ſm ꝙ in ꝑma entis ꝑncipia reduci pñt determinat. practice ꝟo ſcie oēs ꝯſiderant de his quoꝝ vel circa que ſunt ⁊ operationes hūane ſm ꝙ ad intellectū practicū reducūtur. Ideo ad differentiam ſpeculatiuaꝝ cum hec ſcientia ſunt practica opoꝛtet dicere ꝙ homo ſit ſubiectū in ea in oꝛdine ad opera q̄ ſibi debētur ſm intellectū practicū eius. Sed iterū qꝛ practicarum quedā ſunt mechanice: alie moꝛales. Inter quas eſt dña ſicut in ꝑcedenti q̄ſtione dictum fuit qꝛ etiā mechanici non ſunt pꝛopꝛie dñi neqꝫ electiui ſuarū operationū: ꝓpter quod ſeruiles dicunẗ. Moꝛales aūt nulli dicunẗ niſi ſm ꝙ ſunt ſuoꝛum actuū electiui ⁊ domini. pꝛopter quod moꝛales ſcientias dictū fuit nō eſſe ſeruiles ſed liberas: ideo addere opoꝛtuit ꝙ homo eſſet hmōi ſubiectū ſub oꝛdine ad opera ſibi debita: non quocunqꝫ modo ſed ſm ꝙ eſt liber. vel ſm ꝙ eſt felicitabilis. quod rōnabilius ſuſtineri pōt: qꝛ felicitas eſt conſideratoꝛ vltimus finis: ⁊ vltimus finis in operationibus eſt pꝛimū pꝛincipiū à quo ſumi debet oꝛiginaliter rō foꝛmalis cōſiderandi. Et hi duo modi dicendi videnẗ eſſe ſatis pꝛopinqui. Eſt tñ notandū ꝙ maťia philoſophie moꝛalis circa quā ꝯſiaẗ dici pōt ipſa felicitas et humane operationes electiue/ et ipſe virtutes ⁊ honeſtū bonum/ et bonum humanum et hominis melioꝛatio: vt dicit Euſtrati⁹ et ita locuti ſunt antiqui moꝛales. Tullius et Albertus et ceteri. de ſubiecto philoſophie moꝛalis large capiendo ſubiectum pꝛo quocunqꝫ: circa qđ verſatur conſideratio moꝛalis. Notandum etiam ꝙ ex his conſiderari poteſt quid ſit in ethica pꝛopꝛium ſubiectū: aut etiam in economica et in politica. Erit enim in ethica ſubiectum homo quantū ad ea que ſibi debentur communiter: vt eſt homo in oꝛdine ad felicitatem. economice vero ſubiectū eſt homo quantum ad ea que ſibi ſpecialiter cōueniunt pꝛout eſt pars domeſtice cōmunitatis in oꝛdine ad felicitatem: eodem modo pꝛopoꝛtionabiliter de ſubiecto politice dicatur.

Maťia circa ꝗꝫ ꝯſiaẗ moꝛalis phia.

Ethice economice et politice obiectum.

Ad rōes

His viſis videtur eē ſatis manifeſtum quomodo pꝛius facte rationes ⁊ narrate opiniōes procedūt vijs ſuis ſicut dictum eſt. Hec de queſtione.

Queſtio

Arguiẗ.

Quarto queritur vtrū bonū eſt quod oia appetunt? ¶ Arguiẗ ꝙ non: qꝛ qđ non cognoſcit non appetit. nā. xij. metaphiſice diciẗ appetiẗ aut qꝛ videtur. ſed non oia cognoſcunt: igiẗ. ¶ Scđo appetit⁹ eſt rōne carentie pꝛimo phiſicoꝝ. ſed q̄dā ſunt nullo bono carentia: vt deus. ¶ Tertio volūtas non appetit neceſſario ſed ꝯtingēter: alš nō eſſet libera. igiẗ qñqꝫ pōt non appetere ⁊ tūc nō oia bonum appetēt. ¶ Quarto malū cū ſit contrariū bono: non appetit bonū. Nā ſi vnū ꝯtrariū appeteret ſuū contrariū: tūc appeteret

ret ſuā corruptionē.qđ eſt falſum: qꝛ ↄmētatoꝛ dꝫ
ꝑmo phiſicoꝝ ꝙ vnūqđqꝫ ens diligit ſe ꝑmanere ī
eē.igiē nō oīa ꝛc̃.Etiā mali hoīes mala ex electiōe
opantes nō appetūt bonū:ſed malū.electio eñ in-
cludit appetitū eius qđ eligitur.igiē.ꝛc̃. ¶ Item
appetitus cōtrarioꝝ in contraria feruntē igē no ferūē
ābo ī bonū cū bonū nō ſit bono ↄtrarium vt ī.ꝗ.dī
ceē.Itē q̄dā electiue ꝓuāt ſe oī bono: vt q̄ deſpā-
tes ſeipſos iterimūt.ꝗ nullū bonū tales appetunt.

Oppoſitū dt Ari. Et argui

tur rōe qꝛ bonū dē equaliter enti ꝑmo hui⁹ oē aūt
ens ſeipm̄ appetit quia diligit ſe permanere in eſ-
ſe cōmentatoꝛ ꝑmo phiſicoꝝ.Itē bonū eſt perfici
ꝛ in ſua perfectione ſaluari:ſed oē ens appetit per
fici ſi ſit impfectū/ꝛ in ſua perfectione ſaluari ſi ſit

Rñſio. perfectū igiē. Dico ꝙ oīa bonū appetūt:qđ alber-
tus ſic declarat.primū ens qđ eſt ipſe deus eſt pri-
mū bonū ꝛ optim/ipē aūt intelligit ſeipm̄ ꝛ diligit
ſeipꝫ:ita ꝙ eſt idē ī eo ītelligēs ꝛ ītellectū.amās ꝛ
amatū. vt dꝫ videri duodecimo metaphyſice ipſe
igē appetit bonū Cetera aūt cauſata ſunt ab eo ꝑ-
mo bono.cauſatū aūt ſp gerit aliquā ſimilitudinē
ſue cauſe.ideo opꝫ cetera oīa bona eſſe ꝓpter qđ dī
dicit Ari. primo huius ꝙ bonū dē equaliter enti.
Agēs aūt tantū dat de ↄſequentibus formam q̄n-
tum dat de forma ſm̄ ↄmētatorē octauo phyſicoꝝ
Q̄tum igē primū bonū vnicuiqꝫ influit entiū de bo
nitate tm̄ influit de ↄſequentib⁹ formā ſiue eſſen-

Notādū de iclinatiōe ad bonum. tiā bonitatis.Hec aūt ſunt tria. Primū eſt aſſimi
latio q̄dā ad ꝑmū bonū ꝛ ad hanc quidē aſſimula-
tionem cōſequitur ſm̄ ſcꝫ appetitus ꝛ iclinatio ad
ꝑmū bonū ſicut videmus corpora naturalia natu
raliter inclinari ad ſua loca propria propter ſimi-
litudinem ꝛ cōuenientiā/Illa aūt inclinatio fruſtra
eſſet niſi ſequereē eam mot⁹ q̄dā actualis in illud
ad qđ eſt inclinatio. Ideo dat ſibi Tertio motum
actualem tēdēdi in bonū. Ideo ſic eſt ꝙ oīa entia
motus habent ꝛ operationes vel actiue vel paſſi-
ue tendentes in bonum ſuum.vel ſaltem habēt in
clinationes ꝛ potentias ad hmōi mot⁹ ꝛ operatio
nes:vel ſunt ipēmet inclinationes vel potentie/vē
diſpoſitiones ad hmōi motus vel operatiōes oīa
igiē inclinationē ꝛ tendētiam habent ad bonum.

Dubium an idem bonū oīa appetāt.

Dubitatur aūt vtrū ſit idem

bonū ꝛ qđ oīa appetūt vel aliud ꝛ aliud. Ad qđ rñ
det Euſtrati⁹ ꝙ ē quoddā cōe bonū qđ oīa q̄ ſunt
meliora appetūt ꝛ qđ oīa excellentiora. Sꝫ q̄cūqꝫ
q̄dē ſunt maxime ꝓpinq̄ illi bona ꝓpē illđ ſimplr
facta ſunt.ꝛ illo īmediate fruūtur.ꝛ hoc eſt de⁹ glo
rioſus/quecūqꝫ aūt nō poſt illud ↄfeſtim ſunt ꝛ im
mediate habēt vnūqđqꝫ eoꝝ propriū ſibi ꝑpīꝛ con
tinuum aliqđ bonū ꝑ qđ mediate referunē ad illđ

qualis ē modus q̄ oīa ꝑmū bonū appetant. ꝑmū ꝛ cōe bonū.Et eſt notādū ꝙ nō oīa entia ap-
petūt ꝑmū bonū vt ipm̄ formalr ꝛ eſſentialr adi-
piſcāē/ſꝫ ſm̄ ſilitudinē ita.ſ.ꝙ appetūt quādā ſibi
ꝓpā ꝛ ↄuenientē pfectionē acq̄rere aut habitā ↄſer
uare in q̄tū ipā ē q̄dā ꝑticipata ſilitudo ꝑmi boni.

Ad rōnes in oppoſitū Ad pri

mā dicēdū eſt ꝙ illa auctoritas appetiē qꝛ videtur
intelligēda eſt in hñtib⁹ cognitiōem de q̄bus illic
loq̄baē.ſꝫ ī illis q̄ nō cognoſcūt ſufficit.ꝙ a cogno
ſcente dirigantē ꝓpter qđ dicit cōmētatoꝛ duode-
cimo metaphyſice ꝙ natura agit perfecte ꝛ ordi-
te.Quis non cognoſcat.tanq̄ rememorata ex ſu-
perioribus cauſis que ſunt intelligentie.

Ad ſcđam dicēdum ꝙ duplex

Duplex appetit⁹ eſt appetitus: vnus imperfectorum ad perfectio-
nem ad quam ſunt in potentia acquirendam ꝛ iſte
eſt ratione carentie: ꝛ debetur paſſiuis de quo loq̄
tur primo phyſicoꝝ. Alius eſt perfectorū ad per-
fectionē habitam cōſeruandā: aut etiam ad aliq̄s
minus honorabilibus pfectionē largiendam.ꝛ ſic
appetunt deus ꝛ quecūqꝫ perfecta: ꝛ iſte appetit⁹
magis debetur actiuis. Ad aliam diciē ꝙ licet vo
lūtas non ſemp ſit in actu volendi.tñ per ſuam na
turam ſemper habet inclinationē ad actū volēdi
ſpecialiter reſpectu ꝑmi boni. ſicut ignis ſemper
habet inclinationē ad vrendum.licet non ſemper
ſit in actu vrendi.ꝛ de hoc eſt magis locus dicen-
di perfecte in tertio libro. Sed aliq̄s obiiceret. ſi
voluntas ante actum volendi inclinareē ad actū
volendi. tunc cū inclinari ad aliquid ſit appetere
ipm̄: volūtas ante actum volendi appeteret:ſꝫ ap
petitus in voluntate non videē aliud eſſe q̄ velle
ergo vellet anteq̄ vellet qđ eſt impoſſibile. Dicen-

Triplex appetit⁹. dum eſt ꝙ triplex eſt appetitus ſcꝫ naturalis ſenſi
tiu⁹ ꝛ intellectiu⁹. Naturalis eſt inclinatio cuiuſ-
cunqꝫ potētie naturalis ſiue actiue ſiue paſſiue ad
actum ſibi proprium ꝛ conuenientē.quā quidē in
clinationē habet ex natura ſua propria abſqꝫ pre-
ueniente cognitione ꝛ ſic ītellectus naturaliē incli
naē ad intelligere etiā anteq̄ intelligat ꝛ volūtas
ad velle etiam anteq̄ velit. Appetitus ſenſitiuus
eſt inclinatio in rem ſenſatā mediante iudicio ſen
ſus de eius bonitate vel malicia. Appetit⁹ aūt in-
tellectiuus q̄ vocatur proprio noīe volitio/ſeu vo
lūtas ꝑ volitione accepta / eſt inclinatio in rē in-
tellectā mediāte iudicio intellect⁹ de eius bonita
te vel malicia ꝛ ita nō ↄcedo oēm voūtatis appe-
titum eſſe velle. velle enim eſt liberum appetitus
aut p̄cedēs eſt naturalis. vtrum autē talis appeti
tus ſit idē realiter qđ ipā volūtas accepta ꝑ potē

In malo ē duo ↄſiderare. tia volitiua vel nō. nō eſt diſcutiendū ad pñs. Ad
aliā dicēdū ꝙ in ipo malo eſt duo conſiderare:ſcꝫ
ipam maliciā ꝛ ipm̄ ſubiectū cū ſubiectū eſſentia-
liē bonū ſit lꝫ ꝑ effectū ſit malū denoiatiue ꝑ mali
ciā ſibi inherētē.malicia aūt vel eſt ꝓuatio ſola diſ
poſitionis debite ꝛ cōuenientis ꝛ tūc non eſt cōtra
nos ſi nō appeti aliq̄d qꝛ ipā nō eſt aliq̄ entitas.
Uel ipā malicia eſt diſpō poſitiua indebita ꝛ diſ-
cōueniēs illi ſubiecto:ſicut corpi hūano eēt mala
caliditas aut frigiditas exceſſiua inducēs īfirmi
tatem.ꝛ hmōi diſpoſitio licet ſit mala ipſi ſubiecto
in quo eſt tñ ſm̄ eius eſſentiā abſolute eſt aliqđ bo
nū.ꝛ vt ſic appetit ſui ipſius ↄſeruationē tanq̄ ali-
quod bonū. Cū etiā dē ꝙ mali ex electiōe mala ope
ranē dicendū eſt ꝙ ipſi non appetūt illā maliciam
ſed eius ſubiectū/aut aliquid malicie ↄnexū:quod
ſm̄ ſe non eſt malū/ſed aliquā veri et boni rationē
participat:propter quam appetit bonum illđ. Ad
aliā dicitur ꝙ appetitus contrarioꝝ ſunt ad contra-
ria:ſed non oportet illa eſſe contraria ſecundū bo-
nitatem et maliciam/ſed ſecundū alias determina
torū generū contrarietates / vt ignis appetit ſur-
ſum et terra deorſum:quorum vtrūqꝫ eſt vtriqꝫ bo
num.hec tamē ſunt contraria ſcđm locum. Po-
teſt etiam dici ꝙ ſi reſpectu eiuſdem vnum contra
riorum eſt bonum ꝛ alterū malum.tamē reſpectu

diuerſoꝛum non eſt inconueniens vtriuſq; contrariorum eſſe bonum. ¶ Ad vltimam dr̃ ꝙ homo in anxietate poſitus appetit ab ea liberari/ ⁊ ita appetit bonum/ ⁊ non videns quomodo ab huiuſmodi anxietate liberetur niſi per ſuipſi⁹ interemptionem elegit interficere ſeipm̃. Apppetit igit̃ primo bonũ ſimpliciter. gratia cuius per ineptam rõcinationem illud qđ omnino ſimpliciter eſt malũ videtur ſibi bonũ ⁊ ſic appetit illud nõ ſub rõe mali: ſed ſm̃ ꝙ ſibi eſt apparens bonum.

QVito queritur. Vtrũ

oẽs actus humani oꝛdinẽtur ad vnũ vltimũ finẽ ¶ Arguit̃ ꝙ nõ: qꝛ appetitus diuitiarũ infinitũ ꝓcedit primo politice. ⁊ p ↄñs operationes ꝓpter diuitias

Scđa rõ in ĩfinitũ ſunt. ¶ Secundo iſte finis vltim⁹ ſi eſſꝫ hoi inherẽs/ eẽt accidẽs ⁊ accidẽs nõ poteſt eſſe finis ipſius hoĩs. cũ finis debeat eſſe nobilioꝛ ⁊ naturalr̃ pꝛioꝛ: qꝛ eſt cauſa cauſarũ. Nec eſt aliqđ extrinſecũ. qm̃ nõ operatũ a nobis: quia illis vtimur propter nos/ ⁊ ſumus eoꝝ finis vt dr̃ ſcđo phyſicoꝝ. Nec non operatũ: quia hoc nõ videtur eſſe niſi deus qui nõ eſt pꝛopꝛius finis noſter: ſed oĩm de quo non querimus. ¶ Etiã non adipiſcimur ipſꝫ eſſentialr̃: ſꝫ qꝛ aliqđ aliđ ꝓpꝛiũ nobis adipiſcimur qđ eſt ſicut q̃ iam pticipata ſimilitudo ipſius ſm̃. Euſtratium. tunc illud eſt finis ꝓpꝛius. de quo q̃ritur vt prius: ſi eſt inherens aut ſeparatũ. ¶ Itẽ etiam de fine ſeparato ⁊ non operato a nobis non intendimus in hac ſcientia dicere. nam dicit Ari. pꝛimo huius ꝙ bonum qđ queritur eſt ab homine

Tertia. ratio. operatum ⁊ poſſeſſum. ¶ Item vltimus finis hominis eſt quid optimũ. ideo oẽ qđ in ipm̃ oꝛdinat̃ eſt bonũ/ non ſunt aũt boni omnis humani actus.

Q̃rta rõ. ¶ Item vltimus finis hoĩs eſt q̃dã opatio ipſius

Quinta ratio. ſm̃ pfectã ꝟtutem vt dr̃ pꝛimo huius. Ipſa aũt cũ ſit vltimus finis/ non amplius oꝛdinatur in finẽ: ergo nõ oẽs operationes hoĩs in eũdẽ finẽ oꝛdinãtur.

Sexta ratio. ¶ Item ſi oꝛdinantur in finem vltimũ/ pꝛobo ꝙ nõ in eũdẽ: quia voluntas ex libera: ideo tendere poteſt modo in vnum finem modo in aliũ. Etiã motus contrarũ non tendũt in eũdem finem puta motus grauis ⁊ leuis: ſed operationes humane multe ſunt contrarie vt diligere/ odire iuſte agere ⁊ iniuſte. Etiam pꝛimo huius dicit. Ari. ꝙ in hoĩbus eſt ratio/ que rõ ſemper ad optima depꝛecatur eſt aũt ⁊ in ipĩs aliud preter rõem innatũ qđ aduerſatur ⁊ obuiat rõni. ¶ Item non eſt idem bo-

Septia. ratio. nũ apparens ⁊ exiſtens. aliq̃ tñ opatiões hoĩm tẽdunt in hoc/ ⁊ alique in illud: ergo non in idem.

Oppoſitũ arguitur pꝛimo ꝙ

oẽs actus hoĩs in finẽ tendunt: dicit eñ. Ariſt. ꝙ bonũ quoddam appetere vident̃. Et ꝙ in vltimũ quia dicit Ariſt. ꝙ aliter ꝓcederet̃ in infinitũ qđ eſt inconueniẽs. Sed ꝙ in eũdẽ patet qꝛ finis politice eſt vnus. cũ politica ſit vna ſciẽtia/ ille tñ ↄplectitur omnes alios/ vt dicit Ariſtoteles.

Pꝛima. cõcluſio. **Pono duas ↄcluſiones. Pꝛi**ma ꝙ omnes operationes humane in aliquẽ finẽ

Secũda tendunt. Scđa ꝙ in aliquẽ vltimũ. Deinde pſcrutabitur an in eundem vel diuerſos.

Pꝛima ↄcluſio pꝫ ex p̃cedẽti

queſtione vbi dicebatur oĩa bonũ quoddã appetere. bonũ. aũt appetitũ habet rõem finis. Scđa cõcluſio pꝫ qꝛ aliter hoc eſſet ꝓpter illud/ ⁊ illud ꝓpter aliud/ ⁊ ſic in infinitũ qđ eſt impoſſibile qꝛ declaratum eſt ſcđo metaphyſice ꝙ impoſſibile eſt ꝓcedere in ĩfinitũ in cauſis finalib⁹: ⁊ ſimiliter pꝛimo hui⁹ idẽ ꝓbatũ eſt: quia deſideriũ humanũ eſſet vanũ ⁊ inane. Sed dicet aliquis ꝙ hoc non eſt inconueniens de multis hoĩm deſiderijs irrationabilibus. licet hoc eſſet inconueniens deſiderio oꝛdinato ratione recta/ voluntas enim aliqñ eſt impoſſibilium vt dicit̃. iij. hui⁹. Adhoc dicũt multi ꝙ queſtio intelligenda eſt de operationibus hominem melioꝛantibus: quia de his loq̇tur Ariſt.

Sed tunc reſtat dubium ſi queratur de omnibus operationibus tam bonis q̃ malis qđ eſſet dicendũ. Credo ꝙ oẽs ad aliquem finem vltimũ tendũt qm̃ ſi ſint operationes naturales ſine cognitione mediante: tunc finem vltimũ habent/ quia deus ⁊ natura nihil faciunt fruſtra/ ſi vero ſint operationes ſm̃ rectã rationem. tunc finem vltimũ habent quia nõ ſunt fruſtra: cũ naturalr̃ dirigantur a deo vel a natura. Nam multũ eſſet inconueniens deũ habere ſollicitudinẽ de brutis/ plãtis/ ⁊ inaiatis. ꝓpter quã in finẽ ſibi debitũ procedunt: licet non cognoſcãt: ⁊ ipm̃ dimiſiſſe hominem qui eſt nobiliſſimum viuentiũ ſine ſollicitudine ipſius. Si autẽ ſint operationes animales: ſcilꝫ mediante ſola cognitione ſenſitiua: aut etiã opationes ſm̃ rationẽ diſtinctam cũ ipſe non tendant niſi in aliqđ appꝛehenſum et non poteſt eſſe appꝛehẽſum in infinitũ: ſequitur ꝙ tendunt in aliquod vltimũ. ¶ Et ſi dicatur non eſt incõueniens tẽdere in aliquod compꝛehenſum et mediante illo in aliud in appꝛehenſum. Dico ꝙ tendẽtia in illud nõ appꝛehenſum eſt virtute nature que vltimum finẽ habet. Dubie. Solutio Pꝛimũ. mẽbrũ. Secũdũ Tertiũ.

De tertio dicunt q̇dam quat

tuoꝛ concluſiones bene ſubtiliter. Pꝛima ꝙ non idem vltimus finis ſm̃ ſpeciem nature quia operatio coꝛrumpens bonum qđ ſm̃ naturam eſt finis hominis ⁊ operatio inducens illud et ſaluãs non habent eundem finem ſm̃ ſpeciem nature ſed oppoſitos. ſed ſic eſt de operationibus virtuoſis ⁊ vitioſis ⁊c̃. Scđo ꝙ nec hñt eundẽ finem ſm̃ pꝛopoꝛtionẽ nature: qꝛ q̇cunq; habẽt eundẽ finẽ ſm̃ ꝓpoꝛtionẽ nature ſi vnũ eoꝝ habet pro ſe optimum finẽ ſm̃ naturã quolibet alioꝝ pro ſe habebit optimum finẽ ſm̃ naturã. vt ſicut graue deoꝛſum/ ita leue ſurſum. ſed operationes virtutũ habent finẽ optimũ ſm̃ naturam: vitioſe vero non. Tertio ꝙ nec ſm̃ ſpeciẽ opinionis: quia nõ omniũ hoĩm eſt eadẽ ſpecies opinionis de vltimo fine: vt dicetur infra: ergo nõ omnes operationes humane ſequẽtes huiuſmodi opiniones habent eundẽ finẽ ſm̃ ſpeciem opinionis. Quarto dicunt ꝙ idẽ eſt finis oĩm operationũ humanarũ ſm̃ pꝛopoꝛtionẽ opinionis. q̃libet eñ habet illud pro vltimo fine quod operãti videtur optimũ ſicut ille qui ex deſperatiõe ſeipſum īterficit. videtur eñ ſibi euenire poſſibiliũ optimũ eſt ab anxietate in q̃ poſitus eſt liberari: ⁊ ideo gratia huius interficit. Foꝛte poſſet dici alio modo rationabiliter: ꝙ ſicut eſt in maioꝛi mundo ita eſt in minoꝛi. omnia nanq; in maioꝛi mundo in vnum vltimũ finẽ tendunt qui eſt de⁹. Unde nõ eſt aliquod ita malũ ſi habeat aliquid entitatis poſitiue quin

De tertio prima cõcluſio. Secũda Tertia. Quarta

habeat aliq̄d bonitat; ſicut fuit dictū in alia.q.q̄m bonū dr̄ equalr̄ enti.ſm aūt q bonitat; aliq̄d h; vt ſic tēdit i bonū.ḡ ita dz imaginari in minori mūdo ſc; in homine q oēs hoīs opationes in vnū finale bonū tendere debent ſm illud qđ in ſe habent bonitatis. Nulla eſt enim ita praua hominis operatio q̄ nihil habeat boni: q̄ enim.ſe ip̄m interimit de ſperās ſaltē a calamitate ꝛ anguſtia liberatur in q̄ erat poſitus. Quis incidat in peius. Et iterum ad huius poſitionis maiorē explanationē oportet videre: q ſicut in maiori mundo nō oīa īmediate nec formalr̄ fruunt̄ illo vltīo fine ad quē vltimate tendūt: ſ; q̄ quodl; aliquid ſibi adipiſcit̄ boni ꝓprij per qđ bonū inſtrum eſt q̄dam participata ſimilitudo p̄mi boni/ip̄m refert̄ ad p̄mū ꝛ finale bonum vt dicit Euſtrati⁹.ita oportet imaginari q homo nō ſm quālibet ſuā operatiōem adipiſcit̄ formalr̄ finale bonū humanū qđ eſt humana felicitas: ſ; ꝑ quālibet opationē ſuā tendit ad aliqđ ꝑtiale bonū qđ quandā habet ad ipſam felicitatē ſimilitudinē mediante qua in ip̄am felicitatem reducit̄. Nulla eſt enim ita praua operatio que non ad aliquid vtile aut pulchrum aut delectabile ſimpliciter vel ſecundum quid adipiſcendum ordinet̄. hoc autē iā habet ſimilitudinē quādam vt ſic ad ip̄am felicitatem que eſt optimū pulcherrimum ꝛ delectabiliſſimū ꝛ per ſe ſufficientiſſimū vt dicitur primo huius

Sciendū tamen q ille operationesque cū aliquali ad ip̄am felicitatem ſimilitudine plus habent de diſſimilitudine admixta: vitioſe ſunt ꝛ penitus abhorrende. Sciendū etiā nō oēs illos hoīes eſt fruſtratos ſuo fine. qui ip̄m formaliter non adipiſcūtur. ſicut etiam nec naturalia ſunt fruſtrata ſi nō immediate et formaliter fruunt̄ ipſo deo. ſufficit enim quantum ad multas operationes q ad aliquem operationem peruenient ſibi poſſibilem ordinatam debite ſine diffor mitate ad ipſam felicitatem/ſicut ſunt mechanici qui ꝓcurant aliis vite neceſſaria quibus habitis alij poſſunt tendere tā ad maiora ꝛ ꝓpinquiora fini.nō poſſunt enim oīa finem vltimū formaliter adipiſci. Quorum autem actus ſunt humano fini diffor mes et eius adeptionem impedientes/illi non ſolum fruſtra ſunt. ſed ꝛ aliis magnum inferunt detrimentum.

Ad rōes. Ad primā dicendū q in eadem ſpecie nihil prohibet appetitum ferri in infinitum/id eſt nunq̄ q̄cunq; quantitate habita ſaciari. vt q aliquis velit tempore infinito viuere aut quibuſcunq; poſſeſſionib⁹ habitis vel honoribus adhuc plus habere. talia enī que ſunt eiuſdem ſpeciei ſunt accidentaliter ordinata. ꝛ non eſt inconueniens in cauſis accidentaliter ordinatis procedere in infinitū per cōmentatorē Scđo metaphyſice. ſed in finibus ſubordinatis ꝑ ſe opz eſſe vltimū finē. ¶ Ad ſcđam dicēdū ſm aliquos q vltimus finis ꝛ ꝓprius hominis eſt humana felicitas: que eſt opatio hominis ſm hominis nobiliſſimā potētiā ꝛ reſpectu nobiliſſimi obiecti. ꝛ q̄n dr̄ illa opatio cū ſit accidēs nō eſt nobilior hoīe neq; prior: dici pōt q ꝛ ſi nō ſit nobilior hoīe eſt tñ nobilior ceteris eius actibus ꝛ operationibus. etiam ſi non ſit ſcđm ſe nobilior homine. tamen ē nobilior ſcđm q eſt ſimilitudo primi boni ꝛ ſcđm q re-

Ad ſecūdam.

lucet in primo bono. Vel pōt dici qđ finis proprius hominis ſc; felicitas eſt finis quo deus aūt eſt finis gratia cuius: Et nō opz finē quo eſſe nobiliorē ſimplr̄ illis oīb⁹ quoꝝ ē finis. Alij dicūt q finis hūanus ꝓprius ꝛ vltimus oīno/nō eſt ip̄a felicitas: ſ; homo felix ita q ip̄a felicitas eſt finis quo. ꝛ homo felix finis gratia cuius / ip̄a enī felicitate eſt formaliter homo felix. ꝛ ob hoc felicitas deſideratur vt ip̄a formaliter homo ſit felix. eſt autem homo felix melior ꝛ homine abſolute ſumpto ꝛ felicitate ꝛ oīb⁹ q̄ pñt hoī ꝯuenire. ¶ Ad aliā dictū eſt q nulli ſunt actus humani ita mali quin ad aliquid aliquo modo bonū tendāt. ¶ Ad aliā dicendū q ſi aliqua opatio ſit hoīs vltimus finis: tunc ip̄a nō habet finē aliū a ſe ꝓpriū hoīs ſed tñ ip̄a eſt ꝓpter ſeip̄am ꝛ alia ꝓpter illam. ideo redit q omnia ſunt ꝓpter idē: ſi autē homo felix ponat̄ finis vltimatus. patet q ratio non procedit. ¶ Ad aliā deliberate voluntatis dicetur inferius.

Ad tertiā. **Ad quartam.** **Ad quintam.**

Forte enim ad libertatē voluntatis nō ſpectat q poſſit ferri in aliqđ obiecta niſi rōe alicui⁹ bonitatis aut exñtis aut apparentis aut ſimplr̄ aut ſm qđ. Oē aūt ens vt ſic refert̄ in p̄mū bonū. ¶ Ad aliā dicēdū eſt q ſi ſenſus ꝛ rō ferantur in ꝯtraria: tñ hoc non eſt inq̄tū ſunt contraria: ſm bonitatem ꝛ maliciā: ſed inq̄ tū cōueniunt in bonitate ſc; q hoc eſt bonū rationi: ꝛ illud ſenſui ſaltem apparenter. ꝛ ita vtrumq; iſtorū participat felicitatis ſimilitudinē aliqualē ꝓpter quā refertur ad ip̄am. ¶ Ad vltimū. dicēdum eſt q apparens gerit ſimilitudinē exiſtentis ꝓpter quā refertur ad exiſtens. Hec de queſtione.

Ad ſextam. **Ad ſeptimam.**

SExto queritur. Vtrū propria intētio politice ſit de ſummo hominis bono. ¶ Arguit̄ q nō q̄ ſummū hominis bonū eſt ip̄a felicitas de qua non tractat̄ in politica: ſed in ethica p̄mo libro ꝛ.x. ¶ Itē ſcia tāto eſt principalior eſt ꝛ magis architectonica: tāto finis ei⁹ eſt melior ꝛ deſiderabilior p̄mo hui⁹. ſ; metaphyſica eſt nobilior ꝛ p̄ncipalior q̄ iſta ſcia. vt p; ꝓemio metaph. ꝛ.vj. hui⁹. imo eſt omniū p̄ncipaliſſima. cum ſit ip̄a ſapientia ergo ad eam ſpectat finis humanus ſimplicit̄ optimus. Item ſummū hominis bonū cōſiſtere videtur in ſpeculatione nobiliſſimi obiecti vt infra videbitur: hoc aūt ad politicā ſcientiā nō ſpectat. cū ſit practica. ¶ Itē politica nō eſt ſcia ꝯmuniſſima ſed ſpecialis reſpectu metaphyſice ꝛ ethice. ergo debet habere finē ſpecialem. ſummū autem bonū hominis non eſt ſpeciale. ſed cōmune omniū aliorū fines cōplectens/ꝓut p̄mo huius habet̄ igr̄ ꝛc̄.

Oppōſitū dicit Ariſt. Primo oportet ſcire quomō diſtinguūtur Ethica Economica ꝛ politica ꝛ que ſit vniuſcuiuſq; eoꝝ īntentio. Scđo vidēdum eſt propoſitū. Quantū ad p̄mū dicit euſtratius q ethice ſubiectū eſt ſcđm vnum hominem melioratio. vt bon⁹ ꝛ optimus. fiat Economice autem domus ꝛ in habitantes ſubiectū. Politice vero ciuitas ſubiectū. ꝛ qui in ipſa ſunt cohabitantes. Ex quibus verbis aliqui dicūt. Ethicam eſſe de vno homine ſolo ſm q gerit ſolitariam vitā. Economicam vero de ipſo ſm q eſt pars domeſtice cōmunitatis. ꝛ politicam ſm q eſt pa-

multitudinis ciuilis. Sed de Ethica nõ eſt verũ ꝯſiderat eĩ de quibuſdã virtutib⁹ vt de amicitia q̃ indiget cõmunicatione dicẽte Ariſtotile decimo huius. Juſtus quidẽ indiget ad q̃d iuſte operet̃ et cũ q̃bus. ſimiliẽ ⁊ tẽperat⁹ ⁊ fortis. ⁊ aliorũ vnuſquiſq;. Et addit ꝙ ⁊ lȝ ſapiens ſm ſeipſm exiſtens poteſt ſpeculari. eĩ melius eſt cooperatores habere. Dicit etiã in octauo q̃d plures ſimul ꝯmunicãtes ſunt ad itelligere ⁊ agere potẽtiores. vita igiẽ ſolitaria nulla eſt. ⁊ ſi eſt nõ eſt moralis. ſȝ vel altiori recta ꝓncipio ꝙ ſint virtutes morales vel vite beſtialis ꝯditionẽ aſſumens. Unde: Ariſtot. ꝓmo politice. Homo naturaliter ciuile animal eſt ⁊ qui vt ciuilis eſt ꝓpter naturam: nõ ꝓpter fortunã. hõ eĩ ſolitarius prauus eſt aut melior q̃ȝ homo. Jtẽ ibidẽ dicit non potẽs aũt cõmunicare vel nullo indigens ꝓpter ꝑ ſe ſufficientiã nulla eſt pars ciuitatis quare aut beſtia aut deus. Dicamus igiẽ ſicut diximus ſuperius in diuiſione moralis philoſophie ⁊ in tertia queſtione ꝙ ethica cõſiderat de vnoquoq; homie ſm ꝙ eſt felicitabilis ſeu meliorabilis quẽcũq; gradũ indifferenter obtineat i cõmunitate domeſtica vel ciuili economica etiã cõſiderat de cohabitantibus in domo quãtũ ad opa diuerſa q̃ ſibi debenẽ ſm diuerſos gradus ⁊ ſtat⁹ quos habẽt in cõſtitutione domus. Alia nanq; debenẽ patri familias/alia mulieri/alia liberis/alia ſeruis: ad hoc ꝙ decẽs ⁊ ſufficiẽs ⁊ virtuoſa poſſit ſaluari eorũ cohabitatio ⁊ ſtatus ⁊ ſicut economica ſe habet ad domum ⁊ partes domus: ita politica ad ciuitatem et partes ciuitatis.

Dubiũ. **Sed dubitabit aliq̃s. cũ ſm** dicta nõ de paucioꝛib⁹ ꝯſiderat ethica q̃ȝ economica vel politica cũ ꝯſideret de vnoquoq; homine vt eſt dictũ: quare ergo dicit euſtratius ipſam intendere de vnius hominis melioratione ⁊ quare etiam

Rñſio. vocatur monaſtica a monos quod eſt vnum. Dicendum eſt quod quecunq; indiuiſionem ⁊ indiſtictionẽ habent vt ſic vnum dicũtur vt patet quinto metaphyſice. et q̃cunq; diſtictionẽ habent vt ſic multa per oppoſitũ dicunẽ. Nunc aũt ethica nõ diſtinguit inter diuerſos gradus hominum cõſtituentium domum vel ciuitatem ſed indifferenter et communiter de vnoquoq; homine conſiderat ſm ꝙ eſt felicitabilis vel meliorabilis. economica autẽ ⁊ politica diſtingunt inter diuerſos gradus habitantium in domo vel ciuitate: declarantes que opera diuerſa diuerſis conueniant gradibus cohabitantium ad ſalutem omnium et honeſtatem vite et cohabitationem ſimul cum perfecta ſufficientia procuranda. Et ita patet ꝙ ethica eſt de vno homine: non vno ſolo: ſed vno communiter ⁊ indifferenter ad omnes accepto. Economica autem ⁊ politica ſunt de pluribus quia de hominib⁹ diſtinctis ſm gradus ⁊ ſtatus diuerſos ad ordinatam cohabitationem ⁊ cohabitantium vitam decentem ⁊ ſufficientiã requiſitos. Et ex his iam patere poteſt ꝙ ethica prioꝛ eſt ⁊ vtilioꝛ q̃ȝ economica ⁊ politica. ⁊ ꝙ eas ſibi ſubalternat propter quod opoꝛtet deſcribere ⁊ inquirere humanum bonum quid ſit que ⁊ quod ſunt virtutum ſpecies. que ⁊ q̃lia debeat agere vnuſquiſq; indifferenter quẽcunq; ſtatum gerens ad illud ſummum bonũ adipiſcendũ vel formaliter vel ſm gradũ ꝓpinquũ ſecũdum ꝙ eſt poſſibile vnicuiq;. Sed economica ⁊ politica hec ab ethica pro conſtanti habentes intendunt quomodo per diuerſos hominum vel habitantium grad⁹ ⁊ ordines huiuſmodi ſummũ bonum virtutes/⁊ earum operationes poſſint vniuerſis ꝓcurari diſtribui ⁊ ſaluari ſm ꝙ ſpectat ad vniuſcuiuſq; ſtatum.

Hoc viſo ſunt tres concluſiones ſm Ariſt. Prima eſt ꝙ ad politicã ſpectat cõſideratio ſummi boni ipſi⁹ hominis. Secunda eſt ꝙ hoc etiã ſpectat ad ethicam. Tertia eſt ꝙ de hmõi bono conſiderat altius ⁊ diuini⁹ politica q̃ȝ ethica. Ad probationẽ iſtarũ cõcluſionũ oꝫ ſupponere ꝙ ipſius hois eſt aliquod ſummũ bonũ quod Ariſ. ſic probat. ſi eſt aliq̃s finis oĩm operũ ⁊ operationũ humanarũ quẽ propter ipſm q̃rimus ⁊ alia propter ipſm ille eſt hominis finale bonũ ⁊ optim: q̃ĩ talis eſſet oĩm aliorum vltimatus finis. ſicut aũt finis ſemper habet rationem melioris reſpectu ordinatorũ ad finem ita finis vltimatus omniuȝ eſt optimus. ſed oĩm operum humanorum eſt vnus talis finis vt probatũ eſt alia queſtione. igitur ⁊c. Secundo conueniens eſt ſupponere ꝙ illius ſummi boni cognitio magnũ habet ad humanã vitam incremẽtũ. quod ſic ꝓbatur ſm Ariſtote. homo ſi debeat ducere bonã vitam. opoꝛtet ꝙ verſus illud finale bonum diriget omnes actus ſuos / ſm cuius cõmunicationẽ oĩa ſunt bona/ ⁊ ſm eius oppoſitũ ſunt praua. Nam ſicut dicit commentatoꝛ ſecundo metaphyſice. nihil eſt bonũ niſi ꝓpter cauſas finales. modo ſicut ſagittatoꝛ ſignum non percipiens non poteſt ad ipſm niſi caſualiter dirigere ſagittam: ſic homo finale bonum ignorans non hȝ vnde ꝯſue ipſm valeat dirigere act⁹ ſuos: igiẽ ad vitã cognitio ei⁹ magnum habet incrementũ. Et ex hoc ſequiẽ ſtati vlterius ꝙ alicui ſciarum hũanarum conueniens eſt de tali bono ſcrutari.

Scd̃ꝫ pũctum ſub trib⁹ concluſionib⁹ an politica ſit de ſummo hominis bono

His ſuppoſitis ꝓbaẽ prima concluſio ſic. principaliſſime ⁊ maxime architectonice ſcientie eſt conſiderare ſummũ ⁊ finale humanũ bonũ: ſed ſcia ciuilis eſt huiuſmodi: igitur. maioꝛ probatur: quia fines principalioꝛum et maxime architectonicarum ſcientiarum ſemper ſunt melioꝛes et deſiderabilioꝛes finibus artiumque ſub eis ſunt tanq̃ȝ complectẽtes huiuſmodi fines inferioꝛes. ſicut declarare Ariſtoteles. in litterra q̃ oꝫ principaliſſimã ſcientiã ⁊ maxime architectonicam cõſiderare finem vltimũ ⁊ optimũ oẽs alios cõplectentẽ. minoꝛem ꝓbat Ariſtoteles ꝓmo ſic. Jlla ſcia eſt ꝓncipaliſſima ⁊ maxime architectonica que ꝓordiat circa omnes diſciplinas quas debitũ ſit in ciuitatib⁹: ⁊ q̃les vnũquemq; opoꝛtet addiſcere ⁊ vſq; quo: ſcientia autẽ ciuilis eſt huiuſmodi igitur. ⁊c. Secundo: illa ſcientia eſt ꝓncipaliſſima ⁊ maxime architectonica ſub qua precioſiſſime exiſtunt virtutes ſiue facultates. ſed ſub ciuili exiſtunt precioſiſſime virtutes puta militaris economica ⁊ rethoꝛica igitur ⁊c. Harum autem rationũ declarationem require in expoſitione textus. Et ſcias ꝙ iſte rationes non probant niſi ꝙ ſcientia ciuilis ſit principaliſſima inter artes de humanis operibus practice conſiderantes. Ciuilis enim ſcientia non aliter cõſiderat de humano fine. Scientia autem cauſas humani boni ſpeculatiue conſiderans aut etiã vniuerſaliſſimi oĩm cauſarũ finis

Prima cõcluſio probatur

contēplatiōnem attendēs nō eſt politice ſubiecta ſed econtra ꝓpter quod dicitur ſexto huiꝰ ꝙ prudētia p̄cipit gratia ſapientie: et non illi.

Secūda cōcluſio probat.

Secūdam cōcluſionē probat

Ariſto. idē eſt vnicuiqꝫ hoi bonū/ ⁊ ciuitati et toti genti. ſ. eſſe virtutibꝰ ⁊ prudētia ꝑfectū vt dicit euſtraciꝰ. ciuitates em̄ ꝓpter hoīes ſunt: nō ecōuerſo. Ideo nō eſt ciuitatis vllū bonū qḋ nō ſit cuiuſlibet hoīm inhabitātiū bonū: ſꝫ ethica ꝯſiderat bonū vniuſcuiuſqꝫ hoīs: politica ꝟo bonū ꝯmune ciuitatis. ergo idē bonū ꝯſiderāt politica ⁊ ethica. ſꝫ ꝓbatū ē politicā ꝯſiderare ſūmū bonū hūanū igr̄.

Tertia cōcluſio ꝓbatur

Tertia cōcluſio patet per Ari

ſtote. ſi eſt amabile alicui vni procurare bonum et ꝓcuratū ſeruare. ꝑfectius et melius erit et diuiniꝰ hoc ꝓcurare ciuitati aut toti genti/ ⁊ ciuitatibus pluribꝰ. hoc enim magis adſimilat̄ deo ſummo q̄ eſt oīm bonorum vniuerſalis diſtributor. ſed ethica vni homini nō ſoli: ſꝫ ad quēlibet gradū vite in differēt̄ acceptū ſicut dictū eſt/ nitit̄ bonū humanum ꝓcurare: ⁊ ꝓcuratum ſeruare. politica autē toti ciuitati. igit̄. ⁊c. Eſt tamen diligenter attēdendum ꝙ humanū bonū quātū ad ipſius quidditatē ethica perfectiꝰ conſiderat q̄ꝫ politica. qꝛ hec indicatiue: illa aūt ſuppoſitiue ſolū ſicut dictū fuit. ſed quātū ad ipſiꝰ ꝓcurationē et ꝓcurati ꝯſeruationē

Ad rōes politica diuiniꝰ ipſum ſcrutat̄ vt nūc ꝓbatū eſt. Et ꝑ hoc pꝫ ſolutio ad p̄mā p̄ncipaliū rōnū. ¶ Ad ſcḋam dī ꝙ ad metaphyſicā ſpectat cōſiderare de oīm entiū vniuerſaliſſimo/ ⁊ vltimo fine et de ſpeculatiōe p̄maꝝ cāſarum hūani finis: de quo fine humano politica ſolū practice ꝯſiderat. Ideo ꝯcedit̄ ꝙ de fine nobiliori ꝯſiderat metaphiſica q̄ꝫ politica. vel ſi de eodē: tñ metaphiſica mō altiori ideo cōcedit̄ eē nobiliſſima. ¶ Ad aliā dicēdū ꝙ politica bñ p̄cipit ⁊ ordinat circa ſpeculatiuas ſciētias/ q̄s ſcꝫ debitū eſt eſſe i ciuitatibꝰ/ et quales vnūquēqꝫ addiſcere opꝫ/ ⁊ vſqꝫ q̄: vnde etiā demōſtrat humanū bonū i actu ſpeculādi cōſiſtere. ſed nihil ſpeculari docet nec intromittit ſe. que ꝯcluſiones ⁊ quō et ex qbꝰ principijs deducāt̄. Et ita de actu ſpeculatoriam q̄ cōſiſtit hūanū bonū ſpectet ad hāc artē practice ſolum: ſpeculatiue aūt nequaq̄ꝫ ſed ad aliquā aliā ſcꝫ metaphiſicā. ¶ Ad vltimā dicēdū ꝙ ſcia ciuilis iter practicas eſt vniuerſaliſſima et maxime architectonica excepta ethica. ⁊ forte economica. ſꝫ adhuc ab ethica ⁊ econoica nō differt i fine p̄cipaliṫ ꝯſiderato. ſed differt i mō cōſiderādi eūdem tñ ſicut dictū fuit. Et ſic eſt finis queſtionis

Queſtio Arguit̄.

Septimo q̄ritur: vtrū

ſcia moralis ſit vtilis iuuenibꝰ et paſſionū ſecutoribꝰ. Arguit̄ ꝙ ſit vtilis iuuenibꝰ: qꝛ nōdū ſunt erroribꝰ ſeducti. ideo vr̄ ꝙ facile pñt ſuſcipere huiꝰ ſcientie effectū. Itē iuuenes ꝓficiunt in ſpeculatiuis vt i mathematicis/ vt dicit̄ ſexto huius. ergo proficere debēt in practicis ſcꝫ in moralibus ꝓbatur conſequētia. qꝛ ſpeculatiue ſcientie ſūt gradus ſuperioris quā practice. mō quod poteſt in maius videtur poſſe i minus. Etiam moralis ſcia eſt de magis ſenſibilibꝰ que vidētur iuuenes magis poſſe capere/ qui nondū habent rationem efficacem. Item ſcḋo huiꝰ dr̄ ꝙ nō parū differt ſic/ vel nō: ſic bñ vel male ab extu iuuenē cōſueſcī aſſueſieri. Aſſuefacere vero iuuenē p̄cexigit cognitū eſſe aſſuefaciendi modū q̄ cognoſcat̄ per hanc ſciam: propter qḋ octauo politice dicit Ariſt. legiſlatori maxime negociandū eſſe circa iuuenū diſciplinā. Deide ar̄. idē de paſſionū ſecutoribus. Nā hec ſcia vel nulliꝰ eſt vtilitatis: qḋ abſurdū eſt vel eſt vtilis iuuenibꝰ: quod negat Ar. vel etatē ampliorē habentibꝰ: et hoc aut virtuoſis aut vitioſis: q̄ ſubiecti ſunt paſſiōibꝰ: ſꝫ nō virtuoſis: qꝛ iam tales hñt huiꝰ ſcie effectū: ergo relinqt̄ ꝙ eſt vtilis paſſionū ſecutoribꝰ. Itē tertio huiꝰ dr̄ ꝙ leges puniēdo malos ꝓhibēt ab eo qḋ eſt deterius: quoddā aūt genꝰ punitionis eſt oſtēdere malo turpitudinē vite ſue/ quod fit per hāc ſciaꝫ: igit̄

In oppoſitum. Rñſio.

Oppoſitū dicit Ariſt. Dicen

dū eſt ꝙ hec ſcia eſt vtilis oībꝰ aliqd itelligere potētibꝰ: niſi forte ſimpl̄r deprauati ⁊ in ſua malicia obſtinatis. his em̄ nō eſt vtilis hec ſcia: ſed dānoſa magnū inferēs ciuitati detrimētū: q̄m ſeuiſſima ⁊ iniuſticia habēs arma vt dr̄. j. politice. Probat̄ igitur ꝙ ceteris ſit ꝑficua. Primo de pueris: q̄m conſuetudo audiēdi aliqd in pueritia/ firmat illud in mēte auditoris: ⁊ q̄ audiri non ꝯſueuerūt/ minus nota ſunt: et magis extranea vident̄: vt dr̄ i. ij. metaphyſice. Vñ cōmētator i ꝓlogo ſuo tertio phyſicorum dicit/ ꝙ cū quis aſſuetus fuerit a pueritia credere ſermones falſos: illa cōſuetudo inducet ad negādū veritatē ꝓpt̄ qḋ multū prodeſt pueris ſepe p̄ncipia huiꝰ ſcie aut etiā ꝯcluſiones aliq̄s ꝓponere. et ipſos ſm quod patitur eorum debilitas in virtuoſis operibus enutrire. Non tamen dico ꝙ tales hēant vires ſufficiētes ad hāc ſciaꝫ ſciētifice audiendam. Deinde probo ꝙ valeat iuuenibus q̄m ſcientia moralis eſt apud aīam. ſicut medicina ad corpus. per artem autem medicine preſeruari poſſunt ab egritudine qui ad eam q̄nqꝫ proni ſunt et diſpoſiti. Ita igitur et ꝑ hanc ſciam iuuenes qui ad vitia p̄ni ſunt preſeruari poſſunt ne habitus induant vicioſos. Sciendū tamē ꝙ nec iſta ſcia ſufficit ad ipſos fieri bonos. qḋ ſic declarari poteſt. qꝛ pueri vacuam habent ratonē: naturalē autem ad augmentum et nutrimentum: maxime conantē. propter qḋ ſenſibꝰ vtūtur ad eā ſolū quā habent ad vitam neceſſitatē. quē admodum ⁊ bruta/ et ita neceſſario ſequuntur paſſiones/ et quādā aſſumunt in eis aſſuetudinem a qua nō poſſunt retrahi niſi q̄nqꝫ violentia non parua. ꝓpter qḋ cū ad iuuentutem trāſierint: non poteſt hec doctrina ſuū in eis habere effectū: niſi cum hoc parentum monitionibꝰ/ necnō multotiēs ꝯuitijs. opprobrijs cōtumelijs/ aut verberibus cogantur. Nam ſicut dicit. Ar. huius ſcientie finis non eſt cognitio: ſꝫ actus/ virtuoſi illicitos paſſionum impetus moderantes. Iuuenes autem (ſicut dictum eſt) ex aſſuefactione puerili/ nec non ex natura fortiter adhuc ad nutrimentum ⁊ augmentum conante/ ſimiliter et ad coitū ꝓperante ſunt paſſionum ſecutores. ꝓpter quod niſi coacti non vellent hanc audire ſcientiam ad oppoſitum ſue conſuetudinis ⁊ quodāmodo naturalis diſpoſitiōis ⁊ proprie delectationis exhortantem: nec huius ſcientie principijs aſſentirēt nec aliquid ex ea oīno ꝑducerēt ad effectū ⁊ ita iſti non eſſent ꝓpꝫ neqꝫ idonei huius ſcientie auditores. Ipſis tamen ex parentum coactione vel magiſtrorum regimine non potentibus pro-

prūs vacare deſiderijs pderit iſta ſcia. qꝛ cū rōne facil⁹ ē ꝙ̄ ſine ratione coactiōib⁹/aut admonitiōi bus obedire. Et propter ꝯſuetudinem: ſicut dictū eſt de pueris ¶ Adhuc etiam eſt ſciendum ꝙ propter in experiētiā actuū hūane vite nō ſunt euidē tia iuuenib⁹ hui⁹ ſcie principia. ſꝫ forte credita ſolum et accepta auctoritate doctoꝝ. cū̄ pricipia ſumuntur via ſenſus experiētie: et memorie hec aūt ſcientia eſt de actibus hūanis. ⁊ ſi non ſint eis euidentia principia: cōſtat ꝙ nec cōcluſiones propter qđ ꝓꝫ ꝙ tales nō ſunt hui⁹ ſcientie ꝓprij auditores

Si quis autē predicta recol-

Reſolutio de iuuenibus ſub quattuor concluſionibus. ligat: poterit de iuuenib⁹ hēe quattuor ꝯcluſiones Prima eſt notāda iuuenes ꝓpter ea qꝛ de actib⁹ humanis non experti non ſunt huius ſcientie nō eſſe ꝓprios auditores: ad habēdum de his de quibus iſta ſcientia conſiderat euidentiam.

Secunda concluſio ꝙ illi bū̄

ſunt idonei auditores et vtiles ad habendum de his aliquam credulitatem tā ex doctorum aucto-ritate ꝙ̄ ex audiendi conſuetudine.

Tertia cōcluſio eſt ꝙ iuuenes

non ſunt ꝓprij huius ſcientie auditores ꝙ̄tum ad actus virtuoſos qui ſunt huius ſciētie fines exer-cēdū: niſi aliqua parentuꝫ vel alioꝝ ipſos regētiū cōcurrēte coactione. ꝓpter nimis eſſe paſſionū/ et impetuū exceſſiuoꝝ ſecutores: ⁊ propꝰ habere ha-bitū quodāmō contrariū ex puerili aſſuefactione.

Quarta concluſio eſt ꝙ ipſi

De puericiis quorū varia ſunt gña. exiſtētes ſub debito regimine ſunt vtiles audito-tores vt ad virtutes diſponanꝰ/ et a vitijs preſer-uenꝰ. Deinde oſtēdo ꝙ hec ſcia valeat etate proue-ctis. Nam taliū aliqui ſunt deprauati iudicij et de-prauate voluntatis/ propter eſſe nimis in vitijs aſ-ſuetos. Alij ſunt ꝯtrarij habētes firmā bene agē-di voluntatē: et in virtuoſis operib⁹ aſſueti. Alij ſunt medij rectū habentes rationis iudiciū et bo-nā volūtatē: ſed tn̄ aliqn̄ ſuperatam et trepidantē ex impetu paſſionū. ſicut eſt continens: ⁊ poſt ē in-continens: ſcꝫ q̇ ſicut dicit Euſtratius, inſtat ra-tioni/ ⁊ preſcindere ſeipſum ab appetitu irrationa-li vult. et ſuperare non poteſt. Iſtorum aūt triū mo-dorū primi ⁊ vltimi vocanꝰ ab Ari. Iuueniles ſꝫ morem qꝛ non ſunt in bonis morib⁹ prouecti/ quo-rum primi non ſunt vtiles auditores ad actus q̇ ſunt hui⁹ ſcie finis exercendos. ſed ſic poſſunt eſſe vtiles. qꝛ tales tandem cognoſcent ꝙ vita ſua per alios et magnos viros reputatur turpis et feda/ vitupabilis ⁊ opprobrioſa. qđ cognoſcētes de ne-ceſſitate minus gaudebūt in ea. ⁊ ſic minus afficiē-tur ad eam. ⁊ habebunt quendam impetum ad di-rectionem meliorem: niſi fuerint penitus in mali-tijs ſuis obſtinati. ⁊ ita paulatim addentes ſicut dicit Euſtratius, forte vtiqꝫ tādem ad melius di-ſponentur. Scđi aūt ſunt vtiles auditores hui⁹ ſcie tales enim huius ſcie pncipia acceptabūt ſine formidine tāꝙ̄ multotiēs habentes experiētiā de ipſis. et ita concluſionibus exinde ſecutis firmum prebebūt aſſenſum. et ſic bona voluntate quod me-lius eſt eligentes ⁊ opere proſequentes poterunt huius ſcientie finē ꝑfectiſſime adipiſci. Vltimi au-tem ſi non poſſunt ſtatim impetus paſſionum con-

uincere. ꝑ hanc tn̄ ſcientiā rōis iudiciū dirigētē et voluntatē, bonam ad melius prouocantē et quaſi cogentē neceſſario refrenabunt paſſionū mot⁹ illi-citos et tandem ſe conuertentes ad opera virtutū ad humanū finē attingent. Et ꝑ hoc ſoluūꝰ rōnes i principio q̄ſtionis adducte Ad primam dicendū Ad rōes. ꝙ licet iuuenes non ſint intantum ſeducti errori-bus ſicut ſenes praui. tn̄ fortior eſt in eis paſſionū impetus ꝙ̄ iudiciū rationis. et huius artis admo-nitio. propter qđ alio cum hac ſcia indigent auxi-lio ſicut dictum fuit. Ad aliam dicēdum ꝙ intel-lectus i iuuenibus non habꝫ ſpeculationi quicꝙ̄ contrarium ſꝫ ſolum ſimplicem priuationē que ni-hil ſpeculationi reſiſtit. ſicut neqꝫ tenebra luci. ſed virtus in iuuenibus procuranda contrariā habet in ipſis naturā ⁊ cōſuetudinem ex etate puerili ac-quiſitā modo ſupradicto. ipſi virtuti et eius ope-rationib⁹ fortiſſime reſiſtentē. Ideo magis poteſt ſpeculationis actū exercere ꝙ̄ op⁹ virtutis. Etiā in ſpeculatiuis. ſpecialiter i mathematicis ⁊ logi-calib⁹ magis pn̄t iuuenes primit⁹ apphēdere. pn̄-cipia eni ipſaꝝ nō ita depēdēt experiētia nr̄a ſicut i hac ſcia que eſt de actib⁹ humanis et ex his ſicut dꝰ primo huius. Ad aliū dicēdū ꝙ iuuenē aſſue-fieri confeſtim in virtuoſis operibus nō eſt princi-paliter per hanc doctrinā. ſed ꝑ parētum aut alio-rum violentiam cogentem. et ſic finitur queſtio.

Octaua queritur Vtrū

felicitas ꝯſiſtit i bonis exteriorib⁹. Et Queſtio arguitur. ꝙ i diuitijs/ qꝛ felicitas eſt ſtat⁹ oīm bo-noꝝ aggregatiōe ꝑfect⁹: vt dicit Boe-ti⁹ tertio de ꝯſolatione: ſꝫ hoc competit diuitijs qꝛ (put dicit. Ari. q̄nto hui⁹, numiſma eſt inuētū/ vt ſit fideiuſſor hn̄di pro eo qđcūqꝫ hō voluerit. Se-cūdo filicitas cū ſit ſummū bonū eſt ſūme appeti-bilis. diuitie aūt ſumme appetūꝰ. qꝛ i īfinitū vt ap-paret primo politice. Tertio fortuna videtur eſſe idem felicitati aut ꝓpe felicitate ſcđo phiſicorum Fortuna āt exterioꝝ bonorū maxime domina eſt Quarto videtur in honoribus conſiſtere. qꝛ felici-tas eſt premiū virtutis: vt dicitur pmo hui⁹: ⁊ etiā q̄rto huius dicꝰ ꝙ virtutis pmiū eſt honor. ergo honor videtur eſſe felicitas. Quinto felicitas eſt maxime appetibilis. honor aūt maxime deſidera-tur ſpecialiter ab excellentiſſimis ⁊ in virtute ſtre-nuiſſimis. qꝛ tales ſe prius morti exponerēt ꝙ̄ pa-terentur honoris detrimētum. Oppoſitum dicit. In oppoſitum. Ari. Primo dicēdū eſt gn̄aliter ꝙ i bonis exterio-ribus non conſiſtit felicitas. Scđo hoc in ſpeciali Rn̄ſio. declarabiꝰ de diuitijs et honoribus Primū proba-Pria cōcluſio in generalī ꝙ in exterioribus bonis nō ſit felicitas tur prīo ex felicitatis ipſi homini appropriatiōe qꝛ felicitas debet eſſe proprium bonū ipſi hoi ⁊ i ipſo exiſtens Aliter nō eſſet formalit felix: ſed bona ex-teriora nō ſunt hmōi. Vn̄. Seneca i epiſtola. Im-merito ad luciliū oīa mea mecū ſunt. Et epiſtola tu me ſquis: nō eſt tuū ꝙ fortuna fecit tuum. cui⁹ rōnē aſſignat dicēs dare bonū qđ potuit auferre poteſt. Unde etiā i ep̄la ꝯſeuera dicit. Neminē eo fortuna puexit vt nō tm̄ illi minaretur ꝙ̄tum pro-miſerat. Scđo arguitur ex ipſi⁹ felicitatis et bo-norū exteriorū acquiſitione diuerſa. qꝛ exteriora bona q̄nqꝫ ꝑ violētias acquirunꝰ q̄nqꝫ ꝑ fraudes et malitias occultas. q̄nqꝫ etiā ex ſolis parētibus aut pdeceſſoribus procurantur. filijs aūt ſucceſſo-ribus nichil bonū: ſed aliqn malū opantibus. hec

autem non cõueniunt felicitati. Item ex felicitatis
excellentia ſumma in bonitate: quia felicitas opti
num eſt bonorũ humanorũ vt dicitur primo hui⁹
bona aũt exteriora neqꝫ optima ſunt neqꝫ ſecũdũ
ſe bona. cum eis ↄtingat male vti. ⁊ qꝛ peſſimi ſepe
plus abundant eis ꝙ̃ boni. bona etiam exteriora
cum magno labore acquirũtur. cum maiori timo
re cuſtodiuntur. ⁊ cum maximo dolore relinquũ=
tur. tale autem non eſt ſummum bonum. ❡ Itẽ
ex felicitatis per ſe ſufficientia quia bona felicitã
tia ſatiant appetitum habentis. cum felicitas ſit
vltimus finis vltra quem nichil queritur. ⁊ quia
felicitas eſt bonum per ſe ſufficientiſſimum. vt in
fra dicetur. ſed bona exteriora nõ ſunt huiuſmodi
Ipſoꝝ enim appetitus eſt in finitus vt dicitur pri
mo politice niſi ſuperiori virtute regatur in q̃ me
lius bonũ iam conſiſtit. cũ regẽs ſit nobilius recto
Item ex felicitatis ſtabilitate quia felicitas diffi=
culter aufertur vt dicitur primo huius. Bona au=
tem exteriora labilia ſunt. Unde Seneca ad Lu
cillium epiſtola Claranum. Omnia enim iſta in
que dominũ caſus exercet ſeruilia ſunt. pecunia ⁊
corpus ⁊ honores imbecilla fluida mortalia poſ=
Q. concl° ſpẽalis d' diuitiis. ſeſſionis incerte. ❡ Deinde ſpecialiter probatur
ꝙ in diuitijs non conſiſtit felicitas quia maxime
contingit eas acquirere per fraudes ⁊ violentias
⁊ quia non propter ſe acquiruntur. ſed quia vtiles
ad aliud ⁊ quia ſepe nocumentũ inferunt habenti
bus multi nanqꝫ perierunt ꝓpter diuitias primo
huius. Etiam ſeptimo politice dicitur oẽ qđ vtile
eſt coꝝ exceſſum aut nocere neceſſariũ aut nichil
Tertio de hono ribus. eſſe ꝓficiuũ habentibus. ❡ Deinde ſpecialiter de
honoribus hoc apparet. quia felicitas que eſt ſum
mum bonũ felicitatis nõ debꝫ eſſe in ptãte alteri⁹
nã ſtatim altero volẽte cõtingeret ipſum non eſſe
felicem. honor aũt non eſt in ptãte eius qui hono
ratur. ſed eſt act⁹ liber honorantis. Itẽ honor eſt
exhibitio reuerentie in teſtimoniũ virtutis vel ex=
cellentie ſcḋm ꝙ honor cõiter deſcribitur maius au
tem reputamus illud i cuius teſtimonium requi=
rimus alterum ꝙ̃ illud alteꝝ quod querimus i te
ſtimonium. teſtimoniũ enĩ non querimus niſi gr̃a
obiectio alterius. Sed obijcit̃ quia teſtimoniũ non querit
aliquid de ſua bonitate vel excellentia / gratia ip=
ſius bonitatis vel excellentie quia iam habet. ſed
gratia euidentie ipſarum vt ſcꝫ fiãt alijs euiden=
tes. et vt inde ille laudet̃ ab alijs. ergo in bonitate
⁊ excellentia propria ⁊ itrinſeca nõ quieſcebat ap=
petitus. ſed vltra petebat hoc alijs eſſe notum et
inde laudari ab alijs: cum ergo felicitas ſit vltimũ
queſitum ⁊ per ſe ſufficientiſſimum: et per ↄ̃ñs de
beat omnino quietare appetitum. videt̃ ꝙ nõ om=
nino in bonitate intrinſeca ſit felicitas. ſed magis
in noticia illius bonitatis apud alios aut i hoc ꝙ
ab alijs laudet̃ ⁊ ita redit ꝙ felicitas eſt in aliquo
bonorũ exteriorũ. Forte dicendũ ſicut habetur in
primo elẽchorum ꝙ ſicut q̃buſdã magis ꝓcioſum
eſt videri eſſe ſapientes ꝙ̃ eſſe ⁊ non videri. ⁊ tales
ſ. rñſio. ſunt ſophiſte. Ita etiã quibuſdã magis amabile ẽ
videri eſſe bonos ꝙ̃ eſſe ⁊ non videri. ⁊ tales ſunt
ſophiſte in morib⁹ ⁊ hipocrite. Dico igit̃ ꝙ ſophi
ſta bonus honorẽ querit vt ab alijs videat̃ bonus
⁊ laudabilis. ſed ſimpliciter bonus nichil vltra q̃
rit finaliter. ſed tñ honores ſibi exhibitos gratan
ter acceptat eo ꝙ ſeipſum cognoſcit eſſe honore di
gnũ. ⁊ deſpicit non impendentes ſibi honorẽ tãꝙ̃
ſupbos / ⁊ iniuſtos / aut ignaros nõ attribuẽtes ſi
bi illud quo dignus eſt ⁊ quod ſibi impẽdere tenẽ=
tur. Uel forte dicendũ ꝙ ſicut deus cũ ſit ſufficien
tiſſimus ſeipm̃ diligit prima intentione. ⁊ eius di=
lectio i ſeipſo pfectiſſime quietat̃. et tñ ſcḋa inten=
tione tranſit ſuper creaturas vt eis ſuã bonitatẽ
largiat̃ vt dicit cõmẽtator Scḋo celi. qꝛ bonũ ſui
ipſius eſt diffuſiuũ. Ita ſimpliciter bonus ſeipm̃
bonũ ⁊ felicem diligit: ⁊ in ſeipſo ſua dilectio quie=
tatur prima intentione poſt ipſum deũ. ſed tñ ſcḋa
intentione tranſit in alios: ⁊ deſiderat ſuã bonita
tẽ alijs fieri euidentẽ vt ad eam aduertentes ⁊ ver
ſus eam per debitã reuerentiã accedẽtes ipam p=
ticipent ⁊ efficientur meliores: aut in bonitate ha=
bita conſeruentur / ſcḋm ꝙ entia verſus primum bo
num tendentia bonitatem ſibi acquirunt aut ac=
quiſitam conſeruant. Et ſicut videmus ꝙ ex ho=
nore quem deo impendimus ſibi melius nichil ac
creſcit ſed nobis. Ita ſi minores impẽdant hono=
rem felici nichil inde ipſi felici melius accreſcat ſꝫ
honorantibus ipſum.

Ad rationes in oppoſitũ. ad

Ad rões pmã dicẽdũ ꝙ ſicut nũmus valet qꝛ pro ipſo habe
mus quicquid volumus. tamen ex hoc non ſequi
tur niſi ꝙ eſt vtilis ad illa habenda: ⁊ ꝙ non valet
niſi propter alia ⁊ non ꝓpter ſe cuiuſmodi non eſt
felicitas. Etiam dicendum eſt ꝙ pro nũmo habe=
mus q̃cunqꝫ volumus de exterioribus bonis. ſed
non de interioribus que maiora ſunt. ❡ Ad aliã
poteſt dici ꝙ ſi quis appetat diuitias in infinitum
hoc eſt propter corruptionem appetitus inq̃ꝫtum
deſeruiunt concupiſcentie inordinate que nõ mo=
deratur ratione: vt patet primo politice. Etiam ſi
appetunt̃ in infinitum hoc eſt propter ſui imperfe
ctionẽ qꝛ non ſatiant appetitũ. ſi enĩ eſſent ſummũ
bonum ipſe ſatiarent appetitum. ❡ Ad aliam di
cendum ꝙ fortuna nõ eſt felicitas. ſed dicitur pro=
pe. qꝛ ei deſeruit inſtrumentaliter. miniſtrat enim
quecũqꝫ neceſſaria vite que neceſſario requirunt̃
ad felicitatẽ acq̃rendã. ❡ Ad aliã. dicendũ ꝙ feli
citas eſt premiũ verũ ⁊ eſſentiale p̃miũ virtutis: ſꝫ
honor eſt illud p̃miũ accidentale et extrinſecũ qđ
alij tenentur reddere virtuoſis. ❡ Ad aliam dicẽ
dum ꝙ ſi quis plus diligit honorem ꝙ̃ virtutem
hoc eſt quia plus diligit videri bon⁹ ꝙ̃ eſſe ⁊ non
videri. ⁊ eſt ſophiſta in moribus. nec ſi poteſt felix
fieri: ſed qui propter ipſam bonam operationẽ ſcḋm
ſeipſam ſe periculis exponunt: iſti ſunt boni ſim=
pliciter et felices. Hec de queſtione.

NOno queritur Utrũ fe

Queſtio licitas ↄſiſtit in voluptatib⁹ ſeu in aliq̃
bono corporis. ❡ Arguit̃ ꝙ i volupta
tib⁹ qꝛ bonũ ꝓpt ſe q̃ſitũ ⁊ nõ ꝓpt aliđ
eſt ipſa felicitas. tale enim eſt vltim⁹ finis. ⁊ nichil
eſt vltimus finis homini bono niſi ipſa felicitas. ſꝫ
voluptas propter ſeipſam queritur. vnde decimo
huius dicitur nullum interrogare cuius gratia de
lectatur vt ſcḋm ſeipſam exiſtentem eligibilem dele
ctationem. primo etiam rhetorice dicit Ariſto. de=
lectationem enim omnia ꝓſequuntur / ⁊ gratia ip=
ſius appetunt delectari. ❡ Item quod ſumme eſt
appetibile hoc eſt felicitas. ſed voluptas eſt huiuſ
modi. propter hoc enim appetunt eam ſapientes ⁊
inſipientes et ratione carentes. et omnes maxime

abhorrent triſticiā: intantū vt ad eam vitandum
ſeipſos interficiāt. ⁊ in infirmitate poſiti ꝓpt tri-
ſticiā credunt ſanitatē eſſe ſummum bonū: cū igit
nos maxime abhorream⁹ triſticiā. delectatiōi ⁊ vo
luptati oppoſitā ſequit ꝙ ipſa voluptas ſūme eſt
appetibilis. ¶ Tertio felicitas ē delectabiliſſimū
pmo hu9 nichil aut eſt delectabili⁹ ꝗ̄ illud qd̄ eſt
eſſentialiter delectatio: modo voluptas eſt hmōi
igit. ¶ Deinde arguitur ꝙ in aliquo bono corpo
ris: qꝛ q̄nto aliquid eſt imperfectius. tanto maio
ri indiget ꝑfectiōe ꝓpter hoc eni ꝑfectio materie
q̄ eſt forma ſubſtantialis eſt maior ꝗ̄ ꝑfectio ſub-
ſtantie actu ſubſiſtentis q̄ eſt aliqđ accidēs. ſed cor
pus eſt imperfectius aīa. ergo maiorib⁹ indiget ꝑ
fectiōib⁹ ꝗ̄ aīa. felicitas aūt debet eſſe ſumma ꝑfe
ctio: ergo ipſa eſt aliq̄ perfectio corporalis. ¶ Itē
ſanitas q̄ eſt diſpoſitio corporis ꝯſeruat eſſe ⁊ vi-
uere hoīs. et vſum ſenſus ⁊ rōnis. infirmitas autē
ſibi cōtraria hec oīa tollit. ergo infirmitas ē hmōi
peſſima: ⁊ ſanitas optia. optimū autē eſt felicitas
igit. Itē bonū vniuerſale quo remoto remouēt oē
bonū/ē meli⁹ et appetibili⁹ ꝗ̄ bonū quoddā ꝑticu-
lare: quo remoto remanēt adhuc alia bōa. ſed ſani
tate remota remouent alia bona: ſcꝫ opatiōes de
bite corpis ⁊ aīe. operatione aūt intellect⁹ aut ali-
cuius virtutis moralis remota: adhuc remanere
pſſit debite corpis opatiōes. ideo ſanitas videt eē
melior. ¶ Itē oīm terribiliſſimum eſt mors quar
to hu9. ergo ſūmū appetibiliū ē vita morti oppo-
ſita ꝑ locū a ꝯtrariis. ſanitas aūt eſt magis vite ſal
uatiua ꝗ̄ q̄cūq̄ v̄tutis opatio. iō eſt magis appeti
bilis. ⁊ ſic magis patet ad ipſam felicitatem.

In oppoſitum. **Oppoſitū patet primo hui9 ⁊**
decimo. Et ſeptimo politice dr ſiquidē eſt aīa pre-
cioſior corpore et poſſeſſione: ideo neceſſe eſt et di-
ſpoſitionem optimā proportionaliter his habere

Rñſio Virtutibus aīe ꝓportionant aliq̄ ē corpe. **Notandū eſt ſcḋm Euſtratiū**
ꝙ ſicut ſunt in aīa q̄ttuor pricipales v̄tutes mora
les ſcꝫ prudētia/tpantia/fortitudo/⁊ iuſtitia ſic ex
pte corpis ſunt q̄ttuor his ꝓportiōalia prudentie
nāq̄ ꝓportiōale ē ſenſuū viuacitas i corpe. ꝓpor
tionale aūt tpantie ē pulchritudo. qꝛ ſicut tpantia
eſt modificatiua ⁊ ꝯmēſuratiua paſſionū ꝑ qđ aīe
decor ⁊ claritas appet. ſic pulchritudo in cōmēſu-
ratione debita mēbroꝝ ⁊ oīꝫ corporaliū diſpoſitio
nū ꝯſiſtit. Porportionale aūt fortudini in corpore
eſt robur. qꝛ ſicut fortitudo facit hominē ꝯſtantē
circa difficilia ꝑiculorū. ſic robur facit corpus cō-
ſtans ad ferendū onera laboꝝ. proportionale aūt
iuſticie eſt ſanitas. qꝛ ſicut iuſticia ſeruat equalita
tē ⁊ mediū inter dātē ⁊ recipiētē. ſic ſanitas reqrit
equalitē et ꝓportionē in complexione humorum.

Item notandum ꝙ bona cor-
poris vel habit⁹ corporales ſunt quorū principa-
liores ſunt q̄ttuor ꝑdicti. vel opationes vel dele-
ctationes conſequentes. voluptates aūt de q̄bus
queſitū eſt ſunt de delectatiōib⁹ corporalib⁹. qꝛ ꝓ-
prio noīe voluptas ē delectatio ſenſus ſcꝫ ꝯiūctio
nē obiecti ꝯuenientis ad ipm. ſpēalit i guſtu ⁊ tactu.

ꝑ concluſio. **His viſis dico pmo gnāliter**
ꝙ in nullo bonoꝝ corporaliū cōſiſtit felicitas hūa
na ꝓpt q̄ttuor. quoꝝ pmū eſt ꝙ felicitas nō ē cōis
hoīb⁹ ⁊ brutis. ſcḋꝫ ē ꝙ felicitas nō eſt cōis bonis
⁊ malis. tertiū eſt ꝙ felicitas nō ꝑbet occaſionē ad
peccādū. q̄rtū eſt ꝙ felicitas nō eſt ordinabilis ad
maius bonū. cū ipſa ſupponat eſſe maximū bonū.
Bonis aūt corporis ꝯueniunt oppoſite ꝯditiones
Primo qꝛ q̄libet corporis ꝯditio vel potentia in
aliquib⁹ brutis inueniēt etiā ꝑfectius ꝗ̄ in hōibus
qđ Senecā declarat in epla. Inimicitias ad lucil
lium ita dicēs vꝫ. ſ. hō ⁊ leones. formoſus eſt. ⁊ pa
uones. vel ox eſt. ⁊ equi habet vocē. ſꝫ q̄nto clario
rē canes acutiorē aquile grauiorē tauri: dulcioreſꝫ
mobilioreſq̄ luſcinie Scḋo et tertio pulcherrimos
⁊ robuſtiſſimos hoīes ꝯtingit ſepe eſſe peſſimos q̄
bus ſepe prebēt ⁊ fortitudo ⁊ pulchritudo occaſio
nē peccandi. Quarto bona corporis ad bonū ma
ius ordinant qꝛ ſicut corp⁹ ad animā. ita bonū cor
poris ad bonū aīe. ſed corp⁹ naturalit ordinat ad
aīam tanq̄̄ ad finē. qꝛ ſicut dr ſeptimo politice ſem
per deteri⁹ ē gra melioris. Itē ſpēalius dico ꝙ ha
bit⁹ corpales nō ſunt id in q̄ felicitas ꝯſiſtit qꝛ vir Secūdo
tus ordinant ad opus. Itē adhuc ſpecialius ſen-
ſuū viuacitas ad actū ordinat. ⁊ ſicut cognitio in- Tertio
tellectiua nobilior eſt ſenſitiua/ita itellect⁹ viuaci
tas nobilior eſt corporis viuacitate. Pulchritu-
do aūt ſepe trahit ad luxuriā. Robur aūt eſt ma-
gis diſpoſitio ad ſubiectionē ꝗ̄ ad dn̄ationis digni
tatē. vii pmo politice dicit Ari. Vult q̄dē igit na-
tura et corpora differentia facere que liberorū ⁊ ſer
uorū hec quidē fortia ad neceſſariū vſum hec aūt
recta ⁊ inutilia ad tales opationes. ſed vtilia ad ci
uilem vitam Et ſcḋo de aīa molles carne apti mē
te dicunt. Etiā ſanū cōtingit eſſe fatuū infortuna-
tum ⁊ ipiū. Etiā ſanitas eſt diſpoſitio corporis et
mēbroꝝ ſcḋm quā poſſunt corpus ⁊ membra in opa
tiones ſibi debitas. ideo ordinatur ad opus Etiā
aliq̄n viri optimi infirmant. Similit ēt patet ꝙ in
corporis operatiōibus nō eſt felicitas. qꝛ nobilio
ris operātis nobiliores ſunt operationes. iō opa
tiones anime ſunt nobiliores. Itē nec i voluptati
bus. qꝛ frequentantes voluptates (vt dicit. Ari.)
ſunt oīno beſtiales/ vitā pecudū eligentes/nō enī
ſup eleuāt vitā ſuā ſuper ꝯditionem vite beſtialis.
Etiā voluptas in cibo ⁊ potu ⁊ coitu maximā pre
bet occaſionē delinquendi vel etiam corp⁹ ipm to
taliter corrūpendi. Etiam et ſi ipſa quandoq̄ pro
pter ſe deſideratur tn̄ natura ad aliud ipſam ordi
nauit. ſcilicet vt per eā ꝓſequeret hō cibū et potū
ad vite ſalutē. ⁊ coitū ad conſeruationem ſpēi. De
voluptate aūt dicit Seneca cōparās eā ad virtu-
tem libro de vita beata. Voluptas ad vitā turpiſ-
ſimam venit. Infelices quidem non ſine volupta
te imo ab ipſa voluptate ſiūt. virtus autem vitam
malā vel miſerā non admittit. Voluptatem autē
ſepius inuenies latitantē ad tenebras. captiuatā
circa balnea ⁊ ſudatoria mollem/eneruatam mero
atq̄ vnguēto/madentē pallidā obfuſcatam in me
dicamētis inuolutā. voluptas aūt cū maxime de-
lectat extinguitur nec multū loci habꝫ cito iplet
et tedio ē: ⁊ poſt primū ipetū marcet. Abſit aūt fe-
licitati que eſt ſummū bonū talia conuenire.

Ad rationes. Ad primā dicē- Ad rōes
dū ꝙ et ſi voluptas q̄nq̄ propter ſe queritur tn̄ na
ta eſt etiā ꝓpter aliquid melius queri quod repu-
gnat felicitati. Ad aliā dicēdū ꝙ ſi voluptas ap-
petibilis eſt hoc ē qꝛ eſt vite neceſſaria. ſed non de

bet intenſe appeti q꞉ ſtatim eſſet cauſa ⁊ initiū turpis vite. Similit̄ pōt dici ꝙ triſtitia voluptati oppoſita ſm illā rōnē ſm quā opponit̄ voluptati nō eſt maxime abhorrenda. immo plus abhorrenda ſunt vitia aiam deturpantia. Vñ Seneca ad lucillium epła. Inimicitias. Vir bon⁹ qđ honeſte ſe facturū putauerit faciet. etiā ſi laborioſum erit. etiā ſi dānoſum. etiā ſi periculoſum. Ab honeſto nulla re deterrebitur ad turpia nulla ſpe inuitabitur.

Sciēdū tamē ꝙ triſtitia magna maxime de facto abhorretur. qñ eſt p̄ſens. ſpecialiter ab illis q̄ nō ſunt i virtutib⁹ firmati: q꞉ valde grauat ſenſū itantū ꝙ aliqñ nō pōt ſenſus itellectui deſeruire ⁊ ꝙ oīno ꝓ tūc iudiciū rōnis amittitur. ⁊ ſic vertitur totus appetit⁹ ad fugiēdū illđ triſte. Sed ante ⁊ poſt cū perfecte bonus habet iudicium rōnis liberꝝ: plus eligeret illam triſtitiā pati q̄ȝ agere vitioſe ❡ Ad aliam dicendū ꝙ licet voluptas ſit eſſentialiter delectatio. tamen non ſequitur ꝙ ſit ſumma delectatio. Etiā non oportet felicitatē eē ipāȝ delectationē ſȝ delectabilē denoſatiue. Quis enim multi delectationē ꝓpter ſe deſiderāt ⁊ rē delectabilē ꝓp̄ delectationē. tñ natura aliter ordinauit. fecit eni delectationē ꝓpter rē delectabilē vt appeteret̄ ⁊ ꝓſeq̄ret̄. ⁊ ideo res delectabilis ē ſimplicit̄ melior ⁊ appetibilior ipſa delectatione. ꝓp̄ qđ delectatio nō ē ipſa felicitas. ❡ Ad aliā côcedo ꝙ materia indiget maiori perfectione q̄ȝ forma. q꞉ idiget ipſamet forma. ⁊ ita corpus idiget maiori ꝑfectione q̄ȝ aīa. q꞉ indiget ipſa aīa ꝑficiente ipſum. ſed ſi nos diuidamus ꝯpoſitū ex materia ⁊ forma in duas partes ſcȝ in formā ⁊ diſpoſitiones debitas ꝯpoſito ratiōe forme ex vna parte ⁊ materiaȝ ⁊ diſpoſitiones debitas compoſito rōne materie ex alia pte. tūc diſpoſitiōes formales erūt meliores ⁊ nobiliores q̄ȝ diſpoſitiones materiales ⁊ ita eſt de aīa ⁊ corpe. ❡ Ad aliam dicendum ꝙ ſi ſanitas eſt bona et appetibilis q꞉ conſeruat vitā ⁊ vſum rationis: tunc ipſa eſt bona ꝓpter aliud: ⁊ ſic illud aliud ē melius. ſanitas eni cū ſit habitus q̄dā: ordinat̄ ad aliud ſcȝ ad opus: ideo ipſa nō ē finale bonū neq̄ȝ optimū. ❡ Ad aliā dicēdū ꝙ ita probaret̄ ſi ratio valeret ꝙ oīa ordinata ad finem eſſent meliora et appetibiliora fine: qm̄ vt ipſis remotis remouetur finis: ⁊ non ecōuerſo Ita etiam materia eſſet melior q̄ȝ forma. quia ipſa remota remouetur forma ⁊ non econuerſo. Ideo dicēdū ꝙ ſi ſanitate remota alia poſteriora bona remouentur. hoc eſt q꞉ ipſa eſt neceſſaria ad illa poſteriora conſequenda: ſicut ordinatum in finem eſt neceſſarium ad finē côſeq̄ndū. tale aūt nō eſt melius neq̄ȝ appetibili⁹ fine. ❡ Ad aliam pōt dici ꝙ appetitu ſenſuali oīm terribiliſſimū eſt mors: ſȝ non appetitu rōnali. immo ſm rectā rationem plus eſt abhorrendum vitiis aiam deprauare q̄ȝ bñ mori: ⁊ aiam a corpore ſeparari non exiſtentē irretitā vitiis: ſpecialiter cum tp̄s vite ſit breue: ⁊ mors ſit de neceſſitate nature: ſicut dicit commentator i ꝓlogo. vi. phiſicorum. ⁊ ſic eſt finis queſtionis.

Queſtio **Ecio queritur Vtrū felicitas** i virtute ꝯſiſtat: an i opatiōe. virtutis. ❡. Arguitur ꝙ nō in opatiōe. ſȝ magis i virtute. q꞉ operatio eſt laborioſa. ideo. nō eſt delectabiliſſimum ⁊ ita nō ē in eo felicitas ❡ Scđo ſic dirigēs videt̄ eē meli⁹ directo ⁊ nobili⁹. ꝟtꝰ aūt dirigit ⁊ dat opationē bonā. igit̄ ⁊c. ❡ Tertio cū felicitas ſit qđ ꝑfectiſſimum nullo alio ꝑficitur ſȝ opatio alio ꝑficit̄: ꝑficit eni operationē delectatio vt habet̄ decimo hui⁹. ergo. ⁊c. ❡ Quarto ſepe i die ꝯtingit hoiem opari, ⁊ iterū eſſe ſine opatione. ⁊ ita ſi in opatione ꝯſiſteret felicitas ꝯtingeret ſepe i die hoieȝ eūdē eē felicē ⁊ miſerū qđ ē abſurdū. ❡ Quito bonū diuturni⁹ ē eligibili⁹ ⁊ melius. Tertio thopicorum. vñ felicitas difficile aufert̄ ꝑmo huius. operatio autem citiſſime trāſit ⁊ virtus durat. ideo. ⁊c.

Oppoſitū vult Ari. Seneca ſenſiſſe videt̄ ꝙ i virtute ꝯſiſtat felicitas. ita ꝙ nichil ſit ſimplicit̄ ⁊ ſcđm ſeipſum bonū niſi virtus. Dicit eni i libro ſuo de vita btā. Erras cū interrogas qđ ſit illđ ꝓpter qđ virtutes petāt̄. q̄ris enim aliq̄d ſupra ſummū Interrogas qđ petā ex ꝟtute ipſa: nichil meli⁹ hȝ ſeipā. Itē i plurimis epłarū ſuaꝝ ad lucilliuȝ vȝ epła claranū epła ſub ide epła Inimicitias ⁊ aliis ꝑrib⁹ vt̄ niſ⁹ fuiſſe demōſtrare ꝙ nō ſit bonū niſi vnicū ſcȝ honeſtū: ⁊ ꝙ illud neq̄ȝ creſcere poſſe neq̄ȝ diminui: ⁊ ipm̄ dicit eſſe ꝟtutē. Et eādē ſniaȝ ſequi ⁊ ꝯfirmare videt̄ Tulli⁹ in libro ſuo de padoxis. vide eos ſi placet. Qđ aūt in ꝟtute felicitas magis q̄ȝ i opatiōe ꝯſiſtat. ſic ꝓſuaderi videt̄. In illo magis cōſiſtit felicitas, qđ ē bonū nō alio ſȝ ſeipō q̄ȝ i illo qđ nō ſeipō ſȝ alio bonū efficit̄. op⁹ aūt virtutis nō ſeipſo bonū ē, ſȝ ipā virtute. virtus aūt ex ſe bona eſt ⁊ eligibilis ergo. ⁊c. Maior videt̄ nō de ſe Minor probat̄ ꝑmo q̄ȝtū ad hoc ꝙ op⁹ nō eſt ſeipſo bonū ſed virtute. qm̄ eadē opatio ſm ipſius opatiōis ſubſtātiā ꝯſiderata pōt eſſe aliqñ bona aliqñ mala. vt ire ad eccłiaȝ i hoie deuoto opatio bona eſt. ⁊ in hypocrita mala. quotiēs aūt a virtute ꝓceſſerit bñ fit. ⁊ a malitia male. ⁊ hoc Ariſt. exꝑmit. Scđo ethicoꝝ. d. ꝙ virt⁹ oīs cuius vtiq̄ȝ fuerit virt⁹ ⁊ illud bene habēs ꝑficit ⁊ opus ei⁹ bonū reddit. puta oculi virt⁹ ⁊ oculū ſtudioſum facit et opus ei⁹. oculis eni virtutē bñ videmus. Et côcludit. Ariſt. Si itaq̄ȝ hoc in oībus ita ſe habet. ⁊ hoīs virtus erit vtiq̄ȝ habit⁹ ex quo bon⁹ fit, ⁊ a quo bonū op⁹ ſuū reddit. Scđo: dicta minor ꝓbat̄ q̄ȝtū ad hoc ꝙ virt⁹ ſit ſm ſeipſam bona ⁊ eligibilis, q꞉ et ſi nullū opus inde ſequitur. tñ virtus aiam ꝑficit interi⁹. ⁊ hoiem reddit bonum Vñ ꝑmo ethicoꝝ dicit Ariſt. honorē vero ⁊ voluptatē ⁊ intellectū ⁊ oēm virtutē eligimus quidē et ꝓp̄ ipſa. nullo enim adueniente eligerem⁹ vnum qđq̄ȝ ipſoꝝ. Seneca aūt. Tullius ⁊ oēs aliq̄ morales philoſophi honeſtū clamāt ſummū ⁊ ſm ſeipſȝ bonū ꝟtutē tñ honeſtū dicētes vñ dicit Ari. primo rhetorice honeſtū q̄dē igit̄ eſt quodcūq̄ȝ ꝓp̄ ſe eligibile exñs Laudabile eſt aūt quodcūq̄ȝ bonū exiſtēs. delectabile aūt q꞉ bonū. Et addit. Si aūt hoc ē honeſtū. neceſſe ē virtutē eē honeſtā. ergo ipſa bona exñs, laudabilis ē ⁊ delectabilis. q꞉ bona ē ⁊ ſm ſeipſā eligibilis. ❡ Scđo eadē ꝯcłō vt̄ poſſe ꝓbari ſic. Felicitatē hūanū dicim⁹ id qđ ē hōi optimū hoc côiter ꝯcedit̄. illđ ergo ē magis felicitas hoīs q̄ magis dicim⁹ hoieȝ ſimplicit̄ bonū ⁊ optimū Illud aūt ē optimū hōi quo ipe optim⁹ efficit̄. ſȝ ꝟtute magis dicim⁹ hoieȝ bonū ſimpliciter ⁊ optimū q̄ȝ opatione. Ita minor pȝ: ꝑmo q̄dē experimētali inductione. nō eni dicim⁹ ſimplr̄ militē eſſe ꝓbū. ſi

Tullius (beside the line "q̄ȝ creſcere poſſe neq̄ȝ diminui: ⁊ ipm̄ dicit eſſe ꝟtu-")

Ariſtoteles. (beside the line "⁊ hoc Ariſt. exꝑmit. Scđo ethicoꝝ. d. ꝙ virt⁹ oīs")

Item rationib⁹ probat̄. (beside the line "ſeipſā eligibilis. ❡ Scđo eadē ꝯcłō vt̄ poſſe ꝓba-")

Arguit̄. (beside the line "tutis. ❡. Arguitur ꝙ nō in opatiōe. ſȝ")

foꝛtiſſime bellans in hoc bello victoꝛiam obtinue
rit. nec dicimus eſſe bonum phiſicoꝛum/ ſi hac vi=
ce reſpondentem duxit in redargutionem. ſʒ tunc
ſolum cum ex habitu putamus hoc ipſum feciſſe.
Secundo dicta minoꝛ probatur ex eo ꝙ habitus
bonus puta virtus in nullo pt eſſe niſi i bono. ope=
ratio aūt bona poteſt eſſe i homine malo. licet enī
homo ſit peccatoꝛ et habituatus in malicia tamē
ex arbitrij libertate poteſt bene agere. Nam ſicut
dicitur Tertio ethicoꝛum Semper ſumus domi=
ni noſtrarum operationum. licet non ſemper no=
ſtroꝛum habituum. Secundo dicta minoꝛ proba
tur auctoꝛitate Ari. quinto huius. vbi dicit ꝙ no=
cumentum inferentes ex ira vel ex paſſione aliqua
peccantes ſunt et iniuſtificationem faciunt. ſed ta
men neqꝫ iniuſti propter hoc dicuntur neqꝫ mali/
qꝛ non propter malitiam nocumentum inferunt.
ſic ꝙ pʒ ꝙ hō nō ex peccato nō ex paſſiōe/nō ex in
iuſtificatione dicitur iniuſtus aut malus. ſed ex
habitu malitie. ergo per locum a contrario.
Non ex opere bono aut ex iuſta operatione di=
citur homo iuſtus aut bonus. ſed ex habitu vir=
tutis. ideo etiam ſcdo huius dicit Ariſ. ꝙ homi=
nis virtus eſt habitus ex quo bonus homo fit, et
a quo bene opus ſuum reddit. has aūt duas ra=
tiones ad concluſionem predictam notat Sene=
ca in epiſtola. Inimicitias de hominis beatitu=
dine dicens in homine nichil ad rem pertinet quā
tum aret: ꝗtum feneret: a ꝗ multis ſalutetur: ꝗ
precioſo incumbat lecto: ꝗ perlucido poculo bi=
bat. Sed ꝗ bonus ſit. deinde oſtēdit quo ipſe bo
nus ſit. dicens bonus aut eſt ſi ratio explicita et
recta eſt ad nature ſue voluntatē accommodata
Et addit hec vocatur virtus: hoc eſt honeſtum ⁊
vnicum hominis bonum. Nam cum ſola ratio
perficiat hominem: ſola ratio perfecta beatum fa
cit. Et quia foꝛte proptᷣ hec dicta poſſet aliquis er
rare dicens. vos negaſtis opera virtutum eſſe bo
na. Ideo reſpondet ad hoc Seneca dicēs. dicim⁹
et illa bona eſſe que a virtute perfecta contra=
ctaqꝫ ſunt. i. opera eius omnia. ſed ideo ipſa vnū
bonum eſt quia nullum ſine illa eſt. Idem etiā de
clarare videtur epl'a ſubinde dicens. hoc liqueat
nichil eſſe bonum niſi honeſtum: et omnia incom=
moda ſuo iure vocabuntur bona que modo virt⁹
honeſtauerit: dicit etiam (ꝗtum. ſ. ad opa) nichil
eſſe melius in cōuiuio iacere ꝗ i equuleo toꝛqueri
Unde dicit hoc mirum videtur tibi illud licet ma
gis mireris. iacere in conuiuio malum eſt toꝛque
ri in equuleo bonum eſt. ſi id turpiter hoc honeſte
fit. bona iſta aut mala non efficit natura ſed virt⁹
hec vbicūqꝫ apparuerit omnia eiuſdē menſure ac

Ratio= les ariſto telis ad proban= dū felici tatē non eſſe i vir= tute.

precij ſunt. Ari. aūt videt̃ habere opinionem con=
trariā pꝛimo ⁊ decimo huius. Nō enim in virtu=
te ſed in operatione dicit felicitatē ꝯſiſtere: ad qd
pbādū multas adducit rōes ¶ Pꝛima. pmo hu=
ius talis eſt. videt̃ aūt ⁊ ꝯtingere doꝛmire habētē
virtutē ⁊ non operari p vitā: ⁊ cū his mala pati et
infoꝛtunatum eſſe. Ita aūt viuētē nullus vtiqꝫ fe
licitabit: niſi poſitionem cuſtodiat ¶ Scda ratio
etiam pmo huius talis ē pfectius qdē dicim⁹ qd
ſʒ ſe ipſum eſt ꝓſequibile eo qd ꝓpter alterꝫ: ⁊ qd
eligibile, eſt ſemp ⁊ nūqꝫ propter aliud: talis aut fe
licitas eē maxime videt̃ hāc enim ſemp propter ſe
eligimus ⁊ nūꝗ ꝓpter aliud: honoꝛē vero et vir=
tutē oēm/ ⁊ intellectū ⁊ voluptatem eligimus que
dam ⁊ propter ipſa nullo enī adueniēte eligimus
vnūqdqꝫ ipſoꝝ: et etiam felicitatis gr̃a: per hec ſu
ſpicantes felices foꝛe. ergo in nullo iſtoꝛum eſt fe=
licitas. Tertia rō ꝙ videtur eadem ſecūde eſt talis
felicitas eſt humane vite finis vltimus: hic aūt nō
eſt virtus ſed operatio. Operatio nāqꝫ finis ē vir=
tutis. Unū pmo huius virtutē laudamus propter
opera et actus ¶ Quarta rō talis eſt melius ⁊ ex
cellenti⁹ eſt opari ſm virtutē ꝗ habere virtutē tm̄
ſicut excellētius ē vti diuitijs ꝗ eas poſſidere tm̄:
ꝓpter qd in olimpiadib⁹ nō optimi ⁊ foꝛtiſſimi co
ronant̃. ſʒ agonizantes: vt dicit Ari. Felicitas aūt
optimo ⁊ excellentiſſimo ſtatui attribuitur. Unde
Boetius tertio de conſolatione dicit ꝙ beatitudo
eſt ſtatus oīm bonoꝛum aggregatione pfectus: er
go felicitas nō eſt in virtutis habitu: ſed i ei⁹ ope
ratione ponēda. Itē ex alijs dictis Ariſt. ⁊ cōiter
conceſſis poſſunt ſumi rōnes tales. Nā felicitas ē
qd delectabiliſſimuʒ pꝛimo huius. delectatio aūt
nō habitui ſʒ operationi neceſſario cōnexa eſt. de=
lectationes enī inſeparabiles ſunt ab opationib⁹
virtuoſis: vt dicit̃ decimo huius igit̃. ⁊c. Item fe=
licitas eſt qd ſufficientiſſimum pꝛimo huius: tali
aūt habito nichil eligere debemus extra: ſed vir=
tute habita oīs hō bonus adhuc eligit ſm eā opa
ri. ergo in virtute nō ꝯſiſtit felicitas. Acquieſcen=
tes opinioni Senece poſſent dictis iſtis obuiare
probabilit̃. dicerēt enī ad pꝛimā rōnem abſurdum
eſſe dicere ꝙ hō felix fiat miſer vł felicitatem amit
tat: ſi neceſſitate naturali doꝛmiat. imo laudabile
eſt doꝛmire qñ opoꝛtet/ ⁊ ꝗtum opoꝛtet. ſuper ex=
cedere autem in vigilijs eſſet malum ⁊ vitupera=
bile. nichil autem eſt laudabile propter quod feli=
citas amittitur Item iſti non cōcederent ꝙ homo
felix ex opere virtuoſiſſimo poteſt priuari felicita
te/ ⁊ infelix fieri ipſo viuente. poſſibile eſt tamen fe
licem in excellentiſſimo actu foꝛtitudinis tales ſu
ſcipere lectiones in bello vt inde per totam vitam
amittat vſum rationis ⁊ nichil amplius operetur
ſm virtutem. Putant igitur iſti felicitatem habi=
tum eſſe talem qui hominē perfectum reddat ⁊ bo
num tam in vigilia ꝗ in ſomno: tam in opere ꝗ ex
tra: quacunqꝫ fuerit neceſſitate ſibi non imputabi
li/ ab opere impeditus. Dicerent etiam iſti nō eſſet
foꝛtunatiſſimum infoꝛtunatiſſimo feliciozem: ſed
de hoc poſtea dicetur. Ad ſecundam ⁊ tertiam ra=
tiones reſpōderent ſecundum ea ꝙ commentatoꝛ
dicit in ſecundo celi commento decimo ſeptimo: ⁊
commento viceſimo pꝛimo. vbi duplicem docet di
ſtinguere finem ſcilicet finem dictum ſecūdum pꝛi
mariam intentionem/ ⁊ finē dictum ſcdm ſecunda
riam intētionē. verbi gratia cū dicat Ari. Scdo ce
li ꝙ oē habens opus eſt gr̃a operis: hec autem in=
ferioꝛa ꝯparantur ad deū ⁊ intelligētias ⁊ ad coꝛ=
poꝛa celeſtia ſicut factum ad faciens. ſiue opus ad
operans. igitur deus et coꝛpoꝛa celeſtia ſunt gra=
tia iſtoꝛum inferioꝛum. ⁊ hec inferioꝛa ſunt fines
ipſoꝛum. ſed hoc non eſt intentione pꝛimaria quo=
niam illud propter quod aliquid intenditur pꝛima
intentione eſt nobilius ipſo: vt dicit commentatoꝛ
immo hoc eſt ſecunda intentione ſic ſcilicet ꝙ per=
fectum bonum innatum eſt alijs largiri et diffun
dere ſuam bonitatem. ideo opus ſeu operatum ali
quod intendit: non quidem tanꝗ aliquid ipſo me
lius: non etiam quia bonitatis inde aliquid ſi=
bi accreſcat nec ꝙ inde neceſſitatem aliquam ope=

randi recipiat: ſed econtra per oīa. natura enim factorꝰ ab ipſo faciente ſequitur de neceſſitate vt dicit commentator. Dicerent igitur iſti ꝙ opus virtutis finis eſt ipſius virtutis: non quidem intētione prima ſed ſecunda. Opus enim virtutis de neceſſitate eſt a virtute quotienſcunqꝫ non fuerit impedimentum/ et obiectum fuerit preſens: ſicut calefacere de neceſſitate eſt ab igne: propter quod nequaq̄ concludi poteſt opus eſſe nobilius vel melius virtute: ſed econtra. Sed ꝙ hec ſit intentio Senece manifeſtum eſt in libro ſuo de vita beata: vbi dicit ſicut prius allegatum eſt. Erras cum interrogas quid ſit prius propter quod virtutem petas ſupple prima intentione. cuius rationem aſſignat dicens: queris enim aliquid ſupra ſummum. Et addit. interrogas quid petā ex virtute ipſa: nichil habet melius ipſa. Ad eandem etiam ſententiam trahi poſſent verba Ariſto. tertio ethicorum. dicētis. Finis autem operationis hominis eſt qui ſm habitum et forti fortitudo bonum talis autem finis. quaſi dicat habitus virtutis eſt finis/ et bonū operis virtuoſi: ſcilʒ prima intentione. licet ſecunda intentione ſit econtra. ¶ Ad quartam diceretur ſm Senecam: ꝙ neqꝫ melius neqꝫ excellētius eſt operari ſm virtutem q̄ꝫ habere virtutem tantū quoniam opus virtutis nullam habet niſi ex virtute bonitatem. propter quod Seneca ſepe clamat vnum ſolum eſſe bonum hominis. ⁊ hoc eſſe virtutem. illud tamē bonū ſit euidentius in opere q̄ꝫ ſine opere: ſed non maius. Poteſt etiam ⁊ aliť ſoluere rationem illam. ſi nanqꝫ concedas ꝙ melius ſit et eligibilius operari ſm virtutem q̄ꝫ habere virtutem tantum dices hoc non eſſe: quia melior ſit operatio virtute. ſed quia felicitas (vt dicit Ariſtoteles primo huius) que eſt ſummum bonum connumerata cum minimo bonorū redditur eligibilior. virtus ergo quam iſti ponunt ſummū bonum erit eligibilior cum alio bono: ſcʒ cū opere q̄ꝫ ſine opere. ſic ergo dices tu eligibilius operari ſm virtutē q̄ꝫ habere virtutem tātum. Item cauſa diſputationis contingit aliter etiam obuiare dicte rationi. Si enim ad ſapientiam et eius operationem propriam deſcenderemus in quibus vel in eorum altero felicitas humana ponēda eſt/ non concedam tibi ꝙ ſemper melius ſit et eligibilius ſpeculari ſm ſapientiam q̄ꝫ habere ſapientiam ſine ſpeculatiōe. Nam quando naturali neceſſitate oportet dormire/ non eſt melius neqꝫ eligibilius ſpeculari q̄ꝫ dormire: ſed econtra. illud autem in quo felicitas hominis ponenda eſt ſemper videtur homini eligibiliſſimū: hoc autem non videtur eſſe niſi virtus.

¶ Sciendum eſt ꝙ ſimpliciter eligibilius eſt ſpeculari q̄ꝫ dormire: licet eligibilius ſit dormire ſm quid. ſpeculatio enī eſt finis dormitionis: nō econtra. Non enim ſpeculamur vt dormiamus: ſʒ dormire eligimus vt ſpeculemur. ¶ Ad quintam rationem forte dicerent illi ꝙ ſicut Ariſtoteles in delectatione non ponit felicitatem conſiſtere ſed in opere delectabili. ita Seneca in delectatiōe nec in opere delectabili poneret eam. ſed in eo quod ſua bonitate eſt cauſa bonitatis operis ⁊ eius delectationis: et hoc eſt habitus virtutis. nec aliter diceret delectationem pertinere ad felicitatem. virtus enim eſt que opus reddit et bonum et delectabile. ¶ Ad vltimam rationem diceretur ſm prius dicta/ ꝙ habito fine vltimo optimo et per ſe ſufficientiſſimo nichil vltra eſt eligibile prima intentione/ ſed ſecunda bene. ſicut deus per ſe ſufficientiſſimꝰ exiſtens eligit creare mundum: et aliqs ſuam bonitatem largiri. vel dicitur ꝙ vltra bonum per ſe ſufficientiſſimum nichil eligitur niſi quod ab ipſo ſequitur neceſſitate naturali. quemadmodum etiaʒ Ariſtoteles concederet eſſe delectationem eligibilem que conſequitur operationem in qua ponit felicitatem. virtutē enim habentē neceſſe eſt operari virtuoſe quandocunqꝫ ⁊ quotienſcunqꝫ fuerit oportunum. Hanc autem opinionem Senece ſic narraui et declaraui. non quia ex toto ſibi aſſentiā ſed quia michi videtur eſſe probabilis. *Opio doctorꝫ de felicitate de q̄ ſunt philoſophi locuti.*

Hec enim queſtio ꝑpter predictorum controuerſiam doctorum excellentiſſimorum videtur valde michi difficilis: intantum ꝙ ego fateor me non poſſe ſatiſfacere michi ipſi: tamē oportet aliquid dicere. ſed tamen nichil hic de illa vera beatitudine dicemus. qua ī patria ſancti fruuntur. ſed de illa ſola huius vite de qua philoſophi humana ratione locuti ſunt. Videtur ergo michi diſtinguendum eſſe de felicitate: quoniā felicitas vno modo capitur pro ſtatu eligibiliſſimo quem homo poſſit habere: et ita bene diffinit eam Boetius tertio de conſolatione: dicens ꝙ ipſa eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectꝰ: et videtur michi ꝙ hec felicitas nō eſt aliquid vnū per ſe ſm ſimplicem formam vnam/ ſed aliquod vnum integrum integritate ordinis: ſicut mundū vel exercitum dicimus eſſe vnum: hec enim felicitas omnia ſimul continet que vir bonus habere mallet q̄ꝫ non habere: verbi gratia virtutes omnes morales et intellectuales: et operationes expedientes ſecūdum illas virtutes: corporis ſanitatem et vite neceſſaria multa alia/ de quibus dicemus poſt. De hac autem felicitate videntur debere intelligi plurima verba Ariſtotelis. videlicet nō omnino felix eſt/ qui ſpecie turpiſſimus eſt ignobilis vel ſolitarius ⁊ ſine prole: ꝓmo huius. Itē ſeptimo huius rotatum autem et infortunijs magnis incidentem felicem dicentes eſſe ſi bonus eſt: vel volētes vel nolentes michi dicunt. De hac autem felicitate queſtio mota nō intelligitur: quia ſtatim eſſet manifeſtū ꝙ nec in virtute tantum conſiſtit ita felicitas nec in opere tantum/ ſed illis et illis ſimꝉ cum alijs ad vitā ſufficiētiſſimam requiſitis. Alio modo ſumitur pro vno vnico ſimplici bono quod inter cetera que poſſunt homini conuenire eſt optimum: ideo querere ſi felicitas hec ī virtute an in opere virtutis cōſiſtat/ nichil aliud eſt querere q̄ꝫ vtrum virtus ſit melior operatione: an econtra. de quo eſt preſens difficultas. Diſtinguenda autē ſunt opera virtutum. quedā enim ſunt ab ipſa virtute/ ſiue a potentia in qua virtus exiſtit elicita et immanētia. vt ratiocinari/ iudicare/ eligere et oīno velle vel appetere. Alia ſunt imperata et in membra corporea vel in res exteriores tranſeuntia. ſicut dare pauperibus/ bellare cōtra inimicos/ vnicuiqꝫ quod ſuum eſt tribuere: vel etiam priuatiue loquendo a delectationibus abſtinere. nemini iniuriam inferre: et cetera. ¶ Quantum igitur ad iſtos actus tranſeuntes/ videtur eſſe manifeſtum ꝙ non ſint meliores actibus immanentibus/ neqꝫ ipſis virtutibus. Actus enim immanentes ſunt tā *Diſtō de felicitate.* *Multiplica opa virtutuꝫ*

imperantes et dirigentes. Actus autem tranſeun
tes ſunt tanꝙ̄ imperati et directi. dirigens autem
nobilius eſt directo: et imperans iperato. Actus
etiã immanentes et ipſe virtutes perficiunt aiam
interius. Actus vero tranſeũtes eã decorant exte
rius ſolũ. hoc autẽ meliꝰ eſſe videtur quo aia inte
rius perficitur omni eo quo ipſa ſolũ exterius de-
coratur. Quantũ etiã ad actus immanẽtes videt̃
eſſe dicendũ ſm Ariſt. ꝙ actus virtutis ſaltẽ inter
ceteros principaliſſimus et optimꝰ: eſt melior, ho
norabilior/et nobilior ipſa virtute. quod perſuade
ri poteſt. primo ex parte obiecti. virtutes enim et
opera virtutum non ſolum videntur ab anima ac
anime potẽtijs bonitatẽ et nobilitatẽ recipere: ſed
etiã ab obiectis. propter quod Ariſt. ſexto huius
ſapientiã ex parte obiectorum ſuper ceteros habi
tus intellectuales extollit: dicens. Erit vtiꝗ̄ ſapi
entiam intellectus/et ſcientia/⁊ (quemadmodum
caput habens ſcia) honorabiliſſimorum. Et addit
incõueniens: ſi quis ſciam politicã vel prudentiã
ſtudioſiſſimã exiſtimat eſſe / ſi non optimum eorũ
que in mundo ſunt homo eſt. Et in ꝓhemio de aia
bonorum honorabilium noticiam opinantes: ma
gis autẽ alteram altera ⁊c. Ex his videtur poſſe
concludi ꝙ illorũ bonorum que interius perficiũt
animã illud eſt melius et nobilius quod magis ⁊
perfectius attingit obiectum. Actus autẽ magis
⁊ interius attingit obiectum ꝙ̄ virtꝰ. intimius eñ
intuemur ipm deũ actuali cõtemplatione ꝙ̄ habi-
tuali ſapientia: igitur ⁊c. ¶ Scdo. eadẽ ꝯclo ꝓba-
tur ſic. cauſa ceteris paribus videtur eſſe nobilior
cauſato. opatio aũt magis eſt cauſa virtutis ꝙ̄ vir
tus operationis. probat̃ primo. non põt enim vir-
tus generari niſi ex bonis ⁊ rectis operibus ſicut
poſtea videbitur. operationes autem bone ⁊ recte
fieri poſſunt abſꝗ̄ virtute. Ad hoc eñ libertas no
ſtra eſt vt poſt videbitur. ꝙ̄trũcũꝗ̄ eñ paruĩ ſm ha
bitũ exiſtentes pñt in opus bonũ: licet hoc ſit diffi
cile et rarũ valde. ꝓpter hoc eñ in tertio huiꝰ dici-
tur ꝙ operationũ quidẽ a principio vſꝗ̄ ad finem
dñi ſumꝰ. libero enim arbitrio et abſꝗ̄ virtute poſ
ſumus elicere bonã operationẽ. non ergo eſt virtꝰ
bone operationis cauſa neceſſaria. ſed ſic confert
quia rectatiua eſt potentie ne male agat et confir-
matiua eius/vt ſemꝑ prompte ⁊ delectabiliter bo
nam eliciat operationem. quam tñ elicere poſſet ſi
ne virtute. ideo. ⁊c. Item ex dictis poteſt fieri ra-
tio talis. Nam ſi ex his que in poteſtate noſtra ſũt
laudandi ſumus aut vitupandi. igitur ex his bo
nis ⁊ malis ꝗ magis in poteſtate nr̃a ſunt magis
ſumus laudandi vel vitupandi operationes aũt
ſũt magis in ptãte noſtra ꝙ̄ virtutes. opationum
enim ſumus dñi a ꝓ̄ncipio vſꝗ̄ ad finẽ. habituũ
aũt non niſi a ꝓ̄ncipio: imo nõ ſumꝰ eorũ dñi ꝯ̃ſi
qꝛ dñi ſumꝰ opationũ: vt apparet tertio huius er-
go laudandi ſumus magis vel vituperandi ex o-
perationibꝰ ꝙ̄ ex habitibꝰ. mõ illud bonum vide-
tur eſſe melius quo magis ſumus laudandi. ⁊ il-
lud malũ peius quo ſumꝰ magis vituperandi. bo
na igit̃ opatio melior eſt virtute. Aliter autem ra
tiones adduci poſſent per oppoſitum rationum
quas alij ad cõtrariũ adduxerunt ſicut videbitur
ex ſolutiõe eax. Ex quibꝰ etiã ⁊ prefatis rõnibꝰ
apparet ṽtutẽ eſſe gratia opationis eligibile pri-
ma intentiõe ſicut voluit Ari. et non intentione
ſecunda ſicut alij crediderunt. Et tã ego vidi po-
pulares ruſticos hoc concedere: ꝙ ſcȝ operatio ſit
eligibilior virtute. petij enim quid plus vellẽt vel
abſꝗ̄ habitu cognoſcere omnia que vellẽt: vel ha-
bitũ habere et nihil vnꝗ̄ actu cognoſcere. Reſpõ-
derunt ſe de habitu nõ curare. ¶ Ad rationes er-
go alterius opinionis reſpondẽdum eſt. Ad ꝓ̄mã
maior eſt concedenda: ſed minor interimitur. et
quando dicitur ꝙ operatio eadẽ ſm eius ſubſtãtiã
poteſt eſſe aliquando bona/aliquando mala: dicẽ-
dum ꝙ licet hoc cõcederetur eſſe verum de aliqui-
bus operationibus: ſcilicet que in diuerſos fines
ordinari poſſunt hoc tamen non eſt verum de ope
ratione finaliſſima que eſt ipſius dei perfecta con
templatio. hec enim ſemper eſt bona et non poteſt
eſſe mala. de operationibus etiam virtutum mora
lium poteſt dici ꝙ opatio materialiter ſumpta po
teſt aliquando eſſe bona/aliquando eſſe mala. ali-
quando virtutis ⁊ aliquãdo malicie. ſed operatio
formaliter ſumpta: ſcȝ circumſtãtionata ſm dicta-
men recte rõnis nunꝗ̄ poteſt eſſe mala: ⁊ ſic debet
intelligi ꝙ ipſa ſit melior virtute ⁊ eius finis. Ad
hoc enim finaliter virtus prodeſt nobis vt omnes
noſtre operationes cõſonent recte rationi. hoc au
tem bene cõceditur ꝙ omnes operationes a virtu
te venientes ſunt bone/et a malicia male. ſed non
ſequitur econuerſo: ſcilȝ ꝙ omnes operatiões bo
ne ſunt a virtute: et male a malicia. poſſumꝰ enim
ex libero arbitrio etiam cum habitu malo bñ age
re ſicut dictum fuit. quando autem dicitur ꝙ vir-
tus opus bene reddit: dicẽdum eſt vt dictum fuit
ꝙ hoc non eſt verum principaliter: ſaltem in potẽ-
tia libere operante de qua debet nunc eſſe ſermo.
Sed virtus ſic ſolum reddit opus bene: qꝛ deter-
minat et confirmat potentia: que ex ſe ſine virtute
et ſine malicia poterat agere et bene et male: vt ſẽ
agat bñ et nunꝗ̄ male. non ergo dicimus ꝙ opus
ſit bonum principaliter ipſa virtute: ſed vel ſeipõ
vel ipſa anima aut eius potentia libera: vel ex eo
ꝙ conſonat recte rationi. aut nature rerum vel di-
uine ſapiẽtie vel diuine voluntati: que eñi ſint pri-
me regule boni operis videbimus magis infra.
Quando etiam dicitur ꝙ virtus magis eligibilis
eſt propter ſeipſam hoc conceditur nõ tñ ſolũ pro
pter ſe/ſed etiam propter opus: vt dictũ eſt. a quo
quidẽ opere ipſa videtur eſſe bona. Unde dicitur
ſecundo huius. ex bene enim edificare boni erunt
edificatores: ex male autem mali. ſic vtiꝗ̄ et i vir-
tutibus ſe habet ⁊c. ¶ Ad ſcd̃am ratiõem maior
eſt concedenda et minor neganda. quando autem
dicitur ꝙ hoc docet experimẽtalis inductio: dicẽ-
dum eſt ꝙ licet exteriores opationes hoim nobis
appareant: interiores tñ de quibus hic loquimur
que vere reddũt hoiem aut bonũ aut malũ nobis
occulte ſunt. ſi quis eñ oret deũ: neſcio vtrũ ficte
vel deuote. immo ſi quẽ ſepe ſcimꝰ male agere da-
to aliquãdo optimã egerit operationẽ et optie tñ
putaremus eũ fingere ⁊ non bene agere: igitur ex
vna operatione etiã optima nõ iudicamꝰ hominẽ
eſſe bonũ: ꝙ̄uis ea ſit ſimplr̃ melior ꝙ̄ ipſe eſſet ex
habitu ſine opatione. habitus eñ nobis ſunt eui-
dentiores et eligibiliores ſaltem arguitiue cum ſi
gno. qm̃ multotiens agere bonas operationes ex
teriores ꝗ nobis ſunt euidentes eſt ſignũ boni ha
bitus: ideo ſimplr̃ iudicamus hoiem eſſe bonũ ha
bitu: ſcȝ propter euidẽtiã. Sed quando dr̃ vlteriꝰ
ꝙ virtus non põt eſſe niſi in bono homine: ꝯcedo

et qn̄ dr̄ operatio bona pōt eſſe in malo: dicēdum eſt ꝙ aliqua eſt hoīs opatio pfectiſſima q̄ eſt finis oīm aliarū: et illa continet virtualiter totam boni taté hoīs. ponam⁹ ꝙ illa ſit perfecta dei cōtempla tio dr̄ igitur ꝙ illa non eſt niſi i homine bono. nul lus ei poteſt pfecte diligere aut intelligere deum niſi ſaltez ſit bonus. Et ꝗuis aſi fuiſſet valde ma lus tamen ex hac opatiōe meretur veniaz pecca- torū. ſicut fuit de beata maria magdalena non eſt erat ſic bona ꝙ talē dei gratiā mereretur ex habi- tu: ſed ex operatiōe. magis eni videtur ꝙ haberet habitū prauū ꝗ bonū. cum habitus nō niſi ex fre- quētatis ⁊ multiplicatis operationibus generet̄. vt poſtea dicetur. et ipſa fuerat publica in ciuitate peccatrix. alie tñ ſunt boni opationes ſpeciales q̄ nō ſunt vltimatus finis hoīs ſicut ſunt operatōes virtutū moraliū ſpecialium ⁊ nulla taliū continet totam hoīs bonitatem. ꝓpter quod cōcedi pōt de illis ꝙ hō malus aliqn̄ opat̄ bene: ideo talis ope- ratio non reddit hoīem bonū ſimplr̄: ea tñ melior homo efficit̄ ꝗ prius erat: ⁊ ad hoc ꝙ fiat ſimplici ter bonus diſponitur. ſic eñ nec vna v̄tute ſpeciali quātū eſt ex ſe, eſt hō bonus ſimplr̄: niſi forte iꝗtū ad vnā virtutē ſequunt̄ oēs/ ſicut in ſexto videbit̄ De auctoritate Ariſto. v. huius dicendum eſt: ꝙ inferens nocumentū ex paſſione nō eſt mal⁹ habi- tualiter: ſed tñ eſt malus formaliter. vel magis ad mentē Ariſto. ꝓ vtputo, dicendū eſt ꝙ homo nō di citur ſimpliciter malus ex eo ꝙ pars ſenſibilis eſt inordinata. ſed ſi pars ſuperior ſit infecta, puta rō et voluntas. ſi aūt operētur malū aliquod ex paſſi one ſiue electione hoc arguit ꝙ pars inferior inor dinata eſt: ſed nō arguit ꝙ pars ſuperior ſit penit⁹ infecta. licet nec bene ſe habeat cū partē inferiorē teneatur regere quam nō regit: ideo tali pctō non dicit̄ homo ſimpliciter et perfecte iniuſt⁹ ſiue ma- lus. Si aūt ſicut dicit Ariſto. ꝓ hoc operetur ex ele ctione: tūc dr̄ ſimpliciter iniuſt⁹ ⁊ mal⁹ quod eſt qr̄ pars ſuperior infecta eſt. Electio aūt illa operatio eſt: nō habitus. immo etiā electio ſine habitu eſſe poteſt ſic igitur benevult Ariſt. ꝙ operatione non quidē ſenſus/ nec appetitus ſenſitiui: ſed rōnis et volūtatis dr̄ homo ſimplr̄ malus et iniuſtus: ⁊ ita per ꝯn̄s et iuſtus et bonus.

Ad rōes ¶ **Ad rōnes pꝛīcipales.** Ad primā dicēdum ꝙ operatio in qua ꝯſiſtit felicitas nō eſt ex ſe laborioſa imo ſumme delectabilis. ſed circa eam labor accidit ex parte corporis: et viriū ſenſibiliū intellectui. in cuius operatione eſt felici tas deſeruientiū. imo etiā tanta eſt mihi opere vir tutis delectatio ꝙ ipā oēm extinguit: vel ſaltez ir- reputabilem reddit triſtitiā ⁊ laborē. Ad aliam di ctum fuit ꝙ nō virt⁹ principaliter/ ſed ipſa aīa vel eius potētia libere dirigit opationē et determiat. ¶ Ad aliā dicendū ſm̄ prius datā diſtinctionem ꝙ felicitas primo modo accepta. ſ. ꝓ ſtatu omniū bonoꝝ aggregatione perfecto: nullo perficitur ex- trinſeco. i. ꝙ no ſit pars ei⁹: cū ipſa ſimul ex ſingu- lis his bonis que ſtudioſus homo ſibi eligeret/ ſi- ue exterioꝛib⁹/ ſiue interioꝛib⁹: integretur. Felici- tas aūt ſcdo modo accepta q̄ ē optimū bonoꝝ ſim pliciū humanoꝝ nullo alio meliori ipā perfici pōt multis tñ aliqs miniſterialiter pficitur: quibus (ſi- cut poſtea dicetur) dicit Ariſt. eam indigere. ¶ Ad aliā dicēdum ꝙ miſeria felicitati opponit̄ vel contrarie vel priuatiue. ſi contrarie/ tunc eſſe miſerū non eſt idē quod felicitate carere: ſz eſt eſſe malicijs et malis operib⁹ irretitum. Si autē miſe ria capiatur ꝓuatiue/ tūc proprie loquendo erit ca rentia felicitatis in ſubiecto apto nato: et quando et qn̄o aptum natū eſt frui ipſa felicitate. et ſic dor miens vel alia neceſſitate impeditus ab opere non eſt miſer/ ſicut dormiens vel in tenebris exiſtēs nō eſt cecus. concedo tamē ꝙ homo feliciſſim⁹ in hac vita prout de felicitate locuti ſumus/ non ſemꝑ et continuo in actu: ꝗuis in habitu fruatur ipſa feli citate. ſed ſufficit ꝙ tm̄: et ſic fruatur ea quantum et ſicut humane nature debilitas permittit. ſicut aūt ſemper fruitur ea. ſ. ꝙ ſi oportet aliqn̄ ab opa- tione ceſſare/ vel alias operatiōes exercere: tamē ordinat alias oēs opationes ad illam feliciſſimā. ⁊ ideo quieti vacat vt poſtea ſm̄ eam poſſit delecta bilius et feruentius operari. ſic enim omnis eius quies: vel operatio felicitatis luciſſima bonita- te refulget. dictam autē fruitionis interruptionē et humane felicitatis diminutionem a diuina no- tauit Ariſtoteles decimo metaphiſice: dicēs. ſi er- go bene habet vt nos quandoqꝫ deus ſemper: mi- rabile. ſi autem magis/ adhuc mirabilius. habet autem ſic. ¶ Ad aliam dicendum eſt ꝙ in his bo nis que ſunt eiuſdem ſpeciei ſi etiam cetera ſint pa ria/ diuturnius eſt melius. ſi autem non: non opor tet. ſic autem nō eſt in propoſito. Quando autem dicitur ꝙ felicitas difficile aufertur: et eſt perma- nentiſſima: dicendum eſt ꝙ eſt permanentiſſima: non inter alia queciiqꝫ ſed inter nobiles hominis operationes: vel etiam ipſa ſic eſt permanentiſſi- ma ꝙ ſemper in omni operatione vel quiete boni tas eius refulget ſupradicto modo. et ſic eſt finis queſtionis.

VNdecimo queritur de

Queſtio

quodam dicto Ariſtotelis: ſcz ſi ami cus et veritas diſſentiant. ¶ Utrum veritas ſit amicitie preferenda ⁊ Ar- guitur ꝙ nō: auctoritate Tullij libro ſuo de amici cia: dicentis. ego vos hortari poſſum vt amiciciā omnibus rebus humanis āteponatis. nihil enim eſt tam nature aptum/ tam conueniens ad res vel proſperas vl̄ aduerſas. ¶ Item ſexto huius. ami cus eſt alter ipē. Et nono huius amicorum eſt idē velle et nolle. Charitas autem eſt ordinata ſic: ꝙ tu debes teipſum plus amare ꝗ aliud quodcunqꝫ in mundo: ergo ⁊ amicum tuum. ſed illud eſt alijs preferendum quod eſt magis amandum: ergo ⁊c̄. ¶ Tertio. octauo huius dicit Ariſto. ſine amicis enim nullus vtiqꝫ non eligeret viuere habēs cetera bona omnia. tale autem eſt omnibus alijs preferē dum. ¶ Item illud eſt faciendum per quod poli- tica cōmunicatio magis ſaluatur. ſed ipſa magis ſaluatur preferendo amicitiā veritati ꝗ econtra: ergo ⁊c. Maior patet. quoniam ſalus ciuitatis q̄ in politica communicatione cōſiſtit ceteris omni bus preferenda eſt dicente Ariſtot. primo huius: Si enim idem eſt vni et ciuitati malus ⁊ perfecti⁹ quod ciuitas videtur et ſuſcipere et ſaluare. ama- bile quidem et vni ſoli: melius vero et diuinius genti et ciuitatibus. propter quod etiam viri ſtre- nuiſſimi morti per virtutem fortunis exponunt ſe pro ſalute cōi. Minor autem declaratur. qꝛ quan- tum eſt inter ciues de politica cōmunitate ſtātum

Arguit̄

inter eos oportet eſſe de amicitia ꝓpt̃ qḋ octauo hui⁹ diſtinguit Ariſto. ſpecies amicitie ſm̃ ſpecies politice. corruptio igr̃ amicitie ē deſtructio cōmunicationis ciuilis. vñ Tullius in libro ſuo de amicitia. Quãta vis amicitie concordieq̃ ſit ex diſſentionibus atq̃ diſcordijs ꝑcipi pōt. que eñ domus tã ſtabilis: q̃ tam firma ciuitas eſt que non odijs ⁊ diſcordijs funditꝰ poſſit euerti. ⁊ octauo huius dicitur. videntur aũt et ciuitates continere amicitiam ⁊ legiſlatores magis circa ipſam ſtudent quã circa iuſticiam ⁊c. modo conſtat ꝙ vbi veritas diſſentit amico q̃ prefert amico veritatẽ ipſe diſſentit amico talis aũt corrumpit amicitiã. cũ amicitia requirat amicoꝝ idẽ velle et nolle: igitur ⁊c. ¶ Itẽ iuſticia eſt virtus excellētior q̃ veritas: cũ ipſa ſit virtutũ preclariſſima: vt dr̃ quinto huiꝰ. illud ergo p̃ferendũ eſt veritati principaliter / quod preferẽdũ eſt iuſticie. ſz amicitia preferẽda eſt iuſticie: ergo ⁊c. Minor ꝓbatur. nã melius eſt qḋ eſt magis per ſe ſufficiens. melius etiã eſt quod minꝰ indiget altero: vt dicit̃ primo rhetorice. ſz amicitia eſt magis per ſe ſufficiẽs et minus indiget iuſticia q̃ econtra: dicẽte Ariſt. octaua huiꝰ: ꝙ amicis quidẽ exiſtentibꝰ nichil opus eſt iuſticia: iuſti aũt indigẽt amicitia: et ideo ſicut dicit Ariſt. legis poſitores magis circa ipſam ſtudent / q̃ circa iuſticiam.

In oppoſitum. **Oppoſitũ dicit Ariſt.** primo huius. dicit enim videbit̃ aũt vtiq̃ meliꝰ eſſe forſitã ⁊ oportere ꝓ ſalute veritatis familiaria deſtruere. Et ſubdit ambobꝰ eñ exñtibꝰ amicis ſctm̃ ē p̃honorare v̓itatẽ

j. notãdũ Triplex amicitia **Sciẽdũ eſt ꝙ triplex ē amici**cia ſicut determinabit̃ in octauo huiꝰ videlꝫ ꝓpt̃ vtile ꝓpt̃ delectabile ⁊ ꝓpt̃ honeſtũ. due aũt p̃me poſſũt quoq̃ eſſe prauer int̃ prauos ⁊ ideo nõ eſt mirũ ſi veritas talibꝰ amicis ⁊ amicitijs p̃ferat̃. Tertia aũt amicitia eſt que ſola eſt amicitia ſimplr̃ nec pōt eē mala nec inter malos vt in octauo ⁊ nono dicet̃. eſt eñi v̓tus quedam vel cũ virtute ſemꝑ vt dicetur in octauo huius ⁊ de hac amicitia queritur nunc.

ij. notandũ de veritate. **Sciendũ ſecundo quod veri**tas ſm̃ ꝙ de ea loq̄mur hic: eſt cõformitas noſtre cognitionis aut etiã nr̃i ſermõis ad rẽ ⁊ hec v̓itas eſt ꝑfectio ac bonũ nr̃i itellectꝰ: vt dr̃ in. vj. huius ꝓpt̃ qḋ itellectꝰ nr̃ deficit ſꝑ a complemẽto ſue ꝑfectiõis q̃diu fuerit opinionibꝰ falſis iformatꝰ. Et tñ nõ ē ꝓpt̃ hoc imaginãdũ ꝙ f̓ſitas ſit pctm̃ nobis iputabile / nõ eſt eñi culpa nr̃a: ſz ē nr̃e nature debilitas ſi ignorãtia fuerit iuicibilis / ꝯſtat aũt ꝙ pl̓es veritatis amatores ⁊ ipſiꝰ ꝓfũdi ſcrutatores icurrũt ſepe falſas opiniones / ſed iuicibilit̃ ꝓpter debilitatẽ ſui itellectꝰ / ſz tũc mẽdaces eſſemus ⁊ in culpa ſi falſũ aliqḋ ꝓferemꝰ aut ſuſtineremꝰ ſciẽter

iij. notandum de imcõpoſſibilitate vere amicitie cuꝫ peccato. **Tertio ſciendum eſt ꝙ cũ ami**citia ſit virtꝰ aut nõ ſine v̓tute ⁊ etiã ſit mutua vt i octauo dicet̃ ⁊ i nono / manifeſtũ ē ꝙ ipſa i neutro amicoꝝ ſtare poteſt cũ vicio ſeu peccato ſibi iputabili. Ex qbꝰ apparet ꝙ nullꝰ amicoꝝ vellet ſuſtinere vel ꝓferre falſũ aliquod ſciẽt̃ immo vellet docere omne verum ⁊ omnes relinquere falſas opiniones quotiens veritas ſibi apparuerit.

Rñſio ad q̃ſtionem. **His viſis dicendũ eſt ꝙ ſi ve**ritas et amicus diſſonent veritas ſemper eſt preferẽda amico: ita ſcꝫ ꝙ magis eſt ſuſtinẽda v̓itas q̃ amici falſa opinio / qḋ ꝓbat̃. q: bonũ ſemꝑ magis faciendum eſt q̃ malũ: ſed primũ eſt bonũ ⁊ ſcḋm malum igitur: maior eſt nõ de ſe. minor probat̃ q: bonũ eſt ſuſtinere qḋ eſt bonũ noſtri intellectus ⁊ reprimere illud quod eſt malum. Silr̃ econuerſo malũ eſt deſtruere illud quod eſt bonũ noſtri intellectus ⁊ ꝯſtruere malũ eius ſꝫ noſtri intellectꝰ bonum eſt veritas ⁊ malũ falſitas vt dicit̃ in ſexto huius ideo. ⁊c. Secundo om̄e bonũ ē amico ꝓcurandum ſicut ſibi ipſi / cũ amicus ſit alter ipſe vt dicit̃ in. viij. ſ bonũ eſt amico f̓ſa opinione informato ꝙ veritas ſibi manifeſtet̃ ⁊ ea informet̃ ſic eñi ⁊ non aliter poterit intellectus eius frui ꝓprio bono ſuo ergo hoc eſt faciendum. Similiter illud non eſt ꝑfectius quod grauat ⁊ peiorat amicum ſed ſuſtinere falſam opinionẽ amici grauat eũ: q: ſic magis in tali falſitate firmat̃ ⁊ ipeditur a bono ſuo. Item illud faciẽdũ eſt qḋ placꝫ amico ſꝫ amico ſicut dictũ eſt placet doceri oẽꝫ v̓itatẽ et a ſe abſcindi oẽꝫ f̓ſitatem ergo hoc ē faciendũ. Ad rõnes. Ad primam dicendum eſt ꝙ intentio Tullij erat ꝙ amicicia añponeret̃ oibus rebus hũanis non ſimpliciter q: nõ ē anteponenda opationi illi in qua felicitas conſiſtit ſed ꝙ anteponeret̃ omnibus rebus humanis que poſſent ſibi obeſſe / veritas autem et alia bona virtutum non obſunt amicitie immo amicũ amamꝰ vera amicitia ꝓpter virtutes ⁊ opa virtutũ. Ex quo ēt cũ rõnibꝰ p̄dictis ſequit̃ ꝙ magis amãde ſunt virtutes ⁊ opa virtutũ. Nã ꝓpter qḋ vnũquodq̃ tale et illud magis. Ad aliã concedo ꝙ tu debes amare te et amicum valde ideo debes tibi et ſibi procurare maxima bona que ſunt bona virtutũ. Concedendũ ergo ē ꝙ amicꝰ preferẽdꝰ eſt omni eo quod poſſet bono eius obeſſe illa aũt non eſſet bona amicitia que nutriret amicum in malo ¶ Ad aliã dicẽdũ eſt ꝙ bonus hõ magis eligeret priuari oibus amicis q̃ bono virtutis: non enim credit homo bonꝰ amicitiã aut amicũ eſſe optimũ ſibi bonũ ē: igitur auctoritas Ari. ſic intelligenda ꝙ nullus q̄cũq̃ alia bona habens eligeret viuere ſine amicis magis q̃ cũ amicis. ¶ Ad aliam maior eſt concedenda ⁊ minor negãda: ⁊ concedendũ ꝙ deſtructio amicitie eſt corruptio cõitatis ciuilis. concedendum ē etiã ꝙ diſſentire amico i velle aut nolle eſt corrũpere amicitiã: ſed qñ dicitur ꝙ ſi amicus et veritas diſſentiãt preferre veritatem eſt diſſentire amico / dicendum eſt qḋ hoc eſt bene diſſentire opinioni amici. ſed non voluntati eius cum ipſe velit doceri oẽm veritatem: ſicut dictum fuit. Sed pono caſum ꝙ amico tuo placeant opiniones iniq̄ ꝙ reprobationibus earum offendat̃ quid facies tu? Dicendum eſt ꝙ i hoc ille eſſet viciosus nec eſſet illi conſentiẽdũ: ſed reuocãdꝰ eſſet ab errore. ꝙ ſi fieri non poſſet amicitia eſſet diſſoluenda. Unde Tullius in libro de amicitia dicit hec ergo lex in amicitia cenſet̃ vt neq̃ rogemus res turpes neq̃ faciamus rogati / turpis enim excuſatio eſt cum incidit in pctm̃ cum ſe quis contra rem publicam amici cauſa feciſſe fateatur. ⁊ Seneca de beneficijs libro ſecundo de illo qui eſt aliquo detentus vitio dicit ſi potero reuocabo ſi minus non adiuuabo ſcelus non committam vt ille quandoq̃ dicere poſſit ille me amando occidit.

Ad rões

¶ Ad vltimam dicendum eſt ꝙ Ariſtoteles

in dicta auctoritate nõ preferebat amicitiã illi legali et cõi iuſticie quã in hoc dicit eſſe virtutũ preclariſſimam ꝑfectam virtutem: ⁊ ſimul oĩem virtutẽ: ſed vni ei⁹ ſpeciei puta iuſticie punitiue. Uel etiã dicendũ eſt ꝙ ibi. Ari. loquebaᵗ de ciuili amicitia que ꝯſiſtit in ſola cõcordia ciuiũ nec talẽ amicitiã ꝓferebat iuſticie ſimpliciter: ſed in caſu ſcilꝫ quantũ ad magis poſſe ciues cõſeruere nõ quãtũ ad ipſos eſſe meliores ⁊ ſic eſt finis queſtionis.

Duodecio q̃ritur Utrũ

felicitas cõſiſtit in aliquo bono ſeparato? Et arguitur ꝙ ſic: q᷑ conſiſtit in vltimo fine hoīs: q᷑ illd eſt hoīs ſummũ bonũ ad quod hõ et oẽs eius opationes ordinari debẽt. ſꝫ vltim⁹ finis hoīs eſt bonũ ſeparatũ ſcꝫ de⁹. qm̃ grã ipſi⁹ oīa ſunt. ¶ Itẽ .xij. metaphiſice q̃rit Ariſt. vtrũ totius vniuerſi natura habeat ſuũ bonũ et optimũ aliqd ſeparatũ vel ordinẽ. Et rñdet ꝙ vtrũqꝫ eſt bonũ ipſi⁹ toti⁹ vniuerſi: ſcꝫ et bonum ſeparatũ et ordo / ſed magis bonũ ſeparatũ / q᷑ ꝓpter ipm̃ eſt ordo ⁊ non ipm̃ ꝓpter ordinem: ergo ſilr in hoīe. q᷑ ſicut eſt in maiori mundo ita et ĩ minori. viij. phiſicoꝝ. ¶ Itẽ cuiuſlibet bonũ magis ꝯſiſtit in fine: grã cuius quam in fine quo. q᷑ finis quo eſt propter finẽ gratia cui⁹: et ideo bonitatem habet ex bonitate finis gratia cui⁹. q᷑ nihil eſt bonum, niſi ꝓpter cauſas finales. cõmentator duodecimo metaphiſice optimũ aũt in hoīe ſm Ariſt. eſt eius opatio nobiliſſima, et opatio nõ eſt niſi finis quo. ergo oportet finẽ gratia cuius eſſe aliquid ſeparatũ: et ita in illo ſeparato magis conſiſtit humanũ bonũ. ¶ Itẽ auctoritate cõmentatoris .xij. metaphiſice dicentis intelligẽtie iferiores ꝑficiunᵗ ꝑ ſupiores ⁊ ita bonũ et ꝑfectio: ⁊ ꝑ ꝯñs felicitas intelligentie inferioris in extrinſeco conſiſtit ſcꝫ ĩ ſupiori itelligẽtia ⁊ ita videᵗ parĩ rõne ĩ hoīe eẽ. ¶ Itẽ ꝓmo politice plãte ſũt gratia aĩaliũ: ⁊ alia aĩalia ſũt grã hoīm. ⁊ ſicut dr. vij. politice. Sẽper deteri⁹ eſt grã melioris hoīes igr ſunt gratia dei ⁊ intelligentiaꝝ. ſed vniuſcuiuſqꝫ bonũ ⁊ optimum ſtat in ei⁹ fine gratia cui⁹ eſt. igitur. ⁊c.

Oppoſitũ dicit Ariſt. cõtemplationem.

Sciẽdũ eſt primo q̃ ꝑ bonũ

ſeparatũ nõ itelligim⁹ hic qdcũqꝫ bonũ extrĩſecũ hoīs ſicut eſſẽt pecunie vel honores qm̃ de his q̃ſitũ fuit ꝑus. ſed itelligim⁹ bonũ ꝑ ſe ſubſiſtẽs ſeparatum ab omni bono naturali quod eſt per ſe bonum et cauſa in omnia alia exiſtendo bona.

Sciẽdũ eſt ſcdo q̃ tale bonũ

ſeparatũ põt triplicit̃ imagiari eẽ / vno modo ꝙ ſit cõe ſm predicationẽ q̃dditatiuã ad oĩa bona particularia. ita ꝙ ſit quidditas oĩm bonoꝝ particularũ ⁊ hoc q̃nqꝫ videᵗ ſonare ꝟba platonis. ſecũdo mõ ꝙ ſi non ſit q̃dditas oĩm bonoꝝ ꝑticulariũ: eſt tñ formale exẽplar oĩm bonoꝝ ꝑticulariũ: ⁊ eiuſdẽ rõnis cũ eis differẽs ſolũ ab eis. q᷑ exiſtit ſine materia: et alia ſunt in mãia. Ad qd oẽs artes quodcũqꝫ bonũ intendẽtes aſpicientes poſſẽt melius adipiſci bonũ intentũ ⁊ hũc etiam modũ videnᵗ aliq̃ſi ſapere ꝟba platonis. tertio mõ ꝙ illud bonũ ſeparatũ ſit oĩm alioꝝ finale bonũ: gratia cui⁹ cetera ſunt ⁊ oganᵗ qd eſt celi ⁊ toti⁹ nature ꝓmus ꝓnceps. quod nõ eſt q̃dditatiue ꝑdicabile de aliq̃s nec eiuſdẽ rõnis: ſed alterius ⁊ maxime diſtãtis a q̃dditatib⁹ ⁊ rõnib⁹ alioꝝ bonoꝝ ſed tñ includẽs (ĩ ſe ſimpliciſſime viuẽs) oĩa alia bõa virtualit̃ ⁊ excellenᵗ ⁊ hoc eſt de⁹ glorioſus. duos autẽ ꝓmos modos non concedit Ariſto. ⁊ tertium approbat et demonſtrat.

Tertio ſciẽdũ qd felicitatem

cõſiſtere in bono ſeparato põt intelligi tripliciter Uno modo formaliter. Alio modo ſubiectiue. Tertio modo obiectiue. Diciᵗ ergo ꝙ formalit̃ nõ cõſiſtit ĩ bono ſepato q᷑ felicitas eſt formalit̃ qua homo eſt felix formalit̃. ſed nullo ſepato exiſtit formaliter felix: ſicut neqꝫ paries diciᵗ alb⁹ ꝑ albedinẽ ſeparatã ab eo. Etiã de felicitate nos loq̄mur ſm ꝙ eã poſſum⁹ in nobis ꝑ operationes nr̃as acq̃rere ⁊ poſſidere. hoc aũt nõ eſt bonũ ſeparatũ. ⁊ hãc rõnẽ intendebat Ari. cũ dicit. Nõ vtiqꝫ erit operatũ neqꝫ poſſeſſũ hoī. nũc aũt aliqd tale queriᵗ. Secũdo diciᵗ ꝙ ſubiectiue nõ conſiſtit in bono ſeparato: ſed in hoīe. q᷑ aliter homo nõ eẽt ipã felicitate humana felix formalit̃. Tertio dico ꝙ conſiſtit in bono ſeparato obiectiue qd eſt de⁹ q᷑ ſicut (declaraᵗ ꝓmo hui⁹) felicitas hũana eſt operatio hominis ſm virtutẽ perfectiſſimã. oĩb⁹ aũt virtutib⁹ corporalib⁹ virtutes anime ſunt excellẽtiores ⁊ perfectiores cuiuſmõi ſunt virtutes morales et ꝟtutes itellectuales inter quas ſublimior eſt ſapientia: ſicut diceᵗ in ſexto hui⁹. ⁊ ita felicitas eſt operatio ſm ſapientiã: ſicut etiã in decimo videbiᵗur. conſtat aũt ꝙ ſapientia et op⁹ eius conſiſtunt obiectiue circa primas cauſas et circa ꝓma ꝓncipia: ⁊ ſpecialiter circa illud gratia cui⁹ oīa ſunt qd eſt bonũ vniuſcuiuſqꝫ totaliter optimũ in natura oĩm vt diciᵗ ꝓhemio metaphiſice hoc aũt eſt ipſe de⁹ ⁊ illd idẽ declaraᵗ ſatis ſextor decimo huius. ¶ Item ſi felicitas in ope ſcientie ſpeculatiue cõſiſtit vt declaraᵗ decio hui⁹ opꝫ ꝙ ſpẽalit̃ ꝯſiſtat in ope ſcie nobiliſſime ſpeculatiue: talis aũt eſt ſubiecti nobiliſſimi dicẽte Ari. ꝓhemio de aĩa ſciam eẽ bonoꝝ honorabiliũ magis aũt alterã altera. ⁊c. optimũ aũt nobiliſſimũ obiectũ ẽ de⁹ ¶ Itẽ de⁹ ẽ vltim⁹ ⁊ vniuerſaliſſim⁹ oĩs finis: nihil aũt hñs finẽ hꝫ ſe bñ niſi ſm ꝙ ĩ ſuũ finẽ reduciᵗ ⁊ ſic oīa ſi bñ debeãt ſe hrẽ debent reduci in ipm̃ deũ a q̃ oīa bõitatẽ hñt ſicut entitatẽ ſꝫ hõ ꝑ ipã felicitatẽ eſt inat⁹ ſe habere bñ: iõ quo ad eius felicitatẽ eſt neceſſe ipm̃ reduci in deum.

In oppoſitum. Rñſio.

Sed ꝯtra concluſionẽ obiiciᵗ

q᷑ aᵗ. i. ltra videᵗ eã iprobare dicẽs ꝙ oẽs artes bonũ q̃dã appetẽtes ⁊ q̃ indigẽt iquirẽtes derelinquũt cognitionẽ talis boni ſepati tãqꝫ aliqd inutile qd ei iuuabiᵗ textor vel faber ad ſuã artẽ ſciẽs tale bonũ ſepatũ vel q̃lit̃ erit qs magis medic⁹ et ob hoc curabit nec medic⁹ tale bonũ medicinãdo itẽdit: ſꝫ ſanitatẽ hoīs nõ idealis vel ſepate: ſꝫ huius idiuidui vł illi⁹: mõ vᵗ ꝙ hoīes ĩ oīb⁹ ſuis opationib⁹ debitꝭ debẽt ad illd aſpicere ĩ q̃ finale bonũ hoīs qd ẽ ſua felicitas ꝯſiſtit. ſicut ſagittator aſpicit ad ſignũ cũ ꝟri⁹ ipꝫ oẽs debeãt dirigere ſuos act⁹ ſicut pꝫ ĩ ꝓemio. ⁊ ita nõ vᵗ ꝙ in tali bono ſeparato tanqꝫ exẽplari obiecto conſiſtat humana felicitas ad hoc faciliter ſoluiᵗ ſm dicta in ꝓhemio Nã ſicut entia ordiata ſũt ad cõe qddã bonũ ⁊ illd

intendunt ⁊ appetunt ſed non oēs ipſi formaliter adipiſcunt̄ et immediate ſed ſolum illa que ſunt aliorū ſuprema ⁊ illi bono ſummo ꝓpinqua cetera vero ſufficienter attingūt bonū ſibi debitū ſed adipiſcuntur ſibi quoddā propriū ꝑ quod inquātum ipm̄ eſt quedā participata ſimilitudo ꝓmi boni ipſa refertur ad illud ꝓmū ⁊ cōmune bonū. ſic ſilr̄ oportet operationes humanas eſſe ordinatas et vnam eſſe ſupremam que vocatur felicitas humana. ſm̄ quam hō eſt innatus illud obiectū nobiliſſimū intueri ⁊ cōtēplari. Alie aūt ſunt opationes inferiores. quibus ſufficit ad bonum particulare reſpicere quod eſt hominibus proficuum vel neceſſariū vt poſſint tādem ad illam attingere ſupremā ⁊ nobiliſſimā operationem. ſicut enim oēs actus humani in finē vltimū reducunt̄: ⁊ hāc viā non intendit. Ariſ. reprebare: ſed illam que cuiuſlibet boni ab homine opari ⁊ poſſeſſi ponit bonū ſeparatum quod ſit eius formale exemplar ad quod omnes artes aſpicere debent ſm̄ quaſcunqȝ ſuas ꝓprias ⁊ particulares operationes: ſȝ ſufficit operatiōes inferiorum aſpicere ad bonū quod a nobis opabile ꝯferens ad ſuperiorē opationē: ⁊ ſic deinceps donec ꝑuenerit hō ad opationē ſupremā ſm̄ quā bonū ſepatū valeat intueri ⁊ cōtēplari: ⁊ hēc tertiā ꝯcluſionē ꝓbāt ſufficiēt̄ oēs rōes in ꝑncipio q̄ſtionis adducte. Ratiōes poſt oppoſitū itelligunt̄ de bono ſepato ꝙ tale bonū non eſt ponēdū ſicut plato poſuit ſed magis vt dictum eſt ⁊ ſic finit̄ q̄ſtio.

Ad rōes Queſtio

T Ertio decimo q̄ritur:

Utrū ꝑfectꝰ ſiue meliꝰ ſit qđ eſt eligibile ꝓpter ſe tm̄ eo qđ eſt eligibile ꝓpt̄ ſe ⁊ ꝓpter alterū ¶ Et arguit̄ ꝙ nō. qȝ maiꝰ eſt qđ ē idē ⁊ ampliꝰ: ſed eligibile propter ſe et propter alterum eſt bonum propter ſe et amplius: ergo melius ¶ Scđo ſic. felicitas q̄ eſt ſummum bonorum honorabiliū cōnumerata cū minimo bonoꝝ reddit̄ eligibilior et ꝑ cōſequēs melior ergo a ſimili maxīa rō eligibilitatis q̄ eſt eligibile eſſe ꝓpter ſe reddit̄ adhuc maior addita ſibi vna rōe eligibilitatis ſcȝ ꝙ ſit eligibile propter aliud. ¶ Tertio ſummū bonū qđ eſt deꝰ eſt eligibile nō ſolū ꝓpter ſe ſed propter aliud. ꝓbat̄ qȝ qđ eſt gr̄a alterius eſt eligibile ꝓpter alteꝝ: mō deus eſt gr̄a alteriꝰ ꝑ. Ariſ. ſcđo celi dicētem ꝙ oē habens opus eſt gr̄a opis ⁊ ibidem dicit deū habere opationē ⁊ cōmētator declarās quō hoc fit dicit ꝙ illud quod inueniat̄ ꝓpt̄ ſe primaria itētiōe vt deꝰ neceſſe ē vt inueniat̄ ꝓpt̄ aliđ ſcđa intētiōe nec aliās eſſet natura innata ad largiēdū. ¶ Oppoſitū dicit. Ariſ.

In oppoſitum. Et ꝓbatur ſm̄ albertū qȝ finis ſȝ propriā rōem finis eſt melior ſemper eis que ſunt propter ipſum propter quod vltimus finis eſt optimus et eligibiliſſimus et nichil aliud q̄ȝ vltimꝰ finis. omne autem quod eſt eligibile ꝓpter aliđ licet etiā ſit eligibile ꝓpter ſe finē habet ꝓpter quem eſt, et ſic non eſt vltimus finis: quod autē eſt ꝓpter ſe eligibile et nunq̄ȝ ꝓpter aliud eſt vltimus finis ideo hoc eſt illo melius et ſimpliciter optimum.

Primum notandū de eligibile.

Notandum eſt ꝙ non loqui=

tur hic de eligibili proprie ſicut de eo determinat̄ in tertio huius. quia electio non eſt finis ſed eorum que ad finem vt patet ibidem ideo nichil eſſet ſic eligile propter ſe tantum ſed accipimus eligibile large pro appetibili.

Secūdo notandū ꝙ aliquid

aliq̄n appetit̄ ſiue eligitur ꝓpter aliquid dupliciter ſcȝ prima intētione et ſcđa vt dictū fuit in. x. q. Et hoc eſt: qȝ duplex eſt finis ſm̄ ꝯmentatorē. q̄. celi. ſ. ſm̄ primā intentionem ⁊ ſm̄ ſcđam. Finis aūt ſm̄ primā intentionē eſt ſemꝑ melior eis q̄ ſunt ꝓpter ipm̄ ⁊ ex eiꝰ bonitate alia dicunt̄ eſſe bona: ⁊ ſic ꝺs ſeptimo politice quod ſemꝑ deteriꝰ eſt gr̄a melioris: ⁊ ita deꝰ eſt oim̄ alioꝝ finis vltimꝰ et felicitas humana oim̄ bonoꝝ humanorū. Finis aūt ſm̄ ſecundā intentionē eſt res inferioris ordinis operata vel regulata ab agente nobiliori vel opus eiꝰ. natura eī̄ boni et ꝑfecti ⁊ optimi eſt largiri alijs bonitatē: ⁊ ſic dicimus deū ⁊ intelligētias agere ꝓpt̄ iſta inferiora. talis aūt finis non eſt cā ꝓprie eius quod eſt vel agit ꝓpter ipm̄. nec neceſſitat ipſū ad agendū ſed neceſſitat̄ ab eo ⁊ cauſat̄. nec illđ quod eſt propter talē finē habet bonitatē ex illo fine, ſed econtra. deus eī̄ non agit ꝓpter nos: vt inde aliqua bonitas ſibi accreſcat: ſed vt nobis. et hoc intendit cōmētator. ſcđo celi: vbi dicit ſic: proportio eoꝝ que ſunt hic ad corpora celeſtia eſt ſicut ꝓportio facti ad faciēs: et factū eſt de opationibꝰ faciētis ſicut finis. et in prima phia declarabit̄ ꝙ hec ſcȝ corpora celeſtia ⁊ intelligētie non ſunt propter ea q̄ ſunt hic prima intentione: et ꝙ ſunt duo fines vnus ſm̄ primā intentionē, et alter ſm̄ ſcđam: ergo plures eſſe motꝰ celeſtes ꝓpter ordinē in generatione nō eſt prima intentione ſed ſcđa. corꝑa eī̄ celeſtia nobiliora ſunt his et ꝓpter quod aliquid inuenitur prima intentiōe eſt nobilius eo: et declaratū eſt: ſ. in ſcia diuina ꝙ iſta ſcȝ corꝑa celeſtia cū intelligētijs non inueniunt̄ niſi ꝓpter ſe prima intentione. ſed illud quod inuenit̄ ꝓpter ſe ꝑma intētione neceſſe eſt vt inueniat̄ ꝓpter aliud ſcđa intētione niſi illic non eſſet innata natura ad largiēdū. Hec aūt ſunt verba ꝯmētatoris. ſcđo celi commēto. xvij. et cōmento. xxi. Ex quibꝰ concludi pōt ꝙ optimū vel ſimpliciter vel in aliquo genere non ſic oportet eſſe ꝓpter ſe tm̄, quin ſit propter aliud ſecunda intētione. Uñ ad dei ſilitudinē dicimus hoiem felicē qui inter ceteros eſt intētione prima propter ſeipſum et propter alios intentione ſecunda: ſcilȝ propter debere alijs ſubuenire, et alios dirigere ad ſalutem.

Tertio ſciendū quod aliquid

Tertiū de eligibili multiplici.

contingit propter alterū aliq̄n eligi vel appeti prima intentione dupliciter. vno modo ſm̄ appetitū naturalem ſine recta rōne regulatum. Alio modo ſm̄ appetitū innaturalem ⁊ diſtortum. dico igitur ꝙ ſm̄ appetitū innaturalē et deprauatum vitioſe contingit prima intētione quod eſt ſimpliciter melius appeti propter peius. verbi gratia. Auarus quia principaliter intentione poſuit in pecunia cōgreganda non deſiderat honorem: prudentiā: aut ſapientiam ex principali intentione: aut etiā obedit deo et legibus. ſed propter pecuniam quā principalius deſiderat. de his igitur que tali appetitu propter ſe prima intentione appetuntur non oportet ꝙ ſint ſimpliciter meliora his que propter aliđ appetuntur, ſed tamen meliora ſunt ad falſam opinionem appetētis. Ex his autem patet ꝙ illa verba Ariſto. perfectus autem dicimus quod ſm̄ ſe

ipſū ē proſequibile eo q̄d propter alterū ⁊ q̄d nūq̄ propter aliud eſt eligibile his que ſm ſe ipſa. ⁊c. In telligenda ſunt de appetibilitate et eligibilitate propter ſe ⁊ propter alterū prima intentione ⁊ non ſecunda ⁊ ſm rectum appetitum ⁊ non vitioſum.

Rñſio ad q̄ſtionem. ¶ Et ſic intelligendo dico ad queſtionē tria. Primo q̄d eligibile propť ſe ē meli⁹ eo q̄d eſt eligibile propť alteꝝ tm̄ tātū quia ex eo aliquod dicit̄ eligibile propť ſe quia i ſe formalit̄ habet aliquā rationem bōitatis omni altero poſſibili ex eo prouenire circūſcripto/ſcȝ quia de ſe perficit nos aut decorat vel quietat appetitū ſiue ſm corpus vt pulchritudo. ſanitas/vel delectatio: vel ſcdm aīam vt ſapiētia vel prudētia aut v̄tutes morales aut exterius vt honores amici proles bona ⁊ parētū ingenuitas/ſȝ ex eo dicit̄ aliquod eligibile propť alteꝝ tm̄ quia non habet de ſe rōnē bonitatis ſȝ ſolum in eius relatōe ad alteꝝ vt pecunia vel medicina amara vel hmōi: modo melius eſt ſimpliciter quod ſcdm ſe habet rationē bonitatis q̄ q̄d non: ideo ⁊c. ¶ Et ſciendū q̄d hic loquimur d bono nobis non ſecundum vniuſcuiuſq̄ naturam quia ſic omne ens haberet de ſe formaliter aliquā ratiōem bonitatis q: bonū dicit̄ equiuoce cum primo huius. Itē ſciendū eſt q̄d aliquando poſſibile eſt aliquid quod eligitur propter ſe ita modicā habere bonitatē. ⁊ etiā cū aliquid eligit̄ propť alteꝝ tantum poſſibile eſt illud alterum tante eſſe bonitatis et excellentie quod illud eligibile propter ſe minus eligeretur quam illud quod propter alterum eſſet eligibile. verbi gratia infirmo melior et eligibilior eſt cibus amarus ꝯferens ad ſanitatem quam cibus voluptuoſus et non conferens/ vel etiam magis eligibilis eſt labor in acquiſitione virtutū q̄ corporis pulchritudo aut voluptatis: et ita patet quod concluſio predicta vel eſt intelligenda vtroq̄ illoꝝ modoꝝ acceptorū ſȝ ſine relatione eius ad aliud. Et ſic eſſet ꝯcluſio vera ſecundū adinuicē ꝯparationē q: ſic eligibile propter ſe eſſet eligibile ⁊ bonum: aliud autē neq̄ eligibile neq̄ bonum. vel eſt intelligēda ſi illud bonum q̄d ꝑpter ſe eligit̄. ⁊ illud q̄d ꝑpter alteꝝ eligitur ſint equalis bonitatis aut quaſi. ¶ Secundo dico q̄ bonū electū ꝑpter ſe ⁊ nūq̄ ꝑpter aliud eſt meli⁹ et eligibilius bono ꝑpter ſe ⁊ ꝑpter aliud eligibili cuius ratio eſt: q: quod eſt ꝑpter ſe eligibile ⁊ nūq̄ propter aliud ſiue hoc ſit ſimpliciť/ſiue in aliq̄ genere eſt vltimus finis ⁊ nichil exiſtit ipſo melius vel ſimpliciter vel in genere. ſed quod eſt propter aliud eligibile q̄uis etiam ſit ꝑpter ſe: non eſt vltimus finis imo habet aliquid melius ipſo: cū ſemper prima intentiōe deſiderius ſit gr̄a melioris: ⁊ nō econuerſo ſicut dictum fuit: ergo. ⁊c. ¶ Tertio dico q̄ illud quod eſt eligibile ꝑpter ſe ⁊ ꝑpter aliud no diminuit̄ a ſua bonitate ex eo q̄ eſt eligibile ꝑpter aliud. q: bonū additum bono eſt melius ⁊ eligibilius ſicut dicit Ariſt. de felicitate connumerata cū minimo bonoꝝ: ergo ſimplr plures rōes bonitatis in aliquo congregate non diminuunt eius bonitatē: ſed reddunt ipſum melius ⁊ eligibilius imo q̄d plus eſt tale bonum eſt magis deſiderabile propter aliud q̄ propter ſe: cum illud aliud propter quod deſiderat̄ ſit melius eo ⁊ deſiderabilius. verbi gratia q̄uis ſcientia moralis ſit eligibilis ⁊ bona ꝑpter ſe ⁊ propter opus. tñ multo eligibilior eſt ꝑpter opus q̄ propter ſe. propter q̄d dicit̄ ſcdo huius: q̄ non vt ſciamus ſcrutamur q̄d eſt virtus ſed vt boni efficiamur. q: nullum vtiq̄ vel paucū eſſet ꝓficuū eius. hoc eſt dictu q̄ iſtam ſciam debemus q̄rere principalius ꝑpter opus q̄ ꝑpter ſe. ¶ Ex dictis autem pōt diligenter attendens ſoluere oēs rationes. ⁊ ſic eſt finis q̄ſtionis.

Quartodecimo querit̄.

Utrū felicitas ſit quid ꝑ ſe ſufficientiſſimū. ¶ Arguitur q̄ non: q: dicit Ari. per ſe ſufficiens ponit quod ſufficiens ⁊ eligibile facit vitam et nullo indigētē: ſȝ habita felicitate multis indigemus ad vitā vt cibo ⁊ potu: ergo. ⁊c. ¶ Itē per ſe ſufficiens totalr̄ quietat et ſatiat appetitū talis aūt nō eſt felicitas: q: ipſa ꝯnumerata cū minimo bonoꝝ reddit̄ eligibilior vt dicit Ari. ꝓpť quod ipſa habita appetit⁹ tanq̄ nō ſatiat⁹ adhuc tendit in alia ergo. ⁊c. ¶ Tertio felicitas nō ꝯſiſtit in bonis corpis nec in bonis exterioribus ſicut dictū fuit: ⁊ tñ indiget eis ſicut patȝ p̄mo hui⁹ ⁊ decio tale aūt q̄d indiget aliq̄s extra ſe nō videt̄ ꝑ ſe ſufficiēs: igitur. ⁊c. ¶ Quarto dicit Ari. ꝑ ſe ſufficiēs dici⁹ nō ipſi ſoli viuēti vitā ſolitariā. ſȝ ex pērib⁹ ⁊ filijs ⁊ vxori ⁊ vlr̄ amicis ⁊ ciuib⁹ nulla eī ſpeculatiōe ad hoc oīa ſufficiēs cū tñ x. de monſtrat Ari. i ſpeculatiōe felicitatē ꝯſiſtere: io. ⁊c.

Oppoſitum dicit. Ari. in hoc primo:

et boetius tertio de conſolatione dicit eā eſſe ſtatū oīm bonoꝝ aggregatione perfectū. tale aūt eſt per ſe ſufficiēs Ari. p̄mo hui⁹ attribuit plures felicitati proprietates que ſatis videnť ſequi ex inuicem videlicet q̄ ipſa ſit q̄d optimū. ⁊ q̄ ipſa eſt vltim⁹ finis: q̄ ipſa ſit ꝑpter ſeipſam eligibilis. q̄ ipſa nō eſt eligibilis ꝑpter aliquid aliud. q̄ oīa ſūt ipſius gr̄a eligibilia. q̄ ipſa eſt bonū ꝑfectū q̄ ipſa eſt q̄d pulcherrimū; quid delectabiliſſimū. quid ſufficientiſſimū ꝑ ſe q: hec oīa ſe inuicē ꝯſequunt̄ ideo de quolibet iſtorum aliquid compendioſe dicetur. Reſponſio. proꝑetates felicitatis in gñali.

Notandū eſt ergo ſicut fuit

dictum in decima queſtiōe q̄ felicitas poteſt ſumi dupliciter. vno modo pro ſtatu eligibiliſſimo quē homo poſſit habere ſcȝ integrato ex his oībus q̄ vir bonus mallet habere q̄ non habere. Alio modo pro vnico ſimplici bono quod ſit optimū oīm humanorum bonorum id eſt oīm bonorum q̄ ſub humana poſſeſſione vel ſub humano vſu cadunt. hoc aūt nō oportet ꝓbare ſȝ ex nois ipoſitiōe ſuppōnere quid enī eſt q̄d dicitur per nomen eſt principium ois doctrine. ⁊ hoc notauit Ariſt. primo hui⁹ dicens oīm opatoꝝ humanorū. ſummū ſcilicet nomine q̄dē a pluribus ꝯceſſum eſt felicitatem eni et multi et excellentes dicunt. Felicitas ergo primo modo ſumpta eſt ſummū bonū per aggregationē oīm bonorum humanorum: felicitas aūt ſcdo modo accepta eſt ſummū ſimplex bonum oīm bonorum ſimpliciū humanorum ꝑfectiſſimū. Et ſcias q̄ felicitas primo modo ſumpta melior eſt ⁊ eligibilior felicitate ſecundo modo dicta. ⁊ hoc expreſſit Ariſt. primo huius. ſequens enim de predicta ſimplici felicitate dicit. q̄ ſȝ ipſa nulli alteri bono connumerata ſit eligibiliſſimū aliorum. tamē ipſa connumerata cum minimo bono erit adhuc eligibilior. Nā ſicut dicitur primo rhetorice ſemper De p̄ma acceptione felicitatis

plura bona ſūt vno bono vel paucib⁹ eligibiliora ſi illō vnū vel illa pauciora fuerint ī illis plurib⁹ ꝯnumerata. Sꝫ ꝯtra hoc obijcit̄ ſtatim quia ſequeret̄ ꝙ homini felici pecunie ſemꝑ plures et plures in infinitū eſſent eligibiles qḋ ē falſū vt pꝫ p̄mo politice. Solutio dico ꝙ bonū gr̄a melioris ē eligibile ſi ſolū eligibile ē ⁊ bonū q̄uo ꝓdeſt vel ſaltē q̄uo nō obeſt ad bonū meli⁹ obtinendū. modo aūt illō qḋ obeſſet nō eſſet āplius eligibile neqꝫ bonū ſꝫ fugibile ⁊ nociuū. pecunie igit̄ viqꝫ ad aliquē terminū ꝓlūt ad vitā felicē ducendā. q obeſſent ī ſuꝑhabūdātia ꝓpt qḋ nūqꝫ ſic erūt eligibiles. ſic ergo pꝫ de prima ꝓprietate felicitatis ſuperius enumerata.

Scḋa ꝓpꝛietas felicitatis. **Secūda ꝓpꝛietas erat ꝙ ip̄a** eſt vltim⁹ finis. qḋ nō eſt intelligēdū ſimpliciter. ſic enim de⁹ ſolus eſt vltimus finis ſcꝫ in genere hūanorū bonorū. huiꝰ rō eſt q꞉ ſemꝑ finis reſpectu eoꝝ q̄ ſunt ad finē hꝫ rōnē melioris ⁊ eligibilioris / eo ꝙ alia ſūt ꝓpt finē eligibilia. ⁊ ꝓpt qḋ vnūqḋqꝫ tale ⁊ illud magis. oportet igit̄ eſſe vnū finē optimū alioꝝ. felicitas aūt eſt optimū alioꝝ bonoꝝ ⁊ finis ⁊ per ꝯñs vltimus finis. ⁊ loquor hic ſemꝑ de bono fine q̄ dr̄ p̄ma intentione. Aliq̄ aūt ſic ipſam ꝓprietatē intellexerūt ꝙ felicitas eſſet finis hoīs felicis qḋ forte nō eſt veꝝ: q̄m ſubſtātia videt̄ ſimpliciter eſſe melior ⁊ nobilior q̄ ſua accidētia. vt dicit commētator. ſcḋo de aīa. felicitas aūt eſt accidēs ipſi⁹ hoīs: ergo hō melior ⁊ nobilior ē ſua felicitate. ⁊ per ꝯñs erit finis eius prima intentione. cū in alia q̄ſtione dictum fuerit ꝙ deterius ſemꝑ eſt gr̄a melioris. ¶ Itē ſicut dictū fuit ī alia q̄ſtione operatio nō eſt finis forme operantis niſi finis quo ⁊ ſcḋa intentiōe. ſꝫ ecōuerſo forma agens eſt prima intētione finis ſue operatiōis. felicitas aūt ē operatio hūane aīe qua hō eſt hō: ergo felicitas non eſt finis hominis prima intētione. veꝝ eſt tamē ꝙ ē finis quo ipſi⁹. ſic ꝙ de⁹ eſt finis gr̄a cui⁹ hō eſt. ad quē finē hō ꝑ ipſam felicitatē attingit eo modo quo poteſt

notabile **Notandū eſt ꝙ cū in ordinatis** melius ſemꝑ habeat rōnē finis reſpectu aliorū felicitas eſt finis oīm bonorū humanoꝝ. i. hoī oppoſitorū hō tñ eſt finis felicitatis. felicitatē eni ꝓpter noſipſos diligim⁹ vt ipſa perficiamur ⁊ iterum hoīs finis eſt hō felix. Ad hoc eni hō nat⁹ ē vt ſit felix. felix nāqꝫ homo eſt melior ⁊ hoīe tm̄, ⁊ felicitate tm̄. ⁊ ſemꝑ totū perfectū qualibet eius parte.

Tertia **Tertia pꝛopꝛietas erat ꝙ ipſa** eſſet propter ſeipſam eligibilis. cuius ratio eſt: q꞉ ipſa eſt ex ſeipſa perfectio nobilis.

Quarta **Quarta pꝛopꝛietas** eſt ꝙ nō ē ꝓpt aliud eligibilis qḋ itelligi dꝫ itētiōe p̄ima. ⁊ int̄ hūana bona. ſic eī ipſa ē vltim⁹ finis. q̄ dicto mō nō ē āpli⁹ gr̄a alteri⁹

Quinta **Quinta pꝛopꝛietas** eſt ꝙ oīa alia gr̄a eius ſūt eligibilia. i. oīa alia hūana bona: cui⁹ ratio eſt: quia ſicut perfectio vniuerſi in ordine entiū adinuicem ⁊ ad vnū p̄mū principiū ꝯſiſtit. ita perfectio hominis conſiſtit in debita ordinatione oīm bonorum ſuoꝝ. debita aūt ordinatio in hoc attēdit̄ ꝙ oīa in vltimum finē ordinant̄: et ipſius gratia eliguntur

Sexta **Sexta pꝛopꝛietas** ꝙ ip̄e eſt quid perfectiſſimū cuius rō eſt q꞉ perfectiſſimū dr̄ qḋ a nullo habet excellētiam nec extra ipſam aliq̄d accipit̄ vt dr̄ quinto metaphyſice. ꝯſtat aūt ꝙ felicitas non ſimpliciter ſꝫ in genere hūanorū bonorū a nullo habet excellentiam in bonitate. cum ipſa ſit q̄d optimū. nichil etiā bonū eſt qḋ ipſa nō contineat. hoc eſt manifeſtū de ſe de felicitate p̄mo mō ſupra. ſꝫ etiā hoc apparet de felicitate. ſcḋo mō dicta: q꞉ ip̄a v̄tualit̄ continet oē bonum humanum. cum oīa alia ſint gratia ipſius bona et eligibilia: intantum ꝙ omne conſonum et bonum eſt. ⁊ omne diſſonum malum.

Septia. **Septima pꝛopꝛietas** ꝙ ipſa eſt q̄d delectabiliſſimū. qḋ magis videri debet ſeptimo ⁊ decimo huius. vbi de delectatione tractatur. rō aūt ad hoc aſſignabitur. talis delectatio ſequitur operationes potentie cognitiue circa obiectum ſibi ꝯueniēs et q̄to potentia erit optime diſpoſita ⁊ perfectiſſime ⁊ obiectū ꝯueniētiſſimū tāto delectatio erit perfectiſſima ⁊ maxima vt ī decimo videbitur. felicitas aūt eſt operatio optime potentie que ſit in hoīe. q꞉ itellectus. et ſm̄ optimā eius diſpoſitionē. q꞉ ſm̄ eius virtutē perfectiſſimā. ⁊ reſpectu obiecti ꝯuenientiſſimi. q꞉ dei. ꝯſiſtit eni felicitas in dei cōtemplatiōe. ſicut in decimo videbit̄. ergo maxima ⁊ perfectiſſima delectatio ꝯſequitur ipſam felicitatē. ¶ Et ſi dicas hoc eſt ꝯtra iudiciū plurium: q̄m plures ſequuntur delectationes corporales tanqꝫ maiores Obiectio

Solutio. Non eſt eis credendū. p̄mo. q꞉ nō nouit mellis dulcedinē q̄ mel non guſtauit Scḋo. q꞉ tales hñt appetitum infectū ꝓpter intemperantiam vel icontinētia. ſicut enim credendum eſt de ſapore ciborum. ita crede in hoc viris ſtudioſis q꞉ ſtudioſus circa ſingula recte iudicat p̄mo huius. Solutio

Octaua. quid pulchritudo **Octaua ꝓpꝛietas** eſt ꝙ felicitas eſt quia pulcherrimū cui⁹ rō eſt q̄m pulchritudo ꝓprie vel eſt diſpoſitio quedā exterior totius habentis ordinē ſuaꝝ partiū vel eſt diſpoſitio partis alicuius ī ordine ad alias partes / vel ad totū. ꝓut vniuerſalit̄ ꝯgruit operationi totius. p̄mo modo pulchritudo eſt debita oīm mēbrorū vel partiū mēbrū totū ꝯſtituētiū diſpoſitio ſm̄ q̄ntitatē et qualitatē. ⁊ ſm̄ ipoꝝ adinuicem ad totū ꝯmenſurationē. ꝓut congruit ad debitas operationes totius ⁊ cuiuſlibet partiū exercendas. Scḋo modo pulchritudo eſt diſpoſitio debita partis alicuius ſm̄ q̄ntitatē et qualitatē prout congruit ad ei⁹ operatiōnē ꝓpria ⁊ ad operationes totius exercēdas. hic aūt ſupponat̄ q̄m plenioꝛē perſcrutationem nō admittit moralis ꝯſideratio. q꞉ ſicut dicit Ari. moralis figuralit̄ ⁊ groſſe veritatem iquirit. P̄mo igit̄ modo pulchritudinis felicitas accepta primo modo dicit̄ pulcherrima. q̄m in ſtatu hoīs eligibiliſſimo q̄ eſt ipſa felicitas neceſſe eſt oīa in ſe ⁊ adinuicē optime ſe habere. Scḋo mō pulchritudinis felicitas dicta. Scḋo mō eſt pulcherrima ipſa eni ſic accepta pars ē q̄dam totius ſtat⁹ hoīs pars quidem ſꝫ ſeipſam optima ⁊ perfectiſſima. ⁊ finis oīm alioꝝ. ſicut dictum fuit. ꝓpter quam oīa alia debite vel idebite diſpoſitiōes ⁊ ꝑ conſequēs pulchra vel turpia ſiunt. ſꝫ ꝙ ꝯſona ſunt ei vel diſſona. ſi igit̄ propter qḋ vnūqḋcūqꝫ tale ⁊ illud magis. ſequitur ipſam eſſe pulcherrimā aliorum.

Vltima proprietas **Vltima pꝛopꝛietas** felicitatis eſt ꝙ ipſa ē q̄d ꝑ ſe ſufficientiſſimū. qḋ de felicitate primo mō dicta pꝫ ex

terminus. Felicitas aūt ſcd̄o mō accepta pōt dici per ſe ſufficientiſſima: non forte quo ad eligibiliſſimū ſtatū quaſi nullo indigeamus alio. nam forte non vltᵉr quietat et ſatiat appetitum. ſꝫ altero forte quattuoꝛ modoꝝ: quoꝝ Primus eſt ꝙ ipſa felicitas diuiſa ꝯtra omnia alia bona humana eſt omniū illoꝛum ſufficientiſſima. Eſt enim melioꝛ ſufficiētioꝛ/et appetibilioꝛ omnibus alijs. Si tn̄ ipſa per ſe ſumpta ꝯparet ad ipſammet acceptam cum alijs bonis. tūc ipſa non eſſet ſufficientiſſima ipſa nāqꝫ ſicut dicit Ari./cū alijs bonis ſumpta eſt ſufficientioꝛ ⁊ eligibilioꝛ q̄ ipſa tn̄.

Quattuoꝛ modi qbꝰ felicitas pōt dici qd ſufficientiſſimum

Secūdꝰ modus.

¶ Secūdus modus eſt ꝙ ipſa felicitas quo ad illud propter quod ipſa eſt prima intentione eſt per ſe ſufficiens. ipſa eni cū ſit vltimus finis. non eſt prima intentione niſi ꝑpter ſe. propter quod dicto modo nichil appetimus vltra eam. ſed quo ad illud propter quod ipſa eſt ſcd̄a intentione ipſa non eſt per ſe ſufficiens. quia ſecunda intētione felicitatis eſt indigentibus ſubuenire. parentibus liberis et toti plebi bn̄facere. et vl̄r omnibus modis poſſibilibus ſuā bonitatem alijs largiri ad quod faciendum indiget diuitijs et amicis/et pluribus alijs ſic ergo poſſunt intelligi multa verba Ariſ. verbi gratia non oīno felix eſt qui ſpecie turpiſſimus ⁊c̄. i. non eſt eius perfecta felicitas quo ad illud propter quod ipſa eſt ſcd̄a īntentione.

Tertius

¶ Tertius modus eſt ꝙ ipſa eſt per ſe ſufficientiſſima ad reddendum hoīem bonum et optimū. ſed non q̄tum ad illud bonitatis actuale ſiue extrinſecum decoramentum.

Quartꝰ

¶ Quartus eſt qui forte philoſophoꝛum infidelium intellectus tranſcendit. et eſt talis. felicitas eſt dei perfectiſſima contemplatio que tantam in deo monſtrat bonitatem et excellentiam/⁊ tantā in ipſius adeptione delectationem oſtendit qd̄ homo nichil oīno reputat alia quecumqꝫ bona. imo neqꝫ ꝓpꝛium coꝛpus/ſed potius deo volente diſſolui deſiderat. vt ipſi deo ſummo poſſit in patria coniungi per gloꝛiam. hec igitur felicitas oīno ſatiat appetitum quo ad ea q̄ i hac vita pn̄t homini ꝯuenire. ¶ Rationes autē in principio queſtionis adducte principales nichil ꝯtra dicta ꝯcludūt. ⁊ ſic eſt finis queſtionis

Quinto decimo querit

de quodam dicto Ari. Utrꝫ multoꝝ delectationes ſint adiuicē ꝯtrarie? Et vꝫ ꝙ nō qꝛ oīs delectatio ſm̄ qd̄ ē delectatio ē aliqd bonū. bonū aūt bono nō eſt cōtrariū. ſꝫ malo. vt patꝫ i p̄dicamētis. ¶ Itē tātū vnū eſt vni contrariū vt patet decimo metaphiſice delectatio autē eſt cōtraria triſticie. vt patet ſeptimo huius: ergo non delectatio delectationi.

¶ Oppoſitum videt dicere

Ari. dicens multis quidē igitur delectabilia aduerſantur adinuicem quia non naturalia ſunt.

Duo requirūtur ad delectationē.

Notandum eſt quod delecta

tio pꝛopꝛie reperitur in cognoſcētibꝰ ſolū. qm̄ ad delectationem duo requiruntur: ſcilꝫ conuenientis adeptio et conuenientie appꝛehenſio.

Tertio ſe hꝫ appetitꝰ ſē.

Secundo notandū quod ap

petitus ſenſitiuus aliqñ ē recta ratiōe regulatus aliqñ nō. ⁊ ſi nō tūc vel eſt ſue nature ꝓpꝛie derelictus ſenſitiuꝰ ad

crus ⁊ tūc eſt ſimilis appetitui brutoꝝ animalium ratiōem. aut eſt ꝓpt̄ vitioꝝ aſſuefactionē deprauatꝰ Appetitus ergo recta ratiōe regulatus. nūq̄ obuiat recte rationi. Appetitus vero vitioſe defedatus ſemper/vt ſic obuiat recte rationi. Appetitus autem ſenſitiuꝰ ſibi ſimpliciter relictꝰ eſt mediꝰ ad vtrūqꝫ

Natura oꝛdiat operationes ſuas ad finem.

Et etiā ſciendū eſt ꝙ natura ſp oꝛdinat et oꝛdinat operatiōes ſuas ad finē/et per ꝯn̄s ad bonum. Et appetitꝰ recta rōne regulatꝰ dici meret naturalis ſimplr̄ et ꝑfecte. Appetitꝰ aūt ſenſitiuꝰ ſibi derelictus pōt dici naturalis: ſꝫ diminute et quaſi in potentia. Appetitus vͦo vitioſus oīno dꝛ nō naturalis ſicut ꝯtra naturā. ⁊ ſic cū Ariſt. dixit ꝙ multis delectabilia aduerſant: qꝛ non naturalia ſunt. patꝫ ꝙ loq̄batur de habētibꝰ appetitū vitioſum. multi eñ ſunt tales ⁊ cū dixit. Amātibꝰ aūt bonum ſunt delectabilia/q̄ nature delectabilia ſunt. hoc Ariſt. pretendebat de habētibꝰ appetitū recta rōne regulatū.

Appetitus nō ē niſi conuenientis

¶ Itē notādū ꝙ quicqd appetit vnuſquiſqꝫ hoc eſt ſibi ꝯueniens ſm̄ ſuā reputationē: ⁊ ꝑ ꝯn̄s illud eſt ſibi delectabile. Ideo dicit Ari. vnicuiqꝫ eſſe delectabile ad quod dꝛ amicꝰ: vt equꝰ amanti equū: ⁊ ſpectaculū amāti ſpectaculū. ¶ Item notandū eſt ꝙ virtꝰ ꝯſiſtit ī medio duarū maliciarū. malicie aūt ſe habent extreme adinuicē: vt poſtea dicetur. ideo vitiū virtuti cōtrariaē/ſicut extremū medio. vitiū autē vitio: ſicut extremū extremo.

¶ Pꝛima concluſio eſt quod

delectabilia vitioſis ſunt cōtraria ſi vitia eoꝛū ſine vniꝰ ꝟtutis extrema ꝯtraria: ſicut eſt de auaro cui delectabilis eſt ſupflua pecunie cumulatio. et de ꝓdigo cui delectabilis eſt imoderata conſumptio: ⁊ ſic pōt induci de alijs vitioſis: et ita patet ꝙ taliū delectationes ſunt contrarie obiectiue. ſunt etiaꝫ contrarie oꝛiginaliter: qꝛ aliqualiter eoꝝ oꝛigines ſunt vitia que ſunt contraria. non ſicut malum bono: ſed ſicut duo mala extrema.

Secunda concluſio ſit iſta ꝙ

habentibꝰ appetitū ſibi ſimpliciter derelictum nō ſūt delectabilia ꝯtraria: niſi forte ꝑpter appetituū diſpoſitiōes ꝯtrarias. eidē eñ potētie idē eſt delectabile. alteris aūt potētijs altera ſūt delectabilia vt guſtui ſapoꝛ ꝯueniēs: et viſui coloꝛ. ſed talia nō ſunt ꝯtraria. Nā ꝯtrarioꝝ eadē eſt ſcia. eadē eſt potētia cognitiua. ⁊ idē genus: vt patꝫ. x. metaphiſice. poſſibile tn̄ eſt ꝙ diuerſis ꝑpter earum diſpoſitiones cōtraria ſint delectabilia. vt colerico ⁊ flegmatico. vel ſano et egro: vel cōtrarijs infirmitatibus laboꝛantibus vt calefactis et frigefactis: vt i eſtate frigus eſt delectabile: in hyeme caloꝛ.

Tertia concluſio ſit iſta. ꝙ ha

bentibꝰ appetitū rōne regulatū et circūſtātijs exterioꝛibꝰ eiſdē exiſtētibꝰ delectabilia nō ſunt ꝯtraria qꝛ talibꝰ vt ſic nō ſunt delectabilia niſi opa ꝟtuoſa vel oꝛdinata ad opa virtuoſa. talia aūt non ſunt cōtraria: niſi forte hoc ꝯueniat ex circunſtātiaꝝ exterioꝝ cōtrarietate: ſed bn̄ poſſibile eſt circūſtantijs exñtibus ꝯtrarijs ꝙ nō in bonitate ⁊ malicia ſꝫ naturaliter ſint eis contraria delectabilia. verbi gratia: indigenti delectabile eſt acquirere pecuniam: et acquiſitam ſeruare propter neceſſitatem. Abun

danti autē diuitijs erit delectabile pecuniam indi-gentibus diſtribuere: iuſtus autē delectatur in laudādo bonos: et in vituperādo malos: ⁊ ſic de alijs

Quarta cōcluſio eſt delecta-bile ſenſui ſibi derelicto ſeu vitio infecto cōtrariū eſt et ſepe qđ eſt delectabile ſm rectam rōnem. Nā (ſicut dicit̄ primo huius) ratio recta ſemꝑ ad opti-ma deꝑcatur. ſed videtur in hoībus aliud quidem preter rōnem innatum qđ aduerſat̄ ⁊ obuiat ratio-ni: ſcꝫ ſenſualitas. Hoc autem viſo de delectabili-bus. proportionaliter dicat̄ de delectationibus.

Delectabilia⁊ delectatiōnes ꝯtrarie ſꝫ naturā non ſunt contrarie ſꝫ relatiōnes ad ſuas origines.

Notādum etiam ꝙ delectabi-lia que ſm eorū naturas ꝓprias dicta ſunt eſſe cō-traria: aut etiā delectationes. nō contrariant̄ ſm relatiōes ipſoꝝ ad vitia q̄ ſunt origines appetituū cōtrariorum. ſꝫ ſic ſunt vnū ſm ꝓportionem. Nā ſicut ſe habet ſupflua pecunie ꝯſumptio ad prodi-gū. ita ſe habet ipſius īmoderata retētio ad auarū

Ad ratiōes Ad primam dicē-dum eſt ꝙ bonū nō eſt ꝯtrariū bono ſm relationē vel ꝓportionē ipſoꝝ ad ea quib⁹ ſunt bona. ſed ꝓ-portionabilit̄ eadē ſunt ſꝫ ſꝫ eoꝝ naturas proprias poſſunt eſſe cōtraria. vt ſurſum qđ eſt bonū igni. ⁊ deorſum qđ eſt bonū terre. ⁊ dicēdū eſt ita de dele-ctatiōib⁹. Ad aliā dicendū eſt ꝙ delectatio forma-liter ꝯtrariat̄ triſtitie ⁊ non delectatiōi ſed aliq̄ de-lectatio alicui delectationi cōtrariari pōt obiecti-ue vel originalit̄ ſicut dictū fuit. Etiā dicēdū eſt ꝙ delectabilia ſꝫ eādem potētia ⁊ eodē mō diſpoſitā nō ſūt ꝯtraria: ſꝫ poti⁹ delectabile ⁊ triſtabile ſꝫ de-lectabilia ſꝫ diuerſas potētias. vt ſcꝫ rōnē et ſm ſenſū. aliq̄ etiā delectabilia ſm eandē potētiā ꝯtra-rie diſpoſitā bñ ſunt ꝯtraria ⁊ ſic eſt finis q̄ſtionis

quot modis delectatio cōtrariat̄ delectationi

Septio decimo querit̄

Utrū ad felicitatē requirat̄ vſ⁹ virtutis ⁊ delectatio. ⁊ bonoꝝ exteriorū abūdā-tia. ⁊ bona corporis diſpoſitio ¶ Qđ nō reqrit̄ vſ⁹ virtutis. ar̄. qꝛ ſepe ī die oporteret felicē fieri miſerū. ¶ Deinde ar̄ ꝙ nō reqrat̄ delectatio qꝛ illud nō requirit̄ ad felicitatē qđ abdicātes mi-nus peccabim⁹ ⁊ magis poſſum⁹ acqrere virtutes. delectatio aūt eſt hmōi. vt dicit̄ in fine ſcḋi huius. ¶ Scḋo delectatio nō ſtat cū tribulatiōe ⁊ cōtur-batiōe. ſed cū felicitate ſtat tribulatio ⁊ ꝯturbatio dicēte Ariſt. ꝙ mala accidentia. magna tribulant beatū ⁊ ꝯturbāt cū tñ nullus beatꝰ ꝑ hat miſer. de-inde ꝙ nō requirit̄ bonoꝝ exteriorū abundātia ar̄ qꝛ nichil ad felicitatē reqſitū debet occaſionē mali p̄ſtare: abūdantie aūt bonoꝝ exterioꝝ p̄ſtāt q̄nq3 mali occaſionē qꝛ multi perierūt propt̄ diuitias p̄mo hui⁹. ⁊ ſeptimo politice dicit̄. oē qđ vtile eſt ei⁹ ex-ceſſum aut nocere neceſſariū aut nichil eē ꝓficuū hñtib⁹. Etiā amicitie dant occaſionē iniuſticie. Nam amor ⁊ odiū puertunt iudiciū. vñ Ari. primo reth. oportet diſquiſitores non inimicos eſſe iudicatu-ros verū ſufficiēter. ⁊ ꝯmentator ibidē dicit ꝙ ma-xima cauſa diuerſitatis eſt amor ⁊ odium. ¶ Itē nobilitas parētū p̄bet occaſionē ſupbie. plis aūt fecūditas occaſionē auaritie. ideo ⁊c. deinde. Qđ non requirit̄ bona diſpoſitio corporis quia p̄bet occaſionē delinquendi. verbi gratia viſanitas ꝑ-

fecta vñ dicit Euſtrat⁹ ꝙ ſcī viri corpa ſua affli-ctionib⁹ cruciant ne poſſint cōtra iudiciū rōis re-bellare. Similit̄ ſeneca epla ad luciliū dicit dicit durius eſſe tractandū corpus. ne aīa male pa-reat. Similit̄ fortitudo. dicit eīn Ari ꝙ multi perie-runt propt̄ fortitudinē. iō ⁊c. Similit̄ pulchritudo p̄be-bet occaſionē vacandi curioſitati ⁊ ipudico amori vt ſepe docuit experientia: ergo ⁊c. Albertus etiā ar-guit ꝙ Plato turpis figure fuit ſcilicet latiſſimam faciē hñs. ꝓpt̄ quod etiā. Plato vocus eſt Similit̄ Tullius ꝓpter torturam et faciei acumē figuram. Ciceris habebat ꝓpt̄ qđ dictus eſt Cicero. q̄ tamē virtuoſi reputati ſunt et felices. Oppoſitū dicit Ari. dicit eni q̄trū ad virtutē vſū nō parū differre ī poſ-ſeſſione vel vſu optimū exiſtere ⁊ ī habitu vel ope-ratione. dicit etiā ꝙ non optimi ⁊ fortiſſimi coro-nant̄. ſed agoniſantes. dicit aūt q̄trū ad delectatio-nē. nō ſolū ad felicitatē requiri delectationē. ſed ꝙ habeat voluptatē in ſeipſa. ⁊ ꝙ eſt delectabiliſſima De alijs aūt dicit ꝙ videtur felicitas eorū q̄ exte-rius bonorū īdigēs. īpoſſibile eni vel nō facile bo-na opari ipotētē tribuere exiſtētē multa qdē opata ſunt ꝑ organa ꝑ amicos. ⁊ ꝑ diuitias. ⁊ ꝑ ciuilē potē-tiam. q̄buſdā aūt denudati coīquināt btitudinē nō oīno enim felix qui ſpē turpiſſimus eſt vel ignobi-lis vel ſolitarius vel ſine prole.

In oppoſitum.

Huius queſtionis ſolutio pri-ma facie videt̄ poſſe ex p̄cedentibus queſtionibus apparere. vbi querebat̄ de ꝑ ſe ſufficiētia felicitatis. ī quo ipā ꝯſiſtat ſꝫ tamē nūc eius ſolutiōem repe-tendo dearticulabitur per quē modū ea oia de qb⁹ nūc queſitū eſt ipſi cōferāt felicitati. Dictum aūt ē prius ꝙ ſi felicitas capiatur ꝓ ſtatu oīm bonoꝝ ag-gregatiōe pfecto ꝙ hec oia ad eā reqrunt̄. ſicut par-tes integrātes ipſā. diſſiter tamen quia totalitas et vnitas felicitatis ſic ſūpte eſt totalitas et vnitas ordinis partiū adiuicē ⁊ ad vnū aliqđ pimū. gr̄a cui⁹ oia alia ſūt ſicut ē de vnitate exercitus. Eſt igitur ī tali felicitate aliqd ꝑ modū ducis ī exercitu ⁊ ali-qd et ꝓpinquū ſicut ſūt milites ad ducē ⁊ aliqd re-motius. ſicut ſerui ad ducem equi currus ⁊ alia or-gana reqſita ad exercitus ꝯplementum: prout infe-rius poterit apparere. Si vero capiat̄ felicitas ꝓ illo ſimplici bono humano qđ ē optimū oīm alioꝝ ad qđ oia alia ordinari ⁊ reduci debēt ſbi gr̄a po-nam⁹ ꝙ illa ſit pfecta dei ꝯtēplatio. tūc ſi q̄rat̄ quo-modo ad hāc felicitatē ſe habeat virtutē vſus. hoc eſt operatio ſm virtutem: diſtinguendū erit de vir-tutibus. q̄m alie ſunt morales/et alie itellectuales Intellectuales: vt ſapientia/ſciētia intellect⁹/pru-dentia ⁊ ars/et dicem⁹ tūc ꝙ opus nobiliſſimū et finale ſapiētie ad ipſam ſpectat felicitatē tanq̄ ei⁹ propria et formalis eſſentia q̄m felicitas in opere ſapientie ꝯſiſtit. ſicut videbit̄ in decimo. ¶ Opus aūt ſciētie deſeruit operationi ſapientie. qꝛ ſapien-tia ē circa cauſas altiſſimas ſcꝫ vltimate circa ipſū deū. Ad huiuſmodi aūt cauſaꝝ primaꝝ cognitio-nē accedere nō poſſum⁹ ꝓpt̄ ipſas eē a ſenſu remo-tiſſimas niſi ꝑ cognitionē ſuoꝝ effectuū nobis no-tioꝝ circa quos ſcientia verſat̄. ¶ Itē opus intel-lect⁹ operi ſcientie ⁊ ſapientie deſeruit. q̄m cognitio principiorum ad noticiam cōcluſionum habendā ordinari videtur. vel etiam opus itellectus ad op⁹ ſapientie ſpectat: cum ſapientia ſit finis intellect⁹

Ordo eorū q̄ reqrunt̄ ad felicitatem ſumptam collectiue.

Quō opera aliarum virtutum ſe habēt ad felicitatē ſumptaꝫ ꝓ ſimplici actu

et ſcientie deinde prudentia ⁊ opus eius immediate ſequuntur poſt tres predictas virtutes intellectuales: ⁊ earum opationes ad eas immediate ordinantur. Dico autẽ ꝙ immediate ordinantur precipiendo ⁊ ordinando ſapiẽtie gratia circa ea que ad earum acquiſitionem ⁊ operis eorum exercitium liberum requiruntur. dico etiamꝙ immediate ſequũtur. quia prudentia precedit virtutes morales tanꝙ reſpectu earum architectonica. diſcernens ordinans ⁊ precipiens. que ⁊ quomodo ſm vnãquãqꝫ virtutem operemur ſicut poſtea declarabitur. Poſt prudentiam ſequunt̃ virtutes morales q̃ vt ſunt ad ipſum virtuoſum reſcidunt ipſum ab impetibus paſſionum irrationabilibus impedientibus eum ab acquiſitione ſcientie ⁊ ab eius operis exercitiõe. Unde ſeptimo phiſicorum dicitur ꝙ in quiete et reſidentia fit anima ſapiens et prudens. propter quod infantes nec poſſunt addiſcere nec iudicare: ſimiliter in ſenibus multa perturbatio circa ipſos. ſtat̃ aũt ⁊ pauſat̃ pturbatio. aliquando qdẽ a natura. aliquãdo quidẽ ab aliis i. a virtutibus moralibus ⁊ maxime a caſtitate. ſicut dicit commentator. ſic igitur virtutes morales ſunt felicitati neceſſarie tanꝙ remotiue prohibentium: et tanꝙ diſponentes ad ſapientie tranſquillũ et delectabilẽ vſum cũ hoc etiã ꝙ maxime decorant animam felicis et ipſam felicitatẽ. Secũdum aũt ꝙ vſus moralium virtutũ eſt ad alios. ſic maxime debuerunt virtutes ad ſecundariã felicitatis intẽtionẽ q̃ eſt in largiendo et diſtribuẽdo aliis ſuam bonitatẽ/ aut conſulendo monẽdo vel pdicando. aut neceſſaria ad vitam vł ad bonã vitam ⁊ decentem largiendo/ aut populũ regẽdo ſcꝫ fouẽdo bonos ⁊ corrigendo malos: ⁊ tyrannorũ impetibus reſiſtendo/ pacem inter ciues ⁊ concordiã procurando aut aliter qualitercũqꝫ ſm ꝙ ipſi felicitati ẽ poſſibile. ⁊ ſm ꝙ exigit conditio aliorum: ⁊ in hoc etiam ꝯſiſtit maximũ felicitatis decoramẽtum exterius in oculis aliorꝫ: necnon etiaꝫ virtutes et ſic ordinant̃ ad ipſã felicitatem non ſolũ ipſi felici ſꝫ etiã aliis acquirendam ſicut notuꝫ eſt. Poſt virtutes morales ſequũt̃ bona corporis q̃ ſunt cõuenientes diſpoſitiones ad bona aĩe. quoniam bñ corpore diſpoſitio ſi bñ corpore vtatur, bñ diſpoſitus eſt ad anime virtutes. ⁊ operationes. ſi anime ſequũtur corpora ſicut in de phyſionomia dictum eſt. Et non eſt dubiũ ꝙ ſanitas talẽ talis cũ qua ſtat liber vſus rationis eſt diſpoſitio neceſſaria ad acquiſitionem ſapientie. et eius opationis exercitium in qua felicitas conſiſtit. Fortitudo aũt et pulchritudo felicem decorant valde et eum reddunt aliis gratiorem. et ob hoc etiam multum valent ad ipſius felicitatis ſecundariam intentionẽ. qm̃ cum hõ habuerit grãm hominũ: tũc melius et amicabilius alii ſibi obedient. et magis ſuis documentis et preceptis et admonitionibus acquieſcent. et ſic in aliis ſue bonitatis largitio potiorem habebit effectuꝫ. ⁊ ad hanc debitam corporis diſpoſitionem ſeruandam vł amiſſam recuperandam ſm qđ poſſibile eſt: ordinatur medicina et multe artes subminiſtrantes medicine. Deinde ſequuntur exteriora bona. quorum aliqua ſunt ad vitam ſeruandam neceſſaria ſicut cibus et potus/ et veſtitus ⁊ per ꝯſequẽs hec ſunt organa felicitatis acqſitioni neceſſaria. cum idem ſit bñ viuẽ et qđ eſt eſſe felicẽ. ⁊ non viuentẽ impoſſibile ſit viuere bñ

bona corporis diſponũt ad felicitatez.

ꝙ ipſe. d. felicitatẽ ſcđariaꝫ intẽtionẽ dicũt aliq felicitatẽ actiuam

ꝙ bona fortune ſunt neceſſaria.

¶ Item pdicta haberi non poſſunt eſt tali vacatione q̃ ad ſapientiam adipiſcendaꝫ requirit̃ ſine aliquibus diuitiis licet natura paucis ꝯtenta ſit ideo tales diuitie ſunt etiã organa felicitati adipiſcende neceſſaria. propter qđ dictum eſt. Indigenti melius eſt ditari ꝙ philoſophari. abundantes autem diuitie proles fecunda. et bona parentum/ ingenuitas/ honores et copia amicorum felicitatem ipſam decorant exterius: et cũ hoc ſunt organa ad perfecte conſeruandum ea que pertinent ad felicitatis ſecundariam intentionem multa namqꝫ ſicut dicit. Ariſt. operata ſunt per organa per amicos per diuitias/ et per ciuilem potentiam. iſta tamen non ſunt de neceſſitate felicitatis quo ad eius eſſentiam et intentionem primariam prout vnuſquiſqꝫ ſatis videre poteſt. Ad huc autem videmus homines vel ad vitam/ vel ad decorem vite/ vel ad populum debite regendum vel ad ea que his neceſſaria ſunt et vtilia procurãda multis indigere que natura nobis non miniſtrat: ſed humane induſtrie ſubduntur. ideo ſecundũ ꝙ talia propinquius vel remotius ordinãtur ad ipſam felicitatem vel ad aliqua felicitati deſeruientia: dicendũ eſt ꝙ ita tandẽ omnes artes mechanice predictorꝫ operatiue ⁊ factiue felicitati ſubſeruiunt. vnde videtur ꝙ inter cetera remotiſſime ſe habeant ad ipſam felicitatem: quia non ſunt ad ipſos artifices fieri felices formalit̃ vt ſed aliis miniſtrant ea que ſunt neceſſaria vel conuenientia ad ipſos fieri felices.

ꝙ artes mechanice remotꝫ ſic ſe hñt ad felicitatez.

Notandum eſt tamen ꝙ nec

tales debent miſeri dici niſi ſint vitiis irretiti ⁊ in malis operationibꝰ aſſueti. ſed ſi debite faciãt ea ad que deputati ſunt ſecundum ſuas artes: dicendi ſunt felices. non formaliter neqꝫ ſimpliciter: ſed ſecundum quandam analogiam et attributionem ad vere felices. ſicut cibum dicimus ſanum/ ⁊ vrinam ſanam ſecundum analogiam ad ſanitatẽ animalis. Sed de delectatione qua magis de ea in ſequentibus determinabitur. ſufficiat ad preſẽs qđ dicit Ari. in littera ſcilꝫ ꝙ felicitas nõ indiget delectatione tanꝙ exteriori adiutorio. ſed ipſa eſt ſecundum ſe ipſam delectabiliſſima.

ꝙ ſoli vitioſi ſint miſeri.

Notandũ ẽ ꝙ Seneca nõ vi:

detur conſentire felicitatem bonis exterioribus ornari neqꝫ bonis corporis. Unde ad Lucillium in epiſtola claranum. Errare michi viſus eſt qui dixit. Gratior eſt pulchro veniens in corpore virtus non enim vllo honeſtamento eget ipſa. Et exemplum accipiens in clarano dixit ꝙ natura ſub eiꝰ deformi corpe aĩm collocauit pfectiſſimũ. volens hoc ipſum nobis oſtẽdere poſſe ingenium fortiſſimũ ac beatiſſimũ ſub q̃libet cute latere ſubdit nõ deformitate corpis fedari animũ: ſꝫ pulchritudine animi corpus ornari. imo etiã videt̃ velle Seneca ꝙ expedientior ad felicitatem ſit aduerſa fortuna ꝙ proſpera. cuius ratio eſſe videtur: quoniam vel felicitas in virtute conſiſtit. vel ſaltem virtus ſe habꝫ ad felicitatem proxime. propter quod illud magis felicitati expedire vr̃ p qđ vrꝰ magis incitat̃/ magis experitur/ ⁊ magis roboratur. Sed vtus magis in aduerſitatibus ꝙ in pſperitatibꝰ incitat̃/ experitur/ ⁊ roboratur ergo. ⁊c. minorem aũt Seneca declarat epiſtola multũ ubi ſic dicens vires teſt.

bona exteriora ſi ornãt felicitatez ſm ſenecam.

Animꝰ fortiſſimꝰ ac beatiſſimꝰ ſub quaslibet cute latere poteſt.

expertus es uires que numquam certam dare fiduciam ſui poſſunt: niſi cum multe difficultates hinc et illinc apparuerint aliquando vero et propius acceſſerint ſic verus ille animus et in alienum non venturus arbitrium probatur. Et ſubdit ad declarationem predictorum. Non vt athleta magnum ſpiritus ad certamen afferre poteſt qui numquam ſugillatus eſt. ille qui ſanguinem ſuū vidit. cuius dentes crepuere ſub pugno. ille qui ſupplantatus aduerſarium toto tulit corpore: nec proiecit animū proiectus que quotiens cecidit contumacior: reſurrexit: cum magna ſpe deſcendit ad pugnam. multum enim adicit ſibi virtus laceſſita. vnde in epiſtola ſubinde. dicit virtutem enim intelligo animoſam et excelſam quā incitat quicquid infeſtat. Eandem etiam ſententiam videtur. Seneca pulchre declarare libro ſuo de diuina prouidentia: vbi diffuſe tractat iſtam queſtionem videlicet cum omnia diuina prouidentia regantur. quare tot mala viris bonis accidunt: et vide ſi vis totum librum. Et vlterius loquens ibidem de prouidentia et ſollicitudine diuina dicit: ipſis inquam deus conſulit quos eſſe et honeſtiſſimos cupit quotiens illis materiā prebet aliquid animo ſe fortiterque faciendi. ad quam rem opus eſt aliqua rerum difficultate. hos itaque deus primo probat quos amat. et inducit recognoſcit et exercet: eos aūt quibus indulgere videtur et quibus parcere molles venturis malis ſeruat. hec Seneca

ꝙ aduerſa fortuna plus conducat ad felicitatem ꝗ̄ proſpera ſm ſeneca.

¶ Ex his ergo arguitur ſic illud eſt magis expediens ad felicitatem quo induramur et exercemur ad opera virtutum exercēda ꝗ̄ illud quo molles venturis malis ſeruamur ſed aduerſitatibus induramur/ et proſperitatibus molles venturis malis ſeruamur ergo et cetera.

Immo etiam videtur ꝙ ex principijs. Ariſtotelis ad eandem cōcluſionem debemus arguere. ſic cum felicitas non inueniatur ſine virtutibus moralibus videtur ꝙ illud expediat et eius oppoſitū impediat ad felicitatem acquirēdam ſine quo virtutes morales acquiri non poſſunt. ſed ſine aduerſitatibus acquiri non poſſunt. probatio pono ꝙ omnia veniant tibi ad nutum: tunc tibi nichil graue vel terribile occurret. nō ergo actum fortitudinis exercebis: nec igitur tibi fortitudinē acquires ſed nō generatur virtus niſi ex multiplicatis operationibus. Si autem fortitudinem non habueris: nullam virtutem aliam habere poteris quoniam cōnexe ſunt ſicut dicetur in ſexto: ergo. et cetera. Iterum videtur ꝙ felicitas magis exterius decoretur in aduerſa fortuna ꝗ̄ in proſpera. tali ratione. Supponatur ꝙ virtutum opera ſunt meliora penitus et magis ad felicitatem pertinentia ꝗ̄ diuitie vel honores: propter quod vir bonus ea prefert omnibus. vnde Seneca ad lucillium in epiſtola. Inimicitias dicit vir bonus quod honeſte ſe facturum putauerit faciet etiā ſine pecunia. ſi laborioſū erit faciet. Si etiā damnoſum faciet. etiā ſi periculoſum erit Rurſus quod turpe erit non faciet etiam. ſi pecuniam afferet. etiam ſi voluptatem etiam ſi potentiam. ab honeſto nulla re deterrebitur ad turpis nulla ſpe inuitabitur. Ex qua ſuppoſitione manifeſtum eſt ꝙ per exteriorē euidentiā virtuoſorum operum felicitas magis decoratur etiam exterius ꝗ̄ per confluentiam diuitiarum et honorum, ſed exterius fiunt euidentiora opera virtutum in aduerſitatibus ꝗ̄ in proſperitatibus. quod Seneca declarat in libro ſuo de diuina prouidentia. dicēs gubernatorem in tempeſtate maris in acie militem intelligas: vnde poſſum ſcire quantum aduerſus paupertatē tibi animi ſit ſi diuitijs affluis/ vnde poſſum ſcire quantum aduerſus ignominiam et infamiā odiumque populare conſtantie habeas ſi inter plauſus ſeneſcas propter quod bene dicit Ari. primo huius ꝙ in olimpiadibus non optimi coronantur et fortiſſimi ſed agonizantes: vnde concludendo videtur verum eſſe quod in predicto libro Seneca dicit auctoritate democriti nichil michi videtur infelicius eo cui nichil vnquam euenit aduerſi. nō licuit enim illi ſeipſum experiri. ergo etc. Hec autē opinio. Senece videtur ſatis catholice fidei ſonare. quia in hoc dei confeſſores et martyres quo ad propoſitum ſpectat hanc habere conuenientiam videntur. ꝙ hic in via felicem vitam duxerunt propter quam in patria beatitudinem meruerunt ſed hec videtur eorum differentia ꝙ illam felicem vitam perfecerūt confeſſores quidem in proſperis. et martyres in aduerſis Si ergo eccleſia propter eorum felicem vitā in vita vel inde ſecutam beatitudinem in patria deferat eis reuerētiam eorum feliciorem vitam affirmare videtur quibus defert ampliorem reuerentiam hoc aūt eſt martyribus. igitur. etc. Ergo hic aſſerere poſſum ꝙ hec iſtorum doctorum excellentiſſimorum nec non et predeceſſorum et ſucceſſorum ſuorum controuerſia perpetuā difficultatē me et maiores me ſupercedentem oſtendit. propter quod in ea valde ſuperficialiter pertranſibo Dicam ergo cum conceſſum fuerit ꝙ in dei contemplatione perfecta que non eſt ſine dei cognitione et eius dilectione conſiſtat vera felicitas. tamen dubiū relinquitur an principaliter conſiſtat in dei cognitione vel in eius dilectione hoc eſt an conſiſtat in actu intellectus aut in actu voluntatis: de quo perſcrutabitur in decimo. quocūque aūt modo dicatur/ oportet ꝙ illa dei cognitio que ad felicitatē requiritur ſit talis ꝙ ea firmiſſime abſque omni formidine iudicemus tanta eſſe dei bonitatē et excellentiam ꝙ nulla ſit ei cōparabilis in quocūque. immo ꝙ omne deo placens preferēdū ſit diuitijs et honoribus et alijs quibuſcūque in vſum noſtrum venientibus immo nobis ipſis et per conſequens melius eſſet mortem crudeliſſime pati ꝗ̄ aliquid cōmittere deo odioſum. ¶ Itē etiā oportet ꝙ illa dei dilectio que ad felicitatē requiritur ſit talis ꝙ ob eius ſummā bonitatem nos abſque tergiuerſatione quecūque per noſtram electionem preferamus omnibus deo placēs diuitijs honoribus: et alijs quibuſcumque immo nobis ipſis. Iſte aūt actus voluntatis ad predictū actū intellectus neceſſario conſequitur vt puto: vel ſaltem cum eo ſtare non pōt voluntatis actus cōtrarius. ſi enim voluntas aliquando poteſt in vtrūque contrariorum libere id eſt ex eo ꝙ vnum alteri nō ſine quacūque formidine prefertur. de hoc autē magis dicetur infra: impoſſibile autē eſt in tali actu voluntatis ſimul exiſtere et peccare. Sed iterū quamuis iſta conceſſa fuerint tamen adhuc magnum reſtat dubiū in ſequentibus tractandū vtrum loquēdo ſecundum philoſophos predictus actus intellectus requirat neceſſario habitū intellectualem per doctrinam philoſophicam acquiſitū quem ſapiam vocamus. vbi in diuinorum attributorum multitudine ſic demōſtrata nobis diuine bonitatis imenſitas et excellētia/ et vtrū abſque tali ha

Que cognitio ſit requiſita ad felicitatem et quis actus volūtatis

bitu poſſit elici talis act⁹ vel pura fide: vel alias: Si dicatur p̄mo mō: tunc manifeſtū ē ꝙ ſapiā philoſophica requiritur ad felicitatem et ꝑ ↄſequens oīa que ad ſapientiam requiruntur ad quam acquirendā requiritur aliqualis competens ſanitas/ ⁊ diuitie aliquales. non enim aliter eſſet poſſibile vacare ſtudio ⁊ longo tempore/ ⁊ ꝑfecte. qd̄ tamē requiritur ad talem ſapientiam acquirendam. verum eſt tamen ꝙ ea acquiſita poſſumus in predictum ipſi⁹ actum tranſire ſine diuitijs et egritudines et paſſiones habentes. et in carceribus ligati. et detēti et ī martyrijs vſqꝫ ad mortem afflicti q̄diu nobis poſſet manere vſus rationis Si autem predictus act⁹ elici poſſet abſqꝫ tali habitu philoſophico tūc non neceſſario talis ſapentia phioſophica requireretur ad felicitatem. ſed tamen eſſet ad eā perutilis quoniam eſſet valde difficile ꝙ predictum iudicium intellectus eſſet firmuꝫ niſi prius eſſemus de diuine bonitatis immenſa excelentia informati.

Relinquit dubiū an ad actū felicitat; requirāt virtutes

¶ Item dubium eſt de ſupradicto actu voluntatis an ſine virtutibus moralib⁹ elici poſſit an non Si autem dicatur ꝙ non tūc ad felicitatem neceſſe ſunt virtutes morales. et per ↄſequens omnia que ad eas requiruntur Si aūt dicatur ꝙ ſic tunc ad eam non erunt neceſſarie ſed perutiles valde: quoniam ſi quis habeat appetitum immoderatū ad diuitias/ vel ad honores aut ad delectationes inclinatum: valde difficile eſſet ſpecialiter obiecto paſſionatiuo preſente ꝙ omne honeſtū efficaci voluntati preferret et diuitijs ⁊ honoribus ac etiam proprie vite. ſi ergo predicto modo concederetur ꝙ homo poſſet in actum beatificum tranſire ſine philoſophica ſapientia ⁊ ſine virtutibus moralibus tunc opꝫ et hoc exponere quod dicit Ari. ſcꝫ quod felicitas eſt operatio ſecundum virtutem opꝫ enim dicere quod ipſa eſt operatio quedam ſecundum virtutem. vel talis quaſis eſſet ſi eſſet ſecūdum virtutem. ¶ Hec igitur ſub opinionum diuerſarum differentia dicta ſint de virtutib⁹ quō ad felicitatem requirantur

De bonorum autem corporis

et exteriorum abundantia/ ſimiliter de calamitatibus iniurijs et oppreſſionibus dici poteſt quod hec omnia quodammodo faciunt ad exteriorem decorē felicitat; ī q̄ītū circa ea exercētur opa v̄tutū moralū inqb⁹ ver⁹ felicitat; ornat⁹ ↄ̄ſiſtit. Illud ei eſt verus exterior felicitatis ornatus in quo refulget exterius bonitas et excellentia felicitatis. hoc autem eſt in virtuoſis operationib⁹ et non in amicorum carnalium copia/ nec in pecuniarum abūdātia/ niſi ſolum inquātū v̄tutes circa talia opantur aut ēt circa aduerſa. ſicut enim virtute mala fortune vincitur. ſic ornatur bona. Que autem fortuna ſit eligibilior ipſi felici puto quod bona. ſicut dicit Ari. quod etiam Seneca ↄ̄fitetur: q̄uis enim felicitas in aduerſitatibus ſicut in proſperitatibus decorem ſue claritatis oſtendat. concedit Seneca ꝙ non erūt aduerſitates eligibiles. Nā ī ep̄la a ↄmunibus/ cū diſcipulus ſuus ſibi mouiſſet queſtioneꝫ an oē bonum ſit optabile. et arguiſſet ꝙ nō: q: fortiter torqueri/ patienter egrotare ſūt quedam bona cum ſint opera virtutis. nullū tñ videm⁹ q̄ nō vellet eſſe ſanus. Ad hoc ipſe reſpondet dicens diſtingue mi. lucili iſta. et intelliges eſſe in his aliqd optād/ tormenta abeſſe a me velim. ſed ſi ſuſtinenda fuerint vt me in illis fortiter honeſte aīoſeqꝫ geram optabo. non ſū tā demēs vt egrotare cupiā. ſed ſi egrotandum fuerit vt nihil intemperate nihil effeminate faciam optabo ita non īcōmoda optabilia ſunt ſed virtus. ¶ Item epiſtola claranū Ipſe dicit et hoc rñdeo plurimum intereſſe iter gaudiū et dolorem ſi queraſ electio alterā petā alterū vitabo: illud ſm naturā ē. hoc ↄtra. ¶ Item ī libro ſuo de vita beata dicit: ſi contēnet ſe ſapiens etiam ſi fuerit mīme ſtature: et ſeſe tñ procerū vellet. malā valitudinem tolerabit. bonum optabit. totum fortune regimen deſpiciam: ſed ex illo ſi dabitur electio meliora ſumam hec Seneca.

¶ Ad rationes q̄ in oppoſitum rñden lū ē primo a lillas q̄ ex dictis Senece ſūt. De hoc igitur ꝙ Seneca reprobat illū verſiculum gratior eſt pulchro veniēs in corpe virtus dicendū eſt ꝙ virtus hꝫ duplicē operationē: vnam ſcꝫ interiorem que eſt vere finis virtutis ⁊ illa operatio vna cum virtute eſt que perficit hoīeꝫ et reddit hoīem vere bonum. Aliā vero hꝫ operatiōem exteriorem ſm quam v̄tus ſuam bonitatē largitur alijs Vult igitur Seneca ꝙ virtus ſm ſeipſam vel quo ad ei⁹ operationem itriſecam nō reddiē melior vel gratior propter quecunqꝫ bona corporis exteriora non negat tñ: qn ipſa ſit gratior et melior quo ad operationē extriſecā/ negat etiā Seneca ꝙ propter exteriora vel corporis bona virtus ſit melior ipſi virtuoſo. ſed non negat quin ipſa ſit melior alijs ad quos ipſa tendit. et id. vt puto diceret Ari. Pone enim ꝙ rex francoꝝ et vnus pauper homo habeant in ſe virtutē fortitudinis aut liberalitatis ſm quas ipſi ſemper habeant voluntatē bonā et ꝑfectā operandi. fortiter et liberaliter quecūqꝫ oportuerū: vult Seneca ꝙ iſte virtutes et eaꝝ opationes non reddunt regem in ſe meliorē q̄ pauperē ſꝫ reddūt regem toti patrie meliorem q̄ pauperem. Tunc ad illam rōnem in qua dicit. Illud expedienti⁹ ē ad felicitatem ꝑ qd̄ virtus incitatur/ expitur/ et magis roboratur. pōt dici ꝙ poſt iparum virtutū felicitatis adeptionem nullo indigem⁹ incitamēto nulla experiētia nullo roboramēto. nā ⁊ ſi materia nō occurrat nobis exterior circa quā exercenda ſint exteriora opa virtutū: tñ oī die imo q̄cūqꝫ noſtre fragilitas nature permiſerit interiores exercemus operationes virtutuꝫ in ipſa dei prius expoſita contēplatione. in q̄ nos voluntate ꝑfecta omne deo placens. ſ. omne quod recte rōni conſonat operamur. que ſicut dicit Seneca eſt in nobis tanqꝫ diuinus ſpūs immerſus preferendus omnibus et vniuerſis diuitijs/ honoribus/ et amicis immo nobis ipſis. hac igitur cogitatione ſi fuerit perfecte firmitatis omnes virtutes incitantur atqꝫ roborantur. immo per tales act⁹ interiores poſſent ī nobis omnes generari virtutes vt puto: etiā ſi deficiēte obiecto vel alias impediti non poſſemus exterius operari. ſed hoc eſſet magis difficile de quo poſtea magis dicetur. propter quod concedendū eſt valde valere ad generationē virtutū exterius exercitium. ſed tñ dici poteſt ꝙ ſicut in aduerſitatibus experiri poſſet fortitudo: ita in proſperitatibus temperantia/ iuſticia/ magnanimitas. liberalitas. ⁊c. Iterum certū videtur mihi ꝙ hō diues cui lautiſſima eſt fortuna valde bene poteſt experiri actum fortitudinis ſi vult. verbi gr̄a vadas ad palatiū regis ⁊ inuenies ibi multos. iniuſte oppreſſos per tyrannos princi-

Reſoluit auctor ꝙ fortuna bona eſt felici eligibilior q̄ aduerſa.

Rñſio ad rationes q̄ videtur ꝓbare fortunā aduerſā pl⁹ ꝯducere felici.

Duplex operatio virtutis exterior; ornāt bona externa.

ꝙ diues facile experiri poſſit aduerſa fortūa

pes et prelatos. des ergo eis conſiliū et fauorē ex͡penſis proprijs: conſtat ꝙ ſi tu ſcis odium illorum principū et prelatorū incurres: immo periculum amiſſionis omniū bonorū exteriorū: imo et mortis. quā mortē ſi vtiliter propter bonū virtutis elegeris/ ipſe maximū fortitudinis actū experieris. videtur ergo michi ꝙ exteriores actus ſingularū virtutum exercere magis ſit i libera poteſtate fortunatorum ꝗ̄ infortunatorū. vnde ego concedo vocem illā democriti prius allegatā: michi enim michi inquit videtur infelicius eo cui nunꝗ̄ nihil vnꝗ̄ euenit aduerſi. concedo quidē non tamē propter illā cauſam quā ſubiunxit dicens: non licuit enim illi ſe experiri. ſed propter hoc ꝙ non voluit ſe experiri. ſi enim de bonis ſuis voluiſſet indigentibus large ſubuenire in neceſſitate/ et oppreſſos voluiſſet iuuare proprijs laboribus et expenſis: ⁊ contra potentes dominos etiam contra proprios amicos: puto vidiſſet non ſemper ita ſibi arriſiſſe fortunā ſed ſepe rancores et inimicitias et inſidioſas iniurias oſtendiſſe cōminantes ſibi quandoꝗ̄ mortis periculū quādoꝗ̄ ſcandalū quādoꝗ̄ diuitiarū ruinā. in quibus ſe potuiſſet experiri ſi voluiſſet: ſic ergo de rationibus illis expeditum ſit.

Ad principales rationes.

Ad primā viſum fuit in decima queſtione. ¶ Ad aliā dicendum eſt ꝙ delectationes ſenſuales immoderate abijciende ſunt: ſed non ille que conſequūtur opera virtutum moraliū vel intellectualiū que ſunt maiores puriores et meliores: ⁊ tales habet annexas ſibi felicitas. ¶ Ad aliam dicendum eſt ꝙ felix in opere virtutis delectatur. licet bene triſtetur de infortunijs amicorū vel vicinorum. hec enim ſtant ſimul: vel etiā forte gaudet ſm partem ſuperiorem et triſtatur ſm ſenſum. ¶ Ad alias ſimul dicendum eſt ꝙ homo bonus bene vtitur omnibus bonis tā corporis ꝗ̄ exterioribus: ideo nullam dant ei occaſionē mali: ſed ſibi deſeruiunt organice ad operationes virtutū: ſed hec oia eſſent mala male vtentibus: ⁊ eis darent occaſionem ac poteſtatē peius faciendi: quoniā ſeuiſſima eſt iniuſtitia habens arma primo politice. nec felices bene vtentes diuitijs et fortitudine ſunt illi qui periere ꝓpter diuitias vel fortitudinem: nec felices pecunias querunt ad exceſſum. Sed anteꝗ̄ excedant diſtribuunt eas liberaliter ſꝫ ꝙ oportet. De turpitudine autē Platonis. ⁊ Tullij patet ex dictis ſupra qd ſit dicendum. ⁊ ſic eſt finis q̄ſtionis

SEptimo decimo queritur.

Utrū felicitas hoib⁹ adueniat ſm fortunā vel ſm cauſam diuinā. vel hūanā. ¶ Arḡ ꝙ ſm fortunā. qꝛ aduenit extra ſemper ⁊ frequenter vt notū eſt. ſꝫ hmōi eſt fortuna et que a fortuna eſſe ſcimus vt dicim⁹ ſcđo phiſicoꝝ. Oppoſitū dicit Ari. primo huius Maximū aūt et optimū cuiuſmodi eſt felicitas ꝯcedere fortune valde ꝑnitioſum erit. Q̄ ꝺ a cauſa diuina arguiꝶ qꝛ dans formā dat oia ꝯſequentia formā cōmentator vi. phiſicorū. de⁹ aūt dat aiam humanā: cū nō ſit educta de potētia materie ſed creata. felicitas ſequitur eā ſicut eius propria perfectio. igiꝶ ⁊c. ¶ Itē felicitas diuinū qđ ē ⁊ bonū ꝓmo hui⁹. diuinū aūt nō dici videꝶ niſi a deo igiꝶ. ⁊c. Oppoſitum arguiꝶ qꝛ oino īpermutabilis nō videꝶ eſſe ctus eē niſi ꝑpetu⁹. vt pꝫ vi. phiſicorū. de⁹ aūt oino eſt immutabilis. ⁊ felicitas nō eſt ꝑpetua. igitur. ⁊c. Arguiꝶ etiā ꝙ a cauſa hūana: qꝛ felicitas eſt opatio ſm virtutē primo hui⁹. virtutes aūt inſunt hominib⁹ ꝑ humanā cauſam ſcꝫ ꝑ aſſuefactionē vel exercitiū vel diſciplinā. ſicut poſt videbitur. igiꝶ.

Oppoſitū arguiꝶ qꝛ tunc hō

cū ali nō eſſet felix faceret ſe felicē. et ita iperfectū faceret ſe perfectū qđ videtur incōueniens. qꝛ opꝫ agens eſſe tale quale paſſum eſt in potentia. ⁊ act⁹ ē ꝑfectior potētia nono metaphiſice: ergo. ⁊c. Etiā idē ſm idē ⁊ reſpectum eiuſdē eſſet agēs ⁊ recipiēs et ita i actu et potentia. quod reputaꝶ impoſſibile ⁊ ꝓbatur ꝯñā qꝛ felicitas ineſt homini ſm virtutē perfectiſſimā ipſi⁹. vt videtur dicere Ariſt. primo huius. et non eſt dicendū ꝙ agat eam ſm virtutē minus nobilem. cum agere ſit nobilius ꝗ̄ pati.

Dicendū eſt primo ſm Ariſ.

ꝙ attribuere felicitatē ipſi fortune ē valde ꝑnicioſum: primo qꝛ felicitas ē maximū hūanoꝝ bonoꝝ ⁊ optimū talia aūt attribuere fortune ē valde ꝑnicioſum/ primo qꝛ ſi maximū ⁊ optimū bonoꝝ eſſet a fortuna tūc optimi viri ⁊ prudētiſſimi eſſēt optime fortunati. cui⁹ cōtrariū ſepiſſimum videmus. Etiā fortuna ita tribuit homini malū ſicut bonū. meli⁹ igiꝶ eſt dicere ipaꝫ felicitatem eſſe a deo vel a natura vel a virtute vel ab aliqua taliū cauſarū ꝓuentre q̄ determinate ſunt ad bonū ⁊ ad optimū ſemꝑ ſm ꝙ eſt poſſibile/ ꝗ̄ a fortuna. Scđo qꝛ ex diffinitiōe felicitatis appꝫuit felicitatē eſſe opationē hois ſm virtutē ꝑfectā. tale aūt nō euenit a fortuna. Tertio qꝛ ſi felicitas eſſet a fortuna: ſequeretur ꝙ periret ois ars et induſtria politica qđ ē abſurdū ⁊ ꝑnitioſum dicere. cōſequētia aūt pꝫ ſic dictū qđ ē eſt i ꝓemio optimū hūanoꝝ bonoꝝ qđ eſt ipſa felicitas eē finē politice et idcirco ad eā opꝫ oia politice negocia ordinari qđ etiā defacto manifeſtū ē quoniā politica plurimū habꝫ ſtudiū faciēdi ciues bonos ⁊ bonoꝝ. ac optimoꝝ opatores et ꝑ ꝯñs felices. que aūt fortuna ſunt nō opꝫ q̄ncū ꝗ̄ ſapientē vel prudētē ſtudere ordinare: neꝗ̄ arti finē quecūꝗ̄ qꝛ fortuna eſt extra rōnē ſcđo phiſicorū. Et hoc declarabiꝶ magis ſpecialiꝶ: qꝛ oiꝫ cāru ciuiliū gña ſicut dicit Ari. ꝓmo rhetorice tria ſūt ſcꝫ deliberatiuū diſceptatiuū ⁊ exclamatiuū. q̄ alii vocāt ꝯſiliatiuū iudiciale et demōſtratiuū. mō cōſtat ꝙ ſi humanū bonū ad qđ ordinari debent oēs hūane opationes ſit a fortuna peribit cōſiliatiuū ſiue deliberatiuū qꝛ de his q̄ a fortuna fieri ꝯtingit nihil oportet ꝑcōſiliari. ſꝫ de his ſolū quecunꝗ̄ nata ſunt reduci in nos ⁊ quoꝝ ꝑncipium gñationis eſt in nobis primo rhetorice. ⁊ idem dicitur tertio ethicorū. Scđo periret diſceptatiuū ſeu iudiciale qm̄ hoc genus poteſtatis eſt circa preterita ꝓpter punitionem aut remunerationē. nullus eni puniꝶ vel premiaꝶ iudicialiter de his que a fortuna eueniūtur. ſed de his q̄ ſunt in ptāte noſtra tertio ethicorum. ¶ Tertio piret exclamatiuū ſiue demonſtratiuū qm̄ huiuſmodi gen⁹ eſt de ptinētib⁹ ad laudē vel vituperiū de his q̄ bñ vel male fiūt. laus aūt non eſt de bonis fortune dicēte ſeneca: qđ enī eſt ſtultius ꝗ̄ in homie aliena laudare: ſcilicet bona fortune: ea enim ad alium traſferri poſſunt. habes familiā formoſam: domū pulchrā: mulierē ſa

Probaꝶ ꝙ felicitas nō inſit a fortuna.

Tria earum ciuiliū gña ex qbus probaꝶ ꝙ felicitas nō eſt nobis a fortuna.

ſeluam et optime figuratam: nichil horum tui eſt. Et Boetius dicit. Si diues es: lauda fortunam. ſi nobilis: lauda parentes. ſi ſapiens: lauda teipm̄ Patet igitur quantum ſit abſurdū felicitatē attribuere fortune: cū hoc ꝙ fortuna variabiliſſima eſt quod non competit felicitati ſicut dicitur primo huius. noſtra. tertio ethicorum. ¶ Secundo dicendum eſt ꝙ felicitas prouenit hominib⁹ ab humana cauſa: quod patet ex eius diffinitione. Eſt enī hominis operatio ſm virtutem ipſius perfectiſſimam: propter quod non eſt dubium ſi virtutes hominis ſint a cauſa humana / qui felicitas ſit a cauſa humana. virtutes autem tam morales ꝙ intellectuales ab humana cauſa ꝓueniunt: quia ex humanis operationibus acquiruntur. he quidē per diſciplinam et ſtudium. alie per aſſuefactionem et exercitium. ¶ Item felicitas humana cum ſit finis ipſius hominis / debet omnibus hominib⁹ eſſe cōmunis: ſic ꝙ ſit in cuiuſlibet poteſtate fieri felicem: vel ſimpliciter: vel ſaltē prout ſibi conuenit ſm gradū et ſtatum quē habet in politica cōmunitate. Aliter enim natura faceret hominem fruſtra quantū eſſet de per ſe: quia faceret eū non per ſe attingibilē ſui finis. modo deus et natura nichil faciunt fruſtra primo celi. ſed felicitas non ſic eſſet homini conueniens niſi eſſet a cauſa humana: igitur ꝛc. ¶ Itē felicitas debet a tali cauſa poni ſm quā ſibi conueniunt conditiones nobiles que ſibi cōmuniter attribuūtur. hoc autē erit ſi ſint a cauſa humana: ſcilicet ſi ſit ab anima rationali ſm ei⁹ potentias et virtutes perfectiſſimas. ſic enim erit finis et premiū: ſcʒ finale premiū virtutis et optimū / et qd diuinum et beatū diuinū eni dici poteſt per quod hō maxime aſſimilatur deo. hoc aūt erit per ipſam felicitatē ſic poſitā. ſimiliter aīa rationalis ſm ſuas proprias potentias et virtutes innata eſt deū contemplari. hec aūt cōtemplatio licet ſit ab homine: dicitur merito qd diuinū ꝛ beatum ſcd̄m ꝙ eſt obiectiue circa deum / he aūt nobiles conditiōes ſolēt attribui ipſi felicitati. Et iſtas rōes tangit Ari. i littera: licet ordine retrogrado

ꝙ felicitas i iſta cā humana.

Tertio dicēdum eſt ꝙ felicitas eſt a cauſa diuina: quia ſi aliquid aliud deorum eſt donū hoībus rationabile eſt felicitatē dei donum eſſe: vt dicit Ariſt. cuius ratio eſt: quia cū deus ſit optimus et effectus debet proportionari cauſe rationabilius eſt optimum in homine quod eſt ipſa felicitas eſſe a deo ꝙ̄ aliud qdcūꝗ deterius Irrationabile autē eſſet nichil a deo datum hominibus: cū deus ſit prima cauſa ex qua dependet celum et tota natura duodecimo metaphiſice. et cauſa ꝑmaria pl⁹ influit in effectū ꝙ̄ ſcd̄aria in libro de cauſis. propter quod etiā dicitur primo celi: ꝙ ab eo cōmunicatū eſt omnibus eſſe et viuere his qdē clarius / his vero obſcurius. Eſt igitur ſciendum ꝙ felicitas humana ſm Ariſto. eſt ab homine ſiue a cauſa humana tanꝗ̄ a cauſa propria et determinata: ſed a deo tanꝗ̄ a cauſa vniuerſali ꝛ primaria ſicut et omnia alia bona in iſtis inferioribus inuēta: cum hoc ꝙ ſunt a deo tanꝗ̄ a prima cauſa et vtli requirunt cauſam aliquam particularē et ꝓpriā dicimus tamen ꝙ quodam ſpecialiori ꝛ immediatiori modo felicitas eſt a deo ꝙ̄ alia bona q̄ in his inferioribus inueniuntur. inquantū deus eſt proprium et principale felicitatis obiectū. cuius tamen

ꝙ eadem ineſt a cā diuina.

ɔtēplatio que eſt ipſa felicitas humana nō acqritur nobis ſine multo labore noſtro / et ſtudio frequenti / ac ſollicita perſeuerantia in virtute: ſaltem vt i pluribꝰ vnde verificatio: Dat deus omē bonū / ſed non per cornua taurū. Utrū aūt ſint alique virtutes nobis diuinit⁹ infuſe ſicut dicunt theologi: nō eſt preſentis perſcrutationis. Nā ſicut dicit Albertus primo de generatiōe. Quid ad nos de dei miraculis cū de natura loqmur: non autē ſicut Ariſto. in hoc libro ; philoſophice loquimur de felicitate ſm ꝙ eſt nobis acquiſibilis in hac vita ſm nature et conditionis humane communem curſum. ¶ Ad rationē de fortuna dicendum eſt ꝙ que extra ſemper et frequenter eueniunt quo ad tempus vel quo ad ſuppoſita ſi in ordine ad cauſam a qua proueniunt / eueniant ſemper: vel vt in pluribꝰ nō ſunt a fortuna: vt eclipſis ſolis et lune: hominem fieri regē aut papā. ſed que raro eueniunt in ordine ad cauſam a qua proueniunt / ſi cū hoc ſint non intenta ab agētibus. talia a fortuna vel a caſu euenire dicimus: vt inuentionē theſauri in foſſiōe terre ad ſeminandū blada. felicitas autē intenditur ab eo qui eā acquirit et ſemper: vel in pluribꝰ. proueniunt autē a determinata cauſa a qua nata eſt ꝓuenire: ſcʒ ab operibus virtutū et ſpeculatiōis ſtudio frequētatis. ¶ Ad rōnes arguentes ꝙ a deo. Ad primā dans formā dat cōſequētia ad formam que neceſſario et inſeparabiliter ɔſequunt formā. ſicut riſibilitas reſpectu hoīs: et igni ferri ſurſum impedimēto remoto. de aliis aūt nō eſt neceſſariū felicitas aūt non ɔſeqtur humanā aīam. Ad aliā dici pōt ꝙ felicitas diuinū quid ſit: non quia a deo ſit vt a propria cauſa. ſed qꝛ ſm eā homo efficit ſimillimus deo. vel qꝛ habet deū pro obiecto pricipali et proprio. ¶ Ad rōnem que arguit ꝙ nō a cauſa humana dicendū eſt forte ꝙ ɔfectū prima perfectione remoto ꝓhibēte pōt ſe facere in ſcd̄a perfectione. vt graue qd̄ mouet ſe deorſum. hō autē hʒ primū actū: ſcʒ animā. et felicitas eſt ſecund⁹ act⁹ ideo ꝛc. Uel dicendū ꝙ homo per ſe nō ſufficit ad faciendū ſe felicē: ſed requiritur et obiectū et intellectus agens quod quomodo ſit nō eſt preſentis ſpeculationis. et ſic eſt finis queſtionis.

Ad rōes principales

duplicia ſunt ɔña ad formā

Octauodecimo queri- tur Utrū hō poſſit dici vere felix in hac vita: ¶ Arguitur ꝙ nō: qꝛ felicitas eſt ſtatus oīm bonorū aggregatione perfect⁹ ſm Boetium. et Ariſ. dicit primo huius ꝙ ipſa eſt bonū ſimpliciter perfectū et optimū et per ſe ſufficientiſſimū ꝛ delectabiliſſimū et ſtabiliſſimū: quia dicit nullus vtiqꝫ beatorū fiet miſer. ſed in hac vita nullū eſt tale bonū probatur primo quantū ad dictū Boetii: qꝛ talis ſtatus in iuuētute haberi non pōt ꝓpter nō eſſe iuuenē perfectū ſm omnes ſcientias et virtutes: et qꝛ dicit Ariſt. nullū debere dici felicē niſi in vita perfecta: ſed nec in ſenectute: qꝛ iam bona corporis diminuūtur. Et iterū ſi aliquis in hac vita cōcedatur habere talē ſtatū: tamen deficit ſtabilitas: quoniā per fortunā poteſt amittere bona exteriora: et per egritudinē vel leſionē poteſt amittere bona corporis immo etiā anime bona: ſcʒ per furiā et maniā aut huiuſmodi. et ita patet nullū eſſe ſtabile bonum in hac vita. ¶ Item neqꝫ haberi poteſt ſimpliciter ꝑfectum et per ſe ſufficiens: quia tali adepto nichil

argumētū primū ꝙ nullus ſit felix i hac vita.

amplius deſideraretur. ſed deſideriuȝ hominis in hac vita ſaciari non poteſt. homo enim natur aliter deſiderat permanentiam boni quod habet: ſed omnia bona in hac vita ſunt tranſitoria ſicut et ipſa vita. ¶ Item bonum optimum et delectabiliſſimuȝ non compatitur ſecum malas conturbationes: tribulationes et triſticias: ſed hec oīa excludit. nullꝰ autem extra predicta poſitus eſt in hac vita ꝓpter infortunia poſſibilia ſuperuenire: ſicut patet in littera. Preterea bonis diu abundantē et miſerabilem finientem nullus vtiqȝ felicitabit: vt dicitur in littera / ſed quēcunqȝ bonis abundantem contingit miſerabiliter finire ſicut viſum eſt de priamo q̄ longo tempore prole fecundus diuitiis et honoribus abundans / virtutibus inſignitus / pace quietus / contrariis in ſenectute ſubiacuit: et ſic miſerabiliter finiuit.

Oppoſitum arguitur auctoritate

Ariſto. dicentis. quid igitur prohibet dicere felicem ſm virtutem perfectam operantem et exterioribus bonis ſufficienter ditatum non contingēti tempore / ſed vita perfecta: quaſi dicat nichil. dicit etiam. exiſtet autem vtiqȝ felici quod queſitum eſt: et erit per vitam tali.

Duplex felicitas ſm theologos.

Notādum eſt ꝙ a theologis

dupliciter diſtinguitur felicitas: ſcȝ premiatoria ⁊ meritoria. differunt autem quoniam premiatoria omnia mala excludit et culpe et pene: et omnia includit bona quibus homo dignus eſt: et omne cōplet deſideriū et gaudiū. Felicitas autem meritoria mala culpabilia excludit. Aliter felix non eſſet vere bonꝰ: ſed nō excludit mala penalia. ¶ Itē licet hec felicitas includat bona per que homo dignus eſt: tamen non includit omnia bona quibus homo dignus eſt. ¶ Item nec talis complet om̄e deſideriū et gaudium. de iſta nanqȝ dictum eſt: beati pauperes. beati mites. beati qui lugent. beati q̄ perſecutionem patiuntur ⁊c̄. Dicitur ergo ꝙ felicitas meritoria habetur in hac vita: et ꝙ de hac Ariſtoteles locutus eſt primo huius. Ideo dicit ꝙ infortunia magna perturbant ⁊ conturbant beatum triſticias enim inferunt ⁊ a multis impediunt operationibus: veruntamen et maximum refulget in his bonum ⁊ cetera. dicit etiam ꝙ cum operatiōes ſm virtutē ſint domine felicitatis: nullus vtiqȝ beatorum fiet miſer: neqȝ eīm operabiꝛ aliquando odibilia et mala. vt enim vere bonum et ſapiētem omnes exiſtimamus fortunas decenter ferre: ⁊ exiſtētibus ſemper optima operari ⁊c. Et hanc felicitatem deſcripſit Ariſt. ꝙ eſt operatio ſm virtutē perfectiſſimam in vita perfecta: quia eſt dei ſollicita ⁊ continua contēplatio ſm ꝙ eſt poſſibile in hac vita. Dicit etiam ꝙ felicitas eſt quid optimum delectabiliſſimum et pulcherrimū: ſcȝ quo ad merendum in hominis poteſtate. et hanc felicitatem dicit Ariſto. nullatenus eſſe fortune ſubiectam / ſed potius ſibi ſubiicere fortunā: ferēdo fortunas et vbiqȝ omnia prudenter. Secundo vero diciꝛ ꝙ felicitas premiatoria non habetur in hac vita: quoniam in hac vita nullus eſt extra omnia mala penalia: nec illi qui maxime merentur habent omnia bona quibꝰ digni ſunt: ſed aliquando finiunt vitam ſuā in tormentis: plus cupientes mori bene q̄ viuere male. de hac tamen felicitate Ariſtoteles nichil locutus

Felicitas meritoria hꝫ in hac vita.

felicitas p̄miatoria nō habetꝛ i hac vita

eſſe videtur vt aliqui dicunt. Sed tamen aliqui de hoc dubitāt. dicunt enim quidam philoſophū negaſſe felicitatem poſt mortem / niſi ſm ꝙ felicitas quam quis habuit in vita ſua remanet in memoria hominū poſt mortem ipſius. Alii autem dicunt oppoſitum. Primi mouentur ex eo ꝙ dicit Ariſtoteles tertio de anima. Non reminiſcimur poſt mortē quia paſſiuus intellectꝰ eſt corruptus ſine quo anima nichil intelligit. ¶ Item quia videtur Ariſtoteles primo huius inuenire ꝙ mortui nō habeant eſſe reale: ſed ſolum in memoriis hominū ſicut iniuſta ⁊ mala que recitantur in tragediis. ¶ Item quia dicit ad eos nichil redundare de operibus viuentiū: niſi fragile quidē et paruum. quod non videtur verum ſi haberēt eſſe reale preter memorias viuorum. Alii autem his contrarii dicunt Ariſtotelem poſuiſſe felicitatem hominibus exiſtere poſt mortem. et hoc dicunt ex verbis ipſius eſſe manifeſtiſſimum. Primo: quia ſecundo de anima dixit intellectū ſeparari ab aliis potētiis anime / ſicut perpetuū a corruptibili. et abſurdum eſt dicere ꝙ intellectū poſt mortem credidiſſet Ariſtoteles ꝑpetuo ocioſum. ¶ Item quia primo huius aſſeritur his qui deceſſerunt conferre bonas operatiōes amicorum. Similiter autē et īfortunia quedam quid autem conferrent ſi nullam haberēt poſt mortem felicitatem vel miſeriam. videtur ꝙ nichil. dicit etiā predicta non ſic conferre ꝙ non felices / felices: vel felices non felices faciant. et ita videtur ſupponere mortuos eſſe in ſtatu felicitatis vel miſerie.

Rationes illorū qui tenēt Ariſtotelē nō poſuiſſe felicitatē poſt hāc vitā.

Ratiōes ꝙ ſit felicitas pꝰ hāc vitā.

¶ Item in libro de pomo ſeu de morte Ariſtotel. ſm ꝙ ibi de Ariſtotele recitatur. apparet hoc manifeſte: quia ibidem referꝛ diſcipulis ſuis in morte ſua predicaſſe felicitatem futuram. ad quod ꝓbandum rationes ibidem appoſuit: quoniam philoſophia ducit hominem ad gradus altiſſimos ⁊ diuinos. cum in opere ipſiꝰ philoſophie conſiſtat humana felicitas: vt habetur decimo huius. illos autē gradus altiſſimos obtinet philoſophus: aut in hac vita aut poſt mortē. ſi poſt mortē / habetur propoſitū. Si in hac vita / hoc videtur inconueniens: quia videmus ſi quis philoſophiā multo labore ⁊ cōtinuo fuerit adeptus / moritur: vel efficietur ſenex et impedietur ab ſpeculationis exercitio propter corporis fragilitatē. ¶ Itē videtur multum inconueniens illos qui felicitatem humanaȝ adepti ſunt minus habere de ſuo labore premiū / q̄ illes qui ſunt ab humana felicitate remoti. ſed conſtat ꝙ de bonis et voluptatibus et honoribus huius mundi magis gaudēt et premianꝛ diuites qui nō ſunt philoſophi q̄ philoſophi. Nā philoſophꝰ (vt in dicto libello dicit Ariſto. mortificauit om̄ia huius mundi deſideria: ſcilȝ que ſunt in comeſtione / potu / et coitu: et aliis delectationibus carnalibus et mundanis: ergo ſi philoſophus de ſuo labore nullā expectaret remunerationē poſt morteȝ valde eſſet inconueniēs ponere felicitatem humanā in opere philoſophie / et nō in diuitiis: quod eſt contra ea que demonſtrata ſunt primo huius ⁊ decimo. ¶ Itē honor videtur maximum premium quod poſſit in hac vita reddi homini virtuoſo pro ſuis operibus virtuoſis. Ad hāc enim intentionē videtur dicere Ariſtote. quarto huiꝰ: ꝙ premium virtutis eſt honor: ſed honor non eſt ſufficiens homini virtuoſo / dicente Ariſt. quarto huiꝰ. ꝙ virtutis perfecte nō fiet dignus honor: id eſt honor non

eſt premium condignum virtuti: ergo vel virtuti nullum erit dignum premium quod eſt inconueniens. vel hoc erit in alia vita. Hec autem via ſi teneatur facile erit ſoluere rationes cõtrarias. dicetur enim ꝙ poſt mortem non reminiſcimur: qꝛ virtutes organice a quarũ vna eſt virtus memoratiua ſeu reminiſcitiua corrũpitur per mortem: qđ aũt dicat. Ariſto. animam nichil intelligere ſine itellectu paſſiuo concedi poteſt per modum reminiſcentie/ quũ tamen aliter intelligat non oportꝫ ex dictis Ari. inferre. Dicitur etiam ꝙ nec. Ari. primo huius affirmat mortuos nullũ eſſe habere realẽ: nec ipſis ſolum in eſſe fragile quoddam bonũ aut malũ ſed ſolũ affirmauit opa viuorũ paruũ eis cõferre: ſic intelligendo paruꝙ nõ poſſunt de nõ felici facere felicem vel ecõtra. Hec autem dicta non tollunt imo potius innuũt eternam felicitatẽ vel miſeriã. Sunt autẽ alij et multi quibꝰ videtur ꝙ nec. Ari. poſuerit beatitudinẽ aſſertiue preterꝗ̃ in hac vita: nec aliam negauerit expreſſe. nec de ea perſcrutari dicunt ptinere ad ipſum: cum ſolũ de his tractauerit ꝛ illo modo: de quibꝰ et quomodo poteſt inquiri veritas per rationes humanitus inuentas abſqꝫ reuelatione diuina. quod non videtur eſſe poſſibile de eterna felicitate. Nec dicunt librum de pomo fuiſſe conſcriptum de morte Ariſtotelis/ niſi ficte. Sed quomodocunqꝫ fuerit: redeuntes ad noſtram intentionem que eſt in hoc toto libro nihil niſi pure philoſophice tractare: hoc ſolum in hac queſtione inquiramus: vtrum homo debeat dici felix dum viuit: vel expectandum ſit finem ſicut voluit ſolon. ¶ Arguitur ꝙ non dũ viuit: quia felicitas non attribuitur homini niſi ſm̃ vitam bonam et perfectam. talis autem vita affirmari non poteſt de aliquo dum viuit: ſed ſolũ poſt finem: igitur ꝛc. Maior patet: quia prius dictum eſt idem eſſe bene viuere et quod eſt eẽ felicẽ. et addidi perfectam: quia in diffinitione felicitatis aſſumpta fuit vita perfecta: et quia felicitatẽ inconueniens eſt dicere mutabilem. Ita ꝙ felicem contingit rurſus fieri miſerum multotiens: ꝛ quia miſerabiliter finientem nullus vnqꝫ felicitabit/ ſicut dicit Ariſtoteles. Minor patet. quia quemlibet ꝑ infortunia contingit in vltimis diebus ſuis ſubiꝗ̃ et triſti vite: ſcilicet per paupertatem/ per infirmitatem/ per violentiam/ et incarcerationem / et ita mori. ſi autem dicat aliquis talem vitam bonã eſſe meritorie hoc excluſum eſt per ſuppoſitionẽ dicẽtem poſt mortem nullam eſſe remunerationem. ¶ Oppoſitum arguitur: quia homo dicitur felix dum viuit vel in morte. ſed non in morte: quia felicitas conſiſtit in bene viuere ꝛ bene opari: in morte autem tollitur vtrumqꝫ. igitur ꝛc. Sciendum eſt ſolonem vt ex dictis Ariſtotelis apparet. videtur dixiſſe ꝙ licet felicitas humana debeatur homini ſm̃ vitam ſuam: tamen nullus conuenienter poteſt hominem felicitare dum viuit. quia neſcitur vtrũ finiet bene: quod requiritur ad felicitatem. cum felicitas ſit bonum perfectum et ſtabiliſſimum. ſed ĩ morte debemus hominem felicitare tanqꝫ extra mala et infortunia exiſtentem. non ſic ꝙ tunc dicamus ipſum felicem eſſe: ſed ꝙ tunc ſimiliter aſſerere poſſumus ipm̃ fuiſſe felicem per vitam. ¶ Contra hanc rationem obijcit Ariſtoteles: quia inconueniens eſt propoſitionem eſſe veram de preterito niſi aliquãdo fuiſſet vera de preſenti. non enim verum eſt me ſcripſiſſe niſi ex eo ꝙ aliquãdo erat verum me ſcribere: ergo conceſſo ꝙ in fine vite verũ ſit hunc fuiſſe felicem neceſſe eſt vt ante verum eſſet ipſum eſſe felicem: quod non erat niſi dum viuebat. ¶ Solutio huius queſtiõis ſm̃ verba Ariſtotelis poteſt eſſe ꝙ hominem vere contingit dicere eſſe felicem dum viuit/ aut etiã miſerũ: quoniã oportet alterũ duorum concedere. vel ꝙ felicitas caſu poſito conceſſo ꝯſiſtat in bonis ſubiectis fortune: ſicut ſunt diuitie/ honores/ voluptates ꝛc. vel ꝙ conſiſtat in bonis non ſubiectis fortune: cuiuſmodi ſunt operationes ſm̃ virtutem. Si dicamus primo inqꝫ ſcꝫ ꝙ fortuna ſit dña felicitatis et miſerie/ tunc nullũ erit inconueniens felicitatem cõcedere variabilem et inſtabilẽ: ſicut eſt ipſa fortuna. ita ꝙ eundẽ ſicut dicit Ariſto.)felicem rurſus miſerum dicemus multotiens quaſi cameleſta quendã felicem: nunciantes et debiliter firmatũ. ¶ Hoc aũt poſito non oportebit infelicitando hoĩem expectare finẽ. ſed quotiẽſcũqꝫ ſibi proſpera erit fortuna/ dicemus eũ felicem: et iterum miſerũ ſi fortuna mutetur. Si aũt dicamus oparationes ſm̃ virtutẽ eſſe dñas felicitatis/ erit firma. ſtabilis. ꝛ immutabilis: qm̃ tales ſunt opatiões ſm̃ virtutẽ. parue enĩ proſperitates vel aduerſitates in virtuoſo nullam faciunt inclinationẽ/ ſiue mutationẽ vite. magne vero proſperitates beatiorẽ vitã faciunt. qꝛ eis vtitur virtuoſus ad opera bona. multe aũt aduerſitates et magne virtuoſum ſiue beatum tribulãt exterius a multis operationibus ĩpediendo: conturbant interius aliquo modo triſticias inferẽdo non ita tñ ꝙ ratio ſuccũbat: ſed ita ꝙ ferendo patienter omo prudenter infortunia refulget bonũ virtutis. in quo etiam bono virtutis ipſe felix magis gaudet ꝗ̃ in aduerſitatibꝰ triſtetur. Et ita patꝫ ꝙ ſi ſm̃ virtutẽ operationes ſint dñe felicitatis: felicitas ita ſtabit ſtabilis et firma/ ꝙ nullus beatorum fiet vnqꝫ miſer: neqꝫ enim (ſicut dicit Ariſtoteles) aliquando opabitur odibilia et mala. vt eñ vere bonum ſcilicet virtuoſum ꝛ ſapientem omnes exiſtimamus fortunas decenter ferre: et exiſtentibus operari ſemper optima. Ex his ergo patet ꝙ firmiter poſſumus hominem ſm̃ virtutem perfectam felicitare dũ viuit: et non oportebit expectare finem. hec eſt ergo clara ſolutio queſtionis.

Solutiones rõeꝫ ptis oppoſite.

Argumẽta ad principale intẽtum.

In oppoſitum.

Probat ꝙ in hac vita homo ſit felix ſuppo ꝙ felicitas ſit in actibus virtutis.

Sed dubitatio occurrit alia

quia ſoluta eſt queſtio quodãmodo conditionaliter et diſiunctiue/ quid eſſet ſimpliciter concedẽdũ caſu poſito ſcꝫ ꝙ nulla ſit poſt mortẽ felicitas neqꝫ premiatio: vtrũ felicitas humana debeat poni in bonis fortune ſubiectis: aut ĩ opere virtutum? Et videtur omnino ꝙ oportet felicitatem ponere in voluptatibus. virtutes enim ꝛ ſcientie cũ labore acquiruntur: et cum labore opera eorum exercentur ideo non videtur in his bonum exiſtere neqꝫ delectabiliſſimum/ niſi ratione premij ſubſequentis. igitur premio futuro non exiſtente non conuenirent huiuſmodi operationibus virtutum conditiones felicitatis: ſed conuenirent vite voluptuoſe. diuites enim ad nutum habentes omnia voluptuoſa: et ſic vſqꝫ in finem viuentes ſani et incolumes diuitijs et honoribus habundãtes delectabiliſſimã ſemper continuant vitam: ideo ꝛc. Sed hec ratio videtur irrationabilis omnino. delectatio enim ſequitur cognitionem: ideo dicit Ariſt. ꝙ delectari

animalium eſt: ſed ſolum plantarū nec in animato rum. Item etiam in opere cōſiſtit: vt infra videbitur ſeptimo libro ⁊ decimo. ¶ Item delectatio ex adeptione conuenientioris et melioris cauſatur: ergo videtur ꝙ circa conditionem nobiliorē ⁊ perfectiorem ⁊ in nobiliori opere et in adeptione conuenientioris et melioris maior ⁊ perfectior erit delectatio. ſed nō eſt dubium ꝙ cognitio et operatio ſm rōnem et operationem eſt melior et nobilior ⁊ homini conuenientior ꝙ̄ operatio vł cognitio ſm ſenſum: ideo ſi felicitas eſt quid delectabiliſſimū. ipſa magis erit in opere ſm rationem ꝙ̄ in voluptatibus ſenſus. et hoc infra magis declarabitur. Nec valet quod aliqui poſſunt obijcere: ſcilicet ꝙ plures homines videmus ſequi voluptates ꝙ̄ delectationes illas que ſunt per virtute et ſcientiam tanꝙ̄ iudicent illas eſſe meliores et maiores.

¶ Ad hoc enim reſpondet Euſtratius primo huius: dicens. ꝙ mel ⁊ guſtas non pōt percipere mellis dulcedine. multi enim voluptuoſa guſtantes ⁊ ad operatiōni virtutū et ſapientie non attingentes dulcedine, non niſi voluptuoſorum percipiunt. propter quod et illi illa ſolam proſequuntur, vitā pecudum eligentes et oīno beſtiales effecti ſunt: vt dicit pͥ mo huius. ſed virtuoſi et ſapientes qui vtraꝗ̄ et illam ꝙ̄ voluptuoſoꝝ dulcedinē, et eam ꝙ̄ virtutis et ſapientie operationū eſt guſtauerunt: et per ꝯſeq̄ns de vtriſꝗ̄ poſſunt iudicare. expellunt oīno a ſe voluptates et odiunt eas maximo odio: vt dicit commentator in ſuo ꝓhemio octauo politicorum: et in ſuo prologo. Ad illud aūt qđ alia opinio arguebat dicendum eſt ꝙ ſi virtutes et ſcientie cū labore acquirunt: tñ in opere ſcientiarum et virtutum tanta eſt ac p̄cioſior delectatio ꝙ huiuſmodi opꝰ eſt illius laboris premiū nobile, ſufficiens, et condignū ſi caſus poſitus concedatur. diuites enī voluptuoſi ſi creaant optimā et delectabiliſſimam ducere vitam: hoc eſt qꝛ dulcedinem ſuperiore non ſenſerūt

Ad oēs alias rationes ſimul

dicēdū eſt ꝙ excluſa felicitate p̄miatoria poſt mortem adhuc felicitas que eſt optima et delectabiliſſima in hac vita conſiſteret eſſentialiter in opibus virtutū, ſicut dictū eſt: ꝙ̄ a ſapiente ⁊ virtuoſo non niſi p mortē auferri pōt. ſed tñ ad ſui decorē et exteriorē pfectionē indiget bonis fortune. ꝙ̄ ſi a virtuoſo auferri pōt, non tñ faciliter: ꝓut ad opꝰ virtutis valent. qꝛ ipſe ſemper eis vtitur vt opꝫ: ideo pꝫ ꝙ nunꝙ̄ virtuoſus ſubijciatur male vite ſimpl̄r ſed ſemp gerit vitā eſſentialiter bonā et per ſe delectabilem. ꝓpter quod dicit Ari. nullus vtiꝗ̄ beatorū fiet miſer. Si aūt aliquis velit loqui de felicitate ſeu de vita bona, non ſolū eſſentialiter ſed ſm extrinſeca decoramēta et accidētales perfectiones ⁊ prout felicitas capit̄ primo duabus decoꝝ modo: ru, tunc no poſſumꝰ hoīem ſimpliciter beatificare dū viuit niſi ꝯparationaliter: dicētes beatos viuentū qbus inexiſtit ⁊ exiſtēt vſꝗ̄ ad ſinē bona ad p̄ſentē felicitatē requiſita: et ita veriſicat̄ dictū ſolonis.

Riſſio ad dubitationē ⁊ ad rōnes

Loqndo de felicitate ꝗ̄ extrinſeca decorameta nullus pōt certificialit̄r dici felix in hac vita.

Q Queritur decimonono

vtꝝ virtutes ſint ꝑmanētiores diſciplinis. ¶ Arguitur ꝙ non: qꝛ ſicut eſſe diſtinctio habituū dependet ab obiectis: circa que verſatur et ex pͥcipijs ex qbus deducunt̄: ita ex his videt̄ ipſoꝝ ꝑmanentia depēdere. Habitus aūt demōſtratiui ⁊ ſpeculatiui ꝓcedūt ex pͥcipijs neceſſarijs ⁊ ſunt circa materiam nō poſſibilem aliter ſe habere. virtutes autem procedunt ex cōtingentibꝰ: qꝛ ex actibꝰ voluntarijs. et cum hoc reſpiciunt materiā contingētem et erroneam valde. Nam bona et iuſta de quibꝰ intendit ciuilis et circa que ſunt virtutes tantam habent differentiā et errorem vt videantur lege ſola eſſe: ergo ⁊c. ¶ Item ex parte ſubiecti: cum accidentis eſſe ſit ineſſe videtur ꝙ illud accidens debeat eſſe permanentius et inuariabilius. cuius ſubiectū eſt permanētius ⁊ inuariabilius. ſubiectum autē diſciplinarū quod eſt intellectus eſt inuariabilius ꝙ̄ ſubiectum virtutum quod eſt ſenſus vel appetitus ſenſitiuus: vt quidam dicunt: ergo ⁊c. ¶ Item ſicut dicit Ariſt. ꝙ virtutū honorabiliſſime ſunt permanētiores propter maxime: et maxime continue viuere in ipſis felices ſiue beatos. et ob hoc nō poſſe fieri obliuionem circa ipſas. Ita videtur eſſe dicendū ꝙ oīno habituū honorabiliſſimi in quibus magis conſiſtit felicitas ſunt ꝑmanentiſſimi ꝓpter maxime et maxime continue viuere in ipſis felices ſiue beatos: et ob hoc nō poſſe fieri obliuionē circa ipſos. Et propter hoc etiā qꝛ honeſtū ſua vi nos trahit et ſua dignitate nos allicit: vt dicit Tullius. ideo honorabiliſſimū maxime nos trahit ad ipm, et maxime nos allicit: vt ob hoc ſp maxime perſeueremus in ipſo. ſed habitus intellectuales nobiliores ſunt virtutibus moralibus: vt pꝫ ſexto huius. et in opere ipſorū magis conſiſtit felicitas. vt pꝫ decimo huiꝰ: ergo ⁊c.

Oppoſitū dicit Ari. et appa

ret experimento: qꝛ virtuoſos videmus diutius in ſenectute poſſe actus virtutū moraliū exercere ꝙ̄ actus ſpeculatiuarū ſciarum. Similiter videmus virtuoſos ſtatim ſine ſtudio longo promptos eſſe ad opus virtutis, cum fuerit oportunū ſpeculatiuos aūt cum debeāt actus ſpeculationis exercere vt legere, diſputare, aut predicare videmus longo ſtudio premuniri. immo ꝓpter multā obliuionem in ſpeculatiuis contingente videmꝰ ꝙ ſi quis eandē debeat hodie legere lectionem quā legerat āno preterito ꝙ eam oportet iterum ſtudere. Albertꝰ reſpondet ꝙ habitibus duplex videtur conuenire permanentia. Uno modo ſm ſe: ſcilicet prout dependent ex ſuis eſſentialibus principijs: igitur diſciplinae ſunt permanentiores: cum ſint circa materiam neceſſariam et ex neceſſarijs principijs. Alio modo ſm ꝙ ſunt in ſubiecto: et ſic virtutes ſunt ꝑmanentiores. cuius rationem aſſignat: quia honeſtum bonum eſt quod ſua naturali et ꝓpria vi nos trahit et ſua dignitate nos allicit. ideo oportet ꝙ optimum et honeſtiſſimum nos maxime trahat ⁊ alliciat in ſui recordationem, contemplationem, in affectum, et operationē: vt obliuio interuenire non poſſit. tale autem optimum et honeſtiſſimum nos trahens et alliciens in virtutibus inuenitur: et non in diſciplinis: ideo ⁊ cetera. Sed iſta reſponſio videtur aliquibus pati calumniam. quoniam (vt dicunt) actus ſpeculationis videtur eſſe nobilior actu virtutis moralis, de quo ſi ſit verum vel non videbitur infra. Si autem hoc concedatur, videtur ꝙ magis deberet ſua vi et ſua dignitate nos trahere et allicere ad ipm. Aliter reſpondet Euſtratius dicens: ꝙ pro tanto virtutes ſunt permanentes

Duplex habituū permanētia ſm Albertum.

Cōtra albertum.

tiores q2 per obliuionem non pñt deleri: cum nos cum his que in vita occurrunt habeamus ipſarum ɔtinuū exercitiū. ſpeculatiui aūt habit⁹ p obliuionē et per actus interruptionē pdi poſſunt. ¶ Item habit⁹ in potētijs firmātur/ et p continuationem ⁊ per exercitiū act⁹. modo (ſicut dicit btūs thomas) Non eminet nobis ita ɔtinuū exercitiū ſpeculationis ſciarum ſicut opationū ſm virtutē. ɔtinue eñi occurrūt ea in qb⁹ opꝫ agere ſm virtutē: ſicut vſus ciboꝝ/ mulierū conſortia/ collocutiones hoim adinuicē et hmōi: in qbus continue verſaē humana vita. et hoc eſt (vt dicit Ariſto.) cauſa huius qḋ eſt non fieri virtutis obliuionē: vt aūt queſiti veritas euidentius appareat ⁊ obiecta ſoluanē: dici poteſt ꝙ firmitas habitus attēdi pōt. aut ex obiecto. aut ex ſubiecto: aut ex frequēti ipi⁹ act⁹ exercitio. ſi ex obiecto ſic ſcie ſūt pmanētiores ꝗ̄ ad eaſdē ɔclōes ſp eſſe veras ꝗ̄ virtutes quo ad eaſdē opatiōes eē virtuoſas. ſic eñi virtutes ſunt valde pmutabiles quoniā bona et iuſta circa que ſunt virtutes tantā habent differentiā et errorē vt illa operatio ꝗ̄ hic et nunc et ad iſtū eſt virtuoſa: ſit ad aliū vel alibi vel alio tēpore vitioſa: ⁊ ſic de alijs innumerabilibus circūſtantijs. Si aūt velit quis attēdere permanētiam ex ſubiecto: ſic ſm cōmentatorē tertio de aia duplex opꝫ intelligere ſubiectū intelligibiliū ſpeculatiuoꝝ. vnū p qḋ ſunt ēna aliḋ p qḋ ſūt vera. hoc eſt itellectū poſſibilē: ⁊ fantaſma vel ſpeciē itelligibilē ex fantaſmate depēdētē. modo licet pmū ſubiectū: ſcꝫ intellectus poſſibilis ſit inuariabili⁹ appetitu ſenſitiuo. tñ ſm ſubiectū. ſ. fātaſma ſine quo aia nichil intelligit (vt dr tertio de aia) variabili⁹ eſt multo ꝗ̄ appetitus ſenſitiu⁹ duct⁹ cōſuetudine longa que eſt altera natura: ideo ſic ſunt virtutes permanētiores diſciplinis. Si vero permanētiam habitus ſumamus ex frequēti actus exercitio: tūc huius frequentie duplex poteſt eſſe ratio. Una eſt nobilitas actus illius ⁊ honeſtas nos ad ipāꝫ ſua vi et ſua dignitate trahens/ ⁊ alliciens. ⁊ iſta ratio maiorem habet efficaciā in actu ſpeculationis/ ſaltem circa obiecta nobiliſſima: ſicut aliqui dicunt: ꝗ̄ circa actum virtutis: ſed tamen propter ɔcluſionum ſcibiliū innumeratā multitudinē ⁊ difficultatis in earum deductionibus immenſam profunditatem. et propter de ipis nullam experientiā habere. nec eas vnꝗ̄ nobis niſi ex intentione querentibus occurrere non eſt nobis poſſibile ſic actū ſpeculationis frequentare: niſi circa cōcluſiones paucas: quin interueniat obliuio. Alia autē ratio frequētatiōis actus eſt ea nobis occurrere circa que ſumus coacti agere. et hec ratio maximam habet in actibus virtutum moraliū efficaciam: ſicut ante dictū fuit: iḋ ſic virtutes ſūt pmanētiores diſciplis.

Tertio attēdiē hitus firmitas ſꝫ doc.

Duplex ſubm̄ itelligibiliū ſpeculatiuorum.

Freqntatio actuū ex duob⁹ accidere pot

Ad rationes. Ad primam di

cendū ꝙ procedit bene quantū ad maiorē eſſe permanentiam diſciplinarū: ergo ad eaſdem concluſiones ſemper eſſe veras ꝗ̄ virtutum quo ad eaſdē operationes ſemper eſſe virtuoſas. ¶ Ad aliā dicendū ꝙ licet non ex parte ſubiecti quod eſt intellectus accidat ſcientie variabilitas: accidit tamē ſibi propter alterius ſubiecti varietatē: ſcꝫ fantaſmatis vel ſpeciei intelligibilis/ vt a fantaſmate dependet. ¶ Ad aliam dicendū eſt ꝙ licet actus ſpeculationis ſpecialiē circa diuina ſua dignitate nos magis trahat ⁊ alliciat, ꝗ̄ virtutū: vt qdā dicunt. tñ i actib⁹ virtutū ſunt alie cauſe pmanētie fortiores Ad hoc aūt qḋ dr in ope ſpeculatiōis felicitatem ɔſiſtere: ⁊ ſic in eo oportere felicē/ maxime ɔtinue viuere. dicūt qdā ꝙ formalr nō in dei ſpeculatiōe: ſꝫ in ei⁹ pfectū dilectiōe ɔſiſtit felicitas. qḋ ſi ſit verū dꝫ videri decimo hui⁹. vel dicēdū eſt ꝙ ex variarū ɔcluſionum ſpeculatione circa naturalia: ⁊ iſta inferiora aſcēdim⁹ tādē ad ſpeculationē circa deū ⁊ intelligētias. Et iterū ex noticia multarū diuerſarū ⁊ ſpecialiū ɔcluſionū de intelligētijs et de deo acqriē nobis vna finalis dei noticia ɔtinens in virtute ⁊ dignitate noticias oim ɔcluſionū precedentiū: lꝫ nō formalr: ⁊ in tali noticia cōſiſtit humana felicitas: nec vnꝗ̄ illā obliuiſciē: ſꝫ cōtinue ſm ꝙ ē poſſibile ipm deū ſm illā noticiā intueē et ɔtēplaē licet in ɔclonib⁹ alijs ꝗ̄ primit⁹ ad hāc noticiā pfectā dixerūt apud felicē interueniat multa obliuio.

ꝙ ad felicitatē ſpeculatiuā reqritur vna finalis noticia cuius nō ē obliuio.

Vicesimo qritur vtrū

felicitas ſit de numero honorabiliū vel laudabiliū. ¶ Videē ꝙ de numero laudabiliū: quapropter qḋ vnumquodqꝫ tale ⁊ illud magis: ſꝫ virtutes laudam⁹ ppter opus vt dicit Ariſt. ergo virtutis opus eſt laudabile. Et ɔfirmaē. q2 dicit Ariſt. laudes eñi ſunt opeꝝ ſilr et corpalium et aialium: ſed felicitas opatio eſt ſm virtutē vt prius dictum eſt ergo ⁊c. ¶ Itē ſi felicitas non laudareē/ hoc eſſet propter ſui excellentiā et optimitatē. vt Ari. velle videē dicens ꝙ optimoꝝ nō eſt laus: ſꝫ ppter hoc nō debet laude carere/ cū deū laudem⁹ qui eſt ſimpliciē optim⁹ ¶ Itē ſicut ſimplr ad ſimpliciē. Ita et magis ad magis: ⁊ maxime ad maxie: vt dr tertio thopicoꝝ: ſꝫ virt⁹ laudaē ex eo ꝙ bona: ꝗ̄ maxime bonū cuiuſmodi ē felicitas maxime laudabiē.

Oppoſitū arguitur per Ari.

dicentem ꝙ optimorum non eſt laus: et ꝙ nullus felicitatem laudat: ſed vt quid diuinius et melius beatificat. et primo rhetorice diffinitur laus ꝙ eſt ſermo illucidans magnitudinem virtutis. felicitas autem non eſt virtus: ideo non laudatur

Notandum quod laus cum

glorificatio/ beatificatio quandoqꝫ ſe habent adinuicem ſicut cōmunius et ſpecialius. ſi enim laus conuenienter accipiatur: extendit ſe ad boni cuiuſlibet cōfeſſionem. Commendatio vero reſtringiē ad boni opis ɔfeſſionē. ex virtute eñi laudam⁹: ſꝫ pprie nō/ niſi ex ope cōmēdam⁹. vñ. j. rhetorice dr ꝙ laus eſt ſmo elucidās magnitudinē virtutiſ. ɔmēdatio aūt opeꝝ eſt. ppē qḋ ɔmēdam⁹ eos ꝗ̄ egerūt. laudam⁹ aūt eos ꝗ̄ nō egerūt ⁊c. glificatio vo reſtrigit ɔmēdationē ad boni opis freqntiā: ꝗ̄ glificatio deſcribiē ꝙ eſt freqns fama cū laude. ſꝫ btificatio reſtringiē ad excellentiſſimā ⁊ oimodā boni opis pfectionē: ideo dt Boeti⁹ ꝙ btitudo eſt ſtat⁹ oim bonoꝝ aggregatiōe pfectus. Et q2 p eodē Ari. ſolet vti noie btitudis ⁊ felicitatis: iḋ etiā ſupponamus idē ſignificari p hec noīa btitudo et felicitas. hoc igiē modo noie laudis cōiter nō eſt dubiū ꝙ felicitas eſt de numero laudabiliū: imo laudabilior oī humano bono. cū dictū ſit ꝙ laus cōiter eſt ɔfeſſio boni ex eo qḋ eſt bonū. ſic igiē magis bonū eſt magis laudabile. et ſic etiā ɔcedimus opa magis laudari ꝗ̄ virtutes: cū virtutes ppter opa laudemus

Laus cōmēdatio glorificatio btificatiō quō ſe habēt.

Felicitas ⁊ beatitudo idem.

ſicut etiã de⁹ ſuplaudabilis eſt excellẽter: ⁊ ſic pro cedebãt rationes in principio queſtionis adducte

Secundo notandũ eſt quod

cũ aliqđ nomen fuerit cõe duab⁹ ſpeciebꝰ quarum vna ꝓpriũ nomẽ ſibi habuerit. alia vero ſpecies ꝓ prio noĩe caruerit: ſolet ſepe nomen cõe innoĩate ſpeciei appropriari: ſicut Ariſ. j. topicoꝝ de ꝓprio qđ eſt nomen cõe diffinitioni ⁊ ꝓprie paſſioni: dicit ꝙ appropriaꝫ ꝓprie paſſioni ex eo ꝙ diffinitio nomine ꝓprio diffinitio vocaꝫ vel termin⁹/ ergo cuꝫ laus ſit cõiter ꝯfeſſio tã bonoꝝ operũ ꝗ̃ eoꝝ q̃ ad bona opa ordinãꝫ: ⁊ ꝯfeſſio bonoꝝ operũ nomẽ hꝫ propriũ qđ ꝯmẽdatio vocaꝫ: ideo ſepe nomen laudis reſtringi ſolet: ⁊ appropriari ꝯfeſſioni bonorũ que ad bona ordinanꝫ opa. et qꝛ virtutes maxime ſunt hmõi: ideo dictũ ẽ ꝑmo rhetorice ꝙ laus ſtricto noĩe eſt ſermo elucidãs magnitudinẽ virtutis et primo huius dictũ eſt ꝙ laudes ſunt ꝑ relationẽ ſcꝫ ad opus bonũ. Etenĩ virtutes laudam⁹ ꝓpter opa et actus: et qꝛ quod adeſt aliud ordinatũ ⁊ nõ eſt optimũ: ideo concluditur ꝑ Ari. ꝙ laus ſtricto noĩe non eſt optimoꝝ. Ex quo ꝯcludiꝫ ꝙ felicitas cũ ſit optimũ humanoꝝ bonoꝝ non eſt laudabilis inter humana bona: ſed eſt tanꝗ̃ diuinius aliquid et melius/ glorificabilis ſiue beatificabilis.

Vñ eſt ꝙ laus ſolũ attribuiꝫ his q̃ ordinãꝫ ad alterum.

Tertio iterũ notandũ ꝙ lau:

Dña inť laudeꝫ et honoreꝫ.

dẽ infimis bonis attribuim⁹: nõ enĩ ſolũ laudam⁹ hoĩem bonũ ſed equũ ⁊ vinũ et lapidẽ. honor autẽ non debeꝫ alicui niſi rõne bonoꝝ excellentiuꝫ: vñ honor eſt exhibitio reuerentie in ſignũ excellentie Abſurdũ aũt eſſet exhibere reuerentiã lapidibus eq̃s ⁊ aſinis: ſed etiã neqꝫ hoĩbus niſi excellentib⁹ ergo lꝫ bonũ omne cõiter dici poſſit laudabile: tñ ſi laudabile volum⁹ reſtringere vt ꝯtra honorabile diſtinguaꝫ. opꝫ ꝙ hec diſtictio fiat ꝺm minorem bonoꝝ diſtinctionẽ a maioribus. Eſt aũt hec diſtĩctio: qꝛ minora bona ſunt q̃ dicuntur bona propter aliquid melius ad quod ordinanꝫ. bona aũt maiora ſunt q̃ propter ſe bona ſunt: et ſic ꝺm hanc intentionẽ et reſtrictionẽ laudabilia non ſunt niſi q̃ ad melius ordinãtur. hmõi aũt non eſt felicitas inter humana bona: ſed honorabiliora ſunt q̃ ꝺm ſe bona ſunt: cuiuſmodi ẽ felicitas vt dicit Ariſt. ꝙ principiũ et cãm bonoꝝ honorabile quid et diuinũ ponamus. Adhuc idẽ pꝫ ex eo ꝙ laus ⁊ vituperium ſunt ꝯtraria. vituperiũ aũt proprie eſt de malo vt a malis retrahamur: ergo laus debet eſſe de bono/ vt a melius excitemur. vir aũt optim⁹ non indiget vt ad bonũ excitetur: ideo ſeq̃tur ꝙ laus ꝓprie nõ eſt optimorũ. Ex his dictis patet ſatis q̃uo rõnes hincinde a principio queſtionis adducte ꝓcedũt

ꝙ laus ſi ſit de locis niſi vt ad melius excitemur.

¶ Vlterius notandum eſt ꝙ

ſicut ꝑdicta noĩa inter ſe ꝯueniũt in ſignificãdo boni alicuius confeſſionẽ: ita adhuc alia quedã ſunt noĩa in eodẽ cum predictis cõuenientia: videlicet et magnificatio regratiatio/ ⁊ dignificatio. Eſt autẽ magnificatio confeſſio boni magni ꝺm ꝙ eſt magnũ: et ſic pꝫ ꝙ hoc nomen ꝯueniẽter attribuitur felicitati: cũ ipſa ſit maxima humanoꝝ bonorum. Regratiatio aũt eſt cõfeſſio boni ꝺm ꝙ ab alio datum eſt. ⁊ hoc nomẽ forte/ non ſolet felicitati attribui qꝛ non daꝫ felici: ſed ipſe eã ꝑ opera ꝓpria ſibi acq̃rit/ niſi ꝺm ꝙ ꝯuenit bñ deo de felicitate regratiari ꝺm ꝙ ipſa eſt hoĩbus dei donũ. Dignificatio aũt dupliciter accipiꝫ. vno modo vt eſt cõfeſſio boni alicuius: ꝺm qđ ipm eſt premium dignũ. vt cum dicimus ſpecies priami digna erat imperio: et ſic non attribuiꝫ felici inter humana bona cũ ipſa nõ ſit premio digna: ſed alioꝝ bonoꝝ premiũ ꝯdignũ Alio modo capiꝫ ꝺm ꝙ eſt confeſſio boni quod eſt aliorum bonorum condignum: et ſic poteſt ipſi felicitati potiſſime conuenire ⁊c̃.

Vicesimo primo circa

finem huius primi libri queriꝫ Vtrũ pars aĩe ſenſitiua aduerſetur rationi. ¶ Arguiꝫ ꝙ non: qꝛ quod eſt exaudibile et bñ obedibile rõni: nõ aduerſaꝫ rõni. pars autẽ ſenſitiua eſt hmõi: ergo ⁊c. ¶ Itẽ natura ſꝑ bñ et recte opaꝫ. niſi ĩpediaꝫ: qꝛ regulata a ſuperiorib⁹ cauſis in q̃bus nõ cadit error vt pꝫ. xij. metaphiſice. ſed non eſſet rectũ op⁹ neqꝫ bonũ ſi ps ſenſitiua rõni aduerſareꝫ. ꝓbaꝫ: qꝛ policia non eſt recta neqꝫ bona in qua ſubditi aduerſanꝫ principi. ſꝫ rõ dꝫ principari parti ſenſitiue: vt dꝫ. j. politice: ergo ⁊c. ¶ Itẽ ordinata ad finẽ non aduerſanꝫ fini ſenſitiua: aut ordinanꝫ ad ptẽ rõnalem: qꝛ deterius ſꝑ eſt grã melioris: vt dr. vij. politice. ¶ Itẽ ſicut eſt in maiori mundo: ita et in minori. viij. phiſicoꝝ. in maiori aũt mundo inferiora non aduerſanꝫ ſuperiorib⁹/ ſed tota virt⁹ ĩferioꝝ gubernaꝫ ex ſuperiorib⁹. j. metheoroꝝ: ergo ſilr in minori mũdo: ſcꝫ in hoĩe pars inferior. ſ. ſenſitiua nõ aduerſatur parti ſuperiori: ſcilicet rationali.

Oppoſituꝫ dicit Ariſtoteles

Videꝫ aũt in ipſis aliud q̃d preter rõnem innatũ: quod aduerſaꝫ et obuiat rõni. Iſta q̃ſtio introducta eſt: vt videam⁹ q̃uo partes aĩe ſe habentes adinuicẽ ſint. ſunt aũt ſicut pꝫ tertio de aĩa/ partes aĩe quiqꝫ: vegetatiua: ſenſitiua: appetitiua: ꝺm locum motiua: ⁊ intellectiua. Et itꝫ appetitiua diuidiꝫ in ſenſualẽ et intellectualẽ. Pars aũt intellectiua vocaꝫ rõnalis. Principaľr tanꝗ̃ in ſeipa habens rationẽ formaliter. ꝯcupiſcibile ꝟo ⁊ oĩno appetibile dꝫ rationale/ non principaliter: ita ꝙ in ſe habeat rationẽ. non enĩ cognoſcit neqꝫ ratiocinaꝫ ſed participatiue ſic ꝙ eſt inatuꝫ iudicium rõis exaudire ⁊ ratiõi obedire ſicut dicit Ari. nota ita tñ ꝙ a ratione cogaꝫ ſed libere eſt exaudibile ⁊ obedibile rõi. vñ primo politice dicit Ariſ. ꝙ aĩa principaꝫ corpori principatu deſpotico. itellectus aũt principatur appetitui ꝑncipatu politico et regali: ſicut q̃ ſubditus liber non ſemper obedit dño nec exaudit eius ꝑcepta ſꝫ aliq̃ñ eis aduerſatur: ita videꝫ eſſe de appetitu reſpectu intellectus. Ita etiã ſicut eſt i maiori mũdo: ꝙ licꝫ hec inferiora ſint innata obedire corporibus celeſtibus. quandoqꝫ tamen ꝓpter indiſpoſitionem materie vel ꝯtrarietatem agentium particulariũ nõ obediũt neqꝫ celi ĩfluentiam ſuſcipiũt. ita in minori mũdo ſcꝫ in hoc debemus imaginari de intellectu et appetitu. Vt autem iſta magis appareant.

Quinqꝫ ptes aĩe appetitiua vis aĩme ⁊c. ſenſitiua ⁊ intellectiua

Aĩa principaꝫ corpori principatu deſpotico ro ꝟo appetitui ſenſitiuo ꝑncipatu politico.

Pono duas concluſiones de

ꝯparatione intellect⁹ ſiue rationis ad appetitũ ſenſitiuũ. ¶ Prima eſt ꝙ ſepe appetitus aduerſaꝫ rationi. Scđa eſt ꝙ ipſe tñ eſt innat⁹ obedire rationi Prima concluſio pꝫ primo ex parte incontinẽtiũ

Incōtinēs enim hȝ rōnē rectā. ꝙ ſhoneſtū eſt hoc facere. et ꝙ ipm ē fugiendū. ſȝ tñ appetitus fortiē ad hoc inclinatus mouetur ad hoc faciendū. ergo patȝ ꝙ appetitus in eo aduerſatur et obuiat rōni. vñ Euſtratius pmo hui⁹ dicit. ꝙ incōtinēs ſeipm vult reſcindere ab irrōnali appetitu ſȝ ſupare nō pōt. Ex quo etiā manifeſtū eſt ꝙ appetitus ſenſitiuus nō ſolum obuiat rōni. ſȝ etiā volūtati. volūtas eni trahēs ipm ad id qđ rōne iudicatū eſt eſſe faciendū facit ꝙ ipſe q̄ſi tremebūdus ⁊ inuitus mouetē ad faciēdū illud quod iubet appetit⁹ intellectiuus. ¶ Itē idē pȝ ex parte ꝯtinentiū. nō eni diceref qs pprie cōtinēs ſȝ ſimplr tpatus vel fortis niſi haberet ꝯcupiſcētias prauas q̄ tñ rōne rectē nō ſequif eas. ¶ Itē aliq̄ volūt idē pbare ex pte vitioſoꝝ. Nam cū rō ſemp ad optima deprecetur vt dicit Ari. nulla eſſet occaſio ꝙ ad mala qs traherē niſi eſſet in eo appetitus īclinans ipſum ad oppoſitū rōnis. Sed forte nō eſt verū rōnē ſemp ad optima depcari in malis hoīb⁹. Nā praua ꝯſuetudo ⁊ in vitijs firmatio intantū obfuſcat rōnē ꝙ oīno peruertit iudiciū rōnis. ⁊ ideo ꝙ dicit Ariſt. rōnem ad optima deprecari intelligendum eſt de continētibus ⁊ incōtinētib⁹ de quib⁹ loquebatur Et multo magis ad optima deprecatur in hiſqui ſunt in virtute firmati. ¶ Scđa concluſio pȝ ex

Probatio ſcđe concluſiōis.

parte cōtinētiū vbi rō vīncit appetitum ſenſitiuū Sed forte diceres ꝙ hoc non arguit qđ appetit⁹ ſenſitiuus obediat rōni. ſicut ſi quis deuictus in

Volūtas nō pōt mouere corpus niſi mediātibus potētijs organicis

bello ducereē in carcerē violēter. ipſo ſemper pro poſſe recalcitrante. nō diceremus qđ obedire ducēti. forte reſpondēdum eſt qđ intellectus ⁊ volūtas cū non ſint potētie organice nō hñt poteſtatē mouendi corpus niſi potentijs organicis mediātibus ⁊ ſibi obediētibus ſed potentijs ſenſitiuis. ſi eni eſſent inate mouere immediate videretur ꝙ nō poſſent vinci ab appetitu ſenſitiuo: cum ſint potētie ſuperiores ⁊ potentiores. qđ tñ eſt falſum. ſicut pȝ de incōtinentibus. ſȝ inſtabilis q2 tunc idē appetitus ſcȝ ſenſitiuus ſimul īclinabitur in ꝯtraria: qđ vr̄ impoſſibile. pbatio ꝯſequentie q2 continens dum mouef ad fugiēdū voluptuoſum inclinatur ſcđm appetitū ſenſitiuū in illud voluptuoſum. ppter qđ nō fugit niſi cum quadā triſticia. ⁊

Idē appetit⁹ īclinatur ad oppoſita ad vnum ex ſe ad aliud ppter aliud ſiue ex īclinatiōe alteri⁹ potentie ſuperioris

tñ idem appetitus inclinaf ad fugā: cum moueat ad fugiendū. dicēdū eſt qđ eundē appetitū ſimul in oppoſita inclinari immediate ⁊ ppter ſe eſt impoſſibile. ſȝ nō eſt impoſſibile quod ad vnū oppoſitorum inclinef immediate ⁊ ppter ſe. ⁊ ſimul īclinetur ad aliud oppoſitū gr̄a alicuius alterius ad qđ inclinaf. verbi gr̄a: canis vidēs cibum īclinaf ad ipſum propter ſe. ſȝ tñ ppter timorē dñi īclinatur ad fugiendū. ⁊ ille pijcit merces in mari inclinatur ad ſaluandū merces p ſe. ſed cauſa ſalutis inclinatur ad pdendū eas. ⁊ ſic cū multa diſplicentia pdit eas. ita non eſt īcōueniēs ꝙ appetit⁹ ſenſitiuus tendat in voluptuoſum ppter ſe / ⁊ tēdat ī fugam eius gr̄a volūtatis vel itellect⁹ precipientis. Adhuc eadē concluſio magis patet in ſobrio

Alia probatio clarior

et forti ⁊ quocūqȝ pfecto. qm̄ in tali videmus appetitū ſenſitiuū ita pfecte rōni obediētē q̄ ſine triſticia ⁊ cū magna delectatione talis recedit a voluptuoſis: ⁊ aggredif difficilia. Et hoc eſt qđ dicit. Ari. appetitiuū ſubiectiuū eſſe qđ ē ſobrij ⁊ fortis oīa eni ꝯſonāt rōni. Et cū dictū ſit de intellectu ⁊ ⁊ volūtate reſpectu appetitus ſenſitiui videndum

eſt quō intellectus ſe hȝ ad ipſam volūtatē. q̄ aut haꝝ duaꝝ potentiaꝝ ſit principalior ſiue nobilior dubiū eſt. qđ poſtea determinabif. Sed tñ q̄ntum ad ppoſitū ſpectat videtur ꝙ aliq̄ñ volūtas pōt aduerſari rōni. Voluntas eni ſe hȝ ad appetitum

Volūtas aliq̄ñ aduerſaf rationi.

ſenſitiuū ſicut dñs ad ſubditum liberꝝ. dñs aūt in aliq̄ñ natus eſt diligere ſubditum et cōpati ſibi. ⁊ ideo ſepe cum appetitus ſenſitiuus fortiter tendit ī voluptuoſum. voluntas cōſentit: licet ratio dictauerit oppoſitum. ⁊ ex hoc poteſt apparere ꝙ tā voluntas q̄ appetitus ſenſitiu⁹ poteſt dicit irrationalis: q2 non habet in ſe rationē formaliter poteſt tamē dici vtrūqȝ rationale ſm ꝙ vtrūqȝ natum eſt obedire et exaudire qđ rō dictat. Et hoc notauit Ariſt. cū dicit. concupiſcibile vero ⁊ oīno appetibile participat aliqualiter ſm ꝙ exaudibile eſt ei et obedibile. Tūc pōt dici de potentia vegetatiua: ꝙ ipſa tota vȝ irrōnalis. ipſa eñ non cognoſcit: ideo nec rōcinatur. ſilr ipſa non eſt innata dici rationē neqȝ rōni obedire. Nā accepto cibo et potu: velimus nolimus: ipſa operabitur: etiā in ſomno. vbi ligate ſunt potētie ſenſitiue. Et ideo p pñs quo ad eius opus nō min⁹ neqȝ peius operatur potentia vegetatiua q̄ in vigilia: ſed magis et melius. verū eſt tñ ꝙ ratio dñium habet / et volūtas ſuper vegetatiuā quo ad miniſtrandū ſibi obiectum circa qđ ipſa opatur: ſcȝ cibū et potū. et in hoc ꝯtingit nos et recte agere ⁊ praue: et potentiā vegetatiuā grauare et ei cōferre. De potētia aūt ſm locū motiua

Potētia motiua ſm locū ex parte aīe nō eſt alia a cognitiua ⁊ appetitiua ſed bene ex pte corporis

dicendū eſt ꝙ ipſa ex parte aīe non eſt niſi potentia cognitiua: ſcȝ ſenſus ⁊ intellect⁹: et potētia appetitiua vel ſenſualis vel intellectualis. ſicut patȝ in libro de motib⁹ aīalium. ſed ex parte corpis requirunē organa q̄bus aīa mouet corp⁹ / ſicut ſunt ſpūs: muſculi neruí: iuncture: et membra diuerſa. De his aūt q̄ ſunt ex parte aīe iam dictū eſt. Sed de organis corpalib⁹ dicēdum eſt: ꝙ aīa ſm ſuas predictas potētias pñcipaē corpori quo ad hmōi organa principatu deſpotico: ſicut vȝ pmo politice. Opȝ eñ corpus aīe obedire ⁊ ipm duci ſm exigentiā potētiarum aīe / ſi non fuerit īpediēs. Sed diceres tu nōne ergo hmōi organa debēt dici rōnabilia: ſicut appetit⁹ ſenſitiuus / cū obediāt rōni. dicendū eſt ꝙ nō: niſi valde īproprie ⁊ ſm remotā habitudinē. ſ. ex hoc ſolo ꝙ ſunt inſtrumenta q̄b⁹ ratio ⁊ volūtas vtunē ad extrinſecū opus volitum exſequendū. ſic enim poſſem⁹ ſecurim / cultellū aut etiā ligna ⁊ lapides dicere rōnabilia. nec hmōi or

Organa corpis ſi ppe obediūt rōni q2 nō ſūt pncipius motum: nec valēt ad oppoſitū

gana pprie loquēdo obediūt rationi. q2 obedire ꝑ pprie nō eſt niſi eius quod in oppoſitū libere poteſt hec eñ organa non poſſunt in oppoſitū eius quod volumus vel appetimus: ⁊ loquor de motib⁹ volūtarijs. multi eñ ſunt mot⁹ aliq̄ quoꝝ vegetatiua eſt dñā: ſicut eſt mot⁹ cordis ⁊ mot⁹ alimēti ad mēbra et ad hmōi. et quātū ad hos mot⁹ neqȝ rō neqȝ volūtas p̄cipit corpori neqȝ dirigit ipm. Appetitus aūt ⁊ volūtas rationales dicunē obedientialiter: q2 rōni obediunt. tñ in oppoſitū libere poſſunt

Tunc reſpōdendum eſt ad rationes

Ad primā dicendū eſt ꝙ ſubdit⁹ liber qui natus eſt obedire dñō / non ſp obedit: ſed aliq̄ñ ſibi aduerſaf. ⁊ ita eſt in ppoſito. Ad aliā dicendum ꝙ natura non bene opareē ſi ita faceret partē inferiorē rebellātē rōni ꝙ nō eſſet innata ſibi obedire. Sed ſi non facit eam actu obedientē nō ppē hoc

male opatur. qr natura nec debet deficere in neceſſarijs / nec debet abundare in ſup fluis. non ergo debuit parti inferiori actū dare obedientie: cum ipſā fecerit innatā obedire ſupiori. ⁊ cum parti ſuperiori dederit dñium ⁊ ꝟtutē deducēdi ad actualem obedientiam partē īferiorē oportuit propter vite neceſſitatē an̄ vſū rōnis ꝙ natura feciſſet appetitum ſenſitiuum in ſuū obiectū tendentez / ad ſen diſtictū a ſuo appͥhēſionē ſine regimine rōnis. et ꝑ ꝯſequēs ꝙ poſſet in aliud ab eo quod recta ratio dictat.

Quare appetit⁹ ſenſitiu⁹ hʒ motū diſtictū a volūtate

¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ ordinata ad fines diſpoſita ⁊ directa mō debito nō aduerſant̄ fini. Aliqua tn̄ ſunt q̄ ſi ſine regimine relinq̄rent̄ / non ꝓdeſſent ad finē: ad quē multū ꝓficiunt qn̄ debite regunt̄. ſicut eq̄ in bello / canes in domo ⁊ hmōi. modo ita eſt de appetitu ſenſitiuo. ¶ Ad aliā dictū fuit ꝙ i maiori mūdo aliqn̄ inferiora ꝓpt̄ materie idiſpōnem ſupiorib⁹ aliqn̄ aduerſant̄. et ſic eſt finis q̄ſtionis.

Ultimo queritur utrū

virtutes morales ſint i appetitu ſenſitiuo ſubiectiue vel in voluntate.

Arguit̄ ꝙ in volūtate: qr. v. huius dr̄ de iuſticia: ꝙ eſt habit⁹ quo iuſta iuſti operantur ⁊ iuſta volūt: et pari rōne tēperantia eſt qua tēperati tēperata opantur ⁊ volūt: et ſic de alijs virtutib⁹ ſed nō niſi volūtate volum⁹: ergo ⁊c. ¶ Itē primo huius dr̄ ꝙ hoīs ꝓpriū opus nō eſt attendendum ſm nutritiuā ⁊ augmentatiuā vitā: qr hec coīs videtur ⁊ plātis. nec ſm ſenſitiuā: qr videt̄ hec cōis ⁊ equo ⁊ boui ⁊ nō aīali: ergo cum virtus moralis ⁊ opatio eius ꝓ pa ſint hmōi ſm ꝙ hō ſequit̄ ꝙ non ſunt in parte ſenſitiua. ¶ Itē ibidē Ariſt. cū ſeparare t vitā vegetatiuā et ſenſitiuā. dicit aliquā ptē operatiuā rōnem habentē quā diuiſit. qr hec q̄dez vt bene pſuaſibile rōne. Hoc ſo vt habēs ⁊ vt intelligēs: ⁊ ſic pʒ ꝙ in hac diuiſiōe non potuit intelligere ꝑ hn̄s rōnē ⁊ intelligēs niſi intellectū: neqʒ ꝑ bn̄ pſuaſibile rōne niſi volūtatē: cū iā ablate eſſent pri⁹ ꝑo vegetatiua ⁊ ſenſitiua in q̄b⁹ ꝯuenim⁹ cum alijs aīalib⁹ ⁊ plantis: ⁊ non pōt dici ꝙ ꝑ partē ſenſitiuā intēdat ſenſitiuā ꝯprehenſiuā ⁊ non appetitiuā: qm̄ non min⁹ in appetitiua ꝯuenim⁹ cū brutiſ q̄ in appͥhenſiua. Sed vlteri⁹ ꝯſtat ꝙ in finē primi hui⁹ Ariſt. eandē ponens diuiſionē rōnē habentis dicit ꝙ virtutē determinantes ſm dr̄am hāc dicimus / has quod intellectuales has aūt morales.

Oppoſitum patet cū primo

hui⁹ dicat Ariſt. virtutē diuidi in intellectuales ⁊ moralē ſm diuiſionē rōnē habētis: in hn̄tē rōnem principalit̄ ⁊ in ſeipō. ⁊ in hn̄tē rationē ſm pticipatiōnē: quēadmodū audibile. Et dicit pri⁹. Concupiſcibile ꝟo ⁊ vr̄r appetibile participat aliq̄lit̄ ratiōe: ſm ꝙ exaudibile eſt eiʒ obedibile ſicut pr̄is ⁊ amicoꝝ dicim⁹ hr̄e rationē: ⁊ ita videt̄ ꝙ virt⁹ moralis ad ꝯcupiſcibilē ſpectat appetitū qui eſt ptis ſenſitiue ⁊ ad iraſcibilē quē inuere videbat̄ cū ꝯcupiſcibili dicēs ꝯcupiſcibile ⁊ vr̄r appetibile: iō ⁊c.

¶ In iſta queſtione doctores

adinuicem aduerſant̄ valde. nitunt̄ enim plures ꝓbare ꝙ ꝟtutes morales ſint in appetitu ſenſitiuo aliq̄ aūt ꝙ in voluntate. Primo igit̄ videam⁹ rōnes q̄bus arguit̄ ꝙ ſint in appetitu ſenſitiuo / q̄rū prima pōt eſſe: qr potētia ināta aduerſari rōi indiget ad hoc ꝙ prompte ⁊ delectabilit̄ obediat rationi. habitu inclinante ipſā ad obedendū rōni hoc videt̄ notū ꝑ ſe. ſʒ appetitus ſenſitiuus innatus eſt aduerſari rōni. ſicut in alia q̄ſtione dicebat̄. et tn̄ in ꝟtuoſo neceſſe eſt ꝙ delectabilit̄ et prompte obediat rōi. qḋ pʒ Scḋo h⁹ vbi dicitur Signū autem oportet facere hitū ſupuenientē voluntatē vel triſticiaʒ opib⁹. ⁊c. Et p̄mo huius vbi dicitur ꝙ appetitiuū ꝯtinens obedit rōi. amplius aūt ſubiectiuū eſt qḋ ſobrij ⁊ fortis oīa enim cōſonant rationi / ergo appetitus ſenſitiuus īdiget hitu inclinante ipſū ad obediendū rōni / q̄ nō aliud ēē videtur q̄ ꝟt⁹ moralis. ¶ Scḋo arguitur ſic. et ſuppono p̄mo ꝙ appetitus ſenſitiuus ſubiciat̄ rōni. non ſicut oīno ſeruus ⁊ coactus: ſed quodammō libere ꝓpter quod poteſt in oppoſitum eius quod rō dictat ſicut dictū fuit i alia q̄ſtione. Et iō dicit Ari. p̄mo politice ꝙ aīa dominat̄ corpori principatu deſpotico ⁊ regali principat̄: ⁊ ꝙ itelligat Ariſt. de appetitu ſenſitiuo: pʒ ꝑ illud qḋ ſtatiʒ concludit dicens: ꝙ ꝓpter hoc expediēs eſt corpori regi ab aīa ⁊ parti paſſibili ab intellectu ⁊ pte rationē habēte pars aūt paſſibilis dr̄ ꝓprie appetit⁹ ſenſitiu⁹. Et addo huic ſuppoſitiōi ꝙ ſicut nec ratio ita nec voluntas principat̄ appetitui ſenſitiuo p̄ncipatu oīno deſpotico: ſʒ politico ⁊ regali quodāmodo: pōt eīm appetit⁹ ſenſitiu⁹ in ꝯtrariū volūtatis. qḋ i continēte manifeſtū eſt: q̄ ſicut dicit Euſtrati⁹; inſtat rationi. ſ. ꝑ volūtatē ⁊ reſcindere ſe ipm̄ ab irrōnali appetitu vult: ſʒ ſupare non pōt ꝓpter appetitū ſenſitiuū inſtantē ad ꝯtrariū. ⁊ ob hoc etiam dicit Ari. j. hui⁹. Ad ꝯtraria eīm motus incontinentiū.

q̄ ꝟtutes ſint in appetitu ſenſitiuo. Prima

Secūda

¶ Scḋo ſuppono ꝙ appetit⁹ ſenſitiu⁹ ſepe inclinatus eſt ad voluptuoſa aut alia inhoneſta ꝓſeq̄nda que ratio fugiēda dictauerit. ꝓpt̄ qḋ cēt triſte ſibi iudiciū rōnis ſeq̄. nā ꝓpter hoc incontinēs nō pōt qḋ vult. ſ. ſe ipm̄ ab irrationali appetitu ſeu ipetu reſcindere. Et ob hoc etiā ꝯtinēs differt ab illo q̄ eſt in ꝟtute firmat⁹: qr lʒ ꝑ volūtatē ſequat̄ iudiciū rōnis, ⁊ fugiat delectationes ihoneſtas: tn̄ de ipa fuga triſtat̄ ſm appetitū ſenſitiuū. ꝟtuoſus aūt nō ſʒ oīa ꝯſonāt rōni: ſicut dicit Ari. Cauſa aūt hui⁹ inclinationis appetit⁹ ſenſitiui eſt (ſicut dr̄. ij. hui⁹) qr delectationes nobis ex puero ꝯnutriunt̄. ꝓpter quod (ſicut dicit Ari.) difficile eſt pterere hāc paſſionē ꝯtēporaneā vite. Alie aūt ſunt cauſe ad idem: ſʒ non eſt vis. ¶ Tertio ſuppono ꝙ virtuoſus hʒ appetitū ſenſitiuū obedientē rationi ſine difficultate ⁊ triſticia ānexa: ꝓpter qḋ dicit Ari. ꝙ oīa ꝯſonāt rationi. ⁊ in hoc etiā differt ꝟtuoſus a ꝯtinēte. ¶ Tūc arguit̄ ſic. potētia non ſerua oīno ⁊ iclinata ad oppoſitū rōnis / ⁊ q̄ triſtaret̄ de ꝓſeq̄ndo iudicium ratiōis īdiget ꝯſuetudine ⁊ hitu ꝯtrario dicte inclinationi inclināte ipam ad iudiciū rōnis inſequendū anteq̄ poſſit delectabilit̄ ⁊ prōpte ſeq̄ iudiciū rationis: vt de ſe notū eſt. ſʒ appetit⁹ ſenſitiu⁹ eſt talis potētia. et tn̄ opʒ ipm̄ in virtuoſo prompter delectabilit̄ obedire rōi: ergo indiget habitu ipſā ad hoc inclinate q̄ non aliud eſſe videt̄ q̄ virtus moralis. Et iſte rōnes demonſtrāt inſolubiliter apud me ꝙ in appetitu ſenſitiuo oportet aliquē habitū generari inclinantē ipſum verſus iudiciū rōnis vel ꝟſus ipſā voluntatē intentū iudicio rōis. ad hoc ꝙ hō efficiat̄ virtuoſus q̄ quidez hitus vtꝝ ſit ipa virtus moralis formaliter aut non: poſtea videbitur. Adhuc ad probandum ꝙ

Tertia

Ex trib⁹ ſuppōnib⁹ pmiſſuʒ ꝓbat intētum.

Rōnes ſuadētes

virtus moralis ſit ī appetitu ſenſitiuo: aliq̄ argu unt ſic. In eodē eſt virtus. ⁊ medium ⁊ extrema. virtus aūt eſt medietas paſſionū vt ī ſcðo dicek/ et paſſiones ſunt ī appetitu ſenſitiuo: ergo ⁊c. Sʒ facilit̄ poſſet rūderi ꝙ virtus nō eſt medietas paſſionū formalit̄. ſʒ qꝛ ē medꝫ ꝯiectatrix/ ſicut dicit Ari. vel ſi virtꝰ eſt formalit̄ medietas hoc nō eſt paſſionū. ſʒ extremaꝝ malitiaꝝ. ❡ Itē aliꝗ arguūt ſic. dicit Ari. Scðo huiꝰ ꝙ hītus ſunt ſʒ quos ad paſſiones habemus bñ vel male. ſi q̄dē vehement̄ vel remiſſe male. ſi aūt medie bene. ſʒ appetitꝰ ſenſitiuus eſt q̄ patik/ aut vehement̄ aut remiſſe aut medie. ergo habitꝰ ſm quē ſic patik ipſo eſt. Sed aliꝗ rūdent ꝙ voluntas trahēs ad ſe appetitū ſenſitiuum moderat ipſum. ꝑ virtutē in ea exītē paſſiones qꝫ eius. ❡ Aliꝗ aūt arguūt ꝙ virtus moralis ſit in voluntate: ſicut argutū fuit ꝙ eſſet in appetitu ſenſitiuo. ſupponēdo primo ꝙ volūtas vel non ſubꝗcik itellectui. ſʒ potius dñak ei ſicut aliq̄ dicūt. vel ſi ſubꝗciatur ei: hoc non eſt ꝑ modū coactiōis ⁊ ſeruitutis. ſed libere nullius eni ponitvo lūtatē eē minꝰ liberā appetitu ſenſitiuo. ❡ Scðo ſupponik ꝙ voluntas ſepe inclinak verſus appetitum ſenſitiuū. oēs eni ꝯcedūt volūtatem aliqn̄ deprauari. vt trahak ad illud ad qð appetitus ſenſitiuꝰ inclinak, ⁊ nō ꝯſus iudiciū recte rōis. In hoc eni differt ille q̄ ē in vicꝗs obſtinatus ab īcontinēte ſcʒ qꝛ in incontinente volūtas trahit ad bonū. licet appetitus ſenſitiuus ad oppoſitum inclinās ſupet. In obſtinato aūt volūtas ⁊ appetitus ſenſitiuus ſimꝉ trahunk ad oppoſitū eius. qð recta rō dictaret. Et hoc eſt qꝛ volūtas innata eſt p̄ncipari appetitui ſenſitiuo libere. ſicut prius dictū fuit mā (ſicut dicitur primo politice) Expediēs ē amicitia ſeruo ⁊ dño ꝙ ad inuicē his q̄ natura tales ſūt ideo voluntas innata eſt habere quādā cōplacentiam appetitui ſenſitiuo ⁊ cōpati ſibi ꝓpter qð cū appetitus ſenſitiuus fuerit fortit̄ inclinatꝰ ad aliq̄d voluptuoſum aut ad aliq̄d ꝑter iudiciū rōnis volūtas trahik ad idē/ recedēs a iudicio recte rōnis. ❡ Tertio ſupponik ꝙ virtuoſus hʒ volūtatē cū promptitudine ⁊ ſine difficultate ꝯſentiētē recte rationi/ nullꝰ hoc negat. Ex iſtis tribus ſuppoſitionibꝰ demōſtrari pōt. ꝙ ī voluntate indigemꝰ habitu quodā inclinante eā ad iudicium rōis. ad hoc ꝙ prōpte ⁊ delectabiliter ⁊ ſine ſtrepitu ꝯſentiant ratiōi recte. Et formek rō ſicut formabatur de appetitu ſenſitiuo ⁊ ille habitꝰ nihil aliud eē videtur q̄ virtus moralꝭ igꝉ ⁊c. ❡ Itē pōt ſic argui. potētia q̄ eſt innata trahi/ ⁊ verſus appetitū ſenſitiuū. ⁊ verſus rōem. indiget habitu inclinante eā verſus rōem. ad hoc ꝙ prompte ⁊ delectabilit̄ trahak verſus eā. ⁊ ad hoc ꝙ nunq̄ ſeducak ab appetitu ſenſitiuo. voluntas ē hmōi igꝉ. ⁊c. Et iſte rōnes ſicut dixi de appetitu ſenſitiuo/ cū aliꝗs rōnibus q̄ poſtea ponēt demōſtrāt inſolubilit̄ apð me ꝙ in voluntate opʒ aliquē habitū generari/ inclinantē ipām verſus iudiciū rōis ad hoc ꝙ hō efficiak virtuoſus. Et ſic habemꝰ duas ꝯcluſiōes demōſtratas. ❡ Tertio poſſumꝰ dicere ꝙ vterqꝫ dictoꝝ habituū pōt dici virtꝰ hic quidem virtus appetitus ſenſitiui. hic aūt virtꝰ volūtatis quod pʒ qꝛ virtus potētie attēdik ſm vltimū in qð potētia pōt. hoc eſt dictu ſm opus perfectiſſimū in qð potentia pōt. ꝯſtat aūt ꝙ voluntas in opus ſibi debitum optimū ⁊ ꝑfectiſſimum poteſt/ ſm ꝙ inclinek ꝑfecte ad iudiciū recte rōnis: ergo habitus ſic eā inclinās eſt virtus eius. Silr̄ appetitus ſenſitiuꝰ ī opꝰ ſibi debitū optimū ⁊ ꝑfectiſſimū pōt. ſcʒ mouere corpus ad optimum opus/ ſm ꝙ perfecte īclinatur ad obediēdum imperio ꝑfecte volūtatis ⁊ iudicio recte rōnis. et ſic habitus ad hoc ipſum inclinās eſt virtus eiꝰ. ❡ Itē hoc pʒ ꝑ modū arguēdi Ari. in Scðo hꝰ. oīs eni virtus cuiꝰ vtiqꝫ fuerit virtus: ⁊ illð bñ hñs ꝑficit ⁊ opus eiꝰ bene reddit. ⁊ exemplificat de virtute oculi. ⁊ de virtute equi. Et ſubdit ſi itaqꝫ hoc in oībus ita hʒ: tūc etiā voluntatis aut appetitꝰ ſenſitiui virtus vtiqꝫ habitꝰ erit: ex quo bona ſit volūtas ⁊ bonꝰ appetitus ſenſitiuus ⁊ a quo bñ opus ſuū reddūt. mō tales ſunt predicti habitꝰ igꝉ. ⁊c. Quarto pōt dici ꝙ vtraqꝫ haꝝ virtutū pt̄ dici virtus moralis/ inq̄tum vtraqꝫ ex more generak ſcʒ ex aſſuefactione opandi opa virtuoſa. hoc dicamꝰ ꝙ virtꝰ volūtatis dici debet virtꝰ hōis ſm ꝙ hō magis q̄ virtꝰ appetitus ſenſitiui. qð ſic pʒ/ qꝛ virtꝰ hōis ſm ꝙ hō. debet attendi/ ſcðm potentiā illam q̄ eſt homi propria. ⁊ nō ſcðm illā que eſt cōis ſibi ⁊ aliꝗs. ſed voluntas eſt ei ꝓpria/ et appetitꝰ ſenſitiuꝰ nō: igꝉ ⁊c. Et ad hanc intētionē Ari. volens Scðo huiꝰ inq̄rere opus ꝓpriū hōis in ordine ad qð virtus eius attēderek: ſeparauit nutritiuā ⁊ augmentatiuam vitā ⁊ ſenſitiuā. Si aūt dicak ꝙ licet appetitꝰ ſm cōparationē ab obiectū ſit cōis homini ⁊ brutis. tñ propriꝰ eſt homini ſm ꝙ ē obedibilis rōni. ⁊ ita ꝯuenit ſibi virtus predicta: ideo videk ꝙ eiꝰ virtꝰ debeat dici virtꝰ hōis ſm ꝙ hō. Ad hoc pōt dici forte ꝙ non eſt verū appetitū ſenſitiuū vt eſt obedibilis rōi ⁊ imperio voluntatis. ꝓpriū hōi. Equꝰ eni domak vel canis ⁊ trahik ꝑ aſſuefactionē appetitꝰ eiꝰ ad obediendum hōis imperio. Et ita forte dicit Ariſ. Scðo huiꝰ equi virtutē equū facere ſtudioſum ⁊ bonū ad currēdū ⁊ ferēdū aſcēſorē ⁊ ad expectādū bellatorem. vel dicendū eſt ꝙ et ſi appetitus vt eſt obedibilis rōni ⁊ volūtati ſit hōi ꝓpriꝰ. tñ qꝛ vt ſic/ nō cōuenit ſibi virtꝰ niſi ī ordine ad volūtatē: ideo adhuc virtus volūtatis primo ⁊ principalit̄ dicerek virtꝰ hōis ſm ꝙ hō/ non aūt virtus appetitꝰ. niſi ex ꝯſequēti. ⁊ ī ordine ad aliud. ❡ Itē in operibꝰ virtuoſis voluntas ſperat appetitui ſenſitiuo: et ita comparak ad ipſum ſicut dñs ad ſeruū. ſʒ dñs primo ⁊ principalit̄ ⁊ perfecte indiget virtute: ſubditus aūt nō. ſed ſolū ſecundario ⁊ ꝑ participationē dñi. ⁊ etiā diminute. qð pʒ auctoritate Ariſ. primo politice dicentis ꝙ principē quidē perfectā habere opʒ moralē virtutem. alioꝝ aūt vnūquēqꝫ q̄tum immittit ipſis. Et ante parum dicit ſi eni principans non erit ſobriꝰ ⁊ iuſtus quomodo principabitur bene. ſi vero ſubiectus: quomodo ſubꝗcietur bene. Et vide bñ totum quod ſequik: ergo virtus primo ⁊ principalit̄ pertinet ad volūtatē. ⁊ nō ad appetitū ſenſitiuum. ❡ Itē virtus vniuſcuiuſqꝫ attendik ſʒ vltimū. ī. ꝑfectiſſimū opus ī quo ipm̄ pōt. ſicut prius dictū eſt/ ſed optimū opus ⁊ perfectiſſimū in qð pōt hō procedit ſm potentiā eius ſupmā: ⁊ nō ſm aliquā inferioꝝ eius potentiaꝝ. ergo virtus hominis in q̄tum homo attenditur ſm eius ſupremam potētiam. non ſm inferiores/ et non eſt dubium voluntatem eſſe ſuperiorem appetitu ſenſitiuo: ergo ⁊c. Sed ſi forte dicak ꝙ cum intellectus ſcðm plures ſit potentia ſuperior voluntate: ſequik iuxta rōnē

Rationes ꝙ virtutes morales ſint in voluntate ſupponēdo tria.

ꝗ. ſuppo.

Voluntas hēat amicitiā ad appetitū ſenſitiuum.

iꝗ. ſuppō

Confirmatio.

Concordat opiniones

ꝙ habitꝰ in voluntate ſit potiꝰ virtus q̄ in appetitu ſenſitiuo

Appetitus ſenſitiuus vt ē obedibilis rōnū non ē ꝓprius hominis.

premiſſam / ꝙ virt⁹ voluntatis nõ erit virt⁹ hoīs ſcđm ꝙ hõ. hoc autem an ſit ita vel non. videbitur infra. hoc aūt ſolum hic appareat ꝙ virtus volūtatis ſit principalioꝛ virtute appetitus ſenſitiui. ¶ Itē poteſt ſic argui. potentia ī qua ſunt ꝓncipales virtutes moꝛales eſt principium non ſolū factionis ſꝫ etiam actionis ſiue actus. appetitus aūt ſenſitiuus nullius act⁹ eſt principium. hoc ꝓbatur / ſicut Ari. arguit de ſenſu ſexto huius. dicit enim: ſenſus neqꝫ vnius principiū actus. qđ ꝓbat quia beſtie quidem ſenſum habent. actū aūt nõ cōmunicant. mõ beſtie ſicut ſenſum habēt. ita habēt appetitum ſenſitiuū. ¶ Itē virtus hominis ē ẜm quā đr hõ bonus ſimplicit. vt pꝫ. Scđo huius. ſꝫ hoc eſt ẜm voluntatem bonā. nõ ſcđm bonum appetitum ſenſitiuum. qđ probat ex parte ꝯtinentis qui abſolute ꝛ ſimplicit ſermone dicit bonus: propter bonā volūtatē. licet habeat appetitum ſenſitiuū trahentē ad malum. Sed foꝛte putādum eſt ꝙ iſta ratio non recte ꝓcedit. nõ enim puto ꝙ ꝯtinentis appetitus debeat ſimpliciter dici mal⁹ ſed bonus. qm̄ magis inclinat verſus rõnē q̄ꝫ verſus ſenſualia. aliter ipſe eſſet incōtinēs ꝛ ſequeret ſenſuales delectationes. cum opinandum ſit ꝙ appetitus ſenſitiuus immediate mouet coꝛpus et non volūtas niſi ipſo mediāte: ſicut dicebat ī alia queſtione. Et ideo videt ꝙ licet appetitus ſenſitiuus inclinetur ad ſenſualia in ipſo continente: magis tamen adhuc inclinat verſus rationē. ideo debet dici bonus abſoluto ſermõe: cū a principalioꝛi ſieri debeat denominatio. ſꝫ tñ ipſe nõ eſt ꝑfecte bonus: qm̄ ꝓpter ei⁹ nimium tractū ad ſenſualia annectit ſibi triſticia quedā in obediendo voluntati ꝛ non eſt incōueniens eūdē appetitū inclinari ſimul ad oppoſita. ſicut in alia queſtione dictū fuit ꝛ exemplificatū. de illo qui ne pereat ꝓijcit merces in mare. Sciendum eſt tñ ꝙ cum voluntas ſit potentia ſuperioꝛ ꝛ homini ꝓpꝛia: ꝙ ẜm eā pꝛimo ꝛ principaliter homo dicitur bonus / ꝛ non ſecundum appetitū ſenſitiuū. ideo ſequit ꝙ in ea conſiſtit virtus ſaltem moꝛalis hoīs ẜm ꝙ hõ. ¶ Itē aliqui arguunt ſic. in illa potentia eſt virtus moꝛalis hoīs ẜm ꝙ homo: ī qua ſuꝑuenit delectatio opibus virtuoſis. dicēte Ari. Scđo hui⁹ ſignum aūt opoꝛtet facere habituū ſuꝑuenientē voluptatem vel triſticiā opibus. qui quidē enim recedūt a coꝛpoꝛalibus voluptatibus: et hoc ipſo gaudet tēꝑatus. qui aūt triſtat. intēperatus. ꝛc. Sed in voluntate hmõi delectatio ſuꝑuenit opi / nõ in appetitu ſenſitiuo / qm̄ inopinabile eſt ꝙ potentia delectetur in ſubſtractione obiecti ꝓpꝛij ꝛ ſibi naturaliter delectabilis. imo potius triſtat. vñ aplš qui ſatis debuit eſſe ꝛ reputari tēperatus: cōquerebat de ſtimulo carnis: ideo ꝛc. Sꝫ puto qđ iſta ratio eſt aliq̄ꝫtulum coꝛrigenda. puto eñi ꝙ in virtuoſo appetitus ſenſitiuus ꝓpter ei⁹ ꝑfectā inclinationē verſus voluntatē ꝛ iudiciū rationis delectatur ſimplicit inſeq̄ndo iudiciū rõnis ꝛ ꝙ hmõi delectatio triſticiā illā extinguit quam innat⁹ eſt appetit⁹ habere ex receſſu ab obiecto voluptuoſo vel ſaltem ſi nõ talit extinguit illā triſticiā: tñ maioꝛ eſt eius delectatio inſequēdo rõnē ad quā magis īclinat: q̄ꝫ ſit eius triſticia recedendo ab obiecto ad qđ minus īclinat Sed tñ quicq̄d de hoc dicatur. rõ ſufficienter cōuincit ꝓpoſitum nr̄m. Ut plura ſil̄ media colligendo faciamus talē rõnem

ꝙ ſenſus nõ ſit ꝓncipium actus.

Sed ẜm volūtatem hõ đr bonus magis q̄ꝫ ẜm appetitū ſenſitiuum. ꝙ delectatio in operib⁹ tēꝑantie ſit ī volūtate per ꝯñs hit⁹

virtus quidē intētionē facit rectam: ſexto huius. ¶ Itē i fine eiuſdē ſexti dicit ꝙ nõ ſolum q̄ ſcđꝫ rationē rectā. ſꝫ q̄ cū recta rõne habitus virt⁹ eſt. ¶ Itē ſcđo hui⁹ dicit ꝙ virtus eſt habit⁹ electiu⁹ ꝛ qđ ex ea ſuꝑuenit delectatio operi virtuoſo. ſed hec oīa ſoli volūtati cōueniūt. ita qđ nõ appetitui ſenſitiuo: vel ſaltē ſibi pꝛimo et principalit. et nõ appetitui ſenſitiuo. niſi ꝑ hoc qđ regit ab ipā volūtate / ꝛ ī oꝛdine ad ipā3 volūtatē igr̄ ꝛc. Et ex dictis pꝫ vnuſqſqꝫ videt q̄lr ꝓcedāt rõēs ī ꝓncipio q̄ſtionis adducte. ꝛ ſic ē finis q̄ſtionū pꝛimi libꝛi ethicoꝝ.

Ex cōditionibus virtutis moꝛalis colligit ꝙ ſit ī voluntate.

¶ Queſtio pꝛima ſecundi Libꝛi.

Circa ſecundum libꝛum

Queritur pꝛimo. Utrū virtutes moꝛales īſint vel īſiāt nobis a nā. ¶ Et ꝙ ſic qꝛ đr ſexto h⁹. oīb⁹ eñi vr̄ ſingulos moꝛes exiſtere nā aliqualit etei iuſti ꝛ tꝑati ꝛ foꝛtes aliqualit ꝛ alia habem⁹ ꝯfeſti a natiuitate ¶ Itē q̄ ſunt ī nobis ex nālib⁹ cauſis ſunt ī nobis a nā ſic ē de ꝟtutib⁹. qꝛ ꝓueniūt ex potētijs. q̄s a natura habem⁹ / ſcꝫ itellectu ꝛ volūtate ꝛ appetitu: ꝛ ex actib⁹ aliaꝝ potētiaꝝ: q̄ etiā ſunt nāles. cū ꝓpꝛi⁹ act⁹ potētie nālis: ſit naturalis. igit ꝛc. ¶ Item qđ natura incipit. ipſa debet cōplere. alit eēt agēs vile dicēte ꝯmētatoꝛe ſcđo phiſicoꝝ ꝙ agēs illud eſt valde vile qđ incipit illud agere qđ nunq̄ꝫ cōplebit. ſꝫ virtutes incipiunt in nobis a natura. cū natura det nobis virtutū principia. Alit eñi non eſſet ī poteſtate nr̄a fieri virtuoſos. igr̄ ꝛc. ¶ Itē illud eſt a natura per qđ hñs eſt maxime ẜm naturā. virt⁹ aūt eſt huiuſmodi ſeptimo phiſicoꝝ. vnū quodqꝫ eñi tūc maxime ꝑfectū eſt: cū attingit ꝓpꝛie virtuti ꝛ tūc eſt maxime ẜm naturā. ¶ Item ſubdit Ari. q̄rto phiſicoꝝ ꝙ oīs mot⁹ eſt aut violentus aut ẜm naturam. ita pari rõne videt ꝙ oīs generatio ſit violēta aut ẜm naturā. ſꝫ generatio virtutū nõ eſt violēta ergo eſt ẜm naturam. igitur ꝛc. ¶ Item cū natura det alijs entibus per quod poſſunt attingere ſuos fines: aliter fruſtra operaretur. ꝛ non debet eſſe minus ſollicita de homine. q̄ꝫ de alijs. ſꝫ magis ꝛ cum homo nõ poteſt conſequi finem ſuum. qui eſt ipſa felicitas ſine virtutib⁹ igitur videtur ꝙ natura debet homini dare virtutes

Ad pꝛimo

Secūdo

Tertio

Quarto

Quinto

Sexto.

Oppoſitum dicit Ari. dicēs

moꝛalis vero ex moꝛe ſit. ex q̄ ꝛ manifeſtū eſt ꝙ neq̄ꝫ vna moꝛaliū ꝟtutū natura nobis īſit. qđ ꝓbat. nullum enim natura exiſtentiū aliter aſſueſcit puta lapis natura deoꝛſum latus: non vtiqꝫ aſſueſcit ſurſum ferri. ſed aliqui aſſueſcit ad oppoſitū virtutis: ergo ꝛc. Adhuc quecūqꝫ a natura nobis adueniūt: potētias eoꝛū pri⁹ ferim⁹ poſteri⁹ aūt operationes. ꝛc. virtutes aūt accipim⁹ operantes prius: igitur virtutes nõ adueniūt nobis a natura. Deinde at ꝙ adueniant nobis per doctrinā. qꝛ ſcđo huius: dicitur: non enim vt ſciam⁹ q̄d eſt virtus ſcrutamur: ſed vt boni efficiamur ergo hec ſciencia moꝛalis fine ſuo fruſtraretur: ſi virtutes ꝑ q̄s boni efficimur: nõ acquirerentur nobis per eam.

In oppoſitum.

ꝙ virtutes nõ acquirūtur ꝑ doctrinam.

¶ Oppoſitum Ari. ſecundo

huius. Sed multi quidem non operantur. ad rationem autem fugientes exiſtimant philoſophari et ſic foꝛte ſtudioſi et ſimile aliquid facientes laboꝛantibus. qui medicos audiunt quidē ſtudioſe

faciũt aũt nichil hoꝝ ꝙ̃ precepta ſunt: queadmodũ
igit̃ neq͡ʒ illi habebunt bñ corp⁹ ita curati: neq͡ʒ iſti
aiam philoſophantes. Deinde aſ. ꝙ p ↄſuetudinẽ
nobis aduenĩãt: p Ari. dicẽtẽ moralis vero ex mo
re fit. vñ et nomẽ habuit parũ declinans a more te
ſtatur aũt ⁊ qḋ fit i ciuilib⁹: legiſlatores eñi ciues
aſſuefaciẽtes faciũt bonos. Adhuc ex aſſuefactiõe
in malis opib⁹ efficimur mali: ergo p aſſuefactiões
in bonis ⁊ virtuoſis opib⁹ efficimur boni ⁊ virtuoſi
Oppoſitũ arguit̃: qꝛ ſi efficiant̃ per aſſuefactiõem
hoc eſt per aſſuefactionem in iuſtis operatiõibus
non per aſſuefactionem in iuſtis: ſed hoc eſt ipoſſi
bile: qꝛ opa iuſta p̃ſupponũt iuſticiã / ſm quã dicãt̃
iuſta. ſicut albũ p̃ſupponit albedinẽ: igit̃ ⁊c. Et ſi-
cut aſ. de iuſticia / ita argui põt de alijs virtutibus
Tres ſolent poni concluſiones in iſta queſtione.

ꝙ inſint per ↄſuetudinem

Tres cõcluſiões repõſiue ad q̃ſtionem.

Prima eſt ꝙ virtutes ſũt in

nobis per naturã inchoatiue. ❡ Scḋa ↄcluſio eſt
ꝙ per doctrinã excitatiue ſiue ꝓuocatiue. ❡ Ter
tia eſt ꝙ p conſuetudinẽ pfectiue. Et dicitur ꝙ pri
mã concluſionẽ et tertiã intẽdebat Ari. cũ dixit ſʒ
innatis quidẽ nobis ſuſcipe eas. pfectis aũt p aſ-
ſuefactionẽ ❡ Primã aũt ↄcluſionẽ diuerſi diuer
ſimode intellexerunt. multi eñi ad cuitãdam crea
tionem ne ſcʒ forma fieret ex nichilo ſuppoſuerũt
aliquid ipſius forme ſubſtãtialiter p̃exiſtere i ma-
teria. qḋ vocabãt inchoationem forme / et illud di
cebãt eẽ actiuũ ꝑncipiũ coadiuuans agens extri-
ſecum ad cõplemẽti forme ꝓductionem. dixerunt
ꝙ ſi non eſſet ita: generatio forme eſſet violẽta. qꝛ
tertio hui⁹ dicit̃ violẽtũ ẽ cui⁹ ꝑncipium extrinſe-
cũ ẽ nichil cõferente vim paſſo. dicũt ꝙ̃ ſm dictum
moduʒ in ipſa volũtate inchoatiue eẽ virtutem p
naturã pfici aũt p aſſuefactionẽ. Sed iſta opinio
reprobari debet in metaphiſica. iõ breuit̃ nũc ptrã
ſeũdo de ipſa. videtur mihi ꝙ ſi id qḋ de forma pre
exiſtit ſit eiuſdẽ rõnis cũ eo qḋ de ipſa acqritur: nõ
eſt cã rõabilis q̃re magis hoc debet p̃exiſtere ꝙ̃ il
lud qḋ acqrit̃: vel q̃re generans vel corrũpẽs poſ-
ſit attĩgere ad hoc ⁊ nõ ad illud. Etiã vel illḋ pre-
ſuppoſitũ manebit cũ illo qḋ acquiritur: vel in ei⁹
aduẽtu corrumpet̃. ſi manebit: tũc oĩs forma erit
gradualis et ↄpoſita ex partib⁹ eiuſdẽ rõnis ſicut
forme q̃ ſuſcipiunt magis ⁊ minus. qḋ non cõcedi
tur ⁊ ſi corrũpetur: tũc non erit actiuum principiũ
complementi forme. quia nichil agit ad ſui corru
ptionem. niſi forte per accidens. et ex eo conſtat
ꝙ tunc illud exiſtens non magis prodeſſet i gene-
ratione ꝙ̃ ſimplex priuatio forme / vel potẽtia ma
terie / nec tunc eſſet aliquid de ſubſtãtia forme que
producitur. Si aũt illud de forma qḋ preexiſteret
eſſet alterius rõnis ab eo qḋ acquireret̃ ⁊ ſi mane
ret cũ eo qḋ acqreret̃. tũc eſſet forma cõpoſita ex
partibus diuerſarum rõnũ. qḋ nõ ſolet cõcedi. nec
eſſet aliqḋ vnũ p ſe. qꝛ vtraq͡ʒ pars eẽt actus in ſe.
qm̃ qḋ p̃exiſtebat nõ erat potentia pura qꝛ ſic non
differet a prima materia: et ex pluribus i actu nõ
fit vnum p ſe. Item tales ſic opinantes incidunt
in id qḋ credũt vitare: illud eñi forme qḋ acqui-
ritur preciſũ ab eo qḋ preexiſtit. fieret ex nichilo
ſui / ſicut diceſ de tota forma. et ita non min⁹ eſſet
creatio hic ꝙ̃ ibi. ❡ Alij autem dixerunt moti ꝓ-
pter eaſdem rationes cũ precedentibus. ꝙ forma
ſm eius q̃ditatẽ vel eẽntiaʒ totam preexiſtit i ma
teria ante ſui productionem ab agente / ſed non ſe-

Recitat opiniões anaxagore que eſt de virtutibus ſicut ḋ formis ſubſtantialibus.

Hic videtur opio bñ bona uẽture.

cundum illum modum vel non ſecundum illḋ eſſe
ſm quod acquiritur preexiſtit enim q̃tum ad eſſe
potentiale / et acquiritur q̃tum ad eẽ actuale. Ali
ter enim / vt dicũt non eſſet verũ dicere. ꝙ hec ea-
dem forma q̃ nunc demonſtratur in actu: erat pri⁹
in potentia cũ aliquod non dicatur idẽ niſi mediã
te eadẽ ſubſtantia vna. Et dicunt ꝙ hoc nõ intẽde
bat cõmentator octauo metaphiſice: cõmento pe-
nultimo: dicẽs Eſt igitur hoc aliqḋ vnũ qḋ primo
eſt in potentia: et poſt transfert̃ de potẽtia in actũ.
Et ſilr̃ vltimo cõmento dicit ꝙ multi decipiuntur
qꝛ ponunt idẽ qḋ eſt in potentia ⁊ qḋ eſt in actu: eſt
diuerſum et in rei veritate eſt vnum: qꝛ illud quod
fuit in potentia eſt in actu: ⁊ nõ ſunt hec duo diuer
ſa. ❡ Itẽ. xij. metaphiſice: ↄmẽto. xix. generãs igĩ
aiam nõ eſt dicere / ꝙ ponit aiam in materia: ſed ꝙ
extrahit illud qḋ eſt aĩa in potẽtia ad eſſe aiam in
actu. Sed hui⁹ opiniõis ſicut ꝑcedẽtiʒ pſcrutatio
pertinet ad metaphiſicã. Quapropter trãſeundo
ſupficialit̃ ad pñs dico me nõ bñ videre ꝙ illa opi
nio ſit vera. Tũ qꝛ nulla eſſet neceſſitas in gñatiõe
forme ponere materiã / cũ ipa non ponat̃ ꝑncipalr̃
niſi ex eo ꝙ in trãſmutatiõe opʒ idẽ manere ſubie-
ctũ ſub vtroq͡ʒ t̃mino trãſmutatiõis. ipa aũt eſſen-
tia vel q̃ditas forme / eſſet illud ſubiectũ. idẽ quod
mutaret̃ de nõ eſſe ad eſſe: vel de eſſe in potẽtia ad
eſſe in actu. Tuʒ qꝛ eſſe et eſſentia ſuppono ad pñs
idẽ eſſe realiter / ⁊ ↄuertibilit̃. ita ꝙ idẽ eſt eſſentia
in actu ⁊ eſſe in actu / ⁊ eẽntia in potẽtia ⁊ eẽ i poten
tia: ⁊ nõ ꝙ duo diuerſa eſſe ſint eiuſdẽ eſſentie: niſi
forte eſſe addita ⁊ accidentia: qḋ ſi diceret̃ tũc gñã
tio nõ attingeret rei ſubſtãtiam. Tum qꝛ manente
quiditate ſiue eſſentia rei manet ipſi⁹ nomen idẽ ⁊
diffinitio eadem. quo cõceſſo / non eſſet generatio
neq͡ʒ corruptio ſimpliciter ſm cõmentatorẽ. j. phiſi
coꝝ: ⁊. j. de gñatiõe. Tũ qꝛ quodcunq͡ʒ ens nõ eſſet
magis q̃ditatiue hõ ꝙ̃ aſin⁹ vl̃ lapis: lʒ ſm modũ
eſſendi eſſet hoc quidẽ hõ determinate: ⁊ hoc aſin⁹
et hoc lapis. Tũ qꝛ oportet illa diuerſa eẽ vel illos
diuerſos modos diſtigui realr̃ ab eẽntia forme. ex
quo corrũpunt̃ ⁊ de nouo ꝓducunt̃ eſſentia forme
ſp manẽte: ⁊ tũc ſm ꝙ preſcidũt a forma opʒ ſcire
verũ ſint accidentia forme vel ſubſtãtie: ⁊ ſi ſubſtã
tie: vtꝝ materia / vel forma / vel ↄpoſitũ / ⁊ quocũq͡ʒ
modo ponatur. inconuenientia acciderent. Tũ qꝛ
oĩa alia argumenta q̃ videtur cogere ꝙ forma ma
neat: poſſunt applicari ad cogẽdũ ꝙ illi modi ma
neant / ſi quis ad hoc intendere velit. Et iõ videt̃
eſſe dicẽdum de virtutibus in nobis ſicut de alijs
formis naturalibus perficientibus ſuã materiam
ꝙ in materia ſuã talẽ habent a natura inchoatio-
nem ſolum / ꝙ ſuũ propriũ ſuſceptiuũ et pfectibile
per eas. Et per ↄñs habens inclinationes natura
liter ad eas ſuſcipiendas: ſicut materia inclinatur
ad formã: et perfectibile ad ſuam perfectionẽ reci
piendam: preexiſtit a natura in nobis. hoc eñi ſu-
ſceptiuũ eſt potẽtia anime appetitiua / ſiue intelle-
ctualis ſiue ſenſualis: ſicut in alia queſtione dice-
bat̃. he aũt potentie inſunt nobis a natura: dicẽte
Ariſto. q. huius. ꝙ potẽtes ſumus a natura. ⁊ hãc
ſniam expreſſe ſonãt verba Ariſt. qui dicit innat⁹
quidem nobis ſuſcipere eas. Illa igitur ichoatio
quã virtutes habẽt a natura: eſt illud eẽ quod ha-
bẽt in ſuis principijs p̃exiſtẽtib⁹ a natura. quecũq͡ʒ
ſint illa principia: ſiue actiua ſiue paſſiua. hoc aũt
nichil aliud eſt (ſicut dicit Proclus) ꝙ̃ eſſe ipſorum

Improbatio

Opinio doctoris ad p̃mã ↄclonem

principiorũ ¶ Secũda ↄcluſio faciliter ꝓbat̃ qꝛ qđ
oſtendit et declarat bona ex virtutibus ⁊ mala ex
vitiis nobis ꝓuenientia. ⁊ q̃ntum per virtutes/ad
nr̃am ꝑfectionem ſupmã appropinquamus ⁊ q̃ntũ
ab ea ꝓ vitia elõgam⁹. excitat nos ⁊ ꝓuocat ad ac
quiſitionẽ virtutũ. ſed doctrina moralis ẽ hmõi: er
go ⁊c. ¶ Tertia ↄcluſio ꝓbat̃ qꝛ vel virtutes ĩſũt
nobis ꝑfectiue ꝑ naturã/vel doctrinam/vel ꝑ aſ-
ſuefactionẽ. Nõ ꝑ naturã. quia ſecundum naturã
nobis innatã indifferẽtes ſumus ad virtutes et vi
tia. hoc etiã pꝫ ꝑ rationes Ari. in lr̃a ſcꝫ quia nul-
lũ naturaliter exiſtentũ aliter aſſueſcit. Et qꝛ que
cunq̃ natura nobis aduenunt/potentias horum
prius ferimus ⁊c. Sed nec inſunt nobis ꝑfectiue
ꝑ doctrinã. qm̃ ↄtingit rationem de moralib⁹ ha-
bentes. nichil ſm̃ virtutes: ſed aliqñ ſm̃ oppoſi-
tas malitias opari. ⁊ tales virtutẽ nec habent nec
acq̃runt/ſm̃ dictũ Ari. pri⁹ allegatũ: dicẽtis. Sed
multi quidam nõ opant̃ ⁊c. ergo virtutes inſunt

virtutes fieri i nobis naturalit̃ triplicit̃ intelligitur.

nobis per aſſuefactionẽ. Itẽ rõnibus Ari. hoc pa
tet que in arguendo tacte fuerunt. Eſt tñ intelligẽ
dũ ꝙ virtutes naturaliter ĩfieri nobis ꝑfectiue po
teſt intelligi tripl̃r. Uno modo ꝓut naturale diſti
guitur contra violentũ: et ita dicendũ eſt ꝙ inſunt
nobis naturaliter Alio modo ꝓut naturale ſignifi
cat idẽ quod cõueniens: et in naturale ſibi oppoſi-
tũ idem quod inconueniens: quẽadmodũ defect⁹
⁊ mõſtruoſitates dicimus innaturales: et malicie
oppoſite innaturales. Tertio modo ꝓut naturale
diſtinguit̃ ↄtra voluntariũ: ſcꝫ cõtra illud qđ fit ꝑ
naturã electiuã operationẽ et liberã. ⁊ ita dictum
eſt nõ infieri nobis naturaliter virtutes. ¶ Tunc
r̃ndẽdum eſt ad rõnes in oppoſitũ. Ad primã que
arguit ꝙ inſunt nobis a natura. dicẽdum eſt ꝙ il-
la tẽperantia vel fortitudo que a nobis a natiuita
te ineſt: non eſt virt⁹ moralis: neq̃ pricipalis neq̃
ſm̃ quã hõ dicatur ſimpliciter bon⁹: ſed eſt habili
tas q̃dam et inclinatio ad faciliter talem virtutẽ
ſuſcipiendũ ſicut in ſexto videbitur. De ſcđa rõne
bene apparet ꝙ non ꝓbat virtutes nobis ĩfieri na
turaliter/ꝓut naturale diſtinguitur contra volũta
riũ. Ad aliã dicendũ ꝙ ꝑ actionẽ naturalẽ ↄplent̃
in nobis virtutes ſm̃ ꝙ naturalis actio diſtingui
tur ↄtra actionem violẽtam. ſed non ſꝫ ꝙ diſtin-
guitur ↄtra volũtariam. ⁊ hoc ſufficit. Quarta rõ
ꝓbat ꝙ virtutes ſunt nobis naturales: id eſt ↄue
niẽtes et vitia innaturalia diſcõuenientia. Quin
ta rõ probat ꝙ inſunt nobis naturaliter ꝓut natu
rale diſtiguit̃ ↄtra violẽtũ: ⁊ hoc idẽ ꝓbat rõ ſexta
rõnes ergo arguentes ad vtrãq̃ partẽ de doctrina
procedũt vias ſuas. ¶ Ad rõnem q̃ arguit ꝙ nõ ex
aſſuefactione dicendũ eſt ꝙ iuſticia in nobis fit ex

Opa dupliciter dr̃ iuſta

iuſtis opibus. Sed contingit opa dici dupliciť iu-
ſta. Uno modo qꝛ iuſte opãtur: et ſic forte iuſticiã
ſupponunt/nec ex eis iuſtitia nobis ĩſit. Alio mo
do quia ſimilia ſunt/illis operibus que iuſtus ope
ratur. et talia iuſticiam p̃cedere poſſunt et ex eis
nobis inſit iuſticia: et denominantur iuſta a iuſti-
cia ratione ſimilitudinis. vel etiã poteſt dici. ꝙ o-

Opa dr̃r fieri iuſte dupliciť.

pus poteſt fieri iuſte dupliciter. Uno modo qꝛ ab
habitu iuſticie ꝓcedit Alio modo qꝛ ꝓcedit ime-
diate a voluntate proprio impetu ſue libertatis/ſe
quente iudiciuꝫ rationis: vel forte mediantibus
aliq̃s perſuaſionibus aut admonitionibus. primo
ergo mõ iuſte agere p̃cedit iuſticiam. ſed aliq̃s mo
dis non oportet.

Tunc ad rationes opinionũ

Ad rões ꝓbãtes ꝙ virtutes iſunt nobis a natura

ĩprobatarum pri⁹ r̃fideri poteſt. qñ primo dr̃ ꝙ eſ-
ſet creatio ſi virtus fieret ex nichilo ſui. dicendũ ẽ
ꝙ non ſed creatio eſſet ſi non educeretur de poten
tia ſubiecti. Si eni agens prius naturaliter attin
geret ad eſſentiaꝫ forme quaꝫ ꝓducit. q̃ ad ſubie-
ctuꝫ in quo eaꝫ ꝓducit: tũc eſſet creatio. ſi vero pri
us naturalr̃ attingat ad ſubiectũ ꝑ cui⁹ tranſmu-
tationem formã de ei⁹ potentia educat. tũc non eſt
creatio qñ etiam dicitur ꝙ violentum eſt cui⁹ prin
cipium eſt extrinſecũ nullã vim conferẽte paſſo di
cendum eſt ꝙ in acquiſitione virtutum paſſum cõ
fert vim quia naturaliter inclinat̃ ad virtutẽ paſſi
ue lapis aũt violenter mouet̃ ſurſum quis nõ ha-
bet ad hoc inclinationẽ naturaliter ſꝫ potius natu
raliter reſiſtit. Quod ẽ talia opinio adiungit. ſcꝫ
ꝙ aliter non eſſet veruꝫ dicere ꝙ hec eadẽ forma
que nũc eſt in actu erat prius in potentia: nõ valet
qm̃ forma non ex eo dicitur eſſe in potentia mate-
rie quia in ea habeat aliqđ eẽ diſtinctũ ab ipſa ma
teria: ſed propter ſolã materie diſpoſitionẽ vel na
turã q̃ põt ſuſcipere illã formã. Auctoritates aũt
cõmentatoris bñ dicũt ꝙ idem quod ante erat in
potentia/transfertur ad actũ: et fit in actu. hoc eñ
eſt ipſa materia que prius exiſtens in potentia ad
formam fit in actu per eam. Cum etiam dicit ꝙ
agens extrahit illud quod eſt aĩa in potẽtia ad eẽ
animam in actu: intendit ꝙ materia prius eſt ani-
ma in potentia. i. in potentia ad animam: vel in po
tentia animata: ⁊ poſt habet animam in actu. per-
fectior aũt de hoc perſcrutatio in metaphiſica re-
quiratur: et ſic eſt finis queſtionis.

Secundo queritur vtrũ

aliquid natura exiſtentiũ aliť aſſueſcat
¶ Et arguit̃ ꝙ ſic: qꝛ quod nobis ex
puero ↄnutritur eſt nobis naturale: ſꝫ
delectationes corꝑales ſunt hmõi vt dꝛ in ſecũdo
huius: ergo ille ſunt nobis naturales. ⁊ tñ hõ põt
ad oppoſitũ aſſuefieri ꝑ tẽperantiã: igitur. ¶ Itẽ
cũ paſſiones nõ inſunt nobis ꝑ artẽ nec ꝑ fortunã
nec per nr̃aꝫ electionẽ: videt̃ q̃ inſint nobis ꝑ na-
turã: ⁊ tñ hõ in eis aliter aſſueſcit: igit̃. ¶ Itẽ in-
tellectus naturalr̃ inclinat̃ ad veritatẽ principioꝝ
per ſe notoꝝ: et tñ per ↄſuetudinẽ impedit̃ ab eavt
ait cõmentator in ꝓlogo tertij phiſicoꝝ. Itẽ ↄmẽ-
tator ibidẽ dicit ꝙ aliq̃ intm̃ aſſueti ſunt comede-
re venenũ mixtũ ꝙ erat eis cib⁹. et tñ venenũ eſt cõ
tra nutrimenti naturã: igitur. Itẽ ſexto huius dr̃
ꝙ q̃dã ſunt virtutes morales naturales: quemad-
modũ eñ dicit Ari. in opinatiuo due ſunt ſpecies
demõſtrantes et prudentia: ſic in morali due ſunt.
hec q̃dẽ virt⁹ naturalis. hec aũt principalis. oibus
eñ videtur ſingulos mores exiſtere natura aliq̃li
ter eteni iuſti/et tẽperati/et fortes. et alia habem⁹
confeſti a natiuitate: et tñ poſſibile eſt vt hõ aliter
aſſueſcat: ideo ⁊c. Itẽ ſcđo huius Ariſ. volẽs oſtẽ
dere q̃uo vitioſe tract⁹ ad vnũ extremũ poterit ad
mediũ per aſſuefactionẽ redire dicit. in ↄtrarium
aũt nos ipſos attrahere oportet. multũ eñ addu/
centes a pctõ in mediũ veniemus. qđ declarãs ex-
emplo dicit: ꝙ tortuoſa lignoꝝ dirigẽtes faciunt:
lignũ ergo tortuoſum ꝑ multiplicatã ad cõtrariã
plicationem aliter aſſueſcit: et tamen tortuoſitas
ſibi naturaliter inerat.

Oppoſitũ dicit Ariſt. nullū eſſ natura exiſtentiũ aliter aſſueſcit. quod exēplo de lapide et igne declarat: et poſtea ſubiũgit. Neq aliqd alio℞ q̃ talr̃ inata ſunt alr̃ vtiq aſſueſcit

Sex modis ſũt naturale

Sciēdum eſt ꝙ naturale aliquãdo diſtinguit̃ ↄtra caſuale: aliqñ cõtra violentum/aliqñ ↄtra accidẽtale/aliqñ ↄtra ſupnaturale aliqñ ↄtra diſcõueniens: aliquãdo cõtra aĩale ſeu voluntariũ. dico ergo primo ꝙ naturale primis qn q modis aliter põt aſſueſcere: qḋ pʒ qꝛ virtutes his quiq modis ſũt hoi naturales. et tñ hõ aliter aſſueſcit. Quidã de ſexto mõ ſit dicendum/ ↄñter apparebit. Prius tñ ſciendũ eſt/ ꝙ potẽtia ſiue virtus aliqua põt ſe habere actum/ cuius ipſa eſt principiũ dupliciter. vnomõ ꝙ ſit ad vnũ actũ ſic deteriata ꝙ nõ idigeat recipere ab alio ipreſſionem aliquã ad exequẽdũ illũ actũ: ſed impedimẽto nõ exñte ipſa eſt ſufficiens exequi ipm ſicut ẽ de grauitate ad locũ deorſum. Aliomõ ꝙ ſit indifferens ad diuerſos actus: ita ꝙ ad deteritate proſequendũ aliquẽ actũ idigeat aliquã prius recipe ipſſionẽ deteriantem ipſã ad illũ actũ ſicut ferrũ potẽtiam hʒ mouẽdi ad magnetẽ/ nõ tñ deteriatã ad mouẽdũ donec impſſiõeʒ aliq̃ recepit ab adamãte: ſicut declarat cõmẽtator ſeptio phico℞ ↄmẽto decimo Et poſſum⁹ etiã de hac diſtictione dare exẽplʒ i moralib⁹ potẽtia nãq appetitiua eſt indifferens ad virtutẽ vel viciũ vel etiã ad agẽduʒ ſtudioſe vl̃ vel praue: iõ vt deteriet̃ opationib⁹ determinantibus ad virtutẽ vel viciũ Indiget etiam virtute morali ſibi ipreſſa deteriante ipſaʒ ad agere ſtudioſe: vel vitio determinante ad agere praue. Sed ñr⁹ ſic ẽ deteriata ad bñ opanḋ ꝙ obiecto pñte ⁊ ñ exñte ipedimẽto ſm eam ſẽper agim⁹ bñ. Dico igitur ꝙ potentia deteriata ſcḋʒ ſe ad actũ nunq̃ aliter aſueſcit. qꝛ nõ poſſet aliter aſſueſcere niſi per ablationẽ prioris deteriationis et p impreſſionẽ determinationis oppoſite deteriationis illã potẽtiã ad oppoſitum actũ. ſed potentia de ſe determinata ad aliq̄rem actum nõ põt illam deteriationem admittere et oppoſitam accipere. qꝛ iam non eſſet ſecundum ſe deteriata ſed indifferens. iõ ⁊c. Itẽ potẽtia indifferẽs duplex eſt. Alia nãq eſt que per vnũ ſolũ motũ vel vnã actionẽ ſolam põt ſufficiẽt determinari ad actũ verbi gratia: ferrũ vt moueatur ad magnetẽ vel etiã per plures mot⁹ vel p plures actiones: ſubordinatas tñ ⁊ diuerſarũ rõnum Alia eſt q̃ ad ſui deteriationẽ indiget multiplicatis ꝓſeueratis opationib⁹ eiuſdẽ rõnis. ꝓma aũt iſtarum potentiarũ non eſt ꝓprie aſſuefactibilis: ſʒ ſecunda. cuius rõ eſt: qꝛ aſſuefactio ꝓprie fit ex multiplicatis opationib⁹ ↄſimilibus tanq̃ generatio habitus inclinãtis ⁊ determinãtis potẽtias ad ſimiles opationes. hec aũt vltima potẽtia inuenit̃ inter multas anime potentias/ ⁊ i ↄparatiõe ad multos actus earum licet nõ ad omnes/ ſed nõ iuenitur iter potẽtias corporales. omnis eni actus ad quem inuenitur eſſe potentia corporalis conſequi põt perfecte p vnã ſolam actionem/ niſi fuerit remota potentia. q̃ tũc indiget pluribus/ ſed diuerſarum rationum et cauſa forte huius eſt qꝛ potentie corporales ꝓpter materiam ſũt magis paſſiue q̃ potentie anime. ideo ex ſola actione magis poſſunt impreſſionem ſuſcipere ⁊ retinere. Scḋm igitur hũc moduʒ dici põt loquẽdo de naturali ꝓut

Duplr ſe hʒ potentia ad actꝰ cuiꝰ ẽ pricipiũ.

Potẽtia ex ſe determinata ad actuʒ nõ aliter aſſueſcit.

duplex ẽ potẽtia indifferẽs ſiue idetminata

diſtiguitur ↄtra animale: ꝙ nullũ natura exiſtẽtiũ aliter aſſueſcit vel etiam ſcḋm predicta poſſet dici ꝙ illud dicitur naturale alicui potentie: ad quod ipſa ſcḋm ſe ẽ deteriata. Illud autem dicitur ſibi non naturale ſed tanq̃ contingens et accidentale: ad quod ipſa non eſt ſcḋm ſe deteriata. Naturale eniʒ ſepe inuenitur capi. prout diſtiguit̃ ↄtra accidẽtale. quod eni per ſe ineſt: dicitur naturaliter ineſſe: nõ autẽ/ ſi accidat ſic ergo ſumendo naturale nullum natura exiſtentium aliter aſſueſcit. cum dictũ fuerit ꝙ potentia determinata non aliter aſſueſcit. Et iſta eſt facilior huius queſtionis ſolutio: et que minores videtur pati calumnias.

Satiꝰ eſt dicere ꝙ naturale in qḋ ſumit̃ vt diſtiguitur ↄtra accidentale.

Et ſecundum iſtam ſolutiotionem dici poteſt ad rationes. Ad primam ꝙ delectationes in cibis et potibus ſunt apetitui naturales: ſic ꝙ appetitus eſt determinat⁹ ad delectãdum in cibo bono vel potu bono accepto: ⁊ nõ poteſt in contrariuʒ aſſuefieri. licet ab hoc impediri poſſit p egritudinem: et ipſius appetit⁹ corruptionem: ſed non eſt deteriatus ad hmõi delectationes proſequendas exceſſiue/ aut diminutiue aut mediocriter. iõ põt ad horũ quodlibet aſſuefieri. ¶ Ad aliã põt dici/ ꝙ hõ nõ aſſueſcit qui patiat̃ ſaltem p multas paſſiões. ſʒ aſſueſcit qualr̃ paſſionibus afficiat̃ ⁊ ducatur. puta exceſſiue/ vel defectuoſe/ vel mediocriter. qꝛ ad hoc ipſe ẽſt idifferẽs ſecũdũ ſe. ¶ Ad aliam põt dici ꝙ intellectus ita determinatus eſt ad aſſentiendũ veritati primorum pricipiorum ſcʒ omnino primo℞ ⁊ per ſe notorũ capiendã: qḋ non põt aſſuefieri ad negãḋ. ſʒ de aliquibus principiis ñ omnino primis ⁊ p ſe notis pt bñ aſſuefieri ad negãdum. qꝛ non eſt oĩno determiatus ad veritates ipſorũ ſecundũ ſe. ¶ Ad aliã pt dici qḋ natura nõ ẽ oĩno deteriata ad vnũ cibũ. iõ pt aſſuefieri ad aliũ: et aliqñ ad maluʒ/ vel ſaltẽ ad minus bonum malo admixtum. ¶ Ad aliam dicendum. ꝙ lʒ ille ṽtutes naturales morales vel moralibus ſiles ſint q̃dam inclinatiões ad actus aliquos tñ ñ ſunt oĩno ſcḋm ſe deteriate ad illos ideo cõtingit alit̃ aſſuefieri. ¶ Ad vltimam põt dici ꝙ lʒ lignũ creuerit tortuoſum: tñ ad illam tortuoſitatẽ nõ eſt ſm ſe deteriatũ/ ſed accidẽtalr̃ iõ ad ↄtrariũ trahi põt ⁊ rectificari põt p vnã ſolã longã continuam plicationẽ: ideo ibi proprie non eſt aſſuefactio. ¶ Sciendũ etiã ꝙ he rões oẽs vel ſaltẽ plures nichil apparẽt ↄcludere de naturali ꝓut diſtinguit̃ ↄtra aĩale modo pri⁹ dicto. ſi qꝛ diligẽter attẽdat. Et ſic eſt finis q̃ſtiõis preſentis

TErtio queritur vtrum ṽtutes gñant̃ i nobis ex opationibus ¶ Ar. ꝙ nõ: qꝛ ſicut effectus hʒ a ſuis cauſis ẽntitatẽ ita vr̃ ab eis hr̃e firmitatẽ ⁊ bonitatẽ: ⁊ ita cã dʒ eſſe firmior ⁊ melior effectũ ſʒ opatões pcedẽtes ṽtutes nõ ſunt firmiores ṽtute: qꝛ ſtatĩ trãſeũt: nec ſunt meliores: cũ ſm eas nõ dicat̃ hõ bon⁹ ſimplr̃. ſcḋm autem virtutẽ dicitur bonus ſimpliciter: ḡ ex eis nõ gñatur ṽtus: ⁊ non eſt dubiũ ꝙ nec ex opatiõib⁹ ſeqntib⁹ ṽtutẽ tã gñatam: ideo ⁊c. ¶ Oppoſitũ dicit Ari. qḋ declarans per ſimile in artiũ generatione dicit: que eñ oportet diſcentes facere: hec faciẽtes dicim⁹. puta edificantes edificatores fiunt: et citharizantes citharíſte. ſic aũt et iuſta quidẽ operantes iuſti efficiunt̃ tpata aut tpati: fortia ꝓo fortes Itẽ poſtea dicunt

ex iuſta operanti iuſtus fit ex tēperata temperat⁹. vñ ſpeculātes circa mores et nō operantes aſſimilant egrotātib⁹ qui bñ medicū audiūt ⁊ nō faciūt ei⁹ precepta. vnde ſicut illi non acquirunt ſanitatem/ita nec iſti virtutem. Primo dicendum eſt ꝙ virtus generatur ex actibus.

Secūdo videndū eſt quomodo ſumitur hec ꝑpoſitio ex. Primū pꝫ ſufficiēter per rōnes Ariſto. primo ꝑ ſimilitudinē virtutū ad artes ſicut iam dictū fuit. Scđo: qꝛ ex oppoſitis cauſis oppoſiti habit⁹ ſiūt/mali aūt ex malis operationib⁹ fiunt: ergo ex bonis opibus efficiunt̄ boni et virtuoſi. ⁊ hec ꝯclō eſt conceſſa ſicut ꝑ ſe nota

Inquirit quō capitur ꝑpō ex cuꝫ dr̄ vt⁹ gñat ex actib⁹ quadruplicat ſumitur ex

Ideo de ſcđo ꝑpoſito videndū eſt: ꝓpter quod eſt ſciendū ꝙ hec ꝑpoſitio ex pōt dicere habitudinem cauſe materialis: ſicut dicim⁹ cultellū fieri ex ferro. vel habitudinē oppoſiti termini: ſicut dicimus albū fieri ex nigro: vel habitudinē cauſe efficiētis, ſicut fieri dicimus pugnā ex ꝯuitio: vel cultellum ex fabro. Aliquādo etiā dicit habitudinē actiōis ipſius agētis ſeu mot⁹ ab ipſo ꝑuenientis ad rē factā: ſeu ex hmōi motu ſeu actiōe derelicta. ſicut dicimus caliditatē ſeu raritatē fieri ex calefactione. et licet iſtū modū nō exprimat Ariſt. quīto metaphiſice. tñ poſſumus ipſum reducere ad illum ſm̄ quē dicimus aliquid fieri ex agente vel mouente.

Ex nō d hītudinē cauſe materialis. Quid dr̄ materia trāſiēs.

Dico igitur ꝑmo. ꝙ virtutes non fiunt ex opationibus ꝑut dicit habitudinem cauſe materialis: qꝛ materia manet in facto eē neceſſario. Nā etſi aliqñ diuidim⁹ materiā in ꝑmanētē et tranſeuntē: tñ nunꝙ̄ dr̄ trāſiens niſi qñ capit̄ indiſtincte a priuatione oppoſita: vel a forma contraria forme fiende: tūc em̄ trāſit rōne hui⁹ forme vel priuationis. Ipſa tñ materie eſſentia vt diſtinguit̄ ab eis ſemꝑ manet: ſed opatiōes non opꝫ manere fctā virtute: ergo ⁊c. Itē materia ſe habet ad hoc cuius eſt materia: vt potētia ad actū. ſed operatio non magis habet rōnem potentie ꝙ̄ virt⁹: immo econuerſo potius.

Nō d/habitudinē termini oppoſiti.

Secūdo dico ꝙ virtus nō ſit ex operatiōibus ꝑut ex/dicit habitudinē oppoſiti termini: qꝛ operatio nō opponit̄ virtuti: ſtat em̄ cū virtute: immo quantomagis virtus acquiritur: tanto operatio perfectior efficitur.

Nō hītudinē cāe efficiētis

Tertio dico ꝙ virtus non ſit ex opationibus ꝑut ex/dicit habitudinē cauſe efficientis: qm̄ oē efficiens ꝓprie nō agit effectū: niſi aliqua actione fundata in motu et tranſmutatiōe ſed opationes non ꝑducunt virtutē alia actōe vel alio motu medio: ſed ſunt (vt videt̄) ipſamet actio quā virtus ꝯſeqtur. Itē effectus non eſt principiū efficiētis niſi forte finale: ſed virtus eſt principiuꝫ operationis: ⁊ ſi nō illius ex qua ſit tñ et ſimilis. ⁊ non eſt principiū finale ſed poti⁹ econtra: ergo ⁊c. Itē arguitur cōiter ſic. que ſunt in eodē ſubiecto vnū non pōt eſſe actiuū alterius: modo ipſa operatio ſaltē primaria. ſ. electio ⁊ ipſa virtus in eodem ſubiecto ſunt ſcꝫ appetitu agit ⁊c. propoſitiōes tñ iſtius rōnis non apud oēs ꝯcedunt̄: ideo de his poſtea videbitur aliqualiter ꝑut reqrit pñs materia

Ex/d/ habitudinem

actiōis ſ motꝰ ad effectum

Quarto dico quod virtus ſit ex opationibus prout ex/dicit habitudinē actiōis vel mot⁹ per quē virtus acquirit̄: qꝛ cū fiat ex operatiōibus: et aliquo triū modoꝝ predictoꝝ nō apparet mod⁹ alter niſi iſte quo virtus fiat ex eis Nō tñ opinor ꝙ virt⁹ ſit ipſi⁹ opationis termin⁹ intrinſec⁹ ſed extrinſecus: ſicut aliquomodo forma ſubſtantialis eſt termin⁹ alterationis. vnde ſicut forma ſubſtātialis eſt ꝑ alterationē vel ꝑ operationē qua agens materiā diſponit et tandē formā attingit: ſic agens per opationes diſponit ad virtutem et tandē ipſam attingit: ſicut ergo alteratio nō eſt agens nec materia reſpectu forme ſubſtantialis: ſed eſt actio vel motus quo agens ipſam producit ita eſt de operationibus reſpectu virtutis

Sed tūc orit̄ dubitatio quid ſit agens iſtas operationes et ipſaꝫ virtutem. Ad qđ aliqui dicūt: ꝙ ipſa aie potentia ē illarū opationū actiua loquēdo de interiori opatiōe que ē velle vel appetere. qꝛ talis opatio dr̄ actio imanens. qđ nō eſt qꝛ paſſo imaneat: ſic enim diceretur oīs actio imanes. ſed qꝛ manet in agente. cū ergo maneat in ipſa potentia appetitiua: ſequit̄ ꝙ ipſa potentia erit eius actiuū pricipium. ¶ Item voluntas nō ſolū recipit actum ſuū ſed. elicit. elicere autem eſt agere. ¶ Item voluntas ſeipſam determinat ad actū ſuū. Aliter nō eſſet plus libera ꝙ̄ ꝗlibꝫ alia potentia paſſiua. ſꝫ de rōne puri paſſiui non eſt determinare: ſꝫ determinari ab actio. igitur ⁊c. Itē cū virtus ſit vltimū potentie/⁊ diſpōat potentiam ad actum: opꝫ in eodē genere cauſe ſe habere ad actū potētiam et virtutē. ſed pt⁹ actiue ſe hꝫ ad actum ſuum. qm̄ ſicut ars ſe hꝫ ad op⁹ artificioſū ita virtus ad opus virtuoſū Ars aūt ē actiuū pricipū ſui operis: ideo ⁊c. Qđ aliqꝫ confirmant dicentes opus prius naturaliter eſſe ab agente ꝙ̄ in ſeipſo et prius naturaliter eſſe in ſe ꝙ̄ recipi in ſubiecto: ſed opus virtutis non habet quod ſit bonum ex eo ꝙ recipitur in ſubiecto. ſed potius econuerſo ſcilicet ꝙ ex tali opere ſubiectum redditur bonum. ergo opus habet ꝙ ſit bonum ex ſe: vel ex eo ꝙ eſt ab agente. ſed ex ipſa virtute habet ꝙ ſit bonum. quia ſecundo huius dicitur ꝙ virtus habentem perficit et opus eius bene reddit ergo opus virtutis ē ab ipſa virtute actiue. Alij autem viam iſtam reputant impoſſibilē: quoniam impoſſibile eſt idem reſpectu eiuſdem eſſe actiuum et paſſiuum. ¶ Actiuum enim agit ſecundum ꝙ in actu/⁊ paſſiuū patitur ſecundum ꝙ eſt in potētia. ideo ſeptimo phiſicorum et octauo probatur ꝙ idem nō mouetur a ſeipſo Et in primo de generatione Ari. volēs probare ꝙ ſimile nō patit̄ a ſimili intēdens ducere ad maius ⁊ manifeſtius inconueniens/dicit ꝙ ſimile nō patit̄ a ſimili: qꝛ ſeqretur ꝙ etiā idem pateretur a ſeipſo. ⁊ in. viij. phiſicoꝝ dicit ad hoc incōueniēs ꝙ idē et ſm̄ idē calidū erit ⁊ nō calidū. mouens em̄ mouet ſm̄ ꝙ in actu: et mobile mouet̄ ſm̄ ꝙ caret actu illo ad quē mouet̄: imo (quod plus eſt) iſti reputant īpoſſibile ꝙ agens ⁊ paſſum ſunt indiſticta ſubiecto: cū actus ⁊ potētia que dicit carētiā act⁹ nō poſſint ſimul exiſtere: qꝛ aliter nulla eſſet via ad concludendū ſeparationē et imobilitatē primi motoris. Ideo etiā. v. metaphiſice et. ix. diffinit̄ potētia actiua ⁊ potentia paſſiua: qꝛ potētia actiua eſt

Inquirit quō anīa producit actū in ſe et quō ꝑt eſſe agēs ⁊ patiēs.

principiũ tranſmutãdi aliud inq̃tũ aliud potẽtia autẽ paſſiua eſt q̃ in ipſo patiẽte principiũ eſt mutationis paſſiue vel patiẽdi ab alio inquãtũ aliud. Et in octauo phiſicorũ probãt. Ari. ⁊ cõmẽtator ꝙ grauia ⁊ leuia mouent ſe: q2 nõ ſunt diuiſibilia in mouẽs ⁊ motũ dicit enim cõmẽtator ſic. omne qđ moue[tur] ex ſe aut erit diſtinctũ ſm diffinitionem in mo[t]orẽ ⁊ motũ: aut ſcđm partes q̃titatiuas. ⁊ cũ co[rpor]a ſimplicia nullo diuidãtur iſtorũ modorũ/ ſeq̃tur vt non moueãtur ex ſe oĩno. Et ſi diceretur ꝙ ratione forme mouerẽt/ ⁊ ratione materie mouerẽtur. hoc remouet dicens: ſi igitur aliquis dixerit ꝙ ſunt corpora ſimplicia cõpoſita ex materia ⁊ forma quorũ vtrũq; eſt diſtinctũ a reliquo. Dicemus ad hoc ꝙ prima materia nõ eſt exiſtens in actu. ⁊ illud quod mouetur debet diuidi in motorẽ ⁊ motum in actu. quoniã illud qđ eſt in potentia non mouet nec mouetur ſi igitur lapis moueretur ex ſe contingeret ꝙ eſſet mouẽs ⁊ motum ſecũdum formã quod eſt impoſſibile. In hac autẽ ipſorũ controuerſia ⁊ in eorũ rationibꝰ non pauce latẽt difficultates habẽtes alibi locũ ⁊ profundiori egẽtes perſcrutatione. quã negociũ preſens admittat. licet enim idẽ ⁊ ſecundũ idem concederetur nõ poſſe agere in idem ⁊ recipe: tamen nõ videtur impoſſibile ꝙ agens ⁊ paſſum ſint idẽ ſubiectiue. Nam ſecũdo de anima dicit Ariſtoteles aĩaʒ eſſe principiũ corporis ſm triplex genus cauſe: ſcʒ formalis/ finalis/ ⁊ efficientis. Anima nãq; mouet corpus localiter/ corpus etiã ſecũduʒ quãlibet partem nutritur/ ⁊ anima in nutricem ſe habet actiue. ⁊ cõmentator dicit octauo phyſicorũ cõmento viceſimoſexto. nullꝰ enim dubitat ꝙ animal mouet̃ ab anima/ ⁊ ꝙ anima eſt mouẽs et corpus motũ. ⁊ cõmento triceſimo dicit. Anima enim q̃ eſt motor in aĩalibus diſtinguitur a corpore quod eſt motũ ſcđm diffinitionẽ. licet nõ diſtinguatur ſcđm eſſe. ¶ Itẽ de grauibꝰ ⁊ leuibꝰ dicit cõmẽtator quarto phyſicorũ ꝙ forma eſt motor ⁊ materia mota: ⁊ tertio celi dicit ꝙ forma grauis mouet ipſum ſcđm ꝙ eſt forma. ⁊ mouetur ſm ꝙ eſt in materia. dicit etiam ꝙ graue mouet ſe ſcđm ꝙ eſt actu graue/ ⁊ mouetur ſcđm ꝙ eſt in potẽtia deorſum. Itẽ de motu ferri ad magnetem ⁊ nutrimenti ad mẽbra: dicit cõmẽtator ſeptimo phyſicorum cõmento decimo/ ꝙ nutrimẽtũ non mouetur ad nutriẽdũ niſi cum fuerit in aliqua diſpoſitione cum nutrito. Et ſimiliter ferrũ non mouetur ad magnetẽ niſi cũ fuerit in aliqua qualitate cũ magnete. ⁊ ideo quãdo magnes fricatur cũ alio tunc amittit virtutẽ. Nam ferrũ tunc non acq̃rit de lapide in illa diſpoſitione qualitatẽ per quã innatũ eſt moueri ad lapidẽ. ⁊ ibidẽ dicit ꝙ lapis mouet̃ ex ſe ſed inferius ⁊ ignis ad ſuperiꝰ vt perficiant ſe. Et lincomẽſis primo poſteriorũ dicit ꝙ ſciẽtia principiorũ eſt efficiẽs ſiue origo cõcluſionũ. ſciẽtia eni pricipiorũ in aĩa videtur gignere ſciẽtiã cõcluſionũ. Nec vr̃ concludere de neceſſitate qđ alij ad hoc cõcludẽdũ adducũt q̃uis eni idẽ ſm ſubiectũ ⁊ ſm diffinitionẽ nõ poſſit eſſe ꝑ ſe actiuum et paſſiuũ reſpectu eiuſdẽ nec in actu quo ſit innatũ agere ⁊ in potẽtia qua ſit innatũ pati: tñ idem ſm ſubiectũ diuerſum tñ ſm diffinitionẽ nullũ eſt inconueniẽs eſſe actiuũ ⁊ paſſiuũ reſpectu eiꝰ de ſm eius diuerſas ptes. Quñ dr̃ ꝙ agens agit ſm ꝙ in actu ⁊ paſſum patit̃ ſm ꝙ in potẽtia ad actũ illũ/ ⁊ ꝑ cõſequẽs ſm ꝙ caret illo actu. ⁊ in eodẽ ſubiecto nõ pñt eſſe actꝰ ⁊ eius carẽtia. Dicẽdũ eſt ꝙ agens licet agat ſm ꝙ in actu: tñ nõ opʒ ꝙ ſit in eo ſꝑ agens dem actu formaliter cũ illo actu quẽ producit in eſſe i eođ paſſum. Non opʒ Intelligẽtia eni que ꝓducit motũ celi: nõ actu cuʒ habet in ſe motũ formaliter neq; generãs aĩalia illo queʒ ex putrefactione eſt alias formaliter. Agẽs ergo producit agit ſm ꝙ ẽ in actu ſʒ hoc põt eſſe tripliciter. vno ſʒ triplr mõ ꝙ ſit in actu tali qualem ꝓducit hoc põt cũ hõ itelligit generat hoiem ⁊ ignis ignẽ. ⁊ calidũ calidũ. Alio ꝙ ſit actu modo ꝙ ſit in actu excellẽtiori ſuꝑioris ordinis q̃ ſit actꝰ ꝓducibilis in ipſo paſſo. ſicut eſt de itelligẽtia mouẽte celũ/ ⁊ de celo generãte aĩalia. ⁊ alia multa in iſtis inferioribꝰ. tertio modo ꝙ ſit in actu ꝑ qualitatẽ aliquã receptã ab aliquo duoruʒ nũc ꝓdictorũ agẽtiũ que eſt tãq; virtꝰ ipſorũ. ſicut ſperma ꝑ qualitates ſibi ab hoie infuſas gñatiuũ eſt hois. ⁊ corpora celeſtia nõ imediate generant aĩalia ex putrefactione nata. q2 non ſunt ꝓxima: ſed qualitates quedã influxe a celo in hec inferiora ſunt hmõi aĩaliũ ꝓpinqua generãtia. dicẽduʒ eſt ergo ꝙ paſſum dʒ carere illo actu quẽ agẽs innatũ eſt ꝓducere in ipſum. Sed poſſibile eſt ꝙ ſit alio actu informata. ideo impoſſibile eſt agẽs eſſe idẽ ſubiectiue cũ paſſo. loq̃ndo de agẽte qđ eſt tale in actu formaliter qualẽ effectũ innatũ eſt ꝓducere. tũc eni ſimul eſſet actꝰ ille ⁊ eiꝰ carẽtia ſed de alijs agẽtibꝰ hoc nõ põt cõcludi. nõ eni impoſſibile eſt ꝙ aĩal ſit aĩatũ actu ꝑ aĩam/ ⁊ ſit in potentia ad ambulationẽ. vel ꝙ graue ſit actu graue ⁊ careat vbi deorſum/ vel ꝙ ferrũ ſit in actu ꝑ qualitatẽ receptã a magnete. ⁊ careat motu vel cõiunctione eiꝰ ad magnetẽ. ⁊ ſic de alijs. Et qñ vltra ſubiũgitur ꝙ nullã aliã habemꝰ viã ad cõcludẽdũ ſeparationẽ ⁊ immobilitatẽ primi motoris: põt dici ꝙ immo bñ ꝑ eiꝰ infirmitateʒ ſicut dicit Ari. in fine quĩti phyſicorũ. Etiã ꝑ aliã viã quã ipſe idẽ ponit in fine eiuſdẽ q̃rti phyſicorũ/ qm̃ cuʒ ꝑ ſe ſit prius oĩ eo qđ eſt ꝑ accidẽs ideo in primo motore nulla debet cõcedi diſpoſitio q̃ nõ ſit neceſſaria motori ad hoc ꝙ moueat ſed mouere nõ eſt diſpoſitio neceſſaria motori ad hoc ꝙ moueat. tũc enim nullũ mouẽs poſſet moueri niſi moueatur. quod Ariſt. declarat eſſe falſum q2 ſi oporteret omne mouens moueri. aut hoc eſſet eadẽ ſpecie motꝰ qua moueret. ⁊ tũc docẽs addiſceret/ ⁊ calefaciẽs calefieret et eſſet calidũ ⁊ nõ calidũ ſicut infert Ariſto. aut hoc eſſet alia ſpecie motꝰ. ⁊ tũc cũ ille ſpecies ſint finite oporteret eſſe ſtatũ vel reflecti quod etiam improbat Ari. ⁊ ſic patet ꝙ ex dictis non tollitur proceſſus. Ariſtotelis quod autẽ dicitur de diffinitione potẽtie actiue vel paſſiue nõ valet q2 ſufficit alienitas ſecundũ diffinitionẽ. ⁊ quod etiam dicitur grauia nõ moueri ex ſe ⁊ cetera. Dicendũ eſt ꝙ materia nõ eſt ꝑ ſe mota ſic ꝙ ſit motũ ſufficiẽs abſq; alio moto. qm̃ haberet potẽtiã reſiſtendi motori ⁊ ſic non eſſet in motu ſucceſſiuo. ſicut declarat cõmẽtator quarto phyſicorũ ꝓpter hoc quia circũſcripto motore qui eſt forma i ipſo graui nõ remaneret niſi materia ideo indiget medio reſiſtẽte ⁊ moto graue ergo nõ mouetur ex ſe per quin indigeat alio motore extrinſeco ſcilicet dante ſibi formã grauitatis vel remouente prohibẽs ſicut debet videri octauo phyſicorũ/ mouet̃ tamen ex ſe ꝑ ſe ſic ꝙ habet extrinſecum principium actiuum immediatũ. ⁊ principiũ paſſiuũ immediatũ

ſui mot⁹. Quicquid aũt ſuſtineat̃ de his puto ꝙ potentia appetitiua nõ ſit actiua ſui primi actus interior. Naʒ licet nõ ſit ĩpoſſibile idẽ ſubiecto diuerſũ tamẽ diffinitione ſm vnã eius partẽ ageret ſm aliã pati tñ nũꝗ viſus eſt Ari. ⁊ cõmẽtator cõcedere ꝙ idẽ ſubiecto ⁊ diffinitione ſm idẽ ageret idẽ pateretur per ſe: vel moueret ⁊ mouet̃. ꝯſtat autẽ ꝙ appetit⁹ eſt per ſe paſſiuus ⁊ receptiu⁹ ſui actus ſcʒ ſui appetere. ideo ⁊c. vñ Ari. tertio de anima mouẽs ꝗdẽ duplex aliꝺ ꝗdẽ ĩmobile/ aliꝺ aũt qꝺ mouet̃. eſt aũt ĩmobile actuale bonum/ mouẽs autem et quod mouet̃ appetitiuũ. mouet̃ eĩ quod appetit ſecũdum ꝙ appetit: ⁊ appetitus quidẽ actus mot⁹ quidẽ eſt. qꝺ autẽ mouet̃ aĩal eſt quo autem motum organo appetitus iã hoc corporeũ ẽ. Et ſcꝺo hui⁹ ꝺr loq̃ns de potẽtijs appetitiuis potẽtias eſſe ſecũdũ quas poſſibiles horũ dicimur. Et iterũ ſi appetit⁹ eẽt ſui ipſi⁹ motiuus ad actũ ei⁹ primũ. tunc non indigeret obiecto: ſed ſemper eẽt in actu appetendi poſitis eĩ agente et paſſo et appropiq̃tis adiuicẽ non videtur rõ quin debeat poni ipſoruʒ aliqui act⁹. Sed rñdetur ꝙ obiectũ requiritur ad determinandum appetituʒ / ſicut agens propriũ requiritur ad determinandũ agens vniuerſale. ſed hoc videtur eſſe fictio fruſtra eĩ fit per plura qꝺ põt fieri per pauciora. ſed poſito ꝙ obiectum habeat vim actiuã in ipm appetitũ: ⁊ ꝙ obiectum habeat vim paſſiuã: põt bene ſaluari actio ipſorum ꝗ ocioſe poneretur appetitus habere vim actiuã reſpectu illius actionis. Et ideo videt̃ mihi ꝙ appetibile eſt actiuum illi⁹ act⁹ ĩ appetitiuaʒ potẽtiaʒ. ſicut eni ſenſibile ſe habet ad ſenſuʒ et intelligibile ad itellectũ ſic ſe habẽ videtur appetibile ad appetitũ. ſenſibile aũt mouet ſenſũ ad actũ ſẽtiẽdi. ⁊ itelligibile itellectũ ad actũ itelligẽdi: ergo ⁊c. verũ ẽ tñ ꝙ appetibile extra nõ motũ appetitũ niſi vt ẽ actu appheſũ. ⁊ ita act⁹ apprehẽdẽdi videtur eſſe imediati⁹ agẽs ꝗ obiectũ extra et ꝓpter hoc ĩ ſexto ethicoꝝ dicit̃ ꝙ prudẽtia ẽ habit⁹ cũ ratione actiuus. ſicut ars ẽ habit⁹ cũ ratiõe factiu⁹. Itẽ multi poſuerũt in ſenſu/ et intellectu/ et in appetitu ſpeciẽ ab obiecto receptã diſtinctã ab actu ſẽtiẽdi itelligẽdi ⁊ appetẽdi ꝙ ſi eſſet verum: eſt dubitatio qualiter ſpecies illa ſe haberet ad actũ appetendi: vtrũ actiue vel paſſiue: de quo videt̃ michi ꝙ actiue. illa eni ſpecies eſſet ſimilitudo obiecti quod erat principale actiuũ ſimilitudo autem actiui magis videtur ſe habere actiue ad id quod euenit actiuo ꝗ paſſiue. Etiam ſicut grauitas producta ab agẽte ſe hʒ ad motum ipſi⁹ grauis/ et qualitas in ferro producta a magnete ad motũ ei⁹ ad magnetẽ: ita põt imaginari ꝙ ſpecies illa ſe hƀet actum ſentiendũ intelligendi ⁊ appetẽdi. ad quodlibet enĩ productũ in paſſo ab agente conſequitur quodlibet ſi nõ fuerit impedimentum. ſicut actus ſcꝺs ad actum primũ. ſed grauitas in graui et dicta qualitas in ferro ſe habent actiue ad mot⁹ ipſoꝝ: ſicut ſupponimus. ⁊ ad hoc prius auctoritates adduximus ergo ⁊c. Utrum aũt volũtas ſe habeat actiue ad aliquem ſuorum actuuʒ etiam immanentiuʒ ſcꝺis nõ ad primuʒ. dubiuʒ eſt: de quo poſtea loq̃mur. Sed poſſet moueri ſecunda dubitatio quõ virtus moralis ſe habeat ad eius opera ſcʒ que ſm ipſam virtutẽ opamur. vtrũ actiue vel paſſiue puto dicẽdũ eſſe ꝙ eodẽ mõ/ ſicut potẽtia cuius eſt virt⁹. virt⁹ eni cuiuſlibet potẽtie cũ attendatur ſm vltimũ in qꝺ potentia põt. videt̃ ad idẽ genus cauſe reduci cũ ipſa potẽtia cui⁹ eſt virtus. Et hoc vꝫ dicere Ariſt. ſcꝺo hui⁹ dicẽs: ꝙ habit⁹ ſunt ſm quos ad paſſiones nos habem⁹ bene vel male. puta ad iraſci. bñ aũt ⁊ male ſe hƀe ad actuʒ nõ videt̃ mutare gen⁹ potẽtie. propter qꝺ ꝺr quinto metaphyſice ꝙ oĩa genera potẽtiarũ dñr aut in ſolũ accidere fieri aut nõ fieri aut nõ bene. Nec rationes ad hoc pri⁹ adducte neceſſario cõcludunt. cũ eni dicim⁹ appetere ⁊ itelligere eſſe opationes immanẽtes nõ eo dicim⁹ ꝙ in ſuo actiuo principio maneãt ſubiectiue. ſʒ forte q2 ſubiectũ ſuũ denotant per modũ agẽtis: lʒ ſit vere paſſum. videre eni eſt pati licet ſignificet p modũ actiui. ſic aũt ſignificatur forte: q2 nõ ſolũ cognoſcere ⁊ appetere ſunt ab actiuo ſuo ſcʒ ab obiecto: ſʒ etiã quandaʒ importãt ad ipſum tendẽtiã ſicut ad terminũ vel q2 fuit antiquorũ ⁊ vulgariũ opinio ꝙ viſio ⁊ cognitio oĩs fieret extra mittẽdo. vel forte dicuntur operationes immanẽtes in agẽte: q2 in eodẽ ſubiecto manẽt cũ ſpecie obiecti/ que ad eas actiue ſe habẽt ſecũdũ ꝙ predictũ fuit. vel forte ratione intellectus agẽtis ⁊ ſenſus agẽtis ⁊ appetit⁹ agẽtis ſecũdũ ꝙ quidã ponũt ſenſum agentẽ ⁊ appetitũ agentẽ ⁊ intellectũ agentẽ vel forte ꝙ actiue ſignificãtur/ q2 actiue ſe habẽt ad noſtras opationes exteriores. et dicũtur tũc actiones ĩmanẽtes vt diſtinguam⁹ inter eas ⁊ alias opationes nr̃as quas p cognitionẽ ⁊ appetitũ opamur exteri⁹. qꝺ quõ ſit alibi magis ꝺʒ videri. Ad aliã rationẽ de libertate volũtatis poſtea cõſiderabitur. ⁊ poſſemus dicere ꝙ ſi dicam⁹ appetitũ vel volũtatẽ vel ſenſum vel intellectũ elicere ſuos act⁹/ hoc eſt propter cõſimiles cauſas ꝓpter quas dictũ fuit ꝙ videre appetere velle et intelligere ſignificãtur per modũ actiui. Ad aliã dictũ eſt ꝙ virt⁹ ſe habet ad actũ ſicut potẽtia ⁊ poſſum⁹ ſimilitudine de arte et de ꝟtute ad p̃ſens cõcedere: ſi cõparam⁹ artem ad intelligere ⁊ ꝟtutẽ ad appetere: vel etiã ſi vtrũq; cõparam⁹ ad opus exteri⁹. Nã ad opa exteriora virtutũ concedimus actiue ſe habere appetitũ eſt ꝙ appetitiuũ eſt mouẽs motũ ⁊ qꝺ animal ab eo mouet̃. quo autẽ mouet organo appetitus iam hoc corporeũ eſt ⁊c. Qꝺ autẽ aliq̃ addiderũt dicẽtes opus pri⁹ naturaliter eſſe ab agẽte ꝗ eſſe in ſe et eſſe pri⁹ in ſe ꝗ recipi in ſubiecto: nõ videt̃ michi verũ accidẽtis eni eſſe eſt ineſſe: ⁊ vniuerſaliter nichil aliud in re puto eſſe ꝙ act⁹ aliq̃s depẽdens ab agẽte ſit in ſe. ⁊ ꝙ ſit ab agente ⁊ ſit in ſubiecto licet iſta differãt ratione. Alias eni ꝓbaui ꝙ depẽdẽtia effectuũ ex ſuis cauſis nichil multiplicãt in ſe ſup eſſentias ipſorũ effectuum: ⁊ vltra dicere ꝙ forma pri⁹ naturaliter ſit in ſe ꝗ in ſubiecto: eſſet ſm imaginationem illã ꝙ ipſa de foris adueniret ſubiecto ⁊ nõ ꝙ ipſa ab intrinſeco educeretur de potẽtia ſubiecti/ ⁊ eſſet generatio quã viã philoſophus nõ cõcederet. Et iterũ mirabile eſt dicere ꝙ res habet prius eſſe ab agẽte ꝗ eſſe in ſe. q2 ſi eſſe ab agẽte diſtiguat aliquo modo in re ab eſſe in ſe: hoc nõ eſt niſi quia eſſe ab agẽte importat relationem quãdã ipſius rei ad ſuũ agẽs modo illa relatio nõ eſt prior naturaliter ipſa rei eſſentia fundãte ipſam nec eſt incõueniẽs opus virtutis bonitatem ſuã hƀe a virtute paſſiue ⁊ a recta ratione actiue. virt⁹ enim inclinat potẽtiã ad bene patiẽdũ recta autẽ ratio illa bonũ opus agit in bene diſpoſi

Potẽtia appetitiua nõ eſt actiua ſui primi act⁹ ſm obiectũ vel cognitio.

Prolatio ꝙ noticia mouet appetitum hõ ⁊ ſpecies

Species viſ⁹ ſe habẽt ad cognitionẽ ⁊ appetituʒ ſicut grauitas ad motũ

Secũda dubitatõ quõ ꝟt⁹ ſe hƀt ad actũ ſuũ.

Quare intelligere ⁊ appetere ſunt operationes imanentes ſi ſit ab obiecto, i ꝗ non manent.

Negãt ſl lã ꝓpoſitioneʒ actus prie eſt ab ingente ꝗ in ſe et in ſe quã recipiat̃ in ſubiecto.

ta potentia.vel eſt opus melius ipſa virtute/quia non ſumit totaliter bonitatem ſuā ab ea:ſed a recta regula rationis.

Jdeo ad rationē ꝓncipalem reſpondendū eſt in principio queſtionis adductā ⁊ eſt cōcedendū ꝙ operationes nō ſunt principale actiuū virtutis.ſed ſunt ſicut motus ſeu actio per quā agēs principale agit ipſam ⁊ tale non oportet ꝙ ſit melius vel firmius ꝗ̄ res acta. de cōparatione autem operationū ad virtutē quo ad bonitatē dictum fuit in decima queſtione primi libri. Et ſic eſt finis queſtionis.

Q Uarto ꝗrit. Utrū virtus generet̄ ex operibꝰ ſ̄m rectā rationē cōmenſurātis. ¶ Arguitur ꝙ nō:q̄ recta ratio agibiliū prudentia eſt.vt patet.vj.huiꝰ prudētia aūt nō eſt ſine virtutibus vt ibidē patet.ergo oꝑationes ſ̄m rectā rationē cōmēſurate ſupponūt virtutes: ⁊ ita virtutes non fiūt ex eis. ¶ Itē ſexto huiꝰ dicitur:nō erit electio recta ſine prudētia ⁊ ſine ꝟtute ſed oꝑationes ſ̄m rectā rationē cōmenſurate non ſunt ſine electione recta/ergo ipſe nō ſūt ſine prudentia neq̄ ſine ꝟtute.ideo ſupponūt virtutem et ita virtus non fit ex eis. ¶ Itē vitioſus cū nō habeat rectā rationē nō poteſt ſcd̄m rectā rationem oꝑari.⁊ ita non poſſet vitioſus fieri virtuoſus qđ non eſt bonū concedere.

Oppoſitū dicit Ari. ſcđo huius Neceſſariū eſt ſcrutari ea q̄ circa operationes qualiter operandū eſt in eas.hę eni ſunt dn̄e.⁊ eiꝰ quales fieri habitus ſcd̄m rectā quidā rationem operari cōe ⁊ ſupponat̄. ¶ Itē parū poſt dicit ſuperabūdantia igitur ⁊ deficiētia gymnaſia corrūpunt fortitudinē.ſimiliter autē ⁊ potus ⁊ cibi amplius ⁊ minus effecti corrūpūt ſanitatē que autē cōmenſurata ſunt ⁊ faciunt ⁊ augent ⁊ ſaluāt. Ita igitur ⁊ in tēperātia ⁊ fortitudīe habet ⁊ alijs virtutibus ⁊c. Etiam dicit Ariſtoteles.⁊ oīno ⁊ vno vtiq̄ ſermone ex ſimilibus operationibꝰ habitus fiunt. Et in diffinitione virtutꝫ dicit ꝙ ipſa eſt habitus electiuus immediate exiſtens determinata ratione:ſcilicet vt vtiq̄ ſapiens determinabit.ergo fieri debet virtus ex operationibus recta ratione determinans.

Diuiſio dicēdoꝝ **Pꝛio vidēdū eſt quod ꝟtus** ex cōmēſuratis oꝑationibꝰ ḡnat̄. ¶ Scđo ꝙ nō virtuoſus pōt fieri ꝟtuoſus. ¶ Tertio videbitur qualit̄ poſſibile ſit vtrūq̄. Pꝛimū ꝓbāt aliq̄ ſic.ex ſılibꝰ oꝑationibꝰ ſīles hitꝰ fiūt.vt dt Ari. vtꝰ aūt eſt hitꝰ bonꝰ.ergo fit ex bonis oꝑationibꝰ:nō ſūt aūt oꝑationes bone niſi vt ſūt r̄ſate ⁊ mēſurate recta rōne.ig̃ ⁊c. Itē cū ꝟtꝰ fiat ex oꝑationibus vel hoc eſt ex ꝯmēſuratꝫ vel non ꝯmēſuratꝫ.ſed nō ex nō ꝯmēſuratꝫ:q̄ tales ſūt male ⁊ defectuoſe. ꝓpt̄ qđ erūt ḡnatiue mali hitꝰ ⁊ defectuoſi.nō ergo virtutꝫ. Sed iſte rōnes calūniā pati videt̄ aliq̄bꝰ.nō Differūt opatione ē iuſta iuſte ⁊ operatiuam. eni eſt verū ꝙ ille ſole oꝑationes ſint bone q̄ ſunt regulate recta rōne.differt eni multū oꝑationē eē iuſtā ⁊ bonā vel ipſā eē iuſte ⁊ bn̄ oꝑatā:vt patet ſcđo huiꝰ.nō eni iuſte ⁊ bene oꝑat̄ niſi ex electiōe ſcd̄m rectū iudiciū rationis:ſed bona eſt ⁊ iuſta ſi ſolū ſit talis qualē operaret̄ eā iuſtus aut bonus.

¶ Dubiū ergo videt̄ aliq̄bꝰ quomodo debeat illud intelligi.ꝙ ex ſılibꝰ oꝑationibꝰ ſimiles hitus fiāt ad qđ vt michi videt̄ declarādū expedit videre ꝙ oꝑationes virtutū moraliū poſſunt aſſignari quadruplices.pꝛime q̄dē immanētes ipſi volūtati. Alie vero īmanētes appetitui ſenſitiuo. Tertie in exiſtētes mēbꝛis nr̄is corporalibꝰ q̄bꝰ organice vtimur ad opera exteriꝰ exercenda. Quarte vero ſūt ex̄ nos ad exteriꝰ trāſeūtes. ꝟbigratia in oꝑatione liberalitatꝫ poſtq̄ ratio prudētialis iudicauit dādū eſſe tali tale donū volūtas pꝛio hoc eligit facere:ideo īperat inferioribus potētijs ad hoc faciēdū. Scđo appetitꝰ ſenſitiuꝰ cōſentiens imperio volūtatꝫ appetit illud idē facere.ideo mouet corpalia mēbꝛa ad hoc faciēdū. Tertio igitur mēbꝛa corpalia motū illū ab appetitu recipiunt. Quarto vero poſſibile eſt in tali executione: vt a mēbꝛis motꝫ motꝰ in exteriores res recipiat̄. Et eſt ſciēdū ꝙ ſingule harū oꝑationū ex hoc dr̄ bone:q̄ ſunt ꝯmēſurate ad rectā rationē.hoc eſt q̄ ſunt tales quales recta ratio decreuit vel decreuerit eas eſſe debere quātū autē ipſe a tali ꝯmēſuratione deficiūt/tantū malicie incurrunt. quadruplices opatiōis virtutes

Et eſt ſciēdū ꝙ iſte oꝑatiōes non neceſſario conſequūtur ſe adinuicē ⁊ in bonitate ⁊ malicia:ſed alique poſſunt eſſe bone ⁊ commenſurate/alijs exiſtētibus malis ⁊ incōmēſuratis. verbigratia ꝙ electio in volūtate ſit ꝑ optime conſona rationi:tamen forte appetitꝰ ſenſitiuus ad oppoſitū paſſionatꝰ ⁊ ſi ex toto rebellare non poſſit:tamē cū triſticia multotiens obediet rationi propter quod non erit eius operatio ꝑfecte cōſona rationi. Sed iterū dato ꝙ voluntas ⁊ appetitus ſenſitiuus optime ⁊ ꝓ̄ptiſſime cōſonēt rationi:tamen forte mēbꝛa ꝓpter inconſuetudinē non erunt ad exequendū agilia:propter quod nō poſſumus ſepe facere tale opus extra/quale vellemꝰ. Et ſic nō erit opus extra bonū:⁊ opus īmanēs voluntati erit bonū.ecōtra poſſibile eſt quod opꝰ in volūtate erit valde malū:⁊ opus extra erit valde bonum. verbigratia.ſi ratio recta dicat amore dei ⁊ non per ypocriſim ſuccurrēdū eſſe huic pauperi.poſſibile eſt ꝙ vnus diues homo per ypocriſim ⁊ non pro deo ſuccurret ei: ⁊ cum totaliter ab inopia releuabit:cōſtat ꝙ electio erit praua/opus tamen extra erit valde bonū quia erit tale quale etiam fuiſſet ad optima electione. Propter hoc igitur Ariſto. in ſecundo huius loquens de exteriori opere vel de opere mēbꝛorum ponit differentiam inter opus bonū ⁊ opus bene operatum: vel etiam opus malū ⁊ male operatū. Et enim opus ſi ſit tale quale recta ratio dictaret ipſum fore debere a quacunq̄ electione ꝓceſſerit:ſed quia omne operatū dicitur in habitudine ad operātē.ideo non dicitur opus bene operatū:niſi cū operās bene ſe habuerit in operādo.operās autem ſuper reliqua oīa poſt dictamē recte rationis eſt voluntas pꝛimo mouet appetitū ⁊ eo mediāte membra corporalia ⁊ res extra. Jdeo nō erit opꝰ bene operatum niſi fuerit electiue bona operatum. Hanc igitur ſententiā intendebat Ariſt. ſecundo huius cum dixit. Que autē ſ̄m virtutes fiūt neq̄ ſi hec qualiter habeāt iuſte vel temperate operata ſunt ſed ⁊ ſi operās qualiter hūs operet̄. Res quidem

Opatio volūtatꝫ pōt eē bona ⁊ non appetitꝰ ſenſitiui aūt opatio exterior.

ꝙ operatio exterior ſit bōa ⁊ nō̄ iterioꝛ lꝫ nō bn̄ facta.

Quō q̄s dr̄ facere bonū et nō bene.

igitur tẽperate ⁊ iuſte dicũtur q̄n ſunt tales q̄les vtiq̃ꝫ iuſtꝰ ⁊ tẽperatus operabit̃. iuſtꝰ autẽ ⁊ tẽperatus eſt nō q̄ hec operat̃/ſed quãtũ ad interiorẽ electionem vt iuſte ⁊ tẽperati operãtur. Ex q̄bus etiã verbis apparet ꝙ nō ex bonitate operis exterioris homo dicitur bonus. ſed ex bonitate ipſius electionis ſolum.

Nũc ſit ꝑma cõcluſio quod

habitus in ipſa volũtate generat̃ per ſe ex opationibꝰ ipſiꝰ volũtat̃: hoc eſt ex electionibꝰ. qđ ſic ꝓbo. in qualibet potẽtia rõnabiliꝰ eſt ꝙ habitꝰ gñetur ex ꝓprijs illiꝰ potẽtie operationibꝰ q̄ꝫ ex alienis. Vbigra. manus nō agilitat̃ ex operationibus pedũ nec ecõtra. ſed pedes fiũt ad currẽdũ agiles ex freq̄nter currere: guttur ad cãtandũ ex frequẽter cãtare ligua ad loq̄ndũ ex freq̄nter loq̄. Intellectus ad rationãdũ ex freq̄nter ratiocinari. Ita igit̃ ⁊ volũtas ad eligendũ ex ſepe eligere. Quod iterũ cõfirmo ſic eedẽ operationes nō vident̃ ꝑ ſe eſſe gñatiue diuerſoꝝ habituũ. ſed ſicut dictũ fuit in fine primi libri oportet in volũtate generari habitũ vnũ ⁊ in appetitu ſenſitiuo aliũ. Et manifeſtũ eſt ꝙ oportet in mẽbris etiã generari aliã quo mẽbra agilia reddũtur ad exteriorẽ operationeꝫ. Nec mireris ſi potẽtie motiue mẽbrorũ acq̄rũt ſibi habitũ per aſſuefactionẽ: q̄m etiã potẽtia vegetatiua hoc ſibi acq̄rit. vnde dicit ꝯmẽtator in principio tertij phyſicorũ ꝙ quidã infantũ aſſueti fuerunt comedere venenũ mixtũ ꝙ erat eis cibꝰ. Sꝫ etiã potentia ſpeculatiua in ſpeculatiuis aſſueſcit vnde cõmentator vbi prius dicit ꝙ cũ quis fuerit aſſuetus credere ſermones falſos a pueritia: erit illa conſuetudo cauſa ad negandũ veritatẽ. ⁊ hoc idem apparet ſecundo metaphyſice. videtur ergo ꝙ oīs anime potentia ſit aſſuefacti ꝓpter qđ non eſt mirandum ꝙ aliqui valde mirantur. videlicet ꝙ in voluntate ⁊ in appetitu ſenſitiuo diuerſe ponantur virtutes morales: ideſt ex aſſuefactiōe acquiſite/immo addendũ eſt ꝙ etiã ponende ſunt in potentia vegetatiua ⁊ in ſimilibꝰ potentijs motiuis ſeu quocunq̃ꝫ modo opatiuis oīm mẽbroruꝫ.

In oībꝰ potentijs aīe poſſũt acq̄ri habitꝰ.

Sed reuertamur ad ꝓpoſi:

tum/⁊ dicamꝰ ꝙ ſi eedẽ operationes nō ſunt ꝑ ſe gñatiue diuerſorũ habituũ: ⁊ operationes mẽbrorum generãt in mẽbris habitꝰ: oportebit ꝙ q̄ꝫruꝫ eſt de ſe alie operationes generẽt habitũ in appetitu ſenſitiuo/⁊ alie in volũtate. hec autẽ nō videntur eſſe niſi operationes illarũ potẽtiaꝝ. Secũdo dico ꝙ virtus volũtatis generatur ex operationibus volũtatis cõmẽſuratis/hoc eſt cõſonis recte rationi. q̄m vel ex cõmenſuratis/vel nō cõmẽſuratis. nō ſecundũ/quia ille ſunt generatiue malicie. igit̃ ⁊c. Tertio dico ꝙ opationes exteriores commenſurate/q̄ꝫuis ſint abſq̃ꝫ cõmẽſurat̃ electionibus/poſſunt ꝑ accidẽs multũ ꝓficere ad gñationem virtutis in ipſa volũtate: per hũc modum: q2 quãuis huiuſmodi operationes inuite fiãt ⁊ coacte: vel forte ad malũ finẽ: tamen membra ꝑ earũ exercitiũ habilitãtur: vt quod erat eis prius difficile ⁊ laborioſũ fiat eis facile ⁊ ſine labore ex quo contingit ꝙ appetitus ſenſitiuus prius ꝓpter difficultatem ⁊ laborẽ abhorrẽs huiuſmodi opationes non ampliꝰ eas abhorreat. ⁊ per cõſeq̄ns non inclinet vel non forti impetu inclinet volũtateꝫ

Opationes exteriores cõmenſurate ſine interioribꝰ diſponũt ad ṽtutẽ

ad oppoſitũ earũ: modo voluntas non tracta vel non fortiter tracta ꝑ appetitũ ſenſitiuũ ad oppoſitum rationis/facilius eligit quod ratio dictauit. ex qua electione ſi freq̄nter generatur ꝑ ſe virtus in volũtate. Hoc iterũ patet ſic q̄ꝫto volũtas per appetitũ ſenſitiuũ magis trahitur cõtra rationeꝫ tanto difficilius eſt ei eligere ſm̃ rationẽ ⁊ ꝑ cõſequens tanto difficiliꝰ eſt in ea gñari virtutem: ſed appetitus ſenſitiuus duplici ratione innatus eſt trahere volũtatem cõtra rationẽ. ſcꝫ propter triſticiã ⁊ laborem in exteriori operatione quã recta ratio diſcernit eſſe faciendã. ⁊ ſcđo ꝓpter delectationem ſenſus in oppoſita operatione. Hãc enim duplicẽ cauſam notat Ari. Scđo huiꝰ cum dicit propter voluptatẽ quidẽ enim mala opamur. propter triſticiã autẽ a bonis recedimꝰ. ergo vna iſtarum cauſarũ remota vel remiſſa. faciliꝰ eſt voluntatem acq̄rere ſibi virtutẽ. prima aũt cauſa remouetur vel alleuiatur ex bonaꝝ operationũ exteriorum exercitijs. a quacũq̃ꝫ electione ꝓceſſerit. igitur ⁊c. Patet igitur ꝙ oīs operatio diſſona recte rationi: ſiue interior ſiue exterior obſtat valde virtuti. oīs autẽ conſona vt cõſona vel ꝑ ſe prodeſt. vel per accidẽs prodeſſe poteſt.

Appetitus ſꝫ rationẽ trahit volũtatẽ ꝯtra rationẽ

Ad rationes in oppoſitũ Ad

primã dicendũ ꝙ prudẽtia nō eſt formaliter recta ratio. ideſt recta ratiocinatio ſicut nec virtꝰ moralis eſt formaliter recta electio. imo prudentia eſt habitus determinãs intellectũ ad ratiocinãdum prompte ⁊ firmiter de agilibꝰ ſed non dico ꝙ talis habitus ſit neceſſariꝰ ad recte ratiocinãdũ. ſicut etiã non cõcedo ꝙ virtus moralis ſit neceſſaria ad recte eligẽdũ. imo ex libertate arbitrij nos poſſumus etiã ſi praue habituati fuerimꝰ iudicare vere. ⁊ eligere recte. licet hoc ſit valde difficile. ¶ Ad illud autẽ qđ dicit Ariſt. ſexto huiꝰ ꝙ non erit electio recta ſine prudẽtia ⁊ ſine virtute. dicendum ꝙ auctoritas nō debet intelligi de impoſſibili ſed de difficili: aliter enim nō eſſemꝰ ſemper domini noſtrarũ opationũ mag̃ q̄ꝫ noſtrorũ habituũ/cuiꝰ oppoſitũ dꝫ videri tertio huiꝰ. ¶ Ad aliã dicẽdum ꝙ vitioſus lꝫ ꝑ habitũ inclinet̃ ad ratiocinationẽ et electiones aliquas. tñ illa inclinatio nō neceſſitat nos ad hoc. cuꝫ nō tollat arbitrij libertatem. ⁊ ſic finitur queſtio.

Quinto q̄ritur. Vtruꝫ

operationes ꝓcedẽtes ṽtutẽ ⁊ ſeq̄ntes ſint eiuſdẽ ſpeciei. ¶ Et arguũt aliq̄ ꝙ nō. q2 ṽtuoſe opari ⁊ nō ṽtuoſe opari nō ſũt eiuſđ ſpẽi. ſaltẽ in gñe mor̃. ſꝫ añ ṽtuteꝫ opamur nō ṽtuoſe. ⁊ pꝰ ṽtutẽ ṽtuoſe. q̄m lꝫ opꝰ iuſtũ ſñ iuſticia fieri poſſit: nō tñ iuſte fieri pt̄ neq̃ꝫ ṽtuoſe ſicut pꝫ Scđo hꝰ. igr̃ ⁊c. ¶ Itẽ bonũ ⁊ nō bonũ nō ſunt in eadẽ ſpẽ mor̃. ſꝫ opꝰ ſeq̄ns ṽtutẽ eſt bonũ. ꝓcedẽs aũt nō. cũ dicat̃ Scđo hꝰ: ꝙ ṽtꝰ hñtẽ ꝑficit/⁊ opꝰ eiꝰ bonũ reddit ¶ Itẽ ſicut effectꝰ eẽ ſuũ hꝫ ex ſuis cauſis: ita hꝫ ſuã diñam ex diña cãrũ. ſꝫ opatões ꝓcedẽtes ⁊ ſeq̄ntes nō ꝓcedũt ex eadẽ cã ſꝫ ſpẽm. nã ſeq̄ntes ex ṽtute ꝓcedũt. ⁊ nō ꝓcedẽtes igr̃. Itẽ ſꝫ exigẽtiã finis neceẽ ẽ certa modẽari/ſpãlr̃ i moribꝰ. vt qđ nō fit ad bonũ finẽ bñ fieri nō pōt. ſꝫ fines dictarũ opationũ ſpẽ diſtiguũt̃. Iuſtꝰ eni iuſtã opationẽ operat̃ ꝓpter ſe. nō iuſtꝰ vere nō. ſꝫ vel coactiōe aliq̄ vel ꝓpt̃ mũdanã glãꝫ

vel ne ſcandaliſetur vel aliquo tali modo.igiť ⁊c.

Oppoſitū alij arguūt q: ſicut nõ eſt mediū virtutē ⁊ vitiū.ita nec inter opus virtuoſū ⁊ vitioſū ⁊ hoc circa ſbm̄ vel obiectū et alia circa q̄ talia nata ſunt fieri.ſed opera ex quibus ꝟtus generať nõ ſunt vitioſa: non eni ex eis generareť virt⁹ ergo ſunt ꝟtuoſa in ſe.licet ex pte agētis nõ ſint ꝟtuoſe opata: ergo vť ꝙ in ſe ſunt in eadē ſpecie moris cū operib⁹ ſeq̄ntib⁹. ¶ Itē opus tale quale iuſt⁹ opať.eſt eiuſdē ſpeciei cū illo qđ iuſt⁹ opatur:ſed op⁹ ex quo iuſticia gñatur eſt tale.qđ patet p Ari.dicētē ex iuſta opari iuſt⁹ fit.⁊ ex tēperata tēperat⁹.res aūt tpate ⁊ iuſte dñr q̄ ſunt tales quales vtiq̄ iuſt⁹ ⁊ tpat⁹ operabiť. Jõ dt Ari.ꝙ nõ ſolū gñationes: augmētationes ⁊ corruptiones ex eiſdē ⁊ ab eiſdē ſiūt.ſed ⁊ operationes in eiſdē erūt. ¶ Itē act⁹ diſtiguūtur p obiecta.⁊ obiecta ſunt eadē.ergo ⁊c. ¶ Itē ille opationes nõ videnť differre niſi in mõ agendi.ſcz q: ꝟtuoſus agit firmiť p̄ſõpte ⁊ delectabiliť.aliť aūt non.lz idē agat.mõ curſus ſortis non eſſet ꝓprie diuerſus a curſu Platonis ꝑpť tales diſtas.igitur ¶ Itē ꝟtus agentis vel patiētis nõ diuerſificat ſpeciē caſualitatē ipſi⁹.ſed ſolū diſponit ipſū ad vltimū i qđ põt.ergo neq̄ ob hoc effect⁹ ſpecie diuerſificabūtur. Iſta q̄ſtio ſolviť faciliť ſm ea q̄ dicta ſūt in p̄cedenti q̄ſtione vbi dictū fuit.ꝙ ꝟt⁹ in volūtate gñatur p ſe ex electionib⁹ ipſi⁹ volūtatis cõſonis recte rationi ⁊ ꝯſtat ꝙ ſiles electiões elicitūtur ſz gñatā ꝟtutē.cū igť electiones volūtatis ſint bone vel male in gñe moris ex eo ꝙ ſunt ꝯſone vel diſſone recte rationi:appet ꝙ hm̄õi electiones p̄cedentes ꝟtutē ⁊ ex quib⁹ p ſe gñatur ꝟtus.⁊ electiões ſeq̄ntes ꝟtutē.ſūt eiuſdē rõis in gñe moris.

quid res iuſte ⁊ tēperate.

Solutio q̄ſtiones ex p̄cedēte q̄tum ad operationes interiores.

Et iſta ſit cõcluſio p̄ria. Sz etiā q: dictū fuit ꝙ opationes exteriores ꝯmēſurate.a quacūq̄ fuerit electione.pñt p accidēs multū prodeſſe ad gñationē ꝟtutis in ipſa volūtate.iõ etiā de his vidēdū eſt. Utrū āteccedētes ⁊ ſeq̄ntes ſint eiuſdē ſpeciei. Et manifeſtū eſt ꝙ ſic in genere nature ſed nos q̄rimus de genere moris.

Ideo notandū eſt ꝙ iſte opationes cū in ſe ſint ꝯmēſurate recte rationi.etia lz a ꝯmēſurata electione nõ ꝓcedāt ⁊ ipſe hñt ex eo bonitatē moralē ꝙ ꝯſonāt recte ratiõi. manifeſtū eſt ꝙ ille opatiões in ſe ſūt bone q̄admodū ⁊ ſeq̄ntes. Jõ ꝯcedēdū eſt ꝙ ſūt eiuſdē ſpēi in gñe moris. Et iſta ſit ſa ꝯcluſio. ¶ Sciēdū ē tñ ꝙ ſi ille opationes nõ ꝯſidereť in ſe:ſz in relatione ad opantē ſcz ad ei⁹ electionē:tūc dicēde erūt bone.ſi a bona electione ꝓceſſerit.⁊ male:ſi a mala ꝑpť qđ poſſibile eſt aliquē ex̄ opari op⁹ valde bonū i ſe:ex q̄ tñ ope nõ mereť.ſz poti⁹ demereť ꝑpť prauitatē electiõis. Dicereť ḡ breuiť loq̄ndo de extiorib⁹ opationib⁹ nõ in ſe ſz in relõne ad opantē dicto mõ.ſ. ꝙ ſi ipe ab electiõe recta ꝓceſſerit tūc añcedētes ꝟtutē ⁊ ſeq̄ntes ſūt eiuſdē rõnis:ſi nõ:nõ q̄n ſeq̄ntes ab electõe recta ꝓcedūt. Et hec ſit tertia ꝯcluſio

Opationes exteriores p̄cedētes ex mala electione ſūt eiuſdē ſpēi moris cū p̄cedētib⁹ a bono hitu ꝯſiderando in ſe ⁊ nõ in ꝯparatione ad operātē.

Ad ratiões primo adductas

Ad p̄mā q̄ñ dť ꝟtuoſe opari ⁊ nõ ꝟtuoſe opari nõ ſūt eiuſdē ſpēi in gñe moris.dicēdū q̄tū ad electiones ipſi⁹ volūtatis.ꝙ forte volūtas ſine ꝟtute addita ꝑt ex libertate ſua eq̄ bñ eligere:ſicut cū ꝟtute lz hoc ſit difficile ⁊ rariſſime eueniat. ⁊ tūc dicereť ꝙ taľ electio eēt eiuſdē rõis q̄ ad bonitatē moris.cū illa electiõe q̄ eēt ſm ꝟtutē additā volūtati Dicereť igť ꝙ ſi p ꝟtuoſe opari tu ſolū ītelligas opari ſm ꝟtutē additā volūtati maior rõ quā tu accipiebas nõ erat nc̄a.ſi tñ p ꝟtuoſe opari tu intelligas oē opari qđ eſt eq̄ ꝯſonū rõi ac ſi eſſet ſm ꝟtutē:tūc maior ꝯcedereť:ſz dicem⁹ tūc ꝙ ēt añ ꝟtutes acq̄ſitionē ꝯtigit ex libertate volūtatis opari ꝟtuoſe. Qñ aūt dť op⁹ nõ fit iuſte ſine iuſticia dico ꝙ loq̄ndo de iuſticia.q̄ eſt ꝟt⁹ acq̄ſita.ꝓpõ nõ dz ītelligi ſm īpoſſibilitatē:ſed ſm difficultatem. ¶ Ad aliā dicēdū ꝙ ꝟt⁹ nõ reddit p̄ncipaliť op⁹ bonū:ſz diſpoſitiue.q:.ſ.deteriat volūtatē ad ſp bñ eligere firmiť ⁊ p̄õpte.qđ tñ ſñ ꝟtute volūtas poterat ex ſua libertate. ¶ Ad aliā dcm̄ eſt iā ꝙ ꝟt⁹ nõ eſt nc̄a cā bõi opis.ſic ꝙ op⁹ bonū nõ poſſit eē abſq̄ ꝟtute. ¶ Ad aliā dđm ꝙ ipa ꝓcedit ſz tertiā ꝯclõnē ſupra poſitā. Quõ aūt rões ad appoſitū ꝓcedūt facile ē videē ꝯſiderāti p̄dicta Et ſic finiť qõ

Quõ virtus reddit opus bonū

SExto queritur. Utrū abſq̄ opationib⁹ extiorib⁹ poſſit i nobis ꝟt⁹ gñari. ¶ Vť ꝙ nõ q: Ari.aſſimilat gñationē ꝟtutis ad gñationē artis in iſto ſcđo.⁊ non eſt dubiū ꝙ ars nõ fit in nobis abſq̄ opatiõib⁹ extiorib⁹ nūq̄ eni bon⁹ fiet citariſta:q̄ nūq̄ citariſaret.aut bon⁹ faber q̄ nūq̄ fabricaret. vñ dt Ari. ꝟtutes accipim⁹ opātes pri⁹.quēadmodū ⁊ i aliis artib⁹ Que ei oz diſcētes facere hoc faciētes diſcim⁹.puta edificātes edificatores fiunt ⁊ cithariſantes cithariſte.ſic aūt ⁊ iuſta q̄dē opātes iuſti ſum⁹ vel efficimur.tpata aūt tpati.⁊ fortia vo fortes ¶ Itē in.vj.hui⁹ dť ſepe/ꝙ prudētia nõ ꝑt in nobis fieri ſine expiētia mlta: expiētia aūt nõ eſt ſñ exteriorib⁹ opationib⁹ multiplicatis. igť ſñ illis opatiõib⁹ extiorib⁹ nõ gñať prudētia Nõ ēt ex hoc pz q: prudētia eſt ad aiaz.ſicut medicina ad corp⁹: null⁹ aūt niſi cū magno opeꝝ exterioꝝ exercitio fieri põt bon⁹ medic⁹.ḡ ſiľr neq̄ prudēs:⁊ p ꝯñs abſq̄ hm̄õi opationib⁹ nõ ꝑt ꝟt⁹ aliq̄ moralis gñari.cū ꝟtutes nc̄iaz hēant ad prudētiā cõnexionē.vt dicēť in vj. ¶ Hoc ēt vť Ari. exp̄mē in iſto Scđo dicēs. Bene ḡ vť q̄m ex iuſta opari iuſt⁹ fit.⁊ ex tpata tpat⁹:ex nõ opari āt nullus vtiq̄ curabit fieri bon⁹ ſz mlti hec q̄dē nõ operāť ad rõem aut fugientes exiſtimāt philoſophari/⁊ ſic forte ſtudioſi.ſiľ aliq̄d facientes laborātibus.q̄ medicos q̄dē audiūt ſtudioſe.faciūt aūt nichil eoꝝ q̄ p̄cepta ſūt q̄admodū igť neq̄ illi bñ hēbūt corp⁹ curati ita neq̄ iſti aiz ita philoſophātes

Oppoſitū patet p̄mo auctoritate Ari.dicētis ex recedē ei a voluptatib⁹ efficimur tpati ⁊ effcti maxie poſſum⁹ recedē ab ipſis. ſiľr aūt ⁊ i fortitudie.aſſueti aūt cõtēnē terribilia ⁊ ꝯcū fortitudis exteri⁹ operādo ⁊ ſuſtinēdo ipa.fortes efficimur ⁊ effecti maxie poſſum⁹ ſuſtinē Etiā dictū fuit in p̄cedenti qõne ꝙ virt⁹ nõ gñať p̄ncipaliter ex operationib⁹ extiorib⁹ ſed ex intiorib⁹ electionib⁹.volūtas aūt ⁊ ſi fuerit ab opatõe exteriori īpedita.tñ ꝑt optie velle.⁊ eligē.ḡ ſñ opationib⁹ extiorib⁹ poťit ꝟt⁹ gñari.ſi tales electiones freq̄nteť. ¶ Itē dt Euſtrati⁹ p̄mo hui⁹ ꝙ nulli volēti ⁊ vt oz opanti.eſt īpoſſibiľ poſſeſſio ꝟtutis

ſi qs autē fuerit ab exteriori opatione īpeditꝰ. et interiꝰ hēat volūtatē rectā. ipſe opaꝛ vt oꝫ. cū nichil oporteat īpoſſibile. ergo talis ſi velit, potit ſibi acqrere v̓tutē. ❡ Itē declarat Ari. Tertio hꝰ ꝙ v̓tutes ⁊ malicie ſūt volūtarie ⁊ in nr̄a ptāte. qꝺ nō eēt. ſi nō poſſēt ſiñ exterioribꝰ opationibꝰ gn̄ari. qm̄ ab eis p̄ter nr̄am volūtatē poſſumꝰ impediri. ❡ Itē opatiōes nr̄e exteriores ſubſūt fortune quodāmō. cū trāſeāt in exteriora bōa vel mala. q̄ ſubſūt fortūe. ꝓpter qꝺ dr̄ p̄io hꝰ. ꝙ eē v̓tuoſi tā effecti ⁊ felices. p infortunia magna īpediūꝛ a multꝭ opationibꝰ. ergo ſi ſine talibꝰ opationibꝰ nō poſſꝫ haberi v̓tus. ipſa ſubeſſet fortune: qꝺ nullꝰ dicit.

Primo dicēdū eſt ꝙ nō exñte

impedimēto extriſeco. nō eſt poſſibile v̓tutē in nobis ſine exterioribꝰ opationibꝰ acqri. qm̄ ſine rectꝭ electiōibꝰ interioribꝰ nō pōt gn̄ari v̓tꝰ vt dictū fuit ſed electio volūtatꝭ nūq̄ eſt recta ſꝫ defectuoſa. ſi nō moueat ad opꝰ extiꝰ opandū. qn̄ oꝫ: ⁊ ſicut oꝫ. ſemp aūt oꝫ exercere bonū. ſi nullū ſit rōabile impedimētū. ſ. aut a natali nc̄citate qr. ſ. opꝫ comedere ⁊ dormire: aut ex defectu obiecti vel inſtrumēti vel ex aliquo alio obuiāte. ergo ſeqꝛ ꝙ a moto impedimēto extriſeco: vel nulle erūt recte electiōes vel exibūt in opatiōes exteriores. Sꝫ poſito ꝙ fuerit īpedimētū v̓bi grā paup hō ⁊ ſolitarie detētus in carceribꝰ nō hꝫ vñ liberalitatꝭ opus exerceat. aut ad q̄s exerceat. ſilr ille forte cui nichil occurrit terribile p vitā: nō hꝫ circa qꝺ exerceat opꝰ fortitudinis. Forte tñ ꝙ nullꝰ fuit talis q̄ habuerit volūtatē bn̄ agēdi efficacē ſicut dictū fuit in p̄mo libro. Sꝫ qcq̄d ſit de hoc tñ ponamꝰ ꝙ circa materiā alicuiꝰ v̓tutꝭ aliqs hēat volūtatē bonā ⁊ efficacē agēdi bn̄ qn̄cūq̄ opꝫ. ⁊ īpeditꝰ nō poſſit. Puto qꝺ in tali caſu ſit dicēdū ſicut de prudētia. nā ſine prudētia v̓tutes morales eē nō pn̄t vt pꝫ vj. huiꝰ prudētia aūt pfecte gn̄ari nō pōt in nobis ſiñ multiplicatꝭ opationibꝰ & exterioribꝰ qm̄ p prudētiā pfectā debemꝰ iudicare p̄ōpte circa q̄cunq̄ agibilia poſſibilia nobis occurrere. qd bonū ⁊ qd malum meliꝰ ac peiꝰ. tāta aut accidere pōt diuerſitas circūſtātiarū in opationibꝰ exterioribꝰ exercendis qꝺ nullꝰ pōt p̄ōpte ⁊ firmiꝛ iudicare ſemp bn̄ ſine experiētia maxima: q̄ hr̄i nō pōt ſine multo exteriorū operū exercitio. imo qn̄q̄ q̄ multū expti ſunt contrariāꝛ in dādis cōſilijs. ꝓpter qꝺ etiā in arduis nō ſolū vno ſꝫ pluribꝰ cōſiliarijs indigemꝰ. ergo ſi opationibꝰ exterioribꝰ virtꝰ pfecta gn̄ari nō poteſt. Et voco opatiōes eē nō ſolū exercēdo bonū opus poſitiue eē: ſꝫ etiā fugiēdo ⁊ abſtinendo: ab opere malo eē. Sed dico Tertio ꝙ abſq̄ exterioribus opationibꝰ pōt v̓tꝰ gn̄ari impfecta. q̄ erit habitꝰ laudabilꝛ reddēs hoies bonū ſimplr. Nā ex ſimilibꝰ opationibꝰ freq̄ntatꝭ gn̄aꝛ habitꝰ iclināns ad ſiles opationes. hō autē q̄tūcūq̄ impeditꝰ ab exterioribꝰ opationibus pōt magno affectu velle bn̄ agere ſi poſſet ⁊ ſciret ⁊ etiā pōt magno affectu velle ſcire ⁊ addiſcere bn̄ agere ſi poſſet. ex hmōi ergo volitionibꝰ freq̄ntatꝭ fiet habitꝰ inclināns et firmāns volūtatē ad ſemp hoc volēdū. talis autē habitꝰ eſt ſimplr laudabilꝛ ⁊ bonꝰ. qm̄ ex opationibus laudabilibꝰ ⁊ bōis gn̄atꝰ eſt. ille ei volitiōes erāt opatiōes meliores q̄s ille hō exercere poſſꝫ.

pfecta v̓tus non pōt hr̄i ſine opibꝰ exterioribus

Et ſi q̄ras quare nō eſt talis

habitꝰ pfecta virtꝰ. dicēdū eſt ꝙ hoc nō eſt qr poſſit frāgi p paſſiones appetitꝰ ſenſitiui. qm̄ ego puto volūtatē adeo liberā eē ac dn̄am virtū inferiorū ⁊ oīm actuū ſuorū: ꝙ nulla vis inferior pōt eā incliare/ niſi ipſa ſeipſā incliet libere. vel libere ſe incliari pmittat. imo ꝙ ipſa pōt appetitū ſenſitiuū trahere ad exeq̄ndū iuſſū ſuū. non quēcūq̄ ipetū paſſionis: ſi igr̄ dicto habitu firmata ſit. nō incliabiꝛ. Sꝫ talis habitꝰ ſic deficit a pfecta v̓tute. qr cū licuerit eē opari. ⁊ occurrēt circūſtātie varie repugnātes p quā aliquā appeat ꝙ opus vno modo fieri debeat ⁊ p alias alio modo ille nō potit p̄ōpte deteriari ad iudicādū qd ſit optimū ꝓpter inexpiētiā. nec etiā p cōſequēs volūtas erit deteriata ad p̄ōpte eligēdū partē meliorē. Vlteriꝰ etiā pōt dici ꝙ lꝫ talis habitꝰ pōt in nobis gn̄ari ſine exterioribꝰ opationibꝰ tamē ſine eis nō bn̄ poſſumus expiri an in nobis fuerit gn̄atꝰ: qr ſepe putamus hr̄e pfectā volūtatē bn̄ agēdi in abſentia paſſionis. q̄ pfecta nō eſt. ſꝫ debilis ⁊ pigra. ꝓpter qꝺ inclinareꝛ ad paſſionis aduētū. Et hoc bene dicit Seneca libro de diuina ꝓuidētia. Nichil inq̄t michi videꝛ infeliciꝰ eo cui nichil vnq̄ aduenit aduerſi nō licuerit eni illi ſe expiri. gubernatorē in tēpeſtate in acie militē itelligas. vñ poſſū ſcire q̄tū vales aduerſus paupratē. ſi ſemp diuitijs affluas vñ poſſum ſcire q̄tū aduerſus ignominiam et infamiā/ odiūq̄ pplare cōſtātie habeas. ſi inter plauſus ſeneſcis?

Quare habitus genitꝰ ſiñ opibꝰ exterioribꝰ nō eſt pfecta v̓tꝰ

Ad rationes igiꝛ dicendum.

Ad primā ꝙ ſicut ars intellectu poſſet q̄tū ad aliquas cōcluſiones gn̄ales acqri ſine exterioribus opationibꝰ. licet nō q̄tū ad pticulares concluſiones diuerſificabiles ſm̄ diuerſas circūſtātias pticulares/ ſic habitꝰ in volūtate ſine exterioribꝰ opationibus acqſitus/ eſt ſolū ad volēdū bn̄ agere cōmuniter: ſed nō ad eligēdū bene ſm̄ cōbinatiōes pticulares circūſtātiarū. ſicut dictū fuit. Dicēdū eſt etiā ꝙ ⁊ ſi ſine exterioribꝰ opationibꝰ poſſit in intellectu pfecta prudētia generari: tñ ex illa nō poſſet extra fieri bonū opus. propter non fieri ad hoc mēbra agilia. niſi per aſſuetudinē. ⁊ ita q̄uis poſſit virtus in volūtate pfecta fieri ſine exterioribus opationibꝰ: tamē nō prouenīēt ex ea eque perfectū opus extra. ſicut ſi eſſemꝰ in opationibꝰ exterioribus aſſueti. ❡ Ad aliā dicendū ꝙ ipſa bene procedit pro ſecūda cōcluſione. ❡ Ad aliā auctoritatē philoſophi dicēdū ꝙ ex philoſophari tantū non generatur virtus moralis: ſed indiget operationibus voluntatis. et etiam ad eius perfectionem (vt dictū eſt) indiget operationibus exterioribus.

Exm̄ de arte ſicut expimēto et de v̓tutibus ſine actu exteriori.

Ad rōnes poſt oppoſitū. Ad

primā dicendū ꝙ non eſt poſſibile bene eligere et p̄ōpte ſine defectu quo ad particulariū circūſtantiarum cōbinationes ſine experētia per multum exercitiū acquiſita vt dictū fuit.

❡ Ad aliā dicendū ꝙ ipſa eſt ꝓ tertia cōcluſione et eodē modo omnes ſequētes. Vnde putandum eſt ꝙ p malā fortunā impediri poſſumus a perfectiſſime virtutis generatione. ſed non ab eo quod eſt ſimpliciter fieri bonos. virtus etiā cum fuerit perfecte generata: nō poteſt per fortuna auferri. ⁊ ſic finitur queſtio.

Septimo q̄rif. Vtrū ex
vnica operati one poſſit gn̄ari virtus.
Arguif q̄ ſic q: vel gn̄af ex prima vel
non: ſi ſic. ſeq̄tur q̄ ex nulla poſteriori
gn̄af. q: qd̄ gn̄atū eſt: nō ampli⁹ gn̄af ꝛ ꝑ cōſeq̄ns
ipſa gn̄af ex ſola prima. Si dicas q̄ nō gn̄atur ex
prima tūc vel generaf ex ſcd̄a. vel nō. ſi ſic ſeq̄tur
q̄ nō generaf ex tertia vel q̄rta. ſicut prius argue
batur. nec gn̄abatur ex prima ergo ex ſola ſecūda
gn̄abaf. Si vero dicas q̄ nō ex p̄ria neq̃ ſcd̄a ſili
modo q̄rā de tertia. ꝛ ſic deſcepa ꝛ concludā q̄ vel
nunq̄ generaf vel ex aliqua vna ſola generatur.
¶ Itē cōmētator vult ſeptimo phyſicoꝝ q̄ virtu
tes ꝯſiſtāt in indiuiſibili: tale aūt gn̄ationē nō h̄z
niſi inſtātaneā igif ſi virt⁹ gn̄aref ex plurib⁹ opa
tionib⁹. oporteret oēs illas opationes ad idē in-
ſtās attingere. ſ. ad inſtās gn̄ationis virtutis. hoc
autē eſt impoſſibile cū ille opatiōes nō ſint ſimul
adinuicē. imo vna deſinit. an teq̄ alia icipiat igif.
¶ Itē dicit Ari. ſeptimo phyſicoꝝ q̄ virt⁹ perfe
ctio eſt. vnūq̄dq̄ eni tūc maxime pfectū eſt. cū at
tingit ꝓprie virtuti. Ex quo ſeq̄tur q̄ virt⁹ in ma
ximo ꝯplemēto ꝯſiſtit. ꝓpter q̄ nulla opatio ad eſ
ſentiā virtutis attigit: niſi illa q̄ attingit ad maxi
mū ꝯplemētū virtutis: ſed poſito q̄ decē opatio-
nes ad gn̄ationē virtutis req̄rant: ſola vltima at
tingeret ad maximū ꝯplementū. ergo ex ipſa ſola
gn̄aretur virt⁹. ¶ Itē Scd̄o phyſicorū dr̄ q̄ cau
ſe operātes ꝛ ſinguloꝝ ſimul ſunt ꝛ nō ſunt ꝛ quo
rū ſūt cauſe. ergo ſi virt⁹ gn̄aretur ex plurib⁹ opa
tionibus. oporteret ipſam ſimul eſſe cū illis pluri
bus opationib⁹. qd̄ eſt impoſſibile. cū ille plures
opationes ſimul adinuicē eē nō poſſint. ¶ Item
ſicut ſe h̄z intellect⁹ ad virtutē intellectuale: ſic ap
petitus ad virtutē moralē. ſed virt⁹ intellectualis
puta ſcia ex vnica opatione puta ex vnica demō-
ſtratione gn̄af. ergo ꝛc. ¶ Itē pri⁹ oportet hoiez
eſſe ſufficiēter diſpoſitū ad recipiēdum virtutē. q̄
ipſe virtutē acq̄rat. Pono igif q̄ ſit ſufficiēter di
ſpoſit⁹ ꝛ nondū habeat virtutē. ꝛ tūc agat vnicaz
operationē natā facere ad gn̄ationē virtutis. aut
igif illa opatio aliq̄d operabif ad gn̄ationē virtu
tis / aut nichil. ſi nichil. tunc pari ratione nec ſcd̄a
opabitur nec tertia aut quarta: qd̄ eſt incōueniēs
ſi autē operef aliq̄d: aut hoc eſt diſponēdo ad acq̄
ſitionē virtutꝭ. aut introducēdo ꝟtutez. nō primo
modo q: poſitū eſt q̄ ille erat ſufficienter diſpoſi-
tus. ꝯſtitat ergo q̄ Scd̄o modo. ꝛ tūc h̄r q̄ ex vna
ſola operatione gn̄atur virt⁹. ¶ Itē virtus vnica
fortior eſt ſeipſa diuiſa vt h̄r libro de cauſis: ſi igif
virtus poſſit ex multis operationib⁹ diuiſis gn̄a
ri. vr̄ q̄ etiā poterit generari ex vna intēſa ꝛ lōga.

Oppoſitū arḡ q: dt̄ Ariſt. Se

cūdo hui⁹ q̄ ꝟtutes inſūt nobis ꝑ aſſuetudinē. aſ
ſuetudo aūt nō req̄rit vnā opationē tm̄: ſz plures
ꝛ freq̄ntas. Addit ēt Ari. ſile de gn̄ationib⁹ artiū
ꝛ ꝟtutū dicēs. Edificātes edificatores fiūt citha
riſantes cithariſte. ſic aūt iuſta q̄dē opātes iuſti.
ꝛ tpata tpati. ꝛ fortia fortes. ꝯſtat aūt q̄ ad h̄ndū
artē edificādi vel cithariſādi nō ſufficit vnica opa
tio. g̃ nec ad acq̄rēdū iuſticiā vel tēperātiā. ꝓpter
qd̄ dicit Ari. in t̄tio h⁹ nō ſilr̄ opationes volūtarie
ſunt ꝛ hit⁹ opationū ei q̄dē a p̄ncipio vſq̃ ad finē
dn̄i ſum⁹ hituū aūt non. vn̄ dicit Ariſt. no ſi velit
iniuſt⁹ exn̄s. receſſet ꝛ erit iuſt⁹. hoc aūt nō vr̄ eē:
niſi q: nō ſufficit vnica opatio ad fieri iuſtū: cui ēt
vr̄ ꝯcordare qd̄ dr̄ p̄mo hui⁹. vna irūdo non facit
ver neq̃ vna dies ānū. nec btm̄ ꝛ felicez vna dies
et paucū tp̄s. ¶ Itē ſine prudētia nō ſunt ꝟtutes
vj. hui⁹ ſed prudētia multā expiētiā req̄rit. ꝓpter
qd̄ iuuenes nō videnf fieri prudētes vt dr̄ in eodē
vj. expiētia aūt non h̄r ſine multiplici opatiōe: igif
Dubiū vr̄ eſſe multis de ꝟtutib⁹ moralib⁹ vtrum
ſint itēſibiles. ꝛ remiſſibiles de q̄ ꝯn̄r q̄ref. Si igif
diceref q̄ nō: ſz q̄ eſſe eaꝝ in diuiſibili ꝯſiſtit: tūc
videref dicēdū q̄ hō pōt eſſe vel in ꝓpiqua diſpō-
ne ad receptionez ꝟtutꝭ. vel in remota. Et ſi fue- Solutio
rit i ꝓpinq̄. hoc iteꝝ pōt itelligi dupl̄r. Vno mō q̄ q̄ ſuppōit
fuerit i ꝓpinq̄ſſima. ꝛ ſic appet q̄ ex vna ſola opa q̄ ꝟtutes
tione q̄ntūcūq̃ parua. ꝑtinēte tn̄ ad acq̄ſitionē vir ſint idiui
tutꝭ. ipſa ꝟt⁹ gn̄aref. ſic ei arguebat penultima rō ſibiles.
fctā aū̄ oppoſitū. Tn̄ itelligēdū eſt ſane. qm̄ ad in
troductionē forme idiuiſibilis nō eſt dare iſtās in
quo ſbm̄ ſit i diſpōne ꝓpinq̄ſſima ſimpl̄r: niſi for-
te illud iſtās in q̄ ipſa itroducif: qm̄ oz illā formā
ſeq̄ nc̄cio ad motū ꝯtinuū ſicut appere dz ſexto et
octauo phyſicoꝝ / per quē motū ꝯtinuū ſēp ꝯtinue
magꝭ ac magꝭ diſponif ad illā formaz. donec ipſa
itroducif. talis aūt mot⁹ eſt diuiſibilis in īfinitū.
ꝛ nō eſt dare iſtās ꝓximū illi iſtāti in q̄ forma itro
ducif: hoc aūt q: ſpeculatiuū eſt dimittaf. Intelli
gam⁹ g̃ per diſpōnē ꝓpinq̄ſſimā illā q̄ nō eſt dare
ꝓpiquiorē abſq̃ illo actuali motu ꝑ quē ꝟt⁹ itro-
ducif. Si aūt ſbm̄ nō fuerit ſic in diſpōne ꝓpiq̄ſſi Si ſbm̄
ma ſz fuerit in nō multū remota: tūc ad ꝟtutꝭ itro fuerit in
ductionē nō ſufficeret q̄cūq̃ modica operatio: ſz ꝓxia di-
forte ſufficeret vna lōga ꝛ itēſa opatio. qm̄ tal' pl⁹ ſpōne ſuf
forte poſſet q̄ decez parue. ꝛ ſic ꝓcedebat vltia rō ficit vna
facta i ꝓceſſu. Si aūt ſubm̄ fuerit i diſpōne mltū operatio
remota ad ꝟtutē. ſicut eēnt iuuenes paſſionū ſecu retenta
tores vel etiā malicias hituati. tūc etiā nō ſuffice- ſuppōne
ret ad gn̄ationē ꝟtutꝭ vna opatio ſz req̄rerēf plu
res operatiōes. ꝛ tāto plures q̄nto diſpō eēt remo
tior a ꝟtute. vel magꝭ ꝯtraria ꝟtuti. Ad eq̄pollen
dū eni illis plurib⁹ opationib⁹ nō ſufficeret vni⁹
opationis lōga duratio. q: ꝓpē nature nc̄citates
in comedēdo dormiēdo nc̄c̄e eſt breuē quālz ꝟtutꝭ
operationē. nec ſufficeret illi⁹ operationis intētio
ꝓprio q: valde difficile eſt ei q̄ remot⁹ eſt a ꝟtute
eligere bene efficaciſſima volūtate: ꝓpter habitū
priorē ad oppoſitū iclinātē ꝛ ſi hoc eſt poſſibile tn̄
forte act⁹ intētiſſim⁹ nōdū eq̄polleret plurib⁹ il-
lis opatiōib⁹ ex q̄b⁹ gn̄eref ꝟt⁹. vel g̃ in hoc caſu
nō eēt poſſibile ꝟtutē ex vna opatione gn̄ari. vel
hoc eēt difficillimū ꝛ forte iuiſū. ꝛ ſic ꝓcedūt pri⁹
adducte rōnes ad partē negatiuā. Cōcedēdū eſt
etiā q̄ lz plurime operationes req̄rerētur ad gn̄a
tionē ꝟtutꝭ: tn̄ non oēs attigerent ad ei⁹ introdu
ctionē: ſed vltima ſola. ſed per quālibet p̄cedētem
aliq̄d acquireref diſpoſitionis ad gn̄ationē ꝟtu-
tis. ꝛ ſic videnf ꝓcedere quattuor rationes p̄ine
adducte i ꝓceſſu. Si ꝟo ꝯcedam⁹ q̄ ꝟt⁹ ſit forma Alia ſo-
intēſibilis q̄uis illa forma nō h̄ret nomē ꝟtutis lutio ſup
niſi ſub eſſe intēſiſſimo vel ꝓpe, tūc poſſet cōcedi poſito q̄
q̄ ꝑ quālibet operationē aliq̄d gn̄abaf ꝟtutꝭ puta ꝟt⁹ ſit in
aliq̄s grad⁹ forme: q̄ cū fuerit cōpleta per pluri- tēſibilis.
morū graduū operatiōem aggregationē. dicetur
virtus Et non ſit nobis cura nūc quomodo forme
intēdūf ꝛ remittūf. qm̄ ad hoc cōſiderationē ſpe-
ctat ſpeculatiuā. ſz dicam⁹ ſolū q̄ de generatione

ſi qs autē fuerit ab exteriori opatione ipedit⁹. et interi⁹ hēat volūtatē rectā. ipſe opaꝛ vt oꝫ. cū nichil oporteat ipoſſibile. ergo talis ſi velit, potiſt ſibi acqrere ꝟtutē. ¶ Itē declarat Ari. Tertio h⁹ ꝙ ꝟtutes ꝛ malicie ſūt volūtarie ꝛ in nr̄a ptāte. qḋ nō eēt. ſi nō poſſēt ſiñ extiorib⁹ opationib⁹ gn̄ari. qm̄ ab eis ꝑter nr̄am volūtatē poſſum⁹ impediri. ¶ Itē opanōes nr̄e extiores ſubſūt fortune quodāmō. cū trāſeāt in extiora bōa vel mala. ꝗ ſubſūt fortūe. ꝑpter qḋ dꝛ pⁱᵒ h⁹. ꝙ eē ꝟtuoſi iā effecti ꝛ felices. p infortunia magna ipediūꝛ a multiꝭ opationib⁹. ergo ſi ſine talib⁹ opationib⁹ nō poſſꝫ haberi ꝟtus. ipſa ſubeſſet fortune: qḋ null⁹ dicit.

Primo dicēdū eſt ꝙ nō exñte

impedimēto extriſeco. nō eſt poſſibile ꝟtutē in nobis ſine extiorib⁹ opationib⁹ acqri. qm̄ ſine rectiꝭ electiōib⁹ intiorib⁹ nō pōt gn̄ari ꝟt⁹ vt dictū fuit ſed electio volūtatiꝭ nūꝗ̄ eſt recta ſꝫ defectuoſa. ſi nō moueat ad op⁹ exti⁹ opandū. qm̄ oꝫ: ꝛ ſicut oꝫ. ſemp aūt oꝫ exercere bonū. ſi nullū ſit rōabile impedimētū. ſ. aut a natāli nc̄citate qꝛ. ſ. opꝫ comedere ꝛ dormire: aut ex defectu obiecti vel inſtrumēti vel ex aliquo alio obuiāte. ergo ſeqꝛ ꝙ a moto impedimēto extriſeco: vel nulle erūt recte electiōes vel exibūt in opatiōes extiores. Sꝫ poſito ꝙ fuerit ipedimētū ꝟbigr̄a paup hō ꝛ ſolitarie detētus in carcerib⁹ nō hꝫ vñ liberalitatiꝭ opus exerceat. aut ad q̈s exerceat. ſilr ille forte cui nichil occurrit tēribile p vitā: nō hꝫ circa qḋ exerceat op⁹ fortitudinis. Forte tñ ꝙ null⁹ fuit talis ꝗ habuerit volūtatē bñ agēdi efficacē ſicut dictū fuit in pͥmo libro. Sꝫ qcqd ſit de hoc tñ ponam⁹ ꝙ circa materiā alicui⁹ ꝟtutiꝭ aliqs hēat volūtatē bonā ꝛ efficacē agēdi bñ qn̄cūqꝫ opꝫ. ꝛ ipedit⁹ nō poſſit. Puto qḋ in tali caſu ſit dicēdū ſicut de prudētia. nā ſine prudētia ꝟtutes morales eē nō pñt vt pꝫ vj. hui⁹ prudētia aūt pfecte gn̄ari nō pōt in nobis ſiñ multiplicatiꝭ opationib⁹ ꝛ extiorib⁹ qm̄ p prudētiā pfectā debem⁹ iudicare prōpte circa ꝗcunqꝫ agibilia poſſibilia nobis occurrere. qd bonū ꝛ qd malum meli⁹ ac pei⁹. tāta aūt accidere pōt diuerſitas circūſtātiarū in opationib⁹ extiorib⁹ exercendis qḋ null⁹ pōt prōpte ꝛ firmiꝛ iudicare ſemp bñ ſine experiētia maxima: ꝗ hr̄i nō pōt ſine multo extiorū operū exercitio. imo qn̄qꝫ ꝗ multū expti ſunt contrariāꝛ in dādis cōſiliꝭs. ꝑpter qḋ etiaꝫ in arduis nō ſolū vno ſꝫ plurib⁹ cōſiliariꝭs indigem⁹. ergo ſi opationib⁹ exteriorib⁹ virt⁹ pfecta gn̄ari nō poteſt. Et voco opatiōes eē nō ſolū exercēdo bonū opus poſitiue eē: ſꝫ etiā fugiēdo ꝛ abſtinendo: ab opere malo eē. Sed dico Tertio ꝙ abſqꝫ extiorībus opationib⁹ pōt ꝟt⁹ gn̄ari impfecta. ꝗ erit habit⁹ laudabiꝛ reddēs hoieꝫ bonū ſimplr. Nā ex ſimilib⁹ opationib⁹ freq̄ntatiꝭ gn̄aꝛ habit⁹ iclināſ ad ſil'es opationes. hō autē ꝗ̄tūcūqꝫ impedit⁹ ab exteriorib⁹ opationibus pōt magno affectu velle bñ agere ſi poſſet ꝛ ſciret ꝛ etiā pōt magno affectu velle ſcire ꝛ addiſcere bñ agere ſi poſſet. ex hmōi ergo volitionib⁹ freq̄ntatiꝭ fiet habit⁹ inclināſ et firmāſ volūtatē ad ſemp hoc volēdū. talis auteꝫ habit⁹ eſt ſimplr laudabiꝛ ꝛ bon⁹. qm̄ ex opationibus laudabilib⁹ ꝛ bōis gn̄at⁹ eſt. ille eī volitiōes erāt opatiōes meliores q̄s ille hō exercere poſſꝫ.

pfecta ꝟtus non pōt hr̄i ſine opib⁹ exteriori bus

Et ſi q̄ras quare nō eſt talis

habit⁹ pfecta virt⁹. dicēdū eſt ꝙ hoc nō eſt qꝛ poſſit frāgi p paſſiones appetit⁹ ſenſitiui. qm̄ ego puto volūtatē adeo liberā eē ac dn̄am viriū inferiorū ꝛ oim actuū ſuorū: ꝙ nulla vis inferior pōt eaꝫ incliare/ niſi ipſa ſeipſā inclīet libere. vel libere ſe incliari pmittat. imo ꝙ ipſa pōt appetitū ſenſitiuū trahere ad exeq̄ndū iuſſū ſuū. non quēcūqꝫ ipetuꝫ paſſionis: ſi igꝛ dicto habitu firmata ſit. nō inclinabiꝛ. Sꝫ talis habit⁹ ſic deficit a pfecta ꝟtute. qꝛ cū licuerit eē opari. ꝛ occurrēt circūſtātie varie repugnātes p quaꝫ aliquā appeat ꝙ opus vno modo fieri debeat ꝛ p alias alio modo ille nō potiſt prōpte deteriari ad iudicādū ꝗd ſit optimū ꝑpter inexpiētiā. nec etiā p cōſequēs volūtas erit deteriata ad prōpte eligēdū partē melioꝛ. Alteri⁹ etiaꝫ pōt dici ꝙ lꝫ talis habit⁹ pōt in nobis gn̄ari ſine exteriorib⁹ opationib⁹ tamē ſine eis nō bñ poſſumus expiri an in nobis fuerit gn̄at⁹: qꝛ ſepe putamus hr̄e pfectā volūtatē bñ agēdi in abſentia paſſionis. ꝗ pfecta nō eſt. ſꝫ debilis ꝛ pigra. ꝑpter qḋ inclinareꝛ ad paſſionis aduētū. Et hoc bene dicit Seneca libro de diuina ꝑuidētia. Nichil inqt michi videꝛ infelici⁹ eo cui nichil vnꝗ̄ aduenit aduerſi nō licuerit enī illi ſe expiri. gubernatoreꝫ in tēpeſtate in acie militē itelligas. vñ poſſuꝫ ſcire ꝗ̄tū vales aduerſus paupritateꝫ. ſi ſemp diuitiꝭs affluas vñ poſſum ſcire ꝗ̄tū aduerſus ignominiam et infamiā/ odiūqꝫ pplare cōſtātie habeas. ſi inter plauſus ſeneſcis?

Quare habitus genit⁹ ſiñ opib⁹ exteriorib⁹ nō eſt pfecta ꝟt⁹.

Ad rationes igiꝛ dicendum.

Ad primā ꝙ ſicut ars intellectu poſſet ꝗ̄tū ad aliquas cōcluſiones gn̄ales acqri ſine exteriorībus opationib⁹. licet nō ꝗ̄tū ad pticulares concluſiones diuerſificabiles ſm̄ diuerſas circūſtātias pticulares/ ſic habit⁹ in volūtate ſine extiorib⁹ opationibus acqſitus/ eſt ſolū ad volēdū bñ agere cōmuniter: ſed nō ad eligēdū bene ſm̄ cōbinatiōes pticulares circūſtātiarū. ſicut dictū fuit. Dicēdū eſt etiā ꝙ ꝛ ſi ſine exteriorib⁹ opationib⁹ poſſit in intellectu pfecta prudētia generari: tñ ex illa nō poſſet extra fieri bonū opus. propter non fieri ad hoc mēbra agilia. niſi per aſſuetudinē. ꝛ ita ꝗ̄uis poſſit virtus in volūtate pfecta fieri ſine exterioribus opationib⁹: tamē nō prouenīēt ex ea eque perfectū opus extra. ſicut ſi eſſem⁹ in opationib⁹ exteriorībus aſſueti. ¶ Ad aliā dicendū ꝙ ipſa bene procedit pro ſecūda cōcluſione. ¶ Ad aliaꝫ auctoritatē philoſophi dicēdū ꝙ ex philoſophari tantū non generatur virtus moralis: ſed indiget operationibus voluntatis. et etiam ad eius perfectionem (vt dictū eſt) indiget operationibus exteriorībus.

Exm̄ de arte ſicut expimēto et de ꝟtutibus ſine actu exteriori.

Ad rōnes poſt oppoſitū. Ad

primā dicendū ꝙ non eſt poſſibile bene eligere et prōpte ſine defectu quo ad particulariū circūſtantiarum cōbinationes ſine experētia per multum exercitiū acquiſita vt dictū fuit.

¶ Ad aliā dicendū ꝙ ipſa eſt ꝓ tertia cōcluſione et eodē modo omnes ſequētes. Unde putandum eſt ꝙ p malā fortunā impediri poſſumus a perfectiſſime virtutis generatione. ſed non ab eo quod eſt ſimpliciter fieri bonos. virtus etiā cum fuerit perfecte generata: nō poteſt per fortuna auferri. ꝛ ſic finitur queſtio.

Septimo q̄rit̄. Utrū ex vnica operatione poſſit gn̄ari virtus.
Arguit̄ ꝙ ſic q2 vel gn̄at̄ ex prima vel
non: ſi ſic. ſeq̄tur ꝙ ex nulla poſteriori
gn̄at̄. q2 qḋ gn̄atū eſt: nō amplꝰ gn̄at̄ ⁊ ꝑ cōſeq̄ns
ipſa gn̄at̄ ex ſola prima. Si dicas ꝙ nō gn̄atur ex
prima tūc vel generat̄ ex ſcḋa. vel nō. ſi ſic ſeq̄tur
ꝙ nō generat̄ ex tertia vel q̄rta. ſicut prius argue
batur. nec gn̄abatur ex prima ergo ex ſola ſecūda
gn̄abat̄. Si vero dicas ꝙ nō ex prīa neq̄ ſcḋa ſiſi
modo q̄rā de tertia. ⁊ ſic deinceps ⁊ concludā ꝙ vel
nunq̄ generat̄ vel ex aliqua vna ſola generatur.
¶ Itē cōmētator vult ſeptimo phyſicoꝝ ꝙ virtu
tes ꝯſiſtāt in indiuiſibili: tale aūt gn̄ationē nō h̄z
niſi inſtātaneā igit̄ ſi virtꝰ gn̄aret̄ ex pluribꝰ opa
tionibꝰ. oporteret oēs illas opationes ad idē in
ſtās attingere. ſ. ad inſtās gn̄ationis virtutis. hoc
autē eſt impoſſibile cū ille opatiōes nō ſint ſimul
adinuicē. imo vna deſinit. an teq̄ alia icipiat igit̄.
¶ Itē dicit Ari. ſeptimo phyſicoꝝ ꝙ virtꝰ perfe
ctio eſt. vnūq̄dq̄ eni tūc maxime ꝑfectū eſt. cū at
tingit ꝓprie virtuti. Ex quo ſeq̄tur ꝙ virtꝰ in ma
ximo ꝯplemēto ꝯſiſtit. ꝓpter ꝙ nulla opatio ad eſ
ſentiā virtutis attigit: niſi illa q̄ attingit ad maxi
mū ꝯplemētū virtutis: ſed poſito ꝙ decē opatio
nes ad gn̄ationē virtutis req̄rant̄: ſola vltima at
tingeret ad maximū ꝯplementū. ergo ex ipſa ſola
gn̄aretur virtꝰ. ¶ Itē Scḋo phyſicorū dr̄ ꝙ cau
ſe operātes ⁊ ſingulorꝫ ſimul ſunt ⁊ nō ſunt ⁊ quo
rū ſūt cauſe. ergo ſi virtꝰ gn̄aretur ex pluribꝰ opa
tionibus. oporteret ipſam ſimul eſſe cū illis pluri
bus opationibꝰ. qḋ eſt impoſſibile. cū3 ille plures
opationes ſimul adinuicē eē nō poſſint. ¶ Item
ſicut ſe h̄z intellectꝰ ad virtutē intellectualē: ſic ap
petitus ad virtutē moralē. ſed virtꝰ intellectualis
puta ſcīa ex vnica opatione puta ex vnica demō
ſtratione gn̄at̄. ergo ⁊c. ¶ Itē priꝰ oportet hoīe3
eſſe ſufficiēter diſpoſitū ad recipiēdum virtutē. q̄̄
ipſe virtutē acq̄rat. Pono igit̄ ꝙ ſit ſufficiēter di
ſpoſitꝰ ⁊ nondū habeat virtutē. ⁊ tūc agat vnica3
operationē natā facere ad gn̄ationē virtutis. aut
igit̄ illa opatio aliq̄d operabit̄ ad gn̄ationē virtu
tis/aut nichil. ſi nichil. tunc pari ratione nec ſcḋa
opabitur nec tertia aut quarta: qḋ eſt incōueniēs
ſi autē operet̄ aliq̄d: aut hoc eſt diſponēdo ad acq̄
ſitionē virtutꝫ. aut introducēdo ꝟtute3. nō primo
modo q2 poſitū eſt ꝙ ille erat ſufficienter diſpoſi
tus. ꝯcitat ergo ꝙ Scḋo modo. ⁊ tūc h̄r ꝙ ex vna
ſola operatione gn̄atur virtꝰ. ¶ Itē virtus vnica
fortior eſt ſeipſa diuiſa vt h̄r libro de cauſis: ſi igr̄
virtus poſſit ex multis operationibꝰ diuiſis gn̄a
ri. vr̄ ꝙ etiā poterit generari ex vna intēſa ⁊ lōga.

Oppoſitū ar̄ q2 dt̄ Ariſt. Secūdo huiꝰ ꝙ ꝟtutes inſūt nobis ꝑ aſſuetudinē. aſ
ſuetudo aūt nō req̄rit vnā opationē tm̄: ſ3 plures
⁊ freq̄ntas. Addit et Ari. ſic de gn̄ationibꝰ artiū
⁊ ꝟtutū dicēs. Edificātes edificatores fiūt citha
riſantes cithariſte. ſic aūt iuſta q̄dē opātes iuſti.
⁊ tpata tpati. ⁊ fortis fortes. ꝯſtat aūt ꝙ ad h̄ndū
artē edificādi vel cithariſādi nō ſufficit vnica opa
tio. q̄̄ nec ad acq̄rēdū iuſticiā vel tēperātiā. ꝓpter
qḋ dicit Ari. in ſcḋo hꝰ nō ſiľr opationes volūtarie
ſunt ⁊ hitꝰ opationū ei q̄dē a ꝓncipio vſq̄ ad finē
dn̄i ſumꝰ hitū aūt non. vn̄ dicit Ariſt. nō ſi velit
iniuſtꝰ exſiſ. receſſet ⁊ erit iuſtꝰ. hoc aūt nō vr̄ eē:
niſi q2 nō ſufficit vnica opatio ad fieri iuſtū: cui ēt
vr̄ ꝯcordare qḋ dr̄ ꝑmo huiꝰ. vna irūdo non facit
ver neq̄ vna dies ān̄i. nec btm̄ ⁊ felice3 vna dies
et paucū tp̄s. ¶ Itē ſine prudētia nō ſunt ꝟtutes
vj. huiꝰ ſed prudētia multā expiētiā req̄rit. ꝓpter
qḋ iuuenes nō vident̄ fieri prudētes vt dr̄ in eodē
vj. expiētia aūt non h̄r ſine multiplici opatiōe: igr̄
Dubiū vr̄ eſſe multis de ꝟtutibꝰ moralibꝰ vtrum
ſint itēſibiles. ⁊ remiſſibiles de q̄ ꝯn̄r q̄ret̄. Si igr̄
diceret̄ ꝙ nō: ſ3 ꝙ eſſe earꝫ in diuiſibili ꝯſiſtit: tūc
videret̄ dicēdū ꝙ hō pōt eſſe vel in ꝓpiqua diſpō
ne ad receptione3 ꝟtutꝫ. vel in remota. Et ſi fue Solutio
rit i ꝓpinq̄. hoc iteꝝ pōt itelligi dupľr. Uno mō ꝙ q̄ ſuppōit
fuerit i ꝓpinq̄ſſima. ⁊ ſic appet ꝙ ex vna ſola opa ꝙ ꝟtutes
tione q̄ntūcūq̄ parua. ꝑtinēte tn̄ ad acq̄ſitionē vir ſint idiui
tutꝫ. ipſa ꝟtꝰ gn̄aret̄. ſic ei arguebat penultima rō ſibiles.
factā aῡ oppoſitū. Tn̄ itelligēdū eſt ſane. qm̄ ad in
troductionē forme īdiuiſibilis nō eſt dare iſtās in
quo ſbm̄ ſit i diſpōne ꝓpinq̄ſſima ſimplr̄: niſi for
te illud iſtās in q̄ ipſa itroducit̄: qm̄ o3 illā formā
ſeq̄ ncc̄io ad motū ꝯtinuū ſicut appere d3 ſexto et
octauo phiſicoꝝ/per quē motū ꝯtinuū ſēp ꝯtinue
magꝫ ac magꝫ diſponit̄ ad illā forma3. donec ipſa
itroducit̄. talis aūt motꝰ eſt diuiſibilis in īfinitū.
⁊ nō eſt dare iſtās ꝓximū illi iſtāti in q̄ forma itro
ducit̄: hoc aūt q2 ſpeculatiuū eſt dimittat̄. Intelli
gamꝰ q̄̄ per diſpōnē ꝓpinq̄ſſimā illā q̄ nō eſt dare
ꝓpiquiorē abſq̄ illo actuali motu ꝑ quē ꝟtꝰ itro
ducit̄. Si aūt ſbm̄ nō fuerit ſic in diſpōne ꝓpiq̄ſſi Si ſbm̄
ma ſ3 fuerit in nō multū remota: tūc ad ꝟtutꝫ itro fuerit in
ductionē nō ſufficeret q̄cūq̄ modica operatio: ſ3 ꝓxia di
forte ſufficeret vna lōga ⁊ itēſa opatio. qm̄ talꝭ plꝰ ſpōne ſuf
forte poſſet q̄̄ dece3 parue. ⁊ ſic ꝓcedebat vltia rō ficit vna
facta i ꝓceſſu. Si aut ſubm̄ fuerit i diſpōne mltū operatio
remota ad ꝟtutē. ſicut ſūt iuuenes paſſionū ſecu retenta
tores vel etiā malicīe hītuati. tūc etiā nō ſuffice ſuppōne
ret ad gn̄ationē ꝟtutꝫ vna opatio ſ3 req̄reret̄ plu
res operatiōes. ⁊ tāto plures q̄̄to diſpō eēt remo
tior a ꝟtute. vel magꝫ ꝯtraria ꝟtuti. Ad eq̄pollen
dū eni illis pluribꝰ opationibꝰ nō ſufficeret vniꝰ
opationis lōga duratio. q2 ꝓpt̄ nature nccītates
in comedēdo dormiēdo nccē eſt breuē q̄lꝫ ꝟtutꝫ
operationē. nec ſufficeret illiꝰ operationis intētio
ꝓrio q2 valde difficile eſt ei q̄ remotꝰ eſt a ꝟtute
eligere bene efficaciſſima volūtate: ꝓpter habitū
priorē ad oppoſitū iclinātē ⁊ ſi hoc eſt poſſibile tn̄
forte actꝰ intēſiſſimꝰ nōdū eq̄polleret pluribꝰ il
lis opatiōibꝰ ex q̄bꝰ gn̄eret̄ ꝟtꝰ. vel q̄̄ in hoc caſu
nō eē3 poſſibile ꝟtutē ex vna opatione gn̄ari. vel
hoc eē3 difficillimū ⁊ forte iuiſū. ⁊ ſic ꝓcedūt priꝰ
adducte rōnes ad partē negatiuā. Cōcedēdū eſt
etiā ꝙ l3 plurime operationes req̄reret̄ur ad gn̄a
tionē ꝟtutꝫ: tn̄ non oēs attigerent ad eiꝰ introdu
ctionē: ſed vltima ſola. ſed per q̄libet ꝓcedētem
aliq̄d acquireret̄ diſpoſitionis ad gn̄ationē ꝟtu
tis. ⁊ ſic vident̄ ꝓcedere quattuor rationes ꝑ̄ine
adducte i ꝓceſſu. Si ꝟo ꝯcedamꝰ ꝙ ꝟtꝰ ſit forma Alia ſo
intēſibilis q̄̄uis illa forma nō h̄ret nomē ꝟtutis lutio ſup
niſi ſub eſſe intēſiſſimo vel ꝓpe. tūc poſſet cōcedi poſito ꝙ
ꝙ ꝑ q̄libet operationē aliq̄d gn̄abat̄ ꝟtutꝫ puta ꝟtꝰ ſit in
aliq̄s gradꝰ forme: q̄ cū fuerit cōpleta per pluri teſibilis.
morū graduū operatiōem aggregationē. dicetur
virtus. Et non ſit nobis cura nūc quomodo forme
intēdūt̄ ⁊ remittūt̄. qm̄ ad hoc cōſiderationē ſpe
ctat ſpeculatiuā. ſ3 dicamꝰ ſolū ꝙ de generatione

virtutis pōt ꝓportionabiliter intelligi ſicut de generatione luminis in aere. vna eñi cādela aliquid facit in aere. ⁊ altera aliqd ⁊ inde lumē efficit̄ maius in aere. ⁊ ſic de tertia cādela ⁊ quarta. ita etiā vna opatio aliqd gñat virtutis. et ſcđa etiā aliqd et tertia ⁊ quarta. ⁊ ſit illa forma q̄ cuȝ pfecta fuerit. dr̄ virt⁹. ⁊ ſicut vnū magnū corp⁹ lūinoſuȝ facit maius lumē in aere q̄ decē parua. ita vna magna ⁊ excellēs opatio plus generat de virtute q̄ decē remiſſe. vtrū aūt vna maxima opatio poteſt totā generare virtutē vel nō. dicēdū eſt ſicut pri⁹ ꝙ vel hoc eſt īpoſſibile ꝓpter cauſas pri⁹ aſſignatas vel hoc eſt difficillimū ⁊ inuiſum. hec aūt opinio ſicut magis videbit̄ in alia q̄ne vr̄ michi probabilior p̄cedēte. qm̄ vel ſm primā operationē aliquid reliquit̄ in appetitu vel nichil. ſi nichil. tunc nichil ſe hȝ meli⁹ q̄ añ. ⁊ ita pari ratione diceret̄ de ſcđa opatione. ⁊ de tertia ⁊ de quarta/ et ita vr̄t⁹ nūq̄ ex multis opationib⁹ gñaret̄. Si aūt prima opatio aliqd reliquat in appetitu aut illđ erit de natura ſiue ſubſtātia virtutis: ⁊ ita hr̄ ꝓpoſitum aut illud erit aliqd aliud: qđ nō videt̄ eſſe poſſibile. qꝛ nō apparet de quo p̄dicamēto vel de qua ſpecie p̄dicamēti illud eſſet: niſi poneret̄ de p̄ma ſpecie qualitatis: ⁊ tūc erit habitus vel diſpoſitio. ſi habit⁹: tūc oportet cōcedere ꝙ ſit habit⁹ moralis ⁊ nō pōt dici ꝙ ſit vitioſus. qm̄ opatio faciens ad gñationē virtutis nō gñat habitū vitioſum/ ergo vr̄ ꝙ ſit habit⁹ vr̄tuoſus ⁊ hr̄ intētū. ſi autē illud relictū in appetitu ꝑ primā opationē nō ſit habitus ſȝ diſpoſitio: adhuc vr̄ cōcedi ꝓpoſitū. qm̄ in prīa ſpecie qualitatis nō videt̄ ſpecie differre habit⁹ ⁊ diſpoſitio: ſȝ ſolū accidētaliter. puta ſm facile et difficile mobile. vbi gr̄a eiuſdē ſpeciei eſt iſta ſcia quā iſte hȝ ꝑ vnā demōſtrationē de triāgulo ꝙ hȝ tres āgulos ⁊ illa quā hȝ alter de eodē ꝑ multiplicē cōſiderationē circa illā demōſtrationē. ⁊ tñ ille ſcie videt̄ differre ſicut habit⁹ ⁊ diſpoſitio qꝛ ille ſciētiā ſuā faciliter obliuiſcit̄/ iſte aūt nequaq̄. Et iterū eedē difficultates vel cōſilēs que occurrūt. In graduali ⁊ ſucceſſiua gñatione vr̄tutis. occurrēt in graduali ⁊ ſucceſſiua gñatione illi⁹ prie diſpoſitionis. q̄ ex priorib⁹ opationib⁹ dereliq̄retur in appetitu/ ita eñi vr̄ ꝙ illa diſpoſitio eſſet ad aliquid. ſicut vr̄t⁹. niſi forte diceret̄ ꝙ illa diſpoſitio ⁊ virt⁹ differrēt ſm ipfectū ⁊ pfectū vel ſm ſimplex et excellēs. ſicut albedo intenſiſſima ⁊ albedo. ex quo habem⁹ intētū ſi intēſiſſima albedo nō ſit aliud q̄ albedo ex oīb⁹ gradib⁹ albedinis ad pfectionē albedinis ptinētib⁹ aggregata. Cū hoc ēt ſi oēs opationes ad gñationē virtutis ſpectantes cōcedāt̄ eē eiuſdē ſpeciei. viſibē eſt ꝙ ſint gñatiue forme eiuſdē ſpeciei ſicut eſt de prima cādela vel de tertia ⁊ ſcđa in gñatione luminis vt dictū fuit. Propt̄ qđ vr̄ ſi ex aliqua earū aliqd vr̄tutis generet̄. ꝙ etiā ex q̄lȝ. igr̄ vel ex q̄lȝ vel ex nulla. ſi ergo nō cōcedit̄ ꝙ ex nulla. vr̄ concludi poſſe ꝙ ex q̄lȝ.

Declarat ad hoc ꝙ vr̄t⁹ ſit intēſibilis.

Habitus ⁊ diſpō nō differūt ſpē.

Nūc ergo apparet ſatis quo

modo rationes in pricipio q̄ōnis hic ⁊ inde adducte ꝓcedāt. excepta q̄rta ratione. in q̄ ponit̄ eē ſilē de gñatiōe vr̄tutis intellectualis ⁊ moralis de quo magis videbit̄ poſtea. Sȝ tñ ꝓ nūc dicēduȝ eſt ꝙ nō eſt oīno ſilē. qm̄ intellect⁹ in ſpeculatiuis non hȝ potētiā aīe ſibi rebellātē. ſ. puertātē iudiciū rationis. ꝓpter ꝙ ꝑ vnicā demōſtrationē poterit habere firmā adheſionē. volūtas autē ⁊ intellectus practic⁹ ſepe hn̄t ſenſuȝ ⁊ appetitū ſenſitiuū rebellātē ⁊ oīno puertātē iudiciū rationis: ⁊ electionez volūtatis. ꝓpter qđ adhuc in rectitudine firmanda req̄rit̄ frequēs vſus. ⁊ ſic eſt finis q̄ſtionis.

Quare hr̄⁹ intellect⁹ pōt gñari ex vnico actu ⁊ non virt⁹ moralis.

Octauo q̄rit̄. Vtrū virtus pōt augeri vel minui.

Et vr̄ ꝙ non qꝛ virt⁹ determinat̄ ſm excellētie terim̄ p̄io celi. ſȝ excellētie termin⁹ in indiuiſibili cōſiſtit. ⁊ tale nō augetur nec minuit̄. iđ ⁊c. ¶ Itē cōmētator ſeptio phyſicoruȝ dicit vr̄tutē in indiuiſibili cōſiſtere. ⁊ ſilr̄ receſſuȝ a vr̄tute ⁊ ob hoc in eis nō eſſe motū. īdiuiſibili autē nec auget̄ nec diminuit̄. ¶ Itē augmētatio ⁊ diminutio ſūt mot⁹ q̄dā. ad habit⁹ aūt morales ſūt mot⁹. vt pȝ ſeptio phyſicorū. ¶ Itē vr̄t⁹ eſt q̄litas augmētatio aūt ⁊ diminutio ſūt in q̄ntitate. iđ ⁊c. ¶ Itē qđ pōt diminui corrūpi. ⁊ tūc poſſet beat⁹ fieri miſer. qđ eſt cōtra Ari. p̄io hui⁹ dicētē null⁹ vtiq̄ btōrū fiet miſer. Etiā vel corrūpet̄ ad corruptionē ſui ſubiecti qđ eſt falſū. qꝛ aīa cū ſuis potētijs manet q̄diu hō manet. q̄ tñ eſt ſubiectū vr̄tutꝪ vel corrūpet̄ a ꝯtrario ſuo. qđ eſt falſū. qꝛ oportet illud ꝯtrariū ſibi applicare ⁊ ꝯiūgi ſicut calidū ꝯiūgit̄ frigido. ſi debeat ipſū corrūpe hoc aūt non eſt poſſibile q̄liter eī aīa vitioſa fortꝪ ꝯiūget̄ aīe vr̄tuoſe Platonis. ⁊ quomodo tāgēt ipſaȝ: ⁊ ſicut error in intellectū Platonis. nō corrūpit ſciētiā in intellectū ſortis. ergo nec vitiū virtutē: cū vr̄tutes ſint permanētiores diſciplinis.

Oppoſitū dicit Ari. que aūt

cōmēſurata ſunt ⁊ faciūt ⁊ augēt ⁊ ſaluāt: dicit ēt corrūpit̄ eñi tēperātia ⁊ fortitudo a ſupabūdātia ⁊ defectu ⁊ a medietate ſaluat̄. vt ēt ſȝ nō ſolū generatiōes ⁊ augmētatiōes ⁊ corruptiōes ī eiſđ ⁊c.

Notāduȝ eſt qđ de augmēta

tione nō loq̄mur hic ꝓprie. qꝛ ſic in ſola q̄ntitate reperit̄ ⁊ vr̄t⁹ nō eſt q̄ntitas ſȝ q̄litas. Sȝ loq̄mur de augmētatione large. put ſe extēdit ad intētionez ⁊ remiſſionē cuiuſcūq̄ forme intēſibilis ⁊ remiſſibilis. ſic loquēdo vr̄ ꝙ oīs forma gñabilis ⁊ corruptibilis cui⁹ eſſe nō cōſiſtit in diuiſibili ſit augmētabilis diminuibilis. Si aūt hui⁹ eē in indiuiſibili cōſiſtat: tūc nec erit augmētabilis nec diminuibilis. Videndū eſt ergo p̄io vtrū virt⁹ cōſiſtat in indiuiſibili. Et ſcđo an augeat̄ vel diminuat̄. ¶ Quātū ad primū vr̄ eē dicēdū ꝙ vr̄t⁹ duplr̄ accipit̄. vno modo ꝓpriiſſime ⁊ pfectiſſime ⁊ ſic attēdit̄ ſm excellētie terim. ⁊ ita vr̄t⁹ in indiuiſibili cōſiſtit. qm̄ vniuſcuiuſq̄ terius eſt indiuiſibil̄ nā vltra terim nichil eſt de ipſa re ⁊ infra ipſū tota res cōtinet̄. vbi gr̄a diffinitio q̄ terius dr̄ rei diffinite ſic eſt indiuiſibilis. ꝙ nec addere cōtigit ei nec auferre ipſa manēte diffinitione ⁊ terio/ ſi eñi aliqd adderet̄: illđ eſſet extraneū q̄dditati rei vel ſi aliqd auferet̄: tūc reſiduū nō ꝯtineret totā rei q̄dditatē ⁊ ita neutro mō remanet diffinitio rei neq̄ terius Eſt aūt ſatꝪ manifeſtū/ ꝙ nō eſt ſolū virt⁹: ſȝ forma q̄cūq̄ intēſibilis ⁊ gradualis ſm quā eſt ver⁹ mot⁹ (vt caliditas) eſt īdiuiſibilis q̄ntū ad excellētie terminū. calidiſſimū eñi nec itēdit̄ nec remittit̄ ſed calidū/ qꝛ nō remaneret calidiſſimū. vñ nō intelligo ſic calidiſſimum eſſe indiuiſibile qui ſit cō

Qm̄ ſumit̄ hic augmentatio.

Inq̄rit an vr̄t⁹ cōſiſtat ī indiuiſibili verſus ſcđo capitur

Oīs q̄litas eſt indiuiſibil̄ ſm excellētie terminū.

poſitũ ex multis gradib⁹ caloris.imo ex omibus
poſſibilib⁹ in eodẽ ſubiecto ſimul exiſtere ſed quis
nec addere contingit/nec auferre ipſo manente ca
lidiſſimo.de tali aũt virtute non opꝫ multa loqui:
qꝛ nunꝗ̃ vel raro inuenit̃. qꝛ ſicut ſanitas ꝓut di
cit conuenientiſſimã ꝓportionẽ qualitatũ ꝛ humo
rũ (qua nõ eſt poſſibile conuenientiorẽ eſſe) nunꝗ̃
vel valde raro inuenit̃.ita neqꝫ virt⁹ prout eſt me
dietas circunſtantiarũ oĩm ſm̃ conuenientiſſimã
operationẽ qua incõuenientior eſſe nõ poſſit

¶ Alio modo capitur virt⁹ in moralibus ꝓ omni
habitu morali laudabili:quo quis ſtudioſe/firmit̃
et delectabiliter opatur:ꝛ iſto modo virt⁹ non cõſi
ſtit in idiuiſibili ſed habet latitudinẽ. alit̃ enĩ nul
lus eſſet virtuoſus.ſicut enĩ ſanitas ſe hꝫ ad corp⁹
ita virtus moralis ad aiam. corpus aũt dr̃ ſanum
ſub oĩ diſpoſitione ſub qua corpus et ſm̃ ſe totum
et ſm̃ ſuas partes eſt innatũ oẽm opationẽ ſibi de
bitã prõpte et delectabiliter exercere. ꝓportio aũt
humoꝝ et qualitatũ ſub qua hoc põt nõ eſt indiui
ſibilis.imo quotidie diuerſificat̃ ipſo corpore non
impedito a ſibi debitis opationibus: ergo ſimilit̃
erit de virtute morali. ꝓpter quod dicit Ari.tertio
huius.qui quidẽ enĩ parũ a bene.i.a medio veriſſi
mo trãſgreditur.non vitupat̃ neqꝫ ad magis neqꝫ
ad min⁹.ſi ergo non ſit mediũ in hoie habẽte vſuꝫ
rationis iter virtutẽ et vitiũ et ille nõ ſit virtuoſus
(qꝛ eſſet vituperãdus) ſeqtur ꝙ ipſe ſit virtuoſus:
et ita ptꝫ ꝙ virt⁹ habet latitudinẽ ꝙ̃ta aũt ſit hmõi
latitudo dicit Ari.ꝙ nõ eſt facile ſermone determi
nare.ꝛ eſt exemplũ:qꝛ non ſolũ bene ſagittat qui ſi
gnũ attingit/ſed etiã qui ꝓpe.hoc viſo dico ꝙ ꝟt⁹
augeri põt:qꝛ eſt generabilis.cõſiſtit nec in indiui
ſibili tale:aut videt̃ poſſe augeri. Itẽ ſanitas i cor
pore augetur et minuit̃:non enĩ opꝫ ſi corpus eſt i
diſpoſitione ſm̃ quã põt prõpte ꝛ delectabiliter in
ſuas opationes ꝙ ꝓpter hoc ſit in ſummo illi⁹ di
ſpoſitiõis. ¶ Itẽ cũ iam dicimus aliquẽ factũ eẽ
bonũ ſagittatorẽ:adhuc eſt poſſibile per frequens
exercitiũ ipm̃ fieri meliorẽ.et ita videtur eſſe de bo
nitate moris ꝙ bonus fact⁹ ꝑ virtutẽ põt fieri me
lior ꝑ virtutis augmentationẽ. Itẽ malicia põt au
geri:qꝛ inueniũtur hoies mali ꝛ peiores:ergo ideꝫ
videtur eſſe concedendũ de virtute q̃ eſt ipſi mali
cie ↄtraria Itẽ conſtat ꝙ per aſſuefactionẽ põt qs
oẽs circũſtãtias ſcrupuloſi⁹ coniecturare:ꝛ ꝑ con
ſequẽs mediũ verius inuenire et inuento firmus
imitari.hoc aũt eſt virtutẽ fieri et augmentari vir
tutẽ:cũ virtus ſit medietas duarũ maliciarũ ex eo
ꝙ eſt ↄiecturatrix medij in paſſionibus ꝛ opationi
bus vt dr̃ ſcđo huius. Itẽ hoc videt̃ ſatis appare
re poſſe ex dictis in ꝑcedenti q̃ſtione. ¶ Itẽ poſſi
te ↄcluſiones:ſcꝫ ꝙ virtus nõ conſiſtit in idiuiſibi
li:ꝛ ꝙ põt haberi aliqñ diminute aliqñ ꝑfecti⁹ cõ
firmant̃:auctoritate Ari.i.politice dicentis:ſuus
quidẽ enĩ oĩno non hꝫ qđ conſiliatiuũ:femina aũt
habet ſꝫ inualidũ:puer aũt habet quidẽ ſed impfe
ctũ.ſilr̃ ergo neceſſariũ hr̃e et circa morales virtu
tes eſtimandũ oportere q̃dem participare oĩs:ſꝫ
non eodẽ modo.ſed quãtũ vnicuiqꝫ ad ſuipſi⁹ op⁹
propter principẽ q̃dem perfectã opꝫ hr̃e moralem
virtutẽ. Item paꝝ poſt dicit ꝙ ſeruus virtute idi
get parua et tanta: vt neqꝫ ꝓpter itemperantiam
neqꝫ propter timiditatẽ deficiat ab operibus.

Ad rationes factas nunc di

cendum eſt. Ad primã ꝙ forte Ari. loq̃bat̃ primo
celi de ꝟtute primo mõ dicta.quã ↄceſſim⁹ in in
diuiſibili cõſiſtere.vel meli⁹ ad Ari. intentioneꝫ
dicendum eſt ꝙ virtus vniuſcuiuſqꝫ determinatur.i.
mẽſurat̃ ꝛ determinate cognoſcit̃ ꝙ̃ta ſit ſm̃ excel
lentie terminũ.i.ſm̃ maximũ i qđ ipſa pt. Nã ſi tu
vides hoiem leuare marcaꝫ vel duas marcas tñ
ñ ꝓpter hoc ſcis quãta ſit eius ꝟtus ſꝫ ſi tu vides
eũ leuare cẽtũ marcas,et tu ꝑcipias ꝙ vltra leua
re nõ põt: tu ſcis ꝙ̃ta eſt ꝟtus ei⁹.qm̃ ipſa eſt le
uandi cẽtũ marcas.hec igitur auctoritas non tol
lit quin virt⁹ ſit augmentabilis ꝛ diminuibil̃.qm̃
poſſibile eſt eundẽ nunc leuare viginti tm̃.ꝛ poſt
ea trigita.et poſtea quadraginta.creſcẽte ſua vir
tute. ¶ Ad aliam dr̃ ꝙ in ſeptimo phyſicoꝝ di
citur ad virtutem moralem nõ eſſe motum per ſe
non ex eo qđ nõ poſſit intendi et remitti. ſꝫ vel ex
eo quod eſt ad aliquid vel eo ex ꝙ eſt perfectio ta
lis que acquiritur nõ per ſe ſed per modum ſeque
le ad aliaꝫ mutationem.ſicut nos dicim⁹ ꝙ ad re
lationem non eſt motus.ꝙ̃uis intẽdi ꝛ remitti poſ
ſit.ſimile enim ↄtinue fieri põt magis et minus ſi
mile.et hoc vr̃ ſonare ibi verba.Ariſt. dicẽtis ſit igi
tur cum qđ alteratur et acceptio virtutis et ma
licie ꝛc. Ad auctoritatem ↄmentatoris dicũt aliq
ꝙ ↄmentator loq̃batur de virtute propriiſſime di
cta.ſed hoc non videtur verum:quia commẽtator
volebat illic oſtendere generalit̃ ꝙ ad habit⁹ mo
rales non eſt motus.iõ debebat ↄmuniter loq de
virtute morali ꝛ de receſſu ab ea. Aliq dicunt ꝙ in
virtute morali duo debem⁹ attendere.ſ.ipaꝫ virtu
tis ſubſtantiã.ꝛ ipſi⁹ firmã appetit⁹ adheſionem di
cunt ergo ꝙ ipſa in indiuiſibili ↄſiſtit quo ad eius
ſubſtantiã ſed non quantũ ad firmã appetit⁹ adhe
rentiã.ipſa enĩ ꝑ multiplices actus magis ac ma
gis in appetitu firmat̃.ſicut de habitu itellectuali
videm⁹ ꝙ ꝑ vnã demonſtrationẽ habem⁹ ſciam cõ
cluſionis:ſed non bñ firmat̃ in mente niſi ꝑ multi
plicẽ ↄſideratiõem circa hmõi demonſtratiõem et
concluſionẽ. Iſta tñ ſolutio nõ ſufficit: qm̃ virtus
ſubſtantialit̃ eſt medietas duarũ maliciarũ.et hec
medietas nõ eſt pũctualis:ſed hñs latitudineꝫ ſi
cut dictũ fuit.vñ per actus multiplicatos nõ ſolũ
firmior ẽ habit⁹/ſed etiã veri⁹ ꝛ appropinqui⁹ attin
git̃:ideo ſm̃ ei⁹ ſubãm non vr̃ indiuiſibili ↄſiſtere.
Aliq vero dicũt ꝙ de virtute morali debem⁹ imagi
nari:ſicut de lumine:ſꝫ enĩ lumen intendi poſſit et
remitti:tñ indiuiſibilit̃ acquirit̃.ſic ꝙ corꝑe lumi
noſo ꝑſitato corꝑi dyafano/ lumen in medio fit in
ſtãter ita ꝑfecte ꝛ intenſe:ſicut põt fieri ab illo cor
pore luminoſo.candela enĩ poſita i domo generat
ſtatim lumen ſibi ꝓportionabile.qđ non itenditur
ꝓpter morã candele. ſi aũt ſcđa candela ponat̃ cũ
prima.ipa ſilr̃ in medio generat lumẽ aliud Ex q̃
ↄiũcto cum ꝑmo lule reddit̃ lumẽ intentius.ita di
cunt ꝙ quilibet actus aliq̃d generat de ſubſtantia
virtutis:ſed tñ indiuiſibile: qꝛ inſtantanee licet ex
pluribus partib⁹ ſucceſſiue generatis et ↄiũctis ꝟt⁹
reddat̃ intentior.ad tales aũt formas nõ eſt mot⁹
qꝛ mot⁹ debet eſſe cõtinu⁹ ſm̃ tp̃is in quo fit com
menſurationẽ. Albertus aũt dicit ſeptimo phiſico
rũ/ꝙ virtus ꝛ vitiũ in indiuiſibili cõſiſtũt. ꝙ ipoſſi
bile eſt eundẽ ſimul eſſe partim in vitio et partim i
virtute. Aliq dicũt ꝙ dicta Ariſt. et cõmentatoris
in illo ſeptimo ſunt itelligenda ſolũ ſm̃ ſiſitudinẽ
cũ enĩ dicũt ꝙ virt⁹ eſt ad aliquid/ et ꝙ conſiſtit in

Secũda acceptio ꝟtutis q̃ cõis ẽ ſꝫ ſilitudinem ad ſanitateꝫ

Nõ ſo intelligit̃ ꝙ ad ꝟtutẽ nõ ẽ act⁹

Opinio quorũdã ꝙ virtus acquirit̃ ſicut lumen ex pluribus candelis

idiuiſibili: intendunt ꝙ ipſa in ſui acquiſitione ſi-
militudo eſt et qđ eſt ad aliquid: vel qđ ꝯſiſtit in indi-
uiſibili: ⁊ eſt ſimilitudo. qꝛ ipſa nõ acquirit per ſe ſꝫ
ꝑ modũ ſequele ad alicuiꝰ alterius acqſitionem
ſicut eſt de omni eo qđ in indiuiſibile conſiſtit ⁊ de
oī relatione. ⁊ hoc ſufficit ad ꝓbandũ ꝙ nõ ſit mo
tus per ſe ad moralem virtutem. et hoc forte no-
tauit Ari. cũ dixit ſit igitur cũ qđ alterat̃ ⁊c. Alia
ratio procedit de augmentatione et diminutione
proprie dictis q̃ ſunt i p̄dicamẽto quãtitatis. Ad
vltimã põt dici ꝙ ꝟtus bñ corrumpi põt. ⁊ quãdo
dr̃ nullus vtiq̧ btõrum fiet miſer: põt dici ꝙ ſepe
ꝓpões que vt in pluribus ſunt vere ſumũtur ſim
plicit̃ tanq̃ vniuerſaliter vere. ſic eſt hic nulluſ vtiq̧ btõꝝ
fieret miſer. qm̃ virtus non niſi cum magna diffi-
cultate corrũpitur et raro. Et qñ dicitur vel cor-
rumperetur ad corruptionẽ ſui ſubiecti vel a ſuo
contrario dicendum eſt ꝙ non opꝫ. aliqua eñi cor
rũpũtur alio mõ vt ad remotionem ſui ꝯſeruantꝭ
verbi gratia lumẽ in aere ad remotionem ſolis.
cum ḡ actus virtuoſi generẽt virtutem ⁊ augeant
et ſaluẽt vt dicitur in ſcđo huius: videt̃ ꝙ per ipſo
rum remotionem poſſit virtꝰ diminui et corrũpi.

Virtꝰ cõſiſtit i idiuiſibili: qꝛ gñat̃ ꝑ moduꝫ ſequele ſicut in diuiſibile.

¶ Itẽ cõtigit aliqđ corrũpi a ꝯtrario ſui gñatiui
vt ſi frigidũ coagulũ coagulatio talꝭ a calido cor
rũpet̃: ita ḡ ſi virtꝰ ex opationibꝰ ꝯmẽſuratis gñat̃
rõnabile eſt ꝙ ex operationibꝰ diſtortis corrũpa-
tur huic aũt Ari. ſententie ſeneca vr̃ eſſe cõtrarius
in epiſtolis pluribus ad luciliũ vtꝫ epiſtola clara
nũ epl'a ſubide. ⁊ epl'a in iciacas vbi aſſerit nec mi
nui poſſe virtutẽ nec augeri. imo nec honeſtũ qđ
cũq̧ intãtũ ꝙ oĩa bona dicit eẽ paria. Et tulliꝰ in
hoc ſeqt̃ ſeneca in libro de paradoxis. Rationes
aũt ipãꝝ ad hoc ꝙ neq̧ virtus augeri poſſit neq̧
minui ſũt hec: ꝑmo ꝙ nõ augeri qꝛ qđ in maximo
ꝯſiſtit augeri nõ põt. virtus aũt i maximo ꝯſiſtit.
virtꝰ eñi ẽ q̃ determinat potẽtiã ad optimũ in qđ põt
igit̃ ⁊c. Ita ẽt ꝓbãt ꝙ vnꝰ nõ poteſt eẽ altero feli-
cior/ qđ felicitas ſũmũ bonuꝫ eſt. ſũmũ aũt ſupra
ſe gradũ ñ hꝫ igitur ⁊c. Itẽ iſti eaſdẽ rõnes addu-
cũt de felicitate ⁊ virtute qꝛ reputãt idẽ felicitatẽ
⁊ virtutẽ. Item arguũt ſic virtꝰ ꝑfectũ bonũ ẽ vt di
cit̃ ſeptimo phyſicoꝝ vnũqđq̧ eĩ tũc ẽ maxime ꝑ
fectũ cũ attigit ꝓpriã virtutẽ: accedere aũt ꝑfecto
nichil põt vel ꝑfectũ nõ eſt cui nõ acceſſit igit̃ ⁊c.

Ratiões ſenece ꝙ virtꝰ non poſſit augeri.

Sed ſtatim videt̃ ꝙ tales rationes arguãt đ virtu-
te ꝑmo modo accepta de q̃ hoc ꝯceſſũ fuit. iđ tales
ſũt ꝓ nobis. Quod aũt virtus minui non poſſit
arguũt ſic. qm̃ vel minueretur aduerſitatibus ſu-
peruenientibꝰ vel ꝓſperitatibꝰ et delectationibꝰ ſup
affluẽtibꝰ nõ aũt proſperitatibus qm̃ his bñ vtetur
virtuoſus: ideo ſicut đr Ariſt. j. huiꝰ. talia beatio-
rẽ vitã faciũt: ⁊ hãc condecorare nata ſunt. nec ad
uerſitatibꝰ: qm̃ ipſe ⁊ virtutẽ incitãt ⁊ roborãt ſicut
declarat̃ in. xvj. q. ꝑmi huius. Itẽ virtus determi-
nat ad bñ operandũ ſemꝑ in quacunq̧ ablatã ma
teriã. nã ſicut dicit Ariſt. virtuoſus ſiue felix neq̧
aliqñ opabit̃ odibilia neq̧ mala: etenĩ ꝟe bonuꝫ ⁊
ſapientẽ oẽs exiſtimamꝰ fortunas decẽter ferre: et
ex exiſtentibꝰ ſꝑ optima opari: quẽadmodũ ex da
tis et ducẽ bonũ pñte exercitu vti maxime bellico
ſe et coriorꝝ inciſorẽ ex datis corijs optimũ calcia
mentũ facere ⁊c. bone aũt opationes nunq̃ virtu-
tẽ diminuũt: ſed magis ſꝑ eã augerent ⁊ ſaluãt: vt
pꝫ ſcđo. igit̃ non eſt poſſibile virtutẽ diminui. vñ
⁊ Ari. ꝑmo huius cãm dicit eſſe huius qđ eſt circa

Ratiões ꝙ nõ poſſit minui

virtutes non fieri obliuionẽ. propt̃ maxime et cõti
nue viuere in ipſis btõs. Has aũt duas rõnes aliq
volũt infringere ꝑ arbitriĩ libertatẽ: dicẽtes ꝙ cũ
ſemꝑ dñi ſuꝰ nrãꝝ opationũ: poſſibile eſt bt̃ĩ con
tra ꝓpriũ hitus inclinationẽ praue eligere. qđ ſi fre
quẽter gñabitur habitꝰ prauus: ⁊ deſtruet̃ virtus.
dr̃ eñi ſcđo huius: ꝙ eiſdẽ ⁊ ꝑ eaſdẽ: ⁊ fit oĩs virtꝰ
et corrũpit̃. Sꝫ iſtã rñſionẽ non credo eſſe verã de
virtute ꝑfectiſſima. ſ. ꝑmo modo accepta. Nam rõ
ſꝑ ad optima deſcat̃/ ſi propãa virtute ꝑfecta ſit: et
nulli paſſioni ſenſuali obligat̃: qm̃ apud ꝟtuoſum
oĩa conſonãt rõni: ſicut dr̃. j. huiꝰ. firmo aũt exñte
tali iudicio rõnis ⁊ itrepido: oĩs libertas volunta
tis ad hoc non eſt: vt ipſa poſſit in malũ ferri cõtra
tale iudiciũ ſicut videbit̃ in tertio libro. Puto ḡ ꝙ
virtꝰ ꝑfecta minui non poſſit: niſi forte rõnis vſus
per infirmitatẽ fuerit longo tp̃e ip̄editus. quo cãu
forte non eſſꝫ ipoſſibile paſſiones ſenſus prius do
matas inualeſcere/ ⁊ ꝓpter rationis debilitatẽ tra
here ad ſe iudiciũ rõnis/ ⁊ electionẽ voluntatis: ſꝫ
ſꝑ exñte rationis vſu pleno ac libero: puto ꝙ ꝟtus
perfecta ſꝑ fieret in nobis firmioris adherentie vł
ſaltem non minoraret̃. qꝛ talis virtꝰ ſicut Sene. di
cit epl'a claranũ quicquid attigit in ſimilitudinẽ
ſui adducit/ et cingit quicqđ tractauit id amabile
contraſpicuũ id mirabile facit. Sed de ꝟtute ſcđo
modo accepta forte ꝙ dicte rõnes non concludũt
poſſibile eñi eſt cũ ipſa non ſit in ſummo gradu/ ꝙ
ipſi paſſio tanti ipetꝰ inferat̃ que mentẽ inclinet. de
hoc eñi vr̃ dicere Ari. in. iij. huius. ꝙ in aliquibus
laus qdem non fit. venia ãt aũt: qñ ꝓpter hoc opa
tur aliquis q̃ non opꝫ. q̃ humanã naturã excedunt
hoc etiã pꝫ in. vij. huius. vbi vult Ari. ꝙ continen
tia ſit hitꝰ laudabilis ⁊ ꝟtuoſus. ex qua pꝫ ꝙ ipſa
põt dici virtꝰ accepta ſcđo predictoꝝ modoꝝ: et tñ
Ari. illũ continentẽ vocat/ qui lꝫ non vincat oẽs
paſſiones/ tñ vincit illas quibus hoĩes vt in pluri
bus inclinant̃. vñ dicit non eñi ſi quis a fortibus ⁊
excellentibꝰ delectationibꝰ vincat̃ vel triſticijs. ad-
mirabile ſꝫ condonabile ſi contra tendens. ſi ergo
ita eſt/ apparet ꝙ aliqui caſus mentẽ talis virtuoſi
inclinant. qđ ſi ſepe fieret/ ꝟteret̃ in conſuetudinẽ
propter quã virtꝰ minueret̃ vel corrũperetur et ge
neraret̃ malicia. Ex quo correlarie põt inferri ꝙ
debiliter firmatꝭ in virtute ſtatꝰ medius int̃ excel-
lentes proſperitates ⁊ aduerſitates eſt ſecurior q̃
aliquis extremoꝝ ſtatuũ. lꝫ de perfectis viris hoc
concludi non poſſit. ꝓpter qđ Salomon orauit di
cens. diuitias et paupertates ne dederis michi: ſꝫ
tantum victui meo dederis neceſſaria. Quod aũt
virtus neq̧ poſſit intendi neq̧ minui volunt illi ꝓ
bare: ſic virtus in rectitudine conſiſtit. Rectitudo
aũt in indiuiſibili conſiſtit. nichil eñi eſt recto re-
ctius. quicquid enim exit a rectitudine/ rationẽ vł
tñ participat: ergo virtus in indiuiſibili conſiſtit.
Item vero nihil eſt verius. verum eñi neq̧ magis
ſuſcipit neq̧ minus. oĩs eñi propoſitio ſtatiꝫ vera
eſt vel falſa: virtus aut itellectus in vero conſiſtit.
vt patet. vj. ethicoꝝ: ergo virtutes intellectus i in
diuiſibili conſiſtit: neq̧ magis neq̧ minꝰ ſuſcipien
tes: ſed opꝫ virtutes appetitus eſſe conſonans vir
tutibus intellectus: eãdẽ enim opꝫ rõnem dicere:
et appetitum proſequi: vt dicitur in ſexto. ſicut er-
go ille indiuiſibiles ſunt ita et iſte. lꝫ aũt ad cõfir-
mandũ iſtã ſniam/ dicti philoſophi q̃plurimas ap
ponũt rõnes: tñ oẽs earũ difficultates videt̃ ad

Perfectã virtꝰ non põt minuiſ ſtante plẽo vſu rõnis ſꝫ doctorẽ.

rões nunc narratas reduci. que qdẽ rões nichil
cõcludere videntur/niſi de virtute accepta primo
mõ hec eni i perfectiſſima rectitudine et in dearti-
culatiſſima virtute conſiſtit/ſic aut recto nichl eſt
rectius neqȝ vero veri⁹. ſed de virtute ſcḋo mõ ſcȝ
large ſũpta nõ oȝ ꝙ i tali rectitudine vl̃ i tali veri
tate ꝯſiſtat. lineã eni inſenſibilis vl̃ pauce tortuo-
ſitatis/rectã ſepe dicimus: ⁊ ſagitatorem lauda-
mus nõ ſolũ ſi ſignum pforauerit/ſed etiã ſi nõ
multũ ab eo deuiauerit. ꝓpter ꝙ dicit Ari. ꝙ qui
parũ a bene. i. a medio veriſſimo tranſgreditur nõ
vituperatur. dicamus ḡ ꝙ non oẽ illud vitij rõnẽ
ꝑticipat. ꝙ exit a perfectiſſima rectitudĩe. ſed qḋ
exit notabilr̃. vel ſi aliqualiter rõnẽ vitij ꝑticipat
tñ non dr̃ malũ ſimplici ſermone. ſed bonuȝ ſicut
qḋ ab albiſſimo parũ recedit nõ dr̃ abſoluto ſer-
mone nigrũ. ſed album. de vero autem nõ eſſet ſi-
pliciter ꝯcedẽdũ ꝙ nullo vero eſſet aliquid veri⁹

Et ſi verũ nõ ſuſcipit magis et minus / bon⁹ ſm ſe / recipit tñ i ſua dearticulatione.

Nã ſcḋo metaphyſice videtur velle. Ari. ꝙ prici-
pia ſũt veriora ꝑncipiatis qꝛ ſũt cã eis vt ſint vera
ſed et ꝗuis verũ ſm ſe non recipiat magꝭ aut mi-
nus tñ in eius dearticulatio recipiatr magis mi-
nus. verbi gratia. Si ſint in burſa ſua decẽ dena-
rij: et ego ꝙ dicam ſunt ibi quinqȝ vel plures. et tu
dicas ꝙ ſint ibi decem et non pluries. vterqȝ nr̃m
verum dicet: ſed tu dearticulatius. Sic ergo di-
co ꝙ vnus altero prudẽtior erit/ſi per ſuã pruden
tiã magis dearticulate poterit ipm verum iudica
re: poſſibile eñi eſt ꝙ bonũ eſſet dare huic pauperi
denariũ vnũ: ⁊ adhuc eſſet melius dare ſibi duos:
et optimũ eſſet dare ſibi tres. ¶ Dico ergo ꝙ ille
habit⁹ eſt bonus ⁊ laudabilis ſm quẽ iudicamus
quid eſt bonũ et quid malũ: ⁊ ſm quẽ quod eſt bo
nũ proſequimur ⁊ recedim⁹ a malo. ille aũt habit⁹
eſt optimus ſm quẽ iudicamus quid bonũ: quid
melius: et quid optimũ/et ſm quẽ. non ſolũ quod
eſt bonũ vl̃ melius: ſed ſemꝑ quod eſt optimũ ꝓſe
quimur: et puto ꝙ ſolus hõ fuerit talis. vñ Sene
ca ipſemet in libro ſuo de vita btã confitens ſe nõ
eſſe: imo neqȝ fore ſapientẽ ſeu virtuoſum illa pri⁹
dicta ſumma ꝟtute ⁊ ſapiẽtia dicit non ſum ſapiẽs
imo nec ero. exigo itaqȝ a me nõ vt optimis par ſiȝ
ſed vt malis melior/hoc michi ſatis eſt. Et ſic eſt
finis queſtionis.

Nono queritur Vtrum

oĩs virtus moralis ſit circa delectatio-
nes et triſticias. ¶ Ar. ꝙ non: qꝛ iuſti-
cia eſt circa operationes ⁊ triſticie non
ſunt oꝑationes: ſed paſſiones. ¶ Itẽ multiplices
enumerat Ari. paſſiones in textu: alꝫ a delectatio
ne ⁊ triſticia: ⁊ opȝ oim paſſionũ virtutes aliquas
eſſe moderatiuas: ergo ꝑter virtutes q̃ ſunt circa
delectatiões ⁊ triſticias opȝ alias eſſe virtutes cir
ca alias paſſiones. ¶ Et iterꝫ manifeſtũ eſt ꝙ libe
ralitas ⁊ magnificẽtia ſunt circa pecunias: q̃ ſunt
vtile bonũ. ⁊ magnanimitas eſt circa honores que
ſunt honeſtũ bonũ. modo Ari. diſtinguit bonũ vti
le ⁊ bonũ honeſtũ ꝯtra delectabile: iõ ⁊c̃. ¶ Item
cum diſtinctio virtutũ oriatur ex diſtinctiõe obie-
ctoꝝ. ſeqretur ſi oẽs ꝟtutes eſſent circa delectatio
nes et triſticias: ꝙ ipſe non eſſent adinuicẽ diſtin-
cte ſpecifice: quod eſt inconueniens.

Oppoſitum ponit ari Ariſto

ſm ꝙ aliquid ponũt: duplicẽ vr̃ in hac q̃ſtione po-
nere concluſionẽ. Una eſt ꝙ virt⁹ moralis eſt circa
delectationes ⁊ triſticias. Scḋa eſt ꝙ ipſa eſt ma-
gis circa delectationes q̃ȝ circa triſticias. primaȝ
concluſionẽ declarãt aliqui notantes ꝙ quattuor
ſunt q̃ concernit virt⁹ moralis. ſ. obiectũ primũ cir
ca quod ipſa opar̃. actus quẽ ipſa oꝑatur. circun-
ſtãtie inter quas oꝑatur: et ſeq̃le actuũ operatorũ.

Due ꝯclo nes ariſto telis

Quattuor concernit virtus

Quãtũ igr̃ ad tria priora non opȝ vt dicũt ꝙ vir-
tutes morales ſint circa delectationes ⁊ triſticias
ſed hoc eſt neceſſariũ quo ad quartũ. qm̃ oẽm actũ
cognitiuũ cuiuſmodi ſunt act⁹ virtuoſi delectatio
vel triſticia neceſſario cõſequunr̃. Qꝫ aũt delecta
tio ⁊ triſticia dicto modo ſe habeãt p modũ ſeque
larũ: ad actus virtutũ notauit Ari. dicẽs. Signũ
aũt opȝ facere habituũ ſupuenientẽ voluptatẽ vel
triſticiã opibus. que quidẽ eñi recedit a corpalib⁹
voluptatib⁹. ⁊ hoc ipſo gaudet: tpatus qui aũt tri
ſtar̃ intpatus: ⁊ qui ſuſtinet pericula ⁊ gaudet: for
tis qui aũt triſtar̃. timidus. ⁊ qꝛ fortaſſis hec ſolu-
tio nõ eſt ſufficiens: qm̃ virtus aliť eſt circa delecta
tiones ⁊ triſticias quã per modũ ſeq̃le ad actũ ipſi
us vt apparebit: opȝ ad pleniorẽ q̃ſtionis ſolutio-
nẽ primo notare ꝙ delectatio cauſar̃ i appetitu ex
preſentia obiecti apphenſi ſub rõne conuenientis
vel ex ipſi⁹ abſentia apphenſi ſub rõne diſcõueniẽ-
tis ⁊ triſticia ecõuerſo. vñ ſm Albertũ: delectatio
eſt diffuſio appetit⁹ ꝓpter pñtiã eius: qḋ reputar̃
conueniens vel abſentiam eius / quod reputatur
diſconueniẽs. Et triſticia eſt ꝯtractio appetit⁹ ꝓ-
pter contrarias cauſas. Et qꝛ duplex eſt appetit⁹
ſcȝ ſenſitiu⁹ ⁊ intellectiu⁹: ideo etiã duplex eſt dele
ctatio vel triſticia. quedã eſt ſenſualis q̃ in appeti-
tu ſenſitiuo cauſatur ab obiecto ſenſibili mediãte
cognitione ſenſitiua. Intellectualis que cauſatur
in voluntate medtante cognitione intellectiua

ꝙ delectatio ⁊ triſticia ſꝫ Albertũ.

Poſtea ſciẽdũ eſt ꝙ pars ſen

ſitiua innata eſt multotiẽs aduerſari rõni ſicut in
pmo lib. dictũ eſt qḋ eſt: qꝛ ſenſ⁹ nõ põt ſufficiẽter
conferre inter obiectũ ſibi pñtatũ et ea q̃ cõcomi-
tãtur ipm vel conſequunr̃. aut etiã inter pñs et fu
turũ. qḋ rõ põt: ideo ſenſus illud quod de preſenti
ſibi cõuenit ꝓportionar̃ acceptat: ⁊ in eo delectar̃
ꝗuis ſit inhoneſtũ vel ꝗuis noceat in futuro. In-
tellect⁹ aũt oĩa conſiderãs fugit illud ꝓpter mala
conſeq̃ntia vel mala admixta. vñ tertio de aĩa dr̃.
Intellectus q̃dem ꝓpter futuruȝ retrahere iubet
concupiſcẽtia: aut ꝓpter ipm hec aũt pars ſenſitia
non ſic aduerſar̃ rõni quin ſit innata ſibi obedire ⁊
trahi ad ſeq̃ndũ ipi⁹ iudiciũ: ſicut dicebar̃ in pmo
libro. vñ ꝓuenit ꝙ appetit⁹ ſenſitiu⁹ qui innat⁹ eſt
ꝓſequi delectabile ⁊ fugere triſte: q̃nqȝ ſcȝ in vitio
ſis. ita ꝓpter malã conſuetudinẽ habituat⁹ eſt in ſe
quẽdo delectabile ⁊ fugiẽdo triſte: ſed ſenſus pro-
priũ iudiciũ. ꝙ nullatenus obedit iudicio rationis
ſi fuerit iudicio ſenſus contrariũ. imo qḋ eſt prius
obnubilat et puertit rõnem/ intantũ: ꝙ trahit iu-
diciũ ei⁹ ad iudicium ſenſus: q̃nqȝ aũt per oppoſi
tã conſuetudinẽ: ſcȝ in virtuoſis. appetit⁹ ſenſitiu⁹
ita trahir̃ ad rationẽ ꝙ non ſiſtit in ſenſus iudicio
ſed rõnis iudiciũ expectat. et inſequir̃ ipm/ dimit
tens ſenſum. Ex his igr̃ videri põt ꝙ virtus mo-
ralis triplicẽ habet effectũ ſuper appetũ ſenſitiuũ
vnũ ſcȝ qꝛ refrenat ipm ne nimis ꝓperãter ſequar̃
iudiciũ ſenſus/ſed expectet iudiciũ rationis. Se-
cundũ vero qꝛ determinat ipm ad obediendũ iudi

Sẽſus aduerſar̃ rõni: qꝛ non põt diſcernere inter obiectũ et ea q̃ ſequũtur ipm

Iudiciuȝ ſenſus obnubilat intellectum

cio rõnis: cui ſuis iudicio ſenſus repugnet. Tertius aũt ſic tẽperat et ordinat delectatiões et triſtitias ſenſuales. vt earum ĩpetus nũq̄ trahere poſſit appetitũ preter vel ꝯtra iudiciũ rõis. vitium aũt ecõtra ſiſtit appetitum ĩ iudicio ſẽſus ⁊ ad ipſum trahit iudicium rõnis et tñ prebet delectationibus ſenſualibꝫ ⁊ triſticijs impetum: ꝙ nullo mõ ꝑmittit rationem de oppoſito ſcrutari

His viſis poteſt poni prima

ꝯcluſio cũ opiniõe p̄cedente ꝙ virtus oĩs ſic ẽ circa delectatiões ⁊ triſticias per modũ ſeq̄le ꝙ virtuoſus in omni opere virtꝫ delectat̃: q2 ſemper habens iudiciũ apꝓhendit ipſũ opus virtuoſuꝫ ſub rõne conuenientis ⁊ boni ſimplr̃. In oĩ aũt impedimento ab ope virtutis ⁊ de oĩ opere vitioſo triſtatur ⁊ apprehẽdit ipſum ſub ratione diſconuenientis ⁊ mali ſimpliciter.

Secunda cõcluſio poteſt eſſe

ꝙ predicto modo virtus eſt magis circa delectationes q̄ circa triſticias: qm̃ virtus eſſentialioreꝫ habet habitudinẽ ad actus ꝓprios illiꝫ cuius ipſa eſt virtus q̄ ad impedimentũ illoꝝ actuũ etiaꝫ q̄ ad actus alioꝝ. conſtat aũt ꝙ virtuoſus ſꝑ in proprijs actibꝫ delectat̃: q2 opatur ſꝑ bene ſm̃ ꝙ poſſibile eſt/ ⁊ nunq̄ male: ⁊ ipſe delectat̃ in bono ſicut dictũ eſt. Si autem triſtet̃ hoc eſt de impedimento ab opere virtutis: vel de malo opere alterius: ergo ſic delectatur magis q̄ triſtetur.

Tertia concluſio erit ꝙ virtꝫ

moralis ẽ circa delectatiões ⁊ triſticias ſenſuales non per modũ ſeq̄le ſed potiꝫ per modum obiecti. qm̃ illud ſe habet per modũ obiecti reſpectu virtutis ꝙ p̄uenit actũ virtutis et ꝙ virtus moderat et reprimit. ſicut videmꝫ ꝙ lignũ qḋ edificator dolat ⁊ rectificat eſt obiectũ artis edificatorie. ſed delectationes ⁊ triſticias ſenſuales preueniũt actũ virtutis: q2 fiunt ab obiecto ſenſibili in ſenſu vel ĩ appetitu ſenſitiuo virtus etiã reprimit eas et moderat: ne impetus earũ trahat appetitũ pret̃ iudiciũ rõnis ſicut dictum fuit: ideo ⁊c. Et eſt ſciendũ ꝙ duplex eſt virtutis obiectũ: ſcꝫ exteriꝫ ⁊ interius. Exteriꝫ eſt res extra circa quã exterius operamur cuiuſmodi ſunt cibi/ potus/ pecunie ⁊c. Interiꝫ aũt ſunt delectationes ⁊ triſticie quas ille res extra inferunt appetitui ſenſitiuo vel ſenſui. Et iſtam concluſionem videt̃ Ariſt. intendere principaliter ĩ textu: ⁊ rõne eius ꝓbant eam ſicut apparet inducẽdo: vna em̃ rõnum dicit ꝙ propt̃ voluptates mala opamur: ꝓpter triſticias aũt a bonis recedimꝫ. ſ. q2 ſi non ſint morate per virtutẽ: nos proſequimur omne voluptuoſum et fugimꝫ omne triſte pret̃ iudiciũ rationis: ergo opꝫ eſſe virtutẽ circa delectationes et triſticias ad moderãdũ eas. Scḋa ratio eſt. q2 omnis virtꝫ eſt obiectiue circa actus et paſſiones. verbi gratia. iuſticia eſt circa actus quos exercemus ad alios. temperantia eſt circa paſſiões quas inferũt nobis voluptuoſa fortitudo ṽo ẽ circa paſſiões quas inferũt periculoſa ⁊ grauia. oĩs autem hmõi actus ⁊ paſſiones/ aut ſunt delectationes et triſticie: aut habent ſibi annexas delectationes ⁊ triſticias quas moderari opꝫ per virtutem Tertia ratio eſt: q2 pene q̄ a legiſlatoribꝫ iſtigũtur medicine ſunt maliciaꝝ propter qḋ opꝫ ꝙ ſint eis

Duplex eſt obiectum virtutis

contrarie: cũ medicina per contrariũ fiat. qḋ autẽ contrariat̃ malicie conuenit ṽtuti: ergo pene ⁊ virtutes conueniũt: ſed pene ſunt circa delectatiões et triſticias ſenſuales. ſ. aut inferentes triſticiam aut delectationẽ remouentes. ſicut em̃ ſupcalefacti ſanãtur ꝑ infrigidationẽ ⁊ econuerſo. ⁊ ſanitas ad calidũ mediocriter et tẽperate ſe hꝫ: ita exceſſiui voluptatũ ſecutores vel triſticiarũ fugitores ꝑ remotionẽ voluptatũ ⁊ illationem triſticiaꝝ ſanãtur ſm̃ aĩam. ⁊ virtus circa eas ſe hꝫ mediocriter ⁊ temperate. Quarta rõ: q2 ex eiſdem opationibꝫ gñantur habitꝫ boni vel mali ⁊ eedem opationes ſm̃ generatos habitꝫ fiunt: ſed in pſeq̄ndo delectationes imoderate: vel in fugiendo triſticias p̄ter iudiciũ rõnis. ſ. quas non opꝫ ⁊ qñ opꝫ ⁊c. fiũt mali. proſeq̄ndo aũt vel fugiendo moderate. ſ. qñ oꝫ ⁊ quo oꝫ ⁊c. fiũt boni: g̃ ṽtutes ⁊ malicie gñate opãt̃ circa delectationes ⁊ triſticias. ⁊ ita etiã põt induci in alijs rõnibus/ ſꝫ dimitto ꝓpter breuitatem.

Quarta concluſio poteſt po

ni ꝙ virtutes aliq̄ magis ſunt circa delectationes ſenſuales p̄dicto modo q̄ circa triſticias ⁊ alie ecõuerſo: qm̃ virtus magis proprie reſpicit obiecti ſui preſentiã/ q̄ eius abſentiã: obiecta aũt exteriora q̄ ſunt obiecta temperantiũ/ cuiuſmodi ſunt potus ⁊ cibus: ⁊ alia voluptuoſa q̄ innata ſunt ſm̃ p̄ſentiã ſui delectationẽ inferre ⁊ ſm̃ ſui abſentiã triſticiã quarũ moderatiua eſt tẽperantia: igit̃ temperãtia magis eſt circa delectationes. econuerſo autẽ eſt de fortitudine: qm̃ terribilia q̄ ſunt ipſiꝫ obiecta ſm̃ ſui p̄ſñtiam innata ſunt inferre timorẽ ⁊ annexã triſticiam quã moderat fortitudo. Silr̃ in opationibus q̄ debet exerceri iuſticia/ eſt annexus aliq̄s labor cauſans triſticiã quem iuſticia moderat ⁊ extinguit: ⁊ ita fortitudo ⁊ iuſticia magis ſunt circa triſticiã q̄ circa delectationem modo predicto.

Hoc viſum poſſunt ſolui rati

ões. Ad primã iam patere põt ex dictis/ ꝙ lꝫ iuſticia ſit principalr̃ ſicut quidã dicunt earũ que ad alios ſunt operationũ moderatrix ⁊ regulatrix: ipſa tñ cũ hoc reꝓmit vel extiguit triſticias innatas prouenire ex labore hmõi opationibꝫ annexo: vtrũ aũt iuſticia ſit principalr̃ circa paſſiões vel opationes/ dicetur loco ſuo. ¶ Ad aliã dicendũ ꝙ oĩs paſſiones vel delectationes vel triſticie vel eis annectũtur delectationes ⁊ triſticie. vñ dicit Ariſto. ĩ. huiꝫ. oĩ aũt paſſioni et oĩ actui ſeq̄tur delectatio et triſticia: dicit etiã poſtq̄ multos enarrauit paſſionũ modos vtiliter quidẽ ſeq̄tur delectatio ⁊ triſticia: modo non eſt poſſibile bene ſe hr̃e circa paſſiones hmõi: niſi per moralẽ virtutem domet̃ delectationes ⁊ triſticie conſeq̄ntes. Et per eundem modũ rñdendũ eſt ad aliã rationem. ¶ Ad vltimã dicendũ eſt ꝙ hmõi delectationes et triſticie non ſunt obiecta principaliter diſtinctiua virtutũ/ ſed ad eas ſe hñtia cõicatiue ꝯſr̃. Et ſic eſt finis q̄õis

D Ecimo querit̃ Utruꝫ

virtutes morales ſint ĩpaſſibilitates hoc eſt vtrũ excludãt paſſiões. ¶ Arguitur ꝙ ſic: q2 paſſiones ſunt virtuti contrarie. ꝓpter hoc opꝫ ꝙ per ipſam virtutẽ reprimant̃. modo vnum contrariũ non ſtat pfecte: donec alterũ eſt abiectũ: igit̃. ¶ Itẽ quan

to virtus magis ſuperat paſſiones tanto eſt perfe
ctior: ergo pfectiſſima erit ſi tollat eas ⁊ excludat

Oppoſitum patet p Ariſtote

Probat q virtus nõ exclu dit paſſi ones

lem qui ſtoycos de hoc repꝛehendit. virtus em̄ non
excludit paſſiones ſimplr: ſed excludit pati vt non
opꝫ ⁊ qñ non opꝫ ⁊ quecunqꝫ alia conſilia. Dicen-
dū eſt q virtus moralis non excludit oēm paſſio-
nem. qḋ probaꝛ pꝛimo: qꝛ non excludit ei⁹ propriū
actū neqꝫ eius ſequelas ꝓpꝛias: ſed in virtuoſo ſe-
quitur ad actū virtutis delectatio: vt in alia q̄ſtio-
ne dicebaꝛ. ideo dicit Ariſt. ij. huius. ſignū aūt opꝫ
facere habituū ſuperuenientē voluptatē vel triſticiam
operibus ideo ꝛc. Etiam dꝛ pꝛimo hui⁹ q vita fe
licium eſt ſcḋm ſeipſaꝫ delectabilis dicit etiā q nul
lus eſt bonus qui non gaudet bonis operationi-
bus. neqꝫ eni iuſtū aliquis diceret nõ gaudentē iu
ſta operatione ꝛc. Scḋo ꝓbatur eadē ꝯcluſio ſic
virtus non excludit obiectū circa qḋ ipſa operaꝛ
ſed ipſa operatur circa paſſiones ſenſuales ſicut ī
precedenti queſtione dictū fuit. ❡ Item virt⁹ nõ
excludit illud q recta ratio dictat: ſꝫ ipā dictat cõ
patiendū eſſe amico dolenti et congaudendū eſſe
de bono ipſius ❡ Item a natura factus eſt appe
titus ſenſitiuus paſſibilis virtus aūt nõ tollit na
turam. vnde nullus eſt qui nõ delectetur in cibo ⁊
potu quando ſitit et eſurit: percipit eni cibum ⁊ po
tum eſſe bonuꝫ et ꝯuenientem. modo p̄ſētia obie-
cti ꝑcepti ſub rõne ꝯuenieꝫ cauſat delectat oñem

❡ Sed dubitatur vtrū vir

tus excludit omnē paſſionem malā. de quo ſane di
cenduꝫ eſt q cū ſit q̄dā maluꝫ pene et aliud culpe
vtus a vtuoſo non excludit malū pene qm̄ vtuo-
ſus pōt per infortuniū capi a tirannis et p̄datori-
bus et icarcerari ⁊ tormentari. ita penali paſſione
patiꝛ et ſcḋm ſenſuꝫ ⁊ ſcḋm volūtateꝫ. habet enim diſ
plicentiā multā ⁊ de malicia eoꝛuꝫ ⁊ de eius paſſi
one iniuſtaꝫ de hoc q impeditur a multis opatio
nibus virtuoſis. vñ dꝛ j. hui⁹: q infoꝛtunia beatuꝫ
tribulāt ⁊ conturbāt: triſticias em̄ inferūt ⁊ īpedi-
unt a multis opationib⁹. de malo aūt culpe viden
tur aliq̄ dicere q vtus moralis ab appetitu ſenſiti
uo non excludit oēm culpabilē paſſionē / ſꝫ oēm ta
lē excludit ab ipſa volūtate. pꝛimū ꝓbāt: qꝛ null⁹
appetitus ſenſitiu⁹ eſt īmunis ab oi paſſione ma-
la: q̄ delectaꝛ in opatione mala. ſed q̄cunqꝫ virtuo
ſus delectareꝛ ſcḋm ſenſum in opatione mala: vt in
opatiõe adulterij: vel in bina comeſtiõe die ieiunij
Et ꝯfirmatur: qꝛ ſenſus iudicat de obiecto vt nūc
ſolum. poſſibile eſt autem q aliquid eſt delectabile
et bonū vt nunc: quod eſt malū ſimpliciꝛ: ergo cū
obiectū perceptū ſub rõne conuenientis inferat de-
lectationē naturaliꝛ: ⁊ virtus non tollit naturā ſen
ſus neqꝫ appetit⁹ ſenſitiui / ſequiꝛ q virtuoſus pōt
ſcḋm ſenſum acceptare obiectū ſimplr malū: ⁊ ab eo
pati paſſione mala ſimplr. Item tētationes fiunt
optimis viris: hoc aūt non. niſi qꝛ patiunꝛ ſcḋm ſen
ſum mala paſſione. ſ. inclinante eos ad operatiõeꝫ
malā. ❡ Aliā ꝯclōnem probant per dr̄iam vtuoſi
ad continentē ⁊ incõtinentē: qm̄ volūtas pōt habe
re diſpoſitionē laudabilem in triplici gradu: recta
nāqꝫ electio ⁊ ſcḋm recte rõnis iudiciū eſt laudabi-
lis. Iſta tñ aliqñ eſt mala paſſiõe paſſibilis coꝛru-
ptibilis vt in incõtinente: ⁊ aliqñ eſt mala paſſiõe
paſſibilis ſꝫ non coꝛruptibilis / vt in continente: et
aliqñ firmata eſt vt nec ſit mala paſſiõe coꝛruptibi
lis nec paſſibilis: vt i vtute pfectā hñte. Sed foꝛte
q pꝛioꝛ iſtaꝝ ꝯcluſionū non hꝫ oīno certitudinem
ſꝫ em̄ appetit⁹ ſenſitiu⁹ ſibi ⁊ ſenſui derelict⁹ abſqꝫ
regimine rõnis / eſſet ſp̄ innatus pati male: cū quā
diu tenetur ſub regimine rõnis ⁊ obedit ſibi pfe-
cte / nunq̄ patiꝛ niſi bñ. modo vtuoſus nūq̄ dimit
tit ſenſum ſeu appetitū ſenſitiuū ſine regimine rõ-
nis: eſſet em̄ vitioſus oīno vel incõtinens. Etiam
appetit⁹ ſenſitiuus obedit pfecte rõni: aliꝛ nõ trāſi
ret ſtatū continentie. ideo virtuoſus nunq̄ patitur
male ſcḋm ſenſum.

Vnde notādum q quītuplex

est hoīs ſtatus. ❡ Pꝛimus eſt aial. ſ. ante q̄ rõne Quintu plex hoīſ ſtatus.
vtaꝛ vt in infantib⁹. Scḋs ſtatus eſt incõtinentie
in quo hō non vtiꝛ rõne: ſed ſenſus ⁊ appetit⁹ rebel
lātes rõni vincunt eū. Tertius ſtat⁹ eſt malicie: ſcꝫ
quādo appetitus ſenſitiu⁹ propter aſſuefactionem
prauā ita trahit ad ſe iudiciū rõnis ⁊ electionē vo-
lūtatis: q eā deprauat ⁊ puertit penit⁹ incontinēs
igiꝛ opatur ſcḋm iudiciū ſenſus et contra iudicium
rõnis. Prauus aūt opaꝛ ⁊ ſcḋm ſenſum ⁊ ſcḋm depra
uate rõnis iudiciū. Siliꝛ incontinēs opaꝛ in appe
titū ſenſitiuū ⁊ contra electionē volūtatis. prauus
aūt ſimpliciꝛ opatur et ſcḋm appetitū ſenſitiuū ⁊ ſcḋm
deprauate volūtatis electionē. de continente aūt ⁊
incontinēte determinabitur in. vij. lib: o pfecte Quar
tus ſtat⁹ eſt continentie / in quo rō vincit ſenſum re
bellantē. Quintus ſtat⁹ eſt vbi appetit⁹ ſenſitiuus
trahiꝛ ad rõnem ⁊ in oī opatione ſua expectat iu-
diciū rõnis / ⁊ inſeq̄tur ipm̄ ⁊ propter cõſuetudinē
conſeq̄ndi rõnem moderaꝛ in ſuis paſſiõib⁹: ita q
ſicut dicit Ari. non patiꝛ vt non opꝫ ⁊ qñ non opꝫ:
⁊ q̄cunqꝫ alia opponanꝛ: hoc aūt non eſt male pati
Item dꝛ. j. huius q in virtuoſo oīa conſonāt rõni:
ſed appetitus ſenſitiuus in incontinēte rebellat et
etiā in cõtinēte / ſꝫ non vincat: ideo mala paſſio ſen
ſus ſtatū continētie nõ trāſcendit paſſum: ergo di
cere q vtuoſis non patiꝛ paſſione coꝛrūpente iu-
diciū rõnis ⁊ rectā electionē voluntatis: qꝛ eēt ma
lus ſimpliciꝛ nec paſſione ſupueniente: qꝛ eſſet icõ
tinens: nec paſſione rebellāte qꝛ ſtatū continentie
non trāſcenderet: nec paſſione ſoli ſenſui ⁊ appeti- Q̄uõ vir tutes ſūt īpaſſibili tas ē ſto ycos
tui ſenſitiuo derelicta: qꝛ hic eſt ſtat⁹ / aīa / ⁊ paſſio:
nullo alio modo pōt eſſe mala: ideo ꝛc. Hoc igitur
modo vitatē hꝫ opio ſtoycoꝝ: ſcꝫ q virtutes ſunt
impoſſibilitates non quedē q oēm paſſionē ſimpli
citer excludāt: ſed qꝛ excludūt oēm malā paſſionē
Nec opiones contrarie rõnis ꝓcedunt. Qñ enim
dꝛ virtuoſus delectareꝛ ſcḋm ſenſum in opatiõe ma
la: puta adulterij: vel bine comeſtionis in die ieiu
nij. foꝛte q hoc poſſet concedi talia operaretur ſed
implicat q ſit virtuoſus ⁊ q talia opetur. vel foꝛte
dicendū q ſi ad talia opa vtuoſus violenter appli
careꝛ nullā haberet in eis delectationē / ſed potius
triſticiam ⁊ abhominationē. verbi gr̄a dꝛ q ſi iuue
nis verecūdus applicareꝛ mulieri ſupuenirent gē
tes ſtati recederet oīs ſenſualis delectatio et ere-
ctio virge repꝛimeretur oīno ꝓpter pudoꝛē vel ti-
moꝛē. videmus etiā ſi q̄s eſtimaret vino optīo mi
xtum eſſe aliquid immundū vel venenū: q tātam
haberet ide abhominationē q ex ſolo tactu ei⁹ ad
linguā vomeret. imo ꝓpter imaginationē cib⁹ bo
nus videreꝛ amarus / ⁊ inferret guſtui triſticiaꝫ. ſi
ergo timoꝛ vel pudoꝛ tollit delectationem tactus

circa venerea. ⁊ imaginatio delectationem guſtus circa dulcia: nõ eſt mirũ ſi rõ ⁊ volũtas cũ ꝑ̃ vtutẽ moralẽ traxerit ad ſe ſẽſuſ. et appetitũ ſẽſitiuũ. tollũt delectatiõcȝ ipoꝛũ circa voluptuoſa i honeſta ¶ Ad aliaȝ qñ dr̃ ꝙ ſenſus iudicat de ſubiecto vt nũc ſolũ. pt̃ dici ꝙ ẽ verũ: ſed appetitus ſẽſitiuus i ꝟtuoſo propter ꝯſuetudĩ ſeȝ expectat iudiciũ rationis. vel ſi añ iudiciũ rõis delectet̃: hoc eſt ita moderate. ꝙ ꝓpter hoc nullo mõ iclinat̃ ad op⁹ ꝑter iudiciũ rõis. ⁊ hoc ñ ẽ male pati. ¶ Ad vltimã dicẽdum ꝙ tentatiões ſũt ꝑ rerũ p̃ntationẽ ⁊ oblationẽ q̃ inate ſũt inoꝛdiate trahere appetitum ſẽſitiuũ ꝯtra rectũ rõis iudiciũ niſi firmiſſime ꝑ vtutẽ moralẽ fuerit ãnexus rõni. ⁊ he tẽtationes ſũt virtuoſis ꝯtinẽtibus et incontinentibus. Et nullus faciũt inoꝛdinatum motũ in appetitu virtuoſoꝛũ ꝓpter ipm̃ rõe eſſe detẽtum. In continẽte aũt faciunt ipetũ ꝯtra eius volũtatis rectã electionẽ ⁊ contra eius rectũ iudiciũ rõnis Et incontinẽte ſimiliter: ita ꝙ appetitus hinc inde trahit̃ ⁊ ꝯcutit̃ In incontinente igit̃ ſuperat tractus tentationis et incontinente tractus rationis.

Ad pꝛimam rationem pꝛincipalem

dicendũ eſt ꝙ paſſiones imoderate obſtant quodãmodo virtuti. ſed ipſe moderate ſm̃ rectuȝ iudiciũ rationis non obſtant ei: imo circa eas eſt virtus optimoꝝ opatiua ſicut dr̃ in. ij. hui⁹ ¶ Ad aliam dicendũ eſt ꝙ virtus ſuperare debet paſſionem quantũ ad eas poſſe reddere tẽperatas ſȝ non quantũ ad eas poſſe coꝛrũpere: ſicut regit bonum dñium non eſt in coꝛrũpendo ſubditos ſed i poſſe tenere eos ſub regula rõnis. ⁊ ſic eſt finis q̃ſtionis

Vndecio querit̃ Vtrũ

ſit bona diuiſio eligibilis in bonũ/ cõferens/ ⁊ delectabile/ ⁊ fugibilis i malũ nociuũ/ ⁊ triſte. ¶ Arguitur ꝙ nõ qꝛ mẽbꝛa coincidũt. idem eñ põt eſſe et bonũ delectabile ⁊ bonũ vtile. imo opera virtutũ que ſunt optima ſunt delectabiliſſima. ¶ Itẽ nullum membꝛũ diuidentiũ debet equari toti diuiſo nec eſſe in plus eo: ſed bonũ eſt equale eligibili vel ampli⁹. pꝛobatio: qꝛ cũ electio ſit actus volũtatis opȝ ꝙ eligibile ſit eius obiectũ: ſed obiectũ cõe voluntatis ⁊ appetitus eſt ipm̃ bonũ: igitur eligibile non põt eſſe in plus q̃ ipm̃ bonũ. immo etiã videt̃ ꝙ ipm̃ bonũ ſit in plus q̃ vltimus finis: qꝛ vltim⁹ finis eſt bonus ⁊ optimus: ⁊ tñ vltim⁹ finis non eſt eligibilis: cũ electio non ſit ipſi⁹ finis ſed coꝝ que ad finẽ ſunt: vt dr̃ in tertio: igitur. Itẽ illa diuiſio non eſt bona: vbi non eſt mẽbꝛum ſub altero continetur: ſic eñ duo membꝛa coinciderent. ſed conferens id eſt vtile ⁊ delectabile continẽtur ſub bono propter quod bonũ diuidi ſolet in bonũ honeſtũ ⁊ bonũ vtile et bonum delectabile: igitur ⁊c̃.

Oppoſitum vult Ariſt. dicẽs

tribus eñ exiſtẽtibus q̃ circa electionẽ ⁊ tribus q̃ in fugis bono cõferente ⁊ delectabili: ⁊ tribus cõtrarijs malo/ triſti/ nociuo Nota ꝙ hic eligibile nõ capitur ꝓpꝛie pꝛout eſt ſolũ coꝛũ que ad finem: ſed capitur large pꝛo appetibili. ſic eñ eſt et finis ⁊ eoꝛũ q̃ ad finem. Sic eñ large ſolent vti philoſophi hoc nõ eſt eligibile. verbi gr̃a dicit Ariſt. j. huius: ſimpliciter vtiq; perfectũ eſt quod eſt ſm̃ ſeipſum

Quõ capit̃ eligibile et bonũ i q̃ſtione.

eligibile ſemꝑ nunq̃ ꝓpter aliud. hoc aũt nomen bonũ videtur hic capi pꝛo honeſto. qñ eñ large capitur videt̃ extendere ſe ⁊ ad conferẽs ⁊ ad delectabile ⁊ vtiliter ad oẽ appetibile. vnde bonum cõiter ſumptũ et eligile cõiter ſumptũ conuertũtur. Eſt igitur diuiſio ipſi⁹ eligibilis in bonũ conferens/ ⁊ delectabile: vt ſi diuiderem⁹ bonũ cõiter ſumptum in vtile/ honeſtũ/ ⁊ delectabile. Sed videt̃ ꝙ Tullius et Seneca ꝯcoꝛdant in iſta famoſa diuiſione. dicit eñ tullius in libꝛo de officijs ſic. In hoc verbo vtile lapſa ꝯſuetudo deflexit de via ſenſuum q̃ eo deducat eſt vt honeſtateȝ ab vtilitate ſecernẽs cõſtituant eſſe honeſtuȝ aliquid quod non eſſet: et vtile quod ñ honeſtum q̃ nulla pernicies maioꝛ hominũ vite potuit auferri. Sententia autem ſenece videtur eſſe ꝙ nichil bonũ ſit niſi honeſtuȝ nec malũ niſi turpe vnde epiſtola ſubinde ad lucillũ dicit ſummum bonum eſt quod honeſtum eſt et qđ magis admireris. vnum bonum eſt quod honeſtũ eſt Cetera falſa adulterina bona ſunt Et ſubdit oĩa deniq; que ceteris videntur mala: ⁊ manſueſcũt ⁊ in bonũ abibunt: ſed ſuꝑ illa eminens. hic igit̃ liq̃t nichil eſſe bonũ niſi honeſtũ et oĩa in cõmoda ſuo iure bono vocabũtur: que quomodo virt⁹ honorauerit. hec aũt iſtoꝛũ ſtrenuiſſimoꝛũ doctoꝝ veriſſima et clara eſt ſententia: ſi viderimus quid eſt honeſtum ⁊ quid inhoneſtũ: quid vtile et quid inutile quid delectabile quid nociuũ et quid triſte.

ꝙ ſolum hõeſtum bonuȝ ſꝫ ſenecã ⁊ ſolũ turpe maluȝ

¶ Sciendum igitur ꝙ ſicut

ſanũ dr̃ pꝛincipal̃r ⁊ ſm̃ attributionem. verbi gr̃a in animali eñ dicitur pꝛincipalit̃ et formalit̃. In vrina aũt dicit̃: qꝛ ipſa ſignificat ſanitatem in aĩali et in cibo: qꝛ ipſe effectiu⁹ et cõfoꝛtatiuus ſanitat̃ ita honeſtũ dr̃ pꝛincipaliter et ſm̃ attributionem. Pꝛincipaliter q̃dem et foꝛmaliter honeſtũ eſt ſm̃ tulliũ qđ ſua vi nos trahit/ et ſua dignitate nos allicit. hoc pꝛopꝛiiſſime eſt ipſa felicitas: quam oĩs naturaliter deſiderant: ⁊ ad quã vel aliquã apparentẽ ſimilitudinẽ ipſius oĩs et boni ⁊ mali dirigunt ſuas operationes. ſicut viſum fuit in pꝛimo. hec aũt felicitas non in bonis exterioꝛibus: nõ in bonis coꝛpoꝛis/ ſed in bonis aĩe conſiſtit: perficit eam interi⁹ ⁊ reddentib⁹ eã vere bonã. Et lȝ felicitas ſola ſit pꝛimũ ⁊ pꝛincipaliſſimũ honeſtũ. tamẽ virtutes etiã moꝛales et earũ operationes interiores honeſte dicunt̃: etiã ſm̃ ſeipſas. tũ ꝓpter earũ pꝛopinquã habitudinẽ ad ipſam felicitatẽ/ que eſt pꝛimũ honeſtũ. tũ qꝛ perficiunt interi⁹ aĩam: et eã reddunt ſimpl̃r bonã: lȝ foꝛte non optimã. tum qꝛ ſm̃ ſeipſas eligibiles ſunt: q̃uis etiam et pꝛopter aliud eligant̃ vt dictum eſt in pꝛimo libꝛo: qꝛ honeſtum oẽ illud dici meret̃ qđ ſm̃ ſeipm̃ eſt bonum ⁊ in malũ verti non põt: tales aũt ſunt virtutes moꝛales ⁊ earũ opationes. Et hoc ſatis expꝛimit Ari. pꝛimo rethoꝛice dicens. honeſtũ q̃dẽ igit̃ eſt qđcũq; ꝓpt̃ ſe exiſtẽs eligibile. laudabile eſt autẽ qđcũq; bonũ exiſtens laudabile eſt qꝛ bonum. Et non ſit vis quo ad ꝑ̃us de harꝝ honeſti deſcriptionum declaratiõe ſubdit ãt Ari. ad pꝛopoſitũ ſi aũt hoc eſt honeſtũ neceſſe eſt virtutẽ eſſe honeſtũ bonum eñ exñs laudabile eſt. Et addit partes autem virtutis iuſticia foꝛtitudo temꝑantia. ⁊c. honeſta auteȝ ſm̃ attributioneȝ dicũt̃: q̃cũq; ad dictas virtutes et earum operationes h̃nt habitudinem non quidẽ diſconuenientie: ſȝ ꝯuenientie. ſicut oẽs opatiões

hõeſtũ dr̃ tripl̃r ſicut ſanũ

Oẽs dirigũt ſuas opatiões aũ felicitateȝ vel ad ei⁹ ſimilitudinem.

exteriores vel exteriꝰ opata.q̃ ſm ꝟtutẽ ꝓcedũt.⁊
ſicut ſunt ſigna ꝟtutũ cuiꝰ modi ſunt honores nõ
qui ꝓpter pecu ias:ſed ꝓpter ꝟtutes ⁊ virtutis
opa exhibenꝭ.⁊ ſicut ſunt ea q̃buſcũq̧ ꝟtutes vtũ
tur in ſuis opationibꝰ.ſicut ſunt diuitie/amici/ſa
nitas/fortitudo/⁊ vniuerſaliꝭ oĩa bona corpis ex
teriora. Siłr etiã ⁊ oĩs materia circa quã virtꝰ opa
tur. Dꝭ honeſta in ordine ad ꝟtutẽ ſic eni honeſte
ſunt paupertates egritudines iniurie paſſe ⁊ oĩa in
quibꝰ fortuna nobis aduerſari videꝭ.ſic eni mani
feſtã hʒ ꝟtutẽ illud dictũ ſenece priꝰ allegatũ.oĩa
deniq̧ q̃ ceteris videꝭ mala mãſueſcũt ⁊ in bonum
abibũt:ſi ſup illa eminuerꝭ ⁊c̃. ponit

Turpia dñr aliq̃ dupłr ſʒ eſſentiali ⁊ ꝑ attributionem

Turpia aũt
ſunt eſſentialiꝭ.q̃cũq̧ deturpãt aĩam interiꝰ.cuiuſ
modi ſunt vitia ⁊ eorũ interiora opa.turpia aũt ſm
attributionẽ ſunt.q̃cũq̧ hñt ſimilitudinẽ ad illa vitia
⁊ illoꝝ opa.cuiuſmodi ſunt oĩa exteriꝰ opata ſm
vitia ⁊ oĩa ſigna vitioꝝ.⁊ ea q̃cũq̧ vitijs vtũꝭ in
ſuis opationibꝰ.⁊ vniuerſaliꝭ oĩs materia circa quã
opanꝭ.ſic eni ſicut oĩa ſiunt honeſta ſtudioſis:ita
oĩa ſiunt turpia vicioſis.vñ ſicut Seneca dicit ꝙ
oĩa incõmoda nunc honeſta vocabũꝭ q̃ modo ꝟtꝰ
honeſtauerit? Ita dicas ꝙ oĩa cõmoda iniuria ꝟtu
ti mala vocabũꝭ q̃ modo carẽtia vitiũ deturpauit

Quid vtile.

Utile autẽ ſm ꝓpriã vtilis rationẽ.dꝭ oẽ medium
qꝺ valet nobis ad adipiſcẽdũ finẽ nr̃m: vñ vtile re
latiuũ eſt ⁊ ad aliq̃d vtile dꝭ oẽ ꝓpter qꝺ finis vl
timatꝰ ꝓprio noĩe vtilis nõ dꝭ inq̃ʒtũ hmõi lʒ for
te põt dici vtilis inq̃ʒtum valet ad alia ſcꝺa inten
tione. vt dictũ fuit in pmo libro. Nociuũ aũt dicꝭ
qꝺ obeſt illiꝰ finis adeptionem.

Duplex finis humanꝰ ſimpliciter ⁊ ſm quid

Sciẽdũ igiꝭ ꝙ duplices pñt
eſſe fines in hũana vita q̃dã ſunt veri fines q̃ vere
boni ſunt ⁊ optimi in hũana vita finis eni rõ eſt ꝙ
ſit bonũ ⁊ optimũ.⁊ iſti fines ſunt opa ꝟtutũ ⁊ ꝟtu
tutes q̃bꝰ homo ſicut dictũ fuit dꝭ ſimpłr bonꝰ et
optimꝰ. Alij ſunt fines falſi.ſ.ſtatuti nobis ſʒ cor
ruptã rõnẽ ⁊ ꝑuerſã electionẽ. q̃s fines ſtatuunt ſi
bi vitioſi alios ⁊ alios ſm ſuoꝝ exigẽtiã vitiorũ.
Igiꝭ fines veri ⁊ optimi dñr fines ſimpłr.fines au
tẽ mali nõ dñr ſimpłr ſʒ ſm q̃d. q̃admodũ latro
nẽ dicimꝰ bonũ ⁊ ꝑfectũ nõ ſimpliciꝭ ſʒ ſm q̃d pu
ta bonũ aut ꝑfectũ latronẽ. Ita vtile dꝭ ſimpliciꝭ

Siłr vtile dꝭ dupliciter ſimpliciꝭ ⁊ ſm q̃d.

qꝺ eſt ad bonũ finẽ qꝺ autẽ eſt ad malũ: dꝭ vtile
nõ ſimpliciꝭ ſed ſm q̃d.puta ad talẽ finẽ. q̃admo
dũ dicimꝰ latroni eẽ vtilẽ noctẽ obſcurã ad furan
dũ. Et tũc põt clare videre ꝙ tale vtile ſm q̃d eſt
ſimpliciꝭ valde nociuũ.hoc aũt nocere michi dico
ꝑ qꝺ michi plꝰ mali acq̃riꝭ q̃ʒ boni:ſed ꝑ tale vtile
plus michi acq̃riꝭ mali q̃ʒ boni:q̃ ꝑ hoc vitiũ aĩe
augeꝭ opatio ꝑuerſa deturpãs hoĩem etiã exerce
tur.ſm quã homo vituꝑaꝭ ⁊ dicꝭ ſimpliciꝭ malꝰ.
hoc aut aliq̃d extriſeco ſolũ qꝺ videtur cõuenire
corpi. acq̃riꝭ bona autẽ vel mala aĩe nullo precio
cõparabilia ſunt alijs q̃buſcũq̧. Ex his igiꝭ ma
nifeſte patet ꝙ nichil ſimpliciꝭ habet vtilis ratio

ꝙ oẽ vtile ſimpłr ſit honeſtum.

nẽ ſed potiꝰ nociuũ:niſi quod ordinaꝭ ad virtutes
aut in opa virtutũ cũ igiꝭ tale omne honeſtũ dica
tur ſm prius dicta/manifeſtũ eſt ꝙ omne vtile ho
neſtũ eſt:⁊ omne nociuũ turpe.ſicut Tullius dice
bat. Nec etiã propter vtilis bonitatẽ cũ ipſum ſit
honeſtum/cõuinci poteſt ꝙ aliquod bonũ ſit aliud
q̃ʒ honeſtũ ſicut Seneca aſſerebat de delectatio
nibus autẽ ⁊ delectabilibꝰ loquiꝭ ſatis Ari.in de
cimo huius.delectabilia enim ⁊ delectatione ſtu
dioſorum ſunt delectationes ſimpliciter ⁊ ſunt bo
ne ſimpliciter. Sed ille etiã honeſte ſunt.q̃ ſe ha
bent ad honeſtũ pricipale ⁊ formale videlicet ad
virtutes ⁊ ad opera virtutũ.vel ſicut ſeq̃le/vel ſi
cũt materia vel aliquo tali modo. delectabilia au

ꝙ delectationes prauorũ nõ ſint delectatiões ⁊ ſic oẽ delectabile eſt honeſtum.

tem ꝓpria ⁊ delectationes ꝓprie prauorũ nõ ſunt
delectabilia ſimpliciꝭ ſed male diſpoſitis:ſicut ne
q̧ dulcia ſunt q̃ dulcia ſunt laborãtibꝰ.etiã ille de
lectationes boni rationẽ admittũt ⁊ male ſimpli
citer ſiunt.quia mouẽt ad operum vitiorum exer
citiũ ⁊ ad vitiorũ augmentũ. Apparet igiꝭ ꝙ oĩe
delectabile eſt honeſtũ ideo nec ꝓpter delectatio
nes nec propter delectabilis bonitatẽ cõuinci po
teſt ꝙ bonũ aliquod aliud ſit q̃ʒ honeſtũ ſicut autẽ
dictum eſt ꝙ omne delectabile vel vtile eſt hone
ſtum ita ecõtrario verũ eſt ꝙ omne honeſtũ dele
ctabile ⁊ vtile eſt vtile eni eſt qꝺ eſt gr̃a alteriꝰ vt
dictũ eſt omne autẽ honeſtũ eſt gr̃a alicuiꝰ.q̃m oẽ
honeſtũ vel eſt felicitas vel felicitatis gr̃a.felici
tas autẽ licet nõ ſit prima intẽtione gratia alteriꝰ
nec per conſequẽs vtilis:ſed honorabilis: tamen
ipſa perutilis eſt valde ſcꝺa intẽtione ſicut dictum
eſt in primo libro Et nõ eſt dubiũ ꝙ vir ſtudioſus

Studioſꝰ in omni re hõeſta delectaꝭ.

qui circa ſingula iudicat recte in omni honeſta re
delectatur quapropter omne honeſtũ erit vtile et
delectabile.

Sed dubiũ occurrit difficile
vt videtur tu dixiſti ꝙ viris bonis ſunt honeſte et
per cõſeq̃ns bone ſiũt egritudines paupertates ⁊c̃.

Dubium.

¶ Cõtra quia vir bonus qꝺ ſcit ſibi eſſe bonum
hoc appetit:ſed vir bonus non appetit paupertã
tes egritudines ⁊c̃.imo ſicut dicit Ari.primo hu
ius talia beatũ tribulãt ⁊ cõturbãt.igitur vir bo
nus nõ iudicat talia ſibi eſſe bona.nec igitur illa
ſunt ſibi bona:q̃ ſtudioſus circa ſingula iudicat
recte prius huius. ¶ Itẽ qꝺ eſt bonũ bonis illud
ſimpliciter dicꝭ bonũ ⁊ per cõſequens appetibile
ſimpliciter.nullꝰ aut mẽte ſanus appetit egritudi
nes aũt iniurias ⁊c. ¶ Ad hoc aũt põt dici alte
ro duorũ modorum. Uno modo ꝙ egritudines ſi
cõparãtur ad ſanitatẽ.nec ſunt bonis bone.nec vti
les.nec delectabiles.quoniam ſi ad aliquas hone
ſtas opationes expediãt:tum ſanitas ad plures
et ad deſiderabiliores expediret.ꝓpter quod egri
tudo minꝰ bona eſt ſanitate:⁊ minus bonum per
comparationẽ ad maius bonum incõpoſſibile ſem
per habet rationẽ mali.igitur ſicut ratiões argue
bant abſit ꝙ egrotari vellem:vbi ego poſſem eſſe
ſanus.abſit ꝙ egere velim:vbi habere potero vi
te neceſſaria. Sed ſi egritudo cõſideretur preciſe

Quomodo egrotare ẽ bonũ ⁊ quõ non

prout eſt materia virtutis:ſed prout circa eas cõ
tingit agere virtuoſe:ſic ipſa eſt bona bonis. vti
lis aut etiam delectabilis. Secũdo modo poteſt
dici ꝙ egrotare ſcꝺm ſimplicẽ eius rationem non
eſt bonũ:ſed egrotare bene eſt bonũ egritudo eni
non eſt bona ſm eius abſolutã rationẽ ſed ipſa eſt
bona ſcꝺm quid ſcilicet ſcꝺm ꝙ homo bene ſe ha
bet.adeã Et iſtas ſolutiones videtur ſeneca tene
re epiſtola vt a quibus ad luciliũ vbi dictam du
bitationẽ mouere videtur dicẽs queris an omne
bonum delectabile ſit ſi bonum eſt inquis fortiter
torqueri ⁊ magno animo vri ⁊ patienter egrotare
ſequitur vt iſta optabilia ſint.nichil autem video
ex iſtis voto dignum. ¶ Ad hoc igitur reſpõdet
dicens diſtingue mi lucili iſta ⁊ intelliges in his

optandū eſſe. tormēta a me abeſſe velim ſed ſi ſuſtinenda fuerit. vt me in his fortiter animo ſe honeſteqꝫ gerā optabo. nō ſum ita demēs vt egrotare cupiā. ſed ſi egrotandū fuerit vt nichil intēperanter nichil effeminate faciā: optabo nō enī pati tormenta optabile eſt ſed pati fortiter id opto. qꝺ eſt virtꝰ. Adhuc cōſone his q̄ dicta ſunt poſſet addi tertius modꝰ dicendi. ſ. ꝙ egrotare nō cupiā: ſi ſanus eſſe poſſem: ſed plus egrotare cupiā q̄ꝫ nullam habere materiā exercendi virtutem. His viſis dicendū eſſe videꝛ ꝙ diuiſio boni in honeſtum vtile ꝛ delectabile/non eſt diuiſio bona realiter diſtincta ſicut apparuit: tamē ipſa eſt diuiſio conueniens boni in eius diuerſas rationes

Quattuor ꝑpōes qōnū diſſoluētes.

Ad cuius delectationē quat

tuor ꝑpoſitiones capio quaſi ꝑ ſe notas. ¶ Prima eſt ꝙ hmōi ratio ſumiꝛ lꝫ nō a priori: tamen a poſteriori ex eo qꝺ eſt eſſe appetibile. ¶ Scḋa eſt ꝙ aliqd nō dꝛ appetibile ſimpliciꝛ ſi ſit appetibile prauis lꝫ ſi ſit appetibile appetitui recto. ¶ Tertia eſt ꝙ appetitꝰ rectꝰ dꝛ ex eo ꝙ eſt cōſonꝰ recte rationi. ¶ Quarta eſt ꝙ ratio recta nichil iudicat eſſe appetibile qꝺ nō ſit bonū ꝛ cōueniens ipſi appetitui ſeu appetenti ¶ Dico igiꝛ ꝙ appetitus rectus ferri poteſt in obiectuꝫ ex eo ꝙ recta ratio hoc dictauit ꝛ ſic ipſum obiectū habet rationē honeſti vel ex eo ꝙ iudicaꝛ eſſe conſonū ꝛ cōueniens appetenti: ꝛ ſic ipſum eſt delectabile. vtroqꝫ autē iſtorū duorū modorū appetitꝰ pōt in obiectū ferri dupliciter. vnomodo ſm ſeipſū abſqꝫ eiꝰ ordinatiōe in alterū appetibile: ꝛ ita illud appetibile hꝫ ſolū rationē honeſti vel delectabilis. Aliomodo ſꝫ ꝙ eſt in alterū ordinabile ꝛ ſic cuꝫ ratione delectabilis vel honeſti ſibi aſſumit vtilis rationē hec igiꝛ eſt honeſtarū delectabiliū ꝛ vtilium vera diſtinctio.

Rōes honeſti delectabiliꝛ vtil quō dn̄t rōe.

¶ Sciēdū tñ ꝙ vulgꝰ plus attēdēs ſepiꝰ ad ſenſualia q̄ꝫ ad ea q̄ ſunt rationis nec tñ oīno expers rationis dicta bonorū diſtinctionē intēdit aliter. honeſtū enim vocāt virtutes ꝛ opa virtutū ꝛ honores. ſ. inquantū impēdimꝰ honores in ſignū virtutis delectabile autē ꝑprio noīe vocaꝛ illud ſoluꝫ qꝺ eſt appetitui ſenſitiuo ſibi derelicto delectabile ſcḋm ſe ſicut ſunt ſibi delicati. actus autē venerit ocia ludi. ꝛ ſomni ꝛ hmōi. vtile vero vocāt pecunias ꝛ alia exteriora bona q̄ nō ſecūdum ſeipſa delectāt ſenſuꝫ: ſed qꝛ valēt ad ea adipiſcēda que ſenſum delectāt. Et iſta eſt diſtinctio quā tulliꝰ et ſeneca nō immerito rephendūt qui putare ꝙ aliqd ſit eligibile ſimpliciꝛ ꝛ bonū eo ꝙ ſenſum delectat eſt principiū omniū vitiorum.

Qd honeſtū vtile ꝛ delectabile apud vulgus.

Rationes autē adducte hinc

et inde ſolute ſunt ſufficienter ex predictiſ. Et hec de queſtione.

Duodecimo q̄ritur cō:

ſequēter. Utrū difficilius ſit pugnare voluptati q̄ꝫ ire. Arguiꝛ ꝙ nō qꝛ contra paſſione fortioris impetꝰ eſt difficiliꝰ pugnare ſed ira eſt fortioris impetus. vt omnes cōcedūt: igiꝛ ꝛc. ¶ Scḋo qui pugnat concupiſcētie: pugnat ſenſui tantū. qui autē pugnat ire. pugnat ſenſui ꝛ rationi ſimul. vt enim Ariſto. ꝙ ira qdem conſeqtur rationē aliqualiter concupiſcētia autē non. modo difficiliꝰ eſt pugnare ſenſui ꝛ rationi ſimul q̄ꝫ ſenſui tantum. ideo ꝛc. ¶ Tertio ſeptimo huiꝰ dꝛ faciliꝰ eſt autē trāſmutare cōſuetudinē natura in quo ſeptimo dꝛ irā naturaliorē eſſe cōcupiſcentijs nō neceſſarijs contra quas nō eſt pugnandū. ¶ Itē qui pugnat ire pugnat duabꝰ paſſionibꝰ aut tribꝰ: qꝛ ira triſticiā ſibi ꝑpter paruipēſionē ꝛ delectationē ex ſpe pugnitionis annexas hꝫ vt pꝫ ſcḋo rethorice/q̄ pugnat volūtati pugnat vni tm̄. ſ. deſiderio delectabili: et difficilius eſt pugnare pluribus q̄ꝫ vni.

Oppoſituꝫ dicit Ari. Scien

dum eſt ꝙ pugnare in ꝑpoſito nichil aliud eſt q̄ꝫ extinguere vel moderare paſſionē vt nō trahat appetitū ſenſitiuū cōtra iudiciū rectū rationis: vel pugnare nichil aliud eſt q̄ꝫ reſeruare appetitū ne paſſionis impetū irrationabiliter imitetur et hoc fit ex aſſuefactione cōtraria impetui. ſ. ſm virtutē moralem.

Quid pugnate paſſioni

Secundo ſciendum qꝺ pluri

me ſunt cauſe difficultatis repugnādi paſſionibꝰ vna eſt ex eo ꝙ paſſionis impetꝰ eſt vehemētior ꝛ ſic pugnare ire eſt difficillimū. qꝛ ꝑpter ſanguinis ebulitionē apud irā ipſa ira eſt impetuoſiſſima vide quātū ad hoc Senecā in libro ſuo de ira. Alia cauſa eſt. qꝛ paſſio eſt magis ſenſui vel appetitui ſenſitiuo cōnaturalis ꝛ conueniēs ꝛ ſic difficilius eſt pugnare voluptati. qm̄ voluptas q̄ eſt ſenſualis delectatio cauſaꝛ ex cōueniētia ꝛ ꝑportiōe ſenſibilis ad ſenſū. Ira aūt triſticiā hꝫ annexā. q̄ cauſatur ex diſcōueniētia ꝛ in ꝑportiōe ſenſibilis ad ſenſū vel appetitū ſenſitiuū. Alia cauſa eſt ꝙ exercitiū opis ad qꝺ paſſio iclinat efficit paſſionis impetū fortiorē. ꝛ ita difficiliꝰ eſt pugnare voluptati qꝛ vt dꝛ in fine tertij huiꝰ cōcupiſcentie opatio conatū auget. ꝑpter qꝺ etiaꝫ dꝛ in fine tertij huiꝰ ꝙ ſenes ad habenā parebanꝛ: oportet aūt hoc pati: ꝛ nos ad delectationē ꝛ in oībus illorū dicere vocem/exercitio aūt opis ad qꝺ inclinat ira. ſ. vindicte nō creſcit ira ſed diminuitur. Unde dꝛ quarto huiꝰ pugnitio eni q̄etat impetū ire. ¶ Alia cauſa eſt qꝛ difficiliꝰ eſt pugnare paſſioni in qua magis habituamur ꝑpter exercitiū freq̄ns ꝛ a longiori tpe circa illā. ꝛ ſic difficiliꝰ eſt pugnare voluptati: qꝛ ex puero nobis ꝯnutriꝛ ſicut dicit Ariſt. ꝛ voluptuoſa nobiſ q̄tidie aſſūt nō ſic aūt eſt de ira. Alia cā eſt: qꝛ difficiliꝰ eſt pugnare illi q̄ clā ꝛ occulte aggrediꝛ q̄ꝫ ei q̄ notorie. vñ Seneca epl̄a hec tibi ad lucilliū. Initiū ſaluti ē noticia pcti: ſꝫ ira manifeſte aggrediꝛ ꝯcupiſcētia autē inſidiatrix exiſtens furata eſt in intellectū ſpiſſe ſapiētis vt dicitur in nono huius. ꝑpter qꝺ illa de cauſa difficilius eſt pugnare concupiſcentie q̄ꝫ ire.

Quinqꝫ cauſe difficultatiſ pugnādi ꝯtra paſſiones. ꝑma.

Voluptas creſcit l exercitio et non ira.

Ad rōnes pricipales pꝫ ex di

ctiſ qd ad ꝑmā ſit dicēdū Ad ſcḋaꝫ ꝯcedo ꝙ ex hoc ipetꝰ ire eſt fortior qꝛ ſenſꝰ hꝫ aliqd ſibi adiuuās ſcꝫ aliqd rōnis ſꝫ cū iratꝰ redierit ad rōnē volens ſe ea iuuare ꝛ excuſare fiet ei cito notū eiꝰ pctm̄. cū pficiēdo rōnē ꝑceſſerit in ea. ꝯcupiſcētia autē nec incipit a rōne nec reddit ad rōnē ſine q̄ tñ rōne nō eſt poſſibile pugnare paſſionibꝰ. Ad aliā dicēduꝫ eſt ꝙ ratione naturalitatiſ difficiliꝰ eſt pugnare ire illi qui fuerit ad irā naturaliter diſpoſitꝰ. ſicut videtur velle Ari. in ſeptimo. tñ aliqs de cauſis pre-

dictis difficiliꝰ eſt voluptati pugnare. ¶ Ad aliã dicẽdũ eſt ꝙ vnũ aliqñ fortius eſt duobꝰ quando illa non ſunt eiuſdẽ rationis aut conſimilia: ſicut vnus equꝰ ꝙ̃ duos canes: vel dicẽdũ eſt ꝙ hoc arguit impetũ ire fortiorẽ eſſe tẽpore paſſionis. Hec de q̃ſtione dicta ſufficiãt.

Tertio decimo q̃ritur.

Utrũ circa difficiliꝰ ſiãt ſemꝑ ars ⁊ virtus. ¶ Arguit̃ ꝙ nõ qꝛ natura nõ eſt circa difficile. lapis eñi faciliter amouetur deorſum qꝛ ꝑ naturã: ſed ars imitatur. Naꝫ Scd̃o phyſicorũ ⁊ virtꝰ inclinat ꝑ modũ nature. vt dicit Tulliꝰ. igit̃ ⁊c̃. ¶ Scd̃o oẽ laborioſuꝫ et difficile eſt triſte. ¶ Tertio huiꝰ ꝟtutꝫ autẽ operatio nõ eſt triſtꝫ: ſed delectabilis ⁊ gaudioſa. vnde Scd̃o huiꝰ q̃ſquis recidit a corꝑalibꝰ voluptatibus ⁊ hoc ipſe gaudet: tpatꝰ eſt. Et in ꝑmo huius dicit̃ nulliꝰ eſt bonꝰ. qui nõ gaudet bonis opationibus. ¶ Itẽ tertio huiꝰ ibidẽ nichil idiget voluptate vita eorũ. ſ. qui ẽm virtutẽ viuũt ⁊ agũt quaſi adiuncto aliquo: ſed hꝫ voluptatẽ in ſemetipſa. ¶ Quarto arguit̃ auctoritate Senece in ſcd̃o libro de ira dicẽtis. nec vt a q̃buſdã dictũ eſt arduũ in ꝟtutes ⁊ aſperũ ẽ iter eſt: ſed facilis ad beataꝫ vitã via. multo difficiliꝰ eſt facere q̃ faciũt vitioſi qd̃ declarat dicẽs q̃d eſt animi q̃ete ocioſus quid eſt ira laborioſiꝰ. Quid clemẽtia remiſſiꝰ. q̃d crudelitate negocioſius: pudicitia vacat libido occupatiſſima eſt oĩm deniq̃ꝫ virtutuꝫ cultura facilior eſt. vi tia magno labore coluntur.

Oppoſitũ dicit Ari. Et ar-

guit̃ ratione: qꝛ virtꝰ ⁊ ars in medio cõſiſtũt. mediũ autẽ inuenire vel attingere eſt difficile hoc totũ patet ſcd̃o huiꝰ ⁊ videbit̃ poſt.

Difficultas dupliciter poteſt ꝓuenire in opibꝰ ſicut ex parte materie ⁊ ex parte nñi. Ex parte nñi triplr ẽm ꝙ tria ſunt q̃bꝰ opamur

Sciendũ eſt ꝙ in operationi

bus humanis de q̃bus ad p̃ſens intendimꝰ. difficultas ꝓuenit aliqñ ex ꝑte materie circa quã opamur. aut qꝛ forte opationi nr̃e reſiſtit aut qꝛ ad oppoſitũ inclinat̃. ꝟbigr̃a: nobis difficile eſt ſcindere lapidẽ durũ aut leuare põdus magnũ aliqñ autẽ ꝓuenit ex parte nñi: ⁊ hoc tripliciter: qm̃ cũ per intellectũ ⁊ appetitũ ⁊ organa corporea opamur: difficultas põt eſſe vno modo ex ꝑte appetitꝰ. ſcꝫ ex eo vel q̃a nõ habet ad illã opationẽ inclinationẽ vel qꝛ hꝫ inclinationẽ ad opationẽ optimã opationi. ſicut difficile eſt intẽperato a voluptate recedere vel etiã nõdũ hituato ꝑ tẽperantiã. Alio modo ex ꝑte intellectꝰ. ſ. ꝓpter nõ h̃re ſciẽtiã de modo faciẽdi vel ſciẽdi vel ꝓpter difficultatẽ acq̃rendi illã ſciẽtiã. Tertio modo ex ꝑte mẽbrorũ corpaliũ qꝛ. ſ. ex hmõi opationis exercitio laſſantur vel qꝛ nõ ſunt in huius opatione aſſueta. Dico igit̃ ꝙ oẽs opationes ꝓprie ꝑtinẽtes ad artẽ vel virtutẽ moralẽ de qua intẽdimus: ſunt nobis difficiles ſi nõ habuerimꝰ artẽ vel virtutẽ. ¶ Scd̃o dicẽdum eſt ꝙ efficiũt̃ nobis faciles ꝑ artẽ ⁊ ꝟtutẽ hec ambo patẽt iductiue. nec eñi ꝟtutꝫ nec artꝫ eſt portare fabã ad turrꝫ cacumẽ ſed ad turrꝫ cacumẽ leuare lapidẽ decẽ miliũ talẽtorũ artis eſt. aut fortiſſime ꝟtutꝫ. ⁊ ꝯſtat ꝙ ꝑ artẽ ⁊ ingeniũ homo poſſet leuare lapidẽ illũ faciliter. imo turrim magnã ex vno latere pendẽtẽ vidi leuare ſolũ hoiem totã ſimul: ſilr pañũ texere difficile eſt nõ habẽti artẽ. qꝛ

Ars ⁊ virtus indu cũt facilitatem.

modũ ignorat: ⁊ eius mẽbra cito laſſant̃. hoc aũt non eſt textori difficile: qꝛ ⁊ ſcit modũ: ⁊ mẽbra hꝫ aptata ꝑ aſſuefactionẽ. Silr actus tẽperãtie difficilis eſt intẽperato ꝓpter inclinationẽ ad actum oppoſitũ. ⁊ qꝛ difficile eſt mediũ iuenire niſi aſſueto. a medio aut deuiare nõ eſt difficile. virtꝰ autẽ eſt mediũ coniectatrix: ſed tẽperato facilis eſt actus tẽperãtie qꝛ ad ipſum hꝫ inclinationẽ ꝑ ipſã virtutẽ ⁊ non ad actu oppoſitũ. etiã ꝓpter aſſuefactionẽ facile eſt mediũ inuenire.

Ad rationes dicẽdũ eſt quod

bene probãt opationes artis ⁊ virtutis eſſe faciles ꝓpter arte iã habitã ⁊ virtutẽ: q̃ tñ erãt prius difficiles. Ideo deſcribit̃ ab aliq̃bus ꝙ eſt facile faciẽs qd̃ in ſe erat difficile: ⁊ hec diffinitio ꝯuenit ꝟtutibꝰ moralibꝰ. de auctoritate aũt Senece ⁊ de eius ratione dicendũ eſt. ꝙ ante ꝟtutis acq̃ſitionẽ facilius eſt ſaltẽ in pluribꝰ, vnũ opus male agere q̃ bene: ſed cõcedendũ eſt ꝙ ꝟtuoſo faciliora ſunt opa bona. q̃ malo bona ⁊ q̃ ꝟtuoſo mala ⁊ q̃ malo mala. Primo qꝛ in ꝟtuoſo oẽs vires aĩe cõcordes ſunt. i. malo aut ſepe ſenſui ratio diſcordat generãs ex remorſu ꝯſciẽtie penitudinẽ. ⁊ qꝛ omnia bona opera cõſonãt opera aut vitioſoruꝫ oportet ſepe diſſonare. cũ primo huiꝰ dicatur vero q̃dem omnia ꝯſonãt exiſtetia. falſo autem cito diſſonãt vera. imo etiã ſepe falſa diſſonent adinuicẽ ⁊ repugnãt. propter qd̃ optime dicit Seneca. difficile ſic eſſe ⁊ tedioſiſſimã vitam vitioſam. ⁊ hec de q̃ſtione dicta ſufficiant.

Ars ẽ facile faciens qd̃ erat diffi cile

Quare faciliꝰ eſt virtuoſo bñ agere q̃ vitioſo male.

Decimo quarto q̃ritur

Utrũ virtus ſit habitꝰ. ¶ Arguitur ꝙ nõ qꝛ potẽtia nõ eſt habitꝰ ẽm Ari. qui eos cõtra ſe inuicẽ diſtinguit: ſed virtꝰ eſt potentia tũ qꝛ virtus eſt vltimũ potentie. vt vltimũ reducit̃ ad illud cuius eſt vltimũ tũ qꝛ virtuti cõuenit potẽtie deſcriptio. eſt enim principiũ opationis in alio. vt fortitudo aggrediendi terribilia: tũ qꝛ deſcribens Ari. primo rhetorice virtutẽ dicit ꝙ virtꝰ eſt potentia acq̃ſitiua bonorũ ⁊ ſeruatiua ⁊ potẽtia bene factiua multorũ. ¶ Scd̃o. qd̃ eſt paſſio nõ eſt habitꝰ. virtꝰ eſt paſſio. cũ ſit mediũ paſſionũ. ⁊ mediũ de genere extremorũ. ¶ Tertio habitus eſt de genere qualitatis in prima ſpecie. virtus autem eſt ad aliq̃d ſeptimo phyſicorum.

Oppoſitũ dt̃ Ari. Ad cuius

euidẽtiã ſciẽdũ eſt ꝙ tria ſũt in aĩa ẽm eiꝰ ꝑtẽ appetitiuã q̃ ſũt hũanoꝝ actuũ p̃ricipia. vꝫ paſſiones. potẽtie ⁊ habitꝰ. virtꝰ aũt moralis eſt principiũ quoddã actuũ hũanoꝝ ẽm ꝑteꝫ appetitiuã. vt oẽs ꝯcedũt ergo opꝫ ꝙ ſit alterũ illorũ triũ. ꝓpter qd̃ oꝫ videre dictorũ triũ deſcriptiones Dicit igit̃ Ari. ſine deſcriptiõe. ꝙ paſſiões ſũt ꝯcupiſcentia/ ira/timor ⁊c̃. Sꝫ dt̃ Euſtratiꝰ deſcribẽs paſſionẽ ꝙ paſſio eſt motꝰ appetitꝰ ſẽſitiui in fantaſia boni vel mali. ad cuiꝰ deſcriptionis intelligentiã dicũt aliq̃ ꝙ motꝰ hic capit̃ ꝓ iclĩatiõe q̃ appetitꝰ iclĩat̃ ad bonũ ꝓſeq̃ndũ ⁊ malũ fugiẽdũ. Cõtra qd̃ aliq̃ obiiciẽtes dicũt ꝙ ſi ita eẽt. ſeq̃ret̃ ⁊ ꝟtutes ⁊ vitia eẽnt paſſiões: qm̃ iclinãt appetitũ ad ꝓſecutionẽ vel fugã bõi vel mali. vt itẽperãtia ad ꝓſecutionẽ voluptuoſi ⁊ tpãtia ad fugã Sꝫ iſta obiectõ nõ va

Tria in aĩa ex parte potentie appetitiue que ſunt principia actuum

quid paſſio ẽm Euſtratium

let:q2 intẽtio illorũ erat ꝙ paſſio eſt inclinatio actualis: qua appetitus actu tẽdit in boni pſecutionẽ. ⁊ mali fugã. virtutes autẽ ⁊ vitia non ſũt tales actuales inclinationes: ſed habituales: ⁊ proprie loquẽdo nõ ſunt inclinationes: ſed poti⁹ principia qualificatiua inclinationũ. Nã ſm ꝙ dicit Ariſt. ſcðm virtutes patimur bene. ſ. mediocriter: et ſm vitia male. ſ. vehemẽter vel remiſſe.

Inclinatio ſportat tẽdentiam ⁊ fixionem

Sciẽdũ eſt tamẽ quod ſi inclinatio debeat verificari de omni paſſione. oportet ꝙ nõ ſolũ capiaꝛ pro tẽdẽtia ad bonũ habẽdũ vel malũ fugiendũ. ſed etiã p fixione in bono adepto. ſicut ſi diceremus ꝙ graue nõ ſolũ habet inclinationẽ ad locũ deorſum qñ eſt ſurſum: ſed etiã qñ eſt deorſum habet inclinationẽ ad ibi ſiſtẽdum. voluptas aut vel delectatio eſt paſſio q̃dam ſcðm quã nõ inclinatur appetit⁹ in aliud: ſed ipſa ſiſtit eũ ⁊ firmat in illo opere vel obiecto vel alio q̃cunq. ad qð ipſa delectatio vel voluptas cõſequitur ideo dicitur decimo ethicorũ coauget opationẽ ppria delectatio. Dꝛ autem in dicta deſcriptione ꝙ paſſio eſt appetit⁹ mot⁹ qð male dictũ eſſe videꝛ. cũ nõ ſolũ ipſius appetit⁹: ſed etiã ipſi⁹ ſenſus ſint paſſiones. ſenſus enim eſt virtus paſſiua a ſenſibili. ¶ Ad hoc reſpõdetur ꝙ cũ gratia virtutum de paſſionib⁹ hic agatur / voluit Euſtrati⁹ paſſiones non in oi ſua cõitate hic deſcribere. ſed vt reſtringitur ad illa paſſiones q̃ ſcðm earũ exceſſũ vel mediũ vel defectũ inclinãt ad opus virtuoſum vel vitioſum. ille autẽ nõ ſunt paſſiones ſenſus ſm ſe. q2 ſi viſus patiꝛ exceſſiue a ſole ⁊ defectiue ab obſcuro viſibili ⁊ guſt⁹ exceſſiue ⁊ defectuoſe a ſapore: non pp̃ter hoc opatur homo malũ. niſi ſequaꝛ immoderata paſſio appetit⁹. verbigra ṽtuoſus videt bene ⁊ clare aut etiã guſtat voluptuoſum. nec propter hoc excedẽter ſeq̃tur ipſum. vitioſus aut ex ſolo ṽbo audito de voluptuoſo. pp̃ter nimiã appetitus paſſionẽ impetuoſe ⁊ excedẽter ſeq̃tur ipſum. Vel dicẽdũ eſt ꝙ virt⁹ in appetitiua pte ponatur. ideo nullũ põt accidere dubiũ an virtus ſit paſſio niſi ratione paſſionũ appetit⁹: pp̃ter quod et cũ ibi vellem⁹ oſtẽdere virtutẽ nõ eſſe paſſionẽ ſufficiebat ſolũ loqui de paſſionib⁹ appetit⁹. Vel ſicut dicũt alij q̃uis ſentire ſit pati q̃damodo: tamẽ nõ dñr eſſe paſſiones pprie ſecũdũ appꝛ̃heſionẽ ſenſus: ſed ſolũ ſm appetitũ: q2 actus potẽtie appꝛ̃heſiue eſt ſm ꝙ res appꝛ̃heſa eſt in appꝛ̃hẽdẽte per modũ appꝛ̃hẽdẽtis ⁊ ſic res appꝛ̃heſa trahiꝛ quodãmodo ad appꝛ̃hendẽtẽ. Act⁹ aũt potentia appetitiue eſt ſm ꝙ appetit⁹ inclinaꝛ ad appetibile: ⁊ q2 de ratione patiẽtis eſt ꝙ trahaꝛ ab agẽte: ⁊ nõ econuerſo. ideo eſt ꝙ act⁹ potẽtiarũ appꝛ̃heſiuarũ non dñr pprie paſſiones ſed ſolũ act⁹ potẽtiarũ appetitiuarũ. Sꝫ poſtea q̃riꝛ quare dꝛ in p̃dicta deſcriptione appetit⁹ ſenſitiui. cũ etiã cõtigat dare paſſiones appetit⁹ itellectiui. ¶ Ad hoc rñdeꝛ ꝙ actus appetit⁹ itellectiui. ſ. volũtat; nõ dñr pprie paſſiões tñ q2 nõ hñt p trãſmutationẽ organi corporalis qð req̃riꝛ ad paſſiões pprie dicte rationẽ. Tũ etiã q2 ſcðm volũtatis opationẽ homo nõ agitur tanq̃ patiẽs: ſed poti⁹ ſeipſũ agit tanq̃ dñs ſui actus exñs. Deinde q̃ritur quare diciꝛ in fantaſia. i. in appꝛ̃heſione boni vel mali: cũ nulla ſit alia appetit⁹ ſenſitiui inclinatio q̃ apud boni appꝛ̃henſionẽ vel mali. Poteſt dici ꝙ illa clauſula non

Quare ſenſationes non ſunt paſſiones.

Due rationes ꝙ act⁹ volũtatis nõ ſit paſſio nes

fuit appoſita ad contrahendũ ſed ad exponẽdum obiectum paſſionis. eo ꝙ actus ⁊ potentie cognoſci habent p obiecta obiectũ autẽ propriũ appetitus ⁊ ſue opationis eſt bonũ vel malũ appꝛ̃heſum. Aliter etiã põt dici ꝙ vnaqueq; potentia inclinaꝛ naturaliter ad propriã operationẽ. ideo viſus anteqũ cognoſcat inclinatur ad videre: ⁊ appetitus inclinaꝛ ad appetere ſiue cognitione p̃cedẽte. ⁊ hec inclinatio eſt nõ paſſio: ſed ipſa natura potentie appetitiue. paſſio autẽ eſt inclinatio potentie appetitiue q̃ requirit primã boni vel mali fantaſiam. ideo dicit in fantaſia boni vel mali ad differẽtiã prime inclinationis. Et eſt ſciẽdum ꝙ ſi q̃s vellet deſcribere paſſionẽ cõius ſm ꝙ extẽdit ſe ad paſſiones volũtatis: cũ nõ ſolũ ſit virt⁹ moralis in appetitu ſenſitiuo: ſed etiã in volũtate: vt dictũ fuit prius. tũc oporteret tollere iſtã differẽtiã ſenſitiui.

Vnaq̃q; potentia inclinaꝛ ad ſuam operationem.

Viſo de deſcriptione paſſionis. videndũ eſt de deſcriptione potẽtie. vnde dicit Ari. ꝙ potẽtie ſunt ſm quas paſſibiles harũ. i. iſtarũ paſſionũ dicimur. Et patet bene ꝙ hic non de hic nõ deſcribiꝛ in tota ſua cõitate: ſed ſm ꝙ ipſa ptinet ad ipſas ṽtutes morales ⁊ ad paſſiones predictas. circa quas ſunt ṽtutes morales ⁊ malicie. Harũ autẽ potẽtiarũ dicte paſſiones ſunt actus pprij. ideo p illos bene deſcribuntur q2 potẽtie deſcribi hñt ⁊ notificari p actus: vt patet ſcðo de aia: ⁊ nono metaphyſice.

Quid potentia

Deinde videndũ eſt de deſcriptione habituũ. de q̃bus etiã dicit Ariſt. habitus eſſe ſm quos ad paſſiones habem⁹ bene vel male puta ad iraſci. ſi quidẽ vehemẽter vel remiſſe male habem⁹ ſi autẽ mediocriter: bene ſimiliter autẽ et ad alia. Et patet etiã ꝙ habit⁹ nõ diffiniꝛ in tota ſui cõitate: ſed ſolũ habit⁹ morales q̃ ſunt circa paſſiones pri⁹ diffinitas. Sed cõtra hãc deſcriptionẽ obiciꝛ qm̃ ſm dicta ſicut ſe habet poſſe pati bene vel male ad poſſe pati: ita ſe habit⁹ ad potentiã cum potẽtia paſſiua ſenſus ſit in poſſe pati ⁊ habit⁹ in poſſe pati bñ vel male / ſꝫ poſſe pati bñ vel male eſt poſſe pati. igiꝛ hit⁹ eſt potẽtia ⁊ ita ſi virt⁹ eſt hit⁹. virt⁹ erit potẽtia. qð negat Ari. dicẽdũ eſt ꝙ cũ potẽtia ſit oppoſitorũ vt pꝫ nouo metaphyſice ſpãlit' potẽtia paſſiua: ſenſus p̃dictarũ deſcriptionũ eſt ꝙ potẽtia eſt ſm quã poſſum⁹ pati. et hoc idifferẽter vel bñ vel male: ſed hit⁹ eſt ſm quẽ illa potẽtia deteriaꝛ aut ad bene aut ad male ſm eni hitũ bonũ deteriatur potẽtia ad patiẽdum bene ⁊ nõ male: ⁊ de malo habitu ecõuerſo.

Qd habitus ſcðm ariſtotelem

His viſis dicẽdũ eſt ꝙ ṽt⁹ eſt hit⁹: qm̃ ipſa eſt paſſio vel potẽtia vel hit⁹: ſed nõ eſt paſſio vel potẽtia. igiꝛ eſt hit⁹. maior pri⁹ accepta fuit. minor pbaꝛ ab Ari. p̃mo ꝙ virt⁹ non ſit paſſio q̃ttuor rõnib⁹. Pria eſt q2 ſcðꝫ nullas paſſiones abſolute ↄſideratas dicimur boni vel mali: ſꝫ ſcðꝫ ṽtutes morales ⁊ vitia moralia dicimur boni vel mali. igiꝛ ⁊c. minor nota eſt de ſe: ſed maior declaraꝛ. qm̃ ex hoc ꝙ aliq̃s iraſciꝛ vel aliquã hꝫ hmõi paſſionẽ. nõ dicitur bon⁹ vel mal⁹: ſed ſi agit ſcðm illã paſſionẽ qualiter debet. dicitur bonus. igitur ⁊c. Contra tamen iſtam rationem arguitur. Nam ſecundum illud homines debent dici mali vel boni quod eſt cauſa prauitatis ipſorũ.

ꝙ ṽt⁹ nõ ſit paſſio quattuor rationes

Nā quīto metaphyſice dr̄ omnino vero ipſum ſed ꝙ quotiēs ⁊ cauſa exiſtet ſed cauſa prauitatꝭ hoīz ſunt paſſiones trahētes appetitū p̄ter iudiciū ra‑ tionis.igr̄ ⁊c. Dicēdū eſt ꝙ ſm̄ paſſiones obiecti ue dicimur ⁊ praui eſt ſtudioſi in habēdo nos bn̄ vel male in eis:ſed intētio p̄dicte rationis erat ꝙ ſm̄ paſſiones nō dicimur deteriate boni vel mali. qm̄ tā boni q̄ȝ mali paſſionanr̄ licet aliter ⁊ aliter: ſed p virtutē deteriate dicimur boni ⁊ p vitia praui Scḋa ratio Ari.eſt ſm̄ paſſiones nō laudamur neq̄ȝ vitupamur.nō eni ois q̄ timet vel iraſcir̄.vi‑ tupar̄:ſed q̄ taliter.ſ.magis aut min⁹ debito:ſed ſm̄ v̄tutes laudamur ⁊ ſm̄ vitia vitupamur.igi‑ tur ⁊c. ¶ Cōtra q: quarto hui⁹ dr̄ ꝙ ſcḋm verecū diā laudam⁹ iuuenes.⁊ ſm̄ inuerecūdiā vitupera mus ⁊ tn̄ verecūdia eſt paſſio q̄dā igr̄. Dicēdū eſt ꝙ laus ꝓprie nō eſt niſi de bono.neq̄ȝ vituperiū ni ſi de malo.aliq̄d aūt dr̄ bonū vel malū formaliter et aliq̄d bonū vel malū diſpoſitiue q: ſcȝ diſponir̄ ad bonū vel ad malū.modo ſm̄ verecūdiā vel a‑ lias paſſiones nō dicimur boni vel mali formalir̄/ ſaltē de bono moris:ſed bene per eaȝ diſponimur ad bonitatē vel ad maliciā.ideo cōcedēdū eſt ꝙ iu uenes laudam⁹ ſcḋm verecūdiā nō tanq̄ȝ bonos ſimplicir̄:ſed tanq̄ȝ diſpoſitos ad bonū:ſcḋm aūt virtutes laudamur tanq̄ȝ boni iā/⁊ vituperamur ſcḋm vitia tanq̄ȝ mali. ¶ Tertia ratio eſt q: paſ‑ ſionamur aliq̄n nō ex electione ſed repētiue. v̄tu‑ tes vero nō ſunt ſine electione.igr̄ ⁊c. Cōtra hoc arguir̄ q: virtutes nō amittūtur:ſi volūtas ceſſat ab actu ſuo vt in ſomno:ſed electio eſt act⁹ volun tatis.igr̄ virt⁹ eſt ſine electione. Cōcedēdū eſt ꝙ virtus pōt eſſe ſine electione actuale p̄nte:ſed nō abſq̄ȝ electione p̄uia.q: generatur ex operationi‑ bus elicitis ſeu ex electionibus p̄cedentib⁹. Etiā poteſt dici ꝙ licet virtus nō ſit electio formaliter tamē eſt electio virtualiter q: eſt habit⁹ electiuus ¶ Quarta ratio eſt q: ſcḋȝ paſſiones mouemur aliqualiter aut in ſanguine aut in ſpiritibus aut ſcḋm aliqua organa corporea.ꝓpter hoc eni dicit Euſtrati⁹ ꝙ paſſio eſt mot⁹ appetitiue potētie:ſȝ ſecundū virtutes moueri nō dicimur ſed diſponi qualiter debeam⁹ operari. Deinde ꝓbar̄ ꝙ virtus nō ſit potētia.tū quia ſcḋm potētias determinate neq̄ȝ boni dicimur neq̄ȝ mali.neq̄ȝ laudamur neq̄ȝ vituperamur.tum q: potētes ſumus natura. vir‑ tuoſi aut non.

Secūdū paſſiones non dn̄r deteriate boni ſȝ bn̄ obiectiue

Laus nō eſt niſi de bono bonū autē dupl'r dr̄ formalir̄ ⁊ diſpoſitiue

ꝙ virtus nō ſit potentia.

Ad rationes p̄ricipales. Ad

primā dicēdū eſt ꝙ virt⁹ nō eſt potētia. Ad proba tionē dicēdū eſt ꝙ vltimū nō oportet eſſe idē cum illo cui⁹ eſt vltimū:ſed aliud.etiā dicēdū eſt ꝙ vir tus nō dr̄ vltimū formaliter ſed dr̄ vltimū denoīa tiue ab opatione:q: ſcḋȝ eā potētiā deteriatur ad eius extremā opationē in pfectione.i.ad pfectiſſi mā. ¶ Ad cōfirmationē dicēdū eſt ꝙ potētia pro prie eſt principiū actiuū vel paſſiuū opationis.vir tus autē nō ꝓprie loq̄ndo ⁊ p̄ricipaliter ſed eſt de terminatio q̄dā principij actiui vel paſſiui ad tali ter agēdū vel patiēdū.vnde nō eſt ꝓprie p̄ricipiū opationis ſed qualitatꝭ ei⁹. Ad auctoritatē Ariſt. primo rethorice dicēdū eſt ꝙ ibi large capit poten tiā extēdēdo nomē eius ad potētie deteriationeȝ. ¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ virtus nō eſt formaliter mediū paſſionū ſed cōtrariarū maliciarū lȝ conie ctatiue poſſit concedi medium paſſionū ¶ Ad a‑ liam dicendum ꝙ virtus q̄tū ad eius ſubſtantiā eſt qualitas ⁊ non ad aliquid.quomodo autē ſit ad aliq̄d viſum fuit pri⁹ aliqualiter in q̄ſtione de augmētatione v̄tutis Et hec de iſta q̄ſtione.

Virt⁹ eſt vltimuȝ potentie, non formalir̄ ſȝ denoīatiue.

DEcimo quīto q̄ritur.

Vtrū virt⁹ cōſiſtat in medio. ¶ Ar guir̄ ꝙ nō:q: bonū extreme opponir̄ malo:q: cōtrarie ¶ Scḋo magnanimitas inclinat ad magnos honores ⁊ magnificē‑ tia ad magnos ſumpt⁹ ⁊ nō ad mediocres.igr̄ ⁊c. ¶ Tertio mediū attigere eſt vno modo:⁊ ita vir tus cōſiſteret in indiuiſibili.⁊ ſic vn⁹ nō eſſet alte ro v̄tuoſior.qḋ eſt falſū. ¶ Quarto primo celi vir tus attēdir̄ ſcḋm vltimū in qḋ potētia pōt.vltimū autē nō eſt mediū.igr̄. ¶ Quinto ſicut eſt de vir tute intellectuali.ita eſt in morali.p ſimile.ſed vir tus intellectualis nō cōſiſtit in medio.q: eſt circa verū.modo verū ⁊ falſū diuidūt extrema cōtradi ctionis in qua nō eſt dare mediuȝ. ¶ Itē decimo hui⁹ delectatio cōſiſtit in indiuiſibili.nec eſſe eius cōpletur in tēpore:ſicut nec videre:⁊ in indiuiſibi li nō eſt mediū ſed virt⁹ eſt circa delectationes.igi tur ⁊c. ¶ Septimo v̄ginitas nō eſſet virt⁹ ſed vi tiū. ¶ Itē dicit Ariſt.q̄dā ſunt opationes q̄ ſunt ſic male ſecūdū ſe ꝙ in eis nō cōuenit dirigere ſed ſemp peccare q̄ūticūq̄ȝ habeam⁹ nos ad eas intē‑ ſe vel remiſſe vel mediocriter.igr̄ circa hmōi opa tiones virt⁹ nō cōſiſtit in medio:ſed in totali ⁊ oī moda fuga ipſarū. Etiā q: hmōi paſſiones ⁊ opa tiones medietatē nō ſuſcipiūt vt dicit Ari.

Oppoſitū dicit Ari. Et ar‑

guit ratione.q: ſicut eſt in ſpeculatiuis:ita eſt in practicis.virt⁹ autē in ſpeculatiuis in medio cōſi ſtit q: circa verū.⁊ verū eſt mediū inter duo falſa mentimur eni ſm̄ ſuperabundantiā dicendo rem eſſe illud ꝙ ipſa nō eſt.⁊ ſm̄ defectū dicendo rem nō eſſe illud qḋ ipſa eſt mediuȝ aut eſt rem dicere eſſe qḋ ipſa eſt ⁊ dicere eā nō eſſe qḋ nō eſt. ¶ Itē ſicut eſt in arte.ita eſt in v̄tute morali.opus autē in arte dr̄ bonū ſi ad mediū ſit reductū/ita ꝙ nec apponere cōtingat nec auferre.igitur ſimiliter in moralibus opus dicir̄ bonū ſi ad mediū redigar̄ opus autē dicir̄ bonū ſm̄ virtutē igitur virtus in medio conſiſtit.

Notādū ꝙ mediuȝ hic ſumir̄

qḋ īter defectiuū ⁊ excedētiā ita ꝙ nec deficiat nec excedat. ¶ Scḋo notādū ꝙ virtus poteſt intelli gi eſſe medietas dupliciter Vno modo inter habi tus extremos. Alio modo inter paſſiones extre‑ mas. ¶ Tertio ſciēdū ꝙ virtus.(vt dicit Ariſt.) poteſt ſumi dupliciter. Vno modo ſȝ ſbn̄aȝ. Alio modo ſm̄ rationē bonitatis ſibi attributam. Sed videtur ꝙ iſta diſtinctio ſit mala.qm̄ bonū eſt ge‑ nus virtutis ⁊ gen⁹ eſt de ſubſtātia ei⁹ cui⁹ eſt ge nus.ideo cape v̄tutē quo ad bonitatē ſibi attribu tā.eſt cape eā p ſubſtātia ei⁹ ¶ Itē bonū dr̄ equa liter enti.igitur ſicut ens dictū de quolibet nichil addit ſupra ſbn̄aȝ cuiuſlibet: ita nec bonuȝ. Dici pōt ꝙ bonū trāſcēdēs dr̄ de bono quocūq̄ȝ ſm̄ ſub ſtantiā vniuſcuiuſq̄ȝ.ſicut ⁊ ens.q: vnūquodq̄ȝ di citur ens ⁊ bonū ſm̄ depēdētiam a primo bono et primo ente qḋ eſt deus.ſiue ſm̄ ꝙ eſt quoddā veſti gium.ſiue quedam participata ſimilitudo primi

Dupliciter intelligitur ꝙ virtus ſit medietas

boni vel primi entis. hec enim dependentia rei ex prima cauſa nichil multiplicat in re depēdente. ſicut dicit Liconienſis Scdo poſteriorū. ⁊ tale bonū nō habet malū ſibi oppoſitū. quia eſſet nō ens. ſed bonū ⁊ malū moris p̄dicātur de habitib⁹ moralibus ⁊ operationib⁹ denoīatiue: ⁊ nō ſubſtātialr ⁊ ndc opatio ſm ſubſtantiā eadē vel cōſilīs poteſt dici q̄n̄qꝫ bona ⁊ q̄n̄qꝫ mala.

Qm̄ attribuit bōitas hitui morali

Unde ſciēdu3 eſt qđ bonitas

habitui morali attribuit rōne ꝯformitatꝭ ipſi⁹ vel ſue opationis ad ſuā rectā rōnē. ⁊ malicia ratione diſſormitatꝭ ⁊ ſic ratio bonitatꝭ tanq̄ ab extrinſeco attribuit ꝟtuti morali. q̄m ratio eſt ex̄ ꝟtutꝭ eſſentiā cū virt⁹ ſit in appetitu.

Videt igitur quod quattuor

ponēde ſunt ꝯcluſiones ſm Ari. ¶ Prima eſt ꝙ virt⁹ q̄ꝫtū ad rationē bonitatꝭ ſibi attributā non cōſiſtit in medio ſed in extremo. qꝛ ſm rationē bonitatꝭ ⁊ malicie optimū nō opponit malo ſm mediū: ſed ſm extremū: ſꝫ virt⁹ eſt habituū moraliū optim⁹. igit ⁊c̄. ¶ Scda ꝯcluſio eſt ꝙ virt⁹ nō eſt mediū paſſionū vel opationū ſm ei⁹ ſbn̄a3. qꝛ mediū ſic acceptū eſt de gn̄e extremorū. virt⁹ aūt nō eſt de gn̄e paſſionū vel opationū. ſicut apparuit in alia q̄ſtione. ¶ Tertia ꝯcluſio eſt ꝙ virt⁹ eſt mediū paſſionū vel opationū obiectiue/ ſic intelligēdo ꝙ ipſa eſt circa medias paſſiones vel opatiōes qꝛ virt⁹ eſt circa paſſiones vel opationes/ in q̇bus habem⁹ nos bn̄. hec autē ſunt medie ⁊ nūq̄ extreme. q̇ eni iraſcit pl⁹ vel min⁹ debito iraſcit male ⁊ qui dat plus vel min⁹ debito dat male q̇ autē nec plus nec min⁹ debito. ſꝫ q̄n oꝫ ⁊ quō ⁊ vbi ⁊ q̇b⁹: ⁊ ſic de alijs circūſtātijs. talis bn̄ dat ⁊ bn̄ iraſcit. ¶ Itē virt⁹ eſt circa difficile ſicut dictū fuit pri⁹. mediū autē ſignū attigere difficile eſt facile autē eſt a medio vndiq̄ꝫ deuiare. igit virt⁹ eſt circa mediū paſſionū ⁊ opationū vn̄ ipſa eſt mediꝫ conſectatrix ⁊ inuētrix in paſſionib⁹ ⁊ opationib⁹ ſiue determinatrix appetit⁹ ad medias paſſiōes ⁊ opatiōes ¶ Quarta ꝯcluſio eſt ꝙ virt⁹ accepta ſm eī⁹ ſubſtātiā eſt mediū duaꝝ maliciaꝝ: qꝛ ſicut opatiōes ad opatiōes. ita hīt⁹ ad hīt⁹: ſed opationes ꝟtutꝭ ſūt medie īter opatiōes maliciaꝝ/ accepte ſꝫ ſuas ſbn̄as. vt dictū eſt. igit ⁊c̄. ¶ Itē virt⁹ eſt ſicut rectitudo appetit⁹. cū indirectiua appetitus in ſuis opationib⁹ ſm dictamē recte rōnis. vitia aūt ſūt tanq̄ obliq̄tates ⁊ tortuoſitates ipſi⁹ ſꝫ rectitudo eſt mediū inter oppoſitas curuitates igit. ¶ Itē mediū eſt qđ rationē vtriuſq̄ꝫ extremi ꝑticipat. ſꝫ virt⁹ qđ ad eius ſbn̄a3 nō quo ad rōnē bonitatis ⁊ malicie. vtriuſq̄ꝫ eorū ꝑticipat. vt dꝫ Ariſt. Scdo hui⁹. fortꝭ eni ad timidū q̄dē audax videt. ad audacē autē timid⁹ ꝓpter qđ ꝯficiūt mediū extremi alter ad alteꝝ. ⁊ vocāt fortē. timid⁹ q̄dē audacem audax autē timidū: ⁊ ita declarat Ari. ibidē de alijs ꝟtutib⁹. ¶ Itē illud ꝑ qđ trāſim⁹ de vno contrario ad aliꝫ ꝓcedētes. eſt mediū. ſꝫ Ariſt. dās mediū attigēdi ꝟtutes dicit ꝙ de vitio illo ad qđ magꝭ inclinati ſum⁹ incuruem⁹ nos ad cōtrariū. qđ tortuoſa lignorū dirigētes faciunt.

Virtus ſꝫ ſbn̄a3 ꝑticipat rationes vtriuſq̄ꝫ partem

Ad rationes ꝑncipales. Ad

primā dicēdū ꝙ ipſa bn̄ ꝓbat primā cōcluſionem noſtrā. Ad ſcdam rn̄det Ari. q̄rto hui⁹ dicens. eſt autē magnanim⁹ magnitudine q̄dē extremus eo autē ꝙ vt oportet medi⁹ non eni appetit honores magnos. nec eos ꝓſeq̄tur plus q̄ꝫ oportet vel minus: ſed q̄n oꝫ. ⁊ q̇modo. ⁊ vbi. ⁊ ſic etiā eſt de magnifico. Opus igit magnanimi vel magnifici ſm ſuā ſbn̄a3 eſt extremū in magnitudine. ſꝫ ſm habitudinē ad rōnē eſt mediū ¶ Ad aliā dictū fuit q̄n ē de augmētatione vel diminutionē virtutꝭ dicebat ¶ Ad aliā ꝯcedēdū ꝙ virt⁹ attēdit penes vltimū in bono ⁊ ꝑfectione: tale autē vltimū in moralib⁹ eſt mediū vt apparuit. ¶ Ad aliā dicēdū eſt ꝙ virtus ītellectualis in medio cōſiſtit: qꝛ verū eſt mediū duarū falſitatū extremarū. ſicut dicebatur. et cū dicitur ꝙ verū tenet alterū cōtradictiōis extremū cōtra falſum: cōcedo ſed dicendū eſt ꝙ extrema cōtradictionis nō ſunt extrema poſitiua: ſed ſunt extrema ſm affirmationē ⁊ negationē eiuſdē de eodē modo cōſtat ꝙ de medio poteſt negari extremū. ⁊ ecōtra. ideo alia pars contradictionis fundari pōt ſup vnū mediū poſitiuu3 altera fundata ſuper extrema. ſicut de equali ⁊ nō equali pꝫ. equale eni eſt mediū. nō equale vero dꝫ de maiori ⁊ minori q̇ ſunt extrema. ¶ Ad aliā dicēdū eſt ꝙ ſi delectatio in indiuiſibi cōſiſtat. hoc eſt ſicut de viſione vel lumine diceremꝰ: ſcꝫ ꝙ ſm exigentiā agentis ⁊ paſſi ipſa tota ſimul generatur. q̄n tn̄ ſꝫ aliā ⁊ aliam diſpoſitionē agentis vel paſſi poſſit eſſe delectatio magis vel minus intēſa vel remiſſa: non negat Ari. ſicut de lumine videm⁹ ⁊ de viſione.

Op⁹ magnanimi ſꝫ ſbn̄a3 ē magnitudinē et ſꝫ hitudinē ad rationē medium

Ad aliā de virginitate poteſt dici ſicut de magnanimitate. vel ꝓportionabiliter ſicut ſtatī3 dicetur de adulterio. nā abſtinere ab omni actu venereo ſm tn̄ debitū modū ⁊ debitas circūſtātias. eſt virtutis. aliter autē nō eſſet virt⁹ ⁊ de hoc q̄ret in tertio libro ¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ circa tales operationes ⁊ paſſiones non eſt virtus aliquo modo ſed ſolū circa fugā in qua fuga eſt medium quod attenditur circa circunſtantias. talia enim fugere debemus ſicut oportet. ⁊ aliter non. qui eni3 ad fugiendū adulteriū curreret ad extraneiſſima et longiſſima loca vel abſconderet ſe in furno: non eſſet in hoc virtuoſus ſed vitioſus. Aliquādo autem ego putaui ꝙ virtus nō eſſet vere ⁊ ſubſtātialiter mediū extremorū vitiorū ſed ſolū per negationem extremorū ſicut diceremus hominem eſſe medium equi ⁊ aſini qꝛ neq̄ꝫ eſt equus neq̄ꝫ aſinus quod adhuc puto eſſe probabile. hoc autē non eſt proprie eſſe mediū. ſic enim quodlibet eſſet medium omniū aliorū. Quod igitur virt⁹ nō ſit vere ⁊ ſubſtātialiter mediū viciorū credidi ſic eſſe ꝓbandū. Suppono p̄mo ꝙ vera differentia virtutis et vitii eſt. ꝙ virt⁹ non inclinat ſm impetū paſſionis ſed inclinat ſm iudiciū rationis. verbigr̄a. virtus fortitudinis nō inclinat ſemꝑ ad aggrediēdū vel fugiendū: ſed aliq̄n ad aggrediendū/ aliq̄n ad expectandū. aliq̄n ad fugiendū. prout recta ratio dictat hoc vel illud eſſe faciendū. Sed viciū īclinat non ad iudiciū rationis ſed ad impetū paſſionis verbigratia vitiū audacie ſemꝑ inclinat ad aggrediendū ad quod trahit paſſio audacie. timiditas autē ſemper inclinat ad fugā ad quā trahit paſſio timoris. Arguo igitur ſic. ſi virtus eſſet medium verum viciorū. aut hoc argueretur ex parte appetitus quem virtutes ⁊ vitia inclinant. aut ex parte operationū ad quas exequendas virtutes ⁊ vicia inclināt. aut ex parte rationis ⁊ paſſionu3 ſm

Relīq̄d dubium an ꝟtus ſit mediū viciorꝫ ſm ſbām vel ꝑ ob negationem.

quarum iudicia vel impetus v̄tutes et vicia iclinant appetitū.non eſt eni ponēda talis meditatio ſine ratione apparente ⁊ non apparēt plura ex quibꝰ ipſa poſſit argui rationabilr̄:ſʒ ex appetitu hoc argui non poteſt.cū ille ſit idē inclinabilis per vicia et virtutes:nec illud argui poteſt ex paſſionibus qm̄ non eſt neceſſe opationeʒ v̄tutis eſſe mediam inter operationes vicioꝝ.ſʒ hoc accidit.aliqñ eni virtus fortitudinis/ſcʒ hic ratio dictauerit fortius inclinabit ad aggrediendum et expectandum ⁊ moriendum ꝙ̄ vicium audacie.liberalitas etiaʒ aliqñ plus inclinat ad dandum ꝙ̄ prodigalitas inclinaret.licet aliqñ ſit econuerſo.vñ quarto huiꝰ dicat Ari.ꝙ prodigi qñqʒ quos oporteret ldigere.hos faciūt diuites.et moderatis q̄dē vtiqʒ ſecūdū mores nichil darēt.adulatoribus autem ſm̄ aliā voluptatem tribuūt multa. Accidit igitur ꝙ operatio virtuoſa ſit maior aut minor operatiōe vitioſa:ſm̄ ꝙ accidit rationem plus dictare vł minus ꝙ̄ trahat impetꝰ paſſionis ſibi derelicte. Itē illud non poteſt argui ex iudicio rationis ⁊ paſſionū impetibꝰ.qm̄ iudiciuʒ rōis nō eſt mediuʒ ꝯtrariaruʒ paſſionuʒ.cuʒ medium debeat eſſe de genere extremoꝝ.⁊ ſit natuʒ fieri circa ideʒ ſubiectum.et cum iudiciuʒ rōis aliqñ ſit ad eq̄le vł ad plꝰ ꝙ̄ paſſio ſibi derelicta traheret. Item ſi virtus eſſet vere medium duarum maliciarum:rōabile eēt ꝙ deterians ad v̄tutē eēt mediū iter deteriantia ad malicias qđ ē falſū qm̄ due paſſiones extreme qñ ſibi derelinquūł abſqʒ regimine deteriāt ad malicias extremas v̄bi gr̄a timor ad timiditatem.et audacie paſſio ad audaciam ⁊ maliciā.determinās āt ad v̄tutē nō ē paſſio ſed rō.iđ ⁊c. Item ꝯtrarietas et meditatio v̄tutū et viciorū argui dʒ ſm̄ cōtrarietatē ⁊ meditationē ſuoꝝ ꝓprioꝝ primoꝝ effectuū ſʒ ꝓpriꝰ effectus audacie ē trahere ad aggreſſū et ꝓprius effectꝰ timoris trahere ad fugā. et iſti actꝰ ſūt bene ꝯtrarij. ſʒ proprius effectus fortitudinis eſt trahere quocūqʒ rō dictauerit et iſte actꝰ nō ē ꝑ ſe mediꝰ illorū.imo accidit qñqʒ ꝙ ſit ad aggreſſū et qñ ad fugā Et eſt ſimile/ſicut ſi ſeruus ſit in via coram domino ſuo.poterit eni habere tres iclinationes vnā eūdi ad dexterā aliā eūdi ad ſiniſtram ⁊ ille ſunt ꝯtrarie tertiam quoqʒ eūdi quocūqʒ dominus preceperit et ñ alibi.iſta aūt inclinatio non eſt medium aliarū ſed accidit qđ ſit ad hoc extremum vel illud vel aliud medium ¶ Item habituum inclinātiū ſecundum paſſiōes extremas habitus vere medius eſt iclinās ſecūdū paſſionē vere mediaʒ ad opationē mediam ſed talis hītꝰ non eſſet v̄tus. Probatio qꝛ v̄tus ſecūdū nullā paſſioneʒ deteriāte iclinat ſecūdū ſemꝑ ſecūdū iudiciuʒ rōnis.Etiā qꝛ talis hītꝰ iclinaret ſepe ad malū et ꝯtra rectā rōnē v̄bi gr̄a audatiai malicia inclinat ſecundum audaciā paſſionē ad aggreſſum. ⁊ timitas ſecundū timorē ad fugā.igił hītus vere medius iclinaret ſecūdū paſſionem vere mediā iter audacē et timorem ad medium iter aggreſſā et fugā: v̄bi gr̄a ponamus ꝙ ad expectationē.mō cōſtat ꝙ expectatio ita pōt eſſe qñ et vbi non opʒ: ſicut fuga vel aggreſſus. Forte tñ ꝙ rationes nō ꝯcludūt qꝛ fūdał in falſo puro ſcʒ in hoc ꝙ viciū iclinat nō ſecūdū iudiciū rōis ſʒ ſolū ſecundum ipetū paſſionis. Nā ſi hoc eſſet verum ſequereł ꝙ pueri ⁊ mēte alienati et vniuerſaliter quicūqʒ nō hñt liberū arbitriū vel vſum rōis eſſent vicioſi.quod eſt falſuʒ

Non opʒ opatōes v̄tutū eſſe medias inł opationes vitiorū/ſʒ ſm̄ ſubſtātiā qꝛ fortitudo aliqñ inclīabit ad fortiꝰ aggrediē dū ꝙ̄ audacia.

Bonū exemplū inclinationis virtutis.

Electiones v̄tutis et vitij pñt eē eorudem operatio nu extioꝝ rum

viciū igitur in hoc attenditur ꝙ inclinat ſecundū iudicium rationis nō quidem recte rationis ſʒ deprauate et conſone impetu paſſionis. Forte etiam ꝙ alie rōes arguebāt:ac ſi diceretur ꝙ virtꝰ i medio rei conſiſteret.quod non eſt verū.ſicut videbitur i alia queſtione. Etiam iterum forte ꝙ nec per iſta poſſēt rōes diſſolui qui electiones q̄ ſūt prime et principales v̄tutū et vitioꝝ opatiōes pñt ſecūdū virtutē et ſecūdū vitiū eē earūdē opationū exterioꝝ tamē ad diuerſos fines. v̄bi gratia Illiberalis eliget dare vt maius recipiat.liberalis autē eliget dare ꝓpter bonitatē ipſius operationis ſecūdū ſeipſam iſte igitur electiones nō differūt niſi in finibꝰ gr̄a quorū tales actū illi eligūt ꝯſtat autem ꝙ tales fines nec ſe habent adinuicem cōtrarie/nec medie.ideo nec habitus ꝓpter ꝙ aliq̄ diferunt ꝙ virtus in ſua ſuſtantia nichil participat de ſubſtātia vitiorum.nec componitur ex eis ſicut tepidum ex calido et frigido:ſed hoc ꝙ dicit Ari v̄tutē eſſe medium vitioꝝ ſecundum eius ſubſtantiam et vtriuſqʒ viciorum participare rōnē ē intelligendū extrinſecā denoiatiōe ab exterioribus denoiatiōibꝰ.ſcʒ qꝛ vt i pluribꝰ opꝰ vnius vitij excedit qđ oʒ licet nō ſēꝑ.et opꝰ alterius deficit vel in pluribꝰ ab eo qđ oʒ ſicut igił hō eſt riſibilis ſecūdū ſubſtātiā:qꝛ ſecūduʒ ſe.non eſt tñ riſibilis ſecūdum ſuā ipſam formalił ſʒ denoiatiue ⁊ i ſcđo mō ita v̄tus ſecunduʒ ſuā ipſā dł mediuʒ viciorum nō tñ formaliter ſʒ denoiatiōe mō ꝑdicto rogo ſubtiles vt ad illam dubitationem determinandā diligētiam apponant et ſic eſt finis queſtionis.

ꝙ ariſto. dicit v̄tutē eē mediū vitiorum ſm̄ ſubſtātiā intelligił determinatōe ſʒ opatōes vt in pluribꝰ

Sexto decimo queritur

Utrꝝ v̄tꝰ ꝯſiſta in medio ſecundum rē vel in medio ad nos. Arł ꝙ nō i medio ad nos qꝛ mediū ad nos ē mediuʒ ſecūduʒ q̄d et medium ſecundum rē ē medium ſimplr̄ igił ſi v̄tꝰ in medio ad nos ꝯſiſtat:ipſa nō erit virtus ſimplr̄ ſed ſecundum q̄d qđ eſt inconueniens. ¶ Scđo mediuʒ ad nos eſt valde diuerſificabile et ſecundum loca et ſecundum tēpora et ſecunduʒ hoīʒ ſtatus et ꝯditiones ꝓpter ꝙ oporteret v̄tutē moralē eē valde diuerſificabile qđ eſt falſuʒ.qꝛ primo huiꝰ dicebatur ꝙ v̄tutes morales eēnt permanētiores diſciplinis et in ſcđo huius dł ꝙ v̄tuoſe opari eſt ſi firme et imobiliter habeat ſe operetur ¶ Confirmał qꝛ ex ſimilibus opationibus ſiles hītus fiūt vt dicit. Ari. opationes autem mediuʒ tenētes ad nos ſūt valde difformes modo magne.mō.intēſe.mō vero parue ⁊ remiſſe/⁊ ita oporteret v̄tutē moralem eē difformē ⁊ nō ſimplicē. ¶ Iteʒ ſicut ē de iuſticia:ita eſt de alijs v̄tutibꝰ moralibꝰ ſʒ iuſticia tenet mediū rei ſicut cōiter dł etiā. Ari. hoc videł velle nā dicił ſcđo huiꝰ mediū ſm̄ ariſmeticā ꝓportionē In quinto aūt dicit iuſtuʒ eſſe eq̄le ſecundum ariſmeticā:⁊ addit nichil ei differt ſi ſtudioſus prauū priuauit vel prauꝰ ſtudioſū.neqʒ ſi mechanicus eſt vitioſus vel ſtudioſus ſed ad nocumēti dīam ſoluʒ reſpicit lex igił propoſitum

Oppoſitum vult. Ari. cōmu

niter ſine exceptione.inueſtigans eniʒ diffinitiōeʒ v̄tutis dicit oīs ſciens ſuperabundātiam et defectū fugit medium āt q̄rit ⁊ hoc deſidrat mediū āt nō rei ſʒ quo ad nos ex quo poſtea cōcludit ꝙ cuʒ v̄tꝰ moralis ſit oī arte certior ⁊ melior:mediꝗ vtiqʒ

Tres differentie inter medium rei et medium q̄ ad nos prima.

erit cōiectatrix.modovidetꝰ ꝙ de illo medio debet
concludi de quo locutus fuerat in premiſſis ſi con
cluſio debeat inferri ſm exigentiā premiſſarū. Itē
inferēdo generaliter ſine exceptiōe diffinitionem
virtutis dicit. eſt ergo habitus electiuus imedia-
te cōſiſtens quo ad nos. Opoꝛtetvidere qd ſit me-
diū rei:⁊ quid mediū quo ad nos. Ponit aūt Ari
ſto.duplicē dr̄iam inter mediū rei ⁊ mediū ad nos
Una eſt ꝙ mediū rei ſumitꝛ ſm equi diſtantiaꝫ ab
extremis:vt ſi extrema ponantꝛ duo et decē/mediū
erit ſex.ſed mediū ad nos dr̄ quod nec excedit nec
deficit.hoc eſt dictu quod nobis: nec erit plus de-
bito nec erit minꝰ debito. Scd̄a dr̄ia eſt:q꜄ mediū
rei eſt idē apud oēs.nā apud oēs ſex eque diſtant a
duobus⁊ decē.ſed mediū ad nos non eſt idē apud
oīs:q꜄ giganti comedere aucā eēt mediū:q꜄ neqꝫ
nimis neqꝫ parūꝫ nano aut eſſet nimis. Et nota ꝙ
ex predictis differētijs alia pōt eſſe dr̄ia:q꜄ mediū
rei req̄rit extrema terminata/aliter non poſſet ſu-
mi ſua eque diſtantia ab extremis:ſed mediuꝫ ad
nos nō req̄rit extrema terminata: cū nō ſumatur
ex aliqua determinata diſtantia ab eis:ſed ſufficit
ad nos eſſe in certa⁊ determinata propoꝛtione.eſt
enim mediū nobis ꝯmenſuratū ſeu debite propoꝛ
tionatū ſm exigentiā oīm circūſtantiarū noſtre di
ſpoſitionis.qd̄ aūt ab hac ꝯmēſuratione et determi-
nata ꝓpoꝛtione deficitvel exigit quantūcunqꝫ defi
ciat vel excedat:etiā ſi in infinituꝫ tale oē extremi
rōnem habet: mediū igitꝛ rei attenditꝛ ſm exigētiā
extremoꝝ ⁊ menſuratꝛ per extra. Aliud eñ eſt me-
diū duoꝝ⁊ decē ⁊ duarū et mille:ſed ſm exigētiaꝫ
medij ad nos attenduntꝛ extrema:⁊ ſm receſſuꝫ ab
eo mēſurantꝛ. Dicitur igitur cōiter ꝙ alique virtu-
tes moꝛales⁊ plures attenduntꝛ ſm mediū ad nos
non ſm mediū rei. Scd̄o dr̄ ꝙ non oēs ⁊ illa exce-
ptio ponitꝛ ꝓpter iuſticiā quam dicūt in medio rei
exiſtere.qđ ſi ſit verū in quintovidebitꝛ. ¶ Ad pre
ſens tñ non videtꝛ ꝙ opoꝛteat ipſam iuſticiā excipe
re:qm̄ in iuſticia videmus regē diſtributiue in ex-
ercitu nō equaliter diſtribuere pecuniā⁊ honoꝛes
militibus⁊ peditibꝰ:⁊ in punitiua⁊ in cōmutatiua
ſilr̄ nullus eñ equaliter puniet illū qui regē pcuſ-
ſit ⁊ illū qui gartionē nec ſemꝑ equali pecunia bla
dū inde emitur necvbiqꝫ ſilr̄:ſed magis et minus
ſm nr̄am exigētiā vł abundātiā. Sed hoc vſqꝫ ad
ad quintū librū dimittatur. Poſſumus ergo dice
re ſicut ⁊ Ari.loquitur ꝙ virtus moꝛalis conſiſtit
in medio ad nos ⁊ non in medio rei:foꝛte niſi acci
derit mediū rei incidere cū medio ad nos.quod ꝓ
batur primo:q꜄ ſicut eſt de ſanitate coꝛpoꝛis/ita de
ſanitate aīe.ſanitas aūt coꝛpoꝛis non cōſiſtit ī me
dio rei:ſed in ꝓpoꝛtione media qualitatū tangibi-
liū/ſed eque diſtātiam ab extremis:puta calidiſſi-
mo/frigidiſſimo/humidiſſimo/⁊ ſicciſſimo. ſic eñ
oīa aīalia ſana ⁊ mēbra ſana eſſent eiuſdē ꝯplexio-
nis:qđ eſt falſum.cōplexio eñ eſt que eſt ſanitas ī
verme/eſſet egritudo in hoīe: ⁊ cōplexio q̄ eſt ſani
tas in cerebro eſſet egritudo in coꝛde. igitꝛ ita erit
de ſanitate aīe.ſanitas aūt aīe ſunt virtutes moꝛa
les:qm̄ ſm eas hō ſe habet bene ſicut ſanitate coꝛ
pus. ¶ Itē artes querunt mediū ad nos.ꝑbi gr̄a
medicus non eandē dietā dat debili ⁊ foꝛti:igitur
ſilr̄ virtutes. Itē cū virtus in medio conſiſtat:aut
igitur in medio rei aut in medio quo ad nos. non
rei:q꜄ hoc eſt idē apud oēs.opus aūt virtutis non
eſt idē apud oēs. Nā ſi debilis aggrederetꝛ/illd̄ qđ

Probat ꝙ vtꝰ moꝛalꝭ ſit mediū q̄ ad nos ꝑ ſimilitudinē ſanitatis.

robuſtus aggrederetꝛ: tranſiret metas foꝛtitudi-
nis.⁊ ſi robuſtus non aggrederetꝛ illud qđ debilis
nō aggreditꝛ ipſe eſſet timidus. Similiter nanus
vituperaretꝛ ſm exceſſum comedēdo⁊ bibendo:ſi-
cut gigas comedit ⁊ bibit. Et rex vituperaretur ſi
tm̄ diſtribueret garſioni in guerra ſua currēti quā
tū militi: ſꝫ garcio adhuc maioꝛē patitꝛ laboꝛē et
non equalitervēditur pānus in foꝛo brugis et ī fo
ro pariſius. ¶ Itē mediū rei capitur ſm equi di-
ſtantiā eq̄ue ab extremis: ꝓpter quod opoꝛtet ex-
trema eſſe terminata.mediū aūt circa quod eſt vir
tus nō reſpicit ad extrema terminata. ſi eñ miles
ſm virtutē foꝛtitudinis aggreditꝛ militē.conſtat ꝙ
non ſolū aggredi duos vel tres erit exceſſus : ſed
etiā aggredi decē aut mille aut quotuis ſine termi
no. Et ita eſt de alijs virtutibus ꝓpter hanc extre
moꝝ interminationē dicit Ari. auctoꝛitate pitago
re bonū eſt finiti/malū aūt infiniti. Ad rōnes. Ad Ad rões
primā dicendū eſt ꝙ bonū aut malū moꝛis non at ante op-
tenditur ex ſubſtātia operis ſed magis ex ſubſtan poſitum.
tia operātis.cū idem opus ſm ſubſtātiam eſſe poſ Bonū ſ
ſit/qñqꝫ ſm virtutem/et quādoqꝫ ſm vitium. ideo moꝛbus
mediū ad nos in moꝛibus eſt medium ſimpliciter nō atten
et mediū rei nō eſt niſi per accidens. ¶ Ad aliam dif ſcd̄m
dicendū eſt ꝙ mediū ad nos in paſſionibus eſt val ſbāꝫ ope
de diuerſificabile ſm paſſionum et operationum ris ſꝫ ſm
ſubſtantiā:ſed non eſt diuerſificabile ſm habitudi- diſpōneꝫ
nem ad rectam rationē:immo ſemꝑ ſibi confoꝛme operātis
quantūcūqꝫ eñ operatio vel paſſio media quo ad
nos ſit intenſa vel remiſſa: tñ ſemꝑ ipſius ad rectā

Medium q̄ ad nos eſt diuerſificabile ſm ſbām ſed nō in ꝓpoꝛtione ad rationem

rationem eadē eſt habitudo:ſcꝫ confoꝛmitatis:ſi-
cut eadem eſt habitudo:ſcꝫ dupla duoꝛum ad vnū
et viginti ad decem.licet viginti et decem ſūt mul
to plura q̄ꝫ duo et vnū.mō virtus non reſpicit paſ
ſiones et opationes ſm ſe.ſed ſecūduꝫ earum ha-
bitudinem ad rectā rationem. Ad confirmationē
dicendum eſt ꝙ ex ſimilibus paſſionibus et opera
tionibus ſimiles fiunt habitꝰ.ſꝫ paſſiones et ope-
rationes poſſunt ꝯſiderari dupliciter Uno modo
prout ſunt ſibi derelicte abſqꝫ ratione dirigente
eas et ſic trahunt habitum ad ſimilitudinem ſue
ſubſtātie. Aliter ſumūtur ſecundum ꝙ ſunt dire-
cte et foꝛmate ſecundum rectam rationem ⁊ ſic nō
opoꝛtet ꝙ generēt habitū ſimilē ſue ſubſtātie. ſed
cōfoꝛmē recte rōnis iudicio.tales eñ operationes
vel paſſiones ſubiecte rōni et foꝛmate ꝑ eā ſi tra-
hūt appetitū ad ſuam ſbām ſꝫ ꝯſus rōnē eis do
minātē Ad aliam de iuſticia diceturin quinto li-
bro quod per dei gratiam peueniemus.et ſic eſt fi-
nis queſtionis. M.i

Paſſiones dupliciter cōſiderantꝛ.

Septimo decimo queritur.

Utrū vitia extrema plꝰ opponātur
adinuicem q̄ꝫ ipſi virtuti. ¶ Arꝛ ꝙ nō q꜄
in decimo metaphyſice genere nanqꝫ dr̄a nō hn̄t
viam adiuicē ſꝫ diſtāt magis⁊ in ꝯmenſurabiliter
ſed vitia extrema ſūt ī eodem genere. virtꝰ aūt in
aliogenere hoc pꝫ ī predicamentis vbi dr̄. Neceſ-
ſe eſt omnia contraria vel in codeꝫ genere eſſe vel
in contrarijs generibus vel ipſa eſſe alioꝛum ge-
nera. albū eniꝫ et nigrnm in eodē ſunt. coloꝛ enim
genus eſt eoꝛuꝫ iuſtitia vero ⁊ iniuſtitia in diuer-
ſis generibus huius enim virtus huius vero ne-
quitia genus eſt bonuꝫ aūt ⁊ malū nō ſūt ī genere
ſꝫ ſunt alioꝛum genera. ¶ Item quia queſtio ſup
ponit ꝙ opponūtur.arꝛ.cōtra.q꜄ ſi virtus vitio op-

ponatur: aut hoc eſt ꝯtradictorie aut priuatiue vel contrarie vel relatiue: ſ3 non ꝯtradictorie nec priuatiue cum ambo ſint poſitiua. ⁊ vtrunq3 etiam ē habitus. nec relatiue. vt⁹ eni nõ eſt vici vt⁹. nec ecõtra nec ꝯtrarie quia ꝯtraria maxime diſtant decimo metaphi. ⁊ ita plus diſtarent et ꝑ ꝯñs plus opponerent̃ adinuicẽ quod eſt cõtra Ari. x. metaphi. Et etiã q2 cũ vnũ vitiũ ſit altero vitio contrarium ſic cũ hoc eſſet contrariũ virtuti. idem eſſet plurib⁹ contrariũ quod eſt contra Ari. x. meta. ❡ Item ſi virtus ꝯtrariatur vitio: vel hoc eſt ſicut extremu3 extremo: vel ſicut mediũ extremo. non ſicut extremũ extremo. ſ. primo modo: q2 tunc ꝯtrarietur vni vitio tm̃. vnius eñ habitudinis ſolũ ſunt duo extrema: nec ſcd̃o modo: q2 cũ vnum mediũ equalit̃ diſtet ab extremo opporteret ꝙ virtus equalr̃ opponeretur vtriq3 extremo. quod eſt contra Ariſto.

❡ Oppoſitum vult Ari. de

oppoſitione virtutũ et vitioꝝ ponit tres ꝯcluſiões quas etiã argumẽta facta tangunt. ❡ Prima eſt ꝙ virt⁹ in medio ꝯſiſtens opponit̃ vitijs extremis ⁊ vitia extrema ſibiinuicẽ. ❡ Scd̃a eſt ꝙ vitia pl⁹ opponũtur ſibi īuicẽ ꝙ̃ v̄tuti. ❡ Tertia eſt ꝙ vnũ vitiorũ plus opponitur virtuti ꝙ̃ alterũ. Ad euidentiã aũt prime cõcluſionis vt appareat qualiter hec oĩa ſibi inuicẽ opponũtur. expedit rememorari quod prius diximus. ſ. ꝙ virtus aut etiam vitia ſumi poſſunt quantũ ad ſubſtantiã eorũ: vel quantũ ad rationẽ bonitatis vel malicie ſibi attributã. huiuſmodi autẽ ratio bonitatis attribuit̃ habitu ſm̃ eius conformitatem ad rectã rõnem: et rõ malicie ſm̃ difformitatẽ. De modo igit̃ oppoſitiõis v̄tutũ et vitioꝝ quantũ ad primã cõcluſionem. Ari. put ſumunt̃ quantũ ad rationẽ bonitatis ⁊ malicie ponũtur tres ꝯcluſiones.

Tres cõcluſiões de modo oppoſitionis v̄tutis a vitiꝯ

Prima eſt ꝙ virtus vitijs opponit̃ extreme: q2 opponit̃ eis ſicut bonũ malo vel ſicut ꝯforme ⁊ difforme ꝙ̃ videntur vt ſic extreme ſe hr̃e. Scd̃a concluſio eſt ꝙ duo extrema vitia non opponunt̃ adinuicẽ ſm̃ rõnem gñalem bonitatis vel malicie: qm̃ que ſub eodẽ extremo vni⁹ oppoſitiõis reponunt̃: illa vt ſic non opponant̃ adinuice3. modo duo vitia ſub vno extremo inueniunt̃ ſc3 ſub malo ⁊ ſub difformi. quod etiã pt3: q2 vni⁹ habitudinis īpoſſibile eſt plura eẽ extrema ꝙ̃ duo cum igitur virtus vnũ teneat extremoꝝ: oportet ambo vitia ſub vno reponi extremo.

Tertia cõcluſio eſt ꝙ vitia con

ſiderata ſm̃ ſpeciales ſuarũ maliciaꝝ rõnes opponunt̃ adinuicẽ extreme: qm̃ difformitas ꝙ̃ eſt generalis rõ maliciarũ dicũtur extreme ꝑ exceſſum et defectũ. hec aũt ſunt ſpecies maliciarũ rõnes duorum vitioꝝ extremorum: igitur ⁊c̃.

Sed circa primam iſtarum

concluſionũ dubitatur vtrũ oppoſitio virtutis ad vitiũ ſm̃ oppoſitionẽ boni et mali ſit oppoſitio cõtraria vel priuatiua. Videt̃ eñ quibuſdam ꝙ non poſſit eſſe oppoſitio ecõtraria: q2 rões bonitatis et malicie ſumunt̃ ſm̃ conformitatẽ et difformitatẽ. conformitas aũt eſt equalitas: ⁊ difformitas eſt inequalitas. equale aũt ⁊ inequale non opponunt̃ cõtrarie ſed priuatiue. ❡ Itẽ cũ malicie terminũ non habeãt op3 ꝙ attẽdatur ſm̃ receſſum a medio vel bono virtutis: cui⁹ aũt ratio ſcd̃3 receſſum ab alio attẽditur: hoc h3 priuationis rõnem. Ita igitur dicunt iſti ꝙ malicia eſt priuatio/ l3 requirat ſubſtractũ poſitiuũ: puta ſubſtãtiã habit⁹ vel opationis. Alij aũt hoc concedere formidãt: q2 inter priuatiue oppoſita non eſt mediũ ſed inter bonum et malũ eſt mediũ. v. metaphi. nõ oĩs hõ eſt bon⁹ aut malus aut iuſtus aut iniuſt⁹. Sed cõmẽtator hoc ſoluit ibidẽ concedens ꝙ habit⁹ ⁊ priuatio non diuidunt verũ ⁊ falſum ſimplr̃: ſed in ſubiecto ꝓprio homo aũt abſolutionẽ propriũ ſubiectũ iuſticie et iniuſticie/ aut bonitatis ⁊ malicie. ſ3 homo ciuilis potens vti rõne: ⁊ ſic pt3 ꝙ hec auctoritas eſt magis ad contrariũ ꝙ̃ ad ꝓpoſitũ: ideo põt rõnabilr̃ precedẽs opinio ſuſtineri. Si aũt virtus et vitiu3 ſumant̃ quantũ ad ſubſtãtias habituũ/ ſic d2 ꝙ vitia opponãtur adinuicẽ extreme: virtus aũt opponitur ei ſicut mediũ extremis. vitia eñ ſunt ſcd̃m plus vt minus debito ⁊ virtus eſt ſcd̃m debitum neq3 plus neq3 minus.

Virt⁹ opponit̃ priuatiue vi ſcd̃m rõnẽ boni ⁊ mali.

Quõ opponit̃ virtus vitijs quãtũ ad ſubſtãtiã

Sed adhuc dubitatur vtrũ

talis oppoſitio vitioꝝ ſit cõtraria vel priuatiua: ꝙ non priuatiua. q2 vtrũq3 ſm̃ ſubſtãtia3 habitus eſt quid poſitiuu3. ſed ꝙ non ꝯtraria: quia ibi nõ ē capere maximã diſtantiam decimo metap hyſice. ❡ Ite3 min⁹ eſt ſecũdũ defectũ maioris ideo ſibi videtur opponi priuatiue. ſi igit̃ vitia opponũtur ſecũdũ mai⁹ ⁊ minus vel abũdatiã et defectũ: vt̃ ꝙ priuatiue opponũtur. Poteſt dici ꝙ ꝯtrarietas ꝓpriiſſime dicta requirit maximã diſtãtiã. iõ non ſic ꝯtrariãtur. S3 ꝯtrarietas min⁹ ꝓprie dicta prout tñ ꝯtra priuatiuam oppoſitionẽ diſtiguit̃ dicit̃ de oĩ ĩ incõpoſſibilitate formaꝝ eiuſd̃ generis circa ſubiectũ idẽ. licet etiã nõ maxie diſtent et talis contrarietas concedi põt īter extema vitia vel dicatur ꝙ duo extrema vitia vt ꝓdigalitas ⁊ illiberalitas nõ diſtãt abiuicẽ ſecũdũ magis et min⁹ vt̃ intenſũ ⁊ remiſſũ/ niſi forte obiectiue ſe ſecũdũ denominationẽ extrinſecã ab opatiõibus. q2 ſc3 prodigalitas inclinat a dandu3 exceſſiue. illiberalitas aũt ad defectũ. ſed tñ illiberalitas ſcd̃3 ſubſtãtiã habit⁹ põt eſſe: et eſt cõiter intẽſior ꝙ̃ ꝓdigalitas ⁊ fortius inclinans appetitũ. Et forte ꝙ ſic eſſet dare maximã diſtantiã inter intenſiſſimã illiberalitatẽ ⁊ intenſiſſimã ꝓdigalitate3: tñ quicq̃d de hoc dicendũ ſit: cũ ex obiectis ⁊ opationib⁹ oporteat nos venire in habituũ noticiã op3 concedere vt videt̃ ꝙ vitia extrema ſcd̃3 coꝝ ſubſtãtias accepta plus diſtãt ꝙ̃ virtus et vitiũ: cũ opus virtutis ſit mediũ inter opera vitioꝝ ſicut equale inter maius et min⁹. Sed de virtute quõ vitijs opponitur ſecundũ ſubſtãtiam accepta. Dicendum eſt ꝙ ipſa ſcd̃3 ꝙ participat vtrũq3 extremorum: ſicut dicit Ariſtoteles fortis quidem eſt ad timidum audax et ad audacẽ timidus: ſic vtriq3 extremo opponitur contrarie. licet non ſecundum perfectã cõtrarietatem de prima igitur concluſione. Ariſtotelis tanta dicta ſunt.

Prodigalitas ⁊ illiberalitas nõ diſtãt adinuicẽ ſcd̃3 magis ⁊ min⁹: niſi obiectiue.

Quantum autem ad ſecũdã

concluſionem Ariſtotelis dicendum eſt ꝙ virtus quo ad rationem bonitatis et malicie plus opponitur vicijs ꝙ̃ vicia adinuicem quia oppoſitio virtutis et vicij eſt ſecundum oppoſita genera/ viciorum aũt ſecundum eiuſdem generis differẽtias oppoſitas vt viſum eſt. que autẽ genere diſtãt ma-

gis diſtant ꝙ que ſpecie ſolũ. Dicẽdũ eſt igitur ꝙ quantũ ad coꝝ ſubſtantias vitia magis opponũtur ſibi inuicẽ ꝙ virtuti: cũ virtus in medio ꝯſiſtat ⁊ extrema plus ab inuicem diſtant ꝙ a medio

Declaratio tertie ꝯclõnis.

Quantum vero ad tertiã conclusionẽ

Ariſto. dici põt ꝙ vnũ extremũ vitioꝝ plus opponiẽ virtuti ꝙ alterũ: cuiꝰ due rõnes aſſignãtur ab Ari. vna eſt ex parte rei: qꝛ ſi duoꝝ vitioꝝ eſt virtuti ſimilius: oꝑꝫ vnum ꝟtuti magis eſſe contrariũ: ſic eſt ꝙ vnũ eſt ſibi ſimiliꝰ: quod patet ſi principalẽ actũ ꝟtutis inſpiciamꝰ ſi eñ ille actus ſit in aggrediendo vt in fortitudine vel in dãdo vt in liberalitate/ vel vniuerſaliẽ in aliquid operãdo vitiũ quod erit in exceſſu illius actionis erit ꝟtuti ſiſius ꝙ illud quod erit in fuga: qm̃ illud vitiuꝫ cõuenit ꝟtuti in ſubſtãtia illiꝰ actionis: lꝫ differãt in modo exceſſiue eñ agere eſt agere: ideo ꝓdigalitatis ſiſioꝛ eſt liberalitati ꝙ auaricia: et audacia fortitudini ꝙ timiditas. ſi aũt principalis actꝰ virtutis ſit in abſtinẽdo vt in tẽperantia: etiã tũc vitiũ quod eſt in abſtinendo exceſſiue eſt ſiſius illiꝰ ꝟtuti pari rõne: ideo tẽperãtie magis aſſimilatur iſenſibilitas ⁊ magis ꝯtrariaẽ intẽperantia. Alia rõ ẽ ex parte nr̃a: qm̃ illud vitiũ eſt magis ꝟtuti ꝯtrarium: qð eſt magis natũ ſumere augmentũ. ſic enim magis recedit a medio ꝟtutis: ſed illud eſt magis natũ ſumere augmentũ ad quod magis ex paſſione inclinatur. verbi gr̃a in fortitudine timoꝛ valde nos inclinat ad fugã terribiliũ: ⁊ delectatio in temperãtia ad ꝓſecutionẽ voluptatis: ⁊ amoꝛ pecunie ad eius retentionẽ in liberalitate: igitur ⁊c. Quomodo reſpondendum ſit ad rõnes ſatis ex dictis nunc apparet et in quinta q̃ſtione. Sciendũ eſt tñ ꝙ de opinione ꝟtutis ad extrema tenendũ eſt ſm exigentiã eius qð tenetur in. xv. queſtione. hec ſufficiunt pro nunc de queſtione.

Due rationes ad probãdũ ꝙ vnũ vitium magis opponiẽ ꝟtuti

Rña ad coꝫ ſcendũ ꝟtuti ſimilius

Ctano decimo queriẽ

Vtrũ documenta Ariſt. ad inueniendũ mediũ virtutis ſint bona et recta: videẽ ꝙ non: qꝛ primũ documentũ eſt ꝙ recedendum eſt ab extremo ꝟtuti magis ꝯtrario. hoc aũt documentũ peccat ſm petitionẽ principiĩ: qꝛ nullus põt ſcire qð vitioꝝ magis ꝯtrariatur ꝟtuti: niſi ꝟtutẽ ipſam cognouerit. nec põt ſcire qð extremoꝝ magis diſtat a medio/ ſi mediũ ignoꝛauerit. ꝓpter quod documentũ illð ad inueniendũ mediũ ſupponit mediũ iam eſſe inuentũ. ¶ Scðm vero documentũ eſt ꝙ attrahere debemus nos in ꝯtrariũ eius ad quod nos ex inclinatione ꝓpꝛia facile mobiles ſumꝰ. hoc aũt documentũ eſt fallax. ꝓbatio. ſicut eñ contingit aliquos eſſe male natos: ⁊ ꝑ ꝯñs inclinatos ad vitia ita ꝯtingit aliquos eſſe bene natos et per ꝯſequẽs inclinatos ad ꝟtutem ⁊ ad bonũ: vt patet in tertio ⁊ ꝓpter hoc etiã in ſexto dicit Ari. oĩbus enim videẽ ſingulos moꝛes exiſtere natura: aliquãtulum etenĩ. iuſti ⁊ tẽperati ⁊ foꝛtes ⁊ talia habemꝰ confeſtim a natiuitate. ſi igiẽ bene natus ab illo receſſerit ad qð eſt natus et facile mobilis: ipſe a virtute recederet/ qð eſt prauũ. ¶ Itẽ illud documentum videẽ aliqñ opponi ꝑmo: cũ enim auaricia ſit magis cõtraria liberalitati ꝙ prodigalitas: poſito ꝙ aliqs ex natiuitate fuerit inclinatꝰ ad ꝓdigalitatẽ ſi a vitio magis contrario recedat tunc ſe attrahet ad illud ad quod magis iclinatur: quod eſt cõtra ſcðm documentũ: et econtra ſi ſm documentũ ſeruauerit: ibit contra pꝛimũ. ¶ Tertium documentum eſt fugere delectabilia. qð videtur erroneum qꝛ ſic opoꝛteret fugere felicitatẽ: cũ ipſa ſit delectabiliſſima pꝛimo huius. Etiam opoꝛteret fugere operationes virtutum: quia ille ſunt ſm ſeipſas delectabiles pꝛimo huius. ¶ Quartũ documentũ eſt declinare quidẽ quandoqꝫ ad ſuperabũdantiã: qñqꝫ aũt ad defectũ. hoc aũt videtur prauũ: qꝛ vtrũqꝫ tñ ſuꝑabundãtia ꝙ defectus eſt vitiũ: et nõ eſt bonũ ad vitium declinare: hoc igitur documentũ iubet peccare. ¶ Item cum ex cõſimilibꝰ oꝑationibꝰ ſimiles habitus fiant ⁊ declinare hincinde ſi vacillare ſine cõſtãtia: videẽ ꝙ ſic non põt firmꝰ habitꝰ gñari. quod tñ ſpectat ad ꝟtutem.

Oppoſitum ponit Ariſt.

Dicendũ eſt ꝙ iſta documenta bene itellecta ſunt bona ⁊ ſana: qꝛ illa ſunt documenta bona et ſana ad inueniendũ mediũ virtutis/ que docent euitare oẽ quod deuiat a medio virtutis iſta ſunt hmõi. ꝓbatio: qꝛ deuians a medio ꝟtuoſo vel deuiat inducẽdo ad malũ/ vel ꝓhibẽdo a bono. ſi inducendo ad malũ: aut hoc eſt ꝑ modũ impulſionis ſicut ꝓpꝛia ꝯplexio hoĩs ĩpellit appetitũ ad proſequendũ illð ad quod homo inclinaẽ: ⁊ quo ad hoc ponitur ſm documentũ: aut hoc eſt per modũ tractionis ſicut delectabile trahit ad ſe appetitũ/ et quo ad hoc ponitur tertiũ documentũ. Si vo hoc ſit ꝓhibẽdo bonum: hoc erit aut cauſaliter ſicut ꝯtrarioꝝ vnũ coꝛrũpit reliquũ: ⁊ quo ad hoc datur ꝑmũ documentum de receſſu ab extremo magis ꝟtuti contrario ⁊ ipſius coꝛruptiuo. Aut hoc erit occaſionaliẽ: cuiuſmodi eſt ignoꝛãtia diſtinctiõis boni a maloꝛ et quo ad hoc datur quartum documentũ. Nã declinando aliqñ ad qðlibet extremoꝝ poterit qðlibet eſſe notum et ipſum medium ſimiliter. quod vtrũqꝫ extremoꝝ participat ¶ Itẽ defectus attigendi mediũ põt ꝓuenire ex natura virtutis et vicioꝛuꝫ et quo ad hoc ẽ ꝑmũ documẽtum. vel per natura appetitus noſtri qui eſt natus moueri ad appetibile et quo ad hoc eſt ſecũdũ documẽtum. vel per naturam paſſionis/ et ſic eſt tertium documẽtũ: vẽ ex parte rationis/ et ſic eſt quartum documentum ¶ Ad rationeꝫ ergo ad ꝑmaꝫ dicẽdũ ẽ tripliciter pꝛimo ꝙ nullus vtens ratione eſt qui non cognoſcat in generali extrema vicia et virtutem mediaꝫ et licet non pꝛeciſe: tamen ſm aliquam latitudineꝫ et in hoc poteſt videre ꝙ extremoꝛum magis opponitur virtuti. ideo documentum eſt vt volens perfecta et ſpeciali noticia medium inuenire: recedat pꝛimitus ab illo extremo. Scðo poteſt dici ꝙ cũ aliqualiter vt dictũ eſt nota fuerint medium et extrema: recedendum eſt ab extremo magis ꝯtrario non ad inueniendum medium quo illam noticiam/ ſed quo ad ipſum appetitum. ſcꝫ ad firmandũ in illo medio apetituꝫ. Tertio põt dici ꝙ iuuenes per ſeipſos vt cõmuniter nõ fiunt virtuoſi ſed indigent caſtigatoꝛe: ⁊ inſtructoꝛe ſicut diximꝰ in pꝛimo libꝛo. inſtructoꝛ aũt bene nouit mediũ/ et vidit quid in diſcipulo magis contrariatur ꝟtuti: ⁊ ideo documentũ eſt ꝙ retrahat diſcipulũ ab illo extremo magis contrario. Ad aliã põt dici ꝙ nulli ſunt ita bñ nati quin appetitꝰ ſenſitiuus ſi eẽt ⁊ ſibi derelictus duceret ad malũ. ſꝫ tñ aliqui minus ſunt

Sufficiẽtia quatuoꝛ documentorum.

inclinati ad malũ ꝙ̃ aliȷ̃: et illos vocam⁹ bñ natos vel põt dici ꝙ inſtructor iuuenum debet videre ad quid ſunt nati. ⁊ ſi bene nati ſunt. non vtat̃ iſto documẽto. ⁊ ſi male vtatur eo. ¶ Ad aliam dr̃ ꝙ hoc ſcðm documentũ non aduerſat̃ primo. qm̃ dictum fuit ꝙ vnũ vitiorũ extremorũ põt eſſe magis cõtrariũ ꝟtuti/ vel ex parte rei vel ex pte nr̃a: ſicut auaricia ſm̃ eius naturã eſſet magis cõtraria liberalitati ꝙ̃ prodigalitas: tñ in illo qui eſſet nat⁹ ad prodigalitatẽ eſſet ecõtra. vel dicendũ eſt ꝙ ibi locũ habet idustria inſtructor꞉ ſicut dictũ eſt ¶ Ad aliã dicendũ eſt ꝙ documentũ tertiũ intelligendũ eſt de ſenſualibus delectationibus. Ad aliã dicendũ eſt ꝙ qꝛ verum mediũ attingere valde difficile eſt: ideo declinare parũ a medio non eſt prauũ nec vituperabile: ſed potius laudabile. ſicut non ſolũ ſagittator laudatur q̃ ſignũ tangit: ſed et qui ꝓpe ideo dicit Ari. ſ̃. huius. ꝙ nos q̃dem qñqꝫ deficiẽtes laudam⁹: ⁊ manſuetos dicimus qñqꝫ aũt grauantes viriles vocamus. qui em̃ parũ a bene trãſgreditur: nõ vituperatur/ neqꝫ ad maius neqꝫ ad minus. documentũ igit̃ quartũ non vult ꝙ declinem⁹ ad extrema vſqꝫ ad vituperiũ ⁊ malũ: ſed infra methas virtutis quod bñ prodeſt/ non vt in declinatione/ ſiſtamus. ſed vt exinde medium ad extrema ꝯparãtes ipm̃ melius cognoſcam⁹ ⁊ in ipſo perfecte cognito imutabilit̃ maneam⁹ ſm̃ apli documẽtũ oĩa probate quod bonũ eſt tenete: vel dicẽdum eſt ꝙ ꝯtingit declinare ad extrema vitia non agendo ſm̃ ea: ſed cõſiderãdo malicias ipſorũ/ ⁊ deteſtãdo: vt ea melius euitem⁹ vel euitare valeamus: et hec eadem ſolutio valet ad vltimam rationem. vel etiam dicẽdum eſt ad eam ꝙ declinare expedit: vt mediũ cognoſcamus: ſed ipſo cognito debem⁹ et abſqꝫ declinatione firmiter adherere. Et etiam dictum eſt ꝙ non eſt declinandũ vltra methas ꝟtutis: nec niſi recto regente iudicio rationis: et tales operationes ſunt generatiue et conſeruatiue ꝟtutis. Et hec de ſcðo libro ethicorũ dicta ſufficiant.

Vitium mag' cõtrariat̃ ꝟtuti vel ex pte rei ⁊ ex parte noſtra

Quõ intelligit̃ ꝙ declinam⁹ aliqñ ad ſupabundantiam aliqñ ad defectuz

Libri tertij queſtione prima.

Circa tertiuz librũ ethicorum primo q̃ritur. ¶ Utrũ ſit poſſibile ꝙ voluntas ceteris oĩbus eodẽ modo ſe habẽtibus determinet̃ aliquando ad vnũ oppoſitorũ: aliqñ ad aliud. ¶ Et arguitur ꝙ ſic: qꝛ aliter ipſa volũtas non eſſet libera: quod eſt incõueniẽs. ꝯña patet: qꝛ ex alio non dr̃ libera. niſi qꝛ ad neutꝝ oppoſitorũ eſt neceſſitata: modo ipſa ſꝑ ſcꝫ in q̇libet inſtanti eſſet ad alterꝝ neceſſitat̃ qꝛ res oẽs in eodẽ inſtanti ſe hñt eodẽmodo. aliter eñi ⁊ aliter ſe hꝫ eſt in alio ⁊ alio inſtãti: niſi cõtradictoria ꝯcedant̃ ſimul eſſe vera. ſed tu ponis ꝙ rebus aliȷ̃s oĩbus eodemmodo ſe habentibus: ipſa non poteſt ad oppoſita determinari: ſed ſolum ad alterum oppoſitorum: ergo in quolibet inſtanti ipſa ad alterum oppoſitorũ neceſſitatur.

¶ Oppoſituz arguitur quia

in iſto nunc ſm̃ ꝙ res ſe habet vel voluntas eſt indr̃ns omnino ad vtrũqꝫ oppoſitorũ. vel magis ẽ determinata ad vnũ ꝙ̃ ad alterũ. ſi primũ nõ concederetur ſimplr̃ determinata ſi ſcðo mõ: tũc vr̃ ꝙ rebus ſic ſtãtib⁹/ ipſa nũqꝫ ſic determinaretur ꝓbatio qua rõne determinaretur ad hoc/ eadem rõne ad illud. aut ergo ad vtrũqꝫ qð eſt impoſſibile. niſi cõcedas oppoſita ſimul verificari. aut ad neutruz et habet̃ intẽtũ ¶ Qð aũt illð argumẽtũ ſit ꝯueniẽs: cõfirmat̃ auctoritate. Ari. quarto phiſicorũ capitulo de vacuo. qui mõ ꝯſimili arguit ꝙ graue poſitum ĩ vacuo nõ moueret̃ qꝛ ſcꝫ nõ ẽ rõ q̃re magis moueretur ad vnã partẽ ꝙ̃ ad aliam. Similr̃ eodem mõ arguit cõmẽtator ſecũdo phicorũ capitulo de caſu et fortuna. dicẽs ꝙ cõtigẽs eq̃le impoſſibile eſt vt eueniat ex eo altera duarũ actionuz niſi ex altera cã coniuncta cũ eo qm̃ neutra actiõe dignior ꝙ̃ ſit reliqua. Si aũt volũtas fuerit ad vnã partẽ magis deteriata et inclinat et ad aliam min⁹. ꝟbi gratia. Sit magis deterſata ad a et minus ad b/ tunc rebus ſic ſe habentibus nũqꝫ deterſabit̃ ad b/ qm̃ min⁹ ſe habet ad b. ꝙ̃ ſi eſſet indifferens equaliter ad a. ⁊ ad b/ et tñ ſi eſſet indifferens non determinaret̃ vt dictũ eſt ergo multo min⁹ poterit nunc determiari ad b/ Iſtam queſtionẽ ſic formaui vt videatur punctus difficultatis eius ſolet enim ſic formari. vtrũ volũtas nc̃io determinet̃ ad actum ab obiecto vel aliquo alio. Ad quod multi reſpondẽt ꝙ ſicut ſi cõcederet̃ ſi vltim⁹ finis ſub rõe ſue vlis bonitatis abſqꝫ omnis mali apparitiõe p̃ntatus fuerit volũtati ꝙ ipſa volũtas per ſuam naturam nc̃io inclinetur in ipſum ⁊ velit ipſum: tñ in reſpectu aliorũ nõ eſt ita pro tanto ꝙ poſſibile ea reſpectu eiuſdẽ finis voliti duo vel plura eſſe media per que finis poteſt attingi. incompoſſibilia tamen verbi gratia quod de pariſius ad auinionem poſſum ire vel ꝑ lugdunũ/ vel ꝑ duronẽ quorũ vtrũqꝫ preſẽtatur voluntati ſub ratione boni: et voluntas qðcunqꝫ bonum ſibi ſub ratione boni preſentatum acceptare poteſt. et non poteſt illa duo ſimul acceptare propter incompoſſibilitatẽ. ideo libere põt ſe deteriare ad quodlibet illorum abſqꝫ alio quocũqꝫ determinante ipſam vel etiam poteſt ad neutrũ illoruz ſe deteriare. ſꝫ ĩ ſuſpẽſo manere: donec fuit inquiſitũ per rationez que via fuerit expeditior vel melior. Item qꝛ medium ordinatũ ad finẽ volitũ põt ſibi annexũ habere laborem et triſticiã ⁊ ſic per rõnẽ põt preſentari volũtati et ſub rõe boni ſibi valẽtis ad finem volitũ et ſub rõe mali ſcilicet triſtis. et volũtas eſt inata velle bonũ et nolle oẽ malũ et ĩpoſſibile eſt illud totale mediũ ſil' velle ⁊ nolle ideo volũtas ad neutrũ determinatur neceſſario. ſed põt ad eorũ quodlibet determinari ſcꝫ ad totum velle ſub ratione boni: vel ad totũ nolle ſub ratione mali Et ita pꝫ ꝙ rebus ſic ſtantib⁹ ꝙ ego vellem eſſe apud auinionem et ſcio me poſſe illuc ire per lugdunuz vel per duronem ⁊ percipio laborem vie/ voluntas abſqꝫ alio quocunqꝫ determinante ipſam preter ea q̃ dicta ſunt poteſt libere vtranqꝫ viam refutare ꝓpter laborem imo et totaliter ab eo diſcedere quod prius volebat vel poteſt libere quamlibet viam acceptare. ſcꝫ hanc vl̃ illam vel etiam per hanc omne determinationem in ſuſpẽſo tenere/ donec rõ docuerit vel determinauerit que melior et que peior ſit. Iſta autem poſitio videtur primo patere per experientiam ſtatim enim diceret aliquis in voluntate mea ẽ ire/ vel per hanc viam vel per illam. ideo dicebat verificator Sic volo ſic iubeo ſit pro ratione voluntas. Item ſi non eſſet ita voluntas non libera. ſed ſemper ad omnẽ actum ſuũ neceſſitata: qꝛ ſi in ſua.

Recitat opionem ꝙ voluntas nc̃io ferẽ in finẽ cõtingenter in mediũ eẽ ſi ſit vnicum mediam.

determinatione reſpectu ordinatoꝝ ad finē ipſa ne
ceſſitaref: conſtat ꝙ multomagis reſpectu finis.
¶ Itē non eſſem⁹ dñi nr̃arũ opationũ pluſqȝ qđ
cunqȝ actiuũ vel paſſiuũ naturale. materia eñ põt
in vtrũqȝ oppoſitoꝝ trãſire/ p hoc ꝙ res alie aliter
ſe hñt.ſ.per diuerſa agentia ſibi applicata: aut per
ipſi⁹ diuerſas diſpõnes ſibi prius inductas per di
uerſa agẽtia. ita voluntas poſſet in oppoſita ſʒ nõ
niſi per res alias aliter ſe habẽtes. Itē ſi reb⁹ exi
ſtẽtibus vt nũc/ voluntas mea eſt determinata ad
velle legere: ita ꝙ non poſſit nolle legere rebus ſic
ſtãtibus ſeqƚur ꝙ ex tali lectura nullo ſum merito
dignus: ⁊ ita diceretur ꝙ ꝓpter nullos actus viti
oſos hõ eſſet culpabilis: qꝛ rebus ſic ſtantib⁹ opȝ
ipm̃ ita agere: et non eſt in ſui dñio ita non agere.
Sed ad iſtã rõnem rñdetur ꝙ licet rebus ſic ſtãti
bus vt nunc ſtãt/ tu ſis determinat⁹ ad velle legere
⁊ non poſſis nolle legere: tñ tu potes libere aliqua
rũ rerũ ſtatũ mutare: quo mutato/ poteris nolle le
gere. Contra. capio illã rem cuius poſſum primo
ſtatũ mutare. ſicut tu dicis: aut ergo reb⁹ ſtantib⁹
vt nunc/ volũtas mea eſt determinata velle muta
re vel ad nolle vel ad vtrũqȝ põt: ſcʒ nolle et velle
abſqȝ alio determinante. Si põt libere in vtrumqȝ/
tunc habeo ꝓpoſitũ tñ eñ eſt micht de iſto actu ſi
cut erat de agere velle vel nolle legere. Si aũt ſit
determinata ad hoc vel ad illud: ſeqƚur tunc ꝙ ipſe
non eſt dñs illius: nec ꝑ ꝯñs illorũ que neceſſario
cõſequũtur: ideo reddit illud quod prius. Adhuc
alꝗ rñdent ꝙ lʒ rebus oĩno ſic ſtantib⁹ vt nũc ſtant
ego ſum determinat⁹ ad velle legere: ita ꝙ non poſ
ſum nolle legere: tñ hoc micht imputatur: qꝛ fui cau
ſa vt res ita ſe haberet. Cõtra. capio rem aliquam
cui⁹ fui cauſa ꝙ ita ſe hƀet: ⁊ tunc peto qñ incepi eē
cauſa ei⁹: vtrũ rebus ſe habẽtib⁹ vt tũc ſe habebãt
vel erant ego neceſſario determinabar ad velle il
lud: ⁊ ſic ſeqƚur ꝙ adhuc non eram dñs illi⁹ act⁹:
nec per ꝯñs alioꝝ vel poterã velle et poterã nolle
⁊ ſic habeo propoſitum. idem eñ concedi debet de
alus actib⁹: ergo vel opȝ concedere ꝙ vel ex preexi
ſtentia rerũ neceſſitati ſum⁹ ad volendũ q̃cunqȝ vo
lumus/ ⁊ neceſſitabimur ad volendũ quicunqȝ vo
lemus. qđ concedere videreƚ incongruũ et iniquũ
vel opȝ cõcedere ꝙ oĩbus alus eodẽmodo ſe habẽ
tibus voluntas põt ſe ad vtrũqȝ oppoſitoꝝ determi
nare. imo quod plus eſt ſi non eſſet ita/ videretur
ſequi ꝙ oĩa de neceſſitate euenirent: qꝛ nulla videƚ
eſſe potẽtia que ceteris oĩbus eodẽ modo ſe habẽ
tibus vel exiſtẽtib⁹ poſſit in actus oppoſitos trãſi
re: vel q̃ volũtas. ideo ex rerũ preexiſtentia oẽs
potẽtie neceſſitarenƚ ad tranſeundũ in illos actus
in quos tranſirẽt: qđ non videtur bonum concede
re: ſed etiam opponi ſententie Ariſt. in libro peri
ermenias. et in ſexto metaphiſice.

Articul⁹ pariſieñ. in forma

Huic opinioni concordat pa-

riſienſ articulus dicens: ꝙ voluntate exiſtente in
tali diſpoſitione in qua nata eſt moueri: et mouẽte
ſic diſpoſito ꝙ natũ eſt mouere: impoſſibile eſt vo
luntatẽ non velle error. Item ꝙ appetitus ceſſanti
bus impedimentis neceſſario moueƚ ab appetibili er
ror eſt de intellectiuo. Contra. tñ hanc opinionem
fortiter arguiƚ: qꝛ agente ſufficienter approxima
to paſſo ſufficiẽter diſpoſito: et in illa diſpoſitione
ſufficiẽte in qua alterũ innatũ eſt agere et alterum
pati/ opȝ ꝙ fiat actio quã hoc eſt innatũ agere ⁊ il
lud pati. ſed ſi reb⁹ ſtãtibus vt nunc ſtant/ ego ſine modo ſe
alio determinãte poſſum velle agere: tũc oĩa poſi
ta ſunt reqſita ad hunc actum qui eſt velle agere: nõ
tũc oĩa poſita ſunt requiſita ad hunc actũ q̄ eſt vel ſe de
le legere: ergo neceſſario ponetur velle legere. Re
ſpondeƚ ꝙ maior eſt vera de agente naturali / non
de volũtario Sed cõtra: qꝛ motor celi eſt motor ce
li eſt motor volũtari⁹: ⁊ tñ ꝯſimiliter arguit Ariſt.
octauo phiſicoꝝ: ꝙ ille neceſſario mouet celũ eter
no motu: ⁊ pñt rõnes eius ad iſtã intẽtionẽ addu
ci ⁊ applicari: qꝛ ſi oĩbus ſtãtibus vt nunc ſtãt/ non
ꝓuenit actus volẽdi ab ipſa voluntate. opȝ aliquã
eſſe cauſam quietis oppoſite illi actui: quã opȝ re
moueri ante aduentũ illius actus: et ſic oportebit
voluntatẽ mutari pri⁹. ex quo res ille ponũtur eo
dem modo manere ⁊ ſe habere et de illa mutatiõe
reiterabo rõnem: qꝛ rebus ſtãtibus vt nunc/ vƚ vo
luntas mutaƚ illa mutatione precuia vel nõ. ſi non
tantũ erit aliqua cauſa quietis oppoſite illi muta
tioni. quã optebat remoueri ꝑ illã mutationẽ: ⁊ ſic
in infinitũ. Si vero mutatur illa mutatiõe: quero
tunc vtrũ de neceſſitate ſequaƚ actus volendi vel
nõ. ſi ſic: adhuc habeƚ propoſitũ. ſi non: adhuc erit
aliqua cauſa quietis oppoſite illi actui volẽdi quã
oportebit per aliã mutationẽ remoueri: et ſic i infi
nitũ. quod eſt incõueniens.

hñtibus poſſit mi nare.

ꝙ in mutatiõe de nolatiões relatiuoꝝ oȝ alteꝝ mutari.

Item ſicut Ariſto. dicit in eo

dem octauo neceſſe eſt in his q̄ ſunt ad aliqđ hic
accidere vt ſi quod non eſt duplũ/ in duplũ mutari
accidat. ſi non/ vtrũqȝ alterũ voluntatẽ autẽ velle
et ipſam nõ velle eſt ipſam aliter et aliter ſe hƀe ad
obiectũ: ergo opȝ alterũ mutari. Si cõcedas volũ
tatẽ mutari anteq̃ de non velle trãſeat in velle: ⁊ ſi
illã mutationẽ dicas eſſe ipſam delectationẽ volun
tatis. Cõtra. qꝛ reiterabo rõnem de determinari ⁊
non determinari: ſicut arguebã de velle ⁊ non velle
¶ Itē ſeqƚretur ꝙ idem reſpectu eiuſdẽ eſſet agẽs
⁊ paſſum: mouens ⁊ motũ. ꝯñs eſt falſum: ꝗ ⁊ añs
falſitas ꝯñtis põt declarari ſicut declarabaƚ in. q̃.
huius: in illa q̃ſtione vtrũ h̃t⁹ genereƚ in nobis ex
opationibus. ꝯña ꝓbatur: qꝛ ꝯceditur ꝙ act⁹ volẽ
di recipitur in ipſa voluntate. ⁊ ita volũtas ſe habet
paſſiue ad ipm̃. ſed etiã hƀet ſe ad ipm̃ actiue: quia
determinare ad actionẽ ad quã paſſiuũ per rõnem
ſue paſſiuitatis eſt indifferẽs coagere vel recipere
partiũ ad vim actiuã. Ipſa autẽ voluntas ꝓmitus
eſt indifferens ad oppoſitas actiones: igitur ſi ſe
ipſam ad alterã determinet oportebit ꝙ ſit paſſiua
inquantũ recipit: et inquantũ eſt indifferens. et ꝙ
ſit actiua inquantũ determinat illam indifferẽtiã.
Et iterũ ſm̃ illã poſitionẽ oĩa alia a voluntate nõ
ſufficiũt ad producendũ actũ volendi adhuc ſuffi
ciẽter approximata ipſi volũtati ſicut ponit illa po
ſitio: ergo vel ille actus volendi nunq̃ produceretur
vel produceretur ſine ſufficiente actiuo: quod videƚ
impoſſibile. quo poſito in eſſe ſeqƚur impoſſibile.
Sed iterũ poſito ꝙ oĩbus eodẽ modo ſtãtib⁹ poſ
ſit volũtas in oppoſitos actus vt in velle et nolle
dicã ꝙ rebus ſic ſtãtibus ꝑ vnã diem. volũtas erit
in potẽtia: vt in quolibet inſtanti illi⁹ diei determĩ
net ſe ad quẽlibet illoꝝ actuũ: ergo poſſibile eſt vt
in inſtãti velit. ⁊ poſſibile eſt pari rõne ꝙ in eodem
inſtanti nolit. his ergo poſitis in eſſe velle ⁊ nolle
ſimul: qđ eſt impoſſibile. ¶ Itē Ariſt. ⁊ cõmenta
tor primo celi ⁊ mundi: ⁊ in. ix. metaphiſice capitu

ꝙ i mutatione denominatiões relatiuoꝝ opȝ alterũ mutari.

Arguit ꝓ ꝑte oppoſite ꝙ volũtas oĩb⁹ eodẽ

lo ſilo. ſunt aūt alij vt megalici videtur expſſe vel-
le ꝙ nullum eſt corruptibile quod non corrūpetur
et qḋ nullū generabile qḋ non generabitur. ad qḋ
probandū talē adducit rōnē: qꝛ aliter non eſſet im
poſſibile ꝯtradictoria ſimul verificari. Nā poſſibi-
le poſito ineſſe nullū ſequitur impoſſibile. quod er
go poſſibile eſt generari pono ꝙ generabitur. tunc
arguitur ſic. poſſibile generari nō generabit̄: ſicut
conceditur ab aduerſario: ſed illud poſſibile gene
rari generabit̄ per poſitionē poſſibilis in eſſe: ergo
ſequitur ꝙ hoc qḋ generabitur non generabit̄: qḋ
eſt de eodem contradictoria ſimul ꝟificari. hec er-
go ratio Ariſt. ⁊ cōmentatoris fiet ad propoſitum
ſi volūtas pōt velle ⁊ nolle idem ceteris eodē mo-
do ſtātibus: ⁊ pōt ſic determinare ad non velle. po
namus ergo ꝙ totaliter ſe determinet ad non vel-
le / tunc nunꝗ̄ vellet quod poterat velle: et ita act⁹
volendi cū ſit generabilis nunꝗ̄ generabitur: qḋ
etiam ratio predicta reprobat ꝓpter quas rōnes
multi fuerūt coacti dicere ꝙ oīa futura de neceſſi-
tate euenirent: ſic ꝙ omnis effectus nouus ex ali
arum preexiſtentia rerum neceſſitatur. vt quando
euenit eueniat. ⁊ quando non: nō. et ꝙ contingen-
tia ſunt ſolum attendenda ex hoc ꝙ paſſiua prin-
cipia ſunt in potentia: vt in diuerſis temporibus
diuerſos effectus recipiant ſecundum alteratio-
nes neceſſarias agentium. vel etiā ex eo ꝙ aliqua
agentia approxīata ſunt poſſibilia agere cum alijs
agentibus ⁊ non agere ſine illis in tali materia ſi
bi approxīata et nō in illa ſibi non approxīata que
qdē approxīationes vl̄ nō approximationes ſuis
diuerſis tp̄ibus eueniunt ſm̄ p̄exñtie rerum gene
rationem vel exigentiam. Et forte ꝙ hanc opinio
nem vident̄ ſentire verba cōmentatoris ſecundo
phiſicoꝝ ꝯmento viceſimoquarto dicēti. Et dic⁹
ꝙ potentia ad eſſe eſt equalis potentie ad nō eſſe
intendimus ꝙ duo ꝯtraria inueniunt̄ in ea in tem
porib⁹ eſſentialiter equalibet oppoſitis: vt pluuiā
eſſe ⁊ nō eē equalit̄ ſꝫ hoc in yeme ⁊ hoc in eſtate et
cauſarū alt̄natio agentiū hec duo contigētia equa
lit̄ in tēꝑibus equalibus ſunt neceſſaria. Et in eo-
dem cōmento videt̄ cōmentator ſua dicta ꝯmuni-
ter intelligere de actione ⁊ paſſiōe tā anime ꝙ̄ etiā
non alr̄ ſicut pꝫ inſpicēti. hoc etiā videt̄ Ari. octa
uo phyſicoꝝ dicēs de potētijs que ſunt ꝯtrariorū
hec autē non penitus poſſibilia. ſed ſic ſe haben-
tia ⁊ proxīa alicutrix cōiter cū approximant̄ alteꝝ
mouet̄ / aliud mouet. ⁊ cū ſint vt ſit hoc quidē mo
tiuum: hoc aūt mobile. ſi ergo ſemꝑ non mouebat̄
manifeſtū eſt ꝙ non ſe habebant ſic poſſibilia. hoc
quidē mouere / hoc aūt moueri. ſed oportebat mu-
tari alter illoꝝ. Et oīno videret̄ Ariſto. et cōmen
tator octauo phiſicoꝝ laborare ad oſtendendum
ꝙ ſiue volūtas ſiue quodcūqꝫ aliud poſt quietē nō
poſſit mouere aut moueri niſi alio motu ꝑcedente
per quē motū aliquo modo mouēs mutet̄: aut mo
bile aut vtrūqꝫ aut aliquid requiſitū ad illū motū
qui erit poſt quietem. propter quod videtur eſſe de

Solutio rōnū probantiū ꝙ volūtas ſe pōt determiare aut ſaltē euaſio.

intentione illorum. ſi oībus ſtantibus vt nūc ſunt
voluntas nō mouetur ad velle: ꝙ ſic ipſis exiſten-
tib⁹ nunꝗ̄ ipſa poterit immutari ad velle: ⁊ ipſi ſic
opinātes dicunt ſic ſoluēdas eſſe rōnes ad oppoſi
tū adductas. ¶ Ad primā dicunt ꝙ experiētia vi-
detur eſſe talis ꝙ imutationes volūtatis ab obie-
ctis ſuis quibus ipſa neceſſitatur ad velle aut nol
le non ſunt nobis manifeſte. ſed ſi eſſent nobis ma
nifeſte / nos experiremur ꝙ ipſa voluntas in omni
actu ſuo determinatur ab alio. Ad aliam dicunt
ꝙ libertas non dicitur penes poſſe in actus oppo
ſitos. qꝛ ſic deus ſm̄ Ari. non eſſet liber: ſed penes
hoc quod eſt poſſe operari gratia ſui voluntas aūt
gratia ſui vult: ſcꝫ ex eo ꝙ obiectū eſt ſibi bonum ⁊
conueniēs. Ad aliā de dominio dicunt per idem.
Ad aliā dicunt ꝙ actiones bone et male non ſunt
laudabiles vel vituperabiles meritorie vel deme-
ritorie ꝓpter voluntatē poſſe ſe ceteris eodēmodo
ſtantibus ad vtrūqꝫ oppoſitorū determinare: ſꝫ ſe
ipſis ſunt laudabiles aut vituperabiles. vñ actio
nes dei ⁊ intelligentiarū. que ſunt ſumme neceſſa-
rie ſm̄ Ari. ſunt meliores et neceſſariores ⁊ lauda
biliores omni noſtra actione.

Reprobat falſitatē opiniōis p̄cedentis.

Sed proculdubio hec opinio

eſt grauis ⁊ periculoſa valde: ⁊ in fide ⁊ in morib⁹
nec eſſe videtur de intētione philoſophi: cū ipſe di
cat ꝙ operationē a principio vſqꝫ ad finem dñi ſu
mus habituū aut principij. et ante diſerat: in qui-
bus eñi in nobis operari et non oꝑari: et in quib⁹
non. Et etiā dicit poſt. quēadmodū neqꝫ dimitten
ti lapidē adhuc ipſum poſſibile reſumere: ſꝫ tamē
in ipſo mittere ⁊ proijcere. principiū enim in ipſo.
ſic aūt in iuſto et incōtinente ex principio quidem
inerat tales nō fieri. dicit etiā ꝙ ebrijs duplices de
bentur increpatiōes principium eñi in ipſo. dñs ē
eñi eius quod nō inebriari. vult ergo manifeſte ꝙ
tunc quādo potauit dñs erat non ſolū eius quod
eſt potare: ſed etiā eius quod eſt non potare ⁊ non
inebriari. Et ideo ſimpliciter ⁊ firmiter credere vo
lo fide vna cū aliqua experientia ex actib⁹ ſancto-
rū et philoſophoꝝ huic credulitati concordātib⁹
et firmiter adherētibus ꝙ voluntas ceteris oībus
eodē modo ſe habētibus poteſt i actus oppoſitos
ſicut dicebat̄ prius. et nullus debet de via cōmuni
recedere ꝓpter rationes ſibi inſolubiles ſpecialit̄
in his que fidē tangere poſſunt aut mores. qui eñi
credit oīa ſcire et in nulla opinionū ſuarum decipi
fatu⁹ eſt. De feſtuca eñi tibi ſenſibiliter preſentata
formabūtur centū rōnes vel queſtiones de quib⁹
contrarie ſapiētiſſimi doctores opinabuntur. pro-
pter quod in qualibet harū deceptus erit alter ip
ſorū vel ābo ideo non miror ſi in hac altiſſima ma
teria nō poſſum ꝑ rōnes ⁊ ſolutiōes ſatiſfacere mi
chimetipſi. Expedit tñ vt conſiderem⁹ qualiter poſſūt
rōnes ad oppoſitū aliqualiter euitari. ſaltem ꝙ in
hoc videātur dicta alioꝝ: vt hec ſit occaſio cōſide-
randi ad inueniendū veritatē. cum dicit Ari. dubi
tare de ſingulis non erit inutile.

Soluit rōes que videbantur ꝓbare ꝙ volūtas nō ſe pōt determiare ad actum.

Ad primā ergo rationem alte-

rius opinionis dicendū eſt ꝙ maior eſt intelligen-
da de agente volūtario. hec eñi eſt dr̄ia agentis vo-
luntarij ⁊ non volūtarij: qꝛ agens volūtarium pōt
ſe libere ad vtrūqꝫ oppoſitoꝝ determinari ceteris
oībus eodēmodo ſe habētibus. Iſta eſt eñi ꝓprie-
tas naturalis agētis voluntarij ſicut poſſe ridere
hois. ꝓpṫ qḋ aliq̄ male arguūt volentes hāc ꝟita-
tē interimere ꝑ inductionē in alijs agētib⁹. ⁊ dicen
tes ꝙ ſolutio non eſt ꝯueniens q̄ ꝯtra iductionem
dat inſtantiā in ꝓpoſito ſolū. nā ſi hoc eſſet veꝝ poſ
ſet ꝓbari ꝙ hō nō eſſet riſibilis ꝑ iductionē in alijs
aīalibus oībus. dicendū eſt ergo ꝙ inductio in ali
quib⁹ non ꝯcludit in alijs: niſi illa appareāt euſdē

rõnis illis in q̄bus inductũ eſt: ſaltẽ in ordine ad
predicatũ reſpectu cui⁹ facta eſt inductio. Sed q̄n
dicit q̄ ppt talẽ rõnẽ arguebat Ari. octauo phiſi
coꝝ motũ eẽ eternũ licz ſciret motorẽ eẽ agẽtem vo-
luntariũ. dicendum. q̄ licz ratio illa neq3 hic neq3
illic verum concludat: tamẽ maioris erat illic ap-
parentie q̄ȝ hic. quoniam poteſt dici q̄ voluntas
noſtra mutabilis eſt. poteſt enim in ſe nouũ actum
volendi aut nolendi recipere a ſe diſtinctũ. quod
de primo motore qui eſt deus dici non poteſt. quã
do ergo dicitur ſi voluntas modo non vult/ opor
tet aliquam eſſe cauſam quietis ſiue priuationis
oppoſite volitioni: poteſt dici q̄ illud nõ eſt neceſ
ſariũ. cũ illa priuatio nõ ſit aliq̄ res tñ q2 loco nõ
volitionis põt capi act⁹ volẽdi poſitiu⁹ cõtrari⁹
volitioni. Et q2 videt q̄ ſi priuatio nõ exigit poſi-
tiuum eſſe: tamen videt exigere remotionem cau
ſe habitus. Ideo poteſt aliť reſpõderi. q̄ volũtas
eſt cauſa ipſi⁹ q̄etis vł illi⁹ volitionis. ⁊ q̄n dicit
oportz igit illã cauſã remoueri ad hoc q̄ velit. di-
co q̄ hoc eſt verũ vbi ꝯtrarioꝝ eẽt ꝯtrarie cauſe
ſed vbi idẽ ẽ cauſa libere potẽs i vtrũq3 contrari
orũ illud non eſt veꝝ ſic aũt eſt de volũtate noſtra
licet Ari. non concederet ita eſſe de volũtate p̄mi
motoris eo q̄ eſſet immutabilis. ¶ Ad aliã cum
dicitur q̄ oportz aliquid mutari volo. ideo conce
do q̄ voluntas noſtra mutatur quia vult et ante
non volebat. nego igitur q̄ voluntas neceſſario
mouetur anteq̄ȝ tranſeat in velle. immo in tranſe-
undo mutatur ex eo ſolum q̄ vult et ante non vo-
lebat. ita q̄ nõ imaginor q̄ in hac voluntatis mu-
tatione oporteat aliquam rem nouam occurere
q̄ȝ ipſam volitionem eſſe que ante nõ erat. Ad aliã
forte dicetur poſt q̄ licet voluntas eadẽ exiſtens
agat in ſe: tamen non omnino ſecundum idẽ agit
⁊ patitur. propter quod hoc non eſt impoſſibile. de
hoc magis videbitur infra. Ad aliam dicendũ ẽ
q̄ vtrumq3 eſt poſſibili ipſi voluntati ſcilicet velle
et nolle. ſed tamen incompoſſibilia. Poteſt ergo
voluntas in quodlibet ſeorſum ab altero exire. vł
etiam quodlibet inſtanti ſeu qualibet hora: ſed nõ
poteſt exire in vtrumq3 ſimul. Unde illa propoſi-
tio voluntas poteſt ſimul velle et nolle ẽ duplex.
Nam ſi ſimul determinet iſta duo v̄ba velle et nol
le propoſito eſt falſa. ſed ſi determinet ly p̄t: propo
ſitia eſt vera ſimul enim eſt in potentia vt velit et
vt nollit. Ad aliam per idem dicendũ eſt q̄ cũ de
aliquo corruptibili aut generabili poſitum fuerit
q̄ nunq̄ȝ generabitur vel q̄ nunq̄ȝ corrumpetur: il
la ſuppoſitione ſtante: propoſitio dicens q̄ ipſum
generabitur vel q̄ ipſum corrumpetur. eſt propoſi
tio impoſſibilis. q̄m licet ipſa non ſit ſm ſe impoſ-
ſibilis tñ ipſa eſt alteri illi incompoſſibilis. Con-
cedo tamen q̄ ſi materia eſſet perpetua ſicut ponit
Ari. primo celi ⁊ mundi rões Ari. ibidem ſi conue
nienť exponãtur neceſſario concluderent ꝯtrũ eẽt
ex cõmuni curſu nature q̄ omne corruptibile ma-
teriale corrũpet: ⁊ oẽ gñabile mãiale gñabiť loquẽ
do de eo q̄ eſt gñabile et corruptibile ſubiectiue in
telligendo non de ſubiecto propinquo ſed remoto
Similiter hoc eſſet dicto modo neceſſarium de eo
quod eſſet generabile et corruptibile terminatiue
loq̄ndo ſecũdum ſpeciẽ. licet nõ ſm idiuiduũ hoc
enim concludunt rationes Ari. p̄mo celi q̄d quõ
ſit non eſt locus hic differendi. vtꝝ autem ſuperna
turaliť corruptibile poteſt perpetuari v̄tute liberi

agentis: nec ille rões Ari. dicunt nec ꝯtradicunt
Ad aliam rationem in principio q̄ſtionis adductã | Ad rõnẽ in princi pio q̄ſtio nis
dicẽdũ eſt q̄ voluntas ſi ſit idifferẽs imo etiã ſi ob
iectũ ꝯtrũ ẽ ex pte ſua ſit innatu forti⁹ inclinare ad
vnã ptẽ q̄ ad aliã põt ſe determinare ad ptẽ oppo
ſitã. q̄n aũt dicit q̄ Ari. ⁊ cõmẽtator ſimiliť argue
bãt. dicẽdũ ẽ q̄ nõ q2 arguebãt i agẽtib⁹ nãlib⁹
⁊ nõ i volũtarijs. Et hec de q̄ſtiõe dicta ſufficiant.

SEcundo queriť Utrũ

volũtas ſit actiua illoꝝ actuũ oppoſi-
toꝝ/ i quoꝝ vtrũq3 ipa p̄t libẽ ceteris eo-
dem mõ ſe hñtib⁹ iuxta determinata in
alia q̄ſtione? Ar. q̄ non. q2 illi actus ſnut act⁹ volẽ
di ⁊ nolendi ad quos volũtas ſe habet paſſiue. ſed
idem non eſt eiuſdem actus actiuum ⁊ paſſiuũ igi
tur. maior videt conceſſa cõmuniter. minor proba
tur quibuſdam rationibus tactis in tertia queſtio
ne ſecundi libri. Actiuum enim agit inquãtũ in ac
tu et paſſiuum patitur in q̄ntũ in potentia. et idem
non eſt reſpectu eiuſdem in actu et potẽtia. ¶ Itẽ
paſſiuũ mouet ab actiuo. et eidem non mouet a ſe
ipſo vt patet ſeptimo et octauo phyſicorum. et vi-
de ſi vis rationes que ibidem communiter ponun
tur. ¶ Tertio ad idem poſſunt adduci ratiões ad
ducte in eadem queſtione verſus finẽ. ſcilicz q̄ li-
cet non ſit poſſibile idem ſubiecto diuerſum diffi-
nitione ſecundum vnam eius partẽ agẽ ⁊ ſm aliã
part: tamen nunq̄ȝ viſus eſt Ari. dicere q̄ idem ſu
biecto et diffinitone ſcðm idem ageret et pateretur
per ſe: vel moueret et moueretur ideo dicitur no-
no metaphyſice q̄ inq̄ntum ſimul natum eſt nichil
patitur a ſeipſo. Et iteꝝ ſi voluntas poſſz ſe ipſaz
mouere ad actum volendi et nolendi: ipſa nõ indi
geret obiecto ad volendum. quod falſũ eſt. ¶ Itẽ
act⁹ volendi aut nolẽdi eſt actiue ab obiecto: ideo
dicitur. iij. de aīa. mouens quidẽ duplex eſt: aliud
quidẽ immobile/ aliud q̄dẽ quod mouetur. eſt aũt
immobile quod mouens actuale bonũ ⁊ quod mo
uetur appetitũ. mouetur eñ quod appetit ſmq̄ ap
petit: ⁊ idẽ habetur in libro de motibus animaliũ:
ergo nulla videtur neceſſitas ponere q̄ volũtas ſit
illoꝝ niſi paſſiua. ¶ Item ſi eadẽ potentia poſſet
ſui actus eſſe paſſiua et actiua: non indigerem⁹ in-
tellectu agente preter intellectũ poſſibilem. poſſe-
mus eñ dicere q̄ actus intelligendi ſufficiẽter eli-
citur ab intellectu poſſibili vna cũ obiecto. ¶ Itẽ
mouens eſt nobilius moto/ ⁊ agens paſſo. idẽ aũt
eſt nobilius ſemet ip̄o. ¶ Item actiuum ⁊ paſſiuũ
ſunt p̄me differentie diuiſiue potẽtie: ideo nõ poſ-
ſunt ſimul ineſſe eidẽ reſpectu eiuſdem ¶ Itẽ cõi-
ter allegat ex. ij. phiſicorum q̄ materia ⁊ efficiens
non coincidunt ⁊c̃.

Oppoſitum arguitur quia ſi

voluntas non eſſet actiua illorum actuum: ſcz vo-
lendi et nollendi/ tunc iſti actus non eſſent actiões
plus immanentes q̄ȝ ſecare ⁊ vrere: q2 non manerẽt
niſi in ſuis paſſiuis et nõ in ſuis actiuis. ſicut neq3
ſecare neq3 vrere. ¶ Item cõiter dicitur q̄ intelle
ctus et voluntas eliciunt actus ſuos. elicere autẽ
eſt agere. ¶ Item forme eſt agere. voluntas autẽ
quedã forma eſt vel potentia forme: ideo ⁊c̃. Cre-
do q̄ voluntas ſit actiua illorum actuũ quoꝝ nos
primo domini ſumus: et q̄ ceteris omnibus eodẽ
modo ſe habentibus/ nos poſſumus in vtrũq3 op-

poſt totū: qm̄ nulla videtur potentia anime que ſit magis libera ⁊ magis dn̄a ſuoꝝ actuum libertate et dn̄io contradictionis: ſcꝫ q̄bus poſſumus in oppoſita q̄ȝ voluntas. ſed libertas ⁊ dn̄ium magis videntur attribuenda agenti q̄ȝ patienti. ¶ Ad iſtā rationem reſpōdent aliqui ꝙ libertas voluntatis non attēditur in agendo volitionē: quia neceſſario agit eam: nec in recipiendo ſcilicet in patiendo ab obiecto: qꝛ neceſſario patitur ab eo. Sed attendit̄ in poſſe mouere alias potentias ad preſentandum vel ſubtrahendū obiectū: vel illud ad quod ſequitur ipſi⁹ obiecti act⁹ volēdi vel nollēdi poſitio vel ſubtractio. Sed hec nō videt̄ bona rn̄ſio. primo qꝛ act⁹ volēdi ⁊ nollēdi videt̄ eſſe p̄ncipaliores actus voluntatꝭ q̄ȝ act⁹ mouendi alias potētias: eo ꝙ illi ſunt iperātes: illi vō iperati. volūtas eīm mouet alias potētias q̄ vult eas mouere. ppter qd̄ videt̄ ꝙ act⁹ volēdi ⁊ nollēdi ſunt magis liberi q̄ȝ act⁹ mouēdi alias potentias. ⁊ ppt̄ hoc etiā pctā ſunt magis formaliter et prius et principali⁹ ex difformitate actuū volendi ⁊ nollendi q̄ȝ actuū mouendi alias potentias ad opus. vn̄ Seneca epl̄a ad ſerenum dicit oīa ſcelera coꝝ an̄ effectū opis q̄ntum culpe ſatis eſt pfecta ſūt. Dicta autem reſpōſio ꝯtrariuꝫ ponit. ſtat ergo rō ꝓ ꝯcluſiōe. ¶ Itē de dicta poſitio magis deficit. qꝛ ſm̄ eam ſequitur ꝙ oēs act⁹ noſtri eſſent neceſſarij. ꝙ eſt ꝯtra p̄e determinata. ꝓbat̄ ꝯn̄a. qꝛ ſi voluntas non vult mouere aliquā aliam potentiam. ſeq̄t̄ neceſſario ꝙ ipſa nō mouet eāꝫ. ⁊ ſi ipſa vult eam mouere: ſequit̄ neceſſario ꝙ mouet eā ſi poſſit. ⁊ ſi non. ſequit̄ neceſſario ꝙ non mouet. ergo ſi p̄n̄te obiecto velle aut nolle ſint neceſſaria. ſequitur ꝙ oīa alia ſeq̄ntia erunt neceſſaria. Et iſta rō magis declarat̄ exemplificando ſic prima p̄n̄tatio obiecti ipſi voluntati non eſt in dominio ipſius volūtatis qꝛ p̄cedit omnē actū ipſius volūtatis. ſi ergo ad huiuſmodi p̄ſentationem ſeq̄tur neceſſario velle: tunc ⁊ ipſum velle non erit ī dominio ipſius voluntatis / ita ſcꝫ ꝙ tunc poſſit ⁊ velle ⁊ non velle. Sed tu dices voluntas poteſt libere mouere intellectū ad ſubſtrahēdū obiectum. Cōtra qꝛ volūtas non poteſt ſic mouere itellectū niſi velit ipſum ſic mouere / ⁊ ſi ipſa vult ſic mouere eum / ſeq̄tur neceſſario ipſam ſic mouere eum. ſꝫ non eſt in dominio volūtatis ꝙ ipſa velit aut non velit ſic mouere intellectum. quin p aduerſarium ſi obiectum huius volitionis eſt p̄n̄s ipſi voluntati ſub ratione volibilis ipſa neceſſario volet. ⁊ ſi nō ſit p̄n̄s ipſa non poteſt velle ergo nec eſt in dominio volūtatis ſic mouere intellectū vel non mouere. ¶ Item poteſt ſic argui ad oſtendendum ꝙ ſecundum datā reſponſionem ex p̄n̄tiali exiſtentia rerū neceſſario ſequeretur ⁊ ineuitabiliter oīa que euenient: quoniam ſi obiectum eſt preſens nunc: ipſa neceſſario vult nunc. ⁊ ſi ipſum non eſt preſēs nunc tunc ipſa non poteſt velle nunc. Si autem ipſa vult: tunc quero de ſubſtractiōe obiecti vel ei⁹ retentiōe quoniam hoc quod eſt itellectū ſubſtrahere obiectū vl̄ eſt p̄ſētatū voluntati ſuo rōne volibilis vl̄ nō / ſi nō. non poteſt velle nūc ſubtrahere ⁊ p ꝯn̄s non poteſt mouere nunc ad ſubſtrahēduꝫ ſi autem ſit ſibi preſentatū ſub rōne volibilis ſeq̄tur p aduerſariū ꝙ ipſa vult neceſſario mouere intellectum ad ſubſtrahendū: aut ergo ipſa pōt eum ſic mouere / vel non. Si non poteſt / ſequitur neceſſario ꝙ non mouebit. Si poteſt / et cum hoc vult: ſequitur neceſſario ꝙ mouebit: et ita poteſt argui de retentione obiecti ⁊ de omni actu. modo eodē modo argueretur cōtra quoſcunqꝫ qui dicerent ꝙ obiectū vt intellectum aut actus intelligēdi / vel ſpecies obiecti exiſtens in intellectu / aut in voluntate aut intellectus īformatus intellectione aut ſpecie intelligibili: mouerent neceſſario voluntatē ad volendum: ideo tales opiniones dimittāturꝭ. ¶ Itē ad principale arguitur ſic. mala actio magis imputanda eſſe videtur agenti q̄ȝ patienti. ſꝫ mala actio imputatur non obiecto ſed nobis: ex eo ꝙ dn̄i eramus ipſius ⁊ oppoſite actionis: ergo illarū actionum nos actiui ſumus ſecūdū illam potētiam ſm̄ quā libere poteramus ſic et aliter operari. hec aūt potētia videtur eſſe voluntas: igitur ¶ Ad hoc reſpondent aliqui ꝙ volūtas non ex eo eſt domina ſui actus ꝙ ſit actiua ipſius: ſed quia in eius poteſtate eſt imutari ab obiecto ſibi preſentato ⁊ non imutari: ⁊ ob hoc mala actio ſibi imputatur et non obiecto: qꝛ obiectum neceſſitate naturali (ſi in voluntate non ſteterit) immutat. ſed hec reſponſio nō videtur valere. Primo: qꝛ ſi obiectum naturali neceſſitate immutat: et in dominio voluntatis eſt immutari et non immutari: tunc ſequitur ꝙ volūtas poteſt reſiſtere actioni ſeu impetui obiecti: et ꝙ p̄ȝ ſe in ipſa poteſt ſe determinare ad hoc ꝙ immutet̄ vel non immutetur. ſed reſiſtere ⁊ determinare videntur ad actiuam potentiā pertinere: propter qd̄ voluerunt Ariſtoteles et commentator quarto phiſicorum ꝙ ſi vacuū eſſet graue moueretur in eo in inſtanti: ſcꝫ quia materia cum ſit potentia pure paſſiua / non videtur poſſe reſiſtere forme mouenti: ergo ⁊c̄. Secundo / dicta reſponſio videtur deficere: quia cū agens ſit nobilius paſſo / ⁊ agere nobilius q̄ȝ pati. et cum liberum ſit nobilius q̄ȝ non liberuꝫ ſi voluntas eſſet paſſiua tantū actus volendi: ⁊ obiectū actiuum / ſequitur ꝙ obiectū magis libere ageret q̄ȝ voluntas pateret̄: et iterum cum paſſiuuꝫ de ſe ſit indifferens / magis videtur ptinere ad actiuū determinare illā indifferentiā. ꝙ ad paſſiuū: volūtas aūt determinat illam indifferentiam: ideo ⁊c̄.

Itē ad p̄ricipalē cōcluſionem

arguitur ſic nō min⁹ videtur volūtas actiua act⁹ volendi: q̄ȝ intellectus actus intelligēdi qꝛ rōnes difficiliores que videntur arguere ꝙ volūtas nō poſſit eſſe actiua volitionis. poſſunt conſimiliter applicari ad intellectū reſpectu intellectiōis. ideo videtur idē dicēdū vtrobiqꝫ: ſed intellect⁹ eſt actiuus intellectionis non ſolū paſſiuus: quod patet quia nō eſt veriſimile ꝙ obiectū in ſenſu poſſit agere in intellectū compoſitionē vel diuiſionē eorū quorū nunq̄ȝ fuit in ſenſu compoſitio vel diuiſio. verbigrā terminorū vniuerſaliū vel etiā cōceptū dei vel intelligētiarū. ⁊ minus eſt veriſimile ꝙ poſſit agere totū diſcurſum intellectualeꝫ a premiſſis ad concluſiones circa inſenſibilia puta circa deuꝫ ⁊ intelligentias hec ergo omnia facit intellectus. Et adhuc arguūt aliqui ſic tam de intellectu q̄ȝ de voluntate: vel etiam de ſenſu: effectus non eſt nobilior ſuo principali efficiente: ſed actus volendi et nollendi eſt nobilior obiecto ⁊ actu ſentiēdi. ergo non eſt ab eis vt a principali actiuo. Similiter diceretur ꝙ actus ſentiēdi eſt nobilior obiecto extra. puta lumine vel colore. ergo non eſt actiue ab eo ſaltem principaliter. Et ſcias ꝙ propter illam

Opinio ꝙ voluntas non eſt libera niſi ī mouēdo alias potentias

Putatio obiecti p̄cedit oēꝫ actus voluntatis

Mala actio magis imputat̄ agēti q̄ȝ patiēti

Euaſio.

Replica

Reſiſtere declarare ad actiuā potentiā ptz: tō materia n̄ reſiſtit.

ꝙ ſenſus non agat in intellectū ſaltēꝫ ꝯpoſitionem ⁊ diſcurſum.

rationẽ ponunt multi ſenſum agentem et volunta
tem: ſicut Ariſto. ponit intellectum agentẽ. Et po
teſt ratio fortificari ſic: quia agens ſaltem princi-
pale debet eſſe nobilius paſſo: obiectum autẽ non
eſt nobilius paſſo/aut ſenſu/aut intellectu/aut ipſa
voluntate: ergo ⁊c. Sed forte reſpõderi põt ꝙ effe
ctus poteſt eſſe nobilioꝛ omni agente ꝓpinquo.
Nam ſicut dicit commentatoꝛ duodecimo meta-
phiſice: cõmento decimonono. caloꝛ ſolis et ſtella
rum receptus in aquas terra generat animalia ex
putrefactione: ⁊ tamen ille caloꝛ cum ſit accidens
quoddã non eſt nobilius ipſo animali generato/⁊
ipſa ſubſtãtia anime. Sufficit ergo ꝙ agens ꝓpin-
quũ ſit virtus agentis nobilioꝛis: ſiue ꝙ agat ĩ vir
tute agentis nobilioꝛis. ꝓpter hoc eñ dicit com
mentatoꝛ ibidem ꝙ caloꝛes generati ex caloꝛibus
ſtellarũ generãt ſpeciem: et ꝙ ſpecies animaliũ ha
bent menſuras ꝓprias ex quantitate motuũ ſtel
larum et diſpoſitione ipſarum adinuicem et ꝓpi
quitate ⁊ remotione: ⁊ ꝙ iſta menſura prouenit ab
arte diuina intellectuali. vnde ſicut dicit commen
tatoꝛ ſm hoc intelligendum eſt ꝙ natura facit ali-
quid perfecte et oꝛdinate: quãuis non intelligat:
quaſi rememoꝛata ex virtutibus agentibus nobi-
lioꝛibus ea que dicuntur intelligere. Non eſt ergo
difficile imaginari ꝙ res materiales extra animã
exiſtentes non virtute ꝓpꝛia ſed virtute dei et in-
telligentiarũ: quoꝛum ipſe ſunt effectus ⁊ virtutes
quedam poſſunt in ſenſum agere cognitionem ſen
ſitiuam ⁊ in intellectum cognitionem intellectiuã
Et ſic forte intellectus agens quem Ariſto. ponit
ſubſtantiam ſeparatam actu exiſtentem excellen-
tioꝛem intellectu noſtro poſſibili / ponendus eſſet
non pars anime noſtre vel potentia eius: ſed ipſe
deus virtute cuius obiectum agit in ſenſum ⁊ in
intellectum. Et ſic etiam apparet quomodo bene
ponit Ariſtoteles intellectum agentem: et non ſen
ſum agentem: quia deus intellectus eſt et non ſen-
ſus. Et hec opinio videretur michi pꝛobabilis ni-
ſi ei obſtaret pariſieñ. articulus. vbi dicitur ſic: ꝙ
intellectus agens ſit quedam ſubſtantia ſeparata
ſuperioꝛ ad intellectum poſſibilem et ſm ſubſtan-
tiam/potentiam/ et operationẽ ſit ſeparatus a coꝛ
poꝛe: nec ſit foꝛma coꝛpoꝛis humani. eſt erroꝛ. Et
forte ꝙ articulus poteſt exponi: ſcilicet ꝙ poſitus
fuit contra dicentes intellectum agentem eſſe hu-
mane ſpeciei appropriatum: et nullam eſſe foꝛmã
ſubſtantialem humano coꝛpoꝛi inherẽtem: niſi coꝛ
ruptibilem et eductam de potentia materie. ſi autẽ
intellectus agẽs quem tertio de anima ponit Ari-
ſtoteles ſit pars anime noſtre: ⁊ ob hoc ponatur in
anima: ꝙ obiectum cum ſit ignobilius non eſt ſuf-
ficiens ad agendũ in intellectum poſſibilem ipſam
intellectionem. Tunc puto ꝙ ſimiliter ponendi eſ
ſent ſenſus ⁊ voluntas agentes. ſed de hoc erit ali-
bi perſcrutandum: ſi tamen in anima noſtra pone-
retur voluntas agens diſtincta realiter a volunta-
te paſſiua/ videretur concedendum iuxta prius di
cta ꝙ libertas ⁊ dominiũ noſtrarum operationum
attribuendũ eſſet nobis per iſtam voluntatem/ nõ
ratione voluntatis paſſiue ſed ratione actiue. et ſi
voluntas paſſiua ſit eadem realiter cũ actiua: ta-
men libertas et dominiũ attribuende eſſent nobis
per iſtam voluntatem. non ratione qua eſſet paſſi-
ua/ſed ratione qua eſſet actiua. et ſi non ſuſtinereẽ
iuxta prius dictum modũ ponendi intellectũ agẽ-

*Opio ꝙ in-
tellect⁹ a
gẽs ſit ip
ſe de⁹ vir-
tute cui⁹
agit obie
ctũ in in-
tellectuȝ
poſſibilẽ*

*Intelli-
gẽdo ani
mã ꝯpõi
ex actiu ⁊
potẽtiaſi
cut poſu
it argumẽ
tales fa-
cile diffi-
cultas re
medio to
litur.*

tem ꝙ obiectum virtute cauſarum ſuperioꝛum: ſci
licet dei ⁊ intelligẽtiarum/abſqȝ alio actiuo poſſet
agere in noſtrũ intellectũ ⁊ in noſtrã voluntatem.
tñ nõ puto ꝙ eſſet concedendũ quantũ ad oẽs act⁹
ipſius intellect⁹/⁊ ipſi⁹ volũtatis. Ita ꝙ intellect⁹
⁊ volũtas nullius actiuum ſuoꝝ eſſent actiui. Quis
eñ itellect⁹ ⁊ volũtas poſſent ab obiectis abſqȝ a-
lio actiuo recipe ſuos actus ꝑmos. ſ. ſpecies iſtoꝝ
obiectoꝝ vt aliqui ponunt. vel etiaȝ ſimplices ap
pꝛehenſiones iſtoꝛum et ſimplices affectiones ab
ipſa/vt aliqui dicunt: tñ puto ꝙ ipſe intellectus
ſit actiuus ꝯpoſitionis et diuiſionis et diſcurſus
⁊ iudicij: maxime circa inſenſibilia. et ꝙ volũtas
ſit actiua ipſoꝝ actuum quoꝛũ ipſa libere eſt dña
dñio q̃ ipſa põt in vtrũqȝ oppoſitoꝝ mõ ſupꝛadicto

*ꝙ intelle
ct⁹ ſoluȝ
patiẽ re-
ſpectu
prime in
tellectio-
nis ſicut
dictũ eſt
de volun
tate*

Sed hic oꝛiuntur dubitatio-

nes Pꝛima eſt vtrũ voluntas ĩ oĩũ actu quem ip
ſa recipit patiatur ab obiecto. vel in nullo actu ip-
ſius patiatur ab obiecto: vel ab aliquo et ab alio
nõ ¶ Secunda dubitatio erit vtrum volũtas a-
ctiua actus volendi ⁊ volũtas receptiua eiuſdẽ ſit
vna ⁊ eadem potẽtia aut vel diuerſa ¶ Tertia du
bitatio erit ꝙ non videtur inconueniens dicere ꝙ
voluntas ⁊ intellectus ſe habeant actiue ad ſuos
pꝛimos actus: qm̃ ſi actiue ſe habeãt ad alios q̃s
tñ recipiũt ſicut et pꝛimos: qd ꝓhibebit dicere ꝙ
ſe habeant actiue ad pꝛimos hoc tñ repugnat di-
ctis prius in queſtione tertia ſecundi libꝛi Et iſte
tres dubitationes ſũt difficiles et poſſet de quali-
libet fieri queſtio per ſe.

Ad pꝛimam dubitationeȝ reſ

pondent aliqui ꝙ voluntas in nullo actu ſuo patiẽ
ab obiecto volibili. nec appetit⁹ ab appetibili. nec
oĩno intellectus ab intelligibili. aut ſenſus a ſenſi
bili. immo ꝙ intellectus ẽ totalis cauſa actiua ſue
intellectionis et ſenſus ſenſatione et voluntas vo
litionis. quod intẽdũt arguẽ pꝛimo ſic. agẽs eſt no
bilius effectu ſuo ⁊ ipſo paſſo. Obiectum autẽ nõ
eſt nobilius ipſo ſenſu vel intellectu vel ipſo ſen-
tire vel intelligere. ¶ Item virt⁹ intellectiua eſt
excellẽtioꝛ virtute nutritiua. ſȝ virtus nutritiua eſt
totalis cauſa actiua ſui actus. ergo ⁊ virtus intel
lectiua. ¶ Item appetitus naturalẽ totalis cau-
ſa ſui actus. ergo magis appetitus animalis: vel
appetitus rationalis. cuȝ ſit excellẽtioꝛ quod enĩ
ſpectat ad perfectionem ⁊ ad nobilitatem/ſi conce
daẽ potentie inferioꝛi conuenire. nõ debet negari
de potentia ſuperioꝛi ſine cauſa rationabili. ¶ Itẽ
ꝙ intellectus ſit totalis cauſa appꝛehenſionis ſim-
plicis arguiẽ ꝑ hoc ꝙ hoc põt intelligere hominẽ
abſtracte a ſingularibus ad hoc autẽ nõ põt agẽ
obiectum extra. qm̃ extra non ſunt niſi homines
ſingulares homines aũt ſingulares non agũt ali-
quid ad intelligẽdũ aliqd abſtracte ab eis ¶ Itẽ
intellectus agit intellectiones ſecũdas. ad hoc au
tem nõ agit obiectũ extra neqȝ pꝛime intentiones
qꝛ tunc ſecũde intẽtiones diſtinguerẽtur ſm diui-
ſionem obiectoꝛũ extra vel pꝛimarum intentionũ
quod eſt falſum: cũ ſecũde intentiones eiuſdem ra
tionis fundãtur ſuper res vel ſup pꝛimas intẽtio
nes decẽ pꝛedicamentoꝛũ. ¶ Item intellectus in
telligit relationes rationis. iſte autem relationes
non poſſunt agere tales intellectiones. cuȝ iſte in-
tellectiones ſint abſolute ⁊ maioris entitatis ⁊ ita

*Q̃uo ĩ in-
tellectus
agit ſecũ
das intẽ
tiones et
relatiões
rõnis in-
telligit.*

etiam argueretur de intellectione nō entis: vel de
intellectione priuationis. ❡ Item ꝙ itellectus ſit
totalis cauſa actiua ꝯpoſitionis et diuiſionis. ar=
guitur ꝑ hoc ꝙ intellectus diuidit idem a ſe ⁊ cō=
ponit cum ſuo oppoſito hoc aūt nō facit obiectuꝫ
Et confirmatur: quia ſi obiectum habeat potētiā
actiuam/non habet potentiā rationalē ſed preciſe
naturalem: ideo nō poteſt agere actus oppoſitos
ſed circa idem intellectus poteſt in actus oppoſi=
tos/ cum poſſit idem de eodē affirmare et negare:
ideo ⁊c̄. ❡ Itē quando plura agētia diuerſarum
rationum concurrūt per ſe ad vnum effectū: opoꝛ=
tet illa eſſe ſuboꝛdinata ſcꝫ vnum eſſe prius ⁊ prin=
cipalius altero: ⁊ ipſum agere in alterū: ita ꝙ pri=
mū agens mediante actione eius in ſecundū agat
in effectū poſtremū. Si aūt ad intellectionem con
currant actiue obiectum ⁊ intellectus non pōt di=
ci ꝙ obiectum ſit agens principalius: ergo intelle
ctus erit prius ⁊ principalius agens: ⁊ ſic opoꝛte=
bit dicere ꝙ intellectus intelligēdo agat in ipſum
intelligibile: ⁊ ita ſenſus in ſenſibile ⁊ voluntas in
volibile. quod non apparet eſſe verū. Dicunt ergo
iſti ꝙ obiectū nō requiritur ad intellectionem vel
volitionē vt actiuum ſed ſolū vt terminatiuū. Sed
iſta opinio videtur eſſe contra Ariſto. primo enim
quātū ad ſenſum ⁊ ſenſibile dicit ſecūdo de anima
ꝙ ſenſus in ipō moueri aliquid⁊ pati accidit. dicit
etiā ꝙ actiua operationis ipſius ſenſus ſunt extra
ſcꝫ viſibile/ ⁊ audibile. ⁊ cōmentatoꝛ ibidem dicit
ꝙ ſentire ſenſus ſit per paſſionē ſenſuū a ſenſibili=
bus: non per actionē ſenſuū in ſenſibilia. ⁊ ibidem
Ariſt. et cōmentatoꝛ vidētur dare rationē ad pro=
bandū ꝙ obiectum agat ad ſenſationē: quia ſi ni=
chil ageret ad eam / tunc ſenſus poſſet ſentire ſine
obiecto. conſequens eſt falſum: ergo ⁊c̄. cōſequen=
tia pꝫ: quia ſubdit Ari. Si cōbuſtibile eſſet com=
buſtiuū/ipm combureret ſe ⁊ nō indigeret ad hoc
exterioꝛi igne. quod ideo eſt: quia poſitis ſufficien
tibus actiuo ⁊ paſſiuo ⁊ ſufficienter approximatis
ponitur actio vel poni poteſt ſine alio extrinſeco
modo: cū obiectum non patiatur ad ſenſationem
ſi etiam non ageret ad eam ſenſus eſſet ſenſatiōis
ſufficiens actiuum ⁊ paſſiuū. propter quod ſentire
poſſet ſine obiecto extrinſeco. Quod aūt Ariſt. et
commentatoꝛ dicunt de ſenſu et ſenſibili idem in
telligūt de intellectu ⁊ intelligibili et de appetitu
⁊ appetibili. vt apparet tertio de aīa. Sed hanc
predictam rōem Ari. quam puto eſſe demonſtra=
tiuam/illi volunt infringere. dicunt enim ꝙ totali
actiuo ſufficienter approximato totali paſſiuo nō
ſemper opoꝛtet ꝙ poſſit agere. primo qꝛ actio (vt
dicūt) ponitur in agente ſubiectiue. ⁊ ſic agēs eſt
ipſius actiuum et paſſiuum et tñ non poteſt agere
eam in ſe ſine paſſiuo extrinſeco. Secūdo: qꝛ fun=
damentum vt dicunt eſt aliqñ totale actiuum rela
latiōis fundate in ipſo. et tñ ñ pōt eam agere in ſe
ſine coꝛrelatiuo. Tertio quia motoꝛ non poſſet mo
uere localiter ſuum mobile ſine loco. Quarto di=
cut aliqui ꝙ ſine pñtia ſenſibilis pōt ſenſus ſen=
tire vt in ſomnijs ſine preſentia appetibilis appe=
tere. vt homo ſine preſentia cibi poteſt cibum ap=
petere. Ille tamen inſtantie nichil videntur pro=
ficere. quia ſupponunt falſum vt puto. nō enī puto
ꝙ actio put ē res diſtincta ab agente in agēte re=
cipiatur ſubiectiue. ſed in paſſo. nec puto ꝙ rela=
tio prout eſt res diſtincta a fundamento recipia=
tur in fundamento extra. ſed in aīa de motu au=
tem locali dici poſſet ꝙ ſemper preter agens. ⁊ paſ
ſū ad actionem reqritur aliud. ſ. quod fit in paſſo
ab agente. vel in quo aut circa quod paſſū fit ab
agēte. ſicut igitur in alteratione requiritur quali=
litas q̄ fit i alterabili ab alterāte. ita in motu locali
reqrit locꝰ i quo fit mobile a mouēte. locꝰ ei (ſicut
multi dicūt) eſt illud totum qđ ipſi mobili acquiri
tur a mouente: non ſic aūt erat de obiecto. ❡ Alij
etiā dicūt ꝙ motꝰ localis poſſet fieri ſine loco quo
ad illud quod mobili acquiritur intrinſece amo=
uente: licet non quo ad illud quod ſibi acquiritur
extrinſece: eo ꝙ hoc eſt ipe locus: dicunt enim ꝙ ſi
deus totum mundū volueret motu diurno: ꝙ vlti
ma ſphera non minus moueretur q̄ꝫ nunc: ⁊ tamen
nulla eſſet loci mutatio. vnde q̄uis extra celū non
ſit locus: tamen articulus pariſieñ: dicit erroꝛem
eſſe dicere ꝙ deus non poteſt mouere celum motu
recto: ergo he inſtantie difficultates habēt: ſed nō
hic tractandas. de ſomnijs autem dicendum eſt ꝙ
ſpecies ſenſibiliū prius facte i fantaſia ab obiecto
et ibidē reſeruate mouent actiue ſenſum ad actuꝫ
vnde patet ꝙ ille ſupplent vices obiectoꝛū. de ap=
petitu etiam dicendū eſt ꝙ licet appetitus natura
lis ſine cognitione fiat: tamē appetitus animalis
et rationalis de quibus hic loquimur non fiunt ſi=
ne cognitiōe: nec cognitio ſine obiecto pñte aut
realiter aut per ſpecies in fantaſia vel in memoꝛia
reſeruatas. videtur etiam mihi ꝙ abſurdum eſſet
dicere ꝙ obiectum neceſſario requiratur ad ſenſa
tionē: ⁊ tamen nichil operatur in ſenſu: nec ſenſus
in ipſum. obiectum enim non ex eo requiritur ꝙ
terminet intellectionē vel ſenſationem: id eſt vt in=
telligatur vel vt ſentiatum. poſſum enim roſam in
telligere nulla roſa exiſtente. immo etiam ſentire
per ſpeciem reſeruatam in memoꝛia vel in fantaſia
❡ Item ꝙ obiectū vel ſpecies obiecti agat ad ſen
ſationem/intellectionem vel volitionē ex hoc ar=
guitur videtur ꝙ ſenſationes diuerſitate obiectoꝛum
fiunt diuerſe. diuerſitas enim in effectu videt aut
ex diuerſitate agētis aut ex diuerſitate materie ꝓ=
uenire. ſicut dicit ꝯmentatoꝛ duodecimo metaphi
ſice. Alij tamen inſtant cōtra iſtam rōnem per hoc
ꝙ circa idem obiectū intellectus pōt foꝛmare actꝰ
contrarios: ſcꝫ affirmare ⁊ negare. Sed ad hoc di
cendū eſt ꝙ hoc eſt bene poſſibile: virtute agentis
liberi. ſi enim volo: affirmo. et ſi volo/nego. ſed ſi=
ne libero agente illud non eſſet verū. modo ſenſus
nō habet ſe libere ad ſenſationē: neqꝫ intellectꝰ ad
intellectionē ante ⁊ preter omnem actum volendi:
ideo inſtantia non valebat in propoſito.

Nunc igitur ſoluēde ſunt ra=

tiones alioꝛū. ❡ Ad primam dicendum eſt ꝙ nō
opoꝛtet actiuum eſſe omni paſſo nobilius. nec om
nem actionem eſſe nobilioꝛem oī paſſione Sed o
poꝛtet omne actiuum eſſe nobilius eo paſſiuo. i ꝙ
agit. Duabus tamen conditionibus obſeruatis. ſci
licet ꝙ illud ſit ṗncipale actiuum. et ꝙ paſſiuuꝫ nō
habeat nobilioꝛem paſſionem q̄ꝫ illam quam reci=
pit ab illo actiuo. propter ergo defectum prime cō
ditionis dicunt aliqui ꝙ obiectum non eſt nobiliꝰ
itellectu aut ſenſu. licet agat in ipſum. quia dicūt
ꝙ ad intellectionem agunt ſimul obiectuꝫ ⁊ intel
lectus agens. ⁊ ad ſenſationem obiectum ⁊ ſenſus
agēs. ſed obiectum non eſt agens principale. Alij

Inſolbi= le argumē tū ꝙ itel= lectus a= gat ſuā i tellectio= nem.

Qñ diuer ſa agētia cōcurrūt ad eundē effectum vnū agit i alteruꝫ

Improba tio opini onis q̄/d obiectuꝫ ſe hꝫ tñ paſſiue.

Inſtātie ꝙ friuo= le ⁊ q̄ ſup ponūt fal ſū ꝙ ac= tio ſit i a gēte ⁊ re latio ſit diſtīcta a fūdamē= to.

Quomo do motꝰ localꝰ poſ ſit eē ſi= ne loco.

ꝙ obiꝫ a gat ad co gnitionē aliꝰ ñ re= qreretur

Inſtātia aliquoꝛū

Quomo do agēs ē nobiliꝰ paſſo du= ꝯditi onibꝰ ob ſeruatis.

autē dicunt propter defectum ſecunde/ ꝙ obiectū
non eſt nobiliꝰ: quia dicunt ꝙ obiectum agit in
ſenſum vel in intellectū ſpeciē ſuam tantū: et non
ipſam ſenſationē vel intellectionem. ſed ſenſus a=
gens ⁊ intellectus agens agunt eam in ſenſu vel
in intellectu paſſiuo diſpoſito per ſpeciē receptam
ab obiecto. modo intellectio eſt nobilioꝛ operatio
intellectus ꝙ̄ receptio. vel etiam ꝙ̄ actio rei intel
ligibilis. Alij etiam dicūt vt dixi prius ꝙ ſi obie=
ctum agat in ſenſum vel in intellectum ipſam ſenſa
tionem vel intellectionē: hoc tamen non eſt virtute
propꝛia/ ſed virtute cauſarum ſuperioꝛū: ideo nō
eſt nobilius propter defectum pꝛime conditionis

ꝙ ītelle= ctꝰ agat i ſe mediā te ſpē ſicū graueme diāte gra uitate.

Alij iterum dicunt ſicut pꝛioꝛes ꝙ obiectum agit
in intellectū ſpeciem ſuā tantū. intellectus autem
factus in actu per ſpeciē obiecti/ agit in ſe intelle=
ctionē: ſicut nos dicimus ꝙ habens actum pꝛimū
poteſt exire ſine exterioꝛi actiuo in actū ſecūdum
vt graue cum habuerit grauitatē a generante mo
uet ſe deoꝛſum: et iſti dicunt ꝙ intellectus ſm̄ eiꝰ
naturam ſimplicē dicitur poſſibilis et ſibi conue=
nit ratio recipiendi quicquid recipit: et dicitur a=
gens ſecūdū ꝙ actuatur per ſpeciem intelligibilē
nō ꝙ ſpecies agat pꝛincipaliter ſed intellectus eſt
pꝛincipale agens: et ſpecies obiecti eſt diſpoſitio
neceſſaria ipſius ad agēdum propter quod adhuc
nō oportet obiectū eſſe nobiliꝰ. Patet ergo ꝙ nec
pꝛima ratio ipſoꝝ procedit nec ſecūda. Aliter etiā
dicendū eſt ꝙ non eſt ſimile de appetitu animali ⁊
appetitu naturali: quia appetitus naturalis nihil
eſt diſtinctū realiter ab ipſa potentia naturali acti
ua vel paſſiua: nec actus appetēdi vt diſtinguitur
ab appetitu eſt aliquid aliud ab actu agēdi vel pa=
tiendi. ſic autē non eſt de appetitu animali: vel pōt

Quō appetitꝰ naturalis agit directus ab agēte ſuperioꝛi

dici ꝙ ſicut appetitus noſter mouetur et dirigitur
ab obiecto cognito: ita appetitus naturalis moue=
tur ⁊ dirigitur ab obiecto cognito a ſuperioꝛibus
cauſis: hoc eſt ab obiecto pro quanto relucet in in
tellectibus cauſarū ſuperioꝛū: ſcʒ intelligētiarum
propter quod dicit cōmentatoꝛ duodecimo meta=
phiſice. quod natura opatur pfecte oꝛdiate: Quis
non intelligat quaſi rememoꝛata ex virtutibus a=
gētibus nobilioꝛibus ea que ſunt intelligentie: pa
tet ergo ꝙ illa ratio capiebat falſum de q̄rta ratio
ne alibi perſcrutatum eſt. Ideo breuiter eſt dicen=
dum hic ꝙ cum intelligimus hominē vniuerſali=
ter/ nō ſic intelligimus abſtracte ꝙ intelligamus
aliam rem ab hominibus ſingularibus: ſed ſic ꝙ
nullum hominē ſingularem intelligimus diſticte
ab alijs/ ſed omnes indiſtincte. talē aūt itellectio=
nē poteſt agere quilibet homo ſingularis median
tibus virtutibus ſenſitiuis vna cum actione intel
lectus. omnes enim homines ſingulares circūſcri
ptis accidentibus et extraneis ſunt omnino ſimi=
les ⁊ eiuſdem rationis: ideo quicquid eſt ſimilitu
do vniꝰ iſto modo ſcilicet circunſcriptis extraneis
eſt ſimilitudo omnium alioꝛum indifferenter: exēpli
gratia. quod eſt ſimile huic albedini eſt ſimile ōībꝰ
albedinibus iſti ſimilibus. ſi ergo iſte hō me=
diante ſenſu egit ſuam ſimilitudinē licet inuolutā
ſimilitudinibus accidentium et extraneoꝛū in in=
tellectu: cum intellectus abſtraxerit a ſimilitudi=
ne ſubſtantie ſimilitudines accidentium extrane=
oꝛum/ illa ſimilitudo erit ita ſimilitudo omniū in=
differenter ſicut illius a quo cauſabatur. ideo non
ſolum iſte/ ſed omnes indifferenter tunc intelligū

quomodo cātur noticia vlis.

tur: quia intelligere rem ſit per habere ī intellectu
eius ſimilitudinem. ¶ Ad aliam concedendum
eſt ꝙ obiectū non agit immediate omnem intelle=
ctionem/ nec ſufficiēter: ſed intellectus cogit. im=
mo pꝛincipalius agit ꝙ̄ obiectū: nec eſt imaginan
dum ꝙ omne quod intelligitur agat ad ſui intelle
ctionem/ ſicut ſtatim dictum fuit ꝙ omnes hoīes
indifferenter ſimul poſſunt intelligi: licet vnus ſo=
lus homo egerit ad illam intellectionē: ſed ſic de=
bet intelligi ꝙ obiectuʒ extra pꝛimo agit in ſenſu
ſenſationē ſuam / ſaltem ſpeciem per quam vel cū
qua vel mediante qua ſenſus agit ſenſationē. Ipſa
autem ſenſatio vel ſpecies exiſtens in ſenſu agit ī
intellectū: ſimiliter ipſam intellectionem: vel ſaltē
ſpeciem intelligibilē per quam vel cum qua vel me
diante qua intellectus agit intellectionem. Nam
intellectus intellectionibus ſimplicibus informa
tus poteſt iam per huiuſmodi ſimplices intelle=
ctiones/ vel eis mediātibus cōponere vel diuide=
re ⁊ poſtea diſcurrere: ⁊ ſic tandē agere intellectio
nē multoꝛum ſub ſenſu nō cadētium: ſic enī intelle
ctus poteſt agere intellectiones dei ⁊ intelligētia=
rū pꝛime materie ⁊ intentionū ⁊ relationū ⁊ omniū
taliū: ⁊ ſic ſolum procedūt oēs ſequētes rationes
ipſoꝝ: ſaltem preter vltimā. Ad quā dicendū ꝙ in=
tellectus agit intellectionē per ſpeciē intelligibilē
ſicut coꝛpa celeſtia agāt in iſta inferioꝛa p motum ⁊
motus enī celi non ita agit ꝙ celū nichil agat imo eius ad ī
celū agit per ſuū motū tanꝙ̄ p diſpoſitionē ſibi ne
ceſſariā ad agendū: ſicut ergo celū nō agit ita ꝙ ſpe
cies intelligibilis nō agit intellectionē/ ita ꝙ intel
lectꝰ nichil agat imo intellectꝰ agit intellectionē p
ſpeciē intelligilē receptā ab obiecto tāꝙ̄ p diſpoſi
tionē ſibi neceſſariā ad agēdū ſicut ꝙ celū nō agit
ī ſuū motū nec ecōtra ita non opoꝛtet ꝙ intellectꝰ
agat in ſpeciem intelligibilē nec illa ſpecies ī ipſū
niſi ipſam intellectionem quam ſimul agunt ſicut
celum et motus eius ſimul agunt in iſta inferioꝛa

Quō ſenſibile mediante agit intellectum

Similitudo celi ⁊ motus ad īntellectū ⁊ ſpēm etꝰ quo cāſā dū noticiam.

Poteſt ergo dici ad dubita=

tionem pꝛincipale ꝙ voluntas ſic ī omni actu vo
lendi patitur ab obiecto quia obiectuʒ opoꝛtet eſ
ſe cognitum eius aūt cognitio agit ad actum vo=
lendi et aliquo modo immediate vel mediate age
batur ab aliquo exterioꝛi obiecto mō priꝰ expoſito

Nunc ad ſecundaʒ dubitatio

nem pꝛincipalem videtur eſſe dicendum de volun
tate actiua ⁊ paſſiua volitionis ſicut diceretur de ī
tellectu actiuo et paſſiuo intellectionis. Et vt ex=
trema quid opinoꝛ notandum eſt vt puto ꝙ intel
lectus et volūtas nō ſunt diuerſe res abinuicem
nec ab ipſa ſubſtātia anime ſed anima ipſa in oꝛdi=
ne ad actum intelligendi dicitur intellectus et in
oꝛdine ad actum volendi dicitur voluntas eo mo
do quo magis declarabitur in ſexto libro. Poteſt
ergo dici ꝙ ipſa anima eſt actiua et receptiua om=
nis intellectionis et oīs volitionis ſʒ foꝛte ꝙ hoc
nō eſt totalit ſm̄ ideʒ imo ſubſtātia grauis ſecūdū
ſeipſam eſt in potentia ad mouere deoꝛſum et pōt
agere illum motū ſecūdum quē infoꝛmat actū gra=
uitatis ita anima ſecundum ſeipſā pōt intellectio
nē vel volitionē recipere ſed agere eā nō pōt niſi
ſm̄ ꝙ aliquo pꝛioꝛi actu infoꝛmata ita ꝙ rō nō reci
piendi ſit rō ex pte aīe rō ꝟo agendi ſit ex pte aīe
actualiter ita ſcʒ ꝙ actus in aīa pꝛius alicui alte

ri actui intellectionis aut volitionis ſe habeat ad iſtū actū intellectionis aut volitionis actiue non paſſiue.ſ.ꝙ ſit diſpoſitio aīe neceſſaria ad agēduꝫ nō ad patiēdū magis enī ſicut puto dꝫ hoīs diſpoſitio ad agendū ꝙ̄ ad patiendū qꝛ agēs agit ſm ꝙ eſt in actu patiēs autē patit̄ ſm ꝙ eſt in potētia: videtur ergo michi ꝙ aīa informata ipſo intelligibili ab obiecto poteſt in ſe formare actū intelligēdi ⁊ ipſa ſimplicibus intellectionibꝰ informata pōt in ſe formare actū conpōnēdi ⁊ poſtea actū diuidendi ſaltē quo ad ꝑncipia ꝑ ſe nota: ⁊ poſtea actū diſcurrendi ⁊ ſic cōſeq̄nter. Et ita q̄tū ad actū volēdi dicā ꝙ ipſa aīa informata aliquo actu hoīs puta vel iudicio de bonitate aut malicia volibilis vel q̄dā ꝯplacētia vel diſplicētia ſicut dicet̄ poſt pōt ſe mouere ad actū volēdi ſicut ergo eadē res.ſ.aīa dr̄ volūtas paſſiua ſm ꝙ pōt actū volēdi recipe ⁊ dr̄ volūtas actiua ſm ꝙ pōt actū ipſuꝫ ꝓducere hoc autē eſt ſm ꝙ informata eſt actu priori ꝑdicto. Non ergo videt̄ michi ꝙ aliū oporteat ponere intellectū agentē aut aliā volūtatē agentē niſi forte deū ipſum q̄ modo priꝰ dicto pōt dici intellectꝰ aut volūtas coagēs ad omnē nr̄am intellectionē vel volitionē pluralitas aut nō eſt ponēda ſine neceſſitate cogēte. nichil autē videt̄ cogere pluſꝙ̄ dictū ſit ad ponendū qm̄ licet philoſophi nō cōcedāt ꝙ idē et ſm idē totaliter ſit eiuſdē actiuū ⁊ paſſiuū nō videtur tn̄ incōueniēs ꝙ idē non totaliter ſed ꝑtialiter ſit eiuſdē actiuum ⁊ paſſiuū modo prius dicto

Recitat opionem deceptionē autē q̄ de facto vr̄ fuiſſe ariſtotelis tertio de anima

Adhuc multi aliter opinati ſunt vcꝫ ꝙ ſicut vnuꝫ corpus q̄d cōpoſitū eſt ex duobꝰ principijs vno potentionali.ſ.materia ⁊ altero actuali.ſ.forma et ꝙ ſibi cōpetit pati ꝑ materiā ⁊ agere per formā. Ita anima itellectiua cōpoſita eſt ſubſtātialit̄ ex duobus principijs ex quibus fit per ſe vnuꝫ eo ꝙ ſunt ſicut actus ⁊ potētia principiū ergo potētiale vocant intellectū poſſibilē aut etiā voluntatē poſſibilem ⁊ principiū actuale vocant intellectū agētem vel etiā voluntatē agentē ⁊ ſic dicunt animā in ſe agere omnē actū intelligendi aut volendi ſed agere per principiū actuale ⁊ recipere ꝑ potentialem.

Recitat opionē ꝙ idē ſꝫ reꝫ moueat ⁊ ſm eādē partem

Aliā etiā multi dicūt ꝙ non eſt incōueniēs idē ſm idem oīno realiter eſſe actiuū eiuſdē ⁊ paſſiuū ſed ſm aliam ⁊ aliā rationē dicūt enim ꝙ nō eſt inconueniens vnuꝫ ⁊ idē carere aliqua diſpoſitione ſm actū formalē cuius ipſum eſt ſuſceptiuū ⁊ eadem continere ſm actū virtualē ſicut nos videmꝰ calcem eſſe actu formaliter frigidaꝫ ⁊ virtute actiua calidam dicūt ergo ꝙ aīa intellectiua eadē ⁊ indiuiſibilis exiſtēs: ⁊ ſm idem omnino realiter eſt receptiua intellectionis inquātū eſt capax ipſiꝰ.ſ.in quantū continet eā virtualiter. Sed hec opinio videtur eſſe cōtra philoſophos ſic enī poſſet dici ꝙ celum moueret ſe nec eſſet via ad probādū ꝙ oporteat preter ipſum celū ponere intelligētias mouētes ⁊ etiā illa differentia ſm rationē ſi nō ꝑueniat per operationē noſtri intellectus nichil faciet ad actionem vel paſſionem ⁊ ſi preueniat puto ꝙ erit differētia realis: de hoc tamē alibi tractatādū eſt. Nec valet ad propoſitū exemplū de calce aut zinzibere: qꝛ calx aut zinziber ratione diuerſorū principiorum eſt in potentia paſſiua ⁊ in potentia actiua ad caliditatem ſcꝫ ratione materie ratione forme. Et iterum ſiue hec opinio ſiue precedens teneatur: tamen oporter redire ad ea que prius dicebamus: in ſubſtantia enim anime n̄re nō eſt ſufficiens actiuum ⁊ ſufficiēs paſſiuum intellectionis et volitionis.cuꝫ ad primos actus requiratur obiectum: ⁊ ad poſteriores actus requirantur actus primi neceſſario nam obiecta neceſſario requiſita ad actus primos/⁊ primi neceſſarij ad poſteriores habent ſe ad actus illos quibus ſunt neceſſarij vel paſſiue vel actiue: aut principaliter: aut diſpoſitiue: propter quod puto ꝙ prima opinio ſit tenenda.

Ad tertiā dubitationē principalem

poteſt dici ꝙ anima cū ſit nuda pure ante eius eſſe principiū actiuū: ⁊ ſit paſſiua ipſius: non eſt poſſibile quod ipſa ſit actiua eius niſi ideꝫ ⁊ ſecundum idem totaliter eſſet eiuſdem actiuū ⁊ paſſiuum quod nō puto. ⁊ etiā quia obiectū eſt illius primi actus actiuū ⁊ ſufficiēs vt videtur ſicut enī color in parietate vna cū lumine eſt actiuū ſufficiens in medio ſue ſpeciei. ita videtur ꝙ ſpecies in medio poteſt ita ſufficiēter agere in ſenſu. lꝫ forte non ipſam ſenſationem: ſed ipſe ſenſus ſm ꝙ ſpeciei ſenſibili informatus: ⁊ ita nō videtur remotū ꝙ fantaſma poſſit agere ſpeciem ſuā in intellectu licet forte nō ipſam intellectionē Unde hoc quod aliqui dicūt ſcꝫ ꝙ obiectū ſenſibile ⁊ ſenſus agēs diſtinctus a ſenſu paſſiuo agūt ſimul actū qui primo recipitur in ſenſu paſſiuo: nō videtur rationabile: qm̄ licet diſpoſitio actiua ad agēduꝫ inherēs ſibi non agat in ipſuꝫ actiuū nec ecōtra ſicut ante dictum fuit de celo ⁊ motu eius tamē duo agentia ſeparata ⁊ diuerſarū rationū nō videtur ꝑ ſe req̄ri ad aliquam actionē. niſi ſint ſubordinata. ita ꝙ primū agat in ſꝫ. modo nō apparet quomodo ſenſibile ageret in ſenſum agente nec ecōtra. ergo ⁊c. Et ſicut dico de ſenſibili ad ſenſum. dicatur de intelligibili ad intellectū quid autē de volūtate quo ad hoc reſtaret dicendum. forte videbitur in alia queſtione.

Tꝫ reſolutorie ꝙ niſus ⁊ intellectꝰ ⁊ hn̄t pure paſſiue ad ſuos p̄mos actꝰ ſꝫ ſpecies non ſunt proprie actꝰ.

Ad rationes principales eſt

reſpōdendū ſm p̄dicta ꝙ nō eſt poſitū ꝙ idē realiter ſit eiuſdē actiuū ⁊ paſſiuū: ⁊ ſm ideꝫ totaliter: ſed ꝑtialiter. ⁊ hoc non eſt impoſſibile.

Queritur tertio. Utrū

actuꝫ volendi aut nollendi ꝑcedat in ipſa volūtate aliq̄s alter actꝰ aut alia q̄cunq̄ diſpoſitio mediāte qua actus volendi fiat in ipſa voluntate. ¶ Arguitur ꝙ ſic quia voluntas cum ſeipſam determinet. videtur actiua ſue determinationis. volitionis eunt actiua non eſt: quia cum ad ipſam ſe habeat paſſiue: ſi cum hoc eſſet eius actiua: ipſa non indigeret obiecto ad volendū. ergo non eſt idem volitio ⁊ ipſa volūtatis determinatio: nec illa determinatio eſt ipſa voluntas: quia voluntate exiſtente ſemper: non ſemꝑ eſt illa determinatio: igitur oportet illam determinationē eſſe diſpoſitionē mediā inter voluntatē ⁊ volitionē. ¶ Scd̄o poſito ꝙ obiectū vnum fuerit volūtati preſentatum ſub duplici ratione/ſcilicet ⁊ mali. verbigratia adulterium ſub ratione inordinati: ⁊ ſub ratione delectabilis voluntas vt ante dictum fuit poteſt non ſolū totum obiectum velle aut ipſum totum nolle: ſed etiam differre donec ratio quid ſit eligibilius iudicauerit: ⁊ etiam poteſt imperare vt de hoc intellectus

inquirat.peto ergo vtrū voluntas cū fuerit ita in ſuſpenſo ſit aliquid paſſa ab obiecto vel qualitercūqꝫ immutata: aut non/ſi ſic igitur diſpoſitionem aliquā recipit preuiā volitioni aut nollitioni illius obiecti Si nō.quomodo igiꝰ pōt imꝑare intellectui de inq̄ſitione circa illud obiectū cū non poſſit hoc ante illius obiecti p̄ſentiā ⁊ quomodo eſt potēs ſe determiare ad illud obiectū volēdū aut nollēdū: cū ante obiecti p̄ſentiā nō poſſet: nullus vtiqꝫ diceret vt videt. ¶ Tertio cū volūtas ſit in potētia paſſiua ad recipiendū actum volēdi ⁊ obiectum nō ſit ſufficiēs actiuū ipſiꝰ/niſi determiatio volūtatꝭ cōcurrat: oportet ꝙ volūtas ſit illiꝰ actꝰ aliquo modo actiua.ſi ergo nō ſit ꝑ diſpoſitionē mediā aliā a volūtate: tunc ipſa volūtas eadē exiſtens ⁊ ſm idē erit eiuſdē actiua ⁊ paſſiua: qꝺ cōcedens videtur totā philoſophiā deſtruere.

Oppoſitū tñ arguit qꝛ cū ni

chil aliud ab ipſa volūtate ſit magis liberū q̄ ipſa volūtas.loquendo de libertate qua dr poſſe in vtrūqꝫ actuū oppoſitorū.videt ꝙ ipſa ſit libera ꝑ ſe ergo obiecto p̄ſente.nullo indiget alio ad volēdū: qꝛ ſi alio indigeret: ipſa nō eſſet eiꝰ qꝺ eſt velle aut nolle dn̄a ſm ſe neqꝫ libera: ſꝫ ꝑ illud quo ipſa ad hoc idigeret. ¶ Itē illud mediū vel eſſet idem ad volendū ⁊ nollendū: vel eſſet aliud ⁊ aliud. Si dicatur ꝙ ſit idē volendi ⁊ nollendi: tūc eſt ita indifferēs ſicut ⁊ ipſa volūtas: ꝓpter qꝺ nichil facit ad determiationē actꝰ.ideo fruſtra ponit. Si dicat qꝺ aliud ⁊ aliud tūc oportet ꝙ volūtas ad vtrūqꝫ eorū ſit indifferēs ſicut ⁊ actū volendi ⁊ nollēdi: ⁊ tunc querit quomodo determiabit ſe ad alterū eorū ſicut de actibꝰ volēdi ⁊ nollēdi q̄rebat: ⁊ ſic iſta media fruſtra ponerent cū ipſis poſitis nulla ceſſet ibi difficultas. Nota ꝙ q̄ſtio ſpecialiter hic eſt intelligēda quo ad ordinata in finē.de quibꝰ in prima queſtione dicebat ꝙ volūtas libere poteſt velle aut nolle: aut differre.de fine enī vltimo nichil ad preſens intēdimus.

Tres difficultates ſꝫ tria argumenta

Notādū etiā ꝙ tres ratiōes

que nūc adducte fuerūt tres tāgunt difficultates ſatis magnas vna eſt an determiatio ipſiꝰ volūtatꝭ ad volēdū vel nollēdū ſit aliq̄s actꝰ realiter diſtinctus ab actu volēdi vel nollendi. ¶ Scḋa eſt an adhuc añ hmōi volūtatis determiationē aliq̄s actꝰ precedat cauſatꝰ in ipſa volūtate ab obiecto ſibi p̄ſentato vel a ratiōe ſibi illud obiectū p̄ſentāte.ꝓpter quem actū ipſa ſit potēs ſe determiare ad volēdum vel nollendū cū ante obiecti p̄ſentiā nō poſſet: aut per quā ipſa ſit potēs imꝑare intellectui de inq̄ſitione circa illud obiectū cum ante nō poſſet. ¶ Tertia difficultas eſt vtrū voluntas ſit ſolum paſſiua ipſiꝰ actus volēdi aut nollēdi: aut cū hoc actiua.⁊ quomodo De tertia autē difficultate dictū eſt in q̄ſtione p̄cedēti. Sed de prima videntur opiniones cōtrarie.quidā enī ponūt ꝙ obiectū voluntatis eſt actiuū actꝰ volēdi ⁊ nollēdi in ipſam volūtatē de ratione autē actiui eſt ſuā inducere ſimilitudinē in paſſiuū.ideo oportet ꝙ paſſum ad illam ſiſitudinē prius exiſtat in potentia ⁊ recipiendo eā ab agente ſit in actu: ⁊ ita vniuerſaliter de ratione agētis eſt actuare paſſum ſed eſt differentia inter paſſum naturale ⁊ volūtariū: qm̄ paſſum naturale neceſſitat ab agēte ita ꝙ agēte p̄ſente neceſſario recipit actū eius ſi nō fuerit impedimētū extrinſecū: ſed paſſum volūtariū nō neceſſitatur ab agente: ita ꝙ agēte p̄ſente nō neceſſario recipit actū eiꝰ: ſed p̄exigit ꝙ ipſum paſſiuū determinet libere ad patiēdum ab hoc obiecto vel ab illo: vel ab eodē obiecto ſm vnā rationē vel aliā. Aliter enī libertas nō ſaluaretur. Iſti igitur ponūt illam determinationē actū eſſe quēdā aliū ab actu volēdi aut nollēdi p̄uiū ſibi. Et quo ad tertiā difficultatē iſti videntur ponere ꝙ volūtas actiua ſit illiꝰ determinationis/⁊ non obiectū ⁊ ꝙ obiectū ecōuerſo ſit actiuū actus volendi ⁊ nollēdi/⁊ nō ipſa voluntas/qm̄ volūtas nichil agere videt niſi ad ſuī determinationē vt ab hoc obiecto vel illo patiat. hec enim determiatio non eſt actiua actus volendi: ſed ſolū diſpoſitiua paſſi vt patiatur ab obiecto.⁊ ab eo actū volēdi recipiat.

Recitat opinionē ꝙ actꝰ volēdi tāte totaliter ab oblatio determinatio aūt ipſuꝫ p̄cedēs a volūtate

Sed cōtra iſtā opinionē alii

obiciunt: primo quia tunc poſt illā determinationem neceſſe eſſet volūtatē pati ab obiecto.qꝺ non videt verū: qꝛ tūc nō eſſet dn̄a ſui actus a p̄ncipio vſqꝫ ad finē: cuius oppoſitū dicit Ari.tertio huiꝰ Ad hoc reſpōdent ipſi ꝙ imo: qꝛ voluntas ab huiuſmodi ſua determinatione poteſt libere deſiſtere omni hora apud quam deſiſtentiam ceſſaret pati ab obiecto. Sed illa reſponſio non videtur valere: quia ſi volūtas poteſt ſe determinare ad hoc et ad illud non videtur ꝙ magis ſe determinet ad hoc q̄ ad illud: niſi quia vult hoc magis q̄ illud et ideo primi actus in quos ⁊ in ſibi oppoſitos voluntas libere poteſt: videntur eſſe actus volendi ⁊ nollendi. Aliter etiā obicitur contra dictā opinionē ſic: qꝛ cum alia ſit volūtatis determinatio ad volendū ⁊ alia ad nollendū. oportet ꝙ ante determinationē ipſa volūtas ſit indifferēs ad vtrāqꝫ determinationē ſed quod eſt ad plures actus indifferens nō tranſit in aliquem ipſorū abſqꝫ p̄uia determinatione ergo oportet ꝙ illā determinationem precedat alia determinatio.⁊ ſic in infinitū Sed reſpondetur ꝙ non eſt ita: qꝛ voluntas ex eo ꝙ eſt agens liberum ſeipſa abſqꝫ omni preuio medio poteſt in vtramqꝫ determiationem trāſire. q̄a tale agens ſeipſo poteſt in actꝰ oppoſitos. Sed tūc queritur quare ergo oportet ante actum volendi vel nolendi eſſe determinationem p̄uiā. dicā enim ſicut tu ꝙ voluntas quia libera poteſt ſeipſa abſqꝫ alio medio preuio tranſire in actum volendi aut nolendi. Sed dicitur ꝙ non eſt ſimile. qꝛ volūtas ponit actiua huius determinationis.et nō ponit actiua actus volendi aut nolendi. Ad rōnē autē actiui et non paſſiui vt paſſiuū ē ſpectat determinatio voluntatis: igitur cū ſit indifferens ad volendum et nolendum/⁊ paſſiue ſolū ſe hn̄s nō poſſet determinate in hoc aut in illud trāſire ſine determinatione p̄uia. ſed in hāc determiationē vel in aliam determinate pōt tranſire ſine medio. quia eſt actiua illarū. Sed adhuc nō ſufficit illud. qm̄ obiectū nō minꝰ videt actiuū illarū determiationū q̄ volitionis ⁊ nollitionis. qꝛ ſicut nō pōt voluntas velle aut nolle ſine obiecti p̄ſentia. ita nec ſe determinare: obiectū autē ad illā determiationē nō req̄ritur paſſiue ergo req̄ritur actiue. cū igit fruſtra fit ꝑ plura qꝺ fieri poteſt per pauciora. videtur ꝙ ille determinationes p̄uie ſunt abiciēde. Et ita dictum eſt de prima difficultate.

Recitat opinionē ꝙ ſit ſpēs in volūtate precedēs actū ſicut i intellectu

De ſecunda autem difficultate dicunt aliqui ponētes in intellectū ſpecies intelligibiles diſtinctas ab actib⁹ intelligendi ꝙ ſicut oportet in intellectu tales ſpecies intelligibiles eſſe preuias actui intelligēdi: ita eſt in volūtate ſtatim enim obiecto volūtati pñtato ſpecies in ipſa imprimitur neceſſario preuia actui volēdi vel nollēdi ſed differenter qꝛ naturali neceſſitate intellectus ſpecie intelligibili informat⁹ trāſit ad actum intelligēdi voluntas autē cum fuerit informata his ſpeciebus nō neceſſario tranſit in actuꝫ volendi vel nollēdi: ſed libere poteſt in ipſum trāſire/ vel differre: ꝛ poteſt libere impare intellectui vt amplius de illo obiecto inquirat/ aut ab huiuſmodi conſideratione omnino deſiſtat/ quod ante receptionem ſpecierū non poterat ſed ſi poſuerimus (vt in ſexto libro videbitur) ꝙ intellectus et volūtas nō ſint adinuicē ꝛ ab anima diuerſe res: non videtur ꝙ ad inclinationē volūtatis vel ſaltem ad eius cōplacentiā in obiecto alia ex pte obiecti reqratur ſpecies autē repſentatio ꝙ̄ ſpecies obiecti: ꝛ iudiciū de bonitate vel malicia rei volibilis in intellectu exiſtēs. Nō enī eſſet graue dicere ſicut aīa formata ſpecie intelligibili pōt trāſire in actū intelligēdi (ſicut prius dictum fuit) ꝙ ipſa ita informata iudicio de bonitate ꝛ malicia rei volibilis pōt trāſire in obiecti cōplacētiā quādā vel diſplicētiā q̄ iā videtur eſſe quidā act⁹ volūtatis. Ꝓpter qḋ aliqui dicūt ꝓbabiliter ſicut michi videtur: ꝙ ſicut actiua grauiū ꝛ leuiū primo generant in ſuis paſſiuis caliditatē aut frigiditatē mediātibus quibus pñt conſeqūter trāſire in grauitatem aut leuitatē que qdē grauitas ꝛ leuitas ſunt iā inclinationes actuales ad modū ꝛ ad quas ſi nō fuerit impedimentū ſtatim neceſſario conſeqtur motus ſurſum vel deorſum poſt quē motū graue. aut leue naturaliter in loco ꝓprio quieſcit ꝛ figit: ita iudiciū vel aīa informata iudicio de bonitate vel malicia obiecti primo gñat in ipſa volūtate cōplacentiā quandā in obiecto vel diſplicētiā in obiecto mediantib⁹ quib⁹ ipſa voluntas acceptare poteſt obiectū vel refutare que quidē acceptatio vel refutatio ſunt iaꝫ actuales inclinationes volūtatis ad quas motus conſeqtur ſi nō fuerit impedimentum poſt quē motū volūtas figitur ꝛ q̄ſcit in bono adepto q̄ quidē q̄es vel fixio dr̄ delectatio vel ſi fuerit impedimētū a ꝓſecutione boni/ vel fuga mali: fiet in ipſa volūtate triſticia. modo ergo diceretur ꝙ ſi obiectū fuerit volūtati pñtatū ſub ratione boni. tūc ſtatim cauſabit neceſſario in ipſa volūtate dict⁹ actus cōplacētie. ꝛ ſi fuerit ſibi preſentatū ſub ratione mali: cauſabit act⁹ diſplicētie ꝛ ſi pñtet ſimul ſub ratione boni ꝛ mali/ cauſabūtur in ea ſimul vterqꝫ actus. ſ. cōplacentia ex obiecto illo ꝛ diſplicētia ꝑ ꝯ̄. gr̄a ſi intellectus iudicat ꝙ delectari ſit bonū ꝛ turpe aliquid agere ſit malum: ꝛ cū hoc iudicauerit in adulterio multā fieri delectationē ꝛ multā turpitudinē ſtatim neceſſario in ipſa volūtate ſiſtet tale iudiciū cōſequet et cōplacentia quedā ratione delectationis/ diſplicētia ratione turpitudinis nec iſta repugnāt ſicut de illo qui proiicit tēpore tēpeſtatis merces in mare ipſe enim multā habet triſticiā ſiue diſplicentiam in huiuſmodi ꝓiectione ꝓpter diuitiarū perditionem ꝛ tñ cū illa diſplicentia ꝓiectio ſibi placet vt

Repbat illā qꝛ iudiciū intellect⁹ ſupplet vicē talis ſpeciei

Opinio doctoris ꝙ iudicium de re cauſet neceſſario ꝯplacētiā aut diſplicētiaꝫ nō tñ acceptationē aut refutationeꝫ.

Cōplacētia ꝛ diſplicētia de eadē re non repugnāt ſm̄ diuerſas rōnes ſꝫ bñ acceptatio ꝛ refutatio.

ipſe ſaluet. cōplacētia enim diſplicētia circa idem opus non opponuntur ſi fuerit ſecundū diuerſas rationes in tpe illo cōpoſſibiles in eodē Sed qa acceptatio ꝛ refutatio ſunt impet⁹ ad actū proſequēdū vel fugiēdū: ꝛ iſti motus. ſ. ꝓſecutio vel fuga ꝓpter cōtrarietatē ſunt incōpoſſibiles in eodē Ideo etiā nō poſſunt ſimul in volūtate fieri hm̄oi acceptatio ꝛ refutatio: ſed volūtas libere pōt acceptare opus illud ſine refutatione vel refutare ſine acceptatione vel etiā nec refutare nec acceptare/ ſed differre vt videtur michi: quod quaſi quilibet homo experiri poteſt in ſeipſo. Multo nāqꝫ video cū in aliquo turpi opere ſibi ratio aliqua bonitatis appuerit ꝓpter delectationē dicētes. o vtinam hoc eſſet tāte honeſtatis quāte eſt turpitudinis. hoc autē nō dicūt niſi ꝓpter cōplacētiā in apparenti delectatione/ ꝛ diſplicētiā in turpitudine hoc etiā videtur pſuaderi poſſe ratione: qꝛ ſatiſ videtur mirabile ſi obiectū pñtatū volūtati nullā penitus reciperet impſſionē a volūtate neqꝫ volūtas ab eo. imo neqꝫ a quocunqꝫ alio: ꝙ voluntas poſſit in ſeipſam agere cū ante nō poſſet. Suppono enī ex dictiſ prius ꝙ volūtas ſit actiua illi⁹ actus ſui cuius ipſa eſt primo dña: ꝛ ꝙ illū actū agat in ſeipſam. licet igitur nō miremur de hoc ꝙ actiuuꝫ approximatū paſſiuo poteſt in actionē ſuā tranſire circa illud paſſiuū cū ante nō poſſet: tamen miraremur ſi actiuū approximatū paſſiuo nō potēs agere in paſſiuū poſſit in ipſum agere ꝓpter alicuius tertij pñtiā quod qdē tertiū nichil imprimit nec in actiuū nec in paſſiuū: nec vllā recipit ab eis impreſſionē ꝛ tñ obiectū volūtati pñtatum eſſet tale tertiū: ſi nichil imprimeret in ipſam volūtatē cum volūtas ponatur ſui actus actiua ꝛ paſſiua. Iſta tñ ratio licet habeat apparētiā forte ſolui poteſt faciliter. cū poſuerimus ꝙ intellectus ꝛ volūtas nō diſtinguūtur ab aīa neqꝫ ab inuicē realiter ſed ꝙ ipſa aīa dr̄ intellect⁹ in ordie ad actū cognoſcendi: ꝛ dicitur volūtas in ordine ad actū appetēdi. diceretur igitur qḋ obiectū pñtatū aīe imprimit in ea ſimilitudinē ſuā mediāte qua anima cognoſcit ipſum. Hac autē impreſſione mediāte poteſt anima que eſt idem qḋ volūtas in actū volendi ꝛ nollendi acceptādi vel refutandi. cū ante non poſſet. Alia igitur ratio videtur michi ꝓbabilis talis: ſi obiectū ſub ratione boni apprehēſum fuerit ꝛ voluntas ſua libertate poſſet in nullā habere cōplacentiā: ſequeretur ꝙ illa libertas nō eſſet nobis in auxiliū: ſed potius in magnū detrimentum. cōſeqns eſt falſum. ergo ꝛc. falſitas conſeqntis oīno cōcedi dꝫ: cū libertas ſit nobilis ꝯditio ꝛ naturalr imo diuinitus indita volūtati ꝯñs ꝓbat.

Probat experientiam.

Ratio idē ꝓbat videt ponere ſpēs i volūtate ante actū qḋ reprobauit in .q. pcedente

Caluūnia rationis

Ad cuius euidētiā eſt ſciēdum ꝙ libertas ſecundū quam voluntas poteſt non acceptare quod ſibi preſentatū fuerit ſub ratione boni: vel non refutare quod preſentatuꝫ eſt ſub ratione mali: prodeſt valde nobis ad vite directionē: pro tanto qꝛ in multis in quibus prima facie ſunt alique rationes bonitatis apparentes ꝛ latent ſepe mille malicie. vel annexe vel conſequentes propter quod acceptare illud quod apparebat bonum eſſet nobis inconueniens ꝛ damnoſum: et ſic etiam quod prima facie videtur eſſe malum. habet aliquando bonitatem latentē propter quam refutaſſe illud eſſet nobis malum: ſed

tamen illa poteſtas nō acceptādi vel nō refutandi
non prodeſt nobis finaliter vt in hmōi nō accepta=
tione vel nō refutatione ſiſtam⁹ hoc eni eſſet ipe=
dimētū ad opus nobis debitū auferre ſed illa po
teſtas nobis ꝓdeſt vt añ obiecti acceptationē vel
refutationē: inq̄ram⁹ de oī bonitate vel malicia q̄
illud obiectū cōſeq̄tur: vel ei annectit̄. vt tandem
quod eſt meli⁹ ſimplicit̄ acceptem⁹. ⁊ qḋ eſt ſimpli
citer peius refutem⁹. hec aūt vtilitas auferet̄ to=
ta ſi volūtas in apparēti bono nullā hēet cōplacē
tiā/ vel in apparēti malo diſplicētiā. ad q̄d eni ip=
ſa imperet de ampliori inq̄ſitione circa tale obie=
ctum: manifeſtū eſt ꝙ totus noſter impetus aufe
retur ad cōſiliandū de acceptādis aut refutandis
quod eſſet nobis dānoſum valde. Et cōfirmat̄ q2
libertas nō eſt data nobis vt nocere poſſit homi=
ni ordinata ſaltē bene ſed ipſa noceret ſi cōtinge=
ret hominē nullā in bonis vel malis ſibi apparen
tibus habere complacētiā vel diſplicētiā: q2 tunc
nullā haberet occaſionē amplius inq̄rendi de eis
an eſſent bona vel mala ſimpliciter. aut acceptan
da vel refutanda. ꝓpter qḋ ſepe acceptādorū acce
ptatione: ⁊ refutādorū refutatione priuaret̄. Itē
vniuſcuiuſq3 bonū ꝯſiſtit in hoc ꝙ ipſu3 refert̄ in
primū ⁊ finale bonū quod eſt ipſe deus cui⁹ gratia
omnia ſunt ⁊ opant̄: ſed (ſicut in primo libro dice=
batur) non oīa poſſunt illo finali bono ⁊ ſummo ſi
ne formaliter frui. ꝓpter qḋ vnūq̄dq3 ens ſpecia=
le h3 aliqḋ ꝓpriū ſibi bonū quo imediate fruit̄ et
quod reducit̄ ad primū bonū inq̄ntū illud eſt q̄dā
ſilitudo pticipata ipſi⁹ bonitat; ergo cū nō poſſit
ſemp imediate ferri in ipſum primū bonū. eſt incli
ta in ipſum referri mediāte obiecto qḋ aliquā ge=
rit ſilitudinē primi boni. omne aūt qḋ apparet bo
nū non apparet bonū: niſi q2 gerit aliquā ſimilitu
dinē primi boni ergo volūtas p hoc pōt referri in
primū bonū qḋ fert in illud ratione talis ſimilitu
dinis. ꝓpter qḋ videt̄ ꝙ libertas eſſet mala ſi per
ipſam volūtas poſſet oīno nō ferri in obiectū ap=
parēs bonū Sed dices: oñe volūtas fert̄ in pmū
bonū p hoc ꝙ ipſa fert̄ in obiectū ſimpliciter bo=
num ⁊ nō p hoc ꝙ fertur in obiectum apparēs bo
num. Ad hoc dicēdū eſt ꝙ volūtatis nō eſt diſcer=
nere ſi obiectū apparēs bonū ſimpliciter ſit bonū
aut nō bonū. Si igit̄ poſſet aliq̄ñ per ſuā liberta=
tem nō ferri oīno in apparēs bonū ⁊ nō exiſtēs: ſe
quitur ꝙ p eandē libertatē poterit oīno non ferri
in apparēs bonū ⁊ exñs. qḋ videt̄ incōueniēs. con
cedēdū eſt tñ ꝙ bonitas apparēs in obiecto nō de
terminat volūtatē ad ipſi⁹ obiecti acceptationē. imo
nec in hñdā in obiecto toto ſm ipſum totū cōpla=
centiā. q̄n ſic volūtas neceſſitari poſſet ad peccan
dū. qḋ oīno negare neceſſe eſt.

Nō potiſſima auctores ꝙ ſit tal' cōplacētia q2 eſt cauſa ꝯſultationis.

Bonum cuiuſ3 rei conſiſtit i hoc ꝙ refert̄ in pmū ⁊ finale bonum.

nichil apparet bonū niſi q2 gerit ſilitudinē pmi boni.

Sed contra p̄dicta occurrūt

dubitationes videt̄ primo ſeq̄ ex dictis ꝙ volūtas
etiā hoīs optimi hēet neceſſario cōplacētiā in om
ni ope vbi delectatio vel vtilitas apparet. l3 nō ac
ceptaret illud opus hoc aut̄ dicere eſt abſurdū li
cet enim vtilitas in homicidio vel delectatio in a=
dulterio poſſit apparere: tñ vir bonus nullā oīno cō
placentiā ſed poti⁹ abhominationē habebit in talib⁹
¶ Itē volūtas quantū ad huius cōplacentiā vel
diſplicentia3 non erit dñā ſui actus ⁊ ſic ipſa non
erit libera ſimpliciter. ¶ Item poſſibile eſt erro=
neum eſſe iudiciū intellect⁹ ⁊ quod eſt malū appe
rere bonum. igitur tūc volūtas erit neceſſitata ad
peccandū. ſ. ad cōplacētiā in re mala qḋ eſt incōue
niēs. ¶ Itē hec opinio videt̄ ſuſtinere articulos
pariſieſes cōdēnatos: quorū vnus eſt ꝙ volūtate
exiſtēte in tali diſpoſitione in qua nata eſt moueri
et mouente ⁊ ſic diſpoſito ſm ꝙ natū eſt mouere:
dicere ꝙ impoſſibile eſt voluntatē nō velle error.
Alius articulus eſt dicere ꝙ appetit⁹ ceſſantibus
impedimentis: neceſſario mouetur ab appetibili
error eſt de intellectiuo.

Obicit ꝯtra ſuam opinionē

Ad primā dubitationē ſoluē

dam eſt p ea q̄ determinata fuerūt in vndecima q̄
ſtione ſcḋi libri vbi viſu3 fuit ꝙ nichil eſt vtile vel
delectabile ſimpliciter qḋ nō ſit honeſtū ⁊ bonum
ſimpliciter ſtudioſo aute3 q̄ circa ſingula iudicat
recte nichil apparet delectabile vel vtile niſi qḋ eſt
ſimpliciter ⁊ ſm veritatē delectabile vel vtile pro
pter quod viro perfecto nunq̄ apparet delectatio
vel vtilitas in homicidio vel adulterio. licet hoc
poſſit apparere cōtinēti nondū ſcilicet in virtute
firmato. Ad aliā dubitationē poteſt dici ꝙ huiuſ=
modi cōplacētia vel diſplicētia eſt primus actus
volūtatis prout volūtas ab intellectu diſtinguit̄.
Nā intelligere cōponere diuidere ratiocinari ⁊ iu
dicare ſunt act⁹ pertinētes ad aīam ſm ꝙ ipſa di=
citur intellect⁹ ſed cōplacētia ⁊ diſplicētia in obie
cto cognito acceptato vel refutato ⁊ iterū gaudiū
et leticia ſunt actus ptinentes ad aīam ſm ꝙ ipſa
dicitur appetit⁹ cū igitur dictū fuerit prius ꝙ vo=
luntas nō eſt actiua ſui primi actus ſed paſſiua tā
tum. ⁊ ꝙ libertas nō eſt cōueniēs paſſiuo inquātū
paſſiuū eſt/ ſed poti⁹ actiuo inquātū actiuū: nō vi=
detur incōueniēs cōcedere ꝙ volūtas nō ſit libe=
ra ſiue dñā ſui primi act⁹. ita ſc3 ꝙ ceteris eodem
modo ſe hñtib⁹ ſiue exiſtētibus ipſa poſſit in ipm
⁊ ipſi⁹ oppoſitū ſed ipſa libere eſt dñā ſue accepta
tionis aut refutationis conſequētis: ⁊ hoc ſuffice
re videtur ve3 ꝙ volūtas ſit illorū actuū dñā in q̄
bus exiſtit meritū vel peccatū. modo vt̄ ꝙ in com
placētia vel diſplicētia p̄dictis nec mereamur nec
peccem⁹: ſed in obiecti totius acceptatione aut re
futatione ſbigſa: adulteriū nō prauū ex eo ꝙ eſt
ſenſui delectabile: ſed q2 inhoneſtū. Si igit̄ cōpla
centiā habeam⁹ in adulterio propter ſenſus dele
ctationē apparētē tātū: ⁊ diſplicētiā ꝓpter inhone
ſtatē: ⁊ nō acceptem⁹ totū ratione delectatiōis ap
parētis: ſ3 refutemus totū ratione inhoneſtatis:
hoc nō eēt pctm̄ ſ3 meritū hoc eni erit tētari et nō
obedire: ſed reſiſtere tētationi quod nō eſt pctm̄

Cōcedit ꝙ volūtas nō ſit libera reſpectu ſui primi act⁹. imo nō ſit ꝙ ſuus act⁹ q2 ſolū ſi ue ſe hēt.

Ad aliā dubitationē dicēdu3

eſt ꝙ ſi iudiciū intellectus fuerit erroneū propter
circunſtantie alicuius inuincibilem ignorātiam
non erit peccatū ſequi iudiciū rationis: ſed ſi fue
rit in nr̄a poteſtate tale iudiciū corrigere p diligē=
tem ratiocinationē ⁊ inq̄ſitionē: pctm̄ erit non in
ſola cōplacētia: ſed ſi quo ita ↄ̄iudicatū eſt ſine in
quiſitione vlteriori acceptem⁹. Ad articulos alle
gatos audiui ſemel ab vno doctore theologie fa=
moſo valde dici ꝙ nō reputaret incōueniēs extra
pariſieñ. dioceſim aliqua opinari cōtra epī pariſi=
enſis determinationē: ſed michi videtur dicēdū quan
tum ad primū articulū iam allegatum ꝙ act⁹ ſim
plicis complacētie vel diſplicentie nō eſt act⁹ vo=
lendi aut nollendi proprie ſed nolle aut velle ac=

Rñſio ad articulos pariſieñ.

ceptare ⁊ refutare. nā ſi petat a cōtinēte viro vis tu cognoſcere talē mulierē: nō reſpōdebit volo. ſʒ dicet vellē ſi nō eēt inhoneſtū vel pctm̄ ſignās ſe ꝓpter delectationē apparētē hr̄e in illo actu quādā cōplacētiā. nolle tm̄ ipſū. Ad ſcdʒ articulū pōt dici ꝙ volūtas nō neceſſario mouet ab appetibili quo ad actū volēdi aut nollēdi. Ex eis autē q̄ nunc dicta ſunt ⁊ p̄cedēti q̄ſtione ſatis apparet q̄d ſit dicēdum ad pncipales rationes in pncipio adductas pro parte affirmatiua.

Sed ad rōnē primā in oppoſitum

dicēdū eſt ꝙ lʒ volūtati ſit diſpōnēcia ꝓuia ad volēdū: tn̄ libertas in volēdo eſt nō rōne diſpōnis illi⁹: ſʒ rōne volūtatꝭ. Ad ſ aliā cōcedit ꝙ in voluntate nulla reqrit diſpō ꝓuia determinans volūtatem ad nccīo volēdū aut nollēdū: ſed bn̄ reqritur diſpoſitio ꝓuia ſine qua volūtas agere non poſſet in ſe actum volēdi aut nollēdi.

Querit quarto. Vtruʒ

propoſitꝭ duob⁹ bonis p rationē: maiori bono ⁊ minori bono incōpoſſibilib⁹ volūtas dimiſſo maiori bono poſſit velle min⁹ bonū. ❡ Arguit ꝙ ſic qꝛ aliter volūtas nō eſſet libera neqꝫ dn̄a ſui act⁹ a pncipio vſqꝫ ad finē / cui⁹ oppoſitū dicit Ari. tertio hui⁹. ❡ Secūdo ſi illud maius bonū eſſet ſibi p̄ſentatū abſqꝫ minori bono. adhuc ipſa poſſet nō velle ipſuʒ. poſſet eni differre ad inueſtigādū prius ſi eſſet in illo bono ꝓpoſito aliqđ malū latēs. aliter nō eēt libera neqꝫ dn̄a ſui act⁹: ſed ſtati neceſſitata ad volendū: igit nō min⁹ poteſt ipſum nō velle ſi ſit p̄ntatū cū minori bono: ſed ex quo ipſa nō vult magis bonū: quid prohibet ſibi velle minus bonū: videt ꝙ nichil. ❡ Tertio ſi volūtas pōt in malū ſub ratione mali multomagꝭ pōt in min⁹ bonū: ſʒ ipſa poteſt in malū. ꝓbatio qꝛ eadē eſt potētia oppoſitorū vt viſus albi ⁊ nigri. bonū aūt ⁊ malū ſunt oppoſita. ergo ſi volūtas eſt boni ita pōt eē mali. Et

Confirmatio.

cōfirmat qꝛ potētie rationales ſe hn̄t ad oppoſita nono metaphyſice. volūtas aūt eſt in rōne tertio de aīa. ❡ Itēʒ hoc ꝓbat p articulū pniciū. in quo dr̄ ꝙ duob⁹ bonis ꝓpoſitꝭ ipſi volūtati qđ forti⁹ eſt forti⁹ mouet error: niſi intelligat q̄ntū eſt ex pte boni mouētis igit vr̄ ꝙ volūtas pōt forti⁹ moueri a minori bono q̄ntū eſt ex pte ſua: ⁊ acceptare ipſum dimiſſo maiori bono: hoc idē videtur velle Ari. tertio hui⁹ dicens videt autē non idē eligere eni opinari: ſed opinari quidē meli⁹: ꝓpter maliciā autē eligere q̄ non oportet.

Oppoſitū dt Ari. eligimus

autē que ſcim⁹ maxime bona exiſtentia. ❡ Item non eſſet aliter verū qđ dicit Ari. ignorat quidem malus q̄ oportet opari ⁊ a quib⁹ fugiēdum poſſet eni eſſe mal⁹ in eligēdo min⁹ bonū / ⁊ dimittendo maius bonū / ⁊ tn̄ nō ignoraret illud eſſe mai⁹ bonum ⁊ aliud min⁹ bonū. Dicunt q̄dē ꝙ duob⁹ bonis incōpoſſibilibus p̄ſentatis p intellectū ipſi voluntati ⁊ ſtāte iudicio rationis in vniuerſali ⁊ particulari: ꝙ vnū eſt alio maius bonū: tamē volūtas

Quid ſit dicuʒ in vniuerſa li ⁊ q̄d in particulari

in tunc ⁊ ꝓ tūc pōt velle ⁊ acceptare min⁹ bonū ⁊ dimittere mai⁹ bonum. ⁊ voco iudiciū in vniuerſali q̄d in quo iudicam⁹ vnū ſimplr̄ eſſe maius bonū altero ⁊ iudiciū in particulari quo iudicam⁹ ſm̄ omnes circūſtātias appentes vnū eſſe ꝓ tūc magis bonū altero. Ad hāc igit cōcluſionē probandā arguūt

Rōes ꝙ p̄ſentatꝭ maiore bono. ⁊c. minore volūtas pōt eligē bonus bonū ſtante etiā iudicio ꝙ aliud ſit mai⁹ bonum.

ſic licet concederetur ꝙ volūtas ad volendum neceſſitaretur a ſummo ⁊ pfecto bono apphenſo qđ eſt vltim⁹ finis: in qua nulla poteſt apparere ratio malicie vel defectus: tamen ab aliis bonis defectiuis ſcilicet ordinatis in fineʒ cuiuſmodi ſunt bona incōpoſſibilia de quibus queſtio format ipſa neceſſitatur ad volendū. aliter eni ipſa nō eſſet magis dn̄a ſui actus q̄ꝫ appetit⁹. ſenſitiu⁹ autem quelibet alia potētia. ⁊ hoc etiā dictū fuit pri⁹ ſed volūtas in reſpectu bonorū ipſam nō neceſſitātiū ad volendū pōt libere q̄dlibet velle ⁊ quodlibet dimittere. ergo ⁊c. ❡ Itē iter talia duo bona cadit electio eligibile autē inq̄ntū eligibile excludit rationē neceſſariā: ita ꝙ cōtra rationē ipſius eſt ꝙ voluntas neceſſario ferat in ipſum. igit ⁊c. Contra

Arguit ꝙ voluntas non poſſit eligere bonū min⁹ bonū.

iſtā opinionē arguūt aliq ſatꝭ debiliter. primo ſic volūtas nō poteſt ferri in incognitū vt ſatꝭ patet tertio huius: ſed intellectus dū cognoſcit maius bonū nō cognoſcit minus bonū: cū intellect⁹ non poſſit ſimul plura cognoſcere: vt dr̄ in topicis ⁊ in quarto metaphyſice. ergo nō pōt ferre volūtas in minus bonū. Sed ſatis poſſet eis negari ꝙ intellectus nō poſſit ſimul plura intelligere de quo tamen nichil plus ad p̄ſens. Secūdo arguunt ſic: ſi volūtas poſſet velle min⁹ bonū: ſeqtur quod ipſa poſſet velle nō velle ſimul illud min⁹ bonū ⁊ dico hoc ꝓut ſimul cōſtruit cū hoc qđ eſt velle ⁊ nō velle: ⁊ nō cū hoc ṽbo poſſe modo hoc eſt cōtra pmū principiū vbi dr̄ / quod impoſſibile eſt. idem ſimul ineſſe ⁊ nō ineſſe. cōſequētia probatur: qꝛ tu ponis ꝙ pro illo tūc poteſt velle illud min⁹ bonū. ⁊ tamē certum eſt ꝙ etiā pro illo tunc poteſt ipſum nō velle. ſcilicet quia non eſt dubiū ꝙ poteſt velle magis bonum. igit poteſt ipſum velle ⁊ non velle pro eodem tūc: ⁊ per cōſequens ſimul. Sed iſta ratio eſt ſophiſtica. Nā ſimultas poteſt hic attēdi vel conſiderari dupliciter. Vnomodo ꝙ iūgat illa oppoſita in eodē tpe ita ꝙ ſit ſenſus ꝙ poſſibile ſit vt ambo oppoſita ſimul cōiūctim exeāt ineſſe. ⁊ hoc eſt impoſſibile. Aliomodo ꝙ ſimultas nō iūgat inter illa oppoſita: ſed ſolū dicat idētitateꝫ tēporis pro quo poſſibile eſt vtrūqꝫ ꝯtradictoriorū / nō tamen coniuncti ſed indifferēter exire ineſſe. ita ꝙ ſit ſenſus poſſibile eſt vtrūqꝫ oppoſitorū indifferenter nō vnū cū alio ꝓ eodē tūc exire ineſſet ⁊ hoc eſt bene poſſibile. Itē alij arguunt ſic ſicut voluntas nichil poteſt velle abſolute niſi ſit apprehēſum: ita nichil poteſt ꝓſequi vel fugere niſi qđ iudicatum fuerit eſſe proſequendū vel fugiendū qꝛ nō ſolum voluntas vel appetit⁹ ſed etiā intellectus mouet ad proſecutionē vel fugā: tertio de anima. modo intellectus nunq̄ꝫ iudicaret illud eſſe proſequēdū quod ſcit eſſe minus bonū: ⁊ hoc dimittendo maius bonū. igit ⁊c. Sed ad hoc rn̄detur ꝙ intellectus potuit p̄ſentētiare de fine ꝙ eſt proſequēdus virtute cuius ſentētie voluntas non ſolū in finis illius proſecutionē inclinari poterat: ſed etiaʒ in omne mediū quod iudicatū fuerit valere ad illuʒ finem modo ambo illa bona incōpoſſibilia potuerunt iudicare valere ad finē. licet hoc maius ⁊ illud minus. ideo videtur ꝙ volūtas ad hoc ꝙ tendat in quodlibet illorum mediorum: non indiget alio iudicio preuio. ❡ Item nec forte eſt bene demonſtratuʒ ꝙ voluntas nō poſſit inclinari in bo

Voluntas pōt velle aliquod

abſqꝫ hoc qđ itellectus indicet ipꝫ eē ꝓſeq̄ndū ſatiſ eſt ꝙ idicet ipſum eſſe bonum

num appꝑhēſum ꝓſequēdū donec intellectꝰ iudicauerit illud eſſe ꝓſequēdū multi eni dicerēt ꝙ ſufficit intellectū iudicare ꝙ hoc ſit bonū ꝛ poſſibile ꝓſequi. ſicut eni volūtas in illud qđ ſub ratione boni fuerit appꝑhēſum ferri pōt etiā ſi ſit impoſſibile ita forte ferri pōt in ꝓſecutionē ipſiꝰ ſtatim quod fuerit appꝑhēſum ſub ratione boni ꝓſeq̄bilis. non eni minꝰ videt̄ poſſibile ꝙ volūtas poſſit vna premiſſarū ſillogiſmi practici ſupplere q̄ȝ cōcupiſcentia ꝛ tñ cōcupiſcētia vnā ſupplet aliq̄ñ: ſicut patet per Ari. in libro de cauſa motꝰ aīaliū dicētē potabile concupiſcētia dicit: aut iſtud potabile ſenſus dicit/ aut fantaſia/ aut intellectꝰ ſtatī dicit ꝛ bibit.

Argumēta doctoꝝ ad idē

Sed forte licet he rationes cōtradictā opinionē non demōſtrent tñ nec iſta opinio poteſt eſſe vera poteſt enim ſic argui cōtra eā. impoſſibile eſt volūtatē ferri in malū ſibi preſentatū ſub ratione mali qꝛ obiectū eius eſt bonū verū ꝛ apparēs ſcđo rhetoꝛice. nullꝰ eni volūtariꝰ ꝛ cognoſcēs ꝑauā eligit: ſed in caſu poſito minꝰ bonū p̄ſentat̄ volūtati ſub ratione mali. ꝓbatio qꝛ ponitur volūtati preſentati ſub ratione qua eſt minꝰ bonū: ꝛ incōpoſſibile maioꝛi bono. modo minꝰ bonū vt opponitur maioꝛi bono hꝫ rōnē mali. ſicut minꝰ albū vt opponit̄ magis albo hꝫ rationē nigri: ꝛ ſic de aliis cōtrariis vt pꝫ tertio phyſicoꝝ.

Minꝰ bonū vt opponitur maioꝛi bono habet rōnē mali.

¶ Itē ſi volūtas pōt velle minꝰ bonū hoc ꝓueniret ſibi ex ſua libertate: qꝛ ſi nō eſſet libera: tūc foꝛtiꝰ obiectū ſemper deuinceret debiliꝰ obiectū vel ſaltē nō deuinceretur ab obiecto debilioꝛi: ſed ex ſua libertate non pōt habere ꝙ poſſet velle minꝰ bonū ꝓbat̄ qꝛ illa libertas oppoſitionis quā hꝫ volūtas nō eſt ſibi data: ſiue a deo ſiue a natura ꝓpter ſuū malū: ſed ꝓpter ſuū bonū cū illa ſit cōditio ꝑtinēs ad nobilitatē ꝛ excellētiā vt oēs cōcedūt. ꝛ cū deus ꝛ natura nullas faciāt in entibꝰ diſpoſitiones ꝑſone niſi oꝛdinatas ad bonū ipſoꝝ: ſed q̄cunqꝫ diſpoſitio per quā appetitus poteſt ferri in malū ſub rōne mali/ vel in minꝰ bonū ſub ratione minoꝛis boni ꝛ incōpoſſibilis cū maioꝛi bono/ dimittēdo magis bonū eſſet diſpoſitio peioꝛ: ꝛ magis ad malū tēdens q̄ȝ illa diſpoſitio ꝑ quā appetitꝰ eſſet ad bonū vel ad magis bonū deteriatus vel neceſſitatꝰ. igit̄ videt̄ ꝙ libertas nō det volūtati poſſe volēdi malū vel minus bonū in caſu ꝓpoſito. Et vt iſta ratio cadē citius appeat poſſumꝰ videre ꝙ appetitꝰ ſenſitiuus in tātū ſupat appetitū naturalē in meliꝰ q̄ȝtū aīatū ſupat inaīatū. vnde graue ſemꝑ tēdit in ſuū ꝓpꝛiū ꝛ naturale bonū nō obſtante ꝙ illi naturali ꝛ ꝓpꝛio bono fuerit ānexa malicia maioꝛ. ſ. coꝛruptiua ipſiꝰ. vt lignū ſi eſſet ſurſum tēdit ſemꝑ deoꝛſum dato ꝙ caderet in ignē a quo ſtatī cōbureret̄. appetitꝰ autē ſenſitiuꝰ in obiectū ꝓpꝛiū tēdēs/ vt ſi ſitiens appetat aquam/ non ita tendit in ipſum. quin ꝓpter ſenſibile malū inter mediū vel illi obiecto. ſ. aq̄ immixtū retrocedat ab aque ꝓſecutione: ꝛ aliā foꝛte viā querat per quā ſine ſenſibili nocumento poſſit finē adipiſci ad quē tendit. ¶ Itē appetitus liber. ſ. volūtas in tātū ſuperat appetitum ſenſitiuū in melius qꝛ appetitꝰ ſenſitiuus ſibi derelictus neceſſario tēdit in omne illud qđ eſt ſibi p̄ſentatū ſub ratione boni. niſi ſit actuale impedimentū. vel actuale ꝛ ſenſibile malū: ꝓpter qđ ab illius apparentis boni ꝓſecutione retrocedat. ꝓpter qđ aīal illo appetitu ductū multa quādoqꝫ incurrit incōueniētia ꝓpter mala nō actu ꝑcepta annexa illi apparēti bono vel in futurū ad ipſum cōſequētia. Appetitꝰ autē liber. ſ. voluntas ex ſua libertate oppoſitionis hꝫ ꝙ nō fert̄ neceſſario in bonū appꝛehēſum. licet actu nullū appareat annexū vel cōſequēs malū: ſed poteſt differre vt antea fiat inquiſitio. ſi appꝑhēſo bono ſit aliqua annexa vel cōſeq̄ns malicia. ꝛ q̄ȝtā. ꝑ quā dilationē ꝛ preuiam inq̄ſitionē pōt homo quaſi oēm euitare prauitatē. ad hoc igit̄ data eſt hmōi libertas ꝛ nō ad hoc ꝙ poſſit in malū ſub ratione mali aut in minꝰ bonū ſub ratione minoꝛis boni. Et ideo bñ dicit Ari. ꝙ omnis malꝰ ignoꝛat. ſ. ꝙ nunq̄ȝ volūtas tēderet in malū ſi eſſet ſub ratione malicie appꝛehēſum ꝛ iudicatū. ꝛ hoc tam pticulari iudicio q̄ȝ vniuerſali.

Volūtas nō neceſſio fert̄ in illud i quo nō appet rō mali.

Expō hꝰ oīs malꝰ ignoꝛat

Alii autē dicūt opinionē cōtrariā. ſcꝫ ꝙ in caſu poſito volūtas neceſſario fertur in maius bonum. quod ꝓbant qꝛ agente ſufficiēter appꝛoximato paſſo ſufficiēter diſpoſito in illa diſpoſitione in qua alterū eſt natū agere ꝛ alterū natū pati: opoꝛtet ꝙ fiat actio. Et ſi diceret̄ ꝙ hoc eſt verū de agēte naturali ꝓut diſtinguit̄ cōtra volūtariū: nō valet vt dicūt. qꝛ Ariſt. octauo phyſicoꝛum vult ꝙ ſi pꝛimus motoꝛ ꝛ pꝛimū mobile fuerit eterni. cū ſemper fuerint in optima diſpoſitione hoc ad mouere ꝛ illud admoueri: opoꝛtet ꝙ motꝰ ſemꝑ fuerint: ꝛ tñ cōſtat ꝙ tale mouēs eſt volūtarie agēs. modo ita eſt ꝙ in caſu poſito agēs ꝛ paſſum ꝛ oīa alia requiſita ad volitionē maioꝛis boni ſunt oīno ſufficienter ſe habentia: ꝛ cū omnes cōcedāt ꝙ tunc et pro tunc poſſit velle maius bonū. igit̄ videt̄ ꝙ ipſa neceſſario vult illud maius bonū. igit̄ ꝛc. Sed iſta poſitio cū ſua ratione ſi eſſent vere tollerēt libertatē ꝛ dominiū volūtatis/ ꝛ omnino ponerent ex neceſſitate euenire omnia. ſicut apparuit in pꝛima queſtione tertij libꝛi. ad quam recurras ſi vis. Ideo mediam opinionē tenendo ponentur tres concluſiones.

Tres cōcluſiones ſm̄ mētē doctoꝛis

Pꝛīa cōcluſio eſt ꝙ volūtas

ſtāte caſu poſito nō pōt tūc ꝛ ꝓ tūc velle minꝰ bonū. Et dixi nō pōt tūc ꝛ pro tūc: qꝛ tūc volūtas poteſt velle minꝰ bonū ꝓ alio tꝑe in quo nō amplꝰ ſtabit illud iudiciū: ꝛ eſt in poteſtate volūtatꝭ imperare itellectui vt deſiſtat a cōſideratione illius boni maioꝛis: ꝛ tūc poterit acceptare minus

Secūda cōcluſio eſt caſu po

ſito volūtas nō neceſſario fert̄ in ꝓſecutionē maioꝛis boni: ſꝫ pōt differre actū volēdi vt āte ꝛ fiat inq̄ſitio maioꝛ de his oībus que cōcomitari poſſunt vel inſeq̄ illud magꝭ bonū. Nā ſi ipſum eſſet abſqꝫ aliq̄ minoꝛi bono p̄ſentatū volūtati: ipſa poſſet ſm̄ dicta pꝛiꝰ differre actū volēdi. ergo multo magis hoc pōt: q̄ñ ꝑntat̄ cuꝫ altero incōpoſſibili bono. Et hec cōcluſio videt̄ neceſſaria ad ſaluandū volūtatis libertatē ꝛ dñiuꝫ. ergo ꝛc.

Tertia cōcluſio ſi volūtas de

beat eligere ipſa neceſſario eliget maiꝰ bonum. qꝛ aut maius bonū aut minꝰ ſꝫ non pōt minꝰ ꝓ tunc igit̄ opꝫ ꝙ maius. Ad rationes in oppoſitū patet ꝙ ratio p̄me opinionis bñ cōcludit ſcđam concluſionem nr̄am ꝛ nichil plus

Ad rōnes pꝛīcipales. Ad pꝛi

mam pꝫ ꝙ eodēmodo ꝓcedit. Et ſiłr ſcđa: niſi qꝛ

querit ſi volūtas poteſt non velle man⁹ bonū: qd ꝓhibet eā velle min⁹ bonū: ad qđ dicēdū eſt ꝙ ꝓhibitio hec ꝓuenit ex hoc ꝙ tūc min⁹ bonū p̄ſentaꝛ ſibi ſub ratione mali modo lȝ volūtas non neceſſario feraꝛ in bonū ſibi p̄ſentatū: ſed poſſit differre ratione ſue libertatꝭ: tn̄ non poteſt in malū ſub ratione mali. ❡ Ad aliā dicēdū eſt ꝙ eadē eſt potentia cognitiua oppoſitoꝝ: ſed non appetitiua: niſi vni⁹ ſm̄ acceptationē ꝛ alteri⁹ ſm̄ refutationē. ſic eni bn̄ ꝯcediꝛ ꝙ volūtas eſt ꝛ boni ꝛ mali. vel dicēdū eſt ꝙ potētia eſt oppoſitoꝝ ſub obiecto ſuo contētoꝝ. vt viſus albi ꝛ nigri ꝯtētoꝝ ſub colore. ideo volūtas eſt bn̄ oppoſitoꝝ contētoꝝ ſub bono. Exēpli gra. eſt eni aliqn̄ volūtas mouēdi. aliqn̄ qeſcēdi. aliqn̄ loq̄ndi. aliqn̄ tacēdi. ❡ Ad articulū p̄ſens. dicēdū eſt ꝙ volūtas non neceſſario moueꝛ forti⁹ a maiori bono: qꝛ poteſt a neutro moueri: quo ad actuȝ volitionis: non quo ad ꝯplacētiā: ſicut dictū fuit. ❡ Ad auctoritatē Ari. dicēdū eſt ꝙ aliqn̄ melius opinamur in vl̄i q̄ꝫ qn̄ ad factū ꝑticulare deſcendimus opinio eni ꝓpter p̄n̄s delectabile vel ꝓpter p̄n̄s triſtabile mutaꝛ ita ꝙ ſm̄ ꝑticularē opinionē erram⁹. ꝛ ita aliqđ eligim⁹ qđ non oꝫ ꝛ de hac opinionis mutatione ꝓpter p̄ſentē triſticiā vel delectationē loqꝛ Ari. caplo de tēperātia ꝯparādo q̄ꝫ tū ad hoc tēperātiā ad fortitudinē. due aūt auctoritates p̄me ad oppoſitū adducte ſūt ꝓ ſcđa ꝯcluſione ſcđa auctas eſt ꝓ p̄ia ꝯcluſiōe. Hec de qōne

Q Verit quinto. Vtrum

volūtas poſſit velle ꝯtra vel p̄ter iudiciū rōnis. ❡ Et aꝛ ꝙ ſic: qꝛ aliꝛ nō eēt vere libera. Et ꝯfirmaꝛ qꝛ appetit⁹ ſenſitiu⁹ pōt aduerſari rōni. vt dꝛ p̄mo hui⁹ ergo volūtas magꝭ. cū ſit magꝭ libera. ꝛ vꝛ ꝙ hoc nos conceſſim⁹ p̄io hui⁹ in vltima ꝛ penultima q̄ſtionib⁹ ❡ Itē videꝛ hoc arguē p̄ſen̄. articuli. quoꝝ vn⁹ eſt dicere ꝙ ſi rō eſt recta volūtas eſt recta error. Ali⁹ eſt q̄ coiter allegaꝛ. exn̄te maiori vl̄i in actu ꝛ minori ꝑticulari in actu ꝙ volūtas nō poſſit in oppoſitū error. Ali⁹ eſt exn̄te volūtate in vltima diſpoſitione ꝙ nō poſſit velle oppoſitū error. Itē aliter nō eſſem⁹ dn̄i nr̄arū opationū a p̄ncipio vſq; ad finē. cui⁹ oppoſitū dr Ariſt. ꝯn̄a pȝ qꝛ iudicato ꝙ hoc eēt pſeq̄ndū. nō poſſem⁹ tūc fugē vel iudicato ꝙ eēt fugiēdū. nō poſſem⁹ ipſū tūc pſeq̄. nō nos eē dn̄os actuū nr̄oꝝ ſiḡt nos libere poſſe in vtrūq; oppoſitoꝝ actuū. iđ ꝛc. ❡ Itē ſeq̄reꝛ ꝙ volūtas in volēdo nō poſſit peccare. ꝯn̄s eſt falſū de ſe. ꝯn̄a ꝓbaꝛ. qꝛ ſi iudiciū eēt rectū velle. nō poſſit eē obliquū: ꝛ ſic volūtas nō peccaret. Si aūt iudiciū eēt obliquū. velle nō poſſet eē rectū. igiꝛ neceſſario eēt obliquū: ſȝ pctm̄ nullū eſt in eo ad aliqđ neceſſitamur. iđ ꝛc. ❡ Itē volūtas ceterꝭ eodē mō ſe hn̄tib⁹ pōt in vtrūq; oppoſitoꝝ: ſicut dictū fuit ſȝ oꝫ alterū oppoſitoꝝ eē ꝯtra vel p̄ter iudiciū rationis: cū nō ſit poſſibile ſimul opinari ꝯtradictoria: vt pȝ quarto metaphyſice. ideo ꝛc.

Oppoſitū dicit Ari. iii. hui⁹

Ignorat q̄dē oīs mal⁹ q̄ oportet opari ꝛ a qb⁹ fugiēdū eſt qđ nō eſſet verū ſi recto exn̄te iudicio volūtas pōt eē obliqua. Ad idē etiā dicit Ari. qualiſcūq; vnuſquiſq; talis finis ei videꝛ. ❡ Itē ſeptimo huius dicit ꝙ cū ſillogiſmi practici ſit duplex p̄miſſa. hec quidē vniuerſalis alia vero ꝑticularis: cū ex ipſis facta fuerit vna ratiocinatio neceſſe eſt opari ꝯfeſtim. ꝛ exēplificat dicens puta ſi omne dulce guſtare oꝫ. hoc aūt dulce vt vinū aut aliqđ ſingulariū neceſſariū potētē ꝛ nō ꝓhibitū ſimul hec ꝛ opari. ❡ Itē oppoſitū ei⁹ qđ eſt ratiōe determinatū. vel nō eſt p̄ſentatū volūtati vel eſt ei p̄ſentatū ſub ratione mali: ſed volūtas velle nō pōt nec qđ ſibi p̄ſentatū non eſt. nec malū: ſed ratione mali. igiꝛ ꝛc. ❡ Itē ſi volūtas poſſet in oppoſituȝ eius qđ eſt ratione determinatū: ſeqꝛ ꝙ prudētia poſſet in nobis gn̄ari ſine ṽtute morali ꝛ ecōtra/ cui⁹ oppoſitū determinaꝛ ſexto hui⁹. ꝯn̄tia pȝ qꝛ ex quo ratio poſſet eē recta volūtate exiſtēte obliqua: poſito ꝙ hoc fieret freq̄nter. habitus rectus gn̄aretur in intellectu ex aſſuefactione ꝛ ille eſſet prudētia: ꝛ habitus prauus gn̄aretur in volūtate: ꝛ ecōtra. Etiā poſſet fieri ſi ratio poſſet eē recta volūtate exiſtente obliqua. ergo ꝛc.

Notandum eſt ꝙ appetitus

ſenſitiuus ꝛ appetit⁹ intellectiu⁹ q̄ dꝛ volūtas vocantur appetit⁹ cognoſcitiui. nō qꝛ cognoſcāt ſm̄ ꝙ eſt coīs ratio appetit⁹ ſed qꝛ act⁹ ipſoꝝ conſequūtur neceſſario cognitionē p̄uiā obiectoꝝ ſuorū appetit⁹ eni ſenſitiu⁹ ꝛ appetit⁹ intellectiu⁹ in hoc diſtiguūtur ꝯtra appetitū naturalē/ qꝛ appetitus naturalis ferꝛ in obiectū abſq; ipſi⁹ obiecti p̄uia cognitione. q̄ igiꝛ ponūt ꝙ appetit⁹ ſenſitiuus aut volūtas ferri poſſit in īcognitū. negāt ꝓpriaȝ rationē ipſoꝝ ſm̄ quā diſtingūtur ab appetitu naturali. Vn̄ ſi qs dixerit ꝙ aīa rationalis eſt actuȝ intelligēdi aut volēdi inclineꝛ in hmōi act⁹ intelligēdi et volēdi eo ꝙ vnūquodq; inclinaꝛ ad op⁹ ꝓpriū: dicem⁹ nos ꝙ hoc eſt verū: ſed talis inclinatio eſt ſm̄ appetitū naturalē. aīa nāq; in tales act⁹ ignotos inclinaꝛ nō ſm̄ ꝙ ipſa dꝛ volūtas: ſȝ ſm̄ ꝙ ipſa eſt q̄dā forma naturalis Sed cōtra hoc notabile arguiꝛ qꝛ vidētes finē aliquē ꝛ deſiderātes ipſum ꝛ nullū mediū ad illū finē attingēdū percipiētes ydoneū: tn̄ mediū ydoneū volum⁹. ꝓpter qđ ad ipſum inueniēdū cōſiliamur. ergo tūc volumus ignotū. Silr̄ eſt in ſpeculatiuis ꝙ media volum⁹ ꝓpter hoc ſȝ ꝛ ea cū ſtudio magno q̄rim⁹ ad qōnē ꝓpoſitā ſeriandū. lȝ nulla talia media agnoſcam⁹. Itē ſi volūtas mouet itellectū ad ꝯſiderādū aliqđ obiectū: q̄ro an illđ obiectū eſt notū vel ignotū: ſi notū: tūc itellect⁹ iā cōſiderat ipſū. ꝛ ſic nō īdiget ꝙ volūtas moueat ipȝ ad ꝯſiderādū Si aūt ſit ingotū tūc cū volūtas nō moueat ad aliqđ niſi mediāte actu volēdi: ſeqꝛ ꝙ ipſa vult ignotū. Solutio dbȝ eſt ꝙ ipa volūtas mouet itellectū ad ꝯſiderādū vt inueniat mediū valēs ad attigēdū finē volitū. hoc aūt nō poſſet eē niſi ꝑ itellectū ſibi p̄n̄tatū ſub rōne boni hoc qđ eſt ꝯſiliari ad tale mediū inueniēdū. ſicut igiꝛ hoc iudicat itellect⁹ eē bonū. Ita hoc vult volūtas vn̄ ſicut itellect⁹ nō cognoſcit determiate hoc mediū qđ poſtmodū iuenit Ita nec volūtas determiate ferꝛ in illud mediū/ ſed ferꝛ in ꝯſiliari ad iueniēdū mediū: ꝛ hoc cog̃ſcit itellect⁹ ꝛ iudicat eē bonū. cū aūt itellect⁹ hoc determiatū mediū iuenerit ꝛ iudicauerit eē bonū: tūc volūtas poteſt determiate velle ipſū ꝛ nō an̄. Silr̄ dbȝ de medio inueniēdo ad ꝯcluſionē ꝓpoſitā in ſpeculatiuis ſicut intellect⁹ iudicat bonū eē mediū ad hoc inueniēdū/ nō agnoſcēs determinate aliquod mediū: ita voluntas in nullū mediū determiate fertur

Nō quaſ nō pōt ꝑ tūc velle min⁹ bonū eſt qꝛ p̄n̄taꝛ tūc ſub rōne mali.

ꝙ volūtas ꝛ appetit⁹ ſenſitiu⁹ nō feranꝛ in īcognitū

ſed in medē inuētionē cōiter. Silr etiā dico q̄ vo lūtas nunq̄ mouet intellectū ad cōſiliādū niſi intellectus ꝓiudicauerit q̄ cōſiderare illud obiectū eſt bonū. Nec eſt incōueniēs q̄ intellect⁹ actus cognoſcat aliqđ obiectū ſub vna ratione: ⁊ dubitet de eo ſub alia: ⁊ qđ tūc iudicet bonū eſſe ꝯſiderare vlteri⁹ circa ipſum. Et ſcias q̄ volūtas nō ſolum ꝓſupponit ad actū volēdi q̄ obiectū ſit cognitum quocūq̄ modo: ſed etiā q̄ ſit iudicatū eſſe bonū. vel honeſtū delectabile vel vtile: cū eni bonū non niſi ſub ratione boni ſit obiectū appetit⁹. oportet debeat mouere appetitū q̄ ſub ratione boni ſibi ꝓſentet. Et ſicut dixi de bono ⁊ de rōne boni quo ad actū volēdi: ita debet intelligi de malo ⁊ de ratione mali quo ad actū nollendi.

Volūtas non fert in aliqđ niſi ſit iudicatū eē bonum

Pono ergo tres cōcluſiones

que nō niſi modicula declaratione exēplari indiget attētis ꝓdictis. Prima eſt q̄ volūtas pōt illud nō velle qđ p intellectū iudicat eſſe bonū. Aliter eni nō eſſet dn̄a ſui act⁹. dictū eni fuit prius q̄ volūtas pōt differre actū volēdi vt antea fiat inqſitio ſi bonitati apparēti fuerit aliqua malicia cōſequēs vel ānexa pōt etiā illud nō velle ꝓpter ānexā triſticiā vel laborē. Et eodēmodo dicēdū eſt q̄ volūtas pōt nō nolle qđ itellect⁹ iudicat eē malū.

Secūda cōcluſio eſt q̄ volun

tas nō pōt velle illud in quo itellectui nulla apparet bonitas rō. qm̄ tale nullomodo eſt pn̄tatū intellectui ſeu volūtati ſub rōne volibilis. Et eodē modo dicēdū eſt q̄ volūtas nō pōt nolle: lz poſſit nō velle illud in quo nulla apparet intellectui ratio malicie: q: tale nullomodo eſt ꝓſentatū intellectui ſub ratione fugibilis vel refutabilis ⁊c.

Tertia cōcluſio eſt q̄ volun-

tas pōt velle illud q̄ aliq̄ mō iudicatū eſt eē malū ⁊ nolle illud q̄ aliq̄ mō iudicatū eſt eē bonū: ſicut ſi adulteriū appareret ihoneſtū ⁊ delectabile. volūtas nō obſtāte ihoneſtate pōt velle adulteriū rōne delectationis vel pōt nō velle rōne inhoneſtatis. et ita eſt de illo q̄ tpe tēpeſtatis picit merces in mare. ⁊ hec dicta ſatis fuerūt pri⁹. ſic igit pz q̄ voluntas poteſt velle cōtra partē iudicij: ſed nō cōtra totū vel preter totum.

Volūtas pōt velle ꝯtra ptē iudicij lz non ꝯtra totum

¶ Ad rationes. Ad primam

dicēdū eſt q̄ volūtas non dr̄ libera q: poſſit velle malū ſub rōne mali vel nolle bonū ſub rōne boni: ſic eni libertas p ſe diſponeret ad peccādū: ⁊ eſſet vtilis cōditio ⁊ mala: ſz dr̄ libera loq̄ndo de libertate oppoſitionis: q: ipſa pōt in oppoſito / q: ipſa pōt nō velle qđ prima facie appet bonū ⁊ nō nolle qđ prima facie appet malū ⁊ q: pōt illud velle aut nolle illud in quo ſimul apparēt rationes boni et mali. ¶ Ad confirmationē de appetitu ſenſitiuo qui poteſt aduerſari rationi. Dicēdū eſt primo q̄ non eſt ſimile quo ad aduerſandū rationi de appetitu ſenſitiuo ⁊ intellectiuo. qm̄ appetit⁹ intellectiuus nō poteſt niſi in illud qđ intellect⁹ iudicauit. put in ſcđa qōne dictū fuit: ſz appetit⁹ ſenſitiuus pōt in illud qđ ſolo ſenſu iudicatū eſt mō iudiciū ſenſus pōt aduerſari iudicio intellect⁹ ſeu rōnis: vt iudicatū eſt ſenſu q̄ ſol eſt pedalis: ratiōe vero maior tota terra. ꝓpter qđ in agibilibus dictū eſt.

Quare voluntas dr̄ libere

Tertio de aīa intellect⁹ quidē ꝓpter futurū retrahere iubet ꝯcupiſcētia aut ꝓpter ipſum iā. cū hoc etiā dicēdū eſt q̄ volūtas pōt aduerſari ratiōi modis dictis in ꝓma qſtione ⁊ in tertia. Ad articulos pariſienſes poteſt reſpōderi p primā ꝯcluſionē vel etiā p tertiā ſi qs ꝯſideret. ⁊ eodēmodo videntur ꝓcedere oēs alie rationes.

Ad rationes in oppoſitū di-

cēdū eſt q̄ mal⁹ ignorat: q: ſi iudicat in aliquo aliquā eſſe rationē bonitatis ⁊ aliquā rationē malicie vt in adulterio delectationē ⁊ turpitudinē: volūtas peccādo vult adulteriū rōne delectationis: turpitudine nō obſtāte. hoc eſt q̄ ratio nō decernit ſed ignorāter relinqt ꝯparationē delectatiōis ad turpitudinē: vel cū falſo iudicio ꝓſecutionē delectationis ꝓpoſuit ipſi fuge turpitudinis: ſi eni iudicaſſet ꝯparatiue turpitudinē adulterij magis eſſe fugiēdā quā ei⁹ delectationē ꝓſeq̄ndā: nō potuiſſet tūc adulteriū voluiſſe: ſicut patuit in alia qōne. De auctoritate allegata ſeptimo hui⁹ dici pōt q̄ ſillogiſmo ꝑfecto neceſſe eſt operari q̄tū eſt ex parte intellect⁹ ⁊ appetit⁹ ſenſitiui. ita q̄ ex parte intellect⁹ nichil deficit reqſitū ad op⁹: ſed nō eſt neceſſe ex pte volūtatis: pōt eni volūtas differre actū volēdi: ⁊ ita ꝓhibere trāſitū ad opus. Et propter hoc forte nō dt Ari. ſimplr q̄ neceſſariū eſt operari ſed addit potēs ⁊ nō ꝓhibitū. ¶ Ad aliā dictum fuit q̄ idē pōt ꝓſentari voluntati ſub rōne boni et mali. vt adulteriū ſub rōne delectabilis ⁊ turpis. ¶ Ad aliā dīm eſt q̄ rō nō eſt recta ſimplr ⁊ ptinēs ad prudētiā niſi honeſtū oī ꝓferat delectabili cuicūq̄. imo nō erit recta ſi aliqđ ihoneſtū iudicet delectabile vel vtile. ſicut viſū eſt in. xj. qōne. ꝗ. lib. iō ſm̄ ꝓdicta volūtas lz nō poſſit nō velle hōeſtū: tn̄ inhoneſtū vel nō poteſt recta exiſte ratione ⁊c.

Q Verit ſexto. Vtrū vo

lūtas moueat alias potētias anime. Et vr̄ q̄ nō q: hoc eēt p actū volēdi: vt vr̄ qđ eſt īpoſſibile. q: act⁹ volendi eſt īmanēs. modo p actū īmanētē nichil ipīmit ex ergo ⁊c. ¶ Itē ſi volūtas moueret aliā potētiā: hoc eſſet eliciēdo actū ei⁹: ſz hoc non pōt eſſe: q: actus non eſt innat⁹ elici niſi a potētia cui⁹ eſt act⁹: vel ab ei⁹ obiecto ſilr nō vr̄ q̄ potētia ſit īnata moueri niſi ab obiecto ſuo. Tertio volūtas mouetur ab itellectu. non igit mouebit intellectū. ergo ⁊c.

Oppoſitū videtur. niſi q: vo

lūtas moueret alias potētias: ipſe non ꝓſeq̄rētur ea q̄ volūtas vult. qđ eſt falſū. igit ⁊c. Aliq ponūt q̄ volūtas mouet alias potētias non p modū actiui ſed ſolū p modū finis cū eni ipſa ſit ſupior: alie potētie gratia volūtatis mouēt ſe actiue ad ea q̄ ipſa vult. Sz hoc non videt ſufficere. Primo q: multi negāt q̄ volūtas ſit potētia ſuperior intellectu. Scđo q: qđ mouetur ad aliqđ contra ꝓpriā inclinationē quā haberet ſi eſſet ſibi derelictū: mouet ab aliquo alio actiue: ſed appetit⁹ ſenſitiu⁹ ſibi derelictus eſt inclinat⁹ ad ꝓſequēdū delectabile ſenſui ⁊ fugiendū triſte: ad cui⁹ oppoſitū mouet ipſa voluntas in hoīe virtuoſo. ¶ Item appetit⁹ ſeu modo ſitiuus non poteſt de ſe actiue ſuſpēdere actū ſuū ꝓſente obiecto: ſed p volūtatē poteſt. ergo ad hoc vet alias egit voluntas. Conceſſo autem q̄ voluntas mo-

Fugit q̄ volūtas mo uet alias potētias

vet actiue ceteras potẽtias: aliq̄ ponũt ꝙ mouet eas quaſi ꝑ accidẽs.ſ. p̄ſentãdo eis obiecta ſua q̄ per ſe mouẽt eas. p̄ſentat enī eis obiecta in eo ꝙ vult ea. Omne enī volitũ in quantũ eſt volitũ efficitur p̄ſens cuilibet potẽtie cui⁹ ipſum eſt obiectũ. Sed cõtra q: qñ p̄ſentaret obiectũ intellectui vel illud eſſet cognitũ: ꝛ ſic eſſet iam p̄ſens intellectui. vel nõ eſſet cognitũ: ꝛ ſic neq̄ volitũ quõ igitur ipſum p̄ſentaret volũtas. ¶ Itẽ cũ intellect⁹ ſit potẽtia eq̄ ꝓpinqua vel ꝓpinquoꝛ ſenſui ꝛ appetitui ſenſitiuo ſicut volũtas: videt ꝙ obiectũ debeat ita fieri p̄ſens ſenſui ꝛ appetitui ſenſitiuo ex eo ꝙ eſſet intellectũ ſicut ex eo ꝙ eſſet volitũ ꝛ ſic intellectus abſq̄ volũtate moueret appetitũ ſenſitiuũ ſicut volũtas: qḋ non cõcedit põt dici ꝙ voluntas mouet intellectũ ſicut dictũ fuit añ ꝛ ꝙ intellect⁹ mouet ſeipſum aut etiã ipſam volũtatē: cũ enī intellect⁹ ꝛ volũtas ſint idẽ realiter ipſi aie ꝛ iter ſe modo quo dicet in ſexto libro: põt dici ꝙ aia exiſtẽs ſub priori actu mouet ſe vel põt ſe mouere ad actũ vlterioꝛẽ. modo ſicut iudiciũ de bonitate rei volibilis eſt actus prim⁹ volitionis. ita etiã volitio eſt act⁹ prim⁹ executioni voliti. Ideo ſicut aia informata iudicio põt ſe mouere ad volitionẽ: ita ipſa informata volitione põt ſe mouere ad executionẽ. vbi gra aia volẽs cõſiderare circa aliquam concluſionẽ vel inuenire mediũ ad attingendũ finẽ. mouebit ſe ad cõſiderandũ vel inquirendum ꝛ hoc eſt voluntatẽ mouere intellectũ. Etiaꝫ puto ꝙ nõ ſit inconueniẽs dicere ꝙ ex parte aie (ſicut in ſexto libro magis dicet) potẽtia ſenſitiua et potentia intellectiuã ſunt idẽ realiter ipſi aie ꝛ inter ſe. Sed aia ſꝫm ꝙ in actu cognoſcẽdi vtit organo corporeo dr potẽtia ſenſitiua: ſꝫm autẽ ꝙ nõ vtitur in actu cognoſcẽdi organo corporeo dr intellectus. ꝛ ita etiã diceret de volũtate ꝛ appetitu ſenſitiuo. ¶ Poſſet igitur dici ꝙ aia volẽs aliqḋ obiectũ cũ in executione voliti indiguerit organo corporeo vti: ipſa mouet ſe ad vtendũ eo tã in inclinatione q̄ in cognitione. ꝛ hoc eſt mouere ſenſum et appetitũ ſenſitiuũ. põt enī aia volẽs aliqḋ obiectũ mouere ſe ad rep̄ſentãdũ organo ſenſus vel organo cogitatiue ſpecies quas in organo memoratiue vel imaginatiue reſeruauit ꛭc.

Ad rõnes. Ad primã dicẽdũ

eſt ꝙ volũtas ꝑ actũ volẽdi põt agere in alias potentias ꝛ in corp⁹ ꝛ mediãte corpe in res extra. nõ ſic vt agat actũ volẽdi extra ſe/ ſed aliũ actũ: ſicut intelligẽtia ꝑ actũ volẽdi agit motũ in corp⁹ celeſte lꝫ igit volitio ſit immanẽs: tamen actio q̄ agit eẽ ꝑ actũ volẽdi nõ eſt imanẽs. ¶ Ad aliã dicẽdũ eſt ꝙ nõ oꝫ qualꝫ potẽtiã quẽlꝫ actũ ei⁹ elicere: ſꝫ aia ſicut dictũ eſt exñs ſub actu priori elicit in ſe actũ ꝯñtẽ ſi igit act⁹ prioꝛ ꝛ act⁹ ꝯñs ptinuerit ad eãdẽ potẽtiã tũc dicim⁹ ꝙ illa potẽtia elicit in ſe illũ actũ ꝯñtẽ: ſꝫ ſi prioꝛ act⁹ ptineat ad vnã potẽtiã ꝛ act⁹ ꝯñs ad aliã: tũc põt dici ꝙ vna potẽtia elicit actũ alteri⁹. Ad aliã dñꝫ eſt ꝙ volũtas mouet ab itellectũ vbi act⁹ itellect⁹ eſt p̄ui⁹ actui volũtatꝭ: ꝛ vbi eſt ecõtra. ſit ecõtra ꛭc. ꝛ ſic eſt finis q̄ſtionis

Conſequẽter q̄ritur et

ſeptimo. Utrũ oẽs nr̄e opationes violẽte ſint inuolũtarie. ¶ Arguit ꝙ nõ. q: ſi virgo magnã patiat violentiã per amaſium in eius defloꝛatione: tñ de hmõi defloꝛatione vitupat modo de inuolũtariis nec laudamur nec vitupamur. igit ꛭc. ¶ Scḋo homo exñs in ꝓfundo puteo ꝑ violẽtiã trahit ſuperi⁹. q: impoſſibile eſt graue manẽs graue moueri ſurſuꝫ niſi violente. hoc tñ eſt ſibi volũtarium.

Oppoſitũ dicit Ari. videtur

autẽ inuolũtaria ꝛ q̄ violẽta ꝛ per ignoꝛãtiã facta ¶ Primo videndũ eſt qḋ ſit violẽtũ. Scḋo qḋ eſt inuolũtariũ. Tertio videndũ eſt ꝓpoſitũ violẽtuꝫ (vt dicit Ari. iij. hui⁹) eſt cui⁹ principiũ eſt ext̄ tale exiſtẽs in quo nichil confert operãs vel patiens. ¶ Itẽ dicit poſt violentũ eſt cui⁹ principiũ extrinſecus eſt nichil cõferente vim paſſo. Cũ igit dicit cui⁹ principiũ eſt extra. intẽdit de pꝛĩcipio actiuo. qm̄ principiũ paſſiuũ nunq̄ eſt extra. ꝛ cũ dicit nullam vim cõferẽte paſſo. intẽdit vt qdã dicũt ꝙ paſſum nullã habeat ad illã opationẽ vim coactiuaꝫ non enī vult (vt dicũt) excludere vim paſſiuã: q: lapis mouet ſurſum violẽter: ꝛ tñ hꝫ ad illũ motum vim ſiue potẽtiã paſſiuã. aliter nunq̄ paſſiue moueretur ſurſum niſi impoſſibile moueri moueret. Sed cõtra q: aquã ab igne dicim⁹ naturaliter calefieri. ipſa tñ ad hoc nõ coagit. Nã ꝑ formã aque nõ coagit ad calefactionẽ magis enī reſiſteret ei. cuꝫ caliditas ſit ſibi innaturalis: nec coagit ꝑ materiam/ q: illa eſt pure paſſiua. igit videt ad violẽtum nõ ſufficere ꝙ paſſiuũ nõ coagit. ꝓpter hoc aliqui ponũt in materia quaſdã formarũ naturaliũ inchoationes quas vocãt p̄uationes. ꝛ ob hoc Ari. dicit p̄uationes eſſe pꝛĩcipia rerũ naturaliũ. Aliq̄ vocãt eas potẽtias naturales. Aliq̄ formas incõpletas. ꝛ dicũt ꝙ ꝑ hmõi inchoationes materia naturaliter tẽdit in hmõi formarũ cõplemẽta.

Sed foꝛte dubitat vñ. vtruꝫ

in matia ſit ichoatio mot⁹ vel ipſi⁹ vbi ſurſũ ſicut ꝛ alioꝝ accidẽtiũ. Et ſi dicat ꝙ nõ videt irrõnabile. cũ vbi ſurſũ aliqñ acq̄ri poſſit naturalr. ꝛ in ei⁹ acq̄ſitiõe fiat trãſit⁹ de potẽtia in actũ. de p̄uatiõe in hitũꝫ de incõplecto ad ꝯplctũ. nec ẽt ad p̄ñs ꝯcedim⁹ hmõi ichoationes. nec earũ ꝓbatio ſpectat ad nos in hoc loco. Ideo forte dicẽdũ eſt ꝙ ad eẽ violẽtũ nõ ſufficit carẽtia actiuitatꝭ in paſſo. imo req̄rit reſiſtẽtia poſitiua. imo forte nec ſufficit reſiſtẽtia q: ita mot⁹ celi ẽẽt violẽt⁹. mobile eī reſiſtit motori ẽꝫ ꝯmẽtatoꝛẽ q̄rto phiſicoꝝ. Aliť eī celũ moueret in iſtãti: ſꝫ req̄rit tẽdẽtia in oppoſitũ motũ vel in oppoſitã opationẽ. vꝫ: q̄ q: graue hꝫ tẽdẽtiã actiuã ad deoꝛſũ. ꝙ mot⁹ ei⁹ ſurſũ eſt violẽt⁹. aq̄ autẽ frigida lꝫ ꝑ ſuã formã vel ꝑ frigidatẽ reſiſtat calefactioni. tñ tẽdẽtiã nõ hꝫ actiuã ad oppoſitã opationẽ. iõ calefit naturalr. Sꝫ adhuc eſt dubiũ. pꝛio q: in diffinitiõe violẽti nõ põit Ari. ꝙ paſſũ talẽ debeat hr̄e iclinationẽ ſꝫ ſolũ dr ꝙ nullã ꝯferat vi. Itẽ Scḋa dubitatio
vñ dubiũ eſt vtrũ aqua calefacta hẽat aliquã vim ſeu iclinationẽ actiuã ad frigefactionẽ. multi eī opinant ꝙ ſic q: videm⁹ ꝙ in eſtate aere exñte calido ꝛ naturalr ꝛ actualr aqua calefacta. vel ferrũ. vel plũbũ redeũt ad frigiditatẽ naturalẽ notabilr excedẽtẽ frigiditatẽ aerꝭ. qḋ q̄ frigefacit: pꝫ ꝙ aer. vel aqua: vel eoꝝ intriſeca natura: ſed nõ aer: q: nõ frigefacẽt vltra gdũ ſue frigiditatꝭ: ſpãlr cuꝫ ipſe nõ ſit frigid⁹. vt dictũ ferrũ vel plũbũ: ſꝫ calidus. Ideo dicũt aliq̄ cũ opatio fuerit ꝑfectiua paſſi

ſm eius naturā: tūc paſſum habet ad illā inclinationē naturalē. ꝓpter quā illa opatio dr̄ naturalis. ⁊ q2 oīs forma ſubſtātialis eſt naturalr̄ pfectiua materie. idō materia ad oēm formā ſubſtātialē naturalr̄ inclinat̄ ⁊ mouet̄. ⁊ ꝑ ꝯñs ad oēs illas diſpōnes q̄ ad hmōi formas ſubſtātiales diſponūt. ideo aq̄ calefactio eſt naturalis ex pte materie l3 nō ex pte forma q̄. ſ3 mot⁹ lapidis ſurſū nec eſt naturalis ex pte forme grauis. q2 ad oppoſitū inclinat̄. nec ex pte materie q2 mot⁹ localis ſm ei⁹ ſpēciem rōnē ad nullā acq̄ſitionē forme ſubſtātialis diſponit cū corpa celeſtia videam⁹ ſm locū moueri q̄ ponūt̄ in gn̄abilia ⁊ incorruptibilia. vn̄ ꝯmētator q̄rto phiſicoꝝ dr̄ ꝙ oīs tranſmutatio aufert a natura trāſmutati niſi trāſmutatio ī loco trāſmutatio aūt in illo nequaꝗ̄ ſubſtātiā mutat q̄trū eſt de ꝑ ſe. ¶ De ſcd̄o ſciēdū eſt ꝙ inuolūtariū dr̄ dupliciter vno modo ꝑ negationē act⁹ volēdi: vt q2 volūtas nō tēdit in ipm̄. Alio mō ꝑ poſitionē actus cōtrariū vt q2 volūtas illud refutat ⁊ aſpnatur.

Inuolūtarius dr̄ dupliciter.

Et ſciēduz eſt ꝙ duplex eſt actus volūtatis.

Duplex act⁹ volūtatis

vn⁹ in ipſa manēs. ſ. velle aut nolle ⁊ ſolet vocari act⁹ volūtatis elicit⁹. alter nō manēs in ea. ſ. ille quo alie potētie aīe vel mēbra corpalia impio volūtatis mouēt aut mouent̄. ⁊ vocat̄ actus impat⁹ hoc viſo. dicēdū eſt ꝙ q̄ſtio ꝓpoſita locuz nō habet in actib⁹ volūtatis elicitis. q2 in eis nō eſt dare iuolūtariū. nec violētū: q2 nulla volitio pōt dici inuolūtaria niſi ſit oppoſito in adiecto oīs eī act⁹ volūtatis eſt aliqualr̄ volitio. vn̄ refutatio ſiue nolitio alicui⁹ eſt volitio carētie illi⁹. Et iterū ex alio nō dr̄ act⁹ volūtari⁹ ꝓpter niſi q2 a volūtate elicit⁹ vel ab ea impat⁹. nō pōt etiā in illo actu cadere violētia q2 cū volūtas ſit virtus abſtracta nullū agēs pōt agē in eā niſi vel ei⁹ obiectū vel ipſamet vel forte virt⁹ abſtracta ſupior. obiectū aūt nō violētat. q2 aut libere mouet̄ ab eo aut naturaliter. ipſa ēt ſeipſā nō violētat: q2 violētās d3 eē extra. Silr̄ neq3 virt⁹ ſupior violētat eā. q2 ſi aliqua ponat̄ agē in volūtatē: hoc nō ꝯcedet̄ ab Ari. niſi ꝑ modū obiecti ſibi ꝑ cognitionē repñtati qd̄ q̄dē obiectū (vt dictū eſt) nō violētat. aut ꝑ illū moduz ꝑ quē de⁹ ⁊ intelligētie in oēm naturā agūt conſeruādo eā vel dirigēdo in ſuū finē ⁊ in ſuas debitas opationes. hoc aūt nō eſt violētare ſed naturā cōſeruare ⁊ cauſare. igit̄ q̄ſtio ſolū h3 locū in actionibus impatis de qb⁹ dicēdū eſt ꝙ opatio dr̄ aliqñ violēta paſſo: vt ſi graue mouet̄ ſurſū aliqñ autē dr̄ violēta agēti: ⁊ hoc extriſeco. ſ. qñ opatio eſt ꝯtraria ei ad quā agēs inclinat paſſū. Exēgrā ſi ego nitor trahere nauē ad vnā ptē: ⁊ tu fortior exiſtens trahis ad aliā ptem. dico ꝙ tu violētas me. cū igitur opationes impate nō ſint in ipſa volūtate. conſtat q̄trū ſpectat ad ꝓpoſitū ꝙ ipſe poſſint dici violente dupliciter. Uno modo ex pte ſubiecti illi⁹ opationis. ſ. q2 in eo eſt virt⁹ inclinatiua ad oppoſitū illi⁹ opationis. Alio modo ex parte volūtatis q2. ſ. illa operatio eſt oppoſita ei ad quā volūtas nitit̄ trahere illud ſubiectū de prima igit̄ violētia non oportet ꝙ violentū ſit inuolūtariū ſicut arguebat̄ de illo q̄ exiſtēs in puteo trahebat̄ ſuperi⁹. de ſcd̄a aūt violentia/dicendū eſt ꝙ violentū eſt inuolūtariū ſicut patet ex terminis vn̄ patet ꝙ mot⁹ naturalis naturalitate ſubiecti poteſt eſſe inuolūtari⁹. ſicut ſi tectores domoꝝ cadant ad terrā. ⁊ econuerſo violentus/ex parte ſubiecti poteſt eſſe voluntarius.

Dupliciter opatio dr̄ violenta

Dupliciter act⁹ ipe rati ſunt violenti.

Propter quod notādū eſt ꝙ

ſi diffinitio quā ponit Ari. de violēto debeat exponi ita ꝙ omne violētū ſit inuoluntariū: oportet ꝙ per paſſum intēdam⁹ humanū corpus ſub illa ratione ſub qua ineſt ſibi volūtas. i. potētia volitiua ⁊ per principiū actiuū qd̄ eſt extra intelligamus omne actiuū principiū qd̄ poteſt nos mouere contra imperiū volūtatis. ⁊ ita actiōes nobis naturales ex parte multarū potentiarū in nobis exiſtentiū dicerent̄ aliqñ violēte. ⁊ hoc forte pōt rationabiliter dici q2 denoīatio debet fieri a principali. Forte autē ꝙ oīm potētiarū nobis inexiſtētiū voluntas eſt principalior. ⁊ ſi hoc non ſit vniuerſaliter verū: tñ non excipit̄ niſi intellect⁹ ideo pōt dici naturale nobis q̄cq̄d nobis conuenit ex impio volūtatis. licet diſſonēt alique potentie nr̄e vel reſiſtant aut ad oppoſitū inclinēt. Et poteſt dici violentū. ad quodcūq3 nos trahūt alie potētie contra voluntatis imperiū vel inclinationē. Si autē capiatur violētū in nr̄is operationib⁹ ſm ꝙ contra omne naturale diſtinguit̄: tūc nulla opatio eēt nobis violēta ad quā ex quacunq3 potētia in nobis exiſtēte ſiue ex parte corpis ſiue ex parte aīe inclinaremur. Et illud violentū vident̄ ſignificare deſcriptiones hic date. Sed tūc dicendū eſt ꝙ nō oē violētū eſt inuolūtarium.

Ex his igit̄ ratio ſecunda in

principio q̄ſtionis adducta eſt ſoluta. pma aūt ſic ſolui debet: q2 l3 aliqua in defloratiōe ꝟginis fiat mēbroꝝ violētia tñ appetitui cōcupiſcibili nō fit violētia. imo ille vim cōfert opationi. Silr̄ etiā et volūtas. nā cū defloratio iudicata fuerit per intellectū inhōeſta ⁊ delectabilis. in volūtate fit diſplicentia q̄dā rōne inhoneſtatis. ⁊ cōplacētia ratione delectationis. volūtas tñ tracta ꝑ delectationem vult deflorationē. vel ſaltē nō vult cū efficacia reſiſtētiā. ideo permittit ſe ſuperari ab appetitu ſenſitiuo: ſed tñ ipſa tracta ad oppoſitū rōne ihoneſtatis vult quādā mēbroꝝ exterioꝝ rebellionē. ⁊ ēt ratio ſubducta ſic iudicat. ſ. ꝙ rebellio fiat. vt ſeruetur honeſtas vel excuſet̄ aliqualiter inhōeſtas. Hec de queſtione.

Querit̄ octauo. Utruz

opationes q̄ ꝓpt̄ metū fiūt. ſ. ꝙ alias nō fierēt ſint iuolūtarie. vt in tēpeſtatib⁹ mar⁹ ſi merces eijciāt̄. vel vt exēplificat Ari. ſi tyrān⁹ aliquē pcipiat turpe aliquod opari dn̄s exñs parētū ⁊ filioꝝ. ⁊ operātē q̄dā ſaluent̄. nō operāte aūt interimant̄. ¶ Arḡ ꝙ ſint inuolūtarie ꝑ Ari. dicētē ſimplr̄ q̄dē null⁹ eijcit voluntari⁹ in ſalute aūt ſui. ⁊ alioꝝ oīm itellectū hñtes eijciūt. S3 in libro topicoꝝ dr̄ ꝙ ſine addito dico ſimplr̄ dico. g̃ abſoluto ſmōe ille opatiōes iuolūtarie ꝯcedēde ſūt. Itē ēt p3 auctē eiuſdē paꝝ poſt ꝯſili: vbi dr̄ ſimplr̄ aūt forſitā iuolūtaria: null⁹ eī vtiq3 eligēt ſm ſeipſū taliū aliq̄d. Cōfirmat̄ q2 qd̄ ineſt alicui ſ3 ſe. nō aufert̄ ab eo ꝓpt̄ q̄dcūq3 actuale aut extriſecū aduenīēs. ſicut p3 de hoīe ⁊ riſibilitate ſ3 Ari. dr̄ null⁹ vtiq3 eligēt ſ3 ſe aliq̄d taliū ⁊ ſic videt̄ tales opationes eē iuolūtarie ſ3 ſe. igr̄ quocūq3 alio aduenīēte ipſe remanebūt iuolūtarie

Oppoſitũ arguit.quia dicit
Ari.mixte q̃dẽ ſunt tres opationes aſſimilãt aũt
mag; volũtarijs ⁊ cũ ad hoc adduxerit rõnes ad
pbãdũ.ↄcludit volũtaria it aq̃ talia. Cõfirmat q2
ſicut dt Ari.in volũtarijs q̃dẽ laudes ⁊ vituperia
ſũt ⁊ in iuolũtarijs aũt venia ⁊ q̃nq̃ mia.⁊ poſtea
dicit in opationib⁹ aũt talib⁹ q̃nq̃ laudamur q̃n-
q̃ aũt ecõuerſo vitupamur.igit tales opationes
nõ ſũt iuolũtarie ſ3 volũtarie. ¶ Primo vidẽdũ eſt
quõ tales opationes ſũt volũtarie aut iuolũtarie
¶ Scdo vtrũ in eis debeãt fieri laudes ⁊ vitupia
vel venia ⁊ mia:q2 de hoc tãgebãt rationes.

Opatio-nes facte ppt me-tũ dupl'r. **Quãtũ ad pmũ ſciẽdũ eſt** q
hmõi opatiões pñt dupl'r ↄſiderari. Uno mõ ẽm
ſuã abſolutã rõnẽ. Alio mõ in ordĩe ad ↄcurrẽtes
circũſtãtias Si pmo mõ ↄſidere:ſic dñr iuolũta
rie q2 qd null⁹ eligeret niſi rõne accidẽtaliũ circũ
ſtãtiaꝝ:nõ eſt eligibile ſiue volũtariũ ẽm ei⁹ rõnẽ
abſolutã:q2 ppria rõ rei nõ ſumit accidẽtia:ſ3 nul
lus eligẽt tales opatiões niſi ppt accidẽtales cir
cũſtãtias.Exẽpli grã null⁹ eligeret piicere merces in
mare.niſi ppt tẽpeſtatẽ aut aliqd hmõi qd nõ eſt
de eſſẽtia neq̃ de intriſecitate ipſi⁹ opatiõis. Itẽ
qd vt in plurib⁹ eſt nolitũ ⁊ rariſſime volitũ dz di
ci ẽm ei⁹ rõnẽ abſolutã in volũtariũ ⁊ nõ volunta
riũ q2 qd ineſt alicui p accidẽs ineſt ei vt in paucio
rib⁹ ⁊ ecõuerſo qd ineſt alicui vt in paucioib⁹ in
eſt ei per accidẽs ⁊ a tali nõ denoiat res ↄſiderata
ẽm ſe.mõ rariſſime eſt q hoies velit piicere mer-
ces in mare.igit ⁊c. Si autẽ hmõi opationes cõſi
derẽt in ordine ad circũſtãtias inducẽtes metũ p
pter quẽ fiũt:ſic dicẽte ſũt volũtarie ⁊ eligibiles.
q2 oẽ ordiatũ ad finẽ volitũ eſt volũtariũ vt ſic.ſ3
tales opatiões ſũt hmõi q2 ordinãt ad bonũ pcu
rãdũ vel ſaluãdũ qd timem⁹ amittẽ vel ad maluꝫ
euitãdũ qd timem⁹ icurrẽ.tale aũt bonũ volum⁹
pcurare vel ſaluare ⁊ tale malũ euitare.igitur ⁊c.
Sic ḡ pꝫ q hmõi opatiões ſunt volũtarie q̃dãmõ
⁊ iuolũtarie q̃dãmõ:⁊ ideo dt Ari.q ſunt mixte.
Dubita-tio princi-palis ¶ Sed tunc dubitatur vtrũ ſint magis volunta-
rie quã inuolũtarie vel ecõuerſo. Ad quod videt
reſpõdẽdũ eſſe q qõ multiplicit formari põt.⁊ ca-
piam⁹ exẽplũ de piicere merces in mare põt igit
vno mõ q̃ri in cõi vtrũ piicere merces in mare ſit
volũtariũ ⁊ dicẽdũ eſt ſimpl'r q nõ.vñ Ari.dice-
bat ſimpl'r aut forſitã iuolũtarie.null⁹ eni vtiq̃ eli
geret ẽm ſeipſũ aliqd taliũ/ſicut in pma qõne di-
ctũ fuit. Alio mõ vtrũ eiicere merces tpe tẽpeſtatꝭ
p ſalute ſua ⁊ alioꝝ ſit volũtariũ Et dicẽdũ eſt ſim
plicit q ſic.⁊ hoc dicebat ↄcluſio ſcda Alio modo
põt q̃ri ſingularit de illo q ſic eiicit merces i mare
vtrũ tal' volũtarie ſic eiciat vel vtrũ ẽe tal' pricula
ris electio ſit volũtaria:⁊ dicẽduꝫ eſt ſimpl'r q ſic.
q2 ſic q̃rere eſt de ſingulari opatiõe ⁊ ſic ſingl'arit
ↄſiderata.mõ res vt ſingularit ↄſiderãt.ſ.b3 diſtĩgu-
ũ⁹ ab alijs idiuiduis ſue ſpẽi.accipit cũ accidẽta-
lib⁹ circũſtãtijs.cũ alibi declaratũ ſit q vnũ idiui-
duũ nõ pcipit diſtigui ab alijs ſue ſpẽi.niſi p acci-
dẽtia ⁊ ſic ea.mõ ẽm circumſtãtias eſt volũtaria vt
dictũ fuit.ḡ ⁊c. ¶ Itẽ ille opat volẽs in cui⁹ ptã-
te eſt opari ⁊ nõ opari.ſic aũt eſt de illo:q2 pncipiũ
mouẽdi mẽbra ſua in tali opatiõe in ipſo eſt vt dt
Ari.Hãc igit ↄcluſionẽ itẽdit Ari. Aſſimilãt aũt
mag; volũtarijs.volũtarie ei tũc cũ opat ſũt.igit

Quãtũ ad ſecũduꝫ ſciẽdũ eſt
q timor vel met⁹ põt nos iducẽ vel ad opationeꝫ
ẽm ſe bonã vel ad opationẽ ẽm ſe malã Si primo
mõ.tũc timori obedire eſt laudabile. Exẽpli grã de ti-
more culpe nõ eſt dubiũ.timere ei turpitudinẽ ob
hoc agẽ bñ ptinet ⁊ ad ṽtuoſos ⁊ ad verecũdos q
de hoc laudãt nõ timere aũt ptinet ad viciosos ⁊
ad iuerecũdos q de hoc vitupant.ſilr pꝫ de timo-
re pene.pueri eni ſi ppt tiorẽ ṽbeꝝ vadãt ad ſcho
las ⁊ bñ adiſcãt:laudãt.mag; tñ laudarẽt.ſi abſq̃
timore pene talia oparent.q autẽ nõ cederẽt timo
ri.ita q ppter quẽcunq̃ timorẽ nõ vellẽt addiſce
re:ipſi vituparent. ¶ Itẽ ſic poſſet dici de vicio-
ſis.q ppter quẽcunq̃ timorẽ nõ vellẽt operari bo
nũ.ipſi eſſent oĩno obſtinati in malicia ⁊ nõ redu-
cibiles ad ṽtutẽ:ſed q cederẽt timori/illi eſſẽt ma
gis reducibiles ad virtuteꝫ.⁊ ideo de hoc poſſent
laudari q̃dãmodo ⁊ nõ ſimpl'r. Poſſet etiã dici q
operãtes bonũ ppter timorẽ pene laudam⁹:non
ſimpl'r ſed reſpectu illorũ q nullo modo vel timo
re trahi pñt.vel etiã laudam⁹ nõ ppter pñs ſed
ppter ſpem de futuro. Si auteꝫ timor inducit ad Duplex
malũ:tũc vel ille timor eſt ex pua cauſa.ita q non timor in-
caderet in ↄſtãtẽ virũ.vel ex magna cã ita q cade ducẽs ad
ret in ↄſtãtẽ virũ. Si pmo mõ tũc cedere tiori eſt malum
vitupabile:⁊ nõ cedẽ laudabile.viciosi ei ⁊ incõti
nẽtꝭ eſt ex pua cã ↄmittẽ turpe Si aũt ſit timor ca
dẽs in ↄſtãtẽ virũ:tũc vel malũ ad qd inducit eſt
pauce turpitudinis vel mediocrꝭ vel excellentis.
Si pauce:tũc incedẽdo timori nõ ſolũ h3 locũ ve
nia:ſ3 ⁊ ẽt mia. Si mediocrꝭ tunc h3 locũ venia et
nõ mia.vt dt Ari. Si aũt ſit turpitudinis excellẽ
tis.vt occidẽ prẽꝫ vel negare ppriã fidẽ.vel legẽ.
vel hmõi:tũc cedẽ timori eſt vitupabile.⁊ nõ h3 lo
cũ venia neq̃ mia.⁊ ideo dt Ari.ad q̃dã forraſſis
nõ eſt cogi ſ3 mag; moriẽdũ patiẽtẽ duriſſima.qd
ſi ſit veꝝ.videbit caplo de fortitudine. Dicẽdũ eſt
tñ q in pdict; caſib⁹ eſt laudabile nõ cedẽ tiori q2
ſẽp eſt laudabile pponẽ honeſtũ pene.ſ.pl⁹ diligẽ
hõeſtũ q̃ timere penã.vñ Seneca epła iimicitias
Uir bon⁹.ſ.pfect⁹ ṽtute ab honeſto nulla re deter
rebit.ad turpia nulla ſpe iuitabit. Si vero iducat
ad opationẽ neutrã tũc dicẽdũ eſt q laudabile eſt
cedẽ timori.⁊ nõ cedẽ vitupabile qm hoc eſt ptina
cia ⁊ ptinacia eſt vitupabil'.qd pꝫ p ei⁹ diſſiniciõem ad
ↄſtãtiã. Cõſtãtia ei eſt q r3 aĩm imobilẽ pro ſalute
ṽtutꝭ.ptinacia aũt q r3 aĩm imobilẽ p victoria p
prie volũtatꝭ.modo ppter ppriã volũtatẽ pati triſ
te non ordinatũ ad aliqd bonũ eſt vitupabile.

Rõnes aũt pcedũt vijs ſuis
niſi forte illa q dt q illud qd ieſt alicui ẽ3 ſe nõ au
fert ab eo ppt q̃dcũq̃ accidẽtale extriſecũ eueni-
ens. Ad hoc ei dici pot q veꝝ eſt.⁊ iõ in talib⁹ opa
tiõib⁹ ſẽp remanet rõ iuolũtarij.q̃uis tñ ab extri
ſeco accidat eis rõ volũtarij.iõ q̃ntũcũq̃ ſint volũ
tarie:tñ hoc nõ ẽ pure ſ3 cũ iuolũtarij immixtiõe.vl'
dõ;q bonũ aut apparẽs bonũ eſt obiectũ volũtatꝭ
⁊ vl'r appetit⁹:⁊ iõ ſicut ↄtigit hẽre rõnẽ boni:ita ⁊
ratione volũtarij ⁊ ſicut rationẽ mali:ita ⁊ inuo-
lũtarij.bonũ autẽ aliqd dr aut ẽm q h3 rationẽ fi-
nis:aut ẽ3 q ordinat ad finẽ.ẽm aũt q h3 rationẽ
finis eſt ſimpl'r bonũ ⁊ ẽm ſe.ſ3 ẽm q ordinatũ ad
finẽ eſt bonũ ẽm relationẽ ad aliud.⁊ ita de malo.
Et q2 idẽ põt eſſe aliquo modo finis ⁊ alio modo

ordinari ad finē. ſicut pʒ primo ethicorū vbi dr̄ ꝙ illud eſt pfecti⁹ qḋ eſt ſm̄ ſe eligibile ⁊ nūꝗ̄ ꝓpter aliud ꝗ̄ illud ꝙ ſm̄ ſe ⁊ ꝓpter aliud eſt eligibile. ⁊ adhuc poſſibile eſt ꝙ eodē vtamur ad diuerſos et multiplices fines. hos ꝗ̄dem bonos hos autē malos. ideo nullū eſt incōueniēs ꝙ in eodē multiplices inueniant̄ rationes boni ⁊ mali. ⁊ alique ſm̄ ſe ⁊ aliqua ad aliud: ⁊ ꝑ cōſequēs multiplices rationes eſſendi volūtariū ⁊ inuoluntariū ꝓpter quod non eſt impoſſibile vt illud qḋ eſt ꝑ ſe ⁊ ſcḋʒ ſe voluntariū ſit in ordine ad aliquid aliud inuoluntarium ⁊c. Et ſic eſt finis queſtionis.

Uono queritur. Utrum

operationes ale q̄ fiūt ꝑ ignorantiā ſint inuolūtarie. ❡ Arguit̄ ꝙ nō q꞉ de inuolūtarijs oꝑationib⁹ nō punimur ſed de multis ꝑ ignorātiā punimur vt ſi ebrietate carentes vſu rationis faciam⁹ iniuriā. ebrijs enī vt dicit Ari. debēt̄ duplices vituperationes. ❡ Scḋo ſeq̄ret̄ ꝙ oēs male oꝑationes eēnt inuolūtarie: et ita mal⁹ nūꝗ̄ deberet puniri qḋ eſt falſū. ⁊ pʒ ꝯña per Ari. dicentē ignorat q̄dā mal⁹ q̄ oʒ oꝑari ⁊ a quibus fugiēdū. ❡ Itē ſi omne ignotū eēt inuolūtariū: tūc oē ſcitū eēt volūtariū ꝑ illā r̄ſam Si oppoſitū in oppoſito ⁊ ꝓpoſitū in ꝓpoſito: ſʒ ꝯñs eſt falſū: q꞉ violēta ſunt bn̄ ſcita q̄ tn̄ nō ſunt volūtaria. ❡ Itē inuolūtariū eſt triſte ⁊ in penitudine vt dt̄ Ari. ſʒ qḋ ignotū eſt: nullā īfert triſticiā aut delectationē: q꞉ delectatio ⁊ triſticia ſunt paſſiōes ſequētes cognitionē. igitur ⁊c.

Oppoſitum dt̄ Ari. videntur

autē inuolūtaria eſſe q̄ violēta vel q̄ ꝓpter ignorātiā facta. ❡ Itē dt̄ Ari. Qḋ aūt ꝓpter ignorātiā nō volūtariū q̄dē omne eſt. igit̄ oēs nr̄e oꝑatiōes que innate ſunt a volūtate ꝓcedere vel volūtarie ſi ſint facte ꝑ ignorātiā ſunt inuolūtarie ⁊ pʒ ꝯña q꞉ ex alio nō vident̄ differre nō volūtariū ⁊ inuoluntariū niſi ſicut negatio volūtarij ⁊ priuatio voluntarij modo negatio in ſubiecto apto nato non differt a ꝑuatione. ❡ Itē oēs oꝑationes nr̄e q̄ innate ſunt a volūtate ꝓcedere vel ſunt voluntarie vel inuolūtarie: ſed q̄ ꝑ ignorātiā fiūt nō ſunt voluntarie: q꞉ volūtariū dr̄ ex eo ꝙ volūtas in ipſum fertur. volūtas aūt nō fertur in incognitū.

Quid inuolūtarium ꝓpt.

Sciendū eſt ꝙ cum noīa ſint

impoſita ad placitū nō oʒ nos hic litigare de ſignificatiſ vocabulorū ſed ſumere ea ſm̄ ꝙ ꝯſueuerunt veteres philoſophi in moralib⁹. dico igit̄ ꝙ ꝑ inuoluntariū nō debem⁹ intelligere ſimplicē negationē vel ſimplicē priuationē act⁹ volēdi abſq̄ actu poſitiuo ꝯtrario actui volēdi ſed ꝑ inuolūtariū intelligim⁹ actū poſitiuū cōtrariū actui volēdi. ſ. actū nolēdi. ideo dt̄ Ari. inuolūtariū aūt q̄dē triſte ⁊ in penitudine Oʒ etiā oꝑationē triſtē eē ⁊ cū penitudine. ſ. ad hoc ꝙ dicat̄ inuolūtaria: ſʒ ꝑ nō volūtariū debem⁹ intelligere cuiuſcūq̄ actus volēdi negationē. ſiue ſit negatio ſimpliciter ſiue negatio ꝑuatiua. ⁊ hoc ſiue ſit abſq̄ actu ꝯtrario poſitiuo ſiue cū actu ꝯtrario. ideo dt̄ Ariſt. qḋ aūt ꝓpter ignorātiā nō volūtariū omne eſt. ❡ Oʒ autē primo videre ꝙ volūtariū dupl̄r dici pōt. vno modo ꝟtualit̄. alio modo formalit̄. Formalit̄ volūtariū eſt illud in qḋ act⁹ volēdi directe fert̄ vt ſi dicā

Duplicit̄ dr̄ voluntarium

ego volo comedē vel bibere. tūc comedere vel bibere eſt formaliter volūtariū. Sed virtualiter voluntariū dr̄ illud quod innatū eſt cōſequi ad illud qḋ eſt formaliter voluntariū. Ut gr̄a ſi aliq̄s vult multū bibere ⁊ inebriet̄ inebriat⁹ iniuriet̄: dicem⁹ ꝙ inebriari ⁊ iniuriari ſunt volūtaria: q꞉ inebriari eſt innatū ꝯſeq̄ ad magnā potationē ⁊ iniuriari ad inebriationē: ⁊ ſicut exēplificatū eſt de ꝯmiſſione. ita exēplificari pōt de omiſſione. Ut gr̄a tu voluiſti ludere vel ſtudere in veſpe. ex quo ſequit̄ ꝙ poſt ſtudiū vel ludū dormiēs forti ſomno non vadis ad matutinas: tūc dicerem⁹ qḋ illud dormire et illud nō ire ad matutinas ⁊ nō lucrari diſtributiones eſt volūtariorū nō q̄dē formalit̄ q꞉ tu bene velles hr̄e diſtributiones illas ſed ꝟtualiter ſiue ꝯſecutiue ❡ Itē ſciēdū ꝙ oꝑatio pōt dici formaliter volūtaria dupliciť. vno modo q꞉ act⁹ volēdi directe fert̄ in ipſā dū ipſe fit Alio modo q꞉ nō fertur dū ipſa fit ſed poſtq̄ eſt facta. Ut gr̄a fodiens terrā tuā nō volebas inuenire theſaurum q꞉ neſciebas: ſed cū inueniſti: multū tibi placuit inueniſſe. illa igit̄ inuētio theſauri fuit formalit̄ voluntaria: nondū fiebat ſed poſtq̄ facta eſt: ⁊ ſic pʒ ꝙ oꝑatio pōt dici volūtaria tripliciter. ſ. ꝟtualit̄ ⁊ formalit̄ dū eſt in fieri ⁊ formalit̄ dū eſt in facto eſſe. ❡ Itē ſciēdū eſt ꝙ ſicut pōt ex dictiſ videri nos poſſum⁹ de re aliqua hr̄e ignorātiā dupl̄r. Uno modo ꝙ illa ignorātia ſit volūtaria Alio modo ꝙ nō. Et dr̄ volūtaria aliq̄ñ formaliter aliq̄ñ virtualiter. ſicut q̄ñ dicim⁹ nō dicas michi aliq̄d de tali facto q꞉ nichil volo ſcire de eo. Sed ꝟtualiter pōt tripliciter cōtigere ſicut tāgit̄ in textu. p̄mo q̄dē q̄ñ volum⁹ aliquod opus ad qḋ ſequitur impedimētum vſus rationis vt ex nimia potatione ſequit̄ ebrietas q̄ tollit vſum rationis. Scḋo modo q̄ñ volum⁹ aliquam aliā operationem exercere q̄ licet non tollat vſum rationis tn̄ impedit a cōſideratione eius qḋ debemus ſcire vt ſi quis vult ludere dū debet audire p̄cepta dn̄i. Tertio modo vt ſi deſides exiſtētes volumus eſſe ocioſi ⁊ nichil laborare ad quod ex negligētia ſeq̄t̄ nō cōſiderare circa illud ad qḋ tenemur ⁊ facilit̄ poſſum⁹ ſcire. ❡ Prima igitur ignorātia q̄. ſ. eſt formalit̄ volūtaria dr̄ ignorātia affectata. Scḋa aūt ignorātia quā declarauimus cōtigere triplicit̄. ſ. q̄ eſt ꝟtualit̄ volūtaria. dr̄ ignorātia craſſa vel ſupina metaphorice q̄dē craſſa q꞉ craſſi ſunt cōiter deſides: aut ſunt ſomnolēti ꝑ qḋ impediunt̄ a cōſideratione diligēti ei⁹ in qḋ debēt eſſe diligētes. Supina etiā dr̄ q꞉ tales tanq̄ ſupini dn̄r q꞉ nō hn̄t rationē eleuatā ad illud qḋ ſcire tenentur. Alia eſt ignorātia q̄ nullo iſtoꝝ modoꝝ eſt volūtaria. q̄ vocat̄ inuincibilis. ſ. q̄ñ q̄s ꝑ oēm diligētiā quam pōt vel quā tenet̄ apponere nō pōt rem ſcire ⁊ iſti⁹ ignorātie nos nō ſum⁹ cauſa neq̄ dn̄i neq̄ iſta nobis imputatur. Aliarū autē duaꝝ dn̄i ſumus ⁊ nobis imputantur.

Duplicit̄ dr̄ operatio volūtaria formaliter

Duplicit̄ ignorantia dr̄ voluntaria.

Dr̄ volūtaria virtualiter

Iuxta dicta poſſumus pone-

re q̄nq̄ cōcluſiones ❡ Prima eſt ꝙ nulla oꝑatio q̄ fit ꝑ ignorātiā eſt volūtaria formaliter dū ipſa fit q꞉ act⁹ volēdi nō fert̄ directe in incognitū. pōt tn̄ eſſe volūtaria poſt factū eſſe. vt ſi tūc placeat feciſſe pōt etiā eſſe volūtaria virtualiter vt ſi illi⁹ ignorantie ſumus cauſa.

Secunda concluſio ꝓ omnis

operatio facta per ignorantiam affectatam vel ſupinam eſt voluntaria virtualiter: quia ſeqtur ad voluntariā ignorantiā: eſt tamen poſſibile q̄ poſt factū ſit inuoluntaria formaliter ⁊ cū diſplicentia multa. vt ſi ebrius hoiem interficiat/ multum ſibi diſplicebit cū redierit ad vſum rationis.

¶ Tertia ꝯcluſio q̄ operatio

facta per ignorantiam inuincibilem nō eſt voluntaria ꝟtualiter cum non ſequatur ad aliquid volūtarium/ nec formaliter ſicut patet in prima concluſione. tñ nichil ꝓhibet ipſam eſſe formaliter voluntarium poſt factū eſſe. vt ſi aliqs fodiendo terraʒ ſuam theſaurum inueniat.

¶ Quarta cōcluſio eſt q̄ð ad

hoc q̄ operatio ſit ſimpliciter iuolūtaria requirūtur duo. Pria quod nullo dictoꝝ modorum ſit voluntaria. qꝛ inuoluntarium ſimpliciter omni volūtario opponitur. ¶ Secūdo requiritur q̄ ſit nolita poſitiue poſt factū eius: cuius ratio eſt: qꝛ cum nō poſſit eſſe poſitiue nolita in facto nec āte fctm̄: quia tunc ignoratur. pꝫ q̄ ſi nō eſſet nolita poſt factū eſſe. q̄ nō opponeret̄ voluntario poſitiue/ ſʒ ſolum negatiue vel priuatiue. modo dictū fuit q̄ iuoluntariū dꝫ opponi poſitiue ipſi voluntario: iō ⁊c̄.

Ex his ſequit̄ quinta conclu

ſio: ſcʒ q̄ operationū factarum p̄ ignorantiā inuincibilē ſola illa dr̄ ſimplr̄ inuoluntaria q̄ ſit p̄ ignorantiā inuincibilem et que cū poſt factum eſſe puenit ad noticiam eſſet triſtis et in plenitudine ſicut dicit Ariſto. ¶ Sciendū aūt eſt q̄ etiam aliū modum ſoluēdi queſtionē propoſitā videtur Ariſt. innuere dicens alterū aūt videtur eſſe ꝓpter ignorātiam opari ab eo q̄ eſt ignorātem facere. ebri⁹ eñ vel qui iraſcitur nō videtur ꝓpter ignorantiā operari: ſed propter aliquid eorū que dicta ſunt nō ſciens aūt ſed ignorans ignorat quidē igitur oīs malus q̄ opꝫ opari ⁊ a q̇bus fugiendū: et propter tale pctm̄ iniuſti ⁊ vīr mali fiunt. inuoluntariū aūt dici vult non ſi quidē ignorat qð confert. Non enim que in electiōe ignorātia, cauſa inuoluntariꝗ ſʒ malicie. Et iſta ſolutio in eandē redit ſniam cū priori-

Aliud eſt opari p̄ ignorantiā et ignorans.

bus dictis ſi debito modo exponat̄: poſſunt eñ poni due ꝯclōnes. Prima q̄ oīs opatio facta ꝓpter ignorantiā eſt inuoluntaria. Scda q̄ non oīs operatio facta ignoranter eſt inuolūtaria. Iſte due cōcluſiones patent viſo quid intendimus per facere propter ignorantiā ⁊ per facere ignorāter. Nā facere ignoranter intelligitur qñ: faciens non habet oīno rectum vſum rōnis ex quacunq̧ cā ſit. Sed hic intelligim⁹ opationē fieri propter ignorātiam tunc ſolū qñ ignorātia eſt principalis cā illi⁹ operationis: ad quod duo reqruntur. Primo qdē q̄ illa ignorātia ſit inuincibilis: quia ſi eſſet volūtaria ignorātia puta affectata vel ſuppina/ tūc illa ignorantia nō eſſet cauſa principalis et originalis illi⁹ operationis: ſed volūtas q̄ eſſet illius ignorantie cauſa: ideo bñ dicit Ariſt. q̄ opatio mala q̄ ſit apd̄ talē ignorantiā nō fit ꝓpter hmōi ignorantiā tanq̄ propter cām principalē ſed ꝓpter voluntatis maliciā. Scdo reqritur q̄ illa opatio cum facta fuerit et p̄cepta, ſit triſtis ⁊ in penitudine: qꝛ ſi eſſet placens ⁊ grata/ tunc nō eſſet facta ꝓpter ignorantiā qꝛ ſi preſciuiſſet tunc magis feciſſet: ⁊ ita patet q̄

Due ſūt cōcluſiones ſignificās aliū mod

iſta ſolutio Ariſt. eſt totaliter eadē priori. Rōnes aūt ad vtrāq̧ partē adducte procedunt vijs ſuis ſi quis diligenter attendat. Hec de queſtione.

Conſequēter queritur

decimo Utrū operationes q̄ propt̄ irā vel concupiſcentiā fiūt/ ſint iuolūtarie ¶ Arguit̄ q̄ ſic: qꝛ illud non eſt voluntariū qð prouenit ex principio nō voluntario: ſed iſte opationes ſunt hmōi: qꝛ ira nō eſt voluntaria Probatio: qꝛ quod non ſpōte fit non fit volūtarie ſed dicit Ariſt. ꝗ. huius iraſcimur quidē timem⁹ non ſponte. Iterū illa nō ſunt voluntaria q̄ hō nō operat̄ per voluntatē ſed aliqñ adhuc contra volūtatē: ſed tales opationes nō ſunt per volūtatē. probo: qꝛ ponūtur fieri per irā ⁊ ꝯcupiſcentiam q̄ pertinent ad appetitū ſenſitiuū qui eſt alius a volūtate. etiā qꝛ volūtas eſt in rōne. iij. de aīa. iō q̄ nō fiūt ſm rōnē nō fiūt ſm volūtatē tales aūt opationes nō fiūt ſm rōnem: igitur. ¶ Itē probo q̄ nō ſolū preter voluntatē ſed aliqñ contra: ſcʒ in ꝯtinētib⁹ auctoritate Euſtratij. j. huius dicentis. Incontinens eſt q̄ inſtat rōnis reſcindere ſeipm̄ ab irrationabili ipetu vult ⁊ ſuperare non pōt. Et. iij. hui⁹ dicit Ariſt. q̄ incontinēs ꝯcupiſcēs qdē operatur eligēs ꝟo non. continēs aūt econuerſo: eligēs qdē concupiſcens aūt non: ⁊ electioni qdem concupiſcentia ꝯtrariat̄. igitur cum electio ſit actus volūtatis. patet q̄ aliquando concupiſcentia et ira eſt contra actum voluntatis: ideo dicitur primo hui⁹ ad contraria enim motus continentium.

Oppoſitum dicit Ari. forſitā

eī nō bñ dr̄ inuolūtaria eē q̄ propt̄ irā vl̄ cōcupiſcētiā. q̄ ꝓbat plurib⁹ rōib⁹. ⁊ i fine capli cōcludit incōuenienter itaq̧ inuolūtaria hec ponere. Dicēdū eſt cum Ariſtotele q̄ oprationes que propter iram vel concupiſcentiam fiunt ſunt volūtarie ad quod ꝓbandum adducemus rationes Ariſtotelis: vt ſoluatur quod poteſt in eis dubium apparere.

Prima talis eſt. ſi nō eſſent voluntarie que propt̄ iram vel ꝯcupiſcentiam fiunt operationes. ſequeretur q̄ bruta ⁊ pueri nichil operarētur voluntarie. quia bruta ⁊ pueri non niſi propter iram vl̄ cōpiſcentiam vel timorem vel aliquam paſſionē operātur: cum careant rōne vel rōnis vſu. ꝯñs eſt falſum: igitur ⁊ añs. Sed q̄ðo dicit Ariſt. bruta operari volūtarie cū voluntas eſt cum rōne. iij. de aīa. et bruta rōnem nō hñt. Etiam ſi pueri ante vſum rōnis oparentur volūtarie ⁊ inuoluntarie ſicut dicit Ariſt fiunt laudes ⁊ vituperia: igit̄ tales pueri de ſuis opationib⁹ ſunt laudādi aut vituperandi. quod eſt falſum ¶ Itē ſi brutū voluntarie opatur ita maniacus ſeu mente alienat⁹ ⁊ ita mala q̄ facerent eſſent ſibi iputanda: qð eſt falſum. Ad hoc dicendū eſt q̄ noīe volūtatis aliqñ vtimur cōmuniter prout ſe extendit ad appetitū ſenſitiuū. verbi gr̄a dicimus ſepe canē comedere velle ⁊ bibere ⁊ a voluntate ſic accepta volūtaria dr̄ operatio quecūq̧ mediāte cognitione ſponte opatur: ſcʒ abſq̧ coactione. ⁊ ita beſtie ⁊ pueri ⁊ mente alienati volūtate operari dicunt̄: ⁊ per hoc ſoluta eſt inſtātia prima. Uel etiā dicendū eſt q̄ hic ſumit̄ voluntarium non preciſe pro eo ad quod voluntas inclinat: ſed vīr p̄ non inuoluntario. ⁊ qꝛ inuolūtarium eſt aut propter ignorantiā: aut ꝓpter violentiā ⁊ cum pe-

Rōnes q̄ opatiões ꝓpter irā ſunt voluntarie.

ſitudine: ⁊ nullum iſtoꝝ eſt in operatione q̄ ſit per iram vel ꝯcupiſcentiā: ideo talis opatio voluntaria dr̄. i. inuolūtaria. ¶ Ad ſcđam dicitur aūt obiectionem ⁊ ad tertiā ſimul dicendum eſt ꝙ in qb⁹ nō eſt rationis vſus etiā añ paſſiōis aduētū ſicut eſt de puerꝭ bꝛutꝭ aut maniacis volūtariū mō nūc ꝓdicto dictum ſeu ſumptū nō ē laudabile neqꝫ vituꝑabile neqꝫ puniendū neqꝫ premiādū neqꝫ vicioſuꝫ moraliter niſi equū laudamus non in ipſo ſed ad nos q̄a eo poſſumus vti bñ ⁊ ad nutum. ſed in illis q̄ añ paſſionis aduentū hēbant rōis vſum tale volūtarium erit laudabile tanq̄ ꝟtuoſū ⁊ ꝓmiabile vel vituꝑabile tanq̄ vicioſum ⁊ punibile cui⁹

Alie rationes.

rō duplex eſt. Prima q̄a licet ira et cōcupiſcentia multū turbēt ⁊ ligēt vſū rōis tñ non tollūt illū totalit̄ nec tollūt hōis dñium. q̄n ipſe poſſet rōe impetū ire vel ꝯcupiſcentie repꝛimere ⁊ non permittere ſe duci paſſione. Scđa ratio eſt: q2 cum ante paſſionis aduentū haberet hō plenum ratiōis vſum: potens erat aduenientē moderare paſſionem ⁊ ei⁹ impetū refrenare ⁊ ſemꝑ eam ducere ratione. ſicut fortē videmus vſqꝫ ad mortē plenum hr̄e rationis vſum qui tñ non ſine paſſione bellat ſed cū ira multa. vñ. iij. huius fortes q̄dem igit̄ operantur furoꝛ aūt coopatur. Et iteꝝ poſt naturaliſſima aūt vidētur q̄ propter furoꝛē eſſe preaccidens electionē. vñ ⁊ documentū homeri vt dicit Ariſt. erat virtutem immitte furoꝛi ⁊ furoꝛem erige: ſcꝫ in bellis. Dico igitur ꝙ opationes q̄ propter iram vel concupiſcētiam fiunt non ex eo vituꝑabiles. ſi ſint praue: q̄a fiunt propter paſſionē. ſed eo ꝙ voluntas ⁊ rō poterant rebellare ⁊ non rebellare⁊ non rebellant. vł ſi aliqualiter rebellant nō tñ oīno quantū poſſunt et quantū deberent vt in incontinētibus.

probatio ꝯclonis principa lis

Ad cōcluſionem autem principalē

ſcđa rō Ariſt. eſt talis: vel nichil eſt volūtarium quod per paſſionē operatū eſt. vel aliq̄ hmōi ſunt voluntaria: ſcꝫ bona ⁊ aliqua inuoluntaria. ſ. mala ſicut aliqui antiquoꝝ dixerunt. ſed vtrumqꝫ illoꝝ ꝯcedere incōueniens eſt: ergo ⁊c̄. Probatur minoꝛ: pꝛimo ꝙ inconueniēs ſit nullum illoꝝ que propter paſſionē opantur eſſe voluntarium. quia oportunū eſt ⁊ rationi conſonū in aliquibus iraſci et ꝑ iram operari vt in bello ꝯtra inimicos vt allegatū fuit ⁊ videbitur infra. Similiter oportunum eſt aliqua ꝯcupiſcere vt ſanitatē ⁊ diſciplinā: ⁊ ſm hanc concupiſcentiā operari ad proſequendū: modo dicere ꝙ nullum tale quod opoꝛtet fieri ſm rectam rōnem eſſet aliq̄n voluntarium ſed ſemꝑ inuoluntariū eſſet abſurdum valde. Scđo probatur ꝙ inconueniēs eſt dicere ꝙ bona ſunt voluntaria ⁊ mala inuolūtaria q̄ per paſſionē operant̄: q2 cuꝫ hmōi operationū: ſcꝫ bonarū ⁊ malaꝝ per paſſionē factarum eſt eadem cā: opꝫ ꝙ vtreqꝫ voluntarie dicatur: aut vtreqꝫ inuoluntarie. Sed tu obiciendo dices ꝙ lꝫ vtriuſqꝫ opationis: ſcꝫ bone et male ſit eadē cauſa: ſcꝫ paſſio: non tñ eodem modo. qui eñ male operat̄ ꝓpter paſſionem: ipā paſſione ducitur tanq̄ principali agēte. qui aūt propter paſſionem bene agit: ipſe ⁊ paſſio eius ratione ducuntur ⁊ ita ratio ⁊ voluntas ſunt principale agens. paſſio aūt cooperatur. ſicut prius dicebat̄ fortes propter bonum opantur furoꝛ autem cooperatur. cū igitur operatio trahat ſpeciem ⁊ denoīationē a principali agente ⁊ non cooperante: non videtur ſequi ꝙ mala operatio voluntaria dicatur dato ꝙ bona debeat dici voluntaria.

Sciēdum eſt ꝙ ī habētebꝰ uſuꝫ

Q3 omnes operationes procedūt principalit̄ a ratione

rationis tam operationes bone q̄ꝫ male procedunt principaliter ⁊ originaliter non a paſſione ſed a ratione ⁊ volūtate: ⁊ ſi non ſit dubium de bonis pōt declarari de malis exemplo ſenſibili ponamus ꝙ rex habet dñium in regno et poteſtatē ſubiiciendi ſibi ⁊ in ſubiectione tenendi oēs de regno/ poſſibile eſt tñ ꝙ propter deſidiam vel amoꝛē ſuoꝝ ſubditoꝝ aliquoꝝ permittat tñ inualeſcere potentiam ipſoꝝ/ vt non poſſit eam poſtmodū repꝛimere: ſed vt forte regnū accipiant ⁊ īpetu ſuo regnant vt in flandria vidimus ſepe. he igit̄ inoꝛdinationes nō a ſubditis illis dicunt̄ pꝛincipaliter emanare ⁊ originalit̄: ſed a rege cuius erat poſſe illos et debere repꝛimere: ⁊ ſub debita ſubiectione tenere. rex eñ poteſtatē illam voluntarie dedit eis ſed principalius agere videtur q̄ poteſtatē agendi tradit alteri/ q̄ꝫ qui ſm poteſtatē traditā operatur. modo ratio ⁊ voluntas ſunt in hoīe ſicut rex in regno dñiū habentes liberum ſuꝑ totū regnum: ſcꝫ ſuper hominis oēs virtutes ⁊ operationes. donec voluntarie permiſerint paſſiones inualeſcere excedenter: ideo ⁊c̄. ¶ Ad hoc etiā ſoluendū valet quod pri⁹ dictum fuit: ſcꝫ ꝙ voluntariū aliud eſt foꝛmaliter aliud eſt virtualiter. Si igitur cōcederemus ꝙ voluntas non directe fertur in operationem malam que fit propter paſſionem: tamen volūtarie permiſit paſſionem inualeſcere. propter quod quicquid ſequitur exinde totum dicitur voluntarium. et ſi non foꝛmaliter/ tamen ꝟtualiter. Tertia ratio Ariſto. eſt talis. inuoluntaria triſtia ſunt et in penitudine. ſed que per concupiſcentiā fiunt delectabilia ſunt: ergo ⁊c̄. Sed dicēs tu ſi q̄ fiūt ꝑ ꝯcupiſcentiā ſunt delectabilia tamen que fiunt per irā non ſunt delectabilia. quia ira non eſt ſine magna triſtitia. Dicendum eſt ꝙ licet ira ſit cum triſtitia propter apparētem ꝯemptionem ſeu paruipenſionem eoꝝ que in ipſum ſicut dicitur ſcđo rhethoꝛice. tamen ī opere ſcđm iram facto magna eſt delectatio. propter ſpem punitionis vñ ibidem laudat Ariſ. homerum dicentem de ira ꝙ multo dulcioꝛ melle diſtillante in pectoꝛibus viroꝛum creſcit. Vñ dicit. Ariſ. aſſequitur eniꝫ delectatio quedam propt̄ hoc ſcꝫ propter ſpem puniendi et propter ea q̄ demoꝛantur in puniendo que igitur tunc infert fātaſia delectationem facit ſicut que ſomnioꝛum.

Quarto ratio Ari. talis ē il:

le opationes ſunt voluntarie que ſunt fugiende ⁊ de quibus homines vituꝑantur nā in voluntaria non poteſt homo fugere neqꝫ de his vituperatur cum non ſit in ſua poteſtate. ſed de his q̄ male fiunt tam ſm paſſionem q̄ꝫ ſm delectationē vituperātur hoīes: ⁊ vtraqꝫ pōt homo fugere cum iam dictum fuerit ꝙ in ſua poteſtate eſt ꝙ ſemper paſſionē ſubiiciat rationi: igitur ⁊c. ¶ Quinta rō Ariſ. eſt iſta ſi paſſiones irrōnales: hoc eſt paſſiones appetitus ſenſitiui ſunt in ipſi⁹ hoīs libera poteſtate opꝫ operationes q̄ ſm hmōi paſſiones fiunt etiā eſſe ī eius poteſtate: ſed paſſiones ſunt in libera poteſtate hominis ipſi⁹ quo ad moderationē ipſarum ⁊ ſuoꝛuꝫ impetuū refrenationē: igitur ille operatiōes ſunt in ſua poteſtate. modo certū eſt ꝙ homo volūtarie

operatur illud qđ libere poteſt operari: igitur ⁊c.
Et iſta ratio ē oīū p̄cedentiuȝ cōpletius ad ↄclu-
dendum ꝙ opationes que propter paſſiones ſiūt
ita ſunt voluntarie: ꝙ nobis debeant imputari. ſi
enī non poſſumus paſſiones moderare: ⁊ſuos im
petus refrenare: aut etiam conatui ipſarum reſi
ſtere ⁊obuiare vt eſſet neceſſe in opus ad ꝙ īclinat
trāſire: ſine dubio operationes ſequentes nō eēnt
nobis imputande.

¶ Ad rationes in oppoſituȝ

Ad primā: cum dr̄ illud non eſt volūtariū qđ p̄ce-
dit a principio nō voluntario: dicendum eſt ꝙ ve₹
eſt voluntas nō ↄcurrat vel non cōcurrerit: ⁊ cū dr̄
ꝙ paſſiones nō ſunt volūtarie/ dicēdū eſt ꝙ immo
aliquo modo: ſcȝ quo ad ipſa₹ moderationē ⁊ ſuo
rū impetuū refrenationē: licet nō forte quo ad ipſa
rum oīmodam adnullationē ꝓpter quad aliqñ nō
ſponte timem⁹ vel iraſcimur. ſed tñ ſponte iraſci-
mur vel timem⁹ moderate vel imoderate. ideo di-
cebatur in.ij. huius: ꝙ habitus morales q̄ ſunt in
poteſtate nr̄a ſicut declaratur in.ij. huius ſunt ſm̄
quos ad paſſiones habemus bñ vel male. puta ad
iraſci. ſi q̄dem vehemēter vel remiſſe habem⁹ ma-
le. ſi aūt medie: bñ Silr̄ etiā aliq̄ ſumus domini ei⁹
qđ eſt euitare totaliter paſſionem: ſcȝ fugiendo ab
obiecto: ⁊ ite₹ ſicut dictum fuit: q̄uis paſſio vehe
mens affecta fuerit: tñ voluntas pōt eius conatui
obuiare: vt non trāſeat ad opus: et ideo ſemꝑ vo-
luntas eſt aliquo modo cā operationis: aut poſiti
ue, ſi ↄſentiat appetitui ſenſitiuo. aut priuatiue / ſi
non regat eū. ſicut ſubmerſionis nauis nautā per
ſui abſentiā dicimus eſſe cauſam: et ſibi imputari
debere. Sed videtur forte alicui ꝙ iſta dicta cōtra
dicerent aliq̄s dictis nr̄is in fine primi libri vbi di-
cebat̄ ꝙ nec rō nec volūtas p̄ncipat̄ appetitui ſen-
ſitiuo p̄ncipatu deſpotico/ ſed politico ⁊ regali: qȝ
libere appetit⁹ ſenſitiuus pōt in contrariū et rōni
⁊ voluntati. ¶ Itē illud dicebatur ꝙ intellectus ⁊
voluntas non poſſunt mouere corp⁹ niſi mediante
appetitu ſenſitiuo: ⁊ ꝙ aliqñ vincuntur ab appeti-
tu ſenſitiuo: ſicut de incontinentib⁹. ⁊ ad hoc alle-
gabat̄ auctoritas Euſtratij ꝙ incōtinens reſcide-
re ſeipm̄ ab irrationali appetitu vult/ ſed ſuperare
non pōt. ⁊ non ſolū iſta dicta ſunt a nobis ſed etiā
vij. huius dicit Ariſt. ſepe ꝙ incontinēs ⁊ mollis vi
cunt̄ a paſſionib⁹. his aūt dictis cōtrariari videtur
ꝙ voluntas poſſit paſſionū impetibus obuiare et
appetitū ſic detinere ꝙ non moueat ad opis exer-
citiū ad qđ per paſſionē inclinatur. Ad hec autem
oīa dici pōt ꝙ appetitū ſenſitiuum non ita liberuȝ
dicimus eſſe ſicut ipam voluntatem. neceſſitat̄ eīm
appetitus ſenſitiuus ad agendū ⁊ mouendum ad
proſecutionē: ⁊ vlr̄ ad oēs actus ſuos aut ab obie
cto: aut ab operationibus: aut ab eius habitu: aut
ab innatis diſpōnibus: aut ab ipſa voluntate: aut
a rōne: aut ab oībus iſtis inſimul vel plurib⁹ ipo₹
adinuicē ↄbinatis: quod nō eſt ita de voluntate q̄
ſeipſa libere ceteris ſilr̄ ſe habentib⁹ pōt in oppoſi-
tos actus ſicut dictū fuit. Sed ideo libere dr̄ appe
titus ſenſitiuus ad voluntatē ſe hr̄e. ex eo ſoluȝ ꝙ
q̄ſicunq₃ per fortiorē impetum paſſionis pōt in op
poſitū eius qđ ratio dictat: ⁊ ad quod voluntas i-
clinat. eo modo quo in.vij. determinabit̄. ¶ Iteȝ
nec appetit⁹ ſenſitiuus ita pōt in contrariū volun
tati ꝙ poſſit ↄtra totum eius conatū: ſed qȝ ꝑ for-
tem tractū paſſionis pōt ↄtra conatū debilē volun
tatis in incōtinētibus: ergo volūtas trahit ad op-
poſitum paſſionis: ſed non ſuavi tota ꝓpter quod
permittit ſe vinci. i. conatum paſſionis ſuperare co
natum ipſi⁹. et qđ dicit Euſtratius ſuperare nō po
teſt/ intelligi debet ꝙ tanto voluntatis conatu q̄ntū
incontinens habet ipſe ſuperare non pōt impetuȝ
paſſionis ſed maiorari pōt: qui tñ eſt in dñio volū
tatis. vñ nullū pōt habere paſſio tm̄ impetū in tra
hendo appetitū quin voluntas in habente vſuȝ ra
tionis poſſit in maiorem. ¶ Ad aliū principalem
ſatis p₃ ex dictis. Et ſic eſt finis queſtionis

Queritur conſequēter

et vndecimo Utrum hō poſſit pecca
re mortalr̄ illo tp̄e q̄ non pōt vti rōne
Arguitur ꝙ non: qȝ tunc non eſt dñs
ſuo₹ actuum plus q̄ȝ ignis vel beſtia
ſed pctā ſunt in nr̄o dñio ſeu in nr̄a poteſtate. vt di
citur. iij. huius: ergo ⁊c.

Oppoſituȝ arguitur. qȝ dicit

Ariſto. ꝙ ebrio duplices debent̄ increpatiōes: qđ
ſic exponitur: qȝ vna debet̄ ſibi rōne inebriatiōis:
altera rōne eius qđ in ebrietate ↄmittit/ vt ſi occi-
derit: ergo cū non niſi pctō debeant fieri icrepatio
nes: videt̄ ꝙ ille in ebrietate dum non potuit rōne
vti: peccauit. ¶ Item pono ꝙ ſeruus tenet̄ ho-
ra meridiei aliquod iplere p̄ceptum dñi ſui: qđ im
poſſibile ſit alia hora adiplere: ⁊ ꝙ ꝓpter multam
potationē incipit hora tertia dormire vſq₃ ad no-
nā. conſtat ꝙ ille peccabit peccato omiſſiōis: quia
de omiſſione increpabitur vl̄ punieт̄ a dño: aut er
go ille ↄmittit illud peccatū hora tertia duȝ potat
vel dum incipit dormire. vel hora meridiei dū de-
beret preceptum domini ſui adimplere. ſi hora me
ridiei: tunc patet ꝙ peccat dum non habet vſum
rōnis. ⁊ ſic habet̄ intentum. ſi qñ bibit vel incipit
dormire: hoc non videtur poſſibile. quia tūc pctm̄
p̄cedent actū peccati. quia nondum actum com-
miſit vel omiſit. poſſibile eni fuit ꝙ expergeſieret
ab alio et mandatum dñi adimpleret. Qȝ de du-
plici peccato mentionem fecerūt argumenta vide
licet omiſſionis ⁊ commiſſionis: dicēdū erit de vtro
q₃. primo de peccato cōmiſſionis. Ubi gr̄a ſi ebri⁹
occiderit de quo dicitur ꝙ ebri⁹ poteſt eē duplex
vnus in quo remanet aliq̄d de vſu liberi arbitrij.
⁊ de iſto dicitur ꝙ q̄ſtio non habet dubitationem.
Alius qui propter nimiam ebrietatem nullum ha
bet vſū rationis pluſq̄ȝ fatuus vel puer de quo ſi
occiderit vel ꝑcuſſerit: diuerſe ſunt opiniones. vna
ꝙ non peccat mortaliter. qđ probatur multiplicit̄.
primo qȝ q̄rit̄ quo pctō non eſt peccato intemꝑan-
tie qȝ materia intemꝑantie non eſt ꝑcuſſio. nec
peccato iniuſticie quia pctm̄ eſt ſcđm voluntatem
⁊ rōnem non rectam. ille aūt nunq̄ȝ circa materiā
iniuſticie habuit voluntatē aut rōnem non rectaȝ
Ubi gr̄a ſi ponamus ꝙ toto tp̄e quo habuit vſū ra
tionis voluit ad omnes agere iuſte. ⁊ multo min⁹
videt̄ peccare ſm̄ aliud vitij genus. igit̄ ⁊c. Scđo
qȝ ex hoc ille peccare dicetur: qȝ fuit cauſa ſue ebri
etatis. ſed hoc non ſufficit: qȝ tunc ſi quis eſſet ſibi
cauſa egritudinis ex qua tñ fieret maniacus: tunc
ipſe peccaret quotieſcunq₃ mala poſtea faceret ex
mania ⁊ oīa facta ſua ſibi iputarent̄. hoc aūt videt̄
falſum: qȝ legiſlatores non punirent eū. ¶ Sȝ di-

Ratiōes ꝙ perfe-cte ebri⁹ non pec-cet tēpo-re ebrie-tatis.

cunt aliqui maniacū qui ex culpa ſua maniā incurrit peccare quocienſcūq; per maniā malū icurrit vl' operatur. licet non puniat a lege. leges enim puniūt ad medicandum ſcʒ ad retrahendū hoīem a peccato. vnde ſecundo huius dicit Ari. ꝙ pene facte per legiſlatores medicine q̄dā ſunt et tertio hui⁹ dicit ꝙ legiſlatores puniūt et cruciāt mala operantes/bona aūt opātes honorāt hos q̄dē ꝓuocātes hos quidē ꝓhibētes q̄a ergo maniaci retrahi nō pn̄t ideo nō puniūt a lege q̄uis peccēt. ¶ Sʒ cōtra qꝛ de aliq̄b⁹ delictis vt de homicidio leges ſtatuunt penaʒ non reuocatiuam ſʒ mortis. ergo ſaltem talis pena deberet maniacis inferri ſi occidēdo peccarent. ¶ Item dato ꝙ aliquis per culpaʒ ſuam eſſet abſq; remedio diſpoſitus ad maniam. adhuc tn̄ habens vſum rōnis videtur magna crudelitas dicere/ꝙ non ſit in ſua poteſtate opari ad ſalutē ⁊ ad euitationem eterne pene: ſcʒ penitēdo toto corde de delicto ſuo. ſed conſtat ꝙ nichil hoꝝ eſſet in eius poteſtate: qꝛ q̄ntūcunq; nunc peniteret ⁊ confiteret: tamen mania adueniente peccaret multotiens: de quo poſtea non peniteret/et ita condēnaret. Tertio ad ꝯcluſionem principalē adducitur auctoritas Ari. ij. politice. vbi dicit ꝙ lex dicens maiorē penam infligendā ebrijs ſi percuſſerint q̄ ſobrijs non reſpicit ad veniā/ ſed ad ꝯferēs qꝛ ebrij magis debēt obtinere veniā. videtur ergo velle Ariſt. ꝙ ebrij non ſunt puniendi ſi ꝑcuſſerint propter pctm̄ qḋ fecerunt/ſed ꝓpter ꝯferens. i. propter hoc qḋ fecerunt alteri malū: vl' forte propter hoc vt alꝫ abſtineant ab ebrietate vt inde non ſeq̄tur malū. Itē ex dicta auctoritate arguit ſic. ſmones ſimpliciter ꝓlati debent intelligi de his que vt in pluribus ſunt. ebrij aūt vt in plurib⁹ hn̄t aliquē vſum rōnis ſpecialiter percutiens: ideo de his videbatur loqui Ari. ⁊ non de his q̄ nullū haberent vſū rōīs de q̄bus intēdimus in hac queſtiōe. Si igitur tales ebrij min⁹ peccāt q̄ ſobrij ex eo ꝙ habent minus vſuʒ rationis. Aliter ei non deberent magis obtinere veniam ſcʒ niſi minus peccarent videtur ſequi ꝙ nichil habentes de vſu rationis nichil peccant. Nec cōtra hoc videtur eſſe hoc qḋ. Ari. dicit ebrijs duplices debentur icrepationes. loquitur enim de ebrijs communiter accidentib⁹ ſcʒ qui non carent vſu rationis Simili modo dicunt iſti de peccato omiſſionis ſcʒ ꝙ ſi quis habet vſum rationis dum tenetur aliquid operari et nō operatur illud ipſe tūc peccat formaliter peccato omiſſionis: ſʒ ſi tūc nullum habuerit vſum rōnis: ipſe tūc nō peccat. ſed peccauit q̄n ſe ī tali ſtatu poſuit ꝙ nō vteretur rōne dū tenet vti et operari: et tn̄ dicūt iſti ꝙ tale pctm̄ ſolet vocare pctm̄ omiſſionis. ex eo ꝙ accipit naturam pcī ex idebita vel defectiua ꝯſideratione omiſſionis ⁊ ex volūtate non recte ſe habēte ad omiſſionē. Vbi gr̄a: ſi aliquis tātum potat ꝙ oporteat eū dormire dū deberet mandatū dn̄i exercere ipſe potando non ſolum peccat pctō intēperantie: ſed etiā pctō inobediētie ⁊ omiſſionis. dupl'r em̄ agit ꝯtra rectā rōnem: qꝛ recta ratio iubet ꝙ abſtineret ab illa potatione ex eo ꝙ in re ꝙ ebri dece s eſt ſm ſe: ⁊ vt nō omitteret qḋ facere tenet.

Solutio rationis q̄ vl' ꝓbare ꝙ ebrius omittit āt occidit q̄n potat.

Ad rationes in oppoſitum di

cit ꝙ illa hora tertia peccauit pctō omiſſionis modo predicto: qꝛ tunc illud ꝯmiſit ad quod nata eſt ſeq̄ omiſſio. ⁊ cū dꝛ ꝙ nondū omiſit: qꝛ pōt ab alio expergeſieri ⁊ mandatū dn̄i adimpleret: dicendū ꝙ ſi ita fiat/tunc ipſe ꝓpter hoc non abſoluit a pctō: qꝛ in eo non ſtetit q̄n omitteret: et ſi dicas ꝙ null⁹ eū puniret tn̄ quantū ſi omiſiſſet: ideo videt ꝙ ipſa formalis omiſſio eſt pctm̄: pōt dici ꝙ non in caſu propoſito: ſed ipſe magis punit non rōne peccati maioris ſʒ rōne dāni ꝯſequētis. punitiones em̄ nō ſolū reſpiciūt pctm̄ ſed etiā dānū cui⁹ opʒ fieri reſtitutionē. vl' etiā dicamus ꝙ legū punitiones aut premiationes non fiunt attendēdo interiorē ꝯſcientiā: qꝛ illa ignorat. ſed ad exteriorem facti euidentiam lʒ tn̄ pctm̄ ſit formalit' ex cōſcia interiori ſm Senec. in lib. ad ſerenū dicentem oīa ſcelera etiam ante effectū operis quantū culpe ſatis eſt: perfectā ſūt Alij aūt dicūt ꝙ tales peccant nō ſolū dū operant illud ad quod ſeq̄tur carentia vſus rōnis: ſʒ etiā poſtq̄ iam carent vſu tam ꝯmittendo q̄ omittendo q̄a qḋcūq; malum ꝯmittere voluntarie vel opus debitum omittere voluntarie eſt pctm̄: ideo de hoc hoīes ⁊ vituperantur ⁊ puniunt: ſed talis cōmiſſio ⁊ omiſſio ſunt hmōi: qꝛ lʒ non ſint volūtarie formaliter/ſunt tn̄ voluntarie antecedēter vel virtualiter ſicut dictum fuit prius.

Alia opinio ꝙ eius peccāt q̄n nō hēt vſum rationis

Ad rationes autem alterius

opinionis r̄ndent. Ad primā ꝙ in ebrietate ꝑcutere vel occidere pctm̄ eſt iniuſticie: ⁊ cū dꝛ ꝙ ille nūq̄ habuit rōnem vl' voluntatē diſſonam rationi circa iuſtū vel iniuſtum. dicendū ꝙ imo: ſcʒ illo tpe quo nimis potauit: qꝛ tunc poterat ⁊ debebat ſm rōnē iudicare ꝙ ex nimia potatione ſeq̄ poterat ebrietas ad quā iterū poterat ſeq̄ iniuſta opatio: iō pl⁹ velle debeat non bibere nec poſtea ꝯmitteret iniuſtum: q̄ ꝓpter pn̄tem delectationem velle bibere. ſi igit' tūc ita non determinauit ratione: nec voluit efficaci voluntate: certum eſt ꝙ et ratio et voluntas praue ſe habuerūt penes iuſtū ⁊ iniuſtum. ¶ Ad aliam pōt dici ꝙ non eſt ſimile de ebrietate ⁊ mania: qꝛ q̄libet facilit' ſcire poteſt ⁊ tenet ꝙ ex inordinata potatione ſeq̄tur ebrietas hoīs: ideo ebrietas hoīs iputanda eſt tanq̄ voluntaria. ſed nec facilit' pōt homo ſcire nec tenet ex qua opatione ſeq̄tur mania. poſſibile ei eſt ꝙ in aliq̄bus ꝓpter complexionē ad hoc aptaʒ mania ſequatur ex potatione nō multa vel ex coitu pauco: vel ex aliquo alio tali. que tn̄ in aliter ꝯplexionatis nunq̄ ſequeret: ideo mania non eſt hoībus imputanda tanq̄ volūtaria. non em̄ oē quod ex voluntario ſeq̄tur/eſt voluntariū ⁊ iputandū ſed ſolum illud qḋ hō poteſt faciliter ⁊ tenetur ſcire eſſe innatum ex tali operatione ꝓuenire. Et ſi dicas ponamus ꝙ homo ſciat complexionē ſuam talem eſſe ꝙ ex coitu innat⁹ ſic cadere in maniā: et ꝓpter appetituʒ delectationis inordinatū coeat ⁊ fiat maniacus q̄d tunc erit dicendū ⁊ forte ꝯcedi pōt ꝙ talis ſemꝑ peccabit decetero quotienſcunq; aliquod malū opabitur: ſʒ ob hoc leges non puniunt eū: qꝛ rariſſime accidit tal' caſus. ſepius aūt eſt ꝙ aliter fiant maniaci. ⁊ qꝛ legiſlator non pōt oīa q̄ rariſſime eueniunt preuidere: nec poſſet bene iudex ſcire ſi homo eēt ita factus maniacus aut aliter: ideo vniuerſaliter decernit lex nullū maniacū fore punēdū. ſic enim dicit Ariſt. primo rethorice ꝙ neceſſarium eſt aliquādo legē dicere vniuerſaliter: lʒ non ſit vniuerſalit' bonum ⁊ iuſtū. ſed in pluribus ſcʒ q̄cunq; non eſt facile determinare ꝓpter infinitatem. Ad illud aūt

Reſponſio ad rōnes q̄ videbāt probare ꝙ facta i ebrietate nō ſūt mala

ꝙ nō ſit ſile de maniaco ⁊ ebrio qꝛ tenemur ſcire ⁊ vitare cans ebrietatis q̄ autem manie.

Q; deꝰ ſture cõtritionis remittat etiã mala futura

quod opponit̃ ſed penituerit et ɔfeſſus fuerit ſm̃ poſſe anteꝗ̃ vſum rationis amittat forte dici põt ꝙ deus qui eſt magis pronus ad veniã ꝗ̃ ad punitionẽ de gratie ſue plenitudine remitteret ſibi culpã oĩm malorũ que poſterius opabitur coadiuuante penitudine quã ille nõ ſolum habet de hoc ꝙ maniã incurſurus eſt ſ; ꝙ mala et inhoneſta ꝑpetraturus eſt. de hoc aũt magis certificare ſpectat ad theologiã nõ ad iſtam ſciẽtiam. Ad aliam rõne; dicendũ eſt ꝙ auctoritas Ari. ſecũdo polytice nõ dicit ꝙ ebrius ſi percuſſerit nõ peccet ſed ꝙ minꝰ peccat. ideo dicit ꝙ lex magis puniens eundẽ percuſſione ꝗ̃ ſobriũ nõ reſpicit ſolũ ad peccatũ ſ; ad ad cõferens. ⁊ quando dicitur ſi ebriꝰ minꝰ peccat quia habet minus vſum rõnis tũc ſi nullũ habeat vſum rationis nihil peccabit: dicendũ eſt forte ꝙ ipſe nõ minus peccat propter minus habere vſum rationis imediate. ſed propter eſſe illud opus minus volũtarium. ideo ſi nullo mõ eſſet volũtariu; nullo modo peccaret. ſed licet nullũ habeat vſum rationis adhuc erit volũtariũ antecedẽter ſeu virtualiter. ſed nõ formaliter ſicut dictũ fuit. Et ſi dicas ad minorem vſum rõnis ſequitur minus voluntariũ. ergo ad nullu; vſum rõnis ſequitur nichil volũtarium. dicendum eſt ꝙ ad minorẽ vſum rationis ſequitur minus voluntariu; formaliter ideo ad nullũ vſum conceditur ſequi nichil volũtarium formaliter tamẽ minor vſus rõnis aut totalis eius carentia nichil tollit de ratione volũtarij virtualis.

Ad rationem principalem di-

cendũ eſt ꝙ ſufficit ad peccandum dñium eſſe operis aut eius ad quod opus eſt innatum conſequi modo quo ſatis prius appuit prior opinio vĩ michi probabilior. hic de queſt one.

Q Veritur conſequẽter

duodecimo: Utrum operatio humana ſit bona vel mala ex circunſtãtijs. ¶ Arguitur ꝙ non q: bonum et malũ ſunt in rebꝰ ſexto metaphyſice. circunſtantie autẽ ſunt extra rem. ergo ⁊c. ¶ Item operatio non habet entitatẽ ex circunſtantijs igitur neꝗ̃ bonitatẽ cũ dicatur bonũ equaliter enti. vt dicitur primo huius. ¶ Item operatio nõ dicitur ex illo bona vel mala quod eſt indifferẽs ad bonitatem vel maliciã. ſed circunſtantie ſunt huiuſmodi. verbi gratia inſtrumentum eſt circunſtãtia vt manus aut virga. ſed manu et virga contingit percutere et bene et male. Similiter etiã quomodo eſt circunſtantia vt percutere fortiter vel remiſſe et tamen vtrũꝗ̃ cõtingit et bene et male.

Oppoſitum eſt manifeſtum

per totum librum ethycorum. vnde et Ari. in iſto tertio libro enumerat circunſtantias ad oſtendẽdum quomodo operatio mala ex defectu alicuiꝰ circunſtantie excuſatur aliquãdo propter inuincibilem illius circũſtantie ignorantiam. et in ſecundo libro dicitur ꝙ timere et audere et concupiſcere ⁊ aduerti et iraſci et miſereri et vtiliter delectari et triſtari eſt magis et minus. et vtraꝗ̃ non bene qñ autem et in quibus ⁊ ad quos et in cuiꝰ gratia et vt oportet et medium et optimum quod in virtute.

Tria pricipalit̃ videnda.

Primo videndum eſt quid ſit

quid circũſtãtia.

circunſtantia. ſecũdo quot ſunt circunſtantie. tertio propoſitum De primo dicunt aliqui ꝙ circunſtantia eſt quedam particularis conditio actꝰ humani extra eſſentiam actus exiſtens ad ipm̃: tamẽ aliquomodo pertingens et quia particulares cõditione rei ſingularis dicuntur accidentia indiuiduantia ideo vt dicunt ꝙ circunſtantia dicit̃ tranſumptiue ad ſimilitudinem loci q: locus circũſtat locato et eſt extra eſſentiam eius. dicunt etiam ꝙ cum circũſtantie ſint tales accidentales conditiones / ideo eſſe ex quibus per ſe dependet ſubſtãtia actus aut quodcũꝗ̃ pertinẽs per ſe ad ſubſtãtia; actus non dicitur circũſtãtia ſed ea ſola que ſubſtantie actus aut cauſis per ſe ipſius cõiuncta ſũt verbi gratia vt dicunt in actione furti non eſt circũſtantia ꝙ ſit alienum quia hoc pertinet ad ſubſtantiã furti ex parte obiecti ſed ſi furtum ſit magnum aut paruũ. Contra tamen iſta dicta aliqui ſic obijciunt. Ari. ponit circũſtantias eſſe quid circa quid gratia cuius. he autem ſunt quattuor cauſe per ſe requiſite ad oẽm operationem humanam ¶ Itẽ illud dr̃ circunſtãtia quo ignoro dr̃ ignorari circũſtantia: ſed ignorata ꝗcunꝗ̃ cã ignorat̃ circunſtantia: vt pe; in lr̃a Ariſt. igitur ⁊c̃. Itẽ non videtur bñ dictum ꝙ eſſe alienũ ptineat ad ſubſtantiã actus furti: q: ſi ſint hic duo denarij aliꝰ guillermi ⁊ aliꝰ petri: ⁊ guillermꝰ vtrumꝗ̃ accipiat, ɔſtat ꝙ ſubſtantia opationis eſt acceptatio huius denarij ⁊ illius q̄ ſm̃ ſe eſt eiuſdẽ rõnis: ⁊ tñ vna illarũ acceptionũ eſt alieni ⁊ alia non alieni. ergo etiã alienum non de ſubſtantia operationis: ſed accidẽs ſibi. ¶ Item ſi eſſe alienũ ptineret ad ſubſtãtiam actionis furti: ⁊ ꝑpter hoc non eſſet circunſtantia ſeqreretur ꝙ nulla eſſet circũſtantia in quocũꝗ̃ ope virtuoſo vel vitioſo. ɔñs eſt falſum de ſe. probatur ɔña. q: ſi eſſe alienum pertinet ad ſubſtãtiã actionis furti: hoc non eſt q: ad acceptionem ſm̃ ſe ptineat. ſed q: reqritur ad hoc ꝙ ſit furtiua et vitioſa modo ita dicerem ꝙ ad ſubſtantiã actionis liberalis ptinet qđ oportet ⁊ cui ⁊ qñ ⁊ vbi ⁊c̃. non ꝗde; q: pertineant ad dationẽ ſm̃ ſe: ſed q: neceſſario requirunt̃ ad hoc ꝙ datio ſit liberalis ⁊ ꝟtuoſa: ⁊ ſic oĩa talia non eſſent circũſtantie. ¶ Itẽ ꝙ alienu; ſit circunſtãtia magis ꝗ̃ magnum vel paruũ probatur: q: illud eſt circunſtantia ex quo actus de ſe neuter ſit bonus aut malꝰ. modo accipe denarium eſt actus neuter quantũ eſt de ſe: ⁊ ſit malus per eẽ alienũ. bonus ꝑ eſſe ꝓpriũ. Si aũt ponas eẽ alienum ſꝑ actus erit malus ſiue paruꝰ ſiue magnꝰ: iõ ⁊c̃. Et ideo iſti ſic diffiniunt circunſtantiã. ꝙ circũſtantia eſt res ad quã vel a qua operatio dependet et ideo ꝗlibet opationis cã eſt eius circunſtãtia. et iterum ꝗlibet localis ⁊ tꝑalis dñs: q: dependet ad eam: ſ; non ab ea / ſed magis credo opinionẽ ꝑorẽ eſſe veram. abſurdu; eñi videt̃ ꝙ in operatione circa quã ꝟſatur tẽperantia vel intẽperantia delectationes tactus ſint circunſtãtie ⁊ in opationibꝰ circa quas eſt liberalitas pecunie debeant dici circũſtantie: nec oĩno illud qđ neceſſario requiritur ad ſubſtantiã opationis tam ꝟtuoſe ꝗ̃ vitioſe. ſ; bene verum eſt ꝙ oẽs diſpõnes accidentales omniũ ad operationẽ requiſitoꝝ ꝑpter quoꝝ diuerſitatẽ operatio eadem redditur aliqñ ſtudioſa ⁊ aliqñ praua ⁊ aliqñ melior: ⁊ aliqñ peior: dicũtur circunſtantie

Alia diffinitio circunſtãtie ſm̃ aliqs

Reſponſio ad obiectiones

Quid īteligaẗ per iſtas circūſtātias q̄s q̄d circa q̄d ⁊ gratias cuiꝰ

ne valent rōnes contra hoc adducte. Quādo eñ Ariſto. arguit circunſtantias eſſe quis quid circa quid et gratia cuius: non intēdebat ꝑ hoc cauſas neceſſarias ſcḋm ſubſtantiam ſuā acceptas. ſed ea-rum accidentales conditiones. verbi gratia q̄ntū ad circūſtantiam quis ſi oīs actus tēperantie vel intēperantie operator eſt neceſſario homo non di-cimus ꝙ homo ſit circunſtantia ſed qualitas ipſiꝰ vt ꝙ vxoratꝰ ē vel nō vxoratus preſbyter vel lay-cus. poteſt eñ vxoratus bene coyre non exoratus autem non: et preſbyter magis peccat q̄ laycus ſimiliter per circūſtantiam quid non intēdit ipāʒ operationis circunſtantiā ſed aliquid quod cōco-mitatur operationem vel conſequitur: verbi gra-tia ſi aliquis profert verba aliqua. illa prolatio nō eſſet circūſtantia ſed hoc quod illa verba deberēt eſſe ſecreta vel non ſecreta ꝙ ex eis ſequitur nocu-mētum vel rancor vel ſalus et pax. Ideo de igno-rantia huius circunſtantie dicit. Ari. puta dicen-tes aiunt excidere ipſos vel non ſcire q̄ñ ineffa-bilia erāt. Similiter per circunſtantiā circa quid non intendit materiā neceſſariā ſed vel materiam contingentē vel diſponentes accidentales mate-rie neceſſarie. ſicut interfectionis non eſt circūſtā-tia ꝙ vinum interficiatur ſed ꝙ homo vel equus. ymo etiam aliquando neqꝫ homo ſed ꝙ ſit amicꝰ vel inimicus aut huiuſmodi. vnde Ari. exēplificā-do de ignorātia huius circunſtantie dicit: eſtima-bit vtiqꝫ aliquis filium oppugnatorem eſſe. Simi-liter per circunſtantiam gratia cuius non intēdit finem neceſſarium alicuius operationis ſed con-tingentem. q̄ñ ſcʒ poſſibile eſt propter diuerſos fi-nes aliq̄d ideʒ opari. Similiť etiā per q̄ñ non in-telligimus tēpus ī quo neceſſe eſt fieri operatio-nes vt quia frumentuʒ metat quis in auguſto. ſed circūſtātia ē ſi die feſto vel non feſto ⁊ ſic de aliīs Et ita patet ſolutio ad primum argumentū ꝙ cō-tra priorē opinionem aliq̄ adduxerūt. ¶ Ad ſecun-dū dicēdum eſt ꝙ nō ſp ꝓpter ignorātiā cauſe ne-ceſſarie dr circūſtantia ignorari niſi forte ex eo ꝙ ad illiꝰ neceſſarie cāe ignorātiā ſeq̄tur ignorantia diſpoſitiōis accidētalis ¶ Ad aliā ꝯcedēdū eſt ꝙ reſpectu ſiplicis acceptiōis circūſtātia ē eē alienū ⁊ eſt circūſtātia circa q̄d. ſʒ reſpectu furti q2 furtū nō iportat ſimplicē acceptioneʒ ſʒ iā modificataʒ ſcʒ acceptione alieni: eſſe alienū non eſt circūſtan-tia. ſed magis illō alienū eſſe magnū vel paruuʒ/ ſacrū vel non ſacrū ⁊ hmōi. illō eñ quod eſt circū-ſtantia reſpectu ſimplicis opationis non eſt ampli-us circūſtātia reſpectu cōgregati. ſ. opationis mo-dificate et ideo dicit. Ariſ. in ſecūdo huius ꝙ aliq̄ operationes ſunt de ſe male ita ꝙ per quaſcunqꝫ circūſtātias non poſſunt fieri bone et exemplificat de operationibus modificatiſ puta furto vł adul-terio et hmōi. dicit enim non autem ſuſcipit oīs operatio neqꝫ oīs paſſio aliē medietatem quedam eñ cōfeſtim noīata cōuoluta ſunt cum malicia pu-ta gaudium de malo et inuerecundia et inuidia et in operationibꝰ adulteriū furtū ⁊ homicidiū hec eñ oīa et que talia dicuntur ſecūdum ſeipſa mala eſſe ſed non ſupabundātie ipſorum neqꝫ defectus nō igitur eſt vnq̄ꝫ circa hec dirigere ſed ſemꝑ pec-care. nec eſt bene vel non bene circa talia in eo ꝙ vt oportet et quando et quomodo puta adultera-ri/ ſed ſimpliciter facere quodcūqꝫ horū peccatū eſt. ¶ Ad aliam per idem patet ſolutio conceditur eñ ꝙ actionis virtuoſe vt virtuoſa eſt non eſt cir-cunſtantia fieri vt oportet et vbi quando ⁊ cetera. ſed hec omnia ſunt de neceſſitate actionis virtuo-ſe vt virtuoſa eſt. Et ſimiliter actionis vicioſe vt vicioſa eſt non eſt circūſtantia ꝙ fiat vt non opor-tet et quando et cetera. ⁊ ideo bene dicit. Ariſto. ſecundo huius ꝙ non contingit propter circūſtan-tias omnis paſſionis vel operationis vel habitꝰ eſſe medium ſuperabundantiam et defectus. etenī ſic eſſet ſuperabundantie defectus medietas ⁊ ſu-perabundantie ſuperabundantia. et defectus. de-fectus quod reputatur impoſſibile quēadmoduʒ enim tēpantie et fortitudinis non ſuperabuntia et et defectus propter medium eſſe aliqualiter extre-mum. ita neqꝫ illorum medietas neqꝫ ſuperabun-dantia et defectus ſed vt vtiqꝫ operatum eſt vitio-ſum eſt. vniuerſaliter igitur neqꝫ ſuperabundātie neqꝫ defectus medietas neqꝫ medietatiſ ſuperabū-dantia et defectus. Et eodem modo ſoluitur ad vltimā ſicut ad duas precedentes. Igitur teneri poteſt ꝙ circunſtātia ſimpliciter ſit q̄cunqꝫ actua-lis conditio concurrens ad humanam operatio-nem circunſtantia autem moralis eſt quecūqꝫ ac-cidentalis conditio ad humanam operationē per quam operatio poteſt reddi bona moraliter vel mala aut melior aut peior et hoc dictum ſit de pri-mo articulo.

Quantum ad ſecundum ſciē-

Nūerus ſufficientia circūſtātiarū

dum eſt ꝙ octo ponuntur cōmuniter circunſtātie ſcʒ due reſpicientes menſuram extrinſecam puta locus et tempus et vocantur vbi et quando et q̄n-qꝫ reſpicientes cauſas vna ſcʒ quantum ad cau-ſam materialem et vocatur circa quod: vna etiaʒ q̄ntum ad finalem et vocatur cur. vel gratia cuius et due quo ad cauſam efficientem ſcʒ vna quātuʒ ad agens principale ⁊ vocať quis. et alia quantū ad agēs inſtrumētale quā vocat Ariſ. qui ſcʒ īſtru-mento ⁊ Tullius vocat quibus auxiliīs ⁊ vna quo ad cauſam formalē. ſcʒ q̄ eſt qualitas et quātitas vel q̄cūqꝫ modus opationis ſcʒ informās ipſam opationē ⁊ vocatur quō vel qualiter. Octaua aūt circūſtātia eſt ex pte effectꝰ cōcomitātis vel ꝯñtiſ opationē ⁊ vocať q̄d Sʒ Ariſ. nō enūerat niſi ſe-ptē q2 nō diſtinguit inter vbi et q̄ñ ſʒ vtrūqꝫ vocat ī quo. i. ī quo loco vel ī quo tpe Similiť neqꝫ Tul-lius ponit niſi ſeptē q2 nō diſtinguit īter q̄d ⁊ cir-ca quid. Et ille ſeptē. Tulliī circunſtantie cōtinen-tur in hoc verſu. Quis quid vbi q̄bꝰ auxiliīs cur quomodo quādo.

De tertio articulo dicenduʒ

eſt ꝙ alique ſunt opatiōes q̄ ſemper ⁊ vniuerſali-ter ſunt bone vt dilectio dei Alique auteʒ ſemper et vniuerſaliter male vt furtū ⁊ adulteriū aliq̄ au-tem q̄ñqꝫ bone ⁊ aliq̄ñ male vt venereus actus et potatio vini. ille igitur operatiōes q̄ ſemper ſunt bone vel q̄ ſemper ſunt male nō habēt ſuā bonita-tem vel maliciā ex circūſtantiīs: quia hoc habent ex aliquo quod ad eas neceſſario requiritur. Ali-ter non ſemper eſſent tales. circūſtantie aūt nō ſūt neceſſarie ſʒ cōditiones accidētales igitur ⁊c. Cō-cedendū eſt tñ ꝙ ex circūſtantiīs ſiunt magis vel minus bone vel male. ſed ille operatiōes que ſunt neutre ſeu idifferētes ſunt bone vel male ex circū-ſtātiīs. quia nō ex aliquo neceſſario ad eas requi-

do tunc enī eſſent ſemꝑ tales ergo ex cōditionib⁹ accidentalib⁹ que ſunt circunſtantie.

Quō bi-tudinē di cit.ix.

In hac locutiōe operatio humana eſt bona ex circunſtantijs

Sed dubitaꝛ quā cauſaz vel quē modū cauſe intēdim⁹ ꝑ ex cū dicim⁹ opatio- nē eſſe bonā ex circūſtātijs. Dicēdū ꝙ moralis bo nitas opationis ↄſiſtit in ei⁹ ↄformitate ad rectā rationē ⁊ malicia in difformitate. hui⁹ autē cōfor- mitatis vel difformitat; fundamētū remotū ⁊ ma teriale eſt ipſa opatio ſm ſe. fundamētū aūt ꝓpin quū ⁊ formale ſunt circūſtātie: ⁊ ita hee circūſtan tie ſe hn̄t materialiꝛ ad bonitatē vel maliciaz ſiue fundamētaliꝛ. ſ. ad ꝑdictā ↄformitatē vel difformi tatē: ſed ad opationes ſe hn̄t mag; formaliꝛ ſcʒ ſi cut fundamētū ꝓpīquū ⁊ formale ad fundamētū remotū ⁊ materiale: ⁊ ita cū dicim⁹ opationē eſſe bonam ex circūſtātijs ⁊ denotat materiā reſpectu bonitatis: ⁊ formā reſpectu operationis.

Ad ratiōes igitur dici poſſet ꝙ bonū ⁊ malū ſunt in reb⁹. i. nō in aīa. circūſtātie autē iſto modo nō ſunt ex̄ rem ſed in reb⁹ qꝛ ꝑter aīam vel dicēdū eſt ꝙ in octauo methaphyſice lo- quebaꝛ Ari. de bonitate entitatiua ꝑut bonū con uertiꝛ cū ente nos aūt locuti ſum⁹ de bonitate mo ris. Et eodē modo ſoluiꝛ ad aliā rationē. ❡ Ad vltimā dicēdū eſt ꝙ vna circūſtātia nō ſufficit ad reddēdū opationē bonā determiate vel malā deter minate: ſed reqriꝛ oim vel pluriū circūſtātiaꝝ ad inuicē ↄbinatio: vel dicēdū ꝙ circūſtātia pōt eē in differēs opationi bone vel male pro tāto qꝛ bona opatio reqrit oim debitaꝝ circūſtātiaꝝ obſeruan tiā. mala aūt dꝛ ex vni⁹ ſoli⁹ earū non obſeruātiā ꝗuis oēs alie obſeruēꝛ. ideo multe pn̄t eē eedē cir cūſtātie in opatione bona ⁊ in mala. hec de qōne.

Q Veritur cōſequenter tredecimo. Utrū electio ſit ipſius fi nis vel ſolū eorū q̄ ad finē. ❡ Argui tur ꝙ electio ſit ipſi⁹ finis ꝑmo ⁊ pri cipaliter auctoritate Ari. ꝑmo hui⁹ dicētis qm̄ au tē plures videnꝛ fines horū aūt eligim⁹ quoſdam ꝓpter alterū ⁊ parū poſt ſubdit ꝑfecti⁹ eſt qḋ nun ꝗ ꝓpter aliud eſt eligibile his q̄ ſm ſeipſa ⁊ ꝓpter hoc eligibilib⁹ ⁊ ſimpliciꝛ vtiqꝫ ꝑfectū qḋ ſm ſeip ſum eligibile ſemꝑ ⁊ nunꝗ ꝓpter aliud. tale vtiqꝫ felicitas maxie eē videꝛ: hāc enī eligim⁹ ꝓpter ſe ipſaz ⁊ nunꝗ ꝓpter aliud. Ex his ꝗ pʒ ꝙ finis eſt eligibilis ⁊ ꝑmo ⁊ ꝓpter ſe. ❡ Et ↄfirmaꝛ qꝛ pro pter qḋ vnūqḋqꝫ tale ⁊ illud mag; ſʒ eligim⁹. alia ꝓpter finē ꝗ finē mag; eligim⁹. Itē illi⁹ eſt electio circa qḋ vt⁹ actū rectificat cū vt⁹ ſit hi⁹ electiu⁹ ſed circa finē vt⁹ rectificat actū qꝛ rectificat itētio nē vt dꝛ in ſexto hui⁹. ⁊ itētio eſt ipſi⁹ finis. igꝛ ⁊c. ❡ Itē ſcḋo hui⁹ diſtiguit Ari. ea q̄ ſub electione cadūt in bonū ⁊ ↄferēs ⁊ delectabile. mō nō videꝛ bonū diſtigui a ↄferēte niſi ſumaꝛ bonū ꝓ eo ꝙ eſt ſui gr̄a. ↄferēs ei eſt qḋ eſt gr̄a alteri⁹ ſʒ qḋ eſt ſui gr̄a eſt finis. igꝛ finis cadit ſub electione. ❡ Itē tertio hui⁹ dꝛ eligim⁹ qdē q̄ maxime ſcim⁹ bona exiſtētia ſed finē maxime ſcim⁹ eſſe bonū. igꝛ ⁊c.

Oppoſitum vult Ari. in iſto tertio. Iſta qōſtio q̄rit de obiectio electionis. ſcʒ de ipſo eligibili qḋ qdē eligibile qḋ ſit colligi pōt ex cōgregatione proprietatū ſuarū q̄ cōuenienter pn̄t manifeſtari ꝑ differētiā eius ad volūtatē irā ⁊ opi nionē. Inter eas autē ponit Ari. plures differen- tias quas nō eſt hic opus repetere. Sed dicamus nūc ꝙ electio ad volūtatē ſumptā pro actu volēdi ſe habet ſicut ſuperi⁹ ad inferi⁹ eſt enī electio voli tio qdā. ꝓpter qḋ cū inferi⁹ includat ſuperi⁹ Jaꝫ ſequiꝛ ꝙ eligibile eſt bonū vel apparēs bonū cū in aliud nō feraꝛ volūtas: ⁊ huic ↄcordat dictū Ari. Eligim⁹ quidē que maxime ſcim⁹ bona exiſtētia Sed tamē electio in tātū cōtrahit volitionē: ꝙ ele ctio reqrit plura eſſe ꝓpoſita bona, quorū ipſa pre ferat vnū aliqḋ alteri aut aliqua alij vel alijs. hoc enī ⁊ nomē electionis ſic ſignificare videꝛ ſicut dꝛ Ari. eſt enī eligere pluribus propoſitis bonis hoc illi ꝓponere vel preacceptare ⁊ aliud dimittere ꝓ pter qḋ oportet ꝙ illā bona plura inter q̄ cadit ele ctio quādā habeāt adinuicē incōpoſſibilitatem: ſi enī poſſem⁹ ſimul acceptare ea ⁊ ꝓſeq ⁊ ita facili- ter ⁊ cōmode ſicut alterū ipſorū ꝑ ſe. nulla inter ea caderet electio igꝛ patet ꝙ eligibile eſt bonū cuꝫ altero incōpoſſibili bono ꝓpoſitū. ❡ Itē electio cōtrahit volitionē qꝛ volitio eſt tā poſſibiliū ꝗ in cōpoſſibiliū: ⁊ tā opabiliū ꝑ nos ꝗ nō opabiliū ꝑ nos. vellet enī aliqs imortalis eſſe ⁊ deuincere gi gantes ſed qꝛ electio tendit in actuale opus: ideo nichil eligim⁹ niſi qḋ credim⁹ eē poſſibile ⁊ ꝑ nos operabile ❡ Itē electio differt ab ira qꝛ q̄ per irā fiunt repētine fiūt ⁊ cū impetu. tale autē nullū fie- ri dicimus electiue. propter qḋ electio reqrit ꝑuiā conſiderationē ſi qḋ bonorū propoſitorū ſit meli⁹ aut facili⁹ proſeqbile ⁊ ſic de alijs circunſtantijs. hec autē cōſiliatio vel collatio cōſiliū dicitur ideo ꝙ eſt actu eligibile debet eſſe ꝑconſiliatū. vn̄ dicit Ari. cōſiderabile autē ⁊ eligibile idē verūtn̄ deter minatū eſt eligibile hoc eſt dictū ꝙ idē eſt ꝙ conſi derabile ⁊ eligibile niſi ꝙ anteꝗ ſit actu eligibile oportet ꝙ ſit iā cōſilio predeterīatū. electio aūt eſt deſideriū ꝑconſiliati. vn̄ dꝛ Ari. ex cōſiliari enim iudicātes deſideram⁹ ſm cōſiliū. vlterius electio differt ab opinione quoniā ⁊ ſi circa idē obiectum remotū ⁊ materialiter ſumptū ferūtur opinio et electio tamē opinari eſt ꝙ hoc ſit operandū vel ꝙ ſit taliter operandū. ita ꝙ opinio eſt iudiciū quod dam de cōplexione formata apud intellectū de re opinabili, ⁊ loquor de opinione practica. ideo opi nio pertinet ad intellectū ſed electio tēdit in opus ſimpliciter ad proſequēdū vel fugiēdū, eligimus autē hoc operari vel hoc taliter operari. ⁊ ita ele- ctio immediati⁹ ſe habet ad operationē ꝗ opinio propter quod ⁊ electio in appetitu ponēda eſt nō in ratione. ratio enim nō eſt opationis principiū niſi mediāte appetitu.

Quō ſe habet ele ctio ad volūtatē

Quō ele ctio dif- fert ab ira.

Quō ele ctio dif- fert ab opinionē

Ex his oīb⁹ igitur colligi po teſt ꝙ eligibile prout eſt ꝓpriū et formale electio- nis obiectū eſt bonū poſſibile opabile ꝑ nos cum alio īpoſſibili bono ꝓpoſitū precōſiliatū ſm ꝗ in eius ꝓſecutionē nat⁹ eſt ferri appetit⁹. ⁊ capio ap petitū pro voluntate. nam cū electio ſequatur per ſe conſiliū qḋ eſt act⁹ rationis: neceſſe eſt ꝙ perti- neat ad appetitū rationalem ⁊ nō ad ſenſualē niſi forte cōſecutiue inq̄ꝫtū ſenſitiu⁹ appetitus trahi- bilis eſt ad rationabilē modo. quo dictū fuit in pri mo libro. electio autē eſt deſiderium tēdens in hu iuſmodi eligibilis ꝓſecutionē. ſcilicet tēdēs in ꝓ ſecutionē boni poſſibilis operabilis per nos cum

Cōpletā diffini- tio eligi bilis.

alio bono incõpoſſibili ꝓpoſiti ꝛ p̄cõſiliati.i.ꝑ cõſiliũ iudicati qḋ ſit alteri bono p̄ferẽdũ. Et ſcias ꝙ ſicut dictũ eſt de bonis plurib⁹ incõpoſſibilib⁹ quo ad ꝓſecutionẽ: ita intelligidũ dꝫ de pluribus malis incõpoſſibil⁹ quo ad fugã ſicut enĩ bonum pre altero bono ꝓſeq̄ eligim⁹ ita ꝛ vnũ fugẽ malũ pre altero. hec autẽ p̄dicta electiõis deſcriptio implicite cõtinet in hoc ꝙ electio eſt deſideriũ p̄cõſiliati. ideo cũ hãc vltimã Ari. cõcluſiſſet dicit. electio qdẽ igit̃ typo nũc nõ vt ↄſuetũ eſt dicere ſm ſubſcriptionẽ: ſed vniuerſaliter dicta ſit.

His autẽ viſis dicẽduꝫ eſt ad

queſtionẽ ꝙ electio eſt non finis ſed ordinatoꝝ in finẽ. qḋ probat̃ p̄mo qꝛ electio non eſt niſi p̄cõſiliati vt dictũ eſt: ſed in conſeq̄nti capitulo dt Ari. et declarat ꝙ nos ↄſiliamur non de finib⁹ ſed de his que ad fines. Itẽ cõſiliabile eſt bonũ cũ altero incõpoſſibili bono propoſitũ: ſed finis nullũ hꝫ ſibi icõpoſſibile bonũ qꝛ ſicut dicit ↄmẽtator ſcḋo methaphiſice nichil eſt bonũ niſi propter cauſas finales. ita qḋ o[m]ne bonũ ex eo eſt bonũ qꝛ eſt finis vel cõferẽs ad finẽ: ꝛ vnũq̄dq̄ tãtũ hꝫ de ratione malicie. q̄tũ eſt ĩpedimẽtũ finis ꝛ ita nichil eſt bonũ qḋ eſt incõpoſſibile fini vt ſic igit̃ de fine nõ eſt cõſiliũ. Et ſcias ꝙ ſi fines aliq̄ diuerſi videant̃ incõpoſſibiles vt fines diuerſaꝝ multarũ artiũ: hoc eſt qꝛ non ſunt fines vltimi: ſed in vlteriorẽ finẽ ordinati: q̄m vn⁹ eſt ſol⁹ finis vltimatis oĩm actuuꝫ humanorũ ſicut in primo libro fuit declaratũ. plura autẽ ordinata in eũdẽ finẽ nullũ eſt incõueniẽs eſſe incõpoſſibilia vt ꝙ de pariſi⁹ ire poſſũ ad aurelianẽ cõpẽdio vel aurelianũ ꝛ ſanitatẽ precurare aliquãdo vel dieta vel euacuatione: ꝛ ſic de alijs.

¶ Cõtra ea q̄ dicta ſunt plures occurrũt inſtãtie primo videt̃ ꝙ electio nõ ſit actus volũtatꝭ ſed rationis auctoritate euſtratij ſup p̄mã propoſitionẽ p̄mi libri ethicorũ dicit enĩ ꝙ electio eſt de duob⁹ bonis iudiciũ hoĩs hoc alteri proponẽs. deinde vt dicit ſeq̄tur mot⁹ ſeu imper⁹ ad actũ. modo iudiciũ eſt act⁹ rationis. ĩper⁹ autẽ ſeq̄ns videt̃ eẽ magis ipſi⁹ appetit⁹. dicit etiã ꝙ electio eſt tanq̄ concluſio ↄſilij ad eãdẽ autẽ virtutẽ ſpectat rõcinatio ꝛ ratiocinationis ↄcluſio: ꝛ cõſiliũ eſt ipſi⁹ intellectus rõcinatio. igit̃ ꝛc. ¶ Itẽ dt̃ ſexto hui⁹ ꝙ electio eſt intellect⁹ appetitiu⁹ vel appetit⁹ intellectiuus: ſup quo dicit euſtrati⁹ oꝫ inq̄t ſcire ꝙ genus electionis nõ eſt intellect⁹ ſimplr̃ nec appetit⁹ ſimpliciter ſed ambo mixti. ergo electio non eſt ſolũ in volũtate ſꝫ etiã in rõne. ¶ Itẽ de hoc ꝙ dictũ eſt volũtatẽ eſſe ĩpoſſibiliũ. Ar̃ cõtra qꝛ volũtas non eſt ei⁹ qḋ nichil ꝑticipat de obiecto volũtatꝭ: ſed impoſſibile nichil ꝑticipat de ratione boni: qḋ eſt volũtatꝭ obiectũ qꝛ ĩpoſſibile nichil eſt nec eẽ põt bonũ autẽ eſt ens qꝛ equalit̃ dt̃ enti primo huius. ¶ Itẽ non magꝭ videt̃ ꝙ volitio ſit ĩpoſſibiliũ q̄ electio probat̃: ſicut enĩ tu ſciẽs ꝙ ĩpoſſibile eſt te ĩmortalẽ eſſe nõ dicis eligo fieri ĩmortalis ita nec dicis volo fieri ĩmortalis: ſed dicis vellẽ fieri immortalis. iſte autẽ modus cõiũctiu⁹ videt̃ de ſuo modo ſignificãdi ſubſignare cõiunctionẽ ita ꝙ ſit ſenſus vellẽ ſi eſſet poſſibile: modo ita dicerẽt multi eligerẽt fieri immortalis ſi eſſet poſſibile ꝛ ita videtur eſſe eadẽ ratio eſſe vtrobiq̄. ¶ Itẽꝫ arguit̃ de hoc ꝙ dictũ eſt electionẽ eſſe in appetitu rationali. ſcꝫ in voluntate nõ in appetitu ſenſibili. Contra qꝛ bruta q̄ appetitũ nõ hñt niſi ſenſibilẽ eligere videt̃ vt canis carnẽ pre pane acceptat. ꝛ equ⁹ vnã herbã pre alia quod ad electionẽ ꝑtinere videtur ¶ Itẽ ſi virt⁹ ponatur in appetitu ſenſitiuo ſicut multi putãt ꝛ virtus eſt habit⁹ electiuus vt dt̃ in ſecũdo videt̃ ſequi ꝙ electio ſit ponenda in appetitu ſenſitiuo.

Ad p̄mã dubitationẽ dicẽdũ

eſt ꝙ multe ſunt forme ꝛ naturales ꝛ artificiales que aliq̄ ſignificãtur ſimplicit̃ ꝛ aliq̄ nõ: ſed cuꝫ alicuius extriſeci cõnotatione: exẽpli gr̃a cõcauitas nõ ſignificat̃ ſimplicit̃ ꝑ ſimitatẽ ſed cũ naſo/cõcauitas enĩ nõ eſt ſimitas niſi ſit naſi/cena etiã ſignificat comeſtionẽ nõ ſimplr̃ qꝛ nõ differret a prandio ſed cũ certo tp̄e ſcꝫ ſero. Et Ari. ſexto methaphyſice ponit exẽpla multa de cõſimilib⁹/ ſic etiaꝫ electio ſignificat deſideriũ nõ ſimplr̃: ſed p̄cõſiliabilis nõ eſt enĩ electio niſi ſit p̄cõſiliati ſed tamen talia noĩa nõ vniformiter ĩportãt ea plura q̄ ĩportant: ſed vnũ formaliter ꝛ in recto ꝛ aliud in obliq̄ ꝛ materialiter/ vel cauſaliter/ vel cõcomitatiue/ vel aliter qualitercũq̄ ſcḋm diuerſum modũ habitudinis ipſi⁹ ad formale ſignificatũ: ſicut ergo ſimitas eſt formalit̃ ꝛ in recto ↄcauitas. ꝛ ipſi⁹ naſi in obliquo ꝛ ſubiectiue/ ꝛ ſicut cena eſt comeſtio formaliter ꝛ obliqui ſero ita electio eſt deſideriũ formaliter ꝛ in recto ꝛ cõſiliũ ãtecedẽns ꝛ in obliquo ſicut patuit ex p̄dictis. Qḋ igit̃ dicit euſtrati⁹ electionem eſſe iudiciũ: dꝫ exponi rect⁹ pro obliquo ſicut ſi dicim⁹ archa eſt lignuꝫ.i. ex ligno eſt enĩ electio iudiciũ hoc alteri p̄ponens vel dicat̃ ꝙ electio eſt iudiciũ antecedẽter ꝛ diſpoſitiue: ſed formaliter ꝛ cõpletiue ipſa eſt deſideriũ ꝛ nõ iudiciũ. ¶ Ad aliam ꝑ idẽ dicendũ eſt ꝙ electio non eſt formaliter concluſio cõſilij: ſed eſt deſideriũ ei⁹ qḋ ꝑ iudiciũ concluſum eſt ita. ſcꝫ ꝙ conſiliũ concludit hoc eſſe faciendũ/ ꝛ electio eſt hoc facere: ſcꝫ quod p̄iudicatum eſt eſſe faciendũ. Ad aliã dicendũ eſt eodẽ modo/ eſt eniꝫ electio appetit⁹ intellectiu⁹ vel intellectus appetitiu⁹ qꝛ eſt hoc qdẽ in recto hoc autem in obliquo vel hoc formaliter ꝛ cõpletiue hoc autem antecedẽter ꝛ diſpoſitiue. ¶ Ad aliaꝫ dicunt quidã ꝙ ĩpoſſibile dt̃ duplr̃ vno modo ſimpliciter vt chimera. Alio mõ nobꝭ qḋ tñ eſt poſſibile. vt imortalitas mõ dicũt ꝙ volũtas nõ eſt ĩpoſſibilis primo modo: ſꝫ ſcḋo modo bñ. Sed hoc nõ videt̃ bñ dictũ qꝛ nõ ſolũ vellem⁹ eẽ imortales: ſed aliq̄ vellent eſſe meliores deo ꝛ potẽtiores. Aliq̄ vellẽt deũ nõ eſſe q̄ tñ ſunt ſimplr̃ impoſſibilia. Ideo dicẽdũ eſt ꝙ ſicut nõ ens põt intelligi ſub ſpecie ẽtis. imo poteſt opinari eſſe ens: ita poteſt ꝛ nõ bonum: ſub ſpecie boni cõprehẽdi. ideo volũtas põt in ipſum ferri licet non ſit bonũ nec ens nec poſſibile. Sed adhuc dubitatur. poſito ꝙ aliquis ſciat ꝛ actu cognoſcat hoc eſſe impoſſibile verũ ſtante illa cognitione poſſit velle illud. Et credo ꝙ ſic aliqui eniꝫ mali ſciẽtes impoſſibile eſſe ꝙ deus nõ ſit vellent ꝙ poſſe tamen deũ non eſſe: vel credẽtes ꝙ nõ poſſunt eſſe qs velle immortales: vellẽt tamẽ eſſe ĩmortales ꝛ ſic de a[li]js ĩpoſſibilibus: ꝛ hoc eſt qꝛ poſſunt opinari ꝙ talia eſſẽt bona ſciũ tale ſi eſſent. ideo vellẽt illa eſſe ꝛ illa ſibi ineſſe vel illa non eſſe nec ſibi ineſſe. ¶ Ad aliã dicunt multi ꝙ non ſolum voluntas eſt impoſſibilium: ſed etiam electio. vnde aliqui elegerunt aſcendere ad celuꝫ. ideo ad hoc conſtruxerunt turres: ꝛ dicunt ꝙ hoc

non intēdebat Ari.negare ſed dicit volūtatē eſſe impoſſibiliū ⁊ electionē non qꝫ electio raro eſt impoſſibiliū volūtas aūt ſepe ꝓpter hoc ꝙ voluntas non pſupponit deliberationē ideo ſepe errare pōt Electio aūt qꝫ ſequit̄ deliberationē min⁹ errat.iō qꝫ velle īpoſſibile eſt tā͞ꝗ ex errore.ſeq̄t̄ ꝙ electio nō eſt īpoſſibiliū niſi raro. volūtas aūt multotiēs ⁊ hoc ſufficit Ari.ad cōcludēdū differētiā electionis ad volūtatē. Sed hec ſolutio nō videt̄ ꝯgrua qm̄ ꝙ ſcim⁹ eſſe īpoſſibile dicim⁹ bn̄ cathegorice vellē illud vel vellē ꝙ eſſet poſſibile nunꝗ̄ tñ dicimus eligere illud niſi conditionē addēdo vel ſubintelligēdo.ſ.ſi eſſet poſſibile ⁊ hoc pōt qlibet experiri in ſeipſo: ⁊ cū dr̄ ꝙ vellē vr̄ ꝟtute coniūctiui modi cū ſignificare hāc ꝯſtructionē ſi dicēdū ꝙ tu ſupponis falſū non eni vellē eſt coniūctiui modi: ſed optatiui cū dico vellē eſſe īmortalis dicim⁹ ei.vtinā eſſem imortalis vtinā de⁹ nō eēt.iō rō nō valet ¶ Ad aliā dicēdū eſt ꝙ non oīs acceptatio vni⁹ pre altero eſt electio ꝓprie ſed ſolū ſi fiat ſm̄ ꝓuiā deliberationē. Et iterū non eligit ꝓprie q̄ non eſt dn̄s acceptādi ⁊ hoc ⁊ illud. brutū nō eſt hm̄ōi: ſꝫ ab obiecto vel ab inſtructu naturali determinat̄ vel neceſſitat̄. bruta igit̄ electione nō ꝑticipāt ſicut dr̄ Ari. licet aliq̄d ſimile habeāt electiōi. ¶ Ad aliā dictū fuit in ꝓmo libro ꝙ virt⁹ moralis ⁊ ꝓncipalis eſt in volūtate. ideo non valet.

ꝙ bruta ne ꝓprie eligunt

Ad rōnes ꝓncipales dicēdū

eſt. Ad ꝓmā ꝙ Ari. in ꝓmo hui⁹ non capiebat electionē ꝓprie ſed cōiter prout ad oē deſideriū ſe extēdit. Ad aliā dicēdū eſt ꝙ illa regula propter qꝺ vnūqꝺqꝫ tale ⁊c. non tenet niſi vbi ea ābo q̄ cōparant̄ adiuicē ꝯueniūt in ꝯditione in qua ꝯparātur ⁊ qꝺ ipſa vni ꝓpter qꝺ hoc eſt ineſt alteri. vn̄ nō ſequit̄ ſi homo eſt ebri⁹ ꝓpter vinū ꝙ vinū ſit magꝫ ebriū modo electio nō ꝯuenit fini ideo regula nō hꝫ hic locū. regula eni nō valet ad probādū ꝙ hoc inſit illi: ſed ad ꝓbādū ꝙ inſit magꝫ / ſuppoſito ꝙ inſit ſicut dictū eſt. ¶ Ad aliā dr̄ forte ꝙ virt⁹ nō rectificat intētionē circa finē vltimatū ſed circa fines q̄ſdā ꝑtiales ordiatos in vltiorē finē: ⁊ ſi rectificat intētionē circa finē vltiatū hoc non eſt ꝙ eligat ipſū ſed eligit ea q̄ ad ipſū. Ad aliā poteſt dici ſicut ad ꝓmā. Ad vltimā dicendū ꝙ illa ꝓpoſitio eligim⁹ ea q̄ maxime ſcim⁹ bona exiſtētia dꝫ intelligi de illis bonis incōpoſſilib⁹ q̄ intellectui ⁊ volūtati ſunt ſimul propoſita ⁊ inter q̄ habita eſt collatio conſiliatiua de quoꝝ numero non eſt finis ſicut dictū fuit ⁊c.

Conſeq̄nter q̄rit̄ quartodecimo.

Utrū conſiliabile ⁊ eligibile ſint idē? ¶ Arꝫ ꝙ non qꝫ potētie diſtinguūtur ꝑ act⁹ ⁊ act⁹ ꝑ obiecta: ſed conſiliū ⁊ electio ſunt diuerſi act⁹ ⁊ diuerſaꝝ potētiarū ſcꝫ itellect⁹ ⁊ volūtatꝭ ⁊ eoꝝ obiecta ſunt ꝯſiliabile ⁊ eligibile. igit̄ ⁊c. ¶ Itē illa nō ſunt idē quoꝝ vnū repit̄ ſine alio ⁊ ecōuerſo. talia eni nec ſūt idē cōuertibilit̄ nec ſunt ſicut ſupi⁹ ⁊ īferi⁹ ⁊ oīno neutrū ad alterū conſequit̄. ideo ſi aliqn̄ ſunt idē: hoc eſt pure ꝑ accidēs ſicut albū ⁊ muſicū. aris autē de tali accidēte nō intēdit: ſed conſiliabile ⁊ eligibile ſunt hm̄ōi ꝓbat̄ qꝫ electio non eſt ipſi⁹ finis vt dictū fuit nos aūt aliqn̄ ꝯſiliū q̄rim⁹ de fine qn̄qꝫ eū dubitam⁹ ⁊ cū diligēti ꝯſilio inq̄rim⁹ ad quē finē aduerſarij nr̄i faciūt q̄ faciūt. aduocati etiā petūt ꝯſiliū quē finē in ſua petitione ꝯcludāt. ſic igit̄ cōſiliabile aliq̄d eſt qꝺ nō eſt eligibile: ſꝫ ꝙ ēt aliquid ſit eligibile qꝺ nō eſt ꝯſiliabile ꝓbat̄ qꝫ certas diſciplias eligim⁹ ſm̄ q̄s tñ nō eſt ꝯſiliū. vt dr̄ Ari. Etiā electio eſt in magnis ⁊ ꝑuis ꝯſiliū autē non ſed ſolū de magnis de q̄b⁹ diſcredētes ſum⁹ nobiſipſis velit nō ſufficiētib⁹ ignoſcē. vt dr̄ Ari. Etiā op⁹ ꝟtuoſū eſt ex electione cū ꝟt⁹ ſit hit⁹ electiu⁹ ⁊ qꝫ electio eſt ꝓꝓa maxie ꝟtuti ⁊ ea magꝫ mores dꝫ iudicem⁹ q̄ꝫ oꝑationib⁹ vt dr̄ Ari. ſed ꝯſiliū nō cadit in oī oꝑe ꝟtutꝭ qꝫ nō cadit niſi in dubijs. pluria autē oꝑa ꝟtutꝭ nō ſunt dubia ipſi ꝟtuoſo.

Oppoſitū dr̄ Ari. cōſiliabile

autē ⁊ eligibile idē. dicit etiā exiſtēre eligibili ⁊ cōſiliabili ⁊c. viſe fuerūt pri⁹ ꝯditiones eligibilis. nunc vidēde ſunt cōditiones cōſiliabilis. ⁊ tūc poterit videri q̄ ſit ipſoꝝ adinuicē habitudo. Poſſumus autē talē cōſiliabilis deſcriptionē ponere ſꝫ illas proꝑtates quas Ari. iueſtigat in lr̄a. ¶ Cōſiliabile eſt ꝯtigēs humanū oꝑabile ꝑ nos dubiū magnū ⁊ q̄ſitū ꝓpter finē. ⁊ dico cōtingēs qꝫ nullus de nccio aut de īpoſſibili q̄rit cōſiliū qꝫ ꝓpter quodcūqꝫ cōſiliū noſtrū nichil aliter eēt aut non eſſet fieret vel non fieret. ideo fruſtra in talib⁹ conſiliū quereret̄. ¶ Et ſi dicas aliqui q̄ſierūt ꝯſiliū de aſcēdēdo ad celū ⁊ de ꝯſtruēdo turres ⁊ ſcalas altiſſimas tāgētes celū que tñ ſunt īpoſſibilia. dicēdū eſt ꝙ illa nō crediderūt eē īpoſſibilia. Ideo gloſandū eſt ꝙ conſiliabile eſt cōtingēs ſꝫ opinionem q̄rētis conſiliū ita ꝙ de his nullis ꝯſiliamur que ſcim⁹ īpoſſibilia eſſe aut nccio euenire ſed nō eſt incōueniēs cōſiliari aliqn̄ de īpoſſibili cū non ſciam⁹ ipſū eſſe īpoſſibile. ideo dr̄ Ari. ꝙ ꝯſiliātes ſiquidē īpoſſibile inuenīāt diſcedūt vel forte dicēdū eſt ſicut poſtea dicet̄ in ſolutione cuiuſdā dubitationis. Scdo dico ꝙ cōſiliabile non eſt quodcūqꝫ contingēs ſed humanū. i. ꝑ hoīem oꝑabile qm̄ de contingētib⁹ pure naturalib⁹ non q̄rim⁹ ꝯſiliū vt pluere. nigere. vel tonare: qꝫ ꝓpter nr̄m cōſiliū non eueniret alit̄. ⁊ dico pure naturalib⁹ qꝫ aliqua ſunt in q̄bus nos oꝑamur cū natura aliqua etiā incipim⁹ ⁊ diſponim⁹ ad id qꝺ natura cōplet ⁊ facit. de talib⁹ aūt cōſiliamur bn̄ ſm̄ ꝙ ſunt nata aliter ⁊ alit̄ euenire ꝓpter noſtrā oꝑationē. pōt etiā dici ꝙ ꝑ iſtā clauſulā hūanū differt ꝯſiliabile a fortuito fortuita eni non ꝓprie dr̄ hūana qꝫ nō ſunt in ipſi⁹ hoīs ptāte vt eueniāt vel nō eueniāt. Contra illā conditionē arguit̄ qꝫ non eſſet malū regi ſi vellet flamigos inuadere. q̄rere conſiliū ab aſtrologis ſi pluuie multe fierēt vel non qꝫ meli⁹ poſſet eos inuadē tp̄e ſicco q̄ꝫ pluuioſo. Ad hoc pōt rn̄deri ex dictꝭ ꝙ q̄cūqꝫ oꝑationes nature pn̄t reduci in nr̄as oꝑationes: nō eſt incōueniēs eas vt ſic ſubijci ꝯſilio alit̄ nō. vt tales pluuias nō q̄rim⁹ tñ q̄ꝫ id qꝺ eſt ꝓpt̄ ꝯſitū hītū oꝑādi ſꝫ tā͞ꝗ id q̄ exn̄te vel nō exn̄te q̄reremꝰ ꝑ ꝯſiliū aliq̄d eē vel nō oꝑādū mō illud ſolū ꝓꝓe dr̄ ꝯſiliabile ꝙ ꝑ iudiciū ſoliū iudicam⁹ eē oꝑandū. Tertio dico ꝙ oꝑabile ꝑ nos. i. ꝑ illos q̄ cōſiliū q̄rūt qꝫ ſicut dr̄ Ari. q̄liter vtiqꝫ ſcite optie conuerſāt̄ null⁹ lacedemonioꝝ conſiliat̄ conſiliamur aūt de his q̄ in nobꝭ oꝑabilibus.

Quid cōſiliabile

explicat ptis illi⁹ diffinitionis.

Cōtra qꝫ ſepe q̄rim⁹ ꝯſiliū ꝑ

amicꝭ ⁊ dn̄s ꝯſiliū q̄rit q̄d ſeru⁹ ⁊ pr̄ q̄d fili⁹ oꝑet.

¶ Ad hoc breuiť rńdet Ari. ꝙ ea q̄ ꝑ amicꝭ ſiūt ꝑ nos aliq̄liť hūt ꝑncipiū ei in nobꝭ. ⁊ ita eſt de his q̄ ſiūt ꝑ filios vel ſubditos. Quarto dico dubiuȝ: qꝛ ꝯſiliū oē qō eſt ſicut dē Ari. ⁊ certū eſt ꝙ q̄ perfecta certitudie ſciret q̄d deberet agere ⁊ quō et ꝑ q̄ media ⁊ q̄ñ ⁊ ſic de oībus aliis circūſtātiis: ipſe nunq̄ȝ peteret cōſiliū: ſȝ ſm ſuam ſciētiā inciperet opari niſi forte ꝙ aliqñ de his q̄ bñ ſcim⁹ petim⁹ cōſiliū ab amicꝭ ⁊ vt ipſi ſint ⁊ credāt eē nr̄e participes opationis ⁊ vt nr̄aȝ opationē dirigāt magꝭ ⁊ in eā apponāt auxiliū ⁊ ſic ꝯſiliari non eſt ꝓprie ꝯſiliari ſȝ fictitie tm̄. ⁊ ꝓpť hoc dē Ari. ꝙ circa certas ⁊ ꝑ ſe ſufficiētes diſciplinaȝ nō eſt ꝯſiliū: puta de lr̄is nō ei dubitam⁹ qualiť ſcribēdū ſit. Quinto dico magnū. i. notabilis alicu⁹ bonitatꝭ vel maliciē qꝛ de eo ꝙ nulli⁹ eſt bōitatꝭ vel malicie fruſtra petereť cōſiliū vt de rūdēdo feſtucā in talib⁹ ei facere lȝ q̄dcūq̄ȝ occurrit ita ꝙ fatuitas eſſet ſtudiū apponere in petēdo de talib⁹ cōſiliū prudētꝭ ei nō eſt ocioſis ſtudiū ſuū applicare mō ſicut dē Ari. dicēdū cōſiliabile nō pro quo cōſiliať vtiq̄ȝ aliq̄s inſipiēs vel inſan⁹ ſed ꝑ q̄b⁹ itellectū hñs. Nō enī ſtudioſus iudicabit ꝯſiliabile eē hoc eſt dicēdū eē cōſiliabile ⁊ ꝙ nō: nō qꝛ ſtudioſus circa ſingula iudicat recte: pȝ ḡ ꝙ ꝯſiliabile dȝ eē magnū: qđ itez pȝ qm̄ ſemꝑ in maiorib⁹ maiora ſolem⁹ q̄rere cōſilia. vñ Ari. Cōſiliatores aūt aſſumim⁹ in magnis diſcredētes nobꝭ ipſis velut nō ſufficiētib⁹ digno ſcere. Sexto dico q̄ſitū ꝓpter finē. qꝛ null⁹ cōſiliū q̄rit de fine: ſed ſemꝑ ſtatuēs ſibi finē q̄rit conſiliū qualiť meli⁹ aut facili⁹ ſtatutū finē poſſit adipiſci. Eſt tm̄ ſciēdū ꝙ fines ſunt aliqñ plures ſubordinati. ſicut Ari. exēplificat q̄nto methaphyſice caplo de cauſis ꝙ ſanitas eſt finis attenuationis ⁊ attenuatio purgationis ⁊ purgatio farmatie. ſi igitur cōſiliū ſit de aliq̄b⁹ finib⁹ hoc eſt qꝛ non ſunt vltimati ⁊ intēti ſed in vlteriorē finē ordiati: ⁊ ꝙ in oī cōſilio neceſſe ſit finē ꝯſtituere pȝ vnicuiq̄ȝ volēti ꝯſiderare. Nā ſi q̄ras ab aliq̄ ꝯſiliū ſtati petet a te de q̄ vis hr̄e ꝯſiliū ⁊ hec qō eſt vt ſtatuas finē: et ſi nō vis ſtatuere ſȝ dicas ego peto ꝯſiliū q̄d faciaȝ: tūc certe ſi debeat tibi cōſulere: oportet ꝙ ipſe ſupponat finē. ſ. vel tuā ſalutē vel tuā vtilitatē vel aliq̄d tale. aliter nō hr̄et ſuꝑ q̄ tibi daret ꝯſiliū. Sed tu obiicies ꝓbať ꝙ ꝯſiliū ſit de fine nā ſi q̄rať ad te de q̄ vis hr̄e ꝯſiliū ſtati dices de felicitate quō poſtero eā adipiſci. felicitas aūt eſt vltim⁹ finis igiť. Dicēdū eſt ꝙ de fine bñ eſt ꝯſiliū tāq̄ȝ de eo gr̄a cuius ꝯſiliū inq̄riť. vel etiā tāq̄ȝ de ꝑncipio ꝯſiliatiue inq̄ſitionis: ſed nō eſt de fine ꝯſiliū tāq̄ȝ de eo qđ q̄riť ꝑ cōſiliū: qꝛ qđ q̄riť eſt dubiū. finis aūt vltim⁹ nō eſt dubi⁹ ſȝ ſꝑ ꝑſuppoſit⁹. oȝ enī in oīb⁹ opationib⁹ finē eē ꝑmū in intētione q̄uis vltimū in executione. Sic igiť declarata eſt deſcriptio ꝯſiliabilis ex qua patere pōt deſcriptio cōſilij. Cōſiliū enī eſt inq̄ſitio cōtingētis humani opabilis ꝑ nos dubij ⁊ magni ⁊ q̄ſiti ꝓpter finem.

Sȝ adhuc reſtat vnū dubiuȝ

circa hāc cōſiliabilis vel ꝯſilij deſcriptionē. Nō ei videť ꝙ oporteat illud qđ ꝑ ꝯſiliū inq̄riť. eē ꝑ nos opabile ſed aliqñ nobꝭ ipoſſibile. vñ dē Ari. ſi q̄dē ipoſſibile inueniāt diſcedūt ſi aūt poſſibile videať incipiūt opari. igiť qđ ꝑ cōſiliū inq̄riť ⁊ iueniť aliqñ eſt poſſibile aliqñ ipoſſibile. Ad hoc aliq̄ dicūt ꝙ duplex eſt cōſiliū. ſ. vtile ⁊ vanū mō de vtili dictū eſt ꝙ ſit cōtingētꝭ ꝑ nos opabilis. Sȝ cōſiliū vanū bene eſt ipoſſibilis aut nō ꝑ nos opabilis ſicut bñ cōcludit rō. Sed ꝯtra ꝓbo ꝙ tale conſiliū nō ſit vanū ſed multū vtile: qꝛ qđ tollit occaſionē ipedientē nos a ꝓſecutione bonoȝ nobꝭ poſſibiliū eſt vtile ⁊ nō vanū: ſed tale cōſiliū eſt hmōi: qđ pȝ qꝛ cū de fine multū deſiderato neſcim⁹ an ſit nobꝭ poſſibilis an ipoſſibilis: nūq̄ȝ deſiſtim⁹ ab eo ſȝ ei magno affectu inſiſtim⁹: ⁊ hec eſt occaſio vt aliq̄s min⁹ deſideratꝭ nobis tñ poſſibilib⁹ nō iſiſtam⁹. Exēplū grā. Si q̄s ſperat epatū obtinere. ⁊ non videt ipoſſibilitatē medioȝ: poſſibile eſt ꝙ ob illā ſpem nō capiat mulierē ſibi ꝑſentatā in vxorē diuitē ⁊ ſibi perutilē quā accepiſſet ſi ꝑ ꝯſiliū inueniſſet impoſſibilitatē epatū obtinēdi deſideratum expedit igiť plurimū tale cōſiliū. Propť qđ dicēdū ꝙ nec ille finis queē ꝑ cōſiliū iuenim⁹ nobis ipoſſibilē eſt finis vltimate ſtatut⁹. nec illud mediū qđ ꝑ ꝯſiliū inueniť ipoſſibile. eſt illud in cui⁹ inuētione terminať cōſiliū. ſupponim⁹ enī nos loq̄ de ꝯſilio ſapiētꝭ nō de ꝯſilio fatui: ſicut pri⁹ allegabať ab Ari. ſapiēs aūt nō ſtatuit oīno ſibi finē vltiatū illud qđ ignorat an ſit poſſibile vel ipoſſibile ſed ſtatuit ſibi finē ſcire an illud eſt poſſibile vel ipoſſibile qđ q̄dē vlteri⁹ ordiať indr̄ñr ad iſiſtēdū ei ſi ſit poſſibile ⁊ deſiſtēdū ſi ſit ipoſſibile. ⁊ iteȝ illud deſiſtere vel inſiſtere ordiať vlteri⁹ in aliū finē cōem vt in hūanuȝ bonū cū in pn̄o libro declaratū fuerit oīm opationū hūanarū eūdē ⁊ vnū eē vltimū finē cū aūt ꝑ cōſiliū ſciuerim⁹ illud eē ipoſſibile: nō ſtam⁹ in eo ſȝ ꝯcludim⁹ ex totali ꝯſilio deſiſtēdū eē ⁊ deſiſtimus mō ipſū deſiſtē eſt ꝯtigēs opabile ꝑ nos ⁊c. Sic ḡ pȝ ꝙ vlr ꝯſiliabile acceptū ꝓ eo qđ ex totali ꝯſilio cōcludiť. ⁊ cōtigēs ⁊c. ſicut pri⁹ diffiniebatur.

Iſtis viſis ꝯſiderari pōt quō

cōueniūt ⁊ quō diffe cōſiliabile ⁊ eligibile. pn̄o q̄dē cōueniūt qꝛ vtrūq̄ȝ eſt bonū: ⁊ hoc pri⁹ appuit de eligibili. ⁊ nūc appere pōt de ꝯſiliabili qꝛ oē qđ ordiatū eſt ad finē: hȝ vt ſic rōnē boni ſed cōſiliabile eſt hmōi: qꝛ grā finis ſtatuti adipiſcēdi cōcluditur eſſe operādū. Scđo cōueniūt in hoc ꝙ vtrūq̄ȝ eſt cōtingēs operabile per nos: ⁊ hoc patet expſſe ex ipſorū deſcriptionib⁹. Tertio cōueniūt in hoc ꝙ vtrūq̄ȝ eſt ordinatū in finē ⁊ non finis ſaltē vltim⁹: ⁊ hoc eſt expſſū in deſcriptione ꝯſiliabilis hic aſſignata: ⁊ ſequiť ad deſcriptionem eligibilis prius aſſignatā. Differūt autē pn̄o qꝛ electio eſt act⁹ formaliter volūtatis ſicut dictū fuit cōſiliuȝ autē eſt act⁹ ipſi⁹ intellect⁹: qꝛ cōſiliū vel eſt iudiciū inuētū ⁊ cōcluſū q̄d operādū ſit ⁊ quō ⁊ ſic de aliis circūſtātiis ad finē ſtatutū adipiſcēdū. aut ēt ratiocinatio ſeu inq̄ſitio ad hmōi iudiciū habēdū vel cōcludēdū modo vtrūq̄ȝ eoȝ eſt act⁹ intellect⁹ igiť ⁊c. Ex hoc autē cōſilij ⁊ electionis differentia ſeq̄tur differētia cōſiliabilis ad eligibile. ꝙ cōſiliabile formaliť acceptū eſt obiectū intellect⁹. ⁊ eligibile obiectū voluntatꝭ. Scđo differunt qꝛ ꝯſiliabile eſt dubiū eligibile autē nō ſed iā ꝯſilio inuētū ⁊ iudicatū ⁊ hoc patet ſatꝭ expreſſe ex ipſoȝ datꝭ deſcriptionib⁹. ⁊ ideo cū dixiſſet Ari. ꝙ conſiliabile et eligibile idē: ſubiūxit verūtñ determiatū eſt eligibile. Tertio differūt vt michi videť qꝛ cōſiliabile formalr̄ acceptū eſt enūciatio q̄dā dicēs aliq̄d eſſe opādū vel nō opādū aut ſic vel ſic opādū Eligibile aūt eſt ipſa opatio ⁊ ſic modificata quā ⁊ quō

Quid cōſiliabile formalr̄ ⁊ eligibile.

conſiliū enſiciauit eſſe opandū ꝯſulēs ei dicit hoc eſſe operādū ⁊ ſic opandū. eligēs aūt diceret eligo hoc opari hoc fugē hoc ꝓſeq̄ ⁊ ſic opari aut ꝓſeq̄ Et hoc nōuit Ari dicēs ꝙ eligim⁹ q̄dē accipē vel fugē vel aliq̄d taliū: opamur aūt q̄d eſt vel cui cō fert vel q̄lit̄ ⁊c. ꝯſiliū ei eſt ſicut opinio q̄ iā vel rōcinatio q̄uāns opiniones ſicut ſat; ex dict; potuit apparē Alie aūt aſſignāt ab alijs diñe vna eſt ꝙ ꝯſiliū eſt in magnis ſolū electio aūt eſt ⁊ in magnis ⁊ in puis ſicut pomū vel eſculū eligim⁹ inter cetera poma vel eſcula. Sȝ hoc nō vr̄ eē de intētione Ari. nec vr̄ eſſe verū nā diffinitū nō pōt īueniri vbi nō inueniūt̄ ea q̄ in ei⁹ diffinitione ponūt̄. alit̄ ex diffinito nō poſſet inferri diffinitio. ⁊ noli has ꝓpōnes intelligē ſm ꝑſcrutatione logicā de ꝓprietate ſermonis ſȝ prout materia exigit qm̄ in ope pn̄te de ſcrupuloſis ſubtilitatib⁹ logice nō curam⁹ ſȝ in diffinitione eligibilis accipit̄ ꝙ ſit p̄conſiliatū ſicut vult Ari. ideo ⁊c. Itez ex oi mō loq̄ndi appet ꝙ electio non mag; eſt in puis q̄ ꝯſiliū. in puis eñ non dicim⁹ nos elegiſſe ſȝ ſicut occurrebat accepiſſe. Et itez ſiue in paruis ſiue in magnis q̄ȯ repētine acceptam⁹ hoc non dicim⁹ elegiſſe ſicut pri⁹ dicebat̄. Si aūt vnū pre alio cū p̄uia ꝯſideratiōe acceptam⁹ ſiue in magnis ſiue in paruis: pȝ ꝙ ita et de hoc ꝯſiliū accipim⁹. Non enī aliud eſt ꝯſiliū q̄ hec p̄uia ꝯſideratio aut hmōi ꝯſiderationis ꝯcluſio vn̄ ſicut tu potes dicē ꝙ hoc pomū inter cetera elegiſti. ita potes dicē ꝙ ex p̄uia ꝯſideratione vel tecū vel cū alio qui modū hȝ ꝯſiliatiue inq̄ſitiōis ipſū pre alijs accipiēdū iudicaſti: ſi aūt ipſū cepiſti ꝓpter euidētiā ei⁹ pre alijs pulchritudinez hoc nō fuit niſi ſicut canis capit carnē aū panē tract⁹ ab obiecto dicēdū igit̄. ꝙ in magno ⁊ in paruo ꝯſiliū ⁊ electio ꝯueniūt. maxie ei ꝓpe locū hñt in maiorib⁹. in miorib⁹ aūt min⁹. in his aūt q̄ nulli⁹ vel quaſi nulli⁹ ſunt bonitatis vel malicie delectationis aut triſticie vtilitatis aut nocumēti nihil vel modicū cadūt electio vel ꝯſiliū ſapiētis.

Narrat q̄ſtio differentias q̄ ſolent poni iter electionē et conſiliuȝ

¶ Alia diña ſolet aſſignari ꝙ cōſiliū nō cadit niſi i his q̄ p̄mit⁹ dubitabilia occurrūt. electio aūt et in his ⁊ alijs ſepe inuenit̄ q̄ nunq̄ dubitata fuerūt. ſicut in p̄ncipio q̄ſtionis arguebat̄: de his q̄ hñt ſȝ certas diſciplinas ⁊ aliq̄ñ ſepe ſm ꝟtutes. Sed ſicut pri⁹ dicebat̄ hoc eſſet ꝯtra Ari. qui in deſcriptionē electionis accipit ꝯſiliū ideo forte dicēdū eſt ꝙ eligibile dū eligit̄ non eſt dubiū q2 eſt iā ꝯſilio diffinitū: ſȝ tñ ipſū eſt de ſe dubitabile niſi eſſet p̄uio cōſilio deteriatū: qm̄ non eēt eligibile niſi eēt cuȝ alio bono icōpoſſibili ꝓpoſitū ſicut dictū fuit ⁊ ſi vnū illorū bonorū abſq3 collatione ipſi⁹ ad alterū acceptaret̄: adhuc non eēt electio: q2 talis acceptatio non eēt vni⁹ pre alio: ſȝ mag; tanq̄ ſiue pre altero ſȝ mag; tanq̄ pre altero acceptatio electio aūt de nois ipoſitione iigēt vni⁹ pre altero acceptationē. Ad hoc aūt ꝙ ꝯtra arguit̄ de opationib⁹ circa certas diſciplinas ⁊ circa ꝟtutes. Dicūt aliqui ꝙ ibi cadit electio non ꝟtute p̄ſent; ꝯſilij ſed dudū p̄teriti. ſ. in acq̄ſitione art; vel ꝟtut; extūc eni homo ꝑ multas ratiocinationis ꝯſiliatiuas habitū concluſionis accepit per quē ſemper iposterū abſq3 nouo conſilio pōt deteriare eligere ſm exigētiā art; vel ꝟtutis ꝓpter q̄ȯ ſemper virt⁹ dr̄ habit⁹ electiuus. Alij aūt dicūt ꝙ ſicut in talib⁹ certis actib⁹ non eſt conſiliū ita nec electio: q2 propter deteriationē vnū non accipit̄ proprie pre altero ſed tanq̄ ſine altero q2 ſine collatione ad ipſum: ſed de ꝟtutibus dicūt ꝙ virt⁹ ſemp eſt circa difficilia vt dictū fuit in ſcd̄o modo circa talia eſt ſemp neceſſaria p̄uia cōſideratio ⁊ oīm circūſtantiarū collatio vt op⁹ ſm earū debitū moderet̄ ideo ſicut virtus vtit̄ electione ita ſemp ⁊ cōſilio. Adhuc ſolet alia diña aſſignari ꝙ eligibile eſt bonū cū alio incōpoſſibili bono propoſitū. vt apparuit cōſiliabile autē non req̄rit ꝙ cū alio incōpoſſibili ꝓponat̄: q2 non ſolū eſt cōſiliū q̄ñ propoſit⁹ finis ꝑ plura media ꝓcurari poteſt: ſed etiā q̄ñ per vnū ſolū. vn̄ dr̄ Ari. ſed ponētes finē aliquē. qualit̄ ⁊ per q̄ erit intēdūt ⁊ ſi ꝑ plura q̄dā videat̄ fieri per q̄ȯ optime ⁊ faciliime intēdūt ſi autē per vnū procurat̄ qualit̄ ꝑ hoc ⁊ illud ꝑ quid ⁊c. forte tñ dici poteſt ꝙ hec diña nō eſt vera q2 licet vnū ſolū inueniat̄ mediū ad finez ſtatutū attingēdū: tñ nullū ſuper ipſū adhibet̄ ꝯſiliū: niſi q2 ſuū cōtradictoriū aliquā p̄tēdit apparētiā bonitat;. ſ. aut honeſtatis aut vtilitat; aut delectationis: vel niſi cōſiliū fiat qualit̄ illud mediū procuret̄ vbi iterū opȝ q̄ſtionē ſub dubio propon̄ ad oppoſita ⁊ vt ad vnū ſit dicere cōſiliū eſt q̄ſtio ⁊ q̄ſtio eſt oppoſitorū ⁊ aliquo modo incōpoſſibiliū Alia diña ſolet aſſignari ꝙ conſiliabile aliq̄ñ inuenit̄ ipoſſibile vt dr̄ Ari. ſi q̄dē ipoſſibile iueniat̄ diſcedūt: ſed eligibile nūq̄ eſt ipoſſibile ſed de improbatione hui⁹ diñe fuit viſum prius.

Conſequēter vidēdum eſt de

principali q̄ſito. ſ. quomodo ſint idē eligibile ⁊ cōſiliabile propter q̄ȯ ſciēdū eſt ꝙ obiectū tā cōſilij q̄ electionis pōt ſumi tā materialiter q̄ formaliter obiectū enī cōſilij. ſ. ipſum conſiliabile ſumptū materialiter eſt contigēs humanū operabile per nos ordinatū ad finē. Sed cōſiliabile formaliter ſumptū eſt ꝓpoſitio dubia de hmōi operabili formata an ſit propter finē ſtatutū operādū vel quomodo ſit tu operādū: totale aūt obiectū pōt eē p̄dictū operabile ſȝ ꝙ propoſitio dubia de ipſo formata eſt inq̄ſibilis propter finē. Obiectū autē electionis. ſ. ipſū eligibile ſumptū materialit̄ eſt bonū poſſibile opabile ꝑ nos ordiatū ad finē formale autē in eo eſt iudiciū intellect⁹ quo illud opabile iudicatū eſt eſſe p̄ferēdū alteri bono. ⁊ ideo p̄dicatione materiali ſiue obiectali dicebat Euſtrati⁹ primo hui⁹ ꝙ electio eſt duob⁹ propoſitis iudiciū hois hoc alteri proponēs totale autē obiectū eſt predictū operabile ſm ꝙ aliud iudicatū eſt alteri eſſe preferēdū. Ex his patet ſatis ⁊ ex dictis ꝙ eligibile ⁊ conſiliabile materialiter ſumpta ſunt idē q2 in oībus ipſorū conditionib⁹ oſtēſum eſt eligibile ⁊ conſiliabile cōuenire ſed ſumpta formaliter non ſunt idē q2 in ipſorum conditionibus formalibus oſtēſum eſt differre conſiliabile ⁊ eligibile. et ſic patet ꝙ totalia obiecta ptim conueniūt. ſ. materialiter ⁊ partim diſtāt. ſ. formaliter. Et ſic pn̄t ſolui rationes q̄ in p̄ncipio queſtionis ſunt adducta ſi quis conſideraverit diligēter: et ſic eſt finis queſtionis.

Queritur quintodecimo

Utrum conſiliū ſit q̄ſtio reſolutoria ¶ Arguit̄ ꝙ nō ſit q̄ſtio q2 nec in cōſilio q̄rim⁹ ſi eſt nec quid eſt neq3 q2 eſt nec ꝓpter q̄d ſȝ ꝯſiliamur quō ⁊ ꝑ q̄ media finē ſtatū poſſum⁹ attigē q̄ cū ois q̄ȯ ſit alta p̄dictorū.

¶ Scđo poſterioꝝ ſeqꝛ ꝙ cõſiliũ nõ eſt queſtio ¶ Itẽ qđ nec eſt recta nec obliq̃ ſꝫ rectitudo vel obliq̃tas in ei⁹ deteriatiõe ꝯſiſtit ꝯſiliũ aũt eſt ali q̃n rectũ aliq̃n obliquũ ꝗ ipſũ nõ eſt qđ ſꝫ mag̃ in q̃õnis deteriatione ꝯſiſtit mioꝛ aũt pꝫ ſexto hui⁹ capl'o de eubulia. Itẽ vꝫ Ari. Ex ꝯſiliari ei iudicã tes deſideram⁹ ſm ꝯſiliũ ⁊ qꝛ deſideriũ ſeqꝛ iudi= ciũ itellect⁹. vꝫ ꝙ ꝯſiliũ ſm ꝙ deſideram⁹: ſit non qđ ſꝫ q̃õnis deteriatio vel deteriata ꝯcluſio. Iteꝫ ſi ſit qđ tñ nõ vꝫ ꝙ ſit reſolutoria pꝛ̃io qꝛ reſoluto riũ vꝫ eſſe dñã demõſtrationis vel ſillogiſmi nõ igiꝛ q̃õnis. Scđo qꝛ reſolutio eſt pceſſ⁹ ab effectu ꝓpoſito ad inuẽtionẽ ⁊ diſtictionẽ cãrũ ꝯſiliũ aut econtrario pcedit qꝛ a ſtatuto fine q̃ eſt cã cauſaꝝ procedit ad inuẽtionẽ ⁊ diſtictionẽ ordinatoꝝ in finẽ que ſunt effect⁹. igiꝛ ⁊c.

Oppoſitũ vult Ari. ſed q̃rẽs

finẽ aliquẽ q̃lr ⁊ p q̃ erit itẽdũt ⁊ ſi p plura q̃dẽ vi deaꝛ fieri p qđ facilime ⁊ optie itẽdũt Si aũt per vnũ pcuraꝛ qualr p hoc erit ⁊ illud p qđ q̃uſq̃ veni ꝙ veniãt ad p̃mã cauſã q̃ in iuẽtione vltia eſt mõ manifeſtũ eſt ꝙ tal' pceſſ⁹ eſt reſolutoꝛi⁹. vñ ſubdit Ari. q̃ ei ꝯſiliaꝛ videꝛ q̃rere ⁊ reſoluere dicto mõ q̃admodũ dyagrãma. vꝫ aũt qđ nõ oĩs ꝯſiliũ pu ra methemathice ꝯſiliũ aũt oẽ qđ ⁊ qđ vltimũ ⁊ in reſolutione p̃mũ ẽẽ in gñatiõe. Nõdũ ꝙ cõſiliuꝫ ordiaꝛ ad opatione tãq̃ ad finẽ. iđ finis opationis eſt p̃ncipal' ⁊ vltim⁹ finis cõſilij: tñ cũ ipſa opatio exterioꝛ ⁊ ipſa ꝯſiliatiua inq̃ſitio interioꝛ ſint diuerſi pceſſ⁹: oꝫ ipſaꝝ ẽẽ diuerſos fines ꝓpos ⁊ imedia tos. eſt ei finis opationis ad qđ vltiate tẽdit opa tio ⁊ ad qđ teriaꝛ. ⁊ ita ẽt finis ꝓpri⁹ ꝯſiliatiue in= q̃ſitionis eſt illud ad qđ ipſa tendit ⁊ teriaꝛ: ⁊ iſta nõ ſũt idẽ ſꝫ oppoſito mõ ſe hñtia qꝛ qđ eſt vltimũ in gñare. eſt pꝛimũ intẽtione. iđ oĩs inq̃ſitio ꝯſilia tiua ſtatuit ſibi tãq̃ pꝛĩcipiũ notũ illũ finẽ ad quẽ hõ intẽdit poſt hĩrũ ꝯſiliũ ſuã totã opationẽ ordi= nare ⁊ teriare ꝓpꝛ qđ manifeſtũ eſt ꝙ inq̃ſitio ꝯſi liatiua ad nichil aliud tẽdit: q̃ ad ſciendũ media mag̃ cõueniẽtia p q̃ poſſit finis opationis attigi. ⁊ illis inuẽtꝭ incipim⁹ opari ⁊ ceſſat ꝯſiliũ ⁊ ſic pꝫ ꝙ finis ꝓpꝛi⁹ cõſilij ſic ordiata in finẽ opationis a q̃b⁹ icipim⁹ opari. vñ illud qđ eſt in opatione pꝛĩ cipiũ eſt in cõſilio finis ⁊ ecõuerſo. Et ex his iam põt ẽẽ manifeſtũ quõ Tulli⁹ in ſua rhetoꝛica ma= le rep̃hẽdit Ari. vꝫ ei Ariſt. pꝛĩo rhetoꝛice ſue ꝙ fi nes cõſiliãdi ſunt vtile ⁊ nociuũ q̃ ei exhoꝛtaꝛ in deliberatiuo negocio tanq̃ meli⁹ cõſulit. q̃ aũt de hoꝛtaꝛ tãq̃ deti⁹ diſſuadet. alia aũt ad hoc coaſſu mit aut iuſtũ aut iniuſtum aut pulchꝛũ aut turpe Tulli⁹ aũt volẽs in hoc caſu Ari. corrigẽ. vꝫ in de liberatiuo aut gñe Ari placuit vtilitatẽ ẽẽ finẽ. no bis autẽ ⁊ honeſtatẽ ⁊ vtilitatẽ Tulli⁹ autẽ nõ bñ vꝫ q̃ꝛ ⁊ lꝫ aliq̃ mediũ p qđ finis pꝛĩo intẽt⁹ acq̃= riꝛ qđ p cõſiliũ inueniꝛ hẽat ſm ſe rõnẽ hõeſti. vbi gr̃a ſi q̃s ad aĩe ſaluẽ adipiſcẽdã hẽret ex ꝯſilio ꝙ ꝟtutes ſibi moꝛales acq̃reret q̃ ſm ſe rõnẽ hñt ho neſti: tñ ad tale honeſtũ. ſ. ad ꝟtutes illas moꝛales nõ deteriabiꝛ cõſiliũ ſub rõne honeſtatꝭ ſꝫ vtilita= tis. ſ. put valẽt ad ſaluẽ aĩe. verũ eſt tñ ꝙ finis vl timat⁹ oĩno ⁊ remot⁹ ipſi⁹ ꝯſilij q̃ eſt finis opatio nis. eſt nõ vtile ſꝫ honeſtũ vel delectabile: qꝛ ꝯtra vtilis rõnẽ eſt inq̃ꝛtũ vtile ꝙ ſit vltimat⁹ finis qđ bñ ſciuit Ari. p̃mo rhetoꝛice vbi vꝫ ex q̃b⁹ aũt oꝫ ⁊ de his. ſ. de ꝯſiliabilib⁹ exhoꝛtari ⁊ dehoꝛtari. di cam⁹ fere itaq̃ ⁊ ſingulariꝛ vnicuiq̃ ⁊ coĩter oĩb⁹ finis q̃dẽ eſt quẽ ꝯiectãtes ⁊ eligũt ⁊ fugiũt: ⁊ hoc eſt vt in ſũma eſt dicere felicitas ⁊ ptes ipſi⁹

ꝙ finis ꝯſilij pꝛĩci piũ opa= tionis.

Iſtis viſis põt videri qualis

q̃d pro= ceſſus re ſolutoꝛi⁹ ⁊ cõpoſi= tiuus.

pceſſus ſit inq̃ſitio cõſiliatiua. ꝓpter qđ ſciẽdũ ꝙ pceſſ⁹ reſolutoꝛi⁹ dꝛ q̃ ex effectu p diſtictionẽ ſuaꝝ cãrũ tãdẽ pueniꝛ ad inueniẽdũ pꝛias ⁊ remotiſſimas cauſas pceſſus aũt cõpoſit⁹ dꝛ q̃ ex cauſis pꝛimis ⁊ remotꝭ p cãs ꝓpinq̃oꝛes tãdẽ pueniꝛ ad vltimatũ effectũ. pꝛim⁹ ei pceſſus dꝛ reſolutoꝛi⁹ qꝛ oꝫ oẽs ipſi⁹ effect⁹ cãs diſtinguere vt q̃lꝫ ſeoꝛ= ſum in ſua ſimplicitate inueniaꝛ vt appeat quõ ex eis ſimul acceptꝭ pueniꝛ ⁊ reſultat vn⁹ effect⁹. p ceſſum igiꝛ ex effectu ad cauſas dicam⁹ reſoluto= riũ ⁊ cõuerſum dicam⁹ cõpoſitiuũ.

Secũdo ſciẽdũ ꝙ duplex iue

Duplex finis opa tionis et in opate.

nitur finis. ſ. finis opationis: ⁊ eſt illud qđ vltiate per totã opationẽ pduciꝛ ineſſe. Ali⁹ eſt finis rei opate q̃ põt toti opatiõi ꝑexiſtere: nos aũt in hoc loco intẽdim⁹ de fine opationis: talis autẽ finis dupl'r põt cõparari ad añcedẽtia ipſũ. Vnomõ ſꝫ pfectionis ⁊ bonitatꝭ ordinẽ: ⁊ ſic hꝫ rõnẽ pꝛimi ⁊ p ꝯñs hꝫ rõnẽ cauſe oĩm alioꝝ. Aliomõ ſm ordi= nẽ gñationis ⁊ ſic hꝫ rõnẽ vltimi ⁊ p ꝯñs rõnẽ effe ctus oĩm alioꝝ. iđ dꝛ ſcđo phyſicoꝝ ⁊ q̃nto meta= phyſice ꝙ cauſe ſunt adiuicẽ cauſe Ex his igiꝛ ſta tim ꝯcludi põt ꝙ inq̃ſitio ꝯſiliatiua ſꝫ ordinẽ pfe ctionis eſt pceſſus ꝯpoſitiu⁹ qꝛ ſic pcedit a cauſa p̃ma ad effectũ poſtremũ: ſꝫ ſm ordinẽ gñationis eſt proceſſus reſolutoꝛi⁹ qꝛ ſic eſt de vltimo effectu ad inueniẽdũ ei⁹ p̃mas cauſas ſicut appuit. Dein de vltimo videri põt quõ ꝯſiliũ ſit qđ propter qđ. Sciẽdũ eſt ꝙ qđ ab hoc ꝟbo q̃ro dꝛ q̃ro aut dubiã hꝫ ſigñtionẽ ſicut tãgit Lincoñ ẽſis ſcđo poſterioꝝ Vnomõ ſiḡt idẽ qđ peto vel interrogo: ⁊ tũc qđ eſt dubitabilis ꝓpoſitio dubitabilis ꝓpoſita vt verũ mũd⁹ eſt etn⁹. Scđo mõ ſiḡt idẽ ꝙ iueſtigo et tũc qđ eſt pceſſ⁹ ad inq̃rẽdũ ꝟitatẽ p̃mo mõ accepte.

Quõ ꝯſi liũ eſt p= ceſſus cõ poſitiu⁹ ſm ordi= nem pfe= ctionis ⁊ reſoluti= uus ſꝫ oꝛ dinẽ gña tionis.

Secũdo ſciẽdũ ꝙ cõſiliũ tri=

Triplicit accipitur cõſilium

pliciꝛ accipi põt. Vnomõ pro dubitabilis propoſi tiõe qua qđ ſit agẽdũ vel qualr ſit agẽdũ p modũ dubitabilis proponim⁹ ⁊ ſic cõſiliũ eſt q̃ſtio p̃mo modo dicta ⁊ ptinet ſpãlr ad illũ q̃ petit cõſiliũ. Scđo ꝯſiliũ accipiꝛ pro ꝯſiliatiua inq̃ſitione qua inueſtigam⁹ q̃d ſit agẽdũ ⁊ qualr ⁊ ſic ꝯſiliũ eſt qđ ſcđo mõ accepta: ⁊ ſic ẽt dꝛ q̃ſtio reſolutoꝛia ſicut pꝛi⁹ appuit ⁊ ptinet ad dãtẽ ꝯſiliũ. p̃mo mõ eni nõ dꝛ qđ reſolutoꝛia ſꝫ poti⁹ reſolubilis. Tertio mõ ſumiꝛ ꝯſiliũ pro iudicio p p̃dictã inq̃ſitionẽ iuẽto ꝙ hoc ſit faciẽdũ vel nõ faciẽduꝫ: ⁊ ſic nõ eſt q̃ſtio ſed q̃ſtionis ꝯcluſio ⁊ finis ⁊ hꝫ modũ formalis in obiecto electionis ſicut in alia q̃ſtione dicebatur Tunc reſpõdendũ eſt ad rationes.

Ad pꝛimam dicẽdũ eſt ꝙ oẽs

ꝙ q̃ttuoꝛ gña q̃ſtio nũ hñt lo cũ in con ſultatiõe

q̃ſtiones ſepe hñt locũ in ꝯſilio. ad cui⁹ euidẽtiaꝫ ſciẽdũ ꝙ aliq̃n q̃rimus de medio ad ſtatutũ finẽ ſi eſt vel nõ. de quo inueniẽtes ꝙ nõ eſt vel etiã ꝙ nõ eſt poſſibile: deſiſtim⁹ ſicut dicit Ari. ⁊ ſcito ꝙ me diũ eſt q̃rim⁹ quid ipſum eſt volẽtes ipſuꝫ diffini re vt ex ei⁹ diffinitione videntes ei⁹ cauſas ⁊ prope rtates ſciam⁹ qualr ⁊ p q̃ fiat. Tertio q̃rim⁹ qꝛ eſt hoc eſt dictu ꝙ q̃rim⁹ propetates ſibi attributas

vt vtrũ ſit turpe vel honeſtũ delectabile vel triſte. Quarto q̃rimus ꝓpter qd ſit turpe vel honeſtuꝫ delectabile vel triſte. q̃ones aũt ille ſcꝫ qualiter aut ꝑ que finis ſtatut⁹ attingi poſſit vel reducũt ad propter qd ſi q̃rant de cauſis vel ad qꝛ ẽ ſi q̃rãt de paſſionibus ꝛ hoc dꝫ videri ſcđo poſterioꝝ. Et ad magis videndũ quõ ꝓcedit inq̃ſitio ꝯſiliatia. Sciẽduꝫ ẽ ꝙ p̄ſo ſtatuendũ ẽ finẽ ad quẽ attingẽdũ volum⁹ cõſiliari ſcđo ꝯſideranda ſũt media ꝑ q̃ ſi haberẽt tur finis ille haberẽt finis ille. Tertio vidẽduꝫ eſt vtrum illa media ſint poſſibilia vel impoſſibilia. Quarto ex hac ꝯſideratione abĳciẽdũ ꝙ inuẽit ĩpoſſibile ꝛ acceptanda ſũt q̃ iuenientur poſſibilia. Quĩto cũ pl'a appeãt media poſſibilia. fieri dꝫ inter ea collatio ꝯtrũ ad oẽs rões bonitatis vl' maliciе felicitatiſ vl' difficlt atiſ leticie vl' triſticie ꝯgruẽtie vl' icõgruẽtie ipoꝝ ad finem cito poſt et bñ attingẽdũ Sexto ꝙ i tali collatiõe illđ ꝙ appet meli⁹ eligi dꝫ ꝛ alia refutari Septĩo debem⁹ cõferre oẽm maliciã vel difficultatẽ vel triſticiã medio electo cõnexã ad bonitatẽ finis Octauo ex hac collatione debemus aliq̃ deſiſtẽ et ab illo medio ꝛ a fine ſi malicia medĳ appeat excedere bonitatem finis aut iſiſtẽ vtriqꝫ ſi bonitas finis excedat. Si autẽ iſiſtam⁹ tũc nono debemus ab illo medio opationẽ incipere ſi ſit ĩ ptãte nr̃a niſi forte ꝓpt' tpis aut loci aut alicuius hm̃oi diſcõueniẽtiam differam⁹. ſi aũt illud mediũ nõdũ ſit in ptãte nr̃a vt ab eo icipiam⁹ opari ſꝫ ab alio ꝓpri. tũc decio debem⁹ illud mediũ ſtatuẽ tãq̃ finẽ ꝛ h̃ndũ ẽ viteri⁹ cõſiliũ q̃rẽ ꝑ qd poſſit attingi ſcđꝫ modũ dictũ đ p̄io fine

Quomodo procedendum eſt inq̃ſitione cõſiliatius.

Et notandum eſt ꝙ ſi a princi

pio iueniat̃ vnũ ſolũ mediũ eẽ poſſibile: tũc ſtatim de ipõ fieri dꝫ ſicut dictũ ẽ eẽ faciẽdũ de medio inter alia electo qñ pl'a fuerit iuẽta poſſibilia. Ad aliaꝫ ꝯcedẽdũ ẽ ꝙ cõſiliũ ſcđo mõ vel t̃tio mõ acceptuꝫ ẽ rectũ vel obliquũ ſꝫ nõ p̄ſo mõ acceptũ. qꝛ de q̃ſtiõe p̄io mõ ſũpta eſt veꝝ ꝙ nec ſit recta nec obliqua. tertia rõ loquit̃ de cõſilio dicto t̃tio mõ et q̃rta ratio ſoluta eſt in poſitiõe Et ſic ẽ finis q̃onis

Queritur ſextodecimo

Utrũ fortitudo ſit v̾tus moralis. Et arguit̃ ꝙ nõ qꝛ multi mali ſunt fortes ꝛ robuſti. virtuoſi aũt non ſunt mali, igitur ꝛc. ¶ Itẽ virtus eſt coniectatrix medĳ qđ eſt in paſſionib⁹ ꝛ opationib⁹ ſcđo hui⁹ ſꝫ fortitudo non eſt talis medĳ coniecturatrix ſed extremi eſt eni circa maxima picula. null⁹ eni magis ſuſtinet picula q̃ fortiſ vt dicit Ari. ꝛ etiã vt dicit circa mortẽ cũ tñ maximũ terribiliũ ſit mors vt dicit in iſta ẽmin⁹ eniꝫ ꝛ addit mortuus eniꝫ v̾ neqꝫ bonũ neqꝫ malũ. Itẽ, nulla virt⁹ inclinat ad delectationẽ mali cũ ꝑficiat h̃ntẽ ꝛ op⁹ ei⁹ bñ reddat vt dicit̃ ſcđo hui⁹. ꝛ cũ ſit ꝯſona nr̃e rationi: ſed fortitudo inclinat ad malũ qꝛ ad mortẽ recipiendã: vt pꝫ tertio hui⁹: mors aũt eſt omnino peſſimũ qꝛ ꝑuat et bona nature ꝛ bona moris ꝛ omnia alia bona.

Oppoſitũ dicit Ariſt. ꝛ alii.

Sciendũ eſt ꝙ fortitudo equoce d̾ vno eniꝫ modo d̾ de fortitudĩe corpis q̃ eſt idẽ qđ robur. Eſt aũt robur vt d̾ p̄mo rhetorice potẽtia mouẽdi alterũ vt vult. ꝛ iſta non eſt v̾t⁹ moralis cũ ſit diſpoſitio corporalis ꝛ a natura prouẽiẽs ex bonitate neruoꝝ ꝛ duricia oſſiũ. Alio modo d̾ de fortitudine anime ꝛ eſt habit⁹ anime quo q̃s ſe hꝫ bñ circa timores ꝛ audacias q̃ in bellicis piculis eminẽt ſicut pꝫ in tertio hui⁹. Et hec anime fortitudo v̾ eſſe dicta ad ſilitudinẽ fortitudinis corpalis ſicut eniꝫ fortitudo corpalis eſt in poſſe alterũ mouere vt volum⁹ ꝛ in poſſe ſuſtinere grauiſſima. ita fortitudo anime eſt in aggrediendo bene ꝛ ſuſtinẽdo terribilia ꝛ maxima picula. ꝛ ideo multũ confert fortitudo corpis ad actũ fortitudinis anime exercendum in bello.

Secundo ſciendum eſt qđ au

quid audacia ꝛ timor.

dacia ẽ paſſio appetit⁹ iraſcibilis iclinãs ad expectationẽ vel aggreſſũ t̃ribiliũ timor aũt eſt paſſio cõtraria ſcꝫ ad nõ aggreſſũ iclinãs vel ad fugã terribiliũ. Tertio ſciendũ ẽ ꝙ etiã aggrediẽdo ꝛ in fugiẽdo t̃ribilia aliq̃ ꝯtigit et excedẽ et deficere et vtrobiqꝫ male et vitupabil'. ꝙ pꝫ primo de exceſſu in aggrediẽdo Nã ſi q̃s ꝓ modico aggrederet̃ decẽ hoies fortes et armatos. ꝛ ita ſe exponeret morti ipẽ multũ eẽt vitupab' ꝛ eođ mõ ẽ de defectu in fugiẽdo. nã ſi. decem fortes ꝛ armati hoies vellẽt vnũ iuadẽ ad mortẽ. ꝛ ille abſqꝫ dãno ſuo vl' cuiuſcũqꝫ alt'i⁹ poſſꝫ fugiẽdo itrare caſtrũ et ſaluare ſe. ꝯſtat ſi non fugeret. ipſe eẽt vitupabil': qꝛ recta rõ nõ dictaret ꝙ homo bonus ꝛ q̃ p̄t rei publice prodeſſe vellet ꝓ modico vitam amittere Silr̃ p̄t declarari de exceſſu timẽdo et fugiendo Na ſi centũ hoẽs eſſent ĩ forti caſtro et alĳ centũ venirent ad inuadendũ caſtrum: magna eſſet abſurditas ſi illi fugerẽt a caſtro qđ facilit' poſſẽt defendẽre ꝙ dimitterent caſtrũ capi. Silr̃ ẽt de defectu in aggrediẽdo ſi ei milites centũ h̃ntes ſtipendia ꝓ defenſiõe ciuitatis et viderent decem iimicoꝝ ſuoꝝ capẽ ꝛ portare ſpolia ciuitatis. manifeſtũ eſt ꝙ iſti eſſent mali ꝛ vitupabiles ſi non inuaderent illos. Ex his aũt ſtatim manifeſtũ eſt ꝙ in audiendo ꝛ timendo in fugiendo ꝛ aggrediendo eſt dare mediũ bonuꝫ et laudabile: qꝛ ſicut d̾t Ari. ſcđo hui⁹ in qb⁹ quidem ſupabũdãtia vitioſa eſt ꝛ defect⁹ vitupatur. mediũ laudat̃ ꝛ diligit̃ nã ſi totũ eſſet maluꝫ ꝛ vitupabile ſicut eſt in furto ꝛ in adulterio: defectus qui diceret carentiã ꝛ remotioneꝫ illius mali ꝛ vituperabilis non eſſet malus neqꝫ vituperalis ſed et bonus laudabilis nã carentia ꝛ remotio mali eſt bona/ſed dictũ eſt ꝙ ꝛ exceſſus ꝛ defect⁹ in aggrediendo ꝛ fugiendo eſt mal⁹ ꝛ vitupabilis ergo mediũ eſt laudabile et bonũ mediũ dico ad nos ꝙ attendit̃ penes circũſtãtias vt recta rõ dictat ſcꝫ aggrediendo vl fugiendo vl' ẽt ñ aggrediendo vel non fugiendo q̃ñ oꝫ et vbi oꝫ ꝛ quomodo ꝛ cũ quib⁹ oꝫ ꝛ ſic de alĳs circũſtãtĳs. Hoc viſo dicenduꝫ eſt ꝙ fortitudo eſt v̾t⁹ moralis qꝛ hit⁹ electiu⁹ iclinãs ad tenendũ mediũ laudabile in paſſionib⁹ et opatiõib⁹ iter ſupabũdãtiã viciosã ꝛ defectũ vitupabilem ſm ꝙ recta rõ dictat. eſt v̾t⁹ moral' vt pꝫ ſcđo hui⁹ ſꝫ fortitudo eſt hui⁹modi qꝛ ꝑ fortitudineꝫ nichil aliđ volum⁹ itelligere niſi hitum per quem homo ſe hꝫ bñ circa timores ꝛ audacias in aggrediendo vl' fugiendo t̃ribilia ſꝫ h̃re ſe bñ ĩ illis eſt ĩ eligendo ꝛ tenendo mediuꝫ iter extrema viciosa ſicut dictum eſt ideo ꝛc. ¶ Ad rationes q̃ dicendũ eſt ꝙ p̄ia ꝓcedit de fortitudĩe corpali q̃ cõcedimus non eſſe v̾tutem moralem. ¶ Ad aliaꝫ dicendum eſt ſicut de magnanimo dic Ari. ꝙ non

eſt inconueniens tꝑm in ſubſtantia opis eſſe extre
mū ſed in eo ꝙ vt oꝫ ipſe eſt medius .de hoc autē
ꝙ vltima rō petit.dicet̃ poſt.Et ſic eſt queſtionis.

Decimo ſeptimo querit̃

vtrū fortitudo ſit vna virtus. ¶ Arḡ ꝙ
nō.q: vnus mediꝰ hītus nō vr̃ hr̃e niſi
duo extrema vicia ſibi oppoſita.ſꝫ for=
titudo hꝫ q̄tuor ſcꝫ exceſſū i audendo et in aggre
diendo.et defectuꝫ in audendo ⁊ aggrediendo:et
iterum exceſſum̃ in timendo ⁊ fugiendo ſicut nūc
dictuꝫ fuit et apparet per Ariſto.ſecūdo et tertio
huius ꝙ fortitudo nō videt̃ eſſe vna v̄tus.

¶ Oppoſitum videtur velle

Arꝭ.Ad hoc rn̄dent aliqui ꝙ fortitudo eſt vna ge
nere diuiſa tn̄ in duas ſpēs q̄ꝝ vna mediat in audē=
do et alia in timendo ꝙ ꝯcludere dicunt ſufficient̃
rationeꝫ ſtatim adductā Ad cuius ꝯfirmationeꝫ

Recitat opiniōes moder=norum

itēꝝ adducūt ꝙ oppōnes illoꝝ hītuum vcꝫ auda
cie coardie ex vna pte ⁊ intimiditas ⁊ timiditas ex
alia intm̄ ſunt oppōnes diſpate ꝙ audacia et co=
ardia nec opponit̃ timiditati nec intimiditati ſed
q̄lꝫ cū q̄lꝫ ſtare pōt vcꝫ audacia cū timiditate ⁊ in
timiditate ⁊ ſilr̃ coardia cū timiditate ⁊ intimidi
tate ⁊ ſimiliter ecōuerſo tam timiditas ꝙ intimi
ditas cū vtraqꝫ aliarū ſcꝫ audacia vel coardia qḋ
ſi ita ſit nō eſt poſſibile eſſe idem medium ipſaruꝫ

Probat ꝙ coar=dia ⁊ inti=miditas non ſint cōtraria.

Sꝫ ꝙ ita ſit probatur primo auctoritate Arꝭ.qui
eoſdem dicit eſſe audaces et timidos dicit eniꝫ ꝓ
pter qḋ et ſunt multi ipſoꝝ audaces et timidi op=
poſita aūt non tn̄ ſunt ſimul eidē. ¶ Scḋo q: op=
poſiti hītus ad oppoſitos actus inclināt ſꝫ coar=
dia ad non aggrediēdū iclinat et intimiditas ad
nō fugiendū ſiue ad expectandū.iſti aūt actꝰ non
opponuntur q: ſimul ſtare pñt.ꝙ coardia ⁊ intimi
ditas non opponūt̃ tertio q: nullus diceret ꝙ au=

ꝙ timor ⁊ audacia non ſint oppoſite paſſiōes.

dacia et timiditas opponerent̃ niſi crederet ꝙ ti=
mor et audacia eēnt oppoſite paſſiōes (et nō cure=
mus ſi audacia aliqn̄ capiatur ꝓ hītu et qn̄qꝫ pro
paſſiōe q: noīa ſunt ad plurā ſꝫ timor et audacia
non ſunt oppoſite paſſiones q: ſimul ſtāt ſepe eni
audens alteꝝ inuadere timet bn̄ ipſum propter ꝙ
libenter capit arma et ſociū ſecū q̄uis etiam inua
deret ſine ſocio et ſine armis.Et multi etiaꝫ coar=
di ſunt propter ꝙ nō inuadunt q̄ tn̄ ſi inuadantur
non apparent timidi q: non fugiūt ſꝫ viriliť ꝑcli=
tantur et ſepe vincunt audaciſſimos aggreſſores
Quarto q: eūdē actū oppoſita vicia ſūt innata de

Improbatio opinionis modernorum

prauare ſcꝫ quē virtꝰ nata eſt rectificare.ſed auda
cia ⁊ timiditas non ſūt inate deprauare eūdē actū
q: timiditas deprauat fugā vel expectationeꝫ.au
dacia aūt nō:ſꝫ aggreſſū. Sꝫ iſta opinio videt̃ de=
ficere duplr̃ pmo inꝙtū ponit non eundē eſſe forti
tudinis habituꝫ q̄ aggredimur ſicut opꝫ ⁊ q̄ expe
ctamus vel fugimꝰ ſicut opꝫ. Secūdo inꝙtum po
nit timorem ⁊ audaciam non eſſe ꝯtrarias paſſio=
nes.primū pꝫ primo ex auctoritate Alberti dicē=
tis ꝙ q̄uis q̄tuor extrema ponant̃ fortitudinis
tn̄ non niſi vnū medium eſt fortitudo.cuius ratio
nem aſſignat dicens q̄uis eīn q̄tuor ſint: ſupabū
dans in timore deficiens in timore ſupabundans
in audacia deficiens in audacia:tn̄ hec q̄tuor niſi
duplices moris ſunt.ꝙ enim ſupabundans eſt in
timiditate deficiēs eſt in audacia:⁊ abūdās in au
dacia deficiens in timore.⁊ ſic inter audaciam et
timorem vnica medietas eſt fortitudo. Item vir=
tus ⁊ vicium ſpecificant̃ fine.ꝙ pꝫ auctoritate ⁊ ra
tione.primo auctoritate q: q̄rto huius dicit Arꝭ.
ꝙ prodigꝰ non recte dr̄ q̄ propter intemperantiā
ꝯſumit pecuniam ſed magis dr̄ intemperatꝰ.pro=
digus enim qui propter ſeipſū perditꝰ.dicit et ꝙ
qui dat non boni gratia ſed propter aliam quan=
dam cauſam non eſt liberalis ſed alius quis v̄bi
gratia ſi dat propter adulterari erit adulter vel in
ꝑatus ſi propter plus rehr̃e erit cupidus et ſic de
aliis.Et tertio huius dr̄ finis autem omnis opera=
tionis eſt q̄ ſecundum habitum et forti autem for
titudo bonum tal' autem et finis determināt̃ autē
vnumqḋqꝫ fine.Ad hoc enim eſt ratio q: v̄tus eſt
habitus electiuus.modo licet electio ſit eorum q̄
ad finē.tn̄ eſt propter finē et ſecundum exigētiam
diuerſorum finium diuerſificat̃ electio et ſpecifica
tur. ¶ Item nichil eſt bonū niſi propť cauſas fi=
nales ꝯmentator ſecundo metaphiſice ideo neceſ
ſarie eſt omnia ſumere ſpeciem ⁊ rationeꝫ ſue bo=
nitatis ex fine.modo virtus eſt bonitas hominis
Nam ſecundo huius virtus eſt vtiqꝫ habitꝰ ex q̄
bonus homo fit ⁊ a quo bene opus ſuuꝫ reddit vir
tus enim omnis cuius vtiqꝫ fuerit virtus ⁊ illud
bene habens proficit ⁊ opus eius bene reddi ꝯclu
ditur ergo ꝙ virtutes morales ſpecificātur ex ſuo
fine.Ex hac autem concluſione arguitur ſic virtꝰ
eſt vna que eſt ad vnum finem.ſꝫ in bellicis peri=
culis vcꝫ ad ſaluandum commune bonum vel ad
bene ſe habere in bello vel ad obtinēduꝫ ſuper ini
micos contingit aliquādo expectare ſine aggreſ
ſu aliquando vero aggredi ⁊ inuadere aliquan=
autem ſe retrahere et fugere aliquando timere a=
liquando audere.⁊c. ſecundum ꝙ ratio dictat ⁊ ſe
cundum exigentiam circunſtantiarum.ergo vide
tur ꝙ vna ⁊ eadem virtus ſit firmans homineꝫ in
bellicis ꝑiculis ad obediendum rationi et proſe=
quendum qḋ ratio dictat de timendo vel auden=
do vel fugiendo expectādo vel aggrediēdo. Iteꝫ

probat ꝙ timor et audacia ſūt paſſiōes cōtrarie.

hoc maxime concedi debebit ſi apparuerit ꝙ timor
⁊ audacia fuerint cōtrarie paſſiones naꝫ ſicut idē
eſt agens intendens caliditatem ⁊ remittens fri=
giditatem.ita ⁊ idem erit intendens timorem ⁊ re
mittens audaciam.⁊ ſic etiam pari ratione ſequi=
tur ꝙ idem erit habitus inclinans ad vnum et de
clinans ab alio. Sꝫ ꝙ timor ⁊ audacia ſint cōtra=
rie paſſiones probatur auctoritate Arꝭ.ſecūdo re
thorice dicentis.qm̄ autem de timore manifeſtum
quid eſt ⁊ de timendis ⁊ quomodo ſinguli haben
tes formidant manifeſtuꝫ eſt ex his audere qḋ eſt
et circa q̄lia audaces ⁊ quomodo diſpoſiti auda=
ces ſunt audibile enim contrarium timido. ⁊ hoc
Arꝭ. ibidem declarat inducendo in plurimis con
ſiderationibus quas ſi videas ſatis erit probatum
tibi propoſitum.contrarie enim ſūt paſſiones ap=
petitus q̄ a contrariis obiectis hūt ſed timor ⁊ au
dacia ſunt huiuſmodi vt pꝫ ibidem igitur ⁊c.

reſpōdit ad rationes modernorū q̄ videtur ꝓbare ꝙ ptes ſunt ſpēs fortitudinis

Tunc ad rationes reſponden

dum eſt qui cōtra hoc adducte fuerūt. ¶ Ad pri=
mam in qua dicebatur ꝙ vnus medius habitus
non videtur habere niſi duo extrema:poteſt dici
ꝙ imo infinita ſcꝫ tot q̄t ſunt circunſtantie obſer=
uande q: ſecundum cuiuſlibet nō obſeruationem
contingit peccare vel in maius vel in minꝰ.vnde
pꝫ ꝙ licet manſuetudo ſit vna virtus tamē Arꝭ.ſi

vi tres ſpecies iracundie ſibi opponit ſ atroco co
lam amarem ⁊ difficilem ideo dicebatur in ſecun
do malum autem infiniti bonum quod finiti ⁊ pec
care quod multis mõis dirigere ſo vno mõ. vir⁹
ãt obiectiue integrat̃ ex mltitudie circũſtãtiarum
propter quarꝫ nõ obſeruantiã rectã multa ſibi poſ
ſunt opponi vitia Ad aliam qñ dicitur ꝙ audacia
⁊ timiditas opponuntur. dico ꝙ ſi ꝑ audaciaꝫ itel
ligat̃ habit⁹ iclinãs ad exceſſũ i audẽdo ⁊ ꝑ timidi
tatẽ habit⁹ iclinãs ad exceſſũ i timendo. tũc oppo
nũt̃ et ſic ſil' ſtare non pñt. ſꝫ qꝛ multa ṽtutũ ⁊ vitio
rum noĩa deficiũt. Ideo non p̃t hõ bñ loq̃ ſiue ſpe
cificatie dicere noĩa i talib⁹ ſi ãt per audaciã itelli
gamus exceſſũ i aggreſſu ⁊ ꝑ coardiã defcm̃ i ag=
greſſu et ꝑ timiditatẽ defcm̃ i fuga vl exceſſũ in ex
pectatiõe. tũc audacia non opponit̃ ꝓpe timidita
ti ſꝫ coardie. neqꝫ itimiditas coardie ſꝫ timiditati
ſꝫ qñ tu dicis: ꝙ iſtaꝝ diſparatꝝ opponũ ſũt diuer=
ſi hit⁹ mediũ. dico ꝙ nõ. qꝛ iſte oppões ſunt diuerſe
ꝓpter hoc ꝙ attẽdunt̃ ſm diuerſas circũſtantias
quas oẽs ſil' dꝫ obſeruare vna ṽt⁹. Et ſi dicas quõ
eſt poſſibl'e ꝙ itimiditas et coardia ſunt extrema
eiuſdẽ ṽtutꝫ. et tñ nõ opponũt̃ adiuicem cũ i ſc'do
dicat̃ ꝙ extrema magis opponũt̃ adiuicem q̃ꝫ ṽtu
ti dicẽdũ ẽ ꝙ hoc eſt qꝛ nõ ſũt extrema eiuſdẽ ṽtu
tis ſm eãdẽ circũſtãtiã. vñ lꝫ ꝓdigalitas ⁊ illibe=
ralitas ſint extrema vni⁹ virtutis ſcꝫ liberalita=
tis tñ ſi ſm diuerſas circũſtãtias vl' diſtictos act⁹
attẽdat̃: ipe nõ ſũt oppoſite. ſꝫ ſil' ſtare pñt. vñ di=
cit Arꝫ. ꝙ multi ꝓdigoꝝ accipiũt vñ nõ oꝫ et ſũt
ſecũdũ hoc illiberales. ſũt igr̃ bñ ꝓdigi i dãdo et
illiberales i accipiẽdo. dicit ẽt Arꝫ. ꝙ veꝝ ẽ ꝙ mlt=
ti qſiqꝫ q̃s oporteret idigere. hos dites faciunt et
ita ſũt ꝓdigi moderatis aũt ſm mores nichil vti=
qꝫ darẽt ſic ſũt illiberales. ¶ Ad aliam q̃ arguit
ꝙ tioꝛ ⁊ audacia nõ ſũt ꝯtrarie paſſiões. dicenduꝫ
ẽ ꝙ audacia i ei⁹ extrema excellẽtia ⁊ reſpectu eiuſ
dem nõ pl⁹ paterẽt ſecũ tiorẽ q̃ꝫ leticia triſticiã vl'
caliditas frigiditatẽ ſꝫ audacia remiſſas hꝫ aliq̃s
grad⁹ tioꝛis. mediũ aũt ꝑticipat vtrũqꝫ extremoꝝ
⁊ qñ dicat̃ coardi nõ iuadũt ⁊ tñ nõ ſũt timidi. dicẽ
dũ ꝙ ſi ꝑ defcm̃ audacie nõ iuadũt qꝛ ipſi aliquos
grad⁹ hñt tioꝛis. aliq̃ tñ aliqñ rõe mori nõ iuadũt
⁊ tñ ſũt timidi nec coardi. ⁊ qñ dꝛ illi coardi q̃ nõ
iuadũt aliqñ ſi iuadãt̃ ꝑiclitãt̃. viriłr ⁊ ſepe vicũt
ꝓpt' qđ nõ vidẽdũ eẽ timidi. dicẽdũ eſt ꝙ ſicut auda
cia moderata ita tioꝛ moderat⁹ ⁊ rõnẽ duct⁹ nõ no
cet ad bellãdũ bñ ⁊ ad vicẽdũ ſꝫ ꝓdeſt. ¶ Ad vl=
timã dictũ eſt ꝙ aliqñ ſũt vicia eidẽ ṽtuti oppoſi=
ta q̃ tñ nõ deprauãt eundẽ actũ vel ſaltẽ eũdẽ eius
circumſtãtiã ideo non valꝫ. Et ſic eſt finis q̃ſtionis

Uni⁹ virtutis pñt eẽ pſa vicia oppoſita q̃ tñ nõ oppo nũtur inter ſe

Decimo octauo querit

Utruꝫ fortis aliqñ magis debeat eli=
gẽ mori q̃ꝫ fugere vbi ꝑ fugã ſaluaret̃
¶ Arguit̃ ꝙ nõ qꝛ ꝑ de duob⁹ malis
min⁹ malũ eſt eligẽdũ ſꝫ fugẽ ⁊ ſaluari eſt min⁹ ma
lũ q̃ꝫ mori. qꝛ min⁹ malũ ẽ vbi pauciora bona amit
tũt̃. mõ i fuga amittit̃ ſolũ bonũ ṽtutis et ſaluat̃
bonũ nãe. In morte aũt amittit̃ et bonũ virtutis
⁊ bonũ nãe ⁊ totũ. mors eñ vt dicit Arꝫ. eſt terius
⁊ nichil adhuc mortuis videt̃ bonũ neqꝫ malũ eſſe
¶ Itẽ p̃mo rhethorice magis eligibile eſt delecta
bilius min⁹ delectabili et minus triſte magis tri=
ſti. ſed minus triſte eſt fugere q̃ꝫ mori qꝛ morte eſt
maxime triſticia ſenſus: ſꝫ etiam et itellect⁹ ſpãlr̃
in ṽtuoſo qꝛ dicit Arꝫ. q̃to vtiqꝫ ṽtutẽ habeat om
nem ⁊ felicioꝛ ſit magis i morte triſtioꝛ erit tali eñ
maxime viuere dignũ. ⁊ iſte maximis bonis pri=
uatur ſciens. triſte autem hoc igitur.

Oppoſitum dicit Ari. mors

q̃dem et vulnera triſti ⁊ forti et volẽti erunt. dicit
etiã ꝑncipalr̃ aũt dicet̃ vtiqꝫ fortis q̃ circa bonam
mortẽ ipauidus. ſi ergo eſt dare bonã mortẽ ſicut
videt̃ Arꝫ. ſupponere: ꝯcedendũ eſt ꝙ illaꝫ fortis
magis dꝫ eligere q̃ꝫ ꝑ fugã turpe ꝯmittere/ dicit
etiã Ari. quarto hui⁹ ꝙ cũ periclitet̃ non parcens
eſt vite vt nõ dignũ exiſtẽs oĩno viuere. dicit etiaꝫ
tertio hui⁹ quidã autẽ fortaſſis nõ eſt cogi ſed eſt
magꝫ moriẽdũ patiẽtẽ duriſſima. Si iſta q̃ſtio ſup
ponit ſm fidei veritatẽ felicitatẽ premiatoriã poſt
hãc vitã tũc nõ habet magnã dubitationẽ quin in
aliquo caſu magis ſit moriẽdũ q̃ꝫ fugiendũ. verbi
gratia. ſi quis videret ꝙ propter ſuã fugã magn⁹
xp̃ianoꝝ popul⁹ periret ⁊ ꝙ multas ipſoꝝ poſſeſ
ſiones poſſet infidelis obtinere q̃ oĩa ꝑ ſuã defen=
ſionẽ ⁊ mortꝫ expectationẽ pñt ſaluari: ꝯſtat ꝙ ta
li magis eſſet eligẽdũ mori quã fugere ꝙ ſolũ cor
pus in tali morte admitteret̃. aĩa vero magno me
de decoraret̃ p̃mio/ mõ de aĩa ꝑncipalr̃ eſt curãdũ
⁊ vlr̃ magꝫ eẽt eligẽdũ mori q̃ꝫ cõmittere qđcũqꝫ
pctm̃ mortale. Sꝫ ſi ſupponat̃ nullã aliã eẽ vitã ⁊
nullã eẽ felicitas hũana niſi in hac vita ſicut multi
phi ſẽſerũt ⁊ Ari. inuere videt̃ in hoc loco dicẽs ⁊
nichil adhuc mortuis videt̃ neqꝫ bonũ neqꝫ malũ
eẽ: tũc qõ maiorẽ hꝫ difficltatẽ ⁊ opiones ꝯtrarias
¶ Una eñ opinio eſt ꝙ in morte expectãda aut
euidẽt' appet ꝙ oĩno ipoſſibile ẽ ſaluari niſi ꝑ fu=
gã aut hoc non appet euidenter: ſꝫ adhuc ſpes hr̃i
põt de obtinendo vel nõ moriendo. Iſto igr̃ caſu
ſc'do: dr̃ ꝙ mortis ꝑiculum ꝓ cõi ſalute magis eſt
intrepide ⁊ impauide expectãdum: q̃ꝫ fugiendum
⁊ ꝙ in tali expectatiõe eſt ſũmus fortitudinis act⁹
⁊ ꝙ ad hãc ſententiã dñt exponi oẽs auctoritates
dicẽtes moriendũ eſſe ⁊ nõ fugiẽdũ Sꝫ de primo
caſu dr̃ ꝙ fugiendũ eſt ⁊ ꝑ nulla re mortem expec=
tãdũ. ꝙ ꝓbatur p̃mo ꝑ p̃mã rõnẽ in ꝑincipio q̃ſtio
nis adductam. Sc'do qꝛ nulla opatio virtutis eſt
q̃ nõ ẽ felicitas vel ad felicitatẽ ordinata. ſꝫ mors
omnino opponit̃ felicitati ⁊ deſtruit eã. igr̃ mori
non poteſt eſſe op⁹ virtutis ⁊ ſic nullomodo eligẽ
dũ eſt mori. Tertio qꝛ virtus non inclinat ꝯtra na
turã: qꝛ eſt ꝑfectio nature. ſꝫ inclinatio ad moriẽdũ
eſſet ꝯtra naturã qꝛ ad totius nature deſtructione
Quarto qꝛ talis mors vel expectaretur ꝓpt' bo=
num ꝓpriuꝫ vel propt' alienuꝫ non propter ꝓpriũ
qꝛ totũ in morte amittitur. nec propter alienuꝫ qꝛ
ex quo non ponitur alia vita: ipſe non poſſet ali=
os ſaluare nec ꝓcurare maius bonum q̃ꝫ illud qđ
ipſe ꝑdit. modo in tali caſu q̃libꝫ dꝫ ꝑferre bonuꝫ
propriuꝫ bono alieno ſicut nos ponẽtes aliã vitã
dicimus ꝙ vnuſq̃ſqꝫ magis dꝫ deſiderare ſaluteꝫ
propiã: q̃ꝫ ſalutẽ oĩm alioꝝ. caritas eñ eſt ordina=
ta. Quinto qꝛ nõ eſſet magis moriendũ ex electio
ne ſi non ſparem⁹ de alia vita q̃ꝫ ſi ſpemus ſꝫ mul=
to minus. ſed nos videmus ſãctiſſimos viros ſtre
nuiſſimos fortiſſimos approbatiſſimos q̃ fugie=
bant ab ĩfidelibus cum videbant mortem aliter
euitari non poſſe verbi gratia guillermum de orẽ
ges et plures alios quos hyſtorie ſumme commẽ
dant Aliq̃ autem dicunt ꝙ magis eſt moriendum

Probat ꝙ ſuppoſito ꝙ nõ ſit vita p⁹ vita ꝙ fortis nõ dꝫ mori pro patria.

Alia opinio ꝙ eſt ſub eũda mors

ꝙ aliquis maxime turpis ɔmittere. vbi gratia ꝙ maritꝰ occidere: vel etiã ꝙ in bello fugere vbi etiã ex fuga ſeqretur ppli cõis ⁊ ciuitatis deſtructio que per nõ fugã vel mortis expectationẽ ſaluarentur quod pbatur primo ſupponendo ꝙ neceſſe eſt aliqñ mori ⁊ p mortẽ illa oĩa pdere bona ⁊ nature ⁊ virtutis. ſꝫ ſuppõne habita ꝙ non ſit alia vita: ꝙ mortẽ in pñti ſuſtinẽdã non debemꝰ fugere niſi pro quãto differt a futura morte. modo non differt in pdẽdo oĩa bona: qꝛ mors vtraqꝫ pderet oĩa: ſed differt ſolũ in prolongatiõe oĩm bonoꝝ habitoꝝ: vel eoꝝ abbreuiatione ſcḋm tp̃is durationẽ. Supponitur etiã ſcḋo ꝙ huius tp̃is prolongatio eſt breuis: quia vita breuis ſicut dicit Ypocras et Auerrois in prologo octauo phiſicorum.

Melius ſecũdũ ſpẽ excidit diuturnitatem maioris boni.

Tertio notandum ꝙ licet bo-

nũ diuturnius ſit melius ceteris paribꝰ: tñ bonũ qḋ ſcḋm ſpeciẽ excedit alterũ non põt ab illo altero excedi p illiꝰ alterius diuturnitatẽ maiorẽ. verbi gratia vermis durãs per ſolã diẽ eſt melior ⁊ nobilior bonitate nature ꝙ lapis durãs per mille annos. Et igitur ſic illud eſt pẽligendũ in q̃ maiꝰ bonũ acqritur ⁊ minꝰ bonũ amittitur. ſꝫ in tali morte magis et maiꝰ bonũ acqritur ꝙ in fuga ⁊ minꝰ bonũ amittitur probatio qꝛ in fuga nõ acqritur niſi prolõgatio boni nature ⁊ bonũ virtutis amittitur in expectatiõe aũt mortis bonũ qḋ ɔſiſtit in ſũmo actu fortitudinis acqritur ⁊ ſola prolõgatio boni nature amittitur / mõ bonũ nature cũ bono virtutis eſt maiꝰ bonũ q̃cũqꝫ modico tp̃e. ꝙ bonũ nature ſine bono virtutis multo tp̃e ſicut patꝫ ex dictis cũ bonũ virtutis pertineat ad pfectionẽ boni nature et ſit ſpecie diſtictum ab eo ¶ Itẽ ex eodẽ pncipio Arguitur de duobus malis minꝰ malũ eſt eligendũ. ſꝫ naturã ornari virtute ⁊ attingere finẽ ad quẽ ordinatur. ſꝫ modico tp̃e eſt minꝰ malũ ꝙ naturã ſine virtute ⁊ a ſine ſibi debito fruſtratã imo ⁊ viciatã durare longo tp̃e. primũ aũt iſtoꝝ p mortis expectationẽ attigitur. et ſecũdum p fugã igitur ⁊c. Nec valet dicere ꝙ iſte qui

Euaſio

fugit poterit in poſteꝝ multa opari virtutis opa q̃ non poſſet ſi morẽtur. Primo qdẽ hoc non valet qꝛ incertũ eſt mors eñ eſt incerta et etiã virtus eiꝰ eſſet amiſſa et iteꝝ qꝛ niſi idẽ caſꝰ acciderit vbi talem iteꝝ mortem expectet: nunq̃ accidet ꝙ ipe virtutis effectũ tante bonitatis imo neqꝫ ɔparabilis exercere poſſit imo ⁊ tñ malũ fuit in fuga perpetratũ ꝙ per oẽs futuros actꝰ virtutis illiꝰ etiam ſꝫ non eſſet amiſſa / non eſſet facta redemptio / ideo videtur ꝙ ille ſemp in poſteꝝ eſſet malꝰ magis ꝙ bonus. ¶ Item p ſimile arguitur ſic. ſicut ſanitas corporalis ad corpus ſe hꝫ. ita bonitas virtutis ad aĩam. modo nullꝰ eſt q̃ ad ſolas corpis diſpoſitiones aſpiciens plꝰ vellet longo tp̃e magna egritudine ⁊ longo dolore languere ꝙ breui tp̃e ſanitate gaudere. vñ videmus oẽs cũ infirmitatis dolorem patiantur / dicere plus velle mori ꝙ ſic eſſe longo tempore. vñ iob plenus vermibꝰ dixit tedet animã meam vite mee igitur ſilr oñs ad aĩam recte attendentes plus dñt velle animam inſigniri virtutibus ſꝫ modico tp̃e: ꝙ viciis longo tp̃e deprauari. Iſtã ſñiam tenuerũt antiq̃ phi et approbatiſſimi morales / illorũqꝫ nullam opinati ſũt aliam ꝙ in hac vita futuram btitudinem. vnde ſeneca multo allegat tales et ipſemet fuit de numero ipſoꝝ: ipſe eñ manifeſte negat poſt mortem felicitatem premiatorẽ iam in epl̃a ad lucillũ longe mihi ⁊ manifeſtius in hoc ſuo ad marcianus de ɔſolatione filij ſui ⁊ tñ manifeſte ipſe predictam ſuſtinuit ſñiaꝫ ſẽper eñ predicauit mortem non eſſe timendaꝫ. ¶ Simil̃r Tullius in libro ſuo de officijs dicit nemo eñ iuſtus eſſe poteſt qui mortẽ quĩ dolorẽ q̃ exiliũ qui egeſtatem timet aut q̃ ea que ſunt his ɔtraria equiualenti anponit. Eſt tñ intelligendũ ꝙ homo virtuoſus ⁊ qui cõi populo põt pdeſſe plurimũ / nunq̃ niſi in arduiſſimo caſu deberet mortem ſic euidentem expectare. imo nec ſe periculis exponere nec ille eſſet actus fortitudis ſed audacie praue. nam ɔtra rectuꝫ iudiciũ rationis eſſet ꝙ homo qui multũ põt ſibi ⁊ alijs et toti publice rei prodeſſe: vellet perdere ſe. vbi nulla vel parua ſequeretur commoditas. propter ꝙ de magnanimo dicit Ariſtoteles quod ipſe non eſt microkidinos / ideſt in paruis periclitator neqꝫ in philokidinos. id eſt amator periclinationis. ſed eſt megalokidinos id eſt pro maximis periclitator ⁊ cũ periclitatur non parcens vite et non dignũ exiſtimãs oĩno viuere. propter qḋ neqꝫ decet reges et principes ſeipſos ſtatim exponere periculis: ſed tũc ſolum cum non poſſint aliter reſiſtere inimicis. Si igitur hec opio teneatur poſſunt ſolui rationes aliorũ.

¶ Ad primam in principio

queſtionis adductaꝫ: dicendum eſt ſatis ꝙ in aliquo caſu mortem eligere et expectare eſt minꝰ malum: ꝙ fugere imo hoc eſt ſimpliciter bonum et illud ſimpliciter malum. ¶ Ad aliam rationeꝫ cũ dicitur ꝙ delectabilius eſt eligendum concedo et cũ dicitur fugere eſt delectabilius vel minus triſte. dico ꝙ veꝝ eſt ſecundum ſenſuꝫ ſalteꝫ ſibi derelictũ: aut etiam apud malos ſecundum intellectum. ſed apud bonos et in virtute perfectos non eſt veruꝫ quia tales ſemper in maiori bono magis gaudent. concedo tamen ꝙ iſti bene triſtantur de morte. ſꝫ tamen plus delectantur in opere quod exercent: ꝙ in morte triſtentur. ¶ Ad aliã rõnem q̃ pro alia opinione fuit adducta. qñ dicitur nulla eſt operatio virtutis q̃ nõ eſt felicitas vel ordinata ad felicitateꝫ: concedo ⁊ qñ dicitur mors non eſſet in caſu poſitu felicitas nec ordinata ad felicitatem cõcedo ſi mors accipiatur pro inſtantanea corruptione vite. ideo nec dico ꝙ mori ſit actꝰ virtutis: ſꝫ expectatio mortis vt ciuitas ſaluetur. ⁊ magis eligere ꝙ ciuitas ſaluetur ꝙ ꝙ mors retardetur eſt ſumma vite politice felicitas qꝛ eſt maximꝰ virtutis actus. ¶ Ad aliã dico ꝙ virtꝰ eſt pfectio nature. ideo inclinat ad illud qḋ eſt nature magis bonũ ſed nature eſt magis bonũ ꝙ pficiatur per adeptionẽ ſui finis: ꝙ ꝙ duret diutius illo fine ⁊ in illa perfectiõe priuata ¶ Ad aliam patet quomodo talis expectatio eſt et ad propriuꝫ bonum maximuꝫ ⁊ ad bonũ aliẽnũ ¶ Ad vltimã dicenduꝫ eſt ꝙ guillermus ⁊ alij virtuoſi fugerũt ſepe qꝛ nõ viderũt ꝙ expectatio mortis prodeſſet ſed ꝙ plurimum ſuo toti populo obeſſet. Hec de queſtione.

Queritur decimonono

Utrum fortitudo ſit virtus cardinalis Arguitur ꝙ non qꝛ magnanimitas non ponitur cardialis ſaltem put a fortitudine diſtinguitur. qꝛ eſſẽt plures ꝙ cõiter ponãtur ſed tñ magis videtur de magnanimitate ꝙ de fortitudine

xtitudine qꝛ magnanimitas eſt pncipalioꝛ meioꝛ qꝛ magnanim⁹ vt dicit Ari.eſt optimus et maxie dignus ⁊ ꝙ videtur eſſe magnanimi qḋ ĩ vnaquaqꝫ virtute magnū. ❡ Itē ſecūdū albertū virtutes ex eo dr̄ cardiales: qꝛ ĩ eis velut ĩ cardinib⁹ tota voluit̄ h̄ūana ꝯuerſatio. ſed in foꝛtitudine nō voluit̄ tota hoīs ꝯuerſatio: qꝛ ſicut dicit Ari. foꝛtitudo eſt circa terribilia non q̄cūqꝫ ſed circa moꝛtem q̄ in bello mō tota h̄ūana ꝯuerſatio non verat̄ circa bella ſed paucos decet bellare et rariſſime.

Oppoſitum tamen arguitur

cōiter ei ponūt̄ q̄ttuoꝛ virtutes cardinales ſcꝫ prudētia foꝛtitudo tēperātia iuſticia. ꝓpter qḋ de iſtꝫ ſolis ſeneca libellū ꝯpoſuit ſpecialē in cuius principio dicit ſpēs virtutum multoꝝ ſapiētū ſētētijs diffinite ſunt quib⁹ anim⁹ hūanus ad honeſtatem vite poſſet accedere harꝝ aūt p̄ma eſt prudētia. ſecūda magnanimitas ſeu foꝛtitudo. tertia ꝯtinētia ſiue tēperātia. q̄rta iuſticia / ſingule ergo his officijs q̄ ſubtus annexa ſunt honeſtū ac bn̄ moꝛigeratum virū faciūt. Et Tullius in ſua rhethoꝛica volēs oēs diſtiguere ptes virtutis non ponit ipſi⁹ ptes p̄mas niſi quattuoꝛ iſtas. dicēs virt⁹ eſt animi habit⁹ nature mō rationi ꝯſentane⁹ q̄obrē oīb⁹ ei⁹ ptib⁹ cognitis tota vis erit honeſtatis ſimplicis cōſiderādo. hꝫ ergo ptes q̄ttuoꝛ prudentiā iuſticiā ꝫ temperātiā ⁊ foꝛtitudinē. In iſta q̄ſtione p̄mo videndū eſt q̄re virtutes dr̄ cardinales. ſecundo videbit̄ ꝙ q̄ttuoꝛ ſole dr̄ cardinales: ⁊ ibi apparebit quō foꝛtitudo debeat dici cardinalis. Albertus igr̄ dicit ꝙ virtutes cardinales ſunt ĩ quibus velut in cardinib⁹ voluit̄ tota hūana cōuerſatio / ſic eīm vt dicit vocam⁹ cardines celi polos ⁊ dexterū ⁊ ſiniſtrū ĩ oꝛiēte et occidēte ⁊ cētrū in qb⁹ velut in cardinib⁹ tot⁹ reuoluit̄ mūdus. ſic eīm vocam⁹ in itroitu dom⁹ cardines hoſtioꝝ in qb⁹ ianua reuoluit̄ p quā ē introit⁹ ⁊ exitus in domo et rōnabiliter cōcedi dꝫ ꝙ hec ſit ratio noīs ſcꝫ vnde virtutes nomē cardialat⁹ ſūpſerunt. Sed vt magis appareat carꝝ ab alijs ſeparatio videt̄ adiūgendū eſſe ꝙ ille virtutes vocate ſūt cardinales qb⁹ habitis eſto ꝙ nulle aliaꝝ habeant̄ homo dicitur ſimplr̄ moꝛalr̄ bonus ſcḋm ꝙ de bonitate moꝛali locuti ſūt phi / quaꝝ aliq̄ deficiente: hītis q̄buſcūqꝫ alijs: homo nō dicit̄ ſimplr̄ bon⁹ moꝛaliter: iō igitur dicunt̄ cardinales quia ſuper eas velut ſup cardies ſuſtētatur ⁊ voluit̄ tota moꝛalis bonitas hūana. Alie aūt virtutes bn̄ ſunt de congruitate et decoꝛe bonitatis humane. ſed non de eius neceſſitate prout infer⁹ apparebit. ❡ Uidendū eſt ergo nunc que virtutum ſecundum hanc cardinalitatis rationem debent dici cardinales. virtutū igr̄ quedā perficiūt intellectū. ⁊ alie appetitum / pficiētes intellectū ſunt q̄nqꝫ quaꝝ tres ſunt ſpeculatiue ſcꝫ ſapientia ſciētia et intellectus que tā nō ſūt de neceſſitate bonitatis hūane ſimplr̄ iꝫ eſſent de rōne optimitatis. multi ei bone voluntatis et ſancti viri duxerūt vitā actiuā nullam habentes aut quaſi nulla de rebus ſpeculatiuā noticiā. de ſapia autē dicet̄ poſt. Ars etiā moꝛalis que eſt circa factibilia non eſt de neceſſitate bonitatis hūane / nō eīm opꝫ hoiem bonū eſſe fabrū vel edificatoꝛē vt notū eſt propt̄ qḋ relinqt̄ ꝙ ſola prudētia: hec aūt eſt hūane bonitati neceſſaria. qꝛ ſine ea non poteſt eſſe rectitudo appetitus / ipſa enim eſt regulatiua omnium virtutum moꝛalium et omnes in ea connectūtur. vt apparet in ſexto huius imo ſicut apparuit in ſecūdo non eſt op⁹ bonum niſi ſecundum ꝙ conſonat recte rationi que nichil aliud eſt q̄ prudētia vel actus eius, virtutes autē perficiētes appetitū ſunt habitus electiui vt in ſcḋo dictum eſt / omne aūt eligibile dicit̄ ſm alteram trium rationum. ſ. vtilitatis / delectationis / aut honeſtatis. ideo neceſſe eſt omnē talem virtutē verſari aut circa vtile aut circa delectabile / aut circa honeſtū / aut circa mala eis oppoſita. ⁊ hoc dicit Ar. ſcḋo huius tribus ei exiſtibus que circa delectationes ⁊ trib⁹ q̄ in fugis vno conferente delectabili et tribus contrarijs malos nociuo triſti circa hec q̄dem oīa bonus directiuus eſt malus aūt peccans ſi igr̄ fuerint virtutes circa vtile. hoc poterit eſſe tripliciī. vnomodo cōſumēdo ſeu diſtribuendo ſcḋo modo aggrediēdo ſeu accipiendo. tertio retinendo ſeu ſeruādo. Et iterꝝ quodlibet iſtoꝝ modoꝝ dupliciter. nam conſumere ſeu diſtribuere pōt aliq̄s vno modo dando ſeu expēdendo quod ſuum eſt Alio modo redendo ꝙ eſt alienum vel etiā alijs quoꝝ vel cuius eſt diſtribuendo: primus modus ptinet ad liberalitatē ⁊ magnificentiā prodigalitatē vel bannaſiā, illiberalitatem vel paruificentiam. Scḋs mod⁹ ptinet ad iuſticiā vel iiuſticiā nā proprio dn̄o reddere alienum iuſtū. alteri aūt diſtribuere iiuſtū. In p̄mo aūt modo ſi q̄s non obſeruet mediū liberalitatis vel magnificētie ſꝫ excedit non eſt pctm̄ moꝛtale. niſi foꝛte finem intēdat iniuſtū vel intēpatū vel cōtra foꝛtitudinis actum nec ob hoc dr̄ ſimpliciter malus. vn̄ capitulo de liberalitate dicit Ar. ꝙ prodigus videtur eſſe non prauus ſm moꝛē: non eīm mali neqꝫ iniqui ſuperbūdare dātem ⁊ nō accipientē. Sed in ſecūdo modo cadit pctm̄ moꝛtale per qḋ homo dicitur mal⁹ ſimplr̄. Similr̄ in accipere ⁊ cōgregare pōt duplr̄ vnomodo capiendo quod ſuum eſt Aliomodo capiendo ꝙ alterius eſt. primus modus ptinet ad liberalitatē vel illiberalitatē magnificentiā vel paruificentiam. ſecūdus modus ad iniuſticiam: ⁊ in ſcḋo mō peccant moꝛtaliter in p̄mo aūt modo nō niſi taliter capiat̄ ꝙ acceptio iniuſta vel itemꝑata fiat vel foꝛte cōtra foꝛtitudinem / ſilr̄ aūt retinere ⁊ ſeruare poteſt eſſe dupliciī vnomodo retinendo alienū inuito dn̄o ⁊ hoc ptinet ad iiuſticiā ⁊ reddit hoiem ſimpliciter malū ⁊ aliomodo retinendo ſuum / ⁊ hoc ptinet ad liberalitatem vel magnificentiam vel vicia eis oppoſita nec illud reddit hoiēꝫ ſimpliciter malū propter qḋ manifeſtū eſt. ꝙ vicia liberalitati magnificētie ſimplr̄ oppoſita nō faciūt hoiem ſimplr̄ malū ſꝫ ſolū ſi ſpeciē alteri⁹ vitij ſoꝛtiant̄ puta vt plurimū ſi opponātur iuſticie ꝓpter qḋ iuſticia tanq̄ neceſſaria ad exiſtē hoiēꝫ ſimplr̄ bonū ⁊ nō malū ponit̄ virt⁹ cardinalis nō autē liberalitas neqꝫ magnificētia. Et nota ꝙ aliquādo vt dicūt ſapiētes ſi diues videat pauperēꝫ in magna egeſtatē eſuriētē ⁊ nō dat ei elemoſinaꝫ ſed poti⁹ reliqjas menſe ſue dat canib⁹ aut poꝛcis tūc iſte modo ſolū modo dat. ſino etiā nō reddit: qꝛ in tali caſu illud qḋ diues poſſidet: dꝫ eē pauperis. ideo nō ſolū peccat ꝑ illiberalitatem non dando: ſed etiā ꝑ iniuſticiā nō reddendo. Similr̄ etiā nullus dꝫ ſeruare bona vtilia: niſi vt aliqn̄ proſint ſibi vl̄ alijs. ideo ſi quis ꝑ illiberalitatē ſeruaret blada ſua tot ⁊ tanto tp̄e ꝙ putreſcerent: tale vicium

q̄dbt⁹ ſꝫ tullium

Que virtutes dr̄ cardiales

Additio auctoris

Que virtutes ſunt cardiales

Diuiſio virtutuꝫ cardialium q̄ pficiunt appetitū ſꝫ tria bōa.

lem ſubitraret genus iuſticie: qꝛ talis alienaret ⁊
pderet ea que aliqñ deberent in poſterũ eſſe alteri⁹
⁊ tales pñt peccare mortaliter ſꝫ non per ſolã illi=
beralitatẽ vel ꝓdigalitatẽ vel puificentiã vel ban
auſiam. ꝓpter qꝺ dicit Ariſ. de ꝓdigo ſimplici ꝙ
non videt͛ prauus ita dicit de paruiſico et bãnaſio
ſunt quidẽ igit͛ habitus malicie non tñ opprobria
quedã inferũt. ꝓpter neqꝫ primo nociuos eſſe ne
qꝫ valde turpes. de illiberalitate aũt hoc non dici=
tur qꝛ valde cito et multipliciter inatus eſt gen⁹ in
iuſticie ſubitrare. Si aũt virt⁹ moralis fuerit cir=
ca delectabile aut triſtabile hoc erit dupliciť. vno
modo largiendo Alio modo recipiendo et ꝑmus
quidem modus nõ facit hoiem ſimpl͛r bonũ aut
malum niſi forte ꝑ iniuſtum aut itemperatum actũ
largiret͛ quis habiturus delectationem vel triſti
ciã: ꝓpter qꝺ amicicia ſiue affabilitas et eutrope
lia q̃ dictomõ ſunt delectationes ⁊ triſticie non po
nũt͛ virtutes cardinales multi eñ boni viri ſũt ſa
tis ihabiles ad iſtas duas v͛tutes. Si aũt ſit virt⁹
circa delectabile vel triſtabile i ſuſtinẽdo. hoc erit
dupl͛r vno modõ circa delectabile principaliť: ⁊ circa
triſtabile ſcꝺario. Alio modo ecõuerſo. ſi igit͛ v͛t⁹
fuerit circa delectationes in ſuſtinendo vel non ſu
ſtinẽdo: ſic circa multas delectationũ immodera=
tas vſus ⁊ exceſſiua ſusceptio reddit hoiem ſimpl͛r
malũ: qꝛ ducit hoiem ad beſtialẽ vitam: ad egritu
dines: ad ꝯſumptionẽ corpis: ⁊ ad priuationẽ oiũ
oiũ bonoꝝ intellectualiũ et moraliũ. ſed hec oia et
multa alia mala affert nobis imoderata ꝯſecutio
et exceſſiu⁹ vſus delectationũ q̃ ſunt in cibis/ poti
bus ⁊ venereis actib⁹: ſicut poſtea videbit͛ in caplo
de tẽperantia. ꝓpter qꝺ tẽperantia q̃ eſt virt⁹ circa
has delectationes eſt humane bonitati neceſſaria
ideo ponit͛ cardinalis virt⁹. Si aũt virt⁹ fuerit pri
cipal͛r circa triſtabile: hoc ẽ dupl͛r. Uno modo ſm
ꝙ illud triſtabile eſt innatũ inducere timorẽ. Alio
modo ꝓut eſt innatũ cõmouere ad irã. primo mõ
eſt fortitudo q̃ eſt virt⁹ cardinalis. ſcꝺo aũt modo
eſt mãſuetudo q̃ nõ eſt v͛tus cardinalis: qꝛ vitia ſi
bi oppoſita non reddunt hoiem ſimpl͛r malũ: niſi
forte illo caſu quo excedens ira mouet ad iniuſtũ
actum et ita contingit etiã ꝙ aliqñ boni homines
multo plus ⁊ longiori tpe iraſcunt͛ q̃ oporteat ſed
tñ per habitũ iuſticie retinẽt ſe ne irãſcãt in iiuſtã
vidictã. dolorẽ tñ cordis patiẽtes ꝓpter irã. ſi aũt
virtus moralis fuerit circa honeſtũ. hoc eſt dupl͛r
qm̃ honeſtũ põt tripl͛r intelligi. Uno modo ſm ꝙ
ptinet ad virtutẽ cognoſcitiuam ſpãl͛r cuiuſmodi
ſunt habit⁹ intellectuales de q̇bus dictũ fuit. Alio
modo vt ptinet ſpecial͛r ad virtutẽ interpretatiuaꝫ
et hmõi: eſt v͛itas in colloquiis in hũano cõuictu
circa quã eſt virt⁹ moralis quã vocat Ari. veritatẽ
que non eſt cardinalis: qm̃ vitia ſibi oppoſita non
reddũt hoiem ſimpl͛r malũ. nam maius vitiũ qꝺ ſi
bi opponit͛ eſt iactãtia. Jactator aũt triplex eſt vt
dicit Ariſt. vn⁹ eſt maiora exiſtẽtib⁹ fingẽs nulli⁹
grã niſi ſcilicet quia gaudet in huiuſmodi fictione
ſecũdus talis fingit glorie vel honoris gratia. ter=
tius autem gratia lucri. ſecundus igitur ⁊ tertius
non opponũtur ſimpliciter virtuti veritatis: ſed ſe
cundus magnanimitati vel phylotimie. terti⁹ au
tem libertati. ſed primus opponitur ſimpliciter ve
ritati que eſt virtus ⁊ iſte eo prauus eẽ videt͛: quia
eſt mendax: ⁊ mendacio gaudet. tñ dicit Ariſt. ꝙ
bonus magis videtur q̃ malus.

Triplex iactator ⁊ cui opponitur.

Unde notandũ eſt ꝙ menda=
ciũ. vno modo ſumit͛ large ꝓ quacũqꝫ falſa ſignifi
catione abſqꝫ intẽtione fallẽdi ⁊ nocẽdi. et tale mẽ
daciũ eſt ſimplex iactãtia: ⁊ hoc forte non facit ho
minẽ ſimpl͛r malũ: nec eſt mortale pctm̃. Aliud eſt
mendaciũ proprie dictũ qꝺ eſt falſa vocis ſignifi=
catio cũ intẽtione fallendi ⁊ nocendi: qꝛ talis tam
habet intentionẽ non iuſtã: ideo tale mendacium
prout opponit͛ iuſticie/ reddit hoiem ſimpl͛r malũ
igitur pꝫ ꝙ hec v͛tus non eſt ponenda cardinalis.
tertio modo honeſtũ capitur vt pertinet ſpecialit͛
ad virtutes appetitiuas. et hoc dupl͛r. ſ. eſſentialit͛
honeſtũ: cuiuſmodi ſunt v͛tutes morales ⁊ act⁹ ip=
ſarũ/ ⁊ honeſtũ ſignificatiue cuiuſmodi ſunt honor
laus/ ⁊ gloria. primũ honeſtũ vocant aliq̇ rõnabil͛r
honeſtũ intriſecum/ ⁊ ſcꝺm vocãt honeſtũ extriſe=
cum. circa igit͛ honeſtum extrinſecũ v͛ſat͛ magna=
nimitas ⁊ philotimia q̃ non ſunt v͛tutes cardina=
les. multi nãqꝫ ſancti viri ⁊ contẽplatiui ſpreuerũt
hmõi honores exteriores: vt magis poſſent vaca=
re contẽplationi. propter quod nec Ari. dicit hanc
virtutẽ eſſe principalẽ: ſed dicit videbitur quidem
igitur magnanimitas vt ornat⁹ quidẽ eſſe virtutũ
nec dicit ꝙ vitia ſibi oppoſita redderẽt hominem
ſimpl͛r malũ: ſed dicit non mali q̇dẽ: igit͛ videntur
neqꝫ iſti: verũ eſt tñ ꝙ ſi quis ꝓpter nimiũ honoris
appetitũ vellet alios iniuſte ſuppeditare ⁊ honorẽ
eis debitũ ſubſtrahere: ⁊ dñs ſuis obedientiã debi
tam nõ reddere: talis peccaret ꝯtra iuſticiã ⁊ fieret
valde malus Si aũt v͛tus moralis ſit circa eſſen=
tiale honeſtũ: ſcꝫ circa v͛tutẽ ꝓpter iminens pericu
lũ non ꝑdendã ſed retinẽdam. ſic eſt de neceſſitate
bonitatis humane. ⁊ eſt v͛tus cardinalis q̃ dicitur
fortitudo. ſicut magis in alia queſtiõe apparebit.
et ſic pꝫ ꝙ quattuor ſunt in vniuerſo v͛tutes cardi
nales/ et non plures.

Duplex mẽdaciũ

Tunc igitur ad rõnes. Ad pri
mam dicitur ꝙ magnanimus nõ optimus eſt ipſa
magnanimitate: ſed ſpecial͛r ex v͛tutibus cardina
libus quattuor ꝑdictis quas magnanimitas pre=
ſupponit. ſunt eñ magnanimitas ⁊ vitia ſibi oppo
ſita in dignificãdo ſe vel non dignificãdo magnis
⁊ maximis honorib⁹. null⁹ aũt his dignificare põt
ſe bene: niſi ſit eis dign⁹: et ꝑ ꝯñs oĩbus v͛tutibus
ſpecialiter ꝑncipalibus que. ſunt hũane bonitati
neceſſarie inſignitus. non eſt igit͛ magnus min⁹ op=
timus ex appetitu honoris. nec ex eo ꝙ ſe dignifi=
cat eis. ſed qꝛ dignus eſt eis per alias virtutes. iõ
alie virtutes ſunt meliores ⁊ ꝑncipaliores/ ſaltem
quattuor cardinales. ¶ Ad aliam dr̃ ꝙ nõ dr̃ car
dinalis quia circa eam verſatur humana cõuerſa
tio quocũqꝫ modo/ ſꝫ quia ſuper eas hũana boni=
tas ſuſtentatur modo dicto/ talis autem eſt forti=
tudo ſicut magis in alia queſtione videbitur ⁊c̃.

V Iceſimo querit͛ Utrũ
fortitudo ſit ſolũ circa pericula mor=
tis q̃ in bello ſũt. Arguitur ꝙ nõ qꝛ
fortitudo ponit͛ v͛t⁹ cardinalis/ et ita
debet eſſe de neceſſitate humane bonitatis. mõ qꝫ
plurimi ſunt boni viri non hitu ati circa bella er=
go fortitudo non eſt ſolum habitus circa bella.
¶ Item tullius diffinit fortitudinẽ ꝙ fortitudo
eſt conſiderata ꝑiculorũ ſusceptio ⁊ laboris ꝑpeſ=

ſio hoc aūt eē pōt nō ſolū in bellicis ſꝫ etiā in alīs

Oppoſitū videtur dicere ari. circa qualia igitˀ terribiliſſimū fortis, ꝛ reſpōdet dicens: et circa maxima nullꝰ eīm magis ſuſtinet pericula. terribiliſſimū aūt mors videbitur vtiq̃ neq̃ mortem circa mortē q̄ eſſe eſt in vnū fortis puta i mari: vel in egritudinibꝰ in quibꝰ ergo ꝛ reſpōdet dicens vel in optimis tales aūt que in bello. Iterum dicit pncipaliter autē dicitur fortis qui circa bonam mortē impauidꝰ. ꝛ quecūq̃ mortem inferunt repentina exñtia. talia aūt maxime qui ſm̄ bellum.

Fortitudo capitˀ dupliciter.

Sciēdū eſt ꝙ fortitudo ſumitur. cōiter ꝛ proprie ſumpta eſt generalis oī vtuti morali. nihil eni aliud eſt q̄ illa firmitas animi de qua dicitur in ſcdo ꝙ qui virtuoſe operaˀ opꝫ ꝙ operetˀ pmo ſciens: deinde eligens ꝛ eligens ppter hoc. Tertio firme ꝛ mobiliter ſicut eni requiritur fortitudo corporis ad ſuſtinendū ꝛ portādū magna pondera/ita requiritˀ anime fortitudo ad aggrediendum: ꝛ operandū difficilia/modo dicitur ſcdo huiꝰ ꝙ circa difficiliꝰ ſp ars fit ꝛ virtus.

Nullꝰ eſt bonꝰ niſi conferat bonū honeſtū bono delectabili et vtili.

Ideo pꝫ ꝙ fortitudo generaliter ſumpta ad oēm ſe extendit virtutē. Sed fortitudo pprie ꝛ ſpecialiter ſumpta eſt ſolū circa pericula corporis ſcilꝫ aggrediendo vel expectando vel ſuſtinendo. ſicut oportet ad acquirēdū vel ſaluandū bonū virtutis aut ad fugiendū malū culpe. cum ei ſit triplex bonū. ſcꝫ delectabile/vtile/ꝛ honeſtuꝫ. ¶ Et triplex malū oppoſitū. ſcꝫ triſte, nociuū, ꝛ inhoneſtū: ſiue culpabile. vt patꝫ ſcdo huius. ꝛ cōſtat ꝙ nullus homo dicitˀ ſimpliciter bonus moraliter niſi pferat bonum honeſtum bono vtili: ꝛ bono delectabili propter qđ vtutes cardinales que reddunt hoiem ſimpliciter bonuꝫ: ſicut neceſſario tres morales vna ſcꝫ firmans hoiem ad pferendū bonū honeſtū. ſcꝫ bonū virtutis bono vtili: ꝛ eſt iuſticia. Secūda vero firmans hoiem vt bonū virtutis preferatˀ bono delectabili: ꝛ eſt temperātia. Sed tertia firmat hoiem ne propter triſticias corporales in periculis eminentes amittat bonū virtutis: et incurrat malū culpe: ꝛ eſt fortitudo per quod etiā cōfirmatur ꝙ in alia queſtione dicebatur. ſ. fortitudinem eſſe virtutem cardinalem.

Quomodo virtutes cardinales ſe mutuo differunt

¶ **Secūdo ſciendum ꝙ quattuor** virtutes cardinales talis ſunt conditiōis ad inuicem. ꝙ q̄libet ſeipſam ꝛ alias tres defendit: ꝛ ſaluat. ne ꝑ vitia ſibi oppoſita: aut per paſſiones per ipſas moderabiles ipa vel alie corrūpanˀ. vbi gratia mulier coniugata tentari pōt quadrupliciter de adulterio ꝯmittēdo. vnomō per blādicias: ꝛ laſciuias: ꝛ alia huiuſmodi delectationes ꝯmittentis: et ab hac acceptione defendit ſeipām dn̄a temperantia. Scdomō poteſt tentari ꝑ timores. vt ꝙ niſi fecerit vberabitˀ turpitˀ: ꝛ vulnerabitur ꝛ ab hoc dedit tēperentiā domina fortitudo. Tertiomō pōt tētari ꝑ promiſſiones: ꝛ dona ꝛ ab hoc defendit eā domina iuſticia. qꝛ talis venditio eēt iniuſta. Quartomō pōt tentari per falſas perſuaſiones quibus oſtenderetur ꝙ ei liceret adulterari vt puta ſi dicantur frangenti fidem: licꝫ vt frangatur eidē. maritus autē tuus tibi fidē quotidie frāgit adulterādo: aut huiuſmōi. ꝛ ab hac tētatione defendit tēperantiā domina prudentia. Similiter etiā exemplificari poteſt de defenſione aliarum virtutum. nā tentari poteſt homo vt non aggrediatur: vel non expectet pericula. Primo quidem ex timore triſticie corporalis: aut etiā mortis. Secundo ex affectu ad carnales delectationes vt qꝛ vult ſemper habere cibaria delicata. ꝛ quia flēdo cum amplexibus dicit. mulier quō vultis me ſolam relinquere: ꝛ deſertam. Tertio ꝑ promiſſiones ꝛ munera. Quarto per falſas ꝑſuaſiones. ſcꝫ ꝙ liceat talia non aggredi: aut non expectare ꝑicula: igitur a pma tentatione cuſtodit ſeipām fortitudo. a ſcda aūt temperantia. a tertia vero iuſticia. et a quarta prudentia. et ita eſt etiam de alīs duabus virtutibus. Et iterum patet ꝙ ille quattuor virtutes intātū ſūt humane bonitati neceſſarie: ꝙ vna deficiente non poſſunt alie ꝑmanere: et ita corrumperetˀ omne bonum virtutis.

¶ **Tertio ſciendū eſt ꝙ bellum** poteſt ſumi dupliciter vnomō pprie prout ex vtraq̃ parte eſt ꝛ inuaſio ꝛ defenſio. ſcꝫ ꝙ defenſores defendendo inuadunt: ꝛ inuaſores inuadēdo defendunt. Alio modo ſumitur cōmuniter bellū pro quacunq̃ periculi corporis expectatione: vel ſuſceptione. vbi tamen poſſibile eſt periculo recalcitrare: aut ipſum non expectare: quoniam ſi hoc non ſit poſſibile: nō habebit aliquo modo belli rationem. verbi gratia non dicitur bellum. ſi iudex ſuſpēdat latronē: ſed ſi hoc fuerit poſſibile ſcilicet recalcitrare: vel fugere. tunc erit ibi bellum. ſaltem ſenſus ad rationem. Ratio namq̃ iubebit expectationem propter fugam turpitudinis: et ſenſus recalcitrabit dicēs quomō expectabo mors imminet: non poſſum tantos ſuſtinere dolores. ſi igitur bellum ſumatur primomodo. tunc fortitudo non eſt ſolum circa belli pericula. probatio: quia martyres qui ſummum fortitudinis actum exercuerunt. ſaltem plures non bellabant inuaſorie neq̃ proprie defenſorie. ſed ſolum ſuſtinendo mortis periculum: et mortem: quam mortem negando fidē et incurrendo malū culpe poterant euitare. Silr ſi mulieri inferanˀ verbera ꝛ vulnera: ꝛ ipſa ſine inuaſiōe oppoſita plus eligit talia ſuſtinere q̄ adulteriū cōmittere: erit hic actꝰ fortitudinis ſicut ex duobꝰ notabilibꝰ precedentibꝰ patuit. ꝛ tñ nō eſt hic pprie dictuꝫ bellū. ſed ſi bellū ſumatur ſecūdomodo ſic fortitudo erit ſolū circa bella ꝑicula ſaltē pncipalitˀ. qꝛ fortitudo eſt ſemper circa pericula q̄ nata ſūt inferre mortē vel triſticiā corporalē ſicut dictū fuit. aut ergo poſſibile eſt hmōi ꝑiculis aut triſticijs obuiare vel non expectare: aut ſuſtinere: aut īpoſſibile ē eis obuiare. Si pmomodo tunc eſt ibi bellū cōmuniter ſūptū. ꝛ habetur ppoſitū. ſi ſecūdomodo tūc in expectando ꝛ ſuſtinendo nulla eſt moralis virtus. cū virtꝰ ſit habitus electiuus: ꝛ electio nec eſt impoſſibiliū nec neceſſariorum: ſicut apparuit: igitur ꝛc.

Sciendum eſt tamen ꝙ licet circa talia pericula vel circa mortē talem quibus nullo modo poſſibile eſt obuiare non ſit principalitˀ fortitudo tanq̃ circa ſpecificū eius obiectū: tñ aliquomō accidentaliter ipſa habet locum in talibus. vnde dicit. Ariſto. ſed adhuc et in mari et in egritudinibus intimidus qui fortis. non ſicaut

vt marinarij hi quidem ſcilicet fortes deſperant ſalutem: ⁊ tamen mortem talē aſpernantur id eſt contemnūt hi autem ſcilꝫ marinarij bene ſperantes ſunt propter experientiam: et non intelligere ꝙ fortes talē mortē ita cōtemnūt: ꝙ de ea nihil curant: imo de tali morte valde triſtanē multo nā ꝙ plꝰ vellent aliē mori ſcꝫ in bello ꝓ ſalute populi: ⁊ pro bono virtutis. ſed ita contēnūt eā. vt ꝓpt timorē nūꝙ̄ in eis turbeē iudiciū rationis. Sciendū etiā ꝙ fortitudo nō eſt circa oīa bellica pericula. ſed ſolū circa talia quoꝝ inuaſio vel expectatio ordinaē ad bonū virtutis ſaluādū vel ad malū culpe fugiēdū. vnde ⁊ ſi quis ſuaſus ab alio defendit ſe viriliē ad ſaluandū vitā ſuam: iþe non ꝓpter hoc opaē fortitudinis actū ꝑut fortitudo eſt moralis virtus. ſic eī ſi in bello ſe haberet canis ad canē. hoc igiē naturale eſt ⁊ non morale. Jō dicit Ar. boni vtiꝙ ſcꝫ honeſti gratia fortis ſuſtinere opatur ꝗ ſm fortitudinē. Dicit etiā: oportet autē nō ꝓpter neceſſitatē fortē eſſe. ſꝫ quī bonū. Ex his aūt ſciri pt qd ſit obiectū fortitudinis extrinſecū et ſpecificū Et dico extrinſecū qꝛ fortitudo tanꝙ̄ circa obiectū intrinſecū eſt circa timores ⁊ audacias ꝑut videbiē in alia q̄ſtiōe. Eſt igitur obiectū ꝑdictū fortitudinis terribile ſicut periculū corporalis doloris illatiuū: euitabile per turpē actū inuaſibile vel expectabile ad bonū virtutis ſaluandū. fortitudo aūt habitꝰ electiuus mediū ſm rōeꝫ circa dicti obiecti expectationē vel inuaſionē / aut nō expectationē vel nō: vel inuaſionē ❡ De hoc aūt ꝙ eſt fortitudinē eſſe circa mortꝭ ꝑiculū ſciendū eſt ꝙ hoc tripliciē intelligi pōt. vno modō ꝙ nullus ſit fortitudinis actꝰ niſi circa mortis ꝑiculū. Secūdo modō ꝙ maximꝰ fortitudinis actꝰ ſit circa mortis ꝑiculū. tertio modo ꝙ oīs fortitudo ſit habitꝰ inclinās ad ſuſtinēdū quodcūꝙ malū pene: ſi caſus occurreret vſꝙ ad mortē incluſiue / anteꝙ̄ ꝯmittatur malū culpe / ſaltē peccatū mortale ꝑmo igitur modo non eſt fortitudo circa mortis periculum: qm̄ mulier fortis poterit actū fortitudinis exercere. vt ſi non cōmittat adulteriū: plus eligat recipere verbera multa ſibi illata: ꝗ̄uis non imineat ex eis periculum mortis. talia eī ſuſtinet patienter per habitū fortitudinis. ⁊ maiora etiā ſuſtineret ſi caſus occurreret. Jmmo putandū eſt vniuerſaliter ꝙ ſuſtinere firmiter ⁊ patienter labores quoſcūꝙ exceſſiuos vel qualcūꝙ triſticias corꝑales excellētes / ſiue in ieiunijs / ſiue in vigilijs ſiue in frigoribus: ⁊ caloribꝰ vel rationibus: aut aliter qualitercūꝙ propter bonū virtutis ſaluandū eſt actꝰ ſpectans ad fortitudinē. nā ſi virtꝰ generaē in nobis ex operationibus per aſſuefactionē / ſicut dictum fuit i ſcđo libro: ⁊ pauciſſimi caſus ⁊ rariſſime optant vbi imminet mortis periculū. conſtat ꝙ ſi ſoli actus circa mortis periculum eſſent actꝰ fortitudinis: fortitudo nō niſi in pauciſſimis hominibus generaretur. Ceterū macerare corpꝰ per lōgas vias: ⁊ vigilias propter bonū virtutis eſt opꝰ bonum ⁊ virtuoſum: ⁊ non alia virtus ad quā melius reduci poſſit ꝗ̄ ad fortitudinem. grauis enī ſuſtinere non ſpectat ꝑncipaliter ad tēperentiam ſed a delectabilibꝰ abſtinere. viſum fuit mihi eſſe ita / ſed ita nō eſt triſticie nāꝙ quas obiectū terribile per ſui p̄ntiam eſt inatū inferre ptinēt ad materiam fortitudinis. triſticie vero quas obiectum delectabile tactus eſt natū inferre per ſui abſentiā ptinent ad materiā tēperantie ⁊ intēperantie: qꝛ virtus eadē debet moderari cōtrarias paſſiones. Secūdo aūt modo concedendū eſt fortitudinem eſſe circa mortis periculum / qꝛ ſi virtus eſt eſſe circa difficile. vt dicebatur in ſcđo. ſic maximꝰ actus virtutis eſt circa difficilimū. difficilimū aūt eſt expectare ⁊ ſuſtinere mortis periculū. q̄a terribiliſſimū eſt mors ⁊ hanc concluſionē ⁊ hanc rōnē intendebat Ariſt. in mente allegata in ꝑncipio iſtꝰ q̄ſtionis. Et ſi queras quare locutꝰ eſt iþe de ſolo tali maximo actu. Reſpondeo ꝙ hoc eſt: qꝛ virtꝰ determinatur ⁊ cognoſciē ſm vltimū in quod pōt. vt patꝫ ꝑmo celi. tamen nō obſtante hoc iþa pōt in min. ꝰ qui enī habet fortitudinē corporalē leuādi centū talenta: iþe per illā fortitudinē pōt leuare decē talenta vel vnū. ſed in leuando duo talenta non cognoſcitur ſua fortitudo. Tertio etiā modo concedendū eſt ꝙ oīs fortitudo ſcđm ꝙ eſt habitus oīno perfectus inclinat ad ſuſtinendū mortem anteꝙ̄ cōmittatur quodcūꝙ malū culpe. qꝛ talis fortitudo inclinat ad maximū actū fortitudinis modo. fortitudinis actꝰ eſt. quodcunꝙ bonū rationis per quod oīa redduntur ſimpliciē bona ꝓferre cuicūꝙ bono corporis ⁊ magis abhorrere quodcūꝙ malū culpe ꝗ̄ quodcūꝙ malum pene. eo ꝙ nullū bonum corporis equpollet bono ratiōis. neꝙ etiā malum pene malo culpe. tamen fortitudo accepta pro diſpoſitione laudabili circa fortitudinis obiectum que nondū eſt habitꝰ perfectꝰ: ⁊ ſm quā hō diciē ſimpliciē: ⁊ abſolute bonꝰ: lꝫ nō perfectꝰ nō inclinaret forte ad ſuſtinendū mortē ꝓpter quodcūꝙ malum culpe euitandū. ſed ſolū propter tale in quo non habet locum miſericordia neꝙ venia de hoc aūt dictū eſt prius in illa queſtione vtrū operationes que propter metuꝫ fiunt ſint inuoluntarie. ❡ Ad rationes ille procedunt vijs ſuis.

Jquid ob iectuꝫ extrinſecuꝫ fortitudinis.

Tripliciter intelligitur ꝙ fortitudo ſit tātuꝫ circa mortꝭ periculum.

VIceſimo primo queritur. Vtrū fortitudo ſit medietas circa timores et audacias? Et arguiē ꝙ nō qꝛ virtꝰ illa nō eſt circa timores et audacias ꝗ eſt circa eas ⁊ triſticias cū circa diuerſas paſſiōes ſint diuerſe virtutes. ſꝫ fortitudo ē circa iras dicente Ari. ꝙ fortes furoris ſpeciem hn̄t vn̄ ⁊ homerꝰ virtutem immitte furori et virtutem ⁊ furorē erige. fortes q̄dem igiē ꝓpter bonum opanē furor aūt cooperatur naturaliſſima aūt videē que ꝓpter furorem eſſe ⁊ ꝑaccipiens electionē ⁊ cuius gr̄a fortitudo. Similiē fortitudo eſt circa triſticias dicēte Ari. in ſuſtinendo vtiꝙ triſticias fortes dicūtur ꝓpter quod ⁊ triſtis fortitudo / etiā. Ari. videtur laudare fortitudinē ſuper tēꝑantiā ꝓ hoc ꝙ difficilius eſt triſticia ſuſtiere ꝗ̄ a delectabilibꝰ abſtinere: et ita videē velle ꝙ ſicut tēperātia ē circa delectatiōes ita fortitudo circa triſticias. ❡ Jtē quod aſſumit ſibi furorē non mediat circa timores ⁊ audacias qꝛ furor ad extremū audacie ptinere videtur ſed fortitudo aſſumit ſibi furoreꝫ vt allegatum eſt ab homero igiē ⁊c. ❡ Jtē dicit tullius fortitudo eſt periculorum ſusceptio ⁊ laborū perpeſſio. ⁊ ita fortitudo eſt circa labores ⁊ pericula que nō ſunt timores ⁊ audacie igitur ⁊c. ❡ Jtem vel eſſet circa quoſcūꝙ timores quod eſt cōtra Ariſt. vel circa aliquos ⁊ nō circa alios quod videē incōueniens cū non appareat alia moralis virtus ad moderādum illos alios timores.

Oppoſitū dicit Ari. Primo videbiť ꝙ fortitudo eſt circa timores ⁊ audacias Secundo circa quos timores et quas audacias. Primū ſic patet virt⁹ moralis ꝑpter hoc reqͥritur ad bene ꝓ́pte ⁊ delectabiliter opandū: qꝛ appetitus innatus eſt aduerſari rationi. ideo ꝙ inclinatur ad oppoſitū rationis: ſed obiectū exteri⁹ non inclinat appetitū: niſi per paſſioneꝫ quaꝫ infert appetitui. ergo virt⁹ circa aliqͦd obiectū exteri⁹ exiſtens debet etiā eſſe circa paſſiones ꝑ quā appetitus eſt innatus inordinate circa illud obiectū externus inclinari igitur virtus exigitur ad moderādum illā paſſioneꝫ ne ſuo impetu trahat appetituꝫ contra iudicium rationis modo conſtat ꝙ bellica pericula circa q̄ eſt fortitudo nō ſunt innata diſtorte inclinare appetitū niſi ad fugiēdū vel nō aggrediendū ꝑ timoreꝫ: aut aggrediendū ⁊ expectādū ꝑ audaciā. ergo oportet fortitudineꝫ eſſe circa timores ⁊ audacias. ſ. moderādo ⁊ mediādo inter eas ſm iudicium rationis.

quō forti tudo eſt circa tiōres.

Quantū ad ſecundū ſciendū eſt ꝙ obiectū timoris eſt apparēs malū futurū. vn̄ ſecūdo rhetorice Ari. diffiniēs timoreꝫ dicit ꝙ timor eſt triſticia q̄dā vel turbatio ex fantaſia futuri mali. Malū auteꝫ eſt triplex ſm ꝙ triplici opponitur bono. eſt eni malū inhoneſtū qͦd honeſto bono opponiť. ⁊ malū nociuū qͦd opponit bono vtili et malū triſte qͦd opponiť bono delectabili. q̄ q̄dē tria bona quomodo diſtiganť adinuiceꝫ apparuit in ſcdͦ libro. In hac auteꝫ loco vtamur hac ipſorū acceptione ꝙ ꝑ bona honeſta intelligam⁹ ꝟtutes et opera virtutū q̄ dn̄r honeſta formaliter ⁊ honores q̄ honeſta bona dn̄r ſignificatiue in q̄tum nobis in ſignū virtutꝫ impēdūtur ꝑ bona aūt vtilia intendam⁹ pecuniā ⁊ poſſeſſiones alias quarū dignitas cōſueuit nūmiſmate mēſurari: ſed ꝑ bona delectabilia intelligamus q̄cunqꝫ ꝑ ſe innata ſunt ſenſibus exteriorib⁹ inferre delectationeꝫ capiam⁹ etiā ꝓportionabiliter tria mala his bonis oppoſita ſic eni diſtictꝫ bonis ⁊ malis ꝟtutes in hoc opti me diſtigunť a vitijs. ꝙ q̄ ꝓ̄fert honeſtū delectabili ⁊ vtili bene agit. q̄ ecōuerſo peccat.

Triplex malū ſm tria gn̄a bonorū ⁊ q̄d intelligať ꝑ bonū honeſtū vtile ⁊ delectabile.

Dicem⁹ ergo ꝓmo ꝙ fortitudo nō eſt circa timores mali qͦd opponiť bono honeſto: qꝛ fortitudo eſt ꝓ̄ncipaliter ad refrenādum timoreꝫ ne inducat nos ad fugā licet etiā aliqn̄ ſm fortitudineꝫ ſit fugiēdū. ideo fortitudo eſt circa talis mali timoreꝫ qͦd nō eſt ſemꝑ fugiēdū ſed aliqn̄ expectādū ſed malū inhoneſtū eſt ſemꝑ timēdū et fugiēdū q̄tū eſt poſſibile. cū opponatur bono ſm rationeꝫ qͦd eſt ſimplr bonū ⁊ oi bono alteri ꝓ̄ferēdū. ideo ⁊c. Et hāc rationeꝫ intēdebat Ari. cū dicit ſed nō circa oia mala videť eſſe fortꝫ. q̄dā eni et oꝫ timere: ⁊ bonū eſt timere. qͦd aūt nō malū. i. ea nō timere eſt malū puta malā opinioneꝫ: ⁊ infamiā. q̄ quideꝫ enim timet, dicens ⁊ verecūd⁹. qui auteꝫ non timet. inuerecundus. infamia enim opponiť bone fame que eſt bonū honeſtū: licet non eſſentialiter. tamen ſignificatiue modo ſicut in diſputationib⁹ non ſolum cauendū eſt redargui ſed etiā videri redargui: ita nō ſolum timendū eſt ⁊ cauendū eſſentialiter inhoneſtū: cuiuſmodi ſunt vitia ⁊ opera ipſorum: ſed etiā timēdū eſt inhoneſtū ſignificatiue cuiuſmodi ſunt ſcandalū/ vituperium/ ⁊ infamia. Conſiderandū eſt tn̄ ꝙ honeſtū ſignificatiue non ita timendum eſt ⁊ fugiendū ꝙ ob eius timorem vel fugā incurramus inhoneſtū eſſentialiter ſꝫ potius ſuſtinendū eſſet patienter ſcandalū vel infamiam: q̄ꝫ agatur cōtra virtuteꝫ. vnde qui ꝑpter timorem infamie vel ſcādali ageret contra bonum virtutis ipſe peccaret contra magnanimitateꝫ vel honoris amatiuā ſecūdū exceſſuꝫ. ⁊ eſſet iratus vel philotimus. propter quod patet ꝙ talis timor non ſpectat ad fortitudineꝫ. Secundo dicendū eſt ꝙ fortitudo non eſt ſpecialiter circa timorem mali nociui quod opponitur bono vtili: qꝛ circa tale bonum eſt liberalitas ⁊ magnificentia ⁊ vitia eis oppoſita. propter quod liberalitas ⁊ magnificētia debent moderare paſſiones quas huiuſmodi bona ſunt innata nobis inferre. cuiuſmodi ſūt timor perdendi vel expendēdi vel non acquirēdi ⁊ audatia dandi ⁊ conſumēdi. ideo circa timores ⁊ audatias talium nō eſt fortitudo. De malo autem triſti Sciendum eſt ꝙ triſte ſolet dupliciter capi. Uno modo prout ſm ſenſum tactus eſt innatum inferre dolores per ſuā abſentiā. cuiuſmodi ſunt cibus et potus ⁊ venerea. ⁊ circa talia eſt tēperātia ⁊ nō fortitudo. Alio modo capitur vt eſt doloris illatiuum per ſui preſentiā ſicut ſunt egritudines verbera. vulnerationes. ⁊ huiuſmodi. vel etiā mortis pericula. ⁊ apparentie. ⁊ tunc oportet iterū diſtinguere. quoniam vel eſt in poteſtate noſtra euitare talia pericula/ ⁊ tales triſticias vel nō. ſi nō. tūc circa timores taliū non erit fortitudo. ſicut dicebatur in alia queſtione. ⁊ propter hoc dicit Ariſt. ꝙ non videbitur eſſe fortitudo circa morteꝫ que in mari vel in egritudinibus: ſed ſi in poteſtate noſtra ſit talia euitare. tunc circa taliū timores ⁊ audatias erit fortitudo. erit enim habitus inclināns ad non timendū ſed audēdū triſtia ⁊ pericula quorum expectatio ⁊ ſuſceptio eſt honeſta ⁊ fuga turpis. ⁊ econuerſo inclinabit ad non audenduꝫ/ ſed timendum vbi non eſſet honeſta expectatio: neqꝫ fuga turpis. ⁊ ita videtur manifeſtum eſſe ꝙ virtus fortitudinis ſpecificatur ⁊ diſtinguiť ab alijs virtutibus per timores ⁊ audatias. ⁊ nō omnes: ſed circa bellica pericula ⁊ tunc reddit qͦd dictum fuit in alia queſtione.

Circa q̄s timores eſt fortitudo.

Triſte capiť dupliciter.

Tūc rn̄dēdū Ad ratiōes Ad primā dicendū eſt: ꝙ fortitudo non eſt circa iram principaliter ⁊ directe: ſed indirecte: ⁊ quaſi accidētaliter: qꝛ nō eſt modificatiua ire ſed magꝫ aſſumit irā ad moderandū ⁊ reprimēdū timoreꝫ et ad corroborādū audatiā in ſuſtinēdo vł aggrediēdo maxima pericula: ⁊ ad facilius ⁊ minus ſenſibiliter ſuſtinendū corporis maximas triſticias. de triſticijs auteꝫ dicendū eſt ꝙ omnis virtus vniuerſaliter eſt aliq̄ modo circa delectationes ⁊ triſticias et cū hoc etiā fortitudo eſt q̄dā ſpeciali modo circa triſticias: inq̄tū eſt circa terribilia q̄ inata ſunt iferre triſticiā: ſꝫ ipſa nō eſt ꝓ̄p̄e circa triſticias tā q̄ꝫ moderatiua earū ſꝫ iclinās ad ſuſtinēdū maximas triſticias corꝑales: ſꝫ ipſa ſic eſt circa timores ⁊ audacias. ſ. tanq̄ꝫ moderatrix ipſaruꝫ ne impetu ſuo inclinent ad turpem actū. ¶ Ad aliaꝫ dicenduꝫ eſt ꝙ fortitudo non mediat inter timores et audatias medio rei: ſed medio rationis. ita ꝙ tātū ſumit de tiore vel audacia. q̄tū recta ratio in

bet ſm̄ exigentiā operis ⁊ circūſtantiarum modo quādoqꝫ oportet ſibi maximā ſumere audaciā. dū tamē ſemꝑ ſit ſub dn̄io rationis. ideo qn̄qꝫ fortitudo aſſumit ſibi furorē ⁊ irā magnā ad augēdū audaciā. ¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ labores ⁊ ꝑicula ſunt obiecta timoris ⁊ audacie. de alia rōne viſuꝫ eſt ſatiſ in corꝑe q̄ſtionis. Hec de queſtione.

Queritur viceſimoſecūdo.

Utrū in aggrediēdo ſit p̄ncipalior act⁹ fortitudinis ꝙ̄ in expectando vel ecōtra. ¶ Ar ꝙ in aggrediendo per ſex rationes cōſiles illis ſex ꝑ quas Ari. capitulo de liberalitate ꝓbat dationē eſſe p̄ncipaliorē actū ꝙ̄ acceptionē. Prima eſt. ꝙ vti eſt meli⁹ ꝙ̄ poſſidere: ſed aggredi eſt vti viribus ſuis expectatio autē videt̄ nō eſſe niſi poſſidē vires. igit̄ ⁊c. Scd̄a ratio eſt ꝙ ꝟtutiſ eſt magiſ bn̄ facē ꝙ̄ bn̄ pati: ſꝫ aggredi eſt bn̄ facē: expectare autē vel ſuſtiēre eſt bn̄ pati. igit̄ ⁊c. ¶ Tertia ratio bn̄ opari eſt magiſ virtutis ꝙ̄ turpia nō opari: ſed aggredi eſt bn̄ opari expectare aūt qđ eſt nō fugē eſt turpia nō operari ideo ⁊c. ¶ Quarta ratio eſt ꝙ ꝟtuti ⁊ operationi ꝟtutiſ debet̄ laus ⁊ gr̄a: ſed magiſ laudāt̄ inuadētes et inimicos repellētes ꝙ̄ expectātes ⁊ ſuſtinētes. igit̄ ⁊c. ¶ Quīta ratio eſt ꝙ ꝟt⁹ eſt circa difficile et ꝟtuoſ⁹ circa difficili⁹: ſed difficili⁹ eſt aggredi ꝙ̄ expectare. igit̄ ⁊c. ¶ Sexta ratio eſt: qꝛ ꝟtuoſius eſt ceteriſ parib⁹ qđ maiorē prebet reipublice vtilitatē qꝛ tale eſt amabile ⁊ ꝟtuoſi act⁹ ſunt amabiles: ſed aggredi eſt vtili⁹. cū per aggreſſum magis repellantur inimici. igitur ⁊c.

Oppoſitū videtur velle Ari.

dicēs in ſuſtinēdo itaqꝫ triſticia fortes dn̄r. ⁊ ꝑ totū capitulū de fortitudine Ari. magiſ loq̄t̄ de actu ſuſtinēdi ꝙ̄ de actu agreſſus tanꝙ̄ act⁹ ſuſtinendi ſit p̄ncipalior. vn̄ dicit ꝙ fortis eſt circa maxima terribiliū. nullus eni magiſ ſuſtinet. Dicēdū eſt ꝙ cū nō ſit ſemꝑ optimū aggredi vel etiā expectare. ſicut in p̄cedentib⁹ apparuit. ¶ Ideo triplex eſt fortitudinis act⁹. ſ. fuga. expectatio. ⁊ aggreſſus.

Triplex act⁹ fortitudinis

de quorū actuū adinuicē cōparatione dicendū eſt primo ꝙ fuga eſt min⁹ p̄cipalis act⁹ ceteriſ duobus. ſcd̄o ꝙ expectatio eſt actus p̄cipalior ꝙ̄ aggreſſus. p̄mā ſic ꝓbat̄ qꝛ ſicut dī ſcd̄o huius circa difficili⁹ ſemꝑ ars fit ⁊ virt⁹ etenim bene meli⁹ in hoc: ſed difficili⁹ eſt aggredi terribilia ⁊ triſtia ꝙ̄ fugere ea. qm̄ triſtia ſtupefacit ⁊ corrūpit naturā habētis. tertio hui⁹. ¶ Itē ſupponit̄ ꝙ fortitudo magis opponit̄ timiditati ꝙ̄ audacie ⁊ hoc dicit Ari. in ſcd̄o hui⁹. ⁊ probat̄ qꝛ ad timorē terribiliū magis innati ſum⁹ ꝙ̄ ad ipſorū audaciā: ſicut experiētia docet: ſed ad q̄ ipſi magis nati ſumus aliqualiter hec magis cōtraria medio videtur. vt dī ſcd̄o hui⁹. igit̄ ⁊c. Ex hoc arguit̄ ſic ille act⁹ virtutis eſt min⁹ p̄cipalis q̄ magis aſſimulatur vitio magis oppoſito virtuti ſed fugere magis aſſimulatur timiditati ſeu actui ipſi⁹ ꝙ̄ expectare vel aggredi: q̄ quidē timiditas magis opponit̄ fortitudini. igit̄ ⁊c. Itē ille act⁹ eſt min⁹ p̄ncipalis q̄ eſt magis remotus ab actu principaliſſimo: ſed fuga eſt hm̄oi qꝛ actus principaliſſim⁹ fortitudinis eſt expectatio ſicut dicet̄ in alia q̄ſtione. fuga autem magis diſtat ab expectatione ꝙ̄ aggreſſus qꝛ totam tollit ſubſtantiā expectationis. aggreſſus autem non: ſed addit ei.

Probat ꝙ aggreſſus ſit p̄ncipalior ꝙ̄ fuga

Secūda cōcluſio ꝓbatur primo:

Probat ꝙ ſuſtinere ſit act⁹ principalior fortitudinis

qꝛ ſicut bene facere bonū puta liberaliter dare eſt virtuoſi⁹ ꝙ̄ bene pati bonū. puta ꝙ̄ liberaliter recipere. ſicut dicit̄ capitulo de liberalitate. ita ꝑ locū a cōtrario bn̄ pati malū. eſt virtuoſi⁹. ꝙ̄ bene facere malū ſed fortiter ſuſtinere eſt bn̄ pati malū ſcꝫ triſticiā. fortiter aūt aggredi eſt bn̄ facere malū. ſ. inimicos igit̄ ⁊c. patet ergo ꝙ fortiſ expectatio cōparatur dationi liberali ⁊ fortis aggreſſus acceptioni. ſcd̄o qꝛ ſicut pri⁹ allegatū eſt circa difficilius ſemꝑ ars fit ⁊ virt⁹ ⁊c. ideo ille act⁹ videt̄ principali⁹ ad virtutē ſpectare q̄ difficilior eſt: ſed difficili⁹ eſt expectare bene ſm̄ fortitudinē ꝙ̄ aggredi. igit̄ ⁊c. minor probat̄ quadrupliciter. p̄mo qꝛ bene ſuſtinere reſpicit ꝓprie loq̄ndo fortiorē inuadentē. bene autē inuadere reſpicit magis debiliorē defendentē. inuadēs eni ſi ſm̄ rationē inuadat. ſemꝑ inuadit ꝑ modū fortioris ſperās ſalutē ſed expectās aliq̄n videns mortē ⁊ deſperās ſalutem ſuſtinet ꝑicula ⁊ mortē: ne malū culpe cōmittat. modo facili⁹ eſt aggredi debiliorem ⁊ vbi eſt ſpes ⁊ de ſalute. ꝙ̄ expectare fortiorē ⁊ vbi deſperatur de ſalute qm̄ terribiliſſimū mors. Scd̄o: qꝛ expectatio eſt moderādo timorē mixtū adhuc cū labore corporis ⁊ dolore. inuaſio aūt moderat audaciā. modo difficilliimū eſt talē moderare timorē qꝛ timor et dolor ſunt innati vehementer trahere appetitum. Tertio qꝛ difficili⁹ eſt diu ⁊ ꝑſeueranter manere in periculis ⁊ doloribus. ꝙ̄ ſubito motu moueri ad pericula: ſꝫ expectare importat temporis diuturnitatē aggredi autem poteſt quis ſubito motu. ⁊ ideo de audaci ⁊ forti dicit Ariſto. audaces quidem preuolantes ſunt ante pericula. in ipſis autem diſcedunt. fortes autem in operationibus acuti. prius autem quieti. quarto quia expectans ⁊ ſuſtinens percipit in preſenti pericula ⁊ dolores. aggrediēti vero nōdū ſūt p̄ſētia ꝑicula ⁊ dolores: ſed mala preſentia fortiorꝭ ſunt motus ꝙ̄ mala futura. vnde dicit Ariſto. capitulo de temperantia: hec quidē enim: ſcilicet pericula futura vel vniuerſali cōſiderata: ſine triſticia ſunt. hec autem ſcilicet pericula p̄ſentia ⁊ in particulari apprehenſa ꝓpter triſticiā ſtupefaciunt. vt arma ꝓiciāt et aliter diſſormiter faciāt. triſticia nanqꝫ ſtupefacit ⁊ corrūpit naturā habētiſ. Et ſecūdo rhetorice dicitur ſunt autē auſibilia periculoſa longe entia. non enim oīa timentur ſed quecunqꝫ triſticias magnas aut corruptiones poſſunt: ⁊ hoc. ſi nō longe ſed prope videātur: ſciūt enim omnes ꝙ morientur: ſed quia nō ꝓpe nichil curāt. Tertio ad principale arguit̄ ille actus virtutis eſt p̄ncipalior per immediatius reſpicit bonū honeſtū. ſ. bonū virtutis ſed expectatio eſt huiuſmodi ꝓbatur quia aggreſſus: licet ſit finaliter propter bonum virtutis ſaluandum. tamen immediate eſt vel ad victoriaꝫ aut lucrum obtinendum. ſuper inimicos: vel ad repellendum inimicos vt non obtineant in futurum: ſed expectatio (ſpecialiter vbi mors apparet) ad nullum eorum tendit immediate/ ſed ſoluꝫ ad honeſtum fouendum: ⁊ ad euitandum malum culpe quod committitur in fuga. igitur. Quarto arguitur ſic. ille actus videtur principalior actus virtutis / qui magis diſtat ab extremis vitijs. ſed expectatio eſt huiuſmodi/ quia fortitudo ma-

gis conuenit audacie in aggrediendo: ꝙ̄ in expectando. ⁊ ex alia parte magis cōuenit timiditati in fugiendo ꝙ̄ in expectādo. ergo ⁊c. ¶ Et eſt attendendū ꝙ aliquādo magis in aggredi ꝙ̄ expectare. imo ꝙ expectatio ſine aggreſſu eſſet vitioſa. et ſīr aliqñ fuga eſt melioꝛ ideo cōparatio iſta de qua locuti ſumꝰ. nō eſt attēdēda reſpectu eiuſdem actus ⁊ eodē modo circunſtātionati: ſed reſpectu diuerſoꝝ. ita. ſ. ꝙ ſupremꝰ actus expectationis eſt virtuoſioꝛ ſupremo actu inuaſionis.

notabile. **Notādū etiā eſt quod fuga** eſt minimus fortitudinis actus. ideo ſibi nulla attribuit partiū fortitudinis q̄ cōiter ſolēt enumerari auctoritate. ¶ Tullij dicit enī Tulliꝰ in ſua rhetorica ꝙ fortitudinis partes ſunt magnificentia confidētia patiētia ⁊ perſeuerātia. ⁊ iſta noīa non videtur eſſe propria ſumpta. ſicut etiā Seneca minus ꝓprie fortitudinē vocauit magnanimitatem. he autē partes ſic artificialiter diſtingui poſſunt.

Quattuor partes fortitudinis ſʒ tullium.

Earum ſufficientia. qm̄ duplex eſt p̄marius ⁊ principalis actꝰ fortitudinis. ſ. expectatio ⁊ aggreſſus/ ⁊ iterū duplex eſt eius cōſeqñs ⁊ ſecūdariꝰ actus. ſ. periculoꝝ vel doloꝝ ſuſceptio ⁊ doloꝝ ꝑpeſſio ꝓpter ergo bonā expectationē req̄rif cōſtātia reddēs eā firmā ⁊ inſtupeſcibilē. vñ de hac pte loquēs Ari. dicit principaliter autē dicef fortis q̄ circa bonā mortē impauidus: ⁊ q̄cunq̄ mortē inferūt repētina exiſtentia. ⁊ ꝙ fortis eſt iſtupeſcibilis. vt homo: ſed propter bonū aggreſſum req̄rif fiducia. vel fidentia reddēs aggreſſum viuidū ⁊ acutū. vñ de iſta parte dicit Ari. deſperās vtiq̄ q̄ timidꝰ. fortis autem contrariꝰ. in audēdo enim bone ſpei eſt ſed ꝓpter doloꝝ corporaliū ſuſceptionē req̄rif patiētia reddens eā tollerabilē ⁊ impꝫturbabilē ſpecialit propter delectationē quā hꝫ fortis in hoc ꝙ ꝯſeruat ſibi ⁊ auget bonū virtutꝭ in tales patiēdo dolores. de qua pte dicit Ariſt. mors q̄dē ⁊ vulnera triſtia forti ⁊ volenti erūt. ſuſtinet aūt hoc qm̄ bonū ſed ꝓpter laboꝝ ꝑpeſſionē req̄rif ꝑſeuerātia. ſumpta tm̄ nō vt opponif mollicici de qua dicef in ſeptio: ſed vt eſt circa labores ad fortitudinē ꝑtinentes. hec igif ꝑſeuerātia reddit p̄dictā laboꝝ perpeſſionē infatigabilē modo hūano. de qua dt Ari. audaces q̄dē p̄uolētes añ ꝑicula in ipſis aūt diſcedunt fortes aūt in opationibꝰ acuti ſic igif patiētia req̄uif cōſtātiā ſicut dolores expectationē. ⁊ ꝑſeuerātia fiduciā ſicut labores aggreſſū. Tulliꝰ igif ꝑ magnificētiā ⁊ Seneca ꝑ magnanimitatē debebāt intelligere ꝯſtātiā quā noibꝰ a magnitudine ſumptis appellauerūt propter hoc ꝙ ſpectat ad maximum fortitudinis actum.

Tūc rñdēdū Ad ratiōes Ad primā dicēdū eſt ꝙ vti virtuoſiꝰ eſt ⁊ meliꝰ ꝙ̄ poſſidere: ſed expectare ſuſtinēdo pericula p̄ſentia et dolores eſt multomagꝭ vti viribꝰ aic ꝙ̄ aggredi: ſicut dictū eſt. ideo ⁊c. ¶ Ad aliā dictū fuit in prima ratione ſcḋe ꝯcluſionis. ¶ Ad tertiam pōt reſpōderi ꝑ tertiā rationē ſcḋe ꝯcluſionis. bonū enī honeſtū tātā hꝫ vtili bono p̄minētiā. ꝙ melius eſt fugere turpe ꝙ̄ q̄dcūq̄ vtile ꝓcurare. ⁊ cū hoc expectās bñ ſm̄ dictamē rationis nō ſolū fugit malū culpe ſꝫ maximū ⁊ optimū fortitudinis actum exercet. ¶ Ad quartā dicēdū eſt ꝙ populꝰ aliqñ laudat nō laudabilē quē. ſ. ſtudioſus nō laudaret. laudat enim illū qui q̄ſq̄ delectabile ⁊ vtile ꝓbet. licet ꝑ immoderatū actū aut turpē. ⁊ ita ſepe laudantur audaces ⁊ ꝓdigi ⁊ bomologi. dicēte Ari. quarto huiꝰ ꝙ pluribus gaudētibꝰ ludo ⁊ ipſo cōuiciari magꝭ ꝙ̄ oportet. ⁊ bomologi eutrapelli appellantur ⁊ gratioſi dicendū igitur ꝙ ſtudioſi magis laudāt expectātē optime ꝙ̄ optime inuadētē. licet magis debeat laudari inuadēs vbi ratio dictat inuadere ⁊ nō ſolū expectare. ¶ Ad q̄ntā dictū fuit in ſcḋa ratione ſcḋe concluſionis. ¶ Ad ſextā dicendū eſt ꝙ non ſemꝑ eſt melius qḋ reipublice vtilius. ſic enī multa pecunia eſſet melioꝛ ꝙ̄ vnus homo bene ꝓbus. vñ dicit Ari. milites fortiſſimos nichil ꝓhibet nō tales. i. non vera fortitudine fortes eſſe optimos. i. maxime vtiles: ſed eos qui minus q̄dē fortes. Aliud autē nullū bonū hñtes pari q̄dē enī iſti ad pericula. ⁊ vitā ad parua lucra ꝑmutāt. pōt etiā dici ꝙ optima expectatio ⁊ ſuſceptio mortis. ita poſſet aliquo caſu ſaluare ciuitatem ⁊ totā gentē adhuc in maioꝛi ꝑiculo exiſtētē. ſicut optimꝰ aggreſſus. Et ſic eſt finis q̄ſtionis.

Viceſimotertio querif Vtrum inter q̄nq̄ ſimilitudinarias fortitudines/ fortitudo polytica magis aſſimiletur vere fortitudini.

¶ Arguif ꝙ nō. q2 cōtinet ſub ſe fortitudinē a p̄ncipibus coactā. modo coactio repugnat oīno vere fortitudini ⁊ omni virtuti. ¶ Itē illa q̄ magis participat modū virtutis aſſimilatur magꝭ vere fortitudini: ſed fortitudo militaris eſt hmōi/ probatur q2 prudētia eſt regula virtutū ⁊ in ea conueniunt virtutes oēs: vt patet in ſexto. ideo illa fortitudo magis habet rationē virtutis q̄ magꝭ vtif prudētia. modo fortitudo militaris eſt hmōi: q2 milites ſunt exꝑti in bellis. ⁊ ſciūt quomodo habendū ſit in bello ad ꝑcutere ⁊ inuadere ad ſe defendere ⁊ cuſtodire. Hec autē ſciētia nō aliud eſſe videf ꝙ̄ prudētia. cū prudētia ſit recta ratio agibiliū. igif ⁊c. ¶ Itē videtur ꝙ fortitudo ex ira ſit ſimilioꝛ vere fortitudini. tū q2 vera fortitudo iram aſſumit ſibi in adiutoꝛiū. dicēte Ari. fortis q̄dem igitur ꝓpter bonū operaf furoꝛ autē cooperatur eis. Tū q2 dicit etiā Ari. ꝙ naturaliſſima videtur que ꝓpter furorē fortitudo preaccipiēs electionē ꝓpter qḋ ⁊ fortes furoris ſpecif hñt. ¶ Itē videtur ꝙ fortitudo ex ſpe ſit ſimilioꝛ: q2 dicit Ari. deſperans vtiq̄ q̄s timidus: fortis aūt cōtrarius in audēdo enī bone ſpei eſt. ꝓpter qḋ etiā fidētia poſita fuit ſuperiꝰ vna partiū fortitudinis. ¶ Itē videtur ꝙ fortitudo ex ignorātia ſit ſibi ſimilioꝛ: q2 forti maxime videf appropriari ignorātia dicente Seneca in ſuo libello de q̄ttuoꝛ virtutibꝰ caplo de fortitudine ꝙ maximū genꝰ vindicte. ſ. ſpectās ad ipſam fortitudinem eſt ignoſcere. ⁊ Ariſto. de magnanimo quem aſſerit in omni virtute magnum eſſe dicit ꝙ magnanimus neq̄ memoꝛ mali eſt. nō enim eſt magnanimi recordari mala: ſed magis deſpicere.

Oppoſitum arguif q2 de foꝛtitudine politica dicit Ari. Aſſimilaf autē maxie ei q̄ dicta eſt. hoc eſt vere fortitudini: cuiꝰ rationē ſubdit dicens: qm̄ ꝓpter virtutē fit ꝓpter verecūdiā enī ⁊ boni deſideriū. honoris enī grāa fuge opprobrij exñtꝭ. Primo videndū eſt q̄ ⁊ quot ponātur

ſimilitudinarie fortitudines. Secũdo quã ſimilitudinẽ vel diſſilitudinẽ habeãt cũ vera fortitudie ¶ Tertio ex his videbitur propoſitũ. Quãtũ ad primũ manifeſtũ eſt ꝙ Ari. quĩqꝫ ponit ſilitudinarias fortitudines. quarꝫ Prima in duas diuidiẽ. ⁊ ita ſunt ſex. Prima ergo eſt fortitudo polytica ⁊ eſt illa ꝑ quã ciues propter ea q̃ principes poſſũt eis largiri vel inferre aggrediũtur potenter belli pericula: q̃ eſt duplex. ¶ Prima eſt ſm quã videntur ſuſtinere pericula ciues propter eas q̃ ex legibus increpationes ⁊ opprobria ⁊ honores: ⁊ propter hoc fortiſſimi videtur eſſe. apud quos timidi honorati ⁊ fortes honorati ſcilicet a principibus. ¶ Secũda eſt per quã ciues propter timorẽ pene corporis: aut amiſſionis poſſeſſionũ aut hereditatũ periclitãtur. ſ. qꝛ ſic ſolent debẽt pugnare. fugiẽtes aut nõ aggredientes periculũ. ¶ Tertia fortitudo eſt ſm quã propter experiẽtiã ⁊ artẽ bellandi hoies audacter aggrediũtur pericula ⁊ hec eſt fortitudo militaris: milites eñi propter experientiã ſciũt multa q̃ in bellis videñẽ in ex ꝑtis terribilia nullũ hẽe periculũ. ſicut ſunt fragor armorũ ſtrepit⁹ equorũ ⁊ huiuſmodi. per artẽ etiã belliãdi ſciunt inuadere ad nocendũ ⁊ cuſtodire ſe vt non patiãtur. propter qꝺ iſti alĩ q̃admodũ inermib⁹ armati pugnãt ⁊ athlete idiotis. ideo neqꝫ mirũ ſi ſunt magis audaces ¶ Quarta fortitudo eſt per furorẽ ſiue irã. ſpericuloſiſſim⁹ eñi eſt furor ad pericula. ⁊ iſte mod⁹ nõ eſt homini proprius: ſed cõis feris. feras eñi videm⁹ aliqñ potẽter adinuicẽ bellare propter iram. ¶ Quinta fortitudo eſt ex ſpe vincẽdi propter multotiẽs alias viciſſe. ¶ Sexta fortitudo eſt ex ignorãtia periculi vel q̃trarꝫ ei⁹ aliqui eñi vere timidi pericula maxima aliquãdo aggrediuntur: qꝛ nõ putant ibi talia eſſe pericula vnde. ſicut dicit Ari. ꝯcum perceperint. ſ. periculũ ſtatim fugiunt.

Sex ſpẽs fortitudinis non vere

Quantũ ad ſecũdũ ꝓpoſitũ

ſciendũ eſt ꝙ ad omne opus virtutis virtuoſe operandũ multe requirũtur cõditiones. quarũ quattuor multũ principales ponit Ari. ſecũdo huius primũ quidẽ oportet ꝙ ſciens operetur. qꝛ oportet omne virtutis opus prudẽtia regulari. ſcꝺo ꝙ eligens. qꝛ virt⁹ eſt habit⁹ electiu⁹. tertio ꝙ eligens propter hoc. i. propter bonitatẽ ⁊ honeſtatẽ ipſius opis ſm ſe. quarto ꝙ firme ⁊ imobiliter. q̃nta conditio addẽda eſt ꝙ delectabiliter. vnde primo huius nullus vtiqꝫ bonus eſt qui non gaudet bonis operibus. ⁊ inducit ibidẽ iniuſto ⁊ liberali: ⁊ ita dicit eſſe in alĩs. Ex quibus finaliter cõcludit. ſi autem ſit ſm ſeipſas. vtiqꝫ erunt ſm virtutẽ operationes delectabiles.

q̃ttuor cõditiones opis virtuoſi.

Secundo etiam ſciendũ eſt

ꝙ duo fuerũt poſiti principales act⁹ fortitudinis ſcꝫ expectatio ⁊ aggreſſus. appet ergo ꝙ q̃nqꝫ prime fortitudines cũ vera fortitudine conueniũt in prima cõditione virtutꝭ. qꝛ oẽs iſti ſciẽtes ⁊ conſiderãtes pericula aggrediũtur ea. Sexta vero fortitudo deficit in hoc. nã inuadẽtes ex eo ꝙ piculũ ignorant. nõ inuaderẽt ſi ſcirẽt. ꝙ remota cauſa remouetur effectus. vere autẽ fortis nõ eſt talis: q̃a ſm Tulliũ fortitudo eſt cõſiderata periculorũ ſuſceptio. ⁊ laborũ perpeſſio. Tertio apparet ꝙ hee omnes fortitudines in ſcꝺa conditione virtutis preter quartã conuenerũt q̃ eſt ex ira vel ex paſſione. qꝺ enim ex paſſione fit. nõ fit ſm electionẽ. vnde tertio hui⁹ nequaq̃ q̃ propter irã ẽm electionẽ eſſe videtur. ⁊ qꝛ opari ſm paſſionẽ cõuenit bruiꝭ qui electionẽ non cõicãt. alie autẽ quinqꝫ fortitudines multũ differẽter eligũt. Nam prima fortitudo ⁊ tertia ⁊ q̃nta ⁊ ſexta ſpõte eligũt. Secũda autem cũ coactione q̃dã. nã metus pene ⁊ ſi nõ cogit ſimplr. tñ modũ habet coactionis. in q̃tũ ꝙ metu eligitur non eſt volũtariũ ſimplr. ſed mixtũ ex inuoluntario vt apparet tertio huius. ⁊ q̃tũ ad hoc iſta ſcꝺa fortitudo magis recedit a vera fortitudine ſicut eñi met⁹ aliqualiter excuſat act⁹ turpitudinis in prauis opib⁹: ita etiã quodãmõ accuſat actus decẽtiã in ſtudioſis. ꝓpter qꝺ dicebat Ari. Sed autẽ nõ propter neceſſitatẽ fortẽ eſſe: ſed q̃ꝛ bonũ. Tertio apparet ꝙ oẽs ille ſex fortitudines deficiũt a vera fortitudine in tertia cõditione virtutis. nulla eñi elegit opus fortitudinis propter ſeipſam. ſed ꝓma ꝓpter honores adipiſcẽdos exteriores. ⁊ vitupia euitãda. ſcꝺa vero ad euitãdũ penaꝫ vel dãnũ. tertia autẽ propter lucrũ ⁊ ſtipendia habenda. ſi hec tertia debeat ab alĩs ſe iungi. quarta aũt nõ eligit ſicut dictũ fuit: ſed tãtum ſm paſſionẽ ire ſtatuit ſibi vindictã in fine. q̃nta autẽ et ſexta videñẽ ſibi ſtatuere finem. victoriaꝫ ex eo enim ꝙ eã ſperant aggrediuntur.

quid fortitudo ſꝫ Tulliuꝫ.

Cõparatio ſpẽrũ fortitudinis nõ vere ad neceſſitatẽ

Quarto manifeſtum eſt ꝙ in

quarta cõditione virtutis ꝓma fortitudo ꝯuenit multũ vere fortitudini: qꝛ manẽte cauſa manet effectus ſed iſti propter honorẽ adipiſcendũ bellãt: et magis ꝑſeuerãtibus ⁊ ſuſtinentib⁹ maior debetur honor. ideo tales appetũt ⁊ ſuſtinere ⁊ ꝑſeuerare. Scꝺa autẽ fortitudo eſt minus firma. qꝛ cuꝫ viderint occaſionẽ recedẽdi qua excuſari poſſint vt penã dubitatã non incurrant. recedent ſtatim. Tertia autẽ fortitudo non eſt ſtabilis: qꝛ milites bellãt audacter ſolũ propter fiduciaꝫ in arte ſua ꝑ quã ſperãt eſſe fortiores cũ igitur ꝑ eandẽ artẽ citiſſime ꝑceperit ex creſcẽtiã periculi. intãtũ ꝙ etiã cũ arte ſua nõ ſperẽt eſſe fortiores. fugiũt primi ſicut dicit Ari. Quarta etiã fortitudo nõ eſt cõſtãs q̃ꝛ ira tẽpore digeriẽ ⁊ trãſit. vt dꝭ ſcꝺo rhetorice. qꝛ nõ eſt ira niſi cũ ſpe vĩdicte. propter qꝺ ſicut dicitur ꝓmo rhetorice nõ iraſcũtur hoies vel min⁹ iraſcuñẽ his qui multũ ſuꝑ ſe potẽtes: qꝛ ſcꝫ deſperant vindictã. cũ igitur ſuꝑexcreuerit periculũ vt non ſperãt obtinere poſſe vindictã. ceſſat ira ⁊ fugiunt. Similiter quinta fortitudo ſtabilis nõ eſt: cum enim bellãt ex ſpe obtinendi eo ꝙ alias obtinuerint. ſepe etiã viderunt vltra ſolitũ excreſcere periculũ ceſſat ſpes ⁊ fugiunt. Sexta autẽ fortitudo ſtatim fugit cũ ſciuerit periculũ: q̃a ceſſat ignorantia. Quinta videtur ꝙ in quinta cõditione virtutis cõueniũt omnes fortitudines preter ſcꝺaꝫ. oẽs enim bellãt ꝓpter deſideriuꝫ ⁊ ſpẽ finis delectabilis obtinẽdi modo in tali ſpe eſt delectatio. vnde primo rhetorice ſperãtes quomodo adipiſceñẽ gaudẽt. vt puta in febribus habẽtes ſitim ſperãtes bibere gaudẽt. Sed diceres tu. q̃re non gaudet ſcꝺa fortitudo. nõne etiã bellat ꝓpter finẽ delectabile. ſ. propter corporis ſalutẽ. dicenduꝫ ꝙ illa non gaudet in actu illo bellandi: quia nõ operatur ꝑ modũ cõcupiſcẽtie finis ſed ꝑ modũ timoris amiſſionis. timor autẽ ſemꝑ eſt cum triſticia.

Et iterū finem illū: ſcʒ ſalutē poſſet hēre ſine bello
ſi nō cogeref a pncipe: cū igif ois coactio ꝛ violen
tia ſit triſtis: ſeqtur ꝙ ille modus ꝓcurādi ſalutē
ſcʒ per bellū ē illi triſtis. violēter eñ picula ſuſtie‑
ret dolores eſt vndiqʒ triſte. Sexto ꝛ vltio manife
ſtū eſt ꝙ oēs ille fortitudines ꝟe fortitudini aſſimi
lanf in aggreſſu: ſed qūo exꝙ̄ aſſimilanf ſibi in ex‑
pectatione/ manifeſtū fuit ſatis in quarta ꝯditiōe
reſolutio virtutꝫ. De tertio ꝓpoſito dicendū eſt ꝙ pͥma for‑
que illaꝝ titudo inf ceteras maxime aſſimilanf vere fortitu
ſpēꝝ ma‑ dini. qꝺ probaf ex dictis: qm̄ ſibi magis ꝯueniunt
gis aſſila cōditiones ꝟtutis ꝛ ꝑ ꝯñs vere fortitudinis. ipſa
tur forti‑ eñ opaf ſciens qꝺ non facit ſexta. Ipſa etiā opaf
tudi vere eligēs qꝺ non facit quarta neqʒ ſcꝺa/ niſi ipropite
ſcʒ electione quaſi coacta ꝛ quaſi inuoluntaria qꝺ
eſt contra rōnem ꝟtutis. ipſa etiā prima fortitudo
ſuper ceteras magis firme et imobiliter operatur
probat ꝙ ❡ Iterū etiā magis delectabiliter: qꝛ honor ꝗ eſt
pria ſpēs eiꝰ finis eſt delectabiliſſimoꝝ vt dꝛ primo rhetori‑
ſit ſilior. ce. Iteꝝ quo ad tertiā ꝯditionē ꝟtutis manifeſtū
eſt ꝙ lʒ nulla iſtaꝝ fortitudinū ſtatuat ſibi ꝓ fine fi
nem vere fortitudinis: tñ prima fortitudo ſtatuit
ſibi finē meliorē ꝛ propinquiorē fini ꝟe fortitudīs
qm̄ oēs iſte fortitudines ꝑter ſcꝺam ſtatuūt ſibi fi
nem aliqꝺ exterioꝝ bonoꝝ. modo inf oīa bona ex
teriora honor eſt optimū ꝛ ꝟtuti ꝯuenientiſſimum
ꝙ eñ honor ſit optimū olm exterioꝝ bonoꝝ ꝓbat
Ariſt. iiij. huiꝰ dicens/ maximū aūt hoc vtiqʒ pone‑
mus qꝺ diis attribuimꝰ: ꝛ qꝺ maxime deſiderant
que in dignitate ꝛ qꝺ in optimis primū: tale aūt eſt
honor: maximū eñ hic vtiqʒ eoꝝ ꝗ exteriꝰ bonorū.
❡ Itē honor eſt ꝟtuti conuenientiſſimū: qꝛ ē pre‑
miū virtutis. j. huiꝰ. ꝛ qꝛ deſideriū honorꝫ ducit na
turalr ad deſideriū ꝟtutꝫ. ꝗ eñ deſiderat honorē/
ipſe naturalit dʒ ipʒ deſiderare ꝑ qꝺ debef ſibi ho
nor: ꝛ propf qꝺ prudentes ꝛ boni honorāt ipʒ: ſed
hoc eſt ꝓpter ꝟtutes ꝛ ꝑ virtutes: qm̄ ſꝫm veritatē
ſolus bonꝰ eſt honorādus. iiij. huiꝰ. honor enim et
laus ita ſunt virtutis ſicut ſcādala ꝛ vitupia vitio‑
rū. ❡ Itē ad hanc ꝯcluſonē probandā Ari. addu
cit hanc rōnē. aſſimilaf aūt hec: ſcʒ prima fortitu‑
do maxime ei que priꝰ dicta eſt. ſ. vere fortitudini:
qm̄ propter ꝟtutes fit. propter verecundiā eñ ꝛ bo
ni deſideriū: honoris eñ grā. ꝛ fuge opprobiū tur
pis exiſtentis. Sed in hac Ari. rōne. dubia latent
qm̄ ſi talis oparetur propter ꝟtutē/ tunc ipſa eſſet
vera fortitudo/ non ſolū ſilitudinaria. ❡ Itē Ari
ſto. videf probare ꝙ ipſa fiat propter ꝟtutē: qꝛ ipſa
fit propter verecūdiā. hoc aūt non ſequif: niſi dice‑
remus verecundiā eſſe ꝟtutē. qꝺ non eſt veꝝ: vt pꝫ
quarto huiꝰ: imo cū virtute non ſtat ꝟecundia. di‑
cente Ariſ. iiij. huiꝰ. neqʒ eñ ſtudioſi eſt verecūdia
❡ Iteꝝ etiā videf arguere ꝙ fiat propter virtutē
ex eo ꝙ fit propter boni deſideriū: ſcʒ honorꝫ grā.
et fuge turpis. modo hoc non ꝯcludit: qꝛ ꝟtus nō
opatur propter deſideriū cuiuſlibet boni: ſed pro‑
pter bonū ipſiꝰ opis ꝟtuoſi ſꝫm ſe: non grā alteriꝰ
extrinſeco. vñ dicit Ariſt. finis aūt ois opationis
eſt qui ſꝫm habitū: ꝛ forti aūt fortitudo bonum. ta
lis aūt ꝛ finis. determinaf aūt vnūquodcunqʒ fine
boni vtiqʒ grā fortis ſuſtinet ꝛ opatur ꝗ ſꝫm fortitu
dinē. Sed ad oēs iſtas obiectiones ſimul dici pōt
ꝙ nō erat intentio Ariſt. ꝙ illa pͥma fortitudo fie‑
ret propf ꝟtutē ſic ꝙ actus eiꝰ prouenire ex habi‑
tu ꝟtutis. ſed ꝙ ipſa ꝛ eiꝰ operationes diſponūt ad
virtutes. dictū eñ fuit ꝙ deſideriū honoris eſt in‑
natū ducere ad deſideriū virtutis. modo qꝺ diſpo
nit ad alterū: df eſſe propter illud. hoc eſt illiꝰ grā.
ꝙ igitur illa fortitudo diſponat ad virtutem pro‑
bat Ariſ. conuenienter ꝑ hoc ꝙ eſt ꝓpter verecun
diā et gratia honoris. qm̄ verecundia diſponit ad
virtutem. ꝓhibet eni a peccato vt dicif quarto hu
ius. Adhuc autem bñ reſtaret dubitare de compa‑
ratione ſecūde fortitudinis. et aliarum ſequentium
adinuicē. ſʒ nō eſt magna vis. ideo pōt reſponderi

❡ Ad rationes. Ad primam

poteſt dici ꝙ Ariſ. poſuit fortitudinē politicam ma
gis ſilem vere fortitudini. non ꝙ̄tum ad ſcꝺam for
titudinē. ſed ꝙ̄tum ad pͥmā. ſicut pꝫ in lrā. ❡ Ad
aliā dicendū eſt ꝙ miles nō bellat fortiter ex pru‑ Dfa int
dētia ſʒ ex arte. Ars eni eſt recta rō factibiliū: pru‑ artē mili
dētia ꝟo eſt recta rō agibiliū. i. eligibiliū. idē enim tarē ꝛ pru
eligibile ꝛ agibile ſexto methaphyſice. Ars igf do dētiā for
cet quō ꝛ ꝑ ꝗ media opꝰ faciendū poſſit citiꝰ ꝛ faci titudinis
lius cū minoribus expenſis et minori periculo cō directiuā
ſummari. ꝛ quō et per que media opus cōſumma‑
tū erit ſecundū melius et ꝑfectius. nichil aūt intro
mittit ſe ars verū opꝰ illud ordinetur ad finē bo‑
nū vel ad malū. domificator eni ita domum faceret
bonā et firmā per artē pro latronū habitatione ſi‑
cut pro dei adoratiōe. ſed prudētia ſibi ſtatuit op‑
timū finē. et docet omne opus in illū finē dirigere
ꝛ talē modum et talia media in ope ſuo eligere. in
ꝗbus honeſtate ſemper ſeruata poſſit melius opꝰ
ſuū in finē ſtatu tñ dirigere vñ in ſcꝺo huius dicit
Ariſt. adhuc autē neqʒ ſimile in artibus et virtuti‑
bus. ꝗ enim in artibus fiunt bñ habent in eis. ſuf‑
ficit igf hoc. qualiter habentia fieri. que autem ſꝫm
virtutes fiunt neqʒ ſi hoc qualiter habeāt. iuſte vl
tēperate operata ſunt. ſed ſi operans qualiter hñs
operetur. primum quidē ſi ſciens. deinde ſi eligēs
et eligens propter hoc. ꝛc. quod aūt dicitur hic de
virtute. ſuo modo dici poteſt de prudentia. cū pru
dentia nō ſit ſine virtutibus moralibus. neqʒ ꝟtus
moralis ſine prudentia. modo cōſtat ꝙ miles ita
ſciret bellare et bellum ad perfectam victoriam de
ducere ſi bellaret ꝓpter lucrari vel tyrānīſare aut
propter finem peſſimum. ſicut ſi bellaret propf ſum
mum virtutis bonum. igitur patet ꝙ hec ſcientia
non eſt prudentia/ ſed ars. de tali autē ſcientia de‑
bet intelligi quod in ſecundo libro dicebatur. ad
virtutes autem et ſcire quidem nichil aut paꝝ pōt.
❡ Ad aliam dicēdum ꝙ non ex eo aliquid dicitur
ſimile virtuti ꝙ virtus illud aſſumit in adiutoriū
ſibi. immo virtus oīa bona humana et corporis et
anime et exteriora ſibi aſſumit in adiutorium. et
eis vtitur bñ ad debitum finem. ſicut dicebatur in
primo libro. paſſiones aūt appetitus ſenſitiui non
ſunt male ſꝫm ſe: quia natura non iſtituiſſet eas et
qm̄ neqʒ dicimur ſcꝺm paſſiones ſtudioſi vel pra‑
ui. neqʒ laudamur neqʒ vituperamur. Et dicitur
ſecundo huius. bone igitur ſunt cum eis vtimur
bene. et male: cū male virtus ergo aſſumit iram et
alias paſſiones in adiutorium ſibi moderatas tñ
ſiue regulatas ſꝫm dictamen rōnis. vitium aūt vti
tur eis ſꝫm extremū ꝛ male: vñ ſcꝺo huiꝰ. habitus
aūt ſunt ſꝫm quos ad paſſiones habemus bene vel
male. ſiquidē vehementer vel remiſſe/ male habe‑
mus. Si autē medie/ bene dico igitur ꝙ fortitudo
aſſumit ſibi in adiutoriū ꝛ irā. ꝛ artem militarem ꝛ
honoris deſideriū/ et multa alia: ſed non niſi dari‑

gendo ea in debitū finē: ideo magis eſt ꝟtuti cōueniens / ⁊ diſponit magis ad directionē in debitum finē virtutis. hoc aūt eſt deſiderium honoris. quia diſponit ſicut dictū fuit ad deſideriū virtutis ⁊ rectā electionē. ars autē militaris et ira diſponunt magis ad ſubtilius et citius perficiēdū ep⁹ opandū nullam hn̄tes deteriationē ad finē bonuz ſiue malū. ideo nichil valet ira ꝟtuti niſi preaccipiens electionē. ſʒ tūc eſt fortitudini cōuenientiſſima ſpecialiē quo ad aggreſſum. qꝛ dat ei imperiū fortiſſimum. deſiderium virtutis aut honoris. etiā ſi aliā nō p̄ſſumat electionē q̄ȝ honoris valet multū ad deſiderādū et acq̄rendū ꝟtutē. iō p̄ma fortitudo eſt melior. cū hoc etiā ꝙ ſicut ira reddit ip̄etuoſiorē aggreſſū. ita deſideriū honoris conſtātiorē expectationem q̄ erat fortitudinis maior actus. qd̄ etiā dictuȝ eſt fortes furoris ſpēm hn̄t gloſari dȝ ſpeciem. i. ſimilitudinē non in electione nec in fine. ſʒ in ip̄etuoſitate aggreſſus in qua adhuc eſt multa diſſimilitudo: qꝛ ſicut eſt audacia / ita ⁊ furor ī principio acut⁹ eſt valde: p̄ tp̄s aūt digeritur ⁊ remittiē valde: vt dꝛ. ij. rethorice. fortes aūt in opationib⁹ acuti ⁊ ꝯſtantes prius aūt quieti: in quo etiā plus conuenit eis fortitudo p̄ma q̄ȝ quarta. ❡ Ad aliā dicendū ꝙ vera fortitudo aſſumit ſibi ſpem in adiutoriū ad pſeuerandū in aggreſſu. ſʒ illā ſpem nō aſſumit p̄ncipalr̄ ex ſepe viciſſe ſicut quita fortitudo: ſed ex ꝟtute firmante mentē ei⁹ in deſiderio boni finalis qd̄ ſperat ⁊ intēdit per conſtantē periculorum ſuſceptionē ⁊ aggreſſum viuidū adipiſcere: etiā ſi mortē deſperet ❡ Ad aliā dicendū eſt ꝙ ſexta fortitudo picula ignorat: vera aūt fortitudo nō ſʒ ea p̄conſiderata p̄uidet. vn̄ dicit Tulli⁹ ꝙ fortitudo eſt ꝯſiderata periculoꝝ ſuſceptio ⁊ laborum ꝑpeſſio: q̄ȝuis etiā in repētinis timoribus ſit ip̄auida ꝓpter habitū ⁊ ip̄erturbata quod non eſt ita de quinta fortitudine. ſʒ ꝟe fortitudinis eſt ignoſcere mala ſibi illata ⁊ iniurias: ſicut coꝝ memoria nullum det ei preter iudiciū rōnis ip̄etū ad vindictaȝ vel ad vidicte exceſſum. ꝓpter qd̄ dr̄ Sene. ſi fortis fueris ⁊ inimicū in ptāte tua videris / vindictā putabis vidicare potuiſſe. Et ſic eſt finis queſtionis

dr̄a inter ſpeȝ vere fortitudinis q̄ntū modū fortitudinis non vere

Vicesimo quarto queritur

Vtrū fortis in oi actu fortitudinis delectet̄. ❡ Arguit̄ ꝙ non: qꝛ dicit Ariſt. in ſuſtinendo vtiq̄ triſtia fortes dn̄r. ꝓpter qd̄ ⁊ triſte fortitudo. dr̄ etiā Ariſt. non vtiq̄ in oib⁹ ꝟtutibus delectabilr̄ opari: p̄terq̄ȝ inq̄ȝtum finē attingit hoc aūt dicit ꝓpter fortitudinē in qua nō exiſtit delectabilr̄ opari: ſed tu dices ꝙ illa clauſula p̄terq̄ȝ inq̄ȝtū finē attingit ſoluit argumentū. nō em̄ delectat̄ fortꝭ ī vulnerib⁹ aut ī morte ſm̄ ſe: ſʒ ſm̄ ꝙ p̄ hoc attingit finē fortitudinis ❡ Cōtra. qꝛ dr̄ Ariſto. ꝙ lȝ finis fortitudinis ſit delectabilis: tn̄ a ſup excellētib⁹ dolorib⁹ euaneſcit illa delectatio. Etiā ſicut dr̄ Ariſto. ꝓpter multa eſſe hec ſcȝ triſtabilia parum exiſtens cui⁹ gr̄a nichil delectabile vr̄ hr̄e. ❡ Itē ſuſtinere mortē eſt aliq̄n act⁹ fortitudinis ſicut dictū fuit ante. ſʒ in ſuſtinēdo mortem fortis non delectat̄: ꝓbatio qꝛ vel delectaretur ſcd̄m ſenſum vel ſcd̄m intellectū. ſed nullo modo: igitur ⁊c. ꝓbo p̄mo ꝙ nō ſm̄ ſenſum. qꝛ delectatio non videtur ſimul in eodē ⁊ ſm̄ eādem potentiā ſtare cū triſticia ꝓpter hoc ꝙ eſt ſibi cōtraria: et tn̄ ille triſtat̄ ſm̄ ſenſum. vn̄ dicit Ariſt. pcuti aūt doloroſum. ſi carnales ⁊ triſte oīs labor. Et ꝯfirmat̄: qꝛ et ſi triſticia remiſſa ꝯpatit̄ aliquā delectationē: tn̄ triſticia maxima nullā ꝯpatitur. ſʒ ille maximā ſuſtinet triſticiā: qꝛ nulꝰ videt̄ eſſe maioris triſticie capax ſm̄ ſenſum: ſaltē q̄ȝ mortis terribiliſſimū em̄ mors vt dicit Ariſt. deinde ꝓbo ꝙ nō delectet̄ ſm̄ intellectū. primo: qꝛ dꝛ. j. hui⁹. ꝙ ī ſtruoſo oīa ꝯſonāt rōni qd̄ nō eſſet vez ſi triſticia maxīa ſenſus ſtaret cum delectatione intellectus Itez ſcd̄m ītellectuȝ triſtat̄ valde. de hac em̄ triſticia loquens. Ariſt. dicit q̄ȝto vtiq̄ virtutem habeat oēm et felicior: ſic magis ī morte triſtior erit. tali ei maxīe viuere dignū ⁊ iſte maximis ꝑuatur bonis ſciēs triſte autē hoc. ❡ Itē ſi ſuſtinēdo mortē fortis delectaretur hoc eſſet ꝓpter virtuteȝ vel virtuoſi ſi operis acq̄ſitionē vel exercitū. ſed ob hoc delectari non dȝ. q̄a in ſuſtinendo mortē nec virtutem nec opus virtutis acquirit. ſed totū amittit. igitur ⁊c. Et cōfirmatur qꝛ eodē actu non acquirit aliquis bonū virtutis ⁊ priuatur eodē. ſed in ſuſtinendo mortē fortis priuat̄ bono ꝟtutis. vn̄ dicit Ariſ. ⁊ iſte maximis bonis priuat̄ ſciens. ❡ Item delectatio in actu fortitudinis eſt q̄dem actus fortitudis: ergo ſi fortis delectaret̄ in omni actu fortitudinis / ille delectaretur in illa delectatione: ⁊ iteꝝ in alia delectatione et ſic in infinitū: quod eſt inconueniens.

Oppoſitum arguit̄ quia di-

cit Ariſt. q. hui⁹. amantib⁹ aūt bonū ſunt delectabilia q̄ natura delectabilia. tales aūt ſm̄ virtutem opationes ⁊ addit. nullus em̄ eſt bon⁹ quē nō gaudet bonis opatiōibus. neq̄ em̄ iuſtum aliq̄s diceret vtiq̄ nō gaudentē iuſta opatiōe: neq̄ liberaleȝ non gaudentē liberalib⁹ opationib⁹: ſimile aūt et in aliīs. ❡ Item ſcd̄o huius dicit: ſignū aūt oȝ facere habituū ſupuenientē voluptatem vel triſticiā operib⁹: qui q̄dem recedit a corpalib⁹ voluptatibus ⁊ hoc ip̄o gaudet temperat⁹. qui aūt triſtatur intēperat⁹. ⁊ q̄ ſuſtiēt pericl'a ⁊ gaudet / fortis. qui aūt triſtat̄ / timid⁹. hoc idem vult Seneca ep̄la ad lucilliū allegans em̄ Attalū Stoicū ⁊ Epicurum dicit Attalus Stoic⁹ dicere ſolebat. malo me fortuna in caſtris ſuis q̄ȝ in delitijs habeat. Torq̄or ſed fortit̄. bene eſt. occidor / ſed fortiter. bn̄ eſt audi epicurū dicet ⁊ dulce eſt. nichil em̄ eſt ꝟtute p̄ſtāti⁹ nichil pulchrius. ⁊ bonū eſt ⁊ optabile q̄ȝ quicquid ex eis geritur imperio. ❡ Item in ep̄la quid q̄ris dicit ſicut in pfectis adhuc interſcindit̄ leticia. ſapiētis ꝟo gaudiū nulla cauſa rūpit̄. nulla fortuna ſemp ⁊ vbiq̄ tranſquillū eſt: cui⁹ rōnē aſſignat dicens. nō em̄ ex alieno pendet: nec fauorem fortūe aut homines expectat domeſtica illi felicitas eſt. exiret ex animis ſi intraret vbi naſcitur

❡ Sciendum eſt ſicut vide-

bitur vbi de delectatiōe tractabitur ꝙ delectatio vel ſaltem minoratio quedā triſticie conſequitur inſeparabilr̄ oēm apparentē adeptionē cuiuſlibȝ ſub rōne boni app̄henſi. aut etiaȝ huius adeptionis ſpēm vel memoriā. et oēm apparētem priuationē cuiuſlibet ſub rōne boni app̄henſi aut hui⁹ priuationis ſpem vel memoriam ſequitur triſticia inſeparabiliter vel ſaltem aliqua remiſſio delectatiōis et ſuo modo dicendum eſt econuerſo de apprehenſo ſub rōne mali: ⁊ hec ſupp̄nim⁹ in hoc loco. Quibus ſuppoſitis aliqui dicunt ꝙ fortꝭ in

Probat intētū ex notabili. omni fortitudinis actu delectaꝛ quo ad intellectū
ſed nō quo ad ſenſum. qđ probaꝛ: qꝛ fortis omnem
actū fortitudis quē exercet apprehēdit ſub ratiōe
boni. ppter qđ ⁊ ipm electiue opaꝛ: cū vꝛ9 ſit habi-
tus electiu9. aliter em̄ nō opareꝛ ſm vꝛtuꝛ: cū dica
tur in ſcđo hui9 / ꝙ ea q̄ ſm vꝛtutes fiūt: neqꝫ ſi hoc
qualiter habeāt. iuſte vel tēperate opata ſunt. ſꝫ ⁊
ſi operans qualꝛ hn̄s opetur. Primū quidē ſi ſci-
ens: deide ſi eligens. ⁊ eligens ppter hoc ⁊c. Ergo
ſcđo notabile pſuppoſitā delectatio / de neceſſitate
ſeqtur illud opus: ⁊ qꝛ illa cognitio qua fortis ap
prehēdit hmōi opus eſſe bonū eſt cognitio intelle
ctiua / ⁊ nō ſenſitiua. ſenſus em̄ non apphendit illđ
ſub rōne boni quo maxime lediꝛ ⁊ exterreꝛ: ſꝫ vul-
nex ſuſceptio ⁊ mortis expectatio. in q̄bus aliq̄n
ꝯſiſtit opus fortitudinis. maxie ſcđm ſenſū ledūt
⁊ exterrēt. ergo delectatio conſeq̄ns hmōi op9 nō
eſt delectatio ſenſualis ſꝫ itellectualꝛ. Et hec rō bn̄
videtur pbare ꝙ in tali actu fortitudinis intelle-
ct9 delectaꝛ et ſenſus triſtaꝛ et dolet ſꝫ dubiū relin
quiꝛ. an cū hoc intellectus in tali actu triſteꝛ et ſen
ſus delecteꝛ. ¶ Ad hoc videꝛ ſtatim dicendū eſſe
ꝙ intellectus in tali actu multiplicit triſtaꝛ ⁊ ſpe-
cialꝛ ſi ſcđm ꝙ multi phōx putauerūt alia vita ſcꝫ
felicitas pmiatoria nō ſpetur q̄m fortis per talem
actū iudicat ſe bona maxima pditurū ſcꝫ oīa bo
na virtutū. et cū percipiat eſſe dignū ipm viuere ⁊
ſe poſſe cōitati multū pficere iudicat ſe moritux
triſte aūt hoc ſicut dicit Ariſto. Tn̄ concedi dꝫ ꝙ
fortis in tali ope fortitudinis magis delectaꝛ q̄
triſteꝛ q̄m aliter ipſe cum poſſet deſiſtere ab ope il
lo effugeret. ⁊ q̄m q̄to aliqua meliora eē vel peio-
ra iudicanꝛ. tanto ea adepta maior delectatio et
triſticia ꝯſequiꝛ fortis aūt tale op9 fortitudinis
iudicat eſſe magis bonū q̄ iudicet malū eſſe vul-
nera ſuſtinere ⁊ mori. ꝙ ex hoc apparet. qa ita eſt
ſm rei veritatē ſicut dictū fuit in q̄ſtione decia octa
ua. hui9 libri fortis aūt iudicat ſicut eſt eo ꝙ ſtu-
dioſus circa ſingula iudicat recte. ⁊ ſi talis magis
delectaꝛ q̄ triſteꝛ. non eſt dubiū qu'n multo dele-
ctareꝛ excellentius. ſi recte ſperaret per tale opus
mereri vitā eternā. et nihil amittere de bonis vꝛtu
tū. imo etiā tūc nulla videreꝛ apparere cauſa triſti
cie ſcđm itellectū. niſi forte de peccato alioꝝ q̄ ſibi
Probat ꝙ fortis moriēdo delectaꝛ et ſm ſenſū talē inferūt mortē iniuſte. Poſſet etiā dici ꝙ fortis
delectaꝛ aliquo modo in tali ope ſm ſenſum. q̄m
licet talis appetitus ſenſitiuus ſibi ⁊ obiecto ſen-
ſitiuo derelictus nullo mō in tali ope delectareꝛ
ſed oīno triſtaretur: tn̄ appetitus ſenſitiuus p vꝛtu
tē inclinatus ad imperiuꝫ rōnis aut ipius volun-
tatis. delectaretur in ſequendo iudicium rōnis et
iperium volūtatis. nam ad quodcūqꝫ opus appeti
tus fuerit inclinatus. in ipſo adepto gaudebit. et
tu potes exenplū accipere ex hoc ꝙ inclinatio et
opatio virtutis vegetatiue variaꝛ aliq̄n nō ſcđm
ſui obiecti exigentiaꝫ: ſed etiam ſcđm exigentiam
et iperiū virtutis ſuperioris puta ſenſibilis. vnde
ſi cibus parū deterior apparuerit conueniens im-
mundus proficiet. et ſi apparuerit diſconueniens
⁊ venenoſus. lꝫ ſit ſm ſe bon9 ⁊ optim9 non pficiet.
ſed nocebit: itm̄ ꝙ aliq̄n mors ſecuta eſt. Quid igi
tur phibet ſenſum aut appetitū ſenſitiuū non ſolū
ad exigentiā ſenſibilis / ſed ad iudiciū intellectus
et ad voluntatis imperium inclinari. ſic enim mi-
chi videtur in talibus debere. quod dicitur primo
huius: ſcilicet ꝙ in homine virtuoſo omnia conſo
nant rationi.

Tunc ad rationes reſponden

dum eſt. Ad primā concedendū eſt ꝙ in ope forti-
tudinis fortis ⁊ delectari pōt quo ad aliqua ⁊ tri-
ſtari quo ad alia. nā ſimul in eodem actu ꝯgregari
pn̄t aliq̄ rōnes bonitatis ⁊ alique malicie ſicut di-
ctum fuit ſepe. vꝛtuoſus aūt in nobis delectaꝛ et in
malis triſtaꝛ. ad hoc aūt ꝙ dicit Ari. delectationē
propter fortiſſimos dolores ſenſus euaneſcere. di-
cendū eſt ꝙ in hoīe pfecto q̄diu ſenſus poteſt intel
lectui miniſtrare. nunq̄ delectatio in opere vꝛtutis
euaneſcit totalꝛ: ſed cū pre dolore ⁊ organi leſione
miniſteriū ſenſus min9 ſufficiens fuerit: aut oīno
deſſerit. minorabiꝛ aut oīs deficiet actus itellect9
propter qđ neqꝫ mirū ſi tūc dicta delectatio mino
retur: aut etiā totalꝛ euaneſcat. ¶ Ad aliam dici
pōt ꝙ durāte vſu rōnis fortis ⁊ ſm ſenſum ⁊ ſm in
tellectū delectaꝛ in opere fortitudinis. Et q̄m dici
tur ꝙ delectatio nō ſtat ſimul cū triſticia dicēdum
eſt ꝙ imo bn̄ ſi reſpectu diuerſoꝝ: vꝛ etiam reſpectu
eiuſdē ſꝫ diuerſas rōnes puta bonitatis ⁊ malicie
exiſtētes in eodē vel apparētes ſicut ante dictum
fuit ſepe. ¶ Ad ꝯfirmationē q̄n dꝛ ꝙ triſticia ma
xima nullā ꝯpatiꝛ delectationē: cōcedo. ⁊ q̄n dꝛ ꝙ
fortis in ſuſtinēdo mortem patiꝛ maximā triſticiā
ſm ſenſum. dicendū eſt ꝙ nō imo p maioreꝫ dele-
ctationē intellectus vel etiā ipſius ſenſus ob incli
nationē quam hꝫ ad rōnē. dolor minoraꝛ aut etiaꝫ
aliq̄n ſicut in ſanctis viris quaſi totaliter extigui
tur. Vn̄ nō eſt vex ꝙ in omi morte ſit triſticia tā-
ta. q̄to hō eſt capax imo minuiꝛ ſi ppter vꝛtutem
mors patienter ſuſtineatur ⁊ augetur ſi ipatienter
ppter maliciam. ¶ Ad hoc aūt ꝙ arguitur de in
tellectu dicenduꝫ eſt ꝙ cum poſſibile ſi eundem ſi-
mūl delectari et triſtari ſcđm diuerſa vꝛ ad diuer-
ſa. poteſt concedi / ſi fortis non ſperaret aliam vi-
tam ꝙ ipſe triſtaretur de futura ⁊ certiori virtutis
amiſſione. ⁊ ꝙ cum hoc magis delectaretur in ex-
ercitio preſentis operis virtuoſi ſicut dictū fuit.
¶ Ad aliā dicēdū eſt ꝙ fortis in ſuſceptione vul-
nerū ⁊ expectatione mortis propter virtutem con
ſeruat virtutē vſqꝫ ad mortem. et exercet opera vir
tutis q̄diu poteſt vti rōne. ac eo ipſo delectatur ſꝫ
conceditur ꝙ in puncto mortis ſi non fuerit vſus
rationis euaneſcit delectatio. ¶ Ad vltimam di-
cendū eſt ꝙ delectatio ſequitur cognitiōem. ꝙ nō
oportet fortē de delectatione delectari. niſi per a-
ctu reflexum cognouerit et iudicauerit ꝙ illa dele-
ctatio eſt bona ſed ipſe ſolū delectaꝛ in omni actu
illo quem ſcit eſſe bonum. Hec de queſtione.

Q

Ueritur viceſimo q̄nto

Utrū tpantia ſit vꝛtus moralꝛ. Argui-
tur ꝙ nō: qꝛ virtutes morales in medio
ꝯſiſtūt. tpantia autem nō qꝛ dicit Ariſt
ꝙ ipſa min9 eſt circa triſticias ⁊ magis circa dele-
ctationes ¶ Itē nulla vꝛtus moralis eſt ꝯtra icli
natiōnē nature. ſꝫ tpantia eſt cōtra inclinationem
naꝛe igꝛ ⁊c. maior pꝫ qꝛ ſcđo hui9 dꝛ ꝙ vꝛtutes mo
rales licet nō ſint a natura tamen non ſunt preter
naturā / et qꝛ ibidem dꝛ ꝙ nullū natura exiſtētium
aliter aſſueſcit. virtus aūt vt ibidem dꝛ p aſſueſa-
ctionē generaꝛ: ergo non pōt eſſe cōtra inclinatio-
nem nature: minor pꝫ: qꝛ tpantia reprimit dele
ctationes: ad quas tn̄ natura inclinat ſicut patet

gendo ea in debitū finē: ideo magis eſt v̄tuti cōue niens/ et diſponit magis ad directionē in debitum finē virtutis. hoc aūt eſt deſiderium honoris. quia diſponit ſicut dictū fuit ad deſiderū virtutis et re ctā electionē. ars autē militaris et ira diſponunt magis ad ſubtilius et citius perficiēdū ep⁹ opan dū nullam hñtes deteriationē ad finē bonum ſiue malū. ideo nichil valet ira v̄tuti niſi preaccipiens electionē. ſʒ tūc eſt fortitudini cōuenientiſſima ſpe cialiť quo ad aggreſſum. qꝛ dat ei imperiū fortiſſi mum. deſiderium virtutis aut honoris. etiā ſi aliā nō aſſumat electionē ꝙ̄ honoris valet multū ad deſiderādū et acqrendū v̄tutē. iō p̄ma fortitudo eſt melior. cū hoc etiā ꝙ ſicut ira reddit ipetuoſio rē aggreſſū. ita deſideriū honoris conſtātiorē ex pectationem ꝙ̄ erat fortitudinis maior actus . qđ etiā dictum eſt fortes furoris ſpēm hñt gloſari dʒ ſpeciem. i. ſimilitudinē non in electione nec in fine. ſʒ in ipetuoſitate aggreſſus in qua adhuc eſt mlta diſſimilitudo: qꝛ ſicut eſt audacia ire et furor i prin cipio acut⁹ eſt valde: p tp̄s aūt digeritur et remittiť valde: vt dꝛ. ꝗ. rethorice. fortes aūt in opationib⁹ acuti et ꝯſtantes prius aūt quieti: in quo etiā plus conuenit eis fortitudo p̄ma ꝙ̄ quarta. ¶ Ad aliā dicendū ꝙ vera fortitudo aſſumit ſibi ſpem in ad iutoriū ad pſeuerandū in aggreſſu. ſʒ illā ſpem nō aſſumit p̄ncipaliť ex ſepe viciſſe ſicut quita fortitu do: ſed ex v̄tute firmante mentē ei⁹ in deſiderio bo ni finalis qđ ſperat et intēdit per conſtantē pericu lorum ſusceptionē et aggreſſum viuidū adipiſcere: etiā ſi mortē deſperet ¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ ſex ta fortitudo picula ignorat: vera aūt fortitudo nō ſʒ ea p̄conſiderat et p̄uidet. vñ dicit Tulli⁹ ꝙ forti tudo eſt ꝯſiderata periculoꝝ ſusceptio et laborum ppeſſio: ꝙ̄uis etiā in repētinis timoribus ſit ipaui da p̄pter habitū et iperturbata quod non eſt ita de quinta fortitudine. ſʒ v̄c fortitudinis eſt ignoſcere mala ſibi illata et iniurias: ſicvt coꝝ memoria nul lum det ei preter iudiciū rōnis ipetū ad vindictaʒ vel ad vidicte exceſſum. p̄pter qđ dꝛ Sene. ſi fort⁹ fueris et inimicū in ptāte tua videris/ vindictā pu tabis vīdicare potuiſſe. Et ſic eſt finis queſtionis

Dřa inter ſpes vere fortitudi nis qñtū modū for titudinis non vere

Vicesimo quarto queriť

Utrū fortis in oī actu fortitudinis dele ctetř ¶ Arguiť ꝙ non: qꝛ dicit Ariſt. in ſuſtinendo vtiqꝫ triſtia fortes dñr. p̄pter qđ et tri ſte fortitudo. dꝛ etiā Ariſt. non vtiqꝫ in oīb⁹ v̄tuti bus delectabiľr opari: p̄terꝙ̄ inq̄ꝫtum finē attingit Hoc aūt dicit p̄pter fortitudinē in qua nō exiſtit delectabiľr opari: ſed tu dices ꝙ illa clauſula p̄ter ꝙ̄ inq̄ꝫtū finē attingit ſoluit argumentū. nō em̄ de lectať fort⁹ i vulnerib⁹ aut i morte ſm ſe: ſʒ ſm ꝙ p hoc attingit finē fortitudinis ¶ Cōtra. qꝛ dꝛ Ari ſto. ꝙ lʒ finis fortitudinis ſit delectabilis: tñ a ſup excellētib⁹ dolorib⁹ euaneſcit illa delectatio. Etiā ſicut dꝛ Ariſto. p̄pter multa eſſe hec ſcʒ triſtabilia parum exiſtens cui⁹ grā nichil delectabile vř hře. ¶ Itē ſuſtinere mortē eſt aliqñ act⁹ fortitudinis ſicut dictū fuit ante. ſʒ in ſuſtinēdo mortem fortis non delectať: pbatio qꝛ vel delectaretur ſcđm ſen ſum vel ſcđm intellectū. ſed nullo modo: igitur et c. p̄bo p̄mo ꝙ nō ſm ſenſum. qꝛ delectatio non vide tur ſimul in eodē et ſm eādem potentiā ſtare cū tri ſticia p̄pter hoc ꝙ eſt ſibi cōtraria: et tñ ille triſtať ſm ſenſum. vñ dicit Ariſt. pcuti aūt doloroſum. ſi carnales et triſte oīs labor. Et ꝯfirmať: qꝛ et ſi tri ſticia remiſſa ꝯpatiť aliquā delectationē: tñ triſti cia maxima nullā ꝯpatitur. ſʒ ille maximā ſuſtinet triſticiā: qꝛ nul⁹ videť eſſe maioris triſticie capax ſm ſenſum: ſaltē ꝙ̄ mortis terribiliſſimū eñ mors vt dicit Ariſt. deinde p̄bo ꝙ nō delecteť ſm intelle ctū. primo: qꝛ dꝛ. j. hui⁹. ꝙ v̄tuoſo oīa ꝯſonāt rōni qđ nō eſſet vexꝑi triſticia maxia ſenſus ſtaret cum delectatione intellectus Itē ſcđm itellectuʒ tri ſtať valde. de hac eñ triſticia loquens. Ariſt. dicit ꝙ̄to vtiqꝫ virtutem habeat oēm et felicior: ſic ma gis i morte triſtior erit. tali ei maxie viuere dignū et iſte maximis p̄uatur bonis ſciēs triſte autē hoc. ¶ Itē ſi ſuſtinēdo mortē fortis delectaretur hoc eſſet p̄pter virtuteʒ vel virtuoſi ſi operis acq̄ſitio nē vel exercitū. ſed ob hoc delectari non dʒ. qꝛ in ſuſtinendo mortē nec virtutem nec opus virtutis acquirit. ſed totū amittit. igitur et c. Et cōfirmatur qꝛ eodē actu non acquirit aliquis bonū virtutis et priuatur eodē. ſed in ſuſtinendo mortē fortis p̄i uať bono v̄tutis. vñ dicit Ariſ. et iſte maximis bo nis priuať ſciens. ¶ Item delectatio in actu for titudinis eſt q̄dem actus fortitudis: ergo ſi fortis delectareť in omni actu fortitudinis/ ille delectare tur in illa delectatione: et iteꝝ in alia delectatione et ſic in infinitū: quod eſt inconueniens.

Oppoſitum arguiť quia di

cit Ariſt. ꝗ. hui⁹. amantib⁹ aūt bonū ſunt delecta bilia ꝙ̄ natura delectabilia. tales aūt ſm virtutem opationes et addit. nullus eñ eſt bon⁹ quē nō gau det bonis opatiōibus. neqꝫ eñ iuſtum aliq̄s dice ret vtiqꝫ nō gaudentē iuſta opatiōe: neqꝫ liberaleʒ non gaudentē liberalib⁹ opationib⁹: ſimile aūt et in aliis. ¶ Item ſcđo huius dicit: ſignū aūt oʒ fa cere habituū ſupuenientē voluptatem vel triſticiā operib⁹: qui q̄dem recedit a corpalib⁹ voluptati bus et hoc ip̄o gaudet temperat⁹. qui aūt triſtatur intēperat⁹. et q̄ ſuſtiet pericľa et gaudet/ fortis. qui aūt triſtať/ timid⁹. hoc idem vult Seneca epľa ad lucilīū allegans eñ Attalū Stoicū et Epicurum dicit Attalus Stoic⁹ dicere ſolebat. malo me fru tuna in caſtris ſuis ꝙ̄ in delitiis habeat. Torq̄or ſed fortiť. bene eſt. occidor/ ſed fortiter. bñ eſt audi epicurū dicet et dulce eſt. nichl eñ eſt v̄tute p̄ſtāti⁹ nichil pulchrius. et bonū eſt et optabile ꝙ̄ quicquid ex eis geritur imperio. ¶ Item in epľa quid q̄ris dicit ſicut in pfectis adhuc interſcindiť leticia. ſa piētis v̄o gaudiū nulla cauſa rūpiť. nulla fortuna ſemp et vbiqꝫ tranſquillū eſt: cui⁹ rōnē aſſignat di cens. nō eñ ex alieno pendet: nec fauorem fortūe aut homines expectat domeſtica illi felicitas eſt. exiret ex animis ſi intraret vbi naſcitur

¶ Sciendum eſt ſicut vide

bitur vbi de delectatiōe tractabitur ꝙ delectatio vel ſaltem minoratio quedā triſticie conſequitur inſeparabiliť oēm apparentē adeptionē cuiuſlibʒ ſub rōne boni app̄henſi. aut etiaʒ huius adeptio nis ſpēm vel memoriā. et oēm apparētem priua tionē cuiuſlibet ſub rōne boni app̄henſi aut hui⁹ priuationis ſpem vel memoriam ſequitur triſti cia inſeparabiliter vel ſaltem aliqua remiſſio de lectatiōis et ſuo modo dicendum eſt econuerſo de appreheſo ſub rōne mali: et hec ſupponim⁹ in hoc loco. Quibus ſuppoſitis aliqui dicunt ꝙ fort⁹ in

Probat intētū ex notabili. omni fortitudinis actu delectaꝛ quo ad intellectū ſed nō quo ad ſenſum. qđ probaꝛ: qꝛ fortis omnem actū fortitudīs quē exercet apprehēdit ſub ratiōe boni. ꝓpter qđ ⁊ ipſm electiue opaꝛ: cū vꝫ⁹ ſit habitus electiu⁹. aliter eñ nō oparetꝛ ſm vtutē: cū dicatur in ſcđo hui⁹/ ꝙ ea q̄ ſm vtutes ſiūt: neqꝫ ſi hoc qualiter habeāt. iuſte vel tēperate opata ſunt. ſꝫ ⁊ ſi operans qualr hñs opetur. Primū quidē ſi ſciens: deide ſi eligens. ⁊ eligens ꝓpter hoc ⁊c. Ergo ſcđo notabile ꝓſuppoſitā delectatio/ de neceſſitate ſeq̄tur illud opus: ⁊ qꝛ illa cognitio qua fortis apprehēdit hmōi opus eſſe bonū eſt cognitio intellectiua/ ⁊ nō ſenſitiua. ſenſus eñ non appꝛhendit illđ ſub rōne boni quo maxime lediꝛ ⁊ exterretꝛ: ſꝫ vulnerꝫ ſuſceptio ⁊ mortis expectatio. in q̄bus aliq̄ꝯſiſtit opus fortitudinis. maxie ſcđm ſenſū ledūt ⁊ exterrēt. ergo delectatio conſeq̄ns hmōi op⁹ nō eſt delectatio ſenſualis ſꝫ itellectualꝛ. Et hec rō bñ videtur ꝓbare ꝙ in tali actu fortitudinis intellect⁹ delectaꝛ et ſenſus triſtaꝛ et dolet ſꝫ dubiū relinquitꝛ. an cū hoc intellectus in tali actu triſtetꝛ et ſenſus delectetꝛ. ¶ Ad hoc videtꝛ ſtatim dicendū eſſe ꝙ intellectus in tali actu multiplicitē triſtaꝛ ⁊ ſpecialr ſi ſcđm ꝙ multi phōꝝ putauerūt alia vita ſcꝫ felicitas ꝓmiatoria nō ſpetur qm̄ fortis per talem actū iudicat ſe bona maxima ꝑditurū ſcꝫ oīa bona virtutū. et cū percipiat eſſe dignū ipm viuere ⁊ ſe poſſe cōtīuari multū ꝓficere iudicat ſe moꝛituꝝ triſte aūt hoc ſicut dicit Ariſto. Tñ concedi dꝫ ꝙ fortis in tali ope fortitudinis magis delectaꝛ q̄ triſtetꝛ qm̄ aliter ipſe cum poſſet deſiſtere ab ope illo effugeret. ⁊ qm̄ q̄to aliqua meliora eē vel peiora iudicanꝛ. tanto ea adepta maioꝛ delectatio et triſticia ꝯſequiꝛ fortis aūt tale op⁹ fortitudinis iudicat eſſe magis bonū q̄ iudicet malū eſſe vulnera ſuſtinere ⁊ mori. ꝙ ex hoc apparet. q2 ita eſt ſm rei veritatē ſicut dictū fuit in q̄ſtione decīa octaua. hui⁹ libri fortis aūt iudicat ſicut eſt eo ꝙ ſtudioſus circa ſingula iudicat recte. ⁊ ſi talis magis delectaꝛ q̄ triſtetꝛ. non eſt dubiū quī multo delectaretꝛ excellentius. ſi recte ſperaret per tale opus mereri vitā eternā. et nihil amittere de bonis vtutū. imo etiā tūc nulla videretꝛ apparere cauſa triſticie ſcđm itellectū. niſi forte de peccato alioꝝ q̄ ſibi
probat ꝙ fortis moriēdo delectaꝛ et ſm ſenſū talē inferūt mortē iiuſte. Poſſet etiā dici ꝙ fortis delectaꝛ aliquo modo in tali ope ſm ſenſum. qm̄ licet talis appetitus ſenſitiuus ſibi ⁊ obiecto ſenſitiuo derelictus nullo mō in tali ope delectaretꝛ ſed oīno triſtaretur: tñ appetitus ſenſitiuus ꝑ vtutē inclinatus ad imperiuꝫ rōnis aut ipius voluntatis. delectaretur in ſequendo iudicium rōnis et iperium volūtatis. nam ad quodcūqꝫ opus appetitus fuerit inclinatus. in ipſo adepto gaudebit. et tu potes exenplū accipere ex hoc ꝙ inclinatio et opatio virtutis vegetatiue variaꝛ aliq̄ñ nō ſcđm ſui obiecti exigentiaꝫ: ſed etiam ſcđm exigentiam et iperiū virtutis ſuperioꝛis puta ſenſibilis. vnde ſi cibus parū deterioꝛ appareuerit conueniens immundus proficiet. et ſi appareuerit diſconueniens ⁊ venenoſus. lꝫ ſit ſm ſe bon⁹ ⁊ optim⁹ non ꝓficiet. ſed nocebit: ītm ꝙ aliq̄ñ moꝛs ſecuta eſt. Quid igitur ꝓhibet ſenſum aut appetitū ſenſitiuū non ſolū ad exigentiā ſenſibilis/ ſed ad iudiciū intellectus et ad voluntatis imperium inclinari. ſic enim mihi videtur in talibus debere. quod dicitur primo huius: ſcilicet ꝙ in homine virtuoſo omnia conſonant ratiōni.

Tunc ad rationes reſponden

dum eſt. Ad primā concedendū eſt ꝙ in ope fortitudinis fortis ⁊ delectari pōt quo ad aliqua ⁊ triſtari quo ad alia. nā ſimul in eodem actu ꝯgregari pñt aliq̄ rōnes bonitatis ⁊ alique malicie ſicut dictum fuit ſepe. vtuoſus aūt in nobis delectaꝛ et in malis triſtaꝛ. ad hoc aūt ꝙ dicit Ari. delectationē propter fortiſſimos doloꝛes ſenſus euaneſcere. dicendū eſt ꝙ in hoīe ꝑfecto q̄diu ſenſus potit intellectui miniſtrare. nunq̄ delectatio in opere vtutis euaneſcit totalr: ſed cū pre doloꝛe ⁊ organi leſione miniſteriū ſenſus min⁹ ſufficiens fuerit: aut oīno deſierit. minoꝛabiꝛ aut oīs deficiet actus itellect⁹ propter qđ neqꝫ mirū ſi tūc dicta delectatio minoretur: aut etiā totalr euaneſcat. ¶ Ad aliam dici pōt ꝙ durāte vſu rōnis fortis ⁊ ſm ſenſum ⁊ ſm intellectū delectaꝛ in opere fortitudinis. Et qm̄ dicitur ꝙ delectatio nō ſtat ſimul cū triſticia dicēdum eſt ꝙ imo bñ reſpectu diuerſoꝝ: vl̄ etiam reſpectu eiuſdē ſꝫ diuerſas rōnes puta bonitatis ⁊ malicie exiſtētes in eodē vel apparētes ſicut ante dictum fuit ſepe. ¶ Ad ꝯfirmationē qñ dꝛ ꝙ triſticia maxima nullā ꝯpatiꝛ delectationē: cōcedo. ⁊ qñ dꝛ ꝙ fortis in ſuſtinēdo mortem patiꝛ maximā triſticiā ſm ſenſum. dicendū eſt ꝙ nō imo ꝑ maioꝛeꝫ delectationē intellectus vel etiā ipſius ſenſus ob inclinationē quam hꝫ ad rōnē. doloꝛ minoꝛaꝛ aut etiaꝫ aliq̄ñ ſicut in ſanctis viris quaſi totaliter extinguitur. Uñ nō eſt veꝝ ꝙ in omi morte ſit triſticia tāta. q̄to hō eſt capax imo minuiꝛ ſi ꝓpter vtutem moꝛs patienter ſuſtineatur ⁊ augetur ſi ipatienter ꝓpter maliciam. ¶ Ad hoc aūt ꝙ arguitur de intellectu dicenduꝫ eſt ꝙ cum poſſibile ſit eundem ſimūl delectari et triſtari ſcđm diuerſa vl̄ ad diuerſa. poteſt concedi/ ſi fortis non ſperaret aliam vitam ꝙ ipſe triſtaretur de futura ⁊ certioꝛi virtutis amiſſione. ⁊ ꝙ cum hoc magis delectaretur in exercitio preſentis operis virtuoſi ſicut dictū fuit. ¶ Ad aliā dicēdū eſt ꝙ fortis in ſuſceptione vulnerū ⁊ expectatione mortis propter virtutem conſeruat virtutē vſqꝫ ad mortem. et exercet opera virtutis q̄diu poteſt vti rōne. ac eo ipſo delectatur ſꝫ conceditur ꝙ in puncto mortis ſi non fuerit vſus rationis euaneſcit delectatio. ¶ Ad vltimam dicendū eſt ꝙ delectatio ſequitur cognitiōem. ꝙ nō opoꝛtet fortē de delectatione delectari. niſi per actū reflexum cognouerit et iudicauerit ꝙ illa delectatio eſt bona ſed ipſe ſolū delectaꝛ in omni actu illo quem ſcit eſſe bonum. Hec de queſtione.

Queritur viceſimo q̇nto

Utrū tēperantia ſit vtus moralꝛ. Arguitur ꝙ nō: qꝛ virtutes morales in medio ꝯſiſtūt. tēperantia autem nō qꝛ dicit Ariſt ꝙ ipſa min⁹ eſt circa triſticias ⁊ magis circa delectationes ¶ Itē nulla vtus moralis eſt ꝯtra iclinationē nature. ſꝫ tēperantia eſt cōtra inclinationem naꝛe igꝛ ⁊c. maioꝛ pꝫ qꝛ ſcđo hui⁹ dꝛ ꝙ vtutes morales licet nō ſint a natura tamen non ſunt preter naturā/ et qꝛ ibidem dꝛ ꝙ nullū natura exiſtētium aliter aſſueſcit. virtus aūt vt ibidem dꝛ ꝑ aſſuefactionē generaꝛ: ergo non pōt eſſe cōtra inclinationem nature: minoꝛ vo pꝫ: qꝛ tēperantia reprimit delectationes: ad quas tñ natura inclinaꝛ ſicut patet

tam ex diffinitione delectationis. j. rethorice: vbi dr̄ ꝙ delectatio eſt cōſtitutio ſimul tota in exiſtēm naturā: tū q: triſticia eſt ↄtra naturā dicēte Ariſt. tertio huius ꝙ triſticia ſtupefacit ⁊ corrūpit naturā hn̄tis ḡ delectatio ſibi oppoſita ē ſm̄ naturā.

¶ Oppoſitum vult. Ariſto.

et Tullius et alij omnes. Sciendum eſt vt recitat Euſtratius ꝙ quidam valde neq̄ noīe pſeudo et alq. dicunt ꝙ fuit machometus poſuit et p̄dicauit humanā felicitatem conſiſtere in voluptatibus et iō oīs eſſe ꝓſequendas delectationes q̄ntū erat poſſibile abſq̄ oī refrenatione ꝙ ſi eſſet ver̄ nulla eſſet v̄tus tpantia. hanc aūt ſuā opinionē fulciebat rōnibus. p̄io q: natura in ſuis ꝑ ſe opationibus nihil ordinat ad malū ſed totū ad bonū. quia ipſa in opere ſuo dirigitur a deo et intelligētijs in quib⁹ nulla eſt malicia neq̄ error ſed natura appetitū concupiſcibilē dedit nobis qui per ſe ordinatus eſt ad concupiſcendū delectabilia ⁊ ad delectandū in eor̄ adeptione. ḡ bonū eſt et cōcupiſcere et delectari. ⁊ ſic magis. declarari eſt magis bonū ⁊ maxime. ¶ Itē q: potentia ad actus ordinatur et actus ſunt perfectiores potētijs vt dicitur nono methaphyſice videt̄ ꝙ q̄nto magis potentia reducitur ad actū tanto eſt melior. appetit⁹ autē eſt potentia cuius actus eſt concupiſcere et delectari igit̄ ⁊c. ¶ Itē illud qđ eſt ſcđm ſe bonū q̄nto eſt mai⁹ tāto meli⁹. ſed delectatio eſt ſecundū ſe bona. quod pꝫ tū q: oēs appetūt et homines et aīalia decio huius: tū q: eſt ſcđm ſe eligibilis p̄io rhetorice vbi dr̄ delectationē enim oīa conſequunt̄ ⁊ gr̄a ipſius delectari appetūt. Tum q: bonū delectabile diſtinguit̄ ↄtra bonū vtile ex hoc autē dr̄ bonū vtile q: ordinat̄ ad aliđ ergo videtur ꝙ bonū delectabile ſit bonū ſcđ ſe igit̄. ⁊c. ¶ Itē aīes non ſūt peiores ſi ꝓſequantur oēs delectationes ⁊ ita de brutis ſed natura nō minus nō fuit ſollicita de ſpē humana. q̄ꝫ de aīb⁹ ⁊ brutis imo magis ergo nō debuit hoībus iſtituere delectationes quas ꝓſequi eſſet malum. ¶ Ad hoc etiā adducte fuerūt rōes in p̄mo libro qn̄ de eo q̄rebat̄. ⁊ hec opinio ibidem improbata fuit. et ad huc improbari pōt. q: valde ſunt miſeri et beſtia peiores q̄ ſpreta ratione dant ſe totaliter ſenſualitati cum rō ſit virtus ſuperior et valde excellentior dico aūt peiores q̄ꝫ beſtia: q̄a non dꝫ beſtia inculpari ſi ſequitur ſenſualita cū nō habeat rōnem. ſed q̄ oīno dant ſe voluptatib⁹ ipſi ſpernūt rōnem q: null⁹ talis poteſt addiſcere vel ītendere ad opera intellectus ſicut videm⁹ experimentalr̄ in oībus cū eīn cibo ⁊ vino ventrē ipleuerint aſcendūt fumi ad caput turbantes imaginationem et tandē ſenſum ligantes ⁊ opꝫ dormire ſpacioſe ⁊ poſtea caput dolere ⁊ alia mēbra donec iter̄ potauerint hec eſt certe bn̄ miſerabilis vita. ¶ Itē ſeq̄ illud in quo ↄuenim⁹ beſtijs ſcꝫ delectationes ſenſuales ſpēaliter tactus. et dimittere illud in quo ſilēs efficimur deo et intelligētijs eſt miſerabile valde. tales aūt ſunt q̄ delectationes ſenſuales ꝓſequunt̄. dimittūt eīn op⁹ philoſophie de quo dicit Seneca. hoc mihi promiſit ph̄ia vt me parē deo faciat. Quātū autē detrimentū nobis afferūt imoderate delectatione pꝫ primo: q: ſubſtantiā tpalē ſcꝫ diuitias ↄſumunt. ſcđo corpus corrūpunt. vnde Ariſt. in de morte ſua qui intentus eſt multū comeſſationi ⁊ potui et vtitur huiuſmodi nimis delectabilibus in q̄bus delectatur. tanto tpe que comedit ⁊ bibit corrūpit corpus ſuū infirmitatibus ⁊ triſticijs. Silr̄ q̄ multū vtit̄ delectatione venerea inueterat corpus ſuū et ſbām ſuam macillentat. tertio bona aīe intellectualis īpediūt ſicut dictū eſt ⁊ vere ph̄ie ↄtradicunt dicente Ariſtotele in de morte ſua ꝙ philoſophus pur⁹ ⁊ pfectus mortificauit oīa ſua deſideria ī comeſſatione potu ⁊ coitu ⁊ theſauris. auri ⁊ argenti ⁊ cōtempſit oēs delectationes ducētes ipm̄ ad deſtructionem corpis et aīe. Quarto hmōi imoderate delectationes nō ſūt vere delectationes: q: multas habent triſticias ⁊ antecedētes/ ⁊ annexas/ ⁊ ꝓſequētes. antecedentes q̄dem q: cū hoīes imoderate cōcupiſcunt voluptuoſa: cū nō habeant/ triſtant̄. vn̄ tertio huius dicit Ariſto. ꝙ intēperat⁹ triſtat̄ non adipiſcens ⁊ ↄcupiſcēs: cū triſticia eīn cōcupiſcentia. annexas aūt hn̄t triſticias. ꝓpter qđ dicit Ariſto. ꝙ triſticia facit et delectatio. appetit⁹ eīn intemperati nunq̄ꝫ ſatiat̄ ſꝫ ſemꝑ vltra ↄcupiſcit: lꝫ vēter aut mēbra āplius ſuſtinere non poſſint ⁊ multum diſplicet ei comediſſe vt ſꝑ poſſet comedere/ ⁊ doloroſe dicit: o q̄ꝫ bona cibaria quarū non fameſco triſticias aūt habet ſeq̄ntes: vtpura dolores capitis: ardorē ſtomachi: guttur infectū colericis humorib⁹ amaris ⁊ viſcoſis quas eijcere nō pōt infirmitates multociens graues: aliqn̄ ⁊ mortē. Quīto he delectationes tollūt v̄as ⁊ perfectas delectationes: q: tollunt vt dictū eſt aīe rōnalis operationes in q̄bus eſt pfecta delectatio. cū eīn delectatio ſequat̄ cognitionē/ perfecte delectationes ſequuntur pfectā cognitionē. vn̄ Seneca epl̄is ad luciliū ſapiens nunq̄ꝫ ſine gaudio viuit: qđ q̄dem gaudiū non interrumpitur neq̄ deſinit. ⁊. x. huius dr̄ ꝙ ph̄ia videt̄ mirabiles delectationes hr̄e puritate ⁊ firmitate: lꝫ hoc voluptuoſi nō concedāt neq̄ mirū q: ſicut dicit Euſtrati⁹ non pōt iudicare de dulcedine mellis qui mellis dulcedinē nō guſtauit. Sexto q: hmōi delectatiōes cū exercuiſſent/ ipē ſeipas corrūpunt. tpatus eīn hn̄s ſꝑ ordinatū appetitum plus delectat̄ in pane ⁊ cibi melioris videt̄ eſſe ſaporis q̄ꝫ faſtidioſus appetit⁹ in delicatiſſimis cibarijs. vn̄ narrat̄ de quodā abbate delicatiſſimo cuꝫ cā eſt ſepe nimio voluptuoſorū vſu defedatū hr̄et appetitum ⁊ medicū non inueniret qui ſibi ſciret reddere appetitū: q: nolebat abſtinere. iter arripuit apud montē peſſalanū credens ibi medicos inuenire meliores ⁊ obuiauit militi tyrāno fortiſſimo: q: de ſtatu ſuo petēti cū diſſeruiſſet v̄itatē/ miles ille dixit. dn̄e abbas ego v̄ſam habeo pecuniā ⁊ curabo vos ⁊ abbatē inuitū duxit ſecum et incarceratum ſola panis ⁊ aqua modica per mēſem portiōe nutriuit quo trāſacto venit ad eū dicens. dn̄e abbas quō eſt vobiſcum rn̄dit: fame morior dn̄e cariſſime. miles petijt. nōne panem ſatis habuiſti ⁊ rn̄dente ꝙ nō. petijt: poteſtis vos comedere panē ⁊ rūdit. dn̄e michi plus ſapit q̄ꝫ vnq̄ꝫ ſapuerūt michi cibaria delicata. ſanat⁹ ſum. retineatis pecuniā ⁊ permittatis me abire. ⁊ dicit miles: libēter. ⁊ redeatis quotieſcunq̄ mea īdigueritis medicina. Illi⁹ aūt peruerſiſſimi pſeudo rōnes ſophiſtice ꝓcedūt. ¶ Ad p̄imā ergo dicendū eſt ꝙ natura dedit nobis appetitum ↄcupiſcibilē ad concupiſcendū ⁊ ad delectandum. ſed non qualitercunq̄/ ſed ſm̄ regimē rōnis cū ipa etiā natura nobis dediſſet rōnem naturalr̄ appetitū ꝑncipiantē: et ita erat appetitus contra

Falſe rōnes ꝙ oīs delectatio ſit bona.

reprobatio illarū rōnum.

Quātū detrimētū ſequitur ex delectatiōibus ſm̄ ſenſum

Exēplum de quodā abbate q̄ modo abſtinentia rꝫ ſanitatis.

vniuerſalē hoīs naturā ſi delectaref vltra ꝙ̄ ratio recta iubet. ¶ Ad aliam ſilr dicendū eſt ꝙ appetere ⁊ delectari ſm rōnis regulā eſt actꝰ ꝓpriꝰ appetitus ſenſitiui hoīs ſm ꝙ homo eſt. aīal autē delectari tollit hoīs dfam a brutis. ¶ Ad aliā dicēdū ꝙ delectatio vnicuiqꝫ naturalis ⁊ ꝓpria eſt ſibi bonū ſm ſe: ſed delectationes inordinate ſunt nō bone ſm ſe: ſed apparētes bone habētibꝰ appetitum non naturalē: ſed innaturalif viciatū. ¶ Ad aliaꝫ dicendū ꝙ natura non inſtituebat nobis delectationes exceſſiuas: cū iſte corrūpant naturā: ſed inſtituebat nobis rōnem debentē et potentē regere nos ⁊ ſeruare in naturalibꝰ ⁊ nobis ꝓficientibus delectationibꝰ. ita ꝙ non eſt ex noſtra natura: ſed ex malicia ſi alias ꝓſequamur. ¶ His viſis ſciendum eſt ad euidentiā queſtiōis ꝙ delectationes tactus ⁊ guſtꝰ: vt q̄ ſunt in comeſſationibꝰ ⁊ potationibus ⁊ venereis actibꝰ ꝯtingit plus concupiſcere ꝙ̄ opꝫ: ⁊ plus inſequi ⁊ plꝰ acceptare ꝙ̄ opꝫ ſm vitā decentē ⁊ bonā: ſicut in dicte opinionis īprobatione apparuit. Iterū cōtingit circa hmōi delectationes ſe habere minꝰ debito ⁊ ꝙ̄ recta ratio dictat ⁊ vita honeſta requirit: ſicut in alia queſtiōe videbitur. tpantia aūt eſt habitꝰ inclinans ad medium tenendū circa hmōi delectationes: ſcꝫ vt nō habeamus nos circa eas plus vel minꝰ debito: ſed oīno ſicut recta rō dictat ſm decentē vitā et bonā. vñ dicit Ariſt. iij. huius. tpatus aūt medie circa hec hꝫ neqꝫ eñ delectaf qbus intpatus maxime: ſed magis triſtaf. neqꝫ vlr qbus non opꝫ neqꝫ vehementer tali nullo. neqꝫ abſentibus triſtaf: neqꝫ cōcupiſcit vel menſurate: neqꝫ magis ꝙ̄ opꝫ nullo neqꝫ qñ nō opꝫ vlr taliū nullo. hec igif dicta ſunt contra ſupabundantiā. ſequif aūt contra defectū: q̄cunqꝫ aūt ad ſanitatē ſunt vel ad bonā habitudinē delectabilia exiſtētia. hec appetet menſurate / ⁊ vt opꝫ: ⁊ alia delectabilia exiſtētia his non īpedimenta: vel preter bonū vel ſup ſubſtantiā: ſicut eñ habens: ſcꝫ ꝓpter bonū honeſtū. vel q̄ ſubſtantiā tpaliū bonoꝝ excedunt appetēs magis diligit tales delectationes ꝙ̄ dignū eſt. tpatus aūt non talis: ſed vt recta ratio dictat. Ex his aūt ꝓbaf ꝙ tpantia ſit virtus moralis: qꝛ oīs habitꝰ inclinans ad mediū tenēdū in opationibꝰ vel paſſionibus inter ſupabundātiā vitioſam ⁊ defectū vituperabilē ſm ꝙ recta ratio dictat eſt vtꝰ moralis. tpantia eſt hmōi: igif. Maioꝛ ſatis ptꝫ ex diffinitiōe ꝟtutis data in ſcdo. hoc et ꝑ Ariſt. dicentē in qbus aūt ſupabundātia vitioſa eſt ⁊ defectꝰ vitupatur. mediū laudaf ⁊ dirigif hec aūt ambe ꝟtutis. Minoꝛ ptꝫ ex dictis. hoc eñ vocamus tpantiā: ꝙ ſcꝫ mediat ſm dictamen rationis inter exceſſus ⁊ defectꝰ delectationū tactus ⁊ guſtus: q̄ ambo ſunt vitioſi ⁊ vituperabiles ſicut dictū fuit. Itē ꝟtus eſt habitꝰ ex quo bonꝰ hō ſit ⁊ a quo opus ſuū bene reddit ſcdo huiꝰ. tpantia aūt eſt hmōi ſicut ex dictis potuit apparere. ¶ Ad rationes dicendū eſt. ad primā ſicut in ſcdo dicebaf ꝙ mediū ꝟtutis non attendif ſm equalē diſtantiā ab extremis / ſed ſm paſſionis vel opationis cōformitatē ad rectā rationem: nec medium aliquo modo mēſuratur ſm receſſum ab extremis ſed econuerſo. quodcūqꝫ eñ euenerit conforme recte rōni ſiue realiter paruū ſiue magnū / hoc erit mediū virtutis. hoc aūt medio ſignato plus vel minꝰ erit vicioſum. Propter ſolutionē alterꝰ rōnis Sciēduꝫ eſt ꝙ natura vno modo df de ſubſtātia rei q̄ eſt forma vel materia ſicut appet ſcdo phiſicoꝝ. aut etiā cū hoc de diſpōnibus neceſſario rei ſubſtantiā cōſequentibꝰ mediantibꝰ quibꝰ formas ſuas exercet opationes: ⁊ de tali natura verū eſt ꝙ nullū natura exiſtentiū aliter aſſueſcit: vt dꝛ. ij. huiꝰ. Alif df natura quantū ſpectat ad ꝓpoſitū de diſpōnibus vel habitibꝰ acq̄ſitis: aut etiā de diſpōnibus: non tñ ſpeciei neceſſarijs inditis nobis a natiuitate inclinātibus hoīes ad alias ⁊ alias opationes ⁊ paſſiones: vel etiā ad alios ⁊ alios opationū modos ⁊ paſſionū. ⁊ hmōi diſpōnes ⁊ habitꝰ nature dſr: qꝛ ad modū nature inclinant. ⁊ de tali natura non eſt veꝝ ꝙ nullū natura exñtium aliter aſſueſcit: iō virtutes morales nec ſunt ſm primam naturā nec cōtra: ipe tñ et vitia dici pñt nature ſcdo modo: vt ptꝫ ex dictis eſt qꝛ ſm ꝯſuetudinē fiunt modo primo rhetorice dꝛ conſuetū aūt vel de innatū iam ſit ſilr eñ conſuetudo nature qd probat dicens ꝓpe quidē ⁊ ſepe et quod ſp eſt ⁊ natura quidē eiꝰ quod ſp cōſuetudo aūt eiꝰ quod ſepe. dicendū igif ꝙ oēs delectationes ſunt naturales: aut ſm primā naturam aut ſm ſcdam ſiue ſcdo modo dictam. et hoc intendit diffinitio delectatiōis. ſꝫ multe tales poſſunt eſſe valde praue: ſcꝫ ſi ſunt ſm diſpoſitiōes vel habitus prauos ⁊ illas reprimit temperantia. Et eſt finis queſtionis.

Queritur viceſimoſexto

Utrum inſenſibilitas ſit vitiū? ¶ Arḡ. ꝙ non: qꝛ vitia pñt hoī contingere cum fuerint in poteſtate nr̄a tertio huiꝰ: ſed inſenſibilitas ſpecialiter tactus ⁊ guſtus ſi diu debeamus viuere non poteſt homini cōuenire: qꝛ tactus ⁊ guſtus ſunt neceſſarij ad vitam. Et cōfirmatur: qꝛ ſi inſenſibilitas ſit poſſibilis / conſiſtit in minus concupiſcendo et minus delectando ꝙ̄ ſit neceſſariū nature: ſed hoc non eſt in poteſtate noſtra quod patet primo de concupiſcentia: qꝛ fames eſt concupiſcentia cibi neceſſarij ad nature ſuſtētationē: ⁊ ita ſicut quantū ad potū: modo ſitis ⁊ fames non ſunt in poteſtate nr̄a. ¶ Secundo hoc ptꝫ de delectari qꝛ naturali neceſſitate delectatio ſequif adeptionē rei ꝯcupite. ſi igif ꝯcupiſcere non eſt in ptāte nr̄a ſequif ꝙ neqꝫ delectari. ¶ Et hoc ꝯfirmaf auctate. Ari. tertio huiꝰ dicētis: ꝯcupiſcētias cōes ⁊ ꝓpas. dicit cōes eſſe naturales ⁊ ꝯuenire oībꝰ. dicit eī. oñis cōcupiſcit qñ indigēs fuerit ſiccū vel humidū cibū qñqꝫ aūt ambos. ⁊ lectū in qt homerꝰ iuuenis ⁊ creſcēs. et paruꝫ poſt dicit in nafalibꝰ igif cōcupiſcētijs peccāt. et in vnū. i. plus. i. vno modo. tātū ſcꝫ in plus. vñ Euſtratꝰ in mēnꝰ eñ pctm̄ a naturali impedif appetitꝰ ⁊ idigētia ¶ Item nō eſt vitium qd eſt optimū hoī bñ diſpoſito ſm ꝟtutē. ſed inſenſibilitas q̄ cōſiſtit in totali exterminatiōe delectationū ſenſualiū eſt opoꝛtuna hoī bñ diſpoſitio. accipe. Euſtratiū ꝓmo huiꝰ dicētis. Querētēꝫ ꝙ ꝑfectū eſt opꝫ feſtinare ad oīmodā exterminationē irrōnaliū paſſionū ⁊. Ariſt. in de morte ſua dicit ꝙ philoſophus purus ⁊ ꝑfectus mortificauit oīa deſideria ſua in cōeſtione et coitu ⁊c. cōmentatoꝛ octauo phyſicoꝝ in ꝓlogo dicit ꝙ cū hō ꝑfectꝰ ſciētijs ſpeculatiuis viderit vilitatem appetituū ſenſualiū eijciet eos oīno ⁊ odiet odio maximo. Item illud non eſt viciū. quod ꝓdeſt ad acq̄ſitionē ꝟtutis: ſed inſenſibilitas ⁊ ꝯſiſtit in totali fuga delectationū: vel in multa fuga

videlꝫ ad acquiſitionẽ virtutis dicente Ari.ꝗ.huiꝰ
ꝙ ſi volumus acquirere vtutẽ opꝫ nos hr̄e ad delecta
tiones ſicut ſenes plebis troianorũ ſe hẽbant ad
helenã ſic aũt ſe hẽbãt ad ipam ꝙ nõ ſolũ nolebãt
eã tãgere ſꝫ etiã nec videre. vñ dicit. Ari. ſic oĩni
aũt maxime obſeruandũ delectationẽ ⁊ delectabi
le.nõ eñ nõ accipiẽtes iudicamꝰ eã qđ igit̃ ſenes
plebis patiebant̃ ad helenã.hoc oꝫ pati et nos ad
delectationẽ:⁊ in oĩbus illoꝝ dicere vocẽ: ſic igit̃
abiicientes ipam minus peccabimꝰ. ❡ Itẽ omne
vitiũ hꝫ in nobis aliquid motiuũ quod puertit iu
diciũ rõnis ⁊ electionẽ voluntatis:cũ rõ ad optia
ſp dep̄cetur.ꝭ.huius.ſed nullũ eſt in nobis motiuũ
ad īſenſibilitatẽ:q2 rõ nõ cum ad optima dep̄cetur
neq3 volũtas:q2 innata eſt ſequi iudiciũ rõnis niſi
p appetitũ ſenſitiuũ trahat̃:nec ſenſus aut appeti
tus ſenſitiuus:q2 inclinatur naturaliter ad delecta
tiones ſenſuales.

Oppoſitũ vult ari. Sciendũ

eſt ꝙ hic per inſenſibilitatẽ intelligimꝰ habitũ mo
ralẽ quo q̄s inclinat̃ ad minꝰ ꝯcupiſcendũ guſtus
et tactus delectabilia: ⁊ ad minus in eis delectan
dũ q̄ȝ recta rõ dictat. Et ex hac eiꝰ deſcriptione ſta
tim manifeſtũ eſt ꝙ inſenſibilitas ſi ſit poſſibil̃ eſt
Inſenſi- vitiũ.tũ q2 ꝯtra rectã rõnem : tũ q2 tenet extremũ
bilitas tp̄antie in minꝰ:ſed tota q̄ſtiõis difficultas ſtat in
dupl̃r ca- vidẽdo quõ ſit poſſibilis inſenſibilitas:et vñ hẽat
pitur ortũ.de hoc igit̃ dicũt aliq̄ ꝙ inſenſibilitas põt du
pliciter ſumi. Uno modo ꝓ totali carentia paſſio
num ſiue delectationũ circa tactum ⁊ guſtũ. Alio
modo ꝓ appetitu guſtũ inclinãte ad talẽ carentiã.
primo modo inſenſibilitas nõ eſt vitiũ: q2 non eſt
poſſibilis hoĩ ſani corpis : aut etiã potenti viuere
diu:ſꝫ ſcđo modo eſt poſſibilis: ⁊ eſt vitiũ. Sed ſal
ua reuerẽtia illud non eſt totalit̃ veꝝ:q2 vitiũ ꝑut
de iꝓo hic loq̄mur eſt habitus moralis . habitus
aũt non eſt potẽtia/neq3 paſſio/neq3 opatio.modo
appetitꝰ ⁊ deſideriũ non ſunt aliud q̄ȝ potentia vel
paſſio vel opatio. Aliq̄ dicunt ꝙ vitiũ inſenſibilita-
tis eſt poſſibile nõ in hoĩbus bone ꝯplexiõis natu
ralis:ſed puenire põt ex prauat defectuoſa cõple-
xione naturali. Sed hoc iteꝝ nõ videt̃ forte valere
q2 ſic non eſſet vitiũ morale ſed naturale. vitiũ eñ
morale dꝫ nobis acq̄ri per opationes ⁊ ex ꝯſuetu-
dine ⁊ p electionẽ hmõi opationũ: vt pꝫ in. ꝗ.ethi.
Uñ orit̃ ❡ Ideo videt̃ mihi ꝙ modus poſſibilitatis ponẽ
inſenſibi- dus eſt talis:hõ ꝑcipiens mala ⁊ turpitudines ex
bilitas nimis comeſtiõe ⁊ potatione puenĩẽtes põt ꝑ intel
lectũ falſe iudicare ꝙ delectationes cibi ⁊ potꝰ ſint
oĩno q̄ȝtum natura pati põt abiiciende: ⁊ hoc ſic iu
dicatũ põt voluntas eligere:et ita illa cibaria eli-
get incepta nature et pauciora q̄ȝ natura expeteret.
Et multotiẽs ita faciens ad hoc habituabit̃/⁊ ſa-
tis ꝯcedi dꝫ ꝙ ꝯplexionis q̄dẽ innaturalitas mul
tum iuuat ad inclinandũ hmõi iudicia erronea et
electiões vitioſas ⁊ ꝑ ꝯñs adiicit habitꝰ gñationẽ
forte etiã q̄ȝ ⁊ cibi praui in q̄bus aliq̄s fuerit aſſue
tus inficiunt appetitũ: vt non appetat qđ eſt appe
tendũ/vel quãtum eſſet appetendũ ad debitã na-
ture ſuſtentationẽ ⁊ ad decẽtem vitã deo: igitur ꝙ
habitus in nobis ſic generatꝰ inclinat nos ad mi-
nus appetendũ ⁊ ſumendũ ⁊ minus delectandum
quã exigeret debita nature ſuſtentatio: ⁊ ꝑſone ſta
tus/⁊ alie circunſtantie ꝯcurrentes eſt vitiũ valde
ꝯtra naturã ⁊ ꝯtra bonos mores: ⁊ valde inhuma

num:minꝰ tñ malũ q̄ȝ intẽpantia. Qđ ſit contra na ꝙ inſenſi
turã valde pꝫ:q2 ⁊ ꝯtra naturã inferiorẽ. ſ. vegeta bilitas
tiuã in capiendo alimentũ minꝰ debito ꝯtra natu ſit cõtra
rã mediã:ſcꝫ ſenſibilem vel ſenſitiuã in minus de- triplicē,
bito concupiſcendo ⁊ delectando: ⁊ contra naturã naturã ⁊
ſuperiorẽ:ſcꝫ rationalem:quia ratio iubet ꝙ opor bonos
tet ⁊ quantum oportet: ⁊ ita de omnibus aliis cir- mores.
cunſtantiis. Dico etiam ꝙ eſt cõtra bonos mores
quia impedit actũ prudentie. non ſolum ex eo ꝙ
opponitur tp̄antie.ſed q2 grauat corporis naturã
q̄ vltra debitum grauata ⁊ peiorata oportet orga-
na ſenſuũ ⁊ per ꝯñs ſenſus ⁊ interiores et exterio
res peius diſponi ⁊ ita minus deſeruire rationi ꝓ
quod et iudiciũ rationis nõ ita validũ eſſet ⁊ ſi ita
fuerit ipedita prudentia.q̄ eſt recta rõ agibiliũ. ſe
quitur ꝙ actus oim virtutum moralium impedi-
untur.quorũ ipa prudẽtia eſt directiua talis etiaꝫ
habitus impedit ſpecialiter actũ fortitudinis q̄a
corpore vltra debitum macerato.non eſt bene poſ
ſibile bellicos actus exercere et labores belli porẽ
ter ſuſtinere tollit etiam corporis decentiam que
multũ ꝓdeſt ſtatibus honeſtis virorũ ⁊ mulieruꝫ
tollit etiam iocũditatẽ cõuiuiorum. ⁊ ita de mł'tis
aliis. Dico etiam ꝙ eſt vitium valde inhũanum.
quia non ſolũ cõtra hominẽ ſm ꝙ homo ſꝫ etiam
contra aĩam ſm ꝙ aĩal ⁊ ſm ꝙ viuẽs.cũ dictũ fue-
rit ꝙ nõ ſolũ eſt cõtra naturam rõnalẽ.ſed et ꝯtra
ſenſitiuã ⁊ cõtra vegetatiuã et hoc ſatis expreſſit
Ari. dicẽs non enim humana eſt talis inſenſibili
tas.eteñ reliqua aĩalia diſcernunt cibos et his quĩ
dẽ gaudent his aũt ſi aut huic nichil eſt delectabi-
le neq3 differt alterũ ab altero.longe erit vtiq3 ab
humano eſſe de iſto autẽ vitio loquit̃ Seneca in
ep̄la.v.ad Lucilliũ:dicens.videamꝰ ne iſta ꝑ q̄ ad
mirationẽ parare volumꝰ ridicula ⁊ ocioſa ſint nẽ-
pe ꝓpoſitũ nr̄m eſt ſm naturã viuere hoc ꝯtra na-
turã eſt putatoꝝ q̄re corpꝰ tuũ: ⁊ faciles odire mũ-
dicias : ⁊ ſqualore appetere ⁊ cibis non tñ vilibꝰ
vti/ſed incertis ⁊ horridis.quẽadmodũ deſidera-
re delicatas res luxurie eſt:ita vſitatos ⁊ non ma-
gno parabiles fugere dementie eſt. Dico vlteriꝰ ꝙ
talis inſenſibilitas minus eſt vitiũ q̄ȝ intẽpantia:q2
minꝰ opponit̃ vtuti.ſed tp̄antie: vt dictum eſt in.ꝗ.
libro. ⁊ q2 de inſenſibilitate faciliꝰ redire ad tem-
perantiã:q2 ad redeundũ iuuat naturalis inclina-
tio appetitꝰ ad delectationes. ⁊ q2 ꝓpt oppoſitõeꝫ
eius ad naturã minꝰ põt capere augmentũ: ⁊ quia
minꝰ tollit vſum rõnis:tota eñ vita intẽpatoꝝ i co
meſtionibꝰ ꝯſumit̃ ⁊ potibꝰ diuturnis ⁊ lõgis:vel
coꝝ ꝓcurationibꝰ.his aũt minꝰ debito vtẽns tꝑus arguit ꝙ
hꝫ vacandi rõni. Et ſi dicat̃ ꝯtra:q2 maius ẽ vitiũ īſenſibili
quod peccat ꝯtra naturã rõnalem/ſenſibilẽ ⁊ vege tas ſit de
tabilẽ cuiuſmodi īſenſibilitas vt dictũ eſt.q̄ȝ quod terior in-
peccat ꝯtra rõnalem ſolũ:cuiuſmodi videt̃ intẽpan tẽperan-
tia. ❡ Dicendũ eſt ad hoc ꝙ intẽpantia ſil̃r peccat tia.
contra naturã ſenſibilẽ:q2 inficit appetitũ ſenſitiuũ
vt dictuꝫ fuit in alia q̄ſtione de illo abbate miſero
peccat etiã contra vegetabilẽ:q2 nulla põt fieri di-
geſtio tãti cibi vel potꝰ/vñ graues eueniunt infir-
mitates:vel etiã mors. ⁊ iterũ q2 vtutes īferiores
nulliꝰ ſunt nobilitatis in ꝯpatione ad vtutem ſupe
riorẽ : ideo vitiũ magis eſſet qđ peccaret multum
ꝯtra rõnem q̄ȝ illud qđ peccaret minꝰ ꝯtra rõnem
ſꝫ plus cõtra virtutes inferiores. Et ſciendũ eſt ꝙ
q2 mediũ vtutis eſt ⁊ ad nos ⁊ non rei:ꝯcedẽdum
eſt ꝙ monachi ⁊ aliĩ regulares:vel etiam aliĩ ſacer

dotes quibꝰ nullū incumbit opꝰ graue. ſi ieiunijs vel ſtrictiſſimis abſtinētijs corpꝰ ſuū macerāt vt robur ⁊ pulchritudinē diminuāt ad eternā adipiſcēdā ſalutē ipſi nō peccent ſed magnū operant opus tēperantie dū tamē nō in tanto deficiant ꝙ peruertāt rationē: aut egritudines manifeſte incurrant. ſed ſi ita facerent principes ⁊ milites ⁊ manu operatores ⁊ aliquibus incūbit in aſpectibꝰ ſubditorum decētes eſſe: aut quibꝰ incūbit corporeos ſuſtinere labores ipſi forte peccarēt ſm vitiū inſenſibilitatꝭ

Tunc ad rationes dicendum

eſt ꝙ vitiū inſenſibilitatis nō conſiſtit in totali extirpatione ſenſus ⁊ appetitꝰ ſenſitiui: quia tollent ſtatim vitā. ¶ Ad confirmationē dicendū ꝙ non fameſcere vel non ſitire: licet non ſit in noſtra poteſtate. tn̄ in nobis eſt minus accipe de cibo vel minus delectabile ꝙ̄ exigeret natura vel ſtatꝰ perſone: ⁊ ex tali aſſuefactione poſſibile eſt ꝙ fames: et ſitis nō fiant in nobis ſm exigentiā illiꝰ modice ſumptionis ⁊ ꝙ in maiori nō delectaret appetitus Ad auctoritatē Ari. ⁊ Euſtratij poteſt dici ꝙ materia moralis hꝫ tantā differentiā ⁊ errorē vt dicitur ꝑmo huiꝰ. ꝙ nō eſt bene poſſibile ꝓpoſitionē capere vlem ſimiliter verā ſine exceptione. vn̄ ſicut dicitur ꝑmo rethorice ⁊ q̄nto huiꝰ oportet in moralibꝰ aliqn̄ dicere vlr. lꝫ nō ſit vlr: ſed vt in pluribus: q: igit raro peccat in concupiſcentijs naturalibus ⁊ rariſſime ⁊ minꝰ ꝓpterqꝺ etiā ⁊ inſenſibiles fiunt pauci valde vt dicit in littera: iō ſimpliciter dixerūt perih in minꝰ naturali indigentia prohiberi. de hoc aūt magis poſtea dicet. ¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ inſenſibilitas nulli eſt opportuna. Ad auctoritatē Euſtratij dicendū eſt ꝙ ꝑ irrōnales paſſiones intelligit illas q̄ eſſent ꝯtra rectū iudiciū rationis: iſte ergo ꝓ q̄nto ſūt ita irrōnabiles debēt oīno extirpari vt nō ſolū remaneāt paſſiones rōnales. i. ꝯſone recte rōni. Ad auctoritatē ari. dicendū ē ꝙ phūs perfectꝰ ſic mortificat delectiones ꝙ nullā hāt ptātē ducendi ipm ꝓter rōnē. ſed nō ſic mortificat ꝙ totaliter anullet eas. Eodem modo dicēdū ē ad actē ꝯmētatoris ꝙ phūs pfectꝰ vilitatē appetituū ſenſualiū eijciet oīno: et odiet odio maximo. ſꝫ vilitate ablata ſibi remanebit ſenſualꝭ appetitꝰ ꝯformatꝰ rōni. ¶ Ad aliā dicendū ꝙ inſenſibilitas nō ꝓdeſt acquiſitioni vtutꝭ Ad auctēꝫ Ariſt. dicendū ꝙ loq̄bat de delectationibꝰ exceſſiuis nō de his q̄ ꝯueniūt ad nature ſuſtentationē ⁊ ſtatꝰ honeſtatē. ¶ Ad vltimā dictū eſt in q̄ſtione quale poſſit eſſe motiuū nobis ad inſenſibilitatē dicendū eſt ei ꝙ rō ſp ad optia deſpcatur ſi nō fuerit decepta ꝑ diminutā inq̄ſitionē vel ꝑ ſophiſticā rōnē vel aliter. Hec de q̄ſtione.

Querit viceſimoſeptio.

Utrū tēperantia ſit circa delectatiōes tactꝰ ⁊ guſtus ſolū. Arguit ꝙ nō: quia circa delectationes aliorū ſenſuū eſt dare vtutē moralē / ⁊ nō aliā ꝙ̄ tꝑantiam. ſicut pꝫ ꝑ inductionē in alijs vtutibꝰ igit. ⁊c. Maior pꝫ: q: vbi eſt dare mediū laudabile in extrema vituperabilia: Ibi eſt dare vtutē moralē modo ſicut dicit Ari. ꝑ viſū videt vtiq eſſe: ⁊ vt oꝫ gaudere: ⁊ his puta coloribꝰ ⁊ figuris ⁊ ſcriptura ⁊ ſm ſupabundantiā ⁊ defectū. Similiter in his q̄ circa auditum ¶ Itē magis indigemꝰ vtute morali ad moderandū delectationes q̄ magis innate ſint capere augmentū: q: ille poſſunt magis ſupabundare: et ꝑ ꝯn̄s eſſe magis vitioſe. ſed delectationes viſus ſunt magis innate capere augmentū ꝙ̄ tactꝰ ⁊ guſtus. ꝙ̄ magis indigemꝰ vtute morali ad moderādū eas q̄ tn̄ nō videt niſi tꝑantia. Minor ꝓbatur q: ſenſuꝫ viſus inter ceteros magis diligimꝰ ꝓhemio methaphiſice. ſed delectationes maxime innate ſunt augeri circa id qꝺ magis diligimꝰ: q: dicitur ꝑmo huiꝰ vnicuiq aūt delectabile ad quod dicitur amicꝰ taliū: vt puta equus quidē amanti equū. ⁊c. ¶ Itē circa illas delectationes eſt tꝑantia moderando circa quas eſt intꝑantia excedendo: ſed intꝑantia eſt circa delectabilia viſus puta in illis qui luxurioſe ⁊ exceſſiue delectant in aſpectibꝰ mulierū. ideo. ⁊c. Sed rn̄det ꝙ tales nō delectātur in viſu ſm ſe. ſed vt referunt ad tactū. ſicut dicit Ariſt. q: canes nō gaudēt ſm ſe odoribꝰ leporū ſed cibatione odoribꝰ aūt gaudēt in ordine ad cibum. Contra. q: ſm hoc luxurioſus non magis delectaret in viſu vniꝰ mulieris ꝙ̄ alteriꝰ. niſi inq̄tū ꝑ viſum iudicaretur eſſe dulcioris tactꝰ: ſed ꝯn̄s eſt falſum: q: ſi eſſet mulier turpis figure et turpioris coloris: q̄uis eſſet leniſſima tꝑatiſſima ⁊ oīno tactui: ſiue viſui ꝓportionatiſſima nō delectaret in ea ſꝫ viſuꝫ. igit vr̄ ꝙ itꝑantia vtē circa propriā viſus delectationē. Itē Tullius diffiniens temperātiā in rethorica ſua dicit. ꝙ temperantia ē rationis in libidinē atq in alios non rectos ipetus firma ⁊ moderata dn̄atio modo ꝯſtat ꝙ nō ſolū circa delectationes tactus et guſtꝰ ſunt non recti impetus dicit etiam ꝙ temperantie partes ſunt cōtinentia clementia ⁊ modeſtia / modo clementia nō ſolū eſt circa delectationes tactus ⁊ guſtus igit ⁊c. Item. Seneca in libello ſuo de quattuor vtutibꝰ cardinalibus loquēs de ꝯtinētia quā capit ꝓ tꝑantia dicit ſi ꝯtinēs es cunctis eſto benignus. nemini blandus: paucis familiaris / omnibꝰ equꝰ. Hec aūt non ſoluꝫ habēt locū circa delectationes tactus ⁊ guſtus: igit. ⁊c.

Oppoſitū vult Ariſt. qui di

dicit ꝙ circa delectatiōes aīales nō ē tꝑantia ſꝫ circa corꝑales nō oēs q̄ꝛ nō ē circa delectatiōes viſus auditꝰ vel olfactꝰ niſi ſꝫ accn̄s. ſꝫ tactꝰ ⁊ guſtꝰ.

Sciendū eſt ꝙ ariſ. diſtiguit

ꝑmo delectationes aīales ⁊ corꝑales. quā diſtictionē ipe ſic exponere vr ꝙ paſſiones aīales ſꝫ q̄ in aīa tm̄ ſūt nihil patiēte corpore delectationes aūt corꝑales ſūt q̄ ſenſui vel appetitui ſenſitiuo inferūt patiēte corꝑe. Sꝫ hoc n̄ vr̄ q̄buſdā bn̄ dictū nā delectatiōes ⁊ triſtitie circa honores ⁊ inhonoratiōes circa pecunias ⁊ earū amiſſionē: aut circa ꝑn̄tiā amicorū: ⁊ corū abſentiā ⁊ receſſū videtur ſꝫ Ari. eē delectatiōes aīales. ⁊ ēt ꝑ ꝯn̄s triſtitie aīales: ſꝫ in his ſepe videmꝰ corꝑis ſenſibilē ⁊ notabilē paſſionē. iō n̄ videt aīales eē ille ſole q̄ ſūt nihil patiēte corꝑe. Et aliq̄ iā iſti obiectiōi acq̄eſcūt ⁊ dicūt ꝙ ꝑ paſſiōes aīales itēdit ari. delectatiōes q̄ ſūt ſꝫ iteriorē appꝛhēſionē corꝑales aūt ſꝫ exteriorē. qꝺ aūt ari. dicit delectatiōes fieri nihil patiēte corꝑe: ſꝫ magis mēte. dicūt ꝙ hoc dictū nō dꝫ ſimplr intelligi: ſed ꝯpatiue q: corpꝰ magis patit ſm exteriorē appꝛhenſionē ꝙ̄ ſm interiorem: cum ſen ſenſus exteriores ſint magis corꝑales ⁊ inferiores

ꝙ ariſtoteles intelligat per delectatiões aiales et corporales ꝙ in pͥo regꝭ per cócupiſcẽtias rõales ⁊ irrationales.

magis ſpũales. Sed aliter põt dici ꝙ. Ari. idem intẽdit p iſtam diuiſionẽ delectationũ ꝙ intendit per diuiſionẽ cõcupiſcentiarũ pͥmo ꝛrethorice. vbi dicit. Concupiſcentia ei eſt delectabilis appetit⁹ ꝯcupiſcentiarũ aũt he quedã irrõnales ſunt he ãt cũ rõne quas igiꝛ hic vocat aiales ꝓut aiale ab aia ſpecialiꝛ hũana diriuatur vocat illic rõnales ⁊ quas vocat hic corꝑales vocat illic irrõnales: ⁊ ꝙ ita ſit pꝫ ſatis inſpicienti proceſſũ ei⁹ hic ⁊ illic vocat eni hic ꝯcupiſcentias corporales eas ꝗ ſm tactũ ⁊ guſtũ ſiunt ⁊ ꝗ ſm viſũ auditũ olfactũ. vt pꝫ in lͣa eaſdẽ aũt vocat illic irrõnales dicẽs eniꝫ dico aũt irrõnales quidẽ ꝗcũqꝫ cõcupiſcũt non ex eo qꝺ eſt eſtimare aliquid ſunt aũt tales ꝗcũqꝫ dicunꝛ eſſe natura ſicut ꝗ per corp⁹ exiſtũt. vt ꝗ alimenti ſitis ⁊ fames: ⁊ ſm vnãquãqꝫ ſpẽm alimenti ꝯcupiſcẽtia ⁊ ꝗ circa guſtabilia ⁊ circa venerea et totaliter tangibili ⁊ circa olfactũ boni odoris ⁊ auditũ ⁊ viſuꝫ. Et confirmaꝛ quidẽ intendit p corporales ⁊ irrõnales p hoc ꝙ de irrõnalib⁹ dicit ꝗ per corp⁹ exiſtũt ⁊ quod idem intendit p rõnales ⁊ aiales apparet qua de rõnalib⁹ dicit dico aũt de delectationes cũ rõne quaſcũqꝫ ex perſuaſos eſſe. multa ei ⁊ vidiſſe ⁊ poſſediſſe ꝯcupiſcũt ꝗ audieꝛt ⁊ perſuaſi fuerunt. Et videꝛ mihi ſm hec dicta ꝙ ꝯcupiſcentia ſeu delectationes illas vocat irrõnales ꝗ inſũt nobis abſqꝫ ol pͥtti rõcinatione intellect⁹ p naturã ꝯcupiſcibilis ⁊ ſenſus ⁊ appetit⁹ ſẽſitiui. illas aũt vocat cũ rõne ꝗ ñ inſũt nobis niſi ꝑuia rõcinatione intellect⁹ per quẽ nobis aliqͩ appareat bonũ vel vtile aut etiã in futuro delectabile qꝺ non iudicareꝛ p ſenſus pñtiale iudiciũ. et hmõi ſunt amor honoris vel diſcipline/vel fabularꝫ. vel pecuniarꝫ/vel amicorꝫ propꝛ qꝺ neqꝫ bꝛutis ꝯueniunt neqꝫ pueris añ vſũ rationis. talia ãt ponit Ariſt. eꝛ delectationes aiales de quib⁹ dicit Ari. nihil patiente corpore. quod ñ debet intelligi qꝛn ſepe ⁊ honoris diſpendio vel amiſſione pecunie turbeꝛ hõ corporaliꝛ ⁊ ſenſibiliter. ſꝫ ꝙ ñ ſic turbaꝛ niſi ex ꝑori turbatione voluntatis puto quidam iudicio rõnis.

Secũdo ſciendũ eſt ꝙ qꝛ dele

ctatio cauſaꝛ ex apꝓhenſione ꝯuenientis. ⁊ apprehenſio põt fieri p quinqꝫ ſenſus exteriores/et eis mediantib⁹ per interiores ꝑueniendo oꝫ iudiciũ rationis. iõ delectationes corporales diuidũꝛ ſꝫ quinqꝫ ſenſus. ſed tñ alteri⁹ modi ſunt delectationes tact⁹ ⁊ guſt⁹ ex vna parte ⁊ delectatiões aliorũ triũ ſenſuũ ex alia parte: qꝛ delectationes tact⁹ ⁊ guſtus ſunt cões nobis ⁊ brutis. ꝓprie aũt aliorũ ſenſuũ delectationes ñ ꝯueniũt brutis ſed nobis tñ ⁊ dico ꝓprie qꝛ bruta bene delectenꝛ ſm viſuꝫ ⁊ auditũ ⁊ olfactũ in relatione ad tactũ ⁊ guſtum ſm. ſ. ꝙ per viſũ auditũ olfactũ manifeſtaꝛ eis obiectũ tact⁹ ⁊ guſtus aliter nõ ⁊ hoc eſt qꝺ dicebat Ari. nõ eſt aũt in aliis aialib⁹ ſm hos ſenſus delectatio ꝑter ſm accñs: neqꝫ eni odorib⁹ leporis canes gaudent. ſed cibatione ſenſũ aut odor fecit neqꝫ leo voce bouis ſed cõeſtione. qm̃ aũt ꝓpe eſt per vocẽ ſenſit gaudere ⁊ vtiqꝫ hac videtur. Similiter aũt neqꝫ vidẽs neqꝫ inueniẽs vtiqꝫ ceruũ: vel aggreſtẽ caprũ ſꝫ qm̃ cibũ hẽbit. ⁊ iũ de odoribus declaratũ ẽ ſufficienꝛ in libro de ſenſu ⁊ ſenſato ꝙ odores aliqui conſequunꝛ ſapores quorꝫ ſpecies etiã ſꝫ ſaporũ ſpecies diſtinguũꝛ ⁊ iſti nõ ſũt ſm

Drña ĩẽ delectatiões guſt⁹ et tact⁹ ⁊ aliorũ ſẽſuũ.

ſeipſos delectabiles. ſed ſm relationẽ ad ſapores et ad guſtum. ꝓpꝛ quod (vt ibidẽ dicit Ari.) videm⁹ ꝙ odores carniũ ⁊ piſciũ ſũt delectabiles eſurientib⁹ ⁊ appetentib⁹ cibuꝫ/repletis autẽ ⁊ cibo nõ indigẽtib⁹ nõ ſũt delectabiles. ſꝫ poti⁹ oboiabiles. ⁊ iſti ſũt communes nobis et animabiles. Aliqͥ ſũt odores ſm ſeipſos ſine relatione ad cibuꝫ delectabiles vt qui roſarũ violarũ ⁊ multorũ florũ nõ eni gratia cibi gaudem⁹ in odoribus roſarũ et delectationes circa tales odores ſũt ꝓprie nobis: non eniꝫ videm⁹ ꝙ canes ad odores roſarũ accedãt tãqꝫ in his delectationẽ hñtes. Et ñ aialia nõ gaudẽt odorib⁹ niſi in relatiõe ad cibũ aut ad coitũ vel ad aliqͩ hmõi ꝑtinẽs ad ſalutẽ vite. videtur eadẽ rõe ꝙ nec aliꝛ debẽt gaudere ſm viſũ vel auditũ naꝛa ei ꝗ nõ deficit in neceſſariꝭs nec abũdat in ſupfluis. dedit aialib⁹ ſenſ⁹. ſolũ ad vite ſalutẽ ſcilicet ad proſequendum vite neceſſaria ⁊ congruentia/et fugiendum corruptiua et nociua propter quod ſicut patet tertio de anima natura non dedit animalibus terre fixis ſenſus de longe percipientes ſenſuũ obiectũ. qꝛ fruſtra dediſſet/cuꝫ percẽptũ ꝓſequi ñ poſſent obiectũ. ſed generi aialiũ ꝓgreſſiuo dedit: tanqꝫ neceſſ ñ talia oꝫ aialia ſaluari: ſenſus aũt nõ ſolũ dati ſunt hoib⁹ ad vitam ſaluandã. ſꝫ ⁊ ꝓpter cognoſcere vt. ſ. intellectui miniſtrent. in quo nos excedim⁹ aialia bruta ꝓpter qꝺ ⁊ in multis ſenſib⁹ ꝗ nihil nobis ad vite ſalutẽ ꝑficiunt: delectamur admirando ſicut dꝛ pͥmo rethorice addiſcere ⁊ mirari delectabile vt ad mlꝛtũ cui⁹ rõ ibidẽ daꝛ qꝛ in mirari eſt ꝯcupiſcere addiſcere: in addiſcere aũt in id qꝺ ſm naturã inſtituit: ⁊ ob hoc etiã in ꝓhemio metaphiſice dꝛ ꝙ ſẽſus nr̃os propꝛ ſeipſos diligim⁹: ⁊ maxime ſenſũ viſus ⁊c. Sed cũ obiciꝛ iſti notabili. qm̃ aues videm⁹ in cãtu ſuo delectari ⁊ nõ propꝛ cibũ. Ad qꝺ dicendũ eſt ꝙ ñ nõ ꝓpter cibum tñ ꝓpter coitum ꝗ ad ſenſũ tact⁹ ſpectat delectãꝛ animalia in cãtu ſuo. natura nãqꝫ propter ſollicitudinẽ triſticiã et laborẽ que ſũt in fetuum generationibus: ⁊ ꝓparationib⁹ ⁊ nutritionibus ordinauit delectationẽ vbiqꝫ admixtã ſcꝫ in coitu in laſciuis ꝑcedentib⁹ cõcomitantib⁹ ⁊ ſequentib⁹ que fiunt per cant⁹ ludos ⁊ alios geſtus multos. propter qꝺ etiã apparet ꝙ hmõi bruta non niſi in cantibus aut vlulatibus ⁊ vocib⁹ ad ſuã ſpeciem ꝑtinentib⁹: aut eis ſimilibus delectantur. his autẽ viſis videꝛ ꝙ ſeptẽ ſunt ponende concluſiones ſm Ariſt. Prima eſt ꝙ circa delectationes aiales nõ eſt temperantia quã per cõem conceſſionẽ probare videtur Ariſt⁹ ꝙ. ſ. qui circa honores aut diſciplinas vel fabularũ narratiões vel pecunias vel amicos delectãꝛ vel triſtanꝛ neqꝫ tempati neqꝫ itempati dicuntur.

Secunda concluſio eſt ꝙ cir

ca delectationes proprias viſus audit⁹ et olfact⁹ non eſt tẽperãtia qꝺ eodẽ modo ꝓbat Ari. dicẽs ꝗ eni gaudẽt his ꝗ p viſum puta coloribus ⁊ figuris et ſcriptura neqꝫ temperati neqꝫ intempati dicunꝛ: ſimiliter aũt in his que circa auditũ ſupabũdanter enim gaudentes melodiis ⁊ ypocriſi nullus intẽperatos dicit neqꝫ eos qui vt oportet temperatos/neqꝫ eos qui circa odorem preter ſecundum accidens. gaudentes enim malorũ vel roſarꝫ vel thimiamatũ odoribus non dicimus intẽperatos: ſed magis eos qui vnguentorum ⁊c.

Tertia concluſio videtur eſſe ꝙ etiã circa delectatiões guſt⁹ ꝓprias. hoc ē ꝓut non reducerenť in delectatiões tact⁹ nõ eſt tẽpantia: qꝛ nullos intẽpatoꝝ videm⁹ in oꝑrio ſapore ci bi vel vini gaudere/ſi ſupponanť lingue. niſi ꝓpť ipſorum ſcomparationē ꝛ ſi qui gaudent delicatiſſimis ſaporib⁹ vtentes. tñ moderate cibis ꝛ potibus: nõ dicimus illos intẽpatos eſſe ꝓbi gr̃a ſicut dicit Ar. illi qui vina ꝓbant ꝛ pulmēta ꝯdiũt: et nõ multũ gaudent his quo ad cibationē: vel potationē nõ intẽpati dicunť: ſed vſu imoderato oĩ qui fit per tactũ dicunť intẽpati: ꝛ in cibis ꝛ in potib⁹ ꝛ in venereis dictis propter qđ (vt dicit Ari.) ꝛ orauit quidã pultiuorax exiſtens guttur ipſius lõgi⁹ gruis fieri vt delectaretur tactu.

Quarta cõcluſio ꝙ circa delectationes tact⁹ eſt tẽpantia. qđ poteſt ꝓbari ꝑ locũ a diuiſione cũ eni ſit circa delectationes: ꝛ non aīales neqꝫ alioꝝ quattuoꝛ ſenſuũ relinquiť ꝙ ſit circa delectationes tact⁹. Itē hoc appet: qꝛ guloſos oēs ꝛ luxurioſos intẽpatos dicim⁹. tales autē ſunt qui circa delectationes tact⁹ habũdant ſꝫ circa qđ eſt intẽpantia excedendo circa illud eſt tẽpantia moderando: ꝛ omnes hoc concedunt.

Quinta concluſio ꝙ circa delectationes tact⁹ nõ omnes eſt tẽpantia: qꝛ ſicut alij ſenſus nõ ſolũ dati ſunt nobis ad ſalutē vite: ſꝫ ēt propter cognoſcere: ita ꝛ tact⁹ ꝗuis ſit nobis neceſſari⁹. vñ ſenſus nr̃os oēs p̄ter eoꝝ vtilitatē: et nihil agere debentes ꝓpter ipſos diligim⁹: licet viſũ iſto modo inter ceteros maxime diligamus ſicut diciť ꝓhemio metaphiſice. propť quod ꝛ aliq̄ ſunt delectatiões tact⁹ ꝓprie nobis in quib⁹ cetera nõ cõicant animalia. Similiť etiã multe ſũt nobis delectationes in quibuſdã ludis liberalib⁹ vt apparebit in quarto: ꝛ in actib⁹ ſerioſis humani conuict⁹/ q̄ nõ ſolũ per alios ſenſus ſed per tactũ etiã exercenť/ in hmõi aũt delectationib⁹ gaudentes null⁹ ab hoc tẽperatos dicit vel intẽpatos ergo circa hmõi delectationes nõ eſt tẽpantia: vel intẽpantia: ꝛ hanc cõcl̃onē cũ ſua declaratione intendebat Ari. cũ dicit. etei liberaliſſime earũ que ꝑ tactũ delectationũ ablate ſunt. ſ. ab illis delectationib⁹ circa quas eſt tẽpantia puta que in gimnaſijs per circuitionē ꝛ calefactionem facte.

Sexta concluſio eſt que circa alioꝝ ſenſuũ delectationes ꝓut referunť ad delectationes: ꝛ ꝯcupiſcentias tact⁹. eſt tẽpantia qꝛ virtus moderans circa finē debet moderare circa ea q̄ ordinanť ad finē ꝛ q̄ dãt ipetũ ad finē: ſꝫ delectationes ꝛ ꝯplacentie q̄ fiunt ꝑ alios ſenſ⁹ circa tangibilia ordinanť ad ſequentes delectationes tactus: ꝛ dant ipet⁹ ad eas: circa quas tñ moderat tẽpantia ſicut dictum fuit. igiť. ꝛc. maioꝛ pꝫ: quia cũ virt⁹ ſit habit⁹ electiu⁹ ꝛ electio ſit eoꝝ q̄ ad finē neceſſe eſt ſm̃ ꝟtutē ſe habere bñ nõ ſolũ circa finē: ſꝫ etiã circa ordinata ad finē: ꝛ etiã qua nõ p̄t faciliť reꝓmi finis niſi reꝓmanť ea q̄ dant ipetum ad finē: minoꝛ pꝫ ꝑ experientiã cõſtat eni ꝙ coloꝛ odoꝛ ꝛ ſapoꝛ delectabiles in cibo ꝛ potu multũ augēt ꝯcupiſcentiã cibi ꝛ pot⁹: ꝛ delectationē in vſu ipſoꝝ. Similiť etiã viſus pulchre mulieris ꝛ laſciue cãtantis ꝓmouet intẽpatũ ad ꝯcupiſcendũ ꝛ ꝓſeq̄ndũ vſũ ei⁹ ita ꝙ abſqꝫ tactu fit in eo ſepe manifeſta ꝯmotio mēbroꝝ ad coitũ ordinatoꝝ. Itē circa illas delectationes vt ꝯplacentias eſt tẽpantia q̄ ſunt generatiue triſticie: ſꝫ de abſentia tangibiliũ. ſꝫ ꝯplacentie alioꝝ ſenſuũ circa tangibilia ſũt hmõi. igiť ꝛc. maioꝛ pꝫ per Ar. dicentē. ſed itẽpat⁹ q̄dē eſt in triſtando magis q̄ oꝫ/ qm̃ delectabilis nõ adipiſciť. tẽpat⁹ aũt in nõ triſtari abſentia. minoꝛ pꝫ experimētaliť in amore hereos. Et ſiliť videm⁹ ꝙ guloſus q̄nqꝫ cũ videt cibũ q̄ ꝑ viſũ: aut olfactũ iudicat delectabilē ꝛ vti nõ põt ipſo: ardet ſuper eo ꝛ multas vellet inhoneſtas ꝛ labores incurrere ad hñdũ illũ: ꝛ ad illũ ſenſũ põt expõi qđ dicit Ar. ꝛ triſticiã aũt facit ei delectatio. i. delectatio ꝛ ꝯplacētia quã itẽpat⁹ hꝫ in viſu: vel i olfactu delectabiliũ ſm̃ tactũ facit ei triſtitiã ꝛ ardorē in appetitu cũ cũ non poſſit eis vti triſtať eni vt di. Ar. ñ adipiſcēs ꝛ ꝯcupiſcēs: cũ triſticia eni ꝯcupiſcentia ꝓpť qđ ēt dicit in p̄mo hui⁹. qđ igiť plebs ſenes patiebanť ad helenã hoc opꝫ pati: ꝛ nos ad delectationē. ꝛ in oīb⁹ illoꝝ dicere vocē plebis et ſenes ñ dicebãt helenã fugiendã eē ſm̃ tactũ tm̃: ſed etiã ſm̃ viſũ: qm̃ aſpect⁹ propť ei⁹ pulchritudinē excitabat ad ardorem.

Septĩa cõcluſio põt poni ꝙ tẽpantia ē magis circa delectatiões guſt⁹ q̄ circa delectatiões alioꝝ triũ ſenſuũ: puta viſus audit⁹ ꝛ olfact⁹. tũ qꝛ guſt⁹ eſt q̄dã tact⁹. tũ qꝛ guſtus eſt maxime ꝑiudicatiu⁹ ꝯuenientie cibi: ꝛ pot⁹ circa quas ſũt tẽperãtia ꝛ intẽperãtia ꝓpter qđ ꝛ guſtus poſt tactũ ē maxime neceſſari⁹: ꝛ aīalib⁹ cõiſſim⁹: iõ dt Ar. ꝙ circa tales delectationes tẽpantia ꝛ intẽpantia eſt quib⁹ reliq̄ aīalia cõicãt. vñ ſuiles ꝛ beſtiales videnť. hec aũt ſũt tactus et guſt⁹.

¶ Sciendũ eſt ꝙ pro quanto temperantia eſt circa venerea: ipſa eſt magis circa viſuꝫ ꝛ ꝯſiñter circa auditũ: minime aũt circa olfactũ ꝛ guſtũ: inq̄tuꝫ aũt ipſa eſt circa cibos ꝛ pot⁹ ipſa magis eſt circa guſtũ ꝛ ꝯſiñter circa olfactũ ꝛ poſtea circa viſũ ꝛ minime circa auditũ: qꝛ viſus maxime iudicat de venereis ſicut guſtu de cibo ꝛ potu. iſte igiť videť eē proceſſus Ar. in propoſita q̄ſtione.

Huic tñ proceſſui quidaꝫ addũt octauã ꝯcl̃onē. ſ. lꝫ tẽpantia nõ ſit proprie ꝛ ꝑncipaliť circa delectationes proprias viſus audit⁹ ꝛ olfact⁹: eſt tñ circa eas cõiť ꝛ ſcd̃ario: ꝛ hoc dicũt propter rõnē p̄mã in ꝑncipio q̄ſtiõis adductã imo ꝙ pl⁹ eſt dicũt ꝙ tẽpantia hꝫ eſſe quodã modo circa delectationes intellectus qꝛ in eis eſt ſuꝑhabũdanť delectari. ſicut q̄ nimis delectanť in quibuſdã ſciētijs vt nihil aliđ velit addiſcē ꝑ totã vitã ꝯtigit ēt i eis a delectatiõe deficē. ꝛ ita ieſt accipe mediũ ꝟtutis q̄ ñ videť eē niſi tẽpantia. Sꝫ hec cõcl̃o nõ videť eē ꝟa ad cui⁹ iprobationē notãđ eſt et ꝑꝑ diuerſos phl̃os loquentes de ꝟtutib⁹ diligenť aduertēdũ ꝙ dupl̃r ſolēt diſtigui morales ꝟtutē.

Octaua ꝯcl̃o ſuꝑ addita a nõnullis

Vno modo ſpecifice ex diſtinctione obiectoꝝ: ꝛ iſta eſt artificioſiſſima diſtictio q̄ inter ceteros ſolus ſufficiēter dedit Ari. Alio modo ſolent diſtigui ex diuerſis ꝓꝑietatib⁹. q̄s oēs vnaqueqꝫ virtus obſeruat circa ꝓpꝛium ſibi obiectum ꝛ hoc modo diſtinguendo/ poſuerunt ſeneca

Diſtictõ ꝟtutũ pꝫ nes ꝓꝑietates et modos.

et tulliꝰ quattuoꝛ ꝟtutes cardinales ⁊ ꝓncipales quaꝝ vna eſt que firmat aīm in opere bono circa difficilia ⁊ eſt foꝛtitudo: q̄ ē ꝯmunis oī ope ꝟtuoſo: qꝛ ſcđo huiꝰ ꝺꝛ ſp̄ eī circa difficiliꝰ ſit ars ⁊ ꝟtꝰ. Eodē etiā ſcđo dicit̄ ꝙ opera ꝟtuoſa nō ſiūt niſi firme ⁊ imobilit̄ fiant ⁊ hoc conuenit oī ꝟtuti ſm̄ ꝙ eſt habitꝰ. nullꝰ eīn circa difficilie et laboꝛioſuꝫ pōt ſe habere bene niſi ad hoc mō nature ꝑ habitū ⁊ ꝯſuetudinē inclinet̄. vn̄ tullius dicit ꝙ ꝟtꝰ eſt habitus modo nature rationi ꝯſentaneꝰ. virtꝰ eī ex conſuetudine fit: ⁊ conſuetudo eſt altera natura. Scđa ꝟtus eſt q̄ moderat exceſſus: ⁊ defectus in paſſionibus ⁊ operationibꝰ. ⁊ eſt tēpantia q̄ etiā ꝯmunis ē oīni operi ꝟtuoſo. cū oīni ope circa qđ eſt ꝟtus ſi ſuperhabūdantia praua ⁊ defectꝰ vituperabilis/ ⁊ hoc conuenit oī virtuti ſm̄ ꝙ eſt medietas ſiue mediū electiua. Tertia ꝟtus menſurat paſſiones ⁊ opationes ad illos ad quos opandū eſt ⁊ dirigit ad cōe bonū ⁊ eſt iuſticia/ q̄ etiā eſt cōmunis oīni virtuti ſicut dicet̄ in quinto. Quarta ꝟtus eſt prudentia que etiā cōis eſt in oī ope ꝟtuoſo in qua ſ̄n optet mediū virtutis deteriatū eſſe rōne vt vtiqꝫ ſapiēs determinabit: ſic igit̄ diſtinguit tullius ꝟtutes ꝓmo de officijs dicens oē qđ eſt honeſtū/ id quattuoꝛ partiū oꝛit̄ ex aliqua aut in perſpicentia veri ſolertiaqꝫ verſat̄. quod dicit quātum ad prudentiā/ aut in hoīs ſocietate tuenda tribuendo ſuū cuiqꝫ ⁊ reꝝ cōtractaꝝ fide: qđ dicit quātū ad iuſticiā: aut in animi excelſi ac inuicti magnitudine ac roboꝛe quod dicit quātū ad foꝛtitudinē: aut in oīm q̄ fiunt quodcūqꝫ dicūt̄ oꝛdine ⁊ modo quod dicit quātū ad tēpantiā. Et tu iā potes videre ꝙ ille rōnes que fuerūt in ꝓncipio q̄ſtionis adducte auctoꝛitate tulij ⁊ ſenece hac ſua vis ꝓcedunt: ⁊ nō pñt alit̄ exponi bñ dicta ipoꝝ de ſp̄ebꝰ ⁊ pꝛopꝛietatibꝰ q̄s iſti ꝟtutibꝰ ꝓdictis quattuoꝛ ꝟtutes attribuūt et quas oēs ſic diſtictas ꝟtutes aſſignauerūt ſp̄es modos ptes vel effectꝰ ꝟtutuꝫ quaſi totaliter ꝑmiſcue ⁊ inoꝛdinate valde ꝑmiſcentes ſepe ſp̄es ſeu modos ꝟtutis ex obiectoꝛū diſtinctione ſumptas eis q̄ ſm̄ diuerſos actꝰ: aut diuerſos agēdi modos circa idē obiectū ſumunt̄ aut etiā eis noībꝰ que diuerſas earūdem ꝟtutū ꝓprietates ſignant. Ħis igit̄ viſis manifeſtū eſt ꝙ tēpantia non debeat dici ꝟtus generalis ſiue magis ꝓꝓe loquendo ꝓprietas cōis oīni actui ꝟtuoſo. Sed ꝙ debet eſſe virtus ſpālis ⁊ circa ſpeciale obiectū non pōt concedi ꝙ ſit circa delectationes ꝓprias alioꝝ ſenſuū a tactu ⁊ guſtu: vt circa delectationes intellectus: nā pari ratione eſſet: ⁊ circa delectationes in pecunijs ⁊ honoꝛibus ⁊ ludis et in oīnibus alijs quod eſt fl'm: qꝛ circa hec alie ponentur virtutes ſpeciales. Itē paſſiones pertinentes ad valde diſperatos moꝛes: ⁊ quaſi nullā hñtes adinuicē ꝯnexionē vel oppoſitionē non videntur ptinere ad eandē ꝟtutē ſpecialē. ſꝫ delectationes tactꝰ ⁊ guſtꝰ ⁊ etiā alioꝝ ſenſuū in oꝛdine ad delectationes tactus ſunt valde diſpate ⁊ incōnexe ſe habēt in moꝛibꝰ ad delectationes aīales ⁊ ad delectationes ꝓprias viſus/ auditus/ et olfactus: qm̄ ꝓme ſpectant ad moꝛē ⁊ vitā beſtialē. oī no cū in eis cōicant aīalia nobis. Scđe aūt eleuāt hoīem ſup moꝛē: ⁊ vitā beſtialem: quātus homo ſe male habuerit circa eas. igit̄ ille ⁊ iſte nō pertinet ad eandē ꝟtutē ſpecialē. cū igit̄ circa beſtiales ſit tēpantia non pōt poni niſi equoce loquamur de tēpantia ꝙ ſit circa hūana. ⁊ iſtā rōnē notauit Ari. nobis valde bñ dicens: nō eſt aūt neqꝫ in alijs aīalibꝰ ſm̄ hos ſenſus delectatio ꝑter ſm̄ accñs ⁊c. circa tales aūt delectatiōes tēpantia: ⁊ intēpantia eſt qbꝰ reliq̄ aīalia cōicant vn̄ ſeruiles ⁊ beſtiales videnf̄: hec aūt ſunt tactꝰ ⁊ guſtꝰ. hic aūt eſſe muniſſimꝰ ſenſuū ſm̄ quē ⁊ intēpantia ⁊ videbit̄ vtiqꝫ iſte exꝓꝛobabilis. qm̄ nō ſm̄ ꝙ hoīes ſumꝰ extitit ſꝫ ſm̄ aīalia talibꝰ vtiqꝫ gaudere ⁊ maxime diligere beſtiale: et hoc idē poteſt videri in ſeptimo vbi de continentia ⁊ incontinentia tractabit que circa eandē ſiūt materiā tēpantie ſicut illic ꝺꝛ.

Ad rōnes igit̄ dicendum eſt.

Ad ꝓmā ꝙ circa viſum/ olfactum/ auditū delectamur multotiēs ſm̄ q̄ſdā laſciuias ad venerē oꝛdinatas multotiens eaī circa ludos multos: ⁊ etiā multotiens ſm̄ decentiā cōicationis in actibus ſerioſis: ⁊ apparet iā q̄ ꝟtutes ſiūt circa hmōi delectationes/ qm̄ tēpantia quātū ad laſciuias: ⁊ eutrapelia quātū ad ludos/ ⁊ amicitia ꝑ affabilitas quātū ad actꝰ ſerioſos. Itē delectamur aliqñ ſm̄ iſtos ⁊ alios ſenſus ꝓpter ipſm̄ cognoſcere ſm̄ ſe ⁊ ꝓpt̄ admirari circa obiecta ipoꝝ quas delectationes aut nihil: aut nimiū opꝫ reꝓmere qꝛ diſponunt ad bonū rōnis. ⁊ ſi q̄s nimis circa aliq̄ ſenſibiliū delectant̄ ſm̄ iſtos ſenſus: ⁊ ad moderādū hmōi delectatiōes oꝛ ꝯcedere ꝟtutes aliq̄s moꝛales: ꝺꝛ albertus ꝙ nō hñt noīa ipoſita: ꝙ eſt qꝛ nec difficile eſt tales delectationes moderare nec ꝯſeq̄ eas eſt multū diffoꝛme ꝓpter qđ nec Ar. curauit de eis tractare: vel etiā ſicut dicit idē albertꝰ ꝟtus moderans tales delectationes ꝺꝛ tēpantia nō ꝓꝓꝛie: ſed cōit̄ accepta ⁊ equoce ſiue metaphoꝛice ſm̄ quandā ſilitudinē ad verā tēpantiā ſicut ꝺꝛ Ar. de ꝯtinentia ſeptimo huiꝰ aliq̄ etiā hmōi delectationibus ſpālit̄ olfactꝰ vtunt̄ ad ſanitatē via medicine: qꝛ. ſ. odoꝛes cerebꝛo pꝛoſunt ſicut ꝺꝛ in de ſenſu et ſenſato ⁊ q̄ ſic pꝛoſequnt̄ eas pꝛopt̄ inoꝛdinatū et moꝛē egritudinis: efficiunt̄ molles: de q̄ mollicie deteriabit̄ in ſeptimo libꝛo: ⁊ ita videt̄ ꝙ nulle vl̄ paucíſſime ſint illoꝝ ſenſuū delectationes q̄ moderatione indigeant. q̄ non ſint reducte ad aliq̄s ꝟtutū vel maliciaꝝ ſpālium de qbꝰ dixit ſeu tractauit Ar. i iſto libꝛo. ¶ Ad aliā rōnē dicendū eſt ꝙ nō eſt malū ſi delectationes viſus ſm̄ ꝙ oꝛdinant̄ ad cognoſcē ſm̄ ſe ⁊ ad ſcire capiant augmētū. idō vt ſic ñ indigeāt ꝟtute reꝓmente ñ alia ꝟtute ꝑt ꝓdictas foꝛte ei ꝙ adhoc ſufficiūt eutrapelia ⁊ affabilitas ſeu amicitia. Ad aliā ꝯcedit̄ ꝙ tles delectatiōes q̄ ſūt i aſpectibꝰ mulieꝝ ptinēt ad tēpantiā. qꝛ ſūt in oꝛdie ad tactū: ſꝫ ad obiectionē ꝯtrariā dicendū ē ꝙ delectatio circa ſenſibilia ñ ꝑficit̄ ſine fantaſia: ſꝫ ꝑ fantaſiā vl̄ auget̄ vel diminuit̄ vl̄ tollit̄ oīno. nā ſi in vino tu vides aliquā imūdiciā: tu habebis abhoīationē: ita ꝙ tu ñ poſſes illđ bibere qđ tñ ſi hoc ñ vidiſſes videret̄ tibi bonū ⁊ aliqñ ꝙ iā cōedimꝰ vel potauimꝰ ſi dicat̄ nobis ꝙ imūdū fuerit gñat̄ in nobis abhoīatio ſtomachi vt opoꝛteat totū vomē extra. ſic igit̄ pꝫ ꝙ delectatio vel abhoīatio alicuiꝰ ſenſus circa obiectū alteriꝰ reddit delectationē illiꝰ altꝰ ſenſus circa tale obiectū mioꝛē vl̄ maioꝛē: pulchꝛitudo igit̄ mulierū accepta ſꝫ viſū vl̄ cantꝰ eiꝰ acceptꝰ ſm̄ auditū reddit vſū tactꝰ delectabilioꝛē ꝓpt̄ imaginationem: quātus eſſet ſm̄ ſeipſum minus delectabi-

ꝙ delectatio vniꝰ ſenſꝰ ptinet ad alterā pꝛopt̄ fantaſiam.

lis ⁊ ita patet ꝙ talia reducunť in delectatiōes ta
ctus. Alie rōnes q̄ auctoritate tulij ⁊ ſenece fiebāt
ſolute fuerūt in p̄dictiōe q̄ſtiōe ⁊ tūc ē finis q̄ſtiōis

Queritur viceſimo octa

no. Utrū tēpantia ſit vna vtº ſm̄ ſpe
ciem? ¶ Arguiť ꝙ nō: qꝛ phūs diuer
ſas eius partes aſſignat vel ſpecies
aliqui quidē ꝯtinētiā clementiam: ⁊
modeſtiā. Alij aūt honeſtatē vel verecūdiā. Alij ve
ro abſtinentiā frugalitatē pſimoniā ſobrietatem
pudicitiā caſtitatē ⁊ plura alia. ¶ Itē v̄tutes di
ſtinguunť per actº ⁊ actº per obiecta. ſed actus ve
nerei ſunt multū diſparati: ⁊ diuerſi a cōeſtione: ⁊
potatione: ⁊ ſimiliť eoꝝ obiecta puta cibi ⁊ potus
a mulieribº. igitur cū circa hec oīa ſit tēperantia
videť ꝙ ip̄a non ſit vna virtº. ¶ Itē ille delecta
tiones nō pertinent ad vnā v̄tutē q̄ ſpectant ad di
uerſos ⁊ valde diſperatos mores vt dicebať ī alia
q̄ſtione: ſed delectationes ex cibo ⁊ potu ⁊ delecta
tiones ex venereis actibº ſunt hm̄oi. qđ patꝫ per
hoc ꝙ ille inueniunť in nobis ſm̄ oēm etatem. ⁊ a
p̄ncipio vite nobis ꝯueniunt: hee aūt non: ſed ſm̄
tempus determinatū ſolum ergo. ⁊c.

Oppoſitum arguitur aucto

ritate Ari. q̄ non diſtinxit nobis illā virtutē tanq̄
credens eā eſſe vnā ſolā. Itē plures eſſent v̄tutes
cardinales q̄ q̄tuor qđ nō dixerūt phi. Reſpōdeo ē ꝙ
tēpantia eſt p̄pꝛie circa delectationes tactº ſm̄ ſe:
aut circa alias delectatiōes vt reducūť in iſtas ſi
cut dictū fuit in alia q̄ſtione. Et ſi q̄s tēpantiā velit
magis cōiter accipe put eſt moderatiua delecta
tionū aliarū. tunc ſtatim ꝯcederet ꝙ ip̄a nō ē vna
virtus: ſed plures ſicut dicebať in alia q̄ſtione. nō
eſt igitur q̄ſtio ad preſens niſi vtrū tēpantia ſm̄ ꝙ
eſt p̄ciſe circa delectationes tactº puta circa cibos
⁊ potus ⁊ venereos actº: ſit vna ſm̄ ſp̄em vł plꝛes
¶ Ad qđ quidā r̄ndent ꝙ eſt vna ſm̄ ſp̄em ſubal
ternā: ſed nō eſt vna ſm̄ ſpeciē ſp̄alиſſimā ppť rō
Opinio. nes adductas: ⁊ itēꝝ qꝛ lꝫ delectatiōes tactº ſint
ꝙ tēpan obiectū tēpantie: ⁊ tñ hoc nō eſt ſm̄ eaꝝ rōem cō
tia nō ſit muné. cū non ſit circa oēs delectationes tactº. q̄s
vtº ſpāl. dicit Ari. ꝙ liberaliſſime eaꝝ q̄ꝑ tactū delectatio
nū ablate ſunt. dicit etiā ꝙ neq꜄ circa oē corpº ſꝫ
circa partes quaſdā non igiť capiť neq꜄ ſpecifica
tur tēpantia ſm̄ rōnē cōem delectationū tactº. ḡ
opꝫ ꝙ ſm̄ eaꝝ ſp̄ales q̄ſdā rationes accipiať ⁊ ſpe
cificeť. ſed rōnes ſp̄ales delectationū tactº ſunt di
uerſe in cibis ⁊ potibꝫ: ⁊ in actibº venereis. igitur
opꝫ tēpantiā circa illas diuerſificari ſp̄e ¶ Item
guloſitas: ⁊ ebrietas: ⁊ luxuria ſunt vicia ſm̄ ſpe
ciē diſtincta: ⁊ oppoſita tēpantie ſm̄ exceſſum. nō
q̄uis eidē virtuti duo vitia opponanť. vnū ſm̄ ex
ceſſum. alterū ſm̄ defectū. eo ꝙ v̄tus eſt medietas
tñ non videtur ꝙ eidē v̄tuti non debeant opponi
plura vitia ſm̄ exceſſum. neq꜄ plura ſm̄ defectum
opꝫ ḡ ꝙ alia ſic ſpecifica rō tēpantie ſm̄ quā ſibi op
ponit guloſitas vel ebrietas: ⁊ alia ſꝫ quā oppōit
ſibi luxuria. Itē ſꝫ aliā rōnē ſpecificā delectamur
ī calido ⁊ ſicco / ⁊ ſꝫ aliā ī frigido ⁊ hūido. iđ fames
et ſitis videnť eſſe appetitº diuerſi ſp̄e. ḡ delecta
tiones in cibo: ⁊ potu ſunt alteriº ⁊ alteriº ſpeciei
ſed tēpantia eſt circa vtrāq꜄. ḡ ſi v̄tutes diſtinguū
Opinio tur per obiecta tēpantia non erit vna vtº. Alij aūt
oppoſita dicunt ꝙ temperantia eſt vna virtus ſm̄ ſpeciē: q̄a

licet delectatiōes tactus ſm̄ quas ſumiť tēpantia
eſſent diuerſe ſm̄ ſpeciē: tñ ꝯſimilis moris ſūt: q̄a
ꝯſimile momentū hñt trahendi appetitū. ſ. p mo
dū ꝯcupiſcentie beſtialis q̄ aūt ꝯſimili mō: ⁊ mo
re trahunt appetitū eadē virtute refrenari poſſūt
⁊ rectificari: igiť. ⁊c. ¶ Itē ſi non eſſet vna v̄tus.
hoc eſſet p̄pter diuerſitatē delectationū in cibis ⁊
potibº ⁊ venereis actibº ſed p̄pter hoc non tolliť
vnitas eiº. ideo. ⁊c. maior cōiter cōcediť: minor p
batur qꝛ hec tria adinuicē ordinantur potº enim
ordinať ad cibi tēpamentū. cibº aūt nō ſolū ad cor
poris nutrimentū: ſed etiā ad materiā veneream
modo eadē virtus circa finē ⁊ circa ordinata in fi
nē q̄tūcūq꜄ ſint ſpecie diuerſa. igiť. ⁊c. ¶ Et ꝯfir
mať eadē minor: qꝛ eadē debet eſſe virtus mode
rans aliquā paſſionē ⁊ moderans ea q̄ p̄uocant ⁊
augmentāt illam paſſionē. q̄a talia eiuſdē moris
ſunt: ſed ꝯſtat ꝙ delectationes in cibis ⁊ potibº et
eoꝝ vſus p̄uocant ad venerea ⁊ inclinant. ſiliť ſū
ptio ciboꝝ p̄uocat potº ꝯcupiſcentiā propter qđ
iſta tria cōiter ꝯſequunť ſe inuicē: et comitanť. iđ
eiuſdē moris ſunt ⁊ ad eandem ſpectant v̄tutem.
¶ Adhuc ꝯfirmatur illa minor qꝛ licet multi po
nāt ꝙ aliº eſt aliº eſt formaliter ſenſus tactº cali
di ⁊ frigidi ⁊ ſenſus tactº hūidi ⁊ ſicci: tñ oēs cōce
dūt eundē eſſe ſenſū calidi: ⁊ frigidi ⁊ ſimiliť eun
dem humidi. ⁊ ſicci quia idem eſt ſenſus contra
rioꝝ ⁊ ita patꝫ ꝙ idē eſt ſenſus formaliť delectās
in calido ⁊ delectans in frigido, ⁊ ſiliť idē eſt ſenſº
delectans in humido ⁊ delectans in ſicco. ſi igiť fa
mes eſt appetitº calidi ⁊ ſicci ⁊ ſitis frigidi ⁊ hūi
di videtur non eſſe alteriº ſenſus ſitis et alteriº fa
mes / nec aliº cibº et alteriº potº ppť qđ vt videť
neq꜄ delectationes ipoꝝ debēt eſſe alteriº et alte
rius v̄tutis. Similiť idē declarať de venereis: et
cibis. qꝛ ſicut albertus dicit ſemē qđ in venereis
emittitur / et cibº q̄ aſſum ē ſm̄ eandē rationē ſpe
cificam delectant. ſ. ſm̄ ꝯiunctionē conuenientis: et
proportionati ſenſui tactº q̄uis hoc ſm̄ diuerſos
modos accidentales. in cibis eñi delectamur tan
q̄ in parte ſimilibº ⁊ conuenientibº ⁊ alieno ſpiri
tu operante ad perfectam ſimilitudinē referēdis
⁊ hic eſt ſpiritº caloris digeſtiui. p̄pter quod na
tura partem de cibis abijcit ⁊ partē ſumit. In ve
nereis autem delectamur tanq̄ vltima ſilitudine
conuenietibº: ⁊ proprio ⁊ ꝯnaturali ſpū in neruis
tangibilibus diffuſo propter qđ coitº delectatio
intenſiſſima eſt ⁊ hoi ꝯplantata delectatio igitur
tactus ex eodem in nutritiuis ⁊ generatiuis eſt ⁊
ſm̄ idem in ꝯmuni: quia ex tactu conuenientibus
in ſp̄ali: tñ habet modū diuerſum / nutrimentū eī
delectat vt non totū ꝯueniens ſemen aūt vt perfe
cte aſſimilatū ad hoc etiā facit qꝛ nerui ſenſibiles
in palato ⁊ ſtomacho diffuſi ſunt duri. ⁊ ideo non
in ſūmo paſſibiles. ⁊ hoc ideo fecit natura qꝛ ſepe
a duris: et diſſimilibº tanguntur propter quod ſi
facile paſſibiles eſſent a talibus cito obſtupeſce
rent: et homo deſtrueretur propter quod non pro
fundatur in ipſis ad minimū delectatio: nec etiaꝫ
triſtitia reſiſtente duricie neruoꝝ in inguinibus
aūt natura molliſſimos: ⁊ tenerrimos poſuit ner
uos qui faciliме ſentiant tactū eius quod eſt cō
uenientiſſimū ſm̄ naturam: patꝫ igitur ꝙ delecta
tio nutrimenti ⁊ venereoꝝ in tactu eſt ⁊ ſm̄ vnaꝫ
cōmunē rationē tangēdi. q̄uis ſm̄ propriū modū
non ſubſtantialē q̄dē: ſed accñtalē habeām i diſce

ferẽtiã: ⁊ideo tẽperãtia in his vna eſt virt⁹: ꝗuis
in mõ differens / aliqñ frugalitas dicatur ſm ꝙ re
ferẽ ad cibũ / aliqñ aũt caſtitas ſm ꝙ referẽ ad ve
neres. Et hec oĩa ſũt dicta alberti in ꝑpꝛia forma

Riſſio ad rõnes ꝓbãtes ꝙ tpãtia ñ ſit virt⁹ ſpecialis

Igiẽ ſi hec opinio teneatur
reſpondeři poteſt ad rõnes in oppoſitũ. ❡ Ad ꝑ
mã dicendũ ꝙ aliqui diuidũt temperantiã gene=
raliter acceptã ac oẽs ſpecialẽ virtutẽ ſicut in alia
q̃ſtione viſum fuit: illi aũt q̃ diuidũt tẽperantiam
put eſt ſpecialis virt⁹ nõ diuidũt ſpecificis ⁊ eſſen
tialib⁹ differentijs. ſed vt ſm ei⁹ diuerſas ꝓpꝛie=
tates: vel ſm materiales ſeu accidẽtales obiecto
rũ ſuoꝝ differentias. Due eñ ſunt oĩs pfecte vir
tutis proprietates. ſ. fuga turpidinis ⁊ amor pul=
chritudinis ſiue honeſtatis. ⁊ ita q̃dã aſſignãt tẽ=
peranti ꝫ duas ptes. ſcʒ verecũdiã quãtũ ad fugã
turpis ⁊ honeſtatẽ ſtricto noĩe ſumptã q̃tũ ad a=
morẽ honeſti. Aliq̃ aũt ſm accñtales obiectoꝝ diffe
rentias diuidũt tẽperantiã vocantes eã in ordine
ad cibi abſtinentiã vel frugalitatẽ vel pſimoniaʒ
in ordine ꝟo ad potũ ſobꝛietatẽ: ⁊ in ordine ad pn
cipalẽ venereoꝝ actũ caſtitatẽ: ⁊ in ordĩe ad extri=
ſecos mot⁹ ordinatos ad venere cuiuſmodi ſunt
oſcula amplex⁹ ⁊ aſpect⁹: ⁊ hmõi pudicitiam. Et
adhuc aliq̃ multas ponũt ſubdiuiſiões: vel alias
diuiſiones q̃ nõ tollũt ſpecificã ⁊ eſſentialẽ tẽpan
tie vnitatẽ. ❡ Ad aliã rationẽ dicẽdũ eſt ꝙ oẽs
illi vſus ⁊ act⁹ ⁊ oĩa illa obã in idẽ ſm ſpẽʒ vel etiã
ſm morẽ ꝯueniũt in trahendo appetitũ: q2 ſm eaſ=
dẽ delectationes alliciũt appetitũ ſicut dictũ fuit
❡ Ad aliaʒ dicendũ eſt ꝙ oẽs ille delectationes
eiuſ dẽ moris ſunt. Si aũt delectationes venereo
rũ non ꝯueniũt nobis ſm oẽm etatẽ. vt i pueritia
hoc eſt propter defectũ materie: puta ſpermatis:
quia natura tũc toto nutrimento vtiẽ ad augmẽ=
tũ: ad hoc etiã facit indiſpoſitio organorũ ſed or=
ganis diſpoſitis ⁊ materia parata manifeſtũ fuit
ꝙ delectationes ille ⁊ iſte ſunt eiuſdẽ moris.

Ad rões ꝓbantes ꝙ tẽpan. ñ ſit vt⁹ ſpecialis

❡ Ad rõnes alterius opinio
nis Ad ꝑmã dicendũ eſt. ſ. ꝙ tpantia eſt circa oẽs
delectationes tact⁹ ſm ſe acceptas. ſed nõ eſt cir=
ca delectationes tact⁹ vt ordinatas: ⁊ relatas ad
alias delectationes: puta ad delectationes ſm in
tellectum: vel eas que ſũt in ludis: aut huiuſmõi
q2 vt ſic ipe iã mores alios ſubintrãt cũ pri⁹ dictũ
fuit ꝙ habit⁹ morales determinanẽ fine. vñ quin
to hui⁹ dicit Ar. Si quidã lucrãdi gratia meche
biẽ ⁊ accipiat hic aũt apponẽs ⁊ iacturã patiens
ꝓpter concupiſcentiã iſte quidẽ luxurioſus vide
tur vtiq; eſſe magis q̃ auarus ille aũt iniuſt⁹: lu=
xurioſus aũt nõ. Ad hoc aũt qð dr nõ circa oẽ
corp⁹: ſed circa quaſdẽ partes eſſe tpantiã. põt di
ci ꝙ imo eſt circa oẽs partes corporis ſʒ quas cõ
tingit delectari ſm tactũ. vnde de cõtinentia: ⁊ in
continentia loquens Ar. ſeptimo huius dicit eas
eẽ circa eaſdẽ delectationes ⁊ triſtitias circa quas
ſunt tẽperantia ⁊ intpantia: et cũ dicit continẽtiã
eſſe ⁊ eſuriei ⁊ ſiti ⁊ caloris: ⁊ frigoris et oĩm que
circa tactũ ⁊ guſtũ. qð igiẽ dicit Ar. temperantiã
⁊ intemꝑantiã nõ eſſe circa oẽ corpus ſed circa q̃ſ
dã partes: debet intelligi non ſimpliciẽ ſed cõpa=
ratiue: q2 ſcʒ multo plus eſt circa quaſdã partes ⁊
minime circa alia. Ad aliam põt dici ꝙ guloſitas
ebrietas ⁊ luxuria diſtinguunẽ ſm accñtales diffe
rentias ſicut dictũ fuit de frugalitate ſobꝛietate ⁊
caſtitate: vel poteſt dici ſicut dicebatur ad ratio=
nẽ q̃ conſiliis fiebat contra ſpitatẽ fortitudinis in
illa queſtione vtrũ fortitudo ſit virtus moralis.
Ad aliã q̃õ rñdendũ eſt patet in poſitione.

Queritur ꝯñter viceſi=
mo nono. Utrũ in ꝯcupiſcentijs natu
ralibus poſſit eſſe pctm ❡ Arguiẽ ꝙ
non: q2 de his q̃ a natura nobis inſunt
null⁹ increpatur tertio hui⁹: ſed cõcupiſcentie ex
eo naturales q2 nobis inſunt a natura. igitur de
his nõ increpamur ſed oẽs de peccato increpanẽ
igiẽ. ⁊c. ❡ Itẽ illud nõ eſt peccatũ ad cuius oppo
ſitũ ñ poſſum⁹ aſſueſcere ſʒ ad oppoſitũ naturaliũ
ꝯcupiſcentiarũ non poſſum⁹ aſſueſcere. q2 nullus
natura exñtiũ aliẽ aſſueſcit ſcðo hui⁹. ꝗ in concu
piſcentijs naturalibus non contingit peccare.
❡ Item dicit Ari. repletio eñ indigentie natu=
ralis ꝯcupiſcentie eſt. ſʒ in repletiõe indigẽtie nõ
ẽ pctm. imo i ſupbabũdẽdo vltra idigẽtiã: igiẽ ⁊c.

Oppoſitũ dicit ari. in natu
ralib⁹. igiẽ cõcupiſcentijs pauci peccant ⁊ in vnũ
in plus. Itẽ ꝯcupiſcentia venereorũ eſt naturalis
⁊ tñ cõtingit in ea peccare fornicando ❡ Primo
videndũ quid in hoc loco debeam⁹ intelligere ꝑ
cõcupiſcentiã naturalẽ. Secundõ videbiẽ q̃õ in
eis cadit pctm tertio ſpãliẽ videbiẽ an ſimplex for
nicatio ſoluti cũ ſoluta ſit pctm. De ꝑmo articlo
dicendũ eſt ꝙ idẽ intendit Ari. in hoc loco ꝑ ꝯcu=
piſcentias naturales: ⁊ per concupiſcentias cões
⁊ idẽ intẽdit ꝑ ꝓpꝛias: ⁊ ꝑ nr̃as. ❡ Ponit igiẽ ta
lẽ diſtinctionẽ ꝙ ꝯcupiſcentiarũ hec quidem cões
videnẽ eſſe hec quidẽ ꝓpꝛie ⁊ appoſite quã q̃dẽ di=
ſtinctionẽ dicũt aliq̃ eſſe eandẽ illi diſtinctioni q̃
poniẽ ꝑmo rethorice ꝙ. ſ. ꝯcupiſcentiarũ quedã
ſunt irrõnales ⁊ alie cũ rõne. quas ei hic vocat na
turales: ⁊ cões vocebat ibi irrõnales: et quas vo=
cat hic ꝓpꝛias ⁊ nr̃as vocabat ibi cũ ratione. Sʒ
hoc nõ videẽ eſſe vex: q2 illic vocauit oẽs illas cõ
cupiſcentias irrõnales q̃s ibi videẽ vocare cões
⁊ ꝓpꝛias: vł adhuc plures: dixit eñ ꝙ irrõnales cõ
cupiſcentie ſunt q̃ alimẽti ſitis ⁊ fames: ⁊ ſm vnã
quãq; ſpem alimẽti ꝯcupiſcentia: ⁊ q̃ circa guſta=
bilia ⁊ venerea ⁊ totaliẽ tangibilia ⁊ circa olfactũ
boni odoris. ⁊ auditũ ⁊ viſum modo tñ cões ꝙ ꝓ
pue in hoc loco ponunẽ circa tangibilia ⁊ guſtabi
lia / cũ circa vtraq; ſit tẽꝑantia: ⁊ intꝑantia. Me=
lius igiẽ vẽ ꝙ diſtinctio ꝑmi rethorice exponatur
ſicut pri⁹ expoſita fuit vbi querebaẽ vtrũ tpantia
ſit circa delectatiões tact⁹ ⁊ guſt⁹ ſolũ. Iſta igiẽ
diſtinctio ꝯcupiſcẽtiaꝝ i cões ⁊ ꝓpꝛias videẽ tota
ſub irrationalib⁹ ꝯtineri ꝯcupiſcentijs q̃s vt dicit
albertus epicurei diuiſerũt in tres ptes. ꝑme ſunt

diuiſio ꝯcupiſcentiaruʒ in tres ptes ſm epicureos.

naẽales ⁊ neccie cuiuſmõi ẽ ꝯcupiſcẽtia cibi ⁊ pot⁹
⁊ dr naturalẽ q2 a natura hʒ ortũ ⁊ neccia dr: q2 cib⁹
⁊ pot⁹ ſũt neceſſarij ad corpis ſalutẽ. Alie ſũt na=
turales ⁊ non neceſſarie cuiuſmõi ẽ ꝯcupiſcentia
venereoꝝ ipa eñ a natura hʒ ortũ ſʒ ñ eſt neceſſa
ria ad corpis ſuſtentationẽ. Tertie ꝟo nec ſũt na
turales nec neceſſarie cuiuſmõi ſunt ꝯcupiſcentie
ſeq̃ntes habitũ acq̃ſitum nã vt dr tertio hui⁹ ſm
vnũquẽq; habitũ ꝓpꝛia ſũt bona ⁊ delectabilia
Quartũ aũt mẽbꝛũ nõ eſt poſſibile. ſ. ꝙ ſint ꝯcupi
ſcẽtie neceſſarie ⁊ non naturales: q2 natura nõ deẽ

cie i neceſſarijs. hãc aũt diſtinctionẽ vt dt Albert⁹ Ari. hic reducit ad duo mẽbra p tãto ꝙ ꝯcupiſcẽtie venereoꝝ ꝛ ſi ſũt nõ neceſſarie ad ſalutẽ idiuidui ſũt tñ neceſſarie ad ſalutẽ ſpeciei qꝛ igr cibi et pot⁹ ꝛ venerei act⁹ abſolutẽ cõiter accepti ſũt naturalr neceſſarij tõ ꝯcupiſcẽtia naturalr ſiue cõis vocat ꝯcupiſcẽtia cibi ꝛ pot⁹ ꝛ venereorũ ſimpliciter ꝛ i cõi. ¶ Cõcupiſcẽtie aũt ꝓꝑe q̃ nõ ſũt neceſſarie ſm naturã ſũt ꝯcupiſcẽtie ſpecialiũ ciboꝝ ꝛ potuũ vel mulierũ vbi gfa ꝙ aliq̃ cõcupiſcũt pulmẽta piſcũ aliq̃ ꝑdicũ vel caponũ aliq̃ vinũ de rupella aliq̃ claretuꝫ. aliq̃ mulieres ſimplices. aliq̃ laſciuias valde. Eſt igr hec diſtictio cõcupiſcẽtiaruꝫ ſm cõe ꝛ ſpeciale. Nã cibi ꝛ potus cõiter ꝛ indifferẽter accepti ſũt neceſſarij ad ſalutẽ nare determinatio ꝟo ad tales vel tales cibos aut pot⁹ aut coit⁹ non eſt neceſſaria nature: et ideo ꝓprias vocat Ari. appoſitas qꝛ ſemꝑ ſpeciale dr ſm appoſitioneꝫ differẽtie ad ipſũ cõe. hũ etiã dicit ꝙ ꝓprie concupiſcẽtie habẽt aliqd naturale qꝛ ſcꝫ cõe i ꝓꝑo et ſpeciali ſoluatur. Et ita dictũ ſit de ꝑmo articulo.

[Margin: qđ cõcupiſcentia nãal' ſiue cõis.]
[Margin: qđ cõcupiſcentie ꝓprie.]
[Margin: ſcđs⁹ articul⁹ quõ eſt pctm̃ in ꝯcupiſcẽtijs naturalib⁹.]

¶ De ſecundo articulo vide-

tur eſſe dicẽdũ ſm Ari. ꝙ tã in cõcupiſcẽtijs naturalibus q̃ in ꝓprijs contingit peccare. ſed multo magis in proprijs q̃ communibus qđ põt ꝑmo declarari ex pte intẽperãtie. Scđo ex pte inſenſibilitatis. Ex pte intpantie qꝛ vbi eſt fortius trahens ad cibũ vel potũ ſumendũ: ibi cõtigit excedere. ſꝫ in ꝓprijs cõcupiſcẽtijs eſt fortius trahẽs qꝛ ipſa. naturalis cõcupiſcẽtia trahit cõcupiſcẽtiã oppoſitã: obiectũ ſpeciale ꝟbi gfa ſi qs abſolutẽ indifferẽter cõcupiſcit cibũ ꝛ aliter ſpecialr cõcupiſcẽtiã hꝫ ad ꝑdices poſito ꝙ vterqꝫ ſat' comederit de capoib⁹ ꝛ apportẽt eis ꝑdices: cõſtat ꝙ ꝑmus nõ inclinabit ad comedẽdũ ꝑdices ſecundus aũt adhuc accipiet de ꝑdice. Itẽ cõis cõcupiſcẽtia cibi ꝛ pot⁹ videt ꝯſiſtere ſtare in ipſo tactu cõcupiſcẽtia vero ꝓꝑa videt ꝑuenire ex delectatione alteri⁹ ſenſus circa obiectuꝫ tactus vt ex delectatione guſt⁹ in ſapore dulci vel viſus in pulchro colore vel huiuſmodi: mõ dictũ fuit pri⁹ ꝙ delectatiões vni⁹ ſẽſus circa obiectũ alteri⁹ ſẽs⁹ augẽt illi⁹ alteri⁹ ſẽs⁹ cõcupiſcentiã ꝛ delectationẽ circa illud obiectum igr. ꝛc. Item pluribus modis cõtigit peccare taꝫ in ꝓprijs q̃ in cõmunib⁹ qꝛ in cõmunib⁹ ſm exceſſũ peccat. vnomodo tantũ ſicut dicit Ariſtoteles. ſcꝫ in accipiendo pl⁹ q̃ oportet ad debitã nature ſuſtẽtationẽ ꝛ ſtatus decentiã in ꝓprijs aũt peccatur ꝛ in accipiendo plus q̃ oporteret in cõcupiſcẽdo vel accipiẽdo illud ꝙ nõ opꝫ vt ſi paup vult habere cibaria delicata vel nõ qs in menſa corã ſocio ſuo capiat morcellum delicatiorẽ et comedat ipſũ vñ ſciendũ eſt ꝙ ſm ꝑdictã diuiſioneꝫ tripex poteſt ſumi modus intpatoꝝ aliq̃ eni quocũqꝫ cibo vel potu nitũtur ventrẽ ſꝑ implere et eos vocam⁹ ſimplicr guloſos: qs Ari. vocat caſtrimargos a caſter ꝙ eſt venter ꝛ merges ꝙ eſt furor vel inſania. Aliq̃ aũt nõ curãt q̃ modicũ habeant de cibo vel potu duꝫ tñ illos habeant delicatiſſimos ꝛ illi vocãtur leccatores. Aliq̃ aũt ſũt peſſimi qꝛ delicatiſſimos querũt cibos ꝛ ventrẽ et ventrẽ eiſdẽ per iplere nitũt ſũt eni ſimul leccatores et guloſi

[Margin: Tres modi intẽperatoꝝ in circa cibos.]

¶ Adhuc etiam videt ꝙ quantũ ad inſenſibilitate contingit in concupiſcẽtijs ꝓprijs magis peccare q̃ in cõibus: qꝛ peccare in cõibus ſm defectũ videt eſſe in min⁹ appetẽdo vel accipiendo de cibo q̃ ſit oportunũ ad nature ſuſtentationẽ ꝛ ſtat⁹ decentiã. ſic aũt peccare ſicut dicit Euſtrati⁹ ꝓhibet ab appetitu naturalis indigẽtie: ideo rariſſime ꝛ cuꝫ difficultate põt in nobis accidere motiuũ iclinãs nos ad tale pctm̃: ſꝫ peccare in ꝓprijs ꝯcupiſcẽtijs ſm defectũ eſt min⁹ diſcernere vel minus eligere ꝛ accipe delectabiliores cibos ꝛ pot⁹ q̃ ſit oportunũ ad nature ſuſtentationẽ ꝛ ſtat⁹ decentiã. natura eñ que nihil fruſtra facit nõ inſtituiſſet in cibis ꝛ potibus delectationẽ: niſi eſſet cõueniẽs eã cũ moderamine acceptare: ceter' eñ parib⁹ cib⁹ delectabilis meli⁹ nutrit corp⁹ ꝛ corpis ꝟtutes: ꝛ p ꝯñs ꝟtutes aie: cũ aia ſequat corp⁹ in de phiſonomia meli⁹ diſponit q̃ in delectabilis. ꝓpt qđ recta rõ iubet illa acceptare delectabilia moderate (ſicut dicit Ariſ.) quecũqꝫ ad ſanitatẽ ſunt vel ad bonã habitudineꝫ vel non exñtia vis ipedimenta. vel ꝓpter bonũ vl ſupſubſtantiã. modo ꝯſtat ꝙ ad minus diſcernẽdũ ꝛ eligendũ talia delectabilia põt idẽ eſſe motiuuꝫ quod ꝑus. ſ. in qſtione vtrũ inſenſibilitas ſit vitiũ dictũ fuit illud: igr motiuũ põt nos inclinare ad peccandũ in min⁹ ꝛ in ꝓprijs ꝯcupiſcẽtijs ꝛ i cõib⁹ In ꝓprijs aũt nõ prohibet nos peccare appetitus vel naturalis indigẽtie: qꝛ repleri põt cibo in..lectabiliori ꝛ ineptiori. ꝓpter quod facili⁹ eſſe videt in his incurrere tale pctm̃ q̃ in cõib⁹. ꝛ de hac iſenſibilitate: ſcꝫ q̃ eſt circa concupiſcentias ꝓprias videbet ſpãliter Ariſt. loqui cũ dicit deficiẽtes circa delectatiões ꝛ min⁹ q̃ opꝫ gaudentes non multũ fiunt. non eñ humana eſt talis inſenſibilitas etenĩ aliqua aialia diſcernũt cibos: ꝛ his quidẽ gaudẽt his aũt non. Si aũt huic nihil eſt delectabile: neqꝫ differt alteꝝ ab altero longe vtiqꝫ erit abhũano eẽ videtur igitur ꝙ aſſignari poſſent tres inſenſibilitates correſpõdentes trib⁹ modis intpantie

[Margin: ꝙ magis peccatur concupiſcẽtijs ꝓ ꝓis q̃ cõ ad iſẽſibilitatem.]
[Margin: qđ peccare i cõcupiſcẽtijs ꝓprijs ꝑ inſẽſibilitatem.]

Quantũ ad tertium articu-

lum videt ꝙ ꝯcupiſcẽtia venereoꝝ eſt naturalis ꝛ humana. natura eñ eſt naturalr libera ꝛ nulli naturalr obligata: niſi forte parẽtes filias ꝛ filiã parẽtib⁹: ſed nõ vir extrane⁹ extranee mulieri aut econuerſo. Et ideo nõ fit pctm̃ ſm mores virũ abſqꝫ ligamẽto matrimonij cognoſcere mulierẽ: et aliqui iã dicũt propt iſtã rõnem ꝙ talis fornicatio non eſt pctm̃ niſi qꝛ ꝓhibitũ in lege: ita ꝙ non diſſonat recte rõni attendẽti ſimplr ad naturã ꝛ mores. ſicut eñ ſine pctõ põt ſumi alimentum ꝛ ſumi dꝫ ad vite neceſſitatẽ ꝙ nulli eſt alteri obligatũ: ita ad ſpeciei humane conuerſationẽ ſumi põt ꝛ debet cũ moderamine: cũ qcunqꝫ mulier nulli alteri obligatur bonũ nãqꝫ cõe procurat ꝛ nemini fit iniuria ꝓpter quod ꝑceptũ fuit (ite: creſcite ꝛ multiplicamini ſuper terrã. Sed iſta opinio non videt alias vera: qꝛ pctm̃ eſt oẽ opus ꝯtra legalẽ iuſticiã. fornicatio aũt eſt cõtra legalẽ iuſticiã qđ aliqui ſic oſtendunt. lex non reſpicit ad illud quod in aliquo caſu accidit: ſed ad illud quod cõiter accidit: ſed cõiter ex fornicatione põt malũ ꝑuenire qđ euitaret per ligamentũ matrimonij (aut eqpollens ei. igr cũ ſꝑ lex ad boni ꝑcurationẽ ꝛ mali remotionẽ attendat: iuſtũ legale nequaq̃ fornicari ꝑmittit: ſed adinuicẽ ãte coitũ obligari. Quod aũt ex fornicatiõe cõit malũ euentre põt (declarat ꝑ illud quod Ariſt. adducit ſcđo pollitice cõtra opinantes ꝙ optima eſt policia mulieres oibus eſſe cões. non eñ ſciretur

[Margin: terti⁹ articul⁹ an ſimplex fornicatio ſit pctm̃.]
[Margin: Ratio ꝙ non.]

quoꝝ filiȷ viroꝝ eſſent pueri ita vel viri nullos reputarēt ſe habere filios vel reputarēt illos tāq̄ ſibi cōes ⁊ aliȷs p̄mo modo nulla eſſet viroꝝ ſollicitudo ad pueros. ⁊ ſc̄do modo eſſet p̄ua. q2 ſicut ibidem dicit. Ariſt. Minime curram ſoꝛtit᷑ qḋ pluri moꝛū eſt cōe de ꝓpꝛiȷs eni maxime curāt de cōib⁹ aūt minus q̄ q̄tū vnicuiq3 attinet apud illos eni tanq̄ altero curāte negligent᷑ eſt magis ſicut i miniſterialibus ſeruicis multi eni ſeruiētes q̄nq3 deterius ſeruiūt paucioꝛibus hoc tñ eſſet inconueniens valde pueri nāq3 ꝓpter hāc nat᷑ humane fragilitatem et infātiā ꝓlixā plurimo parentū egent auxilio qḋ per ſolā matrē ꝯſūmari nō poſſet. Sed huic rationi rñdent ali dicentes ꝙ q̄uis lex poſitiua ſolū reſpiciat ad illud qḋ cōiter euenit: tñ lex nature reſpicit ad p̄ticulares caſ⁹ ideo pōt excipe ab vniuerſalitate legis poſitiue ſicut p3 quīto hu⁹ capitulo de epieikeia et p̄mo rhetoꝛice: pono ergo caſū ꝙ iohānes ⁊ maria firmā habeāt voluntatē ꝑmanendi ſimul vſq3 ad moꝛtē et ſolitudinarie coeūdi, adiuicem ⁊ ſufficiēter enutriendi ꝓlē3 nec illud ſit in lege poſitiua ꝓhibitū vtꝝ ergo peccabūt ſi coeant abſq3 altero ligamēto. videtur ꝙ non q2 remoto3 eſt inconueniens ad quod rō ducebat.

Rñdes ꝙ uirtrimo ma ſit de niūe natu

¶ Sed adhuc tenendū eſſe videt᷑ ꝙ illi peccarent moꝛtaliter q̄ñ operarent᷑ ꝑter illud ꝙ recta rō dictaret nā illo mō debet fieri copulatio viri ad mulierē: quō ipſi de ꝓle maioꝛem habeant curā cuius gr̄a ꝓlis ſit a natura coitus iſtitut⁹. ſed maioꝛē curā habent de ꝓle ſi adinuicē fuerīt obligati: q2 tūc vir non ſolū diliget et curabit pueꝝ q2 filius ſuus ē3 et fili⁹ ſue mulieris. ⁊ conuerſo mulier non ſolū: q2 fili⁹ ei⁹ ſed etiam q2 filius ſui viri. Iterū ad bonū economice attingendū perfecte non ſufficit vir ſine muliere nec mulier ſibi ſine viro vt patet p̄mo politice et in economica. illo aūt modo debent inuicē ꝯmanere vir ⁊ mulier quo innati ſūt maioꝛē habere ſui inuicē curam hoc eſt adē ſi vir effectus fuerit mulieris et mulier viri vnuſq3 eni magis curabit de ſuo. Itē voluntas hūana eſt mutabilis nec poteſt vir ſcire voluntatem mulieris neq3 mulier viri ⁊ recta rō dictat ꝙ teneatur certū ⁊ dimittatur incertū: igitur recta rō dictat ꝙ mulier a ꝓlis nutritione ⁊ ad alia que ſibi vir miniſtrare tenetur. aſſecuretur de viro. Sed adhuc aliq̄ ponūt alium caſum ꝙ mulier ſi diues et potens omnino ſine viri adiutoꝛio potens ꝓlem per ſuas diuitias et per ſuā curā enutrire ⁊ edocere videt᷑ ergo ꝙ talis mulier non peccat moꝛtalit᷑ ſi eligeret a ſolo viro cognoſci cui non vellet obligari propter ſuā ſeruādam libertatem. ſed ſolū obligaret ſe ad ꝓlis ſufficientem enutritionem ⁊ cū hoc poſito ꝙ illud nō eſſet ex poſitiua lege ꝓhibitum. Adhuc aut᷑ videtur ꝙ illa peccaret moꝛtaliter p̄mo quia declaratū eſt ꝙ ex generis humani ſecundum accepe cōditore opoꝛtunū eſt ſm̄ rationem rectā vt ad ꝓlificandum fiat viri ⁊ mulieris ꝯiunctio per obligationem quod aut᷑ conuenit humano generi ſm̄ ſe non debet auferri propter extrinſeca, cuiuſmodi ſunt pecunie ⁊ amici. Et iterū poſſet eſſe controuerſia viri ad mulierē quis poſſiderit pueꝝ poſito ꝙ vterq3 vellet ipſū habere. cōſtat ꝙ hoc fieri nō poſſet ſpecialiter ſi vir ⁊ mulier ſepararent᷑ cū non ſint adinuicē obligati opoꝛteret igit᷑ alteri ipſoꝛū fieri iniuriā: quod recta rō non dictaret opoꝛtet igit᷑ obligationē fieri vt puer ſit poſſeſſio viri ſimpliciter q2 filius vxoꝛis ſue et ita etiam de mulier: ſic ergo p3 ꝙ talis foꝛnicatio q̄ excludit obligationē viri ad mulierem et ecōtra/ nō eſt licita ſm̄ moꝛes ſed preter iudicium rationis.

Tunc ad ratiōes in pꝛincipio

queſtiōis adductas. Ad pꝛimā dicendū eſt ꝙ concupiſcentie naturales inſūt nobis a natura ſm̄ earum ſubſtantiā abſolute: ſed non ſm̄ oēm modum ipſaꝝ: puta ſm̄ exceſſum vel defectū: ideo propter exceſſum vel defectū eſt in eis peccm̄. Ad aliam p3 per idē. ¶ Ad auctoꝛitatē Ariſt. dicendū eſt ꝙ cōcupiſcētia illa eſt naturalis ⁊ cōueniens: ⁊ quantū ad ſubſtantiā ⁊ quantū ad modū qui eſt indigētiā replendā ſine exceſſu ⁊ ſine defectu. ſed concupiſcētia naturalis ſm̄ ſubſtantiā: non tñ ſm̄ modū pōt eſſe aliq̄ñ ad exceſſum: aliq̄ñ ad defectū: ⁊ ſic eſt in ea peccatum. Et ſic eſt finis queſtionis.

TRiceſimo querit᷑. vtrū

virginitas ſit d̄nis vel virtus. ¶ Arguitur ꝙ non ſit virtus: q2 virt⁹ nō eſt a natura: ſed a cōſuetudine. ſed a natura eſt ꝟginitas: q2 a natura naſcūt᷑ ꝟgines viri ⁊ mulieres. ¶ Itē virt⁹ non eſt illa q̄ magis cōuenit iunioꝛib⁹ q̄ ſenioꝛib⁹. nā ex quarto ⁊ q̄nto hui⁹ ꝓbauit Ari. verecundiā non eſſe virtutē: q2 cōuenit etati iuuenili: ſed plures ſunt ꝟgines iuuenes q̄ ſenes: ideo ⁊c̄. ¶ Itē virtus ꝯſiſtit in medio: ꝟginitas aūt nō ſed in extremo: ſc3 in abdicatiōe oīs venerei actus non ſolū q̄ñ op3 ⁊ vbi: ſed vbiq3 ⁊ ſp̄. ¶ Itē nunq̄ contingit male vti ꝟtute. ſ. rhetoꝛice. ſed in aliquo caſu eſſet malū vti ꝟginitate: vt ſi pꝛimi parentes: ſc3 adam ⁊ eua vſi fuiſſent ea. ¶ Item virtus non coꝛrūpitur ex opatione bona: ſed ꝟginitas coꝛrūpitur ex opatione bona: igit᷑ ⁊c̄. maioꝛ p3: q2 coꝛruptio boni nō ē bonū/ ſ3 malū. mioꝛ p3: q2 ſi peccat virgo ſi nupſerit/ ſed bñ facit ſi q̄ñ op3/ et cū quo et q̄ñ: ⁊ ſic de aliȷs circūſtantiȷs. ¶ Et cōfirmatur q2 cū ꝟtus ſit habit⁹ ⁊ per ꝯñs de difficili mobilis non videt᷑ coꝛrūpi per ſolā operationē adhuc licitā ⁊ honeſtā: ꝟginitas aūt ſic coꝛrūpitur. ¶ Item virtus ꝑdita videtur poſſe regenerari: q2 virtutes et vitia in poteſtate nr̄a ſunt. iȷ. hui⁹. ꝟginitas aūt regenerari non pōt. ¶ Itē virtus inclinat ad operandū quod op3/ ⁊ q̄ñ/ ⁊ vbi op3. ſed non op3 abſtinere ſemp: imo licitū eſt nubere. igit᷑ virginitas q̄ inclinat ad ſp̄ abſtinere nō eſt virtus. ¶ Itē nulla virtus inclinat ꝯtra illū finē ad quē natura oꝛdinauit rem: q2 finis h3 rōnem optimi: ſpecialiter finis quem ſtatuit natura: q2 natura ſp̄ facit de poſſibilibus quod meli⁹ eſt: licet eū non cognoſcat: tamē perfecte ⁊ oꝛdinate operat᷑ tanq̄ directa ab infallibili cognoſcente: ſ3 deo ⁊ intelligētiis ſm̄ ꝯmētatoꝛē. xȷ. metaphẏ. ſed natura oꝛdinauit in ēbus generalia virtutē aīe generatiua3 ad actus venereos propter ꝓlem habēdam: ergo virginitas que ad oppoſitum inclinat non eſt virtus.

Oppoſitu3 videtur eſſe de in

tentione theologoꝝ. Similr aūt et vulgi. vulg⁹ eniꝫ virgines de ſua ꝟginitate cōmendat. habit⁹ autem omnis laudabilis videtur eſſe ꝟtus. Dicūt aliqui ꝙ virginitas ſumi pōt vno modo pro integritate coꝛpoꝛis. Alio modo pro habitu electiuo hmōi integritatis obſeruande per totam vitam.

¶ Secundū hoc ponūt quinq; cōcluſiones. Prima eſt ꝙ virginitas p integritate corporis eſt conditio nobilis. Secūda ꝙ non eſt virtus moralis. Tertia ꝙ virginitas pro habitu electiuo predicto modo eſt virtus moralis. Quarta ꝙ eſt virtus diſtincta ſpecie a viduali caſtitate. Quīta eſt ꝙ non diſtinguit ab ea magnitudine z prauitate ſicut magnificentia a liberalitate. ¶ Primā concluſionē ſic probāt illa conditio eſt nobilis in corpore humano q̄ magis decorat humanū corpus q̄ oppoſita cōditio ſ; integritas corporis eſt huiuſmodi qḋ probat: primo q; huiuſmodi integritas eſt habit⁹ naturalis et fractio ſibi oppoſita eſt ſicut priuatio. Secundo q; illa integritas eſt a natura: ei⁹ autem fractio eſt cū quadā violentia. Tertio q; talis fuit ſtatus innocētie z talis erit ſtat⁹ glorie ſed hec ratio ꝑtermittat. q; ꝓceſſus ſm theologie principia maioris eſt facultatis in hoc eni ꝓceſſu nichil intēdimus aggredi niſi qḋ z inq̄rum ex humana ratione preciſe concludi poteſt. Quarto: q; talis integritas nō perdit: niſi cū actu verecūdiali. verecundia aūt in prauis z turpib⁹ eſt vt videt dicere Ari. quarto huius capitulo vltimo et primo rhetorice dr. turpia eni verecūdant et facientes z dicentes z facturi. cū ſcḋo rhetorice deſcribitur erubeſcentia qḋ eſt turbatio circa ea malorū que videnť ferre in gloriationem aut preſentiū aut factorum aut futurorū. Secundā ꝯcluſionē probāt q; talis integritas nō eſt habit⁹ aīe ſed corporis. nec eſt electiu⁹ ſed eligibilis: z ſic a natura: nō ex aſſuefactione virtus aūt oppoſitum. ¶ Tertiā concluſionē probāt q; virginitati ſic accepte cōuenit diffinitio virtutis. probatio. Primo quidē patet ex terminis ꝙ ipſa eſt habitus electiu⁹: ſed ad declarādum ꝙ ipſa ſit in medietate exiſtēs quo ad nos determinata ratione zc. ¶ Notandum eſt igitur/ꝙ natura nō ordinauit actus venereos ad indiuidui. ſed ad ſpeciei ꝑmanentiā vt dicit ſecundo de anima z oēs concedunt. ¶ Scḋo ſciendū ꝙ naturalia determinata ſūt ad maximū z minimū primo phyſicorū z ſpecialiter hec cōcedi debet de multitudine hoim. natura enim facit de poſſibilib⁹ qḋ melius eſt z nō habūdat in ſuꝑfluis nec deficit in neceſſarijs. cōſtat aūt ꝙ humane nature propter complexionis ſubtilitatem et nobilitatem z operū ſibi debitorū multitudinē z per conſequens organorum corporalium diuerſitatē tot z tāte ſunt indigentie quas natura nō ſuppleuit. ſed rationē q̄ homini dedit vt ſuppleret reliqui ꝙ vn⁹ homo aut duo aut cētum vel pauci nō ſufficient ad hāc humanā replēdū īdigētiā q̄ plurimis eni artib⁹ īdigem⁹ q̄rū artifices adinuicē ꝑmutātes ex ſuis opib⁹ hñt pñt ea qb⁹ īdigēt de opibus alioꝝ: iō dr. i. politice ꝙ ciuitas a naťa ē: z ꝙ hō naťa ciuile aīal eſt ꝓpter qḋ iam cōcludi pōt ꝙ vbi ſiue ī toto mundo ſicut erat ī ꝑmeua mūdi ꝯſtitutione ſiue ī aliq̄ climate nō eſſet hoiꝫ mltitudo ſufficiēs ad dictas ſupplēdū indigētias nulla naťa ꝓhibet z p ꝯñs recta rō nō dictaret (q; nihil coꝝ q̄ ꝑ naťā ſūt bonū ē vt dr ſeptimo politice) ꝙ hoies abſtierēt oīno ab illo actu. ſ. venereo quē ad hoiꝫ multiplicatiōe z ſpeciei permanētiā ꝓuida naťe ſagacitas ordinauit. Et iterū pōt tāta eē ꝑpli mltitudo ꝙ ſi vlteri⁹ excreſceret mltū nō eēt terra ſufficiens miniſtrare cibū hoib⁹ ꝑꝫ ꝙ illo tpe ī⁹ z ordo ꝑmittit. imo reqrit vt nō oēs fecūdēt ſpālit cū nō liceat hoies īficē ſicut boues cū igť iſtiꝫ hoib⁹ hūanū gen⁹ ſit mltiplicatū ſufficiēter et dictamē rōnis ſit ꝯcors iuri naťe. manifeſtū eſt ꝙ recta rō ꝑmittit: imo ꝑſuadet aliquos p totā vitā a venereis abſtinere. Hiis igitur viſis manifeſtū eſt ꝙ ꝟgitas īmediate ꝯſiſtit. nā velle frangere dictā corꝑis integritatē corpus decorātem anteq̄ fuerit oportunū: aut vbi vel cū quo: vel non oportet. tenet vnū extremū vituperabile: nolle aūt frangere p neceſſitate generis humani ſaluandi z multiplicandi tpe defect⁹ tenet alteꝝ extremū ſimplr diſſonū rōni. Ex qbus etiā ptꝫ ꝙ iſta medietas eſt quo ad nos z determinata rōne. ¶ Item oīs habitus electiuus laudabilis circa materiā moralē eſt ꝟt⁹ moralis. ꝟginitas eſt hmōi: igiť zc. maior videtur nota de ſe: minor ptꝫ. iam eñ dictum eſt ꝙ ipſa ſit habit⁹ electiuus: ſed ꝙ ſit circa materiā moralem patet quia in ſeruando vel frāgēdo corporis integritatē contingit excedere: vel etiā deficere ſm diuerſas circūſtātias vt appuit. ſed ꝙ ſit laudabilis probatur ꝑmo: q; habit⁹ ille eſt laudabilis qui eſt electiu⁹ nobilis cōditionis qñ opꝫ z vñ opꝫ zc. ſed integritas corporis eſt cōditio nobilis vt dicebať cuius virginitas eſt habitus electiuus qñ oꝫ q̄a tēpore quo natura z mores ſm predicta permittūt abſtinere: imo etiā ꝑſuadent preſertim cū plurimi ꝓpter delectationē ſe venereis immiſceant ſufficienter ad humani gñis debitā multiplicationē conſeruandā: illo igiť tpe laudabile eſſe videť ad hāc nobilē corporis conditionē ſeruandā a delectationibus nequaq̄ neceſſarijs neq; vtilibus abſtinere. Et iteꝝ aliqui hoc cōfirmāt ſic ab illo actu quē ordo nature vel dictamē rōnis non iuberet exercere abſtinentia eſt laudabilis: que valet ad ſummas aīe virtutes acq̄rēdas z ad illaꝝ virtutū opera exercenda. ſed ꝟginalis abſtinentia eſt hmōi. magis eñ poterit homo vacare phie z operibus virtutū: quanto minus in venereis z alijs delectationibus carnalibus non neceſſarijs fuerit occupatus

Probatur primo concluſionis.

Intēdit ꝓbare ꝙ virginitas ſit in medio.

extrema virginitatis.

Quartam concluſionē ꝓbāt

ſic: ille virtutes morales ſunt ſpecie diſtincte: que ſunt prime electiue diuerſorum eligibilium: q; habitus diſtinguūtur per obiecta: ſed virginitas z vidualis caſtitas ſunt huiuſmodi: igiť zc. minor ꝓbatur q; virginitas ꝑmo eſt electiua integritatis. ſ; conſequēter ſit electiua ꝑpetue abſtinentie ab actib⁹ venereis. nō eni poteſt dici ꝙ ſit primo electiua abſtinentie z ſecundo integritatis. q; tūc poſt corruptionē hois poſſet illud redire qḋ eſſet formale z primum virginitatis obiectū qḋ nullus aſſerit. vidualis aūt caſtitas non eſt talis integritatis electiua. cū electio nō ſit impoſſibiliuꝫ. ſ; eſt electiua perpetue abſtinentie ab actibus venereis: igiť zc. De quinta aūt iſtaꝝ concluſionū nō facio vim ad preſens ſed redeo ſuper alias concluſiones examinandas propter opinātiū diuerſitatē: videtur eñ multis ꝙ circūſcriptis oībus legalibus aut fidei documentis que non ex humana rōne conuinci et ſm philoſophoꝝ ſñias contradicendū ſit trib⁹ illarum ꝯcluſionum: ſcꝫ prime. tertie z quarte.

ꝓbatō q̄rte ꝯclōis

ꝙ virginitas ſit prio electiua integritatis z ſcḋo abſtinentie a venereiſ

Contra primā concluſionem

arguitur. illa coditio eſt nobilior quā natura z recte rationis dictamen tulerunt: q̄ oppoſita conditio q̄ ſine vicio ſeruari non potuit: ſed apertura corporis ad prolificandū eſt vel aliq̄ñ fuit ex iuſſu

naturet dictamine rõnis: vt iſti concedũt. integritas aũt ſeruari non potuit ſine vitio ſaltem aliqñ ſcʒ tẽpore neceſſitatis ſicut ipſi dicũt. ꝙ talis apertura corporis eſt conditio nobilior: ꝙ ſit eius integritas. imo talis integritas eſſet vilis ⁊ vituperabilis ſecundum mores.

Sed reſpõdetur quod ille tũc

erat ⁊ nunc eſt econuerſo. Sed illa rñſio ita videt̃ concludere ꝓpoſitũ ſcʒ ꝙ corporis integritas ſm ſe non eſt nobilis cõditio pluſꝙ cõditio oppoſita ſʒ accidit ſibi ſm diuerſas circũſtãtias ꝙ ſit nobilis aut ignobilis. ¶ Cõcedẽdũ eſt igit̃ ꝙ illa corporis integritas eſt cõditio decens illo tẽpore iuuentutis, quo mũdo recta rõ nubere ꝑmittit. ſʒ cũ mulier ſm circũſtãtias debitas accepit maritum et ĩpregnata eſt: apertura nobilior eſt cõditio ⁊ melior. qꝛ finis ꝓpinquior ad quẽ natura ſexũ mulierũ ⁊ illa membra genitalia ordinauit. ſicut arbor non eſt nobilior ſimplr̃ qñ floret ꝙ qñ fructu creſcẽte flores ceciderunt. Nec ratio aliorũ videt̃ cõcludere. diceret̃ eni ꝙ ꝑdicto tpe non ita decorat hũanũ corpus integritas illa: ſicut facit corporis aptura. ⁊ qñ dicit̃ illa ĩtegritas eſt habit⁹ ⁊ fractura ẽ priuatio: dicoꝙ lʒ flores dicãt habitũ ⁊ caſus florũ priuationem: tñ arbor eſt nobilior ſimpliciť poſt caſũ florũ ſcʒ propter aliud qꝺ cõſequitur melius ꝙ ſint flores. Dico igit̃ ꝙ ꝙuis abſolute loquẽdo habitus ſit ſemꝑ nobilior ĩ genere entis ꝙ ſua priuatio: tñ non quicũꝗ habitus eſt vnicuiꝗ melior ⁊ nobilior ꝙ ſuo priuato pellicula nãꝗ tegens oculũ ⁊ ob nubilãs viſum non eſt ſibi melior ꝙ ſua priuatio neꝗ nobilior. ⁊ lʒ folia florũ circũuolẽtia fruct⁹ in ſui teneritate ſint arbori ⁊ fructui nobilis cõditio et bona: nõ eſſent tñ ſibi nobilis cõditio fructu excreſcẽte. colligatio etiam infãtis ad matrẽ in vtero nobilis eſt ſibi cõditio. ꝙ nõ eſſet ſibi nobilis ipſo naſcẽte aut iã nato ita etiaʒ clauſura matricis nobilis ẽ cõditio ante tempus aptum generationi qꝺ non oportet poſtea eſſe ita. ¶ Ad aliã poteſt dici ꝙ ſicut illa integritas a natura eſt ꝑmiſſus: ita fractura ei⁹ poſtea eſt a natura ſi coitus concedatur eſſe naturalis. ¶ Sed dices non obſtante ꝙ ſit aliquomõ naturalis. tñ aliquid eſt ibi violẽtie. Dico ꝙ hoc nõ ignobilitat opationẽ: niſi tu dicas oẽs nr̃as operationes eſſe ignobiles. In actu eni fortitudinis maxima eſt violentia. et ſi difficultas omnino ex violentia quedã ꝑuenire concedatur: tũc in oĩ opere virtutis eſt aliqua violentia: ⁊ vĩr ꝙ nichil opari vult cũ violentia dormiat ĩ lecto ſuo ſemꝑ. nã loqui ẽ cũ violẽtia lĩgua eni grauis eſt et graue non niſi cum violentia mouetur ſurſum aut latus. ¶ Tertia ratio fuit dimiſſa quia theologica. Ad quartam poteſt dici ꝙ ſi vir ⁊ mulier coeant ante tempus illud cui⁹ expectationem recta ratio iuberet: non eſt mirum ſi debeant verecundari cũ tunc non decens ſit illa operatio: tp̃s aũt illud ab Ari. ſeptio politice mulierib⁹ decem ⁊ octo ãnoꝝ. viro aũt trigínta triuʒ ſtatuit̃/ illo aũt tp̃e facta inter viꝝ et mulierem obligatione legali vel quã exigit rõ naturalis ⁊ moralis ſicut dictũ fuit in alia queſtione: nõ oꝫ viꝝ verecũdari ſpecialiter qꝛ tã deberet eſſe ꝟtuoſ⁹ ⁊ prudens cuſ⁹ verecũdari noneſt vt ꝺꝛ q̃rto ethicoꝝ. Silr̃ etiã mulier forte non verecũdaret̃ in abſcõſo loco ſecrete cũ marito exñs mõ quo decet talem ſieri actũ. ⁊ forte ſi verecũdaret̃ hoc nõ eſſet principalr̃ de illo actu ſed qꝛ non experta ſocietate viri ſpecialiter extranei ſꝑ timeret ne ꝟbo vel geſtu vel alia q̃cunꝗ cũ vir participatiõe incurreret aliqꝺ inhoneſti. Et hmõi etiã ꝟecũdie cã multa ẽ doctrina ꝯſuetudinalis parentũ q̃ ſemꝑ ꝟginitatis amiſſionẽ ſimplr̃ reprobauerũt: ⁊ corꝑis ſꝑ laudauerũt ĩtegritatẽ ſeruare. q̃ quidẽ doctrina, illã regulãri, in ſcꝺo hui⁹ inſeqtur. in ꝯtrariũ aũt hui⁹ ad qꝺ nati ſum⁹ noſipſos attrahere opꝫ. multũ eñ abducẽtes a pctõ in mediũ veniem⁹. q̃ tortuoſa lignoꝝ dirigentes faciũt. Hac aũt ꝯſuetudine q̃ altera ẽ natura, ꝟgies ſꝑ habituate, putãt illũ actũ eſſe turpẽ ⁊ ꝟecundant̃: donec ad ꝯtrariũ fuerint aſſuete.

Corporis integritas nõ eſt nobilis ꝯditio niſi ꝓ tempore

Nõ ſemper habitus ẽ melior ꝓuatione

¶ Contra tertiã cõcluſiõem

ſic obijcit̃. oĩs habitus q̃ ſm eius propriã rõnẽ eſt virtus: ſemꝑ in quocunꝗ ⁊ qñcunꝗ inueniat̃: erit virt⁹. ſed illi ꝯcedunt ꝙ tpe neceſſitatis ꝟginitas non eſſet ꝟtus: ergo ipa ſm ſe non eſt ꝟt⁹. ¶ Itẽ ꝯſiſtendo ꝑciſe in humana rõne qñ expediret ſm mores ꝙ rex francie vir ꝑfectus ⁊ potens in ꝓlem perfectã abſtinueret a venereis oĩ tpe: ſpecialiter illo caſu quo veriſile eſſet tyrannũ peſſimũ ſibi ſuccedere ſi decederet ſine ꝓle: dꝫ tñ ꝯcedi ꝙ cũ ꝟginitate ſtare põt ꝟtus tpantie: qm̃ aliqbus impfectis ꝑſonis ſm rectã rõnem expediret ⁊ deceret ꝑ totã vitã a venereis abſtinere. vbi grã. Leproſis vt nõ inficerent ſanos: aut ne prolẽ putridã generarent Et egenis qui nõ poſſent ſufficiẽter nutrire ꝓlem aut egrotatiuis quoꝝ obeſſet coitus ſanitati. ⁊ de quib⁹ eſſet veriſile ꝙ non poſſent habere prolẽ niſi diminutã ⁊ orbatã. tales igit̃ ſi per totã vitã a venereis abſtinerẽt: ſe haberent circa venerea vt opꝫ quod ꝑtinet ad tẽperantiã. Nec videnť rõnes aliorũ ꝯcludere. prima nãꝗ rõ bene probat ꝙ habitus electiu⁹ ꝑpetue integritatis corꝑis aut abſtinentie a venereis non eſt ſm ſe ꝟtus: cũ in aliquo caſu vĩ aliqñ ꝯtingat hoc non expedire. Concedit̃ tamen ꝙ hoc aliqb⁹ expediat ſm recte rõnis dictamen: ſicut dictũ fuit. lʒ forte rõ humana ſibi relicta nõ cõcederet ꝙ hoc expediret diuitib⁹ ⁊ corpore potẽtibus aptis ꝑfecte ad ꝓlẽ. Nã ſi aliq̃ quoꝝ intereſſet abſtinerent/ nõ nimis ſed forte min⁹ debito excreſceret ppl̃i multitudo. ¶ Ad aliã rõnẽ dicendum eſt ꝙ in aliqbus ꝯcederet̃ ꝙ ille habit⁹ electiu⁹ talis integritatis eſſet laudabilis: ſed nõ in alijs. nõ eñ videt̃ ꝙ illa corꝑis integritas ĩ filiis regis: que ſine quocũꝗ vitio vel quacũꝗ turpitudine frãgi põt: ⁊ quã natura non ordinauit ad ꝑmanentiam ſit tm̃ bonũ quantũ eſſet hr̃e ꝓlemꝙ multũ populo prodeſſet. Nã ſi etiã dr̃ ꝙ virginalis abſtinentia valet ad vacandũ phie in opibus ꝟtutũ: dicerent naturales ꝙ non: ſed ad hoc valet abſtinẽtia moderata. Ariſt. eñ ꝑnceps phõꝝ vxorẽ habuit ⁊ ꝓlẽ. Et naturales dicũt ꝙ coitus moderat⁹ confert ad ſanitatẽ ⁊ ad corꝑis bonã diſpõnẽ: ⁊ aĩe ſequunt̃ corpora: vt ꝺꝛ in de phiſonomia. Et Ariſt. dicit tpatus aũt q̃cunꝗ ad ſanitatẽ ſunt/ ⁊ ad bonã habitudinẽ delectabilia exiſtẽtia hec appetit menſurate.

Soluit rões ꝓ tertia cõcluſione.

Contra quartã concluſionẽ

ſic obijcit̃. virginitas ita cõuenit viris ſicut mulieribus. ſed amiſſione virginitatis nulla fit corruptio corporis viri. ſed poſt remanet totũ integruʒ corpus viri ſicut ante. corpus autẽ in nullo frãgit̃

ſed p ꝯductū aptū ad hoc aptū ſupfluū emittiẽ. ergo virginitas non eſt circa corporis integritatem tanq̃ circa p̃mū ⁊ formale obiectum. ¶ Itē illa corporis integritas auferri poſſet a muliere ꝓbiſſima per violentiā nō ſolū per coitum. ſed etiā per cutellū aut aliud inſtrumētū. igiẽ quō virginitas poſſet eſſe virt⁹ ſi eſſet circa talez integritatē tanq̃ circa principale ⁊ formale obiectū non eni videtur eſſe virtus moralis que pōt a nobis per violētiā auferri. ¶ Itē. Ari. non videtur dicere ꝙ virtutes morales ſint ꝑncipaliẽ ad bonum corporis ſeruandū imo ad p̃ferendū potius bonū rōis bono corporis et bonis exteriorib⁹ ⁊ ad minime curādum de eis niſi ꝓut ordinantur ad bonū rōnis.

Opīo btī thome ꝙ ꝟginitas nō differt ſpecie a caſtitate viduali. Diceretur igitur ꝙ virginitas ⁊ vidualis caſtitas ſecundum ꝙ quelibet eaꝝ poteſt in aliquo caſu eſſe virtus: nichil aliud ſunt a tẽperātia. Nec cōtra iſtā ſententiā videnẽ procedere rationes prius adducte niſi forte due vltime. fieret eni penultima ſic

Ad duas vltimas rōnes añ oppoſitū. virtus inclinat ad illud quod opꝫ. ſed neq̄ paupe res neq̄ egrotatiuos opꝫ ſemp abſtinere. licet eni eis vxorari: ergo virginitas inclinans ad ſemper abſtinere nō eſſet virtus: qđ videẽ cōtradicere predictis. Sꝫ dicendum ꝙ opꝫ. dupliciter accipiẽ vno modo ꝓut ſignificat idē qđ eſſe neceſſariū. ⁊ ſic nō oportet illos abſtinere. nec per tale oportere determinanẽ actus virtutum.

Opꝫ duplicit capitur. Aliomodo capiẽ ꝓut ſignificat idem ꝙ oportunū eſſe ſeu conſonū rōni: et ita oporteret ſemp illos abſtinere: q2 ſemper eſſet cōſonū ratiōi. et per tale oportere determinantur actus virtutum. ¶ Ad aliam ⁊ vltimā poteſt dici ꝙ natura dedit hoib⁹ ꝟtutē generatiuā ⁊ mēbra genitalia ad ꝑlificanduz, vbi et qñ eſſet cōſonū ratiōi. vnde quod natura dedit in nobis non ad indiuidui ſalutez / ſed ad ſpeciei cōſeruationē: nō oportet in quodlibet indiuiduo exerceri. ſed ſufficit ꝙ in talibus ⁊ in tot ꝙ finis iſte poſſit ſufficiēter attingi. Et finitur queſtio.

Queritur triceſimoprimo ⁊ vltimo

Utrū itẽperantia ſit vitiū peius timiditate? ¶ Arguiẽ ꝙ nō: q2 peius eſt vitiū qđ meliori ꝟtuti opponitur: ſed timiditas eſt hmōi: igiẽ maior ſatis pꝫ in ſeptimo hui⁹. vbi ꝟtuti excellētiſſime ſcꝫ heroice Ariſt. opponit excellentiſſimā maliciā: ſcꝫ beſtialitatē. ⁊ hoc eſt rōnabile: q2 vitiū priuat haiem ꝟtute ſibi oppoſita. modo peius eſt qđ priuat nos meliori bono vitiū: ergo peius eſt qđ opponiẽ meliori ꝟtuti. ſed minor apparet: q2 timiditas opponiẽ fortitudini ⁊ itẽpantia tẽpantie. modo Ariſt. p̃mo rhetorice p̃fert ceteris ꝟtutib⁹ fortitudinẽ et iuſticiam: ⁊ deinde liberalitatē. ¶ Itē vitiū ẽ pei⁹ quod eſt magis volūtariū qm̃ inuoluntarium excuſat a pctō: et q2 Ari. in iſto tertio ex eo ꝙ dicit itẽpātiaꝫ eſſe magiſ volūtariam: concludit eā eſſe exprobrabiliorē. ſed timidas videtur eſſe magis voluntaria q̃ itẽpantia. nullus eni cōcupiſcit itẽperatus eſſe ſicut dicit Ari. multi tñ ne moriantur volunt fugam: que pertinet ad timiditatem.

Oppoſitum arguiẽ per eaſdē

maiores accipiēdo oppoſitas minores. videẽ eni ꝙ tẽpantia ſit virtus, melior fortitudine ꝑ illā conſiderationē. iij. thopicoꝝ. meli⁹ eſt ꝙ oī tẽpꝫ in pluribus eſt vtili⁹: vt iuſticia ⁊ tẽpantia fortitudine. Nā ſicut dr. vij. politice: fortitudine quidē ⁊ pſeuerantia op⁹ eſt ad non vacationē. i. tpe belli: phīa autē ad vacationē. i. tpe pacis. iuſticia aūt ⁊ tẽperantia in vtriſq̄ tpibus ⁊ magis pacē ducentib⁹ ⁊ vacantib⁹ videẽ: igitur ꝙ itẽpererātia meliori opponitur ꝟtuti q̃ timiditas: ideo videẽ eſſe peior ¶ Itē tẽperantia ſicut dicit Ariſt. eſt magis voluntaria. dicit eni. volūtario aūt magis aſſimilaẽ itẽperātia q̃ timor: vñ concludens intentū dicit propter quod exprobabilior. ¶ Itē beſtialitas eſt ſuperexcedēs malicia: vt apparet. vij. hui⁹. ergo vitiuꝫ eſt peius quod magis accedit ad beſtialitatē. talis autem itẽperantia dicente Ariſt. vñ ſeruiles ⁊ beſtiales videnẽ. dicit etiā cōiſſimus aūt ſenſuū ſm quē itẽperantia. ⁊ videbiẽ vtiq̄ iuſte exprobabilis: qm̃ non ſm ꝙ hoīes ſum⁹ exiſtit ſꝫ ad ſcdm ꝙ aīalia talib⁹ vtiq̄ gaudere: ⁊ maxime diligere beſtiale. Primo videndū eſt q̄ ꝟtus ſit melior aut fortitudo vel tẽperantia: qm̃ de hoc dubitare videnẽ rōnes adducte. Scđo videbitur principale ꝓpoſitum. Quantū ad primū ſciendū ꝙ cū hoc ꝙ virtutes ⁊ earū interiores act⁹ ꝑficiunt nos formaliter interius / ipſe proſunt ad multa alia ⁊ nobis ⁊ aliis ad quoꝝ cōmoditatem exterius operamur. verbi gratia tẽperantia diuitias exteriores ſaluat / corpus ab egritudinibus preſeruat: dat vſum rationis liberum: ⁊ ſic ad omne opus bonū ratiōis adipiſcendum diſponit. fortitudo repellit inimicos ciuitates aliquando ſaluat: ⁊ leges. liberalitas aūt indigentibus ſuccurrit: ⁊ ſic de aliis.

Ideo virtutes poſſūt adinuicē comparari in bonitate dupliciẽ.

virtutes ꝯparanẽ adinuicē ī bonitate dupl'r.

vnomodo quo ad eaꝝ ſubſtantiam intrinſecā ⁊ opera propria et interiora ipaꝝ que aīam interius perficiunt. Aliomodo q̄ ad alia bona ad q̄ nobiſ dicte ꝟtutes pſūt. Et p̃mo modo videẽ ꝙ fortitudo ſit melior q̃ tẽperantia. ⁊ ſcđo mō videtur mihi econuerſo. Prima ꝯcluſio ſatis probari poteſt vt mihi videẽ per tres rationes adductas inferius. vj. q̄ſtione antē hui⁹ ad arguendū ꝙ fortitudo ſit maior ⁊ melior q̃ iuſticia. ſi tẽpantiā accipim⁹ loco iuſticie. Et ſit p̃ma rō ſub hac forma. Ad agenda facilia nō requiritur ꝟtus vel non multa ꝟtus: ſed ꝟtus ideo dicitẽ maior q2 poteſt in difficiliorē actū. ꝟtus a eīaẽ tendditur ſm vltimū in qđ potentia poteſt vt dicitur p̃mo celi. hoc aūt non eſt aliquid facile. ſed eſt illud qđ eſt maxime difficille. ꝟtutē ei leuatiuā mille talentoꝝ dixim⁹ maiorē ꝟtute leuatiua duorū. quod non ē niſi q2 difficili⁹ eſt leuare mille talēta q̃ duo. ideo dicit Ari. ſcđo hui⁹ circa difficili⁹ ſemper ars ⁊ ꝟtus eteni bene meli⁹ in hoc. ſed fortitudo circa difficili⁹ eſt: q2 q̄tū ad hoc dicit Ari. tertio hui⁹ difficili⁹ eni triſticia ſuſtinere q̃ a delectabilib⁹ abſtiere in ſuſtinēdo aūt triſtia fortes dicuntur ⁊ in expectando vel aggrediendo terribiliſſima. ideo ⁊c. Et cape ſi vis in dicto loco duas alias rōnes conſequenẽ. Item poteſt argui ſic virtus eſt ſꝫ ſe melior que inclinat ad bonū operādū q̃ que inclinat ad malū non operandū. cum dicat Ariſt. quarto huius ꝙ ꝟtutis eſt magis bene operari: q̃ turpia nō operari: ſed fortitudo magis directe inclinat ad operandū bonū tẽpantia aūt magis directe ad non operādū malū qđ appet ex eo dicitur ſcđo huius. propter voluptatē quidē mala operamur. propter triſtitiā aūt a bonis recedi-

cedim⁹. tēperātiā igit̃ q̄ voluptatis refrenat appetitū vel impetū trahit ad non male operādū: et fortitudo corpis triſticiā ⁊ laborē non abhorrēs iclinat ad boni opis exercitiū: ideo ⁊c̃. ¶ Scḋa conclusio pʒ ſi quis inſpiciat in p̄cedētib⁹ q̄ſtionibus quāta mala nobis eueniāt per intpantiā. ⁊ ſi videamus ſicut ante dicebā ꝙ tpantiam diuitias exteriores ſaluat: corpus ab egritudinibus p̄ſeruat datvſum rōnis liberū: ⁊ ſic ad oēm v̄tutē aliā moralē, ⁊ intellectualē adipiſcendū: ⁊ ad oē opus virtutis exercēdū diſponit: ⁊ ita valet ad oia ad q̄ valent alie v̄tutes. opʒ ergo intelligere ꝙ intpantia q̄ſi ita ſit ad alias v̄tutes: ſicut ſenſus/ tact⁹ ad alios ſenſus. Nā ſicut videm⁹ ꝙ viſus ⁊ audit⁹ ſunt ſenſus ſupiores ⁊ ſm ſe nobiliores q̄ tact⁹: tñ tactus eſt nobis magis neceſſari⁹ cū ſit tanq̄ fundamētū alioꝝ ſenſuū ſine quo alij ſēſ⁹ eſſe non pñt: ita fortitudo ⁊ iuſticia ſūt v̄tutes puriores et ſm ſe nobiliores q̄ tpantia ſʒ tpātia eſt magis neceſſaria tāq̄ exiſtens quaſi fundamētū aliaꝝ virtutū ipſa ei moderat paſſiones tact⁹ et guſt⁹ q̄ ſūt maxime ſeruiles et beſtiales: in q̄b⁹ etiā cū beſtijs cōuenim⁹ ſicut dr̄ i tertio hui⁹. tñ mō paſſiones ſūt maxime neceſſarie ad vitā tanq̄ fūdamētū aliaꝝ paſſionū ſicut ſēſus tactus ⁊ oim aliorū ſēſuū et exterioꝝ ⁊ interiorū. rōnale aūt videtur ꝙ ſic vna v̄t⁹ ſe habeat ad aliā ſicut paſſio moderata per vnā virtutē ſe habet ad paſſionem moderatā p aliā virtutem.

Probatio ſecunde concluſionis.

Tamen ſciendum eſt quantū

ad p̄mā dictarū cōcluſionū ſicut dictū fuit in duodecia q̄ſtione ſcḋi libri ꝙ difficultas in moderādo aliquā paſſionē vel in ei⁹ impetū refrenādo puenit ex multis cauſis. Prima ei cā erat: qꝛ vehementior ⁊ acutior eſt impetus paſſiōis circa q̄ fortitudo ē circa difficili⁹ q̄ tpātia qꝛ timores mortis et triſticie corpales ſūt acutiores ſpet⁹ q̄ delectatiōes. alie āt cauſe ſūt ibidem enūerate plures ſm quas viſū ē eſſet ꝙ tpantia eſt circa difficili⁹ q̄ fortitudo ppt̃ qḋ difficile videt̃ dictas virtutes adiuicē ſimplr̃ cōparare. Silr̃ q̄tū ad ſcḋaʒ cōcluſionē ſciendū eſt prout dicetur in ſecunda queſtione quinti libri: ꝙ licet temperantia quo ad cōtigētia ſit vtilior ⁊ melior ipſi tpato q̄ fortitudo forti tñ in caſu nichil p̄hibet fortitudinē. vni⁹ viri pl⁹ prodeſſe cōmunitati aliquando q̄ tpantiā centū propter qḋ p̄cipes cōitas magis extollunt fortitudinē q̄ tēperātiam ſicut ⁊ Ariſto. primo rethorice.

Dupl̃r attēdit̃ malicia alicui⁹ vicij

Quantū ad principale queſtum

eſt ſciendū ꝙ malicia vitij pōt attendi: aut ex eo ꝙ priuat aiam bono v̄tutis ſibi oppoſite: aut ex eo ꝙ inficit aiam poſitiue. Sic igit̃ attendat̃ p̄mo modo tūc apparet ſatis ꝙ illud vitiū eſt deteri⁹ qḋ opponitur meliori v̄tuti: ⁊ eo modo eſt deteri⁹ q̄uo melior eſt v̄tus ſibi oppoſita. Sed ſi malicia vicij attēdat̃ ſcḋo modo: ſic michi videt̃ ꝙ intēperantia ſit deterior timiditate. cui⁹ rō videt̃ eſſe: qꝛ tāto aliquis eſt deterior/ q̄to ex debiliori motiuo trahit̃ ad aliqḋ turpe operandū. nā excellētia motiui aliqualit̃ excuſat a pctō: ⁊ ecōuerſo debilitas accuſat ppter quod dr̄. vij. hui⁹. non eſt ſi quis a fortibus ⁊ ſupexcellētib⁹ delectationib⁹ vincit̃ vel triſticijs admirabile ſʒ cōdōabile ſi cōtra tendēs. ſed intpat⁹ debiliori motiuo trahit̃ ad turpe operādū: ſicut allegatū fuit. iij. huius. ꝙ difficili⁹ eſt triſtia ſuſtiñere

Rōes ꝙ in tēperātia ſit peior timiditate.

q̄ a delectationib⁹ abſtinere. Nā ſicut dicit Ariſt. triſticia ſtupefacit ⁊ corrūpit naturā habētis. tale aūt ſuſtinere difficile eſt valde: moderata aūt a delectatōib⁹ abſtinētia: nec ſtupefacit naturā nec corrūpit ſed ſaluat. ppter qḋ hoc non videt̃ eſſe multū difficile. ¶ Itē cū inuoluntaria nō ſit vitupabilis: tāto vitiū eſt vituperabili⁹ q̄to eſt magis volūtariū. ſed intpantia eſt magis volūtaria q̄ timiditas: qm̄ intpatus ⁊ vult obiectū: ſcʒ ipm̄ delectabile ⁊ vult paſſionē ſcʒ ipam delectationē: ppter qḋ et de ei⁹ abſentia triſtat̃. ſed timid⁹ nec vult obiectuʒ puta t̃ribile: nec vult paſſionē puta timorē. ſʒ vult fugā tm̄ ppter ſalutē vite qḋ etiā ex hoc pʒ ꝙ timidi cōiter nitunt̃ opa ſue timiditatis occultare q̄tū pñt. intpati aūt guloſitates ſuas oſtēdunt. ¶ Itē vitiū eo eſt pei⁹ q̄ eſt magis innatū ſuſcipe augmētū ſed intpantia eſt magis innata ſuſcipe augmentū qꝛ paſſio ducēs ad intpantiā ē magis ſenſui cōueniens: propt̃ quod ſenſus in ea quaſi dormit. vñ ſicut dr̄. vij huius: cōcupiſcētia inſidiatrix cxñs furata eſt intellectū ſpiſſe ſapientis. tū qꝛ op⁹ intpantie auget cōcupiſcentie conatū: ſicut dicit Ari. fuga aūt per quā receditur a t̃ribilib⁹: non auget timorē: tū qꝛ freq̄nti⁹ obiectū tpātie nobis adeſt: iō ⁊c.

Ad rationes dicendum eſt ꝙ

ex poſitione ſatis viſuʒ fuit quomodo p̄ma rō pcedit. ¶ Ad aliam dicēdū ꝙ intpantia eſt magis volūtaria. ⁊ qñ dr̄ null⁹ cōcupiſcit intpat⁹ eſſe dico ꝙ verꝫ eſt ita etiā null⁹ cōcupiſcit eſſe viciōſ⁹ q̄cūq̄ vitio ſub ratione vicij aut mali appḣenſo mlti tñ excellēt cōcupiſcūt delectari. ppter ducūt̃ ad itemperantiā: intēperantia igit̃ ab hoc apparet magis volūtaria: ꝙ intpati volūtas trahit̃ ad op⁹ prauū ex motiuo debiliori ſicut dictuʒ fuit. Et in hoc finiuntur q̄ſtiones ſup tertiuʒ libꝛuʒ ethicoꝝ. Ariſ.

Circa librum quartuʒ

q̄rit̃ primo. Utrū liberalitas ſit v̄t⁹ moralis? ¶ Et videt̃ ꝙ nō qꝛ virt⁹ moralis vt hēt̃ ſcḋo hui⁹ eſt circa paſſiōes ⁊ opatiōes propt̃ in eodē ſecūdo diffinitēs. Ari. habitus morales dicit tūc hit⁹ q̄dā ſunt ſm q̄s paſſiones habem⁹ bñ vl̃ male: ſʒ liberalitas ē circa pecunias q̄ nō ſūt paſſiōes vl̃ operatiōes: g̃ ⁊c. ¶ Itē q̄ hʒ vnā v̄tuteʒ moralē hʒ oēs ppt̃ eaꝝ cōnexionē in prudentia vt apparet ſexto hui⁹ ſʒ q̄ hʒ liberalitatē: nō opʒ ꝙ hēat fortitudinē. qꝛ dicit Ari. tertio hui⁹. q̄ dē ei i bellicis piculis timidi exñtes liberales ſūt ⁊ ad pecuiaꝝ amiſſionē audēt̃ hñt ergo ⁊c. ¶ Itē v̄t⁹ nec inclinat cōtra debituʒ nature cuʒ nichil p̄t̃ naturā ſit bonū vt dr̄. vij. politice. nec iclinat cōtra rectā rōnem: vt appet. ij. hui⁹. ſed liberalitas cōtra has inclinat: qꝛ ⁊ natura ⁊ rō dictant vt vnuſquiſq̄ plus ſe diligat q̄ alios: ⁊ per cōñs ꝙ bona ſibi pcuret magis q̄ alijs. cū in octauo hui⁹ dicat̃ magis amico magis eſſe dandū: ſed liberalitas ad oppoſitū inclinat: qꝛ dicit Ari. liberal̃ autē eſt vehement̃ ſup abūdare in dandō vt derelinquat ſibi ipſi minora. ¶ Itē vna v̄tus nō impedit actuʒ alteri⁹: ſed liberalitas ipedit actū magnificētie: qꝛ dicit Ariſt. ditari aūt nō facile liberalē: qḋ tñ req̄rit̃ ad actū magnificētie exercendū: igit̃ ⁊c. ¶ Itē ſi liberalitas eſſet v̄t: tñ⁹ videt̃ ꝙ nō ſit diſtincta a iuſticia: qm̄ pecunie circa quas ē liberalitas videntur eſſe materia iuſticie: qꝛ dicit Ari. quito hui⁹. ꝙ

nuar⁹ iniuſt⁹ circa bona erit: nõ oĩa. ſed circa q̃cũ
q̧ bona fortune ⁊ infortuniũ. tales autẽ maxime
ſunt pecunie. ¶ Et confirmatur: q2 cũ ṽtutes quat
tuor cardinales ſint ceteris p̃ncipaliores ⁊ melio-
res. ⁊ Ariſt. p̃mo rethorice liberalitatẽ extollit ſu
pra tẽperantiã. videt̃ q̧ neceſſe ſit liberalitatẽ eẽ vnã
de ṽtutib⁹ cardinalib⁹ mõ ipa ſub nulla cardina
liũ virtutũ magis reponi videt̃ q̃ ſub iuſticia. p̱-
pter qđ tullius primo de officijs dicit nichil enim
liberale quod non idem ſit iuſtum.

Oppoſitũ vult Ari. Primo

dicendũ eſt q̧ liberalitas eſt circa pecunias. Se-
cũdo q̧ ipa eſt ṽt⁹ moralis. Tertio q̧ ipa eſt ṽt⁹
diſtincta a iuſticia. Et quarto q̧ ipa eſt ṽtus mior
q̃ tẽperantia. De his eni oĩb⁹ tactũ fuit in arguẽ-
do. Primã ɔcluſionẽ probat Ariſt. ſic. Circa ea ẽ
liberalitas: circa q̃ bñ ſe hñs laudat̃ de liberalita
te. ſ3 ſicut dicit Ari. de liberalitate laudat̃ q̄s nõ
in bellicis neq̧ in quib⁹ tẽpat⁹ rurſus neq̧ in iudi
cijs. ſed circa dationẽ pecuniaꝝ: ⁊ ſũptionẽ. iõ ⁊c.

Et eſt ſciendũ q̧ pecuniã nõ

capim⁹ in hoc loco ſtricte pro nũmiſmate ſolũ. ſ3
large. ſicut dicit Ariſt. pro oĩb⁹ quoꝝ dignitas
nũmiſmate menſurat̃. Sed alicui videt̃ q̧ libera
litas nõ ſolũ eſt circa talia q̃. ſ. nũmiſmate menſu
rant̃. qm̃ bonũ doctrine nõ pt̃ nũmiſmate mẽſura
ri. ⁊ tñ doctor pt̃ liberalit̃ dare doctrinã ſuã. Itẽ
bonũ corporis hũani ñ põt nũmiſmate mẽſurari.
⁊ tñ liberalitas eſt ſi quis exhibeat corp⁹ ſuũ gra
tis alicui in obſequiũ alicui⁹ operis. Itẽ ſeru⁹ cũ
habeat corp⁹ ⁊ aĩam nõ pt̃ nũmiſmate mẽſurari.
⁊ tñ miles poteſt liberalit̃ dare ſeruũ ſuũ. imo etiã
Senec. ponit in. j. de beneficijs q̧ contingit etiã li
beraliter ſeipm̃ dare. ¶ Ad primũ iſtoꝝ dicendũ
q̧ dare liberalit̃ nõ ẽ ꝓprie niſi q̄s qđ ſuũ eſt trãſ-
ferat in dñiũ alteri⁹: aut q̃tũ ad rẽ ipam: aut q̃tũ
ad vſũ rei. Doctor igit̃ ꝓprie loquẽdo ñ dat ſciaꝫ
liberalit̃ ipi diſcipulo. q2 ſciam ſuã nõ poteſt trãſ-
ferre in dñiũ diſcipuli nec vnq̃ habuit ſciam quã
diſcipul⁹ ſibi acq̄rit ſed dat diſcipulo laborẽ quẽ
habet in docendo. vel etiã dat vſum ſuipi⁹ diſci-
pulo ad ſciam acquirẽdã. ⁊ hoc põt nummiſmate
menſurari. rõ nãq̧ dictaret bñ aliqñ q̧ doctor ſui
ipius vſum ad talẽ laborẽ daret ꝓ pecunia: ſi pe
cunia indigeret. ¶ Ad aliã dicẽdũ q̧ null⁹ libera
liter corp⁹ ſuũ dat: ſed bñ corporis vſũ. ¶ Ad a-
liã dicendũ q̧ res venales vł donabiles nõ men-
ſurant̃ nũmiſmate ſcđm ſe ipas: ſed ſcđm q̧ veniũt
in hũanũ vſum ſiue in vtilitatẽ vtentiũ. modo lꝫ
ſeru⁹ ſcđm ſeipm̃ nõ ſit nũmiſmate mẽſurabilis. tñ
vtilitatẽ q̃ ex eo venit pt̃ dñi⁹ nũmiſmate mẽſura
re. ⁊ q̃tũ ad hoc dare ſuũ pt̃ ad liberalitatẽ ptine
re. Sił dicendum q̧ dare ſeipm̃ liberalit̃ non eſt
niſi dare ſuipſius vſum.

Secũdã cõcluſionẽ videtur

Ariſt. ꝓbare ſic. Circa ea q̃buſcũq̧ ɔtingit vti bñ
⁊ male idigem⁹ ṽtute morali iclinãte ⁊ determinante
ad agẽdũ bñ: ſ3 ñ ẽ dubiũ q̧ pecunijs poſſum⁹ vti
bñ ⁊ male. imo p̃lo rethorice dt̃ Ari. q̧ oĩb⁹ hũa
nis bõis ɔtigit male vti except̃ ṽtutib⁹. dicta ãt
ṽt⁹ ẽ quã liberalitatẽ vocam⁹. ḡ ⁊c. itẽ vbicũq̧ ſu
ꝑabũdãtia ẽ vituꝑabil̃: ⁊ defect⁹ ꝑuau⁹ ibi mediũ
ẽ bonũ ⁊ laudabile. ſ3 in dationib⁹ ⁊ acceptionib⁹ pe
cuniaꝝ ɔtingit ⁊ excedere deficẽ vituꝑabilit̃ ⁊ pra

ue ſicut in ſeq̄ntib⁹ dicet̃. ḡ mediũ in his tenere ẽ
bonũ ⁊ laudabile. ſed vbi mediũ eſt laudabile ⁊ ex
trema vituꝑabilia: indigem⁹ ṽtute morali q̃ ſit il
li⁹ medij ɔiectatrix ⁊ electrix. ḡ ṽtute morali idi
gem⁹ in pecuniaꝝ dationib⁹ ⁊ acceptionibus. ta-
lẽ autem ṽtutẽ vocamus liberalitatẽ. ideo ⁊c.

Tertia cõcluſio ꝓbatur. qm̃

ad paſſiones diuerſoꝝ modoꝝ ⁊ ñ oppoſitas: ſed
diſpatas moderãdas ⁊ eaꝝ iper⁹ refrenẽdos idi-
gem⁹ diuerſis ṽtutib⁹ moralib⁹ refrenãtib⁹. ſed
affectiones hoĩm circa pecũias ꝓpas ⁊ circa alie
nas ſũt tales diuerſe paſſiones. ḡ diuerſe ſũt ṽtu
tes circa pecũias ꝓpas ⁊ alienas. liberalitas aũt
eſt circa ꝓpas: ⁊ iuſticia reſpicit alienas. ḡ ipe ſũt
diuerſe ṽtutes. Et iſta rõ plenius declarabit̃. ⁊ ẽt
cõcl'o magis ꝓbat̃ in quinta q̃ſtiõe quinti huius.

Quarta ɔcluſio probari põt

ꝑ ea q̃ dicta fuert̃ in. xix. q̃ſtione tertij hui⁹ vbi di
ctũ fuit q̧ ṽtutes cardinales ſũt de neccitate boni
tatis hũane. alie aũt ñ: ſed de ei⁹ ɔgruitate ⁊ deco
re. ⁊ q̧ tẽperantia eſt ṽt⁹ cardinalis ñ liberalitas. Il
le aũt ṽtutes ſunt meliores que ſunt de neceſſita-
te bonitatis humane: q̃ ille que non. ideo ⁊c.

¶ Ad rationes. ad primã di

cẽdũ q̧ liberalitas ẽ circa pecũias tãq̃ circa obiectũ
remotũ ſicut tẽpãtia ẽ circa cibos ⁊ pot⁹ meliores
ſ3 ẽt ipe ꝓpĩnq⁹ ẽ circa pecũiaꝝ datiões ⁊ ſũptio
nes q̃ ſt̃ q̃dã opatiões. ſicut tẽpãtia ẽ circa cõeſtio-
nes ⁊ potatiões. Silr̃ ẽt liberalitas ẽ circa affecti
ones q̃s innati ſum⁹ habẽ ad pecũias ꝓpas ſicut
tẽpãtia ẽ circa affectiões q̃s hẽm⁹ ad delectabilia
tact⁹: ⁊ ita p3 q̧ liberalitas ẽ circa paſſiões ⁊ opa
tiões ſicut ⁊ q̃lib3 alia ṽt⁹. ¶ Ad aliã pt̃ dici q̧
q̃ h3 vnã ṽtutẽ cardialẽ ꝑfecte h3 oẽs alias cardi
nales: ſ3 ñ o3 q̧ hẽat oẽs alias. Forte ẽt q̧ de car-
dinalib⁹ aliq̄s pt̃ hr̃e vnã ñ ſcđm hitũ ꝑfecte ſirmatũ
ſ3 ſcđm diſpõnẽ laudabilẽ: q̃ tñ ñ h3 alias. ſ3 vna ñ
poſſit hẽri in hitu ꝑfecte ſirmato ſine alijs. de q̃ ma-
gis videbit̃ i. vj. li. ⁊ ſcđm hoc expõe auctãtẽ Ariſt.
Ad aliã dicẽdũ q̧ vnuſq̄ſq̧ pl⁹ ſe d3 diligẽ q̃ alios
⁊ magis ſibi ꝓcurare bõa q̃ alijs ſ3 hoc ñ ſit retinẽ
do ſibi pecũias dãdas: imo dãdo dãdas ⁊ retinen
do retinẽdas qñ o3 ⁊ q̃b⁹ ⁊c. qm̃ hõ ſic ſibi ꝓcurat
⁊ acq̄rit ꝑ bõis actionib⁹ bõa ṽtutũ q̃ penit⁹ alia
bona ſuperexcellũt. Iſto eñ mõ determinat Ariſto. ix.
hui⁹ q̧ maxie amãdũ ſit ſeipm̃ ⁊ ſibi ⁊ maxie bõa
ꝓcurãdũ vbi dẽ veꝝ eẽ qđ ð ſtudioſo dt̃ ⁊ amicoꝝ
grã multa agere ⁊ ꝑrie ⁊ ſi op3 mori proiciet eñ
et pecunias ⁊ honores: ⁊ totalit̃ circũpugnabilia
bona procurãs ſibipſi bonũ virtutis. Q̃ ſ autẽ in
auctãte allegata dt̃ Ari. vt derelinq̄t ſibipſi miora
d3 itelligi nõ de pecunijs ad neccitatẽ vite ⁊ ſtat⁹ ho
neſtatẽ ſuãdã neccẽs ſ3 de his que vltra abundant
¶ Ad aliã põt dici q̧ liberalitas nõ ipedit actum
magnificẽtie: q2 liberal̃ nõ dat nõ dãda: ſ3 oĩa reti
net retinẽda. Q̃ ſ aũt dt̃ Ari. nõ facile ditari libera
lẽ, nõ d3 itelligi de hijs diuitijs q̃ ad vite neccitatẽ ⁊
ſtatus decentiã req̄runt̃. de q̃b⁹ Sene. q̃rẽs q̄s ſit
diuitiaꝝ mod⁹: rñdet p̃m⁹ hr̃e qđ neceſſe eſt. ſcđo
qđ ſat̃ ẽ. S3 dicta auctoritas itelligit̃ de ſuꝑfluis
diuitijs: de q̃b⁹ vltra debitũ vtẽtis ĩpoſſibile ẽ actũ
liberalẽ ne dũ magnificũ exercere ꝓut in ſeq̄ntib⁹
ampli⁹ apparebit. ¶ Ad aliã dictũ fuit in poſitiõe
q̧ liberalitas ẽ circa pecunias ꝓpas: ⁊ iuſticia cir-

ꝯ alienas. Ad ꝯfirmationē dicendū ꝙ ꝑpantia eſt
ꝟtus maior ꝙ̄ liberalitas. ſed vulg⁹ liberalitateꝫ
ſuperextollit: qꝛ pluꝛib⁹ ꝓficit in bonis exterioꝛib⁹
ꝙ̄ ſola bona vulg⁹ ſentit. ⁊ hoc ſenſit Arī. pͦmo re
thoꝛice ꝓpꝰ qḋ ipſe dicit ꝙ foꝛtes ⁊ iuſtos ⁊ dei=
de liberales maxime honoꝛāt ſcꝫ vulgares. ⁊ non
dicit ꝙ ſint maxime honoꝛandi. ⁊ ita etiā debet in
telligi hoc qḋ dī Arī. quarto hui⁹ amanꝭ aūt ma=
xime liberales eoꝝ ꝙ̄ in ꝟtute. nō eī dicit ſint ma=
xime amandi. ſꝫ quod amanꝭ. Hec de queſtione.

Q Veritꝭ ſecūdo. vtrum

dare ⁊ accipere cōſumere: ⁊ cuſtodire
ſint actus liberalitatis. ¶ Arꝭ ꝙ nō
qꝛ liberalitas eſt vna ꝟtus ſm̄ ſpēm.
iō dꝫ vnicū hr̄e actū ſm̄ ſpēm cū ꝟtu
tes ⁊ potentie diſtinganꝭ ꝑ act⁹. ſed ꝓdicti actus
ſunt plures ⁊ diuerſi ſm̄ ſpēm. ꝗ ⁊c. ¶ Itē ille a=
ctus null⁹ eſt ꝟtutis ꝑ quē ꝯſumiꝭ illud qḋ ad fe
licitatē requiriꝭ ſe diuitie ꝙ̄ ꝑdere ⁊ ꝯſumere cōſu
munꝭ requirūꝭ ad felicitatē vt dictū fuit pͦmo hu
ius. ergo dare ⁊ ꝯſumere nō ſunt act⁹ alicui⁹ ꝟtu
tis. ¶ Itē act⁹ ꝯtrariꝝ nō ſunt eiuſdē ꝟtutis: quia
quinto hui⁹ dī ꝙ potentia ꝙ̄ ſꝛ ⁊ ſcia videnꝭ ꝯtra
rioꝝ eadē eē. habit⁹ aūt nō. ꝗ ſi dare ⁊ conſumere
ſint act⁹ liberalitatis; accipe et retinere nō erunt
actus eiuſdem cum ſint eis contrariū.

Oppoſitū dicit ariſt. Breui

ter dicendū eſt ꝙ ꝓdicti act⁹ ſm̄ ſubſtantiā eoꝛuꝫ
accepti nō ſunt act⁹ liberalitatis magis ꝙ̄ vitio=
rū oppoſitoꝝ. ¶ Sc̄do dicendū eſt ꝙ iſti act⁹ mo
dificati ſm̄ ꝙ recta ratio ꝑſuadet ſunt act⁹ libera
litatis. Tertio dicendū eſt ꝙ dare vel conſumere
eſt act⁹ pͥncipalioꝛ liberalitatis ꝙ̄ accipe vel cuſto
dire. ¶ Pꝛima cōcluſio ſic pꝫ null⁹ act⁹ ꝟtutis
eſt ſꝫ exceſſū: vel defectū vituꝑabilis. ſꝫ ſm̄ exceſ
ſū ⁊ defectū ē vituꝑabiliꝭ ꝯtigit dare ⁊ accipe: ꝯſu
mere ⁊ cuſtodire ſicut poſtea videbiꝭ. igitur ⁊c.
¶ Ad ſcd̄e cōcluſionis euidentiā ſciendū ē pͦmo
ꝙ cū liberalitas ſit circa pecunias ꝓꝑas vt dictū
fuit in alia qͥſtione. qs ſit pecuniaꝝ ꝓꝑaꝝ vſus ꝓ
pꝛi⁹. Pecunia igiꝭ pōt vno mō ſumi ꝓꝑe put ſe ex
tendit ſolū ad nūmiſma. ⁊ ita ꝓpꝛi⁹ ei⁹ vſus eſſet
mēſuratio cōmutabiliū. ſicut diceꝭ quinto hui⁹ ſꝫ
ſic nō eſt liberalitas circa pecunias. iō dimittiꝭ il
le mod⁹. Alio mō ſumiꝭ pecunia cōiꝭ put ſe extē
dit ad oēe illud cui⁹ valoꝛ pōt nūmiſmate mēſu
rari. cuiuſmōi ſunt agri dom⁹ equi ⁊ omnis hu=
iuſmōi poſſeſſio. cui⁹ dn̄iū pōt ad aliū trāſferri. et
iſto mō liberalitas eſt circa pecūias dicēte Ariſt.
pecūias aūt dicim⁹ oīa ꝗcūqꝫ dignitas nūmiſma
te mēſuraꝭ. Cū aūt pecunia ſic accepta multa ſub
ſe cōtineat ⁊ valde diuerſa gn̄a vt naues vineas
calciamēta ſeruos ⁊c. manifeſtū eſt ꝙ hmōi pecu
nie duplex pōt eē vſus. qdā cōis oīb⁹ hmōi gn̄i
b⁹ pecuniaꝝ ali⁹ ſpālis vnicuiqꝫ generꝝ. Spāles
igiꝭ vſus ſpālū generꝝ qꝛ ſūt valde diſtātes nō ſolū
ſm̄ ſpēm ſꝫ etiā ſm̄ gen⁹ nō ꝑtinēt: vt ſic ad vnaꝫ
ꝟtutem. Jō nec ita eſt liberalitas circa pecunias.
¶ Cōis ꝟo vſus pecūiaꝝ duplex ē vn⁹ ē pecūia=
rū ꝓꝑaꝝ ꝑ ſe ſm̄ ꝙ ꝓpꝛie ſunt. Ali⁹ ē alienaꝝ vl
ſaltē ꝓpꝛiaꝝ in ordīe ad alienas cuiuſmōi ſūt di=
ſtributiones: ⁊ ꝯmutatiōes. Sc̄ds aūt illoꝝ vſuū
ſpectat ad iuſticiā nō ad liberalitatē. vt dicebaꝭ i
alia qͥſtiōe. ⁊ pͥm⁹ vl⁹ ad liberalitatē. iō videre oꝫ
qs ſit iſte vſus. Dicam⁹ igiꝭ ꝙ ille vſus pecūiarū
eſt datio ⁊ ꝯſūptio. qḋ oꝫ: qꝛ vſus in aliq̄ opatione ꝙ acce
cōſiſtit. opationes aūt cōes circa pecunias ꝓꝑas ptio ⁊ cu
nō videnꝭ eē niſi datio ⁊ ꝯſūptio acceptio ⁊ cuſto ſtodia nō
dia: acceptio aūt ⁊ cuſtodia nō ꝑtinēt ad vſuꝫ pe= ſint vſus
cuniaꝝ. ꝗ relinquiꝭ ꝙ cōis vſus eaꝝ ſit datio ⁊ cō pecunie
ſūptio. Q̄ ꝟo aūt acceptio ⁊ cuſtodia nō ꝑtineāt ad
vſū pecuniaꝝ ſic pꝫ gn̄atio rei nō ē ei⁹ vſus: ſꝫ ad
vſū oꝛdiaꝭ ſicut gn̄atio eq̄ nō eſt vſus eq̄. neqꝫ fa=
ctio nauis eſt vſus nauis ſꝫ eq̄tare ⁊ nauigare. ge
neratio rei eī ē ad eē rei qḋ eſt t̄mīs gn̄atiōis. res
aūt generaꝭ ad vſū ꝙ̄ eſt rei gn̄are finis: ſed acce=
ptio pecuniaꝝ eſt eaꝝ generatio: ꝗ acceptio nō eſt
vſus pecunie. Itēꝝ poſſidere nō eſt vti: ſꝫ ad vſū
etiā oꝛdinaꝭ. eſt eīꝫ poſſidere ſine quacūqꝫ poſſidē
tis aut rei opatione. mō vſus in opatiōe eſt. ſꝫ cu=
ſtodire nī eſt niſi poſſidere. ꝗ cuſtodia nō eſt vſus
pecunie. null⁹ eī diceret hoīem equo vti ꝙ̄ ſp doꝛ
miens haberet equū ſp in ſtabulo doꝛmiētē. Hoc
viſo pꝫ ſcd̄a cōcluſio ꝑ argumētū Ariſt. dicentis
quaꝝ eſt aliqua vtilitas/his cōtingit bn̄ vti ⁊ ma
le. diuitie aūt ſunt vtiliū vnuſqͥſqꝫ aūt optime vti
tur ꝙ̄ hꝫ circa pecunias ꝟtutē. iſte aūt eſt liberalis
Cū aūt vſus pecunie ſit datio ⁊ cōſūptio manife=
ſtū eſt ꝙ optime vti pecunijs ē eas dare ⁊ ꝯſume=
re qn̄ ⁊ quib⁹ oꝫ ⁊c. ꝗ cōcludiꝭ ꝙ ipius liberalis ē
dare pecunias ⁊ cōſumere tali modificatione quā Itē libe=
recta rō dictabit. ¶ De hac aūt modificatiōe do= ralitatis
cent nos Seneca ⁊ Tulli⁹ ⁊ Arī. multas eē regu pͥma ex p
las obſeruādas. Pͥa eſt ex parte dantis. vn̄ ari. te dantis
ſm̄ ſubſtantiā vtiqꝫ liberalitas dī. nō eī in multi=
tudine datoꝝ ꝙ liberale: ſed in dantis habitu. hic
aūt ſm̄ ſubſtantiā dat. Nihil aūt ꝓhibet liberalio
rē eē minoꝛa dantē ſi minoꝛib⁹ det comes eēt illi
beralis ſi nō plus daret ꝙ̄ decet militē dare ⁊ mi=
les ꝓdig⁹: ſi tm̄ daret ꝙ̄tū comitē dare decet. vn̄
dī Arī. tyꝛannos nō dicim⁹ ꝓdigos multitudine
enī poſſeſſionis nō vꝭ facile eē dationib⁹ ⁊ expē
ſis ſupabūdare. De hac aūt regula ſequiꝭ Tulli⁹
de officijs dicēs. Cauendū eſt ne benignitas ma=
ioꝛ ſit ꝙ̄ facultates. qḋ ꝓbat dicēs ꝙ̄ benigniores
ꝙ̄ res patiꝭ eē volūt. pͥmū in eo peccant ꝙ iniurio
ſi ſūt in ꝓximos q̄s eīꝫ copias his equi⁹ eſt relin
qui: eas transferūt ad alienos. Ineſt aūt ⁊ in tali
liberalitate cupiditas plerūqꝫ rapiendi ꝑ iniuriā
vt ad largiendū ſuppetat copie. ¶ Scd̄a regula
eſt ex parte ei⁹ cui daꝭ. ſi oꝫ enim dare prauis aut
vilib⁹ ſed indigentib⁹ aut amicis honeſtis ⁊ mo
rigeratis alijs eīꝫ dare prodigi eſt. vn̄ Arī. prodi
gi qn̄qꝫ q̄s opoꝛteret idigere hos diuites faciunt
moderatis vtiqꝫ ſm̄ moꝛes nihil vtiqꝫ darēt. adu
latoꝛib⁹ aūt vel ſm̄ aliā aliquā voluptatem tri=
buunt multa. Quod eīꝫ non ſit liberale dare ma=
lis apparet: quia praui praue vtuntur bonis vtili
bus. bonis eīꝫ illis armati ſunt ſeuiſſima aūt eſt
iniuſticia habens arma: pͥmo politice. dans aūt
bona male vtēti particeps efficiꝭ talis vſus. vnde
Seneca de beneficijs. pecuniā nō dabo illi quem
conſumpturū adultere ſciā: ne in ſocietate turpis
facti: vel cōſilij inueniar. Si potero reuocabo. ſi
minus nō adiuuabo ſcelus. ¶ Tertia regula eſt
ex parte doni. ⁊ hoc dupliciꝭ: aut ſm̄ cōparationē
rei dande ad dantē: aut ſm̄ cōparationē recipien
tem Pꝛimo modo oꝫ dantē rem accepiſſe ⁊ poſſe=
diſſe bene. qui eī rē dat male acquiſitā ⁊ poſſeſſam
nō dat dandū. ſed reddendū. vn̄ Arī. ſequiꝭ ei de

centi datio ⁊ talis acceptio.nõ talis aũt ꝯtraria eſt ſeq̃ntes igiť ſũt ſi in ipõ ꝯtrarie ẽt manifeſtũ eſt.
¶ Scdõ aũt ꝯparatione rei dande ad accipienté duo ſunt obſeruanda p̃cepta. Primũ ꝙ talis res detur q̃ ſit ꝓportionata ſtatui recipiẽtis. Scđm ꝙ ſit ei nociua. Primũ docet nos bene Seneca in lib. de beneficijs dicẽs. Caueбimꝰ ne munera ſupuacua mittamꝰ: vt ruſtico libros litteris aut ſtudijs dedito rhetis. Quãtũ ad ſcdm dicit, reſpiciamus ne dũ grata mittere volumꝰ: ſuũ cuiqꝫ morbũ prouocantia mittamꝰ ſicut ebrioſo vina. Male datũ incipit eſſe munꝰ in quo vitiũ accipiẽtis agnoſciť. Sũt quedã nocitura petentibꝰ q̃ nõ dare: ſed negare beneficiũ eſt. Eſtimabimꝰ itaqꝫ vtilitaté potius q̃ voluntaté petentiũ, ſepe eni nocitura ꝯcupiſcimꝰ negabimꝰ q̃cq̃d ardor ꝯtra ſe viſurꝰ petit

Item quarto oꝫ tẽpus ⁊ locũ

cogruũ obſeruare.nõ eni oĩa publice nec om̃ia occulte danda ſunt vñ Seneca. Precipiũt itaqꝫ oẽs actores ſapientie quedũ palã, quedã ſecreto cõſequi. Palã quidẽ q̃ cõſequi gl̃ioſũ. vt militaria dona ⁊ honores ⁊ q̃cquid notitia pulchriꝰ fit. Rurſꝰ que nõ producũt neqꝫ honeſtioré faciũt, ſꝫ ſuccurrunt infirmitati egeſtati. ignominie tacite danda ſunt. vt nota ſint ſolis quibꝰ ꝓſunt interdũ etiã q̃ iuuať fallendꝰ eſt. vt habeat nec a q̃ acceperit ſciat.

Quinto ex modo dãdi requi

ritur ꝙ cito deť vnde prouerbiũ eſt. Qui cito dat bis dat. vñ Senec. Ingratũ ei eſt bñficiũ qđ diu inter manꝰ dantis adheſit. qđ quaſi egre dimitte re viſus eſt. ⁊ ſic dare ac ſibi eriperet. Si quid igitur more interueniat cuitemꝰ oĩno ne deliberaſſe videamur. Propriũ eni eſt bñfacientis cito facere. qui eni tarde ei de die in diẽ ꝓtrahens profuit, nõ ex animo fecit ei duas res maximas ꝑdidit: ⁊ tempꝰ: ⁊ argumentũ bone voluntatis.

Sexto ſumuntur documẽta

ex eo ꝙ eſt danté qualiť ſe habere. Et ei liberal. s dare delectabiliter dare hũiliť: dare ſine fortitudine anilliõnis: ⁊ abſqꝫ ſpe remunerationis. Et q̃tũ ad primũ dicit Ariſt. ꝙ liberalis eſt dare delectabiliter: ⁊ ſine triſtitia. qđ probat per hoc ꝙ hoc eſt om̃i virtuti cõe dicẽs qđ eni ſcđm ỽtuté delectabile: ⁊ nõ triſte vel minime triſte. Hoc etiã ꝓbat ſpãliť de liberali dicens. Neqꝫ diceť liberalis qui triſte magis vtiqꝫ eliget pecunias bona opatiõe. hic aũt nõ liberalis. Et q̃tũ ad ſcdm dicit Sene. Nihil eq̃ vitãdũ in bñficio q̃ ſupbia. Jocũda ſũt q̃ hũana frõte leni planaqꝫ tribuunť: q̃ cũ daret mihi ſupior nõ exaltauit ſupra: ſed quã potuit benignꝰ fuit ⁊ detraxit mũeri ſuo põpã. domũ nanqꝫ liberalitatis plurimũ augeť. qñ donans ex hũilitate ſeipſum ꝯdonare videť. Et q̃tũ ad tertiũ dicit idẽ Senec. Dignꝰ inq̃ eſt decipi q̃ de recipiendo cogitauit dũ daret. liberalis ei emiſſiuꝰ eſt nõ acceptiuꝰ neqꝫ cuſtoditiuꝰ. vñ ꝯcludit Ariſt. Ditari aũt nõ facile liberalé neqꝫ acceptiuũ exñté neqꝫ cuſtoditiuum. emiſſiuum autem ⁊ non honorantem propter ipſas pecunias ſed gratia dationis.

Septimo ⁊ principaliſſime

neceſſe ẽ debitũ finé intẽdere. Na ſicut dicit Ariſt. q̃ ſcđm ỽtuté opatiões bone ⁊ bõi gr̃a ⁊ liberalis: igitur dabit boni gr̃a ⁊ recte q̃ aũt dat q̃bꝰ nõ oꝫ vel nõ boni gr̃a. ſꝫ ꝓpter quãdã aliã cãm ñ liberalis ſed aliꝰ q̃s diceť. vñ de ꝓdigis dicit Ari. ꝙ dare cõcupiſcentes ⁊ propť nihil boni curare indifferenter vndiqꝫ accipiũt. Et Tuliꝰ i de officijs. Uidere licet pleroſqꝫ. nõ tã natura liberales q̃ quadã gl̃ia ductos. vt bñficij videanť facere multa. q̃ p ſophiſtica magis oſtẽtatione videnť q̃ ab honeſtate. talis ẽt ſimulatio vanitati ꝯiũctior eſt q̃ aut ỽtuti aut honeſtati. Sic igiť dictũ eſt de datione liberalis: ⁊ p ꝯñs de ꝯſumptione ſiue de expenſis. q: ſicut dicit Ari. expenſas ei in datione ponimꝰ. Sic itaqꝫ probato ꝙ dare ⁊ ꝯſumere moderata rõne recta ſunt actꝰ liberalitatis. põt ſtati ex hoc cõcludi ꝙ ẽt accipe ⁊ cuſtodire modificata ſũt actꝰ liberalitatis q: cuiꝰ velle eſt dare ⁊ ꝯſumere vt oꝫ. ⁊ qñ ⁊ q̃bus eius etiam eſt: et accipe ⁊ cuſtodire vt opꝫ ⁊c. ſed liberalis eſt ſic dare ⁊ ꝯſũere vt dictũ eſt: igiť. maior per hoc ꝓbať ꝙ danté multotiẽs: ⁊ ꝯſumẽtem nihil aũt accipienté ⁊ cuſtodiẽté cito derelinq̃ret ſubſtãtia tpalis. ⁊ ita ꝑiret oẽs eiꝰ actꝰ: q: nõ haberet ãpliꝰ q̃d dare ⁊ ꝯſumere. Jtẽ cuiꝰ eſt aliqđ opus exercere eiꝰ eſt ẽt opari q̃ ad illud opꝰ ordinanť. ſed accipe ⁊ cuſtodire qñ ⁊ qũo oꝫ. ordinanť ad ꝯſumere ⁊ dare quando oꝫ. qm̃ rei gñatio ⁊ poſſeſſio ꝓpter vſũ ſunt. acceptio aũt ⁊ cuſtodia ſunt generatio pecunie ⁊ eiꝰ poſſeſſio. datio aũt ꝯſumptio ſunt vſus eiꝰ ſicut dictũ ẽ. ꝑp qđ dicit Ariſt. vnde aũt oꝫ accipi ⁊ puta a ꝓprijs poſſeſſionibꝰ ñ vt bonũ ſed vt neceſſariũ. vt habeat dare. neqꝫ q̃buſlibet dabit: ⁊ ſic ꝑ ꝯñs cuſtodiet vt habeat dare q̃bus oꝫ. ⁊ qñ ⁊ vbi. Hec aũt acceptio ⁊ cuſtodia ſic modificari debet. Prio q̃dẽ oꝫ vt nõ ſit iniuſta. nã ſicut dicit Tuliꝰ in de officijs. Nihil vtiqꝫ liberale qđ nõ idẽ iuſtũ ſit. Scdo ꝙ non ſit de cupiditate vel auaricia ſuſpecta ꝓpter exceſſũ. Tertio ꝙ nõ ꝑmittat labi ſubſtantiã ꝓpť defectũ: ⁊ de his duobus vltimis dicit Tul. i de officijs. habẽda aũt rõ eſt rei familiaris: quã quidẽ delabi ſinere flagitioſũ eſt. ſed ita vt illiberalitatis auaricieqꝫ abſit ſuſpitio poſſe ei liberalitate vti non ſpoliantem de patrimonio: nimirum eſt pecunie fructus maximꝰ. ꝙ cuſtodire ⁊ accipe ſint actus liberalitatis.

Tertia cõcluſio ꝓbari poteſt

ſeptẽ rõnibus. Prima eſt. bonũ rei vtilis magis ẽ in vſu eius ad illud ad qđ ipã eſt vtilis q̃ in eiꝰ poſſeſſione: q: finis ſp̃ hꝫ rõnem melioris. ſed ſicut dictũ fuit dare ⁊ expendere ſunt vſus pecunie. ad poſſidendũ aũt ſpectant recipe et cuſtodire: igitur ⁊c. vñ bene dicebat Ariſt. j. rethorice. terminus ỽo poſſeſſiõis q̃dẽ eſt ita poſſediſſe: vt in ipõ ſit vſus ipõrũ. totaliť eñ diuité eſſe eſt in vſu magis q̃ i poſſeſſiõe: etenĩ opatio eſt taliũ, ⁊ vſus diuitie. ¶ Scđa rõ eſt: q: magis eſt ỽtutis bñfacere q̃ bñ pati. nam virtꝰ actiua potior eſt paſſiua. ſed dare eſt bñfacere: ⁊ recipe eſt bñ pati: g̃ ⁊c. bñ eñ facere eſt tanq̃ dei opatio: cuiꝰ eſt oĩbus dare eſſe. bene ỽo pati eſt opatio materie cuiꝰ eſt ab oĩbꝰ recipe eẽ. quid auté magis eſt ỽtutis an dei opatio vel materie nullus vtiqꝫ dubitabit. ¶ Sed tñ huiꝰ rõnis oppoſitũ videť Ariſt. velle. j. rethorice dicẽs bñ pati q̃ bñ facere vtiqꝫ videbiť eligibilius eſſe. cuius rationé aſſignat dicens. q̃ ad veritaté bona his q̃ ad opinioné eligibiliora ſunt ⁊ meliora. ſed bene pati eſt bonũ ad veritaté: qm̃ illud eſt bonũ ad veritaté qđ q̃libꝫ eligeret etiã ſi lateret: ſꝫ bñ pati eſt hmõi. nã ⁊ nul

lo alio ꝑcipiēte vellet tñ vnuſquiſq; bñ recipe et di‍tari.ſed bñfacere eſt bonū ad opinionem qm̄ ſicut dicit Ari. termin⁹ei⁹ quod eſt ad opinionē eſt qꝺ ſi latere debeat nō vtiq; eligeref:ſed facere bonū latēs non videbiť vtiq; eligi. ¶ Ad hoc dicēdū ꝙ in pͥmo libro rethorice conſiderationes ponū‍tur pſuaſiue q̄ pbabiliū ordinē nō excedūt.qm̄ re thorica quedā dyalectica eſt.rōnes aūt pbabiles viam habēt ad vtrāq; partē cōtradictiōis. pba‍bile nāq; eſt quod videť oīb⁹ vel pluribꝰ vel ſa pientib⁹.ꝛc.pͥmo thopicoꝝ ſepe aūt ꝯtraria vidē tur plurib⁹.ſ.vulgo ꝛ ſapientib⁹.bonū eni diſtin‍guiť in honeſtū ꝛ vtile ꝛ delectabile.ſed de hone‍ſto bono loquunť vulg⁹:ꝛ ſapientes modo cōtra rio.vulg⁹ eni ñ potens pfunde cōſiderare nō ꝑci pit ea bona q̄ pficiūt mentē interi⁹:ſed ſolū ad ex teriora bona corporis attendūt.iō ſūmū honeſta tis bonū reputant honores ꝛ famā.propť qꝺ ꝛhu manā felicitatē ponūt in honorib⁹. ḡ tales bñfa‍cere ſi lateat nullā boni rōnē habere putāt.nō īme rito qꝛ nec vtile eſt n:c delectabile propꝛie. ſ; nec honeſtū eſt.qꝛ nulli⁹ honoris eſt aſſecutiuū qꝺ la tet:ſapiētes aūt ꝑcipientes maxima bona ꝟtutis interi⁹ aīam decorantia q̄ cōſiſtunt in debito iudi cio rōnis ꝛ recta electione volūtatis paꝝ reputāt exteriora bona ꝓpter qꝺ ſciūt bñfacere etiā ſecre to ſimpꝉr meli⁹ eſſe q̄ꝫ bene pati.pꝫ igitur ꝙ dicta Ariſt.hic ꝛ in pͥmo rethorice pbabilia erāt.ſ; dif ferenter.qm̄ illic plurib⁹ hic aūt ſapiētib⁹. Et ite rū lꝫ meli⁹ eſſet bñ pati:q̄ꝫ benefacere q̄ ad hone ſta bona interi⁹ aīam pficientia.tñ nō eſt ita q̄ ad exteriora circa q̄ ē liberalitas imo dare multo me lius eſt.qm̄ in dando nos bñ patimur interi⁹ ſm̄ honeſtū bonū. Jō dicit nono hui⁹ ꝙ ſtudioſus p‍ꝯcat pecunias amicis ꝛ honores.ſibi ꝗpſi bonū ma ius tribuēs.ſ.bonū ꝟtutis. Tertia aūt rō Ari.eſt quia magis eſt ꝟtutis bona operari q̄ꝫ turpia non opari.ſed bñ dare eſt bñ operari.ꝛ bñ recipere eſt nō turpe opari. ḡ ꝛc.maior eſt de ſe nota.ſed ad e‍uidentiā minoris ſciendū ꝙ hic ꝑ bñ opari intēdi m⁹ honeſtū bonū:ꝛ ēt capim⁹ turpe put opponiť honeſto.bñ aūt dare ñ eſt dubiū ꝙ eſt honeſtū ſm̄ ſe.ſed bñ recipe ſolū hꝫ vtilē rōem ꝛ nō honeſti ſꝫ ſe.lꝫ ēt neq; turpis. vñ de magnanimo q̄ maxime (bñ tñ tendit ad honores dicit Ari. ꝙ ipe eſt po‍tens bñficiare bñficiat⁹ aūt verecūdať.hoc ꝗdeꝫ eſt ſuperexcellēns hoc quidē ſup exceſſi.ḡ patꝫ ꝙ bñ recipe nō eſt ſm̄ ſe bñ opari.ſed ſolū ē nō praue o‍perari.lꝫ ſit bñ opari in ordine ad dationē.ſ. ſi qs ad hanc intentionē bene recipiat vt bene det. ꝓpť qꝺ ēt ꝯcludi pōt ꝙ bene recipere nō eſt act⁹ libera litatis ſm̄ ſe.ſed ſolū ſm̄ ꝙ vtile.ſ.ad dare ꝛ ꝯſūe re ordinatū. ¶ Quarta rō Ari.eſt qꝛ laus ꝛ glīa debenť opi ꝟtuoſo.ſed laus ꝛ glīa magis reddun tur danti q̄ꝫ accipienti:aut etiā q̄ꝫ nō accipienti.iō ꝛc. ¶ Quīta rō eſt.qꝛ circa difficili⁹ ſp̄ ſit ars:et ꝟt⁹.ꝛ meli⁹ vt dicť ſcꝺo hui⁹:ſed facili⁹ ē recipe q̄ꝫ dare:qꝛ ad accipe mag̃ iclinat appetit⁹ ſenſiti uus.ſiľr etiā ſicut ðt Ari.facili⁹ ē nō accipe q̄ꝫ da re.ꝓpꝛiū eī muni⁹ cōiť omittūt hoīes difficili⁹ q̄ꝫ ñ accipiāt alienū eo ꝙ hoīes naturaliť ad bonū ꝓ‍pꝛiū afficiunť:igiť. Sexta rō eſt qꝛ magis eſt libe ralitatis ille act⁹ ſm̄ q̄ꝫ magis laudam⁹ hoīem ꝺ liberalitate:ſed dantē laudam⁹ cōiť de liberalita te.capientē ei vel etiā nō capientē nō multū de li‍beralitate laudam⁹ laudantes eni nō capientē. ñ dicim⁹ ipm̄ liberalē.ſed ſi cupidū exiſtentē.laudā tes aūt capientē.dicim⁹ ipm̄ humilē vel amicū.ſꝫ non ꝓpꝛie liberalē. ¶ Septima rō eſt.qꝛ virtuo‍ſoꝝ maxime amanť liberales:ꝛ hoc eſt iō q̄a ſunt vtiles aliꝗs.ſed ex datiōe ē ꝙ ſunt vtiles ꝛ ꝙ amā tur:igitur pꝫ ꝙ liberalitas pͥncipali⁹ eſt circa da tionē q̄ꝫ circa acceptionē vel etiā nō acceptionem.

Ad rōnes. Ad primā dicēdū

ꝙ liberalitatis ē vn⁹ ſol⁹ prim⁹ ꝛ pͥncipalis act⁹ ſcꝫ dare ad ipm̄ eni reduciť ꝯſumere.qm̄ ſicut di‍cit Ariſto.expenſas in dationē ponim⁹ ꝛ iam di‍ctū eſt ꝙ recipere ꝛ cuſtodire ad dare:ꝛ expende‍re ordinanť. ¶ Ad aliā dicendū ꝙ diuitie nō va‍lent ad felicitatē vltimate vt cuſtodibiles:ſed vt conſumptibiles. Ad aliā dicendū ꝙ dare qñ oꝫ ꝛ cuſtodire qñ dare oꝫ contrariant.ſed dare qñ opꝫ et cuſtodire quando oportet non contriantur:ſed vnum ad aliud ordinatur.ꝛc.

Tertio queritur. vtruꝫ

pdigalitas ſit vitiū liberalitati oppo‍ſitū. ¶ Arguiť ꝙ nō.qꝛ ſicut ꝟtus ad bonū.ita vitiū ad malū. ſed ſcꝺo hui⁹ dicitur.ꝙ ꝟtus oīs cui⁹ vtiq; fuerit ꝟtus:ꝛ idē bene habens perficit ꝛ eius op⁹ bene reddit.ḡ vi‍tiū oīe ꝛ habentem malū :ꝛ eius opus male red dit.ſed prodigalitas nō reddit hoīem malum di‍cente Ariſt. ꝙ prodig⁹ videť non eſſe mal⁹ ſꝫ mo rem .non eni mali neq; inutilis ſupabundare dan tem ꝛ nō accipientē. ¶ Jtē prodigus eſt qui ſupa bundat in datione.ſed talis non opponiť liberalī dicente Ariſt. Liberalis aūt vehementer eſt ꝛ ſu‍pabūdare in datione.vt derelinquat ſibiꝗpī mino ra. ¶ Jtem ſi nō eſſet poſſibile ſuas dare ꝛ ꝯſume re diuitias vltra q̄ꝫ oꝫ.pdigalitas nō erit vitiū.ſꝫ hoc nō eſt poſſibile:qꝛ pbos ꝛ deuotiſſimos viros vidim⁹ oēs ſuas reliq̄re diuitias.ſ.,religioſos mē dicātes. ¶ Et ꝯfirmať:qꝛ ñ ē poſſibile nimis a ſe abdicare talia q̄ ſit occaſio ꝑdēdi.ſꝫ ðt ari. pꝛio hu ius ꝙ multi ꝑiere ꝑꝑ diuitias.igiť. Oppoſitū vulť ar.qꝛ ðt ꝙ liberalitas ē ꝟtus circa pecunias ꝛ ꝙ prodigalitas ꝛ illiberalitas ſunt circa pecunias ſu perabūdantia ꝛ defect⁹. Jn ſcꝺo aūt libro ðr in cō muni diffinitiōe ꝟtutis,ꝙ virt⁹ eſt medietas duaꝝ maliciaꝝ.hui⁹ aūt ſm̄ ſupabundantiā:hui⁹ ꝟo ſm̄ defectū.ꝛ poſtea ðr ꝙ extrema vitia opponunť ad inuicē et ad virtutē:ergo prodigalitas eſt malicia liberalitati oppoſita. Jtē cū dixiſſet Ari. liberaleꝫ bene ſe hr̄e circa pecunias dixit pdig⁹ aūt ꝛ in his peccat. Notandū eſt ſicut ðr in libro de ſenſu ꝛ ſen‍ſato ꝙ ſermo audibilis exñs eſt cā diſcipline. Opꝫ eni ꝛ de ſubiecto ꝛ de paſſione ꝛ de aliꝗs vľr ſub ſer mone cadētibus,in doctrina ſupponere qd ðr per nomen.hoc eni nō pōt pbari rōne:cū noīa ſint ad placitū inſtituta ad ſignificandū:ſꝫ opꝫ cōtvſui aſ‍ſentire. ¶ Suponim⁹ igiť ſm̄ moralius doctores ꝙ ꝑ liberalitatē intelligim⁹ habitum quo qs bñ ſe habet circa pecunias in datiōe vel ꝯſumptione cu ſtodia vel acceptiōe.ꝑ prodigalitatē aūt intelligim⁹ habitū quo qs ꝑter vel contra dictamen recte ra‍tionis circa pecunias excedit in datiōe vel cōſum‍ptione:vel deficit in acceptiōe vel cuſtodia:ꝛ ꝑ illi beralitatē intelligim⁹ hītū q̄ qs ꝯtra dictamē recte rōnis deficit circa pecunias ī datiōe vel ꝯſumptiōe vel ſupabūdat in acceptiōe vel cuſtodia ipaꝝ. Et ſi

ita ſit manifeſtū erit ꝑ ſe ꝙ prodigalitas ⁊ illibera
litas ſunt vicia liberalitati oppoſita. ſi fuerit poſ-
ſibile circa pecunias ſuꝑabūdare vel deficere. Di
co igitur ꝙ prodigalitas eſt viciū liberalitati oppo
ſitū ꝙ ſic ꝓbatur ꝯtingit ꝯtra dictamē recte rōis cir
ca pecunias abūdare in datione ⁊ ꝯſumptione et
deficere in acceptione ⁊ cuſtodia. ergo ꝓdigalitas eſt
viciū. ꝯña tenet ex dictis. ⁊ añs ꝓbatur ex dictis in
alia q̄ſtione. Nā dictū fuit ꝑmo ꝙ oꝫ dare ſcḋm ſub-
ſtātiā. ſi igitur det vl' ꝯſumat pluſq̄ ſubſtātia patia
tur. p᷑ q̄ḋ erit pctm̄ ꝯtra rectā rationē in ſuꝑabū-
dantia rōis. Et q̄ḋ illud ſit peccatū ꝯtra rectā rō
nē perſuadetur ꝑmo q꞉ talis datio: vel ꝯſūptio dat

q̄ ſit peccatū ſuꝑabūdātiadatio nis probat multis rōib⁹

occaſionē peccādi. ſ. accipiēdi. vñ n̄ oꝫ dicēte Ari.
ꝙ pl⁹ dantes vl' ꝯſumētes q̄ exigat ſubſtantia. ac
cepturi ſunt propt' velle ꝯſumere facile aūt hoc fa
cere. velociter eni derelinquit coexiſtentia cogunt
aliūde acq̄rere. Etiā Tulli⁹ in de officiis ducit
ad magnū incōueniēs dicēs. Multi ei pr̄imonia
effuderūt icōſulte largiēdo q̄d ei ſtulti q̄ ꝙ libēter
facias curare vt illḋ diuti⁹ facē n̄ poſſis. q̄ſi dicat
ſi deſideras dare ſtultū eſt ita dare ꝙ ampli⁹ dare
nō poſſis. Et addit Tulli⁹ Atq̄ etiā ſequitur largi
tionē rapine cū ei dando egere ceperit alienis bo
nis man⁹ afferre coguntur. Et addit tertiū incōue-
niēs dicēs. Ita cū beniuolētie ꝯparādeca bñficiū
eſſe volūt. nō tanta ſtudia aſſequūtur coꝝ quib⁹ de-
derit: q̄ta odia coꝝ quib⁹ ademerit. Sic igitur ſuꝑ
abūdātia peccatur ꝑmo dando pl⁹ q̄ oꝫ. Scḋo pec
catur dando q̄b⁹ nō oꝫ puta hyſtriōib⁹: ⁊ comediis
adulatorib⁹: ⁊ prauis. Hui⁹ ei dationis multe ſūt
irrōnabilitates. Primo ei talis datio ducit ad il
liberalitatē ⁊ rapinā. Scḋo dat malis occaſionē
malefaciendi. praui eni praue vtuntur bonis ſibi da
tis: ⁊ ita meli⁹ eēt eos indigere. ſeuiſſima ei eſt i-
iuſticia hñs arma. Tertio talis datio ducit ad in-
tēꝑantiā. ⁊ tandē ad corpis ⁊ alioꝝ bonoꝝ ꝯſūptio
nē: ⁊ iſtas irrōnabilitates tangit Ariſt. ſit' dicēs.
Sed multi ꝓdigoꝝ ⁊ accipiūt. vñ nō oꝫ ⁊ ſūt ſcḋm
hoc illiberales acceptiui aūt ſūt ꝓpt' velle ꝯſume
re ⁊ q̄ñq̄ q̄s opꝫ indigere hos diuites faciūt ⁊ mo
deratis quidē ſcḋm mores nihil vtiq̄ darēt adula-
torib⁹ aūt vel ſcḋm aliā aliquā voluptatē tribuunt
multa propt' q̄ḋ intēꝑati ipoꝝ ſūt multi. facille eni
cōſumētes ꝑ itēꝑantiā ꝯſūpti ſūt ⁊ propt' nō ad be
ne viuere ad voluptates declināt. Tales ei nec ad
honeſtū intendūt: q꞉ nō darēt prauis. nec ad vtile
q꞉ pecunias ita ſuꝑflue nō ꝯſumerent. ergo neceſſe ē
eos ad reliquū appetibiliū. ſ. ad delectabile decli-
nare. Itē tales efficiuntur iniuſti q̄dāmō ad bonos
et ad amicos ſcḋm Tull. in de officiis dicentē ꝙ ta-
les ꝑmū in eo peccāt ꝙ ſunt iniurioſi in ꝓximos
quas eni copias his. ſ. ꝓximis iuſtius eſt relinqui
eas trāſferūt ad alienos. Ineſt āt tali liberalitati
plerūq̄ cupiditas capiendi ⁊ auferendi ꝑ iniuriā
vt ad largiendū ſuppetant copie. Itē ſcḋm Senec.
tales vt p̄tactū eſt iā ſūt fautores ⁊ ꝯſiliatores pra
uitatis. vñ dicit in de bñficiis. Pecuniā nō dabo
illi quē ꝯſupturū adultere ſciā. vt l' ſociate turpis
facti vel ꝯſilii non inueniar ſi potero reuocabo. ſi
min⁹ nō adiuuabo ſcel⁹. Itē de ꝑncipe ſuas diſtri
buente pecunias militib⁹ extraneis dicit Tulli⁹
Quod te malū rōnis induxit. vt eos tibi fideles
putares fore quos pecunia corrupiſſes ſit eni de
terior atq̄ ad idē ſemp expectandū paratior. Ter
tio peccatur dando nō gr̄a cui⁹ opꝫ. ⁊ hoc peccatuꝫ

quaſi oīa cetera vitia pōt ſubintrare. dans ei ꝓpt'
pl⁹ accipe cupid⁹ eſt: ⁊ ſi propter mechari mech⁹
eſt. ſi propter vulnerare vel occidere iniuſt⁹ ⁊ ho
micida. et ſic de aliis. Et de talib⁹ dicit Ari. ꝙ pro
pter nihil boni curare indifferenter: et vndiq̄ acci-
piunt. dicit etiā ꝙ propter nō ad bonū viuere ad
voluptates declinant. Peccatur etiā dando que nō
opꝫ ⁊ vbi non oportet. ⁊ ita de aliis circūſtātiis ſi
cut in alia q̄ſtione dictū fuit propt' q̄ḋ manifeſtuꝫ
eſt ſatis ꝓdigalitatē eſſe vitiū ſcḋm exceſſum datio
nis. Et idē etiā patet de defectu cuſtodie: ⁊ acce-
ptionis. Nā ſicut ꝯtingit hoīem depauꝑari ⁊ ſta-
tus honeſtatē amittere propt' exceſſum dationis.
ita etiā propt' defectū cuſtodie ⁊ acceptiōis. Qui
buſdā tñ illud non videtur veꝝ eſſe. dicūt ei ꝙ aliis
circūſtantiis obſeruatis nullū eſt vitiū. ſed poti⁹
rationi ꝯſonū oēs alienare diuitias q̄ḋ p꞉ ꝑmo de
apl'is qui relictis oīb⁹ ſecuti ſunt chriſtū. ſcḋo
patꝫ hoc idē de religioſis mendicantib⁹. Sed iſte
rationes nō ſunt propoſitū noſtrū. q꞉ multa credi
mus eſſe facienda ex doctrina fidei pn̄ialiter pro-
pter mereri ad ſalutē eternā quoꝝ oportunitas ſi
de cōſcripta nō poſſet ex hūana ratione conuinci
Sunt etiā multi dicentes. ¶ Eo ꝙ cōtingit eis

q̄ nō ſit pctm̄ ſuꝑabūdāt dādo ſeruatis aliis circū-ſtantiis

male vti nullū eſt vitiū relinquere eas totalit' pro
pter finē bonū. imo hoc videtur cōſonū rōni eē op⁹
virtutis. ſed ꝯtingit eas relinquere propter bonū
finē: igitur bene. Minor probatur ꝑmo: q꞉ relinq̄ pñt
propter magis vacare ph'ie. Nō ei pñt pecunie ſi
ne quadā ſollicitudine ſeruari: ⁊ non eſt poſſibile
menti perfectiſſime ⁊ penit⁹ vacare ei q̄ ē de aliis
curioſus. Secūdo: q꞉ multi ſunt innati vt afficiā
tur circa pecunias. ergo ad hm̄ōi affectionē vitandā
relinquere oēs diuitias eſt bonū ⁊ ad bonū fineꝫ.
Tertio q꞉ pecunie ſunt multis occaſio delectatio
nū inordinataꝝ. ergo dimittere eas ad obuiandū
tali occaſioni ad bonuꝫ finē ⁊ ꝯſonū rōni. Cū etiā
dicat ph'us ſcḋo hui⁹ ꝙ in oīi maxime obſeruā
dum delectationē: ⁊ delectabile. non eni non acci
pientes eam iudicam⁹ eam. Quarto: quia diffici
limū eſt ſemꝑ bene ſe habere circa pecunias pro-
pter appetitum qui naturaliter inclinatur: ⁊ de fa
cili afficitur circa eas propter quod periculoſum
eſt eas poſſidere modo bonū eſt tenere certū ⁊ re-
linquere incertū. Quinto adducūt exēpluꝫ de ſo
crate. q̄ cū fuiſſet magn⁹ philoſophus ⁊ maxime
moralis proiecit diuitias ſuas in mare nō eſt aūt
dicendū ꝙ male feciſſet talis ph'us ⁊ ſine bono fi
ne. Sed forte de hac opinione ꝯcedi pōt hoc ſolū
ꝙ in caſu periculi vt ne malū culpe ꝯmittatur rōna-
bile eſt omes alienare vel relinq̄re diuitias verbi
gr̄a. ſi q̄s in naui diuitias oēs hñs viderit tēpeſta
tem ſubuerſiuā nauis niſi ad alleuiationē nauis
totum proq̄ciatur in mare conſonū eſt rationi. vt
perdat oēs illas diuitias aut ſi tyrān⁹ cogat oēs
diuitias relīq̄re aut ꝓpꝛiā legē bonā negare vl' a-
liq̄d turpiſſimū ꝯmittē. Sꝫ ꝙ hō relīq̄ret oēs diui
tias pure volūtarie nullo mō vr̄ circūſcripta fide
ꝯſonū rōni. ¶ Primo q꞉ relinq̄re bona felicitati
oportuna. no vr̄ cōſonū rōi. diuitie aūt ſūt felicita
ti oportune vt dictū fuit i ꝑmo libro. Et in decio
etiā dicit Ari. Opus aūt erit ⁊ exteriori proſperi-
tati hoī enti. nō ei ꝑ ſe ſufficiēs natura ad ſpeculari
ſꝫ opꝫ ſuū corp⁹ ſanū eē ⁊ cibū ⁊ reliquū famulatꝫ
exiſtere ⁊ dicit hoī enti q꞉ nō idigēt ſi poneretur de⁹
vel ſubſtātia ſepata. Itē ille actus non eſt conſo-

nus rõni q̃ tollit opatiões multaꝝ ṽtutũ talisaũt
alienato eſt hmõi: qꝛ tollit actu ȝ liberalitatiſ q̃ eſt
dare ꝛ magiſ actũ magnificẽtie ſaltẽ act⁹ exteriores
nec talis poſſet in bello opus fortitudinis exerce
re: nec indigentibus ſubuenire: nec multũ reipu=
blice pdeſſe ꝛ ſi dicas ꝙ imo p̃dicando populo: et
docendo iſtud nõ valet qꝛ nõ min⁹ talia poſſet ſi
haberet vite neccia. imo magis. Itẽ tales incidunt
in illud qꝺ credunt euitare credũt ei euitare ſolli
citudinẽ ꝛ curioſitatẽ. ſed in hoc incidunt non enĩ
poſſunt viuere de nectare ꝛ mãna ppter qꝺ opor=
tet eos ſollicitari multũ de pcurando ſibi victuȝ
ꝛ eſt pĩculũ ne forte ob hoc efficianꝭ fures: aut a=
dulatores: aut fraudulẽti. Nã ſicut dicitꝭ ſecundo
politice penuria ſeductionẽ efficit: ꝛ malignitatẽ
Itẽ credũt euitare affectiones circa pecunias in
ques tñ incidũt ꝛ in pei⁹: nã hoĩem naturaliꝭ in=
clinatũ ad affectiones prauas p̃t magis ad tales
affectiones mouere naturalis indigentia ꝛ vrgẽs.
neceſſitas ꝙ poſſeſſio diuitiarũ ſufficiens ad vi=
tam. Itẽ iſti credunt euitare delectationes tact⁹
ꝛ guſtus trahentes appetitũ p̃ter rationẽ. et inci=
dunt in pei⁹. ſ. in triſticias ꝛ in multiplices angu=
ſtias tactus in famẽ: ꝛ ſitim in frigorib⁹ ꝛ labori=
bus: ꝛ aliis tales aũt triſticie pl⁹ poſſunt trahere
appetitũ p̃ter rationẽ q̃ delectationes cum dicat
Ari. tertio hui⁹ ꝙ difficilius eſt ſuſtinerere triſtia
q̃ a delectationib⁹ abſtinere triſticia namqȝ ſtupe
facit ꝛ corrũpit naturã habẽtis. Item iſti credũt
euitare difficultatẽ q̃ eſt in habendo ſe bene circa
pecunias. ꝛ non eſt dubiũ multo difficili⁹ eſt bene
ſe habere in paupertate q̃ in diuitiis moderatis.
Et videtur mihi p inductionẽ ꝙ pauciſſimi pau=
peres inueniũtur q̃ nõ vellẽt ſeruire prauis diui=
tib⁹ ppter habere vite neceſſaria ꝛ dico ſeruire in
operibus ptinentib⁹ ad ſuã prauitatẽ. vt in mere
tricis ꝛ rapinis in guloſitatib⁹ ꝛ tyranniſationi=
bus. nã quaſi naturali neceſſitate ad hoc coguntꝭ
Et p hoc manifeſtũ eſt iã ꝙ ratio illoꝝ nulla erat
Solutio ſed cõtra eos retorqueri põt oino. ¶ Primo: qꝛ
nes rõnũ ſupponit diuitias nõ eſſe bonas ſimpliciꝭ cui⁹ op
pcis op: poſitũ dicit Ariſt. quito ethicoꝝ. bona nãqȝ fortu
poſite. ne vocat ſemp bona ſimpliciꝭ. ſȝ nõ ſemp ſint bo=
na vnicuiqȝ. qꝛ non ſunt bona mala vtent qꝺ quõ
ſit veꝝ ſuo loco diceꝭ. Item ratio illorũ peccat in
accipiendo ꝙ aliquid ſit bonũ ſi ordineꝭ ad bonũ
finẽ. nã ſi eſſet furari ꝛ occidere hoĩem inocentem
iniuſte eſſet bonũ poſſet ei aliquis facere hoc ppꝭ
lucrũ ad emendũ librũ ad ſtudendũ vel ad ſubue
niendũ patri indigenti ꝛ bono: ꝛ ita propꝭ bonũ
finẽ. Sicut ergo ſexto hui⁹ ꝯtingit verã cõcluſio
nẽ falſos ſillogiſmos ſortiri: ꝛ qꝺ opȝ facere ſorti
ri per quod nõ oȝ: ꝛ hoc nõ ſpectat ad ebulitã: ſed
ad maliciã. Qꝺ aũt ppoſitũ fuit de Socrate põt
cõcedi ꝙ in hoc errauit: vel ſaltẽ meli⁹ fuiſſet illã
pecuniã dediſſe pauperib⁹ ꝛ aliqui dicũt ꝙ hoc fe
cit ſocrates. vt induceret populũ ad bonũ: ꝛ tolle
ret eius errorẽ. qꝛ tũc opinio populi ponebat feli=
citatẽ in diuitiis: ꝛ nõ mihi notũ. verũ oẽs pdidit
ſuas diuitias: forte enĩ ꝙ retinuit vite neceſſaria
Nõ igiꝭ videꝭ ſm hũanã rõnẽ eſſe boni viri ꝛ pfe
cti diuitias abiicere totaliꝭ ſȝ eis vti bñ ꝛ reſecã=
do ſuperfluas paupib⁹ ſubuenire ꝛ amicis vñ di
cit Seneca in ſuis epiſtolis. Infirmi animi eſt nõ
poſſe ſuſtinere diuitias. Vñ ꝛ cũ de paupertate p̃di
caſſet diſciplo ſuo Lucillio dixit nõ puto pauperȝ
cui q̃tulũcũqȝ ſupereſt ſatis ẽ. tu tñ malo ſerues
tua. malo id eſt magis volo.

Ad rationes. ad primam pn

cipaliꝭ dicendũ ꝙ ſicut ṽt⁹ reddidit hoĩem bonũ
ita viciũ oppoſitũ reddit ipȝ malũ modo ſicut di
ctũ fuit in illa q̃ſtiõe tertii libri. verũ fortitudo ſit
ṽtus cardinalis quattuor ṽtutes cardĩales red=
dũt hoĩem ſimplr bonũ: alie aũt ṽtutes nõ ſȝ ſm
qd. ſ. circa ſuũ obiectũ verbi gr̃a liberalitas vl eu
trapelia nõ reddit hoĩem ſimplr bonũ: ſȝ bonũ et
bene ſe hñtẽ circa pecunias vel ludos: ꝛ ita pdi=
galitas ñ reddit hoĩem malũ ſimplr: ſȝ malũ cir=
ca pecunias. Vel põt dici ꝙ hõ põt dici mal⁹ du=
plr. vno modo qꝛ aliis iniurioſus ꝛ ſic pdig⁹ ñ ẽ
mal⁹. alio modo: q̃ hñs appetitũ inordĩatũ aliq̃
mõ: ꝛ ita pdig⁹ põt concedi mal⁹. ¶ Ad aliã di
cendũ ꝙ ñ eodẽ mõ pdig⁹ ſupabũdat in datiõe: ꝛ
liberalꝭ nã liberalis ſic ſupabũdat ꝙ de diuitiis p̃
ter neceſſaria ſibipĩ derelinq̃t minores diſtribuen
do eas q̃bus oportet ꝛ quando. ꝛc. illas tñ nõ alie
nat q̃ ſibi necie ſunt ad vitã ꝛ ad ſui ſtat⁹ hõeſtatẽ
ſuãdã. ſȝ pdig⁹ exceſſiue alienat ꝛ necias ꝛ ñ ne=
ceſſarias dãdo q̃b⁹ ñ oȝ ꝛ quõ ñ oȝ ſicut dictũ fuit
Alia rõ ſoluta ẽ in põne q̃ſtiõis. Hec de q̃ſtione.

Quarto queritꝭ. vtrũ il

liberalitas ſit vitiũ liberalitati oppoſi=
tũ. ¶ Qꝺ ñ ſit vitiũ arguitꝭ ſic: qꝛ tunc
pdigalitas eſſet ṽt⁹ p illã regulã tho=
picã. Si oppoſitũ ĩ oppoſito ꝛ ppoſitũ in ppoſito
Itẽ nullũ vitiũ puenit nobis a natura. nihil eniȝ
naturale vitioſũ ẽ: nã ſicut dicit ꝯmẽtator duode
cimo methaphyſice natura pfecte opaꝭ ꝛ ordĩate
q̃tuis nõ intelligat tanq̃ ſit remẽorata ex ṽtutib⁹
agentib⁹ nobiliorib⁹ ea q̃ dñr intelligentie. iõ nõ
abũdat in ſupfluis. nec ĩ neceſſariis deficit tertio
de aĩa. ĝ errores nulli ſunt naturales. ſed illibera
litas ẽ naturalis hoĩb⁹ ꝛ puenit ex natura: qꝛ ex
ſenectute q̃ eſt naturalis. Dicit enĩ Ari. videtꝭ enĩ
ſenect⁹: ꝛ oĩs ĩpotentia illiberales facere: ꝛ magiſ
connaturale hoĩb⁹ pdigalitate. Itẽ oĩne vitiũ eſt
ſanabile. aliꝭ ṽtutes ꝛ vitia nõ eſſent in nr̃a pote=
ſtate. ſed illiberalitas inſanabilis eſt ſicut dꝛ Ari.
¶ Itẽ ꝙ ñ opponatꝭ liberalitati pbatꝭ ſic: qꝛ vitiũ
iuſticie oppoſitũ nõ opponitꝭ liberalitati. cũ libe=
ralitas ꝛ iuſticia ſint diuerſe ṽtutes. ſȝ illiberali
tas opponitꝭ iuſticie. pbo qꝛ vſurarios aleatores
mortuoꝝ ſpoliatores latrones ꝛ pdigos indiffe
rentꝭ vndiqȝ accipiẽtes vocat Ariſt. illiberales: et
tñ iſti oẽs ſunt iniuſti etiã auar⁹ eſt iniuſt⁹ vt dꝛ ĩ
quinto libro. ꝛ tñ illiberalis ẽ auar⁹ qꝛ dicit Ari.
illiberalis in dando ꝛ expẽdendo deficit. In acci
piẽdo aũt cuſtodiẽdo ſupabũdat talꝭ aũt dꝛ auar⁹

Oppoſituȝ dicit ari. dicit enĩ

cõgrue vtiqȝ liberalitati illiberalitas cõtrariũ dꝛ
¶ Primo vidẽdũ eſt ꝙ illiberalitas ẽ vitiũ. Se
cũdo videnda eſt differentia ei⁹ ad auariciã. et p
hoc apparebit p̃poſitũ. Primũ pȝ ex vi noĩs. q̃a
dictũ ẽ i alia q̃ſtione ꝙ p illiberalitatẽ itelligim⁹
hitũ q̃ quis ꝯtra dictamẽ recte rõnis deficit circa
pecunias in datiõe vl ꝯſũptiõe vl ſupabũdat ĩ cu
ſtodia vl acceptiõe. Si ĝ ꝯtingat aliquẽ talẽ hẽre
habitũ manifeſtũ eſt de ie ꝙ ille hit⁹ erit vitium.
Qꝺ ergo contingat dicto modo. ſcilicȝ preter vel

cōtra recte rationis dictamē abūdare vel deficere
declaratur. ¶ Primus enim error poteſt eſſe in
nondando.i. Siquis enim habuerit vltra ſibi ne=
ceſſaria et vltra ſtatus ſui exigentiam diuitias
habundantes immenſum. et nullas ipſarū diſtri=
buat pauperibus amicis et vicinis. manifeſtū eſt
ꝙ ille ꝑmo ⁊ rectā ratonē agit. qꝛ corrumpit ami
citiam ipſius ad alios et aliorum ad ipſuꝫ. omnes
enim ſciunt ꝙ tales vniuerſaliter odiuntur. Dicit
etiam. Ariſtoteles/amantur maxīe liberales coꝝ
qui in virtute. vtiles eniꝫ. hoc auteꝫ in datione. er
go per oppoſitum illiberales maxime odiuntur.
Et. Boetius in de conſolatione dicit .'ꝙ liberali=
tas: facit hominē maxime honoratum: ergo per
oppoſitum illiberalitas inhonoratū. Secūdo il=
le agit cōtra regulā nature nam ſicut natura de ſu
perfluo alimenti operatur ad productionem: et
nutritionē ſibi ſimilis in ſpecie. et ita eſt de ſuper
fluo diuitiarum recta rō dictat ad imitationē na=
ture alijs ſubuenire. Tertio ille operatur contra
naturā hominis. nam ꝑmo politice homo natura
ciuile aial eſt. ⁊ qui inciuilis ꝑpter naturam et nō
propter fortunam aut prau⁹ eſt aut melior ꝗ̄ ho=
mo: ſed maxima videtur icīutilitas eſſe ſi quis ha=
bens ſibi nociua vel inutilia. nō velit ea diſtribue=
re vicinis ⁊ amicis indigentib⁹ eis et quibus illa
eſſēt vtilia valde ſed cōſtat ꝙ tali nichil ꝓdeſt di=
uitiarū talis exceſſus vnde ſeptimo politice oē eſt
quod vtile eſt coꝝ exceſſū aūt nocere neceſſarium
eſt aut nichil proficuū eſſe habentibus hē pecunie
illi inutiles eſſēt vtiles valde pauperibus vicinis
⁊ amicis. ¶ Secūd⁹ error illiberalitatis ē i defe
ctu conſumptionis pecunie ſiue in defectu expen=
ſarū ſunt eni aliqui diuitijs abundātes qui ꝑpter
nimiā ad pecunias affectionem. nō audēt expen=
dere qd̄ neceſſariū eſſet debite ſuſtētationi ipſorū
et ſue familie et qd̄ eſſet neceſſariū ad ſui ſtat⁹ ho=
neſtatē ſeruādā ꝑmo qdē iſti non ſolū errāt ad ali
os inꝗ̄tū nō dāt ſꝫ etiaꝫ ad ſe ipſos inꝗ̄tū neceſſi
tate ꝓpria non expēdūt ſcd̄o tales tollūt ab ipſis
diuitijs totā ſuā bonitatem diuitie eni nō ſunt bo
ne ꝑpter ſe. ſꝫ qꝛ vtiles ad aliud ſunt ergo bone ꝓ
pter fineꝫ per eas acquiri poteſt. Illi aūt fines ad
quos vtiles ſunt pecunie nō attigūt niſi apud ip=
ſarum pecuniarū dationē et cōſumptionē: ergo ta
les tollūt finem diuitiarū. ſed tollētes finē rei ordi
nate ad finem tollunt eius bonuꝫ cū nichil ſit bo=
num niſi propter cauſas finales. vt dicit cōmenta
tor ſecūdo metaphyſice tertio iſti fruſtrant intēto
credūt eni ꝑ nō dare et nō expendere diuites eſſe
et non ſūt ſed miſeri et pauperes. nichil enim ha=
bent. ſed habentur nā quinto metaphyſice habere
dicitur vno modo ducere ſcd̄m ſuam naturam aut
ſcd̄m ſuum impetum. ꝑpter quod febris dicit habe=
re hominem ⁊ tyranni ciuitates. Amplius prohi=
bens ſcd̄m ſuum impetum. aliquid moueri vel ope=
rari habere dr̄ hoc ipm̄ vt columne ſuppoſite pō=
deroſa conſtat eni ꝙ tales pecunia maxime ducū=
tur ⁊ operationes ſibi debitas exercere prohibēn=
tur qꝛ pecunie ſic eorū determināt affectionem. ꝙ
non audēt eis vti hn̄tes ergo pecunias ſunt illi ſo
lū q̄ pecuniā libere ducūt i ſuū finē conſumendo ⁊
dando. qn̄ et ſicut fuerit oportunū. et illi ſoli diui=
tes ſunt dicente. Ari. ꝑmo rhetorice. ¶ Totaliter
aūt diuitē eē eſt i vti magis ꝗ̄ i poſſeſſiōe. Terti⁹
error illiberalitatis ē i exceſſu acceptionis q̄ enim
ardentes ſunt cupiditate nimia primo qdē vndiq̄
qꝫ accipiūt. ⁊ ita qn̄qꝫ ab indigentib⁹ qbus dando
ſubuenire deberēt. multotiens eni tales videmus
peccare etiā debita ꝓpria repetēdo. ſcꝫ debitores
pauperes cogēdo per iudices auſtere cū ſupfluis
expēſis aut carcerib⁹ aut alio tali modo q̄ debito
res oīno ſine ſpe releuationis confūduntur. imo
multi etiā ſuā ꝓſtāt pecuniā indigentib⁹ vt in po=
ſteruꝫ repetēdo cogāt eos ſibi vēdere q̄s hn̄t modi
cas hereditates qd̄ eſt ſatis iniquū. Scd̄o multi
ſic accipiētes ſepe exponunt ſe modis lucrandi vi=
liſſimis vt hi qui fiunt mundatores latrinaruꝫ. hi
aūt ſuſpenſores latronū. Et aliā de meretricio paſ
cunt. aliā de adulterationibus. et alij. de comedijs
inhoneſtis. ⁊c. Tertio multi tales incurrunt ſepe
facilit̄ viciū iniuſticie ⁊ fiūt hi qdē raptores vel ty
ranni. hi aūt fures vel latrones. hi vero inſidiato
res fraudulenti et homicide vel vſurarij et hmōi
Et ſic pꝫ ꝙ iſto mō magnū eſt viciū illiberalitas.
¶ Quart⁹ ꝑncipalis error illiberalitatis eſt in ex
ceſſiue cuſtodiendo errant auteꝫ diuites exceſſiue
pecuniā cuſtodientes primo qꝛ ad cuſtodiaꝫ exceſ
ſiuam neceſſario ſequit̄ defect⁹ dationis et cōſum
ptionis. Scd̄o qꝛ periculoſa valde eſt talis cuſto=
dia ꝑpt̄ iſidioſos latrōes aliqn̄ ꝑpt̄ ꝑncipes q̄ de
facili in tales man⁹ apponūt ⁊ tyrāni nichil aliō i=
tēdūt ideo dr̄ ꝑmo huius ꝙ multi perire ꝑpter di
uitias. Et ad vltimū valde defectuoſi ſūt q̄ dictis
oīb⁹ q̄ttuor errorib⁹ occaſionant̄ pauperrimi enī
ſūt cū diuites fieri credant de qb⁹ Seneca in ſuis
epl̄is. non qui parū hꝫ ſed qui plus cupit paup eſt.
Quid eni refert ꝗ̄tū illi in archa ꝗ̄tū in horreis ia
ceat ꝗ̄tuꝫ paſcat aut feneret ſi alieno. Inuigiliter
ſi nō acqſita ſed acquirēda cōputat qs ſit diuitia=
rum modus queres. Primus habere quod neceſ=
ſe eſt. Secūdo quod ſatis eſt. Item tales ad finem
impoſſibilem viuūt. de quib⁹ dicit Ari. ſcd̄o poli=
tice malitia hoiꝫ irreplebilis eſt ad ꝑmū qdē ſuffi
ciunt duo oboli ſolū cū aūt hoc iā fuerit habitum
ſemper indigebunt pluribus ⁊ vſqꝫ in infinitum ve
niēt. Infinita eni natura concupiſcentie. et hoc q̄
ad illos qui vicio cupiditatis deprauati ſūt ad cu
ius vtiqꝫ repletionē multi viuunt. Quantum eti=
am ad tales dicit̄ primo politice ſecundum poe=
ma ſolonis ꝙ diuitiaꝝ nullus terminus prefinit⁹
viris ponitur. et ꝙ infinite vtiqꝫ diuitie q̄ ab hac
pecuniatiua.

¶ Quantuꝫ ad ſecundm̄ pro

poſitum ſciendum ꝙ ſicut prius dictum fuit. et in
quinto dicetur liberalitas eſt circa pecunias pro=
prias iuſticia autem circa alienas. ¶ Et iterū dif
ferre vidētur in hoc ꝙ liberalitas eſt magis ad ſe
ipſum ꝗ̄ iuſticia et iuſticia magis ad alterum li=
beralitas enim moderat affectiones quas homo
habet ad pecunias ſecundū ſe ipſum iuſticia aut̄
moderat affectiones quas homo habet ad pecu=
nias in ordine ab alterum ſcꝫ in applicādo ſibi vl̄
ſuis illud qd̄ erat alterius vnde illiberalis prop̄e
dicit̄ qui immoderate cupit ſibi ⁊ cuſtodit iniuſt⁹
aūt dicitur qui immoderate aufert ab alio vel im=
moderate retinet rem alienam. vnde manifeſtum
eſt ꝙ aliquis nullam habens affectionem ad pecu
niam ſibi applicādā et per conſequens non illibe
ralis poteſt iniuſtificare manifeſte. verbi gratia ꝙ
aliquis ſola cauſa nocendi interficit oues ⁊ boues

vicini: aut comburit domum eius. ex quibus ap-
parere poteſt ꝙ auaricia proprie ſumpta peccat ſi
mul cōtra liberalitatem et iuſticiam: cōtra libera
litatem inquātū habet ad diuitias accipiendas ⁊
ſeruādas inordinatū affectum nā ſine tali affectu
homo non diceret auarus q̄tumcunq̧ eſſet iniu-
ſtus illū eni nunq̄ diceremus auarū. qui ſola cau
ſa nocēdi comburit domū vicini ⁊ oues ⁊ boues in
terficit. ſed illū dicimus auarū qui cupit accipit et
res vicini ſibi retinet. illa eni et q̄uis ſit circa pecu
nias alienas tamen quodammodo eſt circa pro-
prias inq̄tū innitit eas tāq̄ ꝓprias retineret eas
ſibi appropriare. Ulterius etia ⁊ ipſa auaricia pec
cat contra iuſticiā. quia ſi quis nullo modo vellet
pecunias alienas. aut aliq̄ debitas accipere neq̧ re
tinere vnq̄ proprie ille non diceret auarus q: non
peccaret mortaliter ⁊ auaricia ponit peccatū mor
tale. ſed talis diceretur pcus et tenax. ergo auarꝰ
eſt qui cupit pecuniaꝫ non ſolū ꝓpriā. ſed etiā alie
nā. Et ita ſi qꝺ cupit accipiat. ipſe infert alteri no
cumētū. Et ſi non poſſit accipere. tñ volūtateꝫ ha
bet eius qꝺ alterius eſſe nocumētuꝫ ſcit ꝓpter qꝺ
iniuſtus eſt. q: ſicut dicit Seneca ad ſerenū ſcele-
ra etiaꝫ ante opis effectū q̄tū culpe ſatis eſt. pfe-
cta ſunt hec aūt auaricia genus eſt oim viciorum
ex illiberalitate et iniuſticia cōpoſitoꝝ cuiuſmodi
ſunt vſura ſymonia furtum latrociniuꝫ rapina. ⁊c
Illiberalitas aūt preciſe accepta eſt ſecundū nimi
am circa pecunias ꝓprias affectionē. Ex quo pa-
tet ꝙ directe opponit liberalitati ⁊ non iuſticie iu
ſticia aūt preciſe accepta eſt ſm voluntariā nocu-
mēti illationē. propter qꝺ non opponit liberalita-
ti ſed iuſticie. nō eſt aūt inconueniens ad idē opus
plura q̄nq̧ vitia concurrere. licet forte no n equali
ter vnde ſi capiens bona aliena intendat principa
liter nocere. ⁊ conſeq̄nter ſibi illata bona approp̄a
re. tunc eſt iniuſtus principalit ⁊ ſecundario illibe
ralis. et ſi principaliter itēdat illa bona ſibi appro
p̄are ⁊ ob hoc velit alterius dānum tunc ipſe prin
cipaliter eſſet liberalis et conſequenter iniuſtus.

¶ Ad rationes. ad primam

dr ꝙ illa regula thopicoꝝ tenet vbi duo oppoſita
vnius oppoſitionis nō continent ſub aliquo oppo
ſitorum alterius oppoſitionis. ibi aūt non eſt ſic.
q: et illiberalitas et prodigalitas ambo ſub vitio
ſūt. vel dicēdū eſt ꝙ regula tenet vbi oppoſitiones
eſſent conformit vtrobiq̧ extremi ad extremū ſic
aūt nō eſt hic. q: prodigalitas ⁊ illiberalitas oppo
nūt ſicut extrema virtus aūt eſt viciū. ſunt mediū
⁊ extremum. ¶ Ad aliaꝫ dicēdū ꝙ nullū viciū ſic
eſt a natura ꝙ de neceſſitate ad naturaꝫ cōſequat
ſeu ad quācūq̧ diſpoſitionē a natura prouenieteꝫ
ſed bene vicia ſic ſūt a natura q: alique diſpoſitio-
nes a natura prouenietes inclināt vel ſunt occa-
ſiones inclinādi ad vicia. ⁊ ita eſt de ſenectute ad
illiberalitatē. Dicendū etiā ꝙ licet nullū malū ſit
a natura q̄ eſt forma. ſed potiꝰ ex illius nature de-
fectū: tñ multa mala prouenitūt a natura q̄ eſt ma-
teria lꝫ per accidēs ipſa nāq̧ eſt impotētia ad oēs
formas et illas formas appetit naturalit quibꝰ ca
ret propt qꝺ ſuſcipit oīm agentiū ſibi approxima-
toꝝ actiones idcirco cū agentia humane forme vl
eius naturalibus diſpoſitionibꝰ contraria fuerint
humano corpori applicata. agent in hoīe diſpoſi-
tiones contrarias et diſcōuenietes humane for-
me: ⁊ per ꝯñs malas. Ita ergo ⁊ ſenectꝰ et infirmi-
tates ⁊ mors proueniunt hoī ex natura que eſt ma
teria. ¶ Ad aliam dicendū ꝙ Ariſt. dicit illibera-
litatem eſſe inſanabilē: non q: ſit ſimpliciter inſa-
nabilis: ſed quia difficulter. ¶ Ad alia ſolutū eſt
ſatis in poſitione queſtionis ⁊c.

Quinto queritur vtrum

illiberalitas ſit maius vitiū ꝓdigalita-
te. ¶ Arguit ꝙ non: q: maius vitiū eſt
quo qs peccat ad ſeipſum q̄ quo peccat
ad aliū: q: magis eſt ꝯtra ordinē nature nocere ſi-
bi q̄ alus: ſed p ꝓdigalitatē peccat qs ad ſeipm̄. q:
corrūpit ſubām. vnde ſuſtētari deberet/ pqꝺ icidit
in paupratē ⁊ deriſionē. illiberal aūt peccat ad ali-
os: q: nō dat aliqs: imo non vꝫ ad alios peccare: q:
nullū ius hñt i illiꝰ rebꝰ loq̄ndo de illo illiberali q
preciſe peccat ꝯtra liberalitatē/ et non contra iuſti
ciā: ideo videt ꝙ ipſe de iure pōt retinere que ſua
ſunt. ⁊ aliq̄ de hoc iuſte conqueri non pñt: non ergo
peccat in eos. ¶ Itē tanto vitiū eſt maius quāto
maiori v̄tuti opponit. ſed prudētia eſt p̄cipua vir-
tutū: cui tñ opponit ꝓdigalitas: q: Ariſt. in littera
vocat prodigos oia dātes/ idiotas/ et inſipientes.
¶ Itē capiamus de prodigalitate ⁊ illiberalitate
duas cōditiones oppoſitas: prodigalitatis eñ eſt
dare q̄bus non opꝫ: ſed dare q̄bus non opꝫ eſt pe-
ius q̄ nō dare q̄bus opꝫ: ergo ⁊c. ¶ Minor patet
tripl'r. Primo: q: ſubtrahere bonū morale peiꝰ eſt
q̄ ſubtrahere bonū tp̄ale: quāto hoc meliꝰ eſt illo.
ſed dās quibꝰ nō opꝫ. ſ. prauis nutrit eos i ſua pra
uitate: q: praui praue vtūtur ſibi datiſ. propt quod
Seneca dicebat in de bñficijs pecuniā nō dabo il-
li quē ꝯſtupratū adultere ſciā ⁊c. nutriens autē ⁊
adiuuās prauum in ſua prauitate ſubtrahit ab eo
bonū moris: ſed nō dās q̄bus opꝫ ſolū bonū tp̄ale
ſubtrahit: ideo ⁊c. ¶ Scḋo probat illa minor: q:
peiusꝰ eſt ad qꝺ peiora ſequunt: ſed ad dare quibꝰ
non opꝫ peiora ſequunt. probatio: q: ſi dat malis
quibꝰ non opꝫ dare ipſi male vtēdo datis efficiunt
peiores. ſeuiſſima eñ eſt iniuſticia habēs arma ꝓ-
mo politice: ſed ſi non datur bonis q̄bus opꝫ dare
ipſi propt hoc non efficiunt mali: ideo ⁊c. ¶ Ter-
tio probat ſic. peius eſt ꝑdere bonū vtile/ q̄ ſerua-
re: q: ſeruato poſſumus aliq̄n in poſteꝝ vti ad bonū
finem. ꝑdito aūt non: ſed dans q̄bus non opꝫ dare
perdit pecuniā ſuā pluſq̄ ſi ꝓiceret eā in mare. nō
dans aūt q̄bus opꝫ dare ſaltē ſeruat eam: ergo ⁊c.

Oppoſitum dicit Ariſtote. ꝙ

prodigus videt vtiq̧ non parū melior eſſe illibera
li. Itē nō dans q̄bus opꝫ eſt illiberalis. dans autē
quibꝰ non opꝫ eſt ꝓdigus: vt dictū fuit. ſed nō dās
quibꝰ eſt peior: q̄ illiberalis eſt peior. Minor ꝓbat
q: non dans q̄bus opꝫ peccat in bonos/ inquantū
non dat eis: q: eis opꝫ dare: ergo ⁊c. dans aūt qui-
bus non opꝫ peccat in malos: ſed grauius eſt pec-
care in bonos q̄ in malos: igitur.
¶ Sciēdum eſt ꝙ prodigalitas aliq̄n cōponit cū
illiberalitate: q: ſicut dicit Ariſt. multi prodigorū
accipiunt vñ non opꝫ: ⁊ ſm hoc ſunt illiberales: ac
cipiunt eñ ſunt ꝓpter velle cōſumere. facile autē
hoc: velociter eñ derelinquit eos exñtia coguntur
igitur aliunde acq̄rere. ¶ Sꝫ tu obijcies: cū vitia
extrema ſint adinuicē magis oppoſita q̄ virtuti: ⁊
virtus cū vitio ſtare non pōt: quō ergo extrema vi

prodiga-
litas ali-
q̄n cōpo-
nit cū il-
liberali-
tate.

tis cuiuſmodi ſunt prodigalitas ⁊ illiberalitas ſta re poterũt in eodẽ. Siliter dicendũ eſt ꝙ in ope virtu tis multe ſunt circũſtantie attẽdende ⁊ modifican de ſm quarũ cuiuſlibet exceſſũ vel defectũ oriunt extrema vicia. ergo ſi extrema vicia fuerit ſm ex ceſſũ ⁊ defectũ eiuſdem actus ⁊ earũdem circũſtã tiaꝝ opponunt et ſimul ſtare nõ pñt. ¶ Sed ex trema vicia ſi ſint ſm diuerſos actus aut ſm eun dẽ penes diuerſas circũſtãtias tunc nõ opponũt adiuicẽ ſed opponunt virtuti cui⁹ eſt oẽs act⁹ mo dificare ſm oĩꝫ obſeruãtiã circũſtãtiaꝝ: nõ eſt igr incõueniẽs eundem eſſe ꝓdigũ in dãdo multum qbus nõ opꝫ: et illiberalem accipiẽdo vnde nõ o portet. Sunt aũt quidã ꝓdigi. aliã ſimplices qui excedent datiui ſũt conſumptiui ⁊ non acceptiui neqꝫ ſeruatiui et ſunt etiaꝫ ſimplices illiberales q excedenter acceptiui ſunt et ſeruatiui et nequaꝙ̃ conſumptionem et datiui.

¶ Primo ergo cõparemus

ſimplices ꝓdigos ad ſiplices illiberales. Et p̃mo dicam⁹ gñalit ꝙ illiberalitas ẽ peior ꝓdigalitate.

Secundo ſpecialiter dicam⁹

de quo argutũ fuit. pei⁹ eſt non dare qb⁹ oportet ꝙ̃ dare qb⁹ nõ oꝫ. ¶ Primũ ꝓbat p̃mo ex ratiõe ſupra ex curabilitate prodigalitatꝭ ⁊ incurabilita te illiberalitatis. vitium eni ceteris parib⁹ eſt pe ius qd eſt min⁹ curabile. ſꝫ illiberalitas eſt minus curabilis prodigalitate probatio prodigalitas eſt

prodigalitas tri b⁹ facile curari poteſt. p̃mo curabilis eſt et curari põt ab egeſtate quia ſi cut dicit Ari. nõ eſt facile ex nulla pte accipiẽtẽ oĩ b⁹ dare velocit eni derelĩqt ſbñã dãtis ideotas. q ⁊ vident prodigi eſſe: naturalis ergo neceſſitas et indigentia cũ apparuerit depauperatio cogit ad ma gis retinẽdũ ⁊ min⁹ dãdũ ⁊ ꝯſiderãdũ maliciã pro digalitatis. ⁊ oĩno cõſumpta ſubſtãtia tpali nõ eſt amplius poſſibile dare. neqꝫ cõſumere. ſꝫ oporte ret ⁊ accipe ⁊ petere ad viuẽdũ. ¶ Scdo etiã pro digalitas naturalit ab etate curat qꝛ nãqꝫ ſenect⁹ plurib⁹ ſubiacet indigentijs. ⁊ min⁹ procurare põt ideo natura nõ deficiẽs i neceſſarijs magis incli nat eaꝫ ad retinendum ꝙ̃ in iuuentute. bene ergo dicit Ariſto. de prodigalitate bene ſanabilis eſt ab egeſtate et etate. ¶ Tertio etiã curat facilit ex dictamine rationis. prodigi eni ſimplices non ſũt niſi ad honeſtum conãtes. dãt eni et conſumunt. qꝛ hoc honeſtũ eis videt. ⁊ verecundantur accipe re ⁊ cuſtodire tanꝙ̃ hoc ingloriosum eſſe putan tes. modo conantes naturalit ad honeſtum. cito

ecõuerſo illiberalitas. poſſunt obedire rationi ſpecialit qui dubitabunt ſtatum honeſtatis amittere. ſi incurrãt pauperta tem. ¶ Econtra aũt illiberalitas difficilime cu rabilis eſt. propter paupratis eni indigentiaꝫ non curatur accipientem eni ⁊ retinẽtem ⁊ nichil dan tem et pauciſſimũ expendentem: non eſt facile ſub ĳci paupertati. Nec etiam curatur propter diui tias qꝛ ſicut dictum fuit primo politice talium cõ cupiſcẽtie natura infinita eſt. Ad cuius tamẽ reple tionẽ ipſi viuunt. nec etiam curatur etate. cũ natu ra vt dictuꝫ fuit ſenectutem inclinet ad ſeruãduꝫ vnde dictum eſt ꝙ in ſenib⁹ ſola auaricia iuuene ſcit nec dictamine rationis facilit curatur: quoni am iſti nõ ſũt inclinati ad honeſtũ ſꝫ ad vtile ꝓpt qd rõ tacta ad appetitũ deprauat in ſuo iudicio. et ſẽꝑ dictat vtile ꝓſeqndũ eẽ. Jdõ dicit Ari. Illibera litas aũt inſanabilis eſt vt eni ſenect⁹ ⁊ oĩs ipotẽtia illiberales facere. ⁊ magis cõnaturale hoĩb⁹ prodi galitate. multi eni amatores pecuniaꝝ magis ꝙ̃ datores

¶ Ad idẽ etiã eſt ſecunda rõ q iam tacta eſt talis peius eſt vitiũ qd oritur ex deſiderio vtiliũ illo qd oritur ex deſiderio honoris: honores qꝛ ſm rõnem ſunt deſiderabiliores: qꝛ ſicut dt Ariſt. iiij. hui⁹: ma ximũ vtiqꝫ honor eſt eoꝝ que exteri⁹ bonoꝝ. Sed dictũ fuit ꝙ prodigi conatũ habent ad honores. ꝓ pter qd videt Ariſt. dixiſſe prodigũ non malũ neqꝫ iniuriabilẽ eſſe. illiberales aũt vtilia p̃ferũt hono ribus: ergo ⁊c. Scda rõ

¶ Tertia ratio q tacta etiã fuit eſt talis. vitiũ eſt peius quod magis innatũ eſt ſuſci pere augmentũ: qꝛ ſic põt a medio virtutis recedere ſed illiberalitas eſt hmõi. qd pꝫ. primo: qꝛ ſicut di cit Ariſt. que quidẽ prodigalitatis non multũ co augent. non eni facile ex nulla parte accipientem oĩbus dare derelinqt vtiqꝫ velocit ſubſtãtia dãtes ideotas. Scdo: qꝛ ſicut dicit Ari. illiberalitas ma gis ꝯnaturalis eſt hoibus ꝓdigalitate. qd probat per illud qd notorie apparet: dicẽs. multi eni ama tores pecuniarũ magis ꝙ̃ datores. modo dictũ eſt in ſcdo libro ꝙ illa vitia magis augmẽtũ accipiũt ⁊ magis ꝯtraria ſunt virtuti ad q magis ipi nati ſu mus. ¶ Quarta rõ eſt: qꝛ magis vitium eſt quod eſt diſſimili⁹ virtuti: vt pꝫ. ij. hui⁹. ſed illiberalitas ẽ liberalitati diſſimilior: ⁊ prodigalitas ſimilior. qꝛ prodig⁹ in ſubſtãtia p̃ncipalis actus liberalitatis cõuenit cũ liberali: ſꝫ nõ in modo. dat eni ⁊ expen dit. in hoc aũt illiberalis non ꝯuenit cũ liberali: ⁊ ideo etiã prodigus facili⁹ eſt reducibilis ad medi um. ⁊ hanc rõnem explicat Ariſt. dicens: ꝙ ꝓdigus facilius ad mediũ põt venire: habet eni q liberalis et eni dat nõ accipit neutrũ aũt vt opꝫ neqꝫ bene. ſi vtiqꝫ hoc aſſueſcat vel qualit trãſmutet erit vtiqꝫ liberalis. dabit eni qbus opꝫ ⁊ non accipiet vñ nõ opꝫ. Quinta rõ. Ille eſt peior q nulli ꝓficit ꝙ̃ qui proficit multis. prodigus aũt multis ꝓficit: ſcꝫ q bus dat. illiberalis aũt nulli cũ nullis de ſuis bo nis ꝓficiat: imo neqꝫ ſibi ipſi ꝓdeſt: ſed multꝭ nocet nocumentis quorũ plurima ſunt declarata in alia queſtiõe. Et hoc notauit Ariſt. dicẽs: ꝙ prodigus qdẽ prodeſt multis: illiberalis aũt nulli ſꝫ neqꝫ ſi bi ipſi. ¶ Vltima rõ. illud eſt peius vitium qd ma gis eſt hmõi: qꝛ ſi prodigalitas innata ſit ad in temperantiã ducere. dicente Ariſt. ꝓpter quod et intꝑati ipſoꝝ ſunt multi. facile eni ꝯſumẽtes ⁊ per intꝑantiã ꝯſumpti ſunt: tñ illiberalitas ignitẽs af fectũ circa pecunias citiſſime ducit ad iniuſticiã ſm multimodas ſpecies turpiſſimas auaricie: ſicut di ctũ fuit in illa q̃ſtione. ¶ Tunc probat ſcda ꝯclo. cuius tñ intellect⁹ p̃mo dãdus eſt talis: ꝙ dãs qui bus nõ opꝫ põt ad hoc moueri multis occaſiõib⁹ Vno modo ex dilectione datiõis ſm ſe: ſcꝫ inquã tũ ipſa datio ſm ſeipſam videt eſſe bona ⁊ honeſta. non eni eſt dubiũ ꝙ oĩs datio ſm ſe eſt honeſta. ſi non cõiceretur ei vel ꝯſequat aliquod inhoneſtũ: hec eſt eni vna de maximis dei operationib⁹ qꝛ dat oĩb⁹ eſſe ⁊ viuere. ſꝫ his qdẽ clari⁹: his vo obſcurius: vt dicit. j. celi. ꝓpter qd et oĩs natura ꝑfecta inclinat naturalit ad dandũ: ſcꝫ generandũ ſibi ſimile: cuꝫ ergo deus ⁊ natura nichil intẽdat niſi bonũ. de⁹ eni non intẽdit ipſm dare tanꝙ̃ aliquod ſibi vtile nullo eni idigẽs eſt: neqꝫ gallina intẽdit pullos ꝓcreare grana vtilitatis ſibi: ſed quia magis eam grauent ꝙ̃ proſint. ergo pꝫ ꝙ de⁹ ⁊ natura dationẽ intẽdũt

tanꝙ̄ rem in ſe bonā. propter quod ⁊ appetitus ad
huc abſq̄ dictamine rōnis inclinat̄ naturaliter in
datione ſi non trahat̄ propter indigentie timoꝛem
Aliqñ aūt occaſionib⁹ pōt aliquid moueri ad dādū
quib⁹ non opꝫ. vbi gr̄a: aliq̄ dant ⁊ malis meretrici
cibus ⁊ copulatricibus ꝓpter foꝛnicari. Aliꝗ autē
dant adulatoꝛib⁹ ⁊ hyſtrionib⁹ ꝓpter delectationē
quā hñt in turpib⁹ ipoꝝ opib⁹. Aliq̄ aūt dāt prauiſ
ſimis hoib⁹ vt poſſint ſe de ſua prauitate adiuua-
re: vt ad ↄfundendū innocētes. aut etiā dant aliq̄
ad aliā quālibet fraudē procurādā. primi aūt ꝓdi
gi illoꝝ ſunt prodigi ſimplices. Aliq̄ aūt nō: ſꝫ ſunt
peioꝛib⁹ viciis affecti: ⁊ ꝑncipalit⁹ gr̄a quoꝝ ꝓdiga
litatē illā incurrūt: q̄ eſt dare q̄bus non opꝫ. dicen
dū ergo ꝙ multo peioꝛes ſūt eſſe tales ꝓdigi ↄpo
ſitiſq̄ ſimplices illiberales: q̄ non dant q̄bus opꝫ/
ſed tñ illiberales. iſti peioꝛes ſunt prodigis ſimpli
cibus: ⁊ ita dꝫ intelligi ↄclō propoſita. hec autē ſic
intellecta probat̄ facilit̄. pmo: q2 peioꝛ eſt q̄ latio-
ri motiuo mouet̄ ad peccandū. talis autem eſt qui
non dat q̄bus opꝫ: ille eñ ex apparētia vtilis pecu
nie mouet̄ ad non dandū: alter aūt mouet̄ ad dan-
dū ex apparētia honeſtatis dationis. vtile aūt ē mi
nus bonū honeſto: ideo ⁊ apparēs vtile eſt inanius
apparenti honeſto. Et ex hoc etiā pꝫ ꝙ talis illi-
beralis min⁹ eſt curabilis tali ꝓdigo: q2 dictū fuit
ꝙ conātes ad honeſtū citius curabiles ſunt: ꝙ̄ co
nantes ad vtile: propt̄ qđ etiā ⁊ peioꝛes ſunt tales.
Itē tales ſimplices illiberales ⁊ prodigi non ſunt
mali niſi q2 liberali ſunt contrarij: peioꝛ ergo eſt q̄
magis ei ↄtrariat̄. ſed ei magis contrariat̄ nō dās
quibus opꝫ: q2 tollit totū liberalitatis actū. dans
aūt quib⁹ non opoꝛtꝫ ex ſola dilectione dationis:
non tollit illū actum: imo ſi dat q̄bus nō opꝫ pro-
pter dationis dilectionē multomagis daret q̄bus
opꝫ: qđ eſt liberalitatis effectus. ¶ Et ↄfirmatur
q2 nō dans quib⁹ opꝫ directe opponit̄ liberali: cu-
ius eſt dare q̄bus opꝫ. ſed dans q̄bus non opꝫ nō
opponitur ꝑ ſe directe liberali: ſed ſolū indirecte
inquantū ꝑ hoc prohibet̄ a dando q̄bus opoꝛteret
quod ex hoc pꝫ ſicut dicit Ariſt. ꝙ tyrānos nō di-
cim⁹ prodigos/ lꝫ multa dent q̄bus nō opꝫ. nā mul
titudo poſſeſſionis eoꝝ exhauriri non pōt q̄n dan
do quib⁹ non opꝫ poſſint etiā affluenter dare q̄b⁹
opꝫ. vñ etiam de liberali dicit Ariſt. neq̄ quibuſli-
bet dabit vt habeat dare q̄bus opꝫ. dicit etiaꝫ poſt
non tñ dabit quibus non opꝫ: neq̄ qñ nō opoꝛtet.
neq̄ quecūq̄ alia talia: non eñ vtiq̄ adhuc opera
bitur ſm liberalitatē: ⁊ hoc conſuminēs: cuius ra-
tionē aſſignat dicēs. nō ei vtiq̄ habebit in que opꝫ
conſumere: ergo apparet ſm Ariſt. verba: ꝙ dans
quibus et qñ ⁊ vbi non opꝫ: ex eo peccat ↄtra libe
ralitatē: q2 non habebit quid cōſumere in quem et
quādo: ⁊ vbi opoꝛtebit. non aut̄ comparare poſſu
mus ſimplicē illiberalitatem ad prodigalitatem:
cum illiberalitate compoſitā: de quo multi dicunt
per ſe manifeſtum eſſe: ꝙ talis prodigalitas eſt pe
ioꝛ: q2 plura vitia peioꝛa ſunt vno. Sed foꝛte nō be
ne eſt ſic ſimplr̄ affirmare: qm̄ accipiens vndiq̄ vt
poſſit dare. dū tñ nō iniuſte voluerit accipe ſꝫ ſolū
ſua: a ſuis debitoꝛib⁹. ꝙ̄uis nimis ſtricte ⁊ nullam
eis faciens gratiā repetēdo. talis foꝛte melioꝛē po
teſt habere intentionē ⁊ et magis coꝛrigibilis eſſe
ꝙ̄ illiberalis ſimplex vel nolens dare vel cōſume
re. ſed oia ſua nullam faciens gratiam ſuis debi-
toꝛibus accipere ⁊ ſeruare. talis enim nullaꝫ vide

dās q̄b⁹
non opoꝛ
tet oppo
natur di-
recte libe
rali

tur vel modicam habere affectiōeꝫ ad honeſtū. al
ter autem nititur ad honeſtum licet non recte. pro
pter quem niſum ad honeſtum etiam illiberalita-
tem videtur accipere. qui autēꝫ tēdit ad honeſtuꝫ
bñ coꝛrigibilis eſſe videtur ſecundū ꝑdicta. Sed
cum plures ſint modi illiberaliuꝫ ſicut dicit Ari.
dubitatur vtrum omnis modus illiberalitatis ſit
peioꝛ prodigalitate q̄ ex illiberalitate componit̄. vi
detur enim ꝙ nō: quia dicit Ari. qui quidem enim
in talib⁹ appellationib⁹ puta parci tenaces lami-
biles oēs datione deficiūt aliena autēꝫ non appe
tunt neq̄ volunt accipere: hi quidem propter quā
daꝫ moderantiam ⁊ rememoꝛantiam turpium. vi
dētur eni quidem vel dicuntur propter hoc cuſto-
dire vt nō aliquando cogantur aliquid turpe ope
rari: tales ꝙ̄ non videntur multum mali vt viden
tur habere appetitum principaliter tendentem ad
vtile ſed ad honeſtuꝫ. ideo videntur eſſe melioꝛes
dictis ꝓdigalib⁹. Sed tamē illud nec adhuc aliqs
placere videtur. dicunt enim ꝙ ſi quis ſua cuſtodi
at ꝙ̄tū eſt neceſſarium ad vite ſuſtētationē ⁊ hone
ſtatis ſui ſtatus obſeruādam ipſe in hoc nullo mo
do eſt illiberalis. Sed illiberalis eſt ſi vltra imminē
ſurate cuſtodiat: ⁊ talis ꝙ̄uis non ſic acceptiuus
et ꝙ̄uis propter indigentie timoꝛem ⁊ ne cogatur
turpe aliqđ opari ſic cuſtodiat: tamen peioꝛ eſſe vi
detur ꝙ prodig⁹ ex illiberalitate cōpoſit⁹ q2 valde
miſeri ⁊ inutilis animi eſſe videtur. cū hō ſufficiē
tes habuerit diuitias ⁊ vltra. ꝙ ſic timeat pauper-
tatē vt nō audeat vti diuitias. et ꝙ repletus ⁊ vltra
miſeram ducat vitam ita ꝙ propter timoꝛeꝫ paup
tatis. que nō niſi infoꝛtunio venire. poteſt fiat ſta
tim pauperrimus ex electione. ¶ Itē animꝰ dan
tis tēdit directe ad honoꝛes anim⁹ aūt illiberalis
nō: ſed ſolū ad turpis euitationē. propt̄ qđ ↄſtatim
incurrit turpe generoſioꝛis eni animi eſt tendere
ad honeſtuꝫ conſeq̄ndū non ſolū ad turpe fugien
dū propt̄ qđ dꝛ in poetria Ari. ꝙ anime virtuoſe et
nobiles naturaliter inuenerūt pmo artem carmi-
nū ad laudēdū ⁊ ꝑferendū facta pulchꝛa et decoꝛa
ſic aūt deficiētes ab his in nobilitate inuenerunt
carmina ad vituperandū et deteſtandum turpia ⁊
inhoneſta: ergo. ⁊c.

generoſus ē tē-
dere ad
honeſtuꝫ
ꝙ̄ ad tur-
pe fugiē-
dum.

¶ Ad rationes. ad primā di

cendū eſt ꝙ cū hoc ꝙ prodig⁹ mltis ꝑficit aliq̄s ⁊ il
liberalis nullis illiberal̄ magꝭ peccat ad ſeipm̄ ꝙ̄
ꝓdig⁹ q2 figit affectionē i diuitijs ꝑponēs eas ho-
noꝛib⁹ i q̄ deturpat̄ inēſipi⁹ qđ eſt pei⁹ ꝙ̄ coꝛp⁹ de
pauꝑari propter tendētiā ad honeſta ⁊ magis icu-
rabile ſicut dictū fuit. ¶ Ad aliam dicēdū ꝙ non
ſolū ꝓdigalitas ſed oē vitium peccat cōtra prudē
tiā. q2 ſicut dꝛ tertio hui⁹. ois malus ignoꝛat. imo
illiberalis foꝛtius peccat contra prudentiā ꝙ̄ pro
digus. nā prodigus quaſi ſolū peccat contra pru-
dentiā ex incōſideratiōe. non eñ hꝫ multū aim de
prauatū: cū inclinationē habeat ad honeſtū: illibe
ralis aūt pꝛeponēs ſm appetitū vtile honeſto. ha-
bet aim ⁊ appetitū deprauatū ⁊ facientē errare ra
tionē: ⁊ ſic errat ex electione quod eſt peius ꝙ̄ erra
re ex inaduertētia vel incōſideratiōe. Sed diceres
tu quare ergo Ari. vocauit prodigū magis inſipi
entē ꝙ̄ illiberalē: pōt dici ꝙ hoc fecit: q2 pei⁹ quod
eſt in prodigo eſt incōſideratio. cū affectione qua-
ſi non habeat niſi ex inconſideratione diſtoꝛtaꝫ. a
peioꝛi ergo noiat vitiuꝫ illud. Sed illiberalis pe

Quare
Ari. vo-
cat ꝓdi-
gū inſipiē-
tem.

tus habet ꝙ inconſiderationẽ q; deprauationẽ ap petitus ideo nõ ſufficeret eum vocare inſipientez ſed prauum vel ſic dicũt alij. licet illiberalis ſit in ſipientior ſimplr. tñ apud vulg⁹ ꝙ cõiter circa pe-cunias afficitur illiberaliter prodigus vocaṫ inſi pientior. ideo inſipientẽ vocauit eũ ſecũdũ vulgi famoſitatẽ. ❡ Ad aliam dicendũ ꝙ dans qb⁹ nõ oꝫ eſt melior. Ad iprobationẽ qñ dicaṫ ꝙ ſubſtra-here bonũ morale eſt pei⁹ ꝙ ſubſtrahẽ bonũ tpale cõcedo: ſed dico ꝙ dans quibus non oꝑʒ non ſub ſtrahit bonũ morale niſi forte per accidẽs: q; non dat ex intentione vt recipiens mala vtaṫ dono. ſʒ ſolum ex intentione honeſtatis apparentis in da-tione. prauitas aũt recipientis eſt illa que p ſe ſub ſtrahit ab ipſo bonũ morale. Sed non dans quib⁹ oꝑʒ. ſubſtrahit ab ipſis alijs bonũ tpale. et a ſeip-ſo bonũ morale magis ꝙ prodig⁹ vt dictuʒ fuit. ideo non valet. ❡ Ad aliam dicendũ ꝙ peius ſe-qtur in ipſo non dante quibus oꝑʒ ꝙ in dante qui bus non oportʒ ſcʒ maior appetitus deprauatio. ſed in alijs poteſt ſequi peius ad dare quibus non oꝑʒ. ſed tñ hoc eſt propter dantis intentionẽ z per accidens ideo non valet. ❡ Ad aliam dicẽduʒ ꝙ melius eſſet pecuniam perdere totaliter ꝙ inordi nate affici circa eam ꝛc.

Q Ueritur ſexto. Utrum

vſura ſit p ſe praua etiã ſi nõ eſſet ꝓhi-bita? ❡ Arguiṫ ꝙ nõ. q; null⁹ cõtract⁹ vtriꝗ; pti voluntari⁹ ꝛ vtriꝗ; ↄmod⁹. et nulli nociu⁹ videṫ eſſe ſm ſe malus: ſed vſura põt eſſe talis ↄtractus: ꝙ ꝛc. maior pʒ q; in quinto li-bro vbi Ari. enumerauit ↄtract⁹ iniuſtos nõ vide tur enumerare niſi aũt nociuos aut inuolũtarios ſaltẽ alteri parti. minor pʒ q; poſſibile ẽ aliqñ mer catorẽ ſi haberet pecuniã poſſe multũ lucrari: ſi ꝙ pecuniã capiat. ad vſurã. ille ↄtract⁹ eſt vtriꝗ; volũ tari⁹ ꝛ vſurario lucratiu⁹. et mercator adhuc mul tũ pl⁹ lucratur. de mutuata pecũia. ꝛ totũ hoc nul li viuenti videṫ eſſe nociuũ ideo ꝛc. ❡ Iteʒ leges ciuiles cõpoſite ſunt a ſapientib⁹ et ſũt conſone recte rationi. ſm ꝙ humana rõ ſibi derelicta hoc eſt circũſcriptis fide ꝛ pceptis iudicare põt. ideo dꝫ quinto huius ꝙ lex pcepit ſcdꝫ oẽs virtutes et malicias. hoc qdem iubẽs ſcʒ ꝟtutes ꝛ opa ꝟtutũ hoc aũt ꝓhibẽs ſcʒ malicias ꝛ opera maliciarum: Ideo nichil videṫ ſm ſe malũ ꝙ expreſſe permitti tur a lege ciuili. ſed vſura eſt hmõi: ꝙ ꝛc. Itẽ qcqd eſt licitũ recipere. illd eſt licitũ velle recipere. et cũ pacto etiam recipere. ſʒ p ↄceſſione pecunie licitũ eſt recipere lucrũ: ꝙ licitum eſt cum pacto recipe-re qd tñ eſt vſura: maior nota eſt quia velle vel pa ctũ non viciant operationẽ ſm ſe licitam. cũ in oi legitimo ↄtractu interueniat velle: et cũ pacta ſit de iure naturali vt habeṫ in pncipio decretorũ. mi nor patet quia grãm facienti licet accipere remu-nerationẽ ab eo q recipit. imo recipiens ad hoc te neṫ vt pʒ quito hui⁹. mõ mutuãs alteri pecuniam facit alteri grãm: ergo ꝛc. Itẽ poſſũ tibi licite tra-dere domũ meã ad ãnum ſub tali pacto ꝙ reddes mihi eã ita bonã ꝛ integrã ſicut ego ſibi tradiderã et qd vltra tradas decẽ libras: ergo videtur ꝙ pa cto cõſiſti poſſũ tibi licite tradere pecuniã meam.

❡ Oppoſitum apparet quia

Ari. ſimplr vocat vſurarios illiberales. vñ de me retricio paſſis et de vſurarijs. dicit oẽs eni iſti. vñ non oꝑʒ accipiunt et ꝙtũ non oꝑʒ ↄtriuere aũt in ipſis turpis lucratio apparet. oẽs eni gratia lucri et hmõi praui opprobria ſuſtinent. Primo dicen-dum eſt de vſura. Scdo de qbuſdã vſure ꝓpriḋs. ❡ Oꝑʒ aũt accipere qcqd dꝫ per nomẽ vſure. vſu ra eni nihil aliud ſignificare videṫ ꝙ accipere z ex pacto alium obligare ad tradẽdum vltra ſortem.

Notandũ ergo eſt. vt aliqui

Duplr cõ tingit re cipere vl tra ſortez ꝛ ſm hoc due ↄclu ſiones.

dicunt. ꝙ recipere vltra ſortẽ põt eſſe duplicit̃. Uno modo in releuationẽ dãni. ſ. q; mutuãs alteri ſuam pecuniã. ex tali mutuo aliquod damnũ incurrit. et hoc (vt aliqui dicũt) eſt licitũ: vel ſaltẽ nõ eſſet ſm ſe illicitũ / niſi eſſet prohibitũ. Alio modo in acqſi tionẽ lucri: vt ſi mutuãs alteri pecuniã nullo mo-do dãnificeṫ ex mutuo. ſʒ ꝙ pecunia ſua tñ valeat i manu aliena ſicut i manu ſua: ꝛ iſte velit ex mutuo vltra ſortẽ recipe. vel etiam ſi dãnificeṫ ꝛ velit vltra ſortẽ plus lucri recipere ꝙ incurrit dãni: ꝛ hoc mo do vſura non eſt licita: ſed ſm ſe praua / etiã ſi non eſſet prohibita. Primũ probaṫ ſic: q; ponaṫ ꝙ ſor-tes habeat. xx. ſolidos quos debet dño ſuo ſub pe na duoꝝ ſolidoꝝ. plato ſilr debeat dño ſuo. xx. ſoli dos ſub pena quattuor ſolidoꝝ ꝛ non habeat pecu niã. dicit ergo ſorti: amice ↄcede michi tuos. xx. ſo lidos / reddã tibi viginti duos ſolidos propter dã num quod erga dñm tuũ incurres: qm̃ aliṫ maius damnũ incurrerẽ. probo ꝙ ille ↄtract⁹ eſt licit⁹ bo-nus. q; iuſtũ eſt licitũ. iſte aũt ↄtract⁹ eſt iuſtus: q; iuſtũ in equando lucrũ dãno ↄſiſtit: vt pʒ in qnto ſed dãnũ ſortis eſt in tali mutuo: non ſolũ vigintĩ ſolidoꝝ qbus priuatur / ſed vltra duorũ in quibus dño teneṫ ex defectu ſolutiõis: ꝙ lucrũ equale tali dãno non eſt ꝙ viginti ſolidos a platone recipiat: ſed ꝙ viginti duos reddat. Et ſi iſta ↄclo ſit vera / videtur qbuſdã ꝙ cãpſores aut mercatores q quo tidie per mutuationẽ ſue pecunie lucranṫ: quibus per ↄñs eſſet dãnũ ſuam ponere pecuniã in manu-bus alioꝝ licite ſi non eſſet ꝓhibitũ poſſẽt ſuã trade-re pecuniã ad vſurã: dum tñ vltra ſortẽ nihil plus acciperent / ꝙ in ſua mercatura vel in cãbio de illa pecunia lucrarenṫ. Et videtur eis ꝙ hoc ſuſtineri poſſit illo caſu quo cãpſor vl̃ mercator nõ haberet diuitias exceſſiuas: ſed ꝙ indigerẽt cõtinue lucra ri de ſua pecunia ad vite neceſſitatẽ ꝛ ſtat⁹ honeſta tem ſeruandã. ſi tñ tales eſſent diuites abundãtes peccarent. ꝛ ſi non ↄtra iuſticiã: tñ contra liberali tatẽ. tales eñ ex vi liberalitatis teneṫur vicinis et amicis indigẽtibus ſuccurrere: non ſolũ ↄcedẽdo pecuniã in eis ſine lucro: ſed ſepe etiam in dando Et ſic ſine dubio / vt iſti dicunt tales ↄtractus fu-giendi ſunt quantũ poſſibile eſt: niſi pecuniã qren tes in magna ꝛ euidenti fuerint poſiti neceſſitate: qm̃ citiſſime videri põt indigentia ꝛ alijs circũſtan tib⁹. ꝙ ille cãpſor vel mercator pl⁹ licito reciperet vltra ſortẽ / non ſolũ aũt cauendũ eſt redargui: ſed etiã videri redargui. vñ dicit Ariſt. iiij. huius. Si c tñ ſunt hec quidẽ ſm veritatẽ turpia: hec aũt ſm opinionẽ nihil differt: neutra aũt operanda.

Secunda concluſio ꝓbatur

ꝓbatio ſe cũde ↄclu ſionis

primo ex hois naturali ↄditione. homo nãꝗ; natu ex ra alal ciuile eſt ꝛ cõicatiuũ: vt dꝫ. j. politice. ꝓpter naṫali cõ quod ꝛ ex hmõi nature debito alteri obligatur ad dãdũ ei illud quod illi pdeſt ꝛ ſibi nõ nocet. non eſt aũt rãs minus.

tioni conſonū in illo requirere lucꝝ ad quod quis alteri ex debito obligaẗ.

Ex ꝯditione miſericordie.

¶ Itē ex conditiōe miſericordie: qꝛ mīa eſt triſticia de miſeria alteriꝰ. naturale aūt eſt velle oppoſitū eius quod infert triſticiā ſi ad hoc non ſit alterū malū ꝯſequens vel annexū: qm̄ triſticia ſtupefacit ⁊ corrūpit naturā habentis: vt. iij. huiꝰ dr̄: ergo ex debito miſericordie ratio dictat ꝙ hō releuet a miſeria vicinū bonū vel amicū ſi potuerit abſqꝫ nocumento. pōt aūt aliqñ dando: et tunc recta ratio iubet dare liberaliť. Si aūt dare non pōt ſine detrimēto/ tunc pōt aliquando mutuādo: ⁊ tūc recta rō iubet mutuare liberaliter ſine lucro: capere eñ extra ſortē nō eſſet releuare/ ſed potiꝰ aggrauare: qm̄ illi ſatis eſſet ſortē exſoluere.

Ex cōditione liberalitatis

Itē ex cōditione liberalitatis: qꝛ lucrū ab indigēte expoſcere illū q̄ nullū dānum ab eo recepit. turpis lucratio eſt ⁊ ad illiberalitatē ſpectat eſt eñ accipere vnde non opꝫ: ſed ſic facit capiens vltra ſortē: ergo ⁊c̄.

Ex cōditiōe iuſticie.

¶ Itē ex cōditione iuſticie q̄ in equalitate dāni et lucri cōſiſtit: qm̄ iniuſtū eſt ꝓ re ſemel ꝯmutata pluries p̄ciū recipe. non enim ſeruareť equalitas ſꝫ ſic fit in vſura.

duplices poſſeſſiones.

¶ Ad cuiꝰ ꝓbationis euidētiā eſt ſciendū ꝙ duplices ſunt poſſeſſiones. q̄dam quaꝝ vſus eſt ꝯſumptio ipſarum: ⁊ non pōt remanere dñium ipſaꝝ: ſicut vini ⁊ panis vſus ꝯſumptio ipoꝝ eſt. Alie ſunt quaꝝ vſus non eſt ipaꝝ cōſumptio: ſed in vſu ⁊ poſt vſum manere pōt dñium ipaꝝ: ſicut ſunt ager/ domus/ equꝰ. In primis ergo trāſferri nō pōt in aliū vſus ſine dñio In ſcdis aūt pōt. In ſcdis ergo vēdi pōt vſus retento dñio: ꝓpter qđ ſine vitio tu potes pro vſu equi vel agri tui ad certū tp̄s preciū recipere ex pacto: et iteꝝ poſt illud tp̄s equū repetere vel agrum: ſed in primis tu non potes: qꝛ in tranſlatione vſus ſil' transfert dñium. Modo ſciendū eſt: ſicut dictū fuit prius: ꝙ pecunie vſus eſt eius ꝯſumptio: et in eiꝰ dñium trāſlatio: ergo pꝫ ꝙ eſt ſola vnica cōmutatio pecunie quo ad vſum ⁊ dñium: ⁊ non diſtincta. cū ergo vſurariꝰ de pecunia mutuanda factū facit de re habendo tm̄: ⁊ iterū pro tp̄e credentie de habendo aliā certā ſummā: quaſi ſi eſſet vēditio vſus a venditiōe dñij diſtincta/ manifeſtū eſt ꝙ pluries ipe capit p̄ciū ꝓ vnica ſue rei cōmutatiōe ⁊ eſt iniuſtus. Itē qui p̄ciū ex pacto petit de re que nō eſt ſua: ſed illiꝰ a quo petit eſt iniuſtꝰ ⁊ tanqꝫ raptor. talis aūt eſt vſurariꝰ. probo: qꝛ in traditione pecunie ſtatim pecunia efficiť recipientis: pro qua tm̄ traditione obligaẗ de iure recipiens ad reddendū equale ⁊ non plus: niſi forte ꝙ tradenti teneť ſatiſfacere de ſuo labore. ſicut poſito ꝙ vſurariꝰ tradat decē libras ⁊ laborē tradendi ⁊ recipiendi vellet ſuſtinere pro tribꝰ denarijs: ergo ſi preciū capit pro tp̄e credentie/ manifeſtū eſt ꝙ nō de ſuo petit lucrū: ſꝫ de illo quod eſt eius a quo petit. Itē ex dictis pꝫ: ꝙ vſurarius de hoc quod recipit vltrā ſortem/ nō vendit niſi tp̄s. hoc autē eſt contra deum ⁊ naturā q̄ tēpꝰ dederūt oībus in cōi: ergo. Ex his etiā manifeſtum eſt ꝙ terminatores vere ſunt vſurarij. vbi gratia. ille doliū vini daret in ſicca pecunia pro viginti: ſub pacto aūt credendi pecuniā per annum vendit ipm̄ vigintiquinqꝫ: conſtat ꝙ talis precium capit pro medio tempore pro quo nihil habet in vino: quoniā a principio totum transfert dominium ad recipientem. ¶ Et ex nunc dictis etiam videtur eſſe manifeſtū ꝙ non ſit verum illud quod ſm̄ alios in prima ꝯcluſione dictum fuit: ſcꝫ ꝙ cāpſores et mercatores poſſunt licite p̄ſtare ad vſurā dum tamen non plus vltra ſortem acciperēt q̄ de illa pecunia in ſua mercatura vel cambio lucrarētur qm̄ tales pluries precium acciperent ꝓ eadem vēditione. et venderēt quod nō eſt ſuū. ſicut argutum eſt. et hoc puto eſſe verū. Sed quid dicemus de q̄buſdā ciuitatibꝰ q̄ ꝯſueuerunt accipere ſibi pecuniam orphanoꝝ vſqꝫ ad certos ānos et illaꝫ totam eis reſtituere. et iterum quolibet āno. aliquaꝫ eis certam ſummam pecunie miniſtrare nonne eſt hec vſura vitioſa? ¶ Poteſt dici ꝙ non qꝛ iuri naturali conſonat ꝙ illi ſpecialr̄ de communi viuant qui parentibꝰ carent. et nōdum habēt vſum rationis. propter quod nō videtur peccatum quicq̄d cōmunitas dare talibꝰ aſſueuerit.

Cōſtas capiēs pecunias orphanoꝝ et dās vltra ſortē non cōmittit vſuram

Sed tu dices domine illa non eſt cauſa ꝓpter quā cōmunitas quolibꝫ anno miniſtrat pecuniā. ſed tota cauſa eſt. q̄a pecuniam eoꝝ accepit. cuius ſignum eſt quia plus miniſtrat a quo plures pecunias accepit. et nichil pauperibꝰ a quibus nihil capit: ergo. Forte ꝙ ad hoc dici poteſt ꝙ illa potuit eſſe cauſa dicte cōſuetudinis. Sed oportet ſcire ꝙ diſtributiones iuſte non fiunt ſecundum arithmeticam proportionem ſed ſecundum geometricaꝫ. vt diceť in quinto. ita ꝙ oportet diſtributiones proportionari ſtatibꝰ et excellētiis perſonarum. potuit ergo communitas ordinare vt proportio puerorum nutriendorū in ciuitate quo ad ipſoꝝ ſtatus et excellentias menſurareť diuitijs ipſorum q̄s communitas capit ad cuſtodiendū. propter qđ rationabiliter maiorē habenti pecuniam magis datur. Adhuc eſt alter contractus vſure talis. q̄dem indigentes pecunia ſicca vendunt vinum non ſtatim tradendum. ſed poſt dimidium annum et pecuniam inde recipiunt ſiccā dant enim illud vinum pro decem libris de pecunia ſicca. qđ valebit ſecundum communem eſtimationem viginti tempore traditionis. Cōſtat ergo ꝙ emēs vinum: illicitam cōmittit vſuraꝫ. nā talis ꝓ illa pecunia tp̄e receptionis vini non haberet niſi medietatē illiꝰ vini. ꝓ citiori aūt pecunie traditione acquirit ſibi aliam medietatem: ergo de pecunia ſue capit lucrum pro intermedio tēpore in q̄ tamē pecunie dominiū nō habebat. Ad iſtum quidem modū reducere volunt emptionem bladorū in herbis. frumenta enim in herbis dabo pro decē ad habendum pecuniā ſiccam que tempore meſſium: valebunt viginti. Sed forte ꝙ non eſt ſimile quia ſimul vtrobiqꝫ transfertur dominiū rerū veri vſqꝫ in alterum nec tantum valet frumentū in herbis quantum maturum imo totum ante maturationē poſſet caſualiter perdi. vlterius eſt alter contractus qui ſepe fieri ſolet ꝙ tempore meſſium vel poſt. quando blada vel vina ſolent eſſe precij minoris. diuites ſuum bladum vel ſuum vinum concedunt indigentibus pro reddendo tantum bladum vel tantum vinum in eſtate quādo ſolent eſſe precij carioris. vel pro reddēdo preciū quo illud videreť. et hoc dicunt non eſſe vſuram. neqꝫ illicitū ꝓbatio qꝛ hoc videť eſſe ſimplex mutuatio gratioſa cum non repetať. niſi tale ⁊ tantum quale ⁊ quantum traditum eſſet vel erat.

Preſtare aliqđ reddēdū tp̄e q̄ ſolet eē maioris p̄cij ē vſurariū

Secūdo: qꝛ ille diues rem ſuam ſeruare potuiſſꝫ vſqꝫ ad illud tempus et tunc tantum vendidiſſet q̄tū recipere vult ab illo. Sed hoc videť mihi periculoſum. qm̄ ſicut dr̄ quinto huius ꝯia cōmutabilia debent aliquo vno menſurari. hoc aūt ſm̄ veritatem eſt opus hoc eſt

indigentia hūana cū ergo ex indigentia hūana ꝓ
ueniat ꝙ bladū aut vinū plus vendit̄ in eſtate q̄
in autumno. non videt̄ equalitas ſeruari ſi ex pa
cto pro traditione dolij in autumno vellet quis re
cipere doliū in eſtate. In aliquibꝰ enī poſſet ma-
gnū inconueniēs accidere. vbi gratia. numerꝰ
pomorū q̄ valet decē ſolidos in autūno valet qui
quaginta in eſtate. ¶ Itē ſicut de loco. ita de tem
Idē iudi ciū de lo co. pore. Si aūt doliū ſolet pariſius valere decē. ⁊ at
trebati viginti. nō eſſet equalitas ſeruata iuſticie
ꝙ pro dolio tradito pariſius deberem tradere do
lium attrebati. q̄ ita de tēporibus ⁊ de quibuſcūq;
alijs circūſtantijs que ſolent reddere rem maioris
p̄cij vel minoris. Nec valet ꝙ illi dicebāt talē eſſe
ſimplicē mutationē. patet ei ꝙ nō ꝓpter pactū de
tēpore qđ exprimitur in contractu. vnde forte ſi nō
exprimeret̄ tēpus redditionis aut ſi tale tēpꝰ exp̄
meretur quo cōiter res nō ſit maioris precij. tunc
non eſſet contractꝰ iniuſtus. nec etiam valet ꝙ di
catur diuitē poſſe rem ſuā ſeruaſſe vſq; ad tale tē-
pus. hoc enī etſi ſit verū tamē ſine diminutiōe: aut
ſine periculo perditionis ⁊ corruptiōis: aut oīno
ſine cura ⁊ ſollicitudine non ſeruaſſet. nec oportet
ſi diues per aliquē modum licitum poteſt tantū
habere de re ſua. ꝙ propter hoc omnis modus ſit
licitus per quem de ea non caperet niſi tantum.

¶ Ad rationes. Ad primam

dicendū eſt ꝙ ille ꝯtractus nō eſt ſimplr̄ volunta-
rius recipienti q2 plus vellet recipere ⁊ reddere ſi
ne vſura: ſed neceſſitas cogit eū ita velle recipere
Eſt ergo volūtarium nō ſimplicit̄ ſed mixtū. Ite
rū ille contractus ſm̄ ſe eſt nociuꝰ recipienti. quia
opꝫ plus reddere q̄ valeat illud qđ recipit. nec eſt
attendendū ad ſequentē rei euentū: q2 euentus ſe
quens nō iuſtificat contractū p̄cedentē ſm̄ ſe pra
uū. cū etiā contractus ſequēs non ſit ad vſurariū
¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ legē p̄cipere circa oēs
Duplr̄ ītelligit q̄ le x p̄cipit circa oēs ṽtutes ⁊ malicias ṽtutes ⁊ malicias pōt intelligi duplr̄. Vno mo-
do per modū p̄cepti ꝓprie dicti. ſiue iubendo/ ſiue
ꝓhibēdo ⁊ eoꝝ que ſic p̄cepit nunq̄ ꝑmittit fieri
contrariū. ſed penā facientibꝰ inſtituit. Alio mo-
do p̄cipit̄ p̄cepto large ſūpto. vt extēdit ſe ad ex-
hortationē: vł dehortationē ⁊ eoꝝ q̄ ſic precipit ꝑ
mittit bñ fieri ꝯtraria. ꝑmittit q̄ multa mala: aut
q2 nō ſūt alijs nociua: aut q2 q̄nq; ſeq̄t ea
aliq̄ vtilitas in q̄tū minꝰ malū eſt eligendū ad vi
tandū maius malū ⁊ ꝓpter hoc lex ꝑmittit vſurā
nō tñ p̄cipit ea. nec exhortat̄: ſed dehortat̄. ¶ Ad
aliā dicendū eſt ꝙ oīne illud quod licitum eſt reci-
pere per modū debiti licitū eſt cū pacto velle reci
pere. ſed hoc nō eſt verū de omni eo qđ eſt licitum
recipere ꝑ modū doni. q̄m pactū tollit doni ratio
nē. Et quando dicit̄. ⁊ ꝓpter conceſſionē pecunie
licet recipere lucrū. dico ꝙ verū eſt aliq̄ñ ꝑ modū
doni. Sꝫ ſi dicas ꝙ ꝑ modū debiti. tūc oportet di
ſtinguere ꝙ recipientē debere aliquid mutuari p̄
ter valorē pecunie traditā poteſt itelligi dupliciter
Vno modo ꝙ debeat ſibi aliquid vtile puta pecu
niā. vinū vel bladū: ⁊ hoc eſt falſum q2 grauaret̄.
Alio modo ꝙ debeat ſibi honoris alicuiꝰ impen
ſionē per gratiarum actiones: vel hmōi ⁊ hoc eſt ve-
rū. q2 mutuās illā pecuniā indigenti opꝰ fecit vir
tutis. p̄miū aūt ṽtutis eſt honor. nec in hoc alter
grauat̄. q2 in hoc nihil amittit de vtilibus neq; de
honeſtis. ſed potiꝰ ſibi acquirit: quia honor in ho-
norante manet. ⁊ quia in hoc ipſe operatur opus
virtutis. ſcꝫ iuſticie. hoc enī requirit̄ ad retribuē-
dū ⁊ ſeruandū ꝓportionale. ſicut dicit̄ quinto hu
ius. gratiarū enī ſacrū ꝓpriū eſt gr̄e. refamulari enī
opꝫ ei q̄ gratiam fecit. iō nō eſſet peccatū ſi mutuās al
teri pecuniā: pactū faceret ꝙ ille ſibi regratiaret̄
Alia ſoluta eſt expoſitione. Hec de queſtione.

Queritur ſeptio. Vtrum

magnificentia ſit virtꝰ moralis ⁊ vide
tur ꝙ nō. Quia dicit Ariſto. inops q̄
dem nō erit magnificus cuiꝰ cauſam
aſſignat: dicens. Nō enī ſunt ei a quibꝰ multa cō-
ſumet decenter. cū tamen magnificentia ſit circa
ſumptꝰ magnos ⁊ decentes. ſed ſicut diuerſita in-
ops poteſt oēm ṽtutem moralem ſibi acq̄rere. qđ
ꝓbatur. p̄mo quia abſurdū eſſet dicere nullū pau
perem eſſe ꝓbū virū. nullus tamē eſt probus vt ſi
ne prudentia ⁊ qui habet prudētiā habet oēm vir-
tutē moralē. cum ipe ſint ſibiīnuicē connexe. vt ap
paret ſexto huius. ¶ Secūdo hoc idē ꝓbatur: q2
nō eſt in poteſtate noſtra eſſe diuites. ideo ſi pauꝑ
non poſſet ſibi acquirere ṽtutes: ipe non eſſent in
noſtra poteſtate. cuiꝰ oppoſitū apparet tertio hu-
ius. Tertio idem patet: quia paupertas ſub domi
nio fortune eſt. virtutes autem non. ideo. ⁊c.

Oppoſitū vult Ariſto. breui

ter debet videri qđ noīe magnificentie debemꝰ in
telligere ⁊ illud ꝑ rōnē inq̄rere nō opꝫ: ſꝫ p̄ſuppo
nere ꝓpt̄ hoc ꝙ noīa ſignificāt ad placitū. ¶ Di-
co ergo ꝙ ꝑ magnificētiā intelligimꝰ. ⁊ nūc inten Quid
dimꝰ habitū electiuū inclinātē ad magna opa ⁊ ma magnificentia.
gnoꝝ ſūptuū faciēda. q̄ñ/ vbi. q̄uo/ ⁊ quibꝰ fuerit
oportunū. ⁊ ſic de alijs circūſtātijs. Ex his ſtatim
pꝫ ꝙ magnificētia ſit ṽtꝰ moralis: q2 circa q̄cunq;
opa hūana ꝯtigit peccare ꝓpt̄ exceſſū. ⁊ ꝓpt̄ defe
ctū. habitꝰ electiuꝰ inclinās ad mediū tenēdū re-
cta rōne dictatū ſm̄ exigētiā circūſtātiaꝝ eſt ṽtus
moralis. hoc ſepe appꝫuit ex p̄dictis. ſꝫ magnificē
tia eſt hmōi. q̄ ⁊c. Minor declaratur primo ꝙ ali
q̄ñ opa magna oporteat facere ⁊ cū magnis ſum
ptibꝰ apparet: q2 q̄nq; oꝫ cōſtruere ciuitates. edi-
ficare tēpla cōgregare maximos exercitꝰ ad bel
la iminentia vel ſeparata. dare cōuiuia nuptiarū
⁊ hmōi. Sed ꝙ in his opibꝰ exercendis ꝯtingat
aliq̄ñ limites excedere rōis: appꝫet p̄mo ſi q̄s ic-
pere velit opꝰ maiꝰ q̄ exigat ſtatꝰ eiꝰ ⁊ copia diui
tiaꝝ ſuaꝝ. ſic enī redactꝰ ī pauꝑtatē perderet ſtatū
⁊ ſeipm̄ ꝑuaret in poſterū magnifici: aut etiā libe
ralis operis exercitio. Iō dicit Ariſt. ꝙ in oībus
ad operantē refert̄ q̄s eſt ⁊ quaꝝ poſſeſſionum. di
gna enī opꝫ his eſſe ⁊ nō ſolū opꝰ: ſed etiā ⁊ faciē-
tē dicere. ⁊c. Et iterū. ille regulam recte rationis
excederet qui in paruis operibus. ſcꝫ parū vtili-
bus: aut inhoneſtis vel parue honeſtatis exhibꝫ
ſumptus magnos ⁊ operi improportiōabiles ap
pōneret. puta ſicut dicit Ariſto. q̄ hyſtriones cibās
nuptialit̄ ⁊ comedijs tribuens. ⁊c. ⁊ vniuerſalit̄ ſi
nō boni gratia faciet. ſed diuitias oſtētans: ⁊ ita
de ſingulis circunſtantijs poſſet induci. Et eodē
modo poteſt apparere ꝙ deficere contingat in pre
dictis ab eo qđ oportet: aut quia non fit quod ho
neſtum eſſet fieri: vel quia minus fit q̄ deceret. vł
etiā ſicut multi qui cum magnum opus inceperit
et magnos ſumptus appoſuerūt. ꝓpter ea quib;

dam paruis parcere pecunie perdunt totam operis honeſtatem. aut ſi tardantes faciant: aut triſtati. propter qd apparet ſatis ꝙ magnificentia ſit virtus moralis.

Dubium an magnificentia diſtinguatur a liberalitate.

¶ Sed maior eſt dubitatio an ipa ſit virtus diſtincta ſpecie contra liberalitatem de quo multi dicunt ꝙ ſic. pmo quia habēt obiecta propria diſtincta. nam proprium obiectū liberalitatis eſt pecunia vt vtilis. Qm enī liberalitas aſpiciat pecunias. dicit Ariſto. in pncipio capituli de liberalitate. Sed ꝙ aſpiciat eas. vt vtiles. apparet per Ariſtote. in eodē capitulo in illa particula quorum autem eſt aliqua vtilitas. ꝛc. Sed obiectū pprium magnificentie eſt operabile magnū vt magnū. ppter qd ex conſequenti magnificentia reſpicit pecunias ad illud operādum neceſſarias. Et hoc notauit Ariſto. dicens ꝙ magnificus qualiter optimū ſit opus ꝛ decentiſſimū intendet vtiq magis ꝙ quāto precio ꝛ qualiter minimo. Secūdo illi arguunt ad idē ſic. Ille virtutes ſunt diuerſe. que in ſuis electōib9 includūt diuerſos fines. iſta patet. qꝛ vnūqdꝗ determinatur fine vt dicitur tertio huius. electiones ergo ſunt diſtincte ꝛ diuerſorū morū que diuerſos fines includūt diſtinctio aūt electionū diſtinguit virtutes. cū in tertio hui9 dicat Ariſto. electionē maxime ppaꝫ eſſe virtuti. ꝛ mores magis electionibus iudicari ꝙ opationibus. ſed electiones liberalitatis: ꝛ magnificentie diuerſos fines includūt. qꝛ ſi illiberalitas ꝛ magnificentia conueniūt in dare ꝛ expendere. tamen magnificentia hoc intendit vt op9 magnū faciat. liberalitas autē vt vſum pecuniarū debitum exerceat. Alij autem ad idē apponūt aliaꝫ rationē talem. virtutes morales ex eo ponunt̄ in appetitu. vt impet9 paſſionum moderent: ꝛ reprimant que innate ſunt trahere appetitū ad actum inordinatū ꝛ turpem. ideo cū hoc ſit difficile dici eſt in ſcdo hui9 ꝙ omīs virtus eſt circa difficile. hoc pmo ſupponitur. Scdo ſuppōitur ꝙ aliqua ſunt obiecta que ſm ſe ſiue ſint magna/ſiue parua ſunt innata inclinare appetitū ad actum turpem. cuiuſmodi ſunt diuitie ꝛ honores diuitie quideꝫ tum quia per eas vita ſuſtentat̄. tum qꝛ magnum aliquid in eis ex multis paruis efficitur. honores autē ex eo qd maxime deſiderant excellentiam: et honor in ſignū excellentie exhibet̄. ideo dicitur pmo rethorice ꝙ honor eſt de nūero delectabiliſſimorū: ppterea ꝙ ſit fantaſia vnicuiꝗ ꝙ ſtudioſ9 ſit. Alia autē ſunt obiecta que nō ſunt innata mouere nos ad actus turpes: niſi ratiōe ſue magnitudinis cuiuſmōi ſunt terribilia circa que eſt fortitudo. vnde ſcdo rethorice ꝙ nō omnia timentur ſed quecūꝗ aut triſtitias magnas: aut corruptiones poſſunt. Alia autē ſunt obiecta quib9 magnitudo proprie non cōuenit. ſicut ſunt delectabilia tactus ꝛ guſt9. ſed ſm ſe innata ſunt retrahere appetitū. modo igitur: quia alia eſt ratio obiecti accepti ſm ſe: ꝛ conſiderati ſm eius magnitudinē: ꝛ quia ſic ꝛ ſic ipm habet alium: ꝛ aliū modū trahēdi appetitū. ppter qd aliqui ſe habent bene circa parua ꝛ mediocria. q non habēt ſe bene circa magna. Ideo neceſſe eſt duplicē ponere virtutē circa illa obiecta. q ꝛ ſm ſe ꝛ ſm eorum magnitudinē innata ſunt trahere appetitū. ppter hoc igitur opꝫ duplicē eſſe virtutem circa pecunias ſcꝫ liberalitatem ꝛ magnificentiā: ꝛ dupliceꝫ circa honores ſcꝫ magnanimitatē: ꝛ phylotimiā. Sed vnā tantū circa terribilia. ſcꝫ fortitudinē: ꝛ vnā tantū circa delectabilia ſcꝫ tēperantiā.

Finis magnificentie ꝛ liberalitatis diuerſus

Triplicia obiecta virtutū

¶ Alij autē oppoſitum affirmant ſiue contrariū dicentes ꝙ magnū ꝛ paruū non diuerſificant ſpeciem. aliter eni oporteret ponere duplicē iuſticiā cōmutatiuā. ꝛ duplicē diſtributiuā. vnam ſcꝫ circa magna ꝛ aliā circa parua. Et ſimilit̄ oportet ponere duplicē tpantiam: ꝛ duplicem fortitudinē. quia ſicut diuitie magne: ꝛ parue. ita ſunt terribilia ſiue triſticia parua: ꝛ magna ꝛ delectabilia magna ꝛ parua. ꝛ cōſtet ꝙ multi non ſolū magnis: ſed etiā paruis timorib9: aut triſticijs vel delectatiōib9 ſubducunt̄. Alij vero nō niſi maioribus. ppter hoc ei ſolet diſtingui timor in illum qui innatus eſt cadere in conſtantē viruꝫ et in illū qui non. ppter hoc etiā Ariſtote. in ſeptimo huius nō tantū ponit tpantiaꝫ que eſt virtus pfecta inter intpantiā ꝛ inſenſibilitatē. ſed et plures alios habit9 q nec ſunt perfecte virtutes nec perfecte malicie. ſcꝫ continentiā: ꝛ incōtinentiam mollitiē ꝛ perſeuerantiā. Tpatus autē eſt qui bene ſe habet in magnis delectatiōibus ꝛ in paruis Continens autē. ꝛ perſeuerans ſunt q bene ſe habent in paruis ꝛ mediocribus: ſed nō in magnis. Incontinens aūt ꝛ mollis ſunt qui vincunt̄ etiaꝫ a delectationib9 debilib9 vel triſticijs: ſed non ex electione Intpatus aūt ꝛ inſenſibilis qui ſunt mali ſimplicit̄. ſicut qui in vtriſꝗ ex electione male. ſe habent. hic quidē ſm ſupabundantiā. hic vero ſm defectū. has autē delectationes ꝛ triſtitias maiores ꝛ minores notauit Ariſto. in ſeptimo dicens. Eſt quidē ſic habere vt vinci: ꝛ quibus multi meliores eſt vt ſuperare. ꝛ quib9 multi minores. horū autē hic quidā circa delectationes incontinēs hic autem continens. hic autē circa triſtitias mollis. hic autem perſeuerans. Ideo etiā dt Ariſto. ibidem. nō eni ſi quis a fortib9: ꝛ ſuperexcellentibus delectationib9 vincitur admirabile. ſed condonabile ſi contra tendēs. talis tamen nō eſt temperatus ſimplicit̄ neꝗ virtuoſus. Si igitur differentia liberalitatis: ꝛ magnificentie attenditur in hoc ꝙ liberalitas eſt circa pecunias neceſſariorū ꝛ ſumptus minores. magnificentia autē circa maiores. ſequit̄ ꝙ ipe nō erunt diſtincte virtutes. Itē virtus attēdit̄ circa maximū in quod potētia pōt vt ſepe dictū fuit ante: maximū aūt ꝛ difficiliſſimū nō eſt paſſionē paruā vel etiā mediocrē moderare: vel etiā paſſionis iperū mediocrē vl̄ debilē refrenare. ſed ē vincere: ꝛ regulare maximas paſſiones: ꝛ fortiſſimos iper9 eaꝝ. Alit̄ ei ꝯtinentia: ꝛ pſeuerātia de qb9 in ſeptimo docet Ariſt. pueretiā a tpantia diſtigunt̄ eēnt virtutes qd Ari. nō ꝯcedit ſꝫ maxie paſſiōes ꝛ fortiſſimi iper9 eaꝝ nō ſunt ab obiectꝭ minorib9 vl̄ mediocrib9: ſꝫ a magnis ꝛ maximis. ꝗ liberalitas ſi nō eēt circa maximas pecunias: ꝛ magnos ſumpt9 ipa nō eēt vt9. Itē Ariſt. dt liberalitatē extēdi circa oēs q in pecunijs opationes magnificētiā aūt eē circa ſūpt9 ſolū dicit eñ ſic: nō eni quēadmodū liberalitas extendit̄ circa omnes que in pecunijs opationes: ſed circa ſūptuoſas ſolū ppter qd videtur intentio fuiſſe Ariſt. ꝙ magnificentia nō ſit: niſi qdā ſpecialis mod9 liberalitatis ſicut dictū fuit in capitu. de tpantia caſtitatē/ſobrietatē. pſimoniā/ꝛ hmōi modos eē tpantie: ꝛ nō virtutes diſtinctas ab ea. Item non valet

Alia opinio ꝯnis magnificentia nō differt a liberalitate [illegible]

diſtinctio obiectorū. quam priores poſuerūt ſcilȝ ꝙ liberalitas ſit circa pecuniā vt eſt vtilis tāꝙ circa proprium obiectū. magnificentia autē circa operabile magnū: quoniam virtutū diſtinctio non ſumitur ſm diſtinctionē obiectorum exteriorum ſm ſuam ſubſtātiam acceptorum: quia tūc nō eēt eadē iuſticia circa oues ⁊ boues/domos ⁊ agros diuitias ⁊ honores. cuius oppoſitū in quinto apparebit: nec etiā eadem tēperantia circa cibos: et potus ⁊ mulieres. cuius oppoſitū in tertio dictū eſt. Sed diſtinctio virtutū accipitur ſm diſtinctionem paſſionū quas obiecta inata ſunt inferre appetitui: que innata ſunt inclinare appetitum contra rationē: qm̄ non ad aliud indigemus virtutibus niſi ad hmōi paſſiones moderandas: ⁊ carū impetus illicitos refrenandos. Conſtat autē ꝙ pecunia propter eius vtilitatē innata eſt mouere appetitū ad amorē ipſius. qui quidē amor poteſt inclinare appetitum ad nimiā eius retentionem ⁊ defectuoſam dationē: vel cōſuptionē: propter qđ ſtatim concedendū eſt ꝙ circa pecunias: vt ſic oȝ aliquā eſſe ꝟtutem quam oēs liberalitatem vocant. Si quis autē circa operabile magnum deficiat. vnde paruificus dicat. non videtur ꝙ hoc ſit propter paſſionē quam operabile magnū: vt magnū inferat appetitui. quoniā vt ſic nunꝙ traheret ad defectū. ſed hoc eſt propter amorem: ſeu affectionem ad pecuniā vtilē exiſtentem que inclinat ad opus magnū qđ oporteret facere nō faciendum: vel ad faciendū minus ꝙ deceret. ne tanta pecunia conſumatur: ꝑpter qđ patȝ ꝙ eiuſdē motus ſunt paſſiones per liberalitatem ⁊ magnificētiam moderande. ⁊ per cōſequens idem eſt obiectum liberalitatis ⁊ magnificentie acceptum ſm eius rationem ꝓpriam ⁊ formalem. Ideo per oppoſitū rationis illorum cōcludi poteſt ꝙ ille non ſunt virtutes ſpecie differentes. ❡ Item nec etiā eſt verū ꝙ aliqui illorum imaginantur. ſcȝ ꝙ magnificentia ſolum habeat locum in magnis ſumptibus ad aliquod exterius factibile magnum videlȝ caſtrum: vel templum vel huiuſmōi faciendum: imo ipſa locuȝ habet generaliter circa quaſcūꝙ decētes dationes: vel cōſumptiones magnarum pecuniarum. quēadmodū liberalitas eſt circa quaſcūꝙ pecuniarum decentes dationes: aut conſumptiones. vnde Ariſto. dicit ꝙ magnificentia eſt circa peregrinoꝝ ſuſceptiōes ⁊ miſſiones: ⁊ dationes et retributiões. Itē neꝙ valet diſtinctio finium quā illi notauerunt quoniam tam magnificus ꝙ liberalitas intendit decētem pecunie dationem: vel cōſumptionem: ⁊ retentionem. ſed tamē vterꝙ ꝓncipalius intendit operis decētiam. gratia cuius pecunia ſit conſumenda. quia propter qđ vnūquodꝙ tale: ⁊ illud magis. ⁊c. ꝓpter hoc mihi videtur ꝙ magnificentia nō ſit alia virtus a liberalitate. ſed ipſa ſit modus eiꝰ quidā contrahens eam per quādam materialem ſeu accidentalem differentiā: puta per magnitudinem operis ⁊ expenſarum propter qđ dicit Ariſtote. oēm magnificū eſſe liberalem. ſed non econuerſo. ſicut oīs homo corpore magnꝰ eſt homo: ſȝ nō oīs homo eſt homo corpore magnus. Et poſſit exemplū poni de fortitudine ⁊ temperantia. quia fortitudo non eſt ſolum circa mortis pericula. ſȝ etiam circa alia minora pericula ſicut dictū fuit in capitulo de fortitudine. Tamē excellentiſſimꝰ

ꝙ ꝟtutes nō diſtinganf ſm obiecta exteriora ꝗ ad ſubſtātiā. ſȝ ſm paſſiōes

ꝙ magnificētia nō ſit tm̄ circa magnū factibile.

actꝰ fortitudinis eſt circa pericula mortis in bello. Similiter tēperantia non eſt ſolum circa totalem abſtinentiam ab actibꝰ venereis. ſed tamē electio continuata totalis abſtinentie ab actibꝰ venereis in quibus ⁊ quando ⁊ vbi fuerit oportunū ei ſic de aliis circunſtantiis ⁊ forte maximus actꝰ temperantie propter qđ illo caſu virginitas ponitur eſſe virtus. Poſſet ergo dici ꝙ magnificentia ſe habet ad liberalitatē. ſicut fortitudo cōtracta ꝑ applicationeȝ eius ad pericula mortis in bello. ſe habet ad fortitudinem ſimpliciter et communiter acceptam. Et ſic temperantia contracta ad virginitatem ſe habet ad temperantiam. ſimpliciter. vnde ſicut non decet quemlibet ad belluȝ ire/ nec quemlibet eſſe virginem. ita nec decet quemlibet eē magnificū. Ita tn̄ intelligēdo ꝙ ille nō eēt ſimplr ⁊ ꝑfecte tēꝑatꝰ ꝗ nō eligeret totalē abſtinētiā ſi videret hoc oportere attētis circūſtantiis. ⁊ oppoſitū nō oportere: nec ille eēt liberalis ꝗ non eligeret expēſas magnas ſi videret oportere. et oppoſitū nō oportere. tn̄ nec ille tꝑatus ꝗ nō abſtineret eo ꝙ non oporteret abſtinere. diceretur ꝑgo nec ille liberalis qui non expenderet magna eo ꝙ hoc non deceret ad ipſum diceretur magnificꝰ. Et ſi quis querat quare ergo determinauit. Ariſtoteles ſeparatim de liberalitate et magnificentia et ſimiliter de magnanimitate et phylotimia et non fecit ita de fortitudine. dicendum eſt forte ꝙ hoc fecit ad doctrinā vulgi. vulgus eni: ⁊ quaſi oēs maxime nitunf ad pecunias: ⁊ honores: ⁊ vltra ꝙ oȝ. ⁊ in his maxime voluif ciuilis cōicatio. ꝓpter qđ voluit magis oñdere: ⁊ qūo cōiter ſe habendum ſit circa ea: ⁊ ſpecialiter circa magna. his autem viſis omnia ſatis ſoluta ſunt que his videtur opponi. Apparet etiam ꝙ alii dubitauerunt. ſcilicet an magnificentia ſit virtus nobilior liberalitate. dicendum eni eſt qđ non in eodē ſuppoſito: quia eadem eſt virtus in eo qui eſt magnificꝰ. tamen dicendum eſt ꝙ magnificentia eſt modus nobiliſſimus liberalitatis: ⁊ poteſt etiam concedi ꝙ modaliter vel etiā quo ad exteriores actꝰ magnificentia eſt nobilior ea liberalitate que non eſt magnificentia. videlicet ea liberalitate que eſt in eo quē non decent magna hoc eſt dictu ꝙ liberalitas in ꝓncipibus quos magnificentia decet exercet actus exteriores maiores: ⁊ excellentiores ꝙ in pauperibus. ſic eni bene dicit Ariſto. ꝙ magnificentia ſuperexcellit liberalitatem magnitudine quēadmodū nomen ſignificat. non repugnat tamen pauperibus ipſam virtutem liberalitatis ſm eius ſubſtantiam: ⁊ ſm eius operationes interiores habere eque perfecte diuitibus. Nam ſicut dicit Seneca libro ſecūdo de beneficiis. nulli preclufa eſt virtus omnibꝰ patet. Inuitat oēs: oēs admittit ⁊ ingenuos: ⁊ libertinos ſeruos reges: ⁊ exules. Non eligit domū nec ſenſum nudo homine contenta eſt. Et ſic eſt finis queſtionis.

ꝙ magnificētia ſe hȝ ad liberalitatem ſicut ꝟginitas ad tēꝑantiam.

QUerif octauo. Utruȝ paruificentia. et banauſia ſint vitia.

❡ Et videtur ꝙ non: quia ſicut oīs virtus eſt laudabilis: ita omne vitium eſt opprobrioſum. ſed paruificentia: et banauſia non ſunt opprobrioſe. Quia dicit Ariſtoteles ꝙ opprobria non inferunt. ❡ Item Ariſtoteles in quadam epiſtola ad Alexandrum que

ſic incipit Ariſtoteles. Alexandro bene agere ſuperlaudat ratiocinationem et conſiliũ diligentiam ipſe aũt dicit in quarto huius. ratiocinũ aũt diligentia paruifica. ergo paruificentia erit laudabilis ⁊ nullum vitium eſt laudabile. ideo ⁊c. ¶ Itẽ ſi banauſia eſſet vitiũ hoc eſſet: qꝛ ratiõe exceſſus opponeretur magnificentie. ſed hoc eſt impoſſibile. quia magnificẽtia a magnitudine nomen accepit ſicut dicit Ariſto. Ideo q̃tomagis erit exceſſus in magnitudine tãto magis erit magnificẽtia

Oppoſitum arguiẗ. qꝛ oĩs

habitꝰ inclinans ad vltra: vel citra q̃ oportet eſt vitiũ. ſed banauſia inclinat ad vltra ⁊ paruificentia ad citra vt vult Ariſto. ideo cõcludit Ariſto. ꝙ habitus hĩ ſcꝫ paruificẽtia ⁊ banauſia malicie ſunt. Non eſt dubiũ quin paruificẽtia ⁊ banauſia ſunt vitia ſi quis cõſiderauerit quid diciẗ per hec nomina. nam ſicut magnificentia ſignificat habitũ inclinanteẗ ad opera magna facienda nõ abſolute: ſed quos decet ⁊ quãdo oportet: ⁊ vbi ⁊ gratia. cuius ⁊ quomodo oportet. ⁊ ſic de aliĩs circũ-

Quid pꝛuificẽtia.

ſtantiĩs. ¶ Ita paruificentia ſignificat habitũ inclinanteẗ ad nõ facienda magna que oporteret facere attentis circũſtantiĩs. vel ad ea facienda minoꝛa. vel cum minoribꝰ expenſis aut tardiꝰ q̃ oportet.

quid banauſia.

¶ Banauſia aũt ſignificat habitũ inclinãtem ad faciendũ opera magna. q̃ nõ oporteret facere circũſtantiĩs attẽtis: vel ad facere maioꝛa q̃ oportet: vel vniuerſaliter ad faciendũ magna aliqua circũſtantiĩs cõcurrentibꝰ talibus. cũ quibꝰ circũſtantiĩs talia facere non opꝫ. Ex quibus apparet ꝙ tam paruificentia q̃ banauſia ſunt habitus inclinantes ꝓter vel contra rectũ iudiciũ rationis. ideo vitioſi.

ꝙ ꝑuificẽtia ſit deterioꝛ.

¶ Sed qꝺ iſtoꝝ vitioꝛum ſit maius dubiũ eſt de quo diuerſi diuerſimode opinanẗ. dicũt enim multi ꝙ paruificentia ſit peioꝛ. ꝑmo quia ipa eſt quedã illiberalitas ⁊ banauſia eſt quedã prodigalitas. vel ſaltẽ paruificentia cõparatur ad banauſiam. ſicut illiberalitas ad prodigalitateẗ: ſed dictũ fuit ꝙ illiberalitas eſt deterioꝛ ꝓdigalitate: ideo. ⁊c. Itẽ ad ꝓpoſitũ poſſunt adduci rationes q̃ adducte ſunt ad probandũ ꝙ illiberalitas eſſet peioꝛ prodigalitate. videtur eñi ꝙ banauſia ſit magis curabilis q̃ paruificentia. qꝛ curari poteſt ⁊ ab egeſtate ⁊ a dictamine rationis. ſicut de ꝓdigo dictũ fuit. Item paruificentia ex minori motiuo oriẗ q̃ banauſia. q̄a illa ex deſiderio vtiliũ hec autẽ ex deſiderio honoꝛũ. Itẽ quia paruificentia videẗ eſſe remotioꝛa magnificẽtia q̃ banauſia. quia banauſus in ſubſtantia actꝰ cõuenit cum magnifico. ſcꝫ in multa amiſſione pecuniarũ Itẽ quia banauſus pluribꝰ ⁊ magis videẗ ꝓficere q̃ paruificus. Item qꝛ paruificentia magis eſt occaſio peioꝝ vitioꝛũ q̃ ipa banauſia. qꝛ ipa cum fiat ex deſiderio inoꝛdinato pecuniaꝝ ſicut illiberalitas ẽ magis nata ducere ad auariciã.

Opinio oppoſita ꝙ banauſia ſit deterioꝛ.

¶ Aliĩ autẽ non acquieſcentes iſtis rõnibꝰ aſſerunt banauſiã eſſe deterioꝛẽ ꝑmo: quia banauſus peccat cum leticia ⁊ glioꝛia hyſtrionum. paruificus autẽ cum triſticia vt dicit Ariſto. peccatũ autem tãto maiꝰ eſt q̃to magꝭ eſt volũtariũ: ⁊ cũ maioꝛi leticia. Item deteriꝰ eſt facere qꝺ non oportet ⁊ dare quibus nõ oportet ⁊ expendere vbi nõ oportet. q̃ facere qꝺ opꝫ ⁊ dare quibus oportet ⁊ expendere vbi oportet: non tamen ſicut oportꝫ. Quinto pꝫ quia actus malus ex obiecto eſt deterioꝛ actu malo ex modo. ſed banauſus facit qꝺ nõ oportet in tranſitu purpurã inferens dat quibus nõ oportet comediis tribuens et expendens vbi non oportet hyſtriones nuptialiter cibans. vt dicit Ariſt. paruificus autẽ facit quod oportet: facit eñi quod faceret magnificus ⁊ dat quibꝰ oportet quibꝰ daret magnificꝰ. et expẽdit vbi oportet vbi expenderet magnificus. in nullo eñi iſtoꝛũ videtur deficere. ſꝫ in his que ſequunẗ ſcꝫ quia non facit complete: et facit tarde: ⁊ ſtudet parum expendere et triſtatur in expenſis ⁊ putat ſemper maioꝛa facere q̃ opꝫ. Iſti autem defectus videntur poſſe ſtare cum dictis tribus bonis: ideo banauſus videtur eſſe deterioꝛ. Item ex nunc dictis appparet ꝙ paruificꝰ magis conuenit cum magnifico q̃ banauſus. vitiũ autem eſt peius qꝺ eſt diſſimilius virtuti. ſicut dictũ fuit in ſecundo huius. Item peiꝰ eſt nec bene nec bonum facere q̃ bonum non benefacere. ſꝫ banauſus nec bonũ nec bene facit. vt patet in dictis exemplis. paruificus autem bonum facit licꝫ non bene: quia non perfecte. vt dictum eſt. iđ. ⁊c. Item deterius eſt in obſequiũ peccati pecunias amittere q̃ pro neceſſariĩs vſibus reſeruare. ſꝫ banauſus amittit pecunias in obſequium peccati: ſcilicet in obſequiũ vanitatis ⁊ ſuperbie ſue diuitie oſtentans. vt ait Ariſto. Itẽ ⁊ in obſequio turpium voluptatum quas capit ab hyſtrionibus: et comediĩs. paruificus autẽ peccat timens pecũias ſibi deficere in operibus magis neceſſariĩs / nõ eñ videtur magnum peccatum ſi rex volens cõſtruere eccleſiam parceret expenſis q̃tum ad multa accidentalia decoꝛamenta: vt magis poſſet ſoluere debita: ⁊ indigenti populo parcere: ⁊ cum militibus pro ſe laboꝛantibus dona liberalia exercere. Item paruificus qꝺ facit: facit boni gratia. licet minus faciat q̃ decet. banauſus aũt nõ boni gratia: ſed diuitias oſtentans. vt dicit Ariſto. qui autem boni gr̃a opaẗ. melioꝛ eſt q̃ nõ boni gr̃a. iđ ⁊c.

Reſolutio doctoris

De hac autẽ cõtrouerſia vi-

detur mihi ſaluo melioꝛi iudicio dicendum eſſe ſicut de illiberalitate: et prodigalitate dictum fuit ꝙ ſicut ꝓdigalitas aliquando componitur cũ illiberalitate. ita quandoq̧ banauſia cum paruificẽtia. vnde de banauſo cõpoſito videẗ dicere Ariſt. et vbi oportet multa conſumere pauca conſumet et vbi pauca multa. et talem ego concederem peioꝛem q̃ ſimplicem banauſum. vel etiam q̃ ſimplicem paruificũ. niſi ille paruificus eſſet illiberalis omĩno tam circa maioꝛa q̃ circa minoꝛa. talis enim paruificus eſſet valde malꝰ. Qꝫ aũt banauſus compoſitus ſit peioꝛ apparet. quia talis omnino nichil boni videtur intendere. Non enim in expenſis multis intendit operis honeſtatem: vel decentiam. quia tunc plura expenderet vbi oportet: nec intendit ad bonum finem: et honeſtum parcere pecunie: quia tunc magis parceret et vbi non oporteret multa expendere quam vbi oporteret. banauſus autem ſimplex intendere poteſt ad honeſtatem: credens (licet falſe) in omni opere ſuo magnitudinem operis: et multitudinem expenſarum decere propter hoc ꝙ in plurimos et ſecundum rei veritatem magna decent magnos: et diuites. Similiẗ etiã paruificus ille qui circa parua et mediocria non eſſet illiberalis. ſꝫ ſolũ circa

maiora circa q̃ dicim⁹ eſſe magnificentiã põt cir-
ca talia parcere pecunijs ex intentione boni finis
licet falſe ſicut dicebat: videlȝ vt in ſuis amicorũ
ſuorum vel ſubditorũ ſuorum maioribus neceſſi
tatibus ſuccurrere poſſit perfecte ſibi ⁊ alijs. Sȝ
ſi velimus cõparare banauſum qui nõ ſit paruifi
cus paruifico qui non ſit banauſus. tunc videtur
mihi ꝙ conueniens ſit adhuc diſtinguere de vtro
Dupliciter cõtigit excedere i materia magnificentie.

ꝗ. ❡ Sciendũ eſt igitur q̃tũ ad banauſum ꝙ ali
quis poteſt dupliciter excedere circa materiã ma
gnificentie. Uno modo ex ſolo affectu magna fa
ciẽdi. et tũc erit ibi ſimplex ⁊ vera banauſia. Alio
modo alicui⁹ alterius gratia. videlȝ aut lucri aut
luxurie vel vani honoris aut turpis alicuius dele
ctationis aut quoquo modo fraudandi gratia. ⁊
tunc non eſſet ibi banauſia ſimpliciter ⁊ ꝑncipali
ter. ſed aliud vitium maius ſm̃ exigentiam finis
ꝑncipaliter intenti. licet banauſia dici poſſit ex cõ
ſequenti. ſicut dicit Ariſtote. in quinto huius ꝙ ſi
quis lucri gratia mechatur. iſte nõ luxurioſus di
citur: ſed auarus magis vel iniuſtus. Non eſt er-
go dubiũ quin banauſus hoc ſecũdo modo. ſit pe
ior paruifico. quoniã ſi non ſit peior vt banauſus
tamen peior eſſe poteſt ex alijs maioribus vitijs ⁊
ꝑncipalib⁹ irretitus. propter qꝺ ſolum querendũ
eſt de primo modo verorũ ⁊ ſimpliciũ banauſoꝝ.

Quantũ autem ad paruifi-

cum. Sciendũ eſt ꝙ pauper paruificus eſſe nõ po
teſt. quia ſi magna nõ facit ſed parua. hoc eſt quia
paruos nõ magna. ſed parua decent: etſi in omni
opere ſuo intendit multum ad expẽſas. nõ eſt mi-
rum. hoc eſt enim ſue conſonat indigẽtie diuites
autem ⁊ potẽtes ſi ſint paruifici. hoc põt eſſe dupli
citer: aut quia circa pecunias tamen habeãt affe-
ctionẽ ꝙ illiberales fiant ⁊ in magnis ⁊ in paruis
et tales ſunt valde mali. Aut ꝙ ſatis bene ſe ha-
beant in minorib⁹ et mediocribus ſed in magnis
deficiant ab eo ꝙ oportet: ⁊ tunc erit maior dubi-
tatio de tali paruifico: ⁊ de ꝑdicto banauſo quis
ſit deterior q̃ de alijs modis pri⁹ dictis. ❡ Et vi
detur mihi ꝙ paruificus ſit deterior. quoniã ſi q̃s
q̃runcꝗ diues in operibus magnis parceret pe
cunie: propter hoc ꝙ aliter non eſſet ſuis aut ami
corum: vel ſubditorum ſuorum neceſſitatibus im
minentib⁹ ſuccurrere. talis nõ eſſet paruificus: ſȝ
tunc eſſet ſolũ paruificus ſi propter parcere pecu
nie: diminueret de operis magnitudine qꝺ dece-
ret ipſum: vel ſi in eo tardaret preter rationẽ: aut
triſtaretur. cum tamen diuitie ſibi ſufficiẽter abũ
darent ⁊ ad illud opus ꝑficiendum: et alia ſibi: et
ſuis neceſſaria: aut etiã queeunꝗ magis decerent
ipſm operãda vł exercenda quo caſu paruific⁹ eſt
(vt mihi videtur) comparandus ad banauſuȝ. ſi-
cut in capitulo de liberalitate comparauim⁹ illi-
beralem ad prodigum nec aliorum rationes con
cludunt contra hoc. ❡ Ad primã eni dicendum
eſt ꝙ paruificus ſi triſtetur hoc non eſt de eo ꝙ in
opere eſt malũ. ſed de eo qꝺ in ipſo bonum eſt. mo
do vitium eſt eque vel plus triſtari de bono ſicut
gaudere de malo. ❡ Ad aliam dicendũ ꝙ parui-
ficus ſepe nihil facit eius qꝺ oportet. ſed ab ope-
re toto deſiſtit propter abhorrere expenſas. Item
et ſi quid facit eius qꝺ oportet. tamen non facit ſe
pe totũ qꝺ oportet. ſed minus. banauſus autẽ ille
de quo loquimur facit ſemꝑ totum qꝺ oportet: et

resolutio ꝙ paruific⁹ etiã ſimplex ẽ deterior.

vbi ⁊ quando licet ⁊ cum hoc facit plus q̃ oportȝ
⁊ vbi ⁊ quando non oportet. ⁊ per idem patet ſo-
lutio ad tertiã rationem: et ad quartam. Ad quin-
tam dicendum ꝙ ipſa procedit non de banauſo q̃
ex ſolo affectu magna faciendi excedit. ſed de illo
qui alterius gratia. ❡ Ad vltimã dicendum ꝙ ſi
cut banauſus non excedit qꝺ oportet boni gratia
ita neꝗ paruificus deficit ab eo qꝺ oportet boni
gratia. ⁊ ſicut poſſibile eſt ꝙ paruific⁹ id boni gra
tia faciat in quo conuenit cũ magnifico ſic etiam
et de banauſo dicendum eſt.

❡ Ad rationes principales

Ad primã dicendum eſt ꝙ ſicut magnificentia eſt
laudabilis. ita banauſia ⁊ paruificentia ſunt vitu
perabiles. licet non ſint opprobrioſe: qm̃ oppro-
brium ſpecificat vituperium trahendo ipm̃ in fa-
mam: vel ad grauem cõtumeliam. quod bene no-
tauit Ariſto. dicens. Sunt quidã habitus hi ma-
licie non tamen opprobria quidem inferunt: pro-
pter neꝗ nociuos proximo eẽ neꝗ valde turpes.
❡ Ad aliam dicendum eſt ꝙ diligentia ratioci-
nij capitur aliquando pro nimia perſcrutatione:
et computatione ad minima in expenſis. ⁊ hoc eſt
paruificẽtia. Alio modo capitur pro debito ⁊ di-
ligenti conſilio de agendis. ⁊ iſtã Ari. ſuꝑlaudat.
Ad aliam dicendum ꝙ nomen magnificentie pro
ut ipm̃ eſt nomen virtutis ſumitur ab operis ma
gnitudine. cõſona tamẽ recte rationi: aliter non.

Queritur nono. Utrũ

meli⁹ ſit honorari q̃ honorare ❡ Et
videtur ꝙ ſic. quia melius eſt qꝺ de-
betur deo ⁊ maioribus inquãtũ ſunt
maiores. q̃ qꝺ debetur minorib⁹ inquantũ mino
res ⁊ non deo neꝗ maioribus. Ideo dicit Ariſt.
maximũ autem hic vtiꝗ ponemus qꝺ dijs attri-
buimus. ſed deo et maioribus conuenit honora-
ri. minores autem tenentur honorare. ideo. ⁊c.
❡ Item qꝺ eſt appetibilius eſt melius. appetibi
lius autẽ eſt honorari. ꝓut experiẽtia docet. ſtre-
nuiſſimos ei viros in dignitatib⁹ cõſtitutos vide
mus honorẽ maxie deſiderare. ⁊ hoc etiã de Ari.
in littera. Et etiam primo rhetorice dicitur ꝙ ho-
nor eſt delectabiliſſimorũ. quia fit fantaſia vnicui
ꝗ ꝙ ſit ſtudioſus. ex quo patet ꝙ honor eſt valde
appetibilis. quia eodem primo dicitur ꝙ delecta-
tionem omnia proſequuntur et gratia ipſius dele
ctari. honorare autem non omnia deſiderant qꝺ
de magnanimo declarari poteſt. cuius vt dicit
Ariſtoteles eſſe videtur quod in vnaquaꝗ virtu-
te magnum ipſe tamen nõ deſiderat honorare q̃a
dicit Ariſtoteles ꝙ magnanimi deſpectores vi-
dentur. dicit etiam ꝙ magnanimus beneficiatus
eſt. beneficiatus autem verecundatur. hoc autȝ
eſſe videtur quia ipſe deſiderat honorari et vere-
cundatur honorare. beneficiatus autẽ tenetur ho
norare beneficiẽtẽ: ideo etiã dicere videtur Ariſt.
ꝙ magnanimi videntur in memoria habere eos
quibus vtiꝗ faciant bene vel a quibus autȝ pa-
tiantur bene: non minor enim qui patitur bene eo
qui facit vult autȝ ſuperexcellere cuȝ igitur ma
gnanimus ſit. circa honores hec omnia ſignifica-
re videntur ꝙ ipſe deſiderat honorari et verecun-
datur honorare: ideo ⁊c. ❡ Item premiũ eſt me-
lius merito. quia meritum eſt gratia premij. et ſi

nis ſemper eſt melioꝛ eis que ſunt ad finem. ſʒ ho
noꝛare modū meriti habet. in hoc enim aliq̄s me
retur ꝙ aliū honoꝛat. honoꝛ aūt eſt premium vir=
tutis ipſi honoꝛato. vt dicit Ariſt. Etiā in quinto
dicit Ariſt ꝙ exercentibꝰ opus iuſticie merces q̄=
dam danda. hec autē honoꝛ et gloꝛia. ¶ Item ꝙ
eſt liberius eſt melius eo ꝙ eſt ſeruilius. qꝛ liber
tas eſt conditio nobilis ⁊ ſeruitus vilis. ſed hono
rari eſt liberius ⁊ honoꝛare ſeruilius qḋ patʒ: q̄a
ſeruus tenetur dn̄m honoꝛare. dominꝰ aūt ſeruū
non ſed honoꝛari ab eo. ideo ⁊c. ¶ Item qḋ con
uenit ſoli bono melius eſt eo ꝙ conuenit indiffe=
renter bono ⁊ malo. ſed honoꝛari conuenit ſoli bo
no. honoꝛare aūt bono ⁊ malo: igitur. Maioꝛ ptʒ
quia melius eſt in quo ⁊ per qḋ bonū diſtat a ma=
lo q̄ in quo conuenit ſibi. Minoꝛ patʒ. dicit enim
Ariſto. ſm veritatem enī ſolum bonus honoꝛan=
dus tam boni aūt q̄ mali tenentᷣ honoꝛare ſupio
res ſuos ⁊ bonos. ¶ Item aliter ſequeretᷣ ꝙ ma
gis reges debent velle honoꝛare vaſallū q̄ velle
honoꝛari ab eo qḋ eſt falſum. quia ſubuerteretᷣ
reipublice oꝛdo.

Oppoſitū arguitᷣ. melius eſt

qḋ decliat ad humilitatē eo qḋ declinat ad ſuper
biam. ſed honoꝛare: ⁊ velle honoꝛare declināt ad
humilitatē. honoꝛari vero: ⁊ velle honoꝛari ad ſu
perbiam. ideo. ⁊c. ¶ Item virtus magis eſt bene
facere q̄ bn̄ pati. vt dicitur capitu. de liberalitate
ſed honoꝛare eſt benefacere. ⁊ honoꝛari eſt bn̄ pa
ti. ergo. ⁊c. Confirmatᷣ quia ſicut ſe habet dare ad
recipere circa pecunias. ita honoꝛare ad honoꝛa=
ri circa honoꝛes. ſed circa pecunias dare eſt meliꝰ
q̄ recipē. ſicut dictū fuit capi. de liberalitate. idō ⁊c.

Quid honoꝛ.

Primo videnduʒ eſt quid eſt

honoꝛ de quo dicit Ariſt. p̄mo rethoꝛice ꝙ honoꝛ
eſt benefactiue opinionis ſignū qḋ ſic gloſari po=
teſt. honoꝛ eſt ſignū per qḋ honoꝛans oſtendit ſe
opinari ꝙ ille quē honoꝛat ſit benefactiuꝰ: vel ſic
honoꝛ eſt ſignū quo honoꝛans deſignat ꝙ ille quē
honoꝛat ſit benefactiue opinionis: id eſt ꝙ habe=
at voluntatē: ⁊ ſciam benefaciendi. propt̄ qḋ ſub
dit Ariſto. ꝙ iuſte honoꝛantᷣ quidem maxime qui
beneficia preſtiterunt non ſolū. ſʒ honoꝛatur etiā
qui pōt beneficiare. Sed aliquibꝰ videtᷣ ꝙ iſta nō
ſint benedicta. qm̄ tyranni ⁊ prelati peſſimi multa
preſtant: ⁊ p̄ſtare poſſunt beneficia. boni autē pau
peres nec talia preſtant nec p̄ſtare poſſunt. ſm igi
tur ea que dicta ſunt magis debent honoꝛari dicti
tyranni ⁊ prelati q̄ boni pauperes ⁊ ſancti viri: qḋ
eſt falſum: quia dicitur quarto huiꝰ ꝙ ſm verita=
tem bonꝰ ſolus eſt honoꝛandus. Ad hoc etiā dicē
dum eſt ꝙ beneficium dicitᷣ ſm cōpoſitionē ex bn̄
et facio. Differt aūt multū benefacere ⁊ bonū fa=
cere ſicut dictum fuit in ſcḋo. malus enī inq̄tum
malus poteſt bonum facere vt elemoſinā dare. li=
cet ex intentione mala. Sed malus inq̄tū malus
non poteſt benefacere in opere enī eſt ip̄m eſſe bo
nū ſed ipſum eſſe bene operatū eſt in operāte qua=
liter haberet: ⁊ hoc expreſſit Seneca p̄mo de be
neficiis: dicens nō poteſt beneficium manu tangi
ſed animo geritur. multū intereſt inter materiam
beneficij ⁊ beneficium. non enī aurū vel argentuʒ
beneficium eſt. ſed ip̄a tribuentis voluntas. itaq̄
non quid detur: aut fiat refert. ſed qua mēte. quia
beneficiū nō eſt in eo quod fit: aut quod datᷣ conſi
ſtit: ſed in ip̄o dantis aut facientis animo: ⁊ ſic pʒ
ꝙ beneficiū pꝛopꝛie nō pōt malus p̄ſtare licʒ mul
tis poſſit facere bonū: ꝓpter qḋ ſignū benefacti=
ue opinionis nihil aliud eſſe videtur q̄ ſignū pru=
dētie ⁊ moꝛalis virtutis: ⁊ ita deſcriptio iſta quā
dat Ariſt. nihil differre videtur ab illa que cōiter re
ſolet dari. ſcilʒ ꝙ honoꝛ eſt exhibitio reuerentie in
teſtimoniū virtutis. ¶ Et foꝛte deſcriptio Ariſ.
eſt melioꝛ ſi quis ponere velit differētiā inter ho=
noꝛem: ⁊ honoꝛationē. ip̄a enim exhibitio reuerē=
tie que eſt operatio quedā actualis dicitur hono=
ratio ſm quā alius honoꝛare dicitᷣ: ⁊ alius hono=
rari. Sed aliquando ex huiuſmodi opatione ni=
hil prouenit actū manens poſt illiꝰ operatiōis de
ſignātiam ſicut eſt ſalutatio genuū flexio capitꝭ
īclinatio ⁊ multa talia. Et in his nō eſt aliud rea
liter q̄ honoꝛatio aliquando autē poſt huiuſmōi
operationeʒ remanet aliquid actum: ⁊ in talibus
non ſolū eſt honoꝛ illa opatio actualis que hono=
ratio dicitᷣ. ſed etiā res operata manens eſt honoꝛ
propter qḋ dicit Ariſto. p̄mo rethoꝛice ꝙ ptes ho
noꝛis ſunt antiqua pꝛimoꝛditas: ſed monumenta
imagines / templa ⁊ hmōi alia que cōſtructa ſunt
in memoꝛia alicuiꝰ. non enī ſolū in ſua conſtructiōe
ſed ⁊ poſt ſemp q̄diu durant ſigna ſunt ꝟtutis: et
excellentie eiꝰ pro quo cōſtructa fuerunt. patʒ igi
tur ꝙ diffinitio Ariſt. eſt melioꝛ. qm̄ cōuenit omī
honoꝛi. Alia aūt deſcriptio magis videtur eſſe ho
noꝛationis ꝓpꝛia deſcriptio. Nec illud qḋ nūc dī
ctum eſt. ſcʒ monumenta: imagines ⁊ templa par
tes eē honoꝛis. obſtat ei qḋ pꝛimo libro fuit dictū
ſcʒ ꝙ honoꝛ eſt in honoꝛante magis q̄ in honoꝛa=
to. non enī ibi dicitur ſimpliciter ꝙ honoꝛ ſemꝑ ſit
in honoꝛante. ſed ꝙ magis q̄ in honoꝛato qḋ eſt
verū. qꝛ ſi honoꝛatio eſt actio ex qua non reſultat
actum exteriꝰ. tunc manet in honoꝛante. Si autē
reſultat exterius actū. tunc illud manet extra ip̄ʒ
honoꝛatū: vel ſemꝑ vel in pluribꝰ vel ſatis rōna=
biliter dicamꝰ ꝙ honoꝛ eſt in honoꝛante nō in ho
noꝛato. id eſt in poteſtate honoꝛantis eſt honoꝛa=
re vel nō honoꝛare. ſed non eſt in dominio hono=
rati. honoꝛari vel non honoꝛari.

mal' nō pōt p̄ſta= re benefi= cium.

differētia inter honoꝛē ⁊ honoꝛati onem.

quō ho= noꝛ eſt in honoꝛa= to.

¶ Vlterius ſciendū eſt ꝙ ho

noꝛ ſumitᷣ tripliciᷣ. Uno modo q̄ſtū ad eiꝰ cauſaʒ
precedentē. Secūdo q̄ſtū ad eius ſubſtantiā. Ter
tio q̄ſtū ad effectū conſequētē. Pꝛimo modo ho=
noꝛ eſt idē ꝙ res honoꝛabilis ꝓ qua ſcʒ homo ho
noꝛari debet. ¶ Et ille eſt duplex. quedā enī ſunt
res ſm ſeipſas honoꝛabiles cuiuſmodi ſūt virtu
tes et opera virtutū. Alie ſūt honoꝛabiles ſecūdū
attributionē ad ipſas ꝟtutes vel opera virtutum
tanq̄ oꝛgana quibꝰ vti poſſumꝰ ad exercendum
opera virtutū. cuiuſmodi ſunt oīa bona humana
quibꝰ cōtingit ⁊ vti bene ⁊ vti male. verbi gratia
virtutes coꝛpoꝛis nobilitas. amicoꝛū. diuitie. offi
cioſe dignitates. vt papatꝰ: cardinalatus: ep̄atus
imperiū: regnū: ducatꝰ: comitatꝰ. ſimiliᷣ q̄ſtuʒ ad
minoꝛes eē camerariū pape vl̄ regis: aut capella
nū ep̄i vl̄ ducis ⁊ ſic iterū deſcendendo. Qḋ aūt p̄=
dicta ſint dicto modo res honoꝛabiles. apparet.
quia ſecundum veritatē boni: et ſolum boni ſunt
honoꝛandi vt dicitᷣ quarto huius. ꝟtutes aūt ho
minē bonū reddūt alia āt hūana bona nō ſine ꝟtu
tibꝰ vn̄ p̄mo rhetoꝛice dīᷣ ꝙ omībꝰ bonꝭ hūanꝭ ꝯtū

triplr ca= pitur ho noꝛ.

duplices ſr res ho noꝛabi= les.

gitvti male ⁊ nocere exceptis ꝟtutibꝰ virtutes vero ſecundū ſeipſas ⁊ inſeparabiliter res ſūt honorabiles. Alia aūt que preenumerata ſūt et ſimilia bene dicūtur res bone ⁊ honorabiles non ſimpliciter.i.abſoluto ſermone.ſed quia plurima cōtingit his agere bōa.ꝗ ſine his fieri nō poſſunt vnde dicit̄ p̄mo huiꝰ ꝙ felix indiget his.multa nāqꝫ operata ſūt per organa ꝑ amicos:per diuitias ⁊ ciuilē potentiā ꝗbuſdā autē denudari coinquinant beatitudinē. Non enim oīno felix eſt q: in ſpē turpiſſimꝰ vel ignobilis vel ſolitarius vel ſine prole tñ tales res non ſūt honorabiles accidentaliter ⁊ inſeparabiliter q: prauum non efficiūt meliorē ſed peiorem:⁊ ita nec ſunt res bone:nec honorabiles in prauis.ſed vituperabiles ⁊ male quia ſeuiſſima

quid honor ſubſtātialiſ.

eſt iuſticia habens arma.vt dicitur primo politice ſunt igit̄ res bone ⁊ honorabiles ſm attributōem ad virtutes.ſcilicet prout virtutibꝰ annectuntur. honor autem ſubſtātialiter acceptus eſt ſignuʒ benefactiue opinionis.vel exhibitio reuerētie in teſtimonium virtutis ſm ꝙ prius diffiniebat̄.⁊ honor ſic acceptus videtur cōponi ex materiali ⁊ formali.materiale eſt ipſa operatio vel ipſa res operata vel quodcūqꝫ quod innatum eſt per modū reuerentie exhiberi aut deſignare virtutem ⁊ excellētiam eius cui vel ꝓ quo exhibetur ⁊ huiuſmodi honoris materialiter accepti dicit Ariſtoteles primo rhetorice partes eſſe ſacrificia. recordationes in metris templum primorditatē ſedis.⁊c.formale aūt eſt deſignatio virtutis et excellētie eius cui

duplex effectus honoris.

vel pro quo tale aliꝗd exhibetur.nam capitis inclinatio poſſet deriſorie exhiberi.⁊ non eſſet tunc honor ſed inhonoratio.ſed tunc eſſet honor ſi in ſignum virtutis ⁊ excellētie exhiberētur.honor aūt quantum ad effectum conſeq̄ntem eſt opinio que per huiuſmōi reuerētie exhibitioneʒ generatur de virtute et excellētia illiꝰ cui exhibetur.⁊ illa opinio:vl̄ fit apud illum cui honor exhibet̄:vl̄ apud alios.ſi apud alios:ſic eſt idem qꝺ bona fama vel ſaltem ps vel principium bone fame. ¶ Si vero apud ipſum tunc illa opinio cauſat in ipſo mentis

q̄re honor ē delectabiliſſimus

exaltationē et maximā delectationē.delectatio ei cauſatur ex adeptiōe cōuenietis apphenſi ſub ratione conuenientis nichil aūt eſt eque cōueniēs hoi ſicut virtutes ⁊ opera virtutū.nec homo bonus melius:ſibi aliquid eſſe putat.modo conſtat ꝙ cōprehēſio proprie bonitatis ⁊ opinio quā homo hʒ de ſeipſo valde fortificatur ⁊ renouat̄ per teſtimoniuʒ aliorum.et deinde delectatio multū augetur propter qꝺ dicit̄ primo rethorice.ꝙ honor eſt delectabiliſſimorum propter hoc ꝙ fātaſia ſic vnicuiqꝫ ꝙ ſit ſtudioſus.⁊ magis tñ inſinuant quos putant veraces eſſe. Aliquādo autē res in modū honoris exhibite manent poſt actualeʒ exhibitionem in dominio honorati.ſicut dona militaria et officioſe dignitates.et tunc effectus honoris nō eſt dicta opinio tm̄.ſed vtilitas taliuʒ exhibitorum. Vlterius ſciendū eſt ꝙ honorari ⁊ ho-

q̄d honorare ⁊ honorari.

norare ab honore ſiue ab honoratione dicunt̄ denominatiue:hoc aūt actiue hoc ꝗdem paſſiue honorare eſt honorationem vel honorem facere vel exhibere.honorari autē eſt honorem recipere vel per modum recipientis ſe habere hoceſt eſſe illū cui vel pro quo honor vel honoratio exhibet̄ talē enim hic voco per modum recipiens ſe habentem licet aliquando ſecundum rei veritatem nihil re

cipiat ſed ſolumterminet honorationis actum ſecundum intentionem honorātis.dico igitur ꝙ ſi honor capiatur pro re eſſenti aliter honorabili cuiuſmodi ſunt virtutes:et opera virtutum.quod idem eſt honorans et honoratus.qui enim opera ꝟtutis exercet facit ſe bonū et in ſeipſo generat virtutem.⁊ per conſequens honorandū:inq̄tū ſe facit ſe bonum.honorat ſe.⁊ inq̄tum bonꝰ efficit̄. honoratur. Circa hoc igitur eſſet dubitatio vtrū et quo modo facit ſe homo bonum.et virtuoſum an ſcilicet ſecundū eādem potentiam illam bonitatem qua efficitur bonꝰ formaliter efficiat et recipiat.vel ſecundū aliam efficiat et ſecundū aliam recipiat. Et poſito ꝙ oīno ſm eandem potentiam dubium eſt quid ſit melius vel illaʒ bonitatem ſiue virtutē agere ſiue recipere eam de quibꝰ nihil plus ad preſens dicemꝰ quia dicta fuerunt aliqua de his in tertio libro.et quia non dicimꝰ aliquem ꝓprie honorare vel honorari formaliter ſm hunc honorem ſed magis ſm illū honorem ſubſtātialiter acceptū qui eſt ſignuʒ opinionis benefactiue. imo maxime ꝓprie dicunt̄ ſʒ ipſam honorationē que eſt exhibitio reuerentie in ſignum ꝟtutis aut quecunqꝫ deſignatio ꝟtutis alicuius perſone.non enim ſoluʒ honorat hominem qui coraʒ eo flectit genu vel inclinat caput.imo etiam Rex vel papa multo magis perſonas honorant.quas in dignitatibus inſtituunt.deſignant enim ꝑ hoc ipſorū virtutem et excellētiam cum nulli niſi boni debeāt in talibus cōſtitui dignitatibꝰ officioſis. De huiuſmodi igitur honoribꝰ reſpōdeamus ad queſtionē propoſitam ⁊ dicamus ꝙ q̄tum ad ipſius honorationis actū honorare eſt meliꝰ honorāti ꝙ̄ honorari honorato.quod ꝓbatur p̄mo:quia bonum in-

ꝓbatur tripliciter ꝙ melꝰ ſit honorare ꝙ̄ honorari.

trinſecum melius eſt bono extrinſeco.bona eni extrinſeca videntur eſſe minima bonorū vt capitur ex p̄mo huius.ſed honorare eſt intrinſecū honorāti.et hoc poterat Ari.innuere in primo huiꝰ.cum dixit honorem eſſe bonū ſuperficietenꝰ.quia videtur in honorātibꝰ magis eſſe ꝙ̄ in honorato. Secundo quia opus virtutis melius eſt ipſa virtute: quia eſt finis eius vt dicatur p̄mo huiꝰ.ꝓpter qꝺ ⁊ felicitatē nō poſuit Ari.in ꝟtute.ſʒ i opere ꝟtutiſ. ſʒ virtus eſt melior honore vt dicit̄ in eodem primo:igitur opus virtutis eſt melius honore hoc eſt dictu ꝙ opus virtutis eſt meliꝰ operāti ꝙ̄ honor ei cui exhibetur.i.ꝙ̄ honorari ipſi honorato ſʒ honorare eſt ipſi honoranti opꝰ virtutis ſcʒ opꝰ iuſticie quia ad mediuʒ iuſticie reſeruādum oportet refamulari ei qui bene egit vt dicit̄ quinto huius.ſ. impēdendo ſibi honorem ⁊ reuerentiā:vnde etiā in quinto dicit̄ ꝙ exercitantibꝰ actū iuſticie merces quedam eſt danda hec aūt eſt honor ⁊ gloria ꝗ igit̄ bono honoreʒ ſibi debitum impēdit.iuſte operatur. ¶ Item honorari pōt mortuus ſicut viuꝰ ꝑ

ꝙ pōt honorari mortuus

temploꝝ edificationeʒ ꝑ monumēti nobilis conſtructioneʒ:per nobiliū ⁊ pluriuʒ in intumulatiōe congregationē ⁊ ſic de aliqs:multis modis honorātes aūt debituʒ iuſticie reddūt et ita ꝟtuoſe operantur/et eſt eis magnū bonū.mortuis aūt quibꝰ honor impēditur non eſt aliquod tale bonum.niſi fragile quoddam ⁊ paruū.ſicut dicitur p̄mo huiꝰ. Item bonū aliquod eſt meliꝰ ei quē reddit meliorem ꝙ̄ ei quē nō reddit meliorē:honorare aūt reddit honorātem meliorem:honorari vero non reddit honoratum meliorem qꝺ de honoribus de illa

ꝓpenſis patet melioꝛes enim ſumus ſi ideo laudes gloriā ⁊ honorē attribuim⁹ ſed deus inde melioꝛ nō eſt hoc igitur inter homines accipiatur ꝓpoꝛtionabilitᷣ qꝺ etiā ptʒ qꝛ virum ipocritā honoꝛabim⁹ tanq̄ dignū nec ideͦ melioꝛ ſʒ fit peioꝛ. ¶ Item tripliciter honorare cōtigit.ſ.ſupioꝛē parē ⁊ īferioꝛē. Et honoꝛari tripliciter ſcʒ a ſuperioꝛi.pari vel inferioꝛi et q̄libet modo honorare eſt melius.q̄ȝ meli⁹ eſt iuſte bn̄ agere q̄ȝ iuſte bn̄ pati.quinto hui⁹. Etiā meli⁹ amicabilitᷣ bene agere . q̄ȝ amicabilitᷣ bene pati octauo.⁊ nono hui⁹:⁊ meli⁹ eſt gratuite benefacere q̄ȝ gratuite bene pati quarto hui⁹ ſʒ honorare ſuperioꝛē ē iuſte bene agere ⁊ ſuperioꝛē honoꝛarē eſt iuſte bn̄ pati.honorare ꝟo parē eſt amicabilitᷣ benefacere et honoꝛari ē amicabilitᷣ bn̄ pati.Et iterū honoꝛare inferioꝛē eſt tanq̄ gratuite benefacere.inferioꝛē vero honoꝛari eſt gratuite bene pati.ideo ⁊c. Etiā.ſciendū eſt ꝙ hic loq̄mur de honoꝛare ⁊ honoꝛari ſm̄ ꝙ bene fiūt ſcʒ in ſignum ꝟtutis ⁊ operū bonoꝝ. Si aūt quis honoꝛ ⁊ alteꝝ praue vt fraudulēter vel adulatiue vel alio fine prauo.ſatis manifeſtū eſſet ꝙ multo pei⁹ eſſet honoꝛare q̄ȝ honoꝛari.dicēdū tamen eſſe videtᷣ ꝙ honoꝛari forte meli⁹ eſſe poteſt honoꝛato . q̄ȝ honoꝛare honoꝛāti quo ad effectū cōſequētem.multis enim modis poteſt eis prodeſſe vt videtur infra.

¶ Ad rationes. Ad primam

dicēdū eſt ꝙ illud eſt meli⁹ qꝺ intrinſece conuenit deo ⁊ maioꝛibus ſm̄ qꝺ maioꝛes ſunt.q̄ȝ qꝺ cōuenit minoꝛib⁹ ſm̄ ꝙ minoꝛes . ſʒ nō opoꝛtet ita eſſe de his que maioꝛib⁹ ⁊ minoꝛib⁹ cōueniūt extrinſeca denominatione.nō enī eſt meli⁹ diligi regi a q̄dam ſeruo ſuo q̄ȝ illi ſeruo diligi a rege ergo mīto minus opoꝛtet ſi idē bonū cōuenit maioꝛi extrinſece ⁊ minoꝛi intriſece ꝙ ipſum ſit meli⁹ maioꝛi q̄ȝ mioꝛi:ſic aūt eſt de honoꝛare ⁊ honoꝛari ſicut dictū fuit. Quādo autē dicitur ꝙ maximum eſt qꝺ diis

Ad ſcdaʒ

attribuim⁹.dico ꝙ verū eſt inter ea bona que poſſum⁹ eis offerre.cuiuſmodi ſūt exterioꝛa bona q̄n tamē iſta eadē bona que diis ⁊ maioꝛib⁹ ſunt exterioꝛa. ſint his quib⁹ ſunt interioꝛa melioꝛa q̄ȝ diis vel maioꝛib⁹ quib⁹ extriſece attribuūtur nō opoꝛtet cōcedere . Ad aliam dicēdū ꝙ viri magni nullis indigentes bonis vtilibus . maxie debent iter exterioꝛa bona que ab aliis poſſunt eis afferri appetere honoꝛes.ſed tñ appetere debent magis eius bona interioꝛa ſcʒ virtutes ⁊ opera ꝟtutū. Quando etiam dicitur ꝙ honoꝛ eſt delectabiliſſimoꝛum Dicēdū eſt ꝙ hoc eſt verū inter exterioꝛa bona et quo ad effectū cōſequenteʒ ſicut dictū fuit.de ma-

Ad tertiaʒ

gnanimo aūt magis dicetᷣ poſtea. Ad aliā dicēdū eſt ꝙ premiuʒ eſſentiale et ꝑncipale meli⁹ eſt merito ſed nō opoꝛtet ita eſſe de premio accidētali ⁊ extrinſeco.modo honoꝛ nō eſt premium eſſentiale et ꝑncipale ꝟtutis ſed ipſa felicitas. ꝓpter qꝺ dicit Ari.virtuti quidē ꝑfecte nō vtiq̄ fiet dignus honoꝛ ſed tñ ꝟtuoſus ipſū grataneer recipiet ab aliis.et non habendo ipſos maioꝛa ipſi retribuere.

Ad q̄rtā

¶ Ad aliam dicēdū ꝙ ratio poteſt ad oppoſitum retoꝛqueri:honoꝛare enī liberi⁹ eſt quia honoꝛari poteſt aliq̄s inuit⁹ ⁊ ignoꝛās . et etiā nullā habēs arbitrij libertatē. ſalteʒ in iſta vita ſicut moꝛtuus honoꝛare aūt eſt volentis ⁊ libere eligēns.verum eſt tñ ꝙ honoꝛ deſignat in honoꝛato nobilioꝛē ſtatū vel nobilioꝛē conditionē . q̄ȝ in honoꝛāte propter qꝺ ē ꝙ minoꝛ dʒ honoꝛare maioꝛē:ſʒ hic nō ꝯparam⁹ ſtatū vni⁹ ad ſtatū alti⁹. Ad aliā dicēdū ē ꝙ maioꝛ eſt vera de his q̄ bono ⁊ malo conueniūt intrinſece/non de his q̄ eis attribuuntᷣ extrinſece. Dicēdū etiā ꝙ meli⁹ eſt id ꝑ quod bon⁹ in bonitate excellit malū vel min⁹ bonū q̄ȝ id in quo ſibi ꝯuenit. modo honoꝛat⁹ non excellit in bonitate honoꝛātē per hoc qꝺ eſt honoꝛari:ſed ꝑ virtutē ꝓpter quam honoꝛ ſibi exhibetᷣ. ¶ Ad vltimā dicendū eſt ꝙ ſicut pri⁹ dicebatᷣ nos hic loq̄mur de honoꝛare ⁊ honoꝛari ſm̄ ꝙ bn̄ fiūt ſm̄ dictamē recte rōnis:⁊ ita ꝯcedēdū ē ꝙ meli⁹ eſt regi honoꝛare vaſallū q̄ȝ honoꝛari ab eo.⁊ illud debet rex magis vel quantum eſt ex ꝑſona ſua:ſʒ foꝛte non ſit ita quātū eſt ex re publica:qꝛ nō ꝑſone regis tm̄/ſʒ reipublice honoꝛ ille exhibetᷣ qui regi exhibetur:nec inde ꝑuertitur reipublice oꝛdo ſi rex debite honoꝛet vaſallū: videlicet ſibi dona largiendo:ipſum ad ſuū cōſiliū vocando:vel ad ſuam menſam . aut ipſum in aliqua officioſa dignitate inſtituendo in ſignū ſue probitatis:ſed non bene honoꝛaret/ſi per exhibitionem reuerentie honoꝛet eum: quia talis honoꝛ non minoꝛibus debetur ſed maioꝛibus: aut equalib⁹: vel quaſi. Et ſic eſt finis queſtionis

Ad quintam.

Queritur decimo Vtrū

ſm̄ magnanimitatē honoꝛes ſunt magis appetēdi an contēnendi:⁊ ſi ue vtrū magnanimus magis appetat honoꝛes q̄ȝ cōtemnat. ¶ Arguitᷣ primo ꝙ magis appetat eos q̄ȝ contēnat:q̄ȝ ille non ꝯtēnit honoꝛes ſed appetit.qui ſe magis honoꝛib⁹ dignificat: ſed talᷣ eſt magnanimus vt dicit Ariſt. ¶ Itē honoꝛem diis attribuim⁹ ⁊ honoꝛē maxime deſiderāt q̄ in dignitate honoꝛ enī in optimis eſt premiū. eſt etiā premiū virtutis:hoc totū dicit Ariſt. tale aūt nullus bon⁹ contēnere debet:ſed ſumme appetere ⁊ extollere. ¶ Itē nullus contēnit illud in quo delectatᷣ: ſed magnanim⁹ delectatᷣ in magnis honoꝛib⁹ ⁊ ſtudioſis: vt dicit Ari. ¶ Itē magnanim⁹ vult ſup excellere ⁊ eſſe magn⁹ inter magnos: ꝓpter qꝺ appetit bñficiare ⁊ bñficiat⁹ verecundatᷣ: vt dicit Ariſt. talis aūt valde videtᷣ honoꝛes appetere. ¶ Itē fugiens humilitatē appetit honoꝛē: eo ꝙ humilitas eſt contemptus honoꝛis . ſed magnanimus fugit humilitatem:ideo dicit Ariſt.ꝙ ipſe non pōt cum oībus viuere: eſtimans ſeruiles eſſe blanditoꝛes/ obſequioſos ⁊ humiles. ¶ Itē Ari. dicit ꝙ ſinguli appetunt q̄ ſm̄ dignitate: ⁊ magnanim⁹ eſt honoꝛibus dignus:igitᷣ appetit honoꝛes ¶ Itē oīs bonus debet magis appetere q̄ȝ contemnere id qꝺ eſt eligibile ⁊ propter ſe ipm̄ ⁊ felicitatis grā ſʒ honoꝛ et hmōi: vt habetᷣ.j.huius : igitur ⁊c. ¶ Item oīs virtuoſus appetit oꝑari ſm̄ virtutē et operari non pōt ſine obiecto/ circa quod eſt illa ꝟtus :igitur debet illud obiectū nō contemnere ſed appetere. ſed magnanimitas eſt circa honoꝛes magnos tanq̄ ꝓprium obiectū: vt dicit Ariſt.ideo ⁊c. ¶ Itē kayꝛmus excedit in appetendo honoꝛes: puſillanimis aūt deficit ī appetēdos eos:ſed magnanim⁹ eſt ꝓximioꝛ kaymo q̄ȝ puſillanimo:igitᷣ plus ipſe appetit honoꝛes q̄ȝ deficiat ab appetendo.

Oppoſitū arguitur . qꝛ dicit

Ariſt. ꝙ honoꝛ et alia bona exterioꝛa ſunt q̄ſi parua ipſi magnanimo: ꝓpter qꝺ concludit ꝙ magnani-

mi deſpectores eſſe videnẗ: videlꝫ honorꝫ: et bonū
tēporalis. ¶ Itē magnanim⁹ non curat opinionē
ſed veritatē: vt dicit Ariſt. talis aūt contēnit hono
res: qm̄ finaliẗ honor ꝑpter opinionē querit: vnde
dr̄. j. hui⁹. amplius autē videnẗ honorē q̄rere vt cre
dant ſeip̄os bonos eſſe: ⁊ in. j. rethorice dr̄: honor ē
delectabiliſſimoꝝ ꝑpt hoc qꝺ fit fantaſia vnicuiq̧
ꝙ ſit ſtudioſus. ¶ Itē magnanimus nō curat lau
des: vt dicit Ariſt. igiẗ neq̧ honores: qm̄ laus ho
norē ſpecificat ſpecificatū per ſermonis expſſionē.
¶ Itē Seneca Tulli⁹ et alij morales cōiter ſemꝑ
predicauerūt cōtēnenda eſſe bona exteriora. imo
etiā corp⁹ ꝓprium. ⁊ vitaꝫ propter hoc quod eoruꝫ
amor initiū eſt oim̄ vitiorū. vnde Tullius in libro
de officijs dicit nemo eni iuſt⁹ eſſe poteſt qui mor=
tem qui dolorē. qui exiliū. qui egeſtatem timet. et
Seneca in epiſtola cuꝫ iſtis ad luciliū dicit. ſi vis
honeſtus fieri. non honorib⁹ adijciendū eſt. ſed cu
piditatib⁹ detrahendū. et in epiſtola claranū dicit
oīa iſta in que dominiū caſ⁹ exercet. ſeruilia ſunt
pecunia corp⁹ ⁊ honores. imbecilla fluida. morta
lia poſſeſſiones incerte. virtuoſi autēꝫ talia nō ap=
petunt ſed contemnunt.

> riſſio ſup poſita tri plici acce ptiōe ho noris pre miſſa i alı a q̄ſtione ꝓma ꝯclu ſio.

¶ Reſpondendū eſt vt mihi

vr ſm̄ diſtīctiōeꝫ poſitā i p̄cedēti q̄ōne de honore.
Primo eīm dicēduꝫ eſt ſi honor capiaẗ q̄tūad cau
ſam propter quā alicui debeẗ honor principaliẗ. vi
delicet pro ꝟtutib⁹ aut virtutū oꝑationib⁹ ꝙ ma=
gnanimus honoreꝫ non contēnit ſed appetit: aliẗ
eīm ipſe non haberet rectū appetitū. Si aūt honor
capiaẗ quantū ad cām propẗ quā alicui debeẗ ho=
nor non p̄ncipaliẗ ⁊ ꝑ ſe/ſed ꝑ attributionē ad ꝟtu
tes ⁊ opera ꝟtutū: cuiuſmodi ſunt amici. diuitie.
dignitates officioſe: de q̄bus dicit Ariſto. ꝙ nobi
les ſignificanẗ honore/et potentes ſeu ditantes.
¶ Tunc pro ſcd̄a ꝯcl̄one dicendū eſt ꝙ magnani
mus illo caſu quo talia non eſſent ſibi in detrimē
tum ꝟtutis vel operis ꝟtuoſi nō ꝯtēneret ſed appe
teret: qm̄ talia ſimpliciẗ eligibiliora ſunt ſuis op=
poſitis: ſicut viſum fuit in decima ſexta queſtione
p̄mi libri. ¶ Sed pro tertia cōcluſione dicēdū eſt
ꝙ illo caſu ꝙ retētior acq̄ſitio taliū obſtaret ope=
rib⁹ ꝟtutū magnanim⁹ ⁊ velociẗ oīs bon⁹ homo
cōtemneret ea oīno ſic eni procedūt oēs rationes
prius ad honores cōtemnēdos adducte. ſic eni di
ctum eſt nono hui⁹ ſtudioſū amicorū gratia nulla
agere. et pati. et ſi oportet mori ꝓijciet enim pecu=
nias/honores et totaliter circumpugnabilia bo=
na. procurās ſibiip̄ſi bonū ꝟtutis: ſic dicit Seneca
epiſtola inimicitias. ad luciliū vir bon⁹ ab hone=
ſto nulla re detrebiẗ ad turpia nulla ſpe inuitabiẗ.
Si aūt honor ſubſtātialiẗ capiatur. tūc queſtio q̄=
rebat vtrū magnanim⁹ appetit ꝙ alij honorēt ip̄m
de quo doctor quidā bene dicit ꝙ ſic. ſm̄ triplicem
rationē: magnanim⁹ eni cum ſit optimus vt dicit
Ari. eſt oi honore dign⁹ et eſt iuſtū ꝙ ab alijs ho=
noreẗ propẗ qꝺ magnanim⁹ appetit honorari pri=
mo inq̄ꝫtū hoc eſt alijs ſcꝫ honorātib⁹ oꝑatio bo=
na et iuſta quos deſiderat agere bene. Secundo
inq̄ꝫtū audientes vel videntes ipſū honorari pro=
pter ꝟtutem. nati ſunt per hoc aiari ad virtutem.
Tertio inq̄ꝫtū de⁹ in huiuſmodi honoratione ſer=
ui ſui honoratur ⁊ glorificaẗ. Sed vlteri⁹ ipſe di=
cit ꝙ magnanim⁹ poti⁹ contēnit q̄ꝫ appetat hono=
rari tanq̄ꝫ bonū ſibi qꝺ etiā puto eſſe verū ſi circū=

> Triplici rōne ma gnanim⁹ cupit ho norari n̄ tm̄ ꝓpter ſe.

ſcribaẗ effect⁹. ꝯſeq̄ns veꝫ opinio q̄ ꝑ honoreꝫ im=
penſum nata eſt generari. et ipſi qui honoratur et
alijs de bonitate ipſius cui honor ipenditur. nam
ſi quis ipendit honorē tibi actu ille honorationis
ſtatim tranſit ⁊ nihil eſt hoc effectu ꝯſequente cir=
cūſcripto: ⁊ dū talis act⁹ eſt ipſe non eſt a te actiue
nec ille actus in te tranſit: propter qꝺ nihil melius
in de erit tibi oīno/neq̧ actiue neq̧ paſſiue. verum
eſt tm̄ ſicut mihi videtur ꝙ ſi tu honorationem il=
lā precipias tunc in te ꝑ hoc generari poterit opi=
nio vel memoria de tuis ꝟtutibus ⁊ operib⁹ ꝟtuo=
ſis: ⁊ per ꝯn̄s delectatio multa ⁊ amor illius qui ti
bi debitū honorē impendit ⁊ volūtas ad iterum. et
bene ⁊ meli⁹ operandū: hec aūt ipſi magnanimo: ⁊
omni hoī virtuoſo. bona ſunt ⁊ multū appetibilia
q̄ ſunt aīe ꝑfectiones ⁊ decoramenta ⁊ excitatio=
nes ad bonas oꝑationes: ſed hec oīa ſunt effectus
ꝯſequentes honorē ſubſtantialiter acceptū. Simi
liter etiā ſi alij percipiāt talē honorē impenſum ti=
bi/generabiẗ in eis opinio de tua bonitate q̄ aliud
erit q̄ꝫ bona fama vel pars vel p̄ncipiū bone fame:
ſicut dicebaẗ in alia ꝯcluſione. ꝯſtat aūt ꝙ magna
nimus multū debet appetere bonā famā. nō enim
eſt dubiū quin Regē vel Imꝑatorē deceat eſſe ma
gnanimū: ⁊ tm̄ Ariſt. in libro ſuo de ſecretis ſecreto
rum valde regē Alexandrū incitat ad appetitum
bone fame: ꝑpter quod appet ſatis ꝙ magnanim⁹
non contemnit ſed appetit honores valde: nō pro=
pter ſe/ſed propter effectus conſequentes: et pro=
pter alia prius dicta.

Sed aliqui dubitant vtrum

magnanimus vel vniuerſaliẗ hō virtuoſus debeat
appetere bonā famā tanq̄ꝫ bonū ſibi: dico ꝙ videẗ
michi eſſe dicendū ꝙ ſic: qm̄ ſi fama bona non ſit ſi
bi bonū intrinſecū/ ip̄a tm̄ eſt ſue bonitatis interio
ris extrinſecū decoramētū. Et itē ſicut multa per
amicos: per diuitias: per ciuilem potētiā operata
ſunt vt dicitur. j. hui⁹: ita bona fama valde prodeſt
ad agēda plurima magna bona. nā ſi bene famat⁹
vult docere: vult p̄dicare: videbim⁹ oēs ad ei⁹ do=
ctrinā ꝯfluere: ⁊ eam in aīo delectabiliẗ reciperet
firmare: ⁊ propẗ bonā famā regis ſubditi perfecte
ſibi obediūt: ⁊ inde regis actiones in ꝑplm̄ melio=
res et excellētiores hr̄e p̄nt effectus. ¶ Aliqui tm̄
magni doctores hoc nō ꝯcedūt: ſed dicunt hono
res magis eſſe contēnendos q̄ꝫ appetēdos: inde re
gis actiones in ꝑplm̄ meliores ⁊ excellētiores hr̄e
poſſunt effect⁹. Aliqui tm̄ magni doctores hoc nō
concedūt: ſed dicunt honores magis eſſe contēnē
dos q̄ꝫ appetēdos quo ad opinionē quā de bonita
te ⁊ excellentia honorati generāt tam in ipſo q̄ꝫ in
alijs cui⁹ ratiōes ipſi tales apponunt. Primo qm̄
honor et ſi eſt virtutis ſignū: tm̄ eſt ſignū fallax. ille
eīm honor qui debet impēdi bono viro pōt impēdi
⁊ impendiẗ ſepe prauo: propẗ quod opinio per ta=
le ſignū generata erit praua. ſignū aūt fallax cum
opinione ꝑ ip̄m generata magis ꝯtemnēdū eſt q̄ꝫ
appetendū. Itē ille plus paruipēdit ⁊ contēnit ho
norē q̄ꝫ appetat cui honor paruū q̄d ē: ⁊ cui nō fiet
dign⁹ honor. talis aūt eſt magnanim⁹ vt dt̄ Ariſt.
Etiā dt̄ Ari. magnanimū nō eſſe dignū honorib⁹
paruis. honores aūt accepit pro illis fallacibus ſi
gnis ⁊ opinione ex eis generata ſunt praui: maxi=
me ipſi magnanimo: ꝑpter quod ipſe non dignifi=
cat talibus honorib⁹: nec appetit eos. Itē vere hu

> Dubium an fama ſit appe tēda tanq̄ꝫ bonū ap petentis.

> Alie ra tiones ꝙ magnani mus ma gis ꝯtem nit hono res.

> Alie rō nes ꝙ ma gnanim⁹ magis cō tēnit ho nores.

milis magis cõtemnit honores ꝙ̃ appetit. cū hu-
militas cõſiſtit in cõtẽptu honoris ſed magnanim⁹
eſt vere humilis. aliter ipſe nõ eſſet bon⁹ homo: er-
go ꝛc. Itẽ ille pl⁹ contẽnit honores ꝙ̃ appetat. qui
nunꝙ̃ iudicabit ſibi cõtumeliã fieri. qm̃ appetitus
honoris et glorie facit ſẽtire cõtumeliã cõtempt⁹
autẽ facit nõ ſẽtire. Sed Sen. dicit in libro ſuo de
quattuor ꝟtutibus. ſi magnanim⁹ fueris nūꝙ̃ iu-
dicabis tibi cõtumeliã fieri. Item etiã Seneca ꝑ
totū librū ſuū ad ſerenū nititur oſtẽdere ꝙ in ſa-
piẽtem cuiuſmodi eſt magnanim⁹ nõ poſſet cade-
re iniuria ꝛ ꝙ ſapiẽs ledi nõ poſſit. ꝓpẽ hoc ꝙ ni-
hil reputat oĩa bona fortune. que ſola ab eo eripi
Reſolu- poſſũt. vide ſi vis totū librū. Sed mihi videt̃ ꝙ ille
tio ꝙ cõ- rõnes ꝛ cõſimiles ad hoc ſolū cõcludũt ꝙ magna
tẽnit ho- nim⁹ ꝛ vniuerſalit̃ omnis bonus in ordine ad ꝟtu-
nores in tes ꝛ opera virtutū cõtẽnit honores oĩno. Imo et
ordĩe ad diuitias ꝛ amicos et ꝓpriū corpus. vbi ſcꝫ predi-
opa ꝟtu- ctoꝝ acceptatio vel retẽtio ſeu quecũꝙ̃ procuratio
tum. opugnaret ꝟtutib⁹ ſeu virtutū operationib⁹. ſꝫ ſi
nõ. nõ ſicut in tertia et ſecunda cõcluſione dictum
fuit. vnde videt̃ mihi ꝙ oẽs ratiões nũc adducte
ꝓcedũt ſm̃ exigẽtiã illarū duarū cõcluſionū vijs
ſuis. Et ſic eſt finis queſtionis.

Querit̃ vndecimo. Vtrū magnanimitas ſit virtus moralis.

¶ Arguitur ꝙ non: quia magnani-
mus magnitudine quidem eſt extrem⁹:
vt dicit Ari. ꝟt⁹ aũt in medio cõſiſtit. ſcḋo hui⁹.
¶ Itẽ vel eſſet ꝟt⁹ generalis vel ſpecialis nõ ge-
neralis. q2 illa eſt legalis iuſticia vt appet ex q̄nto
hui⁹. nec ſpecialis. q2 dicit Ari. ꝙ magnanimi vi-
debit̃ eſſe ꝙ in vnaq̄ꝙ̃ ꝟtute magnū. ¶ Itẽ ꝟtus
moralis ſaltẽ ꝓncipalis in hoĩe. nõ eſt ꝟt⁹ vel diſ-
poſitio corpalis. ſed magnanimitas videt̃ eſſe diſ-
poſitio corporalis. qm̃ ſicut dicit Ari. ei⁹ ꝓprieta-
tes ſũt motus lentus vox grauis. locutio ſtabilis
que ſunt ꝓprietates corporales. ¶ Item nullus
ꝟtuoſus dꝫ habere cõditiones oppoſitas ipſi feli-
ci. ſed magnanim⁹ habet ei cõditiones oppoſitas
ꝓbat̃ q2 dicit Ariſ. ꝙ neꝙ̃ bene fortunatus gau-
dioſus erit. neꝙ̃ infortunat⁹ triſtis. ſed in ꝑmo li-
bro dicit̃ ꝙ magna infortunia turbãt et cõtribu-
lant beatū. triſtitias enĩ inferũt ꝛc. ¶ Item nulla
ꝟtus hꝫ prauas ꝯditiones ꝛ alijs ꝟtutib⁹ oppoſi-
tas. ſꝫ magnanimitas hꝫ qḋ declarat̃ auctoritate
ꝯditiões Ari. Primo q2 magnanimi deſpectores ſũt ꝛ con
magnani temptiui. ꝛ ita videt̃ eſſe ſuperbi. ꝛ volũt ſuperexcel-
mi. lere qḋ eſt cõtra humilitatẽ. Secũdo q2 magnani
mus bñficiatus verecũdat̃ ꝛ verecũdia nõ eſt viri
virtuoſi vt dicit̃ in fine quarti hui⁹. Tertio q2 non
habet in mẽoria eos a quib⁹ bene paſſ⁹ eſt ꝛ ita vi-
det̃ ingrat⁹ eſt. Quarto q2 ocioſ⁹ ꝛ tard⁹ et piger.
Quinto q2 nõ poteſt ad aliū viuere. qḋ eſt contra
politicã cõmunicationẽ. Sexto q2 non eſt memor
mali: qḋ eſt cõtra prudentiã dicẽte Sene. in lib. de
q̄ttuor ꝟtutib⁹. Si prudẽs fueris ꝑterita recorda-
re. Septimo q2 magis eſt poſſidẽs infructuoſa fru-
ctuoſis. qḋ eſt iterū ꝯtra prudentiã. Octauo q2 nõ
eſt humaniloquus: quod eſt contra eutrapoliam.
Nono: quia neꝙ̃ eſt laudatiuus neꝙ̃ curat ꝙ lau-
det̃ qḋ eſt ꝯtra rethoricã q̄ eſt pars politice ꝟtutis
Decio q2 manifeſt⁹ oditor. qḋ eſt ꝯtra amicitiam.
Vltio q2 vtit̃ ironia ad multos qḋ ẽ cõtra ꝟitatẽ

Oppoſitum dicũt oẽs morales.

Sciendū eſt ꝙ Seneca (vt apparet in lib. ſuo
de quattuor virtutib⁹ cardinalibus) non ponit ma-
gnanimitatẽ aliã eſſe virtutẽ a fortitudine. propter
hoc ꝙ ipſe non diſtinxit virtutes morales ſpecifice
per diſtinctiones obiectoꝝ: ſed per diuerſas ꝓprie-
tates quas oĩs virtus circa propriū obiectum ſer-
uat ſicut dictū fuit in viceſimatertia q̄ſtione terti
libri. vñ Seneca. oẽm virtutẽ ſm̃ ꝙ firmat animū i
opere bono circa difficilia vocat magnanimitatẽ
ſiue fortitudinẽ: ꝓpter quod magnanimitas ſic ac-
cepta nõ eſt ꝟtus aliqua ſpecialis. Vñ de ea ſic ac-
cepta nihil ad ꝑſens intẽdim⁹. Ariſto. aũt magna-
nimitatẽ diſtiguit ſpecifice ꝯtra fortitudinẽ ꝛ alias
virtutes ſpeciales: q2 ſicut ꝑ fortitudinẽ intelligit
habitū moderantẽ paſſiones appetit⁹ circa terribi-
lia: ꝛ per tẽperantiã habitū moderãtem paſſiones
appetit⁹ circa delectabilia tactus: et per liberalita- Qd ma-
tẽ habitū moderantẽ paſſiones circa pecunias. ita gnanimi-
etiã per magnanimitatẽ intellexit habitū ſpecialẽ tas.
moderantẽ paſſiones appetit⁹ circa honores ꝛ iho-
norationes. de qua magnanimitate nũc intẽdimus
dicam⁹ ergo ꝙ magnanimitas eſt ꝟt⁹ moralis. qḋ
ſic probat̃ circa q̄cunꝙ̃ bona vel mala humana cir-
ca q̄ ꝯtingit ſe habere male ſm̃ exceſſum: ꝛ male ſꝫ
defectū. ꝛ bene ſm̃ mediū. nos indigem⁹ virtute in-
clinãte nos ꝛ determinãte ad mediū: ſed circa ho-
nores ꝛ inhonorationes cõtingit excedere praue
ꝛ deficere praue / ꝛ ſm̃ mediū bene ſe hr̃e: ergo circa
hoc indigem⁹ virtute inclinãte ad mediū eligẽdū
ꝛ tenendū. talẽ aũt virtutẽ vocam⁹ magnanimitatẽ
quod ꝓbare non opꝫ: q2 quid noĩs opꝫ ſupponere
minor dicte rõnis declarat̃. Primo: q2 ex ꝑcedẽti
queſtione manifeſtū eſt ꝙ honores ſunt appetendi
ſm̃ rectã rõnem: q̄ſcunꝙ̃ non obſunt: ſꝫ ꝓſunt vir-
tuoſis opationib⁹: imo magis appetẽdi ſunt ꝙ̃ pe-
cunie ſi veꝝ eſt qḋ dicit Ariſt. honorẽ eſſe maximū
bonoꝝ exterioꝝ: quãto nãꝙ̃ aliquid eſt magis bo-
nū: tanto magis eſt appetendū: ꝓpter qḋ apparet
ꝙ defectus vituperabilis eſſe põt in appetitu honoꝝ
et ſpecialiter multū incõueniens eſſe videt̃ ſi quis
habens ſufficientẽ ſciam: ſufficientes diuitias: et
amicos ad officiū honorabile occupãdum / in quo
poſſit multas exercere virtuoſas operationes / et
multū prodeſſe populo: ſic ſe reputet indignū vt ſe
priuãs honore tali: ꝑuet etiã ſe multis bonis opa-
tionibus. Qḋ etiã excedere ꝯtingit vituperabilit̃
apparet. ſi quis plus appetat honores ꝙ̃ virtutes
peccat ꝑuertens ordinẽ: cū non ſint appetendi ho-
nores niſi propter ꝟtutes ꝛ opa earum. tales enim
ſepe fiunt ypocrite. nã ad nihil boni intẽdentes fin-
gunt ſe bene agere vt honorent̃: volentes magis
videri boni ꝙ̃ eſſe ꝛ nõ videri. tales etiã q̄rũt adu-
latores ꝛ diligunt. a q̄bus: cū a bonis non poſſint:
cupiunt ſibi ſigna reuerẽtie exhiberi. tales fiũt iuĩ-
di: volentes eni ſuperexcellere / cū propter demeri-
ta nõ poſſint / triſtant̃ de excellẽtijs aliorum. fiunt
etiã ſupbi ꝛ valde mali: cū ſe dignificent honorib⁹
indigni exiſtẽtes. ſic enim credunt ſe valere totum
mundū: vel propter diuitias: vel propter amicos
aut aliquid hmõi. ꝛ ita deū neꝙ̃ reuerent̃ / neꝙ̃ ſu-
periores honorant: ſed mediocres ꝑmunt quantū
poſſũt: ꝛ inferiores oĩno deſpiciunt ꝛ ꝯtemnunt.

¶ Ad rationes in oppoſitū

dicẽdũ. Ad primã ſoluit. Ari. dicẽs magnanimus magnitudine quidẽ eſt extremꝰ in eo quidẽ qđ vt oportet medius id eſt mediũ ad nos ſeu medium rationis tenet licet ad extremũ rei intẽdat. ſi ſe dignificet maximis honoribꝰ hoc eſt quia eſt eis dignꝰ et appetit eos: ⁊ proſequiẽ eos quãdo vbi ⁊ quomodo opꝫ ⁊c. Uirtus autẽ non in medio rei cõſiſtit. ſed in medio rationis. Ad aliã dicẽdũ ꝙ ipſa magnanimitas eſt virtꝰ ſpecialis ſpecifice ⁊ formaliter diſticta cõtra alias virtutes. qꝛ eſt circa obiectũ ſpeciale et diſtinctũ ab omnibꝰ aliarũ virtutũ

Quõ magnanimitas ē vtꝰ cõmunis

obiectis ſicut dictũ fuit. ſed ipſa poteſt dici vtus cõmunis p̄ſuppoſitiue. ſiue materialiẽ. pro tãto qꝛ ipſa p̄ſupponit oẽm aliã virtutem. magnanimi enĩ eſt ſe dignificare magnis honoribꝰ dignũ exiſtẽtẽ eis. quibꝰ nullꝰ dignꝰ eſt ſm̃ Ariſtotelẽ. niſi vere bonꝰ ſcilicet ſimpliciter vtutibus inſignitus. Eſt igitur magnanimi preſuppoſitiue magnũ eſſe ſm̃ oẽm vtutem. magnanimꝰ autem non appetit maximos honores principaliter. ſed maximis honoribꝰ eſſe dignꝰ. qđ fit p in vnaquaqꝫ vtute magnũ eſſe. neqꝫ magnanimꝰ appetit honores ppter ſe ſꝫ vtutũ gratia: videlicet vt honoratꝰ poſſit in excellentiores operationes virtutũ. iđ magis appetit virtutes. ppter qđ iterũ ipſꝰ eſt intẽtione primaria magnũ eſſe in vnaqꝫ virtute. ¶ Ad aliã dicẽdũ ꝙ potẽtie ſupiores anime cũ fuerit perfecte p vtutes ſibi debitas. habent regulare potẽtias inferiores. propẽ qđ nõ eſt inconueniẽs attribuere vtuti proprietates ſeu operationes aliquas corporales. nõ tñ ſicut elicitas: ſed ſicut regulatas ⁊ imperatas ab illa virtute ſeu a potentia in qua illa vtus exiſtit. ¶ Ad aliã dicẽdũ ꝙ magnanimꝰ et de bonis fortitudinis gaudet: ⁊ de malis triſtaẽ. non tamẽ intẽſe ſed remiſſe qꝛ parua reputat omnia bona extrinſeca in cõparatione ad virtutes. que ſemp manent ſibi ſalue. et hoc etiã modo felix ⁊ gaudet et triſtatur ideo bene dicit Ari. neqꝫ bene fortunatus gaudioſꝰ erit ⁊ non dicit gaudens gaudioſꝰ enĩ plenitudinem notat ⁊ exceſſũ. ¶ Ad aliã dicẽdũ ꝙ magnanimi ſũt deſpectores bonorũ extrinſecoꝝ. non tamẽ ſimpliciẽ. ſed vbi eorũ retentio vel acquiſitio vel affectꝰ oppugnaret operibꝰ virtutũ. ſũt etiam contẽptiui adulationũ et timorũ. ⁊ vniuerſaliter omniũ que poſſent a veritate ſeducere: qꝛ magis volũt eſſe boni q̃ videri. ⁊ honoribꝰ eſſe digni q̃ honorari: ſed non ſũt contẽptiui dei neqꝫ hominũ niſi malorũ. ⁊ ratione ſuarũ maliciarũ. ſupbi autẽ ecõtra ppter adiſpiſcẽdos honores fictiuos cõtemnunt vtutes ⁊ deũ et homines. ſpecialiẽ bonos viros et amplexantur adulatores. qꝛ magis volũt videri eſſe magni et honorari q̃ eſſe vere magni ⁊ honore digni. magnanimi etiã volũt ſuperexcellere i vtuoſis operatiõibꝰ ſupbi ãt in honoribꝰ. ¶ Itẽ magnanimi volũt excellere ex meritis ſuis ⁊ ſm̃ dignitatẽ et aliis bene faciẽdo. Supbi autẽ ſine meritis et preẽ dignitatẽ ⁊ alios deprimẽdo.

Quõ magnanimꝰ verecũdat

¶ Ad aliã dicẽdũ ꝙ magnanimꝰ non verecũdaẽ pprie. ſed verecũdari diciẽ eo ſolo ꝙ habet ſimileꝫ quẽdã modũ vecũdie. ſ. ꝙ ſicut iuuenis ſe retrahit a turpitudine ppẽ vecũdiã. ita magnanimꝰ p magnanimitatẽ reddit ſe tardũ ad operationes minoris honeſtatis vt operẽ excellentiores: ideo cũ beneficiare ſit meliꝰ ⁊ vtuoſius q̃ beneficiari: magnanimus bñficiatus quaſi inde verecũdaretẽ ꝙ in operẽ excediẽ ab altero/ ſtatim retribuit ⁊ rebñficiat. ſiliter aũt verecũdia cõuenit bonis viris/ dicetur poſt ¶ Ad aliã dicendũ ꝙ Ariſt. non dicit ꝙ magnanimus nõ habeat in memoria ſemp eos a q̃bus bene paſſus eſt: ſed loquiẽ in futuro. habet enĩ in memoria ſemp eos q̃bus benefaciet: ⁊ non eos a quibus bene patiaẽ: ſed i memoria habet eos vt retribuat. ¶ Ad aliã dicendũ ꝙ magnanimus non eſt piger nec ocioſus pprie/ ſed ſm̃ ſimilitudinẽ quandã: nam ad maiores operationes intẽtus quaſi videẽ obliuiſci minores q̃ ſepiꝰ occurrunt: ideo videẽ ocioſus. Itẽ cũ deceat opari magna ex impetu vnde nichil operari videẽ niſi mature ⁊ cũ deliberatione. propẽ quod videẽ eſſe tardus ⁊ piger ⁊ maturus. Ad aliã dicendũ ꝙ in rei vitate magnanimus optime viuit ad ſeipm̃ ⁊ ad aliũ. ſed videẽ adulatoribꝰ multis ⁊ cos ⁊ ſolacia ſenſualia ſolũ affectãtibꝰ; ꝙ ipſe non poſſit viuere ad aliũ: propter hoc ꝙ ipſe eſt tardus in vbis ⁊ locis ocioſis ⁊ maturus ⁊ ſerioſis. vel dicaẽ ꝙ ipſe non põt ad aliũ quẽcunqꝫ viuere indifferẽter: qꝛ ipſe odit adulatores ⁊ contẽnit vitioſos: ſed ad amicos ⁊ viros bonos ipſe bñ viuit. Ad aliã dicendũ ꝙ magnanimꝰ non eſt memor malorũ ſeu iniuriarũ ſibi illatarũ quo ad vindictã capiendam qꝛ ſcit ſe p talia nichil ledi poſſe nec minorari quo ad bonũ virtutis. quod ſolũ reputat vere bonũ ſicut Seneca bene declarat in libro ſuo ad ſerenũ. ipſe tamen eſt memor bonoꝝ ⁊ maloꝝ preteritorũ: pro quãto memoria ipſoꝝ valet ad meliꝰ operãdũ Ad aliã dicendũ ꝙ vulgari more Ariſt. vocat poſſeſſiones fructuoſas q̃ abſqꝫ multo labore multaꝫ afferunt pecuniã. Infructuoſas aũt vocat vbi in acquiſitionibꝰ pecuniẽ exiſtẽtibꝰ opꝫ magis laborare. ſic enĩ dicimus bñficiũ eccliaſticum fructuoſum et liberũ vbi multa pecunia colligiẽ ⁊ nõ opꝫ deo ſeruire ⁊ vbi opꝫ ſepe diuinis officiis intẽdere vel reipublice laborare/ beneficium diceretẽ infructuoſum ⁊ ſeruũ. hoc aũt ita diciẽ: qꝛ vulgus plus reputat pecuniã q̃ virtutes per quas tñ ſolus acq̃riẽ fructus verus humanꝰ: concediẽ ergo ꝙ magnanimꝰ magis vult poſſidere infructuoſa bona q̃ fructuoſa. vulgariter loq̃ndo. eo ꝙ illa ſunt vere ⁊ ſimpliciter fructuoſa. Ad aliã concediẽ ꝙ ipſe non eſt humaniloquus in ſuperabũdantia: ſed ſm̃ quod opꝫ ⁊ ſm̃ quod decet ſtatum ſuũ. talem autẽ vulgus reputat non humaniloquũ ſed tanq̃ brutalẽ hoiem ppter hoc ꝙ multi delectanẽ in exceſſiua loquacitate: in qua tñ non deeſt pctm̃. Ad aliam dicendum ꝙ ipſe nõ eſt laudatiuꝰ adulatiue neqꝫ exceſſiue neqꝫ quotiẽſcunqꝫ cõtingẽter ſicut dicit Ariſt. ſed moderate laudat ſolũ vere bonos. tenens documentũ Senece dicẽtis. Parce laudato. vñ dicit Ariſt. magnanimus aũt iuſte ꝯtẽnit glorificat verẽ: multi autẽ contingẽter. Concedendũ etiã ꝙ ipſe nõ curat principaliter ꝙ laudeẽ/ ſed ꝙ ſit laude dignꝰ. Ad aliã dicendũ ꝙ iſte eſt manifeſtus oditor reproborum: ad quos vera amicicia eſſe non põt ſicut videbiẽ infra. Ad vltimã dici põt ꝙ yronia non opponiẽ veritati: ſed ſicut dicetur infra yronia nãqꝫ qua magnanimus vtitur eſt. vt aliqui dicunt. veritatis occultatio vel diſſimulatio: qꝛ magnanimi vtunẽ ad multos: ſcꝫ ad miſeros ⁊ ſeruiles: ad quos non eſt dignũ ſuã manifeſtare magnitudinẽ: vel (ſicut aliqui dicunt) yronia eſt reph̃enſio malorum ſub verbis contrariũ ſignificantibꝰ per modũ indignationis habite de malicia ipſoꝝ. vnde ſi quis male operatur. dicimus vide quomodo tu bene agis quaſi

dicerem⁹ tu es valde mal⁹. qua ironia magnani-mus vtitur ad multos. quia ſunt mali ꝛc.

Queritur duodecimo. Vtrū

puſillanimitas ſit vitiū pei⁹ ꝙ̄ chaymo tes. ❡ Arguit̄ p̄mo ꝙ nō ſit viciū quo niā oēs vicioſi videt̄ eſſe mali de ſe. ſed de puſillanimo ⁊ chaymo dr Ari. ꝙ nō videt̄ eē mali ❡ Itē ſoli ꝟtuoſi ſūt honorib⁹ digni ⁊ non vicioſi vt vult. Ari. ſed puſillanimis eſt dign⁹ honoribus vt apparet p ei⁹ deſcriptionē. eſt eni puſillanimis q̄ q̄b⁹ eſt dign⁹ non ſe dignificat vt dicit Ari. qui ſiue magnis ſiue paruis ſiue moderatis dign⁹ exiſtēs adhuc minoribus ſeipſum dignificat. ❡ Arguitur etiā ꝙ kaymōtes nō ſit vitiū: q: kaymotes videt̄ conſiſtere in exceſſiuo appetitu honoꝝ: ſed ſumme appetere honores non eſt vitiū: probat̄: q: talis appetit⁹ icitat nos ad opa virtutū: cū nō niſi propter ꝟtutes ⁊ opera virtutū hō debeat honorari. appetitus aūt fortis alicui⁹ rei incitat ad operationes per quas illa res innata eſt attingi: modo ille appetit⁹ non eſt mal⁹ qui nos incitat ad ꝟtutes ideo ꝛc. ❡ Itē kaymus videt̄ eſſe qui appetit honores q̄bus ipſe non eſt dign⁹: ſed hoc non videt̄ eſſe cōtra rectā rōnem: q: vitioſus non eſt dignus honorib⁹. ⁊ tñ recta ratio videt̄ dictare ꝙ ipſe appetat honores. probo: q: ipſe debet appetere virtutes ad quas ex debito conſequunt̄ honores. ſed ſi recta rō iubet appetere añs / non videt̄ eſſe contra rōnem appetere ꝯn̄s: ideo ꝛc. ❡ Itē qḋ fit ex ignorantia nō fit ex vitio: aliter pueri eſſent vitioſi. etiā dictū fuit in tertio ꝙ talia ſcꝫ q̄ ex ignorātia fiunt ſunt inuoluntaria / ⁊ p ꝯn̄s neqꝫ vitioſa neqꝫ ꝟtuoſe. ſed kaymus ⁊ puſillanim⁹ ex ignorantia opant̄ nā de kaymo qui q̄bus non eſt dign⁹ ſe dignificat dicit Ariſt. ꝙ ipſe eſt inſipiens. de puſillanimo autem dicit ꝙ videt̄ ignorare ſeipm̄. deinde arguitur ꝙ kaymotes ſit peius vitiū ꝙ̄ puſillanimitas: q: kaymus declinat ad ſupbiam: puſillanimus aūt ad humilitatē ⁊ ſupbia eſt valde mala: ⁊ humilitas bona: etiā kaymotes declinat ad iniuſticiā q: nitit̄ alios deprimere vt ſupexcellat in honoribus: nec vult honorare maiores ⁊ bonos viros: ſed potius inuidet eis que iniuſticia eſt valde mala: et ſimilit̄ inuidia. ❡ Item kaymus eſt indignus: puſillanimus eſt dignus. vt patet per deſcriptiones ipſoꝝ indignus aūt eſt digno deterior: igitur ꝛc.

Oppoſitū arguitur per Ariſtotelem

dicentē opponitur autē magnanimitati puſillanimitas magis ꝙ̄ kaymotes: ⁊ ſic magis ⁊ deterius eſt. ❡ Dicendū eſt ꝙ kaymotes ⁊ puſillanimitas prout de his loquitur Ariſtoteles ſunt vitia magnanimitati oppoſita. Secundo videbit̄ qualiter puſillanimitas ſit peius vitiū kaymote. ❡ Prima cōcluſio ſatis patet ex q̄ſtione precedente: ſi ſuppoſuerim⁹ nominū ſignificatiōes viſuꝫ ei fuit ꝙ in appetēdo honores et in dignificādo ſe honoribus cōtingit ei excedere praue ⁊ deficere praue ⁊ medio modo ſe habere bene. Magnanimitas autē eſt habit⁹ inclinās ad mediū propt̄ qḋ dictuꝫ fuit ipſaꝫ eſſe ꝟtutē. habit⁹ igit̄ inclinātes ad exceſſum et defectū erūt vitia magnanimitati oppoſita ſed per kaymotē intelligim⁹ habitū inclinātē ad exceſſū. ⁊ p puſillanimitatē habitū inclinātē ad defectū: igit̄ ꝛc. ❡ Sed q̄tum ad ſcḋm ſciēdū ꝙ ſub

Due excluſiones.

Probatio prime

kaymote cōtinet̄ ambitio et preſūptio. nā magnanimus primo quideꝫ honores cupit ſubſtātialiter acceptos ſicut oportet ſciliꝫ nō propt̄ ſe ſed reducēdo eos in opa ꝟtutū. Secūdo dignificat ſe officijs honorabilib⁹ quib⁹ ipſe eſt dign⁹ nō q̄dē ꝑpt̄ excellētiores honores. ſꝫ vt in his officijs excellētes exerceat operationes virtutuꝫ. Et ſecundum iſta duo cōtingit errare dupliciter ſecundum exceſſū Primo quideꝫ in appetendo honores ſubſtātialit̄ acceptos pluſꝙ̄ opꝫ: vel aliter ꝙ̄ opꝫ: ſcꝫ ſi magis appetam⁹ honores ꝙ̄ opera virtutū. ad quod ſtatim cōſequitur ſe preter dignitatē officijs honorabilibus dignificare. Non ad operādū ſm̄ virtutes ſed ad exteriores adipiſcēdos honores. et hec eſt ambitio. Scḋo erratur ſm̄ exceſſū dignificādo ſe dignitatib⁹ ⁊ officijs honorabilib⁹ p̄ter dignitatē nō tamē ꝑpt̄ honores exteriores adipiſcēdos p̄ncipaliter. ſꝫ magis ꝑpter operatiōes excellentiores in huiuſmodi officijs exerceret ⁊ hec ē p̄ſūptio. Q; aūt hoc ſepe cōtingat. appet inductiue. verbi gratia ſi medic⁹ nūdum ſufficiēter expertus medicinā regi ſine alioꝝ magno conſilio miniſtrare p̄ſumat aut ſi quis i theologia nūdū ꝓfūdat⁹ nitatur in p̄dicatiōib⁹ obſcuriſſima declarare. vel ſimiles iuuenis ⁊ inexercitat⁹ aſſumat officiū ordinādi regis exercitū. aut oīno ſi quis officiū aſſumit qḋ exercere non poſſit honorifice vel ꝑpter inexperētiā vel propter artis aut diuitiarū aut amicorū aut alicui⁹ huiuſmodi defectum huic autē duplici vitio ſm̄ exceſſum. correſpōdet duplex vitiū ſm̄ defectū. quoꝝ vtrūqꝫ ſub puſillanimitate ꝯtinet̄. Primū eſt qḋ ābitioni opponit̄. ſi quis min⁹ ꝙ̄ oportet appetat vl̄ acceptat honores ſubſtantialit̄ acceptos. Secūdū eſt quod p̄ſumptioni opponitur ſi quis ad officiū aliquod honorabile exercēdū vbi poſſet excellētes virtutū operatiōes exercere. habeat ſufficiētiā in ſcientia i amicis in diuitijs ⁊ alijs ad hoc requiſitis. ⁊ nō ſe dignificet illo officio ſcilicet ꝙ quaſi hñs animū pigrū reputans ſe ad officij onera ſuſtinēda nō ſufficere refutet officiū. videtur ergo mihi ꝙ kaymus talis ambitioſus ſit multo deterior puſillanimo ſibi oppoſito: q̄m ſicut arguebat̄ talis kaym⁹ declinat ad ſupbiā. declinat ad inuidiā. diligit adulatores. fit iniuſtus. puertit ordinē moꝝ ⁊ nature / p̄ferens virtutibus honores: cū tñ non niſi ꝑpter ꝟtutes q̄rendi ſint honores: nec aliquid boni ſed poti⁹ mali participent: niſi ordinētur ad virtutes. ❡ Sed videt̄ ꝙ puſillanimus qui eſt p̄ſumptuoſus ſimplex / qui ſcꝫ ambitione caruerit / minoris ſit vitij ꝙ̄ puſillanimus ſibi oppoſit⁹. q: talis puſillanimus non ſolū p̄uat ſe honorib⁹ exterioribus / ſed et operib⁹ ꝟtuoſis q̄ poſſet ⁊ tenet̄ exercere: qḋ eſt ſatis malū. p̄ſumptuoſus aūt ſibi oppoſit⁹ peccat ⁊ nititur ad ea q̄ ſuā facultatē excedunt. ❡ Nā peius eſt a bono deſiſtere. ꝙ̄ ad bonū tendere: q̄uis imoderate. ❡ Item ambe ꝯcl̄ones ſimul probari pñt: q̄m vitiū videtur eſſe peius ad quod magis inclinamur: vt apparet ſcḋo huius. ſed ad ambitionē magis iclinamur ꝙ̄ ad puſillanitatē ſibi oppoſitam. propter hoc ꝙ honor eſt delectabiliſſimoꝝ ſicut dicitur primo rhetorice. ad puſillanimitatem aūt p̄ſumptioni ſimplici oppoſitā magis iclinamur ꝙ̄ ad p̄ſumptionē ꝑpt̄ hoc ꝙ ſicut dr̄ p̄mo rethorice deſidie ocia etiā negligētie: ludi reqes ⁊ ſomn⁹ delectabiles ſunt ſolitudines autem et ſtudia et conatus triſtes.

probatio ſecunde.

Quō dfe ābitio a p̄ſūptione.

q̄ puſillanimus ſit dtior p̄ſūptuoſo et nō autē ābitioſo.

¶ Ad ratiões dicendum eſt.

¶ Ad ꝑmam ꝙ vulgus illos ſolos ſolet vocare malos qui ſunt aliq̄s iniurioſi. Chaymus aũt ꝑſum ptuoſus ſimpliciter ⁊ puſillanimus nõ ſunt aliq̄s iniurioſi niſi vitium aliud ꝙ̃ magnanimitati oppoſitũ ſubintrat: ⁊ ita intellexit Ariſtoteles ꝙ nõ ſint mali. quod apparet per cauſam quã aſſignat dicens. non enĩ malefactores ſunt. ipi tamẽ poſſũt dici mali loquendo largius. q: circa honores habent inordinatum appetitum. ¶ Ad aliam dicẽdum ꝙ puſillanimus ſm̃ rei veritatem non eſt honore dignus voluntate ſua ſic inordinata manente. ſed potius vituperandus. ſed ſic ipothetice debet intelligi ꝙ ſit honore dignus ꝙ ipe ſufficientiam habeat in ſcientia in corporali potẽtia. in diuitijs: in amicis. ad officium aliquod honorabile obtinendum ⁊ exercendum ſi vellet: ſed illo ſe nõ dignificat ob voluntatis defectum. ideo vitioſus ¶ Ad aliam concedẽdum ꝙ appetitus honoris ordinatus incitare poteſt nos ad virtutes. ſed inordinatus appetitus quo ſcꝫ honores ſubſtantialiter acceptos preferimus virtutibus non incitat nos ad virtutes. ſed ad ſuperbiam: ad inuidiã: ad iniuſticiam. ⁊c. ſicut dictum fuit. vnde licet honores ſolum debeant impendi bonis. tamen ſepe impenduntur malis vel per adulatores. ⁊ lucrũ fraudulentum intendentes: vel etiam aliquando per bonos viros propter timorem crudelitatis illorum malorum. ⁊ potentie ipſorum in diuitijs: aut amicis. ſic ergo tales ambitioſi non per virtutes querunt honores. ſed per opa valde mala. ¶ Ad aliam concedendum eſt non eſſe malum: ꝙ quis etiam ante generationem virtutis appetat virtutes ⁊ mediantibus virtutibus honores. ſed ſi aliter appetat ꝙ̃ mediantibus virtutibus: ⁊ propter virtutes. hoc erit propter rationem. ſi etiam ſe dignificet honoribus antequam ſit eis dignus ipe peccat. ¶ Ad aliam dicendum eſt ꝙ ignorantia inuincibilis excuſat a peccato. ſed non illa que prouenit ex inordinatione appetit⁹: imo ſic ignorat omĩs malus vt dicitur in tertio. ¶ Ad aliam dicendũ ꝙ chaymus ambitioſus eſt deterior puſillanimo: ſed non ille qui ſine ambitione eſſet preſumptuoſus ſolum. ¶ Ad aliam dictũ fuit ꝙ puſillanim⁹ non eſt vere dignus: ſed eſſet ſi vellet. vnde concedendum ꝙ aliquando puſillanimus eſt ſufficientior multo in ſcientia/in potentia/in diuitijs/in amicis ad operationes excellentes virtutum exercendas. ꝙ̃ chaymus. ſed ipe magis deficit in interiori affectu. ideo deterior. Et ſic eſt finis q̄ſtionis

Queritur tertiodecimo.

Utrum philotimia ſit ṽtus diſtincta a magnanimitate. de quo videtur procedendum eſſe ſicut proceſſum fuit de liberalitate ⁊ magnificẽtia in ſeptima queſtione hui⁹ quarti. qd̾ notat Ariſto. expreſſe in ſecũdo huius: dicens. Sicut autem dicimus habere ad magnificentiam liberalitatem circa parua differentẽ: ita habet quedã ſcꝫ philotimia ad magnanimitatem circa honorẽ exñtẽ magnũ. idẽ ẽt d̾ quarto huius

Sciendũ ẽ tamen ſicut dicit Ariſto. ꝙ illa virtus q̄ ſcꝫ mediat circa paruos: ⁊ mediocres honores non habet nomen propũ ſibi impoſitũ. ſed aliquando vocam⁹ eam philotimiã id eſt amatiuã honoris: ⁊ aliquando vocam⁹ eã a philotimiã ab a qd̾ eſt ſine quaſi non amatiuã honoris. ⁊ hoc eſt quia medium comparatum vni extremo videtur participare alterius extremi naturam vocamus. ergo philotimum proprie illum qui regulam rationis non excedit in appetitu honoris. cui nos opponẽtes ipm̃ vitioſum vocam⁹ ipſum a philotimũ. Aphilotimus autem ꝓprie vocatur qui preter rationem deficit ab appetitu honoris cui opponentes ipm̃ virtuoſum vocamus eum philotimũ. Quoniam igitur contingit in honorum appetitu ſuperabundãtia defect⁹ ⁊ medium. manifeſtum eſt ꝙ philotimia proprie accepta: ⁊ etiam aphilotimia ſunt habitus vitioſi. Philotimum autem ſicut dicit Ariſtoteles vituperamus vt magis quam oportet ⁊ vnde nõ oportet. Similiter etiam non amatorem honoris. hoc eſt aphilotimum vituperam⁹: vt neq̄ in bonis eligentem honeſtari. manifeſtũ ẽ etiam ſi philotimia: ⁊ aphilotimia capiantur min⁹ proprie ꝓ habitu illo quo honores appetimus quando opꝫ ⁊ quos oportet: ⁊ a quibus oportet: ⁊ ſic de alijs circunſtantijs ⁊ quo etiam honores non appetim⁹ quando non opꝫ: ⁊ vbi ⁊ quomodo. ⁊c. ꝙ philotimia ⁊ aphilotimia vel quocũq̄ nomine nominẽt erit virtus moralis. ſic enim dicit Ariſto. Eſt autem quando amatorem honoris laudamus vt virilem. ⁊ amatorem boni. et nõ amatorem honoris vt moderatum ⁊ temperatum. ſed ſicut de liberalitate: ⁊ magnificentia dictum fuit ꝙ non ſunt diuerſe virtutes. ita dicendũ eſt ꝙ philothimia ⁊ magnanimitas non ſunt diuerſe virtutes. imo ſi per philothimiã intelligerem⁹ habitũ inclinantẽ ad medium rõnis ĩ honorib⁹ vniuerſaliter ſicut liberalitas inclinat ad mediũ tenendũ in diuitijs. tũc magnanimitas erit mod⁹ quidẽ philotimie ſicut dictũ fuit. ꝙ magnificentia eſſet quidã mod⁹ liberalitatis. Si ṽo dicaẽ ꝙ philotimia ſic appropriate reſpiciat honores paruos. ſicut magnanimitas honores magnos. tũc erit dicẽdũ ꝙ ipe ſũt nõ diuerſe ṽtutes. ſꝫ diuerſi modi eiuſdẽ ṽtutis. ꝑ quã enĩ ṽtutẽ homo parui ſtat⁹ operaẽ circa minores honores ſicut oporteret per eandẽ ṽtutem ipe cõſtitutus ſuis meritis exigentib⁹ in maioribus dignitatibus operaretur circa maiores honores ſicut oporteret. Et hec de queſtione.

Queritur decimoquarto.

Utrũ mãſuetudo ſit ṽt⁹ moralis ¶ Arguiẽ ꝙ non: q: vel eſſet ṽtus ſpalis vl̾ gñalis. nõ gñalis: q: illa eſt iuſtitia legalis nec ſpalis q: ṽt⁹ ſpalis ẽ circa paſſionẽ ſpalẽ: mõ ira circa quã eſt mãſuetudo nõ videẽ eẽ ſpalis: ſed gñalis. ꝑmo q: ꝯcupiſcentia denotat gñaliẽ totũ appetitũ ſenſitiuũ oĩs enĩ appetit⁹ d̾ ꝯcupiſcibilis vl̾ iraſcibilis. Scd̾o q: ipa. ſ. ira claudit ĩ ſe delectationẽ: ⁊ triſticiã vt appet ſecũdo rethorice q̄ q̄dẽ delectatio ⁊ triſticia ſũt maxie paſſiões gñales. vt appet ſcd̾o hui⁹. Tertio q: oĩs paſſio ſpalis hꝫ aliã paſſionẽ ſibi ꝯtrariã. ſicut amor/odiũ, delectatio, triſticia: ⁊ ſic de alijs. ira ãt nullã videẽ habere paſſionẽ ſibi cõtrariam. igĩ. ⁊c. ¶ Item ſi manſuetudo eſſet virtus: vel ipa eſſet eadem cum clementia: vel alia. ſed non alia. quoniam virtutes eedem ſunt quibus vitium idẽ op-

ponitur ſed manſuetudini et clementie: idem viti um opponitur: ſcilicet crudelitas. etiam quia ambe circa idem obiectum ſunt: ambe enim ſunt circa iras circa punitiones et vindictas. Nec poteſt dici ꝙ ſit eadem virtus cum clementia: quia manſuetudo ſpectat ad omnes quos iraſci ꝯtingit: clementia aũt vt Seneca dicit ad neronem nõ eſt niſi ſuperioris ad inferioꝛẽ: iõ ⁊c. ¶ Item ſi mãſuetudo eſſet virtus / ipſa eſſet circa iras: vt vult Ariſtoteles. ſed circa iras nulla videtur eſſe moralis virtus. probo quoniam circa illam paſſionem non eſt virtus. que ſm ſe totam eſt praua et penitus abdicienda. cum circa eam nullum ſit medium laudabile: et virtus omnis eſt mediꝫ cõiectatrix et electrix vt dicitur ſecundo huius. ſed ira eſt ſm ſe mala / ⁊ totaliter abdicienda. quod probatur multipliciter. Primo: qꝛ ipa vniuerſaliter eſt in parte irrationabili: que im̄ ira eſt aduerſari et obuiari rationi pͥmo huius. Secundo: quia irati minus preuident primo elenchoꝛum. Tertio: quia impedit ira animũ ne poſſit cernere verum. et in ſeptimo huius dicit Ariſtoteles ꝙ ira et alie paſſiones irrationabiles ligant mentẽ: vt non poſſit in actum rationis. vnde virum paſſionatũ aſſimilat doꝛmienti vel inſaniam patienti / vel vinolento. Quarto: quia ira inquietat animã: que tamẽ non fit ſapiens ⁊ prudens niſi quieſcendo: vij. phiſicoꝛum. Quinto: quia ira mouet ad vindictã que eſt contra cõicationẽ politicam ⁊ contra ius diuinũ: que dictãt vt hoc aliis faciamus quod nobis fieri vellemus. nullam autem vellemus de nobis vindictã accipere: ſed veniã tribuere. Sexto: quia vĩdicta oĩs eſt mala: ſi nõ ſit iuſta. ideo motus omnis ad vindictã eſt malus ſi nõ ſit ex zelo iuſticie. ira autẽ mouet ad vindictam: et non ex zelo iuſticie: cum ipa ſit in appetitu ſenſitiuo qui non habet iuſticiã pro obiecto. ¶ Item ad pͥncipale arguitur: quia paſſio non eſt contraria virtuti ſed paſſioni. ira autẽ que eſt paſſio eſt ꝯtraria manſuetudini: vt dicit Ariſt. ſcḋo rethoꝛice: ergo manſuetudo eſt paſſio ⁊ non virtus. ¶ Itẽ omnis v̄tus in medio conſiſtit: neqꝫ ad exceſſum declinans: neqꝫ ad defectũ: ſed manſuetudinem ſicut dicit Ari. ad mediũ ferimus ad defectum declinantem. vnde poſtea ſubdit: peccare autem magis videtur ad defectum.

Oppoſitum arguitur auctoritate.

Ari. ⁊ alioꝛum philoſophoꝛum moralium. Primo videndũ eſt quõ ira ẽ paſſio quedã ſpecialis. ¶ Et ſcḋo oſtendẽ ꝙ aliquãdo ſit bonuꝫ iraſci. Tertio ꝯcludẽ ꝙ manſuetudo ſit virtus moralis. Quarto videbiẽ quomodo ſe habeat ad clemẽtiã. Quãtũ ad pͥmũ ſciẽdũ eſt ꝙ ira ab. Ariſt. ſcḋo rethoꝛice ſic deſcribiẽ. ¶ Ira eſt appetit⁹ cuꝫ triſticia punitionis apparẽtis propẽ apparẽtem paruipẽſionẽ eoꝝ q̄ in ipm̄ aut i ipſi⁹ aliq̄ nõ cõuenient. Ex qua deſcriptione ſtatim manifeſtũ eſt ꝙ irã cõcomitaẽ triſticia ⁊ delectatio q̄daꝫ. nã paruipẽſio ſpeciẽ mali habet. ideo triſticie factiua eſt. vindicare aũt ſiue punire delectabile eſt. ſicut dẽ. j. rethoꝛice: quod ibidẽ ꝓbat Ariſt. tali medio. cuius enim non adeptio triſtabile illud adipiſci delectabile Irati aũt triſtanẽ vehementẽ non punientes igiẽ punire eſt delectabile. ex quo iterꝫ ꝯſequiẽ vt ſpes vindicte / ſeu punitionis ſit delectabilis: quia quecũqꝫ pñtia letificãt ⁊ ſperantes ⁊ mẽoꝛantes ſicut

absentia cui⁹ ẽ triſtabilis cui ⁊ pñtia ẽ delectabilis.

dẽ. j. rethoꝛice. Ira aũt ſine ſpe vindicte nõ eſt propter hoc aũt dẽ in deſcriptione ire ꝙ ipa eſt appetitus punitionis apparentis. vñ dr. j. rethoꝛice ꝙ nullus iraſcitur his que multũ ſup ſe poſita ſunt. vbi gratia ſi rex foꝛe faceret pauperi viro / vir ille bene triſtatur ⁊ odit regem. ſed non iraſcitur ei quia non ſperat vindictã. Sed licet cũ ira ſint delectatio: ⁊ triſtitia ꝑdicte tamen ira non eſt foꝛmaliter nec delectatio neqꝫ triſtitia. Primo quidẽ manifeſtũ eſt ꝙ ipa non ſit triſtitia propter iam dicta quoniam triſtitia illa que nobis inſit propter paruipẽſionẽ ſeparari poteſt ab ira cũ nõ iraſcamur vt dictum eſt potentis ſuperexcedentib⁹. triſtitiam tamen multam habentes de paruipenſione vel iniuria nobis illata per ipos. Secundo etiam patet. ꝙ ira non eſt delectatio illa que ex punitione: vel ſpe punitionis efficitur: qm̄ illa delectatio i actuali punitione augetur. ira autem diminuitur. vnde dicitur quarto huius ꝙ punitio quietat impetum ire delectationem pro triſtitia faciens. vnde concludi poteſt ꝙ ira foꝛmaliter accepta ſit paſſio ſpecialis licet comitatiue includat plures paſſiones

ꝙ ira ẽ delectatio ⁊ triſtitia licꝫ ſine illis eẽ nõ poſſit.

¶ Quod iterũ ſciri poteſt diſtiguẽdo paſſiones diuerſas appetitus. Nam ſi de concupiſcibili appetitu loquamur dici poteſt ꝙ ſicut generans leue pͥmo dat foꝛmã leuitatis. ſecũdo motũ ad locũ. tertio quietẽ in loco. Sic bonũ appetitui obiectũ pͥmo generat in appetitu foꝛmã que eſt quedã qualitas ipſi appetitui: ⁊ vocatur amoꝛ vel complacẽtia. Secũdo generat motũ ſeu tendentiam in ipm̄ et vocatur concupiſcentia vel deſiderium. Tertio generat quietẽ in ipo adepto. ⁊ vocatur voluptas vel delectatio. verum eſt ꝙ mẽoꝛia: ⁊ ſpes ac ſi bonũ eſſet pñtialiter adeptum generant delectationẽ: nõ ex eo ꝙ ipꝫ eſt abſens. ſed qꝛ ſpẽs ei⁹ in fãtaſia manet aliqualiter ac ſi ipm̄ eſſe pñs. ꝓpter qḋ dicitur pͥmo rethoꝛice. ꝙ memoꝛantes: vel ſperãtes quaſi ſentire putant. vel dicam⁹ ꝙ bonũ ſcḋm ꝙ ſimpliciẽ apprehenſum generat amoꝛem vel cõplacentiã. ſcḋm autem ꝙ habendũ generat deſiderium vel concupiſcentiam. ſcḋm vero ꝙ habitum generat delectationẽ / ſeu voluptateꝫ. Et econtra malum pͥmo generat odium vel diſplicentiã. ſecundo refutationẽ vel fugam. ⁊ tertio doloꝛeꝫ vel triſtitiam. Ex quibus apparet ꝙ ira cum ſit paſſio tendens ad vindictã magis foꝛmaliter poteſt dici deſiderium ſiue concupiſcẽtia. q̄ꝫ dilectio vel triſtitia.

Sufficiẽtia paſſionũ concupiſcibiliũ

¶ De appetitu etiã iraſcibili dici poteſt ꝙ ipe ſicut cõmuniter dicitur verſatur circa bonum vel malũ ſub ratione cuiuſdam arduitatis apprehenſum. que quidam arduitas attendi poteſt. vel q̄ꝫtum ad difficultatem: vel q̄ꝫtum ad periculum. Si ergo ſenſus apprehendat periculũ: ⁊ non ſuccumbat ſed ſuperet dicetur audacia. et ſi ſuccumbat erit timoꝛ. ſi autem apprehendat difficultateꝫ ⁊ non ſuccũbat. tũc erit ſpes: ⁊ ſi ſuccũbat erit deſperatio. Si vero ſenſus non ſolũ ꝑiculũ vel difficultatẽ. ſed cũ q̄ periculũ: vel difficultateꝫ iniuriã apprehendat. ſi appetit⁹ non ſuccumbat tendit in punitionẽ ſeu vindictã: ⁊ erit ira: ⁊ ſi ſuccũbat erit contrariũ ire. propter qḋ manifeſtum eſt iterum ꝙ ira ⁊ paſſio eſt quedã ſpecialis. ⁊ ꝙ innata eſt habere moꝛem diſtinſtinctum ab aliis paſſionibus vide mus enim iracũdos qui maxime nitũtur ad punitionem ⁊ vindictam cũ potuerint ſupere. minime tamẽ volentes vel ponentes dura ſeu diffi-

Sufficiẽtia paſſionũ iraſcibilis

cilia ſuſtinere. Et econtra videm⁹ multos qui ꝓpter audaciā duriſſimaꝫ ꝑiculoſiſſima nō abhorrēt mitiſſimi tñ iueniūtur: ⁊ cū ſ?auerit minime puniuntur.

Scđs articul⁹ cītra ſci aliqñ eſt bonū.

¶ Quantum autem ad ſecundum ſeneca videt. Ari.contrarius. vult enim Ari. ꝙ iraſci ſit aliquādo bonuꝫ. ꝙ ſic ꝓbari poteſt omne illud eſt aliquādo bonum quod natum eſt iuuare ꝟtutem in ſuis operationibus. ira aūt eſt hmōi qđ apparuit in quarto hui⁹ auctoritate homeri dicentis ꝟtutē imitte furori. ⁊ furorē ⁊ ꝟtutem erige. vnde dī Ariſto. fortes igit ꝓpter qđ bonū operantur. furor aūt coopat eis: cū eni fortis bellabit ꝓpter bonū ꝟtutis: ⁊ grauiter vulnerabit: et mors iminebit tanti erūt imper⁹ doloris ⁊ timoris in ſenſu: ꝙ vires ſenſitiue etiā rōne adiuuāte non ſufficerēt ad bellandū: niſi ira calefaciēs ſanguinē diminuerit dolorꝫ ſenſum: ⁊ abſtulerit ipe tū timoris. Itē ſi nūꝗ iraſci eſt malū: aliqñ iraſci eſt bonū. ſed nūꝗ iraſci eſt malū qđ Ariſto. declarat quarto hui⁹. primo qꝛ vitiū eſt qđ inſipientis eſſe videt. ſed nūꝗ iraſci videt eſſe inſipientis. videtur eni ꝙ talis nō ꝑcipiat iiurias illatas ſibi neꝗ triſtet de eis. Scđo qꝛ vitiū eſt nūꝗ eſſe vidicatiuū: ſed nūꝗ iraſci eſt nūꝗ eſſe vindicatiuū cum ira ſit appetit⁹ vindicte: igit. ⁊c. maior pꝫ quia ſi oppoſitū in oppoſito: ⁊ ꝓpoſitū in ꝓpoſito. familiares aūt deſpicere vitiū eſt. ꝗ vitiū erit iiuriātē ſuſtinere qđ faciunt ꝙ nūꝗ mouent ad vindictaꝫ. Secūdo patet illa maior qꝛ ſeruilitas euitāda eſt tanꝗ conditio vilis: ⁊ inhūana iniuriantē aūt ſuſtinere: ⁊ nūꝗ moueri ad vidictā ſeruile ē. vñ ſeptimo politice. ꝙ nō poſſunt ꝑiclitari viriliter ſerui inuadentiū fiunt. Tertio maior dicta ꝓbat. qꝛ malū eſt dare malis occaſionē malignandi ⁊ iniuriādi: ſed qui nūꝗ mouentur ad vindictū. dant iniurioſis occaſionē iniuriandi: quia ſicut Senec. dicit in prouerbijs ꝙ peccantē nō corrigit peccare iperat. Et ſcđo rethorice dicit ꝗ hoies iniuſta faciunt. indeſides. ſoliciti ei eſt reſiſtere: ⁊ iuerecūdos. nō eni pugnatiui pro lucro ⁊ in eos qui a multis iniuſta paſſi ſunt ⁊ non reſtiterūt: ⁊ omnino (ſicut ibidem dicit) illi mouent ad iniuſtū faciendū ꝙ quacūꝗ de cauſa putant non exſoluere penā: aut minus dandū eſſe quā ſit eis lucrū. Itē ad ꝑncipale Arguit ſic: deus ⁊ natura nihil agunt fruſtra primo celi: ⁊ mundi: ſed ira a natura eſt pluribus pluribus eni ſpecieb⁹ aīaliū inſit. abſꝗ doctrina: vel aſſuetudine plurib⁹ etiā hoim inſit obiecto pſente ſicut ⁊ alie paſſiones ergo fruſtra nō ſit. Qđ aūt fruſtra non ſit/ad finē ſit. ꝗcūꝗ aūt abſunt vel ſūt a fine optimo exñte rōnē boni capiunt: igitur. ⁊c.

Rōes ſenece ꝯtra ariſtoleꝫ ꝙ ira ſit ſp mala.

¶ Sed contra ſententiā Ariſto. Seneca librum quendā fecit de ira in qua nititur oſtendere ꝙ in nullo caſu ira poſſit ꝓdeſſe ꝟtuoſis. Et poteſt eſſe vna ratio talis. Ad hoc Ariſtot. ſeptimo politice concedit nihil eoꝝ eſſe bonū que ſunt preter naturam ira aūt eſt preter naturā. imo contra naturaꝫ hois eſt. qđ Seneca ſic declarat. ꝗd homini miti⁹ dum in recto animi habit⁹ eſt. ꝗd ira crudeli⁹ homo in adiutorium mutuū genitus eſt ira in exercitium hic congregare vult illa diſcedere hic prodeſſe. illa nocere etiā ira auida pene eſt. cui⁹ cupidinem ineſſe peccatiſſimo hominis pectori minime ſm eius naturam eſt. beneficijs enim humana vita conſtat ⁊ concordia. nō timore ſed mutuo amore. In fedus auxiliumꝗ cōmune aſtringitur ¶ Alia ratio formari poteſt ſic. vir bonus null⁹ pena gaudet ſi iudicio damnat ipſum ab impietate ſua irreuocabilem. hoc eſt non: quia delectetur eius pena procul enim eſt a ſapientie tam inhūana feritas: ſed vt documentum ſit aliorum. Ira autem pene appetens eſt: non ergo eſt conueniēs bono viro. ¶ Alia ratio eſt ſi ira aliquando prodeſſet. hoc eſſet ad vindictam malorum/ ſed nūꝗ eſſet bona vindicatio ꝓut a caſtigatione diſtiguitur/ ⁊ ira caſtigationi non conuenit. igit ira nunꝗ prodeſt. maior ex hoc pꝫ: quia ira formaliter eſt appetit⁹ vindicte: ⁊ ſuper hoc vna ratio ſuperi⁹ adducta fundabat. minor probatur. primo quantum ad hoc ꝙ vindicta non ſit bona prout a caſtigatione diſtiguit. differt eñ ſicut dī. j. rethorice punitio et caſtigatio caſtigatio quidē eñ patientis gratia eſt: ſcꝫ vt melior efficiatur. punitio: ſeu vindicatio facientis gr̄a eſt: ſcꝫ vt ſatietur. conſtat aūt qđ alteri penā inferre nō honeſtū: ſed propter delectatōis gratia non eſt bonū. ¶ Et ex eodem manifeſtum eſt ꝙ ira caſtigationi non expedit. non eñ medic⁹ iraſcitur patiēti: imo videtur ꝙ ira neceſſario trahat ad iniuriā: ſi punitioni caſtigatoꝛie immiſceatur. quanta nāꝗ pena ſit ⁊ qualis exigenda ratio perfecte diſcernit cui rōni ſi ira fuerit admixta: vel ipa fruſtra erit: vel pene addet. ⁊ ita punitio ſiet vltra debitū rōnis qđ oino repugnat epijkeie. i. naturali equitati: vt apparet. v. hui⁹. et. j. rethorice: i capitulo de epijkeia. ¶ Itē ira non pōt eſſe bona niſi regat rōne. hoc omnes concedūt. ſed ira non ꝑmittit ſe regi rōne. accendit eñ ſanguinē: ad cui⁹ accēſionē ſeqtur inordinatus motus ſpūum vñ cauſat perturbatio ſenſuū ⁊ fantaſie: ſine quoꝝ ſtatu non habem⁹ vſum rōnis: ſicut apparet in ebrijs: ⁊ egrotātibus: in maniacis. ſicut igitur bonū eſt ebrietatem totaliter excludere/eo ꝙ ipa ſenſuū ꝑturbatiua exiſtens ſe regere ⁊ non ꝑmittit: ita ⁊ irā. Nam ſicut bene dicit Seneca: facilius eſt excludere pnicioſa ꝗ regere ⁊ non admittere ꝗ admiſſa moderari. Nam cum ſe in poſſeſſionem poſuerunt: potentiora rectore ſunt: nec reſcindi ſe minui ve patiuntur: neꝗ enim ſe poſitus eſt anim⁹: et extrinſecus ſpeculatur affectus. vt illos non patiatur vltra ꝗ oportet ꝓcedere: ſed in affectū ipe mutat. ¶ Itē ſi ira prodeſſet hoc maxime videretur eſſe in bellicis rebus. vt acuens animū cooperaretur virtuti fortitudinis. vt prius dicebatur. ſed hoc non videtur eſſe verum. quia (ſicut dicit Seneca) nunꝗ virtus vitio adiuuanda eſt. ſe contenta eſt. quotiens impetu opus eſt non iraſcitur. ſed exurgit. et inꝗtum putabit opus eſſe concitatur remittiturꝗ nō ꝗ aſſumet ratio in adiutorium improuidos/ ⁊ violentos impetus: apud quos ipa nichil auctoritatis habeat quos nunꝗ comprimere poſſit niſi pares illis ſimileſꝗ oppoſuerit vt ire metum inertie iram timori cupiditatem. abſit hoc a virtute malū vt vnꝗ ratio ad vitia confugiat: ſicut non eſt virtutis ſine timore quietū eſſe non poſſe: ita nec acutum eſſe non poſſe ſine ira an tu putas venatorem iraſci feris cum impetuoſiſſime fugientes proſequitur: ⁊ venientes excipit gladiatores quoꝗ ars tuetur ira denudat. ¶ Item ira: aut irā non eſt: aut inutilis eſt. ſi quis eni quis pene auidus penā exigat: non exigit eā bene. Si quis aūt exigit penā non ipſius pene auidus: ſed quia oportet nō eſt

Diñā inter caſtigationē ⁊ punitionez.

o ij

annumerand⁹ iratis An videt̃ tibi lex iraſci his
quos non vidit quos non nouit quos nō futuros
ſperat: in quos tamē penā inſtituit. ipſius itaq̧ ſu
mendus eſt anim⁹ qui abſq̧ ira punit: quia bonū
¶ Itē ex eo videt̃ ira prodeſſe / quia malos ter-
ret: ꝛ contemptū effugit. ſed ob hoc ira nihil pro-
deſt. p̄mo quidē: quia periculoſus eſt timeri q̄ de
ſpici. neceſſarie eſt eni eū multos timere quē mul
ti timent. Et itez ſi vir ſapiēs vires habuerit: tūc
abſq̧ ira recto rōnis iudicio repellet malos pu-
niet: ꝛ terrebit. Si aūt ira ſine virib⁹ eſt tunc ma-
gis expoſita ꝯtēptui eſt: ꝛ deriſum nō effugit. Se
neca multas in dicto libro alias rōnes adducit: ꝛ
alias exhortationes ſatis pulchras. iō vide totū
librū ſi volueris videtur mihi ſi rōes Ariſto. ꝛ ſe-
nece fuerint bene examinate. q̄ ira ad punitionē
nūq̄ ſumenda eſt. neq̧ ad iniurie repulſionē niſi i
illo caſu quo in bello triſtitia ſenſus innata eſſet
deuincere vires corporis: aut turbare fantaſiam
ſed tunc ira calefaciēs ſanguinē ꝛ ſic triſtitiā ſen-
ſus abſorbēs expediret valde. forte etiā q̄ ꝛ ſi ira
res anime nō fortificat. tū ip̄a corporis vires aug
mentat. qđ expediens eſt in bello: ꝛ itez nature ſa
gacitas adiutoriū mittit ad illas partes quas iu
dicauit adiutorio indigere. cū ergo ratio ſniauer-
rit in bello vires corporis ꝛ non ip̄am fantaſiam
vel eſtimatiuā indigere: ira in adiutoriū aſſūpta
vires mēbroꝝ augebit: dolores ſenſuū extinguet
nec adeo fantaſiā tanget. vt perturbet eā. Et itez
ſi quis bene diſpoſit⁹ fuerit in fortitudine ſed nū
dum ad plenū perfectus ip̄e perturbari poterit in
bello timore mortis imminente. niſi i adiutoriū irā
aſſumpſerit. in talibus eni ira firmat rectā ratio-
nem: ꝛ electionem in executione iuſti operis. ſic
eni ꝓcedere videbat̃ ratio prima accepta ab Ari.
capitulo de fortitudine. videt̃ ergo manifeſtū eſſe
q̄ ira multis caſibus expediat aliter natura non
feciſſet eā. In aliqs autē caſib⁹ nō puto irā aſſumē
dam eſſe ſed q̄tū poſſibile fuerit expellendā con-
cedendū eſt tamen q̄ ire ſimilitudo qn̄q̧ ſumēda
ſit. q̄ ꝛ ſeneca concedit dicēs nūq̄ itaq̧ ira admit
tenda eſt. ſed aliquando ſimulanda: ſigno eni ani
mi audientiū concitandi ſunt ſicut tarde conſur-
gentes ad curſum equos ſtimulis facibuſq̧ ſub
ditis incitam⁹ aliquando incutiend⁹ eſt his mo-
tus apud quos rō non proficit: ſic igit̃ ſimile ope-
randum eſt ei qđ faceret ira nō ire motu ſed dicta
mine rationis ꝛ credo q̄ non pl⁹ concludāt dicta
philoſophi capitulo de manſuetudine.

Reſolutio doctoris q̄ ira nō eſt ſumēda niſi i bello. ſz bñ ſimilitudo ire.

Ad rationes ſenece. ad primā

dicendū eſt q̄ ira non eſt conueniens hūane natu
re niſi in caſibus predictis in bello vbi non opor-
tet hoiem eſſe mitem neq̧ inimici ſui adiutorem
¶ Ad aliā pōt dici q̄ ira ſibi relicta gaudet pena
ſed ꝑ rationez in adiutoriū accepta nullo gaudet
niſi quo ratio gaudere dictat. Ad aliā videt̃ cōce
dendū q̄ ira ſibi ſine regimine rōnis relicta tēdit
in vindicatiōem differentē a caſtigatione. ſed per
rōnē acceptā non intēdit niſi iniurie repulſam: vł
in caſtigationem que vīdicta large vocari poteſt
¶ Ad aliā ſiliter dicendū eſt q̄ ira ꝑ rōnē acce-
pta nō extendit iperū ſuū in punitionē. ſz ſolū i vi
riū corporis fortificationē: ꝛ ſenſualis triſtitie di
minutionē: ꝛ inimicoꝝ ſupe rationē. cū ad aliud rō
nō accepiſſet eā: ꝛ itez meli⁹ ē tales cū ira punire
quos nō ē poſſibile nimis punire q̄ ob ire defectū
ſuccūbere vł q̄ eoꝝ maliciā relinq̄re ipunitam.
¶ Ad aliā dicēdū q̄ ſicut moderat⁹ pot⁹ ñ ꝑtur
bat ſēſū. ita nec ira moderata imo ſicut dictū fuit
caſu ira ꝯtinet ſenſum: qui o ino turbaret̃ et ſuccū
beret apud nimiū doloris iperū vel timoris. ¶ Ad
aliā dicendū q̄ ṽtus eſt ꝑ ſe ſufficiēs ad reddendū
ſemꝑ hoiem bonū ꝛ bene iudicantē ꝛ bñ eligentem
q̄diu habuerit liberū vſum rōnis: ſz ṽtus bñ indi
get multis ad determinādū ſenſum vt poſſit mini-
ſtrare rōni: vbi gr̄a: cibo: potu: ꝛ ſomno. et in caſi-
bus p̄dictis ira. Silr̄ ṽt⁹ bene eget multis ad op⁹
exterius exercendū. videlz mēbris corꝑalib⁹ ꝛ eo-
rum viribus: ꝛ aliqñ aliis exteriorib⁹ inſtrumētis
que oia ſibi relicta nullius ſunt ꝓuidētie: ſed diri-
gunt̃ rōne. cōcedendū eſt etiā q̄ ṽtuoſus pōt eſſe
acutus ſine ira: ſed nō deficiente ſenſu pre dolore
vel timore. ¶ Ad aliā dicēdum eſt q̄ ſi qs penam
vel dolorē exigat nō ipſius pene auidus: ſed quia
opz ip̄e non ānumerādus eſt iratus: qꝛ ira nō ope-
ratur principaliter: ſz vel rō tm̄ operatur / vel ira co
operat̃. ¶ Ad aliā dicēdum eſt q̄ bonū eſt terrere
inimicos ꝛ timeri ab eis. ſz ad illos qui non bello
graui et periculo repellendi ſunt nō eſt vtēdū ira:
ſed ire ſimilitudine nec rōnes Senece pl⁹ ꝯclude-
re vident̃. ¶ His viſis ꝯcludi pōt q̄ manſuetudo
eſt ṽtus moralis: qꝛ circa oēm paſſionē ꝛ operatio
nē ab illa paſſione innata procedere circa quā con
tingit excedere praue ꝛ deficere praue. indigemus
morali ṽtute inclināte ad mediū ſicut dictū ē ſepe
Sed ab ira ꝛ punition ceōtigit deficere praue: cuz
dictū ſit q̄ ſit bonū aliqñ irā / aliqñ ire ſimilitudi-
nē aſſumere. Similiter cōtingit circa irā excedere
vituperabilit̃ vt oēs concedūt: ergo circa iras in-
digem⁹ morali virtute. eam aūt vocemus manſue
tudinē: igit̃. ¶ Itē ſi nunq̄ bonū eſſet iraſci: tū cū
appetit⁹ ad hoc inclinet̃ nos indigem⁹ habitu mo
rali hmōi inclinationē reprimente ꝛ ad oppoſituz
incliuante quē manſuetudinē vocamus: talis aūt
habitus eſſet virt⁹: qꝛ perficeret habentem et red-
deret opus ei⁹ bonum circa paruipenſiones que i-
nate ſunt iram generare.

Si iraſci eſt ſp malū adhuc ad cauendū irā eſſet ponēda ṽtus.

Quantum autem ad vltimū

quartus articul⁹.

propoſitū ſciendū eſt q̄ aliqui ponunt clementiaz
diſpōnem eſſe diſtinctā a manſuetudine: qꝛ dicunt
manſuetudinē eſſe moderatiuā paſſionis inferioris
puta ire. clementiā aūt dicunt eſſe moderatiuā pu-
nitionis exterioris. Et iterū qꝛ clementia ſolū eſt
ſuperioris ad inferiorē: vt dicit Seneca ad nero-
nem. māſuetudo aūt eſt circa iras quaſcūq̧: et ma
xime iter ꝑſonas equales ꝛ adinuicē conuiuētes.
Ego aūt puto q̄ oīs ṽtus moralis ſit circa opera
tiones exteriores ꝛ circa paſſiōes interiores ſicut
ex predetminatis apparuit: ꝛ itez apparebit in .4.
¶ Nā propter regulare oꝑationes oportet mode
rare paſſiones. non eñ indigem⁹ ṽtute niſi ad tol
lendū rebellionem appetitus ad rōnem: vel ad dif
ficultatē que eſt in ſequendo iudiciū rōnis. hec au
tem rebellio vel difficultas ortū non habet niſi ab
obiectis circa que debemus operari ſm̄ q̄ innata
ſunt inferre paſſiones appetitu: inclinātes ipſum
preter vel ꝯtra iudiciū rōnis: ꝛ loquor large de paſ
ſionib⁹ ꝛ de appetitu prout ſe extendit ad ip̄az vo
lūtatē: propter qđ apparet primam differentiam
quā alij poſuerunt eſſe falſam. Scda aūt differen-

Diña int̃ māſuetudinē ꝛ clemētiā ſz aliquos.

Iprobatō

Pp̄t regulare oꝑationes oz moderare paſſiones.

tia concedenda eſt ꝗ̃tū ad hoc ꝙ manſuetudo ꝑſonis oĩbꝰ debeatur clemẽtia aūt ſolum ſuperioribus ad quos ſpectat defectꝰ corrigere ſubditorū ſed hec modalis vel materialis differentia: et nō ſpecifica ſicut dictū fuit de magnificẽtia ad liberalitatē / de magnanimitate ad philotomiā/de ꝟginitate ad ſobrietatē/de parcimonia ad tēꝑantiā: ⁊ ſicut in quinto dicet̄ de diuerſis modis iuſticie ad iuſticiam. vñ Seneca dicit in lib. de clemētia ad neronē. ꝙ clemētia eſt tꝑantia animi in poteſtate vlciſcēdi. vel lenitas ſuꝑioris aduerſus inferiorē vl̄ īclinatio animi ad lenitatē ī pctā exigēda hec āt oīa māſuetudo ī ſꝑiorıbꝰ ad īferiores opat̄

¶ Ad rationes igitur. ad pri

mā ꝙ māſuetudo ē ſpecialis ꝟtꝰ. eo ꝙ ira ſicut dictū fuit eſt paſſio ſp̄alis ⁊ motꝰ ſpecialis. Si aūt ira ⁊ ꝯcupiſcentia diuidūt totū appetitū. hoc diuerſimode ꝑut appetitꝰ denoīat̄ a paſſionibꝰ maioribus ⁊ inferioris ſpēiꝰ/ꝗ̄ āūt ira delectationē includat ⁊ triſtitiā. dictū fuit ꝙ aūt ꝟt ira non habere paſſionē cōtrariā non videt̄ eē vez. Nā ꝑmo rethorice ponit Ariſt. māſuetudinē ei ꝯtrariā Jra dici pōt ꝙ noīe māſuetudinis equoce vtimur qñq̄ pro paſſione ꝯtraria ire: ⁊ qñq̄ ꝓ ꝟtute. ꝟtꝰ eni inoīata ex ñs noīe paſſionis illiꝰ accipit ꝗ̄ inimicus eſt innata aduerſari ſibi. ¶ Ad aliā ſolutuz eſt in vltimo articulo q̄ſtionis. Ad aliā patz ſolutio ꝑ hoc ꝙ iā dictū fuit phyloſophum vti nomie māſuetudinis equoce. ¶ Ad aliā dicēdum eſt ꝙ māſuetudo nō inclinat circa iras ad mediū re. ſʒ ad minus eo ꝙ hoc eſt conſonum rationi. ⁊ ira inclinat ad medium rationis quod omni virtuti cōmune eſt. Et ſic eſt finis queſtionis.

Queritur decimo quito

Utrū ille māſuetꝰ qui eſt naturalit̄ inclinatus ad iracūdiā ſit melior illo māſueto ꝗ̄ eſt naturaliter inclinatꝰ ad iraſcibilitatē. ſuppoſito ꝙ iracūdia ſit vitiū peiꝰ ꝗ̃ iraſcibilitas. itaq̄ circa quālibet ꝟtutē poſſet iſta q̄ſtio formari. ſcʒ de duobꝰ eadē virtute ꝟtuoſis q̄s ſit melior vel ille ꝗ̄ naturalit̄ eſt inclinatꝰ ad vitiū peiꝰ: vel ille qui ē naturalit̄ inclinatꝰ ad vitiū minꝰ malū? ¶ Arguitur ergo ꝙ māſuetꝰ inclinatus ad iracūdiā ſit melior/verbi grā māſuetus colericꝰ ꝗ̃ māſuetꝰ flegmaticꝰ: quia nō ſoluʒ eſt bonū habere bonū. ſed etiā bonū eſt euitare malū: illa ergo virtꝰ eſt melior ꝑ quā euitamꝰ maiꝰ malū ceteris paribꝰ: ſed colericꝰ ꝑ manſuetudinē euitat maiꝰ malū ꝗ̃ flegmaticꝰ: q2 ipſe euitat iracūdiā ad quā inclinabat̄ alī vero in iraſcibilitatē. ꝗ̄ māſuetudo eſt melior in colerico: ſed ſm ꝟtutem meliorē dicit̄ melior hñs eā. ergo ⁊c. ¶ Itē illa aqua eēt calidior ꝗ̄ reduceret frigidiorē ad tꝑamētū. ꝗ̃ illa ꝗ̄ reduceret minꝰ frigidā ad tꝑamentuʒ ergo ſimilit̄ illa ꝟtꝰ eſt melior ꝗ̄ peiorē facit bonū ꝗ̃ ꝗ̄ minꝰ malū facit bonū. ſed colericus eſt peior flegmatico: q2 inclinatio ad peiꝰ vitiū eſt peior. ꝗ̄ māſuetudo faciēs colericū bonū ē melior māſuetudine faciente flegmaticū bonū. ꝗ̄ colericꝰ manſuetꝰ eſt melior cū habeat meliorē ꝟtutē. ¶ Iteʒ ꝟtus eſt melior ꝗ̄ eſt circa difficiliꝰ. vnde ſcḋo huius circa aūt difficiliꝰ ſꝑ ars fit ⁊/virtꝰ eteni bene melius in hoc. ſed virtꝰ colerici eſt circa difficiliꝰ quia ad reprimendū irā que eſt impetuoſo valde. ideo. ⁊c. ¶ Itē parum laudamꝰ ſenem de caſtitate q2 nō eſt inclinatꝰ ad luxuriā: ſed iuuenē caſtū magis laudamꝰ. q2 magis inclinatꝰ ē ad luxuriā ꝗ̄ illū magis laudare debemꝰ ſi fiat bonꝰ ꝗ̄ fortiorē hʒ inclinationē ad malū ſʒ colericꝰ inclinatus ad irā fortiorē habet inclinationē ad malū: magꝫ ergo laudādꝰ eſt ſi fiat māſuetꝰ. ſʒ melior magis ē laudādꝰ. ꝗ̄ ⁊c. ¶ Itē melior eſt ꝗ̄ ex maiori affectione fit bonꝰ ꝗ̃ ꝗ̄ ex minori ſʒ colericus vt fiat māſuetꝰ indiget fortiori affectione ꝑ quā a fortiori inclinatione retrahat̄. ergo. ⁊c. ⁊ patʒ maior q2 ex eo reddit̄ opꝰ bñ vel male opatū. q2 volūtarie ideo ꝗ̃to magis volūtariū tāto meliꝰ: aut peius.

Oppoſitum arguitur. q2 feli

citas cū minimo bonoꝝ fit eligibilior. j. huiꝰ. ideo etiā dicitur. iiij. huiꝰ. ꝙ licet ſolus bonꝰ ſm veritatē ſit honorādus: tñ diues vel nobilis bonꝰ eſt magis honorādus: ergo ſilr̄ ꝗ̄ cū virtute habet plꝰ de alio bono eſt melior: ſed flegmaticꝰ eſt hmōi: q2 cū virtute māſuetudinis meliorē vel minimā vel minus malā habet inclinationē naturaliter: ergo ⁊c. ¶ Itē vitium redditur peius/q2 minus ſanabile: ideo capitulo de liberalitate dicit̄. illiberalis peior eē ꝓdigo: ergo ſilr̄ ille dicitur melior: ꝗ̄ minus eſt labilis ad egritudinē. ſed flegmaticus eſt minꝰ labilis ad egritudinē: cū minorē habeat incliationē naturalē ad vitiū: ꝗ̄ quidē inclinatio nobis dat lapſus occaſionē: ergo ⁊c. ¶ Itē virtꝰ eſt ad aiam: ſicut ſanitas ad corpꝰ: ſʒ meliꝰ eſt diſpoſitꝰ ſm corpꝰ ꝗ̄ ē ſanꝰ et fo fal r̄/⁊ hʒ naturalē incliationē ad egritudinē ꝗ̄ melior ē ſm aiaʒ ꝗ̄ eſt fo fal r̄ ꝟtuoſꝰ ⁊ ſm naturalē inclinationē. ꝗ̃ qui prauā habet inclinationē naturalē. Iſta q̄ſtio ſcrupulos habere videt̄: propt̄ quos opʒ diſtiguere modos diuerſos ꝗ̄bus ipā poſſit intelligi. Uidet̄ aūt mihi ꝙ non ſit loq̄ndum ad pñs/niſi de ꝟtutibus ꝓncipalibꝰ hois ſcḋʒ ꝙ eſt hō. talis aūt ꝟtus non videt̄ eſſe virtꝰ manus aut pedis aut capitis aut cordis/aut oīno corporꝫ nec eſt virtꝰ aīe quo ad inferiorē partē. ſ. quo ad ſenſum vel appetitum ſenſitiuum: ſed eſt virtus anime quo ad ſuperiorem partem: videlicet quo ad ad intellectū ⁊ voluntatē. ⁊ hoc appꝫuit in. j. li. et apparebit in ſeq̄ntibꝰ: ⁊ q2 non de ꝟtutibus intellectualibꝰ hic agimꝰ/ſed de moralibꝰ quas in ꝑmo lib. voluntati attribuimꝰ: ideo de his ad pñs dicamꝰ ¶ Uidetur ergo mihi ꝙ q̄ſtio ꝑmomodo formari pōt vtrū virtꝰ ipā māſuetudinis ſit melior ſm ſeipam in colerico ꝗ̃ in flegmatico: vel econtra.

Ad quod reſpondetur ꝙ ipſa

virtꝰ manſuetudinis in vtroq̄ eſt eque bona ſi ſit in vtroq̄ ad extremū poſſibilis ꝑfecta. quod ſi patet oīs ꝯcedere videt̄ ꝙ intellectꝰ ⁊ volūtas regi non pñt ad male: aut etiā ad minus bene agēdum per quācunq̄ paſſionē vel incliuationē corporalē: ⁊ hoc hñt aut ex dñio ſue volūtatis: aut q2 ſunt ab organis ⁊ diſpōnibus corporalibꝰ abſtracte potentie: aut q2 ſunt gradꝰ ſuꝑioris ꝗ̃ ſint potentie corporales: vl̄ alia de cā ſm ꝙ diuerſi diuerſa loquuntur. hoc aūt ꝯceſſo ꝯſtat ꝙ volūtas tā in colerico ꝗ̃ in flegmatico: imo in ꝗ̄libet nō orbato: ſed potēte vti rōne ꝗ̄cūq̄ fuerit diſpōne corꝑali diſpoſitꝰ pōt ad extremū bñ eligere: ⁊ eq̄ bene in vno ſicut ī alio ſi ergo ꝟtꝰ ex multiplicatis electionibus generat̄ ꝑ ſe in ipā volūtate. ⁊ firmat̄ ſicut in ꝓcedētibꝰ appa

ruit manifeſtũ eſt ꝙ ĩ vtroq; poterit generari vir tus eq̃ pfecta: ⁊ eq̃ firma. ꝯcedẽdũ eſt tñ ꝙ añ ṽtu tis generationẽ difficiliꝰ eſt eligere bñ illã ipſi ira cũdo. in quo ſenſitiuꝰ appetitꝰ magis aduerſaꝛ re cte rationi: ⁊ recte electioni: qꝛ volũtas licz nõ ne ceſſiteꝛ neq; cogaꝛ ꝙ appetitũ ſenſitiuũ: tñ ꝓpter quandã affectiõez naturalẽ quã volũtas habz ad appetitũ ſẽſitiuũ ſicut dñs ad ſubditũ ſibi ſeruuz. ipſa allicitꝛ ad illud in qḋ tẽdit appetitꝰ ſẽſitiuꝰ. et iterũ qꝛ dictũ fuit in tertio libro ꝙ ſi pñteꝛ nobis

Duplici rõne colericꝰ difficiliꝰ acq̃rit manſuetudinem.

obiectũ ſub duplici rõe boni ⁊ mali volũtas neceſ ſario quãdã hz in eo cõplacẽtiã rõe boni apparen tis ⁊ diſplicẽtiam rõe mali nec illud eſt ĩ ſua ptãte ſed acceptare totũ rõe bonitatis apparẽtis ⁊ ſpe rare ad pſecutionẽ: vel refutare totũ rõe malicie acceptatiõe vel refutare eſt in dñio volũtatis. mo do ꝯſtat ꝙ illḋ in qḋ tẽdit appetitꝰ ſẽſitiuꝰ pñtaꝛ nobis ſub rõne alicuiꝰ boni apparẽtis propꝛ quod volũtas in illo hz neceſſario quãdã cõplacẽtiam modo difficiliꝰ eſt ipſi volũtati eligere bene ſm ac ceptionẽ vꝉ refutationẽ contra illud ad qḋ ipã al licitꝛ ⁊ in quo habet cõplacẽtiã. q̃ ſi nullã nullã ha beret ad ipſũ ꝯplacẽtiaz: ⁊ puto qḋ ꝓpꝛ eãdẽ cãm plures ceteris paribꝰ req̃rerẽꝛ electiones recte ad gñandũ ṽtutẽ firmãdã ⁊ pficiẽdã in illo q̃ magis hẽret appetitũ ſẽſitiuũ ad cõtrariũ inclinatuz.

Ex his aũt videtur ſequi alia

concluſio ſcilꝫ ꝙ colericꝰ magis laudandus eſt de acquiſita ſibi ṽtute mãſuetudinis q̃ flegmaticus non qdẽ ꝓpter in eo ṽtutẽ eſſe meliorẽ/ ſed ꝓpter bñ egiſſe plꝰ ⁊ circa difficiliꝰ in hmõi ṽtutis acq̃ſi

Aliꝰ ſenſus queſtionis.

tione. ¶ Si aũt q̃ſtio formeꝛ ſicut vtrũ mãſuetu do ſit melior ipſi colerico q̃ flegmatico? Dicẽdũ ẽ ꝙ nõ poſitiue qꝛ mãſuetudo reddit vtrũq; eoꝝ op timũ ⁊ optime operãtẽ circa iras. ſz cõcedi põt ꝙ quodãmodo ꝓuatiue manſuetudo eſt melior cole rico: quia ſcilicet retrahit ipm: et purgat a peiori vitio ⁊ peiorib' opationibꝰ ⁊ peiorẽ ĩ eo repmit in

Tertius ſenſus q̃ſtionis

clinationẽ ¶ Si ṽo q̃ſtio formeꝛ ſic vtrũ mãſue tꝰ colericꝰ ſit melior mãſueto flegmatico? põt dici ꝙ neuter ſit melior ſm partẽ ſuperiorẽ cũ eque pfe cta ſit ṽtꝰ in vtroq; ſed ſi flegma ſit circa iras me lior corpalis diſpoſitio q̃ colera eo ꝙ ad meliores vel minꝰ malas opatiões inclinet: tũc cõcedaꝛ ꝙ flegmaticꝰ ſm corpꝰ eſt melior circa iras: ſic ergo vnꝰ nõ eſt melior altero intẽſiue põt tñ ꝯcedi ꝙ fle gmaticꝰ eſt melior extẽſiue. põt etiã dici ꝙ neuter an altero melior moraliter: qꝛ vterq; eſt pfectꝰ ſm morꝫ circa iras flegmaticꝰ tñ videtur melior na turaliꝛ. Sic ergo cõcedi põt ꝙ flegmaticꝰ mãſue tus ſit aliquo modo melior circa iras.

¶ Ad rationes igitur vtriuſ

q; ptis rñdẽdũ eſt. Ad pmã pro prima pte dicẽdũ eſt ꝙ ipã bene probat ꝙ mãſuetudo eſt melior ſeu expediẽtior colerico ꝓuatiue modo ꝓus declara to: qꝛ nihil plus ꝯcludit. ¶ Ad ſcḋam dicendũ eſt ꝙ ipã bene probat ꝙ difficilior ſit generatio man ſuetudinis in colerico: et ꝙ plibus indiget rectis opationibꝰ in flegmatico. propter qḋ de acq̃ſitiõe manſuetudinis magis mereꝛ colericꝰ: ⁊ redditur laudabilior vt dictũ fuit: ⁊ nihil ꝯcludit plus. non enĩ ṽtus facit hoiez bonũ effectiue ſed opationes generantes virtutẽ per quã homo eſt formaliꝛ bo nus. ¶ Ad aliã dicendũ eſt ꝙ virtꝰ et ars ſicut di ctũ fuit in ſcḋo libro reddũt facilia q̃ ante artis et ṽtutis generationẽ erãt difficilia cõcedo ergo ꝙ ante mãſuetudinis generationẽ difficiliꝰ erat cole rico bene ſe hẽre ſupra iras flegmatico. ſz poſt eiꝰ pfectã generationẽ nõ eſſet ſibi difficiliꝰ ideo ratio ſolũ cõcludit ꝙ plibꝰ indiget colericꝰ bonis opa tionibꝰ ad generationem mãſuetudinis q̃ flegma ticꝰ. ṽtus enĩ nõ corrũpit vel repmit inclinationẽ prauã p ſe: ſz opationes gñatiue ṽtutꝭ. vel dicẽdũ eſt ꝙ virtꝰ eſſet melior q̃ circa difficiliꝰ difficultate ſe tenẽte ex pte obiecti extrĩſeca redderet hoiez bñ ſe hñtẽ. ſed nõ opꝫ hoc excedere de difficultate p uenientẽ ex noſtra naturali inclinatione niſi ꝙ de hac difficultate bñ concediꝛ ꝙ ṽtꝰ circa difficilius eſt nobis expediẽtior ꝓuatiue mõ ſupꝰ declarato ¶ Ad q̃rtã dicẽdũ eſt ꝙ ipſa qñ probat ꝙ colericũ magis laudare debemꝰ de acquiſitione mãſuetu dinis q̃ flegmaticuz ſicut ſupra declaratum fuit. ¶ Ad vltimã dicẽdũ eſt ꝙ mãſuetudo ĩ colerico non generaꝛ ex opationibꝰ maioris affectionis vel magis volũtarijs ſed forte minꝰ volũtarijs propꝛ ꝯtrariã affectionẽ ſz ꝯcedẽdũ eſt bñ ꝙ ipã ĩ coleri co idiget pluribꝰ opationibꝰ ad ſui generationẽ.

¶ Ad rationes in oppoſitũ di

cẽdũ eſt ꝙ flegmaticꝰ mãſuetꝰ concediꝛ aliq̃modo melior ſcꝫ vel ſm corpus vel naturaliꝛ vel extẽſiue ſicut dictũ fuit. ¶ Ad aliã dicẽdũ eſt ꝙ pfecta vir tꝰ inclinari non poteſt niſi ſicut dictũ fuit in ſecũ do libro. nec ſequiꝛ ꝙ ṽtus ſit minor vel minꝰ bo na ſi magis inclinari poſſit a maiori motiuo ſz eſ ſet minor ſi a minori motiuo inclinareꝛ. hec etiam ratio probat ꝙ flegmaticus eſt melior extenſiue. ¶ Ad aliã dicẽdũ eſt ꝙ in propõ non eſt ſimile de ſanitate corpis ⁊ de ṽtute: qꝛ egritudo ⁊ diſpoſitio vel inclinatio ad ſanitatẽ vel egritudinẽ ſunt in eo dez ſubiecto/ imo diſpoſitio ad ſanitatẽ videꝛ eſſe quedã pars ſanitatis ⁊ diſpoſitio vꝉ inclinatio ad egritudinẽ quedã pars egritudinis idõ ex tali diſ poſitione vel iclinatione ſanitas vel egritudo itẽ di poteſt vel remitti virtus aũt et praua inclinatio non ſũt circa idẽ ſubiectũ: ſed virtꝰ in volũtatez ⁊ inclinatio praua in apetitu ſenſitiuo: ideo virtꝰ p illã inclinationẽ neq; intẽditur intrinſece neq; re mittitur. Et ſic patet queſtio.

Queritur decimo ſexto.

Utrũ affabilitas. q̃ Ari. amicitiã vocat ſit virtꝰ moralis? Arguiꝛ ꝙ non: qꝛ non generalis: cũ non ponaꝛ eſſe iuſticia le galis. nec ſpecialis: qꝛ non poteſt contra alias di ſtigui ſed videꝛ eſſe circa obiectũ continẽs obiecta pluriuz virtutũ. eſt enĩ vt dicit Ari. in colloquijs in conuiuere ⁊ ſermonibꝰ ⁊ rebus communicare po litica aũt ⁊ economica non circa aliud obiectũ eſſe videnꝛ: cũ tñ non ſint ſpeciales ṽtutes ſz circa ma teriã oim ṽtutũ. etiã iuſticia tam commutatiua q̃ diſtributiua ⁊ liberalitas ſũt circa rerũ communica tionẽ. ¶ Similiꝛ ṽacitas ⁊ eutrapelia ſũt in hũa nis colloqjs etiã dicit Ari. ꝙ affabilitas eſt circa delectabile hoc aũt eſt commune oĩ ṽtuti vt dictũ ẽ in ſcḋo. vꝉ maxie propriũ tẽperãtie vt dr ĩ tertio. ¶ Etiã mãſuetudo requiriꝛ ad bene delectabiliꝛ conuiuere vñ dicit Ari. iracũdos eſſe difficiles ad viuere ſimiliꝛ honores circa quos eſt magnanimi tas multũ faciũt ad oportunitatẽ humani conuiͣ

ei⁹. ¶ Itē nulla ꝟtute opamur ficte ſʒ affabilitate opamur ficte qm̄ ea opamur ad ſimulationem amici cum tamen amici non ſumus vt dicit Ari.

Oppoſitū arguitur per Ari.

Prio vidēdū ē ꝙ ad hūanā vitā/vtilis ē:imo etiā neceſſaria cōicatio qꝺ in pmo politice declaratuʒ eſt ſatis natura ei q̄ nihil facit fruſtra:dedit ſolis hominib⁹ ſup cetera aialia ſermonē:p quē aliqs ſignificent conferēs ꝛ nociuū:iuſtū: ꝛ iniuſtum qꝺ non eſt niſi per cōicationē. ¶ Et iteꝝ multis indiget homo ad vitā ſaluandā: ꝛ plurib⁹ ad bn̄ ducendā eā que natura pficere non poſſet:ſed vt hūane vel pficiantur: vel etiā pfecta indigentib⁹ applicētur:indigent artib⁹ hūanis multiplicib⁹ ꝛ humana diligentia:quā circa oīa non poteſt vn⁹ habere ſed circa pauciſſima valde. magnū ei eſt hoī ꝛ difficile ſit bon⁹ textor. ꝙ ipē cū plurimis ſibi deſeruientib⁹ artib⁹ quaꝝ exercere non poſſet opa poſſit nos veſtire. ꝛ alteri multū eſt ſibi domū edificare ſciat ꝛ poſſit alteri nauigare: aut capere piſces aliq̄ ſi ferrū fabricare ſciant multa ceteris artibus inſtrumenta neceſſario miniſtrās alteri ſi agrum colere ſciat ꝛ poſſit itendere ꝛ ſic de diuerſis innumerabilib⁹ artib⁹ induci poſſet ſine quibus hoim indigentia naturalis repleri non poſſet. opʒ ergo ꝙ tanta hoim ꝯmunicatio tā domeſtica q̄ ciuilis ꝙ hoim indigentie naturales inuicē ſuppleantur ꝓpter hoc primo politice dicit Ariſt. ꝙ homo natura aial ciuile eſt. Et qui eſt inciuilis propter naturā ꝛ n̄ ꝓp fortunā: aut prau⁹ ē aut melior q̄ hō.

ꝙ contrario hūana cuius ſermo eſt iſtrumentū ſit neceſſaria.

Secūdo ſciendū eſt ꝙ ſermo-

nes ꝛ alij geſt⁹ exteriores quib⁹ vtimur ad alios in humana ꝯmunicatione pn̄t tripliciť conſiderari. vno modo ſm̄ ꝙ deſeruiūt ad actus ſerioſos ꝛ ſic circa ipōs ē affabilitas: de qua q̄ſtio hic mota fuit. Alio mō ſm̄ ꝙ deſeruiūt ad manifeſtationē alicui⁹ interioris perfectionis noſtre latentis: et ſic circa ipōs eſt virtus q̄ apud Ariſt. vocatur veritas. Tertio modo ſcꝺm ꝙ deſeruiunt ad ludos ꝛ ſolatia ꝛ ſic eſt circa ipōs eutrapelia. ¶ Sunt aūt act⁹ ſerioſi idē qꝺ actus vtiles: vel neceſſarij. ſcʒ oēs illi act⁹ vel ſermones q̄ nec ad ꝓprie pfectionis manifeſtationē: nec ad ſolatia iocoſa. ſʒ ad aliquid vtile nobis aut aliqꝺ ꝓcurandū vel pſequendū vel cōtrariū fugiendū ordinanť. ¶ Et nō dico ꝙ affabilitas ſit circa actus ſerioſos tanq̄ circa ꝓpriū ei⁹ obiectū: qm̄ illi act⁹ ſunt ꝛ aliarū ꝟtutū: ꝛ oim vel pluriū artiū humanaꝝ. ſed eſt circa ſermones ꝛ geſt⁹ q̄bus vtimur in hmōi actibus ſerioſis ad decenť ꝛ delectabiliť ꝯmunicādū ꝛ contingit aliquando geſtū ꝛ ꝟbis ad aliū ſe habere decēter ꝛ delectabiliť. aliq̄n aūt rudiť litigioſe ꝛ indelectabiliť: licet nō inde muteť ſubſtantia ſerioſi actus vt venditionis vel emptionis dationis vel acceptionis. Sic igiť videť Ariſto. diſtinguere tres dictas ꝟtutes dicēs tres. ergo q̄ dicte ſunt in vita medietates ſunt aūt oēs circa ſermonum quorūdā ꝛ operū cōicationē: differūt aūt qm̄ hec q̄dē circa ꝟitatē eſt. hoc aūt circa delectabile Eaꝝ aūt q̄ circa delectationē hec q̄dē i ludis. hec aūt in his q̄ ſm̄ aliā vitā colloquijs. ¶ Tertio dicendū eſt ꝙ diſcolia ſiue proterula qua ꝯuiuentibus ad oīa vel plurima ꝯtrariamur: ꝛ contēnim⁹ oēs: qꝺ eſt ꝯtriſtare: neqꝫ qꝺcūqꝫ curantes corru-

Sermones ꝛ geſtus exteriores q̄bus vtimur i cōicatione poſſūt tripliciť ꝯſiderari.

q̄d actus ſerioſi.

ptiua eſt et turbatiua cōicationis humane: tū q: reddit hoiem litigioſum ꝛ lis ſegregat ſm̄ empedoclē: tū quia tollit pacē ꝛ amicitiā q̄ tenet hoies in cōi ꝯgregatione: tū auertit naturalē hoīs appetitū quē homo hʒ ad ꝯmunicationē: homo quippe nāliť appetit delectabile ꝛ fugit triſte. ¶ Et ex iſto notabili cū prio tā manifeſtū ē ꝙ hmōi diſcolia ē praua: ꝛ ꝯtra bonos mores. Quarto ſciēdū ē ꝙ placiditas qua quis ita vult oib⁹ placere ꝛ nullū ꝯtriſtare ꝙ ad nulla alioꝝ dicta ꝯtēdit: ſʒ oīa etiā ſi turpia ſint et falſa ꝯmēdat ꝛ approbat eſt infectiua cōicationis: qꝺ pʒ tū q: vitiū inde cōuiuentiū augeť: ſicut eni laudata ꝟtus/ſic ꝛ laudatū vitium creſcit: tū q: p hoc vitiorū ſuoꝝ pticipes efficimur ꝛ ſic iterū pʒ qꝺ ꝯtra bonos mores eſt talis placiditas. Ex his aūt ꝯcludem⁹ vltimo ꝙ in humana cōicatione circa ſermones ꝛ geſt⁹ ad ſerioſos act⁹ indigem⁹ ꝟtute morali: q: circa oēs paſſiones vel opationes humanas indigem⁹ virtute morali dirigente ſiue inclināte nos ad mediū ſm̄ rectā rōnē tenendū: circa quas ꝯtingit excedere vicioſe ꝛ deficere praue. nā circa talia mediū ſēp eſt laudabile ꝛ ꝟtuoſū prout ſepe dixim⁹ ſupra: ſʒ circa dictos ſermones ꝛ geſtus tā in delectādo q̄ in triſtādo contingit ꝛ excedere ꝛ deficere et vtrobiqꝫ praue ſicut dictū fuit: ergo. ꝛc̄. hec aūt ꝟt⁹ vt dicit Ari. ꝓpium nomē non hʒ ſed ei nomen amicitie attribuit ꝓpť ſimilitudinē ei⁹ ad verā amicitiā. amici ei delectabiliť adinuicē conuiuūt. ita ꝛ ſm̄ hanc ꝟtutem homo ſe habet delectabiliť ad conuiuentes ſm̄ ſermones ꝛ geſtus exteriores. Ab alijs aūt vocatur alijs nominib⁹. homer⁹ eni ſocialitatē videť eā appellare. vnde maledictū dicit hoiem in ſocialē. id eſt diſcolū ꝛ tedio ſocietatis turbatorē ſicut recitatur primo politice vacata etiaʒ fuit vrbanitas ad differentiā ruſticitatis q: viuentes in vrbe magis ſolent ꝯuiuere ꝛ colloqui gratioſe q̄ rurales. Et eadē occaſione vocata fuit curialitas: q: q̄ verſantur in curijs ſciunt p̄ ceteris gratioſe conuiuere ꝛ colloqui quibuſcūqꝫ. vn̄ cū aliquē vocam⁹ curialē ipm̄ intendim⁹ de hac virtute laudare. Incurialē aūt vocamus diſcolum: et in cōuictib⁹ oneroſum Ab aliquib⁹ etiā vocatur iocūditas non q: p eam habens efficiatur formaliť ꝛ interi⁹ iocund⁹: ꝛ letus ſed quia ſibi colloquētes ꝛ conuiuētes reddit iocundos ꝛ letos. Antiquitus autem vocata eſt facetia: ꝛ habentes eā faceti. vnde Boe. inde diſciplina ſcolariū gallicos de iſta virtute. q: maxime viget in eis ꝯmendans dicit ſe venire pariſius ad videndū facetos galloꝝ ritus ꝛ eſt idem facetia qꝺ eloquentia vel decentia vel ſuauitas in verbis ꝛ factis: vnde metrificator quidē librū quē de pluribus ad hanc ptinenbus virtutē documētis compoſuit: vocauit facetū. Modernorū aūt aliqui affabilitatē vocauerunt eam affabilitas tn̄ ſermoni appropiatť. hec aūt virtus ad ſermones ꝛ alios ſe extendit geſtus exteriores quocūqꝫ tamen nomine vocetur probatū ꝙ ſit moralis virtus. ¶ Extrema vero vitia ſicut tactū fuit ſunt diſcolia ꝛ placiditas ꝛ diſcolia magis ꝯtrariatur virtuti ſi placitatē aliud viciū nō ſubiret act⁹ eni principalis huius virtutis eſt in cōplacēdo cōuiuētib⁹ ꝛ in reddēdo cōicationē iocūdā et delectabilem: ſed tamē moderate. diſcolus autē peccat contra ſubſtantiā actus ꝟtutis placid⁹ aūt contra modū tantū inq̄tū plus ꝛ aliter q̄ oportet: ꝛ illos quos non oportet

Quibus nominibus affabilitas.

Affabilitatis extrema et ꝙ diſcolia ſit magis ꝯtraria.

nititur delectare: non eſt tñ difficile ꝙ placiditas peior efficiaꝛ. ſi alteri vitio miſceaꝛ vt ſi non ſolum propꝛ placere ⁊ propꝛ iocūdā reddere ſocietatem aliq̄s placid⁹ fiat. ſed gratia lucri vel vt magis poſſit aliquem conuiuentium defraudare.

¶ Ad rationes. Ad primam

pȝ iā ſatis ex dictis ꝙ ipſa eſt ſpecialis virt⁹ et a ceteris oībus diſtincta: q̄m licet oēs virtutes morales requirāꝛ ad perfectā cōicationem: hoc eſt tñ ſm diuerſos actus ⁊ diuerſa obiecta. et licet in oī cōicatione locū habeat iſta virt⁹. ipſa tñ non reſpicit ſubſtantiaȝ ⁊ actuū noſtroꝝ ſerioſoꝝ neqȝ principales circūſtantias ipſoꝝ ſed ſoluȝ ſermones et geſt⁹ q̄bus vtimur in exercitio ſinguloꝝ nr̄oꝝ actuum ſerioſoꝝ. ¶ Ad aliaȝ dicēduȝ eſt ꝙ ſi in aliquo aſſimulamur amico nō propꝛ hoc fīgimur nec dicim⁹ nos eſſe amicos. ſi eni equus et aſinus in aliquo cōſimili opere naturaliꝛ cōmunicant non fingit aſinus ſi exeecuit illud opus. ſed ille fingit qui cū amic⁹ nō ſit amicū ſe dicit ⁊ per opera vel verba que propria debent eſſe ſoli amico ſe amicū eſſe deſignat. Et ſic eſt finis queſtionis.

Queritur decio ſeptio.

Utrum veritas ſit virtus moralis.

¶ Et arguiꝛ ꝙ nō qꝛ op⁹ ꝑtis intellectiue nō eſt virt⁹ moralis: tū qꝛ virt⁹ nō eſt opus: tū qꝛ virt⁹ moralis ꝑtinet ad partē appetitiuaȝ ſȝ verū ⁊ f̄lm ſunt opus intellectus: vt dꝛ quito huiꝰ. ¶ Cōfirmaꝛ qꝛ ibidē dicꝛ ꝙ in mēte. i. in parte intellectiua eſt affirmatio et negatio in appetitu vero ꝓſecutio et fuga modo verum et f̄lm ī affirmatiōe ⁊ negatiōe ſūt ſexto metaphiſice ergo pertinet ad intellectum et nō ad appetitum. ¶ Itē ironia q̄ veritati opponiꝛ non eſt vitiū: ergo nec veritas virtus aīs pȝ per Ari. dicētē q̄ aūt moderate vtunꝛ ironia ⁊ circa q̄ non valde prompta ⁊ manifeſta ironiſant gratioſi videꝛ. ideo etiaȝ dicit laudabile eſſe min⁹ magis a vero declinare. Etiaȝ qꝛ magnanim⁹ vt dꝛ capitulo de magnanimitate vtitur ironia ad mītos ⁊ null⁹ virtuoſ⁹ vtitur vitio: iō ironia nō videtur eſſe vitiū. ¶ Item v̄itas in extremo cōſiſtit qꝛ ſemꝑ altero cōtra dictōis extremo morales aūt v̄tutes nō ſūt ī extrēo ¶ Et cōfirmaꝛ qꝛ licet a vero cōtigat deficere vitioſe tñ excedere nō cōtingit. ſȝ q̄to magis q̄s dicit verū oī ſubſtracto mēdacio. tanto magis eſt verax ⁊ v̄tuoſus. vnde Ari. dicit per ſe aūt mēdaciū prauū ⁊ fugiēdum verū aūt bonū et laudabile v̄t⁹ aūt moralis nō eſt niſi vbi contingit excedere ⁊ deficere vtrobiqȝ vitioſe: ergo. ⁊c.

¶ Oppoſitū dicit Ari. Sciē

dū eſt ꝙ veritas hic non capiꝛ pro rei entitate ſm ꝙ ens ⁊ verū cōuertūꝛ nec pro adequatiōe intellectus cōponentis ⁊ diuidētis ad ea de q̄b⁹ cōponit vel diuidit qꝛ pertinet ad intellectū. nō ad appetitū nec capiꝛ ꝓ adequatiōe ſermonis ſignificantis in ſignificādo ad rē ſignificatā de qua fit ſermo. qꝛ nec talis veritas in appetitu cōſiſtit. ⁊ ita ſatis videtur ꝙ veritas hic nō ſumiꝛ proprie propꝛ qđ hanc virtutē dicit Ari. innominatā eſſe ſcȝ noīe ſibi proprio ſed tñ in ſcđo libro vocauit eaȝ veritatem attribuendo ſibi illud nomen ab obiecto circa qđ ipſa verſaꝛ vel magis videtur dici ab opere qđ circa ſuum obiectū operaꝛ ſermones eñ et alij act⁹ humani exteriores ſm ꝙ deſignatiui ſūt noſtre diſpoſitiōis in humanis bonis: vt puta ī nobilitate amicoꝝ in habūdātia diuitiarū et excellētia habituū intellectualiū. in bonitate virtutū corporaliū aut in his vniuerſaliꝛ circa quecūqȝ iactātia locū habere pōt: ſūt ſubiectū iſtius v̄tutis et oppoſitorū ſibi vitioꝝ: ⁊ forte nō hec ſola: vt videbiꝛ poſt. Actu aūt iſtius virtutis eſt veritas que eſt adequatio ſermonū et operū ſignificantiū ad res quas deſignant. Actus aūt vitiorū oppoſitorū ſūt duplex falſitas hmōi ſermonū vel operū q̄ cōſiſtit ī fingendo maiora q̄ ſint: aut minora. Ex his igitur manifeſtum eſſe poteſt ꝙ veritas prout eſt v̄tus moralis eſt habit⁹ inclinans ad verā rerū deſignationē ꝑ ſermones ⁊ alios actus exꝛiores ꝑut recta rō dictat vitia aūt ei oppoſita ſūt iactātia ⁊ yronia. Iactantia eni ꝯſiſtit ī ſignificādo nobis ineſſe glioſa q̄ nō ſūt vel maiora q̄ ſint vel vniuerſaliꝛ in excedēdo circa hoc limites recte rōnis ſm quācqȝ circunſtantiam yronia aūt conſiſtit in deficiendo circa predicta ab eo qđ recta rō dictaret. ¶ His aūt viſis manifeſtū eſt ꝙ iactātia eſt vitiū ſm exceſſū ſi declaratū fuerit qđ contingat excedere limites recte rationis. Similiꝛ manifeſtū eſt qđ ironia eſt vitiū ſm defectū ſi declaratū fuerit qđ circa ꝑdicta cōtigat deficere ab eo qđ recta ratio iuberet: hoc eni totū pȝ ex terminis ſm ea que de quid noīs iſtoꝝ vitium ꝑdicta ſūt quicq̄đ eni diſſonat recte ratiōi ſiue ſm exceſſū ſiue ſm defectū vitiū eſt declarāda: q̄ ſunt duo ꝑdicta ꝑmo ſic mēdaciū eſt per ſe prauū ⁊ fugiendū verum aūt et bonum eſt laudabile ſicut dicit Ari. Et recta rō ꝓhibet oē prauū et oē bonum ꝑcipit ⁊ hortaꝛ ſed mēdaciū cōtingit incurrere et ſm exceſſū fingēdo de ſe glīa q̄ nō ſūt vel maiora q̄ ſint et ſm defectū ſcȝ negādo que exiſtūt vel minora faciēdo q̄ ſint. igiꝛ ⁊c. Itē hoc ſpecialiꝛ pȝ de iactatore qꝛ qđ eſt oneroſū conuiuentib⁹ eſt diſſonū recte rōni. ſed iactantia eſt huiuſmodi propꝛ oneroſas ſupabūdātias eſſe. ſicut dicit ari. ſtatim eni cadit in mētē audiētū: ꝙ tales iactatores volūt alios ſine meritis ſuis ſuperexcede in honore et hoc naꝛaliꝛ diſplicet audiētib⁹ vn̄ tulli⁹ ī libro de officiis reꝑhēdit tales dicens turpe eſt de ſeipſo predicare falſa preſertim ⁊ cū irriſione audiētiū imitari militē glorioſū. Et ſubdit qui ſeipſum laudat cito deriſorē inuenit. yrones aūt nō ita ſunt oneroſi. qꝛ non ſe ſuper alios exaltant: propꝛ quod gratiores ſm mores videnꝛ. vt dicit Ari. tamē nulli dubium eſt quin ſit turpe aperte ⁊ ampliſſime mentiri de ſeipſo ſm defectū. Si eni dicat cleric⁹ in ſciētijs approbat⁹ et not⁹ ſe nihil ſcire ſed oīno ignorātē eſſe vel ſi dicat miles fortiſſim⁹ ⁊ expertiſſim⁹ in bellis ſe nihil valere hoc videtur eſſe irriſio.

Quid actus veritatis

extremitatiȝ iactantia ⁊ yronia et ꝙ iactantia ſit deterior.

Ex dictis ergo manifeſte cō:

cludi poteſt primo ꝙ veritas eſt virtus moralis. Secundo qđ iactātia peius eſt vitium q̄ yronia. Primū patet qꝛ circa omnia agibilia humana circa que contigit operari vitioſe ſm exceſſum et ſm defectū cōtigit opari bn̄ ⁊ v̄tuoſe ſm mediū: ideo circa talia virtute īdigem⁹ inclināte determināte nos ad mediū tenēdū ſicut ſepi⁹ an̄ dictū fuit. ſed dictū ꝙ circa ſermones ⁊ actus exteriores: vt ſūt deſignatiui noſtre diſpoſitionis errare cōtingit ⁊ ſm exceſſū ⁊ ſm defectū: q̄ circa eos īdigem⁹ nos

raliſ ꝟtute. ⁊ illam vocamꝰ veritatē. igit̄ ⁊c. Secun
dum patꝫ primo qꝛ dictuꝫ eſt ꝙ iactantia eſt magis
oneroſa conuiuētibꝰ. Secūdo qꝛ ſepius conuenit
ex peiori motiuo ſcꝫ ex inordinato appetitu lucri vl̄
honoris: q̄ ſuperbie vel auaricie appropinquat. yro
nes aūt vt dicit Ari. magis fiūt fugiētes moleſtū
⁊ timidū. Tertio qꝛ diſtātia vero eo ꝙ minus i ma
iori includit̄: nō aūt maius in minori. vnde ſicut
dicet̄ poſt aliquādo yroniſare ꝯtigit ſine mēdacio
Quarto ſicut dicit Albertus qꝛ iactantia plꝰibus
fit ⁊ magis diſſimilit̄ cōteritur innatū enī hoī eſt
ad alia cōtendere et magna de ſe preſumere.

ꝙ yronia aliquādo īcludit iactātiaꝫ et ē tūc dete rior. **Eſt tamen ſciendū ꝙ aliquē**
quandoqꝫ minora fingere cōtigit ad doloſe decipi
endū: vel etiā ad ſe aſtute ⁊ ſagacit̄ extollēdū pret
cōdignū: ⁊ hec yronia iactātiā includit: aut etiaꝫ
aliā peiorē maliciā. ideo peior ē ꝙ iactātia ſimpli=
cit̄ ⁊ ꝓpe vocat̄ ypocriſis: ⁊ de hoc dicit Ari. etenī
ſuperabundantia et valde defectus iactantia.

Dubium **Sed dubitatur vtrum dicē**
do verꝫ cōtigat aliq̄ñ peccare cōtra illam ꝟtutem.
Ad quod breuiter dicēdum eſt ꝙ multiplicit̄ et ſe=
pe contingit praue verū enūciare. poteſt enim hoc
ſepe nocere non ſolū malis ſed etiā bonis. ⁊ exē=
pla multa dari poſſent ſꝫ nō eſt vis. qꝛ ꝑ ſe notū eſt
vnicuiqꝫ etiā q̄ ꝓpꝛia benefacta ſepius et omnibus
exclamaret reputaret̄ iactator: nunq̄ ergo menda
cia ſūt dicēda ſed neqꝫ vera niſi cū debitaꝝ obſer=
uatione circūſtātiarū ſcꝫ que opꝫ et quādo ⁊ vbi ⁊
q̄bus ⁊ quō ⁊c. verū enī in medio rei eſt ſꝫ oportet
ſeruare medium rationis.

Ad rationes pꝛīcipales dicē
dum. Ad primā vt apparuit in poſitiōe ꝙ veritas
yronia capit̄ dupliciter. ꝓprie ſumpta non eſt ꝟtus. Ad aliaꝫ dicendū for=
te ꝙ yronia capi pōt dupliciter vnomodo in dicen
do non eſſe qꝺ eſt vel in dicēdo nō eſſe tātum q̄tuꝫ
eſt et hoc eſt mendacium et ſemper prauum. Alio
mō in dicēdo minꝰ q̄ ſit nō tñ excludēdo maiꝰ vt ſi
vir multis inſignitus magnis amicis dicat: aliq̄s
habeo magnos amicos et ſic nō eſt mēdaciū: et de
tali ironia poſſūt exponi auctoritates allegate. et
etiaꝫ dici poteſt de magnanimo ꝙ ariſtoſ dicit ip=
ſū vti ad multos nō exyronia ſꝫ yronia. yronia autē
mēdacium nō includit ſicut dicet̄ poſt. yronia aūt
includit mēdaciū ſaltē ſcḋm ꝓmū modorū ꝓdictoꝝ.
¶ Ad aliā dicēdū ꝙ veritas eſt in medio duaruꝫ
falſitatuꝫ ſcꝫ eius qui dicit eſſe quod nō eſt: ⁊ eius
qui dicit nō eſſe quod eſt ſed adhuc dictū eſt ꝙ cir=
ca eam contigit accipere mediū rōnis et extrema.
Et ſic ſit dictū ad queſtionem.

Queritur decimooctauo.
Utrum in oī mēdacio ſit pctm̄ aut nōe
¶ Arḡ ꝙ nō qꝛ poete bonū moris inten
dētes ſepe mētiunt̄ ꝓferētes ſcīēter fa=
bulas falſas ⁊ nō tñ peccāt ſꝫ bñ agūt ⁊ meritorie.

Oppoſitum arguitur qꝛ men
daciū dicit Ari. eē prauū ꝑ ſe ⁊ ꝑ ſe ſuppoīt de oī ꝓ=
mo poſterioꝝ vidēdū ē pꝛio q̄d ꝑ mēdaciū itelligi
debeat nō c. oē flꝫ ē mēdaciū. ſic ei oēs maxie phi
⁊ phiam ꝓfūdantes eēnt ſepiſſime mēdaces qꝛ ſe

pe deficiūt i ſuis opinionibꝰ ⁊ aſſerūt fl̄m: ſi nanqꝫ
duos crediderīs inter ceteros eſſe ſapientiſſimos
ꝯſideraueris: videbis eos in pluribꝰ opinionibus
opponi: ⁊ ita multa dicit falſa ſaltē vnꝰ: ſi nō, ābo
nullus tñ ob hoc illos mēdaces dicit: ideo diffinit q̄d mēda
Augu. mēdaciū qꝺ eſt falſa vocis ſignificatio cum cium.
intētione fallēdi. forte tñ ꝙ largius accipit̄ mēda
ciū in ꝓpoſito: ſcꝫ non ſolum ſcḋm ꝙ in voce cōſiſtit
ſed in opationibꝰ dicente Ari. de veridicis autē et
falſidicis dicamꝰ ſilr̄ in ſermonibꝰ ⁊ opationibus
⁊ fictione. ſicut etiā dicit Euſtratiꝰ mentiri cōtigit
tā ꝟbiꝫ q̄ factis fingēdo que nō ſunt. Eſt ergo mē
daciū falſa ſignificatio voce vel opatione cū inten
tione fallēdi. Et illud ꝟbū fallendi pōt exponi du=
pliciter. vno modo fallendi. i. falſum dicendi: et ſic
mētiri idē eſt ꝙ dicere falſum ſciēter: ⁊ ſic dꝛ ꝙ mē
tiri idem eſt ꝙ ꝯtra mentē ire Alio modo fallendi
id eſt decipiēdi et defraudādi eū vel eos q̄bꝰ talia
ſignificamꝰ. mentiri ergo ſic eſt idē ꝙ dicere falſuꝫ
in fraudē ⁊ illud mētiri ſe hꝫ ad precedēs: ſicut iſe
rius ad ſupius. Mēdacium ergo cōiter ſumptum Diuidit̄
primo diuidit̄ in ſimplex mendaciū ⁊ in periuriū. mēdaciū
¶ Eſt aūt ꝑiuriū mendaciū iuramento vallatum
Et vtrūqꝫ mendaciū quattuor ſpecies hꝫ e vidctur quattuor
eſt etiā mendaciū iocoſum, officioſum, mendoſum modi mē
et pernicioſum. Jocoſum eſt quod fit cauſa dandi daciꝫ iux
ſolatiū. Officioſum eſt quod fit in bonū alicuius ⁊ plicis.
nulli pōt nocere. vt ſi iratꝰ hō ſup amicū ſuū inno=
centē tenet gladiū in manu volēs eū occidere et di
cat tibi. eſt ne talis in camera tua ⁊ te aūt mentiēdo
dicente ꝙ nō, ille recedet ⁊ ſaluabit̄ amicus. te aūt
verū dicente ꝙ ſic: aut etiā tacendo franget ille ca
merā tuā: et icurrens homicidiū interficiet amicū
tuū: tale ergo mendaciū eſſet officioſum. mēdaciū
aūt mendoſum eſt qꝺ ex ſolo appetitu mentiēdi fit
⁊ non alteriꝰ grā. mendacium vero ꝑnicioſum eſt
quod fit in fraudē alteriꝰ Adhuc iſtis modis aliq̄
duos apponūt mendacioꝝ modos: ſcꝫ ironicum ⁊
poeticū. ironicū, vt ſi pater filiū de aliquo malefa
cto reprehendens dicat: o q̄ bene feciſti: tu es val
de bonꝰ puer. quaſi dicat tu male feciſti: tu nichil
vales. Poeticū: vt q̄ñ poete fingūt biuia: vel etiā ꝙ mēdaci
inaīata loqui. Sꝫ putandū eſt, ꝙ iſta non ſunt mē um poetī
dacia. Nam licet yronicꝰ ſermo ex īpoſitione ver cū yroni
borum ſignificaret aliud q̄ ſit in re: aut etiam ali= cū nonſit
ud q̄ ſit in mente proferentis. tamen ex modo pro mēdaciū.
do ꝓferēdi ⁊ ꝓpter materiā ſubiectā ſignificat op
poſitū: ⁊ ſic ſignificat ſicut eſt in re: et ſicut eſt i mē
te ꝓferētis: vnde ſi pr̄ ꝓferret filio et diceret. O q̄
bene feciſti. vult per hoc ſignificare ꝙ male: et hoc
etiā filius ꝯcipit ꝟbis pr̄is. illud aūt ſermo ſignifi
cat vnicuiqꝫ cuiꝰ ꝯſtituit intellectū. Sermo ꝟo poe
ticus nō exꝓmitur ad ſignificandū ꝙ ita ſit: nec ꝙ
audientes credāt ita eſſe ſicut ſermo eiꝰ ſcḋm eiꝰ pro
priā īpoſitionē ꝓtēdit. ſꝫ ſermo poeticꝰ exēplariter
ꝓfert̄ ad facilꝰ intelligendū id qꝺ poeta i poetria
intēdit: aſſerit: ⁊ docet. et hoc patꝫ per Ari. dicētem
in ſua poetria. Et ꝓpter hāc cām vtūtur in docēdo
exēplis: vt facilꝰ intelligat̄. quod dꝛ propt̄ hoc qꝺ
in eis eſt delectatio imaginationis: reſpicit igitur
perfectꝰ aīe propoſita ſcḋm delectationē ſui quā ha=
bet in exēplis. Licet aūt quattuor predicti menda
cioꝝ modi ſint multū differentes: etiā in ſimplici
mendacio: dicunt quidā ꝙ oē mendaciū eſt prauū
ꝓpter tria. primo qꝛ peruerſitatē includit. Scḋo: qꝛ
iniquitatē. Tertio: qꝛ inhumanitatē. primū ſic patꝫ

vel re ad oppoſitū ſui finis ad quē eſt naturalit᷑:et per ꝯñs diuinit⁹ ordinata eſt ꝑuertere ordinē diui nit⁹ inſtitutū:ſed hoc ita ſit in oī mendacio:qm̄ ſer mo dat⁹ eſt hoībus ſicut dicit Ariſt.j. politice. per naturā q̄ nihil fruſtra facit ad ſignificandū ꝟitatē de delectabili vel triſti conferenti vel nociuo iuſto vel iniuſto:ꝛ vl̄r de bono ꝛ malo. abutimur ergo ſer monē ꝛ ordinē nature ꝑuertim⁹ ſi in fl̄m vtimur eo

qd ſit ꝑuerſitas.

qd ſit iniq̄tas.

¶ Scdm ſic declarat᷑:iniq̄tas dr̄ ab in quod ē nō ꝛ eq̄tas/quaſi non equalitas. In oībus aūt debet eſſe equalitas ſm rectū ordinē nature. Mā inequa litas appropriat᷑ iniuſticie ſm propriū noīs vſum. ſed in mendacio eſt inequalitas ſermonis ſignifi cātis tā ad ꝯceptum mētis q̄ ad rem de qua ſit ſer mo:inter q̄ tn̄ debet eſſe ꝟa equalitas tanq̄ inter ſi gnū ꝛ ſignatū. voces eni naturaliter iniuſticie ſunt vt ſint īmediate ſigna ꝯceptuū:ꝛ vt ſint mediantibus ꝯceptibus ſigna rerum. vnde.j. periarmenias Sunt ergo ea q̄ ſunt in voce earū q̄ ſunt in aīa paſ ſionū note.i. ſigna. aīe aūt paſſiones ſunt rer̄ ſimitu dines. Itē quod peius eſſe videt᷑ inequalitas eſt in ter intellectum ꝛ voluntatē. intellectus eni iudicat vnū ꝛ voluntas nititur ad exprimendū contrariū.

ꝙ mēdaciū ſit inhūanū.

¶ Tertiū ꝟo ſic ꝑꝫ. inhumanū eſt proximū face re deteriorē:ſꝫ qui mentit᷑ facit audientes quantū in ipō eſt deteriores. bonū eni hoīs conſiſtit in itel lectu ꝛ in voluntate:bonū aūt intellectus eſt veritas vt ꝑꝫ. vj. huius. ꝓpter qḋ ꝛ falſitas erit malū ei⁹. mentiens aūt quantū in ipſo eſt audientis intelle ctū informat falſitatem:ideo ꝛc. Aliq̄ aūt bene cōce dunt ꝙ omne periuriū eſt pctm̄:qm̄ ſi per deū iura mus:aut per fidē noſtrā:aut per ſanctos nos aſſu mimus eos tanq̄ falſos teſtes:quod eſt eis iniuri oſum. Itē ſi iuramus per corpus nr̄m vel aīam no ſtram:ſenſus eſt:ꝙ ipm̄ vel ipam obligamus:ſi nō ſit ita ſicut aſſerim⁹. quod iterū eſt periculoſum. Scdo etiā concedūt ꝙ mendaciū omne pernicio ſum eſt peccatū. q: iniuſtum eſt:ſicut de ſe ꝑꝫ. Ter tio etiā concedunt mendaciū mendoſum eſſe pec catū q: verum ſm ſeipm̄ amabile eſt/ꝛ falſum odi bile:cū verum ſit bonū intellectus ſicut in. vj. dice tur:propter quod vitioſus eſt appetitus q̄ delecta tur in falſitatē ſm ſeipā ꝛ propter ſeipam. Adhuc etiā cōcedunt mendaciū iocoſum eſſe vitiū:q: cum dictum ſit ꝙ verū ſm ſeipſū ſit laudabile bon⁹ ſem per maius habebit ſolaciū in dictis veris iocoſis q̄ in falſis. ſolatia aūt vitioſa ſunt q̄ malis ſm ſuā maliciā exhibent᷑. Sed magis dubitatur de mēda cijs officioſis:vt in exēplo ꝑdicto. ſi eni tale mēda ciū eſt vitioſum hoc nō eſt:q: nocet audienti. pro deſt eni ſibi inquantū per mendaciū quod infert ſi bi modicū malū ipē euitat magnū malū:ſcꝫ homi cidiū. de duob⁹ aūt malis min⁹ malū eſt eligendū. qm̄ illo caſu bonū eſt quo repellitur maius malū: nec videt᷑ vitioſum:q: proficientē inficiat. nō enim inficit eum ſm intellectū:q: ſemper ille ver̄ habet de re conceptū. Neq̄ inficit appetitū: q: in appeti tu nō eſt ver̄ neq̄ falſum. nec videtur vitioſum:q: inequata ſit voluntas rationi: optime eni equatur ei ſcit enim intellectus amicū eſſe in camera et vo luntas hoc vult:ꝛ dato ꝙ hoc non valet ſed magis vellet eū eſſe in alio loco tutiori:nō propter hoc er raret. ratio etiā tunc iudicat falſum eſſe dicendum qm̄ voluntas hoc vult. neq̄ videtur vitioſum ex eo ꝙ non eſt adequatio vocis ſignificantis ad ꝯceptū vel ad rem:hoc eni non eſt malū rei ſignificare ſi gnum eſt falſum. nec eſt malum voci:cum ipſa ſm ſe non magis ſit determinata ad hoc ſignificādū q̄ ad quodcūq̄ aliud. ideo etiā nec apparet ibi ali qua peruerſitas.

Opinio ꝙ mēdaciū officioſū nō ſit malum.

Rōes ꝓ illi ꝯ oppoſitione.

¶ Et ſi natura dedit nobis prin cipaliter ſermonē ad ſignificādū veritatē conce ptus:tamē licet eo aliter vt in caſu. Sicut equum quē nobis dedit natura ad equitādū proijcimus in mare tempore periculi. nō q̄ videtur magnum preiudiciū nature:ſi ſermone nobis dato vtamur ad illud quod vtile nobis videt᷑. Adhuc aūt ſi ta le mendaciū ſit vitioſū. hoc nō dicit᷑ niſi rōne appe titus appetentis vel imperātis. ¶ Sed appetit⁹ non videtur praue appetere vl̄ imperare niſi q: il lud qḋ praue appetit᷑ vel imperat᷑ innatū eſt infer re malū aliquod aut aīe aut alicui potētie ei⁹ aut corpori aut alicui alteri. ¶ Sed ſermo talis falſ⁹ in ſēſu predicto nulli videt᷑ eſſe malus:vt inductū fuit:igit᷑ ꝛc. Ideo etiaꝫ videtur. Ariſto. dicere ter tio huius ꝙ quandoq̄ laudant᷑ qui turpe aliquod aut triſte ſuſtinent ꝓ magnis bonis. modo de vitio null⁹ laudand⁹ eſt. ¶ Et ſi dicatur. Ari. dicit mē daciū eſſe prauū ꝛ per ſe ſupponit de oī ꝑmo poſte rior̄:pōt dici ꝙ ꝑ ſe in demonſtrationib⁹ ꝓpriiſſime dictis de quibus illo loco loquit᷑ Ari. ſupponit de oī:ſed in naturalib⁹ demōſtrationib⁹ et magis in moralib⁹ ſufficit ꝙ ſit ī plurib⁹. Et cōmētator oſ dit bn̄ ſcdo celi in fine quō accidētiū naᵗaliū q̄dā ſūt ſeparabilia q̄dam non tn̄ accidentia naturalia ſūt accidētia per ſe cum per naturam inſint que eſt de ſubſtantia rei. ¶ Si tn̄ nos cōceſſerim⁹ ꝙ men daciū ſit ſm ſeipſū turpe ita ꝙ ab ip ſo ſit inſepara bilis turpitudo:propt̄ ei⁹ difforme eſſe ꝑmo ꝓnci pio: qḋ eſt ſincera veritas ex quo videt᷑ ꝙ oē men daciū ſe deo opponat dicēdū ꝙ nunq̄ erit oportu nitas mētiēdi:nō eni mala faciēda ſūt vt eueniant bona:ꝓpt̄ qḋ Ari. ſexto huius capitulo de ebulia dicit ꝙ in exq̄ſitiōe cōſiliatiua cōtingit nō bn̄ ſil logiſare vl̄ ꝓpter ſibi prauū aſſumere finē vl̄ ꝓbē mediū eſſe prauū ad bonū ꝓpter qḋ nō eſt eubulia vt dicit ſm quā qḋ opꝫ q̄dē adipiſcit᷑ nō q̄dem pro pter qḋ oportuit. Et puto ꝙ iſta via ē tutior. vnde Ari. multū extollebat veritatem amicitiam ꝑmo hui⁹. ꝛ idē fecit plato ꝛ aliorū plurimi philoſopho rū. Qḋ autē dicit Ari. tertio hui⁹ q̄nq̄ laudatur qui turpe aliq̄d oꝑantur ꝓ magis bonis:debet in telligi nō de turpitudine vitioſa. ſed ignominioſa tantū. vt ſi quis propt̄ ipſi⁹ ꝛ amicorū ſuor̄ redem ptionē nudus incedēs portās virgam in manu e mēdam offert inimicis. Nec valet inductio facta ſuperi⁹. qm̄ licet ſermo talis ſit vtilis multū audiē tis ꝛ amico tamē ex eo inficitur anima ꝓferentis ꝛ q̄tum ad partē rationalem iudicantē illud opor tere ſcꝫ mentiri qḋ nūq̄ oportet:et q̄tum ad appe titū eligētem mediū prauum ad finem bonū:quod nūq̄ eſt faciēdum. verū eſt tn̄ ꝙ inter cetera men dacia minimū eſt peccatū mēdaciū officioſum et eſt de his in quibus venia eſt et non laus.

reſolutio doctoris ꝙ oē mendaciū eſt malum.

Sed tamen occurrit dubita

tio vtr̄ oē mēdaciū peccet ꝯtra virtutē illā quā Ariſt. vocauit ꝟitatē. Ad quod dr̄ cōiter ꝙ nō ſed mendaciū iocoſum contra eutrapeliā. mēdacium pernicioſum contra iuſticiā: mendaciū amaſiorū cōtra temperantiā. qm̄ ſicut dr̄ tertio huius:finis operationis oīno eſt qui ſm habitū. determinat᷑ eni vnūquodq̄ fine:propter quod etiā dicitur quarto

opinio ꝙ oē mēdaciū eſt cōtra ꝟitatē

huius: ꝙ qui dat non boni gratia ſed ꝓpter aliquā
aliā cauſaʒ: non liberalis ſed alius quis diceꝛ Et
etiā quinto hui⁹ dicitur ſic hic q̄dem lucrandi gra
tia mechatur ⁊ accipiat: hic aūt apponēs et iactu=
rā faciēs ꝓpter cōcupiſcētiam . iſte q̄dē luxurioſ⁹
vtiqꝫ videbiꝛ magis q̄ꝫ auarus ille aūt iniuſtus lu
xurioſus aut non. Itē Ari. determinās de iſta vir
tute ſcʒ de ꝟitate et vicijs oppoſitis excludit veruʒ
qđ ſpectat ad iuſtitiā dicēs non eni de veridico in
cōfeſſionib⁹ dicimus neqꝫ quecūqꝫ ad iuſticiā vel
iniuſticiā cōtēdunt alterius eni erit virtutis .ſʒ in
quibus nullo tali differēte et in ſermone et in vita
verum dicit eo ꝙ talis eſt ſm habitum.

Item iſta virtus eſt inter

iactantiā et ironiā. que nō habet locū circa omneʒ
materiā circa quā cōtigit et veruʒ dicere et mētiri
ergo nō oē verū ſpectat ad hanc virtutē. nec omne
mēdaciū opponitur ei. Alij tñ dicūt oppoſituʒ
primo q: ari. deterſans de vitio qđ peccat ꝯtra iſtā
virtutē in exceſſu ponit plures modos. dicēs ma=
iora aūt exiſtib⁹ fingens nullius gratia prauo qui
dē aſſimilaꝛ. nō eni vtiqꝫ gauderet mēdacio . van⁹
aūt magis videꝛ q̄ꝫ ali⁹ ⁊ hoc videꝛ ꝑtinere ad mē
daciū mēdoſū. deide dicit Si aūt grā alicui⁹ q̄ q=
dē glie vel honoris nō valde vitupabilis. vt iacta
tor: ecce ꝙ iſte mod⁹ videꝛ ꝑtinere ad materiā ma
gnanimitas vel philotimie ⁊ vitiorū eis oppoſito
rū. Deinde addit ari. q̄cūqꝫ aūt argēti vel quecūqꝫ
in argētū difformior. ecce ꝙ iſte mod⁹ ſpectare vi=
deꝛ ad auariciā: ita igiꝛ videꝛ ⁊ in alijs. Item non
poſſet bñ aſſignari ꝯtra quaʒ virtutē peccaret mē=
daciū officioſum vt in ꝑu⁹ dicto exēplo/quia non
appet ꝯtra quaʒ aliam ꝟtutē neqꝫ ꝯtra iſtaʒ q: ne=
qꝫ iactātia eſt i tali mēdacio neqꝫ ironia. Iteꝝ mē
daciū mēdoſū pōt eē de truffis extraneis q̄ nō ſūt
materia alicui⁹ alterius ꝟtutis nec etiam ſpectat
ad iactantiā vł ironiam igr̄ nō eſſet aſſignare ꝯtra
Cōcordi quā ꝟtutē peccaret tale mēdaciū Iteꝝ ꝟtutes ſunt
a q: in eo ad iuicē ɔnexe ſexto hui⁹: q̄ nō eſſet ɔtratus q̄ ꝓpē
dē ope ɔ= lucrū mecharꝛ. nō ergo videꝛ incōueniens in eo
currunt dē opere plura concurrere vitia diuerſis ꝟtutib⁹
pluresvi oppoſita: licet vnū ſit ꝑncipalius grā cui⁹ alia cō
tia. currūt. diceret ergo ꝙ ſolū mēdaciū mendoſū eſt
illud qđ ꝑciſe peccat cōtra iſtam ꝟtutem oīa aūt
alia mendacia ſm ꝙ mendacia ſunt peccant cōtra
iſtaʒ virtutē ſed in q̄ꝫtum ſunt gratia alteri⁹ pec=
cant ſimul ⁊ ꝑncipalius cōtra aliam aliquam ꝟtu
tem. ideo dicit Ari. de illo qui habet iſtam ꝟtutem:
videbiꝛ vtiqꝫ talis moderat⁹ eſſe amator eni veri ⁊
in quib⁹ differt veꝝ dicet ⁊ in qb⁹ differt adhuc ma
gis. Nec videnꝛ ɔcludere rōes ad oppm̄ adducte.

Ad primam rationem dici

pōt ꝙ in eodē opere plura vitia cōcurrūt tñ ꝑnci=
palis denoīatio eſt ab illo gratia cui⁹ alia ſūt. hoc
tñ nō obſtante alia ſūt ab eo diſtincta formaliter.
Ad aliam dicendū eſt ꝙ. Ari. excludit verū perti=
nens ad iuſticiaʒ nō q: nō ſpectat ad iſtam. ſed q:
principalius ad iuſticiam.

Ad aliam dicendū eſt ꝙ iſtaz

ꝟtutē ponit Ari. iactantie medietatē: q: mendacia
mēdoſa q̄ ꝑciſe peccāt ꝯtra iſtā ꝟtutē ſepi⁹ ſūt cir
ca materiā circa quam contigit iactantia ⁊ ironia
q̄ꝫ circa aliā materiā: nū tñ excludere volebat aliā
materiā: ideo pōt ea non ſolū ſm exceſſum oppo=
ni iſti ꝟtuti iactantiā: ſed etiā mendacium qđ nul
lius gratia fit: et quod fit argenti cauſa.

Queritur decio nono.

Utrum Eutrapelia ſit ꝟtus moralis.
Videꝛ ꝙ nō: q: eſt circa ludos cir
ca quos nulla videꝛ eſſe ꝟtus moralis
propꝛ plura: q: oīs ars ⁊ ꝟtus ſunt cir
ca difficile. ii. huius. ſed ludere non eſt difficile: q:
ludere ſciūt ⁊ bruta ⁊ pueri. Itē opus ꝟtutis ē
felicitas vel ad felicitatē ordinaꝛ: ludere aūt non
eſt felicitas vt notū eſt: nec ordinaꝛ ad felicitatem
q: dr. x. huius ꝙ actiones ludi non ordinanꝛ in ali
quid aliud. Itē ludere eſt opus itēperati ⁊ mol
lis: vt dr. vij. hui⁹. hoc aūt non eſt ꝟtutis. Itē ſe
quereꝛ ꝙ magis eſſet ꝟtuoſus qui meli⁹ ſciret lu=
dere: et ſic hiſtriones eſſent ceteris virtuoſiores.
Itē videꝛ dicere Ariſt. ꝙ ludi ſiunt deriſorie ri
diculoꝝ ɔuictio: hec aūt oīa ſonant in malū. Itē cir
ca illud nō eſt ꝟtus moralis: circa qđ non ɔtingit
praue excedere et praue deficere: cū ꝟtus ɔſiſtit in
medio duarū maliciarū: ſʒ primo videꝛ ꝙ in ludo
non ſit prauus exceſſus. q: hiſtriones maxime ſu=
perfluūt in ludo: q: quaſi in eo ɔſumunt vitā ſuam
tñ non peccāt in hoc. ꝓbatio: q: oēs etiā peccarēt
qui eoꝝ miniſterio vterenꝛ aut ipſis aliq̄ largirēꝛ
tāq̄ꝫ peccati fautores. quod nō videꝛ eſſe dicēduʒ.
Itē in illo nō videꝛ eſſe peccatū ſm exceſſuʒ qđ
excuſat a ꝑctō. vnū eni peccatū non excuſat alterū
propꝛ qđ dictū eſt tertio huius: peccantes ex ebrie
tate duplici pena puniēdos eſſe. ſed ludus excuſat
a peccato. quia multa ſūt q̄ ſi ſerioſe fierent grauiꝛ
puniréꝛ q̄ facta in ludo nō reprehēdunꝛ. videꝛ etiā
ꝙ defectus ludi nō ſit vitupabilis q: ad opari ſm
ꝟtutē nō nocet: imo reqriꝛ mētis maturitas q̄ vel
excludit ludū vel eū non reqrit: cū ludus in quan=
dam mentis vagationē conſiſtat.

Oppoſitum ponit Ari. Pri=

mo videndū eſt ꝙ cōtingit defectū ludi eſſe vitio=
ſum. Scdo ꝙ etiā cōtigit exceſſū eſſe prauum. Primus
Tertio ɔcludeꝛ ex hoc ꝙ eutrapelia ē ꝟt⁹ mora ꝙ ɔtigit
lis. Primū ſic ꝑʒ q̄libet experiri poteſt. ꝙ ſicut ꝑ deficere
lōgaʒ et ɔtinuā opationem corporis exteriorē mē ĩ ludo et
bra laſſanꝛ propter qđ indigent requie corporali. rationes
ſenſus eni noſtri longe vigile⁹ vſu laſſanꝛ propter ad hoc.
qđ indigent ſomno quo ab opere quieſcant: ita et
ſm lōgam et ſtudioſaʒ attentionem interiorē ꝟtu
tes interiores aīales laſſantur. propꝛ qđ requies
in eis eſt neceſſaria. Nam ſicut dicit Ariſto . in de
ſomno ⁊ vigilia . Quorūcūqꝫ eſt aliquod op⁹ ſm
naturā cū exceſſerint tempus in quanto pñt illud
facere neceſſarie eſt deficere: huic aūt laſſitudini:
q̄ fit ꝑ attentionem ſtudioſaʒ remediū nō ē quies
corporis q̄ꝛ et q̄eſcente corpore talis pōt aggra=
uari ⁊ pōt aſſignari laſſitudo nec huic remedium
eſt ſomn⁹. Nā ſomnus remediat in ſenſib⁹ exterio
rib⁹ etiam ſine quacūqꝫ interiori attentione laſſa
ti imo experti ſūt qui cū deligentia ſtudere ſolent:
ꝙ nō ſtatim poſſent vt in ſōno ſine ſomnis mirabi
lib⁹ et aliqñ terribilibus propter imaginatiuā cō
motioneʒ: oportet igiꝛ tali laſſitudini remediū eſ=
ſe ſibi cōtrariuʒ ſicut: ergo laſſamur per ꝓfundaʒ
mentis attentiōeʒ qua ſpūs aīales in organis ꝟtu
tum interioꝝ cōmouēꝛ et reſoluuntur: ita oportet

ꝙ per mētis diſperſaꝫ vagationē reducamur. mēs aūt interioꝛ marie vacat circa ludos ꝓpť qđ ludi ſūt vtiles homini ſicut dicit albert⁹ ne ſibi mens efficiať inutilis. Et hoc iterꝫ pꝫ quia cū de⁹ et natura nihil fruſtra faciāt primo celi. natura nō dediſſet nobis tantā inclinationē ad ludos: niſi nobis in aliquo profuiſſet. Ex qbus manifeſte apparet ꝙ aliquādo cōtigit praue deficere circa ludos et vniculqꝫ patere pōt quō qbuſdā nō eſt dicēs ꝙ ſemꝑ volūt eſſe quaſi triſtes ſine ſolatio. non eñ ē cū eis facile cōuerſari. de hoc autē ſatis loquitur Seneca in libro de tranſqllitate animi. dicēs ſicut fertiles agros cito exhaurirent nūqꝫ itermiſſa fecūditas. ita animoꝝ impetus aſſiduus. laboꝛ frāget vires recipiant paulū reſoluti et remiſſi. naſcitur ex aſſiduitate laboꝝ animoꝛū hebetatio quedā ⁊ lāgoꝛ nec ad hoc tanta hoīm cupiditas tenderet/ niſi naturalē quandam voluptatē haberet luſus. Et addit legū ꝯditoꝛes feſtos inſtitucrūt dies vt ad hilaritatē hoīes publice congregenť: tanqꝫ neceſſarijs laboꝛib⁹ interponentes tēꝑamentū. ¶ Scđo poteſt videri ꝙ exceſſus in ludo eſt multiplicitꝰ vitioſus. ꝑmo quidē: qꝛ ſicut vigilia eſt nobilioꝛ ſomno ⁊ finis eius: ita oꝑa ſerioſa ⁊ attentiones ſtudioſe nobilioꝛes ſunt mētis vagatiōe ⁊ ludicris oꝑationib⁹: ⁊ ſunt tanqꝫ fines eaꝝ: igiť ſtare multum i ludis eſt tp̄s amittere ⁊ meli⁹ pro min⁹ bono dimittere: ⁊ ipſiuſmet ludi finē debitū auferre: ⁊ ꝑ ꝯñs auferre qđ boni innat⁹ erat hē̄. nihil eñ eſt bonū niſi ꝓpter cauſas finales: ꝯmentatoꝛ. ꝗ. metaphiſice vñ Seneca in libro de tranſquillitate animi dicit ludi iocıqꝫ freqns vſus oē aīe pondus: oēmqꝫ vim eripiet. nā ⁊ ſomn⁹ refectioni neceſſari⁹ eſt. hunc tñ ſemꝑ ſi die noctecqꝫ ꝯtinues moꝛs erit: multū inter eſt remittas aliqđ aut ſoluas. Et Tullius. j. de officijs dicit: ludo quidē ⁊ ioco vti lꝫ: ſed ſicut ſomno ⁊ quietib⁹ ceteris tūc cū grauib⁹ ſerijſqꝫ reb⁹ ſatiſfecim⁹. Itē circa ludos cadit erroꝛ ſepe propť modū ⁊ circunſtātias. vitioſus eñ eſt ludus ſi turpia verba ⁊ illicita intmiſceanť. vñ. vij. politice totaliť igitur quidē turpiloquiū ex ciuitate ſicut aliquid aliud opꝫ legiſlatoꝛē exterminare ex differēter eñ de facili quodcūqꝫ turpiū ſit ⁊ ipm̄ facere ꝓpe. vitioſus etiā eſt ſi non ſit ꝯueniens ſtatui ꝑſonarum non eñ decet dn̄m multa dicere q̄ deceret ſeruum: neqꝫ ſenem q̄ iuuenē. non eſt etiā bon⁹ ſi ſit iniurioſus ĩpoꝛtun⁹. ſi non obſeruenť tp̄us ⁊ loc⁹: ⁊ ſic de alijs circūſtantijs: vt ꝑ ſe notum eſt. ¶ Ex dictis concludiť ꝙ eutrapelia eſt vꝛtus moꝛalis: qꝛ circa illos actus humanos indigem⁹ vꝛtute dirigente et inclinante nos ad mediū circa quos ꝯtingit excedere praue ⁊ deficere vitioſe: ſed hoc ꝯtingit circa ludos vt dictū eſt: ergo circa ludos indigem⁹ moꝛali vꝛtute. hanc aūt vocam⁹ eutrapeliam: ideo ⁊c. Diciť autem eutrapelia ab eu quod eſt bonū ⁊ trepo pas quod eſt ꝯuertis: quaſi ad iocunditatem conuiuentiū bene ꝯuertens facta ⁊ dicta ipſoꝝ.

Scđs articul⁹ ꝙ ꝯtigit excedere in ludo

Tertius articulus ꝙ eutrapelia eſt virtus.

Ad rationes. ad primam di-

cendū ꝙ licet ludere ſit facile: tñ ludere bene ſcilꝫ ſm̄ mediū rōnis in oībus circūſtātijs eſt bene difficile: ideo cōceditur ꝙ ludere abſolute non eſt virtus: ſed ludere quē opꝫ ⁊ qñ ⁊ vbi ⁊ ſicut ⁊ cū qbus opꝫ: ⁊ hoc nō eſt pueri neqꝫ bruti. ¶ Ad aliā dicendū ꝙ ludere in multis non oꝛdinat ad aliud q̄ ad delectationē que eſt in ludo: ſed tunc non eſt opus virtutis: poteſt tamen delectatio que in ludis intendi ꝓpter refectionū vꝛtutū interioꝝ: vt ide poſtea magis poſſint in ſuas oꝑationes: ⁊ hoc bene oꝛdinať ad felicitatem: et ſic pōt eſſe actus virtutis. ¶ Ad aliam dictū eſt ꝙ ludus immoderatus ⁊ vltimato fine intentus propter delectationem que in eo eſt intēꝑati et mollis: ideo ſic non eſt virtutis. ¶ Ad aliā pōt dici ꝙ in ſcđo libro dictum fuit ꝙ ad virtutes ſcire quod parū aut nihil prodeſt. alia aūt non parū ſed oīa pñt. Uel dicendū eſt ꝙ ſcire ludere per artem facit ad virtutē: imo tales ꝯmuniter peccāt ſm̄ exceſſū. ſed ſcire ꝑ prudētiā ludere ſcꝫ ſcire qñ ludere opoꝛteat et q̄rū et quō ⁊ quibus ⁊c. pertinet ad virtutē. ſic aūt nō ſciūt hiſtriones. ¶ Ad aliā dicēdū eſt ꝙ ſi deriſiones ⁊ ridicula cōuitia fierēt ad inhonoꝛationē vel alicui⁹ ſcādalizationē. tūc nō ſūt virtutes ſꝫ malicie. ſi tñ verba in modū ꝯuicij vel deriſionis proferenť. talia tamen que nullo modo ſint ꝯtra honoꝛē ꝯuiciati nec i qdcūqꝫ malum eius vel audientiū ꝯuerti poſſunt: tunc poteſt vitium non eſſe malicie ſed virtutis: aliter non. ¶ Ad aliam dicendum eſt ꝙ exceſſus vitioſus nō ſumitur ſm̄ rem/ ſed ad nos ad hiſtrionem aūt ſpectat ludere ad lucrādum ſibi neceſſaria ⁊ oībus ſibi ꝯuiuētib⁹ ipendere ſolatia iō ſi ſepe ⁊ multū ludit nō excedit mediū rōis: ſꝫ excederet ſi i ludis ſuis vteretur turpiloqo: vel ſi vltra volūtatē luderet eoꝝ qbus ſeruit. aut ſi delectationē quā haberet in ludendo ſibi finē ſtatueret vltimatū aut aliquo alio triū modoꝝ ¶ Ad aliā dicēdū eſt primo ꝙ ludus nō excuſat a peccato circa actū ſm̄ ſe prauum cuiuſmōi ſunt adulteriū furtū homicidiū ſed accuſat: ſed in his ſolis que pctā non ſūt niſi propter intentionē prauā faciētis: vtpote ſi fiāt in cōtemptū legis vel in ꝓximi iniuriā ludus excuſat ꝑ q̄̄to ludi intentio ad delectationē fertur: non āt ad iniuriā. vel ꝯtēptum nec iterū excuſat aliquem ludus illicit⁹ aut nō circūſpectus vť illis diſplicēs ad quos fit. Ad aliā dicēdu eſt ꝙ mētis maturitas aliquādo oēm excludit ludū ſed nō ſemper vt dictū fuit: ideo tempus erit cū alijs circūſtantijs obſeruandum. Et ſic eſt finis queſtionis.

Queriť viceſimo. Utrū

virtuoſi ſit aliquando verecundari. ¶ Et arguiť ꝙ ſic quarto hui⁹ magnanim⁹ potens eſt bñficiare. beneficiatus aūt verecūdať: ⁊ tamē vꝫ ibidem ꝙ magnanimi eſſe videť qđ in vnaqꝫ virtute magnū ⁊ ꝙ magnanim⁹ ſi qdē maximis dign⁹ optim⁹ vtiqꝫ: ergo virtuoſi ⁊ optimi vtiqꝫ eſt aliqñ verecundari. ¶ Itē erubeſcētia que pro eodē verecundie capitur ſcđo rhethoꝛice ſicut ibidē deſcribiť. Erubeſcētia eſt quedā triſticia ⁊ turbatio circa ea maloꝛū aut ꝑſentiū aut factoꝛum aut futuroꝛū que videnť ferre in glorificationē. ſed virtuoſus circa talia triſtari ⁊ turbari pōt: ergo verecūdari. minoꝛ patet: qꝛ primo hui⁹ dicit Ari. ꝙ mala accidentia bono tribulant et cōturbant beatū. triſticias enī inferūt ⁊ ipedūt multis operationib⁹. ¶ Iterū lꝫ vꝛtuoſi nō ſit operari turpia circa q̄ eſt vecūdia. tñ poſſibile eſt ꝙ eius vxoꝛ vel filij vel amici de quibus ipſe curat talia operenť. ſed ſecundo rethoꝛice dicit Ariſt. neceſſe erubeſcere quidem in talib⁹ maloꝛū que videntur eſſe turpia ipſi autē his de quibus curant ideo ⁊c. ¶ Iterū dicit Ariſt. ſecundo rethoꝛice ꝙ nō ſolū

opera turpia ſunt erubeſcibilia ſed ⁊ ſigna ipoꝝ ſed vitioꝝ ſigna pñt ↄtingere virtuoſis. vt ſi maliciose quis in pera alicuiꝰ ſancti viri ciphū poſuerit argenteū: ⁊ hoſpite inſequente ciphus inuentus erit. eſt eni ſignū furti illi propt̄ qꝺ inde forte moꝛtem incurreret. Itē quicūqꝫ habet in ſe pudēda pōt verecūdari ſi quocūqꝫ caſu ↄtingat ea reuelari. hoc experimur ſed ꝟtuoſi hñt. ꝗ ⁊c. ❡ Iterum virtuoſo conuenit virtus: ⁊ oē qꝺ eſt virtutis. ſed verecūdia pōt eſſe virtutis: qꝛ ī paſſionibꝰ ⁊ opationibus humanis mediū laudabile inter acceſſū ⁊ defectū vituperabilis eſt virtꝰ vel ꝟtutis. vt pꝫ ex diffinitione ꝟtutis. ſed Ariſto. ve. ꝗ. huiꝰ ꝙ mediū ſm verecūdiā laudaꝶ extremi aūt vituperanꝶ puta kataplex ⁊ inuerecūdus. ❡ Et cōfirmatur qꝛ ꝟtus eſt cui vitia opponunꝶ vt extrema medio ſꝫ verecūdie tanqꝫ medie opponiꝶ katapleXia: ⁊ inuerecūdia que ſunt vitia extrema. ⁊ de aliis vituꝑamur: igiꝶ ⁊c. ❡ Itē dicit Ariſt. iiij. huiꝰ. ꝙ verecūdia eſt timoꝛ inglorationis: ſed cuiꝰ eſt appetere gloriā: ⁊ honorē eiꝰ eſt timere inglorationē ſꝫ ꝟtuoſi: puta magnanimi eſt appetere gloriam ⁊ honorē tanqꝫ quādā felicitas decorem: igitur. ⁊c.

Oppoſitū dicit Ariſt. Sciē

dū ꝙ verecūdia vnomodo capiꝶ pro actu quo aliquā verecūdari dicimꝰ: ⁊ ſic deſcripſit Ariſto. eoꝫ ꝙ ꝟecūdia eſt timoꝛ ingſationis. ⁊. ꝗ. rethorice ꝙ eſt triſtitia quedā ⁊ turbatio circa ea maloꝝ q̄ videnꝶ īferre ingſationē. Alio mō capiꝶ pro habitu vel diſpoſitione naturali ad talē actū inclinātē. ſꝫ quē iuuenē aut aliquē dicimꝰ verecūdū: etiā quādo dormit. ❡ Dicendū eſt ergo p̄mo ꝙ verecundia pro naturali inclinatione pōt conuenire ꝟtuoſo: qm̄ talis inclinatio videꝶ virtuoſo īmanere: ſi non tollaꝶ p habitū ↄſuetudinalē ꝟtutis: ſed non tolliꝶ. qm̄ ⁊ licet virtus moralis ꝑſeruet ne alique naturales inclinationes tranſeant in ſuos actus. tamē illas non extinguit cuiꝰ ſignū videmus ꝙ ſi aliquis a natiuitate ad luxuriā fuerit inclinatus. ⁊ ſub bono regimine fuerit nutritꝰ tēpoꝛe longo. vt optimoꝝ appareat eſſe moꝝ. ſi poſt nodū praue ↄuerſatꝰ cecidit ī peiꝰ: videmꝰ citiſſime eū deterꝰ fieri quā plures alios q̄ ſine regimine: et abſqꝫ bono more nutriti ſunt. qꝺ non videꝶ accidere: niſi qꝛ diſpoſitio naturalis quā ex natiuitate ↄtraxit nequaqꝫ delebaꝶ ꝓpter aſſuefactionē ad oppoſitū ⁊ inde eſt qꝺ dicit Ariſt. verecūdiā ↄuenire ſtudioſo ex ſuppoſitione: qꝛ ſi turpia opareꝶ verecūdaretur vtiqꝫ. Sꝫ de verecūdia pro actu quo aliquē dicimꝰ verecūdari Sciendū eſt ꝙ ipā cū timoꝛ īglorationis non eſt ꝟtus ſed paſſio quedā ſicut ſatis probat Ariſto. in littera ꝓpter qꝺ ipā requirit obiectū qꝺ innatū ſit mouere ad hmōi paſſionē: ſꝫ ingſationis timoꝛꝶ. illud aūt obiectū eſt turpe aliqꝺ vel apparens turpe cadēs ſub oculis alioꝝ: et dico cadens ſub oculis alioꝝ qꝛ de turpi opatiōe non ſolet aliqs verecūdari niſi cū crediderit eam ab aliis perceptā fuiſſe vel ꝑcipi debere. qꝺ eſt ſicut dicit Ariſto. qꝛ nullꝰ de gloria curat niſi propt̄ glorificantes. ⁊ ita patꝫ ꝙ aliquē ex eo verecūdari ↄtingit: qꝛ fantaſiam hꝫ ꝙ aliquibꝰ videaꝶ ipm̄ turpe aliquid opari: vel opaturū eſſe. vel ſaltē aliquē de quo cura habet: qꝺ dico quia quodāmodo redūdat in gloriā hoīs ⁊ honorem. honoꝛ ⁊ fama genitoꝛum/filioꝛū/vxoꝛis/⁊ amicoꝛum. ꝓpter qꝺ

ꝙ īclinatio ad verecūdiā remanet in ꝟtuoſo.

Obiectū verecūdie.

et inglorationem incurrere de eoꝛū turpitudine timemus: ⁊ hec oīa clare notauit Ariſtoteles: ⁊ diſtincte ſecundo rethorice. ❡ Igitur diſtinguēdum eſt ſic. virtuoſum aliquando verecundari poteſt dupliciter intelligi. vnomodo ex propriis operibus. Alio modo ex operibus alioꝛum. p̄mo modo non eſt poſſibile. ſed ſecūdo modo contingit. p̄mum declaratur faciliter: quia virtuoſus cū ſimul ſit prudens. vt dicitur in ſexto nūqꝫ turpe aliquid operatur: vel apparens turpe. ⁊ ſic ſapienti in ſpeculatiuis ſic prudenti in agibilibus non ſolum redargui: ſed etiam videri redargui cauendum eſt. ergo nec obiectum verecundie neqꝫ per conſequēs verecundia vnqꝫ poteſt ad opera propria contingere virtuoſo. Et hanc ſententiam dicit Ariſtoteles ſub his verbis: neqꝫ enim ſtudioſi eſt verecundia. ſi quidem ſit in prauis. non enim operandum talia. ſi eni hec quidē ſm veritatem turpia: hec autem ſm opinionem: nihil differt neutra enim operanda. quare neqꝫ verecundandum. ❡ Alia concluſio probatur: quia viſum fuit in primo libro ꝙ ꝟtutes non ſunt impaſſibilitates ſicut ſtoici dixerunt. virtuoſus aūt gloriam deſiderat ⁊ honorem quibus ipē eſt dignus tanqꝫ ſue felicitatis decoramenta propter qꝺ rationabiliꝶ timere videꝶ: ⁊ triſtari ſi quid ei contingat: aut eis de quibus curat qꝺ inglorationem inferre videatur. ⁊ ita verecūdari poteſt ſi aliquid tale ſibi contigere poteſt ex operibus alioꝛum/ſicut bene demonſtrāt tertia: ⁊ quarta rationes in p̄ncipio queſtionis adducte: ⁊ hanc ſniaꝫ tenet expſſe Seneca vndecima epiſtola ad Lucillium. vbi modum verecundie ſenibus aduenientē declarat dicens. deficiunt eni vultum verba ſubmittunt figunt in terra oculos et depꝛimunt rubotē. tamen aliter ſibi exprimere non poſſunt. magis quidem in iuuēibus apparet quibus ⁊ plus caloꝛis eſt ⁊ tenera frons. nihilominꝰ tamē ⁊ ſenes tāgit. Seneca igitur in dicta epiſtola multo conatu videtur contra Ariſto. probare ꝙ optimoꝛum viroꝛū ſit verecūdari: ſed eius proceſſus nihil contra Ariſtotel. ſed ſolum quod dictum eſt concludit. his autem adhuc addendū eſſe videtur ꝙ etiā licet virtuoſus timoꝛe: ⁊ triſtitia pertinente ad verecūdiā afficiaꝶ interꝰ aliqñ tamen. hoc eſt moderate: quia licet non ſit virtutis totaliꝶ extinguere paſſionem: eius tamē eſt eam moderare ⁊ ſubiicere rationi. propter quod cum dictis rōnibus non oportet. vt ad modum pueroꝛum virtuoſus ſm faciē exterius erubeſcat ſpecialiter: qꝛ et ſi curat gloriam: et honorem. tamē modicum. quod autem p̄ncipaliter curat: ⁊ opus virtutis.

ꝟtuoſuꝫ poſſe ꝟecundari dupliciꝶ itelligiꝶ.

ꝙ ꝟtuoſꝰ ꝟecūdaꝶ de turpitudine amicoꝛuꝫ.

Ad rationes. ad primā dicē:

dum eſt ꝙ magnanimꝰ non propꝛie verecundatur ſed ſolū ſm quandā ſimilitudinem. nam hoc habet verecundia. ꝙ retrahit iuuenem a re turpi. propter quod: ⁊ laudamus quidem iuuenum verecūdos. ita magnanimitas hominem magnanimum retrahit ab hoc quod eſt beneficiari: aut alteri tāqꝫ debitorem obligari: quaſi hoc habeat quendā modum turpitudinis non propꝛie: quia ſit turpe ſed quia minꝰ eſt honeſtū q̄ benefacere: ⁊ alterꝰ in debitorē ſibi obligare. magnanimꝰ autē ex affectu virtuoſiſſimo tendēs in opera ſemꝑ honeſtiora. videtur ea quaſi deſpicere. i. nō curare que licꝫ honeſta ſint nō hñt excellentiā honeſtatis. ſicut ꝗ

verecūdia nō pmittit opari turpe: ſed trahit ad honeſtū. ita magnanimitas hoīez nō pmittit i minori bono. ſed trahit eū ad ea q̄ maxie videnť eſſe honeſta. vult eni ſupercellere. magnanimꝰ igiť ad ſiſtudinē vecūdi q̄ſi turpe fuerit bñficiari retributiuus ē pluriū vt ille debitoꝛ ſibi fiat q̄ incepit ſicut dt Ariſt. ꝙ verecūdia magnanimi nō ē aliđ q̄ deſideriū excellētie in vtute. Scđa rō tertia q̄rta: et q̄nta bñ pbant ꝙ poſſit vecūdari ex opibꝰ alioꝝ. ¶ Ad aliā dicēdū ē ꝙ verecūdia nec ē vtꝰ nec cū virtute: nec ob hoc laudať. ſed qꝛ ſignū eſt ꝛ diſpoſitio q̄dā i iuuenibꝰ ad vtutē: ꝛ ad pfectā hmōi rōnis ſolutionē. ¶ Sciendū eſt ꝙ vecūdia ꝛ iuerecūdia ſuſtractā hñt rē turpē vel apparentē. turpeꝫ circa quā verecūdia laudabiliť ſe hꝫ ꝛ iuerecūdia vituperabiliť ppter qđ verecūdia formaliť ē bōa: ꝛ iuerecūdia praua. ſꝫ ābe ppť ſuſtractū annexā ſibi hñt aliquā prauitatē. nullū aūt tale vtꝰ eſt nec ſtat cū vtute/ nec tale laudabile eſt niſi ſm q̄d. Ad vltimā dicendū ē ꝙ vtuoſus nūq̄ opať aliq̄d igſioſum. ppter qđ de ꝓpꝛijs opationibus nihil habet timere. Et ſic finiť q̄ſtio pña: ꝛ per ꝯñs q̄rtꝰ liber.

Verecūdia habꝫ ſub ſtractu ꝫ malū. id nō ē vtꝰ.

¶ Liber quintꝰ incipit.

IN quinto libꝛo queriť

primo. Utrum iuſticia ſit moderatiua paſſionū. Arguiť ꝙ nō. qꝛ cōiť ꝯtinuať iſte liber ad p̄cedētes ſm differentiā iuſticie ad alias vtutes. ſ. ꝙ in p̄cedentibꝰ determinauit phūs de vtutibꝰ q̄ ſunt circa paſſiōes. In iſto aūt q̄nto de iuſticia q̄ eſt circa opationes. Et hoc notare videť Ari. in pncipio iſtius q̄nti dicēs. de iuſticia: ꝛ iniuſticia intēdendū eſſe circa quales ſūt exiſtes operationes: ꝛ hoc facit per totū libꝛū nichil deteriando circa quas habeāt fieri paſſiones econuerſo aūt fecit de fortitudine ꝛ tpantia. dicit eni in tertio libꝛo medietatē eſſe fortitudinē circa timores: ꝛ audacias. ꝛ q̄ ſūt circa quales timores et ita etiā de tpantia pceſſit circa delectationes: ꝛ triſtitias. ¶ Itē vtus moderatiua paſſionū debꝫ poni in appetitu ſenſitiuo vbi ſunt paſſiones irrōnales: ꝛ rōni rebelles. nā in voluntate non ſunt niſi pueniant ab appetitu ſenſitiuo. cū volūtas non niſi in hec ſequať que rō pñtauit: ſed iuſticia eſt i volūtate nō in appetitu ſenſitiuo. qꝛ dicit hic Ari. ꝙ iuſticia eſt qua volūt iuſta. ꝛ in tertio inueſ differentiā fortitudinis ꝛ tempātie ad iuſtitiā. dicit eas irrōnaliū aīe partiū eſſe virtutes. intendēs p hmōi partes ꝛ vť partes ſenſitiui appetitꝰ. ſ. iraſcibilem ꝛ ꝯcupiſcibilē. q̄ſi diceret illaꝝ partiū nō eē iuſticiā. ſꝫ intellectiui appetitꝰ. ſcꝫ voluntatis. ꝛc.

¶ Oppoſitū arguitur qꝛ dicit Ariſt. iuſticiā particularē eſſe circa delectationē. que a lucro iuſticiā aūt legalē circa oīa que cūq̄ ſtudioſus ꝛ in ſecūdo pbatū eſt gñaliť ſine exceptione ꝙ oē negotiū virtutis eſt circa delectationes ꝛ triſtitias. ¶ Beatꝰ Thomas ꝛ ſequaces eius in hoc iuſticiā ab alijs vtutibꝰ inter ceteras differētias his duobꝰ dicūt differre pmo: qꝛ iuſticia ē circa opatiōes pncipaliť ꝛ nō circa paſſiōes niſi ex ꝯñti prout homo p paſſiones iuuať vel impediť circa opationes: Alie aūt vtutes ſunt circa paſſiones pncipaliť ꝛ non circa opationes niſi ex ꝯñti ſcꝫ inq̄tū oparationes exteriores ex interioribus paſſionibꝰ proueniūt. Scđo qꝛ iuſticia eſt i voluntate. Alie aūt virtutes ſunt in appetitu ſenſitiuo. ¶ Hanc aūt ſniam non imerito repꝛobare nituntur probantes pmo ꝯcluſionē iſtam ꝙ omnes morales vtutes pꝛo ſuo origine hñt moderare paſſiones q̄ regulare poꝛ operationes qđ pꝛobant. pmo ſic ad vnā virtutē cuiꝰ operi ſunt ſnate paſſiones obuiare ſpectat pmo vincere paſſiones: q̄ opꝰ poſſit virtuoſe. i. delectabiliť ꝛ firme exerceri. ſed operi iuſticie plurime rebellant paſſiōes. vt amoꝛ/ odiū affectio lucri ergo. ꝛc. verbi gr̄a poſita eſt in hoīe pugna ꝯcupiſcentie ꝛ rōnalis electionis. ex vna eī parte ſm iuſſum rōnis eligit nō accipere pecuniā alienā ꝛ reddere iam acceptā. Ex alia vero parte propter indigentiā concupiſcit accipere alienā pecuniā alienā ꝛ non reddere iā acceptā. quo iſte poterit delectabiliter ꝛ prompte pſequi opꝰ electum niſi pꝛius vita ꝯcupiſcentia. nullus eni dubitat q̄n propter paſſiones multi iniuſti fiant. Unde pmo rethorice li dicit Ariſto. Et ami ops diſq̄ſitores non inimicos eſſe iudicaturos. verꝫ ſufficienť ſuper qđ dicit cōmentatoꝛ maxima eni cauſa diuerſitatis ē amicitia ꝛ odium. hoc Ariſtote. palam pmo rethorice pꝛohalauit dicens ꝙ maxime conuenit recte poſitas leges quecūq̄ contingit omnia determinare ipſas ꝛ q̄ pauciſſima cōmittere iudicantibus. cuiꝰ inter ceteras vnam rōnem aſſignat dicēs. ꝙ iudicium legiſlatorum non ſm partem. ſed de futuris ꝛ vtilibus eſt. perfectus aūt: ꝛ iudex iam de pñtibus: ꝛ determinatis iudicauit ad quos: et amare iam ꝛ odire: et ꝓpꝛium cōmodū annexa ſunt ſepe vt non poſſint adhuc videre ſufficienter verum. ſꝫ attendere in iudicio pꝛopꝛiū delectabile: aut triſte et ſi conſideres bonum videbis ſcđm rethorice libꝛum ad nihil aliud deſeruire. ¶ Secūdo arguitur ſic circa difficilius ſemper ars ſit ꝛ virtus. ꝛ eſt bene melius in hoc. vt dicitur in ſecundo huiꝰ. cū igitur iuſticia ſit virtutū preclariſſima. vt dicitur in quinto huius. ſequitur ꝙ ipſa maxime erit circa difficile. ꝛ ideo dicitur quinto huius. ꝙ multis in pꝛopꝛijs virtute quidem vti poſſunt. in his autem que ad alterum non poſſunt. ¶ Item parum poſt dicitur peſſimus. quidem igitur qui ad ſeipſum: ꝛ ad amicos vtitur malicia optimus autem non qui ad ſeipſum virtute. ſed qui ad alterum. hoc enim opus difficile ex quibus apparet manifeſte. ꝙ iuſticia non minus q̄ alie virtutes habet ea per ſe reſpicere que faciunt opus difficile. ſed et magis hec autem non ſunt niſi paſſiones ad contrarium inclinantes ſepe ſcilicet amoꝛ odium/ affectio lucri: timoꝛ: ꝛ huiuſmodi. quare. ꝛc. Unde Tullius in libꝛo de officijs. nemo enim iuſtus eſſe poteſt. q̄ moꝛtem qui doloꝛem qui exilium q̄ egeſtatē tiet.

differt iuſticia ab alijs vtutibꝰ i duobus ſm beatum Thomā

¶ Et ſiquis dicat aliunde ſit

difficultas ſcꝫ inueniendo pꝛopoꝛtiones geometricas in diſtribuēdo. ¶ Ad hoc dicitur ꝙ illa difficultas non per virtutem moꝛalem facilitatur vel tollitur. Sed per artē vel per prudentiam et dico p artē qꝛ multos vidimus mercatores aut legiſtas aut redditui ciuitatis collectores aut alios tales vidiſſe citiſſime dictas ꝓpoꝛtiones et optime ſcire diſtribuere ſi nullus moueret eos affectus lucri amoꝛis vel odij q̄ tñ ſepe res diſtribuendas aut permutādas ꝓpter paſſiones iniuſtiſſime partiūtur. ¶ Dico etiam p prudentiā. qꝛ difficultas in opere virtutis eſt duplex. Uno mō in ſtatuēdo ſibi finē

bonũ verbi grã velle equalitatẽ inter ipſm ⁊ amicos ⁊ alios ſeruare. Alio modo inueniẽdo modũ ⁊ media quib⁹ talis finis poſſit ↄgrue acquiri. circa primã igr̃ difficultatẽ eſt virt⁹ moralis: ⁊ circa ſcđam prudentia ſicut manifeſtat Ariſtot. in fine ſexti hui⁹ ſed nõ ꝓuenit difficultas ꝑmo modo niſi propt̃ paſſiones. ſcilꝫ propter affectionẽ quã habem⁹ ad nos ipſos: ⁊ amicos nr̃os inclinantẽ nos ad plus accipiendum in lucro: et min⁹ in damno. ¶ Itẽ in ſcđo hui⁹ declarat Ariſt. nõ de quibuſdã ꝟtutib⁹. ſed generliter de oib⁹ ꝙ circa delectationes ⁊ triſtitias eſt moralis ꝟtus. rõnes enĩ quas ad hoc ibi adduxit de omĩ ꝟtute cõcludunt. ſi qs inſpexerit ꝓpter quod in fine cõcludi vr̃ dicens quare ⁊ propter hoc circa delectatiões ⁊ triſtitias omne negotiũ ⁊ ꝟtutis ⁊ politice. Et accipiemus vnã rõnũ ibi adductarũ talẽ oẽs anime habit⁹ a quib⁹ innat⁹ eſt fieri deterior ⁊ melior ad hoc ⁊ circa hoc naturã habet ſed ꝓpter affectionẽ quã homines habent ad ſeipõs ⁊ amicos: aut ꝓpt̃ odiũ qđ habent ad alios iniuſti fiunt. ideo ⁊c. Et ita ẽt poſſent alie rões ad propoſitũ applicari. ideo. ⁊c.

Diſtinctio dñi Thome.

¶ Alij aũt volentes beati Thomẽ ſupradictã ſententiã ſuſtinere capiunt ab Ariſto. quinto hui⁹. ꝙ ꝑ alias virtutes homo bene ſe habet ad ſeipſꝫ per iuſticiã aũt ad alterꝫ. ſed homo ſcḋm ſeipſm nõ ſe hꝫ bene niſi per moderationẽ ĩpetus oim paſſionum ꝓpter qđ dicũt ꝙ alie ꝟtutes moderãt oẽs paſſiones ſenſibilis appetit⁹. ⁊ ita ſunt ſicut ꝓuie diſpoſitiones ad iuſticiã inqʒtũ tollũt ĩpedimentũ quod poſſet iuſticie per inordinationẽ appetit⁹ ſenſibilis obuiare. Sed nec iſte ꝟtutes vt dicũt ſufficiũt in appetitu ſenſitiuo. ſed indigem⁹ ponere ſimiliter habitũ in ipſa voluntate. qđ probant: qꝛ in illa potentia q̃ nõ eſt determinata ad agere vel non agere adhuc obiecto ꝑſente: aut etiã ad recte: vel nõ recte agere. oportet habitũ ponere deteriantẽꝫ ad agere recte ⁊ nõ agere nõ recte. alit̃ non eſſet poſſibile ꝙ ſemꝑ recte ageret prompte firme ⁊ delectabiliter. talis enĩ deteriatio difficultatẽ quandã ꝑhabet ad ſemꝑ agendũ recte: ſed voluntas ſic eſt indeteriata: cuꝫ ſe habeat ad oppoſita. iđ. ⁊c. ¶ Et hoc iterꝫ confirmãt ſic quia nõ min⁹ intellect⁹ naturaliter deteriat⁹ ad verꝫ ſibi propoſitũ. ꝙ voluntas ad bonũ. ſꝫ intellect⁹ propt̃ hoc ꝙ poteſt a rectitudine iudicij: circa verũ deficere indiget habitu ipſum dirigente licet ſcḋm ſe non ſit in eo diſpoſitio ad cõtrariũ inclinãs. ꝗ ⁊ volũtas qꝛ poteſt a rectitudine electionis deficere. indiget habitu ipſam inclinante ad rectã electionẽ. licet in eaſcḋm ſe non ſit aliqua diſpoſitio ad ↄtrariũ iclinãs. Qđ aũt habitus ille ponendus in voluntate. ſit iuſticia nitunt̃ ſic arguere q̃libet ꝟtus in illa potentia ponẽda eſt cuius act⁹ rectificat ſicut tꝑantia eſt in cõcupiſcibili: qꝛ moderat actũ ei⁹. circa delectationes ⁊ triſticias ⁊ fortitudo in iraſcibili: q̃ moderat timores ⁊ audacias circa terribilia. cũ igr̃ iuſticia rectificet opationẽ hoĩs ad alterꝫ. ⁊ imediatũ ꝑncipiũ opationis hũane ſit appetitiua potentia nõ cognitiua potẽtia manifeſtũ eſt ꝙ iuſticia ponẽda eſt nõ in intellectu: ſꝫ in appetitu. Sed ꝙ nõ in appetitu ſenſitiuo ꝓbat̃ duplici rõne. primo qꝛ obiectũ ꝑncipale iuſticie: ⁊ maxime legalis eſt bonum cõe: ſꝫ appetit⁹ ſenſitiu⁹ nõ ſe extẽdit ad bonũ cõe cũ ſit reſpectu obiecti ꝑticlaris. ſcđo qꝛ iuſticia tã legalis ꝙ ꝑticularis eſt ad alterũ. eo ꝙ equalitas quã conſtituit ſiue in ↄmutationib⁹/ſiue in diſtributionib⁹ cõſiſtit in ordine ad alterꝫ: ſed iſte ordo ⁊ equalitas nõ poteſt conſtitui per appetitũ ſenſitiuũ cui⁹ rõ eſt: qꝛ talis ordo ⁊ equalitas nõ apprehendit̃ ſenſu ſed intellectu. appetit⁹ aũt ſenſitiu⁹ ſolũ tendit in apprehenſũ ꝑ ſenſum: ſicut volũtas in apprehenſũ ꝑ intellectũ. ꝗ relinquit̃ ꝙ iuſticia ſolũ ſit in volũtate q̃ in illã equalitatẽ ab intellectu apphẽſam ꝑ electionẽ tendit ⁊ quã ĩ exteriori opatione cuſtodit. ¶ Miror aũt de iſtis qũo putauerũt ꝓpter iſtas rõnes iuſticiã in ſola volũtate poni debere cũ putarent ceteras ꝟtutes nõ in volũtate eſſe: ſed in ſolo appetitu ſenſitiuo. nã ſcḋm ea q̃ dicta fuerunt in ꝑmo libro ponet̃ ꝑ'no ↄtra eos iſta cõcluſio ꝙ nõ ſolũ iuſticia eſt in voluntate ponenda: ſed etiã fortitudo tꝑantia: ⁊ cete ꝟtutes morales: qđ ſtati probat̃ per rõnes ipõꝝ. qm̃ nõ ſolum ad opa iuſticie. ſed etiã ceterarꝫ ꝟtutũ neceſſarius eſt act⁹ voluntatis. ſ. recta electio ꝟtus nãqꝫ gñaliter diffinita eſt habit⁹ electiu⁹ imedietate exñs quo ad nos determinata rõne ſecũdo hui⁹. Et cõſidera bñ ꝙtũ iſtud eſt manifeſtũ volentib⁹ intueri. ſenſus enĩ nõ iudicat ꝙ magis abſtinendũ ſit a cibo vna die ꝙ altera: vel ꝙ magis abſtineas a iuuencula ſoluta q̃ ſe tibi ꝑſtat ꝙ ab illa q̃ tibi matrimonio coniũcta eſt ſenſus nõ iudicat ꝙ pro bono ꝟtutis mors ſuſtinenda ſit: ⁊ expectanda in bello ſed hec oĩa iudicant̃ rõne. Si ergo ſicut iſti aſſumunt appetit⁹ ſenſitiu⁹ ſolũ tendit in id qđ apprehenſum ẽ ꝑ ſenſũ manifeſtũ eſt ꝙ ꝑ abſtinẽtiam ab illa iuuencula vel a cibo tali die. vel in expectationẽ mortis ꝓpter opus ꝟtutis inclinat appetitus ſenſitiu⁹: ſed volũtas. ⁊ tñ circa talia non magis eſt voluntas ſcḋm ſeipſam deteriata ꝙ circa materiã iuſticie. nã ſi appetit⁹ ſenſibilis ſit ꝟtute ſibi inexñte refrenat⁹ paſſio non faciat ĩpetũ in eo. tñ non propter hoc trahit: ⁊ determinat volũtatẽ ad oppoſitũ ei⁹ ad quod innatũ eſt eius obiectũ promptũ inclinare. ergo ſicut ipſi ↄcludebant circa materiam iuſticie ſic concludam circa materiã tꝑantie fortitudinis ⁊ aliaꝝ ꝟtutũ: aut in volũtate neceſſe eſt habitũ ponere deteriantẽ eam ad electionẽ rectã ad agere recte ⁊ non agere nõ recte. ¶ Adhuc aũt iſti deficiunt: qꝛ ſi alie ꝟtutes moderant oẽs paſſiones. ipſi nõ habent dicere qũo iuſticia ſit circa difficile. ſicut ꝑius bñ argutũ fuit. nã ſi volũtas nõ ſit deteriata ad rectã electionẽ. ita nõ eſt determinata ad obliquã. imo multo min⁹ ꝙ ad rectam ſi nulla paſſio trahat eã. hec igr̃ deteriatio nõ eſt niſi qꝛ volũtas libere ꝑt in vtrãqꝫ ꝑteꝫ: ⁊ ſi libere cõſtat ꝙ hoc nõ ẽ ſibi difficile. ſi enĩ ego poſſũ moueri ad dexterã vel ad ſiniſtrã libere non ẽ ꝑꝑ hoc mihi difficile moueri ad dexterã. Iterꝫ nõ appet ꝙ alie ꝟtutes moderãt oẽs paſſiones. nã affectionẽ quã qs hꝫ ad amicũ indigigentẽ ⁊ bonũ virum qs inclinat̃ ad ſibi de cõi pecunia pl⁹ diſtribuẽdũ ꝙ ignoto nõ moderat liberalitas. ſꝫ iuberet plus amico tali dare de pecunia propꝛia circa ꝙ ꝟſat̃ ꝙ ignoto: ſꝫ iuſticia ẽ q̃ moderat ⁊ extiguit ĩpetũ illi⁹ affectiõis: ꝑ quã moderationẽ iuſt⁹ ꝓ mipiere delectabilit̃ eligit nõ pl⁹ diſtribuere amico ꝙ ignoto. ¶ Iterꝫ ſi fortitudo moderat tiores. hoc ẽ circa bellica ꝑicula nõ circa pecũie vl̃ amaſie: vl̃ cibi aut pot⁹ amiſſionẽ: ⁊ ſi tꝑãtia moderat delectationes hoc ẽ circa cibos ⁊ pot⁹ ⁊ venerea ñ circa honores ⁊ lucra. igr̃ ſilr̃ iuſticia moderabit paſſiões

ꝓbat cõtra thomiſtas ꝙ tẽperãtia ⁊ fortitudo ſint in volũtate qꝛ ad ea opa reqrit̃ actus volũtatis

circa diſtributiones: aut pmutationes faciendas ¶ Iterũ dubiũ eſt qḋ iſti dicunt alias ṽtutes diſponere ad iuſticiã quaſi pti⁹ hoi inexiſtes aũ iuſticiã cũ in ſexto dicat Ariſto. eas adinuicẽ eſſe cõnexas pꝑter eas in vna prudentia neceſſariã connexionẽ. ſed de hoc videbiẽ in ſexto. ¶ Itẽ ꝙ aliq̃ dicunt. ſcꝫ alias ṽtutes non eẽ pncipaliẽ circa operationes. nõ eſt bñ dictũ. nã propẽ qḋ vnũ quodqꝫ tale: ⁊ illud magis. ſed ois ṽtutis eſt moderare paſſiones propẽ dirigere operationes qḋ patꝫ: qꝛ ſm alterius operis exigentiã eadẽ ṽtus aliẽ moderat paſſionẽ. Vbi gratia cũ nõ oportet bellicũ pꝛiculuꝫ expectare. ſed fugere fortitudo reprimit audaciã. ⁊ ſi oꝫ expectare fortitudo ſibi audaciã aſſumit intenſam: ⁊ cũ furore ſicut dꝛ capitulo de fortitudie ſimiliẽ tꝑantiam circa propriã vxorẽ qñ oꝛtuẽ cõcupiſcentia quã vel eius ipetũ oĩno reprimit circa alias mulieres ꝙ pncipaliter cõſtuo ṽtus intendit operationes. ¶ Itẽ ṽtus moralis ois reſpicit finẽ pncipaliẽ. id dꝛ ſexto hui⁹. ṽtus quid eni intẽtionem facit rectã prudentia aũt q̃ ad hanc. ¶ Iteꝫ dꝛ poſt ꝙ nõ erit electio recta. ſine prudẽtia/neqꝫ ſine virtute hoc q̃dẽ ei finẽ ſibi ṽtus hec aũt q̃ ad finẽ facit opari ſcꝫ prudentia: ſed finis ⁊ bonũ ois virtutis eſt ¶ Opatio vñ dꝛ pmo hui⁹ oĩno quorũ eſt opus aliqḋ ⁊ act⁹ in ope videẽ bonũ eſſe: ⁊ ꝑpter hoc in eodẽ pmo dꝛ ꝙ opationes ſm ṽtutez ſunt dñe felicitatis ⁊ ꝙ ipẽ ſm ſeipas ſunt delectabiles ⁊ pulchꝛe: ⁊ bone ⁊ deſideratiſſime. Iḋ etiã in ſcḋo libro diffinit Ariſt. ṽtutẽ ꝑ opationẽ: non per paſſionẽ dicẽs ṽtus ois cui⁹ vtiqꝫ fuerit ṽtus et id bñ hñs ꝑficit: ⁊ op⁹ eius bene reddit. et in ꝓhemio non ponit Ariſt. paſſiones eſſe fines. ſꝫ operationes vel opa vbi pꝛeẽ opatiões ſunt opa. ¶ Itẽ Ariſto. in quarto hui⁹ dicit. ṽtutis magis eſt bñ facere q̃ bene pati ⁊ bñ opari magis q̃ turpia nõ opari. ſed moderare paſſiones non vẽ eſſe niſi bñ pati: ⁊ nõ turpia opari. extri⁹ aũt magis ẽ bñ facere: ⁊ bene opari vel magis adhuc in interiori electione voluntatis. Etiã quis dubitat quin liberalis ſit pncipaliẽ circa dationes ⁊ conſumptiones videẽ ergo mihi ꝙ non ſolũ de aliq̃s ṽtutib⁹: ſꝫ etiã de iuſticia tenẽdũ ẽ illud qḋ in pmo declarauit. videlꝫ in illa queſtione. vtrũ ṽtutes morales ſint in appetitu ſenſitiuo ſubiectiue nec aliorũ rõnes cõtra predictã ꝯcludũt. concedim⁹ eni iuſticiã in voluntate eſſe. ⁊ in voluntate locũ hacere difficultatem. ſꝫ nõ ꝑ ſe ꝑpter ei⁹ indeterminationẽ: ſed ꝑpẽ appetitũ ſenſitiuũ trahentẽ ad ſe rõnẽ ⁊ appetituꝫ rõnalẽ: ſꝫ ⁊ hoc nõ ſolũ de iuſticia ſꝫ ⁊ de aliq̃s ṽtutib⁹ concedim⁹ eẽ verꝫ. qḋ igiẽ dicũt iuſticiã nõ eẽ in appetitu ſenſitiuo cõcediẽ. tñ nõ min⁹ circa iuſticie opationes ⁊ circa paſſiones eis obuiantes q̃ circa aliaꝝ ṽtutũ opationes: vel ſibi rebellãtes paſſiones. oꝫ in appetitu ſenſitiuo habitũ concedere quo appetit⁹ ſenſitiu⁹ trahaẽ ad iudiciũ rõnis qḋ aũt dicũt iuſticiã circa ꝯmune bonũ ꝑt non bñ ſapẽ. cũ ei ṽt⁹ ois ſit circa paſſiones ⁊ opationes q̃ ſunt ſingulares manifeſtũ eſt ꝙ iuſticia nõ ẽ magis circa bonũ cõe ꝯmunitate ꝑdicationis q̃ q̃cũqꝫ alia ṽt⁹. ſed eſt circa bona ſingularia q̃bus tamen plures vti poſſunt. ſicut aliqḋ vnũ mare ſingulare ẽ cõe oib⁹ i eo volẽtib⁹ nauigare vẽ piſcari.

Margin: ꝙ ṽtutis moderate paſſiones tñ ꝑpter opationis.

Margin: ꝙ opatio ſit finis ṽtutis.

¶ Tũc ad rationes pꝛĩcipales

Ad pmã dicẽdũ eſt ꝙ illa ꝯtinuatio eſt bri. Thome et negãda eſt tanq̃ faciẽs erro⁹. Qḋ aũteꝫ Ari. dicit cõſiderandum eſſe de iuſticia circa quales ſit operationes. Qḋ aũt dicit fortitudinẽ eſſe circa timores ⁊ audicias et tꝑantiã circa delectatiões ⁊ triſticias ñ dꝛ ꝙ vellet excludere opatiões Sic etiam dicit iuſticiaꝫ eſſet circa delectationes q̃ a lucro. Ad aliam concediẽ ꝙ in appetitu ſẽſitiuo ꝑ ponere ṽtutẽ inclinantẽ ipſum ad obediẽduꝫ rõni ⁊ imperio voluntatis ſed magis in voluntate imꝑante vt nõ inclineẽ ad ſẽſualia. ſꝫ appetitus ſẽſitiuo dñctur ꝑfecte. Et ſic eſt finis queſtionis.

QVeriẽ ſecũdo. Vtrũ

Margin: Queſtio ſcḋa. arguiẽ pꝛimo.

Ariſt. bene deſcribat iuſticiã dicẽs ꝙ iuſticia eſt habit⁹ a quo opatiui iuſtorũ ſunt ⁊ a quo operanẽ iuſta ⁊ volũt iuſta ¶ Arguiẽ ꝙ non: qꝛ diffinitionẽ quã lex ponit oꝫ concedere cũ leges fuerint a ſapientiſſimis ⁊c. conſiderationẽ diligentiſſimã ꝯpilate nõ ẽ igitur bona deſcriptio q̃ nõ concordat illi quẽ lex ponit. Lex aũt ſic deſcribit iuſticiã ꝙ iuſticia eſt cõſtans ⁊ ꝑpetua volũtas ius ſuũ vnicuiqꝫ tribuẽs huic aũt deſcriptiori non ꝯſonat deſcriptio Ariſt. qñ nec i ea bona ꝯſtãtia volũtatis. nec ꝑpetuitas nec vniuerſalitas quã hec dictio cuiqꝫ importat q̃ tñ ad iuſticiã reqriẽ. qꝛ nõ eſt ille iuſt⁹ q̃ ad vnũ opatur iuſtũ. ⁊ iniuſtũ ad aliũ ¶ Itẽ Ariſt. deſcribit ꝑ iuſtũ iuſticiã. lex aũt ꝑ ius ⁊ iſta nõ ſũt idẽ. ¶ Itẽ deſcriptio iuſticie dꝫ extendere ſe ad oẽ iuris ꝑceptũ. iſta deſcriptio nõ eſt hmõi ꝓbatio. ¶ Qꝛ lex ponit triplex iuris ꝑceptũ. vcꝫ honeſte viuere neminẽ ledere ius ſuũ cuiqꝫ tribuere. ſcḋm igiẽ ꝑceptũ non ẽ ꝙ opemur igiẽ illi ꝑcepto nõ ꝯuenit hoc mẽbrũ illi⁹ deſcriptionis a q̃ iuſta opanẽ. ¶ Iteꝫ iſta deſcriptio vẽ ſupflua. qñ ois opans opaẽ illo ⁊ non alio q̃ opatiu⁹ ẽ. ꝙ poſita illa clauſula q̃ opatiui iuſtoꝝ ſũt fruſtra apponiẽ ⁊ a q̃ iuſta opantur ¶ Itẽ male videreẽ deſcribi iuſticia ꝑ actũ opari qꝛ tũc nõ maneret iuſticia nõ manẽte actuali opatione. qḋ falſũ eſt conſequẽtia patet qꝛ diffinitio ⁊ diffinitũ ꝯuertũẽ. ¶ Itẽ volũtas eſt q̃ volum⁹ q̃c q̃d volum⁹. ſꝫ iuſticia nõ eſt volũtas: ꝙ iuſticia nõ eſt qua volũt iuſta. ¶ Itẽ non opando ⁊ volendo iuſte vt pꝫ ſcḋo ⁊ q̃nto hui⁹: ꝙ deberet dici ꝙ iuſticia ſit non q̃ volum⁹ ⁊ opamur iuſta ſꝫ qua iuſte.

Margin: Triplex iuris ꝑceptum.

¶ Oppoſitum. Arguitur ꝑ

Ariſto. ⁊ etiã econtra dicit de iniuſticia ꝙ eſt habitus a quo operatiui iniuſtorum ſunt: ⁊ a quo iniuſta faciũt ⁊ volũt iniuſta. Quia potentie quecũqꝫ et virtutes per actus ⁊ obiecta cognoſcunẽ. ⁊ obiectũ iuſticie eſt iuſtũ qḋ ponitur in hac deſcriptiõe ¶ Videndũ eſt ad preſens quid nomẽ iuſti ſignificet. dicam⁹ igiẽ ſummarie dũtaxat ꝙ ius iuſtum lex iuſticia iuſtificatio diſtinguunẽ eſt eni ius ꝑceptum domini. vel ordinatio circa ſubditos ⁊ ea q̃ poſſunt cadere ſub poteſtate ſubditoꝝ. domin⁹ aũt ille poteſt eſſe vel de⁹ vt in iure diuino. vel natura vt in iure naturali. vel homo. vt in omni humano iure. par eni in parem nullũ ius inſtituit. ſed ſi rex in aliquo ſubditis obligetur hoc eſt ex ꝑcepto vel ordinatione domini ſuperioris. ſcilicet dei vel nature iuſtum autem eſt quod vnicuiqꝫ ꝺꝫ ius. id eſt ſm domini preceptum: vel ordinationem conceſſum. verbi gratia. Si dominus precepit: vel ordinauit aliqua eſſe ꝯmunia. iuſtum eſt illa eſſe ꝯmu-

Margin: Diſtẽctio inẽ ius iuſtũ leges iuſticiã ⁊ iuſtificationem.

nis:⁊ iniuſtū illa eſſe p̄uata: ⁊ ſi ecōuerſo.ecōuer-
ſo. Et q̄r ex iure.hoc eſt ex p̄cepto dn̄i.ſubditi obli
gant̄ ad iuſtū.id circa neceſſaria eſt eis ſcriptura
litteralis in libro.vel mentalis in aīo.p̄ceptū dn̄i
et debiti ſubditi notificans.⁊ hec ſcriptura lex eſt
¶ Juſticia aūt eſt duplex quedā pertinēs ad dn̄z
Duplex Alia ptinens ad ſubiectū. Juſticia pertinens ad
iuſticia. dn̄m eſt v̄tus qua domin⁹ ordinat̄ ad p̄cipiendū
et ordinandū circa ea que prodeſſe poſſunt ſubdi-
tis vel obeſſe in bonū ip̄oꝝ. Juſticia vero ptinēs
ad ſubditum eſt v̄tus qua ſubditus inclinatur ad
p̄ceptum ſeu ordinationē domini obſeruandam.
¶ Juſtificatio aut̄ eſt a iuſticia pueniens opa-
tio.hec igitur ſunt que p̄dicta noīa ſignificare vi-
dētur proprie ſumpta.ip̄is tamen vtimur ſepe pro
miſcue vcz iuſticiam pro iuſto:vel iure:aut ius p
iuſto:aut iuſticia capiendo.propter q̄d multi non
vident differentiam inter iſta. ¶ Manifeſtuz eſt
q̄o ſe hā autem ſatis ex dictis q̄ iuſticia domini p̄cedit na
bēt ad in turaliter ius ⁊ iuſtum:⁊ eſt cauſa ip̄orum.⁊ q̄ ius
uicem. p̄cedit iuſtum ⁊ eſt cauſa eius.domin⁹ eni per ſuā
iuſticiā ordinat de ſubditis ad bonum ip̄oꝝ:⁊ ita
ius ip̄m inſtituit.res aut̄ iuſta eſt:quia ſc̄dm ius
eſt.id eſt ſ̄m domini p̄ceptum ⁊ ordinationem.ſed
iuſticia ſubditorum iure⁊ iuſto poſterior eſſe vide
tur. Juſticia namq̄ ex eo ſubditos in aliquid icli
nat.quia ip̄m eſt iuſtum.⁊ illud eſt iuſtum quia ē
ius. ¶ Et eſt ſciendū q̄ non omne iuſtū eſt iuſtifi
Q̄o iuſti catio:quia iuſtificatio eſt operatio.iuſtū autez nō
ficatio ē: omne eſt operatio.ſed aliquando res operata ma
⁊ nō ptra nens poſt operationem . ſed oīs iuſtificatio po-
teſt dici iuſtum. quoniam ſ̄m domini ordinatio-
nem vnicuiq̄ cōceſſa eſt.imo precepta vel perſua
ſa.ſi igitur operatio p̄ncipaliter precipiatur. tunc
ip̄a eſt iuſtificatio ſimul ⁊ principale iuſtum:ſi au-
tem res operabilis manens:poſt operationem p̄-
cipiatur principaliter.tunc operatio erit iuſtifica
tio:⁊ iuſta.ſed non erit principale iuſtum.imo res
operata gratia cuius erat operatio. et ita patet q̄
iuſtum eſt iuſticie obiectum.hoc aut̄ dicto de ob
iecto iuſticie. Sciendū eſt q̄ cum eius ſubiectum
ſit voluntas vt in alia queſtione dicebatur. ei⁹ a-
ctus poterit eſſe duplex.ſcz vnus interior ab ipſa
voluntate:⁊ iuſticia elicitus ⁊ ille eſt velle iuſtum
Alius exterior ⁊ ille p̄prie dicitur iuſtificatio.ta-
les aut̄ duos actus habere cōmune eſt oīi v̄tuti
p̄pter hoc q̄ v̄tus eſt habitus electiuus.⁊ ita ſem
per act⁹ interior eſt electio. ¶ Electio aut̄ ſemꝑ
electio ſꝑ in aliud opus tendit.nullus eni eligit quod nō pu
in aliud tat per ip̄m opabile eſſe vt d̄r in tertio hui⁹. ergo
op⁹ tēdit dicendū eſt q̄ hic Ariſt.cōuenient̄ deſcripſit iuſti-
ciā.q̄r deſcriptio alicui⁹ eſt bona que dat̄ ꝑ eius p
priū genus.p̄priū obiectū:⁊ propriū actuz iſta eſt
hmōi:igit̄.⁊c. Maior ptz.q̄r per hec oīs v̄t⁹ ⁊ oīs
potentia ē innata agnoſci.⁊ etiā q̄r p̄pria differen
tia v̄tutis vel potētie ꝑ obiectū propriū:vel ꝑ actū
p̄priū cognoſcat̄ vt circūloquit̄.⁊ ita diffinitio vir
tutis alicui⁹ ꝑ gen⁹ ⁊ per obiectū proprium vel actū
eſt diffinitio tanq̄ ꝑ gen⁹ ⁊ p̄priā differētiā. talis
aūt eſt bona. Minor aūt manifeſta ē q̄m habit⁹ eſt
gen⁹ v̄tutis:⁊ per ꝯn̄s iuſticie licet nō ſit ei⁹ gen⁹
diffinitio p̄pinquū. ¶ Si aūt hoc gen⁹ remotū velis ad ge
iuſticie nus p̄pinquū iuſticie q̄d ē v̄tus cōtrahere.tūc ad
dat̄ ꝑ ge- de ip̄i differentias acceptas in diffinitiōe v̄tutis.
n⁹ ꝑ actū ſed hoc non ē neceſſariū.q̄r non opz in morali ma
⁊ ꝑ obie- teria ita p̄cedere exquiſite. ſed typo ⁊ figuralit̄ ſi-
cut ſepe dixit Ariſto.in hoc libro.poſtea ponit̄ in
hac diffinitione obiectū iuſticie cum habitudine
iuſticie ad ip̄m cum dicit̄ a quo operatiui iuſtorū
ſunt poſtea ſequitur actus exterior cum dicitur a
quo operant̄ iuſta.⁊ vltimo actus interior cum di
citur et iuſta volunt.

Nūc ad ratiōes dicendū eſt.

Ad p̄mā q̄ illa diffinitio iuſticie que ex lege alle-
gabat̄ bona eſt non de iuſticia in tota ſui cōitate.ſz
de illa ſpecie vel parte iuſticie que ē circa tertium
iuris p̄ceptū quod ē vnicuiq̄ ius ſuum tribuere.
diffinitio aūt quā dedit Ari.cōis ē oīi iuſticie di
cendum ē etiā q̄ cōſtantia ⁊ perpetuitas quas lex
ponit in diffinitione iuſticie nihil aliud dāt intel-
ligere q̄ firmā permanentiā ⁊ difficultatē imutan
di.hoc aūt Ariſto.ſub nomine habit⁹ cōprehēdit.
habitus eni eſt qualitas de difficili mobilis vt di-
citur in p̄dicamentis.Et primo hoc propt̄ habitu
um moralium permanentiā dictū fuit circa nihil
ſic exiſtit humanoꝝ cōſcientia vt circa opationes
q̄ ſ̄m v̄tutē de vniuerſalitate aūt contēta in hac di
ctione cuiq̄. dicendū eſt q̄ in materia iuſticie ſepe
pro vniuerſali ſumit̄ indiffinita:etiaz ſingularis
ſicut quando leges ponunt̄ de titio:⁊ berta vel de
robino:⁊ morota ⁊ cū etiam ſermones diffinitiui
⁊ demonſtratiui ſint de per ſe ⁊ per ſe ſupponit de
omni debēt intelligi de oī.de hoc aūt quod lex de
ſcribit iuſticiā per ius:⁊ Ariſto.per iuſtū dicēdū
eſt q̄ iſta ſicut dictum fuit q̄nq̄ promiſcue ſcz vnū
pro alio capiunt̄. ¶ Ad aliā poteſt dici q̄ neminē
ledere non eſt iuſticie niſi prout habz ſibi ſubſtra
ctā operationē hūanā:q̄r lapſis nō p̄pter hoc ē iu
ſtus ſi nō ledit.ad iuſticiaz ergo bn̄ ſpectat vt ita
noſtras exerceamus opationes ſerioſas:⁊ alias.
q̄ exinde nemo ledatur.tūc ei cū ad hoc interim⁹.
erunt oēs nr̄e opationes iuſte ⁊ iuſtū oē q̄d ſic fue **q̄ nemi-**
rit opabiliū.vel pōt dici q̄ opari aliq̄n ſumit̄ poſi **nē ledere**
tiue:⁊ aliq̄n p̄uatiue p eo q̄ eſt abſtinere ab eo. q̄ **nō ptinet**
ſnati ſum⁹ opari.ſic eni vr̄ Ariſt.dicere ſc̄do phiſi **ad iuſticiā**
coꝝ.q̄ gubernator ꝑ ſui abſentiā ē cā ſubmerſio- **am niſi ꝑ**
nis nauis.nō q̄r ad hoc aliq̄d poſitiue opet̄.ſz q̄a **actū poſi**
ſubtrahit ſe ab eo q̄ deberet opari diceret̄ q̄ hic **tiuum**
in iſta deſcriptiōe cape opari cōiter ad operari di
ctū poſitiue:⁊ p̄uatiue.vel dicendū q̄ neminē le-
dere nō eſt directe⁊ p̄ncipaliter iuſticie ſed indire
cte ſcz in q̄ntum iuſticia contrariat̄ iniuſticie:⁊ ex-
cludit eā cuius iniuſticie actus eſt ledere. ſicut eī
iniuſticie eſt p̄ncipaliter ⁊ directe ledere.alterum
et ex conſequenti ſibi ius ſuum non tribuere. nec
ſeruare.ſic econuerſo erit iuſticie.vnde modo cō-
ſimili quartū iuris p̄ceptum poſſet poni ꝯn̄s ad p̄
mum:ſcz nihil agere inhoneſtum. ¶ Ad aliā di-
cendū eſt q̄ non eſt ſupfluitas in hac diffinitione:
q̄r illa particula a quo iuſta operantur nō eſt poſi
ta ad contrahendū partē priorem:ſed ad declarā-
dū habitudinē iuſticie ad ſuū actum . ſicut prima
particula poſita fuit ad oſtendendū habitudinem
ip̄ius ad obiectū.ſic eīn magis perfecte cognoſci-
mus naturā iuſticie ſicut etiā videm⁹ q̄ in diffini-
tione aggregata ex materiali et formali/ nō ſuper
additur formalis ad contrahendū materialem:q̄r
materialis ꝑ ſeip̄am conuertit̄ cum diffinito: ſed
addit̄ ad euidentiorē et expletiorem noticiā diffi-
niti. ¶ Ad aliā dicendū q̄ illa clauſula a quo iu-
ſta operant̄ non debet intelligi cathegorice: ita q̄

ſemꝑ operemur ꝑncipalit̃ ſ; ipothetice.ſ.qñ oꝫ o-
perari. ¶ Ad aliã dicẽdũ ꝙ᷑ volũtate: ⁊ ỽtute vo
lumꝰ.ſed volũtate tãq̃ potentia qua pꝯſſumꝰ i ta
lẽ actũ ỽtute aũt tanq̃ habitu determĩante: ⁊ ĩclinã
te potentiã ad talẽ actũ igit̃ illa particula qua vo
lunt iuſta nõ facit iuſticiã differre a volũtate: ſ; il
la particula habitꝰ. ¶ Ad aliã dicendũ ꝙ nõ oĩs
eſt iuſtꝰ qui vult iuſta: ⁊ opat̃ iuſta.ſ; q̃ ꝑ habitũ.
habitꝰ ei quo opamur ⁊ volumꝰ iuſta.ẽ ſm quẽ iu
ſte volumꝰ: ⁊ iuſte opamur. ita ꝙ iuſte velle: ⁊ o-
perari eſt idẽ qꝺ ꝑ habitum iuſta velle ⁊ operari.

Queſtio tertia arguit̃ prio

Q Veritur tertio. vtrũ

habitꝰ ſit ꝯtrarioꝝ vl̃ vniꝰ tm̃ ¶ Et
arguit̃ ꝙ cõtrarioꝝ. q᷑ liberalitatis
actꝰ nõ ſolũ ſũt dare ⁊ expẽdere.ſ; ẽt
vt in quarto viſũ fuit accipere: ⁊ ſeruare.q̃ eis cõ-
trariant̃ ſimilit̃ fortitudinis actꝰ eſt aliqñ aggre-
di.ſ quando oꝫ ⁊ aliqñ fugere: qñ etiam oꝫ.ſ; ag-
gredi: ⁊ fugere ſũt ꝯtraria. ¶ Et ꝯfirmat̃: q᷑ cuiꝰ
eſt opari ſicut oꝫ eiꝰ aliqñ eſt opari ꝯtrarios actꝰ
qm̃ aliquando opꝫ debilit̃ ⁊ remiſſe/aliqñ fortit̃ ⁊
intenſe: ſ; ỽtutis ẽ ſic opari. Itẽ ſcia ꝯceditur con
trarioꝝ eſſe: ĩ iſto libro: ⁊ in.ix. metaphyſice.hoc
aũt nõ eſt q᷑ poſſit in ꝯtraria ſimul.ſ; q᷑ in vnũ cõ
trarioꝝ nũc ⁊ alteꝝ tũc.igit̃ ſimilit̃ ỽtꝰ erit ꝯtrari
oꝝ cũ opetur nũc vnũ: puta dare vl̃ aggredi: ⁊ tũc
alteꝝ puta recipe vel fugere. ¶ Itẽ habitꝰ intel-
lectuales ſunt ꝯtrarioꝝ nono metaphiſice.⁊ ĩ iſto
q̃nto dr̃ Ariſt.potẽtia q̃dem ei ⁊ ſcia vr̃ contrario
rũ eadẽ eſſe ꝗ ſimilit̃ habitꝰ morales erũt ꝯtrario
rũ.⁊ pꝫ ꝯña: q᷑ ſicut habitꝰ moralis eſt determina
tiuꝰ appetitꝰ ita habitꝰ intellectualis intellectꝰ a-
liter nõ adderet ſuꝑ intellectuã potentiã.⁊ ita vr̃
eſſe eadem ratio vtrobiq̃ ¶ Oppoſitũ vult Ari.
⁊ Tulliꝰ in ſua rethorica dr̃.ꝙ ỽtꝰ ẽ animi habitꝰ
nature modo rõni ꝯſentaneꝰ.qꝺ ex hoc hꝫ ỽtutẽ
q᷑ ỽtus ex ꝯſuetudine acq̃rit̃.ꝯſuetudo aũt ẽ altera
natura.vñ ꝑmo rethorice qꝺ ꝯſuetũ velut innatũ
ſit.ſimile ei ꝯſuetudo nature.ſ; potẽtie naturales
non ſunt ꝯtrarioꝝ ſed vniꝰ tm̃ vt dr̃.ix.metaphiſi
ce.igit̃.⁊c. Ariſt.dr̃ ſic.nõ ei hꝫ eũdẽ modũ in ſciẽ
tiis ⁊ potentiis.-habitibꝰ potentia q̃dem ei ⁊ ſcia
vr̃ ꝯtrarioꝝ eadẽ eſſe. habitꝰ aũt ꝯtrariꝰ contrari
oꝝ nõ: puta a ſanitate nõ ꝯtraria.ſed ſana ſolũ. di
cimꝰ eni ſane ambulare qñ ambulat. vt vtiq̃ ſanꝰ
exñs. Ex quo pꝫ ꝙ nõ loquit̃ hic de habitu cõiter
ꝑut.ſ.ꝯtinet habitꝰ intellectuales.cũ loquat̃ diſti

Scia operatiua: ⁊ vt potentia: et vt habitus.

cte de ſcientiis ⁊ habitibus. ¶ Niſi forte dicat̃ ꝙ
ſcia opatiua põt vno mõ dici potentia.ſ.in ordine
ad opꝰ.q᷑ ſic ꝑt in vtrũq̃ oppoſitoꝝ: ⁊ alio modo
põt dici habitꝰ.ſ.in ordine ad aſſenſũ. q᷑ determi-
nat intellectum ad aſſentiendũ ꝑti vere.ita ꝙ per
ſciam non poſſet parti oppoſite aſſentire.imo ſcia
exñte in actu ſuo ſcđo.neq̃ ꝑ ſciam poſſet. neq̃ ꝑ
nõ ſciam ꝑti falſe aſſentire.qm̃ igit̃ vr̃ ꝙ hic Ari.

ỽtꝰ nõ determinata ad longas paſſiones vl̃ operationes ſꝫ ſubſtantiam

ꝑ habitus intendat habitꝰ morales ¶ Primo vi
debit̃ de eis q̃uo ſint vniꝰ: aut ꝯtrarioꝝ. Scđo vi
debit̃ q̃uo in hoc ſic conueniant dicendũ vel diffe
rent̃ de habitibꝰ moralibꝰ ⁊ de itellectualibꝰ. Ter
tio videbit̃ de potentiis. ¶ Quantũ ad primũ vi
dendum eſt ad quid ỽtutes: ⁊ vitia inclinãt. dico
igit̃ ꝙ ſi paſſiones: ⁊ opationes ꝯſiderant̃ ſm ſuã
ſubſtantiã ỽtus ad neutrũ oppoſitaꝝ paſſionum
vel opationum determinate inclinat ſic intelligẽ
do ꝙ fortitudo nõ ſic determinate inclinat ad au-
daciam ⁊ ad aggrediendũ.q̃n etiã; aliquando ſc;
quando opꝫ inclinet ad timorem: ⁊ ad fugiendũ;
nec ſic determinate inclinat ad mediã opationem
vel paſſionem q̃n aliquando inclinet ad extremã.
vnde dr̃ tertio huius ꝙ nullꝰ magis ſuſtinet ꝑicu
la q̃ fortis.ſimilit̃ fortis in caſu paſſionẽ vehemẽ
tem aſſumit ſibi verbi gr̃a non iram mediã ſed fu
rorem. vñ Ariſto.allegans homerũ: dicit ỽtutem
immitte furori: ⁊ virtutem ⁊ furorẽ erige. Et de he-
ctore dicit auſterã ꝑ ſingulos nares ỽtutem ebul-
liuit ſanguis Et addit Ariſto.oĩa eni talia videñ-
tur ſignare furoris electionem ⁊ ĩpetũ.fortes qui
dem igit̃ ꝑpter bonũ operant̃.furor aũt coopera
tur eis. Rõ aũt huius eſt ꝙ per ỽtutem paſſiona-
mur: ⁊ operamur ſicut recta ratio dictat.ſaltem ꝑ
q̃nto paſſiones ſubſunt noſtro dominio. vno autẽ;
caſu iubet vnũ contrarium: ⁊ alio caſu reliquum
patꝫ igit̃ ꝙ attendendo ad ſubſtantiam paſſionũ
⁊ opationum ỽtus nõ eſt ita determinate vniꝰ quĩ
aliqñ poſſit eſſe ꝯtrarii. veꝝ eſt tamen ꝙ eodẽ exñ-
te caſu vel conſimili virtus ſemper eſt vnius tan-
tum: qm̃ ſic ſꝑ rõ dictat idẽ. ¶ Sed dicendũ eſt ꝙ
conſiderãdo paſſiões ⁊ opationes in ordine ad di
ctamẽ dicte rõnis: ita ꝙ eiuſdẽ vel conſimilis cõditi-
onis reputant̃ oẽs opationes ⁊ paſſiones q̃s recta
rõ iubet. ⁊ ꝯtrarie quas prohibet ỽtus ſꝑ inclinat
in idẽ et nunq̃ in eiꝰ contrariũ ſꝑ inclinat in id qꝺ
opꝫ: hoc eſt in id qꝺ recta ratio iubet. De vitiis au
tẽ dicendũ eſt ꝙ econtrario ſe hñt ỽtutibꝰ in predi
ctis: qm̃ ſi opationes ⁊ paſſiones conſiderant̃ ſm
earũ ſubſtantiã. vitiũ vnũ ſꝑ inclinat in vnũ cõtra
riũ ſic ꝙ nunq̃ in reliquũ.niſi forte ꝑ accidẽs. ỽbi
gr̃a: prodigalitas quantũ eſt de ſe per ſe ſꝑ incliat
ad dandũ vel expendendũ: ⁊ nunq̃ ad capiendum
vel retinendũ: niſi forte per accidẽs.puta q᷑ mul-
ti prodigoꝝ vt dentẽ expẽdant capiũt ⁊ rapiũt vbi
non opꝫ: ſed adhuc nec in hoc ſunt prodigi/ſed il-
liberales vt dicit Ariſt.ita etiã audacia nunq̃ in-
clinat ad fugã: ſed ſꝑ ad aggreſſum vel expectatio
nẽ. Si aũt operationes ⁊ paſſiones ꝯſiderent̃ i or
dine ad dictamẽ recte rõnis modo prius expoſito
tunc eſt manifeſtũ ꝙ vitiũ non inclinat determina
te in idem: ſic ꝙ aliqñ non inclinet in contrarium.

ꝙ vitium aliqñ inclinat ad id ꝙ recta rõ iuberet.

¶ Hoc eſt dictu ꝙ vitiũ aliqñ inclinat in id quod
recta rõ iubet vel iuberet: ⁊ aliqñ in id qꝺ ꝓhibet:
ỽbi gr̃a qñq̃ recta rõ iubet aggredi hoſtes ⁊ expe
ctare periculũ vſq̃ ad mortẽ.ꝯſtat aũt ꝙ ⁊ ad hoc
audacia inclinabit: ⁊ ſi recta rõ dictat recedere: tñ
audax aggredie t̃ periculũ ⁊ morieẽ. Et ſi quis iſto
rum vult videre caſum/debet attendere qꝺ dictũ
fuit in ſcđo libro: ſc; ꝙ habitꝰ et opatiões inclinãt
conſiĩes his q̃bus gñant̃.ex recedere aũt a volup-
tatibus efficimur ab ipſis: ſicut dicit Ari.nũc au-
tem ỽtus operat̃ ex operibꝰ recta rõne cõmenſura
tis ⁊ dictatis.propt̃ quod ỽtꝰ ſemper ad operatio-
nes recta rõne dictatas inclinat.accidit aũt iuxta
caſuũ diuerſitatẽ quales ille ſint ſm earũ ſubſtan-
tiã. vitiũ aũt gñat̃ ex operibꝰ preter rõis dictamẽ
prouenientibꝰ ex ĩpetu paſſionis.propter quod vi-
tiũ inclinat ĩ operationẽ ſequẽtẽ impetum paſſio-
nis: accidit aũt ꝙ paſſio ad id inclinet qꝺ recta rõ
iubet: aut ad ꝯtrariũ. ¶ De habitibꝰ aũt itellectu
alibꝰ opꝫ ꝯtranſeundo dicere ꝙ habituum intelle-
ctualiũ quidã ſunt ſpeculatiui vt forte ſapia: ſcien
tia: ⁊ intellectꝰ. ¶ Aliq̃ ſunt pratici: vt ars ⁊ prudẽ-
tia: q̃ differũt in hoc ꝙ ſpeculatiui finẽ ſuũ hñt ſcire

re:⁊ in hoc ſiſtūt. practici aūt vlterius trāſeunt in
opus:in ſciendo aūt duo ſunt. primū eſt apprehen
ſio terminorū et propoſitionū. deinde aſſenſus ve=
ro:⁊ deſcenſus falſo. poſſunt igitur tam habitus
ſpeculatiui ꝙ̄ practici ꝯſiderari dupliciter ¶ Uno
modo in ordine ad apprehenſionē ſuorū obiectoꝝ
Scḋo modo in ordine ad aſſenſum vel diſſenſum.
Sed vltra hoc habitus practici pñt ꝯſiderari in or
dine ad opus ad qḋ finaliter ordinanꝛ ¶ Primo
modo igiꝛ manifeſtū eſt ꝙ idē eſt habit⁹ ꝯtrariorū
qm̄ vnū contrariū ꝑ alterū cognoſciꝛ. vt ꝓuatio ꝑ
habitū apprehendiꝛ:iō dictū eſt/ꝯtrariorū eadem
eſt diſciplina. Si aūt habit⁹ intellectuales ꝯſiderē
tur in ordine ad aſſenſum vel diſſenſum. ſic eſt pro=
portionabiliꝛ dicendū de his ſicut de virtutib⁹ mo
ralibus. ſicut em̄ ꝟtus moralis inclinat deꝛminate
ad proſequendū quod opꝫ/⁊ fugiendū qḋ non opꝫ
ita ꝟtus intellectualis determinate inclinat ad cō
ſentiendū vero ⁊ diſſentiēdū falſo. Si aūt habit⁹
practici itellectuales cōſideranꝛ in ordie ad op⁹ di
ci pōt ꝙ ars poteſt eſſe vtriuſqꝫ oppoſitoꝝ medic⁹
eni ꝑ habitū medicine pōt occidere ⁊ ſanare. ⁊ edi
ficator ꝑ edificatiuā facere domū firmā vel infirmā
ſm̄ determinationē liberaꝫ volūtatis. qḋ eni deſi=
derabit habitus ꝓncipaliꝛ hoc faciet ſicut dꝛ me=
thaphyſice prudētia tñ nō ita ſe habet ſed ſēper ſe
deꝛminat ad bñ. cui⁹ rō eſt qꝛ ipſa neceſſario cōne=
ctiꝛ ꝟtutib⁹ moralibus vt apparebit i ſexto. quib⁹
non cōtingit male vti:vt dꝛ primo rethorice.

De potentiis aūt modo con

ſimili breuiter ꝑtranſeūdum eſt:qm̄ de his maior
forte ꝑſcrutatio ꝑtinet ad nonū metaphiſice: aut
ad tertiū huius. Si igiꝛ ꝑ potētias intelligamus
potētias cognitiuas. ſcꝫ intellectū ⁊ ſenſum: et po
tētias appetitiuas vt voluntatē ⁊ appetitū ſenſiti=
uum. de potētiis em̄ maiatoꝝ nihil eſt hic curādū
Dicendū eſt ꝙ potētie cognitiue ſunt oppoſitorū
in apꝓhendēdo vt viſus albi ⁊ nigri:lucis et tene=
brarū. ſiꝛ etiā ⁊ in aſſentiendo ⁊ diſſentiendo. poſ=
ſibile eſt em̄ vni parti ꝑ ſciam aſſentire ⁊ alteri per
errorē:niſi forte in primis ꝓncipiꝗs ꝗbus natura=
liter aſſentit potētia cognitiua. potētie etiā appeti
tiue contrariorū eſſe pñt:vt eius qḋ eſt acceptare
vel refutare:proſeqꝫ ⁊ fugere. qḋ em̄ ꝑ habitū vitio
ſum vel ꝑ ipetū paſſiōis acceptamur vel pſeqmur
illud idē obiectū refutam⁹ ⁊ fugim⁹ ꝑ hitū ꝟtuoſū
⁊ ꝑ rectū iudiciū rōis. alie aūt rōes h⁹ ꝗſtiōis addu
cte ꝓcedūt vſꝗ ſuis ſi ꝗs diligenꝛ ꝯſideret ꝓdicta.

Queritur quarto Utrū

legalis iuſticia ſit vna ꝟtus ſpecifice di
ſtincta a ſingulis ꝟtutibus:videlicet a
tēperantia:a fortitudine:a liberalitate
⁊cꝫ ¶ Arguiꝛ ꝙ non: qꝛ quarto phiſicorum dicit
Ariſt. non em̄ preter partes totū:⁊ in primo phiſi=
coꝝ:dicit cōmentator ꝙ totū non eſt aliud ꝙ̄ con=
gregatio oīm ꝑtiū:⁊ ꝙ oēs partes ſimiꝛ nō pñt di=
ci aliud a toto. Sed Ariſto. dicit in iſto quinto ꝙ
hec quidē iuſticia ſcꝫ legalis nō pars ꝟtutis eſt ſꝫ
tota virt⁹ neqꝫ cōtraria iniuſticia pars malicie ſed
tota malicia:ergo ipſa nō eſt aliud realiter ꝙ̄ alie
virtutes. ¶ Ite diuerſe virtutes hñt diuerſa opa
⁊ obiecta. qꝛ virtutes ⁊ potētie diſtigui videnꝛ per
actus ⁊ obiecta ſꝫ iuſticia legalis no hꝫ alia obie=
cta neqꝫ alia opa ꝙ̄ alie ꝟtutes. ꝓbatio qꝛ illa ſūt
opera iuſticie legalis ꝗ lex ꝓcipit facere. ⁊ ei⁹ obie
cta ſūt circa ꝗ lex iubet agere. ſꝫ dicit Ar. ꝙ lex pre
cipit fortis opera facere. puta nō derelinꝗre aciē
nec fugere nec arma deiicere et ꝗ tpati puta nō me
chari neqꝫ cōuiciari ⁊ ꝗ mānſueti puta nō percutere
neqꝫ contēdere:ſiꝛ aūt ⁊ ſm̄ alias virtutes ⁊ mali
cias hoc autem iubens hoc autem prohibens.

¶ Oppoſitū arguitur quia

cū ꝗlibet ꝟtus ſpecialis ſit aliquis in ſex cū ex plu
rib⁹ in actu non fit vnū ꝑ ſe iuſticia legalis ſi nō eſ
ſet aliud a ſpecialib⁹ ꝟtutib⁹ ſimul ſūptis nō poſ=
ſe dici virt⁹ vna ſed ꝟtutes ¶ Itē nec ipſa poſſet
ꝯtinue cū aliꝗs virtutib⁹ ſpecialib⁹ enumerari qḋ
eſt cōtra. Ari. decētē ꝙ ꝓclariſſia ꝟtutū vꝛ eē iuſti=
cia. ¶ Itē ſi iuſticia nō eēt ab aliꝗs ꝟtutib⁹ diſtin=
cta tūc nō poſſet eē ꝟū ꝙ ipa ſola eēt alienū bonū ⁊
ꝙ ipſa eſſet ſola ad alterū. ⁊ tñ dicit Ari. propter
hoc ipſū aūt ⁊ alienū bonū videꝛ eſſe iuſticia ſola
ꝟtutū. qm̄ ad alterū eſt. ¶ In iſta queſtiōe diuer=
ſe ſūt opiniones doctorū ſꝫ tñ in hoc cōcordare vi
denꝛ ꝙ opꝫ ponere cōem virtutē ꝑficientē hoim in
ordine ad cōe bonū ꝙ̄ vocauit legalē iuſticiam qḋ
declaraꝛ ꝓmo qm̄ ſicut ad ꝑfectionē hois in ſe ip
ſo requirūꝛ habit⁹ perficiētes ipm ad ſeipm ita cū
homo ſit naturaliꝛ aial politicū et ciuile oportet
ad ei⁹ perfectionē inq̄tū eſt pars politice commu
nicationis. habitū in eo ponere ꝑficientem ipm in
ordine ad bonum politicū cum oīus pars ⁊ illud
quod eſt partis ſit referibile naturaliter ad ipꝫ to
tum ⁊ ordinabile in bonum totius ⁊ cum non mi=
nus ſit laudabile ſe habere bñ ad ꝯmune ꝙ̄ ſe hꝛe
bene ad proprium. ſed tanto magis ꝙ̄to bonū cō
mune eſt ꝓprio maius de quo dꝛ Ariſto ꝓmo hu=
ius. amabile quidē eni ⁊ vni ſoli. melius ꝟo ⁊ di=
gnius genti ⁊ ciuibus. Itē virtutes ad hoc requi=
runꝛ ꝙ homo bene ſe habeat ſcꝫ prompte delecta=
biliter ⁊ firme circa ea que ſunt difficilia. vt appa=
ruit in ſecundo. ſed preter difficultates que ſūt in
hñdo ſe bñ ad cōe bonū pro ꝙ̄to homo magis in=
clinaꝛ ad propriū curādū ꝙ̄ ad cōe vnde ſecūdo po
litice dꝛ minime eni curā ſortitur qḋ plurimorum
eſt cōe de ꝓpriꝗs eni maxie curāt. de ꝯmunib⁹ aūt
minus ꝙ̄ quantū vnicuiqꝫ attinet. Apud alios em̄
tanꝙ̄ altero curāte negligunt:ſicut in miniſteria=
libus ſeruitiꝗs. multi ſeruiētes qñqꝫ deterius ſer=
uiunt paucioꝛib⁹:ideo etiā dicit Ari. in quīto hu
ius. multi quidē in propriꝗs ꝟtute pñt vti. i his aūt
que ad alterū non pñt. hoc em̄ opus difficile:ergo
neceſſe eſt virtutē ponere ſm̄ quam homo bene ſe
habeat ad commune bonū. Itē ſicut dicit Ari. in
q̄nto hui⁹ aliꝗ ex ꝓncipio nichil differt ſic vel ali=
ter fieri ſcꝫ anteꝙ̄ ſint legis poſitione determina=
ta. ita ꝙ neutrū oppoſitoꝝ facere eſſet malum quā
do aūt lex poniꝛ vnam partē ꝓcipiēs vel ꝓhibens
multum. differt peccaret eni qui non faceret quod
lege precipiꝛ:vel qui faceret qḋ lege prohibeꝛ ad
talia aūt ſm̄ ſe indeterminata lege aūt determina
ta nulla virt⁹ ſpecialis dirigit nos eo ꝙ ipſe preci
ſe eſt circa propriā materiam ꝯiectatrix mediꝫ quod
ſolū exigit natura et conditio talis. materie ergo
indigemus ꝟtute que nos inclinet:⁊ dirigat ad o
perandū ſm̄ legem. hec aūt ꝟtus eſt neceſſario cō=
munis:⁊ ſm̄ eam opus noſtrum refertur ad cōmu
ne bonum eo ꝙ dicit Ariſto. ſm̄ vnāquāqꝫ ꝟtutē
precipit viuere ⁊ ſm̄ vnāquamqꝫ maliciam prohi

oēs cōue nuit ꝙ oꝫ ponere ꝟ tutē coēꝫ ꝑficiētē i ordie ad cōe bonū

oīs pars eſt referi bilis ad totum.

betlex ⁊ oīs lex etiā poſita eſt ad cōe bonū ꝓpter quod dicit Ariſt. Factiua aūt totiꝰ ꝟtutis. i. iuſticie legalis ſunt legaliū q̄cunq̧ lege poſita ſunt circa diſciplinā q̄ ad cōe. ⁊ hoc etiā manifeſtat expreſſe Euſtratiꝰ in expoſitione illiꝰ dicti Ariſt. ꝙ iuſta ſm vnū modū: ſcʒ legalia dicimꝰ factiua ⁊ ꝯſeruatiua felicitatis ⁊ particularū ipſius politica cōione. Hac aūt concl'one conceſſa diuerſificanē opiniões de differentia huiꝰ ꝟtutis cōis. i. iuſticie legalis ad alias virtutes. dicunt eñ quidā ꝙ ipa ab alijs ſpecie diſtincta eſt. quod iterū diuerſi diuerſimode nituntē oſtendere: quidā eñ ponunt ꝙ ſic diſtinguantur: qꝛ ꝟtutes ſpeciales dirigunt opus ſuū ad proprïū bonū. nam et ſi quis per has virtutes bonum intendat alteriꝰ. cū quo ſuū opus exercet: hoc eſt tamen vel bonū vxoris vel parentū/ vel filioꝝ/ vel familie/ vel amicoꝝ vel hmōi. hi autē oēs' vt dicit Euſtratiꝰ 'tanq̧ ſui reputanē: ideo ad iſtos agere eſt ad ſeipm agere. ¶ Si aūt iuſticia particularis cū alienis exerceat opus ſuū: tñ hoc facit propter propriū bonū. nā propter nos ipos ⁊ vēdimꝰ ⁊ emimus: ⁊ aliter ꝯmutamus. licet per iuſticiā ſeruemꝰ equalitatē. vel accipiēdo nobis vel amicis nr̄is de turibus alioꝝ. Sed iuſticia legalis opa ſua dirigit ad cōmune bonum: et ideo Ariſto. viſus eſt dicere iuſticiam legalem eſſe circa diſciplinam.

Prima opio ꝙ iuſticia legal' dirigit opus ſuū ad cōmune bonum: alie ꝟo ad bonū propriū probationes ꝑme.

Hoc autem diuiſo nituntur iſti

probare ꝙ legalis iuſticia ſit ſpecie diſticta ab alijs ꝟtutibus. primo quidē ex parte finis: qm̄ ille virtutes ſunt ſpecie diſtincte quarū fines proprij ſpecie diſtinguntē: ſic eſt de iſtis: igitur ⁊c. Maior ptʒ: qꝛ ſicut dicit Ariſt. c. de fortitudine. oīa determinātur fine: ideo etiam dicit. v. huius ꝙ ſi hic quidem lucrandi gr̄a mechaē et accipiat hic nunc expōnes et iacturā patiens propē concupiſcentiā. iſte quidē luxurioſus videbitē vtiq̧ eſſe magis q̧ auarꝰ. Ille aūt iniuſtꝰ: luxurioſus aūt non. Et hoc iterū videtur rōnabile ſm ea q̄. vj. huius dicunē: virtꝰ eñ ſpecialiter reſpicit finē: prudētia aūt q̄ ad finē. Unde dicit Ariſt. virtus quidē intentionē facit rectam: prudentia aūt q̄ ad hāc. Et iterū poſt dicit ꝙ ꝟtus moralis quidē finē: prudentia aūt q̄ ad finem facit operari: non aliter q̧ ſm diuerſos fines diſtinguntē diuerſe virtutes morales. ſed minor ptʒ: qm̄. j. politice dictū eſt ꝙ ſpecie diſtinguntē politicū et economicū. ſi aūt ciuitas ⁊ domꝰ ſpecie diſtinguntē/ multomagis ciuitas ⁊ hō. propter quod ⁊ aliud erit bonum hoīs ſm ſe ⁊ bonū cōmune ciuitatis. ⁊ ſi non eſſet ita: non indigeremꝰ preter monaſticā tradere

Secūda.

politicā ⁊ economicā. ¶ Itē virtutes ſunt inter ſe diuerſe ſpecifice: quarū ſubiecta ſunt ſm diuerſas rōnes formales perfectibilia per virtutes: imo tales virtutes non ſolū diſtingui ſpecie videnē: imo nec eſſe eiuſdē generis ſaltē proximi: qꝛ dicit Ari. decimo metaphiſice ꝙ genere differūt quoꝝ nō eſt cōis materia. ſed ſm aliam rōnem formalem aliquis perficiē per iuſticiā legalē ⁊ per alias ꝟtutes. Probatio: qꝛ alia eſt rō hoīs ſm ꝙ homo et alia ē ratio hoīs ſm ꝙ ciuis. naʒ ſm ꝙ ciuis eſt refertur ad politicaʒ cōitatem. ratio aūt hoīs ſm ꝙ homo eſt ratio abſoluta: ſed per iuſticiam legalē perficitur homo vt ciuis: per alias aūt virtutes vt homo. propter quod notat Ariſto. in iſto quinto ⁊ declarat tertio politice non eſſe eandam virtutē omnis

Tertia.

boni viri et oīs boni ciuis: igitur ⁊c. ¶ Itē virtutes ſunt ſpecie diſtincte: quarum obiecta formalia ſunt ſpecie diſtincta: ſic eſt de iſtis. quod patet ſm quemlibet diuerſorum modorum aſſignandi obiecta iſtaꝝ virtutū.

Tres modi ponendi dr̄aʒ inter obiecta ſpēaliū ꝟtutū ⁊ iuſticie legalis.

¶ Ponunt enim aliqui iſtorum ꝙ obiecta virtutū ſpecialiū ſunt paſſiones ⁊ operationes humane ſpeciales. ſed ſm ſpeciales rationes. obiectū eñ iuſticie legalis eſt paſſiones ⁊ opationes humane ſm communē rōem ſcilicet ſm ꝙ reducibiles ſunt i cōitatē ciuilē. modo rationes iſte ſunt diſtincte formaliter et cauſāt diuerſitatē ſpecificā habituū moraliū: quemadmodū rō mobilitatis in ente mobili ⁊ ratio entitatis in ente cauſant ſcientias ſpecie diuerſas. puta phyſicam ⁊ methaphiſicā.

Secūdꝰ modus.

¶ Alij dicūt ꝙ res extra q̄ ſūt innate nobis inferre paſſiones. ⁊ circa q̄s ſūt noſtre operationes. ſunt obiecta virtutū. ſed ſm diuerſas rationes qꝛ ſm ꝙ pertinēt ad vnūquēq̧ hominē ſm ſe ſunt obiecta ſpecialiū ꝟtutū. ſcḋm vero ꝙ pertinēt ad rēpublicā: hoc eſt ad cōe bonū ſunt obiecta iuſticie legalis: ⁊ tunc idē reddit qḋ priꝰ.

Tertius modus.

Alij autem ponūt ꝙ paſſiones ⁊ opatiōes humane prout ſunt ſm rectā rōnem moderabiles ſunt obiecta ſpecialiū virtutū: ſed ꝟtutes ſpeciales ⁊ earū operatiōes ſm ꝙ ordinabiles in bonū cōe/ ſunt obiectū legalis iuſticie: ⁊ ſic magis idē ꝯcluderetē q̧ prius.

Quarta ratio.

¶ Itē ille virtutes ſunt ſpecie diuerſe: quarū proprie operationes ſunt diuerſe: qꝛ ꝟtutes ⁊ potētie non ſciūtur diſtingui niſi per actꝰ ⁊ opera ipſoꝝ. ſed opera iuſticie legalis diſtincta ſunt a proprijs operibꝰ aliarum virtutū. nā ſicut videmꝰ multe ſunt opationes diſtincte in hoie ſm proprias et diſtictas naturas partiū hoīs: vt ꝙ eſt alia opatio propria manui ⁊ altera pedi: ⁊ ꝑter has opʒ eſſe aliquā operationem cōem toti hoī ſm ſe. ita eſt alia operatio ꝓpria hoī vniuſcuiuſq̧ ſm ſe. ⁊ alia eſt opatio totiꝰ cōitatis ciuilis: quā tñ intēdit q̄libet ciuis inquantum ciuis: ⁊ iſta videē eſſe opatio ſm legē: q̄ pertinet ad iuſticiā legalē. Alia aūt eſt aliarū virtutū que pertinet ad vnūquenq̧ ſm ſe: igitur oportet alias eſſe ꝟtutes hmōi diuerſa opa dirigētes. ¶ Itē ſicut eſt de ptibꝰ corporis ad totū corpꝰ ita ꝓportionaliē videtur de ptibꝰ ciuitatis ad totaʒ ciuitatē. ſʒ accepto cerebro in genere cerebrorum humanoꝝ ꝑfectiſſimoꝝ ſm quātitatem et ſm qualitatem ⁊ omnem ſibi debitam diſpoſitionem. conſtat ꝙ eius diſpoſitio et operatio eſt cerebri ſm ſe cōſiderati optima diſpoſitio et operatio. tamē illa diſpoſitio et illa opatio non eſſet oī humano corpori cōueniēs nō eñ eſſet cōueniēs infanti paruo aut viro debilis cordis et parui. qꝛ nō ſaluaretē mēbrorū armonia: ergo ſimr non oportet neceſt poſſibile ꝙ illa diſpoſitio ⁊ opatio q̄ eſt hoī optima ſm ſe ſit optima in ordine ad cōitatē ciuilē. ⁊ ita non erit eadem virtus que iclinat ad optimā operationem ſm ſe: ⁊ ad optimam opationē ſm cōe bonū. iuſticia aūt legalis iclinat ad optimā operationē in ordine ad cōe bonū ciuitatis vt dicebaē. Alie aūt ꝟtutes i ordie ad ipm ſʒ ſe. ideo ⁊c.

Reprobatio illius opionis.

¶ Sʒ iſta opinio nō videē vera eſſe: poſito nanq̧ cu eis ꝙ in hoc legalis iuſticia diſtiguatur ab alijs virtutibꝰ ꝙ illa dirigit opꝰ ſuū ad cōe bonum. alie aūt ad ꝓpriū nō videē ꝙ legalis iuſticia ſit ſpecie diſtincta ab alijs ꝟtutibꝰ qm̄ ſi ꝟtuoſi reſpiciūt ad cōmune bonū et dirigūt ad ipſa ſuas operatiōes per fortitudinē temperātiā ⁊ alias ſpeciales ꝟtutes tūc virtꝰ inclinās hoiem ad cōe bonū nō erit eſſentialiē alia q̧ ille virtutes ſpeciales

ꝙ ꝟtutes particulares dirigūt opus ad cōe bonum.

hoc ē ꝑ ſe notū. ſed ſic eſt ꝓbatio ꝓmo de magnificētia dicit Ari. nō enī in ſeipm̄ ſūptuoſus magnificus ſed in cōia. ſicut hoc pꝫ de fortitudīe. fortis eſt vt dicit Ari. per habitū fortitudinis ſuſtinet mortē in bello. cū multa triſtia ſꝫ tn̄ volēs qm̄ bonum. ſed non bn̄ vr̄ quō recta ratio dictare poſſit ꝙ magnus vir ⁊ potens multū prodeſſe ſibi ⁊ alijs debeat ſine fuga talē expectare mortem niſi attenderit ad ꝯmune bonū qḋ etiā pꝫ ꝑ expoſitores. qm̄ cū dixiſſet Ari. ꝙ fortis non eſt ꝓncipalr̄ circa quācūqꝫ mortem vl̄ q̄cunqꝫ pericula. ſed circa bonā mortē ⁊ optima pericula ⁊ ꝙ talia ſūt pericula ⁊ mors in bello. dr̄ Euſtrati⁹ hoc eſſe intelligēdū de bello qḋ fit propt̄ pacē ⁊ legū defenſionē ⁊ ꝯſeruationem et in hoc ꝯcordāt Albert⁹ ⁊ alij expoſitores. ⁊ ita pꝫ ꝙ fortis ſm̄ habitum fortitudinis attendit ad cōe bonū. qḋ etiā innuit. Ari. cū dicit ꝯcordes autē et his ſunt honores in ciuitatib⁹ ⁊ apd̄ monarchias q̄. ſ. ipendunt̄ eis. q̄ actū fortitudinis exercuerunt q̄. ſ. propt̄ ꝯmune bonum hoc fecerūt. ¶ Item ſi circa materiā fortitudinis eēt legalis iuſticia alia a fortitudine propt̄ relationē operis in ꝯmune bonū ciuitatis. ſequeret̄ cum inter hoiem ſm̄ ſe et ciuitatē ciuilem ſit quedam ꝯmunitas ſpecie diſtincta ſcꝫ domeſtica. ꝙ oporteret ponere circa eandē materiam tertiā ꝟtutem moralem. p̄t̄ fortitudinem et iuſticiam legalē ſm̄ relationē opis in ꝯmune bonum domus. ꝙ nullus poſuit. ¶ Item cuiuſlibet ꝟtutis moralis eſt op⁹ ſuum circa materiam ꝓpriam dirigere: ſm̄ oportunitatem omnium circunſtantiaꝝ ꝟbi gr̄a q̄d oportet quomodo qn̄ vbi cum q̄bus oportet. ⁊ ſic de alijs. Sed vna circunſtātiaꝝ eſt cui⁹ gr̄a vt patet in tertio huius: ḡ ſi circa materiam fortitudinis vel tēꝑantie fuerit oportunū ſolū boni ꝓpꝛij ſed etiam boni ꝯmunis gr̄a operari temperantia ⁊ fortitudo ſic operabunt̄ ⁊ non ꝟtus eſſentialit̄ ab his diuerſa. ¶ Et ꝯfirmat̄ q̄ ſi q̄libet ꝟtus ſpecialis non attenderet in opere ſuo ad cōmune bonū. ſequeretur ꝙ ipſa poſſet aliquādo male operari qḋ eſt fl̄m q̄ ꝟtutibus moralib⁹ nunq̄ contingit male vti dicit Ari. ꝓmo rethorice. cōſequentia patet q̄ poſſibile eſt operatio quādoqꝫ eſſet laudabilis ſm̄ ꝯſiderationem omnium circunſtantiaꝝ circūſcripto communi bono: q̄ tamē eſſet praua ſimplicit̄ q̄ leſiua vl̄ impeditiua boni communis. vt ſi q̄s dum debet defendere villam contra inimicos exerceret actū venereū. cum muliere ꝓpꝛia. ad quem actuꝫ pro tunc: ſi nō oporteret ad bonum attendere: tēperantia inclinaret. Nec rationes aliorum concludunt.

notabile ꝓ ſolutione rōnū variꝫ oppoſite.

¶ Propter quarum ꝓme ſolutionē ſciēdū eſt ꝙ vltimat⁹ ⁊ cōis oim aliarū virtutum humanoꝝ finis eſt felicitas et ipſaꝫ ponit. Ari. ſcd̄o politice eſſe eādē vniuſcuiuſqꝫ hoim ⁊ ciuitatis propter qḋ etiā ⁊ vniuſcuiuſqꝫ hoim ⁊ ciuitatis ꝟtutes eedē eſſe vident̄. fines aūt ſpeciales virtutū ſūt opa ſm̄ rōnem rectā modificata ſm̄ vl̄ circa vnāquāqꝫ materiā ſpecialē circa quā contingit recte agere ⁊ non recte. finis enī proprius tēperantie eſt opus circa delectationes tactus ⁊ guſt⁹ optimū ⁊ finis fortitudinis eſt opus optimum circa timores ⁊ audacias et ſic de alijs. Hec aūt opa ſunt optima quādo perfecte cōmenſurata ſunt recte rōni ſm̄ exigentiā oim circunſtantiaꝝ: ⁊ tūc etiā ſm̄ virtus talis perfecta eſt. ⁊ perfecte finem ſuuꝫ

duplex ſi nis ꝟtutū

attingit. Si aūt opera illa fuerint ꝓpinqua dicte cōmenſurationi. ſed tamen nō perfecte quo ad alias circunſtantias cōmenſurata. tūc erūt bona ſed non optima et adhuc erunt finis illi⁹ virtutes ſed non perfect⁹ finis: ideo nec illa ꝟtus erit perfecta ſimplicit̄ ſed tn̄ erit virtus quādiu fuerit tāta operis ad rectam rōtionem commenſuratio qḋ inde reddatur operatio bona. Nam ſicut dicebatur in ſecundo libro difficile eſt valde medium virtutis attingere perfecte. et qui parum et medio declinat aut in maius: aut in minus. non vituperatur opus igit̄ ſm̄ eius ſubſtātiā acceptū non eſt finis virtutis: q̄ aliqn̄ pōt opus idē ſm̄ ſubſtantiā a virtute: ⁊ aliqn̄ a malicia prouenire. ſed eſt finis vt ꝑfecte modificatū quantū ad oēs circūſtantias ſm̄ dictamen recte rōnis. ſic eīn opus illud vel eſt felicitas ad ipm̄ propinq̄ſſime ordinat̄: prout exigit materia circa quā operat̄: ⁊ ſic pꝫ ꝙ finis perfect⁹ virtutis non eſt oīno ſimplex. nā recta opis modificatio i qua finis cōſiſtit in hoc attendit̄ ꝙ oīa ad operationē congregent̄ que pn̄t eam facere meliorem et oīa abijciant̄ que eā pn̄t facere deteriorē. ¶ Dico igitur ad rōnem p̄mā illoꝝ ꝙ opus nr̄m circa bellica ꝑicula ſiue circa timores vel audacias ordinare ad propꝛiū bonū: et ipm̄ ordinare ad cōe bonū. non ſunt diuerſi fines virtutis ſeu virtutū: ſed ſunt ꝑtes vni⁹ ꝑfecti finis fortitudinis. virt⁹ nāqꝫ ꝑfecta fortitudinis opus optime reddit circa timores ⁊ audacias ſm̄ qḋ eſt poſſibile. quod eſt ordinādo ipm̄ ad ꝓpꝛiū ⁊ cōe bonū ſimul. ⁊ ſi fuerit poſſibile ſimul ipm̄ ordinare ad vtrūqꝫ tunc attēnis ſingulis circūſtantijs ordinat ipm̄ ad melius ipſorum. ¶ Ad aliā dicendū ꝙ hō ſm̄ ꝙ perfectibilis ꝑ virtutes morales non habet rōnē abſolutam: ſed relatiuam ad oīa quoꝝ circūſtantie pn̄t opationes reddere meliorem vel deteriorē. non eīn eſt alia ſpecie virtus fortitudinis qua bellas pro filio inquātum tu es pat̄: aut pro pr̄e inquantū tu es fili⁹: aut pro tuis poſſeſſionib⁹ ſeruādis inquantū tu es diues: aut pro tua familia iquantū tu es economic⁹: aut pro patria tua inquantū es ciuis. ſed oīa iſta puta parētes/ filij/ poſſeſſiones/ familia/ amici/ patria/ et hmōi ſunt diuerſe circūſtantie ad quas opꝫ forte aſpicere in opere fortitudinis exercēdo. ¶ Ad aliam dicendū ꝙ obiectoꝝ formaliū virtutū ſpecifica diſtinctio non eſt propt̄ aſpectū ad diuerſas vtilitates q̄ ex opere virtuoſo poſſunt prouenire: nec propter aſpectū ad diuerſas qualcunqꝫ circūſtantias: qm̄ eadē virtus eſt quantū ad oīa talia ſimul ꝯbinata medij coniectatrix: ſed forte ꝙ obiecta virtutū formalia ſm̄ quoꝝ diſtinctionē ꝟtutes ſpecifice diſtingunt̄. ſūt res que pn̄t appetitui inferre tales paſſiones ꝑ q̄s hō pōt inclinari ad opandū preter rationē. ꝟbi gratia cibi potus ⁊ venerea ſūt obiectū tꝑantie ſm̄ ꝙ innata ſūt inferre delectationē tact⁹ ⁊ guſt⁹. terribilia ſūt obiecta fortitudinis ſm̄ ꝙ inata ſūt iferre timorē vel audaciā ⁊ ſic de alijs. ¶ Ad aliā dicēdū ē ꝙ eiuſdē ꝟtutis opatiōes nō ſūt ſꝑ eedē ſm̄ ſubſtātiam ſꝫ aliqn̄ ſūt contrarie. nā ſm̄ habitū fortitudinis opꝫ aliqn̄ fugere aliqn̄ ꝓ expectare vl̄ aggredi tamē in hoc ſunt eedē oēs. ꝙ ſunt recte rationi concordes. Concedendū eſt etiā ꝙ aliquando non eſſet eadem operatio mea q̄ eſſet vtilis mihi quo ad bona extrinſeca acquirenda vel ſeruāda: ⁊ q̄ eſſet vtilis cōitati: ſed eſſent opatiōes contrarie. ſꝫ nec ꝓpter hoc ponēde ſunt diuerſe virtutes ad hmōi opationes ꝯtrarias inclinātes qm̄

Finis ꝑfectus ꝟtutis nō ē aliqd ſiplex

Obiecta formalia ꝟtutū ſūt res ſm̄ ꝙ ſūt nate inferre tales paſſiones.

Ad q̄rtū.

tāc virtutes morales eſſent ſibi inuicē ɔtrarie quod eſt impoſſibile. ſed ratione iudicante q̄d ſit ecterīs circūſtantijs honeſtis an ſcʒ ad cōeʒ vtilitatem vł̄ propriaʒ operari. virt⁹ eadē moralis ad operādūʒ quoꝗcūꝗ ratione ſententiarum fuerit inclinabit.

Ad q̄ntā

¶ Ad aliā dicēduʒ ꝙ in hoc aſſignata ſimilitudo tenet ꝙ vniuſcuiuſꝗ partiū propriū bonū redundat in cōe bonū totius ꝛ ecōtra. ꝓpt̄ quod rōnabile eſt vt quelibet pars opus propriū habeat ɔſonū bonū cōi totius. et quod ad cōe bonū toti⁹ operet̄

Differentia int̄ p̄tes corporis et īter ciuitatis

ſed in hoc eſt diſſilitudo q: corporis partes natura ducunt̄ in ſuis op̄ationib⁹ hoīs vero v̄tuoſi qui ſunt pars ciuitatis rōne. natura aūt ſemp idē inata eſt operari. ratio vero ad oppoſita ſe habet vt patet in nono metaphyſice. ꝓpter qđ cōcedēdū eſt ꝙ cerebrū ꝙ eſſet optime diſpoſitionis ꝛ op̄ationis in corpore forti ꝛ magno non eſſet ɔueniētis op̄ationis et diſpoſitionis in corpore debili et paruo. q: ceteris partib⁹ ꝛ toti nō ꝓportionaret ſuā actionē deſtrueret totū corpus ſed optim⁹ homo per virtutē moralē perfectā ſemp moderabit ſuā actionē ꝛ variabit ſm̄ ſniam rōnis oīa conſiderātis ꝛ ponderātis que meliorē vel deteriorē reddere p̄ſit operationē. propt̄ qđ v̄tus moralis eadē exñs ſemper habenē perficietꝛ in oī caſu ſemper op⁹ eius bonū reddet.

ſcđa opinioꝛ modꝰ tenendi iuſticiam legalē diſtigi ab aliis v̄tutibus.

Alij aūt quidā eandē hñtes opinionē cū p̄cedētib⁹ q̄tum ad hoc iuſticia legalis ſic ſpecifice diſticta ab alijs. dicūt ꝙ iuſticia cōiter de legali dicta ꝛ de particulari per hoc a v̄tutib⁹ alijs diſtiguitur ꝙ ipſa eſt ad alterū. alie aūt ſūt ad ipſū. ſʒ quō ſit ad alterū magis q̄ alie virtutes. declarāt ſic. p̄mo quidē dicūt ꝙ oī virtuti conuenit ad alterū eſſe multis modis. primo q: op⁹ eius cū altero exercetur hoc apparet de fortitudine liberalitate ꝛc̄. niſi forte de tēperātia q̄tū ad venereos actus.

quattuor modis v̄tꝰ ē ad alterum.

Secundo quelibet virtus eſt ad alterū per ſe ſm̄ ei⁹ propriam rōnē q: p̄ ſe mediat inter circūſtantias ſe tenētes ex parte illius alteri⁹ cū q̄ ſuū op⁹ exercet: qm̄ manifeſtū eſt ꝙ op⁹ illud in ſuā mulierē eſſet tēperātie qđ eſſet intpantie in nō ſuā. Similit̄ ad inimicos eēt op⁹ fortitudinis qđ nō eſſet ad nō inimicos ꝛ vnū hoīem inuadere vel expectare eſt forte act⁹ fortitudīs iuadere aūt vel expectare cētuʒ nō eſſet fortitudinis ſed audacie ꝛ dare comedēs eſſet ꝓdigalitatis dare aūt bonis ꝛ indigentib⁹ eſſet opus liberalitatis. Tertio v̄tus q̄.ʒ eſt ad alteruʒ tanq̄ incōmodū alterius redūdans: qm̄ iā dictum eſt ꝙ opera virtutū p̄ ſe tranſeūt in alterū ꝛ ergo virt⁹ q̄tum ad illū trāſitū vel eſſet ocioſa incōmoda nociua ꝛ dānoſa. vel fructuoſa ꝛ cōmoda p̄mū dari nō poteſt. q: ſicut nec natura nec ars habet aliq̄d ocioſum. ita neꝗ virtus exñs certior arte. nec pōt dari ſm̄ quia tūc v̄tus eſſet iniq̄ ꝛ pernicioſa: g̃ opʒ qđ ſʒ illū trāſitū ſit ɔmoda ꝛ fructuoſa. ꝛ nō illa quo tranſit: g̃ alijs. ſcʒ vel illis in q̄s trāſit vł̄ g̃ra quoꝝ tranſit vt in ſuſpendio malorū quorū punitio redūdat in bonū rei publice.

Quō iuſticia ꝛ cetere v̄tutes ꝙ ſūt ad alterū ſm̄ diuerſas intentiones.

¶ Quarto quia declaratum eſt in reprobatione p̄cedētis opinionis ꝙ cuiuſlibet v̄tutis eſt non ſolum ad ꝓpriū. ſed ad cōe bonū dirigere ꝓpter quod nullo dictoꝝ modoꝝ cōcedūt iuſticiā diſtingui ab alijs virtutib⁹ p̄ eſſe ad alterum ſʒ ſm̄ diuerſas ītētiōes diſtingūtur ſicut ſi quis ꝓpter hoc ſolū bene operatur ꝙ op⁹ ſcđm ſeip̄m eſt honeſtū ipſi operāti: tale erit opus liberalitatis et virtutuʒ aliarum a iuſticia ſed ſi bene operatur eius gratia quod eſt ad tale opus operandū aliter obligatus hoc erit opus iuſticie ꝛ nō aliarū virtutū vt ſic verbigratia ſi quia debes mihi decē trades mihi decem: nullū eſt hic opus liberalitatis ſed iuſticie. ſi vero nō ſis mihi in aliquo obligatus. et ex eo ꝙ vides honeſtum eſſe tibi ꝙ des michi decem. cum des. erit opus liberalitatis et non iuſticie. Patet ergo quod alie virtutes ſunt ad ſeip̄m: iuſticia vero quo ad alterum quo ad intentionē finis gratia cuius operatur. opatur em̄ iuſticia: q: operās ad tale opus operandū alteri obligat̄. Alie vero v̄tutes operanē: q: opus eſt honeſtū operanti.

Iura a q̄bus iuſticia hʒ ortū dupl̄r obligant

¶ Alteri⁹ dicunt ꝙ iura q̄ ſunt precepta ꝛ ordinationes dñoꝝ a quib⁹ iuſta habēt ortū vt dictum eſt prius: p̄ñt dupl̄r obligare ſubiectos ad quos ferūtur. Primo quidem erga dñm: qm̄ ex natura dñationis ꝛ ſubiectiōis eſt ꝙ ſubiecti obligenē ad p̄cepta dñi obſeruāda: ideo iiuriātur dño ſi ea nō obſeruent. Scđo ad ſeinuicē īquātum oīa q̄ ſubiecti habent iuſte dñi ɔceſſerunt aliqua quidē vnicuiꝗ propria: alia v̄o cōia: vł̄ oibus vel p̄ſibus. v̄bi g̃ra: aiam cōceſſit nobis deus: corpus aūt ꝛ vires de⁹ ꝛ natura: poſſeſſiones aūt exteriores de⁹ et natura ꝛ humana iura. Ex hm̄ōi igit̄ conceſſione ꝛ ordinatione dñoꝝ vel ſubiectoꝝ ſortes obligat̄ platoni: vt ille nō accipiat qđ proprie conceſſuʒ eſt platoni. qđ ſi acceperit reddat. nec ſibi illud approprietet quod eis ambobus cōiter conceſſum eſt.

Ex illa duplici obligatione ſumit̄ dña iſtiꝰ iuſticiā legalē ꝛ p̄ticularē

¶ Ex his aūt manifeſtū eſſe dicunt ꝙ opportet duplicē ponere iuſticiaʒ vnā ſcʒ qua ſubditi operantur ex eo ꝙ ad operandū dño obligantur. ꝛ iſta eſt legalis iuſticia que a lege legalis dicitur: ꝓpter hoc qđ operātur ad p̄ceptum dñi obſeruandum cuius lex eſt notificatiua. Aliam etiā opʒ ponere iuſticiā qua ſubiecti iuſti operātur ex eo ꝙ ad operandū ſibi inuicē obligant̄. et iſta vocatur equalis iuſticia. ꝛ dicitur equalis ab equalitate ad quā conſeruandā ſubditi inter ſe obligantur. manifeſtū em̄ eſſe dicē ꝙ inter ſubiectū ꝛ dominū propria virtute latorē legis nulla attēdi poteſt equalitas oīa em̄ domini ſunt nulli⁹ ei eſt niſi de ſuis auctoritate propria ordinare: ſed īter oēs eidem domino ſubiectos attēditur equalitas neceſſario. inquātum vt ſic neuter alteri principatur ſed quod eis a dño ē conceſſum. non licet ꝙ vnus auferat ab alio magis q̄ econtra dicūt igitur iſti primo ꝙ iuſticia cōmuniter accepta ad legalem ꝛ particularem diſtiguitur ſpecie ab alijs virtutib⁹ primo propter fines: q: iuſticia operatur eius gratia ꝙ operans ad hoc operandū alteri obligatur. Alie autē virtutes eius gratia operantur ꝙ tale opus eſt honeſtū ipſi operanti. Secundo propter obiecta q: iuſticie obiecta ſunt agibilia humana ſub ratione debiti obiecta aūt aliarū virtutū ſunt agibilia hūana ſub ratione honeſti ſoluʒ. Tertio propter ſubiecta q: multi ponūt iuſticiā in voluntate. alias autē virtutes in appetitu ſenſibili. Secundo dicūt iſti ꝙ iuſticia legalis differt ſpecie a iuſticia particulari ſiue equali quoniam cum iuſticia communiter accepta differat ab alijs virtutibus per rationē debiti vel obligatiōis. opʒ ſi rationes obligatiōis ſint diuerſe ſpecie. ꝙ etiā iuſticia ſpecie diuidat̄ Sed alia eſt ratio obligationis ſubiecti ad dñm ꝛ alia ſubditoꝝ adinuicē. Prima nāꝗ ſumitur ſecundū habitudinē inequalitatis. Secūda autem ſecundū habitudinē equalitatis.

¶ Sed videt̄ ꝙ iſta oppinio deficiat ſicut ꝛ preces

dens. qꝛ ſicut arguebatur cuiuſlibet virtutis moralis eſſe videꝛ opus ſuū circa propriā materiā dirigere ſecundū opportunitatem oīm circūſtantiarum. propter quod opꝫ attendere ad oēs ratiōes vel debiti vel honeſti vel vtilis vel delectabilis. ⁊ etiam ad oēs oppoſitas rationes vcꝫ indebiti turpis nociui ⁊ triſtis ⁊ ſecundū collationē ⁊ cōbinationem oīm earū adinuicē opꝫ aliqn̄ ſic aliquādo aliter operari. ⁊ ſi aliqua virt⁹ aliqua bōī vel mali rationē derelinqueret nihil attendēdo circa eā in opere ſuo conſtat ꝙ poſſet praue operari. et ita virtute morali cōtingeret male vti. quod nō conceditur vt dꝛ primo rhethorice ꝙ aūt ita eſſet. faciliter pōt videri. conſtat eīn ꝙ per habitū fortitudinis opꝫ aliqn̄ fugere aliqn̄ expectare et aliquādo ſunt manifeſte cauſe fugiendi ⁊ aliquādo manifeſte cauſe expectandi aliqn̄ aūt ſunt ad vtrāqꝫ partem cauſe fortes ⁊ quaſi equales. verbi gratia. ſi expectas non potes euadere mortē. in qua morte ciuitas plurimū dānificabitur. quia potes et prodeſſe multū. ſed ſi fugis. tunc hoſtes ciuitatē inueniēs inermē. que ſi expectaſſes. armata fuiſſet. antequā fuiſſes deuictus ⁊ mors fuiſſet tibi honeſta. Ponamus igitur ꝙ rationes expectationis excedant ratiōes fuge in tm̄ ſolum ꝙ ſi aliqua eſſet remota rationū expectatiōis. rōnes fuge res eſſent maiores manifeſtū eſt ꝙ ī hoc caſu bonū eſt expectare ⁊ fugere inhoneſtum: virtus tn̄ que non ad oēs expectationis rationes accederet inclinaret ad fugaꝫ. ergo male ideo dꝛ ſecundo huius ꝙ oēs anime habitus a quibus innata eſt fieri deterior ⁊ melior adhuc ⁊ circa hec naturam habet. igitur manifeſtum eſt ꝙ virtutes morales nunq̄ reddūtur diuerſe propter attendere ad diuerſas ratiōes propter quas ſit operandum vel non operandum idem opus. Rationes autem iſtorum ſatis ſolui poſſent ex dictis ſicut rationes oppinionis precedentis. ❡ Alia eſt opinio dicēs ꝙ cū virtus moralis nō inclinet appetitū circa materiā circa quā operatur ad aliquod determinatū determinatione ſumpta ex parte operis ſcd̄m ſe. cum aliqn̄ fortitudo inclinet ad fugiendū et aliqn̄ ad aggrediendum ⁊ impoſſibile eſt ꝙ virtus inclinet ad oppoſita vt oppoſita ſunt ſed inclinet ad iudiciū ratiōis inſequendū quodcunqꝫ circa talē materiā ſententiauerit vt dictū fuit in ſecundo iō dicunt ꝙ in intellectu non ſufficiunt prudentie ſpeciales circa vnāquamq̄ materiā ſpecialē agibiliū humanorū ad quorū ſententias inſequēdas inclinat vnaqueqꝫ virtutū ſpecialiū moraliū: ſed requiritur cōis prudentia que cōiter conferat inter oēs materias agibiliū humanoꝝ ita neceſſario requiritur in appetitu cōmunis virtus moralis preter ſpeciales que inclinet appetitū ad prudentie cōmunis ſententiā exequendā verbi gr̄a veniunt hoſtes quos ratio preciſe ad materiā fortitudinis attendens dictaret repellere p aggreſſum ad quē aggreſſum fortitudo per cōſequens inclinaret ſimul aūt plures ciuiū ſuper iniuſtificatione de ſe inuicē cōquerētur quā iniuſtificationē ratio preciſe ad iuſticie materiā attendēs dictat iuſtificare ⁊ ad hoc inclinat iuſticia veniunt etiā aliqui plures ad quoruꝫ aliquos liberalitate ad aliquos eutrapelia vꝫ māſuetudine ⁊ ſic de aliīs virtutibus eſſet vtendum: quid faciemus. cū hec oīa vel etiā eorum plura facere non poſſumus oportebit rationē per cōmunem prudentiā hec ad inuicē ad oīa conferre quid meli⁹. quid magis indiget acceleratiōe. ad cuius ſniam quodcūqꝫ iudicauerit exeq̄ndū req̄riꝛ v̄tus cōis. cū nulla ſufficiat ſpecialis. Et hanc cōem virtutem dicunt eſſe legalē iuſticiā quā a ſpecialibus virtutib⁹ differre dicunt ſpecifice quēadmodum in ſpeculatiuis differre videmus metaphyſicam que circa ens in cōi verſatur a ſciētiīs ſpecialib⁹ que circa materias ſpeciales. ❡ Sed iſta opinio videtur inſtantiā habere. Primo qꝛ talis virtus operatur aliqn̄ ad alterū aliquādo ad ſeipſum aliquādo ad cōe bonū et aliqn̄ ad propriū: ⁊ ſi diſtinguatur ab aliīs virtutibus per eſſe ad alterū. non videtur ꝙ talis virtus cōis ſi conſideretur deberet magis dici iuſticia q̄ fortitudo vel tēperantia vel aliqua quecūqꝫ virtus. ❡ Itē cū hec virtus ſecundū dicta non ſumereꝛ ſecūdū habitudinē ad leges ſeu p̄cepta legis nec ſcd̄m habitudinē ad cōmune bonū quod leges intēdūt ſed ſcd̄m habitudinē ad cōmunē prudētiā circa quālibet materiā ratiocinantē. nō videtur ratio quare deberet dici legalis iuſticia. cum legale a lege dicaꝛ ❡ Itē ſi materie pluriū ſpecialiū virtutū ſimul occurrunt circa quarū quālibet eſſet operandū ſi eſſet poſſibile. ⁊ nō eſt poſſibile. licet tunc ad bene ⁊ perfecte operandū non ſufficiat vna virt⁹ ſpecialis tn̄ oēs ſpeciales ſimul iuncte ſufficiūt. nā ſi ratio prudentialis iudicauerit quod meli⁹ eſt tūc actū fortitudinis exercere ⁊ quod actū iuſticie vel liberalitatis opꝫ ꝑpter hoc differre vel penitus dimittere manifeſtū eſt ꝙ tūc virtus fortitudinis inclinabit ad ipſius actū agendū puta aggrediendū virtus autē liberalitatis ⁊ iuſticie inclinabūt ad differendas operationes circa ſuaꝫ materiā. liberalitas autem non ſemper inclinat ad danduꝫ vel expendendum ſed ad dandum quādo oportet ſimiliter iuſticia non īclinat ad ſēper corrigiendū ipſos nec ad ſemꝑ iuſtificandas ipſoꝝ iuſtificationes ſed ſolum qn̄ opꝫ. ⁊ inclinat ad oppoſitū quādo opꝫ oppoſitum igiꝛ patꝫ ꝙ per iſtas plures v̄tutes ſpeciales ſimul cōgregatas ille circa q̄libet materiā ſibi occurrētē poterit optime ſe habere ſine alia cōi virtute eſſētialiꝛ diſtincta a predictis non eni opꝫ oī diuerſo ratiōis iudicio diuerſā correſpodere virtutem moralē. ſed eadē virtus circa obiectū ſuum ꝓpriū ad oīa iudicia rōnis inclinat. eadē eni liberalitatis virtus nūc ad dandū nunc ad recipiēduꝫ inclinat: nūc ad retinēdum vel accipiendū. ꝓpter hoc igiꝛ mihi magis videꝛ vera ſnia Euſtratij qm̄ ⁊ ipā maxie dictis. Ari. cōcordat de legali eni iuſticia dicit Ari. ipſa quidē igiꝛ iuſticia quedā virtus eſt ꝑfecta ſed nō ſimpliciter ſed ad alterū. ⁊ propꝛ hoc preclariſſima virtutum eſſe vꝛ. ⁊ ꝙ ipā nō ē ps malicie. ſed tota malicia vult igiꝛ. Euſtrati⁹ ꝙ in appetitu cōtingit eſſe triplicem virtutē. vnaꝫ q̄daꝫ v̄tus naturaleꝫ de qua dꝛ in ſexto libro ꝙ oībus videtur appetitus: ſingulos mores exiſtere natura aliqualiter ⁊ enim iuſti ⁊ temperati ⁊ fortes ⁊ alia habemus confeſtim a natiuitate. Aliam autem moralem quam. Ariſt. ibidē vocat principalē: que inclinat appetitum ad ipſā rōnem ꝓpter quod Ari. dicit ꝙ ipſa non fit ſine prudentia. Hec aūt virtus moralis diuiditur ī ſimplicem ⁊ cōpoſitam. Simplex eſt vnaqueqꝫ virtus ſpecialis accepta ꝑ ſe circa aliquā materiaꝫ ſimpliceꝫ vt fortitudo circa timores ⁊ audacias tēperantia circa delectationes tactus. ⁊ ſic de aliīs

Tertia opinio ⁊ mod⁹ diſtinguēdi iuſticiā legalem a ceteris.

opplo de ctoris.

Triplex

virtutibus. Cōpoſita aūt eſt ex oībus ſimplicibꝰ aggregata per eoꝝ adinuicē ⁊ ad prudentiā cōnexionē: et iſta ꝟtus non eſt iā pars virtutis ſed tota ⁊ perfecta virtus: ⁊ q: virtuoſi ꝑ virtutē nō ſolum eſt ad ſeipm̄ agere ⁊ ad ſuos: ſed etiam ad alios ⁊ cōe bonū ſicut dictū fuit. ⁊ virtꝰ per eiꝰ vſum ad alterū rōnem capit ⁊ nomen iuſticie: ideo tota predicta virtꝰ idē habitus exñs ſm ſubſtātiam virtꝰ dr̄ ⁊ iuſticia ſm diuerſas rōnes. virtus inq̄ꝫ dr̄ ſm ꝙ eſt habitꝰ ꝑficiens habentē ⁊ opus eiꝰ bene reddēs. Juſticia vō dr̄: ꝓut intendit ad cōe bonū: ⁊ ad aliū operat̄. ⁊ hoc intendebat Ariſt. cū dicit. quid autē differt ꝟtus a iuſticia hoc manifeſtū: quidē enim eadē aut eſſe non idē: ſed ſm ꝙ ad alterū quidem iuſticia ſm aūt ꝙ talis habitus ſimplr̄ virtus. qđ exponens Euſtratiꝰ dicit. iuſticia tota ⁊ oīs virtꝰ eſt ſed nō vna quedā ⁊ pars. quid aūt differt ꝟtus vniuerſalis: ⁊ talis iuſticia manifeſtū. ambe enim ſunt tota ꝟtus ex oībꝰ aggregatio. ſm rōnem aūt et eſſe differunt adinuicē: ſm ꝙ tota ⁊ vniuerſalis virtus eſt habitꝰ aīe rōnalis optimꝰ. Juſticia aūt vſus eſt talis habitꝰ ad alterū ⁊ eſt aſſenſus ⁊ diſſenſus idē exñs ſm ſubiectū eſſe non idē habent ita ⁊ vniuerſalis ꝟtus ⁊ talis iuſticia. Dicit etiam Euſtratiꝰ ꝙ hec iuſticia a perfecta virtute differt hac appoſitione: ſcꝫ qm̄ ad alterū vſum relatū habet: hec aūt iuſticia/iuſticia legalis noīata eſt: tuꝫ

Que dr̄ iuſticia legalis. q: ad quā intentionē leges ferūtur ad eandem intentionem ipſa operatur. ferūtur enī leges ad cōe bonū: ⁊ ip̄a ad bonū cōe operatur. tū q: leges ⁊ ipſa legalis iuſticia eandē materiā reſpiciunt. ſ. oīa cōiter circa q̄ contingit hoīem recte agere ⁊ peccare. precipit enī lex circa ꝟtutes oēs ⁊ malicias. hec quidē iubens: hec aūt prohibens vt dicit Ariſto. ⁊ iſta etiā iuſticia eſt tota ⁊ oīs virtus ſicut dictum fuit. Differt aūt iſta iuſticia ſubſtātialiter ab vnaquaqꝫ ſpecialiū ꝟtutū ⁊ ꝯuenit ſubſtātialiter vnicuiqꝫ ſicut totū cū qualibet ſui parte: qm̄ ip̄a ſicut dictū eſt ex oībus aliīs integratur.

Tunc ad rōnes concedēdum

Ad ratiōnes ꝓncipales pꝰ oppoſitū. eſſe videtur ꝙ ipſa legalis iuſticia non eſt aliq̄ ſpecies vna ꝟtutis ſicut neqꝫ totus mundꝰ eſt vna ſpecies entis. ſed tamen ipſa virtus vna dr̄. ſicut totꝰ mūdus eſt vnū ens ꝑ oīm entiū ꝯtinētiā et aggregationē ordinatā ⁊ cōnexam. ⁊ ipſa cōtra virtutes ſpeciales enumerat̄. ſicut totū ꝯtra ꝑtes. ſepe nāqꝫ videmus. Ari. cōpoſitum enumerare ꝯtra formā

Ad ſcđm. ⁊ cōtra materiā q̄ ſūt partes eiꝰ. quō aūt ſola iuſticia ſit alienū bonū ſiue ad alterū ſatis apparuit q̄bus eni virtus ad alterū eſſe poteſt. ſ. ab cōe bonū ſed hoc nō eſt. niſi inq̄ꝫtum iuſticie rōnem aſſumit nulla igit̄ virtutū intelligit̄ alienū eſſe bonū niſi ꝑ

Ad tertiū. ut iuſticiē rōnem intelligitur aſſūpſiſſe. que tū rō cōis eſt iuſticie ⁊ aliīs virtutibꝰ ſicut dictum fuit. nulla eſt differētia ſubſtantialis virtutū ſꝫ ē cuiuſdam perfectionalis proprietatis oīm virtutū explicatio. Hec de queſtione.

Quinto queritur. Utrū

ꝑter legalē iuſticiā neceſſarie ſit ponere aliā iuſticiam ꝑticularē. ¶ Arguitur ꝙ nō q: ꝓpꝰ totuꝫ ꝙ oēs includit ꝑtes ſuas nulla eſt alia pars ponēda ſed iuſticia legalis tota virtus eſt ꝯpleta ⁊ ſpeciales oēs ꝯtinētes ꝟtutes: ꝗ ꝑter eā nulla ponēda eſt virtus. ¶ Jtē illa iuſticia ꝑticularis vel diſtinguet̄ a legali iuſticia ſicut ps a toto vel ſic ꝙ vnū non includit reliquū. Si ꝑmo modo tūc nō videt̄ ꝙ ſolū ſit ponēda vna ꝑticularis iuſticia. ſed tot ꝙ ſūt ſpeciales ꝟtutes. cum oēs ſint partes iuſticie legalis ⁊ ſic illa virtus quā Ari. vocauit iuſticiā equalem non plus ſm rei naturā debebit dici iuſticia q̄ qlibet alia virtus. qđ videt̄ inconueniens. Si aūt diſtinguatur ſcđo modo. tunc iuſticia legalis nō erit oīs ⁊ tota virtus. ex quo iuſticia particularis non erit ps eiꝰ hoc aūt ē ꝯtra determiata i alia queſtiōe.

¶ Oppoſitum probat. Ariſt

in littera. Sciendū eſt primo ꝙ virtꝰ aliqua ex eo iuſticie nomē habet q: ipſa eſt ad alterum nō autē ad alterum ex eo qđ ad vxorē propriā vel parētes vel filios vel familiā aut amicos. hec eni oīa reputantur vt noſtra propt̄ quod ad tales opari eſt ad nos ipſos operari. ſꝫ ex eo iuſticia dicit̄ ad alteruꝫ q: eſt ad alienos ſcꝫ nulla nobis affinitate coniuncti ſūt niſi vinculo ciuilitatis ſm ꝙ hō natura ciuile animal eſt vt dicit̄ primo politice. Scđo ſciendū ꝙ humanoꝝ bonoꝝ quedā ſunt nobis ꝓpria q̄dā aliena quedā vero nobis et aliīs cōmunia licet eī nulla ſint exterioꝝ bonoruꝫ aliquibꝰ appropriata ꝑ naturā. tñ bone ciuilitati nō expedit oīa eē cōia ſecūdo politice ꝓbauit. Ari. ſufficiēter. tū ſicut dr̄. Tullius in libro de officiīs pluria bonoꝝ effecta ſūt priuata aut vetere occupatione vt qui quondā inuacua venerunt. aut victoria vt qui bello potiti ei ſunt. aut lege pactione. cōditione. ſorte aut alio tali modo qđ ſi ita ē. opꝫ virū bonū non ſolū circa propria habere ſe bene. ſed circa aliena et ꝯmunia ſcꝫ vt dicit Tulliꝰ ꝙ cōibꝰ vt cōibus vtat̄. ꝑuatis aūt vt ſuis. ſi quis aūt voluerit ſibi plus vſurpare violabit ius humane ſocietatis. bona aūt cōia q̄dāꝫ mō ſūt noſtra et quodāmodo aliena noſtra ei ſunt i quātum nobis licet eis vti. aliena vero ſūt inq̄ꝫtum non licet eis nobis vti vt ꝓpriīs ea nobis appropriāde ⁊ ſic pꝫ ꝙ oīa q̄bus vti poſſumꝰ humana bona dici pñt ſm duas rōnes quia ſcꝫ quedam ſunt propria et quedam aliena. duplicitē virtꝰ ad alienos. tres ꝯcluſiones.

Tertio ſciendū eſt ꝙ virtutez

ad alienos eē poteſt itelligi dupliciē. Uno modo ꝓcuratiue. Alio modo vſiue vel vno modo finaliter. alio modo materialiē. Dico aūt ꝓcuratiue ſiue finaliē quia dirigit opꝰ ſuū ad alienū bonū ꝓcurādum ſaluādū vel augēdū. dico vero vſiue vel materialiter quia in opere ſuo vtit̄ alieno bono ſibi vel aliīs applicādo. ¶ His viſis dicā ꝑmo ꝙ penes ꝑmū modū eſſendi ad aliū ſumit̄ iuſticia ꝙ ſit aliq̄ ſpecialis ꝟtus. ſed iuſticia legalis q̄ ē tota virtus. ¶ Secundo dicam ꝙ penes ſm modum eſſendi ad alium ſumitur iuſticia qu ē ſpecialis quedam virtus diſtincta cōtra ceteras ꝟtutes ſpeciales de quibus ſcꝫ determinatū fuit in tertio libro ⁊ in quarto. Tertio videbit̄ quō talis iuſticia ꝑticularis ſit ꝑter legalē virtutē et quō non. Primū ſic probat̄: q: ſm illā proprietatē que conuenit oī virtuti non ſumit̄ aliq̄ ſpecialis ꝟtus imo ſi a tali proprietate nomē aliqđ imponat̄. opꝫ ipſū conuenire ꝟtuti. Sed opari ad bonū alteriꝰ augendū conuenit oī ꝟtuti: qm̄ oī virtuti ꝯuenit operari ad cōe bonū operamur ad alios inquantū non ſolū ex nobis ⁊ nr̄is: ſꝫ etiā ex alienis ciuilis cōitas integrat̄

Vſq; ſic le galē iuſticiā ⁊ ꝑticulareꝫ ꝑ illos modos eſſendi ad alterum.

ergo iuſticia dicta a tali proprietate non eſt ꝟtus ſpalis ſed ꝟtꝰ tota. Itē ſm hoc ꝙ eſt operari ad cōe bonū ꝓcurandū ⁊ ſaluādū ſumitur legalis iuſticia vt dictū eſt in alia queſtione q̄ eſt tota ꝟtus. ſed ꝟtus non opaꝛ ad alienū bonū: niſi ſm intentionē cōis boni procurandi: vel ſaluandi: igiꝛ ⁊c. Minor probaꝛ qm̄ recta rō nūꝗ̄ videreꝛ dictare ꝙ ad bonū alterius aliqs laboraret niſi ꝓpter aliquā ipoꝝ adinuicē cōnexionē. enī ſi nihil eēt vniꝰ ad alium nihil deberet vnus ad aliū opari. ſꝫ alteri nullā habent nobiſcū cōnexionē: niſi in ordine ad ciuilē cōicationē. cuiꝰ nos ⁊ ipi naturaliꝛ ſumꝰ partes inq̄tū homo naturaliꝛ ciuile aīal eſt: ⁊ cōicationū vel in ordine ad leges vel legiſlatores intendentes ad cōe bonū. pꝫ igiꝛ ex qua ꝟtute nos opamur ad aliū. nō inq̄tū alienus eſt ex toto. ſed inquantū nobis ex lege vel politica cōicatiōe cōiunctus. ꝙ ſic operādo nos opamur ad cōe bonū hoc igitur ſpectat ad iuſticiā que eſt tota ꝟtus nō aliqua pars ꝟtutis. ¶ Scda concluſio ꝓbaꝛ ſic: qꝛ circa quecūqꝫ ꝯtingit in noſtris opationibꝰ exceſſus vituperabilis ⁊ defectus prauꝰ mediuꝫ eſt laudabile ⁊ bonū ⁊ circa tale indigemꝰ ꝟtute dirigente nos ad mediū. hoc ſepe dictū fuit in precedētibus: ſed in alienoꝝ bonoꝝ applicatiōe nobis vł aliis contingit exceſſus prauus ⁊ defectꝰ vituperabilis. ergo circa vſum alienorum bonoꝝ indigemus virtute. Minor patꝫ p̄mo q̄tum ad exceſſuꝫ quia ſicut allegatū fuit a Tullio. Si quis aliorūꝫ bona ſibi inuito dn̄o voluerit vſurpare nullam de ſuis bonis faciens illi recōpenſationem. ipe violabit ius hūane ſocietatis. quecumqꝫ enī ſm naturā vel ſꝫ legem noſtra effecta ſunt nemo licite poteſt a nobis auferre. Similiꝛ q̄tū ad deffectuꝫ. nam vituperium eſt ⁊ ſeruile pati iniuriā potenti eam bene repellere. tales enī dant aliis occaſionem iniuriandi. qm̄ ſicut dicit Ariſto. primo rethorice. iniuriatores ſolent iniurias inferre in deſides. ſollicti enim eſt reſiſtere: ⁊ inuerecūdos. non enī pugnatiui pro lucro: ⁊ in eos q̄ a multis iniuſta paſſi ſūt ⁊ non reſiſterūt. licet enī tales peccent contra māſuetudinē inq̄tum deficiunt ab ira ſibi aſſumēda ſm qꝺ opꝫ. propꝛ de eis loquēs Ariſt capitulo de manſuetudine dicit. ꝙ iniuriantē ſuſtinere ⁊ familiares deſpicere ſeruile eſt. hoc tamē non obſtante quinetiā peccent contra aliā ꝟtutē ſm ꝙ operantur ſm materiā alterius ꝟtutis. ⁊ ꝙ non hn̄t ſe bene circa paſſiones ad ꝟtutē aliā pertinentes. etiā tantis indiget humane nature fragilitas ꝙ nullꝰ niſi multa capiens ab aliis poſſet ſibi ad vitā ſuā ſufficientia ꝓcurare: ſi igiꝛ neceſſe eſt ſepe multa que ſunt alioꝝ accipere: ⁊ ſibi applicare. manifeſtum eſt ꝙ circa hoc pōt eē vitium defectū. ¶ Qꝫ aūt illa ſit ꝟtus ſpalis diſtincta ab aliis ꝓbat Ari. ſic illa eſt ꝟtus ſpecialis diſtincta ab aliis contra quā peccaꝛ non peccando contra aliquā alioꝝ virtutum. ⁊ ꝙ contra quālꝫ aliarū cōtingit peccare nō peccando ꝯtra eā. ſed ſic eſt de iſta ꝟtute ⁊ aliis probatio: qꝛ ſi quis rapuit alienū dn̄o inuito: ⁊ preter legē ipe vituparur ⁊ dicitur iniuſtꝰ. ⁊ ꝑ iudicē cogitur ad reſtituendū tanq̄ male acceptū. Iſtud eīn peccatū, nō eſt contra fortitudinē q̄ eſt circa pericula bellica nec contra tpantiam que eſt circa delectabilia tacꝰ nec contra liberalitatē ⁊ magnificentiam que ſunt circa proprias diuitias. imo poſſibile eſt ꝙ non propter deſideriū pecuniarum. aliquis. ſed ſolum eo ꝙ vult alteri nocere cōburit domū eius. iſta igitur peccata non ſunt cōtra liberalitatē neqꝫ magnificentiā. et ſic de aliis ꝟtutibus. Similiꝛ etiā contra quālꝫ aliarum ꝟtutū poteſt eē pctm̄ circa res ꝓprias abſqꝫ hoc ꝙ reſpiciat vſuꝫ rerū alienaꝝ. igiꝛ ⁊c. Item ille ꝟtutes ſunt diſtincte ſubſtantialiꝛ ⁊ ſpecifice. que ſunt circa obiecta diſtincta a quibꝰ noſter appetitus innatus eſt affici diuerſis affectionibus ⁊ diuerſorum motuꝫ ſm quas affectiones inclinari poteſt appetitꝰ ad opa p̄ter rationē. ſꝫ iſta iuſticia ⁊ alie ꝟtutes ſūt hmōi igitur ⁊c. Maior videtur nota per ſe. minor patet bona enī propria ⁊ bona aliena ſunt obiecta circa que noſter appetitus aliter: ⁊ aliꝛ afficiꝛ. qm̄ de pecuniis ꝓpriis ⁊ alienis dꝛ capitulo de liberalitate ꝙ qui talibus appellationibꝰ appellanꝛ: puta parci/⁊ tenaces/⁊ kimibiles omes deficiunt datione. aliena aūt non appetunt: neqꝫ volunt accipere. hi igiꝛ affectionem inordinatam hn̄t ad proprias pecunias non aūt ad alienas. alii aūt ſunt plures ad ꝓprias non tantā hn̄tes affectionē quādo eas abundanť ꝯſumant ⁊ diſtribuāt. q̄ tn̄ neceſſe nō pn̄t rapere alienas propꝛ qꝺ pꝫ ꝙ ille ſūt diuerſe affectiones ⁊ diuerſoꝝ moꝝ. ſed iſta iuſticia verſaꝛ circa bona aliena ⁊ affectiones ad ipas dicēte Ariſt. ꝙ ipa eſt circa honorē vel pecunias vel ſalutē. vł ſi quodāmodo habeamꝰ vno noie ꝯphendere hec oia. veꝫ ſicut añ dixerat circa quecūqꝫ bona eſt fortuna. ⁊ infortuniū. ⁊ addit ꝙ circa talia ē hec iuſticia vel iniuſticia ſibi oppoſita ꝓpꝛ delectationē q̄ a lucro. lucrū aūt conſiſtit in accipiēdo alienū. Hec igiꝛ iuſticia eſt circa quecūqꝫ bona aliena q̄ poſſumus ab eis auferre. nam circa talia verſatur fortuna: ⁊ infortuniū: ſed alie virtutes ſunt circa bona propria. ſcꝫ vtendo eis ſicut oportet. fortitudo namqꝫ corpore ꝓprio ⁊ viribus ꝓpriis vtitur ad bellica pericula. tpantia vero bonis ſuis ad delectationes tactus ⁊ guſtus. liberalitas aūt ſicut dictum eſt ⁊ magnificentia bonis ſuis ad dationes ⁊ conſumptiones. Magnanimitas ſimiliꝛ ſuis honoribus. māſuetudo aūt corpore ꝓprio nō ad irā ꝓuocatiua. Alie vero ꝟtutes vtunꝛ propriis geſtibus vel ſmonibus: aut ad veritatē: aut ad conuiuentium delectationē. Iuſticia aūt ſicut dictū eſt conſiſtit in alienorum vſu bonorum. ſcꝫ nobis ea vł aliis applicando: puta ꝑmutādo vel diſtribuēdo vel reddendo: vel aliquo tali modo. De modo aūt ꝑ quē iſta pticularis iuſticia ſit p̄ter legalē dicendū eſt ꝙ ipe poſſunt dupliꝛ conſiderari. Uno modo ſm ꝟtutis ſubſtātiā ⁊ ſic pticularis iuſticia pars eſt legalis quēadmodū ꝟtutes alie ſpales ꝓpter quod nō eſt preꝛ eā ſicut ptes nō ſunt p̄ter totū cōpletū qꝺ in ſe continet oēs partes. Alio mō ꝯſideranꝛ q̄tum ad rationes propter quas dicunꝛ iuſtitie. ⁊ ſic ſꝫ quādā rōis cōtrarietatē ꝯcurrūt inq̄tum vtraqꝫ dꝛ ex eo iuſticia: quia eſt ad alteruꝫ. tn̄ ſm ſpales rōes eſſendi ad alteꝝ diſtīgunꝛ. ¶ Nō enī eſt eadeꝫ ratio eſſendi ad alteꝝ ꝓcurari alteri bona ⁊ vti bono alteriꝰ ſibi vel aliis applicando. ſed ſunt rōnes diſparate q̄uis ꝟtutes quorū ſunt iſte rōnes ſe habeant ſicut totū ad pars. ois enim ꝟtus īnata eſt operari ad alienū bonū ſicut dictū fuit in alia q̄ſtione. ſola igiꝛ particularis iuſticia vtitur alieno bono. Et ad hoc intelligēdū pōt adduci ſimile tale conſtat ꝙ viſibile eſt in plꝰ q̄ tangibile ⁊ ſe habent ſicut totū: ⁊ pars. ſi capianꝛ ſm

ꝙ patientes iniuriā peccāt cōtra māſuetudinē ⁊ iuſticiam.

tertie cōcluſiones ꝓbatio ꝙ iuſticia ꝑticularis diſtiguiꝛ ab aliis ꝟtutibꝰ.

ꝙ aliꝛ hō afficiꝛ circa bona aliena et circa propria

quō diſtt iuſticia ꝑticularis ⁊ legalis

ſubſtantias que ſcḋm ꝑmas qualitates dicunť ſenſi les.oť ei tangibile eſt viſibile ⁊ non econtra.ſimi liter ille ſubſtantie ſcḋm quandā cōem rōnem ſunt oēs ſenſibiles ſcꝫ inq̃ꝫtū qualitatibꝰ diſponunť potentibus īmutare ſenſū.ſcḋm tñ aliā:⁊ aliā ratio nem ſpecialē ſunt ſenſibiles.qm̄ hec inq̃ꝫtū frigi de vel calide.ille vero inq̃ꝫtuꝫ colorate:vel luioſe dico igiť ꝙ hec particularis iuſticia ſcḋm tripliceꝫ poteſt ꝯſiderari rōnem. ¶ Uno modo ſcḋm ꝙ ha bitus hoīem perficiens ⁊ opus eius bene reddēs ⁊ ſic diciť ꝟtus. Alio modo ſcḋm ꝙ vtiť in opere talis bonis alienis.et ſic dr̄ iuſticia particularis. Tertio modo inq̃ꝫtū illud opꝰ ordinat ad cōe bo nū.⁊ ſic dť pars legalis iuſticie. Sed circa iuſti cie legalis predicte diſtinctionē a ꝟtutibus alijs ſpecialibus occurrūt dubitationes vbi dictū eſt ꝙ iuſticia particularis ⁊ iniuſticia ſibi oppoſita con ſiſtunt in alienoꝝ vſu bonoꝝ. alie ꝟo ꝟtutes in vſu proprioꝝ. ¶ Contra quia iuſticia cōmutati ua non ſolū alienis.ſed ⁊ ꝓprijs vtiť rebꝰ accipiē do ſibi proprijs alienas. ¶ Item q2 dictū eſt ꝙ pa rentes/filij amici/reputanť tāq̃ꝫ noſtri.ꝓpť qḋ ad ip̄os agere eſt tanq̃ꝫ ad nos agere.iō ſequereť ꝙ i ter nos ⁊ ip̄os non haberet locū particularis iu ſticia vel iniuſticia ſibi oppoſita.cū ip̄a debeat eē circa bona aliena.ꝯñs eſt fl̄m:q2 ſepe fiunt iť eos ꝯmutationes ⁊ diſtributiones:cū equalitatis ob ſeruatione qḋ ſpectat ad particularē iuſticiā ⁊ ad iudicem recurrunt ſepe ꝯquerentes ſup iniuſtifi catione ⁊ homo qui filiū occiderit vel vxorē puni reť tanq̃ꝫ feciſſe contra iuſticiā. ¶ Item fortitu do agit circa aliena puta contra hoſtes . ſimiliter manſuetudo ⁊ iracūdia ſibi oppoſita poſſunt age re circa alienos.vt ſi quis ꝓpter irā percuſſerit ex traneū.ſimiľr liberalitas ⁊ oppoſita ſibi vitia vtū tur pecunijs alienis. Nā ad liberalitatē nō ſolum ſpectant datio ⁊ conſumptio pecuniaꝝ.ſed etiā ac ceptio ⁊ retentio. ſicut ergo liberaliter ꝯtigit ſuā pecuniā dare alienis.ita liberaliter contingit reci pere pecuniā alienā. Etiā dicit Ariſt.aleatorem mortuoꝝ ſpoliatorē:⁊ latronē illiberalū eē latro tñ accipit pecuniā alienā.ſiliť ꝑ incipantiā poteſt q̃s vti muliere aliena.kaymꝰ etiā qui opponitur magnanimo dignificat ſe quibꝰ nō eſt dignꝰ hono ribꝰ.ſi ergo tales honores ſibi non debenť.tūc de benť alijs.⁊ ſic ille ſibi accipit aliena. ¶ Ad pⁱmū iſtoꝝ dicendū eſt ꝙ iuſticia non vtiť preciſe bonis alienis.ſed etiā proprijs ad permutandū cū alie nis.ſcꝫ vt accipere poſſit aliena. ¶ Ad aliā dicen dū eſt ꝙ parentes/filij/fratres/amici/⁊ tales q̃dē hn̄t bōa ꝑuata ⁊ diuiſa que cōicare nō volūt:nec tenenť ⁊ vt ſic reputanť tanq̃ꝫ extranei. propť qḋ iniuſtificat qui manꝰ in bona alterꝰ apponit ipſo inuito.vñ ſi vxor ⁊ filius ſunt poſſeſſio patris vel mariti. tñ hoc eſt ad determinatū vſum:⁊ vſq̃ꝫ ad aliquē terminū.ꝓđct qḋ non pōt eos occidere vľ tractare ſcḋm qḋcūq̃ꝫ libitū voluntatis.ꝑdicti etiā cū hoc habent aliquā ſpecialem affinitatē adiuicē propť quā ſi vnꝰ agat ad aliū bona ſua procuran do:⁊ ſaluando.dr̄ agere ad ſeip̄m. ¶ Ad aliā di cendum ꝙ forte non agit cōtra hoſtes vt eos ſibi accipiat:⁊ applicet.ſed vt eos repellat ad ſuā: vel publicā rē ſaluandā.⁊ ſic quādoq̃ꝫ fortis intendat ſibi hoſtes ⁊ res ip̄orum accipere:⁊ ſibi applicare in lucrum.hoc eſt:q2 iniuſte ꝑncipem cōtratis:vel cōmunitatem inuadentes ſunt ꝑncipis de iure ſi

iuſticia ꝑ ticularis tripľr cō ſiderať.

cōtra diſ ferentiaꝫ poſitā in ter iuſti ciā ꝑticu larē et a lias ꝟtu tes.

parētes ſunt dñi filioꝝ nō tñ ad oēꝫ vſum.

potuerit eos accipere propter qḋ ille re ſua vtitur non re aliena.qui aūt bellant ad quos non opꝫ ta les iniuſtificant manus in rē alienā ponentes ⁊c. De manſueto aūt ⁊ iracundo dicendū eſt ꝙ aliq̃ñ non niſi in rem ſuā agit:vt cū pater verberat filiū vel magiſter diſcipulum ad caſtigandum. Aliq̃ñ autē agit ad extraneū: ⁊ tūc non eſt conueniens cum manſuetudine vel iracundia concurrere iu ſtificationē vel iniuſtificationē. qḋ pꝫ per Ariſto. q̃nto huius dicentem quando aūt sciēs quideꝫ nō ꝑconſilians autē infert nocumentū iniuſtificatio eſt.vt puta quecūq̃ꝫ propter iram:⁊ alias paſſiōes qualeſcūq̃ꝫ contingit eñi contra quālibet ꝟtutem agere praue.non ſolū per oppoſitum vitiū. ſꝫ etiā propť paſſiones.ideo bñ dicit Ariſto.loco ꝑdicto ꝙ q̄ propter iram vel alias paſſiones ſunt nocen tes vel peccantes iniuſtū faciūt quidē.⁊ iniuſtifi catores ſunt nō quidē iniuſti propter hoc neq̃ꝫ ma li.ſcꝫ habitualiter:neq̃ꝫ eñi propť malicie nocumē tū.videtur igitur concedendū eſſe ꝙ aliquādo cō tingat ꝟtutes alias a iuſticia opari circa res alie nas.ſed per accidens poſſunt enim: ⁊ magis ⁊ ſe pius opari circa preprias.⁊ inquātū circa res alie nas operanť.neceſſe eſt opus eſſe iuſtum vel iniu ſtum ſcḋm particularē iuſticiam. De liberali aūt:et illiberali ſimiliter dicendū eſt ꝙ accidit eis aliq̃ñ vti rebus alienis.ſed vt ſic opꝫ opus ip̄orum eſſe iuſtum vel iniuſtum ꝓpter qḋ dicit Ariſto.quin to huꝰ.ꝙ ad retributionē faciendā ⁊ equalitateꝫ iuſticie ſeruādā refamulari oportet qui grāꝫ fecit Et eodē modo dicamus de kaymo et intempera to. Ad rōnes autem principales ſatis pateꝫ ſolu tio per ꝑdicta. Et ſic eſt finis queſtionis.

Idē opꝰ eſt iuſti cie ⁊ alia rū ꝟtutū

Queritur ſexto. Utrū

iuſticia ſit preclariſſima ꝟtutū.⁊ ma xime perfecta virtꝰ. ¶ Arguiť ꝙ nō q2 ex hoc aliquid diciť magis tale qḋ eſt tale ſimpľr:⁊ ſcḋm ſeipſum:q̃ꝫ ex eo qḋ eſt tale ad alterum.verbi grā.ignis qui eſt ſimpľr leuis eſt le uior q̃ꝫ aer:et aque que ſunt leues ad terram.ſed Ariſto.dicit ꝙ iuſticia quedā virtus eſt perfecta. non ſimpľr ſed ad alterum.igitur ⁊c. ¶ Item iu ſticia vſus eſt ad alterum aliaꝝ aūt vſus virtutū eſt ad ſeip̄m propter qḋ dicit Ariſtote.ꝙ alienum bonū videtur eſſe iuſticia ſola virtutum.qm̄ ad al terū eſt ſed meliꝰ ⁊ perfectiꝰ eſt habere ſe bene ad ſeip̄m q̃ꝫ ad alios.cum eam charitate quilibet de beat ſeip̄m magis diligere q̃ꝫ alios.igiť ⁊c. ¶ Itē ꝟtꝰ illa ē ꝑfectior q̄ ē circa difficiliores opatiōes ſed fortitudo ⁊ liberalitas ſunt circa difficiliores opationes q̃ꝫ iuſticia.iō ⁊c.maior pꝫ ſcḋo huius vbi dr̄ ꝙ circa difficiliꝰ ſp ars fit ⁊ ꝟtus etei bene meliꝰ in hoc minor pꝫ:q2 ſcḋm fortitudinē operari eſt circa mortis pericula imo etiā in caſu ſuſtine re maximas vulneꝝ triſticias:⁊ mortē vltimū aūt terribiliū ē mors ꝓpter qḋ opꝰ eſt oīꝫ difficilimū Idem etiā videtur de liberalitate quoniā difficili us ⁊ excellētius eſſe videtur dare ꝓpa bona quod ꝑtinet ad liberalitatem.q̃ꝫ reddere aliena. nā qui non vult reddere alteri ꝙ ſuū ē quō de ꝓprijs da ret ei.propť ꝙ etiam dť quarto huꝰ ꝙ faciliꝰ ē nō accipere q̃ꝫ dare.proprium eñi minus emittunt q̃ꝫ non accipiūt alienum ¶ Item dicit Ari. quarto huꝰ amāť aūt maxime liberales eorū q̄ in virtute ſi:ergo ꝑfectiorem habentes ꝟtutē debet magis

amari videꝛ ꝙ liberalitas ſit ỽtutū maxie pfecta

¶ Oppoſitū dicit Ariſt. ipa quidē iuſticia virtus eſt perfecta non ſimpliciter. ſed ad alteꝝ: ⁊ propter hoc multotiēs pclariſſima ỽtutū videꝛ eē iuſticia: ⁊ neqꝫ heſper⁹ neqꝫ lucifer ita admirabilis. In iuſticia aūt ſimul oīs ỽt⁹ eſt et perfecta maxime ỽtus. Cui⁹ rōnē videtur aſſignare talē. virt⁹ eſt maxime perfecta ſm quā hñs ipam pōt non ſolū ad ſeipm vti virtute. ſe ad alterū. hoc eni eſt opus difficile. vñ multi quidē in ppriis vti pñt virtute. in his aūt que ad alterū non

reſpōſio duo articuli.

poſſunt vt dicit Ariſt. Sed iuſticia attenditur ſm vſum ỽtutis ad alteꝝ: igiꝛ ⁊c. Rñdendū eſt pmo de iuſticia legali. ſcdo de iuſticia pticulari. Quātū ad primū dicendū eſt ꝙ iuſticia legalis eſt oim

quartuꝫ cōtingit ỽtutē eē pfectum.

ỽtutum perfectiſſima qđ ſic videꝛ. ¶ Euſtratius declarare tripliciꝛ vel quadrupliꝛ contingit virtutē pfectā dicere. Uno modo ſi virtutē diuidamus in naturalē ⁊ moralē naturalis qđ imperfecta eſt moralis aūt perfecta. vñ propter naturaliū impfectionē dicit Ariſto. Etení pueris ⁊ beſtiis naturales exiſtūt habit⁹. ſed ſine intellectu nociui videntur exiſtentes ſm aūt morales propꝛ eaꝝ pfectionē dicit Ariſto. hoiem eſſe ſimpliꝛ bonū. Scđo modo contingit ỽtutē dicere pfectā. ſi ỽtutē moralem diuidam⁹ in partialē ⁊ totalē. totalis eni erit perfecta partialis aūt impfecta partialē aūt ỽtutē dico vnā quāqꝫ ſpalem virtutē circa ſuā ſpalem materiā. vt fortitudinē circa timores: ⁊ audaciaꝫ tpantiā circa delectiones tact⁹ et guſtus. et ſic de aliis. Dico aūt totalē ex omib⁹ partialib⁹ ſeu ſpalibus ỽtutib⁹ habitū aggregatū. oēs eni ỽtutes morales quandā hñt ad ſeinuicē connexionē i appetitu pp̄ter quā ſimul dicunꝛ cōſtituere vnū totalē habitū per aggregationē. reſpectu ergo totalis ỽtutis partialis dꝛ imperfecta. ⁊ econtra totalis dꝛ perfecta reſpectu partialis. qm̄ ſicut dꝛ tertio phiſicoꝝ totū eſt perfectū: aut ipe penitus: aut proximū ſm naturā eſt. ¶ Adhuc aūt ỽtus ptia-

ỽtus partialis dupliciꝛ cōſideraꝛ p ſe ⁊ vt ānexa aliis.

lis aliqua pōt capi dupliciꝛ. Uno modo prout aliqñ ſine aliis exiſtit in appetitu ſicut ſi quis tpatos ſp exercuerit actus nullos aūt fortes aut liberales ſiet aliqualiꝛ in eo tpantia ſine fortitudine: ⁊ liberalitate. Alio modo put in appetitu ɔnexa ē cū aliis ỽtutib⁹. ⁊ pmo quidē modo non eſt poſſibile aliquā ỽtutē ſpalem eſſe perfectā neqꝫ firmā. non ſolū ex eo ꝙ nō eſt tota ỽtus. ſed etiā ex eo ꝙ ſepe contingeret put expediret. non poſſet circa materiā ppriam actū ſuū exercere. nā ſi aliqua deficiat ỽtus ſtatim iuſurgunt paſſiones quas illa virt⁹ i nata eſſet modificare: quaꝝ impet⁹ ipedit appetitū ab inclinatione aliaꝝ virtutū verbi gratia ſi toto tpe vixeris tpate. nullū tamen actū fortitudis exercueris. ⁊ tyrān⁹ p vulnera per minas mortꝭ te cogere voluerit ad actū itpantie. poterit accidere ꝙ in te tant⁹ erit ipetus timoris: ⁊ triſtitie. ꝙ ille tuā ſupabit tpantiā ⁊ eius inclinationē deuincere qđ nō feciſſes ſi habitū fortitudinis habuiſſes: et ſimiliꝛ ecōuerſo. qñcūqꝫ cui homo in actu iuſticie vel fortitudinis fuerit exercitat⁹ ſeu habituatus. ſi tetigerit eū cōcupiſcētia cito frangeꝛ. ſicut de ſalomone apparuit ⁊ de dauid. manifeſtū ē igꝛ ꝙ ſpales ỽtutes illā quā ſm ſe nō hñt pfectionē ⁊ firmitatē accipiūt in hoc ꝙ ſiunt partes ỽtutis totalis inqꝫtū ad ſe inuicē ſic connectunꝛ propꝛ qđ:

⁊ ipa totalis ỽtus multo pfectior eſt qualꝫ ſpali et etiā qlꝫ ſpalis pfectior eſt ſmꝙ ipa ſit pars tot⁹ ỽtutis qꝫ ipa ſit ſm ſeipam pciſe accepta. Sed iterum ipa totalis ỽtus cum per ipam homo ſit innatus agere ad oīe bonū ad qđ poſſibile eſt op⁹ dirigere poteſt tripliciꝛ conſiderari. ¶ Uno mo-

Totalis ỽt⁹ tripliciter conſideraꝛ.

do pciſe. vt p eā homo inclinaꝛ ad bñ ſe hñduꝫ in agendo ad ſeipm: ⁊ ad ſuos. Alio modo pciſe. vt per eā inclinaꝛ ad habendū ſe bene in agendo ad alios. Tertio modo vt per eā inclinaꝛ ad bñ ſe habendum ſimul in agendo ad ſe ⁊ ad ſuos: ⁊ i agēdo ad alios. ſ. ad cōe bonū. dicere aūt pciſiones lꝫ poſſint fieri ſm rationē: tñ ſcđa non fit ſm reꝫ. qm̄ cū homo naturaliꝛ magis afficiaꝛ ad ſeipꝫ: ⁊ ſuos qꝫ alios: ⁊ quia ipa ⁊ ſui magis occurrunt cōtinue ſibi in ſuis actionib⁹ qꝫ alii. ideo neceſſe eſt vt pri⁹ aſſueſcat operari ad ſeipm qꝫ ad aliū. ſ. ad cōe bonū. ⁊ iđ non eſt poſſibile ꝙ aliqs bene ⁊ ỽtuoſe habeat ſe ad cōe bonū. qn etiā pri⁹ ſe bene habeat ad ſeipm: ⁊ ad ſuos. ſed poſſibile eſt econuerſo. ſcilꝫ ꝙ

ꝙ cꝫ prius operari ỽtute ad ſe qꝫ ad alios.

aſſuet⁹ eſt aliquis ſm oēm ſpem ỽtutis opari bñ ad ſeipſum: ⁊ ad ſuos nondū tamen ad alios. ſic intelligendo ꝙ ipe poteſt ſufficienꝛ oēs circūſtātias ex parte ſui: ⁊ ſuoꝝ attendere: ⁊ ſm exigentiā cōbinationis illorum operaꝛ vt oꝫ quaſi pter ipm ⁊ ſuos nulli alii eſſent. ⁊ ideo dicebat Ariſt. multis quidā eni in propriis ỽtute pñt vti. in his aūt que ad alteꝝ non pñt. Scđm hoc igiꝛ manifeſtū eſt ꝙ ỽtus tota pmo modo ſumpta. ſ. put reddit hoieꝫ pciſe bene operantē ad ſeipm ⁊ ad ſuos non eſt pfecta virtus oīno. qm̄ ipa non poteſt opus optime dirigere. cum nō intendat ad oēs circūſtantias ⁊ ad oīa que poſſunt operationem reddere meliorē. eo ꝙ nihil intendit vel modicū de cōi bono. ſed tota virtus ſcđo modo accepta perfecta eſt totaliter. qm̄ ipa poteſt ad oīe bonū ⁊ propriū ⁊ cōmune opus ſuū dirigere prout fuerit oportunum et ſm iſtam ỽtutē conuenit pncipari ſm priorem aūt non. qm̄ pncipatus exigit opus ad cōe bonū ſm cōmunitatē autē pfectam: ⁊ nō ſm iperfectam conuenit pncipari. vñ pmo politice pncipē quidē pfectā habere oportet moralē ỽtutem: ⁊ hoc intēdebat Ariſto. in iſto qnto dicens. qm̄ pncipat⁹ virum oſidit ad alteꝝ eni ⁊ in cōicatiōe pnceps peſſimus quidē igitur qui ad ſeipm: ⁊ amicos vtiꝛ malicia. quid eni faceret ad extraneos. optim⁹ auteꝫ non q̇ ad ſeipm ỽtute. ſed qui ad alterum. hoc eni opus difficile. cum igitur ipa totalis ỽtus non ſit iuſticia: niſi put non ſolum ad ipſius ſed cōmune bonū operatur: qm̄ ſicut dicit Euſtratius ipa differt a pfecta. i. a tota virtute hac appoſitione. ſ. qꝛ ad alterū vſum relatū habet: manifeſtū eſt ꝙ ipſa legalis iuſticia virt⁹ eſt perfecta: qꝛ nō naturalis ſed moralis. et perfectior qꝛ non ptialis ſꝫ totalis et perfectiſſima: qꝛ non ſolū ad ſe: ſed ad cōe bonū Adhuc aūt aliqui dubitāt circa dicta: qm̄ licet ſit ſatis manifeſtū ꝙ iuſticia eſt perfectiſſima virtutū inquantū nō ſolū ad propriū ſed ſimul ad propriū poteſt ⁊ ad cōe bonū operari: tñ qꝛ rōnes has poſſibiliū anſumus ſm intellectū diuidere. ¶ Dubium eſt ſm ỽt⁹ ſit pquā rōnem maior debeatur nobilitas ipſi iuſticie fectior ſeſcꝫ an ſcđm qđ ad propriū bonū operatur: an ſm cūdū ꝙ qđ ad cōmune et ad alienū. Ad quod cōmuniꝛ reſpondetur ꝙ ſm qđ eſt ad cōmune bonum quanto ſe anſcđꝫ bonum cōmune diuinius eſt et meli⁹ bono priuato ꝙ operaꝛ to. vñ pmo hui⁹ ſi idē eſt vni ⁊ ciuitati mai⁹ ⁊ per ad alterū

fectiuꝰ qḋ ciuitatis videt̄ ⁊ ſuſcipere ⁊ ſaluare a-
mabile quidē ei: ⁊ vni ſoli meliꝰ veroꝛ diuiniꝰ gē
ti ⁊ ciuitatibꝰ. Tū contra hoc eſt ꝙ natura: ⁊ cha-
ritas plus dictant ſeipſm diligere ꝙ̄ alios. ꝓpter
qḋ ⁊ meliꝰ eſſe videt̄ opari ad ſeipſm ꝙ̄ ad alium.
¶ Ad hoc dici pōt ſicut dicit Ariſto. ſexto huiꝰ.
ꝙ ad cōe bonū operari eſt ad nos opari. qꝛ ſumꝰ
pars cōitatis. vnde ſine cōi bono domꝰ: ⁊ ciuita-
tis nō pōt ꝓpriū bonū bene ſtare. nec poteſt de ꝓ
prijs bene diſponere ꝗ nihil intendit ad cōe: ⁊ hoc
notauit Ariſt. in his ͧbis. forte nō eſt bonū ipſiꝰ
ſine economia neqꝫ ſine vrbanitate. adhuc aūt ipꝫ
qualiter opꝫ diſponere īmanifeſtū. ſ. nō attēdi ad
cōe bonū. ¶ Uel pōt dici ꝙ in ope iuſticie iuſtus
plus multo ⁊ ꝑncipaliꝰ agit ad bonū propriuꝫ. ꝙ̄
ad cōe bonū. agit enī in vtilitatē cōem. ſed ꝑ hoc i
tendit ꝑmo: ⁊ ꝑncipaliter ſibi bonū honeſtū acq-
rere. ſ ꝑmo ꝟtutem ⁊ opus intrinſecū ꝟtutis. per
qḋ etꝰ aīa decorat̄. ſcḋo honorē ad quā ſibi impē-
dendū cōitas obligat̄. Hec aūt perfectiſſima ꝟtꝰ
legalis iuſticia ſicut ꝺꝫ Ariſto. ꝟtutū ꝓclariſſima
eſſe videt̄ lux enī clariſſima tunc videt̄ cū non ſo-
lū in ſe lucet. ſed cū eius ſplendoꝛ ad longiqua lo-
ca diffundit̄ ꝟtus. igit̄ illa videt̄ clariſſima. ꝗ ſin-
gulis ſuā bonitatē largit̄. hec aūt eſt iuſticia inꝙ̄-
tū ad cōe bonū operat̄. ¶ De particulari aūt iu-
ſticia ꝯparata ad fortitudinē dubitauerūt multi ⁊
varie opinati fuerūt. multis ei videt̄ ꝙ fortitudo
ſit melioꝛ ꝟtꝰ. qm̄ ad agēda facilia nō requirit̄ ꝟ-
tus vel non multa ꝟtus. ſed ꝟtus ex eo ꝺꝫ maioꝛ
qꝛ poteſt difficilioꝛē actū. ꝟtus enī attendit̄ ſꝫ vl
timū in qḋ potentia pōt. vt ꝺꝫ ꝑmo celi. hoc autēꝫ
non eſt aliqd facile. ſed id qḋ eſt maxime difficile
virtutem enī leuatiuā mille talentoꝝ dicimꝰ eſſe
maiorē ꝟtute leuatiua duoꝝ qḋ non eſſet niſi diffi
ciliꝰ eſſe leuare mille ꝙ̄ duo. ſed fortitudo eſt cir-
ca difficiliꝰ ꝙ̄ iuſticia cōmutatiua. vel diſtributiua
cū fortitudinis ſit expectare terribiliſſima: ⁊ gra-
uiſſima: puta mortē. ideo ⁊c. ¶ Itē ꝟtꝰ eſt maioꝛ
que poteſt regulare fortioꝛem impetū paſſionis.
fortitudo aūt eſt hmōi. qꝛ maximꝰ eſt impetꝰ tri-
ſtitie ⁊ timoris ſpecialit̄ mortis. hūc autē regulat
fortitudo. iuſticia aūt non regulat proprie niſi af
fectionē ad lucrum que nō eſt tanti impetꝰ. igr̄ ⁊c.
¶ Et confirmat̄ iſta. qꝛ ſicut ꝺꝫ. vij. huiꝰ. ſi concu
piſcentie quas vincit ꝯtinentia eſſent debiles con
tinentia nō eſſet aliquid magnū. ꝗ ꝟtus ſimiliter
que debilē rectificat paſſionē non eſt magna ꝟtus
ſed illa que fortē. ꝙ̄to ꝗ fortioꝛē tanto maioꝛ. Itē
ꝟtutis bonitas ex hoc attendit̄ ꝙ inclinat appeti
tum ad obediendū rōni. que ergo magis inclinat
eſt maioꝛ ⁊ melioꝛ. ſꝫ fortitudo ē hmōi. qm̄ ad hoc
ꝙ appetitꝰ firme: ⁊ imobiliter: ⁊ delectabilit̄ obe-
diat rōni neceſſaria eſt fortioꝛ incliatio. vbi ad op
poſitū eſt fortioꝛ tractꝰ. ſed triſtitia corporis ⁊ ti-
moꝛ mortis que trahunt ad oppoſituꝫ fortitudīs
ſunt innate fortiꝰ trahere appetitum. ꝙ̄ lucri affe
ctio que trahit ad oppoſitum iuſticie: igit̄. ⁊c. Et
iſte rōnes vident̄ aliquibꝰ demonſtrare. Addunt
aūt quaſdam probabiles rōnes ad idē. qm̄ virtus
illa eſt melioꝛ que ſeruat hoīem in ſua liberalitate
⁊ facit ipſm ꝑncipari. talis autē eſt fortitudo ma-
gis ꝙ̄ iuſticia. vn̄ ſeptimo politice dicit̄ ꝙ qui nō
poſſunt periclitari viriliter ſerui inuadentiuꝫ ſunt:
¶ Itē bonū eſt meliꝰ qḋ eſt rarius vt ꝑmo retho
rice ꝺꝫ. ſed rariſſime poſſunt hoīes fieri fortes ꝓ-

pter hoc ꝙ virtutes generant̄ ex actibꝰ: ⁊ raro ca
ſus accidit vbi debeat fortitudinis actꝰ exercerii
ipſm etiā eſt difficile exercere econtra aūt de iuſti
cia. ¶ Alij aūt dicūt oppoſitū qḋ probant per cō
ſiderationes Ariſto. tertio thopicoꝝ. nam meliꝰ
eſt ꝙ in omī tēpoꝛe ⁊ in pluribus eſt vtiliꝰ ſed iu- Oppoſitū
ſticia ⁊ tꝑantia ſunt in omī tempoꝛe: ⁊ oībus vti- ꝙ iuſticia
les fortitudo aūt non niſi tpe belli: ⁊ viris deputa ſit melioꝛ
tis ad bellum: ergo ⁊c. ¶ Item per aliā conſide
rationem. qꝛ meliꝰ eſt quod habētibꝰ oībus nihil
indigeremꝰ reliquo quā quod omībus habētibus
indigeremꝰ reliquo. tale enī eſt magis per ſe ſuffi-
ciens: ſed omībus iuſtis exiſtibus nihil indigere
mus fortitudine. omnibus aūt exītibus fortibꝰ:
adhuc indigeremus iuſticia: ergo ⁊c. Item rōnes
ad idem ſumunt̄ ſeptimo politice. qm̄ ꝟtus eſt me
lioꝛ ad quā magis debet ſtudere legiſlatoꝛ. ſed ſic
eſt ꝙ magis debet ſtudere ad iuſticiam ꝙ̄ ad forti
tudinē. vt vbi dicit Ariſtot. ⁊ probat qꝛ indigemꝰ
fortitudine tempoꝛe belli ⁊ non tempoꝛe vacatio-
nis. Iuſticia aūt indigemus tpe belli ⁊ pacis va-
cationis ⁊ nō vacationis. modo legiſlatoꝛ magis
ſtudere debet ad tempꝰ pacis ꝙ̄ ad tēpus belli: et
ad pacē ꝙ ad bellū. quod iterum probat Ariſtot.
quia politicꝰ magis debet attendere ad melioꝛa ⁊
ad fines. ſed bellū eſt pacis gratia: ⁊ non vacatio
vacationis: igit̄ ⁊c. ¶ Item virtꝰ eſt melioꝛ qua
eſt opus in vita melioꝛi: ſed iuſticia eſt in vita me
lioꝛi. qꝛ ſicut illic dicit Ariſt. tota vita in vacatio-
nem diuidit̄ ⁊ non vacationē: ⁊ bellū ⁊ pacem: et
pax eſt melioꝛ bello: ⁊ vacatio non vacatione foꝛ-
titudine aūt opus eſt ad non vacationē. Iuſticia
aūt ad vacationē ⁊ non vacationē ⁊ magis paceꝫ
ducentibus vacantibꝰ vt vbi dicit Ariſt. igit̄. ⁊c.
¶ Item idē eſt finis ⁊ terminꝰ optimo viro ⁊ op
time politice. vt dicit̄ ibidē. optime autēꝫ politice
optima virtus eſt iuſticia. quoniāꝫ optima eſt po-
litica in pace ⁊ vacatione. in tali autem nō eſt opꝰ
fortitudine: ſed iuſticia ⁊ temperantia vt ibidem
dicitur. ergo iuſticia eſt optima virtus optimo vi
ro. ¶ Item poteſt ſumi ratio ex iſto quinto ſic ex
eoꝰ dicit Ariſto. iuſticiam legalem eſſe optimā ⁊ ꝓ
clariſſimā: quia eſt ad alterum. ſed iuſticia etiam
particularis ſm̄ eius ſpecialem rationē eſt alterū
alie autem ꝟtutes ſpeciales non ſed ſolum vt ſūt
partes legalis iuſticie. ergo iuſticia particularis
eſt alijs ꝟtutibus ſpecialibus melioꝛ ⁊ preclarioꝛ
¶ Ad huiuſmodi autem controuerſiam concoꝛ
dandam poteſt dici ſicut dicebatur in vltima que Cōcoꝛdia
ſtione tertij libri. ꝙ virtus cum hoc ꝙ habentem et rñſio.
perficit interius. ipa prodeſt ad alia multa nobis:
vel alijs ad quoꝝum bonū operamur. verbi gratia
temperantia diuitias exterioꝛes ſeruat coꝛpꝰ ab
egritudinibus preſeruat dat vſum rōnis liberum
et ſic ad omne bonum rōis adipiſcendum diſpo-
nit fortitudo repellit inimicos. liberalitas indigē
tibꝰ ſuccurrit ⁊ ſic de alijs. ⁊ ideo virtꝰ vna poteſt di
ci melioꝛ alia dupliciter. ¶ Uno modo ſm̄ ſeipſā
Alio modo in oꝛdine ad alia in quibus ipſa pro-
deſt nobis et alijs. Primo modo. igitur videtur
ꝙ fortitudo ſit virtus maioꝛ: et melioꝛ. ꝙ̄ iuſticia
ſed ſecundo modo econuerſo. Primam cōcluſio
nem probare videtur tres prime rationes que ad
preeminantiam fortitudinis fuerunt adducte. et
ſm̄ hoc quinta ratio procedit. Ad quartam autē
dici pōt ꝙ fortitudo tpe belli ⁊ contra ꝯtingētes

Margin notes (left column): Aliꝰ iuſtꝰ ꝑncipalr̄ agit ad bonū ꝓ-priū qꝛ ꝑ bonū cōe intendit vtilitatē cōem. — Dubiū an ꝑticula-ris iuſti-cia ſit ꝑ-fectioꝛ fortitudi-ne.

aduerſitates eſt forſe maioris vtilitatꝫ ꝗ̄ iuſticia: ſed ex eo hoc non ſequitur ꝙ ſimpliciter ſit vtilior. Scđam autē ꝯcluſionē videnꝭ probare rōnes ad aliā partē adducte ⁊ nihil plus. nā ſicut dicit Tul. ꝑmo de officijs iuſticie primū munꝰ eſt ne cui quis noceat. deinde vt cōibus pro cōibꝰ vtaꝭ priuatis vt ſuis. hoc aūt om̄ibꝰ ⁊ in oi tēpore neceſſariū eſt ad hoim cōicationē ⁊ ſocietatē tuendā pacificam. licet aūt fortitudine non ſic ſp indigeamꝰ. ¶ Tn̄ ea vir ois bonꝰ indiget ſp ad interiorē mentis ꝑfectionē: ⁊ eodē mō dicendū eſt ꝙ oibꝰ exñtibꝰ iuſtis nō īdigemꝰ fortitudine. q̄tū ad exteriorē vtilitatē. ſed ad mentis interiorē perfectionē bñ ⁊ eodeꝫ modo ꝓcedūt omēs rōnes q̄ ſūpte fuerūt eā. vij. politice. Et ſi vltima rō in qua dicebaꝭ ꝙ iuſticia ꝑticularis ē ad alteꝝ procedat. nō aliter ꝓcedit ꝗ̄ modo ꝑdicto. ſed tn̄ nec ipa procedere videꝭ. quia non ſm̄ eandē. ſꝫ valde diſpares rōnes dicte q̄ iuſticie ſunt ad alteꝝ ſicut dictū fuit. legalis ei ad alteꝝ eſt q2 alteri bonū ꝓcurat. ſ. cōitati ꝑticularis aūt ſibi procurat bonū de bonis alienis. Scđm ēt eūdē modū videꝭ ꝙ tēꝑantia debeat ꝯpari ad fortitudinē. Nā ſicut dicebaꝭ in. iij. difficiliꝰ eſt triſtia ſuſtinere ꝗ̄ a delectabilibꝰ abſtinere. īō fortitudo ſm̄ ſe ē ꝟtus maior ⁊ aiam magis ꝑficiens. ſꝫ tēꝑantia melior eſt q̄tū ad vtilitatē quā nobis ꝑ̄bet exterius. tēꝑantia eni ſicut ⁊ iuſticia indigemꝰ ſemꝑ vt ðr. vij. politice. tn̄ in cāu nō ē incōueniēs aliquē fortitudinē vniꝰ viri plꝰ ꝓdeſſe ciuitati ꝗ̄ tēꝑantiā centū. fortitudo eni magis ē innata ad vtilitatem cōem oꝑari ꝗ̄ tēꝑantia. tēꝑantia aūt magis ad vtilitatē ꝓpriā ꝗ̄ fortitudo propꝭ qđ ꝑnceps ⁊ cōitas magꝭ extollūt fortitudinē. vñ ad hoc attēdēs Ar. ꝑmo rethorice ðr. neceſſe ē aūt maxias ꝟtutes eē eas q̄ alijs honoratiſſime. ſiquidē ē ꝟtus potentia bñfactiua ꝑꝑ qđ fortes ⁊ iuſtos maxime honorāt deinde liberales. Nihilominꝰ tēꝑantia vꝭ vtilior tēꝑato quo ad ſibi exteriora quā fortitudo quanta eni mala ꝓueniūt hoi ex itēꝑantia dictū fuit in. iij. Et eodē modo vꝭ de tēꝑantia ⁊ iuſticia. tēꝑantia ei magis videtur prodeſſe tēꝑato ꝗ̄ iuſticia iuſto. ad quod aſpicientes multi ꝑ̄ferūt tēꝑantiā iuſticie: et fortitudini dicentes meliꝰ eſſe ꝙ homo ſit dñs ſui ꝗ̄ alioꝝ. homo aūt vt dicūt ſeipm̄ regit tēꝑātia familiā aūt ⁊ ciuitatē fortitudine ⁊ iuſticia. Aſpiciētes ſūt ad cōeꝫ vtilitatē dicūt ꝯtrariū ſicut ſtatī allegatū fuit ab Ariſto. ¶ Utrū aūt iuſticia ſit ſꝫ ſe maior ꝟtus ⁊ magis ꝑficiens appetitū ꝗ̄ tēꝑantia dicūt aliq̄ ꝙ non. q2 tēꝑantia ē circa delectationes tactꝰ ⁊ guſtus q̄ ſūt vite neceſſarie ⁊ nobis ex puero ꝯnutrite ſicut ðr. ij. huiꝰ ꝓpter qđ difficiliꝰ eſſe videꝭ tales cōtērere paſſiones ꝗ̄ delectationē q̄ a lucro circa quā iuſticia eſt. Sūt aūt alij q̄ hoc modo preferunt c̄iꝰ predictis ꝟtutibꝰ iuſticiā. quoniā vꝭ maxie difficile iuſtū eſſe nā fortitudo: ⁊ tēꝑantia paſſiones hñt ſibi aduerſas ⁊ multū impetuoſas. ſꝫ aſs hñt ſe adiuuātes. Si eni aliqs ī bello timet mortē. ita ecōuerſo timet bonoꝝ amiſſionē. timet captiuitatē ⁊ ſeruitutē in quā incideret ſi inimici obtinerēt. Itē diligit parētes / vxorē / pueros / amicos ꝓpter quoꝝ ſalutē natura iubet eum ꝑiculoſiſſima ſuſtinere ſic bellant: ⁊ aialia bruta. Itē odit inimicos: ⁊ ad eos irā aſſumit. Si auteꝫ fortitudo oꝑaꝭ furor cooperaꝭ ſicut ðr in. iij. Similiter aūt circa tēꝑantiā ſi quis ei ꝯcupiſcit delectabilia. tn̄ timet ꝯſūptionē ſubſtantie tēꝑalis timet egritudinē corporalē ¶ Sed iuſticie oēs modi paſſionū aduerſanꭎ. puta affectio lucri vꝭ honorꝫ / amor vel odium / timor / ira / ⁊ ſic de alijs propter qđ ⁊ de his oībus inq̄tū iudicia ꝑuertunt deteriat Ariſt ſcđo rethorice: ⁊ hoc videꝭ mihi veꝝ nec rōes aliorum concludunt propꝭ id qđ dictū eſt. ſ. ꝙ fortitudo ſi hꝫ aliq̄s paſſiones vehemētes īpetꝰ obuias. tn̄ plures hꝫ alios adiuuātes iuſticia āt nullā.

quod ſp indigemuſ fortitudine ad niē tꝫ ornatū

dubium vtrū iuſticia ꝑticularis ſit melior tēꝑātia.

reſolutio ꝙ iuſticia ē melior quia paſſiōes eiꝰ nō ſe iuuant.

Tūc ad rōes dicēdū ē. ad primā

ꝙ iuſticiā legalē eſſe ꝑfectam ſimplr̄ ꝑt intelligi multipliciꭎ. Uno modo ſimplr̄. ſ. vniuerſaliꭎ. ſcꝫ q̄tum ad omes modos perfectiōis q̄s poteſt habere ꝟtꝰ: ⁊ ſic ipa eſt ꝑfecta ſimplr̄ vt dictū fuit Alio modo ſimplr̄. i. abſoluto ſermone ſine additō ⁊ ſic etiā ipa eſt perfecta ſimplr̄. qm̄ ab abſoluto ſermone verum eſt dicere ꝙ iuſticia ē ꝟtus ꝑfecta Alio modo ſimplr̄. i. vno ſimplici modo tm̄: vel ēt alio modo. ſimplr̄. i. ad ſeipm̄ ſine relatione ad alterum: ⁊ iſtis modis dicit Ariſto. ꝙ ipa nō ē perfecta ſimplr̄ ſꝫ ad alteꝝ. i. non ſolū ē ꝑfecta ad ſeipꝫ ſed ad ſeipm̄ ⁊ ad alteꝝ. ¶ Ad aliā dictuꝫ fuit. ꝙ lꝫ iuſtus opereꭎ ad vtilitatē cōem. tn̄ ad ꝓprium bonū intrinſecū maxime oꝑaꭎ. ſ. q2 eius aīa ꝑ hoc maxime perficiꭎ: ⁊ opere ꝟtutis interiꝰ maxīe decoraꭎ. ¶ Ad aliā de fortitudine dictū fuit. ſed de liberalitate dicendū eſt. ꝙ liberalitas non reſpicit pecuniā neceſſariā: niſi q̄tū ad ſeruare: ⁊ retinere qđ non eſt difficile. ſed q̄tum ad dare reſpicit pecuniā ſuꝑfluā. que ſcꝫ non eſt vite ſue ⁊ ſtatui ſuo neceſſaria. De illa enī intelligiꭎ dictum Ariſto. in quarto. ꝙ liberalis eſt vehement ſuperabundare in datione. vt derelinquat ſibi ꝑ̄pi minora. ſed iuſticia ſepe reſpicit pecuniā alienā que eſſet valde neceſſaria vite ſicut videmꝰ de pauperibus. ꝓpꭎ qđ iſti fortiorem habent ad illā pecuniam alienā affectionē ꝗ̄ alij ad ꝓpꝛiam ſuꝑfluam. ⁊ ſi iudex non indiget. tamen conſiderat amicū indigentē: ⁊ inimicū vel extraneum abundantē: aut etiā alijs multis modis paſſionibus afficiꭎ. ſicut dictū fuit. que omēs rebellant iuſticie. nā ſicut dicitur. ij. rethorice non eadem videntur amantibus ⁊ odientibus neqꝫ iratis: ⁊ manſuete ſe habentibus: ſed aut omno altera: aut ſm̄ magnitudinem altera: amanti quidem eum de quo facit iudicium. aut non iniuſtum feciſſe: aut ſm̄ parua videtur iniuſtum feciſſe odienti autem contrarium. igitur. ⁊c. Similiꭎ iuſticia q̄nqꝫ habet circa proximum vel amicum tractare de pena graui corporis: aut de eius totali depauperatione. ad hoc aūt vel ad tantā nō habet locū liberalitas. ¶ Ad aliā concediꭎ ꝙ liberales maxime amanꭎ ab illis quibus proſunt attēdentibus ſolum vel maxie ad bonum propriū vel cōmodum. ſed ſtudioſus attendens ad omnia iuſtum ſiue liberalem honoraret: ⁊ laudaret.

Queriꭎ ſeptimo. vtruꝫ

iuſticia diſtributiua: ⁊ iuſticia cōmutatiua ſint diuerſe ſpēs ſub iuſticia ꝑticulari. ¶ Arguitur ꝙ non. q2 vnū et multum non diuerſificant ſpeciem. eo ꝙ ſolum importent diuerſitatem in materia a qua non ſumitur ſpecifica diuerſitas. ſed per iuſticiā diſtributiuā aliqđ datur multis ꝑ ꝯmutatiuā aūt vni ſoli ad quē fit cōmutatio. igiꭎ. ⁊c. ¶ Item ꝙ diſtribuere nō pertineat ad iuſticiam. Arguitur quia iuſti-

cia eſt ſaluatiue: et procuratiua boni cõis. ſed di-
ſtribuẽs bona cõia ꝯſumit ⁊ exhaurit. ea ꝙ nõ per
tinet ad iuſticiã. ſed poti⁹ ꝯtrariaẽ. ¶ Itẽ oꝑa vir-
tutũ ⁊ virtutes ſunt in nr̃a poteſtate. vt dicit .i. iij.
⁊ ſunt poſſibiles exiſtere oib⁹ nõ orbatis. vt dr̃ in
ꝑmo libro: ſed diſtribuere bona cõia nõ eſt in nr̃a
ptãte nec poteſt oĩbus exiſtere. ſe videtur ad ſo-
lum ꝑncipem pertinere: igitur. ⁊c.

¶ Oppoſitũ dicit Ariſt. ali-

qui dicunt ꝙ iuſticia diſtributiua: ⁊ iuſticia ꝯmu-
tatiua ſunt due vere ſpecies iuſticie ab inuicẽ di-
ſtincte ⁊ ſpecifice qḋ ſic probare conanẽ: penes di-
ſtincta appetibilia formaliter ponuntur in appeti-
tu diſtincte ṽtutes ꝑſertim circa talia ad que ho-
mo poteſt affici male. ſed cõia bona ꝑticularibus
ꝑſonis diſtribuenda ꝙ ſunt obiectuꝫ diſtributiue
ſunt formaliẽ diſtincta ſub ratione appetibilis a
bono proprio qḋ eſt obiectũ ꝯmutatiue. nam aliẽ
afficiẽ homo ad propriũ aliẽ ad cõe. ſicut ptꝫ ſcḋo
politice vbi dicẽ minime eni cura ſortiẽ qḋ pluri
moꝝ eſt. de propriĳs eni magis curant. ¶ Itẽ cir
ca illa ponende ſunt diſtincte virtutes circa ꝙ põt
appetit⁹ diuerſis repugnãtĳs aduerſari recte rõi
ſed ſic eſt circa diſtribuẽda ⁊ ꝯmutanda. nam alia
eſt recte rõni repugnantia cũ ꝑnceps pl⁹ indigno
⁊ minus digno tribuit: ⁊ alia cũ accipiens pl⁹ red
dit min⁹ qꝛ prim⁹ eſt infidelis toti cõitati que tã-
ꝙ iuſto diſtributori bona ſua ꝯmiſit diſtribuenda
vnde bonis cõitatis abutiẽ. Scḋs aũt per ſe non
peccat in cõmunitateꝫ. ſed in illũ cui non exhibet
quod oꝫ. ꝙ eſt alia: ⁊ alia malicia. ⁊ per ꝯñs requi
ritur virtus alia: ⁊ alia ad eas tollendas. Itẽ di-
ſtinctorũ extremoꝝ formaliter ſunt diſtincte me-
dietates: qꝛ ſm diſtinctionẽ extremorũ accipiẽ di
ſtinctio medioꝝ. ſed in diſtributiua iuſticia ſũt ex
trema ſcꝫ agens ⁊ patiẽs diſtincta ab extremis cõ
mutatiue: qꝛ extrema diſtributiue ſunt princeps
diſtribuens bona cõmunia. ⁊ perſone particula-
ris licet autem cõmutatiua ſunt vna perſona ſin
gularis reſpectu alteri⁹ perſone ſingularis. nunc
aũt eſt alia ratio formalis perſone vt eſt ſingula-
ris: ⁊ vt eſt cõis. ergo alia medietas diſtributiua
⁊ alia ꝯmutatiua. ¶ Item alia eſt formalis ratio
perſone vt eſt miniſter rei ab ea vt eſt domin⁹ rei.
ſed ꝑnceps diſtribuẽs non eſt bonoꝝ cõitatis: niſi
miniſter. perſona aũt particularis eſt dñs rei que
venit in cõmutationẽ. igiẽ iuſticia diſtributiua ꝙ
attendit oꝑationẽ perſone. vt eſt dñs bonoꝝ ꝙ di
ſtribuit. eſt alia a cõmutatiua ꝙ attendit operatio
nẽ perſone. vt habet plenũ dñiũ in bonis que cõ-
mutat ad alteꝝ. Sed forte ſic dicere nõ eſt neceſ-
ſariũ ⁊ rõnes ipoꝝ multa capiũt ꝙ calumniã pati
videnẽ. ¶ Nã ex rõne ꝑma qḋ dicunt primo po-
litice manifeſtũ eſſe qḋ ꝓpriũ ⁊ cõe bonũ ſint diſti
cta formaliter ſm rõnẽ appetibilis: ⁊ ꝙ ad ea aliẽ
afficimur. non videẽ verũ: qꝛ plus ⁊ min⁹ nõ facit
formalẽ ſeu ſpecificã differentiã. illic autẽ ſolũ di-
ctũ eſt ꝙ ceteris paribus magis afficimur ad pro
priũ bonũ: ⁊ min⁹ ad cõe. deinde illud nõ videtur
ad propoſitũ. qm̃ illic eſt ſermo de bonis ſm quod
noſtra ſunt. hec quedã in cõi alia aũt in proꝑo: ſic
eni cõiter minus afficimur ad cõe bonũ procurã-
dũ: ⁊ ſaluandũ ꝙ ad propriũ. Iuſticia aũt particu-
laris ſm propriã rõnem ſm quã diſtinguiẽ a libe-
ralitate: ⁊ alĳs ṽtutib⁹/ ſiue diſtributiua ſiue cõ-
mutatiua. non reſpicit ꝑncipaliter affectionẽ quã
habemus ad bonum/ ſiue cõe/ ſiue ꝓprium ſm ꝙ
noſtrum: ſed ſm ꝙ aliẽnũ extra eſt nobis: aut af-
finibus noſtris applicabile. ꝑnceps eni ſi que ſua
ſunt ad placitũ ſuũ diſtribuit. non ex hoc iuſt⁹ di-
citur aut iniuſtus ſed ſi aliqua bona ꝯmunitatis
vel ſua fuerint aliquibus acquiſita de iure ꝓpter
impenſi laboris recõpenſationem: aut alias: ⁊ illa
non debite diſtribuat: iniuſt⁹ erit. Si autem iniu-
ſte diſtribuat hoc erit: aut quia ſibi retinet aliquid
aliorũ que diſtribuere tenetur: aut qꝛ cõitati nõ ſi
bi vult retinere: aut quia totum diſtribuendo pl⁹
dat indigno ⁊ minus digno. Si primo modo ma-
nifeſtum eſt ꝙ ipſe ⁊ iniuſte cõmutans ex eadẽ affe
ctione peccabunt. ſcꝫ ex eo ꝙ alienum ſibi applicã
dum afficiunẽ preter rõnem. retinent enĩꝫ qḋ alĳs
debebatur de iure. Si auteꝫ illud qḋ deberet diſtri
buere retineat non ſibi: ſed cõmunitati adhuc fa-
ciet illud propter affinitatẽ quã habet cõmunita-
ti vcꝫ: quia ipſe pars eſt cõmunitatis vel miniſter
et ſic retinere cõmunitati eſt tãꝙ retinere ſibi. naꝫ
in ordine ad extraneos noſtri affines tanꝙ noſ ipſi
reputantur: ⁊ tunc idẽ reddit qḋ prius. Si autem
nihil retineat ſed tamen vni plus debito. alteri ve
ro minus diſtribuat. ſi hoc ex ignorantia non fe-
cit hoc indubitanter fecit propter ad vnã perſonã
habere maiorem affectionẽ ꝙ ad aliam. hec aũt ꝑ
ſona ad quam habet maiorem affectionem in or-
dine ad aliam. eſt ſibi affinis ⁊ vnica per qḋ iterũ
reddit quod prius. Si aũt ꝑnceps non ſibi in per
ſona propria. ſed amico applicat aliquid iniuſte ſic
⁊ amicus pro amico cõmutans res alteri⁹ appli-
cat quandoqꝫ iniuſte non ſibi: ſed amico. Ex dictis
autem per oppoſitum rõnis illoruꝫ videtur poſſe
conuinci ꝙ iuſticia diſtributiua ⁊ iuſticia cõmuta
tiua non ſint diuerſe ſpecies. iuſticie particularis
ſiue etiã diuerſe ſpecies ṽtutis. Quĩ circa que in-
natus eſt affici appetitus ſm eandem rõnem ⁊ eã-
dem morem. ſed circa diſtribuibilia: ⁊ commutabi
lia afficitur appetitus ſm eandem rationem. ꝑ ꝯue
circa ipſa ſũt iuſticia diſtributiua ⁊ cõmutatiua: ⁊
iniuſticie eis oppoſite. ſicut fuit viſum: igitur. ⁊c.
¶ Scḋa etiã ratio ipſorum deficit in tãto ꝙ lꝫ iu-
dex vel ꝑnceps iniuſte diſtribuens pl⁹ peccet: qꝛ
infidelis eſt toti cõitati: ⁊ illis in ſpali qb⁹ diſtri-
buit ꝙ iniuſte ꝯmutans. tamẽ nõ ex alio motiuo
ſiue ex alia affectione peccat vn⁹ ꝙ alter. ſed ãbo
incidũt in pctm̃ ex affectione applicandi vel reti-
nendi ſibi aut ſuis affinibus qḋ debitũ eſt alĳ vel
alĳs vñ licet alio modo peccet fur ⁊ raptor tñ cõ-
tra eãdẽ peccãt virtuteꝫ. nec oportet ꝙ ſi pctã ſint
plura. ꝙ virtutes ſint plures. Nã vt dr̃ ſcḋo huius
peccare multis modis dr̃ dirigere autẽ vno modo
Nã ſm cuiuſlicet circunſtantie non debitã obſer
uantiã fit pctm̃ virtutis aũt vni⁹ ſimul eſt oẽs cir-
cunſtãtias obſeruare. ¶ Et eodẽ modo manife-
ſtum eſt ꝙ tertia ratio deficiat nã plurimorũ extre
morum ſcḋm diuerſas circunſtãtias acceptorum
põt vna ſola virt⁹ eſſe medietas cui⁹ eſt ſcḋm oĩm
circunſtãtiaꝝ obſeruãtiam opus ꝯformare recte
rõni. Item nec eſt verum ꝙ diſtribuere pertineat
ſolum ad principẽ imo ſingulares perſone aliqñ i-
ter ſe diſtribuũt ſicut aliqui mercatores quã pecu
niã ſuã ſimul exponunt ⁊ poſt tp̃s aliquod ſibi lu-
crum partiuntur ⁊ diſtribuũt ſcḋm ꝓportionẽ ad il-
lã pecuniã quã quilibet expoſuerat. Iteꝫ ſi eſt alia

Cõfirma tio ꝑme rõis poſt oppoſitũ

Cõfirma tio ſcḋe.

rō principis vt princep ⁊ alia perſona ſingularis
vt ſingularis. tñ ſcḋm affectionē eādē ꝯuenit viri
ꝗ operari iniuſte ſicut dictum fuit: ideo nō differt
virtus ſpecifice in hoc ⁊ i alio. Ad qḋ etiā iuuare
pōt illud qḋ declarat Arſ. in politicis ſcʒ ꝙ eadē
eſt virtus boni viri et boni ciuis ⁊ boni principis.
¶ Similiter quarta rō non ꝓcedit qꝛ non ſolum
miniſter ponit̄ diſtribuere. ſed dñi rerū ſicut nunc
dictum fuit de mercatoribus qui aliqñ ſibi ipſis i
ſpeciali diſtribuūt quod erat ipſorū in cōi. Iterū
cōfirma- non ſolū eſt dñi permutare ſʒ miniſter ſepe enim
tio qrte. amic⁹ ꝑmutat ꝓ amico. ⁊ ꝓcurator ꝓ dño. ⁊ iterū
ſiue ſint dñi ſiue miniſtri. ¶ Tñ ex eadē affectiōe
poſſunt ſibi vel ꝓximis ſuis aliquid iniuſte retine
reſolutio re. ⁊c. ꝓpter hoc ergo puto ꝙ iuſticia diſtributiua
doctoris et cōmutatiua nō ſunt diuerſe ſpēs iuſticie ſed ſūt
ꝙ iuſticia diuerſi modi eiuſdē virtutis. Arſ. autē aliqñ ſolet
ꝯmutati modos tales diuerſos vocare ſpēs vtendo nomie
ua ⁊ diſtri ſpeciei large. ⁊ ſi ita fuerit. tunc videt̄ ꝙ iuſticia ꝑ-
butia nō ticularis in eius toto ambitu ſit vna ſola virt⁹ mo
diūt ſpē. ralis ſcḋm ſpeciē ſpecialiſſimā. ¶ Contra qḋ tñ
dubitationes occurrūt. Primo ꝓpter multiplicē
arguit̄ ꝓ iuſticie diuiſionē. Alia nāqʒ iuſticia ſicut dictum
mo. ꝯtra eſt, dr̄ cōmutatiua alia diſtributiua. Alia ꝑtinens
reſolutio ad ꝑtes inter ſe cōmutātes vel diſtribuētes. Alia
nem. vero ad iudicē reducentē ad equale ⁊ iuſtum quod
iniuſte ⁊ inequaliter ꝯmutatū eſt. aut etiā diſtribu
tū. Alia etiā dr̄ iuſticia punitiua. Alij vero ꝑmia-
tiua. ¶ Itē diuerſa videntur eſſe iuſta. qdā eñ na
turalia. Alia vero q̄ a lege determinata ꝓpter qḋ
videt̄ ꝙ ſcḋm ea diuerſe debēt poni iuſticie. Simi
Secūdo liter iuſticia oꝑatur circa pecunias. circa honores
circa bona corporis: puta circa leſiones vel inter-
fectiones. hec aūt ſunt obiecta diſtincta valde pro
pter qḋ nō eadē virtus videt̄ eſſe circa ea. Simili
ter circa oēs aīe paſſiones operat̄ iuſticia iniuſte
eñ aliquis oꝑatur ꝓpter amorē. ꝓpter odiū. pro-
pter timorē. ꝓpter irā. ⁊ ſic de alijs paſſionibus ſi-
cut dic tū fuit in alia q̄ſtione quō igit̄ poterit iuſti-
cia eſſe vna tñ ſcḋm ſpēm. non apparet. ¶ Sed di
cendum eſt ad primā obiectionē ꝙ oēs iſte diuiſio
nes iuſticie ſunt ſcḋm diuerſos modos equādi lu-
crum dāno vel dānū lucro. punitiua eñ equat dā-
no lucro ꝑmiatiua ecōuerſo diſtributiua aūt equat
rñſio ad ſcḋm geometricā ꝓportionē. ⁊ cōmutatiua ſcḋm
primam. arithmeticā. Iuſticia aūt ꝑtinēs ad ꝑtes equat ſe-
cundū ꝯſenſum ꝑtiū ꝑtinens aūt ad iudicē equat
vbi ꝑtes diſſenſiūt. ſed in oībus his appetitus in
natus eſt aduerſari rōni ex hoc qḋ inati ſumus af-
fici ad alienū nobis aut noſtris applicandū. iō for
male obiectū eſt idē ⁊ ſic vbiqʒ eſt eadem virtus.
¶ Ad aliā pōt dici ꝙ licet bona circa q̄ verſatur
iuſticia ſint valde diuerſa ſcḋm eorū ſpeciales rō-
nes. tñ in vna cōi rōne ꝯueniūt ſcḋm ꝙ circa ea eſt
Ad ratio iuſticia vt dicet̄ in alia q̄ſtione. ¶ Ad aliā rñdebi
nes ad op tur in ſequentibus. Prima eñ rōnū in principio
ſitum. queſtionis adductarū videt̄ ꝯcludere ꝓ nobis. ſʒ
ſcḋa ⁊ tertia nō bene ꝯcludūt. ¶ Ad ſcḋā enim
dicendū eſt ꝙ iuſtitia non ſaluat bona cōia, niſi vt
eis poſſint vti illi de cōitate ⁊ vt diſtribui poſſint
illis q̄ꝫ cōitate laborauerūt. Aliter enim nulli vel
pauci vellent ꝓ cōitate laborare ⁊ ſic perirent bo-
na cōia ſed ꝑ diſtributiones iuſtas, bonorū cōmu-
niū ipſa bona cōia deducūtur ad finē ꝓpter quem
ꝓcurata erant ⁊ ſaluata. ¶ Ad tertiā pōt dici ꝙ
aliqñ nō ſolū ad principē ꝑtinet diſtribuere ſed ad

ꝑſonas ꝑticulares ſicut dictū fuit. etiā ꝯceſſum ē
ꝙ iuſticia diſtributiua nō eſt vna ſpecies virtutum
ꝓprie ſed modus quidā: modo licet quelibet virt⁹
poſſit oībus nō orbatis inexiſtere tñ hoc nō eſt ne-
ceſſarium de oībus modis virtutum. Et ſic eſt fi-
nis queſtionis.

Octauo queritur. Vtrum

iuſticia particularis ſumat vnitatem
et diſtinctionē ab alijs virtutibus ex
vnitate: ⁊ diſtictiōe obiecti exterioris
vel oꝑatiōis vl paſſiōis. ¶ Et ꝙ nō
ex vnitate obiecti exterioris. qm̄ ipſa oꝑatur cir-
ca res non ſolū ſpē ſed genere diſtictas ⁊ ꝑtinētes
valde ad diuerſos mores. Nā ſicut dicit Ariſt. ipſa
eſt circa pecunias ⁊ circa honores et circa ſalutem
vel ſi quodā habeamus vno nomine comprehēde-
re hec oīa: ergo ipſa iuſticia non poſſet vna eſſe: ſed
ſpecie vel genere valde diuerſificata.

Oppoſitum arguitur qꝛ po-

tentie et habitus diſtingūtur per actus et act⁹ per
obiecta. ꝗ. de aīa: ergo videt̄ ꝙ originaliter vnitatē
et diſtinctionē accipiant ex obiectis. ¶ Deinde ar
guitur ꝙ ex oꝑationib⁹: qꝛ virtus moralis reſpicit
principaliter finē. propter qḋ dr̄ in ſexto ꝙ virt⁹ mo et. ꝙ ex o
us moralis finē. prudētia vo que ad finē facit ope perationi-
rari: ⁊ ꝙ virtus intentionē facit rectā: prudentia aūt bus diſti
que ad hanc: igitur videtur ꝙ vnitas et diſtinctio guntur.
virtutū moraliū ſumenda ſit ex fine. ſed operatio
eſt finis virtutis vt patet in primo libro: ergo ⁊c.

Oppoſitū arguitur. quoniaꝫ

operatiōes eiuſdē virtutis ſunt multiplices. iuſticie
nāqʒ eſt diſtribuere cōmutare ac iniuſte cōmutata
et diſtributa ad iuſtū et equale reducere. Silr ope
rationes fortitudinis ſunt aliqñ aggredi: ⁊ aliqñ
fugere: aliqñ expectare: ergo ex diuerſitate operū
non diuerſificatur virtus: nec per ꝯſequēs ex vnita
te opis dr̄ virtus vna. ¶ Deinde arguitur ꝙ ex paſ
ſionibus: qm̄ ex illo virtus debet ſumere vnitatem ⁊
diſtictionē: circa qḋ ipſa virt⁹ ꝑmo ⁊ imediate oꝑat̄ et ꝙ ex o
ſed hoc eſt circa paſſiones: qm̄ pri⁹ opꝫ moderare perationi-
paſſiones inclinantes ad op⁹ prauū: q̄ꝫ ſit poſſibile bus.
prompte et delectabiliter operari: ergo ⁊c.

¶ Oppoſitum arguitur qꝛ

ſequeretur ꝙ iuſticia ꝑticularis tā ꝯmutatiua q̄ꝫ di
ſtributiua eſſet oīs virtus. qḋ nō eſt ꝯcedēdū. ꝯſe-
quentia: patet qꝛ q̄libet iſtarum eſt circa paſſiōes
amor enī ⁊ odiū ꝑuertūt iudiciū. Similiter ira ⁊ ti
mor et delectabile ⁊ triſte et affectio lucri ⁊ alia ta
lia. vnde ſcḋo rethorice dicit Ari. ꝙ paſſiones ſūt
propt̄ quaſcūqʒ cōmoti differūt iudicia ad q̄s ſeq̄
tur triſticia ⁊ delectatio vt ira ⁊ mia ⁊ timor ⁊ q̄cū
qʒ alia talia Et ob hoc etiā propt̄ partē rethori-
ce iudicialē determinat. Ari. de ſingulis paſſioni-
bus in ſcḋo rethorice. Iterū eadē paſſio circa diuer
ſa obiecta pertinet ad diuerſas virtutes vbi gra ti-
morem circa pericula bellica moderat fortitudo.
morē de non obtinēdo delectabile moderat tēpan-
tia timorē vero de pecuniarū ꝯſumptiōe moderat
liberalitas. ergo ex vnitate paſſionis non reddit̄
virt⁹ vna. ¶ Credo ꝙ ex vnitate ⁊ diſtictiōe obie- ꝙ ex diſti
ctorū exteriorū ſcḋm eorū ſubſtantias ⁊ rōnes ꝓ- ctiōe ob-
prias ꝯſideratorū nō debet attēdi vnitas vel diſti- ctorum.

ſm ſubſtãtiã nõ diſtiguãtur virtutes.

ctio virtutũ: qm̃ tpantia eſt circa mulieres circa
pulmenta circa vna que ſunt genere diuerſa. Si-
militer iuſticia pticularis circa oues ⁊ boues cir-
ca vulnerationes ⁊ mortes. circa pecunias. ⁊ ho-
nores que ſunt genere diuerſa valde. cum tñ tem-
perantia ſit vna virtus ⁊ iuſticia vna. Item circa
potus ⁊ cibos ⁊ tẽperantia ⁊ iuſticia licet ſint di-
uerſe virtutes ergo ⁊c.

ꝙ non ex diſtictio opationum ſm ſubſtantiam.

❡ Puto etiam ꝙ neqꝫ ex
vnitate ⁊ diſtinctione operationũ ſm earũ ſubſtã-
tias acceptis ſumenda ſit vnitas aut diſtinctio vir
tutũ: qm̃ eadẽ operatio ſm ſubſtãtiã poteſt eſſe di-
uerſarũ virtutũ vt ire ad eccleſiã ad inimicos eccle
ſie repellendos erit fortitudinis. Ire aũt ad eccle
ſiam ad fugiendas carnales delectationes erit tẽ
perãtie ⁊ ire ad diſtribuendũ vel cõmutandũ vel
de diſtributis ⁊ cõmutatis iudicandũ erit iuſtitie

ꝙ ex diſtictiõe paſſionum.

❡ Tertio videbitur mihi ꝙ ex vnitate vel diſtin-
ctione paſſionũ virtutes ſumere poſſunt vnitatem
vel diſtinctionẽ quod per hoc videtur poſſe proba
ri ꝙ ſi non ex obiectis vel opationib⁹ vt probatum
eſt videtur ſequi ꝙ ex paſſionibus. ❡ Item virt⁹

Secũdo

moralis non propter aliud requiritur in appetitu
niſi vt appetitus ſubijciatur rõni ⁊ delectabiliter
et prompte obediat ei. ſed iterũ non videtur cauſa
quare delectabiliter ⁊ prompte non obediat ei: ni-
ſi quia paſſiones innate ſunt ipſum ad cõtrarium
inclinare obiectum eñ exterius nõ trahit appeti-
tum niſi mediãte paſſione. vnde p vnũ ⁊ idẽ obie-
ctum magis trahitur qui magis paſſionatur cete-
ris paribus. ergo virtus in appetitu non requirit
principaliter niſi ad moderandũ paſſiones. ppter
quod videtur ꝙ non niſi ſecundũ paſſionũ diſtin-
ctionẽ debeant diſtingui virtutes.

Tertio.

❡ Item qua-
re fortitudo eſt virtus circa bella. niſi quia timo-
rem inferunt inclinantẽ ad operandũ inhoneſtum
ideſt inclinãtem ad non cõſentiendũ rationi. ⁊ qua
re temperantia eſt virtus circa cibos ⁊ potus ⁊ ve
nerea. niſi quia delectationẽ tactus inferunt cõtra
rationem inclinantem ⁊ quare liberalitas eſt vir-
tus circa pprias diuitias niſi quia generant appe
titui affectum ad eas inclinantem contra rationẽ
et quare manſuetudo eſt virtus circa paruipenſio
nem niſi qꝛ prouocat ad irã per quam inclinamur
contra rationẽ. Similiter i propoſito ppter quod
iuſtitia eſt virtus circa cõmutabilia ⁊ diſtribuibi-
lia. niſi quia ad ea que aliorũ ſunt afficimur. et ſic
de alijs virtutibus. ergo virtutes non ſunt circa
res exteriores. niſi pro quanto ſunt illatiue paſſio
num trahentiũ nos ad cõtrarium rationis: ppter
quod ſequitur ꝙ ſecundum res exteriores non ni
ſi in ordine ad paſſiones ⁊ per cõſequens principa
liter ſcd̃m paſſiões debẽt diſtigui virtutes.

Quarto

❡ Itẽ
omnis ars ⁊ virtus eſt circa difficile vt dictũ fuit
in ſecundo. duplex aũt ſecundũ gen⁹ contingit dif-
ficultas in bene operando: prima quidem in ſcien

duplx difficultas ſcd̃m genus.

do quid oporteat agere ⁊ quomodo. Ad quam dif
ficultatem tollendã requiritur virt⁹ in ratione ſci
licet prudentia determinãs eam ad recte iudican-
dum de agibilibus. Secunda vero in volendo et
exequendo ꝙ ratio decreuit. ⁊ iſta difficultas non
niſi ex eo oritur ꝙ appetitus inclinatur ad oppoſi
tum eius quod recta ratio determinat propter qd̃
requiritur virtus ad huiuſmodi difficultatem tol
lendam. ergo videtur ꝙ diuerſe virtutes in appe-
titu ponende ſunt ſecundũ ꝙ difficultates contin
gunt ei diuerſorum modorꝫ: ſed non cõtingunt di-
uerſe difficultates niſi ppter diuerſas paſſiões cũ
non niſi ppter paſſiones inclinetur appetitus ad
contrariũ recte rõnis. igiẽ ⁊c. Sciendũ tamẽ eſt ꝙ
virtutes non diſtingũtur eſſentialiter p paſſiones
ſed de ipſis ſi ſint eſſentialiter diſtincte diſtinguũt
tamen originaliter vel ſaltẽ occaſionaliter ex diſti
ctione paſſionum. qm̃ cũ ex ſimilibus operationi-
bus ſimiles habitus fiant ⁊ ex diſſimilib⁹ diſſimi-
les vt dictum eſt in ſecundo manifeſtum eſſe vide
tur. ꝙ cauſatiue virtutes diſtingũtur ex operatio-
num diſtinctione. Sed iterum operationes diuer-
ſarum virtutũ. Uno modo ſunt ſimiles ſcilicet in
ordine ad rõnem qꝛ omnes ſunt conſone rationi:
et non ſunt diſtinctiue ipſarum virtutum abinuicẽ
ſed virtutum a vicijs. Alio mõ ſunt diſſimiles ſci-
licet diſſimilium morum ⁊ ſic ſunt diſtinctiue vir-
tutum abinuicem opationes aũt diuerſarum vir-
tutum non videntur magis eſſe diſſimilium morꝫ
q̃ operationes eiuſdem virtutis niſi quia ſunt cir
ca res appetitui illatiuas diuerſarum paſſionum
propter quod videtur ꝙ primo diuerſitas virtutũ
originatur mel occaſionalẽ ex diuerſitate paſſionũ
niſi dicamus ꝙ res extra que ſunt illatiue vnius
paſſionis aliquam habent ad inuicem conuenien-
tiam vel ſimilitudinem ſecundum ꝙ ſunt illatiue
talis paſſionis. et etiam res illatiue diuerſarum
paſſionum aliquam habent et nature rei diuerſi-
tatem propter quam vna eſt illatiua vnius paſſio-
nis et alia alterius. et ſecundum illas conuenien-
tias vel differentias eſſent ſumẽde rationes obie-
ctales effectiue ipſarum paſſionum. et eſſet dicen-
dum ꝙ ille paſſiones diſtinguerentur originali-
ter et cauſatiue ex diſtinctione obiectorum exte-
riorum ſecũdum tales rationes obiectiuas con-
ſideratorũ.

ꝙ primarie virtutes diſtigũtur ex obiectis ſcd̃m ꝙ iferũt paſſiones.

Et hoc videẽ rationabile quoniã diſti
ctio effectuũ ſi nõ ſit ex diſtictiõe materie neceſſe ẽ
ꝙ ſit ex diſtictione agentium vt dicit cõmentator
duodecio metaphyſice. ſed tamẽ qꝛ ille ratiões ob
iectales ſũt nobis occultiores q̃ paſſiões videtur
ſufficere morali phyloſopho pmitus diſtinguere.
virtutes arguitiue ſm paſſiones.

duplr paſſiões ſũt diſtincte.

❡ Et eñ conſide
randũ ꝙ paſſiones dupliciẽ diſticte ſũt quedaꝫ eni
ſunt cõtrarie vt delectatio et triſticia vel timor et
audacia et iſte ſũt eiuſdem generis et diuerſe ſpẽi
cũ hec ſi natura ↄtrariorũ. Alie aũt ſũt nõ ↄtrarie
ſed diuerſe ſm genus vt ira timor. et delectatio.
Summa ergo diſtinctio paſſionũ nõ arguit diſtin-
ctionẽ virtutũ: qm̃ ſicut calidum eſt innatũ eſt re-
mittere frigidũ ⁊ temperare. ita vna paſſio eſt ina
ta moderare aliã contrariam. propter qd̃ cum vir
tus ſit moderatiua paſſionũ ipſa vna exiſtens de-
bet reſpicere ambas cõtrarias paſſiões ⁊ i eis me
diũ cõiectare ſm dictamẽ rationis. Sed ſcd̃a di-
ſtinctio paſſionũ eſt illa que diſtinguit virtutes.

ad rõnes pncipales.

❡ Tunc ad rationes reſpondẽdum eſt. Ad pmã
que arguit ex vnitate obiecti exteriorũ non ſumi-
tur vnitas virtutis. ex eo ꝙ obiecta eiuſdẽ virtu-
tis ſunt diuerſa. põt dici ꝙ licet diuerſa ſũt valde
ſm rõnes proprias rerũ ſubſtantiales. tamẽ aliquã
hñt ↄuenientiam in mouendo appetitũ ad vnã ali-
quã paſſionẽ ppter ꝙ ſic et non aliter ſumitur ab
vnitate obiecti vnitas virtutis. vnde non dicim⁹
ꝙ tẽperãtia ſit vna virtus ppter vnitatẽ vini pulmẽ
ti⁊ mulierũ ſm earum proprias rationes ſed quia
ſũt delectabilia ſm tactum: ⁊ iſto modo etiã ↄce-
ditur ratio que fiebat ad oppoſitum precedentis.

ad ſcđaꝫ ¶ Ad aliā rationē que arguit de operationibus
concedi poteſt. ꝙ operationes modo pri⁹ dicto ſunt
diſtinctiue virtutū: ſed tamen viſū fuit ꝙ illa diſti
ctio orginabitur ex diſtinctione paſſionū vel obie-
ctorum ratio vero ad oppoſitū videtur conclude-
re pro ſecunda queſtione noſtre poſitiōis. Ad aliā
que arguit de paſſionib⁹. dicendū eſt ꝙ ipſa cōclu-
Ad rōes In oppoſitum. dit ꝓpoſitum noſtrum. ¶ Sed ad rationes in op
poſitum reſpondendū eſt. ¶ Ad primā dicendum
eſt vt mihi videtur ꝙ iuſticia nō reſpicit principa-
liter ⁊ directe niſi vnā paſſionē cuius ipſa mode-
rat impetum. ſcꝫ affectionem quā habem⁹ ad nos
ipſos ⁊ affines noſtros in habitudie ad extraneos
ꝙ iuſticia ſit tantū circa vnā paſſiōem ſcꝫ amorē tui. ſecundū ꝙ preferim⁹ nos ⁊ noſtros extraneis per
hanc eñ inclinamur ad applicandū nobis vel no-
ſtris affinibus bona aliorum. quecunqꝫ videntur
nobis congruentia. hanc autē paſſionem moderat
iuſticia. que non permittit accipere rem alienā niſi
ſicut de iure fuerint accipienda: verum eſt tamē ꝙ
oēs alie paſſiones poſſunt nos diſponere ad hoc ꝙ
illa paſſio inſurgat. verbi gr̄a delectabilitas facit
ꝙ res aliena nobis apparet eſſe cōgrua ⁊ bona ꝓ
pter quod ꝑ illā affectionē quā habem⁹ ad nos vo
lumus illā rē magis nobis applicare ꝙ̄ alijs reli
quere triſticia autē econuerſo facit ſcꝫ rem videri
malā et tunc ꝑ affectioneꝫ quā ad nos habem⁹ vo
lumus illam rem magis alteri relinquere ꝙ̄ nobis
applicare. per amorē aūt ſiūt hoies affines nobis
per odiū aūt vel per irā fiunt nobis alieni ꝓpt̄ qđ
ad eos habet locū illa affectio quam habemus ad
ad ſcđaꝫ nos ⁊ affines nr̄os in ordine ad alios. ¶ Simili-
ter per timorē vtimur illo quē timem⁹ vt affini no-
ſtro ne nobis inferat malū. et ſic poſſet de alijs paſ
ſionibus declarari ꝓpter quod bene requiritur ad
hoc: ꝙ aliquis poſſit dici iuſtus ꝙ aliarum paſſio-
num impetus ſint extīcti vel moderati ꝑ alias vir
tutes. vñ ſimul peccamus ſepe contra plures vir-
tutes ꝙ̄ ſcđm plures malicias. ſi eñ ꝓpter delecta
tionē tactus mulierē alterius accipiamus. pecca-
mus primo cōtra tēperantiā. et ſcđo cōtra iuſticiā
Si aūt ꝓpter timorē mortis vel vulnera omnino
male iudicemus peccamus primo contra fortitu-
dinē. et ſecundo cōtra iuſticiā. nec iſtud eſt mirum
ſi ꝟtutes ſint neceſſario ꝯnexe ſicut dicet̄ in ſexto.
¶ Ad aliam dicendum ꝙ non eſt eadē paſſio nec
eiuſdē moris timor mortis vel vulnerationis cir-
ca ꝙ̄ eſt fortitudo. ⁊ timor de nō obtinēdo delecta-
bili vel amiſſione pecunie circa que ſunt temperā-
tia ⁊ liberalitas. timor eñ mortis aut vulneris vl̄
carceris aut hmōi eſt paſſio per ſe ⁊ principaliter
illata ab obiecto terribili ꝓpter quod circa timo-
rem talem oportet eſſe primo vnam virtutē. ſed ti-
mor de non obtinendo delectabili eſt quedā turba
tio appetitus que non eſt niſi ſequela quedā neceſ-
ſaria ad nimiā affectionē ⁊ inordinatam circa de-
lectabilia. ⁊ ita eſt ſuo mō de timore ꝙ eſt de amiſ-
ſione pecunie vel honoris vel hmōi. ꝓpter quod
circa tales timores non eſt alia virtus ꝙ̄ illa que ē
circa paſſiones. quarū illi timores ſunt ſequele ne
ceſſarie. Et ſic eſt finis queſtionis.

Queſtio nona.

Nono queritur Utrum

af primo mechās ꝓpter lucrum ſit auarus ſiue
iniuſtus magis ꝙ̄ luxurioſus. ¶ Ar. ꝙ
magis ſit luxurioſus qꝛ poſterius non
tollit rōnem prioris: imo magis proſequitur eius
naturam. ſed lucrum eſt poſterius ipſo mechari qꝛ
mechatur vt lucretur ergo ex ipſo mechari non ex
ipſo lucrari debet iudicari luxurioſus. ſed op⁹ pro
prium luxurie eſt mechari: non lucrari. ergo ⁊c. Item
Secūdo virtus ⁊ vicium ſunt habitus electiui ſeptimo hu
ius. ⁊ electio eſt eoꝝ que ad finem non ipſius finis
tertio huius: ergo ſm ea que ad finem non ſcđm fi
nem debet iudicari virtus vel vicium. ſed in caſu
poſito mechari eſt ad finē. ⁊ lucrari finis. ergo ⁊c.
Tertio. ¶ Item acceſſoriū non variat ſpēm principalem
ſed principalis actus eſt mechari. acceſſorium aūt
eſt lucrum. probatio qꝛ poſitum eſt i caſu ꝙ meche
tur lucri gratia modo cuius gratia eſt vna circun
ſtantiarum vt patet tertio huius circunſtantie au
tem acceſſorie ⁊ accidentaliter ſe habent ad opus
In oppoſitum. ergo ⁊c. ¶ Oppoſitum dicit Ar. in littera. Et ar
guitur quia a fine denominatur vnumquodqꝫ lucrū
autem in caſu poſito eſt finis ⁊ auaricia reſpicit ꝑ
Prima cōcluſio. ſe lucrum. ergo ⁊c. ¶ Sciendum eſt ꝙ queſtio ſup
ponit ꝙ ipſe non mechatur propter tactus delecta
tionem: ſed ſolum vt lucretur. qꝛ ſi propter dele-
ctationem tactus nō eſt dubium ꝙ ille actus per-
tineret ad luxuriā. In illo igitur caſu dicendū eſt
Secūda cōcluſio. ipſe principalr̄ peccat ſm auariciam ſiue cōtra iu-
ſticiā. ¶ Scđo dicendū eſt ꝙ ipſe peccat acceſſorie
ſecundum luxuriam ſiue contra temperantiaꝫ ita
ꝙ ipſe non eſt a peccato luxurie abſolut⁹. Primū
ꝓbatur. ¶ Ad cui⁹ euidentiā ſciēdū eſt primo ꝙ
ad virtutē pertinēt duplices operatiōes. ſcꝫ quedā
exteriores ⁊ alie interiores ꝙ ſūt ipſe electiones vo
luntatis exteriores aut non ſunt ꝑncipalit̄ gñati-
ue virtutis ſed ſolū ſm ꝙ intēperate ſūt ab iterio-
rib⁹. Interiores aūt que ſubſtātiā ꝟtutis attigūt
⁊ animā ipſam interius perficiūt. ſūt ꝑncipales i
virtute. met iperiū hñtes ſup exteriores propt̄ qđ
ſeqtur ꝙ operationes exteriores in illas virtutes
vel in illa vitia reduci debent: ad quas vel ad que
ꝑtinēt electiones imperātes. Scđo ſciēdum eſt ꝙ
ꝙ nō cadit electio ſup finē vltiꝫ qꝛ includit omnē boni rationem. licet electio non cadat ſup vltimū fineꝫ vt dicebat̄
in tertio propt̄ hoc ꝙ vltim⁹ finis oēm boni ratio
nem includēs nihil habet ſibi ꝯtra poſitum qđ in
quātū ſibi ꝯtrariat̄ habeat rōnē boni aliquaꝫ ſm
quā poſſit cadere ſub obiecto volūtatis. electio ſē
per cadit inter plura volibilia repugnātiam aliꝙ̄
ad inuicem habentia quorū volūtas vnum ꝑferat
alteri ſicut in tertio dicebat̄: tñ ſup ſpeciales vir-
tutū fines cadit electio ꝓpter hoc ꝙ habent ꝯtra-
ria volibilia: actus nāqꝫ fortitudinis eſt volibilis
ſup ſpeciales fines bene cadit ꝟt⁹ ⁊ electio. rōne honeſtatis. ⁊ cōtrariū. eius eſt etiam volibi-
le ad corporalē triſticiā fugiendam. Similit̄ act⁹
tēperātie eſt volibils ꝓpter honeſtatē. ⁊ actus cō
trarij ꝓpter corporalē delectationē. ꝟt⁹ aūt deter-
minat appetitū ad illud op⁹ eligēdum qđ eſt finis
ꝟtutis. vitiū aūt ad oppoſitū ꝟtutes: ergo princi-
palit̄ reſpiciūt tales fines faciēdo intētionē rectā
vitia aūt corrūpunt et mētiri faciūt circa practica
ꝑncipia hoc eſt circa tales fines: vt đr i ſexto. ideo
dicitur in ſeptimo ꝙ ꝑncipiū in actionibus qđ eſt
cui⁹ gr̄a ꝟtus ſaluat ⁊ malicia corrūpit. manifeſtuꝫ
eſt igitur cū virtus et vitium ſint habitus electiui
ꝙ primo ⁊ pricipaliter eligunt fines ꝑdictos ⁊ gr̄a
ipſorū eligunt alia. Sed ſicut dicit̄ ſeptimo huius
Si quis hoc propt̄ qđ eligit vel proſequit̄. ſm ſei-
pſum. quidē hoc eligit vel ꝓſequit̄ ſm accidens aūt
alterū. quod eni propt̄ ſe eligimus et aliam propt̄
ipſum hoc magis ⁊ principalit̄ eligimus. Nā ꝓpt̄

quod vnūquodqʒ tale et illud magis: ergo manife
ſtū eſt ꝙ electiones dictoꝝ finiū pertinent ꝑncipa
Arguit ꝙ ſit magis auarus ꝙ̄ luxurioſus
liter ad virtutes ⁊ vitia. electiones aūt ipoꝝ q̄ ad il
los fines eliguntur/non ptinēt ad dictas virtutes ⁊ vi
tia niſi quodāmodo ꝑ accidens ⁊ acceſſorie ℂ Tūc
arguit ſic. ille eſt ꝑncipaliter auarus non luxurio
ſus cuiꝰ electiones finales ſpectāt per ſe ad aua
ricitā ⁊ non ad luxuriā. iſta patent ex dictis. ſed ſic
eſt in ꝑdicto caſu: igitur ⁊c. Poſitum eīm eſt ꝙ me
chatur ꝓpter lucrū: igitur finalr̄ eligit lucrari: quod
eſt auaricie. ⁊ mechari qḋ eſt luxurie nō eligit niſi
Operationes vitioſe ad illas vitia ptinēt ad q̄ paſſiones ad illas operationes inclinantes.
ꝓpter lucrū: igitur ⁊c. ℂ Itē virtutes ſicut dictū fuit
prīꝰ inclināt appetitū ad opa ꝯſona recte rōni ſcḋm
ꝙ recta rōne dictata ſunt. vitia autē inclinant ad
opa ad q̄ paſſiones inclinant: ꝓpter quod inclina
tiones paſſionū non ſunt ſepe ꝯcordes dictamini
recte rōnis/indigemꝰ virtutibus moderātibꝰ paſ
ſiones ⁊ ꝯſeruātibus appetitū ab ipetibꝰ paſſionū
trahendo ipm̄ ꝯſus iudiciū rōnis. ideo manifeſtū
eſt ꝙ opationes vitioſe ad illa vitia reduci debent
ad q̄ per ſe ſpectant paſſiones ad hmōi opa incli
nātes: ſed in caſu poſito affectio ad carnales dele
ctationes q̄ ptinent ad luxuriā nō inclināt ad opꝰ
ꝓbatio ſcḋe concluſiōis.
ſed affectio ad lucrū q̄ ptinet ad auariciam vel ad
iniuſtitiam ergo ⁊c. ℂ Scḋa ꝯcluſio ꝓbatur qm̄
virtus non tollit vel reprimit inclinationē victo
ſam. ſed ponit habitū poſitiuū ꝯtrariū ⁊ inclina
tionē ꝯtrariā. ideo ꝑ tpantiā non ſolū nō volumꝰ
mechari ſed etiā eligimꝰ non mechari ꝙ̄ mechari
quocunqʒ modo ſemꝑ erit ꝯtra tpantiā ſi eīm me
chemur ꝓpter delectationē carnalē hoc erit ꝯtra
tēperantiā inquantū eiꝰ eſt prauā inclinationē re
primere vel auferre. ſi aūt mechemur nō ꝓpter de
lectationē carnalē ſed alia occaſione ſicut in poſi
to caſu. tunc eſt ꝯtra tpantiā inquantū eſt eiꝰ incli
nare poſitiue ad non mechandū. Itē ſi in dicto ca
ſu non eſſet aliquo modo pctm̄ contra tpantiam
hoc eſſet ꝑ tanto qꝛ tota malicia mediorū eſſet ex
malicia finis vt videtur: ſed hoc eſt falſum. qꝛ con
tigit media eſſe mala fine exn̄te bono. vn̄ dr̄ ſexto
huius ꝙ aliqn̄ ꝯtingit qḋ qdem oportet ſortiri ꝑ
In caſu eſt ſoluʒ ꝯtra temperantiā ꝑualem.
qḋ opʒ aūt non ſʒ falſum mediū falſū eſſe. ℂ Eſt
aūt ſciendū ꝙ in dicto caſu nō eſt pctm̄ ſcḋm luxu
riā acceptā ꝓ habitu in tpantie qm̄ habitꝰ itpan
tie eligit ⁊ inclinat ꝓpter paſſiones ſcʒ ꝓpter cor
poralē delectationē qḋ nō eſt ſic in caſu poſito. ſʒ
pctm̄ eſt ſcḋm luxuriā acceptā priuatiue ſcʒ ꝑ de
Ad rōnes
fectu habitꝰ tpantie cuiꝰ eſſet vt dictum eſt prohi
bere illū actū. Tunc ad rōnes dicendū eſt. Ad pri
ad ſcḋaʒ
mam. ꝙ finis eſt principiū intentionis in agibili
bus ⁊ ponens aliis neceſſitatē et ordinē licet ea q̄
ad tertiā
ſunt ad finem ſint priora via generationis. ℂ Ad
aliam ſolutum eſt in poſitione vbi dictum eſt ꝙ fi
nes proprii virtutum ſub electione cadunt ⁊ prin
cipaliter. ℂ Ad aliam dicenduʒ eſt ꝙ illud eſt ꝑn
cipale qḋ principaliter intenditur tanq̄ finis. alia
aūt ſunt acceſſoria ſicut dictum fuit. quomodo au
tem cuius gratia. ſit circunſtantia dictum eſt iter
tio libro. Et ſic eſt finis queſtionis.

Decimo queritur. Utruʒ

iuſtū ſit mediuʒ dāni ⁊ lucri. ℂ Argui
tur ꝙ non. quia cū mediuʒ vtriqʒ oppo
natur extremoꝝ: non eſt poſſibile ꝙ ſimr̄
ſtet cum aliquo extremoꝝ. ſed iuſta ꝯmutatio ſepe
ſtat cum lucro vtriuſqʒ ꝯmutantiū. accidit eīm ſe

pius ꝙ et vendens ⁊ emens in mercaturis lucrā
tur ⁊ accidit aliquando ꝙ vtriqʒ dānificatur: vel ꝙ
alter lucratur et alter damnificatur ⁊c. ℂ Item Scḋo.
venientiū ad inuicē aliqn̄ ꝯtingit iuſte ꝙ vni to
ta cauſa adiudicatur. ⁊ ſic in toto lucratur ⁊ alter
in toto ꝯdēnatur. ⁊ ſic dānificatur. ergo iuſtum eſt
ex vna parte totum lucrū ⁊ ex alia totum dānum
neutrobiqʒ igitur erit mediū lucri et dāni. ℂ Itē Tertio.
ſi iuſtum eſſet mediū inter dānum ⁊ lucrum hoc eſ
ſet inter dānum patientis iniuſtū ⁊ lucrum facien
tis iniuſtum ſed hoc nō eſt ita qꝛ ſupponitur falſū
ſcʒ ꝙ faciens iniuſtum lucretur hoc aūt non eſt ve
rum ſed dānificatur i multo pluri q̄ patiens iniu
ſtum patiēs nāqʒ iniuſtū perdit ſolū bona corpo
ris vel exteriora bona. faciens aūt iniuſtū perdit
interiora bona puta iuſtitiaʒ amicitiā innocentiā
et alias virtutes anime que ſunt ceteris bonis ma
iora: imo ꝯtingit ꝙ faciens iniuſtum totū ꝑdit vt
ſi morte percuſſerit alterū. ſuſpendetur ⁊ oīa bona
ſua temporalia confiſcantur.

Oppoſitum dicit Ari. in his

verbis quare qm̄ quidem pluris ⁊ minoris equa
le mediū lucrū aūt ⁊ dānum hoc quidem plꝰ hoc
aūt minus quorū erat mediū equale quod dicimꝰ
eſſe iuſtum quare directiuum iuſtuʒ vtiqʒ erit me
dium dāni ⁊ lucri. Sciēdum eſt ꝙ propter nūc al
legatā auctoritatē in qua ꝯcludit phyloſophꝰ ꝙ di
rectiuū iuſtum eſt mediū dāni ⁊ lucri. videt̄ aliqui
bus ꝙ hoc nomē qḋ eſt directiuū iuſtū velit appro
priare iuſto ꝯmutatiuo. ꝓpter hoc ꝙ cum locutus
fuiſſet de diſtributiua iuſticia et ꝯſequēter vellet
loqui de ꝯmutatiua dici reliqua autē vna ſupple
ſpecies iuſticie eſt directiuū qḋ fit in volūtariis et
inuolūtariis ꝯmutationibꝰ hoc autē iuſtum aliaʒ
ſpeciē habet a priore ⁊c. Ideo illi dictas auctori
tates ꝯſiderātes putauerūt ꝙ in ſola iuſticia con
mutatiua iuſtū eſſet mediū lucri ⁊ damni. nō autē
in diſtributiua. cuius etiā rationes aſſignauerunt
qm̄ iniuſticia diſtributiua iudex diſtribuēs plꝰ in
digno ⁊ minus digno iniuſtū facit. nihil tamē lu
cri habet. qꝛ totū diſtribuit nihil ſibi retinēdo po
namus ꝙ ſit ita et tamē operatio iuſta videtur eſſe
media inter iniuſtū facere ⁊ iniuſtū pati ſicut dr̄ in
hoc libro: ꝙ̄ in tali diſtributiua iuſticia nō vr̄ ꝙ iu
ſtū ſit mediū dāni ⁊ lucri. vt igitur videamꝰ ſi ſit ita

Primo videndum eſt quid lu

crū vocemꝰ et qḋ dānū. ℂ Scḋo videndū quomo
do dānū vel lucrū ꝯtigat penes vtrāqʒ iuſticiā vel
iniuſticiā ei oppoſitā. Tertio videndū eſt ꝓpoſitū.
ℂ Quātum ad ꝑmuʒ ſciendū eſt ꝙ lucrū dicit̄ oē
qḋ aliqs per opationeʒ aliquā plus habet in bono
vel minus in malo q̄ ante haberet dānuʒ vero di qd lucrū
citur qḋ aliqs per aliquā actionē minus habet in
bono vel plus in malo q̄ haberet ante. ⁊ hoc inten
dit Ari. cum dicit plus qdem habere q̄ que ſuip
ſius lucrari dicit̄. minꝰ aūt his que ex ꝑncipio dā
nari. Et ſciēdū ꝙ licet malū nunq̄ debeat dici bo
num. tn̄ improprie ꝯparatiue minus malū ſepius
dicit̄ bonum in ordine ad maius malum. vn̄ dicit
Ari. rōne boni fit minus maluʒ ad magis malum
qḋ ꝓbat dicēs eſt eni minꝰ malum magis eligibi
le maiori. quod aūt eligile bonū et magis maius.
Et ſcḋm iſtū modū loqndi pōt dici ſimpl̄r ꝙ lucrum
ē ꝙ qs plus habet in bono. dānū vero quod minꝰ

Quantum autem ad ſecūdū ꝓpoſitū videret̄ alicui ꝙ in multis ꝯmutationibꝰ lucrū non haberet locū. vt ſi quis alterꝫ interficiat qm̄ nullū ꝓuenit inde ſibi bonū ſed forte malū maximū. quia ſuſpendit̄ ⁊ oīa eius bona ꝯfiſcātur ꝑn capi. Ad hoc dicēdū eſt ꝙ aliquid poteſt dici bonū aut ſm̄ veritatē aut ſm̄ eſtimationē. licet igitur in caſu p̄dicto nullū acquiſiuerit ſibi verum bonum qui alterū interficit tamē bonū eſtimatū ſibi acqſiuit quod pōt exponi tripliciter. Uno modo qꝛ volens alterū ledere vel interficere non vellet accipere centum libras ⁊ non lederet illū vel interficeret ſi igitur ledat acquirit ſibi de bono eſtimato centū libras. Secūdo modo pōt exponi ꝙ eſtimatio capiatur ex parte recipientis iniuriā ſcꝫ qꝛ non tantā vellet iniuriam ſuſtinere ꝓ centum libris. iō tanti eſtimat̄ ꝙ inferens iniuriā ſibi acqſiuerit. ¶ Adhuc tertio pōt eſtimatio fieri ꝑ tertium ſcꝫ per iudicem qui quantitatē nocumenti quod infertur leſo eſtimat: ⁊ ledentem tm̄ boni eſtimati reputat recepiſſe ⁊ hec eſtimatio eſt iuſtioꝛ precedentibus eo ꝙ difficile eſt paſſionatum hoiem bene iudicare. Igitur lucrum vel dānum ſcđm ꝙ pertinet ad iuſticiā non accipimus ſolū ſcđm rei veritatem ſed etiam ſm̄ nunc dictam eſtimationē. Deinde etiā ſciendū eſt ꝙ diſtributiones ⁊ etiā cōmutationes aliquando ſunt voluntarie aliquādo aūt inuolūtarie. voluntarias aūt dico in iſto ꝓpoſito non ſolum ſi vni parti placent ſed ſi vtriqꝫ. ⁊ non ſolum vtriqꝫ parti placet cōmutationē vel diſtributionē fieri ſed ſi vtriqꝫ parti placet modus cōmutādi vel diſtribuēdi circunſtātijs incidentibus attentis ⁊ non fraude ab aliqua partium occultatis. Inuoluntarias aūt dico ſi non placet alteri partium cōmutatio vel diſtributio. vel ſi non placet modus aut ſi fraude ſit aliqua circunſtantia occultata: qua exiſtēte manifeſta non placeret aut res aut modus. Sic igit̄ deſcriptis voluntarijs diſtributionibꝰ aut cōmutationibus ⁊ inuoluntarijs: Sciendū eſt cum non contingat iniuſtū pati voluntarie ſicut dicetur poſt ꝙ inuoluntarijs cōmutationibus aut diſtributionibus nullū accidit lucrū aut dānum cōtra iuſticiā hoc addito ꝙ neuter in precium ponat illud cuius ipſe non eſt dn̄s. quod dico ad excludendum vſuras. ¶ Et ꝙ talium rerū fiat diſtributio vel cōmutatio. quas diſtribuendi vel cōmutandi licentiam dederit lex. Non enim liceret viros ſuas cōmutare vxores. his ergo obſeruatis lucrū vel dānum ſi accidant nō ſunt contra iuſticiam: imo ſic i cōmutationibus eſt vera mercatura ſcđm quam cōmuniter vtraqꝫ pars accipit quod magis eſt vtile ſibi quod ſi non ita fiat. hoc accidit cōmutationi. Et ſi quis obuiare velit dicens. ꝙ puero vel fatuo poſſunt oēs circunſtantie declarari ⁊ ꝙ tn̄ in cōmutatione voluntaria ſibi ipſe pluſqꝫ i duplo vel triplo damnificetur: eſt ne ergo talis cōmutatio iniuſta. vel etiam tu dabis ꝓcuratori meo vnū par caligarum ⁊ ipſe notis oibus circunſtātijs ob hoc tibi dabit ꝓ decem de quo poſſet habere viginti nōne eſt iniuſta cōmutatio?

Triplex dānū ⁊ lucrū ſumitur i iuſticia ſꝫ eſtimationē.

Qđ ꝯmutatio volūtaria ⁊ inuoluntaria.

Ad primum iſtorum dicendū eſt: ꝙ circunſtantie non poſſunt fieri pueris euidētes vel fatuis quia non habēt plenū vſum ratiōis propter quod ſcđm dictam prius voluntarie cōmutationis deſcriptionē nulla poteſt ex parte ipſorum fieri cōmutatio voluntaria. niſi vocato tutore ſi habuerint qui ſit tanqꝫ poſſeſſoꝛ eorū et pro eis volēs. Ad aliud dicenduꝫ eſt ꝙ in dicto caſu procuratoꝛ meus eſt iniuſtus quia lucrū capit de meo me iniuſto. Alter etiā fraudulenter agit ⁊ iniuſte inquantū ꝓcurat iniuſtū mihi fieri lꝫ forte nō habeā inde cām agendi cōtra eum. ſed ſolum cōtra ꝓcuratorem: ex eo ꝙ ratum promiſi habere et gratum quicquid ꝓcuratoꝛ meus alteri cōmutaret. De diſtributionibus autem ⁊ cōmutationibus inuoluntarijs. dicēdum eſt ꝙ ſi a nō volēte plus debito capiatur aut minus debito ſibi tribuat̄ vel relinquat̄. illud plꝰ debito ⁊ illud minꝰ debito dicūtur lucrū ⁊ dānum iniuſta. hoc igitur ⁊ non alio modo capiēdo lucrū et dānum ꝯuertuntur ad inuicē facere iniuſtum et accipe lucrū. ⁊ pati iniuſtū et recipe dānū. ¶ Et ſi forte obijcias ꝙ diſtribuēs ſorti ⁊ platoni pecuniā debitā eis. forte diſtribuat plus debito ſorti. et minus platoni ⁊ ita faciet iniuſtū. ⁊ tamē nullū inde recipiet lucrū qꝛ totā pecuniam diſtribuēdā diſtribuet: ergo nō ꝯuertūt̄ facere iniuſtū ⁊ recipere lucrū. Dicēdū eſt ſicut ante dictum fuit ꝙ ſi diſtributoꝛ nō per ignorātiā plus debito vni ⁊ minus alteri tribuat hoc erit propter magis eſſe affinē vni qꝫ alteri: qđ aūt affini noſtro ꝓcuramus et acquirimꝰ i ordine ad extraneos tanqꝫ nobis ipſis acquiſiuiſſe reputamur. Ex his aūt facilit̄ patꝫ queſitum oēs eni illū accuſant de iniuſticia qui in bonis cōmutandis vel diſtribuēdis capit ſibi plus debito vel affini ſuo ⁊ alteri minꝰ debito relinqt ipſi iniuſto. Illū aūt iuſtū diſtributorē vel ꝯmutatorē dicimꝰ q neqꝫ plus neqꝫ minꝰ ſibi capit vel alteri relinquit. Ex qđꝰ iā patꝫ ꝙ plꝰ debito ⁊ minꝰ debito ſunt duo iniuſta hoc qđē ex pte faciētis. illud aūt ex pte patiētis. Et ita in operatiōe iuſta ſūt duo iuſta: ſcꝫ vnū ex pte faciētis ⁊ alterū ex parte patiētis. quorum vtrūqꝫ eſt neqꝫ plus debito neqꝫ minus. Et nō ſit vis ſi vterqꝫ comutātium ſit faciens quoniā tunc etiā vterqꝫ poterit dici patiens. ſi eni iſte tribuat illi donū ⁊ ille iſti ſotulares. manifeſtū eſt ꝙ ille recipit donū: ⁊ iſte ſotulares quōcūqꝫ dicatur tamen iuſticia ⁊ iniuſticia ſemꝑ ad alterum ſunt. propter qđ opꝫ in operatione iuſta duo eſſe iuſta ⁊ duo eſſe iniuſta modo predicto.

Facere iniuſtū capere lucrū idē.

Ulterius ſciendū eſt ꝙ illud qđ neqꝫ plus eſt neqꝫ minꝰ ſemper eſt mediū pluris ⁊ minoris in his in quibus natū eſt eſſe plus ⁊ minus. et ita manifeſte concluditur ꝙ vtrumqꝫ iſtorum eſt mediuꝫ duorꝫ iniuſtorum ſcꝫ pluris debito ⁊ minoris. ⁊ quia dictum eſt ꝙ plus erat lucꝝ minus etiam damnum ſeqtur ꝙ iuſtum ſit mediū lucri et dāni: ⁊ qꝛ etiā plus et minus ſūt inequalia et medium ipſorꝫ eſt equale. Ideo etiaꝫ concludit Ariſ. ꝙ iniuſtuꝫ eſt inequale ⁊ iuſtū eſt equale. Sꝫ aliqui obijciunt. primo qꝛ non videtur poſſibile ꝙ duorum extremorū ſint plura media ſecundū eundem gradum licet ſcđm diuerſos gradus ſit poſſibile ſicut albi et nigri fuſcum ⁊ pallidum. Iterum nec oportet ꝙ inequaliū mediuꝫ ſit equale. quoniā ſi eſſent ſolū tria ligna ſcꝫ vnū triū pedū. alterum vſius: et reliquū duorum manifeſtum eſt ꝙ duo prima ligna eſſent inequalia ⁊ tertium eſſet medium ipſorum et tamen nulli eſſet equale. ¶ Ad primū dicendū eſt ꝙ nullum eſt inconueniens duo fuſca

Nec plus nec minꝰ ē mediuꝫ pluris et minoris.

obiectio.

Rñſio.

eiuſdem gradus inueniret in duobus ſubiectis tamen vtriſqȝ eſſet mediū albi ꝛ nigri. Et etiā forte dici poſſet ꝙ illa duo fuſca nō eſſent media albi et nigri ſm eandē particularē ratiōem albi et nigri ſed ſm hoc ſubiectū eſſet innatum eſſe albū aut nigrū. fuſcum i eo eſſet mediuȝ albi ꝛ nigri: et ſm ꝙ aliud ſubiectū eſſet ſimiliter innatum eſſe album aut nigrū fuſcū etiam in eo eſſet mediū albi ꝛ nigri fuſcū igitur in ſorte non eſſet mediū albi ꝛ nigri niſi ſm ꝙ ſortes eſt innatus eſſe albus ꝛ niger ꝛ non ſm ꝙ plato pōt eſſe alb⁹ aut niger. Et hoc forte cōſonat ei quod dicitur quito phyſicorū ſcȝ ꝙ medium eſt in quod ꝓmum aptum natuȝ eſt pertingere mutās ꝙ̄ in qđ vltimum. ſortes aūt de albo in nigrū mutatus nō tranſit per fuſcū. et ſi ita diceret. tūc ſimiliter in ꝓpoſito dici poſſet ſcȝ ꝙ ſi ſortes iuſte ꝯmutat platoni. Ipſe neqȝ plus habens debito neqȝ minus habet mediū pluris ꝛ minoris īqȝtum ipſe poſſet habere plus et poſſet habere min⁹ et ſimiliter plato mediū hȝ inqȝtum ipſe poſſet habere plus ꝛ poſſet habere min⁹. ꝛ nō inqȝtum eſſet poſſibile ꝙ vnus eoꝝ habeat plus et alter minus.

ad ſcđaȝ. ¶ Ad aliā dicēdum ꝙ ſi plus ꝛ minus inter que eſt accipere mediū cōparantur adinuicē et ad mediū ſolū. ratio concluderet ꝙ nulli oporteret illđ mediū eſſe equale: ſed ſi plus ꝛ minus ꝛ mediū cōparantur ad alterū quo vnū ſit plus ꝛ alterū min⁹ reliquū neqȝ plus neqȝ minus tunc opȝ ꝙ ad quod iſta cōparantur illud mediū ſit equale. modo ſic ē in propoſito cū iuſticia et iniuſticia ſint ad alterū.

Tunc ad rationes reſpondendum.

Ad primā dictū fuit ꝛ cōceſſum ꝙ lucrū ꝛ dānam inter q̄ iuſtū mediat nō ſunt in volūtarijs cōmutationib⁹ de qb⁹ rō argumētū ꝓcedebat. ¶ Ad ſcđam ſiſr dicendū eſt ꝙ illđ lucrū ꝛ illud dānum ſunt vtriqȝ pti debita mō taliū lucri ꝛ dāni non eſt iuſtū mediū ſed lucri qđ eſt pl⁹ debito et dāni qđ ē min⁹ debito. ſicut Ariſ. ſatis exprimit. ¶ Ad vltimā dicendū ꝙ lucrū vel dānū iniuſtū no attendūt circa bona aīe interiora ſpāliter iniuſtū facientis eo ꝙ ipſa non pōt ea alteri ꝯmutare vel diſtribuere. lȝ iniuſtū aliqđ fraudulēta exhortatione duceret in pctm̄. ꝛ tō nihil ad iuſticiā vel iniuſticiā ſi iniuriator ꝑdit aiam ſuā. nā iniuriā paſſus nihil inde lucratur. Si aūt iniuriator ꝓpter iniuriā puniatur ꝛ inde dānū recipiat. hoc nō eſt ꝑ illā actioneȝ iniurioſam in qua eſtimatiue lucrabat. ſȝ ꝑ aliā iuſtā ꝑ quā iudex temptat lucrū equare dāno auferens a lucro ſicut dicit Ariſ. Et ſic finit queſtio.

Undecimo queritur.

bona aīe non pñt cōmutari iō ꝑditio eoꝛuȝ nō reputatur dānum.

Utrū eodē mō ſit ſumenduȝ mediū in iuſticia diſtributiua ꝛ iniuſticia ꝯmutatiua. ¶ Et arguit ꝙ ſic qm̄ cū de rōe diſtributiue virtutis ſit ꝙ ſit medietas ꝛ mediū ꝯiectatrix vt appuit in ſcđo. videt ꝙ i omni virtute q̄ eſt eiuſdē rōnis ſpecifice debeat eodē mō ſumi mediū ſed dictū fuit ꝙ iuſticia diſtributiua ꝛ cōmutatiua ſunt eiuſdē ſpeciei ſpecialiſſime. ergo ꝛc. ¶ Itē ſi non eſſet in eis eodē modo ſumenduȝ mediū. hoc ꝓueniret ex eo ꝙ in diſtributiua attenditur dignitas perſonarū ꝛ non in alia ꝯmutatiua hanc eni i q̄nto videt Ariſ. aſſignare rōnem ſȝ hec ratio concludere non pōt qm̄ in ꝯmutabilib⁹ ꝑſonarum dignitas attendit. dicēte Ari. ꝙ ſi ꝑncipi ſ tū hn̄s ꝑcuſſerit non opȝ repcuti ꝛ ſi ꝑncipē ꝑcuſſit non ſolū opȝ repcuti ſȝ ꝛ puniri. ꝙ non eſſet niſi qꝛ attenditur ad dignitatē et ſtatum ꝑſonarum. ¶ Item diffinitio virtutis debet eſſe cōis oi virtuti. ſed in illa diffinitione ſpecificatur modus determinatus ſumendi mediuȝ ſcȝ quo ad nos ꝛ ſm determinationem recte rōnis: ꝙ̄ iſto modo et non alio dȝ ſumi mediū in oi ꝟtute. ꝛ ſic eodē mō. ꝛc.

¶ Oppoſitum vult. Ariſto.

Ad euidētiā q̄ſtionis ꝓmo vidēdū eſt quō mediū ſumēdū ſit i iuſticia diſtributiua ſcđo quō i ꝯmutatiua. tertio videbit propoſitū ¶ Quantū ad primū ſciendū eſt ꝙ triplex eſt diſtributio. quedā eni diſtribuunt q̄ ſunt debita diſtribui certis ꝑſonis: vt aliqua bona cōia ciuitatis q̄ pro ciuitate laborauerūt. Alia q̄ ſunt debita diſtribui/ ſed nō certis ꝑſonis: vt eccl'iaſtica bñficia. Alia aūt diſtribuūtur ꝑ modū puri ꝛ liberalis doni: q̄ ſcȝ diſtributor poſſet ſibi iuſte retinere. Quantū igit ad vltimā diſtributionē iuſticia non habet locū: neqȝ iniuſticia/ ſȝ liberalitas aut vitia ſibi oppoſita. Quantū ꝟo ad ſecundā videt eſſe dicendū ꝙ diſtributor iuſte diſtribuit ſi dignis: iniuſte aūt ſi idignis. ¶ Sed ꝯtra: lȝ indigne det bñficiū/ nulli fit iiuria: qꝛ nullus eſt q̄ ob hoc habeat cām agendi de iniuria. modo iniuſtū non videt facere q̄ nulli facit iiuriā. ¶ Solutio. lȝ talis nulli ꝑſone ſpeciali faciat iniuriā: tn̄ cōitati facit iiuriā. ideo de iiuria pōt agere cōitas: vel illi qui in officijs ſtituti ſunt ꝓ cōitate ꝛ ꝓ iurib⁹ eius ſeruādis: ideo papa poſſet ꝓlatos corrigere de iniuſta bñficioꝝ diſtributione. Sed tu q̄reres q̄s hēt actionē contra papā ꝛ pōt dici ꝙ illi q̄ etiā ꝓ cōitate electi ſunt ſub papa cardinales ꝛ ꝓlati pñt et debent ipſm papā ſpaliter repꝛhendere et ei mōſtrare ſuū defectū: ꝛ hec reputat magna punitio tāti viri ¶ De prima aūt diſtributione que maxime ꝓprie pertinet ad iuſticiā et iniuſticiam. dicendum eſt ꝙ diſtributor fit iniuſtus tribus modis. Primo modo ſi ſibi retineat illud vel aliquid ei⁹ quod diſtribuere tenetur. Secundo ſi totum diſtribuat nō tamen quibus debituȝ eſt diſtribuere. Tertio modo ſi quibus debitum eſt diſtribuere totuȝ diſtribuat ſed tamē vni plus debito ꝛ alteri min⁹ debito. Et quia debitum eſt ꝙ qui plus meruit plus habeat. Ideo manifeſtum eſt ꝙ ſicut ſe habent adinuicem illi quibus eſt diſtributio facienda in quantitate meritorum. ita ſe debent habere que eis diſtribuūtur in quantitate precij ſeu valoris. ꝛ nō loquor de meritis niſi pro quib⁹ facienda eſt diſtributio. verbi gratia. ſi militibus ratione militie diſtribuenda eſt pecunia. nō oportet meliori ſcđm mores pl⁹ diſtribuere. ſed meliori ſcđm militiam ſeu ei qui pl⁹ circa militiam laborauit. ſi igitur ſortes ad platonem ſit duplex in meritis. oportet ꝙ res ſibi data ad eam que datur platoni ſit duplicis valoris patet ergo ꝙ equalis debet eſſe proportio in reb⁹ diſtribuendis quantū ad valorē et in his quibus fit diſtributio quantū ad meritum ſiue dignitatem. et hoc intendit Ariſtoteles. dicens. Et equales quibus. ꝛ in quibus quod Ariſtoteles. probat per hoc ꝙ ſi non ita fiat diſtributio. pugne erunt et accuſationes ꝓpter iniuſticiam ſcȝ ſi equales inequalia vel inequales equalia habent. ꝛ in diſtributionib⁹ ſuſcipiūt. In hac igitur equalitate ꝓportionū conſiſtit iuſtū in equalitate aūt eorū iniuſtū: quoniam

Triplex diſtributio.

obiectio.

Solutio

triplr fit diſtributor iniuſt⁹ diſtribuēdo cōmunia.

ſtatim ſequetur vnum plus habere debito ⁊ alterum minus. nam cuius proportio rei ad rem alteri⁹ excedit proportionē eius ad alterum. ille plus habꝫ debito alter autem minus. ſed inequalitate quātitatum rerum diſtribuendarum non attēdit iuſtū: quia ſicut dicut dictū eſt ſi ſortes eēt maioris meriti ꝙ̄ plato non eſſet iuſtū ꝙ equale daret vtriqꝫ. Poſito igit̄ ꝙ ſorti ⁊ platōi ſint ſex denarīj diſtribuēdi ⁊ ꝙ ſortes ſit duplicis meriti ad platonē argumētum diſtributiuum erit in duob⁹ ſillogiſmis quorum primus erit talis. ſicut ſe habet ſortes ad platonē. ita quattuor denarīj ad duos denarios. ergo per trāſmutatā proportionē. ſicut ſe habent quattuor ad ſortem. ita duo ad platonem. Scd̄us erit talis. ſicut ſe habet totū ad totū. ita ipſis ſm̄ eādē ꝓportionem diuiſis ſe habet q̄libet pars ad partē ſibi correſpondentē. hoc ex mathematica ſupponitur ſed toti ſex denarīj ſatis faciūt toti merito ſortis: ⁊ platonis ſm̄ poſitū. ꝑ quattuor denarīj ſatis faciūt ſorti ⁊ duo platoni. hoc igit̄ dare eis erit iuſtum hos ſillogiſmos notauit Ariſt. cū dicit. Eſt aūt iuſtū in quattuor nūmis ⁊ ꝓportio cadit. diuiſa enī ſuut ſimiliter in quib⁹ eque erit. ergo vt a terminus ad b. ita g ad d: ⁊ ꝯmutatī ergo vt a ad g b ad d quare: ⁊ totum ad totum. ergo a cum g ⁊ b cū d coniunctio in diſtributione iuſtum eſt.

De cōmutationibus autem ſciendū eſt. ſi tu de re mea plus capias ꝙ̄ mihi de tua reddas. tu mihi facis iniuſtū. opꝫ igit̄ vt tm̄ mihi reddas in valore quātū capis: ⁊ ſic ſola ſit rerum cōmutabilium adinuicē cōparatio nihil attēto de dignitate perſonarum ꝓpter qđ iuſtū nō cōſiſtit in equalitate proportionū rerum cōmutādarum ⁊ perſonarum commutantium. ſed ſolum in equalitate rerum commutandarum.

His conſideratis pōt multiplex oſtendi diuerſitas inter mediū quod eſt iuſtū diſtributiuū. ⁊ medium qđ eſt iuſtū cōmutatiuum ¶ Vna eſt ꝙ in medio diſtributiuo ſumendo neceſſe eſt attendere ad merita ſeu dignitates pſonarum. in ꝯmutatiuo aūt nihil. Nā ſicut dicit Ariſt. nihil differt ſi ſtudioſus prauū ꝓuauit: vel prau⁹ ſtudioſum: neqꝫ ſi mechat⁹ eſt ſtudioſus vel prau⁹ ſed ad nocumenti drīam ſolū reſpicit lex. ¶ Secūda differentia eſt ꝙ cōmutantes añ ꝯmutationem ſunt equales in ordine ad res cōmutandas. qm̄ res cōmutande debent eſſe equales ſi iuſta debeat fieri cōmutatio. ⁊ vnus habet vnā: ⁊ ali⁹ aliā ſed perſone quib⁹ fit diſtributio ñ opꝫ ꝙ ſint equales in ordine ad res diſtribuendas. qm̄ plus debetur illi q̄ maioris ē meriti ſicut dictū fuit. ¶ Tertia differentia eſt comparando mediū iuſtū ad exceſſum iniuſtū in quo qui lucratus eſt excedit euꝫ q̄ damnū paſſus eſt. ſ. qꝛ mediū cōmutatiuū ad talem exceſſum ſumit̄ ſm̄ arithmeticā proportionē. mediū vero diſtributiuū non ſed ſm̄ geometricā proportionē. ¶ Vocat̄ aūt medium ſm̄ arithmeticam proportionē ꝙ ſumitur ſm̄ diuiſionem quātitatis inequalia. verbi gratia duo ſunt mediū ad quattuor: ⁊ q̄nqꝫ ad decem. ⁊ dicit̄ proportio arithmetica: qꝛ ſp̄ extremū eſt cōmēſurabile medio ſm̄ aliquē determinatū numerum: ⁊ ſm̄ vnum principium. Mꝫ aūt in ꝯmutationib⁹ medium ita ſe habeat ad exceſſum. Patet qm̄ cū ſortes ⁊ plato ante cōmutationē repetantur equales. ſi ſortes patiat̄ damnū in duobus que plato lucratus eſt. manifeſtum eſt ꝙ plato excedet ſortem in quattuor. iuſtū aūt ꝯſiſtit i medietate illorꝫ quattuor ſcꝫ in duobus que quidē duo auferenda ſunt a lucro: ⁊ addenda dāno ſic eni redibunt equales ſicut erāt ante ꝯmutationē. medium aūt in diſtribuilib⁹ ſic conſumitur. qm̄ ſi ſex diſtribuenda ſunt ſorti ⁊ platoni ⁊ ſortes ſit duplicis meriti iuſtum erit vt ſortes habeat quattuor: ⁊ plato duo. ponam⁹ ergo ꝙ ſorti dent̄ q̄nqꝫ: ⁊ platoni vnū ſolū. manifeſtū ē ꝙ ſortes excedit platonē in quattuor quorꝫ duo ſūt medietas: ⁊ tamen nō eſſet iuſtū ꝙ duo auferētur a ſorte: ⁊ darent̄ platoni. tūc enim vterqꝫ haberet tria. qđ non eſſet iuſtum. opꝫ ergo ſemper mediuꝫ attendere ſm̄ geometricam proportionē. dr̄ autē medium ſm̄ geometricā proportionē equalitas ꝓportionis aliquorꝫ duorum vel plurium: ⁊ dr̄ geometrica quia poteſt reperiri in continuis ſm̄ nullum numerū cōmenſurabilib⁹: verbi gratia ſumamus quadratū a: ⁊ quadratū b: dicem⁹ autē ꝙ ꝓportiones diametrorum illorum quadratorū quātūcūqꝫ ſint quadrati ad latera eorundē ſunt equales. licꝫ diameter ſit incōmēſurabilis coſte. Mꝫ autem ſic ſumat̄ mediū in diſtribuſibilibus apparuit ſatis ex p̄dictis. Nam ſi in caſu prius poſito ſorti dantur q̄nqꝫ: ⁊ platoni vnum tantum ꝓportio rei ſortis ad rem platonis excedit proportionē meriti ad meritum: oportet ergo non ꝙ medietas eius in quo ſortes habet plus ꝙ̄ plato tollat̄ ab eo. ſed ꝙ tantū auferatur ꝙ proportio rei ad rem ſit equalis proportioni meriti ad meritū iſta videt̄ michi ſententia Ariſto. Sciendū eſt tñ ꝙ media vtrobiqꝫ bene conueniunt. primo qꝛ ambo ſumuntur ſm̄ rectum iudicium ratiōis: ⁊ quo ad nos ſicut poſt videbitur: ⁊ quia medium vtrobiqꝫ eſt: neqꝫ plus habere debito: neqꝫ minus.

dr̄ia inter mediū iuſticie diſtributiue ⁊ ꝯmutatiue.

qđ mediū ſm̄ ꝓportionē arithmeticam.

qđ medium geometricū.

Tunc reſpondendū ē ad rōes Ad pmā dicendū ꝙ in nulla ꝟtute oportet ꝙ mediū in opatione vel paſſione ſit ſp̄ idē ſm̄ ſubſtantiā opationis: vl̄ paſſionis. ſed oꝫ ꝙ ſit idē in ordine ad rōnē. ſ. ꝙ ſit ſp̄ ꝯſonū recte rōni: ⁊ hoc dictuꝫ fuit pri⁹. ¶ Ad aliā ꝯcedendū ē ꝙ in cōmutatiuis nō attendit̄ dignitas pſonarꝫ ſaltē p ſe: ſed ſolū dānū illatū: ⁊ qñ dr̄ de ꝑncipe ꝙ nō oꝫ ꝑncipē repcuti dr̄ ꝙ hoc nō ꝓuenit ex dignitate ꝑncipis p ſe: ſꝫ ex maiori. vel minori nocumēto illato: q̄ ei pcutit ꝑncipē nō iniuriat̄ ſolū ꝑncipi i pſona ei⁹. ſed toti cōitati cui⁹ vices gerit: nō ſic aūt vel nō itanto iniuriatur cōmunitati qui percutit perſonā ꝑuatā ideo dānū ē ex vna pte mai⁹ ⁊ ex altera min⁹. Et ita eſſet etiā dicendū de pſonis ꝑuatis. plus enim punit̄ q̄ percuteret diuitē hoiem: ⁊ diſcretū. ꝙ̄ q̄ percuteret vnum puerum miſerꝫ. omnis enim percutiēs alterꝫ contra legē ledit cōmunitatē in quātū quilibet eſt pars cōmunitatis plus aūt ledit communitatē que ledit partē eius nobiliorem: ꝙ̄ quē viliorem. ¶ Tertia ratio procedit via ſua. Et ſic eſt finis queſtionis.

Duodecio querit̄. vtrū operatio iuſta ſit medium inter iniuſtū facere: ⁊ iniuſtum pati. Et videt̄ ꝙ nō qꝛ cōmuniter dr̄ ꝙ philoſophus videtur velle. ꝙ iuſticia non eſt me-

dia inter duas iniuſticias. ergo per locum a coniugatis: neqꝫ mediũ erit iuſtum inter duo iniuſta ſed operatio iuſta eſt quoddã iuſtũ: ⁊ facere iniuſtũ ⁊ pati iniuſtũ ſunt q̃dã iniuſta. ergo ⁊c. ¶ Et confirmaẽ per ſimile in aliqͣs virtutib⁹. qm̃ opatio tgpata nõ eſt media inter intgpate facere ⁊ intgpate pati. ſꝫ inter intgpate agere ⁊ inſenſibiliter agere. neqꝫ fortiẽ operari eſt mediũ inter facere op⁹ forte et pati op⁹ forte. ſꝫ iẽ opari audacẽ ⁊ timide. ⁊ ſic de aliqͣs.

Oppoſitũ dicit Ariſto. ſic de veritate aũt hiis manifeſtũ eſt. qm̃ iuſta operatio mediũ eſt eius qð eſt iuſtũ facere ⁊ iniuſtum pati. Itẽ dictũ eſt pri⁹ ꝙ iuſtũ eſt mediũ duoꝝ iniuſtorũ ſcꝫ eius qð eſt pl⁹ debito habere qð pertinet ad facientẽ. ⁊ ei⁹ qð eſt min⁹ debito habere qð pertinet ad patiẽtẽ. g̃ ꝓportionabiliẽ iuſta opatio ẽ mediũ duaꝝ operationũ iniuſtaꝝ ſcꝫ actiue ⁊ paſſiue ¶ Ad iſtã queſtionem rñdent aliqui ꝙ iuſta operatio nõ eſt media inter iniuſtũ facere: ⁊ iniuſtum pati: niſi ſolũ per abnegationẽ extremoꝝ: ⁊ nullo modo ſm ordinẽ ad extrema. ⁊ hoc ẽ ita ꝓprie ꝙ equaliẽ dici poſſet ꝙ iniuſta opatio ẽ media inẽ iuſtũ facere: ⁊ iuſtũ. qm̃ ſicut iuſta opatio nec ẽ iniuſtũ facere nec iniuſtũ pati. ita iniuſta opatio nec ẽ iuſtũ facere nec eſt iuſtum pati. Qꝫ aũt iuſta operatio non ſit mediũ proprie. ſcilꝫ ſm ordinem ad extrema inẽ iniuſtũ facere ⁊ iuſtũ pati. pbã tilli multipliciter. Primo quia aut eſſet medium ſm morem: aut ſm rei naturã. ſed et neutro modo probatur primo ꝙ non in genere moris. quia mediuꝫ in genere moris eſt inter extrema in genere moris. ſed iniuſtum pati non eſt in genere moris. cum ſit inuoluntariũ. vt poſtea dicet: ⁊ cum iam pueri ⁊ fatui non habentes vſum rõnis poſſint iniuſtum pati. ⁊ cum de iniuſta paſſione ſꝫ illud precipue ꝙ eſt iniuſta paſſio nullus laudetur vel vituperetur licet de modo ſe habendi in patiendo ſcꝫ patienẽ: vel impatienter laudetur vel vituperetur. Qꝫ au tem non ſit medium ſm rei naturam nituntur ꝓbare dupliciter. primo ſic inter ea que ſunt idẽ realiter non cadit medium ſm rei naturam. ſed iniuſtum facere ⁊ iniuſtum pati ſunt idem realiter. vt dicunt. Dicunt eñi eſſe intentione Ariſtote. tertio phiſicorum ꝙ actio ⁊ paſſio ſunt eadem res: ⁊ per 2ñs agere: ⁊ pati ſumpta formaliẽ. Scðo quia inẽ mouere ⁊ moueri non cadit mediũ. ſunt eñi ideꝫ actus non deciſus. vt dicũt eſſe manifeſtũ ĩ tertio phiſicoꝝ. ꝗcquid ſit de hoc non videtur inẽ actionem ⁊ paſſionem cadere medium: niſi forte mot⁹ cui hec inſunt: aut aliquid tale qð eſt ſimul cũ actione ⁊ paſſione: vel ꝙ prouenit ex actione. ⁊ paſſiõe ⁊ iuſta operatio non poteſt aliquid tale poni inter iniuſtum facere ⁊ iniuſtum pati. ideo ⁊c.

Scðo ad ꝑncipalem queſtionẽ arguũt ſic. mediũ ⁊ extrema debent eſſe in eodẽ genere. vt ptꝫ decimo methaphiſice ſic non eſt hic q2 iniuſtũ pati nõ eſt in genere moris. iniuſtuꝫ aũt facere ⁊ iniuſta opatio non ſunt in genere moris: nec etiã ſunt in eodẽ genere ſm rei naturã: q2 facere ⁊ pati ſunt diuerſoꝝ p̃dicamentoꝝ. ¶ Tertio q2 mediũ ꝓprie nõ inuenit̃: niſi inẽ oppoſita. ſꝫ facere iniuſtum ⁊ pati iniuſtũ non ſunt oppoſita. probatio quia vnũ oppoſitũ non eſt effect⁹ alteri⁹ modo ſm auctorem ſex ꝑncipioꝝ: paſſio eſt effectus illatioqꝫ actionis. ¶ Quarto q2 mediũ attẽditur proprie inter contraria contradictionis enĩ non eſt medium neqꝫ etiam priuationis ⁊ habitus quia contradicunt ſubiecto apto nato: neqꝫ proprie relatiuorum. ſed agere et pati non ſunt contraria cum actio ⁊ paſſio ſint in eodẽ ſubiecto tertio phiſicorum. ¶ Quinto quia de extremo proceditur ad extremum alterum per medium. ſed de hoc qð eſt iniuſtum facere non proceditur ad iniuſtuꝫ pati per iuſtam operationem. imo ſine operatione iuſta ſequitur ſtatim ⁊ neceſſario ad iniuſtum facere iniuſtum pati. ergo ⁊c. ¶ Sexto ipſi arguunt ſic. bene ſubtiliter impoſſibile eſt ꝙ ſit idem medium in duabus oppoſitionibus quaruꝫ eſt idem extremum ex vna parte ⁊ duo diuerſa extrema non ad inuicem ſubordinata ex altera parte. verbi gratia ponamus ꝙ ipſi a opponantur b ⁊ c. ita ꝙ nec b ſit medium inter a ⁊ c. nec c inter a ⁊ b. ergo quia ſm diuerſas vias itur de a ad b: ⁊ ad c. impoſſibile eſt ꝙ ſit idem medium inter a ⁊ b. ⁊ inter a ⁊ c. ſicut nõ eſt idem medium inter pariſius ⁊ attrebatum: ⁊ inter pariſius ⁊ rothomagum. ſed iuſta operatio ẽ media inter iniuſtum facere ⁊ quoddã extremuꝫ aliud ab iniuſtum pati. ergo non eſt mediuꝫ inter iniuſtum facere: ⁊ iniuſtum pati. minor declaratur qm̃ iniuſtum facere eſt ſibi plus debito tribuere ĩ bonis. huic autem directe opponitur ſibi min⁹ debito tribuere in bonis. et inter iſta directe eſt iuſtũ ſcꝫ ſibi: neqꝫ plus debito neqꝫ minus tribuere: ⁊ tamen ſibi minus debito tribuere non eſt ideꝫ ꝙ pati iniuſtum: quia hoc poſſunt facere voluntarie: ⁊ nullus patitur iniuſtum voluntarie. ¶ Quia iſte Reſolutio. rationes vel alique earum videntur neceſſario cõcludere: ⁊ Ariſto. contrariũ affirmare. ideo ad cõcordandum oportet dicere: prout mihi videtur ꝙ facere iniuſtum ⁊ pati iniuſtum: ⁊ operatio iuſta/ ſiue operari iuſtum poſſunt accipi dupliciẽ. vno modo pro ipſa actione qua aliquis facit iniuſtum: ⁊ ꝓ paſſione qua alius patitur iniuſtum: ⁊ iuſtum pro operatiõe qua aliquis operatur iuſtum. Alio modo poſſunt ſumi pro iuſto: vel iniuſto: ꝙ ex huiuſmodi actione. vel paſſione: vel operatione relinq̃tur in agente vel patiente vel operãte. ſi ſcðo modo ex prius dictis ꝙ operatio iuſta eſt media. hoc eſt dictu ꝙ iuſtum quod prouenit ex operatiõe iuſta in faciente iuſtum: vel patiente eſt medium inter iniuſtum ꝙ ex operatione iniuſta prouenit in faciente iniuſtum: ⁊ inter iniuſtum quod prouenit in patiente. hec enim iniuſta ſunt plus ⁊ min⁹. iuſtum autem neqꝫ plus neqꝫ minus ſicut dictũ fuit Si autem facere iniuſtum ⁊ pati iniuſtum operari iuſtum capiamus pro ipſis actionibus ⁊ paſſiõibus ⁊ operationibus concedi poteſt ꝙ formaliẽ ſiue ſubſtantialiter nec opponuntur nec mediant adinuicem. ſicut probant plures inductarum rationum. ſm tamen denominationem extrinſecam ab ipſis operatis poteſt concedi ꝙ opponuntur: ⁊ mediant: ⁊ hoc videbatur Ariſt. intendere. Addẽdum etiam eſt ꝙ ſm quaſdam proprietates: vł cõditiones ipſarum poteſt in eis aliqua attendi oppoſitio vel mediatio. nam ſm bonitatẽ moris: et maliciã moris. opponitur actio iuſta iniuſte actioni. hec quidẽ eſt bona illa autem mala. ſed iniuſta paſſio quaſi media eſt per negationẽ extremoꝝ q2 neqꝫ bona moraliter neqꝫ mala. Item etiã ſm voluntarium ⁊ inuoluntariũ opponiẽ actio tã iuſta ꝙ

ꝙ iniuſte paſſioni iniuſte qm̄ he quidem ſunt voluntarie illa vero inuolūtaria de iuſta aūt paſſiōe manifeſtū eſt ꝙ cōtingit eā eſſe ⁊ volūtariā ⁊ inuoluntariā. Solutio autem rationū in principio q̄ſtionis adductarum apparebit in alia queſtione. Et ſic eſt finis queſtionis.

Decimotertio queritur

Utrū iuſticia ſit mediū duaꝝ maliciaꝝ extremaꝝ. ℭ Arguiť ꝙ ſic. qꝛ rō diffinitiua ſupioris dꝫ ſaluari in quolibet inferiori. ſꝫ ꝟtutis que eſt ſupioꝛ ad iuſticiā rō diffinitiua ē ꝙ eſt medietas duaꝝ maliciaꝝ. Nā Ari. declarare volēs diffinitionē ꝟtutis in ſcd̛o huius dicit. ꝟtus aūt medietas ē duaꝝ maliciaꝝ hui⁹ q̄dem ſm abundātiam. huius aūt ſm defectum.

Oppoſitum videť velle Ari.

dicens. ꝙ iuſticia eſt medietas non ſm eundem modū p̄dictis ꝟtutib⁹ ſed qm̄ mediū eſt iniuſticia aūt extremoꝝ vult q̄ ꝙ vnaqueqꝫ ꝟtutū aliarum duob⁹ vitijs extremis opponiť. ſed iuſticia vni ſoli ſcꝫ iniuſticie cui⁹ rō eſſe videť quā tangit Ariſt. qꝛ idē vitiū eſt actiuū vtriuſqꝫ extremoꝝ quoꝝ mediū iuſticia eſt cōiectatrix. iniuſtificās ei ſimul tribuit ſibi pl⁹: ⁊ hoc eſt vnū extremū ⁊ alteri minus ⁊ hoc eſt alteꝝ extremū. Itē ꝟtus ex eo eſt medietas qꝛ mediū ꝯiectatrix. illud aūt mediū cui⁹ iuſticia eſt coniectatrix eſt mediū inť plus habere debito in bonis ⁊ min⁹ in malis: ⁊ inť minus habere debito in bonis ⁊ plus in malis. quoꝝ vnū eſt iniuſtū facere. ⁊ alteꝝ iniuſtū pati ſicut dictū fuit ſepe ſꝫ ad iniuſtū patiētē nullā ſpectat malicia ſaltē moralis qm̄ optimi viri pñt iniuſtū pati. ſicut ſancti martires. ergo iuſticia ſoli malicie vni ponitur.

ℭ Ad iſtā queſtionē cōmuniť r̄ñdetur. ꝙ medietas iuſticie differt a medietatib⁹ aliaꝝ ꝟtutū i duob⁹ primo: qꝛ medietas in aliqs ꝟtutib⁹ conſiſtit inter duas malicias ſicut liberalitas inť prodigalitatē ⁊ illiberalitatē. Iuſticia autē nō ꝯſiſtit inter duas malicias. ſed inter maliciā ⁊ penā iniuſtū ei pati nō eſt malicia. ſed pena ſicut dictuꝫ eſt. Scd̛o modo differt vt dicūt: qꝛ medietas in aliqs ꝟtutibus attendiť ſm rōnē: ⁊ quo ad nos iniuſticia aūt attendiť ſm rē: ⁊ quo ad numeꝝ. qd̛ ptꝫ. qꝛ mediū ſcꝫ iuſticie ſumiť ſm proportionē geometricā: vel arithmeticā. hoc eſt mediū rei nō quo ad nos. qm̄ mediū ad nos talē nō obſeruat proportionē. immo q̄ñqꝫ eſt in extremo rei. fortis q̄ñqꝫ ſibi maximā aſſumit irā ⁊ audaciā. null⁹ ei magis ſuſtinet q̄ fortis ſicut dictū eſt in quarto. Iſti aūt ad hoc rōnem inducere videnť: qꝛ alie ꝟtutes ſunt p̄ncipaliter circa paſſiones que nō ſunt aliquo valore appreciabiles ⁊ quas oꝫ aliq̄ñ remiſſiores eſſe: et aliq̄n intenſiores ſm exigentiā circūſtantiaꝝ. propter qd̛ oꝫ in eis accipere mediū quo ad nos: ⁊ ſm rōnem. ſed iuſticia eſt p̄ncipaliť circa res exteriores aliqs reb⁹ equabiles in valore. propť qd̛ ſumēdū eſt mediū ſm rē. hec aūt non placent aliqs ſicut forte nec placere debent. qm̄ illi fl'm accipiūt fundamētum cū prius oñſū fuerit ꝙ iuſticia eſt circa paſſiōes. ſicut ⁊ alie ꝟtutes ſūt circa opatiōes ſicut eſt in iuſticia.

tres conclones.

Propter ꝙponi poſſunt tres

concluſiones. ℭ Prima ꝙ iuſticia eſt mediū inť duos habit⁹ ꝯtrarios. Scd̛o ꝙ ambo illi habitus ſunt quedā malicie ſiue quedaꝫ vitia. Tertia ꝙ mediū iuſticie ſumendū eſt ſm rōnē ⁊ q̄ ad nos.

ℭ Prima ꝯclo p̄bať ex opationib⁹ generanť habit⁹: ⁊ ex talib⁹ operatiōib⁹ tales habit⁹ vt patet manifeſte in ſcd̛o libro. propť qd̛ ſequiť ꝙ ex opationibus extremis generanť habit⁹ extremi: et ex medijs medi⁹. ℭ Arguiť ergo ſic. oīs habitus ex opationib⁹ medijs inter operatiōes extremas oppoſitas eſt medius inť habitus extremos oppoſitos: ſed iuſticia eſt talis habitus: ergo ⁊c. Maior patꝫ ex ſuppoſito. minoꝛ declarať. qm̄ iuſticia generať. ex iuſtis opationib⁹. vñ ſcd̛o hui⁹ iuſta quidē opantes iuſti efficimur. ſed opa iuſta ſunt media inť duas extremas opatiōes qm̄ opatio iuſta eſt tā ſibi q̄ alteri. tribuere de bonis diſtribuēdis vel ꝯmutandis: neqꝫ pl⁹ debito neqꝫ min⁹. huius aūt opationis due inueniunť opationes extreme oppoſite. ſcꝫ vnaque eſt ſibi pl⁹ debito tribuere: ⁊ alteri min⁹. altera aūt eſt plus debito alteri tribuere ⁊ min⁹ ſibi vt de ſe notū eſt. igiť ⁊c. ℭ Itē ſi ex ſimilib⁹ opatiōibus ſiles habit⁹ fiant. ⁊ ſi ex equalib⁹ opationib⁹ fiunt habit⁹. ad tales opationes habit⁹ generati inclinant ſicut dictū eſt in ſcd̛o libro. tūc manifeſtū eſt ꝙ ex eo qd̛ eſt in cōmutationib⁹ equale ſibi accipere ⁊ alteri tribuere: ⁊ ſi hoc aſſuete fiat generabiť habit⁹ inclinans ad ſibi accipiendū et alteri tribuendū equale: et iſte habit⁹ erit iuſticia. vt notū eſt per ſe ſꝫ ex eo ꝙ eſt i cōmutationib⁹ plus ſibi accipere ⁊ min⁹ alteri tribuere ſi hoc aſſuete fiat generabitur habit⁹ inclinās ad plus ſibi accipiendū ⁊ min⁹ alteri tribuendum: ⁊ iſte habitus ē iniuſticia ſicut de ſe notū ē. ergo videť ſimiliť ꝙ econtrario in cōmutationibus ex eo qd̛ ē ſibi min⁹ accipere: ⁊ alteri pl⁹ tribuere: ſi hoc aſſuete fiat: generabiť habit⁹ inclinans ad ſibi minus accipiendū ⁊ alteri plus tribuēdū: ⁊ manifeſtū eſt ꝙ iſte habit⁹ extreme opponereť habitui p̄dicto quē dicebamus eſſe iuſticiā. manifeſtū eſt ēt ꝙ inter eos eſt iuſticia cū inclinet ad opationē mediam inť opationes ad quas illi alij habitus iclinant. ideo ⁊c. Et ita etiā poſſet i diſtributionibus oñdi. Nā qui equale diſtribuit affinib⁹ ſuis ⁊ extraneis iuſt⁹ efficitur qui aūt pl⁹ affinibus: ⁊ minus extraneis diſtribuit iniuſt⁹ efficiť q̄ ꝟo min⁹ diſtribuit affinib⁹ ⁊ pl⁹ extraneis manifeſtū ē ꝙ ipē ad alteꝝ declinat extremū. Sed forte tu dices ꝙ nullus iclinari pt ad pl⁹ alij tribuēdū q̄ ſibi retinēdū pp affectionē habere ad nos maiorē q̄ ad alium. Ad hoc dici pt ꝙ imo p iſtū modū quē dictū fuit in. iiij. libro ꝙ aliqs pt iclinari ad iſenſibilitatē. imo hoc ē experimēto ſepe manifeſtū ꝙ multi dicūt i mercatura ita ē ꝙ i mercatura pl⁹ vellēt dānificari q̄ ꝙ aliq̄ dānificarēť ⁊ ſicut i pecunijs proprijs aliqs inclinari pōt ad pl⁹ ꝯgruo dādū ⁊ min⁹ retinēdū ita circa cōmutabilia nō ē ipoſſibile ꝙ iclineť ad min⁹ ſibi retinēdū ⁊ pl⁹ alteri tribuēdū. Pōt igiť rō ſic formari habit⁹ electiu⁹ mediū ē medi⁹ iter habit⁹ electiuos extremoꝝ iuſticia ē hmōi vt apparuit. Et ſcias bñ ꝙ extrema ꝯtraria q̄ꝝ habit⁹ extremi ſūt electiui ⁊ q̄ꝝ mediū eligit iuſticia. nō ſūt pl⁹ accipere ⁊ min⁹ alteri tribuere. iſta ei nō ſūt ꝯtraria ſꝫ ꝯſequūť ſe. ſꝫ illa extrema ſūt pl⁹ ſibi accipere ⁊ min⁹ ſibi accipere vel etiam minus alteri tribuere et pl⁹ alteri tribuere. contraria eni nata ſunt fieri circa idem ſed nunq̄ ſimul.

Secunda concluſio ſatis apparere poteſt ex hiſq̃ dicta fuerũt in q̃ſtione. vtrũ preter iuſticiã legalẽ neceſſe ſit ponere iuſticiã ꝑticularẽ in ꝓbatione ſcđe cõcluſionis. Itẽ non ſolũ in opatiõib⁹ hoc eſt manifeſtũ: ſed etiã i paſſionib⁹ quaꝝ iuſticia ẽ moderatiua. Nã vitioſe ſe hꝫ interi⁹ nõ ſolũ qui ad aliena bona nimiã habet affectionẽ ſicut oẽs concedũt. ſed etiã in hoc ꝯtingit eſſe min⁹ remiſſũ. inconuenientia nãq3 multa' p̃nt ex hoc accidere puta defect⁹ ſubſtantie tẽpoꝛalis ⁊ dare cõicãtib⁹ ſibi occaſionẽ iniuſtificandi. etiã qꝛ natura nõ ingenerauit fruſtra nobis paſſiões de⁹ eni ⁊ natura nihil fruſtra faciunt. vt dicit p̃mo celi. ꝓpt̃ qđ in oĩb⁹ naturalib⁹ paſſionibus poſſibile eſt deficere ab eo qđ opꝫ non vtendo eis q̃tũ ⁊ vbi ⁊ ſic de aliĩs circũſtãtiis. Iteꝝ illi habitus extremi videñt circa bona aliena ⁊ affectionẽ ad ea ſe habere ſicut illiberalitas ⁊ pꝛodigalitas ad bona pꝛopꝛia: ⁊ affectionẽ ad ea ſi igiẽ illiberalitas ⁊ ꝓdigalitas ſunt habit⁹ vitioſi ſequiẽ ꝙ et iſti. Sciendũ ẽ igiẽ ꝙ ſi iuſticia nõ ſit media inter duas iniuſticias. nõ ꝓpt̃ hoc ſequiẽ ꝓut aliq̃ volunt ꝙ nõ ſit media int̃ duos habit⁹ vitioſos. Nã liberalitas nõ eſt media int̃ duas illiberalitates: ſed inter illiberalitatẽ ⁊ ꝓdigalitatẽ: nec tẽꝑantia int̃ duas intꝑantias. ſed int̃ intꝑantiã ⁊ inſenſibilitatẽ. noĩa nãq3 ad placitũ iponuñt: ⁊ multa ſunt hmõi noĩa que nõ ſũt i poſita. vñ põt dici ꝙ vitiũ iuſticie oppoſitũ ſm ſupabundantiã vocaẽ iniuſticia. vitiũ aũt ſibi oppoſitũ ſꝫ defectũ nõ hꝫ nomẽ ipoſitũ eo ꝙ in pauciſſimis inueniẽ ſicut Ariſto. dicit de inſenſibilitate oppoſita tẽꝑantie. Quare aũt de iſto vitio non tractauit Ariſto. foꝛte p̃t dici ꝙ cũ duoꝝ extremoꝝ vitioꝝ ſp alteꝝ pl⁹ opponitur ꝟtuti medie q̃ reliquũ ⁊ eſt pei⁹. Ariſto. ⁊ aliĩ moꝛales modicũ curauerũt de illo loqui. qđ parũ opponiẽ ꝟtuti. et ꝙ nõ ẽ multe malicie ſicut eſt in pꝛopoſito. ꝓpter qđ ſufficiebat Ari. illud qđ elici poterat ex hĩs que generalit̃ dicta fuerunt in ſecũdo libꝛo de virtutibus: ⁊ ex hiſetiam que de aliĩs ꝟtutib⁹ dicta fuerunt in aliĩs libꝛis in ſpeciali.

Tertia concluſio ꝓbatur p̃imo ꝑ cõem ꝟtutis diffinitionẽ datã in ſcđo libꝛo. diffinitio eni bona debet cõuenire cuilibet contẽto ſub diffinito: ⁊ nõ debet eſſe dubiũ q̃n oĩs ꝟtus opeẽ ſm dictamẽ recte rõnis ꝓpt̃ qđ in oĩ ꝟtute attendiẽ mediũ ſꝫ rõnẽ. Iteꝝ ꝙ mediũ iuſticie ſit ſumendũ quo ad nos nõ ſm naturã rei ſic pꝫ. Nã ſi mediũ ſumereẽ ſm naturã rei ſequereẽ ꝙ eiſdez reb⁹ exñtib⁹ mediũ eſſet idẽ hoc eſt f́l̃m. nã vno tẽpoꝛe tu habebis pꝛo ſextario frumenti decẽ calciamenta ⁊ in alio tꝑe non niſi tria. Itẽ mediũ quod in re variaẽ ſm exigentiã hũane indigentie ſumitur nõ ſm rei naturã. ſꝫ ad nos ſic eſt de medio iuſticie. ideo ⁊c. Itẽ iuſticia diſtributiua attendit ad dignitatẽ ⁊ meritũ ꝑſonaꝝ: cõmutatiua etiã q̃tũ ad inuolũtarias ꝯmutationes attendit ad circũſtãtias. multũ eni differt. vt dicit Ariſt. ſi hñs p̃ncipatũ ꝑcuſſit vel ſi aliẽ ꝑcuſſit eũ. Adhuc etiã volũtariũ ⁊ inuoluntarium differt multũ. in cõmutationib⁹ aũt volũtariĩs ſaltẽ attendiẽ ad hũanam indigentiã ſicut dictum fuit. ¶ Sciendum ẽ igiẽ ꝙ iuſticia neceſſe eſt p̃mo reꝝ diſtribuendaꝝ ⁊ meritoꝝ ꝓ quib⁹ diſtributio facienda eſt: aut etiã rerũ adinuicẽ cõmutãdaꝝ eſtimare valoꝛẽ. hec aũt eſtimatio nõ attendiẽ ſm reꝝ naturã. ſed ad noſtrã indigentiã hũanã. Sed poſt hmõi eſtimationẽ bene veꝝ eſt valoꝛis reꝝ diſtribuendaꝝ ad valoꝛem meritoꝝ: vel etiã valoꝛis vni⁹ rei ꝯmutandaꝝ ad aliã mediũ ⁊ equale ſumendũ eſt ſm rẽ ⁊ hoc intẽdebat alia opinio. ſed tñ non obſtante ꝙ hoc modo mediũ ſumaẽ ſm rẽ nõ eſt negandũ q̃n etiã ſumaẽ ſm rõnẽ: nã recta ratio ſic ipꝫ ſumere dictat. vñ rões alioꝝ nihil contra hoc ꝯcludũt. Sꝫ ad auctoꝛitatẽ Ari. dicendũ eſt ꝙ dupl̃r in iuſticia attendiẽ mediũ. vno eni modo mediũ attendiẽ i conſonantia opis ad dictamen recte rõnis. et hoc eſt cõe oĩ ꝟtuti. ſed de iſto modo nõ ẽ locut⁹ Ariſt. in hoc q̃nto. q̃m hoc ſciri poterat ex dictis in ſcđo libꝛo in cõi diffinitione ꝟtutis. ⁊ ꝑ ea q̃ dicta fuerũt de aliĩs ꝟtutib⁹ in ſp̃ali. opꝫ eni ꝓpoꝛtionabiliter accipe hic ⁊ illic. Alio aũt modo ſp̃ali mediũ attẽdiẽ in ipa iuſticia ſm ꝙ ipa eſt ad alteꝝ diſtributiua vel ꝯmutatiua bonoꝝ qđ mediũ attendiẽ ſꝫ eq̃litaẽ valoꝛis reꝝ vl̃ ſm ꝓpoꝛtionẽ valoꝛis reꝝ ad valoꝛẽ meritoꝝ: ⁊ de hoc medio ſumẽdo determinauit Ari. i hoc q̃nto. qꝛ ꝑ p̃dicta nõ erat manifeſtũ de ipõ. qđ igiẽ dꝫ Ari. iuſticiã eſſe medietatẽ ñ ſm eundẽ modũ cũ aliĩs ꝟtutib⁹ ñ eſt intelligendũ q̃tũ ad p̃mũ modũ mediĩ ſed q̃tũ ad ſcđm. Scđm p̃dicta aũt p̃nt ſolui oẽs alie rões que in pꝛincipio queſtionis fiebant.

Querit̃ decimo quarto. Vtrũ iuſtũ ſit idẽ ⁊ ꝙ eq̃le cõtrapaſſũ? Arguiẽ ꝙ ſic. qꝛ iuſtũ eſt neq3 plus habere debito neq3 min⁹. hoc aũt ſoluiẽ optime ſi q̃tũ tu tradis tãtũ a me recipias qđ eſt eq̃le ꝯtrapati. igiẽ ⁊c. Itẽ iuſtũ eſt ad eq̃le reducere qđ ẽ ineq̃le ꝓp qđ dicit Ari. iniuſtũ ineq̃le exñs eq̃re tẽptat iudex. ſꝫ qđ ẽ ineq̃le reduciẽ ad eq̃le ꝑ equale ꝯtra pati. nã ſi me ꝑcutis inequales ſumus eo ꝙ tu abundas in lucro: ⁊ ego in damno. ſi igiẽ te repꝑcutiã tu recipis dãnũ. equale dãno meo ⁊ ego lucrũ equale lucro tuo. ꝓp quod equales reddimur. ſicut ante eq̃les eram⁹. Itẽ ph̃s negat iuſtũ eẽ ꝯtrapaſſũ tã in diſtributiua iuſticia q̃ in cõmutatiua. ſi igiẽ ſit in diſtributiua erit etiã i ꝯmutatiua: ſed in diſtributiua iuſtũ ẽ ꝯtrapaſſũ. q̃m ſic ꝓpoꝛtio geometrica ſaluaẽ. ſ. ꝙ q̃ plus egit ad cõmune bonũ plus de cõi bono recipiat. Itẽ ſi ꝯtrapaſſũ nõ eſſet iuſtũ. hoc eſſet qꝛ aliq̃b⁹ ꝑſonis pl⁹ eſt deferẽdũ q̃ aliĩs. ſicut dꝫ Ari. de p̃ncipe q̃ ꝑcuſſit ⁊ de illo q̃ p̃ncipẽ ꝑcuſſit: ſꝫ ñ ẽ vni ꝑſone pl⁹ deferẽdũ q̃ alteri. qꝛ dꝫ Ari. ꝙ nihil differt ſi ſtudioſus prauũ ꝑuauit vl̃ prau⁹ ſtudioſũ q̃m ad nocumẽti driãz ſolũ reſpicit lex ⁊ vtiẽ vt eq̃lib⁹. igĩ iuſtum eſt contrapaſſum. Arguiẽ pꝛimo.

¶ Oppoſitum dicit Ariſto. que de hoc repꝛehendit pitagoꝛicos q̃ determinabãt iuſtũ ſimpl̃r contrapaſſũ dicit eni ꝙ ꝯtrapaſſũ nõ ꝯgruit iuſto diſtributiuo. dicit etiã ꝙ iniuſticia cõmutatiua reperiẽ inſtãtiis in multis ⁊ ponit duas iſtãtias. ſcꝫ ꝙ nõ eſt equalit̃ puniend⁹ ꝑcutiẽs p̃ncipẽ ⁊ p̃nceps ꝑcutiens nec equalit̃ puniend⁹ eſt volũtarie ⁊ inuolũtarie ledens. Sciendũ eſt pꝛimo q̃d intelligim⁹ ꝑ equale cõtrapaſſũ. Suppomendũ ẽ igĩ ꝙ i ꝓpoſito per pati nihil aliud intelligim⁹ q̃ recipere ab alio lucrũ vel dãnũ: ⁊ per facere nihil aliud q̃ aliĩ iferre lucrũ vel dãnũ. Equale igiẽ cõtrapaſſũ põt in-

telligi dupl'r vno modo cõparãdo paſſionẽ vnius ad paſſionẽ alteri⁹. vt q̄tũ vn⁹ recepit lucri vl' dãni tm̄ ali⁹ recipiat. Alio modo ꝯparando paſſionẽ alicui⁹ in lucro ad paſſionẽ ei⁹ in dãno. vt ꝙ q̄tũ dãnũ recipit tantũ lucrũ recipiat. Cũ autẽ duplex ſit iuſticia. ſcʒ diſtributiua ⁊ cõmutatiua. Dicendũ eſt p̄mo ꝙ contrapaſſũ nõ habet in iuſticia diſtributiua. Ad cui⁹ declarationẽ notandum eſt ꝙ in diſtributionib⁹ duplex ẽ habitudo ꝯſideranda. qm̄ ſupponitẽ ꝙ bona cõia diſtribuantẽ pſonis ſingularib⁹ pp hoc ꝙ ipſis debentẽ. Nã ſi grat; diſtribuerentẽ nõ eẽt ꝓprie iuſticia ſʒ liberalitas. eſt igitẽ p̄ma hitudo cõitatis ad illos. qb⁹ dʒ fieri diſtributio. alia ãt eoꝝ qb⁹ faciẽda ẽ diſtributio ad inuicẽ. Quãtũ ãt ad p̄mã habitudinẽ iuſticia nõ vĩ eſſe niſi ꝯmutatiua. Nã cõitas illis retribuit ꝓ eo qḋ ab eis ſuſcepit ſicut tu ſero ſoluis opario tuo ſuã dietam. Sed q̄tũ ad ſcḋam habitudinẽ nulla videtẽ eſſe ꝯmutatio. ſʒ ſolũ diſtributio ꝓpter qḋ a tali ipoꝝ adinuicẽ habitudie dʒ iuſticia diſtributiua. modo ꝯſtat ꝙ ſm̄ illã habitudinẽ ꝯtra paſſum nõ habet locũ. qm̄ ꝯtra paſſũ ſupponit añ factũ vl' añ paſſũ. modo null⁹ in alteꝝ añ egit vl' ab altero ante paſſus eſt. igitẽ ⁊c. ¶ De iuſticia aũt ꝯmutatiua diuerſi diuerſimode r̄ndent. Dicũt eni quidẽ duplices eẽ ꝯmutationes. ſ. volũtarias: ⁊ iuolũtarias. Et ꝙ in ꝯmutationib⁹ iuolũtarijs iuſtũ non eſt idẽ qḋ ꝯtrapaſſũ. ſʒ ꝙ inuolũtarijs eſt idẽ. Primũ declarãt p̄io int' pſonas ineq̄les. qm̄ ſicut dicit Ariſto. ſi qs ꝑcuſſerit p̄ncipẽ nõ oʒ repcuti ſolũ ſed graui⁹ puniri. cui⁹ rõ eſt q: in leſione p̄ncipis leditẽ tota cõitas c⁹ vices gerit p̄nceps ſi aũt ille repcuteretẽ ſolũ. ipe ſol⁹ lederetẽ pp qḋ nõ eſſet ſufficiens punitio vel ſatiſfactio. Scḋo idẽ dicũt patere de pſonis equalib⁹ in qb⁹ eſt magis dubiũ ſi eni equalẽ ſibi qs ꝑcutiat: aut ab eo rẽ ſuã auferat. nõ eſt ſatiſfactio ſufficiens. ꝙ repcutiatẽ: aut ꝙ rẽ ablatã reſtituere ꝯpellatẽ. cui⁹ rõ eſt q: talis ñ ſolũ infert nocumentũ: vel iniuriã ꝓximo quẽ ꝑcuſſit. ſʒ etiã toti cõitati. cui⁹ tutelã ⁊ imunitatem violauit ⁊ ẽt iuſticie publice quã contẽpſit eſt igitẽ iuſtũ ꝙ ille maiorẽ penã patiatẽ. Ad qḋ ẽt Ariſto. p̄mo magnoꝝ moraliũ videtẽ talẽ inducere rõnem q̄ dupl'r peccat dupl'r puniri dʒ. ſʒ q̄ alterũ ꝑcuſſit peccat q: nocuit. io tm̄ ei nocere debuit. Scḋo peccauit q: incepit ⁊ pacẽ ⁊ innocentiã violauit propt' qḋ pctm̄ vlteri⁹ puniri dʒ. Itẽ ſequeretẽ ꝙ nõ eſſet magis puniẽd⁹ qui volũtarie ⁊ fraudulẽt' ꝑcuſſit: q̄ꝫ qui iuoluntarie vel ex repẽtina paſſione. qḋ eſt ꝯtra q: dicit Ariſto. in iſto q̄nto ꝙ ſcḋs neq3 eſt iniuſt⁹ neq3 mal⁹ alt' aũt eſt iniuſt⁹: ⁊ mal⁹. io pʒ ꝙ p̄mus magis peccat ⁊ magis puniri debet: dʒ etiã Ari. in iſto ꝓpoſito. ꝙ iuolũtariũ: ⁊ volũtariũ differũt multũ. Scḋm aũt nitũtur ꝓbare ꝑ rõnem Ari. q: illo modo eſt iuſtũ i ꝯmutationib⁹ volũtarijs quõ cõmunitas ciuitatis ſaluatur. ſed hoc eſt ꝑ eq̄le ꝯtrapati. nã ſi qs recipiat bona alti⁹ ⁊ ñ cõtra faciat nec retribuat ſeruit⁹ erit. ⁊ nõ poſit tollerari int' ciues. Iteꝝ ſicut dʒ Ari. artes deſtruerẽtur ſi nõ fecerit faciẽs ⁊ q̄tũ: ⁊ equale ⁊ patiẽs hoc ⁊ tm̄ ⁊ tale. Hec aũt opinio lcʒ in ea ꝯcordẽt quaſi oẽs nec ṽa ẽ vt puto nec de intẽtione Ariſ. Q; ãt nõ ſit de intẽtione Ariſt. apparet. qm̄ ſi loquamur de equali ꝯtrapaſſo eq̄litate q̄titatis. pʒ ꝙ Ariſt. nõ ſolũ in ꝯmutationib⁹ iuolũtarijs negat iuſtuʒ eẽ ꝯtrapaſſũ ſed ẽt iuolũtarijs. dʒ eni ſʒ in ꝯmutationib⁹ q̄dem ꝯmutatiuis ꝯtinet tale iuſtũ cõtrapaſſũ ſm̄ ꝓportionẽ ⁊ nõ ſm̄ eq̄litatẽ. qḋ ſtati ipe longo ſermone declarat in ꝯmutationib⁹ volũtarijs vt dat; aſpicienti. ſi aũt loq̄mur de equali contrapaſſo eq̄litate ꝓportionis. pʒ ꝙ Ari. nõ ſolũ ponit iuſtũ eſſe ꝯtrapaſſũ in volũtarijs. ſʒ ⁊ iuolũtarijs. dʒ eni p̄mo magnorũ moraliũ ſeruiẽs ei ſi ꝑcuſſerit liberꝝ nõ ẽ iuſtum contra percuti ſemel ſʒ multotiens ⁊ contrapaſſũ: aut iuſtũ in eo ꝙ ꝓportionabile. ſicut eni liber hõ ad ſeruũ in eẽndo melior: ita ꝯtrafacere ad faciendũ. Itẽ ſm̄ p̄dictã opinionẽ nõ appet quõ ꝯcordant duo dicta Ari. quorũ p̄mũ eſt ꝙ nihil differt ſi ſtudioſus prauũ ꝑuauit vel prau⁹ ſtudioſum neq3 ſi mechat⁹ eſt prau⁹ vel ſtudioſus ſʒ ad nocumẽti dr̄iam ſolũ reſpicit lex. Alteꝝ dictũ eſt ſi p̄ncipatũ hñs ꝑcuſſerit non oʒ repcuti ⁊ ſi p̄ncipẽ ꝑcuſſerit. nõ repcuti ſolũ oʒ ſed ⁊ puniri. Iſta eni dicta videntẽ eẽ ꝯtraria: ⁊ ſũt ambo de cõmutationib⁹ volũtarijs. Ita dicta opinio nõ eſt ṽa p̄mo q̄dẽ q̄tũ ad volũtarias ꝯmutationes. q: pone caſũ ꝙ acceptis ſorte: ⁊ platone ⁊ duab⁹ eoꝝ vxorib⁹ de volũtate ipoꝝ q̄ttuor ſortes mechetẽ cũ vxore platonis. nõ pp hoc erit iuſtũ ꝙ plato mechetẽ cũ vxore ſortis. q̄uis oẽs vellẽt illḋ qm̄ nullum pctm̄: aut inhoneſtũ p̄t eſſe iuſtũ. hoc autẽ eẽt inhoneſtũ ⁊ pcm̄. g̃ ꝯtrapaſſũ eq̄le non ſp hʒ locũ in ꝯmutationib⁹ volũtarijs. Similit' neq3 ṽa eſt opinio p̄dicta ꝓut ponit diſſimilitudinẽ int' volũtarias ⁊ inuolũtarias ꝯmutatiões. qḋ ex poſitione nr̄a ſatis p̄t appere. Sed hanc opinionẽ ꝑtranſeo: q: ſi quis ꝯſideret non magis vĩ eẽ vera: neq3 de intentione Ariſto. q̄ꝫ precedens. Ideo pono ſm̄ Ariſtotelem tres concluſiones. Riſſo de mẽte ariſtotelis.

Prima ẽ ꝙ iuſtũ non ſemper ſit per eq̄le contrapaſſũ equalitate q̄titatis reruʒ ꝯmutabiliũ. Scḋa eſt ꝙ aliq̄ñ: ſed raro ſit iuſtum ꝑ equale p̄dictũ contrapaſſũ: ⁊ videbitẽ qñ ſic ſit: ⁊ qñ non. Tertia concluſio erit ꝙ iuſtũ ſp ſit ꝑ equale ꝯtrapaſſum eq̄litate ꝓportionis ad aliquã menſurã. ſm̄ quã eſtimari p̄t valor reꝝ ꝯmutabilium. Pria cõ cluſio ꝓbatur.

Prima ꝯcluſio pʒ in volũtarijs q: ꝑcutiens p̄ncipẽ vl p̄mo alteꝝ ꝑcutiens nõ debet repcuti ſolũ equali ꝑcuſſione neq3 equaliter puniri debet voluntarie ⁊ inuolũtarie ꝑcutiẽs. ſicut p̄us argutũ fuit nec furtiue reʒ tuã accipiens dʒ eã reſtituere ſolũ. ſed ⁊ vltra puniri. ſcḋo idẽ pʒ in cõmutationibus voluntarijs. qm̄ ſi dom⁹ tua valet centum ſolidos et vnum calciamentum valet duos ſolidos iuſtum erit dare q̄nquaginta calciamẽta pro vna domo. ſed q̄nq̄gita calciamenta non ſunt equalia vni domui: neq3 ſm̄ q̄titatẽ ipoꝝ rum cõtinuã neq3 ſm̄ diſcretam. domus ei eſt maior: ⁊ calciamenta ſunt plura. igitur ⁊c. Item tam in voluntarijs q̄ꝫ inuoluntarijs non poteſt q̄titatis eq̄litas obſeruari inter ea q̄ nõ ſũt ſm̄ q̄titatẽ ꝯmenſurabilia. ſʒ iuſtũ inuenitẽ vbi ꝯmutabilia ñ ſunt ꝯmenſurabilia ſʒ q̄titatem. vt ſic gratꝝ actiones reddantur pro data pecunia vel ſi interficiatẽ pro pecunia furto accepta. igitur ⁊c. ſcḋa concluſio ꝓbatur.

Secũda ꝯcluſio p̄t euidẽter ꝓbari ſi ꝯſidẽm⁹ ſiglãs ſpes ꝯmutationũ. art. ei volũtarias ꝯmutatiões enũerat plẽs. ſ. vẽditionẽ ẽptionẽ/ſideiuſſionẽ/dpoſitionẽ/mutuatiões ⁊ ꝯductio

nẽ:⁊ poteſt addere liberalẽ donationeꝫ. Venditio
eſt per quã vẽdẽs trãſfert dñiũ ſue rei in alteꝝ re
cepto precio. Emptio aũt eſt per quã in ementem
tranſfert dñiũ rei alteri⁹ dato ꝓcio. Et in iſtis cõ
mutationib⁹ manifeſtũ eſt ꝙ nõ eſt ſeruãda equa
litas q̃titatis. q̃m ꝓciũ datũ eſt alteri⁹ ꝯditionis
a re vendita vł empta ⁊ non ſibi ꝯmẽſurabilis ſʒ
ſuã q̃titatẽ non eni in venditionib⁹ ⁊ emptionib⁹
ego do frumẽtũ ꝓ cõſimili frumento: neqꝫ cultel=
lũ pro conſimili cultello. ſed cultellũ vel pecuniaꝫ
pro frumento. Et hoc intendebat Ariſto. cũ dixit
non eni ex duob⁹ medicis fit cõmutatio. ſʒ ex me=
dico ⁊ agricola ⁊ oĩno alteris ⁊ non equalib⁹: ſed
opꝫ hos equari ſupple ſm ꝓportionẽ. Mutuatio
eſt per quã mutuãs tranſfert dñiũ ſue rei in alteꝝ
vt equalẽ ⁊ ſiłem recipiat. vt ſi mutuo tibi denariũ
vel ſextariũ frumenti: tu teneris michi reſtituere
denariũ vel ſextariũ frumenti. Et in hac cõmuta
tione manifeſtum eſt ex terminis ꝙ obſeruanda
eſt equalitas q̃titatis: niſi forte quia mutuans fa
cit grãm alteri indigẽti re ſua ĩ quo caſu recipiẽs
non ſolũ tenẽ reddere equale rei mutuate. ſed ad
huc tenẽ ad graꝝ actiones propter grãm ſibi fa=
ctam. Et ſic iteꝝ pꝫ ꝙ iuſtũ hic nõ conſiſtit in ſola
equalitate quãtitatis. Aliq̃ tñ poteſt ꝯtingere ꝙ
hmõi mutuatio fiat ad vtilitatem vtriuſqꝫ. vt ſi vi
nũ habeas hoc anno in abũdantia ⁊ mihi deficiat
⁊ appareat ꝙ anno ſequenti cõtrariũ debet eueni
re. mutuabis mihi doliũ vini ad reddendũ anno
ſequenti nouũ. hic mihi eſt vtile quia indigeo: et
tibi q: indigebis ⁊ vinũ tuũ ſeruare nõ poſſes: ⁊ ĩ
iſto caſu forte ſufficeret ad iuſtũ equalitas q̃tita=
tis. Fideiuſſio eſt per quã quis ſe obligat ꝓ debito
alterius ſi ille defecerit. ⁊ tunc manifeſtũ eſt. ꝙ ſi
ſoluerit debitũ alter tenẽ ſibi in tanto ⁊ in tali: et
vltra tenẽ et ad multas graꝝ actiones. Vſũ autẽ
videẽ Ariſt. vocare ſm quẽ quis alteri rẽ ſuã gra
tis concedit retento dñio. Et tũc iuſtũ conſiſteret
in reddẽdo eandẽ rẽ ⁊ cũ graꝝ actione. Depoſito
eſt ſm quã q̃s rem ſuã ꝓ ſecuritate in cuſtodia al
terius deponit. ⁊ tunc iuſtũ eſt ꝙ eadẽ res ſibi red
daẽ. niſi ꝙ deponens tenẽ cuſtodiẽti ad aliqͦd ſal
lariũ vel ad graꝝ actiones. Conductio eſt qua q̃s
ꝓ certo tẽpore vendit rei ſue vſum. ⁊ manifeſtum
eſt ꝙ ibi non ſeruaẽ q̃titas vſus. equalitas enim
vſus ⁊ preciũ inde receptũ nõ ſunt ꝯmẽſurabiles
ſm q̃titatẽ. Donatio ſcḋo eſt ſm quã aliquis trãſ=
fert rem ſuã in aliũ ſine ſpe re habẽdi ⁊ ſine pacto
remunerationis. ⁊ in iſta cõmutatione iuſtũ conſi
ſtit in graꝝ actiones reddendo/vel ſeruicium/vel
laudes/vel aliquid hmõi. Nã ſm iuſticiã, vt dicit
Ariſto. ꝛ familiari opꝫ ei q̇ grãm fecit. recipiens
eni grãm tenẽ facienti. licꝫ non de pacto tñ de iu=
ſto ⁊ condigno. Alie aũt ſunt ꝯmutationes iuolũ
tarie quas Ariſto. enumerat in lr̃a de qb⁹ ẽ mani
feſtũ ꝙ ſi dãnũ illatũ alijs eſt reſtituẽdũ ſm equa
litatẽ q̃titatis. tñ vltra oꝫ iniuriantẽ puniri. ꝓpẽ
ĩ talib⁹ iuſtũ ñ ẽ ꝓciſe ꝯtra paſſũ eq̃le ſm q̃titatẽ.

❡ Tertia concluſio põt ꝓba

ri inductiue. Nã in emptionib⁹ venditionib⁹ ⁊ cõ
ductionib⁹ nõ oꝫ vnũ ꝓ vno accipere artes enim
vt dicit Ari. deſtruerenẽ. nulł⁹ nãqꝫ domificaret ſi
opteret ꝓ vna domo recipe vnũ ſolũ calciamẽtũ
opꝫ ĝ eſtimare q̃tũ dom⁹ valet et calciamẽta tot
apponere ꝙ ſint equalis valoris; ⁊ tunc cõmuta=
re. hec aũt vocaẽ equalitas proportionis ad mẽ=
ſurã valoris que autẽ ſit illa menſura dicẽ poſt.
Sed in mutatione ⁊ fideiuſſiõe in vſu ⁊ depoſitio
ne ⁊ donatione. opꝫ etiã adequare ſm valorẽ gra
tias ⁊ regrationes. Et ſi dicas ꝙ hoc ẽ ĩpoſſibile
q̃m ſi aliquis dat tibi decem libras: ⁊ tũc dicas ei
grates domine: tũc non valet tñ dictũ tuũ quan=
tũ decẽ libre. Ad hoc rñdeo ꝙ valor rerũ eſtiatur
ſm hũanam indigentiã: poſſibile eſt igiẽ ꝙ dãs de
cẽ libras eſt valde diues. ita ꝙ nihil vel modicum
indiget pecunia. ſed magis indigeret honore ⁊ for
te recipiens eſt magne bonitatis ⁊ honeſtatis. ita
ꝙ dans decẽ libras multũ honoraẽ. ſi ille recipiẽs
dicat grates dñe. imo quandoqꝫ ſi ſolũ dignẽ re=
cipere donũ illud. ꝓpter qͦd ſic optime fit adequa
tio ſm ꝓportionẽ ad menſurã valoris. De cõmu
tationib⁹ aũt inuolũtarijs cõſiderandũ eſt ꝙ qui
alteꝝ ꝓter eius voluntateꝫ dãnificat: ipẽ dupliciẽ
iniuſtificat. ꝓmo quidẽ in illũ. ſcḋo vero ĩ cõitatẽ
tũ q: ille erat pars quedã cõitatis. tũ q: violabat
legẽ cõitatis. tũ q: dat alijs exẽplũ malũ q̃tũ igiẽ
ad primã iniuſtificationẽ opꝫ eſtimare nocumen=
tũ qͦd ille paſſus eſt ⁊ tanti valoris lucrũ ſibi reſti
tuere. non enim ſufficit ꝙ tãtum nocumẽtum pa=
tiatur. nã ſi cõbuſſiſti domũ meam. non eſſet mihi
iuſta recõpẽſatio facta: ſi etiã dom⁹ tua ꝯbureretẽ
nihil ei inde lucri haberẽ. Et ſic pꝫ ꝙ equale ꝯtra
paſſũ debet attendi ꝯpando paſſionẽ alicui⁹ in lu
cro ad ꝓorẽ paſſionẽ ei⁹ in dãno. ⁊ nõ cõparando
paſſionẽ vni⁹ ad paſſionẽ alteri⁹. Sed forte tu di
ces dñe poſſibile eſt ꝙ ille non habebit vnde poſ=
ſit recõpenſatio fieri. Ad hoc dicẽdũ eſt ꝙ q: iura
nõ ſũt ad ĩpoſſibile faciẽdũ eſt ꝙ fieri põt. Infli=
gaẽ ei pena: vel corporalis vel alia ſm q̃titatem
⁊ qualitatem delicti ſi eſt poſſibile ⁊ ſi nõ eſt poſ=
ſibile: tũc fiat ꝓpinqui⁹: qͦd fieri poteſt. Quãtum
aũt ad ſcḋam iniuſtificationẽ. oꝫ etiã nocumẽtum
eſtimare magis eni nocitur ſi principeꝫ ꝑcuſſit q̃
ſi aliũ ⁊ ſi liberũ q̃ ſeruũ. q̃to eni ledit maiorẽ vel
nobiliorẽ parteꝫ cõitatis tãto cõitati mai⁹ intulit
nocumẽtũ ⁊ magis ſi publice q̃ ſi occulte ⁊ magis
inſidioſe et cũ deliberatiõe q̃ cũ repẽtina paſſione
q: magis ꝯtẽpſit leges cões nocumẽto: igẽ ſic eſti
mato ſm oẽs circunſtantias incidentes opꝫ tãti
valoris lucrũ cõitati reſtituere vel penã ꝓportio=
nabilem ei ĩfligere vel ſicut erit poſſibile melius ſi
cut dicebaẽ. Sic igiẽ pꝫ ꝙ cõtra paſſũ ꝓportiona
bile eſt iuſtũ in oĩu cõmutatione ⁊ nõ cõtra paſſũ
equale q̃titatiue. qͦd manifeſte propalauit. Ariſ. ĩ
p̃lo magnoꝝ moraliũ: ⁊ vide ſi vis totum capſm.

Ad rationes. Ad primã dicẽ

dum eſt ꝙ neqꝫ plus habere debito neqꝫ min⁹ ſem
per ſaluaẽ ꝑ ꝯtra paſſũ ꝓportionabile. ſed nõ ſẽp
per equale vt dictũ eſt. ❡ Ad aliã dicendũ eſt eo=
dẽmõ ⁊ q̃ñ dẽ ꝙ equales ſunt ſi percutiens reper
cutiaẽ. dicẽdũ ẽ ꝙ ſi illi inẽ ſe ſiãt eq̃les. tñ cõitas
fuit leſa ꝓp qͦd oꝫ aliã fieri punitionẽ: ⁊ iteꝝ dictũ
fuit ꝙ iuſtũ ꝯtra paſſũ ſi attendiẽ ꝓncipaliẽ ſm ope
tionẽ vni⁹ ad paſſionẽ alteri⁹. ſed ſm ꝯparationẽ
paſſionis vni⁹ in lucro ad precedentẽ eius paſſio=
nẽ in dãno: ſic eni fit dãni reſtitutio. ⁊ ideo rõ pec
cabat pro q̃to aliter procedebat. ❡ Ad aliam di=
cendũ eſt ꝙ licet contra paſſũ attendaẽ in diſtribu
tionibus ſm cõparationẽ coꝝ quibus fit diſtribu
tio ad cõitatẽ: tñ nullũ ẽ cõtra paſſũ ſm compara=

ſionē eorū quibus ſit diſtributio adinuicem: ⁊ hoc
conceſſum eſt in poſitiõe. ¶ Ad vltime rõnis eui=
dentiā ſciendū eſt ꝙ aliter diſtributiua iuſticia et
aliter cõmutatiua dignitates ꝑſonarū attendūt
Diſtributiua namq̧ dignitates ⁊ merita ꝑſonaꝝ
attendit vt diſtribuēdo equalitatē rerū diſtribuē=
darū ad dignitates ⁊ merita ꝑſonarum inueniat
et obſeruet. Sed cõmutatiua dignitates perſona
rum attendit ad eſtimandū q̄titatē lucri ⁊ damni
vt poſſit lucrū equare damno ſecundū ꝓportionē
ad menſurā cõmutabiliū. Ex quib⁹ apparet quo=
modo debēt intelligi duo dicta. Ari.allegata pri⁹
que prima facere videnť cõtraria: ⁊ non ſunt. dicit
eñ ꝙ nihil differt ſi ſtudioſus prauum priuauit vł
prauus ſtudioſum: quod eſt verū in equādo lucrū
dāno. non eñ equatur ſm ꝓportionem ipſorum ad
ſtudioſitatē vel prauitatē ſed ſcđm ꝓportionē ad
menſurā cõmutabiliū de qua diceť poſt. ſed multū
differt in eſtimādo quantitatē lucri vel dāni. Se=
cundo vero dicit ꝙ ſi ꝑncipatus hñs ꝑcuſſit. non
oportet repercuti. ⁊ ſi principē ꝑcuſſit nō ſolū rep=
cuti ſed etiā puniri qđ non eſt ex eo ꝙ equatio lu=
cri ad dānum ſumatur ſcđm ꝓportionē ad princi=
pis vel alterius cuiuſcūq̧ dignitatē. ſed q̄ꝛ q̄titas
nocumenti eſt maior ſi princeps ꝑcutiatur: q̄ ſi ali
ter Per predicta etiā ſatis p3 quō rationes aliaꝝ
opinionū ꝓcedunt idcirco pertranſeo.

q̄ſtio decimaq̄nta.

Queritur decioquito.

arguitur

Utrū oīa cõmutabilia ſint eadē mē=
ſura cõmenſurabilia. ¶ Arguitur ꝙ
non q̄ꝛ cõmenſurabilia debēt eſſe eiuſ
dem generis eo ꝙ op3 mēſuram eſſe
eiuſdem generis cū menſurato: imo eiuſdē ſpeciei
ſicut videť velle Ari.x. methaphiſice dicens ſem=
per aūt cognatum eſt metrū. magnitudinū quidē
eñ magnitudo ⁊ ſcđm vnūquodq̧ longitudinis
longitudo ⁊c. et cõmentator quarto phyſicorū in
fine dicit ꝙ mēſura non eſt extra genus menſura=
ti. ſed cõmutabilia ſunt diuerſa ſpecie et genere er
go non ſunt cõmenſurabilia. Itē oīa cõmenſura=
bilia ſunt cõparabilia. ſed non oīa ꝯmutabilia ſūt
cõparabilia igitur minor patet: q̄ꝛ ſeptimo phyſi=
corū ꝓbat Ari. ꝙ cõparabilia non debent eſſe eq̄=
uoca neq̧ habere diuerſū ſubiectū primū neq̧ ha
bere dr̄iam neq̧ in quod neq̧ in que intantū ꝙ ſm
colorē non eſt cõparatio ſed ſcđm albū. ⁊ cõmenta
tor ibidē exprimit ꝙ illa non cõparātur que non
ſunt eiuſdē ſpeciei q̄uis ſunt eiuſdē generis. ideo
⁊c. Itē Ari. inter cõmutabilia enumerat mortem
corporalē que nō eſt ꝯmenſurabilis bonis exterio
ribus. nullus eñ ſane mentis ꝓ tota pecunia mū
di vellet ꝙ ſibi amputaretur caput.

diſtinctio de cõmutabilib⁹.

¶ Oppoſitum dicit Ariſt.

cõcludens ſic op3 igitur vno aliquo oīa menſura=
ri. ¶ Uidetur mihi diſtinguēdū eſſe ſic ꝙ cõmu
tabilia cõſiderari poſſūt vno mō ſcđm rõnes ſuas
ſpeciales vel abſolutas. alio mō ſcđm ꝙ veniunt ī
vſum humanū. primo igitur modo dicendum eſt
ꝙ non op3 ea eſſe cõmenſurabilia qđ ꝓbatur quia
cõmutabilia diuerſorum ſunt generū ſcđm ſuas
ſubſtantias ⁊ talia non ſunt cõmenſurabilia. Itē
eorū que ſunt cõmenſurabilia quodlibet: ſi ſit mi=
nus altero. totiens replicari poſſet ꝙ fieret alteri
equale aut etiā maius ſic aūt non eſt de omnibus

cõmutabilibus ſcđm ſuas ſubſtantias ꝯſideratis
quod p3: q̄ꝛ equi ⁊ aſini et lapides ferrū boues et
capre ſunt cõmutabiles. et tñ cõſtat ꝙ ſm ſubſtan=
tie ꝑfectionē ⁊ nobilitatē equ⁹: imo et qđcunq̧ ani
matū vt muſca excederet ſemꝑ lapidē aut inaīata
q̄tūcunq̧ multiplicata. Et ſi dicatur deus eſt mē
ſura oīm entiū. dicendū eſt breuiter ꝙ vīa eſſe vł
eſſendi deus ſic eſt menſura oīm ꝙ q̄tum dat eis
eſſe tñ habent: ſed non eſt menſura ipſorum ſicut
hic loquimur ſc3 ſcđm quam menſurabilia poſſūt
adinuicē adequari et ad menſurā. De cõmutabili
bus aūt conſideratis ſcđm ꝙ veniunt in humanū
vſum. diſtinguendū eſt ſic ꝙ aliqua ſunt que iuſte
permutari poſſunt et alia que non. eo ꝙ eoꝝ ꝑmu=
tatio eſſet cõtra leges aut ꝯtra bonos mores ver=
bi gratia ſi quis ꝑmutaret alteri vxorē aut corpo=
rale membrū aut aliq̄d tale. Quantū igitur ad ea
que iuſte cõmutari poſſunt: dicendū eſt ꝙ oīa ſunt
vna menſura cõmenſurabilia. qđ ſic probatur. Il=
lud oportet eſſe ſine quo ſaluari non poſſet hūa=
na ciuilitas et cõicatio. ⁊ ſine quo non poſſet hūa=
na ſuſtentari natura ſed non poſſet ſaluari ſi ꝯmu
tabilia non eſſent cõmutabilia. ergo ⁊c. maior pro
batur q̄ꝛ homo natura ciuile aīal eſt et cõicatiuū
vt patet primo politice ſi igitur natura non defi=
cit in neceſſariis et nihil facit fruſtra: neceſſe eſt id
eē per quod hominū ciuilitas illa naturalis ſalua
tur. aliter ciuilitas illa fruſtra eſſet. et natura eſſet
defectuoſa: minor autem ſic declaratur. Ad hua=
nam ſuſtentationē ⁊ cõicationem req̄riť bonoꝝ q̄
in vſum hūanū cadūt multiplex ꝯmutatio. hec āt
ꝯmutatio nō fieret ſi illa nō eſſent aliqua vna mē=
ſura ꝯmenſurabilia: q̄ ſine illoꝝ cõmenſurabilita
te nō ſaluaretur hūana natura ⁊ cõicatio politica
maior iſtius ſillogiſmi p3 q̄m tāta eſt humane na
ture fragilitas et indigentia ꝙ null⁹ vł pauci ſicut
dictū fuit prius poſſent ſibi ꝓuidere de neceſſariis
ad vitam. multi tñ hoc poſſunt non tamē ſine ꝯmu
tationibus. ſc3 ꝙ coriarius in calciamentis abun
das pro eis domum frumentum et veſtes accipi=
at. ecõtra vero domificator ꝓ domib⁹ recipit fru=
mētum calciamētū ⁊c. ſimiliť in terra noſtra creſ=
cunt abūdāter frumēta: ſed nulla vina. in alia aūt
tra ecõtra: q̄ permutare o3 vt ipſa frumēta q̄ indi
gent capiāt ⁊ nos vina. minor aūt ꝑfati ſillogiſmi
ſic p3 null⁹ ꝑ modū ꝯmutatiōis neceſſarie ad ſu=
ſtētationē hūane nature ſc3 ſine actu liberalitatis
dabit vnā domū pulchrā ꝓ bono calciamētō vł ꝓ
vna veſte Nā ſi iſta oporteret fieri domificator nō
poſſet viuere quoniam ipſe annum apponit in con
ſtruendo vnam domum. ſi igitur pro illa nō habe=
ret niſi vnam veſtem non haberet cibū: q̄ non da=
bit domum ſuam pro tot rebus ꝙ ſint adequate ī
valore domui op3 igitur cõmutabilia adeq̄ri ſi de
beant cõmutationes fieri: adequari aūt nō poſſūt
niſi ea que ſunt vna cõmuni menſura menſurabi=
lia et cõmenſurabilia. ideo ⁊c. De his aūt que iu=
ſte cõmutari non poſſunt dicendū eſt ꝙ illorū ſunt
duo genera. quedā eñ cõmutari non poſſunt quia
lege prohibita. alia aūt q̄ꝛ ſcđm conditionem ſue
nature ea cõmutari nunq̄: licet primū aūt genus
circunſcripta prohibitione eſt eiuſdem modi cum
his que cõmutari poſſunt iuſte: ideo de his dicen=
dum eſt ſicut de illis. De ſecundo aūt genere vide
tur eſſe dicendum ꝙ ipſa cum his que iuſte cõmu=
tari poſſunt nulla eadem menſura ſunt menſura=

bilis ꝙ ſic videt̃ poſſe probari. Nam ſi eſſent commenſurabilia poſſent eis adequari ⁊ ſic poſſent iuſte cõmutari. quod eſt cõtra poſitum. Item hoc patet inductiue qm̃ nullus recti iudicij vellet ꝓ bobus vel ouibus vel quibuſcũq; bonis exterioribus vitã corporalẽ amittere. vel vxorem ꝓpriã alteri ad mechandũ dare: et ſi poſſet hoc velle ſecũdum rectũ iudiciũ: tunc illud eſſet eis iuſte cõmutabile qḋ eſt contra poſitũ. Itẽ bona aie nullis bonorum exteriorum vel corporis appreciabilia ſunt: eo ꝙ ſunt fines ipſorũ ⁊ ordinata in finẽ q̃tũcunq; multiplicata non poſſunt attingere finis bonitatẽ et ꝑfectionẽ. et q2 ſunt in genere boni diuerſorũ generum hec quidẽ honeſta. hec aũt vtilia. diuerſorum autẽ generũ non eſt eadẽ menſura. Et horũ bonorum incõmenſurabilitatẽ ſeu declarat ī multis eius epl̃is ad luciliũ de bonis aũt aie que dicimus honeſta bona dicit in epl̃a ſubinde ſic. Sũmũ bonum eſt et quod magis admireris vnũ .i. ſolum bonũ eſt quod honeſtũ eſt: cetera aũt falſa ⁊ adulterina ſũt et parũ poſt dicit hoc liqueat nihil eſſe bonum niſi honeſtũ ⁊ oĩa incõmoda iure ſuo bona vocabuntur que modo virtus honeſtauerit. Similiter i epiſtola inimicitias dicit vnũ eſt bonũ qḋ honeſtum In illis nihil inuenies veri vel certi quecunq; fame placent. Et ambas iſtarum duarũ ꝓportionũ declarat. Seneca in eadẽ epl̃a multis et pulcherrimis demõſtrationibus quas videas ſi placet: nũc aũt ita eſt ꝙ talia q̃ iuſte cõmutari non poſſunt ſic in retentione ipſorũ cõnexa ſunt aie bonis ꝙ abſq; eorũ detrimento nullus põt ea volũtarie cõmutare: propter quod dãno qḋ cõitas incurrit: nullum põt lucrũ equale reddi. Sed circa dicta dubitationes occurrunt. Prima eſt ꝙ ſi ſortes vxorem ſuam ipſa volente dederit ſponte platoni ad mechandũ ꝓ decẽ libris quis eorũ damnificatur vel lucrat̃. ſi dicis ꝙ ambo lucrantur ergo eſt bona mercatura nullus iniuſtum patitur. et ſic ꝑ ꝯſequens nullus iniuſtum agit: et ſi dicas ꝙ vterq; dãnificat̃ igitur nullus iniuſtum facit. q2 iniuſtũ facere eſt lucrari: ſcz plus habere debito in bonis ⁊ minus in malis ſi aũt dicas ꝙ vnus lucratur ⁊ alter dãnificatur. ergo vnus ſolus eorũ iniuſtum facit et alter ſolus iniuſtũ patit̃ ⁊ hec oĩno ſunt abſurda quõ igit̃ erit.

Prima dubitatio.

Secunda dubitatio eſt vtrum

cõmutabilia que iuſte cõmutari non poſſunt ſint adinuicẽ licet non cũ aliis cõmenſurabilia.

Tertia dubitatio eſt ſi ſortes

percuſſerit platonẽ vulnerauerit vel interfecerit: quomodo talis iuſtificatio poterit ad iuſtum reduci. ❡ Ad primã dubitationẽ dicendum eſt ꝙ vterq; dãnificatur ſcḋm aiam quia peccat vnde puniri debet. dãna eñi aie quia ſunt in noſtra poteſtate: non ſunt retinenda ſed amplius punienda. Q̃tum aũt ad exteriora bona quilibet eorum lucratur: q2 plus debito habet. hz eñi quod habere non debet. Si tu dicis quis igitur dãnificatur q̃ ad illa bona exteriora. ipſi eñi non poſſunt habere indebitũ lucrum niſi aliquo altero dãnificato. Ad hoc poteſt dupliciter reſponderi ꝑmo ꝙ cõitas dãnificat̃ inq̃tum dant aliis occaſionem et exemplum malefaciendi aut ſaltem inq̃tum cões leges offendũt Secundo põt dici ꝙ vterq; dãnificatur ſcḋm aiam vt dictum eſt. Sed q̃tum ad iſtud ſecundũ videtur ꝙ nulla ſit iuſtificatio ꝓpter hoc ꝙ nullus iniuſtum ſibi facit quilibet aũt ſeipſũ dãnificat ſcḋm aiam forte dici poteſt ꝙ vterq; ipſorum non ſeipſum ſolum. ſed etiã alterũ dãnificat inq̃tum vterq; ipſorum eſt alteri cauſa vel occaſio dãnificandi ſeipſũ et ſic vterq; grauiter iniuſtificare videtur non ſolum eñi qui bona corporis aut exteriora tollit iniuſtificat ſed plus multo q̃ perditionis aie occaſionem miniſtrat hec aũt iniuſtificatio non eſt forte ſecundũ ꝑticularem iniuſticiã ſed ſcḋm legalẽ. iniuſticia nãq; particularis eſſe videtur circa ea aliorum bona que nobis poſſumus applicare vel ab eis auferre et quorum dñã ẽ fortuna ſicut dici ꝯſ. ❡ Ad aliam dubitationẽ forte dici poteſt ꝙ dãnum vnius dãno alterius ⁊ lucrum lucro equari poteſt aliqñ. vt ſi vterq; eorũ vxorem alterius accipiat ſcḋm oẽs circunſtantias pares vel ſi vterq; cõſimiliter alterum interfecerit aut eius brachiũ amputauerit. ſz lucrum dãno ſaltẽ in cõmutatione voluntaria eq̃ri non poteſt vt apparuit in ſolutione precedentis dubitationis. eo ꝙ aia dãnificatur ⁊ dãnis aie nõ poteſt equari corporale lucrum. ❡ Ad tertiã dubitationẽ q̃ petit de cõmutationibus volũtariis dicẽdum eſt ꝙ percutiẽs alterum iniuſte dãnificat ⁊ illum quẽ percuſſit ⁊ cõitatem ſicut ſepius dictũ eſt q̃tum igitur ad dãnum cõitatis. forte videtur ꝙ ſibi non poteſt lucrũ equari: ꝓ tãto q2 bona ꝑſone ſingularis ⁊ bonũ cõe qḋ nõ eſt ꝑſone ſingulari appropiabile nõ ſũt eiuſdẽ rõnis. de dãno aũt ꝑſone ſingularis forte ꝙ aliqñ lucrum põt eq̃ri dãno. Vbi gr̃a ſi paup homo ꝑcutiat̃ modicũ ⁊ ſibi det̃ in reſtitutione dãni pecunia aliqua. forte lucrũ poterit eſſe equatũ dãno vel forte ꝑtrãſibit dãni q̃titatem. q2 modicũ ẽ dãnũ eius eo ꝙ aia illeſa manet. corpus etiã vel nõ eſt leſũ vel ſaluabit̃. ⁊ ſic nihil amiſiſſe vt̃ niſi ꝓ modico tpe. ꝓ quo ſibi leſio ⁊ ihonoratio inferũt̃. nullũ aũt iſtorũ eſt ſibi tãti ꝑcij. q̃ti pecunia ꝓpt̃ idigẽtiã. Aliqñ tñ videt̃ ꝙ lucrum dãno eq̃ri nõ põt vt ſi paup hõ regẽ iterficiat vt̃ igit̃ dicẽdum ꝙ vbicũq; ĩdãnõ põt eq̃le lucrum reſtitui: hoc eſt iuſtũ vbi aũt nõ põt pena erit apponenda put erit poſſibile ſm̃ exigentiam nocumenti.

Ad rationes. Ad primam et

ſcḋam dicẽdũ eſt ꝙ licet ea que ſũt iuſte cõmutabilia non ſint eiuſdem generis ſed valde equiuoca ſm̃ proprias eorũ ⁊ abſolutas ratiões tamen ſm̃ ꝙ cadunt in hũanum vſum ipſa conueniũt in eadẽ rõne ſcz quia vtilia vel q2 humane indigentie replētiua De alia aũt ratiõe dictũ ẽ ſatis in poſitiõe.

Q ritur decimo ſexto.

Vtrũ indigẽtia humana ſit mẽſura cõmutabilium? ❡ Arguit̃ ꝙ nõ. q2 menſura dz eſſe eiuſdẽ gñis cõmẽſurato. x. metaphyſice. indigẽtia aũt humana nõ eſt eiuſdem gñis cũ ipſis ꝯmutabilibus igt̃. ⁊c. Itẽ mẽſura dz eſſe ſimplex ⁊ idiuiſibilis decio metaphyſice. Indigẽtia hũana non eſt talis qm̃ ꝯtingit hoiem multiplicat̃ indigere igitur. Itẽ mẽſura ꝯpatit̃ ſecũ mẽſurabile. ſed indigentia nõ patit̃ ſecũ res venales quia cum habemus eas non indigemus eis.

Oppoſitum dicit Ari. Dicẽ

dum eſt ꝙ indigentia humana eſt menſura naturalis cõmutabiliũ qḋ ꝓbatur ſic. bonitas ſiue va

lor rei attenditur ex fine ꝓpter quē exhibetur. vñ
cõmentator ſcd̃o metaphyſice nihil eſt bonuꝫ niſi
ꝓpter cauſas finales. ſed finis naturalis ad queꝫ
iuſticia cõmutatiua ordinat exteriora cõmutabi=
lia eſt ſupplementũ indigentie humane. verbi gr̃a
ſi indigeo blado quorū abũdas ⁊ tu indiges vino
quo ego abũdo cõmuto tibi vinũ ꝓ blado: ⁊ itaqꝫ
vtraqꝫ noſtra indigentia eſt repleta igiť ſupplemē
tum indigentie humane eſt vera menſura cõmuta
bilium. Sed ſupplementũ videtur menſurari per
indigentiã. maioris eñ valoris eſt ſupplementum
qḋ maiorē ſupplet indigentiã. ſicut q̃to maior eſt
doliꝗ capacitas ⁊ vacuitas: tanto plus de vino req̃
ritur ad replendũ: ideo ⁊c. Itē hoc ꝓbať ſigno q:
videmus ꝙ illo tp̃e quo vina deficiunt q: magis
indigeremus eis ipſa fiunt cariora. Similiter vi=
na ſunt cariora vbi non creſcũt q̃ vbi creſcunt: eo
ꝙ illic magis indigemus ⁊ ſic de alijs. Itēꝫ in cõ=
mutatiua non eſtimatur preciũ cõmutabilium ſe=
cundũ naturalē valorem ipſoꝝ ſic eñ muſca plus
valeret q̃ totũ aurum mundi. ſed eſtimam⁹ valo=
rem ipſorum ſcd̃m ꝙ veniũt in vſum noſtruꝫ ⁊ nõ
veniunt in vſum noſtrum. niſi ad noſtras ſupplen
das indigentias. ¶ Sed contra hoc obijcitur ſic:
quia ſequeretur ꝙ paup̱ homo deberet bladũ eme
re maiori precio q̃ diues: q: magis indiget blado
q̃ diues. Item multa ſunt valde cara quibus mo
dicum indigemus et quibus diuites vtuntur non
in eorũ indigentijs ſed in eorum ſuperabundãcijs
voluptatum ⁊ apparatum.

¶ Item dubitatur de modo
quo cõmutabilia menſurãtur per indigentiã. Ad
primũ iſtorũ dicendum eſt ꝙ indigentia iſtius ho
minis vel illius non menſurat valorem cõmuta=
bilium. ſed indigentia cõis eorum qui inter ſe cõ=
mutare poſſunt. Uel dicendum ꝙ pauper quo ad
ea quibus abundat multo pluri precio emit ea qui
bus indiget q̃ diues. plus eñ apponeret de labo=
re corporali ꝓ vno ſextario frumenti q̃ diues pro
viginti: ſed plus pecunie non apponeret eo ꝙ indi
get ea. ſicut frumento vniuerſalr̃ eñ indiget exte=
rioribus bonis. ¶ Propter ſcd̃m notandũ eſt ꝙ
diuites ⁊ pauperes dupliciť accipiũtur. Uno mo=
do ſm̃ habere multuꝫ de bonis fortune aut modi
cum et ſic eos accipit vulgus. Alio mõ ſcd̃m ſuffi
cientiã. ⁊ non ſufficientiã. et ſic capiunť vere diui=
tie et vera pauptas de quibus dicit ſeneca ep̃la ad
lucillium. Non qui parũ habet: ſed qui plus cupit
pauper ē quod ꝓbat dicēs. Quid eñ refert illi q̃
tum in archa q̃tum in horreis iaceat q̃tũ paſcat.
aut feneret: ſi alieno imminet. ſi non acquiſita ſed ac
quirenda cõputet ⁊ addit de diuitijs dicens. quis
ſit diuitiarum modus queris ⁊ r̃ſdet primus ha=
bere quod neceſſe eſt. ſecũdus qḋ ſatis eſt. manife=
ſtum eſt igitur ꝙ iſti diuites non indigent ſed pau
peres oppoſiti eis indigent ſemp̱ de vulgari autē
modo diuitũ ⁊ pauperũ dicit ar̃ꝫ primo rhetorice
ꝙ vtriqꝫ concupiſcunt accidit quidem pauperib⁹
propter indigentiã concupiſcere diuitias: diuiti=
bus aũt ꝓpter potentiam concupiſcere non neceſ=
ſarias delectationes. Ideo manifeſtum eſt ꝙ vtri
qꝫ ſcd̃m veritatem ſunt indigentes ⁊ pauperes de
quo Arꝫ. primo rhetorice dicit ꝙ dupliciť ſunt in=
digentes. aut eñ vt neceſſarijs ſicut egeni. aut vt ex
ceſſus ſicut diuites. Dicendum eſt igitur ꝙ non ſo
lum indigentia neceſſarijs menſurat apud egenos
cõmutabilia ſed etiam indigentia exceſſus apud
diuites. ¶ Ad tertium dubiũ eſt dicenduꝫ ꝙ que
dam eſt menſura ſcd̃m equationē q̃titatis. ſcꝫ qñ
menſura poteſt equari menſurato per ſui replica=
tionem. et ſic vnitas eſt menſura numeri. ⁊ vncia
ponderis et quarta dolia vini ⁊ vlna pãni ⁊ de iſta
loquitur arꝫ. decimo metaphyſice hec eñ eſt eiuſ=
dem generis cũ menſurabilib⁹ ⁊ eſt indiuiſibilis
aut ſimplr̃ aut ſcd̃m ſenſum aut ſcd̃m inſtitutionē
vel aliquo tali modo. alia eſt menſura ſcd̃m ſimili
tudinem ꝓportionis: verbi gr̃a ſicut motum men
ſuramus ſpacio vel tempore. nã ſi mot⁹ a ſit in tp̃e
b ⁊ motus c in tp̃e d arguemus ſic ſicut a ad b ita
c ad d igitur per locũ a tranſmutata ꝓportione ſi
cut a ad c ita b ad d ſed tempus b eſt dubium tem
pori. d ergo motus a eſt duplex motui. c ⁊ ita etiaꝫ
poteſt exemplificari ſi motus menſuretur ſpacio.
Dico igitur ꝙ indigentia humana menſurat com
mutabilia ſcd̃m ſimilitudinē proportionis. non ſe
cundũ equationē quãtitatis. Nam ſcd̃m ꝙ pl⁹ vel
minus indigemus ſcd̃m hoc res eſt pluris vel mi
noris valoris ſcd̃m aũt equationē q̃titatis valor
rei cõmutabilis menſuratur per valorem et indi=
gentia p̱ indigentiã ⁊ tempus p̱ tempus. ⁊ motus
per motum. verbi gr̃a. ſcito valore quarti vini po
teſt per replicationē ſcire valorem doliꝗ ⁊ hoim in
digentiam cõem menſurabo per indigentias par=
ticularium. Tunc ad rõnes dicendũ eſt ꝙ due pri
me procedunt de menſura ſcd̃m equationē q̃tita=
tis. Ad tertiam dicendum ꝙ cõmunis indigentia
bene cõpatitur rerũ quibus indigetur exiſtē iam
aliqb⁹ appropatã. ideo nõ valet. Hec de q̃ſtione.

Queritur decĩo ſeptĩo

Utrũ numiſma ſit neceſſariũ ad men
ſurãdum cõmutabilia? ¶ Arguiť ꝙ
nõ: q: vni⁹ menſurabilis ſm̃ vnã ei⁹ rõ
nem debet eſſe vnica menſura. ſed cõ
mutabilia ſm̃ nullã rõneꝫ mẽſurari p̃nt numiſma
te: niſi ſm̃ ꝙ cadunt in vſũ hũanũ ⁊ vt ſic hñt aliã
mẽſuram ſcꝫ indigẽtiã hũanã: ergo ſm̃ nullaꝫ rõ=
nem p̃nt numiſmate mẽſurari. Item ſi numiſma
eſſet mẽſura venalium. ſequereť ꝙ ſemp̱ ꝓ equali
haberem⁹ res venales equales ſꝫ hoc eſt falſũ q:
ꝓ decē libris habem⁹ aliqñ ſolũ doliũ vini: aliqñ
aũt duo aut tria. Itē ex quo ꝯmutatio eſt neceſſa
ria ad hũanã ſuſtentationē ſicut dictũ fuit pri⁹ q:
natura nõ deficit in neceſſarijs ſeqtur ꝙ oē illud ē
inſtitutũ p̱ naturã qḋ eſt neceſſariũ ad ꝯmutandũ
ſed numiſma ſicut dicit ari. non eſt a natura: imo ĩ
nobis eſt ipſũ tranſmutare ⁊ facere inutile: ergo nu
miſma nõ eſt neceſſarium ſeu neceſſaria menſura
cõmutabilium.

Oppoſitũ videtur velle Arꝫ.

Et in primo politice dicit q: non eſt bene poſſibi=
bile res natura cõmutabiles tranſportari ad lon=
ginqua loca ad habendum ea quibus indigemus
numiſmatꝫ vſus eſt ex neceſſitate adinuent⁹. Pri Prim⁹ ar
mo oportet videre neceſſitateꝫ numiſmatis ad cõ ticulus.
mutationes. Secundo ꝙ per ipſum menſurentur
cõmutabilia. ¶ Quantũ ad primum dicendũ eſt
ꝙ perfectam hoim cõicationem ⁊ ſuſtentationem
numiſma eſt neceſſarium in cõmutationibus imo
puto qḋ ipſum eſt ſimpliciter neceſſariũ ad illius

dolim que nunc eſt multitudinis ſuſtentationem. Hec cōcluſio ꝓbaꝛ multiplr. Primo qdē ex diſtā tia locoꝝ vbi ſunt cōmutande res: vbi gfa i attrebato ſūt frumēta ⁊ non vina ꝑ frumētis. igiꝛ ſuis volūt habere vina de gaſconia: portare aūt ad gaſconiā ſua frumēta: maioris ſūptus eſſet ꝙ frumē ta valerēt: ⁊ ita nihil aut modicū vini reportareꝛ. Qd igiꝛ fiet neceſſe eſt eſſe aliquid pue ꝗtitatis vt ſit bn̄ portabile ⁊ valoris magni ꝙ ſit cōmutabile frumēto ⁊ vino: ⁊ hoc eſt numiſma: ꝙ accipiā pro frumēto ⁊ ꝑ eo vinū reportabo ⁊ ad iſtū modū cō mutationis optimi ſūt florent. Scđo hoc idē ptꝫ ex diſtātia tēpoꝝ. vbi gfa nunc habeo vinū multū ⁊ anno ſeqnti indigebo: nec vinū ꝙ habeo ſeruare poſſū qꝛ putreſieret: ergo neceſſe eſt ꝙ ego aliquid accipiā ꝑ vino ꝙ faciliꝛ ſeruare poſſim ſine ſūptu ⁊ ſine putrefactione ⁊ hoc eſt numiſma. Et hāc rō nem ponit. ari. ſub his vbis ꝑ futura aūt ꝯmutatione ſi nūc non indiges qm̄ erit ſi idigeas numiſma nobis fideiuſſor. Tertio idē ptꝫ ex nr̄a mltiplici indigētia vbi gfa: iſte paup opꝫ ꝙ labore ſuo lucreꝛ ſibi neceſſaria. laborat igiꝛ trib⁹ dieb⁹ vni diuiti ⁊ ſibi deficiūt panis. carnes. lac. ſal. ſi napium ⁊c. q̄ nō habet ille diues ſꝫ habet lapides ꝑcioſos. ꝙ igiꝛ fiet neceſſe eſt vt ꝑ labore recipiat rē ad par ua ptibilē. ꝑ cui⁹ vna ptē habeat lac ⁊ ꝑ alia panē ⁊ ſic de aliis ⁊ ad hoc eſt neceſſaria minuta pecūia Quarto idē ptꝫ ex ꝗꝛdā cōmutabiliū magni valoris indiuiſibilitate vbi gfa. equū habeo ⁊ indigeo veſte calciamētis ⁊ cibo igiꝛ equū meum nō dabo cortario qꝛ forte nō habet veſtes neqꝫ agricole qꝛ forte non haberem calciamenta etiam forte agricola et cortarius non indigēt equo igiꝛ pro equa opꝫ pecuniā accipe cui⁹ vnā partē dabo ꝑ damno aliā pro calciamēto: reliquā ꝑ frumēto. Et vt ſic ad vnū dicere ꝯſiderāti multe alie neceſſitates numiſmatis apparebūt. Pro qbus neceſſitatibus ſicut aliq̄ dicūt numiſma aliquas exigit ꝯditiones. Una eſt ꝙ ſit paruū ꝗtitate. ſic eñ nō pōt fieri detractio ei qn de facili ꝑpendaꝛ. Scđa ꝙ habeat impreſſionē caracteris alicuius ꝑncipis: alias poſſet qlibet fingere ⁊ falſificare numiſma: ex quo ꝯmutationū eqlitas tollereꝛ Tertia ꝙ ſit certi pōderꝭ. aliter eni nō poſſet ꝑ ipſū certū preciū ꝯmutabilibus imponi. Quarta ꝙ ſit bn̄ ꝑmāſiuū ſine corruptione qꝛ aliꝛ nō poſſet ꝑ ipſū future indigentie ꝓuideri. Quita ꝙ habeat materiā precioſā vt mlt⁹ valor poſſit i ꝑuo loco reponi et ad loca diſtantia faciľr portari. Sexta ꝙ ſit in parua diuiſibile ſpecialiꝛ ꝓpē paupes quoniaꝫ ſepe multiplicibus rebus indigent parui preciꝭ.

¶ Quantum ad ſcđm̄ arti

culū dicunt qdam ꝙ ꝑncipes ꝗtitatē valoris ipo nūt numiſmati ⁊ ſm valorē ſibi impoſitū mēſurātur per ipſū cōmutabilia. ideo dicebat ariſt. ꝙ numiſma non natura: ſꝫ nole eſt ⁊ in nobis eſt facere ipm inutile. Sed forte ꝙ ſic abſolute dicere nō eſt neceſſarium: qm̄ ſi nulla eſſet modo pecunia ⁊ rex aliquā de nouo fabricaret: verꝫ eſt ꝙ poſſet ſibi nomen iponere: ſcꝫ ꝙ vocareꝛ denarius vel obol⁹: ſꝫ eius non eſſet iponere quantū valeret denari⁹ vel obolus: poſito eñ ꝙ rex diceret valeat denarius quartā vini. hoc non eſſet iuſtū: qꝛ vnū vinū eſt melius alio/ ⁊ in vno loco ꝙ in alio. Opꝫ igiꝛ ꝑmo ꝙ valor pecunie indigētia humana mēſureꝛ: ſꝫ ei forte nō indigeam⁹ ad nr̄as neceſſitates auro vł argēto: tn̄ diuites indigēt eis ad exceſſus ſuos i apparatib⁹ vel exteriorib⁹. ꝓpter qđ videm⁹ ꝙ aurū ⁊ argentū i maſſa tanti valoris ſūt vel q̄ſi tāti. ſicut in moneta. cū igiꝛ valor pecunie mēſurat⁹ fuerit ſm proportionē ad hūanā indigētiā oia cōmutabilia poterūt appreciari ſm proportioneꝫ ad pecuniam qualē eñ ꝓportionē habebūt ad humanā indigentiā talē ꝓportionē habebūt ad pecuniā hūane idigētie ꝓportionatā. verū eſt tn̄ ꝙ iam aliqua currē te moneta/ ſi rex aliā fabricaret poſſet ei in ordine ad precedentē ꝑciū inſtituere. vbi gfa: dicere ꝙ nouus denari⁹ ꝑ trib⁹ veterib⁹ ponaꝛ ⁊ capiaꝛ. ſed ſi ſm ſue materie relationē ad humanā indigētiā nō valeat: tn̄ vel valde ꝓpe: rex peccaret et iniuſte ſup cōem ꝑplm lucrareꝛ: niſi forte ꝓpter cōe bellū: vel aliquā aliā cōem neceſſitatē excuſareꝛ a pctō. Ad rōnes dicendū eſt. Ad primā ꝙ vnica eſt ꝑma ⁊ ꝑncipalis mēſura ꝯmutabiliū humana indigētia: ſꝫ non eſt inconueniens aliā eſſe mediā q̄ menſurata per primā poterit reliqua mēſurari. Ad aliā cōcediꝛ ꝙ numiſma nō eſt certa menſura venaliū: niſi ſm relationē ipſi⁹ ⁊ illoꝝ ad humanā indigentiam Ad aliā dici pōt ꝙ tāta multitudo ꝑpli ſicut nunc eſt non poſſet bene ſuſtētari ſine multis: q̄ natura non pōt nobis dare ſine arte: nec ꝓpter hoc natura deficit in neceſſariis: qꝛ dedit nobis rōnem per quā oēm artē poſſum⁹ nobis acqrere: ⁊ ꝑ ꝯñs oia nobis neceſſaria ꝑcurare. Et ſic eſt finis q̄ſtionis.

Queritur decimo octa

uo: Utrū ius politicū ſit aliud a iure dn̄atiuo paterno vł vxorio. ¶ Et arguitur ꝙ non. qꝛ oē ius naturale eſt ius politicum: cum ius naturale ſit ſpecies iuris politici: vt patet in littera: ſed ius dominatiuū paternum ⁊ vxorium eſt ius naturale: vt ptꝫ primo politice: ergo ⁊c. Itē dicit Ari. iuſtū politicū eſſe qb⁹ eſt lex ad ipſos: ſed leges plures dantur dn̄oꝝ ad ſeruos. patruꝫ ad filios. ⁊ viri ad vxores: et econtra: ergo ⁊c. ¶ Itē principat⁹ deſpoticus principat⁹ regalis ⁊ principatus politicus videntur includere iuſtū politicū inter principātem et ſubiectum. ſed primo politice declaratum eſt ꝙ dn̄s ꝑncipatur ſeruo deſpotice: ⁊ pater filio regaliter: ⁊ vir vxori politice: ergo ⁊c.

Oppoſitū dicit philoſophus

Notandū ꝙ ius politicū eſt ius ſeruandi debituꝫ ordinē inter ciues. Sunt aūt ciues q̄ ſub eodē pncipatu ꝯmorātes ſunt in viuēdo/ acqrendo/ ⁊ poſſidēdo liberi ⁊ equales. ⁊ nō dico equales ſic ꝙ quātum vn⁹ acqrit vel poſſidet tm̄ alter: ſed ſic ſunt liberi ⁊ equales: quod lꝫ vnicuiqꝫ equaliter tm̄ ſibi acquirere quantū pōt ⁊ acqſita poſſidere: ⁊ vti eis ſicut placet: abſqꝫ tn̄ cōtratis et conciuiū leſione. Ius aūt dn̄atiuū eſt ius ſeruandi debitū ordinem inter dn̄m et ſeruū. Ius vero paternū eſt ius ſeruandi debitū ordinē inter parentē et prolem. Sed ius vxoriū eſt ius ſeruādi debitū ordinē inter virum ⁊ vxorē. Dicēdū eſt/ ergo ꝙ iuſtū politicum eſt multipliciter diſtinctū ab alio triplici iuſto. ꝑmo qdē quantū ad eius materiā vel obiectū: qm̄ iuſtū politicū eſt inter partes ciuitatis ⁊ inter ciues vt dictū eſt: ideo etiā dicitur politicū. i. ciuile. Alia aūt iuſta ſunt inter partes domus: qꝛ ſicut diciꝛ. j. politi

et prime ⁊ minime partes domus ſunt dñs et ſeruus: maritus ⁊ vxor: paṫ ⁊ filius. modo ciuitas et dom⁹ ſpecie differũt: non ſolũ magnitudine ⁊ paruitate vt ꝓbatur primo politice: ergo illa tria iuſta nõ ſunt iuſta politica: ſed vocantur ꝓprie iuſta economica. Itẽ ius politicũ eſt inter perſonas diuiſas in proprietate ⁊ vſu bonoꝝ. Aliud aũt triplex iuſtum eſt iter ꝑſonas ꝯiũctas in vtroqꝫ iſtoꝝ. ſeruus eni eſt tanqꝫ poſſeſſio dñi: filius aũt ſicut pars partis: vxor aũt eſt viro ꝯiũcta. Itẽ iuſtum politicũ eſt iter ꝑſonas equales quãtũ ad ꝓncipari ⁊ ſubijci qꝛ neutri ciuiũ naturaliter ꝓncipanṫ vel ſubijciũtur. Aliud aũt triplex iuſtũ eſt inter ꝑſonas naturaliṫ inequales paterfamilias eni naturaliṫ ꝓncipatur ſeruis vxori et liberi ꝓut oſtendiṫ primo politice. Secũdo aũt iuſtũ politicũ differt ab alio triplici iuſto quãtum ad formã ⁊ modũ qꝛ iuſtũ politicũ eſt equalitas eoꝝ ſimplr inter quos ipſũ eſt in hoc vt quilibet habeat ꝙ ſuum eſt. Aliud autem triplex iuſtum eſt inequalitas ſimpliciter eoꝝ iter quos eſt equata tñ ſm debitã proportionalitatem. Iuſtum eni eſt ꝙ pater prebeat filio nutrimẽtũ et doctrinam ⁊ ecõtra filius patri reddat honorem ⁊ reuerẽtiam. ⁊ ſicut ſeruus acquirit domino ⁊ ꝓcurat ita ecõuerſo opꝫ ꝙ domin⁹ ſeruum cuſtodiat ⁊ defendat. Et vt dicit Albertus ſicut vir vxori ꝓbet fecunditatẽ. ita vxor viro rependat generationem vel vt alij dicũt ꝙ ſicut vir honorẽ ipedit vxori ſic ſcꝫ ꝙ ex honore viri mulier honoraṫ: ita mulier reddat viro debitū famulatum. Tertio vero differũt quantũ ad finẽ vel effectũ qꝛ iuſtũ dominatiuũ paternũ ⁊ vxoriũ. ordinaṫ principaliṫ ad ſuſtẽtationẽ ⁊ ꝯſeruationẽ hũane vite. Iuſtum autẽ politicũ ordinaṫ ad ꝑ ſe ſufficiẽtiã vite ſicut ſatis ptꝫ primo politice. ⁊ Tulli⁹ idẽ declarat i ꝓncipio ſue rethorice. Quarto itẽ pñt differre penes cauſam efficiẽtem iniuſtũ ad iuſtum reducentem: qꝛ cũ par in parẽ nõ habeat imperium: illi iter quos eſt politicũ iuſtum ſint ad inuicem pares vt dictũ fuit. opꝫ iniuriã corrigi per iudicem tertiũ hñtem in hoc auctoritatem ſibi vel ſuis ꝓdeceſſoribus a cõtrate cõmiſſam. In alijs aũt iuſtis nõ eſt tertia perſona ſed illa pars que alteri preeſt dirigit eam ad iuſtũ domini eni eſt ſeruũ punire ⁊ patris filium caſtigare. et viri vxorẽ reprehendere ſi delinquat. Eſt tamen intelligendum ꝙ aliqñ paṫ et filius vel vir ⁊ vxor aut etiam dominus ⁊ ſeruus aliqua habent diuerſa bona in quibus dñs nõ preeſt ſeruo vel pater filio nec vir vxori. verbi grã poſſibile eſt ꝙ aliquis eſt ſe ſeruus in bonis exterioribus ſed non i corpore ꝓpter qꝺ ſaltẽ corpus habet diuiſũ ab his q̃ ſũt domini. filius etiã cũ emancipat⁹ fuerit a pr̃e. põt habere ꝓpria poſſeſſiones aut etiam ſicut ſm aliquas cõſuetudines patriarũ matre defuncta filius habet dominiũ ſuꝑ medietatem bonorum. ſimiliter vxor aliquãdo et ſm aliquas cõſuetudines hꝫ proprie dñium in proprietate aliquarum hereditatũ. licet ipſa quo ad vſum ſit viro cõiuncta. et ſaltem filius ⁊ vxor habent diuiſim a patre vel a viro vitam corporalem: corpus et membra ſaltem vſqꝫ ad aliquem terminum. ita ꝙ in his non ſunt ſub dominio patris aut viri. Dicendum eſt igitur ꝙ quantum ad omnia bona que ſeruus et dñs vel paṫ ⁊ filius: vel vir et vxor hñt diuiſa ad ipſos eſt iuſtũ politicũ: ⁊ pñt adinuicẽ hr̃e legitimas actiones: ⁊ recurrere adinuicẽ politice. cui⁹ rõ eſt: qꝛ vt ſic non hñt ſe per modũ ſerui ⁊ dñi: vel pr̃is et filij. vel viri ⁊ vxoris. ſed ꝑ modũ ciuium eo ꝙ vt ſic ſunt tanqꝫ liberi ⁊ equales: ideo ⁊c. Sꝫ quantũ ad ea bona q̃ hñt cõiuncta inquantũ hic eſt dñs et ille ſeru⁹: ⁊ hic paṫ ⁊ ille fili⁹: et iſte maritus ⁊ hec vxor nõ eſt inter eos iuſtũ politicũ ſicut ex dictis apparuit. Ad qꝺ etiã probandũ Ariſt. duplex medium aſſignat. primũ qꝛ non eſt iuſtũ politicũ ad qꝺ non eſt iniuſtũ/ ſed pr̃is ad filiũ: vel dñi ad ſeruum ⁊c. non eſt iniuſtũ: ergo ⁊c. maior ptꝫ. qꝛ contraria ſunt nata fieri circa idẽ. minor ptꝫ: qꝛ ſeru⁹ filius ⁊ vxor ſunt tanqꝫ pars. vel poſſeſſio dñi pr̃is aut viri. nullus aũt ad rẽ ſuã vt ſua eſt iniuſtũ facit. tum qꝛ iniuſticia ⁊ iuſticia ſunt ad alterũ. tum qꝛ iniuſtũ facere ꝓprie eſt nocere ex electione: nullus aũt eligit ſibi ipſi nocere ex electiõe vt dicit Ariſt. Scðm mediũ eſt: qꝛ ad illos non eſt iuſtũ vel iniuſtũ ſimpliciṫ ad quos lex non ferṫ: ſꝫ lex non ferṫ pr̃is ad filiũ ⁊c. vñ per nullã legẽ pṫ puniṫ a ꝓncipibus vel legiſlatorib⁹ ſi ꝑcuſſerit filiũ: ſaltẽ vt dicit Ari. antequã ſit pelicon ⁊ adultus: ⁊ ita de dño et ſeruo.

Ad rõnes igitur ſoluendum

eſt. Ad primam põt dici ꝙ neqꝫ oẽ ius naturale eſt politicũ neqꝫ oẽ ius poſitiuũ eſt politicũ: ita ꝙ naturale ⁊ poſitiuũ non ſunt differẽtie ſpecifice ⁊ eſſentiales iuſti politici ſm ꝙ politicũ: ſed ſunt eius differẽtie accidentales. ſicut ſi hõ diuideret in maſculũ ⁊ femellã: quib⁹ etiã alie ſpecies aialium diuiduntur. non ſolũ eñ iuſtũ politicũ diuidiṫ in naturale ⁊ poſitiuũ: ſed etiã iuſtum economicũ. ſepe eñ paterfamilias aliqua ſtatuit in domo fore obſuãda vltra id quod iuſtum economicũ naturaliṫ requirebat. Ad aliã dicendũ eſt ꝙ legalis iuſticia de ſingulis ad humanã vitã pertinentib⁹ intromittit ſe ſicut dr̃ in hoc q̃nto: propter qꝺ ipſa per modũ documentoꝝ põt determinare qualiter ſe debeat habere pṫ ad filiũ: et vir ad vxorẽ: vel etiã dñs ad ſeruum ⁊ ecõtra. ſed leges non feruntur ad eos per modũ preceptoꝝ. propter quaꝝ tranſgreſſionẽ fili⁹ habere poſſit actionẽ contra pr̃em: vel vxor ꝯtra maritũ: niſi ſicut dictũ eſt inquantũ poſſunt hr̃e diuiſa bona. Ad vltimã dicendũ eſt ꝙ principat⁹ paternus non eſt principat⁹ regalis ſimpliciter: ſed ſm ſimilitudinẽ: ſiue ſm quid: ſicut apparet primo politice. et. viij. ethicoꝝ. ⁊ itẽ neqꝫ principis alicui⁹ ad ſubditũ eſt iuſtum politicũ proprie inquantum ſubditi ſunt ſed inquantũ quo ad aliqua ſunt equales et ab inuicem abſoluti. ſic enim et non aliter ciues aliquando habent actionem legitimã contra legem. Et ſic finitur queſtio.

Queritur decimonono

Utrum ſit aliquod iniuſtũ naturale. ¶ Arguiṫ ꝙ non: qꝛ nulla eſt iuſticia naturalis. Nã oĩs iuſticia ſaltẽ ꝓprie dicta eſt virt⁹ moralis: et ꝑ ꝯñs ꝑ conſuetudinẽ acq̃ritur: ergo per locũ a cõiugatis nullum erit iuſtũ naturale. Itẽ oẽ iuſtũ in aliqua cõicatione ꝯſiſtit: vt ptꝫ in quinto hui⁹. ⁊ in octauo. ſi g̃ cõicationes hoim nõ ſunt naturales/ iuſta nõ erũt naturalia. modo cõicationes non ſunt naturales imo mere voluntarie. Itẽ nullum natura exiſtẽtiũ aliter aſſueſcit. ij. hui⁹. ſed ſm oẽm modũ iuſti aliṫ contingit aſſueſcere ⁊ hoies fieri iniuſtos: ergo ⁊c. Itẽ ſicut dicit Ariſt. Naturale eſt qꝺ vbiqꝫ hꝫ can-

ſtem potentiā quēadmodū ignis hic⁊ in perſis ar‑
det. ſed nulla iuſta hn̄t vbiq͂ apud oēs eādē po‑
tiam. ſed ea mutari opz ſepe ꝑpter circūſtantiarū
incidentiū varietatem. ad qđ deſeruit epykeya. vt
poſt videbit: propt̄ ꝙ etiam dicebat̄ ꝓmo huius ꝙ
bona ⁊ iuſta de q̄bus ciuilis intendit. tantam hn̄t
dr̄am ⁊ errorē. vt videāt̄ lege ſola eſſe na᷑ a nō igr̄.

Oppoſitum vult ariſtote.

qui diuidit iuſtū politicū in iuſtū naturale et iuſtū
legale. Item videt̄ ꝙ omne iuſtū eſt bonū. ſed nul‑
lum eorū que preter naturā bonū. vt dicit ari. ſe‑
primo politice: ergo nullum iuſtum eſt ꝑter natu‑
ram viſa fuit differentia inter ius iuſtū. et legem.
Ius eni erat ꝑceptū ſeu ordinatio dn̄i circa ſub‑
ditos. Iuſtū aūt erat qđ ſubditis ꝯcedit̄ ſm iura.
Lex aūt erat ſcriptura iuris ī libro vel inalo. ꝓpt̄
qđ iuſtū nō videtur dici naturale: niſi qꝛ ē ſm ius
nature neq͂ lex naturalis niſi qꝛ eſt deſcriptio iu‑
ris nature. Ideo de iure nature videndum eſt.

Notabi‑le.

Sciendum ē ꝙ homines

poſſunt triplices habere domīos puta deū naturā
et principes. Deus aūt dupliciter pōt ordinare ſu‑
per hoīem. Unomodo ſm cōem nature curſum ſcꝫ
mediante natura. Deus eñ ī operib⁹ nature coa‑
git: imo plus agit q̄ natura ſm auctorē de cauſis
dicentem. Prima cauſa plus influit ⁊c̄. natura nā
q͂ dirigit̄ in ſuis operationib⁹ ab ipſo deo ⁊ intel‑
ligētijs vt dicit cōmentator duodecio metaphyſi‑
ce cōmento decimo nono. Hanc aūt ordinationem
dei non diſtinguimus ab ordinatiōe nature. eo ꝙ
hoc deus ⁊ natura ſimul operantur. Aliomō de⁹
ordinat ſuper hominē immediate ⁊ ſuper natu‑
raliter reuelando ⁊ manifeſtādo nobis aliqua do‑
cumenta vite noſtre ad que humana ratio nature
ſue relicta nō potuiſſet peruenisse ⁊ iſte dei ordina‑
tiones ⁊ precepta poſſūt ⁊ debent dici iura diuina
non iura nature. neq͂ iura humana niſi forte paſ‑
ſiue ſcꝫ quia hoībus precepta. Sed de iſtis forte
nihil intendere videtur Ari. propter qđ de his pre‑
termittētes deſcendam⁹ ad ſm dominiū qui eſt na‑
ra. Natura aūt (ſicut pꝫ ſcđo phyſicorū) dr̄ de ma‑
teria et de forma. ſed materia nullū habet domini‑
um ſiue principatum: ſed oino dicitur ſm exigen‑
tiā ⁊ imperium agentiū ⁊ formarum. ſi aūt in homi‑
ne ſint plures forme ſubſtātiales vel vnica diuer‑
ſas hn̄s potētias tñ nihil intēdim⁹ ad pn̄s niſi de
formis cognitiuis vl̄ ſaltē mediāte cognitiōe opā‑
tib⁹ ſicut ſūt appetitus ⁊ volūtas. Alie autem vir‑
tutes ſunt communes alijs innanimatis: et non
ſūt humane ſicut de potentia nutritiua dicit ariſt.
in fine primi huius. Potentia autem ⁊ appetitus
ſenſitiuus licet ſit communis ceteris animalibus
tamen in hoīe ſpectat ad mores ⁊ ad directionem
humane vite: prout aliqual̄r participat rōnem ſm
ꝙ exaudibile ⁊ ei obedibile. dictū eſt eñ. ſ. hui⁹: ꝙ
illa pars ſenſitiua inata eſt aduerſari rōni ⁊ inata
eſt etiā obedire. Tenendū eſt tñ ꝙ prout ipſa inata
eſt aduerſari rōni nullū debet in humana vita ge‑
rere dn̄ium. ſed eius iudicia vel precepta ſunt ſolū
admittēda ſm ꝙ ꝯſonant rōni. Dicūt ergo q̄dam
ꝙ pars ſenſitiua multas inſtituit ordinationes et
precepta circa vitam humanam in quibus etiam
concors eſt ratio. verbi gratia: coniunctio maris
et femine. liberorum procreatio. ⁊ vis illate repul‑
ſio ſicut dicit Albertus. Sed iterum ſuper hoc pars
rationalis multas alias ordinationes et prece‑
pta nobiliora per ratiocinatiuam inquiſitionē ap‑
ponit vtraq͂ ergo ꝑcepta cōīter poſſūt dici iura na‑
ture: ſed ſtricto noīe quidā vocant precepta rōnis
iura gentiū eo ꝙ gentib⁹. ſ. hoībus propria eſt ra‑
tiocinatio ſola vero precepta ſenſus vocāt iura na‑
ture: qꝛ non p̄ inq̄ſitionē aliquā ſed tanq͂ ex inſtin‑
ctu nature ꝓueniūt. Si autē aliqua fuerint q̄ neq͂
p̄ ſenſum ex inſtinctu naturali neq͂ per rōnem ſint
magis ad vnā partē ex natura rei determinabilia
q̄ ad aliā: et p̄ ꝑncipes ſeu legiſlatores determinā‑
tur qui vnā partē determinare ꝑcipiunt: tūc iſta ꝑce‑
pta erunt iura diſtincta ꝯtra predicta iura gētium
⁊ nature: ⁊ iſta iura videtur Ariſt. vocare legalia.
Alij aūt aliqui vocāt ea ciuilia. Alij alit̄ dicunt ꝙ multiplex
ſicut in ſpeculabilib⁹ q̄dam ſunt principia ꝓma ꝓpoſitio
q̄ cōmentator. iij. de aīa dicit eſſe naturalit̄ innata practica.
ſeu cognita. non qꝛ a principio nr̄e creationis ſint
cognita: ſed qꝛ ſine inq̄ſitiua rōcinatiōe ex ſola na‑
turali īclinatiōe itellect⁹ ad itelligibile ꝯp̄hēdim⁹
ea ſtatī ꝯcedim⁹ q̄ñ nobꝫ occurrūt. Alie aūt ſunt
ꝯclōnes nō ſtatī ꝯceſſe ſꝫ p̄ deductionē eaꝝ ex ꝑn‑
cipijs ꝓmis ꝑdictis. Alia ꝟo ſunt cōtingentia: q̄ ſi
ita ſint vel aliter nihil differt in ordine ad ꝑncipia
naturalit̄ ꝯceſſa vel ꝯclōnes ex eis deductas. Ita
in opationib⁹ quantū ad practicū intellectū q̄daꝫ
ſunt ꝑncipia naturalr̄ ab oībus conceſſa. nō ex in‑
quiſitione aliqua ſed quaſi ex inſtinctu naturali. ſ.
ex īclinatione naturali aīe ad ipm̄ verū ⁊ ipm̄ bonū.
Alia aūt ſunt q̄ ex dictis ꝑncipijs rōcinando poſ‑
ſunt īferri. Et alia ſunt q̄ non differūt ſi ſic vel alit̄
fiant. Prima igit̄ dicunt̄ nature. Scđa ꝟo dicunt̄
gentiū apud legiſtas: ⁊ vtraq͂ cōi noīe apud Ariſ.
dicunt̄ iura nature: qꝛ ſcꝫ aīal rōnalis ex vi nature
ſue determīat̄ ad ea: lꝫ differēter. ſ. ad ꝓma ſine ra‑
tiocinatione: ⁊ ad ſcđa per rōcinationem. Et ſicut
pri⁹ dictū fuit cū de differentib⁹ ꝑncipes vnā partē
determinauerit illa ꝑcepta vocant̄ apud Ari. iura
legalia: qꝛ ſcꝫ non ex natura vim habēt: ſed ſolum
qꝛ a lege poſita ſunt: apud legiſtas aūt vocant̄ iu‑
ra ciuilia ꝓ tanto: qꝛ ſunt alia ⁊ alia in alijs ⁊ alijs
ciuitatibus. Et iſti duo modi dicēdi diſtinguntur
per hoc qđ ꝓmus modus ponit ꝙ iura nature ſtri‑
cto noīe appellata: ꝓut contra iura gentiū diſtigū‑
tur ſunt ꝑcepta ptis ſenſitiue: prout tñ inſticttu na‑
turali: ſcꝫ prout a cauſis ſupioribus q̄ non fallunt
ipſa dirigunt̄ in debitū finē. Scđs aūt mod⁹ ponit
ꝙ iura nō ſunt ſm humanos mores niſi q̄ rōne ſu‑
bent̄: ſed illa vocant̄ iura nature ſtricto noīe ad q̄
rō per inſtinctū nature determinat̄ abſq͂ rōcinati‑
ua inq̄ſitione. Et forte ꝙ hoc eſt meli⁹: qꝛ nihil in
humanis actib⁹ eſt bonū/neq͂ p̄ ꝯñs iuſtū: niſi ꝓ‑
ut eſt ꝯſonū recte rōni. Si eñ in ſenſu ſiſtamus: to‑
tū beſtiale eſt nihil humanū. Adhuc alij dicunt ꝙ
diſpōnes ille dicunt̄ hoī naturales q̄ ſunt ſibi con‑
uenientes ad attigendū propriū ⁊ naturale bonū:
ſm ꝙ ſibi eſt poſſibile. Conueniēs eñ cōiter dicit̄
naturale: ⁊ diſcōueniēs innaturale: ſicut dr̄ ꝙ fri‑
giditas eſt naturalis aq̄: ⁊ caliditas innaturalis.
Ea aūt q̄ in humanū vſum veniūt tripliciter ſe hn̄t
apud hoiem: ⁊ apud corpus: et apud aīam. Apud
corpus eñ apparet ꝙ quedā determiate ꝯgruunt
corpori bene diſpoſito/ſic ꝙ eoꝝ oppoſita non con‑
gruerent. Alia aūt ſunt q̄ ⁊ ſua oppoſita indifferē‑
ter ſibi cōgruunt. Alia vero ſunt q̄ congruūt corpi

non bene diſpoſito.ſed egro rōne egritudinis. vt dicta: vel aliq̄ alia medicina. Que aūt pfecte nature congruunt illa dicunť ſimplr congrua: ⁊ per conſequens ſimplr naturalia. Que vero cōgruūt defectib⁹ nature talia dicunť congruere ſm qd: ⁊ eſſe naturalia ſm quid: ⁊ ſimpliciťr innaturalia. Que aūt indifferentia ſunt dicunť accidentalia. Sic igitur dicendū eſt de his que ſpectāt ad regimen politicum. quedā eni expediunt oīm ciuitati bene ſe habenti. propter qd iuſtū naturale ſimpliciter conſiſtit in eorum obſeruatione. Quedā aūt congruunt ciuitati defectuoſe ratione ſue defect⁹ que ſibi bene habenti non congruerent: in quorū obſeruatione iuſtū conſiſtit non naturale ſimpliciter: ſed naturale ſm quid ¶ Alia aūt ſunt que ſic vel aliter facta ciuitati cōgruunt indifferenť: et ſi ad alterā partem per pncipem vel conſuetudinez determinenť. tunc in hmōi determinatiōis obſeruatione conſiſtit iuſtū accidentale. ¶ Primū igitur iſtorum triū iuſtoꝝ vocať ab Ariſto. iuſtū naturale propter cauſam predictā. A legiſtis autem ſm pdus dicta diuidiť in ius naturale ſtricto noīe ⁊ in ius gentium. Tertium aūt iuſtū vocat Ariſt. legale pro tanto ꝙ eo ſolo magis eſt iuſtum: ſic q̄ aliter: quia lege determinatum: et legiſte vocant ipm ius ciuile. quia aliud ⁊ aliud inueniť in alia: ⁊ in alia ciuitate ſm voluntarias determinatiōes pncipum: vel ciuiū. Scdm aūt iuſtum aliqui reducunt ad primū. qm̄ ī eo differt ex parte rei ſic ⁊ aliť fieri. Aliq̄ aūt reducūt ipz ad tertiū. quia eſt aliud ⁊ aliud in alia: ⁊ in alia ciuitate. Et manifeſtū eſt ꝙ ſi iuſtum diuidať in cōe oīm ciuitati bene habēti: ⁊ in propriū vniuſcuiuſqꝫ tunc ſcdm iuſtum cū tertio cadit ſub ſcdo membro diuiſionis. Si vero iuſtum diuidať in illud qd ex parte rei eſt iuſtū: ⁊ oppoſitum eſt iniuſtum: ⁊ illud qd ex re nō differt ſic vel aliter fieri. ſed per ſolā legis determinationez tunc ſcdm iuſtum cū primo cadit ſub primo membro diuiſionis. Et non eſt vis quomodo dicať. ſatis enim apparet queſitū. ſcꝫ qm̄ quedā ſunt iuſta naturalia ſm dictos modos. ¶ Sed vlteri⁹ ſciēdum eſt ꝙ cōiſſime accipiendū naturale oīa iuſta poſſunt dici naturalia. nā aliqua ſunt ꝓprie naturalia ſicut dictū fuit. q2 practicus intellect⁹ eis naturaliter aſſentit. eo ꝙ ſm albertū naturaliť deſcripta ſunt ī naturali iudicatorio rōis. ⁊ iſta ſunt cōia pncipia practice rōnis. vt qd bonū ē pſequēdū eſt ⁊ malū fugiendū. qd nō eſt iniuriādū. ꝙ parentes ſunt honorādi: ⁊ filij nutriendi. nā ſicut dicit Albert⁹ aliter homo non eſſet honeſti pticeps niſi pncipia honeſti eēnt ī eo per naturā. ſicut nec eēt particeps ſcie ſi nō eſſent in eo pncipia ſcie per naturā. Natura eni nichil facit ad aliquē finē cui non conferat pncipia per q̄ poteſt puenire ad ipm aliter deficeret in neceſſarijs: ⁊ ageret ocioſe. Alia aūt ſunt ſcdario naturalia: q2 ſcꝫ ex predictis pro prie naturalib⁹ deducta ſunt modo oīa alia iuſta vel iura deduci poſſunt ex eis: ſed differenť. q̄dā eni ex eis oriunť ſicut cōcluſiones ex pncipijs ⁊ iſta vocat Ariſt. adhuc naturalia. Aliq̄ autē dicunt ꝙ ſtricto noīe vocanť iura gentiū. Alia autē oriunť ex dictis pncipijs non ſicut cōclōnes. ſꝫ ſicut ꝯcluſionū voluntarie determinationes q̄tuꝫ ad executionē. vbi gr̄a cōcludi poteſt ꝙ fur puniēdus ſit. ſed quomodo nō cōcludiť. eo ꝙ ſm rei naturā non differt. vtrum iſto modo: vel alio ꝓpter qd legiſlatores vno modo determināt in vna ciuitate: ⁊ aliter in alia: ⁊ hmōi determinationes pñt dici cōiter iura naturalia. ſcꝫ inq̄tum ſunt conſona pncipijs: ⁊ concluſionibus practice rōnis. que proprie iura naturalia dicuntur.

Ad rōnes igitur dicēdum eſt

Ad rōes

Ad primā. ꝙ ſi obiectum habitus eſt a natura nō propter hoc opꝫ habitum eſſe a natura. ſed per doctrinā: vel aſſuetudinem poteſt habit⁹ acquiri circa obiectum qd eſt a natura: vel poteſt concedi. ꝙ iuſticia eſt naturalis. i. conueniens humane nature: non quia generata in nobis per naturā / prout generari per naturam diſtinguiť contra generari per doctrinam: vel per aſſuetudinem: ⁊ iterū iuſticia eſt nobis naturalis ſm aptitudinē: licet perficiatur per aſſuetudinē. vnde ſcdo hui⁹ dicit Ariſt. neqꝫ igitur natura: neqꝫ preter naturā inſunt ꝟtutes. ſed innatis quidem nobis ſuſcipere eas. perfectis autem per aſſuetudinem. Ad aliam ſimiliter dicendum eſt ꝙ humane cōicationes ſunt naturales quo ad inclinationem. homo nāqꝫ natura ciuile animal eſt in pmo politice. ſed cōmunicatio per voluntatē perficiť: ⁊ per aſſuetudinē. Ad aliā pōt dici ꝙ per quācūqꝫ aſſuetudinem nō poſſet de iniuſto iuſtum fieri: vel contra. ſed quantum ad operari iuſte: vel iniuſte contingit aſſueſcere. ꝓpter qd ratio nihil concludit de iuſto vel iniuſto. ſꝫ de hoc qd eſt operari iuſtum: vel iniuſtum cōcedi pōt. ꝙ iuſte vel iniuſte nō operamur a natura: ſed ab habitu. Ad aliam dicendum eſt. ꝙ non oīa naturalia ſunt apud oēs ſemper eadem. ſed ſufficit: ꝙ in maiori parte. ſicut eſt de hoc qd eſt habere quinqꝫ digitos in manu: vel partem dextram eſſe fortiorē ſiniſtra. poteſt ergo dici ꝙ naturale eſt idē apud omnes ſi inſtantia nō prouenit ex aliquo accidentali impendimento nature. ⁊ ita dictum fuit de iuſto naturali. Ad ratiōem in oppoſitum: patet per vltimū notabile. omnia nāqꝫ iuſta concedūtur eſſe naturalia ſm noīs extēſionē. Et ſic ē finis q̄ſtiōis

Queriť viceſimo. Vtrū

iuſtum politicum bene diuidať in iuſtū naturale: ⁊ iuſtum legale. ¶ Et arguitur ꝙ non. quia diuidentia debēt equari diuiſo. verbi gratia quicq̄d eſt animal eſt aīal rōnale: vel irrōnale: ⁊ econuerſo quicq̄d eſt rōnale: vel irrōnale eſt aīal. ideo animal bene diuidiť in animal rationale: ⁊ irrōnale. ſꝫ in propoſito nō eſt ita: quia nō oē iuſtū naturale: aut legale ē iuſtū politicū. ꝓbatio. q2 iuſtū paternū: vel vxorium eſt iuſtū naturale. vt pꝫ pmo politice: ⁊ tñ nō ē iuſtū politicū. vt dꝫ in iſto q̄nto: ergo ⁊c ¶ Itē pars diuidens nō debet eſſe equalis toti: neqꝫ in plus q̄ totū: ſed iuſtū legale eſt in plus q̄ iuſtū politicum vel ſaltē eſt ei equale. qm̄ iuſtū legale vꝫ eſſe quod ptinet ad legalē iuſticiam. tale aūt ē oē iuſtū: imo oē ꝟtuoſum cū iuſticia legalis ſit oīs / ſiue tota ꝟtus. Et cōfirmať. q2 iuſtū legale eſt qd pceptū ē a lege. ſed lex pcipit circa oēs ꝟtutes: ⁊ malicias vt dꝫ in pncipio hui⁹ q̄nti: igiť ⁊c. ¶ Itē diuiſio illa nō ē bona que nō concordat diuiſionib⁹ datis ab actorib⁹ ſolennib⁹: aut etiā diuiſionib⁹ in legibus vel ſacris canonib⁹ approbatis. ſed ſic eſt de iſta qd pꝫ: q2 tulli⁹ in fine ſue pme rethorice cum duob⁹ membris dicte diuiſionis appoſuit tertium

dicit enī aliud eſſe ius naturale aliud conſuetudinale: ⁊ aliud legale. ¶ Item Ariſt. ꝑmo rethorice ponit aliā diuiſionē q̄ nō videt̄ iſti eadē. ſcʒ q̄ iuſtum: aut ius aliud eſt ꝓpriū aliud eſt cōe. ¶ Iterū in decreto ius diuidit̄ in naturale ⁊ ciuile modo ciuile ſm̄ noīs ſcationē ē idē ꝙ politicū. ergo ius politicū diuidit̄ ꝯtra ius naturale. Itē leges apponūt tertiū mēbrū. ſcʒ ius gentiū qḋ nec dicūt eſſe ius naturale nec legale. ideo diuiſio erat inſufficiens. ¶ Itē mēbra diuiſionis coincidunt: quia ius naturale ſcribi poteſt: ⁊ precipi. et ita erit ius legale. ideo diuiſio non eſt bona.

iuſtū politicuʒ dr̄ tripliciter.

¶ Oppoſitū dicit Ariſtote.

viſa fuit pꝰ drīa int̄ ius/iuſtū: ⁊ legē. q̄ ſuppoſita. ¶ Notandū eſt ꝑmo. ꝙ ſm̄ cōem vocū impoſitionem ciuile: ⁊ politicū idē ſignificant. ideo qḋ dicemus de vno intelligemꝰ idē de alio. ¶ Iuſtū ergo politicū: vel ciuile capit̄ tripliciter. ſcʒ ꝓprie/cōiter: ⁊ cōiſſime. Iuſtū politicū cōiſſime acceptū eſt oīe qḋ legiſlatores cōe bonū policie coniectātes ꝑcipiunt vel exhortant̄. et ita oē iuſtū qḋ eſt omne opus cuiuſlibet ꝟtutis diceret̄ iuſtū politicū. ſic ḡ iuſtū paternū: ⁊ iuſtū vxorium: ⁊ qḋcūq̨ aliud iuſtum diceret̄ iuſtū politicū. ſic enī ꝯmētator loq̄ns in primo huiꝰ de ciuili vl̄ politica ptāte dicit eiꝰ partes eē ꝑcioſiſſimas ꝟtutū vcʒ militarē economicā: ⁊ rethoricā. Iuſtū aūt politicū cōiter dictū ſumit̄ ꝑ3 id qḋ ciuitas addit ſupra domū: ⁊ ita iuſtū politicū acceptū fuit ꝑus diſtinctū cōtra iuſtum economicū: puta paternū vxoriū ⁊ dn̄atiuuʒ Iuſtū aūt politicū proprie dictū eſt illud qḋ attendit̄ penes ꝑcepta/ſeu ſtatuta vel ꝯſuetudines alicuius ſpecialis policie: vel ciuitatis. ita ꝙ nō opʒ cōiter ipm̄ alibi eſſe iuſtū. verbi gratia qḋ in francia iuſtū eſt furem laqueo ſuſpendi. alibi aūt iuſtū eſt ipm̄ alia pena puniri ſm̄ diuerſoꝝ locorū ſtatuta vel conſuetudines ¶ Similit̄ etiā iuſtū legale dr̄ tripl'r ꝓprie cōiter ⁊ cōiſſime. Iuſtū legale cōmuniſſime ſūptū dr̄ oē qḋ eſt ſm̄ legē ſcriptā vl̄ ꝓlatā vel natā/ſcribi: aut ꝓferri. ⁊ ſic iterꝝ oē iuſtuʒ eſt iuſtū legale: ⁊ eſt opus vel obiectū legalis iuſticie. que eſt oīs ꝟtus. Iuſtū vero legale ſumptum cōit̄ dr̄ oē qḋ eſt ſm̄ legē ſcriptā vel ꝓlatā. Et illḋ iuſtū diſtinguit̄ ꝯtra iuſtū epickes. ⁊ ꝯtra oē iuſtū qḋ nō ē actu ſcriptū vel ꝓlatū. Iuſtū aūt legale ſūptū ꝓprie dr̄ illud qḋ ex eo ē iuſtū: q2 ꝑceptū lege ſcripta vel ꝓlata. ita ꝙ ſi nō eſſet lege ꝑceptū ipm̄ non eēt magis iuſtū q̄ ſuū oppoſitū ¶ Similiter aūt iuſtū naturale dr̄ tripliciter. ſ. ꝓprie/coit̄: ⁊ cōiſſime.

iuſtuʒ legale tripliciter.

Ius naturale ſūptū cōit̄ eſt oē ius qḋ ex ſe vim ꝑ3 aū oēm legiſpoſitionē. qḋ ſcʒ eſt ex vi nature vel mēꝑ. Et illḋ ius diffinit. Tulliꝰ i fine ſue ꝑme rethorice dicens. ꝙ nature ius eſt qḋ nō opio genuit. ſʒ quedā innata vis inſeruit. Ius aūt naturale ſūptū ꝓp̄e dr̄ inſtinctꝰ q̄dā naturalis q̄ ſine vſu rōis hoīes dirigunt̄ ſicut ⁊ bruta in finē/ ſiue ī bonū ſuū: aut oē cui practicꝰ itellectꝰ abſq̨ rōcinatione naturalit̄ aſſentit. ſic eī legiſte vocāt iuſtū naturale ꝯtra qḋ ipi diſtingūt ius poſitiuū vocātes ipm̄ oē illud quod vltra inſtinctū naturalem aut ꝑncipia practica naturalit̄ ꝯceſſa cōcludi pōt ex dictis ꝑncipīs ꝑ inq̄ſitionē rōcinatiuā. vel qḋ tā̄q̄ ꝯſonū eis ꝑcipit̄. M; iterꝝ ipi ſubdiuidunt in ius gentiū: ⁊ ius ciuile. Ius gētiū appellātes oē illud qḋ recta rō iubet qḋ dicūt idē apḋ oēs. Ius

iuſtū naturale tripliciter.

aūt ciuile dicūt. qḋ eſt ſpalibꝰ ꝯſuetudinibꝰ vl̄ ſpalibus neceſſitatibꝰ: aut vtilitatibꝰ introductū Sʒ ius naturale cōiſſime ſūptū eſt oē ius recte poſitū ſiue ſit innatū/ſiue innatis ꝯſonū ſicut dictū fuit in alia q̄ſtione. his viſis manifeſtū ē ꝙ iuſtū politicū bn̄ diuidit̄ in iuſtū naturale ⁊ legale ſi diuiſio debite exponat̄. In hac enī diuiſione iuſtū politicū accipit̄ cōiter vel cōiſſime ſicut tibi placuerit. Iuſtū ēt nāle accipit̄ cōiter ſed iuſtū legale ſumit̄ ꝓprie ſic eī oē iuſtū politicū ē naturale vel legale: ⁊ nullū iuſtū naturale eſt legale: nec contra. nā iuſtū naturale ⁊ ſic eſt oē qḋ eēt iuſtū ꝑter legiſpoſitionē legale aūt qḋ nō eſt iuſtū: niſi q2 lege preceptū. Similit̄ etiā manifeſtū ē ꝙ diuiſio data in decreto eſt bona ſane itellecta. qm̄ ex ꝑſſe coīcadit cū diuiſione Ariſt. niſi ꝙ capit hoc nomē ciuile loco huiꝰ noīs politicū: ⁊ dictū fuit ꝙ iſta ſūt tanq̄ noīa ſinonima. Silit̄ etiā diuiſio legiſtaꝝ eſt ꝯueniens. qm̄ ipi ꝓprie capiūt iuſtū naturale: ⁊ ſic ſatis apparuit ꝙ ius bn̄ diuidit̄ ī ius naturale ⁊ ius poſitiuū modo ꝑus expoſito. ¶ Itē etiā bona eſt diuiſio quā dat Ariſt. ꝑmo rethorice. qm̄ ꝑ ius cōmune intēdit idē ꝙ ius naturale cōit̄ ſūptū. tale eī cōe dr̄ q2 eſt idē apud oēs. Per ius aūt ꝓpriū intēdit ius politicū ꝓprie ſūptū. iō diuiſio hec: et illa ſunt eedē. De diuiſione aūt Tullij dicēdū eſt. ꝙ cōſuetudine approbata vtimur tā̄q̄ lege ſcripta. iō q̄nq̨ nō diſtinguimꝰ int̄ legē ſcriptā ⁊ ꝯſuetudinē ⁊ ſic vſq̨ nūc locuti ſumꝰ. q2 tn̄ nō ē idē penitꝰ lex ſcripta ⁊ ꝯſuetudo: q̄uis ſint eiuſdē vigoris: aut ꝓpe. iō Tulliꝰ int̄ eas diſtinguēs poſuit tria mēbra: ⁊ forte Tulliꝰ per illā diuiſionē trimēbrē non intellexit iura triplicia realit̄ adinuicē diſtincta. ſʒ ꝙ idē ius pōt eē natura ꝯſuetudie ⁊ lege ius ꝑ3 diuerſas rōnes. Eſt enī ius nature ſm̄ ꝙ ipm̄ innata vis inſeruit: aut per modū ꝑncipii: aut ꝑ modū concluſionis. Eſt aūt ꝯſuetudine ius inq̄ātū aliq̄ debiliter a natura tractum eſt: ⁊ ipm̄ maius fecit vſus. dr̄ autem lege ius inq̄ātū in eo ſcriptū quod populo expoſitū eſt vt obſeruet continet̄: ⁊ hoc totū dicit. Tulliꝰ ſicut manifeſtum eſt inſpicientibꝰ librum eius. Tullius aūt ius naturale diuidit in ſpecies. vcʒ in religionem/pietatē/gratiam/vindicationem/obſeruantiam/ ⁊ veritatem. de quibus forte aliquid videre non eſt inutile. Ad videnduʒ igitur iſtarum ſpecierum ſufficientiam dicamꝰ ꝙ iuſticia ius: ⁊ iuſtum ad alterum ſunt ſm̄ modum cuiuſdam obligationis ſicut apparuit ſatis ex ꝑcedentibus. homines autem primo tenent̄ ipi deo qui dedit eis corpus ⁊ aīam: ⁊ alia cuncta bona ex quo debito ius religionis accipit̄. Eſt enim religio ſicut dicit Tullius que ſuperioris eiuſdē nature quam diuinam vocant curam ſanctimoniāq̨ affert ſcḋo tenentur homīes hoībus ratione. qua ſimul cōiuncti ſunt: aut ſcʒ vinculo conſanguinitatis: aut vinculo amicitie: aut ſaltem vinculo ciuilitatis. tenemꝰ aūt primo indigentibus ad ſubueniendū. Scḋo benefactoribus ad remuuerandū. Tertio malefactoribꝰ ad eorum maliciā reprehēdēdū. Quarto ſenioribꝰ ⁊ vl̄r maioribꝰ ad honorē ⁊ reuerentiā impendēdū. Quantū ad ꝑmum eſt pietas que vt eam diffinit. Tulliꝰ eſt per quam ſanguine cōiunctis ⁊ patrie beniuolis officium ⁊ diligens tribuitur cultus. Quantum vero ad ſecundum eſt gratia que ſm̄ Tulliū eſt in qua amicitiarum ⁊ officioꝝ alterius memoria: ⁊ alteriꝰ

remunerandi voluntas cōtinet. Quātū ad tertiū
eſt vindicatio q̄ eſt per quā vis: aut iniuria: aut oī
no omne qḋ ob futur eſt defendendo: aut vlciſcē
do propulſat. Sed q̄tū ad quartū eſt obſeruātia
que eſt vt dicit Tulli⁹ per quā hoīes aliquā digni
tatē aſcedentes cultu quodā ꝛ honore dignifican
tur. Tertio aūt hoīes tenent generalit̄ oīb⁹ re
bus inq̄tum ipē ſunt dei creature: ad eas aūt ho-
mo nullū habet op⁹ cōe: niſi ſm ſermonē. iō q̄tuz
ad hoc eſt veritas q̄ eſt vt d̄r Tulli⁹ per quā imu
tata ea q̄ ſunt: aut aū fuerūt: aut futura ſūt dicūt.

Tūc ad rōnes ad primā dicē

dū eſt ꝙ ſi iuſtū politicū acciperet cōiſſime mēbra
diuiſionis ꝯuerterent cū diuiſo Si aūt capiat mo
do medio ſicut Ariſto. dicebat hic loqui de ipō di
cendū eſt ꝙ diuiſio illa eſt ac ſi homo diuideretur
in maſculū ꝛ femellā ſicut dictum fuit in p̄ceden-
tibus. ita ꝙ diuiſio nō eſt propria ꝛ ēētialis. ſ; tñ
ipa ſic eſt ſufficiens ꝙ mēbra nō coincidūt ꝛ eua-
cuant totū ambitū diuiſi. Oēs alie rōes ſolui pñt
per ea q̄ ſuperius dicta fuerunt. Et ſic finit q̄ſtio.

Queſtio xxi. Arguit primo.

Q Uerit viceſimo primo

Utrū nocumentū bñ diuidit in nocu-
mentū ex ignorantia: ꝛ nocumētum ex
paſſiōe: ꝛ nocumētū ex electiōe. ¶ Et
arguit ꝙ non: q2 mēbra coincidunt nocumentum
eni electione eſt nocumentū ex malicia. ideo dicit
Ariſto. Q̄ñ aūt ex electione iniuſt⁹ ꝛ mal⁹. S; in
tertio d̄r Ariſto. ignorat q̄dē oīs mal⁹ q̄ op; ope
ri ꝛ a quib⁹ fugiendū. igit nocumentū ex electiōe
eſt nocumentū ex ignorantia. Itē vitiū nō minus
eſt circa paſſiones q̄ virt⁹: ſed oīs moralis v̄tus
eſt circa paſſiones. ſ; circa delectationes ꝛ triſti
cias. vt d̄r in ſcḋo: igit ꝛ vitiū propt̄ qḋ videtur ꝙ
oīs vitioſus ex paſſione opat. qḋ etiā pȝ p Ariſt.
ſcḋo hui⁹ dicētē ꝙ ꝓpter voluptatē q̄dā mala ope
ramur ꝓpter triſtitiā aūt a bonis recedim⁹. cum
igitur nocumentū ex electione ſit vitioſum videt
ꝙ oē tale nocumentū ſit ex paſſione. Et illud ꝯfir
mat q2 p rōnē nō peccamus. qm̄ ipa ſp ad optima
dep̄cat. vt d̄r p̄mo hui⁹. ḡ ſi peccam⁹ hoc eſt pp p-
tē ſenſibilē inq̄tū aduerſat ꝛ obuiat rōni. ſed non
aduerſat ꝛ iuſſi propt̄ paſſiones. igit oīe peccatū
ex paſſione. Iterum diuiſio eſt inſufficiēs. qm̄ ali-
quando volūtati nocumentū inferim⁹. hoc autem
nec eſt ex ignorantia nec ex paſſione nec ex electio
ne. ſed ab intrinſeco. Itē videt ꝙ in hac diuiſione
duo mēbra ſufficiunt vel quattuor requirunt. qm̄
nocumētū ꝓuenit aut ex parte potētie cognitiue:
aut ex parte potētie appetitiue. Si ex parte cogni
tiue. hoc ē ex ignorātia. Si ex p̄te appetitiue. hoc
eſt ex paſſione. Et ſub diuidas nocumentū ex par
te potētie appetitiue. q2 vel ab hītu: ꝛ ē ex electio
ne vel ſine habitu ꝛ eſt ex paſſiōe. Tūc ēt ſubdiui
det nocumētū ex p̄te potētie cognitiue: qm̄ ſicut
ꝯtigit hītuari: vl̄ ñ hītuari appetitū. ita ꝛ itellectū

Diuiſio ignorantie ꝛ diſtinctionis mēbro-rum.

Oppoſitū patet anctoritate

Ariſt. q̄ illā diuiſionē ponit in lr̄a tanq̄ bonā. De
terminatio illi⁹ q̄ſtionis ſatis haberi pōt per ea q̄
dicta fuerūt in tertio libro. ¶ S; tñ notandum ꝙ
ignorantia pōt eſſe duplex. ſ. vincibilis ꝛ iuincibi
lis. Et illa d̄r vicibilis quā remouiſſe potuiſſem⁹
ſi diligentiā adhibuiſſe debitā voluiſſem⁹. ꝛ iſta ē
ignorantia craſſa: vel ignorantia affectata: et hec
ignorantia nobis iputat. Inuicibilis aūt eſt quaȝ
remouiſſe nō potuiſſem⁹ q̄tūcūq; diligētiā debitā
appoſuiſſem⁹: ꝛ iſta nō iputat nobis. ignorātiā āt
iuicibilē vocat Ari. palogicā eo ꝙ mēs ſit ignorā
tis ipō iuito ligata eſt ſicut ligata ē mens nō potē
tis ſoluere paralogiſmū: ꝛ aliā ignorantiā p oppo
ſitū vocat nō paralogicā. ¶ Scḋo ſciēdū eſt ꝙ vi
cibilis/ſiue nō paralogiſata ignorantia ē duplex. — Notabile ſcḋm. Diuiſio ignorantie.
ſ; craſſa ſiue ſupina ꝛ affectata. Craſſa autē/ſiue
ſupina d̄r ſup quā ñ fert poſitiue act⁹ appetit⁹. ſ;
potius ſup oppoſitū. verbi gr̄a ꝙ nos vellem⁹ ſci
re: ſed debitā diligentiam non vellem⁹ apponere.
Affectata aūt eſt ſup quā poſitiue fert appetitus.
v̄bi gratia ꝙ illud volum⁹ ignorare. ꝛ q2 oēs ho-
mines natura ſcire deſiderant: idcirco manifeſtū
eſt ꝙ non volum⁹ illud ignorare ſm ſe. ſed ſepe vt
occaſionē habeam⁹ non faciendi aliquid vel non
apponendi remediū in aliquib⁹ faciendis qḋ de-
beremus facere ſi ſcirem⁹. Q; igit ſit ſm ignorā
tiam affectatā non dicit proprie fieri ex ignorātia
ſ; ex electiōe vel ex paſſione ꝓut. ſ. ignorare volu-
mus: aut ex electione: aut ex paſſiōe. qm̄ volum⁹
ignorare vt illud fieret: ꝛ vnūq̄dq; deteriatur fine
vt d̄r in tertio libro. capitu. de fortitudine. S; qḋ
fit ſm ignorantiā craſſam. licet nobis iputet ad vi
tuperiū ꝛ peccatū. tñ q2 poſitiue non volum⁹ idē
gnorare nec illud fieri. idcirco d̄r ex ignorātia fieri — notabile tertium.
non electione neq; ex paſſione. ¶ Fit autē penit⁹
ex ignorantia qḋ fit ſm inuincibilē ignorantiā cū
hoc non poſſit niſi ignorantie iputari. ¶ Adhuc — dupl̄r nocumentū ex ignorantia.
vlteri⁹ ſciēdū eſt ꝙ nocumētū inferri pōt aut aliḋ
qḋcūq; prauū fieri duplicit̄. ſ. vel ex ignorantia ex
parte app̄henſionis. vel ex ignorantia ex p̄te iudi
cij. Eſt aūt ignorantia ex parte apprehenſiōis qñ
rē aut circūſtātiā aliquā rei nō apprehēdim⁹ quā
ſi app̄hendiſſem⁹ illud nō feciſſem⁹. ꝛ de hac igno
rantia iā ſatis dictū fuit. Ignorantia aūt ex p̄te iu — Dupl̄r male iudicamus d̄ app̄henſis. ſ; ex debilitate intellect⁹ pp appetitum trahētē;
dicij eſt qñ rē: ꝛ rei circūſtantias app̄hendim⁹. ſed
de app̄henſis male iudicam⁹: ꝛ hoc iterū pōt eē du
plicit̄. q2 prauū iudiciū vel ꝓuenit ex ipotentia in
tellect⁹ p̄ciſe: vel ꝓuenit ex aduerſitate appetitus
ꝓuertente rōnē. Ex ipotentia intellect⁹ ꝓuenit er-
ror iudicij. qñ app̄henſis oīb⁹ circūſtantijs. ꝛ appe
titu nō trahente rōnē ad aliquā partem nō poſſu-
mus cū oī debita diligentia oīa videre: ꝛ ordia-
re media p que concluſio deberet inferri ex p̄mis
ꝛ infallibilib⁹ practicis p̄ncipijs. propter qḋ ſfim
aliqñ concludimus. verbi gratia duo ſunt ſolēnes
legum doctores qui ſine affectione praua ſunt cō
trarij in multis concluſionib⁹: ꝛ ſic aliqs eorū in
iudicio errauit. i. falſum concludit quēadmodum
in ſpeculabilib⁹ vbi ad neutrā partē trahat appe
titus philoſophi multas ponūt concluſiones con
trarias: ꝛ per ꝯñs multas falſas. talis igit igno-
rantia d̄r inuincibilis. ideo ſi nocumentū ſic infe-
ratur debet ſoli ignorantie imputari. Ex parte āt — dupl̄r cōtingit error ex parte appetitus.
appetit⁹ error in iudicio nō p̄t niſi dupl̄r ꝓuenire
ſ; vel ex paſſiōe vel ex electione qḋ ei fit ex habi
tu q̄tuis impetuoſe: ꝛ ſine p̄meditatiōe. hoc tñ di-
cim⁹ tāq̄ ex electiōe fieri. ſ. q2 habit⁹ ex opationi-
bus electis fuit acq̄ſit⁹ ꝓpt̄ qḋ etiā d̄r habit⁹ ele-
ctiu⁹. his igit viſis dicendū eſt ꝙ diuiſio Ariſto.
non ſic intelligi debet. qn aliqñ paſſio cum electio
ne concurrere poſſit in illatione nocumenti. mal⁹
enim ſepe operatur ſimul ꝛ ex paſſione et ex habi-

tu electiuo.ſīmo prauus habit⁹ augmentat ſepe paſſionem.ſimilr etiā poſſibile eſt paſſio cū ignorantiā ſimul concurrat in eadē operatione.licȝ nō cadent ſup idē obiectū ⁊ ſm idem. Sed ſic debet intelligi diuiſio ꝙ oīne nocumentū infertur ex altera triū cauſa⁊ vel ex pluribus ea⁊.ſcȝ ex ignorantia/paſſione/vel electione. vel etiam poteſt dici ꝙ oīnes cauſe illationē nocumenti modificantes ſm mores ſunt ignorātia paſſio: ⁊ electio. Electio nā ꝙ reddit nocumentū maxime viterioſum. Sȝ ignorantia ipm a peccato vel totalit̄ vel aliqualit̄ excuſat.paſſio ↄo mediū gradū tenere videt̄ et ei excuſat ⁊ accuſat. ❡ Hora⁊ autē trium cauſarum ſufficientia ſic haberi poteſt.cum dictū fuerit in pmo libro.ꝙ oīnis ars ⁊ oīnis doctrina. ſimilit̄ autē: ⁊ actus: ⁊ electio bonū quoddam appetere videtur ideo null⁹ operat̄ rem prauā iudicans eā eſſe prauā.ſi ergo operatur rem prauā: aut apprehēdit eā ⁊ eius circūſtantias eā reddentes prauā aut non. ſi non apprehendit.ergo ꝓpter ignorantiā operat̄ Si autē apprehendit aut igit̄ bene iudicat de apprehenſis aut male. Si bene non operabit̄ rē prauam cum dictum ſit.ꝙ oīnis act⁹ ⁊ electio bonū appetere vident̄.ſcȝ vel bonū ſimplr: vel apparēs Si male iudicat: aut hoc eſt ꝓcīſe ex īpotentia intellectus.⁊ ſic iterum operat̄ ex ignorātia. vl̄ hoc eſt ex parte appetit⁹ quod erat dupliciē ſicut dictū fuit.ſcȝ ex paſſione: vel ex electione.ergo oīne nocumentū infertur: aut ex ignorantia: aut ex paſſione: aut ex electione. Et iterꝫ ſciendū eſt.ꝙ licet i eadem opatione poſſint ſimul plures dicta⁊ cauſa⁊ concurrere.tū operatio praua ſemꝑ dependet ꝓncipaliter: ⁊ denolatur ſimplr ab vna illa⁊ tantum ꝓpter qꝺ iterū nocumenta bene diuidunt̄ in hec tria.ſcȝ in nocumentum ex ignorantia nocumētū ex paſſione: ⁊ nocumentū ex electione.qm̄ oīne nocumētū eſt alterum iſtorum: ⁊ nec mēbra coīcidūt qm̄ nullus operat̄ aliquid prauū ſciens ⁊ iudicās illud eſſe prauum.ideo quicūqȝ opatur prauū. ipſe ignorat: aut ex parte apphenſiōis: aut ex parte iudicij propter qꝺ in tertio libro dicebat̄.ꝙ oīs malus ignorat.ſi ergo huius ignorantie appetit⁹ nō fuerit cauſa poſitiue.ſed impotentia: vel negligētia.tūc erit nocumentū ex ignorātia.nō ex paſſione: neqȝ ex electione.quis et paſſio: vel electio in opere concurrat.ſed ſi ex huiuſmōi ignorantie cā fuerit appetit⁹ poſitiue.tunc nocumētū amplius non dicit̄ ex ignorantia.ſed ex electione vl̄ paſſione.cū autem ſimul electio cum paſſione cōcurrūt eo ꝙ electio ꝓncipalior eſt paſſione.diceret̄ ſimpliciter nocumētū eē non ex paſſione. ſed ex electione.

sufficientia triuȝ cā⁊ ex q̄b⁹ ſit nocumētuȝ

triplr infert̄ nocumentū

❡ Igitur ad rōnes dicendū.

ꝙ oēs ſolute ſunt per ꝓdictam. ſi quis conſideret exceptis forte duab⁹ vltimis. ❡ Ad quarū pmā dicendū eſt ꝙ moralit̄ loquendo ſi qs oīno ꝑ violentiā aliqd fecerit nō reputat̄ feciſſe. verbi gr̄a ſi quis te violent̄ impellat in tuū pr̄em tu nō percutis patrē tuū.ſed ille q te impellit.es eni tanqȝ res inaīata q̄ ab alio ipulſa impulſum feciſſet in alterū.iō de nocumēto ſic illato nihil loquit̄ hic Ariſ. ❡ Ad aliā dicendū eſt ꝙ in opando aliqd prauū ſꝑ eſt defect⁹ potētie cognitiue.ignorat eni oīnis mal⁹ vt dictū eſt ꝓpter qꝺ nocumēta ſic non diuidunt̄.ſed modo ſupradicto.ſ. ꝙ totū dt̄ ex ignorātia ſi non ſit ignorantie cauſa actus appetitus.vt dictum fuit. ⁊c. Et ſic eſt finis queſtionis.

Queritur viceſimo ſcdo.

Utrum oīnis iniuſtificās ſit iniuſt⁹. ❡ Arguit̄ ꝙ ſic. quia oīnis iniuſtificans peccat vt ſatis patet per Ariſt. ſed non videtur peccare peccato alteri⁹ virtuti oppoſito q̄ iuſticie.ergo peccat ſm iniuſticiam: ⁊ talis eſt iniuſtus. ❡ Itē quicūqȝ facit iniuſtū volens.ipſe eſt iniuſtus.ſed omnis iniuſtificans facit iniuſtū volens ergo omnis iniuſtificans eſt iniuſt⁹. Maior patet. quia ſicut Ariſto.dicit in ꝓncipio q̄nti huius. Iuſticia eſt a qua operatiui iuſtorū ſunt ⁊ iuſta operantur: ⁊ volunt iuſta.ergo iniuſticia eſt a qua operatiui ſunt iniuſtorum: ⁊ iniuſta operant̄ ⁊ volunt iniuſta propt̄ qꝺ videt̄ ꝙ oīnis operans iniuſtum ⁊ volens operet̄ ab iniuſticia: ⁊ ꝑ ꝯñs ſit iniuſtus. Minor probat̄ pmo.ꝙ iniuſtificans iniuſtū faciat.apparet ex noīs ſignificatiōe.ſed ꝙ hoc faciat volens apparet: qꝛ nihil inuoluntariū dr̄: niſi ꝓpter ignorantiā vl̄ violentiā ſicut patȝ in tertio ſed iniuſtificatio nō dr̄ ſi ſit ex ignorantia vel violentia ſicut Ariſto.videt̄ hic velle.ergo. ⁊c. ❡ Item potentie: ⁊ habit⁹ ſpecificant̄ ꝑ act⁹: ⁊ obiecta.ſȝ iniuſtificare videt̄ eſſe proprius act⁹ iniuſticie.ergo iniuſtificans eſt iniuſtus.

Oppoſitū dicit Ari.iſti⁹ que

ſtionis determinatio breuit̄ ab Ariſto.poſita eſt ⁊ ſic explicari poteſt.oīne iniuſtū ē alteri nocumētū inferre.nocumentū autem inferri poteſt ex ignorantia/ex paſſione: ⁊ ex electione ſicut dictū eſt i alia queſtione.ſed tripliciē ex ignorātia.qm̄ vel ex ꝓalogica.i.inuincibili: vel nō ꝓalogica.i.ex vincibili: ⁊ hoc aut ex craſſa aut ex affectata. Sed iā dictū fuit ꝙ ſi ex affectata nocumētū infera⁊ reducendū eſt ad nocumentū ex paſſione vel ex electione ſm ꝙ ignorantia volita erat ꝓpter paſſionē vl̄ ꝓpter electionē.ideo duplex tm̄ remanet nocumētū ex ignorantia. Nocumentū autē ex paſſione ꝓt eſſe duplex.pmo ex paſſione naturali vel humana ſiue neceſſaria. Scdo ex paſſione habituali: dicit̄ aūt paſſio habitualis que ab habitu prauo inaſcitur ſm quā.ſcȝ homo ſtatim obiecto pn̄te ꝓpt̄ habitū inclinantē paſſionat̄ repentine vehementꝰ diuturne: aut vniuerſalit̄ extra motū ⁊ exigentiā obiecti ⁊ nature: ⁊ dictum fuit ꝙ nocumentū ex tali paſſione illatū reducendū eſt ad nocumētū ex electione ⁊ habitu. Sed paſſionalis dicenda eſt q̄cūqȝ non ꝓpter habitū.ſȝ ex ſenſibilib⁹ naturalit̄ infert̄.vt timor/ſpes/gaudiū/triſtitia/amor/mīa: et hmōi.hūana aūt/ſiue neccīa dr̄ q̄ in ipa hoīs natura neccīo hȝ originē.vt ſitis/fames/īfirmitas: aut hmōi. Et ſcias ꝙ iſtas paſſiones q̄s hūanas vocamus ſi diſtixim⁹ ꝯtra naturales eoꝙ ſi ſūt naturales.ſȝ qꝛ ſic loqͥ vr̄ Ari.vtēs noīb⁹ ad plm ſicut iȝ eis vti.et forte ratio talis vſus fuit. eo ꝙ vtreqȝ ſint naturales: ⁊ ille q̄ ab interiori natura inaſcūt̄ hēant ſibi ꝓpiū nomē qꝛ neccīe vocant̄ vl̄ hūane reliq̄ potuerūt ſibi cōe nomē retinere.ſic eni de ꝓpo loqͥt̄ Ari. pmo thopicoꝝ.ergo cū Ari.hec vocēt̄ hūane vel neccīe ille aūt naturales. Quaꝝ ambaꝝ duplex ꝓt eē grad⁹.q̄dā ei ſūt adeo vehemētes q̄ nocere ſūt mouere ꝯſtantē viꝝ vt timor mortis extrema fames: aut hmōi. Alie ſūt debiles q̄ ſi mouerēt cōſtātē viꝝ ad peccādū. Silr̄ ꝓt diſtingui de nocumēto ex electione.qm̄ electio q̄nqȝ eſt ſm habitū firmatum.⁊ aliquando ſm diſpoſitionē ad habitum

nocumētū ex paſſione eſt duplex.

duo gd⁹ paſſionū

ſex gdus illatiõis nocumẽ= ti i ſpali. oꝫ iiuſti= ficare eſt alicui nocu mentũ in ferre ⁊ ſi e diuerſo

¶ Propter qꝺ in vniuerſo ſex videnꝛ eſſe gradꝰ illatiõis nocumẽti. Primꝰ ex ignorãtia iuicibilis ſiue paralogica. Scꝺus ex ignorantia craſſa vꝉ ſupina. Tertius ex humana vel naturali paſſiõe cadente in conſtantẽ virũ. Quartꝰ ex debili paſſione naturali tñ humana. Quintus ex electione ſꝫ diſpoſitionem. Sextꝰ aũt ex electione ſm habitũ Viſo ergo de modis ⁊ differentiis illationis nocumentorum vidẽdum eſt quid intelligere debeamus per iniuſtificare licꝫ eni. ¶ Omne iniuſtificare ſit alteri nocumentũ. inferre tamẽ iſta non conuertunꝛ loquendo ſimpliciꝛ: ⁊ propꝛie iniuſtificare eni idem eſt qꝺ iniuſtum facere. modo non omne nocumentũ/ſeu damnũ illatũ eſt iiuſtũ: verbi gratia. ſi latro ſuſpendiꝛ. nocumentũ infertur ei. ſꝫ tamen nihil fit ei iniuſtum: ⁊ iterum magis ad propoſitũ tẽpeſtas maris damnũ: ⁊ nocumentũ iſert ſepe mercatoꝛibꝰ. ſed tamen nec tale nocumentuꝫ diciꝛ iniuſtũ: ſed infoꝛtuniũ mercatorem eni de ſola fortuna conqueri licet. ſed neqꝫ de ea iuſte conqueri poteſt ſua namqꝫ ſunt illa bona. ppꝛ qꝺ auferens ea nullum facit iniuſtum: modo conſtat. ſi quis per ignorantiam inuincibilẽ nocumentũ intulerit. ipſe qñtum ad hoc agit tanqꝫ res inaiata. ſicut agit tẽpeſtas maris/aut ventꝰ/aut lapis ppꝛ qꝺ nocumentũ ꝙ ſic aliquis patitur infoꝛtunium eſt ſolũ ⁊ non iniuſtũ niſi forte per accidens ⁊ materialiter: non aũt per ſe nec foꝛmaliter. dico autẽ hec. qm̃ omne damnũ/ſiue nocumentũ poteſt iniuſtum dici ſm accidens ⁊ materialiꝛ inqñtũ. ſcilicet poſſet ſibi accidere iniuſtũ eſſe: puta ſi voluntarie inferreꝛ. ſed in predicto caſu nõ eſt iniuſtũ per ſe: nec foꝛmaliter ꝓbatio: quia ſimul vno actu nõ põt aliquis operari ſm iuſticiã ⁊ iniuſtũ facere. ſꝫ operando ſm iuſticiã cõtingit ex ignorantia nocumẽtũ inferre. adhuc illic qui non hoc meruit. ſed cui potiꝰ eſſet ſubueniendũ. verbi gratia. miles ab inimicis iniuſte obſeſſus in caſtro operaꝛ ſm iuſticiã ſi ad caſtri deffenſionẽ emittit ſagittã in medio inimicoꝝ. vbi forte pater ſuus captiuatꝰ detineꝛ milite ignorante ſi aũt patrem de ſagitta percuſſerit nocumentum illud nullum erit iniuſtum. qꝺ iterũ ex hoc patꝫ ꝙ nullus de tali illatione nocumenti punitur. imo ipſemet pater ſic percuſſus excuſaret filium a peccato. ergo iniuſtificare nõ eſt quocũqꝫ modo nocumentũ inferre. ſed eſt nocumentũ iferre contra iuſticie rationẽ. patet igiꝛ ꝙ nocumentũ inferre propter inuincibilẽ/ſiue paralogicã ignorantiam eſt iuſtificare ſolũ per accidẽs: ⁊ materialiter ſed non per ſe neqꝫ ſimpꝛr.

nocumẽ= tũ iferẽs ex igno= rantia craſſa in iuſtificat ꝓuatiue.

¶ De ignorantia autem craſſa ſciendũ eſt. ꝙ iuſticia ſꝫ eiꝰ perfectã rationem non ſolũ inclinat ad operandũ iuſte. ſꝫ etiam ad non operandũ iniuſte: ⁊ ad diligentẽ eẽ. nã per quãlibet ṽtutẽ operamur qꝺ opoꝛtet quando opoꝛtet: ⁊ qño opꝫ: ⁊ ſic de aliis circunſtantiis. opoꝛtet aũt operari diligenter circa ꝓpꝛiũ eiꝰ obiectũ. ꝗ qcũqꝫ nocumẽtũ infert ex ignorãtia craſſa ipſe peccat contra iuſticiã. ideo: ⁊ oĩbus talis iniuſtum facit ſimpꝛr loquendo. peccat eni ſicut dicit Ariſto. ⁊ conſtat ꝙ de peccato puniꝛ tanqꝫ de iniuſto facto. igiꝛ iniuſtificat. tamen qꝛ ſuper illationẽ nocumenti non cadit actꝰ poſitiuꝰ appetitꝰ. ideo dici poteſt ꝙ talis nõ iniuſtificat poſitiue: ſed ꝓuatiue qꝺ non eſt ita propꝛie iniuſtificare ſicut eẽt iniuſtificare poſitiue. propter qꝺ talem iniuſtificare neqꝫ Ariſtot. affirmat: neqꝫ negat. Quicũqꝫ autẽ ſciens infert nocumentũ propter paſſionem vehementẽ ſcꝫ innatã mouere conſtantem virũ. ipſe iniuſtificat poſitiue. qm̃ ipſe totũ vult nocumentũ inferre. tamen vt dicit Ariſt. iſtud peccatũ eſt venia dignũ qm̃ talis nõ ſm maliciã operaꝛ. ſꝫ quaſi ſm naturã. ſꝫ quicũqꝫ propꝛ debilẽ paſſionẽ opanꝛ iniuſtũ ipſi non ſunt digni venia. opanꝛ eni ſm maliciã. tales eni licet habitũ forte nõ hñt. tamẽ diſpoſiti ſunt ad ipm̃: ⁊ ſm illam malã diſpoſitionẽ operanꝛ Ex his igitur apparet manifeſte qd ſit dicendũ ad qſtionẽ manifeſtũ eſt eni ꝙ iniuſtificãtes ex electione: vꝉ etiã ex leui paſſione dicendi ſunt iniuſti ⁊ mali cuiꝰ rõ eſt: quia ꝑ habitũ iiuſticie qlꝫ dr iniuſtus. ſed ſic operãtes opanꝛ ex habitu vel ꝓpinqua diſpoſitione ad habitũ vt dictũ eſt igiꝛ ⁊c. Sed ille q ex graui paſſione operaꝛ iniuſtũ. manifeſtũ eſt ꝙ nõ ſit iniuſtꝰ: qꝛ neqꝫ per habitũ neqꝫ ꝑ diſpoſitionẽ ꝓpinquã ad habitũ opaꝛ: imo licꝫ talis ſit iniuſtꝰ ſm habitũ: qꝛ tũc propter quãcumqꝫ paſſionẽ nõ iniuſtificaret. tñ põt eẽ diſpoſitꝰ ad habitũ iuſticie inqñtũ nõ moueret ꝑ cões paſſiões. ſꝫ multũ vellet pati anteqꝫ vellet opari iniuſtum. de his aũt q per ignorantiã operanꝛ minꝰ adhuc videꝛ ꝙ openꝛ ſm habitũ iniuſticie propter qꝺ etiã tales iniuſti non dicuntur.

Ad rõnes ergo dicendum eſt

Ad ꝑmũ ꝙ iniuſtificãs peccat ꝯtra iuſticiã. ſed non opꝫ ꝓpter hoc ꝙ ꝑ iniuſticiã ꝯtingit ei peccare contra iuſticiã. ppꝛ nõ eẽ iuſtũ. ſed nõ ſequiꝛ. ſi eſt iuſtꝰ. ꝗ eſt iniuſtꝰ. ¶ Ad aliã dicẽdũ eſt ꝙ Ariſ. non dicit iuſticiã. eſt omne quo iuſta opamur ⁊ iuſta volumꝰ. ſed habitũ: ⁊ ita etiã iniuſticia eſt habitus non ergo eſt iniuſtus qui non ſm habitũ iniuſtificat: vel ſm propiquã diſpoſitionem. ¶ Ad aliã poteſt dici ꝙ iniuſtificare nõ eſt ꝓpꝛiꝰ actꝰ iniuſticie. ſed iniuſtificare ex electione ꝓmpte ⁊ delectabiliꝛ ſicut apparet in ſcꝺo. Et hec de qſtione.

Querit vigeſimotertio: qſtio. xxiii

Utrum aliqs patiꝛ iniuſtum volens? ¶ Arguiꝛ ꝙ ſic. qm̃ ſi aĩs ẽ voluntariũ illud qꝺ ſcimꝰ ex eo ſecuturũ eſt voluntariũ: ſed multi opanꝛ volentes id ad qꝺ ſciunt ſe qui ſe iniuſta paſſuros. ergo iniuſta patiunꝛ volẽtes. maioꝛ declaraꝛ. ſi quis ex nimia potatione inebriꝛ ⁊ inebriatꝰ ledit innocentẽ. quis tunc ignoret. tñ inebriari: ⁊ innocentẽ ledere dicimꝰ voluntariũ. vñ ⁊ de his increpaꝛ: ⁊ puniꝛ. cũ tñ nõ niſi i voluntariis locũ habeant laudes ⁊ vituperia. ⁊ hoc totum manifeſtũ eſt ex tertio libro. ſed inebriari ⁊ ledere innocentem non ſunt voluntaria. niſi quia antecedens erat voluntarium. ſcilicet potatio exceſſiua. vnde Ariſtote. in tertio ob hoc dicit. ebrium ſi ledat eſſe puniendum. quia dominus erat eius. ſ. qꝺ non eſt inebriari. ꝓncipium eni in ipſo erat. manifeſtum eſt igiꝛ. ꝙ conſequens iudicatur voluntarium. ſi antecedens fuerit voluntarium. ideo ſꝫ dicit Ariſto. ſi nõ ignorãs aliqs opaꝛ ex quibꝰ erit iniuſtificans volẽs iniuſtus vtiqꝫ erit. minoꝛ autẽ apparuit in chꝛiſto qui volens ꝑdicauit: ⁊ docuit ſciens tamen inde ſecuturã iniuſtã eius paſſionẽ ⁊ moꝛtem: ⁊ adhuc ita accideret in hoĩe bono. qm̃ ſi tyrannꝰ ſtatueret ꝙ recognoſcẽs deum moꝛereꝛ tamen homo bonus deum recognoſceret ſciens tñ inde ſe paſſurũ iniuſte. ergo iniuſtuꝫ pateretur.

volens. ¶ Itē in tertio dī ꝙ inuolūtaria ſunt triſtia: ⁊ nō gaudioſa. ſed plures ſancti martyres iniuſtā mortem gaudentes paſſi ſunt. ideo. ¶ Item bonus homo preeligeret iniuſtum pati ꝙ̄ peccare ſi alterū ſit neceſſariū fieri ſed oē ꝓelectū eſt volūtarium ſicut apparet. tertio hui⁹ de eo qui proiecit merces in mare tēpore tēpeſtatis. de talib⁹ eni operationib⁹ dicit Ariſt. ꝙ mixte ſunt aſſimilanṫ tamen magis voluntarijs volūtarie eni ſunt. tūc cū operate ſunt finis aūt opationis ſm temp⁹ eſt igiṫ ⁊c. ¶ Itē contractus vſurari⁹ eſt iniuſtus: ⁊ tamen vterq̧ contrahit volēs ergo recipiēs pecuniā patiṫ iniuſtū volens. ¶ Item quinto hui⁹ dicit Ariſto. ꝙ īpoſſibile iniuſtū pati non iuſtū faciente aliquo ⁊ ita econuerſo videṫ eſſe veꝝ ꝙ impoſſibile eſt iniuſtū facere non iniuſtū patiente aliquo. ſed ſi homo deſperat⁹ velit īterfici. ⁊ roget te ꝙ ipm̄ interficias ſi tu ipm̄ interficis. tu iniuſtum facis ⁊ eris puniend⁹ ergo ipſe iniuſtū patiṫ. licet volens: Poteſt etiā aliter caſus poni. ꝙ ſortes pecuniā ſibi ⁊ platoni cōēs diuidat ⁊ ſibi ex auaritia maiorem partē retineat platone ob amicitiā: quia ſcit ſortē indigere volente min⁹ recipere. patꝫ igiṫ ꝙ ſortes iniuſtificat: iniuſtū autē nō patiṫ niſi plato hoc volens ſcꝫ ſe min⁹ habere. ⁊ ſortē plus. ergo ⁊c. ¶ Item ſicut arguit Ariſto. quiṫ ſine cauſa iuſta lediṫ ab alio. ipſe iniuſtū patitur. conſtat autē ꝙ aliqū detentus amore venereo. cupit ab amaſia percuti ⁊ ledi. ergo ſi lediṫ ipſe iniuſtū patiṫ volēs ¶ Item ſcd̾o hui⁹ dī ꝙ malū ſit plurib⁹ modis. ꝙ̄ bonū ſed iuſtū pati eſt bonū: ⁊ iniuſtū pati ē malum ⁊ iuſtū pati contingit voluntarie ⁊ inuolūtarie. ergo ſimiliter ⁊ iniuſtū. ¶ Itē voluntas pōt in oppoſita. ſed iuſtū pati ⁊ iniuſtū pati ſunt oppoſita ⁊ poſſibile eſt volentē pati iuſtū. igiṫ ⁊ iniuſtū.

¶ Oppoſitū arguitur rōnibus logicis

quas tangere videṫ Ariſto. qm̄ volūtarium ⁊ inuoluntariū ſunt oppoſita. ſimiliṫ iniuſtū facere ⁊ iniuſtū pati ſunt oppoſita. ſed oē iniuſtum facere eſt voluntarium. ſicut poteſt apparere ex precedenti queſtione. ergo oē iniuſtū pati eſt inuoluntarium per illā regulam thopicaꝫ. Si oppoſitū in oppoſito: ⁊ propoſitum in propoſito. ¶ Item quot modis dicitur vnū oppoſitorū. tot modis dī ⁊ reliquū pmo thopicorum. ſed iniuſtuꝫ facere eſt. vno modo tm̄. ſ. oē voluntarium. ꝙ̄ iniuſtum pati eſt vno modo tantū ſcꝫ aut oē volūtarium: aut omne inuoluntariū. ſed certū ē ꝙ nō oē iniuſtū pati eſt voluntarium. ergo oē eſt inuoluntariū. ¶ Hoc etiā arguiṫ auctoritate Ariſt. hoc determinantis: ⁊ concludentis ſic de iniuſtuꝫ pati. quidā igitur qm̄ non voluntariū manifeſtū. Quidā doctor ſatis pulchre (ſicut mihi videṫ) determinat iſtā q̄ſtionem ſubter hac ſententia volēs preter iniuſtū pati in quattuor caſib⁹. Primo quidem ſi eius voluntas ſit tacita. non expreſſa puta titius damnū vicini optās vult tacite ꝙ ille vicinus ipm̄ percutiat: vel interficiat equū ſuum ſperans ſatiſfactionem ⁊ vicini punitionē. ſi ille vicinus hoc faciat ipſe iniuſtificat. ⁊ titius iniuſtū patitur quia voluntas ſic tacita nō dedit auctoritatē vel licentiā ei hoc faciendi. ꝓpter qḋ titius habebit actionē contra eum ⁊ iudex coget eū ad ſatis faciendū: qḋ non eſſet ſi titi⁹ expꝛ̄ſſe dixiſſet vicino volo ſiue ꝯſentio ꝙ interficias equū. ¶ Secūdus caſus eſt. ſi voluntas non ſit integra. hoc ē ſi non cadat integre ſuper totā actionē. ſed tantuꝫ ſuper paſſionē: verbi gratia ꝙ homo ſanct⁹ vellet pro fide pati ⁊ ledi. vt inde premiū conſequeretur non vellet tamen ꝙ alter lederet ne ille ob hoc finaliter damnū reportaret. ⁊ ſic iniuſte paſſi ſūt volentes xp̄us apoſtoli martyres ⁊ ſancti. Terti⁹ caſus eſt ſi voluntas non fuerit abſoluta: et ſimplex ſed inuoluntarie permixta. non eni vellet aliquis ſua ſoluere vltra ſortē qui pecuniā capit ad vſuram ſi poſſet liberali mutuo pecuniā habere. ſed quia indiget nimis. ideo plus vult incurrere dānum vſure: ꝙ̄ pecuniam non habere. voluntas igiṫ nō cadit per ſe ſuper illud in quo eſt iuſtificatio. ſed ſm accidens. ſcꝫ rōne annexi. ⁊ talis voluntas nō tollit iniuſtam paſſionē. ⁊ ſic eſſet de illo bono homie qui ꝓdiligeret iniuſtū pati. ꝙ̄ peccare forte: ꝙ iſte caſus non habet veritatem: niſi ſcd̾m ꝙ coincidit cum ſecūdo ⁊ de hoc infra videbitur magis in illa queſtione. vtrū contingat ſibiipſi iniuſtū facere ¶ Quartus caſus eſt ſi voluntas ſit ligata nō libera. ſicut eſt in puero: vel in grauiter īfirmo. que cupiunt cōmuniter q̄ ſibi innoxia ſunt: qui ei puerum dānificaret ſm ſuā voluntatē. ipſe faceret iniuſtum ei: ⁊ qui regeret infirmū ſm ſuā voluntatem non ſm voluntatē medici: ipſe iniuſtificaret. ⁊ idē eſt iudiciū vniuerſaliter de quolibet q̄ nō eſt ꝯpos mentis ſue. ¶ Sed tu potes obijcere ꝙ voluntas ⁊ ratio incontinentis ligata eſt tpe concupiſcētie: igitur ſi tunc ab amaſia dānificetur volens ipſe iniuſtum patiṫ volens. qḋ videṫ eſſe contra Ariſt. ¶ Ad hoc poteſt dici ꝙ in ipo erat non ligari. nā poterat impetu concupiſcentie reſiſtere ſi volebat ideo ꝙ exn̄s in concupiſcentijs voluit reputaṫ tāꝙ̄ ſimpliciṫ ⁊ libere voluiſſe. Et eodē modo dicendum de eo ꝙ malicia habituali detentus eſt. eo ꝙ a pncipio potuit non fieri malus. licꝫ nunc nō ſit in eo requieſcere a malicia ⁊ eſſe bonū ſicut dicitur ī tertio libro. Qḋ autē in ꝓdicto quarto caſu dictū fuit. intelligendū eſt de aliqs in quib⁹ non erat rationem ligare. Sciēdum eſt igitur ꝙ Ariſtoteles in tertio libro locutus eſt large de voluntario pro omni eo cuius voluntas aliquo modo eſt in cauſa ⁊ ſtricte de inuoluntario pro eo ſolum cuius voluntas nullatenus eſt in cauſa. cuiuſmodi eſt purum violentum: ⁊ ignorantia inuincibili ignoratum: ſed in iſto loco loquitur econuerſo. quia loqtur de voluntario ſtricte prout volūtas eſt expꝛ̄ſſa integra ſimplex ⁊ libera: ⁊ loquitur de inuoluntario large. vt ſe extendit ad omne illud in quo deficit aliqua iſtarum conditionum. qḋ apparet. quia dicit quedā peccata vituperabilia eſſe inuoluntaria. qḋ tamen negabat in tertio dicit enim inuolūtariorum autem hec quidem ſunt venialia. hec autem non venialia ⁊c. quare aliter locutus eſt hic ⁊ illic: quia loquendum eſt ſm materiā ſubiectā. In tertio aūt libro diſtinxit inṫ voluntariū ⁊ inuolūtariū ad diſtinguendū in factis malis inṫ peccatū: ⁊ nō peccatū ex parte agentis q̄ diſtinguṅṫ per voluntariū large ſumptū ⁊ inuoluntarium ſtricte ſūptum. hic aūt loquitur de voluntario ⁊ inuoluntario ad diſtinguendū inter penā iuſtā ⁊ non iuſtam ex parte patientis que diſtinguntur per voluntarium ſtrictum: et inuoluntarium large ſumptum ſicut dictū ē. dicēdū eſt igitur cū Ari. ꝙ ſic accipiēdo voluntariū. nullus patiṫ iniuſtus volēs. qm̄ q̄

iuſtū pati ꝗttuor caſibus.

ſcd̾s caſ⁹

tertius caſus

quartus caſus

Ariſt. in tertio lati⁹ locutus eſt de voluntario ꝙ in hoc .v. et ecōuerſo de inuolūtario

libet rem ſuā pōt dare pro nihilo ſi velit. vñ prodigus cū oīa ſua deuaſtauerit dando et expendendo ſupflue non pōt conqri de iniuſta paſſione: igif ſilr quilibet pōt dare quod ſuū eſt ꝓ quocunq₃ magno vel modico ſicut ei placet abſq₃ iniuſta paſſiōe: ſed aliquo dictoꝝ modoꝝ rē ſuam dare videtur: q̄ dānum patitur volūtate explīſa integra ſimplici et libera: igif. ¶ Itē nullus patitur iniuſtū q̄ nō habet minꝰ debito: ſed qui vult aliquod dānū pati ſi patiaf/non hꝫ idē minus debito. probatio: qm̄ ſi quis rem ſuā voluerit alienare ſm rectū iudiciū: tūc nō eſt debitū ꝙ am pliꝰ rehabeat eā. Si aūt hoc voluerit ſm prauū iudiciū/tunc ſi fuerit ꝯpos ſue mentis ⁊ non habuerit voluntatē ligatā/manifeſtū eſt ꝙ hoc ipſe volet ꝑpter aliquā maliciā: ⁊ tunc iteꝝ non eſt debitū/neq₃ dignū ꝙ ampliꝰ rehabeat illud imo dignū eſſet ꝙ adhuc minus haberet: ideo ⁊c̃. Itē nullus vult alienare ſuā rem niſi ꝑpter habere quod ſibi placet tm̄: vel plus aut honorꝭ aut delectationis: aut alteriꝰ alicuius. ſi igif rem ſuā ſic alienat/ipē ſm ſuā eſtimationem non dānificatur ſed lucraf: igitur non iniuſtū patif: qm̄ cōmutabilia ſunt appreciabilia ſm eſtimationes cōmutātiū iuxta coꝝ indigentias. non ſolū iuxta indigentias neceſſarioꝝ/ſed etiā iuxta indigētias ſuperfluoꝝ appetituū ſicut dictum fuit prius: igitur ⁊c̃.

pbat ꝙ nullꝰ patif iniuſtū volens.

ad rōes. ad pmā ſcdāʒ terciā ⁊ q̄rtā

Ad rationes dicēdum eſt. ad

primā ſcdam tertiā et quartā ꝙ ipē ꝓcedūt in ſcdo caſu vel tertio. ¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ hō poteſt habere que non licet ei cōmutare: quia iniuſtū faceret legibus ⁊ cōmunitati: vt vitā/vxorem/filios vel hmōi: ſicut dictū fuit prius. ideo ipſe neq₃ pōt alteri auctoritatē dare dānificandi ipm̄ in talibus dānificans: igitur in talibus volentē iniuſtificaret ſed forte non in volentē ſed in cōtrarem ⁊ legē: ⁊ ſic procedit caſus de occiſione hoīs deſperati. Alius aūt caſus procedit ſm caſum primum ſi plato non expreſſerit ſuā volūtatē. ſed ſi explīſerit tunc ſortes nō iniuſtificat ſed illiberaliter operaf. ¶ Ad aliā dicenduʒ eſt: ꝙ ille q̄ ab amaſia volens leditur vel dānificaf. non patitur iniuſtū niſi ꝑ accidēs ⁊ materialit̄ ſicut dicit Ari. patitur eni illud cui accideret iniuſtū eſſe ſi non volēs pateref. ⁊ qñ dicif ipſe leditur ſine cauſa iuſta. illa eni non operaf iuſte: q₃ nō operaf ſm virtutem. ſed potius ſm maliciā Ad hoc pōt dici ꝙ illa nō opaf iuſte. ſed non ſequitur igitur iniuſte: pōt ei eſſe opatio q̄ neq₃ eſt iuſta formaliter ⁊ ꝑ ſe neq₃ iniuſta: licet ſit iuſta vel iniuſta materialit̄ ⁊ ſm accidēs. ¶ Ad aliā poteſt dici ꝙ in ſecūdo loquebatur de bono et malo moris cuiuſmodi nō ſūt iuſtū pati ⁊ iniuſtum pati: ſi eni iniuſtum pati eſſet malum moris. tunc nullus bonus pateref iniuſtū quod eſt falſum. Et iterū hoc quod dictū eſt malum fieri pluribꝰ modis q̄̄ bonū non ex eo dictū eſt ꝙ voluntarie ⁊ inuoluntarie ſi et. Sed quia cōtingit a medio in quo bonū ꝟtutiꝭ conſiſtit multipliciť deuiare. ¶ Ad aliam dicendum eſt ꝙ in ea oppoſita que ſunt apparens bonū et apparens malum ⁊ in oīa ſub eo exiſtētia poteſt voluntas ſed differēter poteſt eni in apparēs bonū ⁊ i oīa ſub eo exñtia acceptatiue: ⁊ pōt in apparens malū ⁊ in ea que ſūt ſub eo refutatiue ideꝫ cū iniuſtū pati ſit malum. non contingit iniuſtū pati volētem. ſed nolentem ⁊c̃.

Querif viceſimo quar

to. Utrū iudex corruptus ferēs iniuſtam ſētētiā ꝑ parte corrūpēte grauius deliquat q̄̄ pars corrūpēs. ¶ Arguitur ꝙ nō q₃ cauſa pmaria plus influit ī cauſatum q̄̄ ſecūda in libro de cauſis: ſʒ pars corrumpēs eſt prima cauſa. q₃ primo corrūpit iudicē. ideo ⁊c. Item plus peccat qui in plures peccat. pars autem corrumpens in plures peccat: q₃ ⁊ in iudicem corrumpēdo ipſum et in partē. iudex autem in partem tm̄. ideo ⁊c. ¶ Item ille plꝰ peccat q̄̄ iudex. q̄ peccat pctō iudicis et alio peccato pprio in corrūpendo iudicē et peccato iudicis: quia pars corrūpens eſt hmōi. peccat eni peccato proprio corrūpēs eſt cauſa quare iudex peccat: et q̄cq̄d eſt cā cauſeē cā cauſati. igif. ⁊c. ¶ Item plus peccat qui ab alio tollit bona aīe: q̄̄ q̄ ab alio tollit bona exteriora tm̄. vel forte bona corporis. inquātū bona aīe ſunt meliora bonis corporis ⁊ exterioribus ſed pars corrūpens tollit a iudice bonū animeq₃ facit peccatū peccare. Iudex autem a parte cōtra quā infert iniquā ſniam tollit bonū tpale tm̄: iō ⁊c ¶ Item primo huius pncipiū eſt plus q̄̄ dimidium totius: ſed pctm̄ ptis corrūpentis eſt pncipiū oīm peccatorū ſubſeq̄ntiū: g̃ eſt plus q̄̄ dimidiuꝫ ¶ Itē quarto huiꝰ de liberalitate dt ꝙ virtutiꝭ eſt magis bñ facere q̄̄ bene pati: g̃ ſilr magis eſt malicie male facere q̄̄ male pati: ſed corrumpere eſt malefacere ⁊ corrūpi eſt male pati: igitur plus peccat pars corrūpēs q̄̄ iudex corruptus. ¶ Itē de pilato qui erat iudex ⁊ de iuda qui erat pars dicit xp̄s pilato qui tradidit me tibi maius pctm̄ habet

Oppoſitū videf ſentire Ariſ.

dicens manifeſtū aūt quoniā diſtribuēs iniuſtū facit. ſʒ nō plꝰ hñs ſp et in pmo magnoꝝ moralium dicit eni accipiēs palmā a pſidente: ⁊ hoc iudicāte non iniuſtū facit: q̄̄uis iniuſte ipſi aſſigneť. ſed vtiq₃ iudicans male ⁊ dans ille iniuſtū facit ¶ Itē rōnibus quas Ariſt. tangere videf in lſa arguitur ſic. Ille magis facit rē qui ꝓpria poteſtate facit ꝙ qui nō facit niſi in ꝟtute alteriꝰ. ſed iudex propria poteſtate iniuſtificat: ſcʒ auferēdo a parte qđ ſuum eſt: vel ſibi tradendū minꝰ debito. hoc aūt non pōt facere pars niſi per iudicis potentiā: iō ⁊c̃. ¶ Itē agēs pncipale et precipiēs plus iniuſtificat q̄̄ agēs ſubditū ⁊ quaſi inſtrumētale. Iudex aūt eſt agens principale ⁊ pcipiens in iniuſtificatione. pars autē eſt obediēs ⁊ agēs ⁊ ſubditū: ergo ⁊c. ¶ Itē ignorātia excuſat vl' diminuit peccatū: ideo dicit Ari. ſi ignorans iuſtū legale iudicauit/non iniuſtū facit qui igitur magis cognoſcit iuſtum et iniuſtum/ ille plus iniuſtificat: ſed iudex plus cognoſcit iuſtum et iniuſtum: vel plus ipſum cognoſcere tenetur q̄̄ pars: ergo iudex magis iniuſtificat

Notandum eſt ꝙ hoīes com

muniter iniuſtificant quatuor de cauſis. ſ. timore: cupiditate: odio. ⁊ amore. In duabus eni primis cauſis iudex reſpicit ad ſeipſ ⁊ in aliis duabus ad aliū. ⁊ in duabus primis iudex proprie dicitur corrūpi per partē q̄ vel cōminatur aliquid terribile vl' dat ſeu pmittit aliquid ꝯcupiſcibili: ⁊ ita illud terribile vel ꝯcupiſcibile trahit iudicē ad ferendū iniuſtā ſniam. In aliis aūt duabꝰ cauſis iudex nō p-

q̄tuor de cauſis homines iniuſtificāt in duobꝰ ꝑmis.

pſe corrūpit ꝑ ptē: qm̄ peropōt hanc corruptio-
Iudex nē ⁊ cauſam corruptiōis ignorare . et poſſibile eſt
dicit cor etiā ꝙ pars nō ſit in cauſe odij vel amoris: ideo de
rumpi iſtis cauſis vlteri⁹ nichil eſt ad ꝓpoſitā q̄ſtionem
iniuſticia nāq̧ tota videt̄ eſſe in iudice. ❡ Quidā
cōīter ponūt tres ꝯcłones. Prima eſt ꝙ iudex cu-
piditate corrupt⁹ plus peccat q̄ȝ iudex timore cor
ruptus. q̄ faciliter ꝓbatur. primo q꜄ peccm̄ tāto eſt
graui⁹ quāto eſt magis voluntariū. modo peccatū
ex cupiditate eſt magis voluntariū. q̄ em̄ opat̄ ex
timore iṗe quaſi inuit⁹ ⁊ cū diſplicentia operatur
Tres cō ergo ⁊c. ❡ Itē tanto peccm̄ eſt graui⁹ quāto eſt ex
ditiones minori motiuo. tunc em̄ magis ꝓuenit ex malicia
Prima. voluntatis. vñ vehementia obiecti reddit aliquā
do peccm̄ veniale. verbi gr̄a: timor cadens in ꝯſtan
tem virū. vt ptȝ in. iij. propter qḋ etiā dr̄ in. vij. ꝙ ſi
quis a fortibus vel ſuperexcellentib⁹ delectationib⁹
vincitur vel circūſtantijs. non admirabile ſed cōdo
nabile ſi ꝯtra tendēs. ſed timor eſt ex fortiori moti
uo q̄ȝ cupiditas: q꜄ ſicut dr̄ in. iij. difficilius eſt tri-
ſtia ſuſtinere q̄ȝ a delectationib⁹ abſtinere. Sciē-
dū eſt tñ ꝙ obiectū timoris poſſet eſſe ita debile: ⁊
obiectū cupiditatis ita magnū ꝙ ille q̄ eſt timore
iniuſtificaret pl⁹ peccaret: ideo nulla regula poteſt
vl̄r dari in talib⁹: ſed opȝ ⁊ in his ⁊ in alijs morali
bus dicere ꝓportionabilit̄ et qḋ Ariſt. dicit in no-
no libro. dicit em̄ ꝙ debitū magis reddendū eſt q̄ȝ
amico dandū: ſi tñ ſuperexcedat datio vel bono vel
neceſſario/ad hoc declinandū. Ita igit̄ dictum eſt
ſimplr̄: ꝙ magis peccat q̄ ex timore q̄ȝ qui ex cupi
ditate. ſed obiectū cupiditatis ⁊ circūſtantie ꝯcur
rētes poſſent intantū excedere obiectū timoris ꝙ
Secḋa cō eſſet ad ꝯcluſionē oppoſitam declinandum.
cluſio.

Secunda concluſio ꝙ iudex

Probat corrupt⁹ ex cupiditate plus peccat q̄ȝ pars corrū-
multꝭ rō pens. ⁊ hec concłō patet rōnib⁹ adductis pri⁹ i ar-
nib⁹ ꝙ iu guēdo cū quib⁹ iſte addant̄. Ille plus peccat q̄ au
dex ma- fert rem ꝓximi q̄ȝ qui rē iam ablatā recipit: q꜄ re-
gis pec- cipere non eſt peccm̄ niſi q꜄ ablatū. ſed iudex aufert
cet. ius alteri⁹ partis ⁊ ablatū dat vel vendit iſti: ergo
iudex plus peccat. ❡ Item vitiū eſt peius qḋ eſt
v̄tuti diſſimili⁹ dr̄ in ſecūdo: ꝗ ſimilit̄ op⁹ illḋ pei⁹
ꝙ eſt diſſimilius operi v̄tutis. ſed opus iudicis eſt
diſſimili⁹. ꝓbatio. q꜄ ſtati in principali actu oppo-
nitur operi v̄tutis ſed opus partis corrūpentis in
principali actu ꝯuenit operi v̄tutis: et opponit̄ in
circūſtantijs ſicut Ariſt. dicit de illiberali ⁊ prodi
go quarto hui⁹: qḋ ſic ptȝ. Iudex vendit qḋ ſuum
non eſt. ⁊ hoc eſt ſm̄ totū genus cōtra naturā iuſte
vēditionis. ſed pars corrūpens de eo qḋ ſuum eſt
emit quod ſuū non eſt: ⁊ hoc cōuenit iuſte ēptioni
ſed peccat: q꜄ magis emit ab eo cui⁹ non eſt: ergo
iudex magis peccat. ❡ Itē ex eo perſona magis
peccat ceteris parib⁹ quod eſt in maiori dignitate
cōſtituta: ſed iudex eſt hmōi. ꝓbo maiorē: quoniā
graui⁹ peccat q̄ magis dat alijs occaſionē peccan
di: ſed perſona peccans quanto eſt in altiori digni
tate/tanto dat magis occaſionē peccandi: quoniā
ad iṗam hn̄t oēs magis oculū q̄ȝ ad ꝑſonas vilio-
res. ⁊ in ea magis accipiunt exemplū: ideo in qua
dam ep̄la dicebat Ariſto. alexandro. Scire aūt te
opȝ ꝙ exempla ſunt plurimis holm his quidē lex
his aūt tua vita. ❡ Itē ex eo opus ē peius: quod
ad oppoſituȝ magis obligamur. ſed iudex magis
obligat̄ ad iuſtā operationē q̄ȝ pars: ergo iudex in

iuſtificando pl⁹ peccat. et minor ptȝ: q꜄ de iure cōī
toti humano generi: iṗe ad hoc obligat̄ ſicut ⁊ ps
ſed in ſpāli iṗe magis obligat̄ īquantū iudex: qm̄
ad hoc iudex vel ꝑnceps ſtatuitur in ciuitatib⁹ vt
ſit cuſtos iuſti et legum. et ad hoc faciendū cōtras
reddit ſibi premiū multū. ⁊ in honorib⁹ ⁊ ī diuitijs
et poteſtate ciuili: ideo dicit Ariſto. ꝙ quando du moderā
bitant/ad iudiceȝ refugiunt: ⁊ ꝙ ad iudicē ire ē ad tio ꝯclu
iuſtū ire. iudex enim vult eſſe velut iuſtū animatū ſionis
❡ Sed iterū iſta cōcluſio moderāda eſt ſicut pre
cedens. poſſibile eni eſſet ꝙ ex tāto affectu malicie
pars corrūpens operaret̄. ꝙ multo magis pecca-
ret quā iudex corruptus. ſed ſi equali affectu cupi
ditatis ⁊ equali motiuo vterq̧ operet̄. non eſt du-
bium quin iudex multo plus delinquit. et hoc pro
bant inducte rationes Tertiam cōcluſionē ponūt
ꝙ iudex timore corruptus minus peccat q̄ȝ pars
corrūpens: cui⁹ ratio eſt q꜄ peccatū eſt maius qḋ
eſt magis voluntariū. ⁊ ex minori motiuo opera-
tum. ſed in dicto caſu peccatū partis corrūpentes
eſt huiuſmodi ⁊c. Item principale agens pl⁹ pec-
cat quā agēs quaſi ſubditū et iſtrumētale vt dicit
Ari. famulus eni precipientis nō iniuſtū facit ꝑn-
cipaliter. imo precipiens: ſed inferēs timorē eſt ſi-
cut agens pricipale. Iudex aūt rex ſicut ei ſubdit⁹
aliter nō timeret ab eo iudex etiā illo caſu ē quaſi
agens inſtrumētale ducit̄ eni impetu inferētis tio
rē: ideo ⁊c. ❡ Iſta aūt cōcluſio moderāda eſt qm̄
ſi nō fuerit timor cauſat⁹ ex his obiectis que eſſēt
innata mouere cōſtanteȝ virū ⁊ ſm̄ illas circūſtā-
tias ſm̄ quas mouerēt cōſtantem virum: cōcluſio
predicta forte nō eſſet tenenda propt̄ hoc ꝙ iudex
valde plus q̄ȝ ps obligatus eſt ad iuſtū faciendū
et tuēdum ⁊ ab obuiatoribus viriliter reſiſtenduȝ
non opȝ: ergo dicere vniuerſalit̄. ſed magnitudinē
cauſe timoris ⁊ obligationē iudicis ad iuſtum nec
non etiā ſm̄ omnes alias circūſtantias quib⁹ hinc
inde peccatū magis pōt aut min⁹ fieri comparare

Tunc ad rōnes dicenduȝ eſt.

Ad primā ꝙ primaria cauſa que poteſtateȝ habet
regulādi ⁊ determinādi ſecūdā plus influit in cau
ſatum q̄ȝ ſecūda. ſed quia volūtas nr̄a libera eſt. et
ſumus domini noſtrarū opationū. ideo nobis opȝ
quecūq̧ male agimus imputari: ergo ſaiſi iudicū
pars nō erat cauſa niſi ſolū occaſionalis ⁊ nō ꝑn-
cipalis. ❡ Ad aliam cōcedendū eſt ꝙ pl⁹ peccat
q̄ȝ in plures peccat ceteris paribus: ſed cetera nō
ſūt paria. ideo ratio nō valet. Et iterū ſicut ps cor
rūpens peccat in iudicē ita iudex in partē corrūpē
tem q꜄ nutrit eā in ſua prauitate. ❡ Ad aliā dicē-
dū eſt ꝙ null⁹ peccat niſi peccato ꝓprio nec ps cor-
rūpens vt dictū fuit eſt cauſa principalis peccati
iudicis. cū iudex eſſet libere volūtatis erat tamen
occaſio iudex aūt cauſa principalis. ⁊ cū hoc etiaȝ
iudex erat occaſio peccati partis corrūpentis vt di
ctum fuit. ❡ Ad aliā dicendum eſt ꝙ aīe bona ne
quaq̄ȝ auferri poſſunt per aliū. ſed vnuſquiſq̧ pec
cando (⁊ nullus alt̄) animam propriam deprauat.
❡ Ad aliam dictū eſt iam ꝙ pars corrumpēs nō
eſt iniuſti iudicij principium principale. ſed iudex
❡ Ad aliā pōt dici ꝙ licet corrumpere eſſet pei⁹
q̄ȝ corrumpi in hoc ſiſtendo. tamē q꜄ iudex vlteri-
us peccat ferēdo iniquā ſententiaȝ ideo iudex ma-
gis delinquit. ⁊ iterū dico ꝙ pars non corrūpit iu
dicē principaliter. ſed ipſe eſt qui ſeipſū corrumpit

ergo in ipſo iudice eſt corrũpere ⁊ corrũpi. ❡ Et iterũ licet alteri malefacere quantũ ad bona corporis: aut exteriora ſit peius ꝙ ab altero male pati. tamen peſſimũ eſt ſm aĩam male pati. ❡ Ad aliã poteſt dici ꝙ pylatus non cupiditate corrupt⁹ fuit ſed timore quando dicebatur ei. Si dimittis hũc/ non es amicus ceſaris.

Q Veritur decimoquinto

Veritur decimoquinto vtrũ difficili⁹ ſit eſſe iuſtũ ꝙ bonũ medicũ ❡ Et arḡ ꝙ nõ: qꝛ in medicãdo opꝫ ad plura reſpicere. ſ. ad etatẽ ad regionẽ: ad tp̃s: ad ꝯplexionẽ: ad corpus celeſte: ad qualitates medicinarũ et hm̃oi ſed in iuſto ſicut dicit Ariſt. ſolũ reſpicit ad nocumẽti differentiã. modo difficili⁹ eſt ad plura reſpicere ꝙ ad pauca. ❡ Itẽ facilius eſt illa ꝓſpicere q̃ nos opamur exteri⁹ ⁊ p cognitionẽ/ ꝙ ea q̃ natura interi⁹ opaẗ: ſed iuſticia eſt circa ea q̃ exterius nos operamur. medicina aũt eſt circa iteriores naturales effectus: ergo facili⁹ eſt eſſe iuſtũ ꝙ medicum. ❡ Itẽ ſcientia medicinalis eſt multo profundioris perſcrutatiõis ꝙ ſcientia legalis. que iuſtum ⁊ iniuſtum determinat: ergo ⁊c̃.

Oppoſitum dicit Euſtrati⁹

Oppoſitum dicit Euſtrati⁹ et hoc etiã Ariſt. ſentire videẗ. Quidã ſic diſtigũt difficultas habit⁹ vel opationis põt attendi vel ex parte obiecti: vel ex parte operãtis. Et ex pte obiecti dupl'r. Unomodo ꝓpter exceſſuꝫ ⁊ iproportionẽ obiecti ad intellectũ. Alio modo ꝓpter obiecti variabilitatẽ. vñ propter obiecti exceſſum diuina ſunt difficiliora naẗalib⁹ ⁊ moralib⁹: econuerſo tñ propter obiecti variabilitatem.

Difficultas opatiõis duplr attẽditur.

Tres ergo ponuntur concluſiones

Tres ergo ponuntur concluſiones. Prima põt eſſe ꝙ ex parte operãtis difficilius eſt eſſe iuſtũ ꝙ bonũ medicũ. Scd̃am ꝯclõnẽ ponunt qdã ꝙ ſm obiecti exceſſum vel latentiã difficili⁹ eſt eſſe medicũ ⁊c̃ Tertiã ſil'r ponũt ꝙ ſm obiecti variabilitatẽ difficili⁹ eſt eſſe iuſtũ. Prima cõcluſio ſic probaẗ. in opatione vel in habitu ꝯuenit ex parte noſtra difficultas: ab eo ꝙ pars ſenſitiua innata eſt aduerſari rõni ⁊ ei⁹ ſubuertere iudiciũ: propter quod nõ idẽ videẗ in continentib⁹ in paſſione ⁊ extra paſſionẽ exiſtẽtib⁹ vt apparet in ſeptio ſed circa obiectũ iuſticie magis eſt innat⁹ appetitus aduerſari rõni ꝙ circa obiectum medicine. eſt eñ maior honor/ maius lucrũ ⁊ maior delectatio in ſanãdo ꝙ in iterficiẽdo. ſed ſepe lucra/ honores amicie ⁊ delectationes ſenſuales. iterũ timores: triſticie ⁊ inimicicie ⁊ hm̃oi trahunt ad inepũ iudiciũ propter qđ Ariſt. determinat. j. rethorice: ꝙ maxime ꝯuenit recte poſitas leges q̃cunq; ꝯtingũt oĩa determĩare ipas ⁊ ꝙ paucíſſima ꝯmittere iudicantibus: cuius rõnem aſſignat dicens. qꝛ iudiciũ legiſlatoris non ſm partẽ/ ſed de futuris ⁊ vlib⁹ eſt. ꝓfectus aũt ⁊ iudex iã de pñtibus ⁊ determinatis iudicãt. ad quos ⁊ amare iã iam ⁊ odire et propriũ cõmodũ annexa ſunt ſepe. vt non adhuc poſſint videre ſufficiẽter verũ: ſed attẽditur in iudicio ꝓpriũ delectabile et triſte. in ſcd̃o etiã rethorice dicit: nõ enim ead ẽ videnẗ amãtibus ⁊ odientib⁹ neq; iratis ⁊ mãſuete habẽtib⁹/ ſed aut oĩno altera aut ſm magnitudinẽ altera. amanti quidẽ eñ cum de quo facit iudiciũ aut non iniuſtũ feciſſe: aut ſm parua videtur iniuſtum feciſſe: odienti aũt contrariũ ⁊c̃.

Tres cõcluſiões. Prima. Secũda.

Scd̃am ꝯcluſionẽ illi ꝓbare voluũt ex eo ꝙ voluntas humana valde latens eſt: ſepe eñi vnuꝫ hoĩes ꝓtẽdunt ⁊ aliud excogitãt. natura aũt nõ ſic ſed qđ qđ intendit. illud manifeſtat p operationeꝫ. propẗ quod facilius eſt de naturalibus de q̃bus eſt medicina. ꝙ de volũtariis circa q̃ eſt iuſticia iudicare. Sed mihi videẗ ꝙ in iſta cõcluſione ſit defect⁹ qm̃ non ad oẽ iuſtũ reqriẗ ꝙ ſciamus hoĩm mẽtes occultas. cũ hoc ſit ĩpoſſibile. ſꝫ ſufficit ea cognoſcere que exterius nobis apparẽt vel ꝓbari poſſũt p iuramenta. per teſtes. p litteras. aut aliquo tali modo talia aũt nõ ita nobis videnẗ eſſe occulta ſicut interiores egritudinũ cauſe ⁊ herbarũ ꝓprietates. quod etiam ex hoc apparet ꝙ vulgares ea vidẽt et cõphendere pñt circa que eſt iuſticia. nõ aũt ea de quibus eſt medicina. ❡ Tertiã cõcluſioneꝫ credũt probare ſic circa illas eſt maior difficultas ex varietate obiecti in q̃bus variabilitas plurib⁹ modis contigit. ſed in actib⁹ humanis circa quos eſt iuſticia maior eſt variabilitas ꝙ ĩ cõplectionib⁹ circa quas eſt medicina: ergo ⁊c. minorẽ ſic perſuadent. dicũt eñi ꝙ in his circa que eſt medicina ſolum ẽ variabilitas ex pte materie ſcꝫ ex diuerſa proportione rerũ elementariũ. ex diuerſa cõmenſuratione humoꝝ ⁊ hm̃oi. ſed in actibus humanis eſt variabilitas ⁊ ex parte materie ⁊ ex parte finis ⁊ oĩm aliarũ circũſtantiarum. ideo ⁊c. Sed iſta rõ non videẗ verum aſſumere. medicus eñi nõ ſolum aſpicit ad cõplexionis aut humoris varietatẽ. ſed aſpiciet ad ſirmi virtutẽ etatẽ ⁊ nutrimentũ ⁊ vite ac exercitii aſſuetudinẽ. Iterũ ad locum egritudinis aſpiciet ⁊ ad tempus ⁊ ad aeris qualitatẽ. imo etiã ad celeſtis corporis influxũ ⁊ alia valde multa. puto ergo ſicut dicit Ariſtote. ꝙ valde difficile eſt ⁊ bonũ eſſe medicũ. ⁊ eſſe iuſtum. Prima qdeꝫ difficultas eſt in cognoſcẽdo vniuerſali rõne iuſta ⁊ ſana ⁊ ea que pertinẽt ad iuſta ⁊ ſana quorũ hec q̃dem docentur in arte medicinali illa aũt in ſcientia legali. Secunda difficultas eſt maior vt dicit Ari. eſt in ſciẽdo particulares applicationes medicinarũ ⁊ iuriũ ſm exigentiã ⁊ cõbinatiões oĩum particulariuꝫ circunſtãtiaruꝫ. nõ eñi ſunt ſimpliciter ſana neq; iniuſta ſed ſm accidẽs que vniuerſali ratione tradita ſunt ſed qualiter operata ⁊ qualiter diſtributa. hec autem difficultas auferri non poteſt niſi per frequentatas operationes ex quibus habit⁹ generaẗ quo faciliter et prompte precipimus et combinamus oĩa q̃ ꝑticularis circũſtãt. he aũt due difficultates ſe tenẽt ex pte intellectus nec ibechia. Ari. dicit difficili⁹ eſſe iuſtum ꝙ medicum: ſed magis ſm conſimilitudinem comparauit eos. et ſi quis eorum diſſimilitudinem vellet in his intelligere puto ꝙ medicũ eſſe ſit difficilius Alia autem eſt difficultas ex parte appetitus que ſpecialiter habet locum circa obiectum iuſticie ſicut ſatis dictum fuit in prima cõcluſione: ſic ei oꝫ intelligi quod. Ariſto. dicit ſcilicet ꝙ que legibus determinata ſunt: non ſunt iuſta niſi per accidens ſed qualiter operata. i. electiue propter ipſi⁹ operis honeſtatem delectabilit' prompte firme et inmobiliter vt dicebatur ĩ ſcd̃o: hoc autem eſt pl⁹ ꝙ ſana ſcire.

probatio ſcd̃e ꝯcluſionis.

Tertie ꝓbationis cõcluſio.

Ad rationes igitur apparet ꝙ

procedunt vñs ſuis quare ⁊c.

Q Uerit̃ viceſimo ſexto.

Utrum epyckeia ſit virtus moralis. ¶ Arguitur ꝙ non: quia ſecundum. Euſtratium primo huius. nulli volẽti ⁊ vt oʒ operãti eſt impoſſibilis poſſeſſio virtutis ⁊ in tertio dicit ꝙ virtutes ⁊ malicie ſunt volũtarie ⁊ in noſtra poteſtate. ſʒ epyekeia nõ põt cõuenire cuilibet volẽti: qꝛ ad epyckeiam ſpectat interpretari leges ſimpliciť poſitas. hoc autẽ nõ eſt cuilibet ſed ſolum ꝓncipis leges condentis dicunt enĩ iura ꝙ cuius eſt condere legeʒ. eius ſolius eſt intepretari. Et iteruʒ videtur ꝙ epyckeia ad nullos pertinet niſi ad iudices. nõ aũt oẽs pñt auctoritatẽ iudicis habere. ideo ⁊c. Itẽ nulla virtus moralis opponiť alteri v̄tuti ſed epyckeia opponiť virtuti morali que eſt veritas: qm̃ ipſa ſicut dicit Ari. eſt in minoratiua q̃uis etiã habeat legẽ adiuuãtẽ. Item ſicut ſe hʒ iuſtum epyckes ad iuſtum legalẽ ita epyekeia ad iuſtitiã legalem. ſʒ iuſtum epyckes eſt melius iuſto legali. vt Ari. dicere videtur: ergo epyekeia eſt melior legali iuſticia. ſed nulla virtus moralis eſt melior iuſticia legali. cũ ipſa ſit ꝓclariſſima virtutũ ⁊ ſimul omnis virtus ⁊ maxime perfecta vt dicit Ari. in ꝓncipio quinti huius: ergo ⁊c̃.

¶ Oppoſitum arguitur auctoritate

Ari. qui hic de epyekeia tanq̃ȝ de morali v̄tute. ¶ Et cõfirmatur quia epyckes eſt quedaʒ ſpecies iuſti: vt apparet hic ⁊ in principio rethorice: ergo epyekeia eſt ſpecies iuſticie que eſt ſemꝑ virtus moralis: ſed oẽs ſpecies virtutis moralis eſt virtus moralis ſicut quelibet ſpecies animalis eſt animal: ergo ⁊c. Primo videndũ eſt q̃d eſt epyekes et q̃d eſt epyckeia. Propť qꝺ ſciẽdum eſt ꝙ cũ circũſtantie ſingulares in humanis actibus cõtingentes ſint infinite. ideo legiſlatores non tenẽtur neqȝ poſſunt inferẽdo leges perſpicere circũſtantias oẽs: que ĩnate ſunt reddere opus bonũ vel malũ. iuſtũ aut iiuſtũ meliꝰ aut peiꝰ. iuſtꝰ aut iiuſtꝰ ſed fuerũt leges cõmuniť aſpicientes ſolũ ad aliquas circunſtãtias ꝯmuniores. ꝓpter qꝺ tales caſus ꝑticulares poſſẽt emergere ꝙ nõ eẽt iuſtũ ſed oĩno iiuſtũ opari ſm legẽ ſcriptã v̄bi gr̃a ſi lex cõiter feratur ꝙ depoſitũ ſit reddẽdum petenti. tamẽ non eiſet reddendũ petenti furioſo volenti interficere innocentẽ. leges igiť q̃uis ſint late vĺr. tñ nõ ſunt vĺr tenende. nec id ignorat legiſlator ſicut dicit Ariſt. vnde ferens legẽ vĺr: non intẽdit ꝙ oĩno vĺr teneať: ſed ſolũ qñcunqȝ nõ emergit caſus exigens legis exceptionẽ. aliqñ igitur ⁊ vt in plibus eſt iuſtum operari ſm legẽ ſcriptam: ⁊ aliqñ licet raro ꝯeſſet iiuſtũ operari ſm legẽ ſcriptã: imo oportet operari preter aut etiã contra ſcripturã legis: vnde dicit quedã lex non eſt dubium in legem cõmittere. i. peccare eũ qui verba legis amplexꝰ contra legis nititur voluntatẽ: igitur ſm Ari. ꝓmo rethorice. Iuſtoꝝ due ſunt ſpecies. hec quidem ſcripta. hec aũt non ſcripta Scripta ſunt que legibus determinata ſunt. nã ſcriptoꝝ due ſunt ſpecies. q̃dam cõis: ſcʒ tanq̃ȝ naturaliter ab oĩbus cõiter cognita ⁊ cõceſſa. puta grãm habere ei qui fecit bñ ⁊ cõtra bñfacere et q̃ benefecit ⁊ alia talia. Alia autem ſunt particularia q̃ ſunt legũ ſcripturarum vĺ

duplex iuſtũ. ſ. ſcriptũ ⁊ non ſcrptum due ſpẽs iuſtoꝛuʒ non ſcriptorum.

iuſtoꝝ cõium permiſſiones ſiue exceptiones propter cauſas preter ſolitũ emergẽtes. Eſt igiť epyckes idem qꝺ iuſtum in hoc vltimo modo iuſtorũ. Epyckeia aũt eſt habitꝰ inclinans ad tale iuſtum ſeruandũ ⁊ opandũ. Aliqñ etiã epyckes accipitur non pro ꝓdicto iuſto qꝺ erat iuſtũ epyckete. ſʒ pro ſubiecto. ſ. pro hoĩe habente talẽ habitũ. hoc ergo viſo dicendum eſt ꝙ epyckeia eſt v̄tus moralis. qꝛ oĩs habitꝰ electiuꝰ directionis in his q̃bus cõtingit vti ⁊ bene ⁊ male: et in q̃bus cõtingit ⁊ bene et male agere/ eſt v̄tus moralis. ſic enĩ videbať Ari. probare in quarto: ꝙ liberalitas eſſet virtus circa pecunias. ſed epyckeia eſt habitus electiuus incliñans in legis ſcripte directionẽ: qua contingit vti ⁊ bene ⁊ male tam ſm exceſſum ſcʒ nimis inſiſtẽdo legi ſcripte q̃ȝ ſm defectũ puta nimis recedẽdo a ſcriptura legis: ergo ⁊c̃. ¶ Itẽ oĩs habitꝰ electiuus inclinãs ad opꝰ v̄tuoſum ſiue ad id qꝺ oportet: qñ opʒ: ⁊ ſic de alijs circũſtãtijs. eſt virtꝰ moralis: ſed epyckeia eſt hmõi. iclinat enim ad iuſtum epyckes. opus aũt iuſtũ eſt opus virtuoſum: etiã inclinat ad directionẽ ⁊ moderantiã legis ſcripte vbi opʒ eam moderari vel dirigere: ⁊ q̃ũo oportet Itẽ oĩs habitus electiuꝰ inclinans ad id quod eſt conſonũ recte rõni/ eſt virtꝰ moralis. ſed epyckeia eſt hmõi ſicut apparere põt per ea q̃ dicit Ari. primo rethorice. Epyckeia enĩ eſt non ad legẽ ſed ad legiſlationẽ reſpicere ⁊ non ad v̄ba ſed ad intellectũ legiſlationis reſpicere et non ad actionẽ: ſʒ ad electionẽ ⁊ non ad partẽ ſed ad totũ. neqȝ qualis quidẽ nunc ſed qualis quidẽ ſꝑ e⁊ vt ad multũ ⁊c. Hec aũt oĩa et alia que epyckeie attribuũtur ſunt optima et valde ꝯſona rationi. Sed dubitatio eſt vtrũ epyckeia ſit ſpecies iuſticie vĺ q̃ũo ſe habeat ad iuſticiã. ¶ Ad quod dicendũ eſt vt puto ꝙ ipſa non eſt vera ſpecies iuſticie diſtincta realiter ꝯtra illũ iuſticie habitũ quo inclinamur ad operãdum iuſtũ ſm legẽ ſcriptã: vt aliqui dicunt. imo vnus ⁊ idẽ eſt iuſticie habitꝰ inclinãs in hoc iuſtũ et i illꝺ nulla enĩ v̄tus aliqñ inclinat ad ſꝑ operandũ ſm legẽ ſcriptã: qꝛ inclinaret ad malũ: nec aliqua v̄tꝰ inclinat ad ſꝑ operandum preter legẽ: qꝛ etiam aliquãdo operareť male. ſed vna ⁊ eadem v̄tus circa materiã ſuam inclinat ad operãdum ſemper ſicut opʒ ſm dictamen recte rõnis: ꝓpter quod vna et eadẽ v̄tus eſt ſm ſubſtantiã inclinans ad operandum ſm legẽ qñ opʒ: ⁊ preter legẽ qñ opʒ. differẽs ſolum ſm rõnem ⁊ per accidens. ſicut ſortes in foro differt a ſeipſo in theatro: ⁊ ita patʒ ꝙ epyckeia magis eſt modus q̃dam ſeu pars quedam moralis iuſticie q̃ȝ ꝙ ſit vera ſpecies ipſius.

probat ꝙ epyckeia ſit v̄tus.

dubitatio an epyekeia ſit ſpecies. iuſticie.

Ad rationes ergo dicendum

eſt. Ad primã ꝙ epyckeia ineſſe põt oĩ volẽti: et qñ diciť ꝙ ipſiꝰ eſt interꝓtari legẽ/ dicendũ eſt ꝙ non eſt niſi forte in principe ad quẽ hoc ſpectat. Propť quod ſciẽdum eſt ꝙ interpretari legem eſt cum lex ꝓpť aliquã duplicitatẽ v̄borum fuerit dubie ſententie determinare in qua ſentẽtia debeat lex intelligi. hoc aũt ſpectat ſolũ ad legis cõditorẽ: ſed poſito ꝙ lex ĩdeterminata ſententia fuerit itellecta: tamẽ epyekes poteſt videre et iudicare ꝙ talis caſꝰ ſub tali lege nõ cõprehenditur. et ꝙ intentio legiſlatoris non erat talẽ caſum per talẽ legem determinare ⁊ etiã de caſibus ſub lege cadentibus preter epyckes ſm exigẽtiã circunſtantiarũ iudicare de

augmēto vel diminutione delicti: ⁊ ita penā legis diminuere vel augere. hoc aūt nō eſt interpretari legem: ſed eſt vti lege ſm legiſlatoris intentionē.

dubiū an alt⁹ a pn cipe poſſi leges inƭ pretari.

¶ Et ne regredi ſuper hoc oporteat dubitandū eſt de hoc quod in predicta ratione tangebatur. ſ. vtrum alteri⁹ a principe ſit aliquādo legem dubiam interpretari. Ad quod dici pōt ꝙ cum caſ⁹ acciderit ſm legē iudicādus ſi ſit poſſibile iudici inferiori ſine ſui vel alteri⁹ detrimento ad legiſconditorē recurrere. recurrendū eſt. ⁊ nō interpretandum. vbi tamē hoc nō eſſet poſſibile: iudex ꝗlibet inferior poteſt interpretari legem dubiā. ⁊ illū ſenſum legis qui ipſi videƭ eſſe magis rōnabilis verū eſt tñ ꝙ hec interpretatio iudicis inferioris ⁊ interpretatio legiſcōditoris diſtant multū quoniā interpretatio legiſconditoris dat vigorē illi ſēſui pro quo legem interpretatus eſt. ita ꝙ in poſterū lex ab oībus in illo ſenſu tenenda eſt. Judex autē inferior legi nullū dat vigorē ſed ſolū ſue ſentētie ⁊ ſic intelligiƭ ꝙ cuius eſt condere legem eius ſolı⁹ eſt interpretare legem. ¶ Ad aliam dicendum eſt ꝙ epycheia nulli virtuti opponitur quoniā ipſa nō eſt pene minoratiua: niſi quātū oportet ſm veritatē ⁊ recte rōnis dictamē. ¶ Ad aliā dicēdū eſt ꝙ iuſtū legale ſm ꝙ accipitur ꝓ eo preciſe ꝙ eſt lege ſcriptū. nō eſt iuſtū ſm ſe et formalr. ſed ſolū materialiƭ ⁊ per accidēs ſicut in priorībus dictum fuit. qꝛ cōtigit etiam aliquādo ipſum nō eſſe iuſtū. ſꝫ tñ aliqñ contingit imo vt in pluribus ipſum eſſe iuſtum: ſed iuſtū ſimpliciter in opere eſt. non quidē in opere exteriori principaliter. ſed in electiōe interiori primo. ⁊ in executione operis ab electione ꝓcedentis in quantū eſt poſſibile ſecūdario. cū ergo iuſtum formaliƭ ⁊ per ſe dictū ſit melius iuſto materialiƭ ⁊ ſm accidēs accepto. ideo eſt ꝙ iuſtū epykes eſt meli⁹ iuſto legali ſumpto modo nūc predicto. ⁊ quādo cōcluditur: ergo epycheia eſt melior legali iuſticia. Dicendum eſt: ꝙ iuſticia legalis poteſt dupliciter vocari.

Dupliciƭ capiƭ iuſticia legalis.

¶ Vnomodo iuſticia legalis poſſet vocari habit⁹ inclinās vniuerſaliƭ in ea que legiſlatores intendunt: ⁊ hec eſt virtus preclariſſima: ⁊ epykeia nō eſt melior ea ſed eſt ipſamet ſicut dictū fuit differēs ſolū accidentali ratione. ¶ Aliomodo poteſt vocari legalis iuſticia habit⁹ iclinās ad obſeruādū ꝟba legū. ⁊ iſta nō ē iuſticia ſimplr: neqꝫ ꝟt⁹ ſimplr. ſꝫ bñ eſt habit⁹ iclinās. vt in pluribus ad opus bonum. ideo non eſt vitiū. ſꝫ eſt habitus magis bonus ꝗ malus. eſt eni habit⁹ bonus: ſed imperfectus: ⁊ ſic debet intelligi ⁊ concludi ꝙ epykeia eſt melior legali iuſticia.

¶ Queſtio viceſima ſeptima.

ꝓbaƭ ꝙ epykeia ſit directio iurꝭ naƭalis.

Querit viceſimo ſeptimo.

Vtrū epykeia ſit directio iuris naturalis aut ſolum iuris legalis.

¶ Videtur ꝙ ſit directio iuris naturalis. quoniā epykeia videtur eſſe directio omnis iuris qḋ indiget directione. ſed ius naturale aliquando indiget directione. probatio primo videtur: ꝙ de iure naturali oēs homines eſſent ſimilis libertatis: hoc aūt ius hodie directū eſt melius: regnū eni melius eſt vbi vnus aliꝗs pncipatur ꝗ tymocratia: vbi oēs equaliter volunt principari ⁊ eadem gaudere libertate: vt patet in octauo huius. ¶ Itē de iure naturali videtur: ꝙ oīa debeant eſſe communia. vnde Mar. Tullius Cicero totius eloquentie facile princeps officiorū primo. Si inquid. Sunt aūt priuata nulla natura: ſed aūt veteri occupatiōe vt ꝗ quōdam in vacua venerunt aut victoria vt qui bello potiti ſunt aut lege: aut pactione: aut conditione: ſorte. Ex quo fit vt ager arpinas. arpinatū dicatur: tuſculanus tuſculanorū: ſimiliſqꝫ priuatarū poſſeſſionum deſcriptio. hoc aūt ius naturale idiguit correctione. quia ſcḋo politice declaratū eſt: ꝙ nō eſſet bonū oīa eſſe cōia. ad quod probandū. Ariſto. inter ceteras ratiōes ponit vnam talē. Adhuc aūt aliud habet nocumētū ſcilicet ꝙ omnia ſint cōmunia: minime eni cure ſortitur qḋ plurimorū commune eſt. de propriis aūt maxime curant: de cōmunibus aūt minus ꝗ quantū vnicuiqꝫ attinet. apḋ alios eni tāꝗ altero curāte negligūtur magis. ſicut in miniſterialib⁹ ſeruitijs multi ſeruientes quandoqꝫ deterius ſeruiunt paucioribus. ideo Tullius dicit primo de officiis. ꝙ eorū que alicui propria facta ſunt ſi quis appetet violabit ius humane ſocietatis. ¶ Itē de iure naturali eſt a nullo auferre quod ſuū eſt: hoc tamē patitur inſtantiam ⁊ indiget correctione. eſſet eni a furioſo gladius proprius auferēdus. ¶ Itē vbi maius eſt peccatum ibi magis indigem⁹ directione. ſed in iure naturali videtur magis eſſe peccatū ꝗ in iure legali dicente Ari. peccatū eni nō in lege neqꝫ in legiſpoſitore ſed in natura rei eſt confeſtim eni natura operabilium talis eſt. ⁊ manifeſtū eſt: ꝙ naturam ſepe videmus deficere propter quod ⁊ monſtra videmus accidere in natura ⁊ medicina nō ad aliud valere videƭ. ꝗ ad dirigēdū op⁹ naƭe circa corp⁹.

¶ Oppoſitum tamen videtur

velle Ari. qui non ponit epykeiam eſſe directionē iuris naturalis: ſed legis. vnde dicit ⁊ ē hec ex natura ꝗ epyckes directio legis vbi deficit. ꝓpƭ particulare. ¶ Itē quod nūꝗ deficit. non indiget directione ſed iuſtum naturale nō deficit. qꝛ diciƭ ſeptimo politice ꝙ nullum horum qui preter naturam ſunt eſt bonum etiam quanto. huius dicitur: ꝙ naturale iuſtum vbiqꝫ habet potentiam eandem aut igitur vbiqꝫ eſt iniuſtum quod eſt abſurdum dicere aut eſt vbiqꝫ iuſtum. et ſic non indiget correctione. Item natura dirigitur ab infallibili directore. quoniam adeo et intelligentiis vt dicit cōmētator. xii. methaphiſice. ergo videƭ ꝙ ipſa nō poteſt errare ſic ꝙ indigeat noſtra directione. ¶ Sciendum eſt ꝙ natura nunꝗ peccat i ſuis operationibus vnde ſi monſtra eueniunt malitia non prouenit a natura. ſed ab impedimēto ſibi accidente. immo natura ſemper facit de ſibi poſſibilibus qḋ melius eſt. vnde ꝗuis non faciat rectū quia impedita non poteſt. tamen facit ſemper recte cum faciat quod melius facere poteſt.

Sciendū eſt igitur ꝙ ius vel

Juſtum naƭale dupliciƭ capiƭ

iuſtum naturale poteſt dici dupliciter. Vno modo prout conſonat operi nature ſm omnem caſum: et tale iuſtum lege cōprehendi ⁊ terminari nō poteſt quoniam ſicut natura ſm diuerſos caſus ex diuerſis impedimentis contingentibus prouenientes diuerſis modis operaƭ. ſic eni iuſtum naturale diuerſum eſt apud diuerſos caſus contingentes: et a regula cōi excipiētes. caſus aūt illi tante poſſūt diuerſitatis accidere ꝙ legiſlator eos ꝓuidere nō

poteſt. ¶ Aliter autē dicitur iuſtū naturale. qḋ cō ſonat operi cōi nature: ſcʒ operi illi in quo natura non fuerit impedita ⁊ tale iuſtū lege cōprehendi tur ⁊ profertur ⁊ ipſum ſic acceptum ⁊ prolatū non eſt ſemper iuſtū: neqʒ tenēdū. ſicut enī natura non ſemp̄ in opere ſuo regulā cōmunē obſeruat ſʒ illā regulam diuerſificat ⁊ modificat ſi impedimēta oc currāt vt ſemper faciat de poſſibilib⁹ quod meli⁹ ſit a illud cōtus ſi impedimēta cōtingant: diuerſifi candum eſt ⁊ modificandū vt iuxta contingēs im pedimentum ſemper fiat quod melius fieri pōt ſi- cut ergo natura ſm̄ cōmunē regulam format ma nū quinqʒ digitorū propter caſū tñ quandoqʒ for- mat in manu ſex digitos aut quattuor tātū. ſic ſm̄ communē regulā iuſti naturales reddendum eſt vnicuiqʒ qḋ ſuum eſt ſed tamē propt̄ caſū cōtingē

respōdet ad queſi- tum.

tem aliquādo non eſt reddēdum vt ſi furioſus ef- fectus gladiū ſuū repoſcat ¶ Dicēdū eſt igr̄ q̄ ca piendo iuſtum naturale: primo modo ipſū eſt ſem per iuſtum ⁊ omne ſibi cōtrariū eſt iniuſtū propter quod in eo nulla directio habet locum. ¶ Sed ſi iuſtum naturale capiatur ſcḋo modo: tūc indiget aliquādo directione et correptione propter caſus cōi regule repugnātes: propter quod epyekeia be ne eſt directiua talis iuſti naturalis ⁊ non ſolū iu- ſti legalis p̄prie ſūpti quod ſcʒ ſoluʒ habet robur ex legiſlatore qr tamē ius naturale hoc ſcḋo mo- do ſolet lege ſcribi: vel ſaltem: quia lege compre- hendi: et ſcribi poteſt. ideo tale ius / ſiue iuſtum Ari. vocauit in hoc loco legem ſiue legale iuſtum ad differentiā iuſti naturalis p̄mo modo accepti ⁊ ita bñ dicit Ari. q̄ epyekes eſt directio legis vbi deficit propter particulare.

Notabi- le.

¶ Eſt tamen notanduʒ q̄ ſi

cut aliqua ſunt opera nature: quibus impedimē- tum cōtingere nō poteſt: vt q̄ ſol qualibet die oria tur ⁊ luna quolibet menſe propriū perficiat circu- lum: ſic quedam ſūt iuſta naturalia que cōmunit̄ prolata lege ⁊ lege ſcripta nunq̄ deficiūt. vbi gr̄a q̄ ſm̄ virtutē eſt operandū q̄ mādatis diuinis eſt obediēdum ſimilit̄ in negatiuis q̄ nō eſt inuidēdū q̄ nō eſt adulterādum ⁊ ſic de cōſimilibus: que ſi- cut dicit̄ ſecūdo huius cōfeſtim nominata conuo luta ſūt cum malicia: propter quod in talib⁹ locuʒ non habet epyekes.

Ad rationes. Ad primaʒ con

cedendum eſt q̄ epyekeia eſt directiua omnis iu ris: quod indiget aliquādo directione. ¶ Et con cedendum eſt q̄ ius naturale ſecundo modo pre- dictorum modorum acceptū indiget aliquādo di rectione. ſed quando dicit̄ vltra q̄ oēs hoīes de iure naturali eſſent ſimilis libertatis: poteſt dici q̄ hoc eſt verum ſi oēs viuerēt ſm̄ virtutē. ſed pro pter peccata multoꝝ oportuit illḋ ius moderare conſtituēdo ſuperiores aliquos qui poteſtatē ha- berent corrigēdi deliquentes. ¶ Et iterum in re cta policia regi cōceſſa eſt ſuperioritas ex auctori tate cōi ciuiū ⁊ ipſi nō licet ledere quēq̄ niſi peccā tem: propter qḋ oēs ſūt liberi ſicut ⁊ rex. niſi ex pec cato ſuo libertatē ſuā amittāt. vnde quinto politi ce dicit Ari. non enī oportet putare ſeruitutes eſſe viuere ad politiā ſed ſalutem. ¶ Et iterū neqʒ oʒ concedere q̄ oēs de iure naturali eſſent ſimilis li- bertatis niſi omnes eſſent etiā ſm̄ corpus ſimiles et ſm̄ animā qḋ natura non facit vnde primo politi ce declarat Ariſt. ex propoſito q̄ aliqui ſūt hoīes naturaliter ſerui ⁊ aliqui naturaliter liberi ⁊ ſm̄ dif ferētias corporū ⁊ ſm̄ differētias animaꝝ ¶ Ad aliam qñ dicit̄ q̄ iure naturali oīa eſſent cōia: pōt dici q̄ verū eſt ſi oēs vellent viuere ſicut oporteret ſed p̄pter peccātes natura rei exigit q̄ aliter fiat: vel dicendū eſt q̄ terre et aīalia et talia bene ſunt cōia de iure naturali anteq̄ ſint appropriata: ſʒ cū fuerint appropriata tunc de iure naturali eſt q̄ re- maneant propria. vnde videmus aues et aīmalia que operant̄ a natura ſibi facere nidos p̄pos aut proprias māſiones: nec ampli⁹ nidos vel manſio nes illas eſſe cōes ceteris aīalibus: immo ſua ſeqʒ entiſſime tueri. vñ Cicero officioꝝ .j. Primo ge- neri animantiū omni eſt a natura attributū. vt ſe vitā corpuſqʒ tueatur: declinetqʒ ea q̄ noſcitura vi deātur queqʒ ſint ad videndū neceſſaria inquirat ⁊ pariet ⁊c̄. ¶ Ad aliam de furioſo dictū fuit ſatis in poſitione. ¶ Ad aliā dicendū eſt / q̄ in legis po ſitore non eſt pctm̄: qr facit de ſibi poſſibilib⁹ quod melius eſt: nec intendit ponendo legē q̄ ipſa ſicut deſcribitur ſic ſemp̄ obſeruetur in quocunqʒ caſu: ſed q̄ caſu exigente modificet̄: vel non teneat̄. ſilr̄ etiā in lege nō eſt pctm̄: ſi intelligat̄ ſm̄ intentionē legis poſitoris: cū nō ſit poſita vt in oī caſu teneat̄ ſʒ ſi intelligat̄ ſemper ſm̄ q̄ ſcriptura ſonat tūc eſt in ea pctm̄ aliqñ. ſed hoc pctm̄ originaliter p̄ueni- ret ex pctō contingente in natura operis: ex eo eñ q̄ opus a cōi regula deuiaret: lex ſm̄ ſcripturā ip- ſius pateret̄ inſtantiā: non tñ intelligendū ſicut di ctum fuit q̄ pctm̄ p̄ueniat in opere a natura / ſʒ ab impedimēto nature. ſic ergo debet intelligi quod dicit Ariſt. in lege pctm̄ non eſſet. ſ. originalit̄: ſed in natura vel in lege peccatū non eſſet ſi intelligat̄ ſm̄ legiſlatoris intentionē. et eſt concedendū q̄ iu ſtum naturale ſic cōiter acceptum vt eſt lege ſcri- ptum indiget directione.

Rationes autem in oppoſitū

procedunt de iuſto naturali primo dictorum mo- dorum accepto. Et ſic finitur queſtio.

Queritur viceſimooctauo

Quo Verū contingat ſibipſi iniuſtum facere? ¶ Et videtur q̄ ſic: qr ille iniu ſtificat qui facit cōtra prohibitionem legis: ſed aliquis facit ſibipſi contra p̄hibitionē legis: ergo ſibipſi iniuſtificat. Minor patet: qr aliquis interficit ſeipm̄. modo ſicut dicit Ariſt. lex nō iubet ſeipm̄ interficere: que aūt nō iu bet prohibet. ⁊ hoc dictū Ariſt. debet intelligi i no cumentoꝝ illationib⁹: talis ergo ſibi facit contra legis prohibitionē. ergo ⁊c. Itē lex punitionē non apponit niſi p̄ iniuſtificatione: ſed aliquis facit ſi- bipſi aliquid p̄ quo punit̄. ſcʒ ſi ſeipſum interficiat leges eñ pro punitione talibus apponunt aliquā corporis inhonorationē: puta corpus trahēdo vel iubēdo in ſepultū relinqui. Itē ille iniuſtificat ſibi qui volēs ſibi infert nocumētum: qm̄ iniuſtificare videtur idē eſſe qḋ volentē nocumentū inferre: ſʒ deſperans qui ſeipm̄ interficit ipſe volens / infert ſibi nocumentū: ergo facit ſibi iniuſtū. ¶ Oppoſi tū determinat Ariſt. in iſto q̄nto: etiā ex hoc dictū fuit ſtatī hēre rōnem propriā iuſticie q̄ ipſa eſt ad alterū: nō eſt ergo ad ſeipm̄. Dicendū eſt cū philo

In oppo ſitum.

ſopho ꝙ non contingit ſibiipſi iniuſtū facere: imo neqꝫ iuſtū. Secūdo dicendū eſt ꝙ agendo i ſeipſm contingit iniuſtū facere. ¶ Primū iſtorum appa ruit in principio huius libri. vbi dictū fuit ꝙ iuſtus vel malicia ex eo iuſticie: vel iniuſticie nomen ha bet. q2 eſt ad alterū hoc iterū patet rōnibus Ariſ. in iſto capitulo. prima eſt ꝙ null⁹ patitur iniuſtū vo lens vt dictum fuit pri⁹. ſed qui ſeipſm dānificat il lud damnū vult recipere null⁹ enī deſperans iter ficeret ſe: niſi vellet mori. ergo ꝛc. ¶ Sed videtur ꝙ iſta ratio non cōcludat qm̄ ſi quis interficiat ſe ipſꝫ non vult mori voluntario ſimplici. ſed q2 ꝓpter aliquas ipſius aduerſitates talē patitur dolorem a quo non apparet ſibi ꝙ ſine morte liberari poſſit ꝛ plus vult ab illo liberari ꝗ̄ viuere. licet ſimplici ter illo dolore ablato vellet viuere ꝛ nō mori. ideo oc cidit ſe. ſed dictum fuit pri⁹ ꝙ ſm̄ tale voluntariū ſꝫ non ſimplex. contingit voluntatē iniuſtū pati. ergo patet ꝙ iſta ratio non concludit. ¶ Ad hoc dicendum eſt forte. ꝙ nec in moralibus ſcientiis: nec in naturalib⁹ oportet ſemꝑ vti rōnibus demō ſtratiuis: ſed aliquando licet vti probationib⁹ ꝑ ſuaſibilibus. ideo iſta ratio poteſt recipi tanꝗ̄ pro babilis: vel poſſet dici. ꝙ tunc aliquis ſm̄ volūta rium maxime poteſt iniuſtū pati volens quando recipiens dānum aliquam partem actionis. nullo modo vult: vel ſaltē magis nollet eam quam vel let. verbi gratia qui capit pecuniā ad vſuram ma gis vult recipere pecuniam ꝗ̄ non recipere: ꝛ ma gis vult ſe obligare ꝗ̄ nō obligare. aliter nō obli garet ſe ꝛ magis vult vſurario reddere: ꝛ fortē: et vltra ſortem ꝗ̄ nō reddere aliter nō redderet ſpō te. ſed non magis vult vſurarium recipere vltra ſortem ꝗ̄ non recipere. imo omnino vellet ꝙ ipſe non reciperet. ſed ꝙ vellet ſibi cōmunicare. Simi liter ſi tyrannus dicit: vel tu dabis mihi decem li bras: vel tibi amputabo manū. ſi ille dat ei decem ipſe vult plus dare ꝗ̄ non dare. ſed magis vellet ꝙ tyrannus non vellet capere ꝗ̄ ꝙ caperet: etiā nul nullo modo voluit illationem minarum opꝫ ergo ad iniuſtū pati aliquam partem actus eſſe nolitā. ſic autem non eſt de eo qui ſibi infert dānum: puta ſi ſeipſm interficiat. quoniā ipſe: ꝛ totam actionē: et quālibet eius partem magis vult ꝗ̄ non vult aliē non operaretur eam. Et ſi dicas ponam⁹ ꝙ qui ce pit pecuniā velit totam acceptionem. itaꝙ magis vult vſurarium recipere vltra ſortem ꝗ̄ non reci pere. quia forte vult animam eius damnari: ꝛ po namus ꝙ illam voluntatem exprimat vſurario. ¶ Queritur ergo vtrum vſurarius iniuſtificat. Ad hoc reſpondeo ꝙ ſic. ſed non illi ſed legiſlato ri. qui prohibet vſuras tanꝗ̄ ſm̄ ſe prauas. aut ēt cōmunitati inꝗ̄tum damnificat illum qui eſt pars cōmunitatis ipſa non volente ꝗ̄tūcūqꝫ hoc ſit ipſo volente. ¶ Secūda ratio Ariſto. eſt quia iniuſtū facere eſt plus ſibi accipere in lucro vel min⁹ in dā no: ꝛ iniuſtum pati eſt minus habere i lucro: ꝛ pl⁹ in damno. ſed eundem non contingit plus: ꝛ min⁹ habere in lucro: vel plus ꝛ minus in damno habe re. ergo non contingit eundē ſm̄ eandē actionē in iuſtum pati. ¶ Tertia ratio Ariſto. eſt quia ſi in uaſus ab alio tantum noceat inuaſori ꝗ̄tum iua ſor ſibi ipſi. non iniuſtificat: quia licet vi vim repel lere. ſed inuaſor ei iniuſtificat inꝗ̄tum primo ag greſſus eſt iniuriā. ſꝫ ſi vterqꝫ vtrūqꝫ aggrediē ſil': ꝛ ſibiinuicem equale: et equali modo nocumentum intulerint neuter alteri iniuſtum facit: aut ab al tero iniuſtum patitur. quoniam vterqꝫ alteri equa le habet in lucro: ꝛ in dāno: nec aliqu's eorū emē da ab altero ſibi petere poteſt. licet ambo iniuſtū fecerint ciuitati. propter qđ ꝛ ambo ciuitati: vł prin cipi compelluntur ad emendā: ſed cum aliquis ſi biipſi inferat nocumentum patiens: ꝛ ſimul idem: ꝛ ſimiliter facit facienti ſicut patiens patienti. qa eſt idem faciens ꝛ patiens. ideo ꝛc. ¶ Alia ratio Ariſto. eſt quia gen⁹ non inuenitur ſine aliqua ſua rum ſpecierum. ſi enim animal currit oportet ho minem currere: aut equum: aut aliquod aialium aliorum. ſed ſm̄ nullam ſpeciem iniuſtificationis contingit ſibiipſi iniuſtum facere. mechatur enim null⁹ eam qua ſuipſius mulierē: neqꝫ ſuffodit ſui ipſius murum: neqꝫ furatur que ſuipſius: et ſic de aliis. ergo oīno ſibiipſi nullus iniuſtū facit. ¶ Cō tra illam rationem obiicitur per dictū Senece in libro intitulato quomodo in ſapientē non cadat iniuria ad Serenū vbi dicit. ſi quis cū vxore ſua tanꝗ̄ cum aliena cōcubat adulter erit: ꝗ̄uis illa adultera nō ſit: videtur ergo ꝙ aliquis in vxorē ꝓ priam mechari poteſt. ¶ Ad hoc eſt dicendum ꝙ ille iniuſtificauit. quia elegit alteri nocere. licet nō noceret ei. mores autem magis iudicantur electio ne ꝗ̄ operationibus vt dicebatur in tertio. immo ꝛ ſi nullū erat op⁹ exterius ex electiōe ſola pecca tū ē dicente Seneca libro preallegato. ꝙ oīa ſce lera etiam ante effectum operis ꝗ̄tum culpe ſatis eſt perfecta ſunt. Sed tu queres cui iniuſtificauit dicendum eſt: ꝙ vel ciuitati cuius cōmunē legem voluit infringere: vel illi cuius thorū credidit vio lare ſibi autem nequaꝗ̄. Sed contra: quia licꝫ no cere voluiſſet: tamen non fecit qđ voluit. vnde nul lus inde nocumentū recepit. nullus ergo paſſus ē iniuſtum. modo non videē actio iniuſta eſſe ſine i iuſta paſſione. ¶ Ad hoc reſpondet Seneca loco predicto declarans ꝙ multipliciter contingit iniu ſte agere alicui: ꝛ tamen non eſt neceſſarium illū recipere nocumentū neqꝫ iniuriā. iniuſta enī actio poteſt eſſe ſine iniuſta paſſione licet non econtra. vnde dicit ſi iniuriam accepi neceſſe eſt factam eē. ſi eſt facta non eſt neceſſe accepiſſe me multa enim incidere poſſunt. que ſubmoueant iniuriam emiſſa tela declinare aliquis caſus poteſt: ꝛ. ſi quis rem quam e villa mea ſurripuit in domo mea ponat il le furtū fecerit ego nihil perdideri. cū ḡ dt Ariſt. null⁹ mechaē eā ꝗ̄ ſuipſius: ꝛ null⁹ ſuffodit murū ꝛc. Erat intelligendū ſic ꝙ inde faceret ſibi iniuriā ¶ Scđa ꝯcluſio patꝫ ꝑ duas rationes primas i prin cipio q̄ſtiōis adductas: q2 ꝗ ſeipſꝫ interficit dānificat cōitatē inꝗ̄tū ipſe ē pars cōitatis. ꝛ ſi erat morte di gnus ꝛ inutilis cōitati. tn̄ ipſe ſibi iuriſdictionē prin cipis vſurpat: ꝛ violat leges cōitatis. idō patꝫ ꝙ in iuſtificat nō ſibi: ſꝫ ciuitati. vł principi dicēdū ē ḡ ꝙ hoc ſolum concludunt due prime rationes. Ad ter tiam dicendū eſt ꝙ volentem nocumentum infer re non ſemper eſt iniuſtificare. ſed ſi nolenti ꝛ ſine cauſa rationabili. Hec de queſtione.

Prima concluſio ꝓbatur.

Vtrū vſurari⁹ iniuſtificat.

Secūda concluſio ꝓbatur.

Q uerit viceſimo nono

Queſtio xxix. Arguit primo.

Utrū iniuſtū facere ſit pei⁹. ꝗ̄ iniuſtum pati: Et quia queſtio ſupponere vide tur ꝙ vtrūqꝫ ſit maluꝫ. Ideo primitus arguo ꝙ iniuſtum pati non ſit malum: quia nichil poteſt ineſſe optimis viris. eo ꝙ bonū: ꝛ malū ſūt

cōtraria: ⁊ vnū cōtrariū ſpecialiter ſi fuerit in ex-
cellentia nō cōpatit̄ ſecū alterū cōtrariū. ergo opti
mo viro nullū malū leſſe pōt. Et iterū qꝛ qualitas
alicui cōtingens denoīat ipm̄. ergo ſi malū ꝯtige-
ret ⁊ optimo viro ipſe poſſet dici mal⁹: ſed optimū
virū contingit iniuſtū pati qḋ apparuit in xp̄o. iḋ
⁊c. ¶ Itē qḋ eſt bono bonū eſt ſimplr̄ dicendū bo
nū. ſed iniuſtū pati eſt bono. bonū eſt eni ſibi hone
ſtū. qꝛ ſicut dicit̄ primo hui⁹. ¶ In his que beat⁹
patitur refulget bono ꝟtutis. cū vtiqꝫ ferat facilr̄
mala. ⁊ magna infortunia virilis ex̄ns: ⁊ magna-
nim⁹. honeſtū autē om̄e dicendū eſt ſimplr̄ bonuȝ
ideo iniuſtū pati eſt bono bonum. M; iterū ſic con
firmatur illud eſt viro ꝟtuoſo bonū. i quo ipſe ꝑn-
cipaliſſimū opus ꝟtutis exercet. ſed fortis ꝑnci-
paliſſimū fortitudinis exercet actum in patiendo
⁊ ſuſtinendo mortē ſibi illatā iiuſte. ſicut apparuit
in xp̄o. ideo ⁊c. ¶ Item illud eſt bonū hoī ꝟtuo-
ſo. qḋ eius ꝟtutē incitat. ſed iiuſta paſſio: aut oīs
alia ꝟtuoſo contingens aduerſitas eius ꝟtutē di
cente Seneca epiſtola ſubinde ad Lucillium vir
tutem intelligo animoſam: ⁊ excelſam in ꝗcquid
infeſtat. Et in epiſtola. multum tibi. ponit de hoc
exemplum ex parte corporis dicens. ¶ Non pōt
athleta magnos ſpūs ad certamen afferre. qui nū
ꝙ̄ ſagitatus ille qui ſanguinem ſuum vidit cuius
dentes ſub pugno crepuere. ille qui ſupplantatus
aduerſarium toto tulit corpore: nec ꝓiecit animū
proiectus qui quotiens cecidit cōtumacior reſur
rexit. cum magna ſpe deſcēdit ad pugnam: ⁊ mul
tum itaqꝫ adicit ſibi ꝟtus laceſſita. Ad idem etiā
dicit Seneca epiſtola ſubinde hoc liqueat nichil
eſſe bonum niſi honeſtum: et omnia icōmoda ſuo
iure bona vocabuntur que modo virtus honeſta
uerit: ⁊ poſtea ſubdit iacere in cōuiuio malum: eſt
torqueri. in eculeo bonū eſt. ſi illud turpit̄ hoc ho-
neſte ſit. Item ſi iniuſtū pati ſit malum. hoc maxi
multipli me videtur eſſe: quia ſit inutile: ſed ipm̄ non eſt in
cat rōes utile: ſaltem bonis. quia dictum eſt ꝙ eſt eis hone
ꝙ ꝑus ſit ſtum. modo quicquid honeſtū eſt vtile eſt ſm̄ Tul
iniuſta a lium in ſuo libro de officijs dicentis in hoc verbo
gere qḋ ē vtile lapſa conſuetudo deflexit de via ſenſimqꝫ co
iſtuſta pa deducta eſt vt honeſtatem ab vtilitate ſe cernens
ti. conſtitueret eſſe honeſtū aliquid qḋ vtile nō eſſet
⁊ vtile qḋ non honeſtum qua nulla pernicies ma-
ior hoīm vite potuit afferri. Et pōt ratione ꝓba-
ri ꝙ iniuſte paſſiones ⁊ alie aduerſitates cōtingē
tes viris bonis ſint eis vtiles. quia nō ex alio bo-
num vtile haberet rōnem: niſi qꝛ in aliud bonum
ordinat̄. hec aūt om̄ino vir bon⁹ ordinat in bono
ſcȝ in opus ꝟtuoſum. ergo hec om̄ia facit ſibi vti
lia: ⁊ non eſt dubiū quin paſſiones martyrū ſancto
rum fuerunt eis perutiles ad ꝓmium maius obti
nendū. Item nihil eſt malū qḋ vir bon⁹ nō timet:
nec abhorret: qm̄ vir ſtudioſus appetitū habet re
ctum. bonū aūt eſt obiectū appetitus. ergo appeti
tus viri boni recte fertur in ei⁹ obiectū. hoc auteȝ
non eſſet niſi appeteret: ⁊ ꝓſequeret̄ qḋ eſt bonuȝ
⁊ timeret ⁊ fugeret qḋ eſt malū. ſed vir bon⁹: ⁊ ꝑ-
fect⁹ nō timet iniuſtā paſſionē ſm̄ Tulliū in libro
de officijs dicentis. nemo ei iuſt⁹ eſſe poteſt/ q mor
tē/ qui dolorē/ q exilium/ qui egeſtatem timet: aut
qui ea que ſunt his contraria equitati anteponit.
Item pati iniuſtum non eſſet malum ſi patiēs in-
de non reciperet iniuriam neqꝫ damnū. ſed hoc eſt

poſſibile ſi verum ſit illud qḋ Seneca probare ni-
titur in toto libello ſuo ad ſerenum. vcȝ ꝙ ꝗcquid
iniuſte agetur in ſapientem quomōcūqꝫ quis ſibi
facit iniuriam. tamen ſapiēs nullā poteſt iniuriā
recipere. nihil poteſt perdere neqꝫ ledi. ¶ Deide nitit̄ pro
arguitur ꝙ iniuſtum pati ſit peius: quia peius eſt bare ꝙ pe
qḋ magis grauat: iniuſtum aūt pati grauat mag; tus ſit in
patientem ꝙ̄ iniuſtū facere. qḋ ex hoc ptȝ: quia iniuſte pa-
iuſtum patiens triſtatur de tali paſſione. ſepe aūt ti ꝙ̄ age-
iniuſtū agens non triſtatur de illa actione. ſed po re.
tius delectatur. ¶ Item ſuppoſito eo ꝙ ſepe con
tingit ꝙ malus homo iniuſtum agat in virum bo
num. Arguitur ſic peius eſt qḋ grauat virum bo
num. ꝙ̄ qḋ grauat virum malū: ſed iniuſta paſſio
relata ad patientē grauat virum bonum. iniuſta
autem actio relata ad agentem grauat virum ma
lum. ergo iniuſtū pati eſt peius ꝙ̄ iniuſtum facere
¶ Itē lucrari eſt meli⁹ ꝙ̄ dānificari. ſed iniuſtuȝ
facere eſt lucrari ⁊ iniuſtū pati eſt dānificari. vt pȝ
in quinto huius. ergo. ⁊c. ¶ Itē pena ſe habet ad
culpam in malo. ſicut ꝓmiū ad meritū in bono. ſi-
cut eni premiū dat̄ propter meritū. ita pena propt̄
culpam infligit̄. ſed ꝓmium eſt meli⁹ merito. ver-
bi gratia felicitas ꝟtute. ergo pena peior eſt culpa
Et iſtam concluſionē multi ſtatim cōcederent di-
centes plus velle ſemꝑ ſine pena tyrannice viuere
ſi eſſet poſſibile. ꝙ̄ ſemper in inferno pena dolere.
Unde cōiter homies propter metū pene abſtinēt
ab iniuſta actione. ex hac ergo concluſione ſic ar-
guitur malū pene peius eſt malo culpe. ſed iniuſtū
agere eſt malum culpe. ⁊ iniuſtum pati eſt malum
pene. ergo ⁊c. Oppoſitum dicit Ariſto. manifeſtū
aūt qm̄ ⁊ ambo quidā praua ⁊ iniuſtū pati: ⁊ iniu-
ſtū facere. ſed tamen deterius iniuſtum facere ⁊c.
M; aūt ambo ſint praua. probat Ariſto. ſic. oē qḋ
recedit a medio iuſticie eſt malum. ſed ambo rece
dunt a medio. qm̄ medium iuſticie eſt: neqꝫ pl⁹ ha
bere debito: neqꝫ minus. ſed hoc quidem eſt plus
habere debito hoc aūt minus. ergo ⁊c. ¶ M; aūt
iniuſtum facere ſit deterius. ꝓbat ſic Ariſt. quod
eſt cum malicia ⁊ vituperabile peī⁹ eſt eo ꝙ neqꝫ ē
cū malicia: neqꝫ vituperabile. ſed iniuſtum facere
ſic eſt. iniuſtū aūt pati non ſic. ergo ⁊c. ¶ Notādū ꝓmū no-
eſt ꝙ hic iniuſtum pati comparam⁹ ad ꝑficienteȝ tabile.
et iniuſtum facere ad facientē: ita ꝙ queſtio ſit ta-
lis vtrum iniuſtum pati ſit peius patienti. ꝙ̄ iniu-
ſtum facere facienti. Primo ergo dicendum eſt ꝙ
et iniuſtum facere eſt malum: ⁊ iniuſtum pati. Se
cundo videbitur ꝙ iniuſtum facere eſt deterius.
¶ Primum ſic patet bonum ſecundo huius diui
ditur in bonum honeſtum bonū vtile: ⁊ bonum de probat ꝙ
lectabile: ⁊ idem apparuit ꝙ huic triplici bono tri tā iniuſtū
plex malum opponitur. illud igitur eſt malum qḋ agere. ꝙ̄
opponitur honeſto. ſed iniuſtum agere opponitur pati ſit
honeſto cum ſit vituperabile. ergo ⁊c. Similiter il malum.
lud eſt malum quod opponitur vtili: ⁊ delectabili
ſed iniuſtum pati opponitur vtili. vt de ſe notū eſt
et delectabili: quia omne iniuſtum pati eſt inuolū
tarium. ſicut apparet in quinto huius. et omne in-
uoluntarium triſte ſicut omne voluntarium dele-
ctabile. ¶ Sed videtur ꝙ tu poſſes probare op-
poſitum ſic omne delectabile eſt bonum. ſed iniu-
ſtum facere eſt delectabile facienti: quia volunta-
rium ergo eſt ſibi bonum. Solutio dicendum eſt
ꝙ obiectum ꝓprium delectationis non eſt bonuȝ

ſimpliciter ſed apparens bonum quod non opor-tet ſp̄ eſſe ſimpliciter bonum. non ergo cōcludas ꝙ iniuſtū facere ſit bonum facienti. ſed ꝙ ſit apparens ſibi bonū ⁊ cuꝫ oīs malus ignoret vt dicitur tertio huius. ſtudioſus autem circa ſingula iudicet recte. vt habetur primo huius. oportꝫ ſepe malum habere ſlans apparentias bonū auteꝫ veras cū autem iniuſtū pati viro bono appareat maluꝫ quia triſte ſibi: ⁊ inuoluntariū. ſequit̄ ꝙ iniuſtum pati non ſolū ſit apparens malū: ſed malū ſimpliciť. Secunda concluſio probat̄ faciliter: quia peius eſt homini quod reddit ip̄m malum ſimpliciter: et vitioſum q̄ȝ quod non. ſed iniuſtum facere dico formaliť. i. iniuſte agere reddit hoīem ſimpliciť prauū q2 iniuſtū. iniuſte aūt pati non cū nihil inuolūtariū ſit peccatū. ergo ⁊c. Itē qđ inficit animā ſpāliter ſm eiꝰ ſupremā partē eſt peiꝰ q̄ȝ qđ nō ſed iniuſtū facere inficit aīam ſm partē eiꝰ ſupiorem. qm̄ iniuſta actio ꝓuenit: ⁊ ex difformitate rōnis: ⁊ ex prauitate electionis. iniuſtū autē pati nō

ad rōes ꝓbantes ꝙ iniuſtū pati non ſit malū. ad p̄mā.

inficit intellectū. q2 patiens nō iudicat hoc eē bonum: neqꝫ voluntariū. q2 hoc eſt inuoluntarium.

¶ Ad rōnes igitur arguētes

ꝙ iniuſtū pati non ſit malū. r̄ſidendū eſt ſm exigētiam coꝝ q̄ dicta fuerūt in. xvi. q̄ſtione p̄mi libri. ⁊ in decima ſcdi libri. ¶ Ad p̄mā rōnē arguentē ꝙ iniuſtū pati ſit peius dicendū eſt ꝙ homo dupliciť grauari pōt q̄tū ſpectat ad ꝓpoſitū. vnomodo ſꝫ partē inferiorē: puta ſm appetitū ſenſitiuū. Alio modo ſm partē ſuperiorē: puta ſm intellectum: et voluntatē. ⁊ vtroqꝫ modo dupliciť. vnomō q2 triſtat̄: vel a delectatione impedit̄. Alio modo q2 inficit̄ vel a perfectione ſibi debita remouet̄. Si ergo loquamur de infici manifeſtū eſt ꝙ iniuſtū facere grauat oīno partē ſuperiorē reddens eā oīno vitioſam: ⁊ feridā. iuſtū aūt pati nullo modo grauat illā partē ſuperiorē. ſed potiꝰ eā viuificat ⁊ decorat. qm̄ inferendo decenť iniuſtā paſſionē refulget bonū ꝟtutis. cōcedo tn̄ ꝙ iniuſtū pati grauat aliq̄ñ partē ſenſibilē. vt ſi q̄s iniuſte ꝑcuſſus: ⁊ vulneratus īcidat in egritudinē corporalē. mō abſqꝫ om̄i cōparatione peiꝰ eſt īfici ſm partē ſupiorē q̄ȝ ſm īferiorē. Si aūt loquamur de triſtari ꝯcedēdū eſt ꝙ iniuſtū pati pōt grauare multū partē ſenſibilē ⁊ aliquomodo etiā. ſed leuiť partē rōnalem. vir enī ꝟtuoſus diſplicentiā habet de iniuſta paſſiōe: tū propť pctm̄ facientis quē vellet eſſe bonū. tum q2 ꝑ hoc ip̄emet ab aliquibꝰ bonis operationibus īpedit̄: ſed tn̄ in ſuſtinēdo decenť iniuriā alias virtutis opationes exercet in quibꝰ magis delectat̄: q̄ȝ in aliqs triſtet̄: maxime ſm partē ſuperiorē. ſed ſi iniuſtꝰ q̄ñqꝫ delectet̄ in iniuſta actione. tn̄ ꝓuat̄ a veris: ⁊ ſinceris delectationibꝰ q̄ ꝟtutū opibus annexe ſūt. cū hoc ꝙ ſicut vita bonoꝝ ē ſm ſeip̄aꝫ delectabilis. vt dr̄ p̄mo huiꝰ. ita vita maloꝝ plurimas habet ſibi annexas triſticias. ¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ illud ē peiꝰ qđ grauat ſiue bonū virū ſiue malū inficiēdo partē rōnalē. q̄ȝ ꝙ grauat alio quocūqꝫ modo. iniuſtū aūt facere grauat inficiendo: ⁊ iniuſtū pati nō. ideo ⁊c. ¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ lucrari ſm vulgarē modū loquendi eſt plus habere in bonis exterioribꝰ: vel ſenſus delectationibꝰ: ⁊ minꝰ in malis. ſed lucrari ſm rei ꝟitatē eſt habere plus in bonis aīe ⁊ minꝰ in malis ex hoc patꝫ ꝙ iniuſtū facere ē ſimpliciť. ⁊ ſm rei veritatē

duplr hō grauat̄. ſ. ſm partē ſupiorēꝫ ⁊ inferiorē ⁊ vtroqꝫ modo dupliciť.

dāniſicari: ⁊ iniuſtū pati ſi paſſio decenť ferat̄ eſt lucrari. ¶ Ad aliā dicendū eſt loq̄ndo: ⁊ nunc: ⁊ in iſto toto libꝛ. ſicut loq̄rent̄ philoſophi. vcꝫ de hac vita ſolū ⁊ circūſcripta dei gr̄a ſpeciali ꝙ virtꝰ cōparat̄ ad opationē ꝟtuoſam. ſicut vitiū ad vitioſam. idō ſicut opatio ꝟtutis ē melior ꝟtute. ſic opatio vitij eſt peior vitio opatione aūt ꝟtuoſa nichil eſt hoī meliꝰ cū ip̄a ſit hūana felicitas ſm Ariſto. ⁊ ita nihil eſt peiꝰ opere vitioſo. operi ergo ꝟtuoſo nullū debet̄ p̄mīū meliꝰ eo. ꝓpter qđ nec operi vitioſo cuiuſmodi eſt iniuſtuꝫ agere debetur pena peior eo. ¶ De pena aūt inferni: ⁊ gloria paradiſi loquendum eſt in alia facultate. Et ſic finiuntur queſtiones quinti libri.

¶ Sexti phiſicorum Queſtio prima.

AD explanationē libri ſexti ethicoꝝ/ queritur p̄mo. Utrum virtutes humane bene diuidant̄ ī morales: ⁊ intellectuales? ¶ Et arguit̄ ꝙ non: q2 alique ſunt naturales. vnde circa finem ſexti huiꝰ dr̄. oīnibus enī videtur ſingulos mores exiſtere natura aliqualiter etenī iuſti ⁊ temperati ⁊ fortes ⁊ alia habemus confeſtim a natiuitate: ⁊ parum poſt dicitur ⁊ quēadmodum in opinatiuo due ſunt ſpecies demothes: ⁊ prudentia. ſic in morali due ſunt hec quidē ꝟtus naturalis. hec auteꝫ p̄ncipalis. hec aūt ꝟtus naturalis: nec eſt intellectualis: nec ē moralis cū nō fiat nobꝫ ex more. igitur diuiſio non erat ſufficiens. ¶ Itē diuiſio non eſt bona cuius membra coincidunt: ſed ſic eſt hic artes enī ex aſſuefactione generant̄ in nobis per multiplicatas operationes quēadmodū iuſticia: vel tēperantia. vnde ſcđo huius dicit Ariſt. ꝙ edificantes edificatores ſunt. ⁊ cithariſantes cithariſte. ſicut quidē iuſta operātes iuſti efficimur temperata aūt tpati/fortia vero fortes: ⁊ manifeſtum eſt ꝙ medicus non fiat aliquis per ſtudium ſolum ſed per longam operationum aſſuefactionem. ergo cum virtutem ex aſſuefactione fieri ſit ex more fieri qđ eſt ip̄am eſſe moralem: pꝫ ꝙ artes ſunt habitus morales quas tamen ponit Ariſtoteles habitus eſſe intellectuales. ¶ Item de habitibꝰ non videtur pertinere ad ſcientiam moralem: niſi de moralibus: ſed omnes concedunt de prudētia pertinere ad moralem: igitur prudentia eſt virtus moralis: ⁊ tamen eſt intellectualis. ergo membra coincidunt. ¶ Item ſi nullū oporteat ponere habitum virtuoſum ad bene operandum in voluntate: vel in appetitu ſenſitiuo. tunc omnes humane virtutes erunt intellectuales. ſed nullum habitum oportet ponere in voluntate. quia libera eſt: et ſemper domina ſui actus. propter quod dicitur in tertio. ꝙ operationum quidam a p̄ncipio vſqꝫ ad finem dn̄i ſumus. Et iterū ip̄a non eſt inata ferri niſi in bonum: vel apparens bonū. ergo ſi intellectus habeat rectū iudicium. ip̄a nunq̄ȝ male volet. ſufficit ergo in intellectu ꝟtus ipſum determinans ad rectū iudiciū abſqꝫ habitu aliquo voluntatis. ſed nec ad operādū bn̄ requirit̄ habitꝰ in appetitu ſenſitiuo. quia ſubijcit̄ voluntati: ⁊ eū opꝫ obedire p̄cepto volūtatis. vn̄ experimur ꝙ volētes

operamur ſepe talia in quibus ſenſus plurimū triſtatur. vt milites in toꝛneamētis: et apparet de qui buſdā ſanctis qui cū longo tēpoꝛe fuiſſent mali: ⁊ momēto penitētes: ⁊ ꝯuerſi ſtati ſine hītu ꝟtuoſo faciebāt opa optima: ⁊ valde meritoꝛia. idō ⁊c.

mos dupl̄r accipit̄ ſ₃ aliquos

Oppoſitū videt̄ Ariſt. ſentire in primo libꝛo in ſcđo ⁊ in ſexto. op₃ pͥmo ſcire ꝙ ꝟtus moꝛalis a moꝛe dicit̄: qꝛ ex moꝛe fit. vt dī ſcđo hui⁹. ¶ Sed aliqui dicūt. ꝙ mos dupl̄r accipit̄. vno modo idē eſt ꝙ conſuetudo ſicut dicimus mos eſt illi⁹ patrie. Alio modo idē eſt ꝙ iclinatio naturalis vel quaſi naturalis ad aliqđ opandū. ſicut dicim⁹. ꝙ mos canis eſt latrare. ſ₃ ꝙ ad talem actū naturalr̄ inclinat̄. dicūt igit̄ iſti. ꝙ ꝟtus moralis dr̄ a moꝛe put ſignificat quādā inclinationē naturalē. ꝓpter qđ Tulli⁹ in ſua rethoꝛica dicit ꝙ virtus eſt habit⁹. i. iclinatio habitualis modo nature rōni conſentane⁹. Et qꝛ inclinatio ad aliqđ opandū non pꝛopꝛie ptinet ad itellectū. ſed ad appetitū. qm̄ ipſius intellect⁹ eſt iudiciū de operationib⁹: ſc₃ qđ ⁊ quō ſit opandū: ſed ipſius appetitus eſt inclinatio ſiue tendentia ad illud opandū qđ ē ſntatū. ideo ꝟtutes ille ſole dn̄r ꝓpꝛie moꝛales. q̄ ſunt in appetitu: ⁊ non ille que ſunt in intellectu. ſicut ergo eſt bona diuiſio ꝙ ꝟtutū hūanaꝝ qdā ſūt in intellectu: ⁊ alie in appetitu. ita bn̄ dr̄ ꝙ aliq̄ ſūt moꝛales ⁊ aliq̄ intellectuales. ¶ Sed cōtra iſtū modu₃ dicendi videt̄ eſſe pͥmo illud qđ dī ſcđo hui⁹. vbi cū Ariſto. dixiſſet. ꝙ ꝟt⁹ moꝛalis ex moꝛe fieret. non a natura declarans hoc poſtea dixit. ſed innatis qdē nobis ſuſcipere eas pfectis autē p aſſuetudinē. ſ₃ videt̄ ꝙ per moꝛē Ariſt. intendebat aſſuetudinē cū dixit ꝟtutē moꝛalē fieri ex moꝛe. ideo etiā poſt dicit Ariſt. ⁊ aſſueti timere vl̄ cōfidere. hi quidē foꝛtes: hi aūt timidi fiunt. ¶ Itē cū in ſcđo hui⁹ hoc Ariſto. pbare voluiſſet. ꝙ ꝟtutes moꝛales nō inſunt nobis a natura dixit ſic moralis vero ex moꝛe fit. ex quo manifeſtū eſt ꝙ neq₃ vna moꝛaliū ꝟtutum natura nobis niſi nullum ei natura exīitū aliter aſſueſcit. modo iſta rō nulla eſſet: niſi mos p aſſuetudine caperet̄. idē exponit Ariſto. in pͥmo magnoꝝ moꝛaliū. ¶ Itē ſ₃ iſtam opinionē om̄is habit⁹ in appetitu inclinās ad aliquid operādū eſſet habitus moꝛalis qđ nō ē veꝝ qꝛ dr̄ ſcđo hui⁹. ꝙ neq₃ vna ꝟtutū moꝛaliū natura nobis ineſt: ⁊ ſuppleri pōt. ꝙ neq₃ vlla malicia: et tn̄ in. vj. dr̄. ꝙ in parte appetitiua ſicut in opinatiua eſt ponere ⁊ ꝟtutē naturalē: ⁊ ꝟtutē pͥncipalem quā quidā ꝟtutē naturalē dicit a natura nobis ineſſe cōfeſti a natiuitate.

obiectio ꝙ ꝟtus ſi dicat̄ moꝛal' a moꝛe. i. iclinatione

obiectio cōtra ſeipm̄.

¶ Sed foꝛte ꝙ aliqs obiciet dicens. Dn̄e tu negas illā ꝟtutē naturalē q̄ ponit̄ in appetitu eſſe moꝛalē. Contra. qꝛ Ariſto. eā moꝛalē vocare videt̄. dicit eni ſic. om̄ib⁹ eni videt̄ ſingulos moꝛes exiſtere natura aliqualit̄ ⁊c. Vide ꝙ ipſe dicit moꝛes. dicit etiā poſt. q̄admodū in opinatiuo due ſunt ſpēs ⁊c. ſic in moꝛali due ſunt hec quidē naturalis / hec aūt pͥncipalis. vide ꝙ ipſe dicit in moꝛali. ¶ Ad hoc breuit̄ dicendū eſt ꝙ inclinationes quas a natiuitate habem⁹ nō ſūt moꝛes ꝓpꝛie: ſed moꝛes dn̄r ſ₃ ſimilitudinē. eo ꝙ ad ſilitudinē moꝝ inclināt. ¶ Alij aūt dixerūt ꝙ habit⁹ intellectuales nō generant̄ in nobis ex aſſuetudine. ſed ex naturali inclinatione intellectus ad intelligibile q̄tū ad pͥncipia oino pͥma: vel p experientiā q̄tū ad multa pͥncipia q̄ aliť ſciri nō pūt

alia opio ꝙ ꝟtutes dicāt̄ moꝛales a moꝛe. id ē ꝯſuetudie itellectuales ñ acq̄runt̄ niſi naturali iclinatione.

vel per doctrinā rōcinatiuā deducendo ꝯcl'ones ex pͥncipiis. vn̄ Ariſto. in hoc ſexto dicit. ꝙ iuuenes bene fiunt geometrici: ⁊ diſciplinati in talib⁹ ſcientiis. ſed nō prudentes. ⁊ cū dixiſſet ipſos prudentes non fieri: dedit cauſam ex defectu ꝯſuetudinis. ſed ex defectu experientie: dicens. cā aūt ē qm̄ ſingulariū eſt prudentia que fiunt cognita experientia. iuuenis aūt expert⁹ non eſt. multitudo ei tēpoꝛis facit experientiā. et ꝓpter idē nō pt̄ eſſe aliqs medic⁹ bon⁹: aut nauigatoꝛ bon⁹/ ſine multis operationib⁹ ex quib⁹ expiētia accipit̄ de caſibus pticulariť ꝯtingentib⁹ ſic etiā null⁹ fit bon⁹ cithariſta ſine multis citharizationib⁹: ⁊ illud nō eſt ex parte itellect⁹. qm̄ homo ſine opatiōe poſſet doceri: ⁊ ſcire quā primo opoꝛteat coꝛdā percutere ⁊ quā ſcđo. ſed frequētata operatio req̄rit̄. vt ad ſe operandū oꝛganū coꝛpoꝛale: puta man⁹ p aſſuetudinē agilitet̄. ¶ Si igit̄ hoc ita conceſſum fuerit. ꝟtutes intellectuales non erunt moꝛales: neq₃ moꝛales intellectuales: ⁊ ita non coincidūt membra diuiſionis. Ille aūt ꝟtutes quas in iſto ſexto vocat Ariſto. naturales non ſunt hominib⁹. ꝓpꝛie dicebat Ariſt. etei pueris: ⁊ beſtiis naturales exiſtunt habitus propter quos humane ꝟtutes erunt om̄es: aut moꝛales aut itellectuales: ⁊ ita licet nō quecūq₃ ꝟtutes tamen humane. i. que hoībus pꝛopꝛie ſunt bene diuidunt̄ in moꝛales ⁊ intellectuales. qꝛ membꝛa diuidentia non coincidūt ⁊ totum diuiſi ambitū euacuant. Et ſi nō placet iſta via. tamen ꝓpinqua ei videt̄ aliquib⁹ eſſe concedēda. videt̄ eni ꝙ non ſolum potentie non cognitiue ipſi⁹ aie aſſueſcūt. ſed etiā potentie cognitiue qđ Ari. velle videt̄ ſcđo metaphiſice: dicēs. nā vt conſueuimus: ita dignamur dici: ⁊ que pꝛeterea non ſimilia videnť. ſed propter conſuetudinē minus nota ⁊ magis extranea ⁊c. ¶ Et cōmentatoꝛ in pꝛologo tertij phiſicoꝝ dicit: conſuetudo ē maxima cauſa impediens a reb⁹ manifeſtis per ſe q̄admodu₃ eni homo quando fuerit aſſuet⁹ ad aliquas actiones: licet noceant ſibi erūt faciles ei credet ꝙ ſint vtiles ſimiliter cū fuerit aſſuetus credere ſermones falſos a pueritia erit illa cōſuetudo cauſa ad negandū veritatem. hoc etiam experientia manifeſtare videt̄. multi nāq₃ modernoꝛum ⁊ magnorum intm̄ aliquib⁹ opionibus adheſerūt. ꝙ nichil eis cōtrariū audire poſſunt q̄tūcūq₃ foꝛte pꝛobabilt⁹ fuerit ſuis opinionibus ſi ergo hoc ita conceſſum fuerit. tunc manifeſtū eſſe videt̄ ꝙ in potētiis appetitiuis null⁹ preter eos q̄ a natura ſūt generat̄ habit⁹ niſi per aſſuetudinē: qꝛ nō cognoſcūt propter qđ neq₃ doctrinā recipiūt nec experiētia₃ ¶ Ideo ꝟtutes hmōi potentiaꝝ ſi non ſint a natura erunt pͥncipaliter ex aſſuetudine. propter qđ vere: ⁊ pꝛopꝛie moꝛales dicuntur. Sed in intellectiua potentia non ſolum ex aſſuetudine. ſed pͥncipalius ex doctrina vel experientia habitus generantur. immo foꝛte videtur itellectualis adheſio que ex cōſuetudine habetur ſit fermioꝛ. q̄ illa que habetur ex ratione: tamen nō eſt perfectioꝛ nec cōuenientioꝛ ad optime opandum: qđ maxime videtur eſſe notum in prudentia que eſt magnoꝛu₃ operum directiua. tanta enim in rebus humanis contingit diuerſitas ex circunſtantiis. ꝙ quaſi nunq̄ eſt eodēmodo operandum. ſed opoꝛtet ſ₃m exigentiam circunſtantiarum: aliud opus vel alium modum concludere rōcinādo per ipſam prudentiam

ꝓbat ꝙ ꝟtutes itellectuales: ēt ex pte itellect⁹ acq̄rātur ꝯſuetudine.

et ſi ꝟtutes i itellectu acq̄rant̄ aſſuetudie ñ tn̄ oēs ſicut i appetitu.

ex practicis p̃ncipijs. quoꝝ p̃ncipioꝝ plura eſt neceſſe nota fieri p̃ experientiã ſimiliũ caſuũ: vł proportionabiliũ. habit⁹ aũt ex aſſuetudine nobis generatus (cum aſſuetudo fiat ex ſimilib⁹ opibus) ſemper inclinat ad opa ſimilia ꝓpter q̃d nõ videt̃ prudentia per aſſuetudinẽ nobis inſieri p̃ncipalr̃ ſed per experientiã ꝛ doctrinã rõcinatiuaꝫ. Jtẽ ſi prudentie cõcluſionib⁹ aſſentirem⁹ per aſſuetudinẽ ſequeret̃ ꝙ nec prudẽtia eſſet certa regula operũ hũanoꝝ: nec haberet regulã per quã dirigeret̃ q̃d eſt inconueniẽs ꝯña pꝫ. quia ſicut veris p̃ncipijs poſſum⁹ adherere p̃ aſſuetudinẽ: ita et falſis ſicut dicit Ariſt. in ſcđo methaphiſice: ꝛ cõmẽtator in prologo tertij phiſicoꝝ. opꝫ igit̃ aliter fieri directionẽ opeꝝ humanoꝝ videlicet ꝙ ex natura rei q̃dã p̃ncipia nõ ſolũ in ſpeculabilib⁹. ſed etiã in practicis ſiunt nobis cognita naturalit̃. ſ. ex ſola naturali inclinatione intellect⁹ ad ipm̃. verũ aliquãdo etiã ſiunt nobis nota per experientiã. ſcꝫ q̃ cõiter vidim⁹ ex tali opatione tale vel tale conſeq̃ malũ concedim⁹ tanq̃ p̃ncipiũ. ꝙ ex tali ope detrimẽtũ innatũ eſt accidere. ex his igit̃ p̃ncipijs ſic hñtib⁹ ortũ ex natura rei rõcinando (ſi pcis̃ nõ fuerit in forma rõcinationis) ſemꝑ innate ſunt ꝯcluſiões iſferri conſone nature rei. Jllis igit̃ concluſionib⁹ non ex aſſuetudine aſſentim⁹. ſed propter rõcinationẽ ex p̃ncipijs acceptis a reꝝ natura p̃ experiẽtiã ꝓpter q̃d apparet ꝙ pm̃ũ directiuũ opeꝝ hũanoꝝ debet eſſe rerũ natura. a qua p̃ncipia practica habẽt ortũ. ideo dr̃ ſeptimo politice. ꝙ nihil bonũ eſt eoꝝ q̃ preter naturaꝫ ſunt. ¶ Secũdum directiuũ eſt ipa practica p̃ncipia. ¶ Tertiũ directiuũ rõcinatio per quã ex dictis p̃ncipijs ꝯcluſiões practice deducunt̃. De hac autẽ rõcinatione dicit Seneca epiſtola claranũ ad luciliũ bonũ ſine rõne nullum eſt. quid ergo eſt ratio nature imitatio. hãc rõcinationẽ tanq̃ prudentia per eã nõ p̃ aſſuetudinẽ nos ad vnũ inclinet: ꝛ determinet. extollit Ariſto. mirabiliter in epiſtola quadam ad alexandru dicens. adhuc aũt vt teſtimonio nõ imanifeſtũ eſt ꝙ eos quidẽ q̃ rõcinatione vtunt̃: et cũ hac oĩa volunt agere tanq̃ exñtes bonos: ꝛ optimos laudam⁹ eos aũt q̃ ſine rõcinatione aliq̃d faciunt tanq̃ exiſtentes rudos ꝛ beſtiales odim⁹ per hãc etiã malos ipoꝝ maliciã manifeſtantes punim⁹. et bonos ipoꝝ ỽtutes declarantes ꝫclam⁹. ſic et futuroꝝ maloꝝ diſſuaſionẽ iuenim⁹: ꝛ exiſtentiuꝫ bonoꝝ ꝓuocationẽ ad meli⁹ habem⁹: ꝛ per hãc ẽt ſubuenturas triſticias effugim⁹: et nõ obfuturas nobis vtilitates acq̃rim⁹. ꝛc. ¶ Quartũ directiuũ eſt ꝯcluſiones practice p̃ hmõi rõcinationẽ inuente ꝛ concluſe. ¶ Quintũ directiuũ ſunt virtutes morales p̃ aſſuetudinẽ inclinãtes appetitum ad exequendum id q̃d ratione decretũ eſt: ꝛ ad expectandum ſemꝑ in ſuis motib⁹: ꝛ operationib⁹ iudiciũ rõnis. ſic eñi nature conſonant oẽs noſtre operationes. ¶ Ergo ſi aſſuetudo aliqua cõcurrat ad habituum intellectualiũ generationẽ: ꝛ cõfirmationẽ: tamen non ex aſſuetudine p̃ncipaliter generant̃: ſed p̃ expientiã: vel doctrinã ꝓpter q̃d habitus intellectuales non dicunt̃ morales. ſꝫ cõtra morales merito diſtinguunt̃.

q̃ncꝫ dirrectia opationes.

pm̃ũ directiuuꝫ in naturalibus rerũ natura.

Sm̃ p̃ncipia practica tertiũ rõcinatio.

q̃rtũ concluſiones practice.

q̃ntũ virtutes.

virtutes morales p̃ncipalr̃ acq̃rant̃ aſſuetudine ſi ãt intellectuales.

Tunc ſecundũ ſecundã viam

reſpondendũ eſt ad rões. Ad primã dicendũ eſt. ꝙ ille ỽtutes naturales non ſunt morales: nec ſũt itellectuales: ſed ẽt nec debẽt dici hũane ꝓprie: q̃ pueris ꝯueniũt ꝛ beſtijs ſicut dictuꝫ fuit. ¶ Ad aliam rõnem que erat de artib⁹ ſatis appet ex poſitione q̃d ſit dicendũ ¶ Ad aliã q̃ dicebat ad moralẽ non pertinere: niſi de moralib⁹ ỽtutib⁹ poteſt dici. ꝙ imo de prudentia inq̃tum ipa eſt directiua ỽtutũ moraliũ modo p̃dicto. de alijs aũt habitibus intellectualib⁹ forte nõ multũ ſpectat ad moralem: niſi ad notificandũ prudentiã per eius cõuenientias ꝛ differentias ad ipos ¶ Ad aliã dicendum eſt. ꝙ ꝛ in voluntate: ꝛ in appetitu ſenſitiuo: opꝫ ponere ỽtutẽ moralẽ nõ forte neceſſario ad bñ operandũ ſicut bñ rõ cõcludit: ſꝫ ad firme imobiliter faciliter: ꝛ delectabiliter bene operandũ. Nã ſine habitu eſſet difficile reſiſtere ſingulis paſſiõibus appetitus ſenſitiui. ꝛ eſſet periculũ ne voluntas aliquando ſe pmitteret inclinari apud fortiſſimos iþetus paſſionũ. ¶ Hec aũt q̃ ſic dicta ſunt licet habeant apparentiã. tamen nõ ex toto vera eſſe vident̃ opꝫ eñi ponere differentiã int̃ habit⁹ ꝛ actus illos ex quibus generant̃. videmus ergo ꝙ actus appetit⁹ ſiue eliciti ſiue imperati non generant̃ per aſſuetudinẽ: ſed ſunt ſemper in noſtra poteſtate obiecto pñte: ꝛ cognito: ꝛ non interueniente impedimẽto extrinſeco. habit⁹ aũt in appetitu noſtro generant̃ ex aſſuetudine pro tãto: quia nõ firmant̃: ꝛ perficiũtur in nobis: niſi per actuũ frequentationẽ. hoc eñi vocamus ex aſſuetudine generari: ita etiam videt̃ ꝙ in intellectu actuales cõcluſionũ: aut p̃ncipioꝝ noticie: non ex aſſuetudie: ſed per experientiaꝫ / vel doctrinã / vel huiuſmodi viam aliam generant̃. habitus tamen qui ceſſante actuali conſideratione maneret non ſic. ſed firmãtur ꝛ perficiuntur per frequentatem conſiderationem. propter q̃d videmus multos acutiſſimi ingenij nunq̃ ad habitũ poſſe peruenire: quia nollunt illaꝫ noticiã quã per doctrinã cito: ꝛ facilit̃ capiũt frequentare de quib⁹ dicit̃ cõiter ꝙ quicq̃d ꝑ vnã aurẽ intrat exit per alterã. videt̃ ergo ꝙ vł habituũ generatio ꝓprie / ſiue i appetitu / ſiue i itellectu ſit per aſſuetudinẽ. hoc eſt q̃ actionũ / ſeu operationũ frequentationẽ multiplicatã: vel ſi quis dicat. ꝙ per quẽlibet actũ. etiã per primũ aliq̃d ipi⁹ habitus acquirit̃. tñ ſine aſſuetudie. hoc eſt ſine act⁹ frequentatiõe: nec in appetitu: nec in itellectu habit⁹ firmat̃ ꝛ pficit̃. Q; aũt nos dicim⁹ ſciam acq̃ri per doctrinam ſic habet veritatem. quia ipa. ſcꝫ nobis acquiritur per frequentationẽ actuum. qui per doctrinam generantur. Ex quo patet ꝙ rões p̃cedentis opinionis nihil interimunt eoꝝ q̃ nũc dicta ſunt. nam a p̃ncipio nos concluſiõibus: aut p̃ncipijs aſſentimus per ratiocinationem: aut experientiam: ꝛ cũ huiuſmodi rõcinationes: ꝛ experientias frequentamus. habitus quidẽ firmatur in nobis. quo quando volumus prompte ratiocinamur: ꝛ quo concluſionẽ cui ſepe per ratiocinationem adheſimus. etiã ſine actuali ratione cõcedimus. vnde concedẽdum eſt. ꝙ dubijs acquieſcere propter conſuetudinem acquiſitam non ex frequenti ratiocinatione. ſed ex frequenti audire tñ non eſt prudentie. propter q̃d Ariſto. non imerito rõcinationẽ extollit. dicendũ eſt igit̃ ad q̃ſtionem ꝓpoſitam ꝙ diuiſio ỽtutum hũanarum in virtutes itellectuales: ꝛ virtutes morales appetibiles eſt bona ꝙ ſatis apparet in opione p̃cedẽtie. Ariſt. aũt ſemꝑ p̃ ỽtutes morales intendebat non ỽtus

d eſcẽdit ad primã opinionẽ

tes intellectuales: ſed preciſe ỽtutes morales ap‑petitus: propẗ qḋ patʒ ꝙ ſm ſuũ intellectũ diuiſio erat bona: nec aliquid remanet dubiũ: niſi quare per ỽtutes morales voluit magis intelligere ỽtu‑tes appetitus ꝙ̃ ỽtutes intellect⁹/cũ vtraq̃ ꝑ cõ‑ſuetudinẽ acquirunẗ. ¶ Ad qḋ dici poteſt ꝙ no‑mina: ⁊ verba ſignificant ad placitum. ſi igiẗ prio‑res vſi ſic erant iſtis rõnib⁹ licuit Ariſtote. ſic vti eis. ⁊ forte cauſa talis vſus fuit: quia appetit⁹ ad acquirendũ ſibi ỽtutẽ plus indiget exercitatione ⁊ maiori aſſuetudine ꝙ̃ intellect⁹. vel forte ꝙ noĩe moris ꝓprie non vtimur pro omi cõſuetudine: ſʒ pro illa ſolum q̃ modo nature inclinat. appetitus autem cũ nõ cognoſcat magis inclinaẗ modo na‑ture ꝙ̃ intellect⁹. vel vt quidã dicunt: quia ỽtutes intellectus noĩe proprio ſm cõeʒ vſum dicte ſunt intellectuales. idcirco virtutes appetitus cõe no‑men morum ſibi tanꝙ̃ propriũ aſſumpſerunt. vel vt puto: quia per vnicã demõſtrationẽ intellectus dicit verum ſine formidine. licet habit⁹ non firme‑tur. ſed appetit⁹ per vnicũ actum non inclinaẗ ad opus ỽtutis imobiliter ⁊ ſine rebellione. Non ſit ergo cura de nominib⁹. ſed nobis vidiſſe ſufficiat ꝙ intellectuales ỽtutes non ſine aſſuetudine per‑ficiuntur: ⁊ firmanẗ. Quomodo aũt ad aliam di‑cendum ſit apparet tam ex nũc dictis ꝙ̃ ex dictis in opinione precedente. Hec de queſtione.

Reſolu‑tio dicto‑rum.

Queritur ſcḋo. Vtrũ

medium ỽtutis ſit illud ſignũ ad qḋ reſpiciens habens rationẽ intendit ⁊ remittit ĩ opere moralis? ¶ Arguiẗ ꝙ ſic quia ad illud opʒ habentẽ rationem aſpicere cui⁹ ỽtus eſt coniectatrix: ⁊ electrix: qꝛ ſicut dicit Ariſt. eadẽ oʒ ratione dicere: ⁊ appetitũ ꝓſeq̃: ſed virtus eſt cõiectatrix: ⁊ electrix: qꝛ ſicut dͬ Ariſt. mediȷ̃ virtuoſi: ergo ⁊c. ¶ Item ſexto huius dici‑tur ỽtus intentionẽ facit rectã. hoc aũt non vide‑tur eſſe: niſi quia opʒ ad illud mediuʒ cui⁹ ipa eſt coniectatrix intendere: ⁊ aſpicere. igiẗ ⁊c. ¶ Iteʒ ſcḋo huius declarans Ariſto. ꝙ virtus ſit mediȷ̃ coniectatrix dicit ꝙ oĩs ſcientia ſic opus bene per‑ficit ad mediũ reſpiciens: ⁊ in hoc ducens opera. ỽtus aũt oĩ arte certior ⁊ melior eſt mediȷ̃ vtiq̃ erit ꝯiectatrix. ꝙ̃ videẗ ꝙ mediũ virtutis ſit illud ad qḋ reſpicere debet rõnẽ habens in morali opa‑tione. ¶ Itẽ videẗ Ariſt. in eodẽ ſcḋo mediũ ỽtu‑tis vocare ſignũ dicens. ꝙ mediũ ỽtutis difficile eſt attigere: qꝛ facile quidẽ nõ ꝯtingere. ſignũ aũt difficile ꝯtingere. Itẽ opus ỽtutis ẽ finis ỽtutis vt dictũ eſt in. j. libro ſepe. ỽtutes ei laudam⁹ ꝓpẗ opa ⁊ act⁹. ſed finis eſt ſignũ ad qḋ oʒ aſpicere ha‑bentẽ rationẽ in opando. qm̃ ſm exigentiam finis opʒ cetera moderari. vt dicit linconienſis. ꝙ̃ ſignũ ad quod aſpicere debet moraliẗ opans eſt op⁹ vir‑tutis. ſed illud op⁹ eſt mediũ cui⁹ ipa eſt coniecta‑trix: ⁊ electrix: op⁹ eñi ỽtutis eſt modificatiuũ ſʒ oĩs circũſtantias ſic ꝙ nõ excedit qḋ opʒ: nec de‑ficit ab eo qḋ opʒ. ỽtus eñi vt diciẗ in ſcḋo ꝯiecta‑trix mediȷ̃ ẽ qḋ eſt in paſſiõib⁹ ⁊ opationib⁹. iḋ ⁊c.

¶ Oppoſitũ arguitur. quia

termin⁹ mediȷ̃ nõ ẽ ipm mediũ. ſed illud ſignũ ad qḋ reſpiciẽs hñs rõnẽ intẽdit: ⁊ remittit ẽ termin⁹ medietatũ inẗ quas mediũ dicim⁹ eẽ ſuperabun‑dãtie: ⁊ defect⁹ ſʒ rectã rõnẽ. igiẗ ⁊c. ¶ Itẽ ſignũ ad qḋ aſpicit ſagittari⁹. ꝓpẗ qḋ attingẽdũ remit‑tit vel intẽdit ſuã operationẽ: puta arcũ eleuando vel ꝯprimendo nõ ẽ ipa opatio ſagittardi. ſ. ipa ſa‑gittatio: ſʒ ẽ illud qḋ illa opatione modificata: et ad mediũ reducta attingiẗ: ita igiẗ ſignũ ad quod aſpicit moraliẗ operans nõ ẽ ipa opatio modifica‑ta q̃ eſt mediũ ỽtutis. ſed id qḋ illa opatione atti‑gitur. Item illud ad qḋ aſpiciens rõnẽ hñs inten‑dit: ⁊ remittit opationẽ eſt directiuũ illi⁹ opatio‑nis. directiuũ aũt dʒ eẽ manifeſtũ. mediũ aũt ỽtu‑tis nõ eſt directiuũ/ſed directũ: nec eſt manifeſtũ: ⁊ ꝑcognitũ. ſed eſt occultũ: ⁊ difficile inueniẗ ſicut dictũ eſt in ſcḋo. igiẗ ⁊c. ¶ Itẽ op⁹ qḋ ỽtus modi‑ficat: ⁊ cui⁹ mediȷ̃ ipa ẽ ꝯiectatrix eſt innatũ ſuſci‑pere ſuperabũdantiã: ⁊ defectũ aliẗ nõ indigeret modificatione. ſed ſignũ ad qḋ aſpiciendũ ẽ nõ eſt innatũ ſuſcipere hoc qḋ ptʒ: qꝛ de rõne ſigni dire‑ctiui eſt in indiuiſibili ꝯſiſtere: qꝛ etiã ſignũ illud termin⁹ eſt. vt dicit Ariſt. termin⁹ aũt in indiuiſi‑bili. conſiſtit etiã: qꝛ ſignũ illud debet eẽ vltimat⁹ finis ei ille ꝑmo itẽdiẗ ⁊ gr̃a ipi⁹ itẽdunẗ: ⁊ remit‑tunẗ ea q̃ ad ipm ſũt. ſ. apponẽdo deficiẽtib⁹ ⁊ ſuꝑ‑flua reſecando. modo finis vltimat⁹ nõ eſt innat⁹ ſuſcipere ſuꝑabũdantiã vituꝑabiliẗ. qḋ eñi ẽ ſm ſe bonũ ⁊ optimũ tanto meli⁹ eſt ꝙ̃to magis abũdat ideo ⁊c. Diuerſe ſunt opiniões in iſta q̃ſtione qua‑rũ rõnes ad vtrãq̃ partẽ adducte ſunt. vt aũt ve‑ritas appareat. ſciendũ ꝙ reſpicere ꝓprie ꝑtinet ad ỽtutẽ/ſiue potentiã cognitiuã. iḋ etiã dicit Ariſt. ad qḋ reſpiciẽs rõnẽ hñs ⁊c. habere eñi rõnẽ ꝓprie nõ eſt niſi ỽtutis cognitiue. ꝯſtat eñi ꝙ oĩs opans ſm cognitionẽ ſpaliẗ rõcinatiuã ꝑmo debet reſpi‑cere finẽ. poſtea ſm finis exigẽtia debet iq̃rere q̃d valeat ad illũ finẽ attingẽdũ: ⁊ q̃lo ⁊ poſtea ab il‑lo qḋ ſic inquiſitũ eſt debet icipere op⁹ ſuũ: donec attingat finẽ intentũ. nã ſicut dͬ. vij. methaphiſice duo ſunt op⁹ ad illud opandũ qḋ ſm rõcinationẽ opaẗ. q̃x vn⁹ ẽ ipa inq̃ſitio rõcinatiua icipiẽs a fi‑nali ꝑncipio. Alius ẽ exterior opatio q̃ incipit ab vlteriori inq̃ſito. Qm̃ igiẗ op⁹ morale nõ ſine rõe opamur manifeſtũ ẽ. ꝙ duox motuũ ad illud op⁹ ꝯcurrẽtiũ quattuor erũt termini. Prim⁹ eſt finis ꝑ exteriorẽ opationẽ vltimo attingẽd⁹. Secũdus eſt deſcriptio illi⁹ finis in aĩa q̃ eſt ꝑncipiũ rõcina‑tiue inq̃ſitionis. Terti⁹ termin⁹ eſt op⁹: vl' opabi‑le exteri⁹: vel aliud quodcũq̃ ad quod incipimus exteri⁹ opari. vt itẽrũ finẽ adipiſcamur. Quart⁹ termin⁹ ẽ ꝑdicti tertiȷ̃ termini deſcriptio aĩa q̃ eſt cõcluſio ꝑ rõnẽ iq̃ſitiuã iuẽta. ¶ Si igiẗ volum⁹ videre q̃s iſtox terior ſit illud ſignũ quod Ariſt. in hoc loco intẽdit. ſtatĩ poterit apparere ꝙ illud ſignũ. neq̃ eſt t'min⁹ ſecũd⁹: neq̃ quart⁹. qm̃ ad ſi‑gnũ reſpiciam⁹. nos aũt nõ reſpicim⁹ ꝓprie loquẽ‑do ad deſcriptiones rex in aĩa exiſtes. imo ille de‑ſcriptiones ſunt ille reſpectiones qb⁹ ad res ĩ aĩa deſcriptas reſpicim⁹ ſicut ſi lapidẽ videm⁹ nõ re‑ſpicim⁹ ad viſionẽ q̃ eſt in viſu: velut lapidis que‑dã deſcriptio: ſed illa viſione ad lapidẽ reſpiciam⁹ ꝑmus aũt dictox terminox: ⁊ terti⁹ poſſunt dici ſigna ad q̃ reſpicit intellect⁹ opantis. Sed terti⁹ no vẽ eſſe illud ſignũ de quo in ſexti hui⁹ ꝑncipio loquiẗ Ariſt. qm̃ ille intellect⁹ ꝓprie nõ eſt termin⁹ medietatũ q̃ ſunt mediũ ſuꝑabundãtie ⁊ defect⁹. iḋ ſignũ. Nã tales medietates: vel ſunt ipe virtutes q̃ ſunt ad qḋ ha‑medietates duax maliciax: vel ipe ſunt paſſiões bẽs rõcʒ et opationes modificate. Tertius aũt dictorum aſpicit.

Diuerſe ſũt opiões

In ope morali ſũt duo mo‑tus et q̃t‑tuor ter‑mini.

q̃s illorũ q̃ttuor t'‑minorʒ ſit ſignũ.

vult ſua‑dere. ꝙ ſi‑nis ſit il‑lud ſignuʒ

terminorꝫ non eſt terminꝰ paſſionū ⁊ operationuꝫ modificatarū. ſed eſt ille operatiōes ⁊ ille paſſiōes modificate gr̄a finis attingendū nec eſt t'minꝰ virtutum ꝓpe: quia nec eſt virtutis iudicium neqꝫ finis ſaltē vltimꝰ qui ꝓprie pōt dici terminꝰ. nec eſt etiā ꝟtutis terminꝰ tanq̄ ipſiꝰ diffinitio: ſicut pꝫ de ſe. ideo relinqui videt̄ ꝙ primꝰ dictorūꝫ q̄ttuor terminorū ſit illud ſignum de quo hic itēdit Ariſ. q̄m ipſi cōueniūt ꝓprietates quas aſſignauit ei. eſt eni vere ſignū ad quod primo reſpicit intellectus opantis. qꝛ finis eſt primꝰ in intentione lꝫ ſit vltimus in reali ipſius adeptione. hoc eni eſt illud ſignum de quo dicit Ari. primo huiꝰ ꝙ ad vitā cognitio eiꝰ magnū habet incremētū. ⁊ quēadmoduꝫ ſagittatores ſignū hñtes magis vtiqꝫ adipiſcent̄ qđ opꝫ. Itē ille terminꝰ vere dicit̄ terminꝰ medietatū ſiue medietates ſint virtutes ſiue modificate paſſiones ⁊ operatiōes. qꝛ finis eorꝫ eſt ⁊ cōplemētū. finis aūt eſt terminꝰ eorū que ad finē. tū qꝛ vltimo adeptū. tū qꝛ ꝟtute cōtinet oē bonū aliorūꝫ. Iterū ad ipſū reſpiciēs rōnē hñs intenditur remittit in paſſionibꝰ ⁊ opatiōibus: q̄m ipſius gr̄a deficientia ſupplemꝰ ⁊ ſupflua reſecamꝰ: ſm̄ eni finis exigentiam oportet cetera moderare.

dubium. an finis poſſit dici mediū

Ad terminandum igitur

queſtionē oꝫ videre vtrū talis finis poſſit dici mediū ꝟtutis? Ad qđ dicendū eſſe videtur ꝙ ſi loq̄mur de vltimato fine: ipſe nō habebit rōneꝫ medij. q̄m mediū dicit̄ qđ eſt iter excellētiā ⁊ defectū vltimatꝰ aūt finis cum ſit ſm̄ ſeipſū bonū nō eſt natū excellētiam ſuſcipe vituperabile: ſꝫ tāto melius eſt q̄to plus abūdat. eſt eni de numero bonorū anime: de quibꝰ dicit Ari. ſeptio politice bonorum quidē q̄ circa aīam vnūqđqꝫ q̄to quidem excedit tāto meliꝰ eſſe. de talibꝰ etiā loquitur Ari. ſeptimo huiꝰ cū dicit habituū q̄dem et motuū q̄rūcūqꝫ non eſt melior ſuperabūdantia neqꝫ delectatiōis ⁊c. Et iterum defectꝰ dicit carētiam ſupabūdantia vero ſi nō ſit cū defectu dicit totam rem et aliq̄d vltra. nihil autē contingit vltra finē attigere cum finis ſit vltimū. Etiā finis vltimꝰ eſt optimū ⁊ optimū nihil patit̄ ſecum prauū: ergo finis vltimꝰ ſuperabūdātiam prauā ſuſcipere nō poteſt nulla igit̄ praua eſt vltra talem finē ſuperabundātia. imo oē prauū deficere facit a fine. Et Seneca in epiſtola claranū in epiſtola vt a cōibus in epiſtola ſubinde⁊ in multis alijs ad luciliū declarat ꝙ ſummū bonū quod eſt humane vite finis omnia facit bona quecūqꝫ videtur eſſe mala. tale autem quō poſſet prauam ſuperabundantiam recipere. Sed in medijs ad finē ordinatis ſepe cōtigunt ſuperabūdantie ⁊ defectꝰ q̄m aliqua q̄nqꝫ fini neceſſaria vel vtilia omittūt̄ ⁊ inutilia vel etiam impeditiua apponūt̄. quēadmodū apud ſagittatores i attigendo ſignū nō eſt ſuperabūdātia ſed in eleuādo vel depꝛimendo arcū cōtingit ſuperabūdantia ⁊ defectꝰ ꝓpter quod ſignū non attingitur. Illđ igitur ſignū vltimatū ad qđ debemꝰ reſpicere vt ad ipſū oēs dirigamꝰ noſtras operationes nō videt̄ eſſe mediū ꝟtutis ſicut aliqui crediderūt. Sciēdū tñ ꝙ multos ꝯtingit eſſe finis ſubordinatos quorum alij ad alios vlteriꝰ ordināt̄: fines igit̄ q̄ nō ſūt vltimati ſed ad aliud vlterius ordinati: pñt habere ratiōem medij. q̄m circa eos poſſūt contingere ſuperabūdantia ⁊ defectꝰ. vnde cū ſpeciales et ꝓpiū fines virtutū moraliū non ſunt finis vltimatus humane vite: ſed vlterius ordinātur ad finem pōt ꝯcedi ꝙ illi fines habeāt medij rōnem. conſtat aūt ꝙ omnis finis reſpectu ordinatorū ad ipſum eſt ſignū ad quod oꝫ reſpicere operātem vt precedentia moderet ⁊ diſponat ſm̄ exigentiā eiꝰ. propter quod vt ſic illud poteſt dici ſignum virtutis.

finis vltimꝰ pōt dici mediū

Ad rationes igitur reſpō-

dendū eſt. Ad primā dicendū ꝙ ratio primo reſpicit vltimatū finem: ⁊ appetitus ipſū principalr deſiderat. Secūdo: rō reſpiciēs ordinata in finem inuenit in eis mediū ⁊ illud proſequitur appetitꝰ mediū igit̄ eſt in eo quod p̄mo appetit̄ et ad quod primo reſpicimꝰ. ¶ Ad aliā pōt dici ꝙ oēs habēt intentionē rectā ad vltimatum finē ſm̄ eius generalem rationē oēs ei vellēt vitā delectabiliſſimā et optimaꝫ: ſed q̄tum ad ſpeciales fines virtutū moralium nō oēs hñt rectum iudiciū. ſic eni malicia depꝛauat intentionē ⁊ virtus intentionē facit rectā. ¶ Ad aliam cōcedendū eſt. ꝙ ars reſpicit primo vltimatū finem ſibi ꝓpꝛiū deinde reſpicit ordinata in finē et in eis inuenit mediū ſuperabūdātie ⁊ defectꝰ domificator enim domū faciēs propt̄ habēdam pecuniam vel ꝓpter ſui ſalutē: nō reſpicit mediū in ſui ſalute vel in habenda pecunia. ſꝫ extremū ad quod ꝯtigere pōt. ¶ Ad aliā pōt dici quod mediū ꝟtutis eſt bene ſignū ad quod opꝫ reſpicere. ſed nō eſt p̄mum ſignum neqꝫ terminus medietatum de quo dicit Ari. loquebatur et eodē modo ad vltimam rationem patet eſſe dicendum eſſe de queſtione.

Tertio queritur. Vtrū

potētie aīe ſint ab aīa realiter diſtincte? ¶ Arguit̄ ꝙ nō. qꝛ aliq̄a potētia aīe eſt que nō eſt res alia ab aīa: ꝗ ita ē de qualibet potētia aīe. cōſequētia videtur manifeſta: qꝛ argumēta que viderentur cōcludere de vna ꝙ eſſet diſticta: viderētur ſimiliter concludere de alijs: ⁊ ſicut de vna poſſent ſolui ita de alijs. antecedēs ꝓbatur: qꝛ illud quod cōuenit aīe priꝰ vſſi ab aīa diſtinctio iherente anime: non eſt res inherēs aīe alia ab aīa: iſta pꝫ de ſe ſed quedam potentia anime eſt hmōi igit̄ ⁊c. minor pꝫ qꝛ aīa eſt in potētia ad quodcūqꝫ ſibi inherēs eſt enim potens ipſū ſuſcipere: ⁊ eidē ſubijci. ideo ⁊c. ¶ Iteꝫ ſicut potentia materie ſe habet ad materiā: ita potētia aīe ad aīam: ſed potentia materie nō eſt ab ea realiter diſtincta: qꝛ tūc ſub noīe abſtracto nō poſſet concedi ꝙ anima eſt potentia.

Oppoſitū arguitur qꝛ ſi non

eſſent diſticte ab aīa: ſequeret̄ ꝙ nō eſſent diſticte inter ſe quod apparet falſū ſecūdo de aīa et in iſto ſexto ⁊ in primo libꝛo. Et ꝙ potētia vegetatiua ſeparatur ab alijs in embꝛione. embꝛio eni prius viuit vita plāte ꝙ vita aīalis. Etiam potētia viſiua ⁊ auditiua ſeparātur loco ⁊ ſubiecto: hec eni i oculo eſt: ⁊ in illa aure aīa tamen eſt vna: ideo diſtinguntur ab ea et ab inuicē. Itē q̄ ſunt diuerſorūꝫ predicamentorūꝫ videnē realiter diſtingui: potentie autē ſunt aut de p̄dicamēto qualitatis aut de predicamento relatiōis ⁊ aīa eſt ſubſtantia igitur ⁊c. Iſta queſtio eſt magis ſpeculatiua q̄ moralis ꝓpt̄ quod opꝫ de ea breuiꝰ ꝑtranſire. ¶ Sciendū eſt

triplex potentia

igitur ꝙ ſicut apparet quinto metaphyſi. e et no-
no ꝙ potẽtia proprie dicta eſt triplex. ſcꝫ potẽtia
actiua potẽtia paſſiua ꝛ habitus impaſſibilitatis.
Potentiã actiuã deſcribit Ari. ꝙ ipſa eſt princi-
piũ motus aut mutationis in alterũ aut inquantum
alterũ. Potẽtiã vero paſſiuaꝫ deſcribit ꝙ ipſa eſt
principiũ motus aut mutatiõis ab altero aut in-
quantũ altero. De habitu aũt ipaſſibilitatis dicit
Ariſt. amplius quicũq; habit⁹ ſm quos ipaſſibi-
lia oĩno aut immutabilia aut non facile in peius
mobilia poteſtates dicunt᷑ et cõmentator dicit ꝙ
iſta potentia eſt de pͥma ſpecie qualitatis. opꝫ igr᷑
intelligere ꝙ oĩs qualitas diſponẽs ſubiectum ad
bñ aut prõpte aut fortit᷑ agendũ vel etiã diſponẽs
ad bñ patiendũ in meli⁹ vel ad bene reſiſtẽdũ cor-
ruptionib⁹ vel paſſionib⁹ in peius dicit᷑ illa quali
tas de ſcḋa ſpecie qualitatis. quã Ariſt in preſenti
vocauit naturalẽ potẽtiaꝫ. Impotẽtia aũt illa q̃
ponit in ſcḋa ſpecie qualitatis nõ eſt priuatio pu-
ra alicui⁹ potẽtie ſed eſt qualitas poſitiua qualita
ti predicte cõtraria oĩs eñi qualitas diſponẽs ſub
iectum ad debiliter vel peius vel etiã ad lepte pa-
tiendũ: aut etiam faciliter ſuſtinendũ corruptionẽ
vel paſſionẽ in peius: dicit᷑ impotẽtia de ſecunda
ſpecie qualitatis. Eſt aũt ſciendũ ꝙ potentia quo
libꝫ dictorũ modorũ eſt ad aliquid ita ꝙ nihil itẽ
dit᷑ poſſe niſi ad aliquod. ideo reſpectiue ad aliud
diffinita eſt quelꝫ dictarũ potentiarũ. Potẽtia eñ
quelꝫ dictorũ modorũ eſt principiũ aut actiuum
aut paſſiuũ aut principale aut diſpoſitiuum. prin-
cipiũ aũt ſm ſuã ꝓpriam rõnem reſpectiuũ eſt nec
poteſt niſi ad aliud intelligi. ꝓpter qḋ dicit᷑ primo
phyſicorũ ꝙ implicat cõtradictionẽ dicere ꝙ ens
ſit tantũ vnũ et ꝙ ipſum ſit principiũ. q̄ꝛ principiũ
cuiuſdam vel quorũdam eſt. hoc tamẽ non obſtan
te principium vel potentia predicat᷑ vere et affir-
matiue de terminis abſolutis. dicimus eñ ꝙ de⁹
eſt principiũ oĩm alioꝝ: ꝙ de⁹ eſt ſua potentia. etiã
materia ꝛ forma ſunt pͥncipia rerũ naturaliũ: etiã
materia eſt natura/ ꝛ forma eſt natura: ꝛ tñ natura
diffinit᷑ per eſſe pͥncipiũ: ſed q̃o hoc eſſe põt cũ ab
ſolutũ ꝛ reſpectiuũ non ſunt idẽ. nã ꝓpoſitio affir
matiua nõ v̄ificat᷑ niſi ꝓpter identitatẽ ꝛ negatiua
propter non identitatẽ: dicendũ eſt vt puto ꝙ tota
difficultas ex logica eſt. nã ad v̄itatẽ ꝓpõis affir-
matiue non reqͥrit᷑ ꝙ t̃mini. ſ. ſubiectũ ꝛ predicatũ
ſint idẽ neq; ſm vocẽ neq; ſm ꝯceptũ. iſta eñ eſt v̄a
rõnale eſt aĩal: ꝛ tñ diuerſificat᷑ in voce ꝛ ꝯceptib⁹.
Itẽ etiã non reqͥritur ꝙ termini ſignificẽt idẽ q̃tũ
ad ſignũ principaler formale: q̄ꝛ iſta eſt v̄a: homo
eſt alb⁹ ꝛ tñ albũ ſign̄t albedinẽ quã hõ non ſign̄t: ſꝫ
ſolũ reqͥrit᷑ ꝙ termini ſupponãt ꝓ eiſdẽ vñ hec eſt
v̄a rõnale eſt aĩal: q̄ꝛ rõnale ꝛ aĩal ſupponunt ꝓ eo
dem: ita ꝙ illud idẽ quod eſt rõnale eſt aĩal. et ſilr
iſta eſt v̄a: hõ eſt albus: q̄ꝛ illud idẽ qḋ eſt homo eſt
albũ: ita ꝙ albus ſupponit pro eodẽ ꝓ quo homo
ſupponit. nõ eñ ſupponit ꝓ albedine: q̄ꝛ nõ eſt veꝝ
dicere ꝙ hõ eſt albus ꝛ tñ albũ appellat albedinẽ.
q̄ꝛ adiectiue deſignat albedinẽ adiacere ei ꝓ quo
ſupponit. vñ dr̄ia eſt inter iſtã ꝓpõnẽ hõ eſt aĩal vl᷑
rõnale eſt aĩal ꝛ iſtã hõ eſt alb⁹: q̄ꝛ in pͥma termini
ꝓ eodẽ ſupponũt et idẽ ſign̄t put ꝓpõ eſt vera: ſed
tñ illud idẽ ſign̄t ſub ꝯceptibus diuerſis. ſed ĩ iſta
homo eſt alb⁹ termini pro eodẽ ſupponũt: ſed nec
ſignificant idẽ: nec ſub cõceptib⁹ eiſdẽ. Deſcẽdẽdo
igit᷑ ad propoſitũ dico ꝙ qñ dicim⁹ de⁹ eſt pͥncipiũ

vel materia eſt potentia: termini ſupponũt ꝓ eodẽ:
licet ſit vnus terminus abſolutus ꝛ alter reſpecti *[Due opiõnes an relatiuũ differat ab abſoluto]*
uus. ſed bñ ẽ dubiũ vtrũ predicte propoſitiones ꝓ
ut ſunt vere principiũ ſignificet aliquã aliã rem q̃
deus ꝛ potẽtia aliã rem q̃ materia de qua diuerſi
diuerſimode opinãt᷑ q̃dam eñi dicũt ꝙ nõ ſed ro
ta dr̄ia eſt in conceptib⁹ quoniã eadem res poteſt
cõcipi ꝯceptu abſoluto et cõceptu reſpectiuo ad ali
quid alterũ eadẽ eñi res que ſm cõceptũ abſolutũ
dicit᷑ deus dicit᷑ etiã principiũ ſm ꝯceptũ reſpecti
uum ad creaturas. Eadẽ etiam res que ſm cõce-
ptũ abſolutũ dicit᷑ materia: dicit᷑ etiã potẽtia ſm con
ceptum reſpectiuũ ad formã generãdaꝫ. dicũt igr᷑
ꝙ abſolutũ ꝛ reſpectiuũ nõ ſunt dr̄ītie rerũ cõce-
ptarũ. ſed ſunt dr̄ītie cõceptuũ quibus eadeꝫ res
cõcipi põt: ꝛ vniuerſalit᷑ iſti eodem modo dicũt de
ſingulis relationib⁹. dicũt eñi ſi ſortes eſt par pla
tonis ꝙ iſta eſt vera ſortes eſt paritas ſicut iſta
ſortes eſt par q̄ꝛ ſortes ꝛ paritas idẽ ꝛ non aliud
ſignificãt ad extraꝫ pro eodẽ ſupponunt licet ſub
diuerſis cõceptib⁹ ſcꝫ abſoluto ꝛ reſpectiuo. diuer
ſitas autẽ ꝯceptuũ nõ falſificat ꝓpoſitionẽ in qua
t̃mini ſupponũt ꝓ eadẽ re cõcepta. hec igr᷑ eſt pͥa *[opĩo realium.]*
opinio. Alij aũt dicunt ꝙ cũ dico materia eſt poten-
tia vel de⁹ eſt pͥcipiũ. lꝫ t̃mini ſupponãt pro eodẽ
tñ pͥncipiũ ꝛ potẽtia aliud ſignificãt q̃ de⁹ ꝛ materia
q̄ꝛ ſign̄t relatiões q̃ v̄e ſunt alie res q̃ de⁹ ꝛ materia
tñ non ſupponunt ꝓ illis relatiõibus ſed appellãt
eas queadmodũ in iſta hõ eſt alb⁹ albuꝫ ſignificat
albedinẽ ꝓ qua tñ non ſupponit ſed appellat eam
ꝛ ita diceret᷑ ꝙ lꝫ iſti termini potentia ꝛ pͥncipium
habeãt ſm vocẽ modũ t̃minoꝝ abſtractoꝝ: tñ ĩ di-
ctis ꝓ[illegible]onib⁹ put ſunt v̄e hñt ꝓꝓetatẽ terioꝝ ꝯcreto
rũ: ita ꝙ ſi ſint t̃mini abſtracti dicat᷑ ꝙ abſtractum
accipiat᷑ ꝓ ꝯcreto: hec aũt opĩo diuertita eſt. Alij
eñ dicũt ꝙ relatio illa quã potẽtia ſign̄t/ eſt preter
aĩam res alia a materia inherens ipſi materie: ſi- *[opinio ꝙ oẽs relationes ſint ĩ aĩa.]*
cut albedo ieſt parieti. ¶ Alij dicũt ꝙ illa relatio ẽ
in aĩa ſubiectiue: q̃uis denoĩet rẽ extra. ſicut eñ vi
ſione in oculo exñte oculus dr᷑ videre rẽ extra: ꝛ la
pis videri. ita dicũt ꝙ relatione in aĩa exñte aĩa dꝫ
referre ꝛ res extra referri. Et iſte due opiniones
non ꝯcederent iſtã ꝓpõnem ſortes eſt p̃ritas: ſi-
cut nec iſtã: hõ eſt albedo: vel lapis eſt viſio: q̄ꝛ ter
minus abſtract⁹ ꝛ abſolute ſumpt⁹ ſupponit ꝓ for
ma nõ ꝓ ſubiecto qḋ illa forma innata eſt denoĩa-
re: ſed ipſi concederent iſtã: ſortes eſt par: ſicut illã
ſortes eſt alb⁹: vel lapis videt᷑. Iſti igit᷑ ponunt dif
ferentiã in terminis reſpectiuis int᷑ t̃minos reſpe- *[Cõparatio triũ opinionum.]*
ctiuos/ abſtractos/ ꝛ ꝯcretos. quã dr̄iam pͥma opi
nio dicit eſſe nullã niſi ſm vocẽ tñ. Conſiderandũ
eſt etiã ꝙ tertia opĩo cõuenit cum prima et differt
a ſcḋa: in hoc ꝙ ſecũda ponit relationẽ eſſe preter
aĩam rem aliã a fundamento ꝛ inherentẽ ei. Pͥa
aũt opinio ꝛ tertia dicunt relationẽ non eſſe preter
aĩam aliã rem a fundamẽto. propt᷑ quod cõſiderã
dum eſt q̃s eoꝝ dicat veꝝ: ꝛ puto ꝙ in hoc opĩo ſe-
cunda deficiet. ſaltẽ eñ cũ dicim⁹ deũ eſſe pͥncipiũ
alioꝝ: non põt dici ꝙ principiũ ſignificet in deo rẽ
aliã ab ipſo deo: cum de⁹ ſit oĩo ſimplex ꝛ nihil ſit
in eo quod non ſit ipſe deus: ideo ſaltem in deo ne
ceſſe eſt redire ad pͥmã opionem vel ad tertiã: et ſi
talis p̄dicatio poteſt de eo ſaluari ſine re ſibi addi
ta poterit etiã in alijs: ꝓpter quod ocioſum erit in
materia vel ĩ aĩa vel in quocũq; alio pͥncipio ponere
relationẽ pret᷑ aĩaꝫ ſupadditã fundamẽto fruſtra

eñ ponitur plura vbi totũ põt ſaluari per paucio ra. de hoc aũt pertranſeo: qm̃ alias in ſpeculatiuis iſtã queſtionẽ plenius explanaui. Conſiderandũ eſt igitur an prima opinio debet teneri vel tertia de quo videtur mihi dictũ ꝙ diſcordia eoꝝ non eſt in ſententia: ſed in verbis tm̃. verba aũt ad placitũ ſignãt: propter quod non eſt multũ de eis ſollicitandũ. Prima igitur opinio ponit ꝙ termini relatiui etiã accepti in abſtracto ſignãt eandẽ rẽ quã ſignãt termini ſub conceptu reſpectiuo. verbigratia: paternitas ſignat illũ q̃ genuit ſub cõceptu reſpectiuo ad illũ q̃ genitus eſt. et ſi hoc concedatur tunc videtur mihi ꝙ tota prima opinio cõcedenda eſt ⁊ tertia: inquantũ ei diſcordat eſt neganda. Tertia aũt opinio ponit ꝙ termini relatiui in abſtracto ſignãt illos conceptus reſpectiuos quibus aĩa refert vnã rem ad aliã ⁊ pro illis conceptibus ſupponunt. verbi gratia: paternitas ſignat relationẽ eius qui genuit ad eũ qui genitus eſt: q̃ quidẽ relatio eſt ille conceptus reſpectiuus q̃ aĩa refert vel cõcipit hunc ad illũ. Et ſi hoc concedatur: tũc erit tertia opinio tota vera. Ari. aũt et cõmentator magis inſequi videntur modũ loquẽdi prime opinionis ſaltẽ in terminis iſtius queſtionis: cũ ipſi ſub moribus abſtractis concedãt materiã eſſe potẽtiã ⁊ deũ eſſe principiũ vel cãm: ⁊ ſimiliter formã eſſe naturã: ⁊ naturã eſſe ſubſtantiã ⁊ ipſam eſſe principium ⁊ per conſequens ipſam eſſe potentiã aut actiuã aut paſſiuã ideo etiã teneamus illũ modũ loquẽdi. Nũc aũt ab illo principio inchoãtes dicamus: ꝙ tã potẽtia actiua q̃ paſſiua quãq; dicitur propinqua quãq; remota. Dicitur autẽ propinqua: quia ſine qualitate media diſponente ipſã ad agendũ vel patiendũ agit vel patitur. Dicitur aũt remota quñ nõ agit vel patitur niſi mediãte qualitate aliqua diſponente ipſã ad agendũ vel patiendũ verbi gratia materia prima eſt in potentia propinqua ad illas formas ſiue ſubſtãtiales ſiue accidentales quas ipſa põt imediate recipere. ſed ipſa nõ eſt in potentia propinqua ad illas quas nõ põt imediate recipere ſed imediãtibus primis diſpoſitionibus. vt ad formam carnis vel vini verũ eſt tamẽ ꝙ aggregatũ ex materia ⁊ diſpoſitionibus ſufficiẽtibus ad alicuius forme receptionẽ dicitur in potentia propinqua ad illas formã: ſed non materia circũſcriptis diſpoſitionibus ſic etiã in agentibus. Intelligentia enim ſcḋm Ari. eſt in potentia propinqua ad mouendũ celum ignis autẽ ſcḋm eius ſubſtãtiam preciſe acceptus nõ eſt in potẽtia propinqua ad calefaciẽdum ſed mediãte qualitate. propter hoc igitur ſubſtãtie actiue et paſſiue licet principaliter agant vel patiãtur: tamẽ non ſolum ipſe dicũtur potentie actiue vel paſſiue ſed etiã qualitates diſponentes ipſas ad agẽdum vel patiẽdum dicũtur potẽtie et ſic potẽtia eſt de ſecũda ſpecie qualitatis. Notandũ eſt tñ ꝙ ſicut neq; ſubſtantia ita neq; qualitas illa ſcḋm rõnẽ abſoluta dicitur potentia: ſed ſcḋm reſpectũ ad aliã actiõem vel paſſiõem ad quã diſponit. poſſumus igitur dicere ꝙ qualitas eſt potentia ſeu virtus ignis ad calefaciendũ ſicut dicimus ꝙ ſubſtantia ignis eſt huiuſmodi potentia remota.

quod potentia propinqua et remota.

deſcẽdit ad propoſitum.

Deſcẽdendo igitur ad propoſitum de aĩa. ſciẽdum ꝙ aĩa licet poſſit aliquas ſuaꝝ operationũ imediate exercere: tamẽ non põt oẽs verbi gratia ſi ponamus in homine vnã ſolam formam ſubſtantialẽ ſcilicet aĩam intellectiuã q̃libet corpus humanũ informet qua tñ ſic eſt abſtracta ꝙ non eſt educta de potentia ſubiectiui nec extẽſa eius extẽſione propter qḋ etiã non indiget vti organo corporeo ad eius operatiões principales puta velle ⁊ intelligere tñ ipſa ad alias operatiões exercendas indiget organo corporeo ⁊ certis diſpoſitionibus qualitatiuis organi. indiget enim oculo ad videndũ aure ad audiẽdũ ⁊c. Dico igitur primo ꝙ preter qualitatiuas diſpoſitiões mediãtibus quibus aĩa ſuas exercet operationes: nulle ſũt potẽtie aĩe que ſint res ab aĩa aut abinuicẽ diſtincte preter cõceptus: quoniam fruſtra ponerẽtur ſicut prius arguebatur. Dico tamẽ ſecundo ꝙ preter huiuſmodi qualitatiuas diſpoſitiões potẽtie relatiue q̃ attribuũtur aĩe in ordine ad quoſcũq; diuerſos actus ipſius ſunt diuerſe ſcḋm rationẽ quoniam potentia nõ intelligitur niſi ad actũ propter qḋ neceſſe eſt rõem actus cadere in ratione potentie ⁊ hoc ari. expreſſe declarat nono metaphyſice. vnde dicit ꝙ poſſibile diffinitur ſemper hoc qḋ eſt contingere actu eſſe: puta dico edificaturũ potentem edificare ⁊ ſpeculatorẽ potentem ſpeculari. ⁊ viſibilem potẽs videri: eadem aũt rõ ⁊ in aliis. ergo potẽtia ad aliũ et aliũ actũ habet aliã ⁊ aliã diſtinctionẽ licet igitur eadem res omnino ſcḋm modum loquendi prime opinionis ſit potentia volitiua ⁊ potentia intellectiua hoc eſt dictu ſit intellectus et voluntas ſcilicet ipſa anima. tamen ſcḋm diuerſos conceptus dicitur intellectus ⁊ voluntas: ideo diffinitio diuerſificatur. cum diffinitio debeat explicare conceptum termini diffiniti. Eſt enim voluntas qua volumus / et intellectus quo intelligimus. ipſa autẽ anima eadẽ exiſtens eſt ⁊ qua volumus ⁊ qua intelligimus: propter quod intellectus ⁊ volũtas idẽ ſunt ſcḋm rẽ ⁊ differunt ſcḋm diffinitiuam rõnem: ⁊ eſt ſimile ei quod de motu et actione ⁊ paſſione dicitur tertio phiſicoꝝ. Sed quantũ ad modũ loquẽdi tertie opinionis diceretur ꝙ potẽtia volitiua ⁊ potẽtia intellectiua ſunt idẽ ſcḋm ſubiectũ: id eſt quantũ ad rẽ que eſt fundamentũ relationũ quas important potẽtia volitiua ſiue volũtas. ⁊ potẽtia intellectiua ſiue intellectus: vtrobiq; enim fundamentũ eſt aĩa. ſed differunt ſcḋm rõnem ſiue ſcḋm diffinitionẽ quantũ ad relationes ipſas: quia ille ſunt in aĩa realiter ⁊ eſſentialiter diſtincte. Et ſciendũ ꝙ non ſolũ potẽtia intellectiua ſiue potentia volitiua circũſcriptis qualitatiuis diſpoſitionibus ad volendũ ⁊ intelligendũ ſi q̃ ſint et circũſcriptis conceptibus idẽ ſunt: imo etiã potentia ſenſitiua potẽtia intellectiua potẽtia vegetatiua: ⁊ iterum potentia viſiua: potẽtia auditiua: potẽtia nutritiua: potentia generatiua ⁊ ſic de aliis idẽ ſunt iſto modo ⁊ ad aĩam ⁊ inter ſe. ſed ad operationes illaꝝ potẽtiarum exercendas alie ⁊ alie qualitatiue diſpoſitiones exigantur. vñ ſi oculus eſſet talis in pede qualis eſt in capite quantũ ad qualitatiuas diſpoſitiones vtiq; nos oculo pedis videremus ſicut oculo capitis vbiq; enim per totũ corpus eſt aĩe ſubſtantia q̃ innata eſt oẽm ſuã operationẽ exercere vbi fuerint organice diſpoſitiones ad hoc requiſite. Si aũt potentias aĩe capiamus pro qualitatiuis diſpõibus quibus aĩa vel compoſitũ ex corpore ⁊ aĩa diſponitur ad diuerſas eoꝝ operationes exercendas: dicendũ ꝙ multe ſunt aĩe potẽtie q̃ ⁊ abinuicẽ ⁊ ab aĩa ſunt realiter diſtincte. quis enim dubitat quin alie diſpoſitiones ſint requiſite in oculo ad videndũ ⁊ in aure ad audiendũ quinetiã aliq̃ requirantur ad generandũ: ad augẽdũ que non requirunt ad nutriendũ: propter quod hõ nutritur ⁊ augetur anteq̃ poſſit generare: ⁊ etiã nutritur poſtq̃ amplius augmentari non põt. Et ſic intelligitur ꝙ embrio prius viuit vita plante q̃ vita animalis

vult ꝙ potẽtie tũc nõ diſtinguntur niſi ratione.

ꝙ qualitatiue diſpoſitiones poſſunt dici potẽtie.

lʒ aĩa ſit eadẽ ſm quã viuit ante ⁊ poſt: ſcʒ qꝛ prius
habet qualitatiuas diſpõnes requiſitas ad nutritio-
nẽ nec augmentũ q̃ habeat ad ſenſationẽ. Sed vt
magis diſtincte loquamur videt̃ eſſe dicendum ꝙ
aĩa in ſuis p̃ncipalibꝰ opationibus non vtitur or-
gano corporeo. ſ. in velle ⁊ intelligere: niſi miniſtra
tiue: in aliis autẽ idiget organo corporeo: puta in
ſentire ⁊ appetere in vegetare: ⁊ ſm locũ mouere ⁊
hmõi: vbi igit̃ aĩa indiget corporeo organo ſatis eſt
de ſe manifeſtũ ꝙ ipſa non põt in opꝰ ſine determi
natis diſpõnibus qualitatiuis. Sed de velle ⁊ itel
ligere ſiue de opatione itellectꝰ ⁊ volũtatis aliqui
dicunt ꝙ ipã eſt potẽtia volitiua ſiue volũtas: put
tñ reſpectiue ꝯcipit̃ ad actũ volendi. Alij aũt dicũt
ꝙ aĩa non ſeipã precise ſed vt informata iudicio de
bonitate vel malicia rei volibilis eſt potẽtia voliti
ua ſeu ipã volũtas: ⁊ iſti non ſunt ꝯtrarij ſed cõcor
des ⁊ vtriq; dicunt verũ ſed primi loquunt̃ de volũ
tate: put eſt potentia remota ad volendũ. Alij aũt
intẽdunt de voluntate vt eſt potẽtia ꝓpinqua ad vo

arguunt alij ꝙ potẽtie aĩe diſtinguãtur reipſa

lendũ. Sed ꝯtra hoc aliq̃ obijciunt ꝑ hoc ꝙ omnes
cõiter dicunt voluntatẽ nichil cognoſcere ſed cecã
eſſe. quod nõ eſſet verũ ſi eſſet idẽ qđ aĩa cognitiõe
⁊ iudicio informata. ❡ Ad quod breuiter reſpon
dendũ eſt ꝙ voluntas non dicit̃ ceca: quia non ſit
idem realiter ꝙ aĩa potens cognoſcere: vel etiam
cognitione ⁊ iudicio informata. ſed quia reſpectꝰ
ſecũdũ quem anima dicitur voluntas ſiue potẽtia
volitiua non eſt ad cognoſcere / ſed ad vlteriorem
actũ: ſcilicet ad velle. Eadem enim res que dicitur
cognitiua ſm reſpectum ad actũ cognoſcendi et q̃
dicit̃ volitiua ſm reſpectum ad actum volendi.

Recitas opionem anaxagore de exiſtẽtia forme i materia.

❡ Alij autẽ de hoc alio modo opinãtur ⁊ dicũt: ꝙ
oẽs forme generabiles in ipſa matia p̃mo exiſtũt
in potẽtia in ipſa materia ⁊ in actu primo motore:
ſicut dicit cõmentator duodecimo metaphyſice cõ
mento nono. putãt igit̃ iſti ꝙ dicte forme ſic in ma
teria ⁊ in domo preexñtes habeant ibidem diſtin-
ctionẽ adinuicẽ ex natura rei p̃uenientem oẽm itel-
lectꝰ noſtri operatiõem. quã q̃dem diſtinctionem
non dicũt eſſe realẽ ſed q̃ditatiuã vel formalẽ. ⁊ il
le q̃ditates ſeu formalitates in deo exiſtentes ſũt
illi ydee quas plato poſuit q̃ ſunt actrices oĩʒ for
marũ que in materia fiunt et cauſe ipſarũ. res eñi
ſẽſibiles nõ ſunt niſi inq̃ntum ſũt quidam ꝑticipa-
te ſimilitudines p̃mi entis ſcʒ ydearũ in ipſo cõtẽ
tarũ. Ita etiaʒ in materia ꝯtinẽtur quiditates oĩʒ
hmõi formarũ non q̃dem actiue et modo formali
⁊ perfectiuo: ſed paſſiue ⁊ modo potentiali et imp
fectiſſimo ⁊ ꝓpter hmõi quiditates in materia exi
ſtentes extrahunt̃ ab intriſeco de ipſa materia for
me diuerſe ꝑ generationẽ ⁊ ſi non eſſet ita aductus
forme i materia eſſet creatio quẽadmodũ aduẽtꝰ
aĩe rõnalis in corpore aut gratie in aĩa videt̃ crea
tio dicũt eſſe plures eorũ ꝙ deꝰ ſic intelligit iſta i
ferioꝛa diſticta quia in eo diſtictionẽ hñt dicto mo
do licet non realẽ. Et hoc dicũt ſenſiſſe auctorẽ de
cauſis cũ dicit oẽm intelligentiã plenam eſſe for-
mis. Ad idem etiã reducũt dictũ arĩ. in hoc ſexto
libro cuʒ dicit ad ea eñi que genere altera ⁊ anime
particularũ alterũ genere ad vtrũq; aptum natuʒ
ſi quidẽ ſm ſimilitudinẽ quãdam ⁊ proprietatẽ ip
ſius exiſtit cognitio. hoc eñi videtur rationabile
qm̃ ſicut forme corporales hñt ſe ad materiã ⁊ pri
mũ motorẽ. ita forme intelligibiles ad intellectũ
poſſibilem ⁊ agentem. Hoc autem eſt magis diffi
cile q̃ pertineat id iſtam ſcientiam. Ideo ſoluʒ di-
camus ꝙ non opʒ iſta ponere. ſed ſufficit ad omĩa
ſaluãda ꝙ forme materiales quãtum ad illud eſſe
qđ habent in domo ⁊ oĩa predicta q̃ deo attribuũ-
tur ſint idẽ. penitus in domo. et apud nos ſm rõ-
nem differãt. Unñ ne oporteat derogare ſimplicita
ti diuine / ⁊ fingere diſtinctionẽ preuenientẽ actum
cõſiderandi quã forte non audentes noiare realẽ
noiant formalẽ vel tm̃ ex natura rei melius eſſe vi
det̃ tenere ꝯmentatoris ſniam quantũ ad hoc. xij.
metha. ꝯmento. xxxix. dicentẽ ſic. In eis aũt q̃ ſunt
forma nõ in materia diſpoſitio ⁊ diſpoſitũ reducũ
tur ad vnũ in eſſe ⁊ duo in ꝯſideratione. Et parum
poſt dicit qñ aũt fiunt ꝯſiderata diſpoſitio ⁊ diſpoſi
tũ in eis q̃ non ſunt in matia: tũc reducunt̃ ad vnã
intẽtionem oĩbus modis: ⁊ nullus modꝰ erit quo
predicatũ diſtingat̃ a ſubiecto ⁊ diſpoſitio extra i-
tellectũ ſi in eſſentia rei ⁊c̃. Et ſubdit et magna eſt
differentia in his q̃ diñt in eſſe ⁊ q̃ diñt in itellectu
ſolũ. Et cõcludit finaliter. multiplicitas in domo
nõ eſt niſi in itellectu diñtia nõ i eſſe. Et ſi nõ opor
teat in domo ponere talẽ ficticiã diſtinctionẽ videt̃
ꝙ nec in matia poni debeat: qꝛ totũ ſine ea ſaluari
poſſit hic et ibi. Igitur ſatis vtiq; ex dictis apparet
quid ſit dicendũ. ❡ Ad rõnes in p̃ncipio q̃ſtionis
adductas. Prime eñi arguũt ꝙ potentia aĩe ꝑ re-
ſpectũ non ſit pret̃ aĩam realis a fundamẽto. Alie
aũt p̃ter vltimã arguũt de potẽtiis aĩe ꝑ qualitati
uis diſpõnibus ad diuerſas aĩe opationes exercẽ-
das. ❡ Ad aliã ⁊ vltimã põt dici ꝙ t̃minos diuer-
ſoꝝ predicamentorũ non opʒ ſignificare ad extra.
res diuerſas: ſed ſufficit cõceptuũ talis diuerſitas
ſm quã t̃mini diuerſos habeãt modos predicãdi
de ſubſtãtijs demonſtratis. vñ ſic conſuetũ eſt dice
re ꝙ eſſentie predicamẽtoꝝ ſunt ꝑmixte ⁊ debemꝰ
per eſſentias vel quidditates intelligere q̃dditati-
uas rõnes. Et ſm alium modũ dicẽdi diceremꝰ ꝙ
non oĩa predicamenta ſignificant res ad extra: ſed
aliqua pñt ſignificare res in aĩa exñtes poſſibiles
de rebus extra demonſtratiue predicari ⁊c.

Quarto querit̃. Utrũ

ſciẽtificũ quo aĩa ſpeculat̃ neceſſaria
⁊ rõcinatiuũ quo ipſa rõcinat̃ circa cõ
tingẽtia ſit diuerſe potẽtie ſeu diuerſe
partes aĩe. ❡ Arguit̃ ꝙ nõ. ſicut ſan-
ctꝰ thomas arguit. qm̃ in tertio de aĩa diſtixit arĩ.
intellectũ in duo ſcʒ agens cuius eſt omĩa facere ⁊
poſſibile quo eſt poſſibilis oĩa. fieri vteroq; igit̃ ip-
ſorũ ad oĩa ſe habet: eſſet igit̃ contra rationẽ vtri-
uſq; intellectus ſi alia pars aĩe eſſet que intelligit
neceſſaria ⁊ alia que intelligit contingentia. Pre-
terea verum neceſſarium et verũ cõtingens viden
tur ſe habere ſicut perfectũ ⁊ imperfectũ in genere
veri. eadẽ autem potẽtia anime cognoſcimꝰ perfe
cta ⁊ iperfecta vt eodem viſu lucida et tenebroſa.
multo igitur magis eadem potẽtia itellectiua co-
gnoſcit neceſſaria ⁊ cõtingentia. Itẽ vniuerſalius
ſe habet intellectus ad intelligibilia q̃ ſenſus ad
ſenſibibilia. quanto eñi aliqua virtus eſt altior tã
to eſt magis vnita: ſẽſus autẽ viſus percipit ⁊ in-
corruptibilia ſcʒ celeſtia ⁊ corruptibilia ſcilicet in
ferioꝛa quibus ꝓportionaliter correſpondere vi-
dẽtur neceſſariũ et contingens: multo igit̃ magis
eadem potentia intellectiua cognoſcit neceſſaria
⁊ contingentia. ❡ Item non quecunq; diuerſitas

generis in obiectis requirit diuerſas potentias alioqn non eadem potētia viſiua viderem⁹ plantas ⁊ aīalia: ſed ſola illa diuerſitas ꝙ reſpicit rōnē formalē obiecti. obiectū aūt itellect⁹ eſt ens quod eſt cōe oībus ⁊ ſubſtātijs ⁊ accidentib⁹: lȝ non eodē modo. vñ ⁊ eadē potentia itellectiua cognoſcimus ſubſtantias ⁊ accidētia: pari igiꝛ rōne diuerſitas neceſſarioꝝ ⁊ contingentiū non reqrit diuerſitas intellectus potētias. ¶ His aūt rōnib⁹ addi pōt ꝙ potētia ponēs dr̃iam inꝛ aliqua plura eſt eadē cognitiua illoꝝ pluriū. ꝓpter hoc eni Ariſt. preter qnqꝫ ſenſus exteriores poſuit ſenſum cōem vnā potentiā. ij. de aīa. ſed ꝑ intellectū ponim⁹ differentiā inꝛ neceſſaria ⁊ cōtingentia. igiꝛ eadē eſt potētia aīe intellectiue reſpectu neceſſarioꝝ ⁊ contingentiū. Item eadē eſt potentia cōtrarioꝝ: licet non idē habitus: vt dr̃. v. huius: ſed contingens et neceſſarium ſunt contraria: qꝛ ſunt ſicut corruptibile ⁊ incorruptibile: igitur ⁊c.

Oppoſitū dicit Ariſtote. ſic.

Et ſupponanꝛ duo rōnē habentis. vnū quidē quo ſpeculamur talia entiū quoꝝ pᷓncipia non ꝯtingit aliter hr̃e. vnū aūt quo ꝯtingentia. Ad quod ꝓbādum adducit rōnem dicēs. ad ea aūt q̄ genere altera ⁊ aīe particularū alteꝝ genere ad vtrūqꝫ aptū natū ſiqdem ſm ſilitudinē quandā ⁊ proprietatē cognitio ipius ꝯſiſtit. Ad iſtā queſtionē in his verbis rñdet beatus Tho. hec aūt dubitatio de facili ſoluiꝛ ſi quis ꝯſideret ꝙ contingentia dupl̄r poſſunt cognoſci. Uno modo ſm rōnes vniuerſales. Alio modo ſm ꝙ ſunt in particulari. vl̄es igiꝛ cōtingentiū rōnes imutabiles ſunt: ⁊ ſm hoc demōſtrationes danꝛ ⁊ ad ſcias demonſtratiuas ꝑtinet

ꝯtingentia pñt dupl̄r cognoſci.

coꝝ cognitio. non eñ ſcia naturalis eſt ſolū de neceſſarijs ⁊ incorruptibilib⁹: ſed etiā de reb⁹ corruptibilib⁹ ⁊ ꝯtingentib⁹. vñ patet ꝙ contingentia ſic conſiderata ad eandē partē aīe intellectiue pertinent: ad quā ⁊ neceſſaria quā phūs vocat hic ſciētificū: ⁊ ſic ꝓcedunt rōnes inducte. Alio modo poſſunt capi ꝯtingentia ſm ꝙ ſunt in ꝑticulari: et ſic variabilia ſunt. nec cadit ſuꝑ ea intellect⁹ niſi mediātibus potētijs ſenſitiuis. vñ et inter partes aīe ſenſitiuas poniꝛ vna potentia q̄ dr̃ rō particularis ſiue vis cogitatiua q̄ eſt collatiua intentionū ꝑticulariū. ſic aūt accipit hic phūs ꝯtingētia. ita eñ cadūt ſub cōſilio ⁊ opere: ⁊ ꝓpꝛ hoc ad diuerſas partes aīe ꝑtinere dicit neceſſaria ⁊ ꝯtingentia. ſicut vl̄ia ſpeculatiua ⁊ particularia opatiua. Uidetur igiꝛ thomas intēdere per ſcientificū intellectū

qd intelligat beatus thomas per ſciētificū ⁊ rōcinatiuum.

qui eſt potētia abſtracta ⁊ ꝑ rōcinatiuū ꝟtutē ratiocinatiuā ſeu cogitatiuā que eſt potētia organica. ſ. vna de potentijs ſenſitiuis inꝛioꝛib⁹. qꝺ videꝛ ſonare ꝯmētator. q. ⁊. iij. de aīa. qui cogitatiuā ꝟtutem dicit quandā rōnem: qꝛ cognoſcit intentiones indiuiduales oīm predicamentoꝝ ⁊ cōponit eas ⁊ diſtinguit ⁊ rōcinaꝛ in eis. ⁊ hoc etiā videꝛ Ariſt. ſentire in hoc ſexto libro. ꝯſtat aūt ꝙ ꝑ rōcinatiuū intēdit illā partē vel potentiā aīe in qua prudētia exiſtit. ſed Ariſt. eā ponere videꝛ in ſenſu q̄ eſt virtus cogitatiua. dicit eñ ꝙ ſingulariū eſt prudētia que fiunt cognita exꝑientia. talis aūt experientia ad illā ꝟtutē cogitatiuā ꝑtinere videꝛ. Itē expreſſius loqns Ariſt. dicit ꝙ prudētia eſt extremi. i. ipſius ſingularis cui⁹ extremi nō eſt ſcientia ſed ſenſus. ⁊ oſtendēs quis ſit ille ſenſus dicit nō qui pro prioꝝ / ſed quali ſentim⁹: qm̄ in mathematicis extremū trigonū. ſed ille magis ſenſus prudētia: q̄ꝫ ille aūt alia ſpecies. Ariſt. aūt in hoc loco videtur per ſenſus ꝓprioꝝ itelligere ſenſus exteriores: ꝑ illū aūt quo indiuidua cognoſcim⁹ in mathematicis / videꝛ intelligere ꝟtutē cogitatiuā: quā etiam aliqñ vocam⁹ ymaginatiuā. Uñ cōmentator. iij. phiſicoꝝ dicit ꝓpōnes mathematicas eſſe in capitulo ꝓpōnum ymaginabiliū. Et vide in pᷓmo magnoꝝ moraliū ꝙ Ariſt. videꝛ expreſſe iter cōſiliatiuū ⁊ ſcientificū diſtinguere: ex eo ꝙ ſenſibile ⁊ intelligibile altera ſunt abinuicē: cōſiliatiuū autem eſt circa ſenſibilia. ſcientificū ꝟo circa intelligibilia. ¶ Hec aūt opinio qbuſdā nō videꝛ rōnabilis

Reꝓbatio opiōnis beati thome.

Primo qdeꝫ: qm̄ prudentia q̄ in illa parte eſt quā Ariſto. hic vocat rōcinatiuum eſt habitus intellectualis: ergo eſt in itellectu: igitur nō eſt in potentia cogitatiua. Et qꝛ forte poſſet dici ꝙ nomē itellectus aliquādo extēdimus ad cogitatiuā potētiā. eo ꝙ ipſa rōcinatur ⁊ diſcurrit. licet non niſi in ſingularibus: ideo oſtenditur ꝙ oportet ponere prudentiam in intellectu q̄ eſt potentia abſtracta: quoniam prudentia non eſt ſingularium tantum: ſed etiam vniuerſaliū ſicut poſtea videbiꝛ: opȝ igitur eam attribuere tali parti aīe que poſſit vtraqꝫ cognoſcere. talis aūt nō eſt virtus cogitatiua. qm̄ ipſa ſolum cognoſcit ſingularia. ¶ Itē cum voluntas ſit potētia abſtracta opȝ ꝙ eius actus ſcilicet electio ſequatur ſentētiam abſtracte potentie. ſed ipſo cōſequitur cōſiliatiuā ratiocinationē: ergo illa ratiocinatio cōſiliatiua eſt abſtracte potentie patet igiꝛ ꝙ Ari. ꝑ rationatiuū non intendit virtutem cogitatiuā ſed potentiā intellectiuā abſtractam. ¶ Itē per ratiocinatiuū ⁊ ſciētificum nō videtur hic Ari. aliud intelligere q̄ꝫ intellectū practicum ⁊ ſpeculatiuū qui ambo ſunt potētie abſtracte vna ſm ſubſtantiā ſed differunt fine vt dicitur tertio de aīa. ¶ Item nos ponim⁹ differētiam inter cōtingentia in vniuerſali ⁊ cōtingentia in particulari: ergo ea cognoſcim⁹ ꝑ eandē potētiam. ſic eni Ari. ſecundo de aīa probat neceſſitatē ⁊ vnitatem ſenſus cōis. ¶ Quid aūt opinionem predictam ad ſēſum congruentē volētes reducere dicūt ꝙ intētio beati thome. nō erat ꝙ prudētia poneretur in potentia cognitiua ſubiectiue ſed in intellectu nō tñ quocūqꝫ modo ſed vt copulato ſēſui ſeu vt habēte reflectionē ad ipſū ſēſum: cum oporteat ipſam prudentiam eſſe circa ſingularia negocia q̄ itellect⁹ non cognoſcit per ſe ſed mediāte ſenſu vt dicit cōmētator tertio de anima Ari. igiꝛ potētiā intellectiuā vocat rōcinatiuā prout ipſa cogitatiua eſt ſingularium ſēſibilium: aut etiā vniuerſaliū ſm tñ eorum applicationē ad ſingularia ſēſibilia. Eandem aūt potentiam intellectiuā Ariſt. vocat ſciētificum ꝓut ipſa eſt cognitiua ipſarū vniuerſalium ſm ſe vel etiā ſingulariū ꝓut ex eis eliciꝛ cognitio vniuerſaliū. rōcinatiuū igiꝛ ⁊ ſciētificū ſūt: ſicut practic⁹ ⁊ ſpeculatiuus intellectus. ¶ Qui ſic fine differūt qꝛ practic⁹ intellect⁹ ſuam cōſiderationē finit in ſingularib⁹ operabilibus vt circa ea operemur ſpeculatiu⁹ aūt conſiderationem ſuā finit in vl̄ib⁹ ſpeculabilib⁹ nō vt circa ea opereꝛ ſed operemur ſed contēplemur. Hec ergo differentia ſic expoſita cōcludi poteſt. dū tamē vlterius cōſiderem⁹ ꝙ hic per rōcinatiuū quod dicit eſſe circa contingentia videaꝛ idem intelligere quod cōſi-

Defenſio bti thome et expoſitio doctoꝝ eius.

quō itellect⁹ practic⁹ ⁊ ſpeculatiu⁹ fine drñt.

liatiuum ⁊ conſiliū non fit de quibuſcūq; cōtingentibus ſed ſolum de hīs que p nos operabilia ſūt ideo diſtinguendū eſt de contingentib⁹ qm̄ vno modo poſſum⁹ loqui de contingenti ſimplicit̄ ⁊ abſolute. aliomō de cōtingēti quo ad nos. ¶ Primo modo autē pluuie ⁊ grādines ⁊ tonitrua et opera plurima nature ſūt cōtingentia. de quib⁹ tamē eſt ſpeculatiua ſciētia ⁊ ad que ſe non extēdit practicus intellect⁹. Secundo modo illa ſolum dicunt̄ cōtingentia quorū principiū eſt in nobis vt ſic aut nō ſic fiant. alia aūt ɔtingētia per cōparationē ad nos ſeu ad noſtram facultatem reputāt̄ tanq̄ neceſſaria cum non ſint p nos tranſmutabilia. Hoc igitur modo diſtinguēdo neceſſaria et contingentia manifeſtum eſt q̄ rōcinatiuū ſeu cōſiliatiuum vel virtuliter practic⁹ ſeu operatiu⁹ intellectiuus et habit⁹ practic⁹ habent ſe prope circa cōtingentia nō ſolum ſm̄ ſingulares ſed etiam ſm̄ volens eorū rōnes nō tn̄ vt ſiſtāt in eorū cōtēplatione. ſꝫ vt totum cōueniāt ⁊ applicēt ad ſingularia operabilia q̄ten⁹ ea vel circa ea operemur. Sciētificum aūt ſeu vniuerſaliter ſpeculatiu⁹ intellectus ⁊ ſpeculatiu⁹ habit⁹ habēt eſſe proprie circa neceſſaria ꝑut cōtra dicto modo accepta cōtingentia diſtingunt̄ talia enī conſideramus nō vt ipſa agam⁹ ſꝫ ſolum vt ea cognoſcamus. ¶ Tamē attēdendum eſt q̄ nullū eſt inconueniēs aliquādo practicuꝫ intellectū ſeu practicū habitū ad naturaliū ſeu neceſſariorū cognitionem aſcēdere vbi gr̄a ſi rex vadat ad ꝑliū vel ſi agricola ſeminet blada ſua: neceſſe eſt ipſos ad motum celi reſpicere vt tēporis opoꝛtunitatem ad opus ſuum ꝑficiendum accepꝰtent. ⁊ opꝫ medicū naturā hominis ⁊ herbarū cognoſcere. tn̄ talia nō conſiderat practic⁹ intellect⁹ aut practicus habit⁹ principaliter et ſimpliciter. ſed vſq; ad quid ſcꝫ pro quāto naturis rerū neceſſe eſt opera ɔformare. Similiter etiā ſpeculatiu⁹ intellect⁹ vel ſpeculatiu⁹ habit⁹ aliqn̄ deſcēdit ad aliquā conſiderationē operabilium humanoꝝ inquātum ſcilicet propter ſimilitudinem ſeu proportionem artificialium ad naturalia: poſſibile eſt ex artificialib⁹ aliquā accipere noticiā de naturalibus. ¶ Ergo ex dictis apparere pōt q̄uo rōcinatiuū ſcientificū diſtingunt̄. Nā p̄mo manifeſtū eſt q̄ non diſtingunt̄ ſicut organica potentia ⁊ abſtracta: ſed vtrūq; eſt potētia abſtracta: ſcꝫ intellect⁹: ſcd̄o manifeſtū eſt q̄ non diſtingunt̄ per eſſe ꝑ ſe hoc quidē circa ſingularia: hoc vero circa vtilia. Tertio pꝫ q̄ hoc quidē negociat̄ circa contingentia: illud vo circa neceſſaria p̄dicto modo. Quarto pꝫ q̄ hoc intēdit p̄ncipalit̄: ad op⁹ finalit̄ illud aūt ſtatī ſcire. Quinto pꝫ q̄ circūſcriptis aīe q̄litatiuis diſpōnibus rōcinatiuū et ſcientificū realiē idem ſunt ſed dn̄t ſm̄ rōnē. hoc eni manifeſtuꝫ eſt ex p̄cedenti q̄ſtione. Itē pōt videri q̄ quantum ad aīe qualitatiuas diſpōnes quib⁹ ipſa diſponit̄ ad rōcinandū de ɔtingētib⁹ ⁊ de neceſſariis. rōcinatiuum ⁊ ſcientificū diſtingunt̄ realiter. ſpeculatiua nāq; p̄ncipia ⁊ practica altera ſunt abinuicē: intellectus autē vt informat⁹ p̄ncipiis dr̄ rōcinatiuū: vt aūt informat⁹ ſpeculatiuis dr̄ ſcientificum. Et loquoꝛ nunc de vtroq; quo ad inueſtigabiles ɔcluſiones. Et forte hoc intēdebat Ari. cū dicit ad ea q̄ ſunt altera genere alterā eſſe aīe ꝑticulā. / ſiq̄dem ſm̄ ſimilitudinē ⁊ ꝓprietatē cognitio ipſoꝝ exiſtit pōt eni dici q̄ aīa ſeipſa ꝓprietatē hꝫ ⁊ debitā proportionē ad capiēdum p̄ma p̄ncipia ꝓpter q̄ dicunt̄ naturalr̄ cognita: mediātib⁹ aūt dictis p̄mis principiis ipſa fit appropriata ⁊ diſpoſita ⁊ ꝓportionata ad cognoſcendū ɔcl̄ones ex his imediate oꝛtū habētes: ⁊ ſic deinceps ita q̄ p alia ⁊ alia principia pōt ad alteri⁹ ⁊ alteri⁹ ɔcl̄onis noticiā ꝑuenire ¶ Quidā tn̄ iuxta opionē narratā in alia q̄ſtiōe dicunt q̄ rōcinatiuū ⁊ ſcientificū ſunt potētie realiter diſtincte in aīa intellectiua: non q̄dē realr̄ vt dicunt: ſed q̄dditatiue. Quā quidē diſtinctionem dicunt in aīa etiā circūſcriptis oībus exterioꝛibus ꝑuenire oēm n̄rm actū intelligendi. hoc aūt ꝓbare nitunt̄: p̄mo notātes q̄ ſub diuerſis gn̄ib⁹ ɔtētē ꝑn̄t hr̄e eundē modū opponendi vel aliū. Vbi gr̄a: cōtrarietates ɔtente ſub coloꝛe puta albū ⁊ nigrū ⁊ ſub ſapoꝛe puta dulce ⁊ amarū hn̄t eundē modū vtrobiq; eni pōt fieri trāſit⁹ de ɔtrario in cōtrariū manente eodē ſubiecto: ſed par ⁊ impar non habent iſtū modū: qꝛ manēte eodem numero qui nunc eſt par impoſſibile eſt fieri tranſitū a paritate i paritatē igitur dicunt iſti q̄ diuerſitas ɔtrarietatū eundē modū opponēdi hn̄tiū exigit pluralitatem ſēſuuꝫ qui ſint p̄mo apprehēſiui ipſorū vt pꝫ ſcd̄o de aīa ideo ſēſus tactus eſt duo ſēſus vt habet̄ ibidē propter hoc q̄ app̄hendit diuerſas ɔtrarietates primo. ſed dicūt q̄ talis ɔtrarietatū diuerſitas nō exigit pluralitatem itellect⁹ vel virū ei⁹ ſed alia diuerſitas ɔtrarietatum. ſ. diuerſos mōs opponēdi habentiū neceſſario exigit pluralitatē virū intellect⁹ q̄a vis app̄hēſiua ɔtrarioꝝ eſt aliq̄modo mediū inter extrema cōtrarietatis ſed idē olo nō pōt eſſe mediū talium cōtrarietatū cum ſint diuerſe ſm̄ genus ⁊ ſm̄ modū ſed ſcientificū ⁊ rōcinatiuū ſūt potentie apprehenſiue diuerſarū cōtrarietatū diuerſos modos opponendi habentiū probatio qꝛ ſcientificum apprehendit compoſitionem et diuiſionē neceſſarias inter quas non poteſt eſſe mutatio ſi ei affirmatiua neceſſario eſt vera nunq̄ negatiua erit v̄a: rōcinatiuū aūt apprehendit ɔpoſitionem ⁊ diuiſionē ɔtingentiū: inter quas pōt venire mutatio. poſſibile eni eſt in ɔtingentib⁹ q̄ mutatio ſit vera affirmatiua / ⁊ alīs negatiua: ergo ſcientificuꝫ ⁊ rōcinatiuū ſunt vires naturalr̄ diſtincte. Scd̄o illi arguūt ſic: tūc potentia determinabilis p plures act⁹ pōt determinari per eos aut eodē modo: aut alio et alio modo. verbi gr̄a potētia ſufficiēs ad recipiendum coloꝛē determinat̄ vniformiter ad recipiēdū oēs coloꝛes ⁊ indifferent̄: qꝛ quantū pōt determinari per vnū tm̄ p alteꝝ: ſed potentia qua fe⁹ pōt recipere maſculinitatē ⁊ femineitatē ⁊ raritatē ⁊ denſitatē non determinat̄ vniformit̄: qꝛ p maſculinitatē et femineitatē determinat̄ ad ſemp q̄diu erit hō: ſed p raritatē et denſitatē determinat̄ ad tp̄s / non ad ſemp. ¶ Prima ergo diuerſitas vt dicunt non exigit diuerſitatē potētiaꝝ ſed ſcd̄a neceſſario exigit diuerſitatē earū. modo ita eſt q̄ ſcientificū per actū ſuū determinat̄ ad ſemp: rōcinatiuū vero nō: igit̄ ⁊c. Puto tn̄ q̄ non ſit ita dicēdū: qm̄ ſicut ens eſt nomē trāſcendēs / ita res vt puto: ideo quecūq; non extrinſeca denoīatione: ſed intrīſece ſunt diſtincta: puto illa diuerſa entia ⁊ res diuerſas. ¶ Quidā aūt alij ponūt diſtīctiōes i intrīſeca natura rei q̄dditatiuas vel formales ⁊ non reales. ¶ Puto q̄ fictio ſit noīm ad fugā aliaꝝ difficultatum. nulla eni neceſſitas michi videt̄ cogens ad ponēdum tales diſtinctiones: ergo non ſunt ponende. nā ne

Duplr̄ dicit̄ cōtingens: ſcꝫ ſimplr̄ et q̄ ad nos

practicus itellect⁹ aliqn̄ ɔſiderat neceſſaria ⁊ ſpeculatiuus cōtingentia ſꝫ p accidēs

Reſolu'tio p quā cōrelariꝫ q̄uo ſe hn̄t intellectus practicus ⁊ ſpeculatiuus.

Opio q̄ intellectus practic⁹ ⁊ ſpeculatiu⁹ dn̄t reipſa

Refutatio opionis.

Alia opinio

Reſolutio auctoris.

tura nō facit per plura quod pōt facere p paucio=ra rationes aūt eoꝝ non valent. cū eni dicit ꝙ di=uerſitas contrarietatū non habentiū eūdē modū opponendi exigit in intellectu diuerſas potētias dicem⁹ ꝙ non eſt ita niſi loquamur de diuerſitate cōceptuali: vel de diuerſitate q̄ eſt ſʒ diuerſitas di ſpoſitiones qualitatiuas modo pri⁹ ꝯceſſo. ¶ Et qñ dicit ꝙ potentia apprehēſiua alicui⁹ cōtrarie=tis eſt quoddā mediū inter extrema cōtrarietatis dico ꝙ non oportet ipām eē mediū per participa=tionē extremorum: ſep poti⁹ per negationē ipoꝛuꝫ modo quo exprimit Ariſto. tertio de aīa dicens. neceſſe quoniā itaqꝫ oīa intelligit ĩmixtum eſſe. ꝛc. Non intelligo tamen ꝙ hmōi negatio formaꝝ intelligibilium debeatur intellectui ꝓpt̄ diminu tionē ſue nature. ſicut eſſet de pīma mãa. ſʒ ſem per propter eius excellentiam: ꝛ imaterialitatem ꝛ non eſt impoſſibile hoc modo idem eſſe mediuꝫ taliuꝫ diuerſarū cōtrarietatū. imo hec eſt neceſſa rium. ¶ Sicut ei viſus cū ſit perceptiuus lucis po teſt omnes colores percipere. quia oīes colores ſunt quedā participate ſimilitudines lucis. ita cū intellectus ſit perceptiuus ꝑmi entis taliter qua=liter oportet ꝙ ſit perceptiuus oīm alioꝛum entiū eo ꝙ omnia tam neceſſaria q̄ contingentia ex eo ſunt entia. ꝙ ſunt quedā participate ſimilitudīes primi entis. Et iterum ſi intellectus eadem potē=tia exiſtens non haberet ſufficientē excellentiam: ꝛ mediationē ad percipiēdū omnia cōtraria. imo oīa entia non apparet quomodo oia poſſem⁹ ſi=mul apprehendere vnico conceptu. videlꝫ conce=ptu cōmuniſſimo. Et iterum intellectus vna po=tentia exiſtens iudicat de veritate primi principij complexi: ꝛ de falſitate ſui oppoſiti quod quidem ꝑncipium: ꝛ ſuū oppoſitum cōmunit̄ ſe habent: et ad neceſſaria ꝛ a contingentia. ergo non videt̄ qꝺ opoꝛteat in intellectu tales ponere vires diuerſas ꝓpter contingentia: ꝛ neceſſaria. ¶ Alia autē ra=tio ipſorū non concludet̄: quia non oportet ꝙ ſciē tificum per quēlibet actuꝫ ſuū determinet̄ ad ſem per quod ſic patet rōcinatiuum prout hic ab Ariſ. diſtinguit̄ contra ſcientificum nō habet locum in ſcientijs ſpeculatiuis. ſed ſcientificum in quibus tamen ſepe mutamus noſtras opiniones. Et ſi di cas ꝙ opinionē bene mutamus. ſed non ſcientiaꝫ dico ꝙ imo bene. ſic ꝙ ipā non neceſſario determi nat intellectum ad ſemper homo ei poteſt multas obliuiſci concluſiones poſtq̄ obliuionem ſi mul=ta fuerit ipē per rationem ſibi occurrentem poſſet opinari contrarium eius qꝺ ante ſciuit ꝛ cuius an te demonſtrationē habuit. Et iterum nec oportet concedere ꝙ potentia ſit diuerſa naturaliter mo=do quo illi dicunt. ſi per vnum actum determinet̄ ad ſemper: ꝛ per alterum ad tempus. multi enim poſuerunt in celo: ꝛ in iſtis inferioꝛibus materiaꝫ eſſe eiuſdem rationis. ꝛ tamen ipām determinari per formā celi ad ſemper: ꝛ per formas iſtoꝛū infe rioꝛum ad tempus.

R̄ſſio ad rōnes oppinionis ponentis diſtictionē realē.

¶ Ad rationes igitur dicen=

dum eſt. Ad ꝑmā ꝙ intellect⁹ poſſibilis idem rea=liter exiſtens eſt poſſibilis oia fieri. ſed nō imedia te ſed ordinate vt dictū eſt. ¶ Ad aliā dicendū. ꝙ per nos opabilia: ꝛ non ꝑ nos opabilia nō diſtin=guunt̄ ſm perfectū: ꝛ imperfectū. imo ſm diſtictas rationes quibus obijciuntur intellectui hoc qdeꝫ preciſe. vt per nos operabile. hoc autē non: ꝓpt̄ quod in ratiocinando circa ea. vt dictum fuit ne=ceſſe eſt intellectū varie ſe habere. Omes etiā alie rationes ſatis concedi poſſunt. quo ad hoc ꝙ itel=lectus idem exiſtens realiter poſſit cognoſcere cō tingentia ꝛ neceſſaria. non concludunt tamen qn diſtinguatur intellectus modis predictis inq̄tuꝫ eſt innatus negotiari circa ea. ¶ Tunc reſpondē=dum eſt ad ea que videntur arguere. ꝙ ratiocina=tiuum in quo prudentia exiſtit ſit virtus cogitati ua. ¶ Ad hoc enim qꝺ dicit cōmentator cogitati uam ratiocinari concedi poteſt. ſed hoc in ſingula ribus tantū ratiocinatiuum autē in quo prudētia exiſtit ad vniuerſalia ſe extendit. ¶ Ad illud qꝺ dicit Ariſto. prudentiam eſſe ſingularium que no ta fiunt experientia concedendum eſt ꝙ prudētia ſit ſingularium ſenſu ꝑmitus cognitoꝛum. ſʒ poſt ea tamen notoꝛum per intellectuꝫ. ¶ Ad illud et qꝺ dicit Ariſto prudentiam eſſe extremi cuius nō eſt ſcientia ſed ſenſus dicēdum. ꝙ ſingulariū quo=rum non eſt prudentia non eſt ſcientia: quia ſcien tia non eſt niſi vniuerſalium: ſed ipoꝛuꝫ eſt ſenſus ꝑmitus anteq̄ fiūt nota intellectui. ſcꝫ tamen opꝫ ipā mediante ſenſu nota fieri intellectui in quo na ta eſt eſſe prudentia. ¶ Ad hoc autem quod dicit Ariſto. eſſe illū ſenſum non qui propꝛioꝝ ꝛc. Dicē dum eſt ꝙ hoc pro tanto dicit: quia prudentia non ſolum eſt illoꝛum ſingulariuꝫ: que per ſe ſenſibus exterioꝛibus apprehendunt̄: puta calidi et frigidi albi: ꝛ nigri. ſed eſt multo magis ſingularium que interioꝛi virtute cognoſcunt̄. ſcꝫ virtute eſtimati=ua, ſeu cogitatiua q̄ ex ſenſatis ſenſu interioꝛi eli=cit intentiones non ſenſatas. vt dicit auicēna ſexto naturalium: verbi gratia intētionem odij vl̄ ami=citie lucri: vel damni honoꝛis: aut inhonoꝛatiōis circa enim talia magis eſt prudentia q̄ circa albū ꝛ nigrū: aut odoꝛem/ aut ſonū. ſed nō eſt intentio Ariſto. ꝙ ſit ſtatus illa ꝟtute. ſed opoꝛtet oia tan=dem cognoſcere per intellectum. qui ſolus poteſt perfecte ratiocinari: ꝛ vniuerſales agibiliū opera tiones ſingularibus agibilibus applicare. ¶ Ad illud aūt quod dicit̄ in ꝑmo magnoꝛum moraliū ꝛ ad omnes conſimiles auctoꝛitates dicendū eſt. ꝙ prudentialem potentiā/ ſeu conſiliatiuā non di=cit Ariſto. eſſe circa delectabilia ſenſitiua ex eo ꝙ ſit potentia ſenſitiua. ſed quia eſt eoꝛū ſingulariū que prius ſenſu percepta ſunt. ſed nec illoꝝ tantū ſed ꝛ vniuerſalium quoꝛūdam prout applicabilia ſunt ad ſingularia operabilia. Hec de queſtione.

ad rōnes ſcti Thome volentis ꝙ itellect⁹ rōcinatiu⁹ ſit idē ꝙ cogitatiua potentia

Quinto querit̄. Utruꝫ

intellectus practic⁹ determinet̄ ad vnū per rectitudinē appetit⁹. ¶ Arguit̄ ꝙ nō. q2 eēt circulatio ĩ determinatiōib⁹ qm̄ determinat̄ ad rectitudinē per veritatē iudicij practici ex eo ei appetit⁹ dr̄ rect⁹. q2 cōſonat recte rōni. pōt qꝺ ſcꝺo hui⁹ dr̄ ꝙ ꝟt⁹ moꝛalis q̄ ponit̄ ĩ appetitu diffinit̄ ꝑ hoc qꝺ ē imediate exiſtere dete=minata rōne. ¶ Itē itellect⁹ eſt potētia melioꝛ q̄ appetit⁹ nobilioꝛis aūt magis eſt determiare alteꝝ q̄ a min⁹ nobili determiari ſicut dn̄i eſt determiare ſubditū. igit̄ ꝛc. ¶ Itē oꝛdiare ꝛ ꝑſuadere eſt de=terminare. oꝛdinari aūt ꝛ ꝑſuaderi eſt determiari qꝺ pꝫ primo huius. vbi dr̄ ꝙ irrōnale a rōne aliqualiter ſuadet̄: ꝛ ꝙ etiā appetitus in quo ponunt̄ ꝟtutes moꝛales eſt habere rationem non principaliter

in ſeipſo. ſed quēadmodum a patre audibile aliqd et hoc eſt rationabile. quia nos ipſius appetitus: ſed ipſius intellect⁹ eſt ſapere. modo dicit̄ phemio methaphiſice non eni ſapientis eſt ordinari. ſ; ſapientem ordinare oportet: neq; hunc ab altero. ſ; ab hoc minus ſapientem ſuaderi. ergo ꝛc.

❡ Oppoſitum videtur velle

Ariſto. dicens practici aūt intellectus veritas cō feſſe habens appetitui recto ꝓpter qđ videt̄ dicere poſt. ꝙ prudentia nō eſt habit⁹ cū ratione ſolū ſed ſupple cū rectitudine appetitus. ❡ Ad quod confirmandu; adducit ſignū dicens. qm̄ obliuio habit⁹ quidā talis eſt ſc; qui cū rōne ſolū prudentie aūt non eſt. Etiā poſt hoc videt̄ oſtēdere ꝙ prudentia ſit neceſſario connexa ꝟtutib⁹ moralibus ita ꝙ non eſt poſſibile eſſe bonū ꝑncipalit̄ ſine prudentia neq; prudentē ſine morali ꝟtute ❡ Item arguit̄ ſic rectitudo appetitus cōparat̄ ad rectitudinem rōnis ſicut finis ad ea q̄ ſūt ad finē. Ideo de ꝟtute morali q̄ ptinet ad appetitū: ꝛ de prudentia que pertinet ad rōnē dicit Ariſt. ꝙ hec quidē ſcil; ꝟtus moralis finē. hec aūt ſc; prudentia q̄ ad finē facit opari ❡ Et ad candā etiā intentionē dixerat ante. ꝟtus quidē eni intētionē facit rectā. prudentia aūt que ad hanc. ſed ea que ſunt ad finē determinant̄ p ipm̄ finem. finis eni eſt ꝑncipiū i agibilibus cōcluſiones aūt determinant̄ per ꝑncipia ❡ Itē corruptio appetit⁹ determinat intellectu; ad mendacium circa ꝑncipia practica. vnde dicit

recitat opiniones dñi Thome ꝑma prime.

Ariſt. peruertit ei malicia ꝛ mētiri facit circa practica ꝑncipia ergo per oppoſitū rectitudo appetitus deteriat intellectū ad veritatē circa practica. ꝑncipia: ꝛ per ꝯñs circa ꝯcluſiones cū concluſiones determinent̄ p ꝑncipia. ❡ Iſtam q̄ſtionē intendit ſoluere beat⁹ Thom̄. ſub his ꝟbis. Appetitus eſt finis ꝛ coꝝ que ſunt ad finē. finis aūt determinatus eſt hoi a natura vt in tertio habitum eſt ea vero q̄ ſunt ad finē non ſunt nobis determiata a natura ſed per rōnē inueſtigant̄. ſic igit̄ manifeſtum eſt ꝙ rectitudo appetit⁹ per reſpectū ad finē eſt menſura veritatis in rōne practica. Et ſm̄ hoc deteriat̄ veritas rōnis practice ſm̄ ꝯcordantiam ad appetitū rectū. ipa aūt veritas rōnis practice ē regula rectitudinis appetit⁹ circa ea que ſunt ad finē. ꝛ ideo ſm̄ hoc đr appetit⁹ rectus qui proſequitur ea: que vera ratio dicat. ❡ Hec aūt opinio nō

opio contraria cū improbatione.

placet quibuſdā: qm̄ appetit⁹ aialis vel hūan⁹ nō fertur in incognitū. ſed op; illud in qđ appetitus fertur apparere bonū. ꝫ antequā appetit⁹ recte feratur in finē op; in intellectū eſſe rectū iudiciū de bonitate finis. igit̄ pat; ꝙ non ſolū reſpectu eoꝝ que ſunt ad finem rectitudo rationis determinat rectitudinē appetit⁹. ſ; etiā reſpectu finis. ❡ Hoc itez arguit̄ ſic ſicut in appetitu ponit̄ duplex act⁹ vnus reſpectu finis: q̄ dicit̄ voluntas, ſeu volitio. alter reſpectu medioꝝ ad finē qui dicit̄ electio: ita in intellectu ponit̄ duplex act⁹ vn⁹ reſpectu finis ꝛ ille ponit̄ ꝑncipiū practice conſiderationis. ꝛ aliter reſpectu eorū que ad finē: ꝛ ille ē cōcluſio conſilij. Arguam⁹ ergo ſic ſicut i appetitu ſe habet electio coꝝ q̄ ad finē ꝛ volitionē finis: ita in itellectu ſe habet cōcluſio ad ꝑncipia. ergo per locū a trāſmutata ꝓportione. ſicut ſe habet electio ad cōcluſionē: ita volitio finis ad ꝑncipipiū conſilij: ſ; electio determinat̄ per cōcluſionē conſilij. igitur ꝛc.

❡ Item contra hoc qđ dicit finem oim̄ eſſe determinatum a natura videt̄ dubitatio. c m̄ tunc oēs eundē ſtatuerēt ſibi finem: quod eſt falſum. quidā enim felicitatem ponunt in diuitijs. alij autem in honoribus: alij in delectatiōib⁹ ſicut apparuit in primo libro. Itē iſte videtur ſibi contradicere. ponit ei ꝙ virtus determinat intellectū ad recte iudicandum de fine: ꝛ malicia ad mentiendū: ꝛ ita virtus etiā iclinat ad finē bonū: ꝛ malicia ad prauū: ſed in tertio libro viſum fuit ꝙ i poteſtate noſtra ſunt ꝟtutes ꝛ malicie. ergo in poteſtate noſtra eſt finē prauū: aut bonū nobis ſtatuere: ꝛ veꝝ dicere aut mentiri de fine: ſed illud nō eſt nobis determinatū a natura cui⁹ oppoſitū eſt in poteſtate noſtra: ideo finis non videt̄ eſſe nobis determiatus a natura. ❡ Item nullū natura exiſtentiu; aliter aſſueſcit ſcđo huius. ſed ad aliū: et aliū finē nobis ſtatuendū aſſueſcimus ſtudioſi aut praui effici ꝓpter qđ dicit̄ in tertio qualiſcūq; vnuſquiq; talis ꝛ finis videtur ei ❡ Sed propter iſtas rōnes nō eſſe neceſſarium negare Thomā. poſſet ei ei⁹ opinio verū habere itellectū. ❡ Si dicam⁹ ꝙ duplex eſt finis in humanis actionib⁹. ſc; vnus vltimat⁹ ꝛ ꝑncipalis alter medius ꝛ min⁹ ꝑncipalis ad vlteriorē finē ordinat⁹. ❡ Igit̄ beat⁹ Thomas ꝯcederet ꝙ fines medij non ſunt naturalit̄ determiati. ❡ Sed itez finis ꝑncipalis ꝛ vltimat⁹: puta felicitas humana poteſt duplicit̄ apprehendi. Vno modo ſm̄ eius cōmunē rationē. ſ. ſ; ꝙ eſt qđ optimū: ꝛ delectabiliſſimū. Alio modo ſm̄ eius ſpecialem rōnē. ſcil; conſiderando que ſit illa res que đr felicitas. ſc; q̄ eſt optima: ꝛ delectabiliſſima. an. ſ. ſit delectatio corporalis vel abundantia pecuniarum vel honoꝝ: vel opus ꝟtutis: aut aliud qđcū q;. ꝛ ſi hoc ſcđo modo ꝯſideret̄ human⁹ finis. adhuc non eſt nobis naturalit̄ deteriatus ſic quin ſepe ꝓpter affectiones prauas ſenſuales erram⁹ circa ipm̄. ſed ſi conſideret̄ pmo modo ſic ē nobis naturaliter determinat⁹ ꝑut beatus Thomas dixit ſic intelligendo ꝙ oēs ex naturali inclinatione intellectus ad veꝝ ꝛ appetitus ad bonū iudicant eē eligendā beatā vitā: ꝛ delectabiliſſimā. ꝛ ſe velle talem ducere confidenter. hoc enim eſt neceſſariū concedere. quoniam ſi deus: ꝛ natura de plantis: ꝛ brutis habent ſollicitudinem dādo eis ꝑncipiū per quod attingere valeant ad proprium bonum multo magis eſt dicendum ꝙ natura dedit hominibus ꝑncipium per quod determiari poſſunt ad proprium bonum proſequendum: ꝛ attingendu; ergo cum non poſſit homo peruenire ad propriu; eius bonum: niſi per rationē. vnde Seneca epiſtola ad claranum ꝛ lucillium bonū ſine ratione nullum. Et Ariſtote. in epiſtola ad Alexandru; eos quidē qui rectitudine vtuntur: ꝛ cum hec oīa volunt agere tanq; exiſtentes: bonos ꝛ optimos laudamus. hos autē qui ſibi rectitudine aliquid faciunt. tanq; exiſtentes crudos ꝛ beſtiales odimus propter qđ etiam dictum eſt primo huius. recte eſt ꝛ ad optima deprecatur ratio: nec eſſe eſt concedere ꝙ ꝑncipium ratiocinationis habeamus nobis naturaliter determiatum. vnde dicit Seneca epiſtola prius allegata. ſequitur autem ratio naturā quid eſt ergo ratio nature imitatio. igitur ſi finis in agibilib⁹ eſt ꝑncipiū rōcinationis oportet ipm̄ eſſe nobis naturaliter determinatū. ❡ Item non erat intentio beati Thome ꝙ rectitudo appetit⁹

excuſat ꝛ defendit beatum Thomā

duplex eſt finis.

finis vltimatus dupl'r cōfirmatur

reſpectu finis determinaret intellectũ ad recte iudicandũ de illo fine. ſicut imaginabant̃ illi qui cõtra eũ arguebant. ſed ꝙ rectitudo appetitus reſpectu finis determinat intellectũ ad recte iudicãdu de ordinatis ad finẽ vnde dicebat ſic rectitudo appetitus per reſpectũ ad finẽ eſt menſura veritatis in rõne ⁊ in rõcinatiõe practica per quã. ſ. inquirit̃ congruentia ad ipſm finem. ⁊ hoc totũ cõcedẽdũ. ❡ Unde ſciendũ ꝙ p̃mo intellectꝰ recte iudicat de fine ſaltẽ quo ad cõem rõnem ipſius per eiꝰ naturam abſq₃ rõcinatione. Secũdo hanc iudicij rectitudinem ſequitur naturaliter rectitudo appetitus reſpectu illius finis. Tertio ex eo ꝙ ad finem tendit appetitꝰ intellectꝰ mouet̃ ad rõcinandum. vt inquirat ea q̃ ad illũ finẽ valent per appetitũ igitur finis determinat̃ intellectꝰ ad rõcinandum. Quarto per hmõi rõcinationẽ determinat̃ ad rectũ iudiciũ de ordinatis ad finẽ deſideratu₃ Quinto hanc iudicij rectitudinẽ ſequit̃ rectitudo appetiꝰ circa ordinata in illũ finem. Sexto ꝑ huiuſmõi appetitũ icipimꝰ operari. Hoc igit̃ modo ſententia Thome poſſet ſuſtineri. ❡ Pret tamen oĩa que dicta ſunt ſciẽdũ ẽ ꝙ ſenſus innatus eſt ſepe obuiare rõni: ⁊ appetitus inclinatus ad ſenſum quandoq₃ nõ permittit intellectũ iudicare vere de fine quo ad eiꝰ ſpecialẽ rõnẽ nec perfecte rõcinari de aliq̃s: ⁊ ita mẽtiri facit circa practica p̃ncipia: ⁊ circa alia vt infra dicet̃. ❡ Ideo ſimpliciter dicendũ eſt ꝙ appetitꝰ recte morigeratꝰ q̃ non ad iudiciũ ſenſus ſtatim inſequendũ ſed ad expectandũ: ⁊ inſequendũ iudiciũ rõnis inclinatus eſt non impedit iudiciũ: vel rõcinationẽ. ſed potius ad ꝑfecte rõcinandũ ⁊ iudicãdũ: ⁊ ꝑ ꝯñs ad inueniendũ verum de ſingulis agibilibꝰ humanis incliat: ⁊ iſto modo concedere oportet. ꝙ intellectus practicꝰ determinat̃ ad verum per rectitudines appetitus. De his autem magis dicemus infra.

quo rectitudo appetitꝰ reſpectu finis determinat appetitũ reſpectu eorũ q̃ ſunt ad finem

quo itellectꝰ iclinat̃ ad veras recti

❡ Ad rõnes igit̃ dicendũ eſt

ꝙ appetitus non ita determinat intellectꝰ. ꝙ pꝰ recte appetamꝰ q̃ per intellectũ vere ⁊ recte iudicemus. ſed predicto modo. ſc₃ ꝙ appetitꝰ moribꝰ rectificatus: non ꝓhibet ſed incliat ad recte iudicandũ: ⁊ rõcinandũ ꝑfecte. Hec de queſtione.

Sexto querit̃. Utrum

omne ſcibile ſit eternũ? ❡ Arguitur ꝙ non. ſequeret̃ ꝙ omne ſcibile eſſet viuũ qḋ eſt fſm ꝯña pat₃ ꝑ diffinitionẽ eternitatis quã dat Boetiꝰ in libro de cõſolatione: dicens. ꝙ eternitas eſt iterminabilis vite tota ſimul ⁊ ꝑfecta poſſeſſio. ❡ Itẽ ſciẽtia naturalis habere de grandinibꝰ: ⁊ pluuijs de plantis: ⁊ animalibus: ⁊ vniuerſalit̃ de generabilibꝰ ⁊ corruptibilibus que non ſunt eterna. ergo ⁊c.

Oppoſitũ apparet per Ari.

in ſexto dicentẽ. Scia qdẽ igit̃ quid eſt hinc manifſtũ ſi op₃ certificare: ⁊ nõ ſequi ſilitudines. omes eñi ſuſpicant̃ qḋ ſcimꝰ nõ contingere aliter ſe habere contingentia autem aliter cum extra ſpeculari fiant latent. ſi ſunt: vel non ſunt ex neceſſitate igitur. eternum igitur ex neceſſitate eñi entia ſimpliciter oĩa eterna aũt igenita ⁊ icorruptibilia. Itẽ eniã habet̃ p̃mo poſterior₃. ❡ Item ſcia eſt habitus firmus ⁊ ſemꝑ determinatus ad verum q̃ nõ poteſt verti in errorẽ: nec ab intellectu remoueri: niſi forte per obliuionẽ. hec aũt non eẽnt vera: niſi ſcibile eſſet eternũ. quia ſicut dicitur in predicamẽtis ſcibile ſublatũ ſimul aufert ſciam ⁊c. nã ſi ſcibile non ſit non eſt ſcia. ❡ Sciendũ eſt ꝙ ſcibile poteſt capi dupl̃r. Uno modo ꝓ concluſione demonſtrabili. Alio modo pro re ſignificata: vel rebus ſignificatis per terminos cõcluſionis ſiue pro qua vel pro quibꝰ termini cõcluſionis ſupponunt. hec eñi concluſio. omĩs homo eſt riſibilis eſt ſcibilis: q₃ demõſtrabilis ⁊ ſciendo eam nos habemꝰ ſciẽtiam de omĩbꝰ hominibꝰ: ⁊ de omnibus riſibilibꝰ ❡ Si igit̃ queſtio querat de ſcibili ꝓ cõcluſione demõſtrabili. tunc iter₃ erit diſtinguendũ. q̃m vel cõcluſio ſumit̃ q̃tum ad ſuam realitatẽ vel q̃tum ad ſuã veritatẽ. ſi q̃tũ ad ſuã realitatẽ. tũc nulla cõcluſio deb₃ dici eterna vel neccia pluſq̃ aſini vl̃ eq̃ aut colores: aut ſapores. q₃ concluſiones de nouo formamꝰ tã in ſcripto q̃ in voce vel in mẽte: ⁊ ita incipiũt eſſe ⁊ deſinũt ſicut colores ⁊ ſapores. ſi vero concluſio capiat̃ quo ad eiꝰ veritatẽ. põt intelligi dupliciter ꝙ concluſio ſit eterna vel neccia: vl̃ impoſſibilis alit̃ ſe habere. Uno modo ꝙ cõcluſio eſt ſemꝑ vera loquendo cathegorice: ⁊ ſimpl̃r: ⁊ iſto modo cõcluſio non eſt magis neceſſaria vel eterna. q̃ ad eius veritatẽ q̃ quo ad eiꝰ realitatẽ: q₃ q̃ñcũq₃ ipſa eſt ipſa non eſt vera. Alio mõ loquendo ypothetice ꝙ ſc₃ omĩs talis concluſio ſit vera q̃ñcũq₃ ꝓponit̃ ita ꝙ nõ poſſit eſſe fſa: ⁊ iſto modo: vel ineq̃pollenti ſenſu ꝓpões dicuntur neceſſarie: ⁊ ꝑpetue ⁊ impoſſibiles aliter ſe habere nõ alio modo/ ſiue ſint ꝓpoſitiones ſcripte ſiue prolate ſiue apud mentẽ noſtrã formate. Hoc igit̃ modo dicendum ꝙ omne ſcibile loq̃ndo p̃mo modo de ſcibili: ⁊ loq̃ndo proprie de ſcia eſt eternũ neceſſariũ impoſſibile aliter ſe habere ingenitũ incorruptibile. Et hoc poteſt declarari per dr̃iam ſcie ad ſenſum ⁊ opionẽ. licet eñi ſenſus ⁊ ſcia iudicent de veritate: ⁊ falſitate aliq̃₃ ꝓpoſitionũ. tñ differunt quia ſenſus nõ iudicat certitudinalit̃: niſi apud p̃ñtiã ſenſibilis. intellectꝰ aũt per habitũ ſcie iudicat vere. ita in abſcentia ſicut in p̃ñtia intelligibilis. ſcia aũt differt ab opinione quia licet vtraq₃ vere poſſit iudicare in abſentia rerũ intelligibiliũ. tñ opinio non iudicat cũ certitudine. ſed cũ formidine ſcie autem iudicat cũ certitudine ⁊ ſine formidine: hoc totũ op₃ ſupponere ex q̃d nõis ſcie: ⁊ opinionis. ſed cõſtat ꝙ ipoſſibile eſt de veritate ꝓpõis iudicare cũ rectitudine in abſentia re₃ ꝑ terios ſcara₃. ſi ꝓpõ põt eſſe fſa. g̃ ꝓpõ ſcibilis nõ põt eſſe fſa: ⁊ iſtã rõne₃ intendebat Ariſt. per illã litterã ſi op₃ certificare ⁊ nõ ſeq̃ ſilitudines oẽs ſuſpicamur qḋ ſcimꝰ non cõtingere. aliter ſe habere cõtingentia aũt alit̃ cũ extra ſpeculari fiant latẽt ⁊c. Et hec oĩa videntur mihi nota ꝑ ſe. ❡ Si aũt loquamur de ſcibili pro re ſignificata: vel rebus ſignificatis per terminos concluſionis: ſeu pro qua: vel pro quibus termini concluſionis ſupponũt. ſic de queſtiõe ꝓpoſita ſunt diuerſe opiniones. ❡ Una eſt diſtinguẽs inter eſſe ⁊ eſſentiam vidimus enim ꝙ nõia: ⁊ diffinitiones ſignificant eſſentias rerũ: que tamen nõ ſignificant res eſſe: nec non eſſe. vt habetur in libro poſteriorũ. Ponit aũt hec opinio res eternaliter ꝑmanere ſm ſuas eẽntias. ſiue ſm ſuas q̃ddītates licet quantum ad eſſe non maneant. eſſentie vero rerum. vt dicunt manentes eedem recipiunt eẽ ꝑ

ſcibile capit̃ dupl̃r

generationem: ꝛ amittunt eſſe per coꝛruptionem. Dicunt igit̄ iſti. ꝙ de reb⁹ poteſt eſſe ſcia dupliciť. Uno modo ꝗtum ad eſſentiā. Alio modo ꝗtum ad eſſe. verbi gr̄a cū diffinitio non dicat niſi eſſentiam: ꝛ nō dicat eſſe vel non eſſe per ipſam ſcit̄ res ſolū ꝗtū ad eſſentiā: ꝛ ita etiā de ſcia demonſtratiua. vbi paſſio per ſe ꝯñs eſſentiā rei demōſtrat̄ de ſubiecto ſuo per ipſius diffinitionē: ſed demōſtratio terminās queſtionē ſi eſt facit ſcire rē ꝗtū ad eſſe. Dicunt igitur iſti ꝙ ſicut res ſunt ſcibiles. ita ſunt eterne. ſi eni ſint ſcibiles ꝗtum ad eſſentiam ſolum nō opꝫ ꝙ ſint eterne ꝗtū ad eē rei.

reprobat illā opionē ponē: tē eſſe diſtigui ab eſſentia.

¶ Iſta opinio non placet mihi. Primo qꝛ nō puto ꝙ eſſe ꝛ eſſentia rei diſtinguant̄ in ipſa re preter aiam qḋ videri debet quarto metaphiſice. Scḋo qꝛ periculo ſum mihi videt̄ in fide dicere aliquā rē eſſe eternā que non ſit de⁹. Tertio quia vr̄ mihi iplicare cōtradictionē ꝙ eſſentia maneat: ꝛ nō eſſe qꝛ qḋ manet eſt ꝛ habet eſſe. Quarto qꝛ ſi eſſentia manens ſuſcipit eſſe ꝛ nō eſſe nō opoꝛtebit aliā ponere materiā: qꝛ illa eſſentia poterit deferre trāſmutationē ꝛ terios trāſmutationis cū ipſa maneat eadem. Quinto qꝛ videt̄ mihi ꝙ hoc nomen eſſentia non eſt niſi abſtractū hui⁹ ꝯcreti eē ſicut entitas hui⁹ cōcreti eſſe ꝛ ꝗditas hui⁹ ꝯcreti ꝗd ꝛ realitas huius concreti. res ideo ſicut res dicit̄ albedie alba. ita dr̄ eſſentia eſſe ꝛ entitate ens ꝛ quiditate quid vel aliquid. Et inconuenientia multa pñt adduci contra iſtam opinionem. ſed ego pertranſeo eo ꝙ hoc eſt in pñti nimis ſpeculatiuū.

Egidi⁹ diſtinxit triplex eē rerum.

¶ Egidi⁹ autē ſuper librū de generatione diſtinxit triplex eſſe rerū. ſ. in aia in ſuis cauſis: ꝛ in effectu/ ſeu ieſſe producto. Dicit igit̄ ꝙ ſcia cū habeat̄ de reb⁹ ꝑ ſuas cauſas nō habet̄ de reb⁹ ꝗtū ad ſuū eſſe in effectu ſed ꝗtū ad eſſe qḋ hñt in ſuis cāis ꝓpt̄ qḋ ipſe cōcedit res ſcibiles eſſe eternas pro eē qḋ hñt ī ſuis cauſis. ſed nō opꝫ eas eē et̄nas ꝓ eē ſuo in effectu

ꝛprobat egidium de roma.

¶ Sed nec iſta opinio mihi placet. qꝛ nō eſt verū ꝙ ſcientia non habeat̄ de rebus ꝓ eſſe ſuo in effectu. qꝛ tunc effectus non ſciret̄ ꝑ ſuas cās. qm̄ eſſe qḋ habet effectus in cauſis ꝓut diſtinguit̄ ab eſſe in effectu non eſt vt puto niſi per eſſe cāꝝ. ideo nō ſciret̄ niſi eſſe cauſaꝝ. ¶ Item ſcio per librū methauroꝛum ꝙ tonitruū eſt ſon⁹ fact⁹ in nubibus: ꝛ ꝙ pluuia eſt aqua in nubibus guttatim cadens. hec aūt non ſunt vera: niſi ꝗtum ad eſſe pluuie: et tonitrui in effectu. ¶ Itē res per eſſe qḋ habent ī cauſis diſtictū ab eſſe qḋ habent in effectu nō habent niſi in potentia: igit̄ res non ſciret̄: niſi ꝗtuꝫ ad eſſe potentiale ꝛ non actuale. ¶ Itē ſi res eēnt ſcibiles ſolū per eē qḋ habent in cauſis: ꝛ ita et̄ne vel hoc eſſet per eſſe qḋ habent in cauſis ſufficientibus: vel in cauſis non ſufficientib⁹: ſi non ſufficiētibus ſequeret̄ ꝙ nō poſſet ſcia perfecta de eis haberi. ſi ſufficientib⁹ tūc etiā eſſent eterne ꝓ eſſe in effectu: qꝛ poſitis cauſis ſufficientib⁹ ponit̄ effectus. ¶ Itē foꝛma ē vna cauſa: ꝛ ꝑncipalis cauſa lō oꝫ re ſcibilē ſm̄ iſtos eſſe eternā ꝓ eſſe quod habet in cauſa foꝛmali: qḋ non eēt niſi cauſa foꝛmalis ſit eterna: ꝛ tū ſi ſit eterna effectus eſt eternus. ¶ Illa igit̄ opinio multiplr̄ deficere vr̄.

alia opio diſtiguēt int̄ vl̄e: ꝛ [illegible].

¶ Aliꝗ aut diſtingūt int̄ vniuerſale: ꝛ ſingulare non ſolū ſm̄ conceptū: ſed ꝛ in re extra intantū ꝙ dicūt vniuerſale pro re extra nec eſſe generabile nec coꝛruptibile. ſingularia aūt dicūt eſſe generabilia: ꝛ coꝛruptibilia. Dicunt igit̄ non de ſingularib⁹ ſed de vniuerſalibus eſſe ſcientiam ꝛ ita ſcibilia dicūt eē perpetua. licꝫ eoꝛum ſingularia ſint coꝛruptibilia. Sed ego puto ꝙ vniuerſale non ſit ꝑter aiam diſtinctum a ſingularib⁹ qḋ ad preſens ſuppono ex ſeptimo metaphiſice: ꝛ ſi eſſet diſtinctū: tū niſi nō eſſet idea ſeparata non poſſet manere in omnibus eius ſingularibus coꝛruptis: ꝛ tamen notū eſt vt mihi videt̄ ꝙ ſi omēs roſe nunc eſſent coꝛrupte ſic ꝙ nullo modo eēt: vel modo ſi nulla ſint tonitrua nulle ſtelle comate: aut nulle eclipſes ſolis aut lune: tamen medicus ob hoc non amitteret ſcientiā quā habet de roſa: nec aſtrologus ſciam quā habet de eclipſibus: nec tu ſciam quam habes de libro methauroꝛum de tonitruis ꝛ ſtellis comatis imo tu poſſes me docere ſciam libri methauroꝛuꝫ ſicut ſi eſſent mille tonitrua. Ideo talis diſtictio de vniuerſali: ꝛ ſingulari pro re ſi cōcederetur. tamen non valeret ad propoſitū. ¶ Aliꝗ autē ponentes vl̄ia ꝓut ſunt diſtincta a ſingularibus nō niſi per opationem anime. ſicut Ariſt. ꝛ cōmentatoꝛ vt puto velle videntur dicunt ꝙ ſcibile pro re extra ſic debet eſſe eternū ꝙ ſemꝑ ſit aliqua res: vel ſemꝑ ſint alique res pro qua vel ꝓ quibus termini concluſionis ſcibilis ſupponant ad quod non reꝗritur aliquā illarum rerum eſſe perpetuā. ſed ſufficit indiuidua eiuſdē ſpeciei perpetuo ſibi ſuccedere per generationē: ita ſcꝫ ꝙ exēplificando de equis vel aſinis: nūꝗ̄ ſit verum dicere nullus eſt equus nullus eſt aſinus. Sed adhuc puto nec illud eſſe neceſſarium ſicut dictum fuit non opoꝛꝫ medicū amittere ſciam de roſis ſi nulle ſint roſe ꝛc. ¶ Credo tamen ꝙ res ſcibiles pro quibus termini concluſionis ſupponunt nō oꝫ eſſe perpetuas aliquo ꝑdictoꝛum modoꝝ: ſed poſſibile eſt eas ſic ex toto eſſe coꝛruptibiles: ꝙ aliquando ſit veruꝫ dicere ꝙ nulla talis res eſt. verbi gratia crederem me verā ſciam hr̄e de tonitruis ꝛ cometis licꝫ nulle modo eſſent tonitrua ꝛ nulle ſtelle comate. neꝗ̄ mirꝫ quia ſi michi demonſtratū fuit. ꝙ om̄is triangul⁹ habet tres angulos ꝛc. Ego per hm̄ōi demonſtrationē non ſolum habeo noticiā de triangulis qui nunc ſunt: ſed de ꝑteritis: vel futuris: et pñtibus: aliter ſequeretur ꝙ ſi cras fieret nouus triangul⁹ ego neſcirem tunc ꝙ omnis triāgulus habet tres niſi mihi reiterraretur demonſtratio tunc cōtinēs illum nouum triangulum qḋ eſt abſurdum dicere dico igitur ꝙ per librum methauroꝛū. ego habeo ſcientiam de omnibus tonitruis ꝑteritis pñtib⁹: ꝛ futuris ſi aliqua ſint pñtia: et ſi nulla ſint pñtia. tunc habeo noticiam de ꝑteritis ꝛ futuris ſolum

Sed tunc ocurrit dubitatio

quoniam ſcia requirit cōfoꝛmitatem/ ſeu adequationem ad res ſcibiles: quia ſciētia exigit ꝙ ſit vere concluſionis: ꝛ veritas conſiſtit in adequatiōe intellectus ad res intellectas. cum aūt res intellecte non eſſent nulla erit ad ea adequatio. quod enim nihil eſt nulli adequatur. ergo de his que nō ſunt ſcientia haberi non poteſt. ¶ Ad hoc reſpondent aliqui. ꝙ ſiue de rebus exiſtentibus/ ſiue nō exiſtentibus: aut etiam impoſſibilibus exiſterere contingit habere ſcientiaꝫ. quo ad propoſitiones que de his foꝛmari poſſūt perpetue veritatis. ita ſcilicet ꝙ nunꝗ̄ poſſunt eſſe falſe. dicunt ergo iſti ꝙ de his que non ſunt etiam/ que nec eſſe poſſunt. poſſunt foꝛmari ꝓpoſitiones ꝑpetue veritatis ea

thegorice.ſed tñ negatiue.vt qḋ vacuū nihil eſt: ⁊ ita ſciam habeo de vacuo negatiuā ibi enī ſaluaẜ adequatio illa que ad veritatem propoſitionis requiriẜ.non enī opꝫ ꝙ ſit aliqua res que ſit equalis intellectui.ſed hoc ſolū requiriẜ ꝙ ita ſit: aut non ſit in re.ſicut intellectꝰ intelligit de re eſſe: aut nō eſſe. Intellectꝰ igiẜ eſt verus quo intelligo vacuū nō eſſe.q: ita eſt i re ꝙ vacuū nō eſt. ¶ Scḋo iſti dicunt ꝙ de his que non ſunt poſſunt formari ꝓpoſitiones ꝑpetue veritatis affirmatiue.ſed tamē ypothetice.vt ſi vacuū eſt ipm̄ eſt locus: vel ſi tonitruū eſt ipm̄ eſt ſonus in nubibꝰ: ⁊ ita de non entibus poteſt haberi ſcia affirmatiua.in dictis enī ꝓpoſitionibus ſaluatur adequatio itellectꝰ ad rē ſufficiens ad veritatē.qm̄ intellectꝰ non intelligit ꝙ vacuū ſit locꝰ.ſed ꝙ ſi eſſet: eſſet locus: ⁊ ita licꝫ in re vacuū non ſit locꝰ tñ in re ſi vacuū eſſet: eēt locꝰ. ¶ Tertio dicunt iſti ꝙ de his q̄ non ſunt nulla poteſt formari ꝓpoſitio cathegorica affirmatiua ṽa: ſaltē de ineſſe: ⁊ ſub ṽbo pn̄tis tēporis.ſi eī nulla ſint tonitrua: iſta eſt vera tonitruū eſt ſonꝰ: qm̄ qḋ non eſt: non eſt ſonus. ⁊ q: propoſitio affirmatiua per logicas regulas ex eo eſt vera: q: termini ſupponunt pro eodē.qḋ aūt non eſt nulli eſt idē. ¶ Ideo dicunt iſti ꝙ in ſcia de talibꝰ rebꝰ nō debemꝰ intelligere ꝓpoſitiones cathegorice: licꝫ cathegorice ꝓponanẜ grā breuitatis.ſed ypothetice verbi gratia in libro methaurorū non debeo iſtam propoſitionē tonitruū eſt ſonꝰ.in nubibꝰ intelligere cathegorice: q: non eſſet ſcibilis ſꝫ ypothetice ſcꝫ ꝙ tonitruū vel qñcūqꝫ tonitruū eſt ipꝫ eſt ſonus in nubibꝰ. ¶ Et credo ꝙ tāta fuit orta (eſt diuerſitas opinionū ex ignorātia logice.) cōtrouerſia inẜ opinantes ex defectu logice.videẜ enī mihi ꝙ noīa q̄ ſignificant res nullū conſignificando tēpus determinatū ſignificant indifferenẜ res pn̄tes p̄teritas: ⁊ futuras: nec mirū q: poſſuꝫ intelligere rē nullū cointelligendo tempꝰ determinatū. vnde poſſum apud intellectū cōponere inẜ conceptū rei: ⁊ conceptū temporis: ita p̄teriti: vel futuri.ſicut pn̄tis.vt dicendo ceſar fuit ceſar erit: et ita nō eſt incōueniens aliquando terminum ſupponere pro p̄teritis: ⁊ futuris.ſicut pro preſentibus.

(duplex ſmi cōis ſuppō.) ¶ Duplex enī ſm̄ antiquos ⁊ logicos eſt termini cōis ſuppoſitio.ſcꝫ naturalis: ⁊ accidentalis. Accidentalis eſt quando terminꝰ ſolū ſupponit pro ſuppoſitis alicuꝰ determinati tēporis naturalis: aut eſt quādo ſupponit indifferēter pro oībꝰ ſuis ſuppoſitis ſiue ſint pn̄tia ſiue preterita/ ſiue futura. ⁊ hac ſuppoſitione vtunẜ ſcientie demonſtratiue.aliter per demonſtrationē oñdentē. ꝙ triangulus habet tres ⁊c. Non haberemꝰ ſciam de triangulis futuris qḋ eſt incōueniens. vt dictum fuit. Et Ariſt.pmo poſteriorꝝ dat itellectū ꝓpōis de oī vbi termini habent dictā ſuppoſitionem naturalē ꝙ de oñi homie diciẜ animal: quia ſi verū eſt dicere aliqḋ hominē: verꝝ eſt illud dicere aīal: ⁊ ſi vere alterū ⁊ alterꝝ.hoc eſt dictu ꝙ iſta ꝓpoſitio homo eſt aīal: vel oñis homo eſt aīal. eſt de oñi ſm̄ ſuppoſitionē naturalē ſi quicquid eſt verū dicere hominem: ⁊ quādocūqꝫ eſt verū dicere hoīem ipſuꝫ ⁊ tunc ſi verꝝ dicere aīal: ⁊ ita hec eſt ṽa tonitruū eſt ſonus in nubibus referendo ſingula ſingulis. ¶ Sed ſtatim diceret aliqs domine vos coicidītis cū opinione p̄cedente. qm̄ dicte ꝓpōni ſcibili. vos aſſignatis ſenſum ipotheticū: ⁊ alij concedebant de talibus ꝓpoſitiones ipotheticas neceſſarias ⁊ ſcibiles. Reſpondeo ꝙ forte hec opinio: et illa eandē intendebant ſniam. ſed differūt ſm̄ logicam in modo loquendi. pmi enī non concedunt in predictis rebus propoſitionē cathegoricā i ſenſu cathegorico ego aūt concedo eā eſſe veram ſm̄ ſuppoſitionē naturalē.nec opꝫ ſi ſenſus alicuꝰ ꝓpoſitionis declaraẜ per ipotheticā ꝙ propter hoc illa propoſitio ſit ipothetica. ſic enim oīs propoſitio eſſet ipothetica. iſtius eñ ꝓpoſitiōis homo currit ſenſus explicari poteſt per iſtam ipotheticam ſortes currit: vel plato currit: et ſic de ſingulis.et ſenſus iſtꝰ. omnis homo currit pōt explicari per iſtam ſortes currit: ⁊ plato currit. ⁊ ſic de ſingulis. Nec due rationes aliorꝝ prius adducte concludūt ¶ Ad pmū quando diciẜ qḋ non eſt.non eſt ſonꝰ nullum tonitruum eſt. ergo nullū tonitruū eſt ſonus.dicendum ꝙ ſi nulla ſint tonitrua: maior ⁊ minor ſunt vere.quia termini in vtraqꝫ trahūtur ad ſuppoſitionē accidentalē. ſcꝫ pro ſuppoſitis p̄ſentibus ſolum ṽtute huius verbi eſt ſcḋo adiacētis ideo concluſio bene infertur intelligendo ꝙ termini in ea ſupponant accidentaliter.ſicut in p̄miſſis ſed non intelligendo ꝙ ſupponant naturalit̃.imo eſſet fallacia figure dictionis ex variatione ſuppoſitionis . Ad aliam quando diciẜ ꝙ in ꝓpoſitione affirmatiua vera termini debent ſupponere ꝓ eodem.concedo pro eodē pn̄ti p̄terito vel futuro.ſic enī eſt verum dicere.ꝙ aliquod animal fuit in archa noe: quia ibi tunc erat aliqḋ aīal: ⁊ ens in archa noe.⁊ tamen concederē cum opinione p̄dicta ꝙ ſi termini ꝓpoſitionis: vel alter eorum ꝓ nullo ſupponerent: neqꝫ pn̄te/ neqꝫ p̄terito/ neqꝫ futuro propoſitio cathegorica affirmatiua non poſſet eē vera. verbi gratia hec eſt falſa vacuū eſt locus nō non repletus corpore ſi vacuuꝫ capiatur ſignificatiue.quia tunc termini nō poſſunt ſupponere pro eodem.qm̄ vel ambo vel alter eorꝝ ꝓ nullo ſupponit.predicta tamen ꝓpoſitio eſt concedenda ſi vacuū capiaẜ ſm̄ ſuppoſitionē materialem. ⁊ eſt p̄dicatiua diffinitionis dicentis qḋ nominis de diffinito.talis enī differentia inter diffinitionē dicentem quid nominis: ⁊ diffinitionē dicentem qḋ rei ꝙ diffinitio dicens quid rei verificaẜ de termino diffinito ſupponēte ꝑſonaliter. vt homo ē aīal rōnale. diffinitio vero dicens qḋ noīs verificatur de termīo diffinito ſupponēte materialit̃. ſub hoc ſenſu vacuū ē locꝰ nō repletꝰ corpore.i.hoc nomē vacuū ſcat locū nō repletū corpe: ⁊ ē ꝓpō cathegorica affirmatiua ⁊ ṽa: ⁊ vterqꝫ ṫminorꝝ ꝓ ṽo ente ſupponit. Hec aūt oīa q̄ q: nō ſunt moralia nūc dicta ſunt trūcate poteris magis explicite iuenire ꝑſcrutata ſi vis in ſcripto meo ſuper ſummulas. vbi tractatum eſt de ſuppoſitionibus.

Sed adhuc aliquis poterit

dubitare quō ſcia poſit ab arte: ⁊ prudētia differre cū ipa ꝯcedaẜ v́ſari circa res ꝯtigētes.ſicut ars ⁊ prudētia. Rñdeo ꝙ licꝫ ſcia ſit de rebꝰ extra cōtingentibꝰ eſt tñ de cōcluſionibꝰ: ⁊ ꝓpōnibꝰ nō ꝯtingētibꝰ aliẜ ſe habere mō p̄dicto. ars aūt ⁊ prudentia ſūt de ꝯclōibꝰ ꝯtigētibꝰ: ⁊ ex ꝓpōnibꝰ ꝯtigētibꝰ.ſ.quas ꝯtigit alibi: vẜ alias eſſe fſas. ꝯcludit enī medicꝰ mō ꝙ iſte infirmꝰ nō debet bibere cras hec ꝯcluſio erit fſa. tō ꝯcludet oppoſitū ⁊ dabit ei vinū propẜ varietatē materie ⁊ circunſtantiarum ſingularium quas opꝫ conſiderare artificē ⁊ prud

dentē non aūt ſcientē ⁊ ſapientē. Et vide cum hoc aliā differentiā q̄ declarata fuit in queſtione quarta hui⁹ ſexti libri ex parte rerum extra.

Ad rōnes in oppoſitū. ad p̄mā dicendū eſt q̄ ſi eternū illo modo ꝓpriſſimo capiat̄ nihil eſt eternū: niſi ſol⁹ de⁹. ideo nec oē ſcibile dicem⁹ ſic eternū: ſed modo p̄dicto. Alia rō ⁊ rōnes ad oppoſitū ꝓcedūt vias ſuas. et finit̄ q̄ſtio.

Septimo querit̄. vtrū actio: ⁊ factio cōtra inuicē diſtinguant̄. Arguit̄ q̄ nō ſequeret̄ q̄ facerēt duo p̄dicamenta. qua enim rōne actio eſt vnū p̄dicamentū eadē rōne ⁊ factio ⁊ econtra. ſed ꝯñs eſt fſm q̄ tunc eſſent plura p̄dicamenta q̄ decem. ¶ Itē agēs ⁊ faciens nō diſtinguunt̄ inuicē ergo neq̄ actio ⁊ factio. añs p̄z q̄ ſi diſtinguerent̄ tunc eſſent plura genera cāꝝ q̄ quattuor qđ ē cōtra Ariſt. ¶ Item agibile ⁊ factibile nō diſtinguūtur inuicē. ḡ nec actio ⁊ factio. añs probat̄ q̄ ſexto metaphiſice dicit Ariſto. q̄ idē eſt agibile ⁊ eligibile ⁊ tamen factibilia ſicut dom⁹ ⁊ lectus eligibilia ſunt. q̄ ⁊ bona ⁊ ordīata ad finē. ¶ Itē oēs operationes ꝟtutū ſunt actiones cū ſpectēt ad prudentiā ⁊ tñ oēs ſūt factiōes. q̄ dr̄ q̄rto hui⁹ q̄ ꝟtutis eſt benefacere: ⁊ i p̄mo magnoꝝ moraliū dr̄ q̄ ꝟt⁹ eſt potētia bñfactiua multorum ⁊ magnorum

Oppoſitum dicit Ari. dicēs alteꝝ enī eſt actio: ⁊ factio ⁊ neq̄ ꝯtinent̄ ſubinuicē neq̄ enī actio factio. neq̄ factio actio eſt. Ex q̄bus infert dicens. quare: ⁊ cū rōe habit⁹ actiu⁹ alteꝝ eſt ab eo qui cū rōne factiu⁹ eſt habitu. vñ ecōuerſo poſſum⁹ ſic arguere ars ⁊ prudentia ꝯtra inuicem diſtingunt̄. ſed diſtinctio iſtaꝝ ex hoc ſumitur. vt dicit Ariſt. q̄ ars eſt factiu⁹ habit⁹ ⁊ prudentia actiuus. ergo actio: ⁊ factio diſtinguntur.

actio ⁊ factio ſumunt̄ dupliciter.

Sciendum ē q̄ actio ⁊ factio q̄ñq̄ ſumunt̄ cōit̄. ſ. prout extendunt ſe ad oēꝫ motum ⁊ mutationē: ⁊ ita actio ⁊ factio ſunt ſinonia ⁊ ita conſtituūt vnū decem p̄dicamentoꝝ. ſic autē de his non loquit̄ Ariſto. in hoc loco. Alio modo ſumunt̄ ꝓprie ꝑut actio ꝑtinet ſp̄aliter ad prudētiam ⁊ factio ad artē. ⁊ ſic diſtingunt̄ contra inuicem. aliter ars ⁊ prudentia non diſtinguerent̄. Sꝫ de modo per quē diſtingunt̄ eſt dubitatio dicūt eī multi q̄ factio eſt que tranſit in materiā exteriorē vt domificatio/fabricatio: ⁊ hmōi. actio autē eſt q̄ manet in agente vel intellectio/⁊ volitio. Sꝫ iſta dr̄ña multā includit dubitationem. p̄mo q̄ oīs operatio ꝑtinens ad prudentiā videt̄ dici actio vt Ari. velle videt̄. Et iteꝝ oēs opatiōes ꝟtutū moraliū ſūt actiōes q̄ꝝ tñ multe tranſeūt in materiā exteriorē. fortitudo nāq̄ opat̄ circa inimicos tēpātia circa cibos: ⁊ pot⁹ ⁊ mulieres. liberalitas circa pecunias magnificentia cōſtruit eccl̄ias: ⁊ magna edificia ⁊ ſic de aliis q̄ multe actiones trāſeūt in materiā exteriorē. ¶ Itē q̄cunq̄ artes opationes debent dici factiones: ⁊ nō actiones. ſi ars et prudentia bñ diſtinguant̄ p hoc q̄ ars ſit habitus factiuus: et prudentia habitus actiuus. ſicut dicit Ariſto. ſed multe opationes imanētes ꝑtinent ad artes: velle eī ⁊ intelligere ꝑtinent ad artes. ſi

p̄m⁹ mod⁹ diſtinguēdi actionē: et factionē.

cut ad prudentiā. q̄ p intellectū ⁊ volūtatē artes opant̄ ſicut ars ⁊ prudētia. ¶ Aliꝗ vero dicunt q̄ Ariſto. in nono methaphiſice: ⁊ i ꝓhemio ethicorum: ⁊ in p̄ncipio magnoꝝ moralium diſtinxit duplices opationes has quidē quaꝝ alteꝝ aliqđ fit p̄ter vſum. vt edificatio contextio. alias aūt quarū non eſt aliqđ aliud op⁹ p̄ter opationē. vt viſio intellectio. p̄mas igit̄ operationes vocat Ariſto. p̄mo magnorū moraliū factiones. circa quas dicit eſſe artē. alias aūt vocat proprio noīe operatiōes id eſt actiones: circa quas dicit eſſe prudentiam. ¶ Sed iterū hoc eſt dubitabile multiplicit̄. Primo q̄ iſta poſitio incidit in priorē qđ patet nono metaphiſice per Ariſto. dicentem quorūcūq̄ igit̄ alteꝝ eſt qđ fit p̄ter vſum horum actus in factio. vt edificatio in edificato ⁊ contexto: ⁊ i contexto. q̄ꝝ rum vero non eſt aliquid aliud opus preter actionem in ip̄is exiſtit actio. vt viſio in vidente ⁊ ſpeculatio in ſpeculante. ergo quecūq̄ inconuenientia adducta ſunt contra precedentem opinionem poſſunt adduci contra iſtam. ¶ Item Ariſto. in primo magnoꝝ moraliū ponit citharizare int̄ operationes quarum non eſt aliquid aliud opus p̄ter operationem: ⁊ tamen citharizari nō videtur eſſe actio ſed factio. cum magis videatur ꝑtinere ad artem q̄ ad prudentiā. ⁊ non eſt dubium quin multe ſint tales artes quarum preter opationes nihil vltra manet operatum prout Ariſto ſatis innuit prohemio ethicorum.

ſcd⁹ modus diſtiguēdi inter actionem ⁊ factionem.

¶ Non obſtantibus tamen dictis obiectionibus forte q̄ opiniones predicte non ſunt ex toto abijciende. puto enim ſi per actionem ⁊ factionem/ſeu agibile et factibile volum⁹ obiectiue diſtinguere artem ⁊ prudentiā. q̄ actio dicta p̄mo ⁊ p̄ncipalr̄ debet dici ip̄a electio interior ⁊ ex conſequenti ſiue per attributionē oīs operatio incōtum ab electione/ſiue per electionem procedit dicitur etiam actio ꝓpter hoc eī dicit Ariſt. ſexto methaphiſice q̄ actiuarum ſciarum p̄ncipiū eſt que in agente prohereſis. i. electio. idem enim agibile ⁊ eligibile vt dicit Ariſt. factio aūt p̄mo ⁊ p̄ncipaliter dicitur operatio ſiue motus exterior quo aliquid fit extra mentem: ſed ſecūdario: ⁊ per attributionē factio dicitur oīs operatio ad huiuſmodi factionem exteriorem finaliter ordinata Hec autem rōnabiliter pſuaderi poſſunt. primo q̄a praxis ſi proprie ſumatur idem eſt q̄ actio. licꝫ q̄ñq̄ cōmuniter accepta extendit ſe ad factionē quā deſcribens Euſtrati⁹ dicit q̄ praxis eſt ſm̄ electionem hominis opatio ⁊ idem videtur ſentire Ari. ſecūdo phiſicorum capitulo de fortuna. vbi loquēdo ꝓprie de actione ⁊ praxi dicit. fortuna quidem eſt ⁊ qđ a fortuna quibuſcūq̄ contingere vtiq̄ inerit: et omnino actus factio. vnde neceſſe eſt circa practicam eſſe fortunam. quare quibuſcunq̄ non contingit bene agere: neq̄ a fortuna aliquid facere: ⁊ propter hoc neq̄ inanimatum nichil neq̄ infans: neq̄ beſtia: neq̄ facit a fortuna. quoniā nō habent ad propoſitum: patet igitur q̄ actio nō inuenitur proprie: niſi in agentib⁹ a propoſito. agere aūt a propoſito eſt agere ſm̄ electionez. Itē ille opationes ſpecificant artē ⁊ prudētiā ſm̄ quas attendit̄ bonitas artis: ⁊ prudentie. ſꝫ bonitas artis attendit̄ in bñ ſe hñdo circa factionē exteriorem ⁊ bonitas prudētie in ſe bene habēdo opantē ſm̄ ele

defendit p̄dictos modos faciendo tciū modum ex duob⁹ p̄mis compoſitum.

ctionẽ interiorẽ. ſicut apparuit ſcḋo hui⁹. vbi dicebat Ari. adhuc aũt neqꝫ ſimile eſt in artib⁹ ⁊ in virtutib⁹ ſcꝫ moralib⁹ q̄ per prudẽtiam regulãt. q̄ eni in artibus fiunt. bene ħñt in eis. ſufficit igit̃ hec q̄liter ħñtia fieri. q̄ aũt ſm ꝟtutes fiũt. neqꝫ hec qualiter habeãt iuſte ⁊ tꝑate operata ſũt. ſed ſi operãs qualiter ħñs operet̃ ꝑmuꝫ q̄dem ſi ſciens deinde ſi eligens. Et parũ poſt ſubdit ꝙ ſcire parũ ꝓdeſt ad ꝟtutes eligere aũt nõ parũ ꝓpter qḋ etiã dictũ eſt in tertio libro ꝙ electio ꝓpriũ videtur eſſe ꝟtuti ⁊ magis electionibus mores indicare q̄ opationib⁹. videt̃ igit̃ ꝙ electio inſior ⁊ extior opatio diſtixerunt artẽ ⁊ prudentiã. ꝓpter qḋ hec q̄dẽ actio dicet̃ noĩe ꝓprio. illa vero factio. Sed cõtra iſtuꝫ modũ dicẽdi videntur eſſe dubitatiões q̄ cõtra modos ꝑores adducte fuerũt. Primo q̄demqꝛ oẽs operatiões ſpectãtes ad prudẽtiã videt̃ dici actiones. ⁊ tñ multe operationes exteriores ſpectãt ad prudẽtiã vt oſtẽſũ fuit. Scḋo qꝛ operatiões ſpectãtes ad artẽ debent dici factiones : ⁊ tñ ad multas artes ſpectãt multe electiões. Tertio qꝛ Ari. ꝑmo magnoꝝ moraliuꝫ citharizare dicit operatiõem intelligens idẽ ibi quod hic actionẽ ⁊ tñ citharizare non eſt electio interior. ¶ Itẽ ſi nõ ſolũ electio ſed etiã operãdo ſm electionẽ ꝓcedẽs dicat̃ actio tunc domificatio q̄ vere eſt factio quedã: diceretur actio tunc etiã ſpeculatio erit actio. qm̃ ita quãdo ꝙ eligim⁹ ſpeculari aut domificare ſicut fortiter bellare aut liberaliter dare. ⁊ ſic ſequeretur ꝙ artes ſeu ſcientie factiue et ſciẽtie ſpeculatiue eſſent ſcientie actiue quod non conceditur.

obĳcit cõtra iſtuꝫ modũ ꝑcedẽtes

¶ Ad euidentiam iſtoꝝ eſt

ſciendũ ꝙ oĩ habitui intellectuali cõis eſt operatio intellect⁹ ſed differẽter quoniã oĩs operatio intellect⁹ ordinata finaliter ad dirigendũ operationeꝫ exteriorẽ vt ipſa vel res operata ſit in ſe bona ⁊ ꝑfecta. dr̃ factio ſiue operatio factiua. ⁊ pertinet ad artem. oĩs aũt operatio intellectus ordinata finaliter ad dirigendũ electionẽ vt electio ſit in ſe bona ſeu honeſta dicit̃ actio ſiue operati o actiua et ſpectat ad prudẽtiam ſed oĩs operatio intellect⁹ que nec ad dirigendũ electionẽ nec ad dirigendũ operationem exteriorẽ finaliter ordinatur. ſed vel ad nullã aliã operationẽ hominis ordinat̃ vel ſolum ordinat̃ finaliter ad vlteriorẽ intellect⁹ operationem. dr̃ ſpeculatio ſeu operatio ſpeculatiua. et ſpectat ad habit⁹ ſpeculatiuos. Scias tamen ꝙ operatio intellect⁹ domificatoris dirigens electioneꝫ lignoꝝ ⁊ lapidũ: ad hoc ꝙ dom⁹ ſit in ſe ſtabilis ⁊ firma ⁊ pulchra non ꝑtinet vt ſic ad prudẽtiaꝫ ſimpliciter: nec etiã ħmõi electio ſed ad artẽ domificatoriam eo ꝙ hec oĩa finaliter reducuntur in factionem exteriorẽ ⁊ ita ħmõi electio ⁊ operatio non dicerent̃ actiones ſed factiões ſiue factiue operationes. Sed tu dices: ergo non oẽs electiones debent dici actiones: nec oẽs ꝑtinent ad prudentiã: quod videt̃ contrariari ꝑdictis: dicenduꝫ eſt ꝙ electio ꝓprie loquẽdo non eſt ipſius finis: ſed eorum que ſunt ad finem finis gratia vt dictũ eſt in tertio ſed ipſius. finis eſt voluntas ita ꝙ finis ſm ꝙ habet rationem finis eſt volibilis et ordinata in finem ſunt eligibilia ꝓpter finem volitum. Duplex autem eſt finis ſicut in quinta queſtione dictum fuit. Unus q̄ eſt cõis ⁊ vltimat⁹ finis oĩm opabiliũ humanoꝝ: ⁊ eſt ħũana felicitas. ali⁹ ẽ finis particularis aliq̄rũ opationũ ⁊ vlteriorẽ finẽ ordiabilis vt dom⁹/aut lectus/finis cõis ⁊ vltimat⁹: qui ẽ ſm ſe ⁊ ſimplr̃ bon⁹ ⁊ optimus: eſt ſimplr̃ volibilis. et ita oẽ ordinabile in ipm̃ eſt ſimplr̃ eligibile : ſm ꝙ ordinat̃ in ipm̃: ꝓpter quod et volitio illi⁹ finis: et electio eoꝝ gr̃a ipſi⁹ dicende ſunt volitio ſimplr̃ et electio ſimplr̃. ⁊ talis electio ſemꝑ ſpectat ad prudentiã: qꝛ prudentia ſimplr̃ ſibi ſtatuit cõem ⁊ vltimũ finẽ totius humane vite ſicut poſt dicet̃. ſed finis ꝑticularis quẽ ars ſibi ſtatuit vt domus aut lectus: cũ non ſit ſimplr̃ ⁊ ſm ſeipm̃ bon⁹: ſed ꝯtingat ipo male vti: non eſt ſimplr̃ ⁊ ſm ſeipm̃ volibilis ⁊ ꝯñr nec ea q̄ ad talẽ finem ordinant̃ ſunt ſimplr̃ eligibilia ſm ꝙ ad talẽ finẽ ordinãtur. non eñ ſeq̄tur eligibile ad talẽ domũ facere firmã et pulchrã ergo eligibile : qꝛ poſſibile eſt ꝙ talẽ domũ facere firmã ⁊ pulchrã eſt valde malũ ꝓpter circũſtantias incidentes: vt ſi latrones debeant eã inhabitare ⁊ per ꝯñs electio taliũ ꝓpter talẽ finẽ non eſt dicenda electio ſimplr̃. Dicã igitur ꝙ electio ſimplr̃ ſꝑ dicenda eſt actio ſimplr̃ ⁊ pertinet ad prudentiam ſimplr̃. electio aũt ad aliquẽ finẽ particularẽ. puta ad domũ vel lectũ faciendũ non eſt actio ſimplr̃: nec ꝑtinet ad prudentiã ſimplr̃: ſed ad prudẽtiam ſm quid. ſm quã dicim⁹ aliquem non prudentem hominem ſed prudentem domificatorem : vel prudentem nautã. tales autem prudentie ſm q̄d ſunt ſimplr̃ quedã artes ſicut infra magis dicet̃: iõ etiã licet tales electiones poſſint dici actiones ſm q̄d tamen ſimplr̃ dicende ſunt factiones Ulterius vt de omni factione et electione videamus ad quem habitum ſpectet.

Sciendũ ꝙ ars et prudentia

habitus oppoſiti arti ⁊ prudentie.

habẽt habit⁹ ſibi oppoſitos: ſicut eñ ars eſt habitus cũ vera rõne factiuus. ita habit⁹ ſibi oppoſit⁹ qui põt dici atecuya eſt habit⁹ cũ falſa rõne factiuus. ⁊ ſicut prudẽtia eſt habit⁹ cũ vera rõne actiu⁹ ita habit⁹ ſibi oppoſit⁹ quẽ vocare poſſum⁹ aſtutiã eſt habit⁹ cũ falſa rõne actiuus. ſicut aũt aſtutia et athecuya falſe iudicant in rõcinando: ita ſm appetitũ inepte ⁊ diſtorte eligunt ad finẽ ſibi ſtatutum ſed differẽter: qꝛ athecuya ſtatuit ſibi finẽ ſpecialẽ vt domũ aut lectũ: quemadmodũ ars. Aſtutia autẽ ſtatuit ſibi finẽ cõem totius humane vite: ſcꝫ humanã felicitatẽ ſicut ⁊ prudentia. et dico aſtutiã ſibi ſtatuere finẽ ipſam felicitatẽ non quocunqꝫ modo/ſed acceptã ſub eius vera rõne: puta ſm ꝙ eſt vita optima/delectabiliſſima/⁊ per ſe ſufficiẽtiſſima ſed ſepe decipit̃ in iudicãdo q̄ ſit illa res q̄ eſt optima ⁊c. ꝓpter qḋ multi credẽtes illã rem eſſe honores aut diuitias aut delectationẽ corporalẽ ſtatim volunt talia tanq̄ fines cões totius vite ſue: ⁊ ita fiunt aſtuti ex toto ⁊ in nullo prudẽtes. ꝓpter falſe ſibi ſtare finẽ a ꝑncipio: ⁊ fiunt valde mali. qui aũt vere iudicãt q̄d ſit illa res q̄ vere eſt optima/ delectabiliſſima/⁊ ſufficiẽtiſſima. tales ſtatuunt ſibi rẽ illã tanq̄ finẽ cõem vite ſue ad quem nitunt̃ oẽs ſuas opationes dirigere: qui ſi aliq̄ñ in poſterioribus ratiocinando deficiãt/fiunt ſm hoc aſtuti. nõ tamẽ ex toto : ſed ꝓ magna parte. iꝫ non perfecte dicendi ſunt prudentes ⁊ boni hoĩes. nunq̄ enim peccare eſt valde difficile. propter hoc igit̃ bñ concludebat Ariſt. primo ethicoꝝ loquens de tali fine cõi humanarũ operationũ: ꝙ ad vitam cognitio eius magnum habet incrementum.

quod operatio habitus intellectualis dr̃ actio factio vl̃ ſpeculatio ꝙ ſm ad diuerſa refert̃.

His diſtis reſpondendum eſt ad dubitatiões prius adductas. ¶ Ad primã dicendum eſt: ꝙ non eſt inconueniẽs idem pertinere ad artẽ ⁊ prudentiã ſm aliam ⁊ aliã rationem. ⁊ per ↄñs idem eſſe agibile ⁊ factibile vel actionẽ ⁊ factionẽ. dom⁹. eñ eſt factibilis ꝓut intendit̃ vt eſt res extra operabilis: ⁊ ſic domificat ideo eſt factio / ſed domus eſt agibilis ſm ꝙ ordinabilis in humanã felicitatẽ: ⁊ ita domificatio eſt actio vnde poſſibile eſt ꝙ idẽ homo eandẽ domum ſimul et ſemel operet̃ ⁊ ſm artẽ ſm quã põt eam facere firmã ⁊ ſtabilẽ ⁊ pulchrã ⁊ ſm prudentiam ſm quã ordinat eam in optimum finem ⁊ poſſibile eſt ꝙ operet̃ eam ſm artem ⁊ ſm aſtutiam. vt ſi domificator faciat domũ fortem ꝓpter finem. ⁊ poſſibile eſt etiã vt operetur eam ſm prudentiam ⁊ tamẽ ſine arte vel etiam ſm athecupã ⁊ aliqñ ſm aſtutiam et athecuyã: ⁊ ſi carens arte domificatoria faciat ꝓpter caſum contingentẽ q̃le poterit habitaculũ ordinãdo ipſum ad bonũ finẽ vel ad malum. Et p idẽ cum ꝑdictis pz q̃d ſit dicẽdũ ad ſcdam dubitationem.

¶ **Ad tertiã dubitationẽz di**cendum eſt ꝙ diuiſio quam Ari. ponit in ꝑmo magnorũ moraliũ. debet exponi ſm exigẽtiã prius dictorũ ſi ex illo eñ loco hoc ſolũ debet capi. ꝙ actio proprie et principaliter dicta eſt operatio imanẽs cuius extra non fit aliquid alterũ ꝑter operationez: quod ſit p ſe termin⁹ intrinſecus illius operationis. electio eñ eſt talis operatio. ſed non ↄuertit̃. ſcz ꝙ ois talis operatio ſit actio ꝓut actio ſpectat ad prudentiã: cum viſio vel auditio ⁊ vniuerſalit̃ ois cognitio ſit talis operatio: debet etiã ex illo loco capi ꝙ ois operatio cui⁹ extra fit aliq̃d ꝑter operationẽ. quod eſt intrinſece ⁊ p ſe termin⁹ illius operationis eſt factio. ſed nec ob hoc dicendum eſt ꝙ ſola talis operatio ſit factio ꝓut factio ſpectat ad artẽ contra prudentiã qm̃ ⁊ citharizare ⁊ cytarare ⁊ cantare ptinent ad artem ſicut domificare vel fabricare. Quod aũt Ari. exẽplificat de citharizare. dicendũ eſt ꝙ per hoc nõ intẽdebat Ari. exẽplificare de actiõe prout actio ſpectat ad prudentiã ſed de operatione ſimili illi actioni que ſpectat ad prudentiaz q̃ ſimilitudo ſuis ſtati declarata. vel dicas ꝙ exempla nõ ponuntur vt vera ſint. verũ eſt tamen ꝙ propter talia dicta Ari. Euſtratius ⁊ plures aliq̃ diuidũt artes in factiuas ⁊ actiuas vocãtes illas factiuas ex quarũ operatiõib⁹ aliquid ꝓuenit extra operatũ ꝑter operationẽ. vt ars fabrilis et domificatoria. Illas aũt vocãt actiuas ex quarũ operatiõibus nullũ prouenit extra operatũ preter operationez ſeu vſũ: vt ars equitandi vel citharizãdi. Et ſi quis ita vult dicere placet mihi: quia nomina ſignificant ad plm̃. tamẽ ſic dicendo. ars ⁊ prudentia nõ diſtinguerentur vniuerſaliter per eſſe habituz factiuũ ⁊ habitũ actiuũ quod tñ intendit Ariſt. in hoc loco ⁊ q̃cquid dicat̃ de noſbus. oportet ea que dicta ſunt intelligere. ſi volumus prudentiam ab arte ꝑfecte diſtinguere.

euſtrati⁹ diuidit res i actiuas et factiuas

¶ Ad quartã iam dictum eſt ꝙ non eſt incõueniens domificationẽ que ꝓprie eſt factio et ſpectare ad artẽ ⁊ ad prudentiã ſm aliaz et aliam ratiõem: ⁊ ſic poſſet dici actionẽ non ꝑncipaliter: ſed ſm attributionem. De ſpeculatione aũt dicendũ eſt ꝙ ipſa non eſt actio ꝓprie ꝓut actio ſpectat ad prudẽtiã. Nec ipſa ſpectat ad prudẽtiã tanq̃ act⁹ prudẽtie tamẽ concedi debet ꝙ ipſa pertinet ad prudentiam ſicut obiectũ prudentie eligibile per prudentiam vel ſicut finis volibilis gratia cui⁹ prudentia precipit eligere que ad ſpeculationẽ ordinatur ſpeculari igit̃ non eſt act⁹ prudentie: ſed ſapientie vel alicuius habitus ſpeculatiui: velle autem ſpeculari vel eligere ſtudere gratia ipſius ſpeculari: eſt actus prudentie ſed ſpeculari eñ quod eſt act⁹ ſapientie excedit actum prudentie: ſicut finis ea q̃ ſunt ad finẽ. propter quod dicit Ariſt. vi. huius: ꝙ prudentia precipit gratia ſapientie: ſed nõ illi põt tñ ↄcedi ꝙ ſpeculatio dicitur actio ſm attributionem: q2 ordinẽ habet ad actionẽ q̃ eſt actus prudẽtie ſicut eius obiectũ vel eius finis vel ꝑncipium.

Ad rationes ꝑncipales dicẽdum ꝙ prima ⁊ ſcda ⁊ forte oẽs alie procedunt de actione ⁊ factione ſumptis cõiter. ſic eñ ꝓmiſcue capiuntur tanq̃ ſynonima ſicut dictum fuit. Et ſi tertia ratio aliud tangat: tamen eius ſolutio ſatis patet ex dictis.

Octauo queritur Vtrũ ars ſit virt⁹. ¶ Arguit̃ ꝙ non: q2 ſcdo hui⁹ dr̃ ꝙ virtutes nec ſunt paſſiones nec potẽtie: ſed in nono metaphiſice dicit Ariſt. artes eſſe potẽtias. dicit eñ aliquas potentiarũ nobis eſſe acq̃ſitas diſciplinati. ſ. artes: ideo ⁊c. ¶ Itẽ nulle virtutes debent ꝓhiberi: cum virtus habẽtẽ perficiat: ⁊ opus ei⁹ bonum reddat ſed aliq̃ artes ꝓhibent̃: ergo ⁊c. ¶ Itẽ ois virtus cuius virtꝫ fuerit virtus: ⁊ illud bene habens ꝑficit ⁊ opus eius bene reddit. ſ. huius. ſed ars non reddit opus bene / ſed bonũ. domificator eñ per artẽ domificatoriã facit domũ in ſe bonã et firmã: quã tñ aliqñ male agit: q2 ad malũ finẽ. dictũ eñ fuit ĩ queſtione ꝑcedenti ꝙ aliqñ contingit eũdem effectũ fieri ſm artem ⁊ contra prudentiam: igitur ⁊c. ¶ Item virtus hois eſt ſm quã homo dr̃ bonus homo: vt patet. ſ. huius. ſed homo non dr̃ ſm artẽ bonus hõ: q2 multi artifices ſunt valde mali hoies. ¶ Itẽ virtutꝫ non eſt virtus: q2 ſic ꝓcederet̃ in infinitum. ſed artis eſt virtus vt dicit Ariſt. igitur ⁊c.

Oppoſitum vult Ariſto. dicẽda ſunt duo. Primo: ꝙ ois ars eſt virtus quedam. Scdo: ꝙ nulla ars eſt virtus hominis ſm ꝙ hõ. ¶ Prima ↄclo ſic ꝓbat̃. virtus diffinitiue vel deſcriptiue eſt q̃ habentẽ perficit ⁊ eius opus bñ reddit: vt pz. ij. huius: ſed ois ars eſt hmõi. probatio q2 habẽs artẽ proprie eſt intellect⁹ factiuus quem inquantũ eſt factiuus artes perficiunt: vt notũ eſt de ſe. opus aũt intellectus factiui vt factiuus duplex eſt: ſcz interi⁹ et exteri⁹. Interi⁹ eſt rõcinatio ad iudiciũ de factibilib⁹: cui⁹ operis bonitas ẽ veritas. ad quẽ ars determinat intellectum factiuum opus aũt exterius ab interiori opere natum eſt regulari: ideo ⁊ eius bonitas nata eſt ortũ hẽre a bonitate operis interioris. propt̃ quod Ariſto. vult ꝙ ars reddit opus intellect⁹ factiui bonũ et bene ſe habens. Item virtus attenditur ſm maximum ⁊ optimũ opus in quod potentia poteſt intellect⁹ factiuus ſm quod eſt factiuus eſt verũ dicere circa factibilia. ⁊ ad hoc ars determinat intellectum igit̃. ¶ Secunda concluſio probetur ſic. Illa nõ

Secunde concluſionis.

probatio eſt virtus hoīs ſcḋm ꝙ homo. q̄ non reddit hominē bonū hoīem ſimplr̄: vt ptz.q̄.huius.ſed ars nō reddit hoīem ſimplr̄ bonū hoīem: qꝛ multi ſunt docti artifices ⁊ experti: qui ſunt mali hoīes. puta intēperati aut iniuſti. nec mirū qꝛ per artē domificatoriā ⁊ ſcḋm artes exigentiā pōt domus fieri in ſe bona/firma/et pulchra ꝓpter malū finem: ſicut ꝓpē bonū: et ita male humana malicia. Itē ꝟtus hoīs attendit̄ ſcḋm maximū op⁹ ⁊ optimū in quod homo pōt: ſed optimū opus in qḋ hō pōt: non eſt circa factibilia circa q̄ eſt ars: ſed vel circa agibilia vel circa ſpeculabilia. cū circa obiectū nobili⁹ debeat eē opus nobili⁹ ⁊ melius: ideo ⁊c. Itē virtus alicui⁹ non debet attēdi ſcḋm eius partē inferiorē vel viliorē. ſed vel ſcḋm ſe totū: vel ſcḋm partē nobiliorē ⁊ excellentiorē a qua totū maxime natū eſt noīari. ſed intellectus factiu⁹ eſt pars inferior q̄ intellect⁹ actiuus vel ſpeculatiu⁹: ideo ⁊c. Dicā igitur ꝙ ſinglis partib⁹ vel potētijs in hoīe habentib⁹ alias ⁊ alias opationes attribuende ſunt alie⁊ alie ꝟtutes ꝓpe determinātes eas ad vltima opa i que pñt. alia eīm eſt ꝟtus oculi: alia man⁹. ſed nulla virtus ptis vel potētie pticularis deberet dici ꝟtus totius ſimplr̄ niſi ꝟtus partꝭ ſeu potētie ṗncipaliſſime: ſi tñ totū non habeat potentiā diſtinctā a potentijs ſingularib⁹ partiū. tunc nō eſt inconueniēs ꝟtutē partis ṗncipaliſſime toti ſimplr̄ attribuere: qꝛ ſicut dicit Ariſt. nono huius quēadmodū ciuitas ṗncipaliſſimū eſſe videt̄: ſic ⁊ homo ⁊ oīs alia congregatio. igitur quelibet ars erit ꝟtus/nō hoīs ſcḋm ꝙ homo ſed intellect⁹ factiui in ordine ad obiectum illius artis: vt ars domificatoris intellectus domificatiui: ⁊ ſic de ſingulis.

Ad rationes igitur reſpōden

dū. Ad primā dicēdum ꝙ ꝟtus nec eſt paſſio neqꝫ potētia ꝓprie: ſed eſt diſpoſitio vel habit⁹ potentie determinās potentiā ad optimū eius op⁹. qñqꝫ tñ vtimur large noīe potētie/ extēdendo ipm̄ ad habit⁹ vel diſpoſitiones verarū potētiarū: ⁊ ita artes ⁊ oēs ꝟtutes poſſunt dici potētie. ſic eīm dt̄ Ariſt. primo rethorice ꝙ ꝟtus eſt potentia acq̄ſitiua bonoꝝ/ ⁊ ſeruatiua: ⁊ potentia benefactiua multorū. Uel dicendum cum ꝟtutes ⁊ malicie ſint determinationes potentiarū ad oppoſita ſe habentiū ars dr̄ virtus inquantū determinat intellectū factiuū ad vere iudicādum circa factibilia: ſed qꝛ in ordie ad opus exteri⁹ ars ſe habet ad oppoſita: qm̄ ſicut ꝑ artē medicine medicus pōt ſanare: ita pōt interficere. ideo artes vt ſic vocant̄ potentie: et indigent ad ſimplr̄ bene operandū: alia virtute determinante eas: videlꝫ prudentia aut morali virtute: idō eīm bene dicit Ariſto. ꝙ artis erat virtus. ¶ Ad aliā dicendū ꝙ nulle artes prohibent̄ ea rōne qua ſunt virtutes: ſcꝫ determinātes intellectū ad verū iudiciū: ſed ea rōne qua poſſumus eis male vti quo ad operationes exteriores per nr̄am maliciā. nō igit̄ propter ſe ꝓhibent̄: ſed ꝓpter nr̄am maliciā ne eis armemur. ſeuiſſima eīm eſt iuſticia habens arma. ſ. politice. ¶ Ad aliā dicēdum ꝙ ars reddit interi⁹ opus intellectus factiui bene ſe habens: ſed non determinat ꝑfecte opus exteri⁹. nec ipm̄ appetitū ad ſimplr̄ bene ſe habere: ſed ad hoc indiget virtute vt dictum eſt. ¶ Alia rō bn̄ probat ꝙ ars nō eſt virtus hoīs ſcḋm ꝙ homo. ¶ Ad vltimā dicēdum eſt ꝙ artis non eſt virtus inquantū ipſa eſt virtus ſed inquantū determinat intellectū ad verū iudiciū: ſed bene indiget virtute quo ad opus exteri⁹: ⁊ ad hoc ꝙ ordinetur ad bonū finem: qꝛ ſic erat oppoſitorum. et magis habebat modum potentie q̄ virtutis: vt dictum eſt.

Que artes interdū vocātur potentie.

Nono queritur Utrum

prudentia ſit virtus intellectualis? ¶ Arguitur ꝙ non: qꝛ habit⁹ intellectuales videntur poſſe amitti per obliuionem ſed prudentie non eſt obliuio vt dicit Ari. ⁊c. ¶ Itē ꝟtutes morales diſtigunt̄ ꝯtra itellectuales ſecundo hui⁹. ſed prudentia videt̄ eſſe virtus moralis auctoritate Senece. ꝙ ſimul determinauit de tēperātia et prudētia fortitudine et iuſticia tanq̄ prudētia eſſet virtus moralis ſicut ⁊ alie tres Et cōfirmat̄ qꝛ videt̄ ꝙ ad moralē non pertineat ṗncipaliter determinare de virtutibus niſi de moralibus ⁊ ꝙ ſi de alijs determinet. hoc eſt intētiōe ſecundaria. put ſcꝫ ſcḋm conueniētiam ⁊ differētiā virtutum moralium. ad alias virtutes ignoteſcūt nobis virtutes morales. ſed oēs morales de prudentia determinauerūt: ergo ipſa eſt virtus moralis. ¶ Itē Ari. volēs oſtendere ꝙ ſuſpitio ⁊ opinio non ſūt virtutes. adducit iſtud medium: ꝙ ſuſpitione ⁊ opinione cōtingit falſum dicere igitur ille habitus nō eſt virtus quo cōtingit falſū dicere ſe habitu prudentie ꝯtingit falſum dicere videlicet propter inuicibilē alicuius circunſtantie ignorantiā qḋ etiā apparet de legiſlatorib⁹ q̄ ſcḋm prudentiā leges ferre vident̄. et tamē leges aliq̄ñ fuerunt vlr̄. vbi nō eſt poſſibile recte dicere vniuerſaliter. ſicut dicit Ari. in quinto huius. ¶ Et iterū qꝛ habitu iudicāte de his que latēt. ꝯtingit falſum dicere: prudētia aūt ſepe iudicat de his que latent quoniā prudentia eſt circa ſingularia ⁊ contingentia vt dr̄ in hoc ſexto: conſtat aūt ꝙ non oīa ſingularia circa que ipſa iudicat ſunt in preſētia ſenſus. vt ſi prudētia rōcinetur de inimicis inuadēdis vel repellēdis nō opꝫ inimicos eſſe preſentes: ſed cōtingentia cū ſunt extra ſenſū. latent verū ſunt aut non ſūt ſicut dicit Ari. in hoc ſexto. Et ſimilit̄ vndecimo metaphyſice dicit Ari. ⁊ ꝯmentator ꝙ ſingularia cum recedunt a ſenſu poſſunt corrūpi ideo nō remanebit de his certa cognitio ſed eſtimatio tantū. ¶ Itē opinio ⁊ ſuſpitio non ſunt ꝟtutes vt dicit Ari. ſed prudētia ſepe nō trāſcēdit certitudinē opiniōis aut ſuſpitiōis: quod ptꝫ qꝛ iuſt⁹ iudex nullum fert iudiciū niſi prius determinatū ꝑ prudentiam ⁊ cōcluſum. quādoqꝫ tamē iudex ad iudiciū determinationē nullas habet niſi ꝓbabiles vel ſuſpicabiles coniecturas ſolā opinionē vel ſuſpitionem generantes ideo ⁊c.

¶ Oppoſitum dicit Ariſto.

Due ꝯcluſiones.

hic ⁊ in principio magnorū moraliū. Dicendum eſt ꝙ prudentia eſt habitus intellectualis. ¶ Secundo ꝙ ipſa eſt virtus. Primū patet qꝛ per prudentiam nihil aliud intelligim⁹ q̄ habitū determinantem animam ad verū dicendum circa agibilia ſꝫ verum dicere ſpectat ad intellectum non ad appetitum ſeu aliā anime potentiā ideo ⁊c. ¶ Secūda ꝯcluſio ꝓbat̄ quia oīs habit⁹ determinans potentiaꝫ aliquā ad eius opus optimū eſt virtus illius potētie. virtus eni attendit̄ ſcḋm maximū in qḋ potentia poteſt vt dr̄ primo celi. ideo etiaꝫ dicit̄ ſe

Probatio prime.

Probatio ſecunde.

pmo phyſicorum q virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimū.ſ.ad optimū opus.ſed quedā aīe potētia eſt intellectus practicus ſeu actiuus: ⁊ prudentia determinat ipm ad eiꝰ optimū opus: ſcȝ ad recte rōcinandū circa agibilia: ⁊ vere dicendū de eis prout eſt poſſibile: ergo prudentia eſt vtꝰ. ¶ Propter ſolutionē prime rōnis ſciendum eſt q ex hoc obliuio circa quoſdā habitꝰ intellectuales ↄtinge re videt: qꝛ tales habitꝰ nō ſepe trāſeunt in actuale opus. geometer em̄ nō obliuiſcit geometriam: ſi circa geometricalia ſepe ſpeculet. poſſibile autē eſt vt hñs aliquā ſpeculatiuā ſciam vel aliquā artē non ſepe ↄſideret circa illā ſbigſa: geometer vl' domificator poſſibile eſt vt fiat mercator et circa opꝰ domorū vel geometrie ↄſiderationē relinquat: propter qđ facilit' in his accidit obliuio. Sed prudentia ↄnexa eſt virtutibꝰ moralibꝰ neceſſaria ↄnexiōe ſicut dicet poſt: ⁊ eſt actiua circa obiecta oīm virtutum moraliū: propter quod neceſſe eſt prudentem opari ↄtinue ſm virtutē per totā vitā: niſi forte ꝓhibeat infirmitate tollente vſum rōnis. aſſunt em̄ ſemp nobis obiecta prudentie ⁊ vtutū moraliū, circa q̄ opȝ operari ⁊ exercere opera prudentie ⁊ virtutū moraliū: non eſt aūt poſſibile virtuoſum non operari bene qñcunqȝ opȝ ſi pōt: qꝛ non eſſet vtuoſus. hec eſt em̄ rō propria virtuti q ipa ſꝑ opamur quod opȝ: ⁊ qñ: ⁊ ſic de aliis circunſtātiis. ptȝ igitur q prudētie non eſt obliuio non ex eo q non ſit habitus intellectualis: ſed ex eo q neceſſe eſt prudentem continue ſm eam operari. hanc enim rationē dedit Ariſt. ſcđo huius: de permanentia virtutū ⁊ ſuarū operationū ſūt eni vt dicit ꝑmanētiores diſciplinis. ⁊ ſpecialiter honorabiliſſime ꝓpt maxime ⁊ maxime viuere in ipſis continue beatos hec eni aſſinatur ratio eius qđ eſt circa ipſa nō fieri obliuionem.

Margin: q̄re acci- dit obli- uio circa aliq̄s ha- bitꝰ itelle ctuales.

¶ Ad primam igitur rationem

dicendum eſt q prudentia non eſt vtus moralis ꝓut morales cōtra intellectuales diſtingūtur ſed ↄcedi pōt moralis ſm ↄnexionē qꝛ moralibus neceſſario ↄnexa. pōt etiaȝ ↄcedi moralis directiue qꝛ dirigit oēs virtutes morales in ſuis operationibꝰ. non eni inclināt vtutes morales niſi in id qđ prudentie decretū eſt ꝓpter qđ de prudētia determinare maxime ptinet ad moralē. ¶ Ad aliaȝ rōem videt. Euſtratiꝰ duplicem aſſignare rōem. Prima eſt q licet ars ⁊ prudentia qñqȝ decidant a vero ꝓpter obiectorū cōtingentiū variationem tñ vt in pluribꝰ verū dicūt. ⁊ ideo inter habitus veridicos reponūt. Sed iſta ſolutio nō videt ſufficere qm̄ tunc opinio cōſimilr eſſet habitus veridicꝰ. et eſſet ponenda vireꝰ: qꝛ opiniōe vt in pluribꝰ verū dicimꝰ. Itē iſta ſolutio videt ↄcedere q prudētia qñqȝ cōtingat dicere falſū qđ. Ari. negare videtur dicens ſint vtiqȝ quibꝰ verū dicimꝰ ⁊ nequāq̄ mētimur circa nō cōtingentia. vel etiaȝ cōtingentia aliter habere ſciētia ⁊ prudētia eſt ⁊ ſapiētia et intellectus. ¶ Alia ſolutio eius eſt q ars et prudentia quantuȝ eſt ex ſe ſūt habitꝰ veridici q aūt aliquādo dicāt falſū non eſt ex eis ſed ex inſtabilitate cōtingentis circa quod verſantur dicit eni q prudens ſemꝑ recte ⁊ vere rōcinat: excidit aūt a fine multotiens quē ꝓpoſuit a ꝑncipio nō vt ipſe falſum dicens. ſed vt ſubiectis ipſis cōmutatis: non igitur ille vituperandus qm̄ fine non potitus eſt: ſed laudandus quidē qm̄ bene rōcinatus eſt: ars igitur ⁊ prudentia ſunt habitus ſm ſeipſos veridici fines aūt quandoqȝ conſeq̄ qñqȝ nō habituū nō eſt. ſȝ inſtabilitatis ↄtingētis. ſic aūt nō eſt de opione. ſibi eni ſm ſeipſā non rōne obiecti cōuenit vt ipſa quādoqȝ falſū dicamꝰ. quod ex hoc apparet qꝛ ſepe falſas habemus opiniones circa impoſſibilia aliter ſe habere. etiā circa deuȝ. ¶ Verū alia ſolutio dari poteſt quia vtus potētie attēditur ſm optimū opus in quod potentia pōt nō ſimpliciter ſed ſm exigentiā obiecti ⁊ circunſtātiarū incidentiuȝ non eni attenditur oculi vtus in diſcernēdo pfecte colores in obſcuro: imo qñqȝ maior eſſet virtꝰ oculi. qui poſſet in obſcuro percipere colores confuſe. q̄ȝ oculi qui colores non diſtingueret in lucido. ſimilr non opȝ dicere q maiori vtute natura ꝓducat rectū: q̄ȝ monſtrū. imo contigere pōt q maior ſit virtus nature ꝓducendo mōſtrum ſcȝ cum rectuȝ ꝓducere non pōt qꝛ ab extrinſeco impedita Non igit attēditur vtus nature in faciēdo pfectū ſed in faciendo de poſſibilibus quod meliꝰ eſt circunſtantiis cōtingentibꝰ attētis: ſic etiā neqȝ virtus noſtri intellectꝰ attendit in ſemꝑ iudicādo vere qđ ſit peius aut melius: ſed in vere iudicando qđ ſit peius aut melius ſm q eſt poſſibile ſm materiam ſubiectā ſuppoſitis his que cognoſcere eſt in noſtra poteſtate. ⁊ modo eo qua ea cogitare eſt in noſtra poteſtate. Si igitur cōcluſio inuēta ꝑ rōcinationē prudētialē aliqñ decidat a vero ꝓpt iuincibilē aliquorū in facto conſiſtentiū ignorantiā. hoc non obſtat qñ prudētia ſit virtus actiui intellectꝰ. Et ꝑ hoc etiā rñdetur ad vltimā rōnem. Illo nāqȝ caſu quo de agibili non poſſemꝰ firmiorē hr̄e cognitionē q̄ȝ per ꝓbabiles vel ſuſpicabiles cōiecturas ſolā in nobis ſuſpitionē vel opiniōem generantes tñ prudentia ſm talē noticiā concluderet: hoc aūt illud eſſe agendū vel fugiendū: ideo non eſt inconueniens aliquādo rōnes ſolā opinionē vel ſuſpicationē generātes ſpectare ad virtutē actiui intellectus: ſed circa ea de q̄bus eſt in poteſtate intellectꝰ firmā ⁊ infallibilē habere noticiā demōſtratiuam opinio vel ſuſpitio vel aliꝰ quicunqȝ habitus quo contingeret dicere falſum non eſſet virtus intellectus: ſed ſolum ſcientia intellectus vel ſapientia. Et hec de queſtione.

Margin: Ars et prudētia q̄tū ex ſe eſt iūt ſēꝑ indici.

Margin: Suſpitio aliqñ ptinet ad prudētiā vbi nō pt meliꝰ haberi.

Decimo queritur vtrū

prudentia ſit ab omni arte diſtincta. ¶ Arguitur q nō: qꝛ oēs ille vtutes ſunt eedē q̄ ſunt circa idē obiectum et propt eūdem finem: habitꝰ em̄ maxie opatiuꝰ videtur ſpecificare ex obiecto ⁊ fine: ſȝ ſic eſt de arte ⁊ prudentia: qꝛ circa idē opatur in bello fortis q̄ per prudentiā opatur: et miles qui ꝑ artē et propt eundē finem: qꝛ ꝓpter victoriā. ¶ Itē dicit Ariſt. videt aūt prudētis eſſe bene poſſe ↄſiliari circa ipſiꝰ bona ⁊ ↄuenientia, ⁊ ↄferentia: nō ſm partē puta qualia ad ſanitatē vel fortitudinē: ſed ad bene viuere totū. ex quo videt ſequi q poſſe bñ ↄſiliari ſm partē ptinet ad partē prudentie: ſȝ non ad totam prudentiā: qm̄ ille non pōt bñ ↄſiliari ad totū viuere q̄ nō pōt bene ↄſiliari ad quālibet partem. ſed conſtat q ſm multas particulariū artium cōtingit bene ↄſiliari ſm partē vt artis militaris de his q̄ ad bellū ſpectant ad victoriā obtinēdam. nauigatoris/de his que ad nauigiū. et ſic de aliis:

erga tales artes ſunt partes prudentie.

¶ Oppoſitum ponit. Ari. et

pbat qr prudentia et ars circa diſtincta obiecta verſanf hec quidē circa agibile illa vero circa factibile q̄ nec idem ſūt nec ſub ſe inuicē ɔtinētur: neqȝ ei actio factio neqȝ factio eſt actio vt dt Ari. dicēdū ē ꝙ ars et prudentia totaliter diſtingūf ſic ꝙ nec prudentia eſt pars artis nec aliqua ars eſt pars prudentie. ipſarū nanqȝ multiplices drñe aſſignanf: vna eſt ex parte obiectorū q̄uis eni circa idem obiectū materialr ſumptū ars aliqñ et prudentia operentur: tamē obiecta earū formalia ſemp diſtingūtur eſt enim obiectū artis factibile ſm ꝙ factibile et obiectū prudentie eſt agibile ſm ꝙ agibile licet autē eadē res ſit et agibilis et factibilis: tamē hoc eſt ſm diuerſas ratiōes ſicut dictū fuit pri⁹. dom⁹ eni eſt factibilis ſm factionē que eſt motus trāſiens in materiaȝ exteriorē quo dom⁹ extra producitur: ipſa aūt eſt agibilis ſm actionē que eſt interior electio ad faciendū domū ꝑpter honeſtū finē aut turpē et per media honeſta vel turpia. Ex hac aūt differentia ſequif ſcda ꝙ ars eſt directiua factionis vt res facta: ſit in ſe bona et perfecta prudentia aūt eſt directiua actionis ſcȝ electionis interioris vt ſit mediū honeſtum ad honeſtū finem.

multiplices drñe artis et prudētie

¶ Sequitur etiaȝ tertia differētia ex parte finis: finis eni prudentie eſt honeſtū finis autē artis eſt vtile. omne enim quod arte factū eſt non propter ſeipſuȝ factū eſt. ſȝ gratia alterius. et hoc eſt quod dicit Ari. factionis quidē eni alteruȝ finis actionis autē non ſemp enim ipſi empaxia finis Ex hoc iterum ſequitur quarta differentia quam ponit Ari. ꝙ artis quidem eſt virtus. prudentie autem non ars eni non reſpicit finem ſuppſius gratia q̄ſitum ideo virtute vlteriori indigem⁹ ordinate artificiū in debitū finem et iſta virtus eſt prudētia ſed prudentia reſpicit finem queſitum ſuppſius gratia honeſtū. honeſtum eni eſt quod ſuavi nos trahit et ſua dignitate nos allicit vt dicit. Tullius.

¶ Sequitur etiā q̄nta differētia ꝙ prudētia neceſſario conexa eſt virtutibus moralib⁹ ars aūt non q̄uis eni pars ratiōalis ɔcederetur dominari ptī ſenſitiue vel etiā toti appetitiue tamē non eſt poſſibile dñm ſemp bene ſubditū dirigere ſi ſubiect⁹ fuerit rebellis et malus imo malicia appetit⁹ eſt innata corrūpere rōneȝ ſicut ante dictū fuit et poſtea magis dicef puertit eni malicia et mētiri facit ſicut dicit Ariſt. circa practica pncipia ideo etiam dicit Ari. ꝙ bonū practici intellectiui eſt veritas cōfeſſe habens appetitui recto. ¶ Et ſi queras quare malicia nō corrumpit artem ſicut prudētiam. dicendum eſt ꝙ malicia appetit⁹ eſt in hoc ꝙ ſtatuit ſibi finem turpem vel ꝙ in finem ſtatutū tēdit per media inhoneſta prudētia aūt eſt que honeſtuȝ et turpe ſcrutaf ars aūt nihil. ¶ Ex quibus ſexta ſequif differētia quā ponit Ari. ꝙ in arte quidem volens peccās eſt eligibilior circa prudentiaȝ aūt minus peccās aūt volēs peccat ſm maliciā voluntatis. cū qua ars ſtare pōt prudentia aūt nō. ecōtra aūt ars accuſaf de peccato inuolūtario ſi eni peccat. et nō ex parte voluntatis videtur ſequi ꝙ peccat ex defectu artis prudentia aūt de inuolūtario excuſatur prudēs eni nūq̄ deficit ex defectu voluntatis. ſed deficere poteſt propter inuincibilem alicuius circunſtantiarū in facto ɔſtentium ignorantiam. ¶ Eſt etiam ſeptima differētia ꝙ ſemp operandū eſt ſm prudentie dictamen non aūt ſemper ſicut ars docet. prudentia eni ſemp intendit honeſtum quod eſt ſimplr bonū ars aūt non ſed intendit rem qua poſſumus vti et ad bonū et ad malum ſi enim vel tyrānus turrim cōſtruere ad impugnādum iniuſte populū innocētem nō eſt illud faciendum ſed ab illo opere fugiendum vel ſi latomi ad hoc faciendū cogātur. tunc ꝓut erit eis poſſibile faciendū eſt opus debile ac pigritanter et tarde: cuius oppoſitū ars doceret. ob hoc etiā dictū fuit ꝙ artis eſt virtus prudētie autē nō. ¶ Octaua differentia eſt ꝙ artes ſpeciales plures ſunt nō habētes cōnexionē adinuiceȝ. imo nulla eſt ars vna cōmunis oim factibiliū. ars eni domificatiua perfecte haberi pōt ſine arte coriaria. et ecōtra ſed opȝ vnam ſolaȝ eſſe cōem prudentiam oim agibilium ſicut videbif infra. ¶ Nona differētia eſt ꝙ aliaȝ et aliaȝ partē aīe perficiunt ars et prudētia hec quidem mentem actiuam illa vero factiuam.

His viſis reſpondendum eſt

ad primā ratiōem ſicut fuit viſum ꝙ ars et prudentia nec ſunt circa idem obiectū formaliter ſumptū nec habent eundeȝ propriū fineȝ. miles eni per artem militie intendit finaliter propf victoriaȝ et operatur finaliter ad eā in bello ſm ꝙ ipſa eſt factibilis exteriori factione et non curat ad quem vlteriorem finē victoria ordinetur an ad bonū an ad malum eodē eñ modo militaret pro tyranno et cōtra tyrannū. fortis aūt non intendit finaliter victoriā ſed pacem vel ſalutem populi vel aliquod tale p ſe bonū et honeſtum vnde nec vnq̄ bellaret pro tyranno neqȝ ad impugnandū innocentes. ſemp eñ ſtatuit ſibi finem bonū ſimpliciter. et nitif in ipſuȝ q̄tum poteſt per honeſtiora media peruenire.

¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ vnus eſt humane vite finis vltimus et pncipalis in quē cum fuerint ordinate oēs hoīs operationes vel ꝓpinque vel remote ipſe erunt bone ſed nō ſi nō ſicut dictum fuit. in primo libro. qm̄ nihil eſt bonum niſi ꝑpter cauſas finales vt dicit cōmentator ſecūdo metaphyſice. Ille igif finis quodāmodo virtualiter complectif in ſe oēe humanū bonū cuȝ igif oīa hominis opera ſm ꝙ habēt aliquid bonitatis ſimpliciter ordinenf ad illum finē manifeſtū eſt ꝙ qui bene poteſt cōſiliari ad illum finem. ipſe bene pōt cōſiliari de his que cōferūt homini ad bene viuere totū talis autē eſt prudens qr prudentis eſt finem bonū ſimpliciter ſibi ſtatuere. nihil aūt eſt ſimpliciter bonū niſi ille finis vltimat⁹ vel aliquid aliud inq̄tum ordinaf in ipſū vt dictū eſt patet igitur quomo prudentis eſt bene cōſiliari ad bene viuere totū Ȝ qñ dicitur ꝙ ad hoc ſequif ipſum bene cōſiliari ſm q̄ſlibet eius partē dicendum eſt ꝙ hoc eſt veru ſm ꝙ quēlibet talis pars in illum finem vltimū reducitur ſi tamē quelibet pars cōſideretur ſm ſe abſqȝ eius reductione in talē finem tunc poſſe bene conſiliari ad talē partem. non oportet eſſe prudentie ſed poteſt eſſe artis ſicut dictū fuit. ¶ Nauigatoris enim eſt bene cōſiliari quomodo bene poteſt quō cōſimus trāſire mare ſine corporis et diuitiarū periculo liari aliē prudentis autem eſt bene poſſe conſiliari vtrum pertineat ſic ſimpliciter bonum et honeſtum tranſire mare et artē prius per que media poſſibile eſt hoc honeſte fieri patet dentiam igitur ꝙ aliter et aliter ſpectat ad artem et prudentiam

tiam poſſe cōſiliari bene ſm partem propter qđ ra
tio non concludit. Hec de queſtione.

V Ndecimo queritur.

Utrum intellect⁹ ſit virtus? ¶ Ar=
guit̄ ꝙ nō: q2 intellectus eſt vna potē=
tia aīe ⁊ virtus nec eſt potētia nec paſ
ſio vt dicit̄ ſcđo huius. Et ſi dicatur ꝙ ibi equiuo
catur de intellectu qm̄ intellectus aliquādo capit̄
pro potentia intellectiua. aliqñ p habitu ꝑncipio=
rum per ſe notorū ⁊ indemonſtrabilium et primo
modo non eſt virtus: ſed ſecundo modo. Contra
q2 potentia per ſe ſufficiēter determinata ad actuꝫ
non idiget habitu ſibi ſuperaddito reſpectu illius
actus. ſed potentia intellectiua eſt p ſe determina
ta ſufficienter ad dicēdum verū circa prima ꝑnci=
pia intantū ꝙ circa ea mentiri non poteſt quarto
metaphyſice. ⁊ in ſcđo dicit Ariſt. In foribus qs
delinquet. ¶ Item circa difficile eſt oīs ars ⁊ vir
tus ſecūdo hui⁹ ſed verū dicere circa ꝑma princi=
pia non eſt difficile cum ſint p ſe note ergo intelle=
ctus quo dicim⁹ verum circa ꝑncipia nō eſt v̄tus.
¶ Item nulla virtus ineſt nobis a natura ſed i=
tellectus quo verū dicit aīa circa ꝑncipia innat⁹
eſt nobis a natura. vnde cōmētator ſcđo metaphi
ſice dicit ꝙ principia fiunt nobis naturaliter co=
gnita: ⁊ primo phyſicorū dr̄ ꝙ innata eſt nobis via
ex notioribus nobis in notiora nature. hec aūt via
non videtur aliud eſſe ꝙ̄ habitus principiorum.
¶ Item oīs virt⁹ eſt circa illud circa qđ cōtingit
errare ad hoc eīm ponitur virtus. ne potentia er=
ret circa obiectum ſuū. ſi igitur intellectus nō poſ
ſit errare non indiget virtute. ſed circa prima ꝑn=
cipia non contingit errare. igitur ⁊c.

Oppoſitum dicit Ari. Sciē

dum eſt ꝙ oīs demonſtrationis aliqua oportet eſ
ſe ꝑncipia indemōſtrabilia que tñ oportet eſſe ſci
ta ⁊ credita magis ꝙ̄ concluſiones demōſtratio=
num: ſicut dictū eſt in primo poſteriorū. ¶ Et nō
oportet dicere ſicut aliqui dicūt ꝙ talia principia
que ſunt indemonſtrabilia ſunt vnū tātū aut duo
aut pauca ſicut illa que poſita ſunt in quarto me=
taphyſice. imo tot oportet eſſe principia indemon
ſtrabilia vel plura. quot ſunt cōcluſiones demon=
ſtrabiles ſaltē quaꝝ vna non demonſtrat̄ p aliam
quod ſic patet. ſint due concluſiones a et b quarū
neutra p aliā demōſtrat̄. oportet quālibet eſſe de=
monſtratam per duas premiſſas. eedē aūt premiſ=
ſe eandē inferunt cōcluſionem immediate niſi for
te fuerint tranſpoſite. ſi aūt fuerint tranſpoſite tūc
concluſiones erunt differētes ſoluꝫ ſicut econuer
tens ⁊ conuerſa. premiſſe igitur demonſtrātes a vl̄
erunt ambe eedem premiſſis demonſtrātib⁹ b: vel
ambe diuerſe vel vna eadeꝫ ⁊ altera diuerſa ſi ābe
ſint eedem tūc eadē erit ꝯcluſio vt dictū eſt quod
eſt contra poſitū. ſi aūt ambe fuerint diuerſe vl̄ al=
tera earum. tunc habeo ꝙ a et b demonſtrabūtur
per quattuor aut ſaltem p tres dīuerſas ꝑmiſſas
que ſi ſint indemonſtrabiles habebit̄ ꝓpoſitum.
ſcilicet ꝙ dictarū duarū cōcluſionum erunt inde=
mōſtrabilia tria aut quattuor principia. ſi aūt fue
rint demonſtrabiles. ꝓcedetur de demonſtratio=
nibus earum ſicut prius et habebitur intentum.
Oportet igit̄ videre primo qualit̄ fiant nobis no=
ta indemonſtrabilia principia.

ꝙ plura
opꝫ eſſe
principia
idemon=
ſtrabilia.

Secundo videbitur an ad ve

rum dicendū circa ea ponendus ſit habitus in itel
lectu diſtinctus ab intellectiua potētia. Tertio vi
debit̄ an talis habit⁹ ſit v̄tus? ¶ Quantū ad pri=
mum ſciendū eſt ꝙ loquendo large de demonſtra=
tione put demōſtratio ſe extēdit ad prudentiales
vel artiū rōcinationes qbus ꝯcludim⁹ hoc ſingu=
lare faciendū eſſe vel non faciendū: ꝓſequendum
vel fugiendū in iſto loco vel in illo ⁊ nunc vel tunc
principia demonſtrationū indemonſtrabilia nō ſo
lum ſunt vniuerſalia, ſed etiā ſingularia. non enim
eſt poſſibile ex premiſſis vl̄ibus ꝯclōnem ſingula=
rē concludere ſillogiſtice. ſi eīm ſciam ꝙ oīs hō eſt
riſibilis, nō ꝯcludam ꝙ hoc demonſtratū eſt riſibi
le: niſi ſciuero ꝙ hoc demonſtratū ſit hō. ꝓpter qđ
dr̄ .j. huius: ꝙ rōnes ex his ſunt ⁊ de his. ſ. actibus
humanis ſinglariter exiſtētib⁹. actus eīm ⁊ gñatio
nes ſunt circa ſingularia: vt dr̄ ꝓhemio metaphi.
¶ Sunt igit̄ principioꝝ indemonſtrabiliū qdam
vniuerſalia: qdā ſingularia Singularia aūt cōiter
nota fiunt nobis aut ſenſu aut memoria aut expe=
rimēto: v̄bi grā ſenſu fit nobis notū hunc hominē
mouerí: hunc ignē eſſe calidū: memoria vo notum
eſt nobis hunc hoiem cucurriſſe ignē tūc fuiſſe ca=
lidū. Iſtū hoiem comediſſe reubarbaꝝ ⁊ tūc fuiſſe
purgatū a colera. expimento aūt fit nobis manife
ſtū ꝙ iſte ignis quē nondū ſentim⁹ eſt calid⁹ ꝙ hoc
reubarbaꝝ eſt colere purgatiuū. quod eīm videm⁹
in multis ſingularib⁹ quoꝝ memoriā habem⁹ hoc
experimētali v̄tute cognoſcim⁹ eſſe vel fore in ali=
is cōſimilib⁹ ſingularib⁹. eādem aūt intellect⁹ for
mans vniuerſalem cōceptū in multis hmōi ſingu
laribus aſſumit ſibi vniuerſale principiuꝫ tanꝙ̄ to
tum vt ꝙ oīs ignis eſt calidus. ꝙ oē reubarbaruꝫ
eſt colere pugatiuū. ¶ Et ſi queras quot oportet
eſſe ſenſationes memorias aut experiētias ad ta=
le principium eſſe creditū ⁊ notū. ¶ Ad hoc reſpō
det cōmentator ſcđo phyſicorū cōmento octogeſi
mo. dicēs ꝙ iudiciū vniuerſale nō acqritur i plib⁹
rebus niſi poſt magnā cōſiderationē de pluribus
indiuiduis. ⁊ dicit ꝙ hoc diuerſificat̄ ſm magis ⁊
minus ſm naturā ꝑncipij ⁊ naturā conſiderantis.
¶ Propt̄ quoꝝ euidentia rememoranda ſunt du
bia aliquoꝝ circa ꝑdicta. videt̄ eīm qbuſdā nulluꝫ
tale vniuerſale: videlꝫ qđ ſit nobis notū p experiē
tiam. eſſe ꝑncipiū indemōſtrabile primo qdem nō
eſt ꝑncipiū: q2 nō eſt p ſe manifeſtū. ſcđo non eſt in
demōſtrabile: q2 lꝫ non ſillogiſtice: tñ iductiue de
mſtōrat̄. dr̄ eīm ꝯmētator .ij. phiſicoꝝ ꝯmento octo
geſimo. ꝙ aliquis eſt modus inductionis demon
ſtratiuus: etiā in qua non inducunt̄ oīa pticularia
qm̄ acqrimus nobis aliqñ vl̄em certitudinē ex cō
ſideratiōe multoꝝ ſingulariū anteꝙ̄ cōpleant̄ oīa
ſingularia. ⁊ dicit ꝙ ſm hoc inductio hꝫ introituꝫ
in demōſtratione. hoc aūt nichil aliud eſſe videtur
ꝙ̄ ꝙ vl̄is ꝓpoſitio nobis fiat nota p experientiam
in multis ſingularib⁹. ¶ Itē ex hoc vident̄ differ
re principia quorū eſt intellect⁹ a ꝯclōnib⁹: quarū
eſt ſcīa. ars vel prudētia. ꝙ principia fiūt nobis na
turalr̄ cognita. ꝯclōnes aūt nobis ex precognitis
innoteſcūt. cū igit̄ illud vl̄e quod nobis fit cognitū
per ſenſum: memoriā: aut experientiā vel iductio=
nē, nō ſit nobis naturaliter cognitū: ſed ex preco=
gnitis acqſitum. videt̄ ꝙ nullū tale debet dici p̄i=
cipiū: nec ipſius eſt intellectū, ſed ſciam: artem: vl̄

ꝙdaꝫ ꝑn=
cipia ide
mōſtrabi
lia ſunt
vl̄ia et ꝙ̄
dā ſingu
laria.

opio alte
rū ꝙ vni=
uerſale
notū per
experien
tiā nō ſit
principiuꝫ
Secūdo
rationes
eorum.

prudentiā. ¶ Itē de pncipijs ſingularib⁹ dubita
tur. Utrū ſint in ſenſu vel in intellectu. nam ſi dica
tur ꝙ in ſenſu. tūc ipſorū non erit intellectualis ha
bitus de quo querebamus. propter quod de ipſis
nihil eſſet ad propoſitū: nec etiam ſufficit ea eſſe ī
ſenſu cum nō ſenſus ſed intellectus ſit ille qui ſm
ſciam/artem: vel prudentiā rōcinatur ex pncipijs
ſi aūt dicas ꝙ ſunt in intellectu: ſed tamen a ſenſu
eorum certitudo accepta eſt. tunc nō videt̄ ꝙ eoꝝ
cognitio vel habit⁹ cognitiu⁹ debet dici intellect⁹
qm̄ nō ex alio videt̄ alicui⁹ cognitio: vel habitus
dici intellectus: niſi quia ſumit̄ ab ipſi⁹ intellect⁹
natura non ab alio certitudinē. Et iterū cū intelle
ctus ſubtilior ſit: ꝛ potior ſenſu non videt̄ ꝙ intel
lectus ex certitudine ſenſus debeat ſibi certitudi-
nem aſſumere. ſed poti⁹ econtra. propter qđ vide-
mus. ꝙ errorē ſenſus ſepe corrigit itellect⁹ ¶ Ad

Reſponſio ad rōes opinióis ponentis ꝙ vle notū p experientiā nō ſit pncipiū.

hec aūt ꝛ oīa hmōi dubia dicendū eſt ſm Euſtra-
tium. ꝙ ſenſus/ſeu ſenſualis inductio/ſeu experien
tia non cōſtituūt cauſaliter intellectiuam cogni-
tionē: neqꝫ eius certitudinē. ſed ſolū miniſterialit̄
repn̄tando ſpecies rerum ſenſibilium ipſi intelle-
ctui. intellectus aūt agens qui facit de potentia ī
intellectis actu intellecta. vt dicit cōmentator ter
tio de aīa quē intellectum agentē videt̄ Linconiē
ſis primo poſterioꝝ vocare veꝝ doctorē. qui men
tem interi⁹ illuminat: ꝛ veritatē oſtendit. ſic igit̄
quecūqꝫ nobis credita fuerint apud intellectuꝫ p
ſenſum: aut ſenſibilē inductionē: aut experientiaꝫ
abſqꝫ alia ex pncipijs aliqs prioribus intellectua-
li rōne debent dici intellectualia pncipia: ꝛ inde-
monſtrabilia quoꝝ cognitio: vel habitus intelle-
ctus nominatur. quia cognita non ſunt: ꝛ credita
pncipaliter: niſi ex natura lumīe intellect⁹. Neqꝫ
obſtat. ꝙ talia pncipia inductione preuia cogno-
ſcuntur: qm̄ inductio gratia forme non de neceſſi
tate concludit nunqꝫ eni per inductionē compleri
poſſunt omnia ſingularia. cum ſint infinita. vn-
de ſi tu ſic arguas. iſte ignis calefacit: ꝛ iſte: ꝛ ille
ꝛ ſic de alijs: ergo omnis ignis calefacit. oꝫ ꝙ tu
dicas quomō tu ſciuiſti ꝙ ſic eēt de ſingulis quos
tu accipis in pmiſſis tu non potes dicere ꝙ p ſen
ſum. qꝛ ſingulos nunqꝫ ſenſiſti: ꝛ iterū ſi tu ita no-
uiſti de ſingulis: aut tu nouiſti eos oēs ſeorſum
ſm eorum rōnes ſingulares ꝛ proprias qđ eſt im-
poſſibile: vel ſm eorum cōmunem rationē: ꝛ tunc
illud eēt cognoſcere ꝙ oīs ignis calefacit: ꝛ ita
concluſio acciperet̄ in pmiſſis. igitur apparet. ꝙ i
ductio de neceſſitate nihil concludit gratia forme
ſꝫ itellect⁹ pcipiēs in multis ſingularib⁹ ita eē: ꝛ
nullā videns rationē propter quā non ita debeat
eſſe in alijs cogitur ex ei⁹ inclinatiōe naturali ad
verum concedere ꝙ ita ſit in alijs: ꝛ ſic tandem in

Iductio certificat ſolū miniſterialiter.

ipſo vniuerſalis pncipij credulitas firmat̄ ¶ Sic
igit̄ eſt intelligendū. ꝙ inductio habet introitum
in demonſtratione. non qꝛ certificat ſimplr̄ ſed mi
niſterialiter ſolum ſicut dictū fuit. Utrū autē tale
pncipiū ſit per inductionē/ſeu per experientiā ac-
ceptum debeat dici per ſe notū: vel non. Dici pōt

Diuiſio pncipiorū cōplexorum.

ꝙ nulla ſunt complexa pncipia per ſe manifeſta p
priuationē oīs preuie noticie tam complexe. ꝗꝫ
icōplexe. qm̄ ip oꝫ per primā intellectus operatio
nem terminos ſimplr̄ apphendere priuſqꝫ per ſe-
cūdam opationem eos componere: vel diuidere.
¶ Sed cōplexorum principiorū quedā ſunt quo
rum termini quātū ad rōnes dicētes qđ nominis
ſe manifeſte includunt. ita ꝙ ipſis notis ſtatim ap
paret intellectui ꝙ ſupponunt pro eodē. vel etiam
ſe manifeſte excludunt. ita ꝙ ipſis notis ſtatim ap
paret ꝙ non ſupponūt pro eodem: ꝛ talia pncipia
ſunt intellectui notis terminis per ſe manifeſta p
priuationem cuiuſlibet preuie noticie complexe/ſi
in ſenſu/ſiue in intellectu: niſi forte illa complexa
noticia requiratur ad notificādum quid nominis
terminorum hmōi forte principia ſunt ens eſt ens
albedo eſt color homo eſt aīal: vel etiaꝫ albedo nō
eſt nigredo. rationale non eſt irrationale. mortuū
non eſt viuum. non contingit idem ſimul eſſe ꝛ nō
eſſe. neceſſe eſt quodlibet eſſe vel non eſſe. et ſic de
multis alijs principijs. tam cōmunibus ꝗꝫ ſpecia
libus. Alia autem ſunt complexa pncipia quoruꝫ
termini ꝗtū ad rationes dicentes quid nominis
nec māifeſte ſe icludūt: nec manifeſte ſe excludūt
carēt tn̄ medio p qđ tale pncipiū poſſit ex manife
ſtiorib⁹ neceſ concludi. Dico igit̄ ꝙ ad hoc ꝙ talia
pncipia ī veritate ſua ſtāt intellectui manifeſta in
digent ꝙ fuerit in ſenſu preuia noticia complexio
nis terminorum. Et illorum principioꝝ quedam
ſunt ſtatim intellectui credita ex vna ſenſatione p
uia alia ex paucis. alia aūt indigent multis puijs
ꝛ ſenſationibus: ꝛ memoria: ꝛ experiētia. ſicut di-
ctum fuit. Iſta tamen principia dicunt̄ per ſe ma-
nifeſta per puationem pncipiorum complexoꝛuꝫ
priorum per que poſſint de neceſſitate concludi: ꝛ
huiuſmodi forte principia ſunt tam ſingularia. ꝗꝫ
vniuerſalia. vt ꝙ iſte ignis eſt calidus. iſte homo
currit. iſte aſinus currit. omnis ignis eſt calidus.
oē reubarbarū purgat colerā. iſte equ⁹ eſt qđ ru
pes. ꝛ ſic de alijs. ꝛ hoc ſit dictū de pmo articulo.

Quantū ad ſecundū eſt reme

Tertius articul⁹.

morandum ꝙ principiorum quedā ſunt quorū ra
tiones dicentes qđ nominis terminorum ſic ma-
nifeſte ſe includunt: vel excludunt ꝙ notis termi
nis intellect⁹ neceſſario veritati aſſentit: ꝛ non po
teſt diſſentire. alia autē ſunt quoꝝ rōnes terminoꝝ
nō ſic manifeſte ſe includunt: vel excludūt. ppter
qđ cū talia principia pmo intellectui offerunt̄ itel
lect⁹ nō neceſ aſſentit vitati eoꝝ. ſed poteſt diſſen
tire ppter qđ circa pmū modū pncipioꝝ nō ꝯtin-
git errare qꝛ cognoſcunt̄ notis terminis. circa ſe-
cūdū aūt ꝯtingit. Igit̄ ꝗtū ad ſcđm modū princi
pioꝝ nō videt̄ eē dubiū. qn ad pmpte facilit̄: ꝛ fir
mit̄ dicendū veꝝ idigeam⁹ habitu acqſito ſupad-
dito intellectiue potētie. qm̄ potētia circa ea circa
ꝗ innata eſt dirigere ꝛ errare. nō eſt ſcipā ſine ha-
bitu ſupadditu determinata ſufficient ad firmit̄ ꝛ
pmpte: ꝛ facilr̄ dirigere: ꝛ nūqꝫ errare. ¶ Sed ꝗ
tū ad primū modū principioꝝ dicūt aliqui ꝙ ī in-
tellectu pͤter potentiā intellectiuam nullus ponē-
dus eſt habitus ad dicendum verum circa ea cu-
ius ratio videt̄ eſſe: quia in potentia null⁹ eſt po-
nendus. ¶ Habit⁹ ſuperadditus: niſi ppter alte-
rum duoꝝ quorū primū eſt. vt potentia ſe hn̄s ad
oppoſita determinet̄ p habitū ad vnū oppoſitorū
magis ꝗꝫ ad alteꝝ. vt apperit⁹ per fortitudinē de-
terminat ad expectandu: ꝛ ſuſtinendum pericula
ſicut opꝫ per timiditatē aūt ad fugiendū. Scđm
eſt. vt potentia ad vnū certum opus determinata
tranſeat in illud opus firmit̄: ꝛ perfecte prompte
ꝛ faciliter. intellect⁹ autē ppter nullū iſtoꝝ circa
dicta pricipia videt̄ indigere habitu ſuperaddito

Iſta ē opinio ſācti Thome.

habit⁹ ſi nō ppt duo.

qm̄ ſtatim a principio cū talia principia ſibi occur
runt notis terminis .ipſe per ſeipſm̄ ſic eſt determi
natus ad dicendū verū ꝓmpte:ꝛ faciliꝰ ꝙ ſtatim
aſſentit eis:et poteſt eis diſſentire. ¶ Alij autem
dicte rationi aſſentientes dicunt in intellectu nul-
lum ponendū eſſe habitū acquiſitū ad verū dicen
dum circa hmõi principia concedunt tñ in eo po
nendū eſſe habitum nõ acquiſitū: ſed naturaliter
inſitū intellectui.quẽ ꝗdem dicūt intellectū agẽ-
tem.alij aūt vocant ipſm intelligibile lumen qđ in
anima humana ſimul creatū eſt cum ipſa aīa ab in
tellectu diuino.quẽadmodū grauitas:ꝛ leuitas ſi
mul cū formis grauiū ꝛ leuiū generantur. Ad quaꝫ
intentionẽ cõmẽtator dicit ſexto phiſicorū ꝙ dãs
formans dat oĩa conſequentia formã. Alij autẽ
eidẽ rõni aſſentientes cõcedunt in intellectu ponẽ
dum eſſe habitū acquiſitū ad dicendū verum cir-
ca dicta ꝑncipia.ſed illū habitū nihil aliud eſſe di
cunt.ꝙ̄ noticiam: vel actualẽ vel habitualẽ termi
norum ipſorum ꝑncipioꝝ. ¶ De his aūt opiniõi-
bus hoc concedi debet ꝙ ad noticiam intellectua
lem ꝑncipiorum cõplexorum requiritur intellectus
agens: ꝛ intellectus poſſibilis: ꝛ requiritur noticia
ꝑuia terminorum. De lumine aūt itellectuali his
ſuperadditio poſſet dici.ꝙ nulla videtur rõ neceſſi-
tas ad ponendū preter intellectū agẽtẽ tale lumẽ
intellectꝰ eñi agens. vt dicitur tertio de aīa.eſt ſicut
lux ad ꝗd ergo alia luce vel lumine indigemꝰ. Sy
tamen hec oīa nihil vel parū faciunt ad propoſitū
non eñi in pñti de tali actu querimꝰ: ſed querimꝰ
an ex actuali noticia ꝑncipioꝝ derelinquatur intelle
ctu aliquis habitus qui non erat ante hmõi actua
lem noticiã.inclinãs iteꝝ ad conſiſem ipſorum ꝑn
cipioꝝ actualem noticiã:quẽadmodū ex operari
fortia fit habitus in appetitu:iclinãs iteꝝ ad ope
randū fortia:ꝛ quẽadmodū ex actibus citariſan-
di derelinquitur in manu quidã habitꝰ quo manus
inclinatur et habilior redditur ad citariſandū ꝓut
dictum eſt in ſcđo libro ꝙ habitꝰ ex qualibet opa-
tionibus generantur ad ſimiles inclinans.non igitur
querimꝰ vtrū ad dicendum veꝝ circa ꝑncipia re-
quiratur ꝑuia noticia terminoꝝ ſed querimꝰ vtrū
dicendo ſemel vel pluries verū circa ꝑncipia ge-
neretur habitus in intellectu inclinãs/ſiue firmans
ꝛ habilitans ipſm ad iteꝝ dicendum veꝝ circa di-
cta ꝑncipia. ¶ Et forte non obſtãte rõne ſuperiꝰ
adducta non eſſet incõueniens dicere.ꝙ ex actua
li noticia ꝑncipiorum generetur habitus in aīa
inclinans:aut firmans intellectū ad aſſentienduꝫ
illis ꝑncipijs:ita tamen ꝙ nõ dico ꝙ ille habitus
ſit neceſſarius ad dicendum verum circa illa ꝑnci
pia:quẽadmodum etiam neqꝫ opꝫ cõcedere ꝙ ha
bitus ſcientificus ſit neceſſarius ad aſſentienduꝫ
concluſioni:et dicendum verum circa eam : neqꝫ
habitus iuſticie ad operandum iuſtum . Imo ha-
bitus vt apparuit in ſecundo generatur ex ꝑmis
operationibꝰ.manifeſtum eſt eñi.ꝙ quando cõclu
ſio aliqua nobis ꝑmo demonſtratur nos abſqꝫ ha
bitu ꝑuio ad hoc nos inclinante: vel determinan
te cogimur ꝑ noticiã ꝑmiſſaꝝ debito modo ordi-
nataꝝ ad aſſentiendū concluſioni ad concedendū
eam eē verã.ita igitur ꝛ cum nobis noti ſunt termi-
ni multorum ꝑncipiorum cõplexorum nos ex na-
turali inclinatione intellectꝰ cogimur abſqꝫ habi
tu ꝑuio concedere talia ꝑncipia eſſe vera.tamen ſi
cut tu vides circa concluſiones oportet imagina-

alia opi-
nio ꝙ cir-
ca ꝑnci-
pia ſim-
plr per ſe
nota ē po-
nēdꝰ ha-
bitꝰ ſꝫ in-
fuſus a
natura.

vult au-
ctor ꝙ ſit
ponendꝰ
habitꝰ:ꝛ
acꝗſitus
circa ꝑn-
cipia per
ſe nota.

ri circa ꝑncipia.cum enim concluſio aliqua fuerit
tibi demonſtrata.tamẽ ꝓpter ſophiſticationes ad
oppoſitū ocurrẽtes forte tibi inſolubiles aſſenſus
ſeu adheſio quã ꝟtute demonſtrationis habes ad
illam concluſionem debilitabitur.licet tu nõ poſſis
dicte concluſioni diſſentire.mens ei ligata nõ põt
ita firma eſſe ſicut ſi eſſet libera ab oĩ impedimẽ
to ſeu ligamento.ſemper enim ad ligamentū aſpi
ciens formidat:niſi aſſuetudo tollat formidinem
ſicut ei aſſuetudo ſuſtinendi terribilia frangit for
midineꝫ vel timorem quã illa terribilia nata ſunt
inferre.ſic aſſuetudo aſpiciendi demonſtrationeꝫ
ꝛ aſſentiendi concluſioni firmat adheſionẽ:ꝛ tol-
lit formidinem quã innate ſunt inferre ſophiſtica
tiones ad oppoſitum occurrentes.nec iſtud ē mi-
rum.imo nos videmꝰ ꝙ ſi quis per modiculã ex-
hortationem.vel ſolum forte per audire dici con-
ſueuit alicui dicto aſſentire.licꝫ falſo tante firmita
tis erit eius adheſio.qđ frangi non poterit etiam
ſi oppoſitū demonſtretur.vnde ſcđo metaphiſice di
cit Ariſto. quantã vim habeat qđ conſuetū eſt.le-
ges oſtendūt:in quibus fabularia ꝛ puerilia ma-
gis quidẽ valent propter cognoſcere de his propter
aſſuetudinẽ:propter qđ etiam cõmentator in pro
logo tertij phiſicorum dicit ꝙ ideo fides vulgi eſt
fortior ꝙ̄ fides philoſophorum. qm̄ vulgus non
aſſueuit audire aliud.philoſophi aūt audiūt mul
ta. ¶ Sic igitur eſt opinandum.ꝙ cum nobis pro-
ponuntur ꝑncipia firmiſſima.licet eis intellectꝰ ne-
ceſſario aſſentiat.ꝛ non poſſit eis diſſentire tamen
aliquando per ſophiſticationes in oppoſitū ocur
rentes cõtingit adheſionẽ debilitari.ꝛ tandẽ quã
dam formidinem generari:ꝛ hoc expertꝰ ſum de
primo ꝑncipio.vt mihi videtur.queſiui enim a mul-
tis vetulis vtrū crederent ꝙ poſſent ſimul come-
dere:ꝛ non comedere:ꝛ ſtatim reſponderūt ꝙ nõ
tunc igitur ego ſic arguebam vos ſcitis ꝙ deus eſt
oĩpotens.ipſe poteſt totū mundū adnihilare cre
ditis ne ergo ꝙ deꝰ poſſet facere ꝙ ſimul comede
ritis:ꝛ non comederitis.ꝛ rūderūt neſcio. ¶ Cõ
cedendum eſt igitur ꝙ ex frequenti conſideratione
ꝛ adheſione circa prima principia oīno notiſſima
non firmatur aſſenſus adheſio niſi propter habitum
ex frequẽti cõſideratiõe ꝛ adheſione derelictum in
intellectu.quo habitu intellectꝰ inclinatur:et ſi non
ad aſſentiendū/tñ ad firmiter aſſentiendū ꝛ nõ for
midandū ꝓpter quaſcunqꝫ apparentias obuiantes

Curioſi-
tas buri-
dani ī ex-
perientijs
ſumẽdis

De tertio autem articulo di

cendū eſt ꝙ habitꝰ ꝑdictꝰ quo intellectꝰ firmatur ad
dicendū veꝝ circa ꝑncipia eſt ꝟtꝰ:qꝛ ꝟtus potẽtie
attenditur ſm opꝰ ꝑfectiſſimū in qđ potẽtia põt. ſꝫ
dictꝰ habitꝰ determīat intellectū ad opus ꝑfectiſſi-
mū in qđ ipſe põt in ordine ad ꝑncipia idemõſtra-
bilia:qꝛ determīat ipſm ad firmã adheſionẽ veritatẽ
cū eſſet in potentia ad firmã:ꝛ infirmã.ergo talis
habitꝰ ē ꝟtꝰ ipſius intellectꝰ in ordie ad indemon
ſtrabilia ꝑncipia. ¶ Ad rõnes. Ad ꝑmã dicẽduꝫ
eſt ꝙ ſi itellectꝰ ſit determīatꝰ ad dicendū veꝝ circa
aliq̄ ꝑncipia:tñ nõ ē determīatꝰ ad dicẽdū veꝝ firmi
ter ſine quacūqꝫ formidie. ¶ Ad aliã dicẽdū ē ꝙ
ſi nõ eſt difficile dicere veꝝ.tñ ē difficile firmiter di-
cere:ꝛ ſine formidine. ¶ Ad aliã dicendū ꝙ a na
tura ſumꝰ determīati ad dicẽdū veꝝ circa aliq̄ ꝑn-
cipia:ſed nõ ad firmiter dicẽdū illud veꝝ:ꝛ ſine for
midine. ¶ Ad aliam dicẽdū eſt ꝙ ſi circa aliqua

principia non contingat errare negãdo ipa tñ cõtingit eis nõ oĩno firmiť aſſentire. Hec de qſtiõe.

Duodecimo queritur.

Utrum ſapiẽtia ſit intellect⁹ ⁊ ſcia? ¶ Arguiť ꝙ nõ: qꝛ vn⁹ habit⁹ intellectualis non eſt duo habit⁹ intellectuales: ſed ſapientia eſt vnus habit⁹ ītellectualis. intellectus aũt ⁊ ſcia ſunt duo. aliter nõ eſſent qnqꝫ habit⁹ intellectuales ſḿ ꝙ ponit eos Ariſt. ¶ Itẽ cõpoſitũ nõ eſt partes ex quib⁹ cõponitur ſed ſapientia cõponiť ex intellectu: et ſcia. igiť ⁊c. Maioꝛ patꝫ in qnto methaphiſice. hec eni ſillaba ba non eſt b. ⁊ a nec idẽ eis. vt ibi diciť. Minoꝛ apparet ꝓmo magnoꝝ moꝛaliũ expꝛeſſe. ¶ Itẽ ſeqreť ꝙ phiſica ⁊ mathematica poſſẽt ita dici ſapia. ſicut metaphiſica. ꝯñs eſt fľm vt patꝫ ꝓhemio metaphiſice. ꝯña patꝫ: nã ſicut metaphiſica conſiderat ⁊ ꝯtinet ꝓncipia ꝑ que demõſtrat: ⁊ cõcľones ⁊ quas demõſtrat: ita phica ⁊ mathematica: ⁊ oĩs alia ſcientia. ¶ Itẽ ꝯūis ſapia includit in ſua rõne intellectũ: et ſciam. tñ nõ põt eſſe vtrũqꝫ formaliter. ſed vel intellect⁹ tñ: ⁊ ſic ſimpľr loquẽdo nõ debet dici ſcientia: vel ſcia tñ: ⁊ tunc nõ debet dici ſimpliciter nec intellectus nec ſcientia.

Oppoſitũ dicit Ariſt. ⁊ ꝓbat

dicens opꝫ autem ſapientẽ non ſolũ ex principꝭs ſcire: ſꝫ ⁊ circa ꝓncipia veꝝ dicere. quare vtiqꝫ erit ſapientia intellect⁹: ⁊ ſcia. Multi ſunt modi diſtiguendi ſapiam ab intellectu ⁊ ſcia. ¶ Quidã eni dicunt ꝙ in demõſtratione ſcientifica demõſtrãte propter qd opꝫ ꝓncipia eſſe per ſe nota. ⁊ coꝝ noticia ꝯtinet ad habitũ q̄ dŕ intellect⁹. et oꝫ ibi eſſe cõcluſionẽ demõſtrabilẽ vel demõſtratã cui⁹ noticia pertinet ad ſciam. ſed nec iſte noticie ſufficiũt ſed oꝫ ibi eẽ cõnexionẽ ꝓncipioꝝ ad concluſioneꝫ quia opꝫ cognoſcere nõ ſolũ ꝙ ꝓncipia ſint vera: ⁊ ꝙ concluſio ſit vera. ſꝫ etiã ꝙ concluſio eſt vera ꝓpter veritatẽ ꝓncipioꝝ. ⁊ hec tertia noticia ꝯtinet ad ſapiam. licꝫ eni hec tres noticie cõcurrant ī eadẽ demõſtratione. tñ formaliter diſtinguntť. aliud eni eſt cognoſcere ꝙ terra interpoſita eſt inť ſoleꝫ ⁊ lunã. ⁊ aliud ꝙ eclipſať luna: ⁊ aliud ꝙ ipa eclipſať ꝓpť dictã ťre inťpoſitionẽ: ⁊ illã tertiã noticiã notauit Ari. ī diffinitiõe ipi⁹ ſcire ꝓmo poſterioꝝ qñ dr: ⁊ qm̃ illi⁹ ẽ cã. ¶ Cõtra iſtũ modũ dicẽdi obqciť: qꝛ ſequereť ꝙ oĩs ſcia demõſtratiua ꝓpter qd ꝗūcũqꝫ eẽt de entib⁹ infimis ⁊ vilibus diceret ſapientia ſicut ⁊ ipa metaphiſica. cui⁹ oppoſitũ diciť ꝓhemio metaphiſice: ⁊ in iſto ſexto: vbi dr Ariſt. ſapientiã eſſe honorabiliſſimoꝝ. ¶ Sꝫ ad hoc rñderi põt. ꝙ ſicut in homie ponim⁹ ꝟtutẽ ſḿ qd: et virtutẽ ſimpľr dico ꝟtutẽ ſḿ quid: qꝛ perficit hominẽ nõ ſḿ totũ: nec ſḿ ei⁹ partẽ ꝓncipaliſſimaꝫ ſicut ſunt artes q̄ ſolũ ꝑficiunt hoiem ſḿ intellectũ factiuũ. dico aũt virtutem ſimpľr que perficit hoiem ſḿ totũ: vel ſḿ partẽ ꝓncipaliſſimã a qua totũ natũ eſt ſimpľr denoiari: ⁊ ſicut in hoie eſt dare prudentiã ſḿ quid: ⁊ prudentiã ſimpľr. et dico prudentiam ſḿ quid ſḿ quã homo diciť non prudens homo. ſed prudẽs miles: aut nauta ⁊c. ⁊ dico prudentiam ſimpľr ſḿ quam dicim⁹ hoiem ſimpliciter prudentem hoiem de qua prudentia locutus eſt Ariſto. dicens. videť autem prudentis eſſe poſſe bene conſiliari circa ipius bona ⁊ conferentia non ſḿ partem. ſed ad bene viuere totum de prudentia autem ſḿ quid locutus eſt cum ſubdit ſignum autem quia ⁊ circa aliquid prudentes dicimus. quando ad finẽ aliquẽ ſtudioſum bene rõcinabuntur quorum non eſt ars. Ita dicem⁹ ī homine aliam eſſe ſapientiã ſḿ quid ſḿ quã homo diciť ſapiens mathematic⁹: aut ſapiens medicus aliam aũt ſapientiã ſimpľr ſḿ quã dicim⁹ hoiem ſapientẽ hoiem: et eſt illa que conuenit hoi ſḿ ei⁹ partem: ⁊ potentiam excellentiſſimã. ſcꝫ reſpectu obiecti excellẽtiſſimi. de ſapiẽtia igiť ſḿ ꝙ loquiť Ari. ꝓhemio metaphiſice cũ dicit artifices ſapiẽtiores eſſe expertis: ⁊ architectores eſſe ſapiẽtiores manu artificibus. de ſapientia aũt ſimpľr loqtur ibidem dicens eam eſſe circa primas cauſas ⁊ prima principia nec eſſe actiuam: ſed ſpeculatiuã ⁊ ipam ſolam eſſe liberam ⁊ diuinam ⁊ honorabiliſſimã. Simiľr in ſexto huius loquiť de ſapiẽtia ſḿ quid cum dicit ſapientiam autem in artib⁹ certiſſimis ſḿ artes aſſignamus phidiã latomũ ſapientem policletũ ſtatuificem. deinde ſubdit de ſapiente ſimpľr eſſe autem quoſdã ſapientes eſtimamus totaliter. Dicerent ergo illi ꝙ ita in proceſſu phiſico: vel mathematico: aut vbicũqꝫ contingit effectum demonſtrare ſimpľr per cauſam eſt dare ſapientiam formaľr diſtinctã ab intellectu: ⁊ ſcientia. ſicut in metaphiſica: licet ſapientia in proceſſu metaphiſico. propter excellentiam magis debeat dici ſimpľr ſapientia. ſicut paulũ inter ceteros vocamus ſimpliciter apoſtolum. et videtur mihi. ꝙ hoc poſſet rationabiliter ſuſtineri. ¶ Diceretur igitur ꝙ ſapientia non eſt formaľr intellect⁹: ⁊ ſciẽtia: ſed quaſi materialiter: ⁊ ſuppoſitiue: quia non ſḿ noticiam ꝓncipij: nec ſḿ noticiam concluſionis dicitur ſapientia formaliter. ſed ſḿ noticiam tertiam qua cognoſco: non ſolum hoc eſſe: ⁊ illud ſed hoc eẽ propter aliud. ¶ Alio modo poteſt dici ꝙ ſola methaphiſica dicitur ſapientia. ſi loquamur ſolum de habitibus intellectualibus nobis humanitus acquiſitis. prout de eis loquiť Ariſt. ipa enim metaphiſica differt ab alijs ſcientijs: qa ipa verſatur: ⁊ circa principia doctrine cõmuniſſima. vt apparet quarto metaphiſice. ⁊ circa prima ꝓncipia eſſendi. ſcilꝫ circa deum: ⁊ intelligentias. Alie autem ſcientie verſantur circa principia ſpecialioꝛa modo prima pricipia doctrine cõmuniſſima ſunt tante latitudinis ꝙ quicũqꝫ negat ea ipſe negando cõcedit aliud: ex quo poſſibile eſt arguere contra ipm ducendo ipm ad redargutioneꝫ. ſic autem non eſt de principijs ſpecialibus. propť qđ methaphiſica: ⁊ logica habent viam contra negãtes ſua principia: ⁊ non alie ſcientie. ſicut diciť primo phiſicoꝛũ: et apparet quarto metaphiſice: nec credas ꝙ talis modus ꝓcedendi ſit ſophiſticus ſicut aliqui putant. imo eſt verus proceſſus non tamen ad probandum ſimpľr. ſed ad redarguenduꝫ negantem: ideo talem proceſſum vocat Ariſtot. elenchum. elenchus enim non eſt ſillogiſmus ſophiſticus: ſed eſt ſillogiſmus contradictionis. id eſt inferens et ducens ad metham contradictionis qui poteſt accipere tanqꝫ vera ea que ꝯñs concedit. licet ſint falciſſima. Ex quibus apparet. ꝙ metaphiſica dupliciť ſe habet ad huiuſmodi ꝓncipia. vno modo per modum intellectus: inquantum concedit ea ſine probatione ex ſola naturali inclinatione intellect⁹ ad ipm verum. Alio modo

Pm⁹ modus diſtinguẽdi ſapiẽtiã ĩtellectu ⁊ ſcia

quid ſapiẽtia eſt ītellect⁹: ⁊ ſcia ſꝫ ꝓmũ modũ.

ſcđs op̃ nio / ſiue mod⁹ dicendi.

metaphiſica duplr ſe hꝫ ad ſua pricipia.

per modum ſcientie inq̄tũ habet viã ad arguẽdũ
de ipſis elenchice cõtra negãtes ea. Jdeo ſapia ſi-
mul eſt intellect⁹ ⁊ ſcia. ¶ Et quãuis iſta ſnia vide
tur eẽ clara. tñ nõ ſatiſfacit dictis Ariſt. Nã Ariſ.
non ſolũ vult ꝙ ſapientia ſit intellect⁹: et ſcia cir-
ca prima doctrine p̄ncipia: ſed etiã circa p̄ma p̄n
cipia eẽndi que ſunt de⁹ ⁊ intelligentie. vñ dicit ꝙ
ſapientia eſt intellect⁹ ⁊ ſcia honorabiliſſimoꝝ na
tura. ⁊ illa honorabiliſſima dicit eſſe hoie: puta lõ
ge diuiniora ſm naturã manifeſtiſſima ex qb⁹ cõ-
ſtat mũd⁹. ⁊ iõ dicit ſapientiã eſſe circa admirabi-
lia difficilia ⁊ diuina. ⁊ illa ſunt de⁹ ⁊ intelligentie
vt ẽt pꝫ p̄hemio meta. pp qð alij ſubtili⁹ intuẽtes
dicũt ꝙ cũ oĩs nr̃a cognitio intellectiua depẽdeat
quodãmõ ex ſenſitiua. nos nõ poſſum⁹ niſi ex ſen
ſibilib⁹ aſcẽdere ad noticiã ſepatoꝝ circa q̃ ſapia
p̄ncipalr̃ verſaẽ: qꝛ cũ iſta ſenſibilia valde ſint im
proportionata illis ſubſtãtijs ſepatis. ipã nõ ſunt
ſufficientia media ad ducendũ in ſufficientẽ noti
ciã illaꝝ. niſi intellect⁹ nr̃ ex proprio lumie ſuo na
turali eẽt capax ãplioris noticie de ipſis ſubſtãtijs
q̄ eſſet illa q̃ poſſet haberi de ipſis ꝟtute ſenſibiliũ
imo dicũt ꝗ̄ꝗ ꝙ illud lumẽ nr̃i intellect⁹ ꝓpter ni
miũ aſpectũ ad iſta ſenſibila obũbraẽ vt ſepe non
poſſit naturas abſtractoꝝ. ꝓpẽ qð opꝫ in appetitu
ſedari ſenſibiles paſſiones: vt nõ trahãt ipetũ in-
tellect⁹ ad ſenſibilia. qb⁹ ſedatis depuraẽ illud lu
mẽ ⁊ poſſum⁹ clare intueri ſubſtãtias ſeparas illa
claritate q̃ ẽ hũane nature poſſibilis i hac vita. ob
hoc eni dictũ eſt in fine p̄mi magnoꝝ moraliũ. ꝙ
prudentia eſt ſicut ꝓcurator ſapie q̃ ꝯtinẽs paſſio
nes ⁊ tpans parat locũ ſapie vt aliãs nõ impedita
poſſit in ꝓpriũ op⁹. ¶ Dicũt igiẽ iſti ꝙ meta. q̃ ſꝫ
tertia opi- Ari. vocaẽ ſapia inq̄tũ verſaẽ circa ſubſtãtias ſe
nio in ſũ- patas hꝫ ſe ad hmõi ſubſtãtias p̄mo p modũ ſcie
ma. inq̄tũ nõ põt niſi p ſenſibilia venire in noticiã il-
laꝝ. Scðo p modũ intellect⁹ inq̄tũ vltra ſenſibi-
liũ exigentiã ꝟtute ꝓpriã luſa ſapit naturas earũ.
Et forte dicti tres mõi dicẽdi ñ opponũẽ adiuicẽ.

Ad rõnes p̄ncipales dicendũ

eſt ſm p̄mã viã ꝙ ſapientia nõ eſt formalr̃ intelle
ctus neq; ſcia. ſed matialr̃ modo p̄dicto. vel dicẽ-
dũ eſt iuxta ſcðam viã ꝙ p q̄to ſapientia intelle-
ctus ⁊ ſcia ſunt habit⁹ diſtincti. ſapientia nõ ẽ in-
tellectus ⁊ ſcia. ſꝫ modũ ⁊ q̄ſi ꝟtutẽ hñs intellect⁹
ſcie. Nã intellect⁹ eſt habit⁹ p̄ncipioꝝ ſp̃aliũ per
ſe notoꝝ. ſcia ãt eſt habit⁹ ꝯcluſionũ ex ſe dubiaꝝ p⁹
⁊ demonſtrataꝝ poſteri⁹. ſapientia aũt eſt habit⁹
p̄ncipioꝝ p̄moꝝ ⁊ cõiſſimoꝝ q̃ modũ habet intel-
lect⁹ inq̄tũ concedit ea per ſe ⁊ modũ ſcie habet i
q̄tũ põt arguere de eis cõtra negantes vel dicen-
dũ ſm tertiã viã modo ſimili. ſ. ꝙ ſapientia nõ eſt
formaliẽ intellect⁹ neq; ſcia. ſed eſt habit⁹ circa ta
lia q̃ nec ex ſe tñ notificabilia ſunt nobis: nec tñ
ꝟtute mediorũ p q̃ oꝫ nos duci in noticiã ipoꝝ: ſꝫ
ſm vtrũq; modũ ſimul ꝓpẽ qð ſiẽ pticipat modũ:
ſeu ꝟtutem intellect⁹: ⁊ ſcie. Hec de q̄ſtione.

Ecimo tertio queriẽ.

Utrũ prudentia ſit vna tñ circa ob-
iecta oĩm ꝟtutũ moraliũ? ¶ Arguiẽ
ꝙ nõ qꝛ vel illa obiecta ſunt formaliẽ
diſtincta vel nõ. ſi dicas ꝙ ſic ergo circa ea erũt di
ſtincte prudẽtie cũ habit⁹ diſtiguantur p obiecta.
ſi aũt dicas ꝙ nõ hoc vꝫ fſm. qꝛ tũc ſequereẽ ꝙ vir
tutes morales nõ eſſent diſtincte. ſꝫ vna tñ qð eſt
fſm. ¶ Jtẽ nõ min⁹ diſtinguñẽ ea circa q̃ verſaẽ
prudentia q̄ ea circa q̃ opanẽ artes factiue ſed p
pter diſtictionẽ factibiliũ artes ſunt plures. g̃ ꝓpẽ
diſtictionẽ agibiliũ prudentie erũt plures. ¶ Jtẽ
dicit Ariſt. ꝙ rõnẽ opꝫ eadẽ dicere. ſcꝫ p prudẽtiã
⁊ appetitũ ꝓſequi ſcꝫ per morales ꝟtutes. g̃ ſicut
oportet plures ponere ꝟtutes morales propẽ di-
uerſa proſequibilia. ita oportet ponere plures pru
dentias propter diuerſa dicibilia.

Oppoſitum dicit Ariſt. in fi-

ne hui⁹ ſexti libri q̃ per hoc intẽdit ꝓbare ꝟtutes
morales nõ poſſe abinuicẽ ſepari: qꝛ ꝯnectunẽ pru
dentie vni exñti. Dicendũ ẽ cũ philoſopho ꝙ pru
dentia eſt vna tñ circa obiecta oĩꝫ ꝟtutũ moraliũ
¶ Jſta concluſo patꝫ p̄mo p ꝯuenientiã prudentie ꝓbat pru
ad meta. metaphiſica eni ſtatuit ſibi p̄ma p̄ncipia dẽtiã eẽ a
⁊ ſibi ꝓpriũ illud qð eſt oĩꝫ entiũ p̄ncipiũ. ſ. deum ſe vnã ꝑ
ita ꝙ oĩa q̃ ꝯſiderat ipã ꝯſiderat ſm reductionem cõueniẽ-
ad ipm vel mediate vel imediate. ꝟbi grã reducẽ tiã ad me
do accidens in ſubſtantiã: ⁊ ſubſtantias materia- taphyſi-
les in ſubſtantias abſtractas. ⁊ oẽs abſtractas in cam.
deũ ⁊ ꝓpter hoc ipã meta. vna exiſtens eſt oĩm en
tiũ ꝯſideratiua ſm tñ reductionẽ ipoꝝ in p̄mũ p̄n
cipiũ qð eſt de⁹. alie ſunt ſcie q̃ non reſoluũt conſi
derata in p̄mũ p̄ncipiũ oĩm entiũ. ſed in ſp̃alia p̄n
cipia ſunt plures ⁊ diſticte ſm diſtinctionẽ illoꝝ
p̄ncipioꝝ: nec aliqua illaꝝ eſt ꝯſideratiua toti⁹ en
tis. ſed partẽ eius inclinãtes aliqua circa hãc ſpe-
culanẽ accidentia in q̄rto meta. verbi grã natura
lis natura aſſumit ſibi tãq̄ p̄mũ p̄ncipioꝝ ⁊ oĩa q̃
conſiderat. ꝯſiderat in habitudine ad naturã: ⁊ ea
vltimate reſoluendo in ipam: ideo qꝛ natura non
eſt oĩm entiũ p̄ncipiũ ipã non ꝯſiderat ens vlr̃: et
ita de meta. ⁊ alijs ſp̃alibus ſciẽtijs: ⁊ hoc eſt rõna
bile: qꝛ ſicut determinari debet in meta. ſcie diſti-
ctionẽ ſuã originalr̃ accipiunt ex diſtinctione ſuo
rũ p̄ncipioꝝ primoꝝ in que oĩa reſoluũt. ⁊ hãc ſen
tentiã ſatis videẽ Ariſt. exprimere ſexto meta. di-
cens. ſiquidẽ igiẽ nõ eſt aliqua altera ſubſtãtia im
mobilis. hic prior ⁊ philoſophia p̄ma ⁊ vlis: ſic qꝛ
p̄ma de ente inq̄tũ ens huius vtiq; erit ſpeculari
⁊c. Jgiẽ ꝯſilr̃ ille habit⁹ eſt vn⁹ circa oĩa opabilia
hũana q̃ ſibi p̄mũ. et ꝓpriũ principiũ ſtatuit illud
qð eſt principiũ oĩm opabiliũ hũanoꝝ ⁊ q̃ oĩa q̃
cõſiderat. ꝯſiderat ſm habitudinẽ: ⁊ reductionem
in ipm ſed prudẽtia ẽ talis habit⁹ qð pꝫ: qꝛ in opa
bilib⁹ finis opationis eſt p̄ncipiũ ꝯſiderationis i
qð oĩa ꝯſiderata debent reduci. q̃ tñ ſm exigẽtiã fi
nis oꝫ cetera moderari. vltimatus ergo finis oĩm
operationũ: ⁊ operabilium hũanorum eſt primus
principium conſiderationis omnium ipſorum. ta-
lem autem finem ſtatuit ſibi prudentia quod patꝫ
primo: quia ſicut dictum fuit in prioribus queſtio
nibus prudentia ſemper intendit honeſtum: quia
bonum ſimpliciter. ergo neceſſe eſt ꝙ intendat vl
timũ finem oĩm opabilium hũanorum conſequen
tia probatur: quia cum vnus ſit omnium opatio-
num humanarum finis. ſicut in primo apparuit:
et finis ſit quoddam optimum ſm ſe intñ ꝙ con-
tinet vniuerſaliter oĩm alioꝝ bonitatem. propter
qð dicit ꝯmẽtator ſcðo methaphiſice ꝙ nihil ẽ bo
nũ niſi ꝓpter cauſas finales. manifeſtũ eſt ꝙ omne
illud eſt bonũ ſimplr̃ ⁊ honeſtũ: qð valet ⁊ ordina
tur ad illũ vltimatũ ⁊ cõem finẽ adipiſcendũ. ⁊ oẽ

Impoſſibile eſt diſcernere ꝗd ſimplicit bonū: niſi ꝑ reſpectū ad finem vltimum

illud eſt ſimplicit malū: ⁊ inhoneſtū quod eſt ade⸗ ptionis illi⁹ finis ipeditiuū. ꝙ ipoſſibile eſt diſcernere ꝑfecte ꝗd eſt ſimplr bonū: ⁊ quid nō: niſi per aſpectū ad illū finē. hoc aūt diſcernere prudētie eſt. cū ipſe ſp vt dictū eſt intendat honeſti: ⁊ ſimplr boni ꝓſecutionē ⁊ oppoſiti repulſam. ꝙ ſequit ꝙ prudentia ꝓmū ꝓncipiū ſibi ſtatuit finē oim operū: et operabiliū hūanorū. ℞ item ſcđo ſic probat. dicit Ariſto. ꝙ prudentis eſt bn̄ poſſe cōſiliari circa ipſi bona ⁊ ꝯferentia nō ſm ꝑtē: ſꝫ ad bn̄ viuē totū. cōſtat aūt ꝙ beneviuere totū eſt felicit/ſiue btē viuere. vnde Boeti⁹ dicit. ꝙ btitudo ē ſtat⁹ oim bonorū aggregatione ꝑfect⁹. ꝙ prudētis eſt poſſe bene cōſiliari ad beatitudinē. et hoc etiā expreſſe ꝓbat Sene. ad luciliū epiſtola ſubinde: dicēs. quotiēs ꝗd fugiendū ſit: aut ꝗd petendū volens ſcire: ad ſummū bonū ⁊ propoſitū toti⁹ vite tue reſpice. Illi eni ꝯſentire debet ꝗcquid agim⁹. vide epiſtolā totā ſi placꝫ. prudēs igit finē ſibi ſtatuit beatitudinē ꝗ eſt finis oim opeꝝ ⁊ opabiliū hūanoꝝ. ex quibus ſequit ꝙ prudentia vna exn̄s erit oim opeꝝ ⁊ opabiliū humanoꝝ ꝯſideratiua ſm ꝙ reducibilia ſūt i btitudinē: ⁊ ad bn̄ viuēdū ordiabilia ⁊ hec ſit ꝓma rō ad ꝓmā ꝯclōnē ꝓpoſitā demonſtratiua.

Secūda rō erit ad idē talis.

Scđa rō ꝙ prudētia ſit vna.

ſicut apparet in habitib⁹ ſpeculatiuis. ita ꝯcedendū eē vt in practicis. ſꝫ in ſpeculatiuis dicit Ariſ. quarto metaph. ꝙ nō ſolū coꝝ ꝗ ſm vnū dictoꝝ ē vni⁹ ſcie ſpeculari. ſꝫ ⁊ dictoꝝ ad vnā naturā. ꝙ ſimilr vni⁹ habit⁹ practici nō ſolū ē ea opabilia cōſiderare ꝗ ſm vnū dn̄r: ſed ⁊ eaꝗ ad vnū dn̄r. ꝯſtat aūt ꝙ oia hūana opa ⁊ operabilia ad vnū finē vltimū reducenda ſunt. vꝫ ad btitudinē. ſicut dictuꝫ fuit ꝓmo libro. ꝙ de omib⁹ humanis opationib⁹: ⁊ opabilib⁹ debet eē vn⁹ habit⁹ practic⁹ ſm illam rōnē ſm quā reducibilia ſunt in illū finē. talis aūt habit⁹ nō eſt: niſi prudētia. io ⁊c. Tertia rō ad idē talis eſt ſicut Ariſt. dicit ſcđo de aia ꝙ ſenſū cōem oꝫ eſſe vnū reſpectu ſenſibiliū diuerſoꝝ ſenſuum exterioꝝ ꝓpter qđ cōparat inī ea ponendo ꝯuenientiā: ⁊ dn̄am. ita opꝫ habitū ſm quē ꝯpam⁹ aliqua plura adiuicē eſſe vnū reſpectu illoꝝ pluriū. ſꝫ ſm prudentiā ꝯparam⁹ oia obiecta oim ꝟtutū moraliū: ⁊ oēs ipoꝝ circunſtātias adinuicē. ꝟbi grā venīt inimici adiuadendū ciuitatē: veniūt etiā duo ciuiū tibi dicentes. dn̄e diſcordiā habem⁹ fac nobis iuſticiā: vel oportebit nos bellare adinuicem. Et iteꝝ tu fameſcis: ⁊ ſitis valde: ⁊ habes bonuꝫ cibuꝫ/panē: ⁊ potū. ecce igit tibi occurrūt obiecta trium ꝟtutū. vꝫ fortitudinis/iuſticie: ⁊ ꝯpantie. an igit comedes: ⁊ bibes: vel facies illis iuſticiā: vel ibis obuiā inimicis. ꝯſtat ꝙ dn̄a prudētia hec omia conſiderans: ⁊ ſingulas circunſtātias hinc inde attendēs: ⁊ cōparens adinuicē/ dicet tibi ꝗd oporteat agē. ſeqt ꝙ ꝙ neceſſe ē eē vnā prudētiā ꝯſideratiuā ⁊ collatiuā oiꝫ opeꝝ ⁊ opabiliū hūanoꝝ.

Ad rōnes in oppoſitū. Ad ꝓ⸗

mā dicendū eſt ꝙ oia opabilia humana ſunt obiecta prudētie ſm vnā rōnē formulē. ſ. ſm ꝙ ſunt in btitudinē ordinabilia. ſꝫ nō ſunt obiecta ꝟtutum moralium ſm eandē rōnē. nichil eni hn̄t ordinare morales virtutes ſed in illud inclinare quod per prudentiam ordinatū eſt. Sciendū eſt igit ꝙ ꝟtutes morales in appetitu ponende ſunt primi⁹: vl

notabile

ad refrenandū impet⁹ paſſionū: vel ad tenendum appetitū ne trahat: vel ab obediendo rōni ipediatur impetib⁹ paſſionū. ad hoc eni ſtati ꝯſequit. vt appetit⁹ obediat rōni innatus eſt eni obedire ei: ⁊ nulla eſt cauſa inobedientie: niſi qꝛ paſſiones innate ſunt inclinare in ipſꝫ in cōtrariū. Igit opabilia hūana ſunt obiecta ꝟtutum moraliū. ſm ꝙ ſunt inclinatiua appetit⁹ per paſſiones quas innata ſunt ei iferre ꝓpter qđ formales eoꝝ rōes/ꝓut ſunt obiecta ꝟtutū moralium diſtingunt ſm ꝙ ſunt illatiua paſſionū genere diuerſarum. ex quo patet ꝙ rōnabiliter ꝟtutes morales ſunt plures. prudentia tamen manet vna tm̄. ¶ Ad aliā dicendū ē ꝙ artes nō ſtatuūt ſibi finē vltimū: ⁊ vlēm oim operum humanoꝝ: ſꝫ fines ſpeciales in vlteriorem finem ordinabiles. ſicut apparuit in alia ꝗſtione ꝓpt qđ nulle ſciētie ſpeculatiue ſpāles ꝯſiderāt totū ens. ſicut dictum fuit: ita nulle artes cōſiderāt totum opus hūanū. ſed omēs aſſumūt ſibi aliquā partē opabilium humanoꝝ. ideo plurime ſunt artes prudentia vero vna tm̄. ſicut ſunt plures ſcientie ſapientia vero vna tantum. ¶ Ad vltimā dicendum ſicut ad primam.

Decimo quarto queri

tur. Utrū prudētia monoſtica: ⁊ prudentia ciuilis: ⁊ prudentia economica ſint idē habit⁹ aut diuerſi? ¶ Arguit ꝙ diuerſi. qꝛ illi habitus ſunt diuerſi ꝗ ꝯtra ſe inuicē diſtingunt he aūt prudentie ꝯtra ſeinuicē diſtingunt ꝑ Ariſto. in lra. igit ⁊c. ¶ Itē ſcia monaſtica que traditur in libro ethicoꝝ: ⁊ ſcientia economica ꝗ tradit in libro economicoꝝ. ⁊ ſcia politica ꝗ traditur in libro politicoꝝ ſunt diuerſe ſcie ergo ſimilit eſt de prudentia monoſtica/economica/⁊ politica. ¶ Item habit⁹ qui hn̄t obiecta formalr diſticta ſūt diſticti: ſꝫ obiecta dictaꝝ prudentiaꝝ ſūt fofalit diſticta. qm̄ obiectū monoſtice videt eſſe homo. obiectū vero economice domus: ⁊ obiectum politice ciuitas. hec autē bona formaliter/ſiue ſm ſpēm diſtingunt: ⁊ nō ſolum ſm multitudinē ⁊ paucitatem. ſicut dꝫ ꝓmo politice: igit. ¶ Itē habit⁹ illi opatiui ſūt diſticti: qꝝ fines ſūt diſticti qꝛ ſm exigētiā finis oꝫ cetera moderari: ⁊ qꝛ finis i practicis ē ſicut ꝓncipiū i ſpeculatiuis. ſpeculatiue aūt ſcie originalr hn̄t diſtōnē ex diſtōne ſuoꝝ ꝓncipioꝝ ſicut dꝫ fieri in meta. ꝙ ſilr practici habit⁹ ex diſtinctione ſuoꝝ finiū diſtingunt. ſꝫ fines dictarum prudentiaꝝ aliq ſunt ⁊ aliq ſcꝫ bonū propriū: bonū cōe dom⁹: bonū cōmune ciuitatis. ¶ Itē ſicut potētie ſicꝫ habit⁹ diſtingunt ꝑ actus ſꝫ aliq ſunt act⁹ ꝗb⁹ bonū ꝓpriū dirigit. aliq ꝗb⁹ dirigit bonū cōe dom⁹: ⁊ aliq ꝗb⁹ dirigit bonū cōe ciuitatis. ¶ Itē hoc ꝯfirmat auctoritate euſtratij dicentis ꝙ he prudētie dn̄t ſm ſpeciē: qm̄ ſpē dn̄t ꝗ vni ꝓprie ꝯgruūt ⁊ ꝗ domui ⁊ ꝗ citati. ¶ Itē ipſe ad hoc videt aliā rōnē apponere. ſ. ꝙ hi⁹ prudētie nobis ꝑ expientiā innaſcit vt hic inuit Ari. ſꝫ iſte prudētie cū ꝗ idigent ⁊ expientijs diuerſis ſm ipecie vt dꝫ Euſtrati⁹: ꝓpt qđ ⁊ oꝫ eas ſpecie differre.

Oppoſitū arguitur. qꝛ ſicut

eſt de ꝟtute viri boni ⁊ ciuis ſtudioſi: ita eſt de prudentia viri boni: et ciuis ſtudioſi: ſed eadem eſt virtus viri boni: et ciuis ſtudioſi. vt probatur in tertio politice. ergo ⁊ prudentia eorum eſt eadem

prudētia aūt viri boni dicitur prudētia monoſtica
quam Ariſto. dicit habere cōe nomē prudētie pru
dentia vero boni ciuis ē prudētia politica. ¶ Itē
in hoc libro viſū fuit ꝙ ꝟtutes morales nō ex eo
diſtinguntur ꝙ ſunt circa ꝓpriū bonū ⁊ cōe. ḡ ſilr
nec prudētie. ¶ Itē nō ſolū eoꝝ q̄ ſꝫ vnū dicūt. ſꝫ
⁊ eoꝝ q̄ dicunt ad vnū ē vna prudentia. vt dictū ē
in alia q̄ſtione. ſed bonū ꝓpriū in bonū cōe reduci
tur ſicut pars ad ſuū totū ⁊ poſteri⁹ in ſuū pri⁹. vt
apparet ꝑmo politice. ḡ prudentia erit eadē circa
bonū propriū ⁊ cōe. ¶ Itē hoc idē arguit̄ rōnib⁹
adductis ad ꝓbandū ɔcl'onē poſitā in alia q̄ſtiōe
q̄ vident̄ poſſe ɔueniēt̄ ad pñs ꝓpoſitū applicari.

De iſta aūt q̄ſtione tm̄ dicit

Ariſto. ꝙ idē q̄dē hbit⁹ eſſe aūt nō idē ipſis. Diuer
ſimode aūt opināṫes hāc auctoritatē diuerſimode
exponūt. q̄dā eni dicūt ꝙ ille prudentie ſūt idē ha
bit⁹ ſm ſubiectū. ſ. ex eo ꝙ ī eodē ſubiecto recipiū
tur vcꝫ in intellectu practico. addūt etiā ꝙ ſunt in
illo ſubiecto idē ſm īſeꝑabilē ɔnexionē ſic ꝙ pru-
dentia monoſtica non eſt ꝑfecta ſine economica: ⁊
politica nec ecōtra. bonū eni ꝓpriū non adipiſcit̄
perfecte ſine cōi bono dom⁹ ⁊ ciuitatis. nec eſt ma
nifeſtū bonū ꝓpriū ei q̄ ignorat bonū cōe dom⁹: ⁊
ciuitatis. hoc aūt vt dicūt. Ariſto. dicere vr̄ in his
ꝟbis: Quis forte nō ē hec ipſius ſine economia: ne
q̄ ſine vrbanitate. adhuc aūt q̄ ipſi⁹ q̄lr̄ oꝫ diſpōe
re manifeſtū. Cū aūt dicit Ari. eē aūt nō idē ipſis:
dicūt iſtū ſenſum eſſe ꝙ dicte prudētie ſunt in illo
eodē ſubiecto diſtincte eēntialr̄. Itē eni ſunt eſſe ⁊
eēntia ſicut debet videri in metha. ⁊ q2 iſti ponunt
idē eſſe eēntiā rei ſubſtantiā rei entitatē ⁊ ipſam rē.
iō dicūt ꝙ dicte prudentie ſūt diſtincte realr̄. ſicut
due res: quēadmodū dulcedo: ⁊ albedo ī lacte ſūt
due res. ex quo ſeq̄tur. vt ipſi dicūt ꝙ ſunt diſtīcte
ſm ſpēm. q̄m in eodē ſubiecto nō ſunt ſil' duo acci
dētia ſolū ſolo nūero dr̄ña ſicut accipit̄ ī. v. meta.

Alii aūt opinant̄ ꝙ dicte pru-

dentie ſunt idē habit⁹ realr̄ ita ꝙ non ſunt diuerſe
res. Ad qđ probandū hoc mediū int̄ cetera addu
cūt. ꝙ ſi eſſent diuerſe res poſſent ſeparari. ſed non
pñt ſicut ſtatī allegatū fuit ab Ari. iō ⁊c. Quicq̄d
tñ ſit de ꝟitate ɔcl'onis: rō ñ vr̄ efficax. q̄m prudē
tia. lcꝫ ſit alia res a ꝟtutib⁹ moralib⁹. hꝫ tñ cū eis
nccīam ɔnexionē: niſi forte ſupnaturalr̄ ſeparent̄
iō nō ſeq̄t̄ ſi dicte prudētie nccīam habeāt ɔnexio
nē ꝙ ſint eadē res. hec aūt oṗio ponēs dictas pru
dentias nō eſſe diuerſas res biptita eſt in expōne
eius qđ Ariſt. ſubiungit eſſe aūt nō idē ipſis. ꝑ hoc
ei q̄dā intelligūt. ꝙ dicte prudentie nō ſunt eedeꝫ
ſm formales ⁊ q̄dditatiuas rōnes. iō dicūt ꝙ ſpē
diſtingunt̄. dicūt eni ꝙ diſtinctio ſpecifica nō ſumi
tur ex eo ꝙ res ſint plures: ſꝫ ſumit̄ ex diſtinctiōe
formaliū rōnū. iō q̄nto metha. dicit Ariſt. ꝙ eadē
ſpē ſunt q̄ꝝ rō eſt vna. dicūt igit̄ ꝙ termini ſcātes
eandē rē pñt eē ſpē: vel etiā genere. ꝟbi gr̄a ponūt
ꝙ ſubiectū: ⁊ paſſio ſunt eadē res: vel etiā relatio
⁊ fūdamentū: vel actio ⁊ paſſio. q̄ tñ genere diſtin
gunt̄. vñ qđ Ariſt. dicit q̄nto metha. ꝙ q̄cūq̄ ſūt
vnū in nūero ſunt vnū in ſpē: nō eſt intelligenduꝫ
de oīb⁹ q̄ ſunt vnū nūero q̄cūq̄ modo. ſꝫ de his q̄
ſunt vnū nūero ſm diffinitionē. Aliq̄ autē dicūt ꝙ
cū dr̄ eſſe aūt nō idē ipſis: debet intelligi nō de eſſe
eēntiali: neq̄ de rōe q̄dditatiua: ſꝫ de eē ſiue de rō

Scđa conclusio biptita.

ne accñtali. dicūt ei ꝙ eodē hītu prudētie rōcinat̄
homo de bono ipſi⁹ ſm ꝙ ē hō: ⁊ de bono ipſi⁹ ſꝫ ꝙ
eſt ps cōitatis domeſtice vel ciuilis. tñ ꝓpt̄ diſtin
ctionē int̄ hoīem ⁊ domū ⁊ ciuitatē ē prudentia ſꝫ
reſpectū ad hec tria diuerſificat̄ accñtalr̄. ac ſi di-
cerem⁹ ꝙ fortes vt eſt in foro eſt ali⁹ a ſeipo vt eſt
in theatro. vel forte magis proprie exēplificando
ſicut nos dicerem⁹ eſſe alterā ⁊ alterā intellectio-
nē dei q̄ intelligit ſe ⁊ qua intelligit creaturas: nō
q2 ſit in ſe altera: ſed q2 ſunt int̄ ſe altera q̄ intelli-
gunt̄. ſ. de⁹ ⁊ creatura. ſic ei lcꝫ eodē habitu prudē
tie. imo etiā eodē actu ꝓcurem⁹ bonū nobis ⁊ to-
ti cōitati: tñ habitū illū vel actū illū dicim⁹ alteꝝ
eſſe ⁊ alteꝝ nō in ſe. ſed in extrinſeca denolatione
vcꝫ q2 alteꝝ eſt bonū qđ ꝓcuram⁹ nobis ab eo qđ
ꝓcuram⁹ cōitati. vel quia alteri ſum⁹ ⁊ cōitas q̄-
bus illud bonū ꝓcurat̄. hec aūt q̄ dicta ſunt in his
opinionib⁹ forte magis ſpeculabilia ſunt q̄ perti
neant ad iſtā ſciam. ſūt etiā multū generalia ſicut
aūt dr̄ ſcđo hui⁹ ſermones q̄dē vles inaniores ſūt
pticulares aūt veriores idcirco magis pticularit̄
oꝫ de his pſcrutari. Cōſiderem⁹ ḡ ꝑmo ꝙ prudē
tia monoſtica vel prudētia pſonal': vel q̄cūq̄ alio
noie noiet̄ attendit̄ in poſſe bñ ɔſiliari ad bonū ꝓ
priū acquirēdū: ⁊ ſaluandū prudentia aūt econo-
mica dr̄ in poſſe bene conſiliari ad bonū dom⁹ ꝓ-
curandū ⁊ ſaluandū: ⁊ prudētia politica dr̄ ī poſſe
bñ ɔſiliari ad bonū politice cōitatis ꝓcurādū: et
ſaluandū. Sed bona hoi ꝓpria pñt ɔſiderari tri-
plicia. ſ. bona aīe cuiuſmōi ſunt ꝟtutes: ⁊ eaꝝ opa
bona corꝑis ſicut ſūt ſanitas pulchritudo delecta
tiones corporales. ⁊ alia bona exteriora. cuiuſmōi
ſūt pecunie honores amici ⁊ hmōi. hoꝝ aūt bono
rū ſola aīe bona ſūt bona ſm ſeipa. alia aūt nō ſūt
bona ſimplr̄: niſi ſm ꝙ ad bona aīe. ſ. ad ꝟtutes: ⁊
ꝟtutū opa referunt̄. oīa ei bona tā corporis q̄ aīe
ſunt male vtenti mala ſimplr̄. nā dr̄ ꝑmo politice
ſeuiſſima eni eſt iniuſticia hñs arma. ⁊ ꝓpt̄ hoc ē
declaratū fuit in ſcđo hui⁹ ꝙ nihil eſt bonū ſi non
ſit aliq̄ modo honeſtū. bona aūt corporis: et exteriora
nō ſunt honeſta ſi nō referant̄ in bona aīe. ſed ipa
tunc honeſta ſūt. q̄ñ referūt̄ ad ꝟtutes ⁊ opa ꝟtu
tū. Ex his ḡ ɔcludit̄ ꝙ prudētia monoſtica ɔſiſtit
in poſſe bñ ɔſiliari: et diſcernere ad acq̄rendū ſibi
ꝟtutes ⁊ opa ꝟtutū: ⁊ ī ſcire ordiare oīa q̄ ſūt cor
poris ⁊ exteriora ad opandū ſm ꝟtutes. habitus
aūt q̄ q̄s ſit bñ ɔſiliari ad acq̄rendū ſibi bona cor
poris: vl' bona exteriora abſq̄ reductione ipoꝝ
in ꝟtutes aīe: nō eſt prudētia ſed aſtutia q̄ eſt pra-
ua: ⁊ vituꝑabilis. ⁊ hoc bñ declarat Ari. nono hu
ius in illo caplo. dubitat̄ aūt vtrū oꝫ amare ſeipm
maxime vbi dicit ꝙ in opprobriū vocamus illos
amatores ſui q̄ ſibiipis plus tribuūt in pecuniis ⁊
honorib⁹: ⁊ delectationib⁹ corꝑalib⁹: ſi q̄s aūt ſu
pſtudet iuſta agere ipe maxime oīm vel tēꝑata vel
q̄litercūq̄ alia eoꝝ q̄ ſm ꝟtutes: ⁊ totalit̄ bonū ſēꝑ
ſibi acquirit null⁹ opprobrioſe dicet philaucū hūc
idē amatorē ſui neq̄ vituperabit. videbit̄ aūt vti-
q̄ talis magis eſſe philāc⁹ ſm rei veritatē. tribuit
ei ſibiipi optima ⁊ maxime bona. ſic ergo talis ſꝫ
prudentiā monoſticam operat̄. Modo vlteri⁹ ſciē
duꝫ eſt ꝙ opera virtutū q̄tū ad id in qđ trāſeunt
exterius magis ɔſiſtunt vt cōiter eſt dicere in bñ-
faciendo vicinis amicis: ⁊ toti patrie. vnde dr̄ ꝑ-
mo rethorice ꝙ virtus eſt potētia bñfactiua mul-
torum ⁊ magnorum: ⁊ oīm circa omnia ⁊ hoc etiā

Q̄d prudētia monoſtica economica ⁊ politica.

triplicia bona.

viſum fuit in precedẽtibꝰ libris. vnde et in nono hu
ius capitulo ſuperiꝰ allegato dicit Ari. verũ enim
qḋ de ſtudioſo dr ſcʒ ipſũ amicoꝝ gr̃a multa age
re et pati ⁊ ſi opʒ mori ꝓ̃iciet eni pecuniã ⁊ hono
res : ⁊ totalr̃ circũpugnabilia bõa ꝓcurãs ſibiipſi
virtutis bonũ. Ex quibus apparet manifeſte ꝙ dñ
cõſiliari ⁊ operari ad ꝓcurandũ bona amicis ⁊ pa
trie in quo cõſiſtit prudentia politica eſt idẽ ꝙ be
ne conſiliari : et operari ad bonum virtutis ſibi
acqrendum propter quod manifeſtũ eſt ꝙ iſte prudentie idem habitus ſunt ⁊ non alius ſm rem.
Illo eni habitu ⁊ illa operatiõe quo vel quã alijs ꝓ
curamus bona eodem habitu ⁊ eadem operatiõe
nobis bonũ ꝟtutis acquirimus : eſſe tñ non idem
ipſis vt dicit Ari. id eſt ille habitus idem exiſtẽs.
ſm rem diuerſificari põt ſm rõnes. qm̃ intelligi po
teſt in ordine ad bonũ ꝟtutis qḋ ꝑ ipſũ nobis acq
rimꝰ : ⁊ ſic dr prudentia monoſtica ſiue pſonaliter
⁊ põt intelligi in ordine ad bonũ quod ꝑ ipſuʒ cõi
tati acquirimus : et ſic dicitur prudentia economi
ca vel politica

Tamen conſiderandum ẽ. ꝙ

bona corporis ⁊ exteriora ſunt vulgo manifeſtio
ra ꝙ̃ bona aĩe. qꝛ vulgus magis põt vti ſenſu quo
nota ſunt bona corporis ⁊ bona exteriora ꝙ̃ intel
lectu quo nota fiunt bona aĩe interiora ꝓpter vul
gus ſepe ſtatuit ſibi tanꝙ̃ finẽ vltimũ bona corpo
ris vel exteriora bona. vnde ⁊ ſm vulgus illi dicũ
tur amatores ſui q ſuppſis plus tribuũt in talibꝰ
bonis vt dicit nono huius. amatores eni ſui ſicut
dt Ari. vocãt eos q ſibiipſis plꝰ tribuũt i pecunijs
⁊ honoribꝰ ⁊ delectationibꝰ corporalibꝰ hec eĩ mul
ti appetunt et ſtudẽt circa ipſa vt optima entia : ꝙ̃
apud tales nõ eſt idem habitꝰ prudentia monoſti
ca economica ⁊ politica : quoniã politica pruden
tia ſm iſtos cõſiſtit in bene poſſe ꝯſiliari ad vtilita
tem cõem ꝓcurandã ⁊ ſaluandam : prudentia vero
monoſtica ꝯſiſtit in poſſe bñ cõſiliari ad ſibi acqui
rendum diuitias ⁊ delectationes corporales. Hec
aũt non neceſſario ꝯcurrũt ſimul : imo forte nec ſi
mul ſtare pñt : nõ eĩ eſt bñ poſſibile ꝙ ille ſollicite ⁊
fideliter ꝓ vtilitate cõi laboret : qui multo affectu
nititur ſibi acquirere diuitias. propter qḋ (ſicut di
cit Ari.) multi crediderũt ſciam politicam nõ eſſe
prudentiam ſimplr̃ ſed illaʒ ſolam q conſiliari po
teſt ad multas ſibi ꝓ̃pas pecunias acquirendas
ſm eni iſtam opinionẽ diceb at eripedes qualiter
vtiqʒ prudens eſſe cui adderam innegocioſe : hãc
tñ opinionẽ damnat Ari. tanꝙ̃ falſam cum dicit ꝙ̃
uis forte non eſt. ⁊c. hec aũt opinio in hoc verum
aſſumit ꝙ prudentia monoſtica que eſt vere ⁊ ſim
pliciter prudentia cõſiſtit in bene ꝯſiliari poſſe et
operari ad acquirenda ſibiipſi bona. ſed errat i hoc
ꝙ credat bona corporis ⁊ exteriora eſſe bona ſim
pliciter : et optima : prudens igit̃ ſimplr̃ nõ nititur
ſibi diuitias acquirere ſed bonũ virtutis. ſtudioſꝰ
enim ſicut dicit Ariſto. nono huius proijciet pecu
nias ⁊ honores et principaliter pro omnibus eli
git ſibi bonum virtutis.

¶ Ad rationes dicendũ eſt.

Ad primã ꝙ dicte prudentie cõtra ſe inuicem diſti
Ad ſcdã gũtur non tanꝙ̃ plures habitꝰ ſm rem : ſed diuer
Ad tertiã ſi ſm rõnẽ. Ad aliam videbit̃ i ſequẽtibꝰ queſtiõibꝰ
¶ Ad aliam dicendũ eſt ꝙ bonũ hoĩs ⁊ bonũ do
mus ⁊ bonum cõmunitatis ſub eadem rõne for
mali ꝯſiderandi obijciũtur prudentie. ſʒ ſm rõnes
intrinſecas formaliter ⁊ diſtincte diſtinguũtur ſpeci
fice. nam ſicut tactum fuit in alia queſtione ratio
nes formales cõſiderandi ſm quas habitus intel
lectuales. habẽt ꝟtutẽ ⁊ diſtinctionẽ attẽdunt̃ ſm
ordinem ſeu reductiõem poſteriorum ad vnũ pri
mũ principiũ : vñ ſicut in ſpeculatiuis non ſolum
eorum q ſm vnũ ſed etiam que ad vnũ dicũtur eſt
vna ſcientia vt ptʒ quarto metaphyſice : ita in agi
bilibus eſt vna prudẽtia q conſiderat in ordine ad
vnũ ꝑncipiũ modo ſicut dictũ fuit prudentia ſim
pliciter ſtatuit ſibi finem vltimũ oĩm operum hu
manorũ tanꝙ̃ ſibi primũ et proprium principium
⁊ in ordine ad illum finẽ conſiderat tam ꝓpriũ
bonũ ꝙ̃ cõmune domus ⁊ ciuitatis. ⁊ ita poteſt ex
his capi rõ ſufficiẽs ad probandũ prudentiaʒ mo
noſticam economicam ⁊ politicam eſſe eundeʒ ha
bitum ⁊ non plures. Ad aliã dicendũ ꝙ prudens
omnia que ſub eiꝰ cõſideratione cadunt ſiue ſint
cõmunia ſiue ꝓpria ordinat ad bonũ ſibi ꝓprium
non quidem ad pecunias ꝓprias ſed ad bonũ qḋ
eſt ſua felicitas : prudẽs eni ad vtilitatem cõmunẽ
operat̃ : ⁊ quecunqʒ alia ipſe agit : adipiſcatur ſibi bo
num virtutis : quod ſolum eſt verũ ⁊ ꝓprium vni
cuiqʒ bonũ. prudẽs igit̃ licet ad multos et diuer
ſos fines operet̃ : tamẽ hoc eſt ſm reductioneʒ oĩʒ
in vnũ vltimatũ ⁊ eundeʒ finẽ. propter qḋ iterum
patet ꝙ prudentia ad bonũ cõe domꝰ vel ciuitatis
et ad bonum proprium dirigens eſt vna et eadem.
¶ Ad aliam dici põt ſm predicta ꝙ idem ſũt actꝰ
quibus operamur ad cõmune bonũ ꝓcurandũ ⁊ ſal
uandũ ⁊ ad bonum virtutis nobis acqrenduʒ cuʒ
hoc etiã dictum eſt ꝙ actus ſũt diuerſi ſi alij ad ali
os ordinant̃ non diuerſificant prudentiam ſm eiꝰ
ſubſtantiam. ¶ Ad auctoritatẽ euſtratij ⁊ ad omnes
rationes ipſius quid ſit dicendum videbit̃ in alia
queſtione. Hec de queſtione.

DEcimo quĩto querit̃.

Utrum prudentia politica ⁊ pruden
tia legiſpoſita ſint idem habitus?
¶ Arguit̃ quod ſicut in alia queſtio
ne dictuʒ fuit in auctoritate euſtratij
dicentis ꝙ prudentia monoſtica prudentia econo
mica ⁊ prudentia politica ſũt differẽtes ſpecie pro
pter hoc ꝙ ſpecie drñt q vni ꝯgruunt ꝓprie : ⁊ q do
mui ⁊ q ciuitati. ⁊ ꝓpter hoc ꝙ ipſe curis indigent
⁊ experiẽtijs diuerſis ſm ſpeciẽ : ita i propoſito dici
põt ꝙ non eadem ꝯgruũt ꝑncipib ⁊ ſubditis. ⁊ ad
eos alie ſpectant cure ⁊ experientie. ⁊c. Et hanc rõ
nem notauit Ari. in hoc ſexto cuʒ dicit ſapiẽs idẽ
eſſe ſemꝑ oẽs vtiqʒ dixerunt quia apud omnes eſt
idem albũ et rectũ prudens autem non ideʒ qꝛ nõ
ſunt oĩbus eadem bona ⁊ cõferentia. ¶ Item ha
bitus diſtinguũtur ꝑ ꝓprios actus. horʒ aũt prudẽ
tiarũ actus ꝓprij ſunt diſtincti huius enim eſt le
gem ponere huius aũt eſt ſm legũ poſitarum ob
ſeruantiam agere ſingula agibilia humanorũ. hoc
enim intendere videt̃ Ari. ꝑ illam litteram eius
aũt que circa ciuitatem hec quidem vt architecono
mica prudentia legiſpoſitiua hec auteʒ vt circa ſin
gularia ideo. ⁊c. Ideo etiam videtur Ari. dicere
primo politice ſubiecti quidem enim et principari
ſpecie differunt. Et cõfirmatur. quoniã ſicut dicit
Ari. primo politice ꝙ ſicut dominus ⁊ ſeruus ſũt

partes dom⁹ diſtincte naturaliter: ita oportet ptes
ciuitatis diſtinctas eſſe naturalr. ſ. principē et ſub
ditos: ꝓpter qđ opꝫ illoꝝ opa ꝓpria eſſe naturalr
diſtincta: ꝙ ꝛ potētias diſtinctas habebūt ꝛ habit⁹
diſtinctos. cū potētie ꝛ habit⁹ diſtinguant̄ ꝑ actus
cū igit̄ prudentia legiſpoſitiua ſit ꝑncipis ꝛ prudē
tia cōi noīe politica ſit ſubditoꝝ. ſeqtur ꝙ hę pru-
dentie ſunt diſtincte. Item ſi non eſſent diſtincte/
tunc male diſtingueret eas Ariſtoteles.

Oppoſituꝫ arguitur. qꝛ ſicut

gis diſtinguit̄ domus a ciuitate: ſiue economica a
politica ꝙ partes dom⁹ abinuicē/ vel ꝙ ptes ciui-
tatis abinuicē. vel etiā ꝙ ptes policie abiuicē: ita
etiā videt̄ ꝙ prudētia economica plus diſtiguitur
a prudētia politica ꝙ prudentia ꝑncipis a pruden
tia ciuiū. ſed prudētia economica ꝛ prudētia politi
ca ſunt idē hit⁹ ſicut dictū eſt in alia q̄ſtiōe: ꝙ etiā
eadē erit prudētia ꝑncipis ꝛ prudentia ſubditoꝝ
Itē de his prudētiis dicit Ariſt. idē qdem habit⁹
ſunt eſſe aut ipis non idē. Dicendū eſt intelligēdo
ꝑ prudentiā legiſpoſitiuā illā q̄ ꝑtinet ad ꝑncipē
ſiue ad gubernatores ciuitatis: et ꝑ politicā illā q̄
ꝑtinet ad ſubditos ꝙ ipē ſunt idē habit⁹ realr. Ad
quod ꝓbandū ꝑma rō eſt: qꝛ qđ didiſcit diſcipul⁹
hoc idē poſtea docere pōt: ꝓpter qđ idē eſt habit⁹
doctoris ꝛ diſcipuli edocti. ſꝫ legiſpoſitoris eſt do
cere ſubditos qđ eos oporteat agere. ad hoc eīn le
ges ponunt̄: ꝙ idē debet eſſe habit⁹ legiſpoſitoris
ꝛ ſubditoꝝ cum edocti fuerint et facti prudentes.
¶ Itē ſi alia eſſet prudētia legiſlatoris ꝛ ſubditi ſe
quere ꝙ fortuna de prudente faceret iprudentē ꝛ
ecōtra. ꝯñs eſt fľm. vñ Seneca ad luciliū ep̄la ſub
inde dicit ſapiens q̄dē. i. prudēs vincit ꝟtute fortu-
nā. vñ q̄rit Señ. qđ eſt in tormētis ꝛ in aliis q̄ ad-
uerſa appellamus mali: ꝛ rñdet dicēs hoc vt opi-
nor ſuccidere mentē ꝛ icuruari ꝛ ſuccūbere: quoꝝ
nihil ſapientib⁹ pōt euenire. ſtat rect⁹ ſub quolibet
pōdere. nulla illū res minorē facit: rō etiā dr Ari.
ꝙ videt̄ prudentis eſſe poſſe bñ ꝯſiliari circa ipi bo
na ꝯferentia. nō ſm ptē puta q̄lia ad ſanitatem vel
fortitudinē/ ſꝫ ad bñ viuere totū. ꝯña aūt ꝓbat̄: qm̄
ſubdit⁹ erit prudēs ſi prudentiā habuerit ꝑtinentē
ad ſubditū abſq; alia prudētia. ſi aūt eū fortuna le
uauerit ad ſtatū ꝑncipis ꝛ auctoritatē leges ꝯden
di ſibi ꝯceſſerit: iprudens erit ignorās qđ vel q̄lr
oporteat eū agere: ꝛ ecōtra legiſlator prudentiam
hñs legiſpoſitiuā abſq; alia erit prudēs ꝙdiu for
tuna ipm in illo ſtatu tenuerit. ſed ſi cadat a ſtatu
illo et fiat exul aut ſeru⁹: tūc iprudens fiet ꝓpt̄ qđ
opa ꝟtutū exercere nō poterit: abſit aūt hoc. ideo
Sene. ad luciliū ep̄la ſubinde. dicit ꝙ ꝟtutē incitat
quicqđ infeſtat. ꝛ i libello ſuo de q̄ttuor ꝟtutib⁹ car
dinalib⁹ dicit. ſi prudentiā amplecteris vbiq; idē
eris. propter qđ Tulli⁹ in ſua rethorica diffiniens
prudentiā dicit ꝙ prudentia eſt bonaꝝ ꝛ malaruꝫ
rerū vtrarūq; ſcia. ¶ Itē vni⁹ boni viri eſt vna ſo-
la prudentia: ſed vn⁹ ꝛ idē vir bon⁹ hꝫ prudentiā le
giſpoſitiuā ꝛ prudentiā politicā: ergo ille ſunt ea-
dē prudētia realr. maior ꝓbat̄ ꝑ hoc ꝙ oīm ad vnū
dictoꝝ inquantū hmōi eſt vn⁹ habit⁹ ſcientific⁹ vel
vľr rōcinatiu⁹ vt apparet. vi°. meta. ſed oīa operaꝫ
opabilia ad vnū hoīem ꝑtinentia debet ille hō per
prudentiā ad vnū vltimatū finē. ſ. ad felicitatem re
ducere. ꝑꝫ igit̄ ꝙ vnius hoīs erit circa oīa ei⁹ opa
ꝛ operabilia vna ꝛ eadē prudētia. minor aūt ꝑnci
palis rōe ꝓbat̄ multiplr ꝑmo qdem qꝛ legiſpoſi
torem ſi ſit pfectus opꝫ habere prudentiā legiſpo
ſitiuaꝫ vt notū eſt ꝑ ſe ſed etiā ipm opꝫ ſcire quid ꝛ
quō ſubditi ſūt acturi: qđ ſpectat ad prudentiā po
liticā qm̄ ad hoc ipſe leges ponūt vt ſubditi ſm ꝙ
opꝫ ſingula operēt̄. vñ q̄nto hui⁹ dicit̄ leges autē
dicūt de oībus cōiectātes. ꝑcipit eīn lex que fortis
opera facere: puta non derelinq̄re aciē nec fugere.
ꝛ q̄ tēperati: puta nō mechari. ꝛ q̄ mānſueti: puta nō
percutere: ſimilr ꝛ aūt ſm alias ꝟtutes ꝛ malicias
hec quidē iubens hec aūt ꝓhibēs. Scđo patet hoc
idem qꝛ opꝫ ex ſubditis ꝑncipē aſſumi ꝓpt̄ quod
dicit̄ tertio politice ꝙ nō eſt bñ ꝑncipari cum qui
ſub ꝑncipe non fuit. talē igit̄ opꝫ habere ꝛ ſubdi ta
lē prudētiā ꝛ architectonicā. vnde ibidē ſubdit ari.
opꝫ ꝑncipem ſubditū adiſcere velut eq̄ſtrib⁹ ꝑnci
pari eni q̄ inter illos ſubditus fuit: ꝛ exercituꝫ du
cere in exercitu ductū igit̄. Iterum hoc manifeſte
pōt apparere ſi aſpexerim⁹ ad antiquos patres.
Ari. Senecā. Tuliū ꝛ ceteros moꝛaliū doctores.
qui ꝛ ꝑncipes ꝛ ſubditos prudenter docuerūt ꝑn
cipū cōſules fuerunt ad ponendum leges. qđ non
fuiſſet ſi nō habuiſſēt prudētiam hanc ꝛ aliā. Eſt
tñ intelligēdum ꝙ prudētia dupľr accipit̄ ſcꝫ ſim-
plicit̄ ꝛ ſm quid. Prudētia ſimplicit̄ oēs ad felici
tateꝫ operationes ordiat recte et hec eſt ab oī arte prudētia dupľr accipitur.
diſtincta ſm qđ dictū fuit ꝑus. ꝛ eſt vna oīm opera
biliuꝫ hūanoꝝ. vir nāq; bonus eodē habitu pru-
dentie diuitias ſi affluāt: et paupťatē ſi neceſſe ſit
ad felicitatē ordinabit. Similit̄ etiā ꝛ ad felicita-
tem exercitū ducet ſi ſibi incūbat ꝛ ſotulares ope-
rabit̄ ſi oporteat. ad quēcunq; etiā ſtatum fortuna
ꝑduxerit cuꝫ ipſe cuncta ſic operabit̄: vt inde deo prudētia ſm quid.
ſeruiat ꝛ ipm ꝙtum erit ſibi poſſibile cōtēplet̄ ꝛ di
ligat. hec eni eſt vera felicitas. prudētia ꝟo ſm qđ
eſt non ſm ꝙ operatiōes ſuas ordiat ad felicitatē
ſed ſm ꝙ recte cōſiliat̄: ꝛ recte ſuas ordinat opera
tiōes ad aliquē finē ſpecialē ſic eni prudētem dici-
m⁹ nautā ſi bene cōſilietur ꝛ oīa recte ſciat ordina
re ad ſalutē nauigii. ꝛ prudētem ducē exercitus: ſi
ad victoriā obtinendā. ꝛ ita de aliis. he aūt prudē-
tie nō ſunt prudentie ſimplr ſed ſūt artes q̄daꝫ: he
poſſūt eſſe multe ꝛ diſtincte. ꝛ ē poſſibile tales pru
dentias prudētie ſimplicit̄ vel oppoſite aſtutie de-
ſeruire ſm ꝙ eſt poſſibile dictos fines ſpeciales ad
vlteriorem bonū vel malū finē ordinare. cōtingit
eni his ꝛ bene vti ꝛ male: vñ multi ſūt prudentes
naute vel prudētes bellatores: qui tñ non ſūt pru-
dentes hoīes: ſed aſtuti ꝛ mali valde. Cum ꝙ dixi
mus eandē eſſe prudentiaꝫ ꝑncipis ꝛ ſubditi et cu
iuſcūq; viri locuti ſumus de prudētia ſimplr. ſm
quam habens dicit̄ bon⁹ homo: ſic ſcꝫ intelligēdo
ꝙ ſortes eadē prudētia erit bonus homo ſi fuerit
ꝑnceps: ꝛ ſi fuerit ſubdit⁹: et ſi diues et ſi paup: et
ſi coriari⁹: ꝛ ſi nauta: ꝛ ſi vľr ad quēcunq; ſtatū per
uenerit. de hac aūt prudentia dicit Seneca libello
de quattuor ꝟtutib⁹ cardinalib⁹. Si prudentiā am
plecteris vbiq; idē eris. ꝛ ꝓut res ac varietas ipis
exigit: ita te accōmoda temporī: nec te in aliquib⁹
mutes: ſed poti⁹ optes. ſicut manus q̄ eadem eſt: ꝛ
cū in palmā extendit̄: ꝛ cū in pugnū aſtringit̄. pru
dentia igit̄ in ſeipſa non mutabit̄/ ſꝫ tñ in opere ex-
tra valde diuerſificabit̄. vñ Seneca ep̄la claranū.
ad luciliū predicans vnicā eſſe prudentiā/ dicit ꝙ
ipā in alias atq; alias q̄litates ꝯuertit̄ ad rerū q̄s
actura eſt habitū figurata. Si aūt nos principem

e ſubditū caperem⁹ ſm ꝙ eſſent diuerſi officiarij ꝛ
in q̄ntum ſpectarēt ad eos opera exteriora diuerſa
tūc ſi ꝑ prudētiā ꝓncipis itelligerem⁹ illā q̄ oꝛ illō
exteri⁹ debitū ꝓncipi ſtatuit ſibi tanq̄ finez. ꝛ per
prudentiā ſubditi vellem⁹ intelligere illā q̄ aliud
op⁹ exteri⁹ debitū ſubditis ſtatueret ſibi tanq̄ fi-
nem: opꝫ cōcedere prudentias illas eſſe diuerſas
ꝛ ita de q̄buſcunq̄ aliis diſtinctis officiarijs ꝛ vni-
uerſalit̄ de q̄buſcunq̄ habitib⁹ diuerſis ſibi diuer-
ſos fines ſtatuentib⁹. nec tunc ſeq̄ret̄ prudens ꝓn-
ceps vel prudens ſubdit⁹: q̄ prudens hō. ¶ Et iſta
q̄ ſic dicta ſūt ꝯſonāt his que tertio politicoꝝ deter-
miata ſūt in recta nāq̄ ꝛ optima policia ꝓnceps ſi-
bi ſtatuere debet ꝓut ſuo ꝓprio incūbit officio ve-
rā ſui ꝛ ciuiū felicitatem: ſm quā ipſe ꝛ alij ſūt bo-
ni: non q̄dem ſm q̄d ſed boni hoīes ſimplr̄ et ad il-
lum finez ponit ſuas leges ꝛ oēs ſuas dirigit ope-
ratiōes. id dictū eſt in q̄nto hui⁹ ꝙ leges iubēt ſm
oēs ꝟtutes: ꝛ ꝓhibent ſm maliciā operari. ſic q̄
eadē ē prudētia q̄ dicim⁹ aliquē eſſe prudētez: ꝛ eſſe
prudentē hoiem. imo etiā ꝛ eſſe prudētem ciuē. pro-
pter hoc ꝙ ꝓbati ciuis eſt poſſe ꝓncipari ꝛ ſubijci
bene vt dr̄ tertio politice. in prauis tn̄ policijs nō
opꝫ ita eſſe. puta in tyrānidib⁹: ꝓpter hoc ꝙ prin-
ceps nō ſtatuit ſibi verā felicitatē tanq̄ finē. ꝓpt̄
qd̄ nec in his ſequit̄ prudēs ꝓnceps: q̄ prudēs hō.

Al's modus ſumendi prudētiā ꝓncipis et ciuis.

¶ Ad rationes. Ad primam
dicenduz eſt ꝙ ſi per prudentiā monoſticam intel-
lexeris eā ſm quā homo recte cōſiliatur ad ſibi bo-
na corporis ꝛ exteriora acquirēda ꝛ ſaluanda: ꝛ ꝑ
prudentiā economicā intelligas illā ſm quam do-
mus dicitur ſane habitationis ꝛ bonis exteriori-
bus abūdās ꝛ per prudentiā politicā intelligas il-
lam ſm quā homo bene cōſiliatur ad reddendum
ciuitatē inexpugnabiliſſimā ꝛ mercātijs abūdan-
tiſſimā ꝛ lucratiſſimam. iſte erunt diuerſe pruden-
tie ſicut euſtrati⁹ dicit. ſed nō erūt vere prudentie.
imo artes quedā ꝛ prudentie ſm quid. ita ſuo mo-
do ſm predicta cōcedatur de prudētia architecto-
nica et de prudentia ſubditali. quod autem dicit
Ariſtoteles ſapiens eſſe idem prudens autem nō
idem: debet itelligi de prudentia nō quātū ad ſub-
ſtātiā habitus: ſed quantum ad ſubſtantiā opera-
tionis per habitū exercende. ¶ Ad aliā dictū eſt
tam ꝙ eadez prudentia diuerſos exercet actus ex-
teriores propter materie varietatē. ſed tn̄ oēs il-
los ordinat ad vnū finē. modo non ſolū habit⁹ erit
vnus eorū que ſm vnū dicuntur: ſed etiā eorū que
ad vnū vt patet quarto metaphyſice. ¶ Ad aliaz
dicendū eſt eodem modo ꝙ ſi ꝓncipis ꝛ ſubditorū
opera ſint diſticta. tn̄ ipſis ſm prudentiā ſimplicit̄
ordinātur ea ad eundē finem. ¶ Ad vltimā poteſt
dici ꝙ Ari. diſtinguit eas nō intrinſece ſed quadā
exteriori denominatiōe ſcꝫ ſm diuerſas oꝑatiōes
exteriores que congruunt his et illis ꝛc.

Queritur decimo ſexto.

Utrū prudentia ſit circa ſingularia?
¶ Arguit̄ ꝙ nō qꝛ primo phyſicorū
dr̄ vniuerſale ſm rōnem notū eſt ſin-
gulare aūt ſm ſenſum rō quidē vniuerſalis eſt ſen-
ſus aūt particularis ſed prudentia in ratiōe eſt nō
in ſenſu: cuꝫ ſit habitus intellectualis etiam quia
Ari. prudentiā diffiniens dicit ipſā eſſe habitū ve-
rum cum ratiōe actiuū circa hominis bona ꝛ mala
ergo ipſa eſt vniuerſalium et non ſingularium.
¶ Item ſi ipſa eſſet ſingularium: ſequeret̄ ꝙ ipſi-
us eſſet obliuio: conſequens eſt falſum vt dicit
Ariſto. in littera. cōſequentia ꝓbat̄: qꝛ nō videtur
eſſe cauſa quare prudētie nō ſit obliuio ſicut artis
vel ſcientie: niſi qꝛ obiecta prudentie ſemꝑ ꝯtinue
nobis occurrūt ꝑ totā vitā. ꝛ qd̄ opꝫ circa ea cōti-
nue operari ſm prudentiā. hec aūt cauſa non habe-
ret locū ſi prudentia eſſet circa ſingularia: qm̄ po-
no ꝙ ſm prudentiā ſit iudicatū ꝙ nō opꝫ tūc iſtaz
eſcam comedere: conſtat autem ꝙ huius conclu-
ſionis obiectus puta iſta eſca non eſt ſemper. imo
nunq̄ nobis occurit ꝓpter quod hanc concluſio-
nem contingeret citiſſime obliuiſci. ¶ Item ſicut
ſcientia eſt habit⁹ ꝯcl̄onis demōſtrate: ita pruden-
tia eſt habit⁹ ꝯcl̄onis ꝑ rōcinationē prudentalē cō-
cluſe. ſi ergo ꝯcluſio non ſit vl̄is ſed ſingularis, ip-
ſa nō extendet ſe ad alia ſingularia: ꝛ ſic ꝑ pruden-
tiā null⁹ eſſet habituatus ad vere dicendū circa ſin-
gularia q̄ nunq̄ vidit: puta q̄ quotidie ſibi emer-
gent. hoc aūt eſt incōueniens: ideo ꝛc. ¶ Et cōfir-
mat̄ hec rō: qꝛ ſi prudentia eſt ſingulariū: aut hoc
eſt ſm rōnem cōem eis in qua ip̄a conueniunt: aut
hoc eſt ſm rōnes ꝓprias ipſoꝝ, ſm quas ip̄a abiui-
cem diſtingunt̄. ſi ꝓmo modo tūc ip̄a non erit ma-
gis ſingulariū q̄ ſcia. nec ſcia magis vl̄ium q̄ ip̄a
qm̄ oīs ſcia eſt rerū ſingularium: lꝫ nō ſm ratiōes
ſingulares: ſed ſm rōnes cōes. ideo dicit ꝯmenta-
tor ꝓhemio de aīa: ꝙ diffinitiones generꝝ ꝛ ſpecierꝝ
nō ſunt diffinitiones reꝝ vl̄ium extra aīam exiſtē-
tium: ſed ſunt diffinitiones reꝝ particulariū extra
intellectū: ſed itellectus eſt q̄ agit in eis vtilitatem
Si aūt dr̄ ꝙ prudētia ſit ſingulariū ſm eoꝝ ſingu-
lares rōnes ſm quas abinuicē diſtinguntur: tunc vi-
det̄ ꝙ ꝯcl̄ones habite de ſingularib⁹ cognitis non
extenderēt ſe ad ſingularia q̄ in futuro nobis oc-
current ſicut pri⁹ arguebat̄. ¶ Oppoſitū ptꝫ: quia
dicit Ariſt. neq̄ eſt prudentia vl̄ium ſolū: ſed opꝫ ꝛ
ſingularia cognoſcere. qd̄ ꝓbat dicens. actiua em̄
actio aūt circa ſingularia. quaſi arguat ſic oīs ha-
bitus actiuus eſt circa ſingularia: cū actio ſit cir-
ca ſingularia. ſed prudentia eſt habit⁹ actiu⁹: ergo
ꝛc. ¶ Item ad idē adducit Ariſt. ſignū: dicens. ſi-
gnū aūt eius quod dictū eſt: ſcꝫ ꝙ prudentia ſingu-
lariū eſt qꝛ geometrici q̄dem iuuenes ꝛ diſcipline-
ti ſunt. prudentes aūt non vident̄ fieri: cauſa autē
quoniā ꝛ ſingulariū eſt prudentia: que ſunt cogni-
ta ex experientia. Iuuenis aūt expertus non eſt.
¶ Iterū ad idē ponit Ari. aliā rōem dicēs adhuc
peccatum vel circa vniuerſale in cōſiliando vł cir-
ca ſingulare vel eni quoniā oēs ponderoſe aque
praue vel quoniā hec ponderoſa. cum ergo prudē-
tie ſit vt per eam euitetur peccatum in cōſilio ſequi-
tur prudentiā eſſe non ſolū vniuerſaliū ſed etiam
ſingulariū. ¶ Item ad quod operādum virt⁹ mo-
ralis inclinat idē operandū eſſe prudentia iudicat
ideo dicit Ari. ꝙ oportet eadē hanc quidez dicere
ſcꝫ ratiōem per prudētiam. hunc aūt proſequi ſcꝫ
appetitū ꝑ virtutē moralē. ſed virtutes morales i-
clinānt ad operādum ſingularia ꝛ circa ſingularia.
ideo ꝛc. Uidet̄ mihi quātū ad queſtionē preſentem Idē iudi-
idem eſſe iudiciū de potentia ꝛ de habitu perficien ciū de ha-
te potentiā ſiue ſit potentia cognitiua et habitus bitu ꝛ po-
potentie cognitiue ſiue ſit potētia appetitiua ꝛ ha tentia.
bitus potentie appetitiue. qm̄ habit⁹ perficiens ip-
ſam potentiā ad hoc ponit̄ vt determinet potētiaz

ad bene aut delectabiliter propter vel faciliter operandū illud ꝛ circa illud quod ꝛ circa qđ potentia innata eſt opari. ſi ergo potētia eſt innata verſari circa vlia: ita ꝛ habit⁹: ꝛ ſi circa ſingularia ſic ꝛ habitus. Sciendū eſt aūt ꝙ in ꝓpoſito nihil aliud intelligim⁹ ꝑ hoc qđ eſt habitū vel potentiā vel opationē eſſe circa ſingulare vel circa ſingularia/ ꝗ͂ ꝙ habit⁹ vel potētia vel opatio reſpiciat determinatū ſinglare ꝛ diuiſiꝫ ab alijs ſinglarib⁹ vł etiā plia determinata ſinglaria diuiſim ab alijs ſingularib⁹ ꝗ͂tūcūqꝫ fuerit eiuſdē rōnis: vt iſte act⁹ videndi me⁹ q̄ nūc video ſortē ita ē circa ſortē ꝛ ita determinate reſpicit ſor. ꝙ nullū reſpicit aliū hoiēꝫ. ſꝫ ꝑ hoc qđ ē habitū vel potētia vel operatiōem eſſe circa vniuerſale vel vniuerſalia nihil aliud intelligimus ꝗ͂ qđ potentia habitus vel operatio reſpiciat nō aliqđ determinatū ſingulare diuiſim ſꝫ indifferēter plura ſingularia ſcḋm qđ cōueniūt in aliqua vna rōne ſicut actus intelligēdi quo nunc intelligo hoiem non reſpicit determinate ſortem ita ꝙ nullomodo platonē ſed ipſo quēlibet hoiem indifferēter intelligo. Et nō ſit ad preſens cura de vniuerſalib⁹ an ſint preter aiam a ſingularibus diſtincta vel non.

qđ habitū potentiā vł operatiōeꝫ ē circa ſingularia.

¶ Item ſciendum eſt ꝙ potētia vel habitus poſſunt dupliciť conſiderari. Uno modo ſcḋm ſe. Aliomodo quātū ad ſuos act⁹ vł ſuas operatiōes: ſi ergo cōſiderētur ſcḋm ſe videť eſſe dicendū ꝙ oēs noſtre potētie vel habit⁹ ſūt circa vniuerſalia ſiue ſint potētie aiales ſiue corpales ſiue materiales ſiue immateriales ꝛ ſiue rationales ſiue irrationales. hec aūt inductiue ſciri poteſt: potentia eni calefactiua non eſt determinata ad calefaciendū illud lignum magis ꝗ͂ illud. ſed pōt calefacere indifferēter quodcūqꝫ lignū ſi ibi fuerit applicatū. hoc etiā calefactibile nō eſt determinatum vt magis caleſiat ab hoc igne ꝗ͂ ab alio ſed caleſieret a quocūqꝫ igne indifferēter ſibi applicato. potentia etiā nutritiua nō eſt determinata ad hūc panē quocūqꝫ eīm alio pane cōſimili nutriretur ſicut iſto: viſus etiā tu⁹ nō eſt determiatus ad hūc colorē aliū eni quēcunqꝫ ſimilē poſſet videre: ſic etiā potētia appetitiua nō ad hūc cibū vel hūc potū determinata eſt aliū ei acceptabit ſi ſibi occurrat. ¶ Dico: ꝗ͂ ꝙ prudētia et ars et alius quicūqꝫ habit⁹ ſcḋm ſe cōſiderat⁹ eſt circa vniuerſalia. virtutes nanqꝫ morales non inclināt ſingulariter determinate ad illas operatiōes ex ꝗbus generate fuerūt. Ille ei tranſierūt ꝛ reuerti nō poſſūt. nec inclināt ad aliquas ſingulares determinate cōſimiles illis. imo indifferēter ad quaſcūqꝫ cōſimiles. Tēperātia eni non inclinat ad tēperate agēdum circa illū cibum vel iſtū potū ſingularem. ita ꝙ non circa aliuꝫ ſed oēm indifferēter quecūqꝫ occurrerit ſimiliter etiā arte citharizādi tu non es determinat⁹ ad hāc citharā: ſed luderes in qualꝫ tibi preſentata: ita etiā habitu prudētie tu non es determinat⁹ ad rōcinādum et iudicādū de hoc ſingulari bello vel de hoc ſingulari actu venereo ſed indifferēter de quolibꝫ bello ꝛ de quolibꝫ actu venereo cū caſus tibi occurrerit. ꝛ hoc declarat ſeneca epła cē partē ad lucilium exēplo tali qui iaculari diſcit deſtinatū locū capiat ꝛ manū format ad dirigenda que mittit cū hanc vim ex diſciplina ꝛ exercitatione perceperit quocūqꝫ vult illa vtiť. didicit eni nō hoc aut illud ferire ſed quocūqꝫ voluerit. Si aūt loq̄mur de potentijs et habitib⁹ non ſcḋm ſe ſed ſcḋm eorū actus et operatiōes. tūc querere vtrū potētie vel habit⁹ ſint circa ſingularia vel vniuerſalia nihil aliđ eſt querere: ꝗ͂ vtrū eorū act⁹ vel operatiōes ſint circa ſingularia vel vniuerſalia. Dicam⁹ ꝗ͂ primo de potētijs appetitiuis ꝛ habitib⁹ earū cuiuſmodi ſūt virtutes morales ꝙ huiuſmōi potentie ꝛ habit⁹ duplices habent act⁹ quoſdā imanētes quos ſolem⁹ vocare illicitos vt amare/ odire/ iraſci/ timere/ gaudere triſtari et iterum velle eligere et oīno appetere. Alios autē habent actus extra trāſeuntes quos ſolem⁹ vocare imperatos vt comedere bibere aggredi bellare dare accipere ꝛ hmōi. Quātū igitur ad actus exteriores ſatis patet ꝙ ſint circa ſingularia: nullus eīm comedit actu niſi hunc panē determinate vel illuꝫ ꝛ ſic de alijs. null⁹ etiā bellat actu niſi cum his ſingularib⁹ inimicis determinate vel cum illis ꝛ ſic de alijs. Actus eni ꝛ ḡnatiōes circa ſingularia ſunt vt diciť ꝓhemio methaphyſice: et hoc eſt qꝛ actus tales rē ipſā in ſeipſa attingunt: oīs aūt res in ſeipſa ſingulariter exiſtit. Actus autē interiores appetitus cū cōſequamur actus cognoſcēdi regulanť ſꝫ regulā actuū cognoſcēdi. ita ꝙ ſi actus cognoſcēdi nō fuerit ad aliqđ ſingulare determinat⁹: nec actus appetendi ſeu volēdi determinabiť ad aliquod ſingulare: ſed circa vłe remanebit. Si aūt act⁹ cognoſcēdi fuerit ad aliquod ſingulare determinat⁹: tunc actus appetendi ꝯñs erit determinate circa illud ſingulare. cum igitur cognitio noſtra de agibilibus aliqñ nō deſcendat ad ſingularia: ideo poſſibile eſt ꝙ etiaꝫ volitio ſtet ad vniuerſale: hāc tñ volitionē ſi non determineť ad aliquod ſingulare null⁹ ſequitur exterior act⁹: ideo dť tertio de aia: ꝙ vniuerſalis exiſtimatio vel ratio non mouet: dico ergo ꝙ actus voluntatis et virtutū moraliū intiores. aliqñ ſunt circa vłia. iuſtus eīm iuſticia nō ſolū vult iuſtū huic determinate aut huic: ſed oibus. legiſlator eīm per legalē iuſticiā inclinať ad ponēdū leges vłr circa materias oīm virtutū: vt inde oēs boni fiant. ¶ Nunc autē veniam⁹ ad act⁹ potentiaꝝ cognoſcitiuarū ꝛ habituū ipſaꝝ ſpecialr̄ ad actus prudētie de qua ꝑncipalit̄ q̄rebať/ et dicam⁹ ꝙ prudētia ꝗ͂tū ad act⁹ ſuos: puta quantū ad rōcinationes ꝛ iudicia de agibilib⁹ eſt aliqñ circa vłia: circa ſingularia: ꝛ pricipali⁹ circa ſingularia/ ꝗ͂ circa vłia. Iſtarū triū concluſionū ꝑma ſic ptꝫ. circa humana agibilia multi crimen ꝛ caſus dubꝗ vłr ꝓponunť ꝛ ꝑ rōcinationē ad partē biis ſiue verā determinanť: nō ꝓpter ſcire finalr̄ ſꝫ ꝓpť agere. ſic eīm ad hoc leges inſtitute ſunt ꝛ oēs editi libri morales: ſꝫ hc rōcinationes ꝛ determiationes ad prudētiā ptinere videnť ſi prudētia eſt recta rō agibiliū: ergo ꝛc̄. ¶ Itē ſicut artes ſe hñt circa factibilia: ſic prudētia circa agibilia. artes aūt inueniunt ꝛ ſcrutanť multas ꝯclones vłes. qđ ptꝫ: maxime in arte medicinali: ꝛ ita appereť in artib⁹ alijs ſi libri eſſent de eis. ſi eīm peteres a fabro quare opꝫ ferrū fabricandum calefieri/ rñderet vłi rōne qꝛ mollificari ipm̄ opꝫ vt extēſionem recipiat: igne aūt mollificať: ergo ſilr̄ ad prudentiā ſpectat circa agibilia multas inuenire ꝛ tractare ꝯclones vłes: ꝛ per rōnes vłes. Itē vnā partem prudentie ponit Ariſt. legiſpoſitiuā. hec autē neceſſe eſt vt ſit circa vłia. leges eīm non ſolū reſpiciunt ſortē aut platonē: ſed oēs vłr pñtes/ preteritos/ ꝛ futuros. Unde primo rethorice dicitur ꝙ iudiciū legiſlatoris nō

potentia vel habitus pnt dupliciť cōſiderari.

Deſcēdit ad propoſitum.

quid actus morales ſunt circa ſingularia.

duplices act⁹ virtutū moraliū.

trimembris concluſio.

triplex concluſio.

ſm partem:ſed de futuris et vlibus eſt:ideo ꝛc.

Secunda concluſio patz per
rónes Ari.in littera: qꝛ ſicut medicina ordinatur
ad bene habere ſm corpus:ita prudentia ad bene
habere ſm aiam.medicus autem nunq̄ perfectus
videbiꝶ ſiſtens in vli róne:ſed pficieꝶ in ſiſtẽdo rõ
cinando ꝛ opando circa ſingulares egritudines:
ideo em̄ dꝶ ꝙ per nouũ medicũ fit cymiteriũ boſſu
tũ.ergo ſilr de prudentia circa ſuã materiã. Itẽ ſi
ſciueris vli róne:qm̄ non eſt ꝯtractandũ rẽ alienã
inuito dño.cũ indigebis in opationẽ tráſſre: opoꝛ
tebit ſub illo vniuerſali pncipio ſumere pticlares
propónes:vt an hec res eſt aliena qs eſt dñs eius
an ei ſibi placeat ꝙ tu illã accipias.hec aũt ſumito
ſub vniuerſali pncipio quedaꝫ rõcinatio eſt q̄ ſi ſit
recta ad prudẽtiã ptinet: cũ prudentia ſit recta rõ
agibiliũ.hmõi tñ rõcinationes ſunt circa ſingula-
ria: ergo prudẽtia eſt circa ſingularia. ❡ Tertia *(pba. tertie cóclu ſionis.)*
ꝯcluſio per hec probaꝶ:qm̄ ſcdo metaphiſice dicꝶ
ſpeculatiue: finis eſt veritas practice vero opus.
❡ Prudentia aũt non eſt habit⁹ ſpeculatiuus ſed
practicus:ideo finis ei⁹ nõ eſt ſcire ſed opari:finis
aũt inter cetera ſemp pncipali⁹ intendiꝶ.qm̄ ꝑpter
ſe et alia ꝑpter ipſum:ergo circa illa erit prudẽtia
principali⁹:circa q̄ ſunt opationes q̄ꝫ circa que nõ
ſunt opationes.ſed opationes ſunt circa ſingula-
ria non circa vlia:vt dꝶ ꝓhemio metaph. ideo etiã
dꝶ.iij.de aia:ꝙ vlis exiſtimatio nõ mouet:ꝫ prudẽ
tia magis principaliꝰ eſt circa ſingularia q̄ꝫ circa
vlia. Itẽ ſicut ois ars ꝛ virtus eſt circa difficile et
pncipalius circa difficili⁹:vt ptz in.ij.huius: ita ſi
militer videꝶ eſſe de prudẽtia ſed multũ difficilius
eſt rõcinari ꝛ recte iudicare de agibilib⁹ in pticula
ri q̄ꝫ in vli. Tũ qꝛ magis variabilia ſunt ſingularia
Tũ qꝛ ſingularia magis afficiũt appetitũ et magꝫ
attrahunt: ꝛ ꝑ ꝯñs inclinant ad peruertendũ iudi
ciũ rõnis.ꝑpter hoc em̄ vt ptz.j.rethoꝛice:põt ma
gis videre vex legiſlatoꝛ ſed q̄ꝫ pfect⁹ aut iudex:qꝛ
ſicut dt Ariſt.iudiciũ legiſlatoris non ſm partem
eſt ſed de futuris ꝛ vlibus.prefect⁹ aũt ꝛ iudex iam
de pñtibus ꝛ determinatis iudicãt ad quos ꝛ ama
re ꝛ odire:ꝛ ꝑpriũ cõmodum annexa ſunt ſepe:vt
non adhuc poſſint videre ſufficiẽter verũ ſed atten
dere in iudicio ꝑprium delectabile aut triſte. ſeq̄-
tur ergo ꝙ prudẽtia eſt pncipali⁹ circa ſingularia
has aũt tres ꝯclones notauit Ari. valde bñ:dicẽs
quare opꝫ ambas habere vel hanc magis.

Circa tamen dicta duo occur
runt dubia.primũ eſt qꝛ dꝶ in de ſomno et vigilia:
cuius eſt potẽtia/eius eſt actio. ꝛ hoc videꝶ mani-
feſtũ de ſe:ſcꝫ ꝙ actio ſeu opus potentie non circa
aliud obiectũ verſaꝶ q̄ꝫ circa obiectũ illius poten-
tie.hoc aũt non videꝶ cõſonare dictis:cum dictum
fuerit ꝙ oẽs noſtre potẽtie ꝛ habit⁹ ſunt circa vlia
actus aũt ipſoꝝ nõ:ſed circa ſingularia. ❡ Secũ
dum dubiũ eſt:qꝛ videꝶ Ariſt. eſſe intentio prohe-
mio metaphiſice: ꝙ oẽs actus ꝛ generatiões ſunt
circa ſingularia. cuius oppoſitũ dictum fuit nunc
qꝛ dictũ fuit ꝙ aliqui actus tã appetendi q̄ꝫ cogno
ſcendi ſunt circa vniuerſalia. ❡ Ad primũ dicẽdũ *(Rñſio ad pmũ dubium.)*
ꝙ nulle ſunt res vniuerſales ſic ꝙ vniuerſaliter exi
ſtẽt.imo quicqd eſt vniuerſaliꝰ/ſingulariter exiſtit
et eſt vnum in numero .ſed eedem res poſſunt dici
vniuerſales ꝛ ſingulares diuerſimode:quod expli
cite declarare non eſt preſentis intentionis: ideo
ſuperficialiter ſm predictã pertrãſeũdo. ❡ Dicẽ
dum eſt ꝙ eiuſdem eſt potentia ꝛ actio:ſic ꝙ omis
cuius eſt actio/eius erit potentia: ſed non ꝯuertiꝶ
alicuius enim erat potentia cuius non oportet eſ-
ſe actiõem tã loquẽdo ſubiectiue q̄ꝫ obiectiue: ſub
iectiue qdem qꝛ oẽ quod agit poterat agere. ſꝫ nõ
oẽ quod põt agere aget ꝛ noli curare in propoſito
vtrũ in dicto ſermone debeam⁹ intelligere ſubie-
ctiue ſm realẽ inherẽtiaꝫ. vel ſubiectiue ſolum ſm
denoĩationeꝫ:qꝛ nõ eſt diſcutiẽdũ vtrũ actio ſit in
agẽte vel in paſſo: ſed illius nũc dicimus potẽtiã
vel actiõem eſſe ſubiectiue quod põt agere ꝛ quod
agit.ei⁹ aũt dicim⁹ potẽtiaꝫ eſſe vel actiõem obie-
ctiue in qd potentia agere ꝛ in quod agit.manife-
ſtum eſt aũt ꝙ potentia in oẽ illud põt agere in qd
agit ſed nõ agit in oẽ illud in quod põt agere. viſ⁹
eni tuus multa poteſt videre que nũq̄ꝫ videbit:quã
do ergo dicꝶ ꝙ potẽtia ẽ circa vniuerſalia ꝛ actio
non non eſt ſenſus ꝙ potẽtia ſit circa aliquas res
vniuerſaliꝰ ꝛ nõ ſingulariter exſites ſed ꝙ ipſa eſt
indifferẽter circa plures ſingulariter exiſtẽtes ad
quarũ nullã eſt determinata ſic qn ita poſſit in ali
am actio aũt ois eſt determinata ad aliquã illaꝝ
rerum ad quas ois potẽtia erat indifferẽs. ❡ Ad
aliud dubiũ dicẽdũ eſt ꝙ oẽs act⁹ ꝛ gñationes ſũt
circa ſingularia ſic intelligẽdo ꝙ quelibꝫ actio eſt
determinate ab aliquo ſingulari agente ꝑducta ꝛ
in aliquod ſingulare paſſiuũ determinate recepta
vnde cõceptus quãtũcunq̄ꝫ dꝶ vniuerſalis vt cõce
ptus entis eſt determinate in aliquo itellectu agẽ
te ſingulari vel ab aliquo intellectu agẽte ſingula
ri vel ab aliquo ſingulari fãtaſmate ꝑduct⁹ acti-
ue.tñ nõ eſt incõueniens talẽ actiõem ſeu actũ ſin
gulareꝫ eſſe indifferẽter repreſentatiuũ pluriũ cuꝫ
repreſentatio ſit ſm ſimilitudinẽ.ꝛ poſſibile ẽ ideꝫ
ſm ideꝫ eſſe ſimile multis .ſic ergo dictũ eſt actum
potentie intellectiue vel alicui⁹ habit⁹ intellectua
lis aliqñ eſſe circa vniuerſalia.i.circa res plẽs in-
different repñtatiue.licet ſit determinate ꝛ ſingu
laris actiui ꝛ ſingularis paſſiui ꝛ ita etiã nõ eſt in
conueniens aliquẽ actũ volũtatis vel appetit⁹ eſſe
indifferentꝰ circa plura videlꝫ circa oẽs cibos aut
oñes pot⁹ inclinatiue. ❡ Tũc reſpõdendũ eſt ad
rõnes pncipales. Ad primã dicẽdum eſt ꝙ rõ vni- *(ad rõnes pncipales.)*
uerſaliuꝫ nõ ſolũ ſed etiã ſingulariuꝫ ſenſus autẽ
eſt ſingulariũ ſolum. ❡ Ad aliã dictũ fuit ꝙ pru-
dẽtia quo ad habitũ ſm ſe ꝯſideratum eſt vniuer
ſalium non ſingulariũ . ideo non cõcludiꝶ ꝙ eius
ſit obliuio.ſed quo ad act⁹ ipſius ipſa eſt ſingula-
riũ.ideo concediꝶ ꝙ reſpectu multoꝛũ actuũ ipſi⁹
contingit obliuio.nõ eni oportet prudẽtem memo
rem eſſe oim que decem annis vel a.xx.opatus eſt
Et ſimiliter dicendum et ad alias et ad alias ra-
tiões qꝛ conſimili via ꝓcedũt. Et hec de queſtiõe.

Queriꝶ decimo ſeptĩo.
Utrũ prudentia ſit idem habit⁹ cum
ſcientia morali tradita in libro ethi-
coꝛum politicoꝛũ ꝛ economicoꝛũ ꝛ etiã
in libris legũ ꝛ decretoꝛũ. ❡ Et videtur ꝙ nõ.ꝓ-
mo qꝛ ſexto hui⁹ diſtiguit. Ari. prudentiã contra
ſcientiã:ergo nulla ſcia eſt eadem cum prudentia.
❡ Item prudentia eſt vna tãtũ oim agibiliũ:per
hoc eni Ari. ꝓbat virtutes morales inuicem eſſe
cõnexas qꝛ ſcilꝫ ſimul cõnectũtur prudentie. vnĩ

exiſtẽti: ſed ſcīe in dict' libris tradite ſunt plures et ab inuicem diſtincte ergo nõ ſunt idez habitus cũ prudentia. Item multi ſciẽtes dictos libros .ſ. potentes profunde diſputare de moralibus et le=galibus ſecundũ ſcientiã dictoꝝ librorũ ſunt val=de praui et econtra multi qui nunꝗ̃ dictos libros audierunt ſunt viri iuſti et ſancti. Conſtat autem cũ prauitate prudentiã non ſtare nec prauitatem moralẽ cum prudẽtia ſicut apparet ſexto huius er=go dictorũ librorũ ſcientia et prudentia non ſunt idẽ habitus. ❡ Oppoſitum arguitur qꝛ legis po=ſitiua nõ videtur alius eſſe habitus ꝙ̃ legalis ſiue moralis ſciẽtia: ſed Ariſto. ponit legiſpoſitiuam partẽ eſſe prudẽtie ergo ꝛc. ❡ Item prudẽtia diſ=finitiue eſt recta rõ agibiliũ. Ita ꝙ prudentia cõ=ſiſtit in recte ratiocinãdo et recte iudicãdo de agi=bilibus ſed in alio dicte ſciẽtie nõ cõſiſtunt. iõ ꝛc.

Tertio. Cũ ſcientia ſit habitus intellectualis diſtinct' cõ=tra prudentiã aut artem ſecũdum ꝙ vtimur iſtis noībus proprie licet dicta nomina ſecundũ eoruz cõem vſum ſepe promiſcue capiamus. opꝫ ad pro=poſite queſtionis determinationẽ videre vtrũ ha=bitus qui nobis ex doctrina libri ethicorũ acqui=rit' contineatur ſub ſcientia vel ſub prudẽtia. ꝛ hoc eſt ſimile inquirere ac ſi inquireremꝰ vtrum habi=tus nobis acquiſitꝰ ex doctrina librorũ medicina=liũ contineatur ſub ſciẽtia vel ſub arte. ❡ Ad hoc

Prĩa opi=nio d dif=ferẽtia in=ter ſciaz et artem autẽ videndũ opꝫ habere differentiã propriã ſciẽ=tie ſecundũ quã omnis ſciẽtia ab oī arte et prudẽ=tia diſtinguitur. hoc autẽ difficile eſt et opinionuz diuerſarũ. Dicunt enim quidã ꝙ omnis ſcientia contra oẽm artem et prudentiã diſtinguit' ꝑ hoc ꝙ ipſa eſt vl'ium ꝛ non ſingulariũ. ars aũt prudẽ=tia ſunt ſingulariũ ꝛ non vl'ium. dicũt ergo ꝙ ſi ali=que ꝓpõnes vl'es ptineant ad artẽ vel prudẽtiam: hoc non eſt per modũ ꝯclonũ per eas inqſitarum: ſed ꝑ modũ principioꝝ vel per ſe notoꝝ vel ꝑ habi=tũ ſcientificũ probatoꝝ. ad concludendũ eñi ſingu=larẽ ꝯcluſionẽ artis vel prudẽtie bene indigemus vl'i maiore ſub qua minorẽ ſingularẽ capiamus. vt ſi fiat ſillogiſmꝰ ſm exemplũ Ariſt. ſic oẽs aq̃ pon=deroſe ſunt praue: hec aqua eſt põderoſa: ergo hec eſt praua. dicunt ergo ꝙ hec ꝓpoſitio oẽs aq̃ põde=roſe ſunt praue nõ ptinet ad aquã ꝯcluſiue ſed ſup=poſitiue tñ. ꝛ ſi ſit dubia ꝓbari debet ꝑ habitũ ſciẽ=tificũ. ꝓpter qḋ iſti dicũt ꝙ habitui ſciẽtifico ſubal=ternant' artes ꝛ prudẽtia. vbi grã: ars medicine ſub=alternat' ſcīe naturali. ars menſurandi terras vel vina ſubalternat' geometrie. prudentia aũt ſubal=ternat' morali ſciẽtie. dicerent ergo iſti ꝙ habitꝰ no=bis ex doctrina librorũ medicinaliũ acqſitus non eſt ars ſed dr̃ ſcīa medicinalis. ſcīa q̃dem ſed dicit' qꝛ eſt habitꝰ circa vl'ia demõſtratiue acqſitus. dicit' aũt medicinalis qꝛ naturas ꝛ paſſiones medicinaꝝ et corpoꝝ medicabiliũ ꝛ modos medicandi docet ꝙ̃uis vl'r. ꝛ ita dicerent ipſi ꝙ habitus nobis ex do=ctrina libroꝝ moraliũ acqſitus non eſt prudentia: ſed dr̃ ſcīa moralis. ſcīa q̃dem dr̃: qꝛ eſt habitus cir=ca vl'ia demõſtratiue acqſitus. dr̃ aũt moralis quia naturã ꝛ ꝯditiones habituũ ꝛ opeꝝ moraliũ docet

cõfirma=tio dicte opiniõis ꝙ̃uis vniuerſalr. ❡ Iſti aũt dictã opionem confir=mare nitunt' multiplr. primo: qꝛ Ariſt. in. vj. huius diuidens partẽ aīe rõnẽ habentem in ſcientificũ et rõcinatiuũ videbat' ꝑ rõcinatiuũ intelligere ptem prudentialẽ: qꝛ dixit ꝯſiliari eñi ꝛ rõcinari idẽ. mo=do ꝯſiliũ maxime ꝛ ꝓprijſſime ptinet ad prudẽtiã. propter qḋ dr̃. vj. huiꝰ prudẽtis poſſe bene ꝯſiliari ꝛc. ꝛ ꝙ totaliter vtiq; erit prudens ꝯſiliatiuꝰ. ergo apparet ꝙ Ariſtote. in dicto loco credit aſſignare differentiam inter partem anime ſcientialẽ et pru=dentialem quam differẽtiam videtur aſſignare ta=lem ꝙ ſcientificũ eſt quo ſpeculamur talia quorum principia nõ cõtingit alit' habere rõcinatiuũ autẽ ſiue prudẽtiale eſt quo cõtingẽtia modo nõ põt di=ci ꝙ in hac differẽtia ꝑ nõ cõtingentia aliter habe=re intelligat ea q̃ cõſtant vel fiunt a natura preter noſtrã operationẽ ꝛ ꝑ cõtingentia intendat ea q̃ fi=unt a nobis qm̃ multa fiũt a natura q̃ eque ſũt con=tingẽtia ſicut ea q̃ facimꝰ ſicut noſtre operatiões ſingulariter accepte ſũt poſſibiles aliter habere ꝛ ita multa naturalia vt venti grãdines tonitrua et hmõi ꝛ ſicut predicta naturalia ſm eorũ rões vni=uerſales ſunt imutabilia ita ꝛ noſtre operationes Unde cõcluſiones tradite in libro ethicorũ nõ mi=nus ſũt neceſſarie ꝛ certe ꝙ̃ cõcluſiones tradite ĩ libro methauroꝝ. ꝓpter qḋ ſciẽtificũ a prudentia=li diſtinguũtur per eſſe circa nõ cõtingẽtia alit' ha=bere videt' ꝙ habitꝰ cõcluſionũ libri ethicorũ non minus ſit ſcientia ꝙ̃ habitus libri methaurorum. Si aũt dicta differẽtia nõ põt intelligi ꝑdicto mo=do videt' ꝙ ſic ſit intelligẽda ꝙ ſcientificũ eſt circa vniuerſalia prudẽtialẽ aũt circa ſingularia ea eni' que in ſeipſis ꝛ quo ad ratiões ſingulares ipſorũ ſũt variabilia. ipſa eadẽ ſũt quo ad ipſoꝝ vniuer=ſales ratiões imutabilia: ꝓpter qḋ eorũdem non eſt incõueniẽs ſm diuerſas rõnes puta vniuerſa=les ꝛ ſingulares eſſe ſciẽtiam ꝛ artẽ vl' prudẽtiam. ❡ Et ſi aliquis obijceret qꝛ ſm hanc ſentẽtiã pru=dentia vel ars ita eſſe de his que natura fiũt ſingu=lariter acceptis vt de grandinibus de ventis ꝛ hu=iuſmodi: ſicut de his qui operi noſtro ſubiacent: qḋ obſurdũ eſſe videtur. ❡ Ad hoc reſpondetur ꝙ ſufficit cognoſcere ſm vniuerſales rõnes ea q̃ ſub opere noſtro nõ cadũt ꝓpt' qḋ de illis nec erit ars nec prudentia ſed tñ ſciẽtia ſic aũt cognoſce=re non ſufficit ea que ſub ſũt operi nr̃o ſed opꝫ ad eorũ ſingularẽ noticiaz deſcẽdere ꝓpter hoc ꝙ ea volumꝰ nõ ſolũ ſcire ſed facere vel agere: has aũt actiones vel factiões opꝫ eſſe circa ſingularia ꝓ=pter qḋ ꝓ̄ter ſciam quã de his haberemꝰ in vniuer=ſali: opꝫ aliũ de ipſis habere habitũ in ſingulari quẽ vocamus artẽ vel prudentiã. ❡ Scḋo etiam

Secũda ꝯ=firmatio ꝑme opi=nionis. iſti ſuã dictã opinionẽ fulciũt ſic ſi ars et prudẽtia eſſẽt nõ ſolũ circa ſingularia. ſꝫ etiã vniuerſalia ſe=queret' ꝙ multe concluſiones ſciẽtifice pertinerẽt ad artẽ ꝛ prudentiã. cõſequẽs eſt falſũ ergo ꝛ ante=cedẽs. falſitas cõſequẽtis apparet qꝛ tunc ſcien=tia ſepe coincideret cũ arte vel prudẽtia. propt' qḋ nõ bene diſtingueret' cõtra eas ſed cõſequẽtia ꝓ=batur qꝛ ex quo ars et prudentia eſſent tam circa vniuerſalia ꝙ̃ circa ſingularia. videt' ꝙ ad artem vel prudentiã pertinerent oẽs cõcluſiones ꝙ̃tum=cunq; vniuerſales quarũ noticia valeret ad no=ſtras opationes dirigendas in debitũ finem mo=do ad hoc valent cõcluſiones aſtronomie quibꝰ ſcimus ſi hiems debeat eſſe frigida aut eſtas plu=uioſa. ꝛ ꝯſtat etiã ꝙ ad opꝰ medicine valet cogno=ſcere naturas herbarũ: qḋ tñ vniuerſali rõne ſpe=ctat ad ſcientiã naturalẽ ſicut et cognoſcere natu=ras alioꝝ entium naturaliũ. ❡ Huic tñ opinioni

Refutat auctor ꝑ=mã opio=nem. ego nõ cõſentio propter hoc ꝙ in q̃ſtione p̄cedẽte probatũ fuit prudentiã eſſe circa vniuerſalia et nõ

videt eſſe dubiū quin conſilia de agendis per nos pertineāt ad ſciam: ⁊ tñ ſepe querimus nr̃a conſilia ſub vniuerſali rõne. non dicẽtes iſte caſus accidit mihi quid faciam ego: ſed dicentes quid homo deberet facere. cui talis caſus accideret. Imo videt. ꝙ ex omni iudicio ſingulari poteſt ſtatim haberi iudiciū vniuerſale virtute medij: ⁊ rõcinatiõis cõſimilis. ſi enim per prudentiā tu iudicas me nunc debere hoc opus facere. conſtat ꝙ ita iudicandū eſt quemcūqꝫ quocūqꝫ tempore debere ſimile opꝰ facere ſimilibus circunſtantijs occurrentibus ꝓpter qḋ apparet omnem legem: vel decretalē quācūqꝫ poſitam in caſu ſingulari habere vim vniuerſalis precepti: ⁊ documenti. Et Ariſto. ſatis exprimere videtur. ꝙ prudentia ſit vniuerſalium cū dicit neqꝫ eſt prudentia vniuerſalium ſolum ſed oꝫ ⁊ ſingularia cognoſcere: ⁊ prohemio methaphiſice dicit Ariſtoteles expreſſe artem eſſe vniuerſalium ponens per hoc differentiam artis ad experientiam.

Diuiſio eoꝝ q̄ ſūt

Videtur ergo mihi dicendum eſſe ꝙ eorum que ſunt quedā ſunt in poteſtate noſtra fieri: vel non fieri: aut etiā ſic: vel aliter fieri alia aūt non. ¶ Illa autem que ſic nõ ſunt in poteſtate noſtra ſunt ſpeculatiua: ⁊ nõ agibilia neqꝫ factibilia ⁊ operatio intellectus noſtri circa ea dicitur ſpeculatio ⁊ non actio nec factio. prout actio ⁊ factio ſpecificant artem ⁊ prudentiam: ⁊ prout a ſpeculatione diſtinguntur. ea autem que predicto modo ſunt in noſtra poteſtate. vt ſic dicūtur agibilia: vel factibilia.

duplices ꝓpõnes formari pñt de agibilibꝰ.

¶ Sed adhuc poſſunt de talibus formari duplices propoſitiones quedā que ſi concedantur: vel negentur. non erit inde diuerſificandū opus noſtrum: ⁊ tales propoſitiones nõ pertinēt ad artem: neqꝫ ad prudentiam: ſed ſunt mere ſpeculatiue. verbi gratia mecanicus non aliter operabitur ſi crediderit formas elementum manere ſubſtantialiter in homine: ⁊ vniuerſaliter in omni mixto: aut ſi crediderit eas non manere: nec aliter operabitur ſi credat: vel non credat ꝙ primꝰ gradus caloris quando calor intēditur maneat cum ſcḋo: nec ſtatue factor aliter operabit̃ ſi credat: vl̃ non credat ꝙ figura ſit res diſtincta a corpore. ꝓpter qḋ omnes tales propoſitiones ad artem non ſpectant: neqꝫ ad prudentiam. ſed ſolum ad ſpeculatiuam ſcientiam. Alie autem de ꝑdictis formātur propoſitiones q̄ ſi concedantur: aut negentur erit aliter: ⁊ aliū operandum: vel opandum: vl̃ nõ operandū: ⁊ tales ꝓpoſitiones ſpectant ad artem vel prudentiam. que ſi ſint per ſe note ptinebūt ad artem: vel prudentiā non proprie ſicut cõcluſiões ſed per modū ꝑncipiorum. ita ꝙ habitus eaꝝ erit intellectus. ſi autē non fuerint per ſe note: ſed indigeant concludi ex alijs notioribus. tunc vel cõcluduntur ex alijs propoſitionibus non pertinentibus ad artem vel prudentiam. ſed mere ſpeculatiuis: vel concluduntur ex pertinentibus ad artē vel prudentiā. Si ꝑmo modo ſic ſinedubio erunt concluſiones ſpeculatiue: ⁊ habitus eaꝝ erit ſcientia vel ſapientia: ⁊ erunt practica ꝑncipia ſm̄ que ars aut prudentia ſubalternabuntur ſpeculatiue ſcientie per quam demonſtrabuntur. Si autem ſecundo modo concluduntur. tunc pertinebunt ad artem vel prudentiam per modum concluſionum ⁊ habitus earum erit ars vel prudentiā: aut pars artis vel prudentie/ ſiue ſint vniuerſales/ ſiue ſingulares. vlterius videtur mihi ſatis notum. ꝙ in libris legum: vel decretorum in libris moralibus multe ſcribuntur propoſitiones de quolibet predictorum generum. ſed quādo mere ſpeculatiue ſcribuntur in eis. hoc eſt de bene eſſe ad hoc ſcilicet ꝙ practica principia ex eis deducibilia fiant nobis manifeſta abſqꝫ recurſu ad libros ſpeculatiuarū ſcientiarū. ſicut etiam Ariſtoteles in libro phiſicorum vtitur habitu metaphiſice contra negantes ꝑncipia ſcientie naturalis. talibus ergo que ſunt de bene eſſe circunſcriptis videtur mihi ꝙ habitꝰ acquiſitus ex doctrina librorum/ legum/ decretorum: ⁊ vniuerſaliter librorum moralium pertinet ad prudentiam.

Reſolutio ꝙ ſciētia moralis eſt pꝰ prudētie

¶ Ita ꝙ prudentia ſi ſit perfecta continet in ſe habitum illum. vel conſimilem tanq̄ꝫ partem quandam ipſius. quoniā prudentia nõ eſt alius habitus habitus q̄ꝫ ſm̄ queꝫ ſcimus q̄d ⁊ quomodo ſit agendum ad bene viuendum ⁊ feliciter: ⁊ a quibus: ⁊ quomodo ſit abſtinendum. ſꝫ illi libri nihil aliud docent. ¶ Item prudentia cõſiſtit in ſciendo agere ſm̄ omnem virtutem: et ab omni prauo opere abſtinere. hoc autem docent dicti libri propter quod dicitur quinto huius. ꝙ lex precipit operari ſm̄ omnem ṽtutē: ⁊ prohibet operari ſm̄ omnem maliciam.

Reſponſio ad rõnes ꝑopinionis

¶ Nec valēt rationes opinionis precedentis. Prima enim ratio ſoluta fuit in quarta queſtiõe huius ſexti libri. ¶ Ad ſecundam etiam dicendum eſt ſm̄ predicta non eſt inconueniens concluſiones ſcientificas pertinere ad prudentiam per modum principiorum: ⁊ forte etiam ꝙ non eſſet inconueniens eandem cõcluſionem particularem pertinere per modum cõcluſionis ad prudentiam: ⁊ ad ſcientiam ſpeculatiuam ſm̄ ꝙ per diuerſa media poſſet probari. vꝫ ꝑ medium morale: ⁊ per medium ſpeculatiuum. ſicut iſta concluſio terra eſt rotunda alio: ⁊ alio modo probata pertinet ad naturalem ⁊ aſtrologum.

Ad rationes principales. ad

primam dicendum eſt ꝙ nulla ſcientia eſt prudentia quando proprie vtimur iſtis noibus. ſed quādo cõmuniter vtimur illis ſunt nomia ſinonima. ¶ Ad aliam concedo ꝙ prudentia totalis: ⁊ perfecta eſt vna tantum non vnitate ſimplici: ſed vnitate ordinis: ⁊ connexionis multarum concluſionum. tale autem vnū poteſt habere plures: vel valde diuerſas partes. ſicut totꝰ exercitꝰ regis vnꝰ exiſtens continet multos partiales exercitꝰ comitum ducum: ⁊ ita he ſciētie plures ſunt partes prudentie vnius exiſtentis. ¶ Ad aliam dicēdū eſt. vt puta ꝙ nulli praui ſciunt concluſiones. imo neqꝫ ꝑncipia illorum librorum. licet enī bene ſciāt quid in illis libris ſcriptum ſit: ⁊ quid preceptum et quid prohibitum. tamen neqꝫ concluſionibꝰ: neqꝫ principijs: neqꝫ huiuſmodi preceptis: nec ꝓhibitionibus acquieſcunt ſm̄ mentem interiorē. ſic enim malicia mentiri facit circa principia practica ſicut dicit Ariſto. hi ergo ſciunt diſputare pulchre: ⁊ i verbo dicere decoratiſſimas orãtiões volunt autem contraria: ⁊ faciunt interius iudicant eſſe facienda. quando autem dicitur. ꝙ multi ſunt boni: ⁊ per conſequens prudentes qui nunq̄ꝫ audiuerunt dictos libros forte poteſt concedi qḋ poſſunt eſſe boni virtuoſi: ⁊ prudentes. ſed nõ ꝑfecte virtuoſi: ⁊ prudentes ſicut declaratum fuit in ſexta queſtione ſecundi libri ⁊c.

Queritur decimo octauo.

Utrum eubulia ſineſis: ⁊ gnome ſint ꝟtutes a binuicē ⁊ a prudentia diſtincte? ❡ Arguitur ꝙ ſūt ꝟtutes quia habentem perficiunt. ſcȝ intellectum totum practicū: ⁊ opus eiꝰ bene reddunt: qm̄ ad practicū itellectū ſpectat conſiderare de his que ad finē: ⁊ iudicare de his que per conſiliū inuēta ſunt. eubulia aūt reddit conſiliationē bonam: ⁊ rectam. ſineſis aūt: ⁊ gnome rectificant iudiciū: ⁊ reddūt ipm̄ bonū. cum ergo ꝟtus diffinitiue ſit que habentem perficit: ⁊ eius opus bene reddit ſcđo huiꝰ ſequitꝛ ꝙ dicti habitus ſunt ꝟtutes. ❡ Sed arguitur. ꝙ ſint ꝟtutes diſtincte ab inuicē. quia habēt ꝓpꝛios actus diſtinctos: videlicet eubulia cōſiliatiue inquirere. ſineſis aūt: ⁊ gnome de inquiſitis habent iudicare ❡ Arguitꝛ ꝙ ſint ꝟtutes diſtincte a prudentia: qꝛ cum prudentia ſit vna oim̄ agibiliū. vt Ariſto. dicit: ⁊ viſum fuit prius ſi eſſent eedem ſibi ſequeretꝛ. ꝙ eſſent eedem intꝛ ſe cuius oppoſitū argutū eſt. ❡ Item auctoꝛitate Ariſtot. dicentis non aūt idē ſineſis: ⁊ prudentia. cuius rōnem aſſignat: quia illi habitus non ſunt idē quoꝛum actꝰ pꝛopꝛij/ſeu fines pꝛopꝛij ſūt diuerſi. ſȝ ſic eſt de prudentia quidem pꝛeceptiua eſt. qđ eni oportet agere: vel nō finis ipiꝰ eſt. ſineſis aūt iudicatiua ſolū

❡ Oppoſitū arguitꝛ pꝛimo.

ꝙ non ſint ꝟtutes. quia ꝟtutes intellectuales ſūt qbus verum dicit aīa affirmando: vel negādo. vt habetur in hoc ſexto. eubulia aūt nō eſt huiuſmodi. quia ipa eſt queſtio: et nondum enunciatio. vt dicit Ariſto. ❡ Itē conſilium cū ſit operatio quedam non eſt virtus. eubulia aūt conſiliū quoddā eſt vt dicit Ariſto. ❡ Itē ꝟtutes nō inſunt nobis a natura ſcđo huiꝰ. ſed ſineſis: ⁊ gnome inſūt nobꝭ a natura. vt Ariſt. dicere videtꝛ ergo ⁊c. ❡ Arguitur etiā ꝙ non ſunt ꝟtutes diſtincte a prudentia: quia non ſunt virtutes moꝛales. ſed ꝟtutes intellectuales alie a prudentia non ſunt niſi quattuoꝛ videlicet ſcientia/ſapientia/intellectꝰ ⁊ ars. nulla autē iſtarū eſt eubulia: vel ſineſis: ergo ⁊c. ❡ Itē virtutes non ſunt diſtincte. que ſunt circa idē obiectum. he aūt ⁊ prudentia ſunt circa idē obiectū. ſcȝ circa humana agibilia. ❡ Item ad eundē habitum in ſpeculatiuis ſpectat inquirere veritatē ⁊ de veritate inuenta iudicare. ſcȝ ad ſciētiā: ergo ita erit in agibilibꝰ. ❡ Propter rationes hinc inde factas tenēt multi. ꝙ eubulia: ⁊ ſineſis ſūt ꝟtutes ad inuicē: ⁊ a prudentia diſtincte. ſed non pꝛincipales. imo annexe prudentie. Alij aūt dicunt. ꝙ non ſunt ꝟtutes pꝛopꝛie. ſed partes vnius ꝟtutis ſcȝ prudentie. vt aūt de hoc poſſit magis apparere veritas.

Due opiniones quarum ſcđa eſt beati Thome ſcđe.

❡ Uidendum eſt quid ſit eubulia: qđ ſineſis: ⁊ quid gnome. Dicamus ergo. ꝙ eubulia dicitꝛ ab eu qđ eſt bonum: ⁊ boleſis qđ eſt cōſilium quaſi bene conſiliatiua. eſt eubulia habitus inclinans ad bene conſiliandū: ⁊ kacobulia ſibi cōtraria dicitꝛ habitus inclinans ad praue conſiliandū

Qđ eubulia ſuos interpꝛetationem.

❡ Actus ergo pꝛopꝛius eubulie/eſt bona cōſiliatio. non tamen pꝛout conſiliatio claudit in ſe iudicium de medijs inuentis ad finē ſtatutū. Ex his iam manifeſtū eſt. ꝙ eubulia non eſt ſcientia: quia non inquirimus qđ iam ſcimus. Itē eubulia non euſtochia. vt đꝛ Ariſt. neqꝫ ſolertia. qm̄ euſtochia vel ſolertia eſt pars pꝛudentie. ſcȝ ſine rōcinatione inuentiua medioꝝ eſt ad finem ſtatutū. ſiue ad concluſionē pꝛopoſitam. eubulia aūt conſiſtit in rōcinatiua inquiſitione medij quā opoꝛtet aliquando eſſe tardam: ⁊ maturā circa agibilia. ne pꝛoptꝛ circūſtantiarum varietatem intercidat ignoꝛantia.

Pꝛopꝛius actꝰ eubulie.

❡ Et eſt ſciendū ꝙ euſtochia

⁊ ſolertia differūt. vt ſuperiꝰ: ⁊ inferiꝰ. ſolertia nō ꝙ genꝰ eſt euſtochie. extendit eni ſe ad ſpeculabilia ⁊ agibilia. euſtochia aūt extēdit ſe ſolū circa agibilia. ⁊ đꝛ ab eu quod eſt bonū. ⁊ ſtocos qđ ē cōiecturatio quaſi bona ⁊ pꝛompta medij cōiecturatio. Item vt dicit Ariſto. non eſt opinio. qꝛ opinio ſequitꝛ rōcinatiuā inquiſitionē: ⁊ eſt determinate enūciatiua vniꝰ partis. licȝ cū foꝛmidine. eubulia autē eſt inquiſitiua: ⁊ nōdū eſt enūciatiua.

Euſtochia ⁊ ſolertia differunt vt ſuperiꝰ ⁊ inferiꝰ.

❡ Dicamus ergo ſcđm Ariſto. ꝙ eubulia eſt rectitudo conſilij/ſeu habitꝰ inclinans ad recte conſiliandū ad optimū finē attingendum per optima media quando: ⁊ quanto tēpoꝛe. opoꝛtet ⁊ ſic de aliarū obſeruatione circūſtantiarum. dico aūt ꝙ eſt rectitudo conſilij: qꝛ ſicut male conſiliari eſt peccatum ⁊ diſtoꝛte conſiliari. ita bene conſiliari eſt recte conſiliari. eubulia autē ex pꝛopꝛietate nominis impoꝛtat bonitatem conſilij. vcȝ ad optimū finem attingendum: quia contingit ad malum finem dare rectum conſilium. ⁊ hoc non eſt bonū conſiliū. ideo non ſpectat ad eubuliam. dico autē ꝙ per optima media. quia vt contingit in ſpeculatiuis concludere verum ex falſo. ita contingit in practicis bonū finem ſoꝛtiri per mala media. ad ſolum autem bonum conſilium non ſolū ſpectat bonitas finis ſtatuti: ſed etiam inuentio medioꝛum honeſtoꝛum dico quando: ⁊ quanto tempoꝛe opoꝛtet etiam qꝛ qn̄qꝫ opꝫ longo tēpoꝛe conſiliari: ne intercidat ignoꝛantia. vt dixi pꝛius. aliqn̄ aūt parū: ne idoneitas attingendi finem tranſeat. immo pꝛudentia pꝛoptꝛ hoc iubet aliqn̄ non vti eubulia/ſeu euſtochia ſolum vlterius addo: et ſic de aliaꝝ obſeruatione circūſtantiaꝝ. vt eni ad bene conſiliandū opoꝛtet videre quāto tpe ſit conſiliandū. ita opoꝛtet videre vbi: ⁊ quibus ſit conſiliandū: ⁊ ſic de alijs circūſtantijs.

Qđ eubulia diffinitiue.

❡ De ſineſi aūt ſciendū eſt. ſineſis dicitꝛ a ſin qđ eſt cū ⁊ neis qđ eſt mens congregata ad iudicandū. buſineſis aūt đꝛ a beu qđ eſt bonū: ⁊ ſineſis congregata ad bene iudicandū a ſineſis ꝟo đꝛ ab a qđ eſt ſine ⁊ ſineſis quaſi mens rudis/ſiue carens iudicatiua ꝓpter quod nomē aſini tranſlatū eſt ad ſignificandum quādā ſpēm aīalis ꝓpter ruditatē: ⁊ licet euſineſis addat ſuper ſineſim. tn̄ cōiter nos vtimur his noibꝰ tanqꝫ ſinonimis trahendo ſignificationē ſimplicē ad partem melioꝛē quēadmodū hoiem eufoꝛtunatum: ⁊ non hoiem infoꝛtunatum dicimus ſimplr foꝛtunatū. ſicut igitꝛ eubulia ſe habet ad inquiſitionē: ⁊ īuentionē medioꝛum. ita ſineſis: vel euſineſis ſe habet ad iudiciū de medijs inuentis. ſcȝ qđ ſit honeſtius: ⁊ ad finē attingēdum cōuenientius. vn̄ ſineſis deſcriptiue pōt dici rectū iudiciū: vel habitꝰ inclināſ ad recte iudicādū de medijs p eubuliā inuentis.

Unde dicitꝛ ſyneſis.

❡ Gnome. i. ſnīa vn̄ eugnome dicitꝛ ab eu qđ eſt bonum: ⁊ gnome qđ eſt ſnīa: quaſi bona ſententia ſygnome dicitur a ſin qđ eſt con: et gnome ſententia: quaſi congregata ſententia. Iſtis autē noibus gnome eugnome: ⁊ ſignome vtimur ꝯmunitꝛ tanqꝫ ſinonī

ſis. vt dictum fuit de ſineſi ꝛ euſineſi: gnome aũt
non quãtũcũq; ſniam deſignat. ſed appropriatiue
deſignat ſciam ptinentẽ ad iuſtũ epiekes. vñ gno
me ſe habet ad ſineſim. vt iuſtũ epiekes ad iuſtuꝫ
ſimplr: ꝛ vt epiekeia ad iuſticiã. Eſt ergo gnome
prout deſignat habitũ hebit⁹ inclinãs ad recte iu
dicandũ de inuẽtis per eubuliã pertinẽtib⁹ ad iu
ſtũ epiekes. ¶ Et igit̃ ſciendũ. vt dicit Ariſto. ꝙ
vltra opera ꝓpria p̃dicta ſineſis: ꝛ gnome ſpectat
ad prudentiã p̃cipere executionẽ eoꝝ q̃ per eubu
liam iuenta: ꝛ per ſineſim iudicata ſunt qḋ ſic in-
qḋ p̃cipe telligit̃. vt mihi videt̃ termin⁹ prudentie eſt in di-
re vt ptĩ- cendo qḋ opꝫ agere: ꝛ qḋ non: ꝛ qñ: ꝛ qñ nõ: et
net ad ſic de aliis circũſtantiis. ad hoc eñi volũtas icipit
prudẽtiã iperare. ꝛ ṽtutes corporis exequi: ꝛ per illud im-
perare nihil aliud intelligit̃. q̃ efficacit̃ velle illḋ
qḋ prudentia dicit eſſe faciendũ. Nã ad tale velle
virtutes alie ſtatim exequunt̃ quelꝫ illud cui⁹ ad
ipſam ptinet executio fine igit̃ ſtatuto eubulia per
inquiſitionẽ cõſiliatiuã inquirit media oportuna
per que finis attingi poſſit. ſineſis aũt ꝙ medioꝝ
inuentoꝝ ſit honeſti⁹: ꝛ conuenienti⁹ iudicat quo
iudicato prudentie adhuc relinquit̃ dicere ꝙ hoc
eſt faciendũ. dicto ei ꝙ hoc mediuꝫ int̃ cetera ſit
optimũ ad finẽ attingendũ nondũ dictũ eſt ꝙ hoc
ſit faciendũ: ꝛ hoc vltimũ dictũ Ariſto p̃ceptum.
quando dicit prudẽtiã eſſe p̃ceptiuã: ꝛ hec oĩa vi-
debat̃ Ariſto. ſatis innuere cũ dixit prudentia q̃-
dẽ p̃ceptiua eſt quid opꝫ agere: vel non finis ipſius
eſt ſineſis aũt iudicatiua ſolũ. dicunt ergo multi ꝙ ſi
cut ſineſis p̃ſupponit eubuliã ꝛ conſiſtit formalit̃
in iudicando de mediis iuentis per eubuliam: ita
prudentiã dicunt ſupponere ſineſim: ꝛ cõſiſtit for
malit̃ in p̃cipiendo q̃ per ſineſim iudicata ſunt: et
ita dicũt ꝙ prudentia eſt virt⁹ formalit̃ diſtincta
contra ſineſim ꝛ eubuliam ꝓpter qḋ cum Ariſto.
enumerauit q̃nq; habit⁹ intellectuales p̃ncipales
ipſe non enumerauit eubuliã: ꝛ ſineſim ↄtra prudẽ
tiã. vel dicendũ eſt vt magis mihi videt̃ ꝙ prudẽ
tia perfecta ſm quã homo dr̃ ſimplr̃ prudens. ho-
opĩo do- mo nõ ſolũ prudẽs ↄſiliator: aut prudẽs iudicator
ctoris q̃- aut prudẽs p̃ceptor: vl̃ executor: nõ ẽ vn⁹ habitus
mõ pru- vnitate ſimplici. ſꝫ vnitate ordinis: ꝛ cõnexionis
dentia ſe multaꝝ partiũ ab inuicẽ formalit̃ diſtictaꝝ. vt mũ-
hꝫ ad p̃- dus dr̃ vn⁹. licꝫ multas ↄtineat ptes diſtinctas ſm
dicta. ſpem quaꝝ nulla p ſe dicit̃ mũd⁹. ſic etiã ſciam ali
quã totalẽ: ꝛ perfectã dicim⁹: aut artẽ vnã. non qꝛ
aliquã formã habeat indiuiſam in ſe tota. ſꝫ quia
habet multos ꝓceſſus alios diffinitiuos. alios di
qñ pru- uiſiuos/ alios argumẽtatiuos: ꝛ multas alias cõ-
dẽtia dr̃ cluſiones varias. continet tñ hec oĩa habent ordi
vna nem inter ſe: ꝛ cõnexionẽ neciam. Sicut igit̃ cor-
pus humanũ vnũ exiſtens multas habꝫ diuerſas
partes hñtes diuerſas operationes. vt cor/ cere-
brũ/ epar/ caput/ pedes: ꝛ manus: ſine quaꝝ diuer
ſis operationib⁹ op⁹ finale toti⁹ expleri non põt:
nec etiã opus vni⁹ partis fit ꝓpus alteri⁹ partis.
Ita opꝫ imaginari ꝙ pfecta prudentia ſit habit⁹
vnus ↄtinẽs plures habit⁹ ptiales ſine quoꝝ ope
tionib⁹ opus ei⁹ finale nõ põt expleri. ſiet habitũ
conſiliatiuũ habitum iudicatiuũ: ꝛ habitũ prece-
ptiuum: ſeu executiuũ: ꝛ vt corpus humanum non
eſt cor tantũ: vel cerebrũ tantum. ſicut mund⁹ nõ
eſt formaliter celum tantum: aut ignis ꝛc. ¶ Ita
prudentia non formaliter habitus conſiliatiuus:
vel preceptiuus tantum ꝛc. Jmmo perfectio eius
conſiſtit in eorum aggregatione ordinata: ꝛ con-
nexa. vnde non videtur eſſe dubium: quin ex his
tribus habitibus conſtituatur vnus totalis habi
tus vnitate ordinis: ꝛ connexionis: ꝛ connectunt̃
adinuicem conſilium: iudicium et p̃ceptum. ſic ꝙ
preceptum nõ poſſet fieri ſine iudicio: nec iudiciũ
ſine conſilio. ¶ Item cõſilium nihil: aut modicũ
prodeſt ſine iudicio: nec iudicium ſine precepto. ta
lis autem habitus totalis nõ videt̃ nominari no
mine congruentiori. q̃ nomine prudentie cõcedã
igitur ꝙ illi habit⁹ partiales bene contra ſeinui-
cem diſtingunt̃. ſed non diſtingunt̃ contra prudẽ-
tiam ſimpliciter dictam: ꝛ perfectam/ niſi vt par-
tes contra ſuum totũ. concedam etiam. ꝙ eubulia
eſt ṽtus intellectus conſiliatiui ſineſis intellectus
iudicatiui. ſed nõ totius intellectus actiui. Et qꝛ
d̾ partibus prudentie iam incepim⁹ loqui. viden
dum eſt magis complete quomodo partes prudẽ
tie diſtiguntur. ¶ Dicunt ergo aliqui. ꝙ pruden- quattuor
tie ſunt quattuor opera p̃ncipalia. Primum eſt in ops pru-
uentio mediorum ad finem ſtatutum congruo- dentie.
rum. Scḋm eſt iudicium de honeſtate: ꝛ congruẽ
tia mediorum inuentorum. Tertium eſt preceptũ
iudicatorum. Quartum eſt executio preceptoruꝫ
puto tamen ꝙ hoc quartũ non ſit opus elicituꝫ a
prudentia. vt dixi prius: ſed vel a voluntate: vel quartum
prudentiis anime: aut corporis: ꝛ ṽtutibus caruꝫ non ẽ eli
ſi tamen ita eſſet vt dicunt. tũc eſſent: ſed illa quat citum.
tuor opera/ quattuor partes p̃ncipales prudentie
ſcꝫ inuentiua/ iudicatiua/ preceptiua: ꝛ executiua
quarum iterum quelibet habet plures partes/ ſi-
ue plures exigit vires: vl̃ habilitates. vt illi dicũt
ad hoc vt poſſint perficere opus ſuum. Nam quã-
doq; ad inueniendum mediũ: vel non oportet cõ-
ſiliari: vel modico tempore conſiliandũ eſt dictuꝫ
eſt pri⁹. ne idoneitas attingendi finẽ tranſeat. Et
tunc opꝫ vti euſtachia/ ſiue ſolertia. aliquando ta
men oportet conſiliari. ꝛ tunc habet locũ eubulia.
que iterum plures requirit vires. Ad bene eñi in-
ueniendum medium valet multum preteritorum
recordatio que vocari ſolet memoria deinde req̃-
ritur preſentium ad preterita collatio: vel etiã me
diorum inuentorum collatio. que ſolet dici ratio.
ſed forte ꝙ hec ratio pertinet ad partem iudicati-
uam. adhuc eñi ad oĩm iſtorum perfectionem req̃
ritur docilitas que eſt habilitas ad bonaꝫ erudi-
tionem. parum eñi eſt ꝙ vnuſquiſq; poteſt capere
a ſeipſo multum autem quod ab alio. vnde ṽſus.
¶ Qui ſolers docilis memor eſt qui vir rationis
Rectum conſilium perficit ille ſuum. E cõtra ſunt
quattuor defectus impedientes partem inuenti-
uam. ſcꝫ tarditas ingenii contra euſtochiã. Indo
cilitas contra docilitatẽ obliuio contra memoriã
et inertia/ ſiue ignauia ratiocinandi: ꝛ conferendi
contra rõnem. vnde verſus. ¶ Tardus ꝛ indoci
lis ignarus: ꝛ imemor exiſtens. Rectum conſiliũ
non facit ille ſuũ. Dicũt etiam ꝙ pars iudicatiua
quã Ari. vocat ſineſim quattuor hꝫ partes: vl̃ ha-
bilitates exigit ſine quib⁹ non põt ipa eſſe bona: ꝛ
ꝛ perfecta. qm̃ cũ de cõcluſione fiat iudiũ per pre-
miſſas. oportet ſana capere maiorem: ꝛ minorem
ꝛ excludere defectum a maiori: ꝛ minori. concept⁹ quattuor
igitur maioris eſt ſana exiſtimatio finis ꝛ legis ꝓ partes ſi
pter quam: et ſm quem dicendum eſt ſic operan- neſis.
dum eſſe in tali caſu: ꝛ vocatur intellectus conce-
ptus aũt minoris eſt ſana apprehenſio preſentis
y ij

operabilis quod agitur vel circa qđ agiť: ꝛ vocať
ſenſus: quia ꝑticulare agibile mediante ſenſu ab
intellectu cōpꝛehendiť. defectus aūt excluditur a
maioꝛe per recollectionē circūſtā: ac oīm que de=
bentur operi. ꝛ hmōi recollectio vocať circunſpe=
ctio a minoꝛi vero defect⁹ excludiť per diſcreti: q=
nem bonoꝝ: ꝛ maloꝝ poſſibilium euenire actui:
vel operi quā diſcretionē Macrob. vocat captio
nem vel cautellā. per quā caueňť imminentia ma
la. vnde ꝟſus. ¶ Hinc intellect⁹/ſenſus. cautella
maloꝝ: Mēs circunſpecta dant bona iudicia.
cōtraria quattuoꝛ ꝑtiū ſynē=ſis. ¶ Econtra aūt iudiciū depꝛauat ebetudo mētis
cōtraria intellectui: iſenſatio contraria ſenſui. in=
cautella contraria cautelle. vbi. ſ. eſt pꝛecipitatio
ad pericula ſine neceſſitate: ꝛ incircūſpectio con=
traria circūſpectioni. vnde ꝟſus. ¶ Mens ebes
inſenſata manens. in cauta periclis Incircūſpe=
cta dant mala iudicia. Item dicūt illi ꝙ pars ꝑce=
ptiua ad hoc ꝙ ꝑceptū ſit bonum: ꝛ vtile requirit
duo ex parte intellect⁹: ꝛ duo ex parte appetitus.
ex parte eni intellect⁹ requirit ꝑmo certā determia
tionē ¶ Scđo requiriť efficacē ſuaſionem. appe
titus eni ꝑceptū formidabile non reciperet bene:
neqꝫ pꝛeceptū etiam non vallatū ſuaſionibus. Ex
quattuoꝛ partes pꝛecep tionis. parte eni appetitus requiriť ꝑmo benignitas. vt
pꝛompte obediat rōni. ſcđo requiriť cōſtantia per
quā firmeť in hmōi obedientia. vñ ꝟſus. ¶ Cer=
ta ac ſuaſiua mens cōſtans: atqꝫ benigna. Utile ꝑ
ceptū perficit ipa ſuum. Ecōtra ambiguitas con
traria certitudini: fatuitas cōtraria ſuaſioni ma=
lignitas. id eſt ꝓteruitas contraria benignitati: ꝛ
inconſtantia ꝓpoſiti cōtraria cōſtantie reddūt ꝑ=
ceptū vanū ꝛ inutile. vnde ꝟſus. ¶ Ambigu⁹ fa=
tuus/iconſtans atqꝫ malign⁹ Uanū ꝑceptum cō
ſtruit ipſe ſuū. Ad partē etiā executiuā quattuoꝛ
quattuoꝛ ꝑtinētia ad ꝑtē execu tiuam. requiruňť vt dicunt. ſcꝫ ꝓuidentia/vigilantia/di=
ligentia: ſollicitudo. prouidentia eni curat vt ni=
hil deſit eoꝝ que ſunt neceſſaria operi. vigilan=
tia intendit qualiter opus ex oīb⁹ prouiſis aga
tur. diligentia vero amoꝛi connexa op⁹ continuat
ꝛ continuatū tenet. ſed ſollicitudo laboꝛi cōnexa
occupať circa plurima. vnde ꝟſus. ¶ Si curo vi
gilo ſi diligo ſollitoꝛqꝫ vtiliter perago ꝗ peragen=
da volo. Et per oppoſitū imꝓuidētia ſomnolē=
ta negligentia ꝛ vagabundantia contraria pꝛedi
ctis nūꝗ agunt feliciter op⁹ ſuū. vñ ꝟſus. ¶ Nec
ſomnolenta: nec mens imꝓuida felix: nec coꝛp⁹
anim⁹: nec vagabūda man⁹. ¶ Tullius aūt in re
thoꝛica ſua/tres ponit partes pꝛudentie per aſpe
ctū ad tres partes tpis. ad quas ſemꝑ opꝫ pꝛudē=
tem aſpicere dicente Seneca in libꝛo de quattuoꝛ
ꝟtutibus cardinalib⁹. Si pꝛudens eſt aius tu⁹ tri
bus tpib⁹ diſpenſať pñtia oꝛdina futura ꝓuide ꝛ
ꝑterita recoꝛdare. Nam ꝗ nihil de preterito cogi=
tat vitā perdit. ꝗ nihil de futuro ꝑmeditať in oīa
incaut⁹ incidit: ꝛ ſunt iſte partes tres/mēoꝛia/in=
telligentia: ꝛ pꝛudentia. Mēoꝛia per quā animus
repetit illa que fuerunt. Intelligētia eſt ꝑ quā ea
ꝓſpicit ꝗ ſunt. Prouidētia vero eſt per quā futu=
rū aliqđ videť anteꝗ factū ſit: ꝛ ſm iſtas partes
tres ſumuňť tres ſpēs artis rethoꝛice ſm Ariſt.
pars eni iudicatiua reſpicit ꝑterita. pars autē ex=
clamatiua ꝑſentia. pars vero conſiliatiua futura.
Ari. diuidit pꝛudē tiā ſm di= Aliť adhuc in ſexto hui⁹ deſtinguit Ariſt. pꝛuden
tiā ſm diſtictionē bonoꝝ que ipa nobis pꝛocurat
aliter eni bonū dr monoſticū. qđ vnuſqſqꝫ ſibi ꝓ
curat ꝑ monoſticā pꝛudētiā. alteꝝ dr bonū econo=
micū qđ vnuſqſqꝫ ꝑ pꝛudētiā economicā ꝓcurat
domeſtice cōitati. Alterū ꝟo diciť bonū politicū
qđ vnuſquiſqꝫ per pꝛudētiā politicā ꝓcurat cōite= ſtictionē bonoꝝ ꝗ ꝑ nobis curat.
ti ciuili. Et adhuc Ariſtote. ponit aliā pꝛudentie
diuiſionem ſm diuerſitatē officioꝝ gerim⁹ in cōi=
tate ciuili. alia eni eſt ſpectās ad pꝛicipē que diciť
architectonica ſiue legiſpoſitiua alia vero ſpectat
ad ſubditos que dicitur cōmuni noie politica. de
quib⁹ ante ſatis dictū eſt. Et modo ꝯſimili poſſe=
mus diuidere pꝛudentiā economicā in paternam
ꝛ filialem in virilem: ꝛ vxoꝛiam in dominatiuam:
ꝛ ſeruitialem. ſed non eſt vis. Alio ſm diuerſitatē officioꝝ.

¶ Ad rationes dicendū eſt.

ꝙ ille que arguūt ad ꝑmā partem ſatis pꝛocedūt
per dicta. Ad ꝑmā in oppoſitū dicitur ꝙ ꝟtutes
totales bene ſunt quibus veꝝ dicit anima. ſed opꝫ
hoc concedere de oībus ꝟtutibus partialibus
aliquā totalē integrantib⁹. Ad aliā dico ꝙ eubu=
lia aliquando ꝛ ſineſis: ꝛ gnome capiuňť pꝛo ope=
rationibus que ſunt rectū conſilium: ꝛ rectū iudi
cium: ꝛ ſic non ſunt ꝟtutes. aliqñ aūt capiuňť pꝛo
habitibus ad hmōi operationem inclinantib⁹ in=
tellectū: ꝛ ita dicuntur ꝟtutes. ¶ Ad aliam diciť.
vt dicit Ariſto. de innatis ꝟtutibus ꝛ pꝛudentia:
vel etiam de ꝟtute naturali: ꝛ moꝛali. ꝙ ex altera
ꝛ altera complexione naturali ſm quā ſenſus na=
ti ſunt aliter: ꝛ aliter: ꝛ peius: ꝛ meli⁹ deſeruire in
tellectui. nos videmus aliquos innatos ad pꝛom
pte rōcinandum: ꝛ media faciendum ꝛ inuenien=
dum tā in ſpeculatiuis ꝗ in pꝛacticis. alios autē
innatos ad pꝛofundi⁹: ꝛ firmius iudicandū. licet
ſint multū inuentiui. Alios autē ineptos ad rōci=
nandi pꝛomptitudinē: ꝛ ad iudicandi certitudinē
pꝛopter qđ aliqui pauco ſtudio pꝛudentioꝛes ſūt
aut ſapientioꝛes ꝗ alij multo. he autē habilitates
ad rōcinandum: ꝛ recte iudicandū vocaňť eubulia
ꝛ ſineſis naturales que non ſunt partes pꝛudētie:
ſed de innatis. Preter has autem habilitates re=
quiruntur habitus acquiſiti per multiplicis opa=
tionis exercitium. ꝛ longam experientiam agibi=
lium humanoꝝ inclinātes perfecte ad recte iudi/
candum: ꝛ bene conſiliandum/ſeu conſulendum.
qui dicuňť eubulia ſineſis pꝛudētiales: ꝛ iſti ſunt
partes pꝛudentie. Alie rationes ſatis pꝛocedunt
vijs ſuis. Et ſic eſt finis queſtionis.

Queriť decimo nono.

Utrum ꝟtus moꝛalis faciat intētio=
nē rectā pꝛudentia que ad hanc . hoc
eſt dictu. vtrum per ꝟtutem moꝛalem
habeamus rectam eſtimationem de
fine in ipſis agibilibus: ꝛ per pꝛudentiam de oꝛdi
natis ad finem. ſic enim exponendus eſt titulus q̄
ſtionis: quia intendere ſignificat in aliquid tende
re. tendere autem ſcilicet in finem pꝛincipaliter: ꝛ
non in alia: niſi pꝛopter finē. Arguitur ergo ꝙ vir
tus moꝛalis magis rectificat ea que ad finem. ꝗ
intentionem. quia ꝟtus diffinitiue eſt habitus ele
ctiuus. ſecundo huius. electio autem non eſt ipi⁹
finis. ſed eoꝝ que ad finem tertio hui⁹. ¶ Itē
virtus eſt circa difficile ſecundo huius. vnde vir=
tus in nobis requiritur ad reddendum ea facilia
et delectabilia. que pꝛius erant triſtia: ꝛ difficilia
virtus enim ex aſſuetudine acquiritur ſecundo

huius aſſuetudinis autem eſt facere facilia ⁊ delectabilia que pꝛiꝰ erant triſtia ⁊ difficilia. vnde p̄mo rethoꝛice ſollicitudies ſtudia: ⁊ conatꝰ triſtes vel ſi non aſſueſcant. conſuetudo aūt facit delectabile. ſed nō circa finē ſm̄ ſe. imo circa ea que ad finem magis verſaꝛ difficultas per triſtia. ergo ⁊c. Item videꝛ ꝙ ad vtrūq̧. ſcꝫ tam ad ꝟtutē moꝛalē q̄ ad prudentiam pertineat rectitudo tam circa finem q̄ circa ea que ad finē: qꝛ circa vtraq̧ rectitudo eſtimationis ꝑtinet ad habitū intellectualem rectitudo aūt inclinationis ad moꝛalē. Itē videꝛ ꝙ non indigeamꝰ ꝟtute moꝛali ad rectificandum eſtimationē de fine: qꝛ ad talē rectitudinē determinati ſumꝰ a natura. p̄ncipia eni cognita ſunt naturaliter ⁊ per ſe: ⁊ ſi ignoꝛaremꝰ ad quē finem tendere debemꝰ quomodo ſciremꝰ ad quid nos aſſueſcere opoꝛteret. manifeſtū eſt igiꝛ. ꝙ ſic a nobis auferretur oīs via determinandi nos ad bonū qđ eſſet valde incōueniens. ſicut eni natura dedit alijs impetū tēdendi determinate in finē debitū. ita ⁊ nobis. non eni minoꝛē deꝰ ⁊ natura debuit habere ſollicitudinē de nobis q̄ de alijs quare ⁊c. ¶ Item ſi ꝟtus moꝛalis faceret intentionē rectā. prudētia autē que ad hanc ſequereꝛ. ꝙ ꝟtus moꝛalis precederet prudētiā. ꝯn̄s eſt falſuꝫ. ergo ⁊ an̄s. falſitas conſeq̄ntis patꝫ: quia prudentia/ vel actꝰ eiꝰ ponitur in diffinitione ꝟtutis cū dicaꝛ determinata rōne vtiq̧ ſapiens. i. prudēs determinabit: tū qꝛ ꝟtutis eſt iclinare ad id quod eſt p̄ñatū eſt rōne que pertinet ad prudentiā. tū quia actus appetitus nō habet formā ⁊ modū ꝟtutis niſi ſm̄ ꝙ rōni cōfoꝛmatur. ⁊ ita prudētia determinat formā: ⁊ rōnem ipi ꝟtuti determinās aūt prius eſt ipo determinato vt cā effectu. tum qꝛ dicit Ariſt. ꝙ non eſt poſſibile bonū eſſe p̄ncipaliꝛ ſcꝫ per ꝟtutē moꝛalēꝫ ſine prudentia. ſed ꝯn̄a p̄ncipalis probaꝛ. qꝛ prius opꝫ habere rectaꝫ eſtimationē de fine q̄ haberi poſſit de his q̄ ad finem ſunt cū fines in agibilibꝰ ſint vt p̄ncipia in ſpeculabilibꝰ: ⁊ quia ſm̄ exigentiam finis opꝫ cetera moderari: ergo ⁊c.

Oppoſitū dicit Ari. adhuc

opus ꝑficitur ⁊ ſm̄ prudentiā ⁊ ꝟtutem moꝛalem ꝟtus quidem eni rōnem rectā facit prudentia aūt que ad hanc. ¶ Itē ꝑus dixit non erit electio recta ſine prudentia: nec ſine moꝛali ꝟtute. hec quidem in finem. illa autem que ad finē facit operari ¶ Itē recta eſtimatio de fine eſt p̄ncipium in agibilibꝰ. ſꝫ ꝟtus facit rectā eſtimationē de p̄ncipijs. probatio qꝛ que malicia coꝛrūpit ⁊ circa que facit mentiri: ea ſaluat virtus moꝛalis: ⁊ circa ea facit verū dicere. Itē ex imediate dictis apparet. ꝙ contingit mentiri de fine agibiliū: qꝛ ita ꝯtigit negare p̄ncipia prudētie. modo vt aliqua ſcia. vt phiſica: vel mathematica nō habet viā ad negantem ſua p̄ncipia. ita neq̧ prudentia: ⁊ ita apparet. ꝙ oꝫ ponere aliunde quo homo determinabitur ad dicendū veꝝ: ⁊ nō ꝑ prudentiā. ſꝫ per ꝟtutem moꝛalem.

ꝙ vltimꝰ finis agibiliuꝫ ſit nobis determiatꝰ a natura

¶ Primo videndū eſt. ꝙ vltimus finis agibiliū determiatꝰ eſt nobis per naturā

ſm̄ cōem eiꝰ rōnē: int̄m ꝙ nullꝰ ſic mentiꝛ de eo ſꝫ intellectū q̄n ſit amandꝰ ⁊ ꝓſequendꝰ: nec volūtatem ꝯtingit ferri in oppoſitū exemplū oēs concedunt ſalte interioꝛi mente ſcꝫ aliq̄ oꝛe negent) vitam optimā eſſe amandā ⁊ ꝓſequendā: ⁊ ꝙ pro tāto ſit magis amanda ⁊ ꝓſequenda. q̄to eſt melioꝛ ⁊ delectabilioꝛ: ⁊ voluntas nō poteſt ferri in oppoſitū ſm̄ rōnē oppoſitā rōnē. nullꝰ eni pōt velle vitam malā ⁊ triſtē ſub rōne malicie ⁊ triſtitie. ideo neceſſe eſt ſi volūtas debeat tranſire in actuꝫ circa vitam optimā ſub ratione optimitatis. ꝙ velit eā ꝓpter qđ dicebaꝛ in tertio ꝙ ipius finis eſt voluntas ⁊ nō electio. Ex his aūt iā manifeſtū ē ꝙ iſto modo nec ꝟtus moꝛalis: nec prudentia facit intētionē rectā. ſed naturalis inclinatio intellectꝰ ad verū: ⁊ volūtatis ad bonū. nec iſto modo malicia peruertit: nec mentiri facit circa ꝑma p̄ncipia. ſed vltimꝰ finis ſm̄ eius ſpalē rōnē non eſt nobis determinatꝰ a natura. imo ꝯtingit mentiri circa ipſꝫ ⁊ voluntatē ferri nō oīno recte in ipm ꝓpꝛ hoc ꝙ mentiri contingit in dicendo q̄ eſt res illa q̄ eſt vita optima: ⁊ delectabiliſſima. ſiat eni ſillogiſmus practicꝰ talis vita q̄to eſt melioꝛ: ⁊ delectabilioꝛ: tanto magis eſt amanda: ⁊ ꝓſequenda: ſed cōtemplari vel operari ſm̄ ꝟtutē eſt vita melioꝛ: ⁊ delectabilioꝛ. q̄ ſenſualiter delectari: vel q̄ pecunijs: aut honoꝛibꝰ abundare. ergo contemplari: ⁊ operari ſm̄ ꝟtutes eſt magis amandū ⁊ proſequendū ideo. ⁊c. multi aūt minoꝛi: ⁊ ꝓpoſitioni non cōſentiunt. propter qđ etiā concluſionē non concedunt ⁊ ob hoc etiā voluntas eoꝛum non recte ferꝛ in finē. ſcꝫ in opꝰ cōtemplationis: vel ꝟtutis: ſꝫ diſtoꝛte in delectatiōe ſenſuales pecunias: aut honoꝛes Si aūt minoꝛ dicti ſillogiſmi interioꝛi mente concederetur. cōcluſio non negareꝛ: nec illo iudicio ſtāte voluntas ferretur in finem non recte. ſtante eī iudicio ꝙ contemplari ſit magis amandū: ⁊ proſequendū q̄ delectari. voluntas non eliget delectari dimittens contemplari. ſicut dicitur in queſtione quarta tertij. Si igitur queratur qui faciet rectam eſtimationē de concluſione. reſpondebo ꝙ recta eſtimatio de minoꝛe cū maioꝛe q̄m ſcientia p̄miſſarum (vt dicit Linconienſis p̄mo poſterioꝛū) gignit ſcientiam concluſionis in anima. cum igitur quicquid eſt cauſa cauſe ſit cauſa cauſati illud faciet ad rectā eſtimationē de concluſione quod facit nobis rectā eſtimationem de minoꝛe. hoc autē q̄d ſit illud dubium eſt. Quidā eni putant dictum ſillogiſmum non eſſe prudentialem: quia dicūt prudentie: aut tres: aut quattuoꝛ eſſe partes tantum ſm̄ dicta in alia queſtione. ſcilꝫ inuētiuam mediorum ad finem oꝛdiatoꝛum iudicatiuam de medijs inuentis p̄ceptiuam mediatoꝛum: ⁊ foꝛte executiuā. he aūt omnes partes circa media ad finem oꝛdinata verſantur. ideo tota prudentia videꝛ circa oīa hmōi media laboꝛare: dictꝰ aūt ſillogiſmꝰ nō eſt de medijs ſꝫ ē ſolū ad ſtatuēdū nobis finē. non eīm ſufficit finē eſſe nobis ſtatutū ſm̄ vlēꝫ rōēꝫ. ſcꝫ ꝙ optia vita ſit amāda ⁊ ꝓſequēda qꝛ ſi ignoꝛaremꝰ q̄ res ſit illa vita optima neſciremꝰ q̄d ꝓſequi ꝓpter qđ dicꝛ tertio de aīa ꝙ vniuerſalis eſtimatio nō mouet: opꝫ ꝗ̄ in particulari ſcire que res ſit illa vita q̄ eſt amanda ⁊ proſequenda. quo ſcito prudentie eſt inquirere per que media res illa proſeq̄ valeat attingi. Item finis eſt primum principium in agibilibus. ⁊ opoꝛtet quālibet ſcientiam et pari ratione prudentiam ſupponere ſua p̄ma p̄ncipia: ergo nō pertinet ad prudentiā ſtatuere ſibi finem: ſed hoc nō videꝛ mihi verū. q̄m premiſſe dicti ſillogiſmi ſunt tales ꝙ ipſis conceſſis aut negatis erit aliter aut aliter operanduꝫ. propter quod ſm̄

ꝙ vltimꝰ finis ſm̄ ſpalē eiꝰ rōnē non ſit nobis determiatꝰ

opinio q̄rūdā q̄ ſillogiſmꝰ inq̄ſitiuꝰ de fine in particulari nō ꝑtineat ad prudētiā

dicta prius ille aliе pmiſſe videnť eſſe practice: et ad prudentiā ptinere. Nec valet pma rō ipoꝝque

reſpōſio ad pmaꝫ rationem.

diceret ante omnes illas partes eſſe aliam ſtatuentem illis finē ſm rōnē pticularē. vel forte diceret ꝙ oēs ille tres partes locū habēt in ſillogiſmo pdicto. oportuit eni pmo mediū ſillogiſmi inuenire. ſcdo de pmiſſis ex dicto medio cōſtitutis: ꝛ de concluſione iudicare. tertio pcipere ꝙ media inquirant ad finē ſtatutū attingendū. in cui⁹ pcepti executione dicte tres partes hñt iteꝝ locū. ꝛ ita deinceps donec opus ſit cōpletū. ¶ Scda etiā ratio eoꝝ non valet: qꝛ non oꝫ ſciam ſua ſupponere pncipia ſm quācūqꝫ rōnem. licet eni in philoſophia naturali ſit ſuppoſitū: vel quaſi ſuppoſitū naturā eſſe. tamen non eſt ſuppoſitū materiā primā eſſe: nec formā ſubſtantialē eſſe diſtinctam a materia. imo inquirit pmo phiſicoꝝ. propter qđ alii dicūt ꝛ magis pbabiliter. vt mihi videt ꝙ illa minor q̄ dicit cōtēplari: ꝛ operari ſm vtutes eſt melius: et delectabilius q̄ declarari. ꝛc. eſt pncipiū practicū per ſe notū: vel quaſi. ſufficit eni ad dicte minoris conceſſionē experientia: ꝛ debitū miniſterium ſenſus ipi intellectui hoc eni ſcꝫ ꝙ ad propoſitionem aliquā concedendā indigeamus experientia ꝛ debito miniſterio ſenſus non tollit quin illa propoſitio ſit pncipium per ſe notū apud intellectū. ſicut viſum fuit in vndecima q̄ſtione ſexti libri. Et q̄uis ita ſit: tamen intellect⁹ impediri poteſt a conceſſione dicti pncipii. vel quia non exercuit opus contēplationis nec vtutis. propter qđ bonitatem ipius ꝛ delectationē conſequentē ipſum nō potuit experiri: vel quia affectiones inordinate ſenſitiui appetitus ad delectationes ſenſuales traxerūt intellectum ad iudicium ineptum: vel quia tedium

quō virt⁹ facit ad rectā eſtimationē minoris pmi ſyllogiſmi prudentialis.

triſtitia: vel difficultas apparuerūt coniungi ſtudio contemplatiuo: ſiue operi vtuoſo. ſi eni opus vtutis exerceatur: ꝛ inordinata affectio ſenſitiui appetit⁹ moderet ꝛ tediū triſtitia / ſiue difficultas apparens in opere vtuoſo remoueatur ſtatim intellect⁹ percipiet opera virtutū eſſe meliora. q̄ delectationes ſenſuales q̄ pecunias aut honores. ꝛ in eis voluntas magis gaudebit aliter autem nō vtutes morales inclinant ad exercitiū operis virtuoſi. moderant affectiones appetitus ſenſitiui ꝛ opera virtutū reddūt multo delectabiliora. atqꝫ faciliora q̄ ſint opera vitioꝝ. ſicut etiā in rei vitate delectabiliora ſunt ꝛ faciliora. vnde pmo ethicorum ſm ſe ipas vtiqꝫ ſm vtutem opationes delectabiles. ꝛ Seneca q̄tū ad facilioritatē dicit in libro ſuo de ira. ſic nec vt a qbuſdā dictū ē arduū in virtutes ꝛ aſperū iter eſt. facilis eſt ad beatā vitam via delirare negocioſi⁹ vocat pudicitia. libro occupatiſſima eſt. oim deniqꝫ vtutū tutela facilis poſito ergo exempli gr̄a de quo non curem⁹ an ſit vel non. ꝙ pdictus ſillogiſm⁹: vel alter q̄cūqꝫ talis proceſſus per quē finis vltimus humane vite nobis ſtatuat. ſit prim⁹ prudentialis pceſſus ꝛ dicti ſillogiſmi concluſio ſit prima prudentialis cōcluſio manifeſtū eſt ſatis ex dictis quō vtus moralis ꝛ prudentia faciant ad habendū de dicta cōcluſione rectā eſtimationē. apparet eni ꝙ ad pncipiū circa qđ non ꝯtingit errare ſcꝫ ad maioris ppoſitionis conceſſionē: neqꝫ vt⁹ moralis neqꝫ prudentia aliquid operať. ſed ſolum illa vtus intellectualis qui vocatur intellectus. apparet ſecundo ꝙ ad ſecundi pncipii circa quod contingit errare ſcꝫ minoris propoſitionis conceſſionem prudentia non operatur. ſed itellectus ꝛ vtus moralis: ꝛ dico itellect⁹ tanq̄ virtus elicitiua iudicii. dico aūt vtus moralis tanq̄ remotiua prohibentiū ex parte appetitus. ſic enim malicia corrūpit illud practicum pncipium. ſcꝫ inq̄tū firmat: ꝛ auget impetum paſſionis in appetitu prohibentē intellectus a ſuo iudicio: qꝛ ſic ſenſus ſepe miniſtrat obiectū Sed tertio apparet ꝙ ad conceſſionē concluſiōis operatur vtus moralis ꝛ prudentia. dico aūt virtus moralis dupl'r. Vno modo inquantū operať

quō vt⁹ moralis ꝛ prudentia faciūt ad rectā eſtiationes pme ꝯcłonis.

ad dicti pncipii ꝯceſſionem. ex quo ipa concluſio inferebatur Secūdo quia remouet prohibentia ex parte appetitus. vitioſus autē appetitus rebellat ꝛ recto iudicio pncipii: ꝛ recto iudicio ꝯcłonis ꝛ pcepto ſequēti dictū iudiciū: ꝛ executionē tollit omnino. dico aūt prudentia dupliciť. Primo inquantū ipa vtens logica ordinat proceſſum ad cōcluſionem ex conceſſis principiis inferendam. ſecundo inquantū eligit iudicium de veritate concluſiōis vtute conceſſionis premiſſarum: ꝛ ordinati pceſſus. Ex his apparet quarto. ꝙ virtus moralis antecedit prudentiam. non tamen vtus moralis perfecta ſed inchoata: aut per aſſuetudinem: aut per bonā natiuitatem: vel per bonā inclinationē naturalem. vnde pueri ſi non habeant inclinationem valde bonam naturalem. valde indigent ad conceſſionem principioꝝ moralium bono conſuetudinali exercitio. per doctrinam / per perſuaſionem / per caſtigationē parentum: aut amicorū vel erit valde difficile ipos fieri prudentes. propť qđ dicitur in ſecundo huius. non parum differt ſic vť ſic ex iuuene aſſueſieri. Et ad hanc ſentētiam confirmandam valet ꝙ iuuenes ꝛ paſſionum ſecutores non ſunt huius ſcientie que eſt pars prudētie vt dictum fuit vtiles auditores.

quō pcedimus poſt finē ſtatutuꝫ.

Vlterius autē poſt dictū cō-

ceſſum. ſcꝫ quando nobis ſtatut⁹ fuerit finis. opꝫ ad media ſe conuertere per que finis ille poſſit attingi primo quidem inueniendo media illa. vt dictum fuit prius. Secūdo iudicando de mediis inuentis: an ſint decentia: vel indecentia: ꝛ que ſint decentia ad finē attingendū. Tertio pcipiēdo quatenus qđ iudicatū eſt decentius exequať. In primo aūt iſtoꝝ prudentia operať. ſed non vtus moralis qđ ex hoc pꝫ. qꝛ aſtut⁹ homo ꝛ valde prau⁹ bñ ſciret iſta media iuenire. q̄tū eni ad hoc aſtut⁹ ꝛ prudens modicū differre videnť. In ſecūdo vero illorum ſcꝫ in iudicando decentia medioꝝ inuentoꝝ. prudentia: ꝛ vtus moralis ſimul operanť. hec quidē elicitiua iudicii. illa aūt remotiua prohibentiū ex parte appetitus ſenſitiui vt dictum fuit. In tertio vero. ſcilicet in precipiendo ſimiliť vtraqꝫ operabitur. vitium enim inclinans ad ſenſualia: ꝛ fugiens laborem deprauat huiuſmodi preceptuꝫ: et iudicium. quando autē dicit Ariſtoteles. virtus intentionem facit rectam. non erat eius intentio ꝙ ipa nihil operaretur circa media. ſed ꝙ illa pmitus ſine prudentia operabatur ad cōceſſionem pncipioꝝ primi proceſſus prudentialis facientis ſibi finem. quando autem dicit. prudentia aūt que ad hanc non erat eius intentio. ꝙ prudentia nihil operať ad ꝯceſſionē cōcłonis per quā nobis finis ſtatuiť: nec ad pceſſuꝫ p quē finis ꝯcludiť. ſꝫ hoc dt qꝛ prudētia ſine adiutorio vtutiſ moralis vť q̄ſi

eſt inuẽtiue mediorũ ɔcludẽtiũ ad ſtatutũ finẽ.
In hac ergo ordinatione ɔcluſionis gauiſa eſt
aĩa mea multũ: qꝛ rõnes que apparebãt difficiles
ſunt ſolute ſi quis ea conſideret que dicta ſunt.

V Iceſimo queritur.

¶ Utrũ virt⁹ moralis poſſit nobis
acq̃ri ſine prudẽtia? Arguit ꝙ ſic: qꝛ
ſciẽtia cũ ſit habit⁹ ɔcluſionis ſpecu-
latiue. ſupponit habitũ ꝓncipiorũ ſpeculatiuorũ.
ita prudẽtia cũ ſit habit⁹ ɔcluſionis practice ſup-
ponit habitũ ꝓncipiorũ. ſed ille habitus ꝓncipiorũ
ſupponit ꝟtutẽ moralẽ: qm̃ illa ꝓncipia ſine mora-
li ꝟtute nõ ɔcedũtur. vt dictũ fuit. malicia eñ cor-
rũpit principia practica: ergo ꝟtutem moralẽ opꝫ
acquiri ante prudẽtiam. ¶ Item homo dicit bo-
nus homo ſimplr̃ per virtutẽ moralẽ. ſꝫ abſqꝫ pru-
dentia multi ſunt boni ſimplr̃: ergo hñt virtutem
moralẽ. Minor ꝓbatur. qꝛ dictũ fuit ꝙ habit⁹ ac-
q̃ſitus ꝑ doctrinã ſcꝫ librorũ moraliũ ⁊ decretorũ
pertinet ad prudentiã ꝓpter quod nullus videtur
acquiſiuiſſe prudentiã. q̃ nõ ſtuduit dictos libros
⁊ tñ multi ſũt boni hoĩes licet in dictis libris ni-
hil ſtuduerint. ¶ Itẽ ad bene agere requirit vir-
tus moralis. ſed ad bene agere nõ requirit prudẽ-
tia: ergo ꝟt⁹ moralis põt eſſe ſine prudentia. Ma-
ior ꝓbatur. qꝛ virt⁹ moralis apud aĩam eſt ſicut ſa-
nitas apud corp⁹ vtraqꝫ eñi perficit. hec aĩam illa
corpus ⁊ opus eius bene reddit. modo ſanitas exi-
gitur ad bonã ⁊ expeditã corporis operatiões: ergo
⁊ virtus moralis ad bonã ⁊ expeditã aĩe actionẽ
Minor vero probatur. quia prudentia ſe habet ad
virtutem moralem ſicut ars medicine ad diſpoſi-
tiones corporis. prudẽtia enim eſt cognitiua iuſto-
rũ ⁊ iniuſtorũ: pulchrorum ⁊ turpiũ. et omnino illo-
rum circa que virtutes ⁊ malicie verſantur: vt ars
medicinalis eſt cognitiua ſanorũ ⁊ egrorũ: ⁊ oĩno il-
lorũ circa q̃ ſanitas et egritudo ꝟſant modo ad bñ
opandũ ſm corp⁹ non req̃rit ars medicinalis: ſed
ſufficit ſanitas: ergo ad bñ opandũ ſm aĩam non re-
quirit prudẽtia/ ſꝫ ſufficit ꝟt⁹ moralis. Itẽ ex dicta
ꝓportionabili ſĩitudine põt argui ſic. ſanitas põt
haberi ſine arte medicinali: ergo ⁊ ꝟtus moralis ſine
prudẽtia. ¶ Itẽ ꝟtus moralis acq̃ritur ex aſſue-
tudine in bonis opibus. ſed aliqs põt aſſueſieri in
bonis operib⁹ ſine prudẽtia: ergo ⁊c. ¶ Sed tu dices
dñe minor eſt falſa: qꝛ ſine prudẽtia non cognoſce-
rem q̃ ſunt bona opera. Rñdebo ꝙ lꝫ non cogno-
ſcã ex ſe q̃ ſunt bona opa: tñ poſſuꝫ credere prudẽ-
ti: ⁊ ita me aſſuefacere in his q̃ prudens dicet. Nã
cũ q̃ ſanat non opꝫ hr̃e ſciam medicinalẽ: ſꝫ crede-
re ꝓiti ⁊ opari ſm iuſſa eius: ſic eſt hic: ergo ⁊c.

Oppoſitum dicit Ari. dicẽs

ꝙ lꝫ ꝟt⁹ naturalis poſſit hr̃i ſine prudẽtia: tñ virt⁹
prudẽtial. i. moralis nõ põt hr̃e ſine prudẽtia. Itẽ
ſine recta rõne non eſt virt⁹: cũ recta rõ in ei⁹ diffi-
nitione ponat. ſed non fit recta: niſi per prudentiã
igit virt⁹ moralis non eſt ſine prudẽtia. ¶ Itẽ vir-
tus eſt habit⁹ bene ⁊ recte electiuus/ ſed nõ erit ele-
ctio recta ſine prudentia: vt dicit Ariſt. igitur ⁊c.
¶ Ad euidentiã huius queſtionis ſciendũ eſt ſm
Ariſt. ꝙ in nobis tam ex pte virtutis cognitiue q̃
ex pte appetitiue duplex inuenit hit⁹. ſ. vn⁹ natura-
lis. quẽ ex naturali diſpõne ⁊ certa ɔplexiõe hẽm⁹
ɔfeſtim a natiuitate. ¶ Ali⁹ ꝑ doctrinam vel expe-
rientiã ⁊ aſſuefactionẽ acq̃ſitus. Et vtrobiqꝫ habi-
tus ille naturalis põt eſſe bona diſpoſitio. ſ. diſpo-
ſitiones ad bene agendum: vel mala. ſ. diſponens
ad male vel nõ bñ agendũ. Bonã igit naturalẽ di-
ſpoſitionẽ ex parte ꝟtutis appetitiue vocat Ariſt.
virtutẽ naturalẽ: quinetiã ⁊ mores innatos nobis
dicens ꝙ oĩbus videt ſingulos mores exiſtere na-
tura aliqualr̃ etenĩ iuſti ⁊ tẽpati ⁊ fortes ⁊ alia ɔfe-
ſtim habem⁹ a natiuitate. vocat etiã mores non qꝛ
ſint vere mores/ cũ ſint abſqꝫ oĩ ɔſuetudine. ſꝫ mo-
res dicunt: qꝛ morũ habent ſĩitudinẽ. Et nõ ſolũ
inuenit diſpoſitio natural' inclinãs ad bonos mo-
res: ſed etiã ad malos q̃ vocari põt malicia natu-
ralis. multi eñ a natiuitate inclinant ad iracũdiã
ad intẽpantiã: ad auariciã: ⁊ ſic de aliis. ⁊ hoc inue-
nies ꝓbatũ bene ab Ari. in. vj. de aĩalibus. Bonã
aũt expoſitionẽ ex parte virtutis cognitiue vocat
Ariſt. demoticã. qđ forte idem ſiḡt ꝙ induſtria na-
turalis. praua aũt diſpoſitio põt vocari ebetudo:
et cũ hõ ſpũs habeat in organo virtutis cognitiue
mobiles et flexibiles. ad quod diſpoſuit hũiditas
et caliditas/ ipſe naturaliter dicitur inuentib⁹ mul-
titudinis mediorũ ad quẽcunqꝫ finem voluerit. ⁊ ſi
cum hoc organum memorie fuerit bene receptiuũ
ad quod bene diſponit frigiditas ⁊ ſiccitas orga-
ni: tunc ipſe erit bene iudicatiuus et ꝓfunde pro-
pter experientiã que non niſi ex multis medijs ꝑ-
ficitur. vñ talis erit naturalis eubulia ⁊ ſineſis: et
ita valde bene erit diſpoſitus ad prudentiã. ſi be-
ne ſit diſpoſit⁹ ad mores ſiue ad virtutes morales.
et ſi fuerit diſpoſitus ad vitia: tũc ipſe ꝓ ꝓptitudi-
nẽ habebit maximã ad aſtutiã: ſi ꝟo ɔtrarie fue-
rit diſpoſitus erit hebes oĩno nec põt ad aliqd da-
re conſiliũ nec de ɔſiliatis ſciẽs iudicare. imo qñ-
qꝫ nec potẽs ad hoc quãtũcũqꝫ volẽs recipere di-
ſciplinã ⁊ talis diceret aſinet⁹ vel aſin⁹ ꝓpter defe-
ctũ iudicij. Et dĩ ab a qđ eſt ſine ⁊ ſyneſis. Et dice-
ret abulio ꝓpter defectũ ɔſilij ab a qđ eſt ſine ⁊ bu-
la q̃ſi ſiue bul3. vel melius ebulio ab e qđ ẽ extra. et
qñqꝫ etiã ɔtingit aliquos eſſe rudes in ɔſilio ꝓ-
fundos aũt in iudicio vel ecõuerſo ſm varietateꝫ
diſpoſitiõis naturalis diuerſorũ virtutis ſẽſibilis
organorũ. dicte aũt diſpõnes naturales ex pte ap-
petitus. qꝛ diſponũt ad ꝟtutes morales aliqñ vir-
tutes morales dñr. ⁊ qñqꝫ dñr prudentia qꝛ diſpo-
nũt ad prudẽtiã: ſi ergo prudẽtia ⁊ virtus moralis
capiãtur ꝓ dictis naturalib⁹ habitib⁹ vel diſpoſi-
tiõibus. nõ eſt dubiũ qñ ſeparari poſſint ⁊ in hoĩ-
bus ⁊ in aĩalib⁹ brutis vt apparere põt in toto li-
bro octauo de aĩalibus et in libro de phiſonomia
Ari. ⁊ ꝑ ɔcluſioneꝫ notiſſimã. ſed dicti habit⁹ nõ
debẽt dici ꝓprie ⁊ ꝓncipalr̃ ꝟtutes in hoĩb⁹. qꝛ nõ
ꝑficiũt ſimplicit intellectũ ⁊ appetitũ nec eos detẽ-
minãt ad optimas operatiões ipſorũ imo demo-
tes ita diſponit ad aſtutiã vt ad prudẽtiam ꝓpt
quod tales habens habit⁹ ſcꝫ demus poteſt eſſe
peſſim⁹ ſi male fuerit morigerat⁹. virtutes aũt na-
turales ſemꝑ in idẽ opus inclinãt quãtũcunqꝫ cir-
cunſtãtie fuerint repugnãtes exẽplũ fortitudo ad
ſemꝑ expectandũ pericula. mãſuetudo ad ſemper
ſuſtinendum iniurias ⁊ patiẽdum. liberalitas ad
ſemꝑ expendẽdũ vel indifferẽter oĩbus dandũ. et
ſic de aliis. nõ eñi ſequũtur ꝓnciptũ directiuũ ſcilꝫ
diſcretiuũ circũſtantiarũ ſed inclinãt ſicut graui-
tas que ſemꝑ mouet lignũ deorſum ſiue in locum
ɔſeruatiuũ ipſius: ſiue in locũ deſtructiuũ ipſius

pota vbi erit ignis cōburēs ipſū. ſic aūt inclinare ſemp in idē nō eſt bonū ſed aliqñ malū valde: qm̄ aliqñ fugiendū ⁊ aliqñ aggrediendū eſt ⁊ aliquā‐do dandū ⁊ aliqñ retinēdum habit⁹ aūt illi qui di‐cūtur proprie ⁊ pncipalit̄ virtutes appetit⁹ ſūt illi qui ſemper ad optimū op⁹ inclināt appetitū. de q̄‐bus dicēdum eſt ꝙ nō poſſūt acquiri perfecte ſine prudentia. qđ pōt declarari tales habit⁹ nō ſūt na‐turales vt apparuit: ḡ ſūt ex aſſuetudine acquiſiti cōſuetudo aūt vel eſt multiplicatū exercitiū ſimili‐um operationū: vel ex hmōi multiplici exercitio

Dupliciter operationes aliquę dicūtur ſiles.

generatur. ❡ Operatiōes aūt pñt dupliciť eſſe ſi‐miles. Vnomō ſm ſubſtāntiam ipſaꝝ. vt dare dare vel aggredi ⁊ aggredi ⁊c. Aliomō poſſūt dici cōſi‐miles ſm ſimilitudinē ſeu ſimilitudinariā ꝓpor‐tionē ad aliquā regulā. Exemplū ſi latom⁹ vnus lapidē faciat acutū. ⁊ alium rotundum ⁊ vnū rectū ⁊ aliū tortuoſū. regula data ſibi tali exiſte. ipſe dꝛ ſemp cōſimiliter operari quia cōformiť regule ſi‐bi date habit⁹ aūt inclinās ſemp appetitū ad op⁹ bonū nō eſt gñatus ex operationib⁹ ſm ſubſtātiā cōſimilibus qꝛ tūc ſemp inclinaret in tales quem‐admodū habitus naturalis qđ nō eſſet bonū. non enim oportet ſemp agere conſimiliter ſm ſubſtan‐tiam operationis. ſed aliquando aggredi et ali‐quando fugere. aliqñ dare ⁊ aliqñ retinere ⁊c. opꝫ igiť illū habitū eſſe generatū ex opationib⁹ ſilib⁹ ſm proportionē ad regulā. regula aūt cui⁹ opatio cōformis fit ſemper bona et optima eſt recta rō de agibilib⁹ diſtribuens ſm circunſtantiarū exigen‐tiā qñ opus ſit intēdendū aut remittendū ⁊ vbi/et qūo/ et ſic de alijs ad pfectionē opis reqſitis. hec aūt recta rō prudentia eſt vel opus ꝓpriū prudētie ergo manifeſtū eſt ꝙ v̄tutes appetit⁹ dicte ꝓpter principalr̄ non pñt ſine prudētia generari ❡ Plu‐

Vnū pceſſit error corū q̄ crederūt virtutes poſſe haberi ſine prudentia.

rimi aūt valde decipiunť opinantes ꝙ v̄tutes in‐clinant ad certas paſſiones ⁊ opatiōes ſm ſubſtā‐tiā: puta medias: ⁊ ſic putāt v̄tutes eſſe vere medi‐as extremoꝝ vitioꝝ. ſicut tepidū eſt mediū calidi ⁊ frigidi: ⁊ ita putant v̄tutes abinuicē ⁊ a prudētia poſſe ſeparari: qđ eſt totū fl̄m. imo virtutes incli‐nant ad inſequendū ſp in oī tpe iudiciū rōnis qđ‐cunqꝫ recta rō ſniauerit. ꝓpter qđ ad vitia ſe habet quaſi totalr̄ diſparate: vitia nāqꝫ inclinant ad cer‐tas opationes ⁊ paſſiōes: virtus aūt ſp ad iudiciū

Dupľr aliqs pōt aſſignari operationibus rōni ꝯſonis.

rōnis. ❡ Adhuc vlteri⁹ ſciēdum eſt ꝙ aliqs po‐teſt aſſuefieri in opationibus ꝯſonis recte rōni du‐pliciť. vnomodo ꝙ nō ſibi ſed alteri credat prudē‐ti ⁊ ſm eius ꝯſiliū operetť. Et iſto ſcđo modo ha‐bit⁹ gñabiť bon⁹ in appetitu ſꝫ non pfect⁹ ſimplr̄: qꝛ cū deficeret doctor exterior/ nō hꝛet qūo poſſet recte opari: et qꝛ corda hoim ſunt nobis occulta: propť qđ aliqñ credim⁹ talē fore prudentē ⁊ bonū virū/ qui eſt aſtut⁹ ⁊ malus. iō non erit bonum ad eum inclinare ſuū appetitū. ꝓpter qđ opꝫ ad pfe‐ctionē v̄tutis moralis hꝛe prudentiā in ſeipſo. Et forte ꝙ hoc intendebat Ariſt. cū dixit non eñ qui ſolum ſm rectam rōnem/ ſed qui cum recta ratio‐ne habitus virtus eſt.

Ad rationes. Ad primā dicit

ꝙ ad ꝯceſſionē primoꝝ pncipioꝝ practicoꝝ omnē actū prudētie p̄cedentiū non indigem⁹ v̄tute mo‐rali pfecta/ ſed ſufficit virt⁹ moralis inchoata p bo‐nā naturalitatē quā vocamus naturalē: vel p aſſue‐tudinē doctrinalē a parētib⁹ vel alijs ſuadentē vel cohortantē. ❡ Ad aliū dꝛ ꝙ boni hoies dicunť ſi

Ad ſecūdam.

ſolū habeāt habitū inclinantē ad credendum hijs quos putāt eſſe prudētes ⁊ ad opandū hoc ſm cō‐ſiliū ipſoꝝ. talis aūt habit⁹ non eſt pfecta v̄t⁹ vt di‐ctū eſt: ⁊ tñ illa acqritur ſm rectā rōnem: ſꝫ nō ſit cū recta rōne: cū etiā hō ſꝫ non poſſit hꝛe prudētiā perfectiſſimā ſine ſcia dictoꝝ libroꝝ vel ē q̄polētiū tñ multā pōt hꝛe prudentiā: ⁊ p ꝯñs v̄tutē moralē ſibi correſpōdentē: ſꝫ non pfectiſſimā. talis aūt dꝛ bonus ſimplr̄: ideo non opꝫ oēs hꝛe pfectiſſimam vñ. j. rethorice dicit Ariſto. ꝙ v̄tutes morales exi‐ſtimandū oportere q̄dē participare oēs: ſed nō eo‐dē modo: ſꝫ quantū vnicuiqꝫ ad ſuū pſius op⁹. Ad

Ad tertiā.

aliū pōt dici ꝙ ſanitas ad corp⁹ eſt vt virt⁹ natura‐lis appetit⁹ ad appetitū: non vt v̄tus pncipalis ſal‐tem quantum ſpectat ad ꝓpoſitum. propter quod in aliquo caſu ſanitas pōt eſſe corpori cauſa male diſpoſitionis. vt ſi qs per intpantiā multū come‐deret/ corp⁹ ꝓpter ſanitatē bene dirigentē ⁊ multū in ſubſtantiā corpis ꝯuertentē poterit ſuper reple‐ri vt humores tam peccent in quāto: ſꝫ nō in qualē ex quo oportebit tandē illos humores corrūpi: et ita generari egritudinē aut mortē. per idem patet quid ſit dicendum ad aliam rationem: ⁊ vltima rō ſoluta eſt per predicta. Et ſic finitur.

Vicesimo primo queri‐

tur. ❡ Vtrū v̄tutes morales ſint ne‐ceſſario cōnexe ad inuicē: Et arguiť ꝙ nō. qꝛ generātur ex exercitio actuū ſcđo hui⁹ aliquis aūt pōt exerceri in act⁹ vni⁹ v̄tu‐tis abſqꝫ hoc ꝙ exerceatur ī actu alterius. ❡ Itē

Scđo.

aliqs pōt eſſe magis diſpoſit⁹ vt a natura vel aliū de ad vnā v̄tutem q̄ȝ ad aliā. vnde dꝛ ſexto huius oib⁹ eñ videť ſingulos mores exiſtere natura ⁊c. ſed forma ceteris paribus generatur citius ⁊ pficitur in materia magis diſpoſita ad ipſā ergo homo habꝫ acqrere vnā v̄tutē ⁊ nō aliā. Confirmať qꝛ

Confirmatio.

ſi vna nō poſſet acquiri ante aliā. tūc ex actu vni‐us v̄tutis alia v̄tus acqreretur. quod eſt falſum.

Tertio

❡ Itē opꝫ aſſignare cauſā ꝯnexionis vel ex parte pncipij effectiui: quod nō videť qꝛ cauſātur ex acti‐bus. ⁊ aliquis pōt exercitari circa vni⁹ actū abſqꝫ

Inqrit ex pte cauſe ſunt connexe.

⁊c. vel ex parte ſubiecti quod nō pōt dici. qꝛ vt oēs v̄tutes morales ſunt in appetitu ita oēs intellectu‐ales in intellectu. que tamē nō hñt neceſſariā con‐nexionē. vel ex pte obiecti. quod non pōt eſſe quia diſtinguntť penes obiecta. vel ex pte finis quod cē non pōt: qꝛ fines ꝓprios hñt diuerſos. ſi aūt habe‐ant vnū finē cōem: ita oēs habit⁹ intellectuales: imo oēs humane opatiōes vt dictū fuit: ergo ⁊c.

Quarto

❡ Itē ſignū habit⁹ generati eſt delectatio in ope ſcđo huius: ſed aliqs pōt delectari in recte operā‐do circa materiā tpantie: abſqꝫ hoc qđ delectetur in operādo circa materiam fortitudinis: ergo ⁊c.

Quinto

❡ Itē. iiij. huius dicit Ariſt. ꝙ ſꝫ oīs magnificus ſit liberalis: non tñ opꝫ ꝙ oīs liberalis ſit magni‐ficus. Et multi ſunt viri magni pōderis in iuſticia/ fortitudine. aut magnificentia paꝝ ſcientes de lu‐dis: circa quos eſt eutrapelia. ❡ Itē opationes

Sexto.

non ſunt ꝯnexe nec diſpōnes ad v̄tutes ſunt con‐nexe: nec vitia ſunt ꝯnexa: nec habit⁹ itellectuales ergo ſilimodo videť ⁊c. ❡ Itē ſi eſſent ꝯnexe/ tūc

Septio.

vna corrupta oēs corrūperentť: quod non videť ne‐ceſſariū: qꝛ corruptio forme non videť eſſe niſi per actionē cōtrarij: vel p corruptionē ſubiecti. priuo

modo non eſt neceſſariū: q̈ꝛ actus ꝯtrarij vni ꝟtuti corꝛeſpentes eam non ſunt ꝯtrarij alteri virtuti nec ſcḋo modo: q̈ꝛ potentie aïe manent. ¶ Itē hoc erit ꝓpẽ cõnexionē ipſarū prudentie vni exiſtenti vt dicit Ari. ſed vt prius de alijs argutū fuit poteſt argui ꝙ prudētia non ſit vna tm̄: et ꝙ virtutes non ſunt connexe prudentie.

Oppoſitum dicit Ariſt. dicē dum eſt breuiter ꝙ ſi per ꝟtutes morales nos intelligamꝰ habilitates naturales de q̄bus in precedenti q̄ſtione locuti ſumꝰ. ille non eſſet neceſſario ꝯnexe: nec adinuicē: nec cū prudentia vt apparuit ¶ Itē ſi p virtutes morales intelligamꝰ habitus bonos cõſuetudinales ipſiꝰ appetitus: poſſet eſſe dupl'r. Uno modo ꝙ de illis habitibꝰ ſeu virtutibꝰ loq̄remur ſm̄ ꝙ ſunt in ſtatu ꝯſummate ꝑfectiōis Alio modo put ſunt adhuc ineſſe aliqualr̄ impfecto: ⁊ iſto ſcḋo modo loq̄remur de ꝟtutibꝰ moralibus. puto ꝙ ſūt ſub inuicē ſeparabiles. vt ꝓbaꝛ p̄ma rō ⁊ ſcḋa ⁊ forte aliꝛ. Si vero ꝟtutes capiantꝛ ſm̄ ſtatū ſue cõſūmate ꝑfectiōis. puto ꝙ neceſſario ſūt cõnexe. qḋ ꝓbaꝛ p̄mo ex ordine ꝟtutū ad inuicē ſic: q̄cunq꜄ nõ operaꝛ circa materiā temperãtie vt opꝫ q̄ñq꜄ occurrit ſibi materia illa prõpte ⁊ delectabiliter. ille nõ habet ꝟtutem tēperãtie cõſūmatā. ſed q̄ nõ habet fortitudinē cõſūmatā caſus pōt accidere nõ ꝙ operabiꝛ circa materiā tēperãtie vt opꝫ vel ſaltē nõ prompte aut delectabiliꝛ: ⁊ qui nõ habet fortitudinē cõſūmatā. ipſe nõ habet tēperãtiā cõſummatā. maioꝛ videꝛ nota ex libris precedētibꝰ. virtꝰ eni ſēper inclinaꝛ circa obiectū ſuum ad operãdū prompte ⁊ delectabiliter qḋ opꝫ q̄ñ opꝫ ⁊c. nullo eni mõ tēperãtia ꝑfecta permittit peccare circa obiectum tēperãtie nec cõmittēdo neq꜄ omittēdo. q̈ꝛ ſic erit perm̄ intēperãtie qḋ tēperantia nõ p̄mittit. Minoꝛ ꝓbatur q̈ꝛ ſi quis nõ fuerit cõfirmatꝰ in fortitudine. tm̄ terribile poterit inuenire ꝙ mouebit appetitū preter iudiciū recte rõis ſicut ſi crudeliſſima mors imineat niſi mecheꝛ itēperate ager ex timore ergo. ⁊c. ¶ Ad iſtā tm̄ rões rñdetur ꝓbabiliter ꝙ ſi tēperãtia eſſet ꝯſūmata deficiente fortitudine nunq̄ obiectū terribiliſſimum moueret ad actū intēperãtie circa obiectū tēperantie. ſed ille prius vellet mortē ſuſtinere. tñ circa obiectū fortitudinis moueret ad actū timiditatis. et modo cõſimili diceretur de alijs virtutibus. ſꝫ forte ꝙ iſta reſpõſio tolleretur ꝑ ſequētes rõnes. ſaltem predicta rō cõcludere videꝛ: ꝙ tēperantia cõſūmata nõ poſſet eſſe ſine multa fortitudine. lꝫ nõ penitꝰ cõſūmata. quis eni ꝓpter iudiciū turpis repulſā circa q̄nãcūq꜄ materiā vellet incurrere mortem crudeliſſimā. niſi multa fortitudine munitus non apparet niſi forte ex arbitrij libertate. ſecūdo ꝓbatur idē ex ordine virtutū ad prudentiā: q̈ꝛ deficiēte fortitudine deficit prudētia circa obiectū fortitudinis ⁊ deficiēte prudentia circa obiectum fortitudinis. deficit prudētia circa obiectuꝫ tēperãtie ⁊ deficiēte circa obiectū temperãtie: deficit temperantia: ⁊ deficiente fortitudine deficit tpãtia. Pro poſitio p̄ma appuit q̄ſtione decianona huius libri virtꝰ eni moralis req̄riꝛ ad recte iudicãdū de practicis p̄ncipijs ⁊ ad recte iudicãdū de medijs inuentis. ⁊ ad firmiter p̄cipiēdū de iudicatis. Scḋa aūt ꝓpoſitio manifeſta ē ꝑ hoc ꝙ vna ⁊ eadē ē prudentia circa obiecta oīm ꝟtutū moraliū vt dictū eſt ſupra. Sꝫ tertia ꝓpoſitio apparuit in q̄ſtiōe precedēti. cuꝫ enim virtutis ſit inclinare ad illud quod recte iudicatum eſt et preceptū ⁊ non in aliud manifeſtum eſt ꝙ deficiente recto iudicio deficit recta inclinatio. ergo ⁊c.

Alii tamē tenentes aliaꝫ viā reſpondēt forte probabiliter: ꝙ in caſu aliqualiter tacto defectꝰ iudicij circa obiectū temperantie nõ ſit ex defectu tēperãtie tãtā eñ habebat ille tēperantiā ꝙ nunq̄ paſſio ꝑtinens ad temperantiam ſeduxiſſet intellectū. ſed paſſio pertinens ad fortitudinem ſeduxit illum: ideo totum peccatum eſt ex defectu fortitudinis: vt ſi ſortes et plato portarent lignum ponderoſum. ⁊ ſortes in hoc labore debitā vim corꝑalē appoſuerit plato aūt piger exiſtens ſubcubuerit. tunc ꝯſtat ꝙ lignū cadet ab humeris vtriuſq꜄ et forte ledet ſortem. nõ tamen ex defectu ſortis ſed ex culpa platonis. videꝛ ergo mihi et aliq̄bus ꝙ lꝫ dicta rō bene cõcludat ꝙ ad ſempꝛ opandū bene circa cibos ⁊ potꝰ nõ ſufficiat tpantia. ſed indigeamꝰ alijs virtutibꝰ cū caꝝ obiecta circūſtiterit ⁊ ꝙ ita virtutes neceſſario ſint cõnexe tñ nõ ꝓbat q̄n abſq꜄ fortitudine ſaltē completa poſſit in nobis cõpleri tēperãtia ſic ꝙ delectatiões actꝰ ⁊ guſtꝰ nõ habebūt vim inclinatiuā appetitꝰ p̄ter iudiciū rõnis nec vim peruerſiuam iudicij ratiõis lꝫ aliunde peruerti poſſit ſcꝫ per alias paſſiones. ideo forte rões prius facte per rationē ſequētem fortificabūtur: per quā apparebit amplioꝛ connexio virtutum q̄ adhuc apparuerit.

Opio cõmunis noīaliu⁊.

¶ Tertio igiꝛ dicta cõcluſio ꝓbatur ex ordine virtutum ad fineꝫ: virtus eni nõ ſolū eſt habitus electiuꝰ ſed electiuꝰ propter hoc: ſcꝫ honeſti gratia ſicut apparuit in ſcḋo. virtutis igitur eſt inclinare ī honeſtū propter honeſti vel ipſiꝰ dei amorē ſm̄ ſe ipſū ⁊ ob hoc refrenare paſſiões appetitꝰ: ⁊ ita determinare appetitū cõtra impetꝰ paſſionū. ꝙ nullomodo ſubducat rõnem. appetitꝰ aūt nõ poteſt firmiſſime reſiſtere paſſionibꝰ ꝓpter honeſti vꝛ dei amorē. niſi ſit in tali amore perfectiſſime cõfirmatus: q̄ꝫ propter vnū quodq꜄ tale ⁊ illud magis: ſi igiꝛ firmiter reſiſtit ꝓpter firmiter amare. ſeq̄tur ꝙ ſi firmiſſime reſiſtit paſſionibus ꝙ magis firme amat deuꝫ vel honeſtū. Arguiꝛ igitur ſic: ſi q̄s habet tēperãtiam cõſūmatā aut aliā quãcūq꜄ virtutē moraleꝫ: ipſe firmatus erit in amore dei vel honeſti ꝑfecte ſed quicūq꜄ in tali amore firmatꝰ eſt ipſe nullo genere paſſionis p̄mittit ſe inclinari contra honeſtum cū hoc ſit in poteſtate ſua: nec aliqua de cauſa permittet paſſiones inualeſcere ſuper rõeꝫ: aliter eni nõ eſſet ꝑfecte firmatꝰ in honore honeſti talis aūt eſt ꝑfectꝰ ſm̄ oē genus virtutis moralis: ꝟtutes ergo morales ſic connectūꝛ neceſſario ꝙ nulla pōt nobis acquiri ſine amore honeſti. amor aūt honeſti cogit ad recte rõcinãdum ⁊ recte eligēdum circa obiecta virtutū moraliū. non vnꝰ tantum: ſed oīm ⁊ etiā cogit ſiue determinat ad recte operãdū quotiēs nobis occurrit materia. ex huiuſmodi aūt rectis ratiocinationibꝰ electionibꝰ ⁊ operationibꝰ multiplicatis oēs virtutes morales ex prudentia generãtur et quãto magis ac magis multiplicanꝛ ille electiones ⁊ operationes: tanto magis ac magis amor honeſti firmatur in appetitu: ⁊ iterū econuerſo quanto amor honeſti intēdiꝛ tanto magis cogimur ad rectã electionē ⁊ opera-

Tertio ꝓbat ꝯnexionē virtutū ex ꝑte prudētie.

tionē circa ſingula agibiliū: ⁊ ita virtutes oēs magis ac magis intendūtur: ⁊ iterū cū amor iuſti tandem fuerit conſūmatus perfecte: tūc oēs virtutes morales perfecte volūtas eīn habēs poteſtatē detinēdi appetitū determinabat ex toto propt̄ aſſuetudinē et honeſti amorē ad detinēdum ipm: quo detento nulla erit cauſa male iudicādi de agibilib⁹. neq̄ mali eligēdi vel male pſeq̄ndi. niſi forte ignorantia inuicibilis: que peccm̄ excuſat. ¶ Itē videt̄ mihi q̄ nō eſſet malum dicere q̄d ad omnē virtu-

In oī ṽtute preter prudētiā reqrūtur duo hit⁹.

tem moralem pfecte cōſummatam duplex preter prudentiā requireret̄ habitus ꝯſuetudinalis vn⁹ firmans ⁊ determinās appetitū ad amorē honeſti qui generetur. ex multis actibus amādi honeſtū. Alius firmās ⁊ determinās appetitū ad faciliter ſubſtinēdum triſticias corporales ⁊ refugiēdum voluptates ⁊ ocia ⁊ ad reprimēdum impetus aliarū paſſionū que poſſent appetitū mouere ad rebellandū ratiōi. ⁊ ille habit⁹ generat̄ ex aſſuetudine ſuſtinendi ⁊ refutandi ⁊ reprimendi dictas paſſiones. ¶ Quod eni iſti habitus ſint diſtincti rōnabiliter patꝫ p hoc q̄ vterq̄ ſi de reliquo pōt acq̄ri

q̄ illi duo habit⁹ in ueniātur ſeperati.

multi eni mali ſine amore honeſte verbi gratia propter ipocriſim vel ꝓpter lucrū aut honorē mūdanū aſſueti ſunt vigilare ieiunare ⁊ labores pluri-mos ſuſtinere: vel etiā non timere terribiliſſima q̄ imo aggredi periculoſiſſima. ex q̄ aſſuetudīe generat̄. habitus p quē illi faciliter ⁊ prōpte faciūt hec oīa ⁊ alia cōſimilia que añ dicti habit⁹ acquiſitionē fuiſſent valde difficilia. Similiter econuerſo ſi quis ī camera clauſa detineret̄ p totam vitā. vt ſibi nō occurrerēt obiecta paſſionatiua videlꝫ terribilia vel triſtibilia obiecta. delicati cibi vel laſciue mulieres: pecunie vel honores ⁊ hmōi talis valde bene poſſet aſſueſci in amore dei vel honeſti exercēdo ſe in actu frequēter amādi deū ⁊ volendi ꝓferre ceteris oib⁹ oē illud q̄d eſt ſciret eſſe honeſtū ¶ Primus aūt iſtoꝝ habituū non eſt bonus neq̄

Cōpatio illoꝝ habituū ad inuicem.

meritorius ſcꝫ abſq̄ ſcdo cū poſſit in prauis reperiri: ſcds aūt eſt ſm ſeipſum bon⁹ ⁊ meritorius ſꝫ forte nō eſt ſufficiēs ad operandū bene totaliter ſemꝑ et faciliter quod patet primo quia licet hūiuſcum poſſet ⁊ vellet ſuſtinere et de facto ſuſtineret maximas triſticias ad ſeruādum honeſtuꝫ tñ hoc non eſſet faciliter neq̄ ſine rebellione aliqua appetitus. ꝓpter quod forte talis habit⁹ ſine primo ſtatū cōtinentie non tranſcendit. Secundo etiam talis habit⁹ ſcds ſine pmo nō haberet ſibi annexā prudentiā multā extenſiue ꝓpter inexperientiam agibiliū humanoꝝ propter q̄d habens euꝫ nō poſſet in multis agibilibus circunſtantionatis oēs circunſpicere circūſtantias: nec haberet prompte moduꝫ cōſiliandi. ⁊ ita putaret ſepe prodeſſe quod obeſſet talis igit̄ habitus non ſufficeret ad ſemꝑ bene operandū et dico bñ operandū quo ad bonitatē operis exterioris talis eīn nunq̄ aliq̄d malū eligeret nec ipſum faciendū eſſe iudicaret niſi ꝓpter ſibi inuincibilem ignorātiā ipſe eīn ex quo firmatus erat in amore honeſti exercuiſſet opera virtutum exteriora ſi potuiſſet. ⁊ ſic expertus fuiſſet in humanis actionib⁹ ⁊ prudētiam ſibi acquiſiuiſſet ꝓut perfectus potuiſſet ꝓpter quod ſi maluꝫ agat ex ignorantia non eſt culpa ſua. videt̄ ergo q̄ illorum habituum vterq̄ p eius cōnexionem ad alterum pficitur ⁊ ex eis vna virtus perfecta conſummata ad bene operanduꝫ cōſtituit̄. puto eni q̄ habitus ſcds ceteris pſbus firmatur fortius in eo q̄ habet habitum primum. q̄ ſi careret eo. videt̄ etiā mihi q̄ talis ṽtus ſic totalis ſit vnica ſm ſpeciem aut etiam ſm numerū. circa oīa humana agibilia quo ad habitum ſm queꝫ in ſe claudit. et q̄ ſit ſpecie diuerſificata quo ad habitū primū ſm diuerſitatem obiectorū. eo modo quo in libris precedētibus determinatū fuit de diſtictione virtutū diſtinctio nāq̄ habituum videt̄ oriri ex diſtinctione. formaliū obiectorū. ¶ Oīa aūt agibilia hūana non ſunt obiecta ſcdi habitus ſm vnam ratiōem ſcilꝫ ſm ratiōem honeſti. ſeu cōſoni recte rationi. ſed ipſa ſūt obiecta primi habit⁹ ſm q̄ ſūt illatiua paſſionum ipſi appetitui. ideo ſm diuerſa genera paſſionum oportꝫ ṽtutes ſpecie diuerſificari. Et itērum videt̄ michi q̄ virtus ipſa totalis q̄tū ad habitum primū ſit magis de genere vitiorū. nō q̄ ad maliciem ſed quo ad ſubſtantiam q̄ quantum ad habitum ſm habitus enim ſecundus videt̄ oīno ad vitia ſe habere diſpate. nam habitus primus ⁊ vitia determinant appetitū in ordine ad paſſiōes: habitus autem ſecundus in ordine ad rationē: ⁊ placet dictos duos habitus diſtinxiſſe ſiue bene ſiue male vt aliis detur occaſio ꝓfūdius inq̄rendi.

ponit q̄ oīa agibilia ptineant ad ṽtutē ſcōꝫ rōnem.

Ad rationes. ergo dicēdū eſt

Ad primā q̄ nullus propter perfectū amorē honeſti exercitari pōt in operib⁹ vnius virtutꝭ quin exerceretur in operibus alterius etiā exteriorib⁹ ſi materia occurrat. et ſi non occurrat tñ ſcdm interiorem actum exercitabitur aliter nō ſuꝑ amaret honeſtū. ſed concedo bene q̄ aliquis pōt exercitari in ope tēperato ꝓpter preceptū preſens aut ꝓpter timorem pene aut infirmitatis vel propter aliam cām talē particularē abſq̄ hoc q̄ exercitet̄ in ope iuſto vel forti vel magnifico ſed nunq̄ per hmōi exercitationem ſibi acquireret pfectā temperantiam. licet bene diſponeret ſe ad eam.

¶ Ad aliā cōcedit̄ q̄ aliq̄s pōt impfecte pri⁹ acquirere tēperantiā q̄ acquirat fortitudinem ſed pfecte nō habebit eā. donec erit pfecte ꝯſummat⁹ ī amore honeſti in quo nō ꝯſummabit̄ niſi cū acq̄ſitione aliarū virtutū. Qñ etiā dr̄ q̄ vna ṽtus non acquireret̄ p actū alteri⁹ dico q̄ verū eſt inquantū ille act⁹ eſt propri⁹ illi vīrtuti. tñ inquantū in quolibet actu cuiuſlibet virtutis cōcurrit vnus communis act⁹ puta amor honeſti quelibet virtus p actū cuiuſlibet alterius virtutꝭ generatur aliquo modo: et intendit̄ ⁊ firmat̄. ¶ Ad aliaꝫ poteſt dici q̄ rō connexionis accipit̄ ex idēptitate finis cuius amor concurrit neceſſario ad omnē actū virtutis nec eſt ſimile quo ad hoc de habitibus intellectualibus q̄ꝛ licet ſit vnus finis cōmunis ipſoꝝ tñ non opꝫ in oī actu ipſoꝝ habere oculū ad illum finem cōem pōt etiā dici q̄ rō connexionis ſumit̄ ex prudētia que vna exiſtens eſt regula dictās et precipiens opera oīm virtutū moraliū. quod itelum prouenit ex idēptitate finis. q̄ꝛ ſcꝫ prudentia ſimplicit̄ dicta ſemꝑ in omni actu ſuo habet oculum ad honeſtum ¶ Ad aliā dicendum eſt q̄ non eſſet vera ⁊ perfecta temperātia p quam delectaremur in opere temperato. niſi delectaremur ī eo propt̄ perfectū amorem honeſti. ſi aūt ſic aliquis delectet̄ in opere temꝑato ipſe neceſſario delectabit̄ in opere virtuoſo. ¶ Alia ratio ſoluta fuit in ſeptima q̄ſtione quarti libri pro quāto ipſa arguit

de liberalitate ⁊ magnificentia: ſed pro quanto ipſe arguit de eutrapelia ꝙ̃ eſt circa ludos: dicendum eſt ꝙ non opꝫ eutrapelum eſſe citariſtam vel ioculatorē: ſed ſufficit ꝙ aliquid modicum ſolatiȷ ꝑtici per: aut in ꝟbis aut in factis: vt cū eo nō ſit triſtis cōicatio/ſed delectabilis. hoc aūt participare pñt oēs q̄ non ſunt ſimplr̄ beſtiales vel aggreſtes: ⁊ ſi poſſunt/tūc neceſſe eſt vt in hoc exercitēt ſe ſi ſint vere amatores honeſti. Ad aliam concedendū eſt ꝙ diſpoſitiones naturales ad ꝟtutes nō ſunt cōnexe: nec virtutes ſub eſſe imꝑfecto: nec vitia. nec habitus intellectuales: q2 non opꝫ ꝙ ad vnum cōem finē aſpici: aut in oībus actib⁹ ſuis: ſed ꝑfecte ꝟtutes ſunt ꝯnexe ꝓpt̄ hoc ꝙ oēs ſue oꝑationes ſunt connexe ad oꝑationē aliquā prudētie vni⁹ exiſtentis: vel etiā ad aliquā cōem operationē volūtatis puta ad amorē honeſti. ¶ Ad aliā dicendū ꝙ ſi ſit aliquis actus q̄ ꝓpter eius ꝯtrarietatē ad virtutē vel actū virtutis ſit corruptiu⁹ virtutis/neceſſe eſt illū eſſe non ſolū vni virtuti contrariū/ſed oī ꝟtuti q2 nullius ꝟtutis pōt eſſe corruptiuus/niſi q2 in ſe claudit defectū amoris honeſti: ꝓpter quod aliq̄liter prefert honeſto. hoc aūt oī virtuti perfecte repugnat. de vltima ratione dictum eſt ſatis in precedentibus. Et hec de queſtione

Queritur viceſimoſecū do

¶ Utrū ſapientia ſit virt⁹ melior ꝙ̃ prudētia? ¶ Arguit̄ ꝙ non: q2 ꝟt⁹ felicitabilior eſt melior: ſed prudētia eſt felicitabilior: cuꝫ ſeptimo politice dicat Ariſt. ꝙ q̄dā igitur vnicuiq3 felicitatis adiacet tantū quantū quidē virtutis ⁊ prudētie ⁊ ei⁹ qđ eſt agere ſm̄ has ſit cōceſſum nobis teſte deo q̄ felix q̄dem eſt ⁊ btūs ꝓpter nullū aūt extrinſecorum bonoꝝ ⁊c. ¶ Itē parū poſt dicit nullū aūt bonum opus neq3 viri neq3 ciuitati ſine ꝟtute ⁊ prudentia ſed multi multa bona operant̄ ſine metaphiſica q̄ ſapiētia dr̄: ergo prudētia eſt magis nobis neceſſaria ad bn̄ oꝑandū: ⁊ ꝑ ꝯñs ipſa eſt melior. ¶ Quidam etiā hoc oīno ꝯuincere putātes arguūt ſic: illa ꝟtus eſt melior q̄ perficit meliorē aīe particulā: prudentia aūt eſt hmōi: ergo ⁊c. ¶ Maiorē videt̄ Ariſto. ponere dicimus expreſſe et in. vij. politice. Minor aūt probat̄ multipliciter. Primo ſic: illud eſt optimū hoīs quod corrūpitur ꝑ maliciā ⁊ extinguit̄ per beſtialitatē. ſed particula ꝑfectibilis per prudentiā eſt hmōi ⁊ non particula ſpeculatiua: ꝙ̃ ⁊c. ¶ Maior iſtius paralogiſmi patet. vij. huius. vbi vult Ariſt. ꝙ optimū in hoīe malo malicia humana aliter corruptū eſt ꝙ̃ in homine beſtiali. qm̄ in hoīe malo corruptū eſt. q2 deprauatū in homīe vero beſtiali ſic corruptū eſt ꝙ non vtitur eo. Minor autem apparet in ſexto huius expreſſe vbi dicit Ariſto. ꝙ temperantia ſaluat prudentiam ⁊ ꝙ intemperantia ſiue malicia corrumpit eam que tamen non corrumpit neq3 peruertit eſtimationem ſpeculatiuam. puta qm̄ trigonum duobus rectis equales habet. Scđo minor principalis probatur ſic. ꝑncipaliſſimum in hoīe eſt id qđ eſt maxie homo ſed pars perfectibilis per prudētiam eſt illud quod eſt maxime ergo. ⁊c. ¶ Maior videt̄ nota de ſe. Minor ꝓbat̄ per rōnes phyloſophi nono huius. nā illud in hoīe maxime dicit̄ homo in quod continere vel non continere homo dicitur continens vel incontinens ⁊ in quod vincere aut vinci hō dicit̄ victor aut victus ſed hoc eſt pars prudētialis. non pars aliqua ſpeculatiua: iō. ⁊c. ¶ Tertio ꝓbatur minor principalis ſic naturale precipiens meli⁹ eſt obedientie ſed pars prudētialis precipit parti ſapientiali. probatur per Ari. ſexto huius dicentē ꝙ prudētia lꝫ non precipiat ſapiētie tm̄ precipit ei⁹ gratia. Arguā ergo ſic cui precipit prudentia illi precipit pars per prudentiaꝫ ꝑfecta ſed prudentia precipit parti per ſapiētiaꝫ perfectibilī ſcꝫ ꝙ ſpeculet̄ gratia ſapiētie acquirēde ꝓpter qđ etiā in principio huius ſexti ⁊ in tertio de aīa vult Ari. ꝙ pars ſpeculatiua nihil mouet: practica aūt mouet ceteras potētias. ¶ Et cōfirmat̄: quia cui principat̄ appetit⁹ intellectiu⁹ eidē principatur intellectus appetitiu⁹ qui eſt intellectus prudentialis hn̄t eni ſe inſeparabiliter in mouendo propter qđ Ariſt. ꝓ eodē habuit electionē eſſe appetitū intellectiuū vel intellectum appetitiuū ⁊ in tertio de aīa voluit ꝙ appetitus nihil mouet ſine intelligentia practica neq3 hec ſine illo ſed appetitus intellectiu⁹ principat̄ intellectui ſpeculatiuo ⁊ vniuerſaliter oībus potentijs aīe. vnde cū volum⁹ ambulamus ⁊ cū volum⁹ ſpeculamur: ⁊ cū nō: non iō. ⁊c. Confirmatio.

¶ Itē ad ꝑncipale arguūt illi ſic. prudēs nō metaphyſic⁹ melior metaphyſico nō prudente: ergo prudentia eſt melior metaphyſica. ꝯſequētia videtur de ſe nota ſed antecedēs ꝓbatur ſic. q̄cūq3 ſimpliciṫ eſt bon⁹ homo. eſt melior quocūq3 non bono ſimpliciṫ hoīe ſꝫ prudens nō metaphyſicus eſt ſimpliciṫ bonus hō. q2 impoſſibile eſt ſimpliciṫ prudētem eſſe non eſſe bonū hoīem vt apparet i iſto ſexto. ſed metaphyſicus nō prudens nō eſt ſimpliciṫ bon⁹ homo q2 ſine prudentia ⁊ morali virtute nullus poteſt eſſe bonus homo. ¶ Itē illa virtus eſt melior cuius principalis effect⁹ ⁊ ꝓprius eſt melior. ſed finalis effect⁹ prudentie eſt melior ꝙ̃ finalis effect⁹ ſapientie. ꝓbatio q2 finis ſapiētie eſt ſcire ſolū vel ſpeculari vt apparet ꝓhemio ⁊ ſecundo metaphyſice finis aūt prudētie eſt bene viuere totū hoc aūt eſt melius ꝙ̃ ſcire tm̄. ¶ Itē illa noticia eſt melior que eſt regula et menſura bonitatis hūane ꝙ̃ que non ſed ſola prudentia eſt hmōi: vt vult Ari. ſexto huius dicens ſignū aūt etenī nunc oēs qn̄ diffiniūt virtutē apponūt habitum dicentes ⁊ ad que eſt ſm̄ rectā rōnem qm̄ talis habitus virtus eſt q̄ ſm̄ prudentiā recta aūt que ſm̄ prudētiam videntur vtiq3 diuinare aliqualiter oēs ⁊ hoc in ſecūdo huius recta rō accepta fuit in diffinitione virtutis. Silr̄ etiā Seneca ⁊ Tullius per oēs libros ſuos vidētur oēm noſtrā felicitatē reducere ad mores quorū tm̄ prudentia regula eſt ⁊ domina. ⁊ ſi qñq3 dicāt ſapientiam felicitare videnṫ vt nomine ſapientie pro prudentia.

¶ Oppoſitū videtur ſepe tenere Ari. in iſto ſexto dicens erit vtiq3 ſapientia intellectus ⁊ ſciētia. ⁊ quemadmodum caput habēs ſcientia honorabiliſſimoꝝ: quaſi arguat ſic habit⁹ ille eſt melior ⁊ honorabilior q̄ eſt circa meli⁹ ⁊ honorabilius obiectum. ſapiētia autem verſatur circa deum ⁊ intelligentias que multo ſunt nobiliores ꝙ̃ ſit homo ⁊ actus humani circa que verſatur prudentia. vnde ſubdit Ari. inconueniens vtiq3 ſi quis ſcientiam politicam vel prudentiam ſtudioſiſſimam eſtimat eſſe ſi non optimum eorum que in mundo homo eſt ¶ Item in fine ſexti huius di Oppoſitum.

cie q̄ ſicut ſanitas facit felicitatem corporiſ ſapia fa
cit felicitatē aīe: et q̄ ſicut ars medicinalis eſt ad
ſanitatē. ita prudētia eſt ad felicitatē. Ars aūt me
dicinalis nō p̄ncipaē ſanitati. nō eñ p̄cipit ſanita=
ti qd aut quō opeē / ſed p̄cipit gr̄a ſanitatis acq̄rē
de vel ꝯſeruāde tanq̄ miniſtra ipſi ſanitati ꝛ ſani=
tas ſit finis eiꝰ: ergo ſilr prudētia erit miniſtra ſa=
piētie: ꝛ ſapia erit finis eiꝰ. hoc aūt intēdebat Ari.
in his v̄bis: neq̄ prudētia p̄ncipalis eſt ſapie: quē
admodū neq̄ ſanitas medicinalis non eñ vtitur
ipa: ſed videt q̄liter fiat illa cuiꝰ gr̄a p̄cipit ſed non
illi. ꝛ ponit Ari. aliud exēplū. ſ. q̄ dicere prudētiā
principari ſapie ſile eſt ac ſi diceremꝰ politicā p̄nci
pari diis ex eo q̄ p̄cipit circa deoꝝ templa ꝛ ſacrifi
cia: nō tñ diis ſed gr̄a deoꝝ. ꝛ in fine magnoꝝ mo=
raliū dicit Ariſt. prudentiā ſe hr̄e ad ſapiam ſicut
procurator in domo ad dn̄m q̄ oīa diſponit ꝑpa=
rat dn̄i gr̄a: vt dn̄s a neceſſarijs exſolutꝰ poſſit ope
rari ſibi ꝯgruētia: ſic eñ prudentia tanq̄ miniſtra
parat locū ſapie: ꝯtinēs paſſiones ꝛ has tēperans.
¶ Itē i decimo huiꝰ operationē ſm̄ v̄tutē optimā
ꝛ optime ptis q̄ eſt ꝑfecta felicitas dicit Ari. eſſe
ſpeculatiuā. qđ ibidē ꝓbat multis rōnibus. Et in
prohemio metaphiſice videē Ari. oīno p̄ferre me=
taphiſicā ceteris habitibꝰ intellectualibꝰ dicens:
ꝛ vt dicimꝰ hō liber q̄ ſuimet ꝛ nō alteriꝰ cā eſt ſic: ꝛ
hec ſola ſcʒ metaphiſica libera eſt ſciaꝝ. ſola nāq̄
hec ſuimet cā eſt ꝛ ob hoc etiā totū genꝰ ſpeculati=
uum videē aliq̄bus excellere totū genꝰ practicum
q2 practice ſcie ſunt ꝑpter opus: ſpeculatiue autē
ꝑpter ſe. ſ. ꝑpter ſcire ſolū ¶ Itē parūpoſt dr̄ Ari
ſto. nec tali. ſ. metaphiſica aliā honorabiliorē opʒ
exiſtimare. ꝛ ꝓbat. dicēs: nā maxime diuina eſt ma
xime eſt honoranda. talis aūt duplex erit: quā eñ
maxime deꝰ habet dea ſciaꝝ eſt: ꝛ vtiq̄. ſi qua ſit di
uinoꝝ. ſola autē iſta. ſ. metaphiſica ābo hec ſortita
eſt neceſſariores quidē oēs ſunt ipa. dignior vero
Deciſio q̄ſtionis. nulla. ¶ In ſolutiōe huiꝰ q̄ſtiōis ego p̄ſcindo a ſa
piētia ꝛ prudētia humanis oēm habitū nobis ſuꝑ
naturalr̄ infuſum et ab iſta vita vitā futurā. quero
ergo ſi nō eſſet alia vita nec aliq̄s habitꝰ nobis ſu
pernaturalr̄ īfuſus. ita q̄ metaphiſica q̄ de p̄mis
cauſis entiū cōſiderat ea q̄ de eis p̄nt humana rō=
ne ꝯuinci dicaē ſapia ꝛ prudentia dicaē q̄ circa agi
bilia humana. ſ. q̄ ſunt in poteſtate nr̄a fieri vel non
fieri: ꝯſiliaē: iudicat: et p̄cipit q̄ ſint agenda et que
omittēda ꝛ qualr̄ ꝛ q̄ñ: ꝛ vbi ſint agenda vel omit=
tenda ꝛ ſic de aliq̄s circūſtantijs. q̄ſtio nunc ſoluen=
da eſſet an ſapia ſit melior q̄ prudentia vel ecōtra
Ad quā queſtionē puto dicēdum eſſe ſicut dr̄ Ari.
q̄ ſapia eſt ſimplr̄ melior ꝛ p̄ncipalior ſicut bn̄ pro
bant. vt credo, rōnes Ariſt. ſuperiꝰ inducte de q̄rū
aliq̄bus forte ꝯſiderabiē amplius in decimo huiꝰ
Sed ad preſens aliqualiter habitudo ſapiētie ad
prudentiam videatur ſm̄ intētionē Ariſt.

Notandum eſt q̄ ſicut in ma
iori mundo oīa ſunt ordinata ſicut apparet in fine
xij. metaphi. ita opʒ in minori mundo: ſcʒ in hoie:
ſi bene ꝛ feliciter ſe debeat hr̄e: oīa eſſe ordinata ꝓ=
pter qđ opʒ aliquid in eo eſſe finē oīm alioꝝ in qđ
oīa tanq̄ in optimū reducunē: ꝛ hoc eſt opatio ſm̄
virtutē optimā in qua ꝯſiſtit humana felicitas: ſi=
cut apparuit in primo: ꝛ dicet in decimo. Que aūt
ſit illa v̄tus optima dubiū eſt an ſit ſapia vel prudē
tia vel virtus moralis. de aliq̄s aūt virtutibꝰ nulli
philoſophoꝝ dubitauerūt. q̄cunq̄ aūt illaꝝ trium
virtutum ponaē optima v̄tus opʒ ſm̄ dicta q̄ alie
due ſint ipſius gr̄a vel opationes ipſarū opatiōis
ſue gr̄a. ¶ Sapientia. aūt nō ordinaē finaliter ad
prudentiā nec ad virtutes morales. nec ad ipſarū
opationes cū finis ipſius ſit ſcire tm̄ vel ipſa veri
tas ꝛ non ad opus vt apparet ꝓhemio ꝛ ſcđo me= probat q̄
taphyſice: ergo oportʒ naturali ordine q̄ prudētia ſapia ſit
ꝛ virtutes morales ordinēē finaliter ad ipſā ſapiē p̄ncipali
tiam ꝛ ad opus eiꝰ. ꝑpter quod ſapientia erit opti or virtꝰ.
ma virtus hūana. ꝛ opus eius humana felicitas.
¶ Item ſi ad dei opationes aſpiciamꝰ apparebit
q̄ illa dei operatio q̄ ipſe ſeipſū cognoſcit et amat
que nō eſt opatiua. ſed ſui ipſius ꝯtēplatiua tm̄ eſt
vel ex natura rei vel ſm̄ rōnem multo nobilior q̄
illa qua ipſe cognoſcit alia ꝛ agit ꝛ conſeruat que
eſt opatiua. Similiter etiā opatio intelligētie q̄ ip
ſa ꝯtemplaē eſſentiā diuinā eſt nobilior q̄ illa qua
ipſa cognoſcit ꝛ agit alia propē quod etiā videē q̄
opatio noſtri intellectꝰ qua ipſa deum cōtemplaē
q̄ eſt opatio ſapiētie ſit nobilior q̄ illa qua cogno=
ſcit ꝛ operaē eorū q̄ ſubſūt ſibi que eſt opatio artis
vel prudentie qđ etiā ex hoc apparet. q2 cum deus
ſit finis oīm alioꝝ ꝛ nihil ſi bonū niſi ꝑpter cau=
ſas finales vt dicit cōmentator ſcđo metaphyſice
manifeſtū eſt nihil habet aliq̄d boni ꝛ perfecti niſi
inquātum ꝑticipat aliquā dei ſimilitudinē. intelle
ctus autē noſter magis efficiē ſimilis ipſi deo per
ipſius cōtemplationē q̄ per eorū q̄ ſibi ſubſūt notē
tiā ꝛ operatiōem. cū deus p̄ncipaliter ꝛ prima inten
tione cōtempleē ſeipſū ꝛ intentione ſecūdaria co=
gnoſcat ꝛ agat alia. ſicut bn̄ declarat cōmentator
ſecundo celi cōmēto decimoſeptio ꝛ decio tertio.
¶ Item videamꝰ ad quid ꝛ q̄tū nobis valeat pru
dentia ꝛ erit manifeſtū conſiderāti. q̄ ipſa eſt co=
gnoſcitiua agibiliū humanoꝝ ꝛ actiua mō nō eſt
dicendū q̄ ipſa ꝑ q̄to eſt cognoſcitiua p̄ſcinden=
do ab ea actiuitatem ſit nobilior q̄ ſapia niſi dicas
q̄ nobiliꝰ ſit cognoſcere cibū ꝛ potum etiam ſi nul
la debeat actio ꝯſeq̄. q̄ deū quod eſt abſurdum val
de. nec eſt nobilior ſm̄ q̄ actiua quia nihil videtur
nobis valere ſua actiuitas niſi ad ſupplendas cor
poris neceſſitates vel ad releuādas appetitꝰ fra=
gilitates. dato eñi q̄ oēs eſſemꝰ ſemꝑ ſani ꝛ non in
digeremus cibo neq̄ potu et ſic de aliis corporis
exterioribꝰ bonis q̄q̄ appetitꝰ noſter nō ferretur
in malū ſed eſſet determinatꝰ naturalr̄ ad ferri ſem
per in bonū videē ſtatim q̄ actiuitas prudētie pe=
riret non tñ cognoſciuitas q2 q̄to ꝑfectiores eſſe=
mꝰ tāto magis cognoſcere poſſemꝰ et vellemus: ꝛ
ita videē ſtatim q̄ actiuitas ꝯuenit prudentie oc=
caſione diminutionis: cognoſcitiuas aūt rōne ꝑfe
ctionis. ꝑpter qđ cognoſcitiuas eſt nobilior acti=
uitate: ſed prudētia quantū ad cognoſciuitatē nō
attingit ad nobilitatē ſapientie vt dictū fuit: ergo
nec quo ad actiuitatem. Si quis aūt q̄rat vtrū oīs
ſcientia ſpeculatiua ſit nobilior prudētia. dicam q̄
non ſicut dixi ꝛ declaraui in principio primi libri.

Ad rationes ergo dicendum
eſt. Ad primā q̄ illo loco Ariſ. loq̄baē de felicitate
politica nō de felicitate ſimplr̄. felicitas eñ politi
ca ꝯſiſtit in operibꝰ prudentie. felicitas aūt ſimplr̄
in opere ſapientie teſte deo qui felix quidē eſt ꝛ bea
tus ꝑpter ſolā ſuiipſius ꝯtēplationem non propter
quācunq̄ ipſius in alia vel circa aliam actionem.

¶ Ad aliā concedi pōt ꝙ nulluꝫ ſit opus bonū ſi
ne virtute ⁊ prudētia.niſi voluntas ſua libera po
teſtate ſuppleat vices ꝟtutis ⁊ concedendū eſt ꝙ
multa poſſunt fieri bona ſine metaphyſica ꝓpter
quod bene cōcedit̄ ꝙ prudētia ſit magꝭ neceſſaria
ad bene operandū ꝙ̄ metaphyſica : ſꝫ nō ſequit̄ ꝙ
ergo melior ſic em̄ ꝓbaret̄ ꝙ ſanitas eſſet melior
ꝙ̄ ſapia ⁊ oīno ordinata in finē ꝙ̄ finis nā ordina
ta in finē ſunt neceſſaria ꝓpter finem non econtra
vt apparet in ſecūdo phyſicoꝝ.ideo bene de meta
phyſica dicit Ariſto. ꝓhemio metaphyſice neceſ-
ſariores quidem omnes ipſa dignior vero nulla.
¶ Ad aliā poteſt dici ꝙ ſapia perficit partem aīe
nobiliorē ꝙ̄ prudentia: qꝛ ſicut viſum pars anime
prudentialis ⁊ pars ſapialis non diſtingunt̄ niſi
ex diſtinctione actuū vel obiectorum vel ex diſtin
ctione diſpoſitionum requiſitarū in eadem aīa ad
acquiſitionē prudentie vel ſapiētie modo apparet
ex predictis ꝙ quātū ad primā differentiā pars ſa
pientialis ſit nobilior: qꝛ verſatur circa nobilius
obiectum ⁊ eius etiam operatio eſt nobilior quan
tum etiā ad ſecundā differentiā videtur ꝙ ſapien
tialis ſit nobilior : qꝛ ſic ipſa nichil aliud videtur
ꝙ̄ aīa iam informata prudentia ⁊ virtutibus mo-
ralibus ⁊ alijs ſcientijs ſpeculatiuis : ſapientia
enim hec omnia ſupponit ſicut finis ea que ad fi-
nem: ideo dicitur eſſe poſtrema via doctrine.

Tunc ergo reſpōdendū eſt ad

rn̄det ad rationes q̄ videntur arguere contrarium. ¶ Ad
auctori- primā pōt dici ꝙ Ariſto.in illo ſeptimo vocabat
tates ⁊ ra optimū in homine totā partē rationalē diſtinguē
tiones q̄ do eā contra partē ſenſibilem ita ꝙ non intende-
videntur bat diſtiguere inter partē prudentialē ⁊ ſapientia
ꝓbare ꝙ lem: illa aūt pars rationalis per intēperantiā cor
prudētia rumpitur primo ⁊ directe quo ad eius partē pru-
perficit ꝑ dentialem ⁊ ex conſequēti quo ad partē ſapientia
teꝫ perfe lem inquantū ipſa ſupponit prudētialē: ſicut egri
ctiorē aīe tudo corrūpit directe ſanitatē ⁊ ex cōſequēti totā
partē ſenſibilē. ¶ Ad aliam dicendū eſt eodē mo-
do ꝙ ille ratiōes phyloſophi nono huiꝰ non ſunt
niſi ſm̄ cōparationeꝫ partis intellectualis ad par
tem ſenſualē. poſſet etiam concedi ꝙ homo ſm̄ cō
munē curſum ⁊ cōmuneꝫ modū loquendi magis
dicitur pars prudētialis ꝙ̄ pars ſapiētialis: quia
ſtatus ſapientie cōmunē ſtatum hominis excedit
propter quod de eo qui opus ſapientie exercet di-
citur in decimo huius talis aūt vtiqꝫ erit melior
vita ꝙ̄ ſm̄ hominē. non em̄ ſm̄ ꝙ homo eſt ſic vi-
uit ſed ſm̄ ꝙ diuinum aliquid in ipo exiſtit. Pro-
notabile pter ſolutionē alteriꝰ ratiōis pōt notari ꝙ oēs ho
mines natura ſcire deſiderāt: vt habet̄ prohemio
metaphyſice ⁊ Tulliꝰ in libro de officijs dicit oēs
em̄ trahimur naturaliter ⁊ ducimur ad cognitio-
nis et ſcie cupiditatē. propter qḋ forte dicendū eſt
adconfir ꝙ naturali ordine nō oportet ꝙ pars prudētialis
mationē ꝑcipiat parti ſapiali: ſꝫ ſolū ꝙ ipſa tanꝙ̄ miniſtra
ꝓuideat de neceſſarijs et ipedimēta remoueat: ſcꝫ
continendo paſſiones ordināda vires ſenſibiles
habilitādo ad faciliter ⁊ prōpte ſuſtinendū labo-
res ⁊ ita opꝫ ꝙ paret parti ſapiali locū ⁊ idoneita
tē operādi hoc em̄ facto queliꝫ abſqꝫ mādato deſi
deraret naturalr̄ addicere ⁊ opus ſapientie exer
cere ꝑ poſſe ⁊ in actū tranſiret addiſcendi vel ſpe-
culandi qn̄ ergo dꝛ ꝙ ſi volumus ſpeculamur ⁊ ſi
non. nō concedo ſed ipedimentis remotis ⁊ ordi-
nato appetitu nos volumus non ex ꝓcepto prudē
tie: ſed ex naturali inclinatiōe cū hoc etiam ſi iſta
rum valeret. ipſa cōcluderet ꝙ prudētia eſſet prin
cipalior ſeipſa: quia prudētia non minus precipit
parti prudētiali ꝙ̄ parti ſapiali. ſicut ergo puer la
ctat matrē ſic ſapiens ſpeculatur remotis impedi
mentis abſqꝫ precepto prudentie eo ſolo ꝙ vterqꝫ
ad verūqꝫ naturaliter inclinatur. ¶ Ad aliam di
cendum ꝙ̄ ratio falſum ſupponit. non em̄ eſt poſ-
ſibile aliquem eſſe vere metaphyſicum ſine virtu
tibus moralibus ⁊ prudentia: primo quia habens
affectiones ad alia non pōt bene ſtudere. ſecundo
quia talis ſtatim falſe iudicaret de diuinis opor-
tet enim ex noticia iſtoꝝ ſenſibilium aſcēdere ad
noticiam diuinoꝝ. et ea que perfectionem arguūt
eis attribuere. ⁊ ab eis alia remouere credētes er
go propter imprudentiā et moralem maliciaꝫ: ꝙ
delectationes ſenſuales vel pecunie vel honores
ſint meliores ꝙ̄ ſapiētia vel iuſticia credent vel ni
chil non eſſe deū alium ꝙ̄ ventrem ſuū vel ꝙ̄ diui
tias vel honores: vel credent eius bonitateꝫ ⁊ ex
cellentiā in hoc conſiſtere. ꝙ vtatur nectare ⁊ mā
na et cibis maxime delicatis vel in hoc ꝙ habeat
indeficiētes theſauros vel ꝙ plurimos habeat ſi
bi ſeruitores. ⁊ non in hoc ꝙ contēpletur ſeipſum
et ſi talia non dicant ore: tamen ea videntur habe
re mēte. propter quod videmus valde multos ex
pectantes vitam futuri ſeculi magis velle perpe
tuo viuere ſanos ⁊ iuuenes in hac vita: ꝙ̄ ad aliā
aliquando tranſire tales ergo habituꝫ circa diui
na falſificant ⁊ non habent metaphyſicam: ſed ha
bitum ſibi contrariū dicā ergo ꝙ verus metaphy
ſicus eſt ſimpliciter bonꝰ homo ⁊ perfectus: pru-
dens aūt non metaphyſicus eſt ſimpliciter id eſt
abſoluto ſermone loquendo bonus homo: ſed nō
perfecte ⁊ conſummate. cū hoc etiam putandum
eſt ꝙ oīs vere prudens plus habet de metaphyſi
ca nō falſificata in mente ꝙ̄ maximus diſputator
malus homo. ¶ Forte tu obijcies ꝙ ſm̄ dicta vi replica
detur ꝙ malicia non ſolum corrumpat eſtimatio
nem practicam: ſed etiā eſtimationeꝫ ſpeculatiuā
dicendū eſt ipſa non corrūpit directe ⁊ per ſe eſti-
mationē ſpeculatiuā venire ſicut apparuit ¶ Ad
aliam dicendū eſt ꝙ effectus finalis prudentie ſic
eſt bene viuere totum quia prudentia ſimpliciter
dicta ſtatuit ſibi finem ſapiētiam vel opus ſapien
tie quem tamen vel quod ipſa non elicit: ſed ad il-
lum finem adipiſcendum ipſa ordinat. Circa alia
totam vitam finalis aūt effectus ſapie eſt optima
et ſuprema vita continens oēm vitā inferiorē bo
nam ſicut finis ea que ad finem. ¶ Ad aliam po-
teſt dici ꝙ prudentia eſt regula ⁊ menſura totius
bonitatis humane politice non totius bonitatis
humane ſimpliciter niſi ꝑparatiue ſicut miniſtra.
Dicendum eſt etiam ꝙ Tullius ⁊ Seneca locuti
ſunt in ſuis moralibus de felicitate politica ſoluꝫ
ſcilicet actiua. non de contemplatiua que eſt felici
tas ſimpliciter. Et ſic eſt finis queſtionum ſuper
ſextum librum.

Hunc querendum erit

ſuper ſeptimum librum ethicorum Queſtio prima ſe
vtrum virtus heroica et beſtialitas primi li
ſint poſſibiles homini ¶ Quod nō bri.
quia virtꝰ heroica eſt virtꝰ diuina ſicut dicit Ari. arguitur
ſm̄ quā hoīes transformari ſolent in deos ſed vir primo.

tus diuina non poteſt hominib⁹ ꝯuenire ſicut nec virt⁹ hūana beſtijs nec hoīes mortales exiſtētes poſſunt fieri vel imortales. ꝗ ꝛc. ¶ Itē vt⁹ heroica eſt vt⁹ ſuper nos. ſicut vr Ariſto. excedēs vtutes hūanas. ſed talis nō pōt hoī ꝯuenire: qꝛ virt⁹ vniuſcuiuſq; attendit̃ ſꝫ maximū in qḋ pōt. ideo vtutes hūane attendūtur ſm̄ maxima: et optima opera in ꝗ hō poteſt modo vltra hoc nō ꝯuenit homini vtus alia: niſi ſic dare maximo mai⁹ ꝛ optio meli⁹. ¶ Itē vt⁹ heroica: vel eſt circa obiecta virtutū hūanarū: vel circa aliud obiectum. Si pmo modo tūc nō eſt diſtincta ab alijs qḋ videt̃ eē contra Ariſto. Si ſcḋo modo tūc nō ꝯuenit hoībus quia vſiane vtutes ſunt circa oīa hūana agibilia. ¶ Itē de beſtialitate arguit̃ ſic beſtialis nō ſolū habet intellectū corruptū ſicut intpat⁹. ſꝫ nō habꝫ intelle tū vt vult Ariſt. ſed null⁹ homo eſt ꝗ non habeat intellectū. cū rōnale ſit propria drīa hūane ſpēi ꝯſtitutiua. ¶ Itē beſtialitas ponit̃ circa delectabilia inaturalia ſed nulla ſunt talia. probatio: qꝛ innaturale eſt violentū ꝛ oē violentū triſte. non ergo delectabile ſcḋo. qꝛ delectatio cauſatur ex ꝯiunctione ꝯuenientis: ꝯueniēs aūt nō ē innaturale tertio qꝛ inaturalitas repugnat diffinitioni delectationis. nā ſicut apparet pmo rethorice delectatio eſt mot⁹ quidā aīe: ꝛ conſtitutio ſimul tota ꝛ ſenſibilis in exiſtentem naturam.

Oppoſitum vult ariſt. ad videndū qḋ per beſtialitatē: ꝛ heroicā debeam⁹ intelligere.

Sciendū eſt ꝙ ꝯtinentia: ꝛ icontinentia ſicut videbit̃ poſt ſunt infra limites vtutis ꝛ malicie. virtus autem ꝛ malicia dicte humane ſunt infra limites hūane ꝯditionis. ꝯīt accepte. beſtialitas vero ꝛ heroica ſunt extra dictos limites. cū eni homo ſit naturaliter medi⁹ int̃ intelligentias ꝛ beſtias. heroica vr ſm̄ quā vltra conditionē humanā homo eleuat̃ verſus deū: ꝛ intelligētias. beſtialitas aūt eſt ſm̄ quā citra ꝯditionē hūanā deprimit̃ vſus beſtias. Eſt igit̃ dubitatio pñs quō ſit hoc poſſibile. ¶ Ad qḋ rñdendū eſt. ꝙ in ꝓpoſito limites humane ꝯditionis ꝯīt accepte vocamus ad quos oēs hoīes habētes vſum rōnis potentes ſunt ꝯuenire per bonā vel malā aſſuetudinem ꝛ eruditionē hoīm aūt quidā ſunt meli⁹ nati ſcꝫ hñtes demoticā naturalē diſponentē ac perfectionē prudentie ꝛ hñtes mores bonos naturales diſponentes ad perfectionē vtutū moraliuꝫ. Alij aūt ſunt pei⁹ nati carentes demotica: ꝛ habētes prauos mores naturales inclinātes ad malicias. modo non eſt poſſibile praue natos ad tm̄ peruenire gradū excellentie ad quantū poſſunt ꝯuenire bene nati: vel ſi hoc eſt poſſibile ꝓpter libertatē voluntatis ſicut dicebat̃ in q̄ndecima q̄ſtione quarti libri. tñ hoc difficile: ꝛ inuiſum. ergo manifeſtū eſt ꝙ bene nati poſſunt excedere limites humane ꝯditionis ꝯīt accepte. ad illos eī limites poſſūt aſcendere praue nati per bonā aſſuetudinē: ꝛ eruditionē ſi habeant vſum rōnis. ¶ Nihil eī aliud eſt heroica ꝗ̃ virtus vel moralis: vel intellectualis quā in ſūmo pōt ſibi acquirere vir optime natus per optimā aſſuetudinē: ꝛ eruditionē. Ita etiā dicā ꝙ vir male natiuitatis per defectū eruditionē ꝛ malē aſſuetudinē vel etiā per egritudinē poſſet dimittere vſum rōnis ex toto vel quaſi ſic gradtalem gradū bene natus abſq; egritudine deſcendere non poſſet. ita ſcilicet ꝙ ſicut beſtia ſolo ſenſu vel quaſi vel etiā ſenſu deprauato regeret vitaꝫ ſuam: ꝛ ita iā exiret a limitib⁹ hūane conditionis. Eſſet ergo beſtialitas habit⁹ ſm̄ quē vſu rōis ex toto ꝛ int̃ tincto vel quaſi homo ſm̄ ſolū ſenſū viuit. ¶ Vñ beſtialitas incōtinnentia ꝛ malicia ſic diſtingunt̃ tes malicia ꝙ incōtinentia peruertit rectitudinē in rōne. malicia vero ꝯuertit rōnē beſtialitas extinguit eā. vel ſic incōtinētia operat̃ contra electionē malicia vero ſm̄ electionē. beſtialitas aūt ex impetu paſſiōis oēm deliberationē: vel electionē excludēs. ¶ Ex his ergo ſatis apparet ꝙ beſtialitas: ꝛ heroica ſūt poſſibiles hoīb⁹ non oīb⁹. ſed heroica bene natis ꝛ beſtialitas male natis. Appet etiā quid ſit vtraq; earum: ꝛ ꝙ heroica non eſt vtus ſpecie diſticta contra vtutes hūanas. ſed eſt quidā modus ipārum conſiſtit eni in excellentia quadā ꝛ ſūmitate ipārum vtutū. ¶ Ad rationes ergo dicendū eſt. Ad primā ꝙ heroica nō eſt virtus diuina proprie ſed ſm̄ ſimilitudinē. ſ. qꝛ per eā homo ſicut eſt poſſibile ſimillim⁹ efficit̃ ipī deo. ¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ heroica non eſt ſuper oēm hoīem: ſed ſuper maiorē partem ipōrum. non eni pertingere poſſūt ad eā: niſi bene nati: ꝛ optime eruditi. vtutes eniꝫ humane prout contra heroicā diſtigunt̃ attendūtur non penes ſummū ꝛ optimū in quod pōt bene natus. ſed penes ſummū ad quod oīs habēs vſuꝫ rationis poteſt attigere. ¶ Ad aliā dictum eſt ꝙ vtus heroica eſt circa obiecta aliarum vtutū: nec diſtinguit̃ ab alijs ſm̄ ſpeciē ſed ſm̄ modū. ¶ Ad aliam concedendum eſt. ꝙ oīs homo habet intellectum ſm̄ ſubſtantiā. ſed non ſm̄ vſum. ¶ Ad aliam dicendū eſt. ꝙ naturalia delectabilia vocāt in propoſito quecūq; innata ſunt delectare aīalia manentia ſub diſpoſitionib⁹ ꝯuenientibus ſuis proprijs ſpeciebus. ¶ Sed preter naturā delectabilia vocantur ꝗ delectant aīalia ratione cuiuſdā deprauationis ipōrū. concedo igit̃ ꝙ talia ſunt ꝯuenientia: ꝛ ſic naturalia talibus deprauationib⁹ ſed non ſequit̃. ergo ſimpl'r naturalia: vel ſimpl'r conuenientia. ſicut non ſequitur amarum habenti guſtum infectum. ergo ſimpl'r amarum. Et ſic eſt finis queſtionis.

Q̃rit̃ ſecūdo. vtrum vtus heroica ſit in appetitu ſenſitiuo

¶ Arguit̃ ꝙ ſic: qꝛ in eodē debent ſieri beſtialitas ꝛ heroica eo ꝙ ꝯtrariātur ad inuicē ſm̄ Ariſto. ꝛ ꝯtraria ſunt nata fieri circa idem. ſed beſtialitas eſt in appetitu ſenſitiuo. probatio primo: quia per beſtialitatem homo aſſimilatur beſtijs. modo non aſſimilatur eis ſm̄ intellectum: nec ſm̄ appetitum intellectiuum: ſed ſm̄ ſenſum: ꝛ appetitum ſenſitiuum. ¶ Secundo quia in homine beſtiali non eſt vſus intellectus. nec per conſequens vſus appetitus intellectualis ergo non remanet vſus niſi ſenſus ꝛ appetit⁹ ſenſitiui. ergo nec in intellectu. nec in appetitu intellectuali ponenda eſt beſtialitas ſꝫ i appetitu ſenſitiuo. ¶ Itē multi ponūt drīam inter continentiam virtutem humanam: ꝛ heroicam. qꝛ continentia nec mortificat nec temperat paſſiones ſed reſiſtit eis in exceſſu exiſtentib⁹ vt⁹ aūt hūana temperat eas. ſed nō mortificat eas. heroica aūt mortificat

qḋ vtus heroica ꝛ beſtialitas

qḋ limites hūane conditionis.

Aliꝫ qḋ vtus heroica.

delectabilia naturalia: et ī naturalia qūo capiunt̃ ī ꝓpoſito.

eas oīno. vnde Euſtrati⁹ ꝓmo hui⁹ de hac virtu-
te videbaꝛ loqui cū dixit quercētes qđ perfectū eſt
ſcilꝫ hūanā felicitatē oportet feſtinare ad mortifi-
cationē irrōnabilium ſcꝫ per iſtam ꝟtutē heroicā
modo ꝟtus mortificās paſſiones debet poni i ſub
iecto illo in quo paſſiones innate ſunt fieri: ſꝫ ipē
innate ſunt fieri in appetitu ſenſitiuo. ideo ⁊c.

Oppoſitū arguitur qꝛ pꝛīt⁹

heroica vocaꝛ diuina eo ꝙ per eā homo maxime
aſſimilaꝛ dīs. ergo heroica ponenda eſt in parte
cōfirmatio. ſuperiori. ¶ Et cōfirmaꝛ: qꝛ heroica videꝛ eē opti
ma q̄ poſſit alicui hoi ↄuenire. optima aūt virt⁹ de
bet eſſe optime potentie ⁊ appetit⁹ ſenſitiu⁹ nō eſt
optima potentia. Etiā videꝛ ꝙ heroica ſit illa ꝟt⁹
in cui⁹ opere conſiſtit humana felicitas: ſed ſm il
lā ꝟtutē melior eſt vita q̄ ſm hoiem. hūs enī eam
non ſm ꝙ homo eſt ſic viuit ſm ꝙ in eo diuinū ali
quid exiſtit. vt dicit Ariſto. in decimo. illa aūt vir
tus nō eſt in appetitu ſenſitiuo ſed in itellectu ſpe
culatiuo. ſicut Ariſto. ibidē velle videꝛ. Multi po
nunt iſtā ꝟtutē heroicā in appetitu ſenſitiuo ꝓpē
due opiones rationes factas ſed nō in appetitu concupiſcibili:
ſed in iraſcibili ꝓpter ei⁹ arduitatē. ¶ Alij aūt ꝓ
pter rationes ad oppoſitū adductas ponunt eam
in voluntate. Et alij dicūt eā eſſe ſapientiā in cui⁹
reſolutio opere dicūt humanā felicitatē conſiſtere. ¶ Ego
doctoris aūt puto ſm ea q̄ dixi in vltima q̄ſtione ꝓmi libri/
ſi ꝑ ꝟtutē heroicā debeam⁹ intelligere ꝟtutem ad
cuius ꝑfectionē nō poſſunt naturalit̄ attingere ni
ſi bene nati ꝓut diximi⁹ in alia q̄ſtione. ꝙ ꝟtus he
roica ponenda ſit: ⁊ in appetitu ſenſitiuo tā cōcu-
piſcibili q̄ iraſcibili: ⁊ in appetitu intellectiuo: ⁊ i
appetitu practico: ⁊ in intellectu ſpeculatiuo. i oī
enī appetitu noſtro ꝟtus moralis ponenda eſt in
oīni parte intellect⁹ virt⁹ intellectualis vt appa-
ruit in primo libro: ⁊ in ſexto. Quo cōceſſo rōna-
bile eſt dicere ꝙ vir bene nat⁹ ad talē gradū virtu
tis in appetitu ſenſitiuo ꝑuenire pōt ad quē alij nō
peruenirēt: ⁊ per ↄñs etiā in intellectu ⁊ volunta-
te propter in ipō ſenſum ⁊ appetitū ſenſitiuū ma-
gis eſſe ſubiectos naturaliter intellectui: ⁊ volun
tati ⁊ in eis meli⁹ miniſtrare. Tū ſicut in fine ꝓmi
libri dicebatur de ꝟtute morali. ita nūc eſt dicēdū
de ꝟtute heroica ꝙ noīe ei⁹ magis ꝑncipalit̄ dr̄
de virtute volūtatis aut itellect⁹. q̄ de ꝟtute ſen-
ſus: vel appetit⁹ ſenſitiui. hec ergo ꝟt⁹ heroica di
cta ꝑncipaliter in vita actiua eſt ꝟtus intellectus
actiui: ⁊ virt⁹ volūtatis: ⁊ ↄſiter virt⁹ appetitus
ſenſitiui ꝓpter quā recitat hic Ariſt. de hectore di
ctū fuiſſe. qm̄ erat valde bonus neq̧ videbaꝛ viri
mortalis puer exiſtere: ſed dei. in vita aūt cōtēpla
tiua ꝟtus heroica dicta ꝑncipalit̄ eſt ipā ſapia vl̄
illa ꝟtus in cui⁹ opere ↄſiſtit felicitas cōtemplati
ua ꝓpter quā ↄmentator in prologo ſuo quē ꝓmi-
ſit libro phiſicorū dixit de Ariſto. ꝙ talē ꝟtutē eē
in indiuiduo vno miraculoſum: ⁊ extraneū exiſtit
⁊ ꝙ ſi hec diſpoſitio in homine reperiꝛ dign⁹ fo-
ret eſſe diuin⁹ q̄ human⁹. de beſtialitate aūt puto
eſſe diſtinguendū quidā enī a natiuitate carēt vſu
tres cau rōnis propter orbitatē/ſeu defectū ꝟtutis imagi-
ſe/ſiue natiue vel cogitatiue. Alij etiā amittūt vſum rō-
modi be- nis propt̄ egritudinē. vt qui maniaci efficiunꝛ: vl̄
ſtialitatis mente alienati: ⁊ conſtat ſi iſti viuunt beſtialit̄. ꝙ
pars ſuperior non eſt in culpa: cum non ſit in po-
teſtate ſua ſine miniſterio ſenſ⁹ ſuas exercere ope
rationes: ſed totū prouenit ex defectu partis ſen-
ſitiue vel corporis. nec talis beſtialitas eſt habit⁹
moralis. ſed eſt diſpoſitio naturalis: vel caſualis
exiſtens ſubiectiue in organo ſenſus: vel appetit⁹
ſenſitiui. Alij aūt ſunt qui potētes vti ratione non
vtuntur ea: vel agunt aliqua inhūana ac ſi nō poſ
ſent vti ratiōe: ⁊ hoc accidere pōt dupl̄r. ¶ Uno duo mo
modo ꝓpter paſſionē vt in mulierib⁹ aliqñ nouit̄ di vitupa
impregnatis q̄ terrā comedūt vel carbones propt̄ biles.
infectū eſſe appetitū a fumis ex retentis mēſtruis
aſcendentibus. Alio modo poteſt hoc accidere
propter conſuetudinem. Si ergo talis beſtialitas
fuerit propt̄ paſſionem abſq̧ conſuetudine. videꝛ
ꝙ ipā ſit diſpoſitio quedā in organi ſenſus: vl̄ ap-
petit⁹ ſenſitiui. tñ de tranſitu in actū culpanda eſt
rō ⁊ voluntas: quia cūm nō ſint ligate ipē poſſēt
reſiſtere paſſioni. Si vero beſtialitas fuerit propt̄
conſuetudinē. tunc puto ꝙ habit⁹ prau⁹ fuerit ge
neratus. ⁊ in appetitu ſenſitiuo ⁊ in voluntate: ⁊ i
intellectu: ⁊ ꝙ iſta beſtialitas ſit vera malicia ma
ior q̄ humana. Et videꝛ mihi ꝙ iſta ſunt ſatis ma
nifeſta licet alij multi nō dicant ſic. ¶ Ideo ſoluē
de ſunt rationes. Ad primā dicendum eſt ꝙ ſi be-
ſtialitas fuerit habit⁹ per cōſuetudinē acquiſitus
in potente vti rōne: tunc habet fieri in eodē ſubie-
to in quo ſit heroica. Si aūt beſtialitas fuerit ꝓ-
pter impotentiam vtendi ratione. tūc poſitiue po
nenda eſt ſolū in parte ſenſibili: ⁊ priuatiue in vo
lūtate ⁊ ratione. ita ꝙ heroica: ⁊ beſtialitas ad itel
lectū: ⁊ volūtatē ſe habeāt ſicut lux perfecta ⁊ te-
nebra pura ad diafanū. Ad aliam rationē: ⁊ ad ra
tiones in oppoſitū pōt ſatis ſolui ꝑ ea que nūc di
cta ſunt ⁊ per ea q̄ poſt dicenꝛ ⁊ ꝑ ea q̄ dicta fuerūt
in vltima q̄ſtione ꝓmi libri ⁊ idecima ſcdi ⁊c.

Queritur tertio. Utrū

continentia ſit in voluntate ſubiecti-
ue vel i appetitu ſenſitiuo. videꝛ ꝙ ſit
in appetitu ſenſitiuo. qꝛ multi ponūt
temperātiā i appetitu ſenſitiuo. propt̄ hoc ꝙ mo
derat paſſiones ipius. cōtinentia aūt in eodē ſub-
iecto videꝛ fieri ⁊pantie cū ipā ⁊ ⁊pantia ſint circa
idē obiectū. ¶ Et confirmaꝛ: qꝛ continētia non ē
melior habit⁹ q̄ ⁊pantia ſicut dicetur poſt. ꝓpt̄ qđ
nec poni debet in ſubiecto meliori. ¶ Itē cōtinen
tia ⁊ incōtinentia cū ſint ↄtrarie debent fieri circa
idē ſubiectū: ſed incōtinentia videꝛ eſſe in appeti-
tu ſenſitiuo. probatio primo: qꝛ victoria debet at-
tribui vincenti magis q̄ victio. ſed in continente
ſenſus ſeu appetit⁹ ſenſitiu⁹ vincit rationē: ⁊ ele-
ctionē. Scđo quia incontinentia videꝛ ſeq̄ diſpo-
ſitionē corporalē. talis aūt habit⁹ non debet attri
bui potentie ſeparate. cuiuſmodi ſunt intellectus
⁊ voluntas. Qꝫ autem incōtinentia ſequaꝛ diſpo
ſitionem corporalem. probatur primo per hoc. ꝙ
viri ſiunt incontinentes: mulieres autem non. vt
dicit Ariſtote. mulieres autem a viris diſtingun-
tur per diſpoſitiones corporales. Secūdo per hoc
qđ dicit Ariſtoteles. maxime autem acuti ⁊ melē
colici ſm effrenatam incontinentiam ſunt incon-
tinentes. iſti autem ab aliter complexionatis di-
ſtinguntur ſm diſpoſitiones corporales. ideo ⁊c.
¶ Oppoſitum arguitur. quia homines dicimus
continentes: aut incontinentes. beſtias autem nō
propter quod in tali ſubiecto debent poni per qđ
homo diſtinguitur a beſtiis: hoc autē eſt non per

partẽ ſenſibilẽ ſed per partẽ ſuperiorẽ. qḋ etiã per
hoc confirmaṫ ꝙ hoies beſtiales non dicim⁹ con
nentes: q2 non hñt rõnẽ: ⁊ electionẽ. Notandũ ẽ ſi
cut dictũ fuit in .j. lib. ⁊ in ꝗ. ꝙ cõtinẽtia ꝓut de ea
loquiṫ Ariſto in iſto ſeptimo libro ⁊ tpantia con-
ueniunt in hoc. ꝙ vtraqꝫ rectã habet rõnem: ⁊ ele-
ctionẽ. ſed diñt: q2 tpantia moderat pfecte paſſio-
nes: ⁊ oı̃no detinet appetitũ ſenſitiuũ. vt nõ rebel
let rõni. ſed ſibi ꝯſonet oı̃no. Continentia aũt nõ
ita moderat ipetus paſſionũ. ꝑpter qḋ hꝫ appeti-
tũ ſenſitiuũ rebellantẽ rõni. tamen p ipſam cõtinẽ
tiã vinciṫ impet⁹ ille paſſionũ propṫ qḋ cõtinẽtia
illud exequaṫ trepidanṫ: ⁊ cũ ãnexa quadã diſpli-
centia qḋ tpantia ꝓmpte ⁊ delectabiliṫ operatur.

*In q̃ cõ-
ueniũt: ⁊
diñt ꝯti-
nẽtia ⁊ tẽ
pantia.*

Incontinentia aũt: ⁊ intpantia ꝯueniũt in hoc ꝙ
vtraqꝫ trãſit in actũ turpẽ ſequendo mot⁹ paſſio-
nũ ⁊ diñt: q2 incontinẽs rõnẽ habet rectã. ſaltẽ cũ
fuerit extra paſſionẽ. ꝑpter quã non trãſit i actuꝫ
turpẽ: niſi ex forti paſſione: ⁊ cũ quadã ꝯtratẽdẽ-
tia. ſed intpat⁹ habet rõnẽ deprauatã ⁊ oı̃no con-
ſonã paſſionib⁹. ꝑpter qḋ etiam extra paſſionem
exñaquerit obiectũ circa qḋ exerceat ſuam turpi
tudinẽ.

*Intpan-
tia ⁊ icõ-
tinẽtia q̃
modo ſe
hebent.*

¶ Dicũt ergo aliqui ꝙ continentia nõ eſt
in intellectu. neqꝫ in appetitu ſenſitiuo: q2 opꝫ illã
potentiã in qua poniṫ cõtinẽtia aliṫ ſe habere ſub
continentia: ⁊ ante ſcꝫ ſub incontinẽtia. ſed intel-
lect⁹ non aliṫ ſe habet: q2 rõ recta eſt vtrobiqꝫ nec
appetit⁹ ſenſitiu⁹ aliter ſe habet. q2 vtrobiqꝫ pati
tur ipetuoſe: ⁊ rebellat rõni. igiṫ ⁊c. Scḋo dicũt ꝙ
continentia eſt in volũtate. q2 cũ non ſit in itelle-
ctu in appetitu ſenſitiuo relinquiṫ ꝙ ſit in volũta
te. Et q2 cõtinentia non tpat paſſiones. ſed reſiſtit
eis. reſiſtentia aũt eſt alteri⁹ ad alterꝫ. ideo oꝫ aliã
eſſe potentiã in qua eſt ꝯtinentia ab illa in qua po
nunṫ paſſiones. ⁊ q2 ꝓma diñã continẽtie: ⁊ incõ-
tinentie. videṫ eſſe in electione voluntatis. conti-
nens eni eligit ẜm rationẽ: ⁊ dimittit paſſionem.
incontinens aũt ecõuerſo.

*opinio ꝙ
cõtinẽtia
ſit in vo-
luntate.*

¶ Sed contra iſtã rõ-
nem obiciṫ. q2 tunc incõtinens opareṫ ẜm electio
nẽ: quẽadmodũ intpat⁹. ꝯñs eſt fſm qḋ pꝫ p Ariſt.
ponentẽ diñam inṫ intpantiã ex vna parte ⁊ incõ-
tinentiã ⁊ mollicïẽ ex alia. dicentẽ ꝙ proſeqñs ſu-
perabundantẽ delectationẽ: vel fugiens triſtitias
ꝑpter electionẽ dr intpatus. non eligentiũ autem
hic quidẽ duciṫ propṫ delectationem ſcꝫ icõtinẽs.
hic aũt propṫ fugere triſtitiã que a cõcupiſcentia.
ſcꝫ mollis. Alibi etiã dr ꝙ delectabiliũ ꝓſequens
ſuperabundantias ſi preṫ electionẽ: ⁊ intellectum
diciṫ incontinẽs. Argueręṫ ergo per ſuã rõnẽ cõ-
tra ipſos ſic. In illa potentia nõ eſt ponenda conti
nentia. que ſimiliṫ ſe habet in incontinente ⁊ ꝯtinẽ
te: ſed volũtas eſt hmõi. ſicut eni vtiqꝫ habet verã
rõnem. ita ⁊ rectã electionem. ſed ſicut dr Ariſto.
vere rõni: ⁊ recte electioni. hic quidem imanet/ hic
aũt non imanet. Sed illi rñderent ꝙ licꝫ volũtas
ante aduentũ paſſionis eligat ẜm rõnem. tñ in ad
uentu paſſionis dimittit rõnem: ⁊ ſequiṫ paſſionẽ
ꝑpter qḋ adhuc ꝓma differentia ꝯtinentie. ⁊ incõ
tinentie eſt in ipſa voluntate. Tamen adhuc ẽ du-
bitatio contra iſtos: q2 ſicut in aduentu paſſionis
voluntas cadit ab electione recta: ita ⁊ rõ. tũc in-
firmatur. imo cũ actus volũtatis ſit poſterior na-
turaliṫ act⁹ intellect⁹ videṫ ꝙ ifirmitas volunta-
tis eueniat ꝑpter infirmitatẽ rõnis. iḋ forte diñã
continentie. ⁊ incontinentie nõ eſt primo ex parte
voluntatis. ſed prius ex parte rationis. De his aũt

*Cõtra il
lã opio
nem.*

magis videbiṫ infra. Quicquid tñ de hoc dicaṫ:
ego puto eſſe dicendũ de continentia: ⁊ inconti-
nentia. ſicut in fine ꝓmi libri dictũ fuit de ꝟtute
⁊ malicia: vꝫ ꝙ in appetitu ſenſitiuo põt poni cõ
tinentia quedã ⁊ incõtinentia: ⁊ ꝙ etiã in volũta-
te ponenda eſt ꝯtinentia ⁊ incõtinentia: ⁊ ꝙ illa q̃
eſt in volũtate ꝓncipalior eſt ea q̃ poniṫ in appeti-
tu ſenſitiuo. nã in quacũqꝫ potentia poteſt eſſe ſiṫ
circa idẽ obiectũ inclinatio ad ꝓſequendũ rõe de-
lectationis ſenſualis: ⁊ inclinatio ad fugiẽdũ rõe
turpitudinis iudicate per rõnẽ: vṫ etiã ecõtra. vbi
circa idẽ obiectũ inueniṫ ſimṫ iclinatio ad fugien-
dũ ꝑpter ſenſualẽ triſtitiã: ⁊ inclinatio ad ꝓſeqñ-
dũ ꝑpter decentiã rõe iudicatã ſibi põt poni con-
tinentia: ⁊ incontinentia. ſed dicte inclinationes
ſimul inueniri pñt: ⁊ in appetitu ſenſitiuo: ⁊ i vo-
lũtate. igiṫ ⁊c. maior videṫ manifeſta. qm ſi in illa
potentia vincat inclinatio ad paſſionẽ illã q̃ ẽ ad
rationem: erit incõtinentia. ⁊ ſi ecõuerſo erit cõti-
nentia minor ſatis apparere põt ex dictis in vlti-
mis qõnib⁹ ꝓmi libri: ⁊ ex dictis i tertio libro ca-
pitulo de volũtario: ⁊ iuolũtario ⁊ p experiẽtiã ma-
nifeſtũ ẽ ꝙ canis ſi hñs appetitũ itellectiuũ: ſꝫ ſo
lum ſenſitiuũ: inclinatur ad ꝓſequendũ cibũ pro-
pter delectationẽ: ⁊ ad fugiendũ qñ dñs tenet ba
culũ. Et mercator in mare tẽpeſtate veniẽte incli
natur ad ſaluãdũ merces ꝑpter lucrũ: ⁊ ad pden
dũ eas ꝑpter ſanitatẽ ſui corporis ⁊ vniuerſaliter
vbicũqꝫ iudicatũ fuerit in eodẽ eſſe rõnem aliquã
bonitatis ⁊ rõem aliquã malicie: potẽtia nata ſe-
qui illa iudicia poterit habere duplicẽ inclinatio-
nẽ hanc quidẽ ad ꝓſequendũ: illa aũt ad fugiendũ:
quãuis ille nõ ſint efficaces ⁊ cõplete: nũc aũt ſen
ſus iudicat debere cibũ hũc ſequi q2 delectabilis:
et intellect⁹ iudicat ipſm eſſe fugiendũ q2 indecẽs
⁊ vituperabilis: ⁊ appetitus ſenſitiuus innat⁹ eſt
vtrunqꝫ proſequi iudiciũ ẜm prius determinata.
Similiter intellectus a ſenſu ⁊ appetitu ſenſitiuo
ſtimulatus iudicabit cibuꝫ eſſe ꝓſequendũ ea rõe
qua eſt delectabilis et per practicam ratiocinatio
nem iudicabit ipſm eſſe fugiendum ratione turpi
tudinis ⁊ voluntas innata eſt ſequi vtrumqꝫ iudi
cium ergo ⁊c.

Manifeſtuꝫ eſt. ergo quid ſit

reſpondendum ad primam rationem. Dicendum
eſt enim ꝙ in appetitu ſenſitiuo ⁊ in voluntate po
nenda eſt temperantia ſicut dictum fuit in fine pri
mi libri. Ad aliam concedi debet ꝙ mores natu-
rales bene diſponunt ad continentiam aut incon
tinentiam ſicut et ad virtutes ⁊ ad vicia. Si quid
autem reſtat dicendum de mulieribus et beſtijs
dicetur in alia queſtione.

Queriṫ quarto. Vtrũ

mulieres: vel beſtie: vel hoies beſtia
les debeãt aliq̃ dici ꝯtinentes: aut i
cõtinẽtes? ¶ Argueṫ de mulierib⁹.
ꝙ ſic: q2 ꝯtinẽtia ſicut pri⁹ dicebaṫ: et
icontinẽtia ſunt infra limites ꝟtutis ⁊ malicie. ꝑ
pṫ qḋ oẽs potentes ad ꝟtutẽ vel maliciã attinge-
re pñt fieri ꝯtinẽtes: aut icõtinẽtes. ſꝫ multe ſũt iuſ
te mulieres valde male ⁊ multe ꝟtuoſe tã ꝟtute tẽ
pantie. q̃ ꝟtute fortitudinis iuincibiter caſtitatẽ
ſeruantes vel illeſam ꝟginitateꝫ ⁊ ꝑpter deũ aut
bonũ ꝟtutis ſeruandũ volentes martiriũ ſuſtine

re. Et Ariſto. pᵐo politice loquens de mulierib⁹ dñis:⁊ ſeruis dicit ꝙ morales virtutes exiſtimã=dũ eſſe oportere quidẽ participare oĩes. ideo ⁊c. ¶ Itẽ vbi inuenit᷑ vſus rõnis ⁊ poteſtas tenendi ſe in ratione: vel egrediendi a rõne. ibi põt iueniri cõtinentia: vel icontinentia: ſed hoc totũ inuenit᷑ in mulierib⁹: ideo. ⁊c. De beſtialib⁹ etiã arguit᷑: qꝛ aliqui dicuntur beſtiales. licꝫ aliq̃d rõnis habeãt ex eo ꝙ ipſam modicã participant. tales aũt aliq̃ñ pñt ſe continere in rõne: ⁊ aliq̃ñ egredi. ergo tales pñt dici continentes vel incontinẽtes. ¶ Itẽ de beſtijs arguit᷑: qꝛ ex eo ꝙ aliq̃ñ duplicẽ habemus inclinationẽ circa idẽ. vꝫ ad ꝓſequendũ vł fugiẽ=dũ ſm ꝙ hec inclinatio vincit illã: vel ecõtra nos dicimur cõtinẽtes: vel icontinẽtes: ſed in beſtijs aliq̃ñ duplex talis inclinatio inuenit᷑. ſ. ad ꝓſeq̃n=dũ vel fugiẽdũ idẽ. ſicut de cane dictũ fuit i alia q̃ ſtione.

Oppoſitũ videtur velle Ari.

in iſto ſeptimo. Dicendũ eſt breuit᷑ ꝙ ad contineñ=tiã:⁊ incontinentiã ꝓprie dictas put de his inten dit Ariſt. in iſto ſeptimo requirit᷑ pᵐo rectitudo rõnis. ⁊ ſc̃do ſpet⁹ paſſionis obuians ipi rõni. ꝓ=pter qđ iã apparet beſtias: aut hoĩes beſtiales ex toto carentes vſum rõnis non poſſe dici ꝓprie cõ tinentes: aut incontinẽtes. Requirit᷑ etiã vlteri⁹ ad cõtinentiã:⁊ incontinẽtiã ꝓprie acceptas effica cia ſeu valitudo quedã tã rõnis q̃ȝ paſſionis ſi q̃s eni debilẽ habuerit rectitudinẽ rõnis ꝓpter impo tentiã naturalẽ:⁊ ob hoc ſequat᷑ impetũ paſſionis vt pueri non vituperant᷑: tamen incontinentia eſt vituperabilis. illa ergo nõ eſt incõtinentia. ſed vo cat᷑ nature fragilitas. Siłit᷑ etiã ſi q̃s habeat de=bilẽ rectitudinẽ rõnis ꝓpter malã aſſuetudinem: ipſe iã exit terminos incontinẽtie:⁊ ſubintrat ter=minos malicie ꝓpter qđ opꝫ ad continentiã:⁊ in=continentiã ꝓprie dictas rõnẽ eſſe fortẽ:⁊ nõ fa=ciliter declinabilẽ. Ita etiã apparet. ꝙ ſi q̃s a debi li paſſione vincat᷑: ipſe reprobabit᷑ non ſolũ vt icõ=tinens: ſed vt mal⁹:⁊ ſi vincat eã nihil mirũ. ideo non laudabit᷑ ibi continẽtia: tñ eſt laudabilis: opꝫ ergo impetũ paſſionis forte eſſe. Ex his apparet. ꝙ pueris: vel hoĩbus beſtialib⁹ continentia ꝓprie vel icontinentia non attribuit᷑ ꝓpter debilitatem rõnis: ſed nec mulierib⁹ ſaltẽ vt in plurib⁹: qꝛ non ſunt firmi iudicij: ſed variabiles propter fluidã:⁊ fragilẽ ꝯplexionẽ naturalẽ. continentia tñ: ⁊ icon tinentia ſicut etiã ṽtus ⁊ malicia attribuunt᷑ eis iperfecte:⁊ ſm quid vt non vocem⁹ eã ꝯtinentiaꝫ ſimplr̃ nec ṽtutẽ ſimplr̃: ſed continentiã: aut ṽtu tem pueris vel mulieris. Et hoc videbat᷑ Ariſto. intendere pᵐo politice: dicens. femina quidẽ ha=bet conſiliũ ſed inualidũ. puer aũt habet quidem ſed impfectũ. ⁊ ꝙ ſiłit᷑ exiſtimãdũ habere circa vir tutes morales: exiſtimandũ eni oportere habere oẽs. ſed non eodẽ mõ. ſꝫ q̃ȝtũ vnicuiq̃ȝ ad ſui ipi⁹ opus. Et addit ꝙ non eſt eadẽ tpantia viri: ⁊ mu lieris: neq̃ȝ fortitudo/neq̃ȝ iuſticia. Contingit tñ i aliquibus mulieribus multum vigere rationem propter bonum natiuitatem:⁊ aſſiduam eruditio nem. quibus iam ſimpliciter proprie attribuende ſunt virtus ⁊ malicia. continentia incontinentia: ſicut viris. ſed hoc eſt vt in paucioribus. ¶ Se=cũdum hoc ergo:⁊ ſm ea que predicta ſunt ratio=nes ſatis ſolute ſunt:⁊ ſic eſt finis queſtionis.

diſtin ⁊
incõtinẽ
tiã ⁊ natu
re fragi=
litem

Q Veritur quĩto. Vtrũ continentia deceat dici ṽtus? ¶ Q̃ ſic per Tulliũ in ſua rethorica reponẽ tem continentiã ſub tpantia tãq̃ȝ par tem quandã: vel ſpeciem ipſius:⁊ p Senecã nũe=rantẽ eã inter ṽtutes cardinales in ſuo libello de quattuor ṽtutibus. ¶ Item incontinẽtia eſt ma=licia cum ab ea vituperemur. ergo ꝯtinẽtia ẽ ṽtus

¶ Oppoſitum ponit ariſto.

q̃ poſtq̃ȝ tractauerat de ſingulis ṽtutib⁹ moralib⁹ tractauit ſeorſum de continentia. etiã ipſa non di=ſtingueret᷑ contra tpantiã: cũ ipſa verſet᷑ circa ma=teriam tempantie. tamen Ariſt. in iſto ſeptimo di ſtinguit inter ipſam ⁊ tpantiam. etiam in pͥncipio huius ſeptimi Ariſto. condiuidit incontinentiaꝫ malicie:⁊ beſtialitati:⁊ continentiã ṽtuti:⁊ heroi ce. dicit etiam Ariſt. in iſto ſeptimo incontinentiã non maliciã. ergo continentia non eſt ṽtus. Etiã continens non eſt ṽtuoſus: quia dicit᷑ pᵐo hui⁹ ꝙ i ṽtuoſo:⁊ ñ in ꝯtinente oĩa ꝯſonãt rõni: q̃ȝ ꝯtin=tia nõ eſt ṽt⁹. Dicendũ eſt breuit᷑ ꝙ phi ſepe vtunt᷑ equoce noĩe ꝯtinẽtie. ſepe eĩ ꝯtinẽtia capit᷑ ꝓ oĩ ab ſtinentia ab actibus venereis. ⁊ eſt ſic idem ꝙ vir ginitas vel vidualis caſtitas de quib⁹ in tertio li bro ſatis dictũ fuit aliq̃ñ aũt capitur᷑ vniuerſalit᷑ ꝓ tpãtia: ita ꝙ ꝯtinẽtia:⁊ tpantia ſũt noĩa ſinoni=ma:⁊ ita capit eã ſene. Et ſic ꝯtinẽtia dr̃ ṽt⁹ ſicut tpãtia. Alio ẽt mõ eã capit᷑ ꝓ ſpẽ/ſeu pte q̃dã tpan tie:⁊ ita vł loq̃ Tul. de ea. Alio mõ capit᷑ ꝓ habi=tu quo inſiſtẽtes rectitudini rõis reſiſtim⁹ paſſio nib⁹ in nobis vehementib⁹ exiſtentibus non aufe rentes totũ tractum ipãrum. ꝓpter qđ operi nr̃o contradicentia q̃dam vel diſplicentia annexa eſt. ⁊ iſto modo determinat Ariſto. de ea in hoc libro. ⁊ ſic etiã capio in pñti q̃ſtione. ¶ Item ſciendum eſt ꝙ ṽtus dupłr accipit᷑. vno modo ꝓprie ſcꝫ pro habitu perfecto. videlicet inclinãte ⁊ determiñan te potentiã ad optimũ op⁹ in qđ ipa poteſt. Alio modo large pro quolꝫ habitu inclinante:⁊ deter=minante potentiã ad opera laudabilia. Et iam ſa tis manifeſtũ eſt ꝙ continentia dicenda eſt virtus large ſumendo ṽtutẽ: qꝛ ſp opa cõſona recte rõni ſunt laudabilia. continentia aũt reſiſtens paſſioni bus inſiſtit rõni. vt dictũ fuit:⁊ ſic operat᷑ cõſona rõni. ideo ⁊c. Sic ergo bene dicit Ariſto. videt᷑ vtiq̃ȝ continentia. ⁊ pſeuerantia ſtudioſoꝝ:⁊ laudabi lium eſſe. incontinentia aũt ⁊ mollicies prauorũ ⁊ vituperabiliũ. ſed ſi ṽt⁹ ſumat᷑ ꝓprie ſicut dicunt aliqui. ꝙ continentia put attribuit᷑ appetitui ſenſi tiuo nõ ẽ ṽtus ipi⁹ ſenſitiui appetit⁹. qꝛ non facit appetitũ ſenſitiuũ optie ſe habere cũ adhuc rebel=let rõni:⁊ cũ in eo ṽtus remaneat adhuc inclina=tio praua. Sc̃do dicũt iſti ꝙ continẽtia põt eẽ ṽt⁹ in voluntate qđ ſic probare nitunt᷑. non opꝫ illam volũtatẽ eſſe min⁹ bonã. q̃ reſiſtẽs forti paſſioni:⁊ forti inclinationi appetit⁹ ſenſitiui incliat ad ratio nẽ q̃ȝ illa q̃ nihil hñs ſibi obuiũ inclinat ad ratio=nẽ. imo tanto melior ṽtus req̃ri videt᷑ ad opandũ ſm rationẽ q̃ȝto maior eſt inclinatio contra ratio=nẽ. ſed in continẽte volũtas inclinat ad rationem ꝯtra tactũ appetit⁹ ſenſitiui. in tpato aũt inclinat ad rationẽ nihil hñs obuiũ ſibi. oĩa ei in ipſo ꝯſo=nãt rationi. q̃ȝ volũtas i ꝯtinente põt habere ṽtutẽ ſicut in tpato. Itẽ ex multis electionib⁹ conſonis

Cõtinen
tia q̃drũ
pſumit᷑

Continẽ
tia ẽ i vo
lũtate: et
nõ in ap=
petitu ſẽ
ſitiuo ſꝫ
aliquos,

recte rationi pōt acquiri ꝟtus in voluntate: dato
ꝙ non occurrat obiectū extra circa ꝙ homo poſſit
operari ſm ꝟtutem. nam in hoīe detento poſſet in
tm̄ amor honeſti figi in voluntate. ꝙ nulla paſſio
ne ꝑmitteret ſe trahi ad actū turpē. ſicut dicebat ī
xxj. queſtione ſexti libri. ⁊ tm̄ ꝓpter inexperientiā
paſſionū: ⁊ conſuetudinem ſuſtinendi eas appeti-
tus ſenſitiu⁹ in aduentu paſſionis plus doleret: ⁊
minus delectabilit obediret rōni. ꝙ̄ ſi paſſiones
eſſent in eo temperate tales ergo (vt iſti dicunt)
eſſe ꝟtuoſus ſm partē ſuperiorē: ſ; nō ex toto pro
pter rebellionē / ſeu non delectabilē obediētiā par
tis ſenſitiue ꝓpt qḋ ipm̄ vocarem⁹ noīe ꝓprio cō
tinentē. Tertio iſti dicūt ꝙ ꝯtinentia ſtare pōt cu;
habitu prauo appetitus ſenſitiui: ⁊ q; ſtat cum re-
bellione appetit⁹ ſenſitiui: ⁊ iclinatiōe ꝯtra rōnē.
oē aūt qḋ rebellat rōni: ⁊ inclinat contra rōnē pra
uū eſt. vt ſic. ideo ⁊c. ⸿ Iſtaꝝ aūt triū cōcluſionū
prima indubie vera eſt apud me. Tertia aūt falſa
nā continēs ſimul trahit ad ꝓſequendū idē rōne
delectationis apparentis ⁊ ad fugiendū rōne tur
pitudinis: ⁊ nō intelligo ꝙ vn⁹ tract⁹ ſit in appe-
titu ſenſitiuo ſolū ⁊ alter in volūtate ſolū: ſ; i vtro
q; appetitu: puto hunc duplicē eſſe tractum.

Appetitus ſenſitiuus pōt ſimul habere diuerſas iclinationes.

Appetit⁹ eni ſenſibilis eſt in
natus ſequi delectabile: ⁊ eſt innat⁹ obedire rōni
ꝓpter qḋ ſm diuerſas rōnes pōt ſimul ad vtrāq;
partē inclinari: ⁊ cū appetitus ſenſitiu⁹ organica
ꝟtus exiſtens videat̄ imediate mouere mēbra ad
operandū. videt̄ ꝙ ad illud operandū moueat ea
ad qḋ forti⁹ inclinat̄. ideo puto ſi cōtinēs operat̄
ſm rōnē ꝙ appetit⁹ ei⁹ plus habeat de inclinatio-
ne ad obediendū rōni. ꝙ̄ ad ſequendū paſſionē. et
ita videt̄ magis bon⁹ ꝙ̄ malus. ⁊ de hoc aliqḋ di/
ctū fuit in penultima q̄ſtione ꝑmi libri. Scḋa aūt
dictaꝝ concluſionū eſt mihi dubia. ꝑmo q; videre
tur aliquib⁹ ꝙ ꝑma rō illoꝝ nō valeat. qm̄ illa vo
luntas videt̄ eſſe potentior ⁊ firmius habituata. ꝙ̄
pōt ⁊ potuit oēm imperū paſſionis extirpare: ꝙ̄ il
la que ſolū poteſt reſiſtere ⁊ tenere ſe contra paſſio
nes. Scḋo q; videt̄ ⁊ ſi vtrobiq; volūtas ſit eque
pfecta in ſe. tm̄ voluntas in ꝟtuoſo excedit in or-
dine ad electionē equalis eni ꝟtus nō videt̄ equa
lem ꝓducere effectū aliquo reſiſtere ſibi ⁊ nōn reſi
ſtente. Tertio q; ſi eſt poſſibile ſine expiētia paſſio
nū volūtatē ob ei⁹ libertatē purā tranſire in extre
mū eius actu; paſſione pñte: ſicut ſi eſſet experta
paſſionū. tm̄ hoc eſt valde difficile. ⁊ raꝝ. Quarto
quia voluntas perfecta dñat̄ perfecte ſuꝑ appeti-
tū: ideo licet non poſſit extinguere dolorē vel tri-
ſticiā nec tm̄ moderare eā. ſicut ſi appetit⁹ aſſue
tus eſſet ſepe ſuſtinere. tm̄ ipa pōt auferre totū tra
ctū appetit⁹ ad oppoſitū rōnis. multū ei refert tri
ſtari ⁊ tendere in repulſum rei triſtabilis: vel etiā
delectari ⁊ tendere in ꝓſecutionē vel ꝯſeruationē
delectationis. vir eni ꝟtuoſiſſim⁹ triſtaret̄ ſi exco
riaret̄: ſed rōne dictante ꝙ inhoneſtū eſſet fugere
ſenſitiu⁹ appetit⁹ ex toto ſubiect⁹ rōi nullū daret
īpedimentū ad fugiendū. ſed toto conatu ſe ſubij-
ceret ad illam triſticiā ſuſtinendā ī imenſum. ma-
nifeſtū eſt igit̄ ꝙ appetitū ſenſitiuū ī imenſum do
lere in exercitio operis ſm rōnē non arguit con-
tinentiā prout de ea loquimur hic. ſed conat⁹ i op
poſitū rationis quē totū auferret voluntas inten
ſe ⁊ perfecte conſummata. videt̄ ergo ꝙ continen
tia non ſit virtus proprie accepta nec appetitus
ſenſitiui in appetitu ſenſitiuo: nec voluntatis i vo
luntate: ſed ſi ſit habit⁹ adhuc incōpletus. ſicut te
piditas non caliditas in ſummo. ſed eſt caliditas
incompleta: ⁊ ſic etiā incontinentia non eſt cōple
ta malicia ſed eſt propinqua ſibi propter quod ipā
vituperabilis. Et hoc apparet illud de quo quidā
dubitauerūt videlicet ꝙ temperantia melior ē ha
bitus ꝙ̄ continentia. qm̄ in bonis habitus cōplet⁹
eſt melior habitu icōpleto. tpantia aūt eſt habitus
cōplet⁹: ⁊ ꝯtinētia habit⁹ icōplet⁹. ꝙ̄ ⁊c. ⸿ Cōtra
quod tm̄ aliq ſic obijciūt temperantia non agoni
ſat. ꝯtinentia aūt agoniſat. habet ei bellū cū paſſio
ne rebellare. ſed agoniſantes coronant̄ ꝑmo hui⁹
ergo corona magis debet̄ continentie: ꝙ̄ tpantie
Item ſcḋo huius circa difficilius ſemꝑ ⁊ ars ſit et
virtus eteni bene meli⁹ in hoc. ſed difficili⁹ eſt ſeq
rōnem appetitu rebellāte qḋ facit continentia ꝙ̄
non rebellāte. quod facit tēperātia magnitudo em
paſſionis auget meritū Item multi ponūt tem pe
rātiā in appetitu ſenſitiuo et cōtinētiam in volūta
te. nobilioris aūt potētie nobilior eſt habit⁹ iḋ ⁊c.

arguit ꝙ incōtinētia ſit melior tēperātia.

Sed iſte rationes non cōclu
dunt. ⸿ Ad ꝑmam eni dicēdum eſt ꝙ agoniſare
nobiſcū nō eſt bonū vel non eſt optimū ſ; agoniſat
cum obiecto paſſionatiuo eſt meli⁹: et hoc pōt eſ-
ſe dupľr. vnomō ſubſternēdo totaľr inimicū. Alio
modo ſibi recalcitrando ⁊ reſiſtendo ſolū. corona
aūt magis debet̄ ꝑmomō ꝙ̄ ſecūdomodo. ⁊ ille ꝑ
mus modus conuenit temperantie. Scḋs autem
continentie. ⸿ Ad aliam dicendum eſt ꝙ difficul
tas proueniens ex debilitate ratiōis ⁊ ipſius vo-
lūtatis: aut etiā ex inobedientia appetitus ſenſiti
ui diminuit meritum.

⸿ Ad aliam rationem et ad
principales rationes apparet ſatis quid ſit dicen-
dum ſm predicta. Hec de queſtione.

Querit̄ ſexto. Vtrū de
aliquo operabili poſſint haberi ſimľ
cōtraria iudicia? ⸿ Arguit̄ ꝙ ſic: q;
aliter non poſſumus ſimul circa ide;
habere contrarias inclinationes. ſ;
vnam ad proſequendū ⁊ aliam ad fugiendū: cum
appetitus non feratur in incognitū. ſed conſeqñs
eſt falſum. vt apparet in continentibus: ⁊ in icon-
tinentibus. vnde ꝑmo hui⁹. ⸿ Ad contraria eni
motus incontinentiū. ⸿ Itē incontinens cū agit
appetit agere illud qḋ agit: ⁊ appetit⁹ non fertur
niſi in apparens bonum. ergo apparet ſibi ꝙ bene
agit: ⁊ tamen ſepe confitetur ſe ſcire ꝙ nō bñ agit
dicit enim aliquando reꝑhendentibus ipm̄. ſcio
ꝙ non bene ago. ſed nō poſſum abſtinere. ergo ⁊c.
⸿ Item poſſibile eſt. ꝙ aliquid ſit proſequendu;
niſi aliqḋ futurū obſtaret: ⁊ poſſibile eſt ſimul ſen
ſum aſpicere ad pñtes circunſtantias ſolū ⁊ intel
lectum aſpicere ad futurū. ergo poſſibile eſt ſimľ
ſenſu; iudicare ꝙ hoc ſit ꝓſequendū: ⁊ intellectū
ꝙ hoc ſit fugiendum: et iſtam rationem viſus eſt
Ariſtote. notaſſe tertio de aīa: dicens. ꝙ appetit⁹
ſiunt ꝯtrarij. hoc aūt accidit cū rō: ⁊ concupiſcen-
tia ꝯtrarie fuerīt. ſunt aūt in temporis ſenſum ha
bentib⁹. intellect⁹ quidē enim propter futurum re
trahere iubet. ꝯcupiſcentia aūt propter ipſum ia;

videtur ei ꝙ iam delectabile eſt bonū ſimpliciter propter ea ꝙ nō videtur quod futurum eſt. Similiter etiam quid prohibet te iudicare viſu ſolē eſſe bipedalē ⁊ intellectu maiorem terra: vel etiaꝫ per colorē iudicare hunc eſſe ſortē per vocē aūt non eſſe ſpecialiſ cum viſus ⁊ auditus ſint potentie diſperate: non exinuicem dependentes

Oppoſitum arguitur quia ſe

queref ꝙ nō eſſet impoſſibile ꝯcedere cōtradictoria ſimul eſſe vā: nō ſolū ore ſꝫ etiā mēte qḋ eſt ꝯtra firmitatē pmi pncipij. vñ dicit Ari. q̄rto metaphyſice ipoſſibile nanqꝫ quemcūqꝫ idē exiſtimare eſſe et non eſſe. Notandū eſt ꝙ multū differt inſtringere ſimul propoſitiones cōtradictorias: ſiue habere in mente contradictorias propoſitiones ſimul formatas: ⁊ iudicare eas eſſe veras tu enim potes habere propoſitionem iſtam in mente ꝙ aſtra ſunt pua: tñ nichil iudicas: an ſit vera vel nō: dico ergo ꝙ poſſibile eſt intelligere ſimul propoſitiones contradictorias ſiue habere ſimul eas in mente formatas: aliter tu nō poſſes formare primum principiū: qꝛ continet in ſe contradictorias propoſitiones ſcꝫ idē non eſſe ⁊ nō ineſſe eidē. Similiter tu nō poſſes formare queſtionē qꝛ queſtio proprie verſaf inter oppoſita. vt vtrū deus ſit an non ſit. Sed dicā ꝙ eandem potentiā cognoſcitiuaꝫ iudicare ſiue credere ambas ſimul eſſe veras verbi gfa credere ſiue iudicare ꝙ ſimul deus ſit ⁊ non ſit ⁊ ſic de alijs cōtradictorijs: eſt impoſſibile qm̄ hoc eſſet cōtra firmitatē primi principij: et qꝛ ſequeretur ꝙ in eodē eſſent ſimul cōtraria: qꝛ talia iudicia ſunt cōtraria vt dicit Ariſt. quarto metha. Sꝫ dubiū eſt de diuerſis potētijs puta de ſenſu et itellectu vel de duob⁹ ſenſibus diuerſis. Ad quod puto eſſe dicēdū ꝙ impoſſibile eſt eundē hominē iudicare ſimul ꝑ intellectū vnum ꝯtradictoriū eſſe verū ⁊ per ſenſum alterū: ⁊ hoc videf mihi notū per experientiā: iudiciuꝫ em̄ ſenſus ex toto cadit qñ contrariū iudicat intellectus Aſtrologus em̄ licet primo crediderit ꝑ ſenſuꝫ ſolem eſſe bipedalem tñ poſtq̄ȝ habet demonſtrationem credat per intellectuꝫ ipſum eſſe maiorem terra: nec vnq̄ȝ propter ſenſum ſtante illo intellectuali iudicio: credet ipſum eſſe bipedaleꝫ. Et puto ꝙ cauſa huius ſit illa quam poſuit Ariſtoteles: videlicet ꝙ in eodem contraria non poſſunt ſimul exiſtere. Eadē aūt eſt anima in nobis vt puto intellectiua/ ſenſiua/ appetitiua/ ſm locū motiua. et vegetatiua nec extenſa extētione corporis: ſed tota vbiqꝫ. licꝫ in beſtijs non ſit ita. potētie tñ ſenſitiue appetitiue ſm locū motiue et vegetatiue in nobis ſmupte ꝑ diſpoſitionib⁹ qualitatiuis aut quantitatiuis diſponentib⁹ ad actus ſentiendi ſm locum mouendi aut vegetandi ⁊ iterum videndi ⁊ audiendi et ⁊c. ſunt bene diuerſe realiter ⁊ diuiſe loco ⁊ ſubiecto: ſicut prius dictū fuit cū ergo de virtute contradictoriorū iudicia ſint cōtraria. ipoſſibile eſt ꝙ ſint ſimul in nobis: quia ſimul exiſterent in aīa noſtra vnica et indiuiſibili exiſtēte. ¶ Iudiciū em̄ nō eſt ſolū in diſpoſitiōib⁹ qualitatiuis aut quātitatiuis organi. ſed eſt in ſubſtantia aīe ſubiectiue lꝫ tanq̄ȝ in ſubiecto remoto. ſicut autem in materia prima non poſſūt propter quaſcunqꝫ diſpoſitiones qualitatiuas aut quantitatiuas ieſſe ſimul forme realiter contrarie: puta calidum ⁊ frigidum: ita nec

nō poſſūt hērī iudicia ꝯtradictoria etiā in diuerſis potentijs.

Iudiciū ſenſ⁹ eſt in anīa ſm doctoreꝫ

in anima. Item et eiuſdem alia videtur eſſe cauſa videlicet ꝙ in potentijs cognitiuis ſubordinatis ſuperior ſemper dominatur inferioribus intantū ꝙ ſuperior iudicante: iudicium inferiorum ſi fuerit contrarium/ extinguitur omnino. Quod manifeſte videbis in freneticis. qui videntes oculo feſtucam nullomō credunt eam eſſe feſtucā ſed ſerpentē vel lupū: vel oīno illud quod potentia eſtimatiua ſuperior exiſtēs iudicabit. imo iudicabit ſe non videre feſtucā ſed ſerpentē: ⁊ audiētes paruum ſonū ⁊ dulcem iudicabūt ſe bella audire vel tonitrua: quid ergo miruꝫ ſi hñs rationē in actu de magnitudine ſolis: iudicat ſolē eſſe maiorē terra: ⁊ eſſe falſum oīno ꝙ ſit minor ⁊ ꝙ nullomodo credat ipſum eſſe minorē Si aūt aliq̄s nobis obijciat dicēs quomodo vis tu aſſignare cauſam primi principij cum eius non ſit cauſa.

Reſpōdeo ꝙ primi principij

nulla eſt cauſa ſic ꝙ cōcedamus ipſum ꝓpter cōceſſionē alterius ꝓpoſitionis cuiuſcūqꝫ nulli⁹ ergo alterius ꝓpoſitionis cōceſſio eſt cauſa conceſſionis primi principij tñ bene ſunt cauſe alique ex natura rei ꝓpter quas intellect⁹ non pōt negare primum principiū: ſed neceſſario concedit ipſum: ſicut ſunt cauſe quare ignis neceſſario calefacit ⁊ non pōt frigefacere: vel etiā quia idem non pōt ſimul eſſe calidum ⁊ frigidū. Sed oportebit videre ꝙ itellectus noſter hñs in ſe formatā propoſitionem: pōt ad iudicium de veritate ipſius ſe habere quadrupliciter: vnomodo ꝙ ratione vel apparentia careat ad vtramqꝫ partē ſicut forte eſſet de probleumate: an aſtra ſint paria. Aliomō ꝙ habeat ad vtramqꝫ partē rationes probabiles: ſed tamē nundū determinantes ipſum ad vnam partē vel ad aliā: ſicut eſſet forte de probleumate an forme ſubſtantiales elementoꝝ maneant ſubſtantialiter in mixto Tertiomodo ꝙ per rationes ex vna parte vincentes determinef ad iudiciū vnius partis ſed tñ non ſine formidine ad oppoſitum: ⁊ iſte intellectus eſt ſicut vapor cōuerſus iam in nubē qui licet ſit magis aqua q̄ȝ aer: tamen multam habet diſpoſitionē ⁊ tendentiam ad aerem. Quartomodo ꝙ intellectus ex toto ſit ad vnam partē determinatus oī formidīe remota ⁊ iſte eſt ſicut vapor cuꝫ perfecte factus ſit aqua: ſic ꝙ nulla remaneat in eo diſpoſitio contraria aque. Dicam ergo ꝙ ſicut in aqua cōplete generata remote ſunt oēs cōtrarie diſpoſitiones. ita in cōpleto iudicio de veritate vnius partis oēs ablate ſunt apparentie ad partē oppoſitam: ſic ꝙ nullam habent vim ſuper intellectū: ſed ſicut nubes licet verius ſit aqua q̄ȝ aer: tñ aliquam reſeruat aeris apparentiam ⁊ virtutem: ita in debili iudicio ſaluatur effectus apparentie partis oppoſite: reddens iudiciuꝫ debile et faciliter in oppoſitū mutabile vel adhuc ⁊ ad ampliorem determinationē dici poteſt ꝙ ſicut aliqui ponunt formas aque ⁊ aeris nō miſceri ſimul ſubſtantialiter: ſed ſcdm̄ diſpoſitiones ipſarū: ita aliqui ponunt ꝙ iudicia contraria non miſcentur ſimul ſubſtantialiter ſꝫ diſpoſitiones eorum ſcꝫ apparentie ⁊ iſti habēt dicere ꝙ ſicut materia nō pōt ſimul eſſe ſub forma aque ⁊ aeris: tñ ipſa in nube exiſtens ſub forma aque ꝓpter diſpoſitiones aeris conuenientes tranſire poteſt faciliter in aerē ita intellect⁹ exiſtēs ſub iudicio formidinali vni⁹

itellect⁹ hñs appḣenſionē ꝓpōis pt q̄drupl'r ſe habere ad iudicium.

opinio ꝙ aliud ſit apparentia ꝙ iudicium.

oppoſiti poteſt ex facili motiuo trãſire in iudiciũ alterius oppoſiti.

Opio oppoſita.

Alii autem ponunt ꝙ non ſit aliud iudiciũ ꝙ̃ apparẽtia. quod ſi ꝯcedat: cũ apparentie oppoſite licʒ ſubeſſe remiſſo poſſit ſil ſtare ſic oporteret dicere ꝙ ꝛ iudicia cõtraria. ꝓpter qđ diceremꝰ ꝙ ſicut tepidũ in puncto non eſſet magis calidũ ꝙ̃ frigidũ vel ecõtra. ꝓpter quod neqʒ ſimpliciť diceretur calidũ neqʒ frigidum: ſic hñs ad vtrãqʒ partẽ apparẽtiã equalẽ: nec diceret ſimplr iudicare vnã partẽ nec aliã. Et ſicut tepiduʒ hñs plures gradus caliditatis ꝙ̃ frigiditatis/ diceret ſimplr calidũ ꝛ non frigidũ: ita hñs maiorẽ apparẽtiam ad vnã partẽ ꝙ̃ ad aliã/ dʒ ſimplr iudicare illã parteʒ: ꝛ non aliã. ¶ Si queras cui iſtarũ viarũ magis aſſentiã dicã ꝙ pōt poni differentia iter apparẽtiam ꝛ iudiciũ: qm̃ ſepe vt mihi videt expertus ſum ꝙ cum rõnes viderẽ ad vtramqʒ partẽ probabiles. tñ ad neutrã partem iudicij determinabã me. etiam neqʒ nouis rõnibꝰ ad vnam partẽ vl ad aliam ſuperuenientem ſed in ſuſpenſo tenebam me. Et iterũ videmus nõ oẽs eque cito nec eque intenſe cõſentire apparentijs. imo prudẽtis eſt piꝰ examinare conſilia. Apparentie nãqʒ videntur ſe tenere ex parte rerũ ꝛ circunſtantiarũ ſuarũ. Iudicium aũt eſt actus ipſiꝰ intellectꝰ circa apparentias ꝛ nõ videmꝰ ſi volũtas ad vnã partẽ afficiatur. ꝙ intellectus plene iudicabit ꝓ parte illa ex apparẽtia debiliſſima. nec apparentie valde fortes poterunt ipſũ mouere ad aliã partẽ verum eſt tñ ꝙ ſepe nos vtimur noĩe apparẽtie pro actu intellectus quo ipſe aſſentit apparentijs ſibi preſentatis. et ſic apparentiã ꝯcedo nihil aliud eſſe ꝙ̃ iudiciũ: tũc et diceremꝰ ꝙ eiſdẽ apparentijs ex pte rerũ ſe tenẽtibus oblatis huic ꝛ illic. non opʒ idẽ apparere huic ꝛ illic. vlterius etiã puto eſſe dicẽdum ꝙ eundẽ hominem iudicare ſil vnũ ꝯtradictorũ eſſe verũ ꝑ vnũ ſenſũ ꝛ alterũ per alterũ ſenſũ eſt impoſſibile. ꝛ hoc etiã videt mihi notum per experiẽtiam. ſi eñi iſte homo gerat in colore ꝛ figura ſimilitudinem fortis ꝛ i voce ſimilitudinem alterius: tu videns euʒ et non audiens iudicabis bene ꝙ ipſe ſit ſortes et econuerſo iudicabis ꝙ non ſit ſortes ſcilʒ audiens eum ꝛ non videns. Si autem ſimul audias eum ꝛ videas ſtatim extinguetur vnum iudicium vel etiam ambo ſic ꝙ in ſuſpenſo tenebis tuam ſententiam: dicens ignoro ſi eſt ipſe vel non. nunꝙ̃ enim dices credo ꝙ ſit ſortes: et ꝙ non ſit ſortes ſed tu bene dices ꝙ ille ſm colorez vel figuram apparet eſſe ſortes ꝛ ſm vocem apparet non eſſe ſortes loquendo de apparentijs exterioribꝰ. Sed ſi loqueris de apparentia pro conſenſu: hoc nunꝙ̃ erit poſſibile ſimul: nunꝙ̃ enim ſimul cõſentire poſſes ꝙ ipſe eſſet ſortes ꝛ ꝙ non eſſet ſortes. Et iſtius concluſionis: vt puto cauſa aſſignari poteſt duplex vna propria nobis: alia cõmunis nobis ꝛ animalibus. Prima ergo eſt ꝙ anima noſtra indiuiſibilis exiſtens eſt in toto corpore ꝛ in qualibet parte eius ꝛ iudicia ſicut dicit nõ ſunt ſolũ in diſpoſitionibus qualitatiuis ꝛ ꝙ̃titatiuis organorum ſubiectiue: ſed in ſubſtantia anime propter quod cuʒ contraria non cõpatiantur ſe in eodem ſubiecto: impoſſibile eſt hominem ſiue ſm vnum ſenſum ſiue ſm diuerſos habere ſimul contraria iudicia.

Auctor declinat ad ꝑmaʒ opionez.

Due rationes ꝙ nõ poſſumus hẽre iudicia contradictoria etiam ſʒ diuerſas potentias.

Alia cauſa aſſignetur quia ſenſus exteriores habent ad ſenſum cõmunem neceſſariã connexionem ita ꝙ ſtatim iudicia eorũ perueniũt ad ipſum: ipſe autem idem exiſtens non poteſt ſimul habere iudicia contraria. iudicans autem vnaʒ partem extinguet iudicium partis oppoſite ſicut prius dicebatur: propter hoc ꝙ ipſe eſt potentia ſuperior ad omnes ſenſus exteriores. imo dicunt aliqui forte probabiliter ꝙ in organis exterioribus nulluʒ ſit iudicium ſed in ſenſu cõmuni ſolum. ad quem ſpecies diuerſorũ ſenſibilium deferuntur per organa diuerſa. cuius ſignũ dicunt eſſe ꝙ habentes leſum organũ interius quãuis habeant oculum bonum ſicut frenetici non iudicant aliquid bene per oculum. dicunt ergo iſti quod ſenſus cõmunis vnus exiſtens ſm rem dicitur plures ſm rationem dicitur enim viſus prout iudicat de coloribus ꝑ oculum ſibi preſentatis. ꝛ dicitur auditus prout iudicat de ſonis per aurem delatis ad ipſum. et ſic de alijs propter quod in ſomnis vbi ligata ſunt organa ſenſuum exteriora iudicamus de ſonis et de coloribus ac ſi vigilaremus et putamus audire vere vel videre.

Opio ꝙ ſenſus exterior nõ iudicet.

Ad primam ergo rationẽ dici poteſt quod ad contraria ſunt motus incontinentiuʒ ſic ꝙ appetitus extra paſſionẽ inclinatur ad fugiendum. ꝛ in paſſione ad proſequendum et ita non ſimul. vel etiam dicendũ eſt ꝙ intellectꝰ ſil iudicat idem eſſe delectabile ꝛ turpe: appetitꝰ aũt ob hoc ſtatim innatus eſt habere circa illud cõplacentiã rõne delectationis: ꝛ diſplicentiã rõne turpitudinis. iſto eñ modo ꝯplacentia ꝛ diſplicentia nõ ſunt oppoſite. Sed ſicut itellectꝰ non pōt ſimul iudicare ꝙ illud totũ ſit proſequendũ et fugiendũ ita nec appetitus pōt ſimul illud totũ acceptare et refutare. ꝛ ſicut intellectꝰ poterit iudicare totũ eſſe proſundũ ratione delectationis: iudicio tamẽ debili et formidabili ſeu formidinali propter apparentẽ turpitudinem: ita appetitus poterit totũ acceptare: ſed tamen acceptatione debili et cũ annexa diſplicentia ꝓpter turpitudinẽ: et erit voluntariũ mixtum: ꝛ hec ſatis apparuerũt in tertio libro. ¶ Et eodem modo dicendũ eſt ad aliam: niſi ꝙ ſi quid de ſcire reſtat dicendum illud dicetur poſt. ¶ Ad vltimã dicendũ eſt ꝙ intellectus ſi aſpiciẽs ad futurũ iudicet illud non eſſe faciendum nunꝙ̃ ſenſus tunc iudicaret illud eſſe faciendũ tñ adhuc manet iudiciũ ꝙ illud eſt delectabile quia hoc etiã videt intellectꝰ. propter qđ appetitꝰ in obiecto haberet complacẽtiam. licʒ non poſſit acceptare ipſum ſtante tali iudicio quãdoqʒ etiã intellectus acquieſcit iudicio ſenſus nõ obſtante nocumento futuro preponderans illam delectationẽ illi nocumento futuro. ꝛ tũc appetitꝰ acceptat ſed cum aliq̃ diſplicentia ꝓpter ſibi apparens nocumentum. ¶ Ad aliam ſatis reſponſum fuit in corpore queſtionis.

Ad ſecũdam.
Ad tertiã

Queritur ſeptio. Vtrũ incõtinens ſciat qñ praue agit? Socrates vt dicit ariſtote. arguebat ꝙ nõ: qꝛ nullus ignoranter agit qđ non putat eſſe bonum: appetitus enim qui exigitur ad agendum non eſt natus ferri niſi in bonum vel apparens bonum. ſed non poſſumus id putare eſſe bonum quod ſcimus eſſe malum cum non poſſumus ſimul iudicare contraria ſicut dictum fuit in

alia q̄ſtione: et qꝛ durū eſſe videt̄ ꝙ pars ſenſitiua imperet et trahat partē itellectiuā ſicut ſeruū.ſ.ita ꝙ ꝓpter ſenſuꝫ putem⁹ illud cui⁹ oppoſiti ſciā habem⁹: ꝙ nunq̄ agimus qđ agere ſcimus eſſe malū ideo dr̄ in.iij.huius ignorat q̄dē igit̄ oīs malus q̄ opꝫ operari ⁊ a quib⁹ fugiendū. ¶ Item ſequeretur ꝙ incōtinentia eſſet peioꝛ q̄ intꝑantia. ex quo ſcienter praue ageret.intēperatus aūt ignorat:ſed hoc apparet falſum in ſeptimo huius.

¶ In oppoſitū arguit̄ per ꝯceſſionē multoꝝ qui reꝓhendētib⁹ eos dicunt:ſcio qꝛ male ago ſed abſtinere non poſſum. Itē incōtinens extra paſſionē exñs:habet rectā rōnem vt vult Ariſt.ꝙ ꝑ eam ipſe ſcit fornicari eſſe malū.qñ ergo fornicatur vel ſ:it adhuc illud qđ prius:⁊ habetur intētum: vel illud oblit⁹ eſt qđ dici non pōt:qꝛ obliuio fieri videt̄ per tp̄is longitudinē:⁊ qꝛ ſi q̄s tūc ei totū reducat ad memoriā/nō ꝓpter hoc abſtinebit. Itē ſi eſt poſſibile ꝙ aliq̄s ſciens praue agat/ille videt̄ eſſe incontinēs:ſꝫ hoc eſt poſſibile.ꝓbatio:primo.qꝛ alr̄ nullum eſſet pctm̄ ꝯtra ꝯſciam: vel etiā ex certa malicia. Aliter etiā oē pctm̄ eſſet ex ignorātia quod nō vult Ari.qui ponit aliqñ pctm̄ eſſe ex ignorantia: aliqñ ex paſſiōe:⁊ aliqñ ex electione. Scđo etiam qꝛ voluntas nō eſſet libera ex quo non poſſet i oppoſitū rōnis:nec eſſem⁹ dñi nr̄arum operationum vel actuū a principio vſq̧ ad finē.qđ eſt ꝯtra Ari. in tertio huius. Tertio:qꝛ hoc eſſet cōtra articulū illū pariſienſem ſtante ſcia in vl̄i ⁊ in particulari ꝙ voluntas non poſſit velle oppoſitū error.

Oportet diſtinguere ꝑmo ſic

dupl̄r cōtingit ſcire. Cōtingit ſcire dupl̄r.vno modo in habitu ſolume abſq̧ actuali ꝯſideratione ſm̄ illā ſciam. Aliomō in actu.ſ.in actu ꝯſiderando ſm̄ illā ſciam. ¶ Dicendū eſt ergo ꝙ ſciens in habitu ſolum pōt agere contra ſciam:qꝛ intellect⁹ non eſt ſolū principium mot⁹ ſm̄ ꝙ in habitu ſolū:ſed ſm̄ ꝙ in actu. verbi grā ſciens ꝙ ꝓpter turpitudinē nunq̄ eſt mechandū nihil actu ꝯſiderās de turpitudine.ſed conſiderans actu ꝙ ſit delectabile coire cū tali muliere:⁊ ꝙ delectari ſit bonū/non eſt mirū ſi mechat̄:et iſta ſit prima ꝯclō. Iterū aliquis pōt eſſe ſciens i actu ſcđo dupl̄r.vno modo in vl̄i tm̄: vt ꝙ nunq̄ eſt mechandū. Aliomodo in ꝑticulari: vt ꝙ nunc cū iſta non eſt mechandū. ¶ Dicā ergo ꝙ sciēs in vl̄i tm̄

dupl̄r habꝫ ſciam actualeꝫ particularem. in actu pōt agere ꝯtra ſciam:qꝛ particularis ⁊ non vl̄is eſtimatio mouet: vt dr̄ .iij. de aīa.mot⁹ enim ⁊ actiones ſunt circa ſingularia:ſicut ergo ſciens actu oēm mulam eſſe ſterilē: videns hanc mulā pōt opinari ꝙ ſit pregnās/eo ꝙ non cōſiderat ipam eē mulā:ſed conſiderat ꝙ ipa habet magnū ventrem ita nō eſt ipoſſibile ſcire actu ꝙ nunq̄ ſit mechandum.et tñ putare ꝙ nunc cū iſta ſit delectandum⁊ coire:⁊ iſta ſit ſecūda concluſio. Iteꝝ aliquid agere contra ſcientiā actualem ⁊ particularē pōt intelligi dupl̄r. vnomodo cōtra directe ⁊ formaliter Aliomodo cōtra indirecte ⁊ non formaliter ſꝫ ꝯſecutiue.voco aūt agere contra directe ⁊ formaliter ſi ſm̄ eandē rōnem ego moueoꝛ ad agendum hoc agibile. ſm̄ quā ego ſcio ipſum non eſſe agendum Sed voco agere contra nō directe ſed cōſecutiue ſi ſcio ſm̄ aliam rōnem hoc non eſſe agendum: et ſm̄ aliam rōnem ago ipſum. verbi grā agere contra directe eſt ſi ſcirē formaliter ꝙ nō eſſet nūc mechandum cum iſta:et mechari ſm̄ appetitū inclinantem formaliter ad mechari nunc cum iſta.

dupl̄r aliqs ē ſciens actu ſcđa concluſio. dupl̄r intelligit̄ ꝙ aliquis

¶ Et hoc videtur impoſſibile quia hoc eſſet ſimul habere cōtraria iudicia ſicut multi dicūt appetitus eni non iclinaret formaliter in mechari nūc cum iſta.niſi iudicato ꝙ nunc ſit mechandū cū iſta.ſed ſimul habere iudicia contraria eſt impoſſibile ſicut dictū fuit in alia q̄ſtiōe. ideo.⁊c. Et iſta ſit tertia cōcluſio.cui⁹ ꝓbationes non ex toto concedo:ideo volo poſt ea regredi ſupar eam. Agere aūt cōtra indirecte ſiue conſecutiue ⁊ non formaliter eſt ſi ſcirem formaliter ꝙ non eſſet nunc mechandū cū iſta ⁊ mecharer ſed appetitū inclinātem formaliter non ad mechari nūc cū iſta ſed in delectari cum iſta per coitū ⁊ hoc eſt bene poſſibile qꝛ forte ignorarem vel non actu cōſiderarem ꝙ ſic delectari eſſet mechari poſſū eni habere ſimul iudicia non cōtraria non ſūt autē iudicia cōtraria ꝙ non eſt mechandū et ꝙ eſt delectādum vel coeunduꝫ quia cū aliquas tu poſſes coire non mechando videlicet cū vxore ꝓpa: ꝙ in caſu predicto non erant cōtraria iudicia niſi ego actu conſideraſſem ꝙ ſic delectari eſt mechari ideo.⁊c.

Et hec ſit quarta cōcluſio vel

poſſit agere ꝯtra ſcia actualē ⁊ ꝑticularem. forte he due cōcluſiones vltime poſſēt virtualiter poni ſub tali diſtinctione ſcientiā actualē ⁊ ꝑticularē poteſt aliquis habere duplicem. vnā perfectā vbi nihil remanet ignoratū nec incōſideratuꝫ nec iniudicatū pertinens ad operandū vel non operandū.⁊ tunc non eſt poſſibile agere cōtra ſciētiam.qꝛ oporteret ſimul habere iudicia cōtraria nā ſi actu iudices no eſſe mechādum cum iſta.⁊ cuꝫ hoc actu iudices ꝙ coire cum ea eſt mechari cum ea oporteret te actu iudicare ꝙ non eſt coeundum cum ea qꝛ ſicut apparet primo poſterioꝝ inducens ſub maioꝛi minorem ſimul cognouit cōcluſionē hoc auteꝫ ſtante nō cohibetur niſi ſimul iudices coeūdū et non coeundum eſſe.et hec ſit q̄nta concluſio.

Aliam contingit eſſe ſciētiā

particulā rem ⁊ actualē incōpletam vbi ſcꝫ aliquid remanet ignoratū vel inconſideratū vel iudicatuꝫ ⁊ tunc eſt poſſibile agere cōtra ſcientiā non tamen contra directe ⁊ formaliter: ſed ſicut dicebatur in quarta concluſione et iſta ſit ſexta concluſio.

His autem conſideratis vidēdum

dum eſt de principali queſito propter qđ eſt bene notandum ꝙ ille qui liberat⁹ eſt ab oī paſſione ſēſitiui appetit⁹ poteſt magis oēs circunſtantias attendere ⁊ cognoſcere.imo ꝙ ipſā paſſionem ⁊ motum eius: q̄ ille qui paſſione ligatus eſt;ſicut homo ſobrius aut vigilans magis poteſt ebrietatem ⁊ ſomnolētiam ⁊ oēs earū conditiones inſpicere.q̄ ebrius aut ſomnolent⁹ quare:qꝛ paſſiones ſenſitiui appetit⁹ non ſūt ſine motu ſanguinis aut alioꝝ humoꝝ vel ſpirituū qui mot⁹ ſi ſit magn⁹ turbat ſenſū ⁊ ꝓhibet ipſū intellectui debite monſtrare.qui tamē intellect⁹ de particularib⁹ ſenſibilib⁹ nō poteſt vere ⁊ perfecte ſine ſenſus cōuenienti miniſterio iudicare.ſenſ⁹ eni/cū ſm̄ prius determinata:nō ſit aliud quā appetit⁹ ſenſitiuus ſi paſſione detētus fuerit non oſtendet intellectū niſi paſſionem: vel eam ſic intenſe oſtendet ꝙ intellect⁹ nihil vel modicum aduertet niſi ad paſſionem.⁊ ita

iudicabit ſm exigentiā paſſionis. qđ non feciſſet ſi
extra paſſionē exiſtens ad oīa aduertiſſet. ¶ Di-
cam ergo ꝙ incontinēs anteꝗ̄ in paſſione detētus
ſit: ⁊ poſtꝗ̄ a paſſione liberat⁹ eſt: pōt oīa libere at-
tēdere ⁊ cognoſcere: ⁊ de oīb⁹ abſꝗ̄ ignorantia vel
incōſideratione vere iudicare. ꝓpter quod ipſe ſci
re pōt ſcia particularis actuali ⁊ perfecta: qm̄ ma
lum eſſet hoc agere ⁊ ꝙ male aget ſi hoc agat: ⁊ ꝙ
male egit ſi hoc egit ꝓpter quod accidit ipm̄ peni
tentē eſſe ſicut dicit Ariſt. ergo poſt factū ſit incon
tinēs: qm̄ male egit ſi hoc agat: ⁊ iſta ſit ſeptia con
cluſio. ¶ Octaua ꝯcluſio eſt ꝙ incontinens dū in-
continēter agit, ſcit in habitu qm̄ praue agit. ſciūt
eīm ante ⁊ illud nō eſt oblitus: qꝛ ceſſante paſſione
ſciet idē non de nouo adipiſcēs. ¶ Nona cōcluſio
eſt ꝙ incōtinens dū incontinenter agit ſcit aliquo
modo in actu in vlī vel etiā in particulari: non tn̄
directe vel non ꝑfecta ſcia: qm̄ praue agit: ⁊ hoc to
tū patet ex priorib⁹ ꝯcluſionibus. ¶ Decima con-
cluſio eſt ꝙ nullus incontinens dum incontinēter
agit ſcit qm̄ praue agit ſcia actuali ꝑticulari ⁊ per-
fecta. qđ etiam totū manifeſtū eſt predictis.

Ad rationes igitur dicēdum

eſt. Ad primam ꝙ nunꝗ̄ agimus quod agere ſci-
mus tunc eſſe malū ſcientia actuali, particulari, et
Ad ſecū dam. perfecta. ¶ Ad aliam rationē de comparatiōe in-
continentie ⁊ intēperantie dicetur poſt.

Ad rationes in oppoſitū. Ad

primam dicendum eſt ꝙ confitētes ſe ſcire quoniā
male agunt: confitētur verum de ſcientia imperfe-
cta vel indirecta. poteſt enim incontinēs ſcire quo
niam turpe agit. ſed tunc actu non iudicat ꝙ nul-
lo caſu turpe ſit agendū. vel etiā ecōuerſo ſcit tunc
nullo caſu agēdū eſſe turpe: ſed nō ꝯſiderat ſe tur-
pe agere. Si aūt incōtinens cōfiteatur ſe ſcire qm̄
male agit ſcientia actuali particulari ⁊ cōpleta nō
cōfitetur verū ⁊ ſi aliquādo ratiōem ad probandū
ꝙ male agit adducat vel repetat tamē interiori mē
te non iudicat eſſe verū qđ dicit vbi gratia ſi for-
met iſtū ſillogiſmū nullo caſu mechanduꝫ eſt. ſed
nūc coire tecū eſt mechari: ergo non eſt nūc tecum
coeundū talis proponet maiorē propoſitionē: ni-
hil tamen iudicās de ea ſicut ebrii vel maniaci pro
ponunt verba empedoclis vt dicit Ariſtote. ⁊ ſi iſti
qñꝗ̄ iudicent de maiori tamen ſtatim ad delecta-
Ad ſecū dam. tionem aſpicientes cadunt ab illo iudicio. ¶ Ad
aliā reſponſū fuit ꝙ ille nihil oblitus eſt. ſed ꝓpt
impedimētum ſenſ⁹ itellect⁹ non poteſt in op⁹ ſuū
Ad tertiā complete: ſicut nec i ebriis nec i ſonnolētiꝭ. ¶ Ad
aliā cōcedēdū eſt ꝙ aliqs pōt ſciēs agere male mo
dis ꝑdictis ⁊ nō aliter. quando ergo dr̄ ꝙ nullū eſ
ſet pctm̄ cōtra conſcientiam dicendum eſt ꝙ immo
modis ꝑdictis poteſt eni aliquis agere id qđ actu
ſcit eſſe inhoneſtū vel deo deſplicere. ſed tūc nō iu-
dicat ꝙ honeſtū vel qđ deo placet ſit preferendum
vtilitati vel delectationi q̄ apparet ſibi in opere qđ
ipſe agit qñ etiam dr̄ ꝙ nullum eſſet pctm̄ ex certa
malitia. dicendū eſt ꝙ pctm̄ ex certa malitia non di
citur qꝛ peccās dum peccat iudicet vere ⁊ cum cer-
titudie ſe male agere: ſed qꝛ cū certitudine cogno
ſcit oēs circunſtātias operis ſui et cum hoc etiam
cognoſcit opus ſuū eſſe inhoneſtū et deo diſplice-
re ſicut ſtatim dicebatur qñ etiā dicitur ꝙ oē pctm̄
eſſet ex ignorātia: dicendū eſt ꝙ ſatis appuit in po

rib⁹ libris qūo et qñ debeat pctm̄ dici ex ignorātia
qñ etiā dr̄ ꝙ aliter nō eſſemus dn̄i actuū nroꝝ: et
aliter volūtas non eſſet libera. dicendū eſt ex eo ꝙ
volūtas non dr̄ libera: qꝛ poſſit velle qđ iudicatū
eſt eſſe malū: ⁊ hoc illo iudicio ſtāte: ſed qꝛ ipſa ſtā-
te iudicio de bonitate vel malicia pōt differre actū
volēdi vel nolendi: ſicut magis viſum fuit in. iij. li.
De articulo aūt pariſienſi dicendū eſt ſm exigen-
tiā dictoꝝ nunc, ⁊ dictorum in. iij. libro.

Nunc ergo regredior ſup ter

tie cōcluſionis ⁊ q̄nte probationē. Super quo no- Reuertitur ad ꝓbationes tertie cōcluſiōis.
tandū eſt ꝙ forte non opꝫ ad hoc ꝙ appetit⁹ ferat̄
in obiectū: qꝛ in rōne ſit vtraꝗ̄ premiſſa ſillogiſmi
practici. ſed appetit⁹ ſupplere pōt ꝯcluſionē ⁊ ma-
iorem. verbi gr̄a ſit ſillogiſm⁹ practicus ꝙ oē dele-
ctabile eſt proſequendū. hoc autē vinū eſt delecta-
bile: ergo hoc vinū eſt proſequēdum. Dicā ergo ꝙ
concupiſcentia ſupplet maiorē: qꝛ inclinat ad dele
ctabile ꝓſequendū: ideo oſtenſo ſolū ꝙ hoc vinum
eſt delectabile ipſa proſeqtur: ⁊ hoc videbat̄ inten
dere Ariſt. in ſeptimo huius: cum dicit qñ quidem
vniuerſalis opinio iuſſa ꝓhibens guſtare: hoc aūt
qm̄ omne dulce delectabile: hoc aūt dulce: hec ope
rat̄. i. ꝙ ſi vniuerſalis rō prohibet guſtare ꝓpter in
honeſtatē vel aliā cauſam. hec aūt. i. ꝯcupiſcentia
dicit ſiue ſupplet ꝓpter eius inclinationē iſtā pro-
poſitionē: qm̄ oē dulce eſt delectabile et proſequen
dū: ⁊ cū oſtēſum fuerit hoc eſſe dulce. operat̄ confe
ſtim: forte etiam ꝙ hoc eſt de intētione Ariſto. ter
tio de aīa qui videt̄ velle ꝙ aīalia imperfecta mo-
uentur per appetitū ⁊ fantaſiam licet non habeant
fantaſiam deliberatiuā neꝗ̄ ſillogiſatiuā. quomo
do ergo eſt hoc poſſibile. niſi qꝛ appetitus eſt inna
tus inclinare in cibū conuenientem: fātaſia autē ſi
ue ſenſus oſtendit conuenientiā hui⁹ cibi: ⁊ ſtatim
aīal mouet̄ ad capiendū ipm̄: appetitus aūt noſter
ſiue ſenſibilis ſiue itellectualis nō eſt minoris po-
tētie ꝗ̄ appetitus taliū aīalium: ergo proſequi po-
terit delectabile ꝓpter inclinationē eius ad ipſum
oſtenſo ſolū per ſenſum vel per intellectū quod eſt
delectabile: licet etiā poſſint rōne libertatis nō ac-
ceptare: ⁊ non proſequi illud. Adhuc Ariſtote. vi-
detur idem expreſſius determinare in libro de cau
ſis motuū aīalium dicens. Cū eīm operatus fuerit
aut ſenſu ad id cuius gr̄a aut fantaſia aut intelle-
ctu: quod appetit ſtatim facit. pro interrogatione
enim aut intelligentia appetitus fit operatio. Et
Ariſt. dat exemplū manifeſtū dicēs potabile ꝯcu-
piſcentia dicit. iſtud aūt potabile ſenſus dicit. dicit
aūt fantaſia aut intellect⁹ ſtatim bibit. et adhuc in
ſeptimo huius expreſſius dicit Ari. concupiſcētia
aūt ſi ſolū dicat qm̄ delectabile ratio vel ſenſ⁹ mo-
uetur ad fruitionē. ¶ Si ergo concedātur nō vi- Reſolutio ꝙ appetitus pōt inclinare ad ſequēdū id qđ nō ē iudicatum eſſe ꝓſeq̄ndū
detur ꝙ ratio que adducta fuit ad tertiā cōcluſio-
nem ꝓbandā ſit neceſſaria. appetit⁹ eni poterit in
clinare formalr̄ in id ꝓſequendū qđ nō erit forma
liter iudicatū eſſe ꝓſequēdum. verbi gr̄a appetit⁹
habet aut ꝓpter naturā aut ꝓpter conſuetudineꝫ
inclinationē ad proſequendū delectabile. ſenſ⁹ aūt
vel intellect⁹ ſolum dicat qđ hoc eſt delectabile ap
petit⁹ ꝓſequitur ipſū poſito: ergo quod intellect⁹
iudicet formaliter hoc delectabile non eſſe ꝓſeq̄n
dum. ⁊ qđ ſimul appetit⁹ dicto modo ꝓſequat̄ ipm̄
appet qđ nō erūt adhuc in nobis iudicia cōtraria
ſicut illa rō arguebat. propter qđ forte illa rō non

videt̃ eſſe demõſtratiua: et ita forte aliqui negarẽt illã tertiã concluſionẽ/ ꝛ quintã ſequentẽ: ꝛ dice ꝛ ſic plene veritatẽ habere duos pariſienſes articulos dicentes ꝙ ſtante ſcia in vli ꝛ in particulari in actu ꝙ voluntas non poſſit in oppoſitũ: error et ꝙ ſi rõ eſt recta qꝺ neceſſe eſt voluntatẽ eſſe rectã: error qꝛ tñ plurimi doctores ſolẽniſſimi tenuerunt illas ↄcluſiones/ forte non opꝫ eas abijcere: qm̃ ꝛ ſi rõ ſuperi⁹ adducta non demonſtret: tñ cũ ei⁹ ꝓbabilitate videt̃ aliud etiã eſſe ꝓbabile. cũ eñ voluntas praua ſit innata ꝑuertere iudiciũ intellectus. vñ viſum fuit in ſexto ꝙ malicia facit mentiri circa practica ꝑncipia. ſi ipa ſic inclinata fuerit ad delectabile proſequendũ. ꝙ ex ipa delectabilis oſtẽſione ꝓſequat̃ ipm̃ videt̃ ꝙ ipa niſi ſeipã ab hmõi inclinatiõe retinuerit non ꝑmittit intellectũ iudicare ꝙ illud delectabile non ſit ꝓſequendũ. ſi enim ſenſus tract⁹ ad paſſionẽ trahit ad ſe rõnẽ: quõ voluntas imperũ hñs et in ĩperu manens ꝑmitteret contra ſe iudicare. Et ſpecialr̃ non videt̃ vñ poſſibile: ſi eadẽ aĩa realiter ſit intellect⁹ et volũtas: qꝺ ipa ꝓſequat̃ actu illud qꝺ ipamet tunc decreuerit non eſſe ꝓſequendũ: neqꝫ apparet quõ habitualis inclinatio poſſit trahere voluntatẽ in id quod actu decretum eſt eſſe malum et non faciendũ: niſi primitus obnubilet illud decretum vel ſuſpendat. ꝓpter quod dicte ↄclõnes predictis non obſtantib⁹ teneri poſſunt: vt mihi videtur ꝛc.

Q Verit̃ octauo. Vtrũ

voluntas neceſſario ferat̃ in id quod per rõnem practicam concluſum eſt. ¶ Arguitur ꝙ non: qꝛ qꝺ neceſſario appetit/ neceſſario ꝓſeq̃tur et neceſſario manutenet ſi põt: ſed multa ſentẽtiata ꝑ rõnes nec ꝓſeqmur: nec ꝓſecuta manu tenemus iꝫ poſſimus: ergo ꝛc. ¶ Itẽ quod de neceſſitate operatur

Sec͠do de neceſſitate operatur ſm̃ vltimũ ſue potẽtie: ſed quod iudicam⁹ eſſe bonũ non de neceſſitate diligimus ſm̃ vltimũ potẽtie: imo quod plures ſciũt eẽ bonum/ vnus diligit plus ꝛ alter minus: ergo ꝛc. ¶ Itẽ voluntas non eſſet ſimplr̃ libera neqꝫ dñ̃a

Tertio. ſui actus. Arguitur etiam per articulos Pariſienſes plures ſuperius allegatos: et vniuerſalit̃ per rõnes que adducte fuerunt in prima queſtione tertij libri: ad illam opinionẽ perſuadendã quã tenuimus: ꝛ forte ꝑ rõnes q̃ adducte fuerunt in quarta q̃ſtione t̃tij libri ad partẽ ſcꝺam ꝛ ꝑ rõnes q̃ adducte fuerunt in ꝑncipio quinte q̃ſtiõis tertij libri.

Oppoſitũ arguitur ꝑ ariſt.

dicentẽ. hec quidẽ enim vniuerſalis opinio: altera autẽ de ſingularibus eſt. cũ aũt vna fiet ex ipſis ratiocinatio neceſſarium cõcluſum hic quidẽ dicere animã in actiuis aũt operari confeſtim: et exẽplificat dicens puta ſi omne dulce guſtare oportet/ hoc aũt dulce vt vinum aut aliquod ſingularium neceſſarium potentẽ ꝛ non prohibitum ſimul hoc operari. Ad idem etiã cape rõnes ſi vis in queſtionibus ſtatim allegatis/ facientes pro parte iſta.

Notabile. Primo notandũ eſt ꝙ ſicut voluntatis eſt velle bonũ aut inclinari in ipſũ. ita eius eſt nolle malũ ꝛ declinare ab eo. quicq̃d ergo dicet̃ de volũtate i reſpectu boni quo ad actũ volitionis vel cõplacẽtie vel acceptatiõis ꝛ huiuſmodi. ita proportionabiliter intelligẽde ea i reſpectu mali qꝺ ad actũ nolitionis vel diſplicẽtie vel refutatiõis ꝛ huiuſmodi. ¶ Si ergo q̃ſtio format̃ vniuerſalius verũ ſcꝫ voluntas neceſſario ferat̃ in id qꝺ iudicatũ eſt per intellectũ practicũ. aliqui diſtĩguunt de vltimo fine: ꝛ de his q̃ ad ipſũ. tamẽ in preſenti queſtione diſtinctionẽ illã dimittẽs videt̃ mihi ꝑmo ꝙ volũtas ſm̃ qꝺ dr̃ volũtas in nullũ obiectũ fertur quod nõ ſit iudicatũ per intellectum eſſe ꝑma ↄclo bonũ vel ſm̃ cõem rõnem bonitatis vel ſm̃ aliquã ſpecialẽ: puta delectabilẽ vel vtile vel honeſtũ ꝛ dico iudicatũ qꝛ per hoc differũt appetit⁹ ſenſitiuus ꝛ intellect⁹ ex vna parte ab appetitu naturali ex altera parte. ¶ Vnde ſi aĩa vel intellectiua vel ſenſitiua inclinet̃ in aliquid abſqꝫ precuta cognitione ipſius ipſa nõ dicet̃ inclinari in illud ſm̃ appetitũ ſenſitiuũ vel intellectiuũ vt dicit̃ ſenſitiu⁹ vel intellectiu⁹ ſed vt dicit̃ naturalis dico etiã per itellectũ qꝛ per hoc differt appetit⁹ intellectiu⁹ qui dicit̃ voluntas ab appetitu ſẽſitiuo. appetit⁹ eñi ſenſitiuus ſequitur cognitionẽ ſenſitiuã ꝛ voluntas intellectiuam et hec ego puto ſupponenda eſſe ex ipſorũ nominũ ſignificationib⁹: ꝛ dico iudicatũ eſſe bonũ: qꝛ ſecꝺa ↄclo ſm̃ rõnem boni ꝛ non ſm̃ aliã rõnez ſupponit̃ vnũ eſſe obiectum appetitus ꝛ illa ſit prima concluſio.

¶ Secundo videtur mihi quod volũtas ... fert̃ neceſſario in id quod iudicatũ eſt eſſe bonũ ſi non iudicatũ ſit ſibi eſſe bonũ licet eñ latro ſciat iuſticiam eſſe bonã ſimpliciter ꝛ iudicẽ eſſe bonũ hominem. tamen non diliget eos ſed odit. et ita diaboli odiũt deum ſi etiã tu ſcias aliquẽ militem eſſe bonum inimico te. tu nõ diligis illũ ſed odis hoc videtur notum ꝑ experientiam et ita ſit ſecunda cõcluſio. ¶ Deinde prout aliqualiter viſum fuit in tertio libro ſuppoſita diſtictione inter diuerſos actus t̃tia ↄclo voluntatis puta inter actum complacentie actum acceptationis ꝛ actum motiõis aliarum potẽtiaꝝ ad ꝓſequẽdum acceptatũ videt̃ michi dicendum eſſe tertio ꝙ ſi quis iudicauerit aliquid eſſe ſibi bonũ volũtas neceſſario fert̃ in illud quo ad actũ cõplacẽtie: ꝛ hec ſit tertia cõcluſio q̃ declarata fuit in tertia queſtiõe tertij libri. ¶ Quarto dico ꝙ ſi q̃s q̃rta ↄclo iudicauerit aliquid eſſe ſibi bonũ ſm̃ aliquam partialẽ rõnem bonitatis ſolũ: q̃ ſcꝫ in eodẽ ↄpari poſſit aliquã rõnem malicie non eſt neceſſe voluntatẽ ferri in illud ſm̃ actũ acceptationis: qm̃ ſua libertas de nihilo ſibi deſeruiret. ꝛ iſta etiã ↄcluſio ſatis declarata fuit in t̃tio libro. ¶ Quinto etiam dico ꝙ ſi quis iudicauerit aliquid eſſe ſibi bonum ſm̃ quinta ↄcluſio. cõem rõnem bonitatis. Dico cõem cõtrate ꝑdicationis nõ eſt neceſſe volũtatem ferri ĩ illud ſm̃ actũ acceptatiõis qm̃ iudiciũ ſm̃ ronem cõem eſt minoris efficacie q̃ iudicium ſm̃ rõnem ſpecialeꝫ. ymo iudiciũ ſpeciale claudit in ſe iudiciũ cõe. propter quod ſi volũtas nõ neceſſario trahit per iudicium ſpeciale. ipſa minus neceſſitabit̃ per iudicium cõe.

¶ Sexto ſi quis iudicauerit aliquid eſſe ſibi bonum ſm̃ rõnem integre bonitatis ita ſcilꝫ ꝙ illud appareat bonũ ſm̃ oẽm rõnem bonitatis ſic ꝙ oĩs ſexta concluſio. rõ malicie excludat̃ videtur mihi ſi iudicium fuerit dubiuꝫ: ꝙ nũdum voluntas neceſſario acceptabit illud: ꝛ credo ꝙ hoc ſit expertum. aliqui eñi cõfitent̃ ſe putare ꝙ tale officiũ vel talis mercatura eſſet ſibi honeſtũ ꝛ delectabile ꝛ vtile amicis ſuis ꝛ ꝙ inde nullum malum conſequeretur tamẽ propter dubium periculoſum acceptare non audent.

¶ Septimo ſi predictū iudiciū fuerit certum oi-
no videlicz ꝙ homo credat firmiter ſufficiēter vi-
diſſe oēs circūſtātias ꝛ combinaſſe ꝛ ſm earū com
binationē credat firmiter illud eſſe ſibi bonum ſm
oēm rōnem bonitatis ꝛ nullo modo malū puto ꝙ
volūtas neceſſario acceptaret illud ꝛ nō intelligo
hic per certū iudiciū idem ꝙ iudiciū verū vl' ſcien
tificum ſed idē qđ firmiter creditum omni excluſa
formidine ſic eni cōtingit opinionē verā vel etiam
falſam eſſe certā de qua dicit Ari de eo quidē igiť
qđ eſt opinionē verā ſed non ſcientiam eſſe preter
quā incontinētes agunt nihil differt ad rōnem. q-
dam eni opinātiuꝫ nō dubitant ſed exiſtimant cer
te ſcire ſi igiť propter quietem credere opinantes
magis ꝙ̄ ſciētes preter opinionē agūt nihil differt
ſcientia ad opinione. qdaꝫ eni credūt nihil minus
quibus opinanť quā alteri quibꝰ ſciūt manifeſtat
aūt eraclitus. Hec aūt cōcluſio videtur mihi no-
ta per experientiā ſi nāqꝫ peteres ab aliquo an vel
let hoc ineſſe ſibi qđ ſciret oino ſibi eſſe bonū ꝛ nul
lomō malū credo ꝙ diceret ſic. ꝛ ſi diceret non om
nes crederent ipſum mētiri. ¶ Illa etiā cōcluſio
probať ſicut in tertia queſtione tertij libri ꝓbabať
ꝙ in apparēte bono volūtas neceſſario habeat cō
placentiā: ꝛ ſicut in quarta queſtione eiuſdem li-
bri ꝓbabať ꝙ voluntas dimiſſo maiori bono non
poſſit acceptare minꝰ bonū quoniaꝫ ſi ſtante dicto
iudicio voluntas poſſet illud non acceptare. hoc
ſibi proueniret ex ſua libertate vt oēs concedūt ſꝫ
cōſequens eſt falſū qꝛ tunc illa libertas eſſet mala
conditio. Tota eni bonitas libertatis auferreť po
teſtas eni nō acceptādi bonū apparēs vel nō refu-
di malū apparens nō prodeſt nobis finaliter vt in
huiꝰ modi non acceptatione vel non refutatiōe
ſiſtamꝰ: ſed vt ante obiecti acceptatiōem vel refu-
tationem inqramꝰ de oī bonitate vel malicia que
illud obiectū cōſequitur vel ei annectitur vt tādeꝫ
qđ eſt ſimpliciť melius acceptemꝰ et qđ eſt ſimpli
citer peiꝰ refutemꝰ: ergo inquiſitione facta plena-
rie. ſic qđ iudiciū ſit iudiciū ſit pfecte creditum oī
ſublata formidine nihil vltra ꝓdeſt poteſtas non
acceptādi ſꝫ obeſt. qꝛ per eam poſſumꝰ fruſtrari bo
no noſtro etiā nobis manifeſte oſtēſo. ¶ Iuxta cō
cluſionē iſtā ſeptimā ponūt doctores ꝙ vltimo fi-
ne clare ꝛ perfecte viſo: neceſſe eſt volūtatem vel-
le ipſū dicūt etiā iuxta tres priores cōcluſiones ꝙ
ipſo viſo non clare: ſed forte ſolū ſm rōnem cōem
bonitatis vel etiā ipſo non viſo perfecte ſcilꝫ ſm
oēm totalem rōnem ſue bonitatis. ſed ſolū ſm ali
quā partialem: non eſt neceſſe volūtateꝫ vel ipſuꝫ
poſſet eum dubitare ne illi fini eſſet annexa ratio
aliqua malicie ꝟbi gratia licet oēs naturaliter ſci
re deſiderent. id eſt habeant ad ipſum ſcire cōpla-
centiam vel amorem: tū ſi diceret intemperato ꝙ
impoſſibile eſt operari ſm ſcientiaꝫ ꝛ ſimul ſenſua
liter delectari: ipſe ſtati diceret nō curo tale opus
hoc aūt eſſet quia non perciperet in eo rōnem dele
ctabiliſſimi. ¶ Iterum iuxta quartam concluſio
nem dicunt etiaꝫ multi doctores ꝙ aliquo alio ab
vltimo fine quod ſcilicet in ſe nō claudat perfecte
oēm rōnem bonitatis clare ꝛ perfecte viſo: non eſt
neceſſe volūtatem velle ipſū: quia vbi deficit aliq̄
ratio bonitatis poteſt eſſe dubiuꝫ ne ei ſit annexa
rō contraria malicie vel forte dubitari poteſt an
aliud ſit mediū melius ad finē vltimū attingendū
propter quod volūtas poteſt acceptionem differ-

ad qđ ꝓ-
deſt pote
ſtas acce
ptādi vel
nō accipi
endi ali-
quid.

due opi-
nes circa
ſeptimaꝫ
concluſio
nem.

cōmuniſ
opio cir-
ca q̄rtam
concluſi-
onem.

re donec rō de his inquiſiuerit perfecte. ¶ Vlte-
rius ergo quātū ad ea q̄ cum aliqua rōne bonita-
tis habēt aliquā rōem apparētis malicie annexaꝫ
puta laborem vel triſtitiā aliquam corporalem vel
pecunie amiſſionem aut hmōi. Videť michi ſi de
iudicio: certo certitudine prius expoſita iudicaue
rit illud eſſe ſibi bonū: nō obſtātibꝰ malicijs appa-
rentibꝰ: ꝙ voluntas neceſſario acceptabit illud: ꝛ
hoc eiſdē rōnibꝰ apparet cū ꝯcluſione precedente.
¶ Nono dico ꝙ acceptatione alicuiꝰ preſuppoſi-
ta non eſt neceſſe voluntatē mouere ad proſecutio
nem ipſius: niſi illud fuerit iudicatū eſſe poſſibile
et ſibi poſſibile. ſic eni tu velles eſſe rex vel incorru
ptibilis ſed nichil moueretis ad hoc proſequendū
¶ Item decimo manifeſtū eſt ꝙ lꝫ illud appareat
ſibi poſſibile: tñ ſi apparuerit in medijs aliqua rō
malicie: puta difficultas labor expēſe vel hmōi: vo
luntas nō neceſſario mouebit ad proſequendū ip-
ſum: ſic eni pigri multa perdunt ꝛ prudens anteꝗ̄
etiā proſequať finē volitū bene conſiderat an boni
tas finis ſit pferenda labori ꝛ expēſis. ¶ Vltimo
vero mihi videtur ſi facta collatiōe finis voliti ad
oīa alia in iudicio certo certitudine pdicta: iudica
uerit oībꝰ nō obſtātibꝰ pſequēdū eſſe: volūtas ne-
ceſſario mouebit ad pſecutiōeꝫ quod ꝓbať ſicut ſe
prima ꝯclō probať. ad quā intētionē dicit Ariſ. cū
aūt vna fiet ex ipſis rōcinatio neceſſariū cōcluſum
hic quidē dicere aīam: in factiuis aūt operari con
feſtim: puta ſi oē dulce guſtare opꝫ. hoc autē dulce
vt vnū aut aliquod ſingulariū neceſſariū potentē
ꝛ non ꝓhibitū ſimul hoc operari: et idē etiā habetur
nono metaphiſice qđ deſiderabit pncipaliter, hoc
faciet: qñ vt poſſit extiterit ꝛ appropinquauerit paſ
ſiuo. quare potēs ſm rōnem eſſe neceſſe qñ deſide-
rat: cuius potentiam: et vt habet hoc facere.

intēdit ꝙ
volūtas
neceſſa-
rio ſequa
tur iudi-
ciū intel
lectus.

¶ Ad rationes. ergo dicē dū

eſt. Ad primā ꝙ multis ſuuenientibꝰ rō ſepe intē-
dēs ad alia dimittit actū priorē iudicij quē habeat
vel ad ipm minus intendit: ꝛ ita non ſeqtur proſe-
cutio q̄ ſeqretur ſi remaneret ſemper actus iudicij
vniformis: cū hoc etiā alie cauſe plures apparue-
runt: ꝓpter quas non ſp proſeqmur acceptata ꝛc.
¶ Ad aliā rōnem q̄ petit de cauſa intētionis ꝛ re-
miſſionis actuū volūtatis, pōt dici ꝙ actus cōpla-
centie pōt fieri intēſior aut remiſſior multipliciter
¶ Vnomodo: qꝛ intellectꝰ iudicat de bonitate ob
iecti certius aut magis dubie. ¶ Aliomodo quia quadru-
iudicat bonitatem obiecti maiorem vel minorem plex ex cā
vel quia magis aut minus attendit ad eā. ¶ Ter intenſio-
tio quia maiorem vel minorem iudicat annexam nis acce-
rationem malitie vel magis aut minus attēdit ad ptatiōis
eam. quod iterum poteſt accidere aut propter ma aut volū
iorem vel minorē in alijs occupationem et inten: tatis cuꝫ
tionem vel propter fortiorē aut debiliorē p ſenſuꝫ ſit natu-
obiecti repſentationē. Et adhuc pōt forte dictus lis.
voluntatis actus intēſior eſſe vel remiſſior ꝓpter
cōſuetudinem vel diſpoſitionem ipſius volunta-
tis et alijs multis modis. ¶ Et iterū acceptatio
ſequens vel refutatio que in caſibus predictis eſt
in poteſtate voluntatis intendit vel remittit com
placentiam pcedētem. Si aūt loquamur accepta
tione et proſecutione in caſibus non neceſſarijs:
ratione illa nō habebit locum. cum volūtas libere
poſſit in hoc et in ſuum oppoſitum. ¶ Sed ſi lo-
quamur de his in caſibus neceſſarijs ſcꝫ vbi eſt

certuȝ iudiciū: poteſt dici ſicut prius quod actus acceptationis aut motionis in proſecutioneȝ pōt eſſe intenſior vel remiſſior multis de cauſis. vno modo propter primā complacentiā maiorem. vel minorē. Aliomodo ꝓpter intellectū iudicare maiorē vel minorē bonitatē in obiecto vel maiorē aut minorem eſſe maliciā annexam ei. Uel propter attendere magis aut minus ad iudiciū. Uel ꝓpter alium ⁊ alium conſuetudinalē habitum vel diſpoſitionem voluntatis. ⁊ ſic de alijs cauſis multis.

alie rōes ſoluunt ex dictis

¶ Alie aūt rōes de quibus in principio q̄ſtionis mentio facta fuit ⁊ alie plures quas diuerſi doctores hic inde adducūt: procedūt vijs ſuis vel poſ ſunt ſolui ſufficiēter ex dictis hic ⁊ in tertio libro.

Queritur nono. Utruȝ appetitus ſenſitiuus poteſt mouere voluntatē.

¶ Arguitur quod non: qꝛ tertio de anima dicit ꝙ agens eſt nobilius patiente. ⁊ ita mouēs moto. Appetitus autem ſenſitiuus non nobilior voluntate igitur ⁊c. ¶ Item voluntas non fertur in incognitū. ergo potentia aīe non cognoſcitiua nō pōt mouere voluntatē ſed appetitus nō eſt potētia cognoſcitiua ideo ⁊c. ¶ Iteȝ in his que non cōmunicant ī materia agēs nō repatit vt patet primo de gñatione voluntas aūt (cum ſit potentia abſtracta) non cōmunicat in materia cum appetitu ſenſitiuo et tamen ipſe mouet appetitum ſenſitiuum: vt dictum fuit in tertio libro: ergo ipſa non mouetur ab eo.

Oppoſitū arguitur. qꝛ de cō

cupiſcentia dicit Ariſtoteles mouere enim poteſt vnam quāq; particulariū. Eidem videtur velle tertio de aīa hoc eñ videtur eſſe propriū in incōtinente: ſcilicet quod appetitus ſenſitiuus vincat et per conſequens moueat partem ſuperiorem ſcilicet intellectum ⁊ voluntates

appetit⁹ ſenſitiu⁹ nō poteſt mouere voluntatem niſi mediāte ītellectu

¶ Puto quod de ratione voluntatis prout differt ab appetitu naturali: ⁊ prout differt ad appetitu ſenſitiuo: ſic quod non feratur in obiectuȝ niſi cognitum per intellectum. propter quod iam apparere videtur quod ſenſus vel appetitus ſenſitiuus nō poſſit mouere voluntatem niſi mouendo primo intellectū. Senſus aūt mouere intellectum dicimus in hoc quod repreſentat ei ſpeciem obiecti per quā vel mediāte qua intellectus mouetur ad intelligendum: et hoc eſt cōmune in intellectione tā ſpeculatiua ꝙ̄ practica de quo videri debet tertio de anima. Sȝ appetitum ſenſitiuū dicimus mouere intellectuȝ in hoc ꝙ intellectus aliter ⁊ aliter iudicat de obiecto appetitu exiſtente in actu vel non exiſtente in actu vel ipſo exiſtēte in alio ⁊ in alio actu vel etiā in eodem actu intenſius aut remiſſius ceteris codēmodo ſe habentibus ⁊ iſto modo non eſt dubiū quin appetitus ſenſitiuus poteſt mouere intellectum ⁊ per conſequens voluntatē inquantum voluntas eſt innata diuerſificari quo ad eius actum ſm alterum ⁊ alterum iudiciuȝ intellectus. Nam vt dicitur ſcđo rethorice non eadeȝ videnſ amantibus ⁊ odientibus: neq; iratis ⁊ manſuete ſe habētibus ⁊c. ⁊ hoc quilibet experitur.

appetit⁹ ſenſitiu⁹ mouet intellectuȝ dupliciter poſitiue et priuatiue.

mod⁹ priuatiuus

¶ Modus autem per quem hoc fit eſt duplex: ſcȝ poſitiuus ⁊ priuatiuus. Poſitiuus: qꝛ cum ex parte anime ſit idem realiter ſenſus ⁊ appetitus ſenſitiuus vt dicebatur in ſexto. Senſus in eo quod appetitus acceptat repreſentat intellectui euidentiſſime rationem bonitatis. propter quam appetitus acceptat illud ⁊ omnē malicie rationem obūbrat ad quod enim appetitus maxime afficitur. ad illud ſenſus maxime intendit ⁊ ita etiam ſenſus in eo quod appetitus refugit repreſentat intellectui euidentiſſime rationē malicie propter quaȝ refugit illud. Intellectus aūt eſt innatus iudicare ſm exigentiaȝ repreſentationis ſibi facte per ſenſum niſi recurrat ad ratiocinationē ab alijs principijs: ꝓpter quod nō eſt mirum ſi intellect⁹ aliter iudicat de obiecto appetitu acceptante ipſum ⁊ refugiente. ¶ Modus autem priuatiuus eſt: quia cum intelligentē quemcūq; neceſſe ſit fantaſmata ſpeculari: ſenſu ligato vel perturbatis fantaſmatibus impoſſibile eſt intellectu exire debite in actum ſuum paſſiōes autem appetitus ſenſitiui cum non ſint ſine corporali paſſione ligant ſenſum vel perturbant fantaſmata per ſanguinis et ſpirituum commotionem propter quod intellectus non poteſt videre verū ⁊ ſi ante videbat oportet ꝙ cadat ab illo actu.

¶ Ad rationes. Ad primam

dicendum eſt ꝙ appetitus ſenſitiuus non mouet principaliter voluntatem: ſed ſolum quia mouet intellectum qui iterum vel principaliter vel ſoluȝ diſpoſitiue. prout diuerſi diuerſimode opinantur mouet voluntatē quomodo aūt ſenſus cum nō ſit honorabilior intellectu poſſit ipſum mouere. Uidendū eſt in tertio de anima. ſenſus enim vel non mouet intellectum tanꝙ̄ principalis maior. vel non mouet ipſum ad eius principaliorem operationē propter quod non oportet ꝙ ſit nobilior eo. ¶ Alia ratio ſoluta eſt per hoc ꝙ appetitus ſenſitiuus non mouet voluntatem niſi mediante intellectu. ¶ Ad aliam dici poteſt ꝙ omnes potentie anime communicant in materia: ſcȝ in ſubſtantia anime que eadem exiſtens ſe habet per moduȝ ſubiecti ad eas vel dicitur ꝙ ſenſus non mouet proprie neq; principaliter voluntatem: aut etiam intellectum ſaltem ad intellectionem.

quomō ſenſ⁹ mouet intellectum.

¶ Sed ſoluȝ miniſterialiter: ſcilicet repreſentando intellectui ſpeciem obiecti: qua mediante intellectus ⁊ voluntas mouent ſe ad intellectioneȝ ⁊ volitionem. Et de his aliq̄ dicta fuerūt ī.iij. libro forte tm̄ vel pl⁹ ꝙ̄ ſpectat ad ſubiectā materiā. et ſic ē finis q̄ſtionis

Queritur decimo vtrū materia ꝓpria ſeu obiectū ꝓpriū cōtinentie ⁊ incōtinētie ſint delectationes tact⁹ ⁊ guſt⁹.

¶ Arguiſ ꝙ non qꝛ nomē cōtinētie ſumiſ ex tenere ſe ī bono rōnis cōtra ipetū paſſionis. ſed hoc cōiter hȝ locū circa oēs paſſiōes. ⁊ maxie circa iras et timores q̄ ſunt fortis ipetus: ergo cōtinētia ⁊ incōtinētia no ſunt ſolū circa delectatiōes guſtus ⁊ tact⁹. ¶ Itē tullius ſcđo rethorice dicit ꝙ cōtinētia eſt ꝑ quā cupiditas ꝯſilij gubernatiōe regiſ. modo cupiditas maxime videſ eſſe circa pecunias. Similiſ ſeneca in libello de quattuor virtutib⁹ dicit: ſi continēs eſſe velis cūctis/eſto benignus: nemini bland⁹: paucis familiaris: oibus equus. ¶ Hec autem documenta et alia plura / que in illo libro dicta ſunt de continentia non ſolum reſpiciunt delectatiōes tactus ⁊ guſtus. ¶ Itē delectationes beſtiales ſunt delectationes tactus ⁊ guſtus: vbi tū continentia

et incõtinentia nõ inueniunt̃ ſm Ariſt. ¶ Itẽ cõtinẽtia ſolet attribui venereis ſolũ. ſed delectationes guſtꝰ: ⁊ tactus nõ ſunt ſolũ in venereis igit̃ ⁊c.

Oppoſitũ arguit̃. quia vult

Ariſto. ꝙ continentia ⁊ incontinentia ſunt ſolum circa materiam tẽperantie: ⁊ intẽperantie quarũ propria materia/ſiue propriũ obiectum ſunt delectationes tactus: ⁊ guſtus. ſicut apparuit in tertio libꝛo. ¶ Ariſtoteles determinat iſtam queſtionẽ diſtinguens ꝙ delectabilium quedã ſunt neceſſaria quedã non neceſſaria. Neceſſaria ſunt cibi ⁊ potus ⁊ venerei actus. Nam cibi ⁊ potꝰ ſunt neceſſarij ad ſalutem indiuidui. venerei aũt actꝰ ad cõſeruationẽ ſpẽi. Alia ſunt delectabilia nõ neceſſaria. licet honeſtioꝛa ſicut honoꝛ. lucrũ melodie ⁊ multa alia quẽadmodũ igitur tꝑantia: ⁊ intꝑãtia ſimplr̃ non ſunt niſi circa delectationes nccioꝛum. ſcʒ tactꝰ in cibis ⁊ potibus: ⁊ venereis actibꝰ. vt ĩ tertio dictũ fuit. Ita dicit Ariſtoteles. ꝙ continentia: ⁊ incontinentia ſimpliciter ſunt circa dictas delectationes: ⁊ nõ circa alias ⁊ intellige dicta delectabilia eſſe neceſſaria ſm ſuũ genꝰ non ſm oẽm modũ ipſoꝛum cũ exceſſu eni nõ ſunt neceſſaria. ſʒ nociua valde. Has ɔcluſiones Ariſt. declarat q̃ſi ſolũ ex modo loquendi: ⁊ vtendi dictis nominibus.

duplicia ſunt delectabilia. ſcʒ nccia ⁊ non neceſſaria.

¶ Pꝛimo ſic q: ſi q̃s excedit in appetitu lucri: vł honoꝛis: aut in ira: aut in amoꝛe filioꝝ aut parentum: vel in delectabile picturaꝝ aut carminũ: vel melodiaꝝ vel hmõi. ſi moderatꝰ fuerit in cibis: et potibus ⁊ venereis actibꝰ nũꝗ̃ dicimꝰ ipm̃ incõtinentẽ ſimplici ſermone. ſʒ aliq̃n dicamꝰ ipm̃ cũ additione incontinẽtẽ lucri ire vel honoꝛis. ſi aũt excedat in cibis: ⁊ potibꝰ: ⁊ venereis actibꝰ nihil in alijs excedẽs nec ipm̃ dicimꝰ ſimplr̃ incõtinentem. Et ad hoc Ariſto. apponit ſignũ: q: incõtinẽtia vituperat̃ non ſolũ vt pctm̃. id eſt vt diſſonũ recte rõni: ſed vt malicia ſm quã dicimꝰ hoiem ſimplici ſermone malũ hoiem tanꝗ̃ per incontinẽtiã peccemꝰ moꝛtaliter. ſicut ⁊ per intꝑantiã nullum aũt excedentẽ in p̃dictis vituperamꝰ tanꝗ̃ maluʒ hoiem qḋ videt̃ eſſe quia non eſt in talibꝰ moꝛtale peccatũ: niſi illo caſu quo conſeq̃ret̃ pctm̃ cõtra ꝟtutes cardinales. ſicut dictum eſt in tertio libꝛo. Itẽ aliud ſignũ apponit quia circa eandẽ materiã vident̃ eſſe molles ⁊ incõtinẽtes. vt dicit̃ in iſto ſeptimo. molles autẽ nõ dicunt̃ circa pecunias: aut honoꝛes ſed circa paſſiones tactꝰ. Item ⁊ aliud ſignum eſt: q: multi dixerũt idẽ eſſe incontinentem ⁊ intꝑatũ ⁊ cõtinentẽ: ⁊ tꝑatum. Non aũt idẽ eſſe continentẽ: ⁊ liberalẽ aut magnificũ. hoc aũt ex eo videt̃ ꝙ ɔtinentia ⁊ incontinentia ſunt circa materiã eandã tempantie: ⁊ intempantie. Itẽ apponit aliud ſignũ q: continentẽ magis laudamꝰ cõmuniter loq̃ndo de refugiendo ꝗ̃ de acceptando vł ꝓſequendo. ſed etiã cõiter loquẽdo aliquem magis laudamus de ſtudendo cum diligentia ad lucrum ad ſi honoꝛẽ ad amoꝛem filioꝛum vel parẽtũ ad reſiſtendũ iniurijs: ⁊ huiuſmodi nõ nimis ſuperexcedat ꝗ̃ de refugiendo hec oia. ideo ⁊c. Aliqui etiã cõfirmãt p̃dicta attendẽtes ad quid nois ſatis rõnabilr̃ dicentes ꝙ cõtinentia tenere dicta quandã refrenationẽ importat refrenatio aũt magis ꝓprie locũ habet in ipulſu ad ꝓſequendũ ꝗ̃ ad fugiẽdũ nã in difficilibꝰ: ⁊ terribilibꝰ ſuſtinẽdis aut repellẽdis magis hʒ locũ firmitas animi: q̃ dʒ ɔſtantia ꝗ̃ refrenatio ꝓꝑe loq̃ndo ꝓpter qḋ ɔtinẽtia ꝓꝑe nõ hʒ locũ circa materiã foꝛtitudinis.

pbationes ariſt. ꝙ incontinentia ſit ſolũ circa delectabilia neceſſaria.

¶ Eoꝛum aũt ad que ꝓprie quendã habemꝰ cõiter ipulſum quedã ſunt nccia ſicut cibi: ⁊ potus: ⁊ venerei actꝰ vt dictũ fuit. Alia autẽ non ſunt nccia. vt pecunie honoꝛes vindicte ludi: ⁊ talia. Natura autẽ q̃ non deficit in neceſſarijs: nec abũdat in ſupfluis foꝛtioꝛẽ vel ſaltẽ magis continuũ dat ipulſum ad ꝓſeq̃ndũ nccia. ꝗ̃ alia ꝓpter qḋ magis indigemꝰ refrenatione circa ea. Ideo ergo continẽtia refrenationẽ quandã importãs. vt dictũ eſt ſolũ. habet locũ ꝓꝑe loq̃ndo circa cibos ⁊ potꝰ ⁊ venereos actꝰ circa q̃ verſat̃ tẽꝑantia. Sʒ opʒ ſcire ꝙ ſicut circa delectationes tactꝰ p̃dictas eſt dare habitũ virtutis moderantẽ perfecte paſſiones: ⁊ perfecte detinentem appetitum ne rebellet in aliqua rõni. ſed cõſonet ei per oĩa quẽ vocamꝰ tẽperantia: ⁊ aliũ habitum: nõ ſic moꝛantẽ paſſiões q̃n appetitꝰ rebellet rõni non ꝑmittentẽ tñ vinci roem. ¶ Quẽ vocamus cõtinẽtiã ſicut dictũ fuit: ita opoꝛtet dare circa alias paſſiones habitꝰ ꝓpoꝛtionabiles p̃dictis Illoꝝ aũt habituũ virtuoſi qui ſcʒ ꝓpoꝛtionãtur tẽperantie habent ꝓpria nomina ſibi impoſita: ſaltẽ vt ĩ pluribꝰ: ſicut viſuʒ fuit ĩ tertio libꝛo ⁊ quarto et quĩto vbi de illis habitibꝰ: ſcʒ de ſingulis ꝟtutibus moꝛalibꝰ determinatũ eſt ſed habitꝰ ꝓpoꝛtionabiles cõtinentie nõ habẽt ꝓpria noĩa ſibi impoſita. Ideo ꝓpter ſimilitudineʒ ꝓpoꝛtionis nomen tꝑantie transfert̃ ad ſignificandũ illos hitus non tñ ſimplr̃: ſed cũ additione verbi gr̃a circa timoꝛes dicit̃ cõtinẽtia timoꝛis circa pecunias cõtinẽtia lucri: circa iras cõtinentia ire ⁊ ſic de alijs. Et hoc ĩtendit Ari. cũ dicit ꝙ in excedẽtes circa talia ſimpliciter q̃dem nõ dicimus incõtinentes apponentes aũt: pecunia: incõtinentes: ⁊ lucri: et honoꝛis et ire Si ergo continentia ⁊ incontinentia ſimplr̃ ſunt ſolũ circa delectationes tactus p̃dictas. vel etiam alias aliquas in oꝛdine ad p̃dictas ſicut de tẽperantia dictũ in tertio libꝛo. ſed circa alias paſſiones dicũtur cõtinentia ⁊ incõtinentia ſm q̃d ſiue ſm appoſitionem. ⁊ iſta appoſitio vt mihi videtur nõ ſignificat ꝙ circa delectationes tactus temperantia ⁊ cõtinentia ſint habitus magis pꝛopꝛie diſtincti abinuicẽ ꝗ̃tũ eſt ex natura rei ꝗ̃ habitus pꝛopoꝛtionabiles eis circa alias paſſiones: ſed ſolum ꝑ nomẽ continentie ſm pꝛopꝛietatẽ ſermonis ⁊ vſuʒ cõem vocabuli magis appꝛopꝛiat̃ illis paſſionibus ꝗ̃ alijs. Si queras quare nomen pꝛopꝛiũ magis aſſignatũ fuit habitui circa illas paſſiões ꝗ̃ circa alias. Ego foꝛte potero reſpondere ꝙ cauſa fuit volũtas inſtituentis noĩa cũ ſunt ſignificatiua ad placitũ: vel foꝛte ꝙ hoc fuit ꝓpter cõtoꝛeʒ ⁊ magis neceſſariũ vſum illarũ paſſionũ ꝗ̃ aliarũ.

Natura magis impellit ad delectationes neceſſarias

Ad rationes igitur dicendũ

eſt. Ad p̃maʒ ɔcedẽdũ eſt ꝙ ɔtinẽtia ſe extẽdit ad oẽs paſſiones circa quas ſunt ꝟtutes moꝛales: ſi large vtamur illo noie ſʒ nõ ſi ꝓprie Ad aliã ſatis fuit ſolutũ in quĩta q̃ſtione huiꝰ ſeptimi ⁊ ĩ vigeſima ſeptima tertij libꝛi vbi dictũ fuit q̃ñ Tulliꝰ ⁊ Seneca vtunt̃ noibus tꝑantie ⁊ cõtinẽtie. ¶ Ad aliã põt dici ꝙ ſi circa paſſiões ⁊ opatiões beſtiales aliq̃d inueniat̃ pꝛopoꝛtionabile continentie: ⁊ incontinentie. tamen ibi non eſt ponenda ɔtinentia. vel incontinentia ſimplicit̃ ſed ſm appoſitionẽ puta continentia vel incontinentia beſtialis: eo ꝙ

beſtialitas poſita fuit extra terminos cõmũes hu
mane conditionis qđ etiã in illa ratione fuit aſſũ-
ptum videlicet ꝙ delectationes beſtiales ſunt de-
lectationes tactus: ⁊ guſtus non eſt concedendū
preciſe: imo beſtialitas inuenit̃ etiam circa alias
paſſiones vt dicit Ariſto. ¶ Ad aliam dicendū
eſt ꝙ Ariſto. non attribuit continentiam: ⁊ incon
tinentiam venereis actib⁹ ſolum: ſed toti materie
tẽperantie: ⁊ intẽpantie. ſi autẽ aliqui vtunt̃ dictis
noibus in venereis ſolum. hoc facere poſſunt: q̃a
nomina ſunt ad placitum: ⁊ quia forte circa vene-
rea magis indigemus refrenatione q̃ꝫ circa cibos
⁊ potus iuxta illud in ſeptimo huius cõcupiſcen-
tia veneris decepto eſt que furata eſt intellectum
ſpiſſe ſapientis. Hec de queſtione.

V Ndecimo queritur vtrũ

incõtinentia ire ſit min⁹ turpis q̃ꝫ in-
cõtinentia concupiſcẽtie? ¶ Arguit̃
ꝙ nõ imo turpior: quia q̃ꝫto difficili⁹
eſt paſſioni reſiſtere tanto min⁹ turpe eſt vinci ab
ea: ⁊ ſequi imperiũ eius. ꝓpter hoc enĩ dicit Ariſt.
in iſto ſeptimo. Non enĩ ſi quis a fortibus: ⁊ ſup-
excellentibus delectatiõib⁹ vincitur: vel triſtitijs
admirabile. ſed condonabile. ſed difficili⁹ eſt reſi
ſtere concupiſcentijs q̃ꝫ ire: vnde dicitur ſcđo hu-
ius ꝙ difficili⁹ ẽ voluptati pugnare q̃ꝫ ire. ¶ Itẽ
illa incontinentia eſt peior ⁊ turpior que deprauat
partem a nomine nobiliorem. ſed incontinẽtia ire
eſt hmõi. deprauat enĩ appetitũ iraſcibilẽ qui ẽ no
bilior concupiſcibili. q2 natus eſt vti cõmunit̃ dici
tur ferri magis in ardua cõcupiſcibilis aũt in hu-
miliora. ¶ Itẽ illi icontinentes ſunt turpiores: et
peiores quos omnes cõmuniter magis timent: ⁊
magis fugiunt. ſed om̃es cõmuniter magis timẽt
⁊ fugiunt incõtinentes ire. q̃ꝫ incontinentes cõcu
piſcentie ideo ⁊c. ¶ Item per oppoſitum rõnum
Ariſto. Arguitur ſic: quãdo paſſio extinguit ratio-
nem: vt in mania vel alia infirmitate. peccatum: ⁊
turpitudo excuſantur. ergo illa incontinentia eſt
turpior que eſt cũ maiori vſu rationis: ſed incon-
tinentia ire eſt huiuſmodi. vt dicit Ariſt. ¶ Item
illa incontinentia eſt turpior q̃ eſt propter paſſio-
nem minus naturalẽ prout Ariſto. velle videt̃. in
clinatio enim naturalis videtur aliqualiter dimi-
nuere. ⁊ excuſare peccatũ: ſed cõcupiſcentia videt̃
naturalior eſſe q̃ꝫ ira. qđ patꝫ primo: quia obiectũ
concupiſcentie eſt naturalius q̃ꝫ obiectũ ire: cibi eñ
⁊ potus que ſunt de neceſſitate ſalutis hũane ſunt
naturaliores q̃ꝫ vindicta vel paruipenſio. ſecundo
quia illud eſt naturalius cui⁹ oppoſitũ eſt innatu-
ralius. ſed triſticia que opponitur delectationi cir
ca quam eſt cõcupiſcentia eſt inaturalior. q̃ꝫ man-
ſuetudo que opponit̃ ire. imo homo eſt naturalit̃
aial mãſuetũ triſticia aũt corrũpit ⁊ ſtupefacit na
turã tertio hui⁹. Tertio q2 illa paſſio ẽ naturalior
que eſt nobis cõnatior: ⁊ que eſt magis cõnutrita no-
bis ex puero. ſed delectationes circa quas eſt con
cupiſcentia ſunt huiuſmodi. vt dicitur ſcđo hui⁹
ideo ⁊c. Item pctm̃ eſt turpi⁹ qđ fit manifeſti⁹. vn
de dictũ eſt ſi nõ caſte tñ caute. ſꝫ incontinẽtia ire
eſt manifeſtior vt dicit Ariſt. ¶ Itẽꝫ illa icõtinẽ-
tia eſt turpior q̃ eſt iniuſtior. vt dicit A. iſt. ſed icõ
tinentia ire eſt iniuſtior. ꝓbatio q2 neutra eſt for-
malit̃ iniuſta. ideo cõparatio eaꝝ ſm̃ iuſti⁹: ⁊ iniu
ſtius debet attẽdi ſm̃ effect⁹ cõſequentes ad quos
ipſe trahũt modo ira trahit ad iniuſti⁹ q̃ꝫ concupi-
ſcentia: quia ad homicidium. ideo ⁊c.

Oppoſitũ determinat Ari.

dicendum eſt cũ Ariſto. ꝙ incontinentia concupi
ſcentie eſt turpior q̃ꝫ incontinentia ire qđ ꝓbatur
rõnibus Ariſto. primo q2 illa incontinentia eſt tur
pior que minus vtit̃ rectitudine rõnis. incontinẽ-
tia aũt concupiſcentie eſt hmõi. ideo ⁊c. maior eſt
per ſe nota. minor probatur quia incontinentia cõ
cupiſcentie non vtitur rõne aliquo modo: ſed oſtẽ-
ſo ſolũ: ꝙ ſit delectabile mouet ad fruitionem: rõ
aũt aliqua etiam recta precedit motum ire. videlꝫ
talis repellendũ eſt iniuriã: ⁊ puniendus eſt iniu-
riator. iſte aũt ſm mihi fecit iniuriã: ⁊ confeſti ho-
mo tendens ad punitionem: ⁊ vindictam iraſcit̃ ⁊
mouetur ad punitionẽ plus aut alio modo: q̃ꝫ de-
beret: non enim perficiens rationẽ operat̃ ſine mo
do ſequens paſſionẽ. Item illa incõtinẽtia eſt tur
pior que operatur ſm̃ paſſionem min⁹ naturalem
q̃m inclinatio naturalis videtur aliqualiter excu
ſare: vel diminuere peccatũ. qui enĩ ſine naturali i
clinatiõe operat̃ ex malicia operat̃. ſꝫ ira ẽ paſſio
magis naturalis q̃ꝫ concupiſcentia illa ſm̃ quam
dicitur incontinentia ergo ⁊c. minor declaratur.
Ad cuius euidentiã ſciendũ eſt ꝙ concupiſcentie
ſunt duplices. quedã ſunt cõmunes ſcꝫ concupiſcẽ
tie cibi ⁊ potus cõiter aſſuetorum: ⁊ neceſſarioꝝ
ad vite conſeruationem. Alie ſunt concupiſcentie
ꝓprie. ſcꝫ cibi ⁊ potus delicatoꝝ non aſſuetoꝝ: vel
vltra modũ aſſuetũ delicate ꝑparatoꝝ: aut etiã cõ
cupiſcentie cibi: ⁊ pot⁹ quãtũcũqꝫ aſſuetoꝝ i exceſ
ſu modo ꝯcupiſcẽtie cões ſũt valde naturales. na-
tura enĩ neceſſitat ad eas ꝓpter ſalutẽ vite. ſꝫ cir-
ca tales concupiſcentias nõ eſt incõtinentia. imo
circa proprias. ꝯſiſtit enĩ in exceſſiuo vſu ciboꝝ ⁊ po
tuum: aut in feruenti appetitu nimis delicatorum
modo ira eſt naturalior q̃ꝫ tales ꝓprie cõcupiſcen
tie. cuius Ari. ſignum ponit ꝙ ira patrum magis
transfunditur i filios q̃ꝫ concupiſcentia: cuius ra
tio eſt: quia ira in corde habet principium. concu-
piſcentia autem magis in neruis: calor autem cor
dis eſt pricipaliter ille qui informat ſemẽ virtute
cõmuni totius. ⁊ nõ ꝯplexio neruorũ ⁊ ex his etiã
patet ꝙ ira ſit naturalior q̃ꝫ cõcupiſcentia quanto
cor eſt nature intimius q̃ꝫ nerui. Item predictis ra
tionibus poteſt alia talis ratio adduci. aliquis po
teſt opari male multipliciter. vnomõ vict⁹ ꝓpter
fortitudinem obiecti paſſionatiui: ſcđomodo pro
pter naturalẽ cõplexionem per quã multũ inclina
tur ad obediendũ paſſioni. tertio propter pigritiã
voluntatis negligentis reſiſtere paſſioni. quarto
propter aſſuetudinem ſequendi paſſionem modo
in primis duobus modis quanto cauſa eſt maior
tanto peccatum eſt magis veniale: propter hoc ꝙ
ille cauſe non ſunt in poteſtate noſtra: ſed in alijs
modis duobus: quanto cauſa eſt maior. tanto pec
catū eſt turpius ⁊ minus excuſabile propter hoc
ꝙ ille cauſe ſunt ex culpa noſtra. prout em̃ natura
le diſtinguitur contra volũtarium prime due cau-
ſe ſunt naturales. ⁊ due poſtreme ſunt voluntarie
peccatum autem eſt maius: quanto eſt magis vo
luntarium ⁊ minus: quãto eſt magis naturale. cõ
ſtat autem ꝙ obiectū ire eſt fortioris impetus q̃ꝫ
obiectum concupiſcentiarum propriarum. quo-
niam difficili⁹ eſt triſticiã ex iniuria ſuſtinere. q̃ꝫ a

duplices ꝯcupiſcẽtie.

concupiſcẽtia in neruis hꝫ pncipiū ira ṽo in corde.

aliqs male operat̃ q̃drupli.

duob⁹ p̃mis modis q̃ꝫto cã eſt maior tanto pctm̃ eſt turpius.

delectationib⁹ ſpecialiter ſuperfluis abſtinere cū hoc ꝙ ſimplr loquendo ratio recta dictat nō ſuſtinere iniuriam ſed repellere. ipſa autem non dictat ſequi ſuperfluas delectationes. Iterum etiam naturalis inclinatio ad iram fortior eſt ꝙ̃ ad concupiſcentiam ꝓpriā. quoniā caliditas intenſa diſponit ad iram. tēperamentū autem magis ad concupiſcentiam. caliditas autem inter ceteras qualitates eſt fortioris actionis: et impetuoſior. ideo ꝛc. Item in ordine ad alios illa incontinentia eſt turpior que inſidioſus: ꝛ magis oculte operať ad nocumentū aliorum ſed incontinentia concupiſcentie eſt huiuſmodi. nam iratus ſtatim manifeſte oſtendit: ꝙ vult nocumentū inferre. ꝛ ſic alīq magis cauere poſſunt concupiſcentia autem ſpecialr in venereis prima facie ꝓmittit ſummam delectationē ꝛ infert damnū ꝛ triſtitiam multam: ꝛ oēm aufert mentis delectationē. de quo viſum fuit ſatis in tertio libro. Etiam concupiſcētia nititur ab alio auferre bonū virtutis. ira autem nō. ſed bonum corporis aut exteriora bona. Item ſicut intemperantia ſe habet ad iracūdiam. ita incontinentia concupiſcentie ad incontinentiam ire. ſed intēperantia turpior eſt ꝙ̃ iracundia. quoniam intēperantia malicia eſt ſimplr ſcḋm quam dicimus hoīem ſimplr malum. iracūdia autem non. ſicut ĩ tertio libro dictum fuit. Iſtam rationem notauit Ariſto. dicens ꝙ incontinentia ſimplr eſt malicia aliqualiter videlꝫ quia ipſa eſt aliqualiter itēperantia: puta imperfecta. Item cum iuſticia ſit perfectiſſima virtutum: ꝛ iniuſticia peſſima maliciarum. illa incontinētia eſt turpior que eſt iniuſtior. ſed incontinentia concupiſcētie eſt iniuſtior multo ꝙ̃ incontinentia ire. probatio primo: quia magis iniuriatur. q̄ cum delectione iniuriať. ꝙ̃ qui cum triſtitia. operatur enim magis voluntarie: ꝛ voluntarium auget culpam. ſed concupiſcentia iniuriatur cum delectatione. vt in adulterio: ira autem ſemper ē cū triſticia. ergo ꝛc. Sc̄do quia in ira non eſt primo iniuria. ſed in eo qui mouerit ad iram in concupiſcentia vero ē iniuria propter qḋ etiam iuſtius eſt iraſci ei qui ꝑ concupiſcentiam vult inferre nocumentū. ꝙ̃ ei qui ꝑ iram. inquantū qui per iram vult inferre nocumētum haberet cauſam. ſcꝫ iniuriam ſibi factam. alter autem nullam cauſam habet. ſed cui iuſti⁹ eſt iraſci hoc eſt iniuſtius: propter qḋ iterū concludi poteſt ꝙ concupiſcentia ſit iniuſtior ira. Iſte igiť videntur mihi rationes Ariſto. ad dicta queſtionē.

Recollectio auctoris ex dictiſ Ariſtotelis.

¶ Dicam ergo recolligendo: ꝛ addendo ꝙ incontinentia ire eſt minus turpis. primo in ordine ad operantem. ſc̄do in ordine ad alium ad quē operatur. In ordine autem ad operantem multipliciter ſrimo ex parte obiecti. quia obiectum ire eſt fortius in paſſionando. ſc̄do ex parte naturalis cōplexionis. quia complexio inclinans ad irā eſt actiuior tertio ex modo operandi: quia ira magis vtiť ratione. quarto ex parte habitus: qꝛ intēperantia eſt peior iracundia. ꝛ incōtinentia cōcupiſcentie eſt aliqualiť intemperantia. deinde incontinentia ire eſt minus turpis in ordīe ad alium vꝫ qꝛ eſt minus iniuſta. multipliciť ꝓ nō ex parte motiui: qꝛ iratus propter iniuriā ſibi primo illatam habet occaſionem iniuriandi: concupiſcens autem non. ſc̄do ex parte nocumenti qḋ infertur: quoniam ira nocumentū infert ſcḋm corp⁹: aut ſcḋm exteriora bona. cōcupiſcentia autem ſcḋm aīam trahendo alterum ad peccatū. tertio ex modo operandi: qꝛ concupiſcēs iniuriať inſidioſe: ꝛ cum delectatiōe: irat⁹ aūt nō.

¶ Ad rationes ergo dicendū

eſt. Ad primā ꝙ difficultas pugnandi concupiſcētie ꝓuenit cōmuniť ex aſſuetudine vel ex pigritie voluntaria. ſicut poteſt videri ex duodecima queſtione ſc̄di libri talis autem cauſa non excuſat peccatum. ſed deturpat. difficultas autem pugnandi ire prouenit ex cauſis magis venialib⁹. ſicut dictū fuit. ¶ Ad aliam poteſt dici ꝙ vtraqꝫ cōcupiſcentia deturpat non ſolū appetitū ſenſitiuū: ſed ꝛ voluntatem: ꝛ magis incontinentia concupiſcentie. Vel dicendum eſt qḋ realiter idem eſt appetitus concupiſcibilis: ꝛ iraſcibilis: ſed ſi differant: ꝓut ratio videbať ſupponere per hoc qḋ concupiſcibĩlis ſit circa paſſiones humiliores. ꝛ iraſcibilis circa arduas: tunc ratio poteſt ad oppoſitum adduci magis enī culpabilis eſt appetitus quando vincitur propter debiliorem paſſionē. ¶ Ad aliam dicendum eſt ꝙ vulg⁹ magis cōmuniter timet mortem vel leſionem corporalem: aut pecunie vel honoris amiſſionem. ꝙ̃ anime deturpationem per intemperantiam: ſapientes autem ꝛ virtuoſi ecōtrario ſe haberent. ideo ira magis timeť a vulgo ſed forte non a ſapientibus: vel diceretur ꝙ ira magis timetur quia terribilior propter acutum īpetū ipſius: ꝛ nō qꝛ peior ſicut poſtea dicetur de beſtialitate ¶ Ad aliam dicendum eſt. ꝙ vſus ratiōis in incontinente: vel in itemperato non tollitur immo deprauatur: et ſi aliquomodo tolliť hoc eſt ex malicia voluntatis. ¶ Ad aliam dictū fuit ꝙ ira eſt paſſio naturalior. cuius tamen oppoſitum videbatur dictum fuiſſe in duodecima queſtione ſecundi libri: ſed ſi quis attente conſideret. totū concordat. ira enī dicitur naturalior: quia procedit a principio in nobis intimiori nature. ſcꝫ a corde ſicut dictum fuit. ſed concupiſcentia dicitur connaturalior/ſiue conuenientior appetitui quia cauſať ab obiecto conuenienti appetitui ſcḋm naturā. Eſt ergo cōnaturalitas. id eſt ſimilitudo nature in cōcupiſcentia inter obiectum ꝛ appetitum. que non eſt in ira. propter qḋ dictum fuit: ꝙ concupiſcentie operatio auget conatum: ꝛ hoc etiam probant rationes hic adducte: ꝛ nihil plus. ¶ Ad aliam dicendum eſt ꝙ ceteris paribus peccatū manifeſtius eſſet turpius. ſed ſi occultatio fiat in fraudem ad decipiendum: ipſa auget peccatū: ſic autē eſt de concupiſcentia que palam promittit maximā delectationē. ꝛ ſub ei⁹ ſpecie venenum ꝛ in aīam ꝛ in corpus infundit ¶ Ad aliam dictum fuit ꝙ cōcupiſcentia eſt iniuſtior ira ꝙ ipſa magis iniuſticie modum participat. ira enī de per ſe videť tendere in iuſtificationem. licet excedat nam iniurie repulſio: ꝛ punitio in quā tendit. ira videtur eſſe quedam iuſtificatio. ſed concupiſcentia ſpecialiť in venereis ſtatim: ꝛ ex directo videť tendere in iuſtificationē vir enī nititur mulierem que nullā ſibi fecerit iniuriam ſubuertere ꝛ trahere in peccatū valde fraudulenť: quia delectationē ꝛ amicitiam maximam pretendendo. Et ſic eſt finis queſtionis.

Queriť duo decío. vtrū

intemperātia ſit peior ꝙ̃ beſtialitas.
¶ Arguitur ꝙ nō quia ſicut ſe habet heroica ad tēperantiā in bono. ita be-

ſtialitas ad temperantiam in malo cum vtraqꝫ op ponatur vtriqꝫ. ſed heroica eſt melioꝛ. ꝙ tẽpantia ergo. ⁊c. ¶ Item habitꝰ quãtoplus recedit a medio virtutis. tanto eſt peioꝛ. ſed beſtialitas plus recedit a temperantia. ꝙ intemperantia qm̃ propter eius nimiũ receſſum tranſit limites humane conditionis: ideo ⁊c. Item cũ contradictoria debeant maxime diſtare in eodem genere. videtᷣ ꝙ habitus ille ſit peſſimꝰ qui contrariatᷣ optimo habitui. ſed beſtialitas cõtrariatᷣ optimo hitui. ſ. heroice. ideo ⁊c. ¶ Itẽ malũ ꝙ̃to eſt peiꝰ. tanto videtᷣ eſſe terribilꝰ. ſed beſtialitas eſt terribilioꝛ. vt dicit Ariſto.

Oppoſitum determinat ari.

Sciendum eſt ꝙ concupiſcentie: et delectationes diuiduntur ſm Ariſtote. quoniã alie humane alie inhumane. dicuntur autem humane ille que ſunt ciborũ: ⁊ potuum que cõſueuerunt ſumi ad hũanũ nutrimentum. Inhumane autem ſunt ciborum: ⁊ potuum non aſſuetorum. vt ſi homo comedit pueros: aut catos mortuos. Inhũane ergo concupiſcentie ptinent ad beſtialitatem. hũanarum autẽ quedã ſunt naturales: ⁊ genere: et magnitudine. Alie autem innaturales: aut genere: aut magnitudine: aut vtroqꝫ modo. Sunt autem naturales genere ⁊ magnitudine ciborum ⁊ potuũ: nec nimis delicate peratorum. nec in exceſſiua quãtitate ſũptoꝝ. Sed innaturales genere dicuntur ciborum ⁊ potuũ vltra modum delicate peratorum. Innaturales autem magnitudine ſunt ſi in nimia quãtitate ſumantur. concupiſcentie ergo hũane: ⁊ naturales pertinent ad temperantiã. humane autem innaturales pertinent ad intpantiam. Item ſciendum eſt ꝙ aliquis trahi poteſt ad cõcupiſcentias inhumanas multipliciter. vno modo per electionem propter peſſimam conſuetudinem ⁊ maliciaꝫ voluntatis. Alio modo propter orbitatẽ. id eſt ꝓpter defectum ſcꝫ ſenſuum interioꝛum. ſicut eſt in maniacis vel his qui fatui ſunt a natiuitate. Alio modo propter paſſionẽ. vt in mulieribus nouiter impregnatis in quibꝰ fumi aſcendentes ad caput ex retentis menſtruis inficiunt appetitum. vt quandoqꝫ velint comedere carbones: aut terram. Alio modo propter cõmunes egritudines. vt in febricitantibꝰ. nunc ergo ego puto ſi quis potẽs vti ratione trahatur ꝓpter maliciam voluntatis: ⁊ propter peſſimã aſſuetudinẽ ad concupiſcentias ihumanas: ꝙ ⁊ fiat i hoc beſtialis: ꝙ talis beſtialitas ſit peioꝛ ꝙ intẽperantia cõmunis. vt bene concludunt tres rationes in ꝓncipio queſtionis adducte. Sed ſi beſtialitas ꝓueniat aliis de cauſis. ego puto ſicut dicit Ariſto. ꝙ ipſa ſit terribilioꝛ ꝙ intpantia. ſed tamen minus mala. Dico aũt ꝙ terribilioꝛ quoniã aliquid ex eo dicitur terribile. qꝛ vehementem habet impetum: et efficitur terribilꝰ valde ſi fuerit inconſuetã beſtialitas aũt vehemẽtis eſt impetus propter nihil delibera⁻e. ſed vti ſenſu ſoluꝫ eſt etiã incõſueta. propter qđ poteſt in pauciſſimis inueniri. vt dicit Ariſtote. Sed ꝙ intemperantia ſit multo peioꝛ probat Ariſto. multum bene: quoniam peioꝛ eſt ille habitus qui deprauat hominez ſm partem ſuperioꝛem. ſcilicet intellectũ ⁊ voluntatem: ꝙ qui ſolũ deprauat partem ſenſualem. ſed beſtialitas deprauat partem ſenſualem: ⁊ non intellectum: ⁊ volũtateꝫ: qꝛ beſtialitas homo nõ habet vſum rationis: neqꝫ per conſequens electionis impeditus ab egritudine: vel infirmitate: vel orbitate: qui eñ non põt vti rõne et electione/ ipſe non põt vti eis male: proptᷣ quod intellectus ⁊ volũtas in eo manent vacui ab oĩ malicia vel bonitate morali. Intẽperãtia aũt corrũpit. i. deprauat ⁊ inficit intellectũ ⁊ voluntatem. Intemperatus enim male operatᷣ ex electione: ſicut ergo cibus venenoſus eſſet peioꝛ cibo neqꝫ bono neqꝫ malo: puta ꝙ nullius eſſet nutrimẽti neqꝫ nocumenti: ita voluntas intpati eſt peioꝛ ꝙ in homine beſtiali. Item prauitas animatoꝛum eſt peioꝛ prauitate inaiatoꝛum: ⁊ homo iniuſtus peioꝛ ꝙ iniuſticia: ſed humana malicia cuiuſmodi eſt intpantia ſe habet ad beſtialeꝫ ſicut aiatum ad inaiatum: ⁊ ſicut homo iniuſtꝰ ad iniuſticiam. ergo intẽperantia eſt peioꝛ. maioꝛ probatur. qꝛ prauitas quãto plꝰ habet de ꝓncipio directiuo. id eſt cognoſcitiuo: ⁊ ratiocinatiuo: tanto plus põt nocere ideo tanto peioꝛ ſeuiſſima enim ẽ iniuſticia habens arma. modo aiatum plus habꝫ de ꝓncipio cognoſcitiuo ꝙ inaiatum: ⁊ homo iniuſtus ꝙ iniuſticia: quoniã iniuſticia preciſe ſumpta eſt in appetitu ſine cognitione. homo aũt iniuſtus in ſe habet rationẽ oſtendentem iniuſticie moduꝫ ⁊ foꝛmam agendi male. minoꝛ autem paꝫ quia tẽperatus habet vſum rationis. beſtialis auteꝫ non vel abſqꝫ ſimilitudine aliqua poteſt ratio formari ſic: prauitas ꝙ̃to habet plus de ꝓncipio cognoſcitiuo: tanto peioꝛ ⁊ nocentioꝛ. proptᷣ qđ iuriſte: ⁊ vniuerſaliter viri litterati: ⁊ ſubtiles ſi deprauentᷣ ſiunt nocentiſſimi. Sed intẽperãtia plus habet de pꝛincipio cognoſcitiuo ꝙ beſtialitas. idõ ⁊c. ¶ Propter ſolutionem rõnum. ſciendũ eſt ꝙ heroica tẽperantia: ⁊ intemperatia ſunt habitus electiui: ⁊ ſimilitᷣ illa preuia beſtialitas quã peioꝛẽ eſſe diximꝰ intemperantia: ⁊ ita oẽs ille habitꝰ in eodem genere continentur ſcilicet in genere habitꝰ electiui in quo genere contrariantur extreme ſm bonum ⁊ malum heroica: ⁊ beſtialitas. propter qđ de iſta beſtialitate bene concludunt tres ꝓme rationẽs in principio queſtionis adducte ſicut dixi ꝓus. Sed beſtialitas alio modo accepta que ſcꝫ eſt ſine vſu rationis non eſt eiuſdem generis cum ꝓdictis habitibus cum ipſa non ſit habitus electiuꝰ. ideo nõ contrariatur heroice proprie. nec ſe habet intemperantiam in malo. ſicut heroica ad temperantiaꝫ in bono: nec beſtialitas recedit a temperantia ſm maliciam electionis: ſed per carentiam eius modo receſſus per carentiam non eſt peioꝛ ꝙ receſſus per maliciam: et ſic patet quomodo debeãt ſolui omnes rationes. Et ſic eſt finis queſtionis.

duplices concupiſcẽtie humane ⁊ inhumane

cõcupie hũane tã naẽales ꝙ innaturales pertinent ad temperantiã vel intpantiã.

Triplr aliqs trahitur ad paſſiões ihũanas

Rões arguit. ꝙ peioꝛ ſit itẽpantia ꝙ beſtialitas qđ verũ ẽ de aliqua

diſtictio ꝓ ſolutione rõnũ.

Queritur decio tertio.

Utrum continentia ſit habitus melioꝛ ꝙ perſeuerãtia? Arguitᷣ ꝙ nõ: qꝛ idem nõ eſt melius ſeipſo: ſed continentia ⁊ perſeuerantia videtᷣ eſſe idem habitus probatio quia idem videtur eſſe habitus circa cõtraria paſſiones. contrarioꝛum enim eodem eſt diſciplina. et nos videmus ꝙ eadem eſt fortitudo circa timores ⁊ audacias: ſed continentia et perſeuerantia ſunt circa contrarias paſſiones: ſcilicet circa delectationes ⁊ triſticias tactus: vt vult Ariſtoteles. ¶ Et confirmatur quia continentia et perſeuerantia ſe habent ad temperantiam ſicut habitus imperfecti ad perfectam: modo non videtur ratio quare circa delectationes et triſ

ſticias tactus debeant eſſe diuerſi habitus imperfecti: magis ꝙ diuerſi ꝑfecti: ⁊ tamē circa eas ponitur ſolus habitus perfectus ſcilicet temperantia. ideo ⁊c. ¶ Item ſecundo huius circa difficilius ſemper ars fit ⁊ virtus: etenim bene melius in hoc: ſed pſeuerantia videtur eſſe circa difficilius quoniā ipſa eſt circa triſticias ⁊ continentia circa delectationes: dicitur autē in tertio huius ꝙ difficilius eſt triſtia ſuſtinere ꝙ a delectationibus abſtinere ergo perſeuerantia eſt laudabilior.

Oppoſitum determinat ari.

Opoꝛtet primo videre conuenientiam ⁊ differentiam inter continētiam ⁊ pſeuerantiam ⁊ opoꝛtet ſupponere quid eſt quod dicitur per nomen. cum hoc ſit ad placitū. Vult ergo Ari. ꝙ perſeuerātia ſic opponitur molliciei ſicut continētia incontinētie: ⁊ ꝙ mollicies ⁊ pſeuerantia: ſicut continentia et incōtinentia. ſunt circa eandē materiam tēperantie ⁊ intēperantie: ſcʒ circa delectationes tactus ⁊ guſtus in cibis ⁊ potibus et venereis actibus ⁊ circa triſticias his delectationibus oppoſitas: ſed continentia ⁊ incōtinentia circa delectationes. perſeuerantia vero ⁊ mollicies circa triſticias: hec omnia dicit Ariſtoteles ſm propꝛium vſum nominum in ideomate ſuo. ¶ Sed ſtatim contra hoc obiicitur: quia dicit Ari. luſiuum eſſe mollem ⁊ tamen delectationes luſiue non ſpectāt ad materiaʒ tēperantie vel intemperantie: ſed ad materiaʒ eutrapelie que eſt circa ludos: vnde tertio huius capitulo de temperantia videtur. Ariſtote. excipere a materia temperantie omnes delectationes luſiuas. puta in narratione fabularum in melodiis ⁊ in gymnaſiis ergo perſeuerantia et mollicies non ſunt circa eandem materiam tēperantie ⁊ intemperantie. Solutio credo ꝙ ſicut cōtinentia ſm quid ſiue large ſumpta eſt circa delectationes alias circa quas alie ſunt virtutes a tēperantia. ita concederet Ariſtoteles: ꝙ perſeuerātia ⁊ mollicies ſm quid ſiue large ſumpte ſunt circa alias triſticias circa quas ſunt alie virtutes. immo forte quod in ideomate noſtro nos ita communiter vtimur nomine perſeuerantie circa materiam foꝛtitudinis: ſicut circa materiam tēperantie propter quod foꝛte Tullius perſeuerantiā poſuit partem eſſe foꝛtitudinis in rethoꝛica ſua: ſed non eſt vis cū nomina ſignificent ad placitum ſicut dixi. ponamꝰ ergo circa quācūqʒ materiā cuiuſqʒ virtutis ꝙ incōtinentia ſit ſm quā contra iudicium rationis operamur mala ꝓpter iſequi delectationes. mollicies aūt ſit ſm quā a bonis operibꝰ recidimꝰ vel etiā delectationes inhoneſtas ꝗrimus propter fugere triſticiam: continentia autē ⁊ perſeuerātia ſicut ſm quas tenemur in bono rationis ſuperando tractuʒ delectationis vel triſticie: ⁊ tunc dicam cuʒ luſiuus dicatur ille qui in ludis immoꝛando excedit. ꝙ hoc poteſt eſſe dupliciter. vno enim modo poteſt aliquis inſiſtere ludis propter delectationē pꝛincipaliter que in ludo eſt ⁊ ita luſiuus magis propꝛie diceretur incontinēs ꝙ mollis cum incontinentia dicatur reſpectu delectationis. Aliomodo poteſt inſiſtere ludis propter fugere triſticiam ⁊ requieſcere a laboꝛe: non volendo tamen ocioſum eſſe ex toto eo ꝙ totalis ocioſitas nō eſt delectabilis: ⁊ ita luſiuus dicitur mollis magis ꝙ incontinens et ſi ſm Ariſtote.

[Left margin:] dupľr poteſt quis excedere i ludo. ſ. ꝓpter delectationē ⁊ ꝓpť fugiēdaʒ triſticiaʒ

nos vocemus molliciem ſimpliciter eam que eſt circa triſticias ſpectantes ad temperantiam et molliciem ſm quid que eſt circa materias aliarū virtutum tunc opoꝛtet videre ad cuius virtutis materiam ſpectet illa triſticia propter cuius fugā ludis inſiſtimus: et tunc ſm materie exigētiam dicemus illum mollem eſſe vel mollicie ſimpliciter vel mollicie ſm quid. Si ergo continentia circa materiam temperantie: que propꝛie eſt circa delectationes comparetur ad perſeuerantiam circa materiam foꝛtitudinis: que eſt magis circa triſticias: dicemus ꝙ eodē modo comparabuntur adinuicem ſicut temperātia ad foꝛtitudinem: de qua comparatione ſatis dictum fuit in precedentibꝰ. Sed ſi comparemus eas adinuicem ambas circa materiam temperantie. ſicut Ariſtoteles videtur eas comparare. videtur mihi pꝛimo ꝙ nō ſint habitus diſtincti ſm ſubſtantiam ipſius habitus ſed ꝙ ſint diſtincti ſm moduʒ illum ſm quem diximus in libris pꝛioꝛibus eandem virtutem in ſpecie diuidi in multas partes: quod hic reiterare non opoꝛtet. ſicut enim de virtute temperantie diceremus ꝙ eadem virtus exiſtens ſubſtantialiter poſſet tamen intelligi vel in oꝛdine ad delectationes vel in oꝛdine ad triſticias. et ſm illos conceptꝰ diuerſos nomina poſſent et diuerſa iponi. Ita poſſemus dicere de habitu temperantie incompleto: qui nundum ad plenum et vicit tractum paſſionum: idem enim exiſtens ſm ſubſtantiam vocatus eſt in oꝛdine ad triſticias pſeuerantia hanc autem identitatem ſubſtantialem continentie ad perſeuerantiam ⁊ incontinentie ad molliciem notauit Ariſtoteles: bene cum dixit ꝙ non ſolum delectabilium perſequens ſuperabundantias: ſʒ et triſtium fugiens eſuriei ⁊ ſitis ⁊ caloꝛis ⁊ frigoris dicitur incontinens ſimpliciter et non ſm appoſitionem: hoc tamen non obſtante bene querendum eſt ſm ꝙ iſtarum rationū maioꝛ ſibi debeat attribui nobilitas de quo cum Ariſtote. dicendū eſt ꝙ continentia laudabilioꝛ eſt ꝙ perſeuerantia hoc eſt dictu ꝙ ille habitꝰ dicitur laudabilioꝛ ſm ꝙ eſt circa delectatiōes ꝙ ſm ꝙ eſt circa triſticias hoc enim Ariſtoteles intendit pꝛobare ¶ Ad cuius euidentiam ſciendum eſt ꝙ obiecta materialia temperātie ſicut cibi et potus ⁊ venerei actus inferunt appetitui delectationem per ſui preſentiam: ⁊ triſticiam per ſui abſentiam: nam circa cibos et potus appetitus non videtur triſtari niſi propter abſentiam ipſoꝛuʒ: ſic enim triſtatur mollis vel intemperatus de ſuſtinendo ſitim vel famen modicam vel de non habendo cibaria delectabiliſſima vel inſuperabundantia. Arguitur ergo ſic. maioꝛis potentie eſt vincere ꝙ non vinci: ſed continentia conſiſtit in vincere: et perſeuerantia in non vinci ideo ⁊ cetera. maioꝛ videtur nota per ſe minoꝛ declaratur quoniā vincere conſiſtit in repellendo inimicos. in poſſe autem ſuſtinere eos non conſiſtit vincere ſed nō vinci: ſed delectationes circa quas eſt continentia non opoꝛtet ſuſtinere ſed repellere. ergo ⁊ cetera. triſticias autē circa quas eſt perſeuerantia non opoꝛtet repellere ſed ſuſtinere: ꝓpter qđ pſeuerans eſt tanꝙ nō victus ɔtinēs aūt eſt tāꝙ victoꝛ ¶ Sʒ iſta ratio non videtur valere qꝛ ſequeret ꝙ aggreſſus eſſet nobilioꝛ actꝰ foꝛtitudinis ꝙ expectatio: cuiꝰ oppoſitum determinabat in tertio libꝛo. cōſequētia

[Right margin:] cōtinētia ⁊ pſeuerātia circa eādē materiā non ſūt habitus diſtincti

patet:qꝛ expectatio videt̃ eſſe ad ſuſtinendū ⁊ ſic ꝓpter non vinci:aggreſſus autē videt̃ eſſe ad repellandum ⁊ ita ꝓpter vincere. Ad hoc reſpondendū eſt ꝙ vincere ceteris paribus eſt potenti⁹ ꝗ̃ nō vinci ⁊ laudabilius:ſed circa materiam fortitudinis cetera non ſunt paria.bene eñ aggredi et vincere reſpicit inimicos debiliores expectare aūt et non vinci reſpicit fortiores ſicut dictū fuit in tertio libro. ꝓpter qḋ expectatio eſt actus laudabilioꝛ.qꝛ difficilioꝛ econtra autē eſt in ꝓpoſito.nam delectationes quas oportet reppellere ſunt fortioris impetus ꝗ̃ triſticie quas oportꝫ ſuſtinere. ꝓpter hoc ꝙ obiectū vt dictū fuit infert delectationē ꝑ ſui pñſentiam:⁊ triſticiā ꝑ ſui abſentiā:obiectū autem innatū eſt mouere fortius pñs ꝗ̃ abſens.vñ rō continentie ſpecialr̃ ⁊ ꝓpriiſſime attendit̃ in hoc ꝙ delectabilius pñtatis homo ꝓpt̃ delectationē nō vtitur eis plus aliter ꝗ̃ opꝫ.rō vero perſeuerātie magis attenditur in hoc ꝙ delectabilib⁹ abſentibus homo ꝓpter triſtitiā de abſentia illoꝝ non mouetur ad querendū ea plus vel magis ꝗ̃ oportet.modo nō ē dubiū ꝙ fame vel ſiti vel appetitu coeūdi ⁊ hmōi parib⁹ exiſtentib⁹ facilius eſt non querere cibum delicatū vel non querere laſciuam mulierē:ꝗ̃ nō vti inuētis.pñtia nāq̨ obiecti auget cōcupiſcentiam ⁊ ex hoc videt̃ euidenter ꝙ cōtinentia ſit laudabilioꝛ ⁊ circa difficilius ꝓpter duo:pmo qꝛ habet agere contra fortiorē inimicū. ſcdo quia oꝫ non ſolū non vinci ab [illegible] eo ſed vincere ipſum.Ex dictis aūt apparet quid [illegible] ſit reſpondendū. Ad primā rationem ⁊ ſimiliter ad ſcdā ꝫ.nā illa propoſitio difficilius eſt triſticias ſuſtinere ꝗ̃ a delectationib⁹ abſtinere : veritatē ſuā habet vbi triſticias cauſat̃ ꝑ preſētiā obiecti ſicut eſt in actib⁹ fortitudinis.multo nāq̨ eſt difficilius ſuſtinere triſticiā vulnerū et laboris i bello ⁊ timoris mortis: ꝗ̃ a delectatiōib⁹ ſuperfluis abſtinere : ſed de tali triſticia nichil ad propoſitum ⁊c̃.

duplici rōe cōtinentia eſt laudabilioꝛ ꝗ̃ ꝑſeuerātia intēperātie.

Queritur decio quarto

Utrū intēperantia ſit peioꝛ ꝗ̃ incōtinētia. videt̃ ꝙ nō ſicut arguit Ariſt. qꝛ q̇ malum agit non ſuaſ⁹ ſed diſſuaſus deterioꝛ eſt eo q̇ ſuaſus agit: eſt eñ min⁹ ſanabilis:nam qui ſuaſus agit diſſuaſus abſtinebit.ſed intēperatus male agit ſuaſ⁹ a ratione in itemperato eñ rō ⁊ electio ꝯcordāt paſſioni incōtinens aūt agit diſſuaſus hñs eñ rectam rationem egredit̃ ab ea ⁊ agit ꝯtra eam.ideo ⁊c. ¶ Item cū Ari'.duplicē ponat incontinētiam ſcꝫ priuolationē que propter cōſiliari ſeqtur paſſionē ⁊ debilitatē q̄ ꝑcōſiliatis nō imanet propt̃ paſſionem inter quas.Ariſtoteles ponit priuolationem rem eſſe meliorem ſiue minus turpem:videt̃ ſi intemperantia eſſet turpioꝛ ꝗ̃ incontinentia : ꝙ ipſa magis deberet aſſimilari incontinentie turpiori ſcꝫ debilitati:ꝗ̃ incōtinentie meliori ſcꝫ priuolationi.ſed hoc eſt econtrario.magis eñ videtur aſſimilari priuolationi qm̄ intemperat⁹ ſtati ſine deliberatione preuia ſequitur paſſionem.ideo.⁊c.

duplex incōtinētia

Oppoſitū vult Ari. ⁊ arguitur

qꝛ ſicut temperātia ſe habet ad continētiam in bono ita itēperantia ad incontinētiam in malo:ſꝫ tꝑantia eſt melioꝛ vt dictū fuit prius:ergo intemperantia eſt peioꝛ.Et ꝯfirmat̃:qꝛ dictū fuit pri⁹ ꝙ cōtinentia ⁊ incōtinētia ſunt īfra limites ꝟtutis et malicie.ſ.tꝑantie ⁊ intꝑantie:propt̃ quod incōtinētia videt̃ eſſe min⁹ turpis/ cū min⁹ recedat a tꝑātia Ariſt.ſufficiētiſſime detīminat illā q̄ſtionē in textu ideo non formā alia cā niſi rōnes ipſi⁹ exponendas dicit ergo Ariſ.ꝙ intēperantia eſt multo peioꝛ.qḋ probat̃.pꝛimo:qꝛ ille peioꝛ q̇ de malis operib⁹ ſuis non eſt penitens / ꝗ̃ ille q̇ eſt penitēs:qm̄ ſtati manifeſtū eſt ꝙ ille qui nō eſt penitēs magis voluntarie male opat̃ ⁊ pctm̄ eſt tāto maius ꝗ̃to eſt magis voluntariū:ſed intꝑatus nō eſt penitēs eo ꝙ rō et volūtas ꝯcordes ſunt appetitui ſenſitiuo:incontinēs aūt penitēs.ꝓpt̃ hoc ꝙ extra paſſionē cognoſcit ſe male egiſſe. Scdo illa infirmitas eſt peioꝛ q̄ eſt inſanabilioꝛ:ſed intꝑantia eſt inſanabilioꝛ cum nō ſit penitiua.et īpoſſibile eſt vel difficillimū non penitentē de pctō abſtinere:ꝑ pñiam aūt fortificantur intellect⁹ ⁊ volūtas in deteſtando pctm̄:fortiores aūt facti poterūt reſiſtere paſſioni: vt in ei⁹ aduentu nō ſuccūbant. Itē malicia ꝯtinua eſt peioꝛ ꝗ̃ non ꝯtinua.ſꝫ intꝑantia eſt malicia ꝯtinua: qm̄ intēperat⁹ in paſſiōe ⁊ extra hꝫ corruptas rōnē ⁊ electionē.cōtinētia aūt non ē nō ꝯtinua:qꝛ rōnē ⁊ electionē rectas hꝫ extra paſſionē: alit̃ non eſſet penitiuus.vñ ꝓpter hmōi cōtītatē intꝑantie ⁊ diſcontinuitatē incōtinentie Ari intꝑantiā aſſimilat ydropiſi ⁊ ptiſi.incontinentiā aūt epilentie. q̄ quidem aſſimilatio valde rōnabilis eſſe videt̃ : in ydropiſi eñ eſt ab humore ꝯtinua corpis depreſſio:cui maxime guloſitas aſſimilat̃:in ptiſi vō eſt corpis cōtinuus ardoꝛ: cui luxuria maxie videt̃ aſſimilari. Imo etiā tota intꝑantia : intꝑatus eñ ſemꝑ ardet ſuꝑ cibos ⁊ pot⁹. in epilentia vō cerebꝛū opilatur vñ ⁊ ad terrā cadit epilēticus:⁊ pro tūc ſenſu ꝑuat̃ ita in incōtinente ꝯcupiſcentia opilat rōnē vt decidat a rectitudine iudicij: ⁊ in particulari iudiciū rectuꝫ amittat. ¶ Quarto arguit̃ ſic.malicia ſm̄ quā pctm̄ latet eſt peioꝛ ꝗ̃ illa ſm̄ quā non latet: ē eñ inſanabilioꝛ. vñ Seneca ep̄la ep̄lam tuā ad lucillū dicit ideo difficulter ad ſanitatē peruenimus qꝛ nos egrotare neſcim⁹.⁊ ep̄la quid non pōt:dicit ſicut ſomniū narrare vigilātis eſt:ita vitia ſua cōfiteri ſanitatis iudiciū eſt . ¶ Itē ep̄la per eam dicit oīa vitia in apto leuioꝛa ſunt:morbi tūc ad ſanitatē inclināt:cū ex abdito erūpunt/ ac ſuā vim proferunt ⁊ auariciā itaq̨ ⁊ ambitionē ⁊ cetera mala mentis humane tunc ꝑniciosiſſima ſcias eſſe cum ſibi lata ſanitate ſubſidūt : ſed ſm̄ intꝑantiā pctm̄ latet:cū nec ante nec poſt intꝑatus ad rectitudinē iudicij reuertat̃ ſm̄ incōtinentiā vō latet ꝓpter reuerti ad rectū iudiciū:ideo ⁊c. Sed ꝯtra maiorē illius rōnis obijcit̃ per vnā ꝯſiderationē .j.rethoꝛice nā bona q̇ nō latent pñtia ſunt melioꝛa ꝗ̃ q̄ latent: ergo ꝑ locū a cōtrario mala q̇ non latent preſentia ſunt peioꝛa ꝗ̃ que latent. Et confirmat̃:qꝛ quanto aliquis eſt peioꝛ ⁊ obſtinatoꝛ in malicia: tanto minus verecundat̃ palā peccare : ergo ſm̄ maiorem maliciam pctā min⁹ latent. Et ꝑ hoc obijcit̃ cōtra minorē:qꝛ intꝑatus minus verecundat̃ inhoneſte ſeq̇ cibos ⁊ potus palā ꝗ̃ incōtinens:ideo ſm̄ icōtinentiā pctm̄ magis latet. Solutio: breuiter dicēdum eſt ꝙ illa malicia eſt maioꝛ cui⁹ opus magis apparet eſſe malū apud bonos q̇ rectū habent iudiciū.ſed malicia tāto eſt peioꝛ ⁊ iſanabilioꝛ quāto eius opus minus apparet eſſe malum apḋ operantem:qꝛ quanto ille plus habet rōnem ⁊ electio

ꝓbat ꝙ intꝑātia ſit peioꝛ cōtinentia.

intꝑantia aſſimilat̃ ydropiſi ⁊ icōtinētia epilētie.

nem corruptas. ꝛ ſic procedunt ratiões hinc inde ¶ Quintó arguit: ſic peiores ſunt ꝗ pconſiliati ꝛ preeligẽtes malaꝫ electioné agũt. ꝙ qui nec preconſiliati nec preeligẽtes ducũtur ꝑ paſſionem ad agere male ſũt eni magis per oïa corrupti ꝛ peccatum eoꝝ eſt magis voluntarium: ſed itemperati magis ſunt preconſiliati ꝛ preeligẽtes ꝙ incõtinẽtes agunt eni intemperati ſm electionem. incontinẽs aũt nõ ſed ſm paſſionem. ideo ꝛc. ¶ Sed alicui videreť ꝙ minor illius rõnis eſſet falſa: intemperatus eni oſtenſo delectabili nõ petit cõſiliũ ſed ſtati mouetur ad fruitioné. ſtatuit eni ſibi delectationem tanꝙ finẽ vite cõſilium aũt non eſt de fine. Ex hoc poteſt argui ꝙ icontinẽtia ſit peior: quia aſſimilatur icontinentia debili: ꝗ bene preconſiliatur ꝛ nõ imanet conſilio. Intemperantia aũt aſſimilať ptiuolanti ꝗ ſine preconſilio operať ꝛ Ariſt. ponit debilem eſſe peioré ptiuolante. Ad primum ſi … dici põt ꝙ itemperat⁹ ꝗ plene corruptus eſt ſ… tellectum ꝛ ſm voluntateꝫ ſtati ſine conſilio nouo … l deliberatione noua ſeqtur delectationeꝫ cum ꝑ malam aſſuetudiẽm corruptus fuerit per ſeſequi ſepe delectationes ihoneſtas ſm cõſilium et deliberationeꝫ electióeꝫ. ꝙuis ergo itẽperat⁹ non cõſilietur neqꝫ deliberet i operãdo ſm itẽperantiã tamẽ habitus illum ꝑ quem operať acquiſiuit per prauas cõſiliationes deliberationes ꝛ electiões. et iterũ ſi intemperat⁹ non conſiliať de inſequẽdo delectationes: tñ conſiliatur ꝛ deliberat cum maxĩa ſollicitudie de medijs que per poſſit frui delectationib⁹: ꝛ iterum multo turpius eſt aliquid turpe ſibi ſtatuere in finem: ꝙ de eius acceptatione formidaret ſuper hoc conſiliari ꝛ deliberare. Ad aliam dicendũ eſt ꝙ impreconſiliatus ſequẽs prauaꝫ delectationé põt eſſe tripſr Unomodo qꝛ ad hoc é aſſuet⁹: ꝛ iſte eſt intemperatus ꝛ peſſim⁹ quia ſi eſſet pconſiliatus operareť ſm conſiliũ idem ꝛ pei⁹. *Tripſr ipconſiliat⁹ ſeqtur delectationem.* Secundomodo qꝛ non põt vti conſilio propť prauam natiuitatem vel egritudinem. ꝛ iſte diciť beſtialis vel incontinens beſtialis. nõ ſimpliciť Tertio mõ qꝛ cito motus nõ attendit circũſtãtias cauſantes turpitudiné: quas ſi attendiſſet non feciſſet malũ. ꝛ iſte eſt qué Ari. vocat ꝑuolentem: q᷑ii eſt oibus alijs minus malus: ſi eni conſideret ꝛ de cõſiderando aſſueſcat: ſtatim ſaluabitur ꝛ fiet valde bonus. et cum hoc ipſe faciliter aſſueſcit de conſiderando quia penitiuus eſt ꝛ de turpitudine facti ꝛ de inconſideratione. huic auté minime aſſimilatur intẽperat⁹: ꝗ ſi oia puideat. tñ ſemper turpitudini adherebit. ſi quis autem illum vocare vellit ꝑuolentem: qui nec conſiderat nec ſi conſideraſſet abſtinuiſſet: dicam ꝙ ille eſt peior ceteris et proximus intemperato. ¶ Item ſexto arguitur ſic ille eſt peior: qui ex debili paſſione mouetur ad male agendum: ſed itemperatus ex debiliſſima paſſione imo ſine paſſione quoniam ſine fame et ſiti querit cibos ꝛ potus ꝛ multum triſtatur ꝙ amplius comedere non poteſt. ¶ Item ſeptimo peior eſt ꝗ per habitum prauum praua operatur ꝙ qui ſine habitu praua operatur propter paſſionem. pmus enim eſt ſimpliciter prauus: ſcðs autem nõ: ſꝫ intemperat⁹ operať praua ꝑ habitũ prauũ. icõtinẽs aũt non habet habitum prauũ: ſed operatur propter paſſioné aliter extra paſſioné non rediret ad rectitudiné iudicij ideo ꝛc. *Incõtinẽtia nõ eſt habit⁹ ſꝫ* ¶ Debes ergo notare ꝙ incontinentia nõ eſt habitus proprie: ſed eſt diſpoſitio quedam ad habituꝫ imo cum incontinẽs extra paſſionem habeat rectã electionem: videtur ꝙ ipſe ſit diſpoſitus ad tẽperantiam: ſed hoc eſt diſpoſitione nullius firmitatis: propter quod cadit in aduentu paſſionis ideo forte videtur ꝙ incontinentia magis attendi debeat ex infirmitate quadam bone diſpoſitióis ꝙ ex diſpoſitióe mala que eſt ſicut quedã pars habitus mali ſiue tanꝙ habitus malus imperfectus: ꝛ non eſſet inconueniens dicere ꝙ multi ſint gradus incõtinentie vna quedam que fit solũ propter infirmitatem bone diſpoſitionis: ꝛ alia peior que fit per diſpoſitioné poſitiuam inclinantem ad malũ. *diſpoſitio. Incontinẽtia eſt poti⁹ ex ĩfirmitate bõe diſpõnis ꝙ ex mala diſpõne. du͡o gradus ĩ contiñetie.* ¶ Iteꝫ octauo arguitur. ſic ille eſt peior qui ſuaſus a ratione male operatur. ꝙ qui nõ eſt ſuaſus: qm̃ primus habet rationem depꝛauantem et ſcðs non. ſed intemperatus operatur ſuaſus a ratione ꝛ incõtinens non. ideo ꝛc. ¶ Item nono arguiť ſic ille eſt minus malus qui de falſa credulitate ſua eſt cito transcredibilis ꝙ qui non ſꝫ incontinens de illa falſa credulitate ꝙ habet in paſſione eſt faciliter reducibilis: quia reuertitur ceſſante paſſióe. ¶ Ultimo arguitur ſic. ille qui habet rectã eſtimationem circa principia practica: melior eſt eo qui habet eã corruptã iudicat eniꝫ oẽs oportere iprohibite ſequi delectationes tanꝙ hoc ſit ſimpliciter bonũ ꝛ honeſtum. incontinens aũt illam eſtimationeꝫ nõ habet corruptam: ſed ſit inhoneſtũ eſſe ꝛ maluꝫ ſequi multas delectationes: ad quamcū ſcientiam non plene aduertit aduenientе paſſione ideo ꝛc. ꝛ omnes iſtas rationes facit Ariſtoteles.

¶ Ad rationes. ergo dicẽdũ

ad primaꝫ ꝙ aliquis poteſt eſſe ſuaſus de agendo aliquod malũ dupliciter. vnomodo per alterum proponentem ſibi cauteloſe rationes aliquas apparentes ꝙ hoc facere ſit bonũ. et ſic concedendũ eſt ꝙ ille ſit deterior qui diſſuaſus agit malum ꝙ qui ſuaſus. *dupſr aliquis é ſuaſus ad aliquid.* Aliomodo per ſeipſuꝫ ſcꝫ per propriã rationem. ꝛ hoc iteruꝫ poteſt eſſe dupliciter Uno modo ꝙ ſit ſuaſus tale quod eſt malum eſſe bonũ propter ignorantiam circunſtãtiarum reddentiũ opus malum: quas ſi vidiſſet. recte iudicaſſet ꝛ talis adhuc non operatur ex malicia: ſed ex ignorãtia vel inuincibili vel ſupina. *dupſr aliquis é ſuaſus ꝑ ſeipſꝫ* ¶ Aliomodo ꝙ oĩbus ſibi notis exiſtentibus circunſtantijs iudicet quod eſt bonum eſſe malum: ꝛ talis eſt malus ſimpliciter ꝛ ſm totam aiam corruptus: vnde ſic melior eſt diſſuaſus ſm enim iſtum modũ ſuaſionis et diſſuaſionis pcedebat octaua rõ et etiã vltima Ari. ¶ Alia ratio ſoluta fuit in poſitióe ſcꝫ in ſolutione ſcðe obiectionis adducte pri⁹ cõtra quintam rationem. Et ſic eſt finis queſtionis.

Queritur decimo quinto.

Utrum imanſiui opiniõibus proprijs ſint vituperabiles ¶ Arguitur ꝙ non qꝛ reſpondens in diſputationibus maxime laudatur ſi bene ꝛ fortiter ſuſtineat poſitam opinionem ꝛ maxime vituperatur. ſi ad redargutionem ducatur videlicet opinionem poſitã negando vel eius oppoſituꝫ concedendo. ¶ Item aliquis nõ videtur opinioni proprie imanere: niſi propter fortitudineꝫ rationis ſꝫ fortitudini rationis in manere eſt laudabile. cum hoc ſit veritati initi quã ſanctum eſt pro honora

re vt dicitur pꝛimo huius ideo ꝛc. ¶ Item egre=
di ab opinione pertinet ad molliciam ⁊ inconſtan
tiam. que ſunt vituperabiles non egredi vero: ſed
perſeuerare in opinione pertinet ad perſeuerantiā
et continentiam que ſunt laudabiles ideo ꝛc̄.

Oppoſitū dicit Ari. qꝛ tales

vocat indiſciplinatos ⁊ agreſtes ⁊ magis ſimiles
incontinentibus q̄ꝫ continentibus. ¶ Aliq̄ qui ſta
tim dicunt ꝙ imanere falſis opinionibus eſt vitu
perabile. ⁊ veris laudabile ſed forte non eſt malū
plus diſtinguere quāuis eīn ſit ſimpliciter bonuꝫ
veris opinionibus ⁊ malum imanere falſis. tamē
propter circunſtantias ⁊ modū imanendi aliquis
poſſet male imanere veris ⁊ bene falſis. ¶ Nam
imanere poteſt aliquis opinionibus ſuis: propter
multas cauſas. pꝛimo propter efficaciaꝫ rationis
et hoc eſt ſemꝑ laudabile ⁊ non imanere vitupera
bile. ⁊ malū ſiue opinio fuit vera ſiue falſa voco eī
rationē efficacem que circunſtantijs oibus paſſio
nibus attendi attentis iudicat recte ſm̄ exigentiā
ipſarum. licet concluſio iudicata ſit falſa propter
inuincibilē ignorantiā alicuius circūſtātie. verbi
gratia licet iudex ꝑ falſos teſtes fuerit informa=
tus de falſo ꝓſuppoſita tn̄ omni debita diligentia
de inq̄ſitione veritatis in examinatiōe teſtiū ⁊ a=
lijs nō erit vitupabile ſꝫ laudabile tali iformatiōi
imanere q̄ꝫdiu veritas nō poterit aliter apparere
cuius ratio eſt qꝛ nullū habemus principiuꝫ vite
noſtre humane directiuū niſi rationem tātum vel
reductum in rationem ſi ſit poſterius ratione vel
vtens ratiōe tanq̄ꝫ mediatrice ſi ſit pꝛius ratione
ergo rationi diligenter imanere opoꝛtet. ¶ Secū
domodo aliquis poteſt aliquā habere opinionem
et imanere ei propter maliciā. ⁊ hoc eſt ſemper vi=
tuperabile ⁊ malum ſm̄ eīn maliciam nichil bene
operatur ſic namq̄ꝫ tyꝛanus immanet opinioni ꝙ
ſit rapiendū et intēperat⁹ ꝙ ſit mechandū ¶ Ter
tio modo poteſt aliquis habere opinionem ⁊ ei i=
manere propter paſſionem ⁊ hoc iterum eſt vitu=
perabile ſi paſſio ſit inata cōiter iclinare ad opus
turpe hoc eīn eſſet propinquum malicie. Si autē
paſſio cōmuniter inclinet ad opus bonuꝫ ſicut eſt
amoꝛ filioꝛum vel parentum adhuc non eſt bonuꝫ
imanere opinioni pꝛincipaliter propter paſſioneꝫ
quoniā paſſionē cōtingit habere exceſſum vitupe
rabilem ſm̄ quem poſſet aliquis opinioni falſe et
vituperabili imanere ſicut recitat Ariſt. in iſto ſe=
pꝛimo de nyobe q̄ propter amoꝛem nimiū filioꝛuꝫ
opinata eſt eos preferendos eſſe dijs. ſed imanere
opinioni non eſt vituperabile imo laudabile ſi ra=
tio fuerit cauſa pꝛincipalis imanendi ⁊ paſſio cuꝫ
cauſa. ſi enim ratio non vteretur aliquando paſ=
ſionibus ille eſſent nobis date fruſtra natura aut
nichil fruſtra facit ꝓpter hoc dicitur in tertio hu
ius ꝙ foꝛtitudo operaꝛ ⁊ furoꝛ cooperaꝛ. vn̄ etiaꝫ
dicitur in ſeptimo huius nō enī oīs q̄ ꝓpter dele=
ctationē aliquid operatur eſt intēperatus ſiue pra
uus ſiue incontinens. ſed qui ꝓpter turpitudineꝫ
ſibi autē accidit turpitudo qꝛ non regitur ratione
¶ Adhuc in ſpeciali aliquis poteſt imanere opi
nioni ꝓpꝛie ex eo ꝙ eſt ſua ita ꝙ ſi eſſet alteri⁹ nō
imaneret ei. ⁊ hoc eſt vituperabile ⁊ maluꝫ de hoc
eīn modo loq̄tur. Ariſ. tales enī ſunt indiſciplina
ti: qꝛ ab alijs inſtrui dedignantur. ⁊ ſunt egreſtes
quia nec in opinionib⁹ nec ꝑ conſeq̄nens in vita vo

aliq̄s po-
teſt ima=
nere ſuis
opionib⁹
mltiplici
ratione.

lunt alijs cōfoꝛmari ergo ſunt vituperabiles Ite
rum vituperabile eſt ⁊ non eſſe perſuaſibileꝫ ratio
ne ⁊ duci paſſiōe. tales aūt non ſunt perſuaſibiles
ratione imo triſtanꝛ audire contraria ſuis opinio
nibus ⁊ abſq̄ꝫ conſideratione aliqua negant totū
q̄ tamen non minus q̄ꝫ alij dicunꝛ a delectationib⁹
ſicut dicit ariſto. Item tales non aſſimilantur cō=
tinentibus ſed potius icontinētibus vel intēpera
tis qm̄ ſicut intemperatus propꝛ delectationeꝫ in
cibis. ⁊ triſticiam de abſentia ipſoꝝ non poteſt per
ſuaderi rōne. ſic iſti propter delectationem in pro
prijs ſententijs ⁊ triſticiam in cōtrarijs ⁊ tales cum
ꝓfundi fuerit igenij ſūt periculoſi valde ſi q̄d eīn
falſi dicāt aliq̄n volētes illud ſemꝑ ſuſtinere nitū
tur ad palliandū adducere ꝓbabilitates ⁊ vias ex
traneas ⁊ multa coꝛrūpūt pꝛīcipia aliq̄n ꝑ ſe nota
radix huius vicij eſt ꝙ nos opera noſtra nimis pla
cem⁹ nobis. qua q̄dē radix infinitoꝛū maloꝛum eſt
initiū ſicut pulchꝛe declarat Seneca epiſtola ma
gnam ad lucilliū dicens illud p̄cipue impedit ꝙ ci
to nobis placemus ꝛc̄. vide reſiduum ſi vis.

amoꝛ ſui
mlta coꝛ
rūpit iu=
dicia.

Ad rationes ergo dicendum

eſt Ad p̄mam ꝙ rñdens in diſputatione pro poſſe
debet ſuſtinere ſuā poſitionem nō vt illi p̄ter mo=
dū adhereat ſi apparuerit irrōnabilis ſed vt hinc
vel inde veritas eluceſcat ⁊ tūc ſi rō docuerit pro=
pꝛiam opinionē. dimittat. ¶ Ad aliā dicenduꝫ eſt
ꝙ alijs de cauſis multis imanere contigit ꝓpꝛijs
opīonibus ſicut dictū fuit. ¶ Ad aliā dicendum
eſt ꝙ immanere opinioni ꝓpter efficaciam rōnis
ſpectat ad cōtinentiam ⁊ perſeuerātiam egredi aūt
ꝓpter paſſionē ad icontinētiam ⁊ mollicie: imo eti
am egredi ab opinione ꝓpter efficaciam rōnis ad
contrarium occurrentis pertinet ad cōtinentiam
et perſeuerantiam continens enim ſicut dicit Ari.
facile perſuaſibilis eſt a ratione. contingibilis nō
immanere propter paſſionē ⁊ hoc pertinet ad mol
liciem ⁊ incontinentiam

Queritur decimo ſexto

Utrū electio cōcoꝛs rōni errāti ſit bo
na vel illa que a ratione errante diſ=
coꝛdat. ¶ Arguitur ergo de illa que
eſt concoꝛs ꝙ ſic quia potentia nō po
tens diſcernere q̄d eſt malū aut q̄d bonum nō pec
cat ſequendo iudicium eius cuius eſt ſibi oſtende=
re quid ſit bonū ⁊ q̄d malū. ſicut infās carens ad=
huc iudiciū rōnis nō peccaret. ſi mater eius duce=
ret ipſū ad furādum. ſꝫ voluntas nō cognoſcit q̄d
ſit bonū aut malum: imo rationis eſt hoc ſibi dice
re: ergo electio volūtatis nō eſt mala. ſi concoꝛdat
rōni errāti. imo tota culpa videꝛ eſſe ex parte in=
tellectus. Itē bonitas regulati attendiꝛ ex ei⁹ cō=
foꝛmitate ad regulis electio aūt habet ſe admodū
regulati. ⁊ rō per modū regule. ꝛc̄. ¶ Itē electio
diſcoꝛdans a rōne errāte eſt mala qꝛ hoc eſſet age=
re concupiſcētie: ergo per oppoſitum electio con=
coꝛs ei eſt bona.

Oppoſitum vult ariſt. qui di

cit ambos extremos habitus oppoſitos continen
tie eſſe prauos videlꝫ incōtinentiam queq̄ꝫ a rōne
recta egreditur ⁊ pertinētiaꝫ que cuiq̄ꝫ rōni imma
net imutabiliꝛ. ¶ Itē electio rei ꝑ ſe male non po
teſt eſſe bona verbi grā adulterij furti vel homici=

dū: & tñ ipſa poteſt eſſe concors rationi erranti.

¶ Primo videndum eſt quomodo poſſit dici aliq̄ electio diſcordans a ratione de quo ſicut apparere pōt ex ſeptima queſtione huius ſeptimi libri et ex dictis in tertio libro. Dicendū eſt primo ꝙ ſtāte ſententia rationis particulari actuali & completa electio non poteſt ꝓ tūc eſſe diſcors. licet pro tunc poſſibile ſit nihil eligere ex quo patet ſtatim ꝙ electio ſit diſcordans a ratione ſiue vera ſiue errante nec eſt bona nec eſt mala: quia nulla. Et iſta ſit prima concluſio

qūo pōt dici electio diſcordans a rōne

Sed tu queres Utrum tunc

ſit bonū vel malum eligere vel non eligere. Et ad hoc primo reſpondēdū erit de rōne errāte. Et videtur mihi ꝙ ſi rō non verum ſed falſum ſententiauerit propꝰ inuincibilem ignorantiam ipſa non dꝫ ob hoc errans ſi bene ſe habens. neceſt malū eligere & operari ſm eam ſed bonum & meritoriuꝫ ac ſi rō verum dixiſſet verbi gr̄a ſi iudex propꝰ falſum teſtimoniū condēnauerit hoīem inocentē & ſi iexaminādo teſtes & in aliis ad ſentētiam ferendam requiſitis oēm debitā diligentiā appoſuerit. non peccabit. & hoc videꝰ notū per ſe: nullus eñ obligaꝰ ad impoſſibile ſed rō tunc ſoluꝫ diciꝰ errare ſi falſum ſententiauerit aut ꝓpter paſſionē aut propter maliciam aut ꝓpter ignorantiā affectatā vel ſupinam. Tunc ergo dicam ꝙ nunꝗ̄ eſt bonuꝫ eligere concordiꝰ rōni erranti: qꝛ oīs electio eius qꝺ non eſſet ſm rectam rōnem eligēdum eſt mala & voluntati impudāda ſi voluntas fuerit in cauſa erroris ſm queꝫ illa electio procedit vel ſi in poteſtate ſua fuerit vt error ille corrigereꝰ ante electioné iſta maior videꝰ eſſe de ſe manifeſta. ſed erronee rōnis voluntas eſt in cauſa. qꝺ patet qꝛ ſi rō primū ſententiat ꝓpter maliciā voluntas fuit & eſt cauſa malicie. ſi ꝓpter paſſionē voluntas debuit eā tenere et eius impetū refrenare. Si propꝰ ignorantiaꝫ affectatā voluntas eam male affectabat. ſi propꝰ ſupinā volūtas fuit pigra & debuit eſſe dilig’s eſt igiꝰ in poteſtate volūtatis vt ille error corrigaꝰ videlicet ſi voluntas ſuā correxerit maliciā. ſi tenuerit paſſiones. ſi debitā appoſuerit diligentiā vel saltē ſi inclinauerit intellectū ad diligentiā apponēdaꝫ & ſi dimiſerit affectiones ſuas prauas. & hec ſit ſecūda concluſio. ¶ Sed ſi queraꝰ an ſemꝑ ſit bonū eligere ſm rectaꝫ rōnem dicunt multi ꝙ ſic. qꝛ recta rō nihil dictat eſſe faciendum qꝺ non ſit bene faciendū. ſed quandoꝗ dictauerit eſſe faciendum aliquid quod eſt bonū facere bonū eſt & ipſum eligere & facere ipſum ideo. &c̄. Forte tamen iſta concluſio non eſt ſic vniuerſaliter concedēda quia rō licet ſit recta poteſt aliqñ eſſe dubia quo caſu propter pericula nō eſt ſtatim eligendū ſed prius ſi eſt poſſibile fieri certificanda eſt rō. difficile eni eſt ſi quis ſepe ſequutus fuerit rōnem dubiaꝫ: ne qñꝗ peccatum incurrat ¶ Unde Tullius in libro de officiis dicit bene precipiūt qui vetant quicquam agere quod dubites equū ſit an iniquū qm̄ lucidūt ſepe tempora cum ea que maxime videꝰ digna eſſe iuſto hoīe eo ꝙ quem bonū virū dicimus cōmutantur ſiunt cōtraria. ideo etiā. Seneca libello de quattuor virtutibꝰ dicit prudētis eſt ꝓpria examinare cōſilia & non cito facili credulitate ꝓlabicū ergo contingat rōnem (ꝗuis rectā) eſſe aliqñ dubiaꝫ. ꝓpter hoc ꝙ adhuc ignoratur ſi ſit recta aut non recta. apparet ꝙ nō ſit ſemper eligendū ſm rectam rationē: & iterum poſito ꝙ hoc vinum ſit guſtui delectabile. & ꝙ ratio recta hoc iudicauerit et ꝙ propter aliquid obſtans non ſit bonum bibere ipſum & ꝙ appetitus ſit innatus vel īclinatus aut per naturam aut per aſſuetudinē ad proſequendū delectabile manifeſtum eſt ſm ea que dicta fuerūt in fine ſeptime queſtiōis ꝙ appetitus poterit mouere ad bibendū ſine alio iudicio: patet ergo ꝙ oē iudicium rationis erit rectum appetitus tñ ſm illud iudicium male operabitur. & ita apparet ꝙ nō poteſt eſſe peccatum in appetitu nullo exiſtente errore in intellectu. & qūo etiam ſaluandus ſit forte ille venerabilis pariſienſis articulꝰ ꝙ ratione exiſtente recta voluntas poteſt eſſe non recta.

ratio iudicās falſum iuincibiliter nō errat.

Sciēdū eſt tamen ꝙ in dicto

caſu ratio de tali operabili non erat recta: qꝛ non erat iudicatū per intellectum ꝙ illud vinum eſſet bibendum tunc eñ intellectus erraſſet ſed concupiſcentia: ſuppleuit vices rationis ex quo ſupplemento peccatū oriebatur apparet ergo ꝙ non eſt ſemꝑ eligendū vel etiam operandū ſm rectam rationem puta ſi fuerit dubia vel nō perfecta. et iſta ſit concluſio tertia. Sed ſi ratio recta fuerit certa et perfecta videꝰ ꝙ ſemper ſit bonum & ſm eā eligere & ſm eam operari qꝛ nihil obſtare videtur qn ſemper bene operetur quod ſic operabitur et iſta ſit quarta concluſio. ¶ Poſtea ſciendū eſt ꝙ electio poteſt a ratione diſcordare. ſi ratio fuerit habitualis tantum. vel vniuerſalis tantum. vel imperfecta ſicut apparuit ex predictis. ¶ Sciendū eſt etiam ꝙ errori poteſt apponi & alius error et veritas nam ꝓpter hoc vno vitio extremo opponitur alterum vitiū. & virtus. dicam ergo ꝙ ſi electio diſcordet a vera ratione ꝓpter aliud iudiciuꝫ erroneum ſuperueniens illa electio nō erit bona: ſꝫ mala: ſed ſi diſcordet ꝓpter rectum iudiciū ſuperueniens certū & perfectū illa electio erit valde bona & hec ſit concluſio quinta. que patet ex dictis.

¶ Ad rationes ergo. Ad pri

mam dicēdū eſt ꝙ maior eſſet vera niſi ex defectu potentie nō diſcernentis ꝓueniret defectus in potentia diſcernēte: ſed dictum fuit ꝙ ex parte volūtate ꝓuenit defectus rationis: vel ex defectu eius eſt ſi ratio nō corrigitur: vel saltem ex eius defectu eſt ſi eligat anteꝗ̄ ratio ſit correcta. cum hoc ſit in poteſtate ſua. ¶ Ad aliam dicenduꝫ eſt ꝙ regula ſm quam volūtas regulari debet nō eſt ratio erronea: ſed recta certa & perfecta ¶ Ad aliam poteſt dici ꝙ cōſcientia videtur habere ꝓ obiecto honeſtum aut id quod deo placere videtur aut aliquid hmōi et nō delectationes ſenſuales neqꝫ bona mūdana ſi quis eñ habuerit rationem erroneā ꝙ delectabile ſit p̄ferendum honeſto vel et quod credimus deo placere. & propter nimiā turpitudinē preferat aliquando honeſtū ipſe de hoc non faciet cōſcientiā: ſed econuerſo ſciens ꝙ honeſtum eſt delectabili p̄ferendum ſi aliquādo propter paſſionem vel maliciā poſtponat honeſtū. et id quod ſciebat deo placere. ipſe reuerſus ad ſe faciet de hoc conſcientiā. ¶ Itē debet intelligi ꝙ ratio quantū ſpectat ad preſens pōt errare dupliciter vno modo iudicando ꝙ delectabile vel vtile ſit preferendū honeſto. Alio modo iudicādo de inhoneſto ꝙ ſit ho

conſcientia habet pro obiecto honeſtum vel id quod deo placet.

Dupliciter ratio poteſt errare.

neſtum ſi igiꝛ quis habuerit erroneã rõnem ꝓmo modo. ⁊ agat cõtra eam ꝓpter rectũ iudiciũ ſuperueniens ipſe non aget cõtra conſciam. nec peccabit. ſed conuerteꝛ ad rectitudinẽ ⁊ opus virtutis ſi aũt habuerit erroneam rõnem ſcđo modo ⁊ corrigens eã agat cõtra eã non peccabit ſed ad rectitudinem reuerteꝛ: ſed durãte illo errore ſi preferat delectabile vel vtile ei qđ credit honeſtũ eſſe vel deo placere. licet nõ ſit. ita ipſe aget contra conſcientiam ⁊ peccabit oĩs eñ voluntas eſt mala que prefert delectabile ei qđ crediꝛ honeſtuȝ eſſe ⁊ deo placere qm̃ ita faceret ſi illud eſſet vere honeſtũ ⁊ cõforme diuine voluntati. eſt eñ ſimile ac ſi velles ⁊ procurares nocere proximo tuo. ⁊ accideret ꝙ inde tu prodeſſes ei. non eñ eſt qđ bene vel male in re operata vel in operante qualiter ſe habere vt apparet in ſcđo huiꝰ. Sed tu queres an ergo ſit operandum ſm̃ talem conſciam: dicam ſm̃ predicta ꝙ ſic ſi illa conſciẽtia fuerit ex inuincibili ignorantia. ſed ſi fuerit ex alio modo ignorãtie. dicam ꝙ non ſed ante electionem ⁊ operatiõem erit illa continentia corrigenda nec ſequiꝛ electio diſcordans a rõne errante eſt mala: ergo electio concors ei eſt bona bonum eñ virtutis requirit integram oĩm ſuarum cauſarum circunſtantiarum obſeruãtiam malũ aũt oritur ex defectu cuiuſlibet. ꝓpter quod vno modo tm̃ contingit recte agere. multipliciter aũt deuiare ſicut diciꝛ in ſcđo bonitas ergo electionis requirit conſonãtiã ad rõnem et ad rectum iudiciũ cum hoc etiaȝ ille qui ſic peccat agẽdo contra conſcientiam erroneam. ipſe nõ peccaret ex eo ꝙ agit contra rationem errantem: ſed ex eo ꝙ agit contra eã per aliã errorem ſuperuenientem videlȝ quia credit delectabile preferendũ honeſto ob hoc eñ prefert delectabile ei qđ credit honeſtum eſſe. Et ſic eſt finis queſtionis.

Q Veritur decimo ſeptimo.

Vtrũ incontinens per naturã ſit deterior incõtinente per aſſuetudineȝ ❡ Et videtur ꝙ non qꝛ propter hoc ꝙ incontinentia ire eſt naturalior ꝙ̃ incontinentia concupiſcẽtie ꝓbat Ariſtote. ꝙ ipſa ſit minus turpis ſicut ꝓus apparuit. naturalibus eñ vt dicit magis cõſequi veniam appetitibus. de praua eñ natura non ſumus vituperandi. ſed de praua cõſuetudine cũ iſta ſit in poteſtate noſtra et illa non: ideo ⁊c̃. ❡ Itẽ videꝛ ꝙ nulla ſcit incõtinentia ſm̃ naturam ⁊ ſic ipſa non eſt deterior quia natura non videꝛ inclinare ad cõtraria ſed natura inclinat ad virtutes que ĩcontinentie contrariantur vnde ſcđo huius inatis ꝗdeȝ nobis ſuſcipere eas ſcilȝ virtutes ꝑfectis autem ꝑ aſſuetudinem. ❡ Item ſeptimo politice diciꝛ nihil eſſe bonũ eorum que ſunt preter naturam cuius ratio eſſe poteſt quia natura dirigiꝛ in ſuis operatiõibus ab intelligentiis que non errãt vt dicit cõmentator duodecimo metaphyſice ſi aũt aliquis ſit incontinens naturaliter: tũc incontinentia eſſet ſibi preter naturam ergo cõtinentia nõ eſſet ſibi bona: qđ eſt inconueniens ergo ⁊c̃. Vel arguatur ſic. nihil ſm̃ naturam eſt malum omnis incontinentia eſt mala. ergo nulla continentia eſt ſm̃ naturam.

Oppoſitum arguitur qꝛ ille

habitus malus eſt deterior qui eſt iſanabilior. propter hoc eñ probatur in quarto ꝙ illiberalitas ſit deterior prodigalitate. ⁊ in iſto ſeptimo ꝙ intẽperantia ſit deterior ꝙ̃ incõtinentia ſed Ariſtote. dicit ꝙ ſanabiliores ſunt ꝗ per cõſuetudinem incontinentes naturalibus. quod ꝓbatur quia facilius eſt conſuetudinẽ tranſmutare natura. nam ꝓpter quod vnumquodꝙ tale ⁊ illud magis propter hoc aũt conſuetudo eſt difficilis tranſmutationis qm̃ nature aſſimilatur ergo natura ẽ difficilioris tranſmutationis: imo videtur ꝙ talis ſit inſanabilis oĩno qm̃ nullum natura exiſtentiũ aliter aſſueſcit vt dicitur in ſecundo huius. ❡ Primo videndum eſt quõ aliquis poſſit dici incontinens ꝑ naturã. Secundo an ipſe ſit deterior incontinẽte per aſſuetudinem: vel econtra. ❡ Quantũ ad primum ſciendũ eſt ꝙ preter modos accipiendi naturale enumeratos in ſcđa queſtione ſcđi libri. forte capitur aliqñ naturale prout diſtinguitur cõtra acquiſitum ꝑ aſſuetudinem vel egritudinẽ vel hmõi et ita quicquid ſiue conueniens ſiue diſconueniẽs ineſt nobis a natiuitate ſm̃ principia concurrẽtia ad generationẽ dicimus naturale. ſic eñ dicimus aliquem claudũ naturaliter vel ſurduȝ vel gibboſum: nõ eñ eſt dicendũ ꝙ tales diſſormitates proueniunt a natura rei per ſe. ſed proueniunt ex ſpedimento aliquo nature quod accidit vel propter corruptionẽ alicuius principij requiſiti ad generationeȝ vel ꝓpter aliquod agens extraneũ coagẽs in materia ex qua debet fieri generatio vel aliter. ſicut videri dȝ de generatione monſtrorũ ſecundo phyſicorum. ſi eñ forme agentes ꝑ ſe ad generationem alicuius ſpeciei eſſent in ſubiecto cõuenientiſſime diſpoſite ⁊ inuenirẽt materiã cõuenientiſſime diſpoſitam ⁊ organa requiſita ad generationẽ optime diſpoſita: ⁊ nullũ agẽs aliud diſſorme coageret effectus ſemꝑ fieret incõuenientiſſimis diſpoſitionibus ad ſalutẽ propter quod opinandũ eſt ꝙ ſingule diſpoſitiones generati quantum ſaluti rei ſunt conuenientes tantũ intente ſunt per ſe a natura ⁊ quantũ ſaluti diſconueniũt tantũ ſunt preter per ſe intentionẽ nature. propter quod vt ſic non merẽtur dici naturales. ❡ Dicam ergo ꝙ aliquẽ eſſe naturaliter incontinentẽ poteſt intelligi dupliciter. Vnomodo ꝙ diſpoſitiones inclinãtes ipſuȝ ad incontinentiã inquantũ hmõi ſunt intente per ſe a natura ⁊ hoc non eſt poſſibile. cum natura nichil mali intẽdat. ſed ſemper omne bonum. Alio modo ꝙ ille diſpoſitiones ſint indite ſibi a natiuitate. ⁊ hoc eſt poſſibile. non tñ per ſe per naturam: ſed per defectũ alicuius principij. vel per impedimentum nature ab extraneo agente. ſicut dictum fuit ꝙ incontinens ille dicetur naturaliter incontinens prout naturale diſtinguitur contra acquiſituȝ ꝑ aſſuetudinẽ vel doctrinã vel hmõi. ❡ Quãtũ ad ſcđm videꝛ mihi dicendũ eſſe ꝙ incõtinens per naturã eſt deterior ſm̃ maliciam naturalẽ incontinens ꝑ aſſuetudinẽ eſt deterior ſm̃ maliciaȝ moralẽ. ⁊ hoc videꝛ ex terminis eſſe notũ. et cum malicia nature non videaꝛ tangere niſi corpus et vires corporales ſaltẽ principaliter malicia auteȝ moralis ꝑtem tangat aĩe ſuperiorem puta voluntatem ⁊ intellectum ⁊ multo ſic deterius infici partem ſuperiorem ꝙ̃ inferiorẽ videtur poſſe euidenter concludi. ꝙ incontinens ꝑ aſſuetudinẽ ſit deterior. poſito ꝙ equalibus vincantur paſſionibus ⁊ eis equaliter cõtra tendant ſi iſta queſtio debeat

naturale in ꝓpoſito ſumiꝛ vt diſtinguiꝛ ꝯtra acqſitũ ꝑ aſſuetudinem.

dupľr aliqs dꝛ incõtinens a natura

ſcrupuloſius pertractari. forte reducendum eſt eā
ad decimamquintam queſtionem quarti libri.

Et ſecundum iſtam ↄ̄cluſio

nem procedit bene prima rō adducta i pncipio q̄-
ſtionis. ¶ Ad aliam poteſt dici ꝙ natura quātum
eſt de per ſe iclinat ad virtutes: ſʒ multiplices defe
ctus ⁊ impedimēta nature a natiuitate poſſūt icli-
nare ad oppoſitum. Et eodē modo dicendū eſt ad
aliam rōnem. ¶ Ad rōneʒ in oppoſituʒ dicenduʒ
eſt ꝙ prauitas iſanabilioꝛ ceteris parib⁹ eſt peioꝛ
videlʒ ſi vtraqꝫ fuerit equaliter aſſueta. ſic ꝙ equa
liter tangat volūtatem ⁊ intellectum. aliť nō opʒ.
Et ſic finitur queſtio.

Queritur decio octauo

circa tractatū de delectatione. Utrū
ad iſtū ſeptimū librū ethicorū ptineat
determinare de delectatiōe. ¶ Argui
tur ꝙ non qꝛ hoc ptinet ad librū poli
tice. non ergo ad iſtū antecedēs patet per Ari. di-
centem de delectatione aūt ⁊ triſticia ſpeculari ad
eū qui circa politicam phyloſophať. ¶ Item hoc
pertinet ad librū rethorice: nō ergo ad iſtū antece
dens patet. quia in illo libro diffinit delectatio: et
manifeſtanť propoſitiones ad determinanduʒ q̄d
ſit delectatio. ¶ Item hoc pertinet ad decimuʒ li
brum ethicorū: qd̄ patet quia ibi determinat Ari.
de delectatione: ergo non ad iſtū ſeptimū. ¶ Itē
videť ꝙ determinandū fuiſſet de delectatione an-
te determinationē de virtutibus ⁊ non poſt qꝛ dele
ctationes ⁊ triſticie communiť ſe habent p modū
obiecti ad oēs virtutes. vt dictum fuit ſcd̄o hui⁹
queſtione nona modo prius determinādū eſt de ob
iectis potentiarū ⁊ habituū q̄ꝫ de ipſis potētiis vel
habitibus vt patʒ ſcd̄o de aīa. tum etiā de his que
cōia ſunt oibus virtutibus prius eſt agendum q̄ꝫ
de ipſis virtutibus ideo eñi prius egit Ari. de vo-
luntario ⁊ inuoluntario. de electione: et cōſilio qd̄
eſt qꝛ cōia precedūt ordine doctrine ſpecialia vt pʒ
ex phemio phyſicorū. Et iterū delectationes non
ſolū ſūt obiecta virtutū moralium. imo etiā ſūt ſe
quele quedam ad actus virtutū moraliū. vt appa
ruit in ſcd̄o ſeʒ queſtione nona. ſed in decimo libro
Ariſt. premiſit tractatū de delectatione tractatui
de felicitate pter hoc ꝙ delectatio ſe habet ad fe-
licitatē p modū ſequele neceſſarie: ergo ſiliť debuiſ
ſet pmiſiſſe tractatum de delectatiōe tractatib⁹ de
actibus virtutum moralium.

Oppoſitum appeť p pceſſum

probat ꝙ ad phylo ſophū p- tinet tra- ctare de delectati one.

Ariſt. in iſto libro. Prio ḡ dicā ꝙ ad moralē philo
ſophū ptinet tractare de delectatione. quod Ariſ.
hic pbat triplici rōne. Prima eſt: qꝛ oīs ſcia mora
lis debet cognoſcere finem principalē: ad quē aſpi-
cientes nos de oībus opationib⁹ vel paſſionibus
vel aliis ad humanā vitā ↄcurrentib⁹. dicim⁹ hec
quidē bona. i. illi q̄ illi fini ↄcordāt. hec aūt mala. ſ.
que illi diſcōuenitūt. nā ſicut dť. j. hui⁹ ad vitam co-
gnitio talis finis magnū hʒ incremētū: quēadmo-
dū eñi ſagittatores ſignū habētes magis vtiqꝫ adi
piſcenť qd̄ opʒ. ſed delectatio eſt talis finis. qd̄ nō
eſt veꝝ de oī delectatione: ſed de illa q̄ eſt ipa felici
tas modo quo īfra diceť. ↄceſſuʒ eſt eñi cōiter ꝙ fe
licitas vel eſt delectatio quedā formaliť vel nō ſine
delectatione: ideo ⁊c. ¶ Scd̄a rō eſt / qꝛ de obiecto

circa quod cōiter ṽſať oīs moralis virtus vel mali
cia ſpectat determinare ad moralē. ſed oīs moralť
virtus vel malicia verſať circa delectationes vt ap
paruit in ſcd̄o: ideo ⁊c. ¶ Tertia rō q̄ eſt ppinqua
prime eſt ꝙ ad moralē ſpectat determinare de feli-
tate: ⁊ de his que annexa ſunt ei delectatio autem
quedā vel eſt ipa felicitas vel annectiť ei: ideo ⁊c.
¶ Iteʒ ad idē adducit in decimo hui⁹ triplicē rō-
nem vel quadruplicē. prima: qꝛ de illo debet deter-
minare moralis qd̄ appropriať hoibus q̄ꝛū ad di-
uerſificandū mores ipſoꝝ. delectatio aūt eſt hmōi
ſinē eñi alioꝝ moꝝ ſm qd̄ aſſueſcūt in aliis delecta
ri. pter quod bñ dicit Ariſt. inſtructores iuuenū
erudiunt eos delectatione ⁊ triſticia. ſ. aſſueſcendo
eos delectari ⁊ triſtari in qb⁹ opʒ ⁊ non in quibus
non opʒ. vel forte erudiūt eos trahēdo ad opa bo-
na delectatione. ṽbi gr̄a dando quedā munuſcula
eis delectabilia: ⁊ retrahēdo a malis opibus triſti
cia. ſ. verberādo. Aliqui aūt in illa particula videť
aūt dicunt philoſophū intēdere non rōnem predi-
ctā / ſed talē de eo dʒ determinare moralis quod apd̄
virtuoſum ↄſeqtur oēm actū bonū. ſed delectatio
eſt hmōi: nā vt dr̄. j. hui⁹, nullus eſt bon⁹ qui non
gaudet bonis opatiōib⁹: ideo ⁊c. ⁊ iſta eſt vna bōa
rō: ſed ṽba Ariſt. nō videnť eā bene ſonare. ¶ Ul-
tima rō eſt: qꝛ de eo debet determiare moralis qd̄
habet multā dubitationē vtrū ſit bonū vel non: ſed
delectatio eſt hmōi. quod pʒ per antiquos q̄ i hoc
habuerūt opiniones ↄtrarias: ideo ⁊c. ¶ Iſta er-
go concl̄one conceſſa dicam ſecundo ꝙ ad librum
ethicoꝝ ⁊ non ad librū economicoꝝ vel politicorū
pertinet determinare de delectatione cuius rō eſt:
qꝛ cum ſcia libri ethicoꝝ ſit ſuperioꝛ ⁊ vniuerſalioꝛ
ſcientiis libri economicorū ⁊ politicorū tanq̄ꝫ ſub-
alternans eas ſibi vt viſum fuit in queſtione ſexta
primi libri ad eā ſpectat determiare ea q̄ ſunt cōia
oibus ṽtutib⁹: vel etiā oibus viuere moraliť volen
tibus ad economicā aūt ⁊ politicam ſpectat ea que
ſpecialiť cōgruūt aliis ⁊ aliis pſonis ſm ꝙ aliumꝫ
aliū gradum gerunt in politica vel in domo. dele-
ctationes aūt cōes ſunt oibus: ſicut et morales vir
tutes iō ⁊c. ¶ Tertio dico ꝙ bene ptinet ad ſcd̄m
librum ⁊ ad rethoricam tractare de delectatione ſʒ
differenť q̄ꝛ ſicut dyalectica ſimpliciter ſe habet ad
metaphyſicam ita rethorica que eſt moralis dyale
tica ſe habet ad ſcientiam iſtius libri cū iſta ſit cō-
muniſſima oim moraliuʒ ſicut metaphyſica ē ſim
pliciť cōiſſima oim ſcientiarum modo dictū eſt q̄r
to metaphyſice ꝙ circa idem laborāt dyaletic⁹ me
taphyſicus ideo ſimpliciť circa idem verſať retho
ricus cum ethico ſed vt dicit Ari. differūt modo po
teſtatis ethica eñi de delectatione ſcrutať demon-
ſtratiue: rethorica vero pbabiliť ſoluʒ dādo cōes
ppoſitiones ad pbabiliť inferendum probabile.
¶ Quarto dico ꝙ ad ſm librum. ſeptimū. ⁊ etiaʒ
decimū pertinet bene determinare de delectatiōe.
¶ Primo probo ꝙ ad decimum qꝛ de eo qd̄ inſe-
parabiliter annexuʒ eſt felicitati quaſi eius paſſio
ppriiſſima determinandum eſt vt determinať de feli
citate. delectatio aūt eſt huiuſmodi non oīs. ſʒ ali
qua. vt videbiť ī decimo. propter qd̄ ibi determinā
dum eſt de delectatione oſtendendo differētias de
lectationum: vt apparet inter ceteras q̄ ſit illa que
felicitati annectiť: ⁊ q̄uo ipa ſe habeat ad felicita-
tē ¶ Itē de eo qd̄ a multis philoſophis moralib⁹
⁊ a vulgo cōiter opinatū eſt eſſe felicitas: ⁊ non eſt

ſicut dya- lectica ſe ha- bet ad meta- phyſicaʒ ita retho rica ad ethicam.

felicitas tractandū eſt vbi tractabaꝛ de felicitate: videlʒ ad oſtendendū ꝙ illud nō ſit felicitas ſic eſt de delectatione: ideo ꝛc. Et nota ꝙ iſta rō videtur ſatis poſſe ꝯcludere ꝙ prius in illo decimo tractādū fuiſſet de delectatiōe ꝙ̄ de felicitate: quia prius extirpanda ſunt vitia ꝙ̄ inſerende ꝟtutes. Scđo ꝓ

probat ꝙ ad iſtū ſeptimū librum ſpectat determinare de delectatione.

bo ꝙ etiā ad iſtum ſeptimū librū ptinet determinare de delectatione: qꝛ vbi tractabaꝛ de continentia ꝛ incōtinentia: de mollicie ꝛ pſeuerantia tractādū eſt de delectatione ꝛ triſticia. ſʒ in ſeptimo libro determinaꝛ de ꝓdictis: ideo ꝛc. Maioꝛ ptʒ primo: qꝛ materia ꝓpria hoꝝ habituū ſunt aliqua delectatio ꝛ aliqua triſticia: non oēs iō opʒ videre ꝙ̄ ſunt ille. ſcđo: qꝛ ꝯtinentia ꝛ pſeuerantia diſtinguūꝛ ꝓprie ꝛ originaliter ꝑ delectationē ꝛ triſticiā: ꝛ ſil'r mollicies ꝛ incōtinentia. Et forte ꝙ addi pōt ꝙ magis erat tractandū de delectatione ꝛ triſticia cū tractatu de continentia ꝛ incōtinentia: mollicie et pſeuerantia ꝙ̄ cū tractatu de ꝟtutibus eo ꝙ delectatio ꝛ triſticia modo quodā affinioꝛi ſe habēt ad dictos habit⁹ ꝙ̄ ad ꝟtutes morales. quod ptʒ per hoc qđ paſſiones apud tēperantiā nullū habent impetum tanꝙ̄ mortificate per tēperantiā: ꝛ ſic etiā de ſingulis virtutib⁹. ſed apud continentiā ꝛ pſeuerātiam paſſiones remanēt cū impetib⁹ licet a rōne vincāꝛ imo de rōne ipſarū eſt ꝙ paſſiones habeāt impet⁹ ꝛ fortes. ❡ Et iterū continentia ꝛ perſeuerātia ſignificat eundem habitum eſt temperantia ſm ſubſtantiam licet tñ imꝑfectū vt dictū fuit prius i iſto ſeptimo queſtione triceſima ſcđa. tñ illū habitum tꝑantia ſignificat ſimpl'r: continētia ꝟo ꝛ pſeuerantia ſignt ipm modificatū ꝑ talē paſſionē. habitum eni tꝑantie: imperfectū tñ: vocam⁹ i ordine ad delectationē continentiā: ꝛ in ordine ad triſticiā perſeuerantiā ſicut ibidē dictū fuit: ꝓpter qđ delectatio ꝛ triſticia ſunt de rōne dicēte qđ nois cōtinētie ꝛ pſeuerātie ſicut mod⁹ eſt de rōne pꝫ modo: ꝟbi gr̄a. ſicut albū eſt de rōne hoīs albi: ſic aūt nō ſunt de rōne tēperantie: ſʒ forte ꝑ modū obiecti ptinēt ad rōnem tꝑantie ꝛ etiā ꝯtinentie ꝛ pſeuerātie. Et iterū ꝯuenientiſſimū fuit ante tractatū de amicitia que in principio octaui libri incipit tractari de delectatione ꝓpter maximā delectationis ad amorē connexionem et ſequētiam: que ſi conceſſa fuerint

Continētia pſeuerātia ſūt idē habit⁹ ꝙ̄ non differunt a tēperātia niſi ſicut ipſe ꝑfectum a ꝑfecto.

Rationes poſſunt ſolui faciliter.

Ad primā dicendū eſt ꝙ politica qñꝗ accipitur ꝓprie prout diſtiguiꝛ ꝯtra ſcientiā iſtius libri. ꝛ ſic ad eā nō ſpectat tractare de delectatiōe. Alio modo capiꝛ large ꝑ tota moralis philoſophia: et ſic loq̄baꝛ Ariſt. hic de politica. ❡ Ad aliā dictuʒ fuit quō dr̄ ꝑtinet ad iſtā ſciā ꝛ rethoricā determinare de delectatione. ❡ Ad aliā cōceſſum eſt ꝙ de delectatione ꝑtinet ad primū librū ꝛ ad decimū ſed differēter: qm̄ ad iſtū librū ſpectat ꝓncipaliter conſiderare de delectatiōib⁹ ſenſualibus: et ſi aliq̄ dicanꝛ hic de intellectualibus hoc eſt vt ſenſuales ꝑ hoc fiant nobis notiores. ꝛ ecōuerſo ꝑ totū dicendum eſt de decimo libro. Alia rō forte cōcluderet niſi alia rō fortioꝛ obſtaret ei: ſcʒ affinitas maioꝛ delectationis ꝛ triſticie ad ꝯtinentiā et pſeuerātiā ꝙ̄ ad tꝑantiā ꝛ alias ꝟtutes: ꝛ cū hoc dici pōt ꝙ noticia ꝯfuſa delectationis ꝛ triſticie ſm qua vulgus cognoſcit eas ſufficiebat ad conſiderationē de eis modificatis ſm habitudinē ad ipſas delectatiōes et triſticias. De hoc aūt quod in decimo libro premiſit tractatū de delectatione tractatui de felicitate cauſa ſpecialis aſſignata fuit ꝙ̄ in cōſideratione huius ſeptimi libri locū nō habʒ ſcʒ ꝙ falſe opīniones extirpande ſunt prius ꝙ̄ veritas demonſtratiue inquiratur.

Ad ſecūdam.

Ad tertiā.

Queritur decimo nono

Utrū oēs delectationes ſint bone vel oēs male vel aliq̄ ꝛ aliq̄ male? ❡ Arguiꝛ primo ꝙ nulle ſunt bone, ſed potius oēs male rōnibus antiq̄rū quas recitat. Ari. ❡ Prima eſt ꝙ nihil eſt bonū qđ non habet rōem finis. vel ſaltem qđ ſtare non pōt cū fine nihil ei repugnās fini eſt bonū cum nihil ſit bonū niſi ꝓpter cauſas finales vt dicit cōmentatoꝛ duodecimo metaphiſice: ſed delectatio nō eſt finis nec ſtat cum fine qꝛ finis exiſtit i ꝑfecto eſſe delectatio aūt exiſtit non in ꝑfecto eſſe: ſed in generatione ꝑfectionis: ꝟbi gr̄a ſi patiaris frigore calefactio erit tibi delectabilis donec ad temperamentū fueris reduct⁹ ꝛ nō ampli⁹ ſi etiā repletione indigueris: cibus aut potus erit tibi delectabilis: ſʒ nō ampli⁹ cum fueris replet⁹: ideo ꝛc. ❡ Scđa rō eſt quia qđ temperatus fugit nō eſt bonū neꝗ etiā illud qđ fugere debemus vt virtuoſi fiamus: ſed tꝑat⁹ fugit delectatiōes ꝛ ſcđo huius dicit Ari. in oi aūt maxie obſeruādū ꝛ delectabile ꝛ delectationē: abiicientes eni ipſam min⁹ peccabim⁹. ❡ Tertia rō eſt illđ nō eſt bonū qđ prudēs nō proſequiꝛ: ſʒ prudēs ꝛ ſi nō ꝓſequaꝛ triſte. tñ nec ꝓſeq̄ꝛ delectabile. ❡ Quarta rō eſt cōfirmatiua tertie qm̄ illud nō eſt bonum qđ eſt ipeditiuū prudentis ab ei⁹ operatione ſʒ delectatio eſt huiuſmodi ꝓbaꝛ qꝛ illud impedit prudētem ſm ſe. qđ ꝙ̄to maius fit tāto magis eum ipedit. ſed delectatio ꝙ̄to fit maioꝛ tanto magis ipedit prudentem verbi gr̄a: maxima in venereis videꝛ eſſe delectatio que tamen, vt Ariſto. allegauit in ſeptimo huius / ab homere furata eſt itellectuʒ ſpiſſe ſapiētis. ꝛ hoc dicit Ari. nullū eni vtiꝗ poſſe aliquid intelligere in ipſa. Et poſſet hec rō ſic cōfirmari qđ eſt ſm ſe bonum. ꝙ̄to erit maius tanto erit melius delectatio autē no eſt tanto melioꝛ ꝙ̄to eſt maioꝛ. ſed potius tāto peioꝛ vt nunc dictum eſt: ideo ꝛc. ❡ Quinta quia ad oē bonum humanū poſſe operari ꝛ conſeq̄ ſunt artes ꝯſtitute ꝛ inuente videꝛ eſſe ars delectationis cuʒ eā ſantinis conſeq̄mur ſine arte ideo. ꝛc. ❡ Sexta rō quia illud non eſt dicendum bonum quod pueri ꝛ beſtie magis proſequunꝛ ꝙ̄ viri virtuoſi ꝛ rōne vtentes delectationes autem ſunt huiuſmodi igiꝛ. ❡ Septima rō eſt illud non eſt bonum qđ eſt inhoneſtū nociuum ꝛ triſte generatiuuʒ. ſed tales multe ſunt delectationes: ergo ꝛc. Et quia hec rō non videꝛ arguere de oi delectatione ❡ Arguiꝛ ſic nullū bonum eſt de genere maloꝝ. eo ꝙ bonum ꝛ malum in moralibus ſunt genera ꝓma ꝛ adinuicem oppoſita: cum ergo reperianꝛ in genere delectationum alique male. nulla erit bona. ❡ Iteʒ preter dictas rōnes arguit ſic. Ari. ſcđo magnorum moralium: illud nō eſt bonū ſm ſe qđ eſt comune bonis ꝛ malis delectationes ſunt huiuſmodi. ſicut ei boni delectātur in bonis operibus. ita mali i malis iō. ꝛc.

Secūda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Septia. Arguit rone generali.

❡ Oppoſitū arguitur auctoritate Ari. q. magnoꝝ moraliū dicētiſ ꝙ delectatio

bona eſt ſm genus. quod autem conuenit alicui ſm genus cōuenit oi cōtento ſub genere illo. verbi gratia ſi aliqd cōuenit ſorti ſm ꝙ aial opꝫ ꝙ cōueniat oi aiali. ergo ois delectatio eſt bona. ¶ Itēʒ auctoritate eudoxꝗ cui⁹ ſicut dicit ariſt. credebat in moralibus qꝛ maxie virtuoſus erat nec hoc dicebat ex affectione quā haberet ad delectationes qꝛ erat tēperatiſſim⁹. ¶ Itē quattuor rōnibus eudoxꝗ arguit primo ſic bonū eſt quod ois appetūt vt dꝛ primo hui⁹ quod ex hoc eſt verū qꝛ bonū eſt propriū obiectū appetitus. et iō quanto potētius aliqd erit in mouendo appetitum tāto erit magis bonū modo potētiſſimū eſt mouere appetitum id quod ois appetūt. ergo hoc eſt bonū et optimū: ſꝫ omnia qbus delectatio ꝯuenire pōt appetūt delectari ꝛ rōnabilia ꝛ irrationabilia ¶ Scdo ſic illō eſt bonū cuius contrariū eſt malū ſed triſticia eſt cōtraria delectationi. ꝛ eſt mala ꝛ fugienda ab oibus: qm oēs fugiunt eā neqꝫ mirū qm corrūpit et ſtupefacit naturā habentis vt dicebat in tertio. ergo ꝛc. ¶ Itē tercio ſic delectatio eſt ſm ſe eligibilis: vt dꝛ in littera ergo ois delectatio eligibilis probat cōſequētia qꝛ ſm ſe ꝑſupponit de oi vt dicitur ꝑmo poſterioꝝ: antecedens ex hoc pꝫ quod dicit in decimo. qꝛ nullus cōfeſſum eſt nullū interrogare cuius grā delectat: vt ſm ſeipſam exiſtentem eligibilē delectationē. ¶ Quod ꝯfirmari poteſt eo ꝙ delectatio modū finis hꝫ ꝛ non modū ordinata in finē aliter delectabile nō diſtingueretur contra bonū vtile. cum ex hoc aliqd dicatur vtile quod eſt grā alterius eligendū. ſeqtur ergo oēm delectationē eſſe eligendā. ꝛ per conſequēs bonaꝫ cum nichil ſit eligibile niſi quia bonū ¶ Quarto ſic oē illud ē bonū: quod appoſitū alteri bono reddit ipm eligibilius ꝛ melius ſic eſt de delectatione ꝓbatio: qꝛ dicunt oēs melius eſſe agere iuſte vel tēperate delectabiliter ꝛ voluntarie ꝙ triſtabiliter et coacte. ¶ Itē arguit auctoritate Ari. primo rethorice diffinientis delectationem ꝙ delectatio eſt motus vel conſtitutio in exiſtentē naturā oē eñ quod in rei naturā tendit eſt bonū ꝛ illius rei perfectiuū ideo ꝛc. ¶ Itē bonū dꝛ equali enti: primo ethicorū. ſed ois delectatio eſt ens ergo eſt bona. ¶ Item oēs cadens ſub differentijs eligibilis eſt bonū: qꝛ nichil habet de ratiōe eligibilis niſi quātum hꝫ de ratione boni. ſed ſub differētijs eligibilis cadit delectabile. vt appꝫ ſcdo huius ideo ꝛc. ¶ Itē cape rationes pſeudonis in tertio huius queſtione viceſima quīta. ¶ Primo dicendū eſt indubitāter ꝙ aliq̄ ſunt bone delectationes: qꝛ oē annexum per ſe vel cōſequens ꝑ ſe: ad felicitatē ꝛ opera virtutū eſt bonū: ſed felicem ꝛ oē opus virtutis conſeqtur per ſe aliqua delectatio in opere bono. primo ꝛ decimo huius. iō ꝛc. ¶ Itē delectatio que ꝯtinuat auget ꝛ perficit operationē bonaꝫ eſt bonū. ergo delectatio in opere bono eſt bona. hoc etiā probant ſufficiēter rationes prius adducte. ¶ Secundo dicendū eſt ꝙ capiendo ꝙ delectatione cōiter multe ſunt delectatiōes valde male. qꝛ valde malū eſt quod ducit ad intēperantiam aut etiā ad vitiū quodcunqꝫ: ſed delectationes exceſſiue circa cibos ꝛ pot⁹ ꝛ venereos actus ꝛ ſic de alijs ducūt ad intēperantiam vt pꝫ tertio hui⁹ ideo ꝛc. Similiter delectationes inordinate circa honores ducunt hoiem ad elationē ꝛ ſuperbiā delectationes in pecunijs ducūt ad auariciā. ꝛ ſic de alijs. ideo ꝛc. ¶ Itē quod continuat ꝛ auget operationem malā eſt malū: ſed delectatio quā habēt praui in operibus ſuis prauis ꝛ vitioſis cōtinuāt illas operationes ꝛ augent ideo ꝛc. ¶ Tertio ſm Ariſt. pōt dici ꝙ oēs delectationes dicte ſimplr et ꝙ omnes proprie ſunt bone. qꝛ bonitas virtutis eſt ad aiaꝫ delecta- ſicut ſanitas ad corp⁹ ꝛ vitiū ſicut egritudo ſicut rōes ſim ergo non eſt dicendū ſanū ſimplr quod eſt ſanum plicter egro. ſed quod eſt ſanum ſano. et ita nō eſt delecta ſint bone bile ſimplr ꝛ proprie nec dulce quod eſt dulce vel delectabile egro. ſꝫ qd̄ ſano. ita ſilr non eſt delectabile ſimplr et proprie quod eſt delectabile vitioſo. ſed quod virtuoſo nec ꝑ conſequēs illa dicit delectatio ſimplr ꝛ proprie q̄ ratione vitij delectat vitioſum. ſed q̄ delectat virtuoſum. ſtudioſus eñ circa ſingula iudicat recte: ſed ois delectatio q̄ delectat bonū ꝛ ꝟtuoſum virꝫ eſt bona. ꝗ ois delectatio ſimplr et proprie dicta eſt bona. Ad rationes ergo ad primam dicendum eſt ꝙ illud non eſt bonum quod nec eſt finis nec ad finē ordinatum. Si aūt ſit aliqd ordinatū ad finē tāqꝫ ꝑuia diſpoſitio neceſſaria ad obtinendū finē ꝗuis cū fine adepto remanere nō poſſit illud erit bonū. nō ꝑfectū ſimpliciter qꝛ nichil ē tale niſi finis. nec erit bonū ſemper. ſed aliqñ ſcꝫ tpe ꝓceſſus ad finē. verbi gratia flores nō ſtant cū ꝑfectione ꝛ maturitate fructus qui tñ ſunt boni tpe ſuo qꝛ diſponūt ad futurā fructus ꝑfectionem. Qñ etiā dicit ꝙ delectatio non ſtat cum fine. dicendum eſt ꝙ alia manet cum fine et alia non. delectatio nāqꝫ annexa eſt operationi vt apparet decimo huius. opatio autē aliquando eſt indigentis nature ad eius repletionē: vt comedere/ bibere ſanari ꝛ hmōi: ꝛ quia talis operatio non ſtat cū perfecto eſſe eo ꝙ i ſui ratione claudit indigentiā. ideo neqꝫ delectatio talis operationis ſtat cū perfecto eſſe. ſtat tñ cum proceſſu ad perfectionē. Alia ē opatio nature ꝑfecte. vt videre aut ſpeculari que ſtat cum perfecto eſſe ꝛ cum fine vel eſt ipſamet finalis perfectio nature. propter quod et huic annexa delectatio ſtat cū fine. ¶ Ad aliaꝫ dicendū: ꝙ ſicut tꝑatus non fugit cibos ꝛ potus vite neceſſarios: ſic nec delectationes ānexas eis ſed eas proſequitur quando oportet ꝛ vt oportet exceſſiuas aūt fugit ducētes ad intēperantiā. ꝛ ſi le non ſunt bone: ſi hoc totū apparet ſatis in tertio huius. ¶ Ad aliā per idē dico: ꝙ intellect⁹ bene proſeqtur aliquas delectationes ꝛ aliqua delectabilia. nam quecūqꝫ ad ſanitatē ſunt vel ad bonam habitudinem delectabilia exñtia hec appetit menſurate. ꝛ vt oportet vt dicitur in tertio ¶ Ad aliam dicendum eſt: ꝙ delectationes neceſſarie et cōmenſurate ſm rectā rationem non impediunt prudentem: ſed vel ad actū prudentie diſponunt. vel etiam actū illuꝫ ꝑficiunt. exceſſiue tamen impediunt. ideo concedendū eſt ꝙ delectatio non eſt bona in genere moris. ex eo ꝙ ē delectatio ſꝫ ex eo ꝙ eſt conſona recte rationi. propter quod tu non debes cōcedere delectationē ex eo meliorem eſſe qꝛ maior eſt: ſed quia magis conſona rationi. Ad aliam maior ſtatim negāda eſt. ad opationes eñ virtutū exequendas non eſt ars. ſed prudentia. iō non oē bonuꝫ humanū arte cōſeqmur. minor etiā eſt neganda: nā ars ioculatoria vel pulmentaria videtur eſſe delectationis: vt dicit Ariſtote. Ad aliam dicendū ꝙ viri perfecti magis proſequunt delectationes maiores: ſcꝫ que ſunt in operibus

Marginal notes: Ite rōnib⁹ eudoxꝗ. — confirmatio. — Deciſio q̄ſtionis. — ꝙ ſunt aliq̄ que delectatiōes male. — operatio aliquādo eſt indigētis nature aliquādo nature ꝑfecte.

virtutum.ꝙ pueri:pueri aūt magis pſequunť inordinatas:iō tales nō ſunt bone. ❡ Ad aliā cōcedit ꝙ delectationes aliq̄ ſunt nocive ꝛ valde male ſed non oēs. Et qn̄ dicitur nullum bonū eſt de genere maloꝝ. dicendū eſt ꝙ duplex eſt genus ſcꝫ naturale ꝛ morale. (duplex genus.) genus naturale ſumiť ab ipſa natura ſm ſe. genus aūt morale ſumiť ſm conſonantiā vel diſſonantiā ad rectā rationē: ſic eñ duo prima genera moralia ſunt bonū ꝛ malū: bonū quod conſonat recte rationi: malū quod diſſonat ab ea concedā ꝙ ꝙ nullũ moraliter bonū eſt de genere morali malorū: ſed nullū eſt incōueniēs bonū morale ꝛ malū morale eſſe de eodē genere naturali.ſ mo ꝛ de eadē ſpecie ſpecialiſſima. qn̄qꝫ ei bonū eſt cōedere carnes. ꝛ qn̄qꝫ malū. ❡ Ad aliā dici pōt ꝙ nō ſunt eedē delectationes cōes bonis ꝛ malis ſed he ꝯmēſurate. he incōmenſurate vel etiā dicendū eſt ꝙ non oē illud eſt malū quod couuenit maľ pecunia eñ ſimpľr loquēdo eſt bona: aliō oē quod ꝟtuoſus mallet ꝙ oppoſitū: pōt tñ eſſe ꝙ illud eſt malum malis qꝛ eo male vtuntur: ſed non ſeqtur ergo malū ſimpľr: ſicut non ſeqtur vinū eſt febricitanti malus potus. ergo vinū eſt malus potus.

Tunc etiam reſpondendū eſt

ad rōes adductas in contrariū. ❡ Ad primā dicendū eſt ꝙ delectatio ſimpľr ꝛ proprie accepta eſt bona ſm totū genus ipſius: ſed ſi delectatio capiatur cōiter non eſt verū. hoc ergo pbat terciā cōcluſionē ꝛ nichil plus. Et ad idē reducenda eſt auctoritas eudoxi. Ad primam rōem eudoxi rn̄debat plato propoſitionē illā non eſſe verā: bonū eſt qđ oia appetunt: dicebat eñ ſenſum qn̄qꝫ obuiare rationi vt dicebatur etiā primo huiꝰ: iō nec neceſſario dicebat bonū eſſe quod appetimꝰ ſm ſenſuꝫ. tñ ſicut dicit Ari. plato nō bene negabat illā propoſitionē. primo qꝛ quod oia appetunt hoc videtur oibus bonū. quod aūt videtur oibus. hoc eſt ſimpľr cōcedendū tanꝙ ꝯmunis animi ꝯceptio: qꝛ eñ neqꝫ talia interimēs poſſet credibiliora dicere. Itē qđ prudētes ꝛ boni viri appetūt. hoc eſt bonū ſimpľr ſed qđ oia appetunt boni viri appetunt: ꝙ hoc eſt bonū. Et ſi queras quō mali bonū appetūt. rn̄det ari. ꝙ cū nichil ſit ex toto malū. aliqđ eſt in prauis naturale bonū quod appetit propriū bonū ꝛ ſatis de hoc habituꝫ eſt primo huius q̄ſtione quarta et quinta. pōt ergo dici ad rationē eudoxi ꝙ quālibet delectationem non appetunt omnes: ſed aliquam vnā omnes naturaliter appetūt ꝛ inclinantur in eā: licet hoc nō pcipiant. omnes eñ naturaliter inclinanť in ipſam felicitatē: et p cōſequēs in annexā et delectationē. hoc aūt dictū eſt ſatis primo huius. ❡ Ad aliam rationē eudoxi rn̄debat plato ꝙ non opꝫ ſi triſticia eſt mala. ꝙ delectatio ſit bona qꝛ aliqn̄ maluꝫ opponiť malo vt illiberalitas prodigalitati. ꝛ ita dicebat triſticiā eſſe delectationi oppoſitā quia etiā malum opponiť malo ita ꝛ dicebat vtrāqꝫ ſcꝫ delectationē ꝛ triſticiā opponi medio: ꝙ neutra ſit illaꝝ verbi gr̄a i triſticie ꝛ in delectationi: qđ dicebat eſſe bonū: ſꝫ qꝛuis verū ſit in aliqbꝰ: ꝙ malū malo opponiť. tñ in ppoſito nō pōt eē verū. qꝛ ſi vtraqꝫ eſſet mala vtraqꝫ eēt fugienda: qđ eſt falſum qꝛ (ſicut dictū fuit) oēs delectationē proſequunť. videtur ꝙ ꝙ triſticia delectationi opponiť nō ſicut malū malo. ſed ſicut malum bono. Sed dicemus ꝙ non opꝫ oēm triſticiā eſſe malā moraliter. ideo nec opꝫ delectationē eſſe bonā. Ad aliā cōcedendū eſt ꝙ ois delectatio ſimpliciter ꝛ pprie dicta eſt ſm ſe eligibilis: ſed capiēdo delectationē cōiter non erit verū dicere ꝙ delectatio ſit eligibilis ſm ſe. ſed ſm ꝙ mēſurata eſt recte rationi. ꝛ qn̄ diciť quod delectatio hꝫ modū finis: pōt dici ꝙ verū eſt de illa q̄ conſeqtur finalem operationē: q̄ aūt conſeqtur operationē ordinatā ad finē non hꝫ modū finis ſicut nec illa opatio niſi forte modū finis quo non gr̄a cuius: et qn̄ diciť ꝙ non diſtingueretť ab vtili: pōt dici ꝙ bonū vtile delectabile ꝛ honeſtum non diſtinguntur realiter ſed ſm rationem. de hoc aūt ſatis dictuꝫ fuit in ſecunda queſtione vndecima ❡ Ad aliam dicendū eſt: ꝙ ſicut delectatio i opatione bona reddit opꝰ magis bonum: ita delectatio in ope male reddit opus valde malū. ideo ergo he ſunt bone ille male. ❡ Ad aliam poteſt dici ꝙ ſi natura proprie dicatur: tunc ois motus vel conſtitutio in naturam eſſet bonū. ſed ſi natura largius accipiatur prout ad oēm conſuetudinem vel ad habitū conſuetudinalem extendiť: conſuetudo eñ ſolet altera natura dici eo ꝙ inclinat quaſi modo nature: (Dupliciť capiť materia.) tunc non opꝫ bonū eſſe oē quod tendit in naturā vel etiam quod a natura pcedit. quod eñ in prauā cōſuetudinem tendit vel quod ab ea pcedit non eſt bonū non opꝫ ergo oēm delectationē eſſe bonā Ad aliā poteſt dici quantuꝫ vnūquodqꝫ hꝫ de entitate: tñ hꝫ de bonitate ꝛ de pfectione nature: tñ tñ eñ hꝫ de ſimilitudine ad primū ens quod etiā eſt ꝯmuꝫ bonū. ſed de bonitate moris nō opꝫ ita eſſe: nō eñ opꝫ ꝙ q̄tū aliqđ hꝫ de entitate tñ ſit cōſonū rōni. ❡ Contra iſtā ſolutionē obijcitu qꝛ nullū eſt bonum eoꝝ q̄ pter naturā vt ðꝛ ſeptimo politice. (Obiectio) tullius etiā in libro de officijs dicit nichil eſſe decoꝝ aduerſante natura. Seneca ſiľr ad lucillium ep̄la (Seneca) claranum idē dicit. non poteſt ergo malū aliquid eſſe moraliter ſi ſit bonū bonitate nature. nec mirum: ſicut omne verū omni vero cōſonat: ſic omne bonuꝫ omni bono conſonare videtur. quod iterū ex hoc patet ꝙ natura deo regitur ꝛ intelligentijs (ratio inſequitur naturam.) que non errāt: ideo neqꝫ natura errare poteſt que ſicut vult ariſtoteles. nec abundat in ſupfluis nec deficit in neceſſarijs. ꝙ qđ nature diſſonat deo diſſonat vel intelligentijs: tale aūt bonum eſſe non poteſt. vnde ſeneca p̄allegata ep̄la probat de bono morali ꝙ non poſſit obuiare bono nature: dicens ſic bonum ſine ratione nullū eſt: ſeqtur aūt ratio naturā quid ergo eſt rō nature incitatio: quod eſt ſummū hois bonū: ex nature voluntate ſe gerere Ad hec aūt ꝛ omnia cōſimilia dicendum eſt ꝙ aliquid poteſt dici bonū dupliciter. (Dupliciť aliquid dicť bonuꝫ) Vnomō ſimpľr Aliomodo alicui. ðꝛ aūt aliquid bonū ſimpliciter quod ſm eius naturā ſimpľr acceptam dei ſimilitudinem aliquam participat. Dicitur aūt bonum alicui: quod eſt ꝯſonū nature illius nec opꝫ quod eſt ſimpľr bonū eſſe bonum vnicuiqꝫ. verbi gr̄a: caliditas ſm eius intrinſecam naturā eſt pfectior et melior ꝙ frigiditas. tñ non eſt melior aque: ſed mala ꝛ diſconueniens ꝛ corruptiua ipſius cōcedā ergo ꝙ ſicut aliquid eſt ſm naturam: ſic eſt bonū et ſicut eſt contra naturā: ſic eſt maluꝫ quia igitur omne ens ſimpľr acceptum eſt ſm naturā inquantum eſt aliqua ſimilitudo participādi ipſius dei q̄ eſt cauſa totiꝰ nature ideo quodlibet ens ſimpľr loquendo conceditur eſſe bonum: et quia multa

ſunt diſſona nature hoīs et īpedimenta ꝓprie pfe
ctionis ipſius cuiuſmodi ſunt oīa vitia ⁊ opera vi
tioſa. ideo illa nō ſunt bona hoī modo bonū mo-
ris nō ſignificat cōuertibiliter idē quod bonū ſim
pliciter: ſʒ ſignificat bonū alicui ſcʒ nature moꝛi-
gerabiliter. iō oīs mos ꝙ eſt ſm naturā moꝛigera
bilis eſt bonū moꝛis ⁊ ſi eſt diſſonū nature ei⁹ erit
malū moꝛis. oīs ꝗ delectatio ꝑ quāto hʒ entitatē
eſt bonū ſimplr̄ qꝛ ſimplr̄ ꝯſonat nature: ſʒ nō oīs
eſt bonū moꝛis qꝛ nō oīs ꝯſonat nature moꝛigera
bili. Ad aliā ꝯcedit̄: ꝙ oē ſimplr̄ delectabile ⁊ pro
prie eſt ſimplr̄ eligibile ⁊ ſimplr̄ bonū: ſʒ delectabi
le vitioſo nō opʒ eſſe eligibile ſimplr̄ nec bonū ſim
pliciter: ſed apparens illi bonū. Hec de queſtione

Queritur viceſimo Utrū

oīs triſticia ſit mala ❡ Arguit̄ ꝙ nō
qꝛ iuſticia cū ſit ꝑclariſſima virtutuʒ
nichil operat̄ malū: ſed iſta operatur
triſticiā: ſcʒ quantū ad ei⁹ ſpēm punitiuā. ꝗ illa tri
ſticia eſt bona. ❡ Itē illud eſt bonū ꝑ quod pueri
a malo retrahunt̄ ⁊ inclinant̄ ad opera nō ſolū bo
na ſimplr̄: ſed etiā ſibi bona ſed triſticia eſt hmōi.
ob hoc eñ aliqñ verberant̄ a parentib⁹ nichil niſi
bonū ſimplr̄ ⁊ bonū pueroꝝ intendētib⁹ ❡ Item
dicitur ſecundo huius ꝙ ꝓpter voluntates mala
operamur: ⁊ ꝓpter triſticias a bonis recedimus
quod ſic intelligit̄: qꝛ proſeq voluptates mala ope
ramur ⁊ ꝓpter fugere triſticias a bonis recedim⁹
ergo ſi eſt malū a bonis recedere malū eſt fugere
triſticias. ⁊ ſi malū eſt fugere eas: bonū eſt proſeq
eas: ſed nichil eſt bonū proſeq niſi bonū: ergo tri
ſticie ſunt bone. ❡ Itē illud eſt bonū quod opʒ fa
cere bonū virū ⁊ prudentē: ſʒ bonū virū opʒ aliqñ
triſtari: ſcʒ condolendo ⁊ cōpatiendo amicis ⁊ bo
nis viris infoꝛtunatis aut iniuriā patientibus: iō
⁊c. ❡ Itē triſticie ⁊ doloꝛes aliqñ contingūt bea
to: vt dicit̄ primo huius: ſed nullū pōt ei malū cō
tingere. Tum qꝛ beatitudo eſt ſummū bonū: ⁊ ta
le nullū cōpatitur malū: ſicut ſummū albū nullū
cōpatitur nigrum Tum quia ſm boetiuʒ beatitu
do eſt ſtatus oīm bonoꝝ aggregatione perfectus
et oīm bonoꝝ congregatio nullū cōpatitur ſecum
malū ⁊ hoc expreſſe dicit ſeneca in libro de diuina
prouidentia nichil inꝗ accidere bono viro mali
pōt qꝛ nō miſcent̄ cōtraria. ❡ Item oīs triſticia
eſt ens ⁊ bonū dicitur equaliter enti ꝑmo hui⁹. ꝗ
oīs triſticia eſt bona. ❡ Itē pōt argui ꝑ ea q acce
pta fuerūt a ſeneca libro. i. queſtione decima ſexta

Oppoſitū arguit̄ per ariſto.

dicentē: ſed tñ qm̄ triſticia malū conceſſum eſt fu-
gibile quod qūo ſit verū videtur declarare dicēs.
hoc ꝗdem eñ ſimplr̄ malū, hoc aūt ꝙ eſt īpeditiua
Ex quibus ꝟbis ratio pōt elici talis: triſticia vel eſt
de bono: ⁊ tunc eſt malū ſimplr̄ vel eſt de malo: et
tūc malū ſm quid inquantū ſcʒ īpedit a perfectio
ribus operationibus. Uñ dicitur ꝑmo huius: ꝙ i
foꝛtunia magna accidētia bono tribulant ⁊ cōtur
bant beatū: triſticias eñ inferūt ⁊ īpediunt a mul
tis operationib⁹. tale aūt non eſt bonū. ❡ Itē ni-
chil preter naturā eſt bonū: vt dicit̄ ſeptimo politi
⁊c. ſed triſticia eſt cōtra naturā: dicente ariſtotele
tertio hui⁹ ꝙ triſticia ſtupefacit ⁊ corrūpit natu-
ram habētis ❡ Itē nulla triſticia bonis viris illata
eſt mala: qꝛ iniurioſa triſticia aūt malis illata vi-
detur etiā eſſe mala: cū ſit punitiua malicie. ſicut
eñ opus bonū per alicuius boni collationē debet
premiari ſic opus malū per illationē alicui⁹ mali
debet puniri nō eñ eſt malo propter maliciā ſuo-
rum opeꝝ retribuendū bonū. ergo oīs triſticia eſt
mala. ❡ Itē quāuis malū poſſit opponi malo ſi-
cut extremū extremo ꝓpter hoc ꝙ bonū eſt in me
dio: tñ bono non videtur opponi niſi malū: ſicut
eñ omne verū omni vero cōſonat. ita oē bonū oī
bono conſonare videtur. ſed oīs delectatio ſi fue-
rit moderata ⁊ non ſuperabūdans erit bona ſiue
in venereis ſiue in cibis aut potib⁹: qꝛ aliter deus
et natura nō inſtituiſſent in eis delectationē. et ta
men non ſolū delectationi ſuperabundāti opponi
tur triſticia: verumetiā delectationi moderate: cū
inter delectationē ⁊ triſticiā ſit foꝛmaliter oppoſi
tio: ergo oīs triſticia eſt mala. ❡ Itē nulla triſti-
cia eſt delectabilis: ſed oē bonū ſiue etiā fuerit ho
neſtum ſiue vtile eſt delectabile: vt apparuit in ſcdō
libro in quinta queſtione ❡ Propter ſolutionem
iſtius queſtionis vide queſtionē octauā tertii libri
vbi poſite ſunt iſte tres cōcluſiones. ❡ Prima ꝙ prima cō
operatio ꝗ propter metum fit: verbi grā proiicere cluſio ex
merces in mare tpe tēpeſtatis cōſiderata ſm eius tertio li-
ſimplicē rationē non eſt dicenda voluntaria: ſed bro.
inuolūtaria. ❡ Secunda ꝙ ſi illa operatio cōſi-
deretur in oꝛdine ad cōcurrentes circūſtātias: di ſecūda cō
citur volūtaria. ❡ Tertia ꝙ illa operatio tūc qñ cluſio.
fit: dicenda eſt volūtaria ⁊ vide ibi declarationem tertia cō-
illarū cōcluſionū ⁊ tunc tu poteris in ꝓpoſito po- cluſio.
nere tres cōcluſiones predictis propoꝛtionabiles

Prima ē ꝙ nulla triſticia cō

ſiderata ſm ſimplicē rōem triſticie eſt bona: qꝛ il- prima cō
lud nō eſt dicendū bonū ſm eius ſimplicē rōeʒ qd cluſio cō
vir pfecte bon⁹ magis vellet ſibi abeſſe ꝗ adeſſe. foꝛmis ꝑ
talis eñ recte iudicaret circa ſinglaria ſed ſimplr̄ cedētib⁹.
oīs vir pfectus pl⁹ vellet eſſe ſine triſticia ꝗ triſt
ergo ⁊c. ❡ Secunda concluſio eſt: ꝙ multe triſti-
cie cōſiderate in oꝛdine ad circunſtantias concur ſcda con-
rentes dicende ſunt bone: ⁊ hoc ſatis ꝓbāt quat- cluſio.
tuoꝛ rationes ꝗ in principio ꝗſtionis fuerūt addu
cte. ❡ Tertia concluſio eſt ꝙ ille triſticie tūc quā Tertia.
do inferunt̄ dicende ſunt bone ⁊ ꝓba concluſionē
illam ſicut ꝓbatur tertia concluſio ꝑdicte queſtio
nis octaue tertii libri. ❡ Aliter pōt ſolui queſtio
diſtiguēdo triſticias multiplr̄: quedā eñ inferunt̄ alia ſolu-
viris bōis: alie malis alie neutris. ꝟbi grā. pueriſ tio.
ꝗ nūdū habituati ſunt i bonitate vel malicia. Triſti
cie aūt ꝗ inferunt̄ bonis viris ſunt duplices ꝗdaʒ triplices
eñ ꝓueniūt eis ⁊ ſuis ꝓpriis opationib⁹ nō quas triſticie.
opat̄ bon⁹ dū ē bon⁹. ſed quas potuit opari anꝗ
eſſet bonus: ſicut eſt penitere de peccatis ⁊ negli-
gentiis ⁊ de amiſſione ſui tēpoꝛis: ⁊ tales triſticie
licet habeant ſubſtractū malum tamē foꝛmaliter
dicende ſunt bone. qꝛ firmāt hoīem in virtute ⁊ ex
citāt ad ſemꝑ melius opandū ⁊ feruētius atqꝫ ad
recuperādū tēpus amiſſuʒ. Alie ſunt triſticie ꝗ in
ferunt̄ bonis viris aut ꝑ iniuriā illatā ſibi vel ami
co: aut ꝑ foꝛtunā aduerſaʒ ſibi vel amico aut ꝑ na
ture humane fragilitatē ſicut ſunt ſitis ⁊ fames ⁊
egritudines coꝛpoꝛales de qb⁹ verū ſint dicende
bone vel male, dicendū eſt oīno ſicut dictum fuit
de egritudinibus: paupertatibus: iniuriis: et hmōi
in vndecima queſtiōe ſcdi libri. Triſticie aūt que
in aliis inferuntur ſunt multiplices. alique enim

ꝓcedūt i eis ex habitu malicie ꝟbi gr̄a ex īuidia
orit̄ triſticia de bono alteri⁹ ⁊ ex intꝑantia orit̄ tri
ſticia de carētia ſibi ſupdelicati ex timiditate orit̄
triſticia de terribili iminente ⁊ vl̄r de ol actu in
quo ꝟtuoſus delectaret̄ ꝓ quāto diſtat vel oppo-
nitur actui ad quē vitiū inclinaret vitioſus cōtri
ſtat̄. ⁊ iſta triſticia eſt valde mala: qm̄ ꝓpter ipam
et a bonis opibus recedim⁹ ⁊ ad opa vitioſa inci
tamur. ⁊ ſic ipſa inficit aiam ⁊ depꝛauat. ¶ Iſta ēt
qꝛ nō eſt moderata rōe inata eſt augmētū ſuſcipe-
re: ex quo hec nocumēta ſequunt̄ ipſa corp⁹ exſic-
cat. ⁊ ſic malicie et extenuationē iducit: ⁊ qꝛ coꝛ cō

Incōmo- ſtringit ⁊ ſp̄s obtenebrat ⁊ igroſſat: ingeniū ebetat
da q̄ per- apꝑhēſionē ipedit iudiciū obſcurat ⁊ mēoꝛiā obtū
tinent ex dit ⁊ oīno ſup oīa corp⁹ et aiaꝫ affligit ⁊ tormētat
triſticia.

Sed his non obſtantib⁹ ali

quis de iſta cōcluſiōe dubitaret qm̄ illud videt̄ bo
nū in malis hoībus. qđ eſt eis medicina. ſed talis
triſticia ē eis medicina malicie. ergo ⁊c. maioꝛ eſt
nota de ſe: minoꝛ ꝓbatur. Nā intꝑantia fit ꝑ proſe
cutionē delectationū in potu ⁊ cibo medicine aūt
fiunt ꝑ contraria vt dꝛ ſcđo ethicoꝝ. ergo triſticia
que fit ꝑ abſentiā cibi ⁊ potus delectabiliū eſt me-
dicina intꝑantie. Itē dicit ari. ſcđo ethicoꝝ. Intē
tio legiſlatoꝛis ē facere ciues bonos. et oſidit mo
dum ꝑ quē hoc facit tertio ethicoꝝ: dicēs ꝙ legiſ
latoꝛes puniūt ⁊ cruciāt operātes mala. bona aūt
operātes honoꝛāt: velut hos quidē ꝓuocantes
hos aūt ꝓhibētes ſed iterū qbus penis ⁊ punitio
nibus cruciari debēt mali vt a malo ꝓhibeantur
declarat ariſto. decio ethicoꝝ: dicēs opꝫ prauū de
lectationē appetētē triſticia puniri: ⁊ opꝫ tales fie
ri triſticias q̄ maxie contrariant̄ amatis delecta-
tionib⁹. Ex his pōt ſic argui illud eſt bonū in ma
lis ꝑ quod ꝓhibent̄ a malo. ſꝫ intꝑatus appetēs
delectationes ciboꝝ et potuū ꝓhibet̄ a malo ꝑ tri
ſticiā famis ⁊ ſitis. vt appꝫ ex dictis: ideo ⁊c. Itē
illud eſt bonū malis ꝑ quod reduci pōt ad mediū
virtutis: ſꝫ intꝑatus cū inclinat⁹ ſit ad delectatio
nes ciboꝝ et potuū: reduci poterit ꝑ ſuſtinere tri-
ſticiaꝫ famis ⁊ ſitis: vt appꝫ ſcđo ethicoꝝ: vbi dꝛ
intēdere aūt opꝫ ad q̄ ipſi facile nobiles ſum⁹ ⁊ in
contrariū noſipſos trahere opꝫ quod toꝛtuoſa li-
gnoꝝ dirigētes faciūt. Itē duoꝝ maloꝝ minus
malū eligēdū tanq̄ bonū illo caſu q̄ neceſſe eſt al-
terum illoꝝ ſuſtinere: ſꝫ neceſſe eſt intꝑato vel de-
lectabilia circa q̄ ſolet actū intꝑantie exercere eſſe
pn̄tia. ⁊ ſic delectabitur itꝑate vel ea eſſe abſentia
⁊ ſic triſtabit̄. primū aūt iſtoꝝ eſt peius ſcđo. ergo
ſcđm eſt bonū intꝑato. ¶ Itē ꝑ aſſuetudinē ſuſti
nendi triſticiā famis ⁊ ſitis generat̄ tꝑantia: ſicut
per aſſuetudinē ſuſtinendi triſticiā armoꝝ et vul-

Seneca neꝝ generat̄ foꝛtitudo. nā ſicut dicit Seneca ep̄la
multū tibi ad luciliū. vires nun q̄ dare certā ſibi
fiduciā pōt niſi cū multe difficultates hic ⁊ illinc
apparuerint: qđ declarat exēplis: dicens non pōt
athleta magnos ſp̄s ad certamen afferre q̄ nunq̄
ſugillat⁹ eſt vide ſi vis auctoꝛitate illā et alias ſi

Aliud eſt miles in q̄ſtione decima ſexta p̄mi libri. q̄ videt̄ ꝙ
ſuſtinere ſuſtinere tales triſticias ſit valde bonū illis in qui
id qđ pōt bus nundū eſt ꝟtus gn̄ata. Ad hec aūt oīa ⁊ cōſi-
īferre tri- milia dicendū eſt diſtinguēdo qm̄ aliud eſt ſuſcipe
ſticiam et re vel ſuſtinere id qđ pōt inferre delectationē vel
triſtari. triſticiā. aliud eſt i illo delectari vel triſtari. ¶ Di
cam ergo ꝙ ſuſtinere ea in qbus vitioſi rōne vitiꝫ

cōtriſtant̄: eſt bonū et generatiuū et ſaluatiuū vir
tutis: ſꝫ triſtari de hoc eſt malū qm̄ illud nō eſt tri
ſtabile ſimplr̄: ſꝫ delectabile cū virtuoſi delectent̄
in illo. ꝟbi gr̄a intꝑatus triſtat̄ de carentia ciboꝝ
ſupdelicatoꝝ ⁊ de nō ſup repletione vētris. hmōi
aūt carentia ⁊ nō repletio bone ſunt. et eas grate
et delectabilit̄ accepit ꝟtuoſus: ſꝫ de tali carentia
vel nō repletione triſtari eſt vitioſuꝫ ⁊ oppoſituꝫ
virtuti. Dicēdū eſt igr̄ A. primā obiectionē ꝙ me
dicina malicie eſt triſticia id eſt ſuſtinere illud qđ
vitioſo eſſet triſtabile: ſꝫ in illo triſtari nō eſt me-
dicina malicie: ſꝫ eſt interi⁹ actus diffoꝛmis ⁊ icli
nat ad exterioꝛē actū malicie. Et qn̄ dꝛ: ꝙ medici-
ne fiūt ꝑ cōtraria: cōcedo: ſꝫ delectationi de pn̄tia
obiecti nō ꝯtrariat̄ triſticia de eius abſentia: imo
conſonāt ſicut in graui ꝯſonāt receſſus a ſurſuꝫ ⁊
acceſſus ad deoꝛſuꝫ: ſꝫ eiuſdē obiecti abſētia ⁊ pre
ſentia ꝯtrariant̄. iđ ſicut ſuſtinere pn̄tiā delectabi
lis eſt malū intꝑato: ita ſuſtinere ei⁹ abſentiā eſt ſi
bi medicinale ⁊ bonū. Ad aliā dicēdū eſt eodēmō
ꝙ intꝑantia ꝓhibet̄ a malo ꝑ ſuſtinere id qđ eſt ſi
bi triſte: ſed nō ꝑ triſtari in illo: qm̄ ipſe foꝛmaliter
peccat in hoc ꝙ triſtat̄ in illo qn̄ ḡ dꝛ ꝙ opꝫ infer-
re triſticias q̄ maxie ꝯtrariant̄ amatis delectatio
nibus: dicendū eſt ꝙ hoc dꝫ intelligi nō qꝛ triſtari
ſit bonū illis: ſꝫ qꝛ ſuſtinere id i q̄ triſtant̄ ē eis bo
nū ⁊ hoc bn̄ notat ari. ꝑ hoc ꝙ dicit triſticias q̄ ma
xime ꝯtrariant̄ amatis delectatiōib⁹: quaſi dicat
id expedit in quo eſt ꝯtrarietas. contrarietas aūt
nō eſt inter delectationē de pn̄tia ⁊ triſticia de ab
ſentia: ſed īter pn̄tiā in qua delectat̄ ⁊ abſentiā in
qua ꝯtriſtat̄: vi dictū fuit: ſed foꝛte nō eſt malū ad
dere huic ſolutioni ꝙ licꝫ triſtari de carētia cibi ex
ceſſiui vel ſup delicati ſit ſimplr̄ malū intꝑato et
culpabile tamen id poteſt eſſe bonū ꝑ accidens in
quantū intꝑatus talē triſticiā abhoꝛrēs ⁊ ꝑcipiēs
eā inferri ſibi a ſupioꝛi: ꝓpter hoc ꝙ exceſſiue ſe-
cutus erat delectationes retrahit ſe ab hmōi dele
ctationib⁹ exceſſiuis ne iterū talē triſticiā icurrat
Et adhuc in iſto caſu dicēdū eſt: ꝙ triſtari nō erat
bonū intꝑato: ſed bonū erat ꝑcipere ſe triſtari rōe
delectatiōis inoꝛdinate ꝓſecute. Et eedē ſolutio Reſolute
nes dari pōt ad oēs ſeq̄ntes obiectiones quaꝝ ex ꝙ nulla
plicationes ſufficit relinq̄re ſtudioſis. niſi foꝛte qꝛ triſticia ē
rō vna videt̄ ponere ꝙ neceſſe ſit intꝑato vel dele ex ſe bōa
ctari vitioſe l delicato cibo vel triſtari de eius ab
ſentia qđ nō cōcedo eſſe verū ꝓpter volūtatis li-
bertatē: licet difficillimū ſit intꝑato vtrunq̄ euita
re. ad quā difficultatem ipſe ſeipſum culpabiliter
obligauit. ¶ Nūc reuertoꝛ ad principiū vn̄ diſceſ Reuertit-
ſi ⁊ dico ꝙ alie triſticie. que ſunt ſequele ad opera tur ad ꝓ
vitioſa in qbus vitioſi delectātur verbi gr̄a: ꝙ ni poſitum.
miam repletionē ſtomachi: per intꝑantiam conſe
q̄tur cruditas ſtomachi: doloꝛ capitis: ingens ebe
tudo: ſenſuū imūdicia. cōſumptio ſubſtātie tꝑalis
et ſic de aliis: ⁊ iſte triſticie ſunt vitioſis mala pe-
nalia valde: ſed non ſunt (vt puto) pctā culpabilia
pro quāto tales potētes ſentire iuſtā dei ⁊ nature
vindictā nolūt ob hoc ſua refrenare turpia deſide
ria quaſi ſe penitus obſtinātes imo puto ꝙ ille tri
ſticie ad bonū ſunt iquātū ſicut dixi prius hō ꝑci-
piens tales ꝓuenire ex delectationū exceſſiua pro
ſecutione ⁊ obhoꝛ ēs eas cogitur ſi ad rationē re
currat ab huiſmodi delectationib⁹ abſtinere. Alie
vero triſticie inferūtur malis a legiſlatoꝛib⁹ que
ſunt bone ſi illi mali fuerint ſanabiles: quia ſunt

medicine ſue malicie Si aũt nõ fuerint ſanabiles tũc ille triſticie ſunt bone ſaltẽ alijs inquantũ prohibent illos ab inferendo malum alijs autem inquantum tales triſticie vertuntur alijs in exẽpluꝫ quia ſunt actus iuſticie q̃ eſt virtus magna. Alie triſticie inferũtur malis ſicut ⁊ bonis ꝑ aduerſaꝫ fortunã vel ꝑ nature humane fragilitatẽ vt amiſſio bonoꝝ tẽpoꝛalium egritudines coꝛpoꝛales et hmõi et tales triſticie videnẽ mihi bone ſaltem inquantũ mali tales paſſi non poſſunt alijs iniuriari: foꝛte etiã ꝙ ſunt bone illis inquantũ prohibẽt eos a peioꝛibus operationib⁹ quas operarenẽ ſi eſſent diuites ⁊ potentes. malus eñi peioꝛ efficitur miniſtrantib⁹ ſibi bonis nature ⁊ foꝛtune dicente ariſtotele primo politice ꝙ ſeuiſſima eſt iniuſticia habens arma. Sed iterũ videtur mihi ꝙ ille triſticie ſunt ipſis male: quia ſunt eis materia malicie inquantũ ĩpatienter ferũt illas triſticias ⁊ aliter ꝗ̃ deberent: ſicut eñi virtus oĩa honeſtat comoda ⁊ incõmoda ita malicia oĩa inficit ⁊ condẽnat ❡ Cõcoꝛdes ergo cõcluſionẽ iſtã ſic imediate ꝑcedenti ꝙ egritudo coꝛpoꝛalis praui viri ſi cõparaẽ ad operationẽ quã circa eã prauus exercet eſt ſibi mala: qꝛ eſt materia operis vitioſi: ſed ſi cõparẽ ad operatiões: quas ipſe ſi eſſet ſanus et potens operareẽ: ipſa eſſet dicẽda ſibi bona. de triſticijs aũt que inferũtur neutris vt pueris ſi ſint ex aduerſitate foꝛtune vel ex fragilitate nature: dicẽdum eſt vt videtur ſicut de his q̃ inferuntur viris bonis ĩquantũ tales ſperari debent foꝛte boni viri niſi ꝙ in hoc eſt diſſimilitudo magna ꝙ viri boni circa tales triſticias operanẽ bñ moraliter. Illi aũt neqꝫ bene neqꝫ male. Alique aũt triſticie inferunẽ eis a parentibus q̃ ſunt bone qꝛ prohibent eos a malis ⁊ ad bona inducũt de alijs aũt que in hoc propeſito occurrũt quid ſit dicendũ quo etiã ſit ſoluendũ ad rationes principales hinc inde adductas ſatis foꝛte ſciri poterit ex dictis nunc ⁊ in precedentibus ſi quis conſideret diligenter.

qño egritudo mali eſt ſimẽ bõa ⁊ mala.

Queritur viceſimo primo. Utrũ delectatiões ſẽſuales ſint melioꝛes intellectualib⁹ Arguiẽ. ꝙ ſic qꝛ illud eſt iudicandũ opus nature qꝺ euenit ſemper vel in pluribus Iſtud aũt eſt preter naturã vel caſu qꝺ euenit ĩ paucioꝛibus: ſꝫ vt in pluribus eſt ꝙ hoĩes appetunt ſenſuales delectationes ⁊ in paucioꝛibus intellectuales. ergo nature opus eſt delectationes appetere ſenſuales et preter naturam vel caſuale eſt appetere intellectuales. ergo cum natura non errat ⁊ omne quod eſt preter naturam ſit erroneũ: ſequitur ꝙ delectationes ſenſuales ſunt verius appetibiles ꝗ̃ intellectuales ⁊ per cõſequens melioꝛes. ❡ Itẽ potẽtius ſemꝑ videtur eſſe melius eo ꝙ potentiſſimuꝫ eſt optimũ et qꝛ principãs naturaliter ſemꝑ debet eſſe melius ſubiecto. potentioꝛis aũt eſt principari. ergo potentius eſt melius. ſed delectatiões ſenſuales ſunt potẽtioꝛes intellectualibus Uñ dictũ eſt ſeptimo hui⁹: ꝙ delectatio in venereis furata eſt intellectũ ſpiſſe ſapiẽtis: ⁊ ꝙ in delectationib⁹ venereoꝝ nullus põt intelligere Itẽ cũ delectationes ſimpſr ſint bone videẽ ꝙ maioꝛes ſint melioꝛes: ſꝫ ſenſuales ſunt maioꝛes probatio qꝛ magnitudo cauſe ex effectu cognoſciẽ: ſed ſenſuales hñt maioꝛes effectus. ❡ Tũ quia cõſiderationẽ ⁊ iudiciũ rationis extingunt ſepe vel ꝑuertunt. Tum quia trãſmutant coꝛp⁹ ita ꝙ quoſdã in extaſes et quoſdã aliquã in inſanias inducũt. Tũ qꝛ opꝫ eas aliquã propter ſui vehementiã refrenare. ergo ⁊c.

Oppoſitũ vult ariſt. hic ⁊ in decimo libꝛo: quãuis aliꝗ̃ reſpõdeãt ſimpſr ad iſtã queſtionẽ. tñ videtur mihi ad maioꝛẽ euidentiam non maluꝫ eſſe diſtinguere: dicã ergo cũ cognitio intellectiua ſe extendat ad oẽ illud ad quod ſe extendit ſenſitiua ⁊ ad alia plura: ꝙ duplex põt eſſe delectatio intellectualis vna circa idem obiectũ circa qꝺ eſt ſenſualis. Alia vero circa ea ad q̃ ſenſitiua cognitio nõ aſcẽdit: dicã ergo pꝛio de ꝑmis intellectualib⁹ delectatiõibus duas cõcluſiones.

duplex ẽ delectatio ĩtellectualis.

Prima erit ꝙ delectationes ĩtellectuales ſtudioſoꝝ hoĩm ſunt melioꝛes ꝗ̃ delectationes ſenſuales ipſoꝝ. Et iſta cõcluſio ꝓbatur primo ex ꝑte cognitionis quã delectatio cõſequitur ⁊ potentie q̃ in cognitione delectaẽ: qꝛ cognitio ĩtellectiua eſt melioꝛ ⁊ nobilioꝛ cognitione ſenſitiua ceteris ꝑibus: qꝛ eſt ꝑfectio melioꝛis potentie. ❡ Scꝺo hoc apparet ex natura ipſius delectationis ſiẽt cognitionis quã cõſequiẽ et potẽtie delectantis qꝛ delectatio ſimpſr cũ ſit bona: et triſticia mala: ⁊ bonũ ſit tanto meli⁹ quãto eſt malo oppoſito ĩpermixtius: opꝫ illã delectationẽ in genere delectationũ bonaꝝ ceteris ꝑibus eſſe melioꝛem q̃ minus hꝫ annexam vel conſequentẽ ſibi triſticiã: ſed delectatio ĩtellectualis non hꝫ ſcꝫm ꝙ huiuſmodi triſticiã annexã ex laboꝛe vel fatigatione: propter hoc ꝗ̃ intellectus (cum ſit potentia abſtracta) non laboꝛat nec fatigatur in intelligendo: delectatio aũt ſenſualis ex fatigatione habet neceſſario triſticiã annexam vel conſequentẽ ſaltẽ ſi cõtinuetur diu: ꝓpter hoc ꝙ in ſentiendo laboꝛat ⁊ fatigaẽ propter quod hõ indiget requie tam per ſomnũ ꝗ̃ per ludũ: ſicut dictũ fuit in ꝑcedentibus. Tertio hoc appet ex eo qꝺ eſt pꝛicipari ⁊ ſubijci: nã in bonis ſꝑ pꝛicipat⁹ eſt meli⁹ ſubiecto ⁊ regulans regulato. cõſtat aũt ꝙ apud ſtudioſos intellect⁹ ⁊ appetit⁹ ĩtellectualis hñt dominiũ ⁊ pꝛincipatũ ſuꝑ ſenſum ⁊ appetitũ ſenſitiuũ propter qꝺ ipſi ſcꝫm ſuas ꝓprias delectatiões regulãt delectationes ſenſus ⁊ appetit⁹ ꝗ̃ delectationes ĩ bonis viris ĩtellectuales ſunt melioꝛes ſẽſualib⁹ ❡ Secũdo ex oppoſito dicendũ eſt ꝙ ĩ vitioſis delectationes ĩtellectuales ſunt mlto peioꝛes ſenſualib⁹ et loquoꝛ de delectationib⁹ vtrobiqꝫ vitioſis: qꝛ in malis ſꝑ principãs eſt peius ſubiecto: ſꝫ intellect⁹ ⁊ voluntas hñt principatũ ſuꝑ ſenſuꝫ ⁊ appetituꝫ ſenſitiuũ ergo ſi oẽs he potẽtie ad malũ inducanẽ intellect⁹ ⁊ volũtas erũt peioꝛes ⁊ culpabilioꝛes ꝗ̃ ſenſus ⁊ appetit⁹ ſenſitiu⁹. et ꝑ ꝯñs coꝛuꝫ opationes ⁊ delectationes erũt peioꝛes ꝗ̃ ſenſuales. ❡ Sed rñdetur ꝙ in malis oꝛdo ꝑuertiẽ: qꝛ pars ſenſualis dñatur ĩtellectuali iõ ſeqtur ex rõe ꝑdicta ꝙ ſenſus eſt peioꝛ. Sꝫ iſta rñſio non valet qꝛ ĩ potentib⁹ vti ratiõe nũ ꝗ̃ ps ſenſualis ſcꝫm veritatem dñaẽ intellectuali qm̃ noſtre opationes ſemꝑ ſunt in poteſtate nr̃e volũtatis. ſꝑ eñi ratio ⁊ volũtas pñt detinere ſenſuꝫ: ſꝫ ſcꝫm ſimilitudinẽ dicim⁹ ſenſuꝫ dñari in malis qꝛ de facto ducũẽ iudicio ſenſus ĩclinatione appetit⁹ ſenſitiui. ſꝫ hoc eſt ex ꝑte ĩtellectualis ꝑmittente ⁊ libere ꝯſentiẽte ſibi ſꝑa.

ſcꝺa ꝯcluſio ex oppoſito.

ſicut ſi rex potẽs corrigere malos ꝑmitteret ſcięn=
ter ꝓpter aliquã ad eos affectionẽ ipſos iniuſtifica
re. Itẽ ille eſt peior qui eſt in ꝑncipali culpa delicti
q̃ ille qui nihil aut modicũ eſt in culpa. ſed ꝑs intel
lectualis eſt ꝑncipalior in culpa. ꝓbatio. ꝑmo vide
tur ꝙ ſenſus nihil aut modicũ ſit in culpa: q2 ſi au
ferat̃ vſus rõnis vt in aĩalib9: hõ propter quãcunq3
delectatione ſenſus nõ erit puniẽdus: ſed ſolũ pu=
niet̃ ſi habeat vſum rõnis: ex eo ꝙ pars intellectua
lis ꝑmittit ſic ſenſum opari: ergo pars intellectua
lis eſt in culpa. et ſi pars intellectualis reddit̃ cul=
pabilis: eo ſolo ꝙ ꝑmittit ſenſum operari qḋ non
eſſet operandũ: tu potes videre q̃to efficitur culpa
bilior: ſi cũ ſenſu in prauo ope delectet̃. ¶ Et con=
firmat̃ iſta rõ: q2 nulla potentia innata ⁊ naturalit̃
determinata ad aliquod op9: niſi detẽta ſit a ſupe=
riori ỽtute nõ eſt in culpa. ſi opetur illud non detẽ=
ta. vbi gr̃a: lapis cadens ſup hoiem ſi interfecit eũ
nõ eſt in culpa: nec ob hoc punit̃. ſed ſenſus eſt ina
tus ⁊ naturalr̃ determinatus. cũ non ſit potẽtia libera
ad ꝓſequendũ delectabile p̃ſens ſi nõ fuerit a ſupe
riori ỽtute detẽtus ⁊ ad tãto magis ⁊ ĩpetuoſi9 ꝓſe
quendũ q̃to fuerit delectabili9: ergo ſi ſenſus pro
ſequet̃ quodcunq3 delectabile ſibi p̃ñs: tũc non eſt
in culpa ꝑncipali / ſed pars intellectualis cũ incum
bebat ſenſum detinere: ſicut ſi tu libere et ſcienter
dimittis cadere lapidẽ ſupra hoiem / culpa nõ erit
lapidis ſed tua. Itẽ ille delectatiões ſunt peiores
que ſunt ꝓprie vitioſis penit9 deprauatis q̃ ille q̃
ſunt cões vitioſis ⁊ incontinẽtib9. imo etiã ⁊ ꝯtinẽ
tibus. iſta maior pꝫ ex eo ꝙ ꝯtinentia ponit̃ habi=
tus laudabilis: et ꝙ incõtinentia ponit̃ min9 mala
q̃ ꝯpleta malicia. ſed delectatiões male ſenſuales
vident̃ eſſe cões oĩbus predictis. delectatiões aũt
intellectuales cõcordes cũ ſenſualib9 prauis dele=
ctationib9 vident̃ eſſe ꝓprie deprauatis et in mali=
cia obſtinatis: ideo ⁊c. Itẽ ille delectationes ſunt
peiores q̃ deſtruunt oẽm impetũ ad bonũ: q̃ ille q̃
non. ſed delectationes intellectuales in opib9 ma=
lis deſtruũt oẽm impetũ ad bonũ / vel ſaltẽ maiorẽ
eius partẽ: q2 ſenſus non h3 corrigere intellectum
delectationes ſenſuales nõ ſic deſtruũt ĩpetum ad
bonũ: q2 intellectus innat9 eſt corrigere ſenſum: iḋ
⁊c. deinde dicendũ eſt ꝙ delectatiões itellectuales

Scđo ꝑs de dele= ctatiõe re rũ ĩſenſi= bilium.

circa ea ad q̃ delectationes ſenſuales nõ aſcẽdunt
que approꝑato noie vocantur intellectuales: ſunt
multo meliores q̃ delectationes ſenſuales. qḋ pro
bat̃ primo ex pte obiectoꝝ: q2 ipe vel ſaltẽ aliq̃ ea=
rũ ſunt circa obiecta meliora et excellẽtiora. verbi
gr̃a circa deũ ⁊ intelligẽtias. Tertio ꝓbat̃ ex parte
potẽtie: q2 delectatiões ꝓpe potẽtie nobilioris ⁊
melioris ſunt meliores delectatiõib9 potentie infe=
rioris ⁊ vilioris. intellect9 aũt nõ eſt potẽtia ſupior
⁊ excellẽtior ſenſu: iḋ ⁊c. Tertio probat̃ ex pte co=
gnitiõis: ⁊ hoc dupl̃r. ꝑmo prout delectamur ĩ ipa
opatione q̃ eſt cognitio. Scđo prout delectamur ĩ
obiecto cognito. Primũ iſtoꝝ patꝫ tripl̃r. ꝑmo ex
hoc ꝙ cognitio intellectualis eſt melior ⁊ altioris
gradus. Scđo: q2 ipa eſt itellectui magis cognita
q̃ ſenſitiua ſenſui propt̃ reflexibilitatẽ intellect9. ⁊
delectatio ꝯſurgit ex apprehẽſione rei delectabilis
Tertio ſicut dicebat̃ prius propt̃ minorẽ ꝯnexionẽ
cognitiõis itellectualis cũ triſticia ⁊ labore. Scđꝫ
aũt ꝑdictoꝝ ex hoc pꝫ: ꝙ cognitio intellectiua eſt
ĩtimior obiecto q̃ ſenſitiua: q2 attigit ad ſubſtãtiã
obiecti. ſenſitiua aũt cognoſcit rẽ ſolũ ĩ accidẽtib9

Quarto dicta ꝯclo probat̃ ex pte habit9: qm̃ habi
tus optim9 circa ſenſibilia videtur eſſe prudentia
niſi preponas ſciam naturalẽ: ſed habit9 optimus
circa ĩſenſibilia eſt ſapiẽtia que eſt melior ⁊ prudẽ
tia ⁊ ſcia naturali vt dictũ fuit in ſexto: ergo eius
operatio eſt melior: ⁊ ꝑ conſequens delectabilior.
Quinto hoc ꝓbat̃ ex congregatione ꝓꝑetatũ dele
ctationis intellectualis. qm̃ in bonis illud eſt meli
us quod eſt maius purius ⁊ firmius. ſed delecta=
tiones itellectuales ſũt hmõi ꝓbatio ꝑmo ſũt ma=
iores: q2 potentie capacioris ⁊ obiecti potentioris
ſunt in q̃ maiores magnitudine ꝑfectionis. ꝓpter
obiecti ⁊ potentie excellentiã vt dictũ fuit. ſũt eti=
am maiores ꝓtẽſione durationis ⁊ continuatiõis
eo ꝙ ſenſibiles hñt faſtidiũ ⁊ ſacietatem. Deinde
dico ꝙ ſũt puriores. Tũ q2 ſũt immutabilis poten
tie ⁊ circa obiectũ ab oĩni materia ⁊ cõditione vi
li ſeparatũ tũ quia non hñt triſticiã ꝯtrariã cui ad
miſceat̃ modo quo dicetur in ſequenti queſtione.
Deinde dico ꝙ ſunt firmiores. quia nec ex parte
ſubiecti pñt infirmari vel corrũpi. cum intellectus
ſepararet̃ ab aliis potẽtiis ſicut ꝑpetuum a corru=
ptibili. neq3 ex ꝯtrario cum nõ habeãt ꝯtrariũ vel
ſi aliquomõ habeãt tñ min9 hñt q̃ ſenſuales neq3
ex obiecto cũ ipſum ſit imutabile oĩno. vnde dicit
Ari. in. x. huius videt̃ eni phyloſophia admirabi=
les delectationes habere firmitate et puritate. Et
tu potes videre ꝙ iſte rões ⁊ plures earũ ꝓbant
ſufficient̃: ꝙ meliores delectatiões etiã itellectua=
les circa obiecta ſenſibilia. de q̃bus tñ ꝓbatũ fuit
ꝙ ſũt meliores q̃ ſenſuales ⁊ qḋ eſt meli9 meliori
eſt multo melius min9 bono ideo. ⁊c. Iſtis tamen
nõ obſtantibus videt̃ plurimis ꝙ delectatiões ſen
ſuales ſint meliores ⁊ eligibiliores q̃ ꝑdicte intel
lectuales ⁊ hui9 Ari. aſſignat euidẽtiſſie duas cau
ſas: quarũ ꝑma eſt: ꝙ delectatiões corporales ha
bẽt triſticiã ſibi ꝯtrariã: quã ſẽſus maxie abhorret
cui9 triſticie delectatio eſt expulſiua medicina mul
ta velocitate. vbi gr̃a: triſticiã famis ⁊ ſitis expel=
lit cito delectatio que ſit in comeſtione et potu. iḋ
ergo tales delectationes vident̃ maxime eligibi=
les: q2 non ſolũ appetunt̃ eo ꝙ delectatiões: ſꝫ mul
to magis q2 expulſiue ſũt triſticiarũ. ⁊ ideo tu vi=
des ꝙ tunc apparet maxia delectatio in potu ⁊ ci=
bo qñ homo valde fameſcit ⁊ ſitit. ꝓpter qḋ vt dicit
Ari. aliq̃ ꝑparẽt ſibi ſic in comedẽdo ſalſa vel acu
ta vt in potu amplius delectent̃ cum hoc etiã vnũ
qḋq3 magis apparet: cũ viſum fuerit iuxta contra
riũ. iſte aũt delectatiões ſentiunt̃ iuxta triſticias ſi
bi ꝯtrarias: ideo magis apparent. delectationes

due rões ꝓpter q̃s delectati ones ſen ſu9 videt̃ ꝑ fectiores

autẽ intellectuales nõ habent contrariũ. propt̃ qḋ
nõ apparent multis ita eligibiles. Secunda cauſa
eſt quia plurimi ſciẽtias ſpeculatiuas ignorantes:
non poſſũt vti delectationibus itellectualibus: ſꝫ
guſtant ſenſuales ſolũ. ꝓpter qḋ non eſt mirũ ſi il=
le apparent eis maxime ⁊ optime: qui eñ mel non
guſtauerit nõ percipit mellis dulcedineꝫ. Sed ſta
tim ex dictis apparet ꝙ delectationes intellectua=
les ſunt lõge meliores ⁊ ꝑfectiores. qm̃ illud non
eſt dicendũ delectabile ſimplicit̃ ⁊ ſcḋm veritatẽ: qḋ
delectat infirmũ rõne infirmitatis ſue ſed illud qḋ
delectat ſanũ ⁊ ĩ ꝑfecto ꝯſtitutũ eſſe: ſed delectatio
nes corporales delectant ſolum infirmã naturam
ſcꝫ patientem aliquẽ defectũ: puta famis aut ſitis
vigilie vel laboris aut caloris vel hmõi vnde eſurię
tibus eſt delectabile comedere. ſaturatis aũt triſte

delectationes aūt intellectuales ſunt nature indigentis: ſed in pfecto eſſe cōſtitute. Iterū delectationes corporales ex eo ꝙ ſunt ſolū medicinales hñt ſupabundantiā prauā ⁊ vituperabilē. indigentia eñ reſtitura nocet: nullū eñ bonum ſimplr hꝫ talem prauū ſuperabundātiaꝫ. ſed itellectuales delectationes tanto ſūt meliores. quāto magis abūdant. propē qđ ille ſūt ſimplr bone delectationes ⁊ pfecte. Itē opꝫ cōcedere ſūmā eſſe dei delectationeꝫ illa tñ nō eſt nature deſtitute ⁊ indigētis. ſꝫ ad extremū ꝯſtitute ⁊ pfecte: ergo delectationes ſunt meliores q̄ ſūt naꝭ pfecte q̄ q̄ idigētis ⁊ deſiderabiliores: ſi ſit deſiderabiliꝰ eſſe pfectū q̄ indigere.

Ad primam ergo rationē

dicendū eſt ꝙ oēs appetunt delectationes intellectuales: qꝛ oēs natura ſcire deſiderant: ſed nō oēs poſſūt eas ꝯſequi ⁊ guſtare ꝓpē multiplicē humane nature fragilitatem. qđ ſi poſſent: oēs aut plurimi iudicarent eas eſſe meliores.

Ad ſcđ̃ ❡ Ad aliaꝫ poteſt dici: ꝙ apud illos qui de vtriſqꝫ delectationibꝰ gaudere poſſunt: delectatiōes ſenſuales non ſunt potiores: ꝓpter qđ dē in de morte Ariſt. ꝙ phūs purus ⁊ pfectꝰ (q̄ ſolus vtraſqꝫ guſtare pōt delectationes) mortificauit oīa deſideria ⁊c̄. verū eſt tñ ꝙ delectatiōes ſenſuales non ſua pꝛāte ſed per accidens ipediunt delectationes intellectuales: videlicet inquantum alliciunt ſenſus ad ipas: vt non

Ad t̃tiaꝫ nō poſſint itellectui miniſtrare ❡ Ad aliā dictum fuit ꝙ delectationes itellectuales ſunt maiores: ⁊ ſtatim iā dictū eſt ꝙ ſenſuales non ꝓpꝛa ꝟtute ſꝫ per accidens abſorbent iudiciū rōnis. Si aūt extaſes ⁊ inſanias īducunt: hoc non eſt qꝛ ſint maiores q̄ intellectuales: ſed qꝛ ſūt cū quodā motu corporis ⁊ ſpūum qualē motū non exigūt itellectuales: delectationē aūt fieri cū motu nō arguit magnitudinē. cū dei ſumma delectatio ſit cum oīmoda immobilitate. Et ſic eſt finis queſtionis.

Queritur viceſimoſecūdo

Utrū delectationes itellectuales habeāt triſticias ſibi ꝯtrarias. ❡ Arḡ ꝙ ſic qꝛ ſicut aliqñ iudiciū intellectꝰ ſequiē iudiciū ſenſus: ita poſſibile eſt ꝙ delectatio intellectꝰ ſequaē delectationē ſenſus: ſed illo caſu delectatio ⁊ triſticia ita ꝯtrariaē apō intellectū ſicut cōtrariabanē apud ſenſum.

ꝯ̃firmatio. ❡ Et ꝯfirmaē: qꝛ intpatꝰ de habundātia venereoꝝ delectaē non ſolū ſm ſenſum: ſed etiā ſm intellectum. aliter nō differret ab incōtinente: de hac aūt venereoꝝ abundātia tēperatus triſtareē / etiā apud itellectū: ⁊ tñ hec triſticia illi delectationi eſſet contraria: ideo ⁊c.

Secūdo ❡ Item nō magis videē ꝙ delectatio intellectualis habeat delectationē ſibi contrariaꝫ q̄ ꝙ habeat triſticiā ſibi contrariā. ſed ipa hꝫ delectationē ſibi contrariā: ideo ⁊c. Minor ꝓbatur: qꝛ ab habitibꝰ ꝯtrariſ elicīunē actus ꝯtrarij: ⁊ actus contrarios videnē ſequi delectationes contrarie: ſed habitꝰ intellectuales adhuc pure ſpeculatiuos cōtingit eſſe cōtrarios: qꝛ ꝯtingit opinari cōtradictoria: ⁊ opīones ꝯtradictorioꝝ ſunt cōtrarie vt dꝫ quarto metaph.

Tertio. ❡ Itē ex eodē principio. Arguiē ſic: q̄cunqꝫ de vno actu delectaē / ipe contriſtaretur de actu ꝯtrario: ergo cū ſit dare actus intellectuales contrarie adhuc ipure ſpeculatiuꝰ: vt dictū eſt ſeqtur ꝙ delectatio intellectualis pōt hr̄e triſticiā contrariā.

Quarto ❡ Itē ſicut delectatio ſenſualis de preſentia cibi hꝫ triſticiā contrariā de eiꝰ abſentia. ita quilibet videtur experiri in ſpeculatiuis ꝙ ipe delectaē de inuentione ſolutionis alicuiꝰ difficultatē ⁊ contrarie triſtaē: cum non poſſit eam inuenire.

❡ Oppoſitum videtur dicere

phyloſophus ſeptimo huius vbi dicit quaſdā opationes ⁊ delectationes eſſe ſine concupiſcētia ⁊ triſticia: puta eiꝰ qđ eſt ſpeculari natura non indigēte. dicit etiā ꝙ ille delectationes que ſūt ſine triſticia non hñt ſuperabundantiā. hec aūt vt dicit: ſūt q̄ natura delectabiliū: ⁊ non ſm accidens tales autē maxime videntur delectationes intellectuales: ergo delectationes intellectuales non habent triſticiā contrariā. dicit etiam Ari. in decimo huius ꝙ ſine triſticia ſūt mathematice delectationes dicit etiā ꝙ delectationes he quidē immixte he autem mixte. Et videē illas vocare imixtas que nō habent contrariū. illas aūt mixtas que habēt. cōtrariū. cum contrariū cōtrario miſceaē: delectationes aūt immixte videnē maxime eſſe delectatiōes intellectuales. ꝓpē qđ Ari. in decimo huius dicit videē enī phyloſophia admirabiles delectatiōes habere puritate ⁊ firmitate. Multi ꝓpē dictas auctoritates putāt fuiſſe de intentione phyloſophi ꝙ delectationes ſenſuales habeāt contrarium ⁊ non delectationes itellectuales qđ tamen in dictis auctoritatibus phyloſophus non intēdit cum nō ſolum illa dicat de intellectualibus ſed ⁊ de quibuſdam ſenſualibus. dicit eñ in decimo huiꝰ. ſine triſticia eñ ſunt mathemathice delectationes: ⁊ eaꝝ que ſm ſenſus ⁊ per olfactū ſed ⁊ auditiōes ⁊ viſiones: multe aūt memorie ⁊ ſpes. Nec ſequiē ſi aliq̄ ſūt delectationes non mixte triſticijs: ꝙ nō habeant triſticias cōtrarias qñ albedo perfecta habet nigredinem ſibi cōtrariā ⁊ tñ nō eſt admixta ⁊ nec etiā oīa ꝯtraria ſunt iinuicē miſcibilia. corruptibile eñ et incorruptibile vt pꝫ decimo metaphyſice ſūt contraria ⁊ tñ non miſcenē. forte etiā virtꝰ non miſceē vitio contraria etiā imediata ſi aliqua ſint non miſcenē propter qđ videndum eſt quomō ſumaē contrarietas delectationis ad triſticiam. Se deciſio ī ſecundo videbitur qūo delectatiōes itellectuales vē tribꝰ artis etiā ſēſuales habeātꝯtrariū. Tertio declarabiē q̄d cultꝰ. per auctoritates prius adductas Ari. intendat.

Quantum ad primū dicitur

Pmꝰ articulus. aliē ⁊ aliter a diuerſis. dicunt eñ aliqui ꝙ delectatio de pñtia alicuius obiecti cōtrariaē triſticie de abſentia eiuſdē. verbi grā delectatio intemperati de preſentia ⁊ vſu ciborū cōtrariaē triſticie de abſentia eoꝝ ⁊ hoc apparet decimo ethicorū. ❡ Ubi dē qūo ſumē ꝙ punitiones maloꝝ fieri debent per triſticias q̄ tur ꝯtra maxime contrarianē amatis delectationibus ⁊ eſt rictas in ſibi itentio: ꝙ auarꝰ qui in cumulationes pecuniarum delectatē ꝑ ſubſtractionē pecunie puniaē: ⁊ ſuonibus, verbus per ſubiectiuā depreſſionem ⁊ guloſus per ciborū ſubſtractioneꝫ. ⁊ ſic de alijs: ergo intentio Ari. eſt ꝙ delectatio de cumulatione pecuniarum ꝯtrariaē triſticie de ſubſtractione ipſarū nullꝰ eñ poteſt dicere ꝙ auarus delectatus in cumulatione puniaē per triſticiam in cumulatione: quia nunq̄ in cumulatione pecunie triſtaretur.

Secūdo ❡ Item fames et ſitis ſunt quedā triſticie de abſentia cibi et potus ⁊ tamen ipe videnē contrariari delectatio-

bus ex repletione qđ ſic ꝓbaẝ triſticie cōtrariatur
delectatio que eſt ipſius corruptiua: ſed delectatio
que eſt ex repletione ſcꝫ ex ſumptione cibi ꝛ potus
eſt corruptiua triſticie que in fame cōſiſtit. Simili
ter delectatio ex ſalute nauiſ ē obiectiua triſticie q̄
Tertio. erat ex eius periclitatione: ideo ꝛc̄. ¶ Item dele
ctatio ꝛ triſticia ꝯpanẝ ad appetitū: ſicut qēs natu
ralꝫ qēs violenta ad naturā grauis aut leuis. dele
ctatio ei eſt q̄ſi qēs naturaẝ appetit⁹ in bono triſti-
cia vero eſt quaſi quies violenta appetitus in ma
lo cū eñ bonū volitū adepti ſumus: letamur ꝛ cuꝫ
in malo detinemur inuolūtarie triſtamur ſꝫ cōſtat
ex q̄nto phyſicorū ꝙ reſpectu eiuſdem quies natu
ralis contrariaẝ quieti violēte: ꝛ quies in termino
a quo quieti in termino ad quem ergo triſticia de
malo contrariatur delectationi de bono oppoſito
cōfirma- ¶ Cōfirmaẝ qꝛ contrarietas delectationis ad tri
tio. ſticiam videẝ debet ſumi ex contrarietate obiecto
rū: cū act⁹ diſtiguanẝ ꝑ obiecta: ꝫ triſticia de malo
dꝫ ꝯtrariari delectatiōi de bono oppoſito. ¶ Itē
cōtrarietas delectationes ad triſticiā debet ſumi
ſicut cōtrarietas ſanitatis ad egritudinem qm̄ ſa-
nitas eſt ex ꝓportione conuenienti qualitatum et
egritudo eſt ex defectu illi⁹ ꝓportionis. ſicut dele-
ctatio eſt ex ꝯueniētia obiecti ꝛ triſticia ex defectu
cōueniētie ſed ſanitas que eſt ex porbortione qua-
litatuꝫ contrariaẝ egritudini que eſt ex defectu il-
lius ꝓportionis: ergo delectatio q̄ eſt ex preſentia
obiecti ꝯueniētis contrariaẝ triſticie q̄ eſt ex ei⁹ ca
rētia: ergo ꝛc̄. ¶ Aliqs aūt videẝ oppoſitū eſſe vex
nō eñ videẝ eis ꝙ delectatio de aliquo ſit cōtraria
triſticie de ſuo cōtrario: ſed triſticie de eodē: verbi
gr̄a videẝ eis ꝙ delectatio de p̄ſētia cibi nō ſit con-
traria triſticie de ei⁹ abſentia. ſed triſticie de eiuſdē
cibi p̄ſētia: ꝛ hoc nitunẝ probare ſic. ꝯtraria nō ſūt
eiuſdē moris: ſꝫ delectari de ſalute ciuitatꝭ ꝛ triſta
ri de eiuſdē deſtructiōe ſunt eiuſdē morꝭ. delectari
aūt de ei⁹ ſalute ꝛ triſtari de ei⁹ ſalute ſunt ꝯtrario-
rum moꝝ: ꝛ non poſſunt eidē ſimul ineſſe: ideo ꝛc.
¶ Itē ꝯtraria non ꝯſequunẝ ſe adinuicē: ſed cōſe
quiẝ ſi quis gaudet de ꝓſperitate vicini / ꝙ triſteẝ
de ipſi⁹ aduerſitate ꝛ econtra. vñ ſtudioſum ſicut vi
demus gaudere de ꝓſperitate vicini vel ꝓximi: ſic
eū videm⁹ triſtari de eius aduerſitate. ꝛ ſicut inui-
dus ecōtra triſtaẝ de ꝓſperitate / ſic gaudet de eius
aduerſitate: ideo ꝛc. ¶ Itē actus vitioſi ꝯtrarian
tur actib⁹ virtutū: ſicut ꝟtus vitio. ſed gaudere de
proſperitate vicini eſt actus ꝟtutis: ꝛ de ea triſtari
eſt actus vitij: ergo delectatio ꝛ triſticia de eodem
contrarianẝ: ꝛ nō delectatio ꝛ triſticia de ꝯtrarijs.
¶ Itē delectatio fit ſm̄ cōuenientiam obiecti ad
potentiā ꝛ triſticia ſm̄ diſcōuenientiā. ſ. modo cōue-
niētia ſeu ſilitudo ad albū non ꝯtrariaẝ diſconue-
nientie ſeu ſilitudini ad nigrū: ergo p̄nt ſimul ineſſe
eidē. cignus eñ ſm̄ albedinē eſt ſilis niui ꝛ diſſilis
coruo: ergo delectatio appetitus de aliquo nō con
trariatur eius triſticie de cōtrario.

Alii autem dicunt ꝙ ꝓprie lo
quendo de contrarietate nulla delectatio contra
riaẝ triſticie: ſed delectatio delectationi. nam con
traria ꝓprie accepta debent eſſe eiuſdeꝫ generis ꝛ
nō diuerſorū vt apparet decimo metaphyſice ꝓpt
qđ dulce in voce non cōtrariaẝ amaro i ſapore: nec
vniuerſaliter aliqua vox alicui ſapori. propter hoc
ꝙ vox ꝛ ſapor ſunt diuerſa genera ſub ſe plures ſpe
cies continentia q̄uis adhuc ſub eodem ſuperiori
genere contineanẝ. ſed delectatio ꝛ triſticia ſunt di
uerſa genera: delectatio eñ ſub ſe plures ſpecies ꝛ
diuerſas habet ſicut expreſſe dicit Ariſto. decimo
huius ꝛ pari rōne triſticia plures habet ſub ſe ſpe-
cies triſticiarū: ergo proprie nulla delectatio con-
trariaẝ triſticie nec ecōtra. ¶ Item delectatiōes Secūdo
ſequētes actus contrarios ſunt inuiceꝫ contrarie
vt delectatio ſtudioſa ꝛ delectatio vitioſa ꝟbi gra
tia: delectatio amici de proximi proſperitate con-
traria eſt delectationi inimici vel i[illegible]idi de ipſius
aduerſitate ſi autem delectatio ſit contraria dele-
ctationi ſequiẝ ꝙ ipſa non ſit cōtraria triſticie: qꝛ
tantum vnū eſt vni cōtrariuꝫ vt dẝ decimo meta- tria dele-
phyſice: ergo ꝛc. ¶ Iſta igiẝ videẝ mihi ſatis diffi ctatiōem
cilia: tñ forte poteſt via dari ad inquirendum veri vel triſti-
tatem ampliorem ſi diſtinguamus tria ad delecta am p̄nci-
tionem vel triſticiā principaliter facientia. ¶ Pri palr faci
mum eſt obiecti conditio: quia ſm̄ aliam ꝛ aliā ob entia.
iecti cōditionem vel naturam ipſū ꝙ patet conue-
niens vel diſconueniēs. apparens aūt cōuenientia
delectant. ꝛ diſconueniētia cōtriſtat ſaltem quātuꝫ
eſt de per ſe licet per accidens ſcilicꝫ rōne abſentie
fiat aliq̄ñ ecōuerſo. ¶ Scđm eſt obiecti preſentia
vel abſentia. Nā p̄ſētia ꝯueniētis ꝛ abſentia diſcon
ueniētis delectāt / econuerſo aūt ꝯtriſtant: et forte
iſtud ſcđm poſſet reduci ad primū: qꝛ diſconueniē
tis abſentia iudicaẝ tanq̄ cōueniens: ꝛ cōuenien-
tis abſentia tanq̄ diſcōueniēs. Sed forte ꝙ aliqs
obijceret ꝯtra illud ſcđm dicēs ꝙ memoria ꝛ ſpes
obiecti cōueniētis ſūt alique delectabiles cū tamē
obiectum non ſit coniūctuꝫ neqꝫ preſens. Ad hoc
rñdet ari. primo rethorice dicens ꝙ in oībus tali-
bus memorantes vel ſperantes quaſi ſentire pu-
tant id qđ amatur: habēt eñ preſentiam obiecti ſi
non realiter. tñ aliquomō ſm̄ fātaſiaꝫ. Ex quo cō
cludit Ari. ibidē ꝙ cū aliqs fiat triſtis de hoc ꝙ a-
micus abeſt / vel etiā mortuus: eſt tñ iploratiōib⁹
ꝛ lamētatiōib⁹ inſit q̄dam delectatio: triſticia q̄deꝫ
eñ non adeſſe: delectatio aūt ex memorando ꝛ vi-
dendo aliqualiter illū ꝛ qualia egit ꝛ qualis erat.
¶ Tertiū vero faciens ad delectationē ꝛ triſticiā
eſt cognitio dicte cōuenientie ipſi⁹ obiecti vel diſcō
uenientie ꝛ p̄ſentie vel abſentie. Nā propter huius
tertij defectū delectatio nō ꝯuenit lapidib⁹ vel alijs
cognitione carentib⁹: imo hoc tertiū videẝ ad de-
lectationē ꝛ triſticiā eſſe p̄ncipaliſſimū intātum ꝙ
obiectū delectat ſi non fuerit ꝯueniens neqꝫ p̄ſs:
dū tñ apphenſum fuerit ꝑ modū ꝯuenientis ꝛ pre-
ſentis. ꝟbi gr̄a: malus in re ſimplr̄ turpi et nature
hoīs diſcōuenienti delectaẝ: qꝛ iudicat illā ꝯueniē
tē: aliq̄ñ etiā in ſomnis ymaginantes ſe comedere
vel bibere delectanẝ: q̄uis nō adſint cibi neqꝫ pot⁹
imo ꝓpter ipſi⁹ tertij principalitatē dubiū eſt vtrum
delectatio ſit idē realiẝ ꝙ hmōi iudiciū vel appre-
henſio vel ſit res alia conſequens: tñ naturaliẝ ad vñ ſimiẝ
tꝑm de quo dubio poſtea inq̄remus. Nūc aūt viſis cōtrarie-
apparet tam ꝙ ſi delectatio non ſit idem quod illđ tas i paſ-
iudicium: tamen habet tꝑm cum duob⁹ antecedē ſionibus
tibus pro ſubiecto vel obiecto paſſionuꝫ aūt di-
ſtinctio contrarietas ſi non formaliter tamen ſm̄
extrinſecam denoiationem ꝛ originaliter ſumiẝ ex
diſtinctione ſubiectorū vel obiectorū: ꝛ ideo cō-
trarietas pōt delectationib⁹ ꝛ triſticijs attribui ex
parte cuiuſlibet triū predictoꝝ. Si ergo contrarie
tas attendaẝ penes conditiones obiectorum aliqs

duobus manētibus eiſdem. tūc delectatio de aliq̄ obiecto cōtrariat̄ triſticie de obiecto contrario verbi gr̄a delectatio frigeſcentis q̄ fit de calore eſt contraria eius triſticie q̄ fit de frigore. ⁊ delectatio p̄ncipis de ſalute ciuitatis eſt contraria triſticie eiuſdem de ipſius deſtructione: q̄m ille paſſiones ſunt cōtrarie que poſſunt ſucceſſiue eidem ineſſe ⁊ nō ſimul. ſed ſic eſt delectatiōe ⁊ triſticia. cōſtat autē ꝙ frigeſcēs ⁊ manens in eodē iudicio de conuenientia ⁊ diſconueniētia caloris ⁊ frigoris ſcʒ i illo iudicio ꝙ calor eſt ſibi cōueniēs et frigus diſcōueniēs nō ſimul delectari poteſt de calore preſente ⁊ triſtari de frigore preſēte. niſi forte ſm̄ diuerſas partes quia nō poſſunt et ſimul p̄ſentari calor ⁊ frig⁹: ſed ſucceſſiue poteſt ſi calor poſt frigus ſibi preſentetur vel ecōtra. Iſto aūt modo delectatio non cōtrariatur delectationi qꝛ ſtante eodē iudicio predicto de conueniētia caloris ⁊ diſconuenientia frigoris impoſſibile eſt delectari de frigore.

notabile

¶ Et eſt ſciendū ꝙ delectatio ⁊ triſticia dicto modo ꝯtrarie nō ꝯtrariant̄ in genere moris: ſcilicʒ ſm̄ rōnem bonitatis moralis ⁊ malicie ſibi oppoſite. ſʒ poti⁹ cōſequūt̄ adinuicem tāq̄ eiuſdeʒ moris eiuſdē eñ moris eſt delectari de ſalute ciuitatis ⁊ triſtari de ei⁹ deſtructione. nam vtrūq̄ ſpectat bonitatē ciuis vel p̄ncipis. ſimilit̄ eiuſdeʒ moris eſt gaudere de p̄ximi aduerſitate ⁊ triſtari de ei⁹ ꝓſperitate vtrūq̄ eñ eſt propriū iuidie.

Ali⁹ modus ſumēdi ꝯtrarietatē ex p̄te p̄ſētie ⁊ abſentie eiuſdē obiecti.

¶ Si vero ꝯtrarietas accipiat̄ penes obiecti eiuſdē p̄ñtiam ⁊ abſentia manente etiā eodem iudicio de ipſius obiecti ꝯueniētia vel diſcōuenientia tunc delectatio de p̄ñtia ꝯtrariat̄ triſticie. de abſentia ⁊ nō delectatio delectationi. erunt delectatio ⁊ triſticia cōtrarie eiuſdem moris ſicut dictū fuit de primo modo ſumēdi ꝯtrarietatē ⁊ totum illud pōt declarari ſicut declaratuʒ fuit de p̄mo modo ⁊ pōt capi exēplū de p̄ñtia inimicorū ciuitatis ⁊ eorū abſentia. ⁊ hoc totuʒ eſt rationabile qꝛ dictū fuit ꝙ ille mod⁹ ꝯtrarietatis reducebatur ad priorē.

terti⁹ mod⁹ ex p̄te iudicioꝝ

¶ Si aūt ꝯtrarietas attēdat̄ penes cōtrarietatem iudicioruʒ manētibus eiſdem aliq̄s de duobus tūc etiā delectatio eſt ꝯtraria triſticie: q̄m ſicut p̄us argutū fuit ille paſſiones ſūt cōtrarie q̄ poſſunt eidem ineſſe ſucceſſiue ⁊ nō ſimul: ſed circa eiuſdem obiecti p̄ñtiam idem nō pōt ſimul delectari ⁊ triſtari. niſi forte ſm̄ illius obiecti diuerſas rōnes verbi gr̄a ſi aliquod obiectū ſm̄ aliud apparet conueniens ⁊ ſm̄ aliud diſconueniēs ⁊ hoc apparet qꝛ idem ſm̄ idem non pōt ſimul eodem iudicari conueniens ⁊ diſconueniēs. tñ ſucceſſiue aliq̄s poſſet circa eiuſdem obiecti preſentiā propt̄ cōtrarietatem iudiciorū delectari ⁊ triſtari: quia ipſius iudicis diſpoſitione mutata poſſibile eſt ꝙ iudicat idem nūc conueniens ⁊ poſt diſcōueniens: verbi gr̄a frigeſcens iudicat caloreʒ ſibi ꝯuenire. ⁊ cum fuerit ſuper calefactus iudicabit eum ſibi diſconuenire: ꝓpter qḋ delectatus in p̄ncipio de calore triſtatur in poſterū. de eodem ⁊ ita malus homo triſtat̄ ex ꝓſperitate p̄ximi qui fact⁹ bonus delectabitur de eadem. Et apparet ſatis iſto modo ꝙ delectatio non cōtrariat̄ delectationi: neq̄ triſticia triſticie. Apparere etiā pōt ꝙ in pertinentib⁹ ad mores dictas ꝯtrarietas delectationis ⁊ triſticie non ſolum attendit̄ penes ſubſtantiā delectationis ⁊ triſticie vel etiā penes eius cauſas ꝑ ſe: ſed etiā attēdit̄ penes rōnem bonitatis. ⁊ malicie. verbi gr̄a ſi delectatio de ꝓſperitate p̄ximi eſt bona moraliter oportet ꝙ triſticia de eodem ſit mala: ⁊ ſic de aliq̄s: ⁊ hoc eſt rōnabile qꝛ veritas iudiciq̄ eſt cauſa ⁊ origo rectitudinis ⁊ oīm aliorū actū ſeq̄ntiū. ⁊ falſitas eā obliq̄tatis ⁊ malicie.

ꝯtrarietas delectationū ⁊ triſticiarū aliq̄ñ attendit̄ penes vnū illorū triū aliq̄ñ penes duo vel tria

¶ Sʒ vlteri⁹ intelligēdū eſt aliq̄ñ delectationū ⁊ triſticiaꝝ ꝯtrarietas nō attēdit̄ penes vnū ſolū triū predictorū: ſed ſimul penes duo illorū vel oīa tria ſimul. Si attendatur penes duos ipſorum hoc eſt tripliciē. Uno modo penes cōtrariam obiecti conditionem ⁊ penes abſentiam ⁊ preſentiā: tertio ſcʒ iudicio manente eodem et tunc delectatio non erit contraria triſticie. Nam iudicio eodē manente mutato vtroq̄ alioꝝ neceſſe eſt: vel vtrobiq̄ delectari vel triſtari. verbi gr̄a ſi de p̄ñtia amici delectant̄ ipſe etiā de abſentia inimici delectātur: qꝛ ſi inuidus triſtetur de p̄ñtia ſalutis reſpectu p̄ximi ſui: manifeſtū eſt etiā ꝙ ipſe triſtabit̄ de abſentia eſpectatis vel ꝑditionis: ſed iſto modo delectatio delectationi ꝯtrariat̄ ⁊ triſticia triſticie. verbi gr̄a: gaudens de p̄ñtia petri amici exiſtis gaudebit etiā de abſentia eiuſdē ſi factus fuerit inimic⁹. non ſimul qꝛ ipoſſibile eſt eūdē eidē ⁊ ſimul eſſe p̄ñtem amicū et abſentem inimicū: qḋ tñ eſt poſſibile ſucceſſiue. ⁊ iſta cōtrarietas non eſt ſm̄ mores: ſicut de ſe p̄ʒ. Et eſt notādū ꝙ dicta cōtrarietas delectationis ad delectatiōeʒ: ſcʒ ꝙ repugnat eas ſimul ineſſe eidem debet intelligi ſi dicte due ꝯtrarietates circa obiectū accipiant̄ circa idē ſuppoſitū in numero: ſic eñ ipoſſibile eſt eundem ſimul eſſe amicū p̄ñtem et inimicū abſentem. Sed ſi dicte contrarietates accipiantur circa obiecta diuerſa in numero/ nulla erit delectationū adiuicem repugnantia. imo poterunt ſil̄ ineſſe eidē. poſſibile eñ eſt ꝙ tu ſil̄ gaudeas de p̄ñtia petri amici / et de abſentia iohānis inimici. Et iſtud notabile tu debes applicare aliquibus dictaꝝ ꝯcluſionum: vel etiā dicendarū vt tibi videtur expedire. eſſet eñ nimis ꝓlixū oēm ſcrupuloſitatē iſtius q̄ſtiōis explicare.

Ali⁹ mod⁹ ex p̄te ꝯditionū obiecti ⁊ iudicioꝝ

¶ Aliomodo pōt attendi cōtrarietas ex p̄te conditionū obiecti ⁊ iudicioꝝ ſil̄ alio manente eodem. ſ. abſentia et p̄ñtia. verbi gr̄a. bonus hō ⁊ iuid⁹ qui de ꝓſperitate vel aduerſitate vicini hñt iudicia contraria cōparent̄ ab ipſi⁹ p̄ximi dictas aduerſitatē ⁊ ꝓſperitatē vtrobiq̄ ſm̄ preſentia: vl̄ vtrobiq̄ ſm̄ abſentiā: ⁊ tunc apparebit ſicut p̄ri⁹/ ꝙ delectationi non ꝯtrariat̄ triſticia: q̄m in cuiuſcūq̄ p̄ñtia bonus delectabat̄ iuidus in preſentia cōtrarꝗ triſtabit̄. ⁊ in cuiuſcūq̄ abſentia bonus delectabitur inuidus triſtabitur in abſentia cōtrarꝗ: ſed ſi delectatio cōtraria erit delectationi ⁊ triſticia triſticie q̄m eidem ſimul non poterūt ineſſe delectatio ⁊ triſticia de p̄ſentia ꝓſperitatis vicini ⁊ de p̄ſentia aduerſitatis: tñ qꝛ non ſunt ſimul huiuſmodi ꝓſperitas ⁊ aduerſitas niſi forte ſm̄ quid tū quia idē nō poteſt ſimul habere iudicia contraria: quod tñ ad hoc exigeretur: tñ ſucceſſiue hoc eſt poſſibile quia idem pōt eſſe nūc inuidus ⁊ poſt bonus et vicino poteſt nunc bona fortuna contingere ⁊ poſt mala et ſatis apparet ex p̄dictis ꝙ in dicta contrarietate eſt etiā cōtrarietas moralis ſm̄ rationē bonitatis ⁊ malicie propter contrarietatem iudiciorum.

Aliomodo poteſt attendi contrarietas ex p̄te preſentie ⁊ abſentie ⁊ ex parte iudicioꝝ ſimul tertio manente eodē: ſcʒ natura ſiue qualitate obiecti. verbi gr̄a ꝙ bonus homo ⁊ inuidus cōparentur ad p̄ſentiam ⁊ abſentiā ꝓſperitatis

ſis amicis ꝛ erit dicendū oīno ſicut de modo ime=
diate ꝑcedente dictū fuit. ¶ Ultimomodo pōt at
tendi cōtrarietas delectationū ꝛ triſticiarū ex ꝑte
oīm triū predictoꝝ ſimul ꝛ ſi delectatio cōtraria=
batur triſticie ꝛ ſm rem ꝛ moralit ſm rōnem boni=
tatis ꝛ malicie: verbi gratia ſi bon⁹ homo delectat
in preſentia ꝓſperitatis vicini: liuidus triſtabit in
abſentia aduerſitatis ꝛ hoc apparet ſatis cōſiderā
ti ꝓdicta. Iſtis aūt cōſideratis appet ꝙ rōnes di=
ctarū opionū prius narratarū procedūt viis ſuis.
ad rōes t ¶ Ad primam rōnem tertie opiniōis dicendū eſt
tie opio= ꝙ nō oīa cōtraria etiā proprie dicta ſunt in eodem
nis. genere. ſed illa que ad inuicem hñt tranſmutatio=
nem ſunt eiuſdem generis. ꝛ hoc dr in decimo me=
taphiſice. corruptibile eñ ꝛ incorruptibile ſunt cō
traria vt ibidem dicunt Ari. ꝛ cōmentator: ꝛ tamē
non ſunt eiuſdem generis ꝛ in predicamētis dicit
Ariſto. ꝙ oīa contraria neceſſarium eſt vel in codē
genere eſſe vel in contrariis generibus vel ipſa ge
nera eſſe. ꝛ exemplificat ibidez clare de oībus iſtis
modis. forte etiā poteſt dici ꝙ delectatio ꝛ triſticia
circa obiecta cōtraria eiuſdem generis exiſtentia
vel circa eiuſdem obiecti preſentiaz ꝛ abſentiā ma
gis ſunt eiuſdem generis naturalis ꝙ̄ delectatio=
nes circa obiecta diſpata. verbi gratia circa vene=
rea ꝛ circa honores. ¶ Ad aliā conceſſuz eſt ꝙ eſt
accipere delectationem contrariam delectationi:
ſed nec obſtat quin ipſa cū hoc poſſit eſſe contraria
triſticie: quādo vero dr ꝙ tantum vnū eſt vni con
trarium: hoc debet intelligi ſumendo ſm idem il=
lam cōtrarietatem: ſz ſm diuerſa ad ipm cōcurren
tia nihil ꝓhibet ſumi diuerſas contrarietates: ſm
quas idem ſm ſubſtātiam diuerſū tñ ſm rōnez po
teſt eſſe pluribus contrarium.

tti⁹ arti= **Nunc veniamus ad oſtēden**
cul⁹ red= dum ſm ꝓpoſitū: ſcz quō tam delectatiōes ſenſua
dit ad ꝓ les ꝙ̄ intellectuales habeāt contrariū. Propꝑ qđ
poſitum. ſciendū eſt ꝙ aliqñ delectamur ꝛ triſtamur de obie
cto exteriori apphenſo ꝑ modū conuenientis vel di
ſcōuenientis pñtis vel abſentis. ¶ Et iſto mō de=
delecta= lectatio pot hr̄e contrariū ex ꝯtrarietate obiectoꝝ
mur de ſi obiectū delectatiōis habeat ꝯtrariū. ꝛ ſi dictum
obiecto: obiectū non habeat ꝯtrariū: tñ delectatio illa poſ=
ꝛ de acti= ſet hr̄e cōtrariū ſumptū ex illius obiecti preſentia
b⁹ nřis. vel abſentia: vel ex cōtrarietate iudicioꝝ. vbi gr̄a
ſupcalefact⁹ delectat ꝛ ſm ſenſum ꝛ ſm intellectū
de frigido loco: ꝛ ſm vtrūqꝫ triſtat de calido. Alio
aūt mō delectamur aliñ ꝛ triſtamur de actib⁹ vel ha
bitib⁹ noſtris interioribus cognitiuis vel appeti=
tiuis. ¶ Actus aūt cognitiu⁹ eſt duplex vn⁹ ſim=
plicit apprehenſiuus in quo nulla ꝯtingit falſitas
vt apparet ttio de aīa. talem aūt actū poſſum⁹ ap=
prehendere ſub rōne conuenientis qꝛ in rei veritate
conueniēs eſt nobis ſicut perfectio cōueniens eſt
perfectibili. ꝓpter qđ de eo poſſum⁹ delectari. ſed
talem actum nunqꝫ quātū eſt de ꝑ ſe poſſumus ap
prehendere per modū diſconuenientis: licet ꝑ ac=
cidens hoc poſſit fieri videlz inquātum ipſum cō=
ſequit aliquando actus falſi iudicij. vlteri⁹ actus
erronei appetitus vel inquātū forte organū ſenſus
ledit in tali actu ꝓpter excellentiā ſenſibilis vl in
ꝙ̄tum ad talem actum dolor conſequit propter di
ſconuenientiam obiecti: ꝛ ſic de aliis multis modis
ꝛ ideo talis delectatio nullū habet cōtrariuz per ſe
loqndo ſumendo cōtrarietatem ex contrarietate

iudicioꝝ qꝛ ſicut dictū eſt ſꝑ illū actū ꝙ̄tū eſt de ꝑ
ſe iudicarem⁹ cōuenientē ꝛ nūqꝫ diſconuenientē. Itē
talis actus nihil habet contrarium: ſimplices eñ
apprehenſiones cōtrarioꝝ vel contradictorū nō
ſunt cōtrarie cū poſſit ſimul nobis ineſſe: imo cuz
cognitio vnius oppoſiti ſit ductiua in cognitionē
alterius: ideo de tali actu delectatio non habet
contrarium ſumēdo cōtrarietatem ex cōtrarietate
obiectorum. tamen/ vt puto, nihil prohibet illam
delectationem habere triſticiam contrariam con=
trarietate ſumpta ſm abſentiam ꝛ preſentiā. ſicut
eñ tu delectaris viſu ita carentia viſionis eſſet ti=
bi triſtis valde. verbi gr̄a: hō multo plus triſtatur
in obſcuro carcere recluſus ꝙ̄ in claro. non ſolum
propter comeſtionē ꝛ potationē et alias neceſſita=
tes/ ſed etiam ꝓpter ſolū videre ꝓpter ſe: ꝛ ſi apud
intellectū ſicut tu delectaris cū veritatē alicui⁹ con
cluſionis ieunis: ſic triſtari potes ꝙ aliqñ detētus
eleucho ſophiſtico nō potes eā adipiſci: ſic eñ vi=
det mihi ꝙ beati de beata dei viſione intellectuali
gaudēt: ꝛ ꝙ diaboli triſticia ꝯtraria triſtant de ca=
rētia illi⁹ viſiōis. ¶ Ali⁹ aūt eſt actus cognitiuus Scđs a=
ꝯplexus ꝛ iudicatiu⁹ de ꝟitate ꝛ falſitate cōplexio= ctus co=
nis q̄ iam pōt hr̄e contrariū. eo ꝙ opiniones ꝯtra gnitiuus
dictorum ſunt ꝯtrarie. vbi gr̄a: iudiciū ꝙ de⁹ eſt di
ligend⁹ ꝛ iudiciū ꝙ de⁹ nō eſt diligendus ſunt con
traria iudicia: ꝛ ſimul in eodē ſtare non pñt. ex qua
cōtrarietate delectationes de illis actibus pñt di=
ci cōtrarie non ſolū ſm rem/ ſed etiā in moralibus
ſm rōnem bonitatis et malicie: ſicut de ſe pz. ꝛ eſt
iſta ꝯtrarietas obiectoꝝ. delectamur eñ de aliquo
actu intelligēdi quādo reflexiue apprehēdim⁹ illū
actū ꝛ obiectū per modū conuenientis. Et videt mi=
chi ꝙ ex cōtrarietate dictoꝝ obiectoꝝ in pñti caſu
delectatio nō eſt cōtraria triſticie: qꝛ non iniuus ha
bens iudiciū falſum apprehendit illud ꝑ modū ve
ri ꝛ cōuenientis ꝙ̄ alter hñs iudiciū verū. Nā im=
poſſibile eſt te ſimul iudicare deū eſſe obediēdum/
et iudicare ꝙ illud iudiciū ſit falſum. vterqꝫ igitur
ſuū iudiciū apprehēdit ꝑ modū veri et ꝯuenientis
ideo vterqꝫ in ſuo iudicio delectat: verū eſt tamen
ꝙ poſt deſitionē falſi iudicij tu rediens ad verū iu
diciū poſſes iudicare te erraſſe: ꝛ de hoc penitere ꝛ
triſtari: ideo ꝑ iſtū modū ꝯcedi poſſet in caſu ꝑſen
ti delectationē eſſe contrariā triſticie: ſed hoc eſſet
ex ꝯtrarietate iudicioꝝ reflexoꝝ magis ꝙ̄ ex con=
trarietate obiectoꝝ iudicioꝝ. verū eſt etiā ꝙ circa
talem actū cognoſcendi: ſcz iudicialē poſſet eſſe de
lectatio ꝯtraria triſticie ſumendo ꝯtrarietatem pe
nes illi⁹ iudicij pñtiam ꝛ abſentiam. nā vt dixi ante
ſicut tu delectaris cū percipis te cognoſcere veri=
tatē alicuius cōclōnis. ita tu potes triſtari de hoc
ꝙ percipis te neſcire ſi ſit vera vel non.

Quantum ad tertium propo
ſitū ſciēdū eſt ꝙ duplex eſt delectatio: q̄uam eſt na
ture ꝑfecte vel tanqꝫ ꝑfecte: alia eſt nature tenden
tis in ꝑfectionē ſm ꝙ tendit in ꝑfectionē: ꝛ hoc eſt
qꝛ natura ꝑfecta pōt apphendere ſuā perfectionē
per modū cōuenientis: ꝛ ſic de ea vel in ea delecta=
ri: ꝛ in tali delectatione nulla eſt mixta triſticia cō
traria: qꝛ nec apparet ibi aliqđ diſconueniens: nec
apparet ibi carentia ꝑfectionis. nā ſi ibi aliqđ tale
appet/ illa delectatio nō eſſet nature ꝑfecte: vel tñ
ꝙ̄ perfecte ſed tanqꝫ diminute. natura aūt tendēs
in perfectionē pōt apprehendere illam tendentiā

ſiue ſiliũ motũ per modũ conuenientis tũ qꝛ per ipſum perfectio acquirit tum quia per ipſum contraria diſpoſitio remouet: que erat factiua triſticie et ſic põt in tali motu ſiue de tali motu delectari: ſed huic delectationi quedã eſt amixta triſticia: propt̃ hoc ꝙ impoſſibile eſt ꝑcipere motũ niſi ꝑcipiẽdo carentiã aliquã perfectionis ad quã tendit. mõ ſicut percipiendo pñtiã cõuenientis delectamur. ita percipiendo eius abſentiam triſtamur.

¶ His autem viſis rationes

ad vtrãqꝫ partẽ adducte in ꝑncipio queſtionis poſſunt faciliẽ concordari ⁊ exponi. Auctoꝛitates eñ adducte ſcdo ſcꝫ ad partem negatiuam arguũt nõ ꝙ delectationes itellectuales nõ habeant contrarium. ſed ꝙ delectationes perfecte nature nõ hñt ꝯtrum eſt de p ſe mixtã triſticiã ſiue ſint delectationes itelectuales: ſiue ſenſuales ideo qđ dicit Ari. de delectationibus mathematicis idem ipſe dicit de delectationibus que ſunt in actu videndi vel audiendi: ſicut prius allegatũ fuit. Poſſunt etiã dicte auctoꝛitates exponi ꝯtrarie ad hoc ꝙ oſtẽſuꝫ fuit ſ actibꝰ cognoſcitiuis ⁊ ſpecialiẽ in actu intelligendi ſubſtãtias ſeparatas. nã ſic contingit oẽs delectationes habere triſticias contrarias ſicut illa que ſunt circa obiectũ exterioꝛa et ſenſibilia.

Querit viceſimo tertio

Utrum triſticia ſit magis fugienda ꝙ delectatio appetẽda? ¶ Arguit ꝙ ſic quia ſicut in naturalibꝰ: ita ꝓpoꝛtionabiliẽ debet eſſe in voluntariis: ſꝫ i naturalibꝰ actio cõtrarũ facit ad velocitatẽ motꝰ aqua eñ calefacta citius congelat vt dẽ primo methauroꝛum. cũ ergo fuga triſticie ſic ex cõtrarietate mali circunſtãtia: appetitus autẽ delectationis nõ ſic ex aliqua cõtrarietate: ſequit ꝙ fuga triſticie debꝫ
Secũdo eſſe maioꝛ ꝙ appetitꝰ delectationis ¶ Item foꝛtis ex eo magis laudat ꝙ temperatus qꝛ reſiſtit impetui foꝛtioꝛi ſed ipſe reſiſtit fuge triſticie. temperatus aũt reſiſtit appetitui ideo. ⁊c. ¶ Et ꝯfirma
confirmatio. tur per hoc ꝙ dictũ eſt tertio huius difficilius eſt triſticia ſuſtinere ꝙ a delectationibꝰ abſtinere: ergo impetus ad fugiendũ triſticiã eſt maioꝛ. ꝙ ad
Tertio. ꝓſequendum delectationem. ¶ Itẽ ſimpliciẽ loquendo triſticia eſt malũ ⁊ delectatio bonũ: ſed eſt magis fugiẽdum malũ ꝙ ꝓſequendũ probatio qꝛ illud eſt magis fugiendũ propter qđ maius malũ euitat: ſed per fugere malũ euitat malicia ⁊ per cõſequi bonum euitat bonitatis ſeu virtutis carentia ⁊ nõ eſt dubiũ quin peius ſit eſſe malũ ꝙ nõ bo
aliter foꝛmat rõ. num ideo. ⁊c. ¶ Aliter hec rõ foꝛmat ſic illud eſt magis fugiendũ quo non facto ſtatꝰ hominis manet peioꝛ ſed ſi quis nõ fugit maliciã ipſe erit malꝰ ſi vero non appetit bonitatem: ipſe nõ erit bonus: peius eſt eſſe malum ꝙ non eſt bonũ ideo. ⁊c. Tertio dicta rõ foꝛmat ſic: fugere maliciã ⁊ non fugere maliciam opponunt. iterum appetere bonitatẽ et non appetere bonitatẽ opponunt: ſed nõ fugere maliciam eſt peius ꝙ non ꝓſequi bonitatem: ergo fugere maliciã ſiue triſticiam eſt meliꝰ ꝙ appetere bonitatẽ ꝓbat cõſequẽtia per illam topicã. ſi oppoſitum in oppoſito et propoſitum in propoſito.

Secũdo ¶ Oppoſitum arguit qꝛ magis diligendus eſt amicꝰ ꝙ odiẽdus inimicus delectatio autẽ amica eſt ⁊ triſticia inimica ideo. ⁊c. ¶ Item fuga triſticie eſt a malo repellente appetitus aũt delectationes eſt a bono trahente: ſꝫ bonũ videt eſſe potentius malo: tum qꝛ bonũ eſt habitus ⁊ malũ videt eſſe priuatio. tum qꝛ malũ non eſt integrũ bonũ vero eſt magis integrũ. ⁊ qꝛ non eſt dubium quin optimum ſit peſſimo potentius. ¶ Item finis eſt ꝑncipaliſſimꝰ in mouendo appetitum: ſed delectatio mouet per modũ finis. triſticia aũt non hꝫ modũ finis: neqꝫ etiã carentia triſticie eñ nõ ſit fiendũ in ea: ſed ad vitra delectationẽ
procedendũ. ¶ Item ſicut dictũ fuit triſticia ſimpliciter eſt malũ ⁊ delectatio bonũ: ſed magis eſt proſequendũ bonũ ꝙ malũ fugiẽdũ ꝓbat primo auctoꝛitate Ari. quarto huius dicẽtis ꝙ virtutis magis eſt bene operari ꝙ turpia non operari. Scdo qꝛ illud eſt magis faciẽdum ꝙ facto ſtatus eſt melioꝛ: ſꝫ bono ꝓſecuto ſtatꝰ eſt melioꝛ ꝙ remoto malo qꝛ melius eſt eſſe bonum ꝙ non malũ. Tertio qꝛ melius eſt cuius finis ꝓprius eſt melioꝛ: ſed appetere bonũ habet finẽ ꝓpriũ melioꝛem ꝙ fugere malũ qꝛ ſicut dixi meliꝰ eſt eſſe bonuꝫ ꝙ nõ malũ. ¶ Dein
Tertio.
de arguit ꝙ neutrũ ſit melius altero. qꝛ idem motus non videt eſſe melioꝛ ſeipſo. ſed fuga triſticie ⁊ appetitus delectationis videt eſſe idem motus ſicut receſſus a nigro ⁊ acceſſus ad albũ: ideꝫ eñ eſt terminus a quo ⁊ terminꝰ ad quem. ¶ Item quorum nullum eſt bonum / neutrum eſt melius: ſed nullum predictoꝛum eſt bonum: quia dicitur in ſecundo huius ꝙ ꝓpter appetere delectationes operamur mala. ⁊ ꝓpter fugere triſticias a bonis recedimus. Et ſi eſſet ita: quereret tũc vtrũ delectatiões eſſent magis fugiende ꝙ triſticie ſuſtinende? Arguit ꝙ ſic: qꝛ ꝓpter fugere delectatiões euitat intemperantia: ⁊ per ſuſtinere triſtia euitat vitiuꝫ timiditatis vel mollicie: ſed itemperantia eſt vituperabilioꝛ timiditate ⁊ mollicie. ⁊ illud eſt melius per qđ vituperabilius euitat ergo ⁊c. ¶ Cõtra qꝛ virtus eſt circa magis difficile vt dictu eſt in ſcdo huius. difficiliꝰ aũt eſt triſticia ſuſtinere ꝙ a delectationibus abſtinere. tertio huius. ⁊ qꝛ a ſuſtinere triſticias ⁊ terribilia ducit ad foꝛtitudinẽ fugere autem delectationes ducit ad temperantiã ⁊ foꝛtitudo videt eſſe virtus laudabilioꝛ ꝙ temperãtia: ergo ſuſtinere triſticias ducit ad melius: ergo eſt melius. ¶ Videt michi ꝙ ſatis difficile eſt diſtinguere preſentem queſtionem. ¶ Tamen dicemus ꝙ dicta comparatio põt vno modo attendi penes delectationes et triſticias ſibi inuicem contrarias. Scdo modo penes delectationes ⁊ triſticias ſibi inuicem cõſequẽtes. Tertio modo penes delectationes ⁊ triſticias diſparatas ſolũ. ¶ Si ergo fiat ꝯparatio inẽ diſparatas ſolũ. ꝑbi gratia: iter delectatiões intellectuales: ⁊ triſticia ſenſuales / ſeu coꝛpoꝛales: videt mihi ꝙ alique delectatiões ſunt magis appetende ꝙ quecunqꝫ triſticie fugiende: ⁊ hec ſit prima concluſio que ſic probat. ſicut ſe hꝫ appetere delectabile ad fugere triſte: ita ſe habet appetere delectationẽ ad fugere triſticiam: ſed magis eſt appetendũ aliqđ delectabile intellectuale ꝙ fugiendum quodcũqꝫ triſte coꝛpoꝛale: qm̃ moꝛs eſt triſtis. ad extremũ triſticia coꝛpoꝛali ſm Ariſt. ⁊ tamen aliqñ ſuſtinendũ eſt moꝛtem propẽ actum virtutis exercendum. ſicut probatũ fuit in tertio libro queſtione decimo octauo.

ar. ꝙ neutrũ ſit meliꝰ ĩ alto.

Secũdo

Similiter etiā econuerſo vi
deť mihi ꝙ triſtitie itellectuales aliq̄ magis ſunt
remouēde: q̄ quecūq; delectatiōes corporales ꝓ-
ſequende. ⁊ hec ſit ſc̄da concluſio que ſic probatur
quia dictum eſt ꝙ vir perfectus in virtute ad re-
pellendum inimicos pateret triſticiam ſibi intelle-
ctualem inferentes non ſolū oēm delectationem
corporalē poſtponeret. ſed in caſu etiam ipē mor
ti triſtiſſime ſe offerret Sed iſta ꝯcluſio ſic ſane po
nenda eſt ꝙ triſticie intellectuales remouēde ſunt
per repulſionem inferentis triſticiam. et non ſic ꝙ
ipſo manente nō ſit triſtandum. verbi gratia for-
tis ad expulſionem inimicorū exponeret ſe morti
ſed manentibꝰ eis tanq̄ impoſſibilibus expelli. ⁊
ꝯtinue populum affligentibꝰ. fortis non ceſſaret
a triſticia ſua ſed ſolū moderare eam rōne. Si au
tem fiat cōparatio penes delectationes ⁊ triſtici-
as contrarias: (quas pro nūc ego voco illas que
circa idem obiectū fierent) verbi gr̄a penes dele
ctationem de ſalute nauis ⁊ triſticiā de ſalute eiuſ
dem. vel penes delectationē ⁊ triſticiā de eius ſub
uerſione: tunc vel obiectum erit ſm̄ veritatē dele
ctabile: ⁊ ſic delectatio erit appetēda ⁊ triſticia fu
gienda. ⁊ erit queſtio quod illoꝝ magis: vel obie-
ctum erit ſm̄ veritatē triſtabile ⁊ tunc erit triſticia
ſuſtinenda ⁊ delectatio abiicienda: ⁊ quereť quid
eorum magis: ſi ergo obiectum fuerit ſm̄ rei veri
tatē delectabile (verbi gr̄a: bonū proximi vľ ſalus
ciuitatis) videť mihi ꝙ delectatio magis erit ap-
petenda q̄ triſticia fugienda.

ſm̄ cōpa
ratio ſi
fiat cōpa
ratio pe-
nes paſ-
ſiones cō
trarias.

Et iſta erit tertia concluſio q̄
ex hoc probatur ꝙ ſemp̄ appetitus p̄mo reſpicit fi
nem. ⁊ ab eo maxime determinať inīm ꝙ non niſi
gr̄a finis ſtatim determinať ad alia. ſed delectatio
vel delectabile h̄z ſe ad appetitum p modū finis
triſticia aūt vel triſtabile nunq̄: ideo ⁊c. ¶ Item
ꝓportionabiliter tenendū eſt de appetitu aīali ſi-
cut de appetitu naturali ſ3 agens intēdens calorē
magis intēdit ⁊ p prius inducere calorē q̄ frigus
deſtruere: imo cū oīs intenſio nature ſit in bonū
ſimplr̄ ⁊ melius ſit naturaliter eſſe q̄ non eſſe imo
ſimplr̄ non eſſe. non eſt bonū ſequiť ꝙ agens calo
rem intēdit p ſe calorem ⁊ non intendit frigus de
ſtruere: niſi p accidens: ſcʒ inquantū repugnat ca
lori p ſe intento: ergo ſimilr̄ appetitus aīalis intē
dit p ſe ⁊ primo conſequi delectabile ⁊ ſolū p acci
dens ſiue ex ꝯſequenti remouere triſte. Nec obſtat
ꝙ eſt idē motus de termino a quo ⁊ ad terminum
ad quē. primo: q2 licet ſit idē ſubiecto: tñ non eſt
idem rōne. Sc̄do quia ⁊ ſi eſſet idē re. ⁊ rōe intrin
ſeca: tñ non opʒ ꝙ ſic vniformiter eadē intenſio a-
gentis circa terminū a quo ⁊ terminū ad quē. imo
ſi non eſſet terminus a quo tñ terminus ad quē in
tendereť. Si aūt terminus ad quē non intendere
tur nunq̄ terminus a quo abiicereť. quod ex hoc
ptʒ q2 multa producunť ab agentibus ineſſe abſq;
abiectione cōtrarij. nihil aūt ab aliquo agente cor
rumpiť niſi forte p ſubſtractionē actionis aut agē
tis abſq; alterius productione. dico naturalr̄ licet
ergo non ſit ꝓceſſus melior ſiue motꝰ melior hinc
q̄ ab hinc: q2 eſt idem: tñ rō bonitatis magis attri
buiť motui ex eo ꝙ eſt hic q̄ ex hoc ꝙ eſt ab hinc.
¶ Si aūt obiectū fuerit triſtabile ſm̄ rei verita-
tem: verbi gr̄a dānū proximi vel deſtructio ciuita
tis: tunc ego puto ꝙ magis eſt ſuſtinendum triſti
ciam q̄ delectationem abiiciendū. Et hec ſit quar
ta concluſio que probatur. quia quod eſt virtuo-
ſo proprium eſt melius: quod eſt aliis cōmune di-
co inter humana ſicut īter entia quod eſt propriū
deo eſt melius eo in que alia cōmunicant ⁊ ꝓpter
logice cauillantes ego ſic illud intelligo ꝙ deo vľ
virtuoſo magis attribuiť ratio bonitatis ſm̄ pre
dicata ſibi propria q̄ ſm̄ ea q̄ ſunt cōmunia ſibi ⁊
aliis. ſed virtuoſo propriū eſt triſtari de dāno pro
ximi ⁊ vniuerſaliter de oī quod eſt triſtabile ſim-
pliciter. aliis aūt cōe eſt de his nō delectari. verbi
gratia pueris vel aliis qui neq; boni neq; mali exi
ſtentes non curarēt de bono proximi aut de malo

Et eſt ſciendū ꝙ his duabus
concluſionibꝰ imediate p̄cedētibus ſunt alie due
correſpōdentes. p̄ma correſpōdebit penultime ⁊
ſc̄da vltime. p̄ma ergo ſit iſta ꝙ circa obiectū ſim
pliciter delectabile peius eſt triſtari ſiue triſticiā
ſuſtinere: q̄ nō delectari ſiue delectationē abiicere
q2 triſtari eſſet ꝓpriū vicioſo: iō peſſimū. non de
lectari aūt eſſet cōe ei q̄ neq; eſſet v̄tuoſus nec vi-
cioſus: ideo neq; bonū neq; malū: vel ſaltem mi-
nus malum. ſc̄da illarum cōcluſionum eſt ꝙ circa
obiectū ſimpliciter triſtabile peius eſt delectandū
q̄ non triſtandū ⁊ iſta ꝯcluſio modo cōſimili pro-
banda eſt. Et iſte due ꝯcluſiones etiā probanť per
illam regulam ſc̄di topicorum: ſi oppoſitum in op
poſito ⁊ propoſitum in propoſito: que vt apparet
ibidē tenet in terminis cōtradictoriis: econtrario
nō in ipō. ¶ Si vero fiat ꝯparatio penes delecta
tiones ⁊ triſticias ꝯſequentes: quas pro nunc ego
voco illas que fierent circa obiecta contraria vel
oppoſita conſequunť eñ adinuicem ſm̄ moralem
maliciam vel bonitatem. tunc eſt queſtio vtrū ma
gis ſit delectandū in obiecto delectabili: q̄ triſtā
dū in triſtabili. De quo ego puto ꝙ magis ſit de
lectandum in delectabili q̄ triſtandū in triſtabili
quod probari pōt ſicut tertia concluſio probabať
¶ Sed ſtatim obiicitur contra iſtam ꝯcluſionem
quia videť eſſe contra cōem naturam oīm aīaliū:
plus eñ oēs triſtarenť de ſuperexcedenti fame: q̄
de quacunq; corporali repletione delectarentur.
Plus etiam homo triſtať de intenſa egritudine:
q̄ delecteť de oī ſanitate. plus etiā triſtaremur de
atroci corporis vulneratione: q̄ gauderemus de
oī corporis integritate. ¶ Ad hec aūt oīa dicen-
dū eſt ꝙ eſſe ⁊ viuere eſt nature ſumme delectabi
le ſcʒ magis q̄ quodcūq; aliud ſit triſtabile. quod
ex hoc patet: quia nullus homo ſane mentis vel
etiam nullum animal tantam paſſum eſt triſticiā
quin adhuc abhorreret magis mori q̄ illam triſti
ciam ſuſtinere. ⁊ nos videmus ꝙ vna maximarū
triſticiarū eſt dolor mulieris parturiētis: quā tñ
licet experta non tñ abhorret quantū cupit dele
ctationem in venereis. propter quod nō abſtinet
ab actu venereo. pōt ergo dici ꝙ quia oēs ſenſus
⁊ tota vita radicanť i ꝓportione determinata qua
litatū tangibilium. ⁊ quia iterū intellectiua cogni
tio dependet ex ſenſitiua: ideo dolor ſiue triſticia
tactus cum fuerit excellēs: q̄uis primo ⁊ directe
non opponatur niſi delectationi tactus: tñ ex cōſe
quēti opponitur omni delectationi cuiuſlibet ſen
ſus ⁊ etiā intellectus ⁊ vniuerſaliter delectationi
que eſt ineſſe ⁊ viuere ⁊ in quocunq; ope vite. ideo

due con
cluſiōes
correſpō
dētes ter
tie ⁊ quar
te.

magis abhorretur naturalr: ꝙ̄ ſola delectatio ta
ctus appetat̄. non tñ inquantū ſoli delectationi ta
ctus opponit̄. vñ ſi eſſet diuiſa triſticia illa in tot
ptes quot delectationib⁹ opponit̄. quelꝫ ps non
magis abhorreret̄ ꝙ̄ delectatio ſibi oppoſita ap-
peteret̄: ſed min⁹. vñ videm⁹ aliquos ſibi ꝓcura-
re famē ⁊ ſitim vt delectent̄ in cibo⁊ potu ſed non
procurāt hec ad extremū: q: auferrent delectatio
nem maxīe deſideratā ꝗ eſt de eſſendo ⁊ viuendo.
diſtinctionē aūt in determinatione illius q̄ſtionis
ſcrupulosiorē ſtudioſis relinquo. ⁋ Ad pͥmaꝫ er
go rationē dicendū eſt: ꝙ actio ꝯtrarij repellēs ⁊
actio ꝯuenietꝭ alliciēs reddūt bñ motū velocio
rem: ꝙ̄ vnum iſto⁊ ſolum: ſed propter hoc nō opꝫ
ꝙ contrariū ꝑ ſe acceptū reddat motū velocioreꝫ
ad ſcdāꝫ ꝙ̄ ꝯueniens ꝑ ſe acceptū. ⁋ Ad aliā pōt concedi
ꝙ triſticia vehemēs tactus eſt vehemētioris ipe-
tus ꝙ̄ aliqua delectatio ꝑtialis tactus niſi illa de
lectatio ſit de eſſe ſiue de viuere: vel niſi includat
eam virtualiter: cuiuſmodi nō ſunt delectationes
circa quas ē intpatus: a qbus eſt facili⁹ abſtinere
ꝙ̄ triſticia ſuſtinere: que aliqñ fortis ſuſtinet ꝑ vir
tutem fortitudinis. cauſa aūt quare triſticia eſt ve
hementiſſimi ipetus ⁊ valde fugienda: dicta fuit.
q: ſcꝫ virtualiter opponit̄ oī delectationi. ⁋ Ad
aliam dicendū eſt ꝙ magis eſt ꝓſequēdū bonū ꝙ̄
euitandū malū: ⁊ qñ dicit̄: illud eſt meli⁹ ꝑ qꝺ ma
ad tertiā gis malū euitatur: illud poſſet concedi: ⁊ tunc di-
ceret̄ ꝙ malicia euitat̄ non ſolū ꝑ fugam mali ſed
etiā ꝑ proſecutionē boni. ita ꝙ ꝓſecutio boni clau
dit in ſe ꝯtualiter fugā mali ⁊ aliquid addit vltra
quod melius eſt. ⁋ Vel pōt dici ꝙ fuga mali ſm
eius ꝑciſam rationē habet pro termino a quo ma
liciā poſitiue: ⁊ pro termino ad ꝑuationē malicie
proſecutio aūt boni hꝫ pro t̄mino a quo ꝑuationē
bonitatꝭ ⁊ pro termīo ad quē ipāꝫ bonitatē poſiti
ue ideo ꝯcedi poſſet ꝙ fuga mali ē melior ꝙ̄ proſe
cutio boni in ordine ad terminos a qbus ſunt ſed
in ordine ad terminos ad quos tendūt proſecutio
boni eſt melior: ⁊ q: motus ⁊ inclinationes magis
ſpecificant̄ ex terminis ad quos tendunt ꝙ̄ ex op
poſitis: ideo ſimplr̄ concedi dꝫ ꝙ proſecutio boni
eſt melior. Et eodēmodo procedit alia formatio.
⁋ Ad aliā concedendū ꝙ peius ſit nō fugere ma
ad q̄rtaꝫ. liciā ꝙ̄ non proſequi bonitatē. ſed ſeq̄tur econuer
ſo: q: ſicut declaratū eſt ſcdo thopico⁊: argumen
tum in terminis ꝯtradictorijs debet fieri ſm ꝯſe
quentiam econtrario: non ſm ꝯſequentiā in ipō.
ad q̄ntaꝫ ⁋ Ad aliā rationē ꝗ arguebat ꝙ neutrū ſit meli⁹
reliquo: quia eſt idē motus rñſum fuit in q̄ſtione.
Quando etiā arguit̄ ꝙ neutrū ſit bonū de hoc vi
ſum fuit prius. vbi viſum fuit ꝗ delectationes vel
triſticie ſunt bone vel male. ⁊ quō. ⁋ Quando ēt
arguitur de his ꝗ ſm veritatē non ſunt delectabi-
lia: nec proſequenda ſꝫ fugienda. ꝙ delectationes
ſint magis fugiēde quā triſticie ſuſtinende: pōt di
ci ſicut etiā de vna alia ratione dictū fuit: ꝙ ratio
bene forte procedit ꝯparando motū fuge ⁊ motū
proſecutionis ad terminos qbus ſunt ꝑciſe ſꝫ nō
ꝯparādo eos ad terminos ad quos tendunt: im
mo ſic bene arguit ratio ad oppoſitum adducta.

Queritur viceſimoquar-

to. Utrū delectatio ſit mot⁹? ⁋ Ar
guitur ꝙ ſic ꝑ diffinitionē ipius dele
ctationis datam pͥmo rethorice: que
talis eſt. delectatio eſt motus quidā anime ⁊ con-
ſtitutio ſimul tota ⁊ ſenſitiua in exiſtentē naturā.
⁋ Item decimo huius dicit Ariſto. ꝙ delectatū
fuiſſe contingit velociter vel tarde. velocitas au-
tem ⁊ tarditas ſunt proprietates motus. Itēꝫ de
lectatio eſt paſſio quedam. ſed actio ⁊ paſſio vidē
tur eſſe quidam motus ſm Ariſt. tertio phyſico⁊
⁋ Item ſi delectatio fiat diuiſibiliter ⁊ tempora
liter ipa eſt motus. ſed ſic eſt: ergo ⁊c̄. maior patet
q: tunc ſibi ꝯueniret deſcriptio motus: ſcꝫ ꝙ ipa
eſſet actus imꝑfectus ſiue actus entis in potētia
hoc etiam patet quia deſtructa eſſet ratio propter
quam Ariſto. negat eā eſſe motū. Ex hoc enim di
cit eam non eſſe motum quia fit tota ſimul. minor
probatur: q: cauſa propter quam forma aliqua ac
quiritur tēporaliter non videtur eſſe niſi quia ipa
eſt diuiſibilis recipiens intenſionē ⁊ remiſſionē. ⁊
q: habet contrarium. vtrūqꝫ aūt hoꝝ conuenit
delectationi: ideo ⁊c̄. ⁋ Item Ariſtote. concedit
decimo huius delectationem eſſe ſicut viſionem:
ſed viſio eſt motus. probatio quia viſus mouetur
a viſibili: ⁊ omnino ſenſus a ſenſibili: vt apparet
ſecundo de anima. ſed non alio motu viſus vide-
tur moueri a viſibili ꝙ̄ viſione. ideo ⁊c.

Oppoſitum dicit ariſt. in de

cimo huius expreſſe ⁊ ſatis in ſeptimo.
⁋ Notandum eſt ſicut dictum fuit in queſtioni-
bus ꝑcedentibus ꝙ delectatio ⁊ triſticia requirūt
conuenientiam vel diſconuenientiā obiecti: ⁊ ei⁹
ꝑſentiam vel abſentiam ⁊ tertio horum noticiam
Et certum eſt: ꝙ delectatio non eſt idem realiter
quod obiecti conuenientia vel diſcōuenientia. nec
eſt ideꝫ quod ipius preſentia vel abſentia. ſed vel
eſt idem realiter quod noticia ipo⁊um vel conſe-
quitur eam inſeparabiliter. quod iſto⁊ꝫ ſit verū
dicetur poſt. Notandum eſt ſecundo: ꝙ motus
ſi proprie capiatur eſt actus entis in potentia ſm
ꝙ in potentia id eſt actus imperfectus cum ten-
dentia ad vlteriorem perfectionem: propter quod
neceſſarie eſt motum ſiue formam ſm quam ali-
quid dicitur moueri eſſe partibilem ⁊ fieri non to
tum ſiꝫ ſed tꝑaliter ptē poſt ptē ꝯtinue: ⁊ hoc totū
ſupponēdū ex libro phyſico⁊. Aliomō mot⁹ acci
pitur cōmuniter vt ſe extēdit ad tranſmutationē
indiuiſibilē ſiue inſtantaneam. Tertio modo acci
pitur adhuc communi⁹ prout ſe extendit ad for
mam iam factam: ſed tamen in ſuo conſeruari de
pendentem continue ab agente ſuo. Adhuc quar-
to modo mot⁹ accipitur improprie pro inclinatio
ne ad aliquid faciendūꝫ vel recipiendūꝫ: ⁊ ſic oīs
appetitus concupiſcentie vel deſiderij poteſt dici
motus. ſic enim dicit commentator primo phyſico
rum: ꝙ appetitus materie pͥme eſt id qꝺ ipſa ha-
bet de motu ad formam. et forte motus adhuc di-
citur alijs modis de quibus non curamus ad pre-
ſens. Dicam ergo ꝙ querere vtrum delectatio ſit
motus quarto modo: nihil aliud eſt ꝙ̄ querere vtꝝ
ipſa ſit idem qꝺ concupiſcentia vel deſiderium de
quo poſtea inquiretur. de tertio autem modo capi
endi motum ſatis manifeſtum eſt ꝙ Ariſtoteles
delectationem concederet eſſe motum: quia depē
det continue ab obiecto delectabili. ſaltem appre
heſio: ſic etiā viſionē ⁊ oēm nr̄am cognitionē dice
remus eſſe motū. De ſcdo aūt mō pro quanto di-
ſtinguitur a pͥmo dicetur i alia queſtione. Sed de

pꝛimo modo capiendi motum erit nunc inquiren
dum. ¶ Ad cuius euidentiam pꝛimo videndu₃ eſt
vtrum delectatio ſit diuiſibilis. Secundo vtrum
fiat tota ſimul vel continue pars poſt ꝑtem. Ter=
tio videndum eſt pꝛincipale queſitum.

De pꝛimo bꝛeuiter conceden
dum eſt ꝙ delectationes ſenſuales ſunt ꝙtitatiue
diuiſibiles ad diuiſionẽ ſui ſubiecti. ꝓpter quod
ſubiectiue ſunt in potentia anime coꝛpea ꝛ exten=
ſa. delectationes aũt itellectuales iſtomodo non
ſunt diuiſibiles: ꝓpter hoc ꝙ intellectus ꝛ volun
tas ſunt potentie ſepate a magnitudine ſic ꝙ non
extenſe extenſione magnitudinis. ¶ Iterũ puto
ꝙ vtreqꝫ ſint diuiſibiles in ꝑtes graduales: ſcilꝫ
pꝛout foꝛmã intenſibilem ꝛ remiſſibilẽ dicimus di
uidi ſi fuerit intenſioꝛ ꝛ remittatur oẽs eñ experi
mur nos aliqñ magis aliqñ minus delectari: cir=
ca aliquod obiectũ vel in aliquo ope. imo ſepe vi
demus aliqua delectare nos a pꝛincipio ſatis intẽ=
ſe: que poſtmodũ vertunẽ in tediũ ꝛ diſplicentiã.
ꝛ hoc manifeſte concedit Ari. De ſcdo pꝛopoſito
poteſt dici ſicut diceremus de lumine. lumẽ eñ ſi
cut ꝛ delectatio intendi poteſt ꝛ remitti: tñ coꝛpe
lucido appꝛoximato coꝛpi illuminabili: lumẽ ſta=
tim fit ita intenſum: quantũ exigit natura lucis ꝛ
natura dyaphanitatis illoꝝ coꝛpum. ita ꝙ ꝓpter
moꝛam tꝑalem coꝛpis lucidi ſuꝑ coꝛpus dyapha
num lumen non fit intenſius ꝙ eſſet pꝛius. ſic eñ
dicimus lumen fieri totu₃ ſimul non vnam ꝑtem
gradualẽ poſt aliam ꝛ hoc vocamus aliquid fieri
in inſtanti. Tamẽ lumẽ in coꝛpe dyaphano poteſt
tꝑaliter ꝛ cõtinue intendi ꝑ hoc ꝙ coꝛpus lucidũ
intrinſece alteratũ efficitur continue lucidius vel
per hoc ꝙ coꝛpus dyaphanu₃ alteratum ſcḋm eius
dyaphanitatẽ: fit continue purius vel dyaphani⁹
vel etiam ꝑ hoc ꝙ coꝛpus lucidũ continue ſit coꝛ
poꝛi illuminabili ꝓpꝛinquius. Sic ergo debem⁹
dicere ꝙ obiecto conuenienti pꝛ̃ſentato ꝛ iudicato
de eius conuenientia ꝛ pꝛ̃ſentia ſtatim ſeqtur dele
ctatio ita intenſa quantũ exigunt obiectũ ꝛ iudi=
ciũ ꝛ conditio appetitus ita ꝙ pꝛopter iſtoꝝ mo=
rem tꝑalem delectatio non intendiẽ. ꝛ hoc appet
per experientiã. vnde videmus aliquem eque in=
tenſe vel intenſius delectari. cum incipit accipere
cibum. vel cum incipit aliquid delectabile accipe
vel audire: ſicut poſt. ꝛ oĩno quia delectatio ſequi
tur inſepabiliter iudicium de conuenientia ꝛ pꝛ̃ſen
tia obiecti ꝛ a pꝛincipio poſſumus iudicare obie=
ctum eque cõueniens vel plus ꝙ pꝛius: ideo ſic
etiam opꝫ eſſe de delectatione: ſic ergo contingit
delectationẽ fieri totam ſimul. nõ pꝛius remiſſam
ꝙ intenſam. quod vocamus fieri in inſtanti. Et
hoc intẽdit Ariſto. in decimo huius cum dicit. vi
detur eñ viſio quidem ſcḋm quodcunqꝫ tẽpus per
fecta eſſe non eñ eſt indigẽs illius: quod in poſte
rius factũ pꝑficiat ipſius ſpeciem. tale aũt videtur
ꝛ delectatio totum eñ quoddam eſt ſcḋm nullũ tem
pus accipiet quis vtiqꝫ delectationẽ cui⁹ in plus
tempus facte pꝑficietur ſpecies tñ indubitanter te
nendum ꝙ delectatio poteſt intendi ꝛ remitti tꝑa
liter et continue ꝑ hoc ꝙ obiectum fit conuenien=
tius vel diſconuenientius pꝛopinquius vel remo
tius: ꝑ ipſius vel coꝛpoꝛis noſtri mutatione₃. vel
per hoc ꝙ nos iudicando de eius cõuenientia vel
diſconuenientia magis aut minus attendim⁹ ad
obiectu₃: ꝓpter hoc enim bene dicit Ariſto. in de
cimo huius. ꝙ nullus cõtinue delectatur: quia la=
boꝛat in opere illo ad quod delectatio illa conſe=
quitur. vnde ſicut dicit ꝛ quidem delectant noua
entia poſterius aũt non ſimiliter: pꝛopter hoc ꝙ
pꝛimum per deſideria inclinata eſt mens: ꝛ inten=
ſe circa ea operatur quẽadmodu₃ ſcḋm viſum aſpi
cientes: poſtea non fit talis operatio ſed neglecta
pꝛopter quod ꝛ delectatio obſcuraẽ. Et foꝛte ad=
huc nõ eſt malum amplius determinare pꝛedicta
videlicet quia mihi videtur ꝙ licet lumen poſſit
fieri totum ſimul quantum ad totalitatem exten=
ſionis: verbi gratia ſi feneſtra pꝛeſente ſole ape=
riatur: totus aer in camera ſimul illuminabitur ꝛ
non pꝛius pars pꝛopinqua feneſtre ꝙ remota. ta=
men totalitate intẽſionis lumen nõ perficietur to
tum ſimul neqꝫ fiet: ſed pꝛius remiſſe ꝛ poſtea con
tinue intenſius ſcḋm ꝙ feneſtra magis / aut magis
aperietur. cum enim feneſtra valde modicu₃ aper
ta eſt lumen in camera erit valde remiſſum pꝛout
quilibet experitur. ꝛ eodemmodo contingeret ſi
camera eſſet aperta ꝛ illuminaretur per apoꝛtatio
nem candele. na₃ pars lucis candele pꝛius obijce
retur hoſtio camere: ꝙ tota lux. ꝛ pars lucis non
eque intenſe illuminat ſicut tota. imo quod plus
eſt non eſſet inopinabile ſuſtinere (vt mihi videẽ)
ꝙ totus aer camere ſumptus extenſiue nõ illumi
naretur ſimul. ſed ſemper pars pꝛopinquioꝛ ꝛ co=
ram lucido directioꝛ pꝛius: ꝙ pars remotioꝛ vel
indirectioꝛ: quia expꝛimitur lucẽ aliqñ ſic eſſe de=
bilem ꝙ illuminare non poteſt niſi ꝑtes aeris pꝛo
pinquas ſibi. et quanto lux illa augeretur vel mi=
nueretur. tãto illuminaret aerem ad maioꝛem vel
minoꝛem diſtantiam. Modo conſtat ꝙ quacunqꝫ
poteſtate lucis ad illuminandum cameram / dare
quacũqꝫ apertura feneſtre erat pꝛius dare minoꝛẽ
ſic ꝙ motus apertionis feneſtre ſit diuiſibilis i in
finitum: videtur ergo ꝙ in apertione feneſtre fuit
dare aliquando poteſtatem lucis ſufficientẽ ad il=
luminandũ partes aliquas in camera pꝛopiquas
feneſtre que nũdum ſufficiebat ad illuminandum
remotas. ꝛ puto ꝙ hoc intẽdebat alexãder dicens
omnẽ tranſmutationem eſſe in tempoꝛe: ſed quaſ=
dam latere ſenſum: ſicut cõmentatoꝛ recitat ſexto resolutio auctoris
phiſicoꝛum. ¶ Iſtis tamẽ non obſtantibus: puto
ſcḋm Ariſtote. ꝛ veritatem dicẽdũ eſſe ꝙ lumẽ ꝙtu₃
eſt ex ſe factibile eſt totũ ſimul ſc₃ inſtantanee: ita
ꝙ hoc ſibi non repugnat ex parte ſui: ſed ex parte
agentis aut paſſi aut applicationis eoꝛum adinui
cem nam ſi lucidũ poſſet inſtãtanee applicari per=
fecte coꝛpoꝛi dyafano: lumen factum eſſet eque in=
tenſum in quacunqꝫ parte pꝛioꝛi tẽpoꝛis ſicut poſt
ita ꝙ pꝛopter moꝛam lumen non efficeretur inten=
ſius plu ꝙ ante vel poſt ꝙ ante. et ſic (vt puto) de=
bemus intelligere ſcḋm Ari. ꝙ illuminatio ſit inſtã=
tanea: id eſt ꝙ nõ repugnat ei ex pte ſuis ꝙ ſit in=
ſtãanea ꝙuis accidat ſibi ſucceſſio ꝑ modũ ſeque=
le ad motũ in aliq̃ alio: ꝛ foꝛte ſicut dictũ eſt de lu=
mine ita diceref de viſione nã viſibilis ita pua po
videri põt: ꝙ obſcure videreẽ: ꝛ maioꝛ ꝑs mai⁹ et
clari⁹ ſiue intenſius videreẽ modo totũ obiectum
non ſimul pꝛeſentatur viſui ſiue noua pꝛ̃ſentatio fi=
at per apertionem oculi. ſiue fiat per applicationẽ
viſibilis ad viſum per motum eius localem aut
qualitercunqꝫ. Et foꝛte ꝙ ita eſſet de omni noſtra
cognitione vel operatiõe tam ſenſus aut intellect⁹

ꝙ appetitus ſenſitiui aut appetitiui niſi daretur inſtantia ꝑ liberalitatē voluntatis ꝗ poteſt differre actū volendi: ideo poſſibile eſt eā nichil velle donec ⁊ poſtꝙ obiectū fuerit ſufficienter ⁊ ꝑfecte pręſentatū ad intēſum actū producendum: hoc enim poſito concedendum eſt/ ꝙ actus intenſus volūtatis poteſt fieri totus ſimul et non ꝓus remiſſus ꝙ intēſus. Et hec ad pñs ſufficiāt de iſta maťia. ſcientiſſi enim ea vt amplius diligentes inquirant.

Ad queſitum principale.

De queſito autem principali

videť michi eſſe dicendū ꝙ formaꝝ ſuſcipientium magis et min⁹ aliq̄ ſunt q̄bus ex ſe non repugnat fieri totas ſimul: ⁊ ꝙ ſi fiant ꝑtialiter ⁊ ꝯtinue hoc eſt ꝑ modū ſeq̄le ad aliā mutationē continuam. cuiuſmodi ſunt lumē/ viſio/ delectatio: ⁊ multa talia. Alie ſunt quibus ex ſe repugnat fieri totas ſimul ꝙtūcūq ageus ꝓcedereť approximatū paſſo ſufficiēter: vt caliditas et frigiditas. iſte enim forme ꝑ morā agentis ſup paſſum intenduntť ꝯtinue abſq alio motu quocunq paſſi vel agētis. diceret ergo Ariſto. ⁊ verum eſt: ꝙ ſm ꝑores formas non eſt ꝑ ſe motus. quia motus eſt generatio continua ptis poſt ptem illius ꝑfectionis ſm quam eſt motus ſꝫ illis formis non ꝯuenit ꝑ ſe: immo ſolum ratione alterius ſcꝫ ꝑ modum ſequele. ꝙ earum ſit generatio ꝯtinua ptis poſt ptem: ideo ⁊c̄. tamen nullū eſſet inconueniens ꝯcedere ꝙ ſm illas formas eſſe aliquando ꝑ accidens motus. id eſt mutatio cōtinua ⁊ tpalis: ſicut appuit ex ꝑdictis ⁊ qꝛ dictum eſt delectationem viſionē illuminationem ⁊ multa talia eſſe de natura huiuſmodi formarū. ideo manifeſtum eſt ꝙ ſm delectationem non eſt ſemꝑ motus: licet ꝑ accidens poſſit ſm eam eſſe motus id eſt mutatio ꝯtinua: cui ſcilicet ꝯueniat diffinitio motus data tertio phyſicoꝝ. ſcilicet actus in potentia ſm ꝙ impotentia ſiue actus imꝑfectus cum ꝓceſſu continuo ad vlteriorem ꝑfectionem.

doctrina inter delectatiōes ſenſus et intellect⁹

¶ Ulterius notandū eſt: ꝙ differentia eſt inter delectationem ſenſualem ⁊ delectationem intellectualem. nam delectatio intellectualis quantū eſt de ſe ꝑ ſe fit ſine aliquo motu corporeo propter hoc ꝙ intellectus vel appetitus intellectualis eſt virtus incorpea. delectatio autem ſenſualis (quia ſenſus eſt virtus corpea) fit cum quodā motu ſpirituum. nam apud delectationem ſenſualem ſpiritus dilatando ſe ad amplexandum conueniens ſibi ꝑſentatū mouetur ad exteriora. econuerſo autem apud triſticiā ſpūs fugientes ⁊ motiuo comprimuntur mouendo ad interiora: ⁊ ita dicendū eſſet ꝙ delectatio ſenſualis eſt quedā motus non formaliter ſed concomitatiue id eſt cum quodam motu ſpirituum. intellectualis autem non.

Tunc ergo ad rationes reſpō

dendū eſt. Ad ꝑmam dicendum ꝙ in ꝑmo rethorice diffiniendo delectationem non capiebat Ari. motū ꝓ actu entis in potentia ſm ꝙ in potentia ſed accipiebat motum cōmuniter. prout ſe extendit ad actū dependentē ab agente ſuo: etiā in conſeruari poſt eius productionē: ſic eñ (vt dixi) dicimus aliqñ ⁊ viſionem ⁊ intellectionē eſſe motū. Et eſt ſicut ſi lumen factū in aere vocaremus motum: qꝛ in conſeruari dependet a corpe lucido. vnde dicimus aliqñ verbaliter candelam illuminare domū continue: quaſi ſcꝫ ꝯtinue produceret lumen. cum tñ non producat. ſed conſeruet: ſic etiā obiectum delectabile vel ſub ratione delectabilis appꝛhenſum dicimus ꝯtinue delectare nos. ⁊ colorem obiectū viſui cauſare viſionē ꝯtinue propter quod ſic communiter capiendo motū dicimus lumē eſſe motū aeris a corpe lucido: ⁊ delectationē motū appetitus ab appetibili ⁊ viſionem motū viſus a viſibili: ꝙ aūt Ariſt. in dicta diffinitione delectationis ſic capiebat motū. appet ꝑ hoc ꝙ addit ⁊ ꝯſtitutio ſimul tota. hoc eñ addit vt contrahat nomē motus ad dictam acceptationē. ¶ Ad aliam dicendū eſt: ꝙ auctoritas ſi ꝯplete ponatur eſt pro nobis. dicit eñ ꝙ delectatum fuiſſe contingit velociter: delectari aūt non. ⁊ ad exponēdum ſubdit tranſponere quidē ergo in delectationē velociter ⁊ tarde eſt opartautez ſm ipſam velociter non ē dico aūt delectari vñ Ari. ex hoc capit rationez ad probandū ꝙ delectatio non ſit mot⁹. dicēs ꝙ oī motui ꝓpꝛiū eſſe videť velocitas ⁊ tarditas delectationi aūt horum neutrū exiſtit. dicamus ergo ꝙ per hec ꝟba Ari. intendit ꝙ cū delectatio ſequatur aliquē motum verbi gr̄a. approximationē obiecti delectabilis: vel quid hmōi contigit quo ad illū motum ꝑmuꝫ tranſire velociter in delectationē ſed tñ delectatio formaliter accepta non eſt velox neq tarda. vel intēdit ꝑ trāſpoſitionē velocitatis ꝉ delectationē idē quod ex ꝑuo motiuo ex ceſſiue delectari ſicut illū dicimus velociter iraſci qui ex ꝑuo motiuo ſtatim iraſciť. ¶ Ad aliā poteſt dici: ꝙ capiēdo nomē paſſionis vt eſt vnū predicamentū delectatio non diciť paſſio propꝛie. ſicut nec propꝛie dr̄ motus. tñ ſicut cōmuniter pōt dici mot⁹ ſic ꝯmuniter non eſt inconueniēs ipſam dicere paſſionem. dicūt etiā aliqui ꝙ delectatio dicitur paſſio prout nomē paſſionis eſt de tertia ſpecie qualitatis. ſic aūt non opꝫ paſſionem eſſe motum. Alij etiam dicunt ꝙ propꝛie loquendo ⁊ formaliter delectatio/ ira/ timor/ verecundia/ ⁊ hmōi non ſunt paſſiones: ſed ſunt actus quidam anime ꝑmanentes nature. ſed concomitatiue vel cauſaliter dicuntur paſſiones: quia ſunt in corpore cauſe quorūdam motuum ſpirituum vel humorum. quibus ſepe videtur corpus notabiliter alterari. ¶ Ad aliā dictū fuit ꝙ lꝫ contigat delectationem ꝑficit continue ⁊ tēporaliť: tñ delectationi non repugnat ex eo ꝙ fiat tota ſimul nec valet qđ dr̄ ipſam non habere contrariū: quia non eſt neceſſe generationē delectationis a contraria triſticia incipere: ſed poteſt fieri delectatio ſine triſticia precedente: quia conſequiť comprehenſionem conuenientis que poteſt fieri ſine preuia comprehenſione diſconuenientis. ¶ Ad aliam conceditur ꝙ communiter capiendo motum modo prius dico viſio poteſt dici motus et ſic etiam delectatio. ⁊c̄.

Queriť viceſimo quīto.

Utrū delectatio ſit generatio ⁊c̄. ¶ Arguiť ꝙ ſic. qꝛ triſticia eſt corruptio: ꝙ delectatio eſt generatio conſeqñā ꝑꝫ ꝑ illā regulā: ſi oppoſitū in oppoſito. Añs probať auctē Ari. tertio hui⁹ dicētis: ꝙ triſticia corrumpit ⁊ ſtupefacit naturam habentis. aut ergo corrumpit ſicut agens aut ſicut actio. non ſicut agens. quia agens corrumpēs eſt ipſum obiectum diſconueniens inferens triſti-

tiam: ſi aũt corrũpat p modũ actionis. ⁊ actio corruptiua nichil aliud eſt q̃ꝫ corruptio. ſequitur intẽtum ſcꝫ ꝙ triſticia eſt corruptio. ¶ Et ꝯfirmatur qꝛ fames ⁊ ſitis ſunt q̃dam triſticie. ſed ipſis natura corrũperet̃ ex toto ſi pſeuerarent ſine refectione. ergo tales triſticie ſunt quedam corruptiones ¶ Itẽ deſtitutio corporis apud euẽtũ famis aut ſitis per actionẽ caloris naturalis ꝯſumentis humidũ naturale eſt q̃dam corruptio ergo reſtitutio que fit per ſumptionẽ alimẽti deperditũ reſtaurãtis eſt q̃dam gñatio. ſed delectatio i tali reſolutione conſiſtit. probatio qꝛ ſicut triſticia cõſiſtit in deſtitutiõe vel in deſtituto eſſe. ita opꝫ ꝙ delectatio cõſiſtat in reſtitutione vel in reſtituto eſſe mõ non videtur conſiſtere in reſtituto eſſe. qꝛ cum aliquis per cibum ſufficientẽ et potũ reſtitutus eſt ad plenum ceſſat delectatio circa cibuꝫ et potũ. ideo ⁊c. ¶ Itẽ forma ſm quam eſt motus dũ ſm eam eſt motus. dicitur motus capiendo motũ ſm veriorẽ acceptionem vt vult cõmentator tertio phyſicoꝝ ergo a ſimili forma ſm quam eſt generatio dũ ſm eam ẽ generatio. Dicit̃ generatio. ſed ſm delectationeꝫ eſt generatio: qꝛ ſm eam eſt mutatio de nõ eſſe ad eſſe. contingit enim non delectari ⁊ poſt delectari. ¶ Item Ariſtote. ex eo dicebat delectationem non eſſe motum qꝛ fit in inſtanti ⁊ tota ſimul. ſed hoc non repugnat generationi cũ gñatio propriſſime ſit ſm ſubſtantiam que tñ non recipit magis ⁊ minus ergo non repugnat delectationi ꝙ ſit generatio. licet repugnet ei ꝙ ſit motus.

Cõfirmatio.

Oppoſitũ expreſſe dicit ariſ.

ſeptimo ⁊ decimo huius. ¶ Sciendũ eſt: ꝙ nomẽ generationis ⁊ nomen motus licet cõmuniter accepta ſint ſynonima. tñ accepta proprie diſtinguntur maxime p hoc ꝙ motus eſt inter terminos poſitiuos. generatio aũt ⁊ corruptio ponũtur eſſe inter terminũ poſitiuũ ⁊ terminũ priuatiuum. vt apparet quito phyſicoꝝ. Ex quo manifeſtũ eſt: quia delectatio põt fieri non p̃cedente triſticia poſitiua ꝙ ſm delectationẽ nõ eſt motus. prout motus diſtinguendũ contra generationẽ et corruptionem. niſi forte per accidens. tñ ex hoc nõ eſt notũ vtrũ delectationis ſit generatio vel corruptio.

Secundo ſciendũ eſt ꝙ tranſ

mutatio ſolet diſtingui duplex. ſcꝫ inſtantanea et tẽporalis ſiue continua. ⁊ debet ſupponi ex phyloſophia naturali vt puto: ꝙ tranſmutatio inſtantanea nõ eſt aliqua res differens a terminis trãſmutationis ⁊ ſubiecto: ſed tranſmutatio continua et tẽporalis eſt bene res diſtincta a terminis vel ab altero eorum ſicut pars a toto. verbi gratia. ponamus animã fieri indiuiſibiliter generatio anime non eſt res alia ab anima. licet hoc nomẽ generatio connotet aliquid quod non cõnotat hoc nomẽ anima: ſed ponamus caliditatem fieri ꝯtinue ⁊ tẽporaliter. tunc generatio caliditatis differt a caliditate generata complete per hoc: ꝙ generatio caliditatis non eſt tota caliditas que poſtea erit generata: ſed eſt pars eius. Et ſi quis non velit iſta ſupponere. recurratur ad queſtiones naturales: quia non ſunt in omnibus omnia dicenda.

doctrina inter gñationem ⁊ motum.

Tertio ſciendũ ꝙ ariſto. ſepe

ſolet dicere eoꝝ non eſſe generationẽ q̃ indiuiſibiliter fiunt propter hoc: ꝙ non eſt eoꝝ generatio diſtincta a generato eſſe eorum aũt que diuiſibiliter fiunt contingit eſſe generationeꝫ. quia ibi eſt dare generationẽ diſtinctam a generato eſſe ſic eñ cõmentator dicit in ſexto phyſicoꝝ. tranſmutationẽ inſtantaneã non eſſe tranſmutationem per ſe: ſed finem tranſmutationis ⁊ iſto modo intelligenda ſunt verba Ariſtotel̃ in decimo huius cũ dicit. nõ enim oĩm hec dicũtur ſcilicet generatio ⁊ motus. ſed partialium ⁊ non totorum. id eſt non eorum que fiunt tota ſimul inſtãtanee. Et addit neqꝫ eñ viſionis eſt generatio neqꝫ puncti. neqꝫ vnitatis. neqꝫ horuꝫ nichil motus. neqꝫ vtiqꝫ delectationis totum enim quoddam id eſt delectationis non eſt generatio neqꝫ motus ſicut neqꝫ viſionis: quia fit tota ſimul. tamen capiendo large nomen generationis. prout ſignificat aliquid fore cum ante non fuiſſet abſqꝫ eo: ꝙ ſignificet rem diſtinctam a terminis ⁊ ſubiecto ſiue a generato eſſe. Ariſt. nõ negat generationẽ eſſe delectationis neqꝫ viſionis.

Quarto ſciendum ẽ. ꝙ ſicut

dictũ fuit in precedentibus delectatio ⁊ viſio poſſunt fieri particulariter ⁊ continue propter mutationeꝫ continuã in aliquo eoꝝ que ad cauſandam delectationẽ vel viſionẽ exiguntur: ſed quia delectationi ⁊ viſioni non repugnat ex ſe ꝙ fiant tote ſimul. ideo Ari. loquitur de eis ac ſi fiant ſemp tote ſimul: dicens ſcꝫ ipſarum non eſſe generationẽ temporalẽ ⁊ diſtinctã a generato eſſe: qꝛ ſi eſt eaꝝ generatio talis. hoc tñ non cõuenit eis ſm ſeipſas ſed per modum ſequele ad mutationeꝫ tẽporalem in eis. ad que delectatio vel viſio conſequitur.

Quinto notãdũ eſt ꝙ plures

antiquoꝝ dixerũt delectationẽ eſſe gñationẽ ſenſibilẽ in naturã vel repletionẽ: attendẽtes ad illas delectationes q̃ ſunt ſm cibũ ⁊ potũ: qꝛ tñ corpus in fame ⁊ ſiti deſtitutũ fuit a diſpoſitiõe naturali ad quã reſtituit̃ p ſumptionẽ cibi ⁊ potus videmꝰ hoĩem delectari in hmõi ſumptione cibi ⁊ potus: cũ aũt corpus fuerit reſtitutũ cibus nõ eſt ãplius delectabilis: hoc aũt videt̃ eſſe ſignũ ꝙ delectatio nõ cõſiſtit in reſtituto eſſe: ſꝫ in ipa reſtitutione nature quã ipſi vocãt gñationẽ in naturã vel repletionẽ. ꝓpter quod dicũt delectationẽ eſſe repletioneꝫ: vel gñationẽ in naturã. hanc aũt opinionẽ reprobat Ari. multipliciter in decimo huius. primo quidem ſm predicationẽ formaleꝫ impoſſibile eſt concedere ꝙ delectatio ſit talis gñatio vel repletio: quia gñatio ⁊ corruptio ſiue repletio ⁊ euacuatio ſunt paſſiones corporis: non aĩe. ⁊ ſi pertinent ad aĩam hoc eſt ſpecialiter ad animã ſiue potẽtiã vegetatiuã. ſed delectatio ⁊ triſticia non ſunt paſſiones corporis nec anime ſeu potẽtie vegetatiue immo ſpecialiter anime ſenſitiue vel intellectiue: ideo ⁊c. ¶ Itẽ ſi non apphendatur talis repletio vel gñatio. nulla fiet delectatio ꝟbi gr̃a. in ſomno perfecte fit magis corporis reſtitutio per digeſtionem ⁊ cõuerſionẽ alimenti in ſubſtantiã corporis q̃ꝫ in vigilia veletiã quã i ſumptione cibi. ⁊ tñ non fit tunc delectatio: ſi ſic videmꝰ aliq̃n ꝙ in ſomnio delectamur ac ſi comederemꝰ vel biberemus. cuꝫ hoc appareat nobis per ſomnũ et tamen non eſt illic repletio talis vel gñatio. propter hoc apparet: ꝙ delectatio vel eſt cognitio quedã vel ſequi-

rationes Ariſto. ꝙ delectatio nõ ſit gñatio.

tur cognitionē ergo ipſa non eſt formaliter talis generatio vel repletio. nec eſt credēdū: ꝙ antiqui hoc opinarent̄: ſed (vt puto) volebāt dicere: ꝙ delectatio eſt talis repletio vel gñatio obiectiue id ē ꝙ delectatio eſt cōprehenſio vel paſſio ſequens cōprehēſionē talis gñationis vel repletionis. quod iterum ꝓprie loquēdo non eſt ſufficienter dictum neq̃ verū. dico eñ ꝙ nō eſt ſufficienter dictū q2 ſi hoc aliquomō haberet v̄itatē tñ non haberet veritatē de maximis ⁊ veriſſime dictis delectationibus. veriſſime eñ delectatiōes ſunt ꝑfectoꝝ. nō diminutorū. nec egritudinaliū. verbi gr̄a verior eſt delectatio ſani ꝗ̄ infirmi. ⁊ ſtudioſi ꝗ̄ vitioſi ⁊ maxime atq̃ veriſſima delectatio ſimplr̄ eſt dei q̄ excellenter eſt ꝑfectus ſine poſſibilitate diminutionis: ꝓpter quod bene dicitur in decimo hui⁹ ꝙ viſiones ⁊ auditiones. tunc maxime ſunt delectabiles cū ſenſus ſit potētiſſimus. repletio aūt et generatio nō cōueniunt niſi rebus īperfectis tendētibus ī perfectionē. idō ⁊c. ❡ Itē nec illud eſt verū ꝙ ipſi dicūt etiā in illo propoſito de quo intendūt q2 maxime dicta eoꝝ videntur intelligēda eſſe de delectationib⁹ ſenſualib⁹ in cibo ⁊ potu qm̄ generatio ſiue corporis cōſumpti reſtitutio nō fit proprie ⁊ pīcipaliter apud cibi ſumptionē: ſed apud eius tertiā vel quartā digeſtionē. delectatio autē magis fit apud eius ſumptionē gñatio aūt ſiue repletio nō eſt maior in pīcipio ſumptionis cibi ꝗ̄ in medio vel in fine. delectatio aūt eſt maior. ideo.

Ad rationes. Ad primā dicē

dum eſt ꝙ triſticia non eſt corruptio nec ꝓprie corrumpit: ſed eſt obiectū triſtabile aliqñ eſt corruptiuum. Ipſa etium triſticia pōt corrūpere per accidens ſcʒ rōne motus ſpūum ꝯſeq̄ntis ad ipſā triſticiā: ſed ipſa per ſe ⁊ formalr̄ accepta nec ē corruptio nec corrūpit dicēdū eſt etiā ꝙ fames ⁊ ſitis nō corrūpunt aīal per ſe. ſed calor naturalis cōſumēs humidū radicale: cū nō habeat humidū cibale in qō agat. vel forte ꝙ calor naturalis ꝑ defectuʒ humidi cibalis extinguit̄. ⁊ ſic quaſi a cauſa priuatiua animal corrūpit̄. triſticia aūt vel etiam fames ⁊ ſitis ſi formalr̄ capiant̄. ſunt actus poſitiui ipſius appetitus. ❡ Ad aliā viſum fuit quomō delectatio non eſt reſtitutio corporis: ſed ſequit̄ ſumptionem cibi conuenientis etiā ante corporis reſtitutionem ⁊ regenerationem. ❡ Alia rō ſoluta fuit ī tertio notabili. vltima rō etiam ꝓcedit ſimilit̄ niſi cum hoc dicat̄ ꝙ aliquādo generationes ſubſtantiarū ſunt diuiſibiles. vel eo ꝙ forme alique ſubſtātiales ſuſcipiunt magis ⁊ minus vt quidam dicūt vel propter ſubiecti diuiſionem. in cuius vna parte poſt aliam continue forma introducitur. Et ſic eſt finis queſtionis.

Querit viceſimo ſexto.

Utrum delectatio ꝑficit operationē? ❡ Arguit̄ ꝙ nō: q2 quod īpedit prudentē eſſe non ꝑficit operationē cum nulla poſſit eſſe ꝑfecta operatio ſine prudentia: ſed delectatio īpedimentuʒ eſt ei quod eſt prudentē eſſe. vt dicit Ari. et ꝗ̄to magis gaudet magis īpeditiua eſt. vt ea que venereoꝝ. nullum eñ vtiq̃ poſſe aliq̄d intelligere in ipā ꝓpter quod etiā dicit̄ in ſcd̄o huius ꝙ in oī maxime obſeruandū delectabile ⁊ delectationē. abiicientes eñ ipſam min⁹ peccabimus. ❡ Itē idē non ꝑficit ſe: ſed delectatio eſt opatio. ꝓbatur ꝑ Ariſt. ſeptimo huius q̄ cū dixiſſet felicitatē eſſe operationē non impeditā ⁊ eligibiliſſimā dixit. hec aūt eſt delectatio. ⁊ ſi dicat delectationē eſſe aliud ab operatione tñ opꝫ operationē meliorē ⁊ perfectiorē eſſe delectatione. cū in operatione ꝯſiſtat felicitas modo minus ꝑfectū nō ꝑficit magis ꝑfectū: ſed potius ecōtra. ſicut materia nō ꝑficit formā ſed ecōuerſo Etiā quod eſt ꝑfectiſſimū non indiget ꝙ alio ꝑficiatur felicitas aūt inter humana bona eſt quod ꝑfectiſſimū. cū tñ ipſa ſit operatio quedā ideo ⁊c. ❡ Itē non ꝑficit operationē ꝑ modū agētis: qm̄ probabilius eſſet ꝙ opatio eſſet actiua delectationis. cū ſit naturaliter prior delectatione. ꝗ̄ ecōtra nec ꝑficit eam ꝑ modū forme. quia decimo huius dicit Ari. ꝙ ipā non ꝑficit opationē ſicut habitus qui ineſt. ⁊ hoc etiā patet ꝑ hoc ꝙ delectatio non eſt in eodē ſubiecto cū opatione qm̄ operatio quā delectatio conſequitur eſt aliqua apꝓhenſio q̄ eſt in potētia cognitiua delectatio aūt eſt in potētia appetitiua. ſed iterum nec ꝑficit operationem per modum finis: quia finis vltimus eſt operatio. nō delectatio. cum Ariſtote. dicat felicitateʒ eſſe operationem. ergo nullomodo perficit eam.

Oppoſituʒ arguit̄ q2 dicitur

ſeptimo hui⁹: ꝙ delectatiōes. q̄ ſunt a ſpeculari et diſcere magis faciūt ſpeculari ⁊ diſcere ⁊ in decio hui⁹ dicit Ari. ꝑficit aūt opationē delectatio ⁊ poſt ea iteꝝ dicit coauget eni opationē ꝓpa delectatio magis ei ſingl̄a iudicāt ⁊ certi⁹ exq̄rūt cū delectatione opantes ❡ Sciēdū eſt: ꝙ oīs delectatio ꝯſequit̄ apꝓhenſionē aliquā boni ſeu ꝯuenientis ꝑ modū pñtis ſicut dictū fuit ſatis in alia q̄ſtione propter qō tria ſunt hic ꝯſiderāda ſcʒ obiectū ſub ratione boni pñtis apꝓhenſuʒ ⁊ ipā apꝓhenſio. ⁊ cōſequēs delectatio: ita ꝙ ꝑ hmōi apꝓhēſionē fit nobis delectatio de obiecto apꝓhēſo. verū eſt ꝙ etiā aliqñ pōt nobis fieri delectatio de ipā apꝓhenſione: ſʒ hoc eſt per actū reflexū. vel ꝑ actū ī. prioris potētie cognitiue quo apꝓhēdim⁹ illā priorē apꝓhēſionē ꝑ modū boni ſeu ꝯuenītis ⁊ pñtis: ita ꝙ illa prior apꝓhenſio fit obiectū ſcd̄e apꝓhēſionis per quā fit delectatio de illa priori: ⁊ ita redit ꝙ ſemꝑ delectatio fit de aliquo obiecto ꝑ ipī⁹ apꝓhēſionē

Secūdo ſciendū ē ꝙ obiectū

de quo fit delectatio qñq̃ ē opatio nr̄a vel ex opatione nr̄a dependēs ita ꝙ ipm̄ vel ipſius pñtia eſt in nr̄a ptāte aliqñ aūt illud obiectū vel eius pñtia nō eſt ī nr̄a ptāte ſicut eſſet aeris ſerenitas. vel maris tranquilitas: vel ſanitas. vel pulchritudo corporalis ⁊ hmōi ꝓpter quod apparet ꝙ queſtio propoſita pōt duplr̄ intelligi. vnomō de opatiōe que eſt ipā apꝓhēſio ꝑ quā fit delectatio. aliomō de operatiōe q̄ aliqñ eſt obiectū de q̄ ꝑ ipſi⁹ apꝓhēſioneʒ fit delectatio. Si ḡ loquamur de opatione q̄ ſit obiectū. ⁊ illa nō ſubſit ptāti nr̄e ſicut eſt vent⁹ vl̄ pluuia: ꝯſtat ꝙ delectatio nr̄a nō ꝑficit talē opationē Duplex ſēſus queſtionis. pluuia ei nec ꝑficit̄ nec auget̄ nec ꝯtinuat̄ ex eo ꝙ de ea delectamur ⁊ hoc videt̄ ꝑ ſe notū. Si aūt illa opatio de q̄ obiectiue delectamur fuerit in nr̄a ptāte. vt edtare vel citariſare vl̄ ſpeculari ⁊ hmōi tunc eſt dicendū ꝙ delectatio quodāmō perficit ⁊ cōtinuat operationem. hoc eſt dictu ꝙ ipā aliquo

modo eſt cauſa vel occaſio ꝙ opatio fiat intenſior
vel diuturnior: ⁊ hoc eſt per experientiam manife
ſtum ⁊ ratio huius eſt quia oia volũt ⁊ ꝓſequunt
delectationẽ ⁊ beſtie ⁊ homines. vt dr̃ ſeptimo hu
ius. vnde etiã primo rethorice dicit Ari. delectatio
nem enim oia proſequunt ⁊ gratia ipſius delectari
appetunt: ſed velle aliquid trahit ⁊ inclinat ad il=
lud velle ſine quo eſſe non põt. ⁊ delectatio non po
teſt eſſe ſine obiecto delectabili niſi forte diminute
vt apud ſpem vel memoriam. vel propt̃ ſpecieȝ ob
iecti delectabilis in fantaſia reſeruatam: ergo de=
lectationis gratia inclinamur ad volendũ opera=
tionem delectabilem vel vniuerſalit̃ obiectum de=
lectabile: ſed qđ volumus ſi ſit in noſtra poteſtate
hoc facimus ⁊ continuamus. ſi aliud non impedi=
at: ergo delectatio quã habemus vel quã habere
intendimus de aliqua noſtra opatione. ſcirat nos
ad exercitium illius operationis ⁊ ad cõtinuatio
nem ipſius. ⁊ ita delectatio perficit operationẽ de
qua obiectiue delectamur. Sed dubitat̃ per quem
modum cum non videat̃ poſſe perficere eam niſi p
modum fortune vel finis vel efficiẽtis. ¶ Ad qđ

dubitatio quõ delectatio ꝑficit opationes

videt̃ mihi dicendum eſſe ꝙ non proprie per mo=
dum efficientis. obiectum eñ delectationis ⁊ apꝓ
henſionis precedit naturalit̃ delectationem ⁊ apꝓ
henſionem. cum ergo efficiens precedat naturalit̃
effectum delectatio non poteſt habere rõnem ſuffi
cientis in reſpectu obiecti tamen poſſet dici ꝙ ſi=
cut deſiderium ponit̃ cauſa effectiua motus ad ob
iectum adipiſcenduȝ ita delectatio poſſet dici cau=
ſa effectiue quietis ⁊ permanentie ĩ obiecto adepto
In naturalibus eñ ſicut grauitas eſt cauſa moti=
ua grauis deorſum ſic ipã eſt cauſa quietatiua. eiꝰ
in loco deorſum. modo grauitati vt eſt cauſa moti
ua videt̃ correſpondere deſiderium ipſi aũt graui
tati vt eſt cauſa quietatiua videt̃ correſpondere de
lectatio. ¶ Iterũ nec delectatio videt̃ mihi reſ=

Delectatio nõ ꝑficit opationẽ q̃ eſt eiꝰ obiectũ p modum forme.

pectu dicte operationis habere rõnem forme pro
prie loquendo. quia obiectũ delectationis ⁊ appre
henſionis poteſt eſſe extra appetitum ⁊ intellectuȝ
⁊ ſi ſit intra hoc accidit. Sed ipſa delectatio reſpe=
ctu obiecti proſequendi faciendi vel conſeruandi
poteſt habere ſe per modũ finis. ſic ꝙ homo appre
hendens delectationẽ ſub rõne boni vel conueniẽ
tis deſiderat eam non habitã habere. vel habitaȝ
conſeruare. ꝓpter qđ ipſius gratia deſiderat habe
re. vel conſeruare oẽ illud qđ eſt neceſſariuȝ vl̃ con
gruum ad eam habendã vel conſeruandam. cuiuſ
modi eſt obiectũ. ⁊ ſic intellectus ⁊ appetitus acti
ue mouet̃ ad illud obiectum non adeptũ adipiſcen
dum. vel adeptum conſeruandũ gratia delectatio
nis inde ꝓuenientis vel ꝓuenture. Et ita pȝ ꝙ in
tellectus ⁊ appetitus ⁊ aliquãdo cũ hoc virtꝰ alia
mota ab intellectu ⁊ appetitu continuãt augent ⁊
ꝑficiunt actiue operatione de qua obiectiue dele=
ctamur vel delectari intendimꝰ delectatio autem
illa per modũ conuenientis apprehenſa ⁊ amata ſe
habet in hoc ſicut finis. Si aũt queſtio querat de

quõ ſe hȝ delectatio ad apprehẽſionẽ ſui obiecti.

operatione que eſt ipſa apprehenſio per quã de ob
iecto apprehenſo fit delectatio. tunc etiã docet ex=
perientia ꝙ delectatio ſic ꝑficit operationem: ꝙ ip
ſa aliquomodo eſt cauſa vl̃ occaſio ꝙ operatio fiat
intenſior ⁊ diuturnior. intenſius eĩ ⁊ diuturniꝰ au=
dit melodias vel fabulas q de melodijs aut fabul̃

ꝙ nõ per modũ agentis.

p auditũ delectamur. Ille diutiꝰ ⁊ intenſius aſpi=
cit aliquẽ ludũ qui de ludo per viſum delectamur
⁊ ſic de alijs. Sed tunc ſicut prius dubitatur p quẽ
modum delectatio perficit huiuſmodi apprehen=
ſionem. ⁊ ſtatim manifeſtum eſt vt mihi videtur ꝙ
hoc non eſt per modum agentis. Nam delectatio
non procedit naturalit̃ illam apprehenſionem: ſed
potius eam ſequitur: omne autem agens precedit
naturaliter illud qđ actiue producit. Secũdo eti=
am videt̃ mihi ſatis manifeſtum ꝙ delectatio per=
ficere poteſt talem apprehenſionem per moduȝ fi=
nis amati ⁊ intenti ſicut dicebatur de opatione ob
iectiua. nam qñ fit reflexio virtutis cognitiue ⁊ ap
petitiue ſuper illam delectationem ⁊ illã operatio
nem. vel etiã ſi actus directus virtutis cognitiue
ſuperioris ferat̃ ſuper eas: tunc illa delectatio ſub
ratione boni ⁊ conuenientis apprehenditur. ⁊ ſic
haberi vel conſeruari deſiderat̃ ⁊ per conſequens
omne illud eius gratia deſideramus habere vl̃ cõ
ſeruare. qđ eſt neceſſariuȝ vel cõgruum ad ipſã ha
bendã vel conſeruandã cuiuſmodi eſt illa appre=
henſio. Et procedat̃ vlterius ſicut procedebat̃ pri
us de operatione obiectiua.

Tamẽ hoc non obſtãte rema=

ner dubium qđ Ari. reliquit inſolutũ ĩ decimo hu

dubiũ an delectatio ſit ꝓpter operationem.

ius. ſcȝ vtrũ rectat primaria intentione delectatio
nẽ debeamꝰ eligere ꝓpter opationẽ vel econtra. ac=
cidit eñ ſepe propt̃ minꝰ bonũ eligere illud qđ eſt
meliꝰ et ꝑncipaliꝰ. vt ſi qs eligat philoſophari ꝓpt̃
ditari: ⁊ eſt in tali electiõe ordo ꝑuerſus ſi ꝑncipa=
li ⁊ ꝑmaria intẽtione appetitꝰ ferat̃ ſup minꝰ bonũ
⁊ eius gr̃a ſup maius bonũ: ſi tñ intẽtione ꝑmaria
ferat̃ in magis bonũ: ⁊ aliqñ intẽtione ſcđaria fiat
reflexio ſup minꝰ bonũ: nulla eſt ꝑuerſitas vt ſi pri
ma itẽtiõe diligo deũ ꝓpter ſeipm̃: ⁊ ſcđaria ꝓpter
me. ſ. q2 mihi: bonꝰ finis eñ dr̃ iſtis duobꝰ modis. ſ.
primaria itentione ⁊ ſcđaria ꝓut cõmẽtator ꝑfecte
declarat. ij. celi ⁊ mundi: cõmento. x. ⁊ ꝯmento. xxſ.
Quis ergo ſit ꝑfecte notũ ⁊ per ſe: ꝙ aliqñ diligimꝰ
operationẽ ꝓpter delectationẽ: tñ dubiũ eſt q̃ earũ
debeat dici finis alteriꝰ intẽtione ꝑncipali: de quo
dubio poſteriꝰ inqrit̃. dubiũ eſt etiã vtȝ delectatio
ꝑficiat dictã apꝑhenſionẽ per modũ forme ſibi ĩhe
rẽtis: ⁊ ſtatim videt̃ qbuſdã ꝙ non ꝓpter hoc ꝙ il=
la apꝑhenſio ponit̃ in intellectu tanꝗ̃ in ſubiecto:
⁊ delectatio in appetitu Sed iſta rõ forte nõ habet
multã efficaciã: poſito ꝙ idẽ ſit realr̃ intellectꝰ ⁊ vo
luntas. ſ. ipã aĩe ſubſtãtia. hoc eñ poſito cõcedere
tur ſolũ ꝙ delectatio eſt in aĩa tanꝗ̃ in ſubiecto re
moto in qua tanꝗ̃ in ſubiecto ꝓpinquo eſt appre=
henſio ⁊ non obſtante hoc diceret̃ ꝙ aĩa illa in or=
dine ad actũ apprehenſionis vocaret̃ intellectus
⁊ in ordine ad actum delectationis vocaret̃ appe=
titꝰ. ¶ Alij aũt dixerunt delectationẽ eſſe in appre

opĩo ꝙ delectatio ꝑficiat operationẽ ꝯñaſe quit̃ vt forma.

henſione. quã ipſa cõſequit̃ tanꝗ̃ in imediato ſub
iecto propt̃ hoc ꝙ aĩa non põt delectationẽ recipe
re niſi tali apprehenſione mediante modo diſpoſi=
tio neceſſaria ſubiecti ad receptioneȝ alicuius for
me ſubſequẽtis videt̃ ad illam formã ſe habere paſ
ſiue ſiue ſubiectiue ſicut diſpoſitio neceſſario agẽ=
tis ad agenduȝ aliquẽ effectũ ſe habet ad illũ affe
ctum actiue forte tñ ꝙ nec iſta rõ eſt neceſſaria pri
mo q2 multi ponerent ꝙ aĩa non ſolum ſe haberet
ad hmõi actus paſſiue. ſed etiam actiue: ⁊ ita eſſet
dubium an apprehenſio illa eſſet diſpoſitio aĩe ad
delectationẽ actiuã vl̃ paſſiuam ſcđo q2 frigiditas
videt̃ eſſe diſpoſitio neceſſaria materie ad recipiẽ

dum formam aque. ⁊ tñ ipſa nõ recipit aquã ſic ꝙ forma aque educat̃ ab intrinſeco de potentia frigiditatis. quia tunc forma aq̃ non maneret illa frigiditate corrupta puta ſi aqua caleſieret. ꝙ eſt falſum verum eſt ꝙ nõ eſt ſimile de frigiditate ad formã aque. ⁊ de illa apprehẽſione ad delectationem conſequẽtem q: forma aque põt manere corrupta frigiditate: delectatio aũt nõ põt manere ceſſante apprehenſione in talibus autem formis quaꝝ vna neceſſario p̄ſupponit aliã in eodem ſubiecto eſt ſatis difficile an poſterior ſit ab intrinſeco educta de potentia prioris. vel ſolũ de potentia ſubiecti amꝫbarum qđ inquirere videtur magis eſſe ſpeculatiuum q̄ꝫ morale ideo dimittatur.

¶ Reſpõdenduz eſt ergo ad

rões p̄ncipales. Ad primã dicit Ari. ꝙ delectatio ſequẽs actũ prudentie vel virtutis non ipedit prudentẽ vel virtuoſum: ſed aliena delectationes vt q̄ a ſpeculari ⁊ diſcere ꝓueniunt vt dicit magis faciunt ſpeculari ⁊ diſcere.

Ad ſecũdam. ¶ Ad aliã põt dici ꝙ ſi operatio capiat̃ large ꝓ actu quocũqꝫ actiui aut paſſiui cõcedendum eſt ꝙ delectatio eſt operatio: ſed tũc queſtio nõ eſſet intelligenda vtrũ tũc delectatio perficiat illã operationẽ que eſt ipſamet delectatio pficiens: ſed vtrũ delectatio pficiat illã operationez q̄ eſt obiectũ delectationis vel eius app̄henſio. Si aũt operatio caperet̃ ſtricti⁹ ꝓ actu ꝓueniẽte ab actiuo in paſſiuuz nõ per modũ ſequele neceſſario cõnexe actiui precedenti: ⁊ paſſio cõtra operationem diſticta caperet̃ pro actu prouenientẽ ab actiuo in paſſiuũ per modum ſeq̄ntis ad alium actum ⁊ neceſſario cõnexi ei. tũc forte dici poſſet ꝙ delectatio eſſet nõ operatio: ſed paſſio qm̃ forte delectatio neceſſario ſequit̃ apprehẽſionẽ obiecti vt cõuenientis ⁊ pñtis ⁊ ei neceſſario cõnectit̃.

Ad tertiaz ¶ Ad hoc aũt ꝙ Ari. dicit delectationem eſſe felicitatem vel operationem dicet̃ poſt ꝙ eſt predicatio cauſalis. nõ formalis quãdo etiã d̃r ꝙ minus perfectuz nõ perficit magis perfectũ põt dici ꝙ verum eſt ꝑ modũ finis dicti primaria intẽſione. tñ alit̃ eſt poſſibile ſicut dictũ fuit ⁊ poſtea dicet̃ qñ etiã dicit̃ ꝙ felicitas que eſt operatio quedã cũ ſit q̄d perfectiſſimũ non indiget ꝙ aliquo alio perficiat̃ dicendũ eſt ꝙ ſimplr̃ perfectiſſimũ cuiuſmodi eſt ſolus de⁹ nullo alio perfici põt. ſed perfectiſſimus actus humanus bene perficit̃ per aliũ actuz humanũ. ſic ꝙ ipſe cũ illo alio actu eſt eligibilior ⁊ magis cõtinuari põt q̄ꝫ ſine eo ⁊ ita opatio que eſt felicitas poteſt perfici per delectationem. Ad aliam data fuit ſolutio in corpore queſtionis.

Querit̃ viceſimoſeptio

Utrũ delectatio in opere vni⁹ virtutis vel potẽtie ipediat delectationem in opere alteri⁹ ⁊c. ¶ Arguit̃ ꝙ nõ ꝙ nunq̄ꝫ aliqua ſunt ſibiinuicem impeditiua niſi habeãt adinuicẽ aliquã oppoſitionẽ: ſed operationes vel delectationes duaꝝ diuerſarũ potẽtiarum non habent adinuicẽ aliquam oppoſitionem qm̃ illa eſſet oppoſitio ꝯtraria qđ eſſe nõ põt. q: cõtraria nata ſunt fieri circa idem.

Secũdo ¶ Item quecũqꝫ due potentie cognitiue vel ſunt ſubordinate ita ꝙ actus vnius dependet ex actu alterius vel ſunt nõ ſubordinate ita ꝙ act⁹ vni⁹ nõ depẽdet ex actu alteri⁹. ſicut ſũt viſ⁹ ⁊ audit⁹ ſi ſint ſubordinate tũc opatio vni⁹ nõ ẽ ĩpeditiua opatiõis alteri⁹. ſꝫ poti⁹ iuuatiua. Si xo ſint nõ ſubordinate adhuc pñt ſimul in operationẽ ſicut viſus ⁊ audit⁹. Si aũt opationes non impediunt ſeinuicẽ / non videt̃ ꝙ delectatiões ꝯſeq̄ntes debeãt ſeinuicẽ ipedire: ideo ⁊c.

¶ Item quod eſt augmentatiuũ alteri⁹ / nõ eſt ipeditiuum ipſi⁹: ſed delectatio viſus augmentat delectationẽ tactus: quod ex hoc apparet: q: delectatio in venereis q̄ eſt delectatio tactus maiorat̃ ſi viſus fuerit delectatus ⁊ delectabili⁹ bibim⁹ pulchrũ vinum q̄ꝫ turpis coloris. imo ſi in cibo viſus / aut olfact⁹ paſſus fuerit abhominationẽ / guſtus etiã abhominationẽ patiet̃: ideo ⁊c. Tertio.

¶ Itẽ q̄libet delectatio minuit quãlibet triſticiã: ergo vna delectatio non minuit aliã delectationẽ. añs ptꝫ. vq̄. hui⁹. vbi d̃r expellit aũt delectatio triſticiã: ⁊ q̄ ꝯtraria / ⁊ q̄ cõtingens: ⁊ idem dicitur in. x. libro. ꝯña videtur manifeſta: q: quod minuit aliquã triſticiã non videt̃ minuere delectationẽ illi triſticie contrariã: ſed poti⁹ augere ⁊ ſaluare: ſicut illud quod minuit frigiditatẽ ſaluat poti⁹ ⁊ auget calorem q̄ꝫ impediat. Quarto

Oppoſitũ apparet ꝑ Ariſto.

in ſeptimo huius.

¶ Sciendũ eſt ꝙ ſatis per experientiã ⁊ inductionẽ põt eſſe notũ ꝙ q̄libet delectatio minuit vel expellit quãlibet triſticiã: ⁊ ꝙ etiã multe delectationes aliquarũ potentiarũ expellunt vel minuũt delectationes aliarũ potentiarũ: ſed hui⁹ cauſa declaranda eſt ⁊ modus ꝑ quẽ hoc fiat: de quo michi videt̃ cũ non ſit ſcḋm delectationẽ vel triſticiã motus per ſe: ſed fiant ꝑ modũ ſeq̄le ad aliam mutationẽ ſcḋm prius dicta. ꝙ neqꝫ delectatio per ſe corrumpit triſticiã: neqꝫ triſticia ꝑ ſe corrũpit delectationem neqꝫ delectatio delectationẽ: neqꝫ triſticia triſticiã ſed per accidens. oĩa iſta ſunt poſſibilia. notabile primum.

¶ Ad quoꝝ euidẽtiã Sciẽdũ ẽ ꝙ nos poſſum⁹ loqui de delectatiõib⁹ ⁊ triſticijs ꝯtrarijs. vl̃ de nõ cõtrarijs. ſi ſit ſmõ de ꝯtrarijs: appet ſatis ꝙ delectatio nõ agit ſup triſticiã nec ecõtra: ſꝫ delectatio cõſequit̃ app̄henſionẽ cõuenientis: ⁊ triſticia app̄henſionẽ diſcõuenientis: ideo qđ corrũpit hmõi apprehenſiones corrũpit ex ꝯſequenti delectationẽ ⁊ triſticiã conſeq̄ntes: et qđ mutat potentiã cognitiuã de vna hmõi app̄henſionũ in aliã. mutat ex conſequenti appetitũ de delectatione in triſticiã: vel ecõtra. Si aũt loquamur de delectationib⁹ ⁊ triſticijs non cõtrarijs. adhuc eſt manifeſti⁹ ꝙ vna ꝑ ſe non corrũpit aliã ſaltẽ actiue: ſed per illũ modum vna corrũpit aliã: q: vna corrũpit operationẽ: quã alia conſequit̃: ⁊ ſic ex cõſequenti corrũpit illã. hoc aũt ſic ſciri põt. delectatio ei ꝑ modũ finis amati perficit: auget: et continuat operationẽ quam cõſequit̃ vt dictũ eſt in alia queſtione. inquantũ eñ delectatio eſt ſcḋm ſeipſam appetibilis per modũ finis appetit⁹ eſt innat⁹ inclinare ad eã proſequendã ⁊ continuandã: ⁊ per ꝯñs ipſi⁹ inclinat ad operationẽ quã ipſa conſequit̃ ꝓſequendã / exercendã ⁊ continuandam. ecõuerſo aũt triſticia per modũ repugnãtis fini inficit ⁊ repellit operationẽ quam ipſa conſequit̃ inquantũ eñ triſticia ſcḋm ſeipſam eſt fugibilis appetit⁹ inclinat ad illam operationẽ repellẽdam quã triſticia ꝯſequit̃. Ex his aũt ſequit̃ ꝙ oĩa gr̃a delectationis continuãde ⁊ augende eſt in tãtũ valde ⁊ gr̃a triſticie repellende circa operationẽ ⁊ obiectũ ad que triſticia conſequit̃: oĩa aũt cũ ſit ꝓtu- notabile ſecundũ.

tis finite nõ põt ad diuerſa ſimul intendere pfecte
ſed intenta vni valde quaſi non põt alijs intende=
re. ⁊ vniuerſalit quanto magis intendit vni tanto
minus põt intendere alteri Iuxta illud. pluribus
itentus minor eſt ad ſingula ſenſus. hoc ergo mo
do manifeſtũ eſt ꝙ aĩa circa aliquam operationez
delectata vel triſtata multuz intendit illi operatio
ni. ⁊ per conſequens parum intendit alijs operatio
nibus. ⁊ q̃to minus intendit eis. tanto minor con
ſequit eas delectatio vel triſticia. propt qð iſto mo
do delectatio vel triſticia. i opere vno repellit vel
minuit delectationem: vel triſticiam in opere alio
ſicut enĩ delectatio in vno opere minuit delectatio
nez in alio opere ⁊ triſticia triſticiam ⁊ delectatio
triſticiaz ⁊ econtra. ¶ Sed hic oportet diligenter
attendere ꝙ plures potentias in ſuis operationi=
bus ſimul delectari vel triſtari contingit duplicit.
vno modo circa idem obiectũ vt circa illuz cibum
vel iſtã mulierem. Alio modo circa diuerſa obie=
cta vt. guſtũ circa cibum ⁊ auditũ circa cantũ mu
lierũ. ſi aũt ſit delectatio vel triſticia pluriũ poten=
tiarum circa idem obiectũ: tunc vel vtraqꝫ poten=
tia circa illud obiectũ delectabit iudicando ipſuz
cõuenieñs eſſe vel vtraqꝫ triſtabit iudicando ipſuz
eſſe diſcõueniẽs. vel vna delectabit ⁊ alia triſtabit
Si ergo vtraqꝫ delectat: verbi gratia viſus ĩ pul=
chritudine mulieruz ⁊ auditus in eius dulci cantu
tunc delectatio in opere vnius potẽtie nõ minuet
delectationem in opere alterius. ſed potius auge=
bit. adulter enim plus delectabit in cantu pulchre
mulieris ⁊ laſciue q̃ in cantu turpis ⁊ indecentis:
⁊ tu libentius odorares pulchrũ florem q̃ turpem
conſimili exñte odore ⁊ cauſa huius eſt colligatio
ſenſuũ exteriorꝫ ad eandem interiorẽ potentiã. cũ
eñ plures ſenſus ꝯcordant de ꝯuenientia obiecti
eſtimatiua firmius adheret eorꝫ iudicijs. ¶ Et ſic
inde maior ſeqtur delectatio: et eodẽ modo maior
ſequit triſticia ſi pl̃es ſenſus ꝯcordãt de diſconue=
niẽtia. ſi vero diſcordent/ tũc delectatio vni⁹ minuet
triſticiã alteri⁹: ⁊ econtra. propt hoc ꝙ eſtimatiua
nulli⁹ erit firmi iudicij/ ſed quaſi dubitabit an tota
le obiectum ſit ſibi conueniens vel diſconueniẽs: ⁊
ita nec delectabit nec triſtabit intẽſe: nec p ꝯñs ſen
ſus exteriores intẽſe delectabunt vel triſtabuntur
propt eorꝫ colligantiã ad virtutes interiores q̃ tãta
eſt ꝙ ſi eſtimatiua iudicauerit aliquã eſſe imundi=
ciã in cibo vel in potu quantũcũqꝫ boni fuerint ſa
poris ⁊ odoris ⁊ guſt⁹ abhominabit ⁊ olfactus. Si
aũt delectationes ⁊ triſticie pluriũ potentiarꝫ fue=
rint circa diuerſa obiecta ⁊ nõ ſubordinata/ tũc ha
bebit veritatem illud qð prius dicebat. ſ. ꝙ delectatio
minuet delectationẽ ⁊ triſticia triſticiã ⁊ delectatio
triſticiã ⁊ econtra modo ſupaddito. ſic eñ bñ dicit
Ariſt. ꝙ amãtes fiſtulas non pñt ſermonib⁹ atten
dere ſi audiant fiſtulantẽ: propt qð gaudẽtes quo=
cunqꝫ vehementer non operamur alterum et alia
faciamus alijs quiete placentes. hoc idem etiã ap
paret in triſticijs. nares enim equi conſtringimus
vt non ſentiat pedis dolorem.

duplicit contigit pl̃es potẽtias delectari in ſuis opationibus

Quare vna opatio non ĩpedit alterã circa idẽ obiectuz qñ ꝯcordat i delectatione vl̃ triſticia

Secũdũ aũt ea que dicta ſũt

rationes in principio queſtionis adducte procedũt
ſi quis intenderit. Alique enim ſatis arguunt ꝙ
delectatio non p ſe diminuat delectationẽ/ quin ta
men diminuat modo pdicto: ſcilʒ quia anima vni
multũ enim intenta minus intendit alijs nihil pro
bant. Et ſic eſt finis queſtionis.

Queritur viceſimooctauo

Utrũ principali intẽtione delectatio
ſit propter opationẽ: vel opatio propter
delectationẽ. multi aũt probare nitun
tur ꝙ opatio ſit pp delectationẽ inten
tione principali p rationes ſumptas ab Ariſt. et eu
doxio: quarꝫ prima ſit iſta. optimũ ſemp intentione
primaria debet poni finis aliorũ ⁊ maius bonũ mi=
noris boni: ſemp eñ deteri⁹ eſt gr̃a melioris: vt dr
vij. politice. ſed delectatio videt eſſe q̃d optimum:
ergo ⁊c. minorẽ probat Eudoxi⁹ capiens pro prĩci
pio manifeſto illud eſſe optimũ qð oĩa appetunt:
illud principiũ videt eſſe concedendũ. qꝛ cũ bonum
ſit obiectum appetit⁹ nichil videt p modũ obiecti
poſſe ad ſe trahere vniuerſalit omnẽ appetitũ: niſi
ſit in bonitate potentiſſimũ: ⁊ qꝛ tale eſt omni enti
bonũ. ſed non eſt omni enti bonũ niſi quod eſt opti
mũ ſm ſeipſum. Si igit illud principiũ ꝯcedat opor=
tebit etiã modo ꝯſimili concedere illud eſſe opti=
mũ oĩbus cognitione vtentib⁹ qð oĩa appetũt co=
gnitione vtentia: ſed delectationẽ appetunt om̃ia
tã rationalia q̃ irrationalia prout experimur: ergo
⁊c. ¶ Hanc aũt rationẽ poſitã ab Eudoxio p mo
dũ diſputationis approbat Ari. in. vij. hui⁹: dicẽs
et proſeq̃ aũt oĩa ⁊ hoĩes ⁊ beſtie delectationem ſi
gnũ quoddã eſt eius quod eſt eſſe aliq̃liter optimũ
ipſam. Uerũ eſt ꝙ ſtatim inſtari poteſt iſti rõni ſicut
innuit Ari. in. vij. hui⁹: dicendo ꝙ dicta ratio hr̃et
efficaciã ſi oẽs appeterent eandẽ delectationẽ: ſed
non eſt ita. alij eñ ⁊ alij alias ⁊ alias appetũt dele=
ctationes ⁊ adinuicẽ ſepe ꝯtrarias: ſʒ ergo oĩs hõ
appetat delectationẽ: tñ nulla eſt delectatio quam
oĩs homo appetat: ideo de nulla delectatione con
cludi põt ꝙ ſit q̃d optimũ. ¶ Sed Ariſt. huic in=
ſtantie rñdet dupliciter. primo ſub his verbis: ſʒ qm̃
non eadẽ: neqꝫ natura: neqꝫ appetitiu⁹: neqꝫ ẽ neqꝫ
videt neqꝫ delectationẽ proſequunt eãdẽ oẽs: dele
ctationẽ tñ oẽs. Ex qb⁹ verbis ſnĩa ꝯfirmãs pntactã
rationem poteſt extrahi duplicit. primo ſcʒ ꝙ cauſa
quare non oẽs appetũt eãdem delectationẽ eſt: qꝛ
non oĩ eadẽ natura. i. ꝯplexio naturalis indita no=
bis a natiuitate: nec idem habit⁹ p aſſuetudinẽ ac
quiſit⁹: natura eñ impfecta et habit⁹ prauus non
proſeqtur optimã delectationẽ: ſʒ ſibi proportio=
nabilẽ. ſ. prauã vel impfectã. ſed ſi eſſet oĩm eadem
natura. ſ. pfecta ⁊ idem habit⁹. ſ. optim⁹/ oẽs appe
terent eandem delectationem. ⁊ illa eſt quã pdicta
ratio ꝯcludebat q̃d eſſe optimũ qð videt eñ pfe=
cto viro ⁊ ſtudioſo iudicandũ eſt ac ſi oĩbus videre
tur. ſtudioſus eñ circa ſingula iudicat recte. Alia
aũt ſnĩa pt capi ex dictis verbis Ariſt. ꝙ generi toti
delectationũ ꝯuenit terminare appetitũ qð ex hoc
ptʒ: qꝛ om̃s appetunt delectationẽ. ſʒ hoc qð non
om̃s appetunt eandem ſignificat ꝙ praue delecta
tiones terminant prauos ⁊ bone bonos ⁊ optime
optimos. illð aũt eſt optimũ qð terminat optimũ
appetitũ: ergo aliqua delectatio eſt q̃d optimum.
Scðo aũt Ariſt. inſtãtie pntacte rñdet ſub his ver=
bis: forte aũt ⁊ proſequit non quã exiſtimãt: neqꝫ
quã vtiqꝫ dicerent: ſed eandẽ cui⁹ rationẽ aſſignat
dicens. oĩa eñ natura quoddã diuinũ ex quib⁹ ver
bis capi debet ꝙ licet alij hoĩes propter alias ipſo
rũ naturas ⁊ alios habit⁹ appetat alias ⁊ alias de
lectationes pticulares: tñ omnes appetunt eandẽ

Argt ꝙ operatio ſit propt delectationez.

Ratio eudoxij

Euaſio

defenſio.

delectationem finalem: et proſequuntur. licet hoc ipſi non percipiant: ideo de illa finali delectatione ratio ſufficienter concludebat.

Dubiuz. ¶ **Sed hoc eſt dubium quo**modo verū ſit q̄ oēs appetūt eādem delectationē. Ad qḋ pōt dici ꝓbabl'r q̄ qui naturaliter appetit aliquā operationē habentē ſibi annexā delectationē ipſe etiā naturalit' appetit illā delectationē: oēs eñ natura ſcire deſiderāt: vt dr̄ ꝓhemio metaphi. et oēs ipm̄ ſcire aliq̄liter: proſeq̄tur tñ hoc non obſtante credi debet q̄ oēs aliquā appetūt eandē ſcientiā finalē. ſ. maximi excellentiſſimi ſcibilis: nullus eñ interrogat⁹ ſi vellet pfecte cognoſcere deū diſceret nō vellē illam etiā omnes pſequūt vel i forma ꝓpria: vel q2 aliquid in ipſam ordinatū: proſeq̄tur oēs eñ humane noticie: imovl'r oēs act⁹ humani in illā finaliter ordinant: ſi in ci⁹ opere conſiſtat humana felicitas. et hoc fuit declaratū ſatis in. ſ.
Solutio huī⁹. ſ. in. iiij. queſtione i in. v. ¶ Eſt ergo intentio Ariſt. q̄ oēs hoīes appetūt naturalr̄ illam ſummā delectationē q̄ dei ſumme ꝯtēplationi annexa ē: cuius rō eſt vt dicit: q2 oīa entia q̄ntūcunq3 deprauata hñt naturalr̄ in ſe quoddā diuinū: p quod naturalit' tendunt in propriū bonū. z hoc etiā exprimit Ariſt. in. x huius: dicens. forte autē z in prauis eſt aliquod naturale bonū meli⁹ q̄ ſm ſeipa qḋ appetit propriū bonū: z illud diuinū vel naturale bonū forte nichil aliud eſt q̄ nature vniuſcuiuſq3 ſm qḋ ipa eſt quedā participata ſilitudo primi boni: vel ſm q̄ ipa cōtinue recipit eſſe ſuū a p̄mo et ſummo bono. ſp eñ p̄ma cauſa plus influit in qḋlibet cauſatū ſuū q̄ quecunq3 ſcḋaria: ſic ergo declarata ſit
Secūdo ro p̄nci palr af. ad illud ꝓpoſitū prima rō Ari. z eudoxi. ¶ Scḋo ad idē arguit ſic: q2 ex eodē fundamento in oī gñe cauſe cauſa prima eſt vlṫioris cauſalitatis q̄ cauſe poſteriores. ſed inter oīa bona humana delectatio videt vniuerſalioris cauſalitatis in genere cauſe finalis. ꝓbatio: q2 cauſalitas finis eſt in mouendo appetitū ad ipſi⁹ amorē z pſecutionē. nullū autem humanū bonū mouet ad hoc vl'ius appetitum cognoſcitiuū q̄ delectatio. cū expertū ſit oēs beſtias z hoīes pſequi delectationes: ergo delectatio ē prima in genere cauſarū finaliū: et per ꝯñs operatio eſt
Tertio. intentiōe p̄maria ꝓpter ſeipam. ¶ Itē pfectibile primaria intētione ordinat ad ſuā. pfectionē propriā tanq̄ in finē. ſed delectatio pficit operatiōem ideo zc. Et fortificat rō: q2 delectatio perficit operationē non quocūq3 modo: ſed vt ſupueniens quidam finis vt dicit Ariſt. ¶ Itē oīa humana bona
Quarto ſunt intentione p̄maria ꝓpter optimū quod eſt ipſa felicitas tanq̄ propter finē: ſed Ariſt. dicit delectationē eſſe felicitatē z quid optimuz. quod ꝓbat tali rōne. felicitas cū ſit opatio perfecta eſt operatio non impedita. hec aūt eſt delectatio quare erit
Quinto delectatio optimū. ¶ Itē prima intētione ſemper deterius eſt gratia melioris vt dr̄ ſeptimo politice ſed delectatio videtur eſſe melior operatione: q2 ipſa eſt gñatione poſterior cum ipſa ꝯſeq̄tur ad operatione: q̄ autē gñatione ſunt poſteriora priora ſunt ſpecie ſubſtātie. i. via pfectionis vt dicit Ariſto. ix. metaphiſice: ergo zc. Et ꝯfirmat: q2 finis hꝫ rōnē vltimi: ideo qḋ magis eſt poſteri⁹/magis videtur habere rōnem finis. delectatio autem eſt poſterior
Sexto. operatione: ideo zc. ¶ Itē illud eſt maxime eligibile: z per ꝯñs oīa alia ſunt eligibilia ꝓpter ipſum qḋ eſt eligibile non ꝓpt' aliquid aliud alterū neq3 alterius gratia: tale autē confeſſuz eſt eſſe delectationem vt dicit Ari. nullū eñ interrogamus. cui⁹ gratia delectat vt ſm ſeipſam exiſtentem eligibilē delectationem vnde etiā primo rhetorice dicit delectationem eñ oīa proſequit z gratia ipſius delectari appetunt delectari: diffinitum aūt eſt his bonum z finis. ¶ Itē optimū magis eſt ponendum Septio. de illo genere qḋ eſt determinatū ad res meliores z excellētiores. q̄ de illo qḋ eſt cōmune rebus vilioribus: ſed genus delectatiōis eſt magis appropriatū rebus excellentib⁹ z genus operationis eſt magis cōe rebus vilioribus ergo optimū gr̄a cui⁹ alia ſunt magis debet poni de genere delectatiōis q̄ de genere operatiōis. maior videt manifeſta. q2 nihil reputandū eſt venerabile in quo cum vilioribus cōuenimus. ſed ſolū in quo cū ſuperiorib⁹ minor ꝓbat primo q2 aīatis z inaīatis conuenit operari: ſed ſolis aīatis. nō adhuc oībus: ſed ſolis cognoſcentib⁹ conuenit delectari Scḋo q2 ſi de operationibus z delectationib⁹ hominuz optimorum loquamur operatiōes erūt z circa bona z circa mala. circa vtrūq3 eñ bonus homo bene operat: ſed delectationes determinate erunt ad bonū bonus eñ homo non niſi in bonis delectat ¶ Item q̄ eſt Octauo. grauis aut leuis in loco ſuo naturali cōuenientior eſt ipſi graui aut leui z magis habet rōnem vltimi finis q̄ motus ſiue tēdentia ad illū: ſed delectatio eſt tanq̄ qetatio in obiecto amato. alij aūt act⁹ humani ſe habent per modū tēdentie in ipſū: ideo zc. ¶ Item manifeſtū eſt q̄ i ludo delectatio non Nono. eligitur ꝓpter operationem/ſed econuerſo: q2 ſepe operatio circūſcripta delectatione eſſet fugibilis tanq̄ leſiua z dānoſa. apparet etiam q̄ coitus non eligitur naturaliter ꝓpter operationem: quia mulier ipregnata adhuc appetit coitū naturaliter: et tñ circūſcripta delectatiōe opatio eſſet ocioſa: imo poti⁹ damnoſa q̄ vtilis. ſi ergo natura nichil facit ocioſe: ſequit q̄ coitus ꝓpter delectationē eligitur non ecōtra: et ſi hoc in iſtis ꝯcedat/rōnabile eſt q̄ ita ꝯcedatur in alijs. ¶ Iterum multi ponūt amo Decimo. rem idē eſſe quod delectationem: z in actu amoris conſiſtere felicitatem: z per ꝯñs delectationez eſſe felicitatez: ſed propter felicitatē ſunt oīa alia bona humana: ergo oīa alia ſunt ꝓpter delectationem.

His tamen non obſtantibus Euſtratius z Albert⁹ in ſuis cōmentis tenent expreſſe contrariū. Ad qḋ Euſtratius arguit primo per hoc q̄ Ariſt. nō dicit delectationē eſſe finē operationis: ſed velut quendā finē: per hoc innuēs q̄ non ſit ſimpl'r finis z intentione p̄maria: ſed quodāmodo: ſcꝫ ſm quid z intentione ſcḋaria. ¶ Ad Secūdo idē arguit rōnibus ſic: fines poſterius adueniunt operationib⁹ z generationib⁹ quarū ſunt fines. delectatio aūt ſimul coeſt ei que ſm naturā operationi: ergo non eſt finis eius. ¶ Sed inſtat forte non Inſtātia ꝯtra illā rationē. immerito contra illā rōnem. primo: q2 delectatio ſi non ſit poſterior opatione ſm ipa: eſt tñ poſterior ea ſm naturā: z iterū operatio non ſit poſteri⁹ ipa delectatione. cū Euſtrati⁹ dicat eā eſſe finem delectationis. z iterum aīa vel corpus aīatum eſt finis nutritionis z aliarū diſpoſitionū cōuenientiū corpori animato. ſi deteri⁹ ſit ſemꝑ gr̄a melioris. z tñ aīa vel corpus aīatum nō aduenit poſterius predictis: ſed prius. imo etiā felicitas humana videt eſ

ſe pma intẽtione pꝑter hoīem.qm̄ hõ cum ſit ſub-
ſtantia eſt melioꝛ naturalr̄ et nobilioꝛ ipſa felicita-
te q̄ eſt accidẽs quoddã ꝛ ſemꝑ deterius eſt gratia
melioꝛis ꝛ tñ homo nõ aduenit poſterius ipſa feli
citate: ſed econtra: ergo illa rõ Euſtratij non ma-
gnam videt̃ habere efficaciam: niſi forte quia bene
pbat ꝙ delectatio nõ eſt finis operationis p illum
modũ p quẽ termin⁹ gñationis aut motus eſt fi-
nis generationis aut motus ¶ Alia rõ Euſtratij
Secũda rõ euſtratij. eſt qꝛ ſi delectationes eſſent fines operationũ: ſeq̄-
ret̃ ꝙ nulle deberẽt exerceri operatiões qb⁹ eſſent
maioꝛes annexe triſticie q̄ delectationes. ꝛ ecõtra
ſequeret̃ ꝙ oẽs operationes exerceri deberent qui
bus maioꝛes eſſent annexe delectationes q̄ triſti-
cie. conſequẽs eſt falſum: ergo ꝛ antecedẽs. pꝛimo
ergo cõſequẽtia ex hoc patet qꝛ ſm̄ exigentiam fi-
nis opoꝛtet cetera moderari: ideo opoꝛtunũ eſt fa-
cere oīa que ſunt cõgrua fini ꝛ dimittere cõtraria
falſitas cõſequentis apparet in opere foꝛtitudinis
vbi foꝛtis faciendo qđ facere decet: expectat ꝛ ſu-
ſtinet vulnera: aut etiã moꝛtẽ. vbi plus eſt doloꝛis
ꝛ triſticie q̄ delectationes: vt dꝛ in.iij.hui⁹. ꝛ exper
tũ eſſe videt̃ econtra: etiã nulli eſt opoꝛtunũ exerce
re coitũ cũ non ſua muliere: vel vti re alterius iꝑo
inuito q̄tũcunq̄ in tali opere pl⁹ delectaret̃ q̄ tri-
ſtaret̃: inſaniens eñ eſſet dicẽs ꝙ propter delectari
operãda eſſent inhoneſta vel pꝑter nõ triſtari ho-
neſta fugiẽda: imo oīs habens rectũ iudiciũ aſſere
ret honeſta eſſe facienda: etiã ſi ſint triſtia vel idele
ctabilia: ꝛ oīa inhoneſta eſſe fugiẽda q̄tũcũq̄ ſint
delectabilia. hoc pulchꝛe dicit Seneca in ep̄la ini-
micicias. ad luciliũ. dicẽs: vir bon⁹ quod honeſte
ſe factuꝝ putauerit/faciet. etiã ſine pecunia ſi labo
rioſum erit/faciet. etiã ſi dãnoſum erit faciet. etiã
ſi periculoſum erit rurſus quod turpe erit non fa-
ciet. etiã ſi pecuniã afferret. etiã ſi voluptatẽ. etiam
Tullius ſi potentiã vel honoꝛẽ. ab honeſto nulla re deterre
bitur: ad turpia nulla ſpe inuitabit̃. ¶ Et Tulli⁹
in libꝛo de officijs. nemo eñ iuſtus eſſe põt/q̄ moꝛ
tẽ: qui doloꝛẽ: q̄ exiliũ: q̄ egeſtatẽ timet. aut qui ea
ſunt his ꝯtraria eq̄tati antepõit: g̃ opationes nõ
ſunt pꝑter delectationes ſed ecõtra. Sed iſti rõni
Caluñia q̄uis ſic fulcite poſſent aliq̄ rñdere: dicentes. ꝙ nõ
oẽs delectationes ſunt eiuſdẽ rõnis: ſicut nec oẽs
opationes: ſed opationib⁹ turpib⁹ annexe ſunt tur
pes delectationes/ꝛ honeſtis honeſte: ſicut appet
vij. ꝛ.x. ethicoꝝ. delectationes aũt turpes non ſunt
ſimplr̃ dicende delectationes. q̄uis dicant̃ delecta
tiones depꝛauatis vt apparet ibidẽ. diceret̃ ergo ꝙ
ſicut mali gr̃a delectationũ turpiũ opant̃ turpia ꝛ
male. ſic viri boni gr̃a delectationũ honeſtaꝝ ope-
rant̃ honeſta et bene. Supponeret̃ etiã ꝙ ps rõna
lis oīno pferenda eſt parti ſenſuali. intantum ꝙ oẽ
illud turpe dꝛ ꝛ malũ quod a recta rõne diſcoꝛdat.
Rñſio ad pꝛimam rationẽ. ¶ Tunc rñdetur ad rõnem concedendo ꝯñam. ſi
intelligat̃ de honeſtis delectationib⁹: ſcꝫ cõcoꝛdi-
bus recte rõni ꝛ de triſticijs coꝛreſpondentibus. ꝛ
qñ arguitur ꝙ conſequẽs ſit falſum: quia in opere
foꝛtitudinis plus eſt doloꝛis ꝛ triſticie quã delecta
tionis. diceret̃ ꝙ hoc foꝛte eſt verum de delectatio-
ne ꝛ triſticia ſenſualibus. ſed non eſt verũ de intel-
lectualibus. ſicut dictum fuit in tertio. libꝛo q̄ſtio-
ne viceſima quarta. diceret̃ etiã ꝙ v̄tuoſus i coitu
indecentis nullo modo delectaret̃ ſm̄ intellectum
neq̄ iuſtus in iniuſto vſu rei alterius: diceret̃ ergo
ꝙ nunq̄ pꝑter delectari operanda ſunt inhoneſta

quia inhoneſta nunq̄ ſunt delectabilia ſimpliciter
nec iſta triſtabilia. vel ſi aliquibus honeſtis anne-
xa eſt aliqua triſticia: tamen plus eſt in eis delecta
tionis q̄ triſticie: ſicut dictum fuit. ¶ Item alia
ratione Euſtratius arguit ſic. ſicut ſe habet opera
tio ſenſus ad delectationem ſenſualem: ita opera-
tio intellectus ad delectationem intellectualem. ſꝫ
operatio eſt finis delectationis ſenſualis tam in ci
bis ꝛ potibus q̄ in venereis actibus: nõ eñ imagi
nandum eſt ꝙ natura nobis inſtituerit cibũ ꝛ potũ
finaliter vt delectemur. ſed vt nutriamur ꝛ viuam⁹
nutriri autẽ ꝛ viuere ꝛ operatio eſt: ergo delecta-
tio eſt gratia operationis. Qđ autẽ natura inſti-
tuerit nobis cibum finaliter vt nutriamur ꝛ viua-
mus ꝛ non vt delectemur. apparet pꝛimo ex eo ꝙ
ipſa plantis inſtituit cibum ꝛ potum vel eis pro-
poꝛtionabilia: quibus tamẽ plantis delectatio nõ
cõuenit: hoc ergo eſt vt nutriantur ꝛ viuãt ¶ Se-
cundo qꝛ in nobis cũ expedit ad nutriẽdũ ꝛ viuen
dũ accipere cibũ ſcꝫ coꝛpoꝛe deſtituto p cõſumptio
nem humidi a calido: tũc maxime delectamur in
cibo. coꝛpoꝛe v̄o repleto ꝛ reſtituto: qꝛ nõ expedit
ad viuendũ ꝛ nutriendũ capere cibũ: ceſſat dele-
ctatio niſi foꝛte p artificialẽ delectationẽ ciboꝝ et
potuũ pꝛuocet̃. ¶ Tertio qꝛ ceſſante delectatione
vt in ſomno nõ ceſſat natura neq̄ remittit̃ ab eius
actione circa cibũ ꝛ potũ. ¶ Quarto hoc apparet
ex differentia aīaliũ ꝛ plantarũ circa nutrimẽtum
plante eñ habẽtes naturaliter alimentũ coniũctũ
non indigent electione nutrimenti: aīalia aũt alio
indigentes nutrimento ꝛ nõ ſꝑ cibi: neq̄ naturalr̃
cõiuncto indigẽt electione quodãmodo qua acce-
ptant ꝛ pſequũtur conueniens: ꝛ refutant vel fugi
unt diſcõueniens. nã ſine tali electione plante pñt
viuere: aīalia aũt non poſſent: ideo natura nõ defi
ciens in neceſſarijs/nec abundans in ſupfluis inſti-
tuit aīalib⁹ delectationẽ in cibo conuenienti: ꝛ tri-
ſticiã in diſcõuenienti: vt determinarent̃ ad acceptã
dum nutrimentũ ꝯueniens p annexã delectationẽ
ꝛ ad refutandũ diſcõueniens p annexã triſticiam.
quas plantis nõ inſtituit tali determinatione non
indigentib⁹: ex quo pꝫ naturã delectationẽ et tri-
ſticiã oꝛdinaſſe ad acceptationẽ vel refutationẽ nu
trimenti: non econtra. Silr̃ etiã videt̃ eſſe de vene
reis delectationib⁹. natura eñ per coitũ intẽdens
generationẽ ad ſalutẽ ſpeciei appoſuit coitui dele-
ctationẽ: vt p ipſam aīalia determinarent̃ ad exer-
cendũ talẽ actũ: ſicut eñ ad ſalutẽ indiuidui natu-
ra dedit nobis cibũ: ita ad ſalutẽ ſpeciei oꝛdinauit
coitũ. pꝑter qđ in pluribus generib⁹ aīaliũ videmus
delectationẽ in coitu. ꝛ coitũ ceſſare femellis ipre-
gnatis: licꝫ in aliq̄bus.ſ. ſpecialiter in hoīb⁹ nõ ſit
ita pꝑter cãm ſpecialẽ in libꝛo de aīalib⁹ ſcrutan-
dam. Sed adhuc aliq̄ rñdent iſti rõni ꝯcedentes ꝙ
cibi cognitio ꝛ ꝯſequẽs delectatio vel triſticia ſunt
gr̃a operis ſeq̄ntis: ſcꝫ nutritionis ꝛ vite. Silr̃ ſen
ſus ſpermatis ꝛ cõſequens delectatio ſunt bñ gr̃a
gñationis: neq̄ eñ talis ſenſatio ꝛ ꝯſequens dele-
ctatio eſt vltimat⁹ finis: ideo nichil eſt mirũ ſi i ali-
quã inferioꝛẽ opationẽ oꝛdinent̃. Sed hoc totum
nichil eſt ad ꝓpoſitũ. q̄ſtio eñ eſt de opatione q̄ eſt
cognitio obiecti delectabilis ꝛ de delectatione ꝯſe
quente: an illa cognitio ſit illius delectationis gr̃a
vel econtra. Vbi gr̃a: vtrũ viſio obiecti ſit gr̃a dele
ctationis ꝯſeq̄ntis vel ecõtra. ꝛ vtrũ ſenſus cibi da
tus eſt nobis pꝑter delectationẽ ꝯſequentẽ vel ecõ

eiuſdem potentie qꝛ voluntatis ⁊ reſpectu eiuſdē
obiecti. qꝛ beatus vel intelligētia ⁊ amat deū ⁊ in
eo delectaꝛ. et qꝛ dicit Ari. ꝑmo ethicoꝝ vnicuiqꝫ
aūt delectabile ad quod dr̄ amicus. Et confirmaꝛ
qꝛ duodecimo metaphyſice dicit cōmentator ⁊ ſa
tis Ari. ꝙ ſi agens fuerit vnū ⁊ materia vna ⁊ po
tentia vna. neceſſe eſt effectuȝ eſſe vnū. Idem aūt
obiectū ſcȝ bonū ſub ratione boni apꝑhenſum in
eadē potentia ſcȝ in voluntate cauſat amorē ſui ⁊
delectationē potentie. ideo ⁊c. ¶ Item illa ſunt idē
quoꝝ effectus ſunt idē. ſed effectꝰ delectationis ⁊
amoris ſunt idē: ſcȝ confirmare ꝑficere ⁊ cōtinua
re operationem tam eñ delectatus in ope ꝙ̄ amās
delectationē magis continuat operationem ⁊ in ea
confirmaꝛ. ¶ Itē via potētie in obiectū ⁊ ecōtra
ſunt idē realiter licet differant ratione. ſicut dicit
in tertio phyſicoꝝ de aſcenſu ⁊ deſcenſu. vel de via
ab athenis ad thebas ⁊ econtra. ſed delectatio eſt
impreſſio quedā in potentia ab obiecto. dilectio ve-
ro eſt tēdentia potentie in obiectū: ergo ⁊c. ¶ Et
confirmatur ꝑ ſimile. qꝛ eadeȝ eſt qualitas impreſſa
in ferro a magnete ⁊ inclinans ferrū ad magnetē.
Item delectatio ſigꝛ quietē potentie in obiecto di
lectio vero ſigꝛ vnionem potentie in obiectū: ſed
vnione qeſcit ⁊ quieſcando vnitur. ideo ⁊c. ¶ Itē
triſticia ⁊ odiū ſunt idē. ꝙ̄ delectatio ⁊ dilectio ſunt
idem. Añs pꝫ: quia aliqd odire nihil aliud videt
ꝙ̄ illud ſibi adipiſcere. quod non videt aliud eſſe
ꝙ̄ de illo eſſe triſtem Plurimi doctores ꝑcipui de
iſta queſtione diuerſificantur in ſuis opinionibus
quoꝝ ſufficeret mihi ſentētias recitare. dicūt ergo
quidam magni ꝙ ois actus voluntatis eſt velle
vel nolle. cum eñ obiectuȝ fuerit apꝑhenſum ſub
ratione boni vel conuenientis ſeqtur actus volen
di. ⁊ ſi ſub ratione mali vel diſconuenientis actus
nolendi. ſi ſeqtur aliquis actus voluntatis. ⁊ hoc
opꝫ eos intelligere capiendo velle ⁊ nolle large.
prout ſe extendunt ad complacentiā vel diſplicen
tiam in obiecto. ꝑcedentes aliqñ obiecti acceptio
nem vel refutationē. Si tñ velle ⁊ nolle capiant
ꝓprie. ſcȝ velle pro obiecti acceptione ꝑ quam ſi
nichil prohibeat mouemur ad proſequendū obie
ctū ſi fuerit abſens. ⁊ qetamur i eo ſi ſit ꝑſens. nō
eſſet aliquomō concedendū quod ois actus volū
tatis eſſet velle vel nolle. ſicut ſufficiēter declara-
tū fuit in tertio libro tertia qſtione. vñ ⁊ iſti etiaȝ
concedunt bene nobiſcū triplex eſſe velle ſicut tri
plicem eſſe actū voluntatis affirmatiuū. ſcȝ ꝑmū
complacentiā in obiecto ſub ratione boni vel con
uenientis apꝑhenſo. Scōm vero deſiderium quo
mouemur ad obiectū non habitū proſequendū. ſi
non fuerit ipediens. Tertiū aūt delectationeȝ ſm
quam qetamur i obiecto adepto. poſtea dicūt iſti
ꝙ actus deſiderij bene diſtinctus eſt ab actu dele-
ctationis quod eſt ſimpꝉr concedendū vt puto qꝛ
deſideriū poteſt ſtare cū triſticia delectationi con
traria. cū enim fameſco cibū apꝑhenſuȝ deſidero.
quem ſi capere non potuero multa ſeqtur triſticia
ſine delectatione. nec tñ ceſſat deſideriuȝ. propter
quod dicit cōmentator duodecimo metaphyſice
cōmento triceſimo nono. quod deſideriū ꝑcedēs
apꝑhenſioneȝ magis videtur dolor ꝙ̄ voluptas.
Etiā habita ꝑfecte re deſiderata ceſſat deſideriū:
ſi proprie capiaꝛ deſideriū: ſi eñ veritatē hꝫ quod
dicitur appetitū eſſe ratione carentie: ſcȝ capiēdo
appetitū pro actu deſiderij Sed ſciendū eſt ꝙ iſtā

opinio q̄dā ꝙ ois actus voluntatis ſit velle vel nolle

Triplex actus voluntatis affirmatiue.

concluſionē aliqui ſic intelligunt: ꝙ bene eſt deſi-
deriū quod non eſt delectatio. et delectatio q̄ non
eſt deſideriū. ſicut probatum eſt. tñ dicunt ꝙ idem
actus voluntatis realiter prius erat deſideriū ab
ſente obiecto habitioneȝ ⁊ poſt eſt delectatio habito
obiecto ⁊ poſſibile eſt ꝙ deſideriū erat ante idem
realiter quod triſticia ſi de re non habita triſtaba
mur apud deſideriū. dicunt eñ ꝙ ſicut eadē graui
tate realiter ipſm graue inquietatur ſurſum ⁊ ten-
dit deorſum ⁊ quietatur deorſum cū ibi ꝑuenerit:
ſic appetitꝰ eodē actu inquietatur cū caruerit ob
iecto delectabili ⁊ inclinatur in ipſm adipiſcendū
et in ipſo adepto qetatur modo cōſtat ꝙ appetitū
in aliqua re inqetari eſt ipſm triſtari ⁊ ipſm in ali-
quem rē adipiſcēdā inclinari eſt deſiderare ⁊ ipſm
in aliquo qetari eſt delectari. dicunt ꝙ̄ ꝙ iſta noīa
triſticia ⁊ deſideriū ⁊ delectatio ſupponūt vel ſup
ponere poſſunt. ſi non ſimul. tñ ſucceſſiue pro eadē
re ſcȝ pro eodē actu appetitus: ſed differunt ſm ra
tionē propter diuerſitatē connotatoꝝ. Actus eñ
appetitꝰ idē exiſtens dr̄ triſticia ꝑ connotationē
abſētie cōuenientis vel ꝑſētie diſcōuenientis ⁊ dr̄ de-
lectatio ꝑ connotationē ꝑſētie conuenientis vel ab
ſentie diſconuenientis ⁊ dicitur deſideriū per con-
notationē abſentie conuenientis cum poſſibilita
te habēdi. ⁊ dicitur fuga vel abominatio per con-
notationem ꝑſentie diſconuenientis cum poſſibi-
litate repellendi. Sed hec ego non credo eſſe vera
nam in appetitu ſenſuali videmꝰ ſenſibiliter aliū
fieri motuȝ corporalem apud triſticiam ⁊ apud de
lectationem oppoſitam. dico aliud motū corpora
lem non aīalem: ſcȝ imperatum a ſenſu ⁊ appetitu:
ſed naturalem ſcȝ preter imperiū ſenſus ⁊ appeti-
tus. verbi gr̄a delectationeȝ conſequitur cordis ⁊
ſpūum dilatatio. triſticiā vero cōſtrictio. ⁊ non eſt
dicendū ꝙ propter connotationes diuerſas termi
norū ſi res ſit eadem debeant ſequi motus reales
oppoſiti Sed adhuc corrigēdo modum loquendi
predictoꝝ reſpondetur ꝙ motus illi oppoſiti non
ſequunt ex connotatione terminoꝝ: ſed ex diuer-
ſis apꝑhenſionibꝰ ſenſus vel imaginationis cōno
tatis ꝑ diuerſos terminos. ſignificātes eūdē actū
appetitus. Ita ꝙ ex eodē actu appetitus cū alio ⁊
alio iudicio ſenſus vel imaginationis ſeqtur aliꝰ
⁊ alius motus. Tñ illud nundū videtur mihi bñ
dictū: qꝛ licet haberet aliquam apparentiam de di-
uerſis motibus apꝑhenſis: tñ nullā videtur habe
re ꝓbabilitatē de diuerſis motibus nullo modo
ꝑ ſenſum vel imaginationē pro apꝑhenſis cuiuſ-
modi ſunt ꝑdicti motus. Et iterū actus appetitꝰ
ſeqtur neceſſario ⁊ naturaliter actū apꝑhenſionis
inquantū ꝙ ipoſſibile eſt appetitū ferri i incognitū
ꝓpꝛ qđ illā apꝑhenſioneȝ videt ſeqꝛ aliꝰ appetitꝰ
Et iteꝝ magis ponēdū ē cauſas ꝓpinqs diuerſo-
rum motuū eſſe diuerſas ꝙ̄ cauſas remotas. mo-
do motuū ab appetitu ⁊ cognitione ꝓuenientium
appetitus eſt cauſa propinquior ⁊ cognitio remo-
tior: ideo ⁊c. Nec eſt ſimile de appetitu naturali et
animali. naturalis eñ fit ſemper ſm eandem intē
tionem. aīalis aūt fit ſm apprehenſionē aliā ⁊ aliā
ꝓpter qđ illam concluſionem cum primis doctori
bus concedamus ſcȝ ꝙ actus triſticie. actus dele-
ctationis actus deſiderij. et actus fuge vel abo-
minationis ſunt realiter diuerſi actus appetitus
ſicut enim deſiderium non eſt idem qđ delectatio.
ſic non eſt idem quod triſticia: quoniam poſſibile

opinio aliquoꝝ ꝙ idē ſit deſiderium et poſtea triſticia.

Hoc improbat auctor.

eſt ſtante deſiderio ⁊ ipſo non remiſſo ceſſare triſticiam vel remitti. ⁊ delectationē fieri in actu pſecutionis. cum nullum imineat ipedimentū. Sed maior vt mihi videt̄ eſt dubitatio de cōplacentia precedente actū deſiderii de quo illi dicunt ꝙ actus iſte ꝯplacentie nihil aliud eſt ꝙ̃ delectatio qm̄ delectatio non fit ſolū apud realē conuenientis pñtiā ſed etiā apud eius pñtiam in cōceptu. propter qḋ ſpes ⁊ memorie delectabiliū ſunt delectabiles: vt dicitur pmo rethorice. conſtat aūt ꝙ illa ꝯplacentia ſit propter delectabilis pñtiam in conceptu. licet non in re: ideo ⁊c̄. Iterū vt dicunt appet ex terminis idem nos intelligere cū dicimus mihi tale quid cōplacet ⁊ tale qḋ eſt mihi delectabile vel in te delector ⁊ mihi cōplacet in te: ⁊ ita concludunt oēm actū voluntatis affirmatiuū eſſe delectationem vel deſideriū. ⁊ oēm actuꝫ eius ꝑuatiuū. i. oē nolle eſſe triſticiā vel abhominationē ſiue fugā intelligendo ꝑ abhominationem ſiue fugā actū deſiderio contrariū ⁊ ex hoc ipi conſequēter cōcludūt ꝙ ois amor eſt delectatio vel deſideriū. qm̄ ois amor eſt actus ipſius appetitus affirmatiu9 ⁊ quod oē odiū eſt triſticia vel abhominatio propter hoc ꝙ oē odiū eſt actus ꝑuatiuus appetitus qḋ iterū ꝯfirmant ex vi terminoꝝ dicentes ꝙ idē intelligimus cū dicimus tale qḋ amo vel diligo: ⁊ tale qḋ mihi placet vel eſt delectabile.

quō differūt amor amicitie et concupiſcentie

¶ Itē ois amor eſt concupiſcētia vel amicitia. ois eñ amor vel tēdit in amatū ratione qua appet bonū in ſeipſo. vel ratione qua appet amanti bonū. pmo aūt modo eſt amicitia: ⁊ ſcḋo modo ꝯcupiſcentia ſed ois cōcupiſcentia ſi ſit de abſente eſt deſideriū. ſi vero ſit de pñte in re eſt delectatio vltimata: ⁊ ſi ſit de pñte in conceptu ſoluꝫ eſt delectatio ꝑcedens deſideriū a qua deſideriū oritur ⁊ incitatur. Silr̄ ois amicitia ſi ſit de abſente eſt deſideriū non qḋem quo deſiderans optet ſibi bonū. ſed quo optat amico bonum quod non hꝫ. Si aūt ſit de pñte in re. i. de bono qḋ amicus hꝫ. ſic eſt delectatio vltimata qua delectamur in bono amici. ⁊ ſi ſit de pñte ſolum in conceptu erit delectatio ꝑcedens deſideriū ſicut dicebatur de concupiſcentia ideo ⁊c. Iterū actus vel effectus amoris non videt̄ eſſe niſi tendere in amatū vel vniri amato vel in ipm̄ transformari vel ſe cōdonare amato vel ſe in eo quietare. hec aūt ois cōueniunt deſiderio vel delectationi qui eñ delectatur vel cōplacet in aliquo quaſi in ipm̄ ſpūaliter trāſit ⁊ dat ſe ei ⁊ ei vnitur. ⁊ in eo quietatur vt apparet vnicuiqꝫ

auctoritates auguſtini ꝙ amor ſit ois paſſio

¶ Et hoc iterū confirmat̄ auctoritate Auguſtini decimoquarto de ciuitate dei ſeptimo capl̄o. dicentis ꝙ amor inhians id eſt deſiderās habere quod amat̄ cupiditas eſt amor aūt hñs id quod amatur eoqꝫ fruēs. leticia eſt ſiue delectatio. Amor vero fugiens quod ei aduerſatur timor eſt ⁊ accipit timoreꝫ pro abominatione vel fuga que opponitur deſiderio ⁊ ſubdit: idqꝫ ſi acciderit ſentiens triſticia eſt: iſti ſic finaliter concludunt non omnem amorem eſſe delectationem: ſed ꝙ ois amor qui non eſt deſiderium eſt delectatio.

Sꝫ quāuis iſta opinio ſit probabil ⁊ ſubtilis. tñ videt̄ mihi ꝙ alia poſſet eque probabilr̄ ſuſtineri. Et pmo qḋem a propoſito excludenda eſt dilectio ſeu amor vel amicitia ſi pro habitu capiatur. qm̄ illa non eſt delectatio cū delectatio ſit actus ipſius appetitus. queſtio eñ ppoſita intelligitur de actuali amore: quo appetitus actu fertur in amatū: ponamus ꝙ te amare petrū amore amicitie: ſcꝫ propter ſeipm̄ ⁊ ponamus ſcḋm opinionē ꝑnarratam triplicē actū appetitus ⁊ vocemus tertiū delectationē: quia ſic oēs vocant eū ⁊ vocemus pmuꝫ cōplacentiā de quo forte dubiū eſt vtrū ſit delectatio vel non realiter ſic ꝙ vtendo noibus ꝑdictis apparet mihi ꝙ amor ille quo tu amas petrū nō eſt delectatio: hoc probo ſic. tu nō delectaris illa delectatione niſi apphēdas: ꝙ ſit bene petro. ⁊ ſi apphēdas ꝙ ſit male petro. triſtaris oppoſita triſticia. ſed neutrū illoꝝ apphēdēs tu amas petruꝫ: ꝙ amor ille nec eſt illa delectatio nec eſt illa triſticia.

ſufficiēter pbat̄ ꝙ amor nō ſit delectatio.

¶ Iterum ſi ſcias male eſſe petro ⁊ non bñ tu non delectaris illa delectatione: ſꝫ triſtaris triſticia ꝯtraria. ſicut dixi. ⁊ tñ non ceſſas amare petrū. igit̄ amor ille nō eſt talis delectatio. ¶ Item amor tuus obiectiue cadit ſup petrū dicis eñ amo petrū. ſed illa delectatio tua nō cadit directe ſup petrū ſed ſup hoc quod eſt bene eſſe petro: quod apparet qꝛ triſticia contraria ſup cōtrarium cadit ſcꝫ ſup hoc quod eſt male eſſe petro. cū ergo actus ſint diuerſi quoꝝ obiecta ſunt diuerſa ſequitur ꝙ ille amor nō eſt illa delectatio. Itē dicta delectatio contrariat̄ dicte triſticie: ſed amor quo amas petrū non contrariat̄ dicte triſticie: qꝛ ſimul ſtat ꝙ tu amas petrū: ⁊ triſtaris de male eē petro. ergo ⁊c.

ꝙ amor nō ſit deſiderium

¶ Secūdo videt̄ mihi ꝙ ille amor non eſt deſideriū: quia tu ſtatim dices. amo petrū ſed non dices deſidero eū licet forte dicas: deſidero videre eū: vel audire vel aliquid boni ſibi eſſe. ¶ Iterum deſideriū eſt abſentis. ſed tu concedis te amare petrū non conſiderās aliquid boni abeſſe ei vel non: ergo ille amor non eſt deſiderium. ¶ Item illo amore nō minus abominaberis malum petri ꝙ̃ deſiderabis bonū petri. propter quod oꝫ ſi ille amor ſit deſideriū boni petri. quod ſit etiā abominatio mali petri. quod eſt ipoſſibile. cū illi actus ſint diuerſi.

ꝙ amor nō ſit cōplacētia.

¶ Tertio videt̄ mihi: ꝙ ille amor non ſit cōplacentia ſi cōplacentia ſit delectatio quia ſicut quelibet delectatio expellit vel minuit quālibet triſticiā ſiue contrariā ſiue contingentē: vt habetur ſeptimo huius. ſic q̄libet triſticia videtur expellere vel minuere quamlibet delectationē ſiue contrariā ſiue contingentem: ſed tu ſumme triſtaris. videns tyrannū velle interficere petrū amicum tuū. ⁊ tñ tu non minus amas eum ergo ille amor tuus non eſt aliqua delectatio. ¶ Item ponatur ꝙ ille ſit amor carnalis patris ad filiū qui ſit ſcḋm appetitum ſenſitiuū. ⁊ videas filium tuū ſub manibus herodis ſtatim interficiendum tu ſumme triſtaberis. ex quo ſequit̄ maxima cordis conſtrictio. tu etiā ſumme amabis filium tuuꝫ. Alias non triſtareris intantū. ꝙ ſi ille amor eſſet delectatio tu ſumme delectareris ex quo ſequeretur maxima cordis dilatatio: ſed hoc eſt impoſſibile ſcilicet ꝙ ſimul cor maxime dilatetur et maxime conſtringatur. ergo ille amor non erit delectatio aliqua. ¶ Iteꝫ ſicut bene dicit Ari. in decimo huius: ꝙ omnibus videtur hoc eſſe animus intermens aūt hanc fidem non oino credibiliora dicit: ſed ois homo videns amicū ſuum duci ad mortē vel etiam ſeipm̄ diceret ſe nullā oino habere delectationē vel ſaltē nullā magnā: ⁊ tñ aſſereret ſe valde amare amicū aut ſeipm̄. ergo ita eſt ⁊ hoc intermens non dicit credibiliora. ⁊ ſi eſt ita:

tunc ille amoꝛ non eſt aliqua delectatio.

Et videt̃ mihi ꝙ rõnes alioꝝ

Ad rões alterius opinióis

nichil cõtra hoc concludũt. Ad illud eñ ꝙ ipſi idu
cunt de ſpe ꝛ mẽoꝛia ꝙ ſunt delectabiles. dicendũ
eſt: ꝙ ſpes ꝛ mẽoꝛia delectabiles ſunt nõ ex eo ꝙ
res delectabilis p̃ſentialr̃ concipit̃: ſic eñ ſequere
tur: ꝙ etiã deſperatio eſſet delectabilis. qđ eſt fal=
ſuꝫ: ſed ſicut determinat Ari. p̄mo rethoꝛice ſpes
ꝛ mẽoꝛie delectabiliũ ſunt delectabiles: eo ꝙ res
mẽoꝛate ꝛ ſpate quodãmõ reuertunt̃ ad fantaſiã
p quam app̄hendunt̃ tanq̃ p̃ñtes: vñ dicit Ariſt.

q̄re ſpes ꝛ memoria cauſant dilectionem

qm̃ aũt eſt delectari i pati ſenſuꝫ alicui⁹ paſſionis
fantaſia aut eſt ſenſus q̇dem debilis: ꝛ vtriqꝫ mẽo
ranti ꝛ ſpanti ꝯſequet̃ fantaſia aliqua eius qđ me
minit ꝛ ſpat. ſi aũt hoc: ꝛ aliam qꝫ ꝛ delectationes
magis mẽoꝛantibus ꝛ ſpantibus qm̃ ꝛ ſenſus. Et
parũ poſt dicit adhuc Ari. ꝛ in plurimis ꝯcupiſcẽ
tijs ſeq̇tur quedã delectatio aut eñ memoꝛantes
q̄ñ adipiſcebant̃ ꝛ ſpantes q̄ño adipiſcent̃ gau=
dent quadã delectatione: vt puta q̇ in febꝛibus ha
bentes ſiti mẽoꝛantes q̄ño bibebant ꝛ ſpantes bi
bere gaudẽt: ꝛ agentes ꝛ diſputantes ꝛ ſcribẽtes
ꝛ facientes ſemp aliq̇d de eo quod amat̃ gaudent
ꝛ ſubdit cãm ꝛ modũ p quẽ dicens in oĩbus eñ ta
libus mẽoꝛantes quaſi ſentire putãt id quod ama
tur. ꝛ addit iteꝝ Ari. ppter quod vtiqꝫ ꝛ cũ triſtis
fiat: eo ꝙ non aſſit ꝛ in ploꝛantibus ꝛ lamẽtationi
bus inſit q̄dam delectatio triſticia q̇dem eñ de nõ
adeſſe. delectatio aũt ex mẽoꝛando ꝛ videndo ali=
qualiter illũ/ ꝛ qualia egit/ ꝛ qualis erat. Si ergo
illi dicant ꝙ apud actũ amoꝛis res amata q̄ eſt de
lectabilis eſt p̃ñs in conceptu: dicemus ꝙ hoc eſt
verũ ſic ꝙ p̃ñtialiter app̄hendit̃: ſed in caſu poſſi=
bile eſt ꝙ non app̄hendat̃ quaſi p̃ñs: ſed quaſi ab
ſens etiã cũ deſperatione vt ſi credamus amicuꝫ
duci ad toꝛmentũ moꝛtis ꝛ tunc appetitus ab o
delectatione abſoluit̃ niſi foꝛte p mẽoꝛiam aliqua
debilis delectatio miſceat̃ triſticie. ꝛ tñ act⁹ amo=
ris manet intẽſus ppter quod amoꝛ ille nõ eſt ali
qua delectatio ſicut dixi. Ad illud etiã quod ipſi di

ad ſcđoꝫ

cunt ex terminis appere ꝙ idẽ intelligimus cũ di
cimus tale q̇d mihi ꝯplacet ꝛ tale q̇d eſt mihi de=
lectabile: dicendũ eſt ꝙ ſi hoc ſit verũ tunc illa cõ
placentia non eſt amoꝛ foꝛmaliter. ſed conſequit̃
app̄henſionẽ p̃ñtie amici vel memoꝛiã ꝛ fantaſiaꝫ
bonoꝝ eius p̄teritoꝝ: q̄ñ etiam ipſi dicunt ꝙ ex vi
terminoꝝ idem intendimus cũ dicimus tale quid
amo ꝛ tale quid mihi placet: poſſumus hoc interi
mere cũ in caſu moꝛtis vel damni. amici confitea
mur nos amare eũ valde ꝛ nichil vel valde modi
cum delectari: ſed tñ illa verba videntur prima fa
cie idẽ ſignificare: propter hoc ꝙ actus amoꝛis et
delectationis aliqualis ſemper vel vt in pluribus
connectũtur ꝛ ex inuicẽ conſequunt̃ modo prius
ab Ariſt. declarato. ❡ Ad aliã conceditur ꝙ oĩs
amoꝛ ſit amicitia vel concupiſcẽtia: ꝛ q̄ñ dicitur ꝙ

ad tertiã

ſi ſint de abſente: erit deſideriũ: põt dici ꝙ bene de
ſiderium conſequitur: ſed ille amoꝛ nõ erit foꝛma
liter deſideriũ: ꝛ ita ſuo modo dicatur de p̃ñte. Ad
aliã dicendũ eſt: ꝙ tendere in amatũ ſm̃ ipſm ꝙ eſt

ad q̄rtaꝫ

actus appetitus imanens eſt deſideriũ conſequẽs
ad amoꝛem: ꝛ non ipſe amoꝛ. vniri aũt amato non
realiter: ſed ſpũaliter vel ſe condonare amato ꝛ in
ipſum tranſfoꝛmari vt inde amicoꝝ velle ꝛ nolle
ſiant conſiſta. vel ꝙ inde ſiat velle bonuꝫ amico ꝛ
nolle malũ eſt ipſe amoꝛ ꝛ non eſt ipſa delectatio: ſꝫ
delectatio conſeq̇tur cũ amatũ vel aliquid ſibi bo
num fuerit app̄henſum p modũ habiti vel p̃ñtis.
Et ita etiã põt dici de q̇etatione in obiecto amoꝛ
ergo conſiſtit in vnione/ q̇etatione vel trãſfoꝛma
tione ſpirituali. predicta delectatio aũt conſequi=
tur app̄henſionem realem vnionis. ratione cuius
delectatio cõmuniter dici ſolet quedam vnio vel
quietatio in obiecto. amoꝛ ergo non eſt illa realis
vnio vel quietatio nec eam conſequitur. ſed ſtare
poteſt cuꝫ ſeparatione ꝛ inquietatione oppoſitis.
Auctoꝛitas etiam quam allegant ab Auguſtino
videtur eſſe contra eos qm̃ ſicut auguſtinus dicit
amoꝛem eſſe delectationem vel deſideriũ: ſic dicit
ipſm eſſe triſticiam vel timoꝛem. quod illi non ha=
bent concedere: cum ipſi ponant odium dici de op
poſitis eoꝛum. de quibus dicitur amoꝛ: ideo vide
tur ꝙ Auguſti. dictam propoſitionem non intelli
gebat eſſe veram foꝛmali p̄dicatione: ſed cauſali.
amoꝛ enim eſt cauſa delectationis apud p̃ſentiaꝫ
eius quod amatur ꝛc. ſicut dictum fuit.

ad auctoritates auguſti.

Poſſum⁹ etiã reſpondere ad

rationes p̄ncipales. ❡ Ad p̄mam dicendum eſt:
ꝙ agens idem in eandem materiaꝫ puta ignis in
aquam: agi p̄mo caliditatem ꝛ conſequenter rari
tatem ꝛ leuitatem. propter quod non eſſet contra
nos ſi concederemus idem obiectum cauſare in
appetitu p̄mo amoꝛem ꝛ conſequenter delectatio
nem ꝛ cum hoc poteſt dici ꝙ ſi ab eodem obiecto
cauſatur in eodem appetitu amoꝛ ꝛ delectatio: ta
men hoc non eſt ſm̃ eandem apprehenſionem: ſed
ſm̃ diuerſas. Amoꝛ eñ cõſequitur in appetitu ad
app̄henſionem obiecti ſub ratione boni vel cõue=
nientis. delectatio aũt conſequitur ad app̄henſio
nem dicti boni ſub rõne habiti vel p̃ſentis. ❡ De
intelligentijs de quibus in dicta ratione fit men=
tio dicendũ eſt ꝙ ſi eis Ariſt. diceret idem eſſe de
lectationem ꝛ amoꝛem velle ꝛ intelligere ꝛ oĩs ta
les actus quia diceret eas intelligere quicquid in
telligunt velle quicquid volunt delectari in quo=
cunqꝫ delectantur p ſuam ſimplicem eſſentiam et
non p aliquem actuꝫ additũ ſue eſſentie: propter
quod illud nichil eſt ad propoſitum de noſtris vel
le ꝛ intelligere delectatione ꝛ amoꝛe. Illud etiam
quod dicit Ariſto. p̄mo ethicoꝛum. vniculqꝫ autẽ
delectabile ad quod dicitur amicus non ſignificat
ꝙ delectatio ſit amicitia: ſed ꝙ ipſa cõſequitur ad
eam apud p̃ſentiam rei amate modo ſupꝛadicto.
❡ Ad aliam dicendũ eſt: ꝙ non eſt inconueniens
ꝙ cauſa ꝛ cauſatũ ſint aliquando cauſe eiuſdẽ ter
tij. cuꝫ cauſa cauſe ſit cauſa cauſati. modo dictum
fuit: ꝙ amoꝛ eſt cauſa delectationis: ꝛ aliquando
etiam delectatio poteſt eſſe cauſa finalis amoꝛis:
ſaltem amoꝛis concupiſcentie. licet foꝛte non
veri amoꝛis amicitie. Ideo non eſt inconueniẽs
ꝙ idem ſit effectus amoꝛis et delectationis quã
uis non ſint idem amoꝛ ꝛ delectatio. ❡ Ad aliam
dictum fuit quomodo amoꝛ ꝛ delectatio plus dif
ferant q̄ via obiecti in potentiaꝫ ꝛ potentie in ob
iectum. quia nec eodem oꝛdine proueniunt ab ob=
iecto. nec eandeꝫ obiecti app̄henſionem conſequũ
tur. ❡ Ad aliam etiam de vnione ꝛ quietatione
dictum fuit prius. Ad aliam dicenduꝫ eſt de odio
ad triſticiam ꝛ diſplicentiam ſicut dictum eſt de
amoꝛe ad delectationem ꝛ complacentiam.

Q Uerit̃ triceſimo ⁊ vl- timo circa ſeptimũ: vtrũ delectatio ſit qualitas. ¶ Arguit̃ ꝙ nõ aucto ritate Ari. q̇ dicit in decimo hui⁹: ꝙ licet delectatio non ſit de nũero qualitatũ: tñ non propter hoc oꝫ ꝙ non ſit de nũero bonoꝝ. ¶ Itẽ non videt̃ ratio quare magis delectatio debeat di ci qualitas ꝙ̃ opationes virtutũ vel ipſa felicitas maxie: q2 delectationes vident̃ eſſe virtutũ vl ma liciarũ opatiões. delectari eñ vel triſtari in q̇bus et q̃ñ oꝫ ⁊ ſic de alijs circunſtãtijs eſt virtutꝭ. Ali ter aũt eſt malicie. ſed Ari. dicit ꝙ neq3 v̓tutꝭ opa tiões qualitates ſunt neq3 felicitas. ergo ſilr̃ neq3 delectatiões. Itẽ delectationes ⁊ triſticie ſunt paſ ſiones: ⁊ paſſio eſt p̄dicamentũ a qualitate diſtin- ctũ. Confirmatur: q2 ad idē p̄dicamentũ ptinere vident̃ abſtractũ ⁊ concretũ: delectare aũt ⁊ dele- ctari q̃ ſunt cõcreta delectationis ſunt agere ⁊ pa ti. ergo delectatio ad p̄dicamentũ actionis vel paſ ſionis ſpectat non aũt ad p̄dicamentũ qualitatis. ¶ Item delectari ⁊ triſtari ſunt actus ipſius ap- petitus. ſicut ſentire ⁊ intelligere ipſius ſenſus ⁊ itellect⁹. ſ3 ſicut ſentire ⁊ itelligere ſunt paſſiones vt aliqui dicũt vel actiones imanentes: vt aliqui volunt ⁊ non qualitates: ita delectari ⁊ triſtari.

Oppoſitũ arguit̃ q2 in p̄dica mentis Ari. ponit irã gaudiũ dementiam ⁊ hmõi eſſe de tertia ſpecie qualitatꝭ ſ3 conſilr̃ delectatio cũ triſticia. cũ hec ſint paſſiones apꝑtit⁹ ſicut ⁊ ille ¶ Itẽ bonũ ⁊ malũ ad qualitatẽ ptinere vident̃. p̄dicantur eñ in quale de his de q̇bus dicũtur. de lectationes aũt ⁊ triſticie ſunt aliq̃ bone ⁊ aliq̃ ma le: vt ante dictũ eſt: ideo ⁊c̃. Iſta queſtio eſt magis ſpeculatiua vel logica ꝙ̃ moralis: ſed formaui eã q2 Ariſt. tangit eã breuiſſime: ſ3 tractandũ eſt hic q2 difficultates circa eã contingentes remittende erunt ad alia loca. dicam⁹ ergo ꝙ multi poſuerũt ꝙ termini p̄dicamẽtales diuerſi abſtracte accepti nunꝙ̃ ſupponerent niſi pro diuerſis rebus. verbi gr̃a crediderũt ꝙ nulla eadẽ res eſſet ſubſtantia ⁊ quãtitas qualitas aut relatio vel actio ⁊ paſſio: ſ3 ſemp alia ⁊ alia: ⁊ ſic de alijs predicamentis. hanc aũt opinionẽ credo eſſe falſam. eadẽ eñ res ſ̃m di uerſos concept⁹ ratione diuerſe connotationis ſi gnificari põt p terminos diuerſoꝝ p̄dicamentoꝝ. eandẽ eñ res vt caliditas vel albedo eſt qualitas ⁊ ſimilitudo vel diſſimilitudo ⁊ actio ⁊ paſſio. ea- dẽ etiã res eſt magnitudo ⁊ figura: equalitas ⁊ ine qualitas eſt locus. ⁊ hec ſupponenda ſunt ex alibi determinatis. Si ergo volum⁹ ſcire que res ſunt qualitates ⁊ que actiones vel paſſiones: ⁊ q̃ ſub- ſtantie vel quantitates. dicã ꝙ omnino res eſt q̃li tas pro qua ſupponit iſte termin⁹ qualitas vel aliĩ termini de q̇bus vere p̄dicatur ille terminus qua litas. ⁊ ſimiliter dicã de iſtis terminis ſubſtantia ⁊ quantitate: de actione ⁊ paſſione ⁊ alijs p̄dicamẽ tis. Si ergo non determinationis. ſed exercĩj gra tia volumus ponere exemplares concluſiones.

Prima eſt ꝙ omnis res ẽ ad aliq̇d: q2 ois res eſt cauſa vel cauſatũ p̄ncipiũ vel p̄ncipiatũ idẽ vel diuerſum eſt eſſe cãm vel cauſa- tũ p̄ncipiũ vel p̄ncipatũ idẽ vel diuerſum eſt eſſe ad aliq̇d. ergo ⁊c̃. ſeq̇tur ſ3 ꝙ delectatio eſt ad ali- quid. Sed cũ hac cõcluſione poſſet probabilr̃ ſub ſtineri: ꝙ ois res eſt relatio. ſi eñ proprie loq̃mur ſole res cognite vel cognoſcibiles ſunt relate vel referibiles. aia aũt eſt q̃ refert ⁊ cõparat hoc ad il lud. relatio aũt põt dici concept⁹ ſeu termin⁹ quo aia refert hoc ad illud ſicut eñ eſt aliud calefactio a calefaciẽte ⁊ calefactibili: ita eſt aliud relatio a referẽte ⁊ referibili: ⁊ q2 hoc nomen relatiuũ ſiḡt potentiã ad referre: ſicut referibile ſiḡr potentiã ad referri: ideo relatiuũ p̄ncipalr̃ et ſ̃m proprieta tem nois non eſt niſi aia ⁊ conſequẽter dicim⁹ ter- minũ quo aia refert relatiuũ: q2 ergo non ois res eſt talis conceptus vel termin⁹ ſignificatiu⁹: ideo non ois res eſt relatio imo nec delectatio eſt rela- tio. Et ſi aliĩ volũt aliter vti vocabulis ſponendo ea aliter ad ſiḡandũ: tũc ꝯcedã ꝙ aliter erit dicen dũ. poſſꝫ etiã dici: ꝙ ois res eſt q̃titas vel ps q̃ti tatis ſi eñ nũerus eſt res nũerate vel nũerabiles et ecõuerſo res nũerate vel nũerabiles nũerus. et vnũ vel vnitas eſt ps nũeri ⁊ ois res eſt vnitas cũ alia vnitate nũerata vel nũerabili: ſeq̇tur ꝙ ois res ⁊ oẽs res eſt ⁊ ſunt nũerus vel ps nũeri: ⁊ ois nũer⁹ eſt q̃titas. ſ3 ois res eſt q̃titas: vel ps quã titatis. ⁊ ita delectatio eſt q̃titas vel ps q̃titatis imo delectatio eſt quãtitas ſi ipſa ſit ptibilis: q2 oẽ ptibile eſt nũerus ponẽtes aũt ꝙ ois res hñs ptẽ extra ptem continue ſit q̃titas continua q̃ eſt cor pus haberẽt ponere: ꝙ delectatio non ſolũ eſt q̃ti tas: q2 eſt nũerus: ſed etiã q2 eſt corpus: non põt tñ prop̄e dici: ꝙ ois delectatio ſit nũerus vel cor pus: q2 aliqua eſt inextẽſa ⁊ indiuiſibilis qua de⁹ intrinſece delectat̃ hoc eñ eſt indiuiſibilr̃ ipſe de⁹.

Poſſꝫ etiã poni ꝙ ois res eſt qualitas. ad cui⁹ declarationẽ oꝫ ſupponere ꝙ ter mini de p̄dicamento qualitatis ſunt oẽs q̇ ꝓprie p̄dicant̃ in quale ſi hoc nõ ſit p modũ dr̃ne ſpecifi cantis aliquod gen⁹. plurimi aũt termini p̄dicant̃ in quale de terminis pluriũ p̄dicamentoꝝ. verbi gr̃a deus dr̃ iuſtus ⁊ bon⁹ ⁊ ſapiens ⁊ benign⁹ cor pus dicit̃ figuratũ. dr̃ ſpericũ vel cubicũ: nũerus dr̃ par vel imp: cõpoſitus vel icõpoſitus: linearis vel ſupficialis vel ſolidus. Albedo dicit̃ clara vel obſcura: intenſa vel remiſſa vox clara vel groſſa: acuta vel grauis fortis vel debilis. Silr̃ ſimilitu do dr̃ intenſa vel remiſſa potẽtia dr̃ naturalis vl̃ violenta rationalis vel irrationalis: fortis vel de bilis. Itez mot⁹ ⁊ actio ⁊ paſſio dicunt̃ naturales ⁊ violẽti: regulares ⁊ irregulares. veloces ⁊ tar- di. de his ſ3 oia dicta p̄dicata ⁊ conſimilia p̄dican tur in quale: iõ ptinent ad p̄dicamentũ qualitatꝭ.

Itẽ notãdũ eſt. ꝙ ĩ plurimis terminoꝝ ptinẽtiũ ad p̄dicamentũ q̃litatis termi ni ꝯcreti ⁊ termini abſtracti ſupponũt p eiſdẽ re- bus ⁊ de eiſdẽ p̄dicant̃ q̃ſi ſinonimi ⁊ ſupinuicẽ cõ uertibiles. ⁊ hmõi vident̃ eſſe oẽs termini q̃litati ui prius enũerati: eſt eñ iuſticia dei idẽ ⁊ nõ aliud ꝙ̃ deus iuſtus: ⁊ figura corpis idẽ qđ corpus figu ratũ ⁊ pitas idẽ qđ nũer⁹ par: ⁊ intẽſio vl̃ claritas albedinis idẽ qđ albedo itẽſa vl̃ clara ⁊ ſic de alijs p̄enumeratis. non tñ dico ita eſſe de oibus. q2 non eſt idem albedo hois quod homo albus vel cali- ditas ignis idẽ quod ignis calidus. ⁊ hec hic ſup ponatur: q2 alibi debent probari Deinde tertio no- tandum eſt: ꝙ q̃cũq3 terminus concretus ptinet

Modus nominaliũ de diſtinctiõe p̄dicamẽtorum.

Tertium notabile

ad p̄dicamentū qualitatis tanq̄ p̄dicabilis i quale de termino abſtracto vere p̄dicatur iſte terminus qualitas. ⁊ ita diceret̄ de quantitate ⁊ de alijs p̄dicamentis in q̄bus ſolent inueniri termini concreti ⁊ abſtracti. verbi gr̄a ſi eſſe iuſtū eſt eſſe quale: iuſticia eſt qualitas. ſi eſſe pedale vel bipedale: vel numeratū eſt eſſe quantū: pedalitas vel bipedalitas ⁊ numerus eſt quātitas. ſi ſecare eſt agere ⁊ ſecari pati ſectio quedā eſt actio ⁊ ſectio quedaꝫ eſt paſſio. ⁊ ſic de alijs. Ex his ḡ ptꝫ cōcluſio pri⁹ propoſita: p̄mo q̄deꝫ oīs magnitudo corporea eſt qualitas q2 eſt figurata. ⁊ oē figuratum eſt figura: et oīs figura eſt qualitas. oīs etiam numerus eſt qualitas q2 eſt par vel īpar. ergo eſt paritas vel īparitas. ḡ qualitas ⁊ ita pōt argui per multa alia predicata: vt apparuit. ex hoc aūt q̄ oē corpus eſt qualitas ſequitur ſm illos q̄ dicunt oē habens cōtinue p̄tem extra p̄tem eſſe corpus: q̄ oīs res que non eſt intellectus vel in intellectu ſubiectiue eſt qualitas. puto eñ q̄ nulla alia res ab intellectu ⁊ in eo exiſtētibus eſt quātitatiue indiuiſibilis. Ex eo aūt q̄ oīs numer⁹ eſt qualitas ſequitur: q̄ oīs res eſt qualitas vel pars qualitatis: quia oīs res eſt numerus vel pars numeri. Iterum credo eſſe probatū ſexto phyſicoꝝ q̄ omne quod mouet̄ vel oīno mutatur: mouet̄ vel mutatur in tēpore. et ſic oīs motus vel mutatione eſt velox vel tarde regularis vel irregularis violenta vel naturalis. velox aūt ⁊ tardum: regulare ⁊ irregulare ſunt velocitas vel tarditas. regularitas vel irregularitas et ꝑ conſequens qualitas: ergo oīs motus vel mutatio eſt qualitas. ⁊ iterum oīs actio vel paſſio eſt motus vel mutatio. ergo oīs actio vel paſſio eſt qualitas. Itē ſuppono q̄ termini de p̄dicamentis quando/ vbi/ ſitus/ habitus/ ⁊ ad aliq̄d non ſupponunt ꝓ rebus alijs ab illis ꝓ quibus ſupponunt termini de alijs p̄dicamētis. ⁊ q2 nulla eſt res pro qua non ſupponāt termini alioꝝ p̄dicamentoꝝ: ſequitur ſm p̄dicta q̄ nulla eſt res alia a ſubſtantia que nō ſit qualitas. Reſtat ḡ videre de ſubſtātijs ⁊ iam appet de oībus ſubſtantijs corporeis ſi ille concedant̄ eſſe magnitudines q̄ ip̄e ſunt qualitates. Si aūt nō ꝯcedant̄ eſſe magnitudines tñ oīs ſubſtantia corpea eſt numerus propter hoc q̄ ſue p̄tes ſunt numerus ⁊ ip̄a eſt ſue ptes et oīs numerus eſt qualitas: iō ⁊c̄. Oīs aūt ſubſtantia imaterialis eſt libera: ⁊ nō eſt in eis aliud liberū ⁊ libertas. ⁊ cū eſſe liberū ſit eſſe quale libertas eſt qualitas ideo oīs talis ſubſtantia eſt qualitas. ⁊ de prima cauſa appet hoc euidēter deus eñ ſicut eſt iuſtus ⁊ bon⁹ ſapiens ⁊ benign⁹: ita ip̄e eſt iuſticia ⁊ benignitas bonitas. ſapiētia. ergo oīs res eſt qualitas quare ⁊ oīs delectatio. Et in ſpeciali pōt argui q̄ delectatio ſit qualitas: quia modū habet luminis ⁊ in fieri ⁊ in ꝯſeruari. ⁊ nō eſt ſubſtantia: ſꝫ res inherens ſubſtātie: ſicut lumen. iō cum oēs dicant lumē eſſe qualitatē: pari ratione dicendū erit de delectatione. Sed notandū eſt: q̄ aliud eſt querere an delectatio ſit qualitas vel actio vel paſſio et q̄rere an iſte termin⁹ delectatio ptineat ad predicamentū qualitatis actionis vel paſſionis. cuꝫ ergo executus ſit p̄mus modus q̄rendi: exequēdus eſt ſcd̄s. Ad cuius euidentiā ſciendū eſt q̄ refert dicere calidū calefieri ⁊ calefacere. ⁊ caliditas ⁊ calefactio. eſſe aūt calidum eſt eſſe quale. vñ iſte terminus calidū: ptinet ad p̄dicamentū qualitatis: vel magis proprie loquendo ad p̄dicamentū qualis: calefieri ꝟo eſt pati ⁊ calefacere agere. vñ iſti termini calefieri ⁊ calefacere vere ptinent ad p̄dicamenta agere ⁊ pati ſi termini p̄dicamentales diſtingunt̄ p̄dicamētaliter penes diuerſos modos p̄dicandi de ip̄is p̄mis ſubſtātijs. iſte aūt terminus caliditas ptinet etiā ad p̄dicamentū qualitatis vel qualis non q2 p̄dicetur in quale: ſed q2 ſuus terminus concretiuus ſic p̄dicat̄. ⁊ eodēmō dicendū eſt q̄ ille terminus calefactio accept⁹ actiue ⁊ paſſiue ptinet ad p̄dicamentū agere ⁊ pati vl̄ actionis ⁊ paſſionis. ſicut eñ caliditas eſt q̄litas ita calefactio eſt actio vel paſſio.

quartum notabile

Vlterius notandū eſt: q̄ licet in delectationib⁹ a triſtitijs nō ſtat noīe p̄dicta proportionabilia diſtincte īpoſita ad ſignificandū: tñ non repugnat ex p̄te rei quin poſſet īponi verbi gr̄a: ſicut dico caliditas ⁊ calidum ſic dicā triſticia ⁊ triſtis: ⁊ ptinebunt hec noīa ad p̄dicamentū qualitatꝭ: ſicut abſtractū ⁊ cōcretū: ⁊ ſicut dico calefactio calefieri ⁊ calefacere: ſic dicā triſtatio triſtari ⁊ triſtare ⁊ ptinebūt hec noīa ad p̄dicamēta actionis vel paſſionis vel agere ⁊ pati. Et conſilr̄ etiā dicimus delectatio delectari ⁊ delectare. ⁊ ita hec noīa ptinebunt ad p̄dicamenta actionis ⁊ paſſionis vel agere ⁊ pati. Sed hic nobis deficiunt noīa proportionabilia his noībus qualitatis albū ⁊ albedo triſte ⁊ triſticia: propter quod hoc termino delectatio vtimur equoce pro abſtracto de p̄dicamēto q̄litatis ⁊ vtimur pro cōcreto hoc noīe delectari vel eſſe in delectatione ſicut eñ dicimus hūc eſſe triſtē. ita dicimus hūc delectari vel eſſe in delectatione: ⁊ ita patet q̄ iſte terminus delectatio ptinet ſicut abſtractū ad p̄dicamenta actionis paſſionis ⁊ qualitatis ſm diuerſas intētiones Et nō ſit cura ad p̄ſens: an delectationes ⁊ triſticie acq̄rantur diuiſibiliter vel indiuiſibiliter. ſi eñ diuiſibiliter acq̄rantur: tunc ſunt vere mutationes. ⁊ ſi nō nō: vt ſupponimus ex ſexto phyſicoꝝ ſiue tñ ſic ſiue ſic ſignificari poſſunt ꝑ modū mutationis ⁊ actionis ⁊ paſſionis. Sic ergo aliq̄bus p̄dictoꝝ ſuppoſitis ⁊ aliq̄b⁹ probatis

quintum notabile

Rñdendū eſt breuiter ad ra-

tiones. Ad p̄mam poteſt dici: q̄ iſte terminus delectatio ſm q̄ accipit̄ vt nomē verbale ſignificans per modū actionis vel paſſionis vt calefactio nō eſt de p̄dicamento qualitatis ſed actionis vel paſſionis. Et idē probat alia ratio. Iſte eñ termin⁹ operatio ſignificat ad modum terminorum de p̄dicamento actionis vel paſſionis: ⁊ vt ſic non pertinet ad p̄dicamentum qualitatis. hoc tamen non obſtante omnis operatio virtutis eſt qualitas ſm q̄ apparuit. Alie due rationes ſimiliter non procedunt contra p̄dicta. Et hec de ſeptimo libro.

Circa octauum librum

queritur. primo: vtrum ad iſtam ſcientiam ethicoꝝ ptinet determinare de amicitia? ¶ Arguitur q̄ non q2 quod patet ad politicam non pertinet ad iſtam ſcientiā cum hec ſcientia ſit diuerſa ab illa ſed de amicitia pertinet ad politicam: quia de eo ptinet ad politicam quod maxime continet ciuitatem ⁊ ad quod legiſlatores maxime ſtudent ⁊ cuius partes diuiduntur ſm diuiſionem partium politice: ſed amicitia eſt huiuſmodi dicente Ariſto. videtur aūt et

ciuitates ꝯtinere amicitia ⁊ legiſpoſitores magis circa ipſam ſtudēt ꝙ̄ circa triſticiā. Ari. etiā in medio hui⁹ octaui diuidit amicitiā ſm̄ diuiſionē ptiū politice. ideo ⁊c.

Secūdo

¶ Itē de amicitia ptinet ad economicam: ergo nō ad iſtā ſcientiam. antecedēs ꝓbaẜ qꝛ quedam eſt ſpecies amicitie patris ad filiuꝫ ⁊ econtra alia viri ad vxorem ⁊ ecōtra alia dn̄i ad ſeruū ⁊ ecōtra. talia aūt ptinent ad economicā cuꝫ diuiſio economice proprie ſit ī dictas ptes vt dꝫ ꝓmo politice.

Tertio.

¶ Itē de eo qđ cōe eſt hominib⁹ ⁊ beſtijs ⁊ qđ cōuenit eis a natura nō ptꝫ ad iſtam ſciētiā: ſed potius ad naturalē: ſed amicitia eſt hmōi dicente Ari. natura ꝙ ineſſe videẜ ad id qđ genuit genito nō ſolū in hoīb⁹: ſed ī volatilib⁹ ⁊ plurimis aīaliū ⁊ idem dicit tullius in ſuo libro de amicitia.

¶ Oppoſitū patet ꝑ Ariſto.

Tripliciter capiẜ amicitia.

pōt dici breuiẜ. ꝙ amicitia capiẜ vno modo cōmuniſſime ꝓ cōſonātia ⁊ debita ꝓportione entiū adinuicem ⁊ ad vnū ꝑncipiū in mūdi conſtitutione vel etiam ptium vnius totius in ipſius conſtitutione ⁊ ſic de amicitia ptinet ad metaphiſicaꝫ vel ad ſciētiam naturalem. iſto eñ modo locutus eſt empedocles de amicitia in ſcientia ſua naturali. Aliomodo ſumiẜ amicitia magis ꝓprie ꝓ naturali cōcordia ⁊ communicatione multorū aīaliū eiuſdē ſpeciei adinuiceꝫ. etiā circunſcripto vſu rōnis ⁊ ſic adhuc ad ſciētiā naturalē ſpecialiter ad librū de aīalibus pertinet de amicitia. Tamē amicitia ſumiẜ adhuc magis ꝓprie ꝓ cōcordia ſeu beniuola cōicatione hoīm directa rōne vel etiam ꝓ habitu circa hoc acqſito ꝑ aſſuefactionē ⁊ ſic de amicitia pertinet ad moralem. Et iſtam cōcluſionem itendebat Ari. ꝓbare in ꝑncipio huius. viij. multis ratiōib⁹.

Rationes ari. ꝙ ad moralem ſpectat determinare de amicitia.

¶ Prima eſt de eo qđ eſt virtus moralis vel annexū virtutibus moralibus debet moralis ſcientia ꝑſcrutari: ſed amicitia eſt hmōi vt diceẜ. igitur ⁊c. Secunda rō eſt de oī humano actu vel habitu qui eſt maxime neceſſarius ad bonā ⁊ ſufficientē vitaꝫ ducendā ptiuꝫ ad moralē ſciam ſpecialiẜ ſi ad bonitatē illius actus vel habitus exigeẜ ꝙ ſit ratione directus ⁊ modificat⁹ ⁊ aſſuetudine cōfirmat⁹ qđ dico ad excludendū motum ⁊ naturalē operationē cordis vel reſpirationē ⁊ alios tales act⁹ pure naturales: ſed amicitia iſto modo eſt maxime neceſſaria ad oēm vitaꝫ vt dicit Ariſt. ſine amicis in nullus vtiqꝫ eligeret viuere habens reliqua bona oīa: qđ primo declarat de diuitibus principatus ⁊ potentatus habentibus dupliciter primo quo ad vſum bonorū temporaliū. ſecundo quo ad cuſtodiam dicit eñ quo ad vſum que eñ vtilitas talis bone fortune ablato beneficio: quod fit maxime et laudabiliſſime ad amicos deinde quo ad cuſtodiā dicit vel qualiter vtiqꝫ ſeruabitur ⁊ ſaluabitur ſine amicis: ꝙ̄to eñ maior fortuna tanto minus ſecura. deinde delarat de pauperibus dicens inopiaqꝫ ⁊ reliqꝫ infortunijs ſolum exiſtimant refugiū eſſe amicos. Tullius aūt ī libro ſuo de amicicia tā de diuitib⁹ ꝙ̄ de pauperib⁹ dicit. qs eſſet fruct⁹ tātus in ꝓſperis reb⁹ niſi haberes q̄ illis eq̄ ac tu ipſe gauderet: aduerſas vo ferre difficile eſt ſine illo q̄ eas etiā grauı⁹ ꝙ̄ tu ipſe ferat. Et poſtea ſubdit. nā ⁊ ſcdas res ſplendidiores facit amicicia: ⁊ aduerſas res ptiens cōicanſqꝫ facit leuiores. deinde dicam neceſſitatē amicicie probat Ariſt. in diuerſis etatib⁹ dicens iuuenib⁹: neceſſariū eſt ſupple amicicia ad ſpeccabile: ⁊ ſenioꝛib⁹ ad famulatum: ⁊ ad deficientiā actionis ꝓpẜ debilitatē adiutorū: hiſqꝫ qui in adoleſcētia ad bonas actiones. deinde declarat idem tā in vita ſpeculatiua ꝙ̄ in practica: dicēs ſimul ꝙ duo venientes ⁊ intelligere ⁊ agere potentiores. deinde ſimul ꝙ̄tum ad oēs declarat neceſſitatē amicicie: per hoc ꝙ natura neqꝫ abūdans in ſuperfluis nec deficiens in neceſſarijs eā humano generi inſtituit: itēm ꝙ videm⁹ hoīes ꝙ̄ſcūqꝫ ignorātes ſe inuicē per amiciciaꝫ dirigere in erroribꝰ viarū.

¶ Tertia rō Ari. eſt iſta. de illo ptiet ad moralē ſciam: quod maxime ſaluat ciuitates et ad qđ legiſlatores maxime ſtudent: ſed ſicut dicit Ariſt. amicicia videẜ cōtinere ciuitates ⁊ legiſpoſitores magis circa ipſas ſtudent ꝙ̄ circa triſticiā: igiẜ ⁊c. Unde Tulli⁹: quid ſi exemeris extra reꝝ naturam beniuolentie iunctionē: nec dom⁹ vlla nec vrbs ſtare poterit: nec agricult⁹ ꝑmanebit ⁊ id ſi min⁹ itelligiẜ / quāta vis amicicie ꝯcordieqꝫ ſit ex diſſentionibus ⁊ diſcordijs ꝑcipi pōt. q̄ eñ domus tā ſtabilis que tam firma ciuitas q̄ non odijs diſſidijſqꝫ poſſit euerti. — Tertia.

¶ Quarta rō Ariſt. eſt ꝓpinqua tertie talis: de illo cōſiderare debet moralis que magis eſt op⁹ in cōicatione ciuitatis ꝙ̄ iuſticia. amicicia aūt eſt hmōi: qꝛ ſicut dicit Ariſt. amicis oībus exiſtentib⁹ nichil eſt opus iuſticia. iuſti aūt exiſtentes idigent amicicia. ⁊ ob hoc etiā in ciuitatib⁹ ſepe rigor iuſticie ꝑtermittiẜ in penis infligendis ne contētio oriaẜ. — Quarta

¶ Quinta rō ꝓpinqua. duabus precedētib⁹ pōt eſſe talis: de eo debet cōſiderare moralis qđ maxime intereſt iuſtorū ⁊ eorū maxime videẜ ineſſe vt ſint amicabiles vt dicit Ari. Ultima ratio Ari. eſt de eo habet conſiderare moralis: qđ nō ſolum eſt vtile: ſed etiā honeſtū per ſe amicitia aūt ē hmōi qđ ꝓbatur ſigno qꝛ laudamus poliphilos. i. multorū amatores licentiā ide nō ꝓueniat nobis vtilitas: laus aūt ꝓprie eſt boni honeſti ꝓpter qđ etiā quidā exiſtimāt eoſdem eē viros bonos ⁊ amicos. Et ſcias ꝙ iſte rōnes non ſolū concludūt ꝙ de amicitia pertinet ad moralē: ſed vltra concludunt ꝙ moralis debet valde ſollicitari circa amicitiam cū ipſa ſit inter actus vel habitus humanos valde neceſſaria ⁊ plurimū cōmēdata quā etiā tulli⁹ vltra cetera bona humana recōmēdat dicens: eſt eñ amicitia nihil aliud niſi diuinarū ⁊ humanarū rerum cū beniuolentia ⁊ caritate cōſenſio: qua q̄deꝫ haud ſcio an excepta ſapientia quicꝙ̄ hoībus melius ſit a dijs imoꝛtalibus datū. Et paulo poſt ſubdit ad ꝓpoſitum: cetere res que expetuẜ oportune ſunt ſingule fere rebus ſingulis diuitie: vt vtare. opes: vt colare: honores vt laudare: voluptates vt gaudeas: valitudo vt dolore careas / ⁊ muneribus fungare. corporis: amicitia vo res plurimas continet quocūqꝫ te verteris preſto eſt: nullo loco excluditur: nunꝙ̄ intempeſtiua nunꝙ̄ moleſta eſt. Itaqꝫ non aqua nō igne (vt aiunt) locis plurimis vtimur ꝙ̄ amicitia. — Quinta — Neceſſitas amicitie.

¶ Sed iam aliquis cōtra ea q̄ dicta ſunt poſſet dubitare ꝑmo contra illam ꝓpoſitionē Ari. ſine amicis vtiqꝫ nullus eligeret viuere habens reliqua bona oīa. hoc eñ apparet falſuꝫ in plurimis ſcis heremitis qui ſibi vitam ſolitariā elegerunt. Et qꝛ felicitas eſt ſufficiens per ſe vt dꝫ ꝑmo huius habens aūt tale bonū qđ eſt ſufficiēs per ſe eligeret viuere ſine alio quocūqꝫ bono. Itē non videẜ verum ꝙ legiſlatores magis ſtudēt ad amicitiā ꝙ̄ ad iuſticiā. qm̄ oīa eorū ꝑcepta ſunt de

iuſticia. ⁊ quia legiſlatores magis ſtudere debent ad illud bonū qđ eſt excellentius ⁊ communius q̄ ad min⁹ bonū ⁊ min⁹ commune: ſed ſine amicitia ſit virtus ſiue annexa virtuti iuſticia eſt bonū cōi⁹ qm̄ ipſa eſt oīs ⁊ tota virtus. ⁊ iniuſticia ſibi cōtraria eſt tota malicia. ſimilit̄ etiā iuſticia eſt bonū excellentius cū ipſa ſit v̄tutū p̄clariſſima ⁊ neq̄ heſperus neq̄ lucifer ita admirabilis vt dr̄ q̄nto huius. ¶ Item non videt̄ q̄ in ciuili cōicatiōe ſit magis opus amicitia q̄ iuſticia q̄ʒ iuſticia ſaluat oēs mercaturas ⁊ oēs contractatus bonos ⁊ iuſticia p̄hibet fieri violentias ⁊ ſic oēs poſſunt p̄ ipſā conuiuere pacifice ⁊ in ſibi debitis operationibus lucrari vitā ſuam: amicitia aūt interdū veritatem obumbrat ⁊ ſit cauſa iniuſtificationis. nā ſicut dicit Ari. p̄mo rhetorice iudices propt̄ amare aut odire nō poſſunt ſepe ſufficient̄ videre verū. ⁊ ſcđo rhetorice dicit ad idem ſic amanti quidē em̄ euʒ de quo facit iudiciū aūt non iniuſtuʒ feciſſe. aut ſm̄ prauā videt̄ iniuſtum feciſſe: odienti aūt contrarium. Nam vt dicit commētator p̄mo celi. Maxima cauſa diuerſitatis in iudicijs eſt amor ⁊ odiū. ſi: ergo veritas vt dr̄ p̄mo huius ſit amicitie preferende: vr̄ q̄ magis in ciuili cōmunicatione ſtudenduʒ ſit ad iuſticiā q̄ ad amicitiā. ideo nō videt̄ verū q̄ amicis oībus exiſtib⁹ nihil eſſet opus iuſticia: qm̄ cū iuſticia ſit ſm̄ ſeipſam bonum honeſtum ⁊ perficiens aīam interius: videt̄ q̄ opus eſſet ipſa habito quocunq̄ alio bono: etiā dato q̄ ex ea nullū prouenirect opus exterius. Et iterū virtutibus moralibus ablatis: ⁊ ipſa prudentia non poſſet eſſe bona vita dato q̄ oēs adhuc eſſent amici. ſed ablata iuſticia auferent̄ oēs virtutes morales ⁊ prudentia propt̄ earum neceſſariaʒ connexionem vt apparet ſexto huius: ergo poſita quacunq̄ amicitia: ſemper erit opus iuſticia. ¶ Item nō videt̄ bene dictū q̄ aliquādo propter fouendā amicitiā rigor iuſticie debeat pret̄miti: q̄ʒ vel amicitia nō eſt ſimplicit̄ bōa vel nullus actus iuſticie ledit eā: ſed rigor iuſticie eſt actus virtutis: ergo rigor iuſticie nō ledit amicitiam: ſi ipſa ſit bona ſimplicit̄. ¶ Ad iſtas obiectiones reſpondeo. Ad primā dico q̄tum ad heremitas q̄ ſuppoſita eterna vita poſt mortem per fidē. ⁊ virtutē merenda cū dei gr̄a per corporis propriū macerationē ⁊ penitentiarū actionem ⁊ p̄ orationem ad deum multiplicationē vtrum aliquis deberet ſibi eligere ſibi vitam ſolitariā: ſine alio caſu ad hoc cogente nihil ad preſens diſcutio: quia hoc ad ſuperiorē pertinet facultatem: ſed circūſcriptis predictis ſcʒ ſiſtendo ſolū in terminis huius vite modo q̄ plurimis philoſophorū ſuā ſciaʒ tradiderūt: forte diceret̄ q̄ null⁹ niſi forſan i caſu met⁹ mortis: aut tyrānorū aut hm̄ōi deberet ſibi eligere vitā ſolitariā. tū q̄ʒ nō haberet q̄ ſibi ſuccurreret i infirmitatib⁹ ⁊ idigētijs ſenectutis. tū q̄ʒ ſm̄ vitā actiuā nulli prodeſſet ſapiēs aūt ſiue beat⁹: vt Seneca dicit epiſtola immerito ad lucilliū lʒ ſit ſe cōtentus ad bn̄ viuēdū nō eſt tn̄ ſe cōtentus ad iuuādū: tū q̄ʒ ſm̄ vitā ſpeculatiuā ⁊ v̄tutē p̄mā q̄ eſt ipſa ſapientia meli⁹ eſt coopatores habere vt dr̄ decio. hui⁹: licet tn̄ ſapiens ſit per ſe ſufficientiſſimus. propter qđ etiam dicebatur ſeptimo huius q̄ duo ſimul venientes erunt agere et intelligere potentiores. vnde cōmentator quinto metaphiſice virū heremitā reputat neq̄ bonū neq̄ malum. ¶ Ad illđ autē qđ oppont̄ videlicet q̄ felicitas eſt per ſe bonum ſufficientiſſimū dictū fuit ſatis. xliij. q. primi libri. p̄pter aliā rōnem ſciēdū q̄ duplex eſt iuſticia ſicut apparuit in q̄nto: ſcʒ legalis ⁊ particularis. legalis aūt iuſticia q̄ eſt tota virt⁹ ⁊ p̄clariſſima/ cōtinet oīa legis precepta: p̄pter qđ legiſpoſitores ad nihil magis ſtudent q̄ ad ipſam ⁊ opa ipſi⁹: ſʒ iuſticia p̄ticularis nō ꝯtinet oīa precepta legis: ideo neceſſe eſt illā ꝯparationē quā fecit Ariſt. de iuſticia ⁊ amicitia itelligere de iuſticia p̄ticulari. ¶ Item ſciendū eſt q̄ amicitia ſi capiat̄ p̄prie non pōt eſſe ad multos: nec ad malos. imo rariſſime īueniri poteſt int̄ aliquos quoſcū q̄ʒ/ ſicut īfra videbit̄. p̄pter quod nec iſta eſt neceſſaria ad ſalutē ciuilis cōicationis. ſi aūt amicitia capit̄ pro ꝯcordia ciuiū ⁊ beniuolētia/ ſic ipa pōt eſſe ad multos: nec ſolum ad bonos/ ſed interdū aliquomodo ad malos. et ipſa eſt neceſſaria ad ſalutē ciuitatis: qm̄ ciuitas cōſtituta eſt ex multitudine ciuiū ſibīinuicē ꝯuenientiū et adiuuantiū in vita. mali aūt ⁊ diſcordes nihil intendūt prodeſſe ſibīinuicē: ſed obeſſe. p̄pter qđ ex talib⁹ īpoſſibile eſt ꝯponi bn̄ manſuā ciuitatē: quāuis igit̄ amicitia p̄prie dicta ꝯcederet̄ multo nobilior ⁊ ſimplicit̄ melior q̄ p̄dicta amicitia cōiter accepta. tn̄ non p̄pter hoc opʒ q̄ ſit magis neceſſaria ad ſalutē ciuitatis. ſicut etiā ſcie ⁊ virtutes ſunt nobiliores q̄ cibus ⁊ pot⁹: q̄ tn̄ ad vitā ſunt minus neceſſarie. Videt̄ ergo mihi q̄ legiſlatores multo pl⁹ ſtudēt ad iuſticiā q̄ ad amicitiā p̄prie dictā p̄pter ei⁹ maiorē neceſſitatē in ſalute ciuitatis: et q̄ʒ non eſt in poteſtate legiſlatoris ſcire cū quo debeas dictam amicitiā ꝯtrahere ⁊ cū quo nō. Sed poſſibile eſt aliquē legiſlatorē plus debere ſtudere ad amicitiā cōiter/ q̄ ad p̄ticularē iuſticiā. p̄pter hoc q̄ act⁹ talis amicitie eſt cōiter ad oēs vel ad plures act⁹ aūt particularis iuſticie eſt inter particulares perſonas duas vel paucas legiſlator aūt plus dʒ ſtudere ad cōe bonū q̄ ad ſpeciale. Et iterum p̄pter hoc q̄ actus cōis amicitie continet virtualit̄ actuʒ iuſticie ⁊ extinguit actum iniuſticie: eſſet em̄ iuſtus contractus ſi ex libera nr̄m duorū concordia ego permutarem tecū caputiū meum ad vnū denariuʒ vnde eſt q̄ p̄tib⁹ de iniuſtificatiōe cōtendentibus reductis ad cōcordiā q̄uis altera ſit plurimū dāꝺnificata ceſſat actio inter eas: ⁊ iterū propt̄ hoc q̄ diſcordia ſiue inimicitia virtualit̄ cōtinet ſedicionem: rācorē: iobedientiaʒ: ⁊ vniuerſalit̄ oēm iniuſticiam: ⁊ eſt difficilimū eam reducere ad ſtatum. ¶ Ad aliā pōt dici q̄ amicitia pro cōi ciuiū cōcordia ⁊ beniuolentia ſaluat in ciuitate om̄e bonū qđ ſaluat p̄ticularis iuſticia. q̄ʒ cōtinet eam virtualit̄ ſicut dictū fuit. ⁊ ad huc aīcitia ſupaddit multum adiutoriū. ⁊ multā actionē beneficiorū ciuiū adiuicem. qđ eſt multū nec me ad p̄fectionē ciuitatis. qđ aūt dicit̄ q̄ interdū aīcitia eſt cauſa iniuſtificationis: dicēdum eſt q̄ hoc nō eſt verū de vera ⁊ proprie dicta aīcitia ſicut dicet̄ poſt. Iterū nec eſt verū de aīcitia ciuiū pro cōi cōcordia ⁊ beniuolētia. ſʒ hoc eſt bene verū de amicitia ſm̄ quid q̄ ſiue ſuppoſitione virtutis ⁊ cōis vtilitatis eſt ad aliquas p̄ticulares propt̄ propriā vtilitatē vel propriū delectabile vel propt̄ cōnutritionē vel cōſanguineitatē vl̄ aliqđ hm̄ōi. ⁊ talis amicitia non eſt illa ad quā ſtudent legiſlatores eq̄ ſit magis opus q̄ iuſticia immo diligētius eſt ſtudendum ad reprimēdū m̄tos actus amicitiā hm̄ōi conſeq̄ntes. Ad aliā pōt dici q̄ amicitia p̄a ⁊ proprie dicta vel etiā amicitia pro

Secūdo

Tertio.

Reſponſio ad obiectiones.

q̄ circunſcripta ſi de vita ſolitaria nō ſit eligenda.

ad ſcōes

cōi ciuiū cōcordia ꝛ beniuolentia non pōt eſſe ſine iuſticia propꝛ qḋ illa propoſitio oībus exiſtētibus amicis nō eſt opus iuſticia ſic debet ītelligi ꝙ op⁹ capiaꝛ pro indigētia nō eſt eīn eis opus iuſticiam. i. ipſi nō indigent iuſticia qui habent eā: tamē ipſa iuſticia quā hñt cum amicitia eſt eis magnū bonū vel pōt dici ꝙ illa ꝓpō pōt intelligi de iuſticia ꝗtū ad ei⁹ actū diſceptatiuū ꝯtrouerſiarū inter partes ꝛ punitiuū iniuſtificatiuū: tñ bñ eſſet opus iuſticia ad iuſte ꝛ decēter diſtribuendū ꝯmutandū et retribuendū: qm̄ ad predictā amicitiā cōiter dictam nō ſeqtur oīa oībus eſſe cōia. amicitia aūt ṽa ꝛ ꝓprie dicta ad quā ſequiꝛ amicis oīa eſſe cōia/ nō pōt eē oīm ꝛ ad oēs: ideo dicto modo magis opus eſt iuſticia: qḋ concedim⁹. Ad aliā pōt dici ꝙ per rigorē iuſticie poſſumus ītelligere ſcripturā legū q̄ nō in oī caſu tenēda eſt ſed ꝑ epykeiā inīdū ꝓpter fouendam ꝯcordiā: vel alios caſus ſpeciales modificanda: ſicut dictū fuit in q̇nto libro. Alio modo per rigorē iuſticie poſſum⁹ intelligere actū iuſticie punitiuū ſine actu mīe. vbi grā ꝙ dñs puniat ſubditū delinquentē quantū poſſibile eſt punire eū ſtāte iuſticia: ꝛ talē rigorē poſſibile eſt ꝑ miam aliqñ iuſte pretermittere: vel ꝓpter amicitiā vl̄ ꝓpter aliā cauſam: vel oīno gratis. dñs eīn dando qḋ ſuū eſt vel ſibi debita remittēdo ñ iuſtificat. ℂ Viſo q̄uo moralis ſollicitari debeat de amicitia/ videndū ē q̄uo de ea diuerſimode determinandū eſt in diuerſis libris moralis ſcīe: de quo breuiꝛ dicendū eſt ꝙ in libris ethicoꝝ determinādū eſt de amicitia ſm ꝙ valet ad vni⁹ cuiuſqꝫ decentē ꝛ delectabilē vitam ducendā ꝛ ad felicitatē obtinendā: ꝛ obtentā decorandā. ad librū aūt politicoꝝ ſpectat de ea ſm ꝙ valet ad ſalutē ciuitatis ꝛ abundantiā diuitiaꝝ deſeruiētiū felicitati ciuitatis. ſpectat etiā de ea ad economicā modo ſuo accepto ad p̄dictū modū ꝓportionabiliꝛ ſm ꝓportionē domeſtice cōitatis ad politicā. vel pōt dici ꝙ liber ethicorū ſubalternat ſibi libros ſequētes ſic ꝙ ad ipm̄ ſpectat de amicitia determinare in generali ꝛ eā diuidere in ſpecies ſuas ꝛ circa illas declarare ꝯueniētias ꝛ differētias: ſed de ea ſpectat ad librū politicoꝝ ꝛ economicoꝝ ꝓut ea diuerſimode vtēdū eſt ī diuerſis ſtatib⁹ politice vel economice cōicationis oīs rōnes adducte in principio queſtionis ſunt per predicta ſolute.

quō de diuerſos libros ſpectat diuerſimōe determinare de amicitia.

QVeriꝛ ſecūdo. Vtrū amicitia ſit virtus? ℂ Arguiꝛ ꝙ non ꝑ hoc ꝙ Ari. determinauit de ea ſeorſum poſtq̄ iā dimiſit tractare de ṽtutibus iā moralibus q̄ intellectualib⁹

Secūdo

ℂ Item ſcḋo magnorū moraliū Ari. anteq̄ tractaret de amicitia dixit ſe iā de ſingulis ṽtutibus determinaſſe.

Tertio.

ℂ Item tulli⁹ ī fine libri ſui de amicitia videꝛ amicitiā diſtinguere cōtra ṽtutē dicēs vos aūt hortor vt ita ṽtutem locetis ſine q̄ amicitia eſſe nō poteſt vt ea ſcꝫ ṽtute excepta nihil amicitia ꝓſtabilius puteris.

Quarto

ℂ Itē alibi in eodē libro dicit. vna eſt eīn amicitia in rebus humanis de cuius virtute oēs vno ore cōſentiūt q̄ multis ipſa virtus contemnit: ꝛ [illegible] quedā atqꝫ oſtentatio eſſe diciꝛ.

Quinto

ℂ Item effectus virtutis nō eſt ipſa ṽt⁹ amicitia autē eſt effectus virtutis dicente tullo: q̄ aūt in virtute ſummū bonū poſuīt preclare illi quidē ſed hec ipſa ṽtus amicitiam gignit et continet.

ℂ Oppoſitū arguitur auctoritate ſenece epiſtola īmerito ad lucillium. q̄ amicitiam vocat virtutē dicens ꝙ ſapiens ꝛ ſi cōtentus eſt ſe: tñ habere vult amicū vt ſe exerceat ne tā magna virtus iaceat. Etiā tullius in libro ſuo de amicitia prefert eā oībus bonis humanis dicens ego vos tñ hortari poſſum vt amicitiā oībus reb⁹ humanis anteponatis. modo nullus habitus q̄ non ſit virtus eſt ſic oībus humanis bonis anteponendus ℂ Itē parū poſt dicit nihil a dijs mortalibus datū hominib⁹ melius amicitia excepta ſapientia ꝛ videꝛ michi ꝙ ſapientia large accepta ſcꝫ ꝓut ſe extendit ad prudentiā ſic excipienda: q: virtutes alique itellectuales ſunt excellētiores moralibus amicitia aūt ſi ſit virtus non eſt virtus intellectualis. ſed moralis ꝛ ita ipſe prefert eā oībus virtutibus moralibus: qḋ eſſe non poteſt niſi ipſa ſit idem ꝙ legalis iuſticia vel pars eius nobiliſſima: de qua diciꝛ quinto huius ꝙ ipſa eſt p̄clariſſima virtutum ꝛ ꝙ nec heſperus nec lucifer eſt ita admirabilis et hoc multi putant eſſe verū. ℂ Item null⁹ habitus videꝛ magis neceſſarius ī ciuili communicatione q̄ virtus. ſ qua tñ Ari. dicit magis opus eſſe amicitia q̄ iuſticia videꝛ mihi ꝙ ad cōcordandū diuerſas opiniones doctorū ſolennium ꝛ ad ſaluandum rōnes eorū que vt puto neceſſario concludunt. diſtinguēdum eſt de amicitia ꝛ cōſimiliꝛ de dilectione ꝛ amore. ſepe eīn iſtis tribus nominib⁹ vtimur promiſcue. Dicā igiꝛ ꝙ amicitia quādoqꝫ capitur pro paſſione appetit⁹. nā in ſcḋo huius Ariſt. enumerat amicitiā ſeu amorē ꝛ odiū inter paſſiones. ꝛ idem magis apparet ſcḋo rethorice vbi dicit Ari. qualiꝛ mouemur ad amicitiā ꝛ odiū: ſicut ipſe declarat qualiꝛ mouemur ad alias paſſiones: ꝛ iſta amicitia vt apparet ſcḋo rethorice poteſt ſic deſcribi. amicitia eſt paſſio appetitus inclinans ad beneuolendum: ꝛ benefaciendum amico ipſius gratia. Iſto modo aūt certum eſt ꝙ amicitia non eſt ṽtus nam ſicut diciꝛ ſcḋo huius paſſiones neqꝫ ṽtutes ſunt neqꝫ malicie. Et hoc viſo ſtatim ſciendū eſt ꝙ ad hmōi paſſiones q̄ ſunt amicitia ꝛ odiū cōtingit ſe habere bñ male ſcꝫ intenſe ꝛ remiſſe. minus aut nimis: ꝛ aliqñ mediocriter ſm dictamen rationis ſicut cōtigit circa alias paſſiones ꝛ hoc pōt ſciri ex triſticijs ꝛ gaudijs: vel etiā ex exterioribus operationibus dictas paſſiones amicitie ꝛ odij cōicantib⁹ vel cōſeq̄ntib⁹. plures eīn viſi ſunt apud nouos aduentus amicorū indecēter fletū emittere vel geſtum ꝛ modū amittere tanq̄ ipetu nimio paſſiōis abſorbente vſum rōnis: ꝛ interdū viſi ſunt aliq̇ ꝓpter mortē amici fuiſſe ſponte ſibi ipſis per modū deſperationis cauſa mortis: vidim⁹ etiā q̄ plurimos citius ꝙ deberēt extraneos ad amicitiam recepiſſe ꝛ inde fuiſſe deceptos ſic igiꝛ in multis alijs modis cōtingit ſm amicitiam excedere qḋ oportꝫ ꝛ nullum eſt dubiū quin etiam in hoc multi deficiāt ab eo qḋ oportet. nullus etiā dubitat quin in odio facile ſit excedere qḋ oportet: ſed etiā contingit aliquādo deficere ab eo qḋ opꝫ. nā opꝫ odire turbatores pacis vel deſtructores ciuitatis ꝛ plures alios ꝛ ſi non rōne perſonarū/ tñ rōne maliciarum: et hoc totū ſatis determinat Euſtratius in ꝓncipio hui⁹ octaui. Ex his ſequiꝛ manifeſte ꝙ circa predictas paſſiones opꝫ aliquā eſſe virtutē moralē dictarum paſſionū impet⁹ refrenantē et modificantē ad ea q̄

Secūdo (margin beside "dus ℂ Itē parū poſt")

Tertio. (margin beside "ꝛ ꝙ nec heſperus")

amicitia aliqñ capitur pro paſſione.

dicta rõ decreuit. hec eſt eñ cauſa quare circa alias paſſiones oportuit ponere ꝟtutes morales. ꝟbi gratia fortitudinẽ circa timores: et audacias tẽperantiam circa delectationes et triſticias guſtus et tactus: ⁊ ſic de aliis ſicut prius apparuit. põt eñ ſic argui circa quaſcũqꝫ paſſiones ⁊ operatiões cõtingit exceſſus prauus ⁊ defect⁹ vituperabilis: circa eas oportet eſſe virtutẽ electiuam mediũ laudabilis. ⁊ ad ipſũ proſeq̃ndum inclinatiuã ⁊ tunc ex p̃dictis ſume minorẽ ⁊ poteris inferre concluſionẽ. hanc aũt virtutẽ poſſumus vocare amicitiã ⁊ tunc indubitanter amicitia erit virtus. *Notabile.* ¶ Sed iterũ ſciendum eſt ꝙ cũ noĩa ſint ad placitũ ꝙ nomẽ amicitie non ſolũ inuenit capi ꝑ paſſione ⁊ ꝟtute predictis ſed etiã ꝓ maximo ⁊ excellentiſſimo actu dicte virtutis qui eſt ſe totaliter cõdonare amato: ⁊ in ipſo ꝑfecte ſuam transferre volũtatẽ: ſed tñ ſm dictamẽ recte rõnis vt vnũ fiat velle ⁊ nolle amicorũ. ſic autem capiendo nomen amicitie diceret ꝙ Ariſto. in octauo huius dicit notabiliter amicitiã non eſſe habitũ: ſed aſſimilari habitui: amationẽ aũt paſſioni qm̃ ille actus q̃ eſt cõdonare ſe amato. ⁊ ſe transformare in amatũ qñ ꝓuenit ex ĩpetu paſſionis dr̃ ꝓprie non amicitia: ſed amatio. qñ vero ꝓuenit ex habitu virtuoſo ſm ſententiã recte rõnis: tunc proprie vocat amicitia. ſic igit amicitia aſſimulat habitui qꝛ ꝓuenit ex habitu virtutis. amatio aũt paſſioni qꝛ ꝓuenit impetu paſſionis. ¶ Scias tamẽ ꝙ iſtis nominib⁹ vtimur ſepe ꝓmiſcue ſm largum vſum ipſorum. *Notabile.* Et eſt ſciendũ ꝙ amicitia ſic accepta claudit in ſe cõditiones quas Ari. in iſto octauo attribuit amicitie ad hoc eñ ꝙ recta rõ dicret totaliter ſe condonãdũ amato. ⁊ ſm voluntatẽ ⁊ ſm operationẽ neceſſe eſt vt amat⁹ ſit plen⁹ virtute et ꝙ ream ⁊ amãtem. ⁊ ꝙ hinc ſint vterqꝫ manifeſta ⁊ per lõgũ cõuictum experta aliter eñ eſſet periculũ ſe ſic condonare amato. propter qđ videt veriſimile ꝙ Ari. in iſto octauo loquit ſepe de amicitia pro tali actu. qđ ſi cõcedat dicendũ erit ꝙ amicitia nõ eſt ꝟtus. Et hoc efficaciter ꝓbant rõnes negantiũ ꝙ amicitia debeat dici virtus. ¶ Quarũ vna poteſt eſſe talis: ſi amicitia eſſet virtus ipſa eſſet quedam virtus moralis. hoc autẽ eſſe non põt ꝓbatio *Rationes ꝙ amicitia nõ ſit virtus.* Illud nõ eſt virtus moralis cuius generatio preſupponit oẽs virtutes morales: ſed generatio amicitie ꝓ dicto actu excellẽtiſſimo illius virtutis preſupponit oẽs virtutes morales. ꝓbatio qꝛ ſupponit aliquas ⁊ ipſam prudentiã tã in amante: q̃ in amato. igit preſupponit oẽs. conſequẽtia patꝫ per ꝯnexionẽ neceſſariã virtutũ moraliũ ſibiĩuicẽ prudẽtie vni exiſtẽti ꝓut declaratũ fuit i ſexto huius antecedẽs patꝫ per Ari. in iſto octauo dicentẽ ꝙ nec acceptari oportet pri⁹ neceſſe amicos anteq̃ vtrqꝫ appareat amabilis ⁊ credat cũ q̃ nõ ſint amabiles niſi virtuoſi vt pri⁹ diceret Ari. appet ꝙ inter aliquos amicitia illa fieri nõ debet donec vterqꝫ fuerit expertus de ꝟtute alterius hec autẽ experientia fieri nõ poteſt niſi ante per multũ tẽpus p̃ſuppoſita virtute in vtroqꝫ: verum eſt tñ ſicut innuit Ariſt. ꝙ aliqs poſſet obijcere contra iſtã rõnem. *Obiectio.* ¶ Videret eñ alicui ꝙ amicitie generatio inter bonos non exigat talẽ experientiã ⁊ tale longũ temp⁹ qꝛ bonos ⁊ prudẽtes viros videm⁹ ſtatim qñ conueniunt adiuicẽ facere opera amicabilia ⁊ ita videtur ꝙ ſtatim ſint amici. ¶ Ad hoc aũt rñdet Ari. pulchre dicẽs q̃ aũt cito amicabilia faciunt adinuicẽ. volũt q̃dem amici eſſe: nõ ſunt aũt ſi ꝟo ſunt ⁊ amabiles: ⁊ hoc ſciunt. voluntas quidẽ igit velox fit: amicitia aũt nõ. Et hanc ſñiam Ariſt. ꝯfirmat Señ. epſa. iiij. ad luciliũ dicẽs: errat ille qui amicũ in atrio q̃rit ⁊ in ꝯuiuio ꝓbat diu cogitat an tibi in amicitiã recipiẽdus ſit cũ placuerit fieri toto illũ pectore admitte. tu ergo omnia cũ amico delibera. ſed de ipſo prius ¶ Scđo arguit ad idẽ ſic. nulla ꝟtus moralis aufert ab aliquo ꝓpter vitiũ i alio: ſed amicitia ſic accepta aufert ſi amat⁹ fact⁹ fuerit vitioſus: qꝛ talis amicitia nõ põt eſſe niſi bonoꝝ ⁊ ſꝫ virtutẽ ſimiliũ vt dicit Ariſt. tertio arguit ad idẽ ſic: nulla virtus ſubeſt fortune. talis aũt amicitia ſubeſt fortune: igitur ⁊c. Maior apparuit pluries in p̃cedentibus libris minor ex hoc eſt nota: ꝙ illũ ad quẽ amicitia ẽ poſſibile eſt oĩ tpe per caſum fortune mori vel interfici ad qđ ſeq̃tur non ãplius illã amicitiã eſſe: ergo talis amicitia nõ eſt ꝟtus. tñ ipſa nõ põt eſſe ſine ꝟtute ſicut dictũ fuit. ⁊ ita diceret ꝙ illa auctoritas diſiunctiua Ariſt. ſ. ꝙ amicitia eſt ꝟtus quedã: aut cũ ꝟtute hẽt ꝟitatẽ ꝓ ſcđa pte. Adhuc põt aliter rñderi ad iſtã queſtionẽ ſm aliũ modũ ſignificationis noĩs amicitie tenendũ eñ eſt ꝙ circa ꝯtrarias paſſiones ⁊ circa opationes innatas ꝓuenire ab eiſdẽ eſt eadẽ virt⁹ tẽperans ⁊ modificãs illas paſſiones ⁊ opationes ſm iuſſum rõnis. ꝟbi gr̃a: eadẽ eſt fortitudinis ꝟtus timores ⁊ audacias tẽperans: ⁊ inclinans ad aggrediendũ qñ opꝫ: ⁊ ad fugiendũ qñ opꝫ. ⁊ ꝓportionabiliter eadẽ ꝟtus erit tẽperans paſſiones amoris ⁊ odij: inclinãs ad amandum quos oportet ⁊ qñ opꝫ: ⁊ quõ opꝫ: ⁊ ad odiẽdũ quos opꝫ ⁊ quõ opꝫ. vel etiã ad viuendũ ſe per amorẽ tẽperatius ⁊ moderatius paſſionũ amoris ⁊ odij ⁊ opationũ idẽ innatarũ ſeq̃: ſed ſicut videm⁹ de vnaq̃qꝫ aliarũ virtutũ ꝙ aliqñ nomen ſumptũ ab aliquo opere ipſi⁹: vel ab aliqua paſſione cui⁹ ipſa eſt tẽperantiũ vel ab aliq̃ ꝯditione matiali ſui obiecti: vel ab aliq̃ hmõi ſignificat illã virtutẽ non ſimplr ⁊ ſm ei⁹ totalẽ ambitũ: ſed ꝯtracte. ſ. ꝯnotando talẽ opationẽ vel paſſionẽ vel talẽ obiecti materiale ꝯditionẽ vel circũſtãtiã: ꝟbi gr̃a: ſicut in. vij. q. quarti libri dictũ fuit ꝙ nomẽ magnificẽtie ſigñt liberalitatẽ ꝯtracte ⁊ ſicut dictũ fuit in. xxviij. q. tertij libri: ꝙ iſta noĩa frugalitas: pſimonia: ſobrietas: caſtitas: ⁊ pudicitia ſigñt tẽperantiã ꝯtracte diuerſis ꝯtractionibus ita ꝯcedi dꝫ ꝙ hoc poſſet fieri de ꝟtute q̃ eſt ponẽda circa amorẽ ⁊ odiũ: ⁊ tunc diceret ꝙ nomen amicitie ꝓut de ea amicitia loq̃tur Ariſt. in iſto octauo ſigñt dictã ꝟtutẽ non ſimplr ⁊ ſm ei⁹ totũ ambitum ſed ꝯtracte ꝓ ꝯnotatione ſue excellẽtiſſime opationis q̃ pri⁹ dicta fuit. Si igit ſignificatio noĩs amicitie ꝯcedat eſſe talis / ⁊ poſitũ fuit ꝙ nomẽ ſignificans talẽ ꝟtutẽ ſimplr ⁊ ſm eius totũ ambitũ ſit b / nos dicem⁹ ꝙ amicitiã ſe hꝫ ad b: ſicut magnificẽtia ad liberalitatẽ. ſicut eñ oĩs magnific⁹ eſt liberalis / ita oĩs amicus eſt ꝟtuoſus ꝟtute b: et nõ ecõuerſo. ⁊ ſic indubitãter ꝯcedendũ eſt ꝙ amicitia eſt virt⁹. ſicut hoc ꝯceditur de magnificentia. ſed non eſt ꝟt⁹ diſtincta a ꝟtute b. ſicut nec hõ albus ab hoīe hoc eñ nomẽ amicitia ſe hꝫ ad hoc nomen b: ſicut pars in modo ad ſuũ totũ. Sed ſciendũ ꝙ iſte modus ſoluendi q̃ſtionẽ p̃ſentem ⁊ ille q̃ prius poſitus fuit ſunt ꝯcordes in re: ſed diſcordes ſunt in ponẽdo q̃d ⁊ quõ nomẽ amicitie ſignificat de quo non ẽ amplius diſputandũ: qꝛ noĩa ſignificant ad placitũ.

¶ Primus igit modus ponit ꝙ nomen amicitie *Cõparatio*

duorum modorū. ꝓprie ſumptū ſignificat ꝑncipalr illū actū ⁊ ꝯno-
tat illā virtutē: ita ſcʒ ꝙ ipm̄ ſupponit ꝓ illo actu ap
pellando illā virtutē. Scd̄s aūt modus ſoluendi
ponit ecōuerſo: ⁊ ſic vtriqꝫ modus ſoluēdi ꝯceſſa ſi
gnificatione nois ſicut ſupponit eſt virt⁹. Et forte
ꝙ Ariſt. iſtā diſcordiā non de re/ſed de nois ſigni-
ficatiōe attēdens dicit notabilit̄ cū diſtinctōe ami
citiā eſſe virtutē vel cū ꝟtute: ſicut etiā i ſexto libro
ꝙ electio eſt intellect⁹ appetit⁹: vel appetit⁹ intelle
ctiuus. ſic eñ loq̄baꝛ qꝛ ad ſignificationē hui⁹ nois
electio ꝯcurrunt ſil̄ actus rōnis ⁊ act⁹ voluntatis
dicētes: igiꝛ ꝙ hoc nomē electio ſupponit pro actu
rōnis ⁊ appellat actū voluntatis ꝯcedūt primā ptē
illi⁹ diſiūctiōis dicētes aūt ecōtra ꝯcedūt ſcd̄am
partē. Sed forte ꝙ aliq̄s ꝯtra iſtū modū loquendi
vellet retorq̄re rōnes q̄ ſm̄ primum modū fuerunt
adducte ad ꝓbādum ꝙ amicitia nō ſit virt⁹. Ideo
tenendo ſm̄ modū ſoluendi q̄ſtionem rñdendū eſt

Ad rōes ꝓbantes ꝙ aicitia nō ſit virtus. ¶ Ad primā dicendū eſt ꝙ illa res q̄ nunc i te vere
eſt amicitia nō ſupponebat in ſui generatiōe virtu
tes morales ⁊ prudentiam: imo ꝑ earū generatio-
ne generabaꝛ. ſed bñ verū eſt ꝙ ipa ꝑſupponebat il
las ꝟtutes ⁊ prudentiā ad hoc vt ipa fieret vel dice
reꝛ amicitia: ſicut diceremꝰ ꝙ iſta res que eſt alba

Ad ſcd̄ā erat antequā fieret alba. ¶ Ad ſcd̄am rōnem rñdeꝛ
ꝙ virt⁹ q̄ nunc in te eſt amicitia nō auferꝛ a te ſi il-
le quē amas fiat vitioſus: imo ipſa manet: ſed ipſa
deſinit eſſe amicitiā: ſicut dicimus ꝙ res alba non
deſinit eſſe ſi albedo corrūpaꝛ: ſed deſinit eſſe alba.
⁊ eodem modo dicendum eſt ad tertiam.

Ad rōes principales poſt oppoſitū.

Ad rationes pꝛīcipales dicē

dū ꝙ rōnes arguētes ad partē negatiuā bene ꝓce-
dūt iuxta primū modū ſoluēdi quē ꝑdixim⁹. Et ꝑt
rñderi ad rōnes in oppoſitū. ꝑmo ad auctoritatem
Senece diceꝛ ꝙ interdū philoſophi effectū ꝟtu-
tis ſolent vocare ꝟtutē. cū ꝗ dicit ſeñ. ne tā magna
virt⁹ iaceat dʒ exponi ne tā magnus effect⁹ ꝟtutis
iaceat. Ad auctoritatē Tulliꝗ dicūt multi ꝙ ipa eſt
vera ſimplr: qꝛ dicūt amicitiā aliquā: puta q̄ eſt ad
deū eſſe iter oēs actus humanos actū excellentiſſi
mū quē dicūt eſſe formalr ipām felicitatē humanā
aliꝗ aūt dicūt felicitatē in actu ſapie ꝯſiſtere. ꝓpter
qd̄ tulli⁹ notablr in illa auctoritate ꝑferendo ami-
citiā oībus humanis bonis excepit ſapiam. i. actū
ſapie: ⁊ ſic eſſet intētio tulliꝗ. non ꝙ amicitiā ꝑferaꝛ
ſimplr oībus humanis bonis: ſed oīb⁹ exteriorib⁹
aut etiā ad morales ꝟtutes ptinētib⁹. Et his dictꝭ
poſſum⁹ etiā ꝯcordare auctoritatē ꝑmo allegatam
ad partē negatiuā. ſ. ꝙ excepta ꝟtute nihil ſit ꝑſta-
bili⁹ amicitia. Pōt eñ dici ꝙ non eſt intentio tulliꝗ
oēm ꝟtutē excipere: ſed excipe ꝟtutē ſapie: que ſm̄
Ariſt. eſt ꝟt⁹ ſumma in cui⁹ actu ꝯſiſtit humana fe-
licitas. Ad aliā diceꝛ ꝙ amicitia nō eſt ꝟt⁹ neqꝫ
habit⁹: ſʒ eſt act⁹ ꝓcedens ab habitu qui eſt ꝟt⁹ Si
aūt ſcd̄s mod⁹ ſoluēdi teneaꝛ quē euſtrati⁹ tenere
videꝛ: cū expſſe dicat amicitiā vnā eſſe virtutum.

Ad rōes ante oppoſitum.

Tunc ad primā rationem pōt

dici ꝙ de amicitia tractauit Ariſt. ſeorſum poſt tra
ctatū de aliꝗs ꝟtutibus: eo ꝙ ipa non erat cōiter cō
ceſſa ab oīb⁹ eſſe virt⁹: vel forte etiā ꝙ tractatus de
ea exigebat lōgiorem ꝓceſſum ꝙ̄ tractat⁹ de aliꝗs
virtutib⁹. vel forte ꝙ nomen amicitie accepte pro-
priſſime non ſigt̄ cōiter illā virtutē quē ſigt̄ ſʒ con
tracte: ſicut dictū fuit. modo de cōiorib⁹ ꝑus ē agē
dū: ⁊ ꝑñr de ſpalib⁹: vt appet ꝓhemio phiſicorum
vel forte ꝙ tractat⁹ de amicitia ꝓpꝛ priorē hʒ hitu
dinē ad domeſticā ⁊ ciuilē ſciam q̄ ſequiꝛ iſtā ſciaꝫ
ꝙ̄ tractat⁹ de aliꝗs ꝟtutib⁹. ꝓpꝛ qd̄ Ariſt. īfra doce
bit diuidere ptes amicitie ſm̄ ptes cōicatiōis poli
tice: vel forte ſicut placuit Ari. ordinare ſuū ꝓceſ-
ſum. Auctās vero ari. ꝗ. magnoꝝ moraliū poteſt
gloſari ꝙ de ſingulis ꝟtutib⁹ q̄ erāt cōceſſe cōiter
ab oībus eſſe ꝟtutes ⁊ nō vniuerſalit̄ de ſingulis
erat determinatū vel ꝙ erat determinatū de ſingu
lis ſm̄ rōnes earū ſimplices ⁊ cōes: tñ non erat de
terminatū de ꝟtute q̄ eſt amicitia ſm̄ illam rōnem
ſpecialē ſiue ſm̄ illū modū q̄ dꝛ aicitiā. Et ſic vlti-
ma ſolo haberet locuꝫ ſi diceremꝰ aicitiā eſſe par-
tem liberalitatis vel iuſticie vel alicuius aliarum
ꝟtutū de q̄b⁹ ante deteriabaꝛ. Ad auctoritatē tul-
liꝗ dictū fuit ꝙ nō intēdebat oēꝫ excipere ꝟtutē/ſed
ſolā ſapiam ⁊ ꝟtutes intellectuales tñ. Ad aliā po
teſt dici ꝙ vna ꝟtus pōt eſſe effect⁹ alteri⁹ ꝟtutis:
poſſumus eñ dicere ꝙ ſapientia ſiue prudentia ge
nerat in nobis ꝟtutes morales. vel forte ꝙ tullius
intendit ꝟtute gēuiſſe aicitiā: non q̄tum ad id q̄
nomē aicitie ſupponit: ſed q̄tū ad illud qd̄ appel-
lat dictū enim fuit hoc non eſſe virtutem: ſed effe-
ctum virtutis. Hec de qſtione.

Queriꝛ tertio. Utrum

Q aicitia ſit virtus diſtincta a iuſticia et
aliꝗs ꝟtutibus moralibus. de quibus
Ari. determinauit in tertio q̄rto ⁊ q̄n-
to. Et ſi cōcederem⁹ aicitiā nō eſſe vir
tutem: ſed effectū ꝟtutis: tunc idem q̄rem⁹ de illa
ꝟtute cui⁹ ipſa eſt effect⁹? ¶ Arguiꝛ ꝙ non ſit di-
ſtincta amicitia qꝛ dicit Ari. in iſto octauo modo
ꝙ circa eadē ⁊ eiuſdē eſt amicitia et iuſticia. modo
illa ꝟtus non eſt diſticta a iuſticia q̄ eſt eiuſdē ⁊ cir
ca eadem. cū ꝟtutū diſtictio ſumaꝛ ab his circa q̄
opaꝛ. ¶ Itē ꝑ hoc iuſticia diſtinguiꝛ ab aliꝗs ꝟtu
tib⁹ ꝙ ipa eſt ad alteꝝ tāꝙ̄ illō ſit ſibi ꝓpū. ſʒ hoc
maxie cōuenit ꝓprie aicitie. id̄ ⁊c̄. ¶ Itē auctori-
tate expſſa euſtratiꝗ dicentis: eſt autēꝫ ⁊ attribuere
vni virtuti ipſā amicitiā videlicet iuſticie cui⁹ rōeꝫ
aſſignat dicens: iuſticia eñ equalitas q̄dam eſt di
ſtributiua ⁊ amicitia amicis equalitatē tribuit. eꝗ
les eñ neceſſariū eſt eſſe amicos quare ꝑticula q̄-

Arguit ꝙ amicitia nō diſtinguitur a liberalitate dam vtiqꝫ erit iuſticie. ¶ Deiñ arguiꝛ. ꝙ nō ſit di-
ſtincta a liberalitate qꝛ beneficiare videꝛ eſſe pro-
prius actus liberalitatis: hoc aūt maxime ptinet
ad amicū. Item ꝓpriū eſt amicū ſubuenire amico.
non ſolū ꝑ modū cōmutationis bonoꝝ ipſoꝝ. hoc
enim ptinet ad mercatores inter ſe extraneiſſimos
exñtes: ſed magis ei propria bona cōicando. hoc
autē iam ptʒ ad liberalitateꝫ. Deiñ arguiꝛ ꝙ non
ſit diſtincta ab illa virtute quā Ariſto. vocat ami-
citiā in ſcd̄o huius. qꝛ idem videꝛ eſſe act⁹ earū. ſcꝫ
delectabilis cōuictus inter ſe vbi opꝫ ⁊ quādo. ⁊c̄.
Deiñ arguiꝛ ꝙ q̄tū ad aliquā ſui ptē cōtineaꝛ ſub
liberalitate ⁊ q̄tum ad aliā ſub temperātia ⁊ quā-
tum ad aliā ſub magnanimitate: qꝛ ariſtote. diui-
dit amicitias i amicitiā propꝛ delectabile. ⁊ amici-
tiā propꝛ vtile. ⁊ amicitiā propꝛ honeſtū. Tempe-
rantia autē videꝛ eſſe circa amoreꝫ delectabilis. li
beralitas circa amorem vtilis: magnanimitas cir
ca amorem honorum vel honeſtorum.

¶ Oppoſitum oīm iſtoꝝ ar

gu[i]tur primo ꝙ ſit diſtincta a iuſticia: qꝛ legiſlatores plus ſtudent circa amicitiā ꝙ̄ circa iuſticiam. Et qꝛ iuſticia ↄſiſtit in cōmutationib' equātib' lucrū dāno. ꝛ dānū lucro aſcitis aūt cōſiſtit i ſimplicib' donis ꝛ ſubuētiōib' ꝛ delectatiōib' ꝛ cōicatiōibus nulla attenta equalitate lucri ad dānū vel ecōtra.

Secūdo. Deinde arguit̄ ꝙ ſit diſticta a liberalitate qꝛ liberalitas ſit circa affectiones ad pecunias hec autem virtus ſit circa affectiones ad ipſas perſonas amatas: ꝛ ſic ſūt circa obiecta diuerſa: ergo ſunt diuerſe.

Tertio. Deinde arguit̄ ꝙ ſit diſtincta ab illa v̄tute quā ari. vocat amicitiā in ſcđo huius auctoritate ariſto. q̄ dicit in quarto hui' de illa v̄tute de qua illic determinat ꝙ ipſa aſſimilat̄ amicitie: differt autem ab amicitia qm̄ ſine paſſione ꝛ ſine eo qđ eſt diligere q̄bus colloquit̄. hec aūt v̄tus q̄ vere eſt amicitia non eſt ſine diligere. Siſr etiā iſta virt' non ſimilit̄ faciet ad ignotos ꝛ notos. illā autē vt dicit ariſto. ſimilit̄ faciet ad ignotos ꝛ notos cōſuetos ꝛ

Quarto inconſuetos. ¶ Deinde etiā arguit̄ ꝙ ipſa nō contineat̄ ꝑtialit̄ ſub liberalitate ꝛ ꝑtialiter ſub temperantia ꝛ ꝑtialiter ſub magnanimitate: qꝛ tunc ipſa non eſſet vna v̄tus: cui' oppoſitum vult euſtratius dicens: etem̄ vnā virtutem eſt dicere amicitiam: ſicut dicit ariſtoteles fortitudinem ꝛ temperantiam et moralium virtutum vnamquanq̄.

¶ Notandū eſt ſicut dictum fuit in alia queſtione ꝙ amor ꝛ odiū ſunt quedam paſſiones q̄ ſi in oī ambitu ſuo capiant̄ non ꝑtinēt ad vnā v̄tutem ſed ad plures. ſicut em̄ delectatio ꝛ triſticia cōīter cōſequūt̄ oēs alias paſſiones vt declarauit ari. ſcđo hui' ꝓpter qđ nō oēs delectationes ſunt eorūdē morum: ſed diuerſorū ſ̄m diuerſitatem paſſionū ad quas ſequunt̄. et propt̄ hoc non eſt vna v̄tus circa delectationes ſed diuerſe: circa delectationes em̄ tact' eſt temperantia: circa delectatiōes ꝛ triſticias cōſequētes affectiones pecunias eſt liberalitas circa delectatiōes ꝛ triſticias cōſeq̄ntes affectiōes ad honores eſt magnanimitas ꝛ ſic de aliꝭ. Ita oportet intelligere ꝙ amor ꝛ odiū ſi cōmuniſſime capiant̄ extendūt ſe ad oēs paſſiones vel formalit̄ vel antecedent̄ vel cōſequent̄ vl̄ aliquomō concomitāt̄. amor em̄ ꝛ odiū non minus ſe habēt generalit̄ ꝙ̄ delectatio ꝛ triſticia. cū oē delectabile ſit inductiuū amoris ipſius ꝛ triſtabile odiꝭ ꝓpter qđ circa amorem delectabiliū ſ̄m tactū non eſt alia virtus ꝙ̄ temperātia: ꝛ circa amorē honoꝝ magnanimitas ꝛ circa amorē pecuniarū liberalitas ꝛ ſic de aliꝭ. Sꝫ ſi amor accipiat̄ ſpecialit̄ pro affectione non ad pecunias nō ad honores non ad delectationes nō ad alia quecūq̄ ſub illa ratione ſub q̄ redūdant in nos vel in noſtros: ſed pro affectione ad alium vel ad alios ipſius vel ipſorū gratia. tūc erit paſſio ſpecialis circa quā proꝑe eſt virtus amicitie de qua tractat̄ in iſto octauo ꝑncipaliter vel illa virtus ꝙ̄ ꝓpter propriꝭ noīs defectum vocauit b in alia queſtione ꝙ igit̄ hec v̄tus b nō ſit aliqua ꝑdictarū virtutū. ꝓbat̄ ꝑ hoc ꝙ v̄tutes ille ſunt diuerſe q̄ ꝓprie ſunt circa paſſiones ſpeciales diuerſas ꝛ diuerſorū morū: ꝛ q̄ nō ſunt ↄtrarie nec ſe adinuicem naturalit̄ cōcomitātes vel ↄſeq̄ntes ſꝫ v̄tus b et v̄tus ꝑdicte ſunt hmōi: igit̄. ꝛc. maior eſt manifeſta: qꝛ nō apparet ꝙ circa diuerſas paſſi-

Circa diuerſas

ones ſit eadē virtus/ niſi qꝛ vel ille paſſiones ſunt ↄtrarie ſicut fortitudo circa timores et audacias vl̄ qꝛ illarū paſſionū vna naturalit̄ ↄcomitat̄ aliā. vel conſequit̄ ſicut nos videm': cū ad magnā affectionē circa pecunias: ↄſequit̄ naturalr̄ delectatio i earū cumulatione ꝛ triſticia: in earū ↄſumptiōe: et timor de eaꝝ amiſſione. ꝛ liberalitas eadē virt' ex hīs eſt circa oēs dictas paſſiones. minor v̄o ꝑꝫ ſatis: qꝛ affectio quā habem' ad delectationes tact': circa quā ꝓprie eſt t̄pantia non eſt affectio quā habemus ad alium ipſius gr̄a/ nec iſte ſunt ↄtrarie: nec vna ↄſequit̄ naturalit̄ aliā: ꝛ idē ſilr̄ ꝑꝫ de affectione quā habem' ad honores: circa quā ꝓprie ē magnanimitas: ꝛ de affectiōe quā habem' ad nr̄as pecunias circa quā eſt liberalitas. ꝛ de affectiōe quā habem' ad bona aliena ſ̄m ꝙ ſunt nobis applicabilia circa quā ꝓprie eſt iuſticia ꝑticularis: de qua tractatū fuit in. v. libro. nulla em̄ iſtarū affectionū eſt affectio ad aliū ipſi' gr̄a: nec ad eā hꝫ ↄtrarietatē ↄcomitantiā vel naturalē ↄtingentiam: ideo ꝛc.

paſſiōes nō eſt eadē v̄t' niſi ſint cōtrarie vel vna naturalr̄ ſeq̄t alterum.

Sed magis videt̄ michi dubiū vtrū illa v̄tus b/ ſit eadē illi v̄tuti ꝙ̄ Ariſt. in. ꝗ. hui' vocauit amicitiā: cui' extrema vitia dicit eſſe placiditatē ꝛ diſcoliam. Et videt̄ ꝓbabile eſſe ꝙ ſit illi eadē. qđ ſic declarari pōt: amicus ille de quo determinatū eſt in quarto ethicoꝝ eſt circa delectationes ꝛ triſticias in colloquiꝭ ꝛ in ↄuictu factas: nō ꝙ virtuoſus illa virtute intēdat ꝑncipalit̄ delectari/ ſed ꝙ intendit alios delectare vt opꝫ: ꝛ hoc appet ſatis in. iiꝗ. huius vbi etiā appet ꝙ extremi habit' ſunt in delectādo oēs ꝛ oīa eoꝝ dicta ꝛ facta comprobādo: ꝛ i ↄtriſtādo oēs ꝛ ad oīa cōtrariando: ꝓpt̄ qđ appet v̄tutē illā eſſe circa delectationē quā habem': ꝛ operationē quā exercem' ad aliū vel ad alios: ipſius ꝛ ipſorum gr̄a. ſi em̄ alios delectare intēderem' nr̄i gr̄a. ſ. vt inde nobis aliqua vtilitas ꝓueniret/ tūc illud op' non eſſet vt ſic illi' virtutis/ ſed ſpectaret ad blāditionē vel adulationē vt dicit Ariſt. talis autē affectio ꝓut eſt cōīter ad oēs eſt multū leuis ꝛ remiſſa propter qđ ipſa ꝓprie non dr̄ amor vel amatio: ideo neq̄ ſ̄m eā vt ſic: eſt habit' qui ꝓp̄e vocat̄ amicitia ſed illa affectio crementū pōt accipe: vel ꝓpter cōnutritionē vl̄ ꝓpter ↄſanguinitatē vel ꝓpter expertam bonitatē ꝛ apparentē reamationē: aut aliquid hmōi: vt ipſa iam debeat vocari amor vel amatio: ꝛ qđ habitus circa eā ꝓprio nomīe vocet̄ amicitia hꝭ aūt ↄceſſis haberem' intentū: qm̄ intēſio vel remiſſio paſſionis ꝛ operationū: circa quas eſt virtus ad quos opꝫ: ꝛ qñ: ꝛ quō. non diuerſificat ſubſtātiā virtutis. v̄bi gr̄a: eadē virtute fortitudīs oportet aliqñ et ad aliquos vti audacia leui et remiſſa: ad aliquos aūt aliqñ fortiori: igit̄ virtus q̄ eſt circa affectionē leuē quā habem' ad oēs: de qua dictū eſt in. iiꝗ. libro. ꝛ v̄tus circa affectionē fortiorē quā habem' ad parētes vel ad ↄnutritos aut illos quos expti ſum' eē bonos q̄ vt ſic vocat̄ amicitia: de qua hic tractat̄: nō ſunt diuerſe v̄tutes ſ̄m ſubſtātiam. Itē poſſumus idē declarari per ꝓceſſus doctorum appet em̄ per Ariſto. in. viiꝗ. hui': ꝙ a natura videt̄ oriri amicitia iter pr̄em et filiū. Deinde etiā inter illos q̄ ſunt vni' gentis: lꝫ illa ſit leuior. tandē etiā inter hoīes oīno cōīter adinuicē orit̄ naturalr̄ affectio quedā ꝙ̄uis leuiſſima. ſ̄m quā quilibet naturalit̄ inclinat̄ ad delectandū vel dirigendū ꝛ amandū vnūquēq̄ etiā quantūcūq̄ ignotū. dum tñ hoc poſſit fieri faciliter ſine labore dāno vel expēſis. de quo Ariſt. dat exēplū: dicens. videbit aūt vtiq̄ aliquis ꝛ i erroꝛib' vt familiare oīs homo hoī amicū

Item etiā vult tulli⁹ in libro de officijs allegās a platone q̄ non nobis ſolū nati ſumus. ſed hoīes hoīm ꝗ̄ſa geniti ſunt vt ipſi inter ſe alijs aliꝗ̄ ꝓdeſſe poſſint: ꝓpter qđ in libro de amicitia dicit amicitiā inter hoīes exortā eſſe a natura.i.ab hoībus ineſſe quādā affectionē ꝛ beniuolentiā.ſꝫ leuēꝫ cū aūt ad illā affectionē ſeu ad illū ꝓmū motū ai ꝛ amoris ad dicta fuerit datio ꝛ acceptio bñficioꝝ:ꝛ ꝓſpectio ſtudioꝝ: adiūcta ꝯſuetudine mirabilr̄ vt dicit exardeſcit beniuolētie magnitudo q̄ iā amicitia vocabit̄. Ex his aūt manifeſtū eſt: q̄ illa leuis affectio ſm̄ quā inclinamur ad delectandū cōmunr̄es etiā extraneos vel ignotos: ꝛ illa magna ꝛ fortis affectio q̄ iā vocari dꝫ amor ſm̄ quā dicit̄ amicitia: nō differunt ſm̄ ſpeciē ſed ſm̄ intenſius ꝛ remiſſius ꝛ ſm̄ accidentales ꝛ extrinſequas differentias ſm̄ q̄ illa affectio magis aut min⁹ intēditur aut remittit̄. quo cōceſſo: redit idē ꝓpoſitū ſicut prius. Dicimus ğ: q̄ Ari. in quarto hui⁹ breuiter ꝛ ſuꝑficialiter determinauit de ꝟtute.b.l cōi ſm̄ q̄ indifferenter hꝫ eſſe circa affectionem ꝓdictam ꝛ paſſionē ſibi contrariā ſiue leuiorē ſiue fortiorem ꝓpter quod dicit illā virtutē ſilr̄ id eſt cōiter eſſe ad notos ꝛ ignotos: cōſuetos ꝛ incōſuetos veruntñ non vniformiter ad oēs: ſed ſingulis vt congruit non eñi ſilr̄ vt dicit cōuenit cōſuetos et extraneos curare: ſed q̄ꝛ illa virtus ſꝫ dictamē rationis habere dꝫ multiplicatiores actus ꝛ excellētiores ad notos ꝛ in ꝟtute expertos q̄ iam amici vocant̄ ꝛ reſpectu quoꝝ oꝫ vti illa affectione intenſe ꝗ̄ ad extraneos: ideo tractatū de illa virtute.b reſumpſit i octauo hui⁹ ſm̄ q̄ ipſa ꝯtracte ꝯſiderata vocat̄ amicitia: ſcꝫ i ordine ad illos ad quos decet vti tali affectione itenſe ꝛ ad quos eſſe debēt illius ꝟtutꝫ opationes optie ꝛ nobiliſſime Si ſic ğ diceremꝰ. rñdendū erit ad rationes in oppoſitum

Ad rōes ante oppoſituꝫ.

Ad primā qñ arguit̄ q̄ virt⁹

amicitie nō ſit diſtincta a iuſticia ꝓpter hoc q̄ circa eadē ꝛ in eiſdē eſt amicitia ꝛ iuſticia. dicendū eſt q̄ iuſticia ꝛ amicitia ſunt bñ in eiſdē: q̄ꝛ in oībus decenter viuentib⁹ ꝛ cōicantib⁹ ſunt etiā circa eadem obiecta malicia remota q̄ꝛ circa queccūq̄ꝫ bona pōt alteri ipendere vel alter ab altero recipere vel ſalit̄ circa plurima coꝝ: ſꝫ cū ipe ſint circa diuerſa obiecta ꝓpꝑa ꝛ formalia diſtincta ꝛ ſpecificatiua ꝟtutū: q̄ꝛ ſunt circa paſſiones diuerſas ꝛ diuerſoꝝ moꝝ ſicut dictū fuit Ad aliam ſatis dictū

ad ſcōas fuit in.v.q̄ſtione q̄nti lib. vt ibi poterit appere q̄ amicitia (ſicut ꝛ alie ꝟtutes) in legali iuſticia ꝯtinetur. ſꝫ nō in iuſticia pticulari: ſicut nec alie ꝟtutes ſpeciales. Auctoritas ꝟo euſtracij nō dꝫ exponi de iuſticia pticulari: ſꝫ de legali. amicitia eñ ſꝫ q̄ amicitia nō equat inter dānū ꝛ lucrū: ſꝫ equat.i. quaſi identificat volūtates amicoꝝ. Ad aliā q̄ ar-

ad rationes q̄ ſuadēt amicitiā non diſtingui a liberalitate. guit q̄ nō ſit diſtincta a liberalitate dicendū eſt q̄ nullū eſt incōueniens plures ꝟtutes ſimul cōcurrere ad eūdē actū extrinſecū poſſibile eñ eſt q̄ obiectū cū ci:cūſtantijs eſt innatū inferre plures paſſiones ꝑ diuerſas ꝟtutes modificabiles quaꝝ paſſionū quelꝫ ſi nō eſſet regulata ꝟtute eſſet innata opus deprauare ſi igr̄ virtuoſus operur bñ ꝓpter vtriuſq̄ꝫ paſſionis moderationē nos diceremus illud eſſe factū ſm̄ vtrāq̄ꝫ virtutē. Dicā igit̄ q̄ bñficare in pecunijs pōt eſſe ſm̄ liberalitatē inquantū ꝑ eā modificata eſt affectio circa pecunias: ꝛ per idē pꝫ ſolutio ad aliā ꝛ pōt eſſe ſm̄ amicitiā inquātū regulatā eſt affectio circa pſonā. Alia rō q̄ probat q̄ nō ſit diſtincta ab alia ꝟtute que in ſcdo huius vocauit Ari. amicitiā eſt ꝓ nobis. Ad aliā ſolutū fuit i ꝓncipio q̄ſtionis: ipa eñ ꝓcedit vijs ſuis. Oēs etiā alie ꝓcedunt vijs ſuis. niſi illa q̄ arguit q̄ ipa amicitia ſit diſtincta ab illa ꝟtute quā Ari. vocauit amicitiā in ſcdo hui⁹. ad quā rñdendū eſt ꝛ ꝓmomō ad hoc qđ dicit Ari. illā ꝟtutem ſilr̄ facere ad notos ꝛ ignotos. dicendū eſt q̄ nō dꝫ exponi ſilr̄.i. vniformiter ſꝫ ſilr̄.i. cōiter. ꝛ hoc appet ꝑ lřam ſeq̄ntē: q̄ꝛ lꝫ eñ opet̄ ad oēs notos ꝛ ignotos: tñ hoc eſt vt dicit Ari. ad illos aliter ꝛ ad illos ſm̄ q̄ ſingulis cōgruit: nō eñ conuenit aſſuetos ꝛ extraneos ſilr̄ curare. Sꝫ de hoc quod dicit ari. illā ꝟtutem differre ab amicitia: q̄ꝛ ſine paſſione eſt ꝛ ſine eo qđ eſt diligere: ꝑ quod ecōtra inuit amicitiā eſſe cū paſſione ꝛ cū eo quod eſt diligere: debem⁹ conſiderare ꝛ ad eius dictū ꝯcordare. dicit eñ in octauo eius ꝯtrariū vt videt̄: vbi dicit q̄ veri amici readamāt cū electione ꝛ bona volunt ate illis ipoꝝ gr̄a: non ſm̄ paſſionē: ſed ſm̄ electionem. Debemus ergo hec oīa ſic exponere q̄ vera amicitia que eſt virtus operatur principaliter ſm̄ electionē ſeq̄ntē iudiciū rationis: ad qđ ipa ꝯñter aſſumit ſibi paſſionē vt oꝫ vitiū aūt oppoſitū ꝟtuti amicitie ſm̄ exceſſuꝫ opatur ſm̄ paſſionē ſine regula rationis ꝟtus ergo amicitie nō opatur oīno ſine paſſiōe. imo paſſionē amoris aſſumit ꝛ fortē ꝛ intēſaꝫ. ſꝫ tñ ſp ſub dictamine rōis. Illa aūt ꝟtus de q̄ determinat̄ in q̄rto libro ſilr̄ non operat̄ oīno ſine paſſiōe: q̄ñ oēs ꝟtutes morales ſunt ꝛ circa paſſiones. ꝛ circa opatiōes. Alit̄ nulla eēt difficultas ex pte appetit⁹: ſed ſolū ex pte intellect⁹ ꝛ ſic cū prudentia nō indigerem⁹ virtute morali volebat igit̄ Ari. dicere: q̄ illa virtus nō dr̄ amicitia ad ignotos vel extraneos: ſꝫ ſic differt ab amicitia eo q̄ ipſa ad illos eſt ſine paſſione.i. intenſa paſſione opatur eñ ad illos ꝑ quādam leuem affectionēꝫ. ſicut dictū fuit. ſed Ari. reputans modicū q̄ſi pro nihilo ad modū compatiue locutionis dixit ſine paſſione.i. quaſi ſine dixit etiā ſine eo qđ eſt diligere: quia talis affectio non aſſumit ſibi nomen dilectionis vel amoris: donec receperit magnitudinē intēſionis. ideo bñ dixit ari. q̄ illa ꝟtus vt ad tales ignotos vel nō aſſuetos opat̄ aſſimilat̄ amicitie: ſic q̄ opātē ſm̄ illam vocam⁹ q̄ſi moderatū amicū diligere aſſumentē nō eſt tamē opinādum q̄ Ariſto. illam ꝟtutem negaret eſſe amicitiā inq̄ntū opat̄ ad bonos viros ſe mutuo readamantes et hoc ſcientes. ꝛc.

Q Verit̄ quarto. vtrū a

micitia bene diuiditur in amicitiam propter bonū. id eſt ꝓpter honeſtum ꝛ amicitiam propter delectabile ꝛ amicitiam propter vtile. Arguitur q̄ non: q̄ꝛ membra coincidunt. nihil enim honeſtum eſt quod non ſit delectabile ꝛ vtile ꝛ econuerſo: ſicut ſatis argutum fuit in octaua queſtione ſecundi libri. ꝛ Ariſto. etiam in octauo huius oſtendit: quod vera amicitia copulat i ſe omnia hec ſcꝫ honeſtatē / delectationē / ꝛ vtilitatē. ¶ Itē Ari. dicit ſolā amicitiaꝫ q̄ eſt ꝓpter honeſtū eſſe per ſe amicitiā. alias aūt ſolū ꝑ accidens. ſed non videt̄ quod amicitia ꝑ accidens diuidat̄ ſufficiēter in duas. q̄ꝛ infinita ſunt accidentia vt dicitur ſecundo phyſicoꝝ

et quia ea que ſunt per accidens non cadunt ſub
arte vel ſcientia: vt pꝫ ſexto metaphyſice. ergo ſaltē
iſta diuiſio non eſt artificialis vel ſcientifica. Itē
pater amat filiū naturalr̄: et tn̄ poſſibile eſt: ꝙ nec
propter honeſtū bonū: vt ſi filius ſit prauus: nec
propter vtile qꝛ filius ſepe dānificat pꝛēm et nullū
bonū affert illi nec ꝓpter delectabile: qꝛ pluries i
fert patri triſticiā ꝙ̄ delectationē. cū ſepe agat pre
ter et contra volūtatē patris. ¶ Itē connutriti a
mant ſeinuicē: et etiā qn̄ fuerint ſepati: et nō ꝓpter
honeſtū: qꝛ poſſibile eſt neutrū eſſe bonū: nec pro-
pter vtile vel delectabile: qꝛ tūc ipſis ſeparatis ceſ
ſaret amicitia: quod eſt fl'm: et pꝫ ꝯn̄a qꝛ poſt ſepa
tionē non ꝯferunt ſibi̇̄nuicē vtilitatē: nec delecta
tionē quib⁹: tn̄ ceſſantib⁹ ceſſant ille amicitie vt di
cit ari. Itē doctores cōiter ſolent diſtiguere amo
res ꝯcupiſcentie ꝯtra amorē amicitie. ꝓpter quod
amicitia nō videt̄ debere attribui amori ꝯcupiſcē
tie. ſꝫ circa delectabile et vtile eſt amor concupiſcē
tie. ergo circa delectabile vł vtile nō dꝫ poni amicitia
ſꝫ ſolū ꝯcupiſcentia ¶ Itē illa nō ſpecificant ami
citiā q̄ ita conueniūt inaīatis ſicut aīatis cū dicat
Ari. ꝙ ad inaīata non eſt amicitia: ſed inaīate res
ſunt ita nobis vtiles et delectabiles ſicut aīate. ergo
delectabile et vtile non ſpecificant amicitiam.

Oppoſitū ſepe ponit Ari. in

hoc octauo. Et arḡ. ratione qꝛ amicitie diſtingui de
bent ſm̄ diſtinctionē amabiliū. cū aūt amabile ſit
niſi bonū vel apparens bonū et nihil appet bonū
niſi appeat honeſtū vł vtile vel delectabile ſeq̄tur
ꝙ amabile in hec tria diuiditur et ꝑ ꝯn̄s amicitia
in dicta tres amicitias. Primo oꝫ videre q̄d noīe
amicitie iportatur deſcribendo eaꝫ ꝑ ſuū genus et
ſuas differētias poſſumus ergo dicere ꝙ genus
differen- amicitie eſt amor vel dilectio large ſumpta. Nam
tia inter amor in plus eſt ꝙ̄ amicitia qꝛ amor ſe extēdit ad
amoreꝫ et inaīata. amam⁹ eñ panē et vinū: amicitia aūt pro
amicitiā prie non eſt ad inaīata: qm̄ amicitia beniuolentiā
exigit. eo aūt ꝓprie non volo bonū vino ſi tn̄ vo
lo ſeruare: hoc eſt vt ipſꝫ habeā et bibā. ¶ Itē etiā
amicitia requirit readamationē: non eñ aliquos
dicim⁹ amicos niſi ſit amor mutuus ad vtrūq3: et
adhuc vltra amicitia requirit: quod amatio et rea
damatio nulliū lateat adamantiū aliter nō trāſcē-
deret gradū beniuolentie. poſſibile eſt eñ illos ad
inuicē eſſe beniuolos q̄ ſe non viderunt. ſed tales
non dicim⁹ amicos donec ꝯueniendo ſit vtriq3 ex
pertū ꝙ ametur. hec aūt oīa probari non pn̄t niſi
per cōem vſum loquentiū vel doctoꝝ. noīa eñ ſi-
gnificant ad placitū: ꝓpter quod oꝫ p̄cognocere
quidemi q̄d eſt quod ꝑ nomē dꝛ. dicemus ergo ꝙ amicitia eſt
citia. amor beniuolus mutu⁹ manifeſtus Ita tn̄ intelli
gendo: ꝙ amor capiat̄ pro habitu ſi amicitia intel
notabile ligatur ꝓ hītu et pro paſſione ſi ꝓ paſſione. Scd̄o
ſciēdū eſt ꝓut ſufficiēter fuit declaratū in. xi. que
ſtione. ij. libri. ꝙ ſimpliciter loq̄ndo nihil eſt vtile
vel delectabile quod nō ſit honeſtū: nec aliq̄d eſt
honeſtū quod nō ſit delectabile et vtile. non eſt eñ
diuiſio boni in tria bona diuerſa realiter. ſꝫ eſt di-
uiſio eiuſdē boni ſeu amabilis in tres diuerſas ra
tiones bonitatis ſeu amabilitatis. propter quod
etiā diceremꝰ ꝙ ſimpl'r loquendo amicitia non di
uiditur in amicitiā propter honeſtū propter vtile
et propter delectabile tanꝙ̄ in tres diuerſas ami-
citias: ſꝫ eſt diuiſio vere amicitie in tres rationes

ſibi attributas. amici eñ veri p̄mitus intendunt
honeſtatem: conſequenter aūt delectationeꝫ et vti
litatem. et hoc ſatis expreſſit Ari. in octauo huius
qui ſolā amicitiā propter honeſtū vocauit ſimpli
citer et ꝑ ſe amicitiam. quā delectauit ſimul conti
nere honeſtatem delectationē et vtilitatē. ¶ Sed Diuiſio
tamen ſicut dictū fuit in ſcd̄o libro queſtione vn- boni ſm̄
decima bonū ſeu eligibile et ꝑ conſequens amabi vulgares
le diuiſione vulgari diuiditur in honeſtū delecta-
bile et vtile tanꝙ̄ in tria bona diuerſa: qꝛ vulg⁹ ho
neſtū vocat virtutes et opa virtutū et honores pro
ut impenduntur in ſignū virtutis. delectabile au
tem vocat id ſolū quod eſt ſenſualiter delectabile
ſicut ſunt cibi et potus et venerei actus et ludi. et ta
lia. vtile aūt vocat pecunias et alia exꝉiora bona
que non ſm̄ ſe delectant ſenſum: ſed quia valent
ad ea adipiſcenda que ſm̄ ſe delectant: et iſto mo-
do etiā amicitia non ſimpl'r et ſm̄ rei veritatē: ſed
ſm̄ vulgarem acceptionē plus intendentē ad vul
gareꝫ acceptionē ꝙ̄ ad rationeꝫ diuidit̄ in dictas
tres amicitias tanꝙ̄ realiter diuerſas ¶ Q; igi Sufficiē
tur amicitia ſm̄ vulgarem acceptionem bene ſic tia diui-
diuidatur delectari pōt ꝑ hoc ꝙ nomen amicitie: ſionis a-
de qualꝫ p̄dictarum dꝛ: et de nulla alia quod ꝓba micitie
tur. primo ꝙ de nulla: qꝛ ipoſſibile eſt amicitia eſſe ſꝫ vulga
circa aliquid niſi ſm̄ ꝙ hꝫ rationem amabilis. ni rem acce
chil aūt hꝫ rationem amabilis niſi ſm̄ ꝙ hꝫ ratio ptionem
nem boni vel apparentis boni. bonū aūt nichil dꝛ
niſi ſm̄ ꝙ ei ꝯuenit ratio honeſti vel delectabilis
vel vtilis. nec aliquid appet bonū niſi ſm̄ ꝙ appa
ret ei aliqua iſtaꝝ rationū ꝯuenire. ergo oēm amici-
tiam ad rem amatā neceſſarie eſt eſſe propter ho-
neſtatem apparentem vel exiſtentē vel propter de
lectationem appentem vel exn̄tem: vel ꝓpter vti
litatem appentē vel exn̄teꝫ vel propter plura iſto
rum ſimul. Q; aūt de qualibet iſtarꝫ dicat̄ ami
citia ſm̄ vulgarē acceptionem manifeſtū eſt quos
eñ p̄mum videm⁹ conuiuere ex affectu et coadiu
uare ſeinuicē in ſuis opationibus illos vocamus
amicos ſm̄ cōem vulgi locutionē ſed ſic ꝯuiuunt
aliq̄n viri ſtudioſi in ſuinuicē virtutib⁹ et virtutū
opationibus cōgaudentes. ſic ꝯuiuūt amaſius et
amaſia ſeinuicē delectātes. ſic etiā ꝯuiuunt ꝯmer
catores vel connauigatores vt maiora lucra re-
portent et ſic appet ſatis p̄ma concluſio. ¶ Dein- ꝙ diuiſio
de ſcd̄o poteſt ꝓbari: ꝙ amicitia ſimpl'r dicta ſm̄ ſꝫ verita
rei veritatē diuiditur in dictas tres amicitias: qꝛ tem ſit a-
amicitia ꝓpter delectabile et amicitia propter vti nalogi.
le non ſunt ſimpl'r et ſm̄ veritatem dicende amici
tie: quod probat̄ p̄mo: qꝛ amicitia ſimpl'r non eſt
niſi amabilis ſimpl'r. ſed delectabilia et vtilia ſen-
ſualia. de q̄bus nunc loq̄mur non ſunt ſimpliciter
amabilia: niſi hoc ſit honeſti gr̄a: ſcꝫ prout ordinā
tur in aliq̄d honeſtū. ergo et ē. maior videt̄ nota de ſe
minor probat̄: qꝛ nil videtur amabile ſimpl'r niſi
bonū ſimpl'r. talia aūt nō ſunt bona ſimpl'r niſi vt
ordinant̄ in opus honeſtū ſicut appuit in vndeci
ma queſtione ſcd̄i libri certe talia q̄ vulgus vocat
vtilia et delectabilia ſunt cauſe olm̄ viciorꝫ ſi eis
vtemur nō honeſti: ſed potiꝰ ipſoꝝ gr̄a. delectatio
nes eñ ducūt ad intēpantiā pecunie vero et hono-
res ad illibertatē et ſupbiā. ad ꝯtētionē et auariciā
et oīmodā iniuſticiā. ergo talia vt ab honeſto ſeparā
tur nō ſunt amabilia. dico aūt vt ab honeſto ſepa
rantur: qm̄ cibi pecunie et honores ſimpl'r et vere
amabiles ſunt hoc eñ ſimpliciter et vere eſt amabi

le quod viri ſtudioſi amant viri aūt ſtudioſi amāt
cibos ⁊ potus/pecunias ⁊ honores: eo ꝙ talia pro
ſunt eis ad opationes ꝟtuoſas. ğ talia vere ⁊ ſim
pliciter loquēdo ſunt amabilia: ſed tñ illa nō ſunt
eomodo amabilia ſimplr ⁊ vere loquēdo quō nō
amanť a ſtudioſis: ipā aūt a ſtudioſis non amanť
ſui gr̃a: ſed vt ordinanť ad honeſtū. ergo ſimplr ⁊
vere loquendo ipā ſic ⁊ non aliter dicenda ſunt a
mabilia. ſcđo eadē cōmemoratio aliomodo pro-
batur ſic: habit⁹ ſortitur ſpeciem ⁊ naturā ab obie
cto p ſe. non ab obiecto p accidens ſed ad obiectū
p ſe taliū amicitiaꝝ non eſt vera ⁊ ſimplr dicta a-
micitia ꝓbatio: q2 obiectū p ſe non eſt pſona ama
ta. ſed ſunt vtilitas ⁊ delectatio quas impendit a
manti ad eas aūt non eſt ſimplr ⁊ vere dicta ami-
citia: q2 ipā non eſt ad inanimata neqꝫ ad ea que
nō readamāt: ſꝫ dices ꝙ ita argueret de amicitia
propter honeſtū. obiectū eñ p ſe talis amicitie nō
eſt pſona amata. ſed ei⁹ virtutes q̄ nec ſunt aīate
nec readamāt. ğ concluderet ꝙ illa non eſſet vere
dicta amicitia quod eſt falſuꝫ. Ad hoc dicendū eſt
ꝙ virtutes dr̄ hoi habenti eas ineſſe ſm ſeipm̄.
pro tanto: q2 in hois ptāte eſt fieri virtuoſuꝫ ⁊ ma
nere virtuoſum: ſic ꝙ ab eo virtus auferri nō po
teſt ipō inuito: ſic aūt non conuenit hoi ſm ſeipm̄
ꝙ ſit alteri vtilis vel delectabilis. Non eñ eſt in
poteſtate ſua ꝙ ſit iuuenis ⁊ pulcher: nec eſt in po
teſtate ſua ꝙ ſit diues aut potens alteri⁹ negocia
ꝓcurare. imo nec vita alteri⁹ eſt in ſua poteſtate.
qua remota nec āplius erit ſibi vtilis nec delecta
bilis. pꝫ ergo ꝙ amicitia ꝓpter vtile vel delecta-
bile non eſt ſm ſe ad pſonā amatā. imo p accidēs
pure: ſꝫ amicitia ꝓpter honeſtū eſt ad pſonaꝫ ſm
ſeipām: q2 eius gr̃a quod ꝯuenit hoi ſm ſeipm̄. vl
poteſt dici ꝙ p̄mū honeſtū non eſt virt⁹ nec opus
virtutis. imo ipā pſona. quod ſic videri poteſt. hō
ptātem hꝫ opandi bene ⁊ opandi male ⁊ per ſeipꝫ
ratione libertatꝫ proprie determinat ſe ad bn̄ vel
male. ex ipā aūt determinatione ad op⁹ bonū ho
mo dr̄ bonus ⁊ honeſt⁹ p̄mitus ⁊ ex ipā determi-
natione ad malū dr̄ p̄mitus inhoneſtus ⁊ malus:
propter quod opus non p̄us dr̄ honeſtū q̄ꝫ hō: ſꝫ
homo potius ⁊ p̄us naturalr: inquantū eſt cā libe
re opus eliciēs ꝓpter quod amicitia ꝓpter hone
ſtum eſt p ſe ⁊ p̄momō ad pſonam ⁊ ad aliā ipius
gr̃a. Tertio eadē concluſio ꝓbať ſic. amicitia ꝟa
dꝫ eſſe ad amicū gr̃a ipius cū virtutes ⁊ habitus
debēt ſpecificari a fine. ſꝫ amicitia ꝓpter vtile vel
delectabile nō eſt ad amicū ipius gr̃a: ideo ⁊c. Itē
quē amo ꝓpter hoc ꝙ eſt mihi delectabilis vel vti
lis non aliter amo quā canē vel equū vel domum
vel pratū. ad hec aūt non eſt amicitia ſimplr ⁊ ve
re dicta: iō ⁊c. Itē vera ⁊ ſimplr dicta amicitia nō
poteſt eſſe ſine ꝟtute. vt dicit Ari. in p̄ncipio hui⁹
viij. Et tulli⁹ in libro de amicitia. hoc p̄mū ſenſio
amicitiā niſi in bonis eſſe nō poſſe: ſꝫ tales amici
tie pñt eſſe ſine ꝟtute: q2 pñt eſſe inť prauos: iō ⁊c.
Hec concluſio confirmať auctoritatib⁹ tullij dicē
tis i libro de amicitia. Nō ğ erūt hoies delicijs af
fluentes audiendi ſi qñ de amicitia quam nec vſu
nec ratione hñt cognitā diſputabunt. hec nimiruꝫ
eſt vita tyrānoꝝ. in qua nulla fides nulla caritas/
nulla ſtabiľ poteſt eſſe fiducia. oīa ſp ſuſpecta. nul
lus loc⁹ amicitie. qs eñ aut eū diligat quē metuat
a ut eū a quo ſe metui putet colunť aūt ſimulatio-
ne dūtaxat ad ipō. Ad vero quēadmodū horum
quos dixi mores vero amico parare nō potuerūt
ſic multoꝝ opes impotentiū excludūt amicitias
fideles. non eñ ipā ſolū fortuna ceca eſt: ſed eos
etiā plerumqꝫ cecos efficit: quos amplexa eſt: ꝙ ſi
tales (vt fit) plerumqꝫ ceciderint: tūc intelligitur
quam fuerint inopes amicoꝝ. Seneca etiam epi-
ſtola immerito: ad lucillium. dicit qui ſe ſpectat ⁊ Seneca.
propter hoc ad amicitiam venit male cogitat qui
vtilitatis cauſa aſſumptus fuerit tandiu place-
bit q̄ꝫdiu vtilis fuerit hac de re florentes amicoꝝ
turba circundat: circa diuerſos ſollicitudo eſt:
et inde amici fugiunt. vbi probantur. ex quo vlti-
mo verbo rō capi pōt potiſſima nā eñ diues ⁊ ex-
altat⁹ ꝓbabis q̄ te diligat: ſꝫ cū ceciderís ⁊ oppreſ
ſus fueris i fortunijs: tūc videbis qs tecū remane
at: qs vt reſurgas in toto corde laboret. amici aūt
propť vtile propriū eſt vt tibi diuiti aſſideat ⁊ te op
preſſum miſeri relinquat: hec ergo nulla eſt amici
tia. ¶ Tertio dicendū eſt ꝙ ꝟa amicitia bene diui Reſolu-
ditur in amicitiā propter honeſtū/ ⁊ amicitiam pro tio.
pter vtile/ et amicitiā propter delectabile: non diui
ſione totius vniuerſalis in ſuas ptes ſubiectiuas
ſed diuiſione nois in diuerſas rōnes ſibi attribu-
tas. et hoc non eſt aliud dictu: niſi ꝙ oīs amicitia
vera eſt amicitia propť honeſtū: ⁊ eſt amicitia pro
pter vtile: ⁊ eſt amicitia propter delectabile. probo
ꝙ vera amicitia ſit propter honeſtū: q2 vera amici
tia eſt veri amabilis: ⁊ propter illud qđ ipꝫ eſt vere
amabile. ſꝫ vere amicabile nō eſt niſi vere bonū ⁊ ea
rōne qua vere bonū: ſꝫ nihil eſt vere bonū niſi hone
ſtū: nec eſt vere bonū niſi ea rōne qua honeſtū ſic
intelligēdo ꝙ nihil pōt eſſe bonū remota honeſta-
te quecūqꝫ alia ratio ſibi poſſit attribui: illud ſatis
apparuit p̄us in. ij. libro. Qđ etiā Sene. pfecte decla
rat epl̄a ſubinde. vbi dicit ſummū bonū eſt qđ ho-
neſtū eſt: ⁊ qđ magis mireris, vnū bonū eſt qđ ho
neſtū: cetera falſa ⁊ adulterina bona ſunt ⁊c. Et ad-
huc magis epl̄a ſi inicitias. vbi dr̄: vnū ei eſt bonū
qđ honeſtū nihil i his iuentes ꝟt: nihil certi q̄cūqꝫ
fame placet. ⁊ hui⁹ probationē ipē proſequiť in di-
ctis epl̄is valde pulchre. ſequiť ergo ꝙ oīs ꝟa ami
citia eſt amicitia honeſti et propť bonū. Item oīs
amicitia eſt propter honeſtū vel ꝑ vtile: vel propť
delectabile: cū nulla ſit alia rō amabilitatis. ſꝫ nul
la eſt ꝟa amicitia propter vtile vel propter delecta-
bile prout ipē diſtiguit i re ab honeſto: ſicut proba
tū ē: ğ oīs ꝟa amicitia ē propť honeſtū. Deide pro-
bo: ꝙ oīs aīcitia ꝟa ſit propť vtile ⁊ propť delectabi
le: q2 oīs ꝟa amicitia ē propť honeſtū vt dictū ē ſꝫ oē
honeſtū ē ꝟe vtile ⁊ ꝟe delectabile. ⁊ nihil aliđ vt de
terminatū fuit i ſcđo libro ğ ⁊c. Itē q̄ p̄ncipaliter i
tendit aliquē fineꝫ ipē conſequiť ⁊ acceſſorie debet
intendere q̄cq̄d boni p ſe conſequitur ad illū fine
ſed vera amicitia intendit honeſtum p̄mo ⁊ princi
paliter cum intendat honeſtū ex eo ꝙ honeſtum. ⁊
ad honeſtum p ſe conſequiť vtilitas plurima ⁊ de
lectatio pfecta. ergo vera amicitia ſaltē conſequi-
tur ⁊ acceſſorie intendit delectationē ⁊ vtilitatem
Itē verus amicus deſiderat amicū honeſte dele-
ctare ⁊ bñficiare quod non pōt facere niſi ille bene
ficiū ⁊ delectationē recipiat ab ipō. ergo ver⁹ ami
cus vult amicū delectari ab ipō ⁊ beneficiari. ſed
verus amicus ſic ſe dꝫ habere ad amicū: quō vel
let amicū ſe habere ad ipſum. ergo amicum debet
velle delectari ⁊ beneficiari ab amico. hoc autem
intendere delectabile ⁊ vtile. Et hoc confirmatur

ſic amicus verus vult amico bona maxime ⁊ honeſtiſſima ptinentia ad amicitiã. ĩõ amicus nõ ſolũ vult exercere opa ꝑncipalia amicitie q̃ ſunt beneficiare ⁊ delectare amicũ: ſed etiã vult amicum ſuũ opa cõſilia exercere quod eſſe non põt niſi ipſe ab illo amico ſuo velit delectationes ⁊ bñficia recipere: hoc aũt ẽ amicitiã intẽdere delectabile ⁊ vtile. Et hoc notauit ariſto. in iſto octauo dicens: ꝙ amicoꝝ propter honeſtũ ⁊ eſt vtriqꝫ ſimplr bon⁹ ⁊ amico. boni eñ ⁊ ſimplr ⁊ adiuicẽ vtiles: ſimplr aũt ⁊ delectabiles. boni etiam ⁊ ſimplr delectabiles ⁊ adinuicẽ vnicuiqꝫ eñ ſm delectationeʒ ſunt pꝛopꝛie actiones ⁊ tales bonoꝛuʒ aũt tales ſm ꝙ

[correſpõſum.] ſunt ſimiles. ¶ Et ex his inferendũ eſt vltimo ꝙ amicitia propter honeſtũ eſt amicitia pfecta ⁊ maxima: qꝛ illa amicitia eſt pfecta ⁊ maxima q̃ eſt boni ⁊ amabilis ſm omnẽ rationẽ bonitatis ⁊ amabilitatis: ſic aũt eſt de amicitia propter honeſtũ que eſt iter bonos: probatio qꝛ nihil põt habere rationem amabilis niſi qꝛ eſt bonũ ſimplr vel bonum amãti: ⁊ iterũ niſi qꝛ honeſtũ vel vtile vel delectabile. ſed hec oĩa repertunẽ in amicitia propter honeſtũ que eſt bonoꝝ ⁊ in virtute pfectoꝝ. viri eñ virtuoſi ſunt ſimplr boni ⁊ ſunt adinuicem boni ⁊ vtiles: qꝛ pfecti in virtute eſt non ſolũ bene opari ad ſeipſm. ſed etiã ad aliũ ⁊ ſpecialiter ad amicum Iterũ virtuoſi ſunt ſimplr delectabiles: qꝛ ſm rationẽ bene oꝛdinatã. ſunt etiã adinuicẽ delectabiles: qꝛ vnicuiqꝫ ſunt delectabiles ꝓpꝛie actiones ⁊ etiã ꝯſimiles. virtuoſi aũt ꝯſimiles hñt opationes: ⁊ hoc totũ expreſſit Ari. ĩ auctoꝛitate ꝑdicta [Ad rões]

¶ Tunc reſpondendũ eſt ad rationes. Ad ꝑmaʒ illa ꝓcedit via ſua. ſecunda etiam quantũ ad hoc concedi poteſt: ꝙ amicitia propter vtile ⁊ amicitia propter delectabile vt ab honeſto diſtinguunẽ ſunt amicitie ꝑ accidens: id eſt ſm quid ⁊ non ſimplr. tñ ſm acceptionem vulgi dicuntur ſimplr amicitie. ideo ſic ſolũ bene diuiditur amicitia in illas ⁊ eſt cõcedendũ ꝙ illa que totaliter dñr per accidẽs non cadũt ſub arte. ſed multa q̃ dñr aliqñ ſm qd propter aliquas conueniẽtias ad id quod dicitur ſimplr bene cadũt ſub arte. de talibus eñ oꝫ oſtẽdere in quo conueniunt cũ eo quod eſt ſimplr ⁊ in quo diſtiguũtur ne aliqñ quod dꝛ ſm quid accipiatur tãq̃ dictũ ſimplr. modo ille amicitie dñr amicitie ſm quid ꝓpter ſimilitudinẽ eaꝝ ad verã amicitiam quã ſimilitudinẽ ponit Ariſt. dicens q̃ aũt ꝓpter delectabile ſimilitudinẽ eius: ſcꝫ vere amicitie hꝫ ⁊ enim boni delectabiles adinuicem. Silr aũt ⁊ que ꝓpter vtile. ⁊ eñ tales adinuicem boni

[ad ſcðaʒ] ¶ Ad aliã poteſt dici ꝙ amoꝛ naturalis pr̃is ad filiũ eſt propter delectabile. Nã ſicut dꝛ nono huius ſentire qñ viuit delectabiliſſimũ eſt ſm ſeipſꝫ Natura eñ bonũ vita bonũ aũt ex ñs in ipſo ſentire delectabile. pater aũt quaſi viuit in filio. ſunt ei filii quaſi parentes. Unde in octauo huius dꝛ parentes q̃dem filios diligunt vt ſeipſos: qui eñ ex ipſis velut alteri ipſi inſeparati propter ꝙ ſequiẽ ꝙ ſentire filiũ viuere eſt naturaliter delectabile ipſi patri ⁊ ſup hoc fundatur amicitia pr̃is ad filium.

¶ Ad aliã poteſt dici. ꝙ etiã ꝯnutriti cõiter ſunt [ad tertiã] moꝛuʒ multũ. conſimiliũ ſumuntur eñ a conuerſantib⁹ moꝛes: vt dicit ſeneca tertio de ira q̃ autẽ ſunt moꝛũ conſimiliũ ſunt adinuicẽ delectabiles ⁊ qꝛ etiã connutriti multũ cõicant in ludis ſe inuicem delectãtes. propter quod iterũ ſup delectationem fundatur ipſoꝛum amicitia ⁊ concedo ꝙ ipſis ſeparatis remanere poteſt amicitia habitualis ſꝫ quam delectarẽt ſe adinuicẽ. Si iterũ conuenirẽt vel etiam aliqñ manet amicitia actualis ⁊ actu delectantur adinuicẽ ꝑ memoꝛiã vel ſpecie ꝗtũcũqꝫ ſint coꝛpoꝛaliter ſeparati: memoꝛantib⁹ eñ qualiter ludebant: qualiter conuiuebãt fit eis fantaſia quedã ſm quã delectantur: vt declarat Ari. ꝑmo rethoꝛice. [ad ꝗrtã] Ad aliã concedi poteſt: ꝙ amoꝛ concupiſcentie q̃ eſt propter vtile vel delectabile vt diſtincta ſunt ab honeſto: talis amoꝛ non eſt amicitia vera nec quod ſit amatur: amaẽ amoꝛe amicitie: ſꝫ ſi delectabile ⁊ vtile non ſint diſtincta ab honeſto. ⁊ ſic quod amam⁹ amoꝛe amicitie poſſumus etiã ⁊ debemus amare amoꝛe concupiſcentie. Verbi gratia ſi amamus deũ vel hoĩem propter ſeipſm ſiue propter ſuã pꝛopꝛiã bonitatẽ ꝑma intentione. ⁊ ſic amoꝛe amicitie nõ eſt incõueniens: imo ꝯſonũ rationi: etiã ſcðaria intẽtione amemus ipſm propter nos: quia ſcꝫ ipſe nobis eſt vtilis ⁊ delectabilis.

Sed ſtatim iuxta hec dubita

[Dubitatio.] ri põt contra ſcðam concluſionẽ ⁊ tertiã prius poſitas: qꝛ licet eundẽ quẽ amo propter honeſtũ debeã etiã amare ꝓpter delectabile ⁊ vtile: tñ nõ eodẽ actu amo ipſm ꝓpter honeſtũ ⁊ ꝓpter vtile: qꝛ iſti actus ſepari poſſunt ⁊ diuerſos actus cognoſcendi cõſequitur ꝓpter quod videẽ ꝙ licet ad idẽ amabile ſub diuerſa tñ ratione ſit amoꝛ amicitie ⁊ amoꝛ concupiſcentie: tñ alius eſt hic amoꝛ ⁊ ille ⁊ ita etiã ſi amamus amicũ propter honeſtum propter delectabile ⁊ ꝓpter vtile: videẽ ꝙ hoc non ſit eadẽ amicitia. ſed diuerſis: licet in eodem ſubiecto ⁊ ad idẽ amabile ſimul exiſtentib⁹ ſm tamen diuerſas rõnes amabilitatis: ꝓpter qð videẽ fuiſſe male dictũ: ꝙ amicitia vera bene diuidiẽ in amicitiaʒ propter honeſtum: ⁊ ĩ amicitiã ꝓpter vtile: ⁊ amicitiam ꝓpter delectabile non diuiſione totius vniuerſalis in partes ſubiectiuas: ſꝫ ſolũ eiuſdẽ noĩs in diuerſas rões ſibi attributas. [Rñſio.] ¶ Ad hoc breuiter põt reſponderi ꝙ ab eodẽ habitu non eſt inconueniens ꝓcedere diuerſos actus: verbi gratia ab habitu foꝛtitudinis aliqñ aggredi aliqñ expectare vel etiam fugere. virtus eñ ad nullũ talem actum ſm ſe acceptũ inclinat determinate: ſed circa ſuũ obiectũ pꝛopꝛiũ inclinat ſemꝑ ad inſeqñdũ iudicium rõnis: dicam ergo ꝙ habit⁹ vere amicitie ideʒ exiſtens inclinabit circa verũ amabile ad quemcũqꝫ actũ ratio dictauerit. ratio aũt dictat amare amicum ⁊ propter honeſtũ ⁊ propter delectabile et ꝓpter vtile ⁊ ad benefaciendũ amico ⁊ ad recipiẽduʒ beneficiũ ab eo. ideo ꝗuis iſti ſint diuerſi act⁹ tamen amicitia vera habitualis remanebit vna et eadeʒ. amicitia aũt propter vtile et amicitia ꝓpẽ delectabile que non ſunt ꝓpẽ honeſtũ: qꝛ inclinãt non ad rõneʒ. ſed ad imper⁹ paſſionũ ſunt diuerſe ꝓpẽ diuerſitatẽ paſſionũ. ꝗuis etiã ad idẽ amabile

¶ Ad vltimã rõnem dicendum eſt: ꝙ amicitia vera [Ad vltimam.] ⁊ ꝓpꝛie dicta non diſtinguiẽ ſpecifice penes differẽtias vtilis delectabilis ⁊ honeſtis adinuicẽ: ſꝫ amicitia vulgariter accepta bene diſtinguiẽ ſic. qa licet ipſa non ſit ad inanimata propter defectuʒ readmationis. tamen ad rationem amationis ipſa poteſt eſſe ad animata ſm rationem conuenienteʒ inanimatis: eo ꝙ vulgus ſepe maximam habet affectionem ad inanimata. Et ſic finitur queſtio.

QVinto queritur. Utrum inter ſolos bonos poſſibile ſit fieri amicitiā. ¶ Arguitur ꝙ ſic: fieri inter malos. qꝛ ſaluata deſcriptione ſaluatur deſcriptū ſed inter malos ſaluatur deſcriptio amicitie que dicta fuit in quarta queſtione. ſcilicet amoꝛ. beniuolus mutu⁹ manifeſt⁹: ſic em̄ quiuis nō ſint vtuoſi amant ſe ad inuicē pr̄ ꝛ fili⁹. vir ꝛ vxoꝛ. robin⁹ ꝛ marota ꝛ alij multi ꝯſanguinei cōnutriti. ꝯmilitātes ꝛ multi alij. ¶ Itē effect⁹ arguit cām ꝙ ꝑpꝛi effect⁹ amicitie ſūt delectabilr̄ ꝯuiuere bn̄ velle ꝛ bn̄facē ſibiīuicē ꝛ ſe ſibiīuicē ꝯdonare ꝛ talia. hec aūt oīa ꝯueniūt aliqñ nō vtuoſis. qꝛ accidit ſepe amaſiū ꝛ amaſiā ſic ſm̄ volūtates adiuicē tranſformari: ꝙ vtriqꝫ plus vellet oēm ſubire penā dāni vel ſenſus ꝙ̄ alti diſplicere. ſic etiā ſepe vidim⁹ conſanguineos connutritos ꝯmilitantes ꝛ alios huiuſmodi ſic adinuicē eē beniuolos ꝛ bn̄factiuos vt ſe morti ꝓinuicē vellēt exponere ꝯtra ſibi odioſos

Secūdo

¶ Itē in ꝑncipio huius. viij. dicit Ariſt. amicitiā eē ncc̄ariā iuuenib⁹ ad ipeccabile. ꝛ adoleſcētib⁹ ad bonas actiōes. ꝛ tn̄ tales nōdū ſunt vtuoſi dicit eē amicitiā nalr̄ īeē ad id qđ genuit genito nō ſolū in hoīb⁹: ſꝫ in volatilib⁹ ꝛ ꝑlimis alalib⁹. tale aūt non ſit ſolū īter bonos. ¶ Itē in iſto octauo dicit Ari. in eiſdē eē amicitiā ꝛ iuſtū ꝛ i oī cōicatiōe eē amicitiam et iuſtum. ſed inter bonum et malum eſt aliquando iuſtum ſiue exercetur opus iuſticie et non omnis communicatio eſt bonoꝛum ergo. ꝛc.

Tertio

Quarto

Oppoſitū dicit ari. ꝙ oib⁹ exñtibus amicis nō eſt op⁹ iuſtitia: hoc aūt nō eſſet verum niſi oporteret oēs amicos eē bonos qꝛ mal' aliqb⁹ exñtib⁹ ſp ad eos eſt op⁹ iuſticia. ¶ Itē dictū fuit verā amicitiā nullā eſſe niſi ꝑpter honeſtū. ſꝫ Ari. declarat amicos illa amicitia niſi bonos eſſe non poſſe: ergo opꝫ oēs vere amicos eſſe bonos. ¶ Et tulli⁹ in libro de amicitia dicit expſſe. hoc ꝑmū ſentio amicitiā niſi i bonis eſſe nō poſſe. qđ etiā ptꝫ ꝑ deſcriptionem amicitie quā aſſignat dicens eſt em̄ amicitia nihil aliud niſi diuinarū ꝛ humanarū reꝝ cuꝫ beniuolētia ꝛ caritate ſumma ꝯſenſio. tale aūt viro malo ꝯuenire nō pōt ¶ Itē oīs vtuoſ⁹ eſt bon⁹ ꝛ oēm amicū opꝫ eſſe vtuoſū: dicēte Ari. eſt eīm̄ ꝑ⁹ qdā amicitia vł cū vtute. Et Tulli⁹ hec ipa vtus ipaꝫ amicitiā genuit ꝛ ꝯtinet. nec ſine vtute amicitia ex vllo pacto pōt. Et idē Tulli⁹ in talib⁹ eā quā dudū tractabam⁹ ſtabilitas amicitie ꝯfirmari pōt cū hoīes beniuolētia ꝯiūcti ꝑmū cupiditatib⁹ his qb⁹ ceteri ſeruiūt. iꝑabūt deīde eqtate iuſticia: qa gaudebūt oīa q alter ꝓ altero ſuſcipiet: neqꝫ qcꝙ̄ vnꝙ̄ niſi honeſtū ꝛ rectū alt' ab altero poſtulabit. hec igr̄ ꝑma lex in amicitia ſanciat. vt neqꝫ rogem⁹ res turpes nec faciam⁹ rogati. Itaqꝫ in his ꝑnicioſ⁹ eſt erroꝛ q exiſtimant libidinū pctōꝝqꝫ aliorū patere i amicitia licētiā vtutū ei amicitia adiutrix. a natura data eſt nō vitioꝛum comes. vt cum ſolitaria non poſſet virtus ad ea que ſumma ſunt peruenire. cōiuncta ꝛ conſociata cum altero perueniret. que ſi quos inter ſocietas aut eſt aut fuit aut futura eſt eoꝛum eſt habendus ad ſummū nature bonū optim⁹ beatiſſimuſqꝫ comitat⁹: hec eſt inqꝫ ſocietas in qua oīa inſunt q putāt hoīes expetēda honeſtas glia tranqlitas aī. atqꝫ iocūditas. vt ꝛ cū hec aſſint. beata vita ſit ꝛ ſine his eſſe nō poſſit quod eū optimū maximūqꝫ ſi ſit id volumus adipiſci: virtuti opa danda eſt. ſine qua nec amicitiā nec vllā rē expetendā conſeq poſſum⁹ ea vero neglecta. q ſe amicos hr̄e arbitrant: tū ſe deniqꝫ errraſſe ſentiūt. cuꝫ eos grauis aliqs caſus experiri cupit hec tulli⁹. Hanc queſtionē determinat Ari. ponendo ꝑmo: ꝙ amicitia ꝑpter honeſtū non pōt eſſe niſi inter bonos. hec concluſio ꝓbatur ſic amicitia propter honeſtū eſt ad hoīem honeſtū ipius gra̅. hoc oꝫ ſupponere ex ſignificatione terminoꝝ ſed honeſtus hō nullus eſt nec honeſti quicꝙ̄ hꝫ niſi vtuoſus ꝛ vere bonus. bona nāqꝫ coꝛpoꝛis ꝛ exterioꝛa cū ita poſſint ineſſe viris vite turpiſſime ſicut aliis non ſunt ſm̄ ſe honeſta. ſed ſolū in ordine ad virtutē igr̄ amicitiā propter honeſtū neceſſe eſt eē ad ſimplr̄ bonū hoīem. ꝛ ꝙ ipa ſit ſimplr̄ boni hoīs. ꝛ ſic ipa erit neceſſario inter bonos ꝓbemus. ꝙ ſic aſſumptā ꝯñam. amicitia ſm̄ propꝛiam noīs ſignificationē exigit redamationeꝫ. vtuoſus aūt nunꝙ̄ redamaret ꝑfecte niſi cū quē ſciret eſſe virtuoſum. ꝑpter hoc ꝙ oꝫ vniri voluntates amicoꝝ. Et confirmatur qm̄ prauus nunꝙ̄ poſſet ꝑfecte amare virtuoſum ipius gra̅. cum ꝑfecte amantis ſit ſe condonare amico ſiue trāſfoꝛmari in ipꝫ vt oīa velit que ſcit amicū velle: prauus aūt non oīa vellet q ſciret velle vtuoſuꝫ. ſed oppoſita. Itē dicta ꝯña probat ſic. opꝫ amationē ꝛ redamationē in amicitia non latere amicos ſicut dictū fuit prius virtuoſus aūt nō ſic ꝙ vere ametur ab alio niſi ſciuerit ipm̄ eſſe vtuoſuꝫ. qꝛ malos ſepe fingere virtuoſus non ignoꝛat Et iterū impoſſibile eſt ſcire aliquē ꝙ ab alio vere ametur: niſi multo tempoꝛe cōuiuendo et beniuolē ꝛ delectabilit': ſed prauū cum vtuoſo longo tpe ꝯuiuere delectabilr̄ eſt impoſſibile: quia non ſolent delectari eiſdem. Alios em̄ moꝛes conſequunt' alie delectationes vt dicit Ariſtoteles. ergo cū in amicitia propter honeſtū oporteat amatū eſſe virtuoſuꝫ. neceſſe eſt ſimiliter ꝛ amantem eſſe talem. Ex hac aūt concluſione ſequitur ſtatim alia. vcꝫ ꝙ oēs ſimpliciter ꝛ vere amicos oꝫ eſſe bonos. quid probatū eſt in alia queſtione nullos eſſe ſimplr̄ ꝛ vere amicos niſi i amicitia propter honeſtū nec vllaꝫ eſſe verā amicitiā niſi illā. Et iteꝝ vere amicitie propꝛiū eſt amicos bene velle amicis bene facere amicis. ꝛ cum delectari in eis ipoꝛum gratia prauoꝛū aūt contrariū eſt propꝛiū nihil enim eoꝛu que bona reputāt operantur intentione directa ad alios. ſed omnia ad ſeipās. propter quod dicit Ariſtoteles. mali autē nō gaudent ſeipis ſi nō aliq̄ vtilitas fiat. ¶ Aliā concluſionem ponit Ariſtoteles conſequenter: ſcilicet: ꝙ amicitia propter vtile vel amicitia propter delectabile poteſt eſſe inter prauos. quia prauus prauo poteſt delectabiliter cōuiuere poſſunt enim eſſe moꝛum conſimilium. et ſic eiſdem delectari. poſſunt enim vtriqꝫ tribuere quod appetunt ꝛ ob hoc iterū delectabilit' conuiuere: quiuis ſint diuerſoꝛū moꝛū: vbi gratia auar⁹ adulatoꝛ poteſt ꝑ dignū diuitem delectare adulatione ꝛ pecunias ab eo recipere quas intendit ſimiliter amaſius ꝛ amaſia ſibiinuicē conferūt delectationes quas appetunt ꝛ delectabilit' couiuūt propꝑs ſuis delectationib⁹ quiuis ſint intꝑati ꝛ mali. illa ſufficiūt ad tales amicitias quis non ſit vere amicitie. ſed tales vocat eas vulgus. ¶ Adhuc Ariſto. aliā concluſioneꝫ appoīt videlicet ꝙ bonos contigit prauis

Deciſio. prima cū cluſio.

auctoꝛitas.

coꝛreſpōſum.

ſcđa cōcluſio.

tertia cōcluſio.

eſſe amicos propter vtile ⁊ delectabile. dicit ei pro
pter delectationē quidem igr̄ ⁊ propter vtile ⁊ pra-
uos cōtingit adinuicē amicos eſſe. ⁊ epyekes pra
uis. hec aūt cōcluſio: ſcʒ ꝙ ſtudioſus cū prauo po
teſt talē amicitiā cōtrahere dubitabilior eſt ꝙ̄ pce
dens. dicens ꝙ prauꝰ prauo pōt q̄m beati ſicut di
Obiectio. cit Ari. vtilibus quidem nihil indigēt. quō igr̄ cū
prauis propter vtile ↄtrahēt amicitiā. ſi aūt ꝟtuo
ſi delectationē appetūt. tn̄ nūq̄ appetūt īhoneſtā
q̄ tn̄ ſola prauꝰ innatꝰ eſt delectari. Itē virtuoſo ⁊
prauo nunq̄ vident̄ proprietates amicitie ↄuenire
poſſe. nūq̄ eñ ꝟtuoſus cōdonaret ſe prauo: nūq̄
ſuā voluntatē trāſformaret in voluntatē ipſius: iō
Tullius non eſt poſſibile diu delectabilr̄ eos ↄuiuere pro-
pter eſſe diſſimilitū moꝝ valde. ⁊ eiſdē non gaude
re. vn̄ tulliꝰ in libro de amicitia: diſpares eñ mo-
res diſpia ſtudia ſequunt̄. quoꝝ diſſimilitudo diſ
ſoluit amicitias. nec ob aliā cām vllā boni impro
bis. ⁊ probi bonis amici eſſe non pñt. niſi ꝙ tāta eſt
inter eos quāta maxia poteſt eſſe moꝝ ſtudioꝝq̄
Solutio diſtātia. ❡ Sed ad hoc poteſt dici: ꝙ cū amicitia
propter vtile ⁊ amicitia ꝑpter delectabile nō ſint
amicitie. ſed ſolū aliquā ꝓtendant amicitie ſimili
tudinē propter quā vulgus vocat eas amicitias
cū non ſint iō nec oʒ eas veras conditiones ami-
citie ↄuenire. ſed tales q̄ ſolū gerāt aliquā appen
tem ſimilitudinē ipſarum: dicā igitur ꝙ amicoꝛuʒ
propriū eſt ſibi inuicē bene velle. ⁊ bene facere ⁊ in
uicē delectari ⁊ gaudere: ſe ſibi inuicē pfecte cōdo
nare volūtates inuicē transformare. ⁊ vnire ita ꝙ
amicus fiat alter ipſe ſicut dicit Ari. hec aūt ami-
cis ꝑpter vtile vel delectabile dictꝭ vulgariter nō
conueniūt niſi forte ꝑ accidens ⁊ ſm̄ appentem ſi
militudinem. nā alteri bn̄ velle ꝓpe eſt ſibi velle
bonū virtutis. hoc aūt tales amici non intendūt.
ſed ſibi iuicē volūt ⁊ procurāt appentia bona. vcʒ
ſenſualia delectabilia vel vtilia. ſʒ nec iſta bona
appentia talis amicus directa intentione vult ⁊
procurat amico: ſed ſibi. non enim vult amico bo
na: niſi vt illa ſibi fiant. ⁊ ita ſolū ibi eſt ſimilitudi
naria beniuolentia vel beneficentia inquantū qꝺ
per accidens gerit appentem ſimilitudinem eius
quod eſt ꝑ ſe. Iterū talis amicus de amico nō de
lectatur. ſed de eo. quod tribuit ſibi nec iterū tales
copulant̄ ſeu vniuntur ſicut dicit Ari. non eñ cō-
iungunt̄ q̄ ſm̄ accidens. pſona nāq̄ non copulat̄
ad pſonā: ſed ſolum vtile vel delectabile ad perſo
nā. Hiis aūt modis forte nō eſt incōueniēs aliq̄n̄
Duplex prauus. prauū ſe hr̄e ad virtuoſuʒ ⁊ ecōtra. ❡ Prauꝰ eñ
eſt duplr̄. vnꝰ eſt obſtinatus oīno ſic ꝙ nō eſt ſpes
ampliꝰ de receſſu ipſius a malicia. ⁊ puto certe ꝙ
virtuoſus talē aſpnaret̄ oīno: ſic ꝙ nec in aliq̄ vel
let eū delectare nec aliquod vtilū vellet ei tribue
re. Nā ſicut dicit Sen̄. in lib. de bn̄ficijs pecuniaʒ
nō dabo illi quē cōſumpturū adultere credā. ne in
ſocietate turpis facti vel ↄſiliq̄ inueniar. ſi potero
reuocabo. ſi minꝰ nō adiuuabo ſcelꝰ. Alter eſt pra
uus nō totalr̄ obſtinatꝰ in malicia. de quo: ſcʒ ad
huc eſt ſpes ꝙ ad ꝟtutē poſſit ↄuerti ⁊ nō eſt incō
ueniens ꝟtuoſum tali velle cōuiuere ⁊ aliqua ſibi
neceſſaria ad vitā ↄferre ipm̄ cū hoc a turpibꝰ co
hibēdo. ⁊ ecōtra poſſibile eſt illū prauū ꝑpter vite
neceſſitatem velle virtuoſo ſeruire ⁊ hoc poſſe in
quibuſdā q̄ virtuoſus nō poſſet cōmode ſolus exer
cere: ſic etiā pr̄ bonꝰ poteſt filiū diligere q̄uis pra
uū ⁊ ei cōuiuere ⁊ neceſſaria vite tribuere. ❡ Ad
hoc igr̄ quod contra arguebat̄ rn̄dendū eſt q̄n̄ di
citur ꝙ beatus bonis vtilibꝰ non idiget: poteſt di ad rōnes
ci ꝙ hoc eſt verū de illo beato q̄ eſt eſſentiali beati poſt op-
tudine beatus ⁊ oībus beatitudinē illā exteriꝰ de poſitum.
corantibus abūdat. prout eſt poſſibile in hūana vi
ta. beatꝰ tn̄ eſſentiali beatitudine poteſt bonis ex
terioribꝰ carere ⁊ eis indigere: q̄n̄ etiā dr̄ ꝙ bonꝰ
hō non vellet delectationes q̄bus prauus innatꝰ
eſt delectari: ↄcedo de prauo obſtinato. de illo aūt
prauo q̄ nō eſt obſtinatꝰ: qꝛ retinet verecūdiā per
quā nihil inhoneſtū audet operi in pn̄tia boni vi
ri: poſſibile eſt bonū virū velle delectari aliq̄n̄ ab
illo: qꝛ tūc erūt honeſte delectationes. Ad aliā cō
ceditur ꝙ ille proprietates non vere inſunt amici-
tie q̄ eſt viri boni ad prauū: ſed modo ſupradicto.

Ad rōes aūt principales que

ad vtrāq̄ ptem fuerūt adducte: poſſunt ſolui ꝑ ea
que dicta ſunt in poſitione: pme eñ ꝓbant ꝙ ami
citia large accepta prout amicitia ꝑpter vtile ⁊ a-
micitia ꝑpter delectabile dicuntur amicitie ſalua
ri poteſt inter prauos. Alie autem probant ꝙ non
eſt ita de vera amicitia. Hec de queſtione.

Sexto queritur. Vtrū

ſimilitudo ſit cauſa amicitie vel diſſimili
tudo? ❡ Arguit̄ ꝙ ſimilitudo qꝛ i na-
turalibꝰ videmꝰ koloyos id eſt ſturnel
los ſimul adinuicē ↄgregari cōuiuere. ⁊ garrire et
ita grues ſimul ⁊ porcos ſimul: non grues cū por-
cis aut ſturnellis/ cū ergo ↄgregatio ⁊ cōuictꝰ ſint
opera amicitie videt̄ ꝓprium eſſe amicitie ꝙ ſit in
ter ſimiles nō iter diſſimiles. ❡ Itēʒ amicoꝝ eſt Scđo.
ꝙ ſint inuicē ſaluatiui nō deſtructiui: ſed ſicut di-
cit empedocles ſile ſimili cognoſcit̄ nutrit̄ ⁊ ſalua
tur: cōtrario ꝟo corrūpit̄: ergo ſimilitudo eſt cau- Tertio.
ſa amicitie non diſſimilitudo. ❡ Itē amicitia exi-
git vnionē quādā amicoꝝ. ſilitudo aūt eſt vnio q̄-
dā ⁊ nō diſſilitudo. nā q̄nto metaphiſice dr̄ ꝙ ſpe-
cies vnꝰ ſunt idē ſilē ⁊ eq̄le: iō ⁊c. ❡ Itē q̄s vide Quarto
mꝰ ↄtrarioꝝ moꝝ hos nō videmꝰ poſſe diu conui-
uere: ſʒ magis illos q̄ moꝝ ſunt ↄſimiliū: ſed ami
citia reqrit multū conuictū ideo ⁊c. ❡ Oppoſitū
arguit̄ qꝛ magis videmꝰ figulum figulo inuidere
⁊ fabrū fabro. ⁊ oīno ſiles in artibꝰ vel officijs q̄ ſi
gulum fabro. vel alios diſſiles in artibꝰ ⁊ officijs:
ergo ſilitudo videtur eſſe cauſa odij non amicitie.
❡ Itē amor eſt actꝰ quidam appetitꝰ inclinās ipm̄
in rē amatā: appetitꝰ aūt pfectionis eſt ratione ca
rentie. vt pʒ pmo phiſicoꝝ: ſed carentie pfectiōis
ad pfectionē eſt ↄtrarietas: ergo aicitia fundat̄ ſu
per ↄtrarietatē nō ſup ſimilitudinē: ꝓpt̄ qꝺ eū qui
deſtitutꝰ eſt ab humido videmꝰ maxie amare po-
tū. ⁊ fameſcentē cibū ⁊ infirmū ſanitatē ⁊ ſic de alijs
⁊ dicebat empedocles trā ſiccatā deſiderare pluuiā.
❡ Itē ex differētibus ſonis videmꝰ optimā fieri
hermoniā. ⁊ ex differētibꝰ ſaporibꝰ videmꝰ optiaʒ
ſalſā. ⁊ ex ↄtrarijs elemētiꝭ vnū mixtū pfectū ⁊ ita
ex differētibꝰ pſonis videmꝰ optia fieri cōitatio-
nē domeſticā vel politicā: ſʒ amicitia i cōicatione
ↄſiſtit: iō ⁊c. Itē amici eſt amico ſuccurrere in idi
gētijs: ſʒ ſilis ſili non ſuccurrit: imo diues paupi
indigēti cibo. ⁊ paup diuiti idigēti ſeruitio Itē a-
mici eſt amicū nō deſtruere: ſʒ ſaluare: ſed ſm̄ me-
dicos cōtrariū eſt ↄtrarij ſaluatiuū: ⁊ ſile ſilis de-
ſtructiuū: ↄtraria nāq̄ vt dicūt ↄtrarijs curant̄: ⁊

ſimile ſimili appoſitū facit ipm̄ furere. ❡ Itē in‑
ductiue qr pr̄ magis amat filiū q̄ frater fratrē: et
vir vxorē: z q̄ vir virū. Dico breuiter q̄ veraȝ ami‑
citiā neceſſe eſt fundari ſup ſiſitudinē: qḋ ꝓbaẜ: qr
verā amicitiā impoſſibile eſt eſſe niſi inter vere bo
nos: vt dictū eſt i alia q̄ſtiōe. ſed ꝟe boni ſunt ſiſes
ſi non ſ̄m corp⁹ aut ſ̄m exteriora bona: tñ ſ̄m aiaȝ
qr ſunt ābo prudētes: z ꝑ ꝯñs ſingulis ꝟtutib⁹ mo
ralib⁹ habituati: z ꝑ ꝯñs moꝝ ſiſium. nō eñ vn⁹ de
ficit z alter excedit: ſicut eſt de vicioſis: ſed oēs ad
mediū recta rōne inuentū reducti ſunt. et oēs ſunt
conſimiliū voluntatū: qr oē quod eſt turpe fugiunt
z aſpernanẜ: z oē qḋ eſt honeſtū volunt z āplexanẜ
mali aūt ſp̄ ſunt difformes et deuij: boni ꝟo ſemper
ſunt ꝯformes. vñ .ij. huius: peccare multis modis
dẜ: dirigere aūt vno modo. boni quidē igiẜ ſimpl̄r
multitudine aūt mali malū eñ infiniti: bonū autē
finiti. ꝟtuoſi ſicut dictū fuit ſunt ſimpl̄r boni z ad‑
inuicē boni z ſunt ſimpl̄r delectabiles z adinuiceȝ
delectabiles: ergo valde ſiſes et ꝟtuoſi ſunt ꝑfecti
diſſiſitudo aūt in eadem ſpecie nō eſt niſi ſ̄m diuer
ſum receſſum a ſpeciei ꝑfectione: g̃ virtuoſi nō pn̄t
eſſe diſſiſes. ❡ Itē ad verā amicitiā requiriẜ dele‑
ctabiliẜ ꝯuiuere multo tꝑe vt appꝫ in iſto octauo.
Habentes aūt mores diſſiſes hoc non poſſent. nō
eñ delectarenẜ eiſdē: qm̄ alios mores ꝯſequuntur
alie delectationes: opꝫ ergo ꝯſiſes eſſe veros ami‑
cos. Concedendū eſt tñ q̄ veros amicos non opꝫ
eſſe ſiſes ſ̄m ꝯditiones corꝑales: vel ſ̄m diuitias
exteriores: qr veri amici ꝑncipaliẜ et ſolū (vt eſt di
cere) reſpiciūt ad honeſtū: ſi eñ ad aliud reſpiciūt
hoc ſpēſt honeſti gr̄a. ꝓpter qḋ ſicut dicit Ariſto.
tꝑoꝝ amicitia ꝑmanet vſq̧ quo boni. modo corꝑis
deformitas aut exterior paupꝑtas non aufert bonū
virtutis. vñ Seneca ep̄la clar anū. ad lucilliū dicit
Scire debem⁹ non deformitate corꝑis fedari aīm
ſed pulchritudine animi corp⁹ ornari. z Ariſt. in .j.
ethicoꝝ dicit: I ifortunijs refulgere bonū virtutis
Verū eſt tñ concedendū q̄ altero amicoꝝ abūdā
te in bonis exteriorib⁹, īpoſſibile eſt coamicū in ne
ceſſarijs indigere: ꝓpter hoc q̄ amici (ſicut poſt vi
debiẜ) eſt maxime propriū z maxime appetibile bñ
velle: et bene facere ad amicū. Dico tñ q̄ amicitia
ꝓpter delectabile vel propter vtile q̄ diſtinguiẜ ab
amicitia propẜ honeſtū, pōt fundari inter valde diſ
ſimiles z rōne diſſiſitudinis: et aliqñ inẜ ſimiles et
rōne diſſimilitudinis: ꝓpter qḋ notandū eſt q̄ īter
illas amicitias ex vna parte z amicitiā ꝓpter hone
ſtū ex alia talis ē dr̄ia: qr amicitia ꝓpẜ honeſtū fun
daẜ ſup perfectiōeȝ: qr ſup ꝟtutē. propẜ quod tales
amici magis intēdunt bñ facere q̄ bene pati. z ma
gis amāt vt amico benefaciāt q̄ vt ab amico bona
recipiāt: ſicut infra magis videbiẜ: amicitie ꝟo pro
ꝑter delectabile z vtile fundāẜ ſuper defectū z indi
gentiā: ideo tales amici intendūt ꝑncipaliter z pri
mo non bñfacere ſed q̄ eis bñ fiat. tūc ergo poſſibi
le eſt q̄ amici tales eiſdē indigeāt: et q̄ illa poſſint
conſequi ꝑ inuicē coadiuuādo ſibi in eadē opatio
ne. ꝟbi gr̄a. cōnauigatores indigent lucro qḋ lucrū
innati ſunt ꝯſequi ꝑ nauigiū: qḋ quidē nauigiū vn⁹
ſol⁹ exercere nō poſſet: ſed ſimul vniti plures pn̄t:
et ita eſt de ꝯſimilib⁹. vel etiā de ꝯmercatorib⁹ qui
ſuā ponunt pecuniā ſimul: vt poſſint maiores exer
cere mercaturas z plus lucri. ſic etiā eſt de colludē
tib⁹ ſi eiuſdē ludi gaudeāt delectatione: z alijs cōſi
milib⁹. Et iam manifeſtū eſt q̄ amicitia in tali ca‑

q̄ aīcitia vtilis et delectabilis pt eē inter diſſimiles.

ſu fundaẜ ſuper ſimiles: z rōne ſimilitudis: qr ſup
eodē indigentes z illud idē ſibi ꝯtribuere: vel ad
ipm̄ procurandū coopari potentes et ſciētes. Sed
alio caſu poſſibile eſt q̄ amici nō eiſdē ſed diuerſis
indigēt: z vterq̧ pōt id alteri ꝯferre quo indigent:
ſiue qḋ ꝯcupiſcit: ꝯcupiſcentē eñ in propoſito dico
indigere: qr etſi nō indiget ſ̄m ꝟitatē, idiget tñ ſ̄m
eius opinionē. ꝟbi gr̄a: diuites rōne diuitiaꝝ indi
gēt ſeruitorib⁹: z ꝯcupiſcūt delectationes: et pau‑
peres nati ſunt hec eis cōferre: paupes aūt ecōtra
indigent victu z veſtitu, z alijs neceſſarijs: q̄ conſeq̄
non pn̄t niſi recipientes a diuitib⁹. Item forte vir
antiqu⁹ z diues ꝯcupiſcit venereas delectationes
z paup iuuēcula pulchra concupiſcit pecuniā z pul
chras veſtes: ꝯſtat tunc q̄ inter tales nata eſt ꝯtra‑
hi amicitia: ſcȝ īter diuitē rōne diuitiarū: z paupe‑
rem rōne paupꝑtatis. vel īter virū antiquū turpē, z
pauperē iuuēculā pulchrā z laſciuā. et ſic amicitia
talis fundaẜ inter diſſimiles z rōne diſſimilitudis
Sed tñ ꝯcedi debet inter amicos tales determina
tā requiri ꝓportionē. ſ. q̄ eſt inter actiuū et paſſiuū
quo eñ paſſiuū indiget, hoc actiuū debet eſſe inna‑
tū et tribuere. reqritur etiā q̄ dicta ꝓportio ſit reci
proca. ſ. q̄ ſicut vn⁹ amicorū ſe hꝫ in vno paſſiue ad
alterū: ita alter in alio ſe habeat paſſiue ad illum.
Si quis aūt talem proportionē paſſiui ad actiuū
vellet vocare ſimilitudinē potentialē: propter hoc
quod paſſiuū eſt in potētia taliẜ qualiẜ ad formam
actiui, tūc eſſet concedēdū q̄ talis amicitia funda
reẜ ſup ſiſitudinē: nō tñ actualē: ſed potentialem.

Ad rationes reſpondendū eſt

Ad primā dicēdū eſt q̄ ſturnelli vel grues ſunt na‑
ti delectari adinuicē in eadē opatione z ꝯcuſtodire
ſe adinuicē ſicut commilitantes vel colludentes:
licet hi naturaliter, illi vero artificialiter: et illa ra
tio procedit via ſua. ❡ Ad aliam cōceditur q̄ ami
citia non fundaẜ ſuper diſſimilitudinē talium con
trarioꝝ que ſunt inuicē corruptiua: ſed ſup diſſimi
litudinē paſſiui indigētis ad actiuū potēs implere
indigentiā. ❡ Ad aliam dicēdum eſt q̄ diſſimilia
modo ꝑdicto accepta ſunt innata vniri in eadē ope
ratione. Itē eñ actus actiui z paſſiui vt patet ter
tio phiſicorū. ❡ Ad aliam concediẜ q̄ ſup mores
diſſimiles nō fundaẜ vera amicitia alie ꝟo amici‑
tie lȝ poſſint eſſe inter homies diuerſoꝝ moꝝ ta‑
men ipe nō fundanẜ in eis rōne diuerſitatis morū
ſed rōne ſupradicte ꝓportionis. vnde putandū eſt
q̄ amicitie ille eſſent maiores z durabiliores ſi a‑
mici eſſent eorumdem vel ſimilium morum.

Ad ſecūdam.

Ad tertiā

Ad quartam.

❡ Tūc reſpōdendū eſt ad ra‑

tiones in oppoſitū ad ꝑmam dicendū eſt q̄ ſimiles
in artib⁹ vel officijs nō ſunt ꝓpter illā ſimilitudi‑
nem nati fieri amici niſi vbi fierēt in eodē opere co
operatores ad ampli⁹ lucrū obtinendū vel ad ma
iorē adipiſcendā delectationē: ſed nec ipſi ꝓpẜ di‑
ctā ſimilitudinē nati ſunt fieri inimici niſi per acci
dens, ſcȝ ea rōne qua per opus vni⁹ lucrū alterius
diminuiẜ. ❡ Alia rō ꝓcedit ſufficienẜ via ſua. ve‑
ra nanq̧ amicitia nō fundaẜ ſup appetitum q̄ fiat
rōne carentie: talis eñ appetit⁹ eſt ad bñ patiendū
❡ Alia rō videẜ eſſe ſ̄m poeticaȝ aſſimilationē de
qua pōt dici q̄ ſicut miſcibilia ſub excellētijs ſuis
nō vniunẜ ꝑmixtionē. ſed oportꝫ ea ꝑus ad mediū
tēperamentū reduci: ſic homines ſub impetib⁹ paſ

Ad ſecūdam.

Ad tertiā

Deciſio.

ſionū non pñt verā amiciciā cōtrahere:ſed opoꝛtz eos prius reduci p ꝟtutem ad mediū rōnis. Et ite rū miſcibilia nō vniunt̄ p mixtionē ſm ꝙ hñt act⁹ contrarios adinuicem coꝛruptiōis:ſed ſm ꝙ ſunt in potentia ad formā pfectioꝛē.ſ.ipſi⁹ mixti ꝛ vt ſic elemēta modū hñt indigentie ſic eñ calidū īdiget frigiditate.ꝛ frigidum calitate. quas innata ſunt ea ſunt cōſequi adinuicē ꝑpter qꝺ ad eas cōſequen das vniunt̄ adinuicem p mixtionem.ꝛ ita diues ꝛ paup ſm ꝙ indigēt hoc illo:ꝛ ille iſto vniunt̄ p ami
Ad q̄rtā citiā ſicut dictū fuit. ¶ Alia rō ꝓcedit via ſua:a mici eñ vera amicitia non amant ꝑncipalr̄ vt eis ſuccurrat̄: nec illa amicitia ſup indigētiā fundata
Ad q̄ntā eſt ¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ hō ſanus p ſimile nu trit̄ ꝛ ſaluat̄ lapſus aūt p egritudinē indiget ꝯtra rio reducēte cōplexionē ad tꝑamentū. Nō eñ de ſa na cōplexione:ſed de egra verū eſt illud dictū ꝙ ſi mile ſimili appoſitū facit ipm̄ furere pfectoꝝ aūt q̄ ſanis cōparant̄ amicitia fundat̄ ſup ſimilitudine. Indigentiū vero q̄ lapſis ſimulant̄ amicitia fun dat̄ ſup talia p que poſſibile ſit indigentijs ſubue nire. ¶ Ad aliā pōt dici ꝙ amicitia cognationis fundat̄ ſup ſimilitudinē ſiue conuenientiā in ſan gume:talem aūt amicitiā maioꝛē habent pater ꝛ fi
ad ſextā lius q̄ duo fratres. vir aūt ꝛ mulier ad ꝯſequēdas delectationes venereas indigent his que ſibi con ferre poſſunt adinuicem non his que vir poſſet cō ferre viro:ꝛ mulier mulieri. Hec de queſtione.

Eptio querit̄. Vtrum

Septio querit̄. Vtrum vera amicitia ſcz amicitia propt̄ hone ſtum ſit intranſmutabilis? ¶ Arguit̄ ꝙ non q: oē generabile ꝛ coꝛruptibile eſt tranſmutabile cū generatio ꝛ coꝛruptio ſint que dam tranſmutationes.ſz ipſa amicitia eſt genera bilis q: habet eſſe poſt nō eſſe:ꝛ coꝛruptibilis mul tis modis. Primo per moꝛtē amici. Scđo p moꝛ
Primo. tē amantis Tertio per amicoꝝ diuturnā abſentiā
Secūdo ipā nōꝗ ſicut dicit Ariſt. videt̄ amicitie obliuio
Tertio. nē facere. vñ dictū eſt multas vtiꝗ amicitias non appellatio diſſoluit Quarto p ſenectutē:ſenes eñ
Quarto vt dicit Ariſt. nō ſunt amatiui ꝑpter hoc ꝙ in ipſis eſt breue qꝺ delectationis:ꝛ ſic eis ꝯuiuere eſt im poſſibile vel difficile. nullus eñ vt dicit Ariſt. pōt p diē moꝛari cū triſticia, neꝗ cū nō delectabili:ꝛ tñ ſine ꝯuictu nō ſaluat̄ amicitia. vñ ſicut dicit Ariſt. qui recipiunt̄ adinuicē non ꝯuiuētes beniuolis aſ ſimilāt̄ magis q̄ amicis: nihil eñ ſic eſt amicoꝝ cōuiuere. Dicit etiā poſt ꝙ ſenes et ſeueri beniuoli quidē ſunt adinuicē. volunt eñ bona ꝛ obuiant ad neceſſitates. amici aūt non oīno ſunt ꝑpter non cō moꝛari:neꝗ ꝯgaudere adinuicē. q̄ vtiꝗ maxime vi dent̄ amicabilia Quīto amicitia coꝛrūpit̄ p ſubli
Quinto mitatē ꝛ excellentiā ſtat⁹ alterius amicoꝝ: quia p eā remouet̄ equalitas:que tñ ad amicitiā pertine re videt̄. Vñ dicit Ariſt. Manifeſtū aūt ſi multa di ſtātia fiat ꝟtutis vel abūdātie vel alicuius alteri⁹: non adhuc amici ſunt:ſed neꝗ dignificāt. manife ſtū aūt in dijs plurimū eñ iſti oībus bonis ſuper ceſſūt manifeſtū aūt ꝛ in regibus:nō eñ his digni
Sexto. ficant eſſe amici q̄ multū defectioꝛes. Sexto coꝛrū pitur amicitia ſi alter amicoꝝ fiat mal⁹:cū dictū
Septio. fuerit amicitiā verā eē nō poſſe niſi inť bonos. Se ptimo cū amicitia ꝯtrariū habeat odiū: neceſſe eſt ipām multipliciter poſſe coꝛrūpi:ſicut poſſibile eſt odiū multipliciter generari: q̄cquid eñ eſt genera tiuū vnius contrarioꝝ eſt coꝛruptiuū alterius:qꝺ autem tot modis coꝛrumpitur non ſolum eſt trāſ mutabile ſed quaſi inſtabile ꝛ infirmū. propter qꝺ amicitia non videt̄ eſſe quid manſiuum.

¶ Oppoſitū arguitur aucto

ritate Ariſt. dicētis. ſola aūt bonoꝝ amicitia itrāſ mutabilis. dicit etiā talē amicitiā eſſe manſiuā: q: fundat̄ ſup virtutē: virtus aūt manſiuā. ¶ Item Secūdo
amicitia quod coꝛrūpetur:non eñ videt̄ coꝛrūpi p moꝛtē amātis:cū aīa non coꝛrūpat̄ p moꝛtē cuius amicitia eſt ꝟt⁹ vel pfectio quedā: nec per moꝛtem amici:q: cū maneat aīa amici, videnť in ea mane re bona ꝟtutū: ꝑpter q̄ amabam⁹ amicū. Et tulli⁹ hoc videt̄ in libro de amicitia:ſcz ꝙ p moꝛtē nō coꝛ rūpat̄ amicitia dicens:mihi quidē ſcipio q̄q̄ ē ſu bito exēptus, viuit tñ ſemꝑꝗ viuet ꝟtutē eñ illius viri animi q̄ extincta nō eſt. ¶ Item nec amicitia Tertio.
coꝛrūpit̄ per diuturnā abſentiā:nec per ſenectutē nec p ſtatus excellentiā. cū dicat Ariſt. amicit'ā bo noꝝ pmanere vſꝗquo boni ſunt: ꝑpter p̄dicta aūt non ceſſant eſſe boni. Et ſpecialiter nullomō videt̄ coꝛrūpi ꝑpter ſenectutē:cū eñ ipſa ſit ꝟt⁹ aut fun data ſup virtutē:neceſſe eſt ipām ſimul ꝛ virtutem magis firmari apud ſenes q̄ apud iuuenes: ꝑpter maioꝛē experientiā ꝛ prudentiā. ¶ Itē non videt̄ Quarto
poſſe coꝛrūpi a ꝯtrario: vel p hoc ꝙ amicus prius exñs bon⁹ fiat malus.ꝙ eñ hoc eſſe non poſſit ar guitū fuit in. viij.q. ſcđi libri. Et vt ſit ad vnū dice re cū amicitia ſit ꝟtus aut ſup virtutē aut bonū vir tutis fundata:nō videt̄ ꝙ ipā magis poſſit coꝛrū pi vel augeri vel minui q̄ ꝟt⁹ ipā de qua facta fuit viij. q̄ſtio in ſcđo lib. ¶ Dicam⁹ ꝯcedendo cū Eu
ſtratio ꝙ cū amicitia ſit ꝟtus quedā moꝛalis: ſicut Deciſio.
dictū fuit in. ij. q. hui⁹ octaui: ꝙ nomen amicitie cū illa ꝟtute p qua ſupponit appellat multa. Primo
eñ appellat actū amationis: illa eñ virtus in oꝛdi q̄d conno
ne ad actū odij nō dicit̄ amicitia: ſed ſolū in oꝛdie tat amici
ad actū amoꝛis ꝛ ꝯnotat actū amationis nō quem tia.
cūꝗ ſed ſm quē bene volum⁹ amato ipſi⁹ grā. pro pter qꝺ amicitia non eſt ad inaīata: vt dicit Ariſt. ꝛ ſi ꝯnotat actū amationis q̄ non pōt eſſe nec intel ligi ſine amāte ꝛ amato: ſeq̄tur ꝙ nomen amicitie cōnotat amantē et amatū. Deinde nomē amicitie cōnotat readamationē. amās eñ pōt dici q̄ eſt be niuolus: lz non readamet̄: ſed non dr̄ amicus vt ex preſſe ponit Ariſt. Deīde nomen amicitie cōnotat vtriꝗ amicoꝝ manifeſtas eſſe tā amationē q̄ rea damationē: vt vult Ariſt. in q̄ eñ apponendū eſſe non latentē. q̄liter eñ aliquis amicos dicat laten tes: vt hñt ſibꝗpſi. q. d. nullo modo. Adhuc vlteri⁹ nomen amicicie ſi ꝓpꝛiſſime capiat̄ ꝯnotat condo nationē ipoꝝ amicoꝝ ſm velle ꝛ nolle. ob hoc enim amicus dr̄ alter ipē. cōnotat etiā ipoꝝ frequentē ꝛ vniformē conuictū ꝛ integrā bonoꝝ ſuoꝝ cōicatio nē. ſic eñ amicus vere ſit alter ipē. ſic eñ inter amī cos ſaluat̄ vera ꝛ pfecta eq̄litas. ꝛ hec oīa ſatis ap parent ex dictis Ariſt. in iſto octauo. q̄ etiā concoꝛ
dant dictis alioꝝ. Nā Seneca epl'a. iij. ad Lucilliū Seneca.
dicit. Si amicū aliquē exiſtimas: cui non tantūdē credis quantū tibi vehemēter erras ꝛ non ſatis no ſti: videlz vere amicitie nullū hz maius malū oc cupatus et bonis ſuis ꝛ obſeſſus q̄ ꝙ amicos ſibi putat q̄bus ipē non eſt diu: cogita an tibi in amici tia aliquis recipiendus ſit cū placuerit fieri totum illo pectoꝛe admitte: audacter cū illo loquere que

tecū curas oēs cogitationes tuas miſce Et ī epl̄a
ſua.vj.dicit amicos ſcire ſe hr̄e oīa cōia:eo ꝙ ipo=
rum aīos in ſocietatē honeſta cupiēdi parvolūtas
traxit. hec igitur ⁊ alia ſatis oſtēdūt ꝙ p̄dicta oīa
noīe amicitie vere ꝯnotenť. Iſtis ꝯſiderans appet
ꝙ oībus p̄dictis appoſitis v̄tus q̄ proꝑe eſt mode
ratiua amoris ⁊ odḡ vere dr̄ amicitia.aliqua v̄o ip
ſoꝝ remoto ipa non ampliꝰ dr̄ amicitia vtēdo noīe
propriſſime.nec ipa tn̄ corrūpiť:immo ipa manēs
ceſſat eſſe amicitia ꝓpter defectū ꝯnotati:ſicut filꝰ
manēs in ſua ſubſtātia ⁊ nō corruptꝰ ceſſat eſſe filꝰ
ꝑ mortē pr̄is Dicā igiť ꝙ ipa amicitia q̄tū ad ſub
ſtantiā v̄tutis ꝑ qua nomen ſupponit non corrūpi
tur amāte viuēte:eo modo ſicut neq̄ alie virtutes
morales:de q̄bus v̄tutibꝰ gn̄aliter qūo poſſint cor
rūpi vel minui dictū fuit in.viij.q.ij.libri. niſi forte
ꝑ caſum q̄ non euenibilē. Scd̄o etiā dico ꝙ vtroq̄
amicoꝝ viuente ipa amicitia non ceſſat quantū ad
actū beniuolentie ⁊ bn̄ficētie amatiōis ⁊ readama
tionis:neq̄ etiā quantū ad vtriq̄ eſſe manifeſtam
amicoꝝ hmōi amationem ⁊ readamationem: q2 ſi
erat vera amicitia ꝯſtat vtrūq̄ eſſe v̄tuoſum et hoc
vtrūq̄ ſciuiſſe de alio per multā experientiā.ſi aūt
ſciuerit/ſequiť ꝙ hoc ſp̄ ſciet: ꝓpter hoc ꝙ virtuo=
ſus ſemꝑ ſcit virtutē ꝑfectā nō poſſe corrūpi: ſicut
fuit dēminatū in.ij.libro. Si etiā amauerint ſe ho
neſti gr̄a ſeq̄tur ꝙ ſp̄ amabunt ſe. cauſa eīn quare
ſe amabāt ſemꝑ manet.ſ.bonū virtutis ⁊ eiꝰ vtro=
biq̄ notitia:⁊ cū hoc ꝓpriū eſt viro v̄tuoſo oēm illū
amare quē cognoſcit eſſe bonū et perfectū:et ei bn̄
velle Sic igiť videť ꝙ per vitā ipoꝝ nunq̄ ceſſabit
amicitia quantū ad p̄dicta. Et iſtā ꝯclōnē cū eius
probatione intendebat Ariſt.cū dixit ꝑmanet igiť
hoꝝ.ſ.bonoꝝ amicitia vſq̄ q̄ vtriq̄ boni ſunt: v̄tus
aūt manſiuū. Et ſic etiā intendit Ariſt. ꝙ ſola bo=
noꝝ amicitia ſit intrāſmutabilis. Itē ſi viuētibus
amicis amicitia dicto modo ceſſaret: aut hoc etiā
ꝓpter ſtatꝰ ſublimitatē vel depſſionē:aut ꝓpter ab
ſentiā diturnā aut propter alterū amicoꝝ fieri ma=
lum:aut propter alterū ipoꝝum fieri decredentem
vel formidantē de bonitate alteriꝰ:vľ nō egiſſe qđ
alter volebat.nō eīn apparent alie cauſe notabilio
res ceſſandi amicitiā: ſed ipa nullo modo iſtorum
modorū ceſſabilis eſt. Primo quidē ſenectus cuꝫ
non tollat v̄tutem/nō tollit beniuolentiā ⁊ pro poſ
ſe beneficā amationē.ſenes eīn (vt dicit Ariſt.) be=
niuoli ſunt adinuicē. nolūt eīn bona et obuiant ad
neceſſitates. Scd̄o:nec ſublimitas nec depſſio ſta
tus:q2 neq̄ v̄tus/nec per ꝯn̄s id quod in v̄tute fun
datur aliquo fortunarū vincitur: ſcꝫ nec proſpera
nec aduerſa.quod q2 ſatis apparet in p̄cedentibus
libris:ſufficit mihi vt ad p̄ſens ꝯfirmeť auctorita=
te Senece in libello ſuo ad ſerenū dicētis:nihil eri
pit fortuna:niſi qđ dedit v̄tutē aūt non dedit:ideo
nec detrahit libera eſt inuiolabilis:imota:incōcuſ
ſa.ſic ꝯtra caſus durat:vt non inclinari quidē nec
vinci poſſit aduerſus apparatꝰ terribilium rectos
oculos tenet:nihil ex vultu mutat:ſiue illi dura ſi=
ue blāda oſtendať. Iterū ſublimitas ſtatꝰ dat pote
ſtatē bn̄faciendi amico:poteſtas aūt benefaciendi
non aufert beniuolentiā:ſed potiꝰ eam ad actū be=
nefaciēdi producit:amicus aūt a fortuna depſſus.
et ſi prohibeť ab actu exteriori beneficētie erga po
tentiorē amicū:tn̄ non prohibeť ab actu beniuolen
tie/ſed potiꝰ incitať cū videat amicū ſibi condolētē
et ad ſibi ſubueniendū laborantē. Tertio:nec ami

Modi q̄ bꝫ diſſol= uiť ami= citia.

citia dicto modo ceſſat per diuturnā abſentiā. pri=
mo:q2 ſi ſit poſſibile eis ſm̄ rectā rōnem ſeinuicem
viſitare:nunq̄ erit inť eos diuturna abſentia. Se=
cundo ſi nō pn̄t rōnabiliter ſe ſepe viſitare cum ip
ſi manēt boni ambo:⁊ hoc ſcientes:ergo et aman=
tes ⁊ beniuoli ſicut dictū fuit: lꝫ forte nō poſſint cō
mode exterius eſſe ſibi ī̄nuicē benefici. Iterum nec
ceſſat ꝓpter maliciā alicuius ipoꝝ:q2 v̄tus manſi=
ua eſt:nec ꝓpter alterū formidare de bonitate alte
rius:q2 v̄tuoſi ſciunt quāte ſit ꝯſtātie ipa v̄tus: et
q2 ſicut dicit Ariſt.nō eſt facile credere male de eo
qui in multo ab ipo probatꝰ eſt:cuiuſmodi eſt ami
cus Nec iterū dicto modo ceſſat amicitia propť al
terum non feciſſe quod alter volebat vel feciſſe qđ
nolebat:q2 neuter vnq̄ niſi bene opatur: et vtriq̄
ſemꝑ in oī bono opere delectať cum ſint v̄tuoſi.pla
cet igiť vtriq̄ qđ vterq̄ operať. Tertio etiā videť
michi ꝙ vtroq̄ viuente amicorū nunq̄ ceſſat ami=
citia quantū ad ipoꝝum condonationē adinuicem
ſecundū q̄ fiat ipoꝝ idem velle ⁊ nolle:q2 neuter fa
cere vellet niſi ꝙ eſſet recta rōne faciendū:nec etiā
oīno vellet alterū facere niſi quod deceret: cū am=
bo ſupponanť eſſe boni:ſed nulla videť eſſe rō qua
re bonus hō vellet ſuā voluntatē a tali voluntate ſe
parari:non eīn ꝓpť ſtatꝰ excellentiā de qua magis
videť debere fieri talis voluntatū ſepatio:q2 poſi=
to ꝙ amicoꝝ vnus fiat papa/nunq̄ alter vellet ſecū
cōicare in papatu:nec in diuitijs vel honoribꝰ: q2
ſciret illud non decere:nec vnq̄ vellet papam ſibi
donatuꝝ eſſe niſi quod dare ſciret honeſtum pape
nec vellet pape cōuiuere niſi q̄tū eſſet decēs pape:
⁊ hec oīa vellet papa bonꝰ:ergo nihil obeſſet pape
talis vnio volūtatū. Quarto dicendū eſt ꝙ amici
tia multis modis ceſſare pōt qn̄tū ad frequētem
⁊ vniformē ꝯuictū ⁊ bonorū exteriorū integraꝫ cō
municationē p̄mo quidē ceſſare pōt ꝑ ſtatꝰ alteriꝰ
amicoꝝ ſublimitatē vt ſi ad p̄ncipatū vel prelaturā
aſſumať.q2 tunc inter amicos v̄tuoſos ceſſat vni=
formis ⁊ integra bonorum cōicatio ⁊ vniformis
conuictus:q2 nō ampliꝰ eſt decens eos ſic cōuiue
re ⁊ cōicare:q2 viri boni nihil indecens operarenť
ſed nō decet ſubditū equi parare ſe prelato vľ p̄nci
pi ſiue in cōuictu ſiue in bonis exterioribus q2 au
ferreť iam ordo politie:⁊ quia fieret iniuſticia que=
dā populo inquantū ſibi de iure obligato ſoli p̄nci
pi preferreť duplex p̄nceps ad eque:⁊q2 ſi vtriq̄ ge
reret ſtatum debitum p̄ncipi vel prelato fierent ex=
penſe nimie: ⁊ per ꝯn̄s reipublice depaupatio cuꝫ
de republi.viuāt p̄ncipes ⁊ prelati:ſi vero p̄nceps
aut prelatꝰ ſtatum ſibi debitū minoraret ad equi=
parandum ſibi ſociū:adhuc iterū iniuſtificaret cū
ad hoc bona ſīt ſibi data de repub. vt ſtatū gerat
ſibi ⁊ populo decentē. Populꝰ eīn non ſolū in ſe:ſꝫ
etiā in ſtatu p̄ncipis honorať:ſine capitis eīn decē
tia corpꝰ decorū eſſe nō poteſt. Et ſcias ꝙ hoc non
tollit vnionē volūtatum.ſubditus eīn bonus nun
q̄ vellet ſe p̄ncipi in talibus eq̄parare ſed ei ſemꝑ
debitaꝫ impēdere reuerentiā:⁊ ſeruire ordine ſuo
ad cōe bonū ꝑficiendū. Scd̄o amicitia ceſſare pōt
predicto mō per impotētiā ſenectutis vel oīno egri
tudinis:q2 tunc delectare ſeinuicem nō poſſunt qđ
requiriť ad perfectū cōuictū:⁊ indigent aliorū ob
ſequijs ꝑtialibꝰ ⁊ diuiſis hoc aūt iterū tollit perfe
ctum cōuictū:nec ampliꝰ ꝑmittit integrā cōicatio
nē bonorū exteriorum:illi eīn ꝑ ſe non poſſunt intē
dere bonis ſuis exterioribꝰ:difficile aūt eſt ꝙ aliq̄s

Notabile

loco ꝯ ꝑoꝛū eis intendentes cōicarēt ea ſibi et dñis ſuis ad iuſticiam cum forte non ſint in ꝟtutib⁹ ꝑfecti: nec in tali ꝯmunicatione aſſueti. Tertio amicicia dicto modo poteſt ceſſare ꝑ diuturnā amicoꝝ abſentiā: immo tūc nec conuiuūt nec ſua bona perfecte cōicare pñt: imo qñqȝ poſſibile eſt ſi poſt longam morā reuertanē inſimul ꝙ nō deceret eos conuiuere ꝑfecte ꝛ bona ſua cōicare. ꝓpter hoc ꝙ potuerūt rōnabiliter ad alios contrahere amicitias cōuictuales ꝛ cōicatiuas q̄s rōnabilit̄ relinquere non poſſent: imo forte ꝙ diuturna abſentia non ſolū aufert cōuictū ꝛ cōicationē bonoꝝ: ſed cū hoc remittit ſiue debilitat aliq̄liter effect⁹ amationis ꝛ readmationis: cū eñ amici noui cōuictuales effecti ſunt amoꝛ ꝑitus diminuiē ad antiq̄s: q2 impediē ꝯſideratio circa amicū antiquū ꝓpē nouū. ꝛ quia ſicut apparet decimo huius itenſa delectatio circa vnū minuit delectationē circa aliū. Et iterū ꝑ diuturnā abſentiā non ſolū ille actu amationis diminuiē vt ſiat remiſſioꝛ ſed etiā rarioꝛ ſiue minus frequens efficiē interuallis lōgioꝛib⁹ interrupt⁹. non eñ de amico veteri totiēs rememoꝛabiē q̄ in delectatione circa nouū ſepius occupaē et ita q̄ſi videē abſentia diuturna obliuionē facere amicitie. ſicut dicit ari. videē inq̄ facere ꝓpter rarā cogitationē de amico: ſed nō facit q2 ſciētia ſiue firma credulitas ſm habitū ſemꝑ manet de bonitate amici ꝓpter q̄ regrediē actus amatiōis ꝛ beniuolentie qñcūqȝ de eo cogitam⁹. Et hoc intendebat ariſt. dicens queadmodū aūt in ꝟtutibus hi q̄dem ſm habitū hi autem ſm operationeȝ boni dicunē: ſic in amicitia hi quidem conuenientes gaudent adinuicē ꝛ tribuūt bona: hi aūt doꝛmiētes vel ſeparati locis nō operātur q̄dem: ſic aūt hñt vt operatiui amicabiliter: loca eñ nō diſſoluūt amicitiā ſimplicit̄: ſed operationē.

Ad rōes

¶ Scðm: ergo ꝑdicta rñdendū eſt ad rōes. ¶ Ad primā cōcedēdum eſt ꝙ amicitia ſit generabilis ꝛ ſi non eſſet alia vita poſt moꝛtē tempoꝛaleȝ ſicut forte crediderūt mlti antiquoꝝ: tūc eſſet amicitia coꝛruptibilis ꝑ moꝛtē amātis aut amici: ſȝ cū ſm rei ꝟitatē ſit alia vita inq̄rere ſi amicitia ꝛ alie ꝟtutes moꝛales maneāt poſt tranſitū huius vite: ſpectat nō ad preſenteȝ conſiderationē ſed ad theologicā. de abſentia diuturna dictū fuit ſatis ꝛ de ſenectute. ſimilit̄ niſi qꝺ aliqui propter ꝟba Ariſt. dubitant an ſenes ſint minus amatiui q̄ iuuenes.

Dubiuȝ.

Ad qꝺ ſm ꝑdicta reſpondendū eſt ꝙ ſenes quātū ad ſubſtractū amicitie ſcȝ quātū ad ꝟtutē: ꝛ ſimiliter quātū ad beniuolentiā ſunt in amicitia firmioꝛes. ſed quātū ad cōuictū frequentē ꝛ cōicationem bonoꝝ ꝛ actuū exterioꝝ iuuenes dicunē magis amatiui Similit̄ dictū fuit ſatis de ſtatus excellentia ſi eñ amicitia ſumaē ꝓpriiſſime ipſa ceſſat eſſe amicitia ꝓpter remotionē vltimoꝝ cōnotatoꝝ. ſ. cōuictus vniformis ꝛ integre bonoꝝ cōicatiōis ſȝ ſepe nomē amicitie vere ꝛ ꝟtuoſe capiē largius pro omni mutua ꝛ ꝑfecta amicoꝝ beniuolentia ipſoꝝ gratia. abſqȝ conotatione dictoꝝ cōicationis ꝛ cōuictus: ꝛ ſic nō ceſſat ꝓpē ſtatus excellentiā: ſed poti⁹ quātum ad actū maioꝛē beneficentie reducta ꝑficiē. de quo loquens. Boeti⁹ tertio de ꝯſolatiōe dicit. tunc eſt iocūda boni poſſeſſio qñ cōicaē amico propter qꝺ homini poſito in ſtatu ſublimi maxime iocūda eſt amicitia q2 bonis abundat q̄ poteſt cōicare amico. De hoc aūt ꝙ alter amicoꝝ ꝑus ꝟtuoſoꝝ exiſtentiū fiat malus. dictū fuit in ſcðo libro qꝺ hoc eſt impoſſibile niſi forte ꝑ caſum q̄ſi nō inuenibilē.

Notable

¶ Sciendū eſt tñ ꝙ ſepe hoies boni et amātes ſe honeſti gr̄a ſtatū ꝯtinentie non tranſcēdunt. loq̄ndo de continētia non ſolū circa materiā temperantie: ſed largius circa materiā cuiuſcūqȝ virtutis: ꝛ tales qua non ſunt in ꝟtute firmati pñt aliq̄ñ peccare imo etiā reuerti ad paſſiones ꝛ fieri vitioſi ſi nō voluūtate foꝛtiter reſiſtāt paſſionib⁹. ſuſtinent eñ ſepe tētationes vehemētes: ꝛ iſtoꝝ amicitia iuſte ceſſare poteſt propter alterum factuȝ eſſe malū: ſed iſta amicitia non eſt perfecta ſicut neqȝ eoꝝ virtus.

Ad ſcðā

¶ Ad aliam dicit ꝙ odiuȝ nullum habet introitū inter perfecte bonos ideo non eſt amicitie ipſoꝝ coꝛruptiuū: ſed inter alios conceditur amicitiam talem qualē habent tot modis poſſe coꝛrūpi quot modis poſſibile eſt inter eos odiuȝ generari.

Ad rōes in oppoſitum.

¶ Ad primā rōnem in oppoſitum dicendū eſt ꝙ amicitia bonoꝝ non propriiſſime accepta ſed pro mutua beniuolentia amicoꝝ adinuiceȝ eſt intranſmutabilis id eſt non ceſſabilis ipſis viuētibus: ſicut dictū fuit: que tñ an in moꝛte tꝑali coꝛrumpatur vel nō: nihil ad preſens eſt dicendū. De omnibus aliis argumentis ſatis dictum fuit.

Octauo queritur vtrū

amicitia ꝓpter delectabile magis ſiue verius dicaē amicitia q̄ amicitia propter vtile. ¶ Arguiē ꝙ nō. q2 verioꝛ eſt amicitia q̄ eſt ꝑmanentioꝛ: q2 magis aſſimilaē amicitie ꝓpter honeſtū. ſed amicitia ꝓpter vtile eſt ꝑmanentioꝛ. probaē: q2 amicitia ꝓpē vtile ꝯuenit: maxime ſenib⁹ (vt dicit Ariſt.) ꝛ minus iuuenib⁹. Senes eñ non proſequunē delectabile ꝓpter caloꝛis paucitatē ꝛ ſpirituū debilitatē ſed proſequunē vtile propter multiplicē ſenectutis indigentiā ꝛ impotentiā. vñ cōuenit ſepe ꝙ fiant auari ſicut dicebaē in quarto libro. amicitia vero ꝓpter delectabile maxime ꝯuenit iuuenibus ſicut dicit Ariſt. ipſi eñ propter ſcðm paſſionē viuētes maxime proſequunē delectabile ꝛ pñs: ex quibus ꝑȝ ꝙ amicitia propter vtile ſit ꝑmanētioꝛ: q2 ſm proceſſum ipſis augmentaē adueniēte ſenectute. amicitia ꝟo propter delectabile min⁹ manet ꝛ diminuiē ſm tranſitū iuuētutis.

Confirmaē ꝑmo

¶ Et ꝯfirmatur ꝙ amicitia propter vtile ſit ꝑmanentioꝛ: q2 illa amicitia eſt ꝑmanentioꝛ cui⁹ obiectū eſt min⁹ mutabile. ſed vtile min⁹ eſt mutabile q̄ delectabile. oi eñ etate eadē ſunt nobis vtilia: puta pecunie. veſtimenta dom⁹. et agri. ſed alia etate alia ſunt delectabilia. verbi gr̄a. iuuenes in choꝛeis ꝛ luctis ꝛ aliis ludis plurib⁹ delectātur: de q̄bus ſenes non curāt: io ꝛc̄. Et iſtā rōnem videē Ariſt. exprimere dicēs. iuuenum aūt amicitia ꝓpē delectabile eſſe videē. etate aūt trāſcendēte delectabilia ſunt altera propter qꝺ velociter fiunt amici ꝛ q̄eſcēt. ſimul eñ cū delectabilia amicitia trāſcendiē.

Confirmaē ſcðo

¶ Adhuc ꝯfirmatur idē ſic. amicitia ꝓpē delectabile ſm ꝙ differt ab honeſto ſit ſm paſſionē citiſſime variabilē. tale aūt videē minime ꝑmanſiuū: ideo ꝛc̄. Maioꝛ ꝛ minoꝛ ſatis patēt ex his ꝟbis Ariſt. iuuenū amicitiā propter delectationē eſſe videē ſm paſſionē eñ iſti viuunt: talis aūt delectationis que ſcȝ eſt ſm paſſionē velox eſt trāſmutatio: ꝛ amatiui aūt iuuenes ſȝ paſſionē. i. ſm delectationē. propter qꝺ multū amatiue ꝓpē qꝺ amant et cito quieſcunt/ multotiens eodē die tranſcendentes. vnde videm⁹ ꝙ iuuenes

mō ludūt/mō iraſcunt/mō odiūt/mō pacē formāt
Secūdo ē igit eoꝝ amicitia minime pmāſiua. ¶ Itē ad pn
pncipal'r cipale arguit ſic illa eſt verior amicitia que magis
ſtat cum amicitia v̄tuoſa: ſed amicitia propter vti-
le eſt hmōi delectatiōes eīn ſenſuales impediūt bo
nū v̄tutis bona aūt vtilia non: ſed cōferunt ad feli
citatē ꝛ decorāt eā: vt apparet pmo ꝛ decimo hui⁹.
Tertio. ¶ Item auerrois in ꝓlogo ſuo ān octauū phyſi-
coꝝ dicit phōs abſtinentes fieri ſic eoꝝ cū eīn ſciāt
indignitates voluptatū qꝛ non ſunt de diſpoſitiōi-
bus neceſſariis ineſſe neqꝫ de pfectionib⁹ ipoꝝ eijci-
ūt de ſcipis voluptates oīno: bona aūt vtilia ſūt
de ſtatu ꝛ neceſſitate vite: nec phi aut felices eijci-
unt ea oino ſed vtunt eis: modo videt ꝙ illa ami-
citia ſit melior ꝛ v̄ior q̄ eſt ad neceſſitatē vite ꝛ quā
phi non eijciunt ꝙꝫ illa que eſt econtra. ideo ꝛc.

¶ Oppoſitū videt velle phy-
loſopus dicens hoꝝ eīn magis dicit amicitia ꝓpt
delectabile ꝛc. Ad qꝺ ipe arguit rōne: qꝛ illa ma-
gis dicenda eſt amicitia que eſt liberalior: videt ei
eſſe ſimilior vere amicitie: ſed amicitia propter de
lectabile eſt liberalior: ergo ꝛc. Itē alia rōne arg.
Ari. ſic illa amicitia eſt potior quā magis q̄rūt bo-
ni ꝛ beati: ſed dicit Ariſt. ꝛ beati quidē vtilibus ni
nihil indigent delectabilib⁹ aūt indigēt qꝺ probat
d. conuiuere eīn volūt aliqb⁹. triſte aūt pauco tpe
ferunt: ꝯtinue aūt nullus vtiqꝫ ſuſtineret neqꝫ ipm
Secūdo bonū: ſi triſte ipſe erit: propter qꝺ amicos delecta-
biles querūt. ¶ Itē amicitia pmanētior ē potior
ſicut dicebat prius: ſed amicitia propter delectabi
le eſt pmanētior nā amicitia patris ad filiū vel fra
triſ adinuicē coetaneorū vel cōnutritoꝝ fundat ſu
Notabile per delectabile que tamē ſūt valde māſiue: niſi for
te aliqn̄ ꝓpt vtile impediat. ¶ Notādū eſt ꝙ hic
querimus de amicitia ꝓpter delectabile: ꝛ de ami
citia ꝓpter vtile: q̄ diſtigunt ab amicitia ꝓpt hone
ſtum ꝛ iō nō querim⁹ de amicitia q̄ eſt ꝓpt delecta
tiones in operib⁹ virtutū: ſed de ea q̄ eſt ꝓpter de
lectatiōes ſenſuales ꝛ de ea q̄ eſt ꝓpt acquiſitiōēꝫ
ꝛ cuſtodiā diuitiarū aut neceſſitatū vite aut aliorū.
ꝙ amici- Dicēdū eſt igit cū Ari. ꝙ cōiter amicitia ꝓpt de-
tia dele- lectabile eſt potior ꝛ maior. qꝺ probat primo ex p-
ctabil' ſit te boni amabilis. nam amicitia videtur eſſe potior
pmanen- q̄ eſt amabilis potioris. amicitia aūt propter dele-
tior. ctabile eſt hmōi. qꝛ vtile ſm qꝺ vtile nullā hꝫ rōēꝫ
amabilitatis niſi p modū ordinati ad finē delecta-
tio aūt eſt appetibilis ſiue amabilis ipſi⁹ gr̄a tan-
ꝙꝫ finis vt dicit Ari. decimo huius ꝛ pmo rethori
Secūdo ce. ideo ꝛc. ¶ Itē probat ex pte amātis. potior eſt
amicitia q̄ fundat ſup naturā pfectam ꝙꝫ que fun-
dat ſup indigentiā amicitia aūt propter vtile fun-
dat ſup indigentiā ex pte amātis: null⁹ eīn vtile q̄
rit ſi no indigeat aut ſm rem aut ſm ipſius opinio
nem. Nec obſtat ſi diuites q̄runt tales amicos. qm̄
ipſi ſepe ſunt indigentes ꝛ vere pauperes. nā vt dicit
Seneca non eſt paup q̄ parū habet: ſed qui pl⁹ cu-
pit. Et Ariſt. pmo rethorice dicit dupliciter eīn ſūt
indigentes aut eīn vt neceſſarij ſicut egeni aut vt
exceſſiui ſicut diuites delectatio autē et ſi qn̄qꝫ ſit
nature impfecte: tamen ipa maxime eſt ꝛ potiſſime
nature pfecte. vt apparuit in ſeptimo ꝓpt hoc ei
dicit Ariſto. beatos nō vtilib⁹ amicis: ſed delecta
Tertio. bilibus indigere. ¶ Item potior eſt amicitia in q̄
min⁹ fiunt accuſationes ipſe eīn odium efficiūt et
amicitiā diſſoluūt. ſed infra dicit ari. fiūt aūt accu
ſationes ꝛ q̄rele: in ea q̄ ſm vtile amicitia vel ſola
ꝛ maxime rōnabiliter ꝛ hoc ipe pfecte declarat ibi
dem. ¶ Item illa eſt potior q̄ eſt firmior ꝛ diutur Quarto
nior: ſed ea q̄ eſt propter delectabile eſt hmōi. qꝺ p
mo pꝫ p hoc ꝙ in ea min⁹ fiunt accuſatiōes ꝛ q̄re
le vt ſtatim dictū eſt. Scꝺo qꝛ bona vtilia tranſmu
tabilia ſunt et magis fortune ſubiecta ꝙꝫ bona de-
lectabilia. Qꝺ nunc ad pfectiorem queſtionis ſo-
lutionem declarandū erit. ¶ Sciendū eſt igit cuꝫ Notabile
amicitia ſit pſone ad pſonā ꝙ vna pſona pōt eē al-
teri delectabilis dupl'r. vno mō ꝓpt cōuenientiaꝫ
ipoꝝ in natura vel in more. alio mō propter exhibi-
tioneꝫ alicui⁹ deſiderati vni ab altero. Primo mō Dupliciter
fiunt amici multiplices ſm multiplicē cōuenientiaꝫ vna pſo-
ipoꝝ in natura vel in more. vbi gr̄a. ſic fiunt ami- na eſt de-
ci cōſanguinei ꝓpt cōuenientiā ipoꝝ in ſanguie lectabilis
natali ſuoꝝ parētū: ſic fiūt amici cōpatriote ꝓpt alter.
cōuenientiā i loco gn̄atiōis ꝛ nutritiōis: locus eīn
eſt pncipiū naturale gn̄ationis ꝛ nutritionis: quē-
admodū pat vt dicit porphiri⁹. ſic fiūt amici mari-
tus ꝛ vxor ꝓpter ꝯuenientiā ꝛ vnionē ipſoꝝ in poſ-
ſeſſionē vel in ꝓle ſic fiūt amici ꝯnutriti ꝛ coetanei
propter ꝯuenientiā ipoꝝ tā in morib⁹ ꝙꝫ in natura-
li nutrimento. Hec aūt oēs amicitie fundant ſuper
delectabile pncipaliter: lꝫ aliqn̄ ſepe ꝯcurrat vtili-
tas: qm̄ delectatio cauſat ex ꝯiunctione ꝯuenientis
et qꝛ vt infra dicit Ariſt. in. ix. libro. delectabile eſt
vnicuiqꝫ eſſe ꝛ viuere. ꝓpt quod vnuſquiſqꝫ videns
ſe eſſe et viuere delectat. vnuſquiſqꝫ aūt predictoꝝ
vidēs opus ſuū ꝛ attendens ꝯuenientiā ei⁹ ad ipm
videt ſeipm quodāmodo ꝛ eſſe viuere. lꝫ nō ſm na-
turā: tn̄ ſm ſpeciē ꝛ habitudinē quandā ꝛ ſilitudi-
nem. ꝓpter quod hij oēs inuicē delectant naturali
ter. dato etiā ꝙ nō ſequat vtilitas: dū tn̄ nō ſit aliꝺ
qꝺ obſiſtat. Alio modo aūt fiūt delectabiles adin
uicē. vn̄ iuuenes propter exercēdos act⁹ venereos
vt amaſij: aut act⁹ luſiuos affectatos ſiue i choreis
ſiue i luctis vel aliis: ꝛ nō ſolū iuuenes adinuicem
ſed etiā aliqn̄ difformes difformib⁹ iſto modo fiūt
delectabiles/ ꝛ iuuēcule ſenib⁹ luxurioſis: ꝛ hiſtrio
nes diuitib⁹ ocioſis. his aūt viſis apparet ſatis ꝙ
cauſa ꝓpter quā pmo dictoꝝ modoꝝ pſone fiūt ſi-
bi delectabiles eſt manſiua cū ipa ſit conuenientia
q̄dam habitualis aut propter naturā: aut propter
morem cauſa autē ꝓpter quā fiūt ſibi delectabiles
ſcꝺo predictorū modorū non eſt duratiua cum ipa
ſit actus quedā tranſitori⁹ vel paſſio variabilis q̄
bu⁹ cito tediū conſequit ꝛ triſticiat qꝛ etiā iſto mo
do plurimū q̄ſi contingēter modo vn⁹. modo alter
pōt fieri delectabiles eiuſdē ꝓpt qꝺ nec amicitia p
pter delectabile illo modo duratiua eſt ſed prior.

¶ Sed tamen adhuc pōt du- Dubiuꝫ.
bitari q̄ amicorū erit pmanentior an illa q̄ propter
vtile vel ꝓpter delectabile ſcꝺo pdictoꝝ modorū.
Ad qꝺ dici pōt ꝙ vtraqꝫ eſt valde tranſitoria illa q̄
dem ꝓpt accuſationes cōtingētes ꝛ volubilitatē
fortune: hec ꝓpt paſſionū ꝛ actuū variationes et
pſonarū delectantiū mutationes. talia aūt non eſt
poſſibile artificialit' comparare qꝛ ſm ꝙ hinc inde
circunſtantie variant: hec fit illa labilior vel econ
tra. ¶ Ad rōes igit dicēdū eſt ꝙ oēs procedūt de Ad rōes
delectabili ſcꝺo mō non de delectabili pmo modo
dictorū modoꝝ: dicendū eſt etiā ꝙ licet nō fit i hoc
variatio qn̄ in oī etate pecunie ſint vtiles: tn̄ ſepe
variatio ꝯtigit i hoc ꝙ pſone viuētes ad pecunias

acq̃rendos deficiunt vel mutant'. Hec de q̃ſtione.

Nono queritur. Vtrum

poſſibile eſt eundẽ eſſe amicũ pluribus ſm verã et pfectã amicitiã. ¶ Arguit' ꝙ ſic qꝛ cauſa ſiue fundamentũ amicitie qḋ eſt ꝟtus põt in multis inueniri multiplicari

Secũdo

aũt cauſa põt effectus multiplicari. igit' ꝛc. ¶ Itẽ cum ꝟtuoſus ſit vere bonus: debet oẽ illud amare qḋ eſt ſibi amabile ſi cognouerit ipm: ſed oĩs ꝟtuoſus eſt vere amabilis: ergo oẽs virtuoſi ſcꝫ qui ſe inuicem cognoſcunt debent ſeinuicem amare: tales

Tertio.

aũt poſſunt eſſe plures: aliter ꝛc. ¶ Itẽ bonũ pfectũ eſt ſui ipius diffuſiuũ p naturã nec ob hoc corrũpit'. ſed potius ſaluat' ꝛ auget'. vnde primo huiꝰ bonũ quãto cõius tãto meliꝰ ꝛ diuiniꝰ: ꝛ ſeptimo politice oſtẽdit Ari. ꝙ bonorũ q̃ circa aiam vnumqḋq; quãto q̃dem vtiq; excepit tãto magis vtile ꝛ magis bonũ: ſed vera amicitia eſt de numero bonorũ aie pfectorũ: g̃ cõueniẽs eſt eã multiplicari ad

Quarto

plures. ¶ Itẽ in pncipio huiꝰ octaui dicit Ariſto. non in numero ſingulari. ſed in plurali ſine amicis el nullus vtiq; eligeret viuere hñs reliq̃ bona oĩa.

Quinto

Item pmo rethorice loq̃ns Ari. de multorũ amicitia vt loq̃ de ꝟtuoſa. qm̃ huic ↄſonat deſcriptio amici quã dat ibidẽ. dicit ei ſic: multorũ aũt amicitia ꝛ bonorũ non imanifeſta. amico definito ꝙ eſt amicus talis q̃ eorũ que putat bona eſſe illi operatiuꝰ eſt propter illum. cui itaq; multi tales poliphilus cui aũt ꝛ epickes vat poliphilus. videtur igit' ibi velle ꝙ amicitia virtuoſa ſit ad multos.

Oppoſitum apparet p Ariſ.

dicentẽ multis aũt eſſe amicũ ſm pfectã amicitiã non cõtingit quemadmodũ neq; amare multos cuius rõnem aſſignat dicẽs: aſſimilat' eñ amicitia ſuperabundantie tale aũt ad vnum natum eſt fieri. Sciendũ ꝙ Ariſt. in octauo huiꝰ ꝛ ampliꝰ in nono tractare videtur iſtam queſtionẽ: vel forte in octauo pertractat de poſſibilitate faciendi ſibi plures amicos. In nono ꝟo tractat de experientia vel expedientia faciendi ipſos. Sed vt nõ oporteat regre-

ꝓma ↄcluſio

di. Dicamꝰ de vtroq;. Loq̃ndo igit' in hac queſtione ſemp de amicitia ꝟtuoſa. pmo ponã ↄcluſiones ſupponenda dicta in ſeptima q̃ſtione ꝙ poſſibile ẽ eam eſſe ad multos ꝛ expediens quantũ ad virtutẽ pro qua nomẽ amicitie ſupponit. ꝛ quantũ ad beniuolã amationẽ et readamationẽ: qꝛ poſſibile eſt et valde expediẽs in ciuitate vna multos eſſe viros virtuoſos. ꝛ poſſibile eſt illorũ vnũquẽq; de aliqs talẽ hẽre noticiã per quã putet eos eſſe viros bonos: q̃uis de hoc nõ ſit certꝰ: ſed hoc ſufficit int' virtuoſos ad mutuã amationẽ ꝛ readamationẽ eorũ adin-

Secũda cõcluſio.

uicẽ: iõ ꝛc. ¶ Scḋo etiã dico ꝙ poſſibile eſt ꝛ expediens amicitiã virtuoſã eſſe ad multos quantũ ad noticiã mutuã cũ certitudine de ipſorũ ꝟtutibꝰ ꝛ beniuolis amationibꝰ ꝛ readamationibꝰ: qꝛ pluribꝰ exiſtẽtibus in vna ciuitate ꝟtuoſis / poſſibile eſt valde expediẽs illos ſil' aſſumi ad cõmune regimen ciuitatis in ariſtocraphia: vl' ad ↄſilia pncipis vl ad cõia iudicia ꝛ alia rei publice cõia q̃ poſt pncipem per alios exercenda ſunt ad cõe bonũ ciuitatis: ſꝫ hoc poſito in eiſ p longũ tpꝰ vnuſquiſq; illorũ erit ſufficiẽter expertus bonitatẽ ꝛ iuſticiã aliorũ cõſociorũ ſuorũ: qm̃ in talibꝰ negociis cõibus ciuitatis impoſſibile eſt lõgo tpe latere prauas affectiões ſpecialiter corã prudẽtibꝰ viris eas cito pcipere potentibꝰ: cuiuſmodi ſunt tales viri virtuoſi. ſepe eñ occurrũt obiecta fortit' paſſionatiua innata quouſq; niſi valde pfectos inclinare: puta pecunie magne: honores / dignitates / timores / terribiliũ ↄſanguinei vel noti ↄtra extraneos litigantes. non ſolũ de pecunia / ſed ꝛ de vita. ſi aũt apparet aliquem longo tpe nullo taliũ iclinari credendũ eſſet cũ certitudine talẽ eſſe ꝟtuoſum. dico cũ certitudine nõ mathematica: ſed tali qualis nobis poſſibilis i hac materia: ꝛ qꝛ ppriũ eſt viris bonis amare cũ beniuolentia oẽs illos quos ſciunt eſſe bonos: ideo manifeſtis ſic adinuicẽ ꝟtutibꝰ ipſorũ manifeſte eſſent eis ipſorũ adinuicẽ amationes ꝛ beniuolẽtie ¶ Tertio dico ꝙ amicitiã dicto modo eſſe ad multos eſt val-

Tertia ↄcluſio.

de difficile. primo qꝛ difficile eſt hoiem fieri pfecte virtuoſum: ꝛ ſi difficile ẽ de vno / difficiliꝰ eſt de duobus: ꝛ multo difficilius de multis put multa opponunt' nõ vni ſed paucis: ꝛ adhuc ipſis exiſtẽtibꝰ virtuoſis difficiliꝰ eſt oĩno. ꝙ habeant adinuicẽ pfectã experientiã ꝓpter celare malas ſuas volũtates. nã vt dicit Ari. hoc indiget tpe ꝛ ↄſuetudine: ſcḋm ꝓuerbiũ eñ nõ eſt ſcire adinuicẽ antedictos multũ ſalis ↄſumere: valde eñ eſt difficile ꝙ illi ſil' ad cõe regimẽ ciuitatis aſſumant' / modo priꝰ dicto: qꝛ plurimi aliorũ ad hoc tẽdunt affectuoſius propter propriũ lucrũ ꝛ honorẽ: et eo fortiꝰ ꝓcurãt p cautelas diuitias ꝛ amicos. Si aũt multi virtuoſi exiſtentes nõ fuerint ſimul aſſumpti ad talia / tũc eſt quaſi impoſſibile ꝙ de ſeinuicẽ ſumant perfectã experiẽtiã qꝛ vel non cõicabunt multũ ꝛ conuiuẽt. vel hoc erit circa parua circa q̃ virtꝰ pfecta non opat'. hac autẽ experientia nõ habita non eſt poſſibile amanti notam eſſe readamationẽ cũ certitudine: propter hoc ꝙ fingens ſe eſſe bonũ fictor eſt etiã amicitie.

Sed maior eſt dubitatio vtrũ

Alia dubitatio.

contigit eundẽ eſſe amicũ multis quãtũ ad pfectã condonationẽ voluntatũ ꝛ q̃tũ ad frequentẽ ꝛ vniformẽ cõuictũ ꝛ integrã cõicationẽ bonorũ. de qua primo diſtinguendũ eſt: ꝙ multa dupl'r capiuntur. vnomodo vt opponitur vnitati: ꝛ ſic duo dicuntur multa. aliomodo vt opponunt' paucitati: ꝛ ſic duo non dicunt' multa. imo duo ſunt pma pauca: vt patet .x. metaphiſice. imo pprie loq̃ndo neq; tria vel quattuor dicunt' multa. cũ eñ ſtatim poſſumꝰ numerum aliquorũ hoim videre nõ dicimꝰ ipſos eſſe multos: ſed tres vel quattuor. Erit igit' quarta ↄcluſio ſm Ariſt. ꝙ ipoſſibile eſt eundẽ eſſe amicũ multis put multa opponunt' paucis capiendo amicitiã quãtũ ad nũc pdicta: qm̃ vnꝰ non põt pfecte ↄuiuere multis ſil': niſi ſeipm in ſermonibꝰ ꝛ actionibꝰ diſtribuerit vnicuiq; ipſorũ: qḋ nec eſſet poſſibile nec deceret. Itẽ opꝫ amicũ famicũ familiariter amico gaudẽti cõgaudere et dolẽti cõdolere. qḋ non eſſet poſſibile nec decẽs ad multos: ſic eñ oporteret aliq̃n ſimul dolere ꝛ gaudere. Itẽ talis amicitia cõſiſtit in ſupabũdantia q̃ eſt vnũ ſolum vel valde paucos vt dicit Ariſt. Iſte eñ cũ q̃buſdã aliis ſunt rões Ariſt. in .ix. huiꝰ. vñ verũ eſt ꝙ hanc rõnem vltimã Euſtratiꝰ videt' intelligere de amore ereos. i. non de vera amicitia. forte ꝓpter hoc ꝙ ſupabundantia vitioſa eſſe videt' ſicut ꝛ defectus. ꝟtus eñ cõſiſtit in medio ſupabundãtie ꝛ defectꝰ: in amicitia autẽ nihil põt contingere vitioſum. vel forte propt' hoc ꝙ in iſto. viij. dicit Ariſt. tale. ſ. ꝙ ſm ſuperabũdan

tiā vʒ natū eſſe fieri ad vnū Euſtrati⁹ aūt opinaṫ amicitiā pfectiſſimā non eſſe ad vnicū. ſʒ inter tria vel etiā ꝑpter hoc ꝙ Ari. iſtū ſermonē de ſupabūdantia ꝯtinuauit ſermoni de amore hereos dicēs. multis aūt eſſe aicū ſm pfectā amicitiā non ꝯtigit quēadmodū neqʒ amare mltos ſiṫ aſſimilaṫ eñ ſuperabūdātie tale aūt ad vnū natū eſt fieri. Ego tñ puto ꝙ ari. itēdebat arguere de ꝟa ꝛ pfecta aicitia qm̄ nono libro repetit illā rationē vbi tñ de amore ereos nō videṫ facere aliquā mētionē ꝛ qꝛ ſm ꝟitatē amicitia pfecta ꝯſiſtit in multiplici ſupabūdātia nō prout ſigē pluſqʒ oʒ: ſed ꝓut ſigē ſummū qđ ab alio nō excediṫ oʒ eñ amico amico eſſe ſumme beniuolū ꝙtū eſt poſſibile alteꝝ alteri eſſe beniuolū ꝛ ſumme bñficū. ꝛ ſumme delectabilē ꝛ vtilē. Dico nō ad exteriores pecunias cumulandas: ſed opa ꝟtutū exercēda ꝛ cū delectatione ꝯtinuāda ꝛ multiplicāda: hec eñ ſupabūdantia nō eſt a ꝟtute aliena: cū ſit ꝯſona recte rōni. ¶ Sciās tñ ꝙ vt credo notabile.
amatio ſi accipiaṫ ꝓ paſſione appetit⁹ ſenſitiui nō hʒ in ſua excellētia locū i amicitia ꝟtuoſa ſicut nec aliqua alia paſſio appetitus ſenſitiui. ꝑpter hoc ꝙ oēs hmōi paſſiones ꝯmunes exñtes corpi ꝛ aie, vt vʒ ꝓhemio de aia, cū quodā motu fiunt corpeo ꝑ quē ſi ſupexcedat. turbanṫ organa ſenſus: ſic ꝙ ſenſus nō poſſet ſufficiēter ꝛ pfecte i miniſteriū rōnis hec tñ paſſiones hñt locū in opibus ꝟtuoſis prout modificate ſunt rōne aliqñ intēſiores. aliqñ remiſſiores ſm exigentiā circūſtantiarū ꝛ opis ſicut de ira dictū fuit in. iiij. lib. ꝛ in. iiij. Sʒ ſi amatio ꝛ readamatio capiant ꝓ actu volūtatis ſeqñte rōnē organo ſeu motu corpeo nō vtentē nō eſt incōueniēs eam in ſummo conuenire vere amicitie ꝟtuoſe. iuxta illud ſeptimo politice ꝙ aie bona ꝙto quot magis excedunt. tanto ſunt meliora. Et in hoc appet ſolutio queſtionis ſolite fieri an amicitia vera conſiſtit in ſuperabundantia amationis.

Secūda dubita. Sed adhuc reſtat dubitatio

an vn⁹ pōt eſſe aicus multis: ꝓut multa opponūṫ vni capiēdo aicitiā dicto mō: vʒ ꝙtū ad pfectā cōdonationē volūtatē ꝛc. de q̄ dubitatione rñdet euſtrati⁹ ꝙ poſſibile eſt. ꝯueniēs ipam fieri inter tres ꝛ nō inter plures ꝛ forte hoc pōt ꝓbabiliter pſuaderi pmo auctoritate Ari. nono huius vbi mouet queſtionē dicēs ſtudioſos aūt verū plures ſm numerū. ꝛ rñdet dicēs vel eſt q̄dā mēſura ꝛ amicabiṫ multitudinis quēadmodū ciuitatis. neqʒ ex hoib⁹ decē fit vtiqʒ ciuitas neqʒ ex decē miriadib⁹ adhuc ciuitas eſt. ꝛ amicoꝝ vtiqʒ eſt q̄dā multitudo determinata. Ex q̄bus ꝟbis notat Ari. ꝙ amicitia debeat ꝛ poſſit fieri nō ſolū ad vnū: ſed ad plures qđ etiā ex hoc pſuaderi pōt: qm̄ virtuoſum oʒ ſic amicitiā ſuā diſponere vt nō ſit ex toto ſubiecta fortune. ſi aūt eſſet ad vnū ſolū. videṫ ꝙ nimis eſſet ſubiecta fortune: qꝛ valde facile eſt hoiem vnū mori. ꝛ ſic alter ſine amicitia relinq̄retur: oʒ ergo tertiū habere q̄ remaneat. Itē (ſicut dicūt q̄dā) tūc eſt pfecta multitudo amicoꝝ: qñ ſaluaṫ in ea ois modus dilectionis: ſed hoc eſt in trib⁹ modis eñ dilectionū ſunt tres vʒ dilectio q̄ ponit eſſe ad ſeipm: ꝛ redilectio q̄ iā exigit hʒ ꝛ cōdilectio q̄ requirit tertiū ſi aūt quartus aut q̄ntus apponaṫ null⁹ fiet mod⁹ nouus dilectionis nō eñ erit niſi ꝯdilectio. Item artes ꝟtutes imitanṫ naturā ꝑpter quod ſicut videmus i amicitia naturali q̄ eſt (vt dicit Ari.) viri ad vxorē: ita credēdū eſt ꝙ debeat eſſe in amicitia virtuoſa: ſed amicitia viri ad vxorē ꝯfirmaṫ ꝑ tertiū: ſcʒ ꝑ prolem propter quod citi⁹ ſteriles diſſoluunṫ vt dicit Ari. quod iteꝝ ꝯfirmat dicēs: filij eñ cōe bonū ambob⁹ continet aūt cōe. ꝙ ſiṫr amicitia virtuoſa tertio pficiṫ ꝛ penit⁹ ꝯfirmaṫ. erit eñ tertius cōe bonū ambobus cōtinet aūt cōe. Videṫ ꝙ ꝙ tertius req̄ratur ad totalē ꝯplementū amicabilis cōitatis. quartus aūt vel q̄ntus ſi addaṫ. videtur difficultatē apponere ad pfectū cōuictū ipoꝝ ꝛ perfectā cōicationē bonoꝝ ꝛ experientiā pfectā vniuſcuiuſqʒ de vnoquoqʒ. Et Ari. ideo dicit ad vnū eſſe amicitiā vel ad valde paucos. duo autem ſunt valde pauci: qꝛ duo ſunt prima pauca vt diciṫ decimo metaphiſice. Sed cōtra qꝛ dicit Ari. nono huius quantū aūt non eſt forte vnū aliud ſed eſſe inter mediā quorūdā determinat quaſi dicat menſura aicabilis multitudinis non eſt pūctualis: ſed hʒ latitudinē. Solutio pōt dici ꝙ illud dictū Ari. nō eſt referendū ad amicabilē: ſʒ ad ciuilē. de qua ſtatī locut⁹ fuerat: vel pōt dici ꝙ ſaluaṫ in duob⁹ ꝛ ꝯpatiṫ quartū. ſʒ potiſſim⁹ ei⁹ ſtat⁹ eſt in tribus.

Ad rōnes. ad primā dicendū ad rōnes

eſt: ꝙ ꝙtū ad ꝟtutē ꝓ qua nomē aicitie ſupponit: ꝯceſſum ē: ꝙ pōt eſſe inter multos. Ad aliā ꝯcediṫ ad ſcđaʒ.
ꝙ oēs ꝟtuoſi q̄ ſe cognoſcūt debēt adiuicē hēre amicitiā ꝙtū ad beniuolentiā ꝛ bñficā amationē ꝛ readamationē: ſʒ nō ꝙtū ad pfectū ꝯuictū ꝛ cōicationē bonoꝝ: qꝛ hoc eēt magis oroſuʒ ꝛ difficile ꝙ vtile. ¶ Ad aliā ꝯcediṫ ꝙ bonū aie ꝙto magis excedit ad ſciaʒ
dit itēſiue tāto eſt meli⁹: ſʒ nō oʒ quācūqʒ actū virtutis tāto eſſe meliorē quāto ad plures eſt: ꝟbigrā diſtribuere decē denarios centū paupib⁹ non eſſet melius ꝙ diſtribuere eos decem pauperibus. bonum ergo quantum eſt communicatum pluribus tanto eſt melius. ſi ob hoc nō diminuatur viſus cuiuſlibet. ſicut de ſole ꝛ mari: ſed non oportet ita eſſe ſi diminuitur: amicitia aūt ad multos partita minoraretur vnicuiqʒ. iuxta illud pluribus intentus ꝛc. ¶ Ad alias duas dicendum eſt: ꝙ ipſe loquebatur de ciuili amicitia que ſaluatur in ciuium con- ad q̄rtaʒ
cordia vel beniuolentia ſimul loquebatur de amicitia virtuoſa quantum ad virtutem ꝛ beniuolentiam ꝛ amationē ꝛ readamationem ſolū Ad rationem in oppoſitū poteſt dici ꝙ ſi Ari. dicit ad vnū tamen non dicit ad vnum tantum: ꝛ hoc ipſe ſeipm exponit in nono vbi illam queſtionē ipſe magis perſcrutatur dicens ad vnum ꝛ valde paucos.

TErcio queri pōt / licet

iſta queſtio determineṫ in nono libro / vtrum faciendum eſt plures amicos propter vtile vel propter delectabile. Arguitur ꝙ ſic: auctoritate Ariſto. dicentis propter vtile aut delectabile multis placere contingit: quod probat quia multi inueniuntur potentes miniſtrare delectationes tam in adulatoribus ꝙ in ioculatoribus ꝙ aliis ludis liberalioribus: aut ſm eutrapeliam cum conuiciis ꝛ irriſionibus: multi etiam ſunt potētes miniſtrare vtilitates aut ſeruiendo vt pauperes aut dādo vt diuites. nec miruʒ: qꝛ breui tempore talia miniſtrare pñt: ergo poſſibile eſt hēre multos tales amicos. ¶ Item politica amicitia eſt ad multos quia eaʒ

expedit eſſe inter oēs ciues adiuicē. ſʒ talis amici
tia: cū nō ſit ꝑpꝛ ꝟtutē eſt ꝓpter delectabile vł vti
Tertio le: iō ꝛc. ¶ Itē ꝙ ꝓpter vtile expediat mltos hr̄e
amicos aꝛ. qꝛ ſic magis ꝗ̄ ꝑ paucos poſſumꝰ ꝯſer
Quarto uare vtilia ꝛ multiplicare ¶ Itē iuſticia ꝯmutati
ua pōt eē ad multos: ſʒ aīcitia ꝑpꝛ vtile ī tali iuſti
cia ꝯmutatiua videt̄ ꝯſiſtere. ꝓpter qꝺ dicit Ari. ꝙ
circa eadē ꝛ in eiſdē vident̄ eſſe aīcitia ꝛ iuſtū ſm
ꝗ̄tū eīn cōicāt intm̄ eſt ꝛ aīcitia ꝛ iuſtū. ꝛc. ex ꝗ̄ au
ctoritate aꝛ ſic. expedit adinuicē oēs eſſe iuſtos. ꝗ̄
Quinto ꝛ amicos. ¶ Itē ſi nō expediret ꝛc. hoc eēt: qꝛ nō
eſſet poſſibile oībꝰ recōpēſare vt vult ari. ſʒ hoc nō
obſtat: qꝛ qꝺ hr̄et ab vno. poſſʒ alteri dare ꝛ qꝛ ami
cus ꝓpter vtile plꝰ ꝓdeſt ꝗ̄ oꝫ ſibi tribuere aliter
Sexto ipſe nō eſſet amicus vtilis. ¶ Itē aꝛ. ꝙ ꝓpter dele
ctabile expediat multos hr̄e amicos. qꝛ eidē pñt
ineſſe plures modi triſticie: ꝯtra q̄s hō indiget di
uerſis modis delectationū q̄ non bñ pſit ſpendi ꝑ
Confir. vnū. ¶ Cōfirmat̄ qꝛ appetens delectationes vult
delectari pluribꝰ gn̄ibus delectationū ſpecialr̄: qꝛ
idem modꝰ delectationū ſenſualiū de q̄bus hic lo
quitur cito ꝟtit̄ in faſtidiū: ſʒ ſepe ſi vnus eſt dele
ctabilis in vno tp̄e: nō eſt delectabilis in alio. ꝗ̄ ex
pedit plures habere amicos volentem delectari.

Oppoſitū vult Ari. nono hu

ius. Videt̄ mihi notādū ꝙ circa delectabilia ꝛ vti
qui ꝓpꝛie lia nūꝗ̄ aliq̄ vocant̄ amici: ſi adinuicē ſibi delecta
amici ꝓ tiōes ꝯferāt vel vtilitates niſi īter eos aliq̄ īterue
pter vtile niat ꝯfederatio vel ꝟbo vel ītētiōe ꝟbi gr̄a merca
tores eēncīſſimi ſunt ſibi adīuicē vtiles in mercatu
ra aliq̄. q̄ cū facta fuerit vterꝗ̄ vadit ad aliā ꝛ diſ
ſoluūt̄ ſine q̄rela aliq̄ neutro exn̄te alteri obligato
vel dñs ꝑ certo ꝑcio ſeruitores hꝫ loco quoꝝ pōt
alios accipe cū voluerit: ꝛ q̄ pñt eū dimittere ſilr̄:
cū voluerint nulla inde ꝯtingēte iuſta q̄rela. vel ꝙ
robinꝰ hodie vult delectari cū marota: ꝛ cras dat
ei licentiā: nunꝗ̄ tales vocamꝰ amicos: ſʒ ſi ꝟbis
aut geſtibꝰ aut q̄buſcūꝗ̄ ſignis ꝓbabilibꝰ appue
rit īter tales ꝯfederatio: ſic ꝙ iſte illū ꝑ alio dimit
tere nō voluerit ꝛ ecōuerſo. ꝛ ꝙ ſepe ꝯuiuere ꝛ ſein
uicē videre voluerit magis ꝗ̄ alios. q̄ etiā eq̄ vel
plus poſſent eis delectationes vel vtilitates affer
re. tales iā vulgariter vocant̄ amici. ꝛc. ¶ Dicam
Deciſio igr̄ cū Ari. ꝙ ꝓpter vtile nō expedit facere plures
amicos. ꝑmo: qꝛ oporteret eos cōuiuere ſepe ꝛ ad
digne ꝯpēſandū vnicuiꝗ̄ intēdere ꝛ ꝯpenſare: hoc
aūt eſſet laborioſuꝫ ꝛ diſtractiuū ꝛ īpeditiuū ad be
ne viuere: qꝛ iā eſſet neceſſe in hoc expēdere totam
vitam. ¶ Itē oporteret oēs illos eſſe adinuicē a
Scđo. micos. aliter difficile eēt ſepe delectabilr̄ cū quolʒ
ꝛ cōuerſari. hoc aūt nō eſſet bñ poſſibile ꝓpter ac
cuſationes ꝯtingētes ī tali amicitia: ꝛ qꝛ tales qui
ſolū ꝓpter vtile ꝯtrahunt amicitiā nō ſupponunt̄
eſſe ꝟtuoſi: ſed cupidi: ꝓpter qꝺ ſepe nō eſſent con
cordes: ꝛ qꝛ ſtati vnicuiꝗ̄ illoꝝ videt̄ minꝰ ſibi fie
ri ꝗ̄ aliꝗ̄s ꝛ ſic orit̄ diſcordia rācoꝛ diſſenſio īter
eos. ¶ Itē oporteret vt dictū eſt confederationē
Tertio quādā hr̄e cū quolʒ ſeu obligationē ꝛ fiduciā cum
quolʒ hoc aūt eſt ꝑiculoſum ſpecialr̄ circa vtilia. ꝛ
qꝛ illi nō ſupponūt̄ eſſe boni. Vex eſt tn̄ ꝙ ſi aliꝗ̄s
vellet ſeruitores vocare amicos: ſtati eſſet dicēdū
ꝙ diuites multis indigēt amicis: qꝛ nō pñt oīa ne
gocia ſuis diuitiꝗ̄s cōgruentia ſine plurimis ſerui
toribus exercere. nec etiā poſſent aliter cuſtodire
diuitias ſuas: indigent etiā amicitia politica ꝛ ad

ſubditos ꝛ ad vicinos. q̄ in ꝯcordia in ſimplici be
niuolentia ſolū ꝯſiſtit ne ꝓcurent̄ ſeditiones ꝯtra
eos. Dico etiam ꝙ nō expedit facere multos ami
cos ꝓpter delectabile: qꝛ nō expēdūt in vita multe
delectationes ſenſuales. de q̄bus nunc eſt ſermo:
imo ſi multe fiāt. nocent ſubtrahētes vſum ratio
nis ꝛ opationes ꝟtutum. ꝛ qꝛ oporteret ꝑ delecta
tione delectationē vel vtilitatem cōpenſare. aliter
diſſolueretur amicitia. nullus aūt niſi valde diues
poſſet multis ꝑ delectatione recōpenſare vtilitatē
ꝛ ſi eſſet valde diues haberet delectantes eū: non
tāꝗ̄ amicos niſi forte vnū vel paucos: ſed tāꝗ̄ ſer
uitores ſi aūt deberet delectatio pro delectatione
compenſari tunc eſſet honeroſum vel impoſſibile
ſe ſepe vnicuiꝗ̄ multoꝝ delectabilem exhibere.

Sʒ dubitat̄ contra ꝑdicta qꝛ Dubium

cōſtat ꝑ experientiā manifeſte ꝙ magne diuitie/ ꝓbē
de/ dignitates/ ꝛ vlr̄ honores ſeculares illis ꝯferū
tur ꝛ nō aliꝗ̄s q̄ multos hñt aīcos diuites ꝛ potē
tes. ꝓpter qꝺ oīno videt̄ expedire ad hec ꝓcuran
da multos tales hr̄e. Ad hoc pōt dici: ꝙ ad ꝑdicta
obtinēda multos expedit hr̄e carnales aīcos diui
tes ꝛ potētes: ſʒ nō oꝫ cū illis oībꝰ ſpecialē amici
tiā exercere: ſʒ ſufficit cū parētibꝰ aut vni aut duo
bus ſeruire de ditioribꝰ: ꝛ ſi q̄s nō hñs carnales a
micos dēat ꝑ amicos acq̄ſitos multa ſibi ꝓcura
re. nō oꝫ ipm̄ multis indifferenter ſe ꝑbere amicū ꝑ
ſpecialē ꝯfederationē ꝛ ꝯiuctū: ſʒ vni dño potenti
ſeruire a quo ſpecialr̄ diligat̄. ꝛ ſe ceteris ſm ami
citiā politicā familiariter exhibere fingentē eīn ſe
cū multis amicitiā velle ꝯtrahere nulla eoꝝ repu
tāt amicū ſpecialē. Cōcedēdū eſt tn̄: ꝙ multo poſ
ſibilꝰ ꝛ facilꝰ eſt multos hr̄e amicos ad vtile vel
delectabile: ꝗ̄ ſm ꝑfectā amicitiā ꝛ hoc ꝓbant ra
tio ꝛ auctoritas Ari. adducte in ꝑīcipio q̄ſtionis

Hoc etiā quod alia rō arguit ad rōnes

cōceſſuꝫ eſt. Ad aliā pōt dici ꝙ ꝑ ſeruitores pñt di ad ſcđaꝫ.
uites ꝯſeruare ſuas diuitias ꝛ multiplicare vna cū
potētia ꝯſanguineoꝝ. ꝛ aīcitia politica ad vicinos
ꝯtrahēdo cū paucis ſpecialē amicitiā. Alie due ra
tiones q̄ de iuſticia loquūtur nō ꝯcludūt niſi de a
micitia politica. ¶ Ad aliā ꝯcedit̄ ꝙ nec eſſet poſ Ad tertiā
ſibile multis conuenire ad ſufficientiā cuiuſlʒ nec
eis ad cōdignā cōpēſationē intēdere ſine oī nimia
diſtratione. qꝛ nō oꝫ ſꝑ bladū ꝑ blado reddere ſed
videre q̄bus amicꝰ indigeat an potētia corporali:
vt cōtra inimicos vel cōſilio ꝯtra fraudulētos aut
pecunia aut frumēto ꝛc. ꝛ in hoc oꝫ ei ꝛ nō in aliꝗ̄s
q̄bus abundat ſubuenire. ¶ Ad aliā dictū fuit ꝙ ad q̄rtaꝫ
multe delectationes ſenſuales nō expediūt ad bo
nam vitā: ꝛ ſi q̄s oīno vellet multis ꝛ diuerſis vti
talibus delectationibꝰ. oporteret delectātes habe
re ſibi tanꝗ̄ ſeruitores vt ad eiꝰ nutū venirent ſuc
ceſſiue quos habere vellet. Et hec de queſtione.

VNdecio querit̄. vtruꝫ

ſit alia ſpēs aīcitie pr̄is ad filiū ꝛ ecōtra
ꝛ viri ad vxorē ꝛ ecōtra ꝛ ꝑncipātis ad
ſubditū ꝛ ecōtra. Aꝛ. ꝑmo ꝙ nō ſit a
micitia īter eos: qm̄ ſilitudo oꝫ eſſe cā amicitie ꝛ eq̄
litas etiā cauſa amicitie eſſe videt̄. vt dicit ari. qꝺ
etiā pꝫ ex hoc ꝙ in eiſdē vt dicit fit amicitia ꝛ iuſtū
iuſtū aūt eq̄litatē req̄rit: ſʒ hoc nō eſt in ꝑdictis igi
tur. Cōfirmat̄ qꝛ nūꝗ̄ filꝰ pr̄em vel ſubditꝰ dñm Confir.

Secūdo ſolet vocare amicū. ❡ Itē amici ꝯdonāt ſe ſibi inuicem vt amicus ſit alter ipe: ſꝫ abſit ꝙ dn̄s ſe cōdonet ſeruo: ideo ⁊c̄. Item poſito ꝙ eſſet amicitia inter eos: tn̄ videť ꝙ ſit eiuſdeꝫ ſpeciei: qꝛ iuſticia inter eos eſt vna ſpecie vt apparuit in q̇nto ergo ⁊ amicitia cū in eiſdem ⁊ circa eadē ſit amicitia ⁊ iu

Tertio ſtū vt dicit Ari. ❡ Itē poſitū fuit in quarta q̄ſtione hui⁹ octaui: ꝙ amicitia eſt eadē ꝟtus ad notos

Quarto ⁊ ignotos. iō videť ꝙ ad oēs. ❡ Itē quoꝝ eſt exhibere eadē bona amico. eoꝝ eſt eadē amicitia ſed pater ad filiū ⁊ ſubditus ad dn̄m teneнť eadē bona exhibere: puta reuerentiam ⁊ honorē. ideo ⁊c.

Oppoſitū dicit Ari. qđ ꝓba

re videť rōne demonſtratiua. cū enī amici ſit bene velle ⁊ benefacere amico. ille amicitie ſunt diuerſe quaꝝ operationes ⁊ operatiue ꝟtutes ſunt diuerſe ⁊ bona inuicē ipenſa diuerſa ſic eſt de dictis amicitijs qm̄ patris eſt ipendere filio nutrimentū ⁊ viri vxori fecūditatē: ꝓncipis ſubdito ſecuritatē. oppoſiti aūt cū ſint minores nō hn̄t ad ipos tales operationes: ſꝫ eſt eoꝝ illis ipēdere ſeruitiū ⁊ honorē: ſꝫ nec eūdē honorē: qm̄ honorare ꝑſonā nō eſt aliud q̄ magnificare eā: vel ſeipm̄ in ꝯſpectu ei⁹ ꝑuificare. ꝓpter quod ſm̄ aliū modū excellentie ⁊ magnitudinis ꝑſone debetur ei alter honor pr̄is aūt magnitudo ſuꝑ filiū eſt in potētia dn̄faciendi viri ſuper vxorē in ſenſu regēdi iperantes aūt ſuꝑ iperatis i potētia dn̄andi appet ergo ꝙ ⁊ opa ſunt alia ⁊ per ꝯn̄s operatiue ꝟtutes ⁊ alia q̄ inuicē ipendūť.

Deciſio ❡ Credo dicendū eſſe vt fuit dictū in quarta queſtione iſti⁹ octaui: ꝙ amor ⁊ odiū ſi cōiter accipiātur: nō ꝑtinent ad vnicā virtutē: ſed ad plures vt amor delectationū tactus ad ⁊pantiā. amor honoris ad magnanimitatē amor pecuniaꝝ ad liberalitatē: ſed ſi capiant̄ ſpecialr̄ vt ſunt ad ꝑſonā ipius ꝑſone gr̄a cuiuſcūqꝫ ſtat⁹ aut ꝯditionis ꝑſona fuerit ſiue pr̄ ſiue fili⁹ ſiue dn̄s ſiue ſeru⁹ ſiue not⁹ ſiue ex̄ne⁹: tūc eadē erit ꝟt⁹ modificatiua illaꝝ paſſionū ⁊ diuerſimode operatiua ad diuerſas ꝑſonas ſꝫ exigentiā diuerſoꝝ ſtatuū ⁊ ꝯditionū ꝑſonarū amatoꝝ ⁊ amantiū ⁊ aliaꝝ circūſtantiaꝝ. talis enī diuerſitas operationū nō arguit diuerſitatē in ſubſtātia ꝟtutis: vt de alijs ꝟtutibus dictū fuit. ſcꝫ ꝙ ad ſm̄ eandē ꝟtutē fortitudinis aggredimur inimicos ⁊ aliq̄n expectam⁹. ❡ Itē credo nulli eſſe dubiū q̄n in ꝯuiuendo ⁊ bona debite ipendēdo inuicē oꝫ aliter ſe hr̄e pr̄em ad filiū ⁊ ecōtra. viꝝ ad vxorē ⁊ ecōtra. ⁊c. ⁊ quin oporteat alia eſſe opera ipoꝝ ⁊ alia eſſe bona q̄ inuicē ipēdūt vt dicit Ari. ⁊ dictū fuit in arguendo. Puto ꝗ ꝙ ſit eadē ꝟtus ſm̄ ſpeciem ⁊ nō alia q̄ eſt moderatiua amoris patris ad filiū ⁊ ecōtra. viri ad vxorem. dn̄i ad ſeruū vel ſubditū ⁊ ecōtra: ⁊ hoc ſi amor capiať vt ē ad ꝑſonam directe ⁊ ꝓncipalr̄ ad pecuniā vel ad delectationē carnis aut aliq̄d aliud tale dictuꝫ fuit ꝙ eſſet alia ꝟtus Iſta ꝯcluſio ꝓbatur ſic: nihil aliud eſt eſſe eiuſdē ſpeciei q̄ eſſe eiuſdē rationis diffinitiue. ſꝫ ꝟtus moderatiua amoris in pr̄e ⁊ ꝟtus moderatiua in filio ⁊c. ſunt hm̄ōi ſi diffiniant̄ ſm̄ cōceptus ſuos eſſentiales circūſcriptis materialib⁹ ſiue accidentalib⁹ circūſtantijs. erit enī diffinitio huius ꝟtutis i oībus in q̄bus inueniť ⁊ ſemp ipa ꝟtus operatiua circa amorē vel odiū ſemp vt oꝫ. ſcꝫ electiua ſemp mediū determinati recta rōne circa amorē vel odiū: ſiue circa ꝑſonas ad quas ē amor vel odiū: inq̄ꝫtū eſt ad eas amor vel odiū. videm⁹ enī ꝙ eſſentialē intellectū fortitudinis nō ſpectat niſi ꝙ ſit ꝟtus operatiua circa timores et audacias ſemꝑ vt oꝫ non enī differt q̄ꝫtum ad intellectum eſſentialē fortitudinis vtrū illa ſit in paupere vel diuite. dn̄o vel ſeruo ⁊c. nō differt etiā vtrū timor ⁊ audacia fuerit ad dn̄m vel ſeruū: viꝝ vel vxorē fortē vel debilē ⁊c. Iſta tn̄ multū differūt q̄ꝫtū ad operationes. ab aliq̄bus enī fugiendū ⁊ alios inuadendū ita etiā ad intellectū q̇dditatiuū liberalitatis non differt an liberalitas fuerit pr̄ vel fili⁹ ⁊c. tn̄ hec valde differunt q̄ꝫtū ad operationes. Ita in propoſito non differt q̄ꝫtum ad intellectā eſſentialem ꝟtutis amicitie moderantis amorē qui eſt ad ꝑſonā vel etiā odiū vtrū iſta ꝟtus ſit in patre vel in filio ⁊c. licet illi valde differant quantū ad operationes. ita ꝙ aliter ratio dictat ad iſtū vel ad illū. virtus aūt ſemꝑ inclinat ad rōnem quōcunqꝫ. dicendū eſt tn̄ ſcđo ꝙ noīa ſignificantia dictā ꝟtutē non ſimplr̄ ſed ꝯnotando aliā ⁊ aliā operationē vel aliā ⁊ aliā circunſtantiā materialē ſeu accidentalem differūt bene ſm̄ ſpēm. ⁊ ab inuicem ⁊ ab illo noīe quod ſiḡt illā ꝟtutem ſm̄ ſe cuius rō eſt quia ipoꝝ oꝫ eſſe alias ⁊ alias rōes diffinitiuas. cū diffinitio noīs non ſit ꝑfecta niſi explicent̄ cōnotata cena enī non ſoluꝫ ꝑ cōeſtionē diffinitur: ſed ⁊ per tp̄s ſerotinū. ſilr̄ ſimū ⁊ ſimitas non ꝑ concauitatem ſolū ſed ⁊ ꝑ naſum ⁊ eſt ſimile: ac ſi dicam⁹ ꝙ vir ⁊ femina nō ſunt hoīes diuerſi ſm̄ ſpeciem. qꝛ ſm̄ conceptū eſſentialem a quo ſumitur nomē hominis non eſt alia ratio viri ⁊ mulieris: tn̄ iſta nomina vir ⁊ mulier ſunt diuerſa ſm̄ ſpeciem ⁊ ab inuicem ⁊ ab illo nomine hō. nullū enī eſt inconueniens noīa diuerſa ſm̄ ſpēm: imo etiā aliq̄n ſm̄ gen⁹ ſupponere ꝓ eadē re ſicut ē vt puto de actiōe ⁊ paſſiōe: ⁊ ēt dictū ē in ꝓcedētib⁹ ꝙ ē eadē ꝟt⁹ ⁊pantie ſꝫ ſpēꝫ circa cibos ⁊ pot⁹ ⁊ venereos act⁹. q̄ nō obſtante noīa ſupponētia ꝓ ꝟtute ⁊pantie ꝯnotatiua cibos illos aut pot⁹ aut veneros act⁹: puta ſobrietas ꝑcimonia caſtitas ſūt adinuicē diuerſa ſꝫ ſpēꝫ tā q̄ hn̄tia diuerſas diffinitiōes ꝓpꝛias. ſic etiā non reputo icōuenieňs: ꝙ iſta noīa ſint diuerſa ſm̄ ſpeciē puta amicitia pat̄na. amicitia filialis. amicitia vxoria. amicitia maritalis ⁊ dn̄atiua ⁊ ſubditalr̄. et non ſi cura. ſit hic ſint due dictiones. poteſt ei totū vno nomine nominari.

❡ Ad rōes dicēdū. ad primā

ꝙ amicitia inť q̄ſcūqꝫ fuerit. ſi ſit ꝟtuoſa inq̄ꝫtum ꝟtuoſa fit i eis rōe ſilitudinis in morib⁹: ſꝫ amicitia i filio ⁊ in patre iq̄ꝫtū exigit diuerſas operatiōes ⁊ iq̄ꝫtū hec dr̄ pat̄na ⁊ illa filialis. nō fit rōe ſilitudīs formalis nec exigit eq̄litatē ſm̄ q̄ꝫtū vt dr̄ Ari. ſed exigit eq̄litatē ſm̄ ꝓportiōeꝫ. dignitas ⁊ fit inť eos rōe debite ꝓportiōis ⁊ hoc ſufficit. ❡ Ad aliā dicendū ꝙ ſi pr̄ nō vocat filiū amicū ⁊ ecōtra tn̄ vtūť noīb⁹ ſibi debitꝫ ſm̄ diuerſā ꝓportiōeꝫ ipoꝝ adiuicē. ⁊ filius ꝯfiteť ſe valde amare pr̄em ⁊ econtra ⁊ hoc ſufficit. ❡ Ad aliā dici pōt ꝙ ſi amicitia capiatur ꝓprijſſime ꝓut ſignificat ⁊ cōnotat ſimul oīa q̄ enumerata fuerunt in ſeptia queſtione hui⁹ octaui. ipa nō reperiť niſi inter pares: ſi tamen amicitia capiať. q̄ꝫtum ad manifeſtam amationem et readmationem beniuolam ⁊ beneficam ſm̄ poſſe ſm̄ ꝙ ratio iubet ⁊ permittit: iſta inueniť inť dn̄ſ ⁊ ſeruū. pr̄em ⁊ filium. ❡ Ad alias duas cōcediť.

Margin (right column): ad ſcđaꝫ. — ad tertiū — ad q̇rtaꝫ.

ꝙ in eis amicitia ſit ꝟtus eadem ſm ſpēm. Ad vl
timam dictum fuit arguendo ad oppoſitum ꝙ li-
cet filius patri ꝛ ſubditus ꝑncipi teneantur ad ho
norem. tn̄ non ad eundem. ideo nō oꝫ iſta nomina
vt connotant illos honores vel etiam diuerſa ob
iecta eſſe eiuſdem ſpeciei. Hec de queſtione.

Duodecimo querit̄ vtrū

amicus dꝫ velle amico maxia bona ꝛ
Af. ꝙ nō: qꝛ illud non dꝫ velle amic⁹
ſpecialr̄ ꝑ habitū amicitie: ꝑ qḋ ami-
citia diſſoluit̄. cū amicitia ſit ꝛ ſimplr̄ bona ꝛ ſibi
bona. ſꝫ ꝑ hoc ꝙ alter amicoꝝ hr̄et maxima bona
diſſolueret̄ amicitia cū dicat Ari. ꝙ ſi multa diſtā
tia fiat ꝟtutꝫ vel malicie vel abundātie vel alteri⁹
non adhuc amici ſunt. ¶ Itē ei quē magis diligi
mus maiora bona volum⁹ qlꝫ aūt magis tenet̄ ſe
ipm̄ diligere ꝙ amicū. ꝗ ſibi ipi ꝛ nō amico dꝫ vel-
le maxia bona. Itē ſi duo fuerint coequales ꝟtuo
ſiſſimi. ꝛ non ſit vnius ad alterū dr̄ia ꝛ amiciſſimi
alter alteri. ꝛ in plena alteri⁹ ipoꝝ opinione ꝛ ele-
ctione eſſet qs ipoꝝ eſſet papa: quero vtrū ipe de-
beret velle alteri papatū vel ſibi: ſi ſibi: tūc nō vel
let amico maxia bona. ſi alteri. tūc non vellet ſibi
maxia bona qḋ videt̄ incōueniēs ꝛ ad puſillani-
mitatē ptinere: nā vt dicit Ari. quarto huius ma
gnanim⁹ magnis ſeipm̄ dignificat dignus exñs ꝛ
maxime maximis puſillanimis autꝫ dignus exi
ſtens bonis ſeipm̄ ꝓuat quibus dignus eſt hec au
tem ille facere videtur. igitur ꝛc.

Oppoſitū arguitur. qꝛ dicit

Ari. ſcḋo rethorice ꝙ amicos eadē velle neceſſa-
rie eſt quare q̄ ea q̄ ſibi alq̄ vult huic videt̄ amic⁹
eſſe. ꝛ in tertio hui⁹ dr̄ vt aūt ad ſeipm̄ hꝫ ſtudio-
ſus: ꝛ ad amicū. alter eñ ipe amicus eſt. ꝗ eadem
volum⁹ nobis ꝛ amico: ſꝫ nobis volumus maxia
bona: quare ꝛc. ¶ Itē iniquū videt̄ eſſe non velle
hoi ꝟtuoſo ea q̄bus ipe eſt dign⁹ ſꝫ amic⁹ cū ſup-
duplicit̄ ponam⁹ eū ꝟtuoſuꝫ eſſe eſt maximis bonis dign⁹
dicitur igr̄ ꝛc. ¶ Itē volum⁹ amico ineſſe oēs virtutes ꝛ
ſummuꝫ opa earū. ſꝫ illa ſunt maxia bona. cū in eis ꝯſiſtat
bonum. hūana felicitas: ꝗ ꝛc. ¶ Notandū: ꝙ maximū bo
nū pōt hic intelligi duplr̄. vnomō ſimplr̄ ꝛ hoc eſt
ſumm⁹ deus. aliomō inter hūana bona q̄ ſcꝫ nata
ſunt hoibus ineſſe. Amici etiā ſunt triplr̄. ſcꝫ pro-
pter honeſtū ꝛ iſti ſunt ꝑe boni ꝛ ꝟtuoſi vel ꝓpter
vtile vel ꝓpter delectabile. ꝛ iſti poſſunt eſſe praui
vt dictū fuit prius. Sciendū eſt etiā ꝙ lꝫ volūtas
aliqñ ſit ipoſſibiliū. vt pꝫ tertio hui⁹. tñ viri boni
ꝛ prudētes ꝛ ꝟtuoſi illud nūq̄ volūt quod ſciunt
ſimplr̄ ipoſſibile. iprudentes aūt ꝛ praui multa vo
lunt aliqñ q̄ ſunt ſimplr̄ ipoſſibilia vt deū non eſſe
vel ipos eſſe deo maiores Ex q̄bus ſatis appꝫ ꝙ
amicus ver⁹ cū ſit prudens ꝛ bon⁹ nō vult amico
maximū bonū ſimplr̄. ſcꝫ deū eſſe vel ipm̄ eſſe deū
qꝛ hoc reputat ipoſſibile vel ſaltē nō vult hoc co-
mō q̄ ſcit ipm̄ ipoſſibile ꝛ ſicut nō vult hoc amico.
ita neq̄ ſibi ipi. cū vtrūq̄ reputet eq̄ ipoſſibile. Fa
tui aūt amicitiā nō niſi ꝓpter vtile vel delectabi-
le q̄rentes. vellent illos a q̄bus amari putant eſſe
deos. vt ſibi maiores vtilitates ꝯferrent aut dele
ctatiōes: ſꝫ de hoc nō curem⁹. nō eñ volēda ſunt
q̄ vellēt fatui ꝛ praui: ſꝫ q̄ boni ꝛ prudētes. Bonoꝝ
aūt hūanoꝝ maxia bona ſimplr̄ ſunt ꝟtutes ꝛ opa
virtutū. inter q̄ ſummū eſt ipa felicitas: maxima

aūt ſm ſenſualē vulgariū reputationē ſunt bona
corpis ꝛ exteriora: puta diuitie. amici. dignitates
papat⁹/cardinalat⁹/ ꝛ poteſtates ſeculares. vt re-
gnū ducat⁹ ꝛ talia ꝛ ſm alios beſtialiores maxia
bona ſunt delectationes ſenſuales guſt⁹ ꝛ tactus.
¶ Dicā ergo ꝙ amicus ver⁹: ſcꝫ ſm amicitiā vir
tuoſam vult ꝛ velle dꝫ amico maxia bona hūana
ſcꝫ bona virtutū: qꝛ illud vult amicus amico. pro
pter qḋ amat ipm̄. ſed ipe amat amicū ꝓpter opa
ꝟtutū: ideo ꝛc. Itē amare ſm veritatē eſt velle a-
mico bona ipius gr̄a ꝛ non ſui. vt apparet hic ꝛ in
ſcḋo rethorice. ꝗ amicus vult amico illa q̄ ſcit eē
eſſe optia: illa aūt ſunt bona virtutū: imo qḋ plus
eſt bonus hō vellet oībus ineſſe bona ꝟtutū ad ex
tremū. qm̄ hoc eſſet bonū ꝛ eis ꝛ ſibi. Et iſta vidē
tur mihi ꝑ ſe manifeſta. ꝛ ab Ari. dicta ſatis: cū di
cit ꝙ dubitat̄ ne forte nō volunt amici amicis ma
xima bonoꝝ: puta deos eſſe ꝛ ſoluit dicēs hoi aūt
volet maxie eſſe bona. i. amicus vult amico maxi
ma bona inata hoi inexiſtere nō ipoſſibilia ſimplr̄
vt deū eſſe. Dicam etiā: ꝙ amicus verus: ſcꝫ ſm
amicitiā ꝟtuoſam vult amico maxia bona corpo
ris ꝛ maxima bona exteriora ꝛ maxima bona ſen
ſualis delectationis: quia ipe vellet amico opera
tiones virtutū ad extremū perfectionis: ergo vel
let ea q̄cumq̄ ꝯſunt ad operandū ſm ꝟtuteꝫ ꝛ eo
modo quo ad hoc ꝯſunt: ſed bona corporis ꝛ bo
na exteriora eomō ꝛ nō alio ſunt maxia bona q̄uō
maxie ꝯſunt ad opa ꝟtutū. nō eñ ſunt bona prout
ordinat̄ ad opa vitioſa vel ꝓut ſunt impeditiua ab
opib⁹ ꝟtutū: imo valde mala. qꝛ reddūt hoiem de
teriorē: ꝗ amic⁹ vult amico maxia bona corpis et
exteriora etiam eomodo quo ſunt maxime bona.

Et nota. ꝙ ex iſta cōcluſione

nō ſeq̄t̄ ꝙ amic⁹ amico velit maxias pecunias vel
maxias mūdanas ptātes. vl̄ maxias delectatiōes
ſēſuales qm̄ ille nō ſūt maxia bōa extiora nec ma-
xia bōa corpis dicēte Ari. ſeptio politice. q̄ q̄dē eñ
extra hñt tm̄ vt organū q̄ddā oē ei qḋ vtile ē corū
exceſſū aut nocere neceꝫ aut nihil ꝓficuū eē hñti-
bus. Et decio ethicoꝝ dr̄ extiora bona nō eē ſpecu
lāti neceſſaria l ſupabūdātia ſꝫ/vt ē dicere/ ipedi-
mēta ſūt ad ſpeclationē. vñ ſolū felices enūciauit
eudoxi⁹ dicēs moderate his q̄ eꝫ ditatos. agētes
optia ꝛ viuētes tpate. ꝛ videt̄ anaxagoras nō diui
tē neq̄ potētem exiſtiare felicem. Sed ponam⁹ ꝙ
ſortes ꝛ plato non exiſtentes diuites neq̄ magni
ſtatus ſint perfecti in ꝟtutibus ꝛ ad inuicē amici.

Dubitatio erit vtrū alter de

beret velle alterū fieri regem vel papā? Ad quam
dubitationē reſpōdent aliqui diſtinguendo. ꝙ ſm
habitum amicitie non deberet hoc velle. qꝛ diſſol
ueretur amicitia. nullus aūt ſm habitum ſimplr̄
bonum: ꝛ ſibi bonum inclinat̄ ad illud per quod
ille habitus diſſolueretur. Sed deberet hoc velle
ſm habitum iuſticie: quia bono viro debem⁹ velle
bonum quo ipe eſt dignus ſpecialr̄ ſi illud ineſſe
ipi ſit toti reipublice expediens: ſed ille eſt dign⁹
papatu ꝛ expediret toti reipublice ꝙ ipe eſſet pa-
pa: cum ipe ſit perfecte virtuoſus ꝛ prudens ergo
omnes ſm habitum iuſticie deberent velle ipum
eſſe papam. Credo tamen ꝙ hoc non ſit bene di-
ctum. ſicut eñ omni verum omni vero conſonat.
ſic omnis verus oī ꝟtuti. virtutes eñ inclināt in

id qđ recta rōne ſnīatū fuerit: qđ non pōt eſſe niſi verꝫ: ꝙ nullomō dicendū eſt: ꝙ amicitia ꝟtuoſa inclinat ad oppoſitū ei⁹ ad qđ iuſticia iclinabit. Cōfirmaꝛ: qꝛ rō prudentialꝛ iudicat circūſcriptiſ oib⁹ circūſtantiꝭs. aliter ipa ſepe iudicaret male oibus aūt eiſdē circūſtantiꝭs attētis ipa nō iudicabit oppoſitū ꝙ ꝟtuoſi habitus q̄ non niſi ad iudiciū prudētie inclināt nūꝗ̄ inclināt ad oppoſita. Itē ſi ſortes ſciat papatū eſſe bonū platoni amico ſuo ipē nō ſolū ſm̄ iuſticiā vellet eū eſſe papā: ſꝫ etiā ſm̄ amicitiā qm̄ actus amicitie ꝓprius eſt velle bonū amico nō ſuꝗ̄ ipius ꝑncipalꝛ: ſꝫ ipius amici gr̄a. ſi vero ſciat papatū ei nō eſſe bonū. tūc nec ſꝫ iuſticiā nec ſm̄ amicitiā vellet eū eſſe papā. Credoꝗ̄ ꝙ ꝑ habitū amicitie amic⁹ amico vellet qđ crederet ei eē bonū ꝛ non vellet qđ non crederet ei eſſe bonū: ſi vere amare ſit velle amico bonuꝫ ipius gr̄a. Nec valet rō illoꝝ: qꝛ nō diſſolueret amicitia ꝗ̄tū ad virtutē ꝛ beniuolētiā ꝛ ſm̄ ꝙ recta rō dictaret benefactiuā amatiōnē ꝛ readamatiōnē: vt dictū eſt in .vij. q̄ſtione. ſi aūt ab eis aufferreꝛ vniformis cōuictus hoc eſt: qꝛ nō eſſet honeſt⁹ eis nec ꝑ ꝯñs delectabilꝛ cū nihil niſi honeſtū ſit eis delectabile: et loco hui⁹ act⁹ fierent inter eos alij excellentiores ſcꝫ opa ſuaꝝ virtutum ſimul quodāmō excreſcere maiora extenſiue: qꝛ ad totū ppl̄m. ꝛ dico ſimul qꝛ ſꝫ ab eis auferaꝛ vniformis ꝯuict⁹. tñ non auferꝛ ab eis ꝯuictus eis ꝓportionat⁹ plato em̄ effectus papa nō expelleret a ſe ſortē amicū: ſꝫ teneret eū i ꝯſiliariū ꝛ familiarē miniſtrū ꝛ amicū ꝛ ita ſimul exercebūt act⁹ ſuos. ille tñ ꝑncipalꝛ. iſte aūt miniſterialꝛ. ꝛ iterū videbiꝛ ſorti mai⁹ ꝛ excellenti⁹ ꝙ ſit miniſter ꝓpinquus platoni pape. ꝗ̄ ꝙ erat ſibi paupi vniformis. Nihil igꝛ ptinens ad amicitiaꝫ diſſolueꝛ niſi ꝓ quo maius ꝛ excellenti⁹ adipiſceꝛ. Per quod iteꝝ pōt ꝯfirmari oppoſitū eius qđ illi dicebāt de amicis aūt ꝓpter vtile vel delectabile alius erit ſermo poſſibile eſt em̄ illos eſſe prauos aut eoꝝ alterū vt dictū fuit nec illi ꝗ̄tū ad hanc amicitiā diligūt ſuos amicos illoꝝ: ſed ſui gr̄a. nō ſm̄ illā amicitiā amicus nō vellet amicū eſſe talē qualis non āplius ipenderet ſibi vtilitatē vel delectatiōnē deſideratā. Poſſibile eſt igꝛ ꝙ amicus nō vellet amico bona ꝟtutū vbi gr̄a fornicator amaſius nō vellet amaſiā eſſe ꝓbiſſimā mulierē: quia ſcit ꝙ ampli⁹ non vtereꝛ ea. nec hiſtriones vel adulatores vel iniq̄ ꝯſiliarij vellent tyrānū eſſe meliorem: qꝛ nō ꝓdeſſet eis in hoc qđ appetūt. poſſibile eſt etiā ꝙ amic⁹ talis nō vellet amico maiores diuitias aut honores. qꝛ non crederet eo vti vt pri⁹ vt ꝙ amaſi⁹ nō vellet amaſiā eſſe reginā. ꝛ ſepe vidēmus ꝙ diuites nō vellent vnū optime ſibi ſeruientē ꝛ ꝗ̄tuncūꝗ̄ meritū effici ditiorē ne dimitteret ſeruitiū ipoꝝ. ſic em̄ aliqñ auditū eſt: ꝙ cardinales ꝛ epi nō ꝓuidebant clericis ſuis melioꝛib⁹ ne carerēt vtilitate quā illi ipendebant eis ſeruiēdo. ꝛ ſepe videmus ꝯnutritoꝝ ꝛ ꝯpatriotaꝝ alteꝝ alteri inuidere ſi alter altero ditior effectus fuerit aut potentior vel in aliquo excellentior ꝗ̄tuncūꝗ̄ ꝓbus viri fuiſſent adinuicē geſſiſſe amicitiā. ꝛ vt ſit ad vnū dicere: nō eſt poſſibile differentias voluntatū hmōi amicoꝝ cū poſſint eſſe praui: enūerare qꝛ nichil vniforme nihil ſtabile eſt in prauis mali aūt quidem firmum non habent. neꝗ̄ em̄ ſibiꝑ̄is permanent ſimul exiſtentes. ꝛ ſecundo huius. boni quidem enim ſimplr̄ multitudine autem mali.

deciſio q̄ſtiōis de amicis ꝓpter vtile.

Ex his appet ſatis quōr ñdēdū eſt ad rōnes.

Prima fuit ſoluta ſatis. ¶ Ad ſcđam dicēdū eſt: ꝙ multū differt velle amico maxima bona ꝛ maxime velle ea. ſibi ꝯcedimus ꝙ ꝙ amicus amico vult maxia bona. ſed nō vult ei maxime. imo ſibi ꝛ hoc expreſſit Ari. dicens: ꝙ ſꝫ amicus velit amico ea q̄ maxie ſunt bona. tñ nō vult ea amico ꝓ oibus: ſibiꝑ̄i em̄ maxime vnuſquiſꝗ̄ vult bona. hec ꝙ ōo amicus vult amico maxime bona eſt diſtinguenda. qꝛ ſi ly maxie conſtituatur cū bona vera eſt ꝛ ſi cū amico. falſa eſt. ¶ Ad tertiam dicendū ꝙ ille ſi crederet ſe dignū papatu. aſſumet eū ſibi: ita ꝙ illo caſu nō vellet papatū amico: preferret em̄ ſeipm̄ amico in beniuolentia. niſi crederet amicū eſſe dignorē ſe. Sed ex hoc cōcludes: ꝙ amicus nō vellet amico maxima bona exteriora. Solutio. amic⁹ nō vult amico illa bona niſi ſint ſibi debita eque et magis ꝗ̄ amico.

Ad ꝑmā rōnem in oppoſituꝫ

dicēdū ꝙ amic⁹ vult amico eadē que ſibi. id eſt cōſimilia ſi poſſint ea ſimul participare: ſed ſi nō tūc magis vult ſibi ſi eque debita ſint ſibi vt amico. Ad alias duas ſatis patet quomō ſit reſpōdēdū.

Ertiodecimoquerituꝛ

Trum amare ſit meli⁹ ꝗ̄ amari. Arguiꝛ ꝙ nō qꝛ vel iſta ꝯparatio attēderetur ꝗ̄tū ad actū amoris vel ꝗ̄tū ad perſonas ſcꝫ amantē ꝛ amatā: ſed nō ꝑmū qꝛ idē eſt amor quo ille amat ꝛ ille amaꝛ: ꝛ idem nō eſt meli⁹ ſeipo. neꝗ̄ quātū ad ꝑſonas: qm̄ in vera amicitia ꝛ ꝑfectiſſima ꝑſone ſunt pes. ¶ Itē act⁹ ille videꝛ melior q̄ magis eſt cōueniēs ꝑſonis excellentioꝛibus: ſꝫ amare eſt hmōi qđ patet ꝑ Ariſto. dicentē analogā aūt in oib⁹ ſm̄ ſuperabundātiam exñtibus amicis ꝛ amatiōnē opꝫ fieri puta meliorē magis amari ꝗ̄ amare. ꝛ vtiliorē: ꝛ aliorū vnūqđꝗ̄ ſimilꝛ ꝛ hoc eſt rōnabile qꝛ bonū eſt obiectū amoris: iō melior et amabilior. Secūda

¶ Itē act⁹ ille videꝛ melior q̄ attribuiꝛ ꝑfectiori ꝗ̄ ille q̄ attribuiꝛ potētie indigēti ꝛ ꝑfectibili: ſꝫ cū amare ſit appetere: ꝛ amari ſit appeti. amare debeꝛ potētie ꝑfectibili ꝛ indigēti. Amari ꝟo ꝑfectioni ꝓpter hoc em̄ diciꝛ ꝑmo phyſicoꝝ ꝙ materia appetit formā. Tertio.

¶ Item magis bonū excreſcit nobis ex hoc ꝙ amamur a deo. nullū aūt bonuꝫ excreſcit deo ex hoc ꝙ amat nos: ſed meli⁹ eſt vnicuiꝗ̄ ex quo ſibi magnū bonū excreſcit ꝗ̄ ex quo nullū ergo melius eſt amare ꝗ̄ amari. Quarto

¶ Itē bene pati ꝗ̄ bene facere videꝛ quidē eligibili⁹ eſſe. vt diciꝛ ꝑmo rethorice quod ibidē probaꝛ ſic: q̄ ad veritatē bona his q̄ ad opinionē meliora ſunt ꝛ eligibiliora: ſed bene pati eſt bonū ad veritatē. Bñfacere aūt eſt bonum ad opinionē. hoc iteꝝ probat Ari. ſic. termin⁹ aūt ei⁹ qđ eſt ad opinionē eſt quod ſi latere debeat non vtiꝗ̄ eligetur bene pati aūt ſi lateat eligetur. facere aūt bonū latens nō videbiꝛ vtiꝗ̄ eligi: ergo bene pati eſt melius quam benefacere: ſed amari eſt ſicut bene pati: amare aūt ſicut bñfacere. propter quod ſecūdo rethorice amare per bene facere diffinitur ergo amari eſt melius quaꝫ amare. Quinto

¶ Item ſicut amans ſe habet ad amatū: ita amare ad amari. ſꝫ amatum eſt melius amante: quia amatū habet rationē finis. amans aūt magis habet rationē agen Sexto.

tis ꝓpter finem ꝓpter qḋ duodecimo metaphiſi-
ce dicit Ari. ṗmū mouens quod mouet̄ in genere
cauſe agentis mouere ſicut ad amatum ⁊ deſide-
ratum: finis autem eſt optimum alioꝛum. ergo ⁊c.
¶ Item amare ad amari ſe habet ſicut honora-
re ad honorari: ſed melius eſt honorare: ergo ⁊c.

Oppoſitū arguitur. qꝛ inter

ea que ptinent ad amicitiā illud videt̄ melius: in
quo magis ꝯſiſtit amicitia ſeu virtus amicitie: ſꝫ
hoc eſt in amare vt dicit Ari. ꝓpter quod dicit ꝙ
amatoꝝ virtus eſt amans. Itē illud eſt meli⁹ in a
micitiā propter quod magis laudam⁹ aliquē de
amicitia: ſed aliquē magis laudam⁹ ꝓpter amare
q̄ propter amari: vt dicit ariſt. ⁊ patet qꝛ verū ⁊ fi
delem amicū non dicim⁹ aliquē ex eo ꝙ amatur
multū: ſed ex eo ꝙ amat multū. Item amare ad a
mari eſt ſicut honorare ad honorari ⁊ ſicut bene-
facere ad bene pati: ſed in quarto libro probatum
fuit ꝙ honorare meli⁹ ſit q̄ honorari. ⁊ in eodē di
ctū eſt ꝙ ꝟtutis eſt benefacere magis q̄ bene pa-
ti: ergo ⁊c. Itē magis eſt nobis amare deū q̄ ipſm̄
amari a nobis. ergo amare eſt melius amanti q̄ a
mari amato. ergo ⁊c. Itē actus ille videt̄ excellen
tioꝛ q̄ magis debet̄ excellentioꝛib⁹: ſed amare ma
gis debet̄ excellentioꝛib⁹: quia dicet̄ infra ꝙ paren-
tes magis amāt filios q̄ ecōtra: ⁊ bn̄factoꝛes be
neficiatos q̄ ecōtra. Itē quod eſt liberi⁹ ⁊ magis
volūtariū: eſt meli⁹: ſed amare eſt liberi⁹ ⁊ magis
volūtarium amari cū poteſt aliqs ignoꝛans aut

Triplex ſenſus q̄ſtionis.

inuitus. igr̄ ⁊c. ¶ Iſta q̄ſtio poſſet exponi ſm̄ tri
plicem ſenſum. Primus ſenſus pōt eſſe an actus
quo amans amat ſit melioꝛ actu quo amatū ama
tur. Et dicendum eſt ꝙ non: qꝛ idem eſt in numero
actus iſte ⁊ ille: ſicut eſt ideꝫ motus quo mouens

Scd̄s ſenſus.

mouet ⁊ motū mouetur. ¶ Scd̄s ſenſus pōt eſſe
an amari ſit melius amanti q̄ amato vel econtra
Et dicendū eſt ꝙ amare meli⁹ eſt amanti q̄ ama-
ri amato. qꝛ bonuꝫ eſt melius cui eſt intrinſecū q̄
cui eſt extrinſecū: ⁊ ei cuius aīaꝫ ꝑficit q̄ alteri a
cuius virtute procedit q̄ alteri: ſed amare eſt bo-
num intrinſecū amanti ⁊ perficiens eius animam
⁊ elicitū ab eius virtute ſi loquamur de amare ſꝫ
amicitiam virtuoſam: amari autem eſt bonum ex
trinſecū amato quod attribuit̄ homini tā doꝛmiē
ti q̄ vigilanti. imo nihil intelligenti vel non ope
ranti ſm̄ virtutem. ergo ⁊c. Si aūt eſſet ſermo de
prauo amoꝛe: tunc ꝓpoꝛtionabiliter eodeꝫ modo
eſt dicendum ꝙ amare peius eſt amanti q̄ amari

Terti⁹ ſenſus.

amato: ⁊ hoc eſt ſatis manifeſtū. Tertius ſenſus
eſt an ille qui amat ſit melioꝛ eo q̄ amatur. Et po
teſt dici ꝙ non oꝫ vnū eſſe melioꝛem altero: quia
tunc eſt amicitia ꝓpriiſſime dicta cū amici ſunt pa
res in oībus virtutibus: ſcꝫ ad extremū prefecti ⁊
eſt vterqꝫ amans ⁊ amatus: imo in amicitia vni-
uerſali neceſſarie eſt ſi amans ſit melioꝛ amato: ꝙ
etiā amatus ſit melioꝛ amāte: qꝛ vtrūqꝫ oꝫ ⁊ ama
re ⁊ amari. aliter non eſſet amicitia. Si ergo foꝛ-
tes amās eſt melioꝛ platone amato: neceſſe eſt foꝛ
tem amatum eſſe melioꝛem platone amante.

Dubitatio.

Sed reſtat dubitatio: qꝛ licꝫ

i agēte naturali qḋ agēdo repatit̄ eſt idē agens et
paſſuꝫ ei tn̄ maioꝛ attribuit̄ nobilitas ſꝫ illā rōem
ſm̄ quā dr̄ agens q̄ ſm̄ illā rōem ſm̄ quā dicitur
paſſum. agit em̄ rōne foꝛme ⁊ patit̄ rōne materie:
⁊ rōne foꝛme dicitur nobili⁹ q̄ rōne materie. Ita
licet ſit idem amans ⁊ amatū tamen reſtat dubita
tio ſm̄ quam rationem attribuitur ei maioꝛ nobi-
litas vel bonitas: foꝛte ꝙ ſi rō amātis accipiatur
ab hoc qḋ eſt habere in ſe amoꝛē ad aliū: ⁊ ratio a-
mati ab hoc qḋ eſt aliū hr̄e in ſe amoꝛē ad ipm̄ tūc
iterū facile erit dicere ꝙ amico attribuit̄ maioꝛ no
bilitas ſm̄ rōem amantis q̄ ſm̄ rōeꝫ amati: qꝛ no
bili⁹ eſt hr̄e in ſe amoꝛē illū q̄ eſt q̄dā act⁹ ꝟtutis q̄

Aliud ſenſus dubitationis.

nō hr̄e illū in ſe. ¶ Sed ſi q̄rat̄ de rōnib⁹ ſubſtra-
ctoꝝ q̄ſtio erit difficilioꝛ veꝫ vtrū maioꝛ nobilitas
debeat attribui hoī ſm̄ illā rōeꝫ ſꝫ quā cōuenit ei ꝙ a
met vel ſm̄ rōeꝫ ſm̄ quā ꝯuenit ei ꝙ amet̄. Ad hoc

Opinio.

aūt multi dicūt ꝙ in iſto ſenſu amatū dꝫ dici meli⁹
amante: qꝛ oīb⁹ ꝑfectibilib⁹ ſm̄ ꝙ ꝑfectibilia ſunt
cōuenit ꝙ amēt ⁊ appetāt ſuas ꝑfectiones: oībus
aūt perfectionibus ſꝫ ꝙ ſunt ꝑfectiones cōuenit
ꝙ ament̄ ⁊ appetāt̄ a ſuis ꝑfectibilib⁹: ſed alicui
maioꝛ attribuit̄ nobilitas ſm̄ ꝙ eſt ꝑfectio ad ꝑfe
ctiuū alteri⁹ q̄ ſm̄ ꝙ eſt ꝑfectibile ab altero. ideo.
⁊c. Itē fini ſm̄ ꝙ habꝫ rōem boni cōuenit ꝙ amet̄
et ſm̄ ꝙ habet rationem optimi ꝙ ſuper cetera a-
metur: oꝛdinatis autem ad finem conuenit ꝙ amēt
⁊ intendant ipſum finem: finis autē melioꝛ eſt his
qui ſunt ad finem. ideo ⁊c. dicunt ergo breuiter ꝙ
amare cōuenit alicui rōne indigentie cum ſit quo-

Rn̄ſio doctoꝛis

dam appetere ideo ⁊c. ¶ Sed loquendo de ama-
re et amari ſm̄ amicitiam ꝟtuoſam illud non vi-
detur mihi bene dictū qꝛ qḋ cōuenit ꝟtuoſo rōne
ſiue ꝟtutis ⁊ ꝑ ſuā ꝟtutem nō cōuenit illi rōe indi-
gentie: nec rōne quā ꝑfectibilis eſt: ſꝫ rōne ſue per
fectionis ⁊ rōne qua eſt ꝑfectiuus ⁊ bene factiu⁹
cū ꝟtus ꝑficiat hn̄tē: ⁊ cū eius ſit magis bn̄facere
q̄ bene pati: ſed amare cōuenit amanti ꝑ ſuam vir
tutem tanq̄ effectus ab ea elicit⁹: ꝫ ⁊c. Itē quod
cōuenit alicui rōne indigentie ⁊ ꝑfectibilitatis cō
uenit ſibi ad recipiendū ṗncipaliter non ad largiē
dum: ſed amare in amicitia ꝟtuoſa cōuenit aman
ti ṗncipaliter nō ad recipiendū ſed ad largiendū
cum dicat Ari. in iſto octauo ꝙ amici virtuoſi vo
lunt bona amicis illoꝛum grā. ⁊ qꝛ amare ſcd̄o re
thoꝛice diffinit̄ ſic ab Ariſto. Amare eſt velle ali-
cui que putat bona illius grā ⁊ non ſui: ⁊ ſm̄ poſſe

Queſtio ex cicerone.

eſſe actiuū hoꝝ. Et iſtam ſententiam manifeſtat
clare tullius in libro de amicitia: vbi de hoc mo-
uet talem queſtionem. Utrū propter imbecillitatē

ꝙ non ſit amicitia deſiderāda ꝓpter inopiā ſugiendā.

et inopiā deſideranda ſit amicitia: ⁊ determinat ꝙ
non ꝑ multas rationes quaꝝ vna eſt: quia natura
maximū dedit hoībus imperiū: ad amicitiā pꝛout
ipſe declarat ibidem natura aūt non dediſſet tantū
impetū ad inopie ſuccurrenduꝫ cū pluribus alijs
modis ſit poſſibile magis inopie ſuccurrere q̄ ꝑ
amicitiam: verbi grā. per mercaturas / ꝑ ſeruitia /
per laboꝛes: ſpecialiter cū ſepe tantum opoꝛteat
amico dare quantū ab eo recipere. ¶ Secūda ra
tio eius eſt: qꝛ ab hoc habet ṗncipaliter amicitiā.
oꝛtū quod ē magis amabile. virtus aūt eſt amabi
lioꝛ oī vtili bono: ergo ṗncipaliter amam⁹ homi-
nem propter ꝟtutem ſcꝫ: vt ad ipm̄ poſſimus ope
rari ſm̄ virtutem: non vt noſtre ſuccurrat inopie.
¶ Tertia ratio eius eſt: qꝛ ſapiens ⁊ felix non cu
raret habere amicum: cum ſit ſibiipſi per ſe ſuffici
ens: ſed hoc eſt falſum: vt dicetur poſt. ¶ Quar-
ta ratio eius eſt ꝑ ſimile de liberalitate ſub his ver
bis: vt em̄ benefici liberaleſqꝫ ſumus non. vt exi
gamus gratiam. ſed ad liberalitatem natura per

oīs fruct⁹ in ipſo amore ſit expetendam putamus
penſi: ſic amicitiam non ſpe mercedis: ſed ꝙ eius
¶ Quinta rō eius eſt. nā ſi vtilitas amicitias cō-
glutinaret: eadē ꝯmutata diſſolueret: ſꝫ qꝛ natura
mutari nō poteſt: idcirco vere amicitie ſempiterne
¶ Sexta rō ei⁹ eſt: qꝛ ſeq̄ret ꝙ mulíercule magis
amicitiarū p̄ſidia q̄rerēt q̄ꝫ viri ꝛ inopes q̄ꝫ opulēti
ꝛ calamitoſi q̄ꝫ hi q̄ putant̄ bti. qḋ valde videt̄ incō
uenīēs cū ipa nihil a dījs imortalib⁹ meli⁹ habea-
mus nihil iocūdi⁹ ¶ Septia rō eſt: qꝛ ſilitudo ma
xime trahit ad amicitiā verā quod non eſſet verū
ſi ꝓpter inopiā quereret̄. inops eni inopi nō ſuccur
rit. Concludit igit̄ dicens non igit̄ vtilitatē amici
tia. ſed amicitiā vtilitas ſecuta eſt vt amici ꝓpen-
ſiores ſint ad bene merēdum q̄ꝫ ad depoſcendum.
¶ Eadē etiā eſt ſcīa ſene. epl'a imerito ad Lucilliū
dicentis. Sapiens etiā ſi cōtentus eſt ſe tñ amicū
vult hr̄e ob nihil aliud: vt exerceat amicitiā. ne tā
magna v̄tus iaceat: nō ad hoc qḋ dicebat epicur⁹
vt habeat qui ſibi egro aſſideat: ſuccurrat in vin-
cula coniecto vel inopi: ſed vt habeat aliquem cui
ip̄e egro aſſideat quē ip̄e circunuentū hoſtili cuſto
dia liberet. Et (vt ſi ad vnum dicere) oēs famoſi in
virtutibus ꝛ ſapientia quibus credendū eſt: aſper
nant̄ oīno concupiſcentias vtilium ꝛ voluptuoſo-
rum predicantes amicitiā rē ingenuaꝫ valde: tā q̄ꝫ
ſm ſe ip̄am vtilitatis aut voluptatis gratia expetē
dam. Qḋ igit̄ illa opinio arguebat erat verū de a
micitia ꝯcupiſcentie que p̄ncipal'r locū non habet
niſi in amicitia ꝓpter delectabile ꝛ ꝓpter vtile ſm
ꝙ diſtinguit̄ a vera amicitia: amās eni illa amici-
tia amat rōne defect⁹ ꝛ indigentie: ꝛ amatū amat̄
rōne qua pōt ſupplere indigētiam: ſed hec non eſt
vera amicitia vt oſtenſum fuit in precedentibus.

Triplex amicitia. ¶ Sed adhuc videt̄ mihi ꝙ amicitia vera q̄ non
eſt vtilitatis propter grā: ſaltē p̄ncipaliter diſtigui
poteſt. eſt eni vna potentis ꝛ innati largiri eſſe ꝛ ꝑ-
fectionē ad potentē ꝛ innatū recipe. q̄lis eſt amici
tia vera dei ad hoīem/ pr̄is ad filium/ principis ad
ſubditū. ꝛ oīno benefactoris ad beneficiatū: et ſm
iſtā rōnem opꝫ amantem dicere melioreꝫ amato. ꝛ
Secūda. excellentioreꝫ. ¶ Alia eſt amicitia vera potentis
ꝛ innati impendere honorē ꝛ reuerētiā ei cui debet̄
honor ꝛ reuerētia intēdens ad hoc impēdendum
qualis ē amicitia v̄tuoſa hoīs ad deū/ filij ad pr̄em
ſubditi ad p̄ncipē/ ꝛ oīno bñficiati ad bñfactorem
ꝛ ſm iſtā rōnē dicendū eſt amatū meliorē eſſe amā-
Tertia. te. ¶ Tertia eſt amicitia vera paris ad parē exem
plū ponam⁹ felicis ad felicē: ꝛ inter illos (vt michi
videt̄) ſaluant̄ ambe rōnes amicitiaꝝ duarū predi
ctarū. vterq̄ꝫ eni dign⁹ eſt reuerētie ꝛ honore: ꝛ vtq̄ꝫ
potens eſt: ꝛ volēs hoc alteri ipendere cum magna
prōptitudine. Iterū vterq̄ꝫ ſuſceptibilis eſt ab alte
ro aliquarū ꝑfectionū: vel corporaliū vel exterioꝝ
vel etiā interioꝝ ꝓpter nature humane fragilitatē
multiplicē nunq̄ꝫ ad plenū reformabilē in hac vita
ꝛ vterq̄ꝫ potēs eſt ꝛ prōptus in his alteri ſubuenire
ad humanā poſſibilitatē: ꝛ ſic ſi ābe rōnes ꝯſiderē
tur ſimul in amāte et amato videt̄ mihi ꝙ non niſi
equalitatē cōcludunt: vt nō dicat̄ melior amās a-
mato: aut amatū amante. ſi aūt in eis altera rōnuꝫ
conſideretur circūſcribendo aliam per intellectū:
tunc eſt dicēdum ꝙ ſm vnū amans dicitur melior
amato et ſm aliam econuerſo.

Ad rōnes. ¶ Ad rōnes dicendum eſt ꝙ
prima rō ſoluta eſt ex dictis. De ſcda ho cōſidera-
bit̄ in ſequētib⁹. Tertia ſoluta fuit in ſcda q̄ſtione Ad ſcdā
quarti libri. Et vltima fuit ſoluta in nona q̄ſtione Ad tertiā
quarti libri. ¶ Ad quartā dr̄ ꝙ amare nos eſt ipſi Ad q̄rtā
deo multo meli⁹ ꝛ excellenti⁹ q̄ꝫ nobis amari ab ip
ſo: q̄ꝛ eni amare nos in ip̄o deo eſt ip̄a eſſentia diuia.
oīs eni act⁹ imanēs ipſi deo eſt ip̄a diuinitas que ē
ipſi deo melior q̄ꝫ nobis. vñ q̄ꝫuis aīa non ſit homi
ni aliquod bonū excreſcēs eo ꝙ ip̄a eſt de eius ſub
ſtātia: et ſanitas vel pecunia ſit ei bonū excreſcens
non ſequit̄ ꝙ pecunia ſit melior q̄ꝫ aīa. ¶ Ad aliā Ad q̄ntā
dicendū ꝙ vulgares intēdunt amicitiā ꝓpter vtile
ꝛ delectabile p̄ncipalit̄: ꝛ hi volūt magis amari q̄ꝫ
amare. ſapientes aūt aliā ꝛ alia de cauſa intēdētes Ad ſextā
amicitiā aliter ſapiūt ꝛ volūt. ¶ Ad aliā dicēdum
eſt ſm intētionē cōmentatoris .ij. celi. ꝙ finis dicit̄
dupliciter. ſ. ſm primā intentionē: ꝛ ille eſt aliꝭs no
bilior. ſic eni de⁹ eſt finis aliorum. ꝛ dr̄ ſm ſcdam in
tentionē: ꝛ ille non eſt nobilior: imo ſic factū eſt fi-
nis faciētis. ſic eni ſum⁹ finis dei. et hec qualit̄ itel
ligenda ſunt exquiſitū eſt ampli⁹ in queſtionibus
ſpeculatiuis. His aūt cōceſſis patꝫ quid ſit dicē-
dum ſm ea que dicta fuerunt de amicicia et ad ho-
mines ꝛ econtra. Rationes ad oppoſitum vadunt
vijs ſuis. Hec de queſtione.

Ecimaquarta q̄ſtio e

D rit de amore regꝭ ad ſubditos: q̄ꝫuis
eni Ari. i iſto. viij. diſtiguit ꝑtes poli
tiaꝝ ſiue ſpēs: ꝛ m̄ta dt de eis de q̄b⁹
fieri pñt plēs q̄ſtiōes: ſꝫ qꝛ ille ꝑtinēt
ad politicā ꝓ nūc dimittūt̄ ꝛ q̄ram⁹ nūc vtrū amor
regis ad ſubditos ſit in ſupabūdātia bñficij ¶ Ar
guit̄ ꝙ non: qꝛ mediū ꝑtinet ad v̄tutē: ſupabūdan-
tia aūt ꝛ defect⁹ ꝑtinēt ad extrema vitia: vt patuit
in ſcdo hui⁹. ſed amor regis ad ſubditos debet eſſe
ſm v̄tutē: qꝛ dr̄ .ij. politice. p̄ncipātem quidem opꝫ Secūdo.
hr̄e moralē virtutē. ¶ Itē amor ille nō eſt in ſupa
būdātia bñficij q̄ nō eſt maxime bñficiatiu⁹: ſed a-
mor regis ad ſubditos non eſt maxime bñficiatiu⁹
igitur ꝛc. minor ꝓbat̄ primo: qꝛ videm⁹ cōiter ꝙ re
ges pl⁹ iuſtificant in ſubditos nouos vſus iponē-
tes q̄ꝫ ſubditi in p̄ncipē. Scdo: qꝛ amor pr̄is ad fili
um videt̄ magis bñficiatiu⁹ eſſe: cū fili⁹ recipiat a
pr̄e eſſe ꝛ nutrimentū ꝛ diſciplinā. Tertio: qꝛ ꝯuer-
ſus amor. ſ. ſubditoꝝ ad regē videt̄ magis eē bñfi-
ciatiu⁹ q̄ꝫ ecōuerſo: cū rex a ſubditis recipiat hono
rē ꝛ reuerentiā: honor aūt eſt maximū bonū quod
poſſum⁹ hoī inpēdere: vt dicit̄ .iiij. hui⁹. ¶ Iteꝫ ad
Tertio. quē ſpectat magis amare ad illū ſpectat magis be
nefacere: cū de rōne amicitie ſit amicū amico bene
velle ꝛ bñfacere: ſed ad regē non ſpectat magis a-
mare ſubditos q̄ꝫ ecōtra. cū dicat Ari. in iſto octa-
uo. analogā aūt in oībus ſm ſuperabūdantiā exi-
ſtētibus amicis ꝛ amatianē opꝫ fieri: puta meliorē
magis amare q̄ꝫ amari. Et hoc eſt rōnabile: qꝛ ama
bile non eſt niſi bonū: ideo quanto quis eſt melior
et excellētior/ tanto magis debet amari: et quanto
defectior tanto min⁹ amari dꝫ. vñ Ariſt. bene dicit
illos ridiculoſos amatores q̄ dignificant amari vt
ament: niſi ſint eq̄lit̄ amabiles. cū ergo rex debeat
eſſe melior ꝛ excellētior ſubditis: vt dicit Ariſt. pri
mo politice principē quidē perfectā opꝫ hr̄e virtu-
tē moralē: aliorū aūt vnūquēq̄ꝫ quantū immittit ip
ſis: ſequit̄ ꝙ rex magis debet amari a ſubditis q̄ꝫ
ecōtra. et tunc cōuertendo concludit̄ ꝙ ad ſubditū

ſpectat magis amare regē ꝙ ecōtra. ¶ Cōfirmaē
qꝛ amor cū ſit actus appetit⁹ videtur nobis conue
nire ꝑpter indigentiā: ergo indigentiores magis
debent amare: ſed ſubditi ſunt idigentiores: ꝗ. ꝛc.
Quarto ¶ Itē ſubditi magis tenenē regi ꝙ ecōtra cū ab
eo plura bona recipiāt: ergo magis dꝫ eū amare.

¶ Oppoſituꝫ dicit ariſ. ꝗ ar-

guiē rōne. qꝛ amici eſt bene velle amico ꝛ beneface
re ſi pōt. ꝗ in quo amico ſupabundat potētia bñfa
ciēdi in illo ſupbundat benefacere: ſꝫ in rege ꝑpt
abundantiā diuitiarū ꝛ ciuilis potentie ſupabun-
Secūdo dat potētia bñfaciēdi. igiē ꝛc. ¶ Itē magis ꝟtuo-
ſi eſt magis bñfacere cū ꝟt⁹ ſit potētia bñfactiua
multorū ꝛ magnorū ꝛ oīꝫ circa oīa vt dē ꝑmo rhe.
ſed rex ſupabūdare de ꝟtute vt allegatū fuit ex ꝑ-
Tertio. mo politice: ꝗ rex ſupabūdare dꝫ i bñficijs. ¶ Itē
capio eādē maiorē ꝙ pri⁹ accepi ſcꝫ ꝙ ad quē ſpe-
ctat magis amare ad illū ſpectat magis bñfacere.
Deinde capio minorē ꝯtrariā: ſcꝫ ꝙ ad regem ſpe
ctat magis amare ſubditos ꝙ ecōtra: ꝛ ꝑbo iſtaꝫ
minorē. ꝑmo auctoritate Ari. dicentis: in ſuperexceſ
ſu aūt amicitie hec ſcꝫ regis ad ſubditos. Scđo qꝛ
amicitia vel eſt ꝟtus vel fundaē in ꝟtute: ergo ma
gis virtuoſi eſt magis amare. Tertio qꝛ amare eſt
meli⁹ ꝙ amari vt dictū eſt: ergo ad excellentiores
magis ſpectat amare ꝙ amari. rex autē eſt excel-
Tres ar lentior. igiē. ꝛc. ¶ Iuxta ea ꝗ tacta ſunt arguēdo
ticuli. ad queſtionē tres ſunt articuli declarandi. Prim⁹
vtrū rex magis debet amare ſubditos: ꝛ oīno vtrū
excellentior magis debꝫ amare inferiorem ꝙ ecō-
tra. Secundus vtrū regis magis ſit bñfacere ſub
ditis ꝙ econtra. Tertius vtrū rex bñfaciendo ſub
ditis excedit patrē in bñfaciendo filijs. ¶ Prim⁹
Amor a- articulus eſt ſoluēdus ꝑ dicta in queſtiōe ꝑcedēte
micitie ꝛ ſolet eñ diſtingui duplex amor ſcꝫ amicitie ꝛ con-
ꝯcupiſcē cupiſcentie: ꝛ vocaē amor amicitie quo amam⁹ ali
tie. quē nō noſtri ſed ipſius gr̄a. ꝛ iſte pertinet ad ami-
citiā ꝟtuoſam: vt viſum eſt in alia q̄ſtione. Vocaē
aūt amor cōcupiſcētie quo amam⁹ aliū: nō ꝑncipa
liē ipſi⁹: ſꝫ noſtri gr̄a. ꝛ ille amor iā ſpectat ad ami
citiā ꝑpter vtile ꝛ delectabile: ꝛ iſti amores habēt
adinuicēꝫ nobiles differētias ꝑma imediate dicta
Tres dif fuit. ¶ Alia eſt ſeq̄ns ꝙ ꝑ amorē amicitie volum⁹
ferētie iſ ꝑncipaliē benefacere amico: vt dictū eſt in alia que
dictos a- ſtione. ꝑ amorē aūt cōcupiſcētie volum⁹ ꝑncipaliē
more. bñpati ab amico. Tūc tertia drīa eſt ꝙ amor ami-
citie fundaē in ꝑfectione ꝑfecti: ꝑfecti eñ eſt alijs
benefacere largiendo eis ſuā bonitatē: amor autē
cōcupiſcentie fundaē ſup indigentiā vel veraꝫ vel
eſtimatā vt dictū eſt in queſtionib⁹ ꝑcedētib⁹. Ex
his aūt concluditē ꝙ amare amore amicitie magis
ſpectat ad meliorē ꝛ ſupiorem ꝙ ad inferiorē ꝛ de-
fectiorē: ꝛ ꝙ ecōuerſo eſt de amore concupiſcētie: ꝛ
qꝛ amare aliū amore amicitie eſt magis ꝛ veri⁹ a-
Superi- mare ꝙ amare amore ꝯcupiſcētie (vt in preceden-
ores ma- tib⁹ ſatis apparuit) iō ꝯcludiē ſimplr ꝙ regis ē ma
gis amāt gis amare ſubditos ꝙ ecōtra. ꝛ vīr melioris infe-
īferiores riorē ꝙ ecōtra. ſic eñ credo deū magis amare nos
tñ īferio ꝙ nos poſſem⁹ amare eū: tñ mihi videē ꝙ inferio
resmagis res magis obliganē ad amandū ſuperiores ꝛ me-
tenentur liores quā ecōtra qđ apparet ꝑmo qꝛ ab eis maio
amare. ri amore readamātur ꝛ maiora bona recipiūt. ſcđo
qꝛ meliores in rei veritate ſunt amabiliores. Sed
Auctori nō ſequiē: magis obliganē ad amandū: ꝗ magis a
tas. māt qꝛ magis ꝓpriū eſt melioris ꝛ ꝑfectionis ſi

ne obligatione bñfacere ꝙ defectioris illud ad qđ
obligaē ꝑſoluere. Et hec ꝗ nunc dixi intelligenda
ſunt ſi rex ſit ſubditis excellētior. non ſolū in ciuili
potētia et in diuitijs: ſed etiā in ꝟtutib⁹ ꝛ prudentia
vt eſſe dꝫ ſicut allegatū fuit ex ꝑmo politice: ſꝫ cuꝫ
contingat aliquē ſubditoꝝ eſſe meliorē rege bono
concedendū ꝙ ille magis amabit regē ꝙ econtra:
qꝛ ſcꝫ ille eſt ſimplr excellētior rege: et adhuc forte
corrigenda ſunt ea ꝗ dicta ſunt de amore regis ad
ſubditos ꝛ ecōuerſo: ſic ꝙ rex maiorē hꝫ amorē ad
ſubditos ſimul acceptos ꝙ aliquis ſubditoruꝫ ad
regē. tñ vnuſquiſq; de ꝑplo ſi ſit bon⁹, magis amat
regeꝫ ꝙ rex amat ipm: ꝑpter hoc ꝙ amor diuiſus
ad plures non pōt eſſe ita intēſus ac ſi eſſet vnitus
ſed vbi vtrobiq; erit amor vni⁹ ſoli⁹ ad vnū ſolum
illud eſſet verū qđ primo dictū fuit. ſ. ꝙ excellētior
magis amaret amore amicitie et defectior magis
amore ꝯcupiſcētie: ꝛ hec de ꝑmo articulo ¶ Scđs Scđs ar-
articul⁹ eſt vtrū regis ſit magis bñfacere ſubditis ticulus.
ꝙ ecōtra. de quo dī ꝙ multū differt bonū facere et
bñfacere: vt dī. ꝗ. hui⁹. ꝛ vt declaraui in. ix. q. quar
ti hui⁹. Dicimus eñ bonū facere ſi illud ſit bonuꝫ Drīa in
qđ extra facim⁹: ſꝫ malo aīo hoc faciam⁹. ſed bene ter bonū
facere dicimus ſi recto aīo et ſm rectū rōnis iudi- facere et
ciū hoc faciam⁹: ſꝫ ꝯtingat opus extra eſſe malum bñfacere
non eñ eſt incōueniens ꝑpē alicuius circūſtantie
ignorantiā inuincibilē aliqñ facere bono aīo illud
quod eſt valde malū: exēplū interficere iudicialiter
innocentē ꝑ iniquā teſtiū depoſitionē vel informa-
tionē: ꝛ hec multotiens pri⁹ dicta fuerūt. Ex qb⁹
manifeſtū eſt ꝙ aliud eſt querere vtruꝫ rex maiora
faciat bona ſubditiſ ꝙ ecōtra: ꝛ vtrū rex magis bñ
faciat ſubditis ꝙ ecōtra. De ꝑmo igiē horū modo
rū dicendi ꝗdā dixerūt ꝙ ſubditi maiora bona fa-
ciunt regi ꝙ ecōtra: qꝛ honorē ei tribuūt: et honor
eſt maximū bonorū exterioꝝ vt dē. iiij. huius: et qꝛ
ꝑpls a ꝑncipio ſibi regē inſtituit ſi inſtitutus fuerit
ordine naturali: ꝛ ita ꝑpls dedit ei auctoritatē iu-
dicialē ꝛ diuitias ꝛ alia ſingula ſibi extrinſecus ne
ceſſaria ad regendū: ſed ſi hoc eſt veꝝ ꝙ ꝑpls dedit
regi oīa ꝑdicta: tñ adhuc videē ꝙ rex facit eis ma-
iora bona. Popul⁹ eñ tot et tāta non dediſſet regi
niſi crediduſſet maiora īde recipe. rex eñ leges dat
ꝑplo ꝛ ꝯſeruat ſibi ad beneviuendum neceſſarias.
punit malos ꝛ fouet bonos: ꝛ oīno pacē ꝑcurat et
ſaluat que. multa meliora ſunt ꝑplo Appet etiā ex
ꝑdictiſ ꝙ rex magis bñfaciet ꝑplo ꝙ ecōtra: qꝛ me
liori aīo cū ipe ſupponaē eſſe melior. nec vīdeliꝫ qđ
arguebatur de honore. Poteſt enim dici ꝙ honor
pro exteriori actu exhibitionis reuerentie circun-
ſcripta ꝟtute ꝑpter quā et in cui⁹ ſignū exhibeē: nō
eſt maximū bonoꝝ exterioꝝ: vt dictū eſt in q̄rto li
bro. ſed ipe eſt bene maximū bonoꝝ exterioruꝫ ex
trinſeca denoīatiue a ꝟtute: quā inſinuat et ꝑpter
quā exhibeē ita ꝙ non eſt maximū bonū eſſentialr
ſiue formaliē ſꝫ ſignificatiue vel etiā honor non eſt
ſimplr maximū bonoꝝ exteriorū: ſꝫ eſt maximū ꝙ
inferiores debēt tribuere ſuperiorib⁹ et perfectis.

¶ De tertio articulo ſtatim

Tertius
quātū ad amorē apparet manifeſte ꝙ amore natu articul⁹.
rali paē magis amat filios ꝙ rex ſubditos: qꝛ na-
turaliē ꝑpinquior eſt pr̄ filijs ꝛ magis ꝑpinq⁹ eis De ꝯpa-
ꝙ ꝑnceps ſubditis. imo iquātum rex nō amat ſub ratiōe amo
ditos amore naturali: qꝛ nō eſt a natura ꝙ ille eſt rex pr̄is
rex ſubditorū ſicut eſt a natura ꝙ ille eſt pr̄ iſtorū ad filios

ꝛ regis ad ſuos ſub ditos — filioꝝ ſed amore vᷣtuoſo ꝛ morali rex amat ſubditos magis/ vt credo q̄ pr̄ filios. qꝛ ad meliorē magis ſpectat amare tali amore vᷣtuoſo: ſed rex inquātum rex debet eſſe melior q̄ pater inquantū pater cū oporteat ipm̄ hr̄e pfectam vᷣtutem vt dictū fuit. Et iterū manifeſtū eſt φ ille amor intenſ⁹ q̄ eſt patris ad filiū non eſt amor moralis neqꝫ vᷣtuoſ⁹: qꝛ eque intenſe videm⁹ virū malū diligere filios ſuos malos vt bonū bonos: ꝛ oīno apparet φ ille amor ſcꝫ patris inquātū pr̄ ad filios: illo mō ita ī beſtijs vt in hominibus inuenit̄. Pōt ergo dici φlꝫ amor patris ad filios ſit intēſior tñ amor regis ad ſubditos eſt multo nobilior imo amor paternus in ſenſualitate fundat̄: regalis vero in rōne De benefaciendo aūt poteſt dici φ rex maiora bona facit populo q̄ pater filijs extenſiue: quia bona facit toti populo: ꝛ qꝛ maiorē hꝫ abundātiam in diuitijs: in amicis ꝛ in ciuili potentia. tñ concedi pōt φ pater maiora bona dꝫ filio intenſiue. qꝛ dat ei eſſe qđ eſt maximū ꝛ nutrimentū ꝛ doctrinā: ꝛ oīno intenſi⁹ laborat circa eū q̄ rex circa aliquē ſubditoꝝ tamē rex inquātum rex magis benefacit populo q̄ pat̄ filio qꝛ meliori animo cū ſupponat̄ eſſe melior: ꝛ qꝛ rex ſm̄ vᷣtutem moralem facit illa que facit: pater aūt ſm̄ naturā vt canis aut lup⁹. ꝛ ſi aliqñ in opere patris ad filium rō miſceat̄ nature: tamen in eius ope inquantum eſt pater natura eſt pncipalior: in opere aūt regis inquātum rex: ratio totum habet.

Ad rōnes dicendum eſt. Ad

primā: φ ad vᷣtutem ſpectat mediū nō rei: ſed rōis ſic φ neqꝫ fiat plus neqꝫ minus q̄ oporteat ſm̄ dictamen recte rationis: mō lꝫ rex vltra ceteros abūdat ī beneficijs ex pte rei: tamē ipe ſemꝑ tenet me-

Ad ſcđā — diū rōis nihil plus faciēs q̄ opꝫ. de hoc aūt duplici medio ſatis dictū fuit in ſcđo hui⁹ ¶ Ad aliam dicendū eſt φ nunq̄ bonus ꝛ verus rex in ſubditos iniuſtificat: cōcedit̄ tñ φ multi vocati reges qui tñ realit̄ non ſunt reges ſed tyrāni: multas faciunt in ſibi ſubditos iniuſtificationes. hoc eñ intereſt int̄ regē ꝛ tyrannū φ rex ſibi bonum vᷣtutis intēdens opat̄ oīa ad vtilitatē ſubditoꝝ: tyrannus aūt quaſi nihil curās de vᷣtute dñatur ad rapiendū ꝛ ſibi oīa applicandū. Ad ea vᷣo q̄ vlterius in illa rōne ꝯtinebant̄ ſatis ſolutū eſt per p̄dicta. ¶ Ad aliā dicenḋ

Ad ſtias — eſt q̄uo ad regeꝫ magis ſpectat amare ſubditos q̄ econtra. Ad auctoritatē Ariſt. dicendū eſt ſm̄ predicta φ ex obligatione meliores magis debēt amari q̄ ecōtra: vt prius dicebat̄. et amore concupiſcētie magis amātur ſuperiores: ſꝫ libero amore amicitie meliores magis amant. vñ ex dictis totuꝫ eſt ſolutū: qđ in illa rōne cōtinet̄. Et appet ꝯſideranti φ oēs rones ī oppoſitū adducte pcedunt vijs ſuis

Quintodecio queritur

Vtrū amicitia locū hꝫ inter pncipāteꝫ et ſeruū? ¶ Arguit̄ φ ſic: qꝛ rex non min⁹ dꝫ amare ſuos armigeros/ ſuos bailliuos vel p̄poſitos ſibi ſeruientes q̄ alios ſubditos q̄ ſunt de cōi plebe: immo multo magis: ſed regis ad ſubditos eſt amicitia: ideo ꝛc̄.

Secūdo — ¶ Itē inter quos locū hñt iuſtū ꝛ iniuſtū int̄ illos hñt locū amicitia ꝛ odiū: qꝛ dicit Ariſt. circa eadē et in eiſdē eſt amicitia ꝛ iuſtū: ſed int̄ dñm et ſeruū hñt locū iuſtū ꝛ iniuſtū: ſꝫ int̄ dñm ꝛ ſeruū hñt locū iuſtū ꝛ iniuſtū: qꝛ in quinto hui⁹ ꝛ primo magnoꝝ moralū expꝛeſſius Ariſt. diſtīguit quadruplex iuſtū ſcꝫ politicū inter equales: paternū int̄ patrē ꝛ filiū: vxoriū inter virū ꝛ vxorē: ꝛ dñatiuum inter dñm et ſeruū. ¶ Item in omni cōicatione videt̄ eſſe iuſtū — Tertio.
aliquod ꝛ amicitia. vt dt̄ Ariſt. ſed multa cōicatio eſt inter dñm ꝛ ſeruū. nā quotidie ſeruus a dño recipit victū ꝛ veſtitū: ꝛ dñs a ſeruo famulatū ¶ Itē — Quarto
ſeneca epl̄a libēter ad lucilliū vocat ſeruū humileꝫ amicū: et multū laudat lucilliū de hoc φ amicabiliter ꝛ familiariter viuebat cum ſeruis ſuis

¶ Oppoſitū arguitur ꝑ Ariſto.

dicentē ſm̄ φ quidē igit̄ ſeruus nō eſt amicitia ad ipm̄. ¶ Notādū φ ſerui dicūt̄ ſex modis: alij ꝑ — Sex modis alij dicuntur ſerui.
naturā: alij ꝑ ſuā beniuolētiā: alij ppt̄ idigētiā: alij ꝑꝑ maliciā: alij ꝑ ſolā dñationē/ aut ꝑ violētiā Serui aūt per naturā dicūtur qui propt̄ diſcretionis et induſtrie defectū/ non ſunt ſufficientes ad pncipādum: imo nec ad nobiles ꝛ liberales actiones exercendū. habent eñ corpora fortia q̄ ſufficiunt ad groſſas/ viles/ ꝛ rudes opationes: de q̄bus dt̄ primo politicoꝝ. quorūcunqꝫ eſt opus corpis vſus: ꝛ hoc eſt ipis optimū: ipſi quidē de natura ſunt ſui: liberi aūt dictis ſeruis oppoſiti dicunt̄ qui a natura diſcretiui ꝛ prudētes digni ſunt regere politicā vel in ea nobiles ꝛ prudēt tales exercere actiones. Et ꝯſtat φ int̄ tales ſeruos ꝛ nobiles dꝫ eē iuſtū et amicitia: vtriqꝫ eñ vtriſqꝫ egēt ꝛ vtriqꝫ vtriſqꝫ q̄ ſua ſunt libere cōicāt ꝛ ꝑmutāt De his ei ſuis ꝛ de ſuis ꝑ violētiā de q̄bus dicet̄. poſt loquit̄ Ariſt. j. politice: dicēs. ppter qđ expediēs aliqđ eſt ꝛ de amicitia ſeruo ꝛ dño adinuicē his q̄ natura tales ſignificātur. his aūt qui non ſm̄ naturā ſed ſm̄ legē ꝛ violētiā paſſis cōtrariū. ¶ Serui vᷣo ſm̄ beniuolētiam — Secūd⁹ mod⁹ ſeruoꝝ ppt̄ beniuolētiam.
ſunt viri ſufficientes in bonis exterioꝛib⁹ q̄ ppter bonū virtutis ſeruire volunt politie: q̄uis etiā exinde recipiant diuitias ꝛ honores. ꝛ tales debēt eē reges/ pncipes/ et p̄lati/ barones/ milites/ et pbr̄i: ꝛ alij oēs qui ppter bonū honeſtū pncipaliter ſiūt miniſtri illoꝝ aut quorūcunqꝫ bonoꝝ veroꝝ: ſic ei papa vocat ſeipm̄ ſeruū ſeruoꝝ dei. Et non eſt dubiū quin inter tales adinuicē ꝛ alios eſt iuſtū politicū ꝛ amicitia. ¶ Serui aūt ppter indigētiā ſunt — Tertius modus. ppt̄ indigentiam
indigētes qui ad acquirendū ſibi vite neceſſaria cogūtur ſeruire maiorib⁹. ꝛ ꝯſtat φ inter tales ꝛ maiores debet eſſe iuſtū ꝛ amicitia ſicut inter natura ſeruos et liberos. vel etiā maior ſi tales paupes ſint viri diſcreti et boni: ſicut ſepe ꝯtingit ppter fortunas. verū eſt tñ φ multi ſunt ppter indigentiā ſeruitores: qui tñ in bonis exteriorib⁹ abūdant q̄bus ea q̄ habent non ſufficiūt: iſti eñ q̄uis non ſint idigētes neceſſarioꝝ ſunt tñ indigentes ſupfluorum: vt dt̄. j. rethorice. ꝛ tales ſunt multi volentes ſuire reipublice: non ppter bonū vᷣtutis ſed ppter lucrū bonoꝝ exterioꝝ. Ad quos apparet ſtatī amicitiā eſſe ppter vtile: ſed non verā: qꝛ tales nō ſunt boni.
¶ Serui vᷣo ppter maliciā ſunt oēs mali: quāuis — Quart⁹ mod⁹ ꝑꝑ amiciciā
ſint reges vel p̄lati. cū eñ hō ſit cōpoſitus ex parte ſenſuali ꝛ itellectuali/ pars ſenſualis in ver ſ bonis ſeruit itellectuali: nihil operans niſi ſm̄ ordinem ꝛ iuſſum rōnis. In malis aūt ſenſualis abſorbēs rationē impetu paſſionū ſubijcit ſibi partē intellectualē: ꝛ qꝛ intellect⁹ eſt pars pncipaliſſima et nobiliſſima in hoīe: manifeſtū eſt φ homo ab ei⁹ libertate vel ſuitute dr̄ ſimplr̄ ſuus aut liber. homo enim maxime eſt pars itellectiua vt dt̄ nono hui⁹: ergo

ſolus hō ỽtuoſus eſt vere liber: ⁊ mal⁹ eſt ſeru⁹ Et
illo mō dicit Ari. primo politice ꝙ ỽtus ⁊ malicia
ꝙ ſoli ma determināt ſeruū ⁊ liberū: nobiles ⁊ ignobiles.
li ſint ſer ¶ De malis aūt ſeneca dicit epl'a libent' ad lucil-
ui/⁊ boni lium. alius libidini ſeruit/ alius auaricie/ ali⁹ am-
liberi bitiōi oēs timori: ⁊ vl'r ſeneca. nullū ſeruū ſm veri
tatem vocat niſi malū: neqꝫ liberum niſi bonū: vñ
epl'a iterū dicit nō facit nobilē atriū plenum fumo
ſis imaginib⁹: nemo in noſtrā gloriaꝫ vixit nec qd
ante nos fuerit noſtrū eſt animus facit nobilē: cui
ex quacūqꝫ ꝯditione ſupra fortunā licꝫ ſurgere: et
hoc ponit epl'a liberter dicens: quemadmodū ſtul-
tus eſt ꝙ equū emptur⁹ nō ipm̄ inſpicit: ſed ſtratuꝫ
eius ac frenos: ſic ſtultiſſim⁹ eſt ꝙ hominē aut ex
veſte aut ex cōditione q̄ veſtis mō nobis circūdat
eſt exiſtimat Silr nec illos de q̄bus poſt dicemus
qui p tyrānos cogunt eis ſeruire cōcedit ſeneca eſ
ſe ſeruos: qꝛ ſicut ipe dicit ſcdo de bñficiis Errat ſi
quis exiſtimat ſeruitutē ſcꝫ violentā in totū homi
nem deſcēdere. pars melior excepta eſt corpora ob
noxia ſunt ⁊ aſſcripta dñis: mens quidēꝫ ſui iuris
eſt q̄ a deo libera ⁊ vaga eſt: vt ne ab hoc quidē car
cere cui incluſa eſt teneri queat quo min⁹ impetu
ſuo vtatur ⁊ in grātia agat ⁊ cōes celeſtib⁹ exeat.
hec aūt notaui vt appareat qd ad q̄ſtionem ꝓpoſi
tam nō reſpondet ſufficiēter niſi qui de iſto modo
dñorū ⁊ ſeruorū r̄ſidet ſcꝫ bonorū ⁊ malorum: que
rere eñi ſimpliciter vtrū inter dñm ⁊ ſeruū ſit ami-
citia nō eſt querere niſi vtrū inter bonū ⁊ malū ſit
amicitia de quo ſatis fuit in quinta q̄ſtione huius
octaui. Scias tñ ꝙ iſto mō dñs ⁊ ſeru⁹ nō dicunt
adinuicem correlatiue: nō eſt eñi talis ſeru⁹ talis
dñi ſeruus nec talis dñs talis ſerui dñs. ſed talis
dñs ſuipſius ⁊ oīs fortune dñs eſt: talis autē ſeru⁹
Quītus corpi ſuo ſeruit et fortune. ¶ Alij ſerui adhuc di-
modus. cunt aut nobiles p ſolā denoīationē extrinſecā a
ꝓgenitorib⁹ ⁊ hoc ſit aliquo modo ſm rationē. qꝛ
ſicut dr̄ p̄mo politice dignificant quēadmoduꝫ ex
hominib⁹ hoīes et ex beſtijs beſtias fieri ſic ex bo
nis bonū natura quidem vult hoc multotiēs tñ nō
poteſt. Et tertio politice meliores veriſimile eſt eſ
ſe eos q̄n ex meliorib⁹. De iſtis nobilib⁹ loquitur
Ariſt. ſcdo rethorice ponens differētiam inter no-
bilem ⁊ generoſum dicens eſt eñi nobile quidē ſm
generis ỽtutem. generoſum aūt ſm nō degenerat
ſe a natura qd q̄dem in pluribus non accidit nobi
lib⁹: ſed ſunt multis leuis valoris et exptū eſt ꝙ ta
les nobiles ſpecialr̄ ſi nō fuerint morigerati con-
ſueuerūt alios vocare ſeruos ſeu ruſticos ⁊ igno-
biles. notū eſt etiā ꝙ tales in plurib⁹ domini ſunt
regionū villarū ⁊ terrarꝫ. alij aūt ſunt ſubditi eoꝝ.
⁊ nō eſt dubium ꝙ inter tales dominos ⁊ ſubditos
ſiue ſeruos dꝫ eſſe amicitia ſicut inter natura ſer-
uos ⁊ liberos: vel maior q̄m ab illis non videntur
differre niſi qꝛ illi a natura ſic ordinati ſunt: iſti ỽo
a fortuna aut ſucceſſione parētum. Apparet tamē
ſi aliqui taliū nobiliū nō ſint dñi villarū vel terra
rū ſicut in multis cōtingit ꝙ ipſi niſi bene morige
rati fuerint fiunt deſpectiui: ſupbiētes in ſua pau-
ptate et ne mendicerent: fiunt raptores ⁊ valde ma
li cōfidētes in potētia amicoꝝ. ſeuiſſima eñi eſt in-
iuſticia habēs arma vt dicit primo politice ⁊ tales
nec alios amant nec ab eis amantur. Alij aūt qui
ſcꝫ fiunt dñi terrarum ſi non ſint ỽtuoſi fiunt q̄ſi
tyranni cogētes alios iniuſte ſibi ſeruire: eorū bo-
na ad poſſibile cōſumentes: ⁊ rapiētes de quibus

ſtatim dicet. ¶ Serui autē p violentiaꝫ dicunt vi
ri boni qui digni eſſent p̄ncipari: aut aliq̄ſi p tyrā Sextus
nos captiuāt aut eis ſeruire cogunt aut in corpo- modus.
re aut in bonis ⁊ ſtatim certuꝫ eſt ꝙ inter tales do
minos ⁊ ſeruos inquātum ſunt tales nulla eſt ami
citia neqꝫ iuſtū: ſicut dicit ariſt. qꝛ nihil violentum
eſt amabile: tales aūt ſerui violentia cogunt dñis
ſeruire ⁊ ab eis ſua bona capi ⁊ cōſumi permitte-
re. Et maxime apparet ꝙ inter tales nō eſt vera a
micitia que eſt ꝓpter honeſtū: qꝛ dictū fuit ꝙ illa
nō eſt niſi inter bonos tales aūt dñatores nō ſunt
boni. Et forte ꝙ iſtam cōcluſionē intendit. Ariſt.
ꝓbare tali rōne. quib⁹ nihil eſt cōe inter illos nō
eſt amicitia: amici eñi eſt amico cōicare bona ſua:
ſed dño et ſeruo ſic accepto nihil eſt cōe: ſeru⁹ eñi
nihil habet qd ſit ſuū: dico de bonis fortune ſubie-
ctiuis. ipemet eñi ſeruus poſſeſſio dñi ſui eſt: ergo
⁊c. ⁊ bene dixi de bonis fortune ſubiectiuis: qꝛ nul
lius me.is aut ỽtutes mētis ſunt alteri ſubiectiue:
niſi voluntarie libere: put ex ſeneca allegatū fuit
pri⁹ ſcdo de bñficijs. ¶ Sed tu potes obijcere cō- Obiectō
tra iſtā rōnē: qꝛ licet ad perfectam amicitiā ſpectet
cōicatio bonoꝝ: tñ hoc non eſt neceſſariū ad amici
tiā politicā cōiter acceptā: vel etiā ad amicitiā ꝓ-
pter vtile. nā iuſtū int' multos hꝫ locū qui habent
adinuicē bona diuiſa: ⁊ p ꝯñs etiā iter illos habet
locū amicitia: cū circa eadē et in eiſdē ſit amicitia
et iuſtū (vt dicit Ariſt.) ¶ Itē dñs ⁊ ſuus magis Scdo.
videntur ſibijnuicē cōicare bona ſua/ q̄ȝ multi fra-
tres vl' ꝯſanguinei: qꝛ quotidie dñs cōicat ſeruo ci
bū ⁊ potū: ſuus aūt cōicat ſeipm̄ dño ſeruiendo ei.
¶ Itē cui⁹ eſt poſſe alteri ꝯferre bñficiū/ ei⁹ eſt poſ Tertio
ſe illi cōicare bona ſua: ſed ſuus poſſet dño p̄ſtare
beneficiū. hoc determinat expreſſe Sen. ij. de bñfi-
cijs: qꝛ bñficiū formalr̄ non conſiſtit in aliquo ex-
teriori dato vel accepto: ſed in aīo. nullius aūt bo-
nus hō pōt in tantā redigi ſeruitutem/ quin multa
bona remaneant ſua. ſ. aīa et ỽtutes/ ſm quas pōt
ad oēs bene agere: ergo ſuus bene agēdo ad dñm
cōicat ſibi bona ſua: quāuis nihil det ſibi exterius
¶ Ad primā illaꝝ obiectionū dicendū eſt forte ꝙ De obie
ſi amicitia ita cōiter acciperetur ꝙ extēderet ſe ad ctione.
ſimplicē beniuolētiā ipa poſſet eſſe ſine oī cōicatio
ne bonoꝝ/ ſaltē exterioꝝ. ſed ſi capiat vt excedit be
niuolentiā/ ipa exigit cōicationem bonoꝝ aliqua-
liū ſaltē interdū: vel dicēdum ꝙ ſine dubio neceſſe
eſt oēs amicos ſm ꝙ ſunt amici cōicare ſibi adin-
uicē q̄dā bona ſua interiora. ſ. ſuas volūtates vel ſal
tē beniuolas ⁊ gratioſas collocutiones ſi fuerit ei
poſſibile. ⁊ ſi aliqui talia bona ſibijnuicē nō cōicēt
ipſi non ſunt amici: q̄ūis cēnt fratres. Ad hoc aūt
quod dicebat in eiſdē eſſe iuſtū ⁊ amicitiā pōt dici
ꝙ inter quoſcūqꝫ iuſtū inuenit int' illos pōt amici-
tia īueniri: ſed non opꝫ ꝙ de facto ſit int' illos ami
citia. nā inter te ⁊ illū qui rapuit bona tua ſi cogat
ea tibi reſtituere erit iuſtū: ⁊ tñ nulla erit ibi amici
tia. ¶ Ad aliā dicēdū ē ꝙ ſuus inquantū ſu⁹ nul-
la bona ſua pōt cōicare dño: qꝛ neqꝫ corpus ipſum Ad ſecū
eſt ſuū: neqꝫ aliquid bonoꝝ exteriorū. voluntatem dam.
aūt non cōicat: qꝛ nullū vellet ei bonū ſub illa rōne
ſub qua ille eſt ſuus: ⁊ ille dñs tyrānus. ⁊ ſic cōtin
geret ꝙ cōicaret ei beniuolētiam: tñ hoc non eſſet
inquantū eſſet ſuus: ſed inquantū liber. cū violen-
ta ſuitus inuoluntatē non cadat: vt dicebat prius
¶ Ad aliā eodē modo dicendū eſt ꝙ talis ſeruus Ad ttiaꝫ
inquantū talis nunq̄ȝ pōt p̄ſtare dño tale beneficiū

bñficiū non pōt eſſe ſine beniuolentia quam talis
ſeruus inquantū talis non hʒ ad dñm Ariſt. tamē
concedit illud qđ rōnes Senece videnť poſſe con
cludere ſcʒ ꝙ inter tales ſeruos ⁊ dños poteſt ali
qualiter eſſe iuſtū ⁊ amicitia inquātū ſunt hoies ꝗ̄
uis eñ in aliquo caſu eſſet iuſtū. vti ſeruis tā oino
eſſet iniuſtū et inhumanū vti ſeruis q̄ ſunt homi=
nes tanꝗ̄ beſtijs dñs: ergo aſpiciēs ad humanita
tē pōt cōpati ſeruo et indulgere ſibi multa ad que
cogeret eū ⁊ ad q̄ cogeret eū ſi nō aſpiceret ad hu=
manitatē : ergo in iſto caſu dñs habet affectiōem
bonā ad ſeruū :nquātū homo: cū rōne humanita=
tis indulgeat ſeruituti ⁊ econtra ſeruus poteſt ſci=
re dño multas grates de hoc ꝙ nō vtitur eo quāto
peius poſſet ⁊ ſic amicitia locū hʒ inter eos . Ad
idē eſt alia ratio ariſ. talis circūſcripta humanitate
dñs vtereť ſeruo ſuo ad oēm ſuā vtilitatē ſicut arti
fex inſtrumēto ſuo ſed artificis ad ſuū inſtrumen=
tū nō eſt amicitia. qꝛ non eſt amicitia ad inanima=
tū: vel ſaltem circunſcipta humanitate dñs vtere=
tur ſuo ſicut equo vel aſino ſuo: ſed ad equū vel aſi
nū nō eſt amicitia neqꝫ iuſtū: ꝫ neqꝫ ad ſuū inq̄tū
ſeruus. Itē ad corpꝰ circūſcripta aīa non eſt amici
tia: qꝛ corpꝰ non readamaret. ſed ſuus nō eſt ſeruꝰ
niſi rōne corpis: vt prius dicebatur: ergo ⁊c̄.

Ratiões a principio queſtio=

nis adducte ſatis procedunt vīꝫ ſuis ſi quis attē=
te conſideret.

Ecimoſexto queritur

Utrū pater magis amat filiū ꝗ̄ ecōtra
Pōt argui ꝙ pr̄ magꝭ amat filiū p ra
tiones q̄ in .xiiij. q̄ſtione adducte fue=
runt ad probandū ꝙ excellētior ⁊ me
lior magis amet inferiorē ⁊ econtra: et p rōes que
ibidē poſite fuerūt ad probandū ꝙ rex amet ſubdi
tos ⁊ magis eis benefaciat ꝗ̄ econtra: qꝛ Ariſto.
amorē pr̄is ad filios aſſimilat amore regis ad ſub
ditos: et pñt ille rōnes breuiter recolligi. Pria eſt
auctoritas Ariſto . expreſſe tā de rege ꝗ̄ de patre.
Secūda ¶ Scđa eſt: qꝛ pať magis bñfacit filio ꝗ̄ econtra
cū det ſibi eſſe/nutrimētū/⁊ doctrinā: ergo magis
amat eū ꝗ̄ ecōtra. :cū ſit propriuʒ amici bñfacere
Tertia. amico. ¶ Tertia eſt: qꝛ amicitia vel eſt vīrꝰ vel fun
datur in virtute: ideo ꝟtuoſioris eſt magis amare
Quarta decet aūt patrem eſſe virtuoſiorem. ¶ Quarta rō
eſt: qꝛ amare eſt meliꝰ et nobiliꝰ ꝗ̄ amari: ideo ma
Quinta gis debet attribui nobiliori. ¶ Quinta rō eſt: qꝛ
amor ſuperioris ad inferiorē videť eſſe ad bñfaciē
dū: ⁊ eſt amor amicitie. amor aūt conuerſus videť
eſſe ad bene recipiendū: ⁊ eſt amor concupiſcentie.
amor aūt amicitie eſt multo potior ꝗ̄ ꝯcupiſcentie

Oppoſituʒ etiā poteſt argui

per rōnes in p̄dicto loco adductas ad probādum
ꝙ inferior magis debet amare ſuperiorē q̄ ſic colli
Prima. gi pñt ¶ Prima eſt: qꝛ filiꝰ maius bonū impendit
patri: qꝛ honorē qui eſt maximū bonorū quod ho=
Secūda mo pōt alteri ipendere quarto huius ¶ Scđa eſt
qꝛ opʒ analogā fieri amationē : ſcʒ meliorē magis
amari ꝗ̄ amare . ¶ Tertia rō eſt: qꝛ amor cum ſit
Tertia. actus appetitus videtur nobis conuenire propter
indigentiā: ⁊ filius eſt indigentior. ¶ Quarta eſt
Quarta qꝛ filius magis tenetur patri: qꝛ recipit ab eo plu=
ra bona. Item filius debet amare patrem ſicut ho

mines deū: vt dicit Ariſt homo aūt maxime debet
amare deū: imo magis ꝗ̄ ſeipſum.

In pma queſtiōe huius octa

Triplex amicitia.

ui diſtinctum fuit de amicitia: et adhuc alia diſtin
ctio non illi diſcors ſed conſona poteſt nunc dari
de ea: videlʒ ꝙ triplex eſt amicitia: ſcʒ vna natura
lis potentie q̄ nihil aliud eſt ꝗ̄ debita cōſonātia p
portio vel cōueniētia entiū adinuicē ⁊ ad vnū pnci
piū pmū in mūdi ꝯſtitutione vel etiā partium vniuſ
cuiuſqꝫ totiꝰ in ipſius totius cōſtitutione abſqꝫ co
gnitione mediāte de qua amicitia locutus fuit em
pedocles in ſua ſciētia naturali. ⁊ de hac amicitia
non eſt cura ad preſens: eo ꝙ amicitia patris ad fi
lium ⁊ ecōtra eſt mediante cognitiōe aliter eñ ho
mo hoc amore eque eligeret quēcunqꝫ puerum ſi=
cut ſuū filium. ille eñ amor naturalis eſt idifferēs
ad qđcūqꝫ cōſimile ⁊ eiuſdē ſpeciei ſi ſit eq̄lis ap p
ximatio vel remotio. vbi gr̄a ſicut hec aq̄ illi eque
cōiungiť et cōtinuať ppter ſimilitudinē: ita oīs cō=
ſimili aq̄ continuareť ſi approximareť : ⁊ ſicut per
odiū naturale hec aqua illū ignem extinguit ⁊ cor
rūpit: ita oēm aliū cōſimilem extingueret ⁊ corrum
peret. Scđa amicitia vocať aīalis q̄ fundať in ap=
petitu ſenſitiuo mediāte cognitione ſenſus ⁊ iſta
cōi nomīe ſolet aliqñ vocari naturalis inq̄tuʒ ab
appetitu ſenſitiuo non libere eliciť . ſed neceſſario
ſm exigentiam obiecti appetibilis ⁊ diſpoſitionū
corporalium ipſius appetētis ⁊ hec amicitia eſt pa
tris inquātū pater ad filium inquātū filius ⁊ econ
tra: ⁊ non eſt propꝛia hominibꝰ quia conuenit mul=
tis aīaliū. cum in eis īuentatur pater et filius ſicut
in hoibꝰ: ⁊ qꝛ qñqꝫ brutū non minꝰ bellare videmꝰ
⁊ morti aut periculis ⁊ oīno ſollicitudini et labori
ſe exponere pro filiorū nutrimento aut ſalute quaʒ
hominē. ⁊ neqꝫ minus etiaʒ ſepe viros ⁊ mulieres
rōne carentes ꝗ̄ ea vigentes. Et iſta amicitia ſm
Ariſt. videť mihi eſſe dicendum ꝙ patris eſt ma=
gis amare filiū ꝗ̄ econtra. ad qđ probandum ſunt
multe eius rationes. Prima eſt qꝛ ceteris paribꝰ
appetitus ſenſitiuus ſit intenſior: ſi firmus fuerit
iudicium ſenſus ſed parentes firmius ſciunt ꝙ fi=
lij ſunt ex ipſis ꝗ̄ filij ſciant ꝙ ſunt ex illis. ideo ⁊c.
Scđa rō Ariſto. eſt licet non ponat eā i ordine eſt
tamen talis. qꝛ non ſolū hoies: ſed etiā aīalia bru=
ta cōuiuentia videmꝰ ſe longitudine ipſis magis
ac magis amare ppter aſſuetudinē. ſed longior tē=
pore parētes dilexerūt filios ꝗ̄ ecōtra: qꝛ parētes
cōfeſtim natos diligūt. hi aūt. ſ. filij pcedentes tē=
poribꝰ parētes diligūt intellectū vel ſenſum accipi
entes: ergo ⁊c. ¶ Tertia rō talis eſt. actꝰ amoris
eſt tēdere in amatū vel vnire ſe amato: ⁊ ſi non cor
poraliter tñ ſm affectū. ſed naturaliter hoc magis
cōuenit pr̄i reſpectu filij ꝗ̄ econtra. pať eñ in cōna
ſcendo quaſi ſeipm infundit in filiū ⁊ approximat
ſe filio. filiꝰ aūt non ſe infundit in patrē: ſed exit ab
eo quaſi ſe elongās ab illo. ¶ Et cōfirmať: qꝛ mo
tus intimꝰ reſpicit ad terminū ad quē itēdit ꝗ̄ ad
terminū a quo recedit. pr̄ aūt quaſi tēdit in filiū po
nens eū in eſſe: filiꝰ aūt ab eo recedit: iō ⁊c. Et hec
ratio pōt ſumi ex illis vbis Ariſt. ⁊ magis appro=
ximať qđ a quo genitū ꝗ̄ factū facienti. ¶ Quar
ta rō eſt: qꝛ obiectū naturaliter mouet potentiā tā
to fortius ꝗ̄to eſt ei pximiꝰ: ideo magis amať qđ
eſt amanti proximiꝰ. filius autē eſt pximior pr̄i ꝗ̄
econtra: qꝛ filiꝰ eſt quedā pars pr̄is ⁊ quaſi de eius

Scđa amicitia animalis.

Pria rō ꝙ pr̄ magis diligat filium amore animali.

Secūda

Tertia.

Confir.

Quarta

ſubſtãtia.ps aũt magꝫ videꝛ eſſe eadez toti: ꝙ totũ
pti.qꝛ pars ſm ſe totũ eſt eadẽ toti: totũ aũt nõ ſꝫ
ſe totũ eſt idẽ parti igiꝛ.ꝛc. Et iſtã ſententiam tetigit.
Ariſt.ī his verbis qḋ eñ ex ipſo ꝓpinqui⁹ ei a
quo puta dens vel capillus vel quomõcunqꝫ hñti
illi aũt nihil qḋ a quo vel min⁹. Et iſta rõ nõ repu
gnat ꝓcedenti: ꝙuis pma facie videretur ei repugnare:
propꝛ qḋ conſiderãdum eſt ꝙ filius proprie
loquendo non eſt aliqua pars patris ſed quodam
modo ſm ꝟtutem poteſt dici pars patris inquãtũ
cepit eſſe a ſpermate qḋ deciſum eſt a patre ꝛ qḋ ac
cepit ꝟtutem formatiuã filij a corde qḋ erat pars
Fili⁹ ī or pncipalis patris. Fili⁹ igiꝛ in ordine ad patrẽ po
die ad pa teſt intelligi dupꝉr. vnomõ vt eſt quodãmodo ps
trẽ pt du patris: ꝛ ita filius eſt ꝓximior ꝛ magis idem pa
pꝉr conſi tris ꝙ econtra. ꝛ ꝑ ꝯñs amabilior ꝛ ſuꝑ hoc funda
derari. tur quarta rõ. Aliomodo põt fili⁹ ꝯſiderari vt eſt
diuiſus a patre: ſed tamẽ ab eo ꝓcedens. ꝛ ita paꝛ
tendebat in filium infundẽdo ei ꝟtutem ꝛ eſſe: filius
aũt exibat a patre ꝛ ſuꝑ hoc fundaꝛ tertia rõ.
Differũt aũt iſte due rationes: quia tertia ſumebatur
ex pte potẽtie amatiue. quarta aũt ex pte obie
pma ob= cti amabilis. Sed contra iſtas duas rationes oc
iectio. currunt dubitationes. prima eſt contra ſcḋam ra
tionem quia effect⁹ videꝛ magis naturaliter tendere
in ſuã cauſam ꝙ econtra. locus eñ eſt ꝗdam
cauſa ſiue quoddã pncipiũ locati: ꝛ locatũ magis
naturaꝉr tendit in ſuum locũ ꝙ locus in locatum
Et cũ finis ſit cauſa cauſarũ oĩa naturaliter in finẽ
tendunt. pater aũt eſt cauſa filij: ergo filius magis
naturaꝉr in patrẽ tendit et approximat ſe ei ꝙ ecõ
tra cuius oppoſitũ dictũ eſt in tertia rõne. ¶ Se
Secũda cunda dubitatio eſt circa quartã rõem. quia experientia
videtur docere: ꝙ partes magis diligũt to
tum naturaliter quã totũ partẽ ſi quis eñ velit per
cutere hoiem ſuꝑ caput: videm⁹ ꝙ brachiũ ſe ante
ponit exponẽs ſe ꝓ ſalute totius. totum aũt nõ ſic
ſe exponit ꝓ ſalute ptis: imo totũ ꝓ eius ſalute p
mitteret vel in caſu iuberet ipſam partem ãputari
ſi igitur filius ſit vel pars patris videtur ꝙ magis
debeat ipſm naturaliter diligere ꝙ econtra.

Ad pmã dubitationem. ¶ Ad primã dicẽdum ꝙ ſi ef-
fectus tendit in ſuã cauſam: hoc eſt vt inde recipiat
ꝟtutem ꝛ pfectionem ꝛ ita hoc videꝛ eſſe ꝓpter
amorem ſuippius magis ꝙ ꝓpter cauſe amorẽ. et
cũ hoc ſi effectus tẽdit ī ſuã cauſã ꝛ approximat ſe
ei tñ intimius cauſa tẽdit in effectũ ꝛ approximat
ſe ei: qꝛ interius infundit ſe ei ꝗdammõ .i. ſuam vir
tutem in effectũ. Ad aliam dicẽdum ꝙ pars ꝑ ꝟtu
Ad ſcḋã tem ſuam ꝓpam non exponit ſe ꝓ toto: ſed totum
ꝑ ſuam ꝟtutem extenſã ꝑ oẽs ptes ꝓ ſalute ipſius
exponit ptium vnãquãqꝫ. Non dicatur igiꝛ ꝙ bra
chium ſe exponit ꝓ ſalute hominis: ſed hõ pro ſua
ſalute exponit brachiũ ſuũ. ꝛ ſic illa experientia nõ
ꝗnta rõ valet ad propoſitum. Quinta rõ ari. ad ꝓpoſitum
pncipaꝛ. pncipale eſt iſta. vnuſqſqꝫ magis diligit naturaliter
id qḋ eſt aliquid ipſius ꝙ illud qḋ nihil eſt ip
ſius filius autẽ eſt aliquid ipſius patris quia tanꝙ
ps ꝗdam et etiã tanꝙ poſſeſſio eius dꝛ.x. huius pa
ter aũt non eſt aliquid ipſius filij ꝗ.ꝛc. Vel etiam
poteſt ſic argui vnuſquiſqꝫ magis diligit ſeipſm ꝙ
quẽcunqꝫ aliam ſe eſſe patris quedã modo tranſit
in filium ꝟtualiter ꝛ ꝯtinuaꝛ per eſſe filij ideo paꝛ
amat filium vt ſeipſm: eſſe aũt filij non tranſit in eſ-
ſe patris ſed ab eo recedit. ideo filius non amat pa Sexta
trem ſicut ſeipſm ergo. ꝛc. ¶ Item per ratiões ſum ratio.
ptam ex nono libro põt ſic argui. pꝛ ad filiũ ꝯpara
tur vt bñficus ad bñficiatũ. ſed bñfactor pl⁹ amat
naturaliter bñficiatũ ꝙ econtra vt habeꝛ in eodez
Et oẽs rationes ꝗ illic ponenꝛ: pñt ad propoſitum
applicari. ſed eas nũc dimitto qꝛ ſolo loco videbũ
tur. Viſo ꝗ de amicitia animali. dicam⁹ vna ꝙ ter= Tertia a
tia amicitia eſt humana ꝗ fundaꝛ in volũtate me= micitia.
diante ītellectuali rõne ꝛ multi dicunt ꝙ tali ami
citia fili⁹ magis amat patrẽ ꝙ ecõtra. ꝓpꝛ hoc ꝙ
recta rõ reſpicit ad obligationẽ. filius aũt magis opĩo ꝙ fi
obligaꝛ patri ꝙ ecõtra. quia plura bona ab eo reci li⁹ ſꝫ rõẽ
pit ideo ſm rectã rõnem filius magis amat patrẽ. magis di
¶ Itẽ recta rõ nõ reſpicit pncipaꝉr ad ꝓpinquitatem ligat pa=
tem. ſed ad bonitatẽ rei amabilis. ideo ſm rectam trem.
rõem magis amaꝛ ſimpꝉr qḋ ſimpꝉr eſt meli⁹: paꝛ
aũt eſt melior iõ ꝛc. Et hoc eſt mihi dubitabile. qa
recta rõ ortũ hꝫ a natura. ideo nunꝙ ꝯtrariaꝛ natu
re neqꝫ mirũ qꝛ natura directa ab infallibili co
gnoſcente ſcilicet a deo ꝛ intelligẽtijs non errat in
ſuis operationibus ideo dicꝛ ſeptimo politice: ꝙ
nihil eſt bonũ eoꝝ ꝗ preter naturã. ſi ergo naturale
eſt ꝙ pater magis diligit filiũ ꝙ ecõtra: nunꝙ re
cta rõ dictabit ꝯtrariũ. Item multis rõnib⁹ rectis
ꝛ veris ꝓbatũ fuit ꝙ pater magis diligit filiũ ꝙ
ecõtra. recta aũt rõ recte rõni non eſt ꝯtraria: ergo
nulla recta rõ docebit: ꝙ filius magis diligat pa
trem ꝙ ecõtra. Et hoc ꝗ credo eſſe verũ nec credo
ꝙ filius obligeꝛ ad magis diligẽdum patrẽ ꝙ paꝛ
diligat eum. quia nullus recte obligaꝛ ad illud qḋ
eſt in naturale vel contra naturã. Nec credo homĩ
nem obligari ad magis diligendũ deũ ꝙ deus di
ligat hoiem qꝛ hoc credo eſſe impoſſibile. ꝛ nullus
obligaꝛ ad ipoſſibile. credo tñ ꝙ nõ ꝑe obligaꝛ ad
amandũ deũ ꝛ nõ ecõtra. ꝛ filius eq vel multo ma
gis obligaꝛ ad amandũ patrem ꝙ econtra. ſed nõ
ſequiꝛ magis obligaꝛ ad amandũ ergo obligatur
ad magis amandũ: eſt eñ ꝓprium ꝛ naturale me
liori ꝛ perfectiori ꝛ magis amare ꝛ amore meliori
ſine obligatione. ¶ Ad pmam igiꝛ rõem alterius Ad rões
opinionis dicendum ꝙ recta rõ non reſpicit obli opionis.
gationem ſolum: imo etiã oẽs alias circunſtanti
as ꝛ magis ipſam rei naturã. dicendũ eſt etiã ꝙ rõ
reſpiciens ad obligationẽ iudicat nõ ꝙ filius ma
gis dꝫ amare patrem ꝙ pater filiũ: ſed ꝙ fili⁹ ma
gis dꝫ .i. magis obligaꝛ ad amãdũ: ſꝫ nõ ad magis
amandũ vt dictũ eſt. Ad ſcḋam ꝯcedendũ eſt. ꝙ re
cta rõ iudigat meliorẽ vt ſic ſemꝑ eſſe magis amã ad ſcḋaz
dum: ſed nõ magis eſſe a quocũqꝫ amãdũ exẽpluz rões ſo
ſi tu ſcis robertũ eſſe meliorẽ ꝛ excellentiorẽ teipſo lute ſunt
recta rõ propter hoc non dictabit qḋ magis debe ex dictis
as amare robertum ꝙ teipſm ſed bene dictabit ꝙ
robertus magis debet amare ſe ꝙ tu te. Concedẽ
dum eſt igitur patrem magis eſſe amandum ꝙ fi
lium: qꝛ ſupponiꝛ eſſe melior: ſed nõ ſequitur ergo
eſt magis amandus a filio: imo ſequiꝛ ꝙ pater ma
gis amabit ſeipſm ꝙ filius ſeipſm ſm rectam ratio
nem. vel aliquis vtriqꝫ extraneus magis amabit
patrem ꝙ filium. ¶ Rationes etiam que fuerunt
adducte in principio queſtionis ꝓbant bene ꝙ paꝛ
magis amat filium ꝙ econtra etiam amore huma
no ſcilicet in recta ratione fundato. Rationes ve
ro ad propoſitum ſolute ſunt decima quarta que
ſtione vel etiam ſolui poſſunt ex nunc dictis.

DEcimo ſeptio queritur.
Utrū m̄res magis amāt filios q̄ pa
tres? Et ꝙ non q: dictū eſt in decima
quarta q̄ſtione ꝙ amare pfecta amici
tia magis cōuenit excellentiori q̄ defectiori ⁊ hoc
eſt rōnabile: q: virtus amicitie eſt magis in amare
q̄ in amari: vt dr̄ Ari. ideo amare magis cōuenit
virtuoſioribus ſed pr̄ eſt hmōi reſpectu m̄ris: q: pa
tres ſunt excellētiores ⁊ virtuoſiores: ḡ pr̄is eſt ma
Secūdo gis amare filiū q̄ matris. ¶ Itē pr̄ in ḡnatione
filij ſe hz p modum actiui ⁊ mater p modū paſſiui.
Unde q̄nto metaphyſice ꝯmento. primo dr̄ ꝯmen
tator ꝙ pater eſt tanq̄ agens ⁊ mater tanq̄ mate
ria. Unde pr̄ dat filiū matri: mater vero recipit ſibi
filiū a patre: ſed appetitus ſiue amor materie ſiue
paſſiui inquantū tale. eſt ꝓpter indigentiā ⁊ ad re
cipiendū. appetitus aūt actiui eſt ratione pfectio
nis ⁊ ad largiendū. modo dictū eſt ꝑus ꝙ verus ⁊
pfectus amor non eſt ꝓpter indigentiā: ſʒ ꝓpter
pfectionē. nec ad bene patiendū p̄ncipalr̄: ſed ad
benefaciēdū: ḡ pr̄is eſt magis amare pfecto amo
re q̄ m̄ris Item q: agenti eſt dare formā materie
ad ſui ſimilitudinē: manifeſtū eſt ꝙ filius formā
hz p̄ncipalit̄ a pr̄e: ⁊ materiā magis a matre ⁊ ſic
filius eſt magis aliq̄d ipſius pr̄is. q: ſm ꝑtem prin
cipaliorē: modo parentes diligunt filios vt ſui ꝑo
aliquid exiſtes: vt dicit Ari. ḡ pr̄es magis debēt
diligere filios q̄ m̄res. vel ratio formet̄ ſic. ab il
lo filius dz magis amari a quo hz p̄ncipaliter par
tem magis amabilē: ſed filius a pr̄e hz ꝑtem ma
Tertio gis amabilē ſcʒ formā. ḡ ⁊c. ¶ Item ille amor q̄
eſt conſtantior videt̄ eſſe maior. ſed amor pr̄is eſt
conſtantior q̄ matris. Tū q: viri debent eſſe con
ſtantiores mulieribus. Tū q: ſicut dicit albertus
quod eſt in filio a pr̄e eſt forma vel ꝑtes formales
que manent. qḋ aūt in filio a matre eſt materia ſi
ue ꝑtes materiales q̄ fluunt ⁊ refluunt. vt dr̄ p̄mo
de ḡnatione. ergo pr̄is eſt amare conſtanti⁹ ⁊ ma
Quarto gis ¶ Itē cū ad amicitiā ſpectat amātē readama
ri. videt̄ ꝙ ille magis dz amare filiū q̄ filius ma
gis amat: ſed filius ſm rectā rationē magis amat
patrē q̄ matrem. tū q: pater. cū ſit excellentior eſt
amabilior: tū q: filius maius bonū hz a patre q̄
a matre. quia partem formalem vt dictum fuit.

Oppoſitū dr̄ ari. expreſſe. Et
arguitur rationibus ipſius: q: amor longitudine
tp̄is ⁊ continuitate conuictus intenditur ⁊ confir
matur. matres aūt longiori tp̄e ⁊ magis cōtinuo
conuiuunt filijs q̄ patres. ¶ Item certitudo iu
dicij de re amabili acuit ⁊ cōformat amorem: ſed
matres certius ſciunt ꝙ filij ſunt ſui q̄ patres.
¶ Itē magis amamus quod cū maiori labore ac
quirim⁹. quod eciā plures emptū eſt pluris precij
reputamus propter quod dr̄ quarto hui⁹ ꝙ cōiter
liberales non ſunt q̄ proprio labore pecunias ac
quiſierunt. ſed q̄ eas ſuſcipiunt vel ſuſceperunt a
p̄deceſſoribus p̄mi eciā nimis amant eas ꝓpter la
borioſam acq̄ſitionem. ſed matres magis laborāt
⁊ laborauerunt circa filios ⁊ in partu ⁊ alias. ⁊c.
¶ Item qui proximior eſt filio dz magis amare
filiu naturali amore. ſed mater videt̄ proximior
filio: quia filiū interius portat in vtero ⁊ proprio
ſanguine ⁊ proprio lacte nutrit eum. ¶ Itē quod
eſt naturale hz vbiq̄ ⁊ in oībus eandē potentiam
verbi gratia ignis hic ⁊ in ꝑſidis ardet vt dr̄ quinto
huius ſed in pluribus aīalibus videmus ꝙ a na
tura femine plurimū diligunt filios ſuos maſcu
li aūt nihil aut parum verbi gratia in canibus/in
equis/gallis/⁊ gallinis. ergo magis naturā femel
le omnes amāt filios ſuos q̄ mares: quod etiam
ex hoc confirmatur quia circa eos maiorem ſolli
citudinē apponūt ⁊ in ḡnatione: ⁊ in educatione ⁊
nutritione. Itē p experiētiā videm⁹ i hūana ſpe ma
tres nūq̄ vel valde raro filios ſine educatione di
mittere quacūq̄ fuerit neceſſitate coacte pr̄es aūt
ſepe ſi paupes fuerit videm⁹ ⁊ filios ⁊ m̄res dere
linq̄re ⁊ recedere ⁊ maxime ſi nō fuerint cōiugati.
imo totalr̄ denegare filios ne cogāt̄ eos nutrire: ḡ
videt̄ ꝙ natura magis determinat m̄res ad aman
dū q̄ patres. ¶ Ad iſtā q̄ſtionē multi r̄ndent ſicut r̄ſio alberti ad q̄ſtionē
⁊ albertus velle videt̄ ꝙ matres feruētius patres
aūt ꝯſtātius digligunt. et ita vtriq̄ magis diligūt
ſed aliter ⁊ aliter. Et ſic dicūt rōnes hinc inde ꝓce
dere vijs ſuis. ¶ Sed hec ſolutio forte non videt̄ reprobatio.
ſufficiens q: rōnes alique vcʒ due vltime non ſo
lū vident̄ arguere maiorē in matre feruorē amici
tie q̄ ⁊ in patre. ſed etiā maiorē conſtantiā ⁊ Ariſt. duplex amor pr̄is et m̄ris ad filios
in duobus locis ſcʒ in iſto octauo ⁊ in nono ſimpli
cit̄ ſine diſtinctione matres magis diligere filios
qḋ non videt̄ dixiſſe ſi ſic eſſet diſtinguēdū videt̄: ḡ
mihi ꝙ patris aut matris ad filios pōt eſſe duplex
amor: ſcʒ naturalis indit⁹ eis abſq̄ cōſuetudine ⁊
conſuetudinalis ſcʒ acq̄ſit⁹ p conſuetudinalē con
uictū ⁊ horꝫ amorꝫ diſtictio multū apparet in bru
tis i q̄b⁹ videm⁹ nō ex lōgiori tp̄e maiorē fieri ami
citiā m̄ris ad filios: ſed magis amicitie diſſolutio
nē fieri: cū filij fuerint ex ſe ſufficiētes q̄rere victū:
⁊ oīno cū ſupuenerint noui filij imo etiā ⁊ hoc vide
tur in mulierib⁹ ſepe cōtingere ſcʒ ꝙ ſemp habent
ad filios poſtremos maiorē amicitiā: videt̄ ergo
mihi ꝙ hac naturali amicitia m̄res diligūt filios ⁊
feruētius q̄ pr̄es ⁊ cōſtātius q: natura agens pro
pter finē facit ſemp res in diſpoſitionib⁹ meliorib⁹
cōuenientiorib⁹ finis ſi non fuerit impedita nō a
bundans in ſupfluis: nec deficiens in neceſſarijs a
mor aūt m̄res ad filios eſt oīno neceſſari⁹ ad eorū
nutritionē ⁊ educationē: nō ſolū amor remiſſus et
leuis tranſit⁹: ſed amor intenſus valde ⁊ ꝯſtās pro
pr̄ magnū ⁊ multiplicē laborē ⁊ cōtinuū cōtingen
tem in nutritione ⁊ educatione filiorū quē m̄r non
ſuſtineret ex leui amore: tātus aūt labor ⁊ tā conti
nuus pr̄is circa filios non eſt neceſſari⁹ ſicut neq̄
tātus amor pr̄is ad matrē: ergo feruentior ⁊ con
ſtātior debet naturalis amicitia m̄ris ad filios q̄
patris: ſaltē donec filij fuerit enutriti. Et videtur
mihi ꝙ experiētia m̄tū docet cōſtātiā amoris ma
tris ad filiū i hūana ſpē. q: nunq̄ videm⁹ eā ꝓpter
quācūq̄ filij maliciā ipſū derelinq̄re: ſʒ ſepe et ſub
uenire pr̄e neſciēte vel nolente. ¶ Itē etiā amore de amore cōſuetudinali
conſuetudinali corroborāte amorē naturalē mat̄
magis videt̄ amare filiū q̄ pater: ſaltem in toto tē
pore infantie ⁊ pueritie q: conuiuit ⁊ magis con
tinue. Tū rōnabilr̄ concedēdū eſt ꝙ filius cū pue
nerit ad etatē tendēs naturaliter ad altiores actio
nes ⁊ extra domum incipit ſequi patrem magis q̄
matrē: ⁊ tūc incipit creſcere vel creſcit in pr̄e amor
cōſuetudinalis ⁊ diminuit̄ in matre. et p ꝯn̄s etiā
amor naturalis in patre amore illo ſuperueniente
acuit̄ ⁊ in matre ebetatur. Debet etiam concedi ꝙ
amor patris ad filios debet eſſe melior et nobilior

quã amor mr̃is qꝛ amor pr̃is ordinat̃ magis ad in
troductionẽ filioꝝ in moꝛib⁹ ⁊ actionib⁹ excellen
tiorib⁹. amor aũt mr̃is mag ordinat̃ naturalr̃ ad
nutritionẽ corpis ⁊ neceſſitatẽ ⁊ hoc eſt valde ra
tionabile pr̃ eñ cũ ſit melior ⁊ excellẽtior matre:
dꝫ eſſe pͥncipiũ nobilioꝝ opationũ ⁊ etiã qꝛ filius
quaſi hꝫ aiam a pr̃e: ⁊ corp⁹ quaſi a matre rõnabi
le eſt ꝙ amor matris ordinet̃ ad pfectionẽ corpo
ris: ⁊ amor pr̃is ad pfectionẽ aie modo ille amor
eſt melior ⁊ nobilior ꝙ̃ ad meliorem ⁊ pfectiorẽ fi
nem ordinat̃. Si ḡ per magis amare intẽdimus
idem qḋ amare amore intẽſiori credẽdũ eſt ꝙ ma
tres magis amãt filios: ſed ſi p magis amare vo
lumus intẽdere idẽ qḋ amare amore meliori: ↄce
dendũ erit ꝙ pr̃es magis amant. Et p dicta forte
ſoluitur alia q̃ſtio poſſibilis fieri ſcꝫ vtrũ filij ma
dubita. gis amant pr̃es ꝙ̃ mr̃es vel ecõtra. Credo eñ ꝙ
amor filioꝝ ad pentes fundat̃ naturalr̃ ſup idigẽ
tiam ⁊ eſt ad bñ patiẽdũ magis ꝙ̃ ad bñfaciendũ
ideo filij magis naturalr̃ debent diligere illũ quo
magis indigẽt ⁊ a quo magis bñ patiũtur modo
filij magis indigent matrib⁹ a pͥncipio: qꝛ pͥmum
oꝫ corpus nutriri ⁊ pfici: quod eſt officiũ matris
ergo magis diligũt matres a pͥncipio: ſed pfecto
corpore credo ꝙ naturalr̃ incipiãt magis amare
pr̃es: qꝛ tunc indigent magis aie pfectionem acci
pere ⁊ excellentiores exercere actiones que opoꝛ
tet fieri per auxilium ⁊ doctrinam pr̃is: ideo ⁊c.

Tũc ad rõnes rñdendum eſt

Ad pͥmaꝫ ⁊ ſcḋam dicendũ eſt: ꝙ ipſe bene arguũt
quod amor pr̃is ſit melior ⁊ nobilior. ſed nõ ꝙ ſit
ad tertiam intẽſior. ¶ Ad aliã dicendũ eſt: ꝙ lꝫ ſimplr̃ loq̃n
do filius magis ſit a pr̃e ꝙ̃ a matre: tñ in pͥncipio
etatis id quod eſt a matre ſcꝫ corpus indiget pfici
magis ꝙ̃ id quod eſt a pr̃e ꝓpter qḋ tũc mr̃ magis
amat filiũ ꝙ̃ pater ⁊ filius magis matrẽ ꝙ̃ patrẽ
vt dictũ eſt. Et eodẽmõ ꝓcedit alia formatio iſti⁹
ad q̃rtaꝫ rõnis. ¶ Ad aliã põt dici ꝙ amor ↄſuetudinalis
patris eſt conſtantior ꝙ̃ eſſet amor ↄſuetudinalis
matris: ſi circũſcriberet̃ amor naturalis. tñ ex ne
ceſſitate ꝓpter finẽ natura fecit in mr̃e amorẽ fer
ad vltiaꝫ ventiorem ⁊ cõſtantiorẽ. ¶ Ad vltimã dictũ fuit
qũo filij magis amant pr̃es aut matres. Rationes
aũt ad oppoſitũ bene arguunt ꝙ amor naturalis
matris ſit intẽſior: imo etiam ⁊ amor conſuetudi
nalis: in principio tamen etatis. hec de queſtione.

Decimo octauo querit̃

vtrũ viri ad vxorẽ ſit amicitia ſm na
Arguit̃ primo turã. Et ꝙ non: qꝛ viri ad vxorẽ ami
citia ẽ determinate hui⁹ ad hãc ⁊ ecõ
tra nõ cuiuſlꝫ ad quãlꝫ indifferenter: ſed ſm natu
ram robinus nõ magis eſt determinat⁹ ad maro
tam ꝙ̃ ad quãlꝫ aliaꝫ. nec marota ad robinum ꝙ̃
ad quemlibet alium. ḡ amicitia ſic determinans
Secũdo hunc ad illã non eſt natural̃. Itẽ hõ natura ciuile
aial eſt ⁊ cõicatiuũ vt oſtendit̃ pͥmo politice ḡ nõ
videtur ꝙ ſm naturã. vnus dꝫ ſe determinare ad
1 vnã ⁊ ex marie: qꝛ naturale eſt p quod finis natu
ralis: ſcꝫ ꝑlificatio marie attigeretur quod fieret
ſi vnus non determinaret ſe ad vnã: qꝛ vnus vir
poſſet fecũdare plures mulieres ſicut vn⁹ gallus
gallinas ⁊ vnus taurus plures vaccas. ḡ vt pͥus
concluditur ꝙ amicitia determinans hunc ad illã
Tertio non eſt naturalis. Itẽ hoc non poſſet eſſe p natu
ram g̃nis: qꝛ videmus in pluribus ſpeciebus aia
lium vnũ marẽ non ſe determinare ad vnã femel
lam vt in canib⁹/in porcis in auibus vt gallis ⁊ ſic
de multis alijs: nec illud videt̃ eſſe per naturã ſpe
ciei: cũ inter cetera aialia hõ ſit aial marie cõica
tiuũ. Itẽ religioſi peccarent vouendo caſtitatẽ. qꝛ Quarto
agerent contra naturã. ⁊ nihil eſt bonũ eoꝝ ꝙ̃ ſunt
preter naturã vt dicitur. vij. politice. ¶ Itẽ illud Quinto
non videt̃ eſſe ſm naturã quod a voluntate libere
elicitur: ſed qḋ robinus amore cõiugali amat ma
rotã magis ꝙ̃ aliã: hoc eſt ex libertate volũtatis
vnde videm⁹ ſepe fieri ↄtractus mere volũtarios
inter pentes anteꝙ̃ hec illi detur i vxorẽ: ergo ⁊c.
¶ Itẽ ↄiugiũ ſit aliter ⁊ aliť ſm diuerſas leges: ⁊ Sexto
in aliq̄bus legibus vnus nõ determinatur ad vnã
ſed naturale vbiqꝫ hꝫ eandem potentiã ⁊ vbiqꝫ ſit
ſimiliter: vt dꝫ quinto hui⁹: ḡ coniugiũ non eſt na
turale nec p ↄñs amicitia cõiugal̃. Et qꝛ neqꝫ q̃lꝫ
vxor amat viꝝ ſuũ. Itẽ argumento platonis ꝓut Septio
recitatur ſcḋo politice arguit̃ ſic. quod eſt melius
ciuitati: hoc eſt ſm naturã: cũ nihil horum qui pre
ter naturam ſit bonũ. ſed plato ait melius eſſe ciui
tatibus ꝙ oẽs mulieres ſint oĩbus viris cõmũes
ꝙ̃ ꝙ appropriẽt̃: propter hoc ꝙ ciuitas eſſet ma
gis vna ⁊ magis vniformis: ⁊ ſic eſſent in ea con
trouerſie minores. ꝓpter ꝓpꝛiũ eñ ⁊ diuiſum bel
lant oẽs eſſet etiã maior amicitia inter ciues: quia
quilibet vir quẽlibet pueꝝ amaret tanꝙ̃ ſuũ filiũ.
et omnes viri amarent ſe tanꝙ̃ fratres: ergo ⁊c.

Oppoſitũ dꝫ ari. Viſum fuit

in ſcḋa q̃ſtione ſcḋi libri q̃uo nat̃ ſiue ſm natu
ram multis modis. de quibus modis apparet ſta
ti quod in ꝓpoſito ſit dicẽdũ. ¶ Cõſtat eñ viro ⁊ duplicẽ
vxori non eſſe aicitia caſualiter nec p violentiam dicit̃ na
neqꝫ p artẽ neqꝫ ſupnaturalr̃ ḡ eſt eis ſm naturã: turale.
prout naturale diſtinguit̃ ↄtra caſuale/violẽtũ ar
tificiale ⁊ ſupnaturale. Sꝫ põt dici ꝙ de eis nõ eſt
amicitia ſm naturã ꝓut naturale diſtinguit̃ ↄtra
aiale vel volũtariũ cũ ipſa nõ ſit ĩ eoꝝ appetitu ni
ſi mediãte cognitione. Itẽ nec eſt ſm naturã ꝓut
naturale diſtinguit̃ ↄtra accidẽtale ſeu ↄtingens:
qꝛ nõ de neceſſitate eſt ꝙ vxor amat viꝝ. ↄtingit eĩ
aliquas odio hr̃e viros ſuos. Et ſi naturale dicat̃
alicui illud qḋ eſt ſibi ↄueniẽs ſcꝫ ꝓut naturale di
ſtinguit̃ ↄtra diſcõueniẽs: dꝫ ꝙ viro ⁊ vxori eſt a
micitia natural̃: qꝛ cõueniẽs eſt eoꝝ ↄuiuere p vitã
vt videbit̃: tales aũt valde cõueniẽs/eſt amare ſe
inuicẽ. Sꝫ adhuc forte p̃ter mõs dictos dꝫ aliq̃d
alicui ſm naturaꝫ exiſtere: ex eo ꝙ natura ipſm ad
hoc iclinat, vel etiã determinat ſi nõ fuerit ipedita
⁊ ſine dubio talis eſt finis vniuſcuiuſqꝫ: ſp eñ na
tura agit ꝓpter finẽ ⁊ ad finẽ debitũ vniuſqꝫ in
clinat ipſm ⁊ determinat ipſm: vt pꝫ tertio phyſico
rum. ⁊ qꝛ finis vniuſcuiuſqꝫ eſt ei⁹ bonũ ⁊ oẽ quod
eſt bonũ alicui eſt ſibi ↄueniẽs ideo manifeſtũ eſt
ꝙ ille mod⁹ eſt idem priori vel ſibi propiquus. Et
iteꝝ ſi natura inclinat ad finẽ. oꝫ etiam ꝙ inclinet
ad media per que finis ille poteſt acquiri ⁊ ſalua
ri. ideo etiam talia media dicuntur exiſtere ſm na
turam. Et credo ꝙ de iſto modo ſm naturam in
tendit Ari. ꝙ viro ⁊ vxori ſit amicitia ſm naturã duplex fi
Ad cuius euidentiam. Sciendum ꝙ duplex põt nis mu
eſſe finis mulieris ⁊ viri ꝙ̃tum ſpectat pñs: vnus lieris ſꝫ
eſt filiorum procreatio alter eſt ſufficientia ad vi ꝙ duplr̃
uere bene: ⁊ iſti fines ↄueniũt eis ſm duplicẽ eoꝝ ↄſiderãt̃

conſiderationē: vir em̄ ⁊ mulier ↄſiderati poſſunt vnomō inq̄tū pfecti ſunt i hūana natura: aliomō ſm q̄ vnuſq̄ſq̄ multis indiget ad bñ viuendū. inō finis pfecti inq̄tū pfectū eſt largiri alās pfectionem et eſſe. ideo viro ⁊ mulier ſm perfection in ipoꝝ in humana natura finis eſt filioꝝ pcreatio ⁊ nutritio ⁊ totalr eoꝝ pductio ad pfectionē: ſed nature indigētis ſm q̄ eſt indigēs finis eſt bonū illud p qđ ſuppleref ei⁹ indigētia: ſcȝ p quod ipa ſit ſufficiens: iō finis viri ⁊ mulieris ſm qđ ſunt nature multiplr indigētis eſt ſufficiētia ad viuere ⁊ ad bene viuere. his viſis dicendū eſt pmo q̄ cohabitatio viri ⁊ mulieris eſt naturalis: q2 p hoc ⁊ nō aliter finis coꝝ qui eſt filioꝝ procreatio attigitur tale aūt p quod vniuſcuiuſcūq̄ finis attingif eſt vnicuiq̄ naturale vt dictū eſt. Item cū natura non min⁹ debeat eſſe ſollicita de ſpeciebus pfectoribus q̄ impfectiuis ⁊ cū natura ad ſpēs brutoꝝ ppetuādas inclinet maſculū ⁊ femellā ad coniunctionē: rōnabile eſt q̄ hoc etiā naturalr faciat in hūana ſpecie. ¶ Scđo dico q̄ inſollubilitas coniugū in hūana ſpē eſt naturalis. pmo ppter plē q̄ indiget diutiſſima educatiōe doctrīa ad q̄ vir ſine muliere nō ſufficit neq̄ mulier ſine viro. Scđo propter ſufficientiā ad bñ viuere. q2 ſicut dicit Ari. cōfeſſi diuiſa ſunt opa ⁊ ſunt altera viri ⁊ vxoris ſicut videri dȝ i economica: ppterquod neuter p ſe eſſet ſufficiens ad bñ viuere: ſufficiunt aūt ad cōe ponentes ppria. Itē aliter bonū domeſticū non ſaluaref diuitie naq̄ non ↄgregarenf: ſed potius diſſiparenf dū quilȝ pro ſorte ſua augmētāda ſubtraheret alteri q̄tū poſſet. ¶ Tertio dico qđ appropriatio viri ⁊ vxoris: ſcȝ q̄ vnic⁹ vnice coniūgatur eſt naturalis: nō qdem rōne gñis cū in multis aialibus videanf plures femelle ſequi vnum marem: ſed ratione ſpēi: q2 ſi eſſent plures viri ad vnam mulierē: incertū eſſet ad cui⁹ eſſet ples propter q̄ periret ſollicitudo requiſita ad nutritionē prolis ⁊ doctrinā ⁊ quia vnus ſufficit ad fecūdandum vnā mulierē in ſuperfluis aūt abundare nō eſt naturale. imo ſicut dicit albertus multitudo virorum ipediret ipregnationē: q2 ppter frequentē coitū matrix lubricaref ⁊ non poſſet bene retinere ſemen iniectū. Si aūt eſſent vni viro plures mulieres: non ſufficeret iteꝝ ad eas ⁊ ples eaꝝ vni⁹ viri ſollicitudo ⁊ eſſet ſepe inter mulieres rixa in domo. ⁊ ſic periret bonū domeſticū propter quod nos videm⁹ in brutis vnicū eſſe marē vnice femelle: vbi femella nō eſt ſufficiens nutrire ⁊ educare prolē. nec coꝝ ſeparationē videm⁹ fieri: donec proles fuerit ad cōplementū pducta tanq̄ exiñte ſm naturā in talib⁹ appropriatione ⁊ inſepabilitate maſculi ⁊ femelle. Ex dictis cōcludi pōt q̄ viro ⁊ vxori ſit amicitia ſm naturaȝ: q2 non eſt poſſibile pſonā pſone bñ ↄuiuere ⁊ appropriari ad totā vitā ſine aicitia. Itē viri ⁊ vxoris ad filios eſt naturalis amicitia ⁊ ecōtra ſicut dictū eſt pius ad hoc aūt ↄſequif q̄ ipoꝝ adinuicē dȝ eſſe amicitia q2 neceſſe eſt amare ⁊ amicoꝝ amicos ⁊ amātes quos ipi diligūt ⁊ dilectos a dilectis ſibi vt dr ſcđo rethorice. Et iſtā rōnem Ari. in illo octauo notat cum dicit coniūctio aūt. i. ↄfirmatio talis amicitie: ſcȝ viri ⁊ vxoris filij videnf eſſe ppter quod ⁊ ſteriles diſſoluunf: filij em̄ cōe bonū ambob⁹ continet aūt cōe. ¶ Sed dubitari pōt q̄ illoꝝ magis amat: an vir vxorē an vxor viꝝ. Ad qđ ſm pius determinata vr eſſe dicendū q̄ vir magis amat vxorē ⁊ amore nobiliori: q2 vir ad vxorē ⁊ ſicut excedēs ad exceſſum ſicut pfectū ad iperfectū: ſicut dās ad recipiētē ⁊ bñfactor ad bñficiatū vir em̄ plem dat vxori ⁊ vxor eam recipit a viro: modo dictū fuit q̄ ille amor eſt verior ⁊ melior ⁊ nobilior qui eſt ad bñfaciendū ⁊ qui fundaf in perfectiōe: q̄ ille q̄ eſt ad bene recipiendū ⁊ qui fundatur ſuper indigentia.

q̄ inſollubilitas coniugū ſit de iure nature.

q̄ vnitas vxorum ſit de iure nature

Dubita.

Ad ratiōes igitur rñdendū eſt.

Ad pmā dicēdū q̄ nō eſt naturale q̄ robin⁹ determiat ſe ad mariorā potius q̄ ad hanotā. ſed naturale eſt q̄ determinat ſe ad aliquā. ⁊ accidit vel eſt mere volūtariū q̄ ſit illa. Ad aliā ↄcedendū eſt: q̄ hō naturalr eſt aial cōicatiuū: ſed nō ad oēs ⁊ q̄tū ad oia: ſed ad eos ⁊ q̄tū ad ea q̄ expediēs eſt cōicare ad attingēdū fines vite humane: ⁊ ſi vni⁹ poſſet plēs fecūdare: tñ aliđ obeſt ſcȝ pater nō ſufficeret ad debitā ſollicitudinē circa oēs vt dicebaf: nec eſt ſilr de vaccis ⁊ gallinis eo q̄ in talib⁹ femelle pñt pl[...] enutrire ſine adiutorio maſculoꝝ. ¶ Ad aliā dictū eſt iđ q̄ homo eſt aial cōicatiuū. ſed nō q̄tuȝ ad oia. Ad aliā ſolutū fuit in fine penultime q̄ſtionis tertij libri. Ad aliā ↄceſſum eſt illā amicitiā eſſe volūtariā: ſed tñ ad eā natura inclinat ⁊ ad appropriationē vnius ad vnā: lȝ nō ad hāc magis q̄ ad illā ſicut dictū fuit. ¶ Ad aliā dicēdū eſt. q̄ vbiq̄ eſt idē mod⁹ coniunctiōis viri ⁊ vxoris q̄tū ad ſubſtantiā ↄiugij: ⁊ q̄tū ad determinationē vnius ad vnā ⁊ q̄tū inſolubilitatē: niſi diuerſitas cōtingat ex praua ↄſuetudīe patrie ſicut in lege machumeti vel ex prauitate doctrine vel ex cōſuetudine aut nature pſonarū. Uerum eſt tamē q̄ ſolennitates in cōiunctione fiunt aliter ⁊ aliter apud diuerſos ſm inſtitutiones mere volūtarias diuerſaꝝ legū vel patriarū. ¶ Ad aliā reſpondet ariſt. ſufficienter ſcđo politice: non em̄ eſſet bonū ciuitatem eſſe maxime vnā: opȝ em̄ domū eſſe magis vnā et opȝ in ciuitate nō oēs eſſe clericos. quis ei faceret ſotulares ⁊ pannos ⁊ alia plurima quib⁹ q̄ plurimū diuerſis ⁊ p eoſdē fieri nō poſſibilib⁹ indiget ciuitas ad ſalutē: nec eſt veꝝ q̄ oēs viri amabunt oēs pueros tanq̄ filios: imo nullos ſic amabunt: q2 ignorabunt q̄ ſunt ſui qui nō: nec erit circa pueros ſufficiens ſollicitudo: quia ſicut dicitur ſcđo politice minime cura ſortitur qđ plurimoꝝ eſt cōe de ppriis em̄ maxime curāt de cōib⁹ aūt minus q̄ q̄tū vnicuiq̄ attinet, ⁊c. Uide locū illum ſi velis.

ad tertiā

ad q̄rtaȝ

ad quītā

Ad vltimam.

Ercio nono queritur:

Utrū in amicitia ppt vtile ſolū vel maxie fiāt accuſatiōes ⁊ q̄rele? Ar. q̄ nō q2 aicitia parētū ad filios nō ē propter vtile: eſt em̄ ad largiendū non ad recipiendū ſicut pius dicebaf. amicitia vero filioꝝ ad pentes eſt magis ppter vtile ſcȝ ad recipiendū: ⁊ tñ ſepiſſime pentes filios accuſant apponentes obiurgationes ⁊ aliqñ penas ⁊ punitiones filij aūt non ſic accuſant pentes neq̄ ſic eos deceret. Itē amicitia amaſioꝝ non eſt ppter vtile: ſed ppter delectabile: ⁊ tñ in ea ſepe fiunt accuſationes ⁊ querele imo quaſi ſemp. ¶ Item ſicut aliqñ contingit in vtilibus non recōpenſare condigne: ita ⁊ in delectabilibus ergo ita hic ſicut illic contingūt accuſationes ⁊ querele. ¶ Item non minus cōtingit inter eos eſſe amicitiam propter delectabile q̄ propter

Secūdo

Tertio

Quarto

Quinto vtile. ſed mali ſp ſunt accuſandi: ḡ ₇c. Jtē oppoſi
ta nata ſunt fieri circa idem: ſed circa amicitiam
propter honeſtū fiunt collaudationes ergo circa
eam contingit fieri vituperia ₇ accuſationes.

Oppoſitū dicit Ariſt. in his

ƀbis. ſiūt aūt accuſationes ₇ q̄rele in ea q̄ ēē vtile
aicitia vel ſola vel maxia rōnabiliter. Ari. ſufficiē
primum dictum ter determinat iſtā q̄ſtionē. Prio ei dicendū eſt ꝙ
in amicitia ꝑpter honeſtū nūq̄ ſiūt accuſationes
aut q̄rele q₂ accuſationes ₇ q̄rele nō cadūt inter a
micos niſi qñ appet vni ꝙ alter nō amat ipm vel
non ſibi bñfacit q̄tū deſiderat vel q̄tū putat hoc
debet fieri: ſed in aicitia ꝑpter honeſtū vterq₃ fa
cit alteri q̄tum ille deſiderat: q₂ in q̄nta q̄ſtione di
ctū fuit vtrūq₃ amicoꝝ hoc amicitia eſſe ỽtuoſum
virtuoſi aūt faciunt q̄cūq₃ ſm rectā rōnem op₃: et
qñ ₇ vbi: ₇ q̄uo: ₇ ad quos: nec aliqua alia vel ali
ter vellent ſibi fieri: ḡ amici virtuoſi faciūt ſibi in
uicē q̄cunq₃ ₇ q̄liocūq₃ vterq₃ deſiderat vel putat
eſſe faciendū. Jtē amicus ꝑpter honeſtū cum ſit
vir bon⁹ nihil peteret ab amico inhoneſtū ₇ aliter
ꝓ̄ptius eſſet facere oē quod honeſte fieri poſſet er
go nulla eſt ibi occaſio accuſationis vel querele.
secundū dictum. ❡ Scd̄o dicendum eſt ꝙ in amicitia ꝑpter vtile
prout ipa diſtinguiē ab amicitia ꝑpter honeſtum
nate ſunt ſepe fieri accuſationes ₇ q̄rele. q₂ hō con
queriē ſi nō fiat ſibi qđ appetit ₇ quo indiget: ₇ ac
cuſat alterū ſi non fecerit id quod credit ipm eſſe
facturū ₇ debere feciſſe: ſed aicus ꝑpter vtile non
facit alteri quantū ille appetit nec q̄to indiget nec
quātū credit debere ſibi fieri: ḡ ₇c. minor ſtatiꝫ ap
paret q₂ amici ꝑpter vtile ſp intendūt lucrū ₇ hoc
credūt ab amico ſibi fieri: q₂ ob hoc amant eū ₇ ſic
vterq₃ taliū amicoꝝ appetit ab amico plus accipe
₇ minus facere: ₇ credit ita debere fieri. ḡ neuter
vult facere qđ alter appetit ₇ credit debere fieri.
Jtē tales amici cōiter ſunt cupidi aut oīno auari
tales aūt nunq̄ credūt ſatiſfactū eſſe eis: ₇ ſp cre
dunt nimis feciſſe: ꝑpter quod ꝯqueruntē ₇ alios
accuſant ❡ Tertio dicendū eſt: ꝙ etiā in amicitia
tertium dictum ꝑpter delectabile ꝯtingere pñt accuſatiōes ₇ que
rele ꝑpter hoc ꝙ delectationes ſenſuales trāſito
rie ſunt ₇ cito ỽtunē in tediū. ꝑpter quod cōtingit
aliqñ altero amicoꝝ volēte delectari. alterū eſſe at
tediatū ₇ nō velle vel nō poſſe delectare illū ₇ ita
non fit illi quod appetit ₇ qđ credebat ſibi debere
fieri. Quarto dicendū eſt: ꝙ multo magis hñt lo
quartuꝫ dictum ₇ principale. cum accuſationes ₇ q̄rele in amicitia ꝑpter vtile:
q̄ i amicitia ꝑpter delectabile. p̄mo q₂ vtilia ſunt
nobis magis neceſſaria q̄ delectatiōes ſenſuales
intm̄ ꝙ nō habitis vtilibus ceſſarent delectatiōes
ideo appetit⁹ nitiē fortius in vtilia. modo quanto
aliq̄d magis appetimus tāto magis cōq̄rimur ſi
non obtineam⁹. Scd̄o q₂ ſi amicus ꝑpter delecta
bile non ꝓbeat nobis delectationē deſideratā: ma
gis poſſum⁹ appetitui nr̄o remediare quaſi aicus
ꝑpter vtile nō ꝓberet nobis vtilitatē affectatā: q₂
ſi q̄rimus delectari ₇ aicus delectet nos: bñ eſt. ſi
ỽo triſtis exñs vł attediat⁹ nō delectēt nos poſſu
mus ab eo ipo volente recedere. ₇ q̄rere alios de
lectātes q̄ plurimi faciłr iueniūē vel etiā ſine detri
mento poſſum⁹ a delectationib⁹ q̄ſitis ꝓ tpe mo
dico abſtinere: ſic aūt nō eſt in aicitia ꝑpter vtile
q₂ ſi amic⁹ nō ꝓbeat nobis vtilitatē q̄ſitā ₇ ſpatā:
difficile vel ipoſſibile aliū inuenire volentē eā no
bis ꝓbere nō certe (ſicut dicit Ari.) ridiculis vide
tur accuſans ſi faciliter poſſit in ſpato vel deſide
rato remediū apponere. Tertio q₂ in aicitia ꝑpter
delectabile amicus cōiter in actu ſuo ꝓprio ₇ dele
ctat amicū ₇ delectaē. ₇ ſi vterq₃ adipiſcēdo quod
deſiderat tribuit alteri qđ affectat q̄b⁹ factis: nul
lū h₃ locū accuſatio vel q̄rela. vñ in hac ꝓprietate
hec amicitia maxie ꝯuenit cū amicitia ỽtuoſa: ſed
in amicitia ꝑpter vtile ꝯtingit ꝯtrariū. q₂ cōiter a
micus nō eodē actu delectaē vel lucreē ſimul ₇ re
plet indigētiā amici: imo magis ſubueniēdo aico
minuiē i his in q̄b⁹ appetit ₇ intēdit augeri: ₇ hoc
eſt natū gñare q̄rimonias ₇ accuſationes ₇ in hoc notabile
hec aicitia valde ꝯtrariaē ỽtuoſe. ❡ S₃ tñ oꝫ no
tare ſicut dictū fuit i ſexta q̄ſtione. ꝙ aliqñ ꝯtigit
aicos ꝑpter vtile ꝯſeq̄ eodē cōi actu ₇ ſimul vtili
tatē deſideratā quā null⁹ eoꝝ poſſet ſeparati cōſe
qui ſicut illic exēplificaē de cōmilitib⁹ / ₇ ꝯnauigā
tibus / ₇ ꝯmercatorib⁹ / ₇ hmōi. ₇ in his nō h₃ locū
tertia rō prout nūc inducta fuit niſi dicam⁹: ꝙ ad
huc iter tales amicos ꝑpter vtile ₇ amicos ꝑpter
delectabile hoc itereſt ꝙ in vtilibus illi act⁹ q̄bus
cōe lucrū acq̄ritur ſunt triſtes ₇ duri ꝑpter quod
vnuſq̄ſq₃ ſciēs quod fecit ₇ nō qđ alter fecit putat
ſe pl⁹ laboraſſe ₇ alterū minus ₇ ꝑ ꝯñs credit pl⁹
lucri ſibi deberi: ₇ ſic itez fiunt accuſationes ꝯtro
uerſie ₇ q̄rele. Jn de delectabilib⁹ aūt: q₂ act⁹ ſunt
agēti delectabiles q̄ plus agit pl⁹ obtinere putat
ei⁹ qđ appetit: ₇ ita nō ꝯq̄riē nec aliū pōt accuſare
q̄ ſeip̄ꝫ ❡ Notādū etiā ꝙ vbi ſunt iter aicos aici secundū notabile
tie diuerſoꝝ generꝝ: puta ꝙ hic amat ꝑpē delecta
bile ₇ ali⁹ ꝑpter vtile ꝯtingit valde rōnabiłr accu
ſationes ₇ querele. vbi gr̄a: in amicitiis inter deli
catū diuitē ₇ pauperē ioculatorē. vel inter ſenē lu
xurioſum ac turpē ₇ iuuenculā pauperē ac laſciuā
q₂ neuter in hoc quod alteri tribuit delectaē: ſ₃ in
eo ſolo qđ recipit. ₇ ſic vterq₃ plus dediſſe putat q̄
recepiſſe q₂ quod nō delectat ſemꝑ nimiū eſſe puta
mus ₇ quod delectat ſemꝑ iudicamus eſſe modi
cum propter qđ ſequūtur accuſationes ₇ querele.

Ad ratiōes. ad primā dicēdū

eſt ꝙ parentū ad filios nō ſuūt ꝓprie accuſationes: differentia inter
ſed poti⁹ excuſationes ꝑpter ignorātiā iuuentutis punitionem ₇ ca
nec ſunt ad eos punitiones: ſ₃ caſtigationes: diffe ſtigationem.
runt eñi punitio ₇ caſtigatio ſicut dꝫ p̄mo rethori
ce caſtigatio q̄dē eñi patiētis gr̄a eſt. punitio aūt
facientis vt ſatieē. pater ḡ proprie nō accuſat filiū
neq₃ punit. ſed repꝛhendit eū ₇ caſtigat ad docendū
ad ſcd̄ã ❡ Ad aliā concedendū eſt: ꝙ inter amaſios amo
re heroos cadūt valde ſepe accuſationes ₇ quere
le: ſed hoc nō eſt ea rōne qua talis aicitia eſt circa
delectabile. imo hoc eis ꝯuenit ex proprietate ſue
ſpēi ſc₃ q₂ neuter amaſioꝝ pōt velle ꝙ alter amet
niſi ipm ſolū: ₇ ſp timet de oppoſito ꝑpter multo
tiēs ₇ faciłr accidere oppoſitū ₇ propter ꝯuiuere
ſepe ₇ colloq̄re cū aliis aicabiłr ₇ iocoſe ſicut oꝫ fie
ri ꝯcediē ḡ ꝙ in hac aicitia ſpēałr acciđ fuerit ꝯſir
mata. cadūt accuſatiōes ₇ q̄rele nō rōne gñis: ſ₃ ꝗ
rōne proprietatis talis ſpēi. ❡ Alie due rōnes pro ad tertiam et q̄rtam
bāt ꝙ i aicitia propē delectabile pñt accuſat. co
ꝯtigere: ſ₃ nō probāt ꝙ eq̄ ſicut i aicitia propē vtile
cetera ei nō ſunt pīa ſicut viſuꝫ fuit ❡ Ad vltimā ad vltimã
pōt dici ꝙ aliqñ ſubiectū determinat ſibi alteꝝ op
poſitoꝝ vt ignis caliditatē: ₇ tūc alteꝝ oppoſitoꝝ
non pōt ſibi ineſſe. mō aicitia ꝑpter honeſtū deter

minet ſibi laudẽ: q2 eſt v̄t⁹ vel nõ ſine v̄tute. vel dicẽdũ ꝙ ſicut par ⁊ ipar ſũt circa numeꝝ i gñe: nõ circa eũdẽ numeꝝ in ſpẽ: ita laudes ⁊ vitupia ſũt in gñe circa voluntarias paſſiões hũ⁹ ⁊ opationes ſed non circa eaſdẽ in ſpe moris. Et ſinit̃ queſtio.

Vigeſimo queri põt de retributionib⁹. Nã vt dicit Ariſ. per ↄdignas exhibitiões ⁊ retributiões ſaluat̃ amicitia. Querit̃ ḡ vtrũ oĩ bñfactori ſit retribuendũ? Arguit̃ primo. Arguit̃ ꝙ non: q2 ipoſſibile fieri nõ eſt faciendũ: qñqꝫ aũt bñficiat⁹ nõ eſt potẽs retribuere: ḡ tũc nõ eſt retribuendũ.

Secũdo ¶ Itẽ poſſibile eſt bñfacientẽ fieri malũ: malo aũt nõ eſt retribuendũ. ꝓbatio q2 nõ eſt alicui faciendũ ꝑ qð efficeret̃ malus vel ꝑ qð malicia eius augeret̃. Nã vt dicit Ari. nono hui⁹, magis adiuuandũ eſt ad morẽ q̃ ad ſubſtantiã ⁊ ſeneca ꝑmo de beneficijs ſi potero malũ a malicia reuocabo ſi nõ potero. nõ adiuuabo ſcel⁹: ſꝫ ſi malo retribuerem⁹ malicia ei⁹ idẽ augeret̃: q2 eñ mali ſingulis vtũtur male q̃to ſunt potẽtiores: tãto ſunt peiores. ſeuiſſima eñ iniuſticia hñs arma ꝑmo politice. ḡ tali nõ eſt retribuendũ.

Tertio Itẽ hoc nõ eſt faciẽdũ qð grauat facientẽ ⁊ nõ iuuat recipiẽtẽ. ſꝫ poſſibile eſt ꝙ retributio grauet bñficiatũ: imo magis indigeret ꝙ adhuc daret̃ ſibi: ⁊ poſſibile eſt ꝙ non iuuaret bñfactorẽ: q2 forte non indiget quo aũt nõ indiget illud ſibi tribuere nõ iuuaret eũ: ergo illi nõ eſt retribuendũ. ¶ Itẽ bñficiũ eſt donũ: ſed nõ oꝫ retribuere donũ vel reddere donũ: q2 tunc nõ differt donũ a mutuo. ḡ ⁊c.

Quarto ¶ Itẽ ſi eſſet retribuẽdũ ſequeret̃ ꝙ bñfactor deberet excitare bñficiatũ ad retribuẽdũ ↄñs eſt falſum ḡ ⁊ añs ↄña pꝫ. q2 rationabile eſt ⁊ meritoriũ excitare hoĩes ad benefaciendũ ⁊ nõ ad malefaciẽdum. mõ ſi recta ratio dictaret eſſe retribuẽdũ: retribuere eſt bñfacere ⁊ non retribuerẽ eſt peccare: ḡ rationabile eſſet excitare bñficiatũ ad retribuendũ: ſꝫ falſitas ↄſequentis pꝫ auctoritate ſenece ſecũdo modo de bñficijs dicentis q̃ dedit bñficiũ taceat: ⁊ auctoritate Ari. quarto hui⁹ dicentis ꝙ liberalis qualis dꝫ eſſe bñfactor non vtiqꝫ erit petitiuus ⁊ oẽs morales in hoc ↄcordãt.

Quinto ¶ Itẽ aliqui benefaciũt eo ſolo ꝙ in ſic faciendo lucrant̃ nihil intendẽtes aliqs bñfacere niſi ſui ipoꝝ grã: talib⁹ aũt non opꝫ retribuere: tum quia operi ſuo lucrũ quod eſt merces laboris ↄiunctũ eſt. tum q2 ſimul lucrũ habent a nobis ſicut nos ab ipſis: tum q2 tales ſicut benefaciunt illis. ita malefacerent eis ſi hoc crederẽt ſibi eſſe vtile q2 nõ niſi ꝓpter vtilitatem propriã intendũt tales eñ ſe habent ad illos quibus benefaciũt ſicut hẽ dñes ad porcos ſuos q̃bus benefacit ipinguando. ⁊ cũ fuerint pingues mactat eos: ſicut ḡ porci ſi haberẽt rõẽꝫ nõ tenerẽtur ad retributiõeꝫ. ſed poti⁹ deberẽt fugere a tali dño ita nec talib⁹ eſt retribuẽdũ.

Sexto ¶ Itẽ ſi oĩ bñfactori eſt retribuẽdũ: hoc eẽt q2 retribuere eſt op⁹ bonũ: q̃ro ḡ an ſit op⁹ ex ſe ipõ bonũ aut rõe circũſtãtiaꝝ ſi ſit nõ ex ſe bonũ: ſed rõne circũſtantiarũ tunc nõ opꝫ omni bñfactori retribuere q2 pñt deficere circunſtantie. ſi v̄o retribuere ſit op⁹ ex ſe bonũ: ſeq̃ret̃ ꝙ ſit retribuendũ q̃ cito fuerit poſſibile non eñ eſt tardandũ ad bene opandũ: ſed illð cõſeq̃ns eſt falſum ſcꝫ ꝙ cito ſit retribuendũ. q2 dicit

Seneca Seneca quarto de beneficijs qui feſtinat vtiqꝫ reddere nõ hꝫ animũ grati hoĩs ſed debitoꝛis ⁊ (vt breuiter dicem⁹) q̃ nimis cito cupit ſoluere dꝫ iuit⁹ ⁊ q̃ inuitus dꝫ ingratus eſt. Et iteꝝ ex hoc ſtati ↄcludit̃ ꝙ nõ ſit omni benefactori retribuẽdũ. q2 aliq̃ñ eſt tardandũ vt nunc dictũ eſt et interim poſſibile eſt benefactorẽ mori ⁊ ſic nõ poterit fieri ei retributio: ḡ in iſto caſu non fuit retribuendũ

Octauo. ¶ Item ſi eſſet omni benefactori retribuendũ ſequeret̃ ꝙ illud eſſet optandum ſine quo non eſſet locus retribuendi. ſed ſi benefactor ſingulis bonis abundaret ⁊ nullo indigeret: non eſſet locus retribuendi ergo deberem⁹ optare aliquid euenire aduerſi noſtris benefactorib⁹ vt eſſet locus retribuendi ⁊ debitum ſoluendi qð non eſt cõcedendum. ergo ⁊c.

Oppoſitũ arguit̃ ꝑ ariſto. dicentem. Potenti aũt retribuendũ ſm dignitatem eorum q̃ paſſus eſt. ⁊ ſi nõ poſſit ſm dignitatẽ eoꝝ que paſſus. tñ retribuẽdũ eſt ad poſſibile. nã ſicut dicit Ari. poſſibile amicitiã requirit.

Secũdo ¶ Itẽ ea debent fieri inter amicos ꝑ que amicitia ſaluatur. ſꝫ amicitia ꝑ condignas retributiones ſaluatur: vt vult ariſt. ḡ ⁊c.

Tertio ¶ Item quinto huius refamulari eñ oꝫ ei qui grãm fecit

Quarto ¶ Itẽ hoc eſt euitandũ quod inducit ſeruitutẽ. ſed non retribuere inducit ſeruitutem. nam ſm Ariſtotelẽ quinto huius ſeruitus videt̃ eſſe ſi nõ contra faciat.

Quinto ¶ Item opꝫ eſſe gratũ ⁊ non ingratũ gratoꝝ aute eſt retribuere ⁊ non retribuere: ingratoꝝ ergo oꝫ retribuere.

¶ Sciendũ eſt ſicut dictũ fuit decimaquarta queſtione huius octaui. ꝙ multum differt bonũ facere ⁊ benefacere: ⁊ differt bonifactor ⁊ benefactor. eſt eñ aliq̃ñ bonifactor nõ bona ſed mala intẽtione benefactor aũt non eſt ſi non faciat bona mente ſicut dictũ eſt alibi. dicendum eſt ergo ſtatim ꝙ non oĩ oꝫ retribuere q̃ bonum facit: hoc enim Seneca ꝑ plures inſtãtias declarat ſufficienter quinto de beneficijs vbi capiendo beneficiũ non ꝓprie ſed ꝑ bonificio dicit ſic. multa ſunt propter q̃ beneficiũ ſine retributione debere deſinimus: nõ quia ablatũ ſed q2 corruptũ eſt aliqs reũ me defendit: ſed vxorẽ meã ſtupro violauit: non abſtulit beneficium: ſed opponendo illi parem iniuriã ſoluit me debito. aliquis mihi pecuniã credidit: ſed domum meã incẽdit penſatũ eſt creditũ dãno nec reddidẽ nec tñ debeo ſepe in quam bñficiũ manet nec debetur ſi ſecuta eſt dantẽ penitẽtia ſi miſerum ſe dicit ꝙ dediſſet: ſi cum daret vultum obduxit ꝑdere ſe credidit ſi ſua cauſa vel certe nõ mea dedit ſi non deſiſt iſultare ſ̄ulari ⁊ vbiqꝫ iactare ⁊ acerbũ munus ſuũ facere: manet bñficiũ quãuis non debeat̃ Et iſta dicta ſenece ſine dubio ſunt vera quo ad ꝑmum caſum ſcꝫ quo quis beneficio opponit pareꝫ iniuriam vel maiorem. ⁊ ad illum caſum forte reducit̃ caſus vltimus quo qui dedit nõ deſiit inſultare ⁊ vbiqꝫ iactare: talis eñ forte maiorẽ facit iniuriam recipiẽti q̃ valeat illud qð recepit. Satis etiã cõcederẽ me nõ eſſe obligatum ei qui mea ſed ſolũ ſua cauſa ꝓfuit: ſicut prius arguebat̃: ſꝫ nec ei qui ꝑdere ſe credidit: talis eñ nõ amauit: quia nullũ bonum voluit ei cui dedit: ⁊ ita non niſi grã ſui fecit qð fecit: dedit eñ nõ audẽs nõ dare ꝓpter timorẽ vel pudorẽ. Sed de aliqs caſibus eſt mihi maior dubitatio quod ſic declaro non ſolũ donatio ſine ſpe remũerationis ẽ licita ⁊ honeſta imo etiã mutuatio: imo certe nec ſolũ donatio eſt actus liberalitatis: ſed etiam qñqꝫ mutuatio q̃uis eũdo

tatio locū habeat ꝓprüſſime inter amicos: tñ mu
tuatio magnū hꝫ locū inter vicinos / inter compa
triotas / inter conſanguineos ⁊ hmōi. poteſt caſus
contingere ꝙ recta ratio dictaret te accōmodare
vicino tuo decē libras. ⁊ ꝙ tu faceres ei ex hoc ma
gnam gr̃am: ⁊ tñ recta ratio nō dictaret te ſimplr̃
ei donare illas decem libras: hec mutuatio ſiue ac
Duplex cōmodatio licita ⁊ honeſta pōt eſſe duplex ſicut di
accōmo- cit Ariſt. vna legalis. alia moralis. legalis eſt cuꝫ
datio. pacto de rehabendo quid pro quo. moralis aūt eſt
ſine pacto rehabendi. ⁊ ſub noīe nō accōmodatio
nis: ſed donationis cū ſpe tñ ⁊ intentione rehabē
di: ſic enim ſepe faciunt boni conuicini ſuccurren
tes in ſuis neceſſitatib⁹ ſibi adinuicē: mō vt dicit
Ari. danti opꝫ retribuere: aliter fierent querele et
accuſationes ⁊ diſſoluerēt vicinalis amicitia: qđ
non eſſet bonū. Et confirmo ꝑ ratonē quā tangit
ariſto. in fa ꝙ oporteat retribuere ſic donanti ſeu
cū intētione rehabēdi accōmodāti: q̄uis ſub mō
⁊ ſpecie donationis q̄ſi retinens bñficiū ab eo qui
ſic dedit vel accōmodauit: vel retinet ip̄m ratione
cupiditatis vel amicitie vel neceſſitatis vel īpotē
tie retribuendi: ſi vltimo modo tūc eſt accuſatus:
niſi qꝛ ip̄e debet humiliter confiteri ſe illi eſſe obli
gatum ⁊ quaſi ſe illi donaret oīno redditurum be
neficium ſi poſſet: ⁊ hec humilis confeſſio eſt iam
quedā magna retributio. ſi vo retinet ꝓpter cupi
ditatem certū eſt ꝙ eſt peccatū. ſi autē vult retine-
re ſub modo amicitie cōſtat ꝙ ip̄e peccat multipli
citer primo recipiendo tale donum: qꝛ vel a princi
pio recipi non dꝫ: vel tali modo recipi quali datur
ille aūt dabat tanq̄ amicus ꝓpter vtile non tanq̄
amicus ꝓpter honeſtū ſolum. recipiens aūt cū ve
lit donū retinere ſub ſpecie amicitie recipiebat il-
lud donū tanq̄ ab amico ſolū ꝓpter honeſtū igr̄
non bene. Scđo ille peccat qꝛ retinendo illud do-
num videt̄ facere alterū amicum amicitia ꝓpter
honeſtū. ille aūt non vult talis eſſe amicus modo
nolentē nunq̄ faciendus eſt amicū vt dicit Ariſt.
Tertio ille peccat: qꝛ diſſoluit amicitiā inter eos
talem qualē vt dictū fuit. Ex his aūt ſequitur nō
eſſe ſimplr̃ ⁊ vľr verū quod ſeneca dicit p̄mo de
beneficijs ꝙ dignus eſt decipi: qui de recipiendo
cogitauit cum daret. hoc eñ eſt falſuꝫ in predicto
modo dationis. vñ dicit ariſt. ſi potens eſt ſcꝫ reci
piens reddendū. non igr̄ ſic dantē eſt decipiendū
Seneca igr̄ ꝑ illa verba volebat itelligere ꝙ illa
non ſit ſimplr̃ vera ⁊ ꝑfecta donatio: nec eſt etiam
verum ſemper ⁊ oībus modis: quod a ſeneca fuit
prius allegatū: ſcꝫ ꝙ recipiens ſolut⁹ eſt a debito
ſi ſecuta eſt dantē penitētia. primo qꝛ penitētia eſt
actus interior q̄ poteſt eſſe occultus ſingulis pre-
terq̄ recipienti: ideo bñficiatus penitentiā benefi
ciantis ignorare pōt ignorantia inuincibili: ſꝫ pro
pter circūſtantiā talis ignorātie nullus aliter age
re dꝫ q̄ ſi eſſet abſq̄ illa circunſtantia conſtat aūt
ꝙ recta ratio iuberet retribuere ſi nō ſequeret̄ pe-
nitentia: ergo adhuc iubebit ſi ſequat̄ penitentia
dictomō ignorata: ſed qđ recta ratio iubet: hoc oꝫ
facere ergo illo caſu oportet retribuere. Itē bene
factori effecto male retribuendū eſt: vt poſt dicet̄
ſi igr̄ benefactor bene dederit ⁊ bon⁹ erat: ⁊ poſt
ea malus effectus de illo peniteat adhuc erit retri
buendū. Item poſſibile eſt ꝙ malicia accipientis
eſt occaſio ſequentis penitentie benefactoris: vtꝫ
ex eo ſolo me penitet tibi dediſſe: qꝛ video te bono
male vti. ſed nec malicia tua nec illud quod rōna
biliter ex malicia tua occaſionat̄ abſoluit te a debi
to. ergo ⁊c. Intelligendū tñ ſane qūo malicia reci
pientis pōt eſſe rōnabilis occaſio penitentie bene
factoris: abſit eñ ꝙ vnq̄ alicui debeat diſplicere
de ſuo beneficio ea ratione qua ꝓceſſit ab eo: qꝛ be
ne proceſſit ſi bñficiū fuit: de bono aūt vt bene eſt
vel bene fuit nūq̄ eſt penitendū. Sed rōnabiliter
diſplicere pōt bñfactori de bñficio quantū ad ma
teriā beneficij ea ratione qua repoſita eſt apud ta
lem qui male vtitur ea. Item licet qui penitendo
dedit nihil bene fecerit tñ bonū fecit. ⁊ licet a tali
recipiendū ſit vt ab amico quis nō eſt amicus nec
vult eſſe: tamen a tali ſi fuerit diues ⁊ potens reci
piendum eſt in caſu neceſſitatis: vt a debitore qui
ex debito moris aliquoruꝫ indigentijs ſuccurrere
teneret̄ Et non puto ꝙ ſit incōueniens tali aliqua
liter retribuere in licitis ſeruitijs ac debitis reue-
rentijs non quia benefecit vt ſimus ſibi obligati:
ſed vt ſicut bonum fecit debitum: ita faciat itera-
to ⁊ ne occaſionem non faciendi aſſumat.

Nunc eſt videndū de aliis ca **Diſſolutio**
ſibus tactis in arguendo: vt per hec poſſint ſolui **rationuꝫ**
argumenta. Et p̄mo cōcedendū eſt ꝙ impotentē
non oꝫ retribuere nullus eñ obligat̄ ad impoſſi-
bile. ⁊ vt dicit Ariſto. impotentē neq̄ dignificabit
vtiq̄ debere retribuere. ſꝫ rariſſime cōtingit adeo
fieri impotentē. ſi eñ non poteſt retribuere in pe-
cunia: poteſt tñ in reuerētia vel amore aut cōmen
datione verbali. aut in oratione ad deū vel ſaltem
retributio interius facta eſt ſi ꝑfecta voluntatem
hꝫ de retribuēdo ſi poſſet. ¶ De ſcđo argumento
difficile eſt ad ſcrupulū diſtinguere: tñ pñt poni cō
cluſiones cōlores ¶ Prima ē ꝙ creditori effecto **prima cō**
malo reddendū eſt legalē mutuationē: qꝛ ille de il **cluſio.**
la hēret corā iudice actionē ⁊ iudicaret̄ ꝓ eo qđ nō
fieret niſi eſſet ſibi retribuēdū vel reddendū. Nec
obſtat ſi fiat peior: qꝛ hoc non eſt ex tua ſed ex ſua
culpa: cū feceris id ad quod tenebaris. ¶ Scđa **Secūda**
concluſio moralē mutuationē ſcꝫ q̄ fiebat mō ſim-
plicis donationis effecto malo nō eſt reddendū in
q̄buſcūq̄ bonis in q̄bus eſſet ei reddendū ſi eſſet
bon⁹: qꝛ non ſꝑ eſt retribuēdū in ꝯſimilibus mūeri
bus ſeu donis ſed in his q̄ recipiēti cōueniunt mō
non eadē conueniūt bonis ⁊ malis. In nullo igr̄
erit ſibi retribuēdū quod cederet in augmētū ma
licie ip̄ius. Nec obſtat ſi in te ferat q̄rimoniā ⁊ ac
cuſationē diſſoluentē amicitiā qꝛ oportuna eſt diſ
ſolutio amicitia talis amicitie: nec opꝫ ſatiſfacere
malicijs ꝯquerentiū nec ſemꝑ timere accuſatiōes
ip̄oꝝ. ¶ Tertia ꝯcluſio eſt ꝙ illi ē retribuēdū quā **Tertia**
uis effecto malo: qꝛ bona ſunt duplicia q̄ poſſum⁹
nobis adinuicē retribuere. quedā quib⁹ mali ma-
le vterent̄: alia quibus malicie ſuccurrit̄: vt ſunt
moroſe ꝑſuaſiones ⁊ monitiones ⁊ interdū obiur
gationes ⁊ punitiones ⁊ talis ſm̄ ſtatus hominū
⁊ morboꝝ indigētias. ſunt eñ medicamenta mul
ta anime ⁊ corpis: ⁊ vt dicit Ari. nono huius ma-
gis adiuuandū eſt ad morē q̄ ad ſubſtantiā: tunc
arguit̄ ſic. ſi malo effecto non eſſet retribuendum.
hoc eſſet ne ide peior fieret: ſed ꝓpter medicamen
tum aie non peior fieret: ergo in his eſt retribuen
dū. ¶ Confirmat̄ qꝛ benefactꝰ tibi obligauit te **Confir.**
ſibi ad hoc. ab hac autē obligatione non apparet
qūo poſſis abſolui: niſi retribuendo: vel niſi ille

tm̄ aut magis faciat tibi malum q̄ prius fecerat ti
bi bonū: bn̄factor aūt malus effect⁹ nihil forte ma
li fecit tibi: igit̄ remanes illi obliget⁹. Cuius etiā
ſignum eſt qꝛ ſi iterato fieret bon⁹ deberes ei retri
buere: ſed quicunqꝫ alteri obligat⁹ eſt dꝫ ei ſatiſfa
cere oleo et tp̄e opportunis ſi cōmode pōt: ſꝫ tūc eſt
tempus opportunū ſatiſfaciendo qn̄ bn̄factor plus
indiguerit. indiget aūt maxime ſi ſit mal⁹: qꝛ defe
ctior ſeu defectuoſior eſt indigentia bonoꝝ anime
q̄ corporis: ergo tūc maxime eſt retribuēdū. Item
ſi benefactor idiguiſſet apud corp⁹ tu debuiſſes ei
ſuccurrere: ſed magis eſt aīe ſuccurrendū q̄ cor
pori. cum igit̄ ſm̄ aīa iam indigeat: ſi autem fact⁹ ſit
malus tunc maxime debes ſuccurrere ſi potes. ter
tia ratio cōſequit̄ ad hoc ꝙ non ſemp eſt retribuē
dum in cōſimilibus munerib⁹ qd̄ em̄ danti nimiū
obeſſet ꝛ nō ꝓdeſſet recipienti nunq̄ eſſet offeren
dum. licet in alio eſſet faciēda retributio: vt ſi pau
per recipit pecuniā ipſe retribuet honorē ꝛ reuerē
ad q̄rtaꝫ. tiam. ❡ Ad quartā dicendū eſt ꝙ purū donuꝫ nō
in hoc differt a mutuo qn̄ recipiēs non teneat̄ ad
condignā retributionē: ſed differt a mutuo legali
ꝛ propriiſſime dicto: qꝛ recipiēs tale mutuuꝫ obli
gat̄ alteri in tanto ꝛ tali: et ſi nō ſatiſfaciat alter ha
bebit actionē iuſtam cōtra eum. non ſic aūt eſſet de
Quō dif dono puro nec de morali mutuo. ❡ Purū autem
fert purū donū a morali mutuo differt. p̄mo ex donātis in
donum a tentione qꝛ ille donat ſub ſpe rehabendi alter do
mutuo non. ſc̄do ex p̄te recipientis: qꝛ recipiens purū do
morali num debet ip̄m recipere tanq̄ ab amico ꝓpter ho
triplicit̄. neſtū vel tanq̄ a multo potētiore ſe. alter aūt tāq̄
ad q̄rtaꝫ ab amico ꝓpter vtile tm̄. tertio ex p̄te retributio
nis qꝛ retributor mutui moralis in retributiōe de
bet aliq̄liter reducere ad memoriā acceptum bene
ficiū vt notet̄ ꝙ intentioni bn̄factoris fuit ſatiſfa
ctū. retributor autē doni puri nō oportet ꝙ de bene
ficio accepto faciat aliqualē mētionem ne videat̄
per modū mutui recepiſſe qd̄ alter pure donauit.
❡ De q̄nta ratione dicenduꝫ eſt ꝙ qui dedit ſub
ſpe rehabendi id eſt q̄ per modum doni acōmoda
uit ſi indigeat nō eſt incōuenīēs ꝙ excitet recipiē
tem ad retribuenduꝫ: vbi recipiens eſſet potens ꝛ
oblitus eſſet vel nimis tardaret ad retribuendum
Ipſum em̄ excuſant circunſtantie: ſed vt dicit Se
neca non ſit hui⁹ grauis excitatio ꝛ acerba: ne in
odiū beneficia adducat: ſed interueniat ammoni
tio verecunda q̄ non poſcat nec in ius vocet. Nec
obſtāt auctoritates in oppoſitum adducte. qꝛ vt di
cit Seneca. ſexto de bn̄ficijs ꝓpter acerbos exa
ctores repetere ꝓhibemur nō vt nūq̄ fiat ſꝫ vt par
ce Sed videt̄ mihi ꝙ qui puro dono donauit nun
q̄ debet incitare recipientē ad retribuendū qꝛ cete
ris paribus donū purū eſt actus liberalitatis vel
amicitie nobilior ꝛ excellentior q̄ ſit donū ſub ſpe
rehabendi ꝛ nunq̄ nobilior actus ꝟtutis debet in
minoris ſpeciē permutari. ꝑmutaret̄ autē ſtatim ꝙ
veniret intentio rehabendi. igit̄ ꝛc. Sed poſito ꝙ
donator indigeat et q̄ recipit abūdet: puto qd̄ nec
adhuc eſſet repetendum: ſed magis velut a princi
pio petendū ſimpliciter. nulla em̄ eſt deordinatio
ſi indigens petat donū a potēte amico vel vicino:
ſed ordinis ꝑuerſio eſſet ſi donū i mutuationē mu
Obiectō taret̄. ❡ Sed contra hoc arguit̄ qꝛ recipiens pu
rum donū peccat ſi nō retribuat: none igit̄ euꝫ exci
tabit vt nō peccet. Nam vt dicit ſeneca quoſcunqꝫ
potero peccare ꝓhibebo. multomagis amicū ꝛ ne

peccet ꝛ ne in me potiſſime peccet: alteruꝫ ſili bn̄fi
ciū do ſi illum ingratum eſſe nō patior. ❡ Ad hoc Rn̄ſio.
dicendū eſt ꝙ nunq̄ eſt faciendū aliqd̄ malū ꝛ ior
dinatū vt inde bonū eueniat: quoſcūqꝫ igit̄ potero
abſqꝫ mei deformitate peccare ꝓhibebo aliter nō
peccarem aūt vt dixi: ſi purū donū meum mutarē
in ſpeciem mutationis ꝛ iterum nō ꝓhiberēꝫ ip̄m
peccare nec abſoluerē euꝫ ab ingratitudine: qꝛ ius
vel incitarē eū ad retribuendū anteq̄ teneret̄ retri
buere ꝛ hoc eſſet valde turpe vel poſt ꝛ ſi ſic iā pec
cauit: ꝛ iam viciū ingratitudinis incurrit. Caſus i
ſexta rōne tact⁹ ꝯſenſus eſt. ❡ De alia rōne dicen Ad ſextā
dum eſt q̄ omne retribuere qd̄ fit ſm̄ ꝟtutē ꝛ ſm̄ re ꝛ ſeptiaꝫ.
ctam rōnē eſt bonū: ꝛ ſm̄ ſeip̄m expetendū. tale aūt
eſt illud ſolū qd̄ fit debitis circūſtātijs obſeruatis
ſꝫ qꝛ poſſibile eſt ſub idebitꝭ circūſtātijs retribuere
iō nō oē retribuere ē ſm̄ ſe bonū. Cōcedēdū ē igit̄
ꝙ retribuēdū ſit: nō q̄cito poſſibile ē retribuere: ſꝫ
q̄cito poſſibile ē ꝟtuoſe retribuere. ſ. ſm̄ dictamen
recte rōnis. ꝛ qn̄ ponit̄ caſus ꝙ interea bn̄factor mo
riat̄ / dicendū eſt ꝙ ſibi mortuo retribuendū eſt ad
poſſibile. ſcꝫ vel orando deū pro ip̄o: vel ip̄m q̄uis
mortuū ꝯmendādo: ꝛ ad memoriā redūcendo: vt
etiā retribuendū eſt et in pſonis heredū ꝛ amicoꝝ
ſuoꝝ aut alio tali modo. Et qꝛ nunc tactum eſt de
retributione cito vel non cito facienda: ne oporte
at ampli⁹ ſuper hoc reuerti tractari poſſum⁹ breui
ter an ſit cito retribuendū ❡ Arguūt enim quidā Dubium
ꝙ ſic: qꝛ retribuere eſt tribuere: ꝛ cito tribuendum an ſit ci
eſt: vt dicebatur ſupra. c. de liberalitate: igitur ꝛc. to retri
❡ Itē tarda retributio efficit integratū: ergo ci buenduꝫ
ta gradum. ❡ Item benefactor dat ſine termino: Sc̄do.
igitur commode poteſt ei reddi quocunqꝫ termio Tertio.
❡ Item feſtinandū eſt benefacere: ſed retribuere Quarto
eſt bn̄facere cū nō retribuere ſit peccare: igitur ꝛc.

❡ Oppoſitum arguitur au

ctoritate et rationib⁹ Senece. dicit em̄ i ſc̄do de be
neficijs: feſtinat vtiqꝫ reddere non habet aīm grati
hoīs ſed debitoris: q̄ nimis cito cupit ſoluere dat
inuit⁹: q̄ inuit⁹ dat ingratus eſt. ❡ Ad hoc breuit̄ Rn̄ſio.
dicendū eſt ſicut dicebat̄ prius ꝙ cū ſm̄ indigētiā
circūſtātiarū recta rō iudicaret feſtinādū eē: ſtati
feſtinandū eſt: vt ſi ex infortunio bn̄factor ſtatim
indigeat auxilio beneficiati: ꝛ ſi recta rō iudicaue
rit ad oppoſitū: oppoſitū erit faciendū: vt ſi retri
buere ſit graue bn̄ficiato et bn̄factori non pſit: vel
ſi bn̄factor retributionē nundū voluerit neqꝫ ea i
diguerit. munus em̄ null⁹ valores eſſe cēſet̄: quod
nec indigenti nec volenti offert̄. ꝛ oīno nō velle in
digentē munus bn̄factoris ad tp̄s ſeruare: ſed cō
tra voluntatē dātis et reſtituere nō eſt amicitie neqꝫ
prudentie ſed ſup̄bie ꝛ auaricie. Sed ſeneca ſexto
de beneficijs de hoc querit̄ dicēs. Quid ergo ſi nul Seneca.
la interuenerit occaſio ſemp debebo. et reſpondet
dicens. debebis. ſed palam debebis. ꝛ cum magna
voluptate apud te depoſitū intueberis quare q̄ di
gnus viſus eſt a q̄ reciperes indign⁹ videt̄ cui de
beas: non minoris animi eſt beneficium debere q̄
dare: eo ꝙ operoſius hoc quā illud. quo maiore di
ligentia cuſtodiunt̄ accepta q̄ dant̄: eque delinq̄t
qui ad referēdum gratiam ſuo tp̄e ceſſat q̄ qui a
lieno ꝓperat qui nimis de bn̄ficio reddendo cogi
tat. nimis de recipiendo alterū cogitare putat: pre
ſtet ſe in vtroqꝫ facilem ſi vult recipere beneficiuꝫ
referamus reddamuſqꝫ leti. ſi id apud nos cuſto

dixi mauult: quid theſaurũ eius eſcim⁹ qd cuſtodiã recuſamus. ❡ Nec rõnes facte pri⁹ aliquid cõtra hoc cõcludunt: ſicut eñi nõ eſt retribuendũ niſi ſcḋm dictamẽ recte rõnis neqꝫ citius neqꝫ tardi⁹. ſic neqꝫ tribuendũ dicẽdũ eſt ei ꝙ ſepe recta rõ dictat magis dare cito ꝙ̃ retribuere: tũ qꝛ dare magis eſt potẽtis indigẽti: ⁊ cito ſuccurrendum eſt indigẽtib⁹. tũ qꝛ dare ⁊ tpe debito donum ſeruare eſt ligamentũ amicitie. retribuere ṽo nimis cito diſſoluit ligamentũ. ⁊ aĩm non volẽtis alteri ligari oſtendit

Ad rões dubitationis.

Concedendũ eſt etiã ꝙ tardior retributio ꝙ̃ recta rõ dictat ingratũ facit: ſed ⁊ idẽ facit citior ꝙ̃ opꝫ. virt⁹ eñi ꝯſiſtit in medio duoꝝ vitioꝝ. dicenduꝫ eſt etiã ꝙ bñfactor ſine ĩmino de reddẽdo donat: qꝛ neqꝫ redditionẽ intẽdit: donat tñ qñ vbi ⁊ quõ opꝫ donare ſi bene donat: ideo ſic ⁊ nõ aliť eſt retribuẽdũ. de retributione aũt quõ ſit bñfacere dictuꝫ eſt pri⁹. Sed de vltia rõne adducta ad q̃ſtionẽ pñcipalem dicẽdũ eſt ꝙ nullo modo nullaqꝫ occaſiõe malũ amici bñfactoris eſt optandũ: hoc eñi optantes vt ſit locus iuuãdi reprehẽdit Seneca q̃nto de beneficiis dicens: ꝙ illoꝝ anim⁹ ſiſte eſt prauo amore flagrãtibus: q̃ amice ſue optãt exiliũ: vt deſertã fugientẽqꝫ comitenẽ optãt inopiã vt magis deſideranti donẽt. optãt morbũ: vt aſſideat ⁊ q̃cq̃d optaret inimic⁹. Cõſiderem⁹ ergo qḋ Seneca plane declarat primo de beneficiis: bñficiũ non in eo qḋ fit aut qḋ datẽ exteri⁹ ꝯſiſtit: ſed in ipſo dantis aut benefacientis aĩo: ⁊ concludes te magis benefactori amico bñficiũ retribuere: ſi ei⁹ voluntati tuam cõformes, ꝙ̃ ſi te oppoſueris. amicus aũt potẽs et diues vult apud te beneficiũ ſuũ reſidere et te illo vti ⁊ iuuare. fac ergo ſic animo iocundo: et ita adiple bo velle ipſius magnũ illi tribuis beneficiũ. nõ eñi in pecuniis opꝫ potentibus amicis retribuere / ſed vel in reuerẽtiis ⁊ regratiationib⁹ ſi et qñ oportuerit: vel forte in ſola beneficii accepti confeſſione et iocunda retentione cum beniuolentia.

ad vltiã rõem pñcipalem.

Icesimoprimo queritur

vtrũ amicitia inequaliũ ſit plus tribuẽdũ et retribuendum maiori ⁊ minus minori. Arguiť ꝙ maiori ſit plus tribuendũ per rõnes q̃s tangit Ariſt. in lfa: qꝛ cũ dona ⁊ retributiões proprie ſpectent ad amicos: videť ꝙ propter idem eſt aliquẽ amandũ ⁊ illi donandũ: ſed eſt amandũ vnũquẽqꝫ qꝛ bon⁹ eſt ꝙ̃ eſt donãduꝫ qꝛ bon⁹ ex quo ſequitur ꝙ magis donandũ eſt meliori qꝛ melior. ❡ Itẽ hec eſt iuſticia diſtributiua: ſcꝫ plus dare meliori et excellẽtiori: vt apparuit in. v. Amicitia aũt iuſticia fundať vel ſaltẽ ei non obuiat: ꝙ̃ ⁊c. ❡ Item hoc apparet exẽplariter in amicitia ꝯmercatorum in ea enim placita accipiũt conferens plura: ⁊ hoc videtur rationabile: qꝛ videreť eſſe ſeruitus: ſi vtilior minus reportaret. ſeruitus aũt in amicitia locum non habet: vt prius dicebat Ariſt.

Oppoſitũ arguitur etiã ra-

tionib⁹ quas tangit Ariſt. qꝛ amicitia nõ debet eſſe inutilis amico: ſed pauperi eſſet inutilis amicitia ad potentẽ ſi deberet ei tantũ dare quantũ recipe. ❡ Itẽ amici eſt amico bñfacere ſi põt. maior autẽ põt: ergo maior debet magis bñfacere. qd enim diues ꝓdeſſet pauperi amico / ſi tñ vellet recipe q̃tũ dare ❡ Itẽ dona ordinata ſunt in amicitiis ad ſuccurrendũ hinc inde indigentiis ipſoꝝ: ergo magis indigenti magis eſt donandũ. ❡ Itẽ excellentiori cõuenientior eſt actus excellentior ⁊ indigentiori actus vtilior: ſed dare excellenti⁹ eſt ꝙ̃ recipe: licet recipere ſit vtili⁹ vt apparuit in. iiii. ergo excellẽtioris eſt magis dare ⁊ minoris magis recipe ❡ Itẽ reducendo iſtã queſtionẽ ad octauũ huius octaui põt argui ad vtrãqꝫ partẽ tali maiore: cũ ad amãtẽ ſpectet dare amato ille magis debet dare qui magis amat: et illi magis dari q̃ magis amaẽ: ſed in dicta q̃ſtione dictũ fuit ⁊ argutũ ꝙ excellẽtior debeat magis amare ⁊ minor magis amari: ⁊ ecõuerſo. ergo concludi põt ꝑ eandẽ maiorẽ et oppoſitas minores ſic. ⁊ econtra. ❡ Ariſt. ſtatim ſoluit iſtam q̃ſtionẽ ꝙ opꝫ vtrũqꝫ vterqꝫ plus tribuere et recte vterqꝫ eñi dignificat ſe pl⁹ debere recipe ſcḋm amicitie legẽ ⁊ exigentiã ſiue excellentiã ſed non eodem bono: ſed plus tribuendũ eſt: ſuperexcellenti q̃dẽ honoris indigenti autẽ lucri. ❡ Vt igiť iſta ſolutio magis appareat Sciendũ primo ꝙ non ſunt oib⁹ eadẽ dãda vel tribuẽda: ſed aliis alia ſicut ego dixi ſunt eñi dãda q̃ deceat dantẽ dare ⁊ recipiẽtẽ recipe que ſcꝫ recipienti ſunt neceſſaria / vtilia / vel iocunda maxime q̃ recipiẽtes appetũt cũ inde dãtes nõ grauanẽ: ꝙ̃ ſicut dicit Ariſ. tribuendũ eſt ſuperexcellenti quidẽ honor: indigenti aũt lucrũ. ꝯña ptꝫ: qꝛ lucrũ pauperi vtile eſt ⁊ iocũdũ: ⁊ ꝓꝯñs valde appetibile. nec in dãdo diues grauaẽ: imo delectaẽ ſi ſit bon⁹. q̃ſquis eñi delectari dꝫ ſi ſua debito modo in debitũ finẽ ꝑducat. finis aũt diuitiarũ eſt dare ⁊ cõſumere / nõ recipe ⁊ ſeruare: vt dicebaẽ i. iiii. hui⁹. diues aũt per ſe non põt ſuas ꝯſumere diuitias: congrue ergo debet dare multas earũ. pauper aũt nõ ſolũ põt ex ſe ꝯſumere q̃cquid habet. immo adhuc pluri indiget: iõ ſi pecuniã daret grauareẽ nimis. Econtra aũt ſuperexcellentib⁹ honor eſt iocũdiſſimus ⁊ maxime appetibilis ꝓut cõiter experimur ⁊ maxime ꝯuenit eis. ſpecialiẽ. ſi non ſolũ excellẽt in diuitiis: ſed etiã in ṽtutibus. eo ꝙ honor premiũ eſt ṽtutis: vt dicebaẽ in quarto ⁊ non eſt graue: ſꝫ decens ſi minor maiori deferat reuerentiã ⁊ honorem: paup aũt nihil vel modicũ curat de honore ꝑ exteriori reuerẽtie exhibitiõe: qꝛ affect⁹ eius q̃ſi totus tendit in lucrũ ꝓpter indigentiã: ergo bene cõcluſum eſt ꝙ pñcipaliter tribuendum eſt excellenti quidẽ honorẽ. pauperi vero lucrũ. ❡ Et ſi quis obiiciat dicens ꝙ ꝓ pecunia donata non debet fieri retributio in eo qḋ ſub nullo ꝑcio cadit cuiuſmodi eſt honor cũ ſit premiũ ṽtutis. nec eſt diuiti pro ſua pecunia retribuendũ tantũ quãtũ deo: ſed nihil videẽ maius honore qḋ deo retribuam⁹: ergo honorẽ ꝓ pecunia retribuere nõ debem⁹. ❡ Ad primũ iſtorũ reſpondeẽ ꝙ nec ꝓ honore pecunia tribuiẽ vel retribuiẽ nec honor ꝓ pecunia nõ eñi proprie eſſet tributio vel retributio ſed redditio minori ꝙ̃ tribuim⁹ vel retribuim⁹ lucrũ ꝓpter eius indigentiam maiori ṽo honorẽ ꝓpter ei⁹ excellẽtiã nec in amicitia vera ⁊ ꝑfecta tribuim⁹ vt fiat retributio. nec retribuim⁹ qꝛ facta fuit tributio. ſed abſoluẽtes vtrũqꝫ ab vtroqꝫ tribuim⁹ ⁊ retribuimus qꝛ bonũ ⁊ ꝯ̃ueis retribuim⁹ tributiõe altera precedente: nõ min⁹ tñ retribuerem⁹ a pñcipio ſi nõ pceſſiſſet alia tributio. ❡ Ad ſcḋm vero dicenduꝫ eſt ꝙ honor ſimplr nõ eſt magnũ bonũ ſi pro exteriori exhibitione reuerentie capiaẽ: ſed diciẽ maximuꝫ bonorũ non ſimplr ſed eoꝝ que poſſum⁹ ⁊ debem⁹ offerre maioribus ſcꝫ in diuitiis ⁊ ṽtute ꝑfectis: ⁊

ideo p h onoris exhibitionē neq̧ dijs neq̧ parēti-
bus neq̧ oīno maioribꝰ retribuere poſſumꝰ ad eq̄
le eorū que paſſi ſumꝰ nec opʒ q2 impoſſibile eſt vt
dicit Ariſt. poſſibile aūt amicitia req̄rit: ipotentiā
eñ famulās epiekes eſſe videt̄. Concedendū eſt ḡ
φ non eſſet tñ hoi retribuendū quārū deo ſi ad eq̄
lia paſſis deberent fieri retributiones: ſed forte vi-
derek̄ alicui hoc incōueniēs non eſſe vbi ſicut neq̧
deo. ſic nec hoi eſſet poſſibile p retributionē debi-
tū exſoluere. Sed etiā indubitāter aſſerendū eſt φ
non oēs idē honores deo debiti debent hoibꝰ exhi
beri: ſed alij ⁊ alij: q2 honores exhiberi non debent
niſi ad ſignandū excellētias honoratorū q̄ nō ſunt
eedē hoim et dei: ⁊ diuerſa ſigna debent eſſe diuer
ſorū ſignatoꝝ. Et ex hoc ſoluta ē q̄ō illa fieri cōſue
ta. An patri ſint oīa exhibēda: manifeſtum eſt eñ
φ nō: q2 nec oēs modi honoꝝ ⁊ reuerētiarū de q̄bꝰ
magis videret̄. nō eñ pr̄es excedūt filios oibꝰ mo
dis excellentiarū. alij eñ modi excellētiarum ſunt
patrū ad filios ⁊ matrū. et alij regū ad ſubditos et
alij doctorū ad diſcipulos et ſapientū ad igneros:
alij ſctōꝝ ⁊ oīno dei ad hoies: ad quas excellentias
deſignandū vtendū eſt diuerſis ſignis ꝯueniētibꝰ
Scdʒ no- et ꝯſuetis. ¶ Scdo p̄ncipalr̄ notādū φ ꝯparatio-
tabile. nes ꝓprie nō ſunt in his q̄ ſunt diuerſarū rationuʒ
ſed in his q̄ ſunt eiuſdē rōnis: vt dictū eſt ſeptimo
phyſicorū: lʒ aliq̄n improprie hec ⁊ illa ꝯparentur.
Et dico aliqua eſſe eiuſdē rōnis ſm cōparabilita-
tem. q̄ eadē mēſura vel mēſuris eiuſdē ſpeciei ſunt
mēſurabilia: q̄ aūt nō ſunt eiuſdem rōnis vt ſic vn̄
ptʒ φ oīa venalia q2 nūmiſmate menſurabilia ſunt
ſunt adinuicem cōparabilia vt in vſum humanuʒ
cadūt: ſed honor cū ſit premiū v̄tutis nullo nūmiſ
mate mēſurari pōt. ideo nō eſt ꝓprie comparatio
pecuniarū ad honores ⁊ econtra. dico autē ꝓpe di
ctā comparatōem ſm quā oſtēdi pōt inquāto hoc
illud excedit vel in quanto hoc excedit̄ ab illo ſm
tñ cōparationē cōiter dictā honores ⁊ pecunie cō-
parant̄ ſcʒ ſm relationē ad appetitū humanum. vt
dicamus illud vnicuiq̧ eſſe maius q̄ō eſt ei conue
nientiꝰ ⁊ appetibiliꝰ. ⁊ iſto mō bene dicit Ariſt. φ
ſm amicitiā inequaliū plus tribuit̄ vnicuiq̧ ho-
nor eñ cōuenientior eſt potenti ⁊ appetibilior lu-
cro: ecōtra eūt indigenti ergo vtriq̧ ſm ſuam eſti
mationē plus tribuit̄. Aliter etiā exponi pōt dictū
ari. ſi cōſideremꝰ φ amicus potentior nō ſolū lucꝝ
tribuit indigentiori ſed ⁊ aliq̄n honorē paup eñ a
potente multū honorat̄ ſi reuerantiam ſibi ab iferi
oribꝰ impēſam acceptet benigne ⁊ cū illo tractet
aliqua v̄ba iocunde. nec ecōtra paup amico potē-
tiori tribuit honorē ſolū: ſed aliq̄n quedā venalia
ꝓpꝛ precꝫ. vt pyra ceruſa. aut aliqua talia. hoc eñ
fieri opʒ vt in omni gn̄e bonorū ſit aliqualis cōeq̄ua
tio amicorū. hoc igit̄ mō bn̄ dicit Ari. φ vtriq̧ plꝰ
tribuit̄. ſʒ nō in eodē iferior eñ inferiori plus tri-
buit ⁊ retribuit in lucro. Et p hoc ſoluūtur rōnes

¶ Ad p̄mā cōcedit̄ φ meliori
plus eſt retribuendū de eo q̄ō meliori ē cōueniētiꝰ
⁊ appetibiliꝰ: ⁊ ſimilr̄ indigenti plus de eo q̄ō eſt il
Ad ſcdā li ꝯuenientius ⁊ appetibiliꝰ. ¶ Ad aliā dicenduʒ
eſt φ optime iuſticia ſeruat̄ q2 vterq̧ in eo q̄ō eſt ſi
Ad ētiaʒ bi cōueniēs ⁊ appetibile lucrat̄. ¶ Alia ratio ꝓce
dit vbi eadē bona eſſent pluribꝰ diſtribuēda q̄ō in
Ad rōes ꝓpoſito locū non hʒ. ¶ Ad rōes in oppoſitū dicē
in oppoſitum eſt. Ad p̄mā φ paupi inutilis eſſet amicitia ſi
tum.

in pecunia vel ea mēſurabilibꝰ deberet tantū dare
q̄tum recipere. ¶ Ad aliā conceſſum eſt φ vterq̧ Ad ſcdā
magis bn̄facit. ſed non eodē bono. ¶ Ad tertiam Ad ētiaʒ
negandū eſt φ oīs amicitia ſit ad ſuccurrēdū indi
gētie. imo poteſt eſſe ad magnificandū excellentiā
pfectionis amico. ¶ Ad aliā poteſt dici cū amare Ad quar
ſit excellētius in amicitia q̄ȝ amari: φ vterq̧ ami- tam.
corū inquātum amans poteſt dici excellentior reli
quo inquātū amatꝰ eſt: iō etiā rōnabile eſt vtrūq̧
plus reliq̄ tribuere ſʒ nō in eodē bono vt dictū eſt.
¶ Ad vltimā dicēdū ē φ nō ē vis ad p̄ns q̄ plꝰ a- Ad vlti-
mat cū de vtroq̧ ſit ꝯceſſum plus debere tribuere. mam.

Viceſimoſecūdo querit̄

Utrū patri pōt fieri ꝯdigna retributio
¶ Arguit̄ φ ſic. retributio cōdigna eſt
q̄ fit ſm dictamē recte rōnis. ſed ſic con
tingit patri retribuere. igit̄ maior patet. primo q̄a
talis retributio eſt actꝰ v̄tutis. ⁊ nullus actus vir
tutis eſt idignus. ¶ Scdo q2 illa retributio eſt cō Scdo.
digna qua maior ꝓpter exceſſum ⁊ minor ꝓpt de
fectū eſſet erronea. ſed dicta retributione maior ꝓ
pter exceſſum ⁊ minor ꝓpter defectum eſſent erro-
nee q2 maior excedit dictamē recte rōnis: ⁊ minor
deficit a dictamine recte rōnis. ⁊ oē tale eſt erro-
neū: ⁊ minor p̄ncipalis rōis probet̄ ſatis: q2 q̄ō fit
non ſm dictamen recte rōnis fit male vel non: be-
ne ergo ſi non contigeret retribuere patri ſm dicta
men recte rōnis: oīs pat̄ tribuens ageret male. vel
nō bn̄: q̄ō eſt abſurdū. ¶ Itē ille ꝯdigne retribuit Tertio.
q̄ q̄tū opʒ retribuit. ſed ꝯtingit pr̄i retribuere q̄tū
opʒ. ꝓbatio: q2 minꝰ videt̄ φ ſit poſſibile pr̄i plꝰ re-
tribuere q̄ȝ opʒ: q̄ȝ φ ſit poſſibile retribuere q̄tū opʒ
et tñ poſſibile eſt pr̄i retribuere plus q̄ȝ opʒ. hoc ap
paret: q2 non oīa ſunt pr̄i exhibenda vt ptʒ. ix. huiꝰ
ergo ſi oīa ad retribuendū ei exhibeant̄: peccabit̄
in plus q̄ȝ opʒ. ¶ Et ꝯfirmet̄ ſi ponat̄ caſus φ pat̄ Confir.
capiat̄ ab inimicis: ⁊ dicat̄ filio. ſi vis hodie pr̄ēʒ tuū
redimere abſciſiōe vtriuſq̧ manus tue vel mille li-
bris redimas eū. ſi vis ad cras differre redemptio
nē: abſciſione parui digiti tui vel p decē libris ha-
bebis eū: ⁊ ī p̄emedio nihil grauiꝰ ei fiet q̄ȝ φ vinū
non potabit. ꝯſtat ſi filiꝰ ad retribuendū pr̄i penam
exſoluat. ne pr̄ non bibendo vinū vna die patiatur
φ filiꝰ in hmōi retributōe peccat ſm exceſſum retri
buēdo plus q̄ȝ opʒ: et citius q̄ȝ opʒ. ¶ Itē filiꝰ tria Quarto
principalr̄ recipit a pr̄e. ſ. eſſe nutrimentū et doctri
nā: ideo ſi filiꝰ non pōt ꝯdigne retribuere. hoc eñ
rōne alicuiꝰ illoꝝ: ſed ꝓbat̄ φ nulli iſtoꝝ repugnet
fieri condignā retributionē. primo q̄dē de eſſe: q̄a
pat̄ dat eſſe filio non p actum volūtatis niſi forte p
accidens ſed p actū nature. p tali aūt actu non vi-
det̄ ad gratuitā retributionē obligari: niſi vt canī
catulꝰ ⁊ porco porcellꝰ obliget̄. ¶ Itē nec pat̄ dat Scdo p
eſſe filio ſicut agēs p̄ncipale: q2 ſi poſt emiſſionē ſe bat̄ p̄ma
minis moriat̄ ſtatim nec minꝰ filiꝰ gn̄atur. ſol ergo ꝑs tertie
⁊ aſtra videnē eſſe agentia p̄ncipaliora: ideo filius rationis
magis obligaret̄ ad retributionē ſoli q̄ȝ pr̄i. ſi ꝓpt̄
dare eſſe obligaret̄ generāti: q̄ō videtur abſurdum
¶ Item nec pat̄ forte coiuit ꝓpter filiū generādū Tertio.
ſed ſolū ꝓpter corporalē delectationē: ⁊ φ ꝓuentus
filij forte ſibi diſplicuit: et ita nō niſi ſui grā ꝓfuit.
tali aūt nulla retributio debet̄: cū ad naturā bn̄fi-
cij q̄d det aut quid fiat non referat: ſed qua mente
¶ Itē forte pater in gn̄atiōe filij peccauit oīuno: Quarto
actus aūt prauꝰ non meret̄ retributionē: ergo non

eſt neceſſe ꝙ pro eſſe recepto a pr̄e fili⁹ patri teneať
probať ſe cũda ps. ad retributionẽ. ¶ Deinde oſtẽdiť ꝙ nõ ſit impoſſibi
le p̄ nutrimẽto patri cõdigne retribuere: q2 nutri-
mentũ ſub p̃cio cadit: numiſmate menſurať ꝑ ta
Scđo. li aũt põt fieri ꝯdigna retributio. ¶ Itẽ poſſibile ẽ
ꝙ pr̄ filiũ nihil aut modicũ nutriuerit. fili⁹ aũt ex i
duſtria ꝑpa vel a caſu fact⁹ diues pr̄ẽ depauperatũ
Tertia. longo tp̄e nutriuit. Deinde videť ꝙ pro doctrina
pars. nullus teneť ad retributionẽ q2 eſt res ineſtimabi
lis ſub nullo p̃cio cadens. ideo impoſſibile eſt con
penſare: ⁊ nullus obligať ad impoſſibile. igiť ⁊c̄.
Scđo. ¶ Itẽ fili⁹ aliquãdo nihil aut modicũ doceť a pa
tre vel etiã doceť doctrinã prauã ⁊ erroneã. filius
autẽ prius ab alio edoct⁹ docet plus patrẽ et me-
liorẽ doctrinã: ſm ꝙ patrẽ malũ reducit ad ꝟtutẽ
quo caſus filius quo ad doctrinã multo mai⁹ bñ
Tertio. ficiũ fecit patri ꝙ pať feciſſet ei. ¶ Item poſſibile
eſt ꝙ aliquis ab alio magis edoceať quã a patre: ⁊
tñ poſſibile eſt magiſtro cõdigne compẽſare: ita ꝙ
magiſter de pacto nõ rãtum peteret. nec de tãto ha
beret coram iudice actionem.

¶ Oppoſitũ dicit ari. expreſ

ſe ſic. Poſſibile eñ amicitia requirit non qdẽ ſm
dignitatẽ neq3 eñ ẽ in oibus quẽadmodũ in his q
ad deos honorib⁹ ⁊ parentes nullus eñ ſm digni
tatem aliqñ vtiq3 retribuet ⁊ inde cõcludit ariſto.
correlariũ dicens propť qḋ vtiq3 videbiť nõ lice-
re filio patrẽ abnegare: patri aũt filiũ. debentẽ eñ
reddendũ: nihil autẽ faciens dignum eoꝝ que ſub
fuerunt operatus eſt. q̃re ſemꝑ debet quibus autẽ
Scđo. debeť: poteſtas dimittere ⁊ patri vtiq3. ¶ Itẽ nõ
eſt cõdigna retributio ꝙ debentẽ relinquit adhuc
debitorẽ: ſed ois retributio facta a filio relinqt fi-
liũ debitorẽ. probatio. q2 beneficiat⁹ ſemper debet
donec tanti vel maioris valoris retribuerit: quãti
valoris recepit. ſic aũt filius pr̄i retribuere nõ põt
primo: q2 recepit a patre bonũ ſubſtãtiale: cui nul-
lum bonũ accidẽtale vel extrinſecũ eſt ꝯparabile.
ſcđo q2 ſm cõem curſum nature ⁊ ordinẽ naturalẽ
⁊ ſm dictamẽ recte rõnis filius recepit a patre nu-
trimentũ et doctrinã. dico nutrimentũ quo nichil
eſt meli⁹ neq3 eque neceſſariũ eoꝝ q̃ ad corpus ſpe
ctant poſt ei⁹ eſſe ſubſtãtiale. dico vero doctrinam
qua poſt eſſe ſubſtãtiale nihil melius: imo nihil eq̃
bonũ alter alteri põt dare: ꝗ ⁊c̄. Seneca ſcđo de be
neficiis oino videť niti ꝯtra Ariſt. aſſerẽdo ꝙ i be-
neficiis cõferendis ⁊ retribuẽdis fili⁹ põt patrẽ ex
cedere: cui⁹ aliq̃ rõnes tacte fuerũt. forte tñ Sene
Prima ca nõ diſſoluat Ariſt. ſi debite exponať. ¶ Opor-
diſtictio. tet eñ p̃mo diſtinguere ſicut diſtinguit Sene. pri-
mo de beneficiis inť materiã beneficii et beneficiũ
formaliť acceptum. Eſt eñ materia beneficii id qḋ
extra fit aut dať Eſt aũt beneficiũ formaliť ip̃e act⁹
volũtatis recto regulat⁹ iudicio rõis quo aliquid
fit extra aut dať Et forte debet ſub diſiunctione di
ci ſic: vel quo aliquid fieret extra aut dareť ſi appa
Scđa di rerẽt circunſtãtie oportune. ¶ Scđo opz diſtin-
ſtinctio. guere: q2 ſermo põt fieri de pr̄e ⁊ filio habentib⁹ ſe
adinuicẽ ſm curſum et ordinẽ recte rõnis: vel põt
fieri de pr̄e ⁊ filio ſe habentib⁹ adiuicẽ ſm curſum
Tertia caſualẽ: vel p̃ter ordinẽ recte rõnis. ¶ Tertio di-
diſtictio. ſtinguendũ eſt ꝙ retributio põt dici ꝯdigna tripliť
Tripliciter dr̄ re Vno modo q2 talis eſt qualẽ decet eſſe ſm rectum
tributio iudiciũ rõnis. Alio modo q2 retributio ab obliga
cõdigna tione abſoluit. i. q2 reddit retribuentẽ non ãplius
obligatũ p̃mo bñfactori. tertio modo q2 tanta vel
maior eſt retributio quanta fuerit precedẽs dona-
Quarta tio. ¶ Quarto diſtinguendũ eſt ꝙ duplex eſt obli
diſ. gatio. quedã legalis qua quis iuſte cogi põt ad dã
dum vel ſoluendũ. alia moralis ſolũ qua quis ſm
dictamen recte rõnis dare vel retribuere teneť / ſi
oportunitas affuerit: ſ3 ad hoc de iure cogi nõ põt

His diſtis ponende ſunt quinq3

Quinq3 cõcluſiones. ꝯcluſiones. Prima eſt ꝙ fili⁹ patri facere põt retribu
Prima. tionẽ condignã. i. abſoluentẽ eũ ab obligatione le-
gali: q2 aliť nunq̃ liceret filio ſm legẽ habẽre bona ſe
parata ſine licẽtia pr̄is: dico bona talia quoꝝ dñiũ
ſit in alterũ trãſportabile: nec ꝑ ꝯñs aliquas gere
re mercaturas. nec ad matrimoniũ contrahẽdũ aliq̃
talia bona obligare: q2 i his oib⁹ eſſet de iure lega-
li cõi ⁊ notorio pari obligat⁹. hec tñ oia ſunt incon
ueniẽtia valde. q2 ſic ius paternũ filios redigeret i
multiplicẽ ſeruitutẽ: qḋ natura humana abhorret

Secunda concluſio eſt ꝙ ac-

Scđa. cipiendo retributionẽ put dr̄ primo modo condi-
gna. ſ. q2 eſt talis qualẽ decet eã eſſe ſm rectũ iudi
cium rõnis: fili⁹ ois omni pr̄i qui benefecit ei: imo
deo ⁊ oi benefactori poteſt facere retributionẽ cõ-
dignã: q2 recta nõ iudicat retributionẽ eſſe facien-
dam ⁊ non impoſſibilẽ: ergo poſſibilẽ. ⁊ illa ſi fiat erit
ꝯdigna dicto p̃mo modo ſicut apparet ex terminis.

Tertia concluſio eſt ꝙ ſi pater

Tertia. ⁊ filius ſe habeãt adinuicẽ ſm cõem curſum ⁊ ſm
ordinẽ recte rõnis. impoſſibile eſt filiũ facere patri
retributionẽ condignã accipiendo. tertio modo. i.
impoſſibile eſt ꝙ fili⁹ retribuat patri equale: aut ma-
ius eo qḋ accepit: ſiue loquamur de materia bene
ficii ſiue de beneficio formaliť accepto. ¶ Iſta con
cluſio ꝓbať: p̃mo de bñficio formaliť accepto: quia
ſic maius eſt beneficiũ qḋ a maiori amicitia cũ ma
iori diſcretione ⁊ prudentia ꝓcedit: ſed ſm curſum
cõem pať diſcretior eſt ⁊ prudentior filio: q2 magiſ
expert⁹. vñ ſicut dicit Ariſt. vi. huius: iuuenes q2
non ſunt exp̃ti non videnť eſſe prudentes. ſiľr etiã
ſm rectũ ordinẽ rõnis ⁊ nature pať magis amat fi
liũ ꝙ ecõtra. ſicut dictũ fuit in q̃ſtiõe decimaſexta
hui⁹ octaui: ergo beneficia pr̄is i filiũ a maiori pru
dentia et maiori amicitia ꝓcedũt: ꝙ econtra: ideo
ſunt maiora. ſcđo dicta ꝯcluſio ꝓbatur de materia
beneficii: q2 ſm cõem curſum pr̄ dat eſſe filio: non
econtra. pr̄ longo tp̄e nutrit filiũ ⁊ miniſtrat ei ne-
ceſſaria / non econtra. q2 ſm cõem curſum. ſ. vt i plu
rib⁹ pať eſt filio ditior vſq3 ad mortẽ. tertio pať fi-
lio ſm cõem curſum p̃bet vel p̃bere facit doctrinã
in morib⁹: doctrinã in fide catholica: ⁊ ſepe doctri
nã in habitib⁹ intellectualib⁹ aut practicis aut ſpe
culatiuis: talia aũt vel tanta filius patri ſm cõem
curſum retribuere non põt. Et hanc tertiã ꝯcluſionẽ
intellexit Ariſt. quã vt credo Seneca nõ negaret.

Quarta concluſio eſt. ꝙ ſi pa

Quarta ter ⁊ filius ſe habeãt adinuicem ſm curſum caſua
lem: vel preter aut ꝯtra ordinẽ recte rationis: fili⁹
põt facere cõdignã retributionẽ patri p̃dicto mo-
do. id eſt poſſibile eſt filiũ retribuere patri equale
aut maius ꝙ receperit. Iſta ꝯcluſio pz p̃mo de be
neficio formaliter accepto: q2 preter ordinẽ rõnis
et nature contingit patrẽ in filii gñatione nullam

habuiſſe bonā intentionē ad filiū· contingit patrē malū reliquiſſe ſtatim filiū ſine adminiſtratiōe nutrimēti vel doctrine aut forte ad inficiendū ipſ; laboraſſe ⁊ poſſibile eſt in poſterū filiū retribuere dicto patri multa magna bona: ⁊ bona intētiōe. quāuis em̄ ſm cōem curſum ⁊ ordinē recte rōis pater plus amet filiū ⁊ ſi prudētior eo. tm̄ aliqñ ⁊ in aliquibus ꝑter ordinē rōnis nihil ꝓhibet ecōtra. eſſe. ſecūdo ꝓbaꝛ dicta cōcluſio quātū ad materiā beneficij. q: ſi pater dedit eſſe filio ꝑ gñationē hoc fuit ſemel tm̄: ⁊ dedit eſſe valde impfectū. imo nō dedit ei niſi ſemē inſtrumētaliter filij generatiuū. nam poſt emiſſionē ſem inis nihil egit pater ad filij generationē. imo nō minus ad gñationem ꝑueniſſet filius ſi ſtatim paꝛ mortuus fuiſſet. filius aūt per caſum potuit eſſe ꝑfectū patris ſaluare ⁊ multotiens eū redimere. ſic ꝙ pater pluries interfectus fuiſſet: niſi filius redemiſſet aut ſuccuriſſet: ſ; maius videꝛ eſſe donū ſaluare ꝑfectū in eſſe: qđ alias deſtructum fuiſſet ⁊ multotiēs: ꝙ̄ ſemel rē impfectiſſimā in eſſe ꝯſtituere. Qđ etiā in aliquo caſu filius poſſit adminiſtrare patri plus nutrimēti vel doctrine ꝙ̄ recepit apparet ſatis ex ꝓdictis: quia forte nihil tale recepit a patre. Et iſtā ꝗrtā cōcluſionē intellexit. Seneca ꝙ̄ etiā. Ariſt. non negaret.

Quinta cōcluſio. ¶ **Quinta cūcluſio eſt ꝙ pa-**tre ſe habēte ad filiū ſm cōem curſum ſm dictamē recte rōnis fili⁹ nō pōt patri facere cōdignā retributionē id eſt abſoluētē eū ab obligatione morali quia qui benefactori nō retribuit equale aut maius tenetur adhuc et ad retribuendū ſi ex pte vtriuſq; ⁊ aliarū circūſtantiarū oportunitas retribuēdi interueniat: ⁊ ſi hoc accidente non retribueret eſſe ingrat⁹. ſed caſu poſito filius nō poteſt patri equale retribuere neq; quo ad materiā bñficij neq; quo ad bñficium formalr acceptum vt ꝓbatuꝫ fuit in tertia cōcluſione: ergo moraliter. ſemper filius remanet patri obligatus.

¶ **Ad rōnes dicendum eſt. ꝙ** due ꝓme concludunt pro ſcđa concluſione. ¶ Ad altam rationē ꝑ quāto ipſa arguit de eſſe qđ pater dat filio concedēdū eſt (vt mihi videtur) ꝙ ſi pater non habuerit intentionē bonā ad filij ꝓcreationeꝫ et poſito ꝙ hoc fuerit notoriū filius ꝑ actu ꝓcreationis ipius a patre nō obligareꝛ patri. ſi tm̄ illud non fuerit notoriū: filius obligaꝛ patri ac ſi debitam intentionē habuiſſet. q: ꝓſumēdū eſt de bona intentione. vbi cōtrariū nō appet. ¶ Rōnes etiā de nutrimēto ꝓcedūt bñ ꝑ quarta concluſione: ⁊ non procedunt contra tertiā. Prima ratio de doctrina deficit q: l; nō ſit poſſibile ad eq̄le retribuere: tm̄ retribuēdū eſt ad poſſibile aliter deo nihil eſſet retribuēdū. Scđa aūt rō ꝓcedit pro ꝗrta concluſione. Et de tertia ſc; quātum vel quomodo doctori ſit retribuendum dicetur poſt. Et hec de queſtione

VIceſimotertio et vltio ſuper octauū querīꝛ vtrum pri liceat filiū abnegare: filio ꝓo pꝛem neq̄ꝙ̄. ¶ Arguiꝛ primo ꝙ pri non liceat filiu abnegare: q: quod aliqs ſcit ⁊ ſciuit ⁊ longo tpe approbauit irrōnabile eſt denegare. paꝛ aūt ſcit ⁊ ſciuit ⁊ longo tpe approbauit filiū
Scđo. eſſe ſuū: ergo ⁊c. ¶ Itē patris ad filiū eſt amicitia naturalis et nihil licet facere ꝯtra naturā: eo ꝙ omne tale eſt malū. ¶ Itē fili⁹ eſt ſicut ps q̄dā pris vt di- Tertio.
cit Ariſt. ⁊ non eſt rōnabile ꝑtē ſui relinq̄re ¶ Itē Quarto
arguiꝛ ꝙ paꝛ min⁹ poſſit relinq̄re filiū ſeu abnegare ꝙ̄ ecōtra. q: q magis amat min⁹ pōt relinquere amatū: eo ꝙ amicitia eſt ligamentū quoddā amicoꝝ: ſed paꝛ magis amat filiū ꝙ̄ econtra: ergo ⁊c.
¶ Itē qui eſt alteri maiori ꝓpinq̄tate ꝯiunct⁹ mi- Quinto
nus pōt ipm relinq̄re: ſed paꝛ eſt ꝓpinquior filio ꝙ̄ filius patri: ſicut dicebat Ariſt. ꝙ ⁊c. ¶ Itē patri Sexto.
non l; filiū abnegare niſi ꝓpter incorrigibilē nequiciam vt vult Ariſt. ſed etiā filio licet bene patrē relinquere propter incorrigibilem nequiciā: q: nullis malis eſt conuiuendū niſi cauſa reuocādi eos ergo ita licet filio relinq̄re patrem ſicut econtra.

Oppoſitū dicit Ariſt. Notādum eſt ſm Euſtratiū ꝙ patrē denegare filiū i propoſito nihil aliud eſt ꝙ̄ eum a ſe et a domo ſua expellere victui: neceſſaria non miniſtrare: et ecōuerſo etiā filiū abnegare patrē eſt filiū nō velle pri in vite neceſſariis ſubuenire vbi ꝓpter caſum pꝛ indigeret: ⁊ fili⁹ abūdaret. Et ex hoc ſequiꝛ ꝙ ſicut aliquis eſt alteri obligat⁹ ad miniſtrandū vite neceſſaria: ſic non pōt eū denegare: ⁊ ſicut non eſt obligatus / ſic pōt. ¶ Scđo rememoranda eſt diſtinctio obligationis data in ꝓcedenti q̄ſtione in obligationē legalē q̄ qs pōt cogi de iure: ⁊ moraleꝫ quā qs ſm rectā rōnem teneꝛ: ſed de iure cogi nō deb; aut pōt. ¶ Et iterū moralis diuidi pōt: q: obligatio moralis vel attendi pōt rōne beneficij accepti vel rōne amicitie: vel rōne debite ciuilis beniuolentie dico ꝓmo rōne accepti bñficij: q: bñficiat⁹ tenetur ad retributionē ne videaꝛ ingrat⁹. dico ſcđo ratione amicitie: q: ad amicitiā ſpectat beniuolentia beneficētia ⁊ ꝯcordia vt diceꝛ poſt. dico t'io rōne debite ciuilis beniuolētie: q: cū hō ſit naturalr aial cōicatiuū ſinguli ſingulis de humano more teneñ ad beniuolētiā. Ex qua videm⁹ oriri etiā inꝛ extraneiſſimos humanā quandā pietatē: ꝯpaſſioneꝫ vel miam. modo ꝯſtat ꝙ naturali ordine ad beniuolētiam ſequiꝛ beneficentia ſi neceſſitas occurrat: niſi forte obſiſtat aliqđ grauamen pſone beniuolētie: ita ꝙ ſinguli ſingulis in caſu neceſſitatis tenentur ad benfaciendū ſi poſſint: ſine aliquo ipſoꝝ vel ſibi proximoꝝ detrimēto. aliter em̄ peccaretur contra humanā pietatē vel miam. verum eſt tm̄ ꝙ hec obligatio adeo debilis eſt: ꝙ ex ea nullus alteri teneꝛ adminiſtrandum manſionem. neq; vite neceſſaria ideo ad preſens nichil de iſta obligatione.

Dicendum eſt ergo primo ꝙ aliquibus tpib⁹. ſ. anteꝙ̄ filij poſſint vti rōne ⁊ ꝓuidentia parētes ex legali obligatione non pñt filios abnegare. Illis em̄ tpibus parentes legib⁹ cogerenꝛ ad debitā filioꝝ nutritionē ⁊ educationem iuxta poſſe ſuū. ⁊ hoc eſt rōnabile: q: leges humane debent ad poſſibile ꝓuidere ne humane creature pereāt ex culpa parentū: et ꝑ ꝯñs debēt obligatos ad hoc aſtringere. parētes aūt de iure naturali: non ſpecifico ſ; gñali ſinguloꝝ aialiū perfectoꝝ obligaꝛ enutritionē filioꝝ vſq; ad vſum ꝓuidētie. ergo leges humane debent eos ad hoc aſtringere ſi ꝯtra naturā voluerint eos denegare. ¶ Dicēdū eſt ſcđo ꝙ poſt ſufficientē filios filioꝝ educationē et nutritionē licet parentib⁹ filios denegare ꝙ̄uiꝫ

Margin notes: qđ pꝛem abnegare filium. — Duplex obligatio. — obligatio moralis triplex — Primum dictum.

eſt de legali obligatione: qꝛ tunc forte filiȷ pñt ſibi eq̄ puidere de neceſſariȷs ſicut parētes ipſi ſibi. parentes aūt grauarent̄ ſi cogerētur talib⁹ prouidere de neceſſariȷs. Itē leges non debent ſponi qb⁹ plurimi filioꝝ fierent deſiores ⁊ parentes plurimum grauarētur: ſed ſi parentes cogerent̄ ad ſemꝑ miniſtrandū filiȷs neceſſaria. multi filiȷ fierent valde mali ⁊ pigri nolentes laborare: qꝛ nō eſſent necesſitati. ⁊ ꝑ ꝯñs parētes nō ſufficerēt ſibi ⁊ illis. Itē leges in tp̄e priori fundate erāt ſup debitū naturale generale ſingulorꝝ animaliū vt dicebat̄: tali ḡ debito ceſſante debēt ceſſare leges ille obligatorie ſed illud debitū naturale ceſſat cōpleta filioꝝ educatione. vnde tunc videm⁹ in ſingulis brutis parentes filios relinq̄re idō ⁊c. Poſſibile eſt tñ q̄ hec cōcluſio patiat̄ inſtantias pticulares ⁊ locales ſicut in ciuitatib⁹ vbi forte leges ferunt̄ q̄ filiȷ debēt parētibus ſuccedere in hereditatib⁹. aut aliȷs pticularibus caſibus forte infinitis. ¶ De filiȷs aūt ante q̄ habeāt vſum rōis ⁊ pudentie. manifeſtū eſt: q̄ non obligant̄ pentibus aliq̄ legali obligatione ad ſubueniēdū: qꝛ neq̄ ſciūt. neq̄ poſſidēt aliq̄ quorū pat̄ nō habeat dñium vel ſaltem cuſtodiā ⁊ ordinationē niſi forte leges aliq̄ pticulares ⁊ locales obſiſtant de cōi eñ lege fili⁹ poſſeſſio eſt patris donec vterq̄ ſit pelicō ⁊ ſepet̄ vt dr̄ Ariſt. q̄nto hui⁹. ꝓpt qđ illo tp̄e queſtio pñs locū nō hꝫ. Et ſic hec tertia ꝯcluſio.

Tertium dictum.

¶ Quarta dicēdū eſt: q̄ poſt tp̄s educationis filiȷ q̄tū eſt de legali obligatione poſſunt abnegare parentes abnegatione ſupra expoſita. Nā leges non ferunt̄ cogētes filios ad nutritionē parētū ꝓpter multa. pmo qꝛ vt in plurib⁹ parētes vſum habēt rationis ⁊ pudentie. ⁊ qꝛ vt in pluribus parentes ſunt ditiores filiȷs. tertio. qꝛ ſi contigat vtroſq̄ pauperes eſſe. tamen filiȷ nimis honorati ſunt de nutritione ⁊ puiſione vxorū ſuarū ⁊ filiorū ſuoꝝ ad quos legalit̄ obligāt̄. quarto qꝛ non eſt naturale q̄ filiȷ nutriāt parētes: ſicut eſt naturale econuerſo. q̄nto qꝛ filiȷ a parētibus legaliter abſoluti poſſunt liberius amicitias ſpeciales ⁊ matrimonia contrahere. ⁊ mercaturas ⁊ ſingulos alios contractus ciuiles: quos tunc contrahere lꝫ et expedit ſexto quia tantū forte eſſet vituperium poꝛtet filio ſi pauperes parētes oīno abnegaret q̄ hoc quaſi nunq̄ contingit propter qđ leges hoc tñ inuiſum ſine prohibitione relinquerunt. vltio forte qꝛ que parētes dederunt filiȷs non dederunt per modū mutui ſed meri doni pro quo nullus ad retributionē cogendus eſt.

Quartū dictum.

¶ Deinde dicēdū eſt de moralib⁹ obligationib⁹: ⁊ erit quinta concluſio q̄ prout obligatio moralis attendit̄ ex parte beneficū recepti: pater abnegare poteſt filiū ⁊ non econuerſo: quia dicto modo fili⁹ quicq̄d faciat patri ſꝑ remanet debitoꝛ: cū non poſſit ad eq̄le receptis cōpenſare ſi adinuicē ſe habeant ſm̄ cōez curſum ⁊c. ſicut dictū fuit i alia q̄ſtione: ſed quantū eſt ex p̄te recepti beneficiȷ benefactoꝛ pōt abnegare bñficiatū: qꝛ pōt quietare ſibi debitā retributionē: beneficiatus aūt q̄diu remanet debitoꝛ non pōt abnegare benefactorē: tenet̄ eñ ſemꝑ ad retributionē. Et hanc ꝯcluſionē (vt mihi videt̄) itendebat Ari. i lr̄a vbi dicit. ꝓpter qđ vtiq̄ videbit̄ non licere filio patrē abnegare: pr̄i aūt filiū. debentē eñ reddēdum. nichil aūt faciens dignū eorū q̄ ſubfuerunt opat⁹ eſt: quare ſꝑ dꝫ. q̄bus aūt debet̄ poteſtas dimittere et pr̄i vtiq̄.

Quintū dictum ſiue conditio

¶ Septa ꝯclō erit prout obligatio moralis attendit̄ ex p̄te amicitie. pr̄e filio bonis exiſtentib⁹ ⁊ ꝑmanentib⁹. neuter vnq̄ pōt alterum dimittere: qꝛ amicitia eſt ligamētum amicorū quo alter ad alterū affectū habet beneficiandi: ⁊ indigētes ſuccurrēdi: ſi poſſit. ideo oppoſitionē includit: q̄ durante amicitia fiat ſeparatio amicoꝝ ſm̄ preexpoſitā abnegationē: ſed manētib⁹ bonis parentib⁹ ⁊ filiȷs ſꝑ opꝫ durare amicitia iter eos: ergo ⁊c.

Sextum dictum.

¶ Septima ꝯcluſio eſt q̄ ſm̄ nunc imediate dictā obligationē pat̄ filiū ⁊ fili⁹ patrem pōt abnegare propter alteri⁹ aut vtriuſq̄ malictā: qꝛ ceſſante malicia ceſſat obligatio ſm̄ q̄ attendit̄ ex p̄te amicitie. ſed ꝓpter maliciā pr̄is vel filiȷ poſſibile eſt iter eos nullā eſſe amicitiā: vel exiſtentē ceſſare null⁹ enim ad ſuperexcellentē in malicia ⁊ incorrigibilem tenetur ſm̄ iudiciū recte rationis in amicitia perſeuerare: ergo ⁊c. Addendū eſt tamen q̄ nō ſtati apparente malicia debet fieri abnegatio: ſed pmitus auxiliandū eſt ad mores ſi poſſibile fuerit et ante totalem abnegationē recedendū eſt aliqualr̄ a miniſtratione neceſſarioꝝ: ⁊ eſt non feſtinandū dare. dātc vo ſi malicia appeat obſtinata erit totalr̄ abnegādū. ⁊ hoc totū expꝛ̄ſſit Ariſt. in lr̄a ſi q̄s cōſideret.

Septim. dictum.

¶ Vltima concl̄o pōt poni compatiue q̄ q̄tū eſt ex p̄te amicitie / pr̄ min⁹ pōt filiū abnegare q̄ filius patrē: qꝛ q̄to amicitia eſt maioꝛ / tāto fortioꝛ eſt obligatio put extendit̄ ex p̄te aicitie: ſꝫ cōit̄ maioꝛ ē aicitia pr̄is ad filiū q̄ econtra ſicut añ pbatū fuit q̄.

Vltimū dictum.

¶ Ad rōnes reſpondēdū eſt

ad primā dicendū eſt q̄ ipa non arguit de abnegatione de qua itendim⁹. cū eñ oē mēdaciū ſit pctm̄ concedendū eſt q̄ nunq̄ lꝫ pr̄i aſſerere illū nō eſſe filiū ſuū ſi ſciat aut credat contrariū eſſe verū. niſi forte hoc dicat ſub tali ſenſu. tu non es filius me⁹: abnego te i. amorem paternū a te remoueo / ⁊ a me te ſeparo. tua malicia exiſtente: ⁊ tūc iſta eſſet abnegatio de qua locuti ſumus. ¶ Ad aliā dicendū eſt q̄ amicitia naturalis pr̄is ad filiū a qua nullo caſu eſt recedendū. eſt vſq̄ ad vſum rōnis ⁊ prudentie, et poſt non.

Ad ſecūdam.

¶ Ad aliā dicēdū eſt q̄ aliq̄ñ vnā p̄tē corpis inſanabilit̄ infectā expedit a corpe ſeparare: ne totū corpus inficiat.

Ad tertiam

¶ Alie due rōnes procedunt pro vltima concluſione. ¶ Vltima rō procedit pro ſeptima concluſione: nulle aūt illarū rationū pcedunt contra quintā concluſionē: quā intēdebat Ari. Et ſic finiunt̄ q̄ſtiones ſuper octauū

Ad q̄rtā ⁊ q̄ntam ad ſextam

Circa nonū librū que-

rendū eſt primo de retributiōibus de q̄bus Ariſto. partim tractat in octauo et cōplet in nono. Sit itaq̄ pma q̄ſtio circa nonū. Vtrū retributio menſurāda ſit ſm̄ eſtimationē dātis primū beneficium vel retribuentis. ¶ Argmt̄ primo: q̄ retributio faciēda ſit ſm̄ eſtimationē dātis: qꝛ magis amic⁹ magis debet eſſe eſtimatoꝛ amicabilis cōicationis: ſꝫ dās eſt magis amicus: qꝛ dr̄. ix. hui⁹ q̄ benefactoꝛ magis diligit beneficiatū q̄ ecōtra.

¶ Item intēdens retributionē debet eſtimare eā cum a fine ſumant̄ iudicia practica: vt dr̄ i. vj. ſed dās ꝓpt vtile intēdit retributionē: vt dicitur in. viȷ: ḡ ⁊c.

Scdo.

¶ Itē ſicut eſt cōmutatiua iuſticia ita ē de amicitia. octauo huius: ſed ad vendentē pertinet eſtimare rem ſuam ergo ⁊c. ¶ Itē omnis operatio magis ordi

Tertio.

nari debet per ꝑcipiẽtem et ſuperiorẽ:ſed dans eſt
hmõi:quia ſe habet ad recipiẽtem: qui retribuere
tenet.vt pater ad filiũ.ꝛ deus ad homines octauo
huius:ideo ꝛc. ¶ Item in amicitiis ꝛ ꝑ cõſeq̃ns et
bñficiis ſm amicitiã retribuendis multo ꝑncipa-
lior eſt interior affectio ꝙ̃ exterior operatio vñ.c.
de liberalitate.non eñ i multitudinẽ datorum qđ
liberale:ſed in dãtis habitu.ꝛ Seneca ꝑmo de bñ
ficiis.nõ quid detur aut q̃d fiat refert:ſed qua mẽ
te:ſed in practicis oꝑationibus oꝫ ſemꝑ attende-
re magis ad ꝑncipaliora.ergo in retributionibus
faciendis oꝫ ad effectũ dantis maxime intendere
ex quo ſequi videtur ꝙ ille poteſt magis bene eſti
mare retributionem faciendam qui magis nouit
affectionẽ dantis.illam aũt nullus nouit niſi dãs
ergo ꝛc. ¶ Item opꝫ retribuere non queciiq; ſed
que ꝑmi dantes appetunt.ꝛ propter que habenda
dederunt q̃ ſua erant.qꝛ (ſicut dicit Ari.) ſimile eſt
ei quod eſt nihil fieri.cũ eo quod appetit non po-
titur.ergo eſtimanda eſt ꝛ ordinanda retributio ꝑ
illum q̃ nouit que ꝛ qualia dans appetebat.null⁹
aũt hoc nouit bene niſi dans.ergo ꝛc. ¶ Itẽ non
fit retributio ſufficiens niſi benefactor ab oĩ dam
no vel grauamine quod ratione doni incurrit re-
leuetur:ſed quantũ dãnũ incurrit nullus ſcit bene
niſi ipſe.ergo ipſe debet retributionem eſtimare.

Oppoſitũ arguit.qꝛ i pfecta

amicitia q̃ ſcꝫ ẽ ꝓpter honeſtũ benefactores dona
tribuunt ſine intentione tributionis.ad tales aũt
non ſpectat preciũ retributionis eſtimare. ¶ Itẽ
ille nõ eſt iuſtus eſtimator beneficiõ qui beneficiũ
magnificat vltra eius valorem:ſed hoc facit ſepe
donator vt dicit Ari.ꝛ in multis experimur.dicũt
enim donaſſe maxima eoꝝ que apud eos erant. et
que beneficiati non obtinuiſſent ab aliis:ꝛ ſuccur
riſſe in periculis aut in magnis neceſſitatibus et
talia feciſſe ꝛ dediſſe: ꝓpter que dãna ſuſtinuerũt
ꝛ labores.igitur illi non ſunt iuſti eſtimatores be
neficioꝝ.nec per ɔñs retributionuꝫ. ¶ Item cui
non licet repetere retributionem ad ipm non ſpe-
ctat taxare retributionẽ ſibi faciendam:ſed dona
tori nõ licet repetere:qꝛ tũc non eſſet donũ ſed mu
tuũ.ergo ꝛc. ¶ Deinde arguit ꝙ retributio men-
ſuranda ſit ſm eſtimationem recipiẽtis ꝑmum be
neficiũ ſiue retribuentis : ſeu eius qui retribuere
tenet auctoritate Ari.octauo hui⁹ dicentis ꝙ pro
pter vtile amicitia exiſtente patientis vtilitas mẽ
ſura eſt.quãta aũt fuerit vtilitas: ipſe nouit. ergo
ipſe vere poteſt ꝛ dꝫ eſtimare retributionẽ. ¶ Itẽ
auctoritate ipſius nono hui⁹ dicentis.nõ ſolũ ne-
ceſſariũ eſſe videbitur vtiq; ꝑhabentem ordinare
ſed etiam iuſtũ.cuius rationẽ aſſignat. qꝛ iuſticia
equat lucrũ dãno.ſed qui recepit nouit lucrũ no-
uit eñ quãtũ adiutus eſt ꝙ̃ bene põt eſtimare quã
tum ſit iuſtũ retribuere. ¶ Itẽ non minor dꝫ fieri
retributio in eo qđ dat in vtili amicitia:ꝙ̃ ſi eme
retur:ſed emens tñ daret de re quãtũ eſſet vtilis
ſibi:ergo tñ dꝫ retribuere:hoc aũt ipſe maxime po
teſt ſcire.ergo ipſe maxime poteſt bene menſurare
retributionem.Et hanc rationẽ notauit Ari.in il
la littera:in emptionibus eñ ſic videtur factum.
¶ Item ſicut ſe hꝫ ꝑmo dans ad dandũ.ita retri
buens ad retribuendũ:ſed ꝑmo dans menſurauit
ſuũ donũ.ergo retribuẽs dꝫ menſurare retributio
neꝫ.ꝛ hãc rationẽ notauit Ari.cũ dixit.adhuc quẽ

arguit ꝙ retributio ſit faciẽda ſm eſtimationẽ recipiẽtis.

admodum cõicauit. ¶ Item benefactor in amici
tia ꝓpter vtile quãuis intẽdat retributionẽ tñ nõ
dat per modũ mutui.ſed per modũ doni:ſed in ta
li modo dãdi dans ɔcedit recipiẽti auctoritatem
eſtimãdi retributionẽ.imo totũ ponit in volunta
te retribuẽtis:ſic ꝙ ille cogi non poſſet ad retribu
tionẽ ergo ipſe dꝫ eſſe dñs ꝛ taxator in retributio-
ne.ideo ꝙ̃ concludẽdo dicit Ari.ſed tamẽ retribu
tio fit ad tñ:quantum vtiq; ordinant recipientes
¶ Oppoſitũ arguit : qꝛ ille nõ eſt iuſt⁹ eſtimator
qui ꝑuificat beneficiũ citra ei⁹ valorẽ : ſed bñficia
ti ſunt hmõi:qꝛ ſicut dicit Ari.ꝛ ſepe experitur pa
tientes quidem eñ talia aiunt accipere ꝑuificãn-
tes. ¶ Item ſi non debeat patientes vtilitate mẽ
ſurari retributio.non apparet ꝙ recipiens debeat
eã eſtimare.qꝛ ob hoc ſolet dici: ꝙ ad ipm ſpectat
eſtimatio.ſed retributio non dꝫ menſurari patien
tis vtilitate.probatio: quia ſi pauperi daretur de
narius.ꝛ diuiti florenus. Denarius eſſet pauperi
vtilior:ꝙ̃ diuiti florenus:eo ꝙ pauper ob indigen
tiam multum iuuatur denario.diues autẽ forte ni
hil iuuat floreno:qꝛ nõ indiget:ꝙ̃ ſi vtilitate patiẽ
tis deberet menſurari retributio.paupplus tenere
tur retribuere ꝓ vno denario recepto:ꝙ̃ diues ꝓ
vno floreno:qđ videt valde incõueniens:ſic enim
qui magis eget auxilio magis grauaret. ¶ Dein
de arguitur ꝙ oporteat vtriuſq; eſtimation: inter
uenire auctoritate Ari.dicẽtis maxie q̃dẽ forte ap
paret retributionẽ fieri viſam ãbob⁹ ſm dignitatẽ
Et arguit ꝑ ſiliẽ in venditionib⁹:vbi opꝫ eſtimatio
nẽ vendentis et ementis conuenire.Deinde argui
tur:ꝙ neutrius eſtimatione debeat hoc fieri:quia
ſm illius doni nullam eſtimationẽ debet menſura
ri retributio:quod quidem bonum contingit eſſe
ineſtimabile ꝛ immenſurabile. ſed poſſibile eſt be
nefactoris donum ineſtimabile eſſe ſicut Ariſtot.
dicit de phyloſophia cõicãtib⁹ nõ eñ (vt dicit) ad
pecunias dignitas menſurat:preciũ eñ eq̃ ponde
rans nõ vtiq; fiet. ¶ Item ſi fieret eſtimatione dã
tis beneficium magnificantis:fieret in pluri ꝙ̃ eſ-
ſet receptum.ꝛ ita beneficiatus grauaretur:ꝛ ſi fiat
eſtimatione recipientis ꝑuificantis:beneficium fie
ret in minori:qđ iterum fieret inconueniens:ergo
neutrius eſtimatione fieri debet. ¶ Ariſt.aliã q̃-
ſtionem ſoluere videt per diſtinctionẽ.dona eñ et
retributiones fieri pñt vel ſm amicitiam propter
honeſtum que eſt amicitia ſimpliciter. vel ſm ami
citiam propter delectabile.vel vtile.que eſt amici-
tia ſm quid. vt viſum fuit in ꝑcedentibus. ¶ Pri
mo:ergo dicendum erit de prima amicitia:et ſecũ
do de ſcđa. ¶ Deinde videtur mihi ꝙ iſta queſtio
pregnans eſt ꝛ multas continet in ſe difficultates
partiales que ſic enumerari poſſunt:ꝑma ſit de eo
qđ in vltimo argumento tangebat.videlicet vtrũ
oporteat retribuere plus recepto vel minus vel eq̃
le. ¶ Deinde ad exemplificandũ alias dubitatio-
nes oporte ſupponere:ꝙ certa proportio inter ali-
qua non ſcitur.niſi ſcita quantitate vtriuſq;:ſi ergo
oportet retributionẽ ꝓportionari dono neceſſe eſt
ꝙ ſciat ſiue eſtimet quantitas vtriuſq;.Ergo erit
ſcđa dubitatio quo quantitas doni menſurabitur.
vtrum: ſcilicet vtilitate recipientis vel grauamine
donantis aut neutro.ſed electione ꝛ affectu donã-
tis. ¶ Tertia dubitatio erit.ſm cuius eſtimatio-
nem illa donatio menſurabitur. an ſcilicet donan
tis eſtimatione vel recipientis. ¶ Quarta dubita

Oppoſitum.

ꝙ oporteat fieri retributio ſm eſtiationẽ vtriuſq;.

Deciſio.

due dubitationes

Prima

Scđa.

Tertia.

Quarta

tio erit conſimiliter quo quentitas retributionis menſurabitur. (Quinta) ¶ Quinta erit p cuius eſtimationē (Sexta) ¶ Sexta erit cuius ſit inuenire debitam proportionem retributionis ad donationem. an ſcilicet donantis vel recipientis.

(Solutio prime dubitationis.) **De prima dubitatione dicit** Ari in fine octaui. ꝛ reddendū aūt ipi quantū accepit ꝛ plus. melius eñ. Contra qd obijcitur pluribus inſtantijs. ¶ Prima eſt auctoritate Ariſt. quinto hui⁹ dicentis refamulari eñ oꝫ ei q̄ grām (Inſtātia) fecit Et poſtea ſubdit qūo hoc ſit faciendū. dicēs oꝫ ergo hoc vtroqꝫ equari. deſtruerent eñ ſi non fecerit faciens ꝛ quantū ꝛ quale ꝛ patiens hoc ꝛ tm̄ et tale. ¶ Alia inſtātia ſaltē quantū ad alias amicitias eſt auctoritate Ari. viij. huius dicentis his quidē in equalitate exñtibus amicis his quidē in ſuperexcellētia: equales quidē ſm equalitatē oꝫ in amare ꝛ reliquis equare inequales aūt analogaꝫ ſuperexcellentijs aſſignare. ¶ Item circa eadē ꝛ in eiſdem eſt amicitia ꝛ iuſtū: vt dr in octauo huius ſed iuſtū in equalitate ꝯſiſtit: vt dr in quinto. ꝗ ꝛc. ¶ Itē paup valde grauaretur in receptione bñficij. ſi oporteret pl⁹ recepꝭ retribuere meli⁹ eñ eēt ſibi nihil recepiſſe. ¶ Itē videtur eſſe ſpēs vſure vbi oꝫ reddere vltra ſortē ¶ Itē nullus tenet ad īpoſſibile. ſed aliqñ eſt impoſſibile plus retribuere vt pñ vel deo vel doctori: ꝛ ideo impoſſibile eſſet pauperibus retribuere diuitibus plus receptis.

(Rñſio.) **Ad iſtā dubitationē breuiter** dicendū eſt. ꝙ in amicitia ꝓpter honeſtū nō eſt eſtimandū nec oino aſpiciendū an plus aut min⁹ aut equale retribuam⁹ quātū ad illud qd exterius ſit aut dat. qꝛ donans nullā retributionē intendit. iō neqꝫ retribuens ꝑ modū redditionis aut ſolutionis retribuit. abſoluende eñ ſunt donationes a retribuentib⁹: ꝛ retributiones a donantib⁹: ſicut dicebat in viceſima pma qōne octaui hui⁹. iō bñ dicebat Seneca q̄d aūt detur. nō refert: ſed q̄ mēte. (dubita.) ¶ Sed tu q̄res. an ergo affectione maiori vel minori: vel equali dꝫ fieri retributio ei qua fiebat donatio. rñdetur ꝙ in amicitia equaliū dꝫ eſſe equal' affectio. cū vt dixi non fiat retributio rōe donationis: ſed ac ſi eſſet pma donatio. In amicitia autē equaliū dictū fuit pus qūo melior magis amat ꝛ amore meliori. ideo etiā dat intētione meliori Sꝫ in amicitia ꝓpter vtile vel delectabile dicēdū eſt: ꝙ oꝫ benefactori pl⁹ retribuere ꝗ dederit: qꝛ vel illa eſt amicitia inequaliū vel equaliū. ſi inequaliū tūc viceſima pma qōe declaratū fuit qūo oꝫ vtriqꝫ pl⁹ vel tribuere vel retribuere: ſed nō ex eodē bono. Si vo fuerit amicitia equaliū aut erit ſiſlium ſcꝫ eiſdē bonis indigentiū aut diſſimiliū: ſcꝫ diuerſis bonis idigentiū. vt forte alter lucro. alter delectatiōe alter frumēto vel alter vino. ſi ꝗ fuerit diſſimiliū: adhuc appet ſicut pus qūo vtriqꝫ plus tribuendū ꝛ retribuendū: ſed non ex eodē bono: erit eñ vni pl⁹ tribuendū de delectatione. alteri vero pl⁹ de lucro: ꝛ ſic etiā vterqꝫ ſm ſuā eſtimationem pl⁹ recipiet: qꝛ q̄ lucrū recipiet pl⁹ appetit ꝛ appreciatur lucrū ꝗ delectationē: ꝛ ecōtra q̄ de delectatione pl⁹ recipiet: pl⁹ appciat delectationē ꝛ quodāmō ſilr eſt ī alio exēplo. ſi eñ ponam⁹ ꝙ eiuſdē pcij quo ad pecuniā ſint doliū vini ꝛ modius frumenti: ꝛ pmus dat doliū vini indigenti vino ꝛ ille retribuit ei īdigenti frumēto modiū frumēti quāuis ſimplr iſti ābo equalis pcij tribuāt ꝛ retribuāt tm̄ vterqꝫ ſm ſuā eſtimationē plus tribuit: qꝛ pluris eſtimam⁹ q̄ plus indigem⁹ vterqꝫ aūt plus idiget eo qd ſibi tribuit ꝗ eo qd alteri dabat ꝛ ſic vterqꝫ lucrat ꝛ amicitie ſue finē attingit. Itē adhuc ꝯtigit ī amicitia eq̄liū ꝛ ſiſliū: qꝛ q̄uis ſilr ꝛ ſimplr eq̄le tribuāt ꝛ retribuāt: tñ nō eodē tpe vel loco: ſꝫ vn⁹ tribuit tpe vel loco idigētie alt'i⁹ ꝛ abūdātie ꝓprie alt' āt tribuit tpib⁹ ꝛ locis ꝯtrarijs: ꝛ ita adhuc vterqꝫ lucrat. Et mihi videt eſſe de intētione Ariſt. ꝙ nō ſolū dicto mō eſt pl⁹ retribuēdū. imo etiā plus ſimplr qꝛ q̄tū eſt poſſibile parificāde ſunt grē ī tali amicitia. ſ. ꝓpt vtile ne inueniat mātia q̄rimonie q̄ citiſſime inata eſt inuenire grē aūt nō parificāt: niſi pl⁹ retribuat q̄ nāqꝫ pmo dedit grām fecit. q̄ vo pciſe: tm̄ reddit nullā grām facit: reddit ei ſolū qd debebat. nā in tali amicitia bñficiū datū: q̄uis ſub mō doni offerat: tñ hꝫ rōem vt mutui ſm intētiōeꝫ offerētis: ꝗ q̄ tātūdē pciſe tribuit. grām recepit et nullā fecit: ꝗ grām grē nō pificauit. opꝫ ꝗ ſicut dicit Ari. reddere tm̄ ꝛ plus ꝛ ne retribuēs ꝗueſ. ſufficit aliqñ forte illō pl⁹ eſſe in vbali regratiatione de receptis ꝛ ſui obligatiōe ad bñplacita ꝛ mādata ſi tñ ſit oportunitas retribuēti retribuere pl⁹ imateriali vtilitate. ꝛ videat pmū datorē indigere: tūc ſine dubio dꝫ pl⁹ retribuere: qꝛ q̄lē grām recepit: talē cū redditione dꝫ facere locq ꝛ tpe oportunis alias grām nō parificaret grē ſicut dicebat: ſꝫ nec ille debet illud plus qd ſibi retribuit retinere: imo reddere tpe oportuno alit' alius grauaret. ꝛ ſic nō attigeret finē intētū in ſua amicitia ꝛ ita eſſet occaſio q̄rimonie ꝛ diſſolutionis amicitie. ¶ Ad pmā ꝗ inſtantiā dicēdū eſt ꝙ qñ Ari. dixit. oꝫ ꝗ hoc vtriqꝫ eq̄ri. ipe loq̄bat de ꝯmutationib⁹ pure venalibus que etiā fieri ſolēt inter extraneos ꝛ abſqꝫ amicitia vel etiā ꝯcedēdū eſt. ꝙ opꝫ in amicitia eq̄ri. ſ. grāꝫ grē. ſed hoc ſit ꝑ pl⁹ retribuere vt dictū eſt. (ad pmaꝫ inſtantiā) ¶ Ad aliā dicēdū eſt: ꝙ in amicis equalib⁹ ſic oꝫ eq̄re in amore ꝛ reliq̄s ꝙ ipi adinuicē habeāt equales affectus interiores. ꝛ ꝙ exterius quantū pmus fecit alteri eueniente oportunitate tm̄ alter primo feciſſet illi ſi ad hoc oportunitas primo eueniſſet vl' dici opꝫ equare in reliquis: id eſt opꝫ ad poſſibile gratiam gratie parificare quod non ſit: niſi plus retribuendo modo predicto. (ad ſcōaꝫ) ¶ Ad aliam concedenda eſt auctoritas: ſed amicitia ſuper iuſticiam addit de ſuo dare. (ad tertiā) ¶ Ad aliam dicendum eſt: ꝙ pauper non grauatur: quia non ex eodem bono recepit ꝛ tribuit. recepit eñ in pecunia vel in pane. tribuit autem in corporali labore. (ad q̄rtaꝫ) ¶ Ad aliā dicendum eſt ꝙ reddere ſortem ex pacto ꝛ inuoluntarie pertinet ad vſuram: ſed non ſi hoc fiat libere per amicitiam. ꝛ cum hoc vſurarius ſemper retinebit illud plus. amicus aūt nō vt dictū fuit prius (ad q̄ntā) ¶ Ad aliam dicendum eſt: ꝙ dicta intelligenda ſunt vbi eſt poſſibile ſine grauamine alicuius amicorum. vbi aūt eſſet impoſſibile ſufficit ad poſſibile retribuere ſicut dictū fuit prius. Et iterū quod dixi plus eſſe retribuendū dixi veritatem habere in amicitia ꝓpter vtile. deus aūt nobis ꝛ pater ſilijs non ſm talē amicitiam donauerunt de paupere vero qūo poſſit diuiti plus retribuere ſatis apparuit. Non reſtat ergo videre niſi de doctore. (ad ſextā) (qūo debeat fieri recōpenſatio doctori.)

Quātū ergo ad cōpeſationē

faciendū doctori q̄ nō ſm amicitiā ꝓpt̄ honeſtum
docuit: ſʒ ad lucrū recipiēdū: ꝑnotādū eſt ꝙ ſi fieri
debeat ꝯpēſatio vel retributio ꝓ dono recepto oʒ
retributionē eſſe dono ꝓportionabilē: bonis autē
aīe cuiuſmōi ſunt ſcie ꝛ ꝟtutes recepte a doctorib⁹
nulla bona exťiora ſunt in valore ꝓportionabilia.
iō ꝓ bonis aīe nulla bona exťiora retribuēda ſunt
rōe valoris eorū aliq̄ tñ ſunt exťiora bona bonis
aīe ꝓportionata. nō in valore (vt dixi) ſed in ꝓpor
tione ſigni ad ſignatū cuiuſmōi ſunt honores ꝛ re
uerētie. iō ꝯcludo ꝙ ꝓ bonis aīe nihil retribuēdū
eſt niſi honores ꝛ reuerentie tñ doctori vtilitatē in
tēdēti retribuēdū eſt lucrū. inqñ ꝙ ſit merces non
ſcie recepte. ſed laboris ſui corporalis ꝛ ſue occupa
tionis: ꝙ ſcʒ a rebus ſuis euocatus nobis vocaue
rit ꝛ in hoc eſt doctoribus plus retribuendū q̄ ipi
dederint: qđ poſſibile eſt fieri ſm eſtimationē eorū
mō ꝑdicto: indigētes eñ pecunia maioris ꝑcij eſti
māt decē libras q̄ ſuū laborē vel ſuā occupatiōem
annualem: ꝛ hoc ſit dictum de prima dubitatione
ꝛ de qua ſi placeret poſſet fieri commode queſtio
ſpecialis ſupra librum octauum.

de ſecūda dubi. **Secūda dubitatio erat quo**
quātitas doni mēſuret̄: vtrū .ſ. vtilitate recipiētis
vel grauamine donātis vel neutro. ſed potius ele
ctione ꝛ affectu donantis de qua dubitatione put
mihi videt̄ intētio Ari. ꝛ Senece ꝛ aliorū moraliū
eſt: ꝙ in amicitia ꝟtuoſa ſeu ꝓpt̄ honeſtū quanti
tas bñficij debet ꝑncipaliter attendi ex electione
ꝛ affectu donātis ꝛ nō ex ꝑcio doni exterioris. niſi
ſolū ſignatiue vt eñ Ari. i octauo hui⁹. i his aūt ami
citijs q̄ ſm ꝟtutē. accuſationes q̄dē nō ſunt. mēſu
re aſſiſatur opantis electio. ꝟtutiſ eñ ꝛ moris i ele
ctione ꝑncipale. Et ſeneca ꝑmo de bñficijs dt nō
quid det̄ aut q̄d fiat refert: ſed q̄ mente. ꝛ ſubiūgit
ibi Seneca ꝟba pulchra ad ꝓpoſitū dicēs. ſi bñfi
cia in reb⁹: nō in ipa bñfacientis volūtate cōſiſte
rent: eo maiora eſſent q̄ maiora ſunt ea q̄ accipim⁹
illud aūt fłm eſt. nōnūq̄ eñ nos magis obligat q̄
dedit parua nō magnifice q̄ q̄ regū ēquitopes: q̄ exi
guū tribuit: ſed libēter q̄ paupťatis ſue oblit⁹ eſt
dū meā reſpiceret: q̄ accipe ſe putauit cū daret. q̄
dedit tanq̄ nō receptur⁹: recepit tanq̄ nō dediſſet
qui occaſionē q̄ſiit q̄ ꝓdeſſet ecōtra ingrata ſunt
lʒ re ac ſpecie magna videātur q̄ dāti aut extorq̄nt̄
aut excidūt multoq̄ gratius venit qđ facili q̄ qđ
plena manu datur: exiguum quod in me contulit
ſed amplius non potuit At id quod dedit magnū
eſt: ſed dubitauit ſed diſtulit: ſed cū daret gemuit.
ſed ſuperbe dedit. ſed circuntulit ꝛ placere. non ei
cui preſtabat voluit. Ambitioni dedit. nō mihi. de
ꝑi aūt non ſolū ſignificatiue: qꝛ dona exteriora ma
iora: ſi donantes deceat tanta dare. interiores affe
ctus ceteris ꝑibus deſignāt maiores. Sed i ami
citia ꝓpter vtile dicendū eſt abſq̄ dubio ꝙ benefi
cium magnitudinē nō hʒ neq̄ menſurā ex affectio
ne interiori dantis ad recipientē: qꝛ inquantū dat
cauſa vtilitatis proprie. non habet affectionē bo
nam ad recipientē: ita eñ alter i cuiq̄ daret ſi cre
deret vtile eſſe ſibi. Eſt ergo conſiderandum ꝙ in
amicitia que preciſe eſt ꝓpter vtile dationes ꝛ re
tributiones modicum diſtinguuntur a venditioni
bus ꝛ emptionibus. ꝯueniūt eñ ꝑmo qꝛ vtrobiq̄
oʒ dare q̄d ꝓ quo. ſcđo qꝛ oʒ vtrobiq̄ vtrūq̄ lucra
ri ſaltē ſm opiniones ipoꝝ; q̄ eñ equū ſuū ꝑmu
tat cū pecunia. credit pecuniā vtiliorē eē ſibi equo
et alter ꝯuerſo credit equū eſſe ſibi vtiliorē pecu
nia illa. ꝛ ſic vterq̄ credit plus accipe. ſic etiā ami
citia ꝓpt̄ vtile nō ꝯtraheret̄ iter aliq̄s. niſi vterq̄
crederet pl⁹ recipe ꝛ lucrari. ideo ſi non fieret ita.
non attingeret̄ finis talis amicitie ꝓpter qđ opor
teret eā diſſolui diſtinguit̄ tñ in alijs qꝛ in vēditio
nib⁹ iteruenit pactū ſm cōem ꝯſenſum ꝛ expſſum
de hñdo certū q̄d ꝛ certe q̄titatiſ ꝓ certo q̄ ꝛ certe
q̄titatis ꝛ ſtati in amicitia aūt q̄nq̄ dat̄ certū q̄d
ſine pacto de rehabendo certū quid vel certe quā
titatis: imo oīno ſine pacto de rehabendo ꝑ modū
puri doni. licet intenſio non ſit donandi pure. Ali
quando etiā preſtat̄ certū quid ſub pacto rehaben
di idem vel equale ꝛ ſub ſpe quod alias ꝑſtabit̄ ſi
bi qñ indigebit. aliter illa ꝑſtatio magis eſſet pro
pter honeſtū q̄ ꝓpter vtile Videamus ergo quo
rei vendibilis aut emibilis preciū menſuratur: q̄
per hoc propoſitum poterit eſſe manifeſtum.

Dicam⁹ ergo ſicut apparet vnde ſumit̄ men
in quinto ꝙ rei venalis mēſura eſt cōis indigētia ſura rei
hūana. ob hoc eñ videm⁹ aliquo tpe quartā vini venalis.
eſſe maioriſ ꝑcij q̄ alio tpe due quarte ſcđo ad hūc
cōem menſurā addūt vel diminuūt indigētie ꝑti
culares ꝯmutantiū abundās eñ in frumēto non
daret tñ ꝓ modio frumenti quātū daret indigēs
frumento ꝛ abūdās in pecunia ergo res eadē ꝛ eo
dem tpe apud abundātem eſt minoriſ ꝑcij ꝛ apud
indigentē eſt maioris. dicā ergo ſilr̄ ꝙ ꝑciū benefi
cij in amicitia ꝓpter vtile ꝑmo mēſurabit̄ ꝑ cōem
indigentiā loco ꝛ tpe qñi beneficiū illud dat̄. ſcđo
ad hanc menſurā fiet additio ꝓpter indigentiā re
cipientis. quāto eñ magiſ indigebit tāto donū ma
ioris ꝑcij reputare debebit ꝓpter quod i tali ami
citia bene ꝯſiderandū eſt ꝙ dona fiāt tunc ꝛ talia ꝛ
qñ ꝛ quibus recipientes multū indigeāt. Tertio
fit adhuc additio ad illā menſurā ſi dās in eo quo
amicus indiget nō abundet: nā ſi dans ex eo ꝙ de
dit aliquod dānū incurrit vel facere cōmodū ſuū
dimiſit. donū oʒ multo maioris ꝑcij reputari pro
pter quod in tali caſu non debemus recipe dona
amicoꝝ. niſi plurimū indigeamus. Econtra ꝑma
menſura beneficij minorat̄ ex abūdantia dantis ꝛ
non indigētia recipientiſ. Et ſicut dictū eſt de hac
ſcđa dubitatiōne. ita ꝓportionabiliter dicēdū eſt
oīno de quarta dubitatione: q̄ querebat̄ quo men
ſurari debeat quātitas retributionis ¶ Ideo cō aliud du
ſeq̄nter videndū eſt de tertia dubitatione. in qua bium.
querebat̄ ſm cuius eſtimationē quātitas doni mē
ſurabit̄. Et videt̄ mihi dicendum eſſe ꝙ vterq̄ oʒ
quātitatē doni eſtimare. ꝑmo quidē dans vt ſciat
quātā debeat ſpare retributionē ꝛ vt ſufficiat ſibi
tanta ſcđo recipiēs: vt ſciat inquāto tenet̄. Et eo
dēmodo dicendū eſt de quīta dubitatione. vterq̄
eñ oʒ eſtimare quātitatē retributionis. ꝑmo qui
dem retribuēs: vt ſciat ſi ſit ſufficiēs: qꝛ ſi ſic. bene
eſt ꝛ ſi non oʒ vt ꝯfiteat̄ benefactori ꝓmittēs ſe be
ne alias ꝓ poſſe ſatiſfacturū ſcđo recipiēs retribu
tionem oʒ eſtimare eā. vt ſi eſt ſufficiens ſibi ſuffi
ciat ꝛ ꝑſeueret in amicitia. ꝛ ſi non ſit ſufficiēs. ex
pectet ſupplementum loco ꝛ tempore faciendum.

De ſexta vero dubitatiōe di-
cēdū eſt ꝙ ad retribuentē ſpectat iuenire ꝓportio
nē retributiōis ad ꝑmū donū ſicut Ari. determinat

quia benefactoꝛ ſibi dedit auctoꝛitateꝫ hoc faciendi inq̄ꝝtū non ꝑ modū mutui ſed ꝑ modū doni dedit quāuis intenderet retributionē: ꝛ q꞉ quilꝫ ſi debeat bene agere dꝫ opus ſuū oībus circūſtātijs debite ꝓpoꝛtionare. mō retributio opꝰ eſt retributoꝛiſ nō p̄mi benefactoꝛiſ: dicendū eſt tn̄ ꝙ retributoꝛ ſi honeſte pōt ſcire intentionē ꝛ eſtimationē p̄mi benefactoꝛis debꝫ ſm̄ illā ſi ꝯmode pōt ꝓpoꝛtionē ꝓdictā inuenire. Et ſi eſtimationē p̄mi benefactoꝛiſ ignoꝛet faciat ipſe ſꝫ ꝓpriā diſcretionē ꝛ hoc intēdebat ari. (vt mihi videt̄ cū dixit maxie q̄dē foꝛte opꝫ retributionē fieri viſam ā bobꝰ ſm̄ dignitatē eſſe: ſi aūt nō hoc accidat. nō ſolū neceſſariū eſſe videbit̄ p̄hītē oꝛdinare ſed etiā iuſtū. Addit etiā Ari. documentū bonum vt dignioꝛ fiat retributio. q꞉ hoīes multa nō equali mō appciant̄ indigētes ꝛ repleti ideo foꝛte opoꝛteret nō tanti apciari quantū hītī videt̄ dignum. ſed quanti ante hēe appꝛeciatus eſt.

Rn̄dendū eſt ergo ad rōēs. ad

primā dicendū eſt: ꝙ in amicitia inequaliū excellentioꝛ eſſet melioꝛ eſtimatoꝛ eoꝝ quoꝝ eſtimatio ad vtrūq꞉ eoꝝ ſpectaret: hoc tn̄ non obſtāte alter debe ret illa eſtimare. ſimilr̄ nec excellentioꝛ eſt dn̄s oīm actuū inter ipſos cōicatoꝝ: imo q̄lꝫ ſuoꝛum. ¶ Ad ſcđam dicendū eſt: ꝙ vterq꞉ deberet eſtimare quātitatē retributionis faciende: ſed retributoꝛ inueni re dꝫ i quo. q̄ſi ꝛ q̄ūo retribuat vt retributio dono debite ꝓpoꝛtionet̄. ¶ Ad tertiā dicendū eſt ꝙ tā emptoꝛ q̄ꝫ venditoꝛ eſtimat p̄ciū rei vēdēde ꝛ emende. ¶ Quarta rō procedit ſicut p̄ma. ¶ Quinta ratio ꝓcedit de aīcitia ꝓpter honeſtū: nā in amicitia ꝓpter vtile vtilitas eſt p̄ncipaliſſima. q꞉ eſt finis ad quē cetera oꝛdinant̄. ¶ Ad ſextā dicendū eſt: ꝙ a p̄mo dante eſt bene eſtimanda retributio: ſed nō oꝛdinanda. cū illa nō ſit actio eiꝰ ꝛ cū ipſe cōmiſerit oꝛdinationē illā recipienti vt dictū fuit. ꝛ tn̄ ꝯceſſuꝫ fuit ꝙ retribuēs oꝛdinare dꝫ eā ſm̄ eſtimationē dantis ſi ſciat ꝛ ꝯmode poſſit. nec illa rō plꝰ cōcludit. Et eodē mō dicendū eſt ad vltimā rōem

Adrationes poſt oppoſitū

P̄ma rō ad oppoſitū ꝓcedit

de amicitia ꝓpter honeſtū. ¶ Ad ſcđam dicendū eſt ꝙ ille datoꝛ q̄ nimis donū ſuū magnificat. non bene agit: nec eſt ꝯueniens aīcus etiā vtili aīcitia nos aūt locuti ſumꝰ de his q̄ debite exercent illā amicitiā. iō ratio nō eſt ad ꝓpoſitū. ¶ Ad tertiā rationē ꝯcedit̄ ꝙ dans nō dꝫ retributionē oꝛdinare: q̄n tn̄ debeat eſtimare eam: cum ſperet eā. ratio non cōcludit. Oēs alie q̄nq꞉ rōes arguētes ꝙ ſm̄ eſtimationē recipientis bñficiū debeat fieri retributio ꝯcedunt̄ modo ſuperiꝰ determinato ¶ Prima ratio ad oppoſitū ꝓcedit de illo receptoꝛe q̄ nō bene exercet amicitiā ſicut dictū fuit de datoꝛe. iō nihil ad ꝓpoſitū ¶ Ad ſcđam rationē dicendum eſt ꝙ q̄cunq꞉ menſura menſuret̄ donū vel retributio vterq꞉ debet vtrūq꞉ pro poſſe eſtimare. quādo etiam dicitur in patientis vtilitate non dꝫ menſurari retributio. hoc eſt negandum: quāuis etiam aliq̄s debeat menſurari ſicut dictū fuit. ¶ Ad hoc autem quod opponitur de diuite ꝛ paupere: dicendum eſt ꝙ inter eos non dꝫ ex eodē bono fieri donum ꝛ retributio ſicut dictū fuit. ideo ratio nō valet. Alia ratio conceſſa eſt. De penultima ratione que arguit de doctrina ꝛ ſilr̄ de vltima rōne dictū fuit ſatis in poſitione. Et ſic eſt finis queſtionis.

ad alias rationes

ad ſcđaꝫ

Queritur ſcđo. vtrū opoꝛ

teat pr̄i magiſ obedire q̄ꝫ alicui alteri Et ꝙ ſic: q꞉ cui magis ſumꝰ obligati magis debemꝰ obedire: ſꝫ p̄ ceteris magis ſumꝰ obligati parentibꝰ: quod appꝫ p̄mo q꞉ ab eis maxie recipimus imo oīa q꞉ eſſe nutrimentū ꝛ doctrinā. Scđo: q꞉ pr̄ oīno dn̄s eſt filij p̄mo ſm̄ naturā inquātū ab eo habemꝰ eſſe et nutrimentū. ſcđo ſm̄ moꝛes inquātū habemꝰ ab eo doctrinā. Et adhuc magnū ſignū ꝙ nos ſumꝰ ei maxie obligati eſt ꝙ minꝰ poſſumꝰ ei facere retributionē ꝯdignā q̄ꝫ alicui alteri vt vult Ari. Et q꞉ maioꝛ ꝛ foꝛtioꝛ eſt obligatio ſm̄ naturā q̄ꝫ ſm̄ ꝯſuetudinē vel inſtitutionē hūanā pr̄i aūt obligamur ſm̄ naturā: p̄ncipantibꝰ aūt vel legibus aut aliq̄s vel ſm̄ ꝯſuetudinē aut hūanā inſtitutionē. et q꞉ p̄mo ſumus obligati pr̄i poſteriꝰ aūt principantibꝰ ꝛ aliq̄s. cū domꝰ ſit prioꝛ ciuitate cui aūt prius obligamur huic magis obedire tenemur. igr̄ ꝛc.

Secūdo

Oppoſitū arguit̄ q꞉ iuſtiꝰ p̄ci

pienti eſt magiſ obediendū: ſꝫ hō rōe ꝟtutis ſit iuſtiꝰ p̄cipit q̄ꝫ rōne pr̄nitatiſ cū rōne ꝟtutiſ ſit iuſtꝰ. ꝛ nō rōne pr̄nitatiſ ḡ magiſ obediendū eſt ꝟtuoſo pr̄i q̄ꝫ pr̄i nō ꝟtuoſo: vel idē rōne ꝟtutiſ q̄ꝫ rōne pr̄nitatiſ. ¶ Itē dn̄o ſupioꝛi eſt magiſ obediendū q̄ꝫ dn̄o inferioꝛi: ſꝫ p̄nceps eſt dn̄s ſupioꝛ pr̄e. ḡ p̄ncipi eſt magis obediendū maioꝛ ꝓbat̄ multipl̄r p̄mo q꞉ cauſa ſupioꝛ eſt potentioꝛ ꝛ magiſ influens in cauſatū Scđo q꞉ bonū quanto cōius tanto melius ꝛ diuinius. ꝛ dn̄s ſuperioꝛ magis intendit ad cōe bonū Tertio q꞉ dn̄m inferioꝛē opꝫ obedire dn̄o ſupioꝛi et ita p̄cepta dn̄i inferioꝛis cōtra p̄cepta dn̄i ſuperioris nullam debēt habere efficatiā. quarto q꞉ lꝫ ab inferioꝛi dn̄o appellare ad ſupioꝛē ꝛ nō ecōtra: iō neceſſe eſt ſuperioꝛi dn̄o obedire. et non inferioꝛi.

Secūdo

Sciēdū eſt. ꝙ obediētia reſpi

cit p̄ceptū. p̄cepta aūt ſolū ptinēt ad dn̄os in his ꝛ ad eos in quibus ꝛ ad q̄s hñt dn̄iū. Exauditio aūt magis reſpicit p̄ces ꝛ ſupplicationes p̄ces autē ꝑtinent ad inferioꝛes vl̄ equales. p̄ces ergo inferioꝛū vel equaliū exaudimꝰ. p̄ceptis ꝟo dn̄oꝝ obedimus. ¶ Secundo ſciendū eſt: ꝙ iſta q̄ſtio pōt multipliciter ſpecificari. vno mō vtrum opoꝛtet magis obedire patri q̄ꝫ amico ꝟtuoſo. ſcđo modo vtrum opoꝛteat magis obedire patri q̄ꝫ p̄ncipi vl̄ legibꝰ poſſet etiā ſpecificari aliq̄s modis. de quibꝰ nō eſt vis: q꞉ ſi de duobꝰ p̄dictis viſum fuerit: poterit ſatis de aliq̄s eſſe manifeſtū. De p̄mo: ḡ dicā ꝙ ꝟtuoſo rōne q̄ ꝟtuoſus vel amico rōe qua amicꝰ vel etiā amico ꝟtuoſo rōe qua amicꝰ ꝟtuoſus nō oꝫ obedire: q꞉ amici ꝟtuoſi debent adiuicē eſſe equales. neutro ſup alterū hīre dn̄ium ꝓprie loq̄ndo. Iō vbi pater p̄ciperet filio in his in q̄bꝰ haberet ſup ipſuꝫ dn̄ium ꝯparatio erat nulla patri eīn eſſet obediēduꝫ ꝛ nō amico ꝟtuoſo. Sed tunc eſſet dubitatio an ſit magis p̄cepto patri obediendū: vel preces amici ꝟtuoſi exaudiendū Ad q̄ð ego reſpōdeo ꝙ ſi preceptū patris fuerit licitū ꝛ honeſtū. ꝛ de his in quibus pr̄ ſup filium habet dn̄ium: magis erit obediēdum patri cuius ratio eſt: q꞉ obligatio ſubiecti ad dn̄um eſt in ꝟtute iuſticie iō nō obedire eſſet iniuſtificare: ſed obligatio amici ad amicū vel ꝟtuoſi ad ꝟtuoſum eſt ꝟtute ſolū liberalitatis ꝛ amicitie mo

dꝫa. inter obediētiam et exauditionem.

multiplex expoſitio q̄ſtionis.

do maxima peccatorū ſunt iniuſtificatiões ſicut ap
paruit in prioribus libris: maiora ei ſunt peccata
cōtra ꝟtutes cardinales ꝙ ↄtra alias. ⁊ maxime
ↄtra iuſticiā. dixi aūt ſi ꝑceptū fuerit licitū ⁊ hone
ſtū. qꝛ in illicitis aut inhoneſtis nulli dño eſt obe-
diēdum: imo q̄ ad talia nullus alteri eſt ſubiectus
nec ꝑ ↄñs aliqs eſt q̄ ad talia dñs alic⁹. dixi etiaꝫ
de his in qbus pr̄ hꝫ dñium. qꝛ in q̄ ceſſat dñiuꝫ. in
hoc ꝑceptū nō hꝫ locū: nec in his ↄñs obedire oꝫ
nō ei oē qḋ ꝑ modū ꝑcepti ꝓponiť volum⁹ vocare
ꝑceptū. tū ſi fiat de his in qbus ꝑcipiť ſup illū cui
precipit non habet dñium. illud preceptū erit illici
tū. licꝫ non ex parte rei. tamē ex parte ꝑcipientis.
nulli eī̄ de iure licꝫ ꝑcipere ei ſuper quem dñium
nō hꝫ preceptis autē illicitis non eſt obediēdum.

de ſecunda expoſitione.

Deinde dicēdū eſt de alia ſpe

cificatiōe ſcꝫ an magis ſit obediēdū pr̄i vel ꝑncipi
Circa qḋ notādū eſt ꝙ ꝑnceps hꝫ cōe dñium ſup
oēs de ciuitate quātū ad opera ciuilia: q̄ ſcꝫ cedere
pñt in cōe dānū vel cōmodū ciuitatis: ſꝫ quātū ad
opa ꝑciſe domeſtica pater hꝫ dominiū ⁊ nō ꝑnceps
dico aūt preciſe domeſtica. qꝛ in caſu opera dome-
ſtica induunt rōnem operū ciuiliū. vbi gr̄a. dome-
ſticū opus eſt ortos colere ⁊ plantare frumentum
emere. vendere. cuſtodire. tū iꝫ caſu cogēte. videli
cet ſi ciuitas eſt obſeſſa inimicis. princeps ſm̄ exi-
gentiam circunſtantiaꝝ coget frumenta vendere
arbores extirpare. ⁊ ſic de alijs. ſed vbi in nullum
preiudiciū ciuitatis eſſet arbores plantare vel eas
detruncare aut frumenta vendere vel ea cuſtodi-
re. ꝑnceps in nullo ſe haberet de his intromittere
Ex his ſtatim habeť ꝙ quantum ad opera ciuilia
nō oportet patri obedire qꝛ de his precipere nō ha
bet. cū non ſit dñs quo ad ea. ꝑncipi autē opꝫ obe-
dire quia dñs eſt ⁊ precipere pōt. cōcedendū eſt tū
ꝙ ſi pater vſurpando ſibi ꝑceptum: precipiat in ta
libus aliquid qḋ non videať eſſe malū. faciēdū eſt
illud: non ꝑ obedientiā ſed ꝑ exauditionē: quia ꝑ-
ceptū cum ſit ex pte ꝑcipiētis illicitū. non debet re
cipi ſm̄ virtutem precepti. ſed ſm̄ virtutem precis
vel conſilij. Econuerſo etiā dico ꝙ quantū ad opa
preciſe domeſtica obediendum eſt patri in licitis ⁊
honeſtis qꝛ ſic dominiū habet ⁊ non eſſet in talib⁹
obediendum principi. quia non habet in his domi
nium niſi vſurparet tyrannidē. quo caſu ꝓpter ti-
morem rationabilem eſſet ei obediendum dum ta
men illud qḋ preciperet non eſſet inhoneſtum.

dubita.

Sed pone caſum ꝙ princeps

quacūq; vſurpatōe dñij placet) ꝑcipiat tibi ven de
re frumentū: pr̄ vo ꝑcipiat retinere. an tu vendes
frumentū ꝛ dicā ꝙ non: qꝛ preceptū regis iniquū eſt
cū non habeat iuſtū dñium: ideo nō eſt ei obedien
dū: ⁊ qꝛ īponere man⁹ in bona alteri⁹ inuito dño ē
iniuſtificare: ⁊ ſi metu cadente in ↄſtantē virum tu
principi obedias/tu peccabis: ſed tū venialiter. vt
dicebať in tertio libro. Ponam⁹ ergo alium caſuꝫ
ꝙ pr̄ precipiat portare frumentū in grangiā ⁊ prin
ceps ſub pena capitis hoc inhibeat: lꝫ iniuſte. an
ergo fili⁹ obediret pr̄i. credo ꝙ nō deberet occide-
re. qꝛ illo cāu ꝑceptū pr̄is eſſet irrōnabile: ⁊ ꝑ ↄñs
illicitū. qꝛ irrationabile eſt oīno ponere in manife
ſto ꝑiculo perditionis illud qḋ eſt ſine ꝓportione
maius ꝑ ſalute minoris. fili⁹ aūt ſine proportione
eſt maius bonū pr̄is ꝙ frumentū. ⁊ qꝛ ꝑceptū irra
tionabile eſt quod ex ſeq̄ ē irrationabile: ſed ſe ma
nifeſte ꝑditioni exponere ꝑ ſalute frumenti eſt oī
no irrōnabile. Quis ſe in bello exponere ꝑ frumē
to contra raptores eſſet rationabile. vbi de victo-
ria ſpes ꝓbabilis habeť Et ſcias qꝛ multū differt
caſus iſte a priori. In p̄mo ei caſu peccatū erat. nō
qꝛ pater ꝑcipiebat. ſed qꝛ inuito dño ponere man⁹
in bona ei⁹ eſt iniuſtificare. In ſcḋo aūt caſu fili⁹
non tāgeret bona pr̄is dñi exiſtis: ſed ſolū non fa
ceret quod pr̄ illicite ꝑciperet: ideo nō peccaret. Eo
demmō dicendū eſt ſi patiens ſubijciat ſe medici
dñio quantū ad ſanitatē recuperandā. ipſe quo ad
hāc tangētia magis dꝫ obedire medico ꝙ pr̄i vel
regi. imo nec pr̄i nec regi eſt ꝓprie obediendū. qꝛ
quo ad hoc nō hñt dñium ſup illū: ſilr̄ etiā docto-
ri quo ad doctrinā tangentia obedire oꝫ. et ita de
alijs. ¶ Sed ponať ꝙ pr̄ ꝑcipiat de ope domeſti-
co. ⁊ princeps de politico: vtꝫ dicat pater vade in
agrū. ⁊ princeps dicat vade ad ꝑlium. quid erit fa
ciendū. Reſpōdet gerard⁹ bene ꝙ ꝑncipi erit obe
diendū: poſito tamē ꝙ vtrūq; ꝑceptū eſſet rationa
bile altero circūſcripto ⁊ hoc ꝓbatur ſufficienter
ꝑ rationes q̄ arguendo adducte fuerunt ad ꝓban
dum ꝙ domino ſuperiori ſit magis obediendum.

aliud dubium.

His viſis ſoluende ſunt rōes

ad rōnes

¶ Ad p̄mā pōt dici ꝙ non magis obligamur ad
obediendū pr̄i in opibus domeſticis ꝙ ad obediē
dum ꝑncipi in ciuilib⁹. imo ecōuerſo ꝓpter ſupio
ritatē dominij ⁊ melioritatē boni ciuilis ⁊ qꝛ faci-
lius eſt abſolui a dominio pr̄is ꝙ a dominio ꝑnci
pis: cū ſit facilius ⁊ min⁹ dānoſum ſepari a domo
ꝙ ſepari a tota ciuitate. Et quādo dr̄ ꝙ a pr̄e ma
iora ⁊ plura bona recipimus. dicendū eſt ꝙ lꝫ hoc
concedať: tamē ex hoc pr̄ in filiū non hꝫ dominiū
ſaltem poſt vſum rōnis ⁊ prudentie. qꝛ illa bona fi
lio donauit ⁊ trāſtulit in dominiū filij ex naturali
debito paterne ſollicitudinis ⁊ amicitie. Qꝫ aūt
pater ſit oīno: id eſt quantū ad oīa domin⁹ filij. ne
gandū eſt. Et concedendū ꝙ fili⁹ non pōt cōpen-
ſare pr̄i equale vel plus receptis ſicut ꝑus diceba
tur ſed cōpenſatio vel retributio nō eſt ꝑ obedien
tiam cū fiat de bonis quoꝝ retribuēs eſt dñs. Et
eſt concedendū ꝙ obligatio ꝑ naturam eſt fortior
obligatione ſm̄ ↄſuetudinē. ideo filio non lꝫ ante
vſum rationis exire a dominio pr̄is. ſed pōt exire
a dñio ꝑncipis ſi pr̄ velit ſe ⁊ filiū a ciuitate ſepa-
re. Sed poſtꝙ fili⁹ hꝫ vſum rationis ⁊ ꝓuidētie.
ceſſat naťale dominiū pr̄is ſup ipm̄ ⁊ fit dominiū
voluntariū ſi fili⁹ velit manere cū patre ⁊ ſub pa-
tre. Et forte filius nō eſt ꝑus ſub dominio pr̄is ꝙ
ſub dominio ꝑncipis: qꝛ pr̄ ante generationē filij
⁊ bona pr̄is erāt ſub dominio ꝑncipis. ¶ Ad ra-
tionē q̄ arguit ꝙ magis ſit obediendū ꝟtuoſo. di-
cendū eſt ꝙ lꝫ ꝟtuoſus ſit iuſt⁹: tamē ſi non ſit do-
min⁹ ipſe non pōt bene ꝑcipere lꝫ poſſit iuſtiſſime
precari conſulere vel exhortari ⁊ ſuadere. ⁊c.

Queriť tertio vtrū opꝫ

mag̃ ſubuenire pr̄i ꝙ alicui alii. Et
ꝙ ſic qꝛ ſubuenire alicui eſt rōne pietā
tis ⁊ amicitie: ſꝫ nihil eſt mag̃ piū ꝙ vi
dere pr̄is idigētiā: ⁊ nihil etiā eſt amabili⁹ pr̄e. tū
qꝛ ipſe maxie eſt amicus: tuꝫ qꝛ ab eo maxia ⁊ plima
bona recipim⁹: ꝙ ⁊c. ¶ Itē illi maxiē ſubueniē: Scḋo.
dū ſi idigeat: cui⁹ poſſum⁹ ſufficiēter retribuere ⁊
cui ſp remanem⁹ debitores. pr̄ ē hmōi igr̄. ¶ Itē Tertio
ꝑo magis dꝫ ſubuenire toti ꝙ alicui extraneo ſi-

cut naturaliter videm⁹ ꝙ pro ſalute totius corpis
manū vel pedem ſtatim exponim⁹: ſed filius eſt ſi
cut pars quedam pr̄is. ideo ₇c. ¶ Itē ſicut ſibipſi
eſt magis ſubueniendū ꝙ̄ alteri. ita ſibi ꝓpinquio
ri ₇ coniūctiori eſt magis ſubueniēdū ꝙ̄ remotio
ri: ſed filius eſt patri propinquiſſimus: ideo ₇c.

Oppoſitū arguit̄. q₂ cū ami
co ratione amicitie ſit ſubueniendū. oꝫ illi magis
ſubuenire quem magis amam⁹: filiū aūt magis a
mamus ꝙ̄ pr̄em: vt prius dicebat̄. ergo oꝫ magis
filio ſubuenire: ₇ q₂ hoc eſt naturalis cū bruta ma
Scdo. gis ſubueniant filiis ꝙ̄ parētibus. ¶ Itē magis
ſubueniendū eſt ei ꝙ̄ magis eſt amandū: ſed ꝟtuo
ſum hoīem eſt magis amandū ꝙ̄ pr̄em. nam cū ni
chil ſit amabile niſi q₂ bonū. magis bonū magis
eſt amandū: ſed virtuoſus non pr̄ eſt melior patre
non virtuoſo: vel etiā homo d₂ melior ₇ per ꝯñs
amabilior rōne virtutū ꝙ̄ ratione paternitatis. ꝙ̄
magis eſt amandū. ₇ per ꝯñs ei ſubueniendū: vir
tuoſum non pr̄em ꝙ̄ pr̄em non ꝟtuoſum: vel eun
dē magis ratione qua ꝟtuoſus ꝙ̄ ratione qua pr̄
Tertio ¶ Itē ſm amicitiā meliorē ₇ excellentiorē eſt ma
gis opandū: ſed amicitia p̄ciſe ſm ꝟtutes eſt mul
to melior ₇ excellētior illa q̄ eſt p̄ciſe ſm paterni
tatem ₇ filiationē. hoc ꝓbatur multipliciter. p̄mo
q₂ p̄ma amicitia non pōt eſſe niſi bonoꝝ. ſcd̄a aūt
indifferēter pōt eſſe bonoꝝ ₇ maloꝝ. Scdo q₂ ſm
primā amicitiā diſtinguimur a brutis ₇ excellim⁹
ea. In ſcd̄a vero eis ꝯuenim⁹ Tertio q₂ p̄ma ami
citia eſt in nobiliſſima potentia. eſt eñ in ipa volū
tate. ſcd̄a ꝟo amicitia eſt in appetitu ſenſitiuo: cū
conueniat tā fatuis ꝙ̄ ſapientibus. ₇ tā brutis ꝙ̄
hoibus. Quarto q₂ prima amicitia hꝫ ꝓ obiecto
bonū aīe. ſcd̄a vero bonū corpis quod fili⁹ a pr̄e
recepit modo (ſicut d₂ ſeptimo politice) ſi quidē eſt
aīa p̄ciolior ₇ poſſeſſione ₇ corpe. neceſſe ₇ diſpoſi
tionē optimā vniuſcuiuſq₃ ꝓportionabilr̄ hr̄e. ꝙ̄
cōcludem⁹ ꝙ ſm amicitiā ꝟtuoſam mag̃ eſt ope
randū ꝙ̄ ſm paternā. cū ergo benefacere ſit opus
amicitie. ſequit̄ ꝙ magis eſt benefaciendū ꝟtuo
Quarto ſo. ¶ Item cui eſt magis obediendū ei magis ob
ligamur. ₇ cui magis obligamur. ei magis eſt ſub
ueniendū. ſi indigeat ꝙ̄ cui magis eſt obediendū:
ei magis eſt ſubueniendū: ſed principi magis eſt
obediendū ꝙ̄ pr̄i. vt dicebat̄ in alia q̄ſtione. idō ₇c.

Nec qn̄q₃ ſatisfactio reſtitutio redditio ſolutio ₇ retributio. differunt

Sciēdū eſt ꝙ iſta quinq₃ noīa
ſi ꝓprie ſumant̄ diſtinguūt̄ puta ſatiſfactio. ₇ reſti
tutio. redditio. ſolutio. ₇ retributio. q₂ ſatiſfactio
reſpicit illatā iniuriā. reſtitutio ꝟo reſpicit rē iniu
ſte ſublatā redditio aūt reſpicit rē cōmodatā vel
depoſitā vel locatā. ſolutio ꝟo reſpicit rē ex legali
obligatione debitā. retributio ꝟo reſpicit rē dona
tā. Subuētio aūt de qua q̄ſtio formata eſt reſpicit
indigentiā. ₇ ſi cōiter accipiat̄ poteſt extēdi ad oīa
noīa p̄dicta reſpectu pſonarū indigentiū: tamen
magis ꝓprie dicit̄ de gratuita donatione vel mu
tuatione pſone indigenti. donatio aūt ₇ mutuatio
a p̄dictis quinq₃ nōibus diſtingunt̄: q₂ nullū con
notant actū priorē inter dantē vel mutuantē ₇ reci
pientē. ₇ ideo donatio vel mutuatio fiunt propter
ſm merā liberalitatē vel amicitiā aut ꝯparationē
ſed alia quinq₃ magis fiūt ratione actuū precedē
tium quos illa quinq₃ noīa reſpiciūt. Ex his aūt
ſatis appet ꝙ ſatiſfactio non eſt niſi eius q̄ iniu
riā intulit ei qui illam paſſus eſt nec reſtitutio eſt
niſi ſpoliatoris ei q̄ ſpoliatus eſt. nec redditio eſt
niſi habentis ꝯmodatū vel depoſitū vel locatum
aut hmōi ei q̄ mutuauit depoſuit vel locauit: nec
ſolutio eſt niſi debētis ex legali obligatione credi
tori: nec retributio eſt niſi eius cui donatū eſt do
natori: id eſt bn̄ficiati bn̄factori. vtimur eñ loquē
do ꝓprie noībus bn̄factoris ₇ bn̄ficiati ꝓ donato
re ₇ eo q̄ donū recipit. Ex q̄ appet ꝙ p̄dictorū ad p̄
dictos ſm ꝙ hmōi. referēdo ſingulis ſingulos. nō
ſunt donatiōes neq₃ mutuatiōes. ſꝫ donationes ₇
mutuatiōes ſiūt ad amicos aut cōpatriotas aut
vicinos aut cōſocios rōne amicitie vel patrie vel
ſocietatis ₇ hmōi vel etiam donationes ſunt ad ex
traneos in neceſſitate conſtitutos ratione huma
ne compaſſionis. vel etiam magnorum virorū aut
bonorum ad virtuoſos rōne bone fame ₇ ꝟtutis.

Dicēdū eſt ergo p̄mo ꝙ ma- p̄ma ꝯclo
gis eſt ſatiſfaciēdū leſo vel reſtituēdū ſpoliato: vl̄
reddēdū ei q̄ mutuauit vl̄ depoſuit vel ſoluēdū cre
ditori: ꝙ̄ donare vl̄ mutuare amico vl̄ pr̄i vl̄ alteri
cuicūq₃ ceteris parib⁹. id eſt ipis exñtib⁹ in eq̄li in
digētia ₇ eq̄liter ꝟtuoſis. cā eſt q₂ oēs p̄mi act⁹ pti
nent ad iuſticiā directe ſic ꝙ non ſatiſfacere leſo pe
tēti ſatiſfactionē vl̄ nō ſoluere creditori petēti ſolu
tionē. ₇ ſic de aliis: eſſet directe iniuſtificare. ſꝫ do
nare vel mutuare nō ptinet directe ad iuſticiā imo
ad liberalitatē vel amicitiā idō nō donare vl̄ nō mu
tuare nō eſt directe iuſtificare: ſꝫ eſt illiberalr̄ vl̄ in
amicabilr̄ ſe habere. peccata aūt ꝯtra iuſticiā ſunt
maiora ꝙ̄ cōtra ceteras ꝟtutes. ₇ iuſticia melior ē
ꝙ̄ alie ꝟtutes vt determinatū fuit in quarto ₇ in qn
to. ideo ₇c. Nec valet ſi qs obiiciat ꝙ verorū ami
corū eſt oīa bona ſua pfecte cōicare. hoc eñ nō eſt
verū niſi ſaluo iure aliorū: ſed cōtra iuſticiā nunꝙ̄
oportet ea cōicare. q₂ dicit Tullius in libro de ami
citia. Hec ergo lex in amicitia ſanciat̄ vt neq₃ roge
mus res turpes neq₃ faciamus rogati. Si autem
cetera nō eſſent paria: nō oporteret illā concluſio
nē vlr̄ eſſe verā nō eñ oī caſu reddēdū eſt depoſitū
aut ſoluendū debitū: vt ſi creditor ſit in furia vel ſi
creditor forte ſit abundans copioſe: ₇ pater ſit in
extrema neceſſitate conſtitutus vel amic⁹ vel etiā
ꝟtuoſus extraneus: ₇ tu ſolū haberes duos dena
rios. ₇ tantūdem deberes creditori qui cum in
ſtantia debitū a te repeteret. puto ꝙ potius eēt de
illis denariis emēdum panē ad ſubueniēdum pr̄i
vel amico ꝙ̄ reddendū creditori: q₂ neceſſitas le
gem non hꝫ. imo in extrema neceſſitate oīa ſunt
cōia. intantū / vt puto / ꝙ in neceſſitate conſtituti
ſolum poſſent licite nō ſoluere debitū vel non red
dere depoſitum. ſed etiā ab abūdantibus inuitis
violenter auferre ſi poſſent. ¶ In q̄bus aūt caſi- ſcd̄a ꝯpatiōe reſtitutionis ₇ redditionis.
bus ₇ in q̄ dicta cōcluſio pateret̄ inſtantiā videlꝫ
ꝙ non magis eēt reddēdū vel ſoluendū ꝙ̄ donan
dum. nō eſt poſſibile determinare ꝓpter infinitatē
circunſtantiarū ſicut notat. Ariſt. Si eñ ſup exce
det donatio vel datio bono vel neceſſario. ad hoc
declinandū. ſcd̄o ponende ſunt ꝯcluſiones de ꝯpa
tione ſatiſfactionis. reſtitutionis. redditiōis. ₇ ſo
lutionis adinuicē. ₇ videt̄ eſſe dicendū ꝙ citi⁹ eſt
reſtituēdū ablatū ꝙ̄ reddendū depoſitū: ſi hec nō
poſſunt ſimul fieri ₇ cetera ſint paria: q₂ ſꝫ fortio
rem obligationē citius eſt agendū. ſed ille vtriuſq₃
intereſſe obligatus eſt in hoc ꝙ rem ſuam habet ₇

vlterius obligatus eſt ſpoliato:q2 in eū iniuſtificauit. ¶ Item peiora citius ſunt reformāda ſed nō reſtituere/eſt peius non reddere. q2 ante repetitionem depoſiti nō male tenebaẜ depoſitū. ſed rapiṅ ⁊ poſt repetitionē ablati ſemꝑ male tenebaẜ ablatum. ¶ Et eodē mō apparere pōt ꝙ citius eſſet reddendū depoſitū ſoluēdū debitū: q2 dn̄s depoſiti formaliter eſt depoſuit nō que habet. ſed dominꝰ pecunie creditor ſoluēde non eſt creditor ſed qui habet modo iniuſtius eſſe videẜ retinere rem alterius ipſo inuito retinere rem ſua eſt. Huius debeat poſtmodum eſſe alterius: illo inuito. ideo ⁊c. Et ob hoc etiam iudices magis ꝯſuerūt dilationē aliquā cōcedere de ſoluēdo debitū de reddendo depoſitū. ¶ Sed cōtra hoc obijciẜ q2 ſm fortiorē obligationē citius eſt agēdū: ſed videẜ ꝙ ego ſim magis obligatus creditori: q2 magis teneor ei qui ꝑ me fecit ei ꝑ quo ego feci. creditore aūt multum fecit. ꝑ me credendo mihi debitum. ego autē multum feci pro alio cuius diſpoſitum cuſtodiui. Reſpondeo ꝙ quantū ad gratiā hinc inde factam ego magis ſum moraliter obligatus debitori ad gratiarū actiones ⁊ ad retributionē faciēdā ꝑter debiti ſolutionē: ſed quātū ad rē diſpoſitā ego ſolo no ſum obligatꝰ ad nō retinēdū rē altiꝰ ipſo inuito.

Correſpō ſoria de ꝯpatiōe redditionis ⁊ ſolutionis.

Multiplex acceptio huiꝰ nominis ſatiſfactio.

De ſatiſfactione autē ſciēdū

eſt ꝙ noīe ſatiſfactiōis vtimur. vno mō cōiter. alio mō ſpecialiter. Satiſfactio cōiter accepta eſt cōis oī ſolutioni rōnabili cuiuſlibet obligatiōis ita ꝙ reſtitutionē ⁊ redditionē ⁊ ſolutionē ⁊ retributionem cōdignas vocemus ſatiſfactiones ⁊ ſic nō intēdimus hic de ſatiſfactiōe. Satiſfactio aūt ſpecialiter dicta vel accepta diſtiguiẜ contra ꝑdictos actus. Et ſubdiſtinguiẜ iterum q2 aliquādo ſatiſfactio capiẜ ꝓut reſpicit obligationē ꝑncipalē ⁊ diſtiguitur ꝑprie cōtra reſtitutionē. cōueniūt ei vtraq3 reſpicit illatā iniuriā. Sed differūt q2 reſtitutio reſpicit iniuriā ſpoliatiuā qua quis ad ſe cōuertit rē alteriꝰ illo inuito vel nolente. Satiſfactio aūt reſpicit iniuriā illatā non ſpoliatiuā ſed corpis leſiuam. aut poſſeſſionū deſtructiuā vel honoris ⁊ fame depſſiuā: ⁊ hmōi. Alio modo ſatiſfactio accipitur ꝑprie prout reſpicit ſolū dāna/expenſas/et intereſſe ꝯſeq̄ntia ad obligationē ꝑncipalē ex peccato vel defectu obligati. q̄cunq3 fuerit illa obligatio ⁊ qn̄ ſatiſfactio accipiẜ iſto modo: tūc opꝫ ꝙ reſtitutio accipiaẜ cōius prius. ſ. prout reſpicit illatā iniuriā tam ꝑprie ſpoliatiuā nō ꝑprie ſpoliatiuā. vbi gr̄a. ſi cōburas domū reſtitutio erit ꝙ reficias nouā. ſi vulneres ꝙ ſanare facias. ⁊ quod vltra emēdandū erit ptinebit ad ſatiſfactionē. Si ergo loquamur de ſatiſfactione vltio mō accepta. put. ſcʒ reſpicit. ꝯn̄a ad obligationē ꝑncipalē: videtur ꝙ magis ſit ſoluendū obligationē ꝑncipalē de ꝯſeq̄ntijs ad ipſam ſatiſfaciendū: ſaltem vt in pluribꝰ ſi ābo fieri non pn̄t: q2 ad ꝑncipaliꝰ eſt magis ⁊ ꝑncipaliꝰ attēdendū dico aūt vt in pluribus q2 circumſtātie pn̄t aliq̄n ordinē permutare. Sʒ ſi ſatiſfactio capiaẜ priori modo: forte pōt dici ꝙ citius eſt reſtituendū ceteris paribꝰ ſatiſfaciēdū. verbi gr̄a. equū ablatū priꝰ eſt reſtituendū ꝑ eq̄ occiſo alterū reddendū: q2 hoc modo ſatiſfactio ꝓportionabiliter ſe habet ad reſtitutionē: ſicut redductio ad ſolutionē. rei em̄ ablate dn̄s vere eſt nō qui habet/ſed qui ſpoliatus eſt. qui vero equū iter

Diſtinctio ſatiſfactiōeʒ ꝑ ſe dictā ⁊ reſtitutionem.

ficit nihil habet cuius alter ſit dn̄s: ideo ⁊c. Et (ſicut dixi) oīm ꝑdictoꝝ ordo mutari pōt: aliquando propter diuerſas et innumerabiles circunſtantias quas loco ⁊ tpe opꝫ ꝯbinare prudentem

Tertio dicēdū eſt de cōpara

Tertia. ꝯcio de ꝯpatiōe mutuationis ⁊ donationis

tione donationis. mutuationis. ⁊ retributiōis adinuicē. Et dico ſtatī ꝙ ceteris paribꝰ potiꝰ eſt retribuendū donandū vel mutuandū: q2 quibꝰ eſt donandū mutuandū vel retribuendū exiſtētibꝰ pariẜ amicis: pariter ꝟtuoſis: ⁊ pariter indigentibꝰ retributio vltra illud qd̄ donatio vel mutuatio ſignificāt ꝯnotat obligationē ex recepto bn̄ficio. ſed ad quod faciendū magis obligamur/hoc magis ē faciendū. dico etiā ꝙ inter ꝑfectos ⁊ propriſſime dictos amicos mutuatio non hʒ locū: ſed ſolū donatio ⁊ retributio. q2 mutuatiōe non cōicantur bona ꝑfecte et ſimplr̄: amicoꝝ aūt ꝑdictoꝝ eſt oīa bona cōicabilia ꝑfecte ſimplr̄ cōicare: cū talis amicus ſit alter ipſe. Silr̄ etiā neq3 mutuatio locum hʒ ad pauperes impotētes: qui neq3 pecunia neq3 poſſūt ſeruitio vel alio ꝑcio menſurabilr̄ reddere: imo diuites illis paupibꝰ debent donare ſimplr̄ ⁊ pauperes debent eis retribuere in orōnibus. regratiationibꝰ. aut reuerētijs: hoc eſt per ſe manifeſtū. ſed in amicitia debili ſicut eſt amicitia ꝑpter vtile vl̄ amicitia ꝯuicinoꝝ: ꝯſocioꝝ: ꝯſanguineoꝝ: ꝯpatriotarum rōne vicinie ſocietatis/patrie/ vl̄ ꝯſanguinei tatis ⁊ hmōi: locū hn̄t tam mutuatio donatio vl̄ retributio. ¶ In q̄bus ſatis apparet ꝙ aliquādo magis eſt donandū: aliq̄n magis mutuandum ſm diuerſitatē rerū cōmutandarū et ꝑſonarū et amicitiarū ⁊ aliarū circunſtantiarū. In rebus em̄ modici ꝑcij turpe eſſet aliq̄n pactū apponere de reddēdo. vbi non eſſet tutū magis dare ſine pacto: quando aūt ſit donandū vel mutuandū i talibꝰ: iudicio prudentis relinquendū eſt. ¶ De retributiōe aūt ꝯparata ad ſolutionē vel redditionē aliqui dubitauerūt an ſcʒ magis ſit retribuēdum donatori ſoluendū creditori vel reddendū mutuatori: ceteris paribus. ſ. donatore/creditore/vel mutuatore/ eque indigentibꝰ ⁊ eq̄ ꝟtuoſi exiſtentibꝰ. de hoc em̄ aliq̄bus. viſum eſt ꝙ magis ſit retribuendū donatori ſoluendū creditori vel reddendū mutuatori. q2 ſm maiorē obligationē magis eſt operandū ſed magis obligamur donatori. ꝓbatio: q2 maius beneficiū magis nos obligat ceteris paribꝰ: ſed ſi quis mutuat vel credit mihi decē libras ⁊ alter donat mihi decē: donans facit multo maius bn̄ficiū mutuās: ġ ⁊c. Minor ſtatim ꝓbaẜ: q2 lʒ res exterior eſt materia bn̄ficij ſit equalis: tn̄ modus et actus interior nō ſunt eq̄les: maius em̄ beneficiū eſt donare. Primo: q2 rei dn̄ium transferẜ ſimplr̄ i recipiētem. Scd̄o: q2 donatio fit ex maiori amore vel affectione ad recipientē mutuatio. ſed hoc non eſt tenendū: q2 tribuere idē eſt quod donare ⁊ retribuere idē eſt qd̄ redonare. redonare aūt eſt donare: ideo retribuere eſt donare. ſʒ dictū fuit priꝰ ꝙ potiꝰ eſt reddendū vel ſoluendū donandū: ġ ⁊c. Et cā ad hoc eſt dicta fuit priꝰ. ſ. q2 retribuere non eſt actꝰ ꝑprie pertinens ad iuſticiā ſicut reddere ⁊ ſoluere. nā ille cui donatū eſt ad quē ſpectat retribuere factꝰ eſt ſimplr̄ dn̄s rei. qui ꝟo dn̄s eſt ſimplr̄ rei nulli iniuſtificat ſi eā retineat ſi eā neq3 donat neq3 redonat: ſed forte illiberaliter ⁊ inamicabiliter operās ingratꝰ eſt. et forte ob hoc iudex.

cogit ad ſolvendū vel reddendū ⁊ non cogit ad retribuendū. ¶ Ad rōnes in oppoſitū dicēdū eſt ꝙ indubitanter donans maiorē. facit gratiā ⁊ maius bñficiū: ⁊ ideo morali obligatiōe magis ei obligamur: ſed ſimplr nō magis ei obligamur: qꝛ alteri preter obligationem moralē obligamur legaliter. Et iterū cōcedendū eſt plane ꝙ maius beneficiuꝫ magis obligat ad amandū/ad honorādum/ad regratiandū. ſed nō eſt neceſſe ꝙ maius bñficiū magis obliget ad dandū rem ſuam ꝙ̄ minus bñficiuꝫ ad reddēdum alienam. Dicendū eſt etiā ꝙ maius beneficiū magis obligat ceteris pibus: ſꝫ cetera nō ſunt paria: qꝛ recipiens donum nihil habet cuius donator ſit dñs ⁊ recipiens mutuū habet rem cuius

Obiectõ mutuator eſt dñs. ¶ Et ſi quis dicat ꝙ predicta nō valent ad pbandū ꝙ magis ſit ſoluēdū ꝙ̄ retribuendū. qꝛ ſi credis michi pecuniā. ego factus ſum dominus illius. ⁊ nihil habeo cuius tu ſis dominus

Solutio ſicut ⁊ ſi fiat donatio. ¶ Solutio dico ꝙ nō eſt ſimile qꝛ debitor lꝫ habeat rei dominiū tamē lege vel pacto obligatus eſt ad relinqndum dominium et in creditorē transferēdum certo termino: vel petente creditore. cum eñ vendo tibi eqnū: ⁊ credo tibi pecuniā: ego conſtituo te dominū equi non ſimpliciter: ſed ſub pacto ꝙ talem pecuniaꝫ tali tempore mihi ſolvas: ideo ſi pactum non tenees tu deſinis iuſte habere rei dominiū: ſic autē nō erat de donatiōe. quia dominiū rei ſimplr ⁊ abſolute transferebat in recipientē. Et p hoc etiam apparet quid de duplici donatione ſit: dicendū eſt eñ quedā donatio pura ſine intētiōe remunerationis que in pfecta amicitia ⁊ in pfecta indigentiū cōpaſſione hꝫ locū. Alia vero quaſi mutualis facta ſub exteriori forma doni: ſed tamē ſub intētione remunerationis q̄ locum habꝫ in amicitia ꝓpter delectabile vel utile.

Dubitatio. ¶ Queritur ergo cui donatori ſit magis retribuendū. Et ego puto ꝙ vtriſqꝫ paribus ſcꝫ eque indigentibus ⁊ eque virtuoſis exiſtentibus: magis eſſet retribuendum ſcđo donatori: qui ſcꝫ donavit ſub ſpe remunerationis: poſito ꝙ non poſſet cōmode fieri vtriſqꝫ retributio: quia talis donatio ſpēm ſubintrat mutuationis ſm intentionē interiorē. mutuū aūt magis eſt reddendum vel ſoluendū ꝙ̄ ſimplr donandū vt dictū fuit. Et iſta rō ſic magis explanat: cū verba nō ad aliud inuēta ſint ꝙ̄ ad deſignandū mentis ꝯceptus verba obligant pncipalr: ſed ſolum ſignificatiue inquantum deſignāt interiorē obligationē mentalem: ſic ergo obligatio pncipalr ⁊ formaliter accepta nō eſt verbalis ſed mētalis: tñ leges pcipiūt fieri iudicia ſm vbales obligatiōes qđ eſt: qꝛ iudices aliter ꝙ̄ per vba vel exterioꝛa ſigna nō pñt obligatiōes mētales cognoſcere: ſi aūt poſſemus intētiōes hoim intueri: leges pcepiſſent ſm eas iudicia fieri. et de vbis nō curaſſent: cuius ſignū eſt ꝙ illos vba non obligant q̄ ſciunt nō hre ſufficientē diſcretionē ad informādū debite legales obligatiōes ſicut eſſent pueri vel maniaci: vba etiā nō obligant coactos: qꝛ pſumit ꝙ eoꝝ obligatiōi vbali mentalis nō correſpondet ergo mētaliter obligati/ſunt ſimpliciter obligati ⁊ ita ſm conſcientiā tenent agere in virtute obligationis qūo leges cogerēt eos agere ſi obligatio eſſet verbis deſignata: vel ſi eſſet poſſibile mentem interius intueri: ſed ſi intentiones donantiū ⁊ recipientium ſm amicitiā ꝓpter utile eſſent verbis expreſſe: vel iudices poſſent eas interius tueri: leges cogerent ad ſolutionē vel redditionē. quia vere eſſet mutuatio vel vēditio creditiua ſm quā magis eſt reddendū vel ſoluendū quā donādū: vt dictū fuit: ergo ⁊c. Et detur tale exemplū: amicus vtili amicitia dat amico frumētum: ſub intentione rehabēdi vinū tanti precij vel maioris: ⁊ recipiens ſub cōſimili intētione recipit illud vinū: qui eñ propter utile ꝯtraxit amicitiā non alia intētione debet recipere ꝙ̄ exigat illa amicitia: qꝛ alit ipſe violaret amicitiā contractā ⁊ defraudaret amicū: ſed ſi he intentiones vbis deſignent: vt iudex de his habeat noticiā: ipſe coget ad ſoluendū tanꝙ̄ mutuū vel creditū ergo ſine iudice opꝫ ita fieri ſm bonā conſcientiā. Et hoc expreſſe dicit Ariſt. viij. libro. loquens eñ de amicitia ꝓpter utile dicit. potenti aūt retribuēdum ſm dignitatē eoꝝ qui lapſus eſt. Et quia forte poſſet aliquis dicere: ꝙ lꝫ dans daret ſub intētione rehabēdi: ⁊ ſic p modū mutui. tñ recipiēs volēs cū illo contrahere honeſtā amicitiā recipit illud p modū puri doni. Cōtra hoc obiicit Ariſto. dicens nolentē eñ amicū non faciendū: vtiqꝫ peccātem in pncipio et bene patientē a quo non oportuit: nō eñ ab amico neqꝫ ꝓpter ipm hoc operante. i. recipiens ſtati peccat a pncipio ſi tanꝙ̄ ab amico propter honeſtū ⁊ p modū puri doni recipiat ab illo q̄ non vult eſſe talis amicus: nec dare gr̄a recipiētis/ſed gr̄a rehabēdi. defraudat eñ dantē. opꝫ ergo recipiēdo intentionē intētioni dātis ꝯformare: ideo concludit Ariſt. dicens. quēadmodū igit in dictis beneficiatū diſſoluendū. i. in moralibus obligationibus q̄ ſola intētione fiunt ſine vbali expreſſione bñficiatus tenet diſſoluere: quēadmodū et in dictꝫ id eſt quēadmodū in vbo deſignatis ⁊ expſſis. Facta ergo ꝯparatione actuū predictoꝝ adinuicē q̄ ſpecie differre vident: nūc quarto facienda eſt ꝯparatio eiuſdē actus ad diuerſitatē pſonaꝝ. verbi gr̄a. ꝯtingit pure donare filio ſm paternā amicitiam ⁊ amico virtuoſo ſm amicitiā virtuoſam: et indigēti vicino vel extraneo ſm ꝯpaſſionem humanā.

Queritur ergo cui ſit magis

Dubium. donandū ſi non eſt poſſibile cuilibet ſimul donare vel etiā quem illorum in periculo exiſtētē opꝫ magis liberare. Silr etiā de retributione an ſcꝫ amico vel patri vel extraneo benefactori opꝫ magis retribuere? De q̄bus primo dicendū eſt: ꝙ ſi eq̄ indigeāt ⁊ eq̄ ſint boni filius amicus ⁊ vicinus minus eſt donandū vicino: qꝛ in iſto caſu q̄cquid eſt i vicino ratione cuius ſit dandū ei: idē eſt in filio ⁊ amico. ⁊ adhuc plus. ſ. amicitia ſpecialis. ſed ſi filius ⁊ amicus nō indigeāt/magis eſt donanduꝫ vicino vel extraneo indigenti: qꝛ fruſtra donaret nō indigenti. Sꝫ ponamus ꝙ filius ⁊ amicus indigeāt minus tñ ꝙ̄ vicinus Quid erit faciendū? Dico ꝙ ſi vicinus excedēter indigeat: filius aūt vel amicus nō niſi modicum indigeāt/dandū eſt vicino: imo ⁊ filius ⁊ amicus deberent illi dare. Si aūt indigētia vicini ſit minor ivel de modico ꝙ̄ indigētia filij vel amici/dādū eſt filio vel amico. quantus aūt ⁊ qualis ſit exceſſus idigentie ſm quē declinandū ſit hinc vel idē: dꝫ vnuſq̄ſqꝫ per ꝓpriā diſcretionē determinare ſm exigentiam circunſtantiarū. Infinite eñ ꝯtingere pñt dr̄e: q̄s nō eſt poſſibile vniuerſali rōne apprehendere.

Sed vtrum eſt magis dandū

Aliud dubium

filio vel amico ꝓpter mores viculo ſanguinis nõ
cõiuncto. Reſpõdẽdũ eſt (vt puto) ꝙ magis eſt dã-
dum ſeu miniſtrandum filio vite neceſſaria: maxi
me ante vſum rõnis ⁊ prouidentie ꝙ̃ amico dandũ
quia pater (ſi põt) legaliter obligatus eſt ad filiũ
nutriendum: ⁊ ad hoc cogeret inuitus. dare ergo
filio vite neceſſaria quaſi nõ eſt donare proprie. ſed
debitũ ſoluere. Sed poſtꝙ̃ filius ad ſtatũ viri per
uenerit an magis eſt dandũ filio vl amico. Reſpõ
detur ꝙ ipſis eque indigentibus ⁊ ipſis eeque vtuo
ſis exiſtentibus: magis eſt donandũ filio: q2 ſi ma
gis eſſet donandũ amico extraneo in caſu poſito
hoc ſolũ eſſet ratione maioris amicitie. ſed ſm cõ-
munem curſum ⁊ rectũ iudiciũ rõnis impoſſibile
eſt patrem magis amare extraneũ ꝙ̃ filium eque
bonum. ſi ergo magis amat extraneũ illa amicitia
erit preter rõnem. ideo ſm illam agere recta ratio
non dictaret. Concedendũ eſt tamẽ ꝙ amicus ex-
traneus poſſet eſſe in tãto indigentior filio vel me
lior filio ⁊ prudentior bonoꝝ ſuoꝝ diſpenſator: vel
etiam res donãda poſſet in tanto conuenientior eſ
ſe ſtatui amici ꝙ̃ ſtatui filij ꝙ indubitanter magis
eſſet donandũ amico ꝙ̃ filio: ⁊ hoc etiam continge
re poſſet alijs circũſtantijs infinitis: quas conſide
randas relinquendũ eſt induſtrie operantis. Et ꝑ
hoc ſoluta eſt queſtio fieri cõſueta: an ſcꝫ in extre-
ma neceſſitate ſit magis ſubueniendũ amico ꝓpẽ
idẽtitatẽ generis vel amico propter bonitatẽ mo-
ris: ad quam gerardus reſpõdet ꝙ magis eſt ſub-
ueniendũ amico ꝓpter bonitatem moris. qđ ꝓbat
multipliciter: primo q2 amicitia ꝓpter bonitatem
moris claudit in ſe ſimul bonitatem delectationẽ
⁊ vtilitatem octauo huius. Scđo q2 claudit in ſe
idẽtitatem: quia amicus eſt alter ipſe nono huius
Tertio q2 claudit in ſe equalitatẽ ⁊ ſimilitudinem
octauo hui9. Quarto q2 caudit in ſe pacẽ cũ in ea
non fiant accuſationes octauo ⁊ nono hui9. Quin
to q2 claudit in ſe ꝑmanentiã ⁊ tranſmutabilitateꝫ
octauo huius. Vltimo q2 illi eſt magis ſubuenien
dum qui ſimplr eſt melior ⁊ ſubueniẽti melior. ⁊ ta
lis eſt amicus virtuoſus. Et hec oĩa ſunt vera vbi
cõſanguineus: etiam ſi eſſet filius multũ deficeret
a bonitate illius ſi tñ eſſet eque bon9 ⁊ ſubueniens
hoc ſciret: magis eſſet ſubueniendũ cõſanguineo.
nec media gerardi oppoſitũ concludunt. Si vero
cõſanguineus eſſet eque bonus ⁊ ſubueniens hoc
ignoraret: non deberet magis ei ſubuenire. q2 cer
tum eſt tenendum ⁊ dimittendum incertum.

Aliud dubium.

¶ Sed vtrum patri vel filio

ſit magis dandum vel etiam ſubueniendũ ipſis eq̃
indigentibus vel non indigentibus ⁊ eque vtuo-
ſis exiſtentibus. Dicendũ eſt ꝙ ſi nõ indigeãt quã
tum niſi ad ſupditationẽ magis eſt dandũ filio ꝙ̃
patri: q2 ſic magis ſuat ordo naturalis: ſicut em̃ fi
lius in eſſe ſuccedit patri: ⁊ non ecõuerſo. ſic magis
eſt rõnabile ꝙ ſuccedat ei in poſſeſſione ꝙ̃ ecõuer-
ſo. ⁊ ſicut pať generando filiũ quaſi ſeipſum infun-
dit in filiũ: filius aũt non ſeipm̃ infundit in patreꝫ
ſed exit a patre quaſi elongãs ab eo: ita rõnabili9
eſt diuitias pr̃is infundi ſuꝑ filiũ recedendo a pr̃e
ꝙ̃ fieri ecõuerſo. et ob hoc leges cõiter inſtituũt ꝙ
hoĩ poſſidenti diuitias moriẽti fili9 in illis diuitijs
poti9 in hereditate ſuccedat ꝙ̃ pr̃. Itẽ quẽ debem9
magis amare/ et debem9 magis dare: ſed filiũ debe
mus magis amare ꝙ̃ patrẽ: vt dictũ fuit in. xvj. q̃-

ſtione hui9 octaui: ergo ⁊c. Sed tu rñdebis maio- Euaſio.
rẽ eſſe verã ceteris parib9. ſed cetera nõ ſunt paria
q2 a pr̃e plurima bona recepiſti q̃ te obligant ad re
tributionẽ. ¶ Solutio. dicã ꝙ forte falſum eſt ꝙ a Rñſio.
pr̃e plura bona receperi ſaltẽ aĩo beniuolo retribu
tione digno: ꝓpter qđ ſaltẽ ꝯcluſio ꝯcedit vbi tibi
fuerint pať et filius pares in bñfaciendo. Scđo di
cã ꝙ donũ purũ non eſt non indigẽti retribuẽdum
niſi forte in diuitijs vel honorib9 ⁊ reuerentijs: ideo
inſtãtia nõ hꝫ locũ in ꝓpoſito Sed vbi pať tuus et
fili9 tu9 indigerẽt diſtinguendũ eſt: q2 vel illa idigẽ
tia eſt extrema. ſ. mortis illatiua neceſſario ſi ei non
ſubueniatur: vel ipa non eſt mortis illatiua. Si ſit
tis illatiua dicẽdũ eſt ꝙ magis ſubuẽiendũ eſt mor
filio ceteris parib9. qđ pꝫ primo: q2 filiũ eſt magis
amandũ. Scđo: q2 caſu poſito: pluris vita et eq̃ bo
na ſaluaẽ in ſalute filij ꝙ̃ in ſalute pr̃is: cũ ſit veriſi
mile patrẽ citi9 debere mori naturalir ꝙ̃ filiũ. Ter
tio: q2 eſſe ⁊ viuere pr̃is quodãmodo ſaluaẽ ⁊ ꝯtinu
atur ꝑ eſſe ⁊ viuere filij ⁊ nõ ecõuerſo. pať etiã mor
tu9 quodãmodo viuit in filio bono. eſſe aũt et viue
re eſt oĩbus eligibile ⁊ amabile vt dr̃. ix. hui9: ergo
eligibili9 eſt ⁊ naturali9 ſaluare vitã filij ꝙ̃ patris.
Concedendũ eſt tñ ꝙ vbi pr̃ tuus fecerit tibi pluri
ma bona ⁊ aĩo bñfactiuo/ fili9 aũt nulla aut pauca
tu magis debes declinare ad patrẽ ſaluandũ non
quidẽ per modũ doni ſimplicis ſꝫ per modũ retri-
butionis: q2 magis eſt retribuendũ ꝙ̃ donandum
vt dictũ fuit pri9. Siĩr etiã ſi pať ſit bonus ⁊ filius
prau9 vel lãguidus. vel ſi pať gerat rẽpublicã ⁊ ob
hoc in tale mortis periculũ inciderit vel ꝓpẽ alias
diſpares circũſtantias innumerabiles poſſibile eſt
ꝙ ꝯuenienti9 ſit pr̃i ſubuenire. Sĩ vo pať tu9 ⁊ fili9
tu9 pariẽ indigeãt: indigentia tñ non mortis illati
ua ſed curabili tua ſubuentione circũſcripta: ponẽ
dũ eſt ꝙ magis ſit pr̃i ſubueniendũ ꝙ̃ filio. Etiam
poſito ꝙ fili9 tibi eq̃ bene fecerit ſicut pr̃: q2 fili9 ro
buſtior exñs põt facili9 ſuſtinere grauamina: et q2
iunior exiſtẽs ſanabilis eſt ab illis grauaminibus
ob hoc em̃ naturalr quaſi oẽs magis cõpatiuntur
ſenib9 paſſiuis ꝙ̃ iuuenibus: imo ꝓpter idẽ in iſto
caſu magis eſſet ſuccurrendũ pr̃i ꝙ̃ ſibĩpĩ i cauſis
vite. i. in calidis veſtimẽtis et in nutrimẽtis. ⁊ ſpe-
cialiẽ hoc eſt faciendũ ſi talia nobis miniſtrauerit
Et hoc intẽdit Ariſt. ix. hui9 dicens. videbiẽ autẽ
vtiqꝫ nutrimẽto quidẽ parẽtib9 oportere maxime
ſufficere vt debẽtes ⁊ cauſis eſſendi meli9 ꝙ ſibĩpĩ
in hoc ſufficere. ⁊ Ariſt. notabiliẽ dicit ſufficere: q2
ſm rei veritatẽ magis accipiendũ eſt ſibi ad extre-
mam neceſſitatẽ ꝙ̃ pr̃i vel filio donandũ: ſed habi-
to neceſſario magis eſt donandũ patri in predictis
ad ſufficientiã ꝙ̃ filio vel ſibĩpĩ. de retributõe aũt
ſolet q̃ri an magis ſit retribuendũ patri vel vtuo-
ſo bñfactori: ad qđ rñdenduꝫ eſt ꝙ recepto equali
bñficio ab vtroqꝫ ⁊ ipſis exiſtentib9 eque virtuoſis
magis retribuendũ eſt patri: q2 ſicut eſſet ſibi ma
gis donandũ ceteris paribus: ita redonandũ vl re
tribuendũ conſimilib9 rõnibus: qđ em̃ eſſet in alio
quare facienda eſſet retributio eſſet in patre ⁊ vltra
Si em̃ aliquis dicat ꝙ forte alteri eſt magis retri
buendũ rõne cõtracte amicitie hoc nihil ꝓdeſt: q2
ſm rectã rõnem non eſt magis amandum extra-
neum ꝙ̃ patrem. eque bonũ. ⁊ ſi extraneus de fa-
cto magis ameẽ: hoc eſt amicitia cõtra rõnem. ꝓ-
pter quã rõ non dictaret eſſe faciẽdum: ſed eã di-
mittendum. Concedendũ eſt tamẽ ſicut in ꝑceden

tidus: q̃ ſi extraneus amic⁹ multo maiora beneficia fecerit vel benefecerit ⁊ meliori intentione q̃ pater: vel ſi bn̄factor extraneus multo magis indigeat q̃ pater: vel ſit multo ꝟtuoſior politie forte ſi: magis neceſſarius: ⁊ ſic de alijs naturalibus circũſtantijs: tũc poſſibile eſt q̃ magis ſit declinandum ad retribuendũ extraneo bn̄factori ⁊ de hoc gerardus mouet talẽ queſtionẽ. Utrum filius cũ ſui periculo teneat̃ magis liberare patrem ab inimicis qui quidem pater ipm̄ genuit nutriuit et docuit q̃ aliũ qui eum in cõſimili caſu liberauit ⁊ arguit q̃ ſic: tũ quia pater plura bona dedit filio ſcz eſſe viuere ⁊ diſciplinã. Tum q: filius eſt ſicut ps patris ⁊ pars magis tenet̃ toti q̃ alicui extraneo. tum q: filius eſt res patris. tum q: nunq̃ põt ſufficienter patri retribuiſſe: tum q: pater magis diligit eum.

Queſtio gerardi.

¶ Gerardus tamẽ dicit oppoſitum: q: bn̄ficia (vt dicit) naturaliter accepta ſunt tanq̃ equalia ab illo a patre: ⁊ formaliter ſunt ab illo multo maiora q̃ a pr̄e. dicit q̃ q̃ equalia ſunt materialit̃ accepta ſicut equale eſt deum te creare ⁊ te in eſſe cõſeruare: qđ eñ pater dedit hoc liberator ſeruauit: imo melius videtur triginta annis fore in ſtatu perfecto qđ michi contulit liberator: q̃ triginta annis fuiſſe tam in infantia q̃ in ſtatu nõ pfecto qđ pat̃ dedit. Dicit aũt q̃ beneficiũ liberatoris quãtũ ad formale multo excedit beneficiũ patris. primo q: laudabilius. ſcđo q: difficilius. tertio quia liberalius. quarto q: fortius. quinto q: magis voluntarium. ſexto quia beneficiato magis gaudioſum.

Roes gerardi q̃ ſit magis retribuẽdũ liberatori aĩr or te q̃ pr̄i.

dico p̃mo quia laudabilius rarũ eñ laudabile ſecũdo huius. hmõi autẽ beneficium liberatoris eſt valde rarũ bn̄ficium vero patris cõmuniſſimũ q: cõuenit ⁊ beſtijs. dico etiã difficilius: q: facile eſt ⁊ delectabile generare. dico aũt liberalius: quia pat̃ non generat gratia geniti: ſed gratia ſui vt ſaluet̃ in genito. liberator autẽ liberat ꝓpter ꝟtutẽ ⁊ gratia liberati. dico vero fortius quia aggrediendo terribile ⁊ expectando periculum. dico aũt magis voluntariũ: q: ex electione pater aũt pleruq̃ operatur ad generatiõem filij ex cõcupiſcentia. dico vltimo beneficiato magis gaudioſum. non eñ gaudet infans in ſui generatione: ſed a matre natus cõfeſtim plorans vocẽ luctus emittit. His tamẽ nõ obſtãtib⁹ credo ꝓbabile eẽ q̃ i caſu poſito mag; oporteat pr̄em liberare eq̃ bonũ alteri exiſtentẽ: q: ſi qcquid pr̄ dedit iſte ſeruauit: tñ pr̄ plurimis actib⁹ virtuoſis opat⁹ eſt in filiũ. iſte aũt ſolo actu. ⁊ ſi iſte ſemel: pat̃ multiplicatis vicib⁹ hoc fecit p̃bendo nutrimẽtũ quotidie ſine quo ille nõ duraſſet. ⁊ ſi iſte liberauit corp⁹ illius a morte tpali / pat̃ p doctrinã liberauit aĩam a morte eĩna. ⁊ cõi more pr̄ ſi affuiſſ; nõ min⁹ expoſuiſſet ſe ad liberãdũ filiũ q̃ ipſe fecit. Sz de pr̄e nõ bono q nõ direxit filiũ ſtudio ⁊ amore pr̄no bñ ꝯcederẽ q̃ nũc a gerardo recitata fuerẽt. dicã ergo ſicut Ari. q̃ nõ eſt ſimplr̃ ⁊ vliter dicẽdũ nec etiã ſufficiẽtib⁹ diſtĩctiõib⁹ detminãdũ vtr̃ magis oporteat pr̄i ſubuẽire q̃ alteri bn̄factori: circũſtãtie eñ infinite variare poſſent hinc inde q̃ſtionẽ

Ratiões oĩs poſſunt p predicta diſſolui ſi qs diligenter attendat.

Querit quarto. Utrum hõ debeat ſe hr̃e ad amicũ: quemadmodũ ad ſeipm̄. ¶ Arguitur q̃ nõ: q: ad amicũ hz amicitiã: ſz ad ſe nõ hz aĩcitiã: q̃ ⁊c. Minor pz: q: circa eadẽ ⁊ in eiſdẽ ẽ aĩcitia ⁊ iuſtũ. viij. hui⁹ ſz ad ſeipm̄ nõ eſt iuſticia: vt appuit in. v. ¶ Item amici ad amicũ eſt bn̄ficia tribuere ⁊ retribuere: ſz null⁹ ſibiipſi tribuit bn̄ficia vl̃ retribuit: ergo ⁊c. Minorẽ ponit Seneca quarto de bn̄ficijs ⁊ eã probat ſic. quẽadmodũ vendere ſic dare aliqđ a ſe dimittere eſt. id aũt aliqs a ſe nõ dimitteret: qđ ſibi daret. ¶ Iterũ q dat habet quod dat: ⁊ nulli dat̃ qđ iam hz: ergo idẽ ſibi nihil dat. ¶ Iterũ Tulli⁹ in lib. de amicitia reprobat opiniões ꝯcordãtes i hoc q̃ hõ debeat ſe hr̃e ad amicũ / quẽadmodũ ad ſeipm̄: 7 dicit ſic. ꝯſtituendi aũt ſunt q ſint in amicitia fines: et quaſi termini diligendi: de qbus tres video ſententias ferri: quarũ nullam probo vnã vt eodẽmodo erga amicũ affecti ſim⁹ quo erga noſ metipſos. Alterã vt nr̃a in amicos beniuolentia illoꝝ erga nos beniuolẽtie pariter equaliterq̃ rñdeat. Tertiã vt quanti quiſq̃ ſeipm̄ facit: tãti fiat ab amicis. Harũ triũ ſententiarũ nulli ꝓrſus aſſentior: hec ſunt verba tullij. Et reprobando primã ſniam tulli⁹ ſic dicit. nec eñ prima ꝟa eſt vt quẽadmodũ in ſe quiſq̃ ſit in amicũ ſit alterius: q̃ multa eñ ſunt q̃ nr̃i cauſa nunq̃ facerem⁹ / facim⁹ cauſa amicoꝝ: p̃cari ab indigno ſupplicari: tñ acerbi⁹ in aliquẽ inueni inſectariq̃ vehemẽtius. q in noſtris rebus nõ ſatis honeſte in amicoꝝ fiunt honeſtiſſime ⁊ indubitanter licita ſunt nobis ac honeſta de amicis multa ꝟba ꝯmẽdatoria: q̃ de nobiſipſis ſpecie̅ haberent ⁊ modum iactãtie: multe q̃ res ſunt in qbus de ſuis cõmodis viri boni multa detrahũt detrahiq̃ patiũt̃ vt his amici poti⁹ q̃ ipſi fruant̃. Et Ari. in iſto nono bene oſtẽdit quõ vir bon⁹ aliter ad ſe ſe habet ⁊ aliter ad amicũ: ꝓijcit eñ ad amicũ pecunias ⁊ honores ⁊ p̃ncipatus vt ſibiipſi bonũ virtutis acqrat. Reprobando autem ſcđam ſniam tullius ſic dicit Altera ſnia eſt q definit amicitiã parib⁹ officijs ac volũtatib⁹. hoc quidẽ eſt min⁹ exigue et exilit̃ ad calculos vocare amicitiã vt par ſit rõ acceptorum et datoꝝ. ditior mihi et affluẽtior videt̃ eſſe vera amicitia nec obſeruare reſtricte ne plus reddat q̃ acceperit. neq̃ eñ eſt verendũ nec qđ excidat / aut ne qđ in terrã defluat: aut ne plus equo qđ in amicitia congerat̃. Et idẽ apparet per Ariſt. iiij. hui⁹. nã liberalitas maxime locũ habet in amicitia. liberalis aũt eſt (vt dicit Ariſt.) vehemẽter ſupabũdare in datiõe vt derelinquat ſibiipſi minora: ⁊ cũ amici ſit bn̄facere: nõ eſt ipſi⁹ beneficiari facilit̃: vt exprimit Ari. iiij. huius. Ex quib⁹ oĩbus apparet q̃ aliter ſe habet ad amicũ ⁊ ad ſe: vult eñ plus dare amico q̃ dari ſibi: ⁊ amicũ plus recipere q̃ ipſum. ¶ Reprobando ꝟo tertiã ſniam tullius dicit: tertius vero ille finis deterrim⁹ eſt vt quanti quiſq̃ ſe ipſe faciat: tãti fiat ab amicis. ſepe eñ in quibuſdã aut animus obiectior eſt aut ſpes amplificãde fortune fractior: nõ eſt igitur ergo amici talẽ eſſe i eũ qualis in ſe eſt: ſed poti⁹ eniti ⁊ efficere vt amici iacentem animum excitet: inducatq̃ in ſpem cogitationẽq̃ meliorem.

Secũdo

Tertio.

Quarto

tres opiniones q̃s reprobat tulli⁹ de amicitia.

reprobatio ſcđe opionis.

Reprobatio tertie opionis.

Oppoſitum dicit Ariſt. ad amicũ aũt habere quemadmodũ ad ſeipm̄ eſt eñ amicus alius ipſe.

Et ꝓbatur. q: illi adinuicẽ ſe habent ſicut ad ſeipſos quorum eſt vnio omniũ rerum conſiliorum ⁊ voluntatũ: ſed tullius dicit. his igit̃ finibus vtẽdũ arbitror vt cũ emendati mores amí

corū ſint: tū ſit iter eos oīm rerum ꝯſilioꝝ ⁊ volū
tatum ſine vlla exceptione cōmunitas. Et ſeneca
epiſtola tertia ad lucilliū: ſi aliquē amicū exiſti-
mes: cui non tantundē credis quantū tibi vehemē
ter erras: ⁊ non ſatis noſti vim vere amicitie. cum
amico oēs curas: oēs cogitationes tuas miſce ⁊c.
Scđo. ¶ Itē epl'a quadrageſimaoctaua. non ſum amic⁹
niſi qcquid agitur ad te ptinens meū eſt: cōſortiū
reruꝫ oīm inter nos facit amicitia. nec ſcđi quicꝗ
Deciſio. ſingulis eſt nec aduerſari in cōe viuit. ¶ Indubi
tāter ponendū eſt ꝙ ſorte ⁊ platone exiſtentib⁹ ami
cis non ſm oīs et oibus modis ſortes ſe hꝫ ad pla
tonē quēadmodū ad ſeipm: qꝛ ſortes idē eſt in na-
tura ſibipſi nō platoni. ſortes forte loqtur ad pla-
tonē: nō ad ſe loquit de platone: non de ſe ſortes vi
det platonē ⁊ audit ſeipm neqꝫ videt neqꝫ audit. ſor
tes forte de platone ſano ⁊ bene opante gaudet: de
propria aūt infirmitate triſtat: et ſic de aliis infini
tis modis aut reb⁹. Iterū michi videt ꝙ qꝛtuꝫ ad
ſubſtantiā amicitie q̄ eſt virt⁹ quedā moralis ſpeci
alis vt appuit in. ii. et. iii. q̄ſtione hui⁹ octaui: homo
nō ſe habet ad ſeipm quēadmodū ad amicū. nō ei
ad ſeipꝫ hꝫ talē virtutē. qđ pbat: qꝛ prout determina
tū fuit in loco p̄dicto / illa vtus non erat moderati
ua oīs amoris vel odii: ſed amoris vel odii ad aliā
perſonā illius gr̄a: talē aūt amorē nō habet homo
ad ſeipm. cū ſit virtualiter cōis paſſio oib⁹ aut plu
ribus paſſionib⁹ circa quas ſunt diuerſe virtutes:
amore eñ quē habeo ad meipm timeo mortē et pe
ricula nitor in aſſumēdo mihi carnales delectatio
nes: ꝯgrego mihi pecunias: ⁊ retineo vel illiberali
ter vel aliqñ iniuſte. volo mihi honores ipendi. tra
ſcor de mei puipenſiōe. et ſic de aliis. cū ergo nulla
virt⁹ vna ſpecialis ſit talis paſſiōis cōis modera-
tiua tanꝗ obiecti ꝓpriī: ſequit ꝙ hō ad ſeipm talē
virtutē non habeat. Et Sene. in epl'a magnam. ad
lucilliū bene declarat qūo amor ad ſeipm ducit ad
oīa genera vitioꝝ dicens: illud p̄cipue ipedit ꝙ ci-
to nobis placem⁹. ſi iuenim⁹ qui nos bonos viros
dicat: qui prudētes: qui ſctōs igit ſcimus nō ſum⁹
modica laudatiōe ꝯtenti: quicqd in nos adulatio
ſine pudore cōgeſſit tanꝗ debitū perpendim⁹ opti
mos nos eſſe ſapiētiſſimoſqꝫ affirmātib⁹ aſſentim⁹
cū ſciam⁹ illos multa mentiri. adeo quoqꝫ indulge
mus nobis vt laudari velim⁹ in id cui contraria tñ
maxime facim⁹. mitiſſimū ille ſe in ipſis ſupplicꝗs
audit: in rapinis liberaliſſimū: ⁊ in ebrietatibus ac
libidinibus tēperatiſſimum. ſequitur itaqꝫ vt ideo
mutari nolumus: qꝛ nos optimos eſſe credimus.
Apparet ergo ꝙ ille nō eſt amor quem ſpecialiter
modificat illa virtus amicitie de qua tractabat in
ſecunda queſtione et in tertia octaui.

Hō duplicem amorē habet ad ſe ipſum.

Sciendū eſt ergo ꝙ homo du
plicē pōt hr̄e amorē ad ſeipm: vnum ſenſualeꝫ quo
quis ſm imperiū ſingulariū paſſionū ſi non ordinē
tur rōne ſibi aſſumit pro poſſe oē apparēs vtile vel
delectabile: ⁊ iſte amor inordiate excedēs amorem
dei ⁊ proximi extinguit: vt ad nullū aliū ſit amici-
tia vel cōtract⁹ niſi ꝓpter vtile propriū / aut propriū
delectabile. ⁊ iſte amor corrigit et ordinat per pru-
dentiā ⁊ ſingulas virtutes morales: ⁊ p̄ncipaliter
per p̄ncipaliores: puta per tpantiā / per fortitudinē
per iuſticiā. deinde p liberalitatē / magnanimitatē
manſuetudinē / ⁊ p alias ꝯſequentes. nec opꝫ ſi iſte
amor qui eſt ad ſeipm extinguit vel modificat per
iuſticiā ⁊ amicitiā cū aliis vtutibus: ꝙ propter hoc
iuſticia vel amicitia debeat dici ꝓprie ad ſeipm. iſte
eñ amor nō extinguit vel modificat a iuſticia tāꝗ
propriū obiectū iuſticie in genere paſſionū: ſed per
hoc ꝙ iſte amor cuꝫ paſſionib⁹ fundat in appetitu
ſenſitiuo: ⁊ eſt principiū rebellionis ei⁹ ad rōnem:
hec aūt rebellio ⁊ p ꝯñs ille amor extinguit p con
ſuetudinē opandi ſm rationem: quod fit ſm omnē
virtutē moralē. ¶ Aliū amorē habet hō ad ſeipm Alius amor ad ſe ipſum.
factū in voluntate p ꝯſuetudinē inſequēdi ordinem
recte rōnis. Iſto amore volum⁹ nobis nō apparēs
vtile vel delectabile: ſed verū bonuꝫ virtutis. Iſto
amore reſpuim⁹ ſenſualia laboramus pro victinis:
pro amicis: pro cōi vtilitate: vt nobis acquiram⁹
bonū rōnis. Et credo ꝙ iſto amore corrigit ⁊ ordi
natur amor prior virtute: quā voluntas habet ſup
appetitū ſenſitiuū: et iſte amor nec eſt aliqua virt⁹
ſpecialis nec obiectū ſpeciale alicuius vtutis / ſꝫ eſt
effectus quidā cōis conſeqns ad prudentiā et oēm
virtutē moralē. Ex his appet ꝙ homo non habet
ad ſeipm amicitiā illā que eſt virt⁹ ſpecialis de qua
tractabat in ſcđa q̄ſtione octaui et in tertia. Iterū
ſi amicitia capiatur illo modo propriiſſime qūo de
ea maxime intendit Ariſt. in iſto nono ⁊ in octauo
cōſtat ꝙ homo non habet ad ſeipm amicitiā: quia
amicitia ſic accepta requirit readamationē: vt ap-
paret in octauo eiuſdem aut ad ſeipm: ſaltem ſm
idem non eſt amatio ⁊ readamatio ꝓprie: qꝛ ꝓprie
loquēdo / amatio aliqua nō dr readamatio niſi i re
ſpectu alteri⁹ amationis. Sed cōſtat ꝙ nō eſt alia
⁊ alia amatio qua hō amat ſe ⁊ qua amatur a ſe: er
go nō eſt ibi ꝓprie amatio ⁊ redamatio dixi aūt ſm
idē: qꝛ in homie vtuoſo ꝯcedi poſſet amatio ⁊ reda
matio ſm diuerſas eius ptes pars eñ rōnalis a-
mat ſenſualē / regit colit ⁊ ordinat ſicut bonus do-
minus ſubditum ⁊ pars ſenſualis redamat rōnalē
ſicut ſubditus bñ ordinatus dñm ⁊ obedit ei ⁊ mi-
niſtrat. Sed ſciendū eſt ꝙ ad veram ⁊ ꝓprie dictā
amicitiam qdam effectus ſequit in ordine ad ami
cum. ex quo etiam vel cōſimilibus vtus amicitie
generat ⁊ ſaluat ⁊ exterius innoteſcit: puta beniuo
lentia beneficentia et concordia. vnde qꝛtum ad be
niuolentiā ⁊ beneficētiā dr ſcđo rethorice ſit itaqꝫ
amare velle alicui qui putat bona illius gr̄a: ſꝫ nō
ſui. ⁊ ſm poſſe actiuū hoꝝ: quātū vo ad cōcordiam
dr ibidem amicū neceſſe eſſe ꝯgaudentē bonis ⁊ cō
dolentē triſtibus non ꝓpter aliqd alterum. ſed ꝓ-
pter illū. Iterū octauo hui⁹ quātū ad beniuolētiā
dr ſic. amico aūt aiunt oportere velle bona illi⁹ gr̄a
quantū vero ad bñficentiā dr ſic: qui enim ꝓpt vir
tutē amici exiſtūt: bene opari adinuicē prōpti ſunt
ſed quantū ad concordiā dr ſic: nihil eñ ſic eſt ami
coꝝ vt cōuiuere: ꝯuerſari aūt adinuicē non eſt non
delectabiles exiſtentes neqꝫ gaudentes eiſdē. Ite
rum in nono hui⁹ quantū ad beniuolentiā et bene-
ficētiā dr ſic: ponunt eñ amicum volentē ⁊ operan
tem bona vel apparentia illi⁹ gratia. Et quantum
ad ꝯcordiā dr ibidē: ponunt aūt amicū cōuiuētem
et eadem eligentē vel condolentē ⁊ gaudētē amico

Prima cōcluſio.

Dicā ergo primo ſcđm Ari.
ꝙ illi tidē tres effectus ſiue conſimiles in hoie bo-
no ordine ad ſeipm cōſequunt amorem illum quē
ipſe habet ad ſeipm ¶ Scđo dicam ꝙ in hoie ma- Scđo.
lo in ordine ad ſeipm tales effect⁹ non conſequunt
illum amorē quē ipſe habet ad ſeipm: immo pot⁹

effectus contrarii. Prima ſic declarat̄ primo qdē
homo bonus habet ad ſeipm̄ beniuolentiā q2 ſem
per vult ſeipm̄ viuere ⁊ ſaluari in bono ꝟtutis: nō
eñ vult ſibiipi bona ficta: bona circūpugnabilia ni
ſi inquātum ordinant̄ in bonū ꝟtutis: ſed vult ſi-
biipi vera bona ꝟtutum. vñ dr̄ nono huius. vir bo
nus ꝓiciat pecunias ⁊ honores ⁊ totaliter circum
pugnabilia bona ꝓcurās ſibiipi bonū ſimpl'r ⁊ ma
nifeſtum eſt ꝙ ipe illa vera bona vult ſibiipi ⁊ ipi⁹
gratia intellectus ſeu partis rōnalis. qđ ipe maxi
me vt dicit Ariſto. ſcđo vero manifeſtū eſt ꝙ homo
bon⁹ ad ſeipm̄ maxie habet beneficētiā: q2 tota die
in oi ſua opatione bene agendo ⁊ bono animo tri
buit ſibiipi maxima bona: q2 opera ꝟtutum in qui
bus conſiſtit humana felicitas vt dicebat̄ in pmo.
Tertio ſimiliter apparet ꝙ homo bonus ad ſeipm̄
maximā habet ꝯcordiam. primo qdem hoc appet
quātū ad interiores effectus. nam ſicut dictū fuit
in qnta qſtione ſeptimi libri ⁊ in penultima pmi ap
petitus ſenſitiuus in homie ꝟtuoſo obedit rōni p
fecte. ideo ſicut dicit hic Ariſt. iſte cōſentit ſibiipi ⁊
eadem appetit ſm oēm animā. i. ſm appetitum ſen
ſitiuum ⁊ ſm intellectiuum: nec ille illi diſcordat.
Iſte ergo ſcz homo ꝟtuoſus condolet ⁊ delectat̄
maxime ſibiipi oi eñ appetitui in ipo eſt idē ⁊ tri-
ſte ⁊ delectabile: ⁊ nō aliud aliđ. Scđo dicta cōcor
dia in homine bono apparet ex ꝯdelectabili cōui-
ctu ipius ad ſeipm̄: tunc eñ homo ſibiipi ꝯuiuere
dr̄ qñ ꝓpriam ſuā ꝯſcientiā ⁊ ꝓprias operationes
ſcrutatur pñtes pteritas ⁊ futuras: vel quando a-
ctu in theoricis ſpeculat̄. ſed hec oia ſunt homini
bono facilia ⁊ delectabilia q2 (ſicut dicit Ariſtote)
operatorū etēm delectabiles memorie ⁊ futurorū
ſpes bone tales aūt delectabiles. Et theorematū
bus aūt abundat mente: ergo talis pōt ſibi maxie
⁊ delectabiliſſime conuiuere. Ideo ſeneca dicit ſe-
cunda epl'a ad lucilliū pmum argumētū compoſi-
te mentis exiſtimo poſſe conſiſtere ⁊ ſecum morari.

Probatio ſecunde cōcluſionis.

¶ Scđa ꝯcluſio ꝑus poſita declarat̄ etiā faciliter
pmo qdem prauus ad ſeipm̄ non habet beniuolen
tiam vult eñ illa ſibi que iudiciū rōnis peruertūt
que bonū. ꝟtutis non compatiunt̄. ⁊ talia ſunt ſim
pliciter valde mala: volunt praui talia p que aliq̄
odiunt̄: ⁊ aliqñ non potentes obtinere qui appe-
tunt deſparati fugiūt viuere ⁊ interimūt ſeipos. vt
bene dicit Ariſt. ergo praui ſunt valde maliuoli ſi-
biipis. Scđo vero praui non habēt ad ſeipos bene
ficentiā: quanto eñ aia pncipalior eſt corpore ⁊ p-
cioſior: tāto peiora facit q̄ deturpat aiam ⁊ inficit
q̄ qui corpus praui aūt ꝓprias animas malicijs et
operib⁹ diſtortis inficiunt: ergo ipſi maxima ſibi
mala faciunt. Tertio mali ſibiipis diſcordant. illi
eñ ſunt in qbus pars ſenſualis aduerſat̄ ⁊ obuiat
rōni altera quidē concupiſcūt: altera aūt nolūt vt
dicit Ariſto. ideo neq3 ꝯgaudent neq3 ꝯdolent ſibi
ipſis: cōtendit eñ ipoꝝ anima ⁊ hoc quidē propter
maliciā dolet recedēs a quibuſdā. hoc aūt delectat̄
⁊ hoc qdē huc: hoc aūt illuc tradit quemadmodū
diſcrepantian. ⁊ ſic nō eſt poſſibile ſimul delectari ⁊
triſtari: tñ poſt parū prauus triſtat̄. qm̄ delectatus
⁊ nō vtiq3 volebat delectabilia hec fieri ipi penitu
dine itaq3 praui replent̄. Appet etiā ꝙ ipi non pñt
ſibiipis delectabiliter ꝯuiuere qđ ſpectat ad cōcor
diam: recordant̄ eñ multorum ⁊ difficiliū. ⁊ talia
altera multa ſperāt ſm ſeipos entes. vñ vt bñ dicit
Ariſt.) cū alteris aūt entes obliuiſcūtur querunt
itaq3 mali qbus ꝯmouet̄ ſeipos aūt fugiunt. non
eñ videt̄ prauus ad ſeipm̄ amicabiliter diſponi ꝓ
pter nihil habere amabile. Et ꝓpter hoc Sene. di-
cit epl'a an merito. ad lucilliū: niſi ſapiēti ſua non
placent. oīs ſtultitia laborat faſtidio ſui.

Sed forte diceret aliquis ꝙ

objectio.

hec diſcordia licet ſit in cōtinentib⁹ ⁊ icontinētib⁹
vt apparuit in. vij. tñ nō eſt in totaliter deprauatis
in qbus appetitus ſenſitiu⁹ ex toto traxit ad ſe in-
tellectiuū / ⁊ ita corrūpit pncipia practica ⁊ iudiciū
rōnis vt rō nihil diceret niſi ad qđ ſenſualis appeti
tus inclinat̄. talis ergo idē appetit ſm oēm aiam ⁊
cōcordat ſibiipi. ⁊ eſt ipenitiuus ſicut hō bon⁹ Ad

Solutio

hoc rñdendū eſt pmo ꝙ impoſſibile eſt potenti vti
rōne corrupta eſſe oia pncipia practica: iō neceſſe
eſt aliqñ penitudinē accidere ⁊ diſcordiam. ſcđo ſi-
cut falſa adinuicē diſſonāt: ſic ⁊ praua. ꝓpter quod
prauoꝝ appetit⁹ eſt ad ipoſſibilia. vbi gr̄a. prauus
ardet ſup diuitias habēdas ⁊ honores ⁊ carnales
delectatiōes quoꝝ vnū alteri ꝯtrariat̄: ⁊ ita appeti
tus nō ſolū ali⁹ ſz vn⁹ ⁊ idē ſibiipſi q̄ſi ꝯtinue diſcor
dat: ⁊ trahit̄ modo huc modo illuc. nō potēs obti
nere deſideria ſp eſt in penitudine ⁊ triſticia. Ter-
tio delectatiōes prauoꝝ cito deficiūt. imo ꝟtūtur
in triſticiā p excedentē vſum delectabiliū ⁊ ſic ſeqt̄
penitudo. nā guloſus triſtat̄ ſi cibo careat delica-
to: ⁊ cū ventrē repleuerit itez ſumme triſtat̄ ꝙ am
plius comedere non pōt: q2 iā ſua trāſiuit delecta-
tio. ⁊ itez q̄tus dolor ꝯſequit̄ ex ſtomachi graua-
mine ⁊ ardore: ex fumis aſcēdentib⁹ facientib⁹ ca-
put dolere ⁊ ſupfluitatib⁹ guttur obſtruētibus ⁊c̄.
tales ergo ſp repleti ſunt triſticia ⁊ dolore. Et ipe
Seneca in epl'a. Sic eſt: ad lucilliū bene declarat
qūo praui hoīs ꝯuictus ad ſeipm̄ eſt mal⁹ ⁊ piculo
ſus: dicēs nēo eſt ex iprudētib⁹ q̄ relinq̄ ſibi debeat
tūc mala ꝯſilia agitāt: tūc aut aliq̄s aut ipſis futu-
ra picla ſtruūt: tūc cupiditates iprobas ordināt
tunc qcquid aut metu aut pudore celabat anim⁹
exponit: tūc audaciā acuit / libidinē irritat / iracun
diā inſtigat: deniq3 qđ vnū ſolitudo hz cōmodum
nihil vlli ꝯmittere: nō timere iudicē: perit ſtultus
ipe ſe pdit. Et ex pdictis duab⁹ ꝯcl'onib⁹ pōt dire-
cte rñderi ad ꝓpoſitā q̄ſtionē. ¶ Dicendū eſt eñ

Reſponſio principalis ad qſtionem.

ꝙ hō bon⁹ ſe hz ad ſeipm̄ ſicut amic⁹ ad amicū: nō
quantū ad oia ſed q̄tū ad tres pdictos affectus
amicitie: in aliq̄s aūt nō ita ſe hz ſicut dictū eſt: ⁊ q̄
libet ſe debet hr̄e ⁊ ad ſeipm̄ ⁊ ad aliū ſicut bonus
hō ſe habet. nā (ſicut dicit Ariſt.) videt̄ eñ menſura
ꝟ vnicuiq3 ꝟtus ⁊ ſtudioſus eſſe. Ideo ſimpl'r ꝯce-
dendū eſt ꝙ hō debeat ſe habere ad amicū quēad-
modū ad ſeipm̄: et ad ſeipz quēadmodū ad amicū
Et adhuc nō debet intelligi ꝙ q̄tū ad tria pdicta
hō ad ſe ⁊ ad amicū ſe debeat hr̄e oino eodēmodo:
ſcz ſm eundē gradū. vir eñ virtuoſus maiori affe-
ctu vult ſibiipſi bonū q̄ amico: bon⁹ eñ ſibiipſi tri-
buit ſummū bonū. ſ. op⁹ ꝟtuoſum qđ non pōt ami
co tribuere: niſi forte pſuaſiōe vel aliquo tali mo-
do ſicut miniſter: a nobis eñ ipſis elicim⁹ op⁹ ꝟtu
tis vel malicie. et ob hoc bene dictū eſt: ꝙ caritas
eſt ordinata. prius enim et magis eſt ad ſeipſum
q̄ ad proximum vel amicum.

¶ Ad rōnes reſpondendum

eſt faciliter. Ad primā concedendū eſt ꝙ homo ad
ſeipm̄ nō habet amicitiā ꝓprie dictā: ſed amorem

hʒ ad ſeipm quē amorē dicti tres effect⁹ poti⁹ ↄſequūtur ꝙ ꝓprie dictā amicitiā ¶ Ad aliā dicēdū eſt ꝙ hō ſibiipi pōt dare: ꝛ dat de facto maxīa bñficia: vel maxima maleficia: qꝛ ꝟtutes vel malicias et opa eoꝝ. nec eſt vēr verū ꝙ dare ſit a ſe aliqd dimittere: deus eñ oīa dat ꝛ inde nihil min⁹ hʒ: nec doctor ſciam ſfundēs ī diſcipulū amittit ſuā: neqꝫ oꝫ eū q̄ dat hēre in ſe formalr̄ illud qđ dat: ſed ſufficit ꝙ actiue ꝛ ꝟtualiter. ¶ Auctoritates tullij arguūt bene ꝙ nō oīno eodēmō quātū ad oīa hñdū eſt ſe ad ſe ꝛ ad amicū: ſʒ nō reprobāt qn oporteat ita ſe hēre ad ſe ſicut ad amicū q̄tū ad p̄dicta tria. dico ſicut poſitiue non ↄparatiue: qꝛ oꝫ magis ad ſe hēre: ſicut fuit dictum. Et ſic eſt finis queſtionis

ad auctoritates tullij

Q Uerit̄ qnto. vtrū beniuolentia ſit ꝟtus ꝛ idem q̄ri pōt de cōcordia ꝛ de bñficentia? Ar̄ p̄mo ꝙ beniuolētia ſit ꝟtus: qꝛ amicitia eſt virtus: vt dicebat̄ in ſcđa q̄ſtione octaui. ſʒ beniuolētia eſt amicitia ꝓbatur auctoritate Ari. in octauo huius: vbi dicit exp̄ſſe beniuolentiā in cōtra paſſis amicitiā eſſe. ¶ Et cōfirmatur ꝑ locū a coniugatis: ſi eñ eſt de ꝑ ſe ꝙ amic⁹ benevult amico: oꝫ amicitiā eſſe beniuolentiā ad amicū. De cōcordia aūt ar̄: ꝙ ſit virtus: qꝛ legiſlatores ad nichil aliud magis intendūt ꝙ ad virtutē vel opa virtutum. Iſta ꝓpoſitio pꝫ qnto huius: vbi dicit Ariſt. precipit aūt lex ꝛ fortis opa facere ꝛ que tpati ꝛ que manſueti. ſiīr aūt et ſm alias virtutes ꝛ malicias hoc qdem iubēs hoc aūt ꝓhibens. Et decio hui⁹ dixit: exiſtimāt quidā legiſpoſitores oportere: quidē aduocare ꝟtutē ꝛ ꝓuocare boni gr̄a: vt obediētibus his qepykes ↄſuetudinis p̄cedētib⁹: inobediētib⁹ aūt ꝛ degenerioꝛib⁹ exſiſtib⁹ ꝛ penas ꝛ punitiōes apponere: īſanabiles aūt totaliī extermīare: ſi ḡ dicte ꝓpōni ſic declarate apponam⁹ ꝙ legiſlatores maxie intēdūt ad ↄcordiā: vt dꝛ ī p̄ncipio octaui hui⁹: concludem⁹ ꝙ concordia erit virtus

Deiñ arguit̄ ꝙ bñficētia ſit ꝟtus ſcđo rethorice ꝟtus ab Ari. deſcribit̄ ꝙ ꝟt⁹ eſt potētia quedā acqſitiua bonoꝝ ꝛ ſeruatiua: et potētia bñfactiua multoꝝ ꝛ magnoꝝ ꝛ oīm circa oīa: ſʒ certū eſt ꝙ bñficentia eſt potētia multoꝝ et magnoꝝ: vt appet per q̄d nois. ipa etiā eſt acqſitiua bonoꝝ ꝛ ſeruatiua: qꝛ benefaciēdo aliīs acqrimus nobis bona ꝟtutū ꝛ ſeruam⁹ ꝛ multiplicam⁹ ergo bñficētia eſt ꝟtus. ¶ Itē oīs hit⁹ laudabil̄ videt̄ eē ꝟt⁹: qꝛ p̄mo reth. laus ſic deſcribit̄ Laus eſt ſmo illucidās magnitudinē ꝟtut̄: beniuolentia ↄcordia ꝛ bñficentia ſūt hit⁹ laudabiles. ḡ ꝛc.

Oppoſitū arguit̄ p̄mo de beniuolentia: qꝛ ſi ipa eſſet ꝟtus: non videret̄ ꝙ eſſet ꝟtus alia ab amicitia cū ad amicitiā ſpectet bene velle ꝛ bñfacere amico: ſʒ beniuolentia nō eſt idē ꝙ amicitia: vt dicit Ari. ḡ ꝛc. ꝛ Ariſ. minorē dicte rationis ꝓbat multipliciṫ. p̄mo qꝛ amicitia nō eſt ad ignotos: nec latet eū ad quē eſt ſed beniuolētia eſt ad ignotos ꝛ pōt latere eū ad quē eſt: ſepe eñ propter bonā famā vellem⁹ magna bona viris extraneiſſimis. ḡ ꝛc. Scđo: qꝛ non niſi ꝑ longā experiētiā ꝛ longū conuictū fiunt hoīes amici vt dicebat̄ in octauo ꝛ non ſine hoc ꝙ cooꝑantur ad ſibinuicem bonū ꝓcurādū: ſʒ ex repētino beniuoli fiūt q̄ nihil cooperent̄. hoc appet vt dꝛ Ari. circa agoniſtas vbi ſtatim alter ↄplacet nobis ꝛ vellem⁹ ꝙ vinceret. Deinde ar̄ de ↄcordia ꝙ nō ſit ꝟtus: nūq̄ virtus eſt inter malos ſed inter malos eſt ↄcordia: ſepe eñ ↄcordant vt poſſint aliīs iniuſtificare. ḡ ꝛc.

ꝙ cōcordia nō ſit virtus.

Deiñ arguitur de bñficētia ꝙ ipa nō ſit ꝟtus: qꝛ vel ipa eſſet eadē ꝟtus cū amicitia vel cū liberalitate vel cū aliq̄ aliaꝝ ꝟtutū de qbus determinatū eſt in q̄rto: ꝛ in tertio ꝛ in qnto libro: vel ipa eſſet ꝟtus diſtincta ↄtra ſinglas illarum: ſʒ nō eſt dicendū ꝙ ipa ſit ꝟtus diſticta cōtra ſinglas illaꝝ: qꝛ oīm ꝟtutū eſt bñfacere vt dꝛ p̄mo reth. ꝛ bñfacere ē maxie: iuſticie ꝛ fortitudinis: vt dꝛ p̄mo reth. nec eſt dicendū: ꝙ ſit aliq̄ illaꝝ: qꝛ nō magis vna ꝙ alia: cū ſit oīm bñfacere: vt dꝛ p̄mo retho. ꝛ appet ꝑ diffinitionē ꝟtutis dicentē: ꝟtus eſt q̄ hñtē ꝑficit ꝛ opus ei⁹ bene reddit ſcđo hui⁹ cū ḡ non magꝭ poſſet dici vna illaꝝ ꝙ alia ꝛ nō eſt queiʒ illaꝝ: ſequit̄ ꝙ nulla eſt eoꝝ: iđ ꝛc. ¶ Et cōfirmat̄ qꝛ ſi eſſet aliq̄ illaꝝ quare nō determinabat̄ de ipa: vbi determinabat̄ de illa ꝟtute cū qua ipa eſt eadē null⁹ poſſet de hoc cāꝫ rōnabilē aſſignare

ꝙ beneficentia nō ſit ꝟtus.

Confir.

Prio ſciēdū ē ꝙ beniuolētia ꝛ bñficētiā deriuāt̄ ab hoc aduerbio bñ: nō ab hoc noīe bonū ſi eī deriuaret̄ ab hoc noīe bonū deberēt dici boniuolētia ꝛ bonificētia Vñ dicēdū ē ꝙ ſicut differūt bñ velle ꝛ bonū velle vel etiā bonū facere ꝛ bñfacere ſic drñt beniuolētia ꝛ boniuolentia vel etiā bonificētia ꝛ bñficētia. q̄ō aūt differāt dictū fuit ī decia q̄rta q̄ōne octaui. ꝛ in ſcđo libro. ex qb⁹ locis appere pōt: ꝙ lʒ boniuolētia ꝛ bonificētia poſſit eſſe contra rectū iudiciū ratiōis ꝛ cōtra bonos mores: tamē beniuolentia ꝛ beneficentia nequaq̄.

primum notabile

Scđo ſciēdū eſt. ꝙ tā beniuolētia ꝙ bñficentia poſſunt capi ꝓ actib⁹ qbus formal̄r alicui bene volum⁹ vel benefacim⁹: vel poſſunt capi ꝓ habitib⁹ qb⁹ determināte iclinamur ad beniuolēdū alicui vel bñfaciēdū. Si ḡ capiāt̄ ꝓ dictis actib⁹: indubitāter ↄcedēdū eſt: ꝙ nō ſunt ꝟtutes qꝛ ꝟtutes ſunt habit⁹ ꝑmāſiui: illi aūt nō ſunt habit⁹ ꝛ cito ꝑtrāſeūt. dicēdū eſt etiā ꝙ nec eſt neceſſe illos actus eſſe ſm aliqs ꝟtutes. qꝛ volūtas ꝓpter eius libertatē etiam irretita maliciis poteſt bene velle ꝛ bene agere: licet hoc ſit difficile et raro contigat. Sed tñ dicēdum eſt ꝙ illi actus nunq̄ procedunt ex malicia: ſicut eñ ſm virtutem nō eſt poſſibile niſi bene velle ꝛ bñfacere: ſic ſm maliciam non pōt quis niſi male velle ꝛ male facere. ſi ergo malus bene velit vel bñfacit: hoc non eſt ſm maliciā: ſed ſm ſimplicē voluntatē rōne ſue libertatis. Si vero beniuolentia ꝛ beneficentia capiant̄ pro habitib⁹ in ipa voluntate vel in potētia aīe firmatis determinate inclinātibus potentiā ad bene volendū ꝛ benefaciēdū: ſponēdū eſt p̄mo ꝙ ipe nō inueniunt̄ ī malis qm̄ habit⁹ tales firmi neceſſe eſt ꝙ generēt̄ ꝛ ↄfirment̄ ex opib⁹ multiplicatꝭ ſibicōuenientib⁹ cū abſētia oppoſitaꝝ opationū vt appuit ī ſcđo lib. ſʒ de hoīb⁹ vicioſis act⁹ beniuolēdi ꝛ benefaciēdi nō fuerūt mltiplicati imo poti⁹ oppoſiti mali eī ſm qđ dictū fuit in alia q̄ōne neqꝫ bñ volūt neqꝫ bñfaciūt ſibiipis ꝑ̄ edū aliīs videt̄ etiā mihi dicēdū ꝙ ſi beniuolētia ꝛ bñficētia pro talib⁹ hitib⁹ accipiant̄ cō iter: ita ꝙ oīs hitus determinate icli

ſecundū notabile.

nans ad beniuolendũ dicaꝛ beniuolentia ⁊ oĩs de
terminate inclinãs ad benefaciendũ dicaꝛ benefi
centia: ſic indubitãter oẽs ꝟtutes morales de qui
bus ꝑncipalr determinatũ eſt in ꝑcedentib⁹ debẽt
dici ⁊ beniuolẽtie ⁊ beneficentie: qꝛ oĩs talis ꝟtus
circa ꝓpriã materiã determinat ⁊ iclinat ad bene
uolendũ ad recte eligẽdũ. ⁊ ꝑ ꝯñs ad bene ⁊ recte
agendũ vt in ꝑoꝛibus libꝛis dictũ fuit. ideo Ariſ.
deſcribẽs gñalr ꝟtutẽ ꝑmo rethoꝛice dicit ꝙ vir-
tus eſt potentia benefactiua multoꝝ ⁊ magnoꝝ ⁊
omnium circa oĩa. Et capit potentia pro habitu.

Sz ſciendũ eſt ꝙ beniuolẽtia
quid beneficẽtia pꝛopꝛie. et bñficentia qñ ꝓpꝛie ſumunꝛ reſtringũꝛ ad illos
actus vel hĩtus q̃ ſunt ad pſonã aliquã ipĩus gr̃a
ita ꝙ nõ a quocũqȝ bñ velle dicaꝛ beniuolentia: ſz
ſolũ a bñ velle alteri pſone: ipĩus gr̃a. nec a q̃buſ-
cũqȝ bñfacere dicaꝛ beneficẽtia: ſz ſolũ ad bñface
re alteri pſone ipĩus gr̃a. Et tũc beniuolẽtia ⁊ be
neficẽtia ꝛeſtrigunꝛ ad materiã circa quã ꝟſatur
ꝟtus amicitie. de qua tractabaꝛ in ſcd̃a q̃one octa
ui ⁊ iſtomõ determinaꝛ de eis ĩ iſto nono. Si ḡ be
niuolẽtie ⁊ beneficẽtia ſic ꝓpꝛie capianꝛ ⁊ pro hĩti
bus. ⁊ amicitia ꝓpꝛiiſſime accepta ponaꝛ ſuppone
re pro hĩtu appellãdo actũ: modo q̃ determinatũ
fuit in ſcd̃a q̃one octaui: dicẽdũ eſt ꝙ oĩs amicitia
eſt beniuolẽtia ⁊ beneficẽtia: ſed nõ ꝯuertitur. Pri
ma pars huius ꝯcluſionis ꝓbatur: qꝛ ſine dubio
amicitia ſic ꝓpꝛie accepta iclinat ⁊ determinat ad
beneuolendũ ⁊ bñfaciendũ amico ipĩus gr̃a: ſed
oĩs habitus: talis dr̃ beniuolentia ⁊ beneficentia
et hoc apparet per quid nominis ſm̃ predicta.

Secũda ꝑo ps ſcd̃e cõcluſio
nis faciliter appet: qꝛ ꝟt⁹ amicitie cõiter accepta
modo q̃ eã vocabam⁹. b. in ſcd̃a q̃one octaui incli
nat ⁊ determinat ad beneuolẽdũ oĩ bono hoĩ: etiã
ipĩus gr̃a ſcito ꝙ ſit bon⁹ ⁊ ad benefaciendũ ⁊ ſub
ueniendũ ei ſi poſitus fuerit in neceſſitatꝫ articu-
lo vel ſi indiguerit ⁊ nobis fuerit oppoꝛtunũ hoc
facere ſm̃ nr̃am facultatẽ. imo ⁊ extraneis ꝑ ꝯpaſ
ſionẽ. ſic eñ paupibus dam⁹ elemoſinas: ifirmos
viſitam⁹ ⁊ alia exercem⁹ opa charitatꝫ. hoc tñ nõ
ſic intelligo: ꝙ ſolũ pſonaꝝ illaꝝ gr̃a. hoc faciam⁹
imo ꝑmo et ꝑncipaliſſime dei gr̃a. Scd̃o gr̃a nr̃i:
vt nobis inde bonũ ꝟtutis acq̃ram⁹: ſed ſic illarũ
pſonaꝝ gr̃a qꝛ nulli niſi illis pſonis intẽdim⁹ inde
lucrũ ĩ bonis exterioꝛib⁹ vel ꝯmodis tꝑalib⁹. Ex
his ḡ appet ꝙ in nobis erit beniuolẽtia ⁊ bñficen
tia ad ꝑdictos. lz ꝓpꝛiiſſime dictꝫ amicia ⁊ ꝑ ꝯñs
amicitia ꝓpꝛie dicta carerem⁹. nõ ḡ oĩs beniuolẽ
tia vel bñficẽtia eſt amicitia dicta ꝓpꝛiiſſime. Tñ
ego opinoꝛ ꝙ beniuolẽtia ꝓpꝛie dicta ſit ꝟt⁹ ſi ca
piaꝛ ꝑ hĩtu firmo ⁊ ꝯſimilr intelligo de beneficen
tia: qꝛ oĩs hĩtus firm⁹ inclinãs ad mediũ rõnis in
ter exceſſum prauũ ⁊ defectũ vitupabilẽ eſt ꝟtus
vt appuit in ſcd̃o libꝛo: ſed beniuolẽtia ⁊ beneficẽ
tia eſſet talis hĩtus: quod ꝓbaꝛ: qꝛ bene velle ⁊ be
nefacere eſt ſm̃ rectã rationẽ et vir oẽ bene lz non
ſit ita de bonũ velle vel facere. Itẽ bene velle alte
ri hz exceſſum vitupabilẽ: ſcz velle ei maioꝛes di-
uitias ꝑncipat⁹ aut ꝑlaturas q̃ exigeret ſu⁹ ſtat⁹
⁊ ſua diſcretio. ⁊ nõ dico ꝙ ille exceſſus ſit beneuel
le: ſz bona velle. bene eñ velle eſt ſemp mediũ con
ſonũ rationi: dico etiã ꝙ reſpectu ipĩus bene velle
eſt dare defectũ vituperabilẽ: ſcz ꝟtuoſis viris vł
vicinis bonis nulla bona velle: ⁊ ita de bñfacere
dicere: exceſſus eñ eſſet plura ⁊ alia dare pſone q̃
deceret ſtatũ vel qñ ⁊ vbi nõ expediret. defectus
aũt eſſet nullis vicinis aut miſerabilibus pſonis
ſubuenire: idẽ ⁊c. Et ſi queraꝛ q̃ eſſet talis virtus:
reſponderẽ ꝙ illa eſſet ꝟtus quã vocaui. b. in ſcd̃a
q̃one octaui. q̃ ſe habebat ad amicitiã ꝓpꝛie dictã
ſicut totũ in modo ad ſuã partẽ. niſi ꝙ hec noĩa cõ
tractius ſignificant illam virtutẽ quã. b. qꝛ. b. ſigt
illã virtutẽ indifferenter in oꝛdine ad illos quos
amare debem⁹ ⁊ quos odire debem⁹ beniuolẽtia
aũt ⁊ beneficentia non ſignificant illã virtutẽ niſi
in oꝛdine ad illos ad quos amare debemus ſaltẽ
amicitia politica vel leui cõplacẽtia. ideo beniuo
lentia ⁊ beneficẽtia eſſent ſicut ptes in modo ad.
b. licet cõmunioꝛes q̃ amicitia ꝓpꝛiiſſime accepta

Eſt etiã notandum ꝙ ſi beni notabile
uolentia ⁊ beneficentia capianꝛ non pro actib⁹ be
ne volendi ⁊ benefaciendi nec ꝑ firmis habitib⁹.
ſed ꝑ diſpoſitionibus impfectis ⁊ facile trãſeun-
tibus: nõ debet dici ꝙ beniuolentia vel beneficen
tia ſit ꝟtus. qꝛ virtus pfectionem ⁊ firmitatẽ requi
rit. eſſet tñ habitus laudabilis ſe habens ad virtu
tem amicitie ſicut foꝛte ꝯtinentia ad tẽperantiam
eſſet eñ ſicut ps ⁊ principiũ amicitie pfecte. ſicut
bona diſpoſitio circa materiã vnius cuiuſqȝ ꝟtu
tis eſt pars ⁊ initiuz virtutis ſicut caloꝛ remiſſus
eſt pars ⁊ initium intenſi: ⁊ iſto modo accipiendo
beniuolẽtia dicit bene philoſophus ꝙ aliqs vtiqȝ
dicet ipſam ocioſaz eſſe amicitiã diuturnã aũt ⁊ in
cõſuetudinẽ aduenientẽ fieri amicitiã. Et ſicut di de cõcoꝛdia.
ctum eſt de beniuolentia ⁊ de bñficentia ſic põt di
ci de ꝯcoꝛdia. ſicut eĩ act⁹ beneuolẽdi ⁊ bñfaciẽdi
põt in nõ bonis: imo ⁊ in prauis aliqñ reperiri lz
raro: ita ⁊ act⁹ ꝯcoꝛdandi in ope malo põt ꝑ aliq̃d
tpe inter malos repiri: ⁊ ratione malicie ipoꝝ tñ
hĩtus firm⁹ inclinãs determinate ⁊ pfecte ad ꝯcoꝛ
dandũ alteri: nõ põt eſſe niſi inter bonos: boni eñ
per hĩtus ꝟtuoſos neceſſario ꝯcoꝛdant nihil appe
tentes bonoꝝ circũpugnabiliũ ad alios ptinẽtiũ
ſed ꝑncipaliter ⁊ ſolũ (vt eſt dicere) appetẽtes bo-
num ꝟtutis qđ ab eis eripi nõ põt: ⁊ ſicut oẽ verũ
oĩ ꝟo ꝯſonat: ſic ⁊ oẽ bonũ oĩ bono. bonos ḡ nõ ni
ſi bona cupiẽtes ⁊ agẽtes ĩpoſſibile eſt diſcoꝛdare
Contra aũt vt dicit Ari. prauos nõ poſſibile con
coꝛdare niſi in prauũ quẽadmodũ ⁊ amico eſſe ſu
perabundãtiã appetẽtes in vtilib⁹ ĩ laboꝛib⁹ autẽ
⁊ miniſtrationib⁹ deficiẽtes ſibi. Sibiipſi aũt vnuſ
q̃ſqȝ volẽs hoc ꝓximũ ſcrutaꝛ ⁊ pꝛohibet. Si ḡ cõ
coꝛdia capiaꝛ large ⁊ pro habitu firmo: oĩs ꝟt⁹ po
terit dici concoꝛdia: ſicut dicebaꝛ beniuolẽtia vel
bñficentia. Et ſic cõcoꝛdia reſtringeꝛ ad materiã
amicitie: dicetur ſicut dictum fuit de beniuolẽtia
⁊ beneficentia ad eandem materiam reſtrictis

Ex his reſpõderi põt ad rões
¶ Ad ꝑmã conceditꝛ ꝙ beniuolentia aliqua eſt a-
micitia: ſed non omnis beniuolentia eſt amicitia
pꝛopꝛiiſſime dicta. ¶ Ad aliã ſimilr cõcedẽdũ ꝙ
concoꝛdia ſit ꝟtus modo dicto: ⁊ idẽ etiã ꝯcedit
de beneficentia. de hoc autem qđ dicebaꝛ oẽm ha-
bitũ laudabilẽ eſſe ꝟtutẽ: nõ eſt veꝝ: ſz vel eſt ꝟt⁹ vł
diſpoſitio ĩcitatiua ꝟtutis vt dictũ fuit. ¶ Ad ꝑ-
mã: ḡ rõnẽ ĩ oppoſitũ dicẽdũ eſt ꝙ non erat itẽtio
Ariſto. dicere: ꝙ nulla beniuolẽtia eſſet aĩcitia pro

prie dicta:ſz ſolū volebat dicere q̄ nō ſunt idē con
uertibilr.ꝛ hoc ſolū ꝓbāt rōes Ari.q2 ei beniuolē
tia eſt i pl⁹ iō pōt eſſe ad ignotos ꝛ latēs pōt trāſi
re in actū ad quē ex repentino ꝛ ſine longo ꝯuictu
¶ Ad aliā dictū eſt:q̄ habit⁹ ꝯcordie nō eſt i ma
lis nec inter malos:ſed poti⁹ habit⁹ diſcordie: vt
dictū eſt. Ad aliā dictū fuit:q̄ oīs ꝟtus dicēda eſt
bñficentia large capiēdo bñficētiā:ſtricte aūt non
ſed modo p̄determinato ſolū.ꝛ ſic finitur queſtio.

Q Uerit ſexto. vtrū bñ:

factores debeāt magꝭ amare bñficia
tos q̄ ecōtra:Arḡ q̄ nō:q2 ꝯſumere di
uitias nō eſt amabile ſed magꝭ acq̄re
re eas cū amabile ſit diuitē eſſe ſz bñfactor in bñfi
ciato ꝯſumit ſuas diuitias.ꝛ bñficiat⁹ eas acq̄rit
Secūdo a bñfactore:ḡ ꝛc. Itē meli⁹ ꝛ excellētius eſt ama
bilius:ꝛ ꝑ ꝯñs magꝭ dꝫ amari.ſz bñfactor eſt me
lior:vt ſic ꝛ excellētior.ḡ magꝭ dꝫ amari a bñficia
to q̄ ecōtra.ideo dr Ari.octauo hui⁹ analogā aūt
in oībus ſm ſupabundantiā exñtibus amicitijs ꝛ
amationē opꝫ fieri. puta meliorē magis amari q̄
Tertio amare. ¶ Itē cū appetit⁹ ſit ratione indigētie pri
mo phyſicoꝝ.ꝛ amor ſit act⁹ appetitus : ſeq̄tur q̄
Quarto īdigētior magꝭ dꝫ amare.ꝛ ille eſt bñficiat⁹ ¶ Itē
illū magis debem⁹ amare a quo plura bona recipi
mus q̄ a q̄ pauciora:ſz bñficiat⁹ a bñfactore plu
Quinto ra bona recepit q̄ ꝯtra ¶ Itē magꝭ amare videtē
q̄ maiora bona tribuit aico. bñficiat⁹ aūt maiora
bona tribuit bñfactori q̄ ꝯtra.q2 honorē quē ari.
quarto hui⁹ dicit maxīm eſſe eoꝝ q̄ exteri⁹ bonoꝝ

Oppoſitū determiat ari. Et

af.ratione quorūdā:q2 hoīes naturalr appetūt eē
liberi.debitores aūt ꝛ obligati vt ſic:nō ſunt libe
ri:liberiores eñ videnē q̄ nullis debent: ꝛ nullis
obligant.iō bñficiati nō diligūt naturalr bñfacto
res:ſz vellent eos nō eſſe vt eſſent a debito abſolu
ti.bñfactores aūt debēt bñficiatos diligere ꝛ velle
eos eſſe/ꝛ bñ hře/ vt ab eis lucranē gr̄as ꝛ remune
rationes. ¶ Itē qui magis bñfecit magis amat
cū maxie ſit amici bñfacere bñficiator aūt magis
benefacit bñficiato q̄ ecōtra. inde eñ eſt q̄ dr be
nefactor. ¶ Itē benefactor inquātū hmōi eſt vir
tuoſior bñficiato. virtuoſioris aūt eſt magis ama
re:cū amicitia ſit virtus vel fundetur in virtute.
¶ Itē amor benefactoris eſt amor amicitie:cum
ſit ad bñfaciendum.amor aūt beneficiati eſt amor
concupiſcētie:cū ſit ad bene patiendū. amor autē
amicitie eſt potior:ergo benefactor potius amat.

Iſta q̄ſtio quaſi ſoluta fuit ſa

tis i deciaquarta q̄ōne octaui. Ibi eñ ꝓbatū fuit
q̄ amare amore amicitie magis ſpectat ad melio
rem ꝛ excellentiorē:cuiuſmodi eſt bñfactor vt ſic:
ſed amare amore ꝯcupiſcētie magis ſpectat ad in
feriorē ꝛ defectionē.cuiuſmodi eſt bñficiat⁹ vt ſic:
et q2 amare amore amicitie eſt magis ꝛ veri⁹ ama
re q̄ amare amore ꝯcupiſcentie:iō concludiē ſim
Multi plex ra tio q̄ be nefactor magis di ligat be neficiatū plicit q̄ bñfactoris eſt magis ꝛ veri⁹ amare bñfi
ciatū q̄ ecōtra ¶ Et iſtam ꝯcluſionē probat Ari.
multis rōnibus quaꝝ p̄ma pōt eſſe:q2 faciens pl⁹
naturalr diligit opus ſuū q̄ ecōtra ſed bñficiatus
eſt tāq̄ opus bñfactoris.iō ꝛc. Maiorē ꝓbat ari.
p̄mo per exēplū de poetis q̄ maxie ſupdiligūt pro
pria poemata Scdo aſſignat cām illi⁹ maioris ſic
eſſe eſt oīb⁹ naturalr eligibile ꝛ amabile:opus aūt
eſt quodāmō eſſe opificis.qđ ſic ptꝫ.ꝯmētator no
no metaphiſice dt q̄ potētia eſt rē nō eſſe:act⁹ aūt
eſt eā eſſe.cōſtat aūt q̄ duplex eſt act⁹ ſcꝫ p̄mus: ꝛ
eſt forma rei ꝛ ſcđs.ꝛ eſt eius opatio.lꝫ ḡ actiuum
habeat eſſe p̄mū ꝑ ſuā formā q̄ eſt ei⁹ actus p̄mus
tñ hꝫ eſſe ſcđm ꝑ ſuā actionem q̄ eſt actus ei⁹ ſcđs
actio aūt q̄ eſt act⁹ agentis:paſſio q̄ eſt act⁹ patiē
tis ſunt realr idē actus ſcꝫ idē motus q̄ recipiē in
paſſo.ḡ in paſſo eſt eſſe agētis ꝛ nō in agēte eſſe pa
tientꝭ.agēs ḡ diligit paſſum tāq̄ eſſe ei⁹ nō ecōtra
Scđa rō pōt eſſe talis q̄bus naturalr diligit ma
nifeſtationē ſue potētie ꝛ ſue bonitatꝭ. ꝓpt̄ hoc ei Secūda
honores ſunt de nūero delectabiliſſimoꝝ vt dr pri
mo rethorice.ſed potētia ꝛ bonitas opificis in ope
manifeſtaē nō ecōtra.ḡ ꝛc. ¶ Tertia rō ē q2 vnuſ
q̄ſq̄ naturalr diligit illđ i quo eſt ſuū finale bonū Tertia.
magis q̄ illud i quo nō eſt.ſz bonū ꝛ ꝑfectio bene
factoris eſt in bñficiato magis q̄ econtra. ꝓbatio
q2 bonū ꝛ finis ei⁹ eſt benefacere mō lꝫ benefacere
quātū ad actū interiorē maneat in agēte tñ quātū
ad actū exteriorē trāſit i beneficiatū.ḡ benefactor
hꝫ aliquo mō propriū ꝛ finale bonū i beneficiato.
beneficiat⁹ aūt nullū hꝫ bonū i bñfactore. niſi for
te vtile qđ eſt minus bonū ꝛ min⁹ delectabile na
turalr q̄ honeſtū:igr̄ ꝛc. ¶ Quarta rō pōt ſic for Quarta
mari.bonū virtutis qđ benefactor hꝫ ex opatione
eius in beneficiatū eſt ꝑmāſiuū.bonū aūt vtile qđ
beneficiatus inde habet eſt tranſitoriū et cito pre
teritum.hoc videri poteſt ex primo libro ſenece de
beneficijs vbi dicit ſic:hec que tenemus que aſpi
cimus in q̄bus cupiditas nr̄a heret caduca ſunt.ꝛ
ea nobis fortuna auferre pōt ꝛ iniuria. bñficiū ꝟo
etiam amiſſo eo qđ datū eſt durat. ꝑmanſiuū autē
cū maneat preſens ꝛ delectabile ſm actū:trāſitoriū
ꝟo q2 p̄terit eſt delectabile ſm mēoriā:ſz delectabi
liſſimū eſt qđ eſt ſm actū cū p̄terita ꝛ futura nō de
lectēt niſi eo q̄ actū mēoramur aut ſpam⁹:ḡ ꝛc. vl̄
ex ꝟbis Ariſt.rō talis pōt formari:q̄ pōt enūerari
q̄nta rō. Illū debem⁹ magis eligere a q̄ magis bo Quinta
nū habem⁹:ſz bñficiator a bñficiato ſaltē occaſio
nalr multo mai⁹ bonū hꝫ q̄ ecōuerſo.bñficiat⁹ eñ
a bñfactore ſolū hꝫ vtile bonū qđ eſt tranſitorium
bñfactor aūt a bñficiato hꝫ bonū ꝑmanſiuū ſcꝫ bo
nū ꝟtutis:ſaltē occaſionalr(vt dixi)inquātū opus
ꝟtutis agendo in ipm̄ exercuit.iō ꝛc. Sexta rō eſt
talis licet expectatio vtiliū ſit aliq̄b⁹ forte delecta Sexta
bilior expectatione honeſtoꝝ ꝓpt̄ hoc q̄ op⁹ hone
ſtū eſt aliq̄ñ difficile ꝛ laborioſuꝫ valde:tñ mēoria
honeſtoꝝ ē multo delectabilior q̄ vtiliū.bñfactor
aūt delectaē i bñficiato ſm memoriā honeſtoꝝ ecō
uerſo aūt ſm mēoriā vtiliū:iō ꝛc. Septima rō pōt
eſſe talis amare aſſimilaē eñ qđ eſt facere cum ſit Septia.
p̄ncipiū beneuolēdi ꝛ benefaciēdi amico. ꝛ amari
aſſimilatur ei quod eſt pati.ḡ amare dꝫ maxime cō
uenire benefaciēti.ꝛ amari benepatiēti.vel pōt ali
ter argui ex dictis Ari.ꝛ ſit ratio octaua talis.ex
cellentiori debet maxime conuenire actus excellē Octaua.
tior amico amare autem eſt actus excellentior q̄
amari ꝛ benefactor eſt excellentior beneficiato vt
ſic ergo ꝛc. ¶ Ultima ratio eſt talis bonum labo Ultima.
rioſe acquiſitum magis diligitur:ob hoc eñ ma
tres ſunt magis amatrices filioꝝ q̄ p̄res.ſz bene
pati laborioſum eſt benefacere aūt oppoſitū.ḡ ꝛc.

Et his rōnibus poſſent addi

alique rationes quas i octauo poſuit Ari. ad probandum ꝙ pater magis diligat filiū ꝗ̄ econtra faciens em̄ approximat ſe opi transfundēs ſe virtualiter in ipm̄: opus aūt exit ꝛ elongat ſe ab opante: ſicut ē de pr̄e ꝛ filio ꝛc. Apponi etiā poſſunt rationes ꝗ̄ in p̄ncipio q̄ſtionis ad iſtā pt̄ē adducte fuerunt: excepta p̄ma. Sed illa p̄ma inepta eſt. ex ingrata em̄ voluntate eſt ꝙ ex bn̄ficio recepto obligat⁹ alteri velit ſine retributione abſolui ꝛ ex iniqua volūtate eſt ꝛ iniuſtiſſima ꝙ bn̄ficiatus velit dānum benefactoris ſcꝫ ipm̄ non eſſe ea occaſione ꝙ ſibi benefecit: ꝛ vt ſit ad vnū dicere pueſſiſſima eſt voluntas velle bono malū ea occaſione q̄ benefecit. Sꝫ ꝛ iteꝝ illa rō inepta eſt pro quāto arguit ex pte benefactoris. arguit em̄ ſoluꝫ de illo qui alteri bonum facit: non illius ſed ſui gratia ſcilicet vt plus recipiat. talis autem non eſt benefactor licet forte ſit bonifactor his habitis.

notabile **Sciendū eſt ꝙ ppter ſolutio**nes rationū ad oppoſitū aliqui ſic volūt diſtinguere ꝙ amicitia naturali vbi ꝯſideraꝛ coniunctionis ratio benefactor magis diligit beneficiatū ꝗ̄ econtra: ꝛ ſic dicūt ꝓcedere Ariſt. Sed amicitia politica in q̄ conſideraꝛ ratio boni honeſti: bn̄ficiat⁹ dꝫ magis diligere bn̄factorē ꝗ̄ ecōtra. qꝛ pl⁹ eſt in bn̄factore de ratione boni honeſti ꝛ ꝯ̄ñs de ratione diligibilitatꝭ: huic tn̄ diſtinctioni ego non conſentio: qꝛ ſicut dictū fuit in decima ſexta q̄ōne octaui

Virtus et honeſtū nō repugnat nature ſꝫ magꝭ ex natura oritur. nunꝗ̄ honeſtū nature repugnat: ſed magis a natura oriꝛ. ꝛ iterū bonū bono non opponiꝛ. ſicut neqꝫ verū vero ſed amicitia politica eſt bona. ꝛ amicitia naturaꝛ eſt bona qꝛ nihil ſm̄ naturā eſt malū ſicut nihil contra naturā eſt bonū. ergo abſurdū eſt ꝙ amicia naturalis ꝛ politica ſint contrarie. dicā ergo ſicut dixi i decia quarta q̄ōne octaui. ꝙ benefactor ſua bonitate ꝛ excellētia inclinaꝛ libere ad magis amādū bn̄ficiatū ꝗ̄ bn̄ficiat⁹ amet ipm̄: ſic em̄ deus ipe magis diligit nos ꝗ̄ nos poſſemus diligere ipm̄: ſed bn̄ficiatus magis obligaꝛ ad diligendū bn̄factorē ꝗ̄ ecōtra ppter receptū beneficiū. ſicut hoīes obligant ad diligendū deū ꝛ nullo modo ecōtra. Non eſt tn̄ concedendū ꝙ beneficiatus obligeꝛ ad magis diligendum benefactorē ꝗ̄ benefactor diligat eū ſicut nec homo obligatur ad magis diligendum deū ꝗ̄ ipe diligit nos: qm̄ hoc eſt impoſſibile: ꝛ nullus ad impoſſibile obligatur

Ad primā ergo rationem in oppoſitū dicendū eſt ꝙ benefactor nō ꝓprie conſumit ſuā pecuniā beneficiendo: ſed vtiꝛ ea ad finē ad quē ordinaꝛ ſm̄ dictamē recte rationis: et hoc eſt ſimpliciter amabile ꝛ delectabile ❡ Ad aliam dicendū eſt ꝙ benefactor indubitanter eſt amabilior vt ſic. ſicut deus amabilior eſt hoīe: ſed ex hoc nō ſequiꝛ niſi vel ꝙ bn̄factor magis amat ſe amore meliori ꝗ̄ bn̄ficiatus ſe: vel ꝙ beneficiatus magis obligaꝛ ad amandū benefactorē ꝗ̄ econtra ſic em̄ eſt de deo ꝛ de hoīe ſicut dicum fuit: ſed nec ſeqtur ꝙ beneficiatus amat magis benefactorē ꝗ̄ ecōtra. nec obligeꝛ ad magis amandum. Et hec ratio cum auctoritate Ariſt. confirmante eam fuit pfecte ſoluta verſus finem decime ſexte queſtionis octaui. ❡ Ad aliam dicēdū eſt ꝙ impfectis vt ipfectis ſunt appetitus eſt rōne indigentie ſed ꝑfectis nō ſimo potius rōne ꝑfectionis: ꝛ ille eſt appetitus ad benefaciendum. ❡ Alia rō arguit de amore concupiſcētie vel etiā de maiori obligatione ad amandū ꝛ cū hoc pōt dici ꝙ bn̄factor maiora bona ſine cōparatiōe recepit a beneficiato ſaltem occaſionaliter ꝗ̄ ecōtra: vt dicebaꝛ in quinta rōne Ariſtote. ❡ Ad aliā poteſt dici ꝙ ille magis q̄ principaliter maiora bona tribuit ceteris paribus. dico aūt p̄ncipaliter: qꝛ beneficiatus occaſionaliter aliq̄n tribuit maiora bona bn̄factori ꝗ̄ ecōtra. qꝛ bonū virtutis. ſꝫ illud nō tribuit ſibi p̄ncipaliꝛ. ſed ſolū occaſionaliter inquātū vult ab illo beneficiū recipere. In quo actu bn̄factor acquirit ſibi ꝛ principaliter dat ſibiipſi bonū virtutis. ꝛ q̄ñ diciꝛ ꝗ̄ honor eſt maximū bonū: dicendū eſt ꝙ nō ſm̄ ſe. ſed ſolū ſignificatiue rōne virtutum honorati: quas virtutes bn̄ficiatus non dedit ſaltē principaliꝛ benefactori: ſed ipſemet ſibi ipſi. concedendum eſt tamen ꝙ honor eſt maximū bonorū exteriorum qđ infimior ꝛ defectior debeat impendere excellenti ꝛ perfecto: ꝛc

Querit̄ ſeptio. Utrum hō debeat maxie amare ſeip̄m. ❡ Aꝛ ꝙ non qꝛ qui ſeipſos maxime amant nituꝛ ſibi ad poſſe omnia attribuere ſed tales reprobantur tanꝗ̄ praui et iniuſti. Et confirmatur auctoritate ſenece ep̄le magna ad lucilium vbi ipſe manifeſtat: quomō oīa vitia ortum habent ex eo ꝙ nimis placemus nobis quod eſt nimis amare nos ❡ Itē q̄ magis amat Secūdo amicū vel bonū cōe ꝗ̄ ſeip̄m eſt ille q̄ bonū ſibiipſi propriū ſepe ꝓterit amici vel publice rei grā: talesꝫ aūt tanꝗ̄ virtuoſum ꝛ optimū cōmēdam⁹. ꝗ̄ hoc eſt faciendū. ❡ Itē amore meliori ꝛ honeſtiori magꝭ Tertio debem⁹ amare: ſꝫ amor amicitie q̄ ē alteri⁹ ipſius grā eſt melior ꝛ honeſtior ꝗ̄ amor ꝯcupiſcentie q̄ eſt ad ſeip̄m. ꝗ̄ magis eſt amādū aliū ❡ Itē q̄ ſeip̄m exponit morti ꝓ ſalute cōitatꝭ magis diligit Quarto bonū cōe ꝗ̄ ſeip̄m. ſꝫ fortis ꝑ virtutē fortitudinis in caſu exponit ſe morti ꝓ ſalute cōitatis: vt dictū fuit in decima octaua q̄ōne tertij libri. ꝗ̄ fortis ſm̄ virtutem fortitudinis plus diligit cōe bonū ꝗ̄ ſeip̄m. ſed quicq̄d eſt ſm̄ virtutem bene eſt. ergo ꝛc. ❡ Itē cū nihil ſit amabile niſi qꝛ bonū oꝫ ꝯcedere ꝙ magꝭ bonū ſit magꝭ amabile: ꝛ ꝯ̄ñs ꝙ magꝭ Quinto debeat amari: ſꝫ bonū cōe eſt meli⁹ ꝛ diuini⁹ bono ꝓprio: vt dꝫ p̄mo hui⁹. ergo magꝭ debem⁹ amare bonū cōe ꝗ̄ bonū propriū: ꝛ ꝑ ꝯ̄ñs cōitatē ꝗ̄ nos ipſos ❡ Et cōfirmaꝛ qꝛ vel amor ferꝛ obiectiue in Confirmatio. bonū rōne qua bonū ſimplr̄ vel rōne qua bonum amanti. Si ratione qua bonū ſimplr̄. ſequiꝛ ꝙ hō quēlibet meliorem ſe dꝫ magis diligere ꝗ̄ ſeip̄m. Si vero dicaꝛ ꝙ hoc eſt ratione qua bonū amanti tunc ſequeretur ꝙ nō eſſet niſi amor ꝯcupiſcentie et nō eſſet amor amicitie: qđ eſt incōueniēs ❡ Itē Sexto leges ꝛ fides ponūt ꝙ magis amandū ſit deum ꝗ̄ ſeip̄m. non ergo maxime eſt amandum ſeip̄m.

Oppoſituꝫ arguitur: qꝛ nos ponimus charitatē ordinatā prius eſſe ad ſeip̄m ꝗ̄ ad ꝓximum. ꝛ ariſt. exprimit idem dicens. amicabilia autem que ad amicos ꝛ quibus amicitie determinantur videntur ex his que ad ſeip̄m veniſſe. dicit etiam ꝙ ab ipſo oīa amicabilia ad alios ꝑueniunt. ❡ Item ſicut arguit Ari. illū maxime amamus cui vellemus maximū bonū exiſtere poſito ꝙ nullus alter ſciret: ſed ſic hō ſe habet ad ſe-

ipſm:ergo maxime amat ſe. ¶ Item ſicut dicit hic ariſt. ⁊ in libro magnoꝝ moraliū. Ad hec oīa ꝓuerbia cōſonāt. ſolet eñ dici ꝓuerbialiter ꝙ amicoꝝ ſit vnū cor/ vna aīa. hec aūt ſunt maxīe eiuſdē ad ſeipm. ⁊ vt ſit ad vnū dicere Ari. determinat ꝙ ꝟtuoſus hō eſt maxime philācus. i. maxime amator ſui. ſed virtuoſos inſequendū eſt: ergo dꝫ maxime amare ſe. ¶ In quarta qōne huiꝰ noni diſtinctus fuit duplex amor hoīs ad ſeipſꝫ. vnus fundatus in appetitu ſenſitiuo ſibi derelicto ſeu prudentia ⁊ virtutibꝰ non ordinato quo laboramꝰ ad attribuendū nobis ea q̄ ſtatim ſenſum delectare videntur. Alius fundatꝰ in voluntate ꝑ conſuetudinem inſequendi ordinē rationis: quo nitimur ad acq̄rendum nobis bona virtutū que ꝑncipaliter anime partem ſuperiorem ꝑficiunt ⁊ delectant

Duplex amor hominis ad ſeipm.

De pmo amore.

Dicam ergo ꝙ primo amore

non debet hō ſeipm diligere: qꝛ ille amor ducit ad ſingula gn̄a vitioꝝ illo nāqꝫ amore volumꝰ in vtilibus in honoribꝰ ⁊ in ſenſualibꝰ delectationibus ſupabundare. In laboribꝰ vero ⁊ miniſtrationibꝰ oīno deficere ſicut dicit ariſt. ⁊ hoc eſt ꝑncipiū vniuerſalis iniuſticie. Iſto etiā amore ꝓpter voluptatem q̄dem mala opamur: ꝓpter triſticiā aūt a bonis recedimꝰ: vt dꝫ ſcdo huius. ⁊ ſic oī modo peccandi peccamꝰ ſcꝫ ⁊ peccato ꝯmiſſionis ⁊ peccato omiſſionis. iſto amore largimur oīa paſſionibus et irrationabilitati: ⁊ ita viuimꝰ vita pueroꝝ ſeu beſtiaꝝ. imo tanto peior quanto pars aīe ſupior deprauata inuenit modos ⁊ vias obtinendi ſingula ad q̄ paſſiones inclināt quāto eñ malicia eſt ingenioſior tāto peior. ſeuiſſima eñ eſt iniuſticia hñs arma. ¶ Sed dic ꝙ amore ſcdo dꝫ hō ſeipm valde diligere: qꝛ illo amore nitimur ad opa virtutū. ipo acquirimus aīe ſupiori: ſcꝫ rationali ꝓpriā et debitā ꝑfectionē ⁊ ꝑ ꝯn̄s illo amore ꝑuenimus ad humanā felicitatē: tali amore ſumꝰ vtiles ⁊ boni amicis ⁊ vicinis ⁊ multo meliores nobis ipis. ꝑficiunt eñ tales (vt dicit ariſt.) pecunias ⁊ honores in quo plura recipiēt amici ſiunt eñ amico quidē pecunie q̄bus indigebat: ipi aūt bonū ꝟtutis: maius ergo bonū ſibiipi tribuit. ¶ Tertio dicā ꝙ ſimpliciter loq̄ndo hō dꝫ valde amare ſeipm. qđ ꝓbatur: qꝛ hoc ſcdo amore. amare ſe eſt ſimplr amare: ſed hoc ſcdo amare hō debet valde amare ſe: vt iā dixi. ergo hō debet valde amare ſe. Maiorē ꝓbat Ariſto. per hoc ꝙ hō ꝯponitur duplici natura: ſcꝫ ſenſuali q̄ eſt infima ⁊ ſm quā ꝯuenimus brutis ⁊ rationali q̄ eſt ſupma ⁊ ꝑncipaliſſima ſm quā ꝯuenimus deo ⁊ intelligētiis: vnaqueqꝫ aūt congregatio dꝫ maxime denominari a ꝑncipaliſſimo: nō ab infimo ſicut exercitus denominādus eſt ſimplr a principe non ab vno milite. ergo amare ſe ratione ꝑtis rationalis eſt ſimplr amare ſe: aūt ſe ratione ꝑtis ſenſualis nō eſt ſimplr amare ſe. imo videtur ꝙ amare ſe ratione ꝑtis ſenſualis: ſcꝫ pmo amore eſt magis odire ſe q̄ ſe amare. ꝓbatio quia nō me amat: ſed potiꝰ odit q̄ aduerſariū meū amat ea ratione q̄ ipe eſt mihi aduerſariꝰ. ſed appetitꝰ ſenſitiuus nō regulatꝰ rōne aduerſatur hoi. qꝛ aduerſatur ꝑti rationali ſm quā hō maxime eſt id quod etiā eſt ꝑncipaliſſime: ergo ille ſimplr odit ſe ⁊ nō amat qui amat ſe ratione ſenſualitatis ſibi derelicte.

Pncipal intentio q̄ſtionis

Deinde videndū eſt quid dicendū ſit in hoc de homine bono ⁊ dicendum eſt ꝙ

homo magis debet amare ſe q̄ alium aliquē amicum vel vicinū vel aliam quācunqꝫ creaturā. hec concluſio ꝓbatur: qꝛ hō magis debet illū amare qui magis dedit ſibi maxima bona ⁊ beneficia: ſꝫ ipe eſt inter ceteros qui magis dedit ſibi maxima beneficia. ergo ⁊c. ¶ Suppoſita maiore minor ſatis apparet ꝑ hoc ꝙ nulla creatura dedit hoi bono ꝑncipaliter niſi bona corporis vel exteriora bona. ſi enim doctor dedit diſcipulo bona ⁊ hoc non fuit niſi miniſtraliter ſolū: ſcꝫ miniſtrando verba ⁊ alia q̄bus mediantibus ipe poterat ⁊ debebat ſe ipm ad bene agendū determinare. nullus eñ poſt deū determinabat ipm ad hoc eque principaliter ſicut ipemet. poterat eñ aliis ſingulis nonobſtantibus vtrūqꝫ facere ꝯtrarioꝝ: ſi ergo alii dederunt ſibi bona corpis ⁊ exteriora: ⁊ ipe dedit ſibiipi bona virtutū: appet ꝙ ipe maiora dedit ſibi bona q̄ aliquis alioꝝ vel etiam q̄ alii vniuerſi. ⁊ ſi alii docendo ⁊ ſuadendo dederūt ei bona virtutū tamē ipe dedit ſibi ea principalius. ergo manifeſtum eſt ꝙ ipſe ſibiipſi magis dedit maxima bona q̄ aliquis alter. ergo ipe magis debet amare ſe q̄ aliū: vel alios quoſcunqꝫ: tamen poſt ipm deum.

Quare ꝟtuoſus debet ſe maxime diligere.

Deide appono dicte cōcluſio

ni ꝙ circōſcripto debito obligationis hō bonꝰ libere magꝭ inclinatur ad amādū ſe q̄ aliquē aliū. qđ ꝓbatur. qꝛ de rōne ꝑfecti bñfactoris ē ꝙ ſua bonitate inclinetur maxīe ad amādū bñficiatū. ob hoc eñ benefactor magꝭ amat bñficiatū q̄ ecōtra. vbi diſtinguuntur ⁊ pr filiū quā ecōtra ⁊ deꝰ hoīem q̄ ecōtra. ſed hō bonꝰ magis eſt bñfactor ſibiipi q̄ alii cū ſibiipi dederit bona virtutum ⁊ nullum alteri: niſi modo miniſteriali ꝑdicto. ergo ⁊c. Ulteriꝰ addo dicte ꝯcluſioni ꝙ de facto hō virtuoſus magis amat ſeipm q̄ aliū: qꝛ ſp hō bonus hoc facit quod facere dꝫ mō quo facere dꝫ ⁊ tūc ⁊ vbi ⁊ ſic de aliis circūſtantiis. ⁊ eodēmodo facit ſemꝑ illud ad qđ ſua bonitate inclinatur: ſed iam dictū eſt ꝙ ipe magis dꝫ amare ſe q̄ aliū: ⁊ ſua bonitate magis inclinatur ad amādum ſe q̄ alium. ergo ⁊c. Itē illum magis amat bonꝰ hō: cui maiora bona facit ⁊ affectu maiori: ſed hoc eſt ſibiipi. g ⁊c. Maior patet qꝛ per effectū debemus cām inferre: mō benefacere ⁊ bene velle amato eſt naturaliter effectus amoris: minor ſcdo manifeſtatur ꝑ hoc ꝙ homo bonꝰ ſibi ipſi facit bona ſpiritualia: aliis aūt non niſi miniſterialiter ſolū ſicut dixi ꝑus. Sed ꝙ etiā affectu maiori faciat ſibi illa bona q̄ aliis alia hoc appet quia vir bonus et ꝑfectus ſiue filio ſiue patri ſiue amico ſiue toti ciuitati/ nullū bonū faceret ſi crederet hoc eſſe ſibi vitioſum: ſed potius patrem vel filium occideret ⁊ totā ciuitatem deſtrueret ſi ſciret hoc eſſe bene factum ⁊ ſm virtutē iuxta illud: non ſunt faciēda mala vt inde eueniant bona. vnde Seneca epl'a Inimicitias. ad lucillium dicit: vir bonus q̄cq̄d. honeſte ſe facturū putauerit faciet. ab honeſto nulla re deterrebitur: ad turpia nulla ſpe inuitabitur. ¶ Deinde de malo hoīe ponendum eſt primo ꝙ hō malus ſeipſum non diligit ſed potius odit: qꝛ nō diligit niſi partem ſenſualē etiā ea rōne qua ipa aduerſatur rationi largiens oīa cōcupiſcētiis et totaliter paſſionibus. ſicut dicit Ariſt. ſed dictū fuit ꝙ hoc nō eſt ſimplr amare ſe ſed potiꝰ odire ſe: ergo ⁊c. Et ꝯfirmatur: qꝛ amās ad amatum dꝫ

ꝙ circumſcripta obligatione adhuc hō magꝭ inclinetur ad diligēdū ſeipm

Determinatio de malo hoīe quō ſe hꝫ ad diligēdū ſeipm

habere beniuolentiã/beneficentiã/⁊ concordiam.
quas homo malus non habet ad ſeipm: vt dicebã
tur in quarta queſtione.ergo ⁊c.

ſcd̃a conclusio. **Scd̃o dicendũ eſt ꝙ hõ malꝰ**
non dʒ ſeipm amare moraliter amore ↄplacentie
vel amore delectatiuo qḋ ꝓbatur:qꝛ amare aliquẽ
moraliter amore ↄplacentie vel amore delectatiuo
qui contra amorẽ deſideratiuũ diſtinguit̃ nihil eſt
aliud ꝗ̃ mores eiꝰ nobis ↄplaceret ⁊ nos delectare
ſed mali viri mores nec debent cõplacere nec ſibi
nec aliĩ: nec ipm delectare nec aliũ. ergo mali viri
nec a ſe nec ab aliĩs debent amari. Dico tñ ꝙ ma
ꝙ malus debet ſe maxime amare amore deſideratiuo. lus homo dʒ ſe amare valde ſcʒ magis ꝗ̃ aliquã
aliã creaturã amore deſideratiuo nichil aliud eſt
ꝗ̃ deſiderare ſibi bona ineſſe vel adeſſe ꝗbus ipſe
caret:ſed malus hõ magis dʒ deſiderare maxima
bona hũana ſibi ineſſe:ſcʒ bona ꝟtutũ quã cuicũqꝫ
alteri quibus tñ ipſe caret.ergo ⁊c. Minor proba
tur:qꝛ illud hõ magis dʒ deſiderare ꝓpter cuius
non euentũ ipſe magis culparetur:⁊ magis redde
retur puniendꝰ.ſed hõ magis eſſet culpãdus ⁊ pu
niendus ſi ſibi deeſſent bona ꝟtutũ ⁊ non acq̃reret
ea ſibi:ꝗ̃ ſi deeſſent ſingulis aliorũ ergo hõ malus
magis dʒ deſiderare illa bona virtutũ ineſſe ſibi
ꝗ̃ alicui alteri. Et ſcias ꝙ hec concluſio partialis
⁊ precedens ponunt̃ ab aliq̃bus ſub aliĩs verbis:
ſic nullus dʒ moraliter amare malũ hoĩem in ordi
ne ad ꝑncipaliter habita:tñ malus hõ dʒ maxime
ſeipm inter ceteros amare in ordine ad habenda
vel hr̃e poſſibilia. Iterum aliĩ ponũt eas ſub aliĩs
verbis ſic.nullus dʒ amare malũ hoĩem ſm ꝙ eſt
malus:ipſe dʒ tñ ſeipm amare maxĩe ſm ꝙ poteſt
eſſe bonus. Et ſm iſtas duas concluſiones forte
procedũt alique rationes q̃ videntur adinuicẽ eſſe
contrarie in hac materia Arguũt eñ aliqui ꝙ ma
lus non dʒ ſe amare:quia nullus dʒ amare niſi a
mabile:ſed prauus nichil habet amabile: vt dicit
Ari.ergo ⁊c. Aliĩ autem credunt ad oppoſitum ar
guere ſic.quicũqꝫ debet eſſe bonus ipſe debet ſe ha
bere ad ſeipm:ſicut homo bonꝰ ſe habet ad ſeipm
ſed q̃libet debet eſſe bonus:iſta ꝓbantur:qꝛ quili
bet hoc debet : ⁊ ad hoc obligat̃ de iure diuino qḋ
ſi non exſoluat punitur a deo quilibet aũt punitur
a deo ſi non fiat bonus ergo quilibet debet eſſe bo
nus: igitur q̃libet debet ſe hr̃e ad ſeipm : ſicut hõ
bonus ſe habet ad ſeipm:ſed hõ bonꝰ valde amat
ſe vt dictũ fuit:ergo q̃libet valde debet amare ſe.
Reſpõdetur eñ ad iſtas rõnes ꝙ nullus malꝰ dʒ
amare ſe malum exiſtentẽ. tñ omnis malus debʒ
valde amare ſe futurũ bonũ. Vel ſic. nullus malꝰ
debet amare ſe quo ad id qḋ habet:ſed omnis ma
lus amore deſideratiuo dʒ maxime amare oppoſi
Obiectio tam diſpoſitionem ſibi ineſſe. ¶ Sed forte ꝙ ad
huc iſta dicta non ſufficiũt ad ſoluendũ rõem ꝑfe
cte: poſſet eñ argui qḋ malus homo debʒ amare ſe
ꝑñtialiter amore cõplacentie ⁊ delectatiuo : qꝛ ma
lus homo non ſolum obligat̃ ad hoc ꝙ ſit bonꝰ in
futuro:ſed etiam ad hoc ꝙ ſit bonus in ꝑñti: alr̃
in preſenti de malicia nõ eſſet puniendus : ſed qui
obligat̃ ad hoc ꝙ ſit bonus in ꝑñti ipſe obligatur
habere ſe ad ſeipm in ꝑñti ſicut homo bonus ſe hʒ
ad ſeipm.⁊ homo bonus ſeipm amore complacen
tie ⁊ amore delectatiõis:ergo malus hõ obligatur
ad amandũ ſe in ꝑñti amore cõplacẽtie ⁊ amore de
ſolutio. lectationis. ¶ Credo ꝙ iſta rõ ſic ſolui dʒ qḋ hõ
malus obligatus eſt ad habendũ de ꝑñti diſpoſi
tionẽ conſequentẽ ſcʒ amorẽ delectatiuũ ad ſeipm
ex eo ꝙ obligatus eſt de preſenti ad habendũ diſ
poſitionẽ añcedentẽ ſcʒ bonitatẽ. Sed malꝰ homo
nõ debet amare de ꝑñti ſeipm ſtãte malicia.⁊ hoc
amore delectationis ſʒ ſolũ amore deſiderationis
vel dicamꝰ ſic ⁊ redit in idẽ ꝙ hõ malꝰ debet ama
re de ꝑñti ſeipm bonũ amore delectationis qꝛ de
bet eſſe bonꝰ.⁊ per ↄñs amare ſe bonũ: ſed homo
malꝰ amore delectationis nõ debet amare de ꝑñti
ſeipm talem exñtem qualis ipſe eſt:ſed potiꝰ odire
propter maliciã/odio contrario amori delectatio
nis: debet tñ amare ſe malũ exñtẽ amore deſidera
tionis ſicut dictũ fuit.qꝛ debet maxĩe ſe deſidera
re malũ exiſtentẽ ⁊ odibilẽ fore bonũ ⁊ amabilem
Et videt̃ mihi ꝙ ſm dicta hec eſt ſimplr̃ ↄcedẽda
homo malꝰ debet valde amare ſeipm. hoc ptʒ pri
mo:qꝛ debet eſſe bonꝰ ⁊ p ↄñs debet amare ſe. Se
cundo qꝛ debet amare ſe ſaltẽ amore deſideratio
nis.ergo loq̃ndo ſimplr̃ debet ſe amare. ↄñſ patet
qꝛ idẽ eſt amor ꝑmo ſub deſiderio. deiñ ſub delecta
tione ſcʒ habito eoquod ante deſiderabat̃:ſicut di
ctũ fuit in viceſima nona q̃ne ſeptimi libri. ideo
hec determinatio deſideratiuũ nõ diminuit de ra
tione amoris. amor ergo deſideratiuꝰ ſe habet ad
amorẽ ſicut hõ albus ad hominem. ideo dicta ↄñs
tenebat p locum a parte in modo ad ſuum totum.
Poſtea ponendũ eſt ꝙ hõ dʒ ꝙ hõ debeat magis amare deũ ꝗ̃ ſeipm.
magis amare deũ ꝗ̃ ſeipm etiã ſm dictamẽ ratio
nis humane. Ad hanc aũt concluſionẽ diuerſi di
uerſas rõnes adducũt.quarũ vna prius tacta fuit
talis:qḋ ſm ſeipm eſt magis amabile hoc ab vno
quoqꝫ debet magis amari:ſed indubitanter deus
eſt magis amabilis oĩ alio.qꝛ ſimplr̃ ⁊ ſine compa
ratione magis bonꝰ:ergo ab vno quoqꝫ deus ma
gis debet amari ꝗ̃ aliq̃d aliḋ. Maior ꝓbat̃ qꝛ bo
num reddit̃ alicui amabiliꝰ. vel qꝛ ſimplr̃ magis
bonũ vel quia illi magis bonũ. Si ꝑmo modo ha
betur ꝓpoſitũ. Scd̃us aũt modus nõ videtur
cõcedẽdus niſi ꝑponamꝰ amorẽ ↄcupiſcẽtie(qui ẽ
reciprocus ſcʒ ſui ipſius grã/amori amicitie / quĩ
eſt non ſui:ſed amati grã/qḋ omnino apparet incõ
ueniens in octauo huius. vbi apparet ꝙ amor ami
citie eſt amor ſimpliciter ⁊ amor ꝑfectus. quem ari
ſtoteles vocat amorẽ ꝓpter honeſtũ. amor aũt cõ
cupiſcentie eſt amor ſolum ſm quid ⁊ imperfectus
quẽ ariſtoteles vocat amorẽ ꝓpter vtile vel ꝓpter
delectabile. ¶ Sed videt̃ michi ꝙ iſta ratio non Inſtantia cõtra maiorẽ.
ſit bona. Nam ſi maior eſſet vera ſequeret̃ ꝙ quili
bet homo deberet magis amare quẽlibet hominẽ
meliorẽ ſe ꝗ̃ ſeipm qḋ prius negatum eſt. Seque
ret̃ etiã ꝙ pater ⁊ mater deberent quẽcũqꝫ magis
amare meliorem filio ꝗ̃ filium qḋ eſſet oĩno inna
turale. videt̃ ergo michi dicendũ ꝙ amor oritũ hʒ
ex aliqua cõiunctione vel cõueniẽtia connaturali
amantis ad amatũ. ideo dicebat̃ in octauo. ꝙ ami
citia omnis fundatur in aliqua ſimilitudine vel in
ꝓportione aliqua veluti actiui ad paſſiuum : acti
uum aũt ⁊ paſſiuũ coniunctionẽ quandã habẽt in
eodem actu ipſorũ. cum ſit idem actus vtriuſqꝫ: vt
apparet tertio phiſicorũ. Ob hoc etiã videtur dici
nono huius. ꝙ amicus eſt alter ipſe. ⁊ iterum illud
patʒ per hoc ꝙ delectatio eſt multũ ꝓpinqua amo
ri in tãtum ꝗ̃ multi ⁊ magni crediderũt qḋ omnis
delectatio eſſet amor : ⁊ omnis amor deſiderium

vel delectatio vt viſum eſt in viceſima nona queſtio
ne ſeptimi libri. delectatio aūt requirit coniunctio
nē vel couenientiā obiecti delectātis ad appetitū
delectatū: vt apparet. vij. et. x. huius. ideo deſcribi
tur pmo rethorice: q delectatio eſt motus quidā
aīe ꝛ ꝯſtitutio ſimul tota in exiſtentē naturā. Et ite
rū illud appet in naturalib⁹ inaīatis. in qbus licet
non ſit amor ꝛ odiū ppꝛie ineſt tñ aliquid eis ꝓpor
tionabile quo hmōi naturalia mouent aliqñ mo
tu fuge vel ꝓſecutōis. vbi gra. graue vel leue ad lo
cum ſibi naturalē hꝫ modū amoris quo mouet ad
ipm ꝛ ꝯiungitur ei naturalr: qd eſt rōne naturalis
ꝯuenientie: vt appet. iiij. phiſicoꝝ. et habet modū
odij ad locū oppoſitū rōne diſcōuenientie. Similr
frigidū videt hēre modū odij ad calidū. ideo fugit
a calido vel corrūpit calidū ſi ſupexcedit in vtute:
frigidū aūt ad frigidum videt hēre modū amicitie:
ideo ſaluat ipm ꝛ auget: ꝛ ei faciliter ꝛ naturaliter
vnitur: Quis ergo loc⁹ ſurſum bonitate nature ſit
melior ꝛ nobilior ſimplr loco deorſum ꝛ caliditas
frigiditate: non tñ opꝫ q terra magis amet locū
ſurſum q̄ locū deorſum. nec frigiditas caliditatē
q̄ frigiditatē. Quando ergo dicebat q bonū ama
bile vel reddit amabili⁹: qꝛ ſimplr magis bonū ꝛc.
dicendū eſt (vt mihi videt) q vtroqꝫ modo. ſuppoſi
ta tñ coniunctiōe vel cōuenientia cōnaturali q̄ eſt
origo amoris: ſed ſuppoſita naturali diſcōuenien
tia vel defectu naturalitatis obiecti amabilis ad
amatorē nec opꝫ hoc illi eſſe amabile: nec hoc illi p
ꝯſeqns eſſe magis amabile. ꝛ ſi minor ſit ꝯiunctio
obiecti melioris ad amantem q̄ obiecti min⁹ boni
non opꝫ obiectū ſimplr melius eſſe illi amabilius.

Ratio beati thome. Alii aūt predictam concluſio
nem pncipalē intendunt ſic ꝓbare. bonū totale ab
vnoquoqꝫ amabili⁹ eſt bono ptiali ſed de⁹ eſt bonū
totale: claudit eñ i ſe oē bonū multo meli⁹ ꝛ excel
lenti⁹ q̄ poſſit in aliquo alio inueniri: ergo de⁹ eſt
amabilior vnicuiqꝫ q̄ aliquid aliud. maiorem pro
bant p experimētū in natura. videm⁹ eñ q ppt ſa
lutem totius corporis pars ſcꝫ manus aut pes ſe
exponit amputationi ꝛ bonus ciuis p cōi patria
ſe exponit morti. Sed iterū iſta ratio forte indiget
modificatione. nam in caſu in quo amator eſſet ps
cōnaturalis illius totius: indubitant ille magis a
mare deberet totū q̄ ſeipm ppter hoc q ipſe cum
alio ſibi amabili ꝛ ſibi amabilior q̄ ipe tm. ſicut di
cit. j. hui⁹ q felicitas cōnumerata cū minimo bo
noꝝ reddit eligibilior. tñ hō magis debet amare ſe
q̄ totā cōitatē aliquā cui⁹ ipſe nō eſſet pars. Iterū
cū dico hoīem plus debere amare totā cōitatē cui⁹
ipe eſt pars q̄ ſeipm non intelligo q hō ſi multū
indigeat vite neceſſariis debeat magis velle decē
libras cōitati i cōi q̄ decē libras ſibi tm: ſꝫ dico q
pl⁹ dꝫ velle decē libras ſibi ꝛ etiā aliqd vltra cōita
ti q̄ decē libras ſibi tm. Qd ſi aūt dicebat q brachiū
ſe exponit āputationi p ſalute totius. poſſet dici q
hoc non eſt ppꝛie verū: ſed totū pro ſua ſalute expo
nit quālibet partē ſuā. imo etiā totū pro ſalute par
tis nobilioris ꝛ magis ſibi neceſſarie exponeret a
liā partē: vt manū exponeret amputationi p ſalu
te oculoꝝ. hoc aūt qd dr de ciue bono q ſe exponit
morti p cōmuni ſalute alioꝝ non arguit q ipe ma
gis amet alios q̄ ſe: quia in hoc facto ipſe magis
agit pro ſe q̄ pro cōitate: ꝛ maximū bonum ſibi lu
crat. ſ. bonū virtutis vt dicebat in. xviij. q̄ſtiōe ter
tij libri. De hac aūt materia. ſ. an bonus ciuis ma
gis debeat ꝓcurare bonū cōmune q̄ propriū: de
terminat ſufficiēter quidā magn⁹ doctor veritatē
ſub plurib⁹ ꝯclōnib⁹: q̄ ſic breuiſſime recolligi pñt

Prima concluſio. ¶ Prima eſt q magis eſt procurandū cōe in quo
propriū includit q̄ propriū ſolū equale illo ꝓprio
quod in cōe includebat. Si aūt bonū ꝓpriū in cōi
non includit dicto modo: ꝛ vtrūqꝫ. ſ. tam bonū cōe
q̄ propriū ſit tpale.

Secūda ¶ Scḋa ꝯcluſio erit q ſi ꝓcu
rans multū indiget ꝓprio: et alij parū indigēt cōi:
procurandū eſt propriū.

Tertia. ¶ Tertia ꝯcluſio eſt q ſi
procurās parum indiget ꝓprio: et cōitas multum
indiget cōi. procurandū eſt cōe: ſed forte hoc non
eſſet verū ſi oporteret ſolū attēdere ad bona tpalia
ſed hoc eſſet qꝛ ꝓcurādo illud cōe bonū ipe procu
rat ſibi aliud maius. ſ. bonū virtutis.

Quarta ¶ Quarta
conclō eſt q ſi ſilr indigeant: circa tñ extremā ne
ceſſitatē ꝓcurandū eſt cōe: ſed hoc eſt ex eo q inde
acqritur bonū virtutis ꝓpriū.

Quinta ¶ Quinta ꝯcluſio
eſt q ſi indigeāt in extrema neceſſitate ꝓcurādum
eſt propriū. Videt ergo mihi q nunq̄ ſit procurā
dum bonū cōe tēporale in quo nō includitur bonū
propriū et p cuius ꝓcurationē bonū tpale propriū
perderet: niſi ea rōne qua loco ꝓpriȷ boni tēporalis
relicti aliud bonū maius propriū acquirit. ſ. bonū
virtutis.

Sexta. ¶ Sexta ꝯcluſio eſt q ſi vtrūqꝫ eſt ſpūa
le propriū eſt magis ꝓcurandū et ſi propriū eſt ſpi
rituale ꝛ cōe tpale: adhuc euidenti⁹ eſt q propriū
ſit procurandū. Si vero propriū ſit tpale ꝛ cōmune
ſpūale: et procurans non ſit in extrema neceſſitate
ꝯſtitutus.

Septīa. ¶ Septima cōcluſio eſt q procurandū
eſt cōe. Si vo ſit in extrema neceſſitate cōſtitutus
et cōe bonū non procuratū non redundat in cōe de
trimentū eccl'ie in fide vel in moribus.

Octaua. ¶ Octaua
ꝯclō eſt q propriū erit ꝓcurandū.

Vltima. cōcluſio. ¶ Vltima ꝯclō
eſt q ſi redundet in hmōi detrimentū procurandū
erit cōe ꝛ moriendū: qꝛ acquireret inde maximus
actus vtutis.

Finis ꝯgreſſiōis. Nunc reuertor ad ꝓpoſitū et dicam⁹
q quidā probant concluſionē pncipalē pri⁹ propo
ſitā tali rōne.

Cōcluſio ad ꝓpoſitum. ¶ Nichil ordinatū in finē eſt amādū
niſi ꝓpter cauſam finalē: qꝛ nihil ordinatū in finē ē
bonū niſi ꝓpter cām finalē vt dicit ꝯmentator ſcḋo
metaphiſice. ꝛ hoc eſt verū: qꝛ cauſalitas finis eſt i
eſſendo alia bona ꝓpter bonitatē ipſi⁹. cū ergo ni
chil ſit amandū niſi bonū. ꝛ qꝛ bonū / ſequitur q ni
chil eſſentialiter ordinatū in finē ſit amādum: niſi
propter illū finem. et ex hoc ꝯcludem⁹ q nichil eſt
amandū niſi propter deū. cū deus ſit eſſentiali or
dine finis oīm alioꝝ.

Confir. ¶ Et ꝯfirmat hec concluſio.
qꝛ deus eſſentiali ordine eſt cauſa finalis oīꝫ entiū
oīm habituū ꝛ operationū conuenientiū. ideo ni
chil eſt agendū vel patiendū niſi finaliter propter
deū: nec ergo amādū. Arguem⁹ ergo ſic. quicquid
debemus amare: illud propter deū debem⁹ amare
ſed propter vnūquodqꝫ talē illō magis: ergo ma
gis debem⁹ amare deū q̄ aliqd aliud. ꝛ hec rō vide
tur michi bona. Iterū arguit ſic ad idē. ſꝫ ad amo
rē requirat aliqua ꝯiunctio vel conuenientia conna
turalis: tñ in rōne ꝯiunctionis nō claudit tota rō
amabilitatis. contingit eñ aliqua min⁹ coniuncta
eſſe magis amabilia / propter maiorē bonitatē ipſo
rū. verbi gra mihi indigēti bene expediret pmitte
re de me extrahi guttā ſanguinis pro lucro decē li
brarū: non ergo reddit aliquid amabilius alteri:
qꝛ coniūctius tm: ſed ſuppoſitā coniunctione ſuffi
ciēte reddit amabili⁹: ꝛ qꝛ illi magis bonū: ꝛ quia

ꝙ de⁹ ſit ſimplr̄ magis bonū. ¶ Arguam⁹ ergo ſic. illū ma
diligēd⁹ gis debeo amare ꝙ̄ meipm̄: qui mihi eſt valde inti
ſupra ſe- mius ꝗ in infinitū eſt melioꝛ ſimplr̄ me. ⁊ ꝗ multo
ipſum. eſt mihi melioꝛ ꝙ̄ egomet: ſed deus eſt hm̄ōi ergo
⁊c. maioꝛ eſt de ſe manifeſta. minoꝛ ꝓbaꝶ. pmo qui
dem. deus ſic eſt mihi intimus qꝛ imediate mihi aſ
ſiſtens: ſine interruptione mihi continens influxꝰ
eſſe ⁊ viuere: non ſicut pater meus carnalis qui ſo
lum dedit ſperma a quo ſicut inſtrumētaliter gene
rabar: ſed ſicut dans cōtinue ⁊ pꝛincipaliter totum
eſſe meū ⁊ ſaluās ⁊ conſeruans. ſine cuius influen
tia in me ſtatim ego nihil eſſem. Et ex hoc etiā ap-
paret ꝙ deus eſt mihi melioꝛ ꝙ̄ egomet. pmo q̄a
ſepe ego mihi malefacio: deus autē nunꝙ̄ niſi bn̄-
facit mihi. ſcd̄o qꝛ ipſe ſolus dat pncipaliter mihi
eſſe ⁊ cōſeruat q̄d ego non poſſum mihi facere ⁊ ſi
ego dono mihi bona virtutū. ſine dubio ipſe pnci-
palius donat ea. cauſa em̄ primaria plus influit in
cauſatū ꝙ̄ ſcd̄a cauſa etiam vniuerſaliter: vt habe
tur in libro de cauſis. ⁊ indubitāter credo fide ⁊ ſci
re puto rōne naturali deū eſſe infinite meliorē ſim-
pliciter omni creatura: quelibet em̄ creatura ſi in-
finite eſſet multiplicata non ꝑueniret ad gradū di
uine pfectionis ⁊ diuine bonitatis. Abſurdum eſt
em̄ dicere ꝙ infiniti equi ſi eſſent ſimul accepti tā-
te pfectionis eſſent quāte eſt deus: ⁊ conſimilit̄ eſ-
ſet dicēdū de multitudine aliarum creaturarum:
ergo ⁊c. Arguiꝶ etiam theologice ſic. charitas ſup
naturaliter infuſa inclinat ad magis amandū deū
ꝙ̄ ſeipſ̄. ſed recta ratio humana nō inclinat ad op
poſitū ei⁹ ad q̄d charitas ſupernaturalis īfuſa icli
naret quia male inclinaret: q̄d nō eſt cōcedendum.

Ad rōes

Reſpondendū eſt ergo ad ra-

Ad pmā tiones. ¶ Ad pmā dicendum eſt ꝙ ipſa arguit de
Ad ſecū amore ſenſuali non regulato rōne: quo amore con
dam. ceſſum eſt neminē debere ſe amare. ¶ Ad aliā di-
ciꝶ ꝙ nullus prudens amat magis aliū vel bonum
cōe cuius ipſe non eſt pars ꝙ̄ ſeipm̄. nec propter a-
micū aut patriā preterit bonum pꝛopꝛium niſi tem
poꝛale q̄d facit. vt ſibi maius bonū acquirat: multi
tū vulgares nichil conſiderātes niſi de bonis tpa
libus credunt illos ſimpliciter magis amare bo-
nū cōe: ⁊ cōmendant eos: qꝛ ex eoꝛū operibus lu-
Ad tīā. cranꝶ in bonis tpalibus. ¶ Ad aliā dicēdū eſt ꝙ
amoꝛ amicitie eſt quo amamus alterū volentes ⁊
ſpōdentes ſibi bona que recta ratio dictat ſibi con
gruere ⁊ impendēda eſſe ſic ipſius gratia ꝙ inde nō
intendim⁹ nobis lucrū fieri in tpalibus. ꝙ tamē nō
debeamus ⁊ non ſperem⁹ nobis inde fieri magnum
lucrum in ſpūalibus nō eſt verū. amoꝛ autē concu
piſcentie eſt quo alterū amamus: non niſi vt inde
Ad q̄rtā lucrum tempoꝛale repoꝛtemus. ¶ Ad aliā dicitur
eſt ꝙ foꝛtis mouet in bello ſibi tuito magis amoꝛe
ſui ſpiritualiter: ꝙ̄ amoꝛe alioꝛum: ſicut ſepe dictū
fuit. De alia ratione que arguebat de bono com-
muni et de eius confirmatione dictum fuit ſatis.
Ad vlti- ¶ Ultima ratio ꝗ erat de deo conceſſa eſt ratiōes
mam. etiam ad oppoſitum non concludunt quin magis
ſit amandum deum ꝙ̄ ſeipm̄. nam amicabilia que
ſunt ad amicos ex his que ſunt ad ſeipſum venire
debent: ſed ⁊ ea que ad ſeipſum ex his que primit⁹
ad deum niſi deficiat oꝛdo rationis: nec vellemus
ſm̄ rectam rationem nobis maius bonum exiſtere
ꝙ̄ deo cum. hoc ſit impoſſibile: et de toto reſiduo
patet ex predictis.

Queritur octauo ẟ utrū

felix indigeat amicis. ¶ Arguiꝶ ꝙ nō
qꝛ ſeq̄retur ꝙ ipſe nō eſſet ſibi per ſe ſuf
ficiēs. ꝯñs eſt falſum: ergo ⁊c. Falſitas
conſequētis appet: qꝛ felicitas eſt bonū per ſe ſuffi
ciens vt dꝛ. j. huius. et Seneca ſepe dicit ſapiētem
ſeipſo contentū eſſe: et oīs felix eſt ſapiēs cū felici-
tas in ope ſapientie cōſiſtat vt dꝛ in. x. huius. felix
ergo ſeipſo contētus eſt tanꝙ̄ ſibi per ſe ſufficiens:
ſed ꝯña pncipalis argumēti pꝛobatur auctoꝛitate
Ariſt. pmo hui⁹ dicētis ꝙ per ſe ſufficiēs ponim⁹
quod ſolitariū ſufficientē et eligibilē facit vitam et
nullo indigentē. felix ergo ſi indigeret amicis non
eſſet p ſe ſufficiens. vel arguiꝶ ſic. felix eſt per ſe ſuf
ficiēs cū habeat felicitatē ꝗ bonum p ſe ſufficiens
dicitꝶ: non ꝗ ſufficit ſibi ipſi ducēti ſolitariā vitā: ſed
qui ſufficit parentib⁹ ⁊ filiis ⁊ vxoꝛi: et vl̄r amicis
et ciuib⁹. vt dꝛ. j. hui⁹. talis aūt nec parētibus nec
filiis nec amicis nec ciuibus indiget: ſed poti⁹ illi
oēs indigēt eo: ergo felix nullis talibus indiget:
ſed poti⁹ illi eo: ergo ⁊c. ¶ Itē Boetius. iij. de cō- Secūdo
ſolatione dicit felicitatē eſſe ſtatū oīm bonoꝛū ag-
gregatione perfectū. tale aūt nullo indiget: cū idi
gentia ſignificet carētiā. ¶ Item ad hoc expedit Tertio.
amicus vt tribuat ⁊ ſuppleat amico i illis in ꝗbus
ille per ſeipm̄ non pōt. felix aūt cū habeat ſtatum
oīm bonoꝝ aggregatione pfectum. non indiget ꝙ
aliquid ei tribuaꝶ: ergo non indiget amico.

¶ Oppoſitū arguitur. quia

illo indiget felix ad felicitatē adipiſcendā vel ꝯſer
uandā quo non habito non eſſet felix. ſed ſine ami
cis non eſſet felix: qꝛ non hrēt ſtatum oīm bonoꝛū
aggregatione pfectū. eo ꝙ amicus videꝶ exterius
bonoꝝ maximū eſſe. vt dicit ariſt. ¶ Et cōfirmaꝶ Cōfirm.
ꝙ ſit opus amicis ad felicitatem. auctoꝛitate ariſt.
pmo huius dicētis. non enim oīno felix qui ſpecie
turpiſſimus vel ignobilis vel ſolitarius ⁊ ſine pro
le quia ſicut diciꝶ ibidē multa opera fiunt per oꝛga
na. per amicos ⁊c. ¶ Item arguiꝶ rationib⁹ ariſt. Secūdo
quarum vna iam tacta eſt ſcd̄a vero eſt talis ma-
gis eſt ꝓpꝛium virtuoſi bene facere ꝙ̄ bn̄ pati. ⁊ fe
lix eſt ꝟtuoſiſſimus: ergo maxime ſpectat ad ipm̄
maxime bene facere: indiget ergo quibus ſic bene
faciat. ſed melius eſt benefacere amicis ꝙ̄ extra-
neis: felici ergo opus eſt habere amicos. ¶ Itē Tertio.
cum amicitia ſit quedā virtus: ⁊ felix debet eſſe oī
virtute repletus. opoꝛtet felicē habere amicitiam
quā habere non poteſt ſine amico: ergo ⁊c. ¶ Itē Quarto
cū homo ſit naturaliter aīal politicū id eſt commu
nicatiuū. oīnis hō debet naturaliter eligere quib⁹
cōuiuat nullus em̄ ſm̄ rectum iudiciū rationis eli
geret ſolus oīa habere bona: ſed maxime cōuiuen
dum eſt amicis: ergo oīni boni. ⁊ p cōſequens feli
ci expediūt amici. ¶ Itē cū felicitas ſit operatio [illegible]
virtutis vt dicebaꝶ in pmo libꝛo. ipſa cōſiſtit in fie
ri. non in facto eſſe ꝙ felix indiget ad quos faciat
hm̄ōi operationē: ſed maxime cōgruit illos eſſe a-
micos ideo. ⁊c. Et iſta rō ſicut multe alie videntur
arguere de felicitate actiua non contemplatiua.
¶ Itē ariſ videꝶ ſic arguere. oēs exiſtimant opoꝛ Sexto.
tere delectabiliter viuere felicē: ergo attribuendū
eſt ei in quo poſſit bene delectari: ſed hoc eſt i ami
co bono. quia operationes eius ſunt felici delecta
biles multipliciter. pꝛimo qꝛ ſunt ſibi ſimiles imo

tanq̃ ſue cum amicus ſit alter ipſe. ſcḋo quia ſunt ſm̃ ſeipſas delectabiles: eo ꝙ v̄tuoſe felix autẽ in talibus delectaẽ: tertio qꝛ quibus ſi ſit bon⁹ eſt inatus delectari in ꝓpria operatione ſi cognoſcat eam. felix autẽ operationes proprias magis ꝑcipit in amico q̃ in ſeipſo: ſicut hõ magis videt ſe in ſpeculo q̃ in ſeipſo. Amicus eñ propter ſimilitudinem ⁊ coniunctionẽ eſt quaſi ſpeculum ⁊ rep̄ſentatio amici. ideo ⁊c.

Septio. ¶ Itẽ illo opus eſt felici per qḋ poteſt maxime operari continue: cum in opere cõſiſtat felicitas: ſed hoc eſt cũ amico ⁊ non ſine amico ſolitario: q̃dem eñ difficilis eſt vita. vt dicit ariſt. nõ eñ facile ſm̃ ſeipſum operari cõtinue: cum alteris aũt ⁊ ad alios facile ⁊ maxime cum amicis et ad amicos cũ ſit eis delectabilis cõuictus.

Octauo ¶ Itẽ cum felicitas ſit quid delectatiuũ vt dicitur primo huiꝰ illud eſt attribuẽdũ felici ꝑ qḋ eius gaudium augeẽ ⁊ cõſummaẽ. hoc autem fit per cõuiuere amico quia ex gaudente gaudium augeẽ: ⁊ etiam ex coexercitatione operi gaudioſi. Amici aũt opa gaudioſa ſcʒ opera virtutũ coexercent: ⁊ ad inuicẽ cõgaudent tam in ꝓprijs q̃ in amicoꝝ operationibꝰ ergo maxime conueniens eſt felici habere amicũ.

Ultimo ¶ Ultimo Ariſt. ab illa ꝑte naturalibus aũt intendentibus vſq; ad finem capituli videẽ ſic arguere. felix nõ debet carere eo qḋ eſt ſibi naturaliter eligibile ⁊ delectabile: nõ eñ haberet ſtatũ ꝑ ſe cõpletiſſimũ: ſed felici amicus eſt valde eligibilis et delectabilis: ergo felix debet habere amicũ. minorem ꝓbat ariſt. quia ſi vnũquodq; ens diligit naturaliter ſe eſſe ⁊ ꝑmanere. vt vult cõmentator primo phiſicoꝝ. oportet ꝙ bene eſſe ⁊ bene viuere ſit delectabiliſſimũ ⁊ eligibiliſſimũ bene enti ⁊ bene viuenti ⁊ cognoſcenti ſeruũ bene eſſe ⁊ bene viuere. modo felicis eſt optimũ eſſe ⁊ optimũ viuere ⁊ hoc ipſe cognoſcit: ergo felici ſuũ bene eſſe ⁊ bene viuere eſt delectabiliſſimũ ⁊ eligibiliſſimũ. ſed ſicut dicit ariſt. vt ad ſeipſm̃ habet ſtudioſus ⁊ ad amicuʒ vel ꝓxime. Alter eñ ipſe amicus: ergo felici eſt valde delectabile ⁊ eligibile eſſe ⁊ viuere amici. ſed cuius eſſe eſt ei delectabile ille eſt delectabilis: ergo felici amicus eſt valde delectabilis ⁊ eligibilis qḋ intendebamus probare: ergo ⁊c̃.

Deciſio. **Pro ſolutione iſtius queſtio**nis oportet rememorari duplicẽ felicitatem diſtin-
Duplici- ctam in decima quarta queſtione primi libri. quater capiẽ rũ vna eſt ſtatus eligibiliſſimꝰ quẽ homo poſſit ha-
felicitas bere in hac vita. ſcilʒ integratus ex his oĩbus q̃ vir optimꝰ mallet habere hoc nõ habere. Alia eſt bonũ ſimplex optimũ oĩm ſimpliciũ bonoꝝ humanoꝝ cuiuſmodi ſm̃ ariſtote. eſſe videẽ opus ſapientie.

Prima. cõcluſio **Si ergo queramus de felice** felicitate p̄ma. dicendum eſt ſine dubio ꝙ felix non indiget amicis. loquendo ꝓprie de indigentia. indigere eñ eſt non habere ꝙ opportunũ eſſet habere vel dicamus ⁊ redit in idem ꝙ hominẽ indigere eſt ipm̃ carere eo qḋ ipſe ſm̃ rectũ iudiciũ rationis vellet habere: talis autẽ felix nullo tali caret vt apparet ꝑ quid nominis: ergo penitꝰ nullo indiget.

Secũda ¶ Dicendũ eſt tamen q̃ tali felici opus eſt amicis id eſt tali opportunũ eſt ⁊ valde cõueniens habere amicos. ⁊ hoc ꝓbant ſingule rationes ariſt. prius facte. Et iſtas duas concluſiones expreſſit. Seneca de ſapiente epiſtola. An merito ad lucillium dicens. Uolo tibi chriſyppi quoq; diſtinctionem indicare. Ait ſapientẽ nulla re egere ⁊ tamẽ multis illi rebus opus eſſe. Multis tamẽ eſt dubiuʒ an hẽ due cõcluſiones eſſent vere de omni ſapiente. Sʒ de felice felicitate p̄mo mõ dicta non apparent dubie aliquo mõ. Eaſdẽ etiã ↄcl'ones Ariſt. ſatꝭ exp̄ſſit dicẽs ꝙ ipſi felici amicꝰ eſt de natura eligibiliũ qḋ aũt eſt ipſi eligibile hoc opʒ exiſtere ipſi: vel ſic indigẽs erit qḋ eſt ↄtra rõnẽ dicte felicitatis. opus ergo erit felicitati amicis ſtudioſis ⁊ vl'r oĩbus bonis humanis opꝰ eſt tali felici. ↄueniẽtiſſimũ ẽ eñ hẽc oĩa bona humana q̃ eis ſingulis ſcit. ⁊ poteſt ⁊ vult bñ vti. felix aũt ille eſt hmõi: qꝛ prudẽtia totã hẽ ⁊ ſingulas v̄tutes morales hʒ. Iterũ ⁊ corpis et exteriora bona: vt pʒ ꝑ q̃d noĩs q̃bus hõ ſcit. vult ⁊ põt circa ſingula bñ agere ⁊ ſingulis bene vti. De felice aũt ſcḋa felicitate manifeſtũ eſt ꝙ ipſe multꝭ põt idigere. põt eñ eẽ paup ⁊ exul. põt corpis egritudine p̄miri põt oibꝰ carere vite neceſſarijs. nonnẽ ergo in tali ⁊ tanta neceſſitate. cõſtitutꝰ indiget amicis vtilibus ſibi ſuccurrentibꝰ in tãta neceſſitate nõne idiget cibo ⁊ potu vel modico ⁊ alijs hmõi ne moriaẽ: ſine dubio apparet mihi ſic. Itez nec ſolum ad neceſſitatẽ indiget his: ſed habitis vite neceſſarijs indiget ad iuuandũ magnis diuitijs multitudinẽ amicoꝝ. ⁊ vl'r his oĩbus q̃ primo felici inerant: quibus ipſe caret. nam aliquo modo indiget his omnibus vel ad viuendũ vel ad iuuandũ: vel ad felicitatis ſue decoramentũ quibꝰ ipſe quẽ ratio recta dictaret hec velle habere. ¶ Uerum eſt tñ ꝙ ſepe capiẽ ſtrictius indigentia ꝓ carentia neceſſarioꝝ ad vitam: q̃ ſi ſic capiamꝰ apparet ſatis ex dictis q̃d ſit dicendũ. Seneca tñ epiſtola an merito. ad lucilliũ dicit. et bene. ꝙ ſapiẽs quẽ oẽm. ⁊ ſolum reputat felicẽ iſta ſcḋa felicitate ſeipſo quodammodo ↄtentꝰ eſt: ⁊ ſic nullo indiget alio. Alio tñ modo non eſt ſe cõtentus ſed indiget multis. nã vt dicit ſeipſo cõtẽtus eſt ſapiẽs ad beate. i. ad bene et ſctẽ viuendũ: non tñ ad iuuãdũ. virtꝰ eñ qua ſemꝑ hõ bene ⁊ ſctẽ viuit/ extriſeca inſtꝭa non q̃rit. Iterũ (vt ibidẽ dr) ſapiẽs ſeipſo cõtentꝰ eſt nõ vt velit eſſe ſine amico: ſed vt ſine eo bñ viuere poſſit. vide totã epiſtolã ſi vis. qꝛ q̃ſtio p̄ſens ſatis ſoluiẽ ibidẽ: dumtñ ꝓpẽ modũ loq̃ndi Sene. tragicũ non plꝰ intẽdamus q̃ intẽdit: nec a ſemitꝭ ariſt. deuiemꝰ. Sciás etiã ꝙ multa ꝑtinẽtia ad hãc queſtionẽ dicta fuerẽ in q̃ſtiõe decimaquarta et decimaſexta primi librũ ex quibus q̃ſtionibus et ex nunc dictis appet q̃ſo procedant oẽs rõnes a principio q̃ſtionis adducte. Duplẽ capiẽ indigentia.

Queritur nono vtrum magis ſit opus amicis in bonis fortunis vel i malis: ¶ Arguiẽ ꝙ in malis qꝛ tũc eſt magis opꝰ amicis q̃ñ ſũt magis neceſſarij. ſed in malis fortunis ſunt magis neceſſarij vt dicit Ariſt. ꝗ ⁊c. ¶ Item q̃ñcũq; ſcio ꝙ amico meo magis eſt opus viſitatiõe mea tũc magis ⁊ p̃mptiꝰ debeo eũ viſitare: ſed magis ⁊ p̃mptiꝰ debeo eũ viſitare infortunatũ q̃ fortunatũ vt dicit Ariſt. ꝗ illi in iſortunio eſt magis opꝰ viſitatione mea q̃ i bona fortune. Secũdo ¶ Item tũc eſt magis opꝰ amicis q̃ñ magis indigemus auxilio ipſorum. hoc aũt eſt in noſtris infortunijs: ergo ⁊c. Tertio. ¶ Item auctoritate Ariſto. octauo huius dicentis: in inopia quidem et reliquis infortunijs ſolum exiſtimãt refugium eſſe amicos: tunc autem maxime opus eſt Quarto

eis quando non eſt aliud refugium: ergo ꝛc.

¶ Oppoſitū arguitur. quia tūc magis eſt nobis opus amicis / qn̄ ſunt nobis meliores ſiue qn̄ eſt nobis meli⁹ cōuerſari cū eis vl̄ cū amicis: ſꝫ hoc eſt in nr̄is bonis fortunis vt dicit
Secūdo Ari. ꝙ. ꝛc. ¶ Itē qn̄ magis eſt op⁹ amicis: tūc magis volādi ſunt: ſꝫ bn̄ fortunati debem⁹ magis vocare eos ꝙ̄ male fortunati: ꝙ bn̄ fortunatis eſt ma-
Tertio gis opus amicis. ¶ Itē tūc magis eſt op⁹ amicis qn̄ vita eſt min⁹ ſecura. ſꝫ ꝗ̄to eſt maior fortuna tā-to min⁹ eſt ſecura: vt dr̄. vn̄ hui⁹. diues eīn minus ſecure viuit qꝛ magis ei inuidet: et qꝛ multa poſſidet ꝗ alij deſiderāt ꝛ ſcrutant̄. Hec q̄ſtio ſupponit ꝙ amicis opus ſit ꝛ in bonis fortunis: ꝛ in īfortunijs. ꝛ q̄rit ī qb⁹ magis. de ſuppoſito aūt ſatꝭ appet ꝛ apparuit in q̄ſtione p̄cedēte: ꝛ in. j. q̄ſtione octaui
Duplr̄ intelligit̄ ꝙ ſit op⁹ amicis. libri. ideo reſtat solū dicere de q̄ſito. ¶ De q̄ſito aūt Ariſt. ſic diſtiguit ꝙ op⁹ eſſe amicis pōt eſſe duplr̄. vnomō ad neceſſitatē. aliomō ad bonitatē: et tunc
Due concluſiōes. ponit duas ꝯcl̄ones. Una eſt ꝙ ī infortunijs magꝭ eſt op⁹ amicis ad neceſſitatē. ¶ In bonis aūt fortunis magis eſt opus ad bonitatē. Et ad euidētiā dictarū ꝯcl̄onū ſciendū eſt ꝙ in p̄poſito bonitas ꝛ
Drīa inē bonitatē et neceſſitatem triplex. neceſſitas ſic pn̄t diſtigui. p̄mo: qꝛ neceſſitas hoīs attēdit̄ quo ad ſalutē corp̄is ꝛ ſuſtētationē vite. vn̄ quīto metha. neceſſariū dr̄ ſine quo nō ꝯtingit eſſe vel viuere. bonitas aūt attēdit̄ quo ad v̄tutes ꝛ opa virtutū.
Scd̄a. Scd̄o: qꝛ neceſſitas magis attribuit̄ ordinatis ad finē: vt p̄ꝫ ī fine. ij. phiſi. ideo etiā neceſſariū pro vtili ſolet capi. Bonitas aūt ſimplr̄ attribuitur
Tertia fini ꝛ p̄ncipalr̄. Tertio: qꝛ neceſſitas humana fortune ſubeſt: bonitas aūt nequaꝙ̄. ſꝫ eſt in nr̄a p̄tāte et libertate: bonitas eīn hūana in v̄tutib⁹ aīe et ſcd̄m virtutes in opationib⁹ ꝯſiſtit: q̄ nulli fortune ſubijciunt̄. vn̄ Seneca in libello ad ſerenū. nihil eripit
Expoſitio duaꝝ ꝯcl̄onuꝫ. fortuna / niſi qd̄ dedit. v̄tutē aūt non dat / ideo nec detrahit. libera eſt ꝛ imobilis / imota / iconcuſſa: ſic cōtra caſus īdurat vt ne inclinari qdē nedū vīci poſſit. pn̄t ꝙ ſic exponi dicte ꝯcl̄ones ꝙ īfortunijs magis eſt op⁹ amicis ad ſalutē corp̄is ꝛ ſuſtētationem vite: ſꝫ ī bonis fortunis magis ē op⁹ amicis ad bene faciendū. i. ad v̄tuoſe opandū. p̄ma cōcluſio ſic p̄ꝫ: qꝛ infortunat⁹ ſcd̄m ꝙ infortunat⁹ nō hꝫ vn̄ benefaciat amico: ꝙ vt ſic nō indiget amico ad bn̄faciendū. dico aūt vt ſic: qꝛ bon⁹ hō ꝗ̄tūcunqꝫ male fortunat⁹ pōt amicis ꝛ alijs bn̄facere v̄bis ꝛ exēplis ꝛ p̄ſuaſionib⁹ ad virtutē: eo ꝙ in oī ſtatu pōt vti ſuis v̄tutib⁹: ſꝫ vt ſic nō eſt infortunat⁹: cū iā dictū fuerit v̄tutes nō ſubeſſe fortune: ſꝫ male fortunat⁹ inātus eſt ꝛ ſibi eſt ꝯuenientiſſimū ꝙ ab amicis iuuet̄ ꝛ ſuis indigēcijs ſubueniat̄: ꝙ vt ſic maxime eſt ſibi ad hoc op⁹ amicis Scd̄a ꝯcluſio ſilr̄ appet qꝛ bn̄ fortunat⁹ ſcd̄m ꝙ eſt bn̄ fortunat⁹ abundat in bonis corp̄is ꝛ in vite neceſſarijs: ꝙ non eſt ei op⁹ amicis
obiectio. ad talia ſibi p̄curāda niſi miniſterialr̄: ſicut ſeru⁹ p̄curat dn̄o. Et ſi dicat̄ ꝙ op⁹ eſt ei amicis ad talia ꝯſeruāda: dicendū eſt ꝙ hoc eſt verū inquātū fortuna pōt ſibi eſſe mala: ſꝫ ad hoc nō eſſet ei op⁹ ſi fortuna ſp̄ eſſet ſibi p̄picia. non ꝙ ad hoc op⁹ eſt ei ſcd̄m ꝙ eſt bn̄ fortunat⁹ ſed ſcd̄m ꝙ ꝯtingit eū male fortunari. eidē aūt. ſ. bn̄ fortunato inq̄ātū eſt talis ꝯuenientiſſimū eſt bn̄ facere: qꝛ hꝫ vn̄ pōt ꝛ vn̄ ad hoc tenet̄ ſcd̄m v̄tutē liberalitatis ꝛ amicitie: qꝛ melius eſt benefacere amicis ꝙ̄ extraneis: vt dicit Ari. ideo ſaltē ſic eſt opus amicis ad benefaciendum.

Et ex his cōcludēda ſunt duo correlaria. ¶ Primū eſt ꝙ infortunatis vt ſic op⁹ **Duo correſponſoria.**
eſt amicis vtilibus ſcꝫ potētib⁹ ī neceſſarijs ſubue-
nire. ¶ Scd̄m eſt ꝙ fortunatis vt ſic eſt op⁹ ami- **Primuꝫ**
cis v̄tuoſis. qꝛ maxie talib⁹ eſt bn̄ faciēdū. ¶ Et **Secūdū**
ſi debeam⁹ ſimplr̄ r̄ndere ad q̄ſtionē p̄poſitā. ſ. di- **Rn̄ſio cathegorica.**
ſtinctiōe p̄ꝫ ex dictis ꝙ magis eſt op⁹ amicis ī bonis fortunis ꝙ̄ in malis. ꝛ hoc p̄bat̄ ſic. In bonis fortunis eſt op⁹ amicis ad bona aīe ſcꝫ ad opa v̄tutis adipiſcēda. In malis aūt fortunis op⁹ eſt amicis ad bona corporis ſcꝫ ad vite neceſſaria acq̄renda vt dictū eſt. ſed vnicuiqꝫ multo magis opus eſt bona aīe ꝙ̄ bona corporis acquirere. ꝗ̄to ſcilꝫ aīa melior eſt corpore ꝛ p̄cioſior vnde ꝯtingit ꝙ fortis p̄pter bonū virtutis p̄dicit corpus ꝛ vitā vt dictum fuit in precedentib⁹ ergo. ꝛc. Uel arguit̄ ſic ibi magis eſt opus amicis vbi amici ſunt eligibiliores. ſꝫ ī bonis fortunis ſunt eligibiliores ꝙ̄ in malis ꝙ ꝛc. Minor p̄bat̄ multiplr̄. p̄mo qꝛ eligibili⁹ eſt bn̄facere ꝙ̄ bn̄ pati. i. eligibilius eſt operari ſcd̄m v̄tutem in alterū: ꝙ̄ ab eo vtilia corpori ſuſcipe: ſed fortunato op⁹ eſt amico vt ei bn̄faciat: ꝛ infortunato vt ab eo bn̄ patiatur: ergo ꝛc. Scd̄o dicta minor p̄bat̄ qꝛ eligibilius eſt qd̄ vndiquaqꝫ eſt delectabile: ꝙ̄ qd̄ hꝫ admixtā triſticiā ceteris parib⁹ ſed amicus in bonis fortunis eſt vndiquaqꝫ delectabilis. ī malis aūt eſt delectabilis: ſꝫ tn̄ admixta triſticia ꝙ ꝛc. p̄bo minorē. qꝛ tam fortunato ꝙ̄ infortunato preſentia amici eſt delectabilis. ex eo ꝙ amic⁹ ſcd̄m ꝙ ē amic⁹ eſt cōuenientiſſim⁹ amico: pn̄tia aūt ꝛ ſenſus cōuenientis eſt delectabilis: ſed qꝛ amic⁹ ſe habet ad amicū ſicut ad ſeip̄m: ꝛ oīs hō in bono p̄p̄o gaudet ꝛ in malo p̄prio triſtat̄. ideo ꝯſimilr̄ gaudet de bono amici ꝛ de eius malo triſtat̄: ergo opꝫ amicū de triſticia amici ꝯtriſtari: cum igit̄ infortunatus ſciat amicū eſſe triſtē de ſuo infortunio: opꝫ ip̄m de huiōi triſticia amici retriſtari. et maxime qꝛ amici eſt velle bn̄facere amico magis triſtat̄ amicus ſi videat ſe eſſe cām triſticie illi⁹ p̄pter qd̄ amici p̄ſentia infortunatū non pure delectat / ſed ꝛ ip̄m cōtriſtat. Econtra vō cū hoc ꝙ fortunat⁹ gaudet de preſentia amici ſcd̄m ſeip̄am ē delectabilis. ip̄e gaudet de gaudio amici ꝯgaudētis de bona fortuna ipſi⁹ et maxime de hoc ꝙ ipſe eſt cauſa gaudij illius: et ſic patet ꝙ ex omni tēpore preſentia amici eſt gaudioſiſſima fortunato. p̄pter quod aūt p̄ſentia amici ſit delectabilis infortunato dicetur poſt

Et ſciēdū eſt ꝙ ex dictis Ari. infert talis pulchra documenta moralia. ¶ Primū eſt duplex. ſ. ꝙ ad bonas fortunas opꝫ amicos vocare p̄ōpte ad malas vō pigritāter ꝛ tarde. cauſa primi eſt: qꝛ maxime eſt amici benefacere amico tp̄e ꝛ loco oportunis: ſed maxie poſſibile eſt ꝛ oportunū hoī in ſuis bonis fortunis bn̄facere: ꝙ tūc eſt maxime ꝯuenientiſſimū ſtati vocare amicū. Itē qꝛ benevolum⁹ amico / hoc eſt p̄ōpte faciendū per quod ſcimus amicū eſſe delectandū: ſed ſcim⁹ ip̄m delectādum eſſe in nr̄is bonis fortunis: ergo ſtati ad eas vocādus eſt. Cauſa vō ſcd̄i eſt: qꝛ nō eſt faciendū: vel ſaltē tarde ꝛ pigritāter faciendū hoc per quod ſcim⁹ amicū eſſe contriſtādū: ſed per ſenſum noſtri infortunij ſcimus ip̄m eſſe contriſtandū: ergo ꝛ dicit tn̄ Ariſt. et bene. ꝙ aliqn̄ vocandi ſunt amici ad infortunia: videlicet ſi ſint magna et per

amicos euitabilis ꝛ non ſine ipſis: vel vbi auxiliū amici ſupexcedit triſticiā de infortunio: immo forte vbicūq̧ amic⁹ pōt nobis magnū prebere auxiliū vocand⁹ eſt: qꝛ ſi de nro infortunio triſtaꝛ: tñ de auxilio qđ prebet nobis ꝙ plurimum delectaꝛ: et qꝛ ſignū eſt praue confidentie ſi non vocareꝛ / vbi aūt amicus plurimū triſtareꝛ ꝛ modicū aut nihil auxiliaretur. nullomodo vocandus eſt.

Scđm documentū eſt ꝙ opꝫ

amicum prompte ire ad infortuniū amicis etiā nō vocatū. quia amici eſt prōpte bñfacere amico maxime in neceſſitate in cōſtituto ꝛ ſi non ſit poſſibile infortunio reſiſtere tamē ire opꝫ ad cōſolādū ꝛ triſticiā minuendū: qꝛ ſicut diceꝛ poſt amicorū preſentia minuit triſticias infortunatoꝝ: dixi aūt non vocatum: quia ſicut dicit Ariſt. ſi amicus amico īfortunato ſuccurrat nō vocat⁹. hoc eſt melius vtriq̧ ꝛ delectabilius ꝙ ſi expectaret vt eſſet vocatus. dico aūt melius. i. honeſtius quia ꝛ ille qui dat magis videꝛ dare ſponte. ꝛ ſic virtuoſius agere ꝛ ille qui recipit virtuoſe agebat inquantū non volebat grauare amicum: dico vero delectabilius: quia recipienti parciꝛ a verecundia ꝙ habuiſſet vocando amicum ꝛ dans magis delectatur. ex eo ꝙ non prouocatus: ſed ſeipſo facit opus virtutis.

Tertiū documētū eſt duplex

ſcꝫ ꝙ ad bonas fortunas amicorū opꝫ amicos ire prōpte ad cooperandū: quiete autē ad benepatiendum: cauſa primi eſt: quia bene faciendū eſt amico cauſa vero ſcđi eſt: quia prompte ire ꝛ inordinari ad beneficiū recipiendū ab amico pōt aſſiſtētibus generare opinionē ꝙ ipſe ſit amico onerolus ꝛ idelectabilis lꝫ nō ſit ita: pōt etiā eis opinionē generare. ꝙ ipſe nō ſit amic⁹ ꝓpter honeſtū: ſed ꝓpꝛ vtile lꝫ non ſit ita: tales aūt opiniones eſt remouēdū: qꝛ ſicut dicebaꝛ cap. de verecūdia ſi ſunt hec quidē ſm veritatem turpia hec aūt ſm opinionē nihil differt. neutra eſt operanda.

obiectio. ❡ Sed hoc vltimū documentū videꝛ eſſe dubitabile: quia cum ſit amici bene velle ꝛ benefacere amico prōpte: illud prōpte faciendū eſt per qđ amicus maxime delectaꝛ ꝛ acquirit ſibi maximū bonū: ſed amicus bene fortunatus maxime delectaꝛ in preſentia amici vt dictum eſt. ꝛ in benefaciēdo ei maximū ſibi bonū acquirit ſcꝫ bonū ꝟtutis: ergo promptiſſime debet amicus amico bene fortunato ſe preſentare.

Confirmatio. ❡ Et ꝯfirmatur quia ſicut bene dicit Ariſtote. magis adiuuandum eſt ad mores ꝙ ad ſubſtantiam. ideo prōpti⁹ eſt faciendum per qđ amicus ꝟtuoſe operaꝛ ꝙ per qđ amicus recipit bona tēporalia: ſed per hoc ꝙ recipimus beneficiū ab amico fortunato ipſe operatur ꝟtuoſe. per hoc aūt ꝙ ſuccurrimus amico īfortunato ipſe recipit tēporalia bona: ergo prōpti⁹ eundū eſt ad recipiendū beneficiū a bene fortunato: ꝙ ad ſuccurendū infortunato.

Rñſio ad primum. ❡ Ad primū iſtoꝝ argumentorū reſpondendū eſt primo: ꝙ oīs hō multo magis debet ſe amare ꝙ amicū in ſibi acquirendo bonū honeſtū primo: ergo debet intēdere ad bonū honeſtū propriū ꝛ cōſeq̄nter ad honeſtū amici. ꝛ nunꝙ facere ꝓ quocunq̧ cōtra honeſtū ꝓpꝛiū. ſꝫ (vt dictū fuit) non eſſet ei honeſtū cito ire. ꝛ īmorari ad beneficiū recipiendū. Secūdo etiam dicendū ē: ꝙ multo virtuoſius eſt melius ꝛ delectabilius amico fortunato ꝙ vocet amicū non venientē ꝛ benefaciat ei non petenti ꝙ hoc faciet ſibi venienti ꝛ petenti: ergo ſi attendamus ad bonum virtutis amici fortunati. non debemus ire ad beneficium recipiēdum: ſed expectare ꝙ nobis benefaciat non euntibus nec petentibus vt magis benefaciat. Et per idem patet ad ſecundum argumentum.

Tunc eſt reſpondendū ad rōnes

tiones ꝑncipales. Ad primā cōcedendū eſt ꝙ ipſa bene arguit ꝙ infortunijs ſit magis opus amicis ad neceſſitatem ꝙ in bonis fortunis.

ad ſcđaꝫ ❡ Ad ſcđaꝫ dictum fuit ſatis: ꝙ amico in bonis fortunis non eſt opus viſitatione mea. me non vocato: quia minoraretur inde honeſtas ſui beneficij: ſed melius ē illi me habere amicū quē vocet non veniētem. ꝛ cui benefaciat nō petenti: ꝙ infortunato habere me amicum ſtatim venientē ad ſibi ſuccurrendū: hec ꝙ propoſitio. tunc magis eſt opus amico qñ magis eſt opus ei⁹ viſitatione eſt falſa: ſi intelligas de viſitatione ſine vocatione.

Ad tertiā ꝛ quartam ❡ Tertia ratio ꝛ quarta arguūt ꝙ in infortunijs ſit magis op⁹ amicis ad neceſſitatē ꝙ i bonis fortunis. Et ſic finitur q̄ſtio.

Queritur decimo. vtrū

amico in triſticia exiſtenti ſit delectabilis pñtia amici? ❡ Arguiꝛ ꝙ nō qꝛ oppoſita ſimul ſtare nō poſſunt: ſꝫ delectatio ꝛ triſticia opponunꝛ: ꝙ nihil delectat exiſtentē in triſticia dū in ea exiſtit.

Secūdo. Itē preſentia amici nō eſt delectabilis amico niſi auferret vel ſaltē diminueret ei⁹ triſticiā: ſꝫ hoc non facit quia inde nō auferꝛ vel diminuiꝛ cauſa triſticie puta mors patris vel ꝑditio. poſſeſſionis aut hmōi ꝛ manente cauſa manet effectus.

Tertio. Itē amico triſti pñtia amici eſt triſtis ꝙ nō delectaꝛ. antecedens ꝓbaꝛ: quia oē inuoluntariū eſt triſte ſed amic⁹ in triſticia exñs non vult pñtiā amici: ꝓbatio quia non vult amicū cōtriſtari. ꝛ maxime non vellet eſſe ei cauſa triſticie: ſed ipſe ſcit ꝙ amic⁹ ſibi preſens contriſtareꝛ de ipſo ergo nō vult amicū eſſe ſibi preſentem.

Quarto. Itē videꝛ ꝙ preſentia amici augmentat triſticiā alterius amici prius in triſticia exiſtētis: quia ille amic⁹ pñs cōtriſtaꝛ ſtatim ꝛ hoc diſplicet alteri amico. ꝛ ſic ille cum prima triſticia habet aliam de contriſtatione amici. ideo peius ꝙ prius.

Oppoſitum vult Ari. dicēs

Eſt enī ꝛ preſentia ipſa amicorū delectabilis ꝛ i bonis fortunis ꝛ i infortunijs. alleuiantur enī triſtati condolentibus amicis. ❡ Dicendū eſt breuiter ꝙ amico deſolato vel in triſticia exñti pñtia amici eſt delectabilis. ꝛ hoc experimēto ſcitur: qꝛ apđ preſentiā amicorū videmus manifeſte alleuiari triſticias infortunatorū: ſed huius cauſa cōſiderāda eſt ad pñs.

Rō tullij q̄re pñtia amici minuit triſticiam. Aliqui ergo huius affect⁹ aſſignāt talē cauſam: qꝛ triſticia amici partiꝛ ad amicū cōdolētem. ptiū aūt remanet minus toto integro. iō minus triſtaꝛ: ſicut duobus ſimul ferentib⁹ graue pōdus: neuter in tanto grauaꝛ: in quāto grauareꝛ ſi ferret ipm ſolus. Et hanc cauſam videꝛ aſſignare Tullius in ſuo libro de amicitia dicens. qs eſſet tantus fructus in proſperis rebus. niſi hñs q̄ illis eque ac tu ipſe gauderet. aduerſas vero ferre difficile eſſet ſine eo qui eas grauius etiam ꝙ tu ferret: ſecūdas res ſplendiores facit amicitia ꝛ aduerſas ꝑtiens cōicāſq̧ facit leuiores. ❡ Sꝫ hec cauſa nō

videŕ eſſe bona: qꝛ amic⁹ nõ accipit ſibi partē triſti
cie amici: ſed aliã triſticiã. cũ accidens nõ tranſeat
de ſubiecto in ſubiectũ. modo ꝑ hoc triſticia amici
non ptiŕ: neqꝫ diminuiŕ niſi alia rõ aſſignetur: ſicut
quis lignũ graue portans non alleuiaŕ ſi alter opꝫ
Solutio alterũ lignũ. ¶ Sed auctoritas tullij poſſet in ta
li ſenſu valere: ꝙ amic⁹ partiŕ ſibi non triſticiam a
mici ſed cãm triſticie: ſcꝫ aſſumẽdo ſibi partē dam
ni vel reſtituendo: cauſa aũt triſticie partitas dimi
Secũda nuta diminuiŕ ꝯſr triſticia. ¶ Alia cauſa alleuia
cauſa. tionis triſticie per pñtiã amici ſolet aſſignari: ſcꝫ
ꝙ amicus videñs cõdolere amicũ aduertit ad ipm.
inq̃tũ aũt aduertit ad ipm. min⁹ aduertit ad ꝓpũ
infortuniũ. ⁊ min⁹ ſentit ipm: iõ min⁹ triſtaŕ. Sed
iſta cauſa lꝫ habeat ṽitatē inter muliebres q̃ ſunt
ꝯploratiue vel etiã inter viros muliebres. tñ inter
viros viriles nõ hꝫ efficaciã. qꝛ ſicut bñ dicit Ari.
oĩs fugit triſticie cã eſſe. amicis ꝓpter qꝺ viriles q̃
dẽ ſm naturã reuerenŕ cõtriſtari amicos ipis qꝛ q̃
amic⁹ ſcit de ſua triſticia triſtari amicũ. iõ virile eſt
amicũ q̃tũcũqꝫ triſtē nõ manifeſtare exteri⁹ ſuam
triſticiã. ne de illa amic⁹ triſteŕ. ex quo q̃ amic⁹ nõ
oñdit ſe triſtē amico nec condolẽtē videŕ ꝙ cã aſſi
gnata nõ volebat. Et itẽꝝ qꝛ amic⁹ plus amat ami
cũ q̃ aliqꝺ aliud bonoꝝ amiſſibiliũ: ſi amic⁹ videt
de ſeipõ dolere amicũ magis dolet inde q̃ dolent
de priori infortunio: ꝓpter qꝺ viriles amici nõ ꝯſo
lanŕ amicos cõplorãdo. vel ſenſum cõdoloris ma
feſtando: ſed potius ſpecie recuperationis oſten
dendo ad vtilitatē bonorũ fortune monſtrando et
q̃ honeſtum ſit ſe conſtater habere et inconcuſ
tertia cã. ſe perſuadendo. ¶ Item alia cauſa ſolet aſſigna
ri. ꝙ ſicut medic⁹ eſt delectabilis īfirmo ob hoc ꝙ
infirmus ſperat ꝑ medicũ liberari ad infirmitate.
Ita infortunat⁹ gaudet de amico pñte: ſperãs ꝙ ꝑ
Alie cau ipm ab īfortunio euadat. Sed hec cã nõ videŕ va
ſe ex Ari lere. vbi manifeſtũ eſſet ꝙ amic⁹ non põt obſtare in
ſto. fortunio quo tñ caſu adhuc pñtia amici erit dele
ctabilis: lꝫ min⁹. Alias ergo cauſas aſſignat Ari.
rõnabiles: quaꝝ vna eſt ꝙ amic⁹ ſm ſeipm eſt dele
ctabilis amico. nã de rõne amici eſt ꝙſit ſimplr bo
nus: ⁊ bon⁹ amico. ⁊ amãs amicũ. et amat⁹ ab eo:
he aũt oẽs cõditiões ⁊ alie ſingle q̃ ꝯueniũt amico
rõne amicitie ſpectãt ad rõnē delectabilis: q̃ ami
cus rõne amicitie eſt ĩ oĩ ſtatu delectabilis amico.
Alia rõ eſt ꝓpter aſſuetũ ꝯuictũ amicorũ. amicus
nouit oẽs mores amici ſui/ ⁊ ꝑ ꝯñs ſcit in qb⁹ ṽbis
aut geſtis amic⁹ ſu⁹ ſolet gaudere aut triſtari: ⁊ ſic
ipe põt maxime ꝯſolari eũ et ꝑ ṽba aut geſta dele
ctabilia põt triſticiã ipſi⁹ remittere: ⁊ hoc ipe vult
facere ꝑ poſſe: q̃ ipe pñs hoc facit: ⁊ tũc ꝯcluditur
eius pñtiã eſſe delectabilē ⁊ ꝯſolatiuã et exiſtentiſ
triſticie remiſſiuã. Cõcedendũ eſt tñ ꝙ multi q̃ vo
lunt magis amari q̃ amare/ delectanŕ ſi videãt de
ſuis īfortunijs amicos ꝯdolere: qꝛ ex hoc ꝑcipiunt
ſe ab illis amari ꝙ ob hoc eos delectant: qꝛ maxie
hoc appetebãt: ſed hec nõ eſt ꝯditio amicoꝝ veroꝝ
vt dictũ eſt pri⁹. Concedendũ eſt tñ ꝙ mulieres et
hoĩes muliebres a triſtitijs ſuis alleuianŕ ex plo
ratibus et propriarũ triſtitiaꝝ cõnarrationib⁹: tũ
qꝛ nocumentũ interi⁹ clauſum magis ꝯgregatur ⁊
magis animũ affligit q̃ exteri⁹ diffuſum: tũ qꝛ tri
ſticia talium magis eſt in appetitu ſenſitiuo q̃ ĩ in
tellectiuo. appetitus autem ſenſitiuus triſtitia mi
nuitur per fletum ⁊ luctum: quia fumi groſſi ex tri
ſtitia contracti exhalant.

Ad rõnes. Ad primã dicitur

ꝙ non ſolũ illud eſt delectabile qꝺ īfert delectatio
nē: ſed illud qꝺ minuit magnã triſticiã: vt illud eſt
calidũ qꝺ ꝯtẽperaret frigiditatē itẽſam: vŕ dicẽdũ
eſt ꝙ nõ oĩs delectatio oĩ triſticie ꝯtrariaŕ vt appa
ruit in. vij. libro. iõ triſtitia aliqua ꝯpatiŕ ſecũ ali
quã delectationē. ¶ Ad aliã dicẽdũ eſt/ ꝙ pñtia ad ſcꝺaꝝ
amici ſi non aufert vel minuit cauſam extriſecã tri
ſticie: tñ minuit cauſam itriſecã: qꝛ. ſ. attentionē ad
obiectũ triſtabile: ⁊ de hoc dictum eſt ſatis in ſcꝺa
q̃õne. viij. libri. ¶ Alia rõ bñ ꝓbat ꝙ pñtia amici Ad tertiã
nõ eſt pure delectabilis in fortunato: ſꝫ mixti īfert
delectationē et triſtitiã: neqꝫ eſt verũ ꝙ īfortunat⁹
non vult pñtiã amici: ſꝫ verũ eſt ꝙ non vult eã niſi
volũtario mixto cũ īuolũtario: ⁊ forte ſi magis vel
let pñtiã amici q̃ nollet ipſe ab ei⁹ pñtia magis tri
ſtareŕ q̃ delectareŕ. hoc tñ nõ obſtãte minueretur
ei triſticia de ſuo īfortunio: vt eñ delectatio vnius
potẽtie vŕ ĩ vno obiecto minuit delectationē alteri⁹
potẽtie vel in altero obiecto: vt in. xx vij. q. ſeptimi
libri appuit. ita concedendũ eſt de triſtitia ad triſti
tiã. Et eodẽ modo dicendũ eſt ad vltimã rationem

Queritur vndecio vtruꝫ

amicis ſit delectabiliſſimũ conuiuere.
¶ Arguiŕ ꝙ non: qꝛ ṽtuoſis nihil eſt
delectabiliſſimuꝫ niſi felicitas. Amici
aũt ṽa amicitia ſunt ṽtuoſi: q̃ nihil eſt eis delecta
bile niſi felicitas: ſed ꝯuenire nõ eſt felicitas niſi
tu dicas ꝙ amici adinuicē recedẽtes non amplius
ſunt felices. ⁊ niſi tu dicas ꝙ felicitas eſt valde ſub
iecta fortune: qꝛ ꝑ multos caſ⁹ põt impediri cõui
ct⁹ amicoꝝ: ⁊ niſi tu dicas ꝙ felicitas eſt bonũ mi
nime ꝑ ſe ſufficiẽs. cũ cõuictus requirat aliũ: q̃ ⁊c.
Itẽ ꝙ amicus ꝑeligeret hoc eſt ſibi delectabilius Secũdo
ſed amicus ꝑeligeret amicũ eſſe ſanũ ⁊ benefortu
natũ abſentē ꝙ egrũ aut infortunatũ pñtē ⁊ collo
q̃ntē: q̃ amicus plus diligit ſanitatē ⁊ fortunã ami
ci q̃ conuiuere ipſi. ⁊ adhuc plus diligit ꝙ ſit virtu
tibus ei. perfectus: q̃ ꝙ ſit ſanus vŕ bene fortuna
tus. Et adhuc plus diligit virtutes ꝓprias q̃ ṽtu
tē amici: ergo plurima leniora ſunt ab amico q̃ cõ
uiuere: et per ꝯñs delectabiliora: ergo ⁊c.

Oppoſitũ vidˀtur determĩare

Ari. ĩ fine hui⁹ noni. Aliq̃ ſtati ꝯcedũt multa ami
cis eē leniora/ delectabiliora ⁊ eligibiliora q̃ cõui
uere: ⁊ ſic cõcedũt ꝙ cõuiuere non eſt eis delectabi
liſſimũ: intelligendo ṽba ſm ꝓprietatē ſmonis: tñ
cõuiuere eſt eis multũ delectabile. ⁊ hoc ſolũ ꝓbat
Ariſt. in lr̃a vt ptꝫ conſiderãti: nec Ariſt. affirmat
ꝙ eis ſit delectabiliſſimũ conuiuere: ſed q̃rit vtruꝫ
ſit ita. et ſolũ determinat ꝙ eſt multũ delectabile. ⁊
ſi pħũs aut alij doctores inueniãŕ aliq̃ñ dicere in
ſuplatiuo: ꝙ conuiuere ſit eis delectabiliſſimũ vel
optimum. debet dici: ꝙ locutio eſt rethorica modo
tragico. vbi ad laudē exprimiŕ plus q̃ ſit. ſlico eñ
modo loq̃ndi capiŕ ſuplatiu⁹ loco poſitiui aliqueꝫ
habẽtis nobilē magnitudinē: quẽadmodũ obſuãt
cõiter moderni p̃dicatores in ſctõꝝ de qb⁹ p̃dicãt
exaltationib⁹: aut ſepe in regũ aut p̃ncipũ aut dño
rũ q̃bus p̃dicãt adulatorijs ſuperlaudationibus.
¶ Aliter aũt põt rñderi ꝙ amicitia eſt q̃dã virtus Alia re
modo quo dictũ fuit in octauo. ſed alie ſunt virtu ſponſio.
tes excellẽtiores vt iuſticia: fortitudo: ⁊ multe alie

quaꝝ act⁹ amicitie ſunt pfectis eligibiliores ⁊ delectabiliores ꝙ act⁹ amicitie ſbi gfa. iuſtus ⁊ fortis amicus plus vellet actū iuſticie vel fortitudinis exercere loco ⁊ tpe oportunis ꝙ colloqui amico. ſed intētio Ari. eſt ꝙ iſter act⁹ a ſtute amicitie procedētes ꝯuiuere eſt ipſis amicis eligibiliſſimū et delectabiliſſimū ¶ Actus eñ ppꝛie ꝯñtes amicitiā ſunt ꝯcordare. bene velle benefacere ⁊ cōuiuere amico. Bene velle aūt includit in ſe ꝯcordare. nā velle id quod alter vult eſt ei concordare: ſꝫ quecūqꝫ tibi vult bene ipe vult idē qđ tu: qꝛ tu tibi vis bene. ſicut ⁊ quilꝫ alter ſibi ¶ Itē benefacere claudit in ſe bene velle: et lꝫ aliqs bonū facere poſſit malū volendo tñ non bene. Et vlteri⁹ cōuiuere in amicitia bona claudit i ſe benefacere amico. amicos eñ cōuiuere eſt eos cōicare ſm ꝙ ſunt amici. amici aūt boni ſunt amici ꝓpter bonū virtutis: ꝗ eos ꝯuiuere eſt eos cōicare in verbis ⁊ opibus virtuoſis: ⁊ hoc eſt quēlꝫ benefacere amico. dirigunt eñ ſe adinuicē ⁊ ideo augerētur coꝝ potentie ad melius volendū ⁊ operandū vt dicit ari. vnde decimo huius dr. De ſapiente q̄ eſt ſm ſeipſꝫ ſufficientiſſimus ꝙ meli⁹ eſt cooperatores habere econtra aūt eſt de conuictu prauoꝝ. cōicantes eñ in prauis operibus ſiūt peiores ⁊ fortiores ad malefaciendū. Ex his pōt ſic argui. ille actus eſt amico eligibiliſſimus ⁊ delectabiliſſimus. qui ceteros oēs actus amicitie includit vel formaliter vel virtualiter: ſed conuiuere eſt hmōi: vt dictū eſt. ꝗ ⁊c. Itē ari. ſic arguit. amicitia eſt q̄dā cōicatio. cōicatio aūt maxīe ſaluatur in cōuiuere: ergo cōuiuere eſt amicis ſeu in amicitia delectabiliſſimū ⁊ eligibiliſſimū. Item ipe ſic arguit vnicuiqꝫ delectabiliſſimū eſt cognoſcere ſe eſſe ⁊ viuere. non ſolum quo ad actū primum: ſed etiam quo ad actū ſcdm ſed ſicut homo ſe hꝫ ad ſeipm. ita ad amicū. ergo delectabiliſſimū eſt videre amicum eſſe ⁊ viuere. ſe in conuictu vterqꝫ amicoꝝ vtrunqꝫ videt. ſcꝫ et ſe ⁊ amicum eſſe ⁊ viuere non ſolū quo ad amicitie actum primū: ſed etiam quo ad ſcdꝫ: ergo hoc eſt eis delectabiliſſimū. Item ipe arguit ad idem per experientiā inductiuā quia ſinguli amici maxime deſiderant in illo opere cōicare ſm quod ſunt amici propter quod hi q̄dem cōputant. vt dicit Ariſt. hi vero colludunt ad aleas. Alij aūt exercitantur et commorantur ⁊ phyloſophantur. ⁊ hoc eſt amicis conuiuere: ꝗ ⁊c. Item Ariſt. videt̄ innuere talem rationē conuiuere in amicitia virtuoſa ꝓportionabiliter eſt ipi conuiuere in amore libidinoſo ſed ſic amantibus conuiuere eſt delectabiliſſimū ergo ⁊c. Maior ſic hꝫ probabilitatem: qm̄ ſicut viſus certius iudicat ⁊ plurimas in amico differentias amabilitatis oſtendit: ita conuict⁹ certiſſime ſingulas ꝓportiones amabiles in amico demonſtrat minor aūt videtur eſſe dubia: qm̄ in tactu videtur eē maior delectatio libidinoſa ꝙ in viſu: propter quod intēperantia videtur maxime ſm tactū attendi. ¶ Sed ad hoc rñderi poteſt. ꝙ inter viꝝ ⁊ mulierem pōt attendi amor. ⁊ ſm beſtialē concupiſcentiā propꝛie ⁊ pciſe: et ita tāgere eſt delectabiliſſimū. vñ beſtia femellā capit indifferenter tā turpem ꝙ pulchrā. vel pōt attendi ſm humanū cōuictuꝫ quē amor hoim addit vltra amorē beſtiaꝝ. de quo dictū fuit in octauo. ꝙ hoies nō ſolū procreationis filioꝝ gfa cohabitant: ſed eoꝝ que in vitā ⁊c. ⁊ ita dicitur hic ꝙ delectabiliſſimum eſt videre

quare cō viuere ſit delectabiliſſimū iſter act⁹ amicitie

obiectio

Solutio

Ad rōnes rñdendū ē. Ad primam dicendū ꝙ vnicuiqꝫ eligibiliſſima eſt felicitas: ſed illa non eſt ꝓpꝛie ⁊ preciſe ſm virtutē amicitie: ſed ſm aliā virtutē. ideo prima ratio nō procedit ꝯtra predeterminata ¶ Ad aliā dicendū eſt ꝙ conuiuere amicoꝝ ſimplr non eſt in infirmitate corporali ipoꝝ vel in iſortunio vel i alio quocūqꝫ ipedimento ipoꝝ ab opatione ſm q̄ pꝛincipalr ſunt amici: iō tale ꝯuiuere nō eſt niſi ꝯuiuere diminutū et dictū ſm quid: ꝯuiuere ei ſimplr amicoꝝ eſt cōicare ſm ſtutes ſine ipedimento. ⁊ hoc includit ſanum eſſe ⁊ ſufficiēter bñ fortunatū: iō hoc vt ſic eſt amicis delectabiliſſimū. nō ꝯuiuere diminutū Et ſic finitur queſtio. et oēs q̄ſtiones ſup nonum. ⁊c.

Ad ſecūdam.

Conſequēter querenda ſunt aliqua ſuper decimum librū: in cuius primo tractatu agitur de delectatione. de qua ſatis queſitū fuit ſuper ſeptimum librum. Ideo querendū eſt ſuper ſcdm tractatum in quo Ariſtote. inquirit in quo actu conſiſtit humana felicitas. Et quia dicit Ariſto. ꝙ ipa felicitas eſt operatio optime potentie ſm optimā eius virtutem. ideo opꝫ inquirere que ſit optima virtutum. Optima autem potentiarū ponitur ab omnibus vel intellectus vel voluntas. Ideo neceſſe eſt querere de cōparatione harum duarū potentiarum adinuicē. Et quia ſtatim videtur ꝙ illa potentia ſit excellentior que eſt magis libera.

Ideo primo queritur. vtrum voluntas ſit magis libera: quia ſemper domina eſt rationi: quia dña eſt liberior eſt ſubiecto. intellect⁹ autem ad voluntatē cōparatur ſicut ſubiectus ad dñm. quod pꝫ primo quia deprecans ſubiect⁹ eſt ei quod deprecatur. ⁊ primo ethicoꝝ dicitur etenim recte ad optima deprecatur ratio. ⁊ nō pōt dici ꝙ ratio habeat ſuperiorē potentiā ꝙ deprecetur niſi voluntatē. ¶ Scdo hoc patꝫ: quia intellectus eſt ſicut conſiliarius ⁊ voluntas ſicut dñs habens in ſuis negocijs cōſiliarios vel conſiliariū. quod pꝫ in noſtris conſilijs ⁊ electionibus. Nam dñi conſilium petentis eſt ſibi ſtatuere finem ⁊ conſiliū petere per quē modū per que media poſſit illū finem adipiſci. vt appꝫ tertio huius. ⁊ ibidem etiā manifeſtū eſt ꝙ voluntas eſt ipius finis: ergo volūtas in hoc eſt ſicut dñs. Sed illo inſtituto fine per determinationē voluntatis. dñs petit conſiliū quod fit ⁊ datur p ratiocinationē intellectualē quo conſilio dato: iterū dñi eſt eligere p voluntatē hoc qđ eſt per conſilium preiudicatū. et dicit Ariſt. tertio huius ꝙ electio vtiqꝫ erit conſiliabile deſideriū. ex conſiliari eñ iudicātes deſideramus ſm conſiliū iudicium aūt eſt ipius intellectus ⁊ deſideriū voluntatis. ergo ois volūtas in his eſt ſicut dñs Et iterū dñi eſt precipere ſubditis ſuis volūtas autē precipit intellectui ꝙ ſtudeat: ꝙ ſpeculetur ſtudeo eñ quia volo. ceſſo quia aliquid mag volo vt ire ad eccleſiam. vel ad forum: ⁊ tunc ſtudeo in metaphyſicis. nunc in morali phia vel in logica nō niſi quia ſic volo iuxta illud Sic volo ſic iubeo ſit pro rōne volūtas. ¶ Iteꝝ cogi ⁊ poſſe cogi ab alio il liberū eſt et ſeruile. nō poſſe aūt cogi liberū eſt: ſed voluntas in actu ſuo cogi non pōt. repugnat enim ꝙ ad aliqđ cogar ⁊ ꝙ ipm volo. Intellect⁹ aūt co

Arguitur primo.

Secūdo

Tertio

Quarto

gitur ſeu neceſſitatᷓ ad ſtudendū et ſpeculandū a
voluntate:nā īpedimētis extrīſecis remotis. nu
Quinto lla ꝟtus mea pōt reſiſtere qn ſtudeā ſi hoc efficacitᷓ
volo. ¶ Iterū quod oībus eodēmō ſe hñtib⁹ pōt
in vtrunqȝ oppoſitorū. hoc eſt liberū ⁊ qđ non ſic
pōt.ſed neceſſitatᷓ ⁊ ab alio determinatᷓ hoc eſt illi
berū. voluntas ⁊ nō intellect⁹ ſic pōt in vtrūqȝ op
poſitoꝝ.nā quāuis intellect⁹ iudicauerit eundū
eſſe ad eccleſiā volūtas tñ hoc ſtante pōt nō velle
Sexto ire.imo ⁊ velle non ire.ſȝ ad tabernā. ¶ Itē ꝓhe
mio metaphyſice deſcribit Ari.liberū eſſe qđ ſui
met ⁊ non alteri⁹ gr̃a eſt ꝙ liberi⁹ eſt qđ magis hȝ
modū ⁊ rationē finis.volūtas eſt hmōi reſpectu
Septimo. intellectus.ſp eñ velle ſeqtur intelligere. ¶ Itē
illa potentia videtᷓ in hoīe liberrima in cui⁹ ptāte
eſt reddere hoīem liberū aut ipm̄ efficere ſeruū:ſȝ
hoc eſt volūtas.qđ probatᷓ qꝛ ꝟtus ⁊ viciū ꝙ ſunt
ſm voluntatē ⁊ appetitū determinant ſeruū ⁊ libe
rum vt pȝ pmo politice nō eñ intellectus ſed vo
luntas determinat hoīem ad virtutē vel viciū:qđ
eſt experiētia manifeſtū:multos eñ ſm intellectū
et ſapientiā excellentes videmus iniuſtos ⁊ valde
malos.imo demones ſm intellectū ſunt ingenioſi
valde.et tñ mali ꝓpter maliciā voluntatis Alios
aūt ſm itellectū ſimpliciores videm⁹ iuſtos ⁊ ſan
ctos ꝓpter bonitatē volūtatis. ꝙ volūtas eſt dña
in reddēdo hoīem bonū aut malū.⁊ ꝑ ꝯñs liberū
aut ſeruū.Et oīs volūtas videtᷓ hr̄e dñiū ſup itel
lectū etiā quantū ad iudiciū de pncipijs ꝙ debent
intellectui eſſe manifeſta:qꝛ dr̄ ſexto hui⁹:ꝙ mali
cia ſcȝ volūtatis ꝑuertit ⁊ mētiri facit circa practi
ca pncipia circa ꝙ virtus intentionē facit rectam

In oppoſitū arguitᷓ qꝛ ſȝ ari.

prohemio metaphiſice liberū deſcribitᷓ quod ſui
met ⁊ nō alterius gr̃a eſt:⁊ maxīe talis ē felicitas
ergo felicitas eſt maxīe libera inter act⁹ hūanos
ergo ſequitᷓ ꝙ inter potētias hūanas illa eſt liber
rima in cui⁹ actu ꝯſiſtit hūana felicitas ſed vt ha
betᷓ.x.ethy.ipa conſiſtit in opē ſapie.ꝙ eſt habitus
Secūdo ipius intellect⁹ ⁊ voluntatis.ꝙ ⁊c̄. ¶ Itē ſicut ar
guendo ad aliā partē dicebatᷓ.dñs liberioꝛ eſt ſub
iecto.intellect⁹ aūt eſt ſicut dñs:qm̄ ordinare ⁊ de
terminare qđ ſit faciendū.qđ dimittendū ptinet
ad dñm.intellect⁹ aūt determinat ⁊ ordinat qđ ſit
volendū vel nolendū qđ ſit fugiendū vel pſequē
dum.qđ ſit amandū vel odiendū.⁊ nō pōt volū
tas in illos act⁹ ſine determinatione intellect⁹.vñ
prohemio metaphiſice. Sapientē ordinare oȝ ſcȝ
per ſapiam ¶ Itē tertio politice:oȝ leges recte
Tertio poſitas eſſe dñas.propter quod etiā bene determi
nat pmo politice ꝙ maxīe cōuenit recte poſitas le
ges quecūqȝ cōtingit oīa determinare ipas ⁊ pau
ciſſima ꝯmittere iudicātibus:qꝛ ſcȝ meli⁹ eſt dñiū
legū ꝙȝ iudicū: ꝙ in nobis potētia illa maxīe dici
pōt dña cui⁹ eſt leges ponere ⁊ illa nō eſt volūtas
ſed intellect⁹.qui pōt videre ⁊ diſcernere.qđ iuſtū
quid iniuſtū quid bonū ⁊ quid malū. vñ tertio po
litice:qui qđem iubet intellectū pncipari. iubere
videtᷓ principari dñm ⁊ leges.imo ex hoc intendit
legē optime dñari.qꝛ(vt dr̄,ſine appetitu itellect⁹
Quarto lex eſt. ¶ Itē ad hanc partē videntᷓ eſſe Seneca ⁊
Tullius in ep̄la eñ tu me inqꝫ dicit Seneca phie
ſeruias oȝ.vt tibi ꝯtingat ꝟa libertas.hoc eñ ipȝ
phie ſeruire libertas eſt phia aūt ad intellectū ſpe
ctat.Et in ep̄la qđ maxīm dicit ad hāc ſcȝ phiam

te confer ſi vis ſalu⁹ eſſe ſi ſecurus ſi btūs.deniqȝ
ſi vis eſſe quod eſt maximū liber.⁊ ſubdit poſtꝙȝ ſa
pientia ſola libertas eſt. Si vis inquit tibi oīa ſu Auctori
bdūcere ſubijce rationi multos reges ſi ratio te re tas.
xerit. Silr̄ Tullius in de padoxis dicit oēs ſapiē
tes liberos eſſe.⁊ oēs ſtultos ſeruos. In iſta qōne
diſtinguendū eſt de libertate ⁊ de ſeruitute qꝛ op
poni videtᷓ ſeruū et libeꝝ:⁊ etiā in diuerſis ſuppo
ſitis in qbus hoc eſt magis manifeſtū.ſcđo in eo Sm tria
dem ſuppoſito qđ eſt magis ad propoſitū in diuer attenditᷓ
ſis ſuppoſitis dicuntᷓ libertas ⁊ ſeruit⁹ vnomodo libertas
ſm corpora.aliomō ſm diuitias ⁊ exteriora bona et ſeruit⁹
et tertiomō ſm aīam.de ſeruitute ⁊ libertate cor
porali loquitᷓ Ari. pmo politice dicēs vult quidē
ergo natura ⁊ corpa differentia facere ꝙ liberoꝝ ⁊
ſeruoꝝ.hec qđē fortia ad vite vſum:hec aūt recta
et inutilia ad tales opationes:ſed vtilia ad ciuilē
vitam:hunc aūt modum libertatis ⁊ ſeruitutis di
mitto quia nō eſt ad ꝓpoſitū de felicitate neqȝ de
cōparatione intellectus vel voluntatē: qꝛ ſicut di
cta corpora ſeruilia cōtingit hr̄e animas liberas:
ita ⁊ corpora libera aīas ſeruiles.vt vult Ari.ibi
dem dicens.accidit aūt ⁊ multotiens contrarium
hos qđem habere corpora liberoꝝ hos aūt aīas ⁊
hoc idē pulchre deducit Seneca in ep̄la claranus
vbi dicit ſic claranus mihi videtᷓ in exēplare ditus
vt ſcire poſſemus nō deformitate corporis fedari
animū:ſed pulchritudine aīe corpus ornari. Ser
uitus aūt ſm pecunias ⁊ exteriora bona ⁊ liber
tas dicuntᷓ ſm abundantiā ⁊ defectū neceſſarioꝝ
ad vitā.quēadmodū dicimus pauperes oportere
ſeruire diuitibus vt habeāt vite neceſſaria. ⁊ hec
etiā non eſt libertas de qua ad pñs intēdimus qꝛ
dictū fuit in pmo libro ꝙ in talibus bonis exterio
ribus non cōſiſtit humana felicitas.imo neqȝ pro
prie dicta libertas:qꝛ ſicut in pdicta epiſtola habe
tur. Oīa iſta in que dñium caſus exercet ſeruilia
ſunt.pecunia ⁊ corpus ⁊ honores:imbecilla fluida
mortalia poſſeſſionis incerte. Adhuc ſm extrinſe
cam denominationē a progenitoribus dicūtur li
bertas ſiue nobilitas ⁊ ſeruitus ſeu ignobilitas:
dicuntur eñ vulgariter nobiles ⁊ liberi qui ex ma
gnis ⁊ ingenuis ꝓcreati ſunt.ignobiles aūt ⁊ tāꝙȝ
ſeruiles qui ex humilioꝛi gente nati ſunt vt cōes
burgenſes/mercatores/⁊ rurales.⁊ certū eſt ꝙ ta
lis nobilitas ⁊ ingenuitas ſi eſſet ſm denomina
tionē intrinſecā eſſet multū honorabilis. aut etiā
ſi eſſent illi ſm ſimilē aīe diſpoſitionem. diſpoſitio
ni prioꝝ a quibus contraxerūt talē denominatio
nem contraxerūt eñ ab excellentibus in diuitijs
et virtutibus.vnde dicit Ariſt tertio politice ꝙ in
genuitas eſt virtus ⁊ diuitie antique.qui ergo ex
ingenuis deſcendūt ſi ſuos ꝓgenitores ſecuti fue
rint ſm ꝟtutes. illi formaliter ⁊ proprie dicuntur
nobiles ⁊ ingenui.⁊ ſunt ceteris paribus alijs pre
honorandi ⁊ etiā quicunqȝ ex tali ingenuo genere
ſi non appareant in his manifeſte malicie ipi cete
ris paribus ſunt alijs in honoribus preponendi:
qꝛ ſicut dicit Ari. veriſimile eſt meliores eſſe eos
qui ex melioꝛib⁹.tñ ſicut dr̄ ſcđo rethorice. multi
tales degenerant non inſequentes virtutes ꝓge
nitoꝝ ⁊ ſūt leuioris valoris:imo valde raptores
homicide/tyrāni/qꝛ ſicut dr̄ primo rethorice. Se
uiſſima eſt iniuſticia hñs arma.et tñ tales inter ſe
nomināt ſe adhuc nobiles ſtrenuos igenuos ⁊ li
beros ſȝ non vera:ſed mendaci nominatione aut

etiā alij noſant eos aut adulatione. aut q2 non au
dent aliter dicere: idō manifeſtū eſt ꝙ talis libertas
nihil eſt ad ꝓpoſitū de felicitate ¶ Adhuc aūt ali
alis diſtin ter tāgendo aiam Art. diſtinguit ꝑmo politice li
ctio liber bertatē ⁊ ſeruitutē: ſcȝ q2 alia naturalis. alia violē
tatiſ ⁊ ſer ta. Eſt eñ ſeruit⁹ naturalis robur corpis cū pua
uitutis aie induſtria. tales eñ nō ſunt digni ꝑrai eſſe in re
ſm aiam gimine ⁊ in ordinatiōe reipublice. tales igr̄ dignū
eſt ſeruire. ⁊ eis magis eſt expediens ꝙ dñari ⁊ re
gere nā (ſicut dr̄ ſexto ethicoꝝ) corpi forti ſine vi
ſione moto accidit falli forti⁹. liberi aūt naturalr̄
et digni regimine ſunt ingenioſi ⁊ ſenſati ⁊ hñtes
vt dr̄ Ariſt. corpa recta ⁊ inutilia ad tales opatio
nes: puta mechanicas: ſȝ vtilia ad ciuilē vitam. de
iſtis aūt dr̄ Ariſto. ꝑmo politice. principās aūt et
ſubiectū natura propter ſalutē: quod qdē eñ pōt
mente prouidere principās ⁊ natura dñans quod
aūt preſtat corpe ſubiectū eſt natura ⁊ ſeruum ſm
aūt violentiā ſerui dicūtur coacti cōtra volūtates
eoꝝ: vt captiuati ⁊ incarcerati. aut etiam q ex legi
bus ſunt aliquibus aliqs corporalr̄ obligati ⁊ non
poſſunt neq3 filij eoꝝ ſub pena corpis a dño ſeparari
liberi aūt correſpōdentes hmōi ſeruis q non ſunt
ſic coacti vel aliqs obligati: manifeſtū eſt ꝙ ꝙ liber
tas ⁊ ſeruit⁹ naturales ſunt honeſte ⁊ iuſte ⁊ in po
licia optima ⁊ nobiliſſima expedientes ſed tñ liber
tas eſt honeſta ⁊ nobilior ſeruitute ſicut aīa nobi
lior eſt corpe libertas aūt ſm legē ⁊ violentā actio
nem nihil hȝ pulchri nihil honeſti nihil amoris vñ
Ariſt. primo politice. expediēs eſt ſeruo amicitia
et dño adinuicē his q naturalr̄ tales dignificanē
his aūt q nō ſm hunc modū ſed ſm legē ⁊ violen
tiam paſſis cōtrariū. ꝓpter quod etiā talis nobili
tas vel libertas dimittenda eſt nihil eñ ad felici
tatē. de ſeruo eñ dr̄ ſeptimo politice. neq3 eñ ſer
uo inquantū ſeruus vti venerabile Adhuc ad pre
dictorum modoꝝ oppoſitoꝝ ſimilitudinem alie
diſtinctiones ſumuntur libertatum ⁊ ſeruitutum

qd liberū propꝛie.
Propter quod eſt notandum
ꝙ liberū prima intētione dr̄ qđ eſt ⁊ agit ſuipſius
gr̄a ⁊ alia ꝓpter ipſm prima intētione. ⁊ nō gr̄a al
terius prout dr̄ liberꝝ. ſeruū aūt vt ſeruū dr̄ quod
eſt vel opatur gr̄a alterius vt habeē prohemio me
taphiſice. Ideo quantū aliqs eſt prima intētione
ſuipſius gr̄a. tñ participat de modo virtutis. ⁊ eſt
idem ſeruū ⁊ liberū reſpectu diuerſoꝝ vt comites
et duces ſerui dicerenē regis. ⁊ liberi reſpectu ſub
ditorum ſuoꝝ ⁊ nos hoies ſum⁹ ſerui dei. ⁊ ſumus
dñi ⁊ liberi ad aīalia bruta ad plantas ad inalata
vtimur eñ ipſis propter nos vt habeē ſcđo de aīa
et q2 ſꝑ naturali ordine deteri⁹ ſiue indignius eſt
gr̄a melioris prout dētminat Ari. ſeptio politice.
ideo dicit ipſe in pmo libro ꝙ ſm nunc dictū modū
libertatis ⁊ ſeruitutis ſꝑ in oī gnē dr̄ liberū quod
melius eſt ⁊ digni⁹ ⁊ alia reſpecta hmōi dicunē ſer
uilia. et ſubdita tñ huic modo alter mod⁹ dñatio
nis ⁊ ſeruitutis errone⁹ inuenē ⁊ innaturalis op
poni ſcȝ prout deterius ⁊ indignius aſſumūt aliqñ
ſibi dñium ſuꝑ melius ⁊ digni⁹. prout hoc ꝯtingit
in trāſgreſſionib⁹ potentiaꝝ q ꝓpter inordinatio
nem non merentur dici potentie: ſed tranſgreſſio
nes potentiaꝝ que enumeranē ab ariſt. tres oppo
ſite tribus rectis politijs. ſcȝ tyrānis opponitur re
gno oligarchia opponiē ariſtocrachie. ⁊ democra
chia opponiē timocrachie. l his naturalr̄ ſerui ſūt

volenti ⁊ ꝑter naturā dñi ⁊ liberi. ⁊ ecōtra ſumun
tur ꝙ iſti modi duo libertatū ⁊ ſeruitutū ex diuiſio
ne dñij ſeu ꝑncipatus in recte ⁊ naturaliter ordina
tum ⁊ indiſtorte ⁊ innaturaliter deordinatum.

Adhuc vltio notat ariſt. diui Diuiſio dñij
ſionē libertatiſ ſeu dñij vel ꝑncipat⁹. Eſt eñ dñiuȝ
deſpoticū et eſt dñium regale. dñium deſpoticum
dicitur ſuꝑ ea que non hñt poteſtatē vel induſtriā
reſiſtendi vel obuiādi volūtati ſeu impetui dñan
tis ſic eñ dñamur ſuper inalata ⁊ plantas ⁊ ſuper
domos ⁊ agros. et etiā ſuꝑ bruta cū arte vel potē
tia naturali poſſumus ea ſubiugare. ⁊ etiā ſuꝑ ho
mines ſm violentiā dñationeȝ. de qua dictum eſt
ante. Dñium aūt regale ⁊ libertas regalis eſt ſuꝑ
ea que hñt poteſtatē ⁊ induſtriā reſiſtendi vel ob
uiandi volūtati vel ipetui dñantis: ſed non conan
tur obuiare neq3 volunt. imo ad ſubijciendū incli
nanē. q2 experientia ſciunt vel ex bona ꝑſuaſione
vel ex aſſuefactione habēt induſtriā ꝙ bonum ſit
eis ſubijci ⁊ melius ꝙ ꝙ non ſubijciātur: qm̄ ſicut
dicitur octauo hui⁹. regis dñatio eſt ad ſubiectos
inſuper abundantia beneficij. benefaciunt eñ ſub
ditis ⁊ curam hñt ipſorum ⁊ bene operantur: quo
tñ non obſtante rex agit ſuipſius gr̄a. intentione
principali: ſcȝ vt virtute iuſticie interius ꝑficiatur
eius aīa: et exterius ſibi tribuatur honor ⁊ gloria
quibus aūt non ſufficiūt hec illi ſunt tyrāni prout
bene dicit Ariſt. qnto huius. Sic ergo recolligen recollectio nouē
do poſiti ſunt nouem modi libertatis aut ſeruitu modorum
tis. quoꝝ multi ſi non ſunt ſuppoſitaliter diſtincti libertatiſ
diſtinguntur tñ aliqualiter ſm diuerſas rationes

Primus eñ modus cōſiſtit
in bona ⁊ ſubtili ꝯplexione corpis ⁊ magis cōpa
cta ⁊ dura. reddēte corpa fortia ad neceſſariū vſuȝ
ineptiora tñ ad mentis opatione. iuxta illud ſcđo
de aīa molles carne apti mente duri vero inepti.
Scđs aūt modus ꝯſiſtit in abūdātia vel defectu
pecuniaꝝ ⁊ bonoꝝ pecunia mēſurabiliū. Tertius
aūt modus ꝯſiſtit in extrinſeca denoiatione ab an
tiquis ꝓgenitorib⁹. Quartus aūt modus prout
addit ſupra ꝑmū conſiſtit in mētis diſcretione vl̄
indiſcretione: prudētia vel iprudentia. Quintus
etiā conſiſtit in violētia. violentās eñ dr̄ liberū: ⁊
violentatū ſeruū. Sext⁹ modus ꝯſiſtit in eſſendo
melius ⁊ digni⁹ ⁊ principalius. Septimus ꝯſiſtit
in tranſgreſſione a recto ⁊ naturali ordine. Octa
uus mod⁹ libertatis ⁊ ſeruitutis cōſiſtit in ſubie
ctū non poſſe obuiare volūtati ⁊ ipetui dñantis ⁊
in dñm neceſſitate ſubiectū ſine neceſſitate violen
ta ſiue naturali Nonus aūt mod⁹ libertatis ⁊ ſer
uitutis addit ſupra octauum ꝙ ſubiectuȝ ſit inna
tum obuiare voluntati ⁊ preceptis dominantis.

Sed q2 intellect⁹ ⁊ voluntas finis diſ
de qbus queſtio formabaē ſunt in eodē ſuppoſito greſſiōis
Nūc reſtat dicendū de libertate ⁊ ſeruitute i eodē reuertiē
ſuppoſito. Et ꝯparabimus primo aiam ad corp⁹ ad propo
ſcđo partē ſuperiorem aie ſcȝ rationalem ad ptem ſitum.
aie inferiorem ſcȝ ad ſenſualem. ⁊ tertio intellectū De dñio
ad voluntatē. de prima cōparatione ſequenda eſt aie ſupra
determinatio ari. ꝑmo politice dicentis aīa quidē corpus.
corpori principaē dñio deſpotico. corpus eñ non
innatum eſt reſiſtere aie moueo eñ pedes ſi volo.
etiam manus ⁊ caput aut linguam ⁊c. prout vdā

quodcꝫ mēbꝛū innatū eſt moueri ⁊ non pōt aliqͦ eoꝝ mihi reſiſtere ſi non ſit egrū vel ſi nō ſit extrinſecū īpedimentū in quo caſu aīa nō hꝫet iā ſup illud mēbꝛum dn̄ium inquātū ſic eſt īpedimentum.

De dn̄io rationis ſupꝛa appetitum ſenſitiuū

De ſecunda aūt cōparatione

dicit̄ ꝙ ſuperioꝛ dn̄atur ſup īferiorē partē dn̄io regali. ⁊ ꝙ hoc intēdit ari. ꝑmo politice cū dicit. intellectū ꝓncipari appetitui politico ꝓncipatu ⁊ regali. dicit eñ ꝙ ꝑ intellectū intēdit Ariſt. totā partē ſupiorem ſcꝫ intellectū ⁊ voluntatē ⁊ per appetitū totam inferiorē ſcꝫ ſenſum ⁊ appetitū ſenſitiuū. et ideo de dn̄io aīe ſup corpus ⁊ intellect⁹ ſup appetitū ſubdit ſtatim Ariſt. manifeſtū eſſe ꝙ ſit ſcḋm naturam expediens corpꝰ paſſibili regi ab aīa: ⁊ pti ſenſuali ab intellectu ⁊ pte rationē hn̄te cū eñ copulatio ꝓprie debeat copulare inter diuerſa. videt̄ ꝙ ari. cū diceret ⁊ pte rationē hn̄te intendebat voluntatē que dr̄ rationē hr̄e non: qꝛ ratiocinet̄: ſed preſuppoſitiue qꝛ nō fertur voluntas niſi in illud quod ꝑiudicatū eſt rōne. Qͦd aūt ſꝑ ps ſenſualis ſit innata aduerſari ⁊ obuiare rationi. dictū fuit in ꝑmo huius ſatis. dictū eſt aūt ꝙ ille non⁹ modus libertatis ſcꝫ regalis ſupponit ſextū modū: ⁊ hoc eſt verū in ꝓpoſito: qꝛ oēs ↄcedunt ptē intellectualem eſſe ſenſuali naturalr̄ meliorē ⁊ digniorē ⁊ excellētiorē virtute ⁊ opatione. ⁊ qꝛ dictū eſt ꝙ pars ſenſualis innata eſt aduerſari rationi. ↄtingit aliquando ex defectu ptis intellectualis ⁊ prauitate ſenſualis ꝙ intellectualis ſuccūbit ⁊ ſenſualis dominet̄ ſup ītellectualē. cū ḡ ps intellectualis dn̄atur ⁊ ſenſualis ꝑmittit ſe duci ratione. ⁊ īclinatur ad obediendū rationi. tūc eſt hm̄ōi ꝓncipatus regalis. ordinat⁹ naturalis. rectus ⁊ optimus. ⁊ talis eſt ꝓncipatus in oī hoīe ꝟtuoſo ⁊ nō niſi in eo. quādo aūt eſt ecōtra. tunc eſt ꝓncipat⁹ īnaturalis peruerſus ⁊ valde malus ⁊ eſt talis in oī hoīe vicioſo. cū ergo dictū ſit in nono ethicoꝝ ꝙ hō maxime eſt intellectus: ⁊ ſimplr̄ a pte intellectua recipe debet denominationē. ideo hō ſimpliciť dr̄ verus ſuiꝑpius dn̄s ⁊ videt̄ liber ſi in eo ratio dn̄atur ſuper ſenſum. ecōtra aūt ſi intellectus ſuccūbit ⁊ ſeruit ſenſui dr̄ vere ſeruus. Et ad iſtā intētionē procedunt plures auctoritates philoſoꝝ. ſcꝫ ari. ꝑmo politicoꝝ dicentis ꝙ virtus ⁊ viciū determinant ſeruū et liberū: ⁊ nobiles ⁊ ignobiles. et Tulliꝰ in paradoxis dicentis oēs ſapientes liberos eſſe: et oēs ſtultos ſeruos ⁊ intendit oēs ſapiētes eſſe bonos: ⁊ nullos eſſe malos niſi ſtultos. Iuxta illud tertiū hui⁹: ignorat aūt oīs malus. Idē intendit ſeneca epiſtola teꝛ ad luciliū dicens allegādo platonem Plato ait neminē regem non ex ſeruis eſſe oꝛiundū. neminem non ſeruū ex regibus. oīa iſta longa varietas miſcuit. ⁊ ſurſum deoꝛſum qꝫ fortuna verſauit. ⁊ tūc querit qͥs eſt generoſus. i. liber ⁊ nobilis. et rn̄det ad virtutē bene a natura ↄpoſit⁹ hoc vnū eſt intuēdū. Et ſubdit animus facit nobilem cui ex quacūqꝫ cōditione ſupra fortunā lꝫ ſurgere. ecōtra aūt hō vitiꝭ efficitur ſeruus vt ipſe dicit epl̄a libenter. Alius libidini ſeruit. ali⁹ auaricie. alius ābitioni oēs timori. hoc etiā dicit ille cōmunis verſus: nobilitas ſola eſt aīm que moꝛib⁹ oꝛnat. Aliqui oblocuti ſunt ī me: qꝛ ſepius ad propoſita mea tot auctoritates adduco: cū auctoritates non demōſtrent: ⁊ ego dicā ꝙ iſtū modū procedendi non dimittā in moꝛalib⁹ qꝛ plus eſt credendum antiquis doctoꝛibus et famoſis in moꝛibus ꝙ̄ rationibus nouis ſupuenientib⁹ ⁊ nō exꝑtis nā tales doctores: vt dr̄ ſexto huius ꝓpter habere experientia viſum. vident ꝓncipia. ⁊ itetū. vbi ille auctoritates ponunt̄ ibi auctoritates ꝓbantur et demōſtrantur. ideo qͥ propoſite ꝓ demōſtrationes habere cupiūt recurrere pñt ad loca allegationū ſi velint non ergo puto fruſtra adducere eas.

Auctoritas.

De comparatione intellectus ad voluntatem.

Nūc ergo reſtat dicere de cōparatione

intellect⁹ ⁊ volūtatis de qua a ꝓncipio querebat̄. Et ego ſuppono ex dictis ꝑus in tertia queſtione ſexti libri. ⁊ in tertio de aīa ꝙ in hoīe intellectus ⁊ voluntas ſunt eadē res. imo ꝙ voluntas eſt intellect⁹: ⁊ intellectus eſt volūtas. ex qua ſuppoſitione ego infero hāc primā concluſionē ꝙ neqꝫ volūtas eſt liberalioꝛ intellectu: neqꝫ intellectus liberioꝛ volūtate qꝛ ſeqͥretur ꝙ volūtas eſſet liberioꝛ voluntate: qͦd non concedit̄. ↄña tñ ptꝫ ꝑ ſylogiſmū expoſitoꝛiū arguēdo ſic. Intellect⁹ eſt liberioꝛ voluntate: ⁊ intellectus eſt volūtas/ ergo voluntas eſt liberioꝛ volūtate. Silr̄ voluntas eſt liberioꝛ intellectu/ ⁊ illa volūtas eſt ille intellect⁹ ergo intellect⁹ eſt liberioꝛ intellectu. Et eodē mō arguit̄ de nobilitate ⁊ de principalitate/ ⁊ de poteſtate/ ⁊ de cauſalitate/ ⁊ de prioꝛitate: ⁊ vlr̄ de oīb⁹ cōparationibus ⁊ relationib⁹: quibus nō contingit idem ↄparare vel referre ad ſeipm̄. Si eñ impoſſibile eſt eſt idē ſeipō eſſe prius ⁊ poſterius nobilius ⁊ ignobili⁹ vel ꝙ idē eſſet cauſa ſuiꝑpius ⁊ effectus ↄcludetur ꝙ īpoſſibiles intellectu nobiliorē eſſe voluntatē. vel ignobiliorē prioꝛē vel poſteriorem cām ei⁹ vel cauſatū vel econtra. Silr̄ ex eadē radice ſequit̄ ꝙ oēs tales copulatiue ſunt īpoſſibile intellect⁹ ſoꝛtis intelligit ⁊ volūtas eius nō intelligit. voluntas eius vult/ ⁊ intellectus eius nō vult. volūtas eius eſt ceca/ ⁊ intellectus eius non eſt cecus. intellect⁹ eius eſt ſapiētia vel prudentia habituatus ⁊ non voluntas ⁊ ſic de aliꝭ talibus.

Dubitatio.

Sed tūc ē dubitatio qꝛ nō ſolum

intellect⁹ eſt idē qͦd volūtas: imo etiā in hoīe eſt idē qͦd ſenſus ſiue potētia ſenſitiua: ⁊ idē quod appetitus vel potentia appetitiua qꝛ ponimus ꝙ eadē potētia in hoīe eſt potētia intellectiua ⁊ ſenſitiua ⁊ vegetatiua. quō ergo poſſumus predicata contradictoꝛia attribuere intellectui ⁊ ſenſui ſiue appetitui ſenſitiuo vt ꝙ ille aduerſet̄ ⁊ obuiat rationi ꝙ ſꝑ ratio ad optima depꝛecat̄. ⁊ non ſenſus vel appetitus ſed aliqñ ad peſſima: ꝙ pars ſupioꝛ ſcꝫ intellectualis eſt nobilioꝛ pte ſenſuali: ⁊ dn̄at̄ ei dn̄io regali: hec oīa videnť ↄtradicere ꝑdictis.

Rn̄ſio.

¶ Et ego rn̄deo ꝙ hec oīa cōſonant ſi aſſignent̄ illi ſenſus ſcḋm quos hec oīa dicunt̄ a ſapientibus et ponunt̄. Et ſi diſtiguant̄ modi diuerſi qͥbus vtimur iſtis noīb⁹ intellect⁹ vel potētia intellectiua: ſenſus vl̄ potētia ſenſitiua: ⁊ ſic de aliꝭ hmōi. Dicam ḡ ꝙ oīm ītellectū hūanū vocam⁹ potētiā intellectiuā: qꝛ pōt ītelligere vel nos ipō tanqꝫ receptiuo ītellectionis ⁊ eodēmō volūtatē vocam⁹ potētiā volitiuā. qꝛ ipſe pōt velle vel nos ipō tanqꝫ receptiuo volitionis: ⁊ ſilr̄ ſenſum vocam⁹ potētiā ſenſitiuā/ quia pōt ſentire vel nos ipō tanqꝫ receptiuo ſenſationis ⁊ appetitum qꝛ poteſt appetere vel nos eo tanqꝫ receptiuo appetitionis Si aūt aliqͥd ſit actiuū intellectionis vel volitionis hūane: aut

ſenſationis vel appetitionis q̄d non recipiat in ſe hmõi appetitionē vel volitionē ſenſationē vel intellectionē. hoc nõ vocamus intellectũ hũanũ vel voluntatē hũanã: hoc non vocamꝰ ſenſum vel appetitũ ſenſitiuũ. Hoc ego ſuppono ex q̄d noīs ⁊ ſi aliq̄s vult illis noībus alias ſignificationes attribuere dicat ꝯſiter ſibi ꝓpi. Et non accipimꝰ hic intellectũ et volũtatē ⁊ ſenſum ⁊ appetitũ ꝓ actibꝰ intelligēdi ⁊ ſentiēdi ⁊c. nec intellectũ accipimꝰ pro habitu principioꝝ. Ille eñ nõ ſunt ꝓme ſignificationes ſeu acceptiones illoꝝ noīm. Scḋo ego dicã ꝙ dr̄a eſt inter intellectionē ⁊ volitionē ex vna pte ⁊ ſenſationem ⁊ ſenſibilē appetitionē ex altera pte: qm̃ itellectio ⁊ volitio nõ recipiunť in corpe ſeu in organo corpeo tanq̃ in ſubiecto de cuiꝰ potētia egrediāť ſed recipiunť in ſola aīa hũana: ıḋ nec illi actꝰ extēdunť extēſione corpis: ſic eñ intelligimꝰ illud q̄d ſolemꝰ dicere. puta ꝙ intellectꝰ ⁊ volũtas nõ vtuntur in ſuis actibꝰ ſcʒ intelligēdi ⁊ volendi organis corporis. Senſatio ꝟo ⁊ ſenſibilis appetitio recipiunť in ꝯpoſito ex aīa ⁊ corpe tanq̃ in ſubiecto. de cuiꝰ potētia egrediunť ⁊ ſm̃ corpus ⁊ ſm̃ aīam ergo illi actus ſm̃ extenſionē organi corpei extendunť: ⁊ hoc amplíꝰ explanaui ſup librũ de aīa. Et ex his videť ſequi ꝙ itellectꝰ ⁊ volũtas nõ eſt ꝑ ſe niſi ipa aīa. ſenſus aũt ⁊ appetitꝰ ſenſitiuꝰ eſt cõpoſitũ ex aīa ⁊ organo corpeo. tñ q̄ꝛ illa cõpoſitio ne aīe eſt ps valde ꝓncipalis. ıḋ q̄nq̃ ſenſum ⁊ appetitũ ſenſitiuũ lʒ accipere ꝓ aīa. ita ꝙ nomē ſolũ ſupponit pro aīa appellãdo tñ organũ. Et vt diſtiguamꝰ inter has duas acceptiones: nos poſſemꝰ ad placitũ vocare ſenſum ī vna acceptione ſenſuʒ totalē: et in ſcḋa ſenſum partialē ⁊ ſic etiã de appetitu. Tunc ḡ intellectꝰ ⁊ volũtas eſſent idē q̄d ſenſus vel appetitꝰ ꝑtialis. ⁊ non eſſent idē quod ſenſus vel appetitꝰ totalis. prout ḡ non ſunt idē non eſt mirũ ſi de his vere dicanť predicata ꝯtradictoria: ſʒ prout ſunt idē nunq̃ imo ſic dicã ꝙ ſenſus intelligit ⁊ intellectꝰ ſentit ſcʒ tanq̃ ſentiens ꝑtiale nec itellectꝰ dn̄atur ſup ſenſum: niſi ſenſus dn̄etur ſup ſeipm̃ nec ſenſus aduerſať intellectui. niſi itellectus eſt liberior vel nobilior ſenſu. Sed tu q̄res an igitur intellectus eſt nobilior q̄ ſenſus totalis poſſum dicere ꝙ nõ. q̄ꝛ corpꝰ ſubiectũ aīe nõ diminuit de ꝑfectione aīe: imo ꝯpoſitũ ex aīa ⁊ corpore videť eſſe meliꝰ ⁊ ꝑfectius q̄ ipa aīa circũſcripto corpore. ſicut ariſt. dt ꝓmo huiꝰ. ꝙ felicitas hũana cõnũerata minimo bonoꝝ reddiť eligibilior q̃uo aũt intelligendũ ſit ꝙ intellectꝰ eſt multo nobilior potētia ſenſu: vel volũtas q̄ appetitus ſenſitiuus diceť poſt. Reuertor ḡ ad ꝯparationē intellectꝰ et voluntatis. ⁊ pono ſm̃ ꝓmiſſam ſuppoſitionē iſtam ſcḋam ꝯcluſionē copulatiuã ꝙ intellectꝰ eſt liber ⁊ voluntas eſt libera ⁊ eque liberi ſunt hic et illa. ſi enim ambo ſunt liberi/oʒ quod ſint eque liberi. ex quo dictũ eſt ꝙ neutrũ eſt liberiꝰ altero. ꝙ ḡ vterq̃ ſit liber probatur ſic. oēs concedunt in hoīes liberum arbitriũ. tñ aliqui dicunt ipm̃ eſſe liberũ ex libertate intellectus: aliq̄ ex libertate volũtatis/ et aliqui ex libertate vtriuſq̃. et oēs ſunt concordes vel ꝙ intellectus eſt liber. vel voluntas eſt libera vel ambo. ſed ſi intellectus eſt liber ſequiť voluntatē eſſe liberam ⁊ econuerſo per ſilogiſmũ expoſitorium. ergo neceſſe eſt ꝯcedere vtriuſq̃ libertatē ſunt ergo ambo liberi ⁊ eque liberi. Item dictum eſt ꝙ intellectus eſt ipa aīa ⁊ voluntas etiam ipa anima: ⁊ ſic eſt dictũ etiam ꝙ aīa eſt libera in reſpectu corporis. ꝓncipať eñ corpi principatu deſpotico: ergo ⁊ intellectus eſt liber ⁊ voluntas libera.

Sed dicte cõcluſiones nõ ſoluunt q̄ dubitabantur ꝓpter quod ſciendũ eſt ꝙ licet intellectus ⁊ voluntas ſint eadem aīa. tñ nomina differunt ſm̃ rationem. nã illa aīa dicitur intellectus ex eo ꝙ intelligit vel põt intelligere recipiēdo in ſe intellectionē: ⁊ eadē aīa dicitur voluntas ex eo ꝙ vult vel põt velle recipiendo in ſe volitionem. ⁊ ideo quecũq̃ attribuunť aīe ea ratione qua intelligit vel innata eſt intelligere: illa attribuũť ſibi ea ratione qua dr̄ intellectꝰ ⁊ quecũq̃ attribuuntur ſibi ea ratione qua vult vel innata eſt velle. illa attribuũtur ſibi ea rõne: qua dr̄ voluntas. ꝓncipalia eñ ꝑdicata attributa aīe ea ratione qua dr̄ intellectus ſunt intelligere vel poſſe intelligere ⁊ attributa ei ratione qua dr̄ volũtas ſunt velle vel poſſe velle: ſcʒ poſſe intelligere ⁊ poſſe velle ea ratione qua dr̄ intellectus ⁊ voluntas in potētia: intelligere aũt ⁊ velle ea ratione qua dr̄ intellectꝰ ⁊ voluntas in actu. quando ergo dicimus ꝙ intellectus intelligit ſed non vult. ⁊ ecõuerſo ꝙ voluntas vult ſed nõ intelligit. aut etiã ꝙ intellectꝰ põt intelligere ſed non velle: ⁊ voluntas ecõuerſo põt velle ſed nõ intelligere: imo eſt ceca. nos non debemus itelligere tales propões ſm̃ ſenſum quē facerent de ꝓprietate ſermonis. q̄ꝛ ille eſſent falſe ſicut dictũ eſt: ſʒ ꝓpter breuiloquiũ nos ponimꝰ tales propões loco aliaꝝ propõnũ reduplicatiuaꝝ vel cauſaliũ: ſcʒ intellectꝰ põt itelligere: ſʒ nõ velle id eſt aīa intellectus dr̄ q̄ꝛ põt intelligere: ſʒ nõ q̄ꝛ poteſt velle. vel diciť intellectus ſm̃ ꝙ põt intelligere ea ratione qua põt intelligere: ſed non ea ratione qua põt velle. ⁊ ita volũtas põt velle ſed nõ poteſt intelligere. id eſt aīa dicitur voluntas ea ratione qua põt velle: nõ ea rõne qua põt intelligere ⁊ ſic ſuo modo de velle ⁊ intelligere quãtũ ad intellectũ ⁊ voluntatē in actu. illa ḡ queſtio q̄ a principio mota fuit ſcʒ vtrũ volũtas ſit magis libera q̄ intellectus ſoluta fuit ſm̃ ſenſum quē facit ſm̃ virtutē ſermonis: ſʒ reſtat dubitatio ſi loco alterius q̄ōnis formeť: ſcʒ reduplicatiue vel cauſalis. Verbi gr̄a. iſte queſtiones ſunt dubie vtrũ aīe magis cõueniat libertas vel dn̄iũ ſm̃ actũ volendi: q̄ ſm̃ actũ intelligēdi: vel vtrũ habeat gubernationē ⁊ ꝓncipatũ ſup corpꝰ ⁊ appetitum ſenſitiuũ magis per actũ volēdi q̄ ꝑ actũ intelligēdi. ⁊ vtꝝ liberiꝰ producat vel recipiat actũ volēdi q̄ actũ intelligendi ⁊ oīno vtrũ actus volendi ſit nobilior ⁊ liberior q̄ actus intelligendi. hec igitur cõſeq̄nter inq̄reť. ⁊c.

Querif ſecũdo vtrũ aīa ꝓducat ī ſe actũ volēdi liberiꝰ q̄ actũ intelligendi. ¶ Arguiť ꝙ ſic. ꝑ rões q̄ in precedēti queſt. arguebãt ꝙ volũtas eſſet magis libera ⁊ dn̄a q̄ intellectꝰ qm̃ ille rões nõ bñ arguebãt ad illã q̄ſtionē ſm̃ ſenſum q̄ eſt de ꝟtute ſmonis ſicut viſuʒ fuit. Sed videť argueret hr̄e ſuã efficaciã ad illũ ſenſũ ꝙ aīa magis debeat dici dn̄a ⁊ libera ea rõe qua diciť volũtas q̄ ea rõe qua dr̄ intellectus. Sed hoc nõ videť poſſe eſſe verum: niſi ex eo ꝙ ipa aīa liberius ſe hʒ in ꝓducendo actũ volendi ſm̃ quem diciť volũtas q̄ in ꝓducendo actũ intelligendi ſm̃ quē dicitur intellectꝰ.

Oppoſitū arguitur ⁊ proportionali mō. per rōnes ꝗ in ꝑcedenti q̄ſtione adducte fuerūt ad arguendū ꝙ intellect⁹ ſit liberior voluntate. Iſta q̄ſtio aliā ſupponit ⁊ aliq̄d aliud vltra querit. Supponit eīn manifeſte ꝙ aīa ꝓducit tam actū volendi ꝗ̄ intelligēdi. ⁊ ſupponit etiā ꝙ vtrunq̄ recipit q̄ꝛ ē in ſe. deinde querit q̄ iſtorum actuū producit liberi⁹: vel recipit liberi⁹ in q̄ etiā videt̄ ſupponere ꝙ vtrūq̄ producit libere vel recipit ſi nō debeat eē abuſiua ꝯparatio. Q̄ ergo aīa humana ſit receptiua illoꝝ actuū non dubitamus ꝙ etiā ſit actiua illoꝝ credo: ⁊ hoc ſuppono. de hoc enim dixi in ſcđa q̄ſtione tertij huius. quantum ad actum volendi ⁊ nolendi quantū etiā ad actū intelligendi. dixi hoc ſupra ſcđm de aīa in decima q̄ōne ſcđi: ⁊ in decima q̄ōne tertij. hoc eīn magis ſpectat determinare ad ſcientiā ſpeculatiuā ꝗ̄ ad iſtā. Sꝫ adhuc q̄ꝛ dictū eſt ꝙ liberius preſupponit libere ſi non ſit comparatio abuſiua. ideo vidēdum eſt de hoc primo: ſcꝫ tam de producere ꝗ̄ de recipere.

Sit ergo dubitatio an aīa humana libere agat intellectionē ⁊ volitionē. Et videtur ꝙ doctores ⁊ philoſophi diſtinguūt quantū ad hoc duplex libere agere. Uno modo ē agens libere agere libertate finalis ordinationis. Alio modo libertate oppoſitiōis. libertate finalis ordinationis ē agēs libere agere. ſi agat ſuꝑꝑius gr̄a principali intentione. ⁊ ſeruilr̄ ſi gr̄a alteri⁹. vñ ſic ſolus deus agit ſimplr̄ ⁊ oīno libere. oīa aut̄ alia agentia in ordine ad ipm̄ deū agunt ſeruilr̄: q̄ꝛ oīa que ſunt agūt gr̄a ipſius dei. vñ ⁊ nos debem⁹ eſſe ſerui dei. deus aūt quicq̄d ad extra ꝓducit vel cōſeruat. ipſe producit ⁊ ꝯſeruat ſuꝑꝑius gr̄a. prima et ꝑncipali intētione oīa eīn que ſunt in ipm̄ deū finaliter ordinata ſunt. Et tñ hoc nō obſtāte agens particulare ē agere libere ſi agat ſuꝑꝑius gr̄a magis ꝑncipaliter ꝗ̄ gr̄a alicuius alteri⁹ finis ꝑticularis q̄ non cōtineat ipm̄ finalr̄ ſm̄ naturalē finiū connexionē ⁊ ordinē. hoc aūt dico q̄ꝛ deus cōtinet nos: ⁊ oīa alia finaliter. ⁊ ſm̄ Ariſt. nos cōtinem⁹ oīa alia inferiora. puta bruta plantas ⁊ inaīata. finaliter ſm̄ talem finiū cōnexionē ⁊ ordinē: de qua connexione dictū eſt in fine duodecimi metaphiſice: lꝫ ergo agam⁹ finalr̄ in ordine ad deū: q̄ꝛ ꝑncipalius ꝓpter ipm̄ ꝗ̄ ꝓpter nos: tñ ſimplr̄ loquendo dicimur agere: libere ſi ꝑncipalius ꝓpter nos ꝗ̄ propter aliq̄d ꝑter deū qui finaliter ꝯtinet nos. Ita etiā ſi brutū agit ꝑncipalius ꝓpter nos ⁊ propter deū ꝗ̄ propter ſe ſm̄ naturalē finē ordinatum tunc brutū agit ſeruilr̄ in ordine ad deū ⁊ ad nos tñ ſm̄ ſuā naturam ſimplr̄ loq̄ndo ē libere agere hac libertate ſi agat propter ſe magis ꝑncipalr̄ ꝗ̄ propter aliq̄d aliud ꝑter nos ⁊ preter deū ⁊ preter illud aliud q̄đ eſt finis eius ſm̄ naturalē finiū cōnexionē ⁊ ordinē ſi aliq̄d aliud ſit tale. ⁊ hunc modum libertatis ponit nobis Ariſt. ꝓhemio metaphiſice dicēs. ſed vt dicimus hō liber eſt q̄ ſuimet et nō alterius cauſa eſt. ſic ⁊ hec ſola libera eſt ſciētiaꝝ. i. metaphiſica inter humanas ſcientias. ſola nāq̄ hec cauſa ſuimet eſt: ⁊ per metaphiſicā intendo theologiā a metha q̄đ eſt trans ⁊ phyſis natura ⁊ icos ſcientia q̄ſi ſcientia trāſcendens naturā.

duplex ē libere agere.

de libertate oppoſitiōis

¶ Sed libertate oppoſitionis agēs ē libere: q̄ꝛ cū agit tali quid non ꝑneceſſitat̄ ad agendū illud per quodcūq̄ aliud vel alioꝝ quotcūq̄ concurſum: ſed oībus entibus eodēmodo ſe hn̄tibus ſicut ſe habēt: q̄ñ incipit agere ꝑter ipſammet actionem ⁊ ſic manentibus: poſſibile eſt ipm̄ nō agere aut forte oppoſitū agere. An aūt iſte modus agēdi libere ſit poſſibilis determinatū eſt ſufficienter ꝙ ſic in ꝑma ⁊ in ſcđa queſtione tertij. ⁊ ibidem determinatū eſt ꝙ hac libertate volūtas eſt libera: ⁊ nulla alia potentia eſt magis libera ꝗ̄ voluntas. et ꝙ velle ⁊ nolle id eſt volitio ⁊ nolitio ſunt ꝑmi actus quorū ſumus dñi ſm̄ iſtū modū libertatis et dñij. et oīa illa ſicut illic eſt manifeſtū ſunt ibidē declarata ad ſenſum. de quo nūc querim⁹ ſcꝫ ꝙ voluntas ſeu aīa ſm̄ ꝙ ē voluntas ꝓducit actū volendi vel nolendi libere ⁊ nullos alios act⁹ producit liberius hac libertate oppoſitionis: hec ergo omnia ſuppoſita ſunt tanꝗ̄ vera.

Sed reſtat magis dubitatio an hac libertate oppoſitionis oēm actū producit libere: quē dicit̄ producere ea ratione: qua dicitur volūtas: vel non oēm talem libere ꝓducit. et ſi nō oēm. tunc eſt dubitatio fortior quos illorū libere ꝓducat ⁊ quos nō. Et ad iſtas dubitatiōes reſpōſuros ſufficienter neceſſe eſt diſtincte ſupponere multos diuerſos act⁹ quos attribuim⁹ ei ratione qua ē voluntas: ⁊ ſi multi attribuuntur appetitui ſenſitiuo ſm̄ ꝙ dicitur appetit⁹ ſenſitiuus. tñ proportionabiles attribuuntur voluntati ſm̄ ꝙ volūtas: ideo ꝓportionabiliter diſtinguuntur iſti ⁊ illi diſtinctionem aūt illoꝝ actuū accipias in decima quarta q̄ſtione quarti libri. ꝓ quāto ergo ibi dictū eſt. Ponamus ꝙ ꝑmus actus attribut⁹ volūtati ſit cōplacentia vel diſplicentia in obiecto que conſurgit ex apphēſione illi⁹ obiecti ſub ratione boni vel mali cōuenientis vel diſcōuenientis. de quo determinatū fuit in tertia q̄ſtione tertij libri ꝙ volūtas non ſe hꝫ ad iſtū actum libere: nec eſt eius dñā dñio ⁊ libertate oppoſitionis ⁊ hoc ibi require. deinde iſtum actū complacētie vel diſplicētie ſequitur aliq̄s actus q̄ ſolet vocari acceptatio vel refutatio ⁊ ille ꝓprie loq̄ndo ē volitio vel nolitio: q̄ꝛ quod accepto hoc volo ⁊ hoc refuto q̄đ nolo ⁊ ad iſtum actū ſequit̄ ſtatim actualis ꝓſecutio vel fuga: ⁊ ſi non eſt impedimentū ⁊ de illo actu determinatum eſt in ꝑma queſtione tertij libri ⁊ in trib⁹ ſequentib⁹ ꝙ ad ei⁹ actus ꝓductionē volūtas ſe hꝫ libere ⁊ eſt dñā eius dñio ⁊ libertate oppoſitionis et hoc etiā ibi requiratur. Tertio aūt ex illo actu acceptationis ſeu proprie dicte volitionis ſeq̄tur amor neceſſario: ⁊ ex actu refutatiōis odiū vel forte illa acceptatio eſt formaliter amor ⁊ refutatio odium. Si aūt ſit idē in re acceptatio ⁊ amor: tunc ſicut voluntas ſe hꝫ ad acceptationē ita ad amorem. Si ꝟo amor ſit paſſio conſequēs acceptationem ſeu volitionē diſtinctā realiter ab ea puto ꝙ neceſſario ꝯſequitur eā: ita ꝙ non eſt poſſibile naturaliter voluntatē aliquid acceptare ⁊ non amare illud: vel refutare ⁊ non odire. ⁊ ideo voluntas q̄ꝛ ſe hꝫ primo libere ad velle ⁊ nolle: ideo etiam ſe habet conſequenter libere vel amare vel odire: ſed non ſic libere diuiſim ꝙ poſſit acceptans non odire aut nō amare. aut etiā ꝙ poſſit refutās non amare vel nō odire. ⁊ ſic ad ꝑiens tranſeo de amore de quo plus poſt dicet̄. Et iterū ex dicta acceptatione vel refutatione: ſi cū acceptatione ſit app-

Dubitatio.

Deſtructio actuum voluntatis.

henſio acceptati ꝑ modū habēdi ⁊ modum obtinēdi . ſequiť neceſſario deſiderium: ⁊ ſi ſit apprehenſio eius per modū habiti ⁊ obtenti: ſequiť neceſſario delectatio ⁊ ſic etiam ſi ſit apprehenſio refutati per modum habiti cōſurgit neceſſario triſticia. ⁊ ſi ꝑ modū habendi ⁊ non habiti ꝯſurgit oppoſitū deſiderij. cui non habemus nomē ꝓpriū impoſitū. Ex qbus eſt cōcludendū ꝙ volūtas nō ſe hȝ libere ad illos act⁹ ſcȝ delectatiōē ⁊ triſticie niſi forte ꝯſeqnter ſcȝ inquātū ſe hȝet libere ad illos actus ꝑcedentes vel ad illū actū ꝑcedentē ad q̄s vel ad quē neceſſario ꝯſeqť hmōi delectatio vel triſticia. De his aūt delectationib⁹ ⁊ triſticijs determinatū eſt ꝑus multū in ſeptio libro. ⁊ ibi viſum eſt in decima nona q̄ſtione ꝙ delectatio ⁊ triſticia non ſunt idem ꝙ amor nec idem qđ acceptatio ⁊ refutatio predicte: nec idem qđ cōplacentia ⁊ diſplicētia qui ſunt primi act⁹ attributi volūtati ſm qđ diciť volūtas.

Et notandum ꝙ per predicta non intēdo dicere ꝙ nō ꝯſequūť delectatiōes ⁊ triſticie ad alios actus volūtatis q̄tū ad acceptationē vel refutationē. imo etiā verū eſt ꝙ ad ſimplicē cōplacētiā vel diſplicentiā. ſi cum ea ſit apprehenſio obiecti ꝑ modū pñtis ⁊ habiti ꝯſequiť neceſſario delectatio ad ꝯplacētiā ⁊ triſticia ad diſplicentiā: ⁊ hoc potuit apparere multotiēs in libris ꝑcedentib⁹. nā in volūtario mixto lȝ obiectū accepteť ⁊ nō refuteť: tñ nō ſolū ad acceptationē ⁊ pñtiam actus ſequiť delectatio imo etiā annexa eſt multa triſticia ꝓpť manētē diſplicētiā. lȝ ſine refutatione ⁊ olno obiecto appħēſo ꝑ modū pñtis: nō abeſt ex toto delectatio niſi ceſſet cōplacētia nec triſticia niſi ceſſet diſplicentia. Sed vlteri⁹ notandū ꝙ illa cōcluſio indiffinite ponēda eſt. non vlr. ſcȝ ꝙ actum acceptationis vel refutationis volūtas libere producit libertate oppoſitiōis qꝛ cū hoc ſtat iſta ꝯcluſio ꝙ ad aliquē actū acceptatiōis: volūtas vt volūtas nō ſe hȝ libere imo ex ꝑcedēte intellectuali apprehenſione ſequiť neceſſario acceptatio ⁊ volitio ⁊ impoſſibile eſt ſtāte hmōi appħēſione ⁊ iudicio volūtatē iudicatū nō velle ⁊ hec concluſio declarata fuit in octaua q̄ſtione ſeptimi libri. ⁊ eam ibi require. Apparet ergo ꝙ que in hoc loco nūc dicta ſunt illa alibi ſunt ꝓbata: ⁊ hic ſolū recapitulata.

Septem ꝯclones de libertate volūtatis

Et ſunt ſeptē cōcluſiones de ipſa voluntate q̄tū ad libertatē oppoſitionis. Prima eſt ꝙ volūtas eſt libera libertate ꝓpōnis: ⁊ nulla potētia eſt magꝭ libera hac libertate q̄ȝ volūtas.

Prima. Scđa eſt ꝙ volūtas libere ꝓducit actū volendi vł

Secūda nolendi: ⁊ nullū actū ꝓducit liberi⁹ q̄ȝ actū volen-

Tertia di vel nolendi. Tertia eſt ꝙ volūtas nō ꝓducit libere act⁹ ſuos ꝑmos qui ſunt cōplacētia vel diſpli

Quarta cētia. Quarta eſt ꝙ volūtas libere ꝓduxit actum

Quinta acceptationis vel refutationis. Quita eſt de actu

Sexta amoris. Sexta de actu delectationis vel triſticie.

Septia. Septima eſt ꝙ ad aliquē actū acceptatiōis voluntas nō libere ſe hȝ libertate oppoſitiōis. Ad quem aūt ſe hȝ libere ⁊ ad quē nō: videndū ē i ſeptio. q. viij

Diuiſio actuū intellectus

Nunc videndum eſt ſimiliť de iſta libertate oppoſitionis q̄tū ad intellectū ⁊ act⁹ ſibi attributos ea rōne qua diciť intellect⁹ q̄ ſunt ſimplices cōceptus: nō complexi ex plurib⁹ ꝯceptibus quos vocam⁹ ſimplices appħēſiōes ⁊ poſtea conceptus complexi multiplices ſunt quidā ſunt complexi ex determinatione ⁊ determinabili. Alij ex ſubiecto ⁊ ꝑdicato affirmatiue vel negatiue vt ꝓpoſitiōes. Alij vt iudicia aſſenſiua qb⁹ ꝓpōnib⁹ tāq̄ȝ veris et diſſentim⁹ eis tanq̄ȝ falſis: ⁊ adhuc circa ꝓpōnes ſunt alij act⁹: qui vocanť apparētie qb⁹ propoſitio appet vera vel falſa. cui tñ nundū aſſentim⁹ vel diſſentim⁹. vñ multotiēs ad eandē ꝯclonē habem⁹ rōnes faciētes nobis apparentiā ꝙ ſit va ⁊ alias multas faciētes nobis apparentiā ꝙ ſit falſa: ⁊ tñ neutrā partē ad huc aſſenſiue iudicam⁹. Eſt aūt iudiciū fides/ſcia/vel opinio actualis ex qbus generanť fides/ſcia/vel opinio. habituales ſūt etiā alij act⁹ intellectuales q̄ dicunť diſcurſus ex ꝑmiſſis ad cōcluſiones: ⁊ inuentiones mediorū ⁊ cōpationes ⁊ abſtractiōes ⁊ hmōi talia: de qb⁹ alibi diſtinguēdū ⁊ ꝑſcrutādū eſt. ❡ Quātū aūt ad ꝓpoſitū ſpectat: videť octaua ꝯcluſio tenēda ꝙ intellectus nō ſe hȝ libere ad ꝑmos actus ſuos: qꝛ nec volūtas ad ſuos vt dictum eſt qđ tamē magis videť.

Octaua cōcluſio de libertate intellectus.

Dubitať an actus itellect⁹ formať a volūtate

Sed eſt dubitatio magis de alijs actibus. puta ponam⁹ ꝙ intellect⁹ eſt iformatus plurib⁹ ꝯceptib⁹ ſimplicib⁹ ⁊ pōt ex eis formare ꝓpōnē affirmatiuā ⁊ poteſt negatiuā. vt ꝙ lapis eſt animal. ⁊ ꝙ lapis nō eſt animal. Et vtrāq̄ȝ pōt formare nō formādo aliā ⁊ pōt ambas formare ⁊ eas ſimł ꝯſeruare in ſe formatas. an ģ itellect⁹ ſic informat⁹ plurib⁹ cōceptib⁹ poſſit libere formare affirmationē aut nō formare: formare negationem aut nō formare: formare vnā ſolā aut ambas hoc autē determinare eſt difficile. quia parū ex q̄ſitum. ❡ Poſſet ergo videri aliqbus ꝙ intellectus in hoc habeat libertatē oppoſitionis ea ratiōe qua diciť itellect⁹: qꝛ lȝ ꝯceſſum fuerit ꝙ volūtas mihi precipiat ſtudere in geometria. tñ non ꝑcipit mihi ſeu itellectui ꝙ tales ꝑmiſſas formē vel ꝑmittā: ꝙ illas ordinē in ꝑma figura vel in ſcđa. videreť eñ eſſe ipedimentū ꝓceſſus ſpeculatōis ⁊ retardatio ſi in vtroq̄ȝ taliū actuū ꝑticulariū opȝ recurrere ad actū ⁊ determinationē volūtatis: ergo dicendū eſt ꝙ intellect⁹ ad hoc pōt ſe determinare libere. Itē ſi ꝑ actū volūtatis eēnt tales deťminationes i ꝓceſſu ſpeculatiuo: tūc volūtas magis eſſet dña hituuȝ ſpeculatiuoȝ q̄ȝ intellect⁹ qđ non videť ꝯcedendū. Itē etiā ſeqreť ꝙ in ſtudio ſpeculatiuo ita acqrerenť vtus et habit⁹ ꝓpu⁹ in volūtate ſicut in intellectu: qꝛ ſicut ex actib⁹ intellect⁹ acqriť habit⁹ in itellectu: ita ex actib⁹ voluntatis dȝ habit⁹ acquiri in volūtate: ⁊ hoc non dť. Itē anteq̄ȝ formarē illā propoſitionē mentalē: lapis eſt aial vel lapis nō ē aial. ego non cōnouerā illas ꝓpoſitiones. cū ergo volūtas non poſſit ferri in incognitū. ipoſſibile eſt ꝙ voluntas ꝑ actū volendi determinet me ad formationem illius vel illius propoſitionis.

arguit ꝓ parte negatiua.

Sed ad oppoſitū poſſet alicui videri ꝙ in hoc itellect⁹ non hȝ dñium ⁊ libertatē ſȝ volūtas: qꝛ ſi dicat mihi forma vnā ꝓpōnem ex iſtis ťminis hō ⁊ aial. ꝯſtat ꝙ obediēdo tibi i poteſtate volūtatis mee ⁊ formare affirmatiuam: vel formare negatiuā. Si eñ volo formare negatiuaȝ formo eā ⁊ dico ꝙ hō non eſt aial. ⁊ ſi q̄rať q̄re formaui illā negatiuā falſam/et nō affirmatiuā que ē vera: ego nō poſſum rñdere niſi qꝛ ſic volui. ⁊ ſi volo ſtudeo in geometria. vel ſi volo in theologia: ⁊ ſi

incipit in geometria poſſum deſiſtere ſiue ſtati poſt p̄mā ꝯcluſionē ſiue etiā ſtati poſt maioris formatiōnē. ⁊ trāſſero me ad aliud ſi volo. ꝑut vnuſq̄ſq; videt̃ in ſe experiri: ideo videt̃ ꝙ his ⁊ in quolibꝫ eorū volūtas hꝫ libertatē ⁊ dn̄iū. Itē philoſophia et ſpeculatio ſm̄ phīam mirabiles habēt delectatiōnes: vt dicit̃. x. hui⁹ ⁊ nō ſolū in fine: ſed in q̄bꝫ concluſiōe ⁊ q̄bꝫ ꝓceſſu. delectatiōes aūt ille ſunt act⁹ ipſius volūtatis: ꝗ ꝑ totū volūtas opat̃ ⁊ hꝫ dn̄iū. Itē ſi in talib⁹ intellect⁹ haberet dn̄iū ⁊ nō voluntas: ſeq̄ret̃ ꝙ intellect⁹ ꝑ p̄us haberet libertatē ⁊ dn̄iū ſup actū ſuū ꝗ̄ volūtas ſup ſuū ſcꝫ ſup actum volēdi aut nolēdi. ⁊ ꝙ illi nō eſſent p̄mi act⁹ quoꝝ ſumus dn̄i dn̄io ⁊ libertate oppoſitiōis. ꝯn̄a aūt pꝫ qꝛ opꝫ p̄us intellectū iudicare de bonitate vel malicia obiecti. ꝗ̄ voluntas acceptet vł refutet: imo p̄uſq̄ volūtas habeat in eo ꝯplacētiā vel diſplicētiā. ⁊ tn̄ illud iudiciū ſcꝫ ꝙ hoc eſt bonū vel cōueniēs cadit ſup ꝓpoſitionē formatā: ergo ſi intellectus in formatione ꝓpoſitiōis hꝫ libertatē oppoſitiōis ipſe p̄us hꝫ eā ꝗ̄ volūtas ſup actū volitiōis.

Deciſo. **Ad huius euidētiam notādū** eſt ꝙ aīa ad m̄ltos act⁹ itellectuales ſe hꝫ libere. p̄mo. ⁊ ad multos ſpūales ⁊ corꝑales ⁊ exteriores ſm̄ ꝙ dictū eſt in. tū. libro cū eni volūtas ꝓducat libere actū volēdi oīs act⁹ q̄ ab illa volitiōe ꝓcedit: et ſine illa volitione nō ꝓcederet dici videt̃ ex p̄tāte ⁊ libertate ꝓcedere: vt ſtudere ſedere facere ſtare ire ad ſcholas ſecare ligna ⁊c. Verbi gratia intellect⁹ meus ſentētiat ꝙ expedit mihi facere domū. ex q̄ ſentētia volūtas vult ꝙ ego faciā: nō neceſſitata ꝑ illā ſniam ad volēdū: ſed libere formās actū volēdi: ſed nō poſſet illū formare ſine illa ſnia p̄cedente ⁊ ex illo velle ſenſus ⁊ appetitus ſenſitiuus ⁊ mēbra mea cū ſecuri agūt ad faciēdū illā domū: ſcꝫ ſecādo ligna ⁊c. ⁊ cū appetitu ſenſitiuo: mouēdo mēbra q̄ mouēt ſecurim in ſcindēdo ligna. nos ergo ꝑ hec oīa agentes dicimur has oēs actiones libere ꝓducere nō qꝛ ſecuris libere ſcindat. p̄neceſſitata eni eſt ꝑ mēbra. nec mēbra mouēt ſecurim libere qꝛ p̄neceſſitata ſunt ad mouendū ꝑ ſenſum ⁊ appetitū ſenſitiuū. nec iterū ſenſ⁹ ad mouēdū mēbra nec appetit⁹ ſenſitiu⁹ agūt libere. qꝛ ad hoc p̄neceſſitati ſunt ꝑ volitionē q̄ attribuit̃ voluntati ſm̄ ꝙ dicit̃ volūtas: ꝗ̄ volitionē volūtas tā ꝓducit libere ꝗ̄ nō neceſſitata ꝑ aliud p̄miū. ſic ꝗ libertatē ⁊ dn̄ium ſup hec oīa attribuim⁹ voluntati: ⁊ nulli potentie inferiori: qꝛ hec oīa nō ſunt in p̄tāte nr̃a ſm̄ libertatē oppoſitiōis: niſi ꝑ volitionē ſupra ꝗ̄ p̄mo habem⁹ hāc libertatē. ad quā oīa neceſſario ꝯſequūt̃ ſi nō ſit ipedimētū: ita ꝙ ſine illa volitiōe nō ꝯſeq̄ret̃

Dupliciter aliq̄s act⁹ dr̄ in nr̃a poteſtate. **¶ Iſtis ergo prenotatis pꝫ** ꝙ dupl̄r aliq̄s act⁹ eſt in p̄tāte nr̃a libera. Uno mō qꝛ ipm̄ ꝓducim⁹ ꝑ nullū tn̄ preuiū neceſſitati ad ꝓducēdū ipm̄/ q̄n ipm̄ ꝓducim⁹ ⁊ hoc pōt vocari liberū ſm̄ ſe: ſic aūt producim⁹ actū nolendi vel volendi. Alio mō ꝙ ipe neceſſario nō exn̄te ipedimēto: ſequit̃ ad illū actū nr̃m ſm̄ ſe liberū: ita ꝙ ſine eo nō fieret. ⁊ talē actū poſſem⁹ vocare liberū conſecutiue vel quidā vocāt p̄mū actū liberū elicitū qꝛ volūtas producit ipm̄ libere imediate. ſcd̄m aūt vocāt actū libere iperatū: qꝛ volūtas iubet aliq̄s potentias nr̃as ꝙ illos act⁹ exequant̃: vt q̄n voluntas iubet ad ſpeculandū itellectum circa tales vel tales ſcias. ex ea iuſſione intellect⁹ neceſſitat̃ ad ſpeculādū: et ſpeculatur ſi nō ſit impedimentū. ita in ſtudioſo iubet volūtas appetitui ſenſitiuo vt non acceptet delectabile oſtēſum ſibi ꝑ ſenſum donec rō viderit an ſit honeſtū. deinde p̄cipit intellectui ꝙ ꝯſideret an illud delectabile ſit honeſtū vel inhoneſtū quo ꝯſiderato iubet iteꝝ appetitui ſenſitiuo ꝙ ipm̄ acceptet: vel ꝙ ipm̄ refutet. Poſtea iubet ſenſui et appetitui ſenſitiuo ſiue v̄tuti motiue ꝙ moueat mēbra ad executionē exterioris voliti vt ad intrandū balneū vel intrandū domū: ⁊ ſic de aliis. et oēs ille iuſſiōes ſunt neceſſitates illaꝝ potentiaꝝ ad operandum ⁊ ad ſic operandum. ad q̄ animas eas neceſſitat per volitionem et actus ſuos alios precedentes ſi non ſit impedimentum.

Scd̄m hoc ergo ponatur nona ꝯcluſio ꝙ aīa libere ꝓducit multos actus itellectuales: quos tn̄ ipa ꝓducit ea rōne qua dr̃ itellectus: qꝛ non ſolū dicimur ꝓducere libere actus ſm̄ ſe liberos: imo etiā actus libere imparos ſeu ꝯſecutiue liberos vt dictū eſt. ſed act⁹ quos intellect⁹ ꝓducit ea rōne qua dr̃ intellect⁹ ſunt ſepe act⁹ liberi a volūtate iperati. Verbi grā. ſtudiū ⁊ ſpeculatio geometrica attribuunt̃ intellectui ſm̄ ꝙ intellect⁹ et tn̄ illos exercem⁹ aliq̄n ꝑ electionē ⁊ volitionē vt ſi in nobis q̄rimus an ne ibimus ad prandiū vel āte ſtudebim⁹ modicū et ſpeculabimur i geometria. iudicato ꝙ ſit ſtudendū volūtas acceptat volumus ſtudere ad quā volitionē cū non ſumus ipediti: neceſſario ſequit̃ ꝙ ſtudebimus et ſpeculabimur. — Nona concluſio.

Decima concluſio ponitur ꝙ aīa ꝓducēs libere illos act⁹ itellectuales iperatos non ꝓducit eos libere ſm̄ ꝙ dr̃ intellect⁹ ſolum: ſed etiā ſm̄ ꝙ dr̃ volūtas: ita ꝙ libertas i ꝓducēdo eos attribuit̃ aīe nō ſolū ea rōne qua dr̃ intellect⁹: ſed etiā ea rōne qua dr̃ volūtas: qꝛ aīa ꝓducēs illā ſpeculationē ea rōne qua dr̃ intellect⁹ eſt p̄neceſſitata per volitionē q̄ non debet̃ aīe ſm̄ ꝙ dr̃ intellectus. prout aūt p̄neceſſitata eſt non dr̃ libere agere. nō ꝗ dr̃ libere agere ea rōne qua ꝓducit illā ſpeculationē. ſed ea rōne qua impat illā productionē Impat autē eā ꝑ volitionē q̄ attribuit̃ aīe/ ea rōne qua dr̃ voluntas: ergo libertas in producēdo illam ſpeculationē aīe attribuitur vt dicitur volūtas.

Undecima concluſio ponitur ꝙ oīno ſimilē actū ſpeculationis producim⁹: aliq̄n libere: aliq̄n non libere. Dico libere vt in caſu p̄dicto: qꝛ ꝑ liberū imperiū volūtatis Dico non libere qꝛ ſine tali iperio ſeu actu volūtatis. poſito caſu ꝙ ſortes expgefact⁹ a ſomno ſurgat ⁊ occurrat aſpectui ſuo liber geometrie. ⁊ propt̃ ꝯſuetudinē legit in eo ⁊ ſtudet ⁊ ſpeculat̃. poſſibile eſt ꝙ in iſto ꝓceſſu null⁹ eſt actus libere ſm̄ ſe elicit⁹ q̄n potentia ſit predetminata ⁊ p̄neceſſitata ad producendū eum/ ſuppoſito ꝙ non inueniat ipedimentū. nā ille non libere expgiſcit̃: ſed neceſſitate naturali. aut forte violente. ⁊ cum ſurgat ⁊ vadit: nō opꝫ ꝙ ille libere hoc faciat: qꝛ ſic ſurgeret aut iret canis quē nichil dicim⁹ facere libere: vel puer nondū habens vſum rōnis. nec ipe ex libertate arbitrij inueniret liberos ibi poſitos: ſed qꝛ ibi poſiti erāt preter ei⁹ intētiōes ⁊ ſi ꝯſr videat legat ⁊ ſtudeat in eo: non eſt neceſſe ad hoc facere ꝙ ipe p̄conſideret ſi eſt legēdum vel

pretudicet ſi eſt legendū: tūc nec ꝑ ꝯñs ꝙ volūtate ꝑacceptet tūc legendū ſatis eſt ſine hoc determinatus eſt ad legendū ex obiecti p̄ſentia ⁊ aſſuetudine legēdi iſtud. Sed tu q̄res: vtrū ergo illa lectio vel ſpeculatio eſt volūtaria. et ego rn̄deo p̄mo ꝙ nō dr̄ ꝓp̄e īuolūtaria: q2 nō eſt ꝯtra volūtatē: nec ē proprijſſime volūtaria: q2 nihil opaꝛ tūc ad hoc ſperiū volūtatis. ſ. actus volitionis. Sed dr̄ cōiter voluntaria: vel q2 aſſuetudo ſtudēdi vl' ſpeculādi ad hoc opaꝛ ⁊ determinat: q̄ q̄dē aſſuetudo fuit acq̄ſita ꝑ actꝰ voluntarios. aut q2 ſi itellectꝰ potuiſſet q̄rere an eſſet ibi ſtudendū vel ſpeculandū. tunc ſentētiaſſet ꝙ ſic: ⁊ tunc volūtas hoc acceptaſſet. Siliꝛ etiam ꝯcluſio pꝫ: q2 imꝑatus aliq̄n p̄ñte obiecto ſtatim per ſenſum / ⁊ paſſionē / ⁊ habitū ꝯſuetudinalē intēperātie ſine ꝑuia intellectuali ꝯſideratione detminatꝰ currit ad actū ſicut beſtia ⁊ agit impetu: non obſtāte tñ hoc ille opationes q̄ ſm paſſionē et ſenſum fiunt: non coopante volitiōe ꝓprie dicta / ſunt nobis culpabiles ⁊ īputabiles tanq̄ q̄dāmodo volūtarie: eodēmodo quo detminauimꝰ i. iij. lib. Itē ſi ſine actu volitiōis dicamꝰ nihil fieri libere ſm p̄dictam libertatē oppoſitionis / ſeq̄tur ꝙ tu nō formaſti libere primā propoſitionē quā tu formaſti: quia non concurrebat ad hoc volitio ſicut dicebamus prius: et tñ talem tu potes formare: ergo ⁊c.

Duodecima cōcluſio.

Nunc duodecimā concluſionē pono talē: q2 intellectus humanꝰ nullū actū intelligēdi ꝓducit libere tanq̄ actū ſm ſe libere elicitum: ſꝫ bñ tanq̄ imꝑatū hanc ꝯcluſionē neſcirē euidēter ꝓbare: ſꝫ opinor eā ex debili ꝑſuaſione: quia nec ꝯtra eā habeo rōnem difficilē. ꝑſuadeꝛ aūt hoc ſic nullā talē ponimꝰ libertatē in inaiatis / i plātis / ⁊ in brutis: ſed ſolū in naturis intellectualibꝰ: ⁊ tñ videmꝰ canē poſſe i effectꝰ ꝯtrarios. vt modo ambulare: modo ad dexterā: modo ad ſiniſtrā: modo ꝑcedere: modo retrocedere ac ſi tales actꝰ libere produceret. dicimꝰ tñ eū nullū taliū libere operari ſed in his oībꝰ ⁊ ſingulis eſſe p̄neceſſitatū ex ꝯcurrentibꝰ circunſtātijs. ſ. vel ex obiectis apparentibꝰ vel ex ſpeciebꝰ i fantaſia reſuatis aliꝛ ⁊ aliꝛ ſe ſenſui cōi repūtātibꝰ ⁊ ꝯmotiōibꝰ ſanguinis et ſpūum per potentiā vegetatiuā aut etiā ex ꝟtutibꝰ celeſtibus ⁊ alijs nobis ignotis hmōi actuū diuerſorum alternatiōes opantibꝰ ⁊ detminantibꝰ: et q2 tales cauſas detminātes ad illas diuerſas opationes ⁊ oppoſitas aſſignare neſcimꝰ. putamꝰ p̄ma facie ꝙ ſic agat libere. ſ. q2 ſibi placet. ſicut dicimꝰ de nobis hec oīa p̄mo ſupponibꝰ. Scd̄o etiā ſuppono ꝙ ex dictis aliq̄ ſumpſerūt opionē ꝙ ita i nobis oīa ꝓuenirēt ex p̄detminatiōibꝰ ſicut ⁊ in brutis. q2 ſicut de cane dicimꝰ / ſic ⁊ de nobis dicere poſſumus. Et ad hmōi opinionis reprobationē ꝑuas rōnes habemꝰ / niſi ex fide nr̄a catholica. ⁊ q2 ſi eſſemꝰ in oībus actibꝰ nr̄is neceſſario p̄detminati / illi nō eēnt nobis īputabiles ad meritū vel demeritum: qd̄ nō ſolū fidei nr̄e: ſed etiā ſciētijs et p̄ncipijs moralibꝰ repugnat / ideo illā libertatē nobis nō attribuimꝰ pluſq̄ brutis: niſi ad ſaluandū ꝙ bene vel male meritorie vel demeritorie et īputabiliter agamꝰ. cum ergo nō cuilibet potētie aīe nr̄e libertatē hāc attribuamꝰ. imo nec volūtati ſm oēs actus eiꝰ videtur ꝙ ſolū illi potentie et ſolū ſm illos actus attribuēda eſt hec libertas ſufficiat ad ſaluādū p̄dicta: ſed ſufficit ſi aīe nr̄e ſolū ſm acceptatiōes ⁊ refutationes attribuamꝰ hāc libertatē: ꝙ ſolū ſm predictos actus debemꝰ illi attribuere illā libertatē oppōnis ⁊ nō intellectui: nec etiā voluntati ſm alios actus. Itē aliq̄ arguūt ꝙ intellectui potius q̄ volūtati debemꝰ hāc libertatē oppoſitionis attribuere. ꝓpter hoc ꝙ intellectus eſt aīe noſtra potētia nobiliſſima ⁊ ego ꝑ illud mediū poſſem arguere oppoſitū. quia non attribuimꝰ volūtati. hanc libertatem oppoſitionis ſm eiꝰ actū nobiliſſimū: ergo nec ꝓpter nobilitatē potentie opꝫ ꝙ eā attribuamꝰ nobiliſſime potentie. Añs pꝫ q2 nobiliſſimꝰ eſſet actꝰ volūtatis ſm ꝙ vellet vel amaret deū ſibi oſtenſum ꝑfecte ⁊ firmiꝛ ſub rōne ſumme bonitatis q̄cūq̄ malicia carentis vel defectu ⁊ tñ ad talē actū eſſet neceſſitata. ⁊ nō libere ꝓduceret cū libertate oppoſitionis. ſicut dictum fuit in octaua queſtione. vij. libri. Itē deo p̄mo attribuiꝛ libertas oppoſitiōis. nō tñ ſm intellectū ea rōne q̄ dr̄ intellectꝰ: q2 neceſſario intelligit oīa p̄ñtia: p̄terita ⁊ futura. ⁊ quocūq̄ mō ſe hñt habebūt ⁊ habuerūt: ſed attribuiꝛ ſm volūtatē in ꝯpatiōe ad alia i creādo ea vl' in ꝯſeruādo. aut in volēdo ea creare vel nō creare ꝯſeruare vel non conſeruare: ergo veriſiſe eſt dicēdū ita de nobis niſi qd̄ in eo eſt neceſſitas ꝑ ſuꝑ eſſentiā ſp̄ itelligere nobis aut non: ſꝫ ex precedentibus neceſſitamur ad intelligendum quando intelligimus.

rn̄det ad rōes que videbāt ꝓbare intellectus eſſe p̄mo liberum

Tūc ergo p̄ñt ſolui rōes q̄ cōtra iſtā ꝯcluſionē fuerūt adducte. Ad p̄māꝫ rn̄deo ꝯcedēdo ꝙ cū ex volūtate ego ſtudeo in geometria nō opꝫ ꝙ in cuiuſlibet propoſitiōis formatiōe ⁊ ordinatiōe huiꝰ poſt illā vel in qua figura etiā cōcurrat actꝰ nouus volitiōis nec inde intellectꝰ formet ⁊ ordinat eas libere ea ratiōe q̄ intellectꝰ: ſed p̄detminatꝰ aut ex habitu ⁊ ꝯſuetudīe aut ex habitudīe illaꝝ ꝓpōnū adinuicē vl' q2 ſic ꝯtigit ex fātaſia aut ſomnijs aut alia hmōi circunſtātia ſicut cytariſta nō deliberat de q̄cūq̄ actu chorde nec canis de q̄ñcūq̄ ambulabit ⁊c. ſepe tñ p̄ñt interuenire mīte electiōes. Et ex his nūc ꝑus dictis faciliꝛ pōt q̄ vult ſoluere alias rōes. Cū aūt dictū ſit de agere libere ego expedio me breuiꝛ de libere pati. ponēdo. xiij. ꝯcluſionē ꝙ q̄cūq̄ actū volūtas ꝓducit p̄mo libere. illū etiā recipit libere: q2 illū accipit in ſe ⁊ illū recipit a ſe ⁊ ſic q̄ ad illū actū eſt idē agere ⁊ pati. ꝓduceret ⁊ recipe. tñ potiꝰ attribuiꝛ volūtati libertas in hoc ea rōne q̄ agēs. q̄ ea rōe q̄ patiēs: q2 libertas dr̄ dñiū ⁊ agēs dr̄ dñari ſuꝑ paſſum ea rōe q̄ agēs vbi dñiū. Ideo etiā vbi nō differūt dꝫ potētie libertas magis attribui rōe ꝙ agēs q̄ rōe q̄ patiēs. actꝰ autē libere īperatos nō opꝫ oēs recipi in agēte: ſed forte recipiūꝛ extra in lapidibus ⁊ lignis. ⁊ nō opꝫ paſſiuis attribuere libertatē. ¶ Poſt hoc dicēdū eſt de libertate finalis ordinationis tam q̄tum ad intellectum q̄ q̄tum ad voluntatem.

Decimatertia cōcluſio.

De libertate finalis ordinationis.

Et pono deciam quartā ꝯcluſionē ꝙ tam itellectus q̄ volūtas ſunt liberi. ⁊ libere ꝓducūt actus ſuos intelligēdi ⁊ volēdi: q2 actuales ſpecies ⁊ habitꝰ ſpeculatiui inde gñati ſunt p̄ncipali intētione ꝓpꝛ ipm̄ intellectū ꝑficiēdū ⁊ non p̄ncipaliori intētione ꝓpter aliud q̄ ꝓpter deum. Actus etiā prudētie ⁊ actꝰ ꝟtutum moraliū ⁊ ipſe ꝟtutes morales p̄ncipali intētione ⁊ ſm p̄ncipalē finē ordinati ſunt vel ꝓpter habitus ſpeculatiuos de qua habitudine dictū eſt in vltima q̄ſtiōe. iiij. q̄

Decia quarta ꝯclo.

iterū habitꝰ ſpeculatiui ordinãt in alam vt dictum vel ꝓpter voluntatē pficiēdā. vel etiā ꝓpter intellectū practicū pficiēdū. ſic etiā dictū eſt i.q̃.huiꝰ q̃ꝺ ꝟtutes morales ⁊ ſciaꝫ de his q̃rimꝰ vt boniſſamꝰ.

Decima q̈nta cõcluſio.

Decima q̈nta ꝯcluſio eſt ꝙ intellectꝰ ⁊ volũtas nõ oēs actꝰ ſuos itelligēdi ⁊ volēdi ꝓducũt libere ac libertate imo multos ſeruiliter et miſcere. ſ. oēs actꝰ ſuos vitioſos: q2 iſti nõ pficiunt intellectū nec volũtatē: ſed inficiũt. iō manifeſtū eſt ꝙ illi non ordinãt finalr ad itellectū ⁊ volũtatē ſm naturalē finiū ordinationē abſurdū eñ eſſet dicere ꝙ illō q̃ꝺ mihi eſt diſcõuenięs ⁊ nociuū ſit gfa mei ⁊ i me naturalr ordinatū naturali ordi infinitū. imo manifeſtū eſt ꝙ ſic intellectꝰ ⁊ voluntas nõ ſuãſpius gfa agũt ꝓncipali intentiõe: ſꝫ gfa naturaliū delectationū ſenſualiū ſuis pfectiõibus ꝯtrariaꝝ. Et iō ſm iſtā intētionē valde bñ ꝓcedũt ille auctoritates oēs phõ ꝓprius allegate. vñ Seneca dicit phie ſeruire vera libertas eſt hoc ſi intelligo. nõ ꝙ itellectꝰ ſit ad phiam ſeruꝰ: ſed tũc ꝙ hõ ē vere liber qñ ad phiam vires ⁊ opatiões aie ⁊ corporis ordinãt finalr. adeo ꝙ itellectꝰ expedite valeat ſpeculari ⁊ ꝙ ſic ſeruiũt itellectui ſpeculatiuo ⁊ hoc eſt verū: q2 ſic intellectꝰ eſt vere dñs ⁊ liber. ſicut alias dictū eſt. dicit etiā Seneca ꝙ ſapientia ſola libertas eſt p eã ⁊ eiꝰ opꝰ maxie hõ eſt liber. ſ. pluſq̃ p aliã ꝟtutē iſtiꝰ vl p aliū actū. ſm hãc etiã ſniaꝫ manifeſtū eſt illō (q̃ꝺ dr Tulliꝰ) ſapiētes oēs liberos eſſe ⁊ oēs ſtultos ſeruos eſſe. ⁊ q̃ꝺ Ariſt. dr ꝟtutes ⁊ malicie determinãt ſeruū ⁊ liberū. Et q̃ꝺ Seneca de prauis. aliꝰ ei libidini ſeruit. aliꝰ ambitioni ⁊c. ⁊ hoc etiam dictum eſt in alia queſtione. Ultimo dictis ſuppoſitis dicendum eſt directe de queſito ꝓprio de libertate oppoſitionis.

Decima ſexta cõcluſio.

Et pono decimã ſextã ꝯcluſionē ꝙ aia libertꝰ ꝓducit actū volēdi q̃ actū itelligēdi: q2 actū volēdi ꝓmo ⁊ imediate ꝓducimꝰ libere tãq̃ ſm ſe libere elicitū. actū aũt itelligēdi nõ ꝓducimꝰ libere niſi cõſecutiue tanq̃ libere imperatū. ⁊ ideo actū intelligēdi. libere ꝓducimus ꝓpter libere producere actum volendi per quē illū imperamꝰ et ꝓpter vnumquodq̃ tale. ⁊ illud magis.

Decima ſeptia cõcluſio.

Deide de libertate finalis ordinatiõis ponit. xvij. ꝯcluſio ꝙ q̃tū ad aliq̃s actꝰ volēdi ⁊ intelligēdi volũtas libertꝰ ꝓducit actum volendi q̃ itellectꝰ actū intelligēdi. ⁊ q̃tū ad aliq̃s eſt ecõuerſo. ſilr etiã q̃tū ad actꝰ intelligēdi int̃ ſe intellectꝰ vnū producit libertꝰ q̃ alterū. ⁊ ſic de volũtate q̃tū ad actꝰ volēdi. hoc ſtati pꝫ q2 illos liberius ꝓducimꝰ quoꝝ gfa alios ꝓducimꝰ finalr ſm rectã ⁊ naturalē finiū ordinatiõem: ſed oēs actꝰ noſtros iferiores tã volendi q̃ intelligēdi debemꝰ finalr ordinare ad ꝯtēplãdū ⁊ amãdū deū. q̈ q̈dē amor ⁊ ꝯtēplatio ſunt actꝰ intelligēdi vel volēdi vel formalr vel ꝯnexiue. Itē ſi volo ſpeculari volitio illa finalr ordinat̃ ad ſpeculationē. vñ prudentia ⁊ ꝟtutes morales ſibi ꝯnexe q̃ ſunt habitꝰ intellectꝰ ſpeculatiui. hoc fuit ex intētiõe. Ari. declaratū i vltima queſtione ſexti: ergo actꝰ volendi bñ ordinãtur finalr ad actꝰ intelligēdi ⁊ ecõtra ꝯſiliū q̃ꝺ eſt actꝰ intellectꝰ finalr ordinat̃ ad electiõem que eſt voluntatis ⁊ intellectꝰ ſentētiat hoc eſſe melius ⁊ eligibiliꝰ. nõ vt in ſnia illa ſit ſtatꝰ. ſed vt illud acceptemꝰ ⁊ volitiõe ipemꝰ executionē: q̃ ſnia eſt finalr gfa volitiõis lꝫ nõ tanq̃ gratia finis vltimati.

Dubitatio.

Sed queſtio reſtat difficilior q̃ actuꝫ aia ꝓducit liberrime hac libertate finalis ordinationis. an ſcꝫ actū voluntatis aut actū intellectꝰ. ⁊ certū eſſe debet ꝙ int̃ oēs actꝰ quos aia nr̃a ꝓducit. iſa libertꝰ hac libertate ꝓducit illū qui eſt alioꝝ optimꝰ ⁊ pfectiſſimꝰ. illū eñ maxime ꝓducit ſuãſpiꝰ gfa. q2 illo maxime pficit̃. ⁊ ille etiã maxime eſt finis alioꝝ / ſiue ſit actꝰ volũtatis ſiue ſit actꝰ intellectꝰ: q2 ſp naturali ordine deteriꝰ. i. minꝰ bonū eſt gfa melioris: vt dr. vij. politi. q̃ꝺ eſt q2 naturali ordine ſp ordinata in finē ſunt bona ꝓpter finē eſſe bonū: ⁊ propter vnūquodq̃ tale ⁊ illud magis. Et tunc iterū ſtat queſtio quis ſit dignior ⁊ melior. an optimus actus intellectus: aut optimus actus voluntatis: ⁊ iſta poſt tractabitur.

Decima octaua cõcluſio

Sed vt tãdem poſſit directe apperedditas de q̃ſito ꝓncipali. ego pono duas vltimas ꝯcloes. vnã ſcꝫ ꝙ libertas oppõnis ordinat̃ finalr ad libertatē finalis ordinationis. Iſta ꝯclo ſic deducit̃: certū eſt ꝙ aliq̃ꝺ ſepe appet nobis bonū q̃ꝺ non eſt bonū: ⁊ malū q̃ꝺ non eſt malū. ⁊ ſepe etiã aliq̃d apparet nobis bonū q̃ꝺ eſt ſimplr bonū ⁊ malū q̃ꝺ ſimplr malū: ⁊ ideo nõ eſſet nobis bonū acceptare oē q̃ꝺ appet nobis bonū: nec oē tale non acceptare. libertas igit̃ oppõnis (vt dictū fuit i. iij. q̃ſtiõe ꝗ nõ ideo eſt nobis data ꝙ nõ acceptemꝰ apparēs bonū: nec ad hoc etiã ꝙ deacceptemꝰ apparens malū. q̃ꝺ appet: q2 ſic ad nr̃m malū eſſet nobis data: q2 ad nõ acceptandū aliqñ acceptãda vel ad acceptandū aliqñ non acceptanda ſed ſic ad bonū nr̃m nobis data eſt: vt de eo q̃ꝺ nõ eſt firmiter ⁊ clarū iudicatū eſſe ſimplr bonū vel ſimplr malum differamꝰ acceptatiõem vel refutationē: donec ad noſtrã poſſibilitatē inq̃ſiuerimꝰ an illud apparens bonū vel malū ſit ſimplr bonū vel ſimplr maluꝫ: vt finalr acceptemꝰ ſimplr bonū ⁊ non ſimplr maluꝫ ⁊ refutemꝰ ſimplr malū ⁊ nõ bonū. modo vltra cuꝫ intellectꝰ inq̃rit ⁊ iudicat de ſimplr bono ꝙ ſit ſimplicit̃ bonū ⁊ voluntas illud acceptat: tunc tã itellectus q̃ volũtas hoc agũt ꝓpter ſe ⁊ iſoꝝ gfa. hoc eñ vt ſic ordinat̃ ad pfectionē itellectꝰ ⁊ volũtatis vt dicebat̃ priꝰ: q̃ intellectꝰ ⁊ volũtas ſic agũt libere libertate oppõnis q̃ data eſt nobis finalr: vt teꝫ ſm itellectū q̃ ſm voluntatē agamꝰ libere libertate finalis ordiationis. ſ. laudabilr ⁊ bene ad noſtrã ſalutē et pfectionē: ⁊ hoc volebamꝰ probare. Itē ad acceptationē finalis boni pfecte ⁊ firmit̃ oſtēſi ſub rõne pure bonitatis nõ ſe hꝫ volũtas libere libertate oppõnis: ſicut dictū fuit in. vj. q̃õne ſeptimi. ſꝫ ſe hꝫ ad eã libere libertate finalis ordinationis: vt predictū eſt: ⁊ tñ ad clarã oſtenſionē illiꝰ finalis boni ⁊ ad ipſiꝰ ſic acceptationē vel volitionē ordinant̃ finalr oēs alioꝝ acceptatiões ⁊ oſtēſiones: ⁊ ꝯſilia ⁊ electiões circa que habemꝰ libertatē oppõnis: q̃ manifeſtū eſt ꝙ oēs actꝰ nr̃i liberi libertate oppoſitiõis: ⁊ ipſa libertas oppõnis ſunt gfa actus liberi libertate finalis ordinatiõis. ſ. vt ſumus liberi. Itē ſm ſummū bonū humanū q̃ꝺ ē hois felicitas eſt ſumme hois libertas finalis ordinatiõis. et ad illã finalr ordinant̃ oia alia bona hũana: vt dictuꝫ eſt in ꝓmo libro: ⁊ libertas oppõnis nõ eſt illa felicitas: q2 illa libertas oppõnis eſt nobis innata: et

nõ ipſa felicitas. ꝙ ad libertatẽ finalis ordinatiõis ordinatur finaliter libertas oppoſitionis.

Vltima concluſio ponitur ꝙ ſi optimꝰ actus itelligẽdi quẽ ꝓducit itellectus nr̃ ſit nobilior ⁊ melior ꝙ̃ optimꝰ actus volẽdi quẽ voluntas nr̃a producit: tunc ſimpl̃r loq̃ndo intellectꝰ nr̃ liberiꝰ ꝓducit actũ intelligẽdi ꝙ̃ voluntas nr̃a actũ volẽdi: ⁊ ecõtra. ¶ Iſta ꝯcl̃o ptʒ ex p̃cedenti qꝛ i ꝯparãdo libertates q̃ ſit maior ⁊ nobilior libertas nõ oʒ attẽdere ad aliquã libertatẽ oppõis tãꝙ̃ ad maiorẽ: ſed ſꝑ ad libertatẽ finalis ordinationis cum dictũ ſit ꝙ oĩs libertas oppõnis eſt propter libertatẽ finalis ordiationis ⁊ ꝓpter vnũquodq; tale. ⁊ illud magis: ꝙ hec libertas eſt magis libertas ꝙ̃ libertas oppõnis. et aĩa nr̃a dr̃ magis libera ex ea rõe qua dr̃ libera hac libertate: ꝙ̃ libertate qua dr̃ libera libertate oppõnis: ſed ꝯſtat ꝙ aĩa in ꝓducendo actꝰ ſuos liberos diceret magis libera libertate finalis ordiationis in ꝓducẽdo optimũ actuʒ ſiue ſit actꝰ itelligẽdi/ſiue ſit actꝰ volendi: ergo ⁊c. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ hec vltia ꝯcl̃o eſt ꝯditionalis et reducẽda eſt ad cathegoricã ꝯcl̃onẽ determiatiuã finalẽ q̃ſtionis ꝑ determinationẽ illiꝰ q̃ſtiõis: vtꝝ actꝰ optimꝰ quẽ ꝓducit aĩa nr̃a ſit actꝰ intelligendi vel actus volendi: de qua poſtea diceẽ. Rõnes aũt que in p̃cedenti q̃ſtione fuerũt adducte de libertate tã pro parte intellectus ꝙ̃ voluntatis. pñt ſolui per p̃cedentes diſtinctiones. de libertate et concluſiones. vel ſoluenẽ ex aliĩs queſtionibus ſequẽtibꝰ

Q**Vãuis aũt in tertio li**bro plane dictũ ſit ꝙ voluntas libere ſe hʒ ad actũ volendi: ⁊ libere producit eũ etiã ea rõne qua dr̃ volũtas: et qđ liberius producit actũ illũ volendi ꝙ̃ intellectꝰ actũ intelligendi loq̃ndo de libertate oppoſitionis. tamẽ non eſt ex hoc determinatũ an intellectus ea rõne qua dr̃ intellectus libere producat actum volendi etiã libertate oppõnis: nec etiã an intellectꝰ liberiꝰ dicaẽ producere illũ actũ volendi ea rõne qua dicitur intellectꝰ/ꝙ̃ voluntas ea rõne qua dr̃ volũtas ⁊ ideo opʒ de hoc modo querere q̃ſtionem.

Sit ergo tertia queſtio ſolũ de productione actꝰ volendi: an ſcʒ illum actũ aĩa producat liberiꝰ ea rõne qua dr̃ intellectꝰ ꝙ̃ ea rõne qua dr̃ voluntas. ¶ Et arguiẽ p̃mo ꝙ queſtio nulla ſit: qꝛ aĩa nõ dr̃ intellectꝰ in ordine ad actum volendi: ꝙ in productione actus volendi nulla dʒ attribui libertas aĩe ea rõne qua dicitur intellectꝰ ſed ſolũ ea ratione qua dicitur voluntas.

¶ Oppoſitũ arguitur. quia aĩa producit ea rõne qua eſt informata app̃hẽſiõe intellectuali. obiecti ſub rõne boni vel mali. ſʒ hoc ꝯuenit ei ea rõne qua dr̃ intellectꝰ. Sed etiã arguitur ꝙ volũtas nõ ꝓducit volitionẽ ea rõne qua dr̃ volũtas: non niſi ea rõne qua vult recipiẽdo in ſe volitionẽ prout hoc dicebamꝰ eſſe motũ ex q̃d nominis: ſed vt ſic non dr̃ ſe hr̃e ad volitionẽ niſi paſſiue: et non dicitur producere volitionẽ ea ratione qua recipit eam: et paſſiue ſe habet: ergo non producit volitionem ea ratione qua dicitur voluntas ¶ Oppoſitum tñ huius eſt dictum: et preſuppoſitũ in alia q̃ſtione. Iſta queſtio ſupponit vnũ ⁊ q̃rit aliud: ſupponit eñ qđ aĩa ꝓducit actũ volendi tã ea rõne q̃ dr̃ intellectꝰ ꝙ̃ ea rõne qua dr̃ volũtas Etiã de hoc ſuppoſito argutũ eſt nũc ex vtraq; parte ex quo pʒ ꝙ illud ſuppoſitũ eſt dubiũ. Poſtea viſo ꝙ ſic. Q̃ueriẽ vtrũ aĩa ſe hʒ liberiꝰ ad illũ actum volẽdi ea rõe qua dr̃ intellectꝰ ꝙ̃ ea rõe q̃ dr̃ voluntas. vel etiã vtꝝ liberiꝰ dicaẽ ꝓducere actũ illũ ea rõe q̃ dr̃ intellectꝰ. ꝙ̃ ea rõne q̃ dr̃ volũtas. Et ego totã iſtã q̃ſtionẽ volo itelligere de libertate oppõis

Quãtũ ergo ad ſuppõnẽ opʒ videre q̃ñ aĩa ꝓducit actũ volẽdi, ſupponimꝰ eñ ex dictis p̃us ꝙ ꝓducit eũ. Sed ad videndũ q̃ñ oʒ notare ⁊ ſupponere ꝙ nõ ꝓducit illũ niſi cũ eſt iformata cognitiõe rei volibilis ſub rõe boni vel apparẽtis boni: qꝛ oẽs ꝯcedũt ꝙ appetitꝰ animalis quo diſtinguimꝰ eũ cõtra appetitũ naturalẽ: nõ ferẽ in incognitũ. Etiã opʒ vlteriꝰ ꝙ illa cognitio ſit intellectiua. nõ ſolũ ſenſitiua: qꝛ diſtinguimꝰ inter volũtatem ⁊ appetitũ ſenſitiuũ ſm̃ rõem. ⁊ inter actum volendi ⁊ actũ ſenſualr̃ appetẽdi: qꝛ actus appetẽdi ſm̃ ꝙ ſeq̃tur iudiciũ intellectuale dr̃ actꝰ volẽdi ⁊ potẽtia illo actu appetẽs. vt ſic dr̃ volũtas. actꝰ aũt appetẽdi ſm̃ qđ ſequiẽ iudiciũ ſenſuale. dr̃ actꝰ ſenſualr̃ appetẽdi: ⁊ potẽtia illo actu appetẽs vt ſic dr̃ appetitꝰ ſenſitiuus. hoc ꝙ ſuppoſito videdũ eſt vtꝝ illa itellectualis app̃hẽſio illiꝰ volibilis aliq̃d operẽ vl̃ actiue vl̃ paſſiue in ꝓductiõe ipſiꝰ volitiõis.

Suppoſitio.

Et de hoc ego pono ꝯcluſiões faciliter. ¶ Prima eſt ꝙ illa intellectualis apprehẽſio operatur ad illã volitiõem. vel actiue vel paſſiue. qꝛ cũ ſupponamꝰ aĩam agere illã volitionẽ ⁊ etiã recipere. tñ illa app̃hẽſio eſt diſpoſitio aĩe ſine qua non põt aĩa agere vel recipere illã volitionẽ ⁊ ſic neceſſario req̃ſita ⁊ nõ põt dici q̃ñ ſit neceſſario req̃ſita niſi tanꝙ̃ diſpoſitio vel inſtrumẽtũ agentis ad agẽdũ vel tãꝙ̃ diſpoſitio ſeu inſtrumẽtũ patientis ad patiẽdũ. no eñ eſt diſpoſitio req̃ſita in aĩa ꝓpter eſſe aĩe: qꝛ anima poteſt eſſe ſine illa: ꝙ vel ꝓpter pati vl̃ ꝓpt̃ agere. Sʒ diſpõ neceſſaria agẽtis ad agẽdũ ſe hʒ actiue ad ꝓductiõem effectꝰ lʒ nõ p̃ncipaliter ſed actiue inſtrumẽtalr̃ ſeu diſpoſitiue. ⁊ ita etiam ſe habet diſpoſitio neceſſaria ad patiendum ſcʒ paſſiue diſpoſitiue licet non principalr̃: ergo ⁊c.

Prima cõcluſio.

Scđa cõcluſio ꝙ poſſibile eſt aĩam agere volitionẽ alicuius obiecti illo obiecto nichil agente. Ex quo ſequiẽ ꝙ obiectũ volitũ eſt nõ p̃ncipale actiuũ volitionis. cõcluſio pʒ qꝛ pono ꝙ nullũ vinũ ſit ita ꝙ deus annihilet oĩa vina: tũc poſſibile eſt: ꝙ ego nũc ſitiens incipiã nũc velle vinũ. ⁊ ita nũc agiẽ in me volitio vini: ⁊ tñ vinũ nũc in me nihil agit: qꝛ nihil eſt: qꝛ agẽs agit ſm̃ ꝙ in actu concediẽ: tñ ꝙ vinũ egit ſpeciẽ ſuã in aĩa que reſeruata eſt in fãtaſia vel in memoria: aut vbi volueris in corpore vel in aĩa. ex qua ſeq̃tur poſtea intẽtio ⁊ volitio obiecti: ⁊ ſub hac intentione (que eſt bene remota: a ꝓpria locutione) dicimus obiecta intellecta vel volita: agere intellectum ⁊ voluntatem intellectiones ⁊ volitiones.

Secũda

Tertia cõcluſio eſt ꝙ illa app̃henſio intellectualis operaẽ actiue ad ꝓductiõem volitionis hoc ꝓbaẽ. qꝛ determinatũ eſt in .iq. de aĩa ꝙ appetibile mouet appetitũ ad appetẽdum, ⁊ pri

Tertia.

mitus mouet itellectũ ad itelligẽdũ: ⁊ eſt illud ap
petibile vt dicit Ariſt. bonũ vel apparens bonum.
qd᷑ eñ ꝑmit⁹ mouet intellectũ ad intelligendũ ap-
paret: q2 dicit Ariſ. ꝙ mouet appetitũ eo ꝙ ſic itel-
lectũ vel ymaginatum: ⁊ tñ vt pz ꝑ ꝑcedentẽ ꝯclu
ſionẽ illud appetibile non tũc agit ſm ſe ſed ſolum
ſm hãc intentionẽ: q2 ſpes reſeruata in ſenſu q̄ agit
agit ad ei⁹ intentionẽ: et illa intellectio ꝯſequit᷑ ad
eius volitionẽ: ⁊ hoc eſt qd᷑ ꝓbare volum⁹. Et hoc
ꝯfirmat᷑: q2 dicit Ariſt. ꝙ appetibile mouet appeti-
tũ ad appetendũ eo ꝙ ſic intellectũ vel ymaginatũ
hoc non eſſet niſi intellectio vel ymaginatio opare
tur ad hoc actiue. mouere eñ eſt agere

Quarta

Quarta concluſio eſt qd᷑ illa

apphẽſio intellectualis non opat᷑ ad illã volitio-
nẽ paſſiue. qd᷑ ſic declarat᷑: q2 intellectio illa nec eſt
ꝑncipale actiuũ volitionis. nec paſſiuũ: q2 volũtas
(ꝓut oẽs ꝯcedũt) eſt ꝑncipale paſſiuũ ⁊ receptiuũ
volitõis. ⁊ volũtas non eſt illa apphẽſio: ſz ipſa aĩa
⁊ ſilr ipſa aĩa eſt magis ꝑncipale actiuũ volitionis
q̄ illa intẽtio. Aliter oporteret dicere ꝙ illa itẽtio
ſe hñet nobili⁹ ⁊ liberi⁹ in ꝓducẽdo illã volitionem
q̄ aĩa: qd᷑ eſt abſurdũ. Itẽ q2 imaginãdum eſt ꝙ ſi-
cut aĩa nutritiua agit nutritionẽ per calorẽ natura
lẽ ſic aĩa illã volitionẽ ꝑ illã intenſionẽ. cal2 aũt il
le nõ eſt ꝑncipale nutriẽs: ſz aĩa ⁊ calor ẽ diſpoſitio
neceſſaria aĩe ad agendũ nutritionẽ. Ita q̄ itellige
re debem⁹ ꝙ intẽtio nõ eſt ꝑncipale agẽs volitionẽ
ſed aĩa ⁊ intẽtio eſt illa diſpoſitio neceſſaria aĩe ad
agendũ volitionẽ. hoc ſuppoſito ꝯclõ poſita decla-
rat᷑ ſic Si apphẽſio intellectualis opa᷑ret᷑ paſſiue
ad volitionẽ ita ꝙ eſſet diſpoſitio aĩe ad recipiẽdũ
volitionẽ ſeq̄ret᷑ ꝙ oĩno idẽ ⁊ ſz idẽ reſpectu eiuſd᷑
eſſet agens ⁊ paſſum. qd᷑ Ariſt. negat in multis lo-
cis. vñ. v et. ix. metaphi. deſcribit᷑ potentia actiua
qd᷑ eſt ꝑncipiũ mot⁹ ⁊ mutationis in alterũ aut in-
quantũ alteꝝ. Et potẽtia paſſiua ab altero aut in-
quantũ alteꝝ. ⁊ hãc veritatẽ ſpecificare eſt ſpecula-
tiue phie. ꝯña pz: q2 tã actiue q̄ paſſiue ad eãdem
volitionẽ ſe hñet aĩa eadẽ exñs: ⁊ ſm illã apphẽſio
nẽ eandẽ exñtem. Itẽ q2 entis in potẽtia eſt pati et
entis in actu eſt agere videt᷑ rõnabile: q2 aĩa huma
na que ſm ſe eſt in pura potẽtia ad oẽs diſpõnes i-
corporeas poſſibiles hoĩ ineſſe et ſicut tabula in q̄
nichil ⁊c. ſit ſm ſeipãm ⁊ non ꝑ aliã diſpoſitionem
actualẽ paſſiua ⁊ receptiua oĩm ꝑdictaꝝ diſpõnũ in
corporearũ ⁊ ꝙ ipa vt eſt actuata aliq̄b⁹ diſpõnib⁹
ſit innata agere alias diſpõnes ꝯñtes: q̄ videt᷑ mi-
chi ꝙ aĩa per intellectionẽ qua eſt informata agit
volitionẽ: et ꝑ ſuã naturã preciſe recipit eam.

Quinta concluſio ꝑ modũ correla-
rij.

Tunc ſequitur quinta conclu

ſio: ꝙ aĩa agit volitionẽ ea rõne qua dr᷑ intellectus
q2 agit volitionẽ ꝑ hoc ⁊ ea rõne qua ifozmat᷑ intel
lectione illa vt dictũ eſt. ſed ea rõne qua informata
eſt intellectione dicitur intellectus: ergo ⁊c.

Sexta.

Sexta ꝯcluſio ꝙ anima agit

volitionẽ ea rõne qua dicitur voluntas: q2 (ſicut di
ctum eſt) illi actus ſcz ꝯplacentia ⁊ diſplicentia ac-
ceptatio / et refutatio / volitio / ⁊ nolitio / ſimpli⁹ amor
odiũ / delectatio / triſticia / deſideriũ ⁊c. ſunt act⁹ ipi⁹
aĩe vt dr᷑ volũtas. ita ꝙ aĩa ea rõne q̄ iformata ẽ ali
quo illoꝝ dr᷑ voluntas: hoc ſuppoſitio poſtea etiam
ſuppono ex determinatis ꝙ ꝯplacẽtia ⁊ diſplicen-
tia ſunt act⁹ ꝑores in volũtate naturalr q̄ accepta
tio ⁊ refutatio: q̄ ꝓprie dñr volitiões. ⁊ ſi aliq̄n fue
rint ſimul tpe in volũtate ꝯplacẽtia in bono appre
hẽſo ⁊ acceptatio: tñ hoc nõ obſtat q̄n ſit ꝑor natu
ralr ⁊ neceſſario ſm ordinẽ nature i hĩs aũt q̄ ſunt
ſic eſſentialr ordinata in oĩbus ꝑus eſt cã poſterio
ris: ⁊ iõ ſicut aĩa ꝑ apphẽſionẽ boni facit in ſe ꝯpla
cẽtiã in illo bono ſic ipa ꝑ illã apprehẽſionẽ ⁊ illam
ꝯplacẽtiã ſimul facit actũ cõſeq̄ntẽ ſcz volitionem
q̄ aĩa agit volitionẽ ſm ꝙ eſt iformata illa apphẽſi
one ⁊ illa ꝯplacẽtia ſz vt iformata apphẽſiõe dr᷑ itel
lect⁹ ⁊ vt iformata ꝯplacẽtia dr᷑ appetit⁹ ⁊ volũtas q̄
aĩa agit volitiõem vt dr᷑ itellect⁹ ⁊ vt dr᷑ voluntas.

¶ Septima ꝯcluſio eſt ꝙ aĩa

Septima.

ſe hz paſſiue ad volitionẽ ea rõe q̄ dr᷑ intellect⁹: nã
dr᷑ intellect⁹ nõ ex eo ꝙ agit intellectiõem: nec ſen
ſus ex eo ꝙ agit ſenſationẽ. tũc eñ obiectũ ſenſibi
le vel intelligibile aut ſpecies eius dicerentur ſen-
ſus aut intellect⁹: ſed ex eo ꝙ hz in ſe vel recipit in-
tellectionẽ ſm q̄ formalit᷑ itelligit ⁊ ſic de ſenſu ad
ſenſationẽ: ergo ꝓportionabilr volũtas dr᷑ volun
tas ex eo ꝙ habz vel recipit i ſe hmõi act⁹: ⁊ ex hoc
ꝙ eſt paſſiue eã ſic ſe habere ad illos vñ opz ſic ſub
tilit᷑ imaginari ⁊ ſcrupuloſe. lz eñ volũtas ꝯcedat᷑
agere volitiõem ea rõe q̄ dr᷑ volũtas: tñ nõ dr᷑ volũ
tas ex eo ꝙ agit volitionẽ ſz ex eo ꝙ hz in ſe ꝯplacẽ
tiã q̄ eſt act⁹ attributus aĩe ea rõe q̄ dr᷑ volũtas: ꝑ
quẽ agit volitionẽ imo etiã intellect⁹ nõ dr᷑ intelle
ctus ex eo ꝙ agit intellectionẽ hoc eñ accidit: ſed
ex hoc ꝙ hz in ſe intellectionẽ. Differt igit᷑ dicere
ꝙ volũtas agit volitionẽ ea rõe qua dr᷑ volũtas: ⁊
dicere ꝙ volũtas dr᷑ volũtas ex eo ꝙ agit volitio-
nem. ꝑma eñ eſt vera ⁊ ſcda falſa. dico ꝑma eſt va:
q2 volũtas agit volitionẽ ꝑ ꝯplacẽtiã ꝑ quã hz i ſe
ꝙ dr᷑ volũtas: ſz ſcda ẽ falſa: q2 ipa hñs i ſe ꝯplacẽ-
tiã iã ꝑ hoc dr᷑ volũtas: lz nihil ageret: q2 etiam ſi
volũtas ageret complacẽtiã ⁊ volitionẽ: ⁊ nõ reci-
peret aliquã earũ: nũq̄ ex hoc diceretur volũtas.

Octaua ꝯcluſio ponit᷑ ꝙ volũ

Octaua.

tas ſe hz libere in recipiẽdo volitionẽ libertate op
põnis: q2 oĩb⁹ eodẽ mõ ſtãtib⁹ ſcz intellectu illa ap
ꝑhenſiõe ⁊ volũtate informata illa complacentia:
tamen poſſibile eſt ꝙ volũtas recipiat ab eis voli
tionem ⁊ poſſibile eſt ꝙ non recipiat.

Nona cõcluſio eſt. ꝙ intelle-

Nona.

ctus ⁊ volũtas ſimul ille informat⁹ apprehẽſione
⁊ iſta iformata ꝯplacẽtia ſe hñt libere in ꝓducẽdo
volitionẽ libertate oppõnis: q2 ſic ſe hñtes ⁊ oĩbus
aliis eodẽ mõ ſe hñtib⁹: poſſunt ꝓducere ⁊ pñt nõ
ꝓducere: neut᷑ tñ ſine alio. i. aĩa ſit libere põt ꝓduce
re volitionẽ ꝑ illã apprehenſionẽ ⁊ complacentiã:
nõ ꝑ complacentiã ſine apprehenſione: nec ꝑ appre
ſionem ſine complacentia.

Tu q̄res vñ aĩa hz iſtã liberta

Dubitatio.

tẽ? Ego credo ꝙ illã habet eſſentialr ⁊ formalr ex
ſe: ita ꝙ ipamet eſt illa libertas ⁊ hz eã ſicut ⁊ ſuam
eſſentiã ab ipo deo ꝑmo actiue ⁊ finaliter. illa autẽ
libertate eſt innata ꝓducere in ſe actũ volendi per
illas ꝯplacẽtiã ⁊ apphenſionẽ diſpoſitiue. nõ tñ eſt
ꝑ eas neceſſitat᷑ ad ꝓducẽdũ. Ergo tandẽ apparet
ꝙ volũtas ea rõe q̄ volũtas ꝓducit libere volitio-
nẽ: nõ tñ tanq̄ totale ꝓductiuũ ſz ſimulr intellect⁹

ala aũt ea rõe q̃ dr ſimr̃ intellectus per apprehẽſio
nẽ ⁊ volũtas p ↄplacẽtiã: ꝑducit libere volitionẽ
tanq̃ ꝑducẽs totale. nõ excludẽdo tñ dei cõem i-
fluẽtiã: ⁊ ita dictum eſt ꝙ a principio in queſtione
ſupponebatr̃. Nunc dicẽdũ eſt formaliter de q̃ſito.

Decima cõcluſio. **De quo hec decia ↄcluſio vide**
tur mihi ponẽda ꝙ ſi ſit i hoc aliq̃ ↄparatio: aia libe
rius ſe hꝫ i ꝑducẽdo volitionẽ ea rõe q̃ dr itellect⁹
q̃ ea rõe q̃ dr volũtas. dico ſi ſit in hoc aliq̃ ↄparatio
qꝛ nõ videtr̃ in hoc ↄparatio quo ad libertatẽ oppoſi
tionis: ſꝫ q̃ ad libertatẽ ꝓncipalitatis ⁊ finalis or-
dinationis: ſi eñ apphẽſio ſe habeat ꝓncipali⁹ i ꝓ
ducẽdo volitionẽ q̃ illa ↄplacẽtia: tũc aia ꝓncipa
li⁹ ⁊ ꝑ ↄñs liberius ꝑducit illã volitionẽ ea rõe q̃
intellect⁹ q̃ ea rõe q̃ volũtas: ſed ita eſt ꝗ ⁊c̃. mi-
nor ꝓbatr̃ qꝛ aia ꝑ apphẽſionẽ dirigit totũ qḋ ſe-
quitr̃: ⁊ dirigens eſt ꝓncipali⁹ directo. Et qꝛ apphẽ
ſio ad ↄplacẽtiã ↄpatr̃ ſicut agẽs ꝓmariũ ad ſcdã-
riũ. ꝑ apphẽſionẽ eñ agitr̃ ↄplacẽtia ⁊ ꝑ hec ãbo vo
litio: vt dictũ eſt agẽs aũt ꝓmariũ ceteris paribus
ꝓncipali⁹ ſe habet in ꝑducendo effectũ q̃ agẽs ſe
cundariũ. magis eñ influit vt dicit actor de cau-
ſis ⁊ magꝭ mouet vt dr. viij. phiſicoꝝ. Et qꝛ illa cõ
placẽtiã reputatr̃ parue efficacie ⁊ nobilitatis: oẽs
aũt apphẽſionẽ illã que dicit quid ſit agendũ ⁊ quõ
⁊ quid dimittẽdũ: que eſt actus prudentie reputãt
magne efficacie ⁊ nobilitatis. tali aũt magis attri
buẽda eſt libertas finalis ordinationis. igitur ⁊c.
Si aũt tu dicas: ꝙ volũtas ea rõe q̃ volũtas ſe ha
bet libere ad volitionẽ tã actiue q̃ paſſiue. intelle
ctus aũt ea rõe q̃ intellect⁹ nõ niſi actiue: igitr̃ vo-
lũtas liberi⁹ ea rõe ⁊c. Ego dico ſi hoc ↄcedatr̃. nõ
eſt ↄtra ↄcluſionẽ poſitã: qꝛ illa nõ erat niſi de ꝑdu
cere. ⁊ cũ hoc nõ oꝫ ↄcedere hoc ꝙ tu nũc ↄcludis
qꝛ libertas nõ ꝓprie dr libertas ex paſſibilitate. ſꝫ
ex actiuitate. libertas eñ ꝓpe dicta ſignificat vel
ↄnotat ꝓncipalitatẽ ⁊ dñiũ. agẽs aũt ea rõe q̃ agẽs
dñatr̃ ſuꝑ paſſum ⁊ nũq̃ paſſum ea rõe q̃ paſſum ſu
ꝑ agẽs. Rõẽs q̃ fiebãt in ꝓncipio q̃õnis ſoluũtr̃ ma
nifeſte ex dictis. hec ꝗ dicta ſunt in his trib⁹ q̃õni
bus de libertate vł ſuitute hoim ⁊ potẽtiaꝝ ſuaꝝ.

Quarto q̃rẽdũ ẽ in quo
actu ↄſiſtit hũana felicitas: vel in q̃b⁹
⁊ põt qḋ fieri ſub hac forma. ¶ Utrũ
hũana felicitas ↄſiſtat in vno actu vł
plurib⁹? ¶ Arguitr̃ ꝙ in vno ꝑ Ari. dicẽtẽ ꝙ hũanum
bonũ. i. felicitas eſt aie oꝑatio: ſcḋm ꝟtutẽ ꝑfectiſſi
mã. ſi aũt plures ſint ꝟtutes ſcḋm ꝑfectiſſimã ⁊ opti
mã ⁊ nõ dicit oꝑatiões nec ſcḋm virtutes: ſed dicit
operatio ⁊ ſcḋm ꝟtutem vnã ⁊ perfectiſſimã ⁊ opti-
mã. ⁊ idẽ etiã dicit ⁊ magis dearticulat in decimo
Secũdo libro. ¶ Item ꝓmo huius dicit Ari. optimũ igitr̃
⁊ pulcherrimũ ⁊ delectabiliſſimũ felicitas. tale au
tem non eſt niſi vnum: quia qḋ per ſuperabundan
Tertio. tiam dr vni ſoli ↄuenit. ¶ Itẽ primo huius dicit
Ari. finẽ aliquẽ eſſe operationũ humanaꝝ quẽ ꝓ-
pter ſeipſm volum⁹. Alia vero ꝓpter ipſm quẽ di-
cit eſſe bonũ ⁊ optimũ. ⁊ ꝑ illum intendit humanã
felicitatẽ. et tñ iſte nõ pñt ↄuenire duob⁹ actibus
hũanis: qꝛ non dꝫ eſſe in hoie ꝑfecto iordinatio: ſi
cut nec in maiori mũdo: eſſet aũt iordinatio actuũ
hũanoꝝ ſi eſſent duo optimi ⁊ eq̃ finales q̃ꝝ neutr̃
in alteꝝ ordiaretr̃ finalr̃ opꝫ ꝗ eẽ vnicũ talẽ ⁊ illḋ
Quarto eſt felicitas. ¶ Itẽ ſpeculatio eſt vn⁹ act⁹ nõ duo
etiã decio hui⁹ Ari. ↄcludit q̃re vtiq̃ erit felicitas
ſpeculatio q̃dã. ¶ Itẽ ſeneca nõ ceſſat clamare in Quinto
epl̃is ſuis ꝙ vnũ eſt hoi bonũ: ⁊ qḋ illḋ eſt rõ ꝑfe-
ctiſſima i epl̃a ſimiliter ↄcludit ꝙ ſola rõ ꝑfecta
hoiẽ beatũ facit. ꝗ felicitas i vno actu ↄſiſteretr̃.

Ad oppoſitum arguũt aliter
opinãtes ꝑlib⁹ auctoritatib⁹ ⁊ rõibus: q̃ñ oẽs q̃
dicũt hũanã felicitatẽ in vno actu conſiſtere. dicũt
ꝙ hoc eſt vel in actu intellect⁹ vt in dei viſione vel
ſpeculatione vel in actu voluntatis vt in dei amo
more: ſcꝫ in illo iſtoꝝ q̃ eſt ꝑfectiſſimus ⁊ optimus Primo.
¶ Sed arguitr̃ ꝙ hoc ſit ipoſſibile quẽcunq̃ illo-
rũ dicas: qꝛ ſi dicas ꝙ act⁹ nobiliſſim⁹ qui põt hoi
ineſſe ſit clara dei viſio: tunc ꝓbo ꝙ ille non eſſet eſ
ſentialiter felicitas: qꝛ tũc ipõ manẽte aliis actib⁹
ablatis: ſicut auferri pñt ꝑ potentiã dei abſolutã ꝙ
(vt aliq̃ theologi dicũt) adhuc hõ eẽt felix ſicut la
pis eẽt alb⁹ manẽte in eo albedine oib⁹ aliis accidẽ
tib⁹ remotis. ⁊ tñ illud ↄñs eſt ſfm. ſ. ꝙ hõ clare vi
dens deũ ſine alia delectatione ⁊ ſine amore dei di
ceretr̃ btũs. opꝫ eñ felicitatẽ eſſe delectabiliſſimã ꝙ
vt dt Ariſ. ꝗ ⁊c̃. Et ↄfirmatr̃ forti⁹: qꝛ dicũt illi the Confir.
ologi ꝙ in aia fortis cũ clara dei viſiõe poſſet deus
formare intẽſam triſticiã ſine delectatione et odiũ
dei ſine amore: an igitr̃ eẽt felix conſtat mihi ꝙ ego
non vellẽ talẽ felicitatẽ. ¶ Itẽ ois potẽtia hũana Secũdo
eſt felicitabilis cui⁹ op⁹ innatũ eſt attingere ad ob
iectũ btificũ qḋ eſt ipẽ de⁹. tales aũt non ſunt potẽ
tia vegetatiua vel ſenſitiua / vel ſcḋm locũ motiua / vł
appetit⁹ ſenſitiu⁹: ſed tales ſunt itellect⁹ ⁊ volũtas
per intellectũ eñ deũ itelligim⁹ ⁊ ꝑ voluntatem ipꝫ
amam⁹: ergo ſcḋm ãbas illas potẽtias hõ eſt vere fe
licitabilis: ergo ſi ſcḋm vnicã illaꝝ potentiaꝝ felici
taretr̃: ipẽ nõ ꝑfecte felicitaretr̃ neq̃ totalr̃: ſꝫ dimi
nute et ꝑtialiter qḋ non eſt dicendũ: ꝓpterea qꝛ nihil
diminutũ attribuitr̃ felicitati. vñ nihil iperfectũ eſt
coꝝ q̃ felicitas. x. hui⁹: ꝗ neceſſe eſt felicitatẽ inte-
grari eſſentialr̃ ex actib⁹ illaꝝ potẽtiaꝝ: et non eſſe
actũ vnicũ vni⁹ illaꝝ. ¶ Itẽ felicitas ponitr̃ ↄſiſte- Tertio.
re in ꝑfecta dei ↄtẽplatione q̃ nec eſt dei cognitio ſi
ne amore: nec amor ſine cognitione: ſꝫ ex ãbob⁹ cõ
ſtituta. Itẽ felicitas ponitr̃ eſſe q̃d ꝑ ſe ſufficientiſſi
mũ. ⁊ null⁹ act⁹ vnic⁹ eſt ꝑ ſe ſufficiẽtiſſim⁹. ¶ Itẽ Quarto
dicit Ariſ. j. hui⁹ nõ oino felix q̃ ſpecie turpiſſimus
eſt vel ignobilis vel ſolitarius ⁊ ſine ꝓle: ⁊ quõ eſſet
hoc veꝝ ſi felicitas ↄſiſteret vno actu ſiue itellect⁹
ſiue volũtatis? Ad idẽ etiã põt allegari Ariſt. vij. Quinto
politicoꝝ: dicẽs ꝙ vnicuiq̃ tñ adiacet felicitatis
quantũ q̃dẽ ꝟtutis ⁊ prudẽtie: ⁊ ei⁹ qḋ eſt agere ſcḋm
has ſic ↄfeſſis nobis dicit igitr̃ Ariſt. non ſolũ pru-
dẽtie ꝑtinẽtis ad intellectũ nec ſolũ ꝟtutis ꝑtinen
tis ad itellectũ nec ſolũ ꝟtutis ꝑtinẽtꝭ ad volũtatẽ
ſed ſiml̃ ꝟtutis ⁊ prudẽtie. ⁊ ponit ſuꝑ hoc rõnẽ dicẽs
nullũ aũt bonũ op⁹ neq̃ viri neq̃ ciuitatis ſine vir
tute ⁊ prudentia. imo etiã aliq̃ morales et ſacra ſcri
ptura videntr̃ idẽ intẽdere. Nã multe auc̃tes ſacre
ſcripture videntr̃ clare dicere ꝙ in dei viſiõe cõſiſtit
humana felicitas: ⁊ multe alie ꝙ in dei amore: qḋ
non eſt niſi qꝛ non tñ in iſto nec tñ in illo / ſꝫ ↄiun-
ctim ⁊ integraliter in ãbob⁹: ⁊ ſic eſſe videtr̃ de ſene
ca ⁊ tullio: modo eñ dicũt vnũ modo aliḋ: ꝟbi grã
tulli⁹ in ꝑadoxis dicit oẽs ſapiẽtes liberos et oẽs
ſtultos ſeruos: et ſic libertatem: et ꝑ ↄñs felicitatẽ
attribuit ſapientie que et habitus intellectualis: ⁊
ſed etiã ſtatim in eodẽ libro querit: quid eñ eſt li-

bertas ⁊ reſidet ptās viuendi vt velit. ⁊ ſic attribuit
eā volūtati. Similiter ſeneca valde ſepe attribuit
felicitatē ſapiētie ⁊ recte rōni: ⁊ ſepe etiā ꝟtutibus
moralibus verbi gr̄a in epiſtola agnoſco dicit: qḋ
nō pōt eſſe niſi rez ſciētia ↄtingat ars. per quā di
uina ⁊ hūana noſcant hoc eſt ſummū bonū. ⁊ per
ↄſeqn̄s felicitas. Et in epiſtola que incipit epiſto
la tua dicit: bona illa ſunt vera q̄ rō dat ſolida ⁊c.
Ideo dicit poſt ꝙ rōe nihil valētius eſt. Et in epi-
ſtola ſequente. In hoīe optimū quid eſt: rō hec re
cta ⁊ ↄſummat felicitatē hoīs ipleuit. ideo cōclu-
dit poſt: ꝙ ſola rō perfecta beatū facit. ⁊ ſic mani
feſtū eſt ꝙ in illa epiſtola ſeneca felicitatē ↄſiſtere
Calūnia poſuit in rōe ⁊ ſapia. ¶ Sed tu dicis ſtati ꝙ oēs
auctoritates ſenece ⁊ rōes ſuper quas fundat: cō
cludunt oppoſitū. eius qḋ volebas ꝓbare: inten-
debas eīm concludere ꝙ nō ſolū in actu intellect⁹
(cuiuſmōi ſunt ſapia ſcia ⁊ rō) conſiſtit hūana feli
citas: imo etiā in coniuncto ex actu intellectus et
act⁹ volūtatis: ⁊ auctoritates allegate dicūt expſ
ſe ꝙ in ſolo actu intellect⁹. inqt eīm ſeneca ſola rō
ꝑfecta btīm facit: ⁊ q̄ videret oēs libros ei⁹ ipe ex-
clamat ⁊ extollit ſapiam ſup oīa hūana bona Rn̄
Rn̄ſio. det eī ꝙ ſi exqſite videat intentio ſenece ſeu opio
apparebit: ꝙ ipe bn̄ ſciuit diſtinguere int ꝟtutes
morales q̄s dixim⁹ eſſe ꝟtutes appetit⁹ ſeu volū-
tatis ⁊ int prudentiā quā dixim⁹ ꝟtutē intellect⁹
practici ſicut pꝫ ex illo puo libello ſuo pulcherri-
mo vocato de q̄tuor ꝟtutib⁹ cardinalib⁹. ⁊ vtraſ
qꝫ vocat ꝟtutes ſeu virtutū ſpecies in dicto libel-
lo. has qdē ꝟtutes aīe noſtre vt ē appetit⁹ practi
cus illā aūt eiuſdem aīe noſtre vt ē intellect⁹ pra
cticus: ſed neutras diuiſim dicit eſſe ꝟtutes ſim-
plr anime humane vt humana aīa ē: qꝛ ꝟtutem
opꝫ eſſe perfectā diſpoſitionē eius cuius ē virt⁹
⁊ rōe qua ē ꝟtus eius: ſed nulla earū diuiſim eſt
ꝑfecta diſpoſitio aīe humane ſm ꝙ ē aīa huma-
na nec etiā humane practice ſm ꝙ dicitur huma-
na practica. Et videt ꝙ hoc debeat Ariſt. ↄcede-
re: ꝙ eīm virtus ſit diſpoſitio perfecta habentis pa
tet ſeptimo phiſicoꝝ. virtus eīm perfectio eſt vnū
qḋqꝫ eīm tunc maxime perfectum eſt cum attigit
ꝓprie virtuti: ſimilit in ſcḋo huius: virtus oīs cu
ius vtiqꝫ fuerit virtus ⁊ bn̄ habens perficit ⁊ op⁹
eius bene reddit. poſtea in ſexto huius apparet ꝙ
licet virtus moralis diuiſim cōtra prudentiā red
dat voluntatem practicam perfectam vt volūtas
dicitur: ⁊ opus eius bene quantū ſpectat ad volū
tatem: vt voluntas dicit: ⁊ ſic de prudentia quan-
tum ad intellectū practicū: tn̄ neutra diuiſim red-
dit totā animā actiuā perfectā nec opus ei⁹ bene:
ſed Ariſtot. cōfiteri videt: dicens ꝟtutem moralē
ꝓncipalē nō poſſe eſſe ſine prudentia propt qḋ (vt
dicit) oēs quādo diffiniunt ꝟtutem apponūt habi
tum dicentes ⁊ ad que eſt ſm rectā rōnem: tādem
cōcludit manifeſtū eſſe ex dictis qm̄ non poſſibile
bonū eſſe ꝓncipaliter ſine prudentia tunc ſequit:
adhuc eīm neqꝫ prudētem ſine morali ꝟtute. Et in
ſeptima politicoꝝ vt preallegatū fuit: nullum au
tem bonū op⁹ eſt neqꝫ viri neqꝫ ciuitatis ſine pru-
dentia ⁊ ꝟtute. Et ita ſm predictas deductiones
rōcinando videt ꝙ virtus anime actiue ſm ꝙ acti
ua dicitur eſt aggregatio ꝟtutis moralis ⁊ prudē
tie ⁊ neutra diuiſim. Deinde ↄſiderādū eſt/ ꝙ ſicut
dicit Ari. nono ethicoꝝ/ cū hō ſit aggregatus ex
aīa ⁊ corpore: ex parte ſenſuali intellectuali. tn̄ cū

in hac ↄgregatione homo ſit ꝓncipaliſſimū homo
maxime ē hic. i. itellect⁹ ⁊ ita itēdit de aliis ↄgre
gationib⁹: dicēs quēadmodū aūt ⁊ ciuitas ꝓnci-
paliſſima maxīe videt eſſe ⁊ oīs alia ↄgregatio: ſic
⁊ hō. Si igit dicam⁹ ꝙ in illa ↄgregatiōe ꝟtutis
moralis ⁊ prudentie q̄ eſt ꝟt⁹ aīe actiue principa-
liſſimū eſt prudentia ſeqtur ꝙ ſm talē denoīatio-
nē ↄgregationis a ꝓncipaliori oīs ꝟtus hominis
ſm ꝟtutē actiuā vt actiua eſt. eſt prudētia. Qꝫ intē
debat ſeneca ꝑ rōem ⁊ etiā ꝑ ſapiām qꝛ ſꝑ ipe locu
tus eſt de felicitate practica ſm q̄ prudētia ē ſa-
pia. Sic etiā dicit ſeneca oēs ꝟtutes aīe rōnes: ⁊
fortitudinē eſſe ſcientiam. vnde in epiſtola. Si va
les querit quid eſt ſapientia? Et reſpōdet ꝙ ſemꝑ
idē velle atqꝫ idē nolle: licet velle ⁊ nolle ſint act⁹
ipſius volūtatis. Et in epiſtola claranū dicit expſ
ſe ꝙ oēs ꝟtutes ſunt rōnes. Et in epl̄a pepcerā di
cit: nō eſt eīm fortitudo inconſulta temeritas nec
periculoꝝ amor nec formidabiliū appetit o ſcia
eſt diſtiguēdi qḋ ſit malū ⁊ qḋ non ſit. Ad iſtā igit
intentionem ⁊ ad iſtum modū loquendi putādum
eſt ſocratē locutum fuiſſe: cū dixit oēs ꝟtutes eſſe
rationes ⁊ prudentias vt narrat Ariſt. ſexto ethi
coꝝ. Nec Ariſt. ibidem videtur illa dicta repre
hendere ſm iſtā intentionem: ſed reprehendit illa
verba eo modo quo reꝑhēderent ei⁹ verba i ꝓpria
cū dicit ciuitatem ⁊ oēm ↄgregatiōem eſſe ꝓncipa
liſſimū ⁊ hoīem eſſe intellectiuum. Ex iſtis igitur
oībus videt eſſe dicendū ꝙ felicitas practica de
qua predicti philoſophi maxime loquebant: nec
ſit diuiſim actus intelligendi ſm prudentiā: nec
actus volendi ſm ꝟtutem moralem: ſed actus ex
illis actibus congregatus ſm virtutem perfectā
⁊ ex illis partialibus virtutibus cōgregatā. In
quantū cōgregatione pars ꝓncipalior. nobilior et
melior eſſet prudentia ⁊ actus prudentie ſm dele
ctationē intentionis philoſophorum ꝓallegato-
rum. Et ꝓportionabiliter videtur eſſe dicendum
de felicitate cōtemplatiua q̄rum ad actus intelle
ctus cōtemplatiui ⁊ volūtatis cōtēplatiue put ip
ſa ē felicitas aīe humane: vt eſt ⁊ ē cōtēplatiua.
vnde puto ꝙ in patria clare viſioni que ꝓpe ⁊ ſm
ſe nō debeat dici practica corrñdeat: amor q̄ etiā
ꝓprie nō debet dici amor practicus ⁊ contemplatī
uus. Ego credo ꝙ nō ſit poſſibile modū iſtū dicē-
di rōnibus iprobare multā habētib⁹ efficaciā: nec
puto ꝙ iſtū modū negaſſet Ari. ad ſenſum ꝑdictū
Tn̄ his nō obſtantib⁹ pōt dari ali⁹ mod⁹ loqndi
videlꝫ ꝙ cū felicitas debeat dici qḋ optimū ⁊ ꝑfe
ctiſſimū coꝝ q̄ inata ſunt ieſſe felici ſeu felicitabi-
li ſm ꝟtutem: optimū aūt coꝝ q̄ hoī ineſſe pōt du-
plr ↄſiderari: vnomō optimū via cōpoſitiōis ſeu Optimum
aggregatiōis. aliomō via diuiſionis ſeu reſolutio ꝙ pōt eſſe
nis. ⁊ ſic vtroqꝫ hoꝝ modoꝝ pōt dici hūana felici in homie
tas. via ergo ↄpoſitiōis optimū in hoīe eſt ↄgrega duplr ē
tio ex oīb⁹ ꝟtutibus opatiōib⁹ ⁊ diſpoſitiōib⁹ q̄ in
nate ſunt homini conuenire ſpectantib⁹ ad ipſius
meliorationem: tam ſm animā ⁊ ſingulas poten-
tias anime q̄ ſm corpus ⁊ ſingulas ptes ad inte
gritatē corporis pertinētes: hoc igitur nomē feli-
citas iſtomō ſupponeret ꝓ tali ↄgregatiōe adhuc
appellādo ſufficiētē adiacētiā extrinſecoꝝ bonoꝝ
ad hoc ꝙ homo valeat exercere expedite ſingu-
las opatiōes ſibi ↄuenītes ⁊ ſm ꝟtutes anime ⁊
ſm virtutes corpis: ⁊ iſta eſt felicitas q̄ a boetio
deſcribit que eſt ſtatus oīm bonoꝝ aggregatione

perfectus ⁊ ſic nichil imperfectum eſt eorum que felicitas: vt dz in.x.huius. ⁊ ſic diceret aliqs ꝙ ille non eſſet ſimplr hõ felix q̃ eſſet mẽbro trũcatus vel egritudine detentus vel incarceratus aut infortunat⁹ vel carens diuitijs exteriorib⁹ prout notabat in primo libro. et phi fide catholica ⁊ ſpũali ac ſupnaturali reuelatione carentes ſcirent hmõi felicitatẽ attribuere in hac vita Illa aũt reſolutionis optimũ in hoĩe diceretur illa diſpoſitio vel ille act⁹ aut quocũqȝ noĩe nominetᷣ: que vel q̃ in predicta ꝯgregatione reſoluta in ſuas ptes eſſet optimum ⁊ finaliſſimũ aliq̃ꝝ: ⁊ ad quod ſingula alia ſi taliter ordinarentᷣ nonꝙ illa reſolutio fiat ſm realem remotionẽ partiũ abinuicẽ: ſed ſm rationẽ diſtincte ptes oẽs conſiderantẽ. Si igr dicam⁹ ꝙ illud ſic optimũ ſit actus ſpeculatiõis circa diuinã eſſentiã nos dicem⁹ ꝙ ille act⁹ erit hũana felicitas ita ꝙ hoc nomẽ felicitas ſupponit pciſe ꝓ illo actu ſed tñ non abſolute a cõnotationib⁹: imo cõnotat ſiue appellat oĩa pre req̃ſita ad expeditũ exercitiũ illius act⁹ ſpeculationis: ⁊ naturalr ꝯña vel annexa: ⁊ ſic appellat p̃mitus amorẽ dei tanq̃ naturaliter ꝯñtem ex illa ſpeculatione ſi ſit recta: pfecta delectationẽ his actib⁹ connexã naturalr. deinde etiã appellat virtutẽ ſapientie ſm quã eſt illa ſpeculatio pfecta ꝯñter appellat prudẽtiã ⁊ virtutes morales parantes locũ ſapie vt dictũ eſt in.vj. deinde ſenſuũ viuacitatẽ deſeruientiũ itellectui ad ſpeculationẽ: et tãdẽ ỽtutes corporis ⁊ bona exteriora ſicut ſatis deductũ fuit in.xvj. qõne primi libri. Et certũ eſt ꝙ iſtum modũ loquendi tenuit Ariſt. nec cõtra iſtũ modũ valẽt rationes q̃ prius fiebãt

Ad rões q̃ videbã tur pro bare ꝙ felicitas

faciliter eñ rñdẽdum eſt ad eas. ¶ Ad primã ponamus ꝙ clara dei viſio ſit hũana felicitas in patria: tu arguis ꝙ tũc eſſet felix ſi clare videret deũ ſine delectatione. imo cum triſticia ⁊ odio dei: ego nego. imo potius eſſet miſer: qꝛ tunc illa viſio nõ eſſet felicitas propter defectũ appellatoꝝ ſicut ſimitas que licet ſupponat pro cauitate: tñ appellat naſum: ideo magnitudo ⁊ cauitas naſi q̃ eſt ſimitas ſi remouerentᷣ a naſo ⁊ ponerentᷣ in lapide. ipa non ãplius eſſet ſimitas ꝓpter defectũ ꝯnotati. et ita lȝ Ari. teneat felicitatẽ eſſe actũ ſpeculandi: tñ dicit in.vij. hui⁹ ꝙ dicẽtes hoĩem rotatũ vel infortunatũ eſſe felicẽ ſi ſit bon⁹ lȝ actu ſpeculetᷣ nihil dicunt ⁊ in p̃mo hui⁹ ſilr. Et quod dicebatᷣ de albedine non eſt ad ꝓpoſitum: qꝛ albedo ſignꝫ id pro quo

Ad ſecũ dam.

ſupponit ſine ꝯnotatione alioꝝ. ¶ Ad aliã que dicit ꝙ tã volũtas q̃ intellect⁹ eſt felicitabilis cõcedo. Sed ad ſoluẽdũ clare iſtã rõem p̃mittẽda erit q̃ iã alia diſtictio de felicitate. ideo nũc trãſeo ad

Ad tertiã

rõem ſeq̃ntẽ. Cũ ſi dz ꝙ felicitas eſt dei perfecta cõtemplatio ego poſſum cõcedere: ſed iſta ꝯtẽplatio eſt ſpeculatio ſeu viſio dei tamen nomen contemplatiõis connotat ſicut nomen felicitatis adiacẽtiã amoris ⁊ delectationis naturalr connexorum illi ſpeculationi vel viſioni. Et tu dicis viſio eſt pfecta cõtemplatio. ego dico ꝙ veꝝ eſt adiacentib⁹ ſibi amore ⁊ delectatione: ſed ſi non adiacerẽt ipa non eſſet perfecta cõtẽplatio. imo nec eſſet perfecta viſio. bene eñ eſſet viſio perfecta ſua eſſentiali perfectione: ſed non ſequitur: ergo perfecta perfectione innata ſibi adiacere ſicut homo ſine virtutibus moralibus ⁊ intellectualibus nõ eſſet ſimplr hõ pfect⁹: licet tñ eſſet pfectus ſm pfectiõem

Ad q̃rtã

eſſentialẽ. ¶ Ad aliã q̃ arguit de p ſe ſufficientia felicitatis: dictũ eſt i xliij. queſtione p̃mi libri: vbi poſiti fuerũt quattuor modi per ſe ſufficiẽtie ipi⁹ ⁊ adhuc poſſet addi quintus: qꝛ felicitas eſt p ſe ſufficientiſſima ꝙ nullo indiget qđ eſſet ſibi cõueniens ad pfecte viuere: qm̃ hoc nõ indigeo qđ habeo ſpeculatio aũt q̃ eſt hũana felicitas oĩa hꝫ ſibi adiacentia que conueniũt hoi ad pfecte viuẽdũ ⁊ ſm corpus ⁊ ſm aiam. aliter ipa nõ eſſet felicitas. vnde concedo: ꝙ felicitas poſſet multis indigere: requiſitis ad vitã perfectam hominis: ſed tunc illa nõ eſſet felicitas hũana. idõ hec eſt p ſe, ỽa felicitas eſt ſufficientiſſima ſic ꝙ nullo indiget vt dictũ eſt. Oẽs aũt auctoritates ſiue ſacre ſcripture ſiue phõꝝ licet ex p̃ſſe dicerent felicitatẽ in dei amore cõſiſtere vel in delectatione vel in amore ⁊ viſione aut felicitatẽ etiã eſſe amorẽ vel delectationem vel coniũctũ ex amore ⁊ viſione: exponerentur ꝙ hec dicta fuerunt ad ſignandũ ꝙ nõ põt eſſe felicitas ſine illis: vel ꝙ hec ſunt neceſſario annexa felicitati vel conſequentia ipam vel aliquo tali modo. ſepius eñ ſermones ponuntᷣ non ſm verboꝝ ꝓpriſſimas ſignificatiões ⁊ acceptiões. Nũc ergo admiſſa hac p̃ma felicitatis diſtictione cui⁹ mẽbra coicidũt q̃ ad realẽ hũanoꝝ bonoꝝ exñtiã ⁊ eorũ ordinationẽ in hoĩe felici: ego ponã adhuc vnã aliã diſtictionẽ de felicitate. ⁊ notabo ꝙ cuicũqȝ cõuenit habere ꝓpã ỽtutẽ: ei conuenit felicitas. ⁊ ſi expedite operatᷣ ſm illã virtutem: habet felicitatẽ vel ꝓportionabile felicitati: dico conuenit ſibi felicitas ſi ipm ſit natum felicitati: vel ꝓportionabile: ſi nõ ꝓprie dicatᷣ felicitabile omne eñ qđ attingit ꝓprie virtuti ⁊ operatᷣ ſm eã expedite: eſt pfectum ⁊ optime ſe habens ⁊ per ꝯſeq̃ns eſt felix vel ꝓportionabile felici: ꝯſtat aũt ꝙ tot i⁹ hñtis ptes diuerſas ⁊ ad diuerſas opatiões naturalr ordiatas aſſignãda eſt ỽt⁹ ꝓpa vniuſcuiuſqȝ partis. ⁊ eius ỽtus eſt ei ꝓpria: ⁊ optima ꝯplexio cordis/ ⁊ alia cerebri/ ⁊ alia manus ⁊ alia oculi et cuiuſlibet partis. virtus ꝓpria alicuius ptis illã ptem bene ſe habẽtẽ pficit. ⁊ op⁹ ei⁹ bñ reddit oculi eñ virtute bene videm⁹ vt notatᷣ in ſcđo huius.

Alia diſtictio felicitatis.

Ex q̃bus ſeq̃tur ꝙ cuilibet pti

totius bene ordinati conuenit ꝓpria felicitas vel ꝓpa diſpoſitio partis ꝓportionabilis felicitati. Si ḡ largo noĩe oẽ ꝓportionabili felicitati vocemus felicitatẽ: tunc ⁊ corpori in hoĩe erit felicitas ⁊ aĩe felicitas ⁊ cordis ⁊ cerebri ⁊ man⁹ ⁊ oculi: alia huius. ⁊ alia illius. Idõ ⁊ cũ aiam ponamus potẽtiã ptialem: alia erit virtus atqȝ felicitas aĩe ſenſitiue inq̃tum ſenſitiua: ⁊ alia apppetitiue inq̃tum appetitiua: alia intellectus vt intellect⁹: alia voluntatis vt voluntas ⁊ alia etiã intellectus actiui vt actiuus ⁊ alia ſpeculatiui vt ſpeculatiu⁹. Sed tunc de toto ex pluribus ꝯſtituto que ſit virtus atqȝ felicitas ipius: ⁊ quõ ab vniuſcuiuſqȝ ptis ꝓpria felicitate diſtinguitᷣ opoꝛꝫ conſiderare. Et poteſt dici: ꝙ ex ỽtutibus partiũ ordinatis ⁊ ꝓportionatis reſulta ỽtus totius q̃ non eſt niſi ordinata ⁊ proportionata congregatio ỽtutũ ptiũ vel potentiarũ: ⁊ ſic differt ỽtus totius a ỽtute partis: ſicut differt congregatio multoꝝ ab vno illoꝝ ⁊ ita etiã ſi felicitas ponatur in opere ſm ỽtutem felicitas totius differt a felicitate partis ſicut cõgregatio multoꝝ operum ab vno illoꝝ ⁊ hoc eſt loquendo ſm primum modum dicendi in prio-

rı diſtinctione. Sed ſi loq̄mur ſcḋomodo.ſ.ſm de
no minationē a ꝓncipaliſſimo cōgregationis ſicut
ſi cōgregatıōem gn̄alem vniuerſitatꝫ vocaremus
congregationē rectorꝫ ⁊ ↄgregationē vniꝰ ſpecialē
nationis vocaremꝰ ↄgregationē ꝓcuratorꝫ tūc di
ceremꝰ ꝙ v̓tꝰ totiꝰ eſt v̓tꝰ ꝓncipaliſſime ptis: vt ſi
v̓tutē aīalis diceremꝰ eſſe ↄplexionē cordis q̄ eſt
ꝓpꝛia v̓tus cordis. Iſta igr̄ nomina v̓tus cordis
et v̓tus aīalis ſupponerent ꝓ codē: ſed tn̄ differrēt
qꝛ hoc nomē v̓tꝰ cordis non appellaret v̓tutē ſeu
ↄplexionē cerebri aut epatꝫ: ſed hoc nomē v̓tꝰ aīa
lis appellaret ↄplexiones v̓tuoſas cerebri ⁊ epatꝫ
⁊ alioꝝ mēbꝛoꝝ. Ideo poſito ꝙ coꝛ eſſet optie ↄple
xionatū ⁊ non cerebꝛū: tn̄ illa ↄplexio cordis eſſet
v̓tus cordis: ſꝫ non ſ̄plicꝰ diceret̄ v̓tus aīalis pro
pter defectū ↄnotati. Et ita ꝓpoꝛtionabilr̄ debemꝰ
imaginari de felicitatibus totiꝰ ⁊ partiū quo ad
opera v̓tutū in q̄bus conſiſterent ille felicitates.

Diuiſio partium anime.

Nūc ergo deſcēdamꝰ ſpecia-
liter ad felicitatē hoīs ⁊ felicitates ſuaꝝ partiū. ⁊
loquamur ſꝫ ꝑmū modū loq̄ndi prioꝛꝫ diſtictiōis
qꝛ ille eſt facilioꝛ ⁊ melioꝛ diuidamꝰ hoīem ꝑmo
in poꝛtionē inferioꝛē q̄ dr̄ vegetabilis ⁊ ſenſualis
et illa eſt ↄpoſita ex aīa ⁊ coꝛpe cū vegetatio ⁊ ſen
ſatio nō exerceant̄ niſi in oꝛgano coꝛpeo ⁊ in poꝛ-
tionē ſuperioꝛē q̄ vocat̄ intellectualis q̄ eſt aīa ꝑ ſe
ſe cū opationes ꝓpꝛie illi poꝛtioni nō ſint in oꝛga
no coꝛpeo. Poꝛtio aūt inferioꝛ diuidit̄ in vegeta-
bilē ⁊ ſenſualē. vegetabil̄ aūt diuidit̄ ī ſingula mē
bꝛa. quoꝝ q̄dlꝫ eſt cōpoſitū ex aīa ⁊ coꝛpe. et hꝫ cō
plexionē pꝛopꝛiā: ⁊ vegetationē pꝛopꝛiā. Senſual̄
aūt diuidit̄ in ſenſum ⁊ appetitū ſenſitiuū. conſtat
aūt ꝙ v̓tꝰ ſenſualis ex naturali ↄplexione ꝑfecta
eſt ad clare ⁊ diſtincte ſentiendū. V̓tus aūt appeti
tus vltra bonā ⁊ naturalē cōplexionē req̄rit hītū
bone aſſuefactionis inclinātē ad obediendū rōni.
Poꝛtio aūt ſuperioꝛ diuidit̄ potentialr̄ in partē
actiuā ⁊ in partē contēplatiuā ſiue practicā ⁊ ſpe-
culatiuā: ⁊ vtraqꝫ ps diuidit̄ in intellectū ⁊ volun
tatē. ſ. ps practica in intellectū practicū ⁊ volunta
tem practicā ⁊ ps ſpeculatiua in intellectū ſpecula
tiuū ⁊ voluntatē contēplatiuā ſeu ſpeculatiuā. quā
nō dico ſpeculatiuā qꝛ ſpeculet̄ foꝛmalr̄: ſed qꝛ eiꝰ
actus vt ſic ſequit̄ actū ſpeculationis: v̓tus ḡ in-
tellectꝰ ſpeculatiui ſm Ari. eſt ſapia. ⁊ actus ſm il
lam v̓tutē eſt ſpeculatio circa diuina: q̄ felicitas in
tellectꝰ ſpeculatiui: ⁊ v̓tus voluntatꝫ ſpeculatiue
eſſet amoꝛ hītualis dei ⁊ totiꝰ oꝛdinationis entiū
vt a deo dependēs ⁊ actꝰ ſm illā v̓tutē eſſet actua
lis amatio dei ↄſ̄a ꝑdictā actualē ſpeculationē: q̄
amatio eſſet felicitas volūtatꝫ ſpeculatiue. ⁊ ſꝫ ve
ritatē felicitas intellectꝰ ſpeculatiui ſeu contēpla-
tiui eſt viſio clara dei: felicitas volūtatꝫ ſpeculati
ue ſeu contēplatiue eſt actualis amoꝛ dei: ⁊ ſic feli
citas total̄ partꝫ ↄtēplatiue eſſet ↄnexio dicti amo
ris ⁊ dicte viſionis v̓tus aūt intellectꝰ practici eſt
prudētia ⁊ eiꝰ felicitas eſt actꝰ prudētie ⁊ v̓tus vo
luntatꝫ practice eſt cōnexio v̓tutū moꝛaliū cū pru
dentia ⁊ felicitas eiꝰ eſt actualis inclinatio ſm
illas v̓tutes ad iudiciū prudentie. V̓tus ḡ totalis
poꝛtionis ſuperioꝛꝫ eſt congregatio dictarū v̓tu-
tum: ⁊ felicitas congregatio dictaꝝ felicitatum.

Et ſic expediēdo breuiter de
btitudine in ꝑmis qꝛ illis trāſcēdit methas huiꝰ cō

ſiderationis: nos nō diceremꝰ hoīem ꝓpꝛiiſſime
eſſe btm̄ an eiꝰ reſurrectionē: qꝛ deficit ei btitudo
ſeu eiꝰ optia diſpoſitio q̄ eſt de integritate btitudi
nis hoīs vel ↄnotata p btitudinē hoīs cū ꝓpꝛie di
ctus hō ſit ↄpoſitꝰ ex aīa ⁊ coꝛpe tn̄ ego cōfiteoꝛ ꝙ
ſm denolationē a pte ꝓncipalioꝛi (pꝛout dr̄ Ari. ꝙ
hō eſt ipe itellectꝰ) beatꝰ petrꝰ ex btitudine aīe eiꝰ
lꝫ nō reſurrexerit coꝛpoꝛalr̄: eſt tn̄ vere beatꝰ ⁊ hō
beatꝰ. Scḋm aūt ari. d'cēdū eſt ꝓpoꝛtionabilr̄ in
hac vita: ſi eñ hō ſit felix ſm poꝛtionē ſupioꝛē pra
cticā non ſeq̄tur ꝙ ſit felix hō: ſed felix actiuꝰ. nō
tn̄ foꝛte ſpeculatiuꝰ: qḋ req̄rit̄ ad eſſe ſimplr̄ hoīeꝫ
felicē ⁊ ſi ſit felix ſm ſapiam ⁊ prudentiā. ſ. practice
⁊ ſpeculatiue: tn̄ nōdū ſeq̄tur ꝙ ſit felix hō: qꝛ foꝛ
te deficit felicitas alicuiꝰ ptis poꝛtionis inferioꝛꝫ
vt ſi deficiat oculꝰ aut pes aut manꝰ vel ipedita eſt
ps vegetatiua p egritudinē ex quo ſeq̄tur ipedimē
tum ptis ſenſitiue ⁊ iteꝝ intellectiue q̄tū ad opis
exercitiū vel etiā ex defectu nutrimēti non pōt ve
getatiua ī opꝰ ſuū ⁊ ipediunt̄ ſtatī oēs alie v̓tutes
⁊ tn̄ felicitas hoīs inq̄tū in hoc mūdo naturalr̄ vi
uentꝫ ſm ꝙ tal̄ eſt talis cōgregatio felicitatū oīm
hmōi ptiū vel cōnotant̄. Ideo nō ſeq̄tur ſi poꝛtio
ſuperioꝛ eſt in ſua felici ꝓſperitate ꝙ ex hoc ſit fe-
lix hō. Et hec eſt intentio ari. ex q̄ clare manifeſta
ſunt multa q̄ in ꝑmo libꝛo q̄rebant̄. Manifeſtū eſt
eñ ꝙ neqꝫ in bonis exterioꝛibꝰ conſiſtit hūana fe-
licitas nec in voluptatibꝰ nec in v̓tutibꝰ aliq̄bus
coꝛpalibꝰ aut eaꝝ opibꝰ imo nec ī v̓tutibꝰ vel opa
tionibꝰ intellectualibꝰ niſi ptialr̄. Vel ſi iuxta ſm
modū ꝑme diſtictionis dicat̄ in ope intellectꝰ ↄſi
ſtere: hoc tn̄ nō eſt ſine adiacētia alioꝝ hūanoꝝ bo
noꝝ coꝛpis ⁊ aīe. Et appet etiā ꝙ illa v̓ba ſenece
in q̄bꝰ videt̄ ſepiꝰ exclamare cōtra hāc Ari. ſniam
quoꝝ aliq̄ recitata fuerūt ī. vīl. q̄ōne. j. lib. ſ. ꝙ bo
na coꝛpis vel mala ſanitas. vel egritudo diuitie vel
paupꝑtas ⁊c̄. nihil augmētāt vel diminuūt de hūa-
na v̓tute vel felicitate: nec ad eā apponūt vel aufe-
rūt ⁊c̄. ꝓut illa verba ſunt vera nihil ꝓcedūt cōtra
Ari. nā ſi loquat̄ de felicitate hoīs: vt eſt cōpoſitꝰ
ex coꝛpe ⁊ aīa viuens naturalr̄ ipe nō dicit verū. ſi
aūt loquat̄ ſm q̄d. i. de virtute hoīs quātū ad poꝛ
tionē ſuperioꝛē: verū dicit de v̓tute acq̄ſita: ſꝫ nō
de acq̄ſitione eiꝰ ſpalr̄ quātū ad ſapiam. multū eñ
obeſſet ſtudio coꝛpis egritudo. captiuitas neceſſa
rioꝛum indigentia ⁊c̄. Nec bene dicūt de felicitate
ſi cōſiſtit in ope ſapie. Et lꝫ bn̄ diceret̄ de ope itrin
ſeco v̓tutꝫ practice: non tn̄ de ope extriſeco qḋ iam
trāſit ī amicos vicinos ⁊ in rē publicā ⁊c. qm̄ ſe hr̄e
bene ſm q̄dlibet iſtoꝝ req̄rit̄ ad hominē optime ſe
hr̄e qḋ eſt hoīem eē felicē. Itē ſeneca in illis v̓bis
valde bn̄ et pulchꝛe ⁊ ſctē loquit̄ cōpatiue: ſꝫ nō
ſimplicit̄ abſolute. dico cōpatiue: qꝛ tāta ē excellē
tia poꝛtiōis ſupioꝛꝫ ad iferioꝛē. ꝙ nulla admittēn-
da ē cōpatio eaꝝ vbi eſt incōpoſſibilitas ſalutꝫ eaꝝ
⁊ hoc tenemꝰ ex fide nr̄a. Et ariſt. hoc idē crederet
videlꝫ ꝙ lōge eligibiliꝰ eſſet pdere diuitias amicos
mēbꝛū: imo coꝛpꝰ ⁊ vitā tpalē in cāu incōpoſſibili-
tatis: q̄ leuiſſima culpa maculare poꝛtionē ſupioꝛ-
reꝫ. Iſta locutio ↄpatiua eſt itentio ſene. ⁊ moꝛaliū
oīm vident̄ ei loq̄ ita vt ait in epl̄a Inimicitias vir
bonꝰ ab honeſto nulla re detrahit̄: ad turpia nulla
ſpe inuitabit̄: nō fuit tn̄ intentio ſenece ꝙ hō ſimplr̄
⁊ optie ſe hr̄et cū ē ī toꝛmentis afflictus ⁊ egritudi
ne detentꝰ carēs cibo pecunia ⁊ amicis: qꝛ ſi tūc de
beret optie ſe hr̄e: nō deberet magꝫ ſtatū aliū q̄ il-

lum appetere.qđ negat ſeneca dicēs in libello ſuo de vita btā non cōtēnet ſe ſapiens ſi fuerit minime ſtature eſſe tñ ꝓcerū velIet malā valitudinem tolerabit bonam optabit totū fortune regnū deſpiciam:ſed ex illo ſi dabitur electio meliora ſumam

Quit q̄ q̄ſtiūcule

Et quāuis iſta videatur eſſe vera determinatio felicitatꝪ:tñ circa ea oriuntur q̄ſtiuncule.

Prima

Prima eſt cū hō ſe hēat optie ſm aiam et corp⁹:tñ oꝫ ſeneſcere ꝛ nō ſe hꝫ tūc optie ſm corpus intm̄ ꝙ ābulare non pōt ꝛ ita null⁹ ſenex eſſet hō felix qđ phi non ꝯceſſerūt

Secūda

¶ Scđa eſt vtrū aliquis dormiēs ſit hō felix videꝛ ꝙ nō q2 tūc nō opatur ſm ꝟtutes itellectuales in quaꝝ opatiōe tu dicis hūanā felicitatē ꝯſiſtere:ſaltē quātū ad ptē felicitatꝪ lōge ṗncipaliorē:ſꝫ ꝯtra videꝛ incōueniēs ſi oporteat ita ſepe hoiem amittere ſuā felicitatē.

Tertia

¶ Tertia eſt ſi hō ſub tormētꝪ ſeu egritudine ſ fortunat⁹ vel captiuat⁹ nō ſit hō felix an ḡ eſt hō miſer vel infelix.ꝛ videꝛ ꝙ nō ſi añ erat felix q2 ṗmo huius null⁹ btōꝝ fiet vtriq3 miſer.

Quarta

¶ Quarta ē ſi hō ſp optie ſe hꝫ ſm aiam ꝛ corp⁹ vſq3 ad q̄drageſimū quartū annū ꝛ p totā ſeq̄ntē vitā ei⁹ maneat in captiuitate ſepe ſub tormētꝪ ſepe ſub egritudinib⁹ ꝛ hmōi an vnq̄ fuerit veꝝ dicere de illo ꝙ ipē eſſet felix hō

Quinta

¶ Quita eſt an ſit dare felice felicioré:videꝛ ꝙ nō:q2 eſſe felicē eſt optie ſe hēe.ꝛ optie nō eſt meli⁹.

Rñſio.

¶ Ad ṗmā q̄ōnē ego rñdeo ꝙ hoiez optie ſe hēe eſt hoiem eſſe felicē:ſꝫ nō optie ſe hēe ſimpl̄r:eſſet eñ de⁹.ſꝫ optime ſe hēe ſm ꝙ natura hois ṗmittit ſm totū tp̄s ꝯplete vite ſue.referēdo ad qualꝫ ptē tpis illud optie ſe hēe.ſ.ſm ꝙ ṗmittit et reqrit etas illi⁹ tpis.ſi eñ in puericia ſe habeat optie vt puer in iuuētute.vt iuuenis ī virilitate.vt vir in ſenectute vt ſenex ipē ſimpl̄r dicēdū eſt hō felix.ꝛ in oī tpe vite ſue.ꝛ in qualꝫ pte illi⁹ tpis verū eſt dicere ꝙ ipē eſt hō felix.

obiectio

¶ Cōtra dices tu tūc in tpe puericie diceret ꝟe hō felix:in q̄ rñ ipē nullā hꝫ ꝟtutē moralē aut intellectualē ꝛ ſic q̄reꝛ ꝙ eſſet hō felix.ſine ſapia/ſine prudētia/ ꝛ ſine ꝟtute morali.qđ eſt abſurdū dicere ꝛ ꝯtra dete̅minata. Iſta ratio eſt ſophiſtica ꝛ magis phyſica q̄ ethica.ego eñ poſſum vere diligere ꝙ ſortes currit in illo tpe in q̄ ipē nō currit.loquor eñ ī vno tpe pro alio tpe aliter nō poſſem tibi ꝯtradicere dicēti ꝙ ſortes nō currit.q2 neſcio tibi ꝯtradicere donec locut⁹ fuerꝪ cōtradicā ḡ tibi dicēdo ꝙ ſortes currit:ꝛ forte nō currebat qñ loq̄baris ꝛ currebat qñ loq̄bar.ḡ vterq3 dꝫ verū ꝛ ſic ābe ꝯtradictione ſunt ꝟe dico ꝙ nō q2 contradicēdo ego nō loq̄bar ꝓ illo tpe in q̄ ego loq̄bar.ſꝫ ꝓ illo in q̄ tu loq̄baris ꝛ ſic nos ābo ꝓ eodem tpe loq̄bamur ſꝫ in diuerſis Si ḡ in tpe puericie ſortꝪ:ego dico ſortes eſt felix ego dico verū. q2 nō dico hoc ꝓ tpe ṗciſe in q̄ ego loquor:ſꝫ ꝓ totali tpe vite ſortꝪ in q̄ ipē eſt/eſt ꝟe felix Sed tu q̄ris nō de loq̄:ſed de eſſe an ſortes eſt felix in tpe puericie.ego dico ꝙ non niſi ptialr̄ q2 ipē eſt puer felix. An ḡ ipē eſt felix tpe virilitatꝪ qñ ipē eſt pfecte virtutib⁹ ꝛ ſm aiam ꝛ ſm corp⁹.ego dico ꝙ ſic ſm denominationē a pte ṗncipaliori felicitatꝪ hūane q2 eſt felix vir.ꝛ virilitas eſt nobilior ps etatꝪ hūane: ſed non eſt hō felix:q2 felicitas ſiḡt oīquaq3 perfectionē et ſm corp⁹ ꝛ ſm aiam ꝛ ſm tp̄s ꝯueniēs naturalr̄ hūane vite. Et hoc notauit ari .x.ethi. dicēs pfecta igr̄ felicitas hec vtiq3 erit hois accipiēs lōgitudinē vite pfectam nihil eñ impfectū eoꝝ q̄ felicitas. Quō dices tu nonne martires amore dei mortē paſſi viceſimo aut triceſimo ſue etatꝪ anno fuerūt hoies felices ? Diceret ꝙ non felices hoies ſimpl̄r:ſed felices ſm ptē ſupiorē:ꝛ etiā feliciores q̄ ſi non paſſi fuiſſent ꝓ ſalute ptis ſuperioris ad quā ſalus inferioris in caſu incōpoſſibilitatis nullam hꝫ ꝯparationē/vt dictū eſt/ ꝛ in reſurrectione fient felices hoies totaliter. Et de hoc dictum eſt in nona queſtione que ſoluta eſt in primo libro.

Ad ſecūdam. q̄ſtiūculā

Sed ad hoc quod ſcđo q̄ritur dicā vt ṗus ꝙ in tpe in q̄ qđ dormit verū eſt dicere ꝙ ipē eſt felix. Sed tu q̄ris vtrū eſt felix ꝓ illo tpe ꝓ quo dormit:dico ꝙ ſic.q2 ibi tpe accipiꝛ indefinite:ꝛ eſt ꝟa ꝓ tpe totali vite ſue.iđ ſimpl̄r eſt ꝟa Et tu ꝯcludes.ḡ dormiēs eſt felix ꝯcedo.nec mirū q2 dormiēs eſt vigilās:ſꝫ non ſiꝛ ſed ṗus ꝛ poſterius Ego eñ vtor tpe tanq̄ ṗñte non vno momēto vel vno die ſed totali tpe vite ſue. Sꝫ iteꝝ tu ꝯcludes ergo hō q̄ nō ſpeculaꝛ eſt hō felix.nego ꝯñam.ꝛ tu ꝓbas.q2 null⁹ dormiēs ſpeculaꝛ.ego nego.ſꝫ ꝯcedo ꝙ non ſiꝛ dormit ꝛ ſpeculaꝛ:ſed ṗus ꝛ poſteri⁹ Sed pone ꝙ p totā iſtā horā dormiat. An igiꝛ in iſta hora ſpeculaꝛ?dico ꝙ non. An igꝛ in iſta hora eſt felix?dico ꝙ non.q2 felicitas eſt ſm itegrū tp̄s toti⁹ vite.imo ēt poſito ꝙ in hac tota die ipē ꝯtemplaꝛ.ꝛ aīa optie ſe hꝫ ſm ꝙ eſt poſſibile hoiem naturalr̄ ſe bene hēe p vnū diem Ego dico ꝙ ipē illo die non eſt ſimpl̄r hō felix.ſed eſt felix ſm q̄d quātū ſpectat ad ſtatū hois p vnā diem.ſed an ipē dormiēs p totā iſtā horā ṗciſe ſit felix in iſta hora mō ṗdicto ſm q̄d.ſ.quātū ſpectat ad ſtatū hois p vnā horam.dico ꝙ ſit q2 ip̄m dormire hac hora eſt ip̄m hac hora optie ſe hēe.ſ.multo meli⁹ q̄ ſi vigilaret. pono eñ ꝙ in tpe ṗori intm̄ vigilauit ꝛ ſpeculatus eſt ꝙ ſenſus indiget reqe naturali.ſ. ſomno ꝓ iſta hora tūc certe meli⁹ eſt ſibi nunc dormire q̄ vltra ſupexcedere in vigiliis ꝛ ſpeculatione. dormit eñ non finalr̄ vt dormiat:ſed vt valeat meli⁹ vigilare ꝛ potēti⁹ ſpeculari. Vñ ſicut dictū eſt añ nos dicimus felicitatem hois in ſpeculatione ꝯſiſtere non tāq̄ in ꝯgregatione oīm bonoꝝ ad felicitatē reqſitoꝝ:ſed tāq̄ in optia pte illi⁹ ꝯgregationis Et nolī intelligere ꝙ hmōi ꝯgregatio bonoꝝ hūanoꝝ integrās felicitatē vel reqſita ad felicitatē ſit tota ſimul.imo eſt ſm ei⁹ ptes ſucceſſiue expanſa p totalem vitā ipſius felicis:ꝛ eſt ꝓ vna die vel vna hora alia ꝛ alia/ alia die ꝛ alia hora.vt modo loq̄ cū aliꝗ nūc ire ad eccleſiā/ modo dormire/ mō ſpeculari/aut comedere ꝛc.ꝛ q̄bꝫ eoꝝ qñ oꝫ ꝛ vbi ꝛ q̄uo ꝛc. Ideo ſi q̄ratur de felici an ſit felicior hora qua ſpeculaꝛ q̄ hora q̄ dormit?dicā ꝙ nō.q2 neutra hora eſt felix:ſed ps felicitatꝪ q̄ eſt in hora in q̄ ſpeculaꝛ eſt longe melior ꝛ honorabilior q̄ ps q̄ eſt ī hora in q̄ dormit. Et ex ṗdictis in hmōi q̄ſtiuncule ſolutione pficiꝛ materia de ꝯtinuatione felicitatis de qua in ṗmo lib.magis ſupficialr̄ dictum fuit.

ad tertiā

De tertia q̄ōne dicēdū ꝙ miſeria eſt ꝯtraria felicitati.ꝯtrarietas aūt attendiꝛ ſm maximam diſtātiā vt habeꝛ.x.metaphi.vel ſaltē ſm magnā ꝛ notabilē diſtātiā.modo dictū eſt ṗus ꝙ porcio inferior ꝯparata ad portionē ſuperioreꝫ nulli⁹ eſt nobilitatꝪ in caſu incōpoſſibilitatꝪ Ideo ego dico ꝙ nunq̄ hō dꝫ miſer ꝓpter defectū porcionis inferioris ſi ſupior bene ſe habeat:ſed ſolū

miſeri dr̄ cū porcio ſuperior eſt virtꝰ infecta. De infe
licitate aūt dicēdū eſt ꝙ cōiter iſtꝭ noībꝰ/īpantia
iniuſticia/illiberalitas nos vtimur tanꝗ ꝯtrariis
iſtis noībꝰ/īpantia/iuſticia ꝛc. ꝛ etiā iſto noīe infe
licitas vel infelix poſſumꝰ vti contrarie huic noī
felicitas vel felix ꝛ tūc ſignificāt miſer ꝛ infelix. iō
ſicut de miſero ſeu miſeria dictū eſt ſic dicaꝛ de in
felicitate ſiue infelici. Si aūt infelicitas opponaꝛ
non contrarie: ſed ꝑuatiue ad felicitatē ſolū: tunc
ille q̄ natꝰ eſſet inſenſatꝰ: ſcʒ nō hn̄s vſum rōnis ꝑ
vitā. vt ſunt fatui naturales: diceretꝛ infelix. Ille
ḡ de q̄ q̄rebat q̄ſtio. neqꝫ eſt miſer neqꝫ eſt infelix:
ſʒ eſt nō felix hō. qꝛ eſt ꝛ nō eſt ſimplr̄ felix homo.

ad q̄rtā. **Ad quartā q̄ſtionē ptʒ ex di-**
ctis ꝙ ille nunꝗ fuit felix homo. licet fuerit felix
puer felix iuuenis ꝛ forte felix vir: ꝛ licet etiā fue
rit felix ſm̄ porcionem ſuperiorem.

ad q̄ntā. **Ad q̄ntā q̄ſtionē videtꝛ michi**
eſſe dicendū ꝙ nō dēmꝰ loq̄ de hoīe felice ſm̄ ima
ginationē mathematicā: ſcʒ ꝙ ſp extreme bene ſe
hēat ita ꝙ non ſit poſſibile excedere in meliꝰ ꝗ hʒ
modico exceſſu. nullꝰ eñ fuit talis niſi ſolus xp̄s
imo non pōt hō naturalr̄ eſſe viuēs in hoc mūdo
q̄n aliqualr̄ deuiet a rectos ꝑfectiſſimo medio vir
tutis niſi miraculoſe regeretꝛ ꝛ valde ſupnaturalr̄
ipm̄ hfet. dicimꝰ ḡ de naturali moralitate loq̄ntes
ꝙ cū dicimꝰ hoīem felicē ꝛ optīe ſe hn̄tē nos itelli
gimus ꝑ hoīem optīe ſe hr̄e ꝙ nō deficiat in corpe
vel in mēbris notabili defectuqꝫ ſit moralr̄ bonꝰ ꝛ
prudēs ꝛ ſapiēs ꝛ diues ꝛ fortunatꝰ: ita ſcʒ ꝙ i nul-
lo iſtoꝝ notabilr̄ deficiat: ꝛ ſic ꝯcedo ꝙ pōt eē fe
lice felicior. ꝛ īpato īpantior. iō grāmatici magni
dicūt nō repugnare ſuplatiuo ꝙ iterꝝ ꝯpetꝛ: vt opti
mus optimior optiſſimꝰ. Si aūt iſte nō ſint dictaꝝ
q̄ōnū ſolōnes reales. tñ recipiantꝛ ſicut logice ꝛ lu
ſiue. Et appet ꝙ oēs rōnes hinc inde facte nō ꝓce
dūt cōtra determinata ꝑus q̄cūqꝫ duoꝝ modoꝝ
loq̄ndi de felicitate ꝑus narratoꝝ in pn̄ti q̄ōne te
neatꝛ. Tñ manifeſtū eſt ꝙ hūana felicitas cōſiſtit
quodā mō in vno actu: ſcʒ vel tanꝗ in illo actu q̄
eſt felicitas: vel tāꝗ in illo q̄ eſt ꝑncipaliſſimꝰ ꝛ fi
nis alioꝝ in ꝯgregatione q̄ eſt felicitas. iō q̄rendū
eſt vtroqꝫ mō dicetꝛ. ſ. q̄s ſit ille actꝰ in q̄ ꝯſiſtit hūa
na felicitas. Nā (vt dr̄ ari. in. j. huiꝰ) ad vitā cogni
tio eiꝰ magnū hʒ icremētū. ꝛ quēadmodū ſagitta-
tores ſignū hn̄tes magꝭ vtiqꝫ adipiſcemur qḋ oꝫ
ille eſt eiꝰ finis ꝛ ſignū i quē oꝫ finalr̄ ordinare oēs
actus humanos: vn̄ aliq̄ et aliq̄ ſm̄ ꝙ putāt illud ſi
gnū et finē eſſe aliud ꝛ aliud: alr̄ ꝛ alr̄ ordināt vitā
ſuā: aliq̄ peius: aliq̄ meliꝰ. ꝛ qꝛ nullꝰ magnoꝝ phōꝝ
poſuit illū niſi actū voluntatis aut actū intellectꝰ
quinta queſtio ſm̄ ſenſus predictos formabitur.

Quinto queritꝛ. Utrum
hūana felicitas ſic ꝯſiſtat in actu intel
lectꝰ vel in actu volūtatꝭ? Et ꝙ conſi
ſtit i actu volūtatꝭ: qꝛ dicūt aliq̄ theo-
logi ꝙ ſm̄ actū volūtatꝭ magꝭ meremur. iō rōna-
bile eſt ꝙ ſm̄ actū volūtatꝭ principalꝰ ꝓmiemur:
Secūdo ꝓmiū aūt finale eſt ipa felicitas. ḡ ꝛc. ¶ Itē ſcḋo
dicūt aliq̄ theologi ꝙ ſumma ꝟtutū hoībꝰ i exñtiū
eſt caritas q̄ eſt ipius volūtatꝭ. iō actꝰ eiꝰ q̄ eſt ac-
tualis amor dei eſt actꝰ ſummꝰ ꝛ optimꝰ. ꝛ ꝑ ꝯñs
in illo ꝯſiſtit hūana felicitas. iō ꝑmū mādatū dñi
cū eſt de illo amore diliges dn̄ʒ deū tuū ꝛc. ¶ Ter Tertio
tio qꝛ in illo actu ꝯſiſtit hūana felicitas ſm̄ ꝗ hō
maxīe vnitꝛ obiecto beatifico: ſʒ hoc eſt ſm̄ actū vo
lūtatꝭ q̄ eſt amor. nā ſm̄ itellectionē nō intime vni
tur intelligēs cū intellecto. qꝛ ita itelligimꝰ qḋ re-
futamꝰ et fugimꝰ: ſicut qḋ acceptamꝰ ꝛ ꝓſeq̄mur
ſed amor ſic vnit amās amato ꝙ amicꝰ eſt alt ipe.
vt dr̄ Ari. ꝙ ipi ꝯdonant ſe ſibi īuicē. ¶ Quarto Quarto
qꝛ vetula amās deū: lʒ de deo modicā hēat noticiā
placet deo qꝛ amat. ꝛ tñ magnꝰ clericꝰ multas hn̄s
de deo noticias ſi nō amat deū nō placet deo. ſʒ il
lud eſt nobis lōge meliꝰ ꝛ felicꝰ ꝑ qḋ placemꝰ deo
ꝗ per qḋ ei nō placemꝰ. ḡ amare deū eſt nobis fe-
licꝰ ꝗ cognoſcere ipm̄. ¶ Itē in meliori actu ꝯſi Quinto
ſtit hūana felicitas: cū felicitas ſit q̄d optimū in
hoīe: ſʒ ꝓbatꝛ ꝙ actꝰ volūtatꝭ ſit melior qꝛ ē ille me
lior q̄ eſt determinatꝰ ad bonū ꝗ ille q̄ eſt indiffe
rēs bonis ꝛ malis. verꝰ aūt amor ſcʒ amicitie nō
eſt niſi iter bonos ꝛ nihil amamꝰ niſi rōne boni vel
apparentis boni: itelligimꝰ aūt bonū ſub ratione bo
ni ꝛ malū ſub rōne mali. ḡ ꝛc. Et ari. ix. metaphiſi
ce vtitꝛ tali rōne ad ꝓbādū ꝙ ſtudioſe potētie actꝰ
ſit melior et honorabilior ¶ Itē ceteris ꝑibus ac Sexto
tus ꝛ potentie dicūt meliores ꝛ nobiliores q̄ ſunt
melioris obiecti vt ptʒ ſcḋo huiꝰ ꝛ ꝓhemio de aīa
ergo ſequitꝛ ſi ſint duo actus vel due potētie circa
idē obiectū ꝙ ille eſt melior ꝛ nobilior q̄ fertꝛ in il
lud obiectū ſub rōne melioris: ſic eſt de volūtate.
fertꝛ eñ volūtas in deū ſub rōne boni ꝛ optimi. in-
tellectꝰ aūt magꝭ ſub ratione entis aut veri. ḡ ꝛc.
¶ Itē btitudo inter ea q̄ btō inſunt eſt ſibi maxīe Septīo.
amabilꝛ: ſed volūtas eſt ſibi amabilior ꝗ intellectꝰ
ꝓbatio qꝛ vnaqueqꝫ potētia ſicut ꝛ vnaqueqꝫ res
plꝰ inclinatꝛ naturalr̄ ad actū ꝓpriū ꝗ ad actū alte
rius potētie. ḡ volūtas cuiꝰ eſt amare plus amat
in ipo btō actū volendi q̄ eſt eiꝰ actus proprius ꝗ
actū intelligēdi q̄ eſt alteriꝰ potētie ¶ Et ꝯfirmatꝛ Confir.
qꝛ btitudo eſt q̄d delectabiliſſimū primo huiꝰ actꝰ
aūt volēdi eſt btō delectabilior ꝗ actꝰ intelligēdi.
ḡ ꝛc. Minor ꝓbatꝛ qꝛ (vt dictū eſt ſcḋo huius q̄ōne
ſcḋa) delectabile dr̄ ex eo qḋ appꝑhenſibile eſt ſub
ratione ꝯuenientis ipi appetēti. tale eñ adeptū dele
ctat: appetēs aūt dr̄ volūtas ꝛ nō intellectꝰ: ea rōe
qua dr̄ intellectꝰ ꝛ cōuenientiſſimū volūtati ea rōne
qua dr̄ itellectꝰ ꝛ cōuenientiſſimū volūtati ea rōne
qua dr̄ volūtas eſt delectabiliſſimū ꝛ hoc eſt actus
volendi q̄ eſt propriꝰ actus eiꝰ: ea ratione qua dr̄
volūtas. ꝛc. ¶ Itē cuiꝰ oppoſitū eſt peiꝰ illud eſt Octauo
meliꝰ. vt habetꝛ in thopicis ꝛ in. ix. huiꝰ de regno ꝛ
tyrānide: ſed odire deū (qḋ opponitꝛ ad amare) eſt
peiꝰ ꝗ ignorare qḋ opponitꝛ ad cognoſcere: ḡ ꝛc.
¶ Itē delectatio eſt actꝰ non intellectꝰ: ſʒ volūta Nono
tis. ꝛ tñ i viceſima octaua q̄ōne ſeptimi libri argu
tum fuit ꝙ delectatio ſit in hoīe q̄d optimū ꝛ dele
ctabiliſſimū ꝛ finaliſſimū: ſcʒ ꝓpter qḋ finalr̄ ſunt
opationes intellectus ꝛ volūtatis. ad qḋ ſequitꝛ ꝙ
vere in ea cōſiſtit hūana felicitas. ¶ Itē cū liber Decimo.
tas ſit nobilis conditio: potētia eſt nobilior q̄ eſt li
berior. et ꝑ ꝯñs ab ea ꝓcedit actus nobilior ꝛ feli
cior. ſi ḡ voluntas ſit potentia liberior intellectu:
actus eius erit nobilior ꝛ felicior. tunc ergo ad ar
guendū ꝙ voluntas ſit liberior oꝫ capere rōnes q̄
adducebantꝛ in ꝑncipio ꝑme q̄ōnis huius decimi

Oppoſitū arguitꝛ ex eadē ma
iore ſubſumēdo ꝙ itellectꝰ ē potētia liberior ꝗ vo

lūtas.ꝛ pōt argui ꝑ rōnes ꝙ̄ adducte fuerūt i eadē
ꝓma queſtione:ꝛ etiā ꝑ decimā concluſionē tertie
queſtionis eiuſdē.x.libri ¶ Item qꝛ ſpeculatio eſt
act⁹ intellect⁹ꝛ nō volūtatis:ꝛ tñ ſm̄ Ari.felicitas
eſt quedā ſpeculatio. vt em̄ expſſe in.io.ꝛ pbare itē
dit ꝙ pfecta felicitas ꝗdā eſt ſpeculatiua opatio:ꝛ
ꝯcludit in fine capituli: dicēs:quare vtiqꝫ erit feli
citas ſpeculatio quedā. Itē pꝫ per ſenecā qꝛ rō eſt
itellect⁹:nō volūtas ea rōne ꝙ̄ dr̄ volūtas.ꝛ tñ Se
neca dicit: vt allegatuꝫ eſt in.iiij.q̄ſtione:ꝙ in hoīe
optimū ꝗd eſt rō: ꝛ ꝙ ſola rō pfecta beatum facit.

qꝺ felicitas nec ſit i actu volūtatꝭ nec intellectus.

¶ Deīde poſſet ꝗs arguere ꝙ hūana felicitas nec
ſit actus itellect⁹ nec volūtatis:ſed ſit ipamet aīa:
qꝛ felicitas ponitur eſſe optimū bonū humanū: et
hoc eſt aīa. eſt em̄ oī accidente nobilior ꝛ melior
vt dicit ꝯmētator.ꝗ.de aīa ¶ Pōt etiā argui ꝙ cō

ꝙ ſit in opere ſenſus.

ſiſtit in ope ſenſus:qꝛ ꝯceſſum eſt in ꝓma qōne hu
ius decimi ꝙ ſenſus eſt pfectior ꝛ itellectu ꝛ volun
tate. ꝛ potētie pfectioris et melioris dꝫ eſſe opatio
pfectior ꝛ melior:qꝛ felicitati multa nōīa attribui
mus i ſuplatiuo gradu vt qꝺ ē ꝗd optimū delecta

ꝙ ꝓpꝛietates felicitatꝭ drñt ſola rōe

biliſſimū ꝛ pfectiſſimū ꝛc. ¶ Notandū eſt de ꝗbuſ
dā talib⁹ nōībus ꝙ ſiue ipa ſinonima ſiue aliꝗ mō
differāt ſm̄ rōnem:tñ reputam⁹ ea oīa ꝓ eodē ſup
ponere:ꝛ ideo de quocūqꝫ ſubiecto fuerit probatū
vnū illoꝝ/reputo qꝺlibet alioꝝ tanꝙ̄ ꝓbatū de il
lo eodē ſubiecto.ꝛ de quocūqꝫ illoꝝ ꝓbatuꝫ fuerit
aliqꝺ ꝑdicatū reputo idē ꝑdicatū tanꝙ̄ probatum
de quolibet illoꝝ ꝛ enūero ad pñs plura illoꝝ nōīꝫ
vt act⁹ optim⁹/act⁹ nobiliſſim⁹/act⁹ pfectiſſim⁹/di
gniſſim⁹/excellētiſſim⁹/honorabiliſſim⁹:itē amā
tiſſim⁹. cū magis bonū magis debeat amari cete
ris parib⁹. Et finaliſſim⁹ qꝛ cū in ordine eſſentiali
finiū ſemꝑ finis ſit melior ordinatis ad ipm̄:neceſ
ſe eſt finē vltimatū ꝛ finaliſſimū alioꝝ eſſe optimū.
Itē etiā liberrimū:qꝛ qꝺ eſt liberrimū libertate fi
nalis ordinatiōis:hoc eſt ſimplr̄ liberrimum vt di
ctū eſt ꝓus:ꝛ idē etiā eſt optimū ꝛ finaliſſimū vt ē
dictū eſt ꝓus. Adhuc etiā opꝫ ꝙ ꝓ eodē ſupponat
iſte t̄min⁹ act⁹ delectabiliſſim⁹:qꝛ ex eo delectatio
in aliquo bono apphēſo ſub rōne pñtis ꝛ adepti ē
potior ꝛ maior cetis parib⁹ ꝙ illud bonū eſt appre
hēſum ſub rōne melioris ꝛ ꝯuenientioris ꝛ ſm̄ perfe
ctiorē apphenſionē prout in.vij.li. determinatum
fuit.ꝯſtat aūt ꝙ apphenſio itellectualis ꝛ recta eſt
pfectior ꝙ̄ ſenſualis vel obliꝗ ꝛ falſa:ḡ in illo actu
maxie delectamur quē apphenſiōe intellectuali re
cta et vera apphendim⁹ ſub rōne optimi:niſi id qꝺ
eſt optimū.nec ſub rōne act⁹ nr̄i optimi niſi id qꝺ ē
optim⁹ actus nr̄:aliter apphenſio eſſet falſa:ḡ iter
actus nr̄os maxime delectamur in optimo vel de
optimo:ſic ꝑ modū optimi apphenſo:ꝛ tale cuius
apphenſionē ꝑ modū optimi ꝛ ꝯueniētiſſimi ſequi
tur maxima delectatio voco delectabiliſſimū: idē
eſt ergo act⁹ nr̄ optim⁹ ꝛ act⁹ nr̄ delectabiliſſimus.
Cū ḡ in ꝓncipio qōnis ſuppoſuerim⁹ ꝙ vel in actu
intellect⁹ vel actu volūtatꝭ cōſiſtit hūana felicitas
ad ſenſuꝫ ibidē expoſitū:oīs talis act⁹ ē alicui⁹ ob
iecti:qꝺ itelligim⁹ vel qꝺ volum⁹:aut qꝺ amamus
vel odim⁹ in quo nobis ꝯplacet vel diſplicet ꝛc.

Prima cōcluſio.

Et ego pono iſtā cōcluſiōem

ꝓmā ꝙ act⁹ quo ꝯſiſtit hūana felicitas ſiue ſit act⁹
volūtatis ſiue intellect⁹ eſt circa deū obiectiue: qꝛ
opꝫ illū actū inter oēs alios act⁹ intellect⁹ vel vo
lūtatis eē nobiliorē ꝛ nobiliſſimū vt ſupponit: ſed
ꝯſtat ꝙ ceteris pib⁹ act⁹ ꝙ̄ eſt nobilioris obiecti eſt
nobilior lōge em̄ eēt nobili⁹ ꝛ excellēti⁹ intelligere
deū ꝙ̄ feſtucā etiā ſi eſſet eq̄ firma ꝛ euidēs vtraqꝫ
intellectio ꝛ eq̄ ſpecialis.imo etiā ꝙ̄uis multa dif
ferentia eſſet in euidētia.vt cōcedūt oēs phi:ſꝫ oīꝫ
bonoꝝ ſiue itellect⁹ ſiue volūtatis de⁹ eſt obiectū
nobiliſſimū:igr̄ ipi⁹ ſoli⁹ tāꝙ̄ obiecti eſt ille act⁹
in ꝙ̄ ꝯſiſtit hūana felicitas. Et in hoc ꝯcordāt oēs
theologi ꝛ morales phi. ꝛ ē oīb⁹ idubitabile ꝙ hō
debeat ſm̄ rectā rōem magis amare deū ꝙ̄ ſeipm̄.
de quo fuit dictū in.ix.q̄ſtione.vij.pro.ꝗ.ꝯcluſiōe.

Notabile

¶ Notandū ꝙ de neceſſitate

oēm actū volūtatis ꝑcedit act⁹ intelligēdi ꝙ̄ volibi
le ſeu obiectū volūtatis appet bonū vel malū.dico
bonū.ſi debeat ſeq̄ ꝯplacētia/acceptatio/deſideriū
aut delectatio.dico malū.ſi debeāt ſequi act⁹ oppo
ſiti.hec alias dicta ſunt ꝛ appēt.iiij.de aīa.appetib
le em̄ mouet eo ꝙ ſic intellectū vel imaginatū.ꝛ mo
uet qꝛ bonū vel apparēs bonū vt ibidē dr̄.ꝛ cū iudi
catū fuerit obiectū bonū ꝛ nobis bonū:ſeqr̄ neceſ
ſario ꝯplacētia in illo obiecto: vt dictū eſt.iiij.libro
ꝛ ſi illud iudiciū fuerit verū certū ꝛ firmū de pura
bonitate obiecti ſine aliꝗ rōe malicie cōſeq̄ntis vel
cōcomitātis:tūc ſeqr̄ neceſſario nō ſolū cōplacētia
ſed amor et acceptatio ꝓut hoc dictū eſt in.viij.q.
ſeptimi libri. ¶ Ex his aūt ſeq̄ videt̄ ꝙ ſi de pura ꝛ

Corrolarium.

firma bonitate obiecti fuerit iudiciū pfectū.ſcꝫ fir
mū ꝛ certū:tūc neceſſario ſeqr̄ pfect⁹ amor ſeu ac
ceptatio ꝛ volitio pfecta:ꝛ ſi tūc iudiciū nō fuerit
pfectū:nō ſeqr̄ pfecta acceptatio. Iſtud declaro
(lꝫ videat̄ ꝙ debeat ꝑ ſe cōcedi) ꝓmo ꝙ ad tale pfe
ctū iudiciū ſeqr̄ pfecta acceptatio ꝛ pfect⁹ amor:qꝛ
ad aliꝗd pfectū iudiciū pōt ſeq̄ pfecta acceptatio ꝛ
pfect⁹ amor. ꝛ nō pōt ſequi pfectior acceptatio ad
iudiciū ipfectū ꝙ̄ ad pfectū:ḡ ad tale pfectū iudi
ciū pōt ſeq̄ pfecta acceptatio:ſꝫ ſi pōt ſeq̄ ſeqr̄: q̄a
dictū eſt ꝙ nō ſeqr̄ ꝑ modū libertatꝭ oppōis:lꝫ per
modū libertatꝭ nāalis. tale aūt ſeqr̄ tñ ꝙ̄tū pōt.
dico niſi de⁹ de ptāte abſoluta velit auferre vel ſug
gere:ḡ ꝛc. ꝓbo etiā eodē mō ꝙ ſi iudiciū nō fue
rit pfectū:nō ſeqr̄ amor pfect⁹ ſeu acceptatio pfe
cta:qꝛ cauſis neceſſario req̄ſitis ad eē ꝓductionē
alicui⁹ effect⁹ exñtib⁹ diminut⁹ nō videt̄ poſſibile
ꝙ ꝓueniat effect⁹ pfect⁹:ſꝫ iudiciū de bonitate ob
iecti ē cā neceſſaria ad ꝓductionē volitiōis vt dictū
fuit:imo etiā ē neceſſaria ad eſſe ei⁹ ꝛ ꝑmanētiā:ap
paret ei ꝙ ceſſante actuali cognitiōe ceſſat oīs vo
litio vel cōplacētia vel delectatio vt in ſomno pfe
cto qꝺ eſt ſomnio vex ē tñ ꝙ ex ſomnio ꝓueniūt ſe
pe delectatiōes ꝛ triſticie aut timores qꝺ eſt:qꝛ ſom
niū eſt ꝗdā apphēſio. Itē ſicut ipoſſibile eſt volūta
tē ferri in incognitū:ita videt̄ pari rōe ꝙ nō poſſit
plus ferri i obiectuꝫ ꝙ̄ ipm̄ ſit cognitū:ḡ nō poſſet
plus amare ꝙ̄ appet eē amādū.qꝺ ei eſt vltra gra
dū cognitū eſt tāꝙ̄ incognitū:iō videt̄ ꝙ nō pōt vo
lūtas ferri vltra gradū iudicatū. Neqꝫ cōtra hoc
valet obiectio ꝙ̄ fit qꝛ ſepe dicit pr̄ vel mr̄ de filio:
ſcio ꝙ mal⁹ ē ꝛ ꝙ nimis diligo eū:nec poſſum ceſ
ſare qn̄ diligā eum. Dico em̄ ꝙ ibi eſt obuiatio ſen
ſus ad rōem. Illa em̄ mr̄ vere cōcludit ꝙ ſm̄ rōem

Rñdet⁹ obiectioni.

ille nō eſt ſic amandus:ſenſus autē ex natur ali in
clinatiōe iudicat ꝙ ſit valde amādus:ꝛ vicit ſenſ⁹
rationē ꝛ nō ꝑmittit intellectū ſiſtere in iudicio rō
nis. vnde ſenſualr̄ illa mr̄ amat illū filiū ſicut galli
na pullū ſuū:ꝛ pl⁹ inꝙ̄tum intellectu cōtrahit̄ ad

ſenſū: ⁊ iudicat tñ̄ cū ſenſu dimittēs rōem de malicia eiꝰ. Itē q2 ſi volūtas poſſet vltra iudiciū: hoc ſibi ꝯueniret ex ſua libertate oppōis: ſed ex ſua libertate nō pōt hoc ſibi ꝯuenire: ergo ⁊c. Maior ꝯcedit. ⁊ mior p̄ma facie videt̄ fa̅lſa. q̄m volūtas ex ſua libertate pōt minꝰ velle vel amare q̄ ſit iudicatū eſſe bonū imo pōt nō velle: ſi ergo pōt minꝰ q̄re nō pōt maiꝰ? Rñdet̄ ꝑ rōem ꝓoit̄ ꝙ nō eſt ſile de minꝰ ⁊ de maiꝰ: q2 minꝰ claudit̄ i maiori. iō illō minꝰ nō ē incognitū: ſ3 maiꝰ q̄trū ad gradū ſm̄ quē excedit eſt incognitum: quia ſic non includitur in minori.

Declaro ergo dictā minorem q2 (ſicut dictum eſt in. iiij. queſtiōe. iiij. libri) libertas nō eſt nobis data finalr̄ ad malū: ſ3 ad directionē videamꝰ igit̄ ꝙ ſi iudiciū de bonitate obiecti ſit ꝑfectū: tūc liberare de nō acceptādo iudicatū vl' de minꝰ acceptādo expedit nobis vel ſalt̄ ad nō acceptādū malū vel ad cautelā / ne forte acceptemꝰ malū: nā ſi qd̄ iudicio illo appet bonū nō ſit bonū vel ſit malū: vt ſi ſit iudiciū erroneū: tūc ſtati expedit nō acceptare q2 acceptaret̄ malū: ſi aūt illo iudicio appēs bonū ſit bonū: tñ̄ nō eſt certū ꝙ ſit bonū igr̄ ne acceptet̄ malū: tutela ⁊ cautela bona eſt differre acceptatiōem: donec pleniꝰ oſtēdat̄ ꝟitati ꝙ ſit bonū ⁊ nō malū: ſed in plꝰ acceptādo q̄ ſit iudicatum nullomō ꝓdeſſet libertas. Nā ſi tali iudicio appēs bonū nō ſit bonū ſed malū: nocet acceptare illud: ⁊ adhuc plꝰ noceret acceptare plꝰ ſi aūt qd̄ illo iudicio appet bonū ſit bonū: tñ̄ nō eſt certū ꝙ ſit bonū tā acceptare ipm̄: ⁊ plꝰ nō eſt cautela neq3 tutela: ſ3 periculū ⁊ caſꝰ: ergo nō ē nobis ad hoc data libertas.

Secūda cōcluſio. **His ergo premiſſis ego ponā** ſcd̄am ꝯcluſiōem ad p̄ncipale ꝓpoſitū ꝙ hūana felicitas nō ꝯſiſtit i intellectuali app̄hēſione eſſentie ſeu bonitatis diuine ſc̄a vel infirma vl' icerta nec in aliq̄ actu volūtatis ſeq̄nte talē app̄hēſionē: q2 oīs talis app̄hēſio eſt ipfecta ⁊ defectuoſa ⁊ etiā oīs actus volūtatis ſeq̄ns talē naturalr̄ eſt ipfectꝰ vt dictū eſt: ſ3 in nullo ipfecto ꝯſiſtit felicitas: nihil eñ̄ imꝑfectū eſt eorꝫ q̄ felicitas vt habet̄ decimo huiꝰ. ¶ Unde videt̄ ſeq̄ corollariū ꝙ ꝓut fidē diſtinguimus ꝯtra clarā ſeu euidētē noticiā. felicitas hūana nō ꝯſiſtit in actu fidei q̄trum ad illa de qbꝰ inati ſumꝰ hr̄e euidentiā: ſiue dicamꝰ in hac vita ſiue i p̄ria talis eñ̄ actus nō eſt ꝑfectꝰ: ip eñ̄ de eodē de quo poſſumꝰ hr̄e euidentiā ꝑfectiꝰ eſt ſcire cū euidētia q̄ credere ſine euidētia. Sꝫ tu dices: nōne ergo noticia ſm̄ fidē eſt noticia ꝑfecta? Ego dico ꝙ nō: ꝓut corollariū eſt poſitū. Uñ lꝫ diceremus fidē quā de trinitate habemꝰ manere quantū ad id qd̄ ipa ē cū btitudine i patria: tñ̄ non maneret cū illa ꝯnotatione. ſ. non eſſet de trinitate euidēs noticia. ¶ Utrū aūt noticia ſit ꝑfecta quā ſm̄ fidē habemꝰ de trinitate in hac vita: dico ꝙ ſic quātū ſpectat ad ſtatum viatoris: imo multo perfectior q̄ euidens ⁊ demōſtratiua ſcientia ꝙ triangulus habet tres. Sꝫ hoc non eſt cōtra corollariū. quia dicebatur de quibus innati ſumus habere euidentiam.

Corollarium.

Dubium Rñſio.

Tertia ꝯcluſio. **Tertia cōcluſio ponitur ꝙ hu**mana felicitas ſm̄ modū a p̄ncipio q̄ſtionis expoſitū non ꝯſiſtit i delectatione: q2 dictū eſt ꝙ bonū finaliſſimū eſt optimū: ⁊ ꝑ ꝯñs in eo ꝯſiſtit humana felicitas ⁊ non i alio: ſꝫ delectatio int̄ actꝰ hūanos non eſt bonū finaliſſimū: q2 dictū eſt in. xxvij. q̄ōne ſeptimi: ꝙ p̄ncipali ſeu p̄maria intentione delectatio eſt ꝓpter opationē: ergo ⁊c. Itē iſtā ꝯclonē aliqui nitūt̄ ꝓbare ſeu declarare ſic: q2 felicitas humana int̄ oēs actꝰ nr̄os dꝫ eē nobis delectabiliſſima: ſed nulla delectatio eſt nobꝫ delectabiliſſima: ergo ⁊c. Maior ponit̄ ad Ariſt. ⁊ ꝯcedit̄ tanq̄ p̄ncipiū. Et minor probat̄: q2 duplr̄ dr̄ aliq̄d nobis delectabile. Uno mō obiectiue. alio modo ſubiectiue: obiectiue dr̄ aliq̄d delectabile: q2 nobis vnibile ſeu adipiſcibile ⁊ app̄hēſibile ꝑ modū vniti nobis ſeu adepti ⁊ talē ei app̄hēſionē noſtrā ſeq̄t̄ neceſſario ⁊ ꝯnectit̄ ei delectatio. Subiectiue aūt dr̄ delectabile illa app̄hēſio q̄ ſic neceſſario ꝯſeq̄t̄ ⁊ cui ꝯnectit̄ delectatio. Alij aūt ponūt tertiū modū q̄ dicūt delectabile formalr̄: ⁊ dicūt hoc eē delectationē. ſꝫ iſtuꝫ modū dimittimꝰ q2 hoc nō eſt niſi ſicut ſi diceremꝰ ꝙ albedo eſt alba ꝙ aīa eſt aīata ꝙ motꝰ mouet̄ ⁊ huiꝰmodi. ⁊ tales p̄dicationes non recipimꝰ tanq̄ ꝓprias. reuertamur ergo ad duos p̄ores modos: ⁊ patꝫ ꝙ delectabiliſſimuꝫ obiectiue non eſt niſi deꝰ. nam ipm̄ ſolum poſſumꝰ app̄hēdere recta ⁊ vera app̄hēſione ꝑ modum optimi ⁊ nobis optimi ſm̄ dicta pꝰ ⁊ ipē poteſt nobis vniri ꝑ grām ⁊ gloriā ex ꝑte ſua ⁊ ꝑ eiꝰ ꝯtēplationē ⁊ amorē ex ꝑte nr̄a. ⁊ ipē poteſt app̄hēdi a nobis ſub ratione boni ⁊ optimi: ⁊ ſub ratione nobis vniti ⁊ adepti. ⁊ nihil poſſumꝰ aliud ſic app̄hēſione vera app̄hēdere ⁊ ſolā talē app̄hēſionē ſeq̄t̄ maxia delectatio: ergo ſolꝰ deꝰ ē obiectiue delectabiliſſimꝰ: ⁊ nulla nr̄a delectatio imo nullus nr̄ actus. ſ. nobis inherēs eſt deꝰ: ergo nulla nr̄a delectatio eſt nobis delectabiliſſima obiectiue. Et hec deductio bñ demonſtrat p̄mā ꝯcluſionē p̄us poſitā. ſ. ꝙ in bono vel circa deum ꝯſiſtit humana felicitas obiectiue. ¶ Sed iterū apparet ꝙ nulla noſtra delectatio ē nobis delectabiliſſima ſubiectiue q2 ſic delectabiliſſimum eſt illa operatio ſeu apprehenſio cui neceſſario conſequitur et connectit̄ in nobis maxima delectatio: et illa eſt apprehenſio dei vt dictum eſt. q̄ non eſt delectatio: ergo ⁊c. Cū ergo neutro modo ſit nobis delectabiliſſima: ſequitur (vt videtur) ꝙ ipſa non eſt noſtra felicitas. ¶ Sed tñ̄ iſta rō non eſt demonſtratio ad p̄dictā ꝯclonē: ꝓut mihi appet. dicerēt eñ̄ ſuſtinētes aliā opīonē ꝙ felicitas nr̄a eſt nobꝫ delectabiliſſima obiectiue non ſimplicit̄: q2 ſolus deꝰ vt bñ ꝓbatū eſt. ſed int̄ oēs actus nr̄os. q2 ipa ſic eſt optia: et optimū eſt delectabiliſſimū. modo non eſt ꝓbatū ꝙ ipſa non ſit obiectiue delectabiliſſima int̄ oēs actus nr̄os: ideo ſto magis i p̄ma opīone ſeu ratione. verū eſt ꝙ ex dictꝫ ſequit̄ corollarie q̄ūo felicitas humana eſt homini felici delectabiliſſima: non enim eſt ſibi delectabiliſſima obiectiue: ſed deus. ſed bene inter actꝰ humanos ē ſibi delectabiliſſima obiectiue: q2 btūs non ſolū intelligit ⁊ amat deū / ſed reflexiue p̄t itelligere ⁊ itelligit ſe itelligere ⁊ amare ⁊ delectari. Q̄cunq3 ergo iſtoꝝ ſic optimū ⁊ felicitas poteſt btūs itelligere ⁊ hr̄e ꝑ modū obiecti p̄ſentis ⁊ habiti ⁊ optimi int̄ actus nr̄os: ⁊ talē app̄henſionē cuiꝰ felicitas eſt obiectum / ꝯſeq̄tur neceſſario maxima delectatio q̄ poſſet haberi obiectiue de aliquo actu nr̄o. Sed etiā cū hoc felicitas ē nobis delectabiliſſima ſubiectiue. ſi ponamꝰ ꝙ ipa ſit illa dei nobiliſſima app̄hēſio: q2 eſt illa cui ꝯſeq̄t̄ neceſſario ⁊ ꝯnectit̄ ſimpliciter optima et perfectiſſima delectatio vt dictū eſt. Cū autē dicimus illaꝫ

Dupl'r aliq̄d dicitur nobꝫ delectabile obiectiue et ſubiectiue.

Corellarium.

appꝛehenſionē eſſe delectabiliſſimā ſubiectiue/non eſt foꝛte ꝓpꝛia locutio:qꝛ non recipit illā denoīatiōnē ſed aīa: dictū eñ fuit pri⁹ ꝙ illa appꝛehēſio non paſſiue ſed actiue ſe hʒ ad actū voluntatis ſequentē: ſed magis ꝓpꝛie diceret ꝙ illa appꝛehenſio eſſet delectabiliſſima ꝯnexiue ⁊ cauſalr̄ cauſalitate actiua inī actus nr̄os. Cū ergo nullus ponat humanā felicitatē ꝯſiſtere in ſimplici ꝯplacentia vel deſiderio/ꝓut diſtiguit ab actu volēdi ſeu amoꝛe acceptatio quos ꝓ eodē reputam⁹: manifeſtū ē ꝙ non reſtat niſi videre an felicitas ꝯſiſtit i illa pfecti dei appꝛhēſione vel i actu volēdi ⁊ amādi ꝯſeq̄nte. ¶ Et meli⁹ mihi placet ponere ꝙ i appꝛhēſiōe ſiue intellectiōe pfecta ipi⁹ dei ꝯſiſtit hūana felicitas.

Quarta cōcluſio.

Et hec ſit quarta concluſio

⁊ vltima. Hāc ego teneo:qꝛ Ariſt. et Seneca ⁊ alij antiq̄ moꝛales in manifeſto ſuoꝝ ſmonū oīno pferūt alijs actib⁹ humanis rōnē ⁊ ſpeculationē:⁊ etiā oībus ꝟtutib⁹ hūanis pferūt ſapientiā. Scdo etiā perſuaderi pōt hec ꝯcluſio ꝑ rōnes ⁊ auctoꝛitates que in pma q̄ſtione hui⁹ decimi fuerūt adducte de libertate ⁊ diuino itellect⁹:⁊ etiā in tertia q̄ſtiōe. Et iteꝝ poſſet illa ꝯcluſio ꝯfirmari:ex hoc ꝙ multi theologi tenent ꝙ quoꝛūcunq; duoꝝ entiū: quoꝝ neutrum eſt de⁹/nec vnū de eſſentia ſeu de integritate alteri⁹ de⁹ vtrūq; pōt a reliq̄ ſepare ⁊ ſine reliq̄ conſeruare:iō dicūt ꝙ de⁹ de ei⁹ potētia abſoluta poſſꝫ in aīa nicholai ꝯſuare clara ipſi⁹ dei viſiōe auferēdo amoꝛē ⁊ oēm actū volendi.et ecōuerſo poſſet in eadē cōſeruare dei amoꝛē ſeu volitionē auferendo viſionē ⁊ oēm actū intelligēdi. hec tñ dicta:nec approbo ad pñs nec repꝛobo: qꝛ nec ſunt de ſcientia quā dedit nobis Ariſt. ⁊ excedunt noſtrā artiuꝫ facultatē:ſm quā tñ(et non ſupꝛa) fuit intentio mea tractare de moꝛalibus in hoc libꝛo.et ſi aliquando ego tranſgredioꝛ.ego hoc reputo factū incidentaliter. verum eſt tñ ꝙ bene ad dictā nr̄am facultatē ſpectat conſiderare quid ex aliquibus poſitis poſſumus vltra concludere ſiue illa poſita ſint poſſibilia ſiue impoſſibilia:et hoc tam in terminis moꝛalibus q̄ȝ naturalib⁹. Videam⁹ ḡ qd ſeqt ſi eſſet clara viſio dei ſub rōe nobis pſentꝫ ⁊ intimi ⁊ optimi ſm ꝙ eſt in nr̄a vera beatitudine ⁊ circūſcriberetur amoꝛ ⁊ volitio acceptatiua poſito tñ ꝙ de⁹ reliqua dimittat ſe cōſequi ⁊ pcedere naturalr̄ ſicut innata ſunt cōſequi ⁊ pcedere manifeſtū eſt mihi ꝙ talē appꝛhenſionē ſeqt naturalr̄ ⁊ inſepabilit pfecta delectatio. In hoc eñ ꝯſiſtit natura ⁊ cōditio delectatiōis ꝙ ſit inſepabilr̄ paſſio ꝓpꝛia talis appꝛhenſionis ſcꝫ obiectū ſub rōe boni pñtis ⁊ obtēti. Sed pone ecōtra ꝙ maneat amoꝛ ⁊ volitio ſine viſione id eſt ſine intellectuali appꝛhēſione nō cōſequit delectatio. Tunc arguem⁹ ſic. Ille act⁹ noſter eſt pfectioꝛ quē ſolitarie poſitū mō pdicto ꝯſeq̄ret pfecta delectatio q̄ȝ ille quē nulla delectatio ſeq̄retur. ⁊ ita ſm opinionē illoꝝ theologoꝝ cōcluderem⁹ nr̄m ꝓpoſitū. Iterū act⁹ attingēs pmo ⁊ immediate ad ipm deū qui eſt obiectū beatificū eſt nobilioꝛ actu nō pmo ⁊ imediate attigēte ad ipm. ſed actus intelligēdi eſt q̄ pꝛimo ⁊ imediate attingit: ⁊ amoꝛ vel volitio nō niſi mediāte cognitiōe.igit ⁊c. hoc etiā appet ſm quoſdā theologos q̄ valde ꝓbabilr̄ ponūt/vt mihi videt/ꝙ in beatificatione anime in patria deus imediate ⁊ tanq̄ȝ cauſa totalis agit in aīa viſionē ſue eſſentie. dico immediate qꝛ non mediāte aliqua alia ſpecie intellectuali vel alio quocūq; repñtatiuo ipſi⁹. dico etiā tanq̄ȝ cauſa totalis:qꝛ ad illā viſionē faciendā nihil aliud cōcurrit actiue ⁊ determinatiue niſi de⁹. volitio aūt vel amoꝛ nō ſic pmo ⁊ imediate fit ab ipo deo.ſꝫ mediante viſione illa. q̄ etiā viſio foꝛte ꝯcurrit ad pꝛoductionē amoꝛis: ſicut actiuū a ſcdariū ⁊ determinatiuum:ſed qꝺ eſt pmo ⁊ imediate a deo eſt nobilius eo qꝺ non ſic.nā ꝓpinqui⁹ nobiliſſimo ceterꝫ paribꝰ dꝫ concedi nobili⁹. ſic eñ Ariſt. ponēs oꝛdinē entiū in dependētia eoꝝ ab ipo deo poneret intelligentiā pmo ⁊ imediate dependentē:eſſe oī alia ſequente nobilioꝛē. Et ſi iſte rōnes non ſint demonſtrabiles:tñ ſunt pſuaſiones ⁊ eque foꝛtes ſicut ille que ad partem oppoſitā ſolent adduci. quod magꝫ apparebit ſi videantur ſolutiones illarum.

Tenet cū okā ꝙ ſolus deus cauſat viſionē beatificā.

Ad pꝛimā igitur rōnē addu-

ctā in pncipio pme q̄ſtionis. qñ dr ꝙ intellect⁹ cōparat ad voluntatē ſicut ſubiect⁹ ad dñꝫ. ego nego ſed poti⁹ ecōuerſo. dico eñ ꝙ itellect⁹ (vt dr. j. politicoꝝ) pncipat appetitiui pncipatu regali. nō ſolū appetitiui ſenſitiuo ſed etiaꝫ intellectiuo: ſi non ſit oꝛdo ꝑuerſus. Et qñ dr ꝙ intellect⁹ depcat/ego dico ꝙ itellect⁹ aliqñ neceſſitat voluntatē ſicut dictū fuit ſed non cogit eā neq; violētat:qꝛ hoc eſſet non regalit ſꝫ tyrānice pncipari. rex aūt ⁊ papa nō pcipiūt ſubditꝫ ſuis ſaltē bonis cogēdo eos. ſꝫ exhoꝛtatiue ⁊ pſuaſiue pcipiūt bñ agere oñdēdo ꝑ ſuas leges ⁊ decretales qd opoꝛteat agere et a qb⁹ abſtinere: ⁊ ita itellect⁹ ſe hꝫ ad voluntatē ⁊ hmōi exhoꝛtatiōes vt pſuaſiones regales vocat Ari. depcationes. cū dicit ꝙ intellect⁹ ad optia depcat. Et mirabile eſt qūo magni viri vtunt iſta auctāte ad ꝓbandū ꝙ intellect⁹ ſubq̄ciat volūtati. cū Ariſ. dicat etiā itellectū vti hac depcatione ad appetitū ſenſitiuū: cū dicit aliqñ aduerſari rōni: cū tñ nullus dicat intellectū eſſe ſubiectū appetitui ſenſitiuo. niſi in prauis ⁊ oꝛdine ꝑuerſo. Et xp̄s ver⁹ dñs vſus fuit ad ſubditos ſuos hmōi depcationib⁹ id eſt exhoꝛtatiōib⁹ ⁊ pſuaſionib⁹: ⁊ ſic etiā faciūt boni plati ad pplm ſibi ſubiectū. Nō nego tñ qn ſint alie depcatiōes inferioꝛū ad ſupioꝛes vt ꝙ debet ipis de ſuis bonis tpalib⁹ aut etiā de ſpiritualib⁹ docēdo ꝯſulēdo. dirigēdo. ⁊ ſic volūtas depcaret intellectui ſi ſciret depcari. ¶ Ad aliā qñ dr ꝙ intellect⁹ eſt ſicut cōſiliari⁹. ego ꝯcedo: ſed q̄ pōt dare bonū cōſiliū eſt in hoc maioꝛ q̄ȝ ille q̄ indiget cōſilio. Illi eñ ſunt ſapientioꝛes q̄ ſciūt dare meli⁹ ꝯſiliū ⁊ in hoc dignioꝛes. Sed tu dicis. dñi eſt ſtatuere finē ſibi ⁊ ꝯſiliarijs ſibi ſubiectis petere cōſiliū de oꝛdinatꝫ ad finē ſtatutū. Cōcedo ꝙ dñi eſt eſſe finē vel finem ſibi ⁊ alijs ſtatuere: ſed intellect⁹ eſt q̄ ſtatuit finem nobis. dicēs ꝙ ille finis eſt optime viuere: ⁊ ꝑ hāc euidentē ſniam volūtas neceſſario acceptat ⁊ vult optimā vitā. Deinde etiā q̄rere ⁊ inuenire ⁊ iudicare q̄ ſit illa vita optima eſt op⁹ ipius intellect⁹. qꝺ eſt ſtatuere finē ſm rōnem ſpecialē. ⁊ nō pōt voluntas acceptare tanq̄ȝ finē ⁊ bonū qꝺ nō pdecreuerit intellect⁹ eſſe finē ⁊ bonū. deinde qñ dr vltra ꝙ dominꝰ petit conſiliū a ſubditis ſuis. Ego dico pmo ꝙ nō: ſed a ſapiētioꝛib⁹ ſe. q̄ in hoc ſunt dignioꝛes ſi aūt cōſiliarij ſint in aliq̄ alio ſubditi petēti cōſiliū. hoc accidit: videm⁹ eñ populares pauperes et indoctos petere cōſiliū in palatio regis ab aduocatis mlto excellentioꝛib⁹ eis ⁊ papa plati ⁊ ſacer

ad ratiōnes ſuadentes ꝙ felicitas ſit i actu volūtatꝫ in ſcda q̄ſtione.

Digitized by Google

dotes boni ꝯſulūt ſubditis ſuis ad ſalutē aīe. ⁊ me
dicus patiēti ad ſalutē coꝛpis. et vtinā nobis deus
ꝯſulere dignet͛. Poſtea etiā dico ꝙ volūtatis nō ē
petere ꝯſiliū. petere eñ ⁊ q̄rere ſunt actꝰ ipſiꝰ intel
lectꝰ q̄ñ etiā dr̄ ꝙ dato ꝯſilio tūc dñi ē eligere. ego
dico ꝙ adhuc in eligēdo intellectꝰ tenet p̄ncipatū.
q: ſtāte ꝯſilio ⁊ deliberatiōe ꝙ a. ſit ſimpl'r meliꝰ et
eligibiliꝰ q̄ꝫ b. ⁊ ꝙ ſint ipoſſibilia eligere b. ⁊ dimit
tere a. non eſt in ptāte volūtatis lꝫ poſſit nihil elige
re ⁊ hoc dicit auctoꝛitas q̄ allegabat͛. Ex ꝯſiliari
eñ iudicātes deſideramꝰ ſm̄ cōſiliū: lꝫ ergo ꝯſiliū
non neceſſitet ad eligere tñ determinat ſi eligamꝰ.
q̄d eligamꝰ. deſideramꝰ eñ. i. eligimꝰ ⁊ volumꝰ ſm̄
Ad etiā. cōſiliū: ſi eligimꝰ ⁊ volumus ſtāte iudicio. ¶ Ad
aliā q̄ñ dicit͛ ꝙ ſm̄ voluntatē ſumꝰ dñi nr̄oꝝ actuū
ego cōcedo ꝙ ⁊ ſm̄ volūtatē ⁊ ſm̄ itellectū: ſꝫ potiꝰ
⁊ p̄ncipaliꝰ ſm̄ intellectū vt dictū eſt in. iiij. q̄ſtione.
¶ Ad aliā q̄ñ dicit͛ ꝙ volūtas p̄cipit intellectui ꝙ
Ad quartam. ſpeculet͛ ad hoc ego dico p̄mo ꝙ volūtas ſi p̄cipit
ꝙ ſpeculet͛. hoc p̄ceptū eſt gr̄a ſpeculatiōis: ⁊ ſic ite
rū ſpeculatio eſt finalioꝛ ⁊ melioꝛ. ſc'do dico ꝙ non
aliud p̄cipere volūtatis q̄ꝫ velle. ⁊ tñ videt͛ ꝙ velle
nō eſt p̄cipere loq̄ndo ꝓprie: q: poſſum velle ꝙ va
das ad eccleſiā ⁊ tñ nihil tibi p̄cipio. iiij. dico ꝙ ſi ſit
ibi p̄ceptuꝫ tñ intellectꝰ. ſ. p̄cipit: ſine cuius p̄cepto
volūtas p̄cipere nō pōt: anteq̄ꝫ eñ volūtas velit ꝙ
ſpeculemur. intellectꝰ p̄ſentētiat ꝙ ſpeculādū eſt: ⁊
poſtea voluntas ſm̄ illā ſentētiam vult ⁊ acceptat
eſt ꝫ illa ſnīa p̄mū p̄ceptū. ⁊ volitio ꝙ fiat eſt ſm̄ p̄
ceptū. ⁊ p̄mū p̄ceptū determinat ſc'ꝫ. ſic ꝙ neceſſe
eſt velle ſm̄ illā ſnīam vel nihil velle. Ideo intelle
ctus adhuc hꝫ in hoc p̄mū dñiū: ⁊ oīno magis vi
det͛ eſſe dñs q̄ p̄ncipaliꝰ ⁊ liberius facit p̄ceptū: et
tñ ſi volitio eſt p̄ceptū dictū eſt ꝑus ꝙ intellectus
p̄ncipalius facit illā volitionē q̄ꝫ volūtas: ad ſen
Ad q̄ntā ſum alias declaratū. ¶ Ad aliā dico ꝙ intellectꝰ
nō cogit͛ neq̄ꝫ violētat͛ ſicut nec volūtas ſed neceſ
ſitat͛ ad ſpeculādū ⁊ gr̄a ſpeculationis vt dicebat͛:
nec volūtas eſt ſufficiēs ad ſic neceſſitandū intelle
ctū aut aliquā aliā potētiarū noſtrarū. imo req̄rit͛
iudiciū preuiū. ſic igit͛ illi duos actꝰ ſimul ⁊ neut͛
ſeoꝛſum ſcꝫ iudiciū ꝙ eſt ſpeculādū. ⁊ ſeq̄ns volitio
neceſſitat͛ intellectū ad ſpeculandū: ſed iudiciū p̄n
cipaliꝰ ſm̄ dicta in. iiij. q. Alia rō nō arguit niſi de li
Ad ſextā bertate oppōis. de q̄ ante dictū ē ſatis. ¶ Ad aliā
q̄ ponit ꝙ actꝰ volūtatis eſt poſterioꝛ in eſſe ⁊ via
gn̄ationis. ideoq̄ꝫ finalioꝛ ⁊ ꝑfectioꝛ dico ꝙ ita ar
guebat͛ de delectatione in viceſſima octaua queſtio
ne. vij. libꝛi. ⁊ nō ibi ſoluta fuit. iō ſolutionē ibi req̄
Ad ſeptimam. re. ¶ Ad aliā dicit͛ p̄mo. ꝙ lꝫ nō req̄rat͛ multa in
telligētia adeſſe bonū abſolute: tamē multa req̄rū
tur ad eſſe optimū ⁊ optime ſe h̄re requirit͛ eñ ſa
pientia ⁊ opꝰ ſapie: ⁊ hec ſatis dicta ſunt in vltima
q̄ōne. vj. libꝛi. Dicit͛ etiā. ſ. ꝙ intellectꝰ potiꝰ ⁊ p̄n
cipalius opat͛ ad bñ agere ⁊ eſſe bonū q̄ꝫ volūtas
Ad octauam. vt appuit. ¶ Ad aliā dictū fuit ꝙ eſt q̄dā modꝰ do
minatiōis erroneꝰ ⁊ innaturalis ⁊ eſt in hoīe quā
do ꝑs ſenſualis vſurpat ſibi dñium ſuꝑ ꝑtem intel
lectualē in deprauatis ⁊ nihil eſt ibi boni vt ſic: ſed
totū male ⁊ in intellectu ⁊ in volūtate ⁊ in ſenſu. ꝓ
pter q̄ꝺ in hoc caſu nichil ꝑtinet ad ꝓpoſitū de fe
licitate: ſic eñ dñari malū eſt. ſicut ⁊ ſubiici ⁊ tñ in
hoc ſolo caſu eſt ꝙ malicia ꝑuertit ⁊ mentiri facit
circa principia practica. In bono aūt dñio ⁊ oꝛdi
nato intellectꝰ hꝫ dñiū ⁊ p̄ncipal'r opat͛ in ſtatuen
do finē: ⁊ in aliis ſicut dictū eſt añ. De illa aūt au

ctoꝛitate ꝙ ꝟtus intentionē facit rectā ⁊c. dictum
fuit clare in. x. viiij. q. vj. libꝛi. Videt͛ ergo mihi ꝙ
vltima ꝯcluſio noſtra p̄ncipalis multū cōfirmat͛
per hoc ꝙ iſte rōnes quibus aliq̄ vtunt͛ nō ſunt dif
ficiles ad ſoluendū: ſed ꝙ econuerſo ad partem no
ſtram ſunt foꝛtiſſime rationes vt apparuit.

Nunc etiā ſoluēde ſunt rōes Ad rōes

que ꝯtra ꝑtē noſtrā adducebātur in p̄ncipio q̄ſtio i p̄ncipio
nis. Ad primā pōt dici ꝙ potiꝰ ⁊ p̄ncipalius ⁊ li huiꝰ q̄ſti
berius meremur ꝑ actū intellectꝰ q̄ꝫ ꝑ actū volū onis pre
tatis. nō eñ ſolū volitio recta eſt actꝰ meritoꝛiꝰ: i ſentis.
mo etiā appꝑhenſio agēs ⁊ dirigēs illā volitionem.
Et ſi diceremꝰ ꝙ p̄mus actꝰ meritoꝛiꝰ eſſet volitio
recta. tñ ad illā volitionē ſm̄ p̄dicta intellectꝰ ſe ha
beret nobilius p̄ncipaliꝰ ⁊ liberius ea rōe qua dr̄
intellectꝰ: q̄ꝫ volūtas ea rōne qua dicit͛ voluntas:
ideo rōnabile eſſet ꝙ etiā aīa p̄ncipalius ⁊ potius
premiaret͛ ea rōe qua dr̄ intellectꝰ/ q̄ꝫ ea rōne qua
dicit͛ volūtas. Itē aīa dicit͛ diuerſe potētie. nō ſic
ꝙ ille ſint diuerſe res: ſed q: ſunt ipiꝰ aīe diuerſe
opationes: ꝯſtat aūt ꝙ diuerſe ſunt opationes pre
miū ⁊ meritū ideo nō eſt inconueniēs imo rōnabile
ꝙ ſm̄ mereri ⁊ p̄miari aīa dicat͛ diuerſe potentie.
Differt eñ ſm̄ rōem poſſe mereri ⁊ premiari. ſicut
poſſe velle. ⁊ poſſe intelligere. ¶ Ad aliā puto ꝙ Ad ſecūdam.
Ari. negaſſet ꝙ caritas eſſet ꝟtus excellētioꝛ q̄ꝫ ſa
pīa. et foꝛte ꝙ ita Salomon extollit ſapiam ſicut
aliq̄s aliꝰ charitatē. Et verū eſt ꝙ in ꝯꝑando iſtas
tres ꝟtutes q̄ ſunt. fides/ſpes/charitas/dictū ē ꝙ
melioꝛ eaꝝ eſt charitas. Neq̄ꝫ mirū q: deus eſt cha
ritas ⁊ ſummꝰ amoꝛ. etiā ſm̄ ari. ſꝫ nō eſt fides ne
q̄ꝫ ſpes ꝓut fides cōnotat ineuidētiā articuli cre
diti. ⁊ ſpes carentiā vel futuritionē boni ſperati. ⁊
ſicut multū differūt fides in hac vita ⁊ clara viſio
in patria: ſic multū diſtāt charitas in via/et chari
as in patria: ⁊ nō opꝫ credere ꝙ charitas in pſia
eſt nobilioꝛ q̄ꝫ clara viſio. An aūt charitas in via
ſit melioꝛ fide relinquo theologis determinandū
audiui enim a chꝛiſto fides tua ſaluā te fecit ſicut
audiui. remittunt͛ ei peccata multa quoniam dile
Ad etiā. xit multū. ¶ Ad aliā dico ꝙ ari. ponit ita vniōeꝫ
intellectus cū intellecto. ſicut volūtatis cū volito
Dicit eñ in tertio de aīa ꝙ aīa quodāmō eſt oīa:
q̄ꝺ exponit non ſolū q̄ꝫtum ad appetitū: ſed q̄ꝫtum
ad ꝯmunē rationē dicēs. ſcīa quidē ſcibilia quodā
modo ſenſꝰ aūt ſenſibilia. ⁊ oīno vnio illa ⁊ ꝯdona
tio non fiūt ſine appꝑhēſione imo ꝑus ⁊ p̄ncipalius
ꝑ appꝛehēſionē ſm̄ dicta ꝑus. Et q̄ñ dr̄ ꝙ intelle
ctꝰ ita intelligit refutāda ⁊ fugiēda ſicut acceptā
da ⁊ ꝓſeq̄nda. ego ꝯcedo. ſꝫ etiā ad vtrūq̄ꝫ ſeq̄t͛ actꝰ
in volūtate. ſcꝫ volitio ⁊ nolitio. ꝑ intellectionē er
go ꝙ hoc eſt bonū. ꝑ acceptationē ſeq̄ntem ꝙ ego
vnio me illi vel illud michi ſicut poſſum. ¶ Ad Ad quartam.
aliā diceret ariſt. ꝙ vetula non plꝰ amat deū q̄ꝫ iſ
dicet ipm̄ eſſe bonū ⁊ amādū: illa aūt vetula firmi
us iudicat ⁊ credit deū eſſe ſuꝑ oīa amādū ⁊ colen
dū ⁊ eius precepta ſeruāda q̄ꝫ ille magnus clericꝰ
Ille eñ q̄ꝫuis ſciat demonſtratiue deū eſſe optimū
⁊ p̄ncipiū ⁊ cām oīm tñ ſentētiat deū non eſſe me
lioꝛē ſibi q̄ꝫ voluptatē vel pecunias vel honoꝛes.
nec iudicat eſſe meliꝰ ſeruare p̄cepta diuina q̄ꝫ vo
luptuoſe viuere aut q̄ꝫ tyrānice dñari. imo iudicat
oppoſitū q̄ꝺ patꝫ: q: eligit ⁊ facit oppoſitū q̄ꝺ non
fit ſine preuio iudicio. ⁊ ſi dicat ſepe ꝙ melius eſt p̄
cepta diuina ſeruare: apparet ꝙ hoc dicit oꝛe ſolū

Digitized by Google